

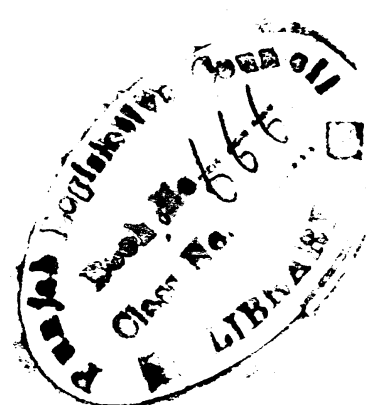
Bound by:
Jiwan Ram & Co
Sector 50, CHANDIGARH.

Punjab Vidhan Sabha Debates

24th April, 1957

Vol. I—No. 1—15

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, 24th April, 1957

	PAGES
Announcement by Secretary re. Appointment of Acting Speaker	1
Swearing in of Members	1—7

CHANDIGARH :

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab,
1958

Price : Rs. 0.35 n.p.

C
D
328-54502
P967

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, the 24th April, 1957

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital at 2.00 p.m. of the Clock. Mr. Acting Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

ANNOUNCEMENT BY SECRETARY REGARDING APPOINTMENT OF ACTING SPEAKER, ETC.

Secretary : I have the honour to inform the House that the Governor, in exercise of the powers vested in him by Article 180(1) of the Constitution of India, has appointed Sardar Gurdial Singh Dhillon, a Member of this House, as Acting Speaker of the Punjab Legislative Assembly.

I have also to inform the House that the Governor, in exercise of the powers conferred on him by Article 188 of the Constitution, has authorised the Acting Speaker, Punjab Legislative Assembly, to be the person before whom every Member of the Punjab Legislative Assembly shall before taking his or her seat make and subscribe the prescribed oath or affirmation.

कार्यकारी अध्यक्ष महोदय : मैम्बर साहिबान ! अब आप ने oath लेनी है । इसका order यूँ होगा । सब से पहले मिनिस्टर साहिबान आएंगे । उनके बाद एक या दो ऐसे मैम्बर आएंगे जो किसी खास कारण से जल्दी जाना चाहते हैं । फिर ladies आएंगी और उन के बाद दूसरे सभी मैम्बर शपथ लेंगे । बजाए alphabetical Order के उन्हें खिलावार बुलाया जाएगा ।

(Hon. Members ! Now you have to take the oath. It's order will be like this : The Ministers will be Sworn first. They will be followed by one or two such Members who want to go early for certain special reasons. The ladies will come next and thereafter all the other Members will take the oath. They will be called upon district-wise instead of alphabetical order.)

SWEARING IN OF MEMBERS

The following were then sworn in—

CHIEF MINISTER

Sardar Partap Singh Kairon .. Sarhali

MINISTERS

Gyani Kartar Singh .. Dasuya

Sardar Gian Singh Rarewala .. Sirhind 'G'

Shri Amar Nath Vidyalkar .. Jagadhri 'G'

Sardar Gurbanta Singh .. Kartarpur 'R'

Chaudhri Suraj Mal .. Tohana

(1)2

PUNJAB VIDHAN SABHA

[24TH APRIL, 1957]

DEPUTY MINISTERS

Shrimati Parkash Kaur	.. Majitha
Shri Dalbir Singh	.. Hansi 'R'
Shri Banarsi Das Gupta	.. Thanesar 'G'
Bakshi Partap Singh	.. Palampur

MEMBER

Sardar Parkash Singh	.. Malout 'G'
----------------------	---------------

LADY MEMBERS

Kanwarni Jagdish Kaur	.. Jaitu
Shrimati Jaswant Kaur	.. Zira (R)
Shrimati Sumitra Devi	.. Rewari
Shrimati Sneh Lata	.. Hissar Sadar
Shrimati Sarla Devi Sharma	.. Hamirpur (G)
Shrimati Om Prabha Jain	.. Kaithal
Bibi Harparkash Kaur	.. Jagraon
Shrimati Krishna Sethi	.. Amb

MEMBERS

AMBALA DISTRICT

Khan Abdul Ghaffar Khan	.. Ambala City
Shri Dev Dutt Puri	.. Sadhaura
Shri Dev Raj Anand	.. Ambala Cantt.
Comrade Muni Lal	.. Simla
Sardar Niranjana Singh Talib	.. Chandigarh
Master Partap Singh	.. Rupar 'R'
Shri Ram Parkash	.. Jagadhri 'R'
Shri Roshan Lal	.. Naraingarh 'R'
Chaudhri Sadhu Ram	.. Naraingarh 'G'
Sant Sadhu Singh	.. Rupar 'G'

MEMBERS—CONTD.

AMRITSAR DISTRICT

Sardar Achhar Singh Chhina	.. Ajnala
Dr. Baldev Parkash	.. Amritsar City, East
Shri Balram Das Tandon	.. Amritsar City, West
Sardar Charan Singh	.. Amritsar Sadar 'R'
Sardar Gurwaryam Singh	.. Khalra
Sardar Narain Singh	.. Patti
Sardar Narinjan Singh	.. Tarn Taran 'R'
Jathedar Sohan Singh, Jalal Usman	.. Beas
Sardar Waryam Singh	.. Amritsar Sadar 'G'

BHATINDA DISTRICT

Shri Harbans Lal	.. Bhatinda
Sardar Harcharan Singh	.. Mansa 'G'
Sardar Inder Singh	.. Pakka Kalan 'G'
Sardar Kirpal Singh	.. Mansa 'R'
Sardar Mehar Singh	.. Faridkot
Shri Ram Nath	.. Phul

FEROZEPUR DISTRICT

Gyani Bakhtawar Singh Rai	.. Guru Har Sahai
Sardar Gurdit Singh	.. Zira 'G'
Sardar Harcharan Singh	.. Muktsar
Shri Kundan Lal	.. Ferozepur
Chaudhri Radha Krishan	.. Fazilka
Chaudhri Sahi Ram Bishnoi	.. Abohar
Sardar Sohan Singh	.. Baghapurana 'R'
Subedar Teja Singh	.. Malout 'R'

GURDASPUR DISTRICT

Pandit Bhagirath Lall, Shastri	.. Pathankot
Shri Gorakh Nath	.. Batala

MEMBERS—CONTD.

GURDASPUR DISTRICT—concl'd.

Sardar Gurbachan Singh Bajwa	.. Sri Gobindpur
Sardar Harbans Singh	.. Dhariwal
Sardar Jogindar Singh	.. Fatehgarh
Shri Prabodh Chandra	.. Gurdaspur 'G'
Chaudhri Sunder Singh	.. Gurdaspur 'R'
Sardar Waryam Singh	.. Dera Baba Nanak

GURGAON DISTRICT

Maulvi Abdul Ghani Dar	.. Nuh
Shri Abhai Singh	.. Jatusana
Chaudhri Bhule Ram	.. Palwal 'R'
Rao Gajraj Singh	.. Gurgaon
Shri Gurdatt	.. Palwal 'G'
Chaudhri Mohd Yasin Khan	.. Ferozepur-Jhirka
Shri Mohan Lal	.. Pataudi
Shri Sumer Singh	.. Hassanpur

HISSAR DISTRICT

Lala Balwant Rai Tayal	.. Hissar City
Chaudhri Chander Bhan	.. Tosham
Shri Kesara Ram	.. Sirsa 'R'
Shri Mani Ram Godara	.. Fatehabad
Shri Ram Dyal Vaid	.. Sirsa 'G'
Shri Ram Kanwar	.. Bhiwani
Chaudhri Sarup Singh	.. Hansi 'G'

HOSHIARPUR DISTRICT

Chaudhri Balbir Singh	.. Hoshiarpur 'G'
Chaudhri Baloo Ram Banth	.. Anandpur

MEMBERS—CONTD.

HOSHIARPUR DISTRICT—concl'd

Dr. Bhag Singh	..	Garhshankar 'G'
Chaudhri Dasondha Singh	..	Garhshankar 'R'
Bhagat Guran Dass Hans	...	Mukerian 'R'
Shri Karam Chand	...	Hoshiarpur 'R'
Shri Rala Ram	...	Mukerian 'G'
Pandit Ram Kishan Bharolian	..	Una

JULLUNDUR DISTRICT

Sardar Darbara Singh	...	Nurmahal
Shri Hans Raj Sharma	...	Phagwara
Sardar Harguranad Singh	...	Nawanshahr 'G'
Shri Jagat Narain Chopra	...	Jullundur City, South-West
Chaudhri Jagat Ram	...	Nawanshahr 'R'
Sardar Karm Singh 'Kirti'	...	Kartarpur 'G'
Shri Lal Chand	...	Jullundur City North-East
Shri Sant Ram	...	Nakodar 'R'
Sardar Udham Singh	...	Phillaur
Sardar Umrao Singh	...	Nakodar 'G'

KANGRA DISTRICT

Shri Amar Nath Sharma	...	Kangra
Chaudhri Hari Ram	...	Dharamsala
Thakur Mehar Singh	...	Dera Gopipur
Shri Ram Chandra Comrade	...	Nurpur
Shri Rup Singh Phul'	...	Hamirpur 'R'

KAPURTHALA DISTRICT

Sardar Atma Singh	...	Sultanpur
Sardar Harnam Singh	...	Kapurthala

KARNAL DISTRICT

Chaudhri Baru Ram	...	Rajaund
Chaudhri Bhag Singh	...	Pundri

MEMBERS—CONTD.

KARNAL DISTRICT—concl'd

Shri Bhala Ram	...	Jind 'R'
Chaudhri Châmbel Singh	...	Butana
Chaudhri Dharam Singh Rathî	...	Sambhalka
Shri Inder Singh	...	Jind 'G'
Shri Jagdish Chand	...	Pehowa
Shri Multan Singh	...	Gharaunda
Dr. Parma Nand	...	Panipat
Shri Ram Piara	...	Karnal
Shri Ran Singh	...	Thanesar 'R'
Shri Shri Krishan Shastri	...	Safidon

LUDHIANA DISTRICT

Sardar Bhag Singh	..	Rajkot 'R'
Shri Harbhagwan Maudgil	..	Ludhiana, North
Sardar Jagir Singh 'Dard'	...	Samrala 'R'
Lala Lajpat Rai	...	Ludhiana, City
Sardar Ram Dayal Singh	...	Ludhiana South
Sardar Wazir Singh	...	Rajkot 'G'

MAHENDRAGARH DISTRICT

Shri Attar Singh	...	Dadri 'G'
Shri Devki Nandan	...	Narnaul
Shri Nihal Singh	...	Mahendragarh
Shri Sis Ram	...	Dadri 'R'

PATIALA DISTRICT

Sardar Balwant Singh	...	Nabha
Sardar Bhupinder Singh	...	Samana 'G'
Sardar Harchand Singh	...	Samana 'R'
Sardar Mihan Singh	...	Sirhind 'R'
Sardar Prem Singh 'Prem'	...	Rajpura
Raja Surendra Singh	...	Patiala

SWEARING IN OF MEMBERS

(1)7.

MEMBERS—CONTD.

ROHTAK DISTRICT

Chaudhri Bharat Singh	...	Gohana 'G'
Chaudhri Chhaju Ram	...	Gohana 'R'
Comrade Hukam Singh	...	Rai
Chaudhri Lahri Singh	..	Ganaur
Shri Mangal Sein	...	Rohtak
Master Nanhu Ram	...	Kalanaur
Shri Phul Singh Kataria	...	Jhajjar 'R'
Shri Sher Singh	...	Jhajjar 'G'
Pandit Shri Ram Sharma	...	Sonepat
Chaudhri Sri Chand	...	Bahadurgarh
Shri Suraj Bhan	...	Sampla

SANGRUR DISTRICT

Sardar Chanda Singh	...	Malerkotla
Comrade Jangir Singh	...	Dhuri 'R'
Sardar Jasdev Singh Sandhu	...	Dhuri 'G'
Sardar Kartar Singh Diwana	...	Barnala
Col. Rajadhiraj Mahesh Indra Singh	...	Sunam 'G'
Sardar Pritam Singh Sahoke	...	Sunam 'R'
Sardar Rajinder Singh	...	Sangrur

कार्यकारी अध्यक्ष महोदय : एनण्डे पर जो item No. 2 है, यह नहीं लिया जाएगा ।
 क्योंकि कल सिवाए स्पीकर और डिप्टी स्पीकर की election के और कोई सरकारी
 काम नहीं होना है ; इस लिए इस motion को move करने की कोई जरूरत नहीं ।
 (Item No. 2 on the agenda will not be taken up. Since there is no other
 official business for tomorrow, except the election of the Speaker and the
 Deputy Speaker, this motion need not be moved.)

The Sabha then adjourned till 2 p. m. on Thursday, the 25th April, 1957.

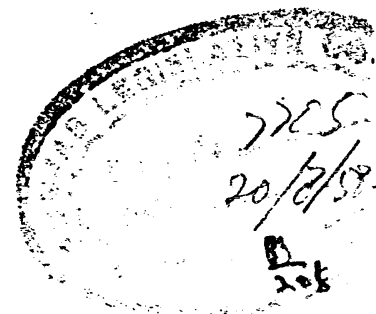
Punjab Vidhān Sabha

Debates

25th April, 1957

Vol. I—No. 2

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

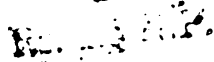
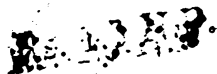
Thursday, 25th April, 1957.

	Page
Swearing in of Members	.. (2)1
Election of the Speaker	.. (2)1
Announcement by Speaker re- Fixing the date of election of the Deputy Speaker	.. (2)3
Election of the Deputy Speaker	.. (2)3
Congratulatory Speeches	.. (2)3
Observations by the Speaker	.. (2)11

CHANDIGARH

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab
1958

Price:

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATE, VOLUME I, NO. 2, DATED
THE 25TH APRIL, 1957.

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>On page</i>	<i>Line</i>
Congratulatory	Congratulatory	(2)3	9th from below
ਜ਼	ਜ਼	(2)4	15
to	between	(2)11	2
election	election	(2)21	22

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, 25th April, 1957

The Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital, at 2 p.m. of the Clock. Mr. Acting Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

SWEARING IN OF MEMBERS

कार्यकारी अध्यक्ष महोदय : अगर कोई मੈबर साहिबान ऐसे हों जिन्हों ने अभी शपथ लेनी है तो वह आगे आ जाएं और कस्म उठाएं। (If there are any hon. Members who are yet to be sworn in, they may please come forward and take the oath.)

The following Members were sworn in :—

(1) Sardar Ajmer Singh	.. Samrala 'G'
(2) Sardar Sarup Singh	.. Amritsar City, Civil Lines
(3) Sardar Gurmit Singh 'Mit'	.. Baghapurana (G)
(4) Sardar Dhanna Singh Gulshan	Pakka Kalan 'R'

ELECTION OF THE SPEAKER

Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to move:—

That Sardar Gurdial Singh Dhillon, a Member of the Punjab Legislative Assembly who is present in the House, do take the Chair as Speaker of the Assembly.

प्रोफेसर शेर सिंह : सदन के नेता ने सदन के सामने जो प्रस्ताव रखा है मैं उस का अनुमोदन करता हूँ।

श्री जगत नारायण : मैं इस जगह के लिए चौधरी बारू राम का नाम तजवीज करता हूँ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : On a point of order, Sir. Rules of Procedure के रूल नं० 30 के तहत आज नान-आफिशल डे (non-official day) है, इस लिए आज आफिशल काम नहीं किया जा सकता।

Mr. Acting Speaker: Speaker's election is not an official business. This is a business of the House.

चौधरी धर्म सिंह राठी : यह ठीक है। इस सिलसिले में मैं आप की रूलिंग चाहती हूँ।

कार्यकारी अध्यक्ष महोदय : स्पीकर की election से आफिशल और नान-आफिशल काम का सवाल नहीं उठता। दूसरी बात यह है कि स्पीकर की जो election होती

[कार्यकारी अध्यक्ष महोदय]

है यह गवर्नमेंट बिज़नेस नहीं है। (With the election of Speaker, the question of official or non-official business does not arise. The other thing is that the election of the Speaker is not treated as a Government business.)

Chaudhri Dharam Singh Rathi : Then, Sir, I second the proposal put forward by Shri Jagat Narain.

Mr. Acting Speaker : Motion moved by Sardar Partap Singh Kairon is—

That Sardar Gurdial Singh Dhillon, a Member of the Punjab Legislative Assembly who is present in the House, do take the Chair as Speaker of the Assembly.

इस को second किया है प्रोफ़ेसर शेर सिंह जी ने। दूसरी मोशन लाला जगत नारायण जी ने रखी है कि चौधरी बारू राम को इस हाऊस का स्पीकर चुना जाये और चौधरी धर्म सिंह जी राठी उन की ताईद करते हैं।

जो साहिबान सरदार प्रताप सिंह जी की तजवीज़ के हक में हैं वह कृपया खड़े हो जायें।
(*The Members on the Treasury Benches stood up in their places*)

और जो इस तजवीज़ के खिलाफ हैं अब वह खड़े हो जायें।

(*All the Members on the Opposition Benches excepting one rose in their places.*)

मैं एलान करता हूँ कि सरदार प्रताप सिंह कैरों की तजवीज़ को इस हाऊस ने बहुगिनती से स्वीकार कर लिया है।

(This motion has been seconded by Professor Sher Singh. The other motion has been put forward by Lala Jagat Narain, proposing that Chaudhri Baru Ram be elected as Speaker of this House. It has been seconded by Chaudhri Dharam Singh Rathi.)

The hon. Members who are in favour of the motion moved by Sardar Partap Singh Kairon, may please rise in their places.

(*The Members of the Treasury Benches stood up in their places.*)

The hon. Members who are against this motion may now rise in their seats.

(*All the Members of the opposition group excepting one stood up.*)

I declare that Motion moved by Sardar Partap Singh Kairon has been carried by this House by an overwhelming majority. (Thumping of tables.)

Sardar Gurdial Singh Dhillon is declared elected. I call upon him to occupy the Chair. The gentleman elected is already occupying the Chair (Loud Cheers).

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ) : ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੋਧਰੀ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ, ਜੋ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਚੁਣਿਆ ਜਾਵੇ।

अध्यक्ष महोदय : आप ज़रा ठहरिए । इस तजवीज़ को पेश करने में पहले एक technical formality को भी observe करना होता है । (Please wait a bit. Before moving this motion a technical formality has to be observed. The Speaker has first to fix the date of the election of the Deputy Speaker.)

ANNOUNCEMENT BY SPEAKER REGARDING ELECTION OF DEPUTY SPEAKER

Mr. Speaker : Under Rule 10(i) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I fix Thursday, the 25th of April, 1957, for the election of the Deputy Speaker.

ELECTION OF THE DEPUTY SPEAKER

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੋਧਰੀ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ, ਜੋ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਚੁਣਿਆ ਜਾਵੇ ।

Rao Gajraj Singh : I Second it.

Chaudhri Suraj Mal : I also second it.

अध्यक्ष महोदय : यह तजवीज़, जो ज्ञानी कर्तार सिंह जी ने पेश की है और जिस की ताईद चौधरी सूरज मल जी और राव गजराज सिंह जी ने की है कि चौधरी सरूप सिंह को इस हाऊस का डिप्टी स्पीकर चुना जाये हाऊस के सामने है और इस के मुकाबला में कोई दूसरी तजवीज़ नहीं है । इस लिए मैं एलान करता हूँ कि हाऊस ने इन को सर्व सम्मति से elect किया है । (*applause*). [The motion moved by Giani Kartar Singh and seconded by Chaudri Suraj Mal and Rao Gaj Raj Singh proposing that Chaudhri Sarup Singh be elected Deputy Speaker of this House is before the House and no other proposal has been put forward. I declare Chaudhri Sarup Singh having been elected unanimously by the House. (*applause*).

CONGRATULATORY SPEECHES

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਬੜੇ ਯੋਗ ਹੋ । ਪਿਛੇ ਵੀ ਜਦੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਗਰੋਂ ਸਾਡੀ ਪਹਿਲੀ ਜਨਰਲ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਡਾਕਟਰ ਸਤਪਾਲ ਜੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਮੁੰਤਖਿਬ ਹੋਏ ਸੀ । ਸਾਡੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਸਤਪਾਲ ਜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਪੀਕਰ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਆਪ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਕੇਵਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਬਲਕਿ ਇਸ ਸੂਬੇ

[ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਦੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸਾਡੀ ਇਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਮੁੜ ਕੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਚੁਣੇ ਜਾਓ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਬੜੇ ਤਜਰਬਾਕਾਰ ਹੋ। ਆਪ ਵਿਧਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਤੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਆਪ ਹਰ ਇਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਬੜੇ ਯੋਗ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤੇ ਸੋਹਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੀਕਰ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਦੂਜਾ ਹਾਊਸ ਹੈ, ਆਪ ਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧੇਗੀ।

ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਨੇ ਪਿਛੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਦਾ ਸੁਭਾ ਮਿਠਾ ਹੈ, ਉਸ ਮਿਠਤ ਨਾਲ, ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਨਿਰਪਖਤਾ ਨਾਲ, ਇਸ House ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਉਗੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਜਸ ਅਤੇ ਇਜ਼ਤ ਖਟਾਉਗੇ। ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ House ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਵੇਰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਤਾੜੀਆਂ)

ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਨ ਚੌਪੜਾ (ਜਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਦਖਨ ਪੱਛਮ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਮੁੱਤਖਿਬ ਹੋਣ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ੨ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਆਪ ਨਾਲ ਤੁਆਰਫ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੋਇਆ ਜਦ ਕਿ ਆਪ journalist ਸਾਓ ਜਦ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇਤਾ ਡਾਕਟਰ ਸੱਤ ਪਾਲ ਦੇ ਦਿਹਾਂਤ ਬਾਦ ਆਪ ਪਿਛਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਬਣੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ੨ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਖਦਸ਼ਾਤ ਵੀ ਸਨ ਕਿ ਕੰਮ ਨਵਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪ ਭੁਗਤਾ ਵੀ ਸਕੋਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਮਗਰ ਜਿਸ ਖੁਸ਼ਅਸਲੂਬੀ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਇਆ ਉਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਮਗਰ ਨਾਲ ਹੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਕ ਖਿਆਲ ਵੀ ਸੀ ਉਹ ਮੈਂ ਆਪ ਸਾਹਮਣੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਗੇ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ Treasury Benches ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪ ਦਾ ਜੋ Opposition ਨਾਲ ਮਿਲਵਰਤਨ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਮਗਰ ਕਦੇ ੨ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪ Treasury Benches ਵੱਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। (interruption) No reflection. ਮਗਰ ਇਹ natural ਸੀ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਆਪ ਨਵੇਂ ੨ ਸਪੀਕਰ ਬਣੇ ਸਾਓ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ Opposition ਦੇ members ਬੋੜੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ party ਨੂੰ ਵੀ belong ਕਰਦੇ ਸਾਓ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਸੀ। ਮਗਰ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪ ਨੇ ਕੰਮ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਭਰ੍ਹਾਂ ਦੀ reflection ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ Opposition ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਰਖੋਗੇ। ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ opposition ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ

House ਦੇ decorum ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਆਪ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ੨ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਆਂਗੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ request ਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਆਂਗੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਓਗੇ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਫਿਰ ਆਪ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਗੜ੍ਹ ਸ਼ੰਕਰ) : ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਆਪ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਹਾਰਦਿਕ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਇਹ ਆਸ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜੁਦੇ ੨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮਸਾਇਲ, ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਦੀ ਸਰਕਰਦਗੀ ਹੇਠ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸਾਡੀ ਪੂਰੀ ਹਕ ਰਸੀਹੋ ਇਆ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਜਨਤਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਜਾ ਲਿਆਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਜਾਵੇ। ਭਾਵੇਂ Treasury Benches ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ Opposition ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਾਇਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਗਿਣਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਹ ਆਸ ਰਖਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਫਿਰ ਆਪ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੇ ਅਜ ਇਸ House ਦੀ ਬਹੁਤ ਬੜੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਪੀਕਰ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦ ਆਪ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਬਣੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਦਸ਼ਾਤ ਹੋਣ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਕਸ਼ਪਾਤ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਓਗੇ ਜਾਂ ਇਨਸਾਫ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਲਓਗੇ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨਾਲ ਹਰ ਇਕ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਨਿਰਪਖ ਹੋਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ House ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। (ਤਾੜੀਆਂ) ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੁਣ ਦੂਜੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਬਣੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ House ਨੇ ਅਜੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ। ਆਪ ਨੂੰ ਉਹ ਰਵਾਇਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਨੇ ਚੰਗੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ। ਹੁਣ ਇਹ ਰਵਾਇਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਪੱਕੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪ ਦੀ ਅਗਵਾਈ (guidance) ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਇਹ House ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਾਨ ਵਧਾਏਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਸ House ਤੇ ਮਾਣ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। (ਤਾੜੀਆਂ)

ਡਾਕਟਰ ਕਲਵੇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੂਰਬ) : ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਆਰ ਸੇ ਆਪ ਕੇ ਅਧਿਕ ਚੁਨੇ ਜਾਨੇ ਪਰ ਮੈਂ ਆਪ ਕੋ ਅਪਨੇ ਦਲ ਕੀ ਆਰ ਸੇ ਬਖਾਓਂ ਦੇਤਾ ਹੂੰ। ਜਨਤਨਤ੍ਰ ਸੇਂ ਅਧਿਕ ਪਦ ਜਸਹੂਰਿਯਤ ਕੇ ਸਿਫ਼ਾਤੀਓਂ ਕੇ ਲਿਏ ਕਿਤਨੇ ਸਹੁਕਾ ਕਾ ਹੈ, ਕਿਤਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਾ ਆਪ ਕੋ ਪਿਛਲਾ ਅਨੁਮਭ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੇ ਅੰਦਰ ਮਿਲ ੨ ਦਲੀਓਂ ਕੇ ਸਦਸਯ ਆਰ ਸਵਤਨਤ੍ਰ ਰੂਪ ਸੇ ਭੀ ਕਈ ਸਦਸਯ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨਤ ਕੀ ਬਹੁਬੂਦੀ ਕੇ ਲਿਏ ਆਏ ਹੈਂ। ਚਾਹੇ ਓਨਕੇ ਵਿਚਾਰ ਅਲਗ ੨

[ਡਾਕਟਰ बलदेव प्रकाश]

ही क्यों न हों, वह यहां पर अपने विचार आपके सामने रखेंगे और ऐसे अवसर यहां पर उपस्थित होंगे जिनमें आप की निष्पक्षता, सत्यप्रियता और जनतन्त्र के लिए आप का योग्य मार्गदर्शन यहां बहुत ही आवश्यक होगा क्योंकि बिना इस के इस सभा का कार्य नहीं चल सकेगा। हम लोगों ने स्वतन्त्रता के बाद इस जनतन्त्र के अन्दर नई परम्पराएं और नई traditions कायम करनी हैं। मैं तो यह कहूंगा कि पंजाब को यह गौरव प्राप्त हो कि हमारी विधान सभा के जो चुने हुए अध्यक्ष हैं वह अपनी निष्पक्षता, सत्यप्रियता से सारी सभा के सदस्यों को इस प्रकार से सन्तुष्ट रखते हैं कि किसी के मन में रंचकमात्र भी सन्देह पैदा नहीं होता कि उन की जो नीति है वह किसी प्रकार से पक्षपातपूर्ण है। गत ५ वर्ष से आप ने अध्यक्ष पद से जो कुछ किया वह हमारे सामने है और हम तो यह चाहते हैं कि उस से भी एक कदम आगे बढ़ कर हम ऐसी परम्पराएं निर्माण करें जिन से सभी के लिए और खास तौर पर विरोधी दल के सदस्यों के प्रति आप की नीति अधिक उदार हो। जबकि उन का पूरा सहयोग आप को यहां पर मिलेगा। उन को भी यह पूरा विश्वास हो कि आप का दृष्टिकोण, आप का रवैया उन के लिए पक्षपात का नहीं बल्कि निष्पक्ष है। मैं यहां पर चाहता हूँ कि अपने दल की ओर से आप को विश्वास दिलाऊँ कि हमारी तरफ से आप को पूरा सहयोग दिया जाएगा। हमारी क्या आवश्यकता है? हम यह भली प्रकार जानते हैं कि हमारे प्रदेश की राजनीति को स्वस्थ बनाए रखने के लिए आप जैसे व्यक्तियों की आवश्यकता है। जो कि ऐसे पद पर निष्पक्षता की नीति से इस प्रांत के अन्दर ऊँचे तथा शानदार आदर्शों को कायम करें और इसी नीति से हमारी ओर देखें। इतना कहता हुआ मैं एक बार फिर अपने दल की ओर से आपको इस सदन के अध्यक्ष चुने जाने पर बधाई देता हूँ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ ਜਨਰਲ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀਓ, ਮੈਨੂੰ ਅਜ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਪ ਦੇ ਦੁਬਾਰਾ ਸਪੀਕਰ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਤੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਉੱਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਖੁਸ਼ੀ ਮੈਂ ਇਸ ਕਾਰਨ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਅਸਾਡੇ Profession ਦੇ ਹੋ। ਅਤੇ ਜੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਅਸਾਡੇ ਪਰੋਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਠੰਡੇ ਦਿਲ ਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਇਸ ਲਈ ਅਸਾਡੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹੋ।

ਮੈਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਬਤੌਰ Speaker ਦੇ preside ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਖਪਾਤ ਵਰਤਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ authority ਨਾਲ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੀ ਵੇਰ 4½ ਸਾਲ ਤਕ Opposition ਵਿਚ ਰਹੇ। ਮੈਂ Opposition Party ਦਾ ਸੈਕਰਟਰੀ ਸੀ ਤੇ ਅਸਾਨੂੰ ਕਦੀ ਅਜਿਹਾ ਤਲਖ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਵਲ ਪਖਪਾਤ ਵਰਤਿਆ ਹੋਵੇ। (ਤਾੜੀਆਂ) ਜਾਂ Opposition

ਨਾਲ ਧਕਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ Treasury Benches ਨਾਲ ਰਿਆਇਤ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਨਾ ਹੀ ਸਜਦੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਘਟਦੀ ਸੀ । ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਨੀ ਦੇ ਕਹਿਰੇ ਹਾਂ । (ਹਾਸਾ) ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਕਨੀ ਵੀ ਅਖ ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ । ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਤੁਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਦੂਰ ਬੈਠਿਆਂ ਵਲ ਵੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਕਰੋਗੇ । ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ Treasury Benches ਵਲੋਂ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਸ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਨੂੰ ਹਾਉਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਚਲਾਣ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੇਣਗੇ ।

ਇਥੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਅਗੇ ਵੀ ਇਸ ਹਾਉਸ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ preside ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਹਾਇਤ ਕਾਬਲੀਅਤ ਨਾਲ ਇਸ ਹਾਉਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਆਪ ਦੇ ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਹਾਰਦਿਕ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਹਾਉਸ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਲਾ ਕਰੋਗੇ ।

ਖਾਨ ਅਬਦੁਲ ਗਫ਼ਾਰ ਖਾਨ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) : ਜਨਾਬ ਸਦਰੇ ਸੋਹਾਇਸ਼, ਮੈਂ ਇਸ ਸ਼ਾਬੋਪੰਜ ਮੇਂ ਹੂੰ ਕਿ ਪਹਲੇ ਆਪਕੋ ਸੁਬਾਰਿਕਬਾਦ ਫ਼੍ਰੰ ਯਾ ਇਸ ਹਾਊਸ ਕੋ ।

(ਏਕੁ ਆਵਾਜ਼ : ਪਹਲੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਕੋ)

ਤੋ ਪਹਲੇ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਕੋ ਸੁਬਾਰਿਕਬਾਦ ਦੇਤਾ ਹੂੰ ਐਰਿ ਬਾਦ ਮੇਂ ਆਪਕੋ ਸੁਬਾਰਿਕਬਾਦ ਪੇਸ਼ ਕਰਤਾ ਹੂੰ । ਇਸ ਹਾਊਸ ਕੋ ਇਸ ਲਿਏ ਸੁਬਾਰਿਕਬਾਦ ਪੇਸ਼ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਇਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਅਪਨੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਕਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਿਆ ਹੈ ਐਰਿ ਅਪਨੇ ਨੇਕ ਇਰਾਦੇ ਕਾ ਸਬੂਤ ਦਿਆ ਹੈ ਕਿਯੋਂਕਿ ਯਹ ਹਾਊਸ ਤਮਾਮ ਪੰਜਾਬ ਕਾ representative ਹੈ । ਜਨਾਬੇ ਵਾਲਾ, ਆਪ ਸੇ ਪਹਲੇ ਏਕ ਬਡੇ ਸਹਾਪੁਰਖ ਡਾਕਟਰ ਸਤਧਪਾਲ ਇਸ ਹਾਊਸ ਕੇ ਆਨਰੇਬਲ ਸਪੀਕਰ ਥੇ ਐਰਿ ਅਨਕੀ ਖਿਦਮਾਤ ਐਰਿ ਕੁਰਬਾਨੀਯੋਂ ਕਾ ਏਹਤਰਾਮ ਤਮਾਮ ਪੰਜਾਬ ਐਰਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਕੋ ਥਾ ਲੇਕਿਨ ਹਮਾਰੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਕਿ ਅਨਕਾ ਇਨਤਕਾਲ ਹੋ ਗਯਾ । ਫਿਰ ਯਹ ਹਾਊਸ ਇਸ ਤਲਾਸ਼ ਮੇਂ ਥਾ ਕਿ ਕਿਸੀ ਏਸੇ ਕਾਬਿਲ ਸ਼ਰ੍ਹਸ ਕੋ ਫੁੰਡਾ ਜਾਏ ਜਿਸ ਪਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਕੇ ਤਮਾਮ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕਾ ਐਰਿ ਪੰਜਾਬ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਏਤਮਾਦ ਹੋ ਤੋ ਅਸ ਵਕਤ ਇਤਫਾਕ ਰਾਏ ਸੇ ਐਰਿ ਨਿਹਾਯਤ ਗ਼ੈਰ ਕੇ ਬਾਦ ਹਮ ਸਬ ਨੇ ਯਹ ਫੈਸਲਾ ਕਿਆ ਕਿ ਆਪ ਹੀ ਸਪੀਕਰੀ ਕੇ ਲਾਯਕ ਹੈਂ ਐਰਿ ਇਸਕੇ ਬਾਦ ਆਪ ਨੇ ਜਿਸ ਖੁਸ਼ਅਸਲੂਬੀ ਕੇ ਸਾਥ ਐਰਿ ਜਿਸ discipline ਕੇ ਸਾਥ ਇਸ ਹਾਊਸ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੋ ਚਲਾਯਾ ਵਹ ਕਿਸੀ ਸੇ ਛਿਪੀ ਹੁਈ ਨਹੀਂ । ਮੁਝੇ ਇਸਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਆਜ ਕਿਸੀ ਮੈਂਬਰ ਕੀ ਤਰਫ ਸੇ ਯਹ ਕਹਾ ਜਾਏ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਕਿਸੀ ਖਾਸ ਜਮਾਤ ਯਾ ਪਾਰਟੀ ਕੀ ਤਰਫ ਖਾਸ ਰਿਯਾਯਤ ਮਰਾ ਸਲੂਕ ਕਿਆ । ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਤਰਹ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁਈ । ਇਸਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਮੁਝੇ ਯਹ ਕਹਨਾ ਪਡਤਾ ਹੈ ਐਰਿ ਨਿਹਾਯਤ ਅਫਸੋਸ ਕੇ ਸਾਥ ਕਿ ਜੋ ਲੋਗ ਅਸ ਵਕਤ ਆਪਕੀ ਤਰਫਦਾਰੀ ਸੇ ਅਗਰ ਕੋਈ ਮੀ ਫਾਯਦਾ ਉਠਾਏ ਥੇ ਐਰਿ ਕਿਸੀ ਰਿਯਾਯਤ ਕੇ ਲਿਏ ਆਪਕੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਤੇ ਥੇ ਆਜ ਆਪਕੀ ਮੁਖਾਲਫਿਤ ਕਰਤੇ ਹੈਂ । ਮੁਝੇ ਨਿਹਾਯਤ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੌਕਾ ਪਰ ਇਸ ਤਰਹ ਕੀ ਬਾਤ ਕਰਨੀ ਨ ਤੋ ਮੁਨਾਸਿਬ ਥੀ ਐਰਿ ਨ ਹੀ ਮੌਜੂਂ ਥੀ ।

अध्यक्ष महोदय : मैं माननीय मैम्बर से कहूँगा कि वह किसी मैम्बर पर reflection न करें और किसी controversy में न पड़ें। (I would request the hon. Member not to cast any reflection on any Member and refrain from entering into any controversy.)

खान अब्दुल गफ़ार खां : जनाब मैं तो वाक्यात का बयान कर रहा था। अगर आप इसे मुनासिब नहीं समझते तो मैं आपकी ruling के आगे सिर झुकाता हूँ। लेकिन एक अर्ज करना चाहता हूँ कि जिस वक्त यह बात कही जा रही थी और Chair पर reflection किया जा रहा था तो आप ने कुछ इरशाद नहीं फरमाया कि ऐसी बात नहीं कहनी चाहिए थी। मैं उम्मीद करता हूँ कि पिछले तजुर्बे की बिना पर आप इस हाऊस में शानदार रवायात कायम करेंगे और इस तजुर्बा की बिना पर हमें उम्मीद है, उम्मीद ही नहीं यकीन है, यकीन ही नहीं, ऐनुल यकीन है कि आप इस हाऊस की शानदार रवायातों को दोबाला ही नहीं चौबाला करेंगे और जो conventions आपके जरिए इस हाऊस ने कायम की हैं उन्हें सारा हिन्दुस्तान जानता है और उम्मीदे कामल है कि आप हमेशा इस तरह से अच्छी से अच्छी रवायात कायम करते रहेंगे। इन इलफाज के साथ मैं फिर अपने तमाम भाईयों की तरफ से और एम. एल. एज. साहिबान की तरफ से आपको मुबारिकबाद देता हूँ।

अध्यक्ष महोदय : मेरा ख्याल है आप इतनी लम्बी तकरीरों में न पड़ें (I think that hon. Member should not make lengthy speeches.)

श्रीमती ओम प्रभा जैन (कैथल) : अध्यक्ष महोदय, आज इस सदन में जिन व्यक्तियों ने आप को अध्यक्ष चुने जाने पर बधाई दी हैं मैं भी अपनी आवाज़ उन में मिलाना चाहती हूँ। और आपको इस सदन की तमाम बहनों की ओर से बधाई देती हूँ। आप जिस चीज़ के काबिल तथा योग्य थे वही आप को मिल गई। और मुझे विश्वास है कि आप जैसे व्यक्ति की निष्पक्षता में इस सदन की कार्रवाई का संचालन होगा और जो conventions आप बनाएंगे वह सारे पंजाब के मुफ़ाद के लिए अच्छी साबित होंगी। अन्त में मैं फिर आप को इस सदन के अध्यक्ष चुने जाने पर मुबारिकबाद पेश करती हूँ।

ਚੋਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਦੁਬਾਰਾ ਸਪੀਕਰ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਤੇ ਪਰਜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ Opposition ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਵੀ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੁਛ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਰਖੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਪਕਸ਼ਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੋਗੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਹੋਰ ਇਕ ਕਦਮ ਅਗੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਚੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Opposition ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ Opposition ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਕਰੋਗੇ। Treasury Benches ਨਾਲ ਤਾਂ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਸਰੀਅਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਥੇ ਆਸ਼ਾ ਰਖਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ Opposition Benches ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖੋਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਈਂ tradition ਬਾਇਮ ਕਰੋਗੇ। ਚੂੰਕਿ ਹਾਉਸ ਵਿੱਚ ਤਾਕਤ

Opposition Benches ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਿਆਲ Opposition ਦਾ ਹੀ ਰਖੋਗੇ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਨਿਰਪਕਸ਼ਤਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਬੀਆਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਮੇਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਿਪਾਰ ਮੰਡਲ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕੁਝ ਝਗੜਾ ਰਗੜਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਮਝੋਤਾ ਕਰਵਾਣ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਆਪ ਨੇ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਤੁਹਾਡੀ ਤਾਜ਼ੀਮ ਵਿਚ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਸ ਰੱਖਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਨਿਰਪਕਸ਼ਤਾ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕਰੋਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਮਿਲਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰਖੋਗੇ ਤਾਕੇ opposition ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸੁਝ ਸੇ ਕਿਆ expect ਕਰਦੇ ਹੋ, ਆਪ ਸਬ ਕੋ ਟਾਈਮ ਦੇ ਰਹਾ ਹੂੰ। (I am giving time to the hon. Members as to what they expect of me.)

ਚੌਧਰੀ ਧਰਮ ਸਿੰਹ ਰਾਠੀ (ਸੰਭਾਲਕਾ) : ਮੈਂ ਜਨਾਬ ਕੋ ਪਹਲੇ ਹੀ ਸੇ ਐਰ ਬਡੀ ਅਚਛੀ ਟਰਹ ਸੇ ਜਾਨਤਾ ਹੂੰ। ਸੁਝੇ ਜਨਾਬ ਕੋ ਸਾਥ ਪਹਲੇ ਭੀ ਕਈ ਜਗਹ ਕਾਮ ਕਰਨੇ ਕਾ ਸੌਕਾ ਮਿਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਕਤ ਸੇ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਕੋ ਸੁਤਅਲਿਕ ਧਰ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਆਪ ਬਡੀ impartiality ਸੇ ਕਾਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ ਹਮੇਂ ਧੀਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਕੀ ਸਦਾਰਤ ਮੇਂ ਹਾਊਸ ਕੀ ਬੇਹਤਰੀ ਹੀ ਹੋਗੀ। ਹਮ ਇਸ ਵਕਤ ਜੋ ਕਹਨਾ ਚਾਹਦੇ ਹੋਂ ਵਹ ਧਰ ਹੈ ਕਿ opposition ਵਾਲੋਂ ਕਾ ਖਾਸ ਖ਼ਿਆਲ ਰਖਾ ਜਾਏ। ਜਬ ਤਕ opposition ਕਾ ਖ਼ਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਾ ਜਾਏਗਾ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ Democracy ਕੀ ਰਵਾਧਾਤ ਅਚਛੀ ਟਰਹ ਸੇ ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗੀ। ਫਿਰ ਭੀ ਹਮ ਆਪਕੋ ਧੀਕੀਨ ਦਿਲਾਵੇਂ ਹੋਂ ਕਿ ਹਮ ਆਪਕਾ ਸਾਥ ਪੂਰੀ ਟਰਹ ਸੇ ਦੇਂਗੇ ਐਰ ਹਾਊਸ ਕੇ decorum ਕਾ ਪੂਰਾ regard ਕਰੇਂਗੇ। ਇਸ ਕੇ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਧਰ ਭੀ ਕਹ ਦੇਨਾ ਚਾਹਦਾ ਹੂੰ ਕਿ ਜਹਾਂ ਭੀ ਕੋਈ ਐਸੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਆਪਕੋ ਸਾਮਨੇ ਆਏ ਤੋ ਉਸ ਕੋ ਹਲ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਆਪਕੇ ਦਿਲ ਐਰ ਦਿਮਾਗ ਮੇਂ ਸਿਰਫ਼ ਏਕ ਬਾਤ ਧਰ ਹੋਨੀ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਨਿਘਖਤਾ ਸੇ ਉਸ ਕਾਮ ਕੋ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਆਪ ਕਿਸੀ ਕੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਕਾ ਖ਼ਿਆਲ ਨ ਰਖਦੇ ਹੁਏ ਉਸ ਕੋ ਕਰੇਂਗੇ। ਆਪ ਐਸੀ ਰਵਾਧਾਤ ਕਾਧਮ ਕਰੇਂਗੇ ਜਿਨ ਕੋ ਦੂਸਰੀ ਸਭਾ ਕੇ ਲੋਗ ਭੀ follow ਕਰੇਂ। ਇਨ ਇਲਾਜ਼ ਕੇ ਸਾਥ ਮੈਂ ਆਪਕੋ ਐਰ ਭਾਈ ਸਰੂਪ ਸਿੰਹ ਜੀ ਕੋ ਬਧਾਈ ਦੇਤਾ ਹੂੰ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਹ (ਜ਼ਜ਼ਰ) : ਅਧੁਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ, ਏਕ ਦਲ ਏਸਾ ਰਹ ਗਯਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿਤਵ ਅਭੀ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਾ। ਇਸ ਲਿਏ ਸਦਸ਼੍ਰੀਓਂ ਨੇ ਧਰ ਅਨੁਭਵ ਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਉਨ ਕਾ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿਤਵ ਨ ਹੁਆ ਤੋ ਉਸਕਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਚਛਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਲਿਏ ਜਹਾਂ ਸੇ ਮੈਂ ਖੜਾ ਹੁਆ ਹੂੰ ਵਹਾਂ ਸੇ ਆਰਮਬ ਹੋਕਰ ਇਸ ਪੰਕਤਿ ਕੇ ਅਨਤ ਤਕ ਹਮਾਰਾ ਦਲ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਲ ਕੀ ਐਰ ਸੇ ਮੈਂ ਆਪਕੋ ਬਧਾਈ ਦੇਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਖੜਾ ਹੁਆ ਹੂੰ। ਅਧੁਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ, ਆਪ ਨੇ ਜਿਸ ਨਿਘਖਤਾ ਸੇ ਕਾਰਯ ਸੰਚਾਲਨ ਕਿਆ ਉਸ ਸੇ ਇਸ ਸਦਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਠਾ ਬਹੁਤ ਬਡੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਸ਼ਾ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਆਪਕੇ ਪੁਨਨਿਵਾਚਿਨ ਸੇ ਇਸ ਸਦਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਠਾ ਉਤਰੋਤਰ ਬਡੇਗੀ। ਇਨ ਸ਼ਬਦੋਂ ਕੇ ਸਾਥ ਮੈਂ ਆਪ ਕੋ ਹਾਦਿਕ ਬਧਾਈ ਦੇਤਾ ਹੂੰ।

ਭਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ (ਮੁਕੇਰੀਆ ਰਿਜ਼ਰਵਡ) ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤਰਫ਼ ਤੋ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਿਕਬਾਦ ਪੇਸ਼

[ਭਗਤ ਕੁਰਾਂ ਦਾਸ ਹੰਸ]

ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਡਾ. ਸਤਪਾਲ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਆਏ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਇਤਨਾ ਅੱਛਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੇ ਵੇਰ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਥਾਂ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਚੌਧਰੀ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਚੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦੀ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਚੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦੀ ਬਚੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦ ਦੀ ਆਦਤ ਨੂੰ ਵੀ ਹਟਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਊਸ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੁਣ ਕੇ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਵੇਰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Sardar Bhupinder Singh Mann (Samana 'G') : Mr. Speaker, I also join in the felicitations which have been offered to you on your re-election as Speaker of this Assembly. Hopes have been expressed, Sir, that you will be impartial towards both the wings of the House. I believe that these hopes were not belied in the past and there will not be any such occasion in the future either. But, Sir, I pray for your impartiality in altogether a different direction. Indeed, I would have risen on a point of order or on a point of privilege, if it was permissible under the Rules. To-day, I again find that the same breach of Constitution in a way has been committed when I received an order paper in connection with allotment of seats for to-morrow when the Governor is addressing the Members of both the Houses assembled together. Indeed you yourself, sir, yesterday while administering the oath were pleased to call the Ministers first. I do concede their place of honour. Then you were pleased to call first the Lady Members and then the male Members (Laughter). I fail to understand, Sir, this invidious distinction between a Member and a Member. I hope that you will be fair and impartial between a male and a lady member of the House. I wish to point out that in the Constitution of India, it is clearly laid down that there will be no distinction on grounds of sex (Laughter). But you were pleased to depart from that order and created an altogether new order and to-day I find that you have allotted a separate block of seats for the Lady Members. This separate allotment of seats would result in their segregation. I think, Sir, that between a Member and a Member, there should be no distinction on grounds of sex. I find from the order paper in connection with allotment of seats for to-morrow...

अध्यक्ष महोदय : आजकल सेक्स चेंज भी हो जाते हैं। (Now-a-days sexes also change.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I also fear this (Laughter). This kind of modern chivalry, Sir, will ultimately turn into an instrument of operation for the man. Sir, in these days of Hindu Code Bill, Marriage Laws and Divorce Laws, I wonder how this distinction and discrimination can

continue. The Chair itself has no sex (Laughter) and so my first plea is that henceforward you will be fair and impartial between the two wings.

अध्यक्ष महोदय : आपको यह कैसे ख्याल हो गया ? (What has led the hon. Member to think like this ?)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I find from the order paper that I have received to-day that to-morrow the front benches have been reserved for Ministers and Lady Members. Sir, in which way.....

अध्यक्ष महोदय : यह दरमियान में भी हो सकती है। (This is possible in middle row also.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : If it has been a social gathering, I would not have grugged this chivalrous gesture, but when it is a political gathering, I do feel that this sort of gesture will ultimately lead to discrimination. However, I leave this point and crave your indulgence to raise yet another point.

Sir, I find that you were pleased to say that Members are entitled to a concessional accommodation. I am seeking your protection. Sir, you as the custodian of the privileges of this House will see that the dignity of a Member is restored to him. Here, I find Sir, it is not only a question of maintenance.....If you as the kind shepherd as you are a loving shepherd.

अध्यक्ष महोदय : जब गवर्नर का एड्रेस आएगा तब आप यह बातें कह लें। (The hon. Member may talk of such things when the Governor's Address comes under discussion.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : No, Sir, today it is directly a question of the Speaker and his office.

You were kind enough to give us concessional accommodation. To day, I do not seek your concession. I ask for accommodation.

Mr. Speaker : Ample accommodation from to day.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, if you were to pay a visit to the Legislators' Hostel, you would have found two to three persons shepherded in one room. I hope, Sir, you, as the custodian of the privileges of this House, will see that the dignity of an individual legislator is restored to him so that we may rise to the occasion and discharge our duties upto the expectations of the people.

OBSERVATIONS BY SPEAKER

अध्यक्ष महोदय : आनरेबल मੈबर साहिबान, आज मैं आपका दिली तौर से शुक्रिया अदा करता हूँ कि आपने मुझे इस हाऊस का तीसरी बार स्पीकर चुना है। इस के लिए जहाँ मैं खास तौर से इस बात का मान करता हूँ वहाँ इस से भी ज्यादा फखर मुझे इस बात का है कि आप ने बड़े पंजाब का मुझे पहली बार स्पीकर चुना है।

मुझे इस बात की खुशी है कि आपने तरह तरह के ख्यालात और खदशात का इजहार किया है। मैंने उनको बड़े गौर से सुना है। मैंने आपको यह मौका इसलिए दिया है ताकि मैं

[अध्यक्षमहोदय]

उस से फायदा उठा सकूँ और जो बातें आपने कहीं हैं, उन्हें मैं आपकी रहनुमाई के लिए आईदा अमल में ला सकूँ।

स्पीकर का काम एक बड़ा कठिन काम होता है। अगरचि यह जगह ऊँची होती है, लेकिन इसका काम कठिन होता है। एक तो इतने बड़े हाऊस से उसका सम्बन्ध होता है और फिर उसे तरह-तरह के स्वभाव और तरह-तरह के सियासी ख्यालात से वास्ता पड़ता है। स्पीकर तब तक काम चला ही नहीं सकता जब तक कि वह अपने पेशेनज़र कोई खास अमूल और तरीकाकार न रखे। पिछले पांच साल में मुझे इस हाऊस की सेवा करने का मौका मिला है और उस दौरान में मुझे काफी तज़रबा भी हुआ है, कई बातें इस हाऊस में ऐसी भी आईं जिनका संभालना बड़ा मुश्किल था।

मैं एक बात आपसे कह सकता हूँ कि आपोजीशन के मैम्बरज़ हमेशा ही मेरे पास आया करते थे; उनसे तबादला ख्यालात होता था और जो उनको मुश्किलात होती थीं उनको फौरन ही दूर करने का यत्न किया जाता था। पिछली आपोजीशन के चन्द एक मैम्बरान यहां बैठे हुए हैं। वे एक भी ऐसा मौका नहीं बता सकेंगे जब कि उन्हें वक्त या और किसी मामले के सम्बन्ध में शिकायत का मौका मिला हो।

जब स्पीकर का पहला इंतखाब हुआ तो उस वक्त ज़रूर इस हाऊस में contest हुआ था, लेकिन जब पुराने आपोजीशन के मैम्बरों ने और पैप्सू से आए हुए मेरे दोस्तों ने दुबारा इंतखाब किया तो मुत्तफिका तौर पर किया था। उस वक्त से अगरचि इस हाऊस की sittings बहुत कम हुई हैं। तो भी मैं समझता हूँ कि उस नज़रिये में कोई खास तबादला नहीं आया।

फिर स्पीकर को आजकल के हालात में खास तौर से इस बात का ख्याल रखना चाहिए कि उसे आपोजीशन में और ट्रेज़री बैचिज़ में कोई इमन्याज़ नहीं रखना है। एक तो इस ख्याल से कि वह स्पीकर है, और दूसरे इस ख्याल से भी कि कोई पता नहीं कि दाई ओर के मैम्बर कब उधर बैठ जाएं और उधर के इधर कब चले जाएं। तो इस लिए उसको इस हाऊस की इज्ज़त, इसके हक्क, और प्रिविलेजिज़, इसकी conventions और traditions को और बातों से ज़्यादा ऊँचा समझना चाहिए। ताहम मैं आपको यकीन दिलाता हूँ कि जहां पुराना तज़रबा मेरे काम आएगा वहां मैं नए मैम्बर साहिबान को भी यकीन दिलाता हूँ कि उन्हें वक्त के बारे में या और किसी बात की बाबत गिला करने का बहुत कम मौका मिलेगा।

आज तो आपोजीशन बैचिज़ पर कोई 90 प्रतिशत से भी ज़्यादा नए मैम्बर साहिबान बैठे हुए हैं। मेरे और उनके दरमियान अभी राब्ता नहीं हुआ, तो अभी यह कह देना कि पिछले ताल्लुकात कैसे रहे और आगे कैसे रहें, इसके बारे में सही तौर पर अन्दाज़ नहीं लगाया जा सकता।

सियासत की वजह से कई दफा ऐसा होता है और कई ऐसी बातें हो जाती हैं जिनकी वजह से Rules of Procedure, Regulations, Conventions etc, का

काफी test होता है और स्पीकर के लिए काफी मुश्किल का सामना होता है। उस वक्त एक ही रास्ता होता है कि स्पीकर अपने सामने एक ही नज़रिया रखे कि वह गैरजानिबदार है और किसी group या धड़े का ख्याल न रखते हुए उसे हाऊस के Rules of Procedure का ख्याल रखना है। मैं मैम्बर साहिबान से अर्ज करूँगा कि इस हाऊस में बोलने और बाहर प्लेटफार्म पर बोलने में काफी फर्क है। इस हाऊस में जब आप बोलेंगे तो आप को Rules of Procedure, conventions और Constitution के मुताबिक बोलना होगा। जहाँ पर Rules of Procedure बिल्कुल silent हैं, वहाँ पर House of Commons की tradations और conventions का जिक्र होता है और उस वक्त उन्हें follow किया जायेगा।

House of Commons की जो tradations हैं वह कई सदियों से चली आ रही हैं उन में कई लोगों का तजरबा शामिल है और बड़ी छान-बीन के बाद वह बनी हैं और जितने भी जमहूरियत पसन्द देश हैं उनमें वह चल रही हैं। और यहाँ पर भी जब कभी कोई मुश्किल होती है तो हम वहाँ से guidance लेते हैं। तो मेरे कहने का यह मतलब है कि बाहर बोलने और इस एवान के अन्दर बोलने में बड़ा फर्क होता है। कई दफा मैम्बर का यह ख्याल होता है कि चेयर मेरे काम में मदाखलत कर रही है। लेकिन आप देखेंगे कि questions, adjournment motions और बजट के बारे में अलहदा २ खास Procedure होता है। इसी तरह गवर्नर के एड्रेस पर बोलने के मुताबिक खास Procedure है।

यह तमाम चीजें जब मेरे नज़रिए से देखी जाएंगी तो वह इन rules के अन्दर ही चल सकेंगी और प्लेटफार्म पर स्पीचिज़ करने की शकल में नहीं चल सकेंगी। अगर rules of Procedure न हों और हाऊस की कोई खास established parliamentary practice न हो तो हाऊस में मछली मर्कीट जैसा नज़ारा आ सकता है। इस लिए हाऊस के अन्दर सब कुछ रूलज़ आफ बिज़नेस के अन्दर होना है। मैं अर्ज करूँगा कि आप मुझ से सब बातों के हक्कदार हैं लेकिन जब कोई बिल या और मसला हाऊस के सामने आएगा और आप उस के ऊपर बहस करना चाहेंगे तो आप को रूलज़ आफ प्रोसीजर और established conventions की हद्द के अन्दर २ चलना पड़ेगा। मैं अर्ज करूँगा कि अगर किसी मैम्बर साहिबान की तरफ से कोई गिला हो तो मैं उनके सामने रूलज़ रखूँगा और अच्छी तरह समझाने की कोशिश करूँगा। मुझे याद है कि जब हम इस हाऊस में नए नए आए थे तो काफी देर तक कई चीजें समझते रहे थे। उस वक्त जब पहले हमारे सामने बजट रखा गया तो कई नए मैम्बरान को जिन में मैं भी था वह समझ नहीं आता था। मैं ने उस समय पर यह कहा कि अगर किसी की tuition रख कर बजट की पेचीदगियां समझ लें तो इस में हत्तक की क्या बात है। चुनाँचि शिमला में हम ने एक Superintendent की १०, १५ दिनों के लिए tuition रखी और सारी चीज़ को समझ लिया। मेरा कहने का मतलब यह है कि नए members के साथ कई बार ऐसा हो सकता है। जब कभी ऐसा मौका आएगा तो मैं वह बात उन को अर्ज कर दूँगा ताकि मैम्बर साहिबान की मुश्किल हल हो सके।

[अध्यक्ष महोदय]

हमारे देश में democracy को चलाने के लिए आपोजीशन का role बहुत जरूरी है। अगर आपोजीशन न हो तो democracy एक farce सी हो जाती है। Opposition के न होने से democracy निकम्मी और एक राय वाली हो सकती है। जमहूरियत का मतलब है जिस में हर चीज़ discussion से की जाए। लेकिन discussion किस तरह की होनी चाहिए यह मैं आप को अर्ज करता हूँ। अगर हरेक आदमी अपने अपने ढंग से discussion करता रहे तो उस का नतीजा कुछ नहीं निकल सकता। Discussion के लिए सबर और बरदाश्त का मादा पैदा करना और दूसरे के नज़रिये को समझने के लिए रुकावट न डालना, यह सब चीज़ें जरूरी हैं। वरना काम नहीं चल सकता। तो मैं अर्ज करूँगा कि जब भी हाऊस में काम चलेगा तो आप को एक दूसरे के नज़रिए को समझना होगा। अगर मैं यह देखूँगा कि कोई मैम्बर दूसरे मैम्बर महोदय के ख्यालात जाहिर करने में रुकावट डाल रहा है तो मुझे ऐसे मैम्बर साहिब को समझाना पड़ेगा।

लाला जगत नारायण जी ने कहा था कि किसी वक्त treasury benches की तरफ स्पीकर की inclination हो जाती है। उन को मैं अर्ज करूँगा कि हमारे हां पिछला record मौजूद है। उस में आप देख सकते हैं कि Opposition को double time दिया जाता रहा है या नहीं। कुछ पुराने आपोजीशन के जो दोस्त अब भी हाऊस में मौजूद हैं वे इस बात के गवाह हैं। लाला जगत नारायण जी तो उस समय opposition में थे नहीं। उस वक्त लाला जी का गिला होता था कि opposition को क्यों ज़्यादा time दिया जाता है। अगर उस वक्त लाला जी को यह पता होता कि उन्होंने ने किसी दिन Opposition में बैठना है तो शायद वह ऐसी बातें न कहते। मुझे तो Opposition के rights को भी safeguard करना है। इस लिए मैं लाला जी को यकीन दिलाता हूँ कि उन्हें उनकी मरजी के मुताबिक time दूँगा। जमहूरियत में treasury benches की तरफ से जो चीज़ पेश की जाती है उस में अच्छी तबदीलियां और सुधार करने के लिए जरूरी है कि आपोजीशन अपने ख्यालात का खुले तौर पर इज़हार करे। उनके लिए जरूरी है कि रियायत हो और ज़्यादा वक्त दिया जाए। अगर single Opposition हो तो उनके लीडर साहिब या और साथी groups के तौर पर मेरे पास कोई शिकायत लेकर आएंगे तो मैं उनकी पूरी तरह तसल्ली कराने के लिए तैयार हूँगा। इस चीज़ के मुताबिक आप को कोई गिला नहीं होने पाएगा।

बाकी कई दफा ऐसी चीज़ें आ जाती हैं कि स्पीकर की क्या position है। पिछले पांच सालों में मैं ने कोशिश तो बहुत की है कि उसी तरह अपने नज़रिये को रखूँ जैसी कि British Parliamentary conventions रही हैं। मैं ने इस ख्याल से District Congress Committee की Presidentship से resignation दे दिया, बल्कि प्रदेश की executive से भी resign किया और इनके कहने पर किया था। उस वक्त मैं ने कहा था कि मैं किसी political party

से ताल्लुक नहीं रखता। लेकिन इस पर लाला जी ने मज़मून लिखे कि स्पीकर को यह हक्क नहीं कि वह कहे मैं non-party man हूँ। मैं ने उस वक्त भी अर्ज की थी और अब भी अर्ज करता हूँ कि जहां तक मेरे सियासी ख्यालात का ताल्लुक है वह मेरे personal है और वे किसी भी party के हो सकते हैं लेकिन जहां तक इस हाऊस का ताल्लुक है इस में मैं ने एक non-party man के तौर पर काम करना है (cheers)। इस हाऊस में स्पीकर की पोजीशन के बारे में खास तौर पर तो दिया नहीं कि क्या होनी चाहिए। मेरे पास श्री मवलंकर जब वह १९५२ में लोक सभा के स्पीकर चुने गए थे उनकी स्पीचिज़ की जो किताब आई है उस में उन्होंने ने स्पीकर की position के मुताबिक जो कहा था उस को मैं आप साहिबान के सामने पढ़ देता हूँ।

"I consider it necessary to say a few words about the non-party character of the Speaker in view of the practice in England. The position of the English Speaker is a matter of historical growth and it has been established, at the end of centuries of struggle of the Commons for independence. Its evolution to the present stage has taken place after the establishment of the full authority of the Commons. The position is undoubtedly an ideal one, provided it is accompanied by the other essential corollaries of democracy. While, therefore, I shall always strive for the establishment of that ideal, it is obviously not possible, in the present conditions of our political and parliamentary life, to remain as insular as the English Speaker, so far as the political life goes. But the Indian Speaker acting as such will be absolutely a non-party man, meaning thereby that he keeps aloof from party deliberations and controversies; he does not cease to be a politician merely by the fact of his being a Speaker. We have yet to evolve political parties and healthy conventions about Speakership, the principle of which is that, once a Speaker he is not opposed by any party in the matter of his election, whether in the Constituency or in the House, so long as he wishes to continue as a Speaker. To expect the Speaker to be out of politics altogether without the corresponding convention is perhaps entertaining contradictory expectations. From this point of view, as also from my moorings in the past, I cannot be out of that great organisation—the Indian National Congress, under whose banner I have had the privilege of serving in one capacity or another for the last forty years. I, therefore, continue to be a Congressman just as any Indian can continue to be a Hindu or a Muslim or a Parsee etc. and still he is no less than an Indian so far as the national questions are concerned. Similarly though a Congress man, it would be my duty and effort to deal with all Members and sections of the House with justice and equity, and it would be my duty to be impartial and remain above all considerations of party or of political career."

तो मैं आप से अर्ज कर देना चाहता हूँ कि यह बातें हैं जो हिन्दुस्तान की legislature के स्पीकरज़ के बारे में आई हैं कि वे नान पार्टी मैन हों। जैसा कि मैं ने पहले अर्ज किया कि मैं ने पिछली दफा अपने स्पीकर चुने जाने के बाद डिस्ट्रिक्ट कांग्रेस कमेटी की Presidentship और प्रदेश कांग्रेस की executive committee से इस्तीफा दे दिया था और इस हाऊस में भी कह दिया कि मैं हाऊस के अन्दर और बाहर नान पार्टी मैन हूँ। इस के बाद आप लोगों पर भी कुछ फर्ज आयद होता था मगर वह चीज़ तो यहां हुई नहीं है। न तो general elections में ही और न ही इस हाऊस में इस election के सिलसिले में यह असूल बरता गया है। मैं कोशिश करूंगा कि फिर भी उन्हीं ख्यालात को दोहराऊँ जो कुछ साल पहले कहे थे।

He must be a non-party man. He must be above sectional and party interests. He should be a man who is accessible and approachable to all the hon. Members of this House on the same level irrespective of their inclinations, political or otherwise.

[अध्यक्ष महोदय]

सरदार भुपिंदर सिंह जी ने कुछ लेडी मैम्बरज के बारे में फरमाया है। मैं उनको बता दूँ कि अगर पुरानी लेडी मैम्बरज में से दो यहां मौजूद होतीं तो वे शायद आपको बोलने भी न देंगी। (हँसी) नई लेडी मैम्बरज ने अच्छा किया कि वे निहायत आराम से आप के ख्यालात सुनती रहीं। (हँसी) यह अभी नई नई आई हैं और इनको अपने privileges का पता नहीं है। आहिस्ता २ आपको भी यह मानना पड़ेगा कि इनके special privileges भी हैं। अगर मैं रूलज को strictly follow करता तो ये सारी की सारी front benches पर बैठतीं और प्रोफेसर शेर सिंह जी और उनके साथ सारे ex-ministers के ग्रुप को भी second line में बैठना पड़ता। मैं ने तो ख्याल किया कि कम से कम दो तीन लेडी मैम्बरज तो सामने आनी ही चाहिए। इस लिए आपको इस सिलसिले में कोई खदशा नहीं होना चाहिए। लेकिन फिर भी आप मुझ से इतफाक करेंगे कि उन के साथ कुछ न कुछ रियायत करनी ही पड़ती है हालांकि उन्हें कोई खास रियायत नहीं दी गई है।

मैं कम्युनिस्ट, जन संघ, प्रजा सोशलिस्ट, इन्डीपेंडेंट्स और दूसरे सब साथियों का दिली तौर से धन्यवाद करता हूँ। मैं यह इसलिए नहीं कर रहा हूँ कि उन्होंने मेरी बहुत तारीफ की है बल्कि इस लिए कि उन्होंने कुछ ख्यालात ऐसे रखे हैं जिन से मुझे कुछ न कुछ सबक मिलेगा और काफी रहनुमाई मिलेगी। जब भी आपको कोई तकलीफ या शिकायत हो आप मेरे पास आयें मैं सेवा के लिए हाज़िर हूँ।

मैं अपने दोस्त चौधरी सरूप सिंह जी को डिप्टी स्पीकर चुने जाने पर मुबारकबाद देता हूँ। जब से वह आए हैं उन्होंने मेरे काम को काफी हलका किया है और मेरा काफी हाथ बटाया है। स्पीकर के लिए जहां secretariate का administrative work भी काफी होता है वहां उस का सब से बड़ा काम इस हाऊस में preside करने का होता है। जब कभी भी मुझे वक्त की कमी होती रही है और मैं House में नहीं आ सकता था तो वह उस हाऊस के काम को बड़े अच्छे तरीके से निभाते रहे हैं। मैं उनकी शराफत और लियाकत का कायल हूँ और उनकी जितनी तारीफ की जाए थोड़ी है।

आज हम इस हाऊस का काम शुरू कर रहे हैं और परमात्मा में विश्वास रखते हुए शुरू कर रहे हैं। इस देश के सामने बड़े २ मुश्किल मसले पेश आए थे। सब से बड़ा मसला Reorganisation of the States का था। अब वह भी खत्म हो गया है। अब देश के निर्माण और तामीर का काम हमारे सामने है। इस काम के लिए हम सब को जुट जाना चाहिए खाह हम किसी पार्टी से भी ताल्लुक रखते हों क्योंकि हम हिन्दुस्तानी हैं, पंजाबी हैं और एक कौम हैं। जहां तक पालिटिक्स में और देश की सियासत में हिस्सा लेने का ताल्लुक है हरेक का एक ही नुक्ता नज़र होगा कि इस देश की तामीर की जाए और इसको दुनिया की नज़रों में ऊँचा ले जाया जाए। इस प्रोग्राम को निभाने के लिए रास्ते मुस्तलिफ हो सकते हैं मगर हरेक का मकसद एक ही होगा कि देश को आगे ले जाना है और इसे खुशहाल बनाना है।

लीडर आफ दी हाऊस ने जो कुछ मेरे मुतअल्लिक फरमाया है मैं उसके लिए उनका धन्यवाद करता हूँ। हमारी यह खुशकिस्मती है कि हमारे लीडर आफ दी हाऊस एक पुराने और आजमूदा शख्स हैं। उन्होंने इस सूबा की और इस देश की बड़ी मुद्दत से अपनी कुरबानियों से और अपने काम से सेवा की है। जनता को उनके लिए बड़ी श्रद्धा है और वह भी जनता की सेवा में सब से आगे रहते हैं। सेवा में उनसे कोई आगे नहीं बढ़ सकता है। जिस ख्याल को ले कर वह यहां आए हैं और जिस ख्याल को ले कर उनकी पार्टी पावर में आई है मैं समझता हूँ कि वह और आपोजीशन वाले मिलकर उसको सिरे चढ़ायेंगे और जनता की सही सेवा कर सकेंगे।

आपोजीशन में मेरे पुराने दोस्त छीना साहिब बैठे हैं। पांच साल तक वह हँसते ही नज़र आए और उनको कभी रंजीदा नहीं देखा। नए मैम्बरान को शायद पता नहीं कि वह कितने खुश मिज़ाज हैं। बाकी जो नए साहिबान आए हैं वे भी मेरे लिए कोई नए नहीं हैं। उनको मैं बड़ी मुद्दत से जानता हूँ। चौधरी धर्म सिंह जी, चौधरी बलबीर सिंह जी, डाक्टर बलदेव प्रकाश जी वगैरा और बहुत से दोस्तों को मिलने का मौका मिलता रहा है और हमें आपस में बड़ा प्रेम है। मैं समझता हूँ कि हम और वे सब मिलकर देश की सेवा कर सकेंगे।

आखिर में मैं अरज़ करूँगा कि कल गवर्नर साहिब का 11 बजे ऐडरैस होगा। जिस सीट पर आप बैठना चाहें बैठ जावें। Seating arrangement सख्त नहीं होगा। मगर सिर्फ इस बात का ख्याल रखें कि लेडी मैम्बरज़ और मिनिस्टर साहिबान अगले बैंचज़ पर बैठेंगे। इसके बाद फिर हाऊस 29 तारीख को एक बजे मीट (meet) करेगा। मैं आज ही हाऊस को 29 तारीख तक के लिए adjourn करता हूँ क्योंकि कल असेंबली की बाकायदा मीटिंग नहीं होगी और मैं इसे कल adjourn नहीं कर सकता हूँ। कल दोनों हाऊसज़ की joint sitting होगी।

29 तारीख को sitting का टाईम दो बजे की बजाय एक बजे इस लिए रखा है कि आपको Governor's Address पर बहस के लिए ज्यादा समय मिल सके और इस लिए भी कि गवर्नर साहिब उस दिन आप को राज भवन में पौने छे बजे ऐट होम दे रहे हैं।

मैं आपका फिर धन्यवाद करता हूँ और हाऊस को adjourn करता हूँ।

[Hon. Members, Today I thank you heartily for electing me as the Speaker of this House for the third time. For this, whereas I consider it a matter of great pride, I feel it a still greater pride that you have elected me as the first Speaker of the Bigger Punjab. I am happy that you have given expression both to your views and apprehensions. I have listened to you all with rapt attention and I have given you this opportunity so that I may derive benefit from what you have said, and act upon it for your future guidance.

The Speaker's job is a tough one—although it is a post of great honour. He is on the one hand, connected with a big House like this and on the other he has to deal with a variety of people having different temperaments and different political views. A Speaker cannot discharge his duties properly unless he sets definite principles and a definite procedure before him. During the last five years I have had an opportunity of serving this House and during this period I have gained valuable experience also. At times such piquant

[Mr. Speaker]

situations arose in this House as were very difficult to handle with. I can say one thing to you and that is that in the past the Members of the Opposition would come and exchange views with me. If they had any difficulties, every effort was made to resolve them in no time. A few members of the previous Opposition are occupying seats here. None of them can cite any case wherein he had any case of complaint in connection with allotment of time or any other matter.

When the first election of the Speaker was held then a contest did take place. But when the Members of the old Opposition including those coming from the Pepsu held an other election of the Speaker, they elected him unanimously. Although, since then the House has had a small number of sittings, yet I feel that there has been very little change in that outlook of the Members.

Then, under the present conditions, the Speaker has to be very chary of the fact that he makes no discrimination between the Members of the Opposition and those of the Treasury Benches. He should do so firstly, because he is a Speaker and secondly because there is no knowing when the Members on my right side may cross the Speaker. He is further to be guided by the fact that those floor and go over to the other side and *vice versa*. Therefore, the Speaker, should give precedence to the dignity of the House, its rights and privileges and its conventions and traditions over all other matters. I assure the House that since my past experience would stand me in good stand. The new Members would have the least occasion of making any complaint about the allotment of time or any other matter. Today the Opposition benches are occupied by more than ninety per cent of the new members. So far we have had no Social contracts. So by merely stating the past relations, it is not possible to assess the real position regarding the future relations.

In politics sometimes it so happens that the Rules of Procedure, Regulations, Conventions etc. are put to a severe test. In such circumstances, the Speaker has only one way open to him and that is that he should be guided by the sole consideration that he is a non-party man and that he has to follow the Rules of Procedure without aligning himself to any group or party. I would, like to tell the hon. Members that there is a lot of difference between making a Speech in this House and that of speaking on the public platform. When you will speak in the House you will do so in conformity with the Rules of Procedure, Parliamentary Conventions and the Constitution. Where the Rules of Procedure are silent, there the traditions and Conventions of the House of Commons are followed. The traditions of the House of Commons have been followed for so many centuries. They include the experience of so many people and have been established after mature consideration. Now-a-days in all the democratic countries these Conventions are being followed. Here, too, whenever there is any difficulty we derive guidance from them. What I mean to say is that there is a lot of difference between speaking inside and outside the House. Sometimes a Member feels that the Chair is interfering with his speech. But the hon. Members would see that there is a definite and separate procedure for dealing with questions, adjournment motions, and the Budget etc. Similarly there is a definite procedure for speaking on the Governor's Address. When all these things are viewed from my point of view, these can be dealt with under the Rules of Procedure and not in the manner in which Speeches made on the platform. If there be no Rules of Procedure and no established parliamentary practice to be followed in the House then it can

present a scene of a fish market. Therefore, every business in the House is transacted in accordance with the Rules of Procedure. I may tell the hon. Members that they are entitled to all just favours from me but when a bill or some other business comes before the House and they wish to discuss it, then they will have to do so within the scope of the Rules of Procedure and according to the established conventions of the House. If any hon. Member would raise an objection, then I would endeavour to satisfy him by placing the Rules before him. I remember that I myself have been learning many things for a sufficiently long time when I came as a new Member in this House. At that time many new members including myself could not understand certain things in connection with the budget when it was placed before us in the House. At that time I had said that it would not be derogatory to our dignity to engage a tutor to understand the intricacies of the budget. Hence we engaged a Superintendent at Simla for ten or fifteen days and learnt everything from him. What I mean to say is that such difficulty can arise with the new members. Whenever such an occasion arises I shall explain the matter to them so that their difficulty may be removed.

The role of Opposition is very necessary to run democracy in our country. If there is no Opposition, then democracy shall be reduced to a farce. In the absence of an Opposition a democracy degenerates into a useless autocratic institution. Democracy means that everything should be settled by discussion. But what should be the form or nature of that discussion, that I tell you just now. If every member discusses things in his own way then it can lead us to no result. To have patience, and develop the power of tolerance and to avoid obstruction in order to understand the view point of the other, is necessary for holding a discussion. I may, therefore, submit that whenever the business in the House is conducted, the Members will have to understand each other's view points. If I find that an hon. Member is obstructing an other hon. Member in the expression of his views then I will have to ask him to avoid it.

Lala Jagat Narain Ji said that the Speaker was sometimes inclined towards the Treasury Benches. I may tell him that we have the old record. He can refer to it to see whether the Opposition has been getting double the time than the Treasury Benches. Some old members of the Opposition who are still members of this House can bear me out in this behalf. Lala Jagat Narain was not in the opposition at that time. Then he used to grudge as to why the opposition was allowed more time. Had Lala Ji known that one day he would be occupying the Opposition Benches he would perhaps have not indulged in these remarks. I have also to safeguard the rights of the Opposition. I, therefore, assure Lala Ji that he would get time as he desires. In democracy in order to bring about wholesome changes and improvements is whatever is put forward by the Treasury Benches, it is necessary that the Opposition should freely express its views. Therefore, it is necessary that there should be some concession for the Opposition and it should get more time to speak. If the leader of the Opposition, provided there is any, or of leader of any opposition group approaches me with a complaint, I will always be ready to fully satisfy him. In this respect the opposition shall have no cause of complaint.

Sometimes points arise as to what the position of the Speaker is. During the last five years I have endeavoured to maintain my position according to the British Parliamentary conventions. In view of this I resigned from the Presidentship of the District Congress Committee. Not only this, I also resigned from the Pradesh Executive at Lala Ji's bidding. At that time I had

[Mr. Speaker]

said that I belonged to no Political party. But Lala Ji wrote articles in the Press that the Speaker had no right to say that he was a non-party man. I had submitted then and again I repeat now that so far as my political views are concerned they are my personal affairs and these can be in regard to any political party, but in my relations with the House I have to conduct myself as a non-party man. (*Cheers*).

In this House the position of the Speaker has not been clearly laid down, as to what it should be. I have got a book containing speeches of Shri Mavalankar, when he was elected Speaker of Lok Sabha in 1952. I would like to read out to the hon. Members what he said regarding the position of the Speaker :—

“I consider it necessary to say a few words about the non-party character of the Speaker in view of the practice in England. The position of the English Speaker is a matter of historical growth and it has been established, at the end of centuries of struggle of the Commons for independence.

Its evolution to the present stage has taken place after the establishment of the full authority of the Commons. The position is undoubtedly an ideal one, provided it is accompanied by the other essential corollaries of democracy. While, therefore, I shall always strive for the establishment of that ideal, it is obviously not possible, in the present conditions of our political and parliamentary life, to remain as insular as the English Speaker, so far as the political life goes. But the Indian Speaker acting as such will be absolutely a non-party man, meaning thereby that he keeps aloof from party deliberations and controversies ; he does not cease to be a politician merely by the fact of his being a Speaker. We have yet to evolve political parties and healthy conventions about Speakership, the principle of which is that, once a Speaker he is not opposed by any party in the matter of his election, whether in the constituency or in the House, so long as he wishes to continue as a Speaker. To expect the Speaker to be out of politics altogether without the corresponding convention is perhaps entertaining contradictory expectations. From this point of view, as also from my moorings in the past I cannot be out of that great organisation—the Indian National Congress, under whose banner I have had the privilege of serving in one capacity or another for the last forty years. I, therefore, continue to be a Congressman just as any Indian can continue to be a Hindu or a Muslim or a Parsee etc. and still he is no less than an Indian so far as the national questions are concerned. Similarly though a Congressman, it would be my duty and effort to deal with all Members and sections of the House with justice and equity, and it would be my duty to be impartial and remain above all considerations of party or of political career.”

So I would say that these were the things which have come down to us regarding the Speakers of the Legislatures in India, that is that they should be non-partymen. As already stated, I resigned from the Presidentship of the District Congress Committee and executive of the Pradesh Congress Committee consequent upon my election as a Speaker of this House last time. I had also said that I would be a non-partyman both inside as well as outside this House. Then the hon. Members had also some obligation to discharge in this regard but nothing has been done to discharge it. Neither during the general elections nor during the election of the Speaker in this House this principle has been followed. I would, however, try to reiterate the same ideas, which I expressed a few years ago regarding the position of the Speaker, namely :—

He must be a non-party man. He must be above sectional and party interests. He should be a man who is accessible and approachable to all the hon. Members of this House on the same level irrespective of their inclinations, political or otherwise.

Sardar Bhupinder Singh has said something about the hon. Lady Members of this House. I may tell him that had two of the old Lady Members been present here they would not have perhaps let him speak even (*laughter*). The newly elected Lady Members have done well to listen to his observations quite patiently (*laughter*). They are yet new to this House and are not aware of the privileges they enjoy here. In due course of time the Hon. Member will also realise that they too, have certain special privileges. Had I followed the Rules strictly, all the Lady Members would have occupied the front benches and Prof. Sher Singh along with the group of ex-Ministers would have had to move to the second row. I thought that, if not all, at least two or three lady Members must be seated on the front benches. So they need not entertain any apprehensions in this regard. But, they would agree with me that some consideration has to be shown to them although no special concession has been given to them.

I heartily thank the Members of the Communist, Jan Sangh and Praja Socialist parties, as also Independent Members and others. I am doing this not because they have praised me but because they have expressed certain views from which I would learn something and seek guidance. Whenever they have any difficulty or grievance they may come to me at any time and I would be always at their disposal.

I heartily congratulate my friend Chaudhri Sarup Singh on his election as Deputy Speaker of this House. Since his election as a Deputy Speaker he has made the burden of my work light and has helped me in the performance of my duties. Whereas the Speaker has sufficient administrative work to do in his Secretariat, his biggest job is to preside over the meetings of this House. Whenever the time at my disposal was short and I found myself unable to attend to the House, he conducted the proceedings of this House admirably. I am impressed with his gentlemanliness and ability and no amount of praise will be adequate to express my appreciation for him.

Today we are starting work of this House with full faith in God. This country faced many difficult problems and the biggest of them was regarding the Reorganisation of the States. That has also been solved and now the work before us is to carry on the reconstruction and development of our country. We all should join hands for the development of our country irrespective of our party affiliations because we all are Indians, Punjabis and constitute one Nation. So far as the question of taking part in the politics of the country is concerned, everybody has this end in view that the country should be developed and raised in the estimation of the world. To carry out this programme, there may be different methods, but everybody will have this object in view that the development and prosperity is to be brought about in the country.

I heartily thank the Leader of the House for what he has said about me. We are lucky enough in having him as a Leader of the House. He is an old and tried parliamentarian. He has been serving this State and country with his sacrifices and work since long. The masses have great faith in him and he too is always in the forefront to serve them. Nobody can excel him in his service. The idea with which he has come here and the object for which his party has been returned to power, will, I think, be translated into action in collaboration with the Opposition. In this way they would be able to serve the masses to the best of their ability.

On the Opposition Benches I see my old friend Chhina Sahib. He was ever smiling during the last five years and never lost his temper. The newly

• [Mr. Speaker]

elected members perhaps do not know how jovial he is. The other new comers are also not quite new to me. I know them since long. I have had an opportunity to meet Chaudhri Dharam Singh, Chaudhri Balbir Singh, Dr. Baldev Prakash and many others and we have very cordial relations with one another. I think, we all collectively would be able to render service to the masses.

• In the end I would state that the Governor would address the members of both the Houses at 11 a.m. tomorrow. They can occupy any seat of their choice as there would not be any strict seating arrangement. But this thing must be borne in mind that the front benches would be occupied by the Lady Members and the Ministers. After tomorrow the House will meet again on the 29th. I would adjourn the House today till 29th because the sitting of tomorrow would not be a regular meeting of the Assembly and therefore, I am not competent to adjourn it till tomorrow. However, tomorrow's sitting will be a joint meeting of both the Houses.

The time of the sitting of the Assembly for the 29th instant has been changed so that more time may be made available to the hon. Members more time for discussion on the Governor's Address and also because the Governor would be giving an 'At Home' to them at 5.45 P.M.

I once again thank all the hon. Members and adjourn the House.

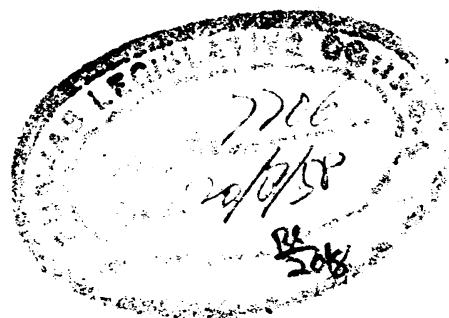
The Sabha then adjourned till 1.00 p.m. on Monday, the 29th April, 1957.

Punjab Vidhan Sabha Debates

29th April, 1957

Vol. I No. 3

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Monday, 29th April, 1957

	PAGE
Swearing in of Members ..	1
Starred Questions and Answers ..	1
Governor's Address laid on the Table ..	1
Announcements by Speaker <i>re</i> :—	
Panel of Chairmen ..	17
House Committee ..	17
Committee on Petitions ..	17
Papers Laid on the Table ..	18
Points of order <i>re</i> :—	
(i) Sitting of a Deputy Minister, enjoying Membership of the 'Upper House, in the Vidhan Sabha ..	18
(ii) Validity of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Sabha ..	21
Discussion on Governor's Address ..	22

CHANDIGARH:

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab

1958

Price : Re. 3.25 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATE, VOL. I, NO. 3,
DATED THE 29TH APRIL, 1957.

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>On page</i>	<i>Line</i>
बदलन	बदलन	(3)13	9.
मेरी	मरी	(3)13	15.
बच्चे	बच्च	(3)13	8th from below.
ये	य	(3)15	8th from below.
Houses	House	(3)22	last line.
independence	indp endence	(3)23	12, 13 from below.
मरवात	वरवात	(3)28	15.
में	म	(3)50	4.
and	aud	(3)53	14th from below.
जिन	जन	(3)54	2.
something	somthing	(3)54	23.
Opposition	Oppositions	(3)56	13th from below.
पहले	पहल	(3)56	12th from below.
Socialistic	Sociaistic	(3)61	last line.
understanding	undertanding	(3)64	20.
Tandon	Tondon	(3)67	11.

1919-20

1920-21

1921-22

1922-23

1923-24

1924-25

1925-26

1926-27

1927-28

1928-29

1929-30

1930-31

1931-32

1932-33

1933-34

1934-35

1935-36

1936-37

1937-38

1938-39

PUNJAB VIDHAN SABHA

Monday, 29th April, 1957

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital, at 1 p. m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

SWEARING IN OF MEMBERS

Sardar Jagraj Singh Gill (Moga) .

STARRED QUESTION AND ANSWER

DAMAGE CAUSED TO CROPS BY FLOODS IN DISTRICT, AMRITSAR

*3. **Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Revenue be pleased to state the total number of villages in District Amritsar which were affected by the floods during the months from July to October, 1956, together with the nature and extent of damage caused to crops thereby ?

Giani Kartar Singh : *First part*:—205.

Second part.—40,023 acres.

Mr. Speaker : I think this is the shortest Question Hour I have ever seen.

GOVERNOR'S ADDRESS

COPY LAID ON THE TABLE

Mr. Speaker : In pursuance of Rule 18 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I have to report that the Governor was pleased to address both the Houses of the Legislature assembled together on the 26th April, 1957 under Article 176(1) of the Constitution.

A copy of the Address is laid on the Table of the House.

GOVERNOR'S ADDRESS

प्यारे मित्रो !

दूसरे आम चुनाव खत्म हो चुके हैं और मैं राज्य के नए विधानमंडल के इस पहिले संयुक्त अधिवेशन में आप सब का स्वागत करता हूं। आप में से बहुत से तो पिछली विधान सभा के, जिस की मियाद अभी अभी खत्म हुई है, सदस्य थे। उन के लिए और विधान परिषद् के सदस्यों के लिए कानून बनाने का काम कोई नया नहीं। मुझे विश्वास है कि जो सदस्य अब नए चुने गए हैं, वे उन की सलाह से विधानमंडल को नई शक्ति और नया जीवन देंगे।

[अध्यक्ष महोदय]

२. आजकल हमारा ज्यादातर जोर उचित रूप से पांच-साला योजनाओं पर है और आप जानते ही हैं कि इस समय हम अपनी दूसरी योजना पर काम कर रहे हैं। असल में आज राज्य की जनता आमतौर पर अपने राजनीतिक अधिकारों से भी इन योजनाओं को ज्यादा जरूरी मानने लगी है क्योंकि इन योजनाओं से ही हमारे राज्य की आर्थिक तरक्की होनी है। हम अपनी पहली पांच-साला योजना पूरी कर चुके हैं और अब दूसरी योजना का पहला साल भी समाप्त हो गया है। इस योजना के पहले साल यानी १९५६-५७ में नए राज्य के लिए ४१ करोड़ ३५ लाख रुपये के खर्च का प्रबन्ध किया गया था।

यह नहीं कहा जा सकता कि साल १९५६-५७ के लिए बनाई गई सभी योजनाओं के बारे में निश्चित स्तर तक काम कर लिया गया है। इस के कई एक कारण हैं जिन में पंजाब और पैसे के राज्यों का इकट्ठा होना भी शामिल है। इन कारणों से दोबारा अनुमान तैयार करने पड़े और इस तरह सालाना प्रोग्राम पर होने वाला खर्च घट कर ३१ करोड़ ४५ लाख रुपए रह गया। साल १९५७-५८ के लिए प्लानिंग कमीशन ने ३४ करोड़ ७५ लाख रुपए का खर्च मंजूर किया है। इस में से ६ करोड़ २३ लाख रुपए खेतीबाड़ी और कम्युनिटी डिवेलपमेंट पर, १७ करोड़ रुपए सिंचाई और बिजली पर जिस में भाखड़ा-नंगल प्राजैक्ट के १० करोड़ रुपए भी शामिल हैं, १ करोड़ ५० लाख रुपए उद्योगों पर, १ करोड़ ६० लाख रुपए सड़कों पर, १ करोड़ ६८ लाख रुपए शिक्षा पर, १ करोड़ ५१ लाख रुपए स्वास्थ्य पर, १ करोड़ रुपए मकान बनाने पर, ५८ लाख रुपए अनुसूचित जातियों, अनुसूचित कबीलों और कम विकसित जमातों की भलाई पर और २ करोड़ रुपए चंडीगढ़ राजधानी आदि पर खर्च किये जायेंगे। ऐसी स्कीमों पर जिन्होंने एक खास सीमा तक लोगों में जोश पैदा किया है और जो उत्पादक हैं, पहले की तरह सब से ज्यादा ध्यान दिया जाएगा। पंजाब के लिए अनाज की अतिरिक्त पैदावार का पांच-साला निशाना १४ लाख ४० हजार टन है और साल १९५७-५८ के लिए १ लाख ६१ हजार टन। आशा है कि हम यह निशाना सिंचाई की उन बड़ी और छोटी स्कीमों से जो २ लाख २० हजार एकड़ अतिरिक्त जमीन को सींचेंगी और विलायती तथा दूसरी खादों के इस्तेमाल, भूमि-सुधार, भूमि-विकास और खेती के नए नए तरीकों से पूरा कर पाएंगे। हम सब जानते हैं कि अब पंजाब अपनी जरूरत से ज्यादा खुराक पैदा कर रहा है। यह बात हमारे उत्साही किसानों की मेहनत का एक बड़ा प्रमाण है।

समूचे अनुमान के अनुसार दूसरी योजना के बाकी तीन सालों में यानी १९५८-५९ से १९६०-६१ तक ६६ करोड़ ४६ लाख रुपए खर्च होंगे। इस के अलावा इस काल में वह रुपया भी खर्च होगा जिस का प्रबन्ध पिछले सालों में किया गया था लेकिन जो पूरा खर्च न हो सका।

३. खेती की पैदावार बढ़ाने और सरकार की तरफ से चलाए गए तामीरी कामों के प्रति देहातियों में मिलवर्तन पैदा करने के लिये मेरी सरकार दूसरी पांच-साला योजना के अन्त तक सारे राज्य को कम्युनिटी प्राजैक्टों और नैशनल एक्सटेंशन सर्विस स्कीमों के अधीन लाने के लिये एक प्रोग्राम पर काम कर रही है। साल १९५६-५७ में २३ नैशनल एक्सटेंशन सर्विस ब्लॉक खोले गए। इस के अलावा हमारे मौजूदा ब्लॉकों में से १६ ब्लॉकों को कम्युनिटी

डिवैल्पमेंट ब्लकों में बदल दिया गया। साल १९५७-५८ में भारत सरकार ने इस राज्य के लिए २५ नैशनल एक्सटेंशन सर्विस ब्लॉक मंजूर किए हैं और मेरा ख्याल है कि इन ब्लॉकों में काम शुरू हो चुका है। अक्टूबर, १९५७ में १० और नैशनल एक्सटेंशन सर्विस ब्लॉक काम करना शुरू कर देंगे और इस साल मौजूदा ब्लॉकों में से १० ब्लॉकों को और ज्यादा तरक्की देने के लिए कम्युनिटी डिवैल्पमेंट ब्लॉकों में बदल दिया जाएगा। दूसरी पांच-साला योजना के पिछले तीन सालों में नैशनल एक्सटेंशन सर्विस स्कीम को बढ़ाने के लिए अभी ११० नए ब्लॉक खोलने और ६२ ब्लॉकों को कम्युनिटी डिवैल्पमेंट ब्लॉकों में बदलने का एक प्रोग्राम बनाया गया है। इस तरह राज्य की सारी आबादी कम्युनिटी डिवैल्पमेंट योजना से लाभ उठाने लगेगी। आप को शायद यह मालूम हो कि किसानों को देश के ऐतिहासिक स्थान और कम्युनिटी डिवैल्पमेंट क्षेत्र दिखाने के लिए हम ने पिछले महीने एक स्पेशल रेलगाड़ी का प्रबन्ध किया। यह प्रयोग सफल रहा है और बहुत से किसानों ने इस अवसर से फायदा उठाया है। यह खुशी की बात है कि अब हमारे किसान इस बात से पूरी तरह परिचित हो गए हैं कि देश और राज्य में क्या कुछ तरक्की हो रही है।

४. योजनाओं को बनाने में आंकड़ों (Statistics) से पूरी पूरी मदद लेने के लिए १५ लाख ७० हजार रुपए के खर्च की एक स्कीम तैयार की गई है। इस के अनुसार हैडक्वार्टर्स में एक प्लैनिंग सेल (Planning Cell) और जिलों में आंकड़े इकट्ठे करने वाली एजेंसियां कायम की जाएंगी। इन एजेंसियों में अपने अपने जिलों के आंकड़ों के बारे में पूरी जानकारी मिल सकेगी और ये जिलों में होने वाली उन्नति का अनुमान लगाने में बड़ी सहायक सिद्ध होंगी। साल १९५७-५८ में इस योजना के लिए ४ लाख रुपए रखे गए हैं। इस योजना को जारी रखा जाएगा और इस पर इस साल के दौरान पूरी तरह काम शुरू हो जाएगा। १९६१ को समाप्त होने वाले बाकी तीन सालों के लिए १० लाख ५८ हजार रुपए रखे गए हैं।

५. समाज सेवाओं के लिए दूसरी योजना में १२ स्कीमों शामिल की गई हैं जिन पर कुल ८३ लाख ८ हजार रुपए खर्च होंगे। १९५७-५८ में ८ कल्याण प्रसार योजनाएं, बाद की देखभाल के लिए दो आश्रम, ५ जिला शरणस्थान, भिखारियों के लिये एक बस्ती, नौजवानों के लिये एक होस्टल और स्टेट स्पोर्ट्स कौंसिल के अधीन कम से कम एक स्टेडियम और खेलें सिखाने के लिये तीन केंद्र खोलने का प्रस्ताव है। इन के लिये १३ लाख ३० हजार रुपये रखे गए हैं। दूसरी पांच-साला योजना के पिछले तीन सालों अर्थात् १९५८-५९ से १९६०-६१ के दौरान २० और कल्याण प्रसार योजनाएं, १ भिखारी बस्ती, बाद की देखभाल के प्रोग्राम के अधीन ७ जिला शरणस्थान, १ हालीडे होम और तीन स्टेडियम खोलने का विचार है। इन के अलावा इन तीन सालों में बहुत से सामूहिक कल्याण केंद्र और बच्चों की अगुवाई के लिए क्लिनिक कायम करने की तजवीज है। हमारी यह दिली कोशिश होगी कि गरीब बच्चों के लिए उन्नति के पूरे पूरे मौके जुटाए जाएं।

यहां मैं साकेत नाम के उस आश्रम का जिक्र करना चाहता हूं जिसे कुछ महीने पहले बिकलांग बच्चों की भलाई के लिये चंडीमन्दिर के स्थान पर खोला गया है। यह संस्था अभी

[अध्यक्ष महोदय]

छोटी है किंतु अपने ढंग की यह सब से पहिली संस्था है, जिस से दूसरों को मार्ग-दर्शन मिलने की आशा है। यह संस्था अभी नई नई है और राज्य शिशु कल्याण परिषद् (State Council for Child Welfare) इसे चला रही है। राज्य सरकार ने इसे सहायता के रूप में काफी रकम दी है और अगर यह प्रयोग कामयाब साबित हुआ तो वह इसे और बढ़ाने के लिये भी तय्यार है।

एक और क्षेत्र में भी राज्य सरकार देश के बाकी राज्यों से आगे बढ़ गई है—यह क्षेत्र है इंदिरा हालीडे होम कैम्पों को चलाना। पिछली गरमियों में तारादेवी में तीन ऐसे कैम्प खोले गए जिन में से एक में दूसरे राज्यों ने भी भाग लिया। सरदियों में एक और कैम्प कण्ठाघाट के निकट आनन्द भवन में जिसे इस काम के लिए महाराजाधिराज महाराजा पटियाला ने दान में दिया है, खोला गया। इन कैम्पों के सभी खर्च सरकार ने उठाए हैं। इन कैम्पों में केवल गरीब परिवारों के लड़के लड़कियां ही दाखिल किये जा सकते हैं। ये कैम्प भी इस बात के सबूत हैं कि राज्य सरकार गरीबों के बच्चों को दिल बहलाव की वे सभी सहूलतें जुटा रही हैं जो पहले केवल अमीरों के बच्चों को प्राप्त हैं।

६. खेतीबाड़ी के सम्बन्ध में साल १९५६-५७ में ३०० नए कूए खोदने, ८३ पंपिंग सैट और ९ ट्यूब वेल लगाने के लिये आर्थिक सहायता दी गई। साल १९५७-५८ में लुधियाना के गवर्नमेंट एग्रीकलचरल कालेज की नई बिल्डिंग के साथ साथ रिसर्च इंस्टीच्यूट की इमारतें बनाई जाएंगी। इस के अलावा जिन दूसरी बड़ी योजनाओं के शुरू होने की संभावना है उन में विलायती खाद की परीक्षण योजना, मक्की की बढ़िया किस्में पैदा करने के लिये तैयार किए गए प्रोग्राम के अनुसार काम, फसलों को हानि पहुंचाने वाले घास पात को नष्ट करने की दवाईयों की खोज और फलों के बारे में रिसर्च आदि का काम शामिल है। इस साल बीजों की परख के लिये एक लेबारेटरी खोलने का भी प्रस्ताव है। हम यह अच्छी तरह जानते हैं कि पंजाब की तरक्की बहुत हद तक इस बात पर निर्भर करती है कि यहां खेतीबाड़ी का विकास वैज्ञानिक ढंग पर किया जाए।

७. जहां तक पशुपालन का सम्बन्ध है हिसार में पंजाब कालेज आफ वैंटर्नरी साइंस एंड एनीमल हसबैंड्री की एक नई इमारत बनाई गई है और इस तरह इस दिशा में काफी तरक्की हुई है। आशा है कि विभाग की सभी किस्म की सरगर्मियों में, जिन में पशुओं के इलाज की शिक्षा, पशु नसल सुधार, पशुओं के बारे में रिसर्च, बीमारियों की रोकथाम, मछली तथा मुर्गियां पालने के काम भी शामिल हैं, संतोषजनक तरक्की होगी। दूसरी पांच-साला योजना के पहले दो सालों में जिन ३६ देहाती स्थायी डिस्पेंसरियों को हस्पतालों में बदल दिया गया है। उन के अलावा योजना के बाकी तीन सालों में ५० और डिस्पेंसरियों को पशु हस्पतालों में बदल दिया जाएगा। जैसा कि योजना के चौथे साल में प्रबन्ध किया गया है, पहले के पेंसू राज्य के इलाकों में क्रीम निकालने वाली एक दिहाती फैक्ट्री और दूध का पीडर तैयार करने वाला एक कारखाना लगाने की योजनाएं शुरू की जाएंगी। आशा है कि १९५७-५८ में मछलियों के जखीरे के लिए दो कोल्ड स्टोरेज प्लांट लगाए जाएंगे। योजना के तीसरे साल में एक और प्लांट लगाया जाएगा।

८. महकमा जंगलात ने दूसरी पांच-साला योजना के अधीन शुरू की गई योजनाओं के लिए पहले साल के लगभग सभी निशाने पूरे कर लिये हैं। जंगलों की हालत को सुधारा गया है और इमारती सामान, ईंधन, खेलों के सामान और दियासलाई के उद्योगों वगैरा की जरूरतों को पूरा करने के लिए प्राईवेट जमीनों को तथा रेल, नहरों और पी. डब्ल्यू. डी. की सड़कों की पट्टियों को लेकर नए जंगल उगाए गए हैं। जमीन की सुरक्षा और संभाल के कामों की तरफ भी ध्यान दिया गया है। इन कामों में रुकावटी बांध, खड्ड-बन्दी, तस्ताबन्दी, बटबन्दी, कंटूर बन्दी, जमीन को समतल बनाने, काश्त किये हुए खेतों की किनाराबन्दी तथा नदी नालों के बहाव को काबू में लाने के काम भी शामिल हैं। राजस्थान से हमारे राज्य की तरफ जो रेगिस्तान फैल रहा है उसे रोकने के लिये खेतों के साथ साथ हिफाजती पट्टियां और रेत के टीले बनाने के अलावा आंधी रोकने के लिए जरूरी प्रबन्ध किए गए हैं। इन के अलावा हम अपने जंगलों के विकास पर जो विशेष जोर दे रहे हैं वह उचित ही है।

९. राज्य की औद्योगिक उन्नति की ओर बहुत जोर दिया जा रहा है। दूसरी पांच-साला योजना में उद्योगों के विकास के लिए ६ करोड़ ६ लाख रुपए रखे गए हैं। जब कि पहले के पंजाब और पैप्सू दोनों राज्यों की पहिली पांच-साला योजनाओं में इस मद के लिए लगभग ६० लाख रुपए ही रखे गए थे। अनुमान है कि १९५६-५७ के लिए रखे गए १ करोड़ १८ लाख रुपयों में से ६० लाख रुपए अर्थात् कुल खर्च का ७९ प्रतिशत इस अर्से में खर्च हो जाएगा। साल १९५७-५८ में उद्योगों के लिये एक करोड़ पचास लाख रुपये खर्च किये जाने हैं। इस रकम में से ३६ लाख ५० हजार रुपए कर्जों की शक्ल में छोटे उद्योगों को बढ़ावा देने के लिये दिए जाएंगे। फैक्टरियां लगाने के अलावा साल १९५७-५८ में २८ लाख रुपए के कुल खर्च की एक और बड़ी योजना शुरू की जाएगी। इस के अधीन लुधियाना, पटियाला और बटाला में कायम की जाने वाली औद्योगिक बस्तियों के अलावा बहादुरगढ़ में एक छोटी औद्योगिक बस्ती कायम की जाएगी। देहाती तथा खादी के उद्योगों को इस वर्ष और बढ़ावा दिया जाएगा और इस काम के लिये २३ लाख रुपयों की योजनाएं प्रोग्राम में शामिल की गई हैं। जिला कांगड़ा में उद्योगों की तरक्की के लिये २ लाख ३५ हजार रुपये की योजनाएं बनाई गई हैं, उन को अमल में लाने से इस जिले की खुशहाली बढ़ेगी और जनता की आम भलाई में काफी मदद मिलेगी। १ करोड़ ७० लाख रुपए की और मशीनरी जुटाने से लुधियाना के टैक्सटाईल फिनिशिंग प्लांट (Textile Finishing Plant) को जो बढ़ावा मिलेगा उस से राज्य के इस छोटे पैमाने के महत्वपूर्ण उद्योग की तरक्की में बड़ी मदद मिलेगी। साल १९६१ को समाप्त होने वाली योजना के पिछले तीन सालों में राज्य में/वांड की तीन और कोआपरेटिव फैक्टरियां लगाने की तजवीज है। यह भी विचार है कि दरम्याने तथा बड़े उद्योगों को बढ़ावा देने के लिए सरकार की तरफ से उन में ५५ लाख रुपए तक की एक रकम लगाई जाए। पंजाब सरकार की तरफ से उद्योगों को मदद देने के कानून के अधीन १ करोड़ २० लाख रुपए की एक और पूंजी छोटे उद्योगों में कर्जों के रूप में लगाई जाएगी। मैं यह भी बताना चाहता हूं कि मेरी सरकार ने लुधियाना में एक टैक्सटाईल कालोनी (Textile Colony) कायम करने के लिए १० लाख रुपए मंजूर किए हैं। इस शहर में जो कारखाने छोटे पैमाने पर कपड़ा तैयार करते हैं उन्हें घनी आबादी से

[अध्यक्ष महोदय]

शहर के बाहर उस खुली जगह पर लाने में सरकार मदद देगी जहां कि उन्हें उधार की आसान शर्तों पर जमीन तथा इमारत सहित कारखानों की जगह दी जाएगी। राज्य का उद्योग विभाग देहाती दस्तकारियों की तरक्की के लिए खास ध्यान दे रहा है। गांवों में नई दस्तकारियां चालू कर के देहातियों को और मौके जुटाने के लिये भी योजनाएं बनाई गई हैं। इस तरह हम राज्य में एक संतुलित आर्थिक ढांचे के विकास के अपने निशाने की तरफ लगातार बढ़े जा रहे हैं जिस के अनुसार खेतीबाड़ी, घरेलू-उद्योगों और छोटे और बड़े पैमाने के उद्योगों को नई योजना में उचित स्थान दिया जा सकेगा। इस के साथ ही हम निजी कारोबार के क्षेत्र की ओर भी मुनासिब ध्यान दे रहे हैं।

१०. आप सब को पता ही है कि सिंचाई की सहायतों के मामले में बंटवारे के वक्त पूर्वी पंजाब पश्चिमी पंजाब के मुकाबले में कम विकसित प्रदेश था। अधिकतर नहरें पश्चिमी पंजाब में ही रह गई थीं और नदी-बांधों से निकलने वाली ३१ नहरों में से इस राज्य को ४ पूरी नहरें और एक नहर का कुछ हिस्सा ही मिला। नहरी पानी का सिर्फ १४ प्रतिशत हिस्सा इस राज्य को मिला जब कि बंटवारे के कारण हमारी तरफ आबादी का ४७ प्रतिशत और जमीन का ३४ प्रतिशत हिस्सा आया। सिंचाई की सहायतों में सुधार लाने के लिये मेरी सरकार ने पहली पांच-साला योजना में भाखड़ा-नंगल और हरीके के दो बड़े प्राजैक्टों को शुरू किया। सिंचाई की सहायतों की तरफ ज्यादा ध्यान दिया गया और इस के फलस्वरूप सिंचाई के अधीन क्षेत्रफल काफी बढ़ गया है। दूसरी पांच-साला योजना में सिंचाई के साधनों के अधिक विकास का प्रस्ताव है। पहली योजना में शुरू की गई भाखड़ा-नंगल, सरहन्द फीडर, हरीके प्राजैक्ट, पश्चिमी जमना नहर का सुधार, माधोपुर-ब्यास-लिक और दादरी सिंचाई प्राजैक्ट जैसी योजनाओं को पूरा करने के अलावा दूसरी योजना में कुछ और बड़ी बड़ी योजनाएं भी रखी गई हैं। ये हैं : गुड़गांव नहर प्राजैक्ट, जनौड़ी-दी-खड का बांध और पश्चिमी जमना और अपर बारी दुआब के नहरी इलाकों की सिंचाई बढ़ाने की दूसरी योजनाएं। पहली पांच-साला योजना में राज्य में ट्यूब वेल लगाने का एक बड़ा प्रोग्राम शुरू किया गया था। इस प्रोग्राम को दूसरी योजना में जारी रखा जा रहा है। सिंचाई के कई एक प्राजैक्टों से ३३ लाख ६६ हजार एकड़ अतिरिक्त क्षेत्र की सिंचाई होगी और इस तरह राज्य का सींचा जाने वाला कुल क्षेत्र ५० प्रतिशत बढ़ जाएगा। मुझे यह देख कर खुशी होती है कि दूसरी योजना में सारे देश में सिंचाई के अधीन जो अतिरिक्त क्षेत्र लाया जाएगा उसका लगभग छठा भाग हमारे राज्य में होगा। सिंचाई हमारी खेतीबाड़ी का जीवन आधार है और इसी लिए ही हम इस दिशा में सब से ज्यादा ध्यान दे रहे हैं।

योजना के पहले साल में फरवरी, १९५७ तक बहुत सी कठिनाईयों के बावजूद भाखड़ा बांध, स्पिलवे ऐप्रन (Spillway Apron) तथा रोकथाम की दीवारों में ६१२,००० घन गज कंक्रीट डाल दिया गया है। खुदाई का काम अधिकतर पूरा हो चुका है और भाखड़ा बांध के ढलवां पहलुओं की नींवों में भराई का काम कंक्रीट डालने के काम के मुकाबले में बहुत तेजी से हो रहा है। पावर प्लांट नम्बर एक की नींवें तैयार हैं और साल १९५७-५८ के दौरान कंक्रीट डालने का काम और तेज कर दिया जाएगा। आशा है कि हम बांध में

१४ लाख ३८ हजार घन गज कंक्रीट डाल सकेंगे। साल १९५७-५८ के अन्त तक बांध में कंक्रीट डालने की पहिली मंजिल लगभग तय हो जाएगी और इस साल में बांध आर. एल. १३०० तक उठ जाएगा। इस दिशा में निश्चित प्रोग्राम के अनुसार काम जारी रहेगा और यह सारा काम १९६० में पूरा हो जाएगा। इस प्रकार यह प्राजैक्ट न केवल पंजाब बल्कि सारे देश के इतिहास में प्रगति के एक नए अध्याय की वृद्धि करेगा। इस लिये हम इस प्राजैक्ट पर उचित ही गर्व कर सकते हैं।

११. दूसरी पांच-साला योजना के हर एक साल के लिये सड़कों के निर्माण का एक सिलसिलेवार प्रोग्राम बनाया गया है। १९५७-५८ के लिए १ करोड़ ६० लाख रुपए की रकम रखी गई है। योजना के पहले साल में सड़कें बनाने की गति धीमी रही है, फिर भी उम्मीद है कि काम की गति बढ़ जाएगी और पब्लिक वर्क्स का महकमा १० करोड़ १ लाख ८५ हजार रुपए के खर्च से ६४३ मील लम्बी सड़कें बनाने के अपने निशाने को पूरा कर लेगा। इन सड़कों के बन जाने से कम विकसित इलाकों में आना जाना आसान हो जाएगा और इन से देहाती विकास तथा खेती की पैदावार को मंडियों में पहुंचाने में बड़ी मदद मिलेगी।

१२. स्थानीय संस्थाएं (Local Bodies) लोगों के स्वास्थ्य को अच्छा बनाने की तरफ ज्यादा से ज्यादा ध्यान दे रही हैं और इन में से बहुत सी संस्थाओं ने भारत सरकार की तरफ से चालू की गई नेशनल वाटर-सप्लाई और सफाई की स्कीमों में हिस्सा लेना मंजूर कर लिया है। पहली पांच-साला योजना के अधीन पहले के पंजाब राज्य में लोक स्वास्थ्य की शहरी योजनाओं के लिए २ करोड़ ५१ लाख रुपए और देहाती योजनाओं के लिए ४२ लाख रुपए मंजूर किये गये थे। दूसरी पांच-साला योजना के दौरान हमारे नए राज्य में शहरों के लिए ४ करोड़ ७४ लाख ५० हजार रुपए और गांवों के लिए २ करोड़ ५७ लाख रुपए के खर्च का विचार है।

दूसरी योजना में ६ करोड़ ६३ लाख रुपए स्वास्थ्य की ज्यादा सहुलतें जुटाने के लिए रखे गए हैं। इस में वाटर-सप्लाई और सफाई की स्कीमों में भी शामिल हैं। विविध बीमारियों की रोकथाम और देहाती इलाकों में स्वास्थ्य की सहुलतों को बढ़ाने के लिए जो काम हो रहा है उसे जारी रखा जाएगा। इस के लिए हेल्थ यूनिट कायम करने का एक प्रोग्राम शुरू किया गया है। ये केंद्र देहाती लोगों के इलाज और उन को सेहत के बारे में हर किसम की सेवा करेंगे। ये यूनिट जच्चा और बच्चा की भलाई के लिए सेवाएं जुटाएंगे और स्कूलों के बच्चों के स्वास्थ्य की भी देखभाल करेंगे। इन में से हर यूनिट ६० हजार लोगों की स्वास्थ्य सम्बन्धी जरूरतों को पूरा करेगा। ऐसे ६ यूनिट कायम किये जा चुके हैं और १० दूसरे यूनिटों को खोलने की तैयारी १९५६-५७ में हो चुकी है। वर्ष १९५७-५८ में २६ लाख ३० हजार रुपए के खर्च से ऐसे १५ यूनिट कायम किए जायेंगे और दूसरी योजना के बाकी तीन सालों में २३ और हेल्थ यूनिट खोले जायेंगे। इस तरह योजना के आखीर तक इन यूनिटों की कुल संख्या ५४ हो जाएगी। दांतों के इलाज की सहुलतों को जुटाने के लिए शुरू में फिरोजपुर और रोहतक के जिलों में दांतों के दो क्लिनिक (Dental Clinics) खोले जाएंगे और लुधियाना में स्कूल के बच्चों को डाक्टरी सहायता देने का काम शुरू किया जाएगा।

[अध्यक्ष महोदय]

पानी की सप्लाई और निकास नालियों में सुधार लाने के लिए स्थानीय संस्थाओं को सहायता दी गई है। पानी की सप्लाई और सफाई के प्रबन्धों में सुधार लाने के लिये ६० लाख रुपये खर्च किए जाएंगे। उन स्थानीय संस्थाओं और पंचायतों को जो इस प्रोग्राम के खर्च के अपने हिस्से का बोझ उठाने के योग्य नहीं, १३ लाख ५० हजार रुपये के सहायता अनुदान दिए जाएंगे। डाक्टरों, नर्सों और लेडी हेल्थ विजिटर्स को ट्रेनिंग देने के मौजूदा प्रबन्धों को और ज्यादा बढ़ाया जाएगा। इलाज के देसी तरीकों की ओर मुनासिब ध्यान दिया जाएगा और आयुर्वेदिक तथा यूनानी डिस्पेंसरियां खोलने के अलावा एक आयुर्वेदिक कालेज खोलने की एक स्कीम भी शुरू की जाएगी।

१३. मजदूरों की हालत को सुधारने के लिए कारखानों के कर्मचारियों के बास्ते मकान बनाने की स्कीम के अधीन १९५६-५७ में ८०० मकान बनाये जाने थे। इन में से ६० दो मंजले छोटे मकान पहले ही बनाए जा चुके हैं और ६०० दूसरे मुकम्मल होने वाले हैं। इन के अलावा पहली पांच-साला योजना के बचे हुए ४०० छोटे मकान भी लगभग तैयार हो गए हैं। मजदूरों की समूची आमदनी को बढ़ाने और उन के जीवन-स्तर को ऊंचा उठाने के लिए पढ़ाई-लिखाई और सिलाई की क्लासें शुरू की गई हैं और उन की भलाई के दो केंद्र होशियारपुर और फरीदाबाद में खोले गए हैं, जहां मनोरंजन की सुहूलतें भी मौजूद हैं। १९५७-५८ में ७ लाख ७२ हजार रुपये की लागत से ४ कल्याण केंद्र खोले जाएंगे। इन के अलावा दूसरी पांच-साला योजना के आखिरी तीन सालों में ६ और ऐसे केंद्र खुलेंगे। कारखानों के मजदूरों के लिए सरकारी बीमा योजना को और ज्यादा बढ़ाया जायगा। साथ ही इस वक्त नौकरी दिलाने की जो सुहूलतें मौजूद हैं उन को बढ़ाने के लिए प्रोग्राम तैयार कर लिए गए हैं।

१४. अब सहकारी आन्दोलन को लीजिए। इस तरफ़ खेती की बड़ी उधार सोसाइटियों के विकास और सेंट्रल और एपैक्स कोऑपरेटिव बैंकों को मजबूत बनाने के साथ साथ प्राईमरी देहाती उधार सोसाइटियों की उन्नति की ओर भी ध्यान दिया गया है। १९५६-५७ के योजना साल में लगभग ८०० नई प्राईमरी देहाती उधार सोसाइटियां कायम की गईं। इस तरह अब उन की कुल संख्या लगभग १३ हजार हो गई है। इस तरकी के फलस्वरूप इस साल १ हजार के लगभग नए गांव सहकारी आधार पर मिलने वाले कर्जों से लाभ उठाने लगे हैं। इस साल के अन्त तक राज्य के लगभग कुल २०,८०० गांवों में से लगभग १२,५०० गांवों को सहकारी आन्दोलन से लाभ पहुंचा है।

साल १९५७-५८ में सहकारी आन्दोलन की उन्नति के लिए एक मुकम्मल कार्यक्रम तैयार किया गया है। खेती की १८० बड़ी उधार सोसाइटियां कायम की जाएंगी। लगभग एक हजार नई या मौजूदा प्राईमरी उधार सोसाइटियों को मजबूत बनाया जाएगा। लगभग १,३०० नए गांवों में सहकारी उधार सुविधाएं पहुंचाने का प्रस्ताव है। राज्य में सेंट्रल कोऑपरेटिव बैंकों और एपैक्स बैंक को मजबूत बनाने के लिए सरकार उन के शेयर खरीदेगी और चालू साल में सहकारी आधार पर लम्बी मियाद के कर्ज जुटाने के लिए

एक भूमि रहन बैंक भी कायम किया जाएगा। आशा है कि यह बैंक चालू साल में लम्बी मियाद के लगभग ३२ लाख रुपए के कर्ज देगा। यह रकम उन थोड़ी और दरम्यानी मियाद के कर्जों के अलावा होगी जिन्हें देहाती उधार सोसाइटियां देंगी। मोटे तौर पर १९५७-५८ के योजना साल में ४ लाख ५० हजार रुपए के थोड़ी मियाद के और ३ लाख रुपए के दरम्यानी मियाद के कर्ज देने का निशाना रखा गया है। मारकीटिंग, माल की तय्यारी और गोदाम आदि की सहूलतें जुटाने में इस साल सहकारी आन्दोलन विशेष तरक्की करेगा। एक राज्य गोदाम कारपोरेशन की स्थापना की जाएगी। इसकी शेयर पूंजी राज्य सरकार और सेंट्रल गोदाम कारपोरेशन की ओर से लगाई जाएगी। आशा है कि इस साल खेती की ७० नई कोऑपरेटिव सोसाइटियां भी कायम की जाएंगी। दूसरी पांच-साला योजना के बाकी तीन सालों में यानी साल १९५८-५९ से १९६०-६१ तक इसी प्रोग्राम के अनुसार इस आन्दोलन को और तेजी से चलाया जाएगा। हमारे देहात की उन्नति बहुत हद तक सहकारी आन्दोलन से सम्बन्धित है और यह संतोष की बात है कि मेरी सरकार इस दिशा में अपनी पूरी कोशिश कर रही है।

१५. राज्य की पहली पांच-साला योजना में भाषाओं के विकास की ओर कोई ध्यान नहीं दिया गया था। लेकिन दूसरी योजना में राष्ट्रीय और प्रादेशिक भाषाओं के विकास के लिए ३ लाख ८० हजार रुपए के अनुमानित खर्च की योजनाएं मंजूर की गईं। साल १९५७-५८ में हिंदी और पंजाबी के विकास के लिये एक विशाल प्रोग्राम बनाया गया है। यह एक ऐसा काम है जिस पर लगातार ध्यान देने की जरूरत है। आशा है कि दूसरी पांच-साला योजना के अन्त तक इस दिशा में हम काफी प्रगति कर लेंगे। इस के अलावा दूसरी योजना के आखीर तक पांच खंडों में पंजाबी साहित्य का एक पूरा इतिहास छापा जाएगा और पंजाबी और हिंदी के दुर्लभ और कीमती मसविदों की टीका और सम्पादन कर के दोनों भाषाओं की दो दो किताबें छापी जाएंगी। हमारा उद्देश्य यह है कि हिंदी और पंजाबी दोनों की साथ साथ उन्नति हो और इन दोनों भाषाओं का ज्ञान हर एक को कराया जाए। हम वह सभी कदम उठाना चाहते हैं जो कि इन दोनों भाषाओं के सभी क्षेत्रों में, चाहे वे तालीमी हों या शासन सम्बन्धी, विकास के लिए जरूरी होंगे।

१६. चकबन्दी के बारे में मुझे यह कहना है कि दूसरी योजना में ही सारे नए पंजाब में चकबन्दी का काम पूरा कर लिया जाएगा। राज्य में कुल मिला कर जिस २ करोड़ १९ लाख ५० हजार एकड़ जमीन की चकबन्दी की जानी है उस में से पहली पांच-साला योजना के अन्त तक ६१ लाख ८० हजार एकड़ जमीन में चकबन्दी का काम पूरा कर लिया गया था। बाकी के १ करोड़ ५७ लाख ७० हजार एकड़ इलाके में चकबन्दी का काम दूसरी योजना में पूरा कर लेने का प्रस्ताव है। इस में से १२ लाख ३८ हजार एकड़ रकब की चकबन्दी साल १९५६-५७ में पूरी कर ली गई है और ३१ लाख १२ हजार एकड़ की दोबारा बांट साल १९५७-५८ में पूरी हो जाएगी। यह संतोष की बात है कि जमीन की चकबन्दी के बारे में पंजाब बाकी सारे देश से आगे है। वास्तव में कई दूसरे राज्य पंजाब में अपने कर्मचारियों को इस लिए भेज रहे हैं कि वे यहां रह कर चकबन्दी के तरीकों को सीख जाएं और अपने

[अध्यक्ष महोदय]

अपने राज्य में इन्हें इस्तेमाल में ला सकें। पूरे राज्य में चकबन्दी का काम खत्म हो जाने से हमारे इतिहास में एक नया अध्याय शुरू होगा। किसानों की भलाई के लिए हम जो ये अनथक कोशिशें कर रहे हैं वे सराहनीय हैं।

१७. साल १९५६-५७ में चंडीगढ़ राजधानी योजना ने बड़ी प्रगति की। विविध किस्मों के ७०० मकान तय्यार कर लिए गए और ३७२ मकानों का निर्माण शुरू किया गया। सैक्रेटेरिएट की दस मंजिला इमारत का मुख्य ढांचा मुकम्मल कर लिया गया है। सरकट हाऊस, जन्वा हस्पताल, सेंट्रल पुलिस स्टेशन, भारत गार्डिज और स्काऊट्स हैडक्वार्टर बिल्डिंग, रैडक्रास बिल्डिंग और १९ सैक्टर के प्राइमरी स्कूल की इमारतें तैयार कर ली गई हैं। लड़कों और लड़कियों के कालिजों और सैक्टर ८ में जूनियर सैकंडरी स्कूल की इमारतों के निर्माण में काफी प्रगति हुई है। इस साल सुखना चो पर बांध बनाने का काम मुकम्मल कर लिया गया है और अब पानी जमा होना शुरू हो गया है। इस के अलावा सड़कें, पानी की पाईप लाईनें और बरसाती पानी की निकास नालियां बनाने के काम में भी बड़ी उन्नति हुई है।

आशा है कि योजना के दूसरे साल में हम सरकारी कर्मचारियों के लिए ३२० रिहायशी मकान, नए सैक्रेटेरिएट की इमारत, लड़के और लड़कियों के कालिजों की इमारतें, वैटनरी हस्पताल और खजाने की इमारतें मुकम्मल कर लेंगे। टाउन हाल, लड़कियों के एक हाई स्कूल, स्पेशल रिहायशी स्कूल, २४० बेडों वाले एक जनरल हस्पताल, राजभवन, असैम्बली चैम्बर, हाईकोर्ट के जजों के लिए और कमरों और सेंट्रल लाईब्रेरी की इमारतों के निर्माण का काम शुरू हो जाएगा। राजधानी योजना पर १९५८-५९ से १९६०-६१ तक के तीन सालों में ६ करोड़ ३४ लाख रुपए खर्च होने की आशा है। राजधानी को देखने के लिए विदेशों से भी सम्मानित अतिथि आने लगे हैं। इन में श्री एटली, श्री बेवन और पोलैंड के प्रधान मंत्री का आगमन उल्लेखनीय है। हमें इस बात में कोई शक नहीं कि देश के दूसरे राज्यों की राजधानियों के मुकाबले में चंडीगढ़ जल्दी ही ऊंचा नाम पाएगा।

१८. इस समय पहले के पैप्सू के इलाके में कोई डिस्ट्रिक्ट बोर्ड नहीं है। देहाती इलाकों में लोक-राज्य को बढ़ावा देने और पहले के पंजाब और पैप्सू में एक जैसी व्यवस्था लागू करने के लिए यह तजवीज की गई है कि पहले के पैप्सू के इलाके में डिस्ट्रिक्ट बोर्ड कायम किए जाएं।

शासन प्रबन्ध के मामले में पहले के पैप्सू के जिलों में जिला शासन को नई शकल देने का काम हाथ में लिया गया है और आशा है कि जल्दी ही सारे राज्य में एक जैसा शासन प्रबन्ध लागू हो जाएगा।

१९. नशेबन्दी के लिए अफीम की खपत पर क्रमिक बंदिश लगाने का जो प्रोग्राम अप्रैल, १९४९ में शुरू किया गया था वह मार्च, १९५९ में पूरा कर लिया जाएगा। भारत सरकार के प्रोग्राम पर भी अमल किया जा रहा है और दो सालों के अर्से में दवाई के रूप में अफीम के इस्तेमाल को छोड़ कर बाकी हर तरह से अफीम की खपत पर पूरी रोक लगा दी

जाएगी। जहां तक शराब का सवाल है विज्ञापनों और सभी ऐसी बातों पर जिन से शराब की खपत बढ़ने की संभावना हो, आगे ही रोक लगा दी गई है। आम जगहों जैसे कि सिनेमा-घरों में खुले हुए शराब खानों में शराब पीने की मनाही पहिले के पंजाब में अप्रैल, १९५१ से और पहिले के पैम्स में अप्रैल, १९५७ से हो चुकी है। उन क्लबों को जो सिविल आबादी के लिए खुली हैं, पहली अप्रैल, १९५७ से शराब के लाईसेंस दोबारा नहीं दिए जाएंगे।

२०. लाहौल और सपीति के अनुसूचित कबीलों की भलाई की ओर खास ध्यान दिया जा रहा है। इस सिलसिले में ५ सहकारी सोसाइटियां बनाई गई हैं। महकमा जंगलात की ओर से बेंत और सफेदे को पैदा करने और कूल्हों के निर्माण और उन की मरम्मत का काम जारी रहा। कीलांग का पशु हस्पताल पशु-सुधार के काम में अच्छी मदद दे रहा है। खेतीबाड़ी के महकमे ने ४५ मन गेहूं तथा दूसरी फसलों के बीज बांटे हैं। शिक्षा विभाग इन अनुसूचित इलाकों की ओर खास ध्यान दे रहा है। लाहौल और सपीति में एक नया प्राइमरी स्कूल खोला गया है। एक प्राइमरी स्कूल को मिडल स्कूल में बदल दिया गया है। स्कूलों के बच्चों को वजीफे दिए गए हैं और उन के लिए रेडियो सैट जुटाए गए हैं।

अनुसूचित जातियों और कम विकसित जमातों के लिए जो प्रयत्न हो रहे हैं उन पर मैं अधिक प्रकाश डालने की जरूरत नहीं समझता। उन्हें एम. ए. तक पढ़ाई और इम्तहानों की फीसों की अदायगी से छूट मिली हुई है। उन्हें विविध दरों पर वजीफे दिये जाते हैं। सरकार के अधीन काम करने वाली तालीमी, टैक्निकल और व्यावसायिक संस्थाओं में उन के लिये २१ प्रतिशत स्थान सुरक्षित किए गए हैं। इस के अलावा हाल ही में यह भी फैसला किया गया है कि सरकारी, टैक्निकल और व्यावसायिक इंस्टिट्यूटों में १० प्रतिशत स्थान उन छात्रों के लिए सुरक्षित रखे जाएं जो कि स्थायी तौर पर उन इलाकों में रहते हैं जिन्हें कि सरकार की ओर से कम विकसित घोषित किया गया है या जिन्हें समय समय पर ऐसा घोषित किया जाएगा। यह रिआयत उन छात्रों को दी जाएगी जो कि उन संस्थाओं में दाखिले की बाकी शर्तें तो पूरी करते हों लेकिन सिर्फ योग्यता के बल पर दाखिल न हो सकते हों। जिन संस्थाओं में दाखिले के लिए ज्यादा से ज्यादा आयु की हद मुकर्रर होती है वहां अनुसूचित जातियों और कम विकसित जमातों को आयु के बारे में तीन साल की रिआयत दी गई है। सरकारी नौकरी में इन की भर्ती के लिए आयु की निश्चित सीमा पांच साल बढ़ा दी गई है। सभी सरकारी महकमों में निकलने वाली २१ प्रतिशत असामियां इन जातियों के लिए सुरक्षित रखी गई हैं लेकिन शर्त यह है कि इन जातियों और जमातों के ऐसे उम्मीदवार मिल जाएं जिन के पास आवश्यक योग्यताएं हों। इसी तरह पुलिस कांस्टेबलों और पटवारियों की ५० प्रतिशत असामियां इन के लिए निश्चित हैं और जहां तक पुलिस कांस्टेबलों के रूप में इन की भरती का सम्बन्ध है, निर्धारित शारीरिक मानों में भी ढील कर दी गई है। विमुक्त जातियों की ओर भी काफ़ी ध्यान दिया जा रहा है। यह बात भी उल्लेखनीय है कि जिन गांवों में हरिजनों की आबादी १०० या इस से अधिक है, वहां अतिरिक्त हरिजन लम्बरदार नियुक्त किए जाते हैं। पंजाब ग्राम शामलात (रैगुलेशन) अधिनियम, १९५३ के अनुसार हरिजन गांव की शामलात ज़मीनों को इस्तेमाल करने का अधिकार रखते हैं और पंजाब भू-धारणावधि

[अध्यक्ष महोदय]

अधिनियम, १९५३ के मुताबिक मुजारों के हितों की सुरक्षा निश्चित कर दी गई है। पूर्वी पंजाब भूमि प्रयोग अधिनियम, १९४९ के अधीन प्राप्त जमीन को पट्टे पर देते समय भूमिहीन हरिजन काश्तकारों को पहल दी जाती है। कम विकसित इलाकों की ओर भी उचित ध्यान दिया जा रहा है। मीनियर बेसिक स्कूलों को अध्यापक जुटाने के लिए धर्मशाला में लड़कियों का एक ट्रेनिंग स्कूल और एक बेसिक ट्रेनिंग कालेज खोला गया है। लड़कों के लिए ऐसे ही ट्रेनिंग स्कूल कुल्लू और हमीरपुर में भी खोले गए हैं। धर्मशाला में एक जिला लाइब्रेरी को भी कायम किया गया है।

मेरी सरकार ने इस बात का पक्का फैसला कर रखा है कि अनुसूचित कबीलों, अनुसूचित जातियों और कम विकसित श्रेणियों को पंजाब के दूसरे लोगों के समान विकास के स्तर पर लाया जाए। इसी प्रकार कम विकसित इलाकों की ओर विशेष ध्यान दिया जाएगा ताकि आखीर में राज्य के सभी जिले जहां तक भी संभव हो विकास के लिहाज से एक दूसरे के बराबर हो जाएं।

२१. राजनीतिक पीड़ितों की जरूरतों की ओर भी ध्यान दिया जा रहा है। आजादी से पहले कौमी और सामाजिक आन्दोलनों में हिस्सा लेने वाले लोगों को सरकारी नौकरी में लेने के लिए आयु सम्बन्धी नियमों में जो ढील दी गई थी उसे ३१ दिसम्बर, १९५७ तक एक और साल के लिए बढ़ा दिया गया है। इस रियायत के मुताबिक ४५ वर्ष की उमर तक के ऐसे व्यक्ति सरकारी नौकरी में लिए जा सकते हैं। यह भी फैसला किया गया है कि जो राजनीतिक पीड़ित सरकारी कर्मचारी हैं उन्हें नौकरी से रिटायर होने की निश्चित उमर के बाद भी ६० साल की उमर तक के लिए दोबारा नौकरी पर रखा जा सकता है लेकिन ऐसा करते समय यह देखा जाएगा कि वह कर्मचारी काम करने के पूरी तरह योग्य है।

२२. नए पंजाब राज्य में वर्ष १९५६-५७ के लिए शिक्षा की मद में दोहराए गए अनुमानों के अनुसार ८७ लाख ७७ हजार रुपए का प्रबन्ध किया गया था। इकट्ठे बजट में जो स्कीमें शामिल की गई थीं, उन में से अक्सर शुरू हो चुकी हैं। ये स्कीमें ज्यादातर ६ से १४ साल तक की आयु के बच्चों के लिए शिक्षा की नई सहाूलतें जुटाने या मौजूदा सहाूलतों में सुधार लाने के बारे में हैं। संविधान के निर्देश के मुताबिक हम ने वर्ष १९६०-६१ तक ६ से १४ साल तक की आयु के सभी बच्चों के लिए पढ़ाई-लिखाई का प्रबन्ध करना है। मुझे पूरा भरोसा है कि राज्य सरकार इस निशाने को पूरा करने के लिए हर तरह से तैयार है।

साल १९५६-५७ के दौरान ६ से ११ साल की आयु के बच्चों के लिए ८५० नई क्लासें और ११ से १४ साल की आयु के बच्चों के लिए २१० नई क्लासें खोली गईं। ६ से ११ साल की आयु के बच्चों के लिए बुनियादी शिक्षा की ४० नई क्लासें खोली गई हैं और १२० प्राई-मरी स्कूलों को बुनियादी स्कूलों में बदल दिया गया है। पंजाब यूनिवर्सिटी को चंडीगढ़ में अपनी इमारतें बनाने के लिये ५ लाख रुपए की एक ग्रांट दी गई है। यह संतोष की बात है

कि सोलन से यूनिवर्सिटी के सभी दफ्तर चंडीगढ़ आ गए हैं। साल १९५६-५७ में प्राइवेट कालेजों को ६ लाख रुपए के सहायतानुदान दिए गए। कुल्लू सब-डिवीजन और लाहौल और सपीति के अनुसूचित इलाकों में शिक्षा को मुफ्त कर देने का भी फैसला किया गया है।

योजना के पहले साल में जो स्कीमें शुरू की गई थीं, उन सब को १९५७-५८ में जारी रखा जाएगा। आरम्भिक शिक्षा की दिशा में प्राइमरी स्कूलों की लगभग १२० और क्लासों को बुनियादी शिक्षा के अधीन लाया जाएगा। गैर-बुनियादी किस्म की ६०० और क्लासों तथा बुनियादी किस्म की ८५ क्लासों खोली जाएंगी। ४ साल की पढ़ाई वाले अढ़ाई सौ प्राइमरी स्कूलों को पांच-साला प्राइमरी स्कूलों में बदला जाएगा। इस के अलावा ४१ और मिडल क्लासों को बुनियादी क्लासों में बदलन, लड़कियों के ६ सरकारी स्कूल खोलने और लड़कियों के पांच सरकारी मिडल स्कूलों को हाई स्कूलों में बदलने का इंतजाम किया गया है।

संविधान के पहिले बताए गए निर्देश को पूरा करने के लिए १९५८-५९ से १९६०-६१ तक के समय में और ज्यादा कोशिश की जाएगी। यह भी तजवीज है कि योजना के आखिरी दो सालों में लोकल बाडियों के हाई स्कूलों को राज्य सरकार के इन्तजाम में ले लिया जाए और चंडीगढ़ में एक सरकारी अजायबघर भी खोला जाए।

मेरी सरकार न स्थानीय संस्थाओं के स्कूलों में काम करने वाले टीचरों की हालत को बेहतर बनाने के लिए जरूरी कदम उठाने का फैसला किया है। इस बारे में योजनाओं पर गौर हो रहा है। इस के साथ साथ सरकार ६ से १४ साल की आयु के बच्चों के लिए शिक्षा को मुफ्त कर देने की जरूरत को अच्छी तरह समझती है और इस बारे में जल्दी ही कोई फैसला होने की आशा है।

यह बात तो जाहिर ही है कि जहां तक शारीरिक शक्ति का सम्बन्ध है, पंजाब देश-भर में अन्य राज्यों से आगे है। जहां कहीं खतरा हो या आगे बढ़ कर काम करना हो पंजाबी कभी पीछे नहीं रहते। इस का सबूत तो इसी में है कि देश के बटवारे के बाद पंजाबी काम की खोज में देश के कोने कोने में गए हैं और जहां भी कहीं उन्होंने कदम रखा सब जगह उन्होंने सम्मान पाया। मेरी सरकार इस बात का पक्का निश्चय किए हुए है कि पंजाब निवासियों को देश के बौद्धिक और सांस्कृतिक जीवन में भी ऐसा ही सम्मान प्राप्त हो। सरकार न सिर्फ मैट्रिकुलेशन तक शिक्षा को मुफ्त करने की पूरी कोशिश करेगी बल्कि यह भी देखेगी कि ज्यादा से ज्यादा संख्या में बच्च स्कूलों में भेजे जाएं और माता पिता शिक्षा के महत्व को समझें। हम चाहते हैं कि राज्य की सारी की सारी आबादी शिक्षित हो और घर घर में शिक्षा का प्रकाश हो जाए।

२३. राज्य की ट्रांसपोर्ट सेवाओं के बारे में यह बात उल्लेखनीय है कि जबकि १९५५-५६ के अन्त तक इनमें कुल ८६ लाख रुपए की पूंजी लगाई गई थी वहां पूंजी के सूद और सभी चालू खर्चों को निकालने और घिसाई तथा मोटर, ट्रांसपोर्ट बीमा रिजर्व फंड और सभी रकमों का पूरा पूरा हिसाब करने के बाद भी लगभग ८५ लाख रुपए का ठोस लाभ हुआ है। राज्य का महकमा ट्रांसपोर्ट न केवल लगाई हुई पूंजी पर बड़ा लाभ निकाल रहा है

[अध्यक्ष महोदय]

बल्कि वह मुसाफिरों के लिए आराम और बेहतर सहायता भी जुटा रहा है। यह महकमा आपरेटरों की भलाई का भी ध्यान रख रहा है। महकमे के कर्मचारियों को नौकरी की सुरक्षा और कई दूसरी सहायताओं के अलावा कंट्रीब्यूटरी प्राविडेंट फंड का लाभ भी दिया गया है।

पहिले के पैप्सू राज्य के इलाके में पक्की सड़कों पर जितनी भी मुसाफिर गाड़ियां चल रही हैं उन सब का १९५८-५९ के अन्त तक पूरी तरह राष्ट्रीकरण कर दिया जायगा और आशा है कि इसके नतीजे से राज्य सरकार को पैप्सू रोड ट्रांसपोर्ट कारपोरेशन से २४ लाख ४९ हजार रुपये की वार्षिक आमदनी होगी।

२४. नहरी सिंचाई से बहुत फायदे पहुंचे हैं लेकिन इस से कुछ इलाकों में सेम भी पैदा हो गई है। इस से १० लाख एकड़ से ज्यादा जमीन पर असर पड़ा है। इसी तरह चोथों ने भी बहुत नुकसान पहुंचाया है। बहुत से इलाकों में जमीन के नीचे पानी की सतह ऊंची उठ कर जमीन की सतह से सिर्फ ५ फुट नीचे रह गई है। इस मुश्किल पर काबू पाने के लिए एक खास कमेटी बनाई गई है और जो सर्वे और जांच की गई है उस के नतीजे के तौर पर पानी के निकास और बाढ़ों की रोकथाम की कई एक स्कीमें मुकम्मल हो चुकी हैं। ये स्कीमें फिरोजपुर फीडर, पश्चिमी जमना नहर और नहर अपर बारी दुआब के इलाका के कसूर, पट्टी, हुडियारा और सक्कर के नालों और नसराला चो के इर्दगिर्द के इलाकों की जरूरतों को पूरा करेंगी। दूसरी पांच-साला योजना में इस दिशा में लगभग ४ करोड़ रुपये के खर्च की स्कीमें मुकम्मल की जाएंगी। पश्चिमी जमना नहर के इलाके में दो साई-फन बनाने का काम और अपरबारी दुआब नहर के इलाके में कसूर नाला और पट्टी नाला जैसे बड़े बड़े नालों की खुदाई का काम पहिले से शुरू है। इस काम का उद्देश्य इन इलाकों को नदियों के उत्पात और सेम से बचाना और उन के उपजाऊपन को कायम रखना है।

२५. पब्लिसिटी की स्कीमों के अधीन देहात में पंचायती रेडियो लगाये जा रहे हैं। जिला सदर-स्थानों में इनफरमेशन सेंटर कायम किये जा रहे हैं। देहातों में प्रचार के लिए पुरानी मोटर गाड़ियों को बदल कर नई मोटर गाड़ियां खरीदी जा रही हैं और पांच-साला योजना के बारे में ग्रामोफोन-रिकार्ड, फिल्में और प्रचार साहित्य तैयार हो रहा है। महकमे की यह कोशिश है कि हर उस गांव में जिस की आबादी एक हजार से ज्यादा है पंचायती रेडियो लगा दिया जाए।

चालू साल में मौजूदा ड्रामा पार्टियों को नया रूप दिया जाएगा। साथ ही और ज्यादा सुपरवाइजर्स, आर्गेनाइजर्स और देहाती वर्करों को रखा जाएगा। इस से फील्ड प्रचार का काम और अच्छी तरह से होगा और राज्य के सभी इलाके एक समान रूप से इन से फायदा उठाने लगेंगे।

२६. सरकारी कर्मचारियों में रिश्वत चल रही है इस बात की चर्चा है। मेरी सरकार ने इस बुराई को दूर करने के लिए जो कदम उठाये हैं, वे सब को मालूम हैं। आज जहां कहीं जितनी भी रिश्वत चलती है वह सब पीढ़ियों तक चले विदेशी राज के युग

की निशानी ही है। यह प्रसन्नता की बात है कि इस दिशा में पंजाब की स्थिति दूसरे राज्यों से बहुत अच्छी है। इस के बावजूद हमने घूसखोरी के विरुद्ध कार्यवाही करने पर बहुत जोर दिया है और इस कार्रवाई का प्रचार भी खूब किया है ताकि रिश्वतखोर लोगों पर रोक लग जाए और उन के खिलाफ किसी किसम की कानूनी कार्रवाई किए बिना वे लोग अपने आप सुधर जाएं। इस के साथ ही हम उन लोगों को भी बढ़ावा देने का इरादा किए हुए हैं जो ईमानदारी, निष्पक्षता और लगन से काम करते हैं। उन का हौसला बढ़ाने के लिए सरकार मुनासिब कार्रवाई करेगी। बड़ी खुशी की बात है कि आम तौर पर सरकारी कर्म-चारियों ने अपनी ज़िम्मेदारी को निभाने की अच्छी मिसाल पेश की है।

२७. आप देख चुके हैं कि हमारे राज्य में किस व्यवस्था और शान्ति के साथ चुनाव हुए हैं। चुनावों के दौरान में, जबकि लोग भड़के हुए थे, शान्ति भंग होने की सिर्फ एक घटना हुई और वह भी बहुत मामूली किस्म की। राज्य में कानून और व्यवस्था की हालत लगातार सुधरती जा रही है। मुझे यह कहते हुए खुशी होती है कि साम्प्रदायिक मेलजोल और मिल-वर्तन के बढ़ावे के लिए आम जनता की तरफ से बड़ी जोरदार कोशिशें हुई हैं।

२८. हाल ही में पिछली विधान सभा ने ३० जून, १९५७ को खत्म होने वाले तीन महीनों के लिए लेखानुदान (vote-on-account) मंजूर किया। उस ने बजट प्रस्तावों पर विस्तार के साथ विचार का काम आप के लिए छोड़ दिया था। साल १९५७-५८ का बजट जल्दी ही पेश होने वाला है और तब आप को इन प्रस्तावों पर विचार करने का पूरा मौका मिलेगा। मैं इस बात का उल्लेख करना चाहता हूँ कि राष्ट्रपति की तरफ से नियुक्त फाईनैस कमीशन ने राज्य सरकार के प्रतिनिधियों के साथ खुल कर बातचीत की है और हम ने कमीशन के सामने इस बात पर जोर दिया है कि राज्य की विकास सम्बन्धी ज़रूरतों को पूरा करने और उन भारी खर्चों को निभाने के लिए जो कि हमें सीमांत की रक्षा के लिए पंजाब आर्म्ड पुलिस पर करने पड़ रहे हैं, हमें और बड़ी माली सहायता दी जाए।

२९. मैं भारत के संविधान के संशोधित अनुच्छेद ३७१ का भी जिक्र करना चाहता हूँ जिस के मुताबिक इस राज्य की विधान सभा जल्दी ही अपनी इलाकाई समितियों के द्वारा अपना काम शुरू कर देगी। आप को पता ही है कि राज्य में चुनाव प्रेम और मिल-वर्तन से हुए हैं और मुझे भरोसा है कि अब राज्य की समूची भलाई को सामने रखते हुए ये कमेटियां ज्यादा सहयोग और एक दूसरे को समझने की एक मिसाल कायम करेंगी।

३०. जब दो नदियां मिलती हैं, तो कुछ दूरी तक दो धाराएं अलग अलग बहती हैं, ऐसा पता चलता रहता है। इसी तरह पंजाब और पैप्सू के एकीकरण के बाद की हालत है। लेकिन मुझे विश्वास है कि इस दिशा में उठाए जा रहे और बाद में उठाए जाने वाले और पगों से नौकरियों को इकट्ठा करने और कानूनों को एक जैसा बनाने आदि का काम जल्दी ही पूरा हो जाएगा और इस बारे में किसी को कोई शिकायत नहीं होगी। राज्य सरकार का यह पक्का इरादा है कि किसी के साथ भी अन्याय न हो और यह सारा काम न्याय के साथ मुनासिब ढंग से पूरा किया जाए। अभी अभी हम ने पंजाब कानून

[अध्यक्ष महोदय]

(ऐक्टैन्शन नं. १) ऐक्ट, १९५७ लागू किया है। इस कानून स पंजाब के कई ऐक कानून पहले के पैप्सू के इलाके में लागू हो गए हैं।

३१. नए मंत्रिमंडल ने अपना काम सम्भाल लिया है और मुख्य मंत्री ने इस के सामने अपना दस-सूत्री प्रोग्राम रखा है। मेरी सरकार इस बात का पक्का निश्चय कर चुकी है कि राज्य के प्रशासन को कुशल, उजला और बेलाग बनाया जाए। ईमानदार और मेहनती लोगों का हौसला बढ़ाया जाए और रिश्तखोर और खोटे लोगों को सजा दी जाए। साम्प्रदायिक मेलजोल कायम करने और बनाए रखने की कोशिश की जाए। मैट्रिक तक मुफ्त शिक्षा का और आठवीं तक मुफ्त और लाजमी शिक्षा का प्रबन्ध करने की कोशिश की जाए। दूसरी पांच-साला योजना को पूरा करने के लिए विकास सरगमियों को जारी रखा जाए। सेम और समय समय पर आने वाली बाढ़ों और दूसरी कुदरती मुसीबतों का सामना करने के लिए मुनासिब कदम उठाए जाएं। व्यापारियों और छोटे कारखानादारों के हितों का ध्यान रखा जाए और राज्य के उद्योगों को बढ़ावा दिया जाए। मजदूरों, कम विकसित इलाकों, कम विकसित श्रेणियों और गरीब जनता की ओर खास ध्यान दिया जाए। राज्य के देहाती और शहरी इलाकों में स्थानीय संस्थाओं को सुधारा जाए जिस से स्थानीय लोगों में अगुआई और जिम्मेदारी की भावना पैदा हो। सीमांत पर रहने वाले अपने भाइयों की जरूरतों की ओर खास ध्यान दिया जाए और पूरी मजबूती से अपनी सरहद और मातृभूमि की रक्षा की जाए। रिजनल फार्मूला को प्रभावशाली और न्यायपूर्ण ढंग से लागू किया जाए जिस से इलाकाई भाषाएं फलें फूलें और राष्ट्रभाषा के रूप में हिन्दी की पढ़ाई और उस के प्रचार के लिए सभी सहूलतें जुटाई जाएं।

३२. हमारे देश में आजकल ऐक शांत किंतु महान् क्रांति आ रही है और पंजाब भी इसी क्रांति से गुजर रहा है। इस का प्रभाव दूर दूर के देहात तक पड़ा है। जगह जगह सड़कें बन रही हैं, स्कूल, हस्पताल और हैल्थ सेंटर खोले जा रहे हैं, सिंचाई की छोटी बड़ी स्कीमों पर काम हो रहा है। ज़मीन की चकबन्दी हो रही है। नए भूमि सुधार कानूनों द्वारा मुजारों के हितों की रक्षा की जा रही है। नए उद्योग चालू हो रहे हैं। देहात में सामुदायिक प्राजैक्टों का काम प्रगति कर रहा है और समाज कल्याण के काम को बढ़ावा मिल रहा है। इसी तरह सांस्कृतिक, सामाजिक, आर्थिक आदि सभी दिशाओं में बड़ी उन्नति हो रही है। प्रगति की इस दौड़ में पंजाब आगे बढ़ा हुआ है और मुझे विश्वास है कि अगले पांच सालों में प्रगति की रफ्तार इस से भी तेज हो जाएगी। समाजवादी ढांचे की रूपरेखा धीरे धीरे उभर रही है और मेरी सरकार को पूरा भरोसा है कि नए समाज में सब के साथ न्याय होगा और सब को उन्नति के ऐक समान अवसर मिलेंगे। हरिजन और गरीब लोगों की भी उतनी ही उन्नति करनी है जितनी कि दूसरों ने की है। इस से जातपात और धर्म की बिना पर सारे भेदभाव खत्म हो जाएंगे। और गरीब अमीर का फर्क भी बीते दिनों की कहानी बत जाएगा। हमें आशा है कि हम अपने इस काम में सफल होंगे।

३३. पिछले साल मेरी सरकार ने क्या कुछ किया और अगले चार वर्षों में उस की क्या योजनाएं हैं इस पर मैं ने आपके सामने सरसरी तौर पर प्रकाश डाला है। इस इजलास में

आप को इन सभी बातों पर अच्छी तरह गौर करने और इन के बारे में अपने कीमती सुझाव देने का मौका मिलेगा। जैसा कि मैं पहिले ही बता चुका हूं हम सब का यही एक लक्ष्य है कि उन सभी स्कीमों को पूरी तरह लागू करके पंजाब को उन्नति के मार्ग पर आगे ले जाया जाए जो दूसरी पांच-साला योजना में निश्चित की गई हैं। मुझे भरोसा है कि हम अपने प्रयत्नों में तालमेल पैदा करके निश्चित समय में ही अपने इन रचनात्मक प्रोग्रामों को पूरा करने और राज्य में खुशहाली और तरक्की के एक नए युग को लाने में सहायक होंगे।

जयहिन्द

ANNOUNCEMENTS BY SPEAKER

PANEL OF CHAIRMEN

Mr. Speaker : Under Rule 13(1) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the following members to serve on the Panel of Chairmen—

1. Khan Abdul Ghaffar Khan.
2. Sardar Ajmer Singh.
3. Shri Harbans Lal.
4. Shri Lal Chand Sabharwal.

HOUSE COMMITTEE

Mr. Speaker : Under Rule 267 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the following Members of the Assembly to serve on the House Committee for the financial year 1957-58—

- Chaudhri Sarup Singh, Deputy Speaker—*Ex-officio* Chairman.
- Bhagat Guran Dass.
- Shri Sadhu Ram.
- Shrimati Sumitra Devi.
- Sardar Achhar Singh Chhina.

COMMITTEE ON PETITIONS

Mr. Speaker : Under Rule 293(1) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the following Members of the Assembly to serve on the Committee on Petitions—

1. Chaudhri Sarup Singh, Deputy Speaker—*Ex-officio* Chairman.
2. Shri Roshan Lal .

[Mr. Speaker]

3. Sardar Harcharan Singh (Muktsar).
4. Shri Inder Singh.
5. Shri Hukam Singh.

Mr. Speaker : Now the Secretary will lay some papers on the Table of the House

PAPERS LAID ON THE TABLE

Secretary : Sir, I beg to lay on the Table a statement showing the Bills which were passed by the Punjab State Legislature during its Second (March) Session, 1957 and assented to by the President/Governor.

STATEMENT

1. The Punjab Professions, Trades, Callings and Employments Taxation (Amendment) Bill, 1957.
2. The Punjab Laws (Extension No. 1) Bill, 1957.
3. The Punjab Consolidation of Land Proceedings (Validation) Bill, 1957.
4. The Punjab Appropriation (No. 1) Bill, 1957.
5. The Punjab General Sales Tax (Extension) Bill, 1957.
6. The Punjab University (Amendment) Bill, 1957.

Minister for Finance (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to lay on the Table—

- (1) The Appropriation Accounts of the Government of the Punjab for the year 1953-54 and Audit Report, 1955 ;
- (2) the Finance Accounts of the East Punjab for the year 1947-48 (15th August, 1947 to 31st March, 1948) and Audit Report, 1948 ;
- (3) the Finance Accounts of the Government of Pepsu for the year 1953-54 and Audit Report, 1954 ; and
- (4) the Appropriation Accounts of the Government of Pepsu for the year 1953-54 and Audit Report, 1955, Part II.

Minister for Finance (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to lay on the Table the amendment made in the Punjab Capital (Development and Regulation) Building Rules, 1952, as required under section 22(3) of the Capital of Punjab (Development and Regulation) Act, 1952.

POINT OF ORDER *RE.* SITTING OF A DEPUTY MINISTER, ENJOYING MEMBERSHIP OF THE UPPER HOUSE, IN THE VIDHAN SABHA

श्री जगत नारायण चौपड़ा : On a point of Order, Sir. जनाब इस House में एक stranger बैठा हुआ है। मैं किसी किस्म की disrespect न show करते हुए यह अर्ज करना चाहता हूँ कि प्रोफ़ेसर यशवन्त राय जी यहां एक stranger हैं। अगर आप पृच्छें कैसे तो यह जो Rules of Procedure हैं उन के सफा दो पर दर्ज है :

“Member” means a member of the Assembly :

Provided that a Minister who is not a member and the Advocate-General shall be deemed to be members for the purpose of speaking in, moving motions and otherwise taking part in the proceedings of the Assembly, but shall not be deemed to be members for the purposes of quorum or voting.

मिनिस्टर की definition यह है :

"Minister" means a member of the Council of Ministers and includes any member to whom such Minister may delegate any function assigned to him under these rules.

मैम्बर की definition यह है :

"Member" means a member of the Assembly.

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : I think he is right, Sir.

Mr. Speaker : The objection is valid. यह ज़रा इसी तरह ही है intentional नहीं है। यह शायद इस impression में रहे होंगे कि वह इस House में आ सकते हैं। (The objection is valid. This is just accidental and not intentional. He might have been under this impression that he can sit in this House.)

Minister for Finance : Sir, before you give your final ruling, it will require examination whether a Deputy Minister is also to be treated as a Minister or not. I would request that this point may be given further consideration by the hon. Speaker before any ruling is given.

अध्यक्ष महोदय : अगर आप ने इस को study करना है तो यह कल discuss कर लेंगे। (If the hon. Minister wants to study this matter, then we would discuss it tomorrow.)

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : Sir, with your permission, may I say a few words ? I think, Sir, that it should now be considered and if the consideration of this question is to be postponed for some time, then at least the objection that has been taken should now be considered. After all, it is for the Speaker to see that no foreigner sits in the House and if there is any.....

Mr. Speaker : He is not a foreigner. He is a stranger.

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : Sir, whether you call him a foreigner or a stranger, at least he is a foreigner to the House for the present.

Shri Jagat Narain : Sir, Rule 113 reads like this :—

"The admission of strangers during the sittings of the Assembly to those portions of the Assembly Chamber which are not appropriated for the exclusive use of members shall be regulated in accordance with the orders made by the Speaker."

इस लिए आप बड़े मान से इन को वहां बैठाइए जहां strangers बैठते हैं।

वित्त मंत्री : मैंने पहले यही कहा है कि चूंकि यह point इसी वक्त यहां पर उठाया गया है, इस लिए यह काफी controversial हो सकता है। गवर्नमेंट ने अपना view-point रखना है, इसे examine करना है। इस लिए मैंने इल्लिजा की थी कि जब तक गवर्नमेंट इस को detail में examine कर के अपना point of view न रखे, उस वक्त तक मेहरबानी करके आप अपनी final ruling न दें।

अध्यक्ष महोदय : इस matter को कल question hour के बाद ले लेंगे । आप भी तैयार हो कर आएँ । (We will take up this matter tomorrow after the question hour. He may also come prepared.)

श्री लाल चन्द : मेरी एक गुजारिश है कि अगर आप इन्हें मैम्बर तसलीम नहीं करते और जब तक यह यहां साबित नहीं हो जाता कि यह member हैं, और इस के मुताल्लिक जब तक आप decide नहीं करते तब तक इन्हें House में बैठने की इजाजत देना ठीक नहीं मालूम देता । आप जब इस बात से मुत्तफिक हैं कि *Prima facie* वह मैम्बर नहीं हैं.....

अध्यक्ष महोदय : यह एक technical सी बात आ गई है । Lok Sabha में Deputy Ministers बैठते हैं लेकिन उन की position कुछ और है । इन्होंने जो यह जाहर करने के लिये quote किया है कि 'Minister does not include a Deputy Minister...' मेरे ख्याल में उस में से कुछ technical points से उठते हैं जिन को discuss करना जरूरी है । अगर कल ऐसा फैसला हुआ तो stranger को बाहर बैठने को कह देंगे और अगर न हुआ.....

(A technical point has cropped up. The Deputy Ministers sit in the Lok Sabha, but their position is somewhat different. To my mind the rule quoted by him to show that a Minister does not include a Deputy Minister, raises some technical points which need to be discussed. If tomorrow it is decided accordingly, then the stranger will be asked to leave the House; if not then.....)

चौधरी बलबीर सिंह : जनाब आप ने तो इस बारे कह दिया है कि लाला जगत नारायण जी की position ठीक है, तो जब उन का objection valid है तो पहली कार्यवाही यह है कि वह यहां न बैठें । जब लाला जगत नारायण जी ने position clear कर दी है तो उन का यहां पर तब तक बैठना जब तक कि other party अपना case न रखे यह ठीक नहीं । लाला जगत नारायण जी ने जो कुछ कहा है उस के मुताबिक जब तक दूसरी party अपना case न लाए उन्हें यहां बैठने का हक नहीं है ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : अध्यक्ष महोदय, मैं यह अर्ज करूंगा कि इस point of order के जरिए लाला जगत नारायण जी ने एक *Prima facie* केस आपके सामने पेश किया है इस लिये जब तक दूसरी पार्टी इस Point of order के बारे में आप को satisfy न कर दे तब तक माननीय श्री यशवन्त राए जी को House में बैठने की आज्ञा न दी जाए ।

अध्यक्ष महोदय : लेकिन मुश्किल यह है कि वह Deputy Minister हैं इस लिए बात मशकूक रह जाती है कि वह इस हाऊस में बैठ सकते हैं या नहीं। मैं इतना कहूंगा कि वह यहां बैठे रहें लेकिन कोई तकरीर न करें। (But the difficulty is that he is a Deputy Minister. It is doubtful whether he can sit in this House or not. However, I would only say this much that he may continue to sit here but refrain from making any speech here.)

POINT OF ORDER REGARDING VALIDITY OF THE RULES OF
PROCEDURE AND CONDUCT OF BUSINESS IN THE
PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY

Shri Inder Singh : On a point of Order, Sir. According to the Preface to the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, these Rules were modified and adapted by the Speaker, near about 2nd May, 1952. Under the Constitution of India.....

अध्यक्ष महोदय : आप कहना क्या चाहते हैं ? (What does he want to say ?)

श्री इन्द्र सिंह : जनाब मैं सारे Rules of Procedure को challenge कर रहा हूं।

अध्यक्ष महोदय : पर इस की relevancy यहां कैसे पैदा हो सकती है ?

(But how can this be treated as relevant here ?)

Shri Inder Singh : These rules are to be framed under Article 208 of the Constitution of India and that Article lays down that the Rules of Procedure in force immediately before the commencement of the Constitution may be modified and adapted and after it comes into force the House shall have to frame new rules.....

अध्यक्ष महोदय : आप तो Rules of Procedure को question कर रहे हैं ? (The hon. Member is questioning the validity of the Rules of Procedure ?)

श्री इन्द्र सिंह : जी हां।

Mr. Speaker : These rules were deemed to have been approved by this House. They cannot be questioned.

Shri Inder Singh : Sir, when did that happen ?

Mr. Speaker : When the hon. Member was not a Member of this House.

Shri Inder Singh : Of course, that is my question. That is all right.

अध्यक्ष महोदय : इस पर तो काफी विचार हो चुका है और यह matter पहले discuss हो चुका है इसीलिए मैं चाहूंगा कि एराज़ उठाने से पहले hon. Member इस को अच्छी तरह study कर लें क्योंकि कई और चीज़ें भी इसके सम्बन्ध में हैं जो आपके knowledge में नहीं होंगी क्योंकि आप एक नए मੈम्बर हैं। (This matter has already been fully discussed and considered thoroughly. I would like the hon. Member to study the details before raising any objection. There are so many other things connected with it, which may not be in the knowledge of the hon. Member because he is a new Member.)

Shri Inder Singh : The rules which are in operation are out of date because those rules do not comply with the wishes of the Constitution. Therefore, it is a very serious thing that this House is not given that power which it ought to have been given to frame the rules and.....

Mr. Speaker : A Rules Committee was appointed. It held a number of meetings in which it carefully scrutinized the Rules. I would suggest to the hon. Member to see the proceedings and the report of that Committee before he raises this kind of objection.

Shri Inder Singh : Sir, I have also read this in the Preface. Only its recommendations have been incorporated. New Rules have not been framed. My objection is—my point is—that these rules are out of date. Certain minor amendments were suggested by the Rules Committee, and then they were modified and adapted by Your Honour.

Mr. Speaker : No, they were not adapted or modified by me. There was a regular Rules Committee nominated for this purpose. The Rules were examined by it only a couple of years back. It made a number of recommendations in regard to these rules which were laid before this House and then they were deemed to have been approved by it because no notice of any amendment to any of them was received.

Shri Inder Singh : Sir, I submit to your ruling.

Mr. Speaker : There was a regular motion.

Shri Inder Singh : It must have been done in 1937.....

Mr. Speaker : No. It was done after the commencement of the Constitution. As you are a new Member, I wish that you should not take so much responsibility to pass these remarks. It was not done in 1937. These rules have been amended off and on in the light of the Speaker's suggestions or the suggestions of the Members. A Rules Committee was nominated in consultation with the Presiding Officers' Conference. These Rules were examined by it. Then the recommendations made by it were laid before this House. They were deemed to have been approved by it in 1955.

DISCUSSION ON GOVERNOR'S ADDRESS

Sardar Darbara Singh (Nurmahal) : Sir, I beg to move—

That the Members of this House assembled in this Session are deeply grateful to the Governor for the address he has been pleased to deliver to both the Houses assembled together.

ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਹਉਸਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ Address ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੜੋਤਾ ਹਾਂ। ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਛੋਟੀ ਸਭ ਦੇ basic ਸਵਾਲ ਜੋ ਅਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ problems ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਹਨ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ economy ਨੂੰ balance ਰਖਣ ਲਈ ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੇ safeguards ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ independence ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਵਧ ਪੈਂਦਾ ਕਰਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਦਾ ਤੋੜਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਨਾਜ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ independence ਨੂੰ lose ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਗੰਵਾਇਆ ਨਹੀਂ। ਅਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ agriculture ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ 75 % ਵਸੋਂ ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਅਤੇ 75 % ਲੋਕੀ agriculture ਸਬੰਧੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੂਬੇ ਵੀ 75 ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ agriculture ਨਾਲ ਵਿੱਗੇ ਜਾਂ ਸਿਧੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਈ agriculture ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਮਹਤਤਾ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਜੋ production ਭਾਵ ਉਪਜ ਨੂੰ ਵਧਾ ਸਕੀਏ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਉਪਜ ਦੇ ਵਧਾਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ purchasing power ਨੂੰ ਵਧਾ ਸਕਾਂਗੇ। ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜੋ ਕੰਮ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜ ਨਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਰਸਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਐਡਰੈਸ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਜਿਥੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਵਾਧੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਜੋ ਕੰਮ ਅਗਾਂਹ ਕਰਨੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ safeguards ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ independence ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਖਣਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ food ਦੇ ਬਾਰੇ self-sufficiency ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਲਿਸੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਅਪਣਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ ਜੋ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਅਰਬ, ਸਤ ਕਰੋੜ ਟਨ ਅਨਾਜ ਮੰਗਵਾਇਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ reduce ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਲੋਕ ਗਏ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰ ਸਕੀਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ self-sufficiency ਬਣਾ ਸਕੀਏ। ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਾਂਵ੍ਹੇ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਭਾਰਤ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ independence ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖ ਸਕੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ self-sufficiency ਹੋਵੇ ਅਤੇ independence, ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਸਾਡੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਹ ਬੜੀ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਅਨਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰੀਕਾਰਡ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਬਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਅਗੇ ਵਾਸਤੇ ਸੌਚ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਪਲਸ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਨੂੰ ਵਧਾਨ ਵਾਸਤੇ ਬੜੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ self-sufficient ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਔਰ production ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਓਦੋਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਬਿਆਦਾ ਆਬਾਦੀ ਓਧਰੋਂ ਤਬਦੀਲ ਹੋਕੇ ਆਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਏਧਰ ਬੜੀ ਥੋੜੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਧਰ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਆਏ ਸਨ ਜ਼ਮੀਨ ਥੋੜੀ ਸੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਬੜੀ ਔਖੀ ਸੀ। ਫੇਰ ਵੀ ਗੇਰਮੈਂਟ ਦੀ ਦਿਮਦਾਦ ਨਾਲ ਔਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਗਈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਬੀਜ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ, fertilizers supply ਕਰਨ ਨਾਲ agriculture ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ purchasing power ਵੀ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਅਗੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਰਚੇਜ਼ਿੰਗ ਪਾਵਰ ਵਧ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਜਿਨਸ ਦੇ ਭਾ ਵੀ ਠੀਕ ਰਹਿਣਗੇ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ necessities ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਤਨਾ ਉਦਮ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ industry ਪਰਵੁਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। Industry ਓਦੋਂ ਤਕ develop ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ raw material ਪੈਦਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। Raw material ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਆਪਣੀ Industry ਨੂੰ ਪਰਵੁਲਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ heavy industry ਵੱਲ ਬਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ heavy industry ਕਾਮਿਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਛੋਟੀ industry ਨੂੰ ਬਿਆਦਾ ਮਹੱਤਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕੀਏ।

Agriculture ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਬਿਆਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ irrigation ਬਾਰੇ ਬੜੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ United Punjab ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਏਥੇ ਭਾਖੜਾ-ਨੰਗਲ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਅਤੇ ਹਰੀਕੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਜੈਸੀਆਂ irrigation ਵਾਸਤੇ ਸਕੀਮਜ਼ ਬਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਨ ਦੇ ਇਕ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਅੱਜ ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ ਨਾਲ ਠਾਠਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਿਘੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਬੰਜਰ ਸੈਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ production ਹੀ ਵਧਾਈ ਹੈ ਬਲਕਿ ਅਸੀਂ ਤਜਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਸੀਂ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਸੈਰਾਬ ਕੀਤਾ

ਹੈ। ਰਾਜਿਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ 50 ਫੀਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੇਰਾਬ ਕੀਤੀ ਹੈ। 5 ਸਾਲਾ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਜੋ ਇਲਾਕਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ irrigation ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆਉਣਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ 1/6 ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਬੜੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ irrigation ਨਾਲ ਅੱਛਾ seed ਦੇਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। Consolidation of Land ਜਿਹੜੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਵੀ agriculture ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ agriculture ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਲਈ ਜੋ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾਏ ਉਹ ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ। Second Five-Year Plan ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ Consolidation of Holding ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਉਹ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ Law and Order ਕਾਇਮ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਜਰਾਇਮ ਘਟ ਜਾਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਰਾਇਮ ਓਦੋਂ ਵਧਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਲੜਾਈਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। Consolidation ਦੇ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Law and Order ਬੇਹਤਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ forests ਜੋ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ preservation ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਬੜਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਲਈ ਜੋ ਅਸੀਂ forests ਦੀ preservation ਵਾਸਤੇ ਨਸ਼ਾਨਾ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ agriculture ਦਾ development ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ soil conservation ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮੁਢੀਦ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ animal husbandry ਦਾ ਵੀ ਬੜਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੱਛੀ ਨਸਲ ਦੇ “bullocks” ਅਤੇ animals ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੜਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਜੋ ਅਸੀਂ ਅਗੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਵੱਲ ਬੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਤਸਵੀਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਮੁਆਮਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇੰਡਸਟਰੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣ ‘ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ heavy industry ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਪਰੈਕਟੀਕਲੀ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਖਾਦੀ industry, cottage industry ਵਗੈਰਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ small-scale industries ਹਨ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਨਾਲ ਹੀ inflation ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ production ਹੋਵੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ consumption ਵੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ purchasing power ਵੀ ਵਧ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ small-scale industry ਵੱਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਲਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਆਦਮੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ unemployment ਦੂਰ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਲਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਰੱਖੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿ unemployment ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ raw material ਜਿਹੜਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ small-scale industry ਰਾਹੀਂ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿੱਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ all-round ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ all-round ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਤੱਕ agricultural social ਐਂਡ economical aspects ਦਾ ਤਾਲੁਕ ਹੈ ਅਸੀਂ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। National Extension Service Blocks ਰਾਹੀਂ, Community Development Projects ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਦਿਹਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਨ ਸਹਿਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਗਈ ਹੈ।

Publicity ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਹੈੱਡ ਕੁਆਟਰਜ਼ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ information ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਅਗਲੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ programme, cultural, social ਅਤੇ economic reforms ਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ Socialistic Pattern of Society ਦਾ ਸਾਡਾ ਢਾਂਚਾ ਹੈ ਉਹ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲ ਸਕੇ। ਅਸੀਂ Socialistic Pattern of Society ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ education ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ Education ਨੂੰ ਖਾਸੀ importance ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅੱਠਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਜਿਹੜੇ ਸਕੂਲਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤਾਲੀਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਮੁਫਤ ਤਾਲੀਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ endeavour ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਿਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਿਹੜਾ structure society ਦਾ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਉਸਦਾ Education ਇਕ base ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੀ society ਵਿੱਚ ਫੇਲੀ ਹੋਈ inequality ਦੂਰ

ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਇਸ ਨੁਕਤਾਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਪਾਲਿਸੀ ਅਪਣਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ as good as Russia's policy ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਪਾਲਿਸੀ ਬੜੀ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ welfare state ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਹ Education ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ importance ਦੇਵੇ ਉਥੇ ਉਸਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਹੈਲਥ ਵੀ ਹੈ। Health ਦੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੂਬੇ ਨੇ ਕਾਫੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋਸਤ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੱਛਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਕਿਤ੍ਰੇ ਐਨਾ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਲੇਰੀਆ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਬਲਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਸਿਰਫ ਦਸ ਫੀ ਸਦੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ T. B. ਜਿਹੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੜਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਜੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਔਰ unhygienic ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ hospitals ਖੋਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ hospitals ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਜਿਹੜੀਆਂ society ਲਈ ਲਾਹਨਤ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਜਰਬਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਕਹਿਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿਰਫ ਪੈਸਾ ਮੰਗਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ beggars homes ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਦਮ ਨਾਲ ਉਸ Resolution ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਾਲ ਹੀ beggars homes ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਹ beggary ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਇਲੱਤ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਕੰਮ back ward classes ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਅਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਥੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ backward areas ਵੀ ਕਰਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਅਜਿਹੇ areas ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਥੇ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਰੀਆ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ preference ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ areas ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ backward areas declare ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਕੰਮ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਖਬਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ backward classes ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ free education ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ reservation 19 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਥਾਂ 21 ਫੀਸਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨੀ representation ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਇਨਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਕਾਰ Land Utilization Act ਦੇ ਬਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ landless ਹਨ ਲੈਕਿਨ ਵਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਨੰਬਰਦਾਰੀ ਦੀ ਇਕ ਬੜੀ social evil ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਭਾਰੀ inferiority complex ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ evil ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਦਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ inequality ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ status ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਤੇ ਹੋਰ ਦੁਸਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Rural Economy ਵਿਚ ਇਕ Co-operative ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ rural uplift ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ department ਨੇ Co-operative Societies ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ nominal interest ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ।

ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਦੁਸਰੀ Co-operative Farming Societies ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰੁਲ ਬਣਾਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਅਤੇ ਤਕਾਵੀ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਿਨਸਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧ ਸਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ purchasing power ਵਧ ਸਕੇ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧੇ।

ਜਿਥੇ Small-scale Industries ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਪਹੁੰਚਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ Societies ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧੰਧੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੈਲੀ ਹੋਈ unemployment ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ political advancement ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜੋ ਇਸ ਵਾਰ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ 118 ਮੈਂਬਰ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਜਮਾਤ ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਰਖਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਅਜ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ confidence ਰਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ representatives ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹਨ ਜੋ ਇਹ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਨਿਹਾਇਤ fair ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਉਦਮ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਲਾਯਾਯੋਗ ਹੈ।

Erstwhile Pepsu ਵਿਚ District Boards ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ District Boards ਨੂੰ revive ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ 10 ਵੀਸਈ revenue ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਹ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ

ਜਾਂ ਯੂਨਿਟ ਦੀ development ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣ। ਦਰਅਸਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਜੋ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਤਾਕਤ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ decentralize ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ Democracy ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਾਕਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਹ ਤਾਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ 10 ਫੀਸਦੀ ਮਾਲੀਆ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਹੂਲਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਕੂਲ, ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਜਾਂ ਸਾਮਾਨ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ common purpose ਲਈ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਹ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕੰਮ ਹੈ।

ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ Socialistic Pattern of Society ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਨੂੰ equal opportunity ਦੇਣੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ inequality ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਜ ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਲਈ ਬੈਠੇ ਸੀ ਕਿ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗੇ ਲਈ ਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਇਹ ਤੁਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਇਲਾਮ ਵਿਚ ਹਨ।

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੜਚੋਲ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਪੰਦੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਂ ਸ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ Address ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਗਲੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਤਸਵੀਰ ਬਾਹਿਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਸਾਡੀ ਗੇਰਮੈਂਟ ਨੇ ਸੂਬੇ ਦੀ development ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ programme ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ Second Five-Year Plan ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ Second Five-Year Plan ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੀਅਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਪਾਲਿਸੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਸਕੀਮ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ approve ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ People's Plan ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਰਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣ ਕੇ ਏਥੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਨੂੰ ਚਲਾਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ Agriculture ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇ ਐਂਡ Industry ਨੂੰ balanced ਰਖਣ ਲਈ raw material ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ raw material ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇਸ Modern Age ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕੇਗੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ economy balanced ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਐਂਡ

[ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ]

ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ Industry and Agriculture ਦਾ ਰਾਬਤਾ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੇਰੇ opposition ਦਿਆਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਭਰਾ ਹਨ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਇਤਫਾਕ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ People's Plan ਹੈ ਐਰ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ First Five-Year Plan ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬੜੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਦੋਵਾਂ ਹਾਉਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ Address ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਪਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਐਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਰਾਸ਼ੀ ਗਜਰਾਜ ਸਿੰਹ (ਗੁਡਗਾਂਵ) : ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਤਹਰੀਕ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਹ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਤਾਇਦ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਖੜਾ ਹੁਆ ਹੂੰ। ਇਸ Address ਕੋ ਏਕ ਹੀ ਨੁਕਤਾਨਿਗਾਹ ਸੇ ਦੇਖਨੇ ਕਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਹਮ ਨੇ ਦੇਖਨਾ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਹਮਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਕਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਿਸ ਹਾਲਤ ਮੇਂ ਹੈ ਐਰ ਕਿਸ ਹਾਲਤ ਮੇਂ ਕਯਾ ਕਯਾ ਕਾਮ ਹਕੂਮਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਐਰ ਆਗੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਪਰ plan ਕਿਆ ਹੈ। ਯਹ ਏਕ ਮੁਸਲਲਮਾ ਅਮਰ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਿਹਾਤੀਂ ਕਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹੈ। ਦਿਹਾਤੀਂ ਕੇ ਲੋਗ ਇਸ ਮੇਂ ਜਯਾਦਾਤਰ ਆਬਾਦ ਹੈਂ। Peasant proprietors ਐਰ Small artisans ਕਾ ਯਹ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਹਮੇਂ ਦੇਖਨਾ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਆਯਾ ਕੋਈ ਕਾਮ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲੀਂ ਮੇਂ ਹੁਆ ਹੈ ਯਾ ਨਹੀਂ ਹੁਆ, ਯਾ ਆਗੇ ਕੇ ਲਿਏ ਜੋ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਏਡ੍ਰੇਸ ਮੇਂ ਜ਼ਿਕਰ ਆਯਾ ਹੈ ਉਸ ਪਰ Government ਪੂਰਾ ਉਤਰਤੀ ਹੈ ਯਾ ਨਹੀਂ। ਯਹ ਸਬ ਚੀਜ਼ੋਂ ਹਮ ਨੇ ਦੇਖਨੀ ਹੈਂ। ਕਈ ਭਾਈ ਜੋ ਪੁਰਾਨੇ ਖ਼ਿਆਲ ਕਾ ਜੜ੍ਹਬਾ ਰਖਤੇ ਹੈਂ ਵੇ ਸ਼ਹਰ ਐਰ ਗਾਂਵ ਕੋ ਏਕ ਦੂਸਰੇ ਸੇ ਜੁਦਾ ਸਮਝਤੇ ਹੈਂ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਸ਼ਹਰੀਂ ਕੀ ਤਮਾਮ ਕੀ ਤਮਾਮ Economy ਦੇਹਾਤੀਂ ਕੇ ਸਾਥ ਵਾਬਸਤਾ ਹੈ। ਆਗਰ ਦੇਹਾਤੀਂ ਮੇਂ ਅਚਛੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋਗੀ ਐਰ ਵਹਾਂ ਕੇ ਹਾਲਾਤ better ਹੋਂਗੇ ਤੋ ਸ਼ਹਰੀਂ ਕੀ ਹਾਲਤ ਭੀ ਅਚਛੀ ਹੋਗੀ। ਸ਼ਹਰੀਂ ਐਰ ਦੇਹਾਤੀਂ ਕੀ Economy ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਥ ਸਾਥ ਚਲਤੀ ਹੈ। ਹਮ ਕੋ ਸਬ ਚੀਜ਼ੀਂ ਕੋ ਇਸ ਨਜ਼ਰਿਏ ਸੇ ਸੋਚਨਾ ਚਾਹਿਏ ਨ ਕਿ ਕਿਸੀ ਦੂਸਰੇ ਨਜ਼ਰਿਏ ਸੇ। ਕਈ ਦਫਾ ਵਡੇ ਵਡੇ Industrial countries ਕਾ ਦਿਮਾਗ ਮੇਂ ਖ਼ਿਆਲ ਆ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਹਮ ਇਸ ਨਿਗਾਹ ਸੇ ਦੇਖੋਂਗੇ ਕਿ ਫਲਾਂ ਵਧਤ ਵਡਾ ਸ਼ਹਰ ਹੈ, ਵਹਾਂ ਵਧਤ ਜਯਾਦਾ Industry ਹੈ ਜਿਸ ਮੇਂ ਵਧਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਬਟਿਆ ਦਰਜੇ ਕੀ labour ਕੇ ਹੈ ਐਰ ਕੁਝ ਵਡੇ ਵਡੇ Capitalists ਹੈਂ ਤੋ ਉਸ ਸੇ ਲੋਗੀਂ ਕੇ ਦਿਲੀਂ ਮੇਂ ਏਕ ਦੂਸਰੇ ਸੇ ਨਫਰਤ ਕਾ ਮਾਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਗਾ ਜਿਸ ਸੇ Communism ਤਾਕਤ ਮੇਂ ਆਏਗਾ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਕੇ ਹਾਲਾਤ ਮੇਂ ਰੂਸ ਐਰ ਚੀਨ ਜੈਸੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਇਸਲਿਏ Equality ਕਾ ਹੋਨਾ ਵਧਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹਮਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਜੋ ਹੈ ਯਹ ਸ਼ੁਰੂ ਸੇ ਹੀ Middle class ਕੇ ਲੋਗੀਂ ਕਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਐਰ ਇਸ ਕੀ economy ਤਮਾਮ ਕੀ ਤਮਾਮ Rural Economy ਹੈ। ਇਸ ਲਿਏ ਮੈਂ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰੋਂਗਾ ਕਿ ਹਾਊਸ ਮੇਂ ਇਸ ਨਜ਼ਰਿਏ ਸੇ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਕੇ Address ਪਰ ਗੌਰ ਕਰੋਂ।

ਹਮਾਰੀ ਜੋ Rural economy ਹੈ ਇਸ ਕੇ ਹਾਲਾਤ partition ਕੇ ਬਾਦ ਬਿਗਡੇ ਥੇ। ਸਬ ਸੇ ਵਡੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹਮ ਕੋ ਨਹਰੀਂ ਕੀ ਪੇਸ਼ ਆਈ ਥੀ ਕਯੌਂਕਿ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਰਕਬਾ

34, 35 फी सदी आया था और पानी सिर्फ 14 फी सदी रह गया था। इसी तरह मकानों की problem भी खड़ी हुई। यहां पर 49 फी सदी के करीब लोग आए थे। उन को जिस तरीके से आबाद किया गया उस का आप अन्दाज़ा लगा सकते हैं। उस वक्त बहुत से गांव ऐसे थे जहां पर मकान बिल्कुल साफ हो चुके थे। आज Middle East में कितना refugees का स्वाल है। आप देखें कि इस की वजह से दुनिया की क्या हालत हो रही है। अब आप देखें कि यहां हमारे पंजाब में कितनी आबादी आई और कितने quick तरीके से उन को बसाने का काम हुआ। जिस तरीके से लोग अपने पैरों पर खड़े हुए उस की मिसाल कहीं नहीं मिल सकती। खैर मैं इस बात में ज्यादा न जाता हुआ उसी नज़रिए पर आऊंगा और अर्ज करूंगा कि यहां पर हमारी गवर्नमेंट ने देहाती Economy को in view रख के सब problems को settle करने की कोशिश की है। लोगों ने भी हालात को दुरुस्त करने के लिये अपनी पूरी Co-operation Government को दी। मैं अर्ज कर रहा था कि पानी के मसले को हल करने के लिये हमारी Government ने जो काम हाथ में लिया भाखड़ा डैम बनाने का वह दुनिया में शायद एक सब से बड़ा Project है। आज उस की construction का तमाम बोझ पंजाब की हुकूमत के सिर पर है जिस के मुताल्लिक गवर्नर साहिब के Address में तफसील से जिक्र किया गया है। भाखड़ा डैम अगर कामयाब हुआ तो मैं समझता हूं कि वह एक बहुत बड़ी चीज़ होगी जिस से न सिर्फ पंजाब ही बल्कि सारा हिंदुस्तान फायदा उठाएगा। इस का अन्दाज़ा स्पीकर साहिब, हम बराबर के देश पश्चिम की ओर देख कर लगा सकते हैं जिस को किसी ज़माने में granary of India कहा जाता था। वहां के जो हालात हैं उन का अगर हम अपने साथ मुकाबला करें तो फिर पता चलता है कि हम ने किस कदर तरक्की की है। हमारी गवर्नमेंट ने जो हमारे लिये काम किया उस का नतीजा यह हुआ कि हम किसी तरह भी घाटे में नहीं हैं बल्कि हम यहां से दूसरी जगह पर अनाज भेजते हैं। यह कोई थोड़ी चीज़ नहीं। आप यह कह सकते हैं कि रुपया खर्च किया गया है लेकिन काम के लिए अगर रुपया खर्च किया जाए तो यह कोई बुरी बात नहीं। इतफाक से भाखड़ा डैम के साथ ही गुड़गांव जिले की Project का नाम भी आ जाता है। 1926 से ले कर आज तक वहां गुड़गांव Project बनाने के मुताल्लिक एक agitation चलती रही थी लेकिन उस की कोई सुनवाई नहीं हुई थी। लेकिन आज मुझे इस बात की खुशी है कि इस Address में यह जिक्र आया है कि Gurgaon Project बड़ी Schemes में शामिल है जिस को गवर्नमेंट पूरा करना चाहती है। यह बताया गया है कि इस स्कीम से ज़िला गुड़गांव की पांच तहसीलों को, भरतपुर के लिये, राजस्थान और देहली स्टेट के लिये पानी मिलेगा। वैसे देखा जाये तो यह कोई खास बात नहीं मगर इस में खसूसियत यह है कि यह पानी उस इलाका को भी मिल रहा है जिस को पानी मिलना या और कोई सहायित मिलना नामुमकिन सी चीज़ समझी जाती थी। सालहा साल तक उस इलाका को पीने के पानी तक से महरूम रखा गया और इस की वजह सिर्फ यह थी कि हमारे उस इलाके ने 1857 की तहरीके आज़ादी में बढ़ चढ़ कर हिस्सा लिया था और यह सब कुछ उसी की सज़ा के तौर पर किया गया था। मगर आज वहां के लिए भी कुछ किया जा रहा है। इस Address में जहां पर भाखड़ा प्राजैक्ट और दूसरे प्राजैक्टों का जिक्र किया गया है वहां गुड़गांव के लिए

[रात्रो गजराज सिंह]

गुड़गांव कैनाल प्राजैक्ट का भी हवाला आया है। गवर्नर साहिब के ऐड्रेस को जिस तरह मर्जी हो पढ़ें मगर मैं तो उस इबारत को जहां गुड़गांव प्राजैक्ट का जिक्र आया है इस तरह से पढ़ूंगा कि गुड़गांव जिला को 1857 से जो सज़ा मिली थी वह अब मुआफ़ कर दी गई है और..... (*interruptions*)

मैं अर्ज़ करूंगा कि मेरे दोस्त, अपोज़ीशन वाले हों या गवर्नमेंट बैचज़ वाले हों, जहां तक आबपाशी का ताल्लुक है, Cottage Industries का स्वाल है और दूसरी तरक्की की स्कीमों का स्वाल है इस बात से इनकार नहीं कर सकते कि हमारा सूबा दिन बदिन आगे बढ़ता चला जा रहा है। बाज़ भाई कह सकते हैं और मैं भी कहूंगा कि शायद बहुत बड़ी बड़ी दस्तकारियां और बड़े २ कारखाने न हों मगर आप को यह बात भी याद रखनी चाहिये कि जहां बड़े २ Industrial Concerns और बड़े २ कारखाने बाज़ दफा खुशी का बाइस होते हैं वहां बाज़ दफा यह बड़ी भारी सिरदर्दी का कारण भी हो जाते हैं जैसा कि आज हम दूसरे मुल्कों में देख रहे हैं कि यह चीज़ें हो रही हैं। बहुत सारे झगड़े उठ खड़े हुए हैं। मगर हम छोटी २ दस्तकारियां लगा कर काम कर रहे हैं और पंजाब की economy को build कर रहे हैं। हमारा असूल जो है वह हमें Socialistic Pattern of Society की तरफ ले जाता है। जहां कोई खास ज़रूरत होती है वहां बड़े २ कारखाने भी खोले जा रहे हैं। मगर अगर हम बड़े २ भारी कारखाने खोलने की तरफ लगे और छोटी दस्तकारियों को छोड़ना शुरू करेंगे तो उस में उतने लोगों को रोज़ी नहीं मिल सकती और उतने आदमियों को काम नहीं मिल सकता। यह एक मानी हुई बात है कि Cottage Industries और छोटी दस्तकारियां ज्यादा लोगों को काम मुहैया करती हैं। इस लिए यह तरीका जो हम अपना रहे हैं, सही है और हमारा नज़रिया यह है कि ज्यादा से ज्यादा लोगों को काम मिले। इसलिए सिर्फ बड़े २ कारखाने लगाने से कोई खास फायदा नहीं होता।

अब मैं कुछ backward areas के बारे में कुछ अर्ज़ करता हूं। इस क मुताल्लिक मैं इस Address में दो चीज़ें अहम समझता हूं और मैं समझता हूं कि वह ऐसी चीज़ें हैं जिन के मुताल्लिक हम कह सकते हैं कि वह आम लोगों और पिछड़े लोगों के लिए हैं। वे हैं Community Projects और National Extension Blocks. बहुत सारे भाई यह बात कहेंगे कि उन की तकमील गलत तरीके से हो रही है, रुपया ठीक ढंग से इस्तेमाल नहीं किया जाता, सही तरीके से काम नहीं होता, वगैरा २। हो सकता है कि इन में से कुछ बातें ठीक हों मगर स्वाल यह है कि आया यह जो काम है और जिस असूल को मद्देनज़र रख कर यह काम हो रहा है वह ठीक है या नहीं? इस बात से कोई इन्कार नहीं कर सकता कि यह सारा काम देश की तरक्की के लिए किया जा रहा है और देहात की पिछड़ी हुई जनता के लिए किया जा रहा है। सरकार ने बजाए इस के कि बड़े भारी Taxes लगाती और Heavy Taxation के ज़रिए इन तरक्की के कामों को करती उस ने लोगों के अंदर self-help और आपस में मिल जुल कर काम करने का

जज्बा पैदा किया है। लोगों ने 80 फी सदी तक material और काम की शक्ल में दिया है। मिसाल के तौर पर बहुत सी सड़कें इसी तरह बनी हैं। सड़कें P.W.D. भी बनाता रहा है। मगर वह किन लोगों के लिये बनती थीं और किन लोगों को इनका फायदा पहुंचता था मुझे इस सवाल में नहीं जाना है और मैं इस चीज को छोड़ता हूं। आप आज और उस वक्त का मुकाबला करके देखिए। आज गुड़गांव में सड़कों का निर्माण हो रहा है और उन लोगों की Rural Economy develop हो रही है। पहले लोग देहातों से छकड़ों में माल लाद कर मंडियों में ले जाते थे और वहां जा कर छः छः दिन तक छकड़े लिए खड़े रहते थे मगर वहां कोई नहीं पूछता था और मंडियों में कहा जाता था कि जरूरत नहीं, इसलिये हम माल नहीं खरीदते। क्योंकि वे जानते थे कि ये गरीब लोग इतने दिन यहां पड़े नहीं रह सकते और कौड़ियों के मोल माल बेचेंगे और होता भी यही था। मगर आज लोग उन के घरों में माल लेने के लिये आते हैं। वहां घरों में ट्रकों वाले ट्रक ले कर आते हैं कि हमें सब्जियां दीजिए, देहली ले जाएंगे। पहले देहली वाले हमें लूटते रहे हैं मगर आज वक्त आया है कि हम देहली से कुछ कमा सकते हैं। (Cheers) इसलिए आज जो गांव में National Extension Blocks और Community Projects का काम हो रहा है वह असूलन ठीक है। रही यह बात कि काम सही तरीके से नहीं हो रहा, इन खामियों को दूर करने के लिये आपके पास काफी मौके हैं और आएंगे कि आप अपनी तजवीजें दे सकें। आप बताएं कि किस तरीके से यह काम ठीक ढंग से हो सकता है।

फिर इस हाऊस के मैम्बर साहिबान को पता है कि हमारे यहां बहुत से इलाके ऐसे हैं जहां पीने के लिये पानी नहीं था मगर किसी ने उस तरफ ध्यान नहीं दिया और कोई स्कीम नहीं बनाई। पच्चासों गांवों में पीने का पानी नायाब था। जौहड़ों और छपड़ों में पानी जमा करके most unhygienic पानी पीते थे। गवर्नर साहिब ने गुड़गांव प्राजैक्ट का जिक्र किया है। अगर यह चीज पूरी हो जाए तो इस से यह बड़ी भारी तकलीफ दूर हो जावेगी और न सिर्फ पीने के लिये बल्कि आबपाशी के लिये भी पानी मिलेगा। तो मैं अर्ज करूंगा कि इन चीजों को किसी prejudiced eye से नहीं देखना चाहिए। Address को अच्छी तरह पढ़ें और तमाम चीजों को देखें।

फिर यहां Agricultural Co-operative Credit Societies का जिक्र आता है। शायद मुझे भी कहना पड़े कि इन Societies में बहुत खराबियां हैं और इनका working ठीक नहीं है मगर जहां तक इन के कायम करने के असूल का ताल्लुक है यह बिल्कुल सही कदम है क्योंकि कर्ज लेने देने का पुराना साहूकारा system खत्म हो चुका है। इसलिये इन Societies का अशद जरूरत है। लोगों में आज काम करने का बड़ा जोश है। तरक्की करने और आगे बढ़ने की उमंग है। उन्हें इन तरक्की की स्कीमों को निभाने के लिए credit की जरूरत है। वे अपने गांवों में यहां नहरें नहीं पहुंच सकती हैं बिजली ले जाना चाहते हैं ताकि Tube-wells लगा सकें। उन को आज Agricultural Co-operative Credit Societies की बहुत जरूरत है। मैं

[राओ गजराज सिंह]

समझता हूँ कि जब implementation का वक्त आएगा तो इस किस्म की Societies उन इलाकों को दी जाएं जहां इनकी अशद जरूरत है। बाज़ भाई शायद यह कहने लगे और उन का यह नुक्तानिगाह हो कि गांव पर इतना रुपया क्यों खर्च कर दिया। मैं उन से अर्ज करूंगा कि बुनियादी असूल को देखें तो जो रुपया देहात में खर्च होता है उनका फायदा शहरों को होता है। देहातों की purchasing power बढ़ जाने से शहर की दस्तकारी बढ़ती है। देहात की तरक्की से शहरों में raw material जाएगा और कारखानों को मिलेगा। अगर इस सारी चीज़ को गौर से देखा जाए तो मालूम होगा कि शहरों की तरक्की देहात की तरक्की से बाबस्ता है। इस लिये इन चीज़ों में जाने की जरूरत नहीं।

जहां Animal Husbandry का भी जिक्र आया है। मैं अपने दोस्त को मुबारकबाद दूंगा जो कहने लगे कि वह हिसार बरीड को हरियाना बरीड पर तरजीह देंगे (interruptions)

प्रोफेसर शेर सिंह : इस दफा यही बरीड आगे आती देखिए।

Mr. Speaker : No interruptions please.

राओ गजराज सिंह : यहां सरदार साहिब को बतौर Development Minister मालूम हो गया होगा कि हरियाना बरीड बेहतर है या हिसार बरीड बेहतर है (interruptions)

Mr. Speaker : Order, order.

राओ गजराज सिंह : खैर, मैं इन चीज़ों को छोड़ता हूँ। एक बात मैं अब डिस्ट्रिक्ट बोर्ड्स के बारे में कहना चाहता हूँ। पंजाब में District Boards थे, मगर तोड़ दिये गये थे। नया ऐक्ट पास हो चुका है और Elections अभी होने हैं। पैसू का जो इलाका है उस पर भी यही ऐक्ट लागू होना है। जहां तक इस असूल का सम्बन्ध है मैं यह अर्ज करता हूँ कि कम से कम पिछले दो तीन साल के अरसे से हम यह महसूस कर रहे हैं और हमारा यह तजरुबा है कि लोकल बाडीज़ के काम को खुश असलूबी से सरइंजाम देने के लिये यह जरूरी है कि नान-आफीशियल को आपरेशन प्राप्त हो। मैं समझता हूँ कि यह बात गवर्नमेंट के नोटिस में है कि नान-आफीशियल को आपरेशन के बगैर लोकल बाडीज़ के काम को सही तौर पर नहीं चलाया जा सकता और उम्मीद करता हूँ कि जल्द से जल्द इलेक्शन करवा कर रूरल लोकल बाडीज़ को ज्यादा से ज्यादा अख्तियार दिये जायेंगे।

इस के इलावा एंड्रैस में पटियाला ट्रांसपोर्ट को नैशनेलाईज़ करने के भुताल्लिक जिक्र है। मैं इसे बिल्कम करता हूँ बल्कि मैं तो चाहता हूँ कि सारे पंजाब में ट्रांसपोर्ट को नैशनेलाईज़ कर दिया जाए। जब गवर्नमेंट ट्रांसपोर्ट के इस असूल को मानती है जिस के तहत

पटियाला ट्रांस्पोर्ट को नैश्नेलाईज किया गया तो उस के बमूजब तमाम ट्रांस्पोर्ट जल्द से जल्द नैश्नेलाईज होनी चाहिए। इस से गवर्नमैण्ट को काफी पैसा मिल जायेगा, एम्पलायमेंट कंडीशनज सही होंगी और रुपये की जो इकानोमी होगी उसे सूबे की डिवलपमेंट के काम पर सरफ़ किया जा सकेगा। इस लिये ट्रांस्पोर्ट के मुताल्लिक जो पालिसी है उस को हमें ज्यादा से ज्यादा आगे ले जाने की कोशिश करनी चाहिए।

अध्यक्ष महोदय : आप तो तार्ईद कर रहे हैं। (The hon. Member is supporting the motion.)

राओ गजराज सिंह : मैं किसी तफसील में नहीं जाता। मोशन की तार्ईद करता हुआ मैं सिर्फ़ यह अर्ज कर रहा हूँ कि सारे सूबे की ट्रांस्पोर्ट को जल्द से जल्द नैश्नेलाईज किया जाये। I am supporting the principle laid down in the Address.

इस के इलावा मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि रिजनल कमेटियां जल्द से जल्द कायम होनी चाहियें और इस को जल्द इम्पलीमेंट करना चाहिए। यह एक पुलिटिकल आस्पैक्ट है और इस का जिक्र होना बहुत जरूरी था। इस हद तक मैं इस की सराहना करता हूँ। मुझे इस मामले में ज्यादा तफ़सिल में या आदादोशुमार में जाने की जरूरत नहीं। मेरे दोस्त, जिन्होंने कि यह मोशन मूव किया था, ने आदादोशुमार दिए हैं और मैं मजमूई तौर पर उन की तार्ईद करता हूँ। इस एंड्रेस का उद्देश्य सारी पंजाब स्टेट की हालत को बेहतर बनाना और रूरल इकानोमी को मजबूत करना है। मैं हार्दिक तौर पर इस की तार्ईद करता हूँ और मैं समझता हूँ कि हाऊस इस मोशन को मंजूर फरमायेगा। (Cheers)

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Members of this House assembled in this session are deeply grateful to the Governor for the Address he has been pleased to deliver to both the Houses assembled together.

The amendments given notice of by various hon. Members to this motion may, if the House agrees, be treated as moved.

The House agreed.

✓ 1. **Sardar Ajmer Singh :**

That at the end of the motion, the following be added :—

“but regret that nothing tangible has been said in the Address about the difficulties that a common man experiences in his day-to-day life in the redress of his grievances at the hands of officers of the Government from top to bottom.”

2. **Sardar Atma Singh :**

That at the end of the motion, the following be added—

“but regret that—

- (1) no assurance has been held out to the employees of erstwhile Pepsu to remove the discrimination with regard to allowing them two advance increments and easing residential accommodation as compared with the employees of the erstwhile Punjab State ;

[Sardar Atma Singh]

- (2) no assurance has been given to the low-paid employees for enhancing their pay ;
- (3) no reference has been made for the speedy disposal of the thousands of pending applications of the political sufferers in the State ;
- (4) no reference has been made to declare 'Bet Areas' of the erstwhile Pepsu as Backward Areas like that of the erstwhile Punjab State ;
- (5) no assurance has been given to bring the rates of land revenue of different districts of erstwhile Pepsu State at par with those of the erstwhile Punjab ;
- (6) no assurance has been given to redress the day-to-day grievances of the peasants regarding the supply of sugarcane to the Hamira Sugar Mills and irregular payments therefor by the Mill ;
- (7) no reference has been made to set up newsprint factory at Kapurthala and Sugar Mill at Sultanpur Lodhi ;
- (8) no assurance has been held out to remove the grievances of the cultivators of Harike Pond area for speedy payment of compensation and acquiring more villages affected by the Pond area water ;
- (9) no mention has been made for the development of Kapurthala and Historic Town Sultanpur Lodhi like other towns as mentioned in the Address ;
- (10) no assurance has been given for setting up a Punjabi University in the State for the development of the Regional Language ;
- (11) no assurance has been given to decrease the consolidation of holdings fees in the State ;
- (12) no assurance has been given to open High Schools for girls in the rural areas of the State ;
- (13) no mention has been made for including Kapurthala District and Nakodar Tehsil in the Drainage Scheme in the water-logged areas ;
- (14) no assurance has been given to chalk out liberal policy for the grant of arms licenses on the border Districts of Gurdaspur, Amritsar, Kapurthala and Ferozepur ; and
- (15) no assurance has been given to lease out all Banjar and waste evacuee and non-evacuee lands on long lease in the State to deserving tenants, petty landowners, landless labourers, Harijans and sufferers of river erosion and water-logged areas."

3. Comrade Phul Singh :

That at the end of the motion, the following be added—

"but regret that—

- (1) there is no mention made of abolition of Professional Tax on Harijans and other cottage workers ;
- (2) there is no mention made of steps to uplift Scheduled Castes and other Backward Classes ; and
- (3) there is no mention made of steps for development of ever overlooked areas of District Rohtak."

4. Dr. Bhag Singh :

That at the end of the motion, the following be added :—

"but regret that—

- (1) no mention has been made in the Address about the growing unemployment, industrial unrest, great disparity between the pays of government servants stopping of evictions and the solution of the tenants problem ;

- (2) nothing has been mentioned in the Address about Fletcher Committee recommendations regarding subordinate services and the causes of delay in implementing those recommendations ;
- (3) there is no mention made of the remarks observed by Mr. Bevan and Mr. Krishna Menon during their recent visit of the Capital regarding certain things ;
- (4) there is no mention made of the causes under which the management of the Ramgarhia Polytechnic Institute, Phagwara, closed the institution for indefinite period ;
- (5) there is no mention made in the Address about victimization of certain office-bearers of Punjab Subordinate Services Federation due to their trade union activities ;
- (6) there is no mention made of land, hunger and unrest among Harijans and other agriculture labour and distribution of government lands among them ; and
- (7) there is no mention made of removal of beggary, opening a home for lepers in the State."

5. Comrade Hukam Singh :

That at the end of the motion, the following be added—

"but regret that—

- (1) there is no mention made as to when the construction will be commenced of Jamna River Bund in Rai Constituency and thus save the illaqa from the havoc of floods ; and
- (2) there is no mention about the starting construction of flood drainages in Rai Constituency and to save the inhabitants of the illaqa from permanent flood havoc."

6. Shri Inder Singh :

That at the end of the motion, the following be added—

"but regret that—

- (1) there is no mention made in the Address about the measures being taken by the Government to remove social, economic and cultural backwardness of the Hindi-Speaking region of the State ;
- (2) there is no mention made of the steps to be taken by the Government for checking police repression in the State ;
- (3) there is no mention made of the steps being taken by the Government for tapping other resources to increase the State income in order to lighten the burden of taxes on the poorer classes ;
- (4) there is no mention of the land reforms to be made by the Government ;
- (5) there is no mention made of land, hunger and unrest among the landless labour and distribution of Government lands among the Harijans, great unemployment and disparity among the pays of Government Servants ; and
- (6) there is no mention made of solving the problem of the language and communal tension in the State."

7. Comrade Muni Lal :

That at the end of the motion , the following be added—

"but regret that—

- (1) no mention has been made in the Address regarding imposition of ceilings on land holdings ;

]Comrade Muni Lal]

- (2) no mention has been made in the Address regarding checking the unprecedented high prices of foodgrains ;
- (3) no mention has been made in the Address in respect of removal of scarcity of building materials ; and
- (4) no mention has been made in the Address regarding uplift of the most backward area of Kandaghat."

8. Shri Dharam Singh Rathi :

9. Shri Baru Ram :

That at the end of the motion, the following be added—

"but regret that—

- (a) the actual state of affairs prevalent in the administration is not given in the Address ;
- (b) it does not take note of the miserable conditions of the local body teachers prevailing in the Punjab ;
- (c) it says nothing about the reduction of Abiana, sales tax and betterment charges ;
- (d) it takes no notice of the miserable plight of the low-paid employees in the State ;
- (e) it says nothing about the removal of corruption and irregularities of the consolidation department ;
- (f) it has failed to give proper solution to the following problems of the State—
 - (i) increasing colossal unemployment and under-employment ;
 - (ii) housing problems of the poor in urban and rural areas ;
 - (iii) undue delay in the elections of the District Boards ; and
 - (iv) to remove disparities between the rich and the poor ;
- (g) that nothing has been said in the Address regarding problems of the people of Haryana ; and
- (h) no reference has been made to the great unrest being felt by the peasants, traders and other poor classes due to unbearable increasing tax burdens.

10. Shri Karam Chand Sidhu :

That at the end of the motion, the following be added—

"but regret that—

- (a) no reference has been made to the economic uplift and betterment of the Scheduled Castes and Backward Classes ;
- (b) nothing has been said about the Scheduled Castes and Backward Classes about giving them lands and houses in villages as at present the members of the Scheduled Castes are landless and homeless ;
- (c) no reference has been made as to why the Scheduled Caste members do not get the prescribed quota of service as mentioned by the Governor ;
- (d) nothing has been said about encouraging co-operative societies in the Scheduled Castes and there is no reference of setting apart of definite amount of revenue for the use of the Scheduled Castes ;

(e) no reference has been made for setting apart land for the use of the Schedule Castes at the time of consolidation ; and

(f) no reference has been made to eradicate untouchability."

ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਗੁਰੂਸ਼ੰਕਰ, ਜਨਰਲ): ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਇਹ ਜੋ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਐਡਰੇਸ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਗੋਰਮਿੰਟ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਮੁਤਾਲਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਮੁਤਾਲਕ ਗੁਣ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਦੀ ਹਕੀਕੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਦਰਅਸਲ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਅੱਸਲ ਮਾਤਰ ਮੁਬਾਲਗਾ ਆਮੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲੈਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਅਗਰ ਇਹ ਗੁਣ ਹਾਵੀ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕੰਮ ਵੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਐਰ ਜੋ ਨੁਕਸ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਕ ਖੁਸ਼ ਫਹਿਮੀ ਜਿਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਐਰ ਉਹ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਕੰਮ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਲਿਖਣਾ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੋ ਕੰਮ ਹਾਲੇ ਤਾਈਂ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਐਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਇਹ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਅਸੂਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵੱਲ ਢਲਾ ਜਾਏ ਜੋ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਸਮੂਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਿਮਾਰਕ ਦੇਣਾ ਖੁਸ਼ ਫਹਿਮੀ ਦਾ ਹੀ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਸਫ਼ਾ ਦੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਚੰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਬਾਪੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਐਡਰੇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

As we all know Punjab is now surplus in food grains.....

ਮੇਰੀ ਇਤਲਾ ਇਹ ਹੈ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲੇ ਜ਼ਰੂਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਰਸ਼ਿਕ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਐਨਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਇਹ self-sufficient ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਲੇਕਿਨ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨਾਜ ਦੀ ਥੁੜ੍ਹ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਟਨ ਅਨਾਜ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਮੰਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਖਬਰ ਨਿਕਲੀ ਸੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਖਬਰ ਨਿਕਲੀ ਕਿ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਟਨ ਅਨਾਜ ਹੋਰ ਮੰਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਰਫ ਤਾਂ ਇਹ ਏਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਇਸ ਸਾਲ ਚੰਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਨਾਜ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਜ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨਾਜ ਦੇ ਡਿਪੋ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਬਜ਼ਾਰ ਨਾਲੋਂ ਮਹਿੰਗਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੂਬਾ ਸਰਪਲਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦੂਜੇ

[ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ]

ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਵੇਲੇ ਅਨਾਜ ਮੁਹਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਗਰ ਉਹ ਖੁਦ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਅਨਾਜ ਮੰਗਵਾਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ deficit ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ surplus ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ। ਪਰ ਅਗਰ deficit ਨੂੰ ਹੀ surplus ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਭ ਮੁੱਢ ਹੀ surplus ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ adjective ਵਰਤਿਆ ਜਾਏਗਾ।

ਇਸ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਮੈਂ ਹਾਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਤਕ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਅਸੀਂ ਹਾਲੇ Surplus ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੇਤਾ ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਨੋਬਾ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਨਾਰਾ ਬੁਲੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਧਨ ਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ equitably distribute ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ Slogan ਸਿਰਫ਼ ਦੀਵਾਰਾਂ ਤੇ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਇਸ ਪੁਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦੀਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮਿਟਵਾ ਦੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਕਿਸਾਨ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਕੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਕੋਣ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੜੇ ਮਿਹਨਤੀ, hardy ਤੇ ਸਬਰ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਭੂਮੀ-ਹੀਣ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਅਮਲੀ ਕਦਮ ਉਠਾਏ। ਮਹਿਸੂਸ ਦੀਵਾਰਾਂ ਤੇ ਇਹ ਲਿਖ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕਿ ਅਸੀਂ ਧਨ ਤੇ ਧਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਜਦ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕੋਈ concrete steps ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਂਦੀ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ Security of Land Tenure (Amendment) Act, 1955 ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੀ ਖ਼ੁਬੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਦਾਵਾ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ 30 Standard acres ਦੀ limit ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਕੇ surplus land acquire ਕਰ ਕੇ landless tenants ਤੇ deserving agriculturists ਵਿਚ ਤਕਸੀਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਮਹਿਸੂਸ ਪious hope ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਐਕਟ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬਗਲਾਂ ਵਜਾਈਆਂ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕੁਝ ਸੁਨਵਾਈ ਹੋ ਸਕੇਗੀ ਪਰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਕੁ surplus land acquire ਕਰ ਕੇ land less tenants ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ? ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਐਵੇਂ ਖੁਸ਼

ਫਹਿਮੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ ਉਦੋਂ ਤਕ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੋਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਨਾਜ ਦਾ ਸਵਾਲ ਇਕ ਕੌਮੀ ਮਸਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ A. I. C. C. ਜਾਂ ਕਿਸੇ Association ਜਾਂ Club ਨੂੰ address ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਅਨਾਜ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਬੜੀ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਿਰ ਦਰਦੀ ਦਾ ਬਾਇਸ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ heavy industries ਲਈ ਬਾਹਰ ਦਿਆਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੰਗਵਾਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ surplus ਨਹੀਂ ਸਿਵਾਏ Jute, oil seeds ਜਾਂ ਲਾਖ ਦੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਥੋਂ ਬਾਹਰ export ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਇਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਥੋਂ ਦੁਜਿਆਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ export ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਫੁਲ ਵੜੀਆਂ (ਹਾਸਾ)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ exchange ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਜਿਨਸਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ export ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ balance of trade favourable ਕਰ ਸਕੀਏ। ਸਿਰਫ਼ ਸੁਹਣੇ ਸੁਹਣੇ slogans ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਨੋਬਾ ਭਾਵੇ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ revolutionary Saint ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਠੀਕ ਰਸਤਾ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਨ ਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਵੰਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸੁਫਲੇ ਕਦੋਂ ਤਕ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਹੜੀ agency ਹੈ? ਜਨਤਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਭੂਮੀ-ਹੀਣ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੰਡੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਖੈਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਜਨਤਾ ਰਾਹੀਂ ਕਦੀ ਨਾ ਕਦੀ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਸੀ ਸ਼ੁੱਥ ਦਾ ਮਸਲਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਵਲ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ health, sanitation ਤੇ water-supply ਮੁਦਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਬੀਤ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ 11/12 ਮੀਲ ਲੰਮਾ ਤੇ 4 ਮੀਲ ਚੌੜਾ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਲੋਕ ਜਫਾਕਸ਼ ਮਿਹਨਤੀ ਤੇ ਭਲੇ ਮਾਣਸ ਹਨ। ਇਥੇ ਚੋਰੀ ਤੇ ਫੋਜਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪੀਣ ਦਾ ਪਾਣੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਐਕਸ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਤੇ ਇਥੇ Lajpat Rai water works ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਮੁਹਈਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, pumps ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ 40/41 ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਸ ਸਾਲ ਤਕ ਸਾਰਿਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਖੁਦ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ

[ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ]

ਮਿਲਦਾ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਸੋਚ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸ਼ਬਾਨ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਠਨਾਈਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ 97,000 ਰੁਪਿਆ ਸਾਲਾਨਾ water-tax ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ land revenue ਇਸ ਰਕਮ ਦਾ ਢਾਈਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ land revenue ਤੋਂ water-tax ਦੀ ਰਕਮ ਢਾਈ ਗੁਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ Irrigation Scheme ਲਾਗੂ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਦਾਰੋਮਦਾਰ ਬਾਰਸ਼ ਤੇ ਹੈ। ਲੋਕ ਬਾਰਸ਼ ਦੀ ਆਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਆਸਮਾਨ ਵਲ ਲਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਬਾਰਸ਼ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਲਈ meagre pittance ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ water-tax ਦੇ register ਤੋਂ ਖਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਹੋਰਨਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਮਰ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਇਸ register ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਟਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਰਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦਾ water-tax ਕਿਉਂ ਦੇਈਏ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਕ water-tax ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਜਾਇਜ਼ ਤਕਲੀਫ਼ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਈਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੀਣ ਦਾ ਪਾਣੀ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਉਹ ਪਾਣੀ ਲਈ ਤਰਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਲੋਕ ਦੂਜੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਦੋ ਪਿੰਡ ਨੇ। ਮੈਂ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਨਲਕਾ ਲੱਗ ਜਾਏ ਫੇਰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਾਡੇ ਟੈਕਸ ਲਓ। ਅਸੀਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ। ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੋਰਮੈਂਟ ਦੇ ਪਾਸ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ resolution ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ 3 ਰੁਪਏ ਵੀ ਕਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਤਾਂ District Board ਛੱਡ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਆਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਅਦਾ ਕਰੇ ਐਂਰ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਗਰੀਬਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੀ ਕਸ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਪਾਸ ਕਰਕੇ District Board ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਨੇ ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਗੌਰ ਫਰਮਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ

ਜਿਹੜੀ 97,000 ਦੀ ਰਕਮ ਸਾਲਾਨਾ ਉਥੇ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ ਔਰ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਨਾ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਡੱਲੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਉਤੇ 17,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋਇਆ। ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਡੱਲੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਇਤਨੀ ਕਿਉਂ ਸਖਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ? ਇਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਨਲਕਿਆਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਪਰ 17,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਗੈਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਉਹ ਗਰੀਬ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣਗੇ ਕਿੱਥੇ? ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਨਿਕਲੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਉਹ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਟੈਕਸ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਨਿਕਲੇ ਨੇ, ਉਹ ਲੁਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਕੋਣ ਪਾਲੇ? ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏ? ਮੈਂ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ 97,000 ਰੁਪਿਆ ਸਾਲਾਨਾ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕਸ਼ਟ ਨੂੰ ਕਟਿਆ ਜਾਏ।

ਫੇਰ ਮੈਂ ਇਕ ਥਾਂ Development Block ਦੀ meeting attend ਕੀਤੀ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਜਰਬਾਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੰਡੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੂਰ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪਨ-ਚੱਕੀ ਲਾ ਦਿਓ। ਲੋਕ ਬੜੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਦਿਉ ਪੀਣ ਲਈ, ਪਵਨ ਚੱਕੀ ਲਾ ਦਿਓ, ਹਵਾ ਪਾਣੀ ਦੇਵੇਗੀ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਦਰ ਅਸਲ ਇਹ ਪਵਨ ਚੱਕੀਆਂ ਉਥੇ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਬਕੈਦਾ ਹਵਾ ਚਲਦੀ ਰਹੇ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਏਥੇ ਸ਼ੈਦ ਨਾ ਲੱਗ ਸਕਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਦੇ ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਖੇਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਲਈ ਹੋਰ ਨਲਕੇ ਲਗਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ। ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਸਾਡੇ ਤੇ ਟੈਕਸ ਰੂਪ ਜ਼ਰਮਾਨਾ ਕਿਉਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ? ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਅਦਾ ਕਰੋ। ਦੱਸੋ, ਕੀ ਉਹ ਬਕਾਇਆ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ? ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਉਹ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਛਲਾ ਬਕਾਇਆ ਅਦਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਅੜਿਥਨ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਨਾਬ ਆਲੀ, ਇਹ ਮੁਆਫ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਾਲਾਨਾ ਟੈਕਸ ਮੁਆਫ਼ ਕਰੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਅੱਜ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਵੀ ਤਿਹਾਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਥੇ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ? ਬੜਾ ਅਨਪੜ੍ਹ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਬਰਤਾਓ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਭਾਖੜੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਭਾਖੜੇ ਦੀ ਰੇਸ਼ਨੀ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਸੰਤੋਖ ਗੜ੍ਹ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਉਥੇ ਇਹ ਇਲਾਕਾ 3 ਮੀਲ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਲੋਕ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਤਰਸਦੇ ਨੇ। Electricity ਸੰਤੋਖ

[ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ]

ਗੜ੍ਹ ਤੱਕ ਆਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਇੰਜਣ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚਲਾਏ ਜਾਣ, ਉਹ ਪਾਣੀ ਸਸਤਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਇਹ demand ਹੈ ਉਥੇ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਡੀ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਣੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਏ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਬੜੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਅੱਗੇ ਹੈ, ਜਨਾਬ, ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਇਲਾਕਾ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਜੋ ਲੰਬਾ 80 ਮੀਲ ਅਤੇ ਚੌੜਾ 30 ਮੀਲ ਜਾਂ ਕਿਤੇ 20 ਮੀਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਬਲਾਚੌਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਇਕ road ਚਲਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀ ਤੰਗ ਹੈ। ਇਸ road ਨੂੰ broad ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ purpose serve ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਤੇ ਬੜੀ traffic ਚਲਦੀ ਹੈ ਔਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨਾਲ ਏਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮੁਲਹਕ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਬੜੀ importance ਲੈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸੜਕ ਨੂੰ ਪੁਲੀਆਂ ਵਗੈਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪੱਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਔਰ ਜਿਥੇ ਪੱਕੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਚੌੜੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਦੋ ਲਾਰੀਆਂ ਦੇ ਆਹਮਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਧੂਆਂ ਧਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਗਰਦੇ ਗੁਬਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਦੱਸੀ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ breadth ਕਿਤੇ 20 ਮੀਲ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਤੇ 30 ਮੀਲ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਕੋਈ 80 ਮੀਲ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਤਹਿਸੀਲਾਂ—ਬਲਕਿ ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਸ਼ਿਵਾਲਕ ਪਹਾੜੀ ਨਾਲ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਯਾ ਭਾਖੜੇ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਤੋਂ ਦੀ ਗੇੜਾ ਦੇ ਕੇ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਲੋਕੀ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਪੜ ਨੂੰ ਆਉ ਯਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਨੂੰ ਜਾਉ। ਇਹ ਸ਼ਿਵਾਲਕ ਪਹਾੜੀ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਚੀਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੁਝ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਸੜਕ ਸੰਤੋਖਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਜਾਏ, ਆਦਿ।

ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮੰਡੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਫਗਵਾੜੇ ਦੀ ਅਨਾਜ ਮੰਡੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਗਵਾੜੇ ਨੂੰ ਫਸਲ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਵੇਈਂ ਤੇ permit ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਫਗਵਾੜੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਫਗਵਾੜੇ ਹੀ ਜਿਨਸਾਂ ਵੇਚਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। (ਵਿਘਨ)।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਟਾਈਮ ਲਓਗੇ ਤੁਸੀਂ ? (Doctor Sahib, how much time will you take?)

डाक्टर : ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਗਏ ਹੋ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ time-limit fix ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ । (A time limit may be fixed if the House so desires.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, Rule 24 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly relates to the discussion on Governor's Address. It is laid down therein that the Speaker may.....

अध्यक्ष महोदय : Hon. Member अपने आप बोलने लग पड़े हैं । जब तक आप point of order raise नहीं करते, आप कैसे यह कह सकते हैं ? (The hon. Member has started speaking of his own accord. Unless he raises a point of order how can he speak on this?)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I am rising on a point of order. My point is that whenever the speeches threaten to be lengthy, the Speaker may, if he thinks fit, prescribe a time limit for the speeches after taking the sense of the House. Therefore, my submission is that before we proceed with the discussion on Governor's Address, we want to know whether there is going to be any time limit on the speeches or not.

अध्यक्ष महोदय : आप देखिये, इस में Rules की reference की ज़रूरत नहीं । House की मर्ज़ी है कि कोई time limit fix करे या न करे । (There is no question of making any reference to the Rules. It is for the House to decide whether a time limit should be fixed, or not.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, the House may be asked about the time limit on speeches.

Mr. Speaker : I am already asking the House, क्या time fix कर दिया जाये और कितना कर दिया जाये ? (Should the time limit be fixed, if so, to what extent?)

ਬੀਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਪਾਰਟੀਜ਼ ਕੋ time ਦਿਯਾ ਜਾਏ; ਉਸ ਕੇ ਬਾਦ ਆਪ ਟਾਈਮ limit fix ਕਰ ਦੇਂ ।

अध्यक्ष महोदय : देखिये, Opposition बतौर Opposition तो है नहीं कोई । फिर Opposition groups को थोड़ा बहुत accommodate करने का question रह जाता है । उस को मैं करूंगा । सवाल है general इस के लिये, आया तकरीरों के लिये कोई मियाद मुकर्रर कर दी जाये या न । (Well, in this House there exists no Opposition party recognised as such. Then the question remains to accommodate the Opposition groups to some extent. That I would do. But the question is of general nature, namely, whether any time limit for speeches be fixed or not.)

महाराष्ट्र पंथा मिथ्य गुलामन : १० मिनट ठीक है जी ।

चौधरी बलबीर सिंह : On a point of order, Sir. जनाब, जिन लोगों ने Motion of Thanks पेश किया है उन को बोलने का काफी समय दिया गया है और उन को किसी ने interrupt नहीं किया लेकिन अब जब कि Opposition के मेम्बर बोलने लगे हैं जो कि different political parties को represent करते हैं तो उन पर time limit की पाबन्दी लगाई जा रही है, यह मुनासिब बात नहीं है ।

अध्यक्ष महोदय : पिछले हाऊस में एक बाकायदा Opposition थी । Opposition के लिये जरूरी होता है कि उस के मेम्बरों की तादाद खास गिनती तक हो तभी वह Opposition मानी जा सकती है । जब तक हाऊस में कोई recognised Opposition नहीं है different groups आपस में फैसला कर लिया करें कि वह Opposition के behalf पर इतना time लेंगे । फिर जैसा आप कहेंगे उस के मुताबिक मैं time दे दिया करूंगा । लेकिन हर एक आदमी को उतना time नहीं मिला करेगा । डाक्टर भाग सिंह को मैं ने काफी time दिया है इस लिये कि वह Opposition की तरफ से पहले स्पीकर हैं । मेरा ख्याल है कि उन्होंने काफी कुछ कह लिया है, और भी कुछ चाहें तो कह लें । जहां तक groups का सवाल है मैं उन को accommodate करने की कोशिश करूंगा । आप लोग अपने अपने groups के बोलने वालों की एक तरतीबवार लिस्ट बना कर मुझे दे दिया करें । लेकिन इस के सम्बन्ध में एक healthy practice होनी चाहिए जैसे कि पहले थी । अगर हम १० मिनट वक्त भी मुकर्रर कर लें तो भी Governor के Address की discussion के लिये दो ही दिन होते हैं । इस दफा मैं ने तीन दिन रख दिये हैं । इस के बावजूद भी बहुत से साहिबान बोलने से रह जायेंगे । १० मिनट के होते हुए भी पिछली दफा तो बड़ी मुश्किल पेश आया करती थी ।

इस से आगे मैं यह अर्ज कर दूं कि पहले हरी बत्ती जला करेगी । इस का मतलब यह होगा कि आप का time खत्म होने वाला है इस लिये आप wind up करें । उस के बाद लाल बत्ती के जलने पर आप को अपनी स्पीच खत्म करनी होगी । मुझे आशा है कि आप इन बत्तियों का काफी ख्याल रखेंगे । पिछली असेम्बली में एक दो मेम्बर जरा ऊंचा सुनते थे । पहले उन की सहूलत के लिये यह बत्तियां लगाई गई थीं लेकिन बाद में यह फैसला हुआ कि सभी के लिये यह बत्तियां इस्तेमाल की जाएं । हाऊस में कई दफा ऐसा होता है कि आप साहिबान मेरी आवाज नहीं सुन सकते इस लिये आप बत्तियों का जरूर ख्याल रखा करें ।

(There was a regular Opposition in the previous House. It is essential for the Opposition to have a specific number of Members in their party. Only then it can be recognised as such. So long as there is no recognised Opposition party in this House, the Members of the different groups may settle among themselves that they would take so much time on behalf of the Opposition. I would then allot the time as they would suggest. But every member would not get that much time. Dr. Bhag Singh has been allowed more time because he is the first member to speak from the Opposition groups. I think he has spoken a lot and can say more if he so desires. So far as the

allotment of time is concerned I shall try to accommodate each group. The Opposition groups should furnish me with a list of Members of their respective groups who are desirous of taking part in the debate. However, there should be some healthy convention in this connection as it existed before. If we fix the time limit for a speech at ten minutes, then two days are required for the discussion of the Governor's Address. This time, I have allotted three days for the purpose. But despite this a large number of Members would get no opportunity to speak. Previously, too, in spite of ten minutes time limit, we used to have much difficulty in accommodating the members.

Besides this, I may tell the hon. Members that at first green light will be lit denoting that the hon. Member's time is about to expire and he should wind up. After that when the red light is on, the hon. Member will have to finish the speech. I hope that the hon. Member will attach due importance to these lights. In the previous Assembly one or two Members were hard of hearing and it was for their sake that these lights had been provided. But later on it was decided that these lights be used as indicators for all. Sometime it so happens in the House that the hon. Members may not be able to hear my voice, so they should be careful about these lights.)

श्री लाल चन्द : On a point of order, Sir. अगर आप इजाजत दें तो मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि अगरचि यहाँपर recognised Opposition नहीं है, फिर भी, बहुत सी Political Parties के ग्रुप हैं। जिन में से कई के चार मैम्बर हैं, कई के छः हैं और कई पार्टियों के ९ मेम्बर हैं। अगर उन को बोलने का वक्त दिया जाए तो इन के अपने नुक्ता नज़र ज़ाहिर करने से हाऊस की Proceedings में Valuable contribution होगी। अगर आप उन Political parties को दो दो घंटे सब को दे दें तो वह आपस में adjust कर लिया करेंगे। वे within two hours बोल लिया करेंगे।

अध्यक्ष महोदय : आप देखेंगे कि ऐसा नहीं हो सकता। वक्त की ऐसी allotment नहीं हो सकती। हाऊस में Bills आएंगे, motions आएंगी, amendments आएंगी और resolutions आएंगे। इस लिये जो suggestion आप ने दी है वह impracticable है। Governor के Address पर बहस के लिये हाऊस के मुखतलिफ groups में time की proportion तो रखनी ही होगी।
(The hon. Member will realise that that is not possible. The allotment of time cannot be made in this manner. Bills, Motions, Amendments, and Resolutions will come up before the House for discussion. Therefore, the suggestion put forward by him is impracticable. The proportion in the allotment of time to various groups in the House for discussion on the Governor's Address, will have to be maintained.)

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir. मैं यह गुज़ारिश करना चाहता

अध्यक्ष महोदय : आप के केस में तो वही पुराना फैसला ही रहेगा।
(The same old decision will stand in the case of the hon. Member.)

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਆਪ ਜੇਏ ਮੈਂਬਰਾਨ ਕੋ ਭੀ ਆਜ਼ਮਾਏਸ਼ ਸੇਂ ਆਨੇ ਕਾ ਸੀਕਾ ਦੇਂ ।

ਅਧਿਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਇਸ ਕੇ ਲਿਯੇ ਕਤਰ ਲਗੇਗਾ । (It will take time.)

ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਗੇ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Governor ਦੇ Address ਵਿਚ adult education ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਧਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਜਦ ਤਕ adult education ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ A, B, C, ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ Education ਦੇ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਛਾਲ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । Adult Education ਨੂੰ Address ਵਿਚੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ignore ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । Language ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ Adult Education ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੋਣਾ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ Education Free ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਪਹਿਲੇ ਅਠਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤਕ ਅਤੇ ਫਿਰ matric ਤਕ—ਇਹ ਬੜੇ ਅਛੇ steps ਹਨ । ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਤਾਂ ਇਥੇ ਤੀਕ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਮਸਲੇ ਵਿਚ Russia ਦੇ standard ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਪਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਦੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਅਚਲਪੁਰ, ਬੀਣੇਵਾਲ ਆਦਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Private Committees ਚਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ buildings ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੋਰ funds ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸਤਾਦਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ furniture ਆਦਿ ਸਾਮਾਨ ਵੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਕੋਲ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ Matriculation Standard ਤਕ free education ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਬਟਨ ਦੱਬਣ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ? ਇਹ ਕੰਮ ਤਾਂ step by step ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਇਹ suggestion ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਚੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ buildings ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਕੂਲ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਅਸਮਰਥ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਵੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਨਾ ਕੇਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਹੀ ਲੋੜ ਹੈ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ institutions ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖੁਦ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਉਨ੍ਹਾਂ institutions ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੇ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ੧੫੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ list ਮੈਂ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਹੜੇ ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਲੀ ਇਮਦਾਦ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਚੁੰਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਨਸਾ ੨, ੩ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ matric ਤਕ education free ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਨਿਰੇ ਪੁਰੇ ਲਾਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਿਆਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਲੀਮ ਮੁਫਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਮੈਂ Administrative Services ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । Address ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ Services ਬੜੀਆਂ neat,

efficient ਅਤੇ impartial ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ Services ਦੀ “neatness” ਅਤੇ “impartiality” ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮਸਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ ਉਹ ਮੈਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਦਸਾਂਗਾ ਪਰ ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਹੁਣ ਦਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਕ ਦਰਖਾਸਤ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹਾਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਹਾਉਸ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਏ ਕਿ ਜਿਸ ਬਾਪ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਵਾਕਿਆ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਬਾਪ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਮੈਂ ਸਕਦਾ ਹੈ। S. P. ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦੁਰ ਢਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਨੂੰ ਇਹ ਦਰਖਾਸਤ ਭੇਜੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਨਕਲ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ administration ਅਤੇ Law and Order ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਇਹ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਥਕਦੇ।

ਜਨਾਬ Superintendent of Police ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦੁਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।
ਜਨਾਬ ਆਲੀ,

ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਜੀਤ ਕੌਰ ਤਫ਼ ਗੁਡਡੋ ਤਸ਼ 13/14 ਸਾਲ, ਸੌਯਾ ਬਿਨ੍ਹੀ, ਥਾਨਾ ਮਾਹਲਪੁਰ, ਕੋ ਅਰਸਾ ਤਕਰੀਬਨ 4½ ਸਾਲ ਹੁਣ ਸੌਯਾ ਬਿਨ੍ਹੀ ਦੇ ਨੌਰੰਗ ਸਿੰਹ, ਵਲਦ ਲੀਕੜ ਆਰ ਉਸ ਦੀ ਆਰਤ ਮੁਸਮਾਤ ਰਾਸ਼ੀ ਆਰ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੌਯਾ ਸੁਨਦਰ ਸਿੰਹ, ਸਕਨਾ ਬਿਨ੍ਹੀ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਹਮਾਰੀ ਲੜਕੀ ਜੀਤ ਕੌਰ ਤਫ਼ ਗੁਡਡੋ ਕੋ ਵਰਗਲਾ ਕਰ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾ ਅਸੀਂ ਤਕ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ। ਥਾਨਾ ਮਾਹਲਪੁਰ ਮੈਂ ਆ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕਰਾ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਥਾਨਾ ਵਾਲੀ ਨੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀ। ਅਬ ਤੰਗ ਆ ਕਰ ਆਪ ਕੋ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਮਾਰੀ ਲੜਕੀ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ।

ਸਕਰਕਾ 19-4-57

ਆਪ ਕਾ

ਲੁਯਾ ਸਿੰਹ, ਵਲਦ ਆਗਾ, ਕੌਸ ਰਾਜਪੂਤ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਥਾਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਲੜਕੀ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਨਾਮਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਥਾਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਲਟਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਿਆ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਦਿਤੀਆਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਜਿਸ ਬਾਪ ਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲੜਕੀ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਚੈਨ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨੀਂਦਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹਾਉਸ ਲਗਾਏ। ਮਸਲੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੈਂ ਫਿਰ ਕਰਾਂਗਾ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Jullundur ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਏਗੇਟਿਵ ਦੀ meeting ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਬੁੰਡਾਲਾ ਢਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਦਾ ਕੰਧ ਦਾ ਬਗੜਾ ਸੀ ਜੋ ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਨੇ ਰੋਂਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ—ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਆ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਪਾਸ ਸ਼ਕੋਤ ਕੀਤੀ—ਬਸ ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ ਪੁਲਸ ਦੀ ਧਾੜ ਪਿੰਡ ਬੁੰਡਾਲੇ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨੇ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤ ਵੇਲਾਈ ਆਦਿ। ਦਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ Executive ਨੂੰ Judiciary ਤੋਂ ਅਲਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। Executive ਦੀ will ਨੂੰ Judiciary ਤੇ impose ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਕੋਈ ਨਾ ਦਸੋ . . .

ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਤੁਸੀਂ ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰਾਉਗੇ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰਸੀਲ ਦਸ ਦਿਆਂਗਾ।

ਵਕਤ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਕਰੀਰ ਠਾਮਕੋਮਲ ਰਹੀ—

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : Order please, order. Individual cases ਹਾਊਸ ਮ ਨਹੀਂ ਆਨੇ ਚਾਹੀਏ। ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਆਏ ਹਨ ਇਸ ਲਿਯੇ ਮੈਂ ਨੇ ਖਾਸ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ individual cases ਜੋ ਹਨ ਇਨ ਕਾ ਜ਼ਿਕਰ avoid ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ।
(Order please, order. Individual cases should not be mentioned in the House. Since the hon. Members are new to the House, I have not imposed any strictness on the debate. Anyhow, the mention of individual cases may be avoided.)

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ (ਸੋਨੀਪਤ) : ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਭਾਪਤਿ, ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਇਸ ਹਾਊਸ ਕੇ ਅੰਦਰ ਏਂਡ੍ਰੈਸ ਪੜ੍ਹਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਖ਼ਨਯਵਾਦ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਰ ਮੈਂ ਉਸ ਮੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਤਾ ਹੂੰ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਨੇ ਭਾਸ਼ਣ ਕੀ ਆਖਰੀ ਸਤਰਾਂ ਮੇਂ ਕਹਾ, ਯਹ ਏਂਡ੍ਰੈਸ ਹਮਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਪਿਛਲੀ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਕੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀਯਾਂ ਕਾ ਏਕ ਖਾਕਾ ਹੈ ਆਰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕੇ ਨੇਕ ਇਰਾਦੇ ਕਾ ਇਜ਼ਹਾਰ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਯਾ, ਜ਼ਬਾਨ ਤੋ ਉਨ ਕੀ ਥੀ ਲੇਕਿਨ ਜੈਸਾ ਕਿ ਸਬ ਜਾਨਤੇ ਹਨ ਆਰ ਯਹ constitutional propriety ਭੀ ਹੈ, ਕਲਮ ਹਮਾਰੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੀ ਹੈ, ਹਮਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾ ਪਿਛਲੇ ਆਰ ਅਗਲੇ ਸਾਲਾਂ ਕਾ planning ਇਸ ਏਂਡ੍ਰੈਸ ਕੇ ਜ਼ਰਿਯੇ ਹਮਾਰੇ ਸਾਮਨੇ ਆਯਾ ਹੈ। ਯਹ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਬਾਤ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਅਜਬ ਬਾਤ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦੁਨਿਆ ਮੇਂ ਡੇਮੋਕ੍ਰੇਸੀ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇ ਚਲਤੀ ਹੈ ਆਰ ਯਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹਮ ਨੇ ਇਸਤਿਯਾਰ ਕਿਆ ਹੁਆ ਹੈ।

ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਨੇ ਭਾਸ਼ਣ ਮੇਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਫਾਂਚਾ ਹੈ, ਜਿਸੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਮੇਂ Socialistic Pattern of Society ਕਹਤੇ ਹੈ, ਉਸਕੀ ਕੁਝ ਰੂਪ ਰੇਖਾਏਂ ਨਜ਼ਰ ਆਨੇ ਲਗੀ ਹੈ—ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਵਹ ਚੀਜ਼ ਆਨੇ ਲਗੀ ਹੈ। ਆਰ ਯਹ ਭੀ ਕਹਾ ਕਿ ਸਬ ਕੋ ਬਰਾਬਰ ਕੇ ਮੌਕੇ ਆਰ ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲਨੇ ਲਗਾ ਹੈ, ਮਿਲ ਰਹਾ ਹੈ ਆਰ ਆਰ ਭੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਕਾ ਭੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, corruption ਆਰ law and order ਕਾ ਭੀ ਜ਼ਿਕਰ ਆਯਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਮੁਸ਼ੋ ਕਦਰੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਮੌਕੇ ਪਰ ਤੋ ਮੁਸ਼ੋ ਏਂਡ੍ਰੈਸ ਕੇ ਸੰਬੰਧ ਮੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਸੇ ਹੀ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਨਾ ਪੜਾ ਕਯੌਂਕਿ ਵਹਾਂ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੀ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਆਰ ਪੁਲਿਸ ਵਗੈਰਹ ਸੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁਆ ਥਾ ਲੇਕਿਨ ਅਬ ਕੀ ਬਾਰ ਯਹ ਮਾਮਲਾ ਬਿਲਕੁਲ ਆਖਿਰ ਮੇਂ ਹੈ ਆਰ ਮੁਨਾਸਿਬ ਤਰੀਕੇ ਪਰ ਏਸੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਮੇਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸੇ ਵਹ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਟਪਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪਹਲੇ ਏਂਡ੍ਰੈਸ ਮੇਂ ਨਜ਼ਰ ਆਤੀ ਥੀ। ਤੋ ਮੁਸ਼ੋ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਆਪੀਨਿਯਨ ਯਾਨਿ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਰਾਏ ਕਾ ਆਰ ਇਸ ਏਵਾਨ ਮੇਂ ਕੀ ਗਈ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਾ ਹਮਾਰੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਰ ਅਸਰ ਹੁਆ ਹੈ ਆਰ ਹੋਨਾ ਭੀ ਚਾਹੀਏ ਥਾ।

ਕਈ ਬਾਤੋਂ ਨਿਹਾਯਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਇਸ ਏਂਡ੍ਰੈਸ ਮੇਂ ਆਈ ਹੈ। ਥੋਡੇ ਸੇ ਵਕਤ ਮੇਂ ਸਬ ਕੁਝ ਤੋ ਕਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਤਾ ਲੇਕਿਨ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਾਤਾਂ ਕੋ ਇਸ ਮੌਕੇ ਪਰ ਲੁੰਗਾ ਕਿ ਜੋ

आखिर में आई हैं। हमारे गवर्नर साहिब ने कहा है कि रिजनल फार्मूले को प्रभावशाली और न्यायपूर्ण—मैं ऐंड्रैस में आए हुए हिंदी के लफ्जों को ही दोहराता हूँ—डंग से लागू किया जाएगा, implement किया जाएगा। यह भी बताया गया है कि इस राज्य की विधान सभा जल्दी ही अपनी इलाकाई समितियों के द्वारा अपना काम शुरू कर देगी; Regional Committees के जरिए function करना शुरू कर देगी। इस बात पर भी जोर दिया गया है कि इन रिजनल कमेटियों में बैठ कर हम collective thinking और एक दूसरे को समझने का काम ज्यादा अच्छी तरह से कर सकेंगे। यह चीज ऐंड्रैस में आई है जो आखिर में ताल्लुक रखती है उम्मीदों से। जो अमल होंगे अगले साल में वह अलग बात है और जो नेक इरादे हैं, गवर्नमेंट के जो मनसूबे हैं वह दूसरी बात है। मुझे तो खुशी है अगर यह बात इस तरह से हो लेकिन मुझे इस में अन्देशा भी है। यह ठीक है कि इस हाऊस के अन्दर जिस तरफ मैं बैठा हूँ कुछ कुदरती तौर पर और कुछ वैसे भी गवर्नमेंट के कामों की अच्छी बातें हमें ज्यादा नज़र आती हैं। और जो भाई आपोजीशन में बैठे हैं—कुछ दिन मुझे भी आपोजीशन की तरफ बैठने का (फ़ख़ तो क्या इस्तेमाल करूँ) मौका हुआ था; उन्हें गवर्नमेंट के जो नकायस, बुराइयाँ या कमियाँ हैं—वह तो इस ऐंड्रैस के बीच भी हैं—तो वह ज्यादा नज़र आती हैं। लेकिन मैं अर्ज़ कर देना चाहता हूँ, स्पीकर साहिब, कि चाहे मैं इस side में बैठूँ और चाहे आपोजीशन में, हर मेम्बर का यह ज़रूरी फ़र्ज़ है कि गवर्नमेंट की हर अच्छी बात की तारीफ़ करे और अगर गवर्नमेंट की working में कोई गलती हो, कोई नुक्स नज़र आए तो उसे सामने लाया जाए। (आपोजीशन की तरफ़ से तालियाँ)। अपनी पार्टी और अपनी गवर्नमेंट की बेहतरीन खिदमत यही है कि जो बात हम जैसी समझते हैं वैसे ही कहें। (दुबारा तालियाँ)। लेकिन आपोजीशन का सिर्फ़ यही मतलब नहीं कि वह केवल मुखालिफ़त करने की खातिर ही मुखालिफ़त करें; गवर्नमेंट की जो अच्छी बातें हों, अच्छे काम हों उन का फ़र्ज़ है कि वह उन की सराहना करें। इस के साथ ही मैं फिर कहता हूँ कि हम जो गवर्नमेंट की side पर बैठे हुए हैं; कोई नुक्स दिखाई देते हैं; गवर्नमेंट के कामों में हमें कोई कमियाँ दिखाई देती हों तो हमारा फ़र्ज़ है, हमारी duty है कि हम उस को कहें और जोर से कहें और ऐसे तरीके से कहें कि गवर्नमेंट उस को ठीक करने की तरफ़ अपना ध्यान दे। (तालियाँ)।

रिजनल फार्मूले का मामला कोई एक पार्टी का—इस पार्टी का या आपोजीशन से ही ताल्लुक रखने वाला मामला नहीं है। स्पीकर साहिब, सब जानते हैं कि पंजाब की हालत एक खास हालत है और फिर उस में एक ऐसी सूरतेहाल पैदा हुई कि एक तरफ़ तो यह आवाज़ उठी कि पंजाबी सूबा बनाया जाए और दूसरी तरफ़ कुछ लोगों ने कहा कि हरयाना प्रान्त बने। पंजाबी सूबा, हरयाना प्रान्त के साथ साथ महापंजाब की भी लहर चलती रही। सिर्फ़ आवाज़ ही नहीं उठी बल्कि लोग तिलमिला उठे और हर कुरबानी करने के लिए तैयार हो गए ये अपनी मांगों को पूरा करवाने के लिए। पंजाबी सूबा और हरयाना प्रान्त के साथ जो महापंजाब की मांग थी एक तरह से हमारी पहली बज़ारत ने, पहली गवर्नमेंट ने उस को मान भी लिया था। लेकिन इन सभी मुतज़ाद मांगों के बीच

[पंडित श्री राम शर्मा]

यह जो रिजनल फार्मूला है; यह एक बीच की चीज़ है, बीच का हल है। इसी रिजनल फार्मूले की बाबत गवर्नर साहिब ने फरमाया है कि ईमानदारी और इनसाफ़ के साथ चलाया जाए।

लेकिन अब भी पंजाब में कुछ ऐसे लोग हैं जिन को यह बात पसन्द नहीं। बहर हाल, मैं उन लोगों में से हूँ कि मुझे यह बात पसन्द तो है लेकिन मैं देख रहा हूँ कि जो उम्मीद बांधी जा रही है, जो कुछ कहा जा रहा है, मेरे दिल में काफ़ी शक है कि वह पूरी हो या न क्योंकि यह तो वक्त ही बताएगा। एक वह भी वक्त था जब रिजनल फार्मूले की बात नहीं आई थी। गवर्नमेंट ने अपनी पोजीशन बदली। पहली गवर्नमेंट महापंजाब के हक में थी—और फिर कोई वज़ीर आए या चले जाएं गवर्नमेंट तो एक ही रहा करती है। फिर उस proposition को बदल कर रिजनल फार्मूले को माना। आज गवर्नर साहिब फरमा गए और कहा कि गवर्नमेंट इस पर बड़े प्रभावशाली और न्यायपूर्ण तरीके से अमल करेगी। खैर, पहला वक्त तो गया। महापंजाब की स्कीम के बाद रिजनल फार्मूले को मान लिया गया और उस के बाद गवर्नमेंट चलती रही। उसी बीच पांच चार महीने का वक़्फ़ा गुज़र गया। स्पीकर साहिब, मैं इस point पर विस्तार के साथ इस लिये जा रहा हूँ कि यह जो चीज़ है यह letter और spirit दोनों के साथ ताल्लुक रखती है। जब एक चीज़ करनी है तो ज़रूरी है कि उस की spirit को ताज़ा रखने के लिये तेज़ी से उस पर अमल किया जाए। ज़रूरी है कि spirit को ज़िन्दा रखा जाए। और अगर spirit ही मर जाए तो फिर कागज़ों पर हरफ़ ही हरफ़ रह जायेंगे, और कुछ नहीं होगा। मैं कहता हूँ कि रिजनल फार्मूले के मंज़ूर होने के बाद पंजाब गवर्नमेण्ट ने जो पांच सात महीने गुज़ारे उन के अन्दर मुझे रिजनल फार्मूले की कोई स्पिरिट देखने में नहीं आई। और यही कारण है कि जो मेरा इलाका है, जो हिंदी इलाका है और जिसे हरयाना प्रान्त के नाम से भी पुकारते हैं जो शुरू से—अंग्रेज़ों के वक्त की जद्दोज़हद से लेकर आज तक मुत्क का, कांग्रेस का वफ़ादार रहा है, मुझे अफ़सोस है कि वहाँ की एक-तिहाई सीटें कांग्रेस के हाथ से निकल गई। यह चीज़ वहाँ पर अंग्रेज़ी राज के अन्दर भी देखने में नहीं आई थी। आखिर कोई वजह है। वजह यह है कि जो हिंदी रिजन के लोग हैं, जो हिंदी बोलने वाले इलाका के लोग हैं वह अपनी पार्टियाँ खुद तोड़ कर कांग्रेस में शामिल हुए। लेकिन, स्पीकर साहिब, पिछले चार पांच महीनों के अन्दर जब वक्त आया और उन्होंने देखा कि किस तरह से इलैक्शन के लिये टिकटें बांटी गई और किस तरह से यह सब कुछ हुआ उन्हें बड़ी परेशानी हुई। लेकिन इन सब बातों के बावजूद वह इस बड़ी पार्टी के साथ रहे हैं लेकिन वह बड़ी परेशानी की हालत में हैं और सो इन इलैक्शन में ज़ाहिर भी की गई है। इस में कोई छिपाने की बात नहीं कि जहाँ तक पंजाब की शहरी आबादी का ताल्लुक है वह कांग्रेस से निकल गई है। (Applause from the Opposition Benches)। मैं खुद एक कांग्रेसी होते हुए भी यह बात कहता हूँ कि जो हिंदी बोलने वाला इलाका है वहाँ के लोगों में इन पिछले दिनों में नाराज़गी का जज़बा देखने में आया है। यह

बात मैं इस लिये दोहराता हूँ क्योंकि पिछले दिनों में जिस स्पिरिट से हमारी गवर्नमेंट इस रिजनल फार्मूला पर इलैक्शन के अन्दर चली वह ठीक न थी। क्योंकि अगर वह ठीक होती तो उन लोगों को जो हमेशा कांग्रेस के साथ रहते आये थे, उन्हें परेशान होने और परेशान होकर उस से बाहर जाने की जरूरत न पड़ती। खैर, स्पीकर साहिब, इलैक्शन खत्म हो गये और यह गवर्नमेंट बन गई है और इस का काम चलने लगा है। मैं आप की मारफत इस से पूछना चाहता हूँ कि इस बात पर कहां अमल किया जा रहा है जिस का जिक्र इस ऐंड्रेस में किया गया है कि बड़े impartial तरीका से रिजनल फार्मूला पर अमल किया जायगा हालांकि यह चीज बड़े dignified अलफाज में कही गई है कि बड़े इनसाफ से इस पर अमल होगा।

आज ही मैं केरला की विधान सभा में वहां क गवर्नर साहिब की तरफ से दिये गये ऐंड्रेस को पढ़ रहा था। उस में उन्होंने कहा है.....

अध्यक्ष महोदय : आप रिजनल फार्मूला और रिजनल कमेटीज को मिक्स कर रहे हैं। रिजनल फार्मूला से आप का क्या मतलब है ? (The hon. Member is confusing the issue of Regional Formula with that of the Regional Committees. What does he mean by the Regional Formula ?)

पंडित श्री राम शर्मा : मैं रिजनल फार्मूला के बारे में अर्ज कर रहा हूँ जिस का गवर्नर साहिब ने अपने ऐंड्रेस में जिक्र किया है और उन्होंने यकीन दिलाया है और उस पर यकीन करने को जी भी चाहता है। इस में यह जिक्र आया है कि "इस को impartially implement किया जाएगा।"

अध्यक्ष महोदय : यह तो रिजनल कमेटियां हैं। (This relates to the Regional Committees.)

पंडित श्री राम शर्मा : यह तो Reginal Formula के मुतअल्लिक है। ऐंड्रेस में लिखा हुआ है—

"last but not least to effectively and impartially implement the Regional Formula.."

स्पीकर साहिब, मैं इस बात का जिक्र कर रहा हूँ कि यह अलफाज तो बड़े जोरदार हैं लेकिन हमारे दिलों में जो खटका है वह इसी बात का है जो मैं अर्ज कर रहा था कि इस की स्पिरिट को.....

अध्यक्ष महोदय : इस को जरा आगे पढ़िये। इस में दिया है— (The hon. Member may read further. It is stated therein—

"Regional Formula Scheme in pursuit of which the Regional Languages shall be encouraged and promoted and all facilities provided for the teaching and propagation of Hindi...."

तो इस को इसी पर confine किया गया है। (So it has been confined to this thing only).

पंडित श्री राम शर्मा : यह ठीक है कि रिजनल फार्मूला में इन दो तीन बातों पर जोर दिया गया है कि पंजाब में जो हिंदी और पंजाबी दो languages हैं इन को

[पंडित श्री राम शर्मा]

बढ़ावा दिया जायेगा। लेकिन, जनाब, इन चीजों को देख कर कुछ और भी बातें आती हैं जन पर गौर करना चाहिए। इस को इसी पर confine करते हुए भी इस में और कई बातें आती हैं। इस में गवर्नर साहिब फरमाते हैं—

“I shall like to make a mention here of the provisions of Article 371 of the Constitution of India as recently amended according to which the Legislative Assembly of this State will shortly function through its Regional Committees.....”

“These Regional Committees would set an example for more co-operative thinking and better understanding.”

और इस के अन्दर यह जो रिजनल कमेटीज.....

अध्यक्ष महोदय : मैं आप से अर्ज करूँ कि Constitution का जो Article 371 है इस में यह लिखा है—(I may tell the hon. Member that Article 371 of the Constitution lays down that—)

“Notwithstanding anything in this Constitution the President may by order made with respect to the State of Andhra Pradesh or Punjab provide for the constitution and functions of regional committees of the Legislative Assembly of the State for the modifications to be made in the rules of business of the Government and in the Rules of Procedure of the Legislative Assembly of the State and for any special responsibility.....”

देखना यह है कि आया President साहिब ने ऐसा provision कर भी दिया है या कि इसे अभी तक implement नहीं किया गया या और कोई बात है। (Now it is to be seen whether the President has made any such provision or has it not been implemented so far or there is something else about it.)

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब, मैं यह अर्ज कर रहा था कि इस ऐंड्रस में रिजनल कमेटियों को यानी हिंदी रिजन की कमेटी और पंजाबी रिजन की कमेटी को कामयाबी के साथ चलाने के लिये और उन को function करने के लिये बड़े मुनसिफाना और impartial तरीके से काम करने का जिक्र आया है और इस के साथ मैं यह भी अर्ज कर रहा था कि अगर हमारी यह उम्मीद पूरी हो जाये तो हमें इस से ज्यादा और कुछ नहीं चाहिये, लेकिन पिछले कुछ महीनों की कई बातों को देख कर हमें शुबह होता है कि इस पर इस तरह से अमल किया भी जायेगा या नहीं। इस लिए, स्पीकर साहिब, मैं आप की मारफत गवर्नमेंट को इम्प्रेस करना चाहता हूँ कि इस को पूरे इनसाफ के साथ implement किया जाये और इस बात पर जिस का जिक्र गवर्नर साहिब ने अपने ऐंड्रस में किया है पूरी तरह से अमल किया जाये।

मैं आज केरला के गवर्नर साहिब के ऐंड्रस को पढ़ रहा था। उस में उन्होंने इस बात का जिक्र किया है कि उन की गवर्नमेंट इस बात के लिये कोशिश करेगी कि उन्हें, उस स्टेट को develop करने के लिये सैण्टर से ज्यादा रुपये मिलें क्योंकि वहां की population ज्यादा पिछड़ी हुई है और उन्हें population के लिहाज से

माली इमदाद कम मिली है। इस लिये मैं समझता हूँ कि यहां पंजाब में भी जब हिंदी और पंजाबी के दो रिजन बनाये गये हैं और इन्हें किसी न किसी शकल में constitutional tinge भी दिया गया है और इस बात पर अमल करने का जिक्र भी इस ऐंड्रेस में आया है तो जहां एक दूसरे सूबे की गवर्नमेंट जिस की आबादी ने वहां का political इस्तिहार किसी दूसरी पार्टी को दिया है और वहां के गवर्नर साहिब यह बात अपने ऐंड्रेस में कह सकते हैं तो मैं एक मेम्बर होते हुए विधान सभा में खड़े हो कर भी यह कह सकता हूँ कि पंजाब के अन्दर जब यहां के लिये रिजनल फार्मूला मंजूर हो चुका है और यहां अब रिजनल कमेटियां बनने वाली हैं, गो मैं इस बारे में अभी कुछ नहीं कह सकता कि यह कमेटियां किस तरह से function करेंगी, क्योंकि इस फार्मूला की शुरूआत यहां से ही हुई है। इस लिये यह तो कहा जा सकता है कि इन रिजनल कमेटियों के अन्दर फलां तरीके से काम होगा लेकिन मैं यह नहीं कह सकता कि यह कैसे होगा। अभी यह नहीं कहा जा सकता कि इन रिजनल कमेटियों में कामयाबी से काम हो सकेगा या नहीं हालांकि हम चाहते हैं कि यह कामयाब हों और हिंदी रिजन वाले इसे कामयाब बनाने को तैयार हैं। इस लिये मैं आप से प्रार्थना करनी चाहता हूँ कि गवर्नमेंट के इस काम के शुरू करने में कमी रह गई है। जहां तक हमारे इलाके का ताल्लुक है वह area में ज्यादा है और सारे सूबे की आबादी के लिहाज से वहां की आबादी 42½ प्रतिशत है लेकिन उन को अपना पूरा हक नहीं दिया जा रहा। आप मिनिस्टरी को ही देखें और इस रिजन के मिनिस्टरों को जो काम दिये गये हैं वह देखें तो आप को मालूम हो जायेगा कि क्या यह सब कुछ उन्हें population के लिहाज से दिया गया है जिस तरह कि गवर्नर साहिब ने अपने इस ऐंड्रेस में इस बात का जिक्र किया है कि इन सब के साथ पूरा इनसाफ होगा। तो मैं कहना चाहता हूँ कि इन 50, 60 लाख आदमियों को जो इस सूबा में political तौर पर, social तौर पर और economic तौर पर बहुत पीछे रहे हुए हैं इस फार्मूला के शुरू में कुछ नहीं दिया गया और अगर हमें इस काम में शामिल न किया गया तो मैं समझता हूँ कि गवर्नर साहिब ने जो कुछ कहा है उन की इस बात में कमी रह जायगी। आप इसी मिनिस्टरी को ही लीजिये। इस में सात-आठ मिनिस्टर लिये गये हैं उन में से कितने हिंदी रिजन के लिये गये हैं हालांकि जब यह रिजनल फार्मूला बन रहा था तो उस वक्त यह बात साफ कही जा रही थी कि एक दफा चीफ मिनिस्टर हिंदी रिजन का होगा और दूसरी दफा पंजाबी रिजन का होगा और इसी तरह बाकी कई चीजें होंगी। यह तमाम

3 P. M.

बातें हाई सर्कल और दर्मियाने सर्कल में ऊपर से नीचे तक आई थीं और उस से हमें उम्मीद बन्धती थी। अखबारों में लिखा, जलसों में कहा, बड़े २ आदमियों ने कहा, लेकिन जब implement करने का time आता है तो कुछ नहीं किया जाता। अगर यही शुरूआत है, अगर यही तरीके हैं तो मैं कहना चाहता हूँ कि जो Address में उम्मीदें बांधी गई हैं, जज्बात और ख्यालात जाहिर किए गए हैं उन में बड़ी भारी कमी रह जाएगी। इस लिये मैं अपनी गवर्नमेंट और खास तौर पर अपने चीफ मिनिस्टर साहिब से कहना चाहता हूँ कि Regional Formula और कमेटी के मुतअल्लिक बाकायदा तौर पर किसी कागज यानी किसी document पर फैसला नहीं है। जाहूरा तौर पर एक चीज की गई है और उस खाके के अन्दर रंग भरना और जान पैदा

[पंडित श्री राम शर्मा]

करना इस मिनिस्टरी का इस गवर्नमेंट का काम है। खाली जबानी बातों तक ही कोई चीज नहीं। (घंटी)। जहां तक इस बात का ताल्लुक है यह नहीं हो सकती इस में बड़ी कमी रहेगी।

जनाब, मैं एक बात और अर्ज करना चाहता हूं और वह यह है। इस में corruption का जिक्र आया। अब के मुझे खुशी है कि गवर्नर साहिब ने, हमारी गवर्नमेण्ट ने बड़ी एह्तियात के साथ लफ्ज इस्तेमाल किये हैं और कुछ मुनासिब भी मालूम देते हैं हालांकि पहले जरा और जोर शोर से बात कहते थे :

“Much is being said about corruption in the services.”

मुझे बखूबी इस बात का इल्म तो है लेकिन मैं यह महसूस करता हूं कि साहिब 'मर्ज बढ़ता गया जूं र दवा की'। (*Applause from the Opposition Benches*)। ऐसी बात नहीं है और फिर यह कहा है :

“What my Government are doing to eradicate it is well known to all....”

“Whatever corrupt practices prevail, they are the legacy of generations of foreign rule....”

मुझे इस से भी कुछ इस्तराफ है। वह यह है कि आज १० साल हो गए हैं इस legacy को मिले। तो यह साल बसाल कम होनी चाहिए थी लेकिन इस के अन्दर हमारा भी काफी अमल दखल है, और स्पीकर साहिब, मैं ज्यादा वक्त न लेते हुए यह बात बड़े जोर से कहना चाहता हूं कि जो रुपए पैसे की corruption है यह बहुत बुरी चीज है। इस को खत्म किये बगैर न सुराग चलेगा, न राग चलेगा और न ही काम चलेगा। मैं कहना चाहता हूं कि यह जो पैसे की corruption है इस के साथ जुड़ी हुई है डर की corruption. Ministers और Members चाहें तो इस को दूर कर सकते हैं। फिर लिहाजदारी की corruption है जो भाई बन्द, यार दोस्तों के लिए की जाती है। (*Applause from the Oppositions Benches.*)। एक corruption है खुशामद की। इस तरह अगर पैसे की corruption को खत्म करना चाहते हैं तो पहल डर की corruption को खत्म करो। यह जो Ministers का डर है कि किसी का तबादला कर सकते हैं, increment बन्द कर सकते हैं, इस चीज को बन्द करना होगा। फिर दूसरी तरफ वजीरों के भाई बन्दों को ढूँढते फिरते हैं। इस तरह लिहाज की corruption है, इस को बन्द करना होगा। आज जो बाहर जमघटा है, सैकड़ों आदमी हैं, इन में 95 फीसदी सिफारिशात वाले और ताल्लुकात वाले हैं। (*Applause from the Opposition Benches.*) जो आदमी किसी मेम्बर या वजीर के डर से अपनी conscience के खिलाफ काम करता है वह corrupt है, जो अपने भाई बन्दों की खातिर गलत काम करता है वह corrupt है, जो खुशामद की वजह से करता है कि कोई उस की मोटर के पीछे लिपटता फिरता है, वह भी corrupt है। इस से तो जब बुरा काम ही करना है तो कोई १०० या २०० रुपये ले कर ही क्यों न वह काम करे। इस लिये मैं कहना चाहता हूं कि हमें इन तीनों किस्म की corruptions

को बल्कि मैं तो कहूंगा और शायद मेरे ऐसा कहने से कई लोग नाराज भी हो जाएं और नाराजगी में कुछ न कुछ कहें—कि political corruption को भी हमें बन्द करना होगा । (*Applause from the Opposition Benches.*) । अगर political corruption को, लिहाजदारी की corruption को, या जिस से सरकारी आदमियों की जेबें भरती हैं.....

अध्यक्ष महोदय : Mike को ज़रा आगे कर दें । (Please push the mike a little away.)

पंडित श्री राम शर्मा : मैं आप का बहुत मशकूर हूँ मगर मैं यह बात ज़रा जोर से कहना चाहता हूँ ।

अध्यक्ष महोदय : Mike ज़रा आगे कर दें । (please push the mike a little away)

पंडित श्री राम शर्मा : आप ने कमाल मेहरबानी से मेरे 10 मिनट लम्बे कर दिये हैं...

अध्यक्ष महोदय : लम्बे और छोटे का सवाल नहीं । आप जब इस के नज़दीक से बोलते हैं तो आप की आवाज़ साफ नहीं सुनी जाती, क्योंकि यह resound करती है । (There is no question of long or short duration. When the hon. Member speaks very close to the mike his voice is not distinctly audible. It resounds.)

पंडित श्री राम शर्मा : सुनाने की बात तो, जनाब, Ministry की थी । खैर corruption बन्द होनी चाहिए और उस के लिए ज़रूरी है कि जो डर से बुरे और बेइमानी के काम कराए जाते हैं या पैसे लेकर किए जाते हैं, इस का इन्तज़ाम अगर हम top से नहीं करेंगे तो कामयाब नहीं होंगे । वरना यहां की तमाम बातें बेकार होंगी । यह बात ऐसी है जिस का मुझे ३०, ३५ साल से खबत है, corruption की रोक थाम के लिये मैं ने कई capacities में सर मार के देखा है और मैं गवर्नमेंट से कहना चाहता हूँ कि यह corruption बन्द हो जाएगी अगर political तौर पर या नाजायज़ दबाव डाल कर गलत बातें न कराई जाएं । मैं तो कहूंगा कि किसी अफसर से उस की conscience के खिलाफ, नाजायज़ तौर पर कोई काम कराया जाए तो उसे उस से इनकार कर देना चाहिए । (तालियां) । फिर चाहे तबादला हो या कुछ और । मैं services से अपील करता हूँ कि कोई गलत काम न करें । अगर Regional Formula को ठीक तरीके से चलाया जाए, और corruption को दूर किया जाए तो बाकी बातें आप ही ठीक हो जायेंगी ।

श्री रत्ना राम (मुक़ेरियां) : अध्यक्ष महोदय, गवर्नर महोदय ने अपने अभिभाषण में इस बात पर मुनासिब जोर दिया है कि Law and Order, शांति व्यवस्था देश के अन्दर बड़ी तमल्ली-बख़्शा रही है । यह एक ऐसी चीज़ है जिस पर हम अपने शासन और मुख्य

[श्री रला राम]

मंत्री को बधाई दे सकते हैं। हमारा एक सीमा प्रान्त है और एक सीमा प्रान्त होने के नाते इस बात को देखना आवश्यक हो जाता है कि यहां Law and Order की क्या हालत रही है। इस अभिभाषण के अन्दर इस बात की भी चर्चा की गई है कि आम चुनाव इस राज्य में बड़े शान्तिमय तरीके से हुए। इस बात के लिये भी शासन और शासन का प्रबन्ध करने वालों की जितनी तारीफ की जाए थोड़ी है। अध्यक्ष महोदय, आप यह जानते हैं कि यह एक ऐसी बात है जिस पर हम बजा तौर पर अपना सर ऊंचा कर सकते हैं। (*Hear, hear*)। आप ने देखा होगा और पढ़ा होगा कि विदेश से भी जो press representatives यहां आए, उन की reports इस बात की शहादत देती हैं कि इस राज्य और सारे भारत में आम चुनाव बड़े शान्तिमय तरीके से हुए। यह एक ऐसी चीज़ है कि जिस पर सारा भारत और खास तौर पर इस राज्य के रहने वाले लोग अभिमान कर सकते हैं। (तालियां)।

इस के बाद यह जिक्र किया गया है कि हम यह चाहते हैं कि पंजाब आगे बढ़े। चूंकि पंजाब एक कृषि प्रधान देश है, तो इस की ज़रायत की ओर पूरी तवज्जुह दी जानी चाहिए। उस के लिए अभिभाषण के अन्दर इस बात का वर्णन किया गया है कि कुछ एक ऐसे उपाय बरते गए हैं और कुछ आगे इस्तेमाल में लाए जायेंगे जिन से कृषक लोग जो हैं, जो किसान लोग हैं उन की हालत बेहतर हो सके जैसे Rural Co-operative Credit Societies है। उन को बढ़ाने के लिए इस Address में कहा गया है कि विशेष प्रयत्न किए जा रहे हैं। इसी तरह से Land Mortgage Bank आदि साधनों का उल्लेख किया गया है। मैं समझता हूं कि यह एक ऐसा कदम है जो ठीक दिशा के अन्दर है। इस लिये मैं अपने शासन को और यह जो cabinet है जिस की पिछली कारवाइयों का वर्णन इस भाषण में है इस के लिये बजा तौर पर इन्हें मुबारकबाद दे सकता हूं।

अभिभाषण के अन्दर, अध्यक्ष महोदय, इस बात का भी जिक्र किया गया है कि सरकार इस फ़िर्क में है कि राज्य के अन्दर जल्दी से जल्दी शिक्षा को मुफ्त कर दिया जाए। इस के लिए मैं यह समझता हूं कि हमारे शासन ने इस सम्बन्ध में जितना बड़ा कदम उठाया है उतना ही वह हमारे धन्यवाद का पात्र होगा। अभी अभी हम elections लड़ कर आए हैं और हमें जनता के साथ, अध्यक्ष महोदय, काफी मिलने का अवसर मिला है और हम ने देखा है कि जनता इस बात की बड़े जोर से प्रतीक्षा कर रही है कि गवर्नमेंट की तरफ से जो कदम बच्चों को मुफ्त शिक्षा के बारे में उठाया गया है उसे कब पूरा किया जाएगा। इस से जनता को बड़ी सहायता तथा सहूलत दी जा रही है। मैं समझता हूं कि यह कदम निहायत अच्छा कदम है परन्तु इस की बाबत, अध्यक्ष महोदय, जो चर्चा सुनी गई है उस के सम्बन्ध में एक दो बातें आप के द्वारा शासन तक पहुंचाना चाहता हूं। सुना यह जा रहा है कि यह शिक्षा Government और District Board स्कूलों के अन्दर सरकार की ओर से मुफ्त कर दी जाएगी। मैं, अध्यक्ष महोदय, इस सम्बन्ध में यह कहना चाहता हूं कि यह कदम यदि यहां तक ही सीमित रह गया तो यह कदम प्रशंसनीय कदम न होगा।

आप जानते हैं कि हम देहात में रहते हैं और देहात में गरीब किसान और दुकानदार रहते हैं। पंजाब की बहुत आबादी देहातों में रहती है और शिक्षा की जो आसानियां सरकार देना चाहती है अगर इन सुविधाओं को, अध्यक्ष महोदय, Government और District Boards के स्कूलों तक सीमित रखा गया तो इस गरीब जनता को कोई सुविधा मिलने की संभावना नहीं। और मैं समझता हूं कि इस तरह देहाती लोगों के साथ भारी अन्याय होगा।

इस के साथ ही, अध्यक्ष महोदय, आप जानते हैं कि जिस हलके से मैं आ रहा हूं वह Hoshiarpur की दो तहसीलों को मिला कर बनाया गया है और इस सारे इलाके में केवल एक Government High School और दो District Board Schools हैं। इस हलके में जो गवर्नमेंट और डिस्ट्रिक्ट बोर्ड स्कूल हैं वह इस हलका के बच्चों की सारी तालीम की जरूरतों का 1/20 वां हिस्सा भी अदा नहीं कर रहे। अगर यह रियायत उन तक न पहुंचाई गई तो मुझे भय है कि यह रियायत केवल शहरी लोगों और बड़े बड़े कस्बों में रहने वाले लोगों तक ही सीमित रह जाएगी। इस लिये, अध्यक्ष महोदय, यह कदम जो बड़ा अच्छा कदम है सिर्फ गवर्नमेंट तथा डिस्ट्रिक्ट बोर्ड स्कूलों तक महदूद रखना देहाती लोगों के साथ अन्याय होगा। यह हो सकता है कि फिलहाल सरकार के पास इतने पैसे न हों कि वह इस स्कीम को हर स्थान पर चालू कर सके परन्तु यह जरूरी नहीं कि एक दम आठवीं कक्षा तक शिक्षा को मुफ्त कर दिया जाए। सरकार पहले छठी श्रेणी तक शिक्षा को मुफ्त कर सकती है और phased Development ला सकती है और आहिस्ता २ इसे दसवीं श्रेणी तक बढ़ा सकती है और इस बात में कोई गिला न होगा। परन्तु अगर यह रियायत केवल शहरी लोगों को और बड़े बड़े कस्बों के अन्दर रहने वाले, अध्यक्ष महोदय, जो लोग हैं और जो देहातों के अन्दर रहने वाले लोगों की अपेक्षा अधिक अमीर हैं उन तक रह गई तो शासन के विरुद्ध एक बड़ा जज्बा पैदा हो जाएगा। इस लिए मैं आप के द्वारा अपने शासन को इस प्लान के लिए जो उन्होंने free education के लिये बनाई है बधाई तो देता हूं परन्तु इसके साथ ही आप के द्वारा, अध्यक्ष महोदय, यह warning भी देना चाहता हूं कि यदि इस स्कीम में देहात के लोगों को नज़रअंदाज़ किया गया और यह रियायत शहरी तथा अमीर लोगों तक रह गई तो इस का प्रभाव अच्छा न रहेगा। मैं यहां पर यह चाहता हूं कि अगर पहले इस तजुर्बे को किया जाए कि देहात में जो लोग रहते हैं जिनके हम यहां पर प्रतिनिधि बैठे हुए हैं उन को इस से पूरा पूरा लाभ होना चाहिए। Government और District Board Schools तो, अध्यक्ष महोदय, गांव की आबादी के 1/10 भाग को भी educate नहीं करते।

अध्यक्ष महोदय, मैं यह समझता हूं कि गवर्नर महोदय ने अपने इन शब्दों को इस Address में ला कर लोक-कार्य के काम को पूरा करने का प्रयत्न किया है और इन शब्दों का सही इस्तेमाल किया है। जो भी वाक्यात ऐसे हों जिन से आपस के तफरकात बढ़ें, एक दूसरे में कशीदगी पैदा हो उन को रोका जाय। ऐसी जो आपस की कशीदगी है, अध्यक्ष महोदय,

[श्री रत्ना राम]

यह न तो लोक कार्य से ताल्लुक रखती है और न ही इस से हम अपने प्रान्त की कोई सेवा करते हैं, जिस से कि यह आगे जा सकता है। मैं जालन्धर डिवीजन से सम्बन्ध रखता हूँ। मुझे कोई गिला न होगा अगर सारे मंत्री हरयाना प्रान्त के हो जायें। बतौर right के यह मांगना कि अब बारी उन की आयेगी और दूसरी बारी इन की आयेगी यह मांग जो करने वाले हैं वह प्रान्त की कोई सेवा नहीं कर रहे हैं। मैं ने यह देखा है कि लोगों में जब तक यह भाव चलता जायेगा उस का नतीजा इस अभाग्य प्रान्त में यही होगा कि communalism का राज्य एक नंगे रूप में हमारे सामने आ जायेगा। इस लिये मैं यह कहना चाहता हूँ कि जिन शब्दों में यह ऐड्रेस गवर्नर महोदय ने रखा है वह बड़े सुन्दर हैं और सही हैं। जो यह समझते हैं कि उन के भाव पूरे नहीं हैं वह इस राज्य को इकट्ठा करने की कोशिश करें। इस के अन्दर ही हमारी भलाई है।

Regional Committees के बारे में मेरी अगर कोई राय हो सकती है तो वह यह है, अध्यक्ष महोदय, कि जिस चीज़ को भी follow किया जाना है वह democratic तरीका से प्रचलित होनी चाहिये न कि यह कि जालन्धर और हरयाना एक दूसरे से इतनी दूर हो जायें, यानी हिंदी और पंजाबी सूबा एक दूसरे से इतनी दूर हो जायें कि सारे प्रान्त का ही सत्यानाश हो जाये। यह भाव जो है प्रान्त के लिये बड़े ही हानिकारक है। मैं समझता हूँ कि अगर हम न्यायपूर्वक हकूमत चलायेंगे तो फिरकादारी अपना सिर नहीं उठा सकेगी। इस लिये जिन शब्दों में गवर्नर महोदय ने यह ऐड्रेस रखा है वह ठीक है। Regional Committees का काम जो कि एक तजुर्बा है, तब ही ठीक ठीक चलेगा अगर हम इस के कार्य को democratic तरीका से चलाने का प्रयत्न करेंगे न कि इन छोटी छोटी बातों पर हम Regional Committees बना कर जालन्धर और हरयाना प्रान्त की रट लगाते फिरते रहें। यह कोई statesmanship का काम नहीं है।

अध्यक्ष महोदय, यह बातें जो गवर्नर महोदय ने इस ऐड्रेस में कही हैं उन के लिये मैं शासन को बधाई देना चाहता हूँ। इस प्रान्त को फायदा पहुंचाने के लिये बहुत कुछ कहा गया है। इस के अलावा मैं एक बात जो कहनी चाहता हूँ वह यह है कि जालन्धर से लेकर तलवाड़ा तक लोग सदियों से पीने के पानी से महरूम हैं। इलाका गरीब होने की वजह से अगर वह लोग अपनी सारी जायदाद को बेच डालें तो भी पूरी तरह से पीने के पानी का प्रबन्ध नहीं कर सकते। इस के लिये मैं शासन से अपील करूंगा कि वह कम से कम रकम वसूल करके इस इलाके के लोगों को पीने का पानी देने का प्रयत्न करें और इस काम को बहुत जल्दी किया जाये।

होशियारपुर जिला के मुतअल्लिक मैं आप के द्वारा एक बात कहनी चाहता हूँ। इस जिला में एक चो बहता है जिस से हर साल तकरीबन यह इलाका नष्ट हो जाता है। जो कार्रवाइयां इस चो को बन्द करने के लिये की गई हैं वह सब बेकार गई हैं। अगर हम इस इलाके की बेहतरी के लिये कहते हैं तो गुड़गांव के इलाके वाले भाई कहते हैं कि हम Backward इलाका वाले हैं इस लिये हमारी सहायता होनी चाहिये। इस तरह हम रह जाते हैं।

इसलिये मैं आप के द्वारा अपील करूंगा कि इस इलाक की बेहतरी के लिये एक-दो जगह पर बांध लगाये जायें ताकि पानी से कोई नुकसान न हो।

एक बात और मैं corruption के बारे में अर्ज कर देना चाहता हूँ। यह बात कहनी कि corruption बिल्कुल खत्म हो गई है यह एक गलती होगी। लेकिन यह कहना कि जो भी अभी तक प्रयत्न हुए हैं उन का कुछ असर नहीं हुआ यह भी एक fact नहीं है। अगर इस की कोई रोक-थाम न की जाती तो हालत और भी खराब हो जाती। जैसा कि कहा गया है भ्रष्टाचार को रोकने के लिये कार्रवाई हो रही है। और हम काफी हद तक मुक्त भी हो गये हैं। अगर हम दूसरे प्रांतों के साथ मुकाबला करें तो मैं समझता हूँ कि हम दूसरे प्रांतों की निसबत काफी हद तक मुक्त भी हैं। इस के अलावा मैं शासन को यह बात बता देनी चाहता हूँ कि हम अच्छी तरह से उस वक्त तक मुक्त नहीं हो सकते जब तक कि Red Tapism लाल फीते की कार्रवाई की बुनियादों को कमजोर न किया जाये। कागज़ों को जो deal करने में delay की जाती है (घंटी) जो लोग दफतरो में अर्ज़ियां देते हैं वह साल साल, छः छः महीने तक वगैर किसी कार्रवाई के पड़ी रहती हैं। यह सब लाल फीते के procedure में delay की वजह से है। अगर cases pending नहीं रहेंगे काम भी जल्दी होगा और इस तरीके से भ्रष्टाचार की नींव भी कमजोर हो जायेगी। इन शब्दों के साथ मैं गवर्नर महोदय को इस Address के लिये और शासन को इस कार्रवाई के लिये बधाई देता हूँ।

उन के अभिभाषण के अन्दर इस बात का जिक्र नहीं किया गया इसलिये आप के द्वारा, अध्यक्ष महोदय, यह बात अपने शासन तक पहुंचाना चाहता हूँ कि Regional Formula और Regional Committees के मुताबिक जो बात कही गई है यह हमारे प्रांत का दुर्भाग्य है जो इस तरह का चर्चा होता है। इस प्रांत के जो मुखालिफ भी हैं हरयाना और जालन्धर के उन में से एकता का भाव, अध्यक्ष महोदय, गायब हो जाता है। मैं समझता हूँ कि हमें सारे पंजाब की भावना से सोचना चाहिए न कि regions के तौर पर।

श्री बलराम दास टंडन (अमृतसर शहर, पूर्व) : माननीय अध्यक्ष महोदय, गवर्नर महोदय ने 26 तारीख को दोनों सदनों के सामने जो अभिभाषण दिया है इस को यदि थोड़े शब्दों में कहा जाए तो यह कहना पड़ेगा कि इस में कई एक बातों की तरफ जो उन्होंने दोनों हाऊसों का ध्यान दिलाने की कोशिश की है लेकिन इस के अतिरिक्त बहुत सी बातें ऐसी हैं जिन का इस अभिभाषण के अन्दर कोई उल्लेख नहीं किया गया और बहुत सी बातों का जिक्र करने की कोशिश नहीं की गई। अपने अभिभाषण में सरकार की विशेष कार्रवाइयों को हाऊस के सामने रखा गया है। अगर इस सारी बात को एक ही line के अन्दर रखना हो तो यह कहा जा सकता है कि 'It was a bundle of omissions and vague commitments'. यह बातें कही गई हैं कि जो देसी तरीका इलाज है उस की ओर मुनासिब ध्यान दिया जाएगा और आयुर्वेदिक तथा यूनानी डिस्पेंसरियां खोलने के अलावा एक आयुर्वेदिक कालेज खोलने की एक स्कीम भी शुरू की जाएगी। फिर आगे चल कर यह कहा गया है कि हम Socialistic Pattern of Society

[श्री बलराम दास टंडन]

बनाने जा रहे हैं लेकिन यह नहीं बताया गया कि हम यह तबदीली किस ढंग से ला रहे हैं। हम जो नया समाज बनाने जा रहे हैं उस की रूपरेखा क्या होगी इस के बारे में कुछ नहीं बताया गया। ऐसी बातें सुनते सुनते लोगों के कान भी थक गये हैं और जी ऊब गया है लेकिन कोई चीज़ अमली शकल में हमारी आंखों के सामने नहीं लाई गई। यह नहीं बताया गया कि कब देसी तरीका इलाज को चालू किया जाएगा और कालेज खोला जाएगा और आयुर्वेदिक प्रणाली को प्रोत्साहन दिया जाएगा। इस के साथ ही साथ यह कहा गया है कि हम Matric तक Education free कर रहे हैं। लोगों को Education के सम्बन्ध में सुविधाएं प्राप्त होंगी इस बात का चर्चा Elections के समय भी किया गया और अखबारात के अन्दर भी चर्चा की गई लेकिन यह सारी बातें कब होंगी इसका कोई जिक्र नहीं किया गया। गवर्नर साहिब के अभिभाषण में इस शासन के गुण गाए गए हैं कि हमारी सरकार free education कर रही है लेकिन कब तक, कोई निशाना और तिथि निश्चित नहीं की गई। हम यह बातें Elections से पहले भी सुना करते थे और आज Elections के बाद भी सुन रहे हैं लेकिन इस के बारे में निश्चित रूप से कोई तिथि नहीं बताई गई कि कब तक इस scheme को लाना है। इस तरह की अनेक बातें हमारे अभिभाषण के अन्दर देखने को मिलती हैं।

इस के साथ ही Regional Formula का चर्चा भी इस अभिभाषण में किया गया है। Regional Formula के बारे में यदि ध्यान से देखा जाए तो बड़े दुःख के साथ यह कहना पड़ता है कि जो आधार बना कर हमारे सामने रखा गया है और जिस ढंग से इस को चलाने के बारे में कहा गया है कि हम effective ढंग से चला रहे हैं वह उचित नहीं, क्योंकि इस आधार को बनाने के लिये केवल एक section को ही सुना गया है परन्तु संघ ने एक दरमियानी रास्ता पेश किया था। लेकिन हैरानी इस बात की है कि जिन लोगों ने यह दरमियानी रास्ता ढूँढा है, उन्होंने उन लोगों से जो कि एक खास फिरके के आदमी थे, विचार-विमर्श किया; उन के साथ बैठ कर चर्चयों कीं और दिल्ली की केंद्रीय सरकार ने अथवा यहां की सरकार ने अपनी राएं दीं, लेकिन उन लोगों से, जो other side of the picture को पेश करना चाहते थे, उन्हें पूछा तक नहीं गया और न ही बतलाया गया कि यह तथ्य क्या है।

एक मेम्बर : आप भी तो थे (*interruptions*).

श्री बलराम दास टंडन : तो मैं यह कह रहा था कि जिस ढंग से यह इलाके अलग किये जाने हैं, उस के लिये जो यह दरमियानी रास्ता ढूँढा गया उस की बाबत लोगों को पूछा तक नहीं गया। यह सब जानते हैं कि हमने सरकार के पास दरखास्तें भेजीं, तारें भेजीं कि हम भी जनता के प्रतिनिधि हैं, हमें भी पूछा जाये या बतलाया जाये लेकिन हम लोगों को पूछा तक नहीं गया, कैसी अजीब बात है।

एक तरफ हमारे घर को दो हिस्सों में बांटा जाता है जिस से एक हिस्से के लोग कहें कि हमें कुछ दो और दूसरे हिस्से के लोग कहें कि हमें कुछ दो। मेरी समझ में यह नहीं

आता कि एक घर का एक तरफ तो दरवाजा खोल दिया जाता है और दूसरी तरफ उस को बन्द कर दिया जाता है । यह बड़ी अजीब बात है । अगर एक दरवाजा खोला गया है तो दूसरा दरवाजा भी खोलना पड़ेगा । मैं यह बात कह देना चाहता हूँ कि इस प्रकार व्यवहार करने से द्वैत की भावना उत्पन्न होती है । यह नहीं होना चाहिये ।

आज यह भी कहा जा रहा है कि हिमाचल प्रदेश जिस की आबादी 11 लाख की है, उसका भी तीसरा रिजन बनाया जाएगा । अगर यही ढंग रहा तो भगवान न करे कि वह दिन आये जब 40 करोड़ आबादी वाले देश के इस हिसाब से 100 ही नहीं बल्कि 200 टुकड़े हो जायेंगे । जैसा कि सब जानते हैं इस के सम्बन्ध में सरदार पटेल ने कहा था कि छोटी-छोटी रियासतों को खत्म कर देना चाहिये और उन्होंने स्वयं इस दिशा में बड़ा भारी कार्य किया है ।

अध्यक्ष महोदय : जो चीज़ Constitution में आ गई, उस का हाऊस में लाने का सवाल पैदा नहीं होता । आप गवर्नर के Address पर बोलें । (The question of criticising in this House anything contained in the Constitution does not arise. The hon. Member should speak on Governor's Address.)

श्री बलराम दास टंडन : मैं ने अपना अमेंडमेंट दिया है । उस पर अपने विचार रख रहा हूँ । तो मैं कह रहा था कि हमें सुना नहीं गया और हमें मजबूर हो कर प्राइम मिनिस्टर की कोठी पर धरना मारना पड़ा, कि हमें भी सुना जाए ।

जिस ढंग से इलाकों की तकसीम की गई, जिस के लिये बहुमत ने इन्कार किया, उस तकसीम के सम्बन्ध में जो लोग साथ भी हो सकते थे उन को भी नाराज़ किया गया । हमें पता नहीं चला कि हो क्या रहा है । एक दिन हम सबेरे अचानक उठ कर देखते हैं तो पता लगता है कि रिजनल फारमूला की बात दुनिया के सामने रखी जाती है । हमने कहा कि यह क्या किया ? हमारा सूबा पंजाब हिन्दुस्तान के border का सूबा है, इसे क्या देन दी जा रही है, इस से तो इस में द्वैत की भावना फैलेगी और हमारा border का सूबा कमज़ोर हो जाएगा । लेकिन हमारे कहने को सुना नहीं गया और हमें कुछ बताया नहीं गया । लेकिन जब हमें मरण-व्रत रखना पड़ा तब जा के कापी मिली ।

अध्यक्ष महोदय : एक चीज़ मुझे clear कर दीजिये कि क्या आप यह कहना चाहते हैं कि रिजनल फारमूला disapprove करें या गवर्नर की बात ? (I would like the hon. Member to make it clear whether he wants to say that the Regional Formula may be disapproved or the reference in the Governor's Address ?)

श्री बलराम दास टंडन : मैं यह बता रहा हूँ कि Regional Formula कैसे लागू हुआ ।

अध्यक्ष महोदय : यह अभी तो लागू नहीं हुआ । (It has not yet been enforced.)

श्री बलराम दास टंडन : मेरे कहने का मतलब यह है कि रिजनल फारमूला कैसे आया ।

अध्यक्ष महोदय : Constitution में जो provision किया गया है हम उस की खिलाफवर्जी नहीं कर सकते । उस के लिए तो विशेष तौर पर कोई खास प्रस्ताव आ सकता है ।
(We cannot go against what has been provided in the Constitution. To criticise that a special resolution can be brought forward.)

श्री लाल चन्द : यह बात इसलिये पैदा होती है कि गवर्नर महोदय के ऐड्रेस के सफा 20 पर 29 वें हिस्से में यह बात आई है कि—

“I am sure that keeping in view the overall welfare of the State, the functioning of these Regional Committees would set an example for more co-operative thinking and better understanding.”

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of Order, Sir, जब स्पीकर साहिब बैठे बोल रहे हों तो स्पीच करने वाले साहब को बैठ जाना चाहिये ।

अध्यक्ष महोदय : जब मैं खड़ा होऊं तो वह बैठ जाएं लेकिन जब मैं बैठा रहूं तो वह खड़े रह सकते हैं । (When I stand, the hon. Member who is speaking should resume his seat but when I am sitting, he can remain on his legs.)

श्री बलराम दास टंडन : गवर्नर महोदय ने यह भी कहा है कि—

“The functioning of these Regional Committees would set an example for more co-operative thinking and better understanding.”

मेरे ख्याल से This House does not approve of it.

अध्यक्ष महोदय : एक तरफ तो better understanding हुई और दूसरी तरफ रिजनल फारमूला है जो कि Constitution में आ गया है, इसलिये approval या disapproval का सवाल पैदा नहीं होता । (There is better understanding on the one hand and on the other there is the Regional Formula which has been provided in the Constitution. The question of its approval or disapproval, therefore, doesn't arise.)

श्री बलराम दास टंडन : मैं इस तरफ ध्यान दिलाना चाहता हूं कि यह Regional Formula जिस तरह से बनाया गया उस से co-operative thinking and better understanding नहीं हो सकती । मान लीजिये, किसी development के लिये हमें २० ६० मिलते हैं और उस को दोनों committees के लोग बैठ कर बांटते हैं तो क्या होगा कि एक Region वाले कहेंगे यानी पंजाबी रिजन वाले कहेंगे कि चूंकि हमारा क्षेत्र बड़ा है इसलिये हमें development करना ज्यादा जरूरी है और दूसरे रीजन वाले कहेंगे कि चूंकि हमारा क्षेत्र पिछड़ा हुआ है इस लिये २० ६० में से १८ ६० हमें मिलने चाहिये । ऐसी हालत में सरकार दोनों के दरम्यान वाला बंटवारा करेगी और अगर वह मान्य न हुआ तो फिर जब गवर्नर को फैसला करने का मौका

मिलेगा और जब वह दोनों Regions वालों को 10, 10, बाँट देगा तो किसी न किसी को यह कहने का मौका मिलेगा कि हमारे साथ इन्साफ नहीं हुआ। तो मेरे कहने का तात्पर्य यह है कि ऐसे हालात में better understanding कैसे हो सकती है ?

फिर हमारे यहां प्रजातन्त्र का एक खास स्थान है, उस के अन्दर यह है कि जो बात मजोरिटी से पास हो जाती है वह मानी जायेगी। तो यहां पर क्या होगा कि जिस बात के लिये सरकारी बैचिज़ की मजोरिटी वोट होगी वह मानी जाएगी न कि 32 मैम्बरों की राय।

इस के बाद गवर्नर साहिब की बात आती है। गवर्नर साहिब हमारे Constitutional Head हैं लेकिन इन की तो इन्होंने केवल approval ही लेनी है। सब कुछ Treasury Benches ने अपनी मर्जी से वगैर किसी दूसरे को consult किए करना है। तो, अध्यक्ष महोदय, इस ढंग से हमारी सरकार सारे का सारा काम करती है। यह जो राज्यपाल महोदय ने अपने Address में जिक्र किया है कि जब regional committees काम करेंगी तो उस से लोगों में better understanding और co-operative thinking पैदा होगी। मगर मैं कहता हूँ कि यह जो regional committees बनेंगी इन को जिस तरीके से चलाया जाना है उस से लोगों में ज्यादा तफ़रकात बढ़ेंगे और कई बुरे परिणाम निकलने का डर है।

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir. स्पीकर साहिब, क्या Regional Formula पर बहस हो सकती है जिस की कि हाऊस पहले consent दे चुका है ?

अध्यक्ष महोदय : इन की यह मेडन स्पीच है इसलिये मैंने उन को नहीं रोका है।
(I have not interrupted the hon. Member as this is his maiden speech.)

श्री बलराम दास टंडन : मैं स्पीकर साहिब का धन्यवाद करता हूँ कि उन्होंने मुझे हाऊस के सामने अपने विचार रखने का मौका दिया है। मैं आप के सामने यह बात कह रहा था कि यह सारी बातें इस ढंग से बनेंगी कि जो Regional कमेटी की recommendation होगी उस को Governor साहिब ठीक कहेंगे और उन की बात मान ली जायगी चाहे वह सब की भलाई की हो या न हो।

Sardar Ajmer Singh : On a point of order, Sir. The hon. Member has been given a concession by the Chair to speak anything. He should have understood, as you have very politely said, that this discussion is not relevant. If you permit me, Sir.....

Mr. Speaker : He thinks to be taking some concession on account of his nearness to me (Laughter).

Sardar Ajmer Singh : Then Sir, I am justified in saying that the hon. Member is not relevant.

श्री बलराम दास टंडन : स्पीकर साहिब, Regional Formula के बारे में राज्यपाल ने लिखा कि Regional कमेटी के function करने से लोगों में better understanding पैदा होगी।

अध्यक्ष महोदय : आप तो एक ही बात पर सारा वक्त लगा रहे हैं। इस Address में और भी अहम बातें हैं जिन को आप ने अभी तक touch नहीं किया।

(The hon. Member is exhausting his time on one point only. There are so many other important points in this Address which he has not touched so far.)

श्री बलराम दास टंडन : स्पीकर साहिब, जिस के बारे में गवर्नर साहिब ने कहा है better understanding होगी वह एक बड़ी भारी समस्या है। इस के विषय में जो बातें जरूरी हैं उन की ओर मैं हाऊस का और अपनी Government का ध्यान दिलाना चाहता हूँ।

अध्यक्ष महोदय : जिस matter पर हाऊस ने decision ले लिया हो उस पर दोबारा discussion की जरूरत नहीं होती। (The matter on which the House has already given its decision cannot be brought under discussion again).

सरदार आत्मा सिंह : वह सारी discussion irrelevant कर रहे हैं। अभी तो Centre से Rules भी नहीं आए हैं।

श्री बलराम दास टंडन : इसी लिए तो मैं गवर्नमेंट को और हाऊस को उस picture की dark side दिखाना चाहता हूँ। रूल्ज बनाने तो हमारी सरकार ने ही है।

Mr. Speaker : The rules of Regional Committees are to be framed by the President. We have received no such rules so far. Therefore, there should be no discussion on this subject.

श्री बलराम दास टंडन : अध्यक्ष महोदय, जो राज्यपाल जी ने कहा है कि regional committees के काम करने से लोगों में better understanding होगी वह हमें ठीक नहीं मालूम पड़ता और मैं, जो इन कमेटियों के चलने से complications arise होंगी, वे हाऊस के notice में लाना चाहता हूँ। जो इस समय हालात बन रहे हैं उन को हमारी सरकार काम करने से पहले देखने की कृपा करे। किसी काम को करने से पहले यह देखना जरूरी होता है कि उस से नुकसान क्या हो सकता है। अगर हम इस पर विचार न करेंगे तो पंजाब के लोगों में जो भावना पैदा होने वाली है उस का बुरा असर होगा। अभी तक Regional Formula बना नहीं है लेकिन उस से पहले ही हमें Treasury Benches पर बैठे हुए लोग बोलने से रोकते हैं। अभी तक उस की implementation नहीं हुई तो यह हाल है और जब implementation होनी शुरू हो गई तो भगवान जाने हमें कौन से दुर्दशा के दिन देखने पड़ेंगे। इसलिये मैं चाहता हूँ कि आप का ध्यान इस ओर दिलाऊँ। मैं कहूँगा कि हरियाना के लोगों पर भी यह बात ठोसने की कोशिश की गई क्योंकि उन को भी पूछा नहीं गया।

अध्यक्ष महोदय : आप कृपा कर के इस matter को discuss न करें क्योंकि इस पहलू पर हाऊस अपना फैसला दे चुका है और यह मामला आज House के सामने नहीं है। आप नए मैम्बर हैं इसलिये मैं ज्यादा जोर भी नहीं देता। आप पुरानी debates को देखें फिर आप को खुद ही पता चल जाएगा।

(The hon. member may please refrain from discussing this matter as the House has already given its decision on this point. Besides, this matter is not before the House to-day. Since he is a new member I am not strict towards him. He should study the old debates and he would himself come to know about it.)

सरदार करतार सिंह दीवाना : वह तो हाऊस में तलखी पैदा कर रहे हैं।

Shri Balram Das Tondon : I am in the possession of the House, no other member should interrupt me.

अध्यक्ष महोदय : तलखी नहीं होनी चाहिए। आप अपनी स्पीच continue करें।

(There should be no bitterness. The hon. Member may continue his speech.)

श्री बलराम दास टंडन : मैं आप की सेवा में यह कहना चाहता हूँ कि जिन चीजों को मैं आप के सामने रख रहा हूँ अगर उन के बारे में कोई constitutional आपत्ति है तो आप कृपा कर के मुझे बता दें। इस के इलावा जो गवर्नर साहिब ने कहा है कि लोगों में better understanding पैदा होगी और ज्यादा सहयोग पैदा होगा उस के बारे में भी मुझे कुछ बोलने का हक है या नहीं। अगर नहीं तो मैं उस को छोड़ दूँ।

अध्यक्ष महोदय : इसी को तो मैं इतनी देर से सुनता रहा हूँ। जहां तक राज्यपाल के Address में दी हुई बात का ताल्लुक है उस पर आप बोल सकते हैं।

(This is what I have been hearing since long. So far as the points mentioned in the Governor's Address are concerned, the hon. Member can discuss them.)

श्री बलराम दास टंडन : जो बातें इस Address में रखी गई हैं उन से किसी की satisfaction नहीं होती क्योंकि उन के मुताल्लिक किसी दूसरी पार्टी को पूछा नहीं गया। हरियाने के लोगों की मांग थी कि हमारे इलाके में higher education के लिये कालेज खोले जाएं, Technical College खोले जाएं, Medical College खोले जाएं। मगर इस Address में इन चीजों का बिल्कुल जिक्र नहीं है क्योंकि इन के सामने तो एक ही तबके को प्रसन्न करने का सवाल था। इस लिये सिर्फ उन को ही पूछने की कोशिश की गई थी और दूसरों का ख्याल नहीं रखा गया। इन चीजों को देख कर हमारे दिमाग में यह बात आती है कि गवर्नर साहिब ने जो यह बात Address में लिखी है कि Regional Formula की implementation से लोगों में better understanding पैदा होगी वह बात गलत मालूम होती है। मेरा तो यह विचार है कि इस से पंजाब में दोबारा तकसीम की नौबत आएगी और बहुत खींचातानी पैदा होगी।

[श्री बलराम दास टंडन]

दूसरी बात इस में भाषा के मुताल्लिक लिखी गई है। भाषा की बात को देख कर मुझे बहुत दुःख से कहना पड़ता है कि आज जो पार्टी in power है उस ने सारी समस्या को इस ढंग से हमारे सामने रखने की कोशिश की है जिस से एक तबके को प्रसन्नता मिले और दूसरों को ignore किया जाये। यह एक ऐसा प्रश्न हमारे सामने रख दिया है जिस से हम शान्ति और आराम के साथ नहीं बैठ सकते। बताया यह जाता है कि कुछ लोग ऐसे हैं जो पंजाबी का नाम भी नहीं सुनना चाहते और कुछ लोग ऐसे हैं जो हिंदी ज़बान को खत्म करना चाहते हैं। लेकिन बात कुछ और है। इस Regional समिति के विरुद्ध लोग सत्याग्रह करने का विचार कर रहे हैं। हमारी सरकार को इन बातों पर विचार करना चाहिये। अगर हमारी सरकार पंजाब की समस्या को हल करने का इरादा रखती है तो सब लोगों के विचारों का सत्कार करे और उन को satisfy करने का यत्न करे। इस में हम भी पूरा सहयोग देने के लिये तैयार हैं ताकि इसे शान्ति से हल किया जा सके। पंजाब आज दहाने पर खड़ा है और किसी वक्त भी लोगों के जज़बात भड़क सकते हैं। इन चीज़ों को शान्ति से हल करने की आवश्यकता है। कहा गया है कि कुछ लोग हैं जो पंजाबी को खत्म करने पर तूले हुए हैं और इसे देखना तक नहीं चाहते। मैं यह सुन कर हैरान हूं और सवाल होता है कि क्या यही लोग अकेले पंजाबी के ठेकेदार हैं? पंजाबी दरअसल हमारी बोली है और इस बात से कोई भी इन्कार नहीं करता है। यह किसी अकेले भाई की ज़बान नहीं है। यह तो क्षेत्र की बातें हैं और उसी ढंग से हैं जैसे दूसरे क्षेत्रों में हैं और उन के अंदर चलती हैं। जो लोग इस बारे में कुछ एतराज करते हैं वे यही कहते हैं कि यह हमारी बोली तो ज़रूर है मगर हमारे पढ़ने लिखने की भाषा कभी नहीं रही है। वास्तव में बात भी यही है। आज तक तालीम जो मिलती रही वह या तो अंग्रेज़ी में, या उर्दू में या हिंदी में। पंजाबी भी अगर पढ़ी गई तो वह भी उर्दू या हिंदी लिपि में। लेकिन आज एक दम पंजाब में पंजाबी गुरुमुखी script में ठोंसी जा रही है। जनता यही कहती है कि ऐसी चीज़ों में ज़बर-दस्ती नहीं होनी चाहिए। इसे ठोंसने की कोशिश न करें। हिंदी हमारी राष्ट्रभाषा है इस लिये इस का गला न घूटा जाए। हर कोई अपनी ज़रूरत के मुताबिक जो भाषा पढ़ना चाहे पढ़े और उस को खुली छुट्टी होनी चाहिए। मगर यहां कहा जाता है कि मर्ज़ी का तो यहां सवाल ही नहीं। यह तो ठोंसी जावेगी। चाहिए तो यह था कि प्यार और प्रेम से बात को समझाते लेकिन ऐसी बात नहीं हुई है। यहां पर तो ज़बरदस्ती लादने की कोशिश की गई है। आज क्या हो रहा है? गुरुमुखी district level की भाषा बना दी गई है। मुझे इस मौका पर एक अंग्रेज़ प्राईम मिनिस्टर की बात याद आती है जिस ने कहा था कि हम ने हिन्दुस्तान को जहां बहुत सी चीज़ें दी हैं वहां एक चीज़ बहुत ही महत्व की है। कोई तो कहता है कि अंग्रेज़ों ने रेलें दी, कोई कहता है कि नहरें दीं और कोई कहता है कि तार और टैलीफोन दिया। मगर, वह कहने लगा, कि मैं तो समझता हूं कि हमने सब से बड़ी चीज़ जो दी है वह है एक भाषा। हिन्दुस्तान में कई भाषाएं बोलो जाती हैं मगर एक दूसरे की बात को समझने के लिये एक भाषा अंग्रेज़ी दे दी गई है। दरअसल यह बात जो कही गई बिल्कुल सही है। चाहे कोई कश्मीरी बोलता हो, हिंदी बोलता हो, पंजाबी बोलता हो, गुज-

राती या मराठी बोलता हो, और चाहे कोई भी जबान बोलता हो अगर इकट्ठे मिलें तो एक दूसरे को समझने के लिये अंग्रेजी का सहारा लिया जाता है। अगर यह भाषा न होती तो हिंदुस्तान के लोग कोशिश करने के बावजूद भी एक दूसरे को समझ न सकते। अंग्रेज ने अपने शासन-काल में अंग्रेजी common language बनाई ताकि हम एक दूसरे की बात को समझ सकें। कहने को तो Constitution में कहा गया है कि Hindi will replace English लेकिन यहां हमारे पंजाब में district level पर सारे का सारा काम पंजाबी में होगा। लोगों के 95 फीसदी जो काम होते हैं वे district level तक ही होते हैं। मगर यह चीज बगैर सोचे समझे और तमाम लोगों की राए लिए बिना ठोसी गई है। मैं अर्ज करूंगा कि इस तरह करने से और एक भाषा न होने से देश की एकता खत्म हो जावेगी जिस एकता को कि अंग्रेज ने अंग्रेजी के साथ स्थापित किया। वह भी हंसी उड़ाएंगे कि देखो इन की अपनी एक भाषा नहीं है जिस से इकट्ठे मिल सकें और बात चीत कर सकें। आज तक medium of instruction अंग्रेजी रहा है। चाहे आप Economics पढ़ते हैं या और कोई मजमून तो उस में यही common language है। मगर अब देखें कि क्या होगा? बड़े २ अफसरान हैं, मिलेटरी के अफसरान हैं। उन के बच्चे पढ़ते हैं। अगर किसी की transfer यहां से बम्बई हो जाती है तो उस के बच्चे तभी पढ़ सकेंगे जब कि वे चार पांच साल लगा कर पहले गुजराती या मराठी सीखेंगे या पढ़ेंगे। जब तक वे सारी की सारी भाषाएं नहीं पढ़ सकते कोई subject नहीं पढ़ सकेंगे क्योंकि पता नहीं फिर अगले साल कहां की transfer हो जाए। इन्हीं बातों को सोच विचार कर अंग्रेजों ने अंग्रेजी जबान से सारे देश को, एक प्रान्त को दूसरे प्रान्त के साथ जोड़ दिया। मैं आप को चेतावनी देता हूं कि अगर आप इन बातों को ध्यान में न रखेंगे और इसी तरह जबरदस्ती करेंगे तो आप देश की एकता को नष्ट कर देंगे और इसे भाषाई टुकड़ों में बांट कर देश को बरबाद करके रख देंगे। पंजाब के अन्दर आसानी से एक भाषा फारमूला लागू हो सकता था मगर ऐसी बात नहीं हुई। पंजाब को दो हिस्सों में काट दिया गया है। आज जब पंजाब में बच्चों के parents कहते हैं कि ये दोनों भाषाएं हमारी अपनी है और हम इन दोनों को जैसा चाहेंगे अपने तरीके से और अपनी आवश्यकता के अनुसार अपने बच्चों को पढ़ाएंगे। लेकिन फिर मुझे पता नहीं लगता कि यह चीज लोगों पर क्यों ठोसी जा रही है? अगर यही चीज चंडीगढ़ में हो सकती है तो फिर सारे प्रान्त में क्यों नहीं हो सकती है? इस लिये, अध्यक्ष महोदय, मैं आप के द्वारा गवर्नमेंट से निवेदन करूंगा कि इस बात को हल करने की और आपस में मिल कर बैठने की कोशिश करें। मैं अपनी संस्था की तरफ से कहता हूं कि हम इस समस्या को हल करने के लिये पूरा २ सहयोग देंगे।

मैं अब एक और बात की ओर आप का ध्यान आकर्षित करना चाहता हूं। यहां इस Address में कहा गया है कि कृषि के लिये बड़ी २ योजनाएं और प्लान बनाए हैं और बहुत से प्रयत्न करेंगे। इस सम्बन्ध में मैं इतना ही कहूंगा कि यह ठीक है कि बहुत से प्लान बन रहे हैं मगर हमें सोचना चाहिये कि आया यह जो प्लान चल रहे हैं और डैम बन रहे हैं.....

अध्यक्ष महोदय : आप ने अब काफी समय ले लिया है। आप पहले ही दुगना समय ले चुके हैं मगर अब आप प्लानों की तरफ आने लगे हैं। अब तो आप को समाप्त करना चाहिए।

(The hon. Member has taken sufficient time. In fact he has already taken double the time but now he has started discussing the Plans. He should now finish his speech.)

श्री बलराम दास टंडन : मुझे आप चन्द मिनट और दें। मैं अर्ज कर रहा था कि . . .

अध्यक्ष महोदय : मैं 25 मिनट तक आप का इन्तज़ार करता रहा कि कब आप इन चीज़ों की तरफ आएंगे। अब आप बजट पर बोल लेना।

(I have been waiting for the last 25 minutes as to when the hon. member would touch these points. He can now speak on them during the general discussion of the Budget.)

श्री बलराम दास टंडन : मैं अध्यक्ष महोदय, सिर्फ़ एक दो बातें कह कर बैठ जाऊंगा। सो यह जो बातें इस में दर्ज की गई हैं मैं इन के बारे में इतना कहना चाहता हूँ कि हमें जो भी योजनाएं बनानी हैं वे अपने ढंग से और अपनी समस्याओं को देख कर उन के मुताबिक बनानी चाहिए। हमें अपनी समस्याओं को सिर्फ़ अपने ढंग से हल करना चाहिये न कि हम देखें कि अमरीका कैसे कर रहा है और रूस किस ढंग से कर रहा है। अगर हम ऐसा नहीं करते और अंधाधुंध दूसरों की नकल करना शुरू कर देते हैं तो हम हल करने की बजाए और बहुत सी कठिनाइयां उत्पन्न कर लेंगे। एक साधारण व्यक्ति जब अपने घर में रेडियो सुनता है तो बड़ी अच्छी २ प्लान की बातें आती हैं। जब वह अखबारें पढ़ता है तो बड़े २ सुन्दर नकशे योजनाओं के इन में पढ़ता और देखता है। तो ये सारी की सारी तरक्की की बातें सुन कर और पढ़ कर बड़ा प्रसन्न होता है। मगर जब वह अपने घर की चार दीवारी के अन्दर कदम रखता है और अपने घर का नक्शा देखता है तो उसे हैरानी और निराशा होती है। प्लान तो बड़े सुन्दर हैं मगर घर में खाने के लिये दाने नहीं मिलते। आज गेहूँ का भाव 18 और 20 रुपए मन तक चला गया है। इन बातों को देख कर एक साधारण आदमी हैरान होता है और सोचता है कि क्या रेडियो की बात ठीक है, अखबार की बात ठीक है या जो कुछ वह अपनी घर की चार दीवारी के अन्दर देखता है वह ठीक है। इस का सब से बड़ा कारण यह है कि हम अपने ढंग से नहीं चल रहे हैं। हम दूसरों को देखते हैं कि वह क्या कर रहे हैं और फिर बगैर सोचे समझे उस की नकल करने लग जाते हैं। भारत की आबादी 36-37 करोड़ की है मगर रकबा थोड़ा है। आस्ट्रेलिया की आबादी हमारी आबादी का तीसरा या चौथा हिस्सा होगी मगर रकबा दुगना है, अमरीका की हम से आधी आबादी है मगर रकबा बहुत ज्यादा है और इसी तरह आप रूस को लें, उस की आबादी आधी होगी मगर रकबा आप देखें कि कितने गुना ज्यादा है। उनको अपनी ज़मीन को हरा भरा देखने के लिये इस बात की आवश्यकता है कि वह मशीनरी का प्रयोग करें। वहां इतने आदमी ही नहीं कि वह ज़मीन पर काम कर सकें। मगर हमारी समस्या बिल्कुल इस के उलट है। यहां आदमी ज्यादा है और ज़मीन कम है। इस नाते से हम जो प्लान बनाएं उस में यह सोचना पड़ेगा कि किस तरह हम ज्यादा से ज्यादा लोगों को काम दे सकते हैं। अगर लोगों को काम नहीं मिलता

तो वे भूखे ही मरेंगे। वे अपना शरीर तक बेचते दिखाई देंगे क्योंकि जैसा कि कहा गया है कि:-

“पेट न पईयां रोटियां
ते सभे गल्लां खोटियां”

रोटी के लिये और अपना पेट भरने के लिये इन्सान सब कुछ कर बैठता है। साधारण व्यक्ति रोटी चाहता है। अगर उसे यह भी न मिले तो फिर उस का moral कहां जाएगा और उस की education का क्या बनेगा? मैं आपको एक और बात बताता हूँ। एक patient है उसे दवाई चाहिये। बीमारी की तशखीस करने के लिये डाक्टर है और दवाई देने के लिये chemist भी है। मगर patient फिर भी मर रहा है। उस के साथ डाक्टर भी मर रहा है और chemist भी। यह सब क्यों? Patient इस लिये मर रहा है कि उसे अपना पेट भरने के लिये दाने नहीं मिलते तो दवाई के लिये पैसे कहां से लाए। डाक्टर इस लिये मर रहा है कि उस के पास मरीज नहीं जाते। Chemist इस लिये भूखा मर रहा है कि उस के पास दवाई खरीदने कोई नहीं जाता। तीनों एक दूसरे के बिना मर रहे हैं। जब तक साधारण आदमी को काम नहीं मिलता तब तक इसी तरह का हाल रहेगा। जब एक ट्रैक्टर चलता है तो वह 40 आदमियों को बेकार कर देता है। जिस भूमि से 40 आदमियों का पेट पलता है वहां एक आदमी ट्रैक्टर से काम चलाता है। वैसे देखा जाए तो इस में कोई बुरी बात नहीं। मगर बात यह है कि अगर 40 आदमियों को बेकार करते हैं तो उन को कोई दूसरा काम भी दें ताकि वे रोटी कमा सकें। ट्रैक्टर का उसी समय प्रयोग करना चाहिए जब कि हम बेकार हुए लोगों को काम देने का मुनासिब प्रबन्ध कर सकें। इस लिये हमें इस मामले में अमरीका या रूस की नकल नहीं करनी चाहिए। हमें अपनी बीमारी को देख कर उस के मुताबिक ही इलाज करना चाहिये। अगर हमने ऐसा न किया तो हमारे यह कृषि प्लान सफल नहीं हो सकते और हमारे सिर पर एक भारी विपत्ति आएगी।

इस Address में व्यापारियों के बारे में भी कहा गया है। लेकिन आज दिन बदिन जो legislation आ रही है, sales tax, inter-state sales tax और दूसरे.....

अध्यक्ष महोदय : आपने तो ऐसा किया है कि जिस तरह एक student ने इमतिहान में एक ही सवाल पर सारा वक्त लगा दिया हो। आप को बोलते आध घंटा हो गया है (हंसी)।

(The hon. member seems to have acted like a student who exhausted the whole time in solving one question only in the examination. He has already spoken for half an hour.) (Laughter)

श्री बलराम दास टंडन : अध्यक्ष महोदय, मैं आप का समय देने के लिये धन्यवाद करता हूँ। गवर्नर साहिब के Address में बहुत बातें हैं और उन को अच्छी तरह discuss करना बहुत जरूरी है

4 p. m.

अध्यक्ष महोदय : और मॅबर साहिबान भी बोलना चाहते हैं। (There are other hon. Members also who want to speak.)

श्री बलराम दास टंडन : बहुत बेहतर, श्रीमान् जी, धन्यवाद।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ, ਜਨਰਲ) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ...

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਭਾਸ਼ਨ 15 ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਓਗੇ । (I think the hon. Member will finish his speech within 15 minutes.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋ ਗਈ । ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਕੁਛ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਹਾਂ । ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ irrelevant ਸਪੀਚ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਵੀ

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟੇਰੀਅਨ ਹੋ । (The hon. member is an old parliamentarian.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਹਾਂ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣਾ ਪਰ ਅੱਜ ਨਵਾਂ ਬਣਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਨੀ concession ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਰੁਖ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਵਰਨਾ ਮੈਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਕਰਦਾ ।

ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਸੈਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅੱਜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਸੈਸ਼ਨ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਐਡਰੈਸ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਝਾਤੀ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਵਾਅਦੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਜਨਤਾ ਕੋਲੋਂ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਆਏ ਹਾਂ । ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ, ਹਰ ਇਕ candidate door to door ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਗਏ ਹਨ ਐਂਡ ਅਸੀਂ fresh ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁਛ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹਨ, ਨਿਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਕੀ ਘਾਟੇ ਹਨ, ਕੀ ਕਮੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਗੇ ਰਖਣੀਆਂ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਹ ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਹੱਲ ਕਰੇ । ਅਸਲ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ । ਬਾਕੀ, ਪਹਿਲੇ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਪਿਛਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸੈਸ਼ਨ ਸੀ । ਨਵੀਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਮੁੜਕੇ ਐਡਰੈਸ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ । ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਖਾਸੀ ਸਰਵਿਸ ਕਰਾਂਗੇ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀਏ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜਨਤਾ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਉਹੀ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਛੇੜਦੇ ਰਹੇ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਸਨ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੱਲ ਦੁੱਭਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ constitutionally ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਵੈਸੇ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ criticise ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੈਂਬਲੀ proper place ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ constitution ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਫੇਰੀ irrelevant ਗੱਲ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ

ਚਾਹੁੰਦਾ ਲੇਕਨ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਵੇਸਲਾ ਪਿਛਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਸਲੇ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਇਸ ਉੱਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨਾ ਔਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਹ ਜਨਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਗਲਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਪਿਛਲੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪਾਸ ਹੋਇਆ, ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੱਲ ਪਿਛਲੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੋਇਆ। ਔਰ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਕੁਲ 154 ਸੀਟਾਂ ਵਿਚੋਂ 118 ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਜਿੱਤਣਾ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹੈ। (Loud applause) ਔਰ ਪਿਛਲੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹਨ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ best ਹੱਲ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦਾ best ਹੱਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲੇਕਨ ਅਜ ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਕਿ ਕੁਝ ਸਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਮ ਖਿਆਲੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਪੁਛਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਮਝਣ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਇਕ ਸੱਜਣ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਕੇ ਮਸਲ ਦਾ ਹਲ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਕ ਇਕ ਸੱਜਣ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਲਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਹਲ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਯਤਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਸਜਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (Hear, hear) (Thumping) ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਕਹਾਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਮਜਬੂਰਨ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਫਿਰਕੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਰੁਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਮ ਖਿਆਲੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਪਿਛਲੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ cent per cent ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦੇ ਹੱਲ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹਨ। ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਲੋਕ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਛੇੜਨਾ, ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਛੇੜਨਾ ਗਲਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੀ ਸਪੀਚ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਾਂ ਇੰਜ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਬੈਠੇ ਹੋਈਏ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਨਾ ਦੀ ਮਿਉਂਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਤਕਰੀਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਲੋਕ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਛੇੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੋਠ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ services ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ drag ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨਾਲ corruption ਵਧਦੀ ਹੈ ਅਤੇ Services ਵਿਚ ਅਫਰਾ ਤਫਰੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਰ ਮੁਚ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਨਿਜ਼ਾਮ clean ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ clean ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਇਖਤਲਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਐਸੇ ਤਰੀਕੇ ਸੋਚੇ ਜਾਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਵੀ ਸਹੀ ਰਹੇ, ਉਹ ਸਹੀ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਅਤੇ ਸਹੀ ਇਕਦਮ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰਖੇ, ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ Services ਤੋਂ ਠੀਕ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਜਨਤਾ ਦੇ ਪਾਸ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਜੋ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਨ ਲਿਖੀਆਂ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹਨ ਉਹ ਲਿਖੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨੀਅਤਨ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਨੀਅਤਨ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਵੀ ਕਈ ਕਮੀਆਂ ਅਤੇ ਗਲਤੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਨਤਾ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਤੋਂ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੰਦ ਇਕ ਗੱਲਾਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਨਤਾ ਦੁਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਲ ਢੂੰਡਣਾ ਸਾਡਾ ਵਰਜ਼ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਨਵੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਸੂਏ ਨਿਕਲੇ ਹਨ ਉਥੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪੁਲ ਬਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੇ ਬਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗਲਤ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਵਿਚ ਸਖ਼ਤ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜੀ ਲੈ ਜਾਣ ਵੇਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘਰ ਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਲਿਆਣ ਵੇਲੇ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਨਤਾ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਲੇਕਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਮੁਤਲਿਕਾ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਲੋਕ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਪੁਲ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਥਾਂ ਦਾ survey ਕਰਕੇ ਪੁਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਨਹਿਰ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗਲਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਦੂਜੀ ਗਲ ਜਿਸ ਵਲ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਹੈ cattle ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ stray cattle ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਐਨੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ agriculturists ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਦੋ ਸੌ ਗਊਆਂ ਦਾ ਰੇਵੜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਵੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕਧਰੇ ਲੇ ਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮਾਨਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ, ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੌਰੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮਵੇਸ਼ੀ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਕਮਾਈ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਗਊ ਹਤਿਆ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਾਸਤੇ

ਜਿਹੜਾ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਵੇਸ਼ੀ ਖਾ ਜਾਣ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਲੱਖਾਂ ਮਣ ਅਨਾਜ ਜ਼ਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ cattle slaughter ਬੰਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਵੇਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਇਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਵੇਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਉਥੇ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ utility ਹੋਵੇ। ਇਹ stray cattle ਕਈ ਤੇ rubbish ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਖਬਾਰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਅਖਬਾਰ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਗਊ ਨੇ ਇਕ ਜ਼ਨਾਨੀ ਦਾ ਦੋਪਟਾ ਖਾ ਲਿਆ ਤੇ ਡੰਡੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਨੇ ਦੁਪੱਟੇ ਨੂੰ ਨਾ ਛਡਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ do not let things go astray as stray cattle.

ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਮੈਂ Political Sufferers ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੰਝ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫਲਾਣੀ ਤਾਰੀਖ ਤਕ ਆਪਣੀਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਭੇਜ ਦੇਣ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ Political Sufferers ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ relief ਵਾਸਤੇ ਦਰਖਾਸਤ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਇਮਦਾਦ ਲਈ ਮੰਗ ਕਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ self-respect ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਗਲ ਹੈ। ੨੫/੩੦ ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਲੈਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਪਰ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਉਹ relief ਲੈਣ ਲਈ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰੋ ਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ pending ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਲਦੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ relief ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਹਿਰਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੇਮ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਵਾਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਕੁਝ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ Sem Division ਅਲਹਿਦਾ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਕੰਮ ਐਨਾ slow ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬੁਢਾ ਦਰਿਆ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੇਮ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਨਹਿਰ ਦਿਆਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ Sirhind Canal ਤੇ ਬੁਢਾ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਚੌੜਾ ਕਰ ਦਿਓ ਤਾਂ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਸੇਮ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਜਵਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਹਾਲੇ estimates ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਵਜ਼ੀਰ ਮੁਤੱਲਕਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Overseer ਤੇ ਠੰਕੇਦਾਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਰਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ Sem ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਠੰਕੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਅਧਿਕ ਅਧ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਮੰਤਰੀ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਆਪਣਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ।

ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ wild animals ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਬੇਹੱਦ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਵਚਾਰੇ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਇਹ ਪਸ਼ੂ ਐਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਮੈਂ ਉਚਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਸਕੂਲ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਖੋਲ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਹੋਂ ਤਕ ਸੜਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ 50,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਸੜਕ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਗੇਂ ਬਰਸਾਤ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਮੀਂਹ ਨਾਲ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਏਗੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸੜਕਾਂ ਨਾਲ link ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ produce ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸਕਣਗੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ electricity ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ tube-wells ਕਾਫੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹਨ। ਪਰ ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਅਰਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਾਲੇ ਤਕ ਚਾਲੂ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਇਕ tube-well ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਲਗ ਭਗ 30,000 ਰੁਪਿਆ ਲਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਉਹ rate per unit ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਸਰਕਾਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। Industrial purposes ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਬਿਜਲੀ ਪੰਜ ਪੈਸੇ per unit supply ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਸਰਕਾਰ 4 ਜਾਂ 5 ਆਨੇ per unit charge ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ ਕਿ ਐਨਾ ਰੁਪਿਆ ਲਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਰੇਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ ਤੇ tube-wells ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਧੁਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਖਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਉਹ ਹੀ rate charge ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਬਜਾਨਵ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਆਮ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ unemployment ਬਹੁਤ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਗਰੀਬ ਜਵਾਨ ਦਸ ਜਮਾਤਾਂ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਵਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ, ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਲਰਕਾਂ

ਦੀ ਭਰਤੀ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਖਰਾਬੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗੀ। ਸੋਚ ਸਮਝ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨ ਜੋ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨੌਜਵਾਨ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਬੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਦਸ ਕੇ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ employment ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤੇ they will take to anti social ideas। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ideas ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਸਰੂਫੀਅਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ problems ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਇਕ vital problem ਹੈ ਇਸ ਵਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਤੱਥਜੋਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਕਲ voters ਬੜੇ ਜਾਗ੍ਰੂਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਮੈਂਬਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਲੋਕ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਐਨਾ ਬੋਝ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ। Betterment tax ਤੇ cycle tax ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਫੇਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂਗਾ ਪਰ Local Bodies ਨੇ ਵੀ ਕਈ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ ਬਕਰੀ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਲੈ ਜਾਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ੨ ਆਨੇ ਰਾਹਦਾਰੀ ਟੈਕਸ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੁਰਗੀ ਤੇ ੧ ਆਨਾ ਟੈਕਸ ਲਗਦਾ ਹੈ ਖੱਟੀ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਪਰ ਤੇ ਬੇਸ਼ਕ ਸਰਕਾਰ ਟੈਕਸ ਲਾ ਦਏ ਪਰ ਮਹਿਸ਼ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਟੈਕਸ ਲਾ ਦੇਣਾ ਕਿਥੋਂ ਦਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੈ।

ਜੇ ਗੱਡਾ ਲੰਘਾਓਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਚੁਆਨੀ ਲੈ ਲਓ। ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਿਜਾਬਤ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਭਿ ਜਦੋਂ ਜੱਟ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਨਸ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕੀ ਬਝਤਾਓ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ cotton mill ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਖੰਨੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮੰਡੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਡੀ ਵਾਲੇ ਗੱਡੇ ਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰਕੇ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਜੋਖਣ ਲਗਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਇਕ ਪਲੀ ਉਤੋਂ ਲਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਓਹੀ, ਪਰ ਉਹ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਥੱਲਿਓਂ ਤੇਰਾ ਮਾਲ ਖਰਾਬ ਨਿਕਲੇਗਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਗਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਖੜੇ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਮੁਲ ਘਟਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ੨ ਰੁਪਏ ਛੀ ਮਣ। ਕਈ ਮਾਰਕਿਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਈ ਮਾਰਕਿਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀਆਂ ਸਮਝਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਬਾਹਰਲੇ ਜ਼ਿੰਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਭਾ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਭਾ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਮਾਲ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ, ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਟੈਕਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਟੈਕਸ ਜਾਂਦੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਨੇ, ਐਰ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਪੈਂਡੂ ਜਨਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਦਾ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਕੀ ਜਵਾਬ ਹੈ ? ਕੋਈ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ, ਗੱਡਿਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ। ਇਹ ਰੁਪਏ ਏਥੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਖਰਚ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਏਸ ਜਨਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਬਾਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ—

(ਟੱਲੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼)

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਟੱਲੀ ਤੋਂ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ—ਫੇਰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ, ਬਜਟ ਵੇਲੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਓ। ਜਨਤਾ ਦੇ ਸੁਖ ਲਈ, ਜਨਤਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਮਜ਼ਹਬੀ ਵਿਰਕਾਦਾਰੀ ਦੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਦੂਜੇ ਦੀ ਕੋਈ ਤਮੀਜ਼ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਕੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਬੜਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਰਾਏਕੋਟ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ Address ਨੂੰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਮੈਂ ਇਸ Address ਵਿਚ ਹਰ ਉਹ ਗੱਲ ਲੱਭੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ sound economic footing ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਔਰ ਦਸਤਕਾਰੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦੰਗ ਨਾਲ ਹਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਔਰ ਜਿਹੜਾ tenancy ਦਾ ਸਵਾਲ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਮੁਕ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਉਂ ੨ ਵਕਤ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਿਉਂ ੨ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਈ ਇਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵੀ point out ਕਰਾਂਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ burning question ਸੀ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਏਥੇ discuss ਹੁੰਦਾ ਔਰ ਮੌਜੂਦਾ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ, ਜੋ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਏਥੇ ਹਿੰਦੀ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਰੋਲਾ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਔਰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ tension ਵਧਦੀ ਰਹੀ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ tension ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਔਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ੨ ਗਲਾਂ ਸੋਚ ਸਕਾਂਗੇ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਨਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਤੇ ਯਕੀਨ ਰਖਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਅਤੇ ਨਾ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ, ਉਹ ਲੋਕ ਇਸ ਸਵਾਲ ਉੱਤੇ, ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵਕਤ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁਹਾਫ਼ਜ਼ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਕਰਾਂਗੇ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲੇਨ ਔਰ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਗਲਾਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕੁਝ sugges-
tions ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲੀ ਗਲ ਇਹ ਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਵਿਚ ਤਬ

ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਘਟਦਾ, landless ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਘਟ ਜਾਂਦਾ, ਸਾਡੇ ਇਹ ਮਸਲੇ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਛੁਤ ਛਾਤ ਦਾ ਮਸਲਾ, ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਜਿਹੜੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੇਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹ ਮਸਲੇ ਓਨਾ ਚਿਰ ਤੱਕ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਇਕ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜੋ cottage industries ਨੇ ਉਹ ਬੜੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਚੱਲੀਆਂ ਜਾਣ। ਔਰ cottage industries ਦੇ ਮਸਲੇ ਵੱਲ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਏਸ Address ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਕੁਝ ਕਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿੰਨਾਂ small-scale ਔਰ large-scale industries ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ cottage industries ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੀ heavy industry ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਜੇ ਇਕ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜ ਜਾਂ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ capital invest ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਜੇ ਅਸੀਂ small-scale industry ਉਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋ ਯਾ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆਂ per ਮਜ਼ਦੂਰ invest ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੀ cottage industry ਹੈ ਅਗਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਯਾ ਦੋ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਯਾ ਚਾਰ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦਾ capital invest ਕਰਕੇ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਦੇਹਾਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿਚ ਵੇਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਐਸਾ ਤਰੀਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਕਿ cottage industry ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ।

ਅਸੀਂ tenancy ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਟ ਗਿਆ। Tenants ਔਰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ relations ਅੱਛੇ ਹੋ ਗਏ ਨੇ। ਇਕ ਗਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ agricultural production ਉਤੇ ਏਸ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਅਗਰ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇ ਜੋ 20, 30 ਜਾਂ 50 ਬਿੱਘੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸ ਨੇ ਵਾਹੁਣ ਲਈ ਲਈ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਖੂਹ ਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਡਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਖੂਹ ਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਮੌਕਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ socialistic ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਉਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਛੁਹਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਭੀ ਕਾਨੂੰਨ ਐਸੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਐਸੇ ਸਵਾਲ ਹਲ ਕਰਨ, ਉਹ ਆਉਣਗੇ। ਜਿਉਂ ੨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਉਂ ੨ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਦਾ ਅਤੇ ਜਿਉਂ ੨ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਔਰ ਐਸੇ ਮਸਲੇ ਹਲ ਹੋਣਗੇ ਤਿਉਂ ੨ ਸੋਸ਼ਲ ਭਲਾਈ ਦੇ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਗੇ ੨ ਚਲਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਪੰਪਸੂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ Land Tenancy Bill ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਠੀਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਨੇ।

ਸਾਡੇ ਏਸ Address ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣੇ ਨੇ। Co-operative farming ਦੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ, Co-operative credit ਦੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੇ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ co-operative ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ

[ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ]

ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ cottage industry ਦਾ ਕੋਈ ਸਿਲਸਿਲਾ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੇ ਦੇਹਾਤੀ ਕਿਸਾਨ ਨੇ, ਉਹ ਗਰੀਬ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਗੈਰ ਇਨ੍ਹਾਂ co-operative credit ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ ਐਂਡ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ credit ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਉਥੇ ਕੁਝ ਤਕੜੇ ਆਦਮੀ ਨੇ, ਕੁਝ intelligent ਨੇ, ਐਨੇ ਅਕਲਮੰਦ ਐਂਡ ਸਿਆਣੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹ ੨੦, ੨੫ ਜਾਂ ੩੦ ਜਣੇ ਰਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਇਕ co-operative society ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਐਂਡ credit society ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਐਂਡ ਉਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈ ਕੇ ਕੰਮ ਚਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਜਿਹੜੇ ਕੰਗਾਲ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੀਆਂ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਨੇ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਚਾਲਾਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ co-operative ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮੋਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਵੱਲ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਮੈਂ consolidation ਦਾ ਮਸਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। consolidation ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਥੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ, ਏਥੇ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ co-operation ਵੱਲ ਨੂੰ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਤੁਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਕ ਦੇਹਾਤੀ ਪਿਛੇ 56,57 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ co-operative farming ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ, Russia ਵਾਲੇ co-operative farming ਜੇਕਰ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਚਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ co-operative farming ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। Consolidation of Holdings ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਲਈ ਨਿਹਾਇਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਇਹ ਬੰਦੋਬਸਤ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨੁਕਸ ਜੋ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ implementation ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨੁਕਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ Scheduled Castes ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਰੋਹ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਟੈਇਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੀ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਈਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਵਿਆਦਾ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਤਕਲੀਫ਼ ਹਨ। Health Officer ਅਤੇ Sanitation ਵਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਨ ਕਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 40,50 ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕੰਮ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਉਪਰ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਗੇ ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਕ ਕੰਮ ਵੀ

ਮਾੜਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਲਸੇ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ propaganda ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਮਾੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਢਲਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰਫ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਥੇ Consolidation ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ Scheduled Castes ਨੂੰ provided ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਦੇ ਅਗੇ Governor ਸਾਹਿਬ ਦੇ Address ਵਿਚ Prohibition ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ। Prohibition ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਪਾਸੇ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ Prohibition ਦਾ ਵੀ Law and Order ਉਪਰ ਉਲਟਾ ਅਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। Prohibition ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਲੋਕ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਕਢਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਕ Conference ਤੇ ਗਏ ਉਥੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਕਢੀਏ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਪਕੜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਕਿਉਂ ਕਢਦੇ ਹੋ, ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੀ cottage industry ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਭੁਖੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹਨ। Large Scale ਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਕਢੀ ਜਾਵੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਹ suggestion ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਨੋਬਾ ਜੀ ਦੇ Prohibition ਦੇ ਪਰੋਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਅਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੀਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਵੱਗ ਨਾਲ Prohibition ਦਾ ਕੰਮ ਅਗੇ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਤਬਾਹ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਥਾਣਾ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ Prohibition ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇਸ cottage industry ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਬਾਕੀ Scheduled Castes ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 21% ਨੌਕਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ reserve ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਤੋਂ 1,000 ਵਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਆਈ ਜਿਸ ਨੇ ਐਸਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਜਿਹਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। (cheers) ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ Political Party ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਵਕਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ Political Party ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ, ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਹੈ

(Interruption)

Mr. Speaker : Order please.

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਹੈ
(Interruptions)

Mr. Speaker : Order Please.

ਆਪ ਲੋਗ ਆਪਸ ਮੈਂ ਬਾਤੋਂ ਕਰਨੇ ਨਹੀਂ ਆਏ । ਆਪ ਧੜਕਾ ਕੇ ਬੋਲਨੇ ਕੇ ਲਿਧੇ ਆਏ ਹੋ, ਆਪ ਬੋਲੋ । ਆਪਸ ਮੈਂ ਸਲਾਹੁੰ ਸਤ ਕਰੋ ।

(Order please. The hon. Members have not come here to talk to each other. They have come to address the House and they should do so. They should not enter into discussion with each other.)

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀ 100 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ 50 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਐਨਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਸ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਅਤੇ Scheduled Castes ਦੇ ਮੁਢਾਦ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਇਹ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਪਰ ਕਹਿਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਹਾਊਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਗਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਗੋਰਮਿੰਟ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

(It is true that the Congress Party is doing a lot. But there is a way of saying things. There is a difference in saying things outside and inside the House. The hon. Member can say that the Government has done a lot for the Harijans).

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਹੈ ਉਹ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਡਿਗਿਆ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚੁਕਣ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਹੈ । ਇਹ ਫਿਲਾਸਫੀ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ । ਦਬਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਤੇ ਕੁਚਲਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚੁਕਣ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਅਜ ਦੋਰ ਕਿਸੇ ਗੋਰਮਿੰਟ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ scheduled castes ਵਾਸਤੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਬੋੜੀ improvement ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਉਹ improvement ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ 21 ਵੀਂ ਸਦੀ ਨੌਕਰੀਆਂ scheduled castes ਲਈ reserve ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਬੋੜਾ ਹੋਰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਅਜ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 50 ਵੀਂ ਸਦੀ ਪਟਵਾਰੀ ਅਤੇ 50 ਡੀ ਸਦੀ constables, scheduled castes ਵਿਚੋਂ ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ constables law and order ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਟਵਾਰੀ ਬਹੁਤ important ਆਦਮੀ ਹਨ । ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਉਪਰ

ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵੇਸਲੇ ਦੇ ਫਲ ਰੂਪ Scheduled castes ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬੜਾ confidence ਆਏਗਾ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ । ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੀ suggestion ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਪਟਵਾਰੀ ਅਤੇ 50 ਫੀ ਸਦੀ constables scheduled castes ਵਿਚੋਂ ਲਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਥੇ ਜੇਕਰ 50 ਫੀ ਸਦੀ Teachers ਵੀ scheduled castes ਵਿਚੋਂ ਲਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਕ ਤਾਂ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਵੀ ਕਾਫੀ ਪਰਚਾਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ scheduled castes ਵਿਚੋਂ teachers ਵੀ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਲਏ ਜਾਣ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫਤ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਪਿਛੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ Local Governments ਬਣ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ Development agencies ਬਣ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ Development agencies ਨਹੀਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ । ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾ ਚਾਅ ਅਤੇ ਚੋਸ਼ ਖਰੋਸ਼ ਸੀ ਉਹ ਹੁਣ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵੀ ਗੋਰਮਿੰਟ ਦੇ ਬਾਕੀ Institutions ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਸੂਬੇ ਵਿਚ illiteracy ਬਹੁਤ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੰਚ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਕੰਮ secretaries ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ secretaries ਹਨ ਉਹ ਤਨਖਾਹ ਤਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪਰ discipline ਵਲੋਂ ਉਹ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ ਅਤੇ District ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਚੁੰਕਿ ਉਹ ਤਨਖਾਹ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ dismiss ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ secretaries 3, 3 ਅਤੇ 4, 4 ਮਹੀਨੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ । ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ against action ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ suggest ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ Secretaries ਹੋਣ ਉਹ Government Servants ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਜਿਹੜੇ funds ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਾਫੀ ਨਾ ਹੋਣ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰਾਂ ਕੋਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਦਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ secretaries ਨੂੰ ਤਨਖਾਹਾਂ ਉਥੋਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਉਹ ਗੋਰਮਿੰਟ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਿਮ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਐਨੀ ਹੀ ਰਵੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੂਰੀ ਤੋਰ ਤੇ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਵੀਹ ਦੁਪਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? [ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ ਵਲੋਂ ਘੰਟੀ ਤੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਗਏ]

ਬੀਬੀ ਖਰਮ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ (ਸਮਭਾਲਕਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਨੇ 26 ਤਾਰੀਖ਼ ਕੋ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਏਂਡ੍ਰੈਸ ਸੁਨਾ । ਆਜ਼ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ੁਕ੍ਰਿਏ ਕਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੇਸ਼ ਕਿਆ ਹੈ ਐਂਡ ਰਾਸ਼ੀ ਗਜਰਾਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਕੀ ਟਾਈਡ ਕੀ ਹੈ । ਉਸ ਦਿਨ ਜਬ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਭਾਸ਼ਣ

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

दे रहे थे तो मैं यह ख्याल कर रहा था कि पता नहीं किस सूबे के मुतअल्लिक यह नकशा पेश किया जा रहा है (हंसी)। जिस इलाके से मैं आया हूँ वह बिल्कुल पिछड़ा हुआ है और उस पर यह ऐड्रेस लागू नहीं होता। मैं उस इलाके से आया हूँ जिस के लोग निहायत पसमान्दा हैं और यहां के लोगों की इस administration में, इस हकूमत में, इस राज में कोई नुमाइन्दगी नहीं। मेरे उस इलाके का नाम हरयाना है। हरयाने का इलाका पिछले सौ साल से गुलाम रहा है—अंग्रेजों के जमाना में हरयाना गुलाम था और अब मुल्क आजाद हो जाने के बाद भी वह बेआवाज़ हिस्सा गुलाम का गुलाम ही चला आ रहा है। पहले मेरा इलाका यहां से आठ हजार मील दूर रहने वाले अंग्रेजों का गुलाम रहा और अब थोड़े से फासले पर जालन्धर डिवीयन के लोगों की हकूमत के नीचे दबा हुआ है। इस हकूमत के राज में, उधर वाले हमारे दोस्तों के राज में इस इलाके के आदमियों को कोई पूछता तक नहीं—कोई शुनवाई नहीं, कोई रसाई नहीं। हमारे इलाके में से जिन लोगों को लिया भी हुआ है, जो सरकारी दफ्तरों में मुलाजिम हैं, वह भी निहायत तंग हैं—उन को victimise किया जा रहा है, उन को तंग किया जा रहा है। मैं, स्पीकर साहिब, एक एक महकमा की मिसाल दे सकता हूँ, एक एक महकमा की बातें बता सकता हूँ। मेरे दोस्त चौधरी सूरज मल्ल जी पंचायत के महकमा के इंचार्ज हैं। जहां तक हरयाने के लोगों का सवाल है मैं बताना चाहता हूँ कि उन के महकमे में अन्धे रगड़ी मची हुई है। प्रमोशन के लिये कहीं तो date of appointment से काम लिया जाता है और कहीं date of confirmation को basis बनाया जाता है। एक ही चीज के लिये इस महकमा में दो मुस्तलिफ़ असूलों को सामने रखा जाता है। यह discrimination सिर्फ़ इसी लिये रखी गई है ताकि हरयाने वाले आगे न आ सकें। यही हालत दूसरे महकमों में भी है। तालीम के महकमे ने तो ग़ज़ब ही कर दिया है। इस वक्त हरयाने के इलाके में 16 Government हाई स्कूल हैं, यानी पांच गुड़गांवां के अन्दर, तीन करनाल के अन्दर, चार हिसार के अन्दर और चार रोहतक के अन्दर। लेकिन बड़े ताज्जुब और दुःख के साथ कहना पड़ता है कि उन में से 13 स्कूलों के हैडमास्टर जालन्धर डिवीयन के हैं। बाकी के तीन हरयाना से हैं लेकिन उन्हें भी पटौदी, सिरसा वगैरह ऐसी जगहों पर लगाया हुआ है जिन्हें काला पानी कहा जा सकता है। इस तरह हमारे भाइयों के साथ इस महकमा में भी सौतेली मां का सा सलूक किया जा रहा है। यही नहीं, पंजाब के अन्दर 19 डिप्टी कमिश्नर हैं जिन में हरयाना के सिर्फ़ दो हैं। सूबे में 26 पुलिस कप्तान हैं लेकिन उन में हरयाने का एक भी नहीं। भाइयो, मैं आप को बताना चाहता हूँ . . . (भाइयो के शब्द पर सारा हाऊस खिलखिला कर हंस पड़ा) माफ़ कीजिए, स्पीकर साहिब, मैं आप की माफ़त, आप की विसातत से जो उधर के आनरेबल मैम्बरान हैं, उन को बताना चाहता हूँ कि हमारे साथ यह जुल्म मत करो, इतना सितम मत ढाओ।

इस के अलावा, जनाब, मैं आप को बताना चाहता हूँ कि जहां तक मिनिस्ट्रों के साथ मुलाकातें करने का ताल्लुक है, वहां भी हमारे साथ सौतेली मां जैसा सलूक किया जाता है। मैं चीफ मिनिस्टर साहिब की ही बात आप को सुनाता हूँ। उन की कोठी पर कुछ पटियाला

के, कुछ जालन्धर के और कुछ हरयाना के लोग मिलने के लिये आए हुए थे। पटियाले वाले आदमियों को भी बुला लिया, जालन्धर वालों को भी लेकिन हरयाना वालों को मुलाकात का वक्त भी नहीं दिया गया। उन को बुलाया तक नहीं गया। (हंसी) मैंने यह नज़ारा अपनी आंखों से देखा है। मैंने अपनी आंखों देखा है और मैं यह चाहता हूँ कि आइन्दा ऐसा सलूक नहीं होना चाहिए।

अध्यक्ष महोदय : वह देर से आए होंगे। (They might have come late.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : नहीं जनाब। वे पहले से ही वहां बैठे थे। वे एक deputation की सूरत में उन के पास गये थे लेकिन उन से मुलाकात नहीं की गई।

मैं क्या क्या आप को सुनाऊँ, यह discrimination की बहुत लम्बी कहानी है। इश्तहारों के मामले को ही आप ले लें। हरयाना की अखबारों को सिर्फ 2,500 रुपए के इश्तहार दिये गये जब कि जालन्धर डिवीयन को 48,000 रुपए के इश्तहार मिले। कितना फ़र्क है ?

इस के अलावा मैं corruption के मुत्तल्लिक ज़िक्र करता हूँ। जैसा कि मेरे दोस्त पंडित श्री राम जी शर्मा ने बताया है, यह दुरुस्त है कि सूबा में corruption ज़रा भी कम नहीं हुई। बल्कि मैं तो यहां तक कहूंगा कि यह बड़ा आगे से भी ज्यादा फैली है। जैसा कि मेरे दोस्त ने बताया गवर्नमेंट corruption कैसे बन्द कर रही है ? कभी किसी पटवारी को पकड़ लिया, कभी किसी सिपाही और कभी एक आध पयादे को और बड़ा प्रचार कर दिया जाता है कि हमने corruption को कम कर दिया है। लेकिन साहिब, भ्रष्टाचार, रिश्वत तो ऊपर के level पर है। मैंने गवर्नमेंट की एक चिट्ठी देखी है। उस में बताया गया है कि district-level पर रिश्वत खोरी को किस तरह से कम करना है। यह नहीं कहा कि चंडीगढ़ से रिश्वत दूर हो या कम हो जहां कि इस हकूमत के बस्सरे इक्तदार आने से रिश्वत और भी ज्यादा हुई है। हां, तो डिस्ट्रिक्ट level पर इन्होंने क्या काम किया है ? D. C. को कह दिया कि चपड़ाभियों को इनाम मत लेने दो। इस किस्म की रिश्वत को ही बन्द किया है। जब लोग इनाम देते थे तो क्या होता था ? हम जाते थे तो चपड़ासी को एक रुपया एक साल में इनाम दे दिया जाता था। और अब अगर D. C. के पास मिलने के लिये भी जाओ तो मेज़ भी खराब, कुर्सी भी नहीं मिलती। चपड़ासी बैठा सो रहा होता है, कोई मिलता तक नहीं (हंसी) जब आवाज़ देते हैं कि उन्हें कहो कि फलां आदमी मिलना चाहता है तो वह कहता है कि हम क्या करें ? सो रहे हैं। यह तो हालत है और फिर बड़ी बड़ी आवाज़ों से कहा जाता है कि हमने रिश्वत बन्द कर दी और तीसमार खां का खिताब हासिल कर लिया। लेकिन मैंने खुद बड़े २ अफ़सरों को देखा है, उन की रिश्वतें बन्द नहीं हुई, अगर्चे यह एक अहम इरादा है जो हमारी हकूमत ने सामने रखा है।

इस के अलावा एक और चीज़ इस भाषण में कही गई है। सफा 21 पर लिखा है कि "to encourage the honest and hard working and to punish

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

the corrupt" गवर्नमेंट हर मुमकिन कोशिश करेगी यानी जो इमानदार कर्मचारी होंगे उन की हौसलाअफजाई करेगी और जो बेईमान और बददयानत मुलाजमीन होंगे उन को सजाएं देगी। लेकिन जनाब असलियत इस के बिल्कुल उलट है। मैं मिसालें दे सकता हूं। नाम नहीं लेता—हां, अगर चीफ मिनिस्टर साहिब चाहें तो नाम भी ले सकता हूं। अभी २ गवर्नमेंट ने जो सेशन जज बनाए हैं उन में से एक मैजिस्ट्रेट ऐसा है जिस के बरखिलाफ करनाल, पानीपत, कैथल और गुड़गांव की चारों बार ऐसोसीएशनों ने इलजाम पेश किये और रेजोल्यूशन पास किए। उस के खिलाफ रिश्वतखोरी और corruption के इलजाम हैं लेकिन उसे Asstt. सेशन जज बनाया गया है। एक और मैजिस्ट्रेट हैं करनाल के जो किसी के मंजूरे नज़र हैं। अब उन के खिलाफ तहकीकात भी हो रही है रिश्वत की, बेईमानी की। उन का एक Tout है हजारी लाल सहारनपुर से। उस मैजिस्ट्रेट की transfer हुई तो हजारी लाल भी शाहवादा आ गया। हजारी लाल की मारफत वह रिश्वत लेता रहा। हजारी लाल ने मैजिस्ट्रेट के इशारे पर चार सौ बीस के झूठे मुकदमें बनाए और खूब रुपया कमाया लेकिन अब उसे भी Assistant Sessions Judge बनाया गया है। यही दो मिसालें नहीं हैं, स्पीकर साहिब, पंजाब के अन्दर इस किस्म की हजारों मिसालें मिलती हैं जिन से जाहिर होता है कि हमारी गवर्नमेंट के कामों में मिनिस्टर किस तरह से रोज़ाना दखल देते हैं।

एक मिसाल इसी तरह की मैं आप के सामने और रखना चाहता हूं। सिरसा के अन्दर एक डी. एस. पी. थे जो बड़े बदनाम थे और जिन के खिलाफ लोगों ने बड़ी अवाज़ भी उठाई थी। उन के ऊपर के 36 दूसरे डी. एस. पीज़. को छोड़ कर उन को पहले confirm कर दिया गया है। यह चन्द एक मिसालें हैं जो मैं ने यहां बताई हैं और जो यह जाहिर करती हैं कि किस तरह से इस हकूमत के रोज़मर्रा के कामों में दखल अंदाज़ी की जाती है, interference की जाती है। मैं आप के सामने छोटे छोटे कांग्रेसियों की मिसालें नहीं रखूंगा बल्कि बड़े बड़े कांग्रेसियों की मिसालें रखूंगा जो या तो इस सभा के मैम्बर हैं या वज़ीर हैं और जो हकूमत के रोज़मर्रा के कामों में दखल देते हैं। मैं आप को एक और बात बताता हूं कि किस तरह से यहां के जो अब मैम्बर नहीं हैं और पहले वज़ीर तो थे, मैं उन का नाम नहीं बताऊंगा क्योंकि मैम्बर साहिबान खुद समझ जायेंगे कि वह कौन हैं, उन्होंने एक मुकदमे में एक अपने आदमी को चिट्ठी लिखी थी कि फलां फलां आदमियों का नाम रिपोर्ट में लिख लेना और बाद में वह चिट्ठी हाई कोर्ट में पेश हुई थी और उसी चिट्ठी की बदौलत सारे के सारे मुलजमान बरी हुए हालांकि उन सब का उसी चिट्ठी की बिना पर चालान किया गया था। यह मोहोदी का केस था और इस में उसी वज़ीर ने यह चिट्ठी लिखी थी।

अध्यक्ष महोदय : वह क्या इस हाऊस के वज़ीरों में से एक थे या कोई दूसरे थे ?

(Was he one of the Ministers of this Government or some one else ?)

चौधरी धर्म सिंह राठी : वह कांग्रेसी थे और इसी बरसरेइक्तादार पार्टी के मैम्बर थे।

अध्यक्ष महोदय : वह पंजाब के किस हिस्से के थे ? इधर के थे या के हरियाना के थे ?

(To which part of the Punjab did he belong ? Did he belong to this side or the Haryana side ?)

चौधरी धर्म सिंह राठी : वह हरियाने के थे ।

फिर उन्होंने एक case में लिखा कि फलां आदमी की गिरदावरी तब्दील की जाये और उस को कब्जा दिया जाये । इस के इलावा उन्होंने एक और मुकदमा में किसी की मुखालिफत की और एक औरत को परेशान किया । जब वही औरत कैरों साहिब की खिदमत में हाज़िर हुई तो भी उस की कुछ न सुनवाई हुई और उन से भी उस को इन्साफ़ न मिल सका ।

अब जो सिरसा के अन्दर इलैक्शन्ज़ हुए हैं तो उन के दौरान में एक बड़े वज़ीर साहिब वहां गये और वहां के थानेदार को उन्होंने बुला कर पूछा कि फलां लाऊडस्पीकर वाले को लाऊडस्पीकर लगाने से क्यों मना किया है.....

अध्यक्ष महोदय : इस सिलसिले में कोई election petition वगैरह तो नहीं हुई ? (Has not any election petition been filed in this connection ?)

चौधरी धर्म सिंह राठी : कोई पैटीशन वगैरह नहीं हुई ।

मैं जनाब की खिदमत में अर्ज़ कर रहा था कि उस वज़ीर साहिब ने.....

अध्यक्ष महोदय : आप इस बात का ख्याल रखें कि अगर कोई ऐसी बात हुई हो तो इलैक्शन पैटीशन हो सकती है । (The hon. Member should bear in mind that if any such thing has happened then election petition can be filed.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : कोई पैटीशन नहीं हुई । मैं तो आप की तवज्जुह इस तरफ़ दिलाना चाहता हूं कि किस तरह उस वज़ीर ने.....

Sardar Ajmer Singh : On a point of order, Sir. May I know if the discussion on Governor's Address is over ?

अध्यक्ष महोदय : मैं बड़ी कोशिश कर रहा हूं पता करने की, क्योंकि यह पहली दफ़ा बोले हैं इसलिये मैं कुछ lenient view ले रहा हूं । (I am trying my best to follow his speech. Since he is making his maiden speech I am taking a lenient view of it.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : सरदार अजमेर सिंह जी ने कहा है.....

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir. मैं यह पूछना चाहता हूं कि जब ऐंड्रैस के अन्दर सर्विसिज़ और गवर्नमेंट का ज़िक्र आया हुआ है तो क्या उन के मुत्तल्लिक उन के हक में या खिलाफ़ यहां कुछ कहना irrelevant बात हो जाती है? मेरे ख्याल में तो उन के मुत्तल्लिक कुछ भी कहना relevant है ।

अध्यक्ष महोदय : यह तो आप बेहतर जानते हैं । (The hon. member knows it better.)

पंडित श्री राम शर्मा : मैं इसी लिये कह रहा हूँ कि यह irrelevant नहीं है ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : तो मैं अर्ज कर रहा था कि उस वजीर साहिब ने सिरसा के अन्दर उस थानेदार को बुलाया और कहा कि तुम इस तरह से काम करो । इस पर उस थानेदार ने कहा कि मैं सरकारी मुलाज्जम हूँ और मैं इलैक्शन के सिलसिले में impartial हूँ और मैं ऐसा करने के लिये तैयार नहीं हूँ । इस पर उस वजीर साहिब ने कहा कि तुम impartial होकर इस हकूमत की मुलाज्जमत में नहीं रह सकते । मेरे कहने का मतलब यह है कि इस हकूमत की तरफ से इस तरह इलैक्शन में भी दखल दिया गया है ।

Chief Minister : All that I can say today is that what the hon. Member has said is incorrect. I wish I could use harsh words but I refrain from doing so at this stage.

चौधरी धर्म सिंह राठी : मैं बिल्कुल ठीक कह रहा हूँ । बेशक इस बात की enquiry कराई जाये ।

चौधरी बलबीर सिंह : On a point of order, Sir. क्या चीफ मिनिस्टर साहिब point of order पर खड़े हुए थे या उन्हें इस तरह खड़े होने का हक हासिल है ?

Mr. Speaker ; It was just a retort.

चौधरी धर्म सिंह राठी : तो मैं अर्ज कर रहा था कि इस पर उस थानेदार ने अस्तीफा लिख कर उन के सामने पेश कर दिया और कहा कि मैं ऐसी गवर्नमेंट की मुलाज्जमत नहीं करना चाहता । फिर तो उस थानेदार की खुशामदें की गई और उस का अस्तीफा वापिस किया गया । बाद में उसे वहां से बदल कर लाईन में लगा दिया गया । स्पीकर साहिब, मैं आप के सामने जितनी भी मिसालें रखूंगा वह बड़ी concrete मिसालें होंगी । पानीपत में एक सड़क बनी है वह पानीपत से

अध्यक्ष महोदय : आप टाइम का भी ख्याल रखें । (Please also keep the time in view.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : मुझे पांच बजे तक बोलने दीजिये ।

अध्यक्ष महोदय : इस में मुझे तो कोई एतराज नहीं है । हम सब पांच बजे चले जायेंगे, आप बेशक उस के बाद भी बोलते रहें । (हंसी)

(I have no objection to this. But we would all leave the House at 5 o'clock and the hon. Member may by all means continue speaking even after that.) (Laughter)

चौधरी धर्म सिंह राठी : स्पीकर साहिब, मैं आप की खिदमत में अर्ज कर रहा था कि उस सड़क के अन्दर ठेकेदार ने बड़ी गड़बड़ की थी । इस पर वजीर मुताल्लिका ने हुक्म दिया

कि उस ठेकेदार का contract खत्म किया जाये और उस की payment भी बन्द कर दी जाये और उस ठेकेदार को black list में लाकर उसे आगे के लिये कभी कोई ठेका न दिया जाये। लेकिन चोक्रभिनिसटरसाहिब ने उस को black list से हटा दिया और उसे फिर ठेका भी दे दिया हालांकि उस ने बड़ी मड़मड़ को हुई थी।

इस के अलावा मैं आप के सामने कोआपरेटिव डिपार्टमेंट के बारे में कुछ अर्ज करना चाहता हूँ जिस की इस ऐंज्रैस में बड़ी तारीफ की गई है। जनाबे वाला, हम देखते हैं कि इस डिपार्टमेंट ने कोई खास तरक्की नहीं की है हालांकि इस की बड़ी तारीफ की गई है। एक ही कोआपरेटिव सोसाइटी होती है, जब वजीर साहिब ने कोई ठेका देना होता है वह लेबर सोसाइटी बन जाती है, फिर जब उन्होंने कोई ट्रांसपोर्ट का परमिट देना होता है तो वह उस को हासल करने के लिये ट्रांसपोर्ट कोआपरेटिव सोसाइटी बन जाती है और इसी तरह वह फार्मिंग सोसाइटी भी बन जाती है जब उस में उसे कोई फायदा नजर आता है। जब भी वजीर साहिब ने कोई ठेके या परमिट देने होते हैं तो नई नई कोआपरेटिव सोसाइटियां इसी तरह बज्जुद में आ जाती हैं जिस तरह बरसात में भण्डक पैदा हो जाते हैं। इस के अलावा मिस्टर खन्ना चोफ एडोटर.....

अध्यक्ष महोदय : जब आप ने कोई ऐसा reference करना होता है तो आप नाम क्यों लेते हैं ?

(There were loud voices of order, order, from the Treasury Benches as Chaudhri Dharam Singh Rathi did not resume his seat when Mr. Speaker was on his legs.)

आप जब Rules of Procedure पढ़ेंगे तो आप को पता लग जायेगा कि इस तरह से अफसरान के नाम नहीं लिये जाते। बहुत अच्छा, कल यह हाऊस दो बजे बाद दोहर को मीट करेगा।

(When the hon. Member has to make a reference like this, then why does he mention the names ? If he studies the Rules of Procedure he will find that mentioning of officers by name in this manner is not permissible. All right, the House now stands adjourned till 2 p. m. to-morrow.)

5 p. m.

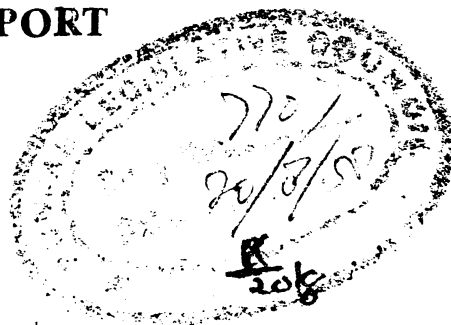
(The Sabha then adjourned till 2 p. m., on Tuesday, the 30th April, 1957).

Punjab Vidhan Sabha Debates

30th April, 1957

Vol. I—No. 4

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Tuesday, the 30th April, 1957

	PAGES
Starred Questions and Answers ..	(4)1
Point of order—	
<i>re.</i> Participation in the Proceedings of the House by a Deputy Minister who is not its Member ..	(4)2
Resumption of Discussion on the Governor's Address ..	(4)10—(4)74

CHANDIGARH :

Printed by the Controller, Printing and Stationery, Punjab,

1958

Price : Rs. 3.90 N. P.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATE, VOL. I, NO. 4,
DATED 30TH. APRIL, 1957

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>On page</i>	<i>Line</i>
the	he	(4)5	7th from below
Articles	Artcles	(4)6	4
States	S ates	(4)16	8
ਆਪਣੇ	ਆਪਣ	(4)18	22
ਸਰਮਾਏਦਾਰ	ਸਰਮਾਏਦਾਰ	(4)19	3rd from below
ਮਹੀਨੇ	ਮਹੀਨ	(4)19	3rd from below
ਸਾਧੂਸੀ	ਸਾਧਸੀ	(4)20	13
ਫੋਲਣੀ	ਫੋਲਣੀ	(4)24	last line
ਛੁੱਟੀ	ਛੱਟੀ	(4)26	8
ਉੱਧਾਰ	ਉਧਾਰ	(4)27	18
ਅਸਮਤਦਰੀ	ਅਸਮਤਵਰੀ	(4)57	22
ਚੌਥਰੀ	ਚੌਥਰੀ	(4)65	2
ਬਾਲੂਰਾਸ	ਬਾਲੂ	(4)66	top margin
ਕਾਨੂਨ	ਕਾਨੂਨੀ	(4)70	11
ਲੇ	ਲ	(4)73	22
ਇਸ	ਸ	(4)73	22
ਬਨਾ	ਏ ਨਾ	(4)74	5
ਵਿਪਕੀ	ਵਿ ਪਕੀ	(4)74	8
ਹੋਨੀ	ਹੋ ੀ	(4)74	5th from below
ਹੁਕਮਰਾਨ	ਹਕਮਰਾਨ	(4)74	4th from below

1997年12月24日 星期一

PUNJAB VIDHAN SABHA

Tuesday, the 30th April, 1957

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital, at 2 p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

DAMAGE BY FLOODS IN AMRITSAR DISTRICT

***4. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the number of villages in District Amritsar which were declared as having been damaged by floods by the Commissioner, Jullundur Division, together with the names of persons and the villages to which they belong and to whom relief was given by the Government in this connection ;
- (b) the total amount of taccavi loan paid in the said district during the year 1955-56 ;
- (c) the total amount of local rate in this district for the year 1955-56 ?

Giani Kartar Singh : Information is being collected and will be supplied to the member as soon as it becomes available.

DEMANDS OF KISANS OF AMRITSAR DISTRICT

***5. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether it is a fact that the Kisans of District Amritsar recently held demonstrations in Ajnala, Patti, Tarn Taran and Amritsar and handed over a list of their demands to the Tehsildar concerned ; if so, the details of their demands and the action, if any, taken thereon ?

Giani Kartar Singh :

1. *Part first.*— Yes.
2. *Part second.*— Demands of the Kisans of Amritsar District and to the extent they were met by Government, are given below :—

(1) Grant of Taccavi Loans	A sum of Rs 3,85,000 was distributed as Taccavi loans amongst flood-sufferers in the district.
(2) Remission of Land Revenue	A sum of Rs 94,681 due as land revenue for Kharif, 1956, from land-owners in areas affected by floods was remitted ; and an additional sum of Rs 88,995 of land revenue due from such land-owners for the same harvest was suspended.

[Minister for Revenue]

(3) Suspension
of Taccavi
loansInstalment of taccavi loans due
in Kharif, 1956, in flood-affect-
ed areas were postponed.(4) Remission of
Chowkidara
feesIt was not possible to accept
this demand as the Chowkidar
could not be paid from any
other source.(5) Provision of
drains in
areas exposed
to floodsThe matter is already receiving
due attention of Government.
They have already set up an
independent Drainage Divi-
sion for the purpose.

WATER ADVANTAGE RATE IN AMRITSAR DISTRICT

*6. **Sardar Achhar Singh Chhina** : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the total amount at present remaining due to Government under the head "Water Advantage Rate" in Amritsar District ;
- (b) whether there is any proposal under the consideration of Government to remit the outstanding amount referred to in part (a) above ?

Giani Kartar Singh : (a) Rs 2,61,906.

(b) No.

Mr. Speaker : Question hour is over now.

POINT OF ORDER re PARTICIPATION IN THE PROCEEDINGS OF THE HOUSE BY A DEPUTY MINISTER WHO IS NOT ITS MEMBER

वित्त मंत्री (श्री मोहन लाल) : स्पीकर साहिब, कल यहां पर यह सवाल उठाया गया था कि आया डिप्टी मिनिस्टर, मिनिस्टर के तौर पर तसब्बर किया जा सकता है या नहीं और आया उसे इस हाऊस की प्रोसीडिंग में हिस्सा लेने का हक है या नहीं। इस के बारे में इस से पेशतर कि मैं पंजाब लैजिस्लेटिव कौंसिल रूलज़ या रूलज़ आफ प्रोसीजर इन असेम्बली के हवाले दूँ, मैं आपकी तवज्जुह एक रूलिंग की तरफ दिलाना चाहता हूँ जो इसी मामले के बारे में उत्तर प्रदेश विधान सभा में वहां के स्पीकर साहिब ने दिया है। यह बहुत लम्बा चौड़ा रूलिंग है इस में से मैं वह हिस्सा जो रिलेवेंट है पढ़ कर सुनाना चाहता हूँ। यह अप्रैल, 1955 से मार्च, 1956 तक दिए गए रूलिंग का संकलन है इस के सफा 6 पर इस तरह लिखा हुआ है :

यह फैसला उस रोज भी अधिष्ठाता जी ने दिया था। मैं यह बात सदन के सामने रख देता हूँ कि संविधान बनाते वक्त यह प्रश्न कांस्टीचुएंट असेम्बली के सामने आया था और श्री के. टी. शाह ने यह अमैंडमेंट भी मूव किया था

कि जिसमें डिप्टी मिनिस्टर शब्द स्पष्टतया विधान की धाराओं में आ जाए। इस पर उस समय जो जवाब मिला था वह यह था कि जो संशोधन है उसे इस लिए स्वीकार नहीं करना चाहिए क्योंकि डिप्टी मिनिस्टर जो है वह इन्क्लूड होता है मिनिस्टर शब्द में। . . . इसी किस्म का प्रश्न बम्बई असैम्बली में पैदा हुआ था। वहां भी अध्यक्ष ने यही फैसला दिया कि डिप्टी मिनिस्टर “मिनिस्टर” शब्द में आ जाता है। . . . दूसरे हाऊस आफ पीपल में यही प्रश्न डिटेनशन ऐक्ट के सम्बन्ध में उपस्थित हुआ था और उस समय प्राईम मिनिस्टर ने यही शब्द कहे थे कि :

“So far as we are concerned in Government there is no lacuna and as the Constitution is framed we thought and we still think that Ministers of State and Deputy Ministers belong to the Council of Ministers. We are quite clear about that and, therefore, it never struck at that time to make any provision in the Constitution.”

डिप्टी स्पीकर ने इस कारण वह प्रश्न स्वयं उपस्थित किया और तब प्राईम मिनिस्टर ने उस के जवाब में यह कहा :—

“Apart from that, in Parliamentary procedure as it prevails in the United Kingdom and in such other countries where there is democracy such grades of Ministers and Secretaries do exist. I think it is a right thing for them to exist because if you have an efficient parliamentary democratic machinery there must be these grades for training purposes.”

आगे आर्गुमेंट को डिवेलप करते हुए सफा सात पर स्पीकर साहिब, उत्तर प्रदेश विधान सभा ने यह रुलिंग दिया :

‘इस लिए जहां तक संविधान का सम्बन्ध है, यह स्पष्ट दिखाई देता है कि इस में पार्लियामेंट्री सैक्रेटरी और डिप्टी मिनिस्टर भी कौंसिल आफ मिनिस्टर्स से इंगित हैं . . . किसी भी दृष्टिकोण से देखा जाए इस सदन को इसका अधिकार है कि उनकी तनखाह निश्चित करे।’

तो यह इस लिए मैंने अर्ज किया है कि इस प्वायंट की इंटरप्रेटेशन न सिर्फ उत्तर प्रदेश विधान सभा में बल्कि बम्बई असैम्बली में भी दी गई है। और हमारे देश का संविधान बनाने वालों की भी यही मन्शा थी कि डिप्टी मिनिस्टर, मिनिस्टर्स में इन्क्लूड होते हैं। इस का हवाला हमारे पंजाब लैजिस्लेटिव कौंसिल के रूलज़ आफ प्रोसीजर में भी है। वहां मिनिस्टर की डेफ़ीनीशन इस तरह है :

“Minister” means a member of the Council of Ministers and includes any Deputy Minister or Parliamentary Secretary, to whom a Minister may delegate any functions assigned to him under these rules.

[वित्त मन्त्री:]

फिर हमारे पंजाब असेम्बली के रूलज़ आफ़ प्रोसीजर जो हैं इन में वाज़िह तौर पर तो दर्ज़ नहीं लेकिन मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि बाई इम्प्लीकेशन इस में भी यही बात आ जाती है। इन रूलज़ में मिनिस्टर की डैफ़ीनीशन इस तरह दी हुई है :

“Minister” means a member of the Council of Ministers and includes any Member to whom such Minister may delegate any functions assigned to him under these Rules.

इस के आगे मैम्बर की डैफ़ीनीशन भी मुलाहिज़ा कर लीजिए। यह इस तरह है :

“Member” means a member of the Assembly : Provided that a Minister who is not a member and the Advocate-General shall be deemed to be members for the purpose of speaking in moving motions and otherwise taking part in the proceedings of the Assembly, but shall not be deemed to be members for the purposes of quorum or voting.

तो इस लिए मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि जहां तक कान्स्टीच्यूशन की इन्टरप्रेटेशन का सम्बन्ध है वह बिल्कुल वाज़िह है और खास तौर पर जब कि भारत के प्राईम मिनिस्टर ने, जिन का भारत की कान्स्टीच्यूशन के बनाने में बड़ा हाथ है और जो इस के अगुआ हैं, जब इस तरह की अमैडमेंट मूव की गई थी तो उस को ऐकसैण्ट न किया और यह विचार दिया कि मिनिस्टर में डिप्टी मिनिस्टर इन्क्लूड होता है। तो यह प्वायंट बिल्कुल स्पष्ट हो जाता है। इस लिए जहां तक हमारी प्रोसीडिंग्स का सवाल है मैं आप से इत्तजा करूंगा कि जो इन्टरप्रेटेशन पार्लियामेंट में दी गई है वही इन्टरप्रेटेशन इस जगह भी दी जानी चाहिए।

श्री जगत नारायण चोपड़ा : यह कौन से साल में है ?

वित्त मंत्री : मैं 1956 का जिक्र कर रहा हूँ।

श्री जगत नारायण चोपड़ा : यह तो यहां ऐपलाई भी नहीं होता है।

वित्त मंत्री : यह मेरे पास लोक सभा के रूलज़ आफ़ प्रोसीजर हैं। इस में मिनिस्टर की जो तारीफ़ है, वह यह है :

“Minister” means a member of the Council of Ministers, a Minister of State, a Deputy Minister or a Parliamentary Secretary.

तो जिस लैकूना का जिक्र आया था उस को इस तरह पूरा कर दिया। दोनों बराबर मिनिस्टर्स की डैफ़ीनीशन में आते हैं। वह मिनिस्टर हों चाहे डिप्टी मिनिस्टर हों या पार्लियामेंट्री सैक्रेटरी हों। जितने हमारे विधान सभा के रूलज़ हैं यह 1955 में तो नहीं बने। 1954 में स्पीकर साहिब ने एक रूलज़ कमेटी बनाई थी। इस के मुताल्लिक हमारे रूलज़ के प्रीफ़ेस में यह लिखा है :

“In 1954, the Speaker constituted a Rules Committee under his Chairmanship—vide Rule 172-II (present Rule No. 254). This Committee felt that these Rules were not up to date and, therefore, needed revision and modification. They also felt that the Rules needed re-arrangement and re-numbering. With this end in view, they held a number of meetings in which they carefully scrutinized the existing Rules in the light of the Rules obtaining in other Legislatures and in the Lok Sabha”.

तो आप ने 1954 के बाद यह रूलज़ फ़्रेम किए। इन में मिनिस्टर्ज़ की डैफ़ीनीशन दी है। अब सवाल यह है कि आया डिप्टी मिनिस्टर्ज़ यहां बैठ सकते हैं या नहीं।

चौधरी धर्म सिंह राठी : इस सिलसिले में मैं भी कुछ अर्ज़ करना चाहता हूँ पेश्टर इस के कि यह फैसला हो।

अध्यक्ष महोदय : आप को तो कल अपने विचार पेश करने का मौका मिल गया था। मैंने तो अब मिनिस्टर साहिब का व्यू प्वायंट सुनने के लिए उन को टाईम दिया है।

जहां तक कान्स्टीट्यूशन का सवाल है इस में मिनिस्टर्ज़ की कोई डैफ़ीनीशन नहीं दी गई। हमारे रूलज़ में एक....

‘Minister’ means a Member of the Council of Ministers and includes any member to whom such Minister may delegate any functions assigned to him under these rules.

और जो पंडित जी (फाइनेंस मिनिस्टर) ने ‘any Member’ की phrase का इस्तेमाल किया है, it does not mean any member but a member of this House. हाऊस आफ दी पीपल के रूलज़ आफ प्रोसीजर में “मिनिस्टर” शब्द को और ज़्यादा elaborately define किया गया है :

a ‘Minister’ means a member of the Council of Ministers, a Minister of State, a Deputy Minister or a Parliamentary Secretary.

फिर माननीय मैम्बर ने यू. पी. विधान सभा की कार्रवाई में से कोटेशन दी है। यह कोटेशन उस बहस में से है जो उस हाऊस में Ministers’ Salaries and Allowances Bill पर हुई जब श्री नारायण दत्त तीवाड़ी ने फरमाया कि शब्द मंत्री की डैफ़ीनीशन में उप-मंत्री शामिल नहीं होता। लेकिन उस हाऊस के स्पीकर ने उस विषय में रूलिंग दी थी कि दूसरे मंत्री और उप-मंत्री भी उस बिल के स्कोप में आ जाते हैं। इसलिए वह रूलिंग इस केस में ठीक नहीं बैठती। यह तो बिल्कुल अलग चीज़ है।

आप का ध्यान Central Salaries and allowances of Ministers’ Act, 1952, की तरफ invite किया जाता है जिस में यह बात बिल्कुल स्पष्ट की गई है। इस ऐक्ट में—

a ‘Minister’ means a member of the Council of Ministers by whatever name called and includes a Deputy Minister.

इस के इलावा यह प्वायंट शीलांग में हुई प्रीज़ाइडिंग आफिसर्ज़ कांफ्रेंस में भी उठाया गया था और जो बहस हुई वह इस बात से खास ताल्लुक रखती है जो कि अब यहां पर ज़रे बहस है।

उस कान्फ्रेंस में एक खास प्रोसीजर का सुझाव दिया गया था। यह प्रोसीजर सेंटर में भी फालो किया गया है। अगर्चे यह कार्रवाई कानफीडेंशल है फिर भी इस तरह के मामले

(अध्यक्ष महोदय)

में मुझे हाऊस को कानफीडेंस में लेना चाहिए और इसलिए मैं उन प्रोसीडिंग्स में से पढ़ कर सुनाऊंगा। वह प्वायंट यह था :

“Whether the special privilege conceded, by way of an exception to the general rule, to a Minister by the provision of Articles 88 and 177 of the Constitution of India as regards Parliament and the State Legislatures respectively can by rules of procedure be extended to Deputy Ministers and Parliamentary Secretaries ? If not is not such a rule of procedure *ultra vires* of the Constitution ?”

आर्टिकल 88 तो है पार्लियामेंट के लिए और आर्टिकल 177 है स्टेट लैजिस्लेचर्स के लिए। फर्ज कीजिए, कि जो तारीफ कान्स्टीच्यूशन में मिनिस्टर्स या डिप्टी मिनिस्टर्स की दी हुई है वह उस से मुक्तलिफ है जो कि रूल्स आफ प्रोसीजर में दी गई है तो सवाल होता है कि आया यह *ultra vires* है या नहीं है। जब तक नोटीफाई न किया जाए जैसा कि लोक सभा में किया गया कि डिप्टी मिनिस्टर्स, स्टेट मिनिस्टर्स are the Members of the Council of the Ministers, तब तक वे कौंसिल आफ मिनिस्टर्स के मैम्बर नहीं समझे जा सकते।

The Deputy Chairman, Bihar, stated that the special privileges under Articles 88 and 177 of Constitution of India could not be extended to persons not covered by the expression ‘Minister’ and if there was any rule of the House of Legislature extending such privilege to Deputy Ministers or to Parliamentary Secretaries none of whom was a Member of the Council of Ministers, that rule was *ultra vires* of the Constitution”.

पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी को मिनिस्टर की expression में दाखिल करना तो आऊट आफ क्वेश्चन है as it was held by the Acting Chairman (Shri S.V. Krishnamoorthy Rao)—

“that at the Centre, Parliamentary Secretaries act for their Ministers only for certain purposes in the House of which they were members.”

लेकिन यह पाबन्दी डिप्टी मिनिस्टर्स पर ऐपलाई नहीं होती।

He suggested that if in any State the Deputy Ministers were not declared to be Members of the Council of Ministers they should be declared as such.

इन सारी कान्स्टीच्यूशनल तथा टैकनीकल डिफिकल्टीज़ पर बहस करने के बाद बात इस प्वायंट पर आ जाती है कि आया डिप्टी मिनिस्टर्स कौंसिल आफ मिनिस्टर्स के मैम्बर्स डीक्लेयर्ड किए गए हैं जैसा कि वह सैंटर में डीक्लेयर किए हैं। मेरा ख्याल है कि चीफ मिनिस्टर की भी यही इंटेंशन है। श्री कृष्णामूर्ति ने आगे कहा :

“They could in no sense be called Members of the Council of Ministers and the privileges conferred under Article 88 could not be extended to them. But the Deputy Ministers at the Centre were included in the conception of Council of Ministers and they sit in both the Houses and take part in the proceedings. They are members of the Council of Ministers”.

POINT OF ORDER—*re*. PARTICIPATION IN THE PROCEEDINGS OF THE (4)7
HOUSE BY A DEPUTY MINISTER WHO IS NOT ITS MEMBER

If the Chief Minister will say that they are Members of the Council of Ministers, there is no objection to their sitting in the House and taking part in its proceedings.

(The hon. Member (Chaudhri Dharam Singh Rathi) got an opportunity yesterday to put forth his views. I have given time to the hon. Minister only to hear his view point.

As far as the Constitution is concerned, it does not define the word 'Minister.' In our Rules a 'Minister' means a Member of the Council of Ministers and include any member to whom such Minister may delegate any functions assigned to him under these rules.

And as regards the phrase 'any Member' used by Pandit Ji (Finance Minister), it does not mean any member but a member of this House. In the Rules of Procedure of the House of People the term 'Minister' has been more elaborately defined :

a 'Minister' means a member of the Council of Ministers, a Minister of State, Deputy Minister or a Parliamentary Secretary.

Then the hon. Member quoted from the proceedings of the U.P. Vidhan Sabha. This quotation appears in the discussion that took place in that House on the Ministers Salaries and Allowances Bill, when Shri Narain Dutt Tewari pointed out that the definition of the word 'Minister' did not include the Deputy Minister. But the hon. Speaker of that Sabha, in that connection, ruled that Deputy Minister as also other Ministers fell within the scope of that Bill. Therefore, that ruling does not hold good in the present case, which is entirely different.

Your attention is invited to the Central Salaries and Allowances of Ministers Act, 1952, where this point has been made quite clear. In this Act—

a 'Minister' means a member of the Council of Ministers by whatever name called and includes a Deputy Minister.

Besides, this point was also raised in the Presiding Officers' Conference at Shillong and the discussion that took place has particular reference to the matter under discussion here.

A special procedure in this regard was suggested in that Conference. This procedure has also been followed at the Centre. Although proceedings of that Conference are confidential yet in a matter of this nature I must take the House into my confidence and, therefore, I will read out from those proceedings. The point was :

“Whether the special privilege conceded, by way of an exception to the general rule, to a Minister by the provision of Articles 88 and 177 of the Constitution of India as regards Parliament and the State Legislatures respectively can by rules of procedure be extended to Deputy Ministers and Parliamentary Secretaries ? If not, is not such a rule of procedure *ultra vires* of the Constitution ?”

[Mr. Speaker]

Article 88 pertains to Parliament and 177 to the State Legislatures. Let us suppose that the definition of a Minister or a Deputy Minister as it is given in the Constitution is different from that provided in the Rules of Procedure. Then the question is whether it is *ultra vires* or not. Until it is notified, as has been done in the Lok Sabha, that the Deputy Ministers, State Ministers are the Members of the Council of the Ministers they cannot be regarded as such :

“The Deputy Chairman, Bihar, stated that the special privileges under Articles 88 and 177 of the Constitution of India could not be extended to persons not covered by the expression ‘Minister’ and if there was any rule of the House of Legislature extending such privilege to Deputy Ministers or to Parliamentary Secretaries none of whom was a Member of the Council of Ministers, that rule was *ultra vires* of the Constitution.”

The inclusion of Parliamentary Secretary in the expression ‘Minister’ is out of question, as it was held by :

“The Acting Chairman (Shri S. V. Krishnamoorthy) that at the Centre, Parliamentary Secretaries act for their Ministers only for certain purposes in the House of which they were members.”

But this restriction does not apply to Deputy Ministers.

“He suggested that if in any State the Deputy Ministers were not declared to be Members of the Council of Ministers they should be declared as such.”

After discussing all these technical and Constitutional difficulties the point boils down to whether the Deputy Ministers have been declared as Members of the Council of Ministers as they have been declared at the Centre. I think this is also the intention of the Chief Minister.

Shri Krishnamoorthy further added :

“They could in no sense be called Members of the Council of Ministers and the privileges conferred under Article 88 could not be extended to them. But the Deputy Ministers at the Centre were included in the conception of Council of Ministers and they sit in both the Houses and take part in the proceedings. They are members of the Council of Ministers”.

If the Chief Minister will say that they are Members of the Council of Ministers, there is no objection to their sitting in the House and taking part in its proceedings.)

Chief Minister : Yes, they are members of the Council of Ministers.

Mr. Speaker : As they are declared by the Chief Minister to be members of the Council of Ministers, I have got no objection if they sit in the House and are not treated as strangers.

पंडित श्री राम शर्मा : श्रीन ए प्वायंट आफ आर्डर सर । मैं आप की रुलिंग इस बात पर चाहता हूँ कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने तो आज ही डिक्लेयर किया कि डिप्टी

मिनिस्टर कौंसिल आफ मिनिस्टर्ज के मैम्बर हैं। लेकिन कल जो कार्रवाई हुई और वह यहां पर बैठे रहे तो क्या आज की डिक्लेरेशन से वह कल वाली बात कवर हो जाती है और कल का बैठना उन का क्या कायदे के मुताबिक था ?

अध्यक्ष महोदय : जिस दिन से डिप्टी मिनिस्टर्ज बनाए गए हैं, उनकी नीयत उसी दिन से ही ऐसा करने की होगी। (The intention of the Chief Minister must be to give effect to this declaration from the day when the Deputy Ministers were appointed).

चौधरी बलबीर सिंह : सवाल नीयत का नहीं, सवाल तो यह है कि असलियत क्या है।

अध्यक्ष महोदय : अब तो उन्होंने ने डिक्लेयर कर दिया है कि वह मैम्बर हैं।

(Now the Chief Minister has declared that the Deputy Ministers are the Members of the Council of Ministers.)

श्री जगत नारायण चौपड़ा : यह जो रूलज आफ प्रोसीजर ऐंड कांडक्ट आफ बिज़नेस हैं, यह विधान सभा में पास होते हैं। इस लिए सिर्फ चीफ मिनिस्टर के कहने से वह यहां नहीं बैठ सकते जब तक कि यहां विधान सभा में पास न हो।

अध्यक्ष महोदय : लाला जी, यह जरूरी नहीं है कि रूलज अमैंड किए जाएं। इस में तो यही है : It is provided that if a Deputy Minister happens to be a member of the Council of Ministers, he can sit in the House.

(It is not necessary that the Rules should be amended for this purpose. It is provided that if a Deputy Minister happens to be a member of Council of Ministers he can sit in the House.)

श्री जगत नारायण चौपड़ा : प्रधान साहिब, जहां लोक सभा में क्लीयर किया गया है, वहां रूलज में साफ लिखा है लेकिन यहां पर सिर्फ चीफ मिनिस्टर के कहने से कि वह मैम्बरज हैं....

अध्यक्ष महोदय : यह तो मैंने रूलिंग दे दी है कि डिप्टी मिनिस्टर्ज इस हाउस में बैठ सकते हैं और इस की कार्यवाही में हिस्सा ले सकते हैं। मैंने सिर्फ एक ही स्टेट के प्रोसीजर की बिना पर ही अपनी रूलिंग नहीं दी लेकिन मुल्क के सभी प्रीजाइडिंग आफिसर्ज की consensus of opinion के आधार पर यह रूलिंग दी है। (I have given the Ruling that the Deputy Ministers can sit in this House and take part in its proceedings. I have not given my ruling on the basis of the procedure of one State only but on the basis of the consensus of opinion of all the Presiding Officers in this country).

RESUMPTION OF DISCUSSION ON GOVERNOR'S ADDRESS

Mr. Speaker : The House will now resume discussion on the Governor's Address. There are a few more notices of amendments to the Motion of Thanks moved by Sardar Darbara Singh to the Address by the Governor. These amendments with the permission of the House will be treated as moved.

The hon. Members agreed.

11. Sardar Gurmit Singh 'Mit' :

That at the end of the motion, the following be added :—

“but regret that—

- (1) no reference has been made to adopt anti-water-logging measures in Ferozepore District ;
- (2) no mention has been made to adopt liberal policy for the grant of arms licences in the border villages ;
- (3) no reference has been made to provide necessary relief to the villages where crops have been totally damaged by the recent hailstorms ;
- (4) no reference has been made regarding the ceiling policy on urban immovable property while it is being introduced regarding agricultural land ; and
- (5) no reference has been made in the Address regarding the thousands of applications of political sufferers for the grant of financial assistance which are yet lying undecided with the Government.”

12. Shri Devki Nandan :

That at the end of the motion, the following be added :—

“but regret that no mention has been made in the Address regarding uplift of the backward area of Narnaul in Mohindergarh District.”

13. Sardar Jasdev Singh Sandhu :

That at the end of the motion, the following be added :—

“but regret that—

- (1) no assurance has been given to maintain the importance of Patiala City ;
- (2) no mention has been made to establish a teaching and residential University, at Patiala ;
- (3) no assurance has been given to do full justice to the employees of the erstwhile State of Pepsu in the matter of their integration ;
- (4) no assurance has been given to implement the Second Five-Year Plan of erstwhile State of Pepsu *in toto* ;
- (5) no mention has been made about the speedy implementation of the Agrarian Reforms and to stop the ejection of tenants in the State ;
- (6) no assurance has been given by which time the uniform rate of land revenue in whole of Punjab will be introduced and the permanent remission of land revenue will be given to lands affected by water-logging ;
- (7) no time limit has been fixed to dispose of the applications of political sufferers for relief and no mention has been made to call for the applications from the political sufferers of erstwhile State of Pepsu ;

- (8) no mention has been made to remove the water-logging in Dhuri Sub-Tahsil Bhadaur and Mahal Kalan Kanugo Circles of Tahsil Barnala, District Sangrur ;
- (9) no mention has been made for catching the 'Ram Chaona' (wild animals) menace in the State ;
- (10) no time limit has been fixed for completing the work of land allotment to the refugees and their rehabilitation ;
- (11) no mention has been made to establish workers colonies at Dhuri and Malerkotla ;
- (12) no assurance has been given for the supply of Bhakra electric to Malerkotla town which is a centre of small-scale industries ;
- (13) no assurance has been given to supply electricity to tube-wells at Re 0-2-0 per unit in Dhuri and Malerkotla area and in other parts of the State ;
- (14) no mention has been made to start Marketing Co-operative Societies in each Mandi ;
- (15) no assurance has been given to stabilize the prices of agriculture products ;
- (16) no definite policy to deal with corrupt officials of the State has been announced ;
- (17) no mention has been made to remove the difficulties suffered by the peasants during consolidation operations ;
- (18) no assurance has been given for the postponement of the betterment charges and taccavi loans in the State in view of the worsening economic conditions of the people ;
- (19) no mention has been made about the flood relief organisation and measures to be adopted in case of emergency ;
- (20) no assurance has been given about the elections of the District Boards and suspended or superceded Municipalities in the State ;
- (21) no mention has been made to stop the use of snuff ;
- (22) no mention has been made of uniform road transport policy in the State ;
- (23) no mention has been made for the rehabilitation of criminal and nomadic tribes ;
- (24) no mention has been made for improving the vocational and technical education in the State providing full accommodation to the existing schools ;
- (25) no assurance has been given to redress the grievances of the peasants regarding the supply of sugarcane to the Malwa Sugar Mills, Dhuri and irregular payments made by the Mill ; and
- (26) no mention has been made to open a National Extension Service Block in Bhadaur area of Tahsil Barnala, District Sangrur."

14. Chaudhri Chander Bhan :

That at the end of the motion, the following be added :—

" but regret that no mention has been made in the Address regarding uplift of backward areas such as Loharu in Haryana".

15. Dr. Parma Nand :

That at the end of the motion, the following be added :—

" but regret that no mention has been made in the Address for the construction of houses for the labourers in the years 1957-58 and 1958-59."

16. Pandit Ram Kishan Bharolian :

That at the end of the motion, the following be added :—

“but regret that—

- (1) no mention has been made about compensation and rehabilitation of the villagers who have been rendered homeless due to establishment of Fertilizer Factory at Nangal ;
- (2) no mention has been made regarding damage caused to cotton, sugarcane, fodder and certain other crops owing to the closure of the Upper Bari Doab Canal for over a month in Amritsar District area ;
- (3) no mention has been made about the prevailing conditions of the Government Classical and Vernacular Teachers and steps Government propose to take for redressing their long-standing grievances ;
- (4) no mention has been made about giving sympathetic and prompt consideration to the long-standing demands of the Peons, Chaukidars and other Class IV employees ;
- (5) no mention has been made regarding effective and constructive scheme for the welfare of women folk ;
- (6) no mention has been made about speedy and effective compensation and resettlement of those displaced by acquisition of land for development projects (as for example Nangal Fertilizer Factory).
- (7) no mention has been made of effective measures proposed to check the devastation of chos in Hoshiarpur District ;
- (8) no mention has been made of real sources of corruption and effective measures to eliminate this evil ; and
- (9) no mention has been made of stopping the Privy Purses of the erstwhile Pepsu State.”

17. Sardar Harbans Singh :

That at the end of the motion, the following be added :—

“but regret that—

- (i) no mention has been made to redress the grievances of the villages of Gurdaspur and Amritsar Districts, which are close to Ravi and away from Dhusi Bund ;
- (ii) no assurance has been given to open a high school within a radius of five miles in the rural areas and not to speak of imparting free education ;
- (iii) no mention has been made to eradicate hunger and poverty from among the small land-holders ; and
- (iv) as regards the removal of corruption is concerned, no mention has been made in the Address about the worst type of corruption which is prevalent in the hospitals, i.e., accepting illegal gratification from poor patients.”

18. Sardar Kartar Singh Diwana :

That at the end of the motion , the following be added :—

“but regret that—

- (i) no reference has been made for adopting anti-water-logging measures in Bhatinda and Malerkotla Canal Branches areas in the Sangrur District ;
- (ii) no reference has been made on price control of food grains ;

- (iii) no mention has been made regarding rural reconstruction ;
- (iv) no mention has been made for opening veterinary hospitals, roads and schools in the Sangrur District ; and
- (v) no mention has been made for the disposal of relief and pension cases of political sufferers, I.N.A. men, and sufferers of the Kamagata Maru Ship."

Mr. Speaker : Chaudhri Dharam Singh Rathi was in possession of the House, when it was adjourned yesterday. He may now resume his speech.

चौधरी धर्म सिंह राठी (सम्भालका) : मैं आखिर में अपनी स्पीच wind up कर रहा था और अर्ज कर रहा था Co-operative Department के मुताल्लिक । इस महकमें में एक चीफ Auditor साहिब हैं जो बहुत बूढ़े हैं और retired आदमी हैं ; उनको कोओपरेटिव डिपार्टमेंट डेढ़ हजार रुपया देता है, और पांच सौ रुपया उनको Community Project वाले महकमे से मिलता है । तौ मैं कहता हूँ कि इस डिपार्टमेंट ने एक सफेद हाथी बांधा हुआ है जो पहिले कभी नहीं था ।

अध्यक्ष महोदय : यह wind up कर रहे हैं आप या कि और बातें शुरू कर रहे हैं ?

(May I know whether the hon. Member is winding up his speech or starting some new points ?)

चौधरी धर्म सिंह राठी : मैं सिर्फ दो बातों की तरफ तवज्जुह दिलाकर खत्म कर देना चाहता हूँ । मेरे फाज़िल दोस्त टंडन साहिब ने यह कहा था कि रिजनल फार्मूला चलेगा कैसे ? इस से better understanding पैदा नहीं हो सकती । मैं भी यह कह देना चाहता हूँ कि अगर हरियाना रिजन के साथ बे-इंसाफी हुई तो यह फार्मूला नहीं चलेगा । और अगर गैर-जानिबदारी से इसको चलाया जाए तो यह फार्मूला कामयाब होगा ।

मेरे फाज़िल दोस्त भागसिंह ने यह कहा था कि हरिजनों को ज़मीन दी है । मैं इसके मुताल्लिक यह अर्ज करना चाहता हूँ कि इस गवर्नमेंट ने बड़े फायदे किए होंगे लेकिन आज तक कोई ज़मीन हरिजनों को नहीं दी । अब गवर्नमेंट ने यह किया है कि उन के कुछ आदमी पटवारी बना दिए हैं और इस तरह से ज़मीन का मालिक कह कर उनकी तसल्ली कर दी है । क्योंकि पटवारी ज़मीन की लिखा-पढ़ी करता है इस लिए एक तरह से मालिक ही होता है ।

इसके बाद आखिर में ज़्यादा वक्त न लेते हुए यह अर्ज करना चाहता हूँ कि न तो आज हरिजन सुखी हैं, न किसान सुखी हैं और न ही ट्रेडर्स सुखी हैं, क्योंकि इनके ऊपर सेल्ज टैक्स जैसे कई टैक्स लगे हुए हैं । दूसरी तरफ डिटेंशन ऐक्ट लगा हुआ है, सिविल लिबर्टी का कल हो रहा है ; लाऊंड स्पीकर्स पर पाबन्दी लगी हुई है । बोलने तक की आज़ादी नहीं है तो हम यह कैसे कह सकते हैं कि यहां सुख-चैन है या अमन-शान्ति है । इसलिए मैं इन अल्फाज़ के साथ जो मैंने तरमीम पेश की हैं उसकी ताईद करते हुए इस ऐड्रेस की मुखालिफत करता हूँ ।

Raja Surendra Singh (Patiala) : Sir, I rise to associate myself with the Motion of Thanks moved by my colleague Sardar Darbara Singh and seconded by Rao Gajraj Singh. To begin with, Sir, I congratulate His Excellency for giving a lead to other Heads of States in India in making the Five-Year Plan as the basis of his speech. This goes to show that Government is keen and fully realizes the value of the Plan and that the Plan is second to none in the eyes of the Head of the State. Sir, I am, at the same time, in an embarrassing position for not being able to offer any constructive criticism on the substance of the Plan schemes touched by His Excellency in his Address as the integrated plans of the two integrating States have not been made available to us. I wish to point out, Sir, that a grave lesson learnt during the First Five-Year Plan was that we concentrated our pressure on completion of targets in the last three years of the Plan thereby although achieving the targets physically we sacrificed quality for quantity. It would, therefore, be my humble submission to you to use your august office as the channel of approach to my Chief Minister for the purpose that this mistake committed in the First Five-Year Plan should not be repeated in the execution of the Second Five-Year Plan. As admitted in the Address itself, the targets as envisaged in the First Five Year Plan have not been achieved. There is, however, considerable justification to be offered because of the integration of the two States. But even then Government should make it a point that the remainder of the Plan is equitably spread over the remaining four years. This, I repeat with all the emphasis at my command.

Now, Sir, I must admit my limitations of my ability as a Parliamentarian to shrink my comments on such an important documents, I mean, the Address that His Excellency was pleased to deliver to both the Houses, assembled together, within the space of ten minutes allotted to me by the Chair. I would, therefore, confine my comments to a few important points contained in the Address of His Excellency and leave my remaining reactions to another suitable opportunity during the Budget Session.

चौधरी बलबीर सिंह : On a point of order, Sir. लफ़्ज़ " His Excellency " जो राजा साहिब गवर्नर साहिब के लिए इस्तेमाल कर रहे हैं काफी देर हुई उड़ चुका है।

अध्यक्ष महोदय : हां जी, हमारी तरफ़ से तो यह title उड़ चुका है। (राजा सुरेन्द्रसिंह को सम्बोधन करते हुए) आप खुशी से गवर्नर साहिब के लिए His Excellency का title इस्तेमाल कर रहे हैं या वैसे ही गलती से ? (Yes, on our side this title has been done away with. (Addressing Raja Surendra Singh) Is the hon. Member using the title of His Excellency "at his own pleasure or by mistake ?)

Raja Surendra Singh : By way of courtesy, Sir.

Mr. Speaker : You need not say 'His Excellency' the Governor. You can say only Mr. Governor.

Pandit Shri Ram Sharma : Sir, he himself is a Raja.

Raja Surendra Singh : Sir, as regards the optimistic note in his Address in regard to food targets, I must say that I cannot share his degree of enthusiasm. I can speak on the subject of food with certain authority as I

have had the privilege of representing my country in an International Food Conference. I find, Sir, that the people who have framed the Plan have used the same yardstick to estimate increased production in areas where facilities like National Extension Service, agricultural loans, small-scale irrigation, etc., will be extended to in the Second Plan as they used for estimating purposes during the First Plan. This will not be correct as areas to which these facilities will now be extended do not have the same potentialities of agricultural production as the areas which were favourable in the First Plan. In the First Plan such facilities were extended to selected areas in order to ensure dramatic results, maximum production, maximum community effort and co-operation of villagers. Such areas have been exhausted.

Another disadvantage which will come in the way of increased food production is failure of Government to declare a bold price fixation policy through which the cultivator could be able to know prices long before the sowing season of a particular crop and in case of a subsequent fall in prices before marketing it should be the responsibility of Government to pay the original price. At the same time it is also very unfair that the price of products manufactured from agricultural produce rise while the prices of the basic agricultural produce fall. This disproportionate rise and fall of prices deprives the farmer of impetus to increase food production.

Besides, the Ten-Point Programme of our Government does not include radical land reforms. We would like to know as to what policy the Punjab Government now is prepared to follow. Is it going to honour the Pepsu Land Reforms Act or is it going to plant its own Act on the Pepsu territory or is it prepared to act like some other States who have two different Acts in two different regions in them? Now, Sir, I can speak with certain authority in this matter that the higher-ups are not at all satisfied with the Punjab Act. It does not in any way include all the principles laid down by the Planning Commission for the agrarian reforms in the country. The Planning Commission has made it a point to emphasize self-cultivation in its three vital elements. It insists that "self-cultivation" has three very essential points. The first is the presence of the cultivator; the second is his own labour and the third is that the entire risk of cultivation should be his and not of any intermediary person. So unless these three principles are rigidly brought into execution through proper agrarian legislation, I find that we fall short of the expectations and the confidence the voters have left in us. I also find that the Pepsu Land Reforms Act included a few more radical points like "land ceilings" which the Punjab Act does not have and therefore it remains to be seen whether the Punjab makes use of the position in which Pepsu put it by giving it a kind of spring-board in order to facilitate a more radical agrarian legislation or whether the Punjab Government is to fight shy of this and to revert to its old legislation which I think is not up to standard.

Now, Sir, I want to say a few words about the necessity of effecting land reforms immediately. I can tell from my personal experience that such large scale indiscriminate and fictitious transfers, registrations and sale deeds are taking place that even if agrarian reforms are effected, they will give a very small benefit or help to the cultivators. Anyhow, I feel that sooner the things are done the better.

I find, Sir, that the Governor put it very well—more or less poetically that the integration of two States is just like two rivers joining together

(Raja Surendra Singh)

and it will take time before the oneness of these two streams becomes apparent. I come from an area which formed a smaller part—or State—of the two States which have come together. My basic objection to the approach to this entire problem is that every one talks of erstwhile Pepsu merging into erstwhile Punjab. This was never the spirit of the States Reorganisation. It was never the spirit of the reorganisation of the States in India at all. The spirit of States Re-organisation was “the merging or reorganising of States into a State”. So, Punjab has as much merged in the new State as Pepsu has. If this basic approach was adopted by people, then the spirit of one Province having conquered the other and one Province being inferior to the other will go. This feeling is lying in a dormant state. People cannot say this because the people who are affected are mostly politicians who are wedded to their political whips or are Services which are subject to discipline which does not permit them to express themselves. But this feeling is there and I think it is the duty of the Government to eradicate it.

Now, Sir, I come to another point. I come from Patiala. I can quote—but I have not got the time—even from the Report of the States Reorganisation Commission that it should be the duty of the new States to see that this city does not lose its economic or social importance in any way as a result of the reorganisation of the two States. But this has not been done. The octroi duty income of a city is considered to be the economic barometer of its economic conditions and ever since the day of Patiala’s so-called merger with Punjab, the monthly octroi duty figures of Patiala City alone have gone down by 10 to 15 thousand rupees. So you can imagine the economic state in which this city is lying at the present moment. I would like to know from the Government for the information of the House—the Treasury Benches and the Members who have come from that erstwhile State—as to what concrete steps, what concrete suggestions it proposes to put into force in order to uphold all those promises which it has made in favour of the Patiala City.

Another thing, Sir, which requires the attention of the hon. Ministers at the present moment is integration of Services. Not only the Pepsu Services have a feeling of apprehension but the Punjab Services also entertain a similar feeling. I think, Sir, that this state of affairs is neither good nor conducive to good and efficient administration which is absolutely necessary. Much time which officers should spend in constructive work is spent in bothering about their own future and their readjustment in the future set-up. I feel, Sir, that sooner proper steps are taken and a clear-cut policy put forward for the integration of the two Services the better. An answer, I am sure, will come that a formula has been found under which this integration would take place. But I find that the formula is not being rigidly complied with. The elasticity of exemptions from this formula is so much that no one can say with any amount of confidence whether its provisions are going to apply to him in his particular case. For instance, if it is found that the regrouping formula goes to the advantage of a person belonging to the Pepsu Services, then his case is not considered according to it and it is cast aside and if any of its provisions goes to his disadvantage, then it is quoted. Well, I hope my information is incorrect. But I say with every confidence in the personality of the Chief Minister that he will go out of his way to see that the Services of both the States do not suffer as a result of the reorganisation of the States.

Now, Sir, there is only one very small point which I would like to put forward for your kind information. I wonder if such a thing should be said by a Member of the Treasury Benches—by a Member of the Government Party. I find that in one of the paragraphs the Governor considered it advisable to compare the standard of corruption in Punjab with that of other States. Well, if I were a Head of another State, I would have taken serious objection to it. I wonder if it was advisable for those who advised the Governor to make such a statement on the Floor of the House. Anyhow, I personally feel that it would have been more in the fitness of things if such remarks had not been included in the Address.

Before I take my seat, Sir, I would just like to quote in favour of what I said about the land reforms and the disparities shown between the Punjab and Pepsu regions. Take the road transport business. It is being nationalized in one part of the State and it is not being nationalized in the other part of it. To emphasise the necessity of total nationalization of transport and such other things in which we led like land reforms, etc., I would just quote a few words. This would show how Pandit Ji's mind is working on these things at the present moment. He says :—

“If there can be no such thing as the wholesale transplantation of Marxism in India, there is equally no room for uncontrolled private enterprise in the modern State, particularly in under-developed countries. The utilitarian ideal of ensuring the greatest good of the greatest number prevails and since the common man signifies the greatest number, it is in his interest largely that the national economy should be shaped”.

With the hope, Sir, that the Government will take steps to fulfil these hopes and my sincere gratitude to the Governor, I resume my seat.

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ (ਨਕੋਦਰ, ਜਨਰਲ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, 26 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਐਡਰੈਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ Houses ਦੇ ਸੰਮੁਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਚੋਣ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਦਿਹਾਤੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ 90 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਵੋਟ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਪਾਏ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਪਾਰਟੀ ਕਿ ਅੱਜ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚ ਉੱਤੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਹਾਊਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ? ਕੀ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨੇਤਾਵਾਂ, ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਸਾਡੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਆਬਾਦੀ ਜ਼ਰਾਇਤ ਉੱਤੇ ਇਨਹਿਸਾਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸੇ ਮਦ ਨੂੰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਇੱਥੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਉੱਤੇ ਕਾਫੀ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਝ ਅੰਕੜੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ

[ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ]

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 1956-57 ਵਿੱਚ ਤਿਨ ਸੌ ਨਵੇਂ ਖੂਹ, 83 pumping sets ਅਤੇ 9 tube-wells ਲਗਾ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ 4/5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ 4/5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝੀਏ ਕਿ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁਧਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਏਨਾਂ ਕੰਮ ਇੱਕ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ 6 ਕਰੋੜ 26 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜੋ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਖੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਅਤੇ ਜ਼ਰਾਇਤ ਤੇ ਖਰਬ ਹੋਣੀ ਹੈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਰਕਮ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਵਰਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਫੁੱਝ ਸੁਧਰ ਜਾਏ। ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਫੁੱਝ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ 'ਗਰੀਕਲੇਮ' ਕਰਨ ਲਈ fertilizers ਦੇਣ, ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ develop ਕਰਨ, improved methods of Agriculture adopt ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਕੀਮਾਂ ਅਪੂਰੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੂਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫੁੱਝ ਹੋਰ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਦਾ ਅਜ਼ਾਲਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਅਜਿਹੇ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ machinised and progressive farming ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਰ ਸਕਣ। ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਆਪਣੀ ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਹੜੀ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਇਮਦਾਦ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਸਕੇ ਇਸ ਲਈ ਜਿੱਥੇ industries ਨੂੰ ਫਰੋਗ ਦੇਣ ਲਈ Industrial Corporation ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ Rehabilitation Finance Corporation ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਇਮਦਾਦ ਦੇਣ ਲਈ loan ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ long terms ਤੇ ਅਤੇ ਥੋੜੇ ਸੂਦ ਤੇ ਮਿਲ ਸਕੇ ਉਸ ਲਈ Agricultural Finance Corporation ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਮੁਹਈਆ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ 30 ਸਾਲਾ ਕਿਸਤਾਂ ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਹ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਔਰ ਘਰ-ਬਾਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰ ਸਕਣ ਔਰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉੱਠਤੀ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੇਸਮ ਐਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ

ਹਨ। ਕਦੀ ਹੜ੍ਹ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਦੀ ਟਿੱਡੀ ਦਲ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਕਦੀ ਔਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਤਬਾਹੋ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇੱਕ ਸਾਲ ਫਸਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ 5/6 ਸਾਲ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਮਦਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜੋਣ ਲਈ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਕਾਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਵੇਰ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ compensate ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਇਸ ਲਈ ਉਹ 4/5 ਸਾਲ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਬੀਮਾ, ਮੋਟਰਾਂ ਅਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਦਾ ਬੀਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਬਹਿਬੁਦੀ ਲਈ Crop Insurance Scheme ਲਾਗੂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਜੇਕਰ ਨਾਗਹਾਨੇ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਫਸਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ compensation ਮਿਲ ਸਕੇ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਖਰਚ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ surcharge ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ ਲਾਇਆ ਹੈ ਅਗਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬੀਮੇ ਦੇ premium ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਔਰ ਦੂਜੀ ਤਰਫ ਜੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ ਕੋਈ natural calamity ਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ compensation ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ ਘਾਟਾ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ, ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜੇ, wild animals, stray cattles ਅਤੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਨਾਜ ਤਬਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮਹਿਕਮਾਂ ਜ਼ਰਾਇਤ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਫੌਜ਼ਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਠੋਸ ਸੁਝਾਵ ਰਖਕੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨਾਂ 'ਸਟਾਫ' ਰੱਖਣਗੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇਗੀ।

ਇਕ ਹੋਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਹੈ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੀ ਮਾਰਕਟਿੰਗ ਦਾ ਸਵਾਲ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸੜਕਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਔਰ ਮੰਡੀਆਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਲ ਦਾ ਸਹੀ ਭਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਭਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤੇ ਉਹ ਵੇਚਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਿਡਲ ਮੈਨ ਜਾਂ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਪੇਸਾ ਕਮਾ ਛੇਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੇਸਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰ 4/5 ਮਹੀਨੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਟੋਰ ਕਰਕੇ ਮਹਿੰਗਾ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੁਨਾਫ਼ਾਏਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਕੁੱਝ ਮਦਾਂ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਪੋਰਟਸ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ....

अध्यक्ष महोदय : क्योंकि बत्तियां खराब हैं इस लिए घंटी की आवाज़ सुनने की कोशिश करें। [Since the lights are out of order, I would request the Hon. Member to kindly pay heed to the ring of the bell.]

सरदार उमराँव सिੰਘ : ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਪੋਰਟਸ ਬਾਰੇ ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਰਾਇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ stadium, swimming pools, ਜਿਮਨੇਜ਼ੀਅਮ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਤਦੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ development ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ (ਘੰਟੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਤੇ Motion of Thanks ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਕਮਰੇਡ ਮੁਨਿ ਲਾਲ (ਸਿਮਲਾ) : अध्यक्ष महोदय, गवर्नर साहिब के ऐड्रेस को जिस पर कि यह हाऊस डिबेट कर रहा है पढ़ने के बाद एक सोशलिस्ट होने के नाते मैं यह महसूस करता हूँ कि जो सोशलिस्ट इसको पढ़ेगा उस को मायूसी होगी क्योंकि जो बुनियादी मसले लैंड रिफार्मज़, नैशनलाइज़ेशन आफ ट्रांसपोर्ट और जो दूसरे ज़रूरी मसले हैं जो सोशलिस्टिक पैटर्न आफ सोसायटी के लिए ज़रूरी हैं उनका इस में ज़िक्र नहीं है। अगर यह ऐड्रेस, यह पालिसी स्टेटमेंट एक ऐसी गवर्नमेंट की तरफ से हो जो गवर्नमेंट सरमायादारों या जागीरदारों की हो तो मैं महसूस करता कि मैं इस को बधाई दूँ लेकिन सोशलिस्टिक पैटर्न आफ सोसायटी का नारा देने वाली सरकार की यह पालिसी स्टेटमेंट जब नज़र के सामने आती है तो उस में महसूस होता है कि लैंड रिफार्मज़ का मसला जो बहुत ज़रूरी मसला है उस को बिल्कुल 'इग्नोर' किया गया है। हमारी सैकेंड फाइव-इयर प्लैन के सफा 79, पैरा 16 में लैंड रिफार्मज़ के बारे में साफ तौर पर लिखा है :—

“propose that during the Second Five-Year Plan, the policy of ceilings on agricultural holdings should be implemented throughout the country”.

3 p. m.

उस के बाद A. I. C. C. के जनरल सैक्रेटरी श्रीमन् नारायण का एक article ट्रीब्यून अखबार में 29 अप्रैल को छपा उन्होंने ने urgency of land reforms पर बहुत जोर दिया। आखिर में कहा कि—

“It is essential to fix ceiling on agricultural holdings in all the States without further delay.”

लेकिन हमारे इस ऐड्रेस में Ceiling on agricultural holdings के बारे में बिल्कुल खामोशी अस्तियार की गई है। 1950 में डाक्टर भार्गव 100 Standard acres की बात करते थे। उस वक्त चीफ मिनिस्टर साहिब खुद काश्त के लिए land owner को मुस्तस्ना करार देने के लिए 75 Standard acres की बात करते थे (सरकारी बैंकों की तरफ से एक आवाज़—ग़लत) उस वक्त चीफ मिनिस्टर साहिब ने यह कहा था कि 75 Standard acres की ceiling मुकर्रर होनी चाहिए, 100 Standard acres की ceiling बहुत ज्यादा होगी (सरकारी बैंकों की तरफ

से फिर एक आवाज़ : (ग़लत) मेरे ख़याल में यह बात सही है। यह 1950 की बात है—आज की बात नहीं। उस के बाद 1956 में पैसू की गवर्नमेंट ने एक बहुत **Progressive Act** पास किया और हमें उम्मीद थी कि पंजाब भी इस ऐक्ट को **adopt** करेगा लेकिन आज हम देख रहे हैं कि यह बात यहां बिल्कुल **ignore** की जा रही है। आज मुझे राजा साहिब की तकरीर सुन कर हैरानी हुई है कि आज वह **land holdings** पर रोक लगाना चाहते हैं और पंजाब असेम्बली में खुले बन्दों कहते हैं कि **land holding** पर **ceiling** होनी चाहिए। मेरी समझ में नहीं आता कि सरकार ने कौन सा ऐसा...
(*Interruption*)

Mr. Speaker: No interruptions please.

कामरेड मुनि लाल : स्पीकर साहिब, उस वक़्त **ceiling on land-holding** थी लेकिन इस **Policy Statement** में बिल्कुल ख़ामोशी अख़्तियार की गई है।

इस के बाद, अध्यक्ष महोदय, देश में ज़रूरत इस बात की है **to check unprecedented prices of foodgrains**. हर मरतबा सरकार दावा करती है कि प्रांत की **food position** बहुत **sound** है लेकिन हम हर मरतबा देखते हैं कि अनाज की कीमतों में गिरानी होती है और गरीब लोगों को बहुत तकलीफ़ का सामना करना पड़ता है। साल 1955-56 में रब्बी की फसल बहुत अच्छी होने के कारण मंडियों में अनाज की कीमतें गिर गईं और ज़मींदारों को बहुत परेशानी का सामना करना पड़ा। मैं सरकार की सराहना करता हूँ कि उस ने गन्दम दस रुपए फी मन ख़रीद करने के बाद गरीब ज़मींदारों को तबाह होने से बचाया। फिर 1957 में नहर स्वेज के हालात बिगड़ जाने से और कुछ खुदाई कहर होने के कारण एक दम गिरानी हुई। 1957 में जितनी गिरानी हुई उस का अंदाज़ा इस बात से लगाया जा सकता है कि पिछले पांच सात वर्षों में अनाज कभी इस कदर महंगा नहीं हुआ। सरकार ने हमें यह कह कर धोखे में रखा कि हमारा प्रान्त अनाज में **Surplus** है लेकिन हम अनाज से तरसते रहे और अनाज हमें महंगे दामों पर मिला। सरकार यह दलील देती है कि अनाज की **Fair Price Shops** खोल दी गई थीं। मैं इस बात को तसलीम करता हूँ लेकिन स्पीकर साहिब, मैं आप को विसातत से गवर्नमेंट की तबज़्जुह इस बात की तरफ़ दिलाना चाहता हूँ कि इन **Fair Price Shops** पर जो अनाज तकसीम हुआ वह बिल्कुल घटिया किस्म का अनाज था। अगर इस किस्म का अनाज सस्ते दामों पर **Fair Price Shops** पर बेचा जाये तो मैं समझता हूँ कि इन **Fair Price Shops** का मकसद फ़ौत हो जाता है। सरकार का यह कहना हरगिज़ दुरुस्त नहीं कि हम मजबूर थे अनाज की आमदो रफ़्त पर हिन्द सरकार को पाबन्दी नहीं लगानी चाहिये थी। मैं अर्ज़ करूंगा कि अगर हिन्द सरकार ने पाबन्दी लगा भी दी तो हमारी सरकार को **emergency** को **meet** करने के लिये अनाज का कोई ज़खीरा जमा करना चाहिये था लेकिन हम आज महसूस करते हैं कि इस किस्म का कोई कदम नहीं उठाया गया। अगर सरकार वक़्त पर ऐसा कदम उठा लेती तो इस गिरानी का असर ज़मींदारों पर न पड़ता। यह कहना कि अनाज की कीमतें बढ़ जाने से ज़मींदारों और किसानों को फायदा होता है यह बात महज़ **conflict** पैदा करने के लिये कही जाती है वरना अनाज

(कामरेड मूनि लाल)

के महंगे दामों बिकने के वक्त गरीब किसान ने अपना अनाज कब का बेच दिया होता है। उस वक्त फायदा जो पहुंचता है वह बड़े ताजरीयों और बड़े २ जमींदारों और जागीरदारों को। मैं चाहता था कि सरकार बढ़ते दामों की रोक थाम के लिये अपने Policy Statement में कोई जिक्र करती ताकि गरीब लोगों को आइंदा वक्त में महंगे दामों अनाज मिलने का खदशा न रहता और सनअती मजदूर या छोटे २ किसान जो शहरों में आने पर मजबूर हो जाते हैं उन्हें कमर तोड़ गिरानी का सामना न करना पड़ता लेकिन सरकार ने जो पालिसी अख्तियार की है या जिस रास्ते पर वह गामजन है उस से पता चलता है कि Socialistic Pattern of Society का नारा वक्ती तौर पर लोगों को खुश करने के लिये है।

इस के बाद मैं Rousing problem का जिक्र करता हूं। सरकार ने भी इस problem पर अपने Second Five-Year Plan में emphasis दिया है। यह Housing problem सारे हिन्दुस्तान में है। शहरों की population दिन-ब-दिन बढ़ रही है। देहाती लोग बेकारी की वजह से अपना रुख शहरों की तरफ कर रहे हैं। इस के अलावा industrial development होने की वजह से आहिस्ता २ शहरी आबादी बढ़ती जा रही है। इन हालात में अगर हम लोगों को building material सस्ते दामों पर नहीं दे सकेंगे तो Rousing problem बहुत acute form अख्तियार कर जायेगी। हमारी सरकार इस बात को महसूस करती है और उन्होंने अपनी Second Five-Year Plan में इस बात को तसलीम किया है।

“Between 1951 and 1961, the total urban population is expected to increase by about 33 per cent so that in the absence of effective measures, the housing situation may become more difficult. Thus, so far as can be estimated at present, in 1961, the shortage of housing in the urban areas may be about 5.3 millions. In other words, speaking roughly, in 1961 the shortage may be about twice as much as it was in 1951”.

Building material की जो कमी है वह कमी सिर्फ गरीब लोगों के लिये है। अमीर लोग जो आज buildings construct कर रहे हैं उन को material black market से मिल जाता है। पंजाब में शहरी आबादी हिन्दुस्तान के दूसरे शहरों की निस्बत ज्यादा है। हिन्दुस्तान के दूसरे शहरों की आबादी 16.2 per cent है और इस के मुकाबले में पंजाब और पैप्सू की आबादी 19 per cent। यह आबादी बढ़ने के खास हालात हैं क्योंकि partition के बाद लोग पंजाब में आये और मुझे उम्मीद है कि पंजाब की आबादी और बढ़ेगी क्योंकि भाखड़ा बनने से छोटे कारखानों के मजदूरों के move होने का ख्याल है। जब हम building material की तरफ ध्यान देते हैं तो हम महसूस करते हैं कि scarcity और बढ़ेगी क्योंकि भाखड़ा बनने की वजह से सीमेंट की तमाम खपत वहां हो रही है। स्पीकर साहिब; मैं आप की विसातत से मिनिस्टर साहिब की तवज्जुह इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि उन्होंने कहा था कि co-operative lines पर Cement Factory बनाई जाएगी लेकिन वह वायदा सिर्फ वायदा ही बन कर रह गया है। आज लोग cement की कमी को महसूस करते हैं। जिन लोगों का कब्जा इस फैक्टरी पर है उन्होंने वायदा किया था कि जब कारखाना बनेगा

तो वे पब्लिक की demand को पूरा करेंगे । लेकिन आज तमाम शहरों में सीमिट की बोरी 15 रुपये से 18 रुपये के करीब बिकती है । लोग हम से कहते हैं कि हम को इतने महंगे दामों पर सीमिट खरीदना पड़ता है ।

इस के बाद सरकार ने फैसला किया कि जो लोग नये मकान बनाएंगे उन्हें Rent Control Act से मुसतस्ना किया जाएगा । ताकि वे महंगे दामों से बनाए गए अपने मकानों के दाम वसूल कर सकें । इस तरह से जो सरकार Socialist Pattern यहां लाने का दावा करती है, middle class के लोगों को कोई facility नहीं दे सकी ।

इस के बाद मैं food problem के बारे में अर्ज कर चुका हूं । Land holdings पर ceilings के बारे में भी ऐड्रेस खामोश है । इस से जाहर है कि सरकार की तरफ से Socialist Pattern की पालिसी का नारा महज लोगों को खुश करने के लिये लगाया जाता है और कुछ नहीं ।

चंडीगढ़ के बारे में मैं कुछ चीजें हाऊस के ध्यान में लाना चाहता हूं । चंडीगढ़ की तामीर हो रही है । Socialist Pattern का यह पहला शहर आबाद किया जा रहा है । इस शहर के मकानों के नमूने मेरे जिहन में नहीं आते । राजाओं के जमाने में जो महल और झोंपड़ियां बनती थीं वे तो राजाओं के दिमाग की इस्तराह थे । लेकिन इस वक्त जो चंडीगढ़ में मकान तामीर किये जा रहे हैं, मैंने सुना है कि वे 14 किस्म के होंगे । दो चार classes के लोगों के मकान तो मेरी नज़रों से गुज़रे हैं । मैं समझता हूं कि बाहर के प्लैनरज़ ने जो प्लैन इस शहर का बनाया है वह यहां की आबोहवा को suit नहीं करता । मैंने लोगों को कहते सुना है कि चंडीगढ़ में कबूतरखाने बन रहे हैं । यहां की इमारतें बाहर से आए लोगों को यह सोचने पर मजबूर कर देती हैं कि वे यहां के हालात को सामने रख कर नहीं बनाई गईं । इस बारे में मैं हाऊस का ध्यान बरतानिया के लेबर लीडर मिस्टर बेवन के remarks की तरफ़ दिलाना चाहता हूं । एक तरफ़ सरकार नये शहर आबाद करने का दावा कर रही है और दूसरी तरफ़ बड़े मकानों की जगह छोटे मकान बन रहे हैं उसी तरह जिस तरह टांगे की जगह अब रिकशा ने ले ली है । जो मकान एम० एल० एज़० के लिये बनाए गए हैं वे भी socialist pattern का एक अच्छा नमूना पेश करते हैं । जो लोग यहां आते हैं सोचते हैं कि लोगों को एक नयी क्लास बन रही है । असैम्बली हाल बनाने की बात खटार्ड में पड़ गई है । मैं यह बात इस लिये नहीं कहता कि एम० एल० एज़० को कोई दिक्कत है बल्कि मैं समझता हूं कि बाहर से जो सैकड़ों लोग यहां आते हैं और असैम्बली का इजलास देखना चाहते हैं, वे यहां आकर परेशान घूमते हैं । कल मेरे एक दोस्त ने कहा था कि लोग बाहर इस तरह घूमते हैं । वे इस लिये घूमते हैं कि नया असैम्बली हाल नहीं बना । यह उन की परेशानी की वजह है । एम० एल० एज़० के लिये तो महंगे मकान बनाए गए हैं हालांकि हमारे राष्ट्रपिता गांधी जी एक झोंपड़ी में रहा करते थे । आज पंजाब के लोग जो यहां पंजाब की रूप रेखा बनाने के लिये इकट्ठे हुए हैं अगर इन को रहने के लिये सादा मकान मिलते तो बिहतर होता । सैक्रिटेरियेट की building

[ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਨਿ ਲਾਲ]

ਪਹਲੇ ਤੈਧਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਲੇਕਨ ਅਸੈਂਬਲੀ ਜੋ ਧਰਮ ਪਹਲੇ ਆਈ ਥੀ ਉਸ ਕਾ ਹਾਲ ਅਜੇ ਤਾਮੀਰ ਨਹੀਂ ਹੁਆ।

(ਬਣੀ ਕੀ ਆਵਾਜ਼) ਅਚੜ੍ਹਾ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੈਠ ਜਾਤਾ ਹੂੰ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ, ਦੱਖਣ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਪਰੋੜਤਾ ਜਾਂ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਗੋਰਮਿੰਟ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਿਰਤੋੜ ਕੌਸ਼ਲ ਦਾ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ sketch ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਐਡਰੈਸ ਉਸ determination ਦਾ sketch ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੋਰਮਿੰਟ ਨੇ ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਪਲੇਨ ਜਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਪਲੇਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ effort ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਪਲੇਨ all important ਪਲੇਨ ਹੈ। ਗੋਰਮਿੰਟ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਲੇਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਪਲਟਨੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸੇ ਤਹੱਈਏ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੁਣ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਝ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੀ ਠੀਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਰਬਾ ਬੰਦੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੂਬਾ ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਸਭ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਅਫਸਰ ਮੁਰਬੇ ਬੰਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿਖਣ ਲਈ ਇਸ ਸੂਬੇ ਨਾਲ jealous ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਕੰਮ ਵੇਖਣ ਲਈ ਐਥੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਗੋਰਮਿੰਟ ਲਈ ਬਾਇਸੇਫਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਾ ਮੁਸਤਹਕ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਹਿਕਮਾ ਜੰਗਲਾਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੈਪਸੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ integration ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਦੂਜੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਪਲੇਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਦਾ target ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਗੋਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕਾਬਲੇ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰੀਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਤਵੱਜੂਹ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰੀਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ effectively ਅਤੇ impartially ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਮਹਿਜ਼ ਇਕ constitutional head ਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜਾ impartially ਲਫਜ਼ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮਾਨੇ ਸਮਝਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕਲ੍ਹ ਟੰਡਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਰੀਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕੁਝ ਬਦਮਸ਼ੁਰੀ ਅਤੇ bitterness ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੱਬੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਵੇਲਣੀ

ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਕੁਝ bitterness ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

Shri Lal Chand : On a point of order, Sir. Can the hon. Member cast aspersions on another Member? Can he say all these things ?

Mr. Speaker : What did he say ?

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ bitterness ਪੈਦਾ ਕੀ elections ਮੈਂ।
ਧਰੁ ਸਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਰੁ ਆ ਕਹਾ ਗਯਾ ਹੈ ਕਿ ਯਾਲੰਧਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਮੈਂ ਕੜੀ ਕਿਸਮ ਕੀ ਫਿਕਰਨੋਂ ਪੈਦਾ
ਹੋ ਗੜੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : The hon. Member should avoid such things.

Chaudhri Dharam Singh Rathi : On a point of order, Sir. Is the hon. Member speaking on the motion ?

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸਿੰਘ : ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਫਿਕਰ
ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ impartial ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਠੀਕ
ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਵਾਲੀ bitterness ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਦੂਰ
ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਰਅਸਲ ਕੋਈ communal harmony ਯਾ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ
good will ਦਾ ਜੋ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਸੀ।
ਏਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੇ ਇਹ ਜੋ language ਦੀ controversy ਸੀ, ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ
ਏਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ Regional Languages ਨੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ
ਔਰ ਇਹ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨਗੀਆਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਐਸੀਆਂ ਵੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰ
ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਪਈ ਹੈ ਕਰਨ ਦੀ, ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਕੁੱਝ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਮੈਂ ਰੱਖ
ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ, ਉਹ ਵੀ ਮੈਂ ਰੱਖਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ
Education Policy ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ education ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ
ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਨਵੇਂ ਕਾਲਜ, ਨਵੇਂ ਸਕੂਲ, ਨਵੇਂ
institutions ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣੇ ਨੇ। ਔਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ
statements ਵੀ ਇਹ ਹਨ ਔਰ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਏਥੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਠਵੀਂ
ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਯਾ ਮਿਡਲ ਕਲਾਸ ਤੱਕ education compulsory ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ ਔਰ
secondary stage ਤਕ free ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਬੜੀ ਤਕੜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਜੋ
ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਈ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰੀ ਹੋਏਗੀ।
ਲੇਕਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲ ਜੋ private institutions ਨੇ ਯਾ
private colleges ਨੇ, ਜੋ ਢਲਦੇ ਪਏ ਨੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅੰਦਰ; ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲ
nationalise ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ
private schools ਵੀਸਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਢਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਸਿਰਫ ਗੇਰਮਿੰਟ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ
ਨਾਲ ਇਹ ਸਕੀਮ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਮੁਮਕਿਨ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਪਰ ਜੋ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਇਸ

(ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸਿੰਘ)

ਸਿਲਸਿਲੇ ਅੰਦਰ, ਜੇ ਉਹ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਏਸ ਪਲੇਨ ਦੀ ਦਾਦ ਦਿਆਂਗਾ।

ਏਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਪਿੰਡ ੨ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ ਗਏ ਨੇ। ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਭਾਵੇਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਬੜੀ ਕਾਬਲੇ ਤਾਰੀਫ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਕੂਲ single-teacher ਸਕੂਲ ਨੇ। ਇਹ ਸਕੂਲ ਮੈਂ ਨਾਕਾਰਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਚਾਰ ਪੰਜ ਜਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕ teacher ਕੀ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕੇਗਾ। ਫੇਰ ਜੇ ਉਹ ਟੀਚਰ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਏ ਯਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਨੰਬਰ ਭਾਵੇਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਬੋਝਾ ਹੋਵੇ, ਏਦੂੰ ਭਾਵੇਂ ਘਟ ਜਾਏ, ਲੇਕਿਨ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਐਸਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਜੋ ਉਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਬੁਨਿਆਦ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਭਾਵੇਂ ਘਟ ਜਾਣ, ਟੀਚਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, education system ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਬੋਲੀ ਜਿਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ education system ਵਿਚ change ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸੇਂ ਬਲੀ ਵਿਚ ਸਪੀਚਾਂ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਕੋਂਸਲ ਵਿਚ ਸਪੀਚਾਂ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ; ਪਰ ਇਹ change ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਹ change ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਇਹ radical change ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ method of education ਵਿਚ, ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਬੇਕਾਰੀ ਬਧੇਗੀ; ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਬੇਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਸੀ change radical ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਨਾਬ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਾਲੇ ਰਜੂਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਨੇ, ਲੜਕੀਆਂ ਮਾਸਟਰੀ ਭਾਲਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਹ ਰਜੂਹ ਹੈ। ਸੋ ਐਸੀ change ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਨਾਬ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ change ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਰਜੂਹ technical side ਵੱਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਯਾ farming ਵੱਲ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਐਸੇ profession ਵੱਲ ਜਾਣ। ਐਸੀ radical change method of education ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਏਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, education centralise ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ position ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੇ District headquarters ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਐਸਾ ਸ਼ਹਿਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਾਲਜ ਹੋਵੇ। ਐਸੇ District headquarters ਵੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਚਾਰ ਚਾਰ, ਪੰਜ ਪੰਜ ਯਾ ਛੇ ਛੇ ਕਾਲਜ ਵੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ education ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ facilities ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਐਸੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਣਗੀਆਂ। ਪਿੰਡਾਂ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਜੋ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਦੇ ਨੇ ਉਹ ਉੱਥੇ ਹੀ ਤਾਲੀਮ ਪਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਹ afford ਕਰ ਸਕਣ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਾਲਜਾਂ

ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਥੇ ਹੀ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਜਿਤਨੇ ਨਵੇਂ ਸਕੂਲ ਯਾ ਕਾਲਜ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੇ। ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਏਸ Address ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੇ। ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੇ, ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ education ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ institutions ਇਸ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਜਾਣ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਲਈ ਨਾਅਰਾ ਹੈ ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਜੋ ਤਾਲੀਮ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਨੇ। (ਘੋਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਇਤਨੀ ਜਲਦੀ, ਜਨਾਬ !

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਲਦੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਲਗਦੀ ਹੈ। (It seems 'so soon' to the hon. Member but I think 'he has taken sufficient time.)

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Community Project ਅਤੇ National Extension Service Schemes ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ੋਬਿਆਂ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ, ਉਹ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਨੇ, clamour ਕਰਦੇ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਲਾਕ ਖੋਲ੍ਹੋ, ਸਾਡੇ ਬਲਾਕ ਖੋਲ੍ਹੋ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀਆਂ useful ਸਕੀਮਾਂ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਪਿਆ ਏ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ method ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਨੇ, ਛੋਟੀਆਂ ੨ units ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਜਿਹੀਆਂ various ਚੀਜ਼ਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ staff ਦੀ maintenance ਤੇ ਅੱਧਾ ਖਰਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਬਲਾਕ ਤੇ ਅੱਧਾ ਖਰਚ ਸਟਾਫ਼ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਮੈਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਥੇ 3 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿਚੋਂ 1,37,000 ਰੁਪਿਆ staff ਦੀ maintenance ਤੇ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਲਾਉਣਾ ਸੀ ਉਹ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਇਹ ਠੀਕ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਤਦੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ foremost necessity ਹੈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਹ metalled roads ਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿੱਟੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਬਰਸਾਤ ਨਿਕਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। Metalled roads ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਸੜਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜੇ ਇਕ ਕਰੋੜ 90 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ provision ਹੈ ਇਹ ਘੱਟ ਹੈ। ਸੜਕਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਸੜਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੰਡੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਹੈ, ਸੜਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ

(ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸਿੰਘ)

ਨੂੰ ਸੜਕਾਂ ਵਲ ਤਵੱਜੂਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੱਕੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ੨ ਡਿਸਪੇਂਸਰੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਦੇ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਸ ਦਸ beds ਹੋਣ। ਉਥੇ patients ਵਾਸਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਛੋਟੇ ੨ ਹਸਪਤਾਲ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼।) ਮੈਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਨੇ। ਖੈਰ ਉਹ ਮੈਂ ਬਜਟ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਕਰਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਤਨੇ ਲਫਜ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ resolution ਦੀ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(At this stage the hon. Lady Member Shrimati Krishna Sethi raised her hand in order to catch the eye of the hon. Speaker.)

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : Hon. Lady Member को समय लेने के लिये हाथ नहीं खड़ा करना चाहिये बल्कि खुद खड़े होना चाहिये। (The hon. Lady member should not raise her hand with a view to getting time. She should rise in her seat.)

श्रीमती कृष्णा सेठी (अम्ब) : मान्यवर अध्यक्ष जी, जो प्रस्ताव सरदार दरबारा सिंह जी ने गवर्नर साहिब के ऐंड्रेस के सम्बन्ध में House के सम्मुख पेश किया है मैं उस प्रस्ताव का दिल से समर्थन करती हूँ। मैं समझती हूँ कि यदि इस Address को सही मानों में पंजाब प्रान्त का निर्माण-पत्र कहें तो ज्यादा बेहतर होगा। मैं ने इस अभिभाषण को एक दफा नहीं बल्कि दो, तीन मर्तबा पढ़ा है। जितनी बार मैं ने इस को पढ़ा उतनी बार ही मैंने महसूस किया कि जो तजवीज़ें इस में पंजाब की उन्नति के लिये रखी गई हैं उन के कारण इस ऐंड्रेस की इज्जत मेरे दिल में और भी ज्यादा बढ़ती गई। मुझे खुशी हुई यह जान कर कि यह ऐंड्रेस पंजाब प्रान्त को तरक्की की राह पर ले जाने वाला है। इस मौके पर मैं ज्यादा नहीं कहना चाहती। केवल यही कहना चाहती हूँ कि क्योंकि आवश्यकता है इस बात की इस मौके पर, या तो हमें इसे support करना चाहिये और या इस motion को oppose करना चाहिये। जब हम इस को support करते हैं तो हमें पूरा भरोसा होना चाहिये कि जो तजवीज़ें इस ऐंड्रेस में रखी गई हैं उन को तैयार करने में हमारे Ministers और अफसरान ने बड़ी योग्यता, होशियारी और हिम्मत से काम किया है। इस के साथ साथ मुझे आशा है, आशा ही नहीं बल्कि विश्वास भी है कि जिस योग्यता से उन्होंने इन तजवीज़ों को तैयार किया है अपेक्षाकृत उस से कहीं ज्यादा मेहनत वे लोग इन की imple-mentation में लगायेंगे तब जा कर उन्हें सफलता हासिल होगी। मेरे कई साथियों ने अफसरान और Ministers की duties के बारे में यहां जिक्र किया है कि उन को यह करना चाहिये और वह करना चाहिये। इस सम्बन्ध में मैं यह समझती हूँ कि जो तस्वीर या नकशा पंजाब का हमारी आंखों के सामने इस ऐंड्रेस में पेश किया गया है, और जो तरक्की पंजाब की इस में दिखाई गई है उस को सफल बनाने के लिये बड़ी भारी ज़िम्मेवारी उन लोगों पर आ गई है। पंजाब की उन्नति की जो खाहिश और उस को achieve करने के लिये जो determination ऐंड्रेस में बयान

किया गया है वह निहायत सुन्दर शब्दों में बयान किया गया है। लेकिन जहां तक उस को सफल बनाने का सम्बन्ध है थोड़ी सी मेहनत काफी नहीं है। इन योजनाओं को सफल बनाने के लिये इन को तैयार करने के अपेक्षाकृत बहुत ज्यादा मेहनत और परिश्रम की आवश्यकता होगी तभी हम इस ध्येय में कामयाब हो सकेंगे। इसलिये, श्रीमान स्पीकर साहिब, मैं आप के द्वारा अपने यहां बैठे साथियों से यह प्रार्थना करना चाहती हूं कि वह पंजाब सूबे की जनता की नुमाइंदगी करते हैं, उन्हें इस अवसर पर अपनी बनाई हुई सरकार को आश्वासन दिलाना चाहिये कि वह इन योजनाओं को सफल बनाने में अपना पूरा सहयोग देंगे। असल में केवल इसी बात की बड़ी आवश्यकता है और सफलता भी इसी पर निर्भर है।

अध्यक्ष महोदय : क्या आप ने अपनी स्पीच खत्म कर दी है। (Has the hon. Lady Member finished her speech?)

श्रीमती कृष्णा सेठी : नहीं जी, अभी नहीं खत्म की है, I want to say a little more. मैं समझती हूं कि जिस ढंग से इस ऐंज्रेस में तजवीजें रखी गई हैं वह कांग्रेस के लक्ष्य को पूरा करती हैं जिस के अंदर इस में हर एक आदमी को बराबर का और काम करने का पूरा मौका मिलता है.....

अध्यक्ष महोदय : आप यह बातें पहले कह चुकी हैं। आप repetition कर रही हैं। (The hon. Lady Member has already said these things. She is indulging in repetition.)

श्रीमती कृष्णा सेठी : Sir, I will avoid repetition. इस अभिभाषण में उन बातों का जिक्र किया गया है जो कि सरकार ने पिछले वर्ष में की हैं। उन में से बहुत सी बातें सराहनीय हैं। मिसाल के तौर पर मैं अर्ज करूं कि हमारे सामने elections का मसला है। किस खूबी से elections को कामयाब बनाया गया है, जिस योग्यता से Government की machinery ने काम किया है वह उन की होशियारी और काबलियत का सबूत है। एक और छोटी सी बात मैंने आप के द्वारा अपने साथियों से अर्ज करनी है। वह यह है कि जहां उन्हें अपना पूरा सहयोग सरकार को देना चाहिये वहां उन्हें यह भी करना होगा कि उन्हें किसी गैर-जिम्मेदाराना काम को कराने के लिये Ministers और Officers को मजबूर नहीं करना होगा। यदि वह इस बात पर कारबन्द होंगे तो निश्चय ही सरकार अपने तजवीज किये हुए कामों में कामयाब होगी। इस तरह से हम अपने सिद्धांतों को सफल बना सकते हैं। प्रायः ऐसा होता है कि हमारे साथी अपनी गर्ज के लिये, अपने इलाके के फायदे के लिये या कुछ जाती अगाराज की बिना पर ऐसे मसले खड़े कर देते हैं कि जिन के कारण Ministers जिन में भी इन्सानी कमजोरियां हो सकती हैं उन्हें कभी २ खाब भी आ जाते हैं और उस का नतीजा यह होता है कि वह गलत काम करने पर मजबूर हो जाते हैं जिन का फल इतना बुरा होता है कि अफसरों और वजीरों का जनता के नुमाइंदों के ऊपर भरोसा नहीं रहता। और इस प्रकार हम लोग अपने असली और जरूरी कामों को प्राप्त नहीं कर सकते। जनता की कठिनाइयों को दूर नहीं करवा सकते।

(ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸੇਠੀ)

इसी सम्बन्ध में मैं आप के द्वारा अपने Ministers और अफसरान की तबज्जुह ऐंड्रैस के page 15 के last para की तरफ दिलाना चाहती हूं। उस में लिखा है—

“My Government are determined to see that the scheduled tribes and castes and backward classes are brought to the same level of development as the rest of the people in Punjab and that similarly the under-developed areas receive special attention, so that eventually all districts of the State may be at par with one another in respect of development so far as it is physically possible.”

इसी प्रकार last page पर भी determination को दोहराया गया है। मैं विश्वास से कह सकती हूं कि यदि इसी ख्याल के अनुसार सब सरकार की कार्यवाही होती जाएगी तो हम लोग निश्चय ही अपने इलाके को फायदा पहुंचा सकेंगे और अपने लक्ष्य को प्राप्त कर सकेंगे।

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ (ਉਨਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ Address ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ “New agrarian laws are giving protection to the tenants.....”। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। 1950 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1955 ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਿੰਨ ਦਫਾ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ protection ਦੇ ਨਾਂ ਉਪਰ Act ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਹਰ ਐਕਟ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨੀ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਗਹ ੨ ਉਪਰ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ੨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਜ਼ ਬਾਜ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਵਾਇਆ। ਦੂਸਰੇ ਇਹ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਫਰੋਖਤ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤੀਸਰੇ, ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਬੁਠੀ sale ਵਿਖਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ। ਚੌਥੇ, ਐਸੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਗਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਕਮਾ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਸ਼ਟ ਉਠਾਉਣੇ ਪਏ। ਕਈਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਮਤਲਬ ਕੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਪੇਪਸੂ ਤੋਂ ਲਿਆਏ ਹੋ?

अध्यक्ष सहोदय: अब तो पेंसू का इलाका भी पंजाब का हिस्सा बन गया है।
(The area of erstwhile Pepsu has now become a part of the Punjab.)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ : ਮੈਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
(Interruption.) ਗਾਰਡਨ ਕਾਲੋਨੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਦਰਖਤ ਖੜੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਡਲ ਫਾਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾਲ ਚਿਪਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਏਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਇੰਤਕਾਲ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰਾਂ ਧੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਕਰਾ ਕਰਾ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਨ 1950 ਵਿਚ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 1,36,000 ਮਾਲਕ 30 ਸਟੇਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹੀ ਸਵਾਲ 1955 ਵਿਚ ਮੁੜ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ 30 ਸਟੇਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 39,000 ਮਾਲਕ ਹੀ ਰਹਿ ਰਾਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇ 97,000 ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਥੇ ਗਈ? ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਚੋਰੀ ਹੋਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ: ਸੁਰਜੀਤ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਆਉਣਾ ਸੀ ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਈ।

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ: ਮੈਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਗੱਲ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦਸੋ ਕਿੰਨੇ ਅਜਿਹੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ surplus land ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇ? ਸਗੋਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਹਨ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਪੁਸ਼ਤ ਦਰ ਪੁਸ਼ਤ ਜ਼ਮੀਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਵਾਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਕੋਈ protection ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬੇਕਾਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਖਾਣ ਲਈ ਰੋਟੀ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੀ ਦੁਖ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਖੈਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਝਾਵ ਆਪ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਹੀ ਮਹਿਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਜੜਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਜਾਂਚ ਇਕ ਖੁਲ੍ਹੀ ਜਾਂਚ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹੋਣ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੇਸ਼ਕ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਵੀ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇ, ਇਕ comprehensive legislation ਤਿਆਰ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਦੂਜੀ ਅਰਜ਼ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਨੰਗਲ ਦੀ ਖਾਦ ਫੇਕਟਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਤਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਅਰਸਾ ਦੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਸ

(ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ)

ਦਾ ਬੜਾ ਚਰਚਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਅਧਿਕਾਰ ਸਹੀਦਯ : यह तो गवर्नमेंट ऑफ़ इण्डिया की चलाई हुई है (It has been started by the Government of India.)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਅਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਕਢਿਆ ਹੈ, ਸੇਂਟਰਲ ਗੋਰਮਿੰਟ ਨੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਵੋਟ ਲੈਣੇ ਸਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਲੈ ਆਏ ਹੋ।

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਉਥੋਂ ਦੇ ਛੇ, ਸਤ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੋਂ ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਜ ਤਕ (Interruptions).

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਐਵੇਂ ਯਭਲੀਆਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਚੀਫ਼ਰੀ ਕਲਕੀਰ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. जब कोई इधर का मम्बर बोल रहा हो तो चीफ़ मिनिस्टर साहिब को interrupt नहीं करना चाहिए। यह निहायत अफ़सोस की बात है। [Interruptions].

Mr. Speaker : Order, order, No interruptions please.

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੇ ਭੱਠੇ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਪਾਸਾ ਛਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਭੱਠੇ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਚੈਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਖਾਦ ਫੈਕਟਰੀ ਬਾਰੇ ਇਤਨਾ ਸ਼ੋਰ-ਗੂਲ ਮਚਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਦੀ ਉਪਜ ਵਧੇਗੀ, ਬੇਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰ ਮਿਲੇਗੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਅਨਾਜ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੰਗਵਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਬਚੇਗਾ—ਉਸ ਫੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹ ਕੇ ਕਿਉਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਚੁਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਦ ਤੀਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਨਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾਏ ਜਦ ਤੀਕਰ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਸੰਦ ਦਾ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੁਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਬੇਹਤਰੀਨ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜਿਹੜੀ compensation ਮੰਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੂਜੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ compensation ਵੀ

ਨਿਹਾਇਤ ਭਾਜਬੀ ਹੋਵੇ । ਤੀਜੀ ਥੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸਾਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ awards ਸੁਣਾ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਪਰ ਕਈਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ protest ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ awards ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਜਜ਼ਾਂ ਕੋਲ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੀਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਤਈ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੀਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹੁਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਪਿਛਲੀ ਹਾੜੀ ਦੀ ਫਸਲ ਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਫਸਲ ਬੀਜਣ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਭੁਖੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ । ਅਤੇ ਜੇ ਹਰ ਸੂਰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕਢਣਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਪੂਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਫੇਕਟਰੀ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਹੋ ਕੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ? 24 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਵਿਚ ਇਕ ਵਡੇ ਆਪਣੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਭਾਉ, ਤੁਸਾਂ ਵੋਟ ਤਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ; ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ?”

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਗਲਤ, ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ।

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ : ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ । ਮੈਂ ਚੇਲੇਂਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਉਹ ਬੁਠ ਬੋਲਦੇ ਹੋਣਗੇ ।

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ : ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ; ਉਹ ਬੁਠ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ । ਮੈਂ ਚੇਲੇਂਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ

ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਗਲਤ, ਗਲਤ ।

(ਅਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਪੰਡਤ ਸਾਹਿਬ ਠੀਕ ਆਖਦੇ ਨੇ ।)

ਸ਼ਰਧਾ ਸ਼ਹੀਦ : ਮੈਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ से आशा करूंगा कि वह इतनी गर्मी में न आएंगे । (I would expect the hon. Member not to lose his temper.)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ : ਮੈਂ ਵੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ
(Interruption.)

ਸ਼੍ਰੀ ਮਹੋਦਯ : Order, Order. ਦੇਖਿਓ ਕਾਮਰੇਡ ਜੀ, ਸੁਨਿਓ। ਆਪ ਠੰਢੇ ਹੋਕਰ ਸ਼੍ਰੀਚ ਕਰੋ। ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਆਪਨੇ ਇਤਨੀ ਗਰਮੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੀ (Order, order. The hon. Member should listen to me. He should make the speech in a cool and calm manner. On the very first day he has engendered so much heat.)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ

ਸ਼੍ਰੀ ਮਹੋਦਯ : ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਆਪ ਤੋਂ ਗਰਮ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦੇ, ਆਪ ਕੇ ਆਸ ਪਾਸ ਆਦਮੀ ਹੀ ਗਰਮ ਬੈਠੇ ਹਨ। (Yes, yes, the hon. Member himself does not appear to be of hot temperament, but he is surrounded by persons of that type.)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਅਗਲੀ ਗਲ, ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਥ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨਾਲ ਪਹਾੜੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਚੋ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਚੋਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਖਰਾਬ ਸਨ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਨੇ ਨਾਲ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਤਿਆਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਿਕਮਾ ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ, ਪੀ. ਡਬਲਿਊ. ਡੀ, ਮਹਿਕਮਾ ਰੇਲਵੇ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ, ਚੋਹਾਂ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ co-ordination ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਇਕ Co-ordination Committee ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਚੋਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਉ, ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ corrupt ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਭਾਉ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮਹੋਦਯ : ਤੁਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਆਪ ਕੋ ਸਾਥੀ ਤੋ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਸਿਫ 'ਭਾਯ' ਹੀ ਕਹਾ ਹੈ। (He has not called the hon. Member a comrade but a 'Bhau' (brother).)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭਾਉ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਸਕਰਟਰ ਨੂੰ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਮਿਲਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੋਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਦਸਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੀੜਾਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਇਕ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਦਸ ਦਿਆਂਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਦਸੋ।

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਾਲਾਤ ਤੱਕ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਲੋਹੇ ਦਾ ਸਰੀਆ ਲੈਣ ਇਕ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰੀਆ ਦੇ ਕੇ 5½ ਰੁਪਏ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 7 ਰੁਪਏ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਲਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਪਰਚੀ ਉਸ ਨੇ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਾਬਲੇ ਵੇਚੇ ਲਿਖੇ। ਇਸ ਉਤੇ ਉਸ ਖਰੀਦਾਰ ਨੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸਰੀਆ ਹੈ ਪਰ ਤੂੰ ਪਰਚੀ ਵਿਚ ਕਾਬਲੇ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਉਤੇ ਉਹ ਆਦਮੀ ਉਹ ਪਰਚੀ ਲੈ ਕੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ 5½ ਰੁਪਏ ਦੀ ਥਾਂ 7 ਰੁਪਏ ਲਗਾ ਲਏ ਹਨ। ਇਸ ਉਤੇ ਉਸ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸ ਦਫ਼ਾ ਬਲੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਿਵਲ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਪਾਸ ਜਾਉ। ਉਹ ਫਿਰ ਡੀ. ਸੀ. ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ।

ਸ਼ਾਹਕਸ਼ ਸਹੀਦਯ : ਅਗਰ ਧਰੁ ਲੰਬੀ ਕਹਾਨੀ ਹੈ ਤੋ ਇਸ ਕੋ ਰਹੁਨੇ ਦੀਜਿਏ। (If it is a long story, the hon. Member may leave it.)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ : ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀ। ਉਹ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀ। ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਹਾ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋਹਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਖੇਰ ਆਖਰਕਾਰ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਮਹੀਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਹਾਲਾਂਤਕ ਉਸ ਦਾ ਬਣਿਆ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਮੋਤੀ ਬਾਗ ਮਹਿਲ ਦੀ ਕੀਮਤ ਉਥੇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫਿਨਾਂਸ ਸੈਕਰਟਰੀ ਸ੍ਰੀ ਪੀ. ਕੇ. ਚਾਟਲ ਨੇ 13 ਜਾਂ 14 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਪਾਈ ਸੀ

अध्यक्ष महोदय : अभी बजट पेश होना है यह चीज़ आप उस वक्त कह लें।
(The Budget is yet to be presented. The hon. Member may discuss this thing at that time.)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਸੈਕਰਟੇਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ 13 ਜਾਂ 14 ਲੱਖ ਪਾਈ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਯਕਲਖਤ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਧਾ ਕੇ 35 ਲੱਖ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਕੀਮਤ ਤੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਖਰੀਦ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕੀਮਤ ਅਜ਼ਾਦੀ 7 ਜਾਂ 8 ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ 13 ਜਾਂ 14 ਲੱਖ ਸੀ ਹੁਣ ਉਸਦੀ 35 ਲੱਖ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਾਣ।

अध्यक्ष महोदय : जो चीज़ें इस एंड्रੈस में mentioned हैं या जिन के बारे में आपने कोई amendment दी हुई है उन के बारे में कुछ बोलना तो ठीक है, लेकिन जो चीज़ें बजट में आ जानी हैं उन के बारे में इस वक्त कुछ कहना ठीक नहीं।

(It is proper to speak on matters which are mentioned in the Governor's Address or about which any notice of amendments has been given by him but it is not desirable that at present he should refer to those points which relate to the Budget.)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ : ਵੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ education free ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਇਹ ਇਸ ਵਿਚ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗਲ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਮੁਖਾਲਫਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਨਾ ਹੀ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਸਾਡਾ ਇਹ ਸੁਫਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤਹਿਸੀਲ ਉਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ 26 ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹਨ ਪਰ ਉਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਲਿਜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਗੇਰਮਿੰਟ ਕਾਲਿਜ ਖੋਲ੍ਹੀ ਜਾਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ Opposition ਵਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ co-operation ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ co-operation ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਉਥੇ ਕਾਲਿਜ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਕਾਲਿਜ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਮੈਂ free ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਦਿਆਂਗਾ। ਇਹ ਉਥੇ ਕਾਲਿਜ ਖੋਲ੍ਹੇ ਮੈਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਇਹ ਉਥੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕਾਲਜ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਕਿਫਾ ਕਰੇ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਲਾਤ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਚੋ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦਫਾ ਚਾਰ ਅਤੇ

ਪੰਜ ਹਨ ਅਤੇ ਦਫ਼ਾ 38 ਹੈ ਇਹ ਬੜੀਆਂ ਸਖਤ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਹੇਠਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਔਨ ਦੀ ਉਪਜ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ Grow More Food ਸਕੀਮਾਂ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੰਗਲਾਤ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਗਲ ਗਲ ਕਣਕ ਖੜੀ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਬੁਰਜੀਆਂ ਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬੜੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ check ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਰੇ ਇਕ ਦਰਖਾਸਤ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਪਾਸ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਾਣ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਹਾਲਾਂ ਤਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਹਾਲਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੁਰਜੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੇਕਰ ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ।

(At this stage Mr. Speaker called Shri Ram Kumar to speak.)

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : इस हाऊस ने फैसला किया है कि हर मेम्बर के लिए speech की दस मिनट की time-limit रखी जाए। इस लिये मेम्बर साहिबान ज्यादा time न लें। (It has been decided by this House that a time-limit of ten minutes for each Member be fixed. The hon. Members should, therefore, not exceed this limit.)

श्री राम कुमार (भिवानी) : अध्यक्ष महोदय, मेरे मोहतरिम दोस्त सरदार दरबारा सिंह जी ने गवर्नर साहिब के ऐड्रेस पर धन्यवाद का जो प्रस्ताव रखा है मैं उस का हार्दिक समर्थन करता हूँ। दूसरे बेंचों से इस के विरुद्ध बहुत सी बातें कही गई हैं जिन में से कुछ ऐसी हैं जो कोई खास बुक्कत नहीं रखतीं। मोटी मोटी बातें इस प्रकार हैं :—

अध्यक्ष महोदय : आप को तो माईक की ज़रूरत नहीं। (The hon. Member does not perhaps need the mike.)

श्री राम कुमार : इस की ज़रूरत है।

अध्यक्ष महोदय : तो आप ज़रा पीछे हट कर बोलें। (The hon. Member may keep himself a little away from the mike and then speak.)

श्री राम कुमार : एक साहिब ने फरमाया है कि यहां taxation बहुत ज्यादा है, व्यापारियों और गरीब लोगों पर taxes का बोझ डाला जा रहा है। यह बातें इसलिये कही जाती हैं ताकि वे पब्लिक को जा कर कह सकें कि हम तो आप का बोझ हल्का करने वाले हैं, लेकिन आप की सरकार आप पर टैक्स ही टैक्स लगाए जा रही है। स्पीकर साहिब, जिस मुल्क में नई आज़ादी आई हो और मुल्क की तामीर की जा रही हो तो यह ज़रूरी बात है कि उसे ज्यादा रुपये की ज़रूरत पड़ेगी। अब रुपया पाने का तरीका यही है कि taxes के जरिये रुपया मुहैया किया जाए। किसान जब खेत में बीज

(श्री राम कुमार)

डालता है तो उस को घर से कुछ न कुछ डालना ही पड़ता है। जब खेती होती है तब उस को फल मिलता है। या फिर दूसरा तरीका है जो हमारे पड़ोसी मुल्क पाकिस्तान ने अपनाया है यानी अपनी आजादी को गिरवी रख कर रुपया पाना, मैं समझता हूं कि हमारे मित्र इस चीज को पसन्द नहीं करेंगे।

दूसरी बात वह कहते हैं कि **taxes** के अलावा यहां पर **corruption** बहुत है। यह सही है कि **corruption** हिन्दुस्तान के हर सूबे में है, लेकिन यह भी सही है कि हमारा सूबा और सूबों से इस मामले में बेहतर है। तो भी थोड़ी हो या ज्यादा **corruption** को कोई भी पसन्द नहीं करता और यह हर तरीके से बन्द होनी चाहिए। लेकिन इसका तरीका यही है कि सब लोग मिल कर सरकार को मदद दें, **co-operation** दें। जो **corrupt officers** हैं उन की शिकायत करें, सबूत दें। खाली **lecture** देते रहने से, या सिर्फ गवर्नमेंट को बदनाम करने के लिए बातें करते रहने से यह बन्द नहीं होगी।

फिर कहा जाता है कि यहां पर **civil liberties** नहीं हैं, यहां तक कि **loud-speakers** पर भी पाबन्दी लगाई हुई है। मैं समझता हूं कि इस सूबे में ही नहीं बल्कि सारे मुल्क में हम इस तरह आजादी के साथ अपने ख्यालात को जाहिर करते हैं जिस तरह से किसी भी आजाद मुल्क में किए जा सकते हैं। अगर इस के बावजूद यह कहा जाए कि इस प्रान्त में **civil liberties** नहीं हैं तो बड़े अफसोस की बात है। क्या मेरे दोस्त इस चीज को **civil liberty** समझते हैं कि आजादी का नाम ले २ कर वे लोगों को बहकाते रहें? जब हर किसी के पास हकूक हैं, जब हर आदमी आजाद है और आजादी के साथ हर एक शहर और गांव में प्रचार कर सकता है, तो और **civil liberties** किसे कहते हैं? हां उन लोगों के लिए यह चीज नहीं हो सकती जो **law and order** को बरबाद करना चाहते हैं।

फिर स्पीकर साहिब, हमारे दोस्तों ने **land reforms** पर एतराज किया है कि यहां **ceiling** नहीं मुकर्रर हुई, यह नहीं किया गया, वह नहीं किया गया, वगैरह। मैं मानता हूं कि इस तरफ अभी बहुत कुछ करना बाकी है, लेकिन अगर इस असैम्बली के पास किए कानूनों को वे देखेंगे तो उन को महसूस होगा कि हमारी सरकार ने **land reforms** के लिए बहुत कुछ किया है और आगे भी करने जा रही है।

स्पीकर साहिब, कुछ हमारे दोस्तों ने एक ऐसा मसला छेड़ दिया है जिस को हम समझते थे कि खत्म हो चुका है यानी **Regional Formula** का। उन साहिबान को इस पर भी एतराज है कि इस पर **effective** और निष्पक्ष तरीके से अमल किया जाए। मैं उन से पूछता हूं, और मैं हरियाना और उस की सब पार्टियों की तरफ से बोलता हूं कि अगर इस पर **impartial** और **effective** तरीके से अमल नहीं किया गया तो यह तो होना नहीं है कि महापंजाब की मांग, जिसे कि हम 50 गज जमीन के नीचे दफना चुके हैं फिर **revive** हो। अगर ऐसा वे समझते हैं तो मैं उन को बता दू कि मांग महापंजाब

की नहीं बल्कि हरियाणा की *revive* होगी और हम लोग कहेंगे कि हम पंजाब के साथ रहना नहीं चाहते। (तालियां)। मेरे दोस्त आग से खेलना चाहते हैं। मैं कहता हूं कि सिवाय तीन-चार दोस्तों के जो यहां बैठे हैं बाकी सब इस **Regional Formula** को *approve* करते हैं। जब सारे पंजाब ने इत्तिफाक राए से चुनाव में इसे *approve* किया है तो अगर वे इस की मुखालिफत करेंगे तो इस का नतीजा अच्छा न होगा। मुल्क की हवा बिगड़ेगी और वह जिस चीज के खाब देख रहे हैं वह पूरे भी नहीं होंगे।

चौधरी बलबीर सिंह : On a point of Order, Sir. क्या यह House को threat कर रहे हैं ?

अध्यक्ष महोदय : नहीं threat नहीं कर रहे। उन्हें बोलने का हक है। (No, he is not offering any threat. He has a right to speak.)

श्री राम कुमार : कई भाई जो हिन्दी का नारा लगाते हैं कि हमें हिन्दी से मुहब्बत है, उन के तबके में एक उर्दू का ही अखबार सब से अधिक बिकता है, और वह हिन्दी के अखबार को हाथ भी नहीं लगाते। (तालियां)। धरों में यह पंजाबी भाषा बोलते हैं, लिखते उर्दू हैं; लेकिन जब मर्दु मशुमारी होने लगती है तो यह अपनी स्त्रियों से कहते हैं 'बीबी, तुहानुं कोई पुच्छे, तुहाडी भाषा की है तो तुसीं दस देना हिन्दी है'। (हंसी)।

अध्यक्ष महोदय : आप भी पंजाबी अच्छी तरह से जानते हैं, पंजाबी में ही बोलें। (हंसी)
(The hon. Member also knows Punjabi very well. Let him speak in Punjabi.) (Laughter.)

श्री राम कुमार : यह लोग इस तरह करते हैं। स्पीकर साहिब, दुनिया में ऐसे भाई तो देखे हैं जो अपनी ज़बान की रक्षा के लिए जान तक देने को तैयार हो जाते हैं—एक गुजराती, गुजराती ज़बान से प्यार करता है, मद्रासी तामिल से प्यार करता है, आन्ध्रा वाला तेलगु से, बंगाल का भाई बंगाली से; और आसाम का आसामी से प्यार करता है—मगर हम ने एक जालन्धर Division के कुछ ऐसे लोग देखे हैं जो अपनी मादरी ज़बान से भी इन्कार करते हैं। आज बंगाली मुसलमान अपनी भाषा के लिए जान देने को तैयार है, वहां मुज़ाहरे होते हैं, वे लोग गोलियां खाते हैं; लेकिन पंजाब में ऐसे लोग हैं जो अपनी मादरी ज़बान को कहते हैं कि यह हमारी भाषा ही नहीं है।

इस के बाद मैं कुछ *suggestions* अपनी सरकार को कुछ दूसरी बातों के मुतअल्लिक देना चाहता हूं। हमारे गवर्नर साहिब के Address में बहुत कुछ अच्छी बातें कही गई हैं। **Backward Areas** को ऊपर उठाने के लिए जो कुछ जाहिर किया गया है इस के मुतअल्लिक मैं यह *suggestion* देना चाहता हूं। कुछ अर्सा हुआ हमारी असैम्बली ने प्रस्ताव पास किया था कि फलां इलाके **backward** हैं। इन इलाकों को तालीम, **Communications** और **Irrigation**, वगैरह २ के लिए खास **facilities** देने का प्रस्ताव पास किया था। इस बारे में मेरी अर्ज है कि इस तरफ काफी ध्यान नहीं दिया गया। मसलन महेन्द्रगढ़, गुड़गांव और हिसार वगैरह में ऐसे इलाके हैं जहां सड़कें

[श्री राम कुमार]

तो क्या पगडंडियां भी नहीं हैं। जहां दूसरी जगह लोग आज हवाई जहाजों में सफ़र करते हैं, वहां इधर पैदल और ऊंट के सिवा सफ़र करने का ज़रिया ही नहीं है। इस तरफ़ ज्यादा से ज्यादा ध्यान देना चाहिए।

फिर पीने के पानी का वहां बुरा हाल है। आप साहिबान वहां देखेंगे कि लोग जौहड़ों का पानी पीते हैं जिन के अन्दर मवेशी पेशाब और गोबर करते हैं। (घंटी)।

फिर तालीम की भी यही हालत है। अगर वहां High School खोलना हो तो उन लोगों से रुपया मांगा जाता है मगर उन लोगों के लिए रुपया देना मुमकिन नहीं। इसी तरह Water-supply की या पंच-वर्षीय योजना की जो दूसरी schemes हैं, उन के लिए भी उन से रुपया मांगा जाता है, मगर वह यह देने के काबिल नहीं हैं। सदियों से गर्बत में डूबे हुए हैं। उन लोगों को खास रियायतें दें और पीने के पानी, irrigation वगैरह की खास सहायतें दें।

फिर उस इलाके के लिए tube-wells लगाने की एक scheme बनाई गई थी। Centre की तरफ़ से exploratory tube-wells लगाने वाले थे मगर तीन-चार साल से कुछ नहीं हुआ। यह लगाए जाएं। जहां नहर जा सकती है वहां नहर पहुंचाई जाए। Services और तालीम में इस इलाके को सहायतें देनी चाहिए।

अध्यक्ष महोदय : (सरदार आत्मा सिंह को सम्बोधित करते हुए) आप चिट तो भेजते हैं मगर उठते नहीं। इस का यह मतलब नहीं कि आप उठें न और मैं आप को बोलने के लिए कह दूं।

एक और बात जिस की तरफ़ मैं मेम्बर साहिबान का ध्यान दिलाना चाहता हूं वह यह है कि वह Floor of the House को cross न किया करें। Rules of Procedure ऐसा करने की इजाज़त नहीं देते; और न ही वे इस बात की इजाज़त देते हैं कि जब कोई मेम्बर बोल रहा हो तो उसके और स्पीकर के दरमियान से कोई और मेम्बर गुज़र जाए। यह हाउस के decorum के खिलाफ़ है। जो बातें rules में Floor को क्रॉस करने के बारे और हाउस के decorum और Chair की dignity के बारे में हैं उन पर पूरी तरह अमल करना चाहिए।

(To Sardar Atma Singh) (The hon. Member sends a chit but does not rise in his seat. This does not mean that I should call upon him to make a speech even without his rising in his seat.)

I wish to draw the attention of the hon. Members to one thing more and that is that they should refrain from crossing the Floor of the House. The Rules of Procedure do not permit this, nor do they allow that when a member is speaking another member should cross between that Member and the Speaker. It is against the decorum of the House. All the directions given under the Rules with regard to the crossing of Floor and the maintenance of decorum in the House and the dignity of Chair, should be strictly observed.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ (ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਭਾਸ਼ਨ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਪੰਨਵਾਦ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਵਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੈਂ ਉਸ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰੋਤ੍ਯੁਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜੋਤਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਾਗੜ੍ਹ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਪੇਪਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮਿਸਾਲਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਵਖੇਵੇਂ ਭਰੇ ਸਲੂਕ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੇਪਰ ਤੋਂ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਲੂਕ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਖੇਵੇਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੇਪਰ ਤੋਂ ਆਏ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੇਪਰ ਦੇ integrate ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਏ। ਜੋ ਸਲੂਕ ਅਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜੋ ਸਲੂਕ ਪੇਪਰ ਤੋਂ ਆਏ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਉਸ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਵਖੇਵਾਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ? ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 100 ਰੁਪਏ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਸੀ ਦੋ ਅਗਾਊਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਪੇਪਰ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਏ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਹੈ ਇਹ ਦੋ ਤਰੱਕੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ।

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੇਪਰ ਤੋਂ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਂ ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਠੀਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਇਕ ਕੁਆਟਰ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ, ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਟੱਬਰ ਭਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਕੁਆਟਰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ Irrigation Department ਦੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਖੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ 15 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰ ਕੇ ਦੋ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ 200 ਕੁਆਟਰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ acquire ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ derequisition ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਪਰ ਤੋਂ ਆਏ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਸ਼ਿਮਲੇ ਜਾਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਭੇਜੇ ਗਏ ਹਨ ਮਕਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਨੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਏ ?

ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਝ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ, ਜਿਵੇਂ ਬੇਟ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ, Backward Areas declare ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਪੇਪਰ ਵਿਚ ਜੋ ਬੇਟ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ Backward Area declare ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅੱਜ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪੇਪਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਪੇਪਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ, ਕਈ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ, ਮੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਆਪ ਮਿਲੇ ਕਿ ਪੇਪਰ ਦੇ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ backward ਇਲਾਕਾ declare ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨਾਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ

[ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ]

ਬੈਂਚ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਮੰਗਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਪਰ ਪਰਨਾਲਾ ਉਥੇ ਦਾ ਉਥੇ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇ ਤਕ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ Backward Area declare ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਲੀਏ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲੀਏ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਮਾਲੀਆ ਹੈ। ਕਈ ਵੇਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮਾਲੀਆ ਵਧ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਘੱਟ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਨਾਮ ਛੱਡੋ। ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਨਾਮ ਲਵੋ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਡਵੀਜ਼ਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਪਸੂ integrate ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਹੈ। (The hon. Member need not mention the name of Pepsu. He may refer his district or any particular Division. Pepsu has since been integrated with the Punjab and now all this territory forms Punjab State.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਨਾਲੋਂ ਚਾਰ ਗੁਣਾ ਵਧ ਮਾਲੀਆ ਹੈ। ਮਾਲੇਰਕੋਟਲੇ ਵਿਚ ਮਾਲੀਆ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਅਸਾਡਾ ਮਾਲੀਆ ਨਾ ਵਧਾ ਦਿਉ ਜੇ। (ਹਾਸਾ) (I am afraid lest hon. Member's such like remarks should result in an increase in our land revenue.) (laughter).

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ special assessment staff ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖਰੀਫ 1957 ਦੀ ਫਸਲ ਤਕ ਸਾਰੀ special assessment ਦਾ ਕੰਮ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਮਾਲੀਆ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ settlement ਕਰਾ ਕੇ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮਾਲੀਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ assessment ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ ਜੋ ਸਾਬਕ ਪੈਪਸੂ ਬਾਰੇ ਕਾਬਲੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰਿਆ ਵਤੀਰਾ ਚਰਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਬਕ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲੀਏ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲੀਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਮੀਰੇ ਦੀ sugar mill ਤੇ distillery Pepsu Assembly ਵਿਚ ਮੇਰਾ pet subject ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਇਸੇ Budget

Session ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਅੰਕੜੇ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਸਿੱਧ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਇਸ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਬਾਹ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਮੀਨੇ ਵਿਚ ਖੰਡ ਦੀ ਮਿਲ ਲਗਾਣ ਲਈ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ 500 ਟਨ crushing capacity ਦੀ ਮਿਲ ਲਗਾਣਗੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਫੇਰੀ ਕਰ ਕੇ ਕੇਵਲ 250 ਟਨ crushing capacity ਦੀ ਮਿਲ ਲਗਾ ਲਈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਪੁਰਾਣੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਜੜ੍ਹ ਦਿਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਪੂਰਥਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਦੇ ਲੱਖ ਮਣ ਕਮਾਦ ਪੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਖੜਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਗੰਨਾ ਲੈਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਮਾਲਕਾਂ ਵਲੋਂ ਗੰਨੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਕਤ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਮਿਲ ਪਾਸੇ $6\frac{1}{2}$ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਗੰਨੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਬਕਾਇਆ ਲੈਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ Sugarcane Act ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਧਾਰਾ 13(4) ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ provision ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਿਲ ਮਾਲਕ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਗੰਨੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਰਕਮ ਮਿਲ ਮਾਲਕ ਪਾਸੇ ਸੂਦ ਲਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ recover ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ payment ਕਰਵਾਏ ਪਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ powers ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਵਿਚਾਰੇ ਕੁਰਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭੋਗਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ Co-operative Sugar Mill ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਗੰਨੇ ਲਈ ਕਿਸੇ permit ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਮਿਲ ਕਮਾਦ ਖਰੀਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਮਾਦ ਦੀ ਕੀਮਤ ਬਾਕਾਇਦਾ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡੇ ਬਦਕਿਸਮਤ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਹੀ ਦਰਿਆ ਦੀ ਮਾਰ ਹੈ ਹੁਣ ਮਿਲ ਦੀ ਮਾਰ ਵੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਤਤ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਹਮੀਰਾ ਸ਼ੁਗਰ ਮਿਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਧੱਕਾ ਮਿਲ ਮਾਲਕਾਂ ਵਲੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਦਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੋ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ develop ਕਰਨ ਲਈ ਕਰੇਜ਼ਾਂ ਰੁਪਏ provide ਕੀਤੇ ਹਨ। ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਲੁਧਿਆਨਾ ਅਤੇ ਜਾਲੰਧਰ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਇਤਹਾਸਕ ਥਾਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਦੀ development ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਉਹ ਇਤਹਾਸਕ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਅਜ ਉਹ ਥਾਂ ਖੰਡਰਾਤ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਬਣੀ ਪਈ ਹੈ।

Shri Inder Singh : On a point of order, Sir.

अध्यक्ष महोदय : कौन सी बात है जिस पर आप का एतराज है ? (What is his objection?)

श्री इन्दर सिंह : मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि यह बात किसी religious sentiments के साथ कही जा रही है ।

It is not a religious discussion. It is a discussion on the Governor's Address. I would request the Chair to intervene in such cases and ask the Member concerned not to discuss irrelevant things. He (Sardar Atma Singh) should have asked for help from the S.G.P.C. and not from this House.

अध्यक्ष महोदय : मैं ने मेम्बर साहिबान को काफी latitude दिया हुआ है अगर आप चाहें तो rules को strictly enforce किया जा सकता है । (I have been allowing sufficient latitude to the hon. Members. If they so like, the rules can be strictly enforced.)

श्री इन्दर सिंह : मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि इस तरह हाउस का decorum नहीं रहता ।

अध्यक्ष महोदय : आपका decorum से क्या मतलब है ज़रा मुझे समझा दें । (Will the hon. Member please explain to me what he means by the word 'decorum'?)

Shri Inder Singh : To maintain the dignity of the House and to adhere to the Rules of Procedure and Conduct of Business.

अध्यक्ष महोदय : आप को गिला न होना चाहिए अगर इतनी सख्ती हो गई तो । आप नए मेम्बर आए हैं इस लिए आप को latitude दिया गया है । मैं तो एक दम सख्त हो जाऊंगा । (The hon. Member should not then complain if so much strictness is observed. Since they are new members, some latitude has been shown to them. Otherwise, I can get strict in no time.)

Shri Inder Singh : Most respectfully I submit that it does not behove the Chair to use the words, "Naiya Member". I say this without casting any reflection on the Chair.

That causes resentment. I have seen old M.L.As. who are in no way better than the new ones. Anyhow, I request the Chair to maintain the decorum of the House at all costs.

अध्यक्ष महोदय : क्या कहा गया है, जिस पर कि आप को एतराज है ? कोई ऐसा जिक्र नहीं किया गया जिस में religion का सवाल हो । (What has been said to which objection has been taken by the hon. Member? Nothing has been mentioned involving any question of religion.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿੱਚ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪਿੱਛੇ ਰਹੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ develop ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਾਲੀ ਇਮਦਾਦ ਦੇ ਕੇ ਉੱਚਾ ਚੁਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਬਹੁਤ develop ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਨਕੋਦਰ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਗੰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਗਰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਚ ਗੰਨੇ ਦੀ ਮਿਲ ਲਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਏਥੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਦਰਿਆ ਵਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਘਾਹ ਅਤੇ ਕਾਹੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲਾਂ ਹਨ, ਫਗਵਾੜੇ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲ ਹੈ, ਹਮੀਰੇ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲ ਹੈ। ਪਰ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਮਿਲ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਉਪਜ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਵਿਕਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਦੋ regions ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ—ਇਕ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਪੰਜਾਬੀ। ਹਿੰਦੀ ਸਾਡੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਸਤੇ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬੀ region ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਇਮ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਸਿਰਫ ਇਸ ਸਾਲ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਹਿਕਮਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਪਰਚੱਲਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : Order please. ਸੁਨਿਯੋ। ਆਪ ਦੀ Amendments इतनी ज्यादा हैं। यह 15 हैं। अगर एक-एक मिनट भी आप लें तो इस के लिये 15 मिनट चाहिए। इसके अलावा सुलतानपुर के मुताल्लिक एक hon. Member ने एतराज़ किया था। उन्होंने शायद Amendments की list नहीं देखी। अगर वह देखते तो उन्हें कोई एतराज़ न होता। आपको मैं 15 मिनट से ज्यादा नहीं दूंगा, खाह यह खत्म हों या नहीं। मैं आप को साफ़ तौर पर कह देना चाहता हूँ कि आपको ज्यादा टाइम नहीं मिलेगा।
(Order please. The hon. Member may listen. He has given notice of as many as fifteen amendments. If he speaks even for a minute on each amendment, he shall require 15 minutes. Besides this, an hon. Member raised an objection in connection with Sultanpur; but he had not perhaps seen the list of amendments. Had he seen that list, he would not have raised any objection. As regards Sardar Atma Singh, I will not give him more than 15 minutes, irrespective of the fact whether he finishes his speech or not. I want to tell him clearly that he will not be given more time than this.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ। ਸਿਰਫ ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਕਹਾਂਗਾ।

ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਬੰਜਰ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਲਕ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਲੋਕਲ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਇਸ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ Tribune ਅਖਬਾਰ ਨੇ Letters to the Editor ਦੇ column ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ। ਸਾਡੇ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਨੇ 17 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1956 ਨੂੰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਿ ਚਿੱਠੀ ਛਪੀ ਸੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ 22 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ discuss ਕਰੋ। ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਦਿਲ ਅਗ਼ੀਬ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਬਾਕੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਨੋਟ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਰਨ action ਲਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਓਦੋਂ ਹੀ ਫਾਈਨੈਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਵੀ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਕਿ ਮੈਂ ੨੨ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਮੁਵੱਸਲ ਨੋਟ ਭੇਜੋ। ਜਦੋਂ 22 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਮੈਂ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਫਾਈਲ ਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੱਲੋਂ ਨੋਟ ਲਗੇ ਹੋਏ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਈਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਹੋਰ ਕਰਾਂਗਾ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਬੰਜਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਪਈ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ 5 ਏਕੜ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ੨੦ ਸਾਲ ਲਈ ਠੇਕੇ ਤੇ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗਰ ਵੇਚਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ priority ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਲਈ 20 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਠੇਕੇ ਤੇ ਲੈਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰੋਜ਼ੀ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਫੇਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰੰਤ action ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਲਿਆ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਬਲਕ ਵੱਲੋਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਰੱਦੀ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਵਿਚ ਨਾ ਪਾਈਆਂ ਜਾਣ ਬਲਕਿ ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ acknowledgment ਭੇਜੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। Corruption ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿੱਚ delay ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਪਾਸ ਕੋਈ ਅਰਜ਼ੀ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ Head of the Department ਵੱਲੋਂ ਤਾਰੀਖ mark ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਫਲਾਂ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਇਹ ਕੇਸ ਮੇਰੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਕਿ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਕੋਈ action ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜਿਸ

ਸ਼ਖਸ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਜੋ action ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾ ਸਕਾਂਗੇ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਵਕੀ ਨੰਦਨ ਖੰਘ (ਨਾਰਨੌਲ) : ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ, ਮੈਂ ਸਦਨ ਤੋਂ ਜ਼ਿਲਾ ਮਹੇਂਦਰਗੜ੍ਹ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਆਬਿਆਨੇ ਦੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਹਮਾਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਬਲਕਿ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਵਧੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੀ ।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਜੋ ਮੈਂ ਅੱਜ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਡਗਾਂਵ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਰੋਹਤਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਾਬ-ਬੰਦੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਗਰ ਇਹ ਉਸ ਵਕਤ ਤੱਕ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਦ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਪੜੋਸੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਹਮਾਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਗਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਰਾਬ ਫਰੋਸ਼ਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਰਾਬ-ਬੰਦੀ ਹਮਾਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਤੋਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਅਸਰ ਦੂਸਰੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਤੇ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਇਸਨੂੰ ਉਪਰਾਂਤ ਤੰਬਾਕੂ ਅਤੇ ਬੀੜੀ ਦੇ rates ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ Government ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਸਾਥ ਦੇ ਗਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੇ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬੀੜੀ 2 ਅਤੇ ਫੀ ਬੰਡਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਦਰੀ ਤੋਂ 4 ਅਤੇ ਫੀ ਬੰਡਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਗੁਡਗਾਂਵ ਤੋਂ 4 ਅਤੇ ਅਤੇ ਨਾਰਨੌਲ ਤੋਂ ੪ ਅਤੇ ਫੀ ਬੰਡਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਹਮਾਰੇ ਇਹਨਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਤੰਬਾਕੂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਸੈਂਟਰਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ ਤਰਫ ਤੋਂ ੩੦ ਰੁਪਏ ੨ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਤੋਂ ਅੱਜ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੈਂਟਰ ਤੋਂ ਲਿਖਾ-ਪੜੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਸਿਰਫ ਘਰ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਹੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸਲਿਯੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਕਮੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਨਹਰੀ ਇਲਾਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਅੱਜ ਮੈਂ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਸ ਉੱਪਰ ਧਿਆਨ ਦੇ ।

ਹਮਾਰੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਜਿਤਨੇ B.A., B.T. ਟੀਚਰਸ ਹਨ ਉਨਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗ੍ਰੇਡ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਟੀਚਰਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ । ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਉਨਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲ ਗਏ ਗ੍ਰੇਡ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਟੀਚਰਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਗ੍ਰੇਡ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰੇਡ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ ਮੈਂ ਉਨਨੂੰ ਦੇ ਨਾਮ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ । ਉਹਨਾਂ ਮੈਂ ਮੂਲ ਚੰਦ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਹ.....

ਅਧੁਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : Individual ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਜਾਣੇ । (The names of individuals are not to be mentioned.)

ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਵਕੀ ਨੰਦਨ ਖੰਘ : ਅੱਜ ਮੈਂ ਨਾਰਨੌਲ ਦੇ ਬਾਂਧ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਾਂਗਾ । ਉਹ ਬਾਂਧ ਪੈਂਸੂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਵਕਤ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਕਈ ਲਾਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਬਲਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਉਸਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇਕ ਬੂੰਦ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਇਕ ਨਦੀ ਪਾਸ ਤੋਂ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

श्रीमती सरला देवी शर्मा (हमीरपुर, जनरल) : स्पीकर साहिब, यह जो गवर्नर साहिब का ऐड्रेस हमारे सामने आया है, उसके लिये मैं बहुत ही धन्यवादी हूँ, और उसका पूरे जोर से समर्थन करती हूँ। पंजाब की तरक्की के लिए जो चीजें इस ऐड्रेस में बतलाई गई हैं वह किसी हद तक ठीक हैं। इसके लिये मैं कुछ अपनी राय देना चाहती हूँ।

इस ऐड्रेस में उन्होंने एक स्कीम भिखमंगों के लिए आश्रम खोलने की बतलाई है जिस में भीख मांगने वाले बच्चों को तालीम मिल सकेगी और अपने पांव पर खड़े हो सकेंगे। इस में मेरी राय यह है कि हमारे यहां कुछ ऐसे बच्चे हैं जिन्हें गुंडे जेब कतरने की आदत सिखाते हैं। वह जब पकड़े जाते हैं तो उनको मैजिस्ट्रेट के सामने पेश किया जाता है और उन्हें सजा देकर जेल भेज दिया जाता है। चूंकि जेल में कल करने वाले और चोरी करने वाले आदमी होते हैं इसलिये वह और बुरी आदतें सीख जाते हैं। मैं इन के बारे में यह राय देना चाहती हूँ कि उन्हें जेल में न भेज कर भिखमंगों के आश्रम में भेजना चाहिए ताकि उनकी जिन्दगी बन सके।

मैं तालीम के बारे में भी कुछ अर्ज करना चाहती हूँ और खास कर अपने कांगड़ा के जिले के बारे में कहूंगी। गवर्नमेंट ने तालीम की तरफ हमारे यहां बहुत ज्यादा ध्यान दिया। हमीरपुर तहसील में 1925 से पहले कोई स्कूल नहीं थे। तब हमारे यहां के बच्चे अधिकतर अपने आपको फौज में पेश करते थे और देश की रक्षा के लिए वह लड़ते थे और अंग्रेजों का साथ देते थे। लेकिन अब तालीम के लिहाज से हमारे जिले या तहसील की हालत बहुत अच्छी है। हमारी हमीरपुर तहसील के अन्दर जहां पहले 2 हाई स्कूल पाये जाते थे, आज 22 हाई स्कूल पाये जाते हैं। यह तरक्की का नतीजा है। प्राइमरी स्कूल भी बहुत खोले गए हैं।

मैं यहां कल से देख रही हूँ कि जो भाई यहां पर अपनी राय पेश करते हैं, उन में यह सिखाया जाता है कि *divide and rule*। यहां पर हिन्दी स्पीकिंग एरिया, पंजाबी स्पीकिंग एरिया या हरियाना का नाम लिया जाता है। मैं अपनी राय इस प्रकार देना चाहती हूँ कि ऐजुकेशन डिपार्टमेंट के जो सैक्रेटरी, डाइरेक्टर या मिनिस्टर हैं जो इस से सीधा सम्बन्ध रखते हैं, उन के पास सब फिगरर्स होनी चाहियें जिनकी तकसीम A, B, C, D के लिहाज से होनी चाहिए और उसी प्रकार फिर कार्य होना चाहिये। यह कहना ठीक नहीं कि हरियाने को यह नहीं मिला, या पंजाबी इलाके को वह नहीं मिला।

हमारे मिनिस्टर साहिबान के सामने इस बात की सारी फिगरर्स होनी चाहिए कि कहां स्कूलों की कमी है, और कहां पर सड़कों की कमी है। फिर चाहे वह जगहें हरियाने की हों या और किसी जगह की हों। जिस तरह हरियाने में इन्सान रहते हैं उसी तरह दूसरी जगहों में भी इन्सान रहते हैं। तो जितने तरक्की के काम हैं वह सिर्फ हरियाने के इन्सानों के लिये ही नहीं बल्कि सारे इलाके के इन्सानों के लिए बराबर होने चाहिएं। मेरा इलाका जो है उसमें काफी तरक्की हुई है लेकिन अभी भी बहुत पीछे है। हमारे इलाके में सड़कें बहुत कम पाई जाती हैं, स्कूल भी बहुत कम हैं, हस्पतालों की कमी है। इसलिये जो बजट इस कांगड़ा जिले के लिये रखा गया है, यह ठीक है लेकिन इसे और बढ़ाना चाहिए ताकि वहां पर तरक्की और ज्यादा हो सके।

इसके बाद खेती-बाड़ी के बारे में पंजाब सरकार ने बहुत ध्यान दिया है और अनाज बढ़ाने की बहुत कोशिश की है। यहां पर खेती-बाड़ी ज्यादा होती है और हमारा सूबा ज़रायती सूबा है। इस चीज़ को ध्यान में रख के यहां पर भाखड़ा डैम बनाया गया जिस पर करोड़ों रुपया खर्च किया गया, जिस से नहरों का जाल निकाला गया है, जो सारे सूबे में बिछाया गया है। पहले राजस्थान में नहरें नहीं थीं, लोग गरीब थे, मजदूरी करते थे; लेकिन आज गंगा नगर के इलाके में नहरों का जाल बिछा है। दूसरे, मैं कांगड़ा ज़िले की बंजर और पथरीली ज़मीन के इलाके की तरफ ध्यान दिलाना चाहती हूं, अपनी पंजाब की सरकार का। वहां तहसील हमीरपुर में बहुत पथरीली ज़मीन है जहां कि अनाज बहुत कम पैदा होता है। इस सम्बन्ध में मैं अपनी ओर से एक दो suggestions देना चाहती हूं। वह यह कि हमारी तहसील के अन्दर fruit-growing schemes चालू करनी चाहिए। हमारी तहसील हमीरपुर की soil पर बादाम की पैदावार बहुत हो सकती है क्योंकि वह ज़मीन बादामों के लिए बहुत मुफीद है। इस लिए हमारी सरकार को चाहिए कि वह उस इलाके में fruit specialist भेज कर बादामों के बागात लगाने की स्कीमें बनाए और बादाम की पैदावार को encourage करे। वहां पर हर एक किस्म का बादाम पैदा हो सकता है। इसी तरह वह ज़मीन नींबू उगाने के लिए भी बहुत मुफीद है। वह पथरीली ज़मीन जिस में अनाज कम पैदा होता है वहां पर फल बहुत ज्यादा पैदा हो सकते हैं। इस लिए मैं, स्पीकर साहिब, आप के द्वारा अपनी पंजाब सरकार से प्रार्थना करूंगी कि वह इस ओर ध्यान दे कर वहां पर फलों की पैदावार को बढ़ाए। इस से वहां के लोगों का ही नहीं बल्कि सारे देश का फ़ायदा होगा।

इस के अलावा हमारे ज़िले में जंगलात बहुत पाए जाते हैं। वहां पर कथे का काम बड़ी अच्छी तरह से हो सकता है। वहां पर जो कुदरती तौर पर कन्था होता है उस की भट्टियां लगी होती हैं। मैं गवर्नमेंट की तबज़्जुह इस तरफ़ दिलाना चाहती हूं कि वहां पर इस industry का काम भी ज्यादा बड़े पैमाने पर हो सकता है।

इस के बाद एक और चीज़ जिस का Address मैं ज़िक्र आया है जो कि गुरबत को दूर करने के बारे में है उस के मुताल्लिक मैं कुछ कहना चाहती हूं। स्पीकर साहिब, हमारे देश की गरीबी तभी दूर हो सकती है जब यह industry में बहुत ज्यादा तरक्की करे। मैं, स्पीकर साहिब, आप के द्वारा अपनी सरकार का ध्यान इस तरफ़ दिलाना चाहती हूं कि कांगड़े में चील के दरख्त बहुत पाए जाते हैं, जिन से गन्दा बरोज़ा पैदा होता है जो कि नीचे दूसरे ज़िलों में आ जाता है। कुछ देर हुई हम ने सुना था कि गवर्नमेंट ने वहां पर एक rosin factory खोलने की scheme बनाई है, मगर अब सुना जाता है कि वह फैक्ट्री होशियारपुर में खोलने का फैसला हुआ है। मैं अर्ज़ करना चाहती हूं कि हमारे कांगड़े के ज़िले में गन्दा बरोज़ा बहुत होता है। मैं ने यह भी सुना है कि वहां पर फौजियों के पास काफी रुपया भी जमा है। इसलिए मैं अपनी सरकार से request करूंगी कि मेरे ज़िला कांगड़ा में फौजियों की co-operative society बनाकर rosin factory खोली जाए। इस से वहां के लोगों की बेकारी काफी हद तक दूर हो सकेगी। जो हमारी सरकार ने ज्वालामुखी पहाड़ को चीर कर तेल निकालने का काम शुरू किया है वहां पर हज़ारों मजदूर काम कर रहे हैं और उनका रोज़गार बना हुआ

[श्रीमती सरला देवी शर्मा]

है। इसी तरह अगर वहां पर बरोजे का कारखाना भी खोल दिया जाए तो वहां unemployment का मसला काफी हद तक हल हो सकता है। (घंटी)।

स्पीकर साहिब, एक बात मैं और कहना चाहती हूं; उस के बाद मैं बैठ जाऊंगी क्योंकि मेरा समय खत्म हो गया है। वह यह बात है कि भाखड़ा डैम के पास एक गोबिंद सागर बनाया जा रहा है जिस में कि बहुत सारे किसानों की जमीन आ जाती है। जैसा कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने बताया है, वहां के जितने land-owners थे उन को पटियाला और हिसार में जमीनें allot कर दी गई है और वह वहां अपनी अपनी जमीनों पर जा रहे हैं। लेकिन स्पीकर साहिब, जो उन लोगों के मुजारे थे जिन की अपनी जमीन नहीं थी उन को बसाने के लिए कुछ नहीं सोचा गया। ऐसे मुजारे दो हजार के करीब हैं। इसलिए मैं गवर्नमेंट का ध्यान इन मुजारों की तरफ दिलाना चाहती हूं। जब हम Socialistic pattern का नारा लगाते हैं और हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने भूख और बेकारी को दूर करने का यकीन दिलाया है तो मैं उन को प्रार्थना करूंगी कि वह यानी हमारी सरकार इन मुजारों को बसाने के लिए जरूर इन्तजाम करे। जो 30 एकड़ से लेकर ज्यादा जमीनों के मुजारे थे उन को तो उन land-lords के साथ ही भेज देना चाहिए जिन की वह पहले जमीन काश्त करते थे और जो कम जमीन को काश्त करने वाले मुजारे थे उन को जहां भी किसी की बंजर जमीन पड़ी हो उस में पांच एकड़ जमीन दे दी जाए और इन लोगों से पैसे by instalment ले लिए जाएं। मैं आशा करती हूं कि जैसे हमारी हिन्द सरकार इतने बड़े २ तरक्की के काम कर के देश को आगे ले जाने की कोशिश कर रही है हमारी पंजाब सरकार उस policy को सम्मुख रख के जिला कांगड़ा में जो जो schemes मैं ने चालू करने के लिए request की है उन को जल्दी से जल्दी अमली जामा पहनाएगी और वहां के लोगों की तकलीफें दूर करने का यत्न करेगी। इन शब्दों के साथ मैं अपनी speech को खत्म करती हूं।

श्री राम प्यारा (करनाल) : जनाब स्पीकर साहिब, गवर्नर साहिब से जो address पेश हुआ है और जिस के ऊपर सरदार दरबारा सिंह ने motion of thanks पेश की है मैं उस की तारीफ करने के लिए खड़ा हुआ हूं। इस Address में काफी अच्छी अच्छी बातें कही गई हैं जिन में से दो बातें मैं खास तौर पर पसंद करता हूं। वह मेरे नुक्तानिगाह से काफी इनकलाबी हैसियत रखती हैं। उन में से पहली चीज जो कही गई है उस में एक Land Mortgage Bank का जिक्र किया गया है। मैं समझता हूं कि पंजाब गवर्नमेंट ने देहातों में रहने वाले गरीब लोगों की मुश्किलात को आसान किया है जोकि सदियों से न सिर्फ बगैर जमीन के बल्कि बगैर घरों के रह रहे थे। गरीबों की मुश्किलात को महसूस करते हुए यह जो हमारी गवर्नमेंट ने Land Mortgage Bank खोलने का कदम उठाया है उस के लिए मैं पंजाब सरकार को बधाई देता हूं। इस bank से गरीब लोग कर्ज ले कर जमीन खरीद सकते हैं और अपना गुजारा कर सकते हैं। लेकिन स्पीकर साहिब जो रुपया इस मकसद के लिए रखा गया है वह इतना थोड़ा है कि उस से पंजाब के गरीब लोगों की हालत में कोई नुमायां तबदीली नहीं आ सकती। कहने को तो ३२ लाख रुपया काफी मालूम होता है लेकिन अगर statistics का मुलाहिजा किया जाए तो पता चलेगा कि यह रकम

न होने के बराबर है। अगर एक आदमी 50 बीघे जमीन खरीदे जबकि एक बीघे जमीन की कीमत सौ रुपए हो तो यह रकम पंजाब में सिर्फ 640 कुन्बों के लिए काफी हो सकती है। इसलिए मैं समझता हूँ कि इस थोड़ी सी रकम से पंजाब के बहुत से गरीब आदमियों का फायदा नहीं हो सकता। मैं यह तजवीज करता हूँ कि इस 32 लाख रुपए की राशि को ज्यादा कर देना चाहिए ताकि गरीब देहातियों को, जो बगैर घर और जमीन के हैं, पूरा पूरा फायदा पहुंच सके और वे भी दूसरे लोगों के साथ जो already ऊंचे तबके के हैं at par आ सकें।

स्पीकर साहिब, इस के साथ मैं Industry की problem को भी attach करना चाहता हूँ। हमारी सरकार ने Industry के लिए काफी रुपया रखा है लेकिन पिछले तजरबे से यह मालूम हुआ है कि उस में से बहुत सा रुपया वह लोग ले जाते हैं जिन के पास पहले ही काफी रुपया होता है, चाहे वह Co-operative Societies के ज़रिए हो चाहे इन्फरादी तौर पर हो। Co-operative societies के ज़रिए जो रुपया कर्ज लिया जाता है वह surety दिए बगैर नहीं मिलता, इसी तरह जो इन्फरादी तौर पर लेना चाहते हैं उन को भी surety के बगैर नहीं मिल सकता। इस लिए मैं request करूंगा कि हमारी गवर्नमेंट ने जो यह बैंक खोल कर गरीबों की मदद की है उस को और ज्यादा करने के लिए industry में से रुपया निकाल कर इस बैंक के पास रख देना चाहिए ताकि देहातों में जो रहने वाले हैं उन की बेकारी दूर हो सके। देहाती लोगों को अगर 4, 5 सौ रुपया मिल जाए तो वह अपना रोजगार चला सकते हैं। देहातियों से मालूम करने से पता चलता है कि अगर उन को पांच सौ रुपये मिल जाएं तो वह कोल्हू चला के; गाय-भैंस रखकर या piggery खोल कर अपना गुज़ारा कर सकते हैं। देहातों में रहते हुए इन लोगों का इस तरह के कामों पर ज्यादा खर्च नहीं आता और वह अपने रोजगार कमाने के काबिल हो जाते हैं। देहातों में बहुत सारा समय लोगों को काश्त करने के बाद खाली मिलता है जो कि जाया चला जाता है। अगर उन लोगों को इस bank के ज़रिए थोड़े-थोड़े रुपए दे दिए जायें तो उन की बेकारी काफी दूर हो सकती है।

इस के बाद Address में यह कहा गया है कि Matric तक तालीम मुफ्त दिए जाने का प्रबंध किया जा रहा है। इस बारे में मेरे यहां एक भाई ने यह भी कह दिया था कि इस issue की कोई भी मुख़ालफत न करे और न ही कोई करेगा। तो मैं भी इस चीज़ की मुख़ालफत नहीं करता मगर इस सम्बन्ध में कुछ सुझाव रखूंगा और उस में कुछ तरमीम ज़रूर करूंगा। यह जो मुफ्त तालीम दिए जाने की बात की जा रही है इस का मकसद जो है और इस के पीछे जो background है वह यह है कि तालीम ज्यादा फैले और जो लोग afford नहीं कर सकते गरीब हैं उन को तालीमी सहायित मिले। मैं समझता हूँ कि तालीम मुफ्त करने पर बहुत ज्यादा रुपया खर्च होगा जोकि पंजाब गवर्नमेंट से पूरा नहीं हो सकेगा। अगर इस के पास पैसा पूरा होगा भी तो मैं समझता हूँ कि इस स्कीम से जिस तरह कि अभी बनाया गया है इसका फायदा गरीबों को ही नहीं अमीरों को भी पहुंचना है। मेरा सुझाव है कि इस में अगर एक शर्त यह लगा दी जाए कि जिनकी आमदनी 150 रुपए या 200 रुपए हैं उन को और उनके बच्चों के लिए तालीम मुफ्त होगी और इस से ऊपर की आमदनी वाले खुद afford कर सकते हैं उा के लिए नहीं होगी तो मैं समझता हूँ कि काफी रुपया

[श्री राम प्यारा]

सरकार का बच सकता है और जो इसका मकसद है वह भी पूरा हो सकता है। इस रुपया से जो इस तरह बचेगा उस से गरीब मदरसों और दूसरे सरकारी मुलाजिमों की जिन की तन्खाह थोड़ी है मदद की जा सकती है। आजकल इन गरीब लोगों में बड़ी बेचैनी पाई जाती है। जब तक हम इन गरीब टीचरों और दूसरे कम तन्खाह पाने वाले मुलाजिमों को relief नहीं देंगे तो मैं समझता हूं कि हम उनकी बेचैनी दूर नहीं कर सकेंगे। इस लिए मैं प्रार्थना करूंगा कि यह जो Matric तक मुफ्त तालीम करने की स्कीम है इसको बेशक कुछ समय के लिए मुलतवी कर दिया जाए और जो रुपया इस तरह बच सके उसे इन गरीब लोगों को relief देने के लिए इस्तेमाल में लाया जाए ताकि वे भी गुजारा कर सकें और अपना और अपने बाल-बच्चों का पेट पाल सकें।

फिर Tenancy की problem है और इस Address में भी इस का खास तौर पर जिक्र किया गया है। यह ठीक है कि कुछ कानून इस सम्बन्ध में ऐसे बने हैं जिन से मुजारों को कुछ फायदा पहुंचा है। लेकिन अगर अमली तौर पर देखा जाए तो बेचैनी जमींदारों के मन में भी है और गैर-जमींदारों के मन में भी है। मगर मुजारों की बेचैनी तो बजाय घटने के बढ़ती ही गई है। इसका एक खास कारण यह है कि जो जमीनों वाले हैं वे आम तौर पर अमीर हैं, उनके कपड़े सफ़ेद होते हैं, पैसे वाले हैं, रसूख वाले हैं और खुद और उनके रिश्तेदार पढ़े-लिखे होते हैं जिसकी वजह से वे मुजारों की पेश नहीं चलने देते। वे मुजारों को जो गरीब हैं ejection के notice दे देते हैं और गैरकानूनी cases दायर कर देते हैं। जब cases अदालतों में जाते हैं तो उन के रसूख की वजह से और पैसे के नाते से उनके साथ रियायत हो जाती है और गवर्नमेंट के अफसरान उन cases को इतना लम्बा करते हैं कि मुजारे exhaust हो कर मुकदमों की पैरवी करना छोड़ देते हैं। उन में इतनी हिम्मत नहीं होती कि वह एक लम्बे अरसे तक पैरवी करें और आखिर तंग आ कर जमीन ही छोड़ जाते हैं क्योंकि मुकदमों को आगे चलाने के लिए पैसे ही नहीं रहते। तो मैं अर्ज करूंगा कि अगर इन गरीब लोगों को relief देना है, इनको शान्ति देनी है तो ऐसे cases की जो कचहरियों में चल रहे होते हैं बहुत जल्दी disposal होनी चाहिए। मैं तो चाहूंगा कि अगर यह शर्त लगा दी जाए कि इन cases का फैसला एक या दो महीने के अन्दर हो जाए तो बहुत बेहतर होगा और वे बेचारे कचहरियों में दिन-बदिन भागने और धक्के खाने से बच जाएंगे। उनका रुपया-पैसा जो मुकदमों पर खर्च होता है, वकीलों की फीस दी जाती है वह सारा बच जाएगा और वह इस रुपए को अपने और भलाई के कामों पर खर्च कर सकते हैं।

अब मैं Housing के मसले का जिक्र करना चाहता हूं जोकि मौजूदा हालात में बहुत अहम मसला बन गया है। आजकल मकानों की बहुत shortage है। हमारी पंजाब गवर्नमेंट ने और Central गवर्नमेंट ने पिछले साल इस मसला को हल करने के लिए low-income वालों को और शायद बड़ी income वालों को भी मकान बनाने के लिए कर्ज दिए हैं। जहां तक मुझे पता है जितने कर्ज दिए हैं उन के मुकाबले में बहुत कम मकान बने हैं। सरकार को इस बारे में कदम उठाना चाहिए और यह देखना चाहिए कि जो कर्ज दिए हैं वे और तरफ इस्तेमाल न किए जावें बल्कि मकान बनाने पर ही खर्च किए जावें। इसी सिलसिले में

एक और मुश्किल आती है जो मैं ध्यान करना चाहता हूं। जब कोई सरकारी मुलाजिम तबदील होकर कहीं जाता है तो उसे सब से पहले मकान की तलाश में चक्कर लगाने पड़ते हैं। उनको भी तकलीफ होती है और सरकारी काम में भी बाधा पड़ती है। इसलिए मैं अर्ज करूंगा कि जिस रूप में से सरकार लोगों को मकानों के लिए कर्ज दे रही है उस में से कुछ हिस्सा अपने पास रख कर अगर हर District head quarter में बीस पचास मकान और कोठियां बना दें तो Government servants की मुश्किल हल हो जावेगी। इस स्कीम से बहुत फायदा होगा। एक तो सरकार को जो मुलाजमीन को मकानों का किराया देना पड़ता है वह बच जाएगा और दूसरे उन से खुद उन मकानों का किराया वसूल करेगी। इस तरह से सरकारी funds बच सकते हैं और मुलाजमीन को भी relief मिल सकता है। इस के अलावा मैं यह भी महसूस करता हूं कि जब कोई सरकारी अफसर किसी के मकान में रहता है तो कुदरती तौर पर मालिक मकान के साथ कुछ न कुछ सम्बन्ध हो जाता है और कई दफा उन के साथ थोड़ी-बहुत रियायत भी कर देते हैं जिस की वजह से मैं समझता हूं कि सरकारी कामों में irregularities भी होती हैं (घंटी)।

मैं, स्पीकर साहिब, सिर्फ एक बात अर्ज कर के बैठ जाऊंगा। एक और मसला है जो कि drainage का है। इस Address में भी इस सम्बन्ध में काफी अहमियत दी गई है। मैं प्रार्थना करूंगा कि इस काम को जल्दी से जल्दी निपटाने के लिए कदम उठाने चाहिए और तारीख का एलान कर देना चाहिए कि इसे फलां तारीख तक निपटा देंगे ताकि लोग सुख का सांस ले सकें। इस सिलसिले में एक और चीज देखी गई है। वह यह कि estimates बन कर आते हैं मगर मामूली मामूली technical बातों की बिना पर मंजूर नहीं होते। वापस जाते हैं और फिर दुरुस्त हो कर आते हैं। कई दफा आते हैं और कई दफा जाते हैं। इस तरह करने से बहुत समय लग जाता है और काम में रुकावट होती है। तो मैं अर्ज करूंगा कि बारिशों अब फिर आने वाली हैं इस लिए एक या दो महीने के लिए एक S.E. की खास इसी काम के लिए तर्कररी कर दें ताकि वह मौका पर जा कर order दे दे। इस तरह करने से बारिशों से पहले काम हो जाएगा और लोग तबाही से बच जाएंगे (घंटी)।

मैं, स्पीकर साहिब, एक और चीज अर्ज करना चाहता हूं। कुछ भाइयों ने और खास कर मेरे जिला के आपोजीशन के एक-दो मੈम्बरों ने नुक्ताचीनी की खातिर नुक्ताचीनी की है। अगर वे महकमा Co-operative Societies की नुक्ताचीनी करते हैं तो मैं उन से कहूंगा कि उन्होंने खुद उस महकमा के जिम्मेदार रुकन होते हुए irregularities की थीं और जिन की वजह से ही उन को उस Department से निकलना पड़ा था। उनकी नाराजगी का कारण भी यही है। अगर वे शिकायत करते हैं तो मैं कहूंगा कि वे अपने मुताल्लिक देखें कि उन के बारे में क्या..... (interruptions)

अध्यक्ष महोदय : Order, order. आप इस चीज को छोड़ें। अब आप बैठ जाएं।
(Order, order. The hon. Member may please leave this topic. He should resume his seat now.)

लासा लाजपत राय (लुधियाना शहर) : अध्यक्ष महोदय, राज्यपाल महोदय का अभि-
भाषण सुनने के बाद मेरा ध्यान कुदरती तौर पर Industry की तरफ जाता है क्योंकि

[लाला साजपत राय]

मैं उस शहर से ताल्लुक रखता हूँ जो पंजाब में ही नहीं हिन्दुस्तान में industry के लिहाज से आगे हैं। तो मैं पहले Industry की मद की तरफ ही जाता हूँ। मैं समझता हूँ कि दूसरा प्लान जो है उस में Industry को बहुत महत्त्व दिया जा रहा है। लेकिन मैं देखता हूँ कि पिछले साल जोकि दूसरे प्लान का पहला साल था उस में industry के लिए कुल एक करोड़ 18 लाख रुपया रखा गया। उस में से सिर्फ 90 लाख रुपया खर्च किया गया और बाकी का रुपया lapse हो गया यानी 21 फीसदी रुपया जो था वह बेकार गया और यह खर्च न कर सके। अब अगले साल 1957-58 के लिए एक करोड़ 50 लाख रुपया रखा गया है। मैं अर्ज करूंगा कि पंजाब में जो दस्तकारियां चल रही हैं जिन में Textile, Hosiery, Engineering वगैरह शामिल हैं अगर उन में से हर एक को 1½ करोड़ रुपया दिया जाए तो भी यह कोई ज्यादा न होगा। मैं समझता हूँ कि हमारी सरकार ने इन दस्तकारियों की मुश्किलात को हल करने के लिए ज्यादा ध्यान नहीं दिया। सरकार ने Industry की सभी कठिनाइयों का उपाय loans देने में समझ रखा है। मैं समझता हूँ कि शायद उन की टेक्नीकल मुश्किलात सरकार के ध्यान में ही नहीं आई और उन की एजेंसी ने इस तरफ पूरा ध्यान ही नहीं दिया।

5 p. m.

इस के अतिरिक्त, अध्यक्ष महोदय, मैं यह निवेदन करना चाहता हूँ कि कर्ज देने में भी इन्साफ नहीं हुआ। जिन लोगों ने इन कर्जों के लिए एप्लाइ किया उन की अर्जियों का जवाब तक नहीं दिया गया। इस के अतिरिक्त ऐसे लोग भी मौजूद हैं जिन्होंने कर्जों के लिए अर्जियां दीं। उन को जवाब मिला कि उन के लिए कर्जा तभी मंजूर हो सकता है अगर वह कुछ निश्चित रकम बैंक में जमा करवाएं। लोगों ने अपनी तरफ से अपना हिस्सा बैंक में जमा करवाया लेकिन बाद में उन्हें जवाब मिला कि आप का कर्जा नामंजूर किया गया है। मैं समझता हूँ कि कर्ज देने में इस प्रकार की धान्धली को रोकना चाहिए और मैं आशा करता हूँ कि मिनिस्टर महोदय इस विषय की ओर विशेष रूप से ध्यान देंगे।

(At this stage the mike went out of order and the hon. Speaker asked the member in possession of the House to wait till it was set right.)

इस के अतिरिक्त मैं मिनिस्टर साहिब का ध्यान टेक्सटाइल Industry की ओर दिलाना चाहता हूँ कि उन्होंने टेक्सटाइल colony खोलने के बारे में एक योजना बनाई थी। इस विषय में मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि टेक्सटाइल colony के लिए जो लैंड acquire की जा रही है उस के बारे में झगड़ा चल रहा है और वह जमीन अभी तक बेकार पड़ी हुई है। कुछ लोगों ने जिन का सम्बन्ध इस industry से नहीं है, unauthorised तामीर का काम शुरू भी किया हुआ है। इस के साथ ही इंडस्ट्रियल एरिया के अन्दर जिन लोगों ने कारखाने खोलने हैं, उन को कर्ज तो शायद मार्च के महीने में मिल चुके हैं और अब वे कारखाने बनाना चाहते हैं उन्हें बिजली तथा अन्य construction material बहम पहुंचाया जाए। उन को सीमेंट दस्तयाब किया जाए। आज सीमेंट की हालत यह है कि लोग कारखाने बनाना चाहते हैं, लेकिन सीमेंट न होने की वजह से उन

का सारा काम रुका रहता है और नतीजा यह होता है कि उन की इंडस्ट्रियल लोन की रकम बेकार जाती है और उन्हें नुकसान उठाना पड़ता है। बिजली के लिए कई कई साल इन्तज़ार में बैठे रहते हैं। इस लिए मैं सम्बन्धित मन्त्री से अर्ज करूंगा कि वह इस चीज़ की ओर ध्यान दे कि इन लोगों को जो कारखाने बनाना चाहते हैं बिजली और कंस्ट्रक्शन मैटीरियल मुहय्या करें ताकि सूबा की इंडस्ट्री की तरक्की हो सके। इस इंडस्ट्री को फ़रोग देने के लिए एक-दो योजनाएं और हैं। अगर सरकार उन की तरफ़ ध्यान दे तो यह दस्तकारी काफी तरक्की कर सकती है। मिसाल के तौर पर अच्छी कैलीको प्रिंटिंग हमारे प्रान्त में अभी तक चालू नहीं हुई। लुधियाना में जहां यह दस्तकारी काफी तरक्की कर चुकी है अगर गवर्नमेंट छपाई का बड़ा कारखाना शुरू कर दे तो यह छोटी इंडस्ट्री काफी तरक्की कर सकती है। दूसरी बात है Textile finishing plant की—यह plant जिसे अब चालू करने का ध्यान सरकार को आया है, आठ साल से बेकार पड़ा है। यदि इस को चालू करने के लिए कुछ धन की ही ज़रूरत थी, तो क्या आठ साल में वह धन ही प्राप्त नहीं हो सका था, और अब भी धन की जो आवश्यकता बताई गई है, मुझे तो समझ नहीं आता कि तीन लाख के plant को चालू करने के लिए एक करोड़ सत्तर लाख रुपए और चाहिए या एक लाख सत्तर हजार? दूसरी इंडस्ट्री हौजरी इंडस्ट्री है। इस प्रान्त का वुलन इंडस्ट्री का काम इस हद तक पहुंच चुका है कि हमारे प्रान्त से काफी तादाद में माल दुनिया के अन्य देशों में जाता है और हमारे प्रान्त की वुलन Hosiery इंडस्ट्री एक अच्छा नाम पैदा कर चुकी है। इस के रास्ते में भी कई कठिनाइयां हैं कुआलिटी मार्किटिंग चल तो रही है परन्तु कुछ एक कारणों से यह बहुत ज्यादा 'फ़ैपुलर' नहीं हो सकी। इस की तरफ़ ज़रूर ध्यान देना चाहिए ताकि हमारे प्रान्त का माल दुनिया भर में सुहरत हासिल कर सके। इस को साइंटिफिक लाइन्ज़ पर लाना आवश्यक है। पक्के रंगों का ऊनी धागा रंगने का एक बड़ा कारखाना जल्दी से जल्दी चालू होना ज़रूरी है। यह काम यदि प्राइवेट सेक्टर द्वारा नहीं हो सकता तो सरकार की तरफ से प्रबन्ध होना चाहिए। दूसरे, yarn को uniform करने के लिए बहुत मुश्किल पेश आ रही है। मैं चाहता हूँ कि पंजाब सरकार yarn को uniform बनाने के लिए एक रिसर्च लेबोरेटरी कायम करे ताकि यह इंडस्ट्री तरक्की कर सके।

इस के बाद इंजीनियरिंग इंडस्ट्री अर्थात् साइकल तथा सिलाई की मशीन की इंडस्ट्री पार्टिशन के बाद ही पनपी है। हमारे सूबे में इस इंडस्ट्री ने इतनी तरक्की की है लेकिन इस के अन्दर बदकिस्मती यह है कि यह काम इस ढंग से हो रहा है कि इस में एक दूसरे के पीछे लगने की प्रवृत्ति ज्यादा काम कर रही है जिस की वजह से प्राइस कंपीटीशन तो हो रहा है लेकिन कुआलिटी कंपीटीशन ढीला पड़ रहा है। जिस का नतीजा यह है कि साइकलों तथा सिलाई की मशीनों की प्रोडक्शन तो दिन-बदिन बढ़ रही है लेकिन स्टैंडर्ड मेनटेन नहीं हो रहा है। इस की कुआलिटी मेनटेन करने के बारे में हम ने गवर्नमेंट का ध्यान दिलाया था लेकिन हमें मालूम नहीं उस का क्या हशर हुआ। अभी तक उसका मुझे कोई जवाब नहीं मिला।

इस के अतिरिक्त हमारे देश में जो लेबर है वह भी टेक्नीकली कुआलिफाइड नहीं है। मैं समझता हूँ कि हमारे बजट में 'Technical Know How' की एक खास मद रखी जाए और इस के लिए बजट में काफ़ी प्रोवीज़न होनी चाहिए जिस से कि टेक्नीशन्ज़ को बाहर

[ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਧ]

ਕੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਮੇਂ ਭੇਜਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੇ ਟਰਕਕੀ ਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਮੈਂ ਯਹ ਭੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਜਬ ਤਕ ਹਮਾਰੇ ਟੈਕਨੀਸ਼ਨਜ਼ ਟਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਏ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੋ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਵਹ ਵਹਾਂ ਸੇ ਐਕਸਪਰਟਸ ਮੰਗਵਾਏ ਤਾਕਿ ਵੇ ਇੰਡਸਟਰੀਲਿਸਟਾਂ ਕੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰ ਸਕੇ।

ਇਸ ਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਮੈਂ ਚੰਦ ਐਕ ਬਾਰੇ ਟੈਕਸਿਜ਼ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਹੂੰ ਜਿਸ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਲੋਗ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੋਜ਼ ਮਹਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਆਰ ਦਸਤਕਾਰੀ ਦਰਮਿਆਨਾ ਦਰਜਾ ਕੇ ਲੋਗਾਂ ਕੇ ਹਾਥ ਮੇਂ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਨ ਲੋਗਾਂ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂਨੇ ਕੇਵਲ ਅਪਨੀ ਹਿੰਮਤ ਸੇ ਇਸ ਇੰਡਸਟਰੀ ਕੋ ਚਲਾਯਾ ਹੈ ਸੁਕਲਿਫ਼ ਕਿਸਮ ਕੇ ਟੈਕਸ ਲਗੇ ਹੁਏ ਹਨ। ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਹੈ, ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟੈਕਸ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਟਰੇਡ ਟਰੇਡ ਕੇ ਟੈਕਸਾਂ ਕਾ ਭੋਜ਼ ਉਨ ਪਰ ਪਡਾ ਹੁਆ ਹੈ। ਚਾਹਿਏ ਤੋ ਯਹ ਥਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਨ ਕੋ ਕੋਈ ਰਿਲੀਫ਼ ਦੇਵੀ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਕੇ ਸਾਥ ਸੇਂਟ੍ਰਲ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਕੀ ਐਕ ਆਰ ਬੀਮਾਰੀ ਉਨ ਪਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਆਰ ਲੋਗ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਿੰਨ੍ਤਿਤ ਹਨ ਕਿ ਦੇਹਲੀ ਕੋ ਇਸ ਸੇ exempt ਕਰ ਦਿਯਾ ਗਯਾ ਹੈ। ਚਾਹਿਏ ਤੋ ਯਹ ਥਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪਰ ਬਾਰਡਰ ਕਾ ਸੂਬਾ ਹੋਨੇ ਕੇ ਨਾਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਯਾ ਜਾਤਾ ਲੇਕਿਨ ਦੇਹਲੀ ਕੋ ਇਸ ਟੈਕਸ ਸੇ exempt ਕਰਨੇ ਕਾ ਨਤੀਜਾ ਯਹ ਹੋਗਾ ਕਿ ਬਿਆਪਾਰੀ ਦੇਹਲੀ ਸੇ ਮਾਲ ਖਰੀਦਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਂਗੇ ਆਰ ਇਸ ਪ੍ਰਾਨ੍ਤ ਕੇ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਸੰਗਰੂਰ) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਮੇਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਮਤਾ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿੱਤਰ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੇਂ ਮਾਨਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਐਡਰੇਸ ਨੂੰ ਗੇਰ ਨਾਫ਼ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ Planning Commission ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਟੇਟਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁਪਿਆ ਸਾਨੂੰ Irrigation ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੇਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਭਵਿੱਖਤ ਵਿਚ Socialism ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏਗਾ ਜੋ ਇਹ Socialism ਕਿਸਾਨ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏਗਾ। ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਖੰਡੇ ਸਾਡੇ ਭਵਿੱਖਤ ਨੂੰ ਉਜਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਖੰਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤਕ ਲੈ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਹਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਜਦੋਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਪੱਖੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਹਾਲ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣਗੇ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 34.75 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਿਚੋਂ ਅੱਜ 17 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ Irrigation ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਐਡਰੇਸ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਪੇਪਰ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਲਈ ਕਈਆਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜੱਦੋਂਜਹਿਦ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਪੇਪਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪੇਪਰ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੱਬੀ ਹੋਈ ਸੀ democratic rights ਮਿਲ ਸਕਣ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੇਪਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ

Democratic set up ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ 10 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ All-India States Peoples' Conference ਦੇ President Dr. Pattabhi Sitaramayya ਨੇ ਸਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵਕਤ ਆਏਗਾ ਜਦੋਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਦੂਹਰੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਤੌਕ ਲਾਹ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਹੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹਸਪਤਾਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਉਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ Election ਕਰਾ ਕੇ ਚਲਾਇਆ ਜਾਏਗਾ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ leadership ਹੇਠ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ Socialism ਆਉਣ ਦਾ ਖਾਬ ਪੂਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵਾਹਗੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਸਕੁਮਾਰੀ ਤਕ Socialism ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਿਆਸਤਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਰਾਜ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦੀ institution ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜ ਬਣਤਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਕੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ Socialistic pattern of Society ਦਾ ਫੋਕਾ ਨਾਰਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ Socialistic pattern of Society ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਚਲੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜੀਂਦ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਤਪਦਿਕ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਲੱਡਾ ਕੋਠੀ, ਧੂਰੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਤੀਵੀਆਂ ਦੀ ਅਸਮਤਵਰੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਜ ਉਥੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ 18 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਡਠਖਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਗਭਰੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਹਨ training ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ Socialism ਆਉਣ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ?

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਦਾ ਅਦਾਰਾ ਵੇਖਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਿਆ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਆਪਣੀ Constituency ਵਿਚ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਬਣਾਏ ਜਾਣਗੇ ਜਿਥੇ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾ ਕੇ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁਛਣ ਲਗੇ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਕਿਸ ਮਰਜ਼ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਈ ਵਾਕਫੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਐਡਰੈਸ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਫਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵਾਹਦੇ ਸਰਕਾਰ ਪੇਪਸੂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਐਡਰੈਸ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਵਿਚ ਠਾਮਸ਼ਦਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂਬਰ ਚੋਣ ਕਰਾ ਕੇ

[ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਚੁਣੇ ਜਾਣਗੇ। ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ Upper House ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਕ ਅਖਬਾਰਨਵੀਸ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਵਖਰ ਹਾਸਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹੇਸੀਅਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਐਡਰੇਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ Publicity ਦਾ para ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਉਜੜੇ ਹੋਏ ਅਖਬਾਰ ਹਨ ਜਿਹੜੇ Political Democracy ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਕੈਪੀਟਲ ਵਿਚ ਕੋਈ Colony ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਜੜੇ ਹੋਏ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਜਿਹੜੇ ਅਸੀਂ ਲਾਹੌਰ ਛੱਡ ਆਏ ਹਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਤੇ ਖਸਤਾ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ properly rehabilitate ਕਰਨ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਥੇ ਇਕ colony ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਟੇਟ ਦਾ ਕੈਪੀਟਲ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਦ ਤਕ ਕਿ Democracy ਦੇ watch dogs ਅਰਥਾਤ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਇਥੇ ਸਥਾਪਤ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਦੂਜੀ Five-Year Plan ਵਿਚ ਕੈਪੀਟਲ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਤੇ ਲਗ ਭਗ ਬਾਰਾਂ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅੱਜ ਕਲ ਦੀ Democracy ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਛੋਟੀਆਂ ੨ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਨਾ ਹੋਣਗੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਕੋਈ Democratic Set-up ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਕੈਪੀਟਲ ਵਿਚ ਇਕ Press Colony ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਜਿਥੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਉਜੜੇ ਹੋਏ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸਥਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਜਿਹੜੇ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਛਪਦੇ ਹਨ ਵਧੇਰਾ ਰੁਪਿਆ ਕਰਜ਼ ਦੇ ਕੇ Democracy ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਮਾਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਅਖਬਾਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਇਸ objective ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ, ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਮੁਤਅਲਕ public enthusiasm ਘਟ create ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਣਨ ਤੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਆਸ਼ਾ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਯੋਰੁਪ ਜਾਣ ਦਾ ਇਤਫਾਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਥੇ ਦੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸ਼ਹਿਰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Asia ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਇਹ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸੱਯਾਹ ਇਥੇ ਆਉਣਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ upper class ਦੀ colony ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਿਰਾਏ ਬੜੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ ਜਿਹੜੇ Legislators ਵੀ ਦੇਂਦੇ ਘਬਰਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਬੜਾ ਮਹਿੰਗਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਕੁੱਰਾਹਵਾਈ ਬਦਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਬੱਸਾਂ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਸਸਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸਸਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ tourists ਇਥੇ ਆਉਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ Boarding and Lodging Houses ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ

श्री निहाल सिंह (महेंद्रगढ़) : जनाब स्पीकर साहिब, गवर्नर साहिब ने जो Address पेश किया है दोनों Houses के सामने, उस के लिये जो सरदार दरबारा सिंह ने resolution पेश किया है मैं उस की तारीफ करने के लिये खड़ा हुआ हूँ। पंजाब सरकार ने पिछले सालों में जो तरक्की की है उस का खुलासा इस Address में दिया गया है। पिछले कारनामों को जब हम देखते हैं तो हमारी हौसला अफजाई होती है और हमें आगे आने वाले वक्त में ठीक तरह काम करने के लिये हिम्मत मिलती है।

आगे का जो प्रोग्राम दिया गया है और जो बातें इस प्लान के बारे में इसमें कही गई हैं उन को भी जब हम देखते हैं तो हमें यह महसूस होता है कि पंजाब बहुत तेज़ रफ्तार से आगे बढ़ रहा है और तरक्की की राह पर गामज़न है।

अब मैं खुराक के मसले को लेता हूँ। इसमें हम ने नुमायां तरक्की की हैं पिछले साल जितनी पैदावार हमारे यहां बड़ी है वह सारे हिन्दुस्तान के मुकाबला में हमारी आबादी और रकबे को देखते हुए काफी हौसला कुन है। हम ने पिछले साल तक 110 लाख टन गल्ला और 13 लाख गांठें रुई की सारे हिन्दुस्तान में ज्यादा पैदा की हैं जिस में कि हमारे इस पंजाब का हिस्सा 14 लाख टन गल्ले और दो लाख गांठ रुई का है। इन figures से पता लगता है कि पंजाब देश को कितना सामान मुहैया करता है। इसी तरह आगे के लिये जो agricultural research institutes खोले जा रहे हैं और seed testing laboratories खोली जा रही हैं इन से भी ज़रायत को काफी तरक्की मिलेगी और अनाज की पैदावार में काफी इज़ाफा होगा। Community Projects और N.E.S. Blocks का काम भी यहां पर बहुत अच्छा हुआ है। मुझे पैप्सू के बारे में ज्यादा इल्म है कि वहां इन services ने बहुत तरक्की के काम किये हैं। इस चीज़ का सबूत इस बात से भी मिलता है कि वहां के अच्छे काम को देख कर Central Government की तरफ से उस इलाके को वहां की आबादी और रकबे के लिहाज़ से ज्यादा blocks मिलते थे। मैं समझता हूँ कि अब भी उस के साथ ऐसा ही सलूक होगा।

मैं अब एक दो बातें पंचायतों के बारे में कहना चाहता हूँ। पंचायतें बहुत अच्छा काम कर रही हैं और इस बात से कोई इन्कार नहीं कर सकता। मगर मैं एक सुझाव देना चाहता हूँ जो शामलात देह ऐक्ट पास हुआ है उस की रू से गांव की तमाम शामलात देह पंचायतों के कब्जे में दे दी गई है। बहुत से गांव ऐसे हैं जहां कि बहुत सारी जमीन शामलात देह है और वह इस ऐक्ट की रू से पंचायतों के कब्जे में आ गई है और जिस की वजह से जमींदारों को बहुत दिक्कत हो रही है। अब इस वक्त मौका है कि उस में तरमीम की जाए और उन लोगों की मदद की जाये ताकि वे उस जमीन के, जिस को वे बहुत मुद्त से काश्त करते आ रहे हैं, मालिक तसव्वर हो सकें।

स्पीकर साहिब, अब मैं चंद अलफाज़ पैप्सू की services के और जो उन की हालत है उस के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूँ। जब पंजाब और पैप्सू का मर्जर हो रहा था तो उस वक्त हमारे लीडर कहते थे कि यह पंजाब और पैप्सू की शादी हो रही है। हमारे बुजुर्ग खान साहिब ने एक मीटिंग में फरमाया था कि यह जो एक डोली पैप्सू से उठ कर यहां आई है और मर्जर हुआ है यह एक शादी का मौका है। उन्होंने इस तरह की बातें कह कर बड़ी

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਈ. ਏ. ਸੀ. ਤੇ S. O., revert ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਈ. ਏ. ਸੀ. ਨੂੰ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਪਰਸ ਦੇ ਸੱਤ ਅੱਠ S. I. ਤੇ A. S. I. revert ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ S. P. ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ confirm ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਹੋਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ corrupt ਤੇ ਡੇਢੇ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ I. G. P. ਵੱਲੋਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਮਦਨ ਗੋਪਾਲ S. I. ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਬਹੁਤ corrupt ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਤਸੱਦਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਤੇ ਚਾਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਵੀ ਚਲਿਆ। ਸ਼ੈਸ਼ਨ ਜਜ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕਤਲਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ benefit of doubt ਦੇ ਕੇ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

Mr. Speaker : What is the idea ?

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਚੰਗਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਭੇੜਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਸ S. I. ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਨਕਵਾਇਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ action ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜੋਕਿ ਬਹੁਤ ਭੇੜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ integration ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੇਪਰਸ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਧੱਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ review ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੇਨ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪੇਪਰਸ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਰ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਅਵਸੇਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤਰੱਕੀ ਸਗੋਂ ਮੱਧਸ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਪੇਪਰਸ ਵਿਚ ਪਲੇਨ ਅਨੁਸਾਰ 1956—57 ਵਿਚ 6 N. E. S. ਬਲਾਕ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣੇ ਸਨ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਾਲ 30 ਲੱਖ ਰੁਪਏ Agricultural loans ਲਈ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ ਪਰ 31 ਮਾਰਚ 1957 ਤਕ ਸਿਰਫ 3 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੀ ਵੰਡੇ ਗਏ ਹਨ ਬਾਕੀ ਰੁਪਿਆ ਕੇਵਲ Administrative sanction ਨਾ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੂਜੇ ਪਲੇਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ ਤੀਕ ਵੀਹ ਮੀਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ ਉਹ ਅਜੇ ਤਕ ਅਧ ਤੀਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣੀਆਂ। ਬਰਨਾਲਾ-ਬਾਜਾ ਖਾਨਾ ਰੋਡ 1956—57 ਦੇ ਅਖੀਰ ਤਕ 20 ਮੀਲ ਬਣਨੀ ਸੀ; ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਦਸ ਮੀਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਗਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਪੱਕੀ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਪਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ੧੯੫੬-੫੭ ਵਿਚ ਕੁਆਪ੍ਰੋਟਿਵ ਫਾਰਮਿੰਗ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਨੂੰ ੭੨ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ subsidy ਦੇਣੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਟਿਆਲਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੈਰੋਬੀਲੀਟੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕੁਆਪ੍ਰੋਸ਼ਨ ਦੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਪਟਿਆਲੇ ਭੰਜੇ ਜਾਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਉਥੇ ਜਾਣਗੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਪਟਿਆਲਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਬੋਲੇ ਦਿਨ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਟਿਆਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੋਂ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਪੌਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਿੰਨੀ ਘਟ ਗਈ ਹੈ।

ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ Drainage ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਪੇਪਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸੇਮਜ਼ਦਾ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੂਰੀ, ਭਦੋੜ ਅਤੇ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਨਾ ਉਗਲਦੇ ਸਨ ਹੁਣ ਸੇਮ ਕਰਕੇ ਤਬਾਹ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪੱਟੀ ਨਾਲੇ ਦਾ ਅਤੇ ਨਸਰਾਲਾ ਦੇ ਦਾ ਪੇਪਰ ਦਾ ਕਿਧਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਸੀਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰਾਂਗੇ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੇਪਰ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਦੂਜਾ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਬਣਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਸਗੋਂ ਪੇਪਰ ਨੂੰ weightage ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ special treatment ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਹ assurance ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਪੇਪਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਖਰੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਆਖਰ ਵਿਚ ਮਤੇ ਨੂੰ support ਕਰੋਗੇ।
(I think, the hon. Member will support the resolution after all.)

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਹਾਂ ਜੀ, ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਕਰਾਂਗਾ (ਹਾਸ)। 18 ਮਾਰਚ ਵਾਲੇ ਭਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਪੰਚਾਇਤ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਈਮਰੀ ਸਕੂਲ ਹੈ ਅਤੇ ਵੇਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਦੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਪਟਿਆਲਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਹਰ ਪੰਚਾਇਤ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪ੍ਰਾਈਮਰੀ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। 18 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ 26 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 5 ਗਰਲਜ਼ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਟਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪਟਿਆਲਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਸੌ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪਟਿਆਲਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਦਬੇ ਹੋਏ ਨਾਂ ਸਮਝਣ। ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਚੌਧਰੀ ਚਨ੍ਦਰਮਾਨ (ਤੋਸ਼ਸ) : ਮੈਂ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨੇ ਦੇ ਪਹਲੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕੇ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪਰ ਠੰਡੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਧੰਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹਿਓ ਕਿ Opposition ਕੇਵਲ ਬਹੁਤ ਦੇ ਲਿਓਂ ਬਹੁਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੋਈ bogus ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਾਂਗਾ ਸੱਚ ਕਹਾਂਗਾ।

[चौधरी चन्द्र भान]

मैं एक ऐसे इलाके से आया हूँ जिसे लोहारू और तोशाम कहते हैं। यह इलाका most-backward है। हम हिस्टरी में पाषाण युग का हाल पढ़ते हैं। वह युग अब भी लोहारू में है। वहाँ पर न कोई सड़क है, न स्कूल है और न डिस्पेंसरी है। (*At this stage Mr. Deputy Speaker occupied the Chair.*) मैं देखता हूँ कि चंडीगढ़ की High Court में curtains पर कई लाख रुपए खर्च किये जाते हैं। यह रुपया क्यों नहीं उस इलाके की जनता पर खर्च किया जाता। यह हालत उस Government की है, मौजूदा Government की, जिस Government के बानी मुबानी महात्मा गांधी थे, जो यह कहा करते थे कि अगर भगवान् को देखना चाहते हो, अगर ईश्वर को देखना चाहते हो तो गरीबों को देखो। लेकिन वह बात कहां। हाई कोर्ट को देखो। वह बात कहां (*Cheers from Opposition Benches.*)

फिर भाई राजेन्द्र सिंह कहते हैं कि देश Socialistic pattern of Society की तरफ जा रहा है। मैं कहता हूँ कि Socialistic दृष्टि को छोड़ कर माया की दृष्टि की ओर जा रहा है। ऐसी हालत है। मेरे हलके में ऐसे इलाके हैं जहां का पानी कड़वा है, कड़वा पानी मिलता है। वहां पैदावार का सवाल ऐसा है कि फी एकड़ चन्द धड़ी से ज्यादा अनाज पैदा नहीं हो सकता। कुल्लू में मैंने देखा है—इतना backward है। लेकिन कुल्लू और लोहारू में इतना फर्क है कि वहां रेत के पहाड़ हैं और कुल्लू में पत्थर के पहाड़ हैं। जिस area में अब भी 99 per cent illiteracy है, जिस Area में सिवाय एक माल अफसर के Civil में कोई नौकर नहीं है। जिस वक्त अंग्रेज हुकूमत थी तो उस इलाके के लोग देश की रक्षा के लिए फौज में भर्ती हो जाया करते थे। अब वह बात भी रह गई।

इस के अलावा मैं आपसे अर्ज करूँ कि वहां पंजाब Government ने पिछली पांच-साला स्कीम में एक N.E.S. Block खोला है। लेकिन वह N.E.S. Block एक ऐसी मिसाल हो गई है जैसे एक देहात में शादी होती है, एक दूल्हा दुल्हन के घर जाता है और दो चार मुट्ठियां पैसों की फैकता है जिस से समझा जाता है कि वह दानी है। एक फायदा जरूर किया। इस Science के जमाने में हम ने जीप नहीं देखी थी, Government ने वहां एक जीप दे दी, पेट्रोल के साथ चलाने के लिए। (*Cheers from Opposition Benches.*) फिर कहते हैं कि कांग्रेस का राज है। मैं कहता हूँ कि मेरे साथ कांग्रेस वालों ने किस तरह का बर्ताव किया। इसी तरह आगे चलें तो मैं स्कूलों के बारे में बतलाऊंगा। वहां local teachers हैं और दूसरे area से teachers आते हैं। मैं उसका नाम नहीं लेना चाहता। उस teacher ने 2 स्कूल तोड़े। तीसरी बार मेरे गांव में आया। मुझे पता था कि वह स्कूल तोड़ेगा। उसने कहा कि मैं स्कूल क्यों न तोड़ूँ। मेरा पीछा तो तब ही छूटेगा जब मैं इस गांव के स्कूल को तोड़ूँगा। मैंने कहा गुरु का काम तो स्कूल चलाना होता है। उसने कहा कि यहां पीने के लिये पानी नहीं है। इस ढंग से उसने पीछा छुड़ाने का यह तरीका निकाला। यह हालत है उस इलाके की। मेरे साथी जिन्होंने कांग्रेस टिकट से वहां से contest किया था, अफसोस कि वह यहां बैठे हुए नहीं हैं, जो

उस इलाके में अजीब काम करते हैं। वहां इतना कहत पड़ता है कि 'छः धड़ियां' फी बीघा से ज्यादा अनाज पैदा नहीं होता। वह भी अगर भगवान की कृपा हो, नहीं तो कुछ नहीं होता। अगर लोहारू के area को देखा जाये तो यह बहुत backward area है। मैं Chief Minister साहिब, सरदार प्रताप सिंह से और सारे House से इस बारे में इल्तजा करूंगा, request करूंगा, अपील करूंगा कि एक २ दफा उस इलाके की हालत को आंखों से देखें और उसे हल करें।

बहुत से कांग्रेसी भाई यह सोचते होंगे कि मेरा जो area है वहां की जनता कांग्रेस की विरोधी है, इस लिये उन्होंने एक आज़ाद उम्मीदवार को भेजा है। ऐसी बात नहीं है। उन्होंने 9 साल तक गांधी जी के राज को देखा, लेकिन फिर भी वहां कुछ नहीं हुआ। सिर्फ एक जीप दिखाई गई। (Cheers by the Opposition Benches.) रहा सवाल वहां के आने जाने के बन्दोबस्त का। मुझे जब चन्डीगढ़ में आना पड़ता है तो बड़ी दिक्कत होती है। मैं गरीब आदमी हूं। दो दिन पहले मुझे अपने घर से रेलवे स्टेशन भिवानी पहुंचना पड़ता है और मैं वहां ऊंट पर आता हूं।

नंगल प्राजैक्ट की बिजली के बारे में कहा जाता है कि यहां से लोहारू को electricity जाएगी, यहां से राजस्थान को बिजली जाएगी। मेरे ख्याल में तो यह scheme कामयाब होती दिखाई नहीं देती। यह स्कीम कागज़ों पर ही है।

General Administration की वहां यह हालत है कि अगर आप गांव के अन्दर चले जायें और बूढ़े बड़े आदमियों की बातें सुनें तो आप उनको यह बात जरूर कहते सुनेंगे कि भाई नेहरू जी का ज़माना है, लेकिन उन्हें यह मालूम नहीं कि राज किस का है। तो नाम तो मैं नहीं लेना चाहता, क्योंकि House है, लेकिन वे कहते हैं कि S. I. साहिब का राज है, कि भाई फलां थानेदार का राज है। उस इलाके की General Administration की यह हालत है। [कैसी शानदार है ! नवाबी राज के अन्दर यहां से जो पत्थर निकलते हैं उन पर टैक्स नहीं लगता था। हमें इतना फायदा हुआ पंजाब Government में आने से कि अंग्रेज़ों के वक्त में हमें इस का भी टैक्स देना पड़ा। पहले नवाबी हुकूमत ने अपना काम बनाना था, तो उसका टैक्स लगा। मुझे वह दिन भी याद है जब States Reorganisation Commission ने सिफारिश की थी कि इस इलाके को राजस्थान से लगा देंगे। तो पंजाब Government ने मदद की। कैरों साहिब को मैं सरदार गुरमुख सिंह मुसाफिर की कोठी पर दिल्ली में मिला और उन्होंने खुद कहा कि हमें backward area में नहीं जाना चाहिये। हम जानते हैं कि पंजाब forward इलाका है अगर हम इसके साथ रहें तो हमारे इलाका की तरक्की होगी। कैरों साहिब ने कहा कि हमारे दिमाग को दर्द रहा है कि हम अभी तक आपके लिये कुछ नहीं कर सके। अगर अब आप राजस्थान के साथ लगा दिये गये तो आपकी तरक्की कैसे होगी। कैरों साहिब की ऐसी बातें हैं तो मैं चाहता हूं कि इनको पूरा किया जाये। यह backward, backward जो कहना है, इस का तो कोई फायदा नहीं। लोहारू 9 साल से उसी हालत में चला आ रहा है। यह backward area की इस तरह से मदद करते हैं। इस तरह हमें forward करते हैं।

चौधरी बालू राम बन्ध (आनन्दपुर) : डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं सरदार दरबारा सिंह के प्रस्ताव का समर्थन करने के लिये खड़ा हुआ हूँ, जो उन्होंने गवर्नर साहिब के भाषण देने के ऊपर उन के धन्यवाद का प्रस्ताव रखा है। मैंने गवर्नर साहिब के Address को अच्छी तरह पढ़ा है और यहां पर अपने साथियों की स्पीचों को भी सुना। और मुझे खास तौर पर हैरानी हुई अपने साथी पंडित राम किशन जी की स्पीच सुन कर जो उन्होंने नंगल फैक्ट्री के बारे में कुछ गलतफहमी डालने की कोशिश की। पहले तो इलैक्शनों के टाइम में उन्होंने इस बात से फायदा उठाया और लोगों को कुछ गलत रास्ते पर लाने की कोशिश की और उस में वह किसी हद तक कामयाब भी हुए। अभी तक ऐसे लोगों की बहुतायत है जिन को कि गलत रास्ते पर लाया जा सकता है और आसानी से लगाया जाता है।

(**चौधरी धर्म सिंह राठी :** ऐसे इलाके से आप आए हुए हैं। कैरों साहिब यहां बैठे हैं।) और जिस तरह वहां पर उन्होंने अपनी बात को सुना कर जनता को तो गुमराह करने की कोशिश की और House में आ कर भी अब समझने वाले साथियों के ऊपर वही प्रभाव डालने की कोशिश की है। तो नंगल फैक्ट्री के बारे में जो deputation यहां आया था दो चार दिन पहले, मैं उसके साथ था। उस deputation वालों को हमारे Chief Minister साहिब ने बड़ी संजीदगी से और बड़े तहम्मल से सुना। और उन की जो दिक्कतें थीं, जो तकलीफें थीं उन को अच्छी तरह से समझा और यह यकीन दिलाया कि आप की जो कठिनाइयां हैं मैंने उन को पहले ही समझा है और उन को दूर करने के लिए अफसरान मुताल्लिका को हुक्म दे दिया है कि तुम्हारी तकलीफों को दूर करने की कोशिश करें। उन्होंने कहा कि मैंने समझ लिया है कि आप को रहने के लिए मकान चाहिए और काश्त करने के लिये ज़मीन चाहिये। हम कोशिश कर रहे हैं जैसे जैसे ज़मीन सरकार को मिलेगी वैसे-वैसे आप को मिलती जाएगी। उन्होंने यह भी-उन को यकीन दिलाया कि उन के लिये नए मकान जो बनाए जाएंगे वह अच्छे ढंग के होंगे और नये ज़माने के मुताबिक होंगे। लेकिन इस के लिये उन को थोड़ा बहुत इन्तज़ार करना पड़ेगा। इस तरह उन्होंने उन लोगों की तसल्ली करवाई। उन्होंने इस के आगे और यह भी कहा कि मैंने Commissioner, Ambala को ताकीद कर दी है कि वह मौका पर जा कर आप लोगों की तकलीफों को सुनें। मैं भी साथ था और कुछ कांग्रेसी भाई भी साथ थे। उन्होंने कहा कि कमिश्नर साहिब का दौरा रखा जाएगा और उस की इत्तलाह सब को दे दी जाएगी।

चौधरी बलबीर सिंह : On a point of order, Sir. इन्होंने Commissioner, Ambala का जिक्र किया है लेकिन Nangal तो जिला होशियारपुर में वाक्या है।

Mr. Deputy Speaker : Order, please. No interference.

चौधरी बालू राम बन्ध : मैं एक अर्ज आप से करना चाहता हूँ कि चौधरी बलबीर सिंह जी.....

Mr. Deputy Speaker : Please address the Chair.

चौधरी बालू राम बन्ध : चौधरी साहिब हर एक की स्पीच में interruption करते हैं इन को समझा दीजिए.....

चौधरी बलबीर सिंह : क्या Chair को अपने फरायज़ से आगाह करने का काम इनका है ?

Mr. Deputy Speaker : Order please. No interruption.

चौधरी बालू राम बन्ध : जनाब मैं कह रहा था कि नंगल वालों को यकीन दिलाया गया कि आप की जो शिकायतें हैं, जो दिक्कतें हैं उन को दूर किया जाएगा। इस के बाद मैं पण्डित जी को आप के द्वारा यह कहना चाहता हूँ कि उन्हें लोगों को गवर्नमेंट की पालिसी समझाने की कोशिश करनी चाहिये। उन्हें यह नहीं करना चाहिये कि गवर्नमेंट जो भी काम करे लोगों को उस के खिलाफ भड़काने का ही तरीका जारी रखें। पण्डित जी ने कहा है कि ऊना तहसील में आप कहीं भी एक कालेज खोल दें। मैं सरकार को building के लिए ज़मीन मुफ्त दिलवा दूंगा। मैं यह समझता हूँ कि अगर गवर्नमेंट ऊना में कालिज खोल दे तो अव्वल तो वह मुफ्त ज़मीन नहीं देंगे और अगर लोगों से इस बात की मांग भी की जाए तो यही पण्डित जी और इन के यही साथी बाहर जा कर लोगों को कहेंगे कि देखिए गवर्नमेंट कैसे काम करती है स्कूल और कालेज खोलने के लिए लोगों से ज़मीन मुफ्त मांग रही है। (*Interruptions*) ।

Mr. Deputy Speaker : Order please.

चौधरी बालू राम बन्ध : मैं आप के जरिये पण्डित जी से कहना चाहता हूँ कि..... (*Interruptions*)

Mr. Deputy Speaker : Please do not be personal.

चौधरी बालू राम बन्ध : गवर्नर साहिब ने अपने ऐड्रेस में जो तजवीज़ें पंजाब के सूबे की तरक्की के लिए रखी हैं हमें चाहिये कि उन की नौईयत को समझें और लोगों को उन पर अमल करने को कहें। अगर इस तरह किया जाए तो सारी स्कीमें अच्छी तरह से कामयाब हो सकती हैं। अगर पहले ही लोगों को किसी स्कीम के खिलाफ भड़का दिया जाए तो उन के दिल में पहले ही ऐसे ख्यालात पैदा हो जाते हैं कि यह फज़ूल सी बातें हैं। लोगों के दिल में पहले ही ज़हर नहीं फैकना चाहिये।

Mr. Deputy Speaker : No repetition, please. The hon. Member is repeating the same argument.

चौधरी बालू राम बन्ध : जनाब अब मैं होशियारपुर के बारे में कुछ अर्ज़ करना चाहता हूँ। होशियारपुर को यह फ़ायदा हासिल है कि वहां पर भाखड़ा और नंगल डैम बने और नहरों के द्वारा पानी सारे सूबे में पहुंचा। न सिर्फ पंजाब के सूबा में ही बल्कि नहरी पानी दिल्ली, राजस्थान और पेंसू के इलाका में भी पहुंचा और कई दूरदराज़ हिस्सों में पहुंचेगा। इस सम्बन्ध में मैं आप के द्वारा अपनी सरकार से यह कहना चाहता हूँ कि होशियारपुर के इलाके के लोगों को अगर नहरी पानी नहीं दिया जा सकता तो जैसे कि गवर्नमेंट वायदे करती आई है उन को Ex-

[चौधरी बालू बन्थ]

ploratory Tubewells के जरिए ही पानी दिया जाए। वहां के लोगों को मुतमयन करने के लिए यह बहुत जरूरी है। उन को पानी supply करने का इन्तजाम जल्दी ही करना चाहिये ताकि उन की तसल्ली हो। बिजली सस्ती तो नहीं क्योंकि जो cost आएगी वह तो लोगों को देनी ही पड़ेगी लेकिन जब तक उन के खेतों में Tube-well के द्वारा पानी नहीं पहुंचाया जाता तब तक उन की हालत नहीं सुधर सकती, उन की दिक्कतें दूर नहीं हो सकतीं। उन के लिये यह condition नहीं होनी चाहिये कि पहले demand पैदा करो। अगर उन लोगों के लिये यह शर्त न रखी जाए तो ज्यादा बेहतर होगा। उन से केवल cost ले ली जानी चाहिये। उस इलाके में ज्यादा से ज्यादा बिजली दी जानी चाहिये खास कर पिछड़े हुए इलाकों को जिन के पास तरक्की करने का कोई जरिया नहीं है।

इस से अगली बात यह है कि गवर्नर साहिब ने अपनी स्पीच में होशियारपुर के चोआं का जिक्र किया है। M.L.A. साहिबान हर बार चोआं के बारे में स्पीचें करते रहते हैं। हम लोग सोचते हैं कि शायद स्पीचें ही कर देने से लोग समझ लेते हैं कि M.L.As, ने उन के साथ बड़ी हमदर्दी जाहिर की है। लेकिन हकीकत यह है कि सिर्फ स्पीचें कर देने से ही उन लोगों की दिक्कतें दूर नहीं होतीं। इस सम्बन्ध में मैं यह अर्ज करना चाहता हूं कि होशियारपुर के इलाके में चोआं का बड़ा पेचीदा मसला है लेकिन इस मसले को हल करने के लिए कोई ध्यान नहीं दिया गया। इन का जिक्र स्पीचों में तो बहुत बार किया गया है लेकिन अमली तौर पर इस तरफ कोई कदम नहीं उठाया गया। सिर्फ survey करते रहने से, नक्शे बनाते रहने से और नसराला चो पर experiment करते रहने से सब चोआं का मसला हल नहीं होगा। होशियारपुर में हर एक चो का अलग अलग मसला है। जो experiment नसराला चो पर कामयाब होगा वह दूसरे चोआं पर कामयाब नहीं हो सकेगा। उन चोआं का अलग अलग मसला है इस लिये उन का हल भी अलग अलग ही होना चाहिये। किसी चो पर तो डैम बनाने की जरूरत है ताकि वह आबपाशी के लिये सहायक साबित हों, और किसी चो को train करके दरिया में डालने की जरूरत है ताकि उस इलाके की जमीन बच सके। Survey करते रहने से और उन की रिपोर्टें तैयार करते रहने में बहुत ज्यादा खर्च होता है। मैं समझता हूं कि इन चोआं के मसले का आसान हल यह हो सकता है कि पंचायतों को इस सम्बन्ध में aid दी जाए। अगर वहां की पंचायतों को चोआं के सिलसिले में ज्यादा सहायता दी जाए तो उन के जरिए यह मसला आसानी से और ज्यादा अच्छी तरह हल हो सकता है। उन को बलडोजर और tractors supply किये जाने चाहियें ताकि वहां पर उन की मदद से बांध बनाए जाएं और जमीन को reclaim किया जाए। इस के साथ ही जो जमीन अभी चोआं के नीचे नहीं आई इस को बचाया जा सकेगा। चोआं की बढ़ती हुई तबाही को रोका जा सकेगा।

अब मैं सड़कों के बारे में अर्ज करना चाहता हूं.....

Mr. Deputy Speaker : Please wind up.

चौधरी बालू राम बन्थ: जनाब मैं अर्ज करना चाहता हूं कि ऊना तहसील और गढ़-शंकर तहसील के इलाके में सड़कों की बहुत कमी है.....

चौधरी बलबीर सिंह : On a point of order, Sir. आप ने हुक्म दिया था कि wind up करो लेकिन वह सड़कों का मसला ले बैठे हैं।

चौधरी बालू राम बन्थ : मैं अर्ज कर रहा था कि मेरे इलाके में सड़कों की बहुत कमी है। बहुत दिनों से यह सुनते आए हैं कि एक स्कीम सड़कों के बारे में तैयार की गई है जिस के मातहत एक सड़क रोपड़ से होकर आगे निकल जाएगी जोकि आगे जा कर नूरपुर से मिलेगी। इसी तरह नंगल को भी दूसरे इलाके से connect किया जाएगा। लेकिन यह स्कीम अभी कागजों पर ही है। इस पर अमल कुछ नहीं किया गया इस लिए मैं आप के द्वारा वजीर-साहिबान से दरखास्त करना चाहता हूं कि उस स्कीम को जल्दी ही take up किया जाए ताकि वहां के लोगों को पक्की सड़कों का सुख नसीब हो। इन शब्दों के साथ मैं सरदार दर-बारा सिंह जी के प्रस्ताव का समर्थन करता हूं।

सिचाई तथा विद्युत मन्त्री (सरदार ज्ञानसिंह राड़ेवाला) : जनाब डिप्टी स्पीकर साहिब, मैंने इस स्पीच को जो गवर्नर साहिब ने दोनों हाउसिज के सामने दी, बड़े गौर से पढ़ा है और कल से जो discussion इस हाउस में हो रही है उसको भी बड़े गौर से सुना है। मालूम ऐसे होता है कि इस स्पीच की नौईयत के मुताल्लिक कुछ गलत-फहमी जैसी मौजूद है। खास तौर से आनरेबल मैम्बरान की तरफ से यह कहा गया कि यह एक अधूरा Address है, इसमें कमियां—खामियां हैं, इसमें omissions हैं। इस किस्म की बातें कही गईं। और इसकी ताईद इस बात से भी होती है कि कल से इस कदर amendments आई हैं जोकि इस हाउस में circulate हुई हैं और जिन के लिए तकाजा किया जा रहा है कि इन्हें इस Address का या इस स्पीच का हिस्सा बनाया जाए। मैं समझता हूं कि इस बात को खुद गवर्नर साहिब ने भी इसी Address में साफ़ कर दिया था। उन्होंने आखिरी पैरा में यह कहा है कि :

"I have given you a brief outline of my Government's activities during the last year and its plan for the next four years".

गोया यह एक तबसरा है जो कि गवर्नर साहिब ने हुक्मत के पिछले चार सालों के कामों का किया है और जो आइन्दा काम किया जाने वाला है, उस का मुख्तसिर तौरपर जिक्र किया है। सो, यह तबक्को करना कि इस Address के अन्दर या इस स्पीच के अन्दर इस सूबे के 154 हलकों के जो मामलात हैं या उन की जो शिकायातें हैं, तकालीफ़े हैं उन सब का इस Address में जिक्र हो तो मैं समझता हूं कि यह एक अनहोनी जैसी बात है। यहां जो यह कहा गया है, मैं समझता हूं सारी चीज़ गैर-मुताल्लिका है।

तो मैं इस Address को जब देखता हूं तो यह पाता हूं कि दो चीज़ों पर और अगर सही तौर पर अर्ज करूं तो एक बात पर सब से ज्यादा जोर दिया गया है जिसमें यह जो नया रंजाव reorganisation के बाद बना है और उसमें जो फ़िजा अब पैदा हुई है और जो कुछ आइन्दा किया जाने वाला है उस पर जोर दिया गया है। सब से ज्यादा दूसरी पांच-साला ग्लान पर जोर दिया गया है। कुछ आनरेबल मैम्बर्ज की तरफ से इस किस्म की बहस की गई है और कुछ गर्मी जैसी पैदा करने की कोशिश की गई है—वह चीज़ है जिस का जिक्र इसमें

[सिंचाई तथा विद्युत मंत्री]

आया है यानी रिजनल फ़ार्मूला और उसके तहत जो दो रिजनल कमेटीज़ बनाई जाने वाली हैं। पंजाब का हर बाशिन्दा यह अच्छी तरह से जानता है कि इस मुल्क के अन्दर एक ऐसी तहरीक चली और उसके नतीजे के तौर पर हालात इस कदर खराब हो गए थे कि इस मुल्क के जो लीडर्ज़ हैं वह इसे तशवीशनाक हालत करार देते थे और मैं समझता हूँ कि वाकई ऐसे हालात हो गए थे। इस सूबे के अन्दर भी ऐसी ही हालत पैदा हो गई थी। तो लाज़मी तौर पर कोई न कोई ऐसा रास्ता निकालना ज़रूरी था जिस से उस मसले का हल भी हो जाता और सूबे में अमन और शान्ति का माहौल पैदा किया जाता। वह दौर खत्म हो चुका है। अब यह ज़माना गुज़शता की बात है। आज यह चीज़ नहीं। आज एक नई फ़िज़ा पैदा हुई है और मैं समझता हूँ कि हमारा सब का यह फ़र्ज़ है कि हम इस फ़िज़ा को और भी बेहतर बनाने की कोशिश करें। इस पेचीदा सवाल के हल हो जाने के बाद अब जो हालात पैदा हुए हैं और जो इतहाद और इत्तफ़ाक की लहर चली है उसको और भी ज़्यादा मज़बूत करना चाहिए और मैं समझता हूँ कि लैजिस्लेटर्ज़ जो हैं, जो जनता के चुने हुए नुमाइन्दे हैं, इसमें हमारा सब से ज़्यादा फ़र्ज़ हो जाता है। बहरहाल मैं इस का ज़्यादा ज़िक्र न करता हुआ और इस बात को यहीं पर छोड़ता हुआ इस बात पर जोर देना चाहता हूँ कि जो गवर्नर साहिब ने इस एड्रेस में अलफ़ाज़ इस्तेमाल किए हैं वे रिजनल कमेटीज़ तो अभी तक कायम ही नहीं हुईं लेकिन खदशात पहले ही जाहिर किए जा रहे हैं। मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि गवर्नर साहिब ने खुद इस Address में फरमाया है कि :

“and last but not least to effectively and impartially implement the Regional Formula Scheme in pursuit of which the Regional Languages shall be encouraged and promoted and all facilities provided for the teaching and propagation of Hindi as the National language.”

यह चीज़ आने वाली है। इस के साथ कुदरती तौर पर यहां ज़बान का मसला साथ आ जाता है। कल इस हाउस के अन्दर इस किस्म की बातें कही गईं कि इन ज़बानों को कोई दूसरा दर्जा दिया जा रहा है या किसी को ऊपर उठाया जा रहा है। और एक मोअज़िज़ मैम्बर ने यहां तक भी अलफ़ाज़ इस्तेमाल किए कि “अफ़सोस की बात है कि अंग्रेज़ों के ज़माने में तो यहां पर एक ज़बान थी—सारे हिन्दुस्तान के लोगों की, लेकिन अब एक ज़बान भी हम कोई नहीं बना सके”। यह मैं समझता हूँ कि निहायत ही बेबुनियाद और ग़लत बात कही गई है। हिन्दुस्तान का हर बच्चा जानता है कि भारत की—सारे भारत की मुश्तरका ज़बान हिन्दी ही National language है, वह कौमी ज़बान करार दी गई है—महज़ करार ही नहीं दी गई बल्कि उस को वाकई सारे हिन्दुस्तान की ज़बान बनाने के लिए इकदाम किए गए हैं, अमल हो रहा है।

6 p. m.

मैं नहीं समझता कि पंजाब के अन्दर किसी तरह से उसे कोई secondary position दी जा सकती है। मेरे मुअज़िज़ दोस्त यह भूल जाते हैं कि हिन्दुस्तान एक बर्रेआज़म की हैसियत रखता है, इस में मुस्तलिफ़ इलाकाई ज़बानें हैं और उन को तसलीम किया गया है आईन में, उन की नशवोनुमा और उन की देखभाल करना भी हमारा ही काम है। इस से उन

का किसी किस्म का टकराव पैदा नहीं होता। तो मैं यह अर्ज करूंगा कि यह जो खदशात है यह बेबुनियाद है। पंजाब का मुस्तकबिल इस बात का तकाज़ा करता है कि हम ने जो फैसले किये हैं और जो अब हमारे आईन का हिस्सा बन चुके हैं हम उन को इमानदारी से, सिदक-दिली से और सचाई से अमल में लाने की कोशिश करें और उन को अमली शकल दें। मैं यकीन रखता हूं कि आज जो पंजाब के एक सैक्शन में इस की मुखालफत हो रही है वह खुदबखुद खत्म हो जायेगी जब कि रिजनल कमेटियां कायम की जायेंगी और जिन के हाथों में वह होंगी वे इस सूबा के फायदा को और इस के मुस्तकबिल को मद्देनज़र रखते हुए, इस की हालत को बेहतर बनाने के लिये, इस को कामयाब करने की कोशिश करेंगे। तो मैं यह अर्ज करूं कि हमें इस बात पर फिर जोर देना चाहिये कि हम सब की यह कोशिश होनी चाहिये कि पंजाब जिस का सब से बड़ा मसला तामीरी मसला है, जिस की तामीर होनी है, उस के लिये जो मौजूं फिज़ा इस वक़्त पैदा हुई हुई है इस को न सिर्फ़ कायम ही रखें बल्कि इस को बेहतर से बेहतर बनाने की कोशिश करें।

एड्रेस पर बहस करते हुए बहुत सी बातें कही गई हैं और कुरपशन का भी ज़िक्र किया गया। मुस्तलिफ़ महकमाज़ात ने जो काम किया है या जो कमियां हैं उन पर भी तबसरा किया गया है।

चौधरी धर्म सिंह राठी : On a point of order, Sir. क्या मिनिस्टर साहिब के लिये time उतना ही है जितना कि दूसरे मैम्बरों के लिये रखा गया है ?

Mr. Deputy Speaker : Order, Order.

सिचाई तथा विद्युत मंत्री : मैं अर्ज कर रहा था कि कुरपशन का ज़िक्र किया गया है। इस बात से इन्कार नहीं किया जा सकता कि मुल्क में कुरपशन मौजूद है। बहुत सी बदअतें मौजूद हैं। जिस शद्दोमद से यहां पंजाब के हालात का खाका खींचने की कोशिश की गई है, मैं समझता हूं कि इस में इन्साफ़ से काम नहीं लिया गया। कुरपशन एक ऐसी चीज़ है जिस की कई शकलें हैं। यह किसी खास तब्का में ही मौजूद नहीं बल्कि सोसाईटी के सभी तब्कों में यह मौजूद है। महज़ एक छोटे से सैक्शन में खास तौर से सर्विसिज़ को ही निशाना बना लेना और यह समझ लेना कि जो सर्विसिज़ हैं वे सारी की सारी कुरपट हैं या पंजाब में ही सिर्फ़ कुरपशन है तो यह बिल्कुल गलत बात है। इस हाऊस के अन्दर बहुत से मैम्बर साहिबान ने गो मामूली से एतराज़ किये और नाम भी दिये गये लेकिन description इस तरीके से दी गई कि locate करने में या समझने में कोई कसर न रह जाये। मैं समझता हूं कि ठीक है कि कुरपशन के मुतअल्लिक इस हाऊस में बहस करते हुए जो अकसर मौजूद है इस को दूर करने के लिये तबज्जुह दी जा सकती है लेकिन इस तरीके से इस हाऊस में सर्विसिज़ को condemn करना और single out कर के condemn करना यह बड़े एतराज़ की बात है और Constitutional point of view से भी गलत है क्योंकि जो शख्स यहां मौजूद न हो और अपनी defence भी पेश न कर सकता हो उसे इस तरह condemn करना इन्साफ़ की बात नहीं है। (एक मैम्बर : यहां Political Corruption का ज़िक्र भी किया गया है) यही तो मैं कह रहा हूं कि यह हर सोसाईटी में मौजूद है और मेरे कहने

[सिंचाई तथा विद्युत मंत्री]

का यही मतलब है कि हम पहले अपने आप को दुरुस्त करने की कोशिश करें। हम देखें कि हमारे गिरदोनवाह में यह कुरपशन मौजूद न हो। सोसाईटी के किसी तन्के में भी यह मौजूद न हो। इस बात की तरफ कितनी तवज्जुह दी जाती है यह बात किसी से छिपी हुई नहीं। मैं समझता हूँ यह यथा प्रजा तथा राजा वाली बात है क्योंकि आजकल तो प्रजा का ही राज्य है। (Interruptions)

Mr. Deputy Speaker : Order, order.

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : तो मैं अर्ज कर रहा था कि यहां किसी को single out कर के, जो शक्स यहां अपनी defence पेश नहीं कर सकता उस पर हमला करना और ऐसे हमले किये जाना दुरुस्त नहीं है। मैं समझता हूँ कि मुझे पंजाब की administration के मुतअल्लिक चन्द हफ्तों का तजरबा है और मैं ने anti-corruption laws जो यहां बने हुए हैं, उन को भी देखा है, मैं समझता हूँ वह कानूनी काफ़ी से ज्यादा सख्त हैं। (एक मैम्बर—अगर उन को वज़ीर तोड़ें तो क्या किया जाये) मुझे यह तो पता नहीं कि उन्हें कौन तोड़ता है। मैं ने देखा है और मेरी राय है कि वह कानून बहुत सख्त कानून हैं और उन पर बड़ी सख्ती से अमल हो रहा है। इस मतलब के लिये एक अलहदा महकमा बनाया गया है और red-tapism को बिल्कुल खत्म कर दिया गया है। हर एक मैम्बर को पता है कि कितनों के खिलाफ़ मुकदमे चल रहे हैं और कितनों के खिलाफ़ action भी लिया गया है। इस से मैं तो समझता हूँ कि यहां जो कानून है वह इतना सख्त है कि कानून का जो मनशा होता है कि अगर एक सच्चे आदमी को बचाने के लिये सौ झूठे आदमियों को भी छोड़ना पड़े तो छोड़ा जाये इस का भी फ़ायदा किसी बेगुनाह को नहीं दिया जा रहा। इस लिये मैं समझता हूँ कि पंजाब गवर्नमेंट कुरपशन में कमी करने के लिये जो इकदामात कर रही है वह निहायत सही हैं और निहायत मज़बूत हैं।

इस के बाद Irrigation जो कि मेरा charge है, के मुतअल्लिक मैं कुछ कहना चाहता हूँ। House की और गवर्नमेंट की तवज्जुह इस बात की तरफ़ दिलाई गई है और मैं ने खुद अपनी आंखों से देखा है कि पंजाब के अन्दर.....

चौधरी बलबीर सिंह : On a point of order, Sir. अब जब कि Irrigation Minister साहिब बोल रहे हैं तो मैं इन से एक सवाल पूछना चाहता हूँ...

Mr. Deputy Speaker : No. Order please.

सिंचाई तथा विद्युत मंत्री : इन चीज़ों के लिये आप को बहुत मौके मिलेंगे, घबराने की बात नहीं। बजट आ रहा है और उस की हर मद्द पर बहस हुआ करती है। यह जो रिवाज हम ने ले लिया है, speech का, यह हम ने copy कर लिया है और मैं इस को बुरा नहीं कहता। यह मौजूदा मौका या बजट पर बहस का जो मौका दिया जा रहा है, मुझे खुशी है कि ऐसा किया जा रहा है ताकि House में ठीक तौर पर criticism हो सके।

इसमें कोई शक नहीं कि water-logging का, पंजाब की irrigation के लिये एक बहुत बड़ा मसला बन गया है। मैंने अमृतसर का जिला देखा है, फिरोज़पुर का जिला देखा है और लुधियाने का जिला देखा है और इधर जमुना side को भी देखा है। इस वक्त लाखों एकड़ जमीन इस water-logging की वजह से बेकार हो रही है। इसमें यह नहीं कि गवर्नमेंट इस की तरफ से गाफिल है। गवर्नमेंट की तरफ से इस problem को tackle करने के लिये measures लिये जा रहे हैं। Time इजाजत नहीं देता कि मैं तफसील में उन सारी बातों का जिक्र करूं लेकिन मैं डिप्टी स्पीकर साहिब की वसालत से यह इत्तलाह देना चाहता हूं कि हमने मौके पर काम शुरू कर दिया है। अमृतसर District के अन्दर जो नालाजात हैं, जिन की खुदाई से मैं समझता हूं, उस इलाके को काफी relief पहुंचेगा, उस को इस बरसात के शुरू होने से पहले २ खत्म करने की कोशिश की जा रही है और वहां काम शुरू हो गया है। इसी तरह इस तरफ जो Western Jamuna Canal का tract है उस में भी दो syphons बन रहे हैं और मैं यह यकीन से कह सकता हूं कि यह इस बरसात के आने से पहले पहले मुकम्मल कर दिए जाएंगे। इसी तरह से यह जो कसूर और पट्टी नाला कहलाते हैं, उन को हम कोशिश कर रहे हैं कि इस बरसात से पहले २ खत्म कर दें। यह एक साधन है जो water-logging को कम करने, सेम को कम करने के लिए किया जा सकता है। उस के लिये दूसरी स्कीमज भी कुछ जगह जारी हो चुकी हैं। कई जगह यह तजवीज किया जा रहा है कि tube-wells लगाए जाएं। इसमें शक नहीं कि आज से पहले जो tube-wells लगाए जा चुके हैं, उन में से काफी काम करने नहीं लगे। इस चीज को भी गवर्नमेंट ने अपनी तवज्जुह का मरकज बनाया है और अनकरीब ही हम इस बात का फैसला करेंगे कि इस को जल्दी से जल्दी जारी कर दिया जाए, चालू कर दिया जाए और किसान इस से ज्यादा से ज्यादा फायदा उठाने की कोशिश करें। होशियारपुर के अन्दर अपना एक अलहदा problem है जो Cho problem कहा जा सकता है। उसमें भी नसराला चो का जो काम है experimental measure के तौर पर शुरू किया गया है। यह जो problem है, इसमें कोई शक नहीं कि इस का magnitude या वुसअत जो है बहुत ज्यादा है और यह तवक्को करना कि यह सारे का सारा काम इस बरसात के मौसम के आने से पहले ही खत्म हो जाए तो यह एक नामुमकिन बात है। इस चीज को हमें लाजमी तौर पर कई सालों पर spread करना होगा और उसके बाद दीगरे यह जो स्कीमज हैं, इन को चालू करना होगा। (घंटी)

चौधरी बाबू राम (रजौंद) - डिप्टी स्पीकर महोदय, गवर्नर साहिब के Address का जो पहला सफा है, उस की bottom से आठवीं line की तरफ मैं आप की तवज्जुह दिलाना चाहता हूं।

"For the year 1957-58, the Planning Commission have approved an expenditure of Rs. 34.75 crores. Out of this Rs. 6.23 crores will be spent on Agriculture and Community Development ; Rs. 17.00 crores on Irrigation and Power, including Rs. 10 crores for the Bhakra-Nangal Project ; Rs. 1.5 crores on Industries Rs. 1.90 crores on Roads ; Rs. 1.68 crores on Education.....".

एक मुल्क की तरक्की के जो साधन की, basis हैं वह तीन हैं। पहला है खुराक का मसला यानी अनाज में self-sufficiency का; दूसरा है Education का

[चौधरी बालू राम]

और तीसरा है ज़राए ग्रामदो रफ्त के वसायल का । अगर यह तीन चीजें किसी मुल्क में अच्छे पैमाने की हैं तो मेरी समझ के मुताबिक जितनी projects की स्कीम्ज़ हैं यह फिज़ूल और निकम्मी हैं जैसे बापू जी ने कहा है कि बिना ज्ञान के जो स्वतन्त्रता है वह अधूरी है ना मुकम्मल है, अच्छी तरह से मिल नहीं सकती । इस लिये सब से ज़्यादा जोर जो हमारी सरकार का होना चाहिए था वह Education की तरफ होना चाहिए था, लेकिन अगर इस को उठा कर देखें तो सिर्फ इस के लिये 1.90 करोड़ रुपया रखा है । आप इस से अन्दाज़ा लगा सकते हैं कि जिस मुल्क में इतनी अनपढ़ पब्लिक हो, उस का इस थोड़ी सी रकम से क्या सुधार होगा ।

मैं इसी विषय में दो अफसर साहिबान से भी मिला और बातचीत की कि हमारे इलाके में मसला क्या है । हमारे इलाके का अजीब मसला है । सब से पहले मुझे अपने इलाका के डिप्टी कमिश्नर से मिलने का इतफाक हुआ, उन्हें मैं ने अर्ज़ की कि हमारे इलाके के गांवों के लोगों ने कम से कम बीस बीस, तीस तीस, पचास पचास और एक एक लाख रुपया इकट्ठा करके School Buildings बनवाई हैं स्कूलों के लिये ज़मीनें दी हैं लेकिन फिर भी आज तक Education Department ने इन स्कूलों को मन्जूरी नहीं दी । इस का जवाब Deputy Commissioner साहिब क्या देते हैं ? वह फरमाते हैं कि I want to check the mushroom growth of schools. यह शब्द कह कर मैं Deputy Commissioner की जात पर हमला नहीं करना चाहता बल्कि डिप्टी स्पीकर साहिब, आप के ज़रिए मैं सरकार को बताना चाहता हूं कि इस तरह की Instructions Education Department की तरफ से उन्हें दी गई होंगी तब ही इस तरह का जवाब दिया गया । इस के थोड़े दिन बाद ही यानी आज ही मुझे Director Public Instruction, Punjab से मिलने का इतफाक हुआ । मुझे उन की बात सुन कर बहुत हैरानी हुई । उन से बात चीत करने के बाद मैं ने कहा कि पंजाब के देहात में तालीम के बारे में बहुत कम तवज्जुह दी जाती है तो इस पर वह कहने लगे कि तालीम तो बहुत ज़्यादा है । मैं ने कहा मुश्किल से दस या पन्द्रह फीसदी तालीम देहात में होगी । तो मुझे इस पर अजीब सा जवाब मिलता है । उन्होंने फरमाया कि इस वक्त प्रान्त में कोई 50 प्रतिशत लोग पढ़ लिख चुके हैं । यह जवाब Education Department की तरफ से और इस महकमा के Head की तरफ से दिया गया । मैं हैरान हूं कि यह statistics इन्होंने कहां से लिए । हमारे देश के बड़े बड़े नेता यह चिल्लाते मर गए कि हमारे भारत वर्ष में जनता अनपढ़ है । और जनता की तालीम की और विशेष ध्यान देना चाहिए । पता नहीं इन्हें यह figures कहां से मिलीं खुदा की तरफ से नाज़ल हुईं तथा और किसी तरह से, मुझे इस का इलम नहीं । लेकिन मुझे खेद है कि Head of Department की यह information हो जो कि खास तौर पर तालीम फैलाने के लिए ज़िम्मेवार हो । इस लिये मैं प्रार्थना करूंगा कि उन्होंने जो एक करोड़ 90 लाख की रकम तालीम के बारे में रखी है वह बहुत थोड़ी है । और अगर इस रकम को per head

फैलाया जाए तो हर एक के हिस्से मुश्किल से एक रुपया आता है फिर हमारी सरकार यह कहती है कि हम तालीम का प्रचार कर रहे हैं हम हर जगह तालीम को फैला रहे हैं लेकिन मेरी समझ में नहीं आता कि यह तालीम का प्रचार कैसे कर रहे हैं। इस के साथ ही दूसरी चीज जो कही गई है वह free education के बारे में है। यह free education की scheme को कैसे पूरा कर सकेंगे इस कलील सी रकम से। हां यह हो सकता है कि सिर्फ शहरों में जहां Government schools है और जिन में अमीर अमीर लोगों के बच्चे पढ़ते हैं वह free education लेने लग पड़ें और देहात में जहां इस की real need है free education की स्कीम का कतई फायदा न होगा। और यह एक mere utopia बन के रह जाएगा। जैसा कि आज अखबारों में भी देखा गया है यह ठीक है कि यह free education वाली स्कीम ह्याल में ही रहेगी और एक dream ही रहेगी। इस लिये मैं खास तौर पर सरकार की तवज्जुह इस ओर दिलाना चाहता हूं कि अगर आप अपने सूबे की और अपने मुल्क की बहबूदी चाहते हैं और यह चाहते हैं कि हमारे सूबे की तरक्की हो तो सब से जरूरी चीज यह है कि Education को तरक्की दे दी जाए और इस पर ज्यादा से ज्यादा खर्च किया जाए। इस लिये मैं सरकार से अर्ज करूंगा कि यह जो कलील सी रकम इस काम के लिये रखी गई है इसे ज्यादा से ज्यादा बढ़ाया जाए ताकि free education की स्कीम से गरीब देहाती लोगों को भी लाभ हो सके।

इस के अलावा डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं आप की तवज्जुह और आप के ज़रिए सरकार की तवज्जुह इस बात की ओर दिलाना चाहता हूं कि सड़कों के लिए १ करोड़ और कुछ लाख रुपया का जो provision किया गया है वह बहुत थोड़ा है। आप जानते हैं कि जिस इलाका में ज़राए आमदोरपत अच्छे नहीं और सड़कें नहीं वह इलाका कभी तरक्की नहीं कर सकता। आप चंडीगढ़ को ही ल लीजिए अगर इस शहर में ऊंची ऊंची buildings बना दी जाएं और अच्छे अच्छे स्कूल और कालेज खोल दिए जाएं और सड़कें अच्छी न हों और आने जाने का अच्छा इन्तज़ाम न हो तो यह शहर कैसे तरक्की कर सकता है। इसलिए जरूरी हो जाता है कि किसी मुल्क की तरक्की के लिए Transport का अच्छा इन्तज़ाम हो। यह तभी हो सकता है जब इस देश में इस सूबे में अच्छी अच्छी सड़कें हों। इस के लिए एक करोड़ कुछ लाख की रकम से क्या बन सकता है। मैं हैरान हूं कि किस तरह की समझ और ज़हनियत है इन की कि इतने बड़े काम के लिये इतनी छोटी रकम रखी गई है। फिर यह चाहते हैं कि हम ज्यादा से ज्यादा मुल्क की सेवा करें।

इस के बाद डिप्टी स्पीकर साहिब मुझे याद आ जाती है Community Projects की। आज ही मैं ने Community Project के अफसरान से बात चीत की तो उन्होंने बताया कि इस सम्बन्ध में तीन चीजें हैं एक National Extension Service Block एक Community Project Block और एक और बड़े प्राजेक्ट के ब्लॉक है। इन में एक को तीन साल में चार लाख रुपया, दूसरे को तीन साल में 12 लाख रुपया और इस से ऊपर के ब्लॉक को 25 लाख रुपया दिया जाता है। अब देखने की बात यह है कि इन Project Blocks से क्या फायदा

[चौधरी बालू राम]

हम्रा है। यह देखा गया है कि इन में से more than 50 % देख भाल के कामों, establishment, जीवों को maintain करने और अमले के T.As' आदि पर खर्च किये जाते हैं। अब आप अन्दाज़ा लगाएं कि Development का काम क्या होता होगा। कुछ ब्लाक मैंने देखे हैं तो यह मालूम हम्रा है कि किसी गांव के कुएं पर एक स्नानगृह बना दिया या टट्टी बना दी तो क्या इस तरह गांव की development हो जाती है ? मुझे समझ नहीं आती कि गांव में इतनी open जगह होती है फिर कुएं पर टट्टी बनाने से क्या लाभ है, इस में चोर आ सकते हैं या 'खोते' खड़े होंगे। (विपक्षी दल की ओर से प्रशंसा)।

फिर मैं यहां पर अपने Engineers की अकूल पर हैरान हूं जिन्होंने नीलोखेड़ी प्रोजेक्ट start किया है। कोई अनपढ़ से अनपढ़ देहाती भी नीलोखेड़ी में बसने को तैयार नहीं। बरसात के दिनों में वहां कंधे तक पानी खड़ा हो जाता है लेकिन हमारे Engineers ने वहां पर इतना रुपया नष्ट करवा दिया है।

इन सब बातों को तरफ सरकार का ध्यान दिलाते हुए मुझे एक और बात का दुःख है कि इस तरफ के लोग भी जो Opposition में बैठे हैं सरकार के कामों से असंतुष्ट हैं और सरकारी बैंचों पर बैठे लोग भी सरकार की पालिसी से संतुष्ट नहीं इस लिए यह बात सरकार को चेतावनी देने वाली है कि देश की तरक्की के लिए और देश को ऊंचे से ऊंचा लेजाने के लिये कोई संतोषजनक बात गवर्नर महोदय के अभिभाषण में नहीं कही गई इस लिये जो motion of thanks गवर्नर साहिब के Address पर पेश किया गया है मैं इस की सख्त मुखालफत करता हूं।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : जनाब डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं दो दिनों से Opposition के विचार जो उन्होंने जनाब राज्यपाल के Address पर पेश किए हैं सुन रहा हूं। मुझे तो ऐसा दिखाई देता है कि जैसे यह कुछ खोए खोए से हैं, और वह इस लिये कि इन की विचार धाराएं मुस्तलिफ हैं इस लिये जब यह बोलियां बोलते हैं और साज पर उंगली आती है तो उस में से मुस्तलिफ आवाजें निकलती हैं। मेरा यकीन था और अब भी है कि किसी जमहूरी मुल्क में healthy Opposition की जरूरत है। healthy Opposition के लिए यह देखना होता है कि जो बात वह कहते हैं चाहे वह कितनी ही कड़वी क्यों न हो वह वज्रगदार होनी चाहिए और ऐसी होनी चाहिए कि जिस का असर हमराज पार्टी जो है उस पर हो। (The hon. Member was still on his legs.)

6-30 p.m.

(The Sabha then adjourned till 9 a.m. on Wednesday, the 1st May, 1957.)

Punjab Vidhan Sabha Debates

1st May, 1957.

Vol. I—No. 5
OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, 1st May, 1957

	PAGES
Starred Questions and Answers ..	(5)1
Unstarred Questions and Answers ..	(5)7
Point of order re.— participation in the proceedings of the House by a Deputy Minister who is not its member ..	(5)52
Resumption of Discussion on Governor's Address ..	(5)55
Observation by Speaker re.— Gazette Notification of Ministers and Deputy Ministers ..	(5)104
Resumption of Discussion on Governor's Address (concl'd.) ..	(5)105—134

CHANDIGARH:

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab
1958

Price : **Rs. 2.40 N.P**

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATE Vol. 1. No. 5
DATED 1st MAY, 1957.

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>On page</i>	<i>Line</i>
23	—	(5) 11	Column 1, line 1.
Soil Fertility			
Investigation	vestigation	(5) 11	1 Column 2.
29·6	·6	(5) 11	1 Column 4 (iii)
Statement	atement	(5) 14	Heading of state- ment.
Erstwhile	erstwhie	(5) 16	1 Column 5.
Plan	pan	(5) 16	11 Column 5.
Channels	Channles	(5) 19	4th from below in Column 7.
figures	igures	(5) 20	1 in column 5.
Integration	ntegration	(5) 20	4 in column 5.
discrimination	indiscrimination	(5) 56	24.
28	24	(5) 58	9.
It is	It s	(5) 65	20.
ਪਰ	ਪਰ	(5) 90	21.
ਹਾਲਤ	ਹਾਬਤ	(5) 90	22.
ਜਿਹੜੇ	ਜਿਹੜ	(5) 107	13.
ਉੱਚਾ	ਉੱ	(5) 107	26
Occupied	occupia	(5) 108	32.
ਦੇ	ਦੇ	(5) 11	4.
ਭਾਲ	ਭਲ	(5) 112	2nd from below.
ਉਲਾਂਭਾ	ਉਲਾਂਭ	(5) 123	21.
the	th	(5) 131	3rd from below.
tracts	tracks	(5) 134	1.

2-11-117 TRAMONTA, ANTONIO/1924/1/10/1000
 1-11-117 TRAMONTA, ANTONIO/1924/1/10/1000

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, 1st May, 1957

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital, at 9 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

DAMAGE BY HAILSTORMS IN THE STATE

***7. Sardar Achhar Singh Chhina:** Will the Minister for Revenue be pleased to state the total estimated damage caused to the crops by the recent hailstorms, districtwise, in the State, together with the steps, if any, taken or proposed to be taken by the Government to give relief to the persons affected thereby ?

Giani Kartar Singh : The extent of damage in various Districts according to information received so far is as follows :—

<i>Name of the District</i>	<i>Estimated area of crop damaged wholly or partially</i>
Rohtak	.. 144 sq. miles
Sangrur	.. 14,264 acres
Ferozepore	.. 54,786 acres
Jullundur	.. 17,700 acres
Ludhiana	.. 1,929 acres
Hissar	.. 12,503 acres
Mahendragarh	.. 9,383 acres
Kapurthala	.. 1,538 acres
Hoshiarpur	.. 738 acres
Ambala	.. 3,114 acres

The following relief has been directed to be given by Government :—

(1) Remission of land revenue and abiana to be sanctioned by Deputy Commissioners as under :—

(a) Where damage is 50 per cent and above .. Cent per cent remission.

[Minister for Revenue]

(b) Where damage is from 25 per cent .. 75 per cent remission.
upto 50 per cent

- (2) Postponement of recovery of instalments of Taccavi loans due with Rabi harvest of 1957 from those whose crops in their entire holdings in one or more villages have suffered damage above 50 per cent.
- (3) Advancing of Taccavi loans for which Rs 6 lakhs have been sanctioned.
- (4) Grant of gratuitous relief to families rendered destitutes due to complete destruction of their crops for which Rs 20,000 have been sanctioned out of Chief Minister's Relief Fund.
- (5) Cheap grain shops in the affected areas have been opened.

चौधरी बलबीर सिंह : क्या Revenue Minister साहिब बतलायेंगे कि जिन Districts के आप ने नाम लिये हैं इन के इलावा किसी दूसरे जिले में भी नुकसान हुआ है ?

भालू मंडरी : भेरे पास रिगदी घिलबुल रिउल्लग नही है।

चौधरी बलबीर सिंह : क्या Revenue Minister साहिब को मालूम है कि Hoshiarpur के जिले में बारिश से बहुत से गांवों का नुकसान हुआ है ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

चौधरी बलबीर सिंह : क्या Revenue Minister साहिब उन गांवों को तकावी loans देंगे जिन का बारिश की वजह से नुकसान हुआ है ?

भालू मंडरी : ज़रूर रिउता जावेगा।

ELECTIONS TO DISTRICT BOARDS

*9. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state the date on which elections to the District Boards in the State were last held and the date by which the next elections are likely to be held ?

Giani Kartar Singh : Part I.—A statement is placed on the Table.

Part II.—Elections to the District Boards will be held as soon as possible after the delimitation of their constituencies.

Name of District Board	Statement	Year of last general elections
Amritsar	..	1936
Jullundur	..	1936
Hoshiarpur	..	1939
Kangra	..	1937

<i>Name of District Board</i>	<i>Year of last general elections</i>
Ludhiana	.. 1937
Gurdaspur	.. 1936
Ferozepore	.. 1936
Gurgaon	.. 1949
Rohtak	.. 1932
Hissar	.. 1938
Karnal	.. 1939
Ambala	.. 1938

*Note:—*There were no District Boards in the erstwhile territory of Pepsu.

सरदार आत्मा सिंह : हलकाबन्दी कौन सी तारीख तक मुकम्मल हो जायेगी ?

माल मंत्री : क़ेसी तारीख़ बहिनी मुसबल है ।

सरदार आत्मा सिंह : क्या Pepsu की हलकाबन्दी के लिये कोई हुकम दे दिया गया है ?

माल मंत्री : ਉਹਦੇ ਲਈ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

चौधरी बलबीर सिंह : जनाब, 'as soon as possible' की कोई limitation, होनी चाहिए ।

अध्यक्ष महोदय : 'As soon as possible' की कोई limits नहीं होतीं । (हंसी) (The term "as soon as possible" has no limits.) (Laughter)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या वज़ीर साहिब माल इस बात का यकीन दिलायेंगे कि यह नई Council के बनने से पहिले पहिले मुकम्मल हो जायेगी ?

माल मंत्री : ਜੀ ਹਾਂ ਇਰਾਦਾ ਤਾਂ ਇਹੀ ਹੈ ।

चौधरी श्री चंद्र : यह एतराज़ात जो उन के खिलाफ लगाए जायेंगे उन की कोई date मुकर्रर कर दी गई है, या आगे करेंगे ?

माल मंत्री : ਇਹ objections ਫਰਿਰਿਸਤ ਛਪਣ ਤੋਂ 15 ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਆਉਣਗੇ ।

चौधरी श्री चंद्र : यह जो पहिले Gazette हो चुके हैं क्या यह दोबारा होंगे ?

माल मंत्री : ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਦਾਇਤ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

CONSTRUCTION OF BHAKRA DAM

***10. Sardar Atma Singh:** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

- (a) the date on which the construction of Bhakra Dam was started and the estimate of expenditure framed for its completion then;
- (b) the extent of construction of the Bhakra Dam so far completed and the expenditure incurred thereon;
- (c) the date by which the said Dam is expected to be completed;
- (d) whether the estimate of expenditure now framed is in excess of or lower than the estimate referred to in para (a) above, and by what amount ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) (1st part) 1946.

(2nd part) Rs. 41.63 crores.

(b) Nearly 25 per cent of the total concreting work on the Dam has so far been completed. Apart from this, other appurtenant works have also been completed. The total expenditure incurred on all these Works amounts to Rs. 38.04 crores.

(c) By the end of the year 1959-60.

(d) It would not be correct to compare the present estimate with the original one, as besides increasing the height of the Dam, its reservoir capacity and power potential have been increased considerably. This has resulted in increasing the estimated cost considerably. It is now Rs. 65.91 crores, which also includes, cost of Civil Works for the Bhakra Power Houses.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਡੈਮ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ design ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਮੰਜ਼ੂਰ ਉਂਚਾਈ ਵਲ ਖਿਆਲ ਨਾ ਰਖਣ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ?

ਸੰਤਰੀ : ਇਸ ਕਾ ਸੁਝੇ ਨੋਟਿਸ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹਿਏ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਹ : ਪਹਿਲੇ ਅਨੁਦਾਤਾ ਲਗਾਏ ਗਏ ਥਾ ਕਿ ਭਾਖਰਾ ਡੈਮ 1956 ਮੇਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਨਾ ਹੈ । ਅਬ ਇਸ ਕੀ date ਬਢਾਨੇ ਕੀ ਕਧਾ ਵਜਹ ਹੈ ?

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : ਕਧਾ ਆਪ ਇਸ ਕੇ ਸੁਤਅਲਿਕ ਕੋਈ assurance, ਜੋ ਲਿਖ ਕਰ ਦੀ ਗਈ ਹੋ, quote ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਧਹ ਕਿਸ ਵਕਤ ਕਹਾ ਹੈ ? (Can the hon. Member quote any assurance which was given in writing in this respect ?)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਹ : ਇਸ ਵਕਤ ਮੇਰੇ ਪਾਸ written assurance ਨਹੀਂ ਹੈ । (ਹਾਂਸੀ)

RETRENCHMENT OF STAFF OF THE ROHTAK AND HISSAR
DISTRICT ELECTRIC SUPPLY COMPANY, LIMITED, HISSAR

***8. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether he is aware of the fact that the entire staff of the Rohtak and Hissar District Electric Supply Company, Ltd. has been retrenched without any retrenchment benefits, i.e. bonus, gratuity etc.; if so, the action, if any, taken or proposed to be taken by the Government in the matter ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : No. Most of the employees were retrenched by the Company but as a result of the intervention of the Conciliation Officer an agreement was arrived at between the parties, a copy of which is placed on the table of the House.

Agreement between the management of Rohtak and Hissar District Electric Supply Co. Ltd. Hissar, and its Workers represented by Bijlighar Mazdoor Union, Bhiwani, signed on 20th March, 1957 in the presence of Shri H.R. Singh, Deputy Labour Commissioner and Conciliation Officer, Punjab.

It is agreed as under :—

1. The management will pay gratuity to all the workers whose services have been terminated since 1st November, 1956 at the rate of 15 days per year of service as laid down regarding retrenchment compensation in the Industrial Disputes Act (this gratuity will include retrenchment compensation).
2. The management agree to pay bonus to all the workers for the year 1956 at a rate equivalent to one month and seven days' wages (total emoluments, i.e. basic pay and D.A. which a worker was drawing at the time of discharge).
3. The management undertake to re-employ the retrenched workers according to their seniority whenever they employ any body in the existing concerns or in any concern opened by them in any other area as a result of getting some new licences. The workers will be given at the addresses supplied by them notices for this purpose by registered post at least 15 days in advance and in case a worker does not turn up in response to this notice or does not give any satisfactory reason for not doing so the management will be free to fill the vacancy/vacancies from outside.
4. Shri Lekh Raj and Shri Pritam Dass, Oilmen, of Hansi, will also get gratuity and bonus as mentioned above along with other workers.
5. All payments will be made by the management by the 10th April, 1957, if not earlier. The payments will be made at Bhiwani office.
6. Sarvshri Tarlok Singh, Bishamber Dass, Amar Singh, Mukand Lal, Kilu Ram, Jagmal Singh, Kora Ram and Shiv Kumar will be considered to have been confirmed after twelve months from the date of their appointment and will get the benefit of Provident Fund contributions from retrospective effect from the date of confirmation.
7. Sarvshri Kora Ram, Shiv Kumar and Sant Lal will be paid wages in lieu of leave wages at the rate of one day for every twenty days worked for the entire period of their service.
8. The question of arrears of increments in individual cases will be considered later on the merits of each case. The management will produce each file before the Labour Officer, Bhiwani, who will recommend whatever is due and in the light of his recommendations the matter will be agreed upon by the parties.
9. The Provident Fund and security deposits of the workers will also be paid to the workers by the management by the 10th April, 1957.

[Minister for Education and Labour]

10. All other demands put forward by the union,—vide their demand notice enclosed with their letter, dated 10th October, 1956 and withdrawn by them and there is no other complaint except the one mentioned—vide item 8 above about increments.

Management's Representatives

Sd/ Vishan Mohan
Sd/ Onkar Dass Gupta

Workers' Representatives

Sd/ Tarlok Singh
Sd/Nathu Singh

Signed in my presence.
Sd/H.R. Singh

D.L.C. & Co.,

PURCHASE OF LIQUOR BY GOVERNMENT IN THE STATE

*11. **Sardar Atma Singh** : Will the Minister for Finance be pleased to state—

- (a) the names of the distilleries in the State from which the Government purchased liquor, during the years 1954-55, 1955-56 1956-57 together with the rate thereof per gallon;
- (b) whether any tenders for the supply of liquor were invited; if so, the names of those whose tenders were accepted and their respective offers;
- (c) the total quantity (in gallons) of liquor purchased and the total amount paid by the Government for this purpose, together with the total amount of profit earned by the Government, during the period referred to in part (a) above ?

Shri Mohan Lal : The information is being collected and will be supplied to the Member concerned.

Sardar Atma Singh : Supplementary question, Sir.....

Mr. Speaker : The hon Member rises to ask supplementary question when there is no reply to the main question.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਜਵਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। "Information is being collected" ਇਹ ਇਕ ਅਧੂਰਾ ਜਵਾਬ ਹੈ।

ਕਿਸ਼ ਸੰਤੀ : दरअसल यह information 22 April को मांगी गई है। इस में तीन किस्म की information मांगी गई है—

- (a) Total liquor purchased during the year 1954-55, 1955-56 and 1956-57;
- (b) Tenders invited and their offer ;
- (c) Total amount paid and profit earned by the Government.

तो इतनी बड़ी information इतनी जल्दी कैसे एकत्र कर के दी जा सकती है ?

अध्यक्ष महोदय : ऐसी information collect करने के लिये तो देर हो ही जाती है। इस लिये मैंने उन को कह दिया है कि आप ज़रा जवाब जल्दी दे दें। (The delay is inevitable in the collection of such an information. I have, therefore, asked the hon. Minister to send you reply soon.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦਾ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਨੂੰ 6 ਮਹੀਨੇ ਲਾਉਣਗੇ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਕਾਹਲੇ ਕਿਉਂ ਹੋਏ ਹੋ ? (Why is the hon. Member getting impatient ?)

इतना देर इस्क है रोता है क्या
आगे आगे देखिये होता है क्या ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਜੋ ਆਪ ਕਰੋਗੇ ਵਹੀ ਹੋਗਾ ।

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

DEVELOPMENT SCHEMES IN ERSTWHILE PPSU UNDER SECOND FIVE-YEAR PLAN

1. **Sardar Atma Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total amount sanctioned for each of the various development schemes under the Second Five-Year Plan during the year 1956-57 in the erstwhile Pepsu State, together with the total amount spent on each, during this period;

(b) whether any sums not spent on the schemes referred to in part (a) above lapsed; if so, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A statement containing the requisite information is laid on the Table.

(b) No. The unspent amount on the Plan schemes is carried over to the next year as a spill-over.

[Chief Minister]

Statement showing the progress of development schemes of erstwhile Pepsu Plan for the year 1956-57.

(Rupees in thousands.)

Serial No.	Name of Scheme	Total plan provision in the year 1956-57 (Gross)	AMOUNT ACTUALLY SPENT DURING 1956-57			REMARKS
			Actual Expenditure from 1-4-56 to 31-10-56	Modified grant for 1-11-56 to 31-3-57	Total	
1	2	3	*4(i)	*4(ii)	*4(iii)	5
1	Sinking of percolation wells	684	..	532	532	The scheme was finalised with the Government of India after integration. The State Government sanctioned Rs. 5 lacs which amount was immediately placed at the disposal of Deputy Commissioners.
2	Installation of Pumping Sets	170	156	..	156	..
3	Repairs of old wells	102	The scheme could not be finalised with the Government of India for central assistance.
4	Repairs of koohls	250	2.1	25.0	27.1	Against the plan provision of Rs. 2.50 lacs a sum of Rs. 50,000 only was provided in the budget.
5	Sinking of tube-wells	120	34	..	34	Against 1.20 lacs, plan provision, budget provision amounted to Rs. 60,000 only.
6	Conservation of Farmyard Manures	27	..	12.0	12.0	..

As a result of the integration of Pepsu and Punjab Plans, only the seed procurement part was implemented. The expenditure incurred under this scheme is based on the quality of seed procured.

[Chief Minister]

Rupees in thousands

Serial No.	Name of Scheme	Total plan provision in the year 1956-57 (Gross)	AMOUNT ACTUALLY SPENT DURING 1956-57			REMARKS
			Actual Expenditure from 1-4-56 to 31-10-56	Modified grant for 1-11-56 to 31-3-57	Total	
1	2	3	*4(i)	*4(ii)	*4(iii)	5
16	Establishment of stores for seeds, manures and implements	200	As a result of merger of Punjab and Pepsu Plans, this scheme was not implemented separately and has been integrated with the Seed Farms Scheme.
17	Land Reclamation	250	The expenditure provided under this scheme was proposed to be advanced as cash loans to farmers for reclamation. The Government of India, however, decided that the pattern of the scheme should be changed to reclamation through private companies by heavy tractors. The previous scheme was accordingly abandoned.
18	Plant Protection	129	5.1	16.3	21.4	..
19	Testing, Research and demonstration of improved implements	78	The scheme was to be implemented through financial assistance from the Government of India but they did not approve of it.
20	Co-ordinated Market News Service
21	Standardization of weights and measures	90	The scheme was not approved by the Government of India.
22	Agricultural Research in Pepsu	400	Ditto

23	Soil Fertility Investigation	..	50	18.3	11.3	.. 6	The pattern of the Scheme could not be finalised with Government of India before merger. Only a miniature start was made through the transfer of one Agricultural Inspector and one Mukkadam from some other scheme.
24	Soil Testing Service
25	Improvement of Cereals, millets and pulses	..	47	The scheme was not approved by the Government of India.
26	Improvement of Sugarcane	..	400	5.7	6.1	11.8	The scheme as provided in the Plan was not sanctioned to full extent. It is proposed to implement it in 1957-58.
27	Maize Breeding	..	24	3.7	6.6	10.3	..
28	Establishment of Plant Pathological section	..	41	The scheme was not sanctioned.
29	Establishment of Manjri type schools
30	Short refresher courses	..	12	The scheme was not sanctioned.
31	Organisation of Young Farmers' Clubs	..	30	1.5	11.4	12.9	The scheme was not sanctioned as per provisions in the plan.
32	Bee Keeping.	..	31	6.7	4.3	11.0	The scheme was sanctioned by the erstwhile Pepsu Government only up to the end of October, 1956.
33	Preparation and Distribution of Legume Culture	..	21	The scheme was not sanctioned.
34	Office and residential accommodation	..	285	Ditto
35	Agricultural Information Service	..	28	As a result of integration of Punjab and Pepsu Plans, the scheme had to be abandoned.
36	Miscellaneous Research

*Column 4 has been split up into three sub-columns. In column 4(i) actual expenditure in the pre-merger period of 1956-57 has been given and in column 4(ii) modified grants for the post-merger period have been shown as reconciled figures of expenditure are not available.

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 1956-57 and the amount actually spent during the year.

O—Agriculture and Community Development

Development Sub-head : O-I—Land Development (Consolidation of Holdings)

(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of Scheme	Total plan provision in the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
1	2	3	4	5
1	Consolidation of Holdings ..	5,000	3,811	Reasons for the savings are as under :— (i) Most of the posts of Patwaris/Sub-Inspectors and Kanungos, etc., remained vacant throughout the year for want of efficient and trained hands. (ii) The amounts provided for the purchase of stone-pillars, survey equipments printing of forms and for awarding rewards to Patwaris, etc., by the erstwhile Pepsu State could not be fully utilized.

Note (i).—Figure of Rs. 5,000 shown in column 3 above represents the anticipated expenditure approved in the Plan while a sum of Rs. 42 lacs (Rs. 42,00 thousands) only were actually sanctioned for the year 1956-57.

(ii) Figure of Rs. 3,811 shown in column No. 4 above is subject to alteration as a result of reconciliation of the accounts with the Accountant General, Punjab, Simla.

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 1956-57 and the amount actually spent during the year:—contd.
(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of Scheme	Total plan provision in the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
1	2	3	4	5
Development Sub-head : Animal Husbandry				
1	Pepsu Veterinary Institute	197	52	Figures of actual expenditure during 1956-57, not available, hence figures of revised estimates, 1956-57, given in column No. 4.
2	Training of Veterinary Compounders	12	..	Ditto
3	Key Village Scheme for the development of Cattle	237	..	Ditto
4	Free distribution of 200 cows and buffalo bulls	16	14.6	Ditto
5	Establishment of 30 Veterinary Hospitals	52	37.7	Ditto
6	Eradication of Rinderpest	246	..	Ditto
7	Expansion of Pepsu Veterinary Biological Laboratory	100	..	Ditto
8	Sheep and Wool Development	80	..	Ditto
9	Development of Poultry	72	..	Ditto
10	District and State Cattle Shows	50	..	Ditto
11	Development of Gaushalas	67	..	Ditto
12	Construction of new Veterinary Hospital Buildings	70	..	Ditto
Dairying and Milk Supply				
1	Training of Dairy Personnel	9	..	Ditto
Sub-head : Fisheries Development				
1	Development of Fisheries in Pepsu	189	37.2	Ditto

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 1956-57, and the amount actually spent during the year.—contd.
(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of Scheme	Total plan provision in the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
1	2	3	4	5

Development Sub-head: O-5-Forests

1	Soil Conservation over Siwaliks	205	177	The figures in column 4 represent the actuals of expenditure booked in accounts up to 31st March, 1957.
2	Afforestation of Bhakra Dam Catchment Area	100	79	
3	Afforestation of the Catchment Area of Asni and Giri Rivers	100	51	
4	Immobilization of Desert	324	102	
5	Irrigated Plantations	567	259	
6	Plantation among Railway Strips	56	23	
7	Plantation along canal banks	65	56	
8	Fuelwood plantation in villages	78	12	
9	Development of Forest Administration	80	38	
	Total	1,575	797	

Development Sub-head : Agriculture and Community Development

1	0.7 Community Projects and National Extension Service	..	*52.77	*54	*Amount actually spent is not yet known as the accounts for the year 1956-57 have not been closed so far. The figures given in column 4 as those revised estimates for the year 1956-57.
---	---	----	--------	-----	--

Development Sub-head : Co-operative Societies.

1	(i) C.3 Credit Schemes (staff)	..	1,11	16	
	(ii) C.3 (2) Subsidies for—				
	(a) Central Banks	..	25	25	
	(b) Apex Bank	..	5	..	
	(c) Marketing Societies	..	28	10	
	(iii) C.3(3) Share Capital Marketing Societies	..	1,50	1,45	
	(iv) C.3 (4) Cost of Godowns. Subsidies for—				
	(i) Rural Banks	..	25	25	
	(ii) Marketing Societies	..	30	30	
2	C.4 Non-Credit Schemes—				
	(i) Staff	..	55	5	
	(ii) Subsidy for Co-operative Farming Societies	..	72	..	
3	C.2 Superintendence— Education and Training	..	32	10	

*Tentative Plan with 5 per cent net.

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 1956-57 and the amount actually spent during the year.—contd.

(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of Scheme	Total plan provision in the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
1	2	3	4	5

Development Sub-head : O—Agriculture and Community Development—0-78—Village Panchayats.

1	Cash Prizes for best Panchayats	..	1.55	The Panchayat Department in the erstwhile State of Pepsu had no separate scheme under second Five-Year Plan. Special provisions for this scheme were got sanctioned so as to extend the Plan Programme to that area as well in the Integrated State. Proposed provision for the purpose was Rs. 2,500.
2	Games and Sports. (Holding of tournaments in the Panchayat villages)	A provision of Rs 28,700 (gross) was proposed for the Pepsu area in the Integrated Plan under this scheme but the scheme could not be implemented for want of its financial sanction during the year.
	Total	..	1.55	

Development Sub-head : IX—Agricultural Workers—Agricultural Welfare

1	Land Re-settlement and Colonisation—Agricultural Workers	1,022.4	Not yet available
---	--	---------	-------------------

Statement showing total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 56-57 and the amount actually spent during the year.

Sl. No.	Name of Scheme included in the 2nd Plan	Total Plan provision in the year 1956-57	Revised grant in the Re-organised Punjab	Amount actually spent during 1956-57	Variation (+) Excess (-) Lapse	REMARKS
1	2	3	4	5	6	7
1	Bhakra-Nangal Project ..	33,25,000	29,72,000	15,48,450	(-)-14,23,550	<p>1. Provision for syphons at Arnauli Distributary, Udepur Minor and Ghuman Distributary amounting to Rs. 3,85,000 was made in the budget for the year 1956-57 but these were not constructed during the year as the scheme had not been finalised. Its plans and designs are yet to be approved.</p> <p>Rs. 4,85,900</p> <p>2. Debits are awaited from the following :— (i) Buildings and Roads Branch for construction of Ramp .. 2,000 (ii) Government of India for Survey work done in 1955-56 .. 1,73,000 (iii) Government of India for Survey work done in 1956-57 .. 2,18,900</p> <p>(iv) B.M.L. Circle for construction of Head Regulator .. 92,000 (v) Soil Survey Work .. 10,000</p> <p>Total .. 4,85,900</p> <p>3. Land compensation worth Rs. 3,00,000 could not be made as awards were not announced .. 2,52,650</p> <p>4. Some works were not executed due to non-sanction of estimates on account of Technical objections .. 14,23,550</p>

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 1956-57 and the amount actually spent during the year.

Sl. No.	Name of Scheme included in the 2nd Plan	Total plan provision in the year 1956-57	Revised grant in the Re-organised Punjab	Amount actually spent during 1956-57	Variation (+)Excess (-)Lapse	REMARKS
1	2	3	4	5	6	7
2	Dadri Irrigation Scheme	Rs. 18,87,000	Rs. 18,87,000	Rs. 9,18,134 up to January 1957	Rs. (-)9,68,866	The Division had since been abolished and all the record has been transferred to Western Jumna Canal Circle. However a provision of Rs 10 lacs was made for the works done by Rohtak Division for which debits were awaited. This has resulted in less booking of expenditure.
	(i) Sinking of 307 Tube-wells under T.C.M. 52 programme	..	19,59,460	5,56,383	(-)14,03,077	The less booking of expenditure is attributed to the following :— Rs. (i) Work of lining of channels could not be undertaken due to high tenders .. 4,00,000 (ii) Adjustment of Custom duty is to be made in the Supplementary Account for 1956-57 .. 5,00,000 (iii) Payment withheld to M/s T. Harold T. Smith for want of renewal of Performance Bond .. 2,00,000 (iv) Debit awaited from Director General of Supplies and Disposals .. 2,00,000 (v) Works connected with Tube-well Colony could not be executed during 1956-57 .. 1,00,000 Total .. 14,00,000

SCHEMES

TUBE-WELL		1,42,50,000	37,78,910	25,38,280	(—)11,70,630	The saving is due to :—
(ii) Sinking of 160 Tube-wells under T.C.M. 53 programme	..	16,51,000	18,68,344	(+)	2,17,344	(i) Withdrawing of 4 sites in Rajpura Area .. 1,30,000
(iii) Sinking of 130 Tube-wells under G.M.F., 1954 Programme	..	1,00,000	14,268	(—)	85,732	(ii) Hours not completed due to non-availability of Electric Power .. 1,00,000
(iv) Installation of 12 Tube-wells along Kotla Branch	(iii) Non-completion of Operators Quarters due to high rates demanded by Contractor .. 2,00,000
						(iv) Non completion of Lining of channels work in Kapurthala District .. 3,00,000
						(v) Non-adjustment of Custom duty for want of debit from Centre .. 2,50,000
						(vi) Liability for work being executed by French Group of Drilling Companies to be liquidated in 1957-58 .. 2,00,000
						Total .. 11,80,000
						Calls for no explanation.
						The surrender of Rs 85,732 is due to the fact that construction of lined channles, pump houses, delivery tanks and operators quarters under this scheme were not completed during the current year due to high rates demanded by contractors.

*Note :—*No new Tube-well Schemes were taken up in the Erstwhile Pepsu State, during the year 1956-57, for which a provision of Rs. 142.50 lacs exists in the Second Five-Year Plan. The expenditure incurred on the above First Five-Year Plan Schemes is, however, being charged against the provision of Rs. 142.50 lacs made in the Second Five-Year Plan for the new Tube-wells.

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 1956-57 and the amount actually spent during the year.—contd.

(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of Scheme	Total Plan provision in the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
1	2	3	4	5
Development Sub-Head : Irrigation and Power				
1	Bhakra-Nangal Project (P and T.) 68 k.V. lines and above	6,571	5,031	As the ictures of amount actually spent are not readily available, the figures of revised Budget Provision for 1956-57 have been given.
2	Bhakra-Nangal Power Project (Sub-Transmission and distribution lines) Subsidiary Project	9,008	9,447	
Development Sub-head : Industry and Mining				
1	Development of Mineral and Allied Industries	150	Nil	Before ntegration financial sanction of the Pepsu Government was applied for but it was not received. After merger the scheme was dropped from the annual plan for 1957-58 as a result of discussions with the Planning Commission Team. As such the scheme could not be implemented.
2	Establishment of Industrial Estate at Patiala	1,399	Nil	The preparation of the estimates and architectural plans of the Industrial Estate was pending with the P.W.D. The same have not been received from the P.W.D. so far. As such the scheme could not be forwarded to the Government of India for approval and provision of funds. The scheme was, therefore, not implemented during 1956-57.
3	Loans for the Development of Small Scale Industries (State Aid to Industries)	10.03	213	

4	Planning and Development Staff	..	123	5	As a result of the integration, the provision under this scheme was reduced. Moreover, the entire amount could not be utilized as the additional staff required for the new schemes (not implemented) was not appointed.
5	Quality Marking Scheme	..	18.6	Nil	The provision sanctioned for these schemes could not be utilised due to late receipt of Government sanction.
6	Heat Treatment Plant	..	50	Nil	
7	Blacksmithy Workshop-cum-Tahsil Training Centres	..	130	Nil	Blacksmithy Workshop-cum-Tahsil Training Centres and Carpentry Model Workshops were not established as these schemes were dropped from the purview of the annual plan for 1957-58 as a result of discussions with the Planning Commission Team.
8	Carpentry Model Workshops	..	64	Nil	The question of implementing them, during 1956-57, therefore, did not arise.
9	Handloom Development Scheme	..	142	Nil	The scheme was integrated with the Punjab Scheme and the expenditure was incurred collectively for the whole of the State.
10	Government Arts and Crafts Emporium, Patiala		127.9	Nil	Due to late receipt of sanction, no expenditure could be booked during 1956-57.
11	Development of existing Cottage Industries (Village Industries)		42	Nil	These were loan schemes. As such they were dropped and brought within the purview of the State Aid to Industries Schemes.
12	Development of existing Cottage Industries (Small Industries with Power)		1.95	Nil	
13	Development of new cottage Industries (Small Industries with Power)		33	Nil	The scheme envisaged the grant of loans and subsidies to the persons trained at the Blacksmithy and Carpentry Training Centres. As the original schemes were not implemented for reasons explained above, no expenditure was incurred under this scheme.
14	Development of existing Cottage Industries (Handicrafts)		18	Nil	
15	Development of existing Cottage Industries (Handlooms)		19.5	Nil	Same as given against schemes Nos. 11 and 12.

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan, during 1956-57 and the amount actually spent during the year.—contd.

(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of Scheme	Total plan provision in the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
1	2	3	4	5

Development Sub-Head : Industry and Mining.—concl'd.

16	Supply of raw-materials and Marketing	216	Nil	This scheme was not approved by the Development Commissioner, Small-Scale Industries, Government of India, and as such it was not implemented. The scheme although included in the 2nd Plan, the provision was not sanctioned by the Pepsu Government for 1956-57
17	Cotton Spinning and Weaving Centres	50	50	
18	Development of Fancy Leather Industry	311	..	
19	Institute of Special Trades	213	..	
20	Introduction of subsidiary occupations in rural areas	83	..	
21	Development of Agricultural Products Processing Industries in rural areas	110	..	
22	Industrial Schools for Women	139	..	

Development Sub-head : 31—Roads

1	Road Schemes	..	5,454	Pre-Integra- tion Post-Integra- tion	1,605 2,570	Revised estimates figures have been given in Column No. 4..
				Total ..	4,175	Against the plan provision of Rs. 5454 thousand for road schemes, during the year 1956-57 the budget provision was of Rs. 4305 thousand. Revised estimates figures are, however, Rs. 4175 thousand resulting in a lapse of Rs. 130 thousand. This lapse is mainly due to the fact that Dialpura -Phul road which was <i>originally</i> included in the 2nd Five-Year Plan was subsequently shifted to C.R.F. side as a result of which funds arranged for the work had to be surrendered.

Development Sub-head : Nationalisation of Road Transport

1	Nationalisation of Road Transport	..	1,343	(Non-recurring)	274
---	-----------------------------------	----	-------	-----------------	-----

Development Sub-head : 5—Education

1	Establishment of Rural Kinder Garten and Nursery Schools	5	..	The Scheme could not be implemented, during 1956-57 as no funds were provided in the post-integration period.
2	Conversion of Traditional type Primary Schools into Basic Schools	144	..	Sanction to the implementation of the scheme was issued late in March, 1957 and no expenditure could, therefore, be incurred, during 1956-57.
3	Conversion of four-year Primary institutions into five-year institutions	200	..	The scheme could not be implemented, during 1956-57 as no funds during the post-integrated period were available. The scheme was not implemented during pre-integration period.

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 1956-57 and the amount actually spent during the year.—contd.

(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of Scheme	Total Plan Provision in the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
1	2	3	4	5

Development Sub-head : 5—Education.—contd.

4	Conversion of Training School, Jind into Junior Basic Teachers Training Institute	35	..	The school has actually been converted into Basic type, but no additional expenditure was sanctioned.
5	Staff for inspection of additional schools	13	..	The Scheme has been integrated with a similar scheme of the erstwhile Punjab which is still under examination.
6	Establishment of Urban Basic Schools	26	10	Actual expenditure figures are not available.
7	Seminars for primary school teachers	8	2	
8	Refresher course for trained Junior Teachers in primary schools	8		
9	Conversion of High Schools into Higher Secondary Multipurpose Schools (Provision of additional courses)	843	554	A sum of Rs. 514 thousand only was sanctioned. Actual figures of expenditure are not still available.
10	Conversion of six High Schools into Higher Secondary Schools	200		

11	Progressive upgrading of 5-year primary schools into Middle Schools.	28	28	Actual figures of expenditure are not available
12	Progressive upgrading of Lower Middle Schools into Middle Schools.	55	55	Actual figures of expenditure are not available.
13	Establishment of New Primary Schools	..	60	No provision on account of this scheme was made in the budget by the erstwhile Pepsu Government.
14	Establishment of New Basic Primary Schools.	..	69	Ditto
15	Introduction of knitting and embroidery in girls primary schools.	..	20	Ditto
16	Progressive upgrading of Middle Schools to High standard.	80	80	Actual figures of expenditure are not available.
17	Improvement of Selected Secondary Schools	25	50	A sum of Rs. 25 thousand only was provided in the budget for 1956-57. The actual figures of expenditure are not available.
18	Introduction of Arts and Crafts in Schools	..	54	The erstwhile Pepsu Government did not make any provision on account of this scheme in the budget for 1956-57.
19	Introduction of Music and Indian Dances in Girls Middle Schools.	..	13	The scheme could not be implemented, during 1956-57, as no amount was provided for the post-integrated period.
20	Staff to relieve congestion in Secondary Schools.	..	30	Ditto
21	Clerical Staff for New Schools	10	10	Actual figures of expenditure are not available.
22	Seminars for Secondary Teachers and Head Masters	8	8	
23	Refresher and In-Service vacation courses for Secondary Teachers.	5	8	

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 1956-57 and the amount actually spent during the year.—contd

(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of Scheme	Total paim Provision in the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
1	2	3	4	5

Development Sub-head : 5—Education—concl.

24	Appointment of Hindi Teachers in High Schools of the non-Hindi Speaking Areas	4	..	The scheme was dropped in the Post-integrated Plan in view of the fact that Hindi is taught in all the schools in the State.
25	Provision of additional subjects in Colleges	5	9	The actual figures of expenditure are not available.
26	Staff to relieve congestion in Colleges	3	2	Ditto
27	College of Social Sciences	46	..	The erstwhile Pepsu Government did not make provision on account of this scheme in the budget for 1956-57.
28	Government Institute of Teachers and Staff College	102	102	The actual figures of expenditure are not available.
29	Seminars for College Teachers	8	7	
30	Doubling the Armoured Squadron	8	8	
31	Turning the Independent Company N.C.C. Faridkot into full-fledged Battalion as 2nd Pepsu Battalion N.C.C.	25	25	Actual figures of expenditure are not available.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

(5)27

32	Sub-Troops Girls Division N.C.C.	..	7	9	Ditto	
33	A.C.C. 124 Troops	..	8	8	Ditto	
34	Construction of buildings for Basic Schools		25	..	No provision was made on account of this Scheme in the budget for 1956-57.	
35	Renovation and construction of buildings for Secondary Schools and their hostel @ Rs 40,000 for one High School and Rs 20,000 for one Middle School (1 middle 1 high every year).		60	..	No provision was made on account of this Scheme in the budget for 1956-57	
36	Construction of building of Social Sciences.		300	..	Ditto	
37	Construction of building of College of Science.		600	..	Ditto	
38	Publication of Educational Journal	..	4	4	Actual expenditure figures are not available.	
39	Further studies Scholarships in India	..	20	..	The erstwhile Pepsu Government did not make any provision in the budget for 1956-57.	
40	Central Library at Patiala	..	20	20	Actual expenditure figures are not available.	
41	Establishment of children Library and Science Museum.		70	..	The erstwhile Pepsu Government did not make any provision on account of this Scheme in the budget for 1956-57.	
42	Youth Hostel and Holiday Home for students.		6	6	The Scheme has been transferred to the Social Welfare Department.	
43	Development Division at the State Headquarters.		32	23	Actual figures of expenditure are not available.	
44	Re-organisation and Improvement of the State Museum.		11	..	No provision was made by erstwhile Pepsu Government in the budget for 1956-57.	
45	Establishment of a Statistical unit for work in Planning and execution of Schemes.		11	8	Actual expenditure figures are not available.	

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 1956-57 and the amount actually spent during the year.—contd

(47—Miscellaneous Department)

(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of Scheme	Total plan provision for the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
Development Sub-head—Punjabi and Backward Classes—G-4—Development of National and Regional Languages.				
1	Development of Hindi Language	..	35	Administrative sanction to the proposals was not accorded by the erstwhile Pepsu Government, in view of the merger and there was little time thereafter to implement the schemes. A post-graduate research scholarship was, however, awarded to a student who stood first in Punjabi M. A. The charges would be debited to the Budget for the year 1957-58 as he joined after the middle of March, 1957.
2	Development of Regional Language	..	36.3	Nil
Development Sub-head : 6—Health				
MEDICAL				
1	Completion of Rajendra Hospital, Patiala	..	535	Revised 15.5
2	Scheme for Rural Medical Relief	..	130	Do
3	Establishment of Mental Hospital, Patiala	..	665	Do
4	Radium Treatment at X-Ray Institute, Patiala	..	108	Do
5	Extension and Improvement of Lady Dufferin Hospital, Patiala	..	115	No amount sanctioned
6	Completion of Hospital building at Gobindgarh	..	100	Revised 76.8

7	Construction of separate Hospital for Women at Bassi	..	63	No amount sanctioned	
8	Provision for X-Ray at Ishri Hospital, Nalagarh	..	62	Ditto	
9	Extension of Civil Hospital, Bhatinda	..	308	100	Revised
10	Construction of 25-bed Hospital at Malerkotla	..	300	No amount sanctioned	
11	Establishment of Civil Hospital (Male and Female Sections) at Dhuri.		300	Ditto	
12	Construction of Hospital for Women at Narwana	..	68	Ditto	
13	Construction of separate Hospital for Women at Sunam	..	63	Ditto	
14	Construction of 8-bed ward at Civil Hospital, Mahendragarh	..	21	..	Revised
15	Construction of separate Hospital for Women at Barnala	..	63	No amount sanctioned	
16	Training of Nurses at the New Rajendra Hospital, Patiala	..	34	..	Revised
17	Completion of Government Medical College, Patiala	..	1347	931.7 including 700 for building	Revised
18	Establishment of Dental College at Patiala	..	68	..	Revised
19	Organisation of the Department of Hygiene and Social Medicine in the Government Medical College, Patiala.	..	180	37.3	Do
20	Establishment of Anti-T.B. Demonstration and Training Centre at Patiala.		35	No amount sanctioned	
21	Establishment of Special Diet Kitchen at the Rajendra Hospital, Patiala.		12	..	Revised
22	Strengthening of offices in connection with Second Five-Year Plan		18	No amount sanctioned	

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan, during 1956-57, and the amount actually spent during the year.

(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of Scheme	Total plan Provision in the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
1	2	3	4	5
Development Sub-head : 6—Health				
HEALTH				
1	Rural Health Centres	508	162.7 including 150 for building	Revised
2	Rural Water Supply	1270	Information not available	
3	National Malaria Control Programme	632	270.1	Revised
4	B. C. G. Vaccination	130	117.6	Do
5	Maternity and Child Welfare—Conversion into Health Units	138	114.8 including 100 for building. No amount sanctioned.	Do
6	Family Planning	68		
7	Public Health Laboratory	200	Ditto	
8	Medical Inspection of School Children	100	14	Revised

(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of Scheme	Development Sub-head—6—Health				REMARKS
		Total plan provision in the year 1956-57 (Gross)	Budget provision	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)		
1	2	3	4	5	6	
1	Completion of Ayurvedic College, Patiala	6,60	24	3		The administrative sanction for the creation of posts was received very late, i. e. 4th August, 1956, and 5th September, 1956. Also Gazetted posts remained unfilled. The provision for typewriter could not be utilised for non-receipt of Government sanction.
2	Completion of Ayurvedic Hospital, Patiala	1,21	47	11		Administrative sanction for the creation of posts was received late, i. e. 6th October, 1956. Also post of Assistant Resident Physician (Female) remained vacant.
3	Establishment of Pharmaceutical Section	1,36	11	7		Due to late receipt of Government sanction for the creation of posts.
	Establishment of Divisional Inspectorate	8	8	..		Administrative sanction for the creation of post was not received.
	Opening of new Ayurvedic Aushdhalayas	51	57	16		The administrative sanction for the creation of posts was received very late. Also orders for the supply of medicines, furniture and other equipment were placed by the Controller of Stores in the month of March, 1957. But most of the firms failed to execute the orders during the financial year, i. e. 1956-57.

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 1956-57 and the amount actually spent during the year—contd.

(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of the Scheme	Total Plan provision in the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
Development Sub-head—6—Health—concl.				
1	National Water-Supply and Sanitation Scheme (for carry over Schemes from the 1st Five-Year Plan)	13.50 (Pepsu Budget)	5.14 (Pre-integration period)	The funds lapsed due to late receipt of intimation about the provision of funds. The provision against two Schemes, viz., Rural Water-Supply Scheme in Mohindergarh District estimated cost Rs 1,50,000 and Water-Supply Scheme Jhanju, District Mohindergarh, estimated cost Rs 11,051, could not be utilized as the Schemes for these works had not been prepared
	Ditto	8.05 (Punjab Budget for the post-integrated period)	98	
2	National Water-Supply and Sanitation Scheme Urban and Rural (Second Five-Year Plan)	Nil	Nil	
3	National Water-Supply and Sanitation Scheme (for carry over Schemes from the 1st Five-Year Plan)	13.50 (Pepsu Budget)	*537	*This expenditure was incurred against the carry over from the First Five Year Plan. No expenditure could be incurred against the Second Plan provision.

4	Low-Income Group Housing	..	8,50.00	18,32.19	Excess expenditure was due to the amount available as carry over from previous years allocation
5	Subsidized Industrial Housing	..	6,26.00	1,08.00	No expenditure could be incurred at Phagwara because Chief Engineer, P.W.D., could not finalise the bids for the work. Similarly no expenditure could be incurred on the works in Gobindgarh. Approval of the Government to the selection of sites has now been received and the Chief Engineer P.W.D. (Building and Roads Branch) has been asked to proceed with the acquisition of the land in question and start the construction work.

Development Sub-head—Labour and Labour Welfare.

1	Expansion of Employment Exchanges	..	0.08	0.004	Reasons for the low expenditure are as under:— (i) The District Employment Exchange, Grade II, at Bhatinda was opened late in February, 1957 only as the sanction of the Government was received late. (ii) No expenditure could be incurred under the Scheme 'Collection of Employment Market Information' in 1956-57 as the sanction of the Government of India was not received during the financial year.
---	-----------------------------------	----	------	-------	---

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 1956-57 and the amount actually spent during the year.—contd.

(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of Scheme	Total plan provision in the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
1	2	3	4	5
Development Sub-head—V.—Social Services—Labour and Labour Welfare.—contd.				
1	4.P Scheme for the running of Adult Civilian Training Centres (Craftsmen Training Scheme)	Nil*	76†	*No provision has been made by the Pepsu Government in the State Plan document under this Scheme.
	A. Total	Nil	76	
2	6. P Expansion of Civilian Training Centres (Craftsmen Training Scheme)	3,25†	Nil†	†This represents only 40 per cent share of the State Government, 60 per cent Central Government share is extra.
	B. Total	3,25	Nil	
	GRAND TOTAL [A and B]	3,25	76	†100 additional seats have been added to the Government Industrial Training Institute, Patiala, with effect from 1st November, 1956. Sanction of the Government of India has been received and sanction of State Government is still awaited. No expenditure has been incurred under this scheme during 1956-57

Development Sub-head

1	Employees' State Insurance Scheme	..	*44	5	* Represent the sanctioned budget allotment for the year 1956-57. It is not known as to whether the Scheme was included in the Second Five-Year Plan or not.
---	-----------------------------------	----	-----	---	--

Development Sub-head : 47—Misc. Department—N—Development Schemes—Schemes for the benefits of Backward Classes.

1	Subsidy for wells	..	95	95	—
2	Rehabilitation of Ex-Criminal Tribes	..	40	38	Saving is due to late receipt of revision of ceilings by Government of India
3	Technical Education	..	96.5	70	The saving is due to late decision of retention of Vocational Training Centres with the Welfare Department and late admission of trainees in the Training Centres.
4	Removal of Untouchability	..	57	22	22 spent by this office and 8 was transferred to Director, Public Relations, after integration. Actual figure of expenditure by Director, Public Relations, not available in this office. Saving is due to late start of Community Centres
5	Stipends	..	400	15	15 spent by this office and 344 was transferred to Director, Public Instruction, Punjab, as the scheme was transferred to Director, Public Instruction, after 31st October, 1956. Figures of expenditure by Director of Public Instruction, Punjab, not available in this office.

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 1956-57 and the amount actually spent during the year—contd.

Serial No.	Name of Scheme	Total plan provision in the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
1	2	3	4	5
Development Sub-head : V—Social Welfare				
1	Welfare Extension Projects	Rs 1.58 lacs	A sum of Rs 50,000 had to be surrendered against this provision as the grant already released to the erstwhile Pepsu State Social Welfare Advisory Board, Patiala, remained unutilized. Rupees 50,000 the balance amount was, however, spent. The whole amount was utilized.	..
2	Sports Council	Rs 1.74 lacs		
3	Holiday Home	Rs 0.06 lacs		
	Total	Rs 3.38 lacs		

Development Sub-head : VII—Miscellaneous—Bhakra Nangal Development—(Mandis Development)

(Rupees in thousands)

1	Establishment of Mandis	..	412	36.132	..
---	-------------------------	----	-----	--------	----

Development Sub-head : Miscellaneous—Statistics

1	District Statistical Staff	..	50	Nil	Sanction for schemes Nos. 1 and 2 was received from the Government of India in July, 1956, to share 50 per cent expenditure on these two schemes. Later on, due to integration of the two States, the schemes, mentioned above were not put into operation.
2	Statistical Cell for Planning	..	6	Nil	
3	Training of Statistical Staff	..	7	Nil	2. The execution of scheme No. 3 was postponed by the Government of India to a future date, and hence it was not undertaken during the year.
4	Sample Surveys and Studies	..	48	28 (actual)	3. Scheme No. 4 was in force in the erstwhile State of Pepsu in anticipation of the sanction of the Government of India to share 50 per cent expenditure on it. The Government of India have not so far agreed to share 50 per cent expenditure on the scheme and the correspondence is still going on with the Centre. At present the Punjab Government is incurring the entire expenditure on the scheme. The scheme has not been enforced in full so far pending the sanction of the Government of India to share 50 per cent of the expenditure.
	Total	..	1,11	28	

Note.—1. The expenditure shown in column 3 is after 5 per cent efficiency cut.

Note.—2. The funds of schemes Nos. 1 to 3 above lapsed during the year 1956-57 due to the reasons explained in the remarks column.

[Chief Minister]

Statement showing the total amount provided for various schemes in the erstwhile Pepsu Plan during 1956-57 and the amount actually spent during the year—conld.
(Rupees in thousands)

Serial No.	Name of Scheme	Total plan provision in the year 1956-57 (Gross)	Amount actually spent during 1956-57 (Gross)	REMARKS
1	2	3	4	5
Development Sub-head : Publicity				
1	Community Listening	61.7	..	No provision was sanctioned for the year 1956-57. Only a few posts were sanctioned under a regular grant for the community listening sets purchased during 1955-56.
2	Mobile Publicity	1.44	7	Sanction was received in the end of October, 1956.
3	Song and Drama Publicity	23	7	Ditto
4	Headquarters	28	2	—
5	Films	97	..	No provision was sanctioned for 1956-57.
6	Exhibition	10	..	Ditto
7	Publicity Literature	15	..	Ditto
8	Advertisements	5	..	Ditto
9	Information Centres	16	..	Ditto

PAYMENT OF SALARIES TO OFFICERS/OFFICIALS FROM ERSTWHILE
PEPSU STATE

2. **Sardar Atma Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that some officers and officials from the erstwhile Pepsu State who have integrated into the Punjab services have not been paid any salaries after 31st October, 1956; if so, their names, department-wise, together with the reasons therefor, if any;

(b) the steps now being taken to make the payment of salaries to those referred to above in part (a) and the time by which it will be done?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) and (b) The information with regard to such cases, if any, as asked for is being collected from all Heads of Departments. It will be laid on the Table as soon as collected.

GRANT OF ADVANCE INCREMENTS TO TEACHERS

3. **Sardar Atma Singh** : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

(a) whether the information asked for in circular letter No. 43462, dated the 22nd November, 1956, by the Joint Director of Public Instruction, Punjab, has so far been collected; if not, the reasons therefor;

(b) the steps, if any, taken to grant advance increments to teachers mentioned in the said circular, together with the time by which the said increments would be given ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) The required information is still awaited from some quarters. The defaulters have been asked to expedite.

(b) On receipt of the information called for in D.P.I.'s Memo No. 43462, dated the 22nd November, 1956, the case will be considered by the Government.

J.V. TEACHERS OF ERSTWHILE PEPSU STATE

4. **Sardar Atma Singh** : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

(a) whether the information asked for in circular letter No. 6/1-7(56)B, dated the 3rd April, 1956, issued by the Director of Public Instruction, erstwhile State of Pepsu, has been collected so far; if not, the reasons therefor;

(b) the steps taken by Government to grant Rs. 50—100 grade to those J.V. teachers with retrospective effect who passed their J.V. examination before 15th September, 1953, as suggested in the said letter and the period within which the matter is expected to be finalised ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) No circular as quoted in the question was issued. Another circular was, however, issued on 3rd April, 1956, asking for information regarding J.V./J.T. teachers. Information is being collected. Quarters, from where it has not been received, have been asked to expedite it.

(b) The Government will consider this question when full information is received. Instructions have been issued to all concerned to expedite their replies.

**GRANT OF SPECIAL CERTIFICATES TO AGRICULTURAL TEACHERS
IN KAPURTHALA DISTRICT**

5. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) the names of B.Sc. Agricultural Teachers now employed in Kapurthala District with their length of service in each case;
- (b) the steps taken so far to grant them special certificates—*vide* No. R.D./E 21(115))52, dated the 6th November, 1954, from the Under Secretary to Government, Education Department, erstwhile State of Pepsu, to the Director of Public Instruction;
- (c) whether any of the teachers referred to in part (a) above ever applied for the grant of special certificates; if so, the action taken in the matter ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The information is being collected and will be supplied to the member later.

GRANT OF CONCESSIONS TO EX-SERVICEMEN IN THE EDUCATION DEPARTMENT

6. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state the concessions, if any, given by Government to Ex-servicemen of the Indian Army employed in the Education Department in respect of the grant of special certificates, promotion, seniority, pension and fixation of pay?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The Ex-servicemen of the Indian Army employed in Education Department are not entitled to any concession in respect of the grant of special certificates. They have, however, been given concessions in the matter of promotion, seniority, pension and fixation of pay as provided in the rules framed by the Punjab Government on the subject.

SALE OF GOVERNMENT BUILDINGS BY ERSTWHILE PEPSU GOVERNMENT

7. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) the names of Government buildings sold by erstwhile Pepsu Government, during the years 1955-56 and 1956-57, together with the names of the parties who purchased them and the sale price in each case;
- (b) the reasons for selling the said buildings;

- (c) the total present value of each such building and the manner in which the value was assessed;
- (d) the total amount of T.A., D.A. etc., paid to the officers deputed from time to time in connection with the sales referred to above, during the two years prior to merger?

Rao Birendar Singh:(a) The information is contained in columns 1 to 4 of the enclosed statement Appendix I.

(b) The Government of erstwhile Pepsu State had decided to dispose of uneconomic and otherwise not-needed Government property with a view to raising funds to supplement the State's own financial resources for implementation of the Second Five-Year State Plan.

(c) The assessed value of the different properties, wherever available has been indicated in column 5 of the enclosed Statement Appendix I. In the case of some of the properties, assessed value is not known.

Wherever assessed value has been noted in the statement Appendix I under column 5, the cost of building has been assessed approximately on the basis indicated in the Schedule for assessment attached as Appendix II. Cost of land attached to the property was based on local enquiry.

(d) The Disposal Committee comprised of a Deputy Minister as Chairman, three Deputy Secretaries of Finance, Law and Public Works Departments as members. All these officers drew their T.A. and D.A. for journeys in connection with the disposal of the property from time to time from the budget of their respective departments. As such information in respect of T.A. and D.A. drawn by them is not readily available and is being collected, it will be intimated to the member later.

[Minister for Public Works]

APPENDIX—I
List of Pepsu Property disposed of by the Disposal Committee for the disposal of Pepsu Property during the years 1955-56 and 1956-57.

Serial No.	Name of building sold	Name of purchaser	Sale price (in Rs)	Assessed value of the property as existing on Government Books	REMARKS
1	2	3	4	5	6
	<i>1955-56</i>				
1	Nabha House and Jind House, Rishikesh.	Municipal Board, Rishikesh.	70,000	Rs 30,000 (Nabha House) 30,000 (Jind House)	
	<i>1956-57</i>				
2	Patiala Vakilkhana, Ferozepur City.	Shri Sardari Lal, Ferozepur City.	9,000	22,564	
3	Patiala Vakilkhana, Ferozepur City.	Dr. Ramji Dass, Ferozepur City.	10,000	21,067	
4	Shop No. 1 (Faridkot House, Ferozepur City).	M/s Banta Singh and Arjan Singh, Ferozepur City.	1,500	1,22,500	Faridkot House includes Double-Storey building 8 rooms in ground floor and 3 rooms in 1st floor with Bath, Kitchen and W.C. with 16 shops and 6 acres of land. (Only 8 shops sold for Rs. 8,025).
5	Shops Nos. 2 & 3 (Faridkot House, Ferozepur City).	Shri Attar Singh, Ferozepur City.	2,000		
6	Shop No. 10 (Faridkot House, Ferozepur City).	Shri Munshi Ram, Ferozepur City.	925		
7	Shops Nos. 13, 14, 15 & 16 (Faridkot House, Ferozepur City).	Shri Manohar Lal, Ferozepur City.	3,600		
8	17 Acres Land, Ferozepur City.	Shri Gajjan Singh, Ferozepur City.	*1,300 earnest money only	1,01,920	*The sale of this land cancelled due to non-payment of the balance amount of sale proceeds by the purchaser. Earnest money Rs 1,300 forfeited.

9	Shops Nos. 23, 29 & 30, Patiala.	Shri Milap Singh, Patiala.	10,600	Not assessed
10	E.A.C.'s Bungalow, Kasauli.	Ministry of Health, Government of India.	53,000	53,064
11	Kalsia Serai, Yamunanagar.	M/s Jishan Lal-Jaswant Lal, Yamunanagar.	85,000	1,48,000
12	Shop No. 1 (P.W.D. Rest-house, Kalka).	Shri Ram Narain and Kishori Lal, Kalka.	13,500	} 55,867 P. W. D. Rest-house—2 sets, 6 Shops, 12 quarters, 28 rooms, and one garage with big courtyard.
13	Shop No. 2 (P.W.D. Rest-house, Kalka).	Ditto	9,700	
14	Shop No. 3 (P. W. D. Rest-house, Kalka).	Ditto	14,000	
15	Shop No. 4 (P.W. D. Rest-house, Kalka).	Shri Des Raj, Kalka.	14,000	
16	Shop No. 5 (P.W.D. Rest-house, Kalka).	Shri Jagdish Lal and Bhajan Lal, Kalka.	10,500	
17	Shop No. 6 (P.W.D. Rest-house, Kalka).	Shri Bhik Ram and Om Parkash, Kalka.	13,700	} Sold for Rs 1,47,400.
18	P.W.D. Rest-house, Kalka.	M/s Jaimal Singh-Lachman Singh, Kalka.	72,000	
19	Jubilee Cinema, Faridkot.	Shri Sham Lal, Patiala.	1,39,000	Not available as the building was under control of Industries Department.
20	Shop No. 1 (Jind House, Dhuri).	Shri Pritam Singh, President, Dhuri Co-op. Union Ltd, Dhuri.	15,400	Not assessed.
21	Shop No. 3 (Jind House, Dhuri).	Ditto	11,400	} 8 shops sold for Rs 87,100.
22	Shop No. 2 (Jind House, Dhuri).	Shri Chiranji Lal Dhuri.	13,100	
23	Shop No. 4 (Jind House, Dhuri).	Ditto	10,700	
24	Shops Nos. 5 & 6 (Jind House, Dhuri).	Shri Behari Lal-Hans Raj.	19,400	

[Minister for Public Works]

Serial No.	Name of Building sold	Name of purchaser	Sale price (in Rs)	Assessed value of the property as existing on Government Books	REMARKS
1	2	3	4	5	6
	1956-57—concl'd.				
25	Shop No. 9 (Jind House, Dhuri).	Shri Hans Raj, Dhuri.	9,000	Not assessed	
26	Shop No. 10 (Jind House Dhuri).	Shri Maghi Ram, Dhuri.	8,100		
27	Patiala Vakilkhana, Hissar.	Shri Miri Ram, Hissar.	21,700	44,400	
28	Shop No. VI/1781, Lal Kuan, Delhi.	Shrimati Chhano Devi, Delhi.	11,000	5,00,000 Zeenat Mehal—14 Sets, 49 Shops, 10 Tin sheds, 41 Rooms Garages and 3 stalls.	Only 7 shops sold for Rs 44,265.
29	Shop No. VI/1782, Lal Kuan, Delhi.	Shri Ahmad Ali, Delhi.	3,100		
30	Shops Nos. VI/1787, VI/1788, Lal Kuan, Delhi.	Shri Sunder Dass, Delhi.	8,965		
31	Shops Nos. VI/1790, VI/1791 and VI/1792, Lal Kuan, Delhi.	Shri Ahmad Din, Delhi.	21,200		
32	Permit Shops No. 1 & 2, Sangrur.	M/s Dayal Chand, Lachhman, Dass & Bir Chand, sons of Shri Jagan Nath, Sangrur.	16,800	Not assessed	
33	Burj Shop, Sangrur.	M/s Des Raj and Sat Paul, sons of L. Taras Ram, Sangrur.	5,600		
34	Shop in Ranbir Ganj (Grain Market), Sangrur.	Shmt. Jamna Devi, wife of Lt. Moti Ram, Sangrur.	3,500		
35	P.W.D. Rest-house, Sunam.	Market Committee, Sunam through S. Amrik Singh, Chairman.	18,600		

		Shri Benarsi Dass, Sunam.	2,250		
36	Plot No. 1 (Near Post Office, Sunam).	Ditto	2,250		
37	Plot No. 2 (Near Post Office, Sunam).		2,000		
38	Plot No. 3 (Near Post Office Sunam).	Shri Nauhar Chand, Sunam.	2,300		
39	Plot No. 11 (Near Post Office, Sunam).	Shri Hem Raj, Sunam.	2,350		
40	Plot No. 12 (Near Post Office, Sunam).	Shri Sohan Singh, Sunam.	1,350		
41	Shop No. 40/1 (Thadda House, Simla).	Shri Ganga Ram, Simla.	2,900		
42	Shop No. 40/2 (Thadda House, Simla).	Shri Ganga Ram, Simla.	2,850		
43	Shop No. 40/3 (Thadda House, Simla).	Shri Amar Singh, Simla.	2,500		
44	Shop No. 40/4 (Thadda House, Simla).	Shri Sant Ram, Simla.	2,850		
45	Shop No. 40/5 (Thadda House, Simla).	Shri Mansa Ram, Simla.	2,700		
46	Shop No. 40/6 (Thadda House, Simla).	Shri Kalyan Singh.	2,700		
47	Shop No. 40/7 (Thadda House, Simla).	Shri Kalyan Singh.	6,050		
48	Quarter No. 40 (Thadda House, Simla).	Shri Pars Ram, Simla.	3,500		
49	Plot (Thadda House, Simla).	Shri Pars Ram, Simla.	1,500		
50	Shops Nos. 44/8 and 44/9 (Patiala Vakilkhana, Simla).	Shri Ganga Ram, Simla.	2,250		
51	Shops Nos. 44/10 and 44/11 (Patiala Vakilkhana, Simla)	Shri Ghungar Mal, Simla.	3,600		
52	Shops Nos. 45/12 and 46/13 (Patiala Vakilkhana, Simla).	Shri Kesar Singh.	3,250		
53	Shops Nos. 46/14 and 46/15 (Patiala Vakilkhana, Simla).	Shri Chhangam Ram, Simla.			
Total Rs			7,79,740		

Not assessed

13,540

Patiala Vakilkhana,—
7 Sets, 33 Shops and
GodownsOnly 8 Godowns sold
for Rs 10,600

65,600

TUBE-WELLS IN MALERKOTLA AND RAJPURA DIVISIONS

8. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) the total number of tube-wells sunk for irrigation purposes in Malerkotla and Rajpura Divisions ;
- (b) the total number of tube-wells in the said Division which have started functioning and from what dates ;
- (c) the total amount spent on the tube-wells referred to in part (a) above and the income accrued from these so far ;
- (d) the reasons for not starting the remaining tube-wells out of the sanctioned quota in the divisions referred to in part (a) above ;
- (e) whether water courses of all the above referred to tube-wells have been completed, if not, the reasons therefor ;
- (f) the period within which the remaining tube-wells are expected to start functioning ;
- (g) the total recurring and non-recurring expenditure incurred during the year 1956-57 on these tube-wells in both the divisions ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) 523.

(b) Fifty-seven tube-wells on regular load in Malerkotla Division and 26 tube-wells on night load only in Rajpura Division, both from November, 1955.

(c) Amount spent	.. Rs 2,34,60,755
Income accrued so far	.. Rs 43,518

(d) Requisite electrical energy is not available so far.

(e) 441 water channels under T.C.M. and G.M.F. Tube-well Projects have been completed and the construction of the remaining channels is in progress.

(f) As soon as electrical energy is made available and the construction of the wells under G.M.F., 1954, is completed the remaining tube-wells will start functioning. Construction of these tube-wells is expected to be completed in the current year.

(g) Non-recurring expenses	.. Rs 55,92,891
Recurring expenses	.. Rs 43,518

TUBE-WELLS IN KAPURTHALA DISTRICT

9. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) the number of tube-wells so far sunk in Kapurthala District together with the dates of their completion in each case ;

(b) the number of channels or water-courses kacha or pucca so far completed with the date of their completion ;

(c) the total amount provided for the construction of the channels referred to in part (b) above, the amount spent and the total amount, if any, which lapsed ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) 100. A statement showing the date of acceptance of these tube-wells is attached.

(b) Kacha channels on 85 tube-wells were completed in 1956-57. Lining work has just started. As the work is not complete, dates of completion cannot be given.

(c) The total estimate for completing 100 channels is Rs 7.22 lacs, out of which expenditure up to 31st March, 1957, is Rs 1.5 lacs.

Statement showing date of acceptance of 100 tube-wells in Kapurthala and Phagwara area

Serial No.	Tube-well No.	Date of acceptance	Serial No.	Tube-well No.	Date of acceptance
KAPURTHALA AREA			KAPURTHALA AREA—contd		
1	47	6th July, 1955	18	19	17th July, 1955
2	55	11th July, 1955	19	27	18th July, 1955
3	45	14th July, 1955	20	9	Ditto
4	26	16th July, 1955	21	15	Ditto
5	30	17th July, 1955	22	24	Ditto
6	6	Ditto	23	25	Ditto
7	11	Ditto	24	28	Ditto
8	12	Ditto	25	34	Ditto
9	13	Ditto	26	44	Ditto
10	17	Ditto	27	48	Ditto
11	20	Ditto	28	49	Ditto
12	21	Ditto	29	50	Ditto
13	22	Ditto	30	59	Ditto
14	29	Ditto	31	38	21st July, 1955
15	31	Ditto	32	39	Ditto
16	32	Ditto	33	36	22nd July, 1955
17	46	Ditto	34	40	23rd July, 1955
			35	43	25th July, 1955

[Minister for Irrigation and Power]

Serial No.	Tube-well No.	Date of acceptance	Serial No.	Tube-well No.	Date of acceptance
KAPURTHALA AREA— <i>contd.</i>			KAPURTHALA AREA— <i>concl'd.</i>		
36	41	26th July, 1955	65	23	31st May, 1956
37	42	27th July, 1955	66	33	Ditto
38	14	2nd August, 1955	67	65	Ditto
39	16	5th August, 1955	68	66	Ditto
40	3	9th August, 1955	69	70	13th June, 1956
41	2	24th November, 1955	70	71	Ditto
42	60	27th November, 1955	71	52	Ditto
43	7	31st December, 1955	72	18	29th June, 1956
44	8	Ditto	73	57	Ditto
45	10	Ditto	74	67	Ditto
46	51	Ditto	75	68	Ditto
47	54	Ditto	76	69	Ditto
48	63	Ditto	77	75	Ditto
49	78	25th February, 1956	78	37	30th June, 1956
50	35	Ditto	PHAGWARA AREA		
51	53	26th February, 1956	79	1	15th March, 1956
52	56	25th February, 1956	80	13	Ditto
53	58	Ditto	81	15	Ditto
54	61	Ditto	82	16	Ditto
55	62	Ditto	83	17	Ditto
56	64	Ditto	84	20	Ditto
57	72	Ditto	85	21	Ditto
58	73	Ditto	86	2	31st May, 1956
59	74	Ditto	87	3	Ditto
60	76	Ditto	88	4	Ditto
61	77	Ditto	89	5	Ditto
62	1	31st May, 1956	90	6	Ditto
63	4	Ditto	91	7	Ditto
64	5	Ditto	92	8	Ditto

Serial No.	Tube-well No.	Date of acceptance	Serial No.	Tube-well No.	Date of acceptance
PHAGWARA AREA— <i>contd</i>			PHAGWARA AREA— <i>concl</i>		
93	9	31st May, 1956	97	18	31st May, 1956
94	10	Ditto	98	19	Ditto
95	11	Ditto	99	12	Ditto
96	14	Ditto	100	22	29th June, 1956

BEIN RIVER PROJECT

10. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) the details of the expenditure for the Kapurthala Irrigation Scheme, Bein River Project voted as part of the vote on account for 1957-58 granted by the Vidhan Sabha ;
- (b) the total amount so far spent on the said Project since the grant of the vote on account ;
- (c) the total amount so far spent on the Project mentioned in part (a) above ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Rupees one lac will be spent on the lining of Kapurthala Feeder and excavation of earth from its bed.

(b) *Nil.*

(c) Rs. 9,10,000.

HEALTH CENTRE BUILDING AT HADIABAD, DISTRICT
KAPURTHALA

11. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) whether the Health Centre Building at Hadiabad, District Kapurthala, has been completed ; if so, the total amount so far spent on this building ;
- (b) whether any defects were found in the said building during the course of its construction ; if so, the steps taken to remove them ; if not, the reasons therefor ?

Rao Birendar Singh : (a) Yes. Rs 44,076.

(b) Yes. Defects were removed during the construction by the contractor.

D. B. MIDDLE SCHOOL, LOHIAN, DISTRICT JULLUNDUR

12. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) the total number of students at present on the rolls of the D. B. Middle School, Lohian, District Jullundur ;
- (b) whether Government has ever received any representation for raising the said school to a High School ; if so, the action taken thereon ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) 294.

(b) No.

SALARIES OF DOCTORS RE-EMPLOYED BEFORE MERGER

13. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state—

- (a) the total number of Doctors in erstwhile Pepsu and Punjab Hospitals who were re-employed before the merger of these States ;
- (b) the total number of Doctors referred to above who have not been paid their salaries after 31st October, 1956, together with the reasons therefor and the steps now being taken to expedite the payment ?

Chaudhri Suraj Mal : (a) 65.

(b) The exact number of re-employed doctors who have not been paid their salaries after the 31st October, 1956, is not readily available. However, the question of the continued re-employment of such Medical Officers and consequent payment of their salaries, is under the active consideration of Government and necessary orders will issue shortly.

PENSION CASES OF RETIRED TEACHERS/EMPLOYEES OF THE
EDUCATION DEPARTMENT

14. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) the total number of teachers and other employees of the Education Department who retired during the years 1954-55, 1955-56 and 1956-57 ;
- (b) the total number of those referred to in part. (a) above whose pension cases have been finalised ;
- (c) the total number of pension cases of teachers and employees of the said Department pending since 1948 and the reasons therefor ;

- (d) the steps, if any, being taken for the speedy disposal of the pension cases mentioned in part (c) above and the time by which these are expected to be finalised ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : (a) 211.

(b) 184.

(c) 29.

The procedure for the grant of pension is quite lengthy. It has been further complicated by Partition. Considerable time is often spent in the verification of the service rendered in an institution or office now in the West Pakistan. Out of the 29 cases, final reports of the Accountant-General, Punjab, on the admissibility of pension have already been obtained on 15 cases. The Administrative sanction to the grant of pension in these cases will be issued soon.

Anticipatory pension is usually sanctioned to retired servants, the finalisation of whose cases is likely to take some time.

(d) Every possible effort is being made to finalise the pending pension cases. The subordinate offices have already been asked to take up the pension cases of the officials due to retire one year in advance of their retirement so that there may not be any unnecessary delay in the finalisation of pension cases. Besides suitable instructions have been issued to the sub-offices for the preparation of pension papers.

GIRLS EDUCATION IN SECONDARY STAGE

15. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) whether any steps have so far been taken for girls education at the Secondary stage in the rural areas of Jullundur and Ambala Divisions, if so, what ;
- (b) the total number of Girls High and Middle Schools in rural areas in the State division-wise at present ;
- (c) the steps taken so far for girls education in the Secondary stage in the State in the light of the recent circular of the Education Department to discontinue co-education system in the erstwhile Pepsu areas ;
- (d) the total number of girl students affected by the circular mentioned in part (c) above ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : (a) The department is always giving due consideration to the claims of rural areas in the matter of expansion of facilities for education of girls. Out of four Government Middle Schools for girls upgraded to High standard last year, one was at Jandiala in Jullundur District, which is a predominantly rural area, and the other was at Hamirpur.

[Minister for Education and Labour]

(b) Jullundur Division	..	48
Ambala Division	..	26
Patiala Division	..	6
Bhatinda Division	..	2

(c) Revised instructions have already been issued by the Punjab Education Department to allow girls to study in the Secondary Schools for Boys at places where there is no separate institutions for girls.

(d) Question does not arise.

POINT OF ORDER REGARDING PARTICIPATION IN THE PROCEEDINGS OF THE HOUSE BY A DEPUTY MINISTER WHO IS NOT ITS MEMBER

Shri Jagat Narain Chopra : On a point of information, Sir. Can a verbal announcement by the Chief Minister be considered as a constitutional substitute for a Government notification which under the constitutional procedure must be notified through a Government Gazette ?

अध्यक्ष महोदय : आप जरा फिर कहें और धीरे धीरे कहें । (Please repeat it a bit slowly.)

Shri Jagat Narain Chopra : Can a verbal announcement by the Chief Minister be considered as a constitutional substitute for a Government notification which under the constitutional procedure must be notified through a Government Gazette ?

जो आप ने कल रूलिंग दी थी और आपने चीफ मिनिस्टर की बात मान कर कहा था कि डिप्टी मिनिस्टर हाऊस में बैठ सकते हैं मैं समझता हूँ कि जब तक गवर्नमेंट गज़ट में नोटीफिकेशन न हो.....

अध्यक्ष महोदय : यह नोटीफिकेशन तो हो चुका । (This notification has already been issued.)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : यह कल तक तो हुआ नहीं था ।

अध्यक्ष महोदय : चीफ मिनिस्टर ने हाऊस में कहा और मैंने तसल्ली कर ली कि जो उन्होंने declare किया उस का मतलब है कि नोटीफाई हो चुका । (The Chief Minister stated this in the House and I satisfied myself that what he had declared meant that the notification had been issued.)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : आप Process को समझ सकते हैं, क्या यह ठीक है ?

मुख्य मंत्री : मैंने order किये हुए हैं ।

श्री जगत नारायण चोपड़ा : कित वक्त किए थे ?

अध्यक्ष महोदय : उन्होंने हाऊस में declare कर दिया। यह technical सी त थी, मुझे माननी पड़ी। इस के issue होने का वक्त बतलाने की क्या जरूरत है?

The Chief Minister made a declaration in the House to what effect. It was a technical point and I had to accept it. What is the necessity for mentioning the time of its issue?)

भालू भंडारी : नोटिफिकेशन उं चीफ मिनिसटर द ओलान हुंदा है।

श्री जगत नारायण चौपड़ा : जिस वक्त चीफ मिनिसटर ने यह कहा था और पने verbal declaration मान ली थी क्या उस से पहिले आपने नी satisfaction कर ली थी कि notification हो चुका है?

अध्यक्ष महोदय : इस point के बारे में जो आप की तरफ से उठाया गया कि Rules of Procedure में Deputy Ministers और Parliamentary Secretary वगैरह cover नहीं होते उस सिलसिले में खास तौर पर आपके सामने मैंने Presiding Officers की शिलांग में हुई कानफ्रेंस का decision रखा जिस में यह लिखा हुआ था कि अगर नोटिफिकेशन न हो और इस में Rules of Procedure में उस को provide कर भी दिया जाए वह ultra vires है। तो उस को मद्देनजर रखते हुए ही ने चीफ मिनिसटर से इस हाऊस में पूछा कि आया उन्होंने Deputy Ministers के बारे में declare किया है और वे Council of Ministers में शामिल हैं या नहीं हैं? तो उन्होंने आप की हाजिरी में इस हाऊस में बतलाया उन्होंने declare कर दिया है कि वे Council of Ministers मैम्बर हैं। आप को यह सवाल उस वक्त पूछ लेना चाहिये था। नोटिफिकेशन का हम तो नहीं दिया जाता उस पर तो तारीख ही दी जाती है। (In regard to the it, which had been raised by the hon. Member that the Deputy Ministers and the Parliamentary Secretaries were not covered by the Rules of Procedure, I placed before the House the decision of the Presiding Officers, Conference, held at Shillong, which laid down that if it was notified, any provision even though made in the Rules of Procedure would be ultra vires. Keeping that in view I asked the Chief Minister if he had declared about the Deputy Ministers that they were included in the Council of Ministers. He, therefore, stated in the presence of the hon. Member that he had declared the Deputy Ministers as to be the Members of the Council of Ministers. The hon. Member should have asked the question at that time. No time is mentioned in the notification, and date is indicated there.)

श्री जगत नारायण चौपड़ा : मैं definitely कहता हूं कि जब कल यह ल उठाया गया था और declaration की गई थी उस वक्त तक नोटिफिकेशन नहीं हुआ था। यह कनसिडर करने वाली बात है क्योंकि आप ऐसा Procedure हम कर रहे हैं जो आप को मुश्किल में डालेगा।

अध्यक्ष महोदय : अगर नोटिफिकेशन में कोई टाइम दिया जाता हो तो आप के एतराज़ को मान लूंगा, वरना कोई बात नहीं। (If any time is indicated in the notification, then I will consider his objection, otherwise not.)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : अगर मिनिस्टर साहिब इनकार करें.....

अध्यक्ष महोदय : इनकार और इकरार नहीं चलेगा। ('Inkar' and 'Ikrar' won't do.)

श्री प्रबोध चन्द्र : जनाबे आली, मैं यह जानना चाहूंगा कि क्या नोटिफिकेशन के लिये order हुआ है या order होने वाला है ?

I want to know from the Chief Minister whether the notification has actually been made or is in the process of being made. I want the Leader to make a statement and not the Chair to come to his rescue.

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहिब, चीफ मिनिस्टर notification के पीछे-पीछे नहीं फिरा करता। मैं सैक्रेटरी से notification जारी करने के लिये order दस और ग्यारह बजे के बीच में कर चुका हूँ।

अध्यक्ष महोदय : श्री प्रबोध चंद्र जी, मैं इस की तसल्ली कर लूंगा। (Addressing Shri Prabodh Chandra) (I will satisfy myself about it.)

Shri Prabodh Chandra : Did he make sure that the notification has actually been made ? Sir, it is a very important matter. It has been said that a notification is being made. We want to know whether that notification has actually been made or not. I can assure you, sir, that so far it has not been made.

Mr. Speaker : Order, please.

Shri Prabodh Chandra : Sir, it is not a question of your satisfaction or instructions. It is the House which wants to know whether the notification has been made or not.

(The hon. Member resumed his seat and then again rose.)

I would again like to draw your attention to this fact. I want the Chief Minister to make a categorical statement whether the notification has been made or not.

Mr. Speaker : He has already made the announcement or statement. He has said that he has asked the Secretary to issue the notification.

Shri Prabodh Chandra : Sir, I can say that he is not sure whether that notification has been made or not.

मुख्य मंत्री : मैंने तो कल बतला दिया था कि डिप्टी मिनिस्टर्स Council of Ministers के सम्बर्ज हैं।

Mr. Speaker : That is sufficient. He has already declared in this House that they are Members of the Council of Ministers.

Shri Prabodh Chandra : Sir, I would request you to kindly ask the Chief Minister to make an enquiry from the Secretary whether the notification has actually been made or not and inform the House before it disperses.

Mr. Speaker : Please resume your seat. I will satisfy myself and let you know about it later.

RESUMPTION OF DISCUSSION ON GOVERNOR'S ADDRESS

Mr. Speaker : Yesterday, when the House adjourned, Maulvi Abdul Ghani Dar was on his legs. He may now resume his speech.

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : स्पीकर साहिब, कल मैंने अर्ज किया था कि आपोजीशन की तरफ से जो तकरीरें हुईं, उन से पता चलता है कि **Opposition** वाले दोस्त खफ़ा हो गए हैं। कल मेरे कहने का यह मतलब था कि **Official Party** का एक लीडर है लेकिन आपोजीशन की अजीब हालत है—

इलाही खैर हो इस कारवां की,

जिसे देखो अमोरे कारवां है।

अगर गवर्नर साहिब ने सरकार के अच्छे कामों की तारीफ़ की है तो उस में नाराज़ होने की क्या बात है यह कहना कि नहरें बहती हैं और बिजली जलती है लेकिन उस से कुछ फायदा नहीं हुआ बल्कि नुकसान हुआ है या थोड़ा फायदा हुआ है तो यह समझ में आ सकता है। इससे इनकार नहीं किया जा सकता। मैं यह मानता हूँ कि इस वक्त न सिर्फ़ बच्चों की तालीम के लिये **schools** और **colleges** खोले जा रहे हैं और न सिर्फ़ साइंस की तरक्की की जा रही है या संस्कृत की तरक्की की जा रही है बल्कि पंजाबी के लिये भी उतनी ही कोशिश जारी है। मैं यह कहना चाहता हूँ कि श्री मुनि लाल जी ने कुछ काम की बातें की हैं और श्री राठी जी ने कुछ **serious** इल्ज़ामात लगाए हैं बाकी आपोजीशन ने तो सोच समझ कर भी बातें नहीं कहीं। श्री राठी साहिब ने जो इल्ज़ामात लगाये हैं मैं तो उन के बारे में कुछ नहीं कह सकता। उन का जवाब तो चीफ़ मिनिस्टर साहिब ही देंगे। अगर उन्होंने यह **challenge** किया है कि **enquiry** हो तो उस में हमें कुछ घबराहट नहीं है। क्योंकि हमारी गवर्नमेंट कोई बात परदा में नहीं रखना चाहती। स्पीकर साहिब, मैं आप के ज़रिये चन्द बातें अर्ज करना चाहता हूँ कि हमारे चीफ़ मिनिस्टर की रहनुमाई में और फाइनेंस मिनिस्टर साहिब की काबलियत के ज़रिये और जो राय साहिब मंगत राय हमारे सैक्रेटरी थे उन की देख-रेख में **Director** साहिब और उन के साथी अफसरों ने सन्नतोहिरफत की तरक्की के लिये जो काम किये हैं उन को आपोजीशन झुठला नहीं सकती। तमाम हिन्द में जिस स्टेट ने **Cottage Industries** में कामयाबी हासिल की वह स्टेट है पंजाब। पहिले **Industry** को बढ़ाने के लिये गवर्नमेंट 3 लाख का कर्ज़ा दिया करती थी, पिछली बार 60 लाख रुपया दिया गया था। यानी 20 गुना ज़्यादा। इस का नतीजा यह हुआ कि इतना अच्छा काम हुआ कि फाइनेंस मिनिस्टर

[मौलवी अब्दुल गनी डार]

Shri T. T. Krishnamachari ने और Rehabilitation Minister श्री मेहरचन्द खन्ना ने यह सारी States को कहा कि अगर Cottage Industries को बढ़ाने और improve करने के बारे में किसी को कुछ सीखना हो तो वह पंजाब स्टेट से सीखे। हमारे प्राइम मिनिस्टर आफ इंडिया श्री जवाहर लाल नेहरू ने हमारे सूबे की बड़ी तारीफ की है और कहा है कि अगर कोई स्टेट तरक्की करना चाहती है तो पहिले पंजाब स्टेट से सबक सीखे। मैं इन से अर्ज करना चाहता हूँ कि industry के मामले में हमारी State ने न सिर्फ cycle parts, sewing machines और hosiery की तरफ तवज्जुह दी है बल्कि बड़े बड़े कारखाने लगाए जा रहे हैं। खांड की मिल्में लगाई जा रही हैं और unemployment को कम करने की कोशिश की जा रही है। स्पीकर साहिब, मैं अपने knowledge की बिना पर हाऊस के नोटिस में लाना चाहता हूँ कि handloom को powerloom में तबदील करने के लिये स्टेट को मरकजी सरकार ने इजाजत नहीं दी थी लेकिन हमारी गवर्नमेंट ने न सिर्फ Co-operative Societies को ही बल्कि individuals को भी मन्जूरी दिलाई और 500 powerlooms हासिल कीं उन खड्डियों में से 350 खड्डियां (powerloom) लगाने में कामयाब हुई। जिस से लोगों को काफी फायदा हुआ। Handloom से अगर 50 रुपये की आमदनी हो तो powerloom लगाने से वह तीन सौ रुपये तक बढ़ जाती है। स्पीकर साहिब, जिन लोगों ने इस काम को तरक्की देने के लिये खिदमत की है उन के मुतअल्लिक एक अजीब राज है। शायद Chief Minister साहिब यह जानते ही होंगे और अगर न जानते हों तो ध्यान दे कर सुनने की कोशिश करें। मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि Industry Department में एक ही duty अदा करने वाले Inspectors तीन तरह के हैं। काम उन का एक जैसा है लेकिन उन के grades में जमीन आसमान का फर्क है। जो लोग Civil Supplies से आए हैं उन को तनखाह बहुत कम मिलती है। इस किसम की indiscrimination नहीं होनी चाहिए। यह उन लोगों के साथ बेइन्साफी है। पहले श्री मोहन लाल जी के हाथ में सारी पंजाब की Industry का मामला था मगर अब ज्ञानी करतार सिंह जी जो कि अवाम के नेता हैं उन के जिम्मे भी industry का कुछ हिस्सा डाल दिया गया है। इस लिये मैं उन से दरखास्त करूंगा कि वह भी इन शिकायात को दूर करने की कोशिश में पंडित मोहन लाल की इमदाद करें। इस के इलावा मैं एक बात और अर्ज करनी चाहता हूँ कि यह जो हमारा industry का महकमा है जिस की खिदमत को सारे हिन्दुस्तान में कोई challenge नहीं कर सकता। उस का दफतर अजीब हालत में है। कुछ लोग शिमला में बैठे हैं, कुछ अम्बाला में और चंद एक चंडीगढ़ में हैं। उन लोगों पर काम का इतना ज्यादा burden है कि अगर उन को जल्दी relief न दिया गया तो मेरा ख्याल है कि उन में से कई एक T. B. का शिकार हो जायेंगे और हाथ से निकल जायेंगे। इस लिये उन की तरफ जल्दी से जल्दी तवज्जुह देने की जरूरत है। शिमला का staff यह कहता है कि हम नीचे जाने के लिये तैयार हैं बेशक हम को मकानात भी न मिलें। इस

लिये उन को जल्दी यहां लाना चाहिये। वक्त बहुत थोड़ा है मैं ने अभी कुछ और जरूरी बातें हाऊस के नोटिस में लानी हैं इस लिये मैं जल्दी जल्दी बोलता हूं। इस वक्त यहां पंजाबी और हिंदी की काफी चर्चा है। यहां पर आयुर्वेदिक और यूनानी का भी काफी चर्चा किया गया। मैं समझता हूं कि यह अच्छी बात है, मुझे इस पर कोई एतराज नहीं बल्कि खुशी है। लेकिन मैं ने कोई ऐसी अच्छी सरकार आज तक नहीं देखी जो अपने बजुर्गों के सरमाए को बुरी तरह बेदर्री के साथ तबाह करे। मेरा कहने का मतलब यह है, स्पीकर साहिब, कि मुद्दत से तिब्बे यूनानी की सब की सब पुस्तकें उर्दू जवान में हैं। लेकिन उर्दू को बिल्कुल नज़रअंदाज़ किया जा रहा है। उर्दू जवान भी हमारे पंजाब की काबलेफखर जवान है, क्योंकि हमारा बहुत सा literature इस जवान में मिलता है। हमारा बहुत ज्यादा रीकार्ड भी उर्दू रसमुलखत में है। यह मैं मानता हूं कि यहां इस के लिये तरक्की के मवाके नहीं। लेकिन उस को मिटा देना भुला देना और उस का जिक्र तक न करना मेरी समझ से बालातर है। यह बिल्कुल नामुनासिब बात है! पंजाबी पर आप ज्यादा से ज्यादा जोर दें क्योंकि पंजाबी हमारी मादरी जवान है। इस तरह हिन्दी के लिये ज्यादा जोर दें क्योंकि वह हमारी हिन्दुस्तान की National जवान होने के नाते हमारी जवान है। लेकिन उस के साथ साथ उर्दू जवान की भी फिक्र करें इस तरह इस जवान को भुलाना किसी अच्छी सरकार की शान के शायान नहीं। इस के इलावा एक और बात जो कि मैं कई सालों से अपनी सरकार को याद दिलाता आ रहा हूं वह यह है कि जो मुसलमान भाई फसादात के दिनों में अपने घर गांव और जमीन छोड़ कर अपना बचाओ करने के लिये कहीं दूसरे दिहातों में चले गए थे उन को उन की जमीनें अभी तक वापिस नहीं मिलीं। आज 10 साल का अर्सा हो गया वह बिचारे मारे मारे फिर रहे हैं। कुछ देर हुई हमारी गवर्नमेंट ने order भी कर दिया है कि इन लोगों को जमीनें दे दी जाएं। लेकिन मुझे अफसोस है कि हुक्म हो जाने के बाद भी उन को अभी तक जमीनें नहीं दी गईं। इस लिये मैं ज्ञानी जी से अर्ज करता हूं कि जो लोग पिछले 10 सालों से आबाद नहीं किये गये उन को उन की जमीनें दे कर आबाद करें और अपनी सरकार की शोभा बढ़ाएं (घंटी की आवाज़)। मैं जल्दी खतम करता हूं। आपने घंटी बजाई है। मैं ने आप की ताबेदारी करनी है। जब पांच साल तक आप की ताबेदारी करनी है तो आज ही क्यों न करें।

अध्यक्ष महोदय : अब आप ताबेदारी के मानों पर अमल करें। (The hon. Member should now act upon the meanings of the word 'ताबेदारी'।)

मौलवी अब्दुल गनी डार : बहुत अच्छा स्पीकर साहिब, मैं एक छोटी सी बात कर के बैठ जाऊंगा। गुड़गांवां के ज़िले के बारे में चीफ मिनिस्टर साहिब से आप की मार्फत बात करना चाहता हूं। मुझे एक शेअर याद आ गया जो मैं कहने पर मजबूर हूं —

तमन्नाओं में उलझाया गया हूं,

खिलौने दे के बहलाया गया हूं।

बजट में हमारे वज़ीर खजाना श्री मोहन लाल जो लिख देते हैं 23 लाख या 46 लाख रुपया गुड़गांवां को नहर का पानी देने के लिये खर्च किया जाएगा। मगर किताब में लिख देने से

[मौलवी अब्दुल गनी डार]

तो वहां के जमींदारों को फायदा नहीं पहुंचता। अगर आप ने वहां पर tunnel scheme चलानी है तो उस के लिये जमीन acquire की जाए और दिल्ली की सरकार को हमारी सरकार लिखे कि वहां पर मकानात तामीर न करवाए ताकि हमारी tunnel बनाने की scheme इस वजह से न रह जाए। उस जमीन को acquire करने के लिए Government notification कर दे या जो भी मुनासिब है करे और इस स्कीम को कामयाब बनाया जाए। स्पीकर साहिब, इतना कह कर अब मैं अपनी seat पर बैठता हूं क्योंकि आप यह न समझें कि मैं ने आप का हुक्म नहीं माना।

अध्यक्ष महोदय : मैं मैम्बर साहिबान से कुछ जरूरी बातें कहना चाहता हूं। पिछले जो दो दिन गुजरे हैं उन में सिर्फ 24 मैम्बर ही बोल सके हैं और अभी इस हाऊस में बोलने वालों की काफी तादाद है। डेढ़ घंटा गवर्नमेंट ने बहस का जवाब देने के लिये लेना है और सिर्फ दो या सवा दो घंटे बाकी रह जाते हैं। इस लिये speeches की time limit कम करनी पड़ेगी। बाकी जैसे practice चली आ रही है जिन members को गवर्नर के Address पर बोलने का मौका नहीं मिल सका उन्हें बजट की General discussion के समय accommodate करने की कोशिश करूंगा। आप यह ख्याल न करें कि इन तीन दिनों में जो कुछ होना था हो गया। मेरे पास काफी मैम्बरान आए हैं और वह बजिद हैं कि इसी दौरान में उन को मौका दिया जाए। लेकिन मेरे ख्याल में यह मुश्किल है। इस लिये जो साहिबान इस समय नहीं बोल सकेंगे उन को बजट की discussion में और फिर जब Demands for Grants आएंगी उस वक्त मौका देने की कोशिश करूंगा। इस ख्याल में आप साहिबान मत रहें कि आज ही सब ने time लेना है। मैं देखता हूं कि बहुत सी तादाद में मैम्बर उठते हैं और वक्त लेने की कोशिश करते हैं। उन सब को तसल्ली रखनी चाहिए मैं accommodate करने की कोशिश करूंगा।

(I wish to say something important to the hon. Members. During the last two days only twenty-eight members could get an opportunity to speak and still the number of members of this House, who wish to speak, is sufficiently large. One and a half hour will be taken by the Government for replying to the discussion. In this way only two or two and a quarter hours are left at our disposal and, therefore, the time limit for speeches will have to be curtailed. As has been the practice, I shall try to accommodate those members, who could not get an opportunity to speak on the Governor's Address, at the time of general discussion on the budget. The honourable members need not labour under the impression that everything that was to be said, had been said in these three days. Many hon. members have approached me and insist upon being given an opportunity to speak on the Governor's Address. But, I think, it is not possible to do so. I shall, therefore, endeavour to see that those members who failed to get time to speak now, are accommodated at the time of general discussion on the Budget and the Demands for grants. The hon. members should not think that they have to get time only today. I find that the members rise in large numbers and try to get time. They may rest assured that I shall try to accommodate all of them.)

श्री निहाल सिंह (महेंद्रगढ़) : जनाब स्पीकर साहिब, गवर्नर साहिब ने जो Address पेश किया है दोनों Houses के सामने, उस के लिये जो सरदार दरबारा सिंह ने resolution पेश किया है मैं उस की तारीफ करने के लिये खड़ा हुआ हूँ। पंजाब सरकार ने पिछले सालों में जो तरक्की की है उस का खुलासा इस Address में दिया गया है। पिछले कारनामों को जब हम देखते हैं तो हमारी हौसला अफजाई होती है और हमें आगे आने वाले वक्त में ठीक तरह काम करने के लिये हिम्मत मिलती है।

आगे का जो प्रोग्राम दिया गया है और जो बातें इस प्लान के बारे में इसमें कही गई हैं उन को भी जब हम देखते हैं तो हमें यह महसूस होता है कि पंजाब बहुत तेज़ रफ्तारी से आगे बढ़ रहा है और तरक्की की राह पर गमजून है।

अब मैं खुराक के मामले को लेता हूँ। इसमें हम ने नुमायां तरक्की की हैं पिछले साल जितनी पैदावार हमारे यहां बढ़ी है वह सारे हिन्दुस्तान के मुकाबला में हमारी आबादी और रकबे को देखते हुए काफी हौसला कुन है। हम ने पिछले साल तक 110 लाख टन गल्ला और 13 लाख गांठें रुई की सारे हिन्दुस्तान में ज्यादा पैदा की हैं जिस में कि हमारे इस पंजाब का हिस्सा 14 लाख टन गल्ले और दो लाख गांठ रुई का है। इन figures से पता लगता है कि पंजाब देश को कितना सामान मुहैया करता है। इसी तरह आगे के लिये जो agricultural research institutes खोले जा रहे हैं और seed testing laboratories खोली जा रही हैं इन में भी जरायत को काफी तरक्की मिलेगी और अनाज की पैदावार में काफी इजाफा होगा। Community Projects और N.E.S. Blocks का काम भी यहां पर बहुत अच्छा हुआ है। मुझे पैम्सू के बारे में ज्यादा इल्म है कि वहां इन services ने बहुत तरक्की के काम किये हैं। इस चीज का सबूत इस बात में भी मिलता है कि वहां के अच्छे काम को देख कर Central Government की तरफ से उस इलाके को वहां की आबादी और रकबे के लिहाज से ज्यादा blocks मिलते थे। मैं समझता हूँ कि अब भी उस के साथ ऐसा ही सलूक होगा।

मैं अब एक दो बातें पंचायतों के बारे में कहना चाहता हूँ। पंचायतें बहुत अच्छा काम कर रही हैं और इस बात में कोई इन्कार नहीं कर सकता। मगर मैं एक सुझाव देना चाहता हूँ जो शामिलान देह ऐक्ट पास हुआ है उस की रू से गांव की तमाम शामिलान देह पंचायतों के कब्जे में दे दी गई है। बहुत से गांव ऐसे हैं जहां कि बहुत सारी जमीन शामिलान देह है और वह इस ऐक्ट की रू से पंचायतों के कब्जे में आ गई है और जिस की वजह से जमींदारों को बहुत दिक्कत हो रही है। अब इस वक्त मौका है कि उस में तरमीम की जाए और उन लोगों की मदद की जाये ताकि वे उस जमीन के, जिस को वे बहुत मुद्त से काश्त करते आ रहे हैं, मालिक तमन्वर हो सकें।

स्पीकर साहिब, अब मैं चंद अलफाज पैम्सू की services के और जो उन की हालत है उस के बारे में अर्थ करना चाहता हूँ। जब पंजाब और पैम्सू का मर्जर हो रहा था तो उस वक्त हमारे लीडर कहते थे कि यह पंजाब और पैम्सू की शादी हो रही है। हमारे बुजुर्ग खान साहिब ने एक मीटिंग में फरमाया था कि यह जो एक डोली पैम्सू से उठ कर यहां आई है और मर्जर हुआ है यह एक शादी का मौका है। उन्होंने इस तरह की बातें कह कर बड़ी

[श्री निहाल सिंह]

खुशी का इजहार किया था। लेकिन उस शादी का जो नतीजा निकला उस का कुछ अजोब ही तजरुबा हमें हुआ है। उस के बाद general elections हुए और हमें और भी ज्यादा नज़दीक आने का मौका मिला है। हम ने भी समझा कि शादी तो पहले हो चुकी अब मुकलावा हुआ है (हंसी)। लेकिन जब दुलहन नज़दीक आई तो जो तजरुबा हुआ उस से हम ने महसूस किया कि यह दुलहन जिस की शादी हुई है एक बेवा का दर्जा रखती है (ज़ोर की हंसी)। मैं ने तो उसी वक्त सोचा था कि खान साहिब इस शादी का अगर ज़िक्र न करते तो अच्छा था। लेकिन मैं ने फिर सोचा कि छोटी उम्र वालों पर तो पाबन्दी है और नाबालगों को रोक सकते हैं मगर बूढ़े, उम्र रसीदा और सफ़ेद रीश आदमी पर कोई पाबन्दी शादी की नहीं है। अब मैं उन से अर्ज़ करता हूँ कि जिस दुलहन की ऐसी हालत है उस की मदद करने के लिये वह सामने आएँ। वहाँ की services..... (Interruptions).

एक आवाज़ : खान साहिब ही इस दुलहन को सुहाग दे सकते हैं (हंसी)।

श्री निहाल सिंह : वहाँ की services के साथ जो सलूक हो रहा है वह ठीक नहीं। हर जगह कहा जाता है कि पैप्सू नहीं रहा है और अब यह पैप्सू वाली बातें नहीं चलेंगी। ऐसा क्यों हो रहा है? इस का मतलब तो मैं यह समझता हूँ कि पंजाब और पैप्सू का जो मर्जर्ज हुआ है उस को यह मर्जर नहीं समझते हैं बल्कि adultration समझते हैं कि एक घटिया चीज़ बढ़िया चीज़ से मिली है। मगर वे लोग इस तरह सोचते हैं और अगर यही ढंग रहे तो हम एक दूसरे के नज़दीक नहीं आ सकेंगे। पंजाब और पैप्सू को मिला कर शादी करने के बाद इस सूबे को खुशहाल बनाने और खुशगवार फ़िज़ा पैदा करने का जो मकसद था वह पूरा नहीं होगा।

जहाँ हिंदी speaking areas और Punjabi-speaking areas का ज़िक्र आता है वहाँ मेरी अर्ज़ है कि अगर हम इस नुक्ता निगाह से इस चीज़ को देखेंगे और सोचेंगे कि यह Hindi region है, यह Punjabi region है, यह जालन्धर है, यह हरियाणा है और यह पैप्सू है तो हम आगे नहीं बढ़ सकेंगे। यह ठीक है कि हर एक को अपना २ हिस्सा मिलना चाहिए लेकिन इन चीज़ों को ले कर अलहदगो पैदा करने की कोशिश करना और तफ़र्क़ात पैदा करना ठीक नहीं है। हमारे सामने तो यही issue है और होना चाहिये कि undeveloped or under-developed areas जो हैं उन को कैसे आगे ले जाना है। उन की तरक्की की स्कीमें बनानी हैं। इस Address में कहा गया है कि 2½ करोड़ रुपया कांगड़ा ज़िला की development पर खर्च होगा। वहाँ industries खुलेंगी और कुल्लू के इलाके में free education होगी। मैं देखता हूँ कि जहाँ under-developed areas में लाहौल स्पिती और कांगड़ा का ज़िक्र आता है वहाँ महेन्द्र गढ़ का कहीं नाम नहीं है हालांकि मैं कहूंगा कि यह ज़िला इन ज़िलों की निस्बत बहुत पीछे है। मैं निवेदन करता हूँ कि इस ज़िला को भी इन में शामिल किया जाये और इसे भी वही facilities दी जाएं जो पंजाब के दूसरे इलाकों को बतौर under-developed areas के मिलती हैं और मिलनी

ਹੈਂ। यह facilities वहाँ के लिये इस ख्याल से भी दी जानी चाहिये कि न तो वहाँ आब-पाशी के ज़राए हैं, न वहाँ कोई industry है और न वहाँ कोई अच्छे means of communications हैं। इस लिये मेरी अज़ है कि सहेंद्र गढ़ ज़िला को backward area क़ारर दिया जाना चाहिए।

स्पीकर साहिब, मैं इस प्रस्ताव का जो सरदार दरबारा सिंह जी ने पेश किया है समर्थन करता हूँ और गवर्नर साहिब का धन्यवाद करता हूँ जो उन्होंने यहाँ अभिभाषण दिया है।

ਕਰਨਲ ਰਾਜਾ ਅਧੀਰਾਜ ਮਹੇਸ਼ਵੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਸੁਨਾਮ ਜਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ Address ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਸੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਜ਼ਰੂਰ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇਗਾ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਵਸੋਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਇਸ ਦਸੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਵੀ ਕਰ ਸਕਣਗੇ? ਮੈਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਸ ਦੂਜੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦੂਸਰੇ, ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਲੱਕ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਕਲੀਫ਼ ਪੇਸ਼ ਆਏਗੀ ਉਹ ਹੈ finances ਦੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਪੈਸਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਲੇਕਨ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਏਨੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ resources ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਵੀ ਇਸ ਦੂਜੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਬੇਹਤਰ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ schemes ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਬਨਿਸਬਤ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਪਲਾਨ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਤਕ ਦੂਜੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਲਹਾਲ delay ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਔਰ ਤੀਜੀ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਉਹ ਸਕੀਮਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਬੜੀਆਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਆਮਦਨ ਵਧ ਸਕੇ। ਜਿਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਅਸੀਂ ਪਲੈਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੀਏ। Second Five Year Plan ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਫੇਕੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਉਹੀ ਦੁਪਿਆ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਢਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ prohibition ਕਰੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਲੇਕਨ ਜਿਨੀ prohibition ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨੀਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਆਦਤ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਖਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਨੀਂ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕ ਸ਼ਰਾਬ ਕਢਦੇ ਹਨ ਔਰ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ prohibition ਕਰਨ ਤੇ ਦੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ educate ਕੀਤਾ ਜਾਏ

[ਕਰਨਲ ਰਾਜਾ ਅਧੀਰਾਜ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ]

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਰਤ prohibition ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਰ ਹੁਣ prohibition ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ loss ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਰੁਪਏ ਦੇ ਹੋਣ ਨਾਲ Second Five Year Plan ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਇਮਦਾਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਲਫ਼ ਕਾਫੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਜੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਦੇ employees ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ step-motherly treatment ਨਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਛੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਸਮਝਣ। ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾਜੇਵਾਲਾ ਨੇ water logging ਦੇ ਮੁਤਾਲਫ਼ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਲੇਕਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ area ਦੇ ਮੁਤਾਲਫ਼ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦੀਵੇ ਹੇਠ ਅਨੁਰੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ areas ਵਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਏਰੀਆ ਦੇ ਮੁਤਾਲਫ਼ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਏਰੀਆ ਦੇ ਮੁਤਾਲਫ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।

ਅਧਯਕਸ਼ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ : ਮੈਂ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗੀ ਕਿ ਕਹਿ ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਮੇਂ ਪਟਿਆਲਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। (I would request the hon. Member to use the term Patiala Division for Pepsu because in the official records the term "Patiala Division" is in vogue.)

ਕਰਨਲ ਰਾਜਾ ਅਧੀਰਾਜ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ : ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਜੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਟਿਆਲਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਬਠਿੰਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਿਚ ਜੋ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਫਾਇਦਾਮੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਤਾਲਫ਼ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵਰਤ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਝਟ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਅਸੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਭੇੜਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਝਟ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੁਟ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ

ਆਪ ਤੇ ਲੈ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਲ ਗੇਰਮਿੰਟ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਹਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਨਸਲੀਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਹੈ, ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਮਹਿਕਮੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਲਕ ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਸ ਵਕਤ ਕਹਿਣਾ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਲਕ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨਾਲ ਆਪਸ ਵਿਚ ਤਫਰਕਾਤ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੋ ਫੈਸਲੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਜੂਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਈਏ। (Hear, hear) ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਲੜਦੇ ਬਗ਼ੜਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੀ ਉਪਰ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇ broad view ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਨਾ ਕਿ ਐਸੇ narrow view ਨਾਲ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਕਦਮ ਅਗੇ ਨਾ ਲੈ ਜਾ ਸਕੀਏ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਜੀਸ਼ਨ ਦੇ point of view ਨੂੰ ਭੇੜੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਬਲਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਔਰ ਆਪਣੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

Sardar Bhupinder Singh Mann (Samana 'G') : Mr. Speaker, I rise to support the motion of thanks moved by Sardar Darbara Singh and seconded by Rao Gajraj Singh.

Sir, on a motion, like this and particularly on a day when we are entering our first phase of political life in Punjab, I find that certain friends here while discussing and criticising the Address and the Plan had gone into certain minute details. Certain other friends have said that such and such things are not mentioned in the Address. I feel, Sir, that such a demand is beyond the scope of the Address. Governor's Address is a statement of the Government's broad policies and no one should, therefore, expect that every minor detail about which complaints have been made by some hon. Members while discussing and criticising the Address, could be included by the Governor in his Address. If all these details are required to be included in the Address, I think, Sir, it would become a very voluminous document as also it will be beyond the scope of the Address. Sir, some of my friends who have participated in discussions on the Address have acted like a group of blind men who went about to see the elephant. Each one of them could not see the mighty structure of the elephant and began feeling what the elephant was like by touching his limbs. They came back to say what they felt about the elephant.

[Sardar Bhupinder Singh Mann]

Some referred to the long trunk and the other to the small eyes and yet another talked about its ears. None of them could comprehend and realise the mighty structure and magnitude of the size of the elephant. Same is the case here, Sir. A friend from Hoshiarpur and another friend from another district or constituency only insisted upon minor matters without realising the magnificent picture drawn out in the Address in respect of the whole State of the Punjab. The hon. Members who have discussed and criticised the Address have viewed it from their own personal angles. They have not examined the Address as a whole and in its entirety but have gone into minute details, which I have already said, is beyond the scope of the day and the Address. I must say with all emphasis at my command that when we discuss here, we discuss as representatives of the entire State and not as individuals. Judging from the broad policies and programme to be pursued during the next five years, I feel Sir, that new hope for better and balanced living has been given to us. I visualise from the Address that the spirit of those smiling steps is leading us to fuller and better life and the dream of the sage of Sewagram is coming out to be true in Punjab.

My friends here in this House who have spoken before me on the motion of thanks have made certain observations about the Regional Formula and the language issue. There has been two types of criticism on the Regional Formula—one from the territorial extremists from the Hindi region and the other from the communal extremists from the other side. In my opinion, Sir, they have definitely given wrong interpretations. I think, Sir, that the Regional Formula is essentially a solution of sobriety and I hope eventually the tinkering flames of such lamps that burn up communal hatred shall soon be extinguished and instead such lamps which show us the light of love and cordiality will be lit. No good Government can be a party to slogans of suppression of one community at the cost of the other. As we proceed with the Regional Formula and as and when the Formula develops, the fears of the territorial extremists of Hindi region and communal extremists from the Punjabi zone will come to naught and sanity will prevail. I am sure, Sir, that with the functioning of the Regional Formula the communal hatred let loose in both the regions will vanish and instead there will be perfect peace, harmony and tranquillity in both the regions of the State of Punjab.

One or two speakers here emphasised that the programme, as envisaged in the Address, is essentially an agrarian programme. Undoubtedly, it is a very good programme and the slogan which the Father of the Nation gave to us that we should go back to the village where real India lives to ameliorate the pitiable and miserable lot of the downtrodden village folk, is boldly followed in Punjab.

Lest our policy be considered lopsided a great emphasis has also been laid on industrialising the State. In the First Five-Year Plan, a sum of Rs. 90 lakhs was earmarked for industries whereas in the Second Five-Year Plan Rs. 9.09 crores almost ten times have been allocated for industries. Of this amount, Rs. 36.5 lakhs would be disbursed as loans, subsidies, etc., for the encouragement of small-scale and medium-scale industries. During the year 1957-58, Industrial Estates would be established at Ludhiana, Patiala and Batala besides establishing other factories. This will be a step in the right direction to augment the industries situated there. The village and khadi industries will receive further fillip during the year as schemes costing

Rs. 23 lakhs have been included in the programme. Machinery for textile mills will be imported and this will go a long way to improve the industry of the State. There are so many other industrial schemes envisaged in the Address and these all go to prove that we are steadily moving towards our objective of having a balanced economy in the State with cottage industries, medium and large-scale industries.

I wish to bring to the notice of the Government the lean finances of the State and the shortage of power to work the factories which are proposed to be completed by 1961. Our is a deficit State and the question is how to get money. I do not object to borrowing provided the borrowed money is not to be returned. The revision of the pay-scales of lower grade teachers and other low-paid employees of Government will essentially be a drain upon the poor finances of the State. To add to it there is going to be a free and compulsory education in the State for a certain age group. In order to implement the scheme of free and compulsory education, Government shall have to find extra finances. Extra power will also be needed to work the factories. I am afraid, we will not be able to carry on with the power which is available now. I, therefore, express the hope that Government will be in a position to find power and finances to implement the schemes envisaged in the Address.

Sir, one point more and I have done. It is about the building of bridges across the rivulets, 'chos' and small 'nadis' running in the State. The people residing in such riverine tracts experience a good deal of difficulty for want of bridges across the small 'chos' and 'nadis' because they cannot go from one place to another in the rainy season and life there becomes static. Sir, I have been going about in search of a bridge across the Ghaggar but in vain and so will be the case in Hoshiarpur where there are a number of rivulets and 'chos'. Sir, I have been going from door to door and from department to department in connection with building of bridges across the 'nadis' and 'chos' but to no effect. Once I went to the Irrigation and Power Minister and in spite of his smiles, he could not satisfy me. He told me that he could only build bridges across the irrigation channels. When I approached the P.W.D. Minister in this connection, he was very sympathetic but told me that he could build bridges across the roads only. I am, therefore, at a loss to understand as to whom to approach for the purpose and find exactly the civil head under which it could be done. There are no District Boards in the erstwhile PEPSU State, nor community Projects in my part of the country. The Irrigation Minister says that he can build bridges across the irrigation channels and the P.W.D. Minister says that he can build bridges across the roads. I have therefore, no alternative but to turn to the Leader of the Government, I mean the Chief Minister, who is known for his determination, optimism and is breaker of red tapism and who now is a Development Minister as well to find out some way to help the poor teeming millions of the riverine tracts of the State who have to face a lot of difficulty of even going from one place to another for a good part of the year. Thank you, Sir.

चौधरी बलबीर सिंह (होशियारपुर, जनरल) : स्पीकर साहिब, गरीबों ने रोज़े रखे
 10-00 a.m. | दिन बड़े हो गए। मैं बोलने लगा हूँ तो टाइम कम हो गया है।

अध्यक्ष महोदय : आप के तो रोज़े लम्बे हो जाते हैं (हंसी)। (The hon. Member's fasts tend to become rather lengthy.) (Laughter)

चौधरी बलबीर सिंह : मैं आज गवर्नर साहिब के एंड्रैस पर मुबारकबाद के रैजोल्यूशन पर बोलने लगा हूँ। हम मुबारकबाद किस बात पर दें? क्या इस लिये दें कि चंडीगढ़ की बनावट सरकार के सोशलिज्म की एक नंगी तस्वीर है? यहां पर अमीरों के बच्चे एक तरफ रहते हैं और गरीबों के दूसरी तरफ। बाहर से आने वाले आदमी को एक दम यह अहसास होता है कि यह कोठियां एक हजार रुपये तनखाह लेने वालों की हैं, यह पांच सौ वालों की, यह 250 रुपये वालों की और यह एक दो सौ वालों की हैं। इसी तरह चपड़ासियों के मकान अलग हैं। पहले शहरों में अमीरों और गरीबों के बच्चे इकट्ठे बैठते और खेलते थे। लेकिन यहां पर अब जब किसी गरीब का बच्चा या चपड़ासी का बच्चा किसी अमीर के बच्चे को देखेगा तो उसे कमतरी का एक दम ऐहसास होगा। यह Socialism का just the reverse है।

अध्यक्ष महोदय : ज़रा थोड़ा सा माइक को आगे कर लें या खुद पीछे हो जाएं। आवाज़ ज्यादा तेज़ हो रही है। (The hon. Member should push the mike a little away or he should himself get a little back. His voice is becoming too loud.)

चौधरी बलबीर सिंह : चंडीगढ़ में आकर पता लगता है कि गरीब और अमीर में कितना फर्क है। एक यह चीज़ हमारे सामने है और दूसरी तरफ एंड्रैस में सोशलिस्टिक पैटर्न का जिक्र है। मुझे एक शेअर याद आ गया है—

फ़र्द का ज़नूं नाम रख दिया ज़नूं का फ़र्द,
जो चाहे आप का कृश्मये हुसन साज़ करे।

अगर सोशलिज्म इस किस्म का आना है तो यह हमें नहीं चाहिये। ऐसे सोशलिज्म की हमें ज़रूरत नहीं जहां गरीब को अमीर के सामने बैठने भी न दिया जाए।

फिर सरकार ने पिछले कुछ सालों में कुछ ढाया है बनाया नहीं। पहले सब-रीजिस्ट्रार हटाए गए अब फिर बनाए जा रहे हैं। इसी तरह डिस्ट्रिक्ट बोर्ड पहले तोड़ दिये गये अब दोबारा बनने हैं। पता नहीं कब। “कौन जीता है तेरी जुल्फ के सर होने तक।”

मैं तो कहता हूँ कि चोफ़ मिनिस्टर साहिब सरकार के काम का अंदाज़ा इसी बात से लगा लें कि आज अब तक 33 मੈਂबर बोले हैं और मैं चौतीसवां बोल रहा हूँ। इन बोलने वालों में से 20 ruling पार्टी के थे और 14 Opposition के। अगर सिर्फ ruling पार्टी के 20 मੈਂबरों को सुना जाता तो उन का criticism भी ‘भैं भैं के मारने’ के बराबर था।

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਧਰੋਂ 20 ਮੈਂਬਰ ਬੋਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ 14, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ Opposition ਦੇ 34 ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ?

चौधरी बलबीर सिंह : मेरा कहने का मतलब यह था कि ruling party के मੈबरों ने भी सरकार की पालिसी पर इतनी सख्त नुकता चीनी की है कि अगर यह मान

भी लिया जाए कि Opposition वाले सिर्फ opposition के लिये नुकताचीनी करते हैं, तो उधर की नुकताचीनी ही सरकार के लिये vote of thanks नहीं बल्कि vote of condemnation है ।

आज क्या हम इस लिये गवर्नर साहिब को मुबारकवाद दें कि उन्होंने अपने एड्रेस में कहीं भी यह नहीं बताया कि अनाज की कीमतें बढ़ रही हैं। जब से सृष्टि बनी अनाज की इतनी कीमतें कभी नहीं हुई (हंसी) । Figures आप के पास मौजूद हैं। जब से सृष्टि बनी है अनाज की इतनी कीमतें कभी नहीं हुई। मैं चैलेंज करता हूं कि अगर कोई साबत कर दे कि इस से पहले कभी इतनी कीमतें हुई हैं तो मैं मान जाऊंगा (आवाजें) ।

अध्यक्ष महोदय : Order, please. क्या आप का सृष्टि से मतलब उस समय से है जब से आजादी आई है ? (Order please. Does the hon. Member mean advent of independence by the phrase 'creation of the world?')

चौधरी बलबीर सिंह : सृष्टि का मतलब आजादी के बाद नहीं बल्कि जब से यह सृष्टि बनी है। मैं उस वक्त की भी बात करता हूं जब बंगाल में कहत पड़ा था। उस वक्त भी पंजाब में अनाज की कीमतें 10 रुपये फ्री मन थीं। लेकिन आज पंजाब में अनाज की कीमतें highest pitch पर पहुंच गई हैं। और फिर लोगों की खरीद शक्ति कम हो गई है। सरकार ने सोशलिस्टिक पैटर्न लाने के बारे में एलान किया है। लेकिन एड्रेस में यह कहीं जिक्र नहीं आया कि पटवारियों, क्लर्कों, चपड़ासियों आदि की तनखाहें बढ़ाई जाएंगी। चीफ मिनिस्टर साहिब ने कहा है कि मैट्रिक तक education free कर देंगे। जिला होशियारपुर में कुछ प्राइमरी स्कूलों के टीचरों को तो जनवरी से आज तक तनखाहें नहीं मिली हैं और कुछ चपड़ासियों को 1955 से तनखाहें नहीं मिली हैं। फिर भी यह कहते हैं कि free education देंगे, ओए। मुझे एक बात याद आ गई—एक लड़के ने अपने बाप को कहा कि कहर अच्छी है या दोहर। बाप ने कहा ओ काका ! दोहर। तब लड़के ने कहा कि पहले दोहर ही पा लें।

Sardar Bhupinder Singh Mann : On a point of order, Sir. The hon. Speaker has uttered the word 'oay' (ਓਏ). May I know whether the word 'oay' (ਓਏ) is parliamentary for this House ?

Mr. Speaker : You mean the hon. Member and not the hon. Speaker ?

Sardar Bhupinder Singh : Yes Sir, the hon. Member who was making the speech.

चौधरी बलबीर सिंह : मेरा ख्याल है सरदार साहिब को आज point of order raise करने का चाओ आ गया है। वह ओए का लफ्ज बच्चे को कहा गया था। यह ठेठ पंजाबी की बातें शायद मेरे दोस्त को समझ नहीं आतीं क्योंकि वे अंग्रेजी माहौल में पले हैं (हंसी) ।

[चौधरी बलबीर सिंह]

श्रीमान् जी, मैं डिस्ट्रिक्ट बोर्डज के टीचरज के बारे में अर्ज कर रहा था। अभी तक उन को तनखाहें नहीं मिलीं।

जहां तक ऐजुकेशन डिपार्टमेंट का सम्बन्ध है उस में भी बहुत सी बेतरतीबियां हैं। आठवीं क्लास के लिये दो किस्म के इम्तहान लिये जाते हैं। हाई स्कूलों में स्कूल वाले आठवीं का इम्तहान लेते हैं और मिडल स्कूलों में आठवीं का इम्तहान डिपार्टमेंट लेता है। इसी-तरह B.T. टीचरज के लिये दो ग्रेड हैं; एक 90 रुपये वाला और दूसरा 110 रुपये वाला है। क्या इन चीजों के लिये हम मुबारकबाद दें? आज सारे मुल्क की हालत खराब है। व्यापारी रो रहा है। उस पर टैक्सों का बोझ बढ़ गया है। हम देखते हैं कि ruling party में आज कुछ friction होती है तो एक दम दिल्ली जाने का सिलसिला शुरू हो जाता है। पंजाब के व्यापारी को मजमूई तौर पर अब चोट लगी है लेकिन उस के बारे में इन्होंने एक बार भी कोशिश नहीं की। दिल्ली को Inter-State Sales Tax से exemption मिल गई है। इस का नतीजा यह है कि पंजाब की जितनी trade है वह दिल्ली में चली जाएगी। अमृतसर के ट्रेडरज ने एक दिन की token strike की। मगर किसी मिनिस्टर साहिब ने यह जरूरत महसूस नहीं की कि वह दिल्ली में जा कर हिंद सरकार को बताएं कि Inter-State Tax की वजह से पंजाब की trade खत्म हो गई है।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੁਝ ਨੇ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਬੜਾ ਰੁਪਿਆ ਕਮਾਇਆ ਹੈ।

Mr. Speaker : No interruptions, please.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ black marketers ਜਿਹੜੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ 118 ਮੈਂਬਰ ਆਏ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ black marketers ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ 34 ਮੈਂਬਰ ਆਏ ਐਰ ਜਿਹੜਾ ਈਮਾਨਦਾਰ ਤਬਕਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ protect ਕਰਨਾ ਸੀ।

Mr. Speaker : No aspersions please.

आप यह लफ्ज वापस ले लें। (The hon. Member should withdraw these words.)

चौधरी बलबीर सिंह : उन्होंने black marketers कहा है। उन को चाहिये कि class की class को condemn न करें। कोई काली भेड़ भी होती है। Class की class को condemn करना यह मुनासिब बात नहीं। इस असम्बली में, विधान सभा में आकर सारो की सारी class को condemn करना दुस्त नहीं। Black sheep हर जगह होती है। इस लिये सब को condemn नहीं करना चाहिये।

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਆਪ ਦੋਨੋਂ ਕੋ ਏਸੀ ਬਾਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਹੁਨੀ ਚਾਹਿਓਂ । ਆਪ ਕੋ ਇਸ ਬਾਤ ਪਰ ਜ਼ਗੜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ । (Both the hon. Members should not say such things and refrain from quarreling on this account.)

ਚੌਥਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਆ ਥਾ ।

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਆਪ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇਨੇ ਮੇਂ ਹੀ ਅਪਨਾ time ਖਤਮ ਕਰ ਲਿਆ । (The hon. Member has finished his time in answering such things.)

ਚੌਥਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੁਝ interrupt ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਸ ਕਾ ਜਵਾਬ ਦੂਂਗਾ ਐਰਿ ਉਸਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇ ਸੁਝੇ ਜ਼ਯਾਦਾ ਕਰਤ ਦੇਂਗੇ ।

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਏਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ । (It will not be so.)

ਚੌਥਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ Industries Department ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਏ। ਉਸ ਲਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੁਬਾਰਿਕ ਹੈ।

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਤੋ ਆਪ ਕੀ ਸਪੀਚ ਕਾ ਆਧਾ ਹਿਸ਼ਸਾ ਪੰਜਾਬੀ ਮੇਂ ਹੋਗਾ ਐਰਿ ਆਧਾ ਹਿੰਦੀ ਮੇਂ । (Half of the portion of the hon. Member's speech will be in Punjabi and half in Hindi.)

ਚੌਥਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਦੋਹਵਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ Address ਵਿਚ ਦੋ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਦੋਹਵਾਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਖਤਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ।

ਪਿਛਲੇ ਪਲਾਨ ਵਿਚ industries ਲਈ ਇਕ ਲੱਖ 18 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, 28 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਬਚ ਰਿਹਾ ਜੋ ਪੁਛਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ funds ਨਹੀਂ; funds ਵਧਾਏ ਜਾਣ। 28 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ department ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਉਹ ਖਰਚਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੈ। ਜੇ department 28 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਕੀ ਉਹ department efficient ਹੈ ?

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ department ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ consolidation ਨੂੰ ਲੈ ਲਓ । ਜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਅਰਾਜ਼ੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ.... (interruptions) ।

Mr. Speaker : No. interruption, please.

ਚੌਥਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੇਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਤੁਅੱਲੁਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ । ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਏਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਥੇ consolidation ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ

[ਚੋਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਜਾਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ consolidation ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਤਾਪ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। Consolidation ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਇਕ ਚੌਰਸ ਖੇਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ 11 ਸ਼ਿਰੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਜੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ 20 ਘੁਮਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁਮਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਫਿਰਨੀ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁਮਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਏਸ ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਦਾ ਸਹੀ ਨਕਸ਼ਾ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ C.O. ਰੋਲ, ਫੇਰ S.O. ਰੋਲ ਅਤੇ ਏਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਲੋਕ ਵਿਲਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ, Revenue Minister ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੋਠੀ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵੱਕਰ ਕਟਦੇ ਫ਼ਿਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ ਨੇ। ਮੇਰਾ ਭੀ view ਇਹ ਸੀ ਕਿ consolidation ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਚਿਰ ਤੱਕ Compulsory ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ Inspectors Co-operative Societies ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ, ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਚਲਦੀ ਸੀ, ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਛ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਏਸ ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਟੁੱਟ ਜਾਏਗੀ। ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਇਹਸਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਖਤ ਕਰੇ। ਜਦੋਂ ਦਸਤਖਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੀ Scheme ਪਟਵਾਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਚੰਗੇ ਖੇਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੇਤਰਤੀਬੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕੀ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦੇਵਾਂ। ਏਸ Address ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ corruption ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ corruption ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ corruption ਵੱਧ ਹੈ। ਇਕ hon. Member ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਸਟੂਡੈਂਟ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਬਣਿਆ ਕਿੱਦਾਂ। ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖਰਾਬੀ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖਰਾਬੀ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਾਜ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਫੇਰ ਤਾਂ ਲੋਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠੋ ਰਾਜ ਬੜਾ ਸੁਹਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਖਰਾਬੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜੇ ਪਰਜਾ ਠੀਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਾਜ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਕੱਲ ਰਾੜੇਵਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰਾਜੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਦੇ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਇਮਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਫ਼ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਪਾਰਸਾ ਹੋ। ਏਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਾਰਸਾ ਹੋ, ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਾਰਸਾ ਹੋ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ।

(ਟੱਲੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼)

ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਹੋਰ ਵੀ capacity ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਲੈਣ ਦਿਉ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : Capacity ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ।
(I know the hon. Member possesses lot of capacity.)
(laughter)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ; ਜਨਾਬ ਤਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਰਹੇ ਨੇ । ਬਾਕੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਅਜੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਅਸਲੀ ਮਸਲੇ ਨੇ ਉਹ ਮੈਂ touch ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਉਹ ਅਗਲੀ ਦਫਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਬੜੇ ਮੌਕੇ ਨੇ । (That can be done next time. There will be many occasions.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ 10 ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਮਿਲੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਵੀਹ ਵੀਹ ਮਿੰਟ ਲਏ ਨੇ ਕੱਲ ਰਾੜੇਵਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵੱਧ time ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ । ਮੈਨੂੰ 5 ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : 5 ਮਿੰਟ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਲਾ ਲਉ ਤੇ ਖਤਮ ਕਰੋ । (Not five minutes. He may have two or three minutes more and wind up.)

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਟਾਈਮ ਦਿਓ ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 20,25 ਮਿੰਟ ਲੈ ਲਏ ਨੇ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਤਗੜਾ ਹੈ । (He is a strong Member.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਅਸੀਂ Corruption ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫੜਦੇ, ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਏਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਨਹੀਂ ਫੜਦੇ ਇਹ corruption ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਦਰਖਾਸਤ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਪਟਵਾਰੀ ਦੇ ਬਸਣੇ ਵਿਚ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਸੀਲਦਾਰ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ; ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਅਵਸਰ ਮਾਲ ਕੋਲ ਜਾਏਗੀ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪਾਸ ਜਾਏਗੀ । ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਉਥੇ ਦਰਖਾਸਤ ਲੈ ਕੇ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਏਗਾ Revenue Assistant for report ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ Tehsildar for report ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਤੇ Patwari for report ਲਿਖਿਆ ਜਾਏਗਾ । ਪਟਵਾਰੀ ਤੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਰਿਪੋਰਟ ਉਪਰ ਨੂੰ ਜਾਏਗੀ । ਪਟਵਾਰੀ ਲਿਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਿਸਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਮੁਦਈ ਦੱਸੇ ਕਿ ਮਿਸਲ ਫਲਾਣੀ ਥਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਲਭਦੀ ਹੈ ।

[ਚੋਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਨ ਤੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਉਹ ਮਿਸਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੀ ਮਦਦ ਹੈ ? ਏਸ corruption ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ programme ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਕਿਤਨਾ ਅਰਸਾ ਲਾਉਣਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਮਿਸਲਾਂ ਪਟਵਾਰੀ ਕੋਲੋਂ, ਗਿਰਦਾਵਰ ਕੋਲੋਂ, ਤਸੀਲਦਾਰ ਕੋਲੋਂ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਬਸਤੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ । ਏਸ ਢੰਗ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਰਸੀਦ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਜੇ ਉਹ ਦਰਖਾਸਤ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ । ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਏਸ corruption ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾਵਾਰ ਬੜ੍ਹ ਗਈ ਹੈ । ਕਾਫੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਰੱਖਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਬੜ੍ਹੀ, produce ਬੜ੍ਹੀ, ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਮਤਾਂ ਵੀ ਬੜ੍ਹ ਗਈਆਂ, ਖਰੀਦ ਸ਼ਕਤੀ ਘਟ ਗਈ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ।

ਮੈਂ regional ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲਾਈਨ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਏਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਏਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਨੇ । ਮੈਂ ਏਨਾ ਹੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਕੁਛ ਜ਼ਹਿਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਡਰ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਏ । ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਾਲਾ ਜਿਹੜਾ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ । ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਏਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸਹੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਕਾ ਹਾਂ । Regional ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਐਰ ਇਹ ਖਤਮ ਏਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ P. S. P. ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ । Decentralisation of power ਇਸ ਦਾ basic idea ਹੈ । ਤਾਕਤ ਦੇ ਬਟਵਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਹਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਤਦੇ ਹੀ ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਇਹ ਜੋ regional ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ Regional Formula ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ communal ਰੰਗ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਛਾਇਦਾ ਨਹੀਂ । ਸਾਰਾ purpose ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਇਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਸ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਨਿਰੀ ਪੂਰੀ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ । ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ Trade ਦੇ ਉਪਰ Inspectors ਬਹੁਤ ਬੜ੍ਹੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਹਾਵੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਤਕੜੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਅਤੇ ਖਿਉ ਤਕੜੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹਦਾ, ਅਜ ਉਸ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ adulteration ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਬੜ੍ਹੀ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ।

श्री इन्द्र सिंह : On a point of order, Sir. इस हाऊस की यह convention और tradition है कि जिन मैम्बरान ने Governor के Address के बारे में amendments दी हों उन को बोलने का पहले मौका दिया जाता है। लेकिन मैं देख रहा हूँ कि बहुत से ऐसे मैम्बरान जिन्होंने amendments पेश की थीं तीन दिन से लगातार इन्तज़ार कर रहे हैं उन को बोलने का मौका नहीं दिया गया। इस के उल्टे उन मैम्बरान को बोलने का मौका दिया जा रहा है जो कि least interested हैं। वह सिर्फ इस लिये बोल रहे हैं क्यों कि उन्होंने Opposition वालों के criticism का जवाब देना होता है न कि कोई constructive suggestion पेश करनी होती है। इस लिये मेरी प्रार्थना है कि इस हाऊस की convention को, tradition को कायम रखा जाए और जिन मैम्बरान ने amendments पेश की हैं उन को बोलने का पहले मौका दिया जाए।

अध्यक्ष महोदय : बहुत अच्छा जी। (All right.)

माल मंतरी (गिआनी करतार सिंह) : सपीकर साहिब, इस हाऊस ਵਿਚ ਦੋ, ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੋਂ ਗਵਰਨਰ ਸਹਿਬ ਦੇ Address ਉਪਰ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੜੇ ਗ਼ੌਰ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਗਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਪੁੱਛੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ Land Reforms (ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ) ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੀ ਪਾਲਿਸੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੀ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਐਕਟ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਐਕਟ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵਡਿਆਈ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵੀ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਗ਼ੌਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਐਕਟ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਲਈ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਟੈਨੈਂਟਸ ਦੀ security ਦੇ ਮੁਤਅਲੱਕ ਜਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਇਸ ਗਲ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਿਹੀ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਰਕਾਰ ਰਾਏ ਬਣਾ ਲਵੇਗੀ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰਾ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਹਾਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਵਕਤ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਤਾਅਲੁਕ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਥੋਂ ਤਕ ਉਹ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗੇ ਵੀ ਕਰੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਰੇਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਹਲ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਾ ਝਿਜਕ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦੀ ਹਾਮੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਹਿਮਾਇਤ ਉਥੋਂ ਤਕ ਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਹਾਲੇ ਦੇ ਮੁਤਅਲਕ ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੇਪਸੂ ਦੇ ਹਾਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਪੂਰਥਲਾ ਅਤੇ ਇਕ ਅੱਧ ਹੋਰ ਥਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ ਅਠ ਰਿਆਸਤਾਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਠਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹਾਲੇ ਦਾ ਅਲਗ ਅਲਗ ਰੇਟ ਸੀ। ਉਸ ਹਾਲੇ ਨੂੰ ਇਕ ਸਤਹ ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਵਕਤ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾ ਇਕ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹਾਲੇ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਪੇਪਸੂ ਦੇ ਅੰਦਰ Land Revenue Act ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਅਜੇ ਤਕ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਕੇ ਹਾਲੇ ਵਿਚ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਬੰਦੋਬਸਤ ਦੇ ਰਾਹੀਂ Land Record ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਾਲੇ ਦੇ ਰੇਟ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਲਗ ਅਲਗ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੋਇਆਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ ਉਸ ਬੰਦੋਬਸਤ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰੋਕਣ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ consolidation (ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ) ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਵੇਲੇ ਮਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਕੰਮ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਦਾ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਬੰਦੋਬਸਤ ਦਾ ਕੰਮ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਾਲੇ ਦੇ ਕਨੂੰਨ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਦੋ ਕਾਇਮੇ ਦਰਜ ਹਨ। ਇਕ ਆਮ ਬੰਦੋਬਸਤ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ special ਬੰਦੋਬਸਤ। ਦੋਹਾਂ ਬੰਦੋਬਸਤਾਂ ਵਿਚ ਦਿਕੱਤ ਹੈ। ਮਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਦਾ ਕੰਮ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਦਾ ਜੋ ਵਾਧਾ ਆਇਆ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਅਲਕ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾ ਤਾਂ ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ cess ਹਨ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਫਰਕ 3,4 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਰੱਲ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਕਿ ਪੇਪਸੂ ਦਾ ਹਾਲਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਤਹ ਉਪਰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ cess ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਤਹ ਉਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਏ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਅਸੀਂ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਾਂ (cheers)। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਲਦੀ ਹੀ Special Officers ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਿਹੜੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਅੰਕੜੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਹਾਲੇ ਦੇ ਵਾਧੇ ਆਏ ਅਤੇ ਬਾਕੀ cesses ਦੇ ਵਾਧੇ ਆਏ ਦੀ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਨਾ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਬਲਕਿ ਜਲਦੀ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ District Boards ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਪਸੂ ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ

district boards ਬਣਾਏ ਜਾਣ । ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਹਲਕੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹਿਦਾਇਤ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ District Boards ਦੇ ਹਲਕੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਹਾਲਾ ਹੁਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਉਪਰ District Boards ਦੇ ਰੇਟਸ ਨਾਲ local rate ਲਗ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਬੋਝ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ local rates ਹਾਲੇ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਹਨ । ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ ਗ਼ੱਲੇ ਦੇ ਨਾਲ local rates ਲਗਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪੇਪਸੂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ । Special officers ਜਿਹੜੇ ਅਸੀਂ ਲਗਾਉਣੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਲੋਕਲ ਰੇਟਸ ਦਾ ਹੋਰ ਬੋਝ ਪੇਪਸੂ ਵਾਲਿਆਂ ਉਪਰ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਹਾਲੇ ਦੀ ਰਕਮ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ adjust ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਪੇਪਸੂ ਦੇ District Boards ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ Local Rates ਦਾ ਉਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ District Board ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹਾਲੇ ਵਿਚੋਂ ਕਟ ਕੇ ਹਾਲੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨੂੰ adjust ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । (cheers) । ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ District Boards ਵੀ ਚਾਲੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਉਪਰ ਲੋਕਲ ਰੇਟ ਦਾ ਨਵਾਂ ਬੋਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲਵੇਗੀ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਅਮਲ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਇਹ ਇਕ ਵੇਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਐਨਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਪੇਪਸੂ ਦੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਬਣਨਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਡੀਕਿਆ ਜਾਵੇ ਬਲਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ exist ਕਰਦੇ ਹਨ ਵੇਸੇ ਹੀ ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਜਿਸਟਰ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਮਲਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਜਦ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਚਾਲੂ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਹ ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣ । ਤਾਂ ਇਹ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਟੀਚਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਉਸ ਵਿਚ ਰੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕੰਮ ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਸਪੁਰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜਿੰਨੀ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਤਨਾ ਕੰਮ ਮੈਂ ਇਹ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਦਾ ਬਰਾਉਣ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੀਕਰ ਘਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੂਰਤ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰਵੇਗੀ । (cheers) ।

[ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਲ੍ਹ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਈ Finance Corporation ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਰੀਹੋਬੀਲੀਟੇਸ਼ਨ ਲਈ ਵੀ Corporation ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ Agriculture ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ Finance Corporation ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਹੋਈ। Corporation ਦੀ ਗਲ ਜੁਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਅਜੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਇਕ ਗਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ Co-operative Land Mortgage Bank ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਲਿਆਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਵਿਚ 32 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਡਰੇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਦੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਲਗ ਭਗ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਉਸ ਬੈਂਕ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ improvement ਕਰਨ ਅਤੇ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਰਥਕ ਪੇਂਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਰਾਇਤ ਪੇਸ਼ਾ—ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ—ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮਦਦ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇਗਾ। (cheers)।

ਐਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮਿੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਕਾਂਗਰਸ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ, ਇਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਝਗੜੇ ਵਾਲੇ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਤਦ ਹੀ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਸਮਝੋਤਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ, ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠ ਨਾ ਸਕਣ, ਆਪੋ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਲੋਕੀਂ ਆਪਣੀਆਂ efforts ਵਿਚ fail ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ duty ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਚ ਪਵੇ, ਫੈਸਲਾ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਉਦਮ ਕਰੇ, ਫੈਸਲਾ ਕਰਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਾ ਰਵੇ। ਚੁਨਾਚਿ ਇਸੇ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਫ਼ਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਝਗੜਾ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਾਲ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਹ ਝਗੜਾ ਤਾਂ ਇਥੇ ਇਕ ਮੁੱਦਤ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਸੱਜਣ ਅਜ All Parties Conference ਦੀ offer ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਥੇ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ, ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ, ਬੜੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹੀ ਲੋਕ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਚਲਾਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇੱਕਝਾ ਪਹਿਲੇ ਸਨ, ਉਸੇ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ

ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਹ ਵਤੀਰਾ ਬਦਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਈਓ! ਇਸ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਤਨੀ ਖਲਕਤ ਹੈ... (ਭਾਈਓ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਉਤੇ ਹਾਸਾ)।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਭੁਲ ਗਨੀ ਭਾਰ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਧਾ ਮਾਝਯੋ ਕਾ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਿਆ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ?

ਅਧਯਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : इलैकशनों के बाद जो आए हैं, इस लिये गलती से इस्तेमाल हो गया होगा। (He has come here after the elections, it might have been used by mistake.)

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮੌਜੂਦਾ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਜ਼ਿੰਨੇ ਹਿਮਾਇਤੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਕੋਈ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਅਜਿਹਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਣ ਜਿਸਦੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿਮਾਇਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਧੀ ਵੀ ਹਿਮਾਇਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਈਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਹੀ ਆਪ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਤਾਂ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤੀ ਸੀ ਹੀ। ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 118 ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਚੁਣ ਕੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਿਹੜੇ ਸੱਜਣ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਜੇ ਵੋਟਾਂ ਕਰਾ ਲਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਭਾਰੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਕਲੇਗੀ। (cheers)। ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ, ਉਂਗਲੀਆਂ ਤੇ ਗਿਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨਗੇ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਹੀਂ majority ਨੂੰ minority ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦਾ ਉਪਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜਿਹੜੀ political majority ਹੈ ਉਹ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਸੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਖੁਰਦਬੀਨ ਵਿਚੋਂ ਵੇਖੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੀ minority ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ, ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਲਈ, ਇਥੇ ਸੁਲਾਹ ਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਲਈ, ਕਠਿਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਸ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਅਮਨ ਅਤੇ ਸੁਲਾਹ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਿਲ ਕੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਉੱਦਮ ਕਰਨ।

ਬੀਬੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਪਰ ਬਹੁਤ ਕਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਧਰੁ ਤੋਂ ਉਸ ਵਕਤ ਬਾਨੇਂ ਹੋਂਗੀ ਜਬ ਇਸ ਪਰ ਬਹੁਤ ਹੋਂਗੀ। ਧਰੁ ਅਚਲਾ ਹੈ ਧਾ ਨਹੀਂ, ਧਰੁ ਤੋਂ ਹੋ ਚੁਕਾ। ਜਬ ਕਲ ਜਨ ਸੰਥ ਵਾਲੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਥੇ ਤੋਂ ਉਸ ਵਕਤ ਮੀ ਧਰੁ ਸਵਾਲ ਉਠਾਧਾ ਗਧਾ ਥਾ ਕਿ ਚੁੱਕੀ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਕਾ ਸਵਾਲ ਜ਼ੋਰੇ ਬਹੁਤ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਇਸ ਲਿਧੇ ਧਰੁ ਇਸ ਕੋ discuss ਕਰਨੇ ਸੇਂ competent

[ਚੀਥਰੀ ਕਲਕੀਰ ਸਿੰਘ]

ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਤੋ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਕਧੋਂ ਇਸ ਕੀ ਭਜਾਤ ਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ? ਇਸ ਕੇ ਅਲਾਕਾ ਕਧਾ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕੇ ਲਿਧੇ ਟਾਇਸ ਲਿਮਿਟ ਕੀ ਹੈ ਨਹੀਂ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਬਾਰੇ ਚੋਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ 154 ਮੈਂਬਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਰਿਆਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰਾ ਟਾਈਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਭੁੱਕਿ ਅਗੇ ਲੇਜਿਸਲੇਚਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਏ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਾਬਲੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਜਦ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਉਪਰ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ decentralisation of power ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਓ, ਮਿਉਂਸਿਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਓ ਤਾਂ ਜੋ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਹਿਸ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਬਦੀਆਂ ਨਹੀਂ।

ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਆਪ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਇਕ ਗੱਲ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਸੱਜਣ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੇ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਫੇਲ੍ਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਜਾਂ ਇਹ ਟੁਟ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਮੁੜ ਕੇ ਉਠ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਥੇ ਇਸ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਬਣਨ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਅਮਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਟੁਟ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਥੋਂ ਦਾ ਅਮਨ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮੁੜ ਕੇ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਠੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਮਨ ਹੈ ਉਹ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੋਈ agitation ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਮੁੜ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੂਬੇ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਓ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

अधक्ष संहोदय : Amendments इस कदर ज्यादा हैं कि अगर इन के नोटिस देने वालों को बोलने दिया जाए तो दूसरा कोई बोल ही नहीं सकेगा। इस लिये मैं इन की तरफ कोई खास तबज़ूह नहीं दे रहा। (The number of amendments is so large and if all the members giving notices of these amendments are allowed to speak then no other member would be able to get time to speak. I am, therefore, not paying much attention to this aspect.)

ਕਵਰਾਨੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ (ਜੈਤੋ) : ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਪਰਗਟ ਭਈ ਸਭਨੀ ਥਾਈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਗਲਾਂ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਹੁਣੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਤਕਰੀਰ ਕਰਕੇ ਹਟੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਪ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿ ਸੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੋ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਦਿਲੀ ਸ਼ੋਕ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਕਦੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਗਰੀਬ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਤਾਂ ਕਨਿਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਸਮਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਗਰੀਬਾਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁਕਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ self respect ਔਰ due respect ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਉਹ ਜਾਤੀ ਕਦੇ ਵੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਥੇ ਇਹ ਬੜਾ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਯਾ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਥੇ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਘਰ, ਮੁਲਕ ਜਾਂ ਕਿਹੜੀ ਜਾਤੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਵੇਗੀ ਨਹੀਂ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗ਼ੋਰੇ ਖੋਜ਼ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੜਾ serious ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਬੜੇ ਗ਼ੋਰ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਬੇਗੁਨਾਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਵਜ਼੍ਹਾ ਦੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਜਾੜਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮਨਿਸਟਰ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਣ। (*Voices from the Opposition Benches—Shame, shame*) ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਰਾਮ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਰਾਮ ਰਾਜ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਨਾਉਂ

[ਕੰਵਰਾਨੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ]

ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਥੇ ਅਸਲ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਮ ਰਾਜ ਬਣੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਥੇ ਰਾਮ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਲਗਾ। ਮੈਂ ਦਸਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣੇ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ elections ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੀ ਬੀਬੀ ਨੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ election ਲੜੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਜਿਹੜੇ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਮ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੱਥ ਸੀ।
(Voices from the Opposition Benches—Shame, shame.)

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸ਼ਹੀਦਯ : ਆਪ ਜ਼ਰਾ ਸੁਨਿਯੋ, ਕਹਨ ਜੀ ਜੋ ਕਹੁਰੀ ਹੈ ਤੁਹੂੰ ਕਹਨੇ ਦੇਂ।

(Please do not interrupt. Let the Lady Member proceed further.)

ਕੰਵਰਾਨੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ, ਵਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਬਰਖਾਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸੂਬੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਆਸਾਰ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਲੈਣ ਲਈ ਡੂਮਸ ਡੇ (Dooms day) ਤੱਕ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨੀ ਪਏਗੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਹ ਉਥੋਂ ਦੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਨਹੀਂ ਚੁਕ ਲੈਂਦੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਨਮਾਨ ਦਾ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਵਧੇਰਾ ਉਚਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਰਆਇਆ ਹੈ ਕਿ :

ਸੋ ਕਿਉਂ ਮੰਦਾ ਆਖੀਏ ਜਿਤ ਜੰਮੇ ਰਾਜਾਨ।

ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੀ ਹੋਈ ਮੈਂ ਪੁਛਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਵੀਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਂ ਭੈਣ ਨਹੀਂ? ਮੈਨੂੰ ਦਿਲੀ ਸ਼ੌਕ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਊਆਂ ਲਈ ਕੋਈ Cow sheds ਵਗੇਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗਊ ਸਾਨੂੰ good milk supply ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅਸੀਂ ਦੁੱਧ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਿਹਤ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀ ਕੇ ਯੋਧੇ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਰੋਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਇਹ duty ਹੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ old age ਵਿਚ ਵੀ ਰਖਿਆ ਕਰੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ old age ਹਰ ਇਕ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਧਰਮ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਈਏ। ਇਹ ਰਾਮ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਸ

ਲਈ ਮੈਂ ਆਪ ਅਗੇ ਅਪੀਲ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗਊਆਂ ਲਈ cow shed ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦੇਵੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੇਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਜਾੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਗੋਰਮੇਂਟ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ British ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਰਾਜ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਉਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸੁਖ ਮਿਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦੇਂਦੀ ਸੀ। Princes ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ royal family ਦੀ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਫਟ Agent general ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਦਰੋਹੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿਖ ਵਿਦਰੋਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਵਿਦਰੋਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਖ ਕਹਿਲਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨਤਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਜਾਤੀ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਲੀਦਾਨ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਸਦਾ ਗਊ ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨਾ ਸਾਡਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਰਲ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਊਆਂ ਵਾਸਤੇ ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਬਣਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਲਗੀਧਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਵਾਰ ਦਿਤੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਫਿਰ ਅਜ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੰਗਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ Minister ਜਾਕੇ ਕਿਸੇ ਆਜ਼ਾਦ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਉਸ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਪੋਰਟ ਲਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ? ਕੀ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੈ? ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਕਿਸੇ ਦੀ support ਲਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ? ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰੇ ਪਾਏ ਜਾਣ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋੜੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ। ਇਕ ਸੜਕ ਤੇ 250 ਜਾਂ 300 ਆਦਮੀ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਸ ਦੀ ਗੱਡੀ ਜਿਸ ਤੇ ਛੱਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਸ ਤੇ ਡਲੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੇ ਉਸ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕਈ ਗੱਡੀਆਂ ਘੇਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੇਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੜੇ ਗਏ ਹਨ।

अध्यक्ष महोदय : Order please. आप बैठिए। यह जो elections के मामले हैं जब तक petitions की मियाद गुज़र न जाए, बहस में नहीं लाने चाहिए। जो बातें *subjudice* होती हैं, या अदालत में लाने वाली होती हैं, उन का यहां जिक्र नहीं किया जाता। (Order please. The hon. lady Member may resume her seat. The matters relating to elections should not be discussed here till the time-limit for filing the petitions is over. The matters which are *subjudice* or are to be brought before a court of law, are not mentioned in the House.)

ਕੰਵਰਾਨੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ . ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੀ। ਜਦ Ministers ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ....(Interruption) ਜਦ England ਦੇ King Charles ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਨੇ execute ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਕੀ ਸਾਡੀ ਜਨਤਾ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰੇਗੀ ?

श्री लाल चन्द : On a point of order, Sir. Elections fair हैं या नहीं, इस पर अगर मेरी बहन बोलती है तो उसे बोलने का हक है।

अध्यक्ष महोदय : अगर वह तो ऐसी बातें बता रही हैं जो अदालत में आ सकती हैं।.... (Interruptions)(But she is talking of such things as can come before a court of law).

श्रीमती कृष्णा सेठी : On a point of order, Sir. मैं hon. Member की knowledge के लिये बताना चाहती हूँ कि memorandum के अन्दर उन्होंने इस चीज़ पर जोर दिया है.....

अध्यक्ष महोदय : This is no point of order जो आप को कल भूल गया था वह आप दूसरे की तकरीर में न कहिए। (This is no point of order. The point which she forgot to state yesterday, should not be mentioned during the speech of an other member.

ਕੰਵਰਾਨੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਫੇਰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ Education and road building ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੇਤੋ ਦੇ ਹਲਕੇ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ? ਉਹ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਕਲ ਮੇਰੇ ਇਕ ਵੀਰ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲਕੇ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹਨ, ਇਲਾਕਾ ਰੇਗਸਤਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਖੇਰ ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਰੇਗਸਤਾਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਥੇ ਦਾ ਹਾਲ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਉਥੇ ਬਣੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਰਮਤ ਤੇ 50/- ਰੁਪਏ ਵੀ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਨਵੀਆਂ ਕੋਈ ਸੜਕਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਕੋਟ ਕਪੂਰਾ ਅਤੇ ਜੇਤੋ ਦਾ 17 ਮੀਲ ਸੜਕ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਲੰਬਾ distance ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਥੇ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕਸ਼ਟ ਹੈ।

ਫਿਰ ਜੇਤੋ ਵਿਚ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਜੇਤੋ ਦੀ ਜਨਤਾ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹੂਲਤ ਹਾਸਲ ਕਰੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੁਣ 'ਤਾਈ' ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਬੇਕਸੂਰੇ ਵੱਢਿਤ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਫਿਰ ਬਾਜ਼ੇ ਖਾਨੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹਸਪਤਾਲ ਸੀ। Building ਹੈ, ਹਸਪਤਾਲ function ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਕਿਸੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਉਮੀਦਾਂ ਕਰਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹਸਪਤਾਲ ਹੋਣ ਪਰ ਉਥੇ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਆਸਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ?

Primary School ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗੀ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕ co-education ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਆਪ ਨੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ satisfy ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਰਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪ ਅੱਗੇ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗੀ ਕਿ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਔਡ ਔਡ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿਚ ਇਕ ਬਿਰਜਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਫਰੀਦਕੋਟ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਬੜੀ ਦੂਰ ੨ ਤੋਂ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜੇਤੋ, ਕੋਟ ਕਪੂਰਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦੀ M.A. ਦੀਆਂ classes ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸੁਖ ਹੋਵੇਗਾ। (ਘੰਟੀ)

ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ (ਜੀਂਦ, ਜਨਰਲ): ਮਾਨਨੀਯ ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ ਜੀ, ਮੁझे यह अवसर मिला है कि मैं राज्यपाल महोदय के अभिभाषण पर अपने विचार प्रकट करूं। राज्यपाल का अभिभाषण बहुत सुन्दर लफ्जों में, बड़े अच्छे कागज़ पर और बड़ा खुशनुमा लिखा हुआ है। Title भी बहुत सुंदर लगा हुआ है। यह दोनों Houses के सामने आया और जब मैंने इस को देखा तो मेरी दृष्टि उन प्राइमरी स्कूलों की तरफ गई जिन में नन्हें नन्हें बच्चे रद्दी किस्म के कागज़ पर लिखी हुई प्राइमरें और कायदे पढ़ते हैं। तो मैंने सोचा कि शायद यह एक Socialistic Pattern of Society का ही मज़ाहरा है कि जो आने वाली नसलें हैं उन के सामने जो प्राइमरें हैं वह इतनी भद्दी लिखी हुई हैं और उन का कागज़ इतना रद्दी है कि इस का असर उन की आंखों, दिमाग और सेहत पर पड़ता है। बहरहाल यह बात मैं कहूंगा कि अगर इस Address को ग़ौर से देखा जाए तो इस को तीन बड़े हिस्सों में मुक्तिसम किया जा सकता है। एक वह हिस्सा है जिस का ताल्लुक देश की ज़िन्दगी के साथ है। यह वह हिस्सा है जिस की तारीफ़ किये बग़ैर मैं नहीं रह सकता। यह हिस्सा है दूसरी, पांच साला प्लैन का। इस हिस्से से हिन्दुस्तान की तामीर और लोगों की तकदीर बाबस्ता है और इस काम में हर आदमी को, हर पार्टी को चाहे उस के कुछ भी ख़्यालात हों, कुछ भी policy हो अपना सहयोग देना चाहिए और मैं उन आदमियों में से हूँ जो अपना सहयोग इस की पूर्ति के लिये देने के लिये तैयार हैं। (तालियां)। हमें यह सोचना चाहिये कि दूसरी प्लैन की तकमील के लिये सरकार की तरफ से क्या इकदामात

[श्री इन्द्र सिंह]

लिये जा रहे हैं। दूसरी प्लैन जिस ढंग से हमारे सामने रखी गई है उस में कुछ खामियां भी हैं, कमियां भी हैं, कुछ बातें रह भी गई हैं। लेकिन जो बातें भी हमारे सामने रखी गई हैं, health के बारे में, irrigation के बारे में या industry और दूसरी बातों के बारे में, हमें पहली पांच-साला प्लान का तजरूबा बताता है कि जितना जोर इस तरह के propaganda पर दिया जाता है उतना इन की implementation और realisation पर नहीं दिया जाता। हमें देखना है कि जिस मकसद को लेकर कोई प्लैन बनाई जाती है क्या उस की तकमील भी होती है या नहीं। मैंने यह सब कुछ देखा है और मैं अपने तजरूबात और खदशात आप के सामने रखना चाहता हूं। और वह यह है कि इन प्लैनज की तकमील के लिये जाहरा तौर पर जनता का सहयोग मांगा जाता है, अपीलें की जाती हैं लेकिन तकमील के वक्त ठीक तरह से काम नहीं किया जाता। नतीजा यह होता है कि जो जोश जनता में इस काम के लिये होना चाहिए नहीं होता और प्लैनज की तकमील नहीं होती और मुखालिफ ख्यालात के आदमियों और पार्टियों को इस काम में शामिल नहीं किया जाता। नतीजा यह है कि आज लोगों के दिमागों के अन्दर यह बात दाखिल हो गई है कि यह प्लैन जो हिन्दुस्तान की तामीर के लिये थी, जिस का आने वाली नसलों और बच्चों से गहरा सम्बन्ध है, एक खास बरसरे इकतदार पार्टी को इजारादारी बन कर रह गई है, जिस से वह ही फायदा उठाती है।

मुझे यह कहने में संकोच नहीं है कि जितने काम सरकार की तरफ से इन पांच-साला

11 a.m.

प्लैनज की तकमील के लिये किये जाते हैं, वह केवल अपनी बहबूदी और अपनी राजनैतिक समस्याएं हल करने के लिये किए जाते हैं और उन में Partisan spirit काम करती है। वह काम अरबाबे हुकूमत और उन के हवारियों को फायदा पहुंचाने के लिये किये जाते हैं। दूसरी पार्टियों को एतमाद में नहीं लिया जाता। नतीजा यह होता है कि इन प्लैनज की तकमील के लिये Public enthusiasm नहीं उभरता और प्लैनज अधूरी रह जाती हैं और आम जनता इन के फायदों से वंचित रह जाती है। बहरहाल मैं यह भी कहना चाहता हूं कि इस पांच साला प्लान को चलाने के बारे में जिस खूबसूरती से यह बातें लिखी गई हैं, वह उतनी खूबसूरत नहीं। इन बातों से जनता के मसायल हल नहीं होते। यह तो केवल कागजी स्कीमें हैं क्योंकि Land reforms के बारे में इस प्लान में जिक्र नहीं आता है। Land reforms पंजाब का और सारे देश का एक बड़ा अहम मसला है लेकिन इस के बारे में इस प्लान के अन्दर जिक्र नहीं है। नम्बर दो इस प्लान के अन्दर बेरोजगारी को हल करने के लिये क्या किया गया है। कौन से इक्दाम सरकार की तरफ से उठाए गए हैं, जिन से सूबे के अन्दर जो नई तर्ज की बेरोजगारी है और तेजी से उभर रही है, दूर हो सके। भाषण होता है और यह कहा जाता है कि हम बेरोजगारी को दूर कर रहे हैं, यह बात लिख दी जाती है कि हम इतना रुपया भिन्न २ स्कीमों पर खर्च कर रहे हैं, लेकिन यह बात नहीं लिखी जाती कि कि बेरोजगारी की समस्या को कौन हल करेगा और कैसे ? इस के भी कुछ कारण हैं। वह कारण यह है कि हमारे प्रान्त में जो हुकूमत है वह हुकूमत इस किसम के अनासर की है कि जिन्हें रोजगार की फिक्र नहीं।

I.A.S. और P.C.S. के cadres हैं और जो मिनिस्टरज हैं उन के बच्चों को नौकरियों में लगा दिया जाता है लेकिन यह समस्या तो जनसाधारण की है इसी लिये तो पांच-साला प्लान में इस बात के जिक्र करने का कोई सवाल पैदा ही नहीं हुआ कि unemployment कैसे दूर की जाएगी। आज जनाब, स्पीकर साहिब, यह हालत है कि हजारों और लाखों ऐसे बेरोजगार नौजवान हैं जो बेकार फिर रहे हैं और नौकरियां नहीं मिलती। मैं आप की विसातत से सरकार से यह बात पूछना चाहता हूं कि बेरोजगारी की समस्या का हल क्या है ? इस Address में तो कोई ऐसी बात जाहिर नहीं होती।

तीसरी बात जो मैं अर्ज करना चाहता हूं वह भी बुनियादी असूल की है। मैं यहां पर केवल बुनियादी मसले ही लेना चाहता हूं क्योंकि जाती मसलों के बारे में बजट पर बहस करते समय मौका मिलेगा। तीसरा मसला Taxation का मसला है। यह Taxation हम किस तरह से लगा रहे हैं और इस से जनता को किस तरह relief दिया जा सकता है, इस का कोई जिक्र नहीं। आज इस प्रान्त की जनता पर कई प्रकार के टैक्स हैं। Professional Tax, Betterment Tax, Sales Tax और इसी तरह के और कई टैक्स लगाए गए हैं। इन में आज इस प्रान्त की जनता को relieve करने के लिये क्या कदम उठाए जा रहे हैं ? अगर कोई कदम नहीं उठाए जा रहे तो इस से साफ जाहिर होता है कि जनता को किसी तरफ से भी relief नहीं दिया जा सकता। आज जरूरत इस बात की है कि साधारण जनता को बढ़ रहे टैक्सों से मुक्त किया जावे।

इस के साथ ही एक और पहलू भी है, वह यह कि दूसरी पांच-साला प्लान को पूरा करने के लिये जो कई करोड़ रुपया खर्च किया जा रहा है, इस को कहां से पूरा किया जाएगा। इस के मुतअल्लिक कोई जिक्र नहीं किया गया। ऐसी अहम और बुनियादी बात का जिक्र न करना इस बात का सबूत है कि सरकार किस ढंग से इस खर्च को पूरा करेगी। आखिर यह रुपया कहां से पूरा होगा। यह बुनियादी पालिसी है और Address में सरकार की बुनियादी पालिसी की तर्जमानी होती है। तो अगर इस में unemployment को दूर करने के बारे में कोई जिक्र नहीं है, अगर इस में प्रान्त की जनता को taxes से relieve करने के बारे में कोई mention नहीं है अगर इस में Land Reforms के बारे में कोई जिक्र नहीं है तो मैं यह कह सकता हूं कि यह Address क्या है—It is a mere piece of paper. It is a very cautious Address. It is most uncommitted. इस लिये, जनाबे आली, जो कुछ भी सरकार जनता के सामने करने चली है, उस का निशाना बिल्कुल साफ होना चाहिए। मैं यह समझता हूं कि खर्चों को पूरा करने के लिये सरकार का जोर टैक्स लगाने पर रहता है, हालांकि टैक्सों से लोगों को relieve करना चाहिए और अगर दूसरे resources tap करने जरूरी हों तो यह सोचना चाहिए कि वह resources कौन से हों।

[श्री इन्द्र सिंह]

अब मैं इन resources के बारे में अर्ज करना चाहता हूँ। सब से पहले हम यह देख रहे हैं कि Land Reforms का मसला है। इसमें जो intermediary class है उस को खत्म नहीं किया जा रहा बल्कि उसे perpetuate किया जा रहा है। Landlords को protect किया जा रहा है। हम यह देख रहे हैं कि मुज्जारों की evictions में बहुत इजाफा हो रहा है। यह एक बहुत बड़ा मसला है और ऐसा मसला है जिस की तरफ Planning Commission ने भी संकेत किया है। Planning Commission ने तीन बातों पर जोर दिया है। एक तो यह कि self cultivation के बारे में जो provision है उस में तरमीम की जाए जिस से भूमि काश्तकार की हो। और इस की कोई ceiling होनी चाहिए जिस के आधार पर मलकियत रह सके ताकि फालतू जमीन बेजमीन काश्तकारों, हरिजनों और खेत मजदूरों में बांटी जा सके।

दूसरी बात जिस पर Planning Commission ने जोर दिया है, वह यह है कि intermediary class को समाप्त कर दिया जाए क्योंकि यह class आज के युग में नहीं रह सकती। फिर मुआवजे का सवाल है। वैधानिक तौर पर मुआवजा जरूरी है पर जिस class को मुआवजा दिया जाता है सरकार उस मुआवजा के एक खास हिस्से को अपने Commission के तौर पर रखे, ताकि जन-हित के लिये खर्च हो, परन्तु खेद है कि सरकार उस बीच वाली श्रेणी को समाप्त नहीं करना चाहती बल्कि उस की तरजुमानी करती है तथा उस की मुहाफज़ है।

फिर एक और resource पांच-साला प्लान के खर्चों को पूरा करने के लिये बताया जा सकता है वह Privy Purses का है। At the very outset मैं यह अर्ज करूंगा कि princely नज़ाम खत्म हो चुका है। और तमाम रियासतें भारत का एक अटूट हिस्सा हैं। यह ठीक है कि हिंदुस्तान में रियासतों के merger के वक्त नाजुक मरहलात थे और उस वक्त इन purses को रखने की जरूरत थी, लेकिन आज हम काफी आगे चल चुके हैं। इन Privy Purses को खत्म करके एक और source tap किया जा सकता है ताकि प्रान्त की आमदनी में इजाफा हो।

इस के साथ ही हमारे प्रांत के mineral resources हैं, जैसे महेन्द्रगढ़ जिले में। इन को tap करने से आमदनी बढ़ सकती है। इन सारी बातों का जिक्र तक गवर्नर साहिब के Address में नहीं किया गया और मैं यह समझता हूँ कि इस Address से इस बात की बू आती है कि नए टैक्स लगने वाले हैं, क्योंकि आखिर प्लान का खर्च तो पूरा करना ही होगा। इस लिये ऐसे टैक्सों के खिलाफ आवाज़ उठाना हमारा फर्ज है। और मैं समझता हूँ कि सरकार इस की तरफ ध्यान देगी।

इस Address का जो दूसरा हिस्सा है वह Regional Formula के साथ ताल्लुक रखता है। Regional Formula के अन्दर दो बातें आई हैं एक वह जो language से ताल्लुक रखती है और दूसरी इलाकाई समिति से ताल्लुक रखती है। भाषा के सम्बन्ध में मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि अगर आप बम्बई के प्रान्त

को देखें तो पता लगेगा कि वह प्रान्त भाषाई लिहाज से bilingual प्रान्त है, यानी आप महाराष्ट्र में चले जाएं तो वहां पर मराठी ज़बान बोली जाती है और गुजरात में गुजराती के सिवाए और कोई ज़बान नहीं। इस के साथ हिन्दी National language है वह भी वह पढ़ते हैं। इस लिये यह बात स्पष्ट है कि एक तो वह अपनी मादरी भाषा पढ़ते हैं, और दूसरी राष्ट्र भाषा लेकिन पंजाब एक ऐसा bilingual प्रान्त है जिस में अगर्चे दो भाषाएं बोली जाती हैं लेकिन यहां पर कोई uniform असूल नहीं है। यहां पर हिन्दी Region की भाषा हिन्दी है और पंजाबी Region में पंजाबी भाषा है और इस के साथ ही National भाषा पढ़ना लाज़मी है लेकिन मुझे एक बात की समझ नहीं आती कि एक ऐसे Region के लिये जिस की मादरी भाषा और राष्ट्र भाषा दोनों हिन्दी हों, उस के लिये क्यों यह ज़रूरी हो कि पंजाबी पढ़नी पड़े। इस के लिये कोई असूल नहीं और कोई ज़ाबता नहीं। पंजाबी Region में तो यह असूल ठीक है कि यहां पंजाबी के साथ २ हिन्दी जो राष्ट्र भाषा है पढ़ें, लेकिन हिन्दी Region के लिये यह बात ठीक नहीं है और मैं तो यह देखता हूं कि मौजूदा भाषाई नीति, जिस से हमें पंजाबी पढ़नी पड़ती है, केवल एक साम्प्रदायिक तबके को खुश करने के लिये अपनाई गई है। मुझे पंजाबी से चिड़ या घृणा नहीं। मैं चाहता हूं कि पंजाबी की तरक्की हो पंजाबी Region में और Hindi Region में जो पंजाबी पढ़ना चाहे पढ़े, लेकिन मैं यह एक असूल की बात कहता हूं कि ऐसी मिसाल देश के दूसरे प्रान्त महाराष्ट्र जो कि bilingual है, वहां या किसी अन्य भाग में नहीं मिलेगी। Regional Committees हैं या Regional Formula है जिसे सच्चर फारमूला का नाम दिया जाता है, यह सब जो है यह क्यों है ? इस का केवल एक ही कारण है और वह यह कि फिरका-परस्त जमातों के आगे झुकना और उन को खुश करना। यह बेमायनी है।

अब मैं Regional Committees के बारे में कुछ कहना चाहता हूं। और यह ज़रूर कहूंगा कि यह Regional Formula जालन्धर डिवीज़न के Communal Forces को तरफ से पेश किया गया था। It is no solution of the problem. It cannot achieve the end which it seeks to achieve. इस का कारण यह है कि हरियाना वालों की जायज़ मांग को नज़रअंदाज़ कर दिया गया और यह समझा गया कि हरियाना वालों की आवाज़ जो है वह बराए नाम ही है। मैं यह बात जोर से कहना चाहता हूं कि इस Formula का सम्बन्ध हरियाना के लोगों से नहीं। जालन्धर डिवीज़न के हिन्दू और सिखों का आपसी झगड़ा होता है, जिस में हरियाना का कोई हाथ नहीं। झगड़ा उन में होता है और नुकसान हरियाना प्रान्त को पहुंचता है और यही कारण है कि यहां की सरकार ने इस डिवीज़न के हिन्दू और सिखों के एक section को appease करने की कोशिश की है और पंजाब सरकार की सारी शक्ति और रुपया जालन्धर डिवीज़न की ही तरक्की पर खर्च हुआ है। हमारा नज़रिया तो non-communal है लेकिन इस नज़रिया का ख्याल नहीं किया गया। स्पीकर साहिब, हरियाना का इलाका undeveloped है, हमारा इलाका backward

[श्री इन्द्र सिंह]

है। Secretariat level से लेकर नीचे तक हमारी कोई representation हुकूमत में नहीं है। Public Service Commission में हमारा कोई प्रतिनिधि नहीं और Subordinate Services Selection Board में इस इलाके की नुमाइन्दगी नहीं है। इसमें हमारी नुमाइन्दगी न होने के कारण हमारे हजारों नौजवान जो दसवीं पास हैं या B.A., M.A. भी हैं, उन्हें नौकरियां नहीं मिल सकतीं। यह हमारे just grievances हैं। आर्थिक और सामाजिक दृष्टि से भी हमें जान बूझ कर पीछे रखा गया है। हमारे इलाका में न कारखाने हैं और न कोई development का काम हो रहा है, यही वज्हात थी कि हरियाना निवासियों ने हरियाना प्रान्त की आवाज़ उठाई थी और मैं इस आवाज़ को फिर यहां उठाना चाहता हूं कि सरकार इस anxiety को, कि कहीं जालन्धर डिवीज़न का हिन्दू या सिख नाराज़ न हो जाए, हरियाने के हक़ उन की खुशनुदी हासिल करने के लिये बलिदान दिये जा रहे हैं। Regional Formula और Regional Committees केवल जालन्धर डिवीज़न को appease करने के लिये बनाई गई हैं। हमारा Formula से एतराज़ नहीं है और इस्तेलाफ नहीं है। इस्तेलाफ तो बुनियादी असूल का है कि क्यों एक खास section को appease करने के लिये यह Formula पेश किया गया। वैसे मैं जाती तौर पर इन इलाकाई समितियों को काम करने का मौका देना चाहता हूं ताकि यह जो फिरकादाराना अनासर के दरमियान बकती तौर पर Regional Formula के रूप में सरकार ने समझौते की मसालहाना कोशिश की है उस का नतीजा बरामद हो सके। नतीजा मैं जानता हूं और वह यह है कि इस से और तलखी बढ़ेगी, घटेगी नहीं। पंजाब की फिज़ा नाखुशगवार होगी और हमें खदशा है कि हरियाना प्रान्त की बहबूदी के लिये सरकार आइन्दा भी कुछ नहीं करेगी, जैसा कि एक Hon. Member ने कहा है। यह मैं Territorial बिना पर नहीं कहता बल्कि यह मुझे genuine खतरा है, ज़माना गुज़श्ता में भी यहाँ कुछ हुआ।

इस लिये मैं यह बात कहता हूं इस हाऊस में कि Regional Committee is not the solution of the problem बल्कि यह problem ज्यों का त्यों कायम है और वह बड़ी तेज़ी के साथ बाद में आयेगा। जनाब, मैं यह आवाज़ पूरी ज़िम्मेदारों से उठा रहा हूं क्योंकि हरियाना प्रान्त की स्थिति आज ऐसी है कि मैं आवाज़ देने पर मजबूर हूं। हमारे इलाके के साथ हमेशा सौतेली मां का सा सलूक हुआ है और हरियाना पर आज तक colonial rule रहा है, जो नाकाबले बरदाश्त है।

दूसरी बात जो मैं कहना चाहता हूं वह 10 point के programme के बारे में है, जो कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने रखा है। जो programme उन्होंने रखा है वह एक general nature का है और इस किस्म के प्रोग्राम हर कोई रखता है। मगर इसमें हमें unemployment की problem को solve करने का कोई programme नहीं मिला। हरियाना प्रान्त के लोगों की इकनामिक problem को solve करने और उन की हालत को बेहतर बनाने का कोई programme नहीं मिला। हम यह कोई Territorial Bases पर बात नहीं कर रहे बल्कि हमें रंज पहुंचता

है जब हम यह देखते हैं कि जहां Governor साहिब का अभिभाषण हरियाना प्रान्त पर खामोश है। वहां चीफ मिनिस्टर साहिब के प्रोग्राम में भी हमारा कोई जिक्र नहीं है। जब हम कोई अपनी डिमांड रखते हैं तो हमारे भाई इस बात पर जोर देते हैं कि It is against the spirit in which it has been brought before this House.

अगर हम backward हों तो इस का यह मतलब नहीं कि हमारी ignorance का नाजायज़ फायदा उठाया जाये बल्कि जो हमारा हक है वह हमें मिलना चाहिये। हम ने देखा है कि इस 10 point के programme के अन्दर Chief Minister साहिब के दिमाग में यह बात नहीं आई। इस किसम की मेरे पास सैकड़ों मिसालें हैं कि जिन का हक होता है उन को हकूक नहीं मिलते। मैं यह साबित कर सकता हूं।

आखिर में, मैं, low-paid employees के बारे में कुछ कहूंगा। जनाब आली, मैं अर्ज करूं कि महकमा माल के पटवारियों की तनखाओं को बढ़ाने का इस में कोई जिक्र नहीं है जिन पर कि सारे महकमा माल का दारोमदार है। उन teachers की तरक्की का कोई जिक्र नहीं है जिन्होंने देश के चरित्र और भविष्य को बनाना है। इसी तरह उन सिपाहियों और दूसरे छोटे छोटे मुलाज़मीन को उन्नति का कोई जिक्र नहीं है, जिन पर कि सारा Law and order depend करता है। Low-paid employees का इस में कोई जिक्र नहीं है कि उन की बेहतरी किस तरह से होगी। तनखाहें कम होने की वजह से आज इस महंगाई में इन छोटे छोटे मुलाज़मीन को अपनी आत्मा के विरुद्ध anti-social काम करने पड़ते हैं। इस लिये मैं कहूंगा कि जिस शकल में यह हाऊस के सामने ऐंड्रैस आया है, इस से गरीब लोगों का भला नहीं होता यह Socialistic Pattern of Society के aims के against है। और यह ऐंड्रैस एक खास अन्सर की हिमायत करने का मौका देता है।

सरदार गुरुमीत सिंह मीत (बाबा पुराणा, ਜਨਰਲ) : ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਮਤਾ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ।

ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਕਈ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਸਨਅਤੀ ਕਾਰਖਾਨੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਨਵੇਂ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣਗੇ। Local Bodies ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾਵੇਗੀ। ਸਾਂਝੀ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। Regional Formula ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਛੇਤੀ ਹੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ।

Regional Formula ਬਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਭੁੱਲੇਖੇ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਖਦਸ਼ੇ ਹਨ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮੀਤ]

ਰਾਹੀਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਚ party politics ਦੀ ਕੁਝ ਐਸੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ reality ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ region ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਾਈ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਈਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਾਕਈ ਕੁਝ ਸਜਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੁਝ ਖਾਸ ਫਿਰਕਿਆਂ, ਅਕਲੀਅਤਾਂ ਤੇ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਏ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਵਕਤ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੁਰ-ਅਮਨ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਮਿਰਜ਼ਾ ਫਿਲਾਸਫੀ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ ਜਿਹੜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ—

ਦੋ ਚਾਰ ਮਰਨ ਗੁਆਂਢਣਾ,
ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਪ ਚੜ੍ਹੇ।
ਅਤੇ ਗਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਸੁੰਨੀਆਂ,
ਵਿਚ ਮਿਰਜ਼ਾ ਯਾਰ ਫਿਰੇ।

ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਏਥੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਹਿੰਦੀ, ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਫ਼ਿਜ਼ਾ ਨੂੰ ਪੁਰਅਮਨ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਘਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ II class citizen ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਛੱਡ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਿਸ basis ਤੇ ਆਪਸ ਦੇ ਜੋ ਫੈਸਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣ।

ਦੂਸਰੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁਆਮਲੇ ਵੱਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਛੋਟੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 4,4 ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਵੇਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਹਬਾਤ ਦੇਖੀਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਰਲੀਆਂ ਖਾਲੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਵਾਉਣ ਲਈ ਦਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ floods ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। Floods ਦੀ ਰੋਕ ਬਾਮ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸੇਮਨਾਲੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੱਧਨੀ ਆਦਿ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ survey ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, tender ਵੀ ਲਏ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਥੇ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਜਿਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਰਸਾਤ ਦਾ ਪਾਣੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਯਾਨੀ, ਜਿਹੜਾ ਸੇਮ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਹਰ ਸਾਲ ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਆਮਲਾ (Revenue) ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਐਸੀ ਸਕੀਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸੇਮ ਕਰਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਦਾਣਾ ਵੀ ਅਨਾਜ ਦਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਨਿਹਾਇਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਦੂਸਰੇ, ਮੈਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਲਈ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤਕ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ 30 ਏਕੜ ਵਾਲਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ Engineering College ਜਾਂ

Medical College ਵਿੱਚ ਨਾ ਭੇਜ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਅੱਛੀ ਤਾਲੀਮ ਹੀ ਦਿਵਾ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਵੇਰ ਭੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਦਿਲ ਤੇ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੀਲਿੰਗ ਹੋਰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਕ ਸ਼ਖਸ ਕੋਠੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ 4-5 ਜੀਅ ਟੰਬਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਦੋ ਚਾਰ ਸੌ ਜੀਅ ਸਮਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦਾ ਉਹ ਕਿਰਾਇਆ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗਰੀਬ ਮਾਮੂਲੀ ਝੋਂਪੜੀਆਂ ਤੇ slums ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਦਿਨ ਬਿਤਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋ ਇਹਨਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਭੀ ਸੀਲਿੰਗ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ ਸੀਲਿੰਗ ਹੈ, ਉਥੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਕਈ ਮਕਾਨ ਤੇ ਕੋਠੀਆਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਕਿਰਾਏ ਤੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਵੀ ਸੀਲਿੰਗ ਤੁਰਤ ਲਾਗੂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਤਵੱਜੁਹ ਦੇਵੇ।

ਸਿਆਸੀ ਪੀੜਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ services ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਪੀੜਤਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬਜ ਬਜ ਘਾਟ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਪੀੜਤ, ਕਾਮਾ ਗਾਣਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਪੀੜਤ ਤੇ ਜੈਤੋ, ਗੁਰੂਬਾਗ ਤੇ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਪੀੜਤ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਬਾਬੇ ਹਨ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਿਵਾਏ ਚਪੜਾਸੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਸੀ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਕੇਸਿਜ਼ ਲਿਹਾਜ਼ਦਾਰੀ ਦੇ ਹਨ। ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਤੁਰਤ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਜ਼ਿਲਾ ਵੀਰੋਜਪੁਰ ਦੇ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡ ਵੱਡੀਕੇ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਦੇ ਕਈ ਉਮਰ ਕੇਦੀਆਂ, ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਅਤੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸਾਲ ਕੇਦ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਸਿਆਸੀ ਪੀੜਤਾਂ ਨੇ ਇਮਦਾਦ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬਿਜਲੀ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਬਹੁਤ ਘਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਖਾਸ ਤਵੱਜੁਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਜਾਂ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ preference ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਇਹ ਛੇਤੀ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ tube wells ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਬਿਜਲੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਕਤਸਰ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮੀਤ]

ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਪਲਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਲੁਟ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੁਕਤਸਰ ਵਿੱਚ ਜੇ ਕੋਈ Connection ਲਗਵਾਉਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਹਿੱਸਾ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀ ਲੁਟ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬਿਜਲੀ ਸਸਤੇ ਭਾਰ ਤੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨਅਤੀ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੀ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਸਤੀ ਸਪਲਾਈ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਦ ਦੀ ਵੀ ਸਸਤੀ ਸਪਲਾਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸਸਤੀ ਤੋਂ ਸਸਤੀ ਰੋਹ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰੇਗੀ।

ਫੇਰ ਐਡਰੈਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਰਮੇ ਦੀ 33 ਵੀਂ ਸਦੀ ਫਸਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ। ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਫਸਲ ਤੇਲੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਮਾਦ ਦੀ ਕੀੜੇ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ। ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਤੇਲੇ ਨਾਲ, insects ਅਤੇ pests ਨਾਲ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵੱਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਵੇ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ spray ਕਰਨ ਦੀ ਚੰਗੀ ਮਸ਼ੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਰਮੇ ਦੀ ਫਸਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਮੰਗਵਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਗੇ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦੂਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਆਮ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦੀ ਇੰਨੀ ਬੀਮਾਰੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਥੇ anti-corruption staff ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ anti-communalism staff ਵੀ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸਭ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਏ।

ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਟੁਟ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ employees ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਤੇ ਧੱਕੇ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਬੜੇ ਤੰਗ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ। ਲੋਕ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਇਨਕੁਆਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੁਮਾਂ ਨੂੰ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਹਨ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਇਸ ਸ਼ਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਇਨਕਮ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਤਰੀਕੇ

नाल अਤੇ ਜਿਸਦੀ ਇਨਕਮ 10,000 ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ different ਇਨਕਮ ਤੇ different ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਨਾਲ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਮਾਲੀਆ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਖਾਸ income tax ਵਾਂਗੂੰ proportional ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਨਾਲ ਵਸੂਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਬਾਰੇ motion of thanks ਦੀ ਪੇਂਡੂਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਚੌਧਰੀ ਆਰੀ ਚੰਦ (ਬਹਾਦੁਰਗੜ੍ਹ) : ਸਾਹਿਬੇ ਸਦਰ, ਜੋ ਤਜਵੀਜ਼ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਟਾਈਡ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਿਯੇ ਮੈਂ ਖੜਾ ਹੁਆ ਹੂੰ। ਮੈਨੇ ਜੋ ਤਕਰੀਰੇਂ ਯਹਾਂ ਪਰ ਸੁਨੀ ਹੈਂ...

ਆਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਝੇ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਦਿਆ ਗਿਆ।

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : ਮਿਲੇਗਾ। (He will get time to speak.)

ਚੌਧਰੀ ਆਰੀ ਚੰਦ : ਜੋ ਤਕਰੀਰੇਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਮੇਂ ਹੁਈ ਹੈਂ ਉਨ ਸੇ ਮਾਲੂਮ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ-ਛੋਟੀ ਤਫਸੀਲ ਮੇਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਐਂਡ੍ਰੇਸਤੋ Statement of Broad Policy of the Government ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਹਮ ਅਚਛੇ ਮਿਯਾਰ ਸੇ ਇਸ ਐਂਡ੍ਰੇਸ ਕੋ ਦੇਖੇਂ ਤੋ ਪਤਾ ਚਲੇਗਾ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੀ ਜੋ broad policy ਹੈ, ਜੋ objective ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਇਸ ਮੇਂ ਸਾਫ ਲਿਖਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕਾ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਕੋ Socialistic Pattern of Society ਦੇ ਤਰਜ਼ ਪਰ ਬਢਾਇਆ ਜਾਏ ਆਰ ਆਗੇ ਲੇ ਜਾਯਾ ਜਾਏ। ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਕਾਰਖਾਨੇ ਹੈਂ ਉਨ ਕੋ ਬਢਾਇਆ ਜਾਏ ਆਰ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਆਮਦਨੀ ਕੋ ਬਢਾ ਕਰ ਉਨ ਕੀ ਜਿੰਦਗੀ ਕਾ ਮਿਯਾਰ ਉੱਚਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾਏ। ਇਸ ਦੇ ਲਿਯੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਕਯਾ ਤਰੀਕਾ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕੀਆ ਹੈ, ਪਹਿਲੀ ਪਾਂਚ-ਸਾਲਾ ਸਕੀਮ ਮੇਂ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਕਯਾ ਕਯਾ ਕਾਮ ਕੀਆ ਆਰ ਆਗੇ ਉਨ ਕੋ ਕਯਾ-ਕਯਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕਯਾ ਕਯਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਤੀ ਹੈ, ਯਹ ਸਬ ਤਫਸੀਲ ਦੇ ਸਾਥ ਇਸ ਐਂਡ੍ਰੇਸ ਮੇਂ ਦਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜੋ ਤਕਰੀਰੇਂ ਮੈਂ ਨੇ ਸੁਨੀ ਹੈਂ, ਉਨ ਸੇ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੀ ਭੀ ਮੁਕਰਰ ਨੇ ਯਹ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਕਿ ਇਸ ਐਂਡ੍ਰੇਸ ਮੇਂ ਯਹ ਚੀਜ਼ ਗਲਤ ਹੈ ਯਾ ਅਚਛੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਏਕ ਆਵਾਜ਼ : ਕਹਾ ਹੈ।

ਚੌਧਰੀ ਆਰੀ ਚੰਦ : ਹਾਂ ਫਰਮਾਇਏ ਕਯਾ ਫਰਮਾਤੇ ਹੈਂ।

ਏਕ ਮੈਂਬਰ : ਕਹਾ ਹੈ।

ਚੌਧਰੀ ਆਰੀ ਚੰਦ : ਆਪ ਜ਼ਰਾ ਠਹਰ ਜਾਓ, ਮੈਂ ਅਭੀ ਬਤਲਾਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਕਯਾ ਕਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਏਕ ਦੋਸਤ ਹੈਂ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਫਸਰੋਂ ਦੇ ਲਿਯੇ ਤੋ ਬੜੀ ਬੜੀ ਕੋਠੀਆਂ ਬਨਾਈ ਗਈ ਹੈਂ ਆਰ ਚਪੜਾਸੀਓਂ ਦੇ ਲਿਯੇ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਕਵਾਰਟਰਜ਼ ਬਨਾਏ ਗਏ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਉਨ ਕਾ ਖ਼ਯਾਲ ਹੈ ਕਿ ਚਪੜਾਸੀ ਗਵਰਨਰ ਕੀ ਕੋਠੀ ਮੇਂ ਆ ਜਾਏ ਆਰ ਗਵਰਨਰ ਚਪੜਾਸੀ ਦੇ ਕਵਾਰਟਰ ਮੇਂ ਚਲਾ ਜਾਏ। (cheers from treasury benches)। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਕੋ

[चौधरी श्री चन्द]

गलतफहमी है अगर वह इस तरह से Socialistic Pattern of Society लाना चाहते हैं तो। Socialistic Pattern of Society का यह मतलब नहीं है। देखने की बात तो यह है कि किन आदमियों की कितनी जरूरत है। अगर यही नुकता निगाह रहा तो कल के दिन आप यह भी कहेंगे कि एक आदमी जो 6 फुट लम्बा है उस को भी एक छटांक खाना और एक छोटे बच्चे को भी एक छटांक खाना दिया जाये। क्या आप का यही Socialistic Pattern of Society है ? (*Cheers from the treasury benches*) यही नहीं, मेरे एक दोस्त को यह बात चुभी कि इस ऐंड़ेस की छपाई अच्छी है, लिखाई अच्छी है और इस का कागज अच्छा है। तो मैं यह कहना चाहता हूं कि यह है मियार Socialistic Pattern of Society के जज करने का !

मेरे दोस्त कहते हैं कि चंडीगढ़ खराब है। गवर्नमेण्ट डिस्ट्रिक्ट बोर्डज के इलैक्शन नहीं करती इस लिये खराब है। मैं पूछता हूं कौन सी ऐसी चीज है कि जिस के लिये उन्होंने कहा हो कि यह खराब नहीं है ?

यहां कहा जाता है कि बच्चों की किताबें इतनी खराब छपी हैं कि उन की आंखें खराब हो जाती हैं और ऐंड़ेस इतना अच्छा छापा है। मैं पूछता हूं कि बच्चों की आंखें खराब होने से और गवर्नर का ऐंड़ेस अच्छा होने से क्या relevancy है ?

एक मेम्बर : आप खुशामद कर रहे हैं।

चौधरी श्री चंद : देखिये अगर आप बीच में बोलेंगे तो सुनेंगे जरूर। आप को शान्ति से सुनना चाहिये। तो यह है उन की Socialistic Pattern of Society।

अगर मेरे दोस्त गौर से ऐंड़ेस को पढ़ते तो पता चलता जैसा कि उस में साफ लिखा है कि Socialistic Pattern of Society का यह मतलब है कि हम equal opportunities को और justice to all को ensure करेंगे। आप कहते हैं कि हमें बड़ी बड़ी नौकरियां दे दो क्योंकि Socialistic Pattern of Society है। आप को बड़ी फिक्र पड़ी है। क्या आप को पता है कि जब से सृष्टि पैदा हुई है तब से अनाज की इतनी कमी नहीं हुई है जितनी कि आज है ? मैं यह पूछना चाहता हूं कि जब लड़ाई छिड़ी हुई थी तो क्या आप अमेरिका में थे ? आप को पता नहीं कि अनाज की क्या कीमतें थीं उस वक्त ? यह जो अनाज की कीमतें बढ़ गई हैं तो क्या आप यह कहते हैं कि उन गरीब किसानों को मार दो ? क्या आप चाहते हैं कि उन का अनाज इस कीमत पर न बिके ?

आप कहते हैं कि land reform नहीं हुआ। मैं कहता हूं कि आपने जमीनों के लिये ceiling लागू कर दी है और जमीन को बांटा जा रहा है, जरायती रिफार्म्स कर बैठे हैं। आप हैं, कोठियां संभाले बैठे हैं। 30 एकड़ की जो ceiling की है वह क्या land reforms के under नहीं आती ? मैं समझता हूं कि इन लोगों का मतलब है कि शहर के लोग अमीर हो जाएं और उन की कोठियों के पास कोई

न आए। कोई कहता है कि यह कारखाने क्यों लगे हैं, बिजली खर्च होती है। मुझे हैरानी है कि उन्हें बिजली के कारखाने और progress क्यों अच्छी नहीं लगती ?

फिर हरियाणा के लिये Address में कुछ नहीं लिखा जाता। मैं अर्ज करूँ कि Regional Committees जो हैं उन को अगर आप ठीक तरह से चलाते हैं तो उन में सब कुछ है। यह detail इन कमेटियों से मिलेगी कि वहाँ के तीन चपड़ासी और पांच क्लर्क बनेंगे। इस काम के लिये हुकूमत ने Regional कमेटियाँ मंजूर की हैं। इस लिये यह कहना कि Regional कमेटियाँ अगर बन गईं तो सरकार तबाह हो जायेगी और लोगों का नुकसान होगा, यह एक बेबुनियादी सी बात है। इस सिलसिले में मुझे एक कहानी याद आ गई, जो मैं बताना चाहता हूँ। साहिबे सदर, एक गांव में दो भाई रहते थे। एक बड़ा चतुर और दूसरा सीधा सा था। जो स्थाना था वह शहर में आ गया, उस ने वहाँ कोठी बना ली और अपने लड़कों को कालेज में पढ़ने के लिये भेज दिया। दूसरे भाई को जो सीधा था उस को कहा कि तुम गांव में रहो और खेती बाड़ी का काम करो। वह बेचारा गांव में खेती का काम करता था, उस के बच्चे पशु चराते थे और उस की बीबी गोबर थापती रहती थी। मगर वह शहर में रहने वाला भाई छः महीने के बाद उस के पास जाता था और फसल का आधा हिस्सा ले कर शहर को लौट आता था। जब गांव वाले भाई ने देखा कि काम मैं करता हूँ और मेरा भाई बगैर काम करने के ही हिस्सा ले जाता है तो उस ने सोचा कि मुझे अलहदा होने में फायदा रहेगा। इस पर उस ने अलहदा होने के लिये कहा। मगर जो चालाक भाई था उस ने कहा कि अगर हम अलहदा अलहदा हो गए तो हमारी बदनामी होगी, यह होगा, वह होगा। उन का यह झगड़ा जब खत्म न हुआ तो लोगों ने उन को अलहदा अलहदा कर दिया। अलहदा होने के बाद भी जो चालाक भाई था वह अपना वावैला करता रहा। मगर अब क्या हो सकता था जब उन को लोगों ने अलग अलग कर दिया था। तो साहिबे सदर, मेरा कहने का मतलब यह है कि Regional Committees की भी यही हालत है। कुछ लोगों ने ठेकेदारी बना ली थी और वह कोठियों में रहते थे और दूसरों के साथ बेइन्साफी हो रही थी। इस लिये उन्होंने कहा कि हमें अलहदा कर दिया जाए। इस में क्या मुसीबत हो गई। मगर अब मैं आप को बताना चाहता हूँ कि अगर आप मुकदमेबाजी में पड़ेंगे तो उस से तबाही के सिवा और कुछ न होगा। इस लिये मैं कहता हूँ कि Regional Committees अगर बन गई हैं तो इस में क्या बुरा हुआ। अगर आप लोग खराबी करेंगे तो मैं challenge करता हूँ कि सब से पहले आप तबाह होंगे। क्या बिगड़ गया है रिजनल फार्मूले से ?

अध्यक्ष महोदय : आप के अजीज ही तो इस को पसन्द नहीं करते। (It is the kith and kin of the hon. Member who do not like it.)

चौधरी श्री चन्द : साहिबे सदर, यह उन की liking की बात नहीं है। यह चीज Parliament ने पास की है और Constitution में आ चुकी है। इस लिए इस पर लम्बी चौड़ी बहस करनी फ़तूल बात है। Propaganda के लिए Regional Formula के खिलाफ़ speech करने का क्या फायदा है।

[चौधरी श्री चन्द]

मैं तो कहता हूँ कि अब अगर सारी सभा भी कह दे कि Regional Formula खराब है तो यह बदला नहीं जा सकता।

श्री लाल चन्द : अगर सारी Assembly कह दे तो जरूर बदलेगा।

चौधरी श्री चन्द : साहिबे सदर, मैं यह अर्ज कर रहा था कि इस Regional Formula को चलाने के लिये आपोजीशन भी अपना साथ दे और गवर्नमेंट भी मदद करे। इस से सारे पंजाब की भलाई होगी।

अब इस के बाद, साहिबे सदर मैं Education की बाबत कुछ अर्ज करना चाहता हूँ। हमारे हिन्दोस्तान के Prime Minister श्री नेहरू, जो इस मुल्क के बड़े भारी नेता हैं, वह कहते हैं कि यहां casteless society बनानी है और फिरकादारी को खत्म करना है। लेकिन यह कैसे खत्म हो सकती है। इस के लिये हमें एक इलाज करना होगा। वह इलाज यह है कि हम सबको मिल कर पंजाब में जो communal schools और colleges हैं उन को बन्द करना पड़ेगा, वरना 25 सालों तक आप यह जहर पैदा करते रहेंगे। चाहे कोई खालसा कालेज है, चाहे दयानन्द स्कूल है, या वैश्य कालेज है, या बालमीकि आश्रम है या हिन्दू कालेज है, यह सब के सब communal Institutions हैं। इनमें अगर आप अपने लड़कों को पढ़ाते रहेंगे तो 25 साल तक फिरकादारी की जहर फैलती जाएगी और जिस बच्चे पर 25 साल तक यह जहर असर करती रहे, उस को उस में से बाद में निकाला नहीं जा सकता।

श्री बारू राम : On a point of order, Sir. दो करोड़ का बजट पहले गवर्नमेंट से मंजूर करवाएं तालीम के लिये और फिर private institutions को खत्म करने की suggestion देना।

चौधरी श्री चंद : पंजाब ने जैसे और चीजों में पहल की है, ऐसे ही इस काम में भी इस को पहल करनी होगी और Religious Institutions का पढ़ाने का pattern बदलना पड़ेगा।

चौधरी बलबीर सिंह : जाट कालेज का भी।

चौधरी श्री चंद : हां जी, उस का भी। वह अलहदा नहीं। अगर यह बात न होगी तो यह पक्की बात है कि 25 साल तक, जब किसी के ख्यालात पक जायें, तो वह बदल नहीं सकते।

चौधरी बलबीर सिंह : आप तो बदल गये हैं !

चौधरी श्री चंद : मुझे पता नहीं मैं बदला हूँ या मेरे अजोज बदले हैं। कभी वह भी मेरे साथ टिकट लेने के लिये दौड़े फिरते थे।

Shri Rup Singh Phul (Hamirpur 'R') : Mr. Speaker, before I express myself on the Address of the Governor, I may submit that.....

मेरी दुनिया अजीब दुनिया है,
यानी वुह बदनसीब दुनिया है ।
वरना आज ईद और मैं भूका,
मेरी दुनिया गरीब दुनिया है ।

My submission is that the Address of the Governor is a fine painting of the achievements of the Government during the last five years and it is full of future hope and promise. Well, I am not here to depict the picture which has been so finely painted by those who have drafted it. But I am out to depict the horrible scenes of the backward district of Kangra. Everybody is trying to speak in favour of his own area but not for the whole State of Punjab. If such is the condition, I, too, have every right and I am also here to convey to you my message. Mr. Speaker, I convey to the Government through you the message of the solitary hamlet situated in an out of the way village where a babbling babe is crying for a loaf of bread, where a hoary headed grandmother is crying for a tablet of medicine and where the ill-fated unemployed youngman is making frantic efforts for existence because necessities of life are denied to him in this era of civilization. My submission is that in the Kangra District, the position is quite different. Kangra has been a repository of cannon fodder and a reserve stock of soldiers during the British regime. But it appears that the position there is still the same. I may tell the House, that some 7 or 8 years back, Dr. Gopi Chand Bhargava, the then Chief Minister of Punjab went there along with the then Commander-in-Chief Shri Cariappa. I had to plead the cause of Kangra District so far as the expansion of Hydro-electric power to the towns and villages of Kangra was concerned. I may just recite a couplet in this connection.

बिजली देने के लिये कांगड़ा मशहूर रहे
जिस से ज़िलमते कुरीए फल्लक तो पुरनूर रहे ।
वाए नाकामी कि यह तूर बहुत दूर रहे ।
कांगड़ा फिर भी अंधेर में बदस्तूर रहे ।
चारागर कोई नहीं दहर में बेचारों का ।
हक छिना जाता है किस शान से हकदारों का ।

अध्यक्ष महोदय : स्पीच तो आप English में करते हैं लेकिन शायर उर्दू के मालूम होते हैं । (The hon. Member is delivering his speech in English but he seems to be an Urdu poet.)

Now, Sir, the area of this district is a little less than 1/3rd of the whole area of the pre-integrated Punjab. But there is only one college in the district. If a poor student of Kangra District wants to prosecute higher studies, he will have to cover from 100 to 200 miles in order to join the college. This is the sad state of affairs in this District so far as educational facilities are concerned. In my own Tehsil Hamirpur, which is the home of sturdy soldiers, who have scaled the heights of marshal fame and who are recipients of highest awards for gallantry, people are ignored and ignored altogether. There is no college in the ilaqa. They will have to cover 60 to 70 miles in order to go to the college.

[Shri Rup Singh Phul]

It is an irony of fate that the cadre of I.A.S, I.P.S. and other higher jobs of this sort are allotted to *Jullundurwalas and Harianawalas* and the portfolio of peons, chaukidars, cooks, etc. is allotted to Una and Kangra people. Mr. Speaker, this cannot be tolerated in this era of civilization.

Moreover, there is always scarcity condition prevailing in the Kangra District. Something substantial has to be done for this backward and deficit area so that we could also make economic advancement and progress.

Then there is another thing which I want to bring to your notice. In the Address it has been stated that Kulu Sub-Division and the Tribal (Scheduled) Areas of Lahaul and Spiti have been exempted from the payment of the tuition fee. What a fine thing it would have been if the whole of the Kangra District had been exempted from the payment of the tuition fee. That thing could only be done if this area was declared as a backward area. Sir, the Kangra District is a hilly area. The agriculture does not provide full time employment to the people. There should be some industrial occupations to give them employment during their vacant period.

Another point is that Government has been pleased to make some efforts to ameliorate the conditions of the down-trodden, the low-paid Government employees and others. But what is the condition of the domestic servants who are doing everything—sweeping your doors and cleaning your utensils. There is no end to their sufferings and there is no limit to their duty hours, what a pitiable condition. Those innocent faces—those innocent-looking youngmen who have come from the hilly areas are also loving sons and loving children of their parents.

I want to bring to your notice one thing more. No reference has been made in the Address to the preservation of arts, folk songs and literature. The Kangra School of Paintings is widely known and everybody knows that no other school on the face of earth can stand comparison with it. But I regret to state that no reference has been made to it in the Address and adequate funds have not been allocated for it.

In the end, Sir, I want to bring one small point to your notice. It relates to the Hamirpur Tehsil. This big and vast Tehsil is equal in area to the whole of Jullundur District. For the last one year, no lady doctor has been appointed in that Tehsil. It is really an irony of fate... I reiterate that this is a bad picture of things and that proper steps should be taken to set things right.

Sir, much has been said about the tenants. I want to tell for the information of the House that the lot of tenants-at-will is very pitiable. The measures taken for the security of tenure have given them insecurity. This is rather an anomaly or a misnomer. Since these laws were passed, many of the tenants-at-will have been served with notices of ejection. But for the ban placed on ejections, you may have found hundreds of nomadic tribes wondering in bewilderment and crying for shelter.

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ (ਜਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) : ਮਾਨਯੋਗ ਪਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਬਾਕੀ ਕਈ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗ maiden speech ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

अध्यक्ष महोदय : सगर मेरा सवाल है कि आप खुद तो maiden नहीं हैं। (हंसी)

(But, I think, the hon. member is not a maiden.)(laughter)

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਨਹੀਂ ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ maiden ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਪੀਚ ਮੇਰੀ ਜ਼ਰੂਰ maiden ਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ maiden speech ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਰਿਆਇਤ ਵਰਤਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਛਾਇਦਾ ਪੁਜੇ।

ਪਰਧਾਨ ਜੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਇਸ ਲਈ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ideas ਦਿਤੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ orphan homes ਦਾ ਨਵਾਂ idea ਦਿਤਾ ਹੈ, welfare extension Projects, colony for beggars ਅਤੇ poor children's holiday home ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ Consolidation Department ਦੇ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਦਸੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਜਿਤਨਾ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਤਰੁਟੀਆਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਪਰ ਅਸੂਲਨ ਜੇਕਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ shelter homes, prisoner's after care societies ਅਤੇ child guidance clinics ਜੈਸੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪਹਿਲੀ ਦਫ਼ਾ ਹੀ ਆਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਲ ਪਹਿਲੀ ਦਫ਼ਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮਗਰ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਤਾਂ ਤੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਪਰ ਕਿਤੇ ਇਹੋ ਗਲ ਨ ਹੋਵੇ ਕਿ :

“ਇਲ ਕੇ ਬਹਿਲਾਨੇ ਕੋ ਗਾਲਿਬ ਯੇਹ ਖਿਆਲ ਅੱਛਾ ਹੈ”

ਇਹ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿੰਨਾ sketch ਤਾਂ ਕੀ, hint ਤਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇੰਨੀ ਮਹੱਤਤਾ ਰਖਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਇਹ Address ਕੁਝ ਸੁੰਨਾ ਸੁੰਨਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। Unemployment ਦਾ ਮਸਲਾ ਇਤਨਾ ਭਿਆਨਕ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਕਿਤੇ ਨਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ। Refugees ਦਾ ਮਸਲਾ ਵੀ ਕੋਈ ਘਟ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ taxes ਦਾ burden ਇਤਨਾ ਥਪ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਮਰ ਟੁਟ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ। sales tax ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ agitation ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀ lot ਦੇ

[ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ]

ਮੁਤਅੱਲਕ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਤਨਖਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ, ਟੀਚਰਜ਼, ਅਤੇ peons ਦੀ lot ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੱਲ ਬਾਤ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ relief ਦੇਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਵਿਚਾਰੋ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਲਓ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿ 24 ਘੰਟੇ duty ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਛੁੱਟੀ ਵਰਗਾ ਅਤੇ ਹੋਰ relief ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ Socialistic Pattern of Society ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ omit ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ top heavy administration, Ministers ਦੀ high salary ਅਤੇ Upper House ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਗੇ।

Separation of Judiciary from the Executive ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਹ separation ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ ਹੈ। Magistrates ਅਜੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ Executive ਦੇ influence ਹੇਠ ਹੀ ਹਨ। Prosecuting Branch ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। Taxation Enquiry Committee ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ recommendations ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਛੋਟੀਆਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਗਵੇਡਾਂ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੀ Fletcher Committee ਦੀ report ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਦਬਾ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਵਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਰਹੇਗਾ ਜਾਂ ਕੁਝ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰਕੇ improvement ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਤਫ਼ਸੀਲ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਆਪਣੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਾਂ ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਮਜਬੂਰ ਹਾਂ। ਬਜਟ ਉੱਤੇ ਜੇਕਰ ਮੈਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੁਰੂਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ।

ਏਥੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨ fair ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ detail ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਮਨਿਸਟਰੀ ਕਾਇਮ ਹੋਵੇ ਐਂਡ dissolve ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨ fair ਹੋਏ ਹਨ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਕਿੰਨੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਇਮਾਨਦਾਰਾਨਾ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਾਂ, ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦਾ ਕਿੰਨਾ

psychological effect ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ । ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਿਪੋ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਇਲੇ ਦਾ ਕੋਟਾ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੋਟਾ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੋਟਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਡੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਕਾਬੂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਥਾਂਗਰਸ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਡਰ ਨਾਲ ਵੀ ਉਹ ਵੋਟ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਨਿਸਟਰੀ ਨੂੰ dissolve ਕਰਕੇ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਲੜਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਅਗੇ ਵਧਦੇ । (*Thumping by Opposition.*)

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹੱਲ ਕੀਤਾ— ਸ਼ਾਇਦ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ । ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ, ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ by-laws ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ਾਮੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ efforts ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਹੈ । ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ legacy ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਇਹ ਇਨਸਾਨੀ ਫ਼ਿਤਰਤ ਵਿਚ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੀ ਬਦਲਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਔਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਿਦਕਦਿਲੀ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਔਰ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦੇ ਜੋ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ eradicate ਕਰਨ । ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਉਪਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਥੱਲੇ ਤਕ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਔਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ ਵੀ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ by-laws ਵਿਚ ਏਨੀਆਂ ਖ਼ਾਮੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ । ਮੈਂ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਐਂਟੀ-ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਨਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਸਕੀਏ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਆਦਮੀ ਕੀ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਿਹਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਹਾਲਤ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਕਰਸ ਹੈ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਕੋਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ । ਏਨੇ ਮਕਾਨ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਕਾਨ ਅਲਾਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਹਰੀਜਨ landlords ਦੀ mercy ਤੇ ਹਨ । ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਢਾਹ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਮਕਾਨ ਦੇ ਬਾਲੇ landlords ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਬਾਲਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ।

ਜ਼ਰਾਇਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕੋਈ ਨਾਂ ਦਸੋ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਇਕ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਮੁਕੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਦਸਾਂਗਾ ਕਿ ਉਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਜ਼ਰਾਇਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ evict ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਅੱਫਰ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ evict ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਦੋਸਤ ਵੀ ਹੈ ।

ਜ਼ਰਾਇਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕੋਈ eviction ਨਹੀਂ ਹੋਈ ।

Mr. Speaker : Order please, I will not tolerate such interruptions.

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ permanent basis ਤੇ ਵਸਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੇ ਕੁਝ ਕਰੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਟੇ ਦੇ ਦਿਉ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਟੇ ਦੇਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਪੈਸਾ ਹੈ । ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਟੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ।

ਹੁਣ ਰਿਹਾ ਸਵਾਲ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਔਰ ਰਿਜਨਲ ਫ਼ਾਰਮੂਲੇ ਦਾ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਕ ਫ਼ਿਰਕੇ ਨੂੰ Communal ਕਹਿ ਕੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਹਿ ਕੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਟਾਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਮੇਜਾਰਿਟੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਠੋਸਣ ਨਾਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾ ਕੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਟਾਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਔਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਖੁਦ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਇਆ ਜਾਏ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹ ਬੋਲੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ, ਰਿਜਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਗਲੀਆਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੈਣ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਨਾ ਦਿਉ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਹਾਵੀ ਹੋਵੇ । ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਹਵਾ ਤਾਂ ਅਜ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਜ ਖੁਦ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣ ਗਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਇਕੋ ਦਿਨ

ਵਿਚ ਉਹ ਨੈਸ਼ਨੇਲਿਸਟ ਬਣ ਗਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ over night ਨੈਸ਼ਨੇਲਿਸਟ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਤਾਕਤ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਤੇ, ਧਮਕੀ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਨੇੜੇ ਔਰ ਭਾਲੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਠੋਸੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨਸਾਨ ਕੋਲ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵੀ ਹੈ । ਉਸ ਕੋਲ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਨਿਹਾਇਤ ਸੰਜੀਦਾ ਹੋ ਕੇ, ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿ ਨਾ ਦੇ ਕੇ ਔਰ ਇਮਾਨਦਾਰਾਨਾ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਢੂੰਡਿਆ ਜਾਏ ਔਰ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਪੰਜਾਬ ਉਭਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਰਖਣ ਤੇ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ term ਨੂੰ define ਕਰਨ, ਇਸ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਵੱਸਣ ਕਿ ਕੌਣ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿਸੇ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹਾਂ ਜਾਂ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹਨ । ਉਥੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਣਹਿਰੇ ਵਿਚ ਖੜੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਹਨ ।

ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਕੀ ਹੈ ? ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਔਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਰਖਿਆ ਔਰ ਆਪ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਔਰ ਹੁਣ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਔਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾ ਕੇ ਖੁਦ ਹਕੂਮਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁੜਗਾਵਾਂ, ਕਰਨਾਲ, ਰੋਹਤਕ, ਮਹਿੰਦਰਗੜ੍ਹ ਔਰ ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ revenue ਦਾ 40% ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਾਂਗੜਾ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ ਔਰ ਛਾਜ਼ਲਕਾ ਦੀਆਂ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਪਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ 20% revenue ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਦਾ 40 ਫੀ ਸਦੀ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ developed ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅਗਰ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਠੀਕ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਮਗਰ ਇਹ ਜੋ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿੰਨਾ revenue ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਮਿਲੀ ਹੈ ? ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਫ਼ੇਰ ਦੁਹਰਾਵਾਂਗਾ ਕਿ revenue ਦਾ 40% ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । 20% ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਔਰ ਤਹਿਸੀਲ ਛਾਜ਼ਲਕਾ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਬਾਕੀ ਦਾ 40% ਹੋਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਸੇ ਮਾਪ ਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼)

ਹੁਣ ਮੈਂ language ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ ਮਾਦਰੀ ਬੋਲੀ ਹੈ, ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ।

[ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ]

ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਅਰਬੀ ਤੇ ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾ ਪੜ੍ਹ ਸਕੀਏ। ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੋਨੋਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਚਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇ ਜਲੰਧਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਨਾ ਚਲ ਸਕਣ। ਜੇਕਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਔਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੋਨੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੋਨੋਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਜਲੰਧਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਨਾ ਚਲ ਸਕਣ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ right ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ।

12 noon ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਫਿਰਕੇਦਾਰੀ ਦਾ ਰੰਗ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿੰਨਾ ਸਾਡੇ ਕੇਸ਼ਧਾਰੀ ਭਾਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਧੇ ਫੁੱਲੇ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸ਼ਾਇਰ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ ਔਰ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਭ ਝਗੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਦੇਸਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਗੋਰਮੇਂਟ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨਵੇਂ formula ਨੂੰ ਬੈਠ ਕੇ ਸੋਚ ਲੈਣ। ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ meeting ਬੁਲਾ ਕੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਵਾਲ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਤਫਰੀਕ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰੇ। ਜਿਹੜੇ ਸੱਜਣ ਉਧਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ nationalist ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਖਿੱਤਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਆਡ ਵਿੱਚ ਖੁੰਭੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

OBSERVATION BY THE SPEAKER REGARDING GAZETTE NOTIFICATION OF MINISTERS AND DEPUTY MINISTERS

अध्यक्ष महोदय : यह जो notification का सवाल उठा था उस के सुत-अल्लिक मैं ने पता किया है, वह notification मेरे पास पहुँच गया है और इस की तारीख 30th April, 1957 है और यह Home Department, Political से जारी किया गया है। इस में कहा गया है कि—(I have enquired into the question of notification which was raised here. I have received a copy of that notification and it is dated 30th April, 1957. It has been issued by the Home Department, Political and it runs as follows)

HOME DEPARTMENT

POLITICAL

NOTIFICATION

The 30th April, 1957.

No. 3457-PI(C)-57/8043.—In partial modification of notification Nos. 3001-PI(C)-57/6300, 3002-PI(C)-57/6301, dated the 9th April, 1957, 3035-PI(C)-57/6450, dated the 10th

OBSERVATION BY THE SPEAKER RE-GAZETTE NOTIFICATION OF (5)105
MINISTERS AND DEPUTY MINISTERS

April, 1957, and 3059-CP(C)-57/6718, dated the 16th April, 1957, the Governor of Punjab on the advice of the Chief Minister has been pleased to appoint the following persons to be the other Ministers :—

CABINET MEMBERS

1. Shri Mohan Lal.
2. Giani Kartar Singh.
3. Shri Gian Singh Rarewala.
4. Shri Amar Nath Vidyalkar.
5. Shri Gurbanta Singh.
6. Shri Birendra Singh.
7. Shri Suraj Mal.

DEPUTY MINISTERS

1. Shri Yashwant Rai.
2. Shrimati Parkash Kaur.
3. Shri Yash Pal.
4. Shri Dalbir Singh.
5. Shri Banarsi Dass.
6. Bakhshi Partap Singh.

B. S. MANCHANDA,

Secretary to Governor, Punjab.

N. N. KASHYAP,

Home Secretary to Government, Punjab.

RESUMPTION OF DISCUSSION ON THE GOVERNOR'S ADDRESS

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਹਾਊਸ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਨਵੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ Treasury Benches ਤੇ Opposition ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕਈ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਤੇ ਨੁਕਤਾਢੀਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਪਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਨੇ। ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਅਸੰਬਲੀ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਸ਼ਣ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਖਾਮੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੰਬਲੀ ਦਾ ਕੰਮ ਚੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਤੁਰੰਤ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ precedents, ਰਵਾਇਤਾਂ ਤੇ rules of procedure ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਪੀਚ ਕੀਤੀ ਜਾਏ (Interruptions)। ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰ ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਸਬਕ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਜਿਤਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਸੀ ਉਹ ਅੱਜ ਸਭ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸਿਖਣਾ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਢੰਗ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਵਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ : ਅਸੀਂ ਸਬਕ ਨਹੀਂ ਸਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਕੋਈ ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਸਮਝਣ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਏਨੀ ਉਮਰ ਗਵਾ ਲਈ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਵੀ ਉਹ ਔਵੇਂ ਗਵਾ ਲੈਣਗੇ। (cheers)। ਮੇਰੀ ਚਾਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ facts ਤੇ ਹੋਵੇ। ਆਖਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਫਲਾਣੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ mention ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰ ਚੌਧਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਦ ਨੇ ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਪਾਲਿਸੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ, ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ ਸਭਰਵਾਲ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ peons ਦੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਇਕ ਫਿਕਰਾ ਹੈ low paid officers ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਥੇ ਸਪੀਚਾਂ ਕਰਕੇ ਵੋਟਰਾਂ ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣਾ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਇਹ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਐਡਰੈਸ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਲਬੱਤਾ ਜੇ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਬਜਟ ਤੇ ਸਪੀਚ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਬਜਟ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਰਖ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੋਲ ਸਕਣ ਤੇ constructive suggestions ਉਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਦੇਣ।

Regional Formula ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਦਾਸ ਟੰਡਨ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ, ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ ਸਭਰਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਫੇਰ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀਰ ਉਠੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਕ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਪਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਦਰਅਸਲ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਲੈਕਚਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੀ ਹਿੰਦੂ, ਸਿਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਗ ਬਗੋਲੇ ਵਾਂਗ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਵਾ ਕੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਕਸਦ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ

ਉਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਰੰਜਸ਼ ਪੈਦਾ ਨ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਨਾਸ਼ਨੀ ਕਰਨੀ ਛੱਡ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ Regional Formula ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਕੇ ਛੱਡਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਵੇਖ ਲਵਾਂਗਾ ਉਹ ਵੀ ਇਥੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਵੀ ਇਥੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਤਜਰਬਾ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ ਜੋ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਕਾਮਯਾਬ ਸਾਬਤ ਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਸ Regional Formula ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹਾਲੇ ਤੇ taken for granted ਲਵੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਨੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਗੈਰ ਇਸ ਦੀ working ਨੂੰ ਵੇਖਿਆਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਇਸ formula ਦੀ theory ਤੇ ਗੱਲ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਇਸ ਵੇਲੇ theory ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਜਿਹੜੇ ਖਦਸ਼ਾਤ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਸਹੀ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦਾ ਹੱਲ ਸੋਚ ਲਵਾਂਗੇ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੁਕਤਾ ਮਿਆਲ ਨੂੰ accommodate ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ।

ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਿਆਏ ਹਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ criticise ਕਰਕੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕਹੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਨਾਂ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ impartially ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ impartial ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ evolve ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋ ਭੇੜੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਐਸ ਪਾਸਿਉਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਸ ਪਾਸਿਉਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਮੈਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਆਖਰ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਵੱਡੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ, ਸਭ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਕਹਿ ਲਵੋ ਜਾਂ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਕਹਿ ਲਵੋ, ਇਸ ਲਈ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੇ ਬਿਠਾਉਣਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉੱਚਾ ਰਖਾਂਗੇ।

ਸੀਲਕੀ ਅਫ਼ਕੂਲ ਗੁਨੀ ਭਾਰ : ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀ ਮੀ ਧਾਵ ਰਖਨਾ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਅਸੀਂ ਫਾਰਮੂਲੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਲੋਕ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਰਦੂ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਉਥੇ ਉਰਦੂ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕਰਾਂਗੇ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ]

ਚੰਦ ਸੱਭਰਵਾਲ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਤਕਰੀਰਾਂ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਦਾਸ ਟੈਡਨ ਜੀ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਮਿਲੇ ਹਨ । ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਨਾਂ ਪੁਛਿਆ ਹੋਵੇ, ਪਰੰਤੂ ਆਪ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲੀਡਰ, ਮਹਾਂ ਸੰਮਤੀ ਦੇ ਲੀਡਰ ਪੰਤ ਜੀ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਕੁਝ individuals ਵੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਕੇਸ਼ਪ ਚੰਦ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਆਦਿ, ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਫੇਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ roads ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ, irrigation ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਇਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਰੀਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਰੋਡਜ਼ ਅਤੇ irrigation ਬਾਰੇ ਚੰਗੇ ਸੁਝਾਵ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ । ਕਿੰਨੀਆਂ ਭੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ । ਕੀ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਫਸਦੀਆਂ ਹਨ ? ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਇਹ regional ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਸੂਬਕ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਾਰੀ ਸਟੇਟ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਉਂਝ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ । ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੀਡਰ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪੁਛ ਸਕਦੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹੋ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖੁਦ ਅਜੇ ਕਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਆ ਜਾਵੇਗੀ । ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਆਂਗੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰਾਂਗੇ । ਇਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਮਸਲਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਵਸਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਜੜਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣਾ ਹੈ ; ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਭੈੜੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣੀ ; ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦੇਣਾ । ਨਾ ਫਰਕ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਧੇਗਾ ਅਤੇ ਫੁਲੇਗਾ । ਇਸ language ਦੇ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਹਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਵੀਰ ਇਹ ਸਮਝੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਖਤ attitude ਲਿਆ ਹੈ ਇਸ language ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਏ । (ਪ੍ਰਸੰਸਾ) ।

(At this stage Khan Abdual Ghaffar Khan, a member of the Panel of Chairmen, occupies the chair).

ਸਾਨੂੰ ਸੁਝਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਵੋਟਾਂ ਲੈਕੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਂ । ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰਖਣ ਲਈ ਏਥੇ ਆਏ ਹਾਂ । ਸੂਬੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਾਡਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਹੈ । ਕੁਝ ਲੋਕ ਤਜਰਬੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਨੇ ਵੀ ਚਾਹੀਦੇ

ਹਨ । ਮੈਂ ਸਾਫ਼ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਡੰਡੇ ਜਾਂ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ । ਅਸੀਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਮਝਾਕੇ, persuade ਕਰਕੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਵੀਰ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਣ । ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੋਵੇਂ ਕਿਉਂ necessary ਹਨ । ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ; ਜੇਕਰ ਸਾਡਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਧਰਮ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਬੋਲੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਜੇਸ਼ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬਿਗੜ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਬਤ ਹੋਈਏ, ਨਾਂ ਕਿ ਇਸ ਲਈ baneful ਜਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ਜੇ ਕੁਝ ਕੋਈ ਵੀਰ ਇਸ language ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਬਣੇ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਪਰ ਜੇਕਰ ਧਮਕੀ ਨਾਲ, ਦਬਕੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕਹੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰੇਗਾ । ਇਹ ਮਸਲਾ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਪਰੇ ਰਖ ਕੇ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਸਾਡਾ ਮਕਸਦ ਕੋਈ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ । ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਵੇਲੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸੌ ਸਾਲ ਵਿਚ ਬਣੀ ਸੀ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਪੰਦਰਾਂ ਜਾਂ ਵੀਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । (ਆਵਾਜ਼ਾਂ) । ਇਹ ਦਿਮਾਗ਼ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

Shri Dharam Singh Rathni : Heal thyself.

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਰਾਠੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ heal ਕਰਾਂ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ “ਸਿੰਘ” ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਬਾਹਵਾਂ ਉਪਰ ਕਰਕੇ ਬੋਲੇ ਹਨ । ਜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਭਰ ਸਚਾਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬਾਹਵਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕਰਕੇ ਬੋਲਦੇ ਤਾਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਕਿ ਸੁਹਣੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਇਕ ਅਨੁਸਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਗਿਆ ਅਤੇ ਢੇਖਿਆ । ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਇਕ ਰੱਦੀ ਜਿਹਾ ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ।

ਬੀਬੀ ਖਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ : ਆਪ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੇ ਜਜ਼ ਸੇ inquiry ਕਰਾ ਲੋ ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਏਨੀ ਮੂਰਖਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਕੋਲੋਂ inquiry ਕਰਾਵਾਂ । (ਸ਼ੇਰ)

Mr. Chairman : Order, order.

एक माननीय सदस्य : High Court के जज से ऐसी inquiry कराना क्या सूखंता है ? (शोर)

Mr. Chairman : Order, order.

आप इस तरह से interfere क्यों करते हैं ? आप तकरीर नहीं करने देते । अगर आप ने यह तरीका अख्तियार कर लिया तो आप को मुश्किल पड़ जाएगी ।

(Why does the hon. Member interfere like this ? He is obstructing the speech. If he adopts this attitude, then this will land him into difficulty.)

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਤ ਦੇ 12 ਬਜੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਮੰਡੀ ਛੱਡ ਵਾਲੀ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਆਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਕੀ ਇਹ ਬਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਰੇਡੀਓ ਲਾਏ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਹ ਉੱਚੀ ਨਾ ਵੱਜਣ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹਾਂ, ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੇ ਰੇਡੀਓ ਬੋਲ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਉੱਚੀ ਵੱਜ ਵੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਬਾਣੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇਂਦੇ ਨੇ । ਜੇ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਰੇਡੀਓ ਬੋਲ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਉੱਚੀ ਵੱਜ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਸ ਬਗ਼ੜੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ? ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਅਪਣੇ ਸੁਣਨ ਲਈ ਬੋਲ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਰੇਡੀਓ ਲਾ ਲੇਂਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਓ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਭੇਜਿਆ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਸੀ । ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਆਏ । ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬਾਣੇਦਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਆਕੜ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ, ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਾਂ । ਆਕੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਉਸ ਨੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਸੀ ਤੇ ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਰੇਡੀਓ ਨਹੀਂ ਵੱਜੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ, ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਮੈਂ ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫੇਰ ਆਕੜ ਰਖੋਗੇ ? ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਇਹ ਕੱਲ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਆਕੜ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਮਰ ਜਾਏ ? (Shri Inder Singh : This is an after thought). ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਦਿਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਖਿਆ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਦੇ । ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਆਦਮੀ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਇਕ ਥੰਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਲੈ ਆਏ । ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਮੈਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿਉ ਮੈਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ । ਤੁਸੀਂ ਜਾਕੇ ਡਭਵਾਲੀ ਮੰਡੀ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲਉ । ਉਥੇ 30,40 ਆਦਮੀ ਹੋਰ ਜੋ ਮੇਰੇ ਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲਉ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਸੁਣਨ ਸੁਣਾਉਣ ਤੇ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਆਖੋ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਨਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਐਖਾ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਐਖਾ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅਫ਼ਸਰ ਹਲ਼ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ, ਵਪਾਰੀ ਨੂੰ, ਸਿਰ ਤੇ ਰੋਕਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਿਠਾਸ ਨਾਲ ਬੁਝਾਉਣ, ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਆਕੜ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਨਾ ਬੋਲਣ । ਭੇੜੇ ਤੋਂ ਭੇੜੇ ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਹ ਚਾਰਜ ਲਾਉਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਮੇਰੇ ਇਸ ਵੀਰ ਨੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । (At this stage Mr. Speaker occupied the chair). ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਠੰਕੇਦਾਰ ਨੂੰ,

ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਸੜਕ ਦੇ ਉੱਤੇ ਖਰਾਬ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਪੈਸੇ ਮਿਲ ਗਏ । ਜੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਸੜਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੇ ਘੱਟ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਵੱਧ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਜਦੋਂ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਆਈ ਤਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਤੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ action ਲਿਆ ਗਿਆ । ਉਸ ਤੋਂ ਫੋਰਨ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ । ਉਸ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੇ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਕੰਮ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਪੈਸੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਉਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਵੁਆ ਕੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਾਈਆਂ । ਦੱਸੋ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦਾ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ੨ ਜਾਕੇ ਪੈਸੇ ਉਗਰਾਹੁੰਦੇ ਵਿਰਦੇ ? ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਨੇ 10% ਕੰਮ ਹੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋਰ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਾਓ ਅੱਗੋਂ ਨੂੰ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਦੀ list ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸੁਣਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੀ ਦੀਆਂ, ਜੇ ਅਸਲ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕਰੋ ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਰਸੇ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ D. S. P. ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਹੁਣ ਉਹ ਦੂਜੇ 26 ਆਦਮੀਆਂ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਹ ਅੱਗੇ ਵੀ ਉੱਤੇ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਕੇ ਪਿੱਛੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਏਨੇ ਡਾਕੂ ਫੜੇ ਔਰ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਕੇਸ ਕੱਢੇ ਔਰ culprits ਨੂੰ courts ਵਿਚ ਲਿਆ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਫੋਰ ਉੱਤੇ ਆ ਗਿਆ । ਜੇ ਉਸ ਦਾ Socialist Party ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਉਸ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂ ? ਉਸ ਨੇ ਏਨੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ, ਜਾਨ ਹੀਲ ਕੇ ਡਾਕੂਆਂ ਦੇ ਮਗਰ ਵਿਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਏਨੇ ਚੋਰ ਫੜੇ, ਕੀ ਉਸ ਦੀ ਹੋਸਲਾ ਅਫਜ਼ਾਈ ਨ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ? (interruptions) ਉਹ 26 ਆਦਮੀਆਂ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਕੀ ਗਿਆ, ਉਹ 72 ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਜਾਏਗਾ, 26 ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਆਦਮੀ ਬੜਾ senior ਸੀ, ਕਿਸੇ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਕੇ ਨੀਚੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ । (interruptions) ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜਨਕ ਰਾਜ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਓਗੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਪਏਗਾ । ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰੋ । ਮੈਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ House ਨੂੰ confidence ਵਿਚ ਲੈ ਲਵਾਂ । ਉਸ ਦੇ 26 ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ । ਇਕ ਦੋ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੇ; ਅੱਜ ਸ਼ਾਇਦ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ । ਇਕ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਕੇਸ ਪਿਆ ਹੈ ਡਾਕੇ ਦਾ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਅੱਜ ਫੜ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ; ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਅੱਗੋਂ ਹੀ ਨਾ ਕਹਿ ਦੇਵਾਂ । ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇ ਇਸ Address ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ ? ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮਾੜੇ ਅਫਸਰ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ, ਜਿਹੜੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਿਆਂਗੇ ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਪੰਡਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਦੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਾਂਭਿਆ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਏਨੀ ਛੇਤੀ action ਕਿਉਂ ਲੈਂਦੇ ਹੋ । ਅਸੀਂ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਦੇ ਵਿਚ action ਲਏ ਨੇ, ਲੋਕਿਨ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਜੋ ਐਸੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਫਸਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਔਰ ਲੋਕ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਉਂਗਲ ਧਰਨ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਉਹ ਕੰਮ ਹੋਇਆ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰ independent ਫ਼ਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ Socialist Party ਵਿਚ ਆਏ। ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੇਚਣੀਆਂ ਅਤੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਦੀਆਂ (ਹਾਸਾ) (interruptions)। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੁਣ ਲਉ। ਤੁਹਾਡਾ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਟੰਡਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਤਾਂ ਵਪਾਰ ਨਾਲ ਵਾਹ ਹੈ, ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣਗੇ (interruptions) ...

ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਮੋਟਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਲਗਾ ਰਹਾਂਗਾ। ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ teachers ਦੀ ਬਾਬਤ ਕੀ ਢਾਕਫੀਅਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਮੈਨੂੰ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਫ਼ ਢਾਕਫੀਅਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਡਕਫੀਅਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਆ ਕੇ ਦਸੇਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਡਕਫੀਅਤ ਹਨ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪਾਗਾ ਯਕ ਦਮ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਵੇਖਾਂਗਾ ਕਿ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਡਾਕਟਰ ਡਾਗ ਸਿੰਘ, Communist Party ਦੇ ਗਰੁਪ ਲੀਡਰ ਨੇ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਮਾਹਲਪੁਰ ਥਾਣੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਜੀਤ ਫੌਰ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ 4½ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜੇ ਤਕ ਉਸ ਦੀ ਭਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਦੂਸਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੰਡਾਲੇ ਦਾ ਕੇਸ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਧਾੜ ਚਾੜ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸਲ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਏ। ਇਕ 13, 14 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਕਾਕੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਪ ਨੇ ਕੋਈ 14 ਤਰੀਕ, ਦਸੰਬਰ 1956 ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜਾ ਕੇ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਫਿਰ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਦਸਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਪਰ ਅਜੇ ਮੈਨੂੰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੱਭ ਲੈਣ ਦਿਉ। ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆਦਮੀ ਫਿਰ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਕੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਭਾਲ ਕਰੋ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਕਾਕੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਸ਼ੱਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਧਰੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਵਲ ਨਾ ਚਲੀ ਗਈ

ਹੋਵੇ । ਅਸੀਂ ਨਵੇਂ ਅਫਸਰ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਤਵਤੀਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਲਗਾਏ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਭਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੜਕੀ ਦੀ ਭਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਬੀਬੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ ਨੇ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀਬੀਆਂ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ । ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੜੀ ਕਮਬਖਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕਿ ਮਾਂ ਪਿਉ ਤਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਬੋਝ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਸੁਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਰੱਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਆਪਣਾ ਭਾਰ ਚੁਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੋਟਲਾਂ ਅਤੇ ਸਰਾਵਾਂ ਉਪਰ ਵੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਕਿਵੇਂ ਗਲਤ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਮੰਗਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਧਰੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਗੜਬੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਲੜਕੀ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਗੁੰਮ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਖੈਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤੇ ਕਮਬਖਤੀ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਭਾਲ ਕਰਨੀ ਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅੰਕੜੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ, ਫਿਰ ਦੱਸਾਂਗਾ ਕਿ ਕਿੰਨੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਗੁੰਮ ਹੋਈਆਂ ਜਾਂ ਉਧਾਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੁੜ ਮਿਲ ਗਈਆਂ । (ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਜਮਨਾ ਨਗਰ ਵਾਲੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ?) ਜਮਨਾ ਨਗਰ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀਆਂ । ਮੈਂ ਦੱਸਾਂਗਾ ਕਿ ਕਿੰਨੀ percentage ਮਿਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਮਿਲੀ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਬੰਡਾਲੇ ਦੀ ਬਾਬਤ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਜ਼ਰਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲਉ । ਬੰਡਾਲੇ ਵਿਚ ਦੋ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸਨ । ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਕਾਨ ਢਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਮਕਾਨ ਢਾ ਕੇ ਨਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨੀਂਹ ਪੁੱਟੀਆਂ । ਫਿਰ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ ਸੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਗਲੀ ਵਿਚ ਲਗਣਾ ਸੀ, ਗਲੀ ਪੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਆਮ ਸੀ । ਦੂਸਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਇਆ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ । ਉਸ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਪੰਚਾਇਤ ਆਈ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਿਰ ਰਸਤਾ ਸ਼ਾਹ ਆਮ ਹੈ, ਇਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਖੱਜਲ ਨਾ ਕਰੋ । ਲੇਕਿਨ ਦੂਸਰੀ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਫੇਰ ਰੋਕਿਆ । ਉਹ ਆਦਮੀ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਲਿਖਤ ਲੈ ਕੇ ਥਾਣੇ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਥਾਣੇਦਾਰ ਨਾਲ ਆਇਆ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਆ ਕੇ ਕੰਧਾਂ ਕਢਵਾਉਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮਝੋਤੇ ਨਾਲ ਕੰਧਾਂ ਕਢਵਾ ਦੇਵਾਂਗੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਉ । ਥਾਣੇਦਾਰ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਪਰ ਕੰਧਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀਆਂ । ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਗਲੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੰਧਾਂ ਕਢਵਾਂ ਲਈਆਂ, ਉਹ ਆਦਮੀ ਫਿਰ ਥਾਣੇ ਗਿਆ । ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਝੋਤਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਸੀਂ ਕੰਧਾਂ ਕਢਵਾ ਦੇਵਾਂਗੇ । ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਮਝੋਤਾ ਕਰਵਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ਉਹ ਵੀ ਥਾਣੇਦਾਰ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਉਸ ਵਿਚਾਰੇ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਉਡੀਕਿਆ, ਦੋ ਦਿਨ ਉਡੀਕਿਆ ਜਦੋਂ ਸਮਝੋਤਾ ਨਾ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ]

ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਕੋਲ ਦਾਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ਼ ਜਿਸ ਨੇ ਕੰਧਾਂ ਫੜ ਲਈਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਦਾਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਵੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਰਿਪੋਰਟ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ Superintendent Police ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਕੋਤਾਹੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ। ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਪਹਿਲੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਭਾਈ ਚਾਰੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਉ ? ਉਹ ਲੋਕ ਵਿਚਾਰੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ encourage ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵੱਠੇ ਹੋਏ ਮਕਾਨ ਦੀਆਂ ਮੁੜ ਨਵੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਪਾਸ ਖਲੋਕੇ ਕਢਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਝਗੜਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ S. P. ਜਾਂ Deputy Commissioner ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ interest ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ enquiry ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ credit ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸੇ ਗੱਲ ਢਾ ਲੈਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਡਿਗਦਾ ਨਾ ਡਿਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਭ ਕੰਮ ਕਾਰ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਜਾਏ। ਜੇਕਰ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Elections ਦੀ basis ਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੇਰ ਨਾ ਪਾਉ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਵੋਟ ਪਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਐਸੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਸਾਦੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਵੋਟ ਪਾਵੇ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ favour ਵਿਚ ਪਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਪਿਛੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਸੀ ਝਗੜੇ ਨਹੀਂ ਵਧਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। (interruptions) ਮੈਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਅਜਿਹੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਗਲਤ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਝੁਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਪਰ ਯਕੀਨ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਾਈਆਂ ਝਗੜੇ ਨਹੀਂ ਵਧਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਨੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਅੱਧ ਰੌਲ ਹੋਰ ਕਹੀ ਕਿ district level ਤੇ circular ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ district level ਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰੋ ? ਜੇ ਅਸੀਂ provincial level ਤੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਹੁਣ district level ਉੱਤੇ ਨਾ ਕਰੀਏ ? ਕਿਉਂ ਨਾ tehsil level ਤੇ ਵੀ ਜਾਈਏ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਧਰੇ ਵੀ delay, ਬੁਰਾਈ ਜਾਂ corruption ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੀਏ ? ਇਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਖੁਬੀ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ; ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖੁਬੀ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ

ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਬਜਾਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦੇ, ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਸ਼ਾਬਾਸ਼, ਹੈਡਕੁਆਟਰੇ ਹਟ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ district level ਤੇ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਚੋਕਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ? ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਹ ਵੀਰ ਮੈਨੂੰ criticise ਨਾ ਕਰਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਅਫ਼ਸਰ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਕਰੋੜ ਦਾ ਤੇ ਦੇ ਦਿਉ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਹ ਕਰੋੜ ਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ efficiency ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਜਦੋਂ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜੇ ਕੰਮ ਦੇਂਦੇ ਜਾਈਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾ ਰਖੀਏ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਕਹਿਰ ਵਧੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ headquarters, Heads of the Departments ਅਤੇ Departments ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਅਸੀਂ district level ਉਤੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਸੂਹ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਡੀਆਂ flying squads ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ co-operation ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਿਲਵਰਤਣ ਨਾਲ ਇਸ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਵੀ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰਖੋ, ਪਹਿਲੇ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਉ ਕਿ ਉਹ ਸਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਹੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਬਾਰੇ ਨਿਹਾਇਤ serious ਹਾਂ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਨਵੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਆਪ ਸਭ ਦੀਆਂ ਰਾਵਾਂ ਜਾਣਨੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਫਿਰ ਮਲੂਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ weight ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤਾਂ ਇਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਜੀਉਣਗੇ; ਇਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧੇਗਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੋਵੇ—ਅਸੀਂ ਤੇ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਪਰਜਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ।

ਇਕ ਅਵਾਜ਼ : ਕੈਰੋਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਜੇ ਕੈਰੋਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਕੈਰੋਂ ਪਰਜਾ ਦਾ ਚੰਗਾ ਸੇਵਕ ਹੈ। ਕੈਰੋਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਛੱਬੀ ਸਤਾਈ ਵਰ੍ਹੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ, ਟੋਕਰੀ ਢੋਣ ਵਾਲਿਆਂ, ਲਕੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ, ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ, ਕਪੜੇ ਧੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਨਹੁੰ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਏਨੀਂ ਉਮਰ ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ; ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਉਹ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਣਾ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਰਪੜਾਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਕੁਰਸੀ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਖਿਆਲ ਕਰੋ ਕਿ ਇਕ ਰਪੜਾਸੀ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਦਿਉ ਤੇ ਉਹ ਕੁਰਸੀ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤੇ D. C. ਨੂੰ ਕਹਿ ਵੀ ਦੇਵੇ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਹੈ—ਉਸ ਨੂੰ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ, ਇਹ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਫੜਦੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੋਨੀਪਤ ਅਤੇ ਪਾਨੀਪਤ ਦੇ S.D.O. ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਜਟ ਦੀ discussion ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਕਵਾਂਗਾ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ (ਰਾਜਾ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ) ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਬੜੇ ਮਿੱਠੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਦੇ officers ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਵੀਰ ਨੇ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਧੀਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ। ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ। Transport ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਜ਼ਰ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਤਾਂ Corporation ਹੈ, ਪਰ ਇਥੇ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ? ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਕੀ ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਚੇਤੇ ਕਰਾਵਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਜਨਾਬ ਖੁਦ ਉਥੋਂ ਦੀ Cabinet ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ? Corporation ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਮਰਜ਼ਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਇਥੇ ਕਿਵੇਂ ਚਲਾ ਦਿਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਜੰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਿੱਧਾ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਮੈਂ ਵੀ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਆਂ? ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਅਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖਿਡਾਉਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਮੈਂ ਜਮਾਉਣਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਵਧੇਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣਾ ਪਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੁਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਿਆਣਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਗਲੇ ਪਿਆ ਹੈ ਉਹ ਢੇਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਜਾਉਣਾ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਮੇਰੇ ਗਲੇ ਨਹੀਂ ਪਈ, ਉਸ ਉਤੇ ਜ਼ਰਾ ਮੈਨੂੰ ਸੋਚ ਤਾਂ ਲੈਣ ਦਿਉ। ਸੋ, ਰਾਜਾ ਜੀ—ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ address ਕਰਦਾ ਹਾਂ—ਤੁਹਾਡੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਚੁਕਿਆ ਸੀ, ਕੈਬੀਨੇਟ ਉਸ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਚੁਕਿਆ ਸੀ.....

Raja Surendra Singh : On a point of information, Sir

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : इस वक़्त तो आप मेहरबानी करके बैठ जाइए। बाद में कर लेना। [The hon. Member may resume his seat now. He may raise it afterwards.]

Raja Surendra Singh: It will be a better contribution to this House, if my interpretation is correctly understood.

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : बैठिये ; बाद में उन से बात कर लेना। [He may please sit down. Better discuss it with him later on.]

ਰਾਜਾ ਸੁਰੇਂਦਰ ਸਿੰਘ : मेरी अर्ज यह है.....

ਅਧਿਕ ਸਹੀਦਯ : ਮੇਰਕਾਨੀ ਕਰ ਕੇ interrupt ਨ ਕਰੋ । ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇਂਗਾ । [The hon. Member should not interrupt. I do not permit it.]

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਅਫਸਰਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਾਂ ਪੇਪਸੂ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਅਫਸਰਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਵਾਂਗਾ । ਫੇਰ ਵੀ ਜੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਤਰਫਦਾਰੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹੱਕ ਦੀ ਗਲ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੇਪਸੂ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਫ਼ਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਹੋਣੀ ਹੈ ; ਪੰਜਾਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ । ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹੋਗੇ ਕਿ ਸਮਝਾਉ, ਇਹ ਕਿਵੇਂ ? ਜਿਸ grouping ਦਾ ਜਾਂ ਜਿਸ equation ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦੋਹਾਂ services ਦੀਆਂ—ਪੇਪਸੂ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ—ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ । Grouping ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ? ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਕਲਰਕ ਭਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ group ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਇਕ ਟੀਚਰ ਇਸ ਮਿਆਰ ਤੇ ਪੁੱਜਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਇਕ group ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ? ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਉਪਰ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਸਰਵਿਸ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਜੁੜਨ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦਾ ਹੱਕ ਨਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ । ਇਸ grouping ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨਾਲ ਪੇਪਸੂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਸ grouping ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਵੀ ਅਸੀਂ ਹਾਈ ਮਾਈਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਪੇਪਸੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਸੈਕਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਉ । ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ I.C.S. ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ P.C.S. ਵਿਚ, ਜਿਹੜਾ ਅਫਸਰ ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਤਨਖਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਸ cadre ਜਾਂ rank ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ; ਉਸ ਦੀ ਉਤਨੀ ਹੀ ਤਨਖਾਹ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਸੋ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਚਲੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਪੇਪਸੂ ਲਈ ਘਾਟੇ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਫਾਇਦਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੇਪਸੂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ merge ਕੀਤਾ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ—ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ merge ਕੀਤਾ ਹੈ—ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਔਖਾ ਹੋਣਾ ਪਵੇ । ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਿਹਾਤੀ ਨੁਕਤੇ ਨਾਲ, ਪੇਂਡੂ ਨੁਕਤੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਸ ਢੰਗ ਦਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਹਣਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਥੇ ਤੀਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ seniority ਦੀਆਂ lists ਬਣੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਹਰ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਦਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਭਾਈ ਤੇਰੀ seniority ਏਥੇ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦਸ ਦੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਸ seniority ਦਾ ਵੀ ਆਖਰੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਉਸ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ । ਡੈਮੋਕਰੈਸੀ ਦੀ ਇਹੋ spirit ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਬਿਹਤਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ language ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਇਕ ਬੜਾ delicate ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ services ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਵੀ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਇਕ ਬੜਾ delicate ਮਸਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਕੰਡੇ ਦੀ ਚੋਭ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੋਭ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੀ seniority ਦੀ ਜਿਥੇ ਵੀ ਥਾਂ ਬਣੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਨੰਬਰ seniority ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਠੀਕ ਆਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ seniority ਛੁਪੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ । ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਕੁਝ ਸਟੇਨੋ ਟਾਈਪਿਸਟਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੀ । ਅਸੀਂ ਦੋਹਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ Integration Council ਦੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਸੁਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ । ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਹਾਰ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਉਥੋਂ ਹਸਦੇ ਹੀ ਗਏ ਸਨ । ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਿਉਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਕ ਗੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਛੇ E. A. Cs. ਨੂੰ revert ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ position ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । Erstwhile ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ E. A. C. ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਹ P. C. S. ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੇ । ਉਥੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ posts ਤੇ P. C. S. ਹੀ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੇ 6 ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ consolidation officer ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਸਨ । Integration ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਦੇ ਮਾਲ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ consolidation officer ਲੱਗਾ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਗਲਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹੈ ਤਾਂ ਸਨ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਪਰ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ consolidation officer R. A. ਦੇ rank ਦੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰਾਂ ਨੂੰ R. A. ਦੇ rank ਵਿਚ consolidation ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣਾ ਬੜੀ ਗਲਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੋਸਟਸ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ । ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੁਝ ਜਾਇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਜੂਨੀਅਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ । ਪਰਸੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਠੀਕ ਕਰਾਂਗੇ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ revert ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਉਹੋ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਮੇਰੇ ਇਕ ਵੀਰ ਨੇ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ 8 A. S. I. ਵੀ revert ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਾਡੇ

ਤਿੰਨ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਰੇਂਜ ਹਨ, ਯਾਨੀ ਪਟਿਆਲਾ ਰੇਂਜ, ਜਲੰਧਰ ਰੇਂਜ ਅਤੇ ਅੰਬਾਲਾ ਰੇਂਜ । ਹਰ ਅਫਸਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਰੇਂਜ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਜੇਕਰ ਪੇਪਰਸ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਿਧਰੇ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ deputation ਤੇ, ਜਾਂ promotion ਤੇ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ seniority ਸਾਰੇ ranges ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਗਿਣਨੀ ਸਗੋਂ ਉਸਦੀ seniortiy ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ range ਵਿਚ ਗਿਣੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਰਾਈਟ ਸਾਈਡ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ Opposition ਦੇ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਵਾਂਗਾ ਕਿ ਇਥੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਮੁਢ ਪੈਰ ਵੇਖੋ ਉਹ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਹਿ ਦਿਆ ਕਰਨ । ਉਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਬੇਸ਼ਕ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਕੇ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨ । ਉਹ ਐਵੇਂ ਨਾ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿਆ ਕਰਨ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਦੀਆਂ ਉਠਤਾਈਆਂ ਦਸਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਦਸਣ ਵਾਲਾ ਇਥੇ ਆਇਆ ਹੈ । ਕੋਈ ਤਾਂ ਸਚੀ ਨੂੰ ਸਚੀ ਤੇ ਝੂਠੀ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਗਲ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਆਇਆ ਹੈ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਮਾੜੀ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੀ ਬੇ-ਮਾਅਨੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਸਹਿਬਨ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਹੋ ਵੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ point out ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਝਿਜਕਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਫੇਰਨ ਹੀ ਮੰਨ ਲਵਾਂਗਾ ।

ਮੇਰੇ ਇਕ ਵੀਰ ਨੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ enquiry ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚੰਗਾ ਸੀ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ enquiry ਵਿਚ ਬਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ । ਹਾਲਾਂਕਿ enquiry ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਕ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਛਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ corruption ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਕ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਨਾ ਛਡਿਆ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵੇਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਕ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ corrupt ਅਫਸਰ ਨਾ ਛੁਟ ਸਕੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਭਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ Anti-Corruption Committee ਬਾਰੇ ਕਹੀ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਹ ਕੋਈ ਫਖਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ standard of living ਦੂਜੀਆਂ ਸਟੇਟਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਇਹ political ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ conscious ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ]

Head of the State ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਇਥੇ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਵਧੇਰੀ ਸ਼ੋਭਾ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ।

ਫੇਰ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ....

ਕਾਨ ਅਬਦੁਲ ਗਫਾਰ ਖਾਂ : On a point of order, Sir. ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ, ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿ ਕਰ ਮੁਕਾਤਿਬ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਲੇਡੀ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕੰਵਰਾਨੀ ਸਾਹਿਬਾ ਕਹਿ ਕਰ ਮੁਕਾਤਿਬ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਹਾਂਸੀ)

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ democratic views ਦਾ ਆਦਮੀ ਹੈ।

ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਹੀਦ : ਯਹਾਂ ਅੱਧ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਹਨ। (Here all are rajas now.)

ਆਪੋਜੀਸ਼ਨਜ਼ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ : ਰਾਜੇ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਮਨੇ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ democratic ਇਨਸਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਰਾਜ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਤਿਆਗੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ social ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਗਰੁਪ ਦੇ ਲੀਡਰ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਬੋਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬ ਇਕ surplus ਸਟੇਟ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਅਨਾਜ ਵਿਚ ਘਾਟੇ ਦਾ ਸੂਬਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ surplus ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨਾਜ ਵਿਚ surplus ਸੂਬਾ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵਧ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵਧ ਅਨਾਜ ਇਥੇ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਦਾ ਕੋਈ ਸੂਬਾ ਇਥੋਂ ਅਨਾਜ ਖਰੀਦਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਉਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਇਥੋਂ ਅਨਾਜ ਖਰੀਦਣ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਰੋਕ ਪਾਈ ਜਾਵੇ। ਜਿਤਨਾ ਅਨਾਜ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਜੋ ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਫਿਰ ਵੀ ਖਰੀਦ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ, ਇਕ ਹੋਰ independent ਮੈਂਬਰ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਪ੍ਰਭਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ ਇਕ ਸਰਪਲੱਸ ਸੂਬਾ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੋਂ ਅਨਾਜ ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਸਸਤੇ ਭਾਵਾਂ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾ ਤੇ ਇਥੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਕਣਕ ਦਾ ਭਾ ਬਹੁਤ ਥੱਲੇ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰ ਕੇ ਭਾ ਨੂੰ

ਉਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਲਗਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ Communist ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ P.S.P. ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਣਾ ਪਏਗਾ।

1 p. m.

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਉਹੋ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਜੋ ਸਾਥੋਂ ਪੁਛ ਲੈਣ। ਇਸ ਸੂਬੇ ਲਈ ਸਾਲ ਭਰ ਲਈ 12½ ਲੱਖ ਟਨ ਅਨਾਜ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਮੇਰੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਮਾਫ ਕਰਨ, ਇਸ ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਪੇਪਸੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਏਥੇ 13 ਲੱਖ ਤੋਂ ਲੈਕੇ 15 ਲੱਖ ਅਤੇ 17 ਲੱਖ ਟਨ ਤਕ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਫਸਲ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਂ ਮੌਕੇ ਤੇ ਨਾ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ 13 ਲੱਖ ਟਨ ਅਨਾਜ ਹੋਇਆ ਤੇ ਜੇਕਰ ਠੀਕ ਵਰਤ ਤੇ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ 17 ਲੱਖ ਟਨ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਛੋਲੇ, ਕਣਕ, ਮੱਕੀ, ਬਾਜਰਾ ਵਗੇਰਾ ਜੋ ਖਾਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਅਨਾਜ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਜਦ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ depot ਇਥੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ, ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਅਨਾਜ ਮੰਗਵਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹਾਸਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਖੈਰ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ.....(Interruptions) ਖਬਰੇ Ph.D. ਦੀ degree ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ

Mr. Speaker : Order, please.

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਅਨਾਜ ਦਾ surplus ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਰੱਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਕੀ ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ, ਪੁਲ ਹਨ, ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਵੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਆਖਣ ਕਿ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ leaders ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਸੁਣਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸੁਣਾਂਦੇ ਸਨ। ਕੀ ਇਹ ਘਾਟੇ ਦੀ ਗਲ ਹੈ? ਇਹ ਤਾਂ ਕਦਰਦਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਘਾਟੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਹੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ 'ਚਲਤੀ ਕੇ ਗਾੜੀ ਕਹੇ'..... (ਵਿਘਨ)

ਫਿਰ ਕੁਝ members ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ land reforms ਦਾ ਚਿਕਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਪਹਿਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਯਾਨੀ ਆਪ ਦੇ ਮੁਬਾਰਕ ਕਦਮ ਇਥੇ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਦੂਸਰੀ ਕੋਈ ਨਵੀਂਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਸਿਆ ਕਰੋ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਰਹੇ। 1953 ਵਿਚ ਬੋਝੀ ਜਿਹੀ ਦੇਰ, ਕੋਈ 5, 6 ਮਹੀਨੇ, ਕੁਝ ਨਿਕਲੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਬਸਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਸਿਵਾਏ ਉਸ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਜਿਸ ਪਾਸ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਆਪ ਵਾਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਜਦ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ 5 ਏਕੜ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾ ਦੇ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਘਰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਵੀ ਨਾਲ ਨਾ ਦੇਵੇ।

[ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ]

ਫਿਰ ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ surplus land ਵਾਲਾ Act ਇਸਤੇਮਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਉਸ ਦੀ implementation ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ surplus land ਹੈ ਉਹ ਦੇਣੀ ਹੀ ਹੈ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ, landless ਨੂੰ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜ਼ਮੀਨ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਕੁਝ ਦੋਸਤ ਪੇਪਰਸ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ Tenancy Acts ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਪਰਸ ਦਾ Act ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ Act ਚੰਗਾ ਲਗੇ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਬਦਲਦੇ ਹਨ। ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਪਤਾ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਇਕ special ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਪਾਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਫੌਰਨ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਅਦਾਲਤ ਲਾ ਕੇ enquiry ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ summary ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ change ਕਰਨ ਦਾ order ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ।

ਫਿਰ 4 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਜਮਾਬੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 8 ਸਾਲ ਤੋਂ ਜਮਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾਈ। ਉਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਜਮਾਬੰਦੀ ਵਿਚ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਗਲਤ enter ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੁਕਮ ਬਗ਼ੈਰ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਚੁੰਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਹ 8, 9 ਸਾਲ ਤੋਂ ਰੋਕੀ ਰਖੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਜੇਕਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਸਾਨੂੰ ਉਲਾਂਭੇ ਦੇਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਬਾਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਥੋਂ ਕੋਈ ਗਲ ਪੁਛੋ ਅਤੇ ਜਿੰਨੀ ਵਾਰ ਮਰਜ਼ੀ ਪੁਛੋ, ਜ਼ਰੂਰ ਦਸਾਂਗੇ।

ਫਿਰ Fertilizer Factory ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਸਲਾ ਫਿਰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਖੋਰ ਇਸ ਦਾ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦਸਣ ਅਸੀਂ ਮੁਲ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿਆਂਗੇ; ਅਤੇ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਨੰਗਲ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1,800 ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਸੀ ਤਾਂ ਪੱਥਰ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਤਾਂ ਲਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਕ ਹੋਵੇ ਕਿ ਘਟ ਕੀਮਤ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੀ ਕਰਹਿਰੀ ਦੇ ਸਬਜ਼ੀ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿਆਂਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਰ ਲਈ। ਦੋ ਢਾਹ

cases ਬਾਰੇ ਦਾਅਵਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ । ਉਹ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਮਾਹਮਤੇ ਆ ਜਾਣ । ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ । ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਦਾਅਵਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ । ਉਥੇ ਉਹ case present ਕਰੇ । ਜੇਕਰ ਜਜ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਘਟ ਕੀਮਤ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਧਾ ਦਿਆਂਗੇ (ਤਾਲੀਆਂ) ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਮਤ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਉਹ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗਾ । (interruption). ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਬੋਲਦੇ ਵੀ ਬੜੇ ਆਹਿਸਤਾ ੨ ਨੇ । ਜਿਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਨਵੀਂਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਕਨਾਲ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਨਾਲ ਜਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦਿਆਂਗੇ । ਫਿਰ ਬਗੀਚੇ ਲਈ, ਬੂਟੇ ਜਾਂ ਖੇਤੀ ਲਾਉਣ ਲਈ fertilizer factory ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਪਾਣੀ ਆਵੇਗਾ ਉਹ ਮੁਫਤ ਦਿਆਂਗੇ । ਜਿਹੜੇ ਉਖੜੇ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ register maintain ਕਰਾਂਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ free ਵਿਦਿਆ ਦਿਆਂਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦਵਾਈਆਂ ਮੁਫਤ ਤੇ operations ਵੀ ਮੁਫਤ ਹੋਣਗੇ । ਫਿਰ ਜੇਕਰ skilled ਜਾਂ unskilled ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਰਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਖੜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜ਼ਰੂਰੀ qualifications ਹੋਣ ।

ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਉਖੜੇ ਲੋਕ ਜੇਕਰ ਘਰ ਬਣਾਣਾ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਰਜ਼ਾ ਇਹ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ pay ਕਰ ਦੇਣ । ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਕਸ਼ਾ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇਵੇਗੀ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਘਰ ਬਣਾਣ । ਅਜਿਹੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ sanitation ਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਥਾਂ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ 'ਭਈ ਪੈਸੇ ਲਵੋ ਕਰਜ਼ਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਲੰਬੀ ਕਿਸ਼ਤ ਤੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸੌਖ ਨਾਲ ਉਸ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਲਾਹ ਸਕੋ' । ਫਿਰ ਵੀ ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਮੈਨੂੰ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਲਾਂਭ ਦੇਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੰਜ ਸਤ ਫਿਕਰੇ ਹਨ ਜੋ ਜਿਥੇ ਚਾਹੁਣ quote ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਹਰ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਉਹ ਦੁਹਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਸਹਾਇਤਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਕੋਈ ਨਿੱਗਰ ਦਲੀਲ ਅਤੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਸੋ । ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਹਰ ਘਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਮੱਝਾਂ ਵੀ ਮੁਲ ਲੈ ਕੇ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਰਾਂਗੇ ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੁਸੀਂ criticism ਤੇ ਲਾਂਦੇ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਨਿੱਗਰ ਸੁਝਾਵ ਦੇਣ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਵਰਤਣ ਦੇਣ ਵਿਚ ਲਾਵੋ ਤਾਂ ਵੇਖੋ ਕਿੰਨਾ ਕੰਮ ਸੌਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਗਵਾ ਸਕਿਆ, ਵੇਖੋ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਅਪਰੈਲ-ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ Inspector ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਥੇ ਢਾਈ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਰੁਪਏ ਵੀ ਕਸ ਲਾਣਾ ਹੈ । ਉਹ ਲਿਸਟ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤੇ ਵਾਧੂ ਲਗਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕਹੋ ਅਤੇ ਕਟਾ ਲਏ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀਰਾਂ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਾ ਹੋਣ ਉਹ

[ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਜੀ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੀ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਟੈਕਸ ਢਾਈ ਤਿੰਨ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਨਹੀਂ, ਸਾਲ ਦਾ ਹੈ—ਮਤੇ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਝ ਲਿਓ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨੇ ਪਰ ਮੇਰੇ ਉਧਰ ਬੈਠੇ ਵੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਚ ਕਹਿੰਦਾ ਜੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਉਧਰ ਨਾ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਵਾਲਾ ਵੀ ਇਸ ਟੈਕਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਟੈਕਸ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਨਾ ਦੇ ਸਕਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸਤਾਂ ਤੇ ਵੀ ਲੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਦੀ ਗਲ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਦੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਚੁੰਦਰਾਂ ਛੱਡਣੇ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਹਨ। (ਹਾਸ)

ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਲਾ ਰਾਮ ਨੇ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਚਾਰ ਮੀਲ ਤੋਂ ਲੋਕ ਪਾਣੀ ਲਿਆਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਜਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਲਕੇ ਬਲੇ ਰਖ ਕੇ ਪਾਣੀ ਭਰ ਲੈਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਫਿਰ ਜੇਕਰ ਪੈਸੇ ਲੈਣ ਲਗੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਖਰਚ ਨੂੰ, ਜੋ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੀ upkeep ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ maintain ਕਰਨ ਲਈ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਟੰਡਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਸ਼੍ਰੀ ਰਲਾ ਰਾਮ ਨੇ ਭਗੋਰੇ ਵਿਖੇ ਪਾਣੀ ਘਲਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਾਣੀ ਘਲਾਂਗੇ ਪਰ ਇਹ ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਸਕੀਮ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤੇਰਾਂ ਚੋਦਾਂ ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਕੀਮ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਵਿਚ 50% ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਖਰਚ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ 25% ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ। ਬਾਕੀ 25% ਤੁਸੀਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਦੇਵੋ। ਜੇਕਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ 25% ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਘਟਾ ਦੇਈਏ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਨਕਦ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿਓ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿਓ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੈ, ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਨਤਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕੁਟ ਕੁਟ ਕੇ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਤਾਕਤ ਦੇ ਭੁਖੇ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ, ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ। ਜਨਤਾ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਾਂ, ਅਸਾਡਾ ਤਨ ਅਤੇ ਮਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਲਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਟੁਟਣ ਨਾ ਦੇਈਏ। ਇਹ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਰਾਜ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਕਈ ਵੀਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕੈਦੋਂ ਰਾਜ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਹੀ ਕਿ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਵੀ ਜੇਕਰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪੱਤੀ ਕਾਲ ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ। (ਪ੍ਰਸੰਸਾ)

ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਛੇੜਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਚਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਿਤਰ ਨਹੀਂ ਜੇ। ਮਤੇ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਕਿ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕੋਈ ਗਲਤ ਗਲਾਂ ਨਾ ਕਰ ਬੈਠਣਾ। ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਇਹ ਖਿਆਲ ਰਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਆਉ। ਕਦੀ ਮਨ ਬਣਾ ਕੇ ਆਓ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ਤੇ ਮੈਂ ਨਾ agree ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਕਹਿਣਾ। ਪਰ ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸਕੀਮ ਅਜਿਹੀ ਹੋਵੇ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਤ ਲਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰੇ। ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਹੁਣ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਬਾਬ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਸਪੀਚ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ amendments ਦੇ ਤੁਸੀਂ notices ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਲਈਆਂ ਜਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਭਾਸ਼ਨ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਬਾਕੀ Government ਦੀਆਂ omissions ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਮੌਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ ਬਜਟ ਤੇ ਆਮ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਪਰ ਇਕ ਗਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਬਜਟ ਨੂੰ ਕੋਸ਼ਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕੋਈ ਨਿੱਕਰ ਸੁਝਾਵ ਦਿਓ ਅਤੇ ਮਿਲਵਰਤਣ ਦਿਓ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਬਣਾ ਸਕੀਏ। ਮੇਰੇ ਵੀਰਾਂ ਨੇ backward ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਅਸਾਡੀ ਤਾਂ ਜਾਨ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਤੇ ਲਾਹੌਲ ਵਲ ਅਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਝਿਲਾਕੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੇ। ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਨੁਕਤਾਬੀਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨੁਕਤਾਬੀਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਦਿਲੋਂ ਨੁਕਤਾਬੀਨੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਜਿੰਨਾ ਧਿਆਨ backward ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣੂ ਏ। ਜੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਹੈ ਕਿ “ਮੈਂ ਨਾ ਮਾਨੂੰ”। ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀਰ ਨੇ ਹਵਾ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਵਾ ਆਈ ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਿਆ ਪਰ ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਹਵਾ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਘਰ ਹੀ ਨਾ ਖਤਮ ਕਰ ਲੈਣਾ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਓ ਆਪਣੇ ਇਸ ਘਰ ਨੂੰ ਬਣਾਈਏ, ਆਪਣੀ heritage ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਇਹ heritage ਸਾਡੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਲਚਰ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਿਚ ਆਓ ਪੂਰਾ ਹਥ ਵਟਾਓ। ਇਸ ਕਲਚਰ ਰੂਪੀ ਬੂਟੇ ਦੇ ਅਸੀਂ ਇਕੋ ਬੀਜ ਰੂਪ ਹਾਂ, ਉਪਰ ਸ਼ਾਖਾਂ ਵਖ ਵਖ ਹਨ। ਪਰ ਆਉ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਿੜਨ ਨਾ ਦੇਈਏ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਲਗਨ ਵਿਚ ਇਸ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਸਿੰਜਰੀਏ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਇਕ ਸੰਘਣਾ ਬੂਟਾ ਬਣ ਸਕੇ ਜਿਸ ਹੇਠ ਅਸੀਂ ਖੇੜੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਫੇਲਣ ਦਾ ਅਜ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਮੌਕਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਨੁਕਤਾਬੀਨੀ ਕਰਿਆ ਕਰੋ ਉਹ ਸੁਲਝ ਕੇ ਕਰਿਆ ਕਰੋ ਤਾਂ

[ਸੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਜੋ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਫੌਰਨ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਿਆ ਕਰੇ ।
ਇਕ ਵੇਰ ਫਿਰ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ।

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

“but regret that nothing tangible has been said in the Address about the difficulties that a common man experiences in his day to day life in the redress of his grievances at the hands of officers of the Government from top to bottom.”

The motion was by leave withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

“but regret that—

- (1) no assurance has been held out to the employees of erstwhile Pepsu to remove the discrimination with regard to allowing them two advance increments and easing residential accommodation as compared with the employees of the erstwhile Punjab State ;
- (2) no assurance has been given to the low paid employees for enhancing their pay ;
- (3) no reference has been made for the speedy disposal of the thousands of pending applications of the political sufferers in the State ;
- (4) no reference has been made to declare ‘ Bet Areas ’ of the erstwhile Pepsu as Backward Areas like that of the erstwhile Punjab State ;
- (5) no assurance has been given to bring the rates of land revenue of different districts of erstwhile Pepsu State at par with those of the erstwhile Punjab ;
- (6) no assurance has been given to redress the day-to-day grievances of the peasants regarding the supply of sugarcane to the Hamira Sugar Mills and irregular payments therefor by the Mill ;
- (7) no reference has been made to set up newsprint factory at Kapurthala and Sugar Mill at Sultanpur Lodhi ;
- (8) no assurance has been held out to remove the grievances of the cultivators of Harike Pond area for speedy payment of compensation and acquiring more villages affected by the Pond area water ;
- (9) no mention has been made for the development of Kapurthala and Historic Town Sultanpur Lodhi like other towns as mentioned in the Address ;
- (10) no assurance has been given for setting up a Punjabi University in the State for the development of the Regional language ;
- (11) no assurance has been given to decrease the consolidation of holdings fees in the State ;
- (12) no assurance has been given to open high schools for girls in the rural areas of the State ;
- (13) no mention has been made for including Kapurthala District and Nakodar Tehsil in the drainage Scheme in the water-logged areas ;

- (14) no assurance has been given to chalk-out liberal policy for the grant of arms licences on the border districts of Gurdaspur, Amritsar, Kapurthala and Ferozepur ; and
- (15) no assurance has been given to lease out all Banjar and waste evacuee and non-evacuee lands on long lease in the State to deserving tenants, petty land-owners, landless labourers, Harijans and Sufferers of river erosion and water-logged areas."

The motion was by leave withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

" but regret that—

- (1) there is no mention made of abolition of Professional Tax on Harijans and other cottage workers ;
- (2) there is no mention made of steps to uplift Scheduled Castes and other Backward Classes ; and
- (3) there is no mention made of steps for development of ever overlooked area of District Rohtak."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added ;—

" but regret that—

- (1) no mention has been made in the Address about the growing unemployment, industrial unrest, great disparity between the pays of government servants, stopping of evictions and the solution of the tenants problem ;
- (2) nothing has been mentioned in the Address about Fletcher Committee recommendations regarding subordinate services and the causes of delay in implementing those recommendations ;
- (3) there is no mention made of the remarks observed by Mr. Bevan and Mr. Krishna Menon during their recent visit of the Capital regarding certain things ;
- (4) there is no mention made of the causes under which the management of the Ramgarhia Polytechnic Institute, Phagwara closed the institution for indefinite period ;
- (5) there is no mention made in the Address about victimization of certain office bearers of Punjab Subordinate Services Federation due to their trade union activities ;
- (6) there is no mention made of land, hunger and unrest among Harijans and other Agriculture labour and distribution of government lands among them ; and
- (7) there is no mention made of removal of beggary, opening a home for lepers in the State."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

" but regret that—

- (1) there is no mention made as to when the construction will be commenced of Jamna River Bund in Rai Constituency and thus save the illaqa from the havoc of floods ; and

[Mr. Speaker]

- (2) there is no mention about starting construction of flood drainages in Rai Constituency and to save the inhabitants of the illaqa from permanent flood havoc."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

"but regret that—

- (1) there is no mention made in the Address about the measures being taken by the Government to remove social, economic and cultural backwardness of the Hindi Speaking region of the State ;
- (2) there is no mention made of the steps to be taken by the Government for checking police repression in the State ;
- (3) there is no mention made of the steps being taken by the Government for tapping other resources to increase the State income in order to lighten the burden of taxes on the poorer classes ;
- (4) there is no mention of the land reforms to be made by the Government ;
- (5) there is no mention made of land, hunger and unrest among the landless labour and distribution of Government lands among the Harijans, great unemployment and disparity among the pays of Government Servants ; and
- (6) there is no mention made of solving the problem of the language and communal tension in the State."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

"but regret that—

- (1) no mention has been made in the Address regarding imposition of ceilings on land holdings ;
- (2) no mention has been made in the Address regarding checking the unprecedented high prices of foodgrains ;
- (3) no mention has been made in the Address in respect of removal of scarcity of building materials ; and
- (4) no mention has been made in the Address regarding uplift of the most backward area of Kandaghat."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

"but regret that—

- (a) the actual state of affairs prevalent in the administration is not given in the Address ;
- (b) it does not take note of the miserable conditions of the local body teachers prevailing in the Punjab ;

- (c) it says nothing about the reduction of abiana, sales tax and betterment charges
- (d) it takes no notice of the miserable plight of the low paid employees in the State ;
- (e) it says nothing about the removal of corruption and irregularities of the Consolidation Department ;
- (f) it has failed to give proper solution to the following problems of the State:—
 - (i) increasing colossal unemployment and under-employment ;
 - (ii) housing problems of the poor in urban and rural areas ;
 - (iii) undue delay in the elections of the District Boards ; and
 - (iv) to remove disparities between the rich and the poor ;
- (g) that nothing has been said in the Address regarding problems of the people of Haryana, and
- (h) no reference has been made to the great unrest being felt by the peasants, traders and other poor classes due to unbearable increasing tax burdens."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

"but regret that—

- (a) no reference has been made to the economic uplift and betterment of the Scheduled Castes and Backward Classes;
- (b) nothing has been said about the Scheduled Castes and Backward Classes about giving them lands and houses in villages as at present the members of the Scheduled Castes are landless and homeless;
- (c) no reference has been made as to why the Scheduled Caste members do not get the prescribed quota of service as mentioned by the Governor;
- (d) nothing has been said about encouraging co-operative societies in the Scheduled Castes and there is no reference of setting apart of definite amount of revenue for the use of the Scheduled Castes ;
- (e) no reference has been made for setting apart land for the use of the Schedule Castes at the time of consolidation; and
- (f) no reference has been made to eradicate untouchability."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

"but regret that—

- (1) no reference has been made to adopt anti-waterlogging measures in Ferozepore District ;
- (2) no mention has been made to adopt liberal policy for the grant of arms licences in the border villages;
- (3) no reference has been made to provide necessary relief to the villages where crops have been totally damaged by the recent hailstorms ;

[Mr. Speaker]

- (4) no reference has been made regarding the ceiling policy on urban immovable property while it is being introduced regarding agricultural land ; and
- (5) no reference has been made in the Address regarding the thousands of applications of political sufferers for the grant of financial assistance which are yet lying undecided with the Government."

The motion was by leave withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

"but regret that no mention has been made in the Address regarding uplift of the backward area of Narnaul in Mohindergarh District."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

"but regret that—

- (1) no assurance has been given to maintain the importance of Patiala City,
- (2) no mention has been made to establish a teaching and residential University at Patiala ;
- (3) no assurance has been given to do full justice to the employees of the erstwhile State of Pepsu in the matter of their integration ;
- (4) no assurance has been given to implement the 2nd Five Year Plan of erstwhile State of Pepsu in *toto* ;
- (5) no mention has been made about the speedy implementation of the Agrarian Reforms and to stop the ejection of tenants in the State ;
- (6) no assurance has been given by which time the uniform rate of land revenue in whole of Punjab will be introduced and the permanent remission of land revenue will be given to lands affected by water-logging ;
- (7) no time limit has been made to dispose of the applications of Political Sufferers for relief and no mention has been made to call for the applications from the political sufferers of erstwhile State of Pepsu ;
- (8) no mention has been made to remove the water-logging in Dhuri Sub-Tahsil, Bhadaur and Mahal Kalan Kanugo Circles of tahsil Barnala, District Sangrur ;
- (9) no mention has been made for catching the 'Ram Chaoana ' (wild animals) menace in the State ;
- (10) no time limit has been fixed for completing the work of land allotment to the refugees and their rehabilitation ;
- (11) no mention has been made to establish workers colonies at Dhuri and Malerkotla ;
- (12) no assurance has been given for the supply of Bhakra electric to Malerkotla town which is a centre of small scale industries ;
- (13) no assurance has been given to supply the electric to tube-wells at annas 2 per unit in Dhuri and Malerkotla area and in other parts of the State ;
- (14) no mention has been made to start Marketing Co-operative Societies in each Mandi ;

- (15) no assurance has been given to stabilize the prices of agriculture products ;
- (16) no definite policy to deal with corrupt officials of the State has been announced ;
- (17) no mention has been made to remove the difficulties suffered by the peasants during consolidation operations ;
- (18) no assurance has been made for the postponement of the betterment charges and taccavi loans in the State in view of the worsening economic conditions of the people ;
- (19) no mention has been made about the flood relief organisation and measures to be adopted in case of emergency ;
- (20) no assurance has been made about the elections of the District Boards and suspended or superceded Municipalities in the State ;
- (21) no mention has been made to stop the use of snuff ;
- (22) no mention has been made of uniform road transport policy in the State ;
- (23) no mention has been made for the rehabilitation of criminal and nomadic tribes ;
- (24) no mention has been made for improving the vocational and technical education in the State providing full accommodation to the existing schools ;
- (25) no assurance has been given to redress the grievances of the peasants regarding the supply of Sugarcane to the Malwa Sugar Mills, Dhuri and irregular payments made by the Mill ; and
- (26) no mention has been made to open a N. E. S. Block in Bhadaur area of Tahsil Barnala, district Sangrur."

The motion was by leave withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

"but regret that no mention has been made in the Address regarding uplift of backward areas such as Loharu in Hariyana."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

"but regret that no mention has been made in the Address for the construction of Houses for the Labourers in the years 1957-58 and 1958-59."

The motion was by leave withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

"but regret that—

- (1) no mention has been made about compensation and rehabilitation of the villagers who have been rendered homeless due to establishment of Fertilizer Factory at Nangal ;

[Mr. Speaker]

- (2) no mention has been made regarding damage caused to Cotton, Sugarcane, Fodder and certain other crops owing to the closure of the Upper Bari Doab Canal for over a month in Amritsar District area ;
- (3) no mention has been made about the prevailing conditions of the Government Classical and Vernacular Teachers and steps government propose to take for redressing their long standing grievances ;
- (4) no mention has been made about giving sympathetic and prompt consideration to the long standing demands of the peons, Chaukidars and other class IV employees ;
- (5) no mention has been made regarding effective and constructive scheme for the welfare of women folk ;
- (6) no mention has been made about speedy and effective compensation and re-settlement of those displaced by acquisition of land for development projects (as for example Nangal Fertilizer Factory) has not been guaranteed ;
- (7) no mention has been made of effective measures proposed to check the devastation of chos in Hoshiarpur District ;
- (8) no mention has been made of real sources of corruption and effective measures to eliminate this evil ; and
- (9) no mention has been made of stopping the Privy Purses of the erstwhile Pepsu State .”

The motion was lost.

Mr. Speaker : Quest on is—

That at the end of the motion, the following be added :—

“but regret that—

- (i) no mention has been made to redress the grievances of the villages of Gurdaspur and Amritsar Districts, which are close to Ravi and away from Dhusi Bund ;
- (ii) no assurance has been given to open a high school within a radius of five miles in the rural areas not to speak of imparting free education ;
- (iii) no mention has been made to eradicate hunger and poverty from among the small land-holders ; and
- (iv) as regards the removal of corruption is concerned, no mention has been made in the Address about the worst type of corruption which is prevalent in the hospitals i.e. accepting illegal gratification from poor patients.”

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion , the following be added :—

“but regret that—

- (i) no reference has been made for adopting anti-waterlogging measures in Bhatinda and Malerkotla Canal Branches areas in the Sangrur District ;
- (ii) no reference has been made of price control on foodgrains ;
- (iii) no mention has been made regarding rural reconstruction ;

- (iv) no mention has been made for opening veterinary hospitals, roads and schools in the Sangrur District ; and
- (v) no mention has been made for the disposal of relief and pension cases of political sufferers, I. N. A. men and sufferers of the Kamagata Maru Ship."

The motion was by leave withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That at the end of the motion, the following be added :—

“but regret that—

- (1) no assurance has been held out to the people of the hilly area like district Kangra to remove their economic and social inequalities as well as territorial backwardness by declaring this district as “ Backward Area ”;
- (2) no assurance has been made for the safeguard of the interest of district Kangra consequential on the implementation of the Regional Formula in view of its fate being linked with both the zones ;
- (3) no mention has been made to solve the problem confronting the tenants-at-will in the State ;
- (4) no assurance has been given for declaring all the really backward communities throughout the State as Backward classes after taking the assessment of their economic and social status at Tehsil and District level through State agencies ;
- (5) no reference has been made for the expansion of hydro electric power facilities in the towns and villages of Kangra District ;
- (6) no assurance has been made for adopting any measure in order to ameliorate the condition of the domestic servants in the State ;
- (7) no mention has been made for completion of the National Extension Service programme in the backward area of district Kangra at the earliest ;
- (8) no reference has been made for the location of degree colleges in Tehsils Hamirpur and Kulu, district Kangra ;
- (9) nothing substantial has been referred to for the proper water-supply and adequate medical aid to the ruralites of Kangra District ;
- (10) no mention has been made for the preservation and reorientation of Art like Kangra School of painting and Folk-song-Literature of the State ;
- (11) no reference has been made for providing employment in the vacant period for the agriculturists of places like district Kangra where agriculture does not provide full time employment by undertaking intensive economic and industrial survey ;
- (12) no assurance has been given for providing free education upto the matric standard to the whole of district Kangra as it has been given to Kulu and Lahaul Spiti areas ;
- (13) no mention has been made for the remission of land revenue with respect to the small land-holders of backward district like Kangra, who do not pay more than Rs. 5 annually by way of land revenue ;
- (14) no mention has been made for the separation of Judiciary from the Executive in certain districts like Kangra ;
- (15) no assurance has been made for integration of administration at the lowest level upwards in respect of Development Department ;

[Mr. Speaker:]

- (16) no assurance has been held out for afforestation in respect of barren tracks in the Hill Area like district Kangra as anti-erotic measure ; and
- (17) no mention has been made about some effective anti-corruption measures adoptable in the State."

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That members of this House assembled in this session.....

Sardar Jasdev Singh : On a point of order, Sir. The amendment given in notice of by S. Dhanna Singh Gulshan has not been put to the vote of the House.

Mr. Speaker : This is not on the order paper. It was disallowed. Some other amendments have also been disallowed either for technical reasons or they were received late.

Mr. Speaker : Question is—

That the members of this House assembled in this session are deeply grateful to the Governor for the Address he has been pleased to deliver to both the Houses assembled together.

The motion was carried.

(The Sabha then adjourned till 2 p.m. on Monday the 6th May, 1957)

Punjab Vidhan Sabha Debates

6th May, 1957.

Vol. I—No. 6
OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Monday, the 6th May, 1957

	PAGE
Starred Questions and Answers ..	(6) 1
Unstarred Questions and Answers ..	(6) 16
Message from the Governor ..	(6) 30
Announcement by Speaker <i>re.</i> —	
Constitution of certain Committees of the House—	
(i) Committee on Subordinate Legislation ..	(6) 30
(ii) Business Advisory Committee ..	(6) 31
(iii) Committee of Privileges ..	(6) 32
(iv) Committee on Government Assurances ..	(6) 32
(v) Library Committee ..	(6) 33

P.T.O.

CHANDIGARH:

Printed by the Controller, of Printing and Stationery, Punjab
1958

Price Rs. 2.25 N.P.

Observations made by the Speaker *re.* the editorials published in the 'Daily Prabhat and the 'Daily Pratap' commenting on the Ruling given by him on 30th April, 1957. .. (6) 34

Bills (leave to introduce)—

(i) The Punjab Public Service Commission (Additional Functions) Amendment, —1957 .. (6) 44

(ii) The Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment),—1957 .. (6) 45

(iii) The Punjab Land Revenue (Surcharge) Amendment,—1957 (6) 45

Bill(s)—

The Punjab Cotton Ginning and Pressing Factories (Amendment),—1957 .. (6) 45

The Punjab Laws (Extension No. 2),—1957. .. (6) 53

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATE, Vol. I, No. 6, DATED
THE 6TH MAY, 1957

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>On page</i>	<i>Line</i>
Extension	Extnesion	(6)2	2nd from below
बतलाएंगे	बलतनाएंगे	(6)6	15
बेनती	बनती	(6)15	6
construction	constructsion	(6)15	3rd from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Monday, the 6th May, 1957.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital, at 2.00 p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

TOURS BY MINISTERS AND DEPUTY MINISTERS

***91. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state the names of the places visited by each Minister, Deputy Minister and Chief Parliamentary Secretary, respectively, during the year 1956-57, together with the distance, in mileage, covered and the amount spent on such tours in each case?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected.

Maulvi Abdul Ghani Dar : Thank you (*Laughter*).

REVERSION OF EXTRA ASSISTANT COMMISSIONERS AFTER MERGER

***94. Pandit Ram Kishan Bharolian:** Will the Chief Minister be pleased to state whether any reversions from the cadre of Extra Assistant Commissioners have taken place after the merger of the erstwhile States of Punjab and Pepsu; if so, the criteria on which such reversions took place?

Sardar Partap Singh Kairon : No.

CASES OF POLITICAL SUFFERERS RELATING TO 'KAMAGATA MARU' AND BABAR AKALI MOVEMENT

***110. Sardar Kartar Singh Diwana :** Will the Chief Minister be pleased to state whether any cases of Political sufferers of the erstwhile State of Pepsu, specially relating to 'Kamagata Maru' and Babar Akali Movement, are pending before the Government; if so, the time by which these cases are expected to be decided?

Sardar Partap Singh Kairon : Yes. Very shortly.

COMPLAINTS AGAINST SETTLEMENT OFFICER, FARIDKOT

***95. Pandit Ram Kishan Bharolian :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether any complaints of corruption against the Settlement Officer Faridkot, have been received; if so, whether any enquiry has been made into the complaints, together with the result thereof;
- (b) whether any enquiry has been made as to the value of movable and immovable property held by the said officer before he joined service and now; if so, the details thereof?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) No such complaint has been received in the Anti-Corruption Department. Necessary enquiries in this behalf are being made from the Department of Consolidation of Holdings.

(b) A report is being called for from the Consolidation of Holdings Department.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, with reference to part (b) of the question, is it customary on the part of Government under the Service Rules to ask the Officers to give details of their property?

मुख्य मंत्री : मेरा ख्याल है कि कोई ऐसा रूल है ।

OPENING OF SCHOOLS, HOSPITALS AND WELFARE CENTRES UNDER
COMMUNITY PROJECTS SCHEMES

***93. Pandit Ram Kishan Bharolian :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the main factors kept in view while opening High Schools, Veterinary Hospitals, Child Welfare Centres, Girls Schools and Welfare Centres in villages in the State under the Community Projects Schemes ;
- (b) whether there is any proposal under the consideration of the Government to start any of the institutions mentioned in part (a) above, in Sirhind town or in any of the villages in Patiala District ; if so, where and the time by which they are likely to be started ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) The institutions under the Community Development/National Extension Service Programme are started keeping in view the local requirements, existing facilities, expected contribution by the local people and undertaking by the respective Development Department that they would take over the institution after the Block period.

(b) Block-wise position is as under:—

- (1) National Extension Service Block, Patiala .. Nil
- (2) Community Development Block, Nalagarh. Maternity-cum-Child Welfare Centre is to be started at Ram Shaher as soon as accommodation is arranged. A Women's Industrial-cum-Welfare Centre is to be started from June, 1957, at two places. Location has not been decided as yet.
- (3) National Extension Service Block, Doraha .. Nil
- (4) National Extension Service Block, Pinjore. This block started functioning only on 1st April, 1957. The programme for this block has not yet been framed.
- (5) National Extension Service Block, Sirhind .. Nil
- (6) National Extension Service Block, Dera Bassi .. Nil

(7) Community Development Block Rajpura. Building of a medical dispensary is under construction. It will start functioning by the end of June, 1957

(8) National Extension Service Block, Saproon .. Nil

(9) Community Development Block, Bhadson at Nabha .. Nil

REMOVAL OF NAMES OF BAD CHARACTERS FROM POLICE REGISTER
No. 10

***107. Col. Rajadhiraj Mahesh Indra Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state whether it is a fact that on February 6th and March 10th, 1957, the names of certain bad characters (Badmashes) were removed from Police Register No. 10 in the area covered by Police Stations Sunam, Lehra, Moonak, Dirbha and Bhawanigarh, district Sangrur, of the Sunam Constituency ; if so, their names and addresses and the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : No bad character was removed from Police Register No. 10 in the area covered by Police Stations Sunam, Lehra, Moonak, Dirbha and Bhawanigarh, district Sangrur, on the 6th February and 10th March, 1957.

कर्मल राजाधिराज सिंह : सप्लीमेंट्री जनाब, मेरा सवाल तो था 26 फरवरी और 10 मार्च के दरमियान, लेकिन यहां लिखा है कि 6 फरवरी या 10 मार्च को।

मुख्य मंत्री : मेरे पास तो सवाल इसी तरह से है।

Mr. Speaker : The hon. Member should have stated from February 6, 1957 to March 10, 1957.

Col. Rajadhiraj Mahesh Indra Singh : Actually, my question was that.

मुख्य मंत्री : मेरे पास तो जिस तरह से है, उसके मुताबिक जवाब दूंगा।

कर्मल राजाधिराज महेशेन्द्र सिंह : पर मेरा सवाल तो इस तरह से था जिस तरह से मैंने अभी अर्ज किया।

मुख्य मंत्री : छपा हुआ तो इस तरह से है।

RAIDS BY PAKISTANIS ON THE BORDER OF PUNJAB (INDIA)

***118. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Chief Minister be pleased to state the total number of raids by Pakistanis on the border of Punjab (India) during the year 1956-57 together with the names of villages raided and the details of damage done in each case ?

Sardar Partap Singh Kairon : There was no raid by Pakistanis on the border of Punjab (India) during the year 1st April, 1956 to 31st March, 1957.

NATIONALIZATION OF TRANSPORT

***89. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of the road transport routes in the State which were nationalised during the years 1954-55, 1955-56 and 1956-57, respectively ;

[Maulvi Abdul Ghani Dar]

- (b) the reasons which are kept in view while rationalising road transport routes ;
- (c) whether the nationalisation of the Delhi-Palwal route has ever been under the consideration of the Government ;
- (d) whether it is a fact that the rate of bus fare being charged by the Government is six pies per mile while the private companies are permitted to charge at the rate of seven pies per mile ; if so, the reasons therefor ;
- (e) whether the Government is aware of the fact that the rate of bus fare being charged by the Uttar Pradesh Government on the nationalised routes is five pies per mile ; if so, whether there is any proposal under consideration of Government to reduce its rates also ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) No routes were nationalised and no operators were up-rooted during the years 1954-55, 1955-56 and 1956-57. However, Government Transport Services started operation on the routes mentioned in the list laid on the Table of the House in view of increase in traffic generated by development projects such as construction of Bhakra-Nangal Dam, shifting of Capital to Chandigarh and general development in the State.

(b) The operation of Government Transport Services on various routes is undertaken in the interest of general public and to meet the requirements of traffic.

(c) No.

(d) The minimum and maximum fares of five pies and seven pies have been fixed under the Motor Vehicles Act, and the fares charged by Government Transport Services at different routes vary within that limit. On most of the routes Government services are charging six pies per mile. The Transport Companies can also charge fares within the above limits.

(e) But for any isolated route where five pies per passenger may be charged by the Uttar Pradesh, Government Services, they are charging $7\frac{1}{2}$ pies per mile which is higher than the maximum fixed for the Punjab State. There is no proposal under consideration of the Government to reduce fares.

Names of the Road Transport Routes nationalised during the years 1954-55, 1955-56, and 1956-57.

1954-55

1. Chandigarh-Rohtak.
2. Chandigarh-Karnal.
3. Delhi-Kharkhauda.
4. Moga-Kote Isa Khan.

be

5. Chandigarh-Jagadhri.
6. Bajwara-Railway Station.
7. Amritsar-Delhi.
8. Ferozepore-Ludhiana.
9. Ferozepore-Chandigarh.
10. Moga-Chandigarh.
11. Amritsar-Harikeri.
12. Pathankote-Chandigarh.
13. Hoshiarpur-Chandigarh.
14. Jullundur-Nurmehal.

1955-56

1. Delhi-Sarsa-Dabwali.
2. Local Service in Simla.
3. Jagadhri-Delhi.
4. Delhi-Grugaon.
5. Chandigarh-Sonepat-Rohtak.
6. Chandigarh-Bela.
7. Moga-Jagraon.
8. Jullundur-Mehatpur.
9. Jullundur-Shahkote.
10. Jullundur-Tarn Taran.
11. Gurdaspur-Chandigarh.
12. Ludhiana-Jullundur.

1956-57

1. Kalka-Kasauli.
2. Ambala -Hardwar.
3. Bhakra-Nangal.
4. Chandigarh-Una.
5. Delhi-Bhiwani-Loharu-Pilani.
6. Ambala-Nangal-Ismailabad.
7. Chandigarh-Nangal.
8. Amritsar-Tarn Taran-Patti.
9. Moga-Ludhiana.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Will the Chief Minister be pleased to state whether the Government propose to nationalise all the routes in the erstwhile Pepsu State ?

Chief Minister : This supplementary does not arise out of the main question. He should have put a separate question and I would have no hesitation in replying to that.

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतलाएंगे कि उत्तर प्रदेश वाले 7½ पाई कहां लेते हैं ?

मुख्य मंत्री : उनकी स्टेट बहुत बड़ी है, वह इतना चार्ज कर लेते हैं, यहां पर कुछ कम चार्ज करते हैं।

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब, बतलाएंगे कि गुड़गांव-होडल-दिल्ली रूट पर 6 पाई क्यों चार्ज किया जाता है ? मेरी समझ में.....

अध्यक्ष महोदय : इस सब्जेक्ट पर कोई स्पीच नहीं हो सकती। [No speech can be made on this subject.]

राओ गजराज सिंह : दिल्ली और पलवल के बीच क्यों 6 पाई चार्ज किया जाता है ?

अध्यक्ष महोदय : यह सवाल इस सवाल से तो पैदा नहीं होता। (This supplementary does not arise out of the main question.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतलाएंगे कि दिल्ली पलवल और होडल के दरम्यान अवाम ने शिकायत की है कि Transport का इंतजाम बहुत रद्दी है ?

मुँह भंडी : छिबे छिग supplementary दुबरा ठगी ।

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या यह बात गवर्नमेंट के जेरे-गौर है कि दिल्ली और पलवल के दरम्यान सरकारी बसिज चलाई जाएं ? इस पर उन्होंने फरमाया कि, नहीं। मैं कहता हूं कि जब शिकायत है वहां तो गवर्नमेंट उसे दूर करे।

मुख्य मंत्री : आपने तो पूछा कि whether the nationalisation of the Delhi-Palwal route has ever been under the consideration of the Government, तो उसका जवाब है, नहीं।

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैं ने चीफ मिनिस्टर साहिब से यह अर्ज किया कि क्या आप के पास लोगों की शिकायत है ?

अध्यक्ष महोदय : आप इसका सवाल अलहदा कर दें। (The hon. Member may ask a separate question about this.) If he had asked whether there were representations or complaints or any other such like things then that could have easily been replied here.

मौलवी अब्दुल गनी डार : तभी तो आप की shelter ली है।

अध्यक्ष महोदय : मेरी shelter से तो वह काम पूरा नहीं हो सकता। (But mere taking of my shelter will not serve his purpose.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I put a supplementary question relating to the nationalisation of the erstwhile PEPSU State routes and the

Chief Minister has been pleased to state that it did not arise. I refer to part (a) of the question and would like to know how many routes of the erstwhile PEPSU State have been nationalised during the year 1956-57.

मुख्य मंत्री : अगर सवाल आए तो जवाब दूंगा ।

अध्यक्ष महोदय : इसके किस हिस्से से यह सवाल पैदा होता है ? (To which part of the question, does this supplementary relate?)

Sardar Bhupinder Singh Mann : My supplementary question relates to part (a) of the question. I would like to know the number of routes nationalised in 1956-57 in the erstwhile PEPSU State.

Mr. Speaker : No specific area has been mentioned in part (a) of the question. If the notice of the question had been like that, I would have admitted it.

Sardar Bhupinder Singh Mann : I put a separate question regarding that, and you were pleased to disallow it on the ground that it involved a bigger and long statement of Policy. However, I shall try it again.

अध्यक्ष महोदय : अगर आप अलहदा question करेंगे तो वह जवाब दे देंगे ।
(If the hon. Member asks a separate question then the Chief Minister will reply to it.)

SALE OF TABACCO AND CIGARETTES IN THE STATE

***115. Shri Jagat Narain Chopra :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

- (a) whether the sale of Tobacco and Cigarettes is regulated in Ambala and Jullundur Divisions through the grant of Licences and in the Patiala Division through contracts by auction ;
- (b) whether the Government approached the Planning Commission, Government of India with a proposal for making the contract system for the sale of the said commodities uniformly applicable throughout the state ; if so, with what result ;
- (c) whether any representations were received by the Government and the Chief Minister for extending the system of licences for the sale of the said commodities to the Patiala Division also ; if so, the action, if any, taken or proposed to be taken thereon ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes.

(b) No.

(c) Yes. Government is considering the question of making one law applicable to the entire State.

श्री लाल चन्द : क्या वजीर साहिब यह बताएंगे कि जिन Contractors ने पैमे दिए हुए हैं उन को contract के पैमे वापस दिए जाएंगे ?

वित्त मंत्री : इस point को examine किया जाएगा ।

RECOGNITION OF EMPLOYEES' UNION OF BANK OF PATIALA

***135. Shri Harbans Lal :** Will the Minister for Finance be pleased to state whether any application from the Employees' Union of the Bank of Patiala for the recognition of their Union is pending with the Government since 1st January, 1957 ; if so, the action, if any, taken thereon ?

Shri Mohan Lal : None.

BANK OF PATIALA'S MERGER WITH THE RESERVE/STATE BANK OF INDIA

***136. Shri Harbans Lal :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

- (a) whether there was any proposal under the consideration of Government to merge the Bank of Patiala with either the Reserve Bank or the State Bank of India ;
- (b) whether it is a fact that the proposal referred to in part (a) above has been shelved ; if so, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : (a) There was at one stage a proposal to amalgamate the Bank of Patiala with the Reserve Bank of India but ultimately, it was decided in consultation with the Government of India to retain the said Bank as an institution run by the State Government under Article 298 of the Constitution of India as amended by the Constitution (Seventh Amendment) Act, 1956.

(b) Does not arise.

EMPLOYEES OF THE BANK OF PATIALA

***137. Shri Harbans Lal :** Will the Minister for Finance be pleased to state whether the employees of the Bank of Patiala are Government Servants ; if not, whether there is any proposal under the consideration of Government to give them the status which is available to the employees of the State Bank or Reserve Bank of India ?

Shri Mohan Lal : The employees of the Bank of Patiala are not Government Servants. There is no proposal under the consideration of the Government to give them the status which is available to the employees of the State Bank or the Reserve Bank of India.

श्री हरबंस लाल : क्या यह गवर्नमेंट के नोटिस में है कि erstwhile Patiala High Court में सरदार मोहन सिंह, Managing Director, पटियाला बैंक के केस में यह करार दिया गया था कि Bank of Patiala के employees स्टेट के employees हैं ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

श्री हरबंस लाल : मैं गवर्नमेंट की तबज्जुह दिला रहा हूँ ।

अध्यक्ष महोदय : आप खुद ही बता रहे हैं यह हुआ वह हुआ इस की इजाजत नहीं ।
(The hon. Member is himself giving information which is in-admissible.)

श्री हरबंस लाल : स्पीकर साहिब, मेरा supplementary question यह है कि जो erstwhile Pepsu High Court ने फैसला दिया था कि पटियाला बैंक के employees Government Servants हैं; उस फैसले पर Government ने क्या action लिया है ?

मंत्री : यह तो separate question है । अगर कोई ऐसा फैसला हुआ होगा तो उस पर गौर हुआ होगा लेकिन इस वक्त मुझे पूरी information नहीं है ।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या वजीर साहिब यह बताएंगे कि Patiala Bank के employees के बारे में पैप्सू हाई कोर्ट ने अपना फैसला दिया था या नहीं ?

मंत्री : इस के लिए मुझे notice चाहिए ।

DAMAGE TO CROPS AND PROPERTY BY FLOODS IN THE STATE

*13. **Sardar Atma Singh** : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the extent of loss caused to crops and property by the heavy floods during the year 1956-57, in the State, district-wise, together with the details of relief measures adopted by Government and the amount of relief granted district-wise;
- (b) the steps taken by the Government to check these floods in future, particularly in Kapurthala District ?

Gyani Kartar Singh : (a) A statement is laid on the Table.

(b) Government have drawn up a phased programme of construction of flood embankments along rivers and opening up of the natural drainages in the State. There is nothing in particular in Kapurthala which requires immediate attention.

[Minister for Revenue]

STATEMENT

District	EXTENT OF LOSS TO			Relief measures adopted by Government	AMOUNT OF RELIEF GRANTED DISTRICT- WISE		
	Crops	Property			Grants	Loans	Relief Work
	Acres	Number of houses damaged/destroyed					
Amritsar	40,023	502	1. Medicines supplied.	Rs 10,000	Rs 2,75,000	Rs 2,50,000	
Gurdaspur	16,760	634	2. Fair price shops were opened.	..	3,50,000	..	
Jullundur	5,359	183	3. Relief Works started.	..	1,75,000	..	
Ferozepur	6,392	..	4. Warm clothings and blankets were supplied.	..	1,00,000	..	
Ambala	4,258	2,707	5. Tents were supplied.	10,000	1,20,000	..	
Karnal	65,275	7,678	6. Shelter in the form of thatched roofing was given.	10,000	3,00,000	103,880	
Rohtak	24,497	199	7. Land Revenue and abiana in the affected areas has been remitted as follows:—	10,000	2,25,000	15,000	
Gurgaon	97,198	3,910	(i) Total remission in areas where the damage to crops is more than 50 per cent.	..	4,00,000	..	
Sangrur	14,128	..	(ii) 75 per cent remission in areas where the damage to crops is between 25 to 50 per cent.	..	5,58,000	..	
Kapurthala	740	..	8. Recovery of taccavi loans has been suspended till the next harvest.	..	73,000	..	

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ ਹਲਕਾ ਬੇਟ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਦਰਿਆ ਬਿਆਸਾ ਅਤੇ ਬਈ ਨਦੀ ਨਾਲ ਬੜੀ ਤਬਾਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਹਰੇਕ ਬੇਟ ਏਰੀਏ ਦੇ ਵਿਚ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਗੈਰਮਿੰਟ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ short term policy ਹੈ ? ਜੋ regular ਸਕੀਮ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਤਕ ਹੋਵੇਗੀ ਮਗਰ ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਬੈਡਜ਼ ਨੂੰ ਬੁਲਡੋਜ਼ਰਜ਼ ਵਗੇਰਾ ਨਾਲ immediately ਠੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਅਲਹਿਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੇ ਬੰਧ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰ ਕਿਤਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰੇਗੀ ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ notice ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ supplementary ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ । ਇਹ separate ਸਵਾਲ ਹੈ । (I would tell to the hon. Member that this supplementary question does not arise. It is a separate question.)

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : क्या वज़ीर साहिब यह बताएंगे कि कपूरथले के ज़िले में जो floods आते हैं वह दूसरे floods stricken areas से ज्यादा नुकसानदेह होते हैं और वहां दरिया के bed को ठीक करने में ज्यादा दिक्कत आती है ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਜਿੱਥੇ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਹੈ, ਹਰ ਜਗਹਾ ਬੈਡਜ਼ ਦੀ ਇਹੋ ਹਾਲਤ ਹੈ ।

LAND REVENUE ASSESSED IN RESPECT OF GRAM, WHEAT AND BARLEY CROPS

***108. Col. Rajadhiraj Mahesh Indra Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether it is a fact that double land revenue per bigha is being assessed in the State in respect of Gram, Wheat and Barley crops, if such crops are thinly lined (Aadan) with Sarson or Tara Mira ; if so, the reasons therefor ?

Gyani Kartar Singh : *First Part.*— No.

Second Part.— Question does not arise.

LEVY OF HOUSE TAX IN MUNICIPAL AREA, BHIWANI, DISTRICT HISSAR

***98. Shri Ram Kumar Bidhat :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Government has recently imposed house tax within the Municipal Area of Bhiwani, district Hissar under

[**Shri Ram Kumar Bidhat**]

section 62-A of the Punjab Municipal Act ; if so, the reasons therefor ;

- (b) whether Government is aware of the unrest among the rate payers of Bhiwani on account of the said imposition since they are already paying Property Tax to the Government and Water Tax to the Municipal Committee; if so, the action, if any, the Government propose to take in the matter ?

Gyani Kartar Singh : (a) Yes, in order to improve the financial position of the Committee.

(b) Representations from certain residents of Bhiwani were rejected after due consideration.

श्री राम कुमार बिढाट : क्या वज़ीर साहिब यह फरमायेंगे कि गवर्नमेंट ने भिवानी Municipal Committee को order दिया था कि octroi पर पच्चीस फीसदी surcharge लगा दिया जाए, लेकिन उस की बजाए House Tax लगा दिया गया ? क्या गवर्नमेंट हाऊस-टैक्स की बजाए अब octroi पर सर्चार्ज नहीं लगा सकती ?

मंत्री : उस के लिए notice चाहिए ।

DOCHI DAM, NARNAUL DAM AND BEYIN DAM

***14. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) The public interest mentioned in Pepsu Government Notification No. 144/N, dated 31st October, 1956.
- (b) the reasons for superseding notification No. 144/N, dated 31st October, 1956, mentioned above by notification No. 144/NA of the same date ;
- (c) the reasons for issuing the notification referred to in part (b) above, on the last day before merger of Pepsu and Punjab ; and
- (d) the total amount so far spent on the Dochi Dam, Narnaul Dam and the Beyin Project, respectively, together with the benefit received so far from the said scheme ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) The notification was issued to fill vacant posts which was in the public interest.

(b) Notification No. 144/N, dated 31st October, 1956, was superseded by notification No. 144/NA of the same date to rectify an error.

(c) The notification was issued on the last day before the merger because final decision to promote the officers in question was taken on that day.

(d) A statement is laid on the Table.

STATEMENT

Name of scheme	Total amount spent	Benefit received from the scheme.
(i) Dochi Dam	15,22,499	The scheme was abandoned long ago.
(ii) Narnaul Dam	7,50,000	The dam is not allowing any storm water to escape. The spring level in the vicinity has considerably improved.
(iii) Beyin Project	9,10,000	1,367 acres of land has been brought under irrigation up to March, 1957, from this Project.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਹ ਹਾਊਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ file ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਤੇ supplementary ਸਵਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਜਵਾਬ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲੇ ਨਾ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੇਰੇ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ question ਕਰਨ ਦੇ ਹਕ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਜਿਹੜੇ rules ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ supplementary ਸਵਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਦਾ ਟਾਈਮ ਮਿਲਣਾ ਸੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ well in time ਆਉਣ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : Office ਦੇ ਕੋਲ ਏਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

(My Secretariat has received no answer to this question.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਜਨਾਬ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ Assembly Secretariat ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

Mr. Speaker : The reply has not been received in my Secretariat. You will be allowed to put supplementaries tomorrow on this question.

COMPLAINT FROM BHIWANI CO-OPERATIVE LABOUR AND CONSTRUCTION SOCIETY, LIMITED

***99. Shri Ram Kumar Bidhat :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether any complaints of non-payment or delayed payments of bills for earthwork and hardness allowance for the work done on the Dadri Feeder and Dang Minor, have recently been received by the Government from the Bhiwani Co-operative Labour and Construction Society, Ltd.; if so, the action, if any, taken thereon ?

Sardar Gian Singh Rarewala : Yes, in April 1956 and July, 1956, respectively. No hardness allowance was found admissible. There was no delay in payment.

BREACHES ON THE LEFT BANK OF BHATINDA BRANCH

***111. Sardar Kartar Singh Diwana :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether any breaches occurred on the left bank of Bhatinda Branch at village Dhapali, tehsil Barnala, district Sangrur ; if so, the steps, if any, taken by the Government for the construction of a pacca bank to avoid further breaches ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (1) During floods of October, 1955, right bank of Bhatinda Branch, opposite village DHAPALI, tehsil Barnala, district Sangrur breached. The villagers cut the left bank also to get relief from the flood waters.

(2) Both the banks, at the site, have since been strengthened.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਹਿਰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਛੇ ਸਤ ਦਫਾ ਟੁਟ ਚੁਕੀ ਹੈ ?

Minister : I require notice for this.

RECOVERY OF INTEREST FROM THE MANAGEMENT OF HAMIRA SUGAR MILL

***12. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

(a) with reference to reply to Unstarred Question No. 317 printed in the list of Unstarred Questions for 9th October, 1956, of the erstwhile Pepsu Vidhan Sabha whether any interest has been recovered from the management of the Hamira Sugar Mill ; if not, the reasons therefor ;

(b) the total amount of interest recoverable from the management of the said Mill under section 13(4) of the Pepsu Sugarcane (Regulation of Supply and Purchase) Act, 1954 ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) *Part (i)*— None so far.

(ii) The matter is being enquired into.

(b) Exact amount not known. Approximately it is about Rs 8,000.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਉਸ ਰਕਮ ਦੀ ਕਦੇ ਤਕ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਰਕਮ ਵਸੂਲ ਕਰਨੀ ਹੈ।

(ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਰਕਮ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਤਨਾ ਵਕਤ ਹੋਰ ਲਾਵੇਗੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ $1\frac{1}{2}$ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਰਕਮ ਸੂਦ ਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਵਸੂਲ ਕਰਨੀ ਹੈ ?

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਚਲੋ ਆਪ ਜਾਨੇ ਵੇਂ : (The hon. member may leave it now).

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਬਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਨਾਬ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੇਪਰਸ ਅਸੰਬਲੀ ਤੋਂ ਅਤੇ ਅਕਤੂਬਰ 1956 ਤੋਂ pending ਚਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਹੋ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 8 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਲਗੇਗਾ। ਪਰ ਅਜ ਜਿਹੜਾ reply ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਆਪ ਇਤਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਡੰਬਾ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਹਾਲ ਗੂਜ਼ਨੇ ਲਗ ਪੜਾ ਹੈ ਐਂਡ ਮਾਈਕ ਸੁਨਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਜਰਾ mike ਕੋ ਦੂਰ ਰੱਖ ਕਰ ਬੋਲੋ। (The hon. Member is speaking so loudly that the Chamber has begun to resound and I am unable to listen to him. He may keep the Mike a bit away and then speak).

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਹ ਪੇਪਰਸ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਕਤੂਬਰ 1956 ਤੋਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਟਕਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ $1\frac{1}{2}$ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹੋ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜ਼ਾ ਹੈ ?

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਜੇਹਾਂ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਕੋ ਆਪ ਨੇ ਇਤਨਾ ਸੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਇਸਕੋ ਭੀ ਕੁਝ ਦੇਵੋ। (Since the hon. Member has given so much time to that Government he may allow some time to this Government also)

CONSTRUCTION OF ROADS UNDER THE SECOND FIVE-YEAR PLAN

***90. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) the total mileage of roads proposed to be constructed in the State under Second Five-Year Plan and the amount sanctioned for the purpose, constituency-wise;
- (b) the total amount already expended on the construction of roads in the year 1956-57 and the amount proposed to be sent during the year 1957-58?

Rao Birender Singh : (a) It is proposed to construct 873 miles of roads at a cost of Rs 1,01,892 thousands thereon under the Second Five-Year Plan. The plan has been framed district-wise and not constituency-wise.

(b) (i) Amount already expended on the construction of roads in the year 1956-57 .. Rs 108.14 lacs

(ii) Amount proposed to be spent during 1957-58 .. Rs 190.00 lacs

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

INTEGRATION OF THE TECHNICAL STAFF OF THE ELECTRICITY DEPARTMENT

16. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether the integration of the technical staff of the Electricity Department of the erstwhile States of Punjab and Pepsu has been completed; if not, the reasons therefor together with the number of persons affected ;

(b) the steps now being taken to complete the integration referred to in part (a) above ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) The integration of the technical staff was completed on 1st November, 1956.

(b) Does not arise.

DAMAGE TO CROPS BY HAILSTORM IN THE STATE

17. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the total number of villages in the state which have suffered heavy losses on account of the recent hailstorms together with the total number of estimated loss to the Rabi crops on this account ;

(b) the measures, if any, adopted by the Government to extend financial aid to those who suffered the said losses ;

(c) whether the amount earmarked for this relief has so far been disbursed; if not, the reasons therefor ?

Gyani Kartar Singh: (a) A total area of 235,092 acres has been affected by hailstorms in 524 villages in all.

(b) Remission of land revenue and abiana to the extent of cent per cent in villages which have suffered damage up to 50 per cent or above and to the extent of 75 per cent where the damage is 25 to 50 per cent. Taccavi loan to the tune of rupees six lacs in all has been sanctioned. Gratuitous relief is also being disbursed to destitute families, out of the Chief Minister's Relief Fund

- (c) The amounts of Taccavi and relief are being disbursed after scrutiny. Exact figures of how much has been disbursed are being awaited.

ARREARS ETC. OF EMPLOYEES OF ELECTRICITY DEPARTMENT OF ERSTWHILE PEPSU

18. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether it is a fact that arrears of pay and Travelling Allowance of employees of the Electricity Department of the erstwhile State of Pepsu are still pending payment; if so, the steps taken by the Government to clear these arrears together with the time by which the arrears are expected to be cleared ?

Sardar Gian Singh Rarewala : Yes. Effective efforts are being made by one and all concerned to expedite clearance.

TECHNICAL STAFF OF ELECTRICITY DEPARTMENT OF ERSTWHILE PEPSU

19. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether the work connected with the fixation of pay and confirmation of the technical staff of the Electricity Department of the erstwhile State of Pepsu has been completed ; if not, the reasons therefor and the steps now being taken in this respect ?

Sardar Gian Singh Rarewala : Most of the confirmation and pay fixation work of the technical staff of the erstwhile State of Pepsu was completed by that State before the merger. Any pending cases are being treated on top priority basis.

EMPLOYEES OF ELECTRICITY DEPARTMENT POSTED AT KAPURTHALA

20. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the employees of the Electricity Department posted at Kapurthala are not paid their salaries in first week of each month, if so, the reasons therefor, and the steps, if any, taken to make regular payments ;
- (b) the dates on which the employees mentioned in para (a) above received their salaries since October, 1955 ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Yes. Payment is delayed due to procedure in vogue in the Nabha Division (E and M) of the erstwhile Pepsu State. It is proposed to authorise the Sub-Divisional Officer, Kapurthala, to draw the bills of the establishment themselves instead of by the Divisional Officer to enable to ensure prompt payments.

- (b) A statement is laid on the Table of the House.

Serial No.	Name of Month	Date on which salary disbursed
1	October, 1955	10th November, 1955
2	November, 1955	3rd December, 1955

[Minister for Irrigation and Power]

Serial No.	Name of Month	Date on which salary disbursed
3	December, 1955 ..	9th January, 1956
4	January, 1956 ..	13th February, 1956
5	February, 1956 ..	13th March, 1956
6	March, 1956 ..	16th April, 1956
7	April, 1956 ..	10th May, 1956
8	May, 1956 ..	11th June, 1956
9	June, 1956 ..	14th July, 1956
10	July, 1956 ..	13th August, 1956
11	August, 1956 ..	14th September, 1956
12	September, 1956 ..	15th October, 1956
13	October, 1956 ..	9th November, 1956
14	November, 1956 ..	22nd December, 1956
15	December, 1956 ..	14th January, 1957
16	January, 1957 ..	13th February, 1957
17	February, 1957 ..	14th March, 1957
18	March, 1957 ..	23rd April, 1957

APPLICATIONS FOR NEW ELECTRIC CONNECTIONS

21. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the total number of applications for new connections pending for Kapurthala and the dates since when these have been pending ;

(b) steps, if any, being taken by Government to meet the demand for new electric connections at Kapurthala, Sultanpur, Dhilwan and Phagwara ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) The statement is laid on the table of the House.

(b) The supply to these places is dependent upon 132 K.V. Grid Sub-station at Jullundur which is fully loaded. New transformers are on order and further industrial connections will be given on installation of the same. Current and capacity have been already given.

Statement re. applications for new connections pending for Kapurthala Station

Month	General	Commercial	Small Industry	Medium Industry	Large Supply
November, 1953	1
January, 1954	1
May, 1954	1
July, 1954	3
August, 1954	2	..
September, 1954	1
October, 1954	1
May, 1955	1	..
June, 1955	1
August, 1955	1	..
September, 1955	1
October, 1955	1
January, 1956	3
February, 1956	1	..
April, 1956	1
June, 1956	1
July, 1956	1
August, 1956	1
September, 1956	5
October, 1956	4	1	..	1	..
November, 1956	1	1	1
December, 1956	5	..	1
January, 1957	1
February, 1957	3
March, 1957	13	..	3	1	..
April, 1957	21	..	9	1	2
Total	53	2	32	8	2

HIGH-POWERED TRANSFORMER AT KAPURTHALA

22. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether any steps have so far been taken for installing a transformer of higher capacity at Kapurthala for meeting the increased demand of the public for light and tube-well connections ; if so, what ?

Sardar Gian Singh Rarewala : The supply of power to Kapurthala is dependent upon Sub Station Jullundur which is fully loaded. A higher capacity transformer is on order. As soon as this transformer is received it would be possible to meet the demand at Kapurthala.

RECOMMENDATIONS OF ESTIMATES COMMITTEE OF ERSTWHILE PEPSU
VIDHAN SABHA

24. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state the steps so far taken to implement the recommendations of the Estimates Committee of the erstwhile Pepsu Vidhan Sabha made in its 8th Report (1955-56) regarding the erstwhile Pepsu Public Works Department ?

Rao Birendar Singh : A memorandum showing action taken to implement the recommendations was submitted in June, 1956. It was examined and discussed by the Estimates Committee of the Pepsu Vidhan Sabha.

CONSTRUCTION OF BRIDGES OVER BEIN NADI

25. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) the total amount spent on the construction of bridges over the Bein Nadi in Kapurthala District during the present financial year so far ;

(b) the names of places on the Bein Nadi where bridges have been proposed in the Kapurthala District and the period within which these are proposed to be constructed ?

Rao Birendar Singh : (a) Nil.

(b) Sheikhpura, Ahlikalan, Kalwal and Sarupwal are the sites proposed for the bridges. The period will be decided after approval of the integrated Second Five-Year Plan.

LAND ACQUIRED FOR BIST DOAB CANAL AND BEIN PROJECT CANAL

26. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the total area of land acquired in Kapurthala District for the branch of the Bist Doab Canal and the Bein Project Canal ;

(b) the total area of land acquired in Jullundur and Hoshiarpur Districts separately, for the Bist Doab Canal and its branches ;

- (c) the total area mentioned in parts (a) and (b) above in respect of which compensation has been paid to the owners ;
- (d) the total area mentioned above in respect of which compensation has not so far been paid together with the reasons therefor and the time within which it is expected to be paid ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) 332·04 acres.

(b) Jullundur District—3,923·82 acres.
Hoshiarpur District—1,204·17 acres.

(c) 3,780·14 acres.

(d) 1,679·89 acres.

Estimates for most of the remaining land have been sanctioned and the Land Acquisition Officers are busy announcing awards. Payment is expected to be made shortly.

CHECKING OF WEIGHTS AND MEASURES IN KAPURTHALA DISTRICT

27. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Finance be pleased to state—

- (a) whether weights and measures were checked during the current financial year in Kapurthala District ;
- (b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the dates on which and the places where the checking was done, together with the total number of shopkeepers whose weights and measures were found to fall short of the standards and the nature of action taken against each ;
- (c) if the answer to part (a) above be in the negative, the reasons therefor ;
- (d) whether weights and measures are also being checked in other areas of the erstwhile State of Pepsu ?

Shri Mohan Lal : (a) Not yet.

(b) Does not arise.

(c) The Weights and Measures Act was enforced in Pepsu area from the 1st November, 1956. Necessary staff for the enforcement of the Act has been provided in the budget for the year 1957-58. Steps for the appointment of staff and purchase of equipment for the enforcement of Weights and Measures Act in the territory of erstwhile Pepsu State are being taken.

(d) Not yet.

BOATS MANUFACTURED AT BEAS IN BEIN SUB-DIVISION

28. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) the total number of boats got manufactured at Beas in the year 1955-56 in Bein Sub-Division with their total cost ;

[Sardar Atma Singh]

(b) whether the said boats are according to the required specifications ; if not, why ;

(c) whether the final payment has been made to the contractor and whether any reduction has been made for the work being below the specifications?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Four boats were got manufactured at a total cost of Rs. 5,950.

(b) Yes.

(c) Final payment has yet to be made to the contractor.

ALLOTMENT OF HOUSE TO VILLAGE PANCHAYAT FOR THE GOVERNMENT
PRIMARY SCHOOL

30. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether the house belonging to one Din Mohamad of village Bidhipur was allotted in the name of the village panchayat for the Government Primary School ; if so, on what date ;

(b) whether the possession of the said house has so far been delivered to the village panchayat concerned ; if not, the reasons therefor ?

Giani Kartar Singh : (a) No evacuee house belonging to Din Mohamad of village Bidhipur was allotted to village panchayat.

(b) In view of (a) above, the question does not arise.

REPRESENTATION FROM ZAMINDARS OF VILLAGE DADWINDI AND
JAINPUR, DISTRICT KAPURTHALA

31. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state whether the Government have received any representation from the Zamindars of villages Dadwindi and Jainpur, Sub-tahsil Sultanpur, District Kapurthala, in connection with the exemption from the payment of reclamation charges on the ground of unsatisfactory reclamation work done on their lands ; if so, the action, if any, taken or proposed to be taken thereon ?

Sardar Gurbanta Singh : A representation was received from the Zamindars of village Jainpur only. The reclamation operations done on the lands of Zamindars of villages Jainpur and Dadwindi were quite satisfactory. The lands turned banjar due to lack of follow-up cultivation by the land owners and subsequent floods. There is no provision in the scheme for exemption of reclamation charges.

REPRESENTATION FROM THE RESIDENTS OF VILLAGE JAINPUR,
DISTRICT KAPURTHALA

32. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state whether the Government recently received any representation

from the residents of village Jainpur, Sub-Tehsil Sultanpur Lodhi, District Kapurthala, for providing a passage from their village to Sultanpur through the forest area ; if so, the action, if any, taken thereon ?

Sardar Gurbanta Singh : Yes. The position is that the land wherein the passage was requested for had been purchased from the owners by the Forest Department on payment and no passage existed in that area according to the revenue record. The applicants were informed accordingly.

OPEN-AIR CINEMAS IN THE STATE

33. Shri Abhai Singh : Will the Chief Minister be pleased to state whether Government has recently received any representation from the Beoparies in connection with Open-Air Cinemas in the State; if so, the action if any, taken thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon : No.

HARNESSING SAHIBI RIVER IN GURGAON DISTRICT

34. Shri Abhai Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether any step has so far been taken to harness the Sahibi River in Gurgaon District, with a view to providing irrigation facilities in Tehsil Rewari, and checking the flooding of this area by this river during the rainy season ; if so, the progress, if any, made in this connection ?

Sardar Gian Singh Rarewala : The scheme is under investigation ; the data is being collected and necessary action will be taken in due course.

MODEL TOWN, REWARI, DISTRICT GURGAON

36. Shri Abhai Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the total expenditure incurred by Government on the construction of Model Town, Rewari, District Gurgaon ;
- (b) the total expenditure incurred by Government on the maintenance of the said township ever since it was built ;
- (c) the number of the buildings in the said township (i) constructed, (ii) sold out, (iii) let out on rent, and (iv) lying vacant or for which no rent is being paid by the occupants ;
- (d) the approximate expenditure necessary for the unsold buildings in the said township to make them habitable ;
- (e) the number of the buildings in the said township which have since collapsed ;
- (f) the total expenditure already incurred and further proposed to be incurred for the water supply and sewerage in the said township ;

Giani Kartar Singh : (a) Rs. 18,46,646.

(b) Rs. 70,227.

(c) (i) 298 units (comprising of 2 houses each).

(ii) 7.

(iii) 248.

(iv) 43.

(d) Rs. 4,150 (expenditure already incurred).

(e) Nil.

	Street Lighting			Water Supply
	Rs.	A.	P.	Rs.
(f) (i) Expenditure already incurred	.. 1,216	7	0	1,89,028
(ii) Expenditure proposed to be incurred

CINEMAS IN THE STATE

37. Shri Abhai Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the details of (i) roofed Cinemas, (ii) Open-Air Cinemas, and (iii) touring Cinemas in the State at present ;

(b) the details of the Cinemas in the State exempted from the provisions of section 3 of the Punjab Cinemas (Regulation) Act, 1952, and the circumstances under which these exemptions were given?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) There are 107 roofed cinemas, 4 open-air cinemas and 33 touring cinemas in the State at present. Their details are given in the enclosed list.

The information in respect of Patiala, Amritsar, Gurdaspur, Sangrur, Bhatinda, Kapurthala, Hissar and Mohindergarh is for districts as a whole.

(b) No cinema in the State is exempt from the provisions of section 3 of the Punjab Cinemas (Regulation) Act.

Name of District/Sub-Division		NO. OF CINEMAS		
		Roofed	Open Air	Touring
Districts	.. Kangra	4	..	1
	Karnal	2	..	2
	Ludhiana	7

Name of District/Sub-Division		NO. OF CINEMAS		
		Roofed	Open Air	Touring
Districts—concl'd	Patiala	9
	Amritsar	11	..	3
	Gurdaspur	5	..	4
	Hoshiarpur	2	..	3
	Ferozepore	4	..	2
	Sangrur	9	1	1
	Bhatinda	6	3	1
	Kapurthala	2
	Gurgaon	1
	Hissar	5	..	1
	Ambala	6
	Rohtak	2	..	1
	Jullundur	9	..	3
	Mohindergarh	1
	Simla	4
sub-Division	.. Sonepat	2
	Jagadhri	2
	Kaithal	1
	Panipat	1
	Rupar	3	..	2
	Palwal	4
	Naraingarh
	Una	1
	Kulu	1
	Moga	1	..	1
	Nawanshahr	1	..	1
	Muktsar	2	..	1
	Fazilka	2
	Hamirpur	1
	Rewari	2

[Chief Minister]

Name of District/Sub-Division	NO. OF CINEMAS		
	Roofed	Open Air	Touring
Sub-Division— <i>concl'd</i> .. Nurpur
Nuh
Jhajjar	2
Total ..	107	4	35

HIGHER SECONDARY AND MULTIPURPOSE EDUCATION AT REWARI, DISTRICT GURGAON

38. Shri Abhai Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to introduce Higher Secondary and Multipurpose Education at Rewari in Gurgaon District; if so, the names of the Schools concerned and the time by which the proposal is likely to be implemented?

Shri Amar Nath Vidyalankar : Yes. B.S.A. High School, Rewari, and Government Girls High School, Rewari, have been selected for the purpose. The new scheme is likely to come into force during 1958-59.

REFUND OF MINIMUM CHARGES BY THE REWARI ELECTRIC SUPPLY AND GENERAL INDUSTRIES, LTD., REWARI, DISTRICT GURGAON

39. Shri Abhai Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether the Rewari Electric Supply and General Industries, Ltd., Rewari, has so far refunded the minimum charges to the consumers in pursuance of the settlement arrived at on the 4th February, 1954, between the Government, the Company and the consumers ; if not, the steps Government propose to take to get the payment of the said refund to the consumers by the company expedited ?

Sardar Gian Singh Rarewala : Not so far. The matter is, however, receiving urgent attention of Government.

NEW ASSEMBLY CHAMBER

40. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) whether the plan of the new Assembly Chamber has been finalised and approved by the Government ; if so, the time by which the construction thereof is expected to be started and completed ;
- (b) the total estimated cost of the said building ?

Rao Birendar Singh : (a) The plans of the new Assembly Chamber are under consideration of Government.

(b) The original provision in the Project Estimate for the Assembly Chamber was Rs 68.79 lakhs, but increased requirements due to integration of Punjab and Pepsu are under examination.

ELECTIONS TO DISTRICT BOARDS

41. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the strength, if fixed, of each District Board in the area of the erstwhile Pepsu State ;
- (b) the time by which elections to the District Boards referred to in part (a) above are likely to be held ?

Giani Kartar Singh : (a) It is proposed to fix the strength of each District Board in the area of the erstwhile Pepsu State as under :—

<i>Name of the District Board</i>	<i>Total number of members</i>
(1) Sangrur ..	43
(2) Bhatinda ..	30
(3) Patiala ..	34
(4) Kapurthala ..	30
(5) Mohindergarh ..	30

(b) Elections will be held as early as possible after the delimitation of their constituencies.

LINKING OF CHANDIGARH WITH THE MAIN RAILWAY LINE

42. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state the steps so far taken by Government to link Chandigarh with the main railway line ?

Sardar Partap Singh Kairon : Government of India have sanctioned a traffic survey to be carried out for a Broad Gauge railway line between Jagadhri Chandigarh-Rupar Ludhiana, a distance of about 106 miles.

NATIONALISATION OF ROAD TRANSPORT IN ERSTWHILE PEPSU

43. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether Government received any representation from the Pepsu Motor Federation in connection with the nationalisation of road transport routes in the erstwhile State of Pepsu. If so, the action, if any, taken thereon ;

[Sardar Atma Singh]

- (b) whether there is any proposal under consideration of Government to appoint a Provincial Transport Controller (Commercial), if so, when is the appointment likely to be made and the manner in which this work is being attended to at present ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes, on 29th April, 1947. The matter is under consideration.

(b) No.

TRANSFER OF READERS IN THE REVENUE DEPARTMENT

44. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the usual period for which a Reader attached to a Revenue Officer is posted at any one place ;
- (b) the periods for which the present Readers of the Revenue Officers in Kapurthala District have remained posted in the said district together with the reasons for keeping them posted for such periods ;
- (c) whether transfers of the Readers referred to in part (b) above who have stayed longer than the usual periods at one place are contemplated ; if not, the reasons therefor ?

Giani Kartar Singh : (a) Generally from 2-3 years in the erstwhile State of Punjab. In the erstwhile State of Pepsu till complaints were received.

(b) 1. Reader to Deputy Commissioner	Since 18th October, 1954
2. Reader to Extra Assistant Commissioner	Since 18th October, 1954
3. Reader to Tahsildar, Kapurthala ..	Since 19th February, 1954
4. Reader to Naib-Tahsildar, Kapurthala	Since 1st November, 1956
5. Reader to Tahsildar, Phagwara ..	Since 12th September, 1954
6. Reader to Naib-Tahsildar, Phagwara ..	Since 1st September, 1950

As their work was satisfactory and there was no complaint against them, so it was not felt necessary to make any change.

(c) No. As at (b).

REPRESENTATION AGAINST THE HAMIRA SUGAR MILL

45. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

- (a) whether the Government has received any representation against the management of the Hamira Sugar Mill regarding the difficulties experienced by the cane-growers in connection with

payments due to them from the Mill ; if so, from whom and on what date together with the action, if any, taken thereon ;

- (b) the total amount due from the management of the Sugar Mill to the growers for the sugarcane supplied up to date ; and the reasons for not paying it up as required by the Pepsu Sugarcane (Regulation of Supply and Purchase) Act, 1955 ;
- (c) whether any interest was levied on the management of the said Mill during the years, 1955-56, 1956-57 and the current year under the said Act, for delayed payments, if so, the total amount thereof ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) (i) Yes, a few representations were received from the Hamira Sugarcane Co-operative Society and others from time to time.

(ii) The Sugar Factory and the Hamira Sugarcane Co-operative Society entered into an agreement that payments be made by the factory after '21 days' interval, in contravention of the provisions of the Pepsu Sugarcane Act, 1954. The State Government and the Central Government have, however, advised the factory to clear the outstanding dues and make payments regularly.

(b) (i) Approximately Rs. 6 lacs.

(ii) As at (a) (ii) above.

(c) (i) *During 1955-56.*—Yes, approximately it is about Rs. 8,000.

(ii) *During 1956-57 and 1957-58.*—Requisite information not yet available.

REORGANISATION OF DISTRICTS IN THE STATE

46. Shri Harbans Lal : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any scheme under the consideration of Government to re-organise the districts in the State; if so, the time by which the scheme is expected to be finalised ?

Giani Kartar Singh : No such scheme is under the consideration of Government for the present.

ROAD BETWEEN NATHANA AND JANDANWALA, DISTRICT FEROZEPUR

47. Shri Harbans Lal : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether he is aware of the fact that the four-mile road between Nathana and Jandanwala in Sub-Tehsil Nathana, District Ferozepur, has been in a dilapidated condition for more than a year; if so, whether its repairs are proposed to be undertaken and when ?

Rao Birendar Singh : The road is in the charge of District Board, Ferozepur, who are responsible for its maintenance.

NATHANA-BAGHAPURANA ROAD IN FEROZEPUR DISTRICT

48. Shri Harbans Lal : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether it is a fact that the construction of the Nathana-Baghapurana road in District Ferozepur has been sanctioned under the Second Five-Year Plan; if so, when its construction is proposed to be started ?

Rao Birendar Singh : Yes. Year for starting construction of the road has not yet been decided and will depend on availability of funds.

HEALTH CENTRE FOR SUB-TEHSIL NATHANA, DISTRICT
FEROZEPUR

49. Shri Harbans Lal : Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to open a Health Centre in Sub-Tehsil Nathana, District Ferozepore; if so, the time by which it is expected to be opened ?

Chaudhri Suraj Mal : There is no proposal under consideration at present for the opening of a Health Centre in Sub-Tehsil Nathana, District Ferozepore.

DEVELOPMENT BLOCK IN SUB-TEHSIL NATHANA, DISTRICT
FEROZEPUR

50. Shri Harbans Lal : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to open a Development Block in the area of Sub-Tehsil Nathana, District Ferozepore, during the year 1957-58 ?

Sardar Partap Singh Kairon : No such proposal is at present under consideration.

MESSAGE FROM THE GOVERNOR

Mr. Speaker : I have received letter No. 4095, dated the 3rd May, 1957, from Shri C. P. N. Singh, Governor, Punjab, which reads as follows :—

“I have received a copy of the Motion of Thanks passed by the Punjab Vidhan Sabha at its meeting held on the 1st May, 1957, for the Address I delivered to both the Houses assembled together on the 26th April, 1957, forwarded by you with your D.O. No. 39-LA-57/12330, dated the 1st May, 1957.

I am grateful to the Punjab Vidhan Sabha for their motion of thanks.”

(Cheers)

ANNOUNCEMENT BY SPEAKER

COMMITTEE ON SUBORDINATE LEGISLATION.

अध्यक्ष महोदय : मैं ने, जो Committees रह गई थीं, उनको आज announce करना है। इससे पहले कि मैं उन्हें announce करूं मैं मैम्बर साहिबान से अर्ज करूंगा, और खास तौर पर इस हाऊस में जो lawyer साहिबान हैं, कि वे इस कमेटी को खास अहमियत दें। मैं समझता हूं कि वे इस Committee on Subordinate Legislation के work को बड़ी संजीदगी से लेंगे और काफी time देंगे।

(I have to announce today those Committees of this House which yet remain to be constituted. Before I do so, I would request the hon. Members, particularly the lawyers, that they should attach special importance to the work of the Committee on Subordinate Legislation. I hope that they would take up the work of this Committee with seriousness and devote sufficient time to it.)

Under Rule 265-B(I) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the following members of the Assembly to serve on the Committee on Subordinate Legislation :—

- (1) Raja Surendra Singh.
- (2) Sardar Bhupinder Singh Mann.
- (3) Sardar Gurbachan Singh Bajwa.
- (4) Sardar Sarup Singh (Amritsar).
- (5) Ch. Multan Singh.
- (6) Shrimati Krishna Sethi.
- (7) Shri Dharam Singh Rathi.
- (8) The Advocate-General.

Raja Surendra Singh will be Chairman of this Committee.

यह कमेटी काफी अहमियत रखती है। Presiding Officers Conference में इस बात पर काफी जोर दिया गया था कि यह जो कमेटी है इसे हाऊस की सब से important committee समझा जाए। (This committee is of great importance. It was emphasised at the Presiding Officers Conference that this Committee should be regarded as the most important committee of the House.)

BUSINESS ADVISORY COMMITTEE

Mr. Speaker : Under Rule 33(1) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the following members to serve on the Business Advisory Committee :—

- (1) The Speaker,—*ex-officio* Chairman.
- (2) Pt. Mohan Lal, Finance Minister.
- (3) Shrimati Dr. Parkash Kaur.
- (4) Sardar Harcharan Singh.
- (5) Dr. Baldev Parkash.

COMMITTEE OF PRIVILEGES

Mr. Speaker : Under Rule 274(1) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the following members of the Punjab Legislative Assembly to serve on the Committee of Privileges :—

- (1) Ch. Sarup Singh, Deputy Speaker (*ex-officio* Chairman).
- (2) Prof. Sher Singh.
- (3) Shri D. D. Puri.
- (4) Sardar Ajmer Singh.
- (5) Rao Gajraj Singh.
- (6) Shri Harbhagwan Moudgil.
- (7) Rao Abhai Singh.
- (8) Sardar Atma Singh.
- (9) Shri Lal Chand.
- (10) Sardar Achhar Singh Chhina.

COMMITTEE ON GOVERNMENT ASSURANCES

अध्यक्ष महोदय : Committee on Government Assurances जो है यह भी House की एक important committee है। यह कमेटी हिन्दुस्तान के तमाम Legislatures में बनाई गई है और इसका बहुत महत्वपूर्ण काम है। चूंकि यह कमेटी Government assurances से ताल्लुक रखती है, इस लिए मैं ने इसका Chairman आपोजीशन में से रखा है। (The Committee on Government Assurances is also an important committee of the House. This Committee is constituted in all the legislatures in India and it has got important duties to perform. Since this Committee deals with the assurances given by the Government, I have nominated a member from the Opposition as its Chairman.)

Under Rule 261(1) of the Assembly Rules, I nominate the following members of the Assembly to serve on the Committee on Government Assurances :—

- (1) Shri Inder Singh (of Jind).
- (2) Lala Lajpat Rai.
- (3) Shri Ram Nath.
- (4) Sardar Atma Singh.
- (5) Shrimati Sneh Lata.

(6) Shri Roshan Lal.

(7) Shri Hans Raj Sharma.

(8) Sardar Mehar Singh.

(9) Shri Gorakh Nath.

Shri Indar Singh (of Jind) will be the Chairman of this Committee.

LIBRARY COMMITTEE

Mr. Speaker : Under Rule 266 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, I nominate the following members of the Assembly to serve on the Library Committee for the financial year 1957-58 :—

(1) Principal Rala Ram.

(2) Shrimati Om Prabha Jain.

(3) Bibi Harparkash Kaur.

(4) Sardar Rajinder Singh.

(5) Sardar Ramdayal Singh.

(6) Dr. Bhag Singh.

Principal Rala Ram will be the Chairman of this Committee.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਮਈ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੰਡੇ ਤੇ 15 unstarred questions ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ 6 ਸਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਦੇਸ਼ੰਡੇ ਤੇ 23 Unstarred Questions ਸਨ ਪਰ ਜਵਾਬ ਸਿਰਫ਼ 12 ਦਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜਹ ਹੈ ?

अध्यक्ष महोदय : मुझे पिछले पांच साल का तजर्बा यह है कि पहली असेम्बली में चन्द एक मेम्बर साहिबान का सवालात देने का रिकार्ड था। लेकिन अब मुझे अपने सेक्रेटेरियट की तरफ से बताया गया है कि आप ने सब का रिकार्ड 'बीट' कर दिया है और अब तक आप के पांच सौ के करीब सवाल आ चुके हैं जबकि तरीके के मुताबिक आप के ज्यादा से ज्यादा 90 सवाल होने चाहिए थे। खैर आहिस्ता-आहिस्ता आप को प्रोसीजर का पता चल जायगा। (My experience for the last five years has been that in the previous Assembly some hon. Members gave notices of record number of questions but now I have been told by my Secretariat that the hon. Member has surpassed all the previous records and has so far given notices of as many as 500 questions, whereas according to the procedure there should have been 90 at the maximum. Anyhow, he will know the procedure by and by.)

**OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER RE EDITORIALS
PUBLISHED IN THE DAILY "PRABHAT" AND THE "DAILY
PARTAP" COMMENTING ON THE RULING GIVEN BY
HIM ON 30TH APRIL, 1957.**

अध्यक्ष महोदय : अब मैं एक और जरूरी बात करना चाहता हूँ। मैंबर साहिबान को याद है कि पिछले दिनों इस हाऊस में एक प्वाइंट आफ आर्डर उठाया गया था कि एक डिप्टी मिनिस्टर जो इस हाऊस में मौजूद थे इस हाऊस का मेम्बर न होने के कारण यहां बैठ नहीं सकते थे। जिस रोज़ यह सवाल उठाया गया मैं ने एक रूलिंग दी थी। मैं ने कहा था कि "There seems to be a *prima facie* case and that the objection seemed valid". तब ट्रेजरी बैचिज़ की तरफ से फाइनेन्स मिनिस्टर ने कहा कि क्योंकि मैं ने सिर्फ एक पक्ष की बात सुन कर यह कह दिया था इसलिए उन की पार्टी के ख्यालात को भी सुन लेना चाहिये। मैं यह बात स्पष्ट कर देना चाहता हूँ कि मैं ने उस दिन फाइनल रूलिंग नहीं दी थी। मैं ने सिर्फ इतना ही कहा था कि डिप्टी मिनिस्टर साहिब को बहस में हिस्सा नहीं लेना चाहिये। अगले रोज़ हाऊस की सब पार्टियों को इस point पर ख्यालात जाहिर करने का मौका दिया गया और इस मामला पर अच्छी तरह से छान-बीन की गई और गवर्नमेंट की तरफ से यू. पी., बम्बई और देहली की विधान सभाओं की रूलिंगज़ का हवाला दिया गया, लेकिन हकीकत में वे बामौका और बामहल नहीं थीं। मैं ने जो पोजीशन हाऊस के सामने रखी वह बाकी की लैजिस्लेचर्ज़ और लोक सभा की रूलिंगज़ को study कर के रखी थी। मैं आनरेबल मेम्बर्ज़ को यह भी बता देना चाहता हूँ कि इस सिलसिले में प्रिज़ाईडिंग अफ़सरों का फैसला unanimous था। इन सब बातों को सामने रखते हुए मैं नहीं समझ सकता कि इस मामले को अभी तक क्यों इतना तूल दिया जा रहा है। अगर यह फैसला किसी एक प्रिज़ाईडिंग अफ़सर की तरफ से किया गया होता तो उस पर यह कह कर नुक्ताचीनी की जा सकती थी कि वह आखिर इन्सान है और हर इन्सान की कुछ न कुछ लिमिटेशन्ज़ होती हैं। लेकिन यह फैसला तो 26 प्रिज़ाईडिंग अफ़सरों का है और जब मैं ने इतना कहा था तो यह मामला वहां ही ख़त्म हो जाना चाहिए था। मुझे यह देख कर हैरानी हुई है कि 4 तारीख के 'प्रभात' अख़बार के लीडिंग आर्टिकल में चेयर पर इलज़ामात लगाए गए हैं। किसी ऐसे मामले पर चेयर पर इलज़ामात लगाना जो रूलिंग की शकल में इस हाऊस में आ चुका है, मैं समझता हूँ, मुनासिब नहीं है। इस आर्टिकल में कुछ इस प्रकार लिखा है—

“बुधवार को पंजाब असेम्बली के इजलास में एक ग़ैर-शरूस् दाख़ल हो गया। वह था डिप्टी मिनिस्टर यशवन्त राए। यह आदमी अपर हाऊस (कौंसिल) में गवर्नर का नामज़दा मैम्बर है। असेम्बली का मैम्बर नहीं। हालिया चुनाव में वह किसी हलका से खड़ा नहीं हुआ था। नयी कौंसिल अभी तक वजूद में भी नहीं आई। चूंकि कैरों धड़े का आदमी है, उसे डिप्टी मिनिस्टर बना दिया गया। वह यह दावा नहीं कर सकता कि जनता के किसी तबका का नुमाइंदा है। इस लिहाज़ से उसे असेम्बली के इजलास में शिरकत करने का कोई हक़ नहीं। लेकिन बुधवार

के इजलास में वह वज्जीरों की सफ़ में जा बैठा। कुदरती था कि उस पर एतराज़ होता और वह एतराज़ हो गया। लाला जगत नारायण ने प्वाइंट आफ़ आर्डर उठाते हुए इस डिप्टी मिनिस्टर की मौजूदगी को खिलाफ़े आईन करार दिया।

पहले दिन स्पीकर ने भी इस नज़रिया से इत्फ़ाक़ किया। लेकिन एक वज्जीर के कहने पर अपना रूलिंग दूसरे दिन देने का एलान किया। चुनांचि दूसरे दिन जब यही एतराज़ फिर उठाया गया तो स्पीकर ने कहा कि डिप्टी मिनिस्टर अगर कौंसिल आफ़ मिनिस्टर्ज़ का मैम्बर है तब इस हाऊस में बैठ सकता है। इस पर चीफ़ मिनिस्टर ने उठ कर एलान किया कि हां डिप्टी मिनिस्टर यशवन्त राए कौंसिल आफ़ मिनिस्टर्ज़ का मैम्बर है। लेकिन लाला जगत नारायण ने फिर एतराज़ किया कि चीफ़ मिनिस्टर का इतना कह देना ही काफी नहीं। गवर्नर की तरफ़ से नोटीफ़िकेशन गज़ट होनी चाहिए।

इस पर स्पीकर ने कहा कि मुझे बताया गया है कि नोटीफ़िकेशन शायद कर दी गई है। लेकिन सवाल यह है कि क्या यह नोटीफ़िकेशन बुधवार सुबह से पहले गज़ट की गई थी जब डिप्टी मिनिस्टर असैम्बली में आ बैठा था? स्पीकर और चीफ़ मिनिस्टर की बातों से यह मालूम होता है कि यह नोटीफ़िकेशन वीरवार सुबह को गज़ट की गई या बुधवार की शाम को। उस वक्त तो यह डिप्टी मिनिस्टर कौंसिल आफ़ मिनिस्टर्ज़ का मैम्बर नहीं था। फिर भी असैम्बली के इजलास में क्यों चला गया? जब उस का दाख़ला नाजायज़ और खिलाफ़े आईन था तो स्पीकर ने जानबदारी से क्यों काम लिया और क्यों यह रूलिंग न दिया कि चीफ़ मिनिस्टर ने पहले दिन ग़लत पोज़ीशन अख़्तियार कर ली? ऐसा मालूम होता है कि ग़ैर-जानबदारी से काम लेने की बजाए स्पीकर ने डिप्टी मिनिस्टर की ग़लत हरकत की पर्दा-पोशी की और चीफ़ मिनिस्टर के रवैया की मुज़म्मत करने का हौसला नहीं किया। माना कि असैम्बली में कांग्रेस पार्टी की अक्सरियत है लेकिन इस अक्सरियत के जोअम में आईन की खिलाफ़ वर्जी करने का उसे कोई हक़ नहीं।”

तो क्या वह प्रिजाइडिंग आफ़िसर्ज़ कान्फ़्रेंस का फैसला भी, जो मैं ने अपनी रूलिंग में कोट किया था, चीफ़ मिनिस्टर के डर से किया गया था? मुझे तो यह समझ नहीं आता कि चेयर पर इस तरह की reflection करना कहाँ तक वाजिब था। मैं खुद भी जर्नलिस्ट रहा हूँ। हमारी प्रेस गैलरी में बड़े ज़िम्मेदार आदमी हैं। मैं यह सही नहीं मानता कि उन्होंने ने अपने आप को ठीक तौर पर मुनासिब दायरे में रखने की कोशिश की हो।

पांच मई की प्रताप अखबार में लिखा है कि—

“पंजाब के एक डिप्टी मिनिस्टर जो पंजाब कौन्सिल के मैम्बर हैं पंजाब असैम्बली में बैठे थे कि लाला जगत नारायण ने स्पीकर का ध्यान इस तरफ़ दिलाया कि कोई डिप्टी मिनिस्टर जो पंजाब असैम्बली का मैम्बर नहीं, न असैम्बली में बैठ सकता है, न गवर्नमेंट की तरफ़ से किसी सवाल का जवाब दे सकता है। इस पर स्पीकर

[अध्यक्ष महोदय]

ने कहा कि अगर मुख्य मन्त्री यह कह दे कि डिप्टी मिनिस्टर मन्त्रिमण्डल में शामिल हैं तो वह असैम्बली के मैम्बर न होते हुए भी बैठ सकते हैं।”

इस रूलिंग में wordings थे “declared by the Chief Minister।”

“चुनांचि स्पीकर ने यह फतवा दे दिया कि डिप्टी मिनिस्टर असैम्बली में बैठ सकते हैं।

इस पर लाला जगत नारायण ने एक आईनी नुक्ता उठाया कि क्या मुख्य मन्त्री का जबानी एलान उस आईनी एलान का दर्जा रखता है जो गवर्नमेंट गज़ट में किया जा सकता है ?”

मेरे लिए तो सवाल यह था कि आया इस सम्बन्ध में कोई गवर्नमेंट का declaration है। इस पर Leader of the House ने कहा कि उन्होंने हुक्म कर दिया है कि यह एलान गज़ट हो जाए तो माननीय मैम्बर ने कह दिया कि वह ग़लत बात कहते हैं।

“इस पर स्पीकर ने कहा कि मेरी तसल्ली हो गई है कि ज़ाबता की कार्रवाई पूरी कर दी गई है। इस पर लाला जगत नारायण ने कहा कि क्या मुख्य मन्त्री इस वक्त कह सकता है कि उसके हुक्म की तामील हो चुकी है ? मुख्य मन्त्री सरदार प्रताप सिंह कैरों ने उस का जवाब निहायत हिकारत से देते हुए कहा कि मेरा काम हुक्म देना है—यह नहीं कि मैं फाईलों के पीछे भागता फ़िरूं। स्पीकर ने कहा कि मुझे यह तसल्ली है कि ज़ाबता की कार्रवाई पूरी कर दी गई है।

इस पर श्री प्रबोध चन्द्र ने कहा कि मिः स्पीकर ! यह ही काफी नहीं कि आपकी तसल्ली हो गई है—इस हाऊस की तसल्ली भी होनी चाहिए। चुनांचि स्पीकर को यह पोजीशन तसलीम करनी पड़ी और उन्होंने ने गवर्नमेंट गज़ट मंगवा कर मुतअल्लिका हिस्सा पढ़ कर सुनाया। शक नहीं कि स्पीकर ने अपने तई एक ग़लत पोजीशन में डाल लिया था। जिस वक्त लाला जगत नारायण ने आईनी एतराज़ उठाया था तो स्पीकर को मुख्य मन्त्री से कहना चाहिये था कि गवर्नमेंट गज़ट का वह परचा पेश करो जिस में यह एलान किया गया है कि डिप्टी-मिनिस्टर मन्त्रिमण्डल में शामिल हैं।”

Editorial में लिखा है कि मुझे हाऊस को adjourn कर के गज़ट मुतअल्लिका की कापी मंगवानी चाहिये थी—

“स्पीकर साहिब मुझे मुआफ़ करें—उन के अमल से ऐसा मालूम होता है कि वह मुख्य मन्त्री को एक नाज़ुक पोजीशन से निकालना चाहते थे।”

मुझे इस बात की समझ नहीं आई कि वह कैसे नाज़ुक पोजीशन में थे। यह एक technical बात थी और वह हाऊस से ही हिदायात जारी कर सकते थे कि notification उसी दिन सरकारी गज़ट में छप जाए। नाज़ुक पोजीशन की कोई बात नहीं। क्या आपोजीशन को उन के rights से deprive किया गया है या इस तरह से hon. Members के हक़ पर छापा मारा गया है ?

“चुनांचि श्री प्रबोध चन्द्र ने कह भी दिया कि आप के मुख्य मन्त्री को मदद को आने से भी मुश्किल हल नहीं हुई। स्पीकर के लिए तर्ज़े अमल यह है कि वह गवर्नमेंट

और आपोजीशन को एक ही सतह पर रखे और आपोजीशन की तरह गवर्नमेंट को भी एक फरीक समझे ।”

मैं इस मामले को Privileges Committee के सुपुर्द करना चाहता हूँ ताकि वह अच्छी तरह से इसे examine कर के सलाह दें कि मुझे क्या करना चाहिये । इससे पेशतर भी डाक्टर सत्यपाल जी के वक्त ऐसा वाक्या हुआ था जब कि मैं डिप्टी स्पीकर था । जब वह मामला Privileges Committee के सुपुर्द होने लगा तो मैं ने intervene किया और सुझाव पेश किया कि इस मामले में Press Gallery के असहाब से सलाह मशवरा कर लेना चाहिये । इस तरह से वह मामला खुश-असलूबी से तय हो गया ।

मैं इस मसले पर ज्यादा over-sensitive नहीं होना चाहता । लेकिन इस के साथ ही मैं जानता हूँ कि हाऊस के rights और privileges को safeguard करने की ज़िम्मेदारी मेरे ऊपर है । मैं ने तो Presiding Officer का फैसला आप के सामने रखा है जो इन ही हालात में किया गया था । इसलिये पेशतर इस के कि मैं यह मामला Privileges Committee को भेजूं मैं चाहता हूँ कि Press के नुमाइंदों से इस सिलसिले में सलाह और मशवरा लूं और खुद बहसियत एक Journalist के मैं जरूरी समझता हूँ कि उनकी सलाह ली जाए । इस के अलावा अगर कोई मैम्बर साहिबान अपनी सलाह देना चाहें तो वे मेरे कमरे में आयें और अपनी राये दें । मैं नहीं चाहता कि जो रिपोर्ट्स अखबारों में मैम्बर साहिबान या स्पीकर के खिलाफ शायी हों उन का कोई नोटिस ही न लिया जाए । मैं हाऊस को यकीन दिलाता हूँ कि उनके वही status और privileges होंगे जो House of Commons के मैम्बरों के हैं ।

(Now I wish to refer to another important matter. The hon. Members may recollect that a few days back a point of order was raised in this House that a Deputy Minister, a Member of the other House, who was present here, could not take his seat in this House. On the day when this question was raised I gave a ruling. I had said that “there seems to be a *prima facie* case and that the objection seemed valid”.

Then from the Treasury Benches, the Finance Minister had submitted that since I had made this remark only after hearing one side, his party should also be heard. I want to make it clear that I had not yet given the final ruling. I had only said that the Deputy Minister should not take part in the debate. The following day an opportunity was given to all sections in the House to express themselves on the point and the whole matter was thrashed out.

The Government had referred to the rulings of U. P., Bombay and Delhi legislatures, but these were not strictly in point. The position that I had placed before the House was one that I had arrived at after studying the rulings of different legislatures and the Lok Sabha. I also wish to inform the hon. Members that the decision of the Presiding Officers in this connection was unanimous. Keeping all these things in view I fail to understand why this matter is still being agitated. If it were the case of one Presiding Officer taking this decision by himself one could say that it was faulty, for after all he is only a human being and has certain limitations. But here it was the decision of 26 Presiding Officers and when I had made a reference to that the matter should have ended. I am, however, surprised to find that reflections have been cast on the Chair in a leading article in the “Prabhat”, dated 4th May, 1957.

[Mr. Speaker]

To cast reflections on a matter which has come before the House in the form of a Ruling, I think, is not proper. The substance of this article is as follows :—

“On Wednesday a stranger entered the Assembly Chamber when the Assembly was in Session. He was the Deputy Minister, Shri Yashwant Rai. This gentleman is a Member of the Upper House (Council), being nominated by the Governor. He is not a member of the Assembly. He did not contest any seat in the recent elections. The new Council has not been constituted as yet and since he belongs to the Kairon Group, he has been appointed a Deputy Minister. He cannot claim to be a representative of any section of the people. As such, he has no right to participate in the proceedings of the Assembly. But in Wednesday's sitting he occupied a seat with the Ministers. This action was natural to be objected to and actually objection was taken to this. Lala Jagat Narain, while raising a point of order, submitted that the presence of this Deputy Minister in the House was unconstitutional.

On the first day the Speaker too subscribed to this view, but on the advice of a Minister he reserved his ruling for the next day. When on the next day the same objection was raised the Speaker observed that the Deputy Minister could sit in this House if he was considered to be the member of the Council of Ministers. At this stage the Chief Minister made a statement that the Deputy Minister Shri Yashwant Rai was a member of Council of Ministers. But Lala Jagat Narain again objected. He said that a mere statement to that effect by the Chief Minister was not sufficient. There should be a regular gazette notification issued by the Governor.

At this the Speaker observed that he had been told that the notification had already been published. But the question is whether this gazette notification had been published prior to Wednesday morning when the Deputy Minister had actually taken his seat in the Assembly? It appears from the observations made by the Speaker and the Chief Minister that the notification was gazetted on Thursday morning or Wednesday evening. At that time this Deputy Minister was not the Member of the Council of Ministers. Then why did he attend the Assembly meeting? When his entry in the Chamber was improper and unconstitutional then why did the Speaker act with partiality and why did he not give this ruling that the Chief Minister had taken a wrong stand on the previous day? It appears as if instead of acting in an impartial manner the Speaker tried to shield the wrong act of the Deputy Minister and did not take the courage of condemning the attitude of the Chief Minister. No doubt, the Congress Party is in a majority in the Assembly but it has no right to violate the Constitution under intoxication of power of its being in majority”.

May I ask whether the decision of the Presiding Officers' Conference which I quoted in my ruling was also influenced by our Chief Minister? I fail to understand how far it was proper to cast such a reflection on the Chair. I have myself been a journalist and there are some very responsible persons in our press gallery, but I do not think that they have kept themselves within proper limits.

The daily 'Partap' in its issue, dated the 5th May, writes :

“A Deputy Minister of the Punjab, who is a member of the Punjab Legislative Council, was attending a meeting of the Punjab Assembly when Lala Jagat Narain drew the attention of the Speaker to the fact that a Deputy Minister who was not a member of the Punjab Assembly could neither take his seat there nor answer any question on behalf of the Government. The Speaker, thereupon, ruled that if the Chief Minister could declare that the Cabinet included the Deputy Minister then the latter could sit in the House even though he might not be a member of the Assembly”.

The words used in that ruling were “declared by the Chief Minister”.

“The Speaker, thus, gave the verdict (fatwa) that a Deputy Minister could take his seat in the Assembly. At this Lala Jagat Narain raised a point of order whether a verbal declaration by the Chief Minister carried the status of a Constitutional declaration as published in the Government Gazette”.

For me the question was whether any declaration had been made by the Government in this behalf. On this the Leader of the House remarked that he had issued orders that the notification be published in the Government Gazette. The hon. Member then retorted that he was making a wrong statement.

"The Speaker, thereupon, remarked that he was satisfied that the action required by the Rules of Procedure had been taken. Lala Jagat Narain, then, wanted to know from the Chief Minister whether his orders had been complied with. The Chief Minister, Sardar Partap Singh Kairon, replied most contemptuously that his business was to pass orders and not to run after the files. At this, the Speaker observed that he was satisfied that the procedure laid down in the Rules had been followed. Then Shri Prabodh Chandra, addressing the Chair, said that it was not enough that the Speaker was satisfied, the House should also be satisfied. The Speaker, therefore, had to accept this position and after sending for the Government Gazette, read out the relevant portion from it. The Speaker, undoubtedly, put himself in a wrong position. When Lala Jagat Narain raised the constitutional point, the Speaker should have asked the Chief Minister to produce that issue of the Government Gazette which carried the notification to the effect that the Deputy Ministers were included in the Council of Ministers".

The editorial says that I should have adjourned the House and sent for a copy of the Gazette concerned.

"With apologies to the hon. Speaker, I should like to submit that it appeared from his conduct that he wanted to pull the Chief Minister out of a delicate position".

I have not been able to understand how he was placed in a delicate position. It was a technical thing and he could issue instructions from the House that notification be published on that very day in the official gazette. There is no question of delicate position. Have the Opposition members been deprived of their rights or has any encroachment been made upon the rights of the members of this House ?

"It was actually pointed out by Shri Prabodh Chandra to the Speaker that the problem remained unsolved in spite of his coming to the aid of the Chief Minister. The procedure for the Speaker is that he should treat the Government and the Opposition on equal footing and treat the Government like the Opposition as one of the parties".

I want to refer this matter to the Committee on Privileges, so that after examining it thoroughly it may advise me as to what steps I should take in this connection. Before now also such an incident occurred during the Speakership of the late Dr. Satya Pal when I was the Deputy Speaker. When the matters arising out of that incident were going to be referred to the Privileges Committee, I intervened and suggested that the gentlemen of the Press Gallery be also consulted in this connection. In this way that matter was amicably settled.

I do not want to be over-sensitive in this matter. But, at the same time, I know that it is my responsibility to safeguard the rights and privileges of the Members of this House. I have now placed before you the decision of the Presiding Officer which was given to cover cases of this type.

Therefore, before I refer this matter to the Committee on Privileges, I would like to consult the Press representatives in this connection and being a journalist myself I consider it necessary to do so. Besides this, if any Members would like to give their suggestions in this matter they should see

[Mr. Speaker]

me in my room. I do not want that reports published in newspapers against Members or for that matter against the Chair, should go unnoticed. I may assure the members of this House that they enjoy the same status and privileges which are enjoyed by the members of the House of Commons.]

Shri Prabodh Chandra : On a point of Order, Sir.

अध्यक्ष महोदय : मैं इस पर बहस की इजाजत नहीं दूंगा । [I will not allow discussion on this point.]

Shri Prabodh Chandra : On a point of Order, Sir. You have raised certain issues. The Members have a right to express their opinions. (*Interruptions*). Are we to be guided by the decisions of the Speakers' Conference or by the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly ?

Mr. Speaker : I have to be guided by the decisions of the Speakers' Conference, other Vidhan Sabhas and Legislatures also.

Shri Prabodh Chandra : Sir, the Rules of Procedure of this House are binding on its Members and the Chair. I would like to make a submission that the notification was an after-thought. Sir, where is the sanctity of the Rules of this House, when a Government resolution or notification—which was an after-thought—has taken their place ?

अध्यक्ष महोदय : मुझे Speakers' Conference, दूसरी विधान सभाओं और Legislatures के फैसलों से भी guidance लेनी है । [I have to be guided by the decisions of the Speakers' Conference, other Vidhan Sabhas and Legislatures also].

Shri Prabodh Chandra : Sir, I have to make a submission. The Rules are absolutely clear on this point that any Member who is not a Member of this House excepting a Minister from the Upper House, cannot sit in this House. I have been a Minister myself and I know that the Council of Ministers.....

Mr. Speaker : Any way, please leave the matter where it is at present.

Shri Prabodh Chandra : Sir, I want to submit that the notification was made long after the objection about the presence of that Member in this House was made.

Sardar Bhupinder Singh Mann : I rise on a point of Order, Sir. Can a ruling which has been given by the Speaker earlier be the subject of discussion on a later date ?

Mr. Speaker : No, it cannot be the subject of discussion. Thank you.

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of Order, Sir. मैं इस मामले में थोड़ी सी clarification चाहता हूं । यह ठीक है कि जिस कमेटी के सुपुर्द यह मामला किया जायेगा वह इस पर और करेगी । लेकिन मैं आप की ruling इस बारे में चाहता हूं कि क्या गवर्नमेंट का notification जो गज़ट में किया गया वह retrospective effect भी रख सकता है ?

अध्यक्ष महोदय : कमेटी के सामने यह point होगा कि आया Chair की रूलिंग के बारे में किसी अखबार का हक है कि वह उसे किसी खास ढंग से पेश करे या Chair की impartiality को challenge करे। जहां तक declaration का सवाल है इस के बारे में पहले ही पोजीशन clear कर दी गई है। इस में कुछ शक नहीं कि यह बहुत अच्छा होता अगर आपोजीशन के मैम्बर या Treasury Benches के मैम्बर मुझे मिल लेते लेकिन इस दौरान में मुझे न कोई मैम्बर गवर्नमेंट की तरफ से मिला है और न कोई अपोजीशन की तरफ से। मैं ने Law Department से सलाह की कि declaration के क्या मायने हो सकते हैं तो उन्होंने ने बताया कि 'Declaration meant an announcement made by the Government.'

The point before the Committee would be whether in connection with a ruling of the Chair, a newspaper has any right to interpret it in a particular way or challenge the impartiality of the Chair. So far as the question of a declaration is concerned, the position has already been made clear. There is no denying the fact that it would have been much better if the Members of the Opposition or of the Treasury Benches had met me in this connection but none of them has tried to contact me during this time. Then I consulted the Law Department and ascertained from it the legal interpretations of the word "declaration". They told me that 'declaration' meant an announcement made by the Government.]

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of Order, Sir. क्या कोई ऐसा कायदा है जिस की बिना पर कि stranger भी इस हाऊस में आप की इजाजत से बैठ सकता है। ऐसी हालत में 500 रुपए जुर्माना होता है उस आदमी पर जो बाकायदा तौर पर मैम्बर न होते हुए इस हाऊस में आ जाये। क्या आप retrospective effect से जुर्माने को माफ कर सकते हैं और एक stranger को हाऊस में बैठने की इजाजत दे सकते हैं ?

अध्यक्ष महोदय : उन्हें stranger तो तब कहा जा सकता है अगर वह Council of Ministers के मैम्बर न होते। जब इस के मुतअल्लिक announcement कर दी गई है कि वह Council of Ministers के मैम्बर है तो उन्हें stranger कहने का सवाल ही पैदा नहीं होता। [He could be called a stranger if he had not been a member of the Council of Ministers. When announcement to this effect has been made that he is a member of the Council of Ministers, the question of calling him a stranger does not arise.]

Shri Prabodh Chandra : May I know, Sir, if a notification which has not been gazetted properly has any value ?

अध्यक्ष महोदय : आप की आवाज mike के जरिये बहुत resound कर रही है; जरा आहिस्ता बोलिए। [The voice of the hon. Member is resounding too much through the mike, he may please speak in a low tone.]

श्री प्रबोध चन्द्र : On a point of Order, Sir. मैं दरियाफ्त करना चाहता हूँ कि क्या किसी notification की कोई legal या constitutional value होती है जब तक कि वह गजेट में बाकायदा तौर पर छप नहीं जाता ?

अध्यक्ष महोदय : मैं ने तो चीफ़ मिनिस्टर से यही पूछना था कि आया उन्होंने ने इस बारे में हिदायत जारी की है कि notification publish किया जाये और जब उन्होंने ने कह दिया कि उन्होंने ने ऐसा कर दिया है तो यह अच्छा मालूम नहीं होता कि कोई मैम्बर कहे कि वह झूठ बोलते हैं। [I had to enquire from the Chief Minister whether he had issued instructions that notification be published and when he said that he had done so, it does not behove any Member to say that he (the Chief Minister) was telling a lie.]

Shri Prabodh Chandra : Sir, it is not a question of personal criticism. It is a question of the dignity of the House. I would like to know whether a notification, which has not been gazetted properly, has any value ?

Mr. Speaker : Order, please.

Shri Prabodh Chandra : Sir, I have got a categorical statement to make that the notification had not actually been gazetted on the date and the time at which the announcement was made in this House. On every notification, the date and time are given.

Mr. Speaker : I leave aside the notification. I am taking into consideration the announcement made by the Chief Minister.

Shri Prabodh Chandra : Sir, the announcement has no legal or constitutional value.

Mr. Speaker : Order, please.

Shri Prabodh Chandra : The announcement has no legal or constitutional value unless it is properly gazetted. Unless it is gazetted, this announcement of the Chief Minister or any body else has no constitutional or legal value.

Mr. Speaker : It is a question of interpretation. No constitutional value is involved here.

Shri Prabodh Chandra : Sir, I want your interpretation as the Chief Minister.....

Mr. Speaker : I have already given my interpretation. (*Interruptions*) Order, please. Please show me later on that the declaration does not mean "the notification". I am prepared to be convinced on this point.

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब, एक और point clear कर दिया जाए। जब चीफ़ मिनिस्टर साहिब एक एलान करें तो क्या वह retrospective effect भी रख सकता है ?

Mr. Speaker : Order, please. I have already given my ruling.

श्री जगत नारायण चोपड़ा : Constitution के आर्टिकल 193 में लिखा है—

अध्यक्ष महोदय : I say, please leave it. इस के बारे में रूलिंग दिया जा चुका है। (I say, please leave it. A ruling has already been given on this point.)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : मैं Constitution की एक क्लॉज पढ़ने लगा हूँ।

अध्यक्ष महोदय : इस के बारे में फैसला हो चुका है। (A ruling has already been given in this connection.) It is not to be opened now. Please sit down. I do not allow it.

श्री जगत नारायण चोपड़ा : क्या मैं Constitution की एक सैक्शन भी नहीं पढ़ सकता?

अध्यक्ष महोदय : किस connection में ? (In what connection?)
What is its relevancy ?

श्री जगत नारायण चोपड़ा : मैं यह क्लॉज पढ़ने लगा हूँ।

Mr. Speaker : What is your point of Order ?

श्री जगत नारायण चोपड़ा : एक stranger हाऊस में बैठा था।

अध्यक्ष महोदय : इस के बारे में ruling दी जा चुकी है। (A ruling has been given in this connection.)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : मैं रूलिंग तसलीम करता हूँ। मगर यह रूलिंग 30 अप्रैल को operate होता था और 29 अप्रैल को यह cover नहीं करता।

Mr. Speaker : I am not going to reopen it, please.

श्री जगत नारायण चोपड़ा : चीफ़ मिनिस्टर साहिब की notification बाद में हुई। (विघ्न)।

अध्यक्ष महोदय : जब चीफ़ मिनिस्टर साहिब ने announcement की तो आप ने भी उसे माना। (When the announcement was made by the Chief Minister, it was accepted by the hon. Member also at that time.)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : आप यह क्लॉज तो सुनें।

अध्यक्ष महोदय : किस सिलसिले में ? (In what connection?)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : मैं यह कहना चाहता हूँ कि 29 अप्रैल को जब डिप्टी-मिनिस्टर ने इस सवाल का जवाब दिया था तो वह stranger था क्योंकि notification 30 को हुआ।

Mr. Speaker : I have already given my ruling that I am not concerned with the notification. I am only concerned with the Chief Minister's announcement.

श्री जगत नारायण चोपड़ा : अगर चीफ़ मिनिस्टर यह 30 अप्रैल को कहते हैं तो क्या इस का retrospective effect भी हो सकता है ? गवर्नर की notification 29 अप्रैल को operate नहीं होती थी। अगर यह बात है तो constitution में साफ़ लिखा है।

Mr. Speaker : I have already given my ruling. I am not going to reopen it.

Shri Prabodh Chandra : On a point of Order, Sir.

Mr. Speaker : No please.

Shri Prabodh Chandra : There is another question, Sir.

Mr. Speaker : No please.

Shri Prabodh Chandra : I rise on a point of Order, Sir. The Chair must listen to me before.....

Mr. Speaker : There is no subject under discussion at the present moment on which a point of Order can be raised. I have already given my ruling on that point.

Shri Prabodh Chandra : Sir, this is another point. The Chair must listen to me before passing orders.

Sir, may I respectfully submit that a Member has a right to raise a point of Order.....

Mr. Speaker : I have already given my ruling.....

Shri Prabodh Chandra : Sir, let me finish first. I respectfully submit that the Chair should listen to the Member first.

Mr. Speaker : Please sit down.

Shri Prabodh Chandra : Sir, I want your ruling on the point whether a Member can raise a point of Order or not.

Mr. Speaker : There is nothing under discussion at the present moment. I have already given my ruling on that point.

BILLS (LEAVE TO INTRODUCE)

THE PUNJAB PUBLIC SERVICE COMMISSION (ADDITIONAL FUNCTIONS) (AMMENDMENT) BILL, 1957

Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to move for leave to introduce the Punjab Public Service Commission (Additional Functions) (Amendment) Bill.

Mr. Speaker : Motion moved—

That leave be granted to introduce the Punjab Public Service Commission (Additional Functions) (Amendment) Bill.

Mr. Speaker : Question is—

That leave be granted to introduce the Punjab Public Service Commission (Additional Functions) (Amendment) Bill.

The leave was granted.

Chief Minister : Sir, I beg to introduce the Punjab Public Service Commission (Additional Functions) (Amendment) Bill.

THE PUNJAB NEW CAPITAL (PERIPHERY) CONTROL (AMENDMENT) BILL,
1957

Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to move for leave to introduce the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill.

Mr. Speaker : Motion moved—

That leave be granted to introduce the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill.

Mr. Speaker : Question is—

That leave be granted to introduce the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill.

The leave was granted.

Chief Minister : Sir, I beg to introduce the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill.

THE PUNJAB LAND REVENUE (SURCHARGE) (AMENDMENT) BILL, 1957

Minister for Revenue (Giani Kartar Singh) : Sir, I beg to move for leave to introduce the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill.

Mr. Speaker : Motion moved—

That leave be granted to introduce the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill.

Mr. Speaker : Question is—

That leave be granted to introduce the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill.

The leave was granted.

Minister for Revenue : Sir, I beg to introduce the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill.

BILLS

THE PUNJAB COTTON GINNING AND PRESSING FACTORIES (AMENDMENT)
BILL, 1957

Minister for Agriculture and Forests (Sardar Gurbanta Singh) : Sir, I beg to introduce the Punjab Cotton Ginning and Pressing Factories (Amendment) Bill.

Sardar Bhupinder Singh Mann : I rise on a point of Order, Sir. The Minister-in-charge has introduced the Punjab Cotton Ginning and Pressing Factories (Amendment) Bill and moved the motion that this Bill be taken into consideration. Sir, in this connection, I submit.....

Mr. Speaker : It has not yet been moved.

Minister for Finance : He has only introduced the Bill. The consideration motion has not been moved by him.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Well, I will raise my point after that.

Minister for Agriculture and Forests : Sir, I beg to move—

That the Punjab Cotton Ginning and Pressing Factories (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਅਸੇਂਬਲੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਕ ਸਾਦਾ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਬਿਲ 1955 ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ, ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਵੇਲੇ licence ਦੀ ਕਲਾਜ਼, ਉਸ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਸੀ। ਏਸ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਇਕ factory ginning ਜਾਂ pressing ਦੀ ਲਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ licence ਲੈਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ provision ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ amendment ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। Licence ਲਾਉਣ ਦੀ ਇਕ clause ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਰੋਜ਼ਮੱਰਾ ਦੀ ਚਰਤੋਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੁਆਮਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਔਰ ਦੂਸਰੀ ਇਕ clause 15 ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਐਨੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Cotton Ginning and Pressing Factories (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Now I rise on a point of Order. Sir, there are two requisite conditions in the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, which have not been fulfilled by the Minister-in-charge, so far as this Bill is concerned. Firstly, Sir, Rule 123 lays down "Any Member desiring to move for leave to introduce a Bill shall give fifteen days' notice of his intention and shall together with his notice." This is the first requisite which has not been fulfilled. The second requisite is laid down in Rule 130.

Mr. Speaker : You have not read the proviso to that.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Pardon Sir. I beg to place before you the relevant rule.

The second proviso to Rule 130 reads thus—

“Provided further that no such motion shall be made until after copies of the Bill have been made available for the use of Members, and that any Member may object to any such motion being made unless copies of the Bill have been so made available for five clear days before the day on which the motion is made and such objection shall prevail unless the Speaker allows the motion to be made.”

Firstly, fifteen days' notice has not been given.....

अध्यक्ष महोदय : यह काम भी hon. Members ने ही करना है। बजट पर discussion करने के लिए Assembly का यह Session बुलाया गया है। लेकिन कई बिल भी हैं जो यहां discuss होने हैं। फिर अगर आज तमाम बिल leave के लिए ही रखे जाते तो और कोई काम न होता। इस लिये मैं ने मुनासिब समझा कि जब तक दूसरे बिलों के सम्बन्ध में requisites fulfil नहीं होते आज के लिये कोई और business transact कर लिया जाए। इस लिये मैं ने मशवरा दिया कि बजाय इसके कि House का सारा दिन जाया हो इन में से non-controversial बिल ले लिये जायें और उन के लिए मैं जरूरी इजाजत दे दूंगा। इसको हम avoid नहीं कर सकते थे। स्पीकर को यह power है कि वह ऐसे Bills की इजाजत दे सकता है। तो मैं ने उनको यह कहा कि आप इनको ले लें ताकि House का सारा दिन जाया न जाए और बाकी को leave के लिये रख लें, वे आगे आ जाएंगे, आखिरकार यह काम भी तो करना ही है। (This business is also to be transacted by the hon. Members. This session of the Sabha has been summoned to discuss the Budget. But there are certain Bills which have also to be discussed here. Again if today only the Bills had been moved for leave to introduce them, then the House would have been left with no other business. So I thought it advisable that till certain requisites in respect of other Bills are fulfilled some other business might be taken up. Therefore, I advised that instead of wasting the whole day of the House, some non-controversial Bills be taken up for which I would grant the necessary permission. This could not be avoided. The Speaker is empowered to permit such Bills to be taken up. I asked them to take up these Bills so that the whole day of the House may not be wasted and keep other Bills for leave to introduce them. These will be taken up for consideration at a later stage. After all, this business has to be transacted.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I do not want to thwart the progress of this Bill. But I want to point out that this Bill is not so innocent as it looks.

Mr. Speaker : This Bill was published in the Government Gazette on the 2nd May and was despatched to the Members on the same date.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Even then five clear days have not been given. We cannot move any amendments. Only three days have been allowed.....

Mr. Speaker : I have allowed its consideration under the proviso to Rule 129. There is no objection left if the consent is given by the Speaker.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, you can give it.

Mr. Speaker : And I have explained the reasons for that. The main reason was to prevent the wastage of time of this House. If I had not given permission for the consideration of these Bills, then there would have been only a few motions asking for leave of the House to introduce certain Bills and no other business for today's sitting. I, therefore, allowed the consideration of two Bills for today's sitting of the House. I may also point out that I am going to allow the consideration of those Bills, which have been introduced today, in the tomorrow's sitting because I do not want that the time of the House should be wasted.

Question is—

That the Punjab Cotton Ginning and Pressing Factories (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker : Now Clause 3 is before the House.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I want to point out one defect. It is stated in sub section 2(b) of section 2-A, that "a licence shall be liable to be suspended, withdrawn or cancelled only on the ground.....". The word "only" occurring in this sub-section is superfluous. It should be deleted. This is just a verbal change.

अध्यक्ष महोदय : बाकायदा Amendment आनी चाहिए इसके बारे में । (A notice of a regular amendment is required to be given in this connection.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, when you have waived the rules, I think this can be accepted.

Mr. Speaker : Leave some business for the Upper House.

Chaudhri Dasondha Singh (Garhshankar 'R') : Sir, I beg to move—

In the proposed sub-section (3) of section 2-A, line 3, between the words “has” and “been” insert “not”.

अध्यक्ष महोदय : इस amendment की copy मेरे पास कोई नहीं आई। क्या आपने यह amendment हमारे office को दी है ? (I have not received a copy of this amendment. Has the hon. Member given notice of this amendment to my Secretariat ?)

Chaudhri Dasondha Singh : Yes, Sir,

अध्यक्ष महोदय : कब दी थी ? क्योंकि amendments के लिए time नहीं मिला है, मैं अब भी यह amendment लेने के लिए तैयार हूँ। (When was it given ? Since no time has been allowed for giving notices of amendments, I am prepared to admit this amendment even now.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, there seems to be a grave mistake in sub section (3) of section 2-A. This sub section lays down, “If any person works a cotton ginning or cotton pressing factory in respect of which a license has been granted.....” Obviously, the word “not” has been omitted. It should read like this, “If any person works a cotton ginning or cotton pressing factory in respect of which a license has not been granted..

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਵੀ amendment ਦੇ ਦਿਓ ਬੇਸ਼ਕ, ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ।
(The hon. Member may also move an amendment if he so desires)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, if you pass this Clause as it is then it will not serve the purpose. The word “not” should be inserted in this Clause.

Mr. Speaker : I am prepared to receive and accept your amendment.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Then, I beg to move an amendment :—

After the word “has” insert “not”.....

Mr. Speaker : Please give it in writing.

The amendment given notice of by Chaudhri Dasondha Singh reads as under :—

In the proposed sub-section (3) of section 2-A, line 3, between the words “has” and “been” insert “not”.

It stands moved. Then addressing (S. Bhupinder Singh Mann), you need not give your amendment in writing. This amendment serves the purpose.

कृषि तथा बन मंत्री : यह amendment मैं मंजूर करता हूँ ।

Mr. Speaker : Question is—

In the proposed sub-section (3) of section 2-A, line 3, between the words “has” and “been” insert “not”.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 3, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 4, 5 AND 1

Mr. Speaker : Question is—

That Clauses 4, 5 and 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Agriculture and Forests : Sir, I beg to move—

That the Punjab Cotton Ginning and Pressing Factories (Amendment) Bill, as amended, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Cotton Ginning and Pressing Factories (Amendment) Bill, as amended, be passed.

श्री लाल चन्द (जालन्धर शहर उत्तर-पूर्व) : स्पीकर साहिब, मेरी यह दरखास्त है कि यह बिल पास न किया जाए । इस बिल में इन्होंने provision किया है कि मालिक को License लेने की जरूरत है । वह लाइसेंस सरकार देगी और वह लाइसेंस suspend हो सकता है, जब्त हो सकता है—उस की वजह इन्होंने यह दी है—कि अगर उस को सजा हो जाए, इस ऐक्ट की जो पिछली clauses हैं उन के मातहत । इस सम्बन्ध में मेरी अर्ज यह है कि हकूमत का एक तरह से यह वतीरा चला आ रहा है कि जितनी भी factories हैं—बड़ी बड़ी या छोटी छोटी—उन सब को हर समय अपने हाथ के नीचे रखा जाए और उन पर pressure डाला जा सके । इसी मकसद को लेकर यह बिल लाया गया है । वरना अगर उस को 500 रुपया जुर्माना होता है और दूसरी दफा फिर उसे जुर्माना होता है लेकिन बावजूद इसके

वह फिर भी जुर्म करता है तो license का सवाल ही पैदा नहीं होता। क्योंकि अगर कोई आदमी शराब नाजायज़ बेचता है तो उस को सज़ा होती है। दो बार जुर्म करता है, चार बार जुर्म करता है तो उसको सज़ा ही होती है। वह सज़ा घटाई-बढ़ाई जा सकती है जिसका हक अदालत को होता है। लेकिन इस हालत में लाइसेंस का हक अदालत से छीन कर, उस का आईनी हक छीन कर आप executive authority को दे रहे हैं। अदालत तो उस को जुर्माने की सज़ा देगी, कैद की सज़ा देगी लेकिन गवर्नमेंट तो उसका कारोबार ही बन्द कर देगी। पिछले elections में quota holders के साथ और कारखानेदारों के साथ ऐसी बात की गई है। Factory Laws के नीचे भी ऐसी बातें होती रही हैं। जो लोग cotton की factories पंजाब में लगा रहे हैं हकूमत उन को एक तरह से नाजायज़ pressure के नीचे रखना चाहती है। इस बिल में यही कोशिश की गई है। License देना, suspend करना और license दे कर withdraw करने की जो बातें हैं executive authority उन सब को अपने हाथ में ले रही है। इसलिये मैं दरखास्त करता हूँ कि हाऊस को इस किस्म का legislation पास नहीं करना चाहिये। अगर उस को दो सौ, चार सौ या पांच सौ जुर्माना करवाना है तो उस का हक अदालत को दिया है मगर उस का कारखाना बन्द करवाना चाहते हैं तो उसका हक executive authority अपने हाथ में लेना चाहती है। किसी का कारोबार बन्द कर देना बहुत बड़ी सज़ा है। मैं हाऊस से अपील करूँगा कि ऐसे बिल को पास करने की इजाज़त इतनी आसानी से नहीं देनी चाहिये। कारखानेदारों के काम में रुकावट आएगी। यह हुआ करेगा कि कुछ ऐसी बात चली तो अफसर नाराज़ हो गए। कुछ गड़बड़ हुई और अफसर नाराज़ हो गए, नोट चलते रहे और हुक्म हो गया कि कारखाना बन्द कर दे। कभी मुख्य मन्त्री जी जाएंगे तो तफ़्तीश होगी। कभी मन्त्री महोदय जायेंगे तो enquiry करेंगे। इस तरह उसका बहुत नुकसान होगा। उसकी कोई remedy नहीं रहेगी। इस लिये मेरी यह प्रार्थना है कि यह जो proviso है कि दो बार जुर्म करता है और उसको सज़ा होती है या चार बार जुर्म करता है और उस को सज़ा होती है और उस हालत में कारखाना को बन्द करवाना चाहते हैं तो यह अधिकार अदालत को ही देना चाहिए। अगर आप मुनासिब समझें तो इस amendment के साथ इस बिल को पास कर दें और अगर amendment को नामन्जूर करते हैं तो मैं समूचे तौर पर इस बिल की मुखातिफ़ करता हूँ। यह बिल पास नहीं होना चाहिए।

ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੱਭਰਵਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਨਾਲ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦੇਣ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਇਹ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਭਰਵਾਲ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬਿਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਨੂੰ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਬਾਰ ਜਾਂ ਚਾਰ ਬਾਰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : On a point of Order, Sir. क्या hon. Minister साहिबान हर बार इसी preamble से स्पीच शुरू कर सकते हैं कि मैम्बर साहिबान ने Bill को पढ़ा ही नहीं ?

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਕਹਿਓ ਕਿ ਫਲਾਂ clause ਕੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾ। (The Minister can say that the hon. Member has not read such and such clause.)

ਮੰਤਰੀ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚੋਂ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਉਸ ਨੇ ਗਲਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਆਪ ਕਹਿ ਦਿਓ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਲ ਕੀ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾ। (The hon. Minister may say that the hon. Member has not read the Bill carefully.)

ਮੰਤਰੀ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੁਰਮਾਨੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਸੋਚਾਂਗੇ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਦਫ਼ਾ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਹੈ ਜਾਂ ਦੋ ਵਾਰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਹਰ ਵਾਰ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ license ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਕਪਾਹ ਵਿਚ ਮਿਟੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਵੇਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਰਖਾਨਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਾਰਖਾਨਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ.... (Interruptions)

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : On a point of Order, Sir. ਜੇ Act ਦੀ ਥਾਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਸਿਟੀ ਡਾਲਨੇ ਜਾਂ ਪਾਨੀ ਡਾਲਨੇ ਦੀ ਥਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾ। ਇਸਨੂੰ ਖੁਦ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮੰਤਰੀ : ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਐਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਾਰਖਾਨਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ ਜਿਹੜਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਵੇ....

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਆਪ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਆਪ ਦੋਨੋਂ ਨੇ ਹੀ ਬਿਲ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾ। ਬਿਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ। (Both the hon. Minister and the Member need not try to prove that none of them has read the Bill. Only things relevant to the Bill may be said.)

ਮੰਤਰੀ : ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਸੀਂ license ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚੋਂ ਸਜ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ ਇਕ ਵਾਰ ਜਾਂ ਦੋ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ license ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਬਿਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

An hon. Member: Since there was no time to give notice of amendments to this Bill, can an amendment be moved at this stage ?

Mr. Speaker : No amendments can be moved at this stage, which is mainly concerned with the implementation of the Bill. The House has already passed all the Clauses of the Bill.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Cotton Ginning and Pressing Factories (Amendment) Bill, as amended, be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB LAWS (EXTENSION NO. 2) BILL, 1957

Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to introduce the Punjab Laws (Extension No. 2) Bill.

Chief Minister : Sir, I beg to move—

That the Punjab Laws (Extension No. 2) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੋਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ uniformity ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਸਨ। ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਪਾਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨੇ ਹਨ— ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੇ, ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਕਰਕੇ। ਪਿਛਲੇ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ common ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨ ਹੁਣ ਇਸ ਦੂਜੇ ਬਿਲ ਵਿਚ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਦੀ Schedule ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਿਹੇ rules, regulations, notifications ਅਤੇ order ਆਦਿ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਹਾਊਸ ਇਸ ਠਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਵੇਗਾ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Laws (Extension No. 2) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Laws (Extension No. 2) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

SUB-CLAUSE (2) OF CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is—

That Sub-Clause (2) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSES 2 TO 9

Mr. Speaker : Question is—

That Clauses 2 to 9 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULES I AND II

Mr. Speaker : Question is—

That Schedules I and II stand part of the Bill.

The motion was carried.

SUB-CLAUSE (1) OF CLAUSE 1 AND TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Sub-Clause (1) of Clause 1 and Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister : Sir, I beg to move—

That the Punjab Laws (Extension No. 2) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Laws (Extension No. 2) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Laws (Extension No. 2) Bill be passed.

The motion was carried.

(The Sabha then adjourned till 2 p.m., on Tuesday, the 7th May, 1957).

Punjab Vidhan Sabha Debates

7th May, 1957

VOL. I—No. 7

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Tuesday, 7th May, 1957

	PAGES
Starred Questions and Answers ..	(7)1
Adjournment Motions ..	(7)31
Bill (Introduced)—	
The Punjab Court of Wards (Validation of Exercise of Powers)—1957 ..	(7)33
Bill(s) The Punjab Public Service Commission (Additional Functions)(Amendment)—1957 ..	(7)34
The Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment)—1957 ..	(7)52
The Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment)—1957 ..	(7)53
The Press and Registration of Books (Punjab Amendment)—1957 ..	(7)66

CHANDIGARH:

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab
1958.

Price : Rs. 3.18 N. P.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATE, VOL. I, NO. 7,
DATED 7TH MAY, 1957'

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>On page</i>	<i>Line</i>
Chaudhri	Chaudi	(7)25	3rd from below
stated	sated	(7)32	Ditto
ਅਧਿਕਾਰ	ਅਧਿਰਕ	(7)37	8
ਕਰਦਾ	ਕਰਦ	(7)37	10
involved	involvd	(7)50	last line
insert	inser	(7)58	3rd from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Tuesday, 7th May, 1957

*The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh
Capital at 2 p.m. of the Clock. Mr Speaker
(Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

SPECIAL ASSESSMENT OF LAND REVENUE IN CERTAIN TEHSILS OF THE ERSTWHILE STATE OF PEPSU

***16. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state —

- (a) whether there is any proposal under consideration of Government regarding the special assessment of Land Revenue in certain Tehsils of the erstwhile State of Pepsu; if so, their names and reasons for their selection;
- (b) whether the Government received any representation from some M.L.A., regarding selection referred to in part (a) above; if so, the contents thereof and the action, if any, taken thereon ?

Giani Kartar Singh : (a) Part I—Yes.

Part II—Rajpura, Mansa, Faridkot, Nalagarh, Narnaul, Bhatinda, Mohendragarh, Dadri, Kapurthala, Sangrur, Narwana, Jind and Barnala.

Part III—Settlements were due in all the tehsils of erstwhile Pepsu mentioned in Part II but for one reason or the other it was not possible to start the regular settlements. Instead of regular settlements, special assessments were made in seven tehsils for a period of ten years. Even that period had expired. The Government of erstwhile Pepsu, therefore, decided to specially assess the land in these 13 tehsils, which was lying uncultivated and had consequently not been assessed at the time of last settlements but had since been irrigated, reclaimed and brought under cultivation.

(b) Part I—Yes.

Part II—The M.L.A. represented that in order to avoid any hardship to the land revenue payers of Kapurthala Tehsil the Special assessment of Banjar land in this tehsil might be postponed till the land revenue rates were brought at par with those prevailing in the adjoining areas of Punjab. The representation is under examination.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ special assessment ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੇਂ ਰੇਟ ਤੇ ਮਾਲੀਏ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਖਰੀਫ 1957 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ notice ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਵਲੋਂ ਪੁੱਜੀ representation ਤੇ ਕਦੇ ਤਕ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਵੀ ਦਸਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਉਸ representation ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ representation ਅੱਜ ਤੋਂ 8 ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਦਸ ਰਹੇ ਹੋ। (The hon. Member is himself giving the whole information.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ special assessment ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਹੈ। Department concerned ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਉਹ file ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਦਰਖਾਸਤ ਕਦੇ ਆਈ ਸੀ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ supplementary question arise ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (This supplementary question does not arise.)

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਯਹ special assessment ਕਰਨੇ ਦੀ Government ਕੀ ਕਯਾ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਈ ਥੀ ?

ਮੰਤਰੀ : Settlement ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਕਾਇਦਾ settlement ਕਰਨ ਲਈ ਲੰਮਾ ਅਰਸਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪੇਪਸੂ ਗੇਰਮੈਂਟ ਨੇ ਅੱਜ ਤੋਂ 12, 13 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ special assessment ਕਰਨੀ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝੀ ਸੀ।

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਯਾ ਕਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਯਹ ਕਥਾਏਂ ਕਿ ਕਹ special assessment ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਯਾ ਹੋਗੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਉਹ, ਦਸ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ।

LAND REVENUE IN THE STATE

*17. **Sardar Atma Singh** : Will the Minister for Revenue be pleased to state —

- (a) the present rates of land revenue in each district of the State ;
- (b) whether there is any disparity in the rates referred to in part (a) above; if so, the steps, if any, taken so far to make rates uniform throughout the State?

Giani Kartar Singh : (a) A statement is laid on the Table.

(b) As means of irrigation, quality of soil and other natural conditions vary in different assessment circles and districts of the State, there is naturally a disparity in the land revenue rates fixed for various classes of soil in various districts and assessment circles. However, special staff has been employed to bring the abnormally high revenue rates levied in erstwhile Pepsu at par with those prevalent in the adjoining areas of erstwhile Punjab.

Statement showing the various categories of Land and Land Revenue Rate for each.

Serial No.	Name of District	Name of Tehsil	Name of the Assessment Circle	Rates with kinds of soil				
1	2	3	4	5				
				Irrigated Unirrigated				
1	Hissar ..	Hissar ..	Chak Nehri	Rs AS. PS. 1 12 0 0 7 6 per acre	Rs AS. PS. 0 6 0	Fluctuating on matured crops.		
			Chak Barani	Nil	0 6 0	Class (a)	Class (b)	Class (c)
			Chak Bangar	..	0 5 0	Rs AS. PS.	Rs AS. PS.	Rs AS. PS.
		Hansi ..	Chak Nehri	0 12 0 0 8 0	0 12 0 0 8 0	4 0 0	3 0 0	2 4 0
			Chak Barani	0 10 2 0 7 2	0 10 2 0 7 2	2 0 0	2 0 0	0 12 0
		Fatehabad	Chak Nehri	0 10 6 0 6 6	0 10 6 0 6 6			
			Chak Barani	0 7 9 All round rate.	0 7 9 All round rate.			
			Chak Bangar	0 5 0 Ditto	0 5 0 Ditto			
				Fluctuating on matured crops.				
				Class (a) Class (b) Class (c)				
				Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.				
				2 8 0 1 8 0 0 12 0				

[Minister for Revenue]

Serial No.	Name of District	Name of Tehsil	Name of the Assessment Circle	Rates with kinds of soil													
1	2	3	4	5													
1— contd	Hissar — contd	Sirsa ..	Chak Rohi .. Chak Bangar .. Chak Naili ..	Irrigated RS AS. PS.	Unirrigated												
				0 10 5	All round rate.												
				0 7 5	Ditto												
				Fluctuating land revenue on matured crops.													
				Class (a)	Class (b)	Class (c)	Class (d)	Class (e)									
				RS AS. PS.	RS AS. PS.	RS AS. PS.	RS AS. PS.	RS AS. PS.	RS AS. PS.								
				3 0 0	2 0 0	1 8 0	1 4 0	0 12 0					Now it is under Canal Department.				
		Bhiwani ..	Bahal Sewani Bangar	0 3 0	All round rate.												
			Umrayan Bangar ..	0 3 4	Ditto												
			Western Haryana ..	0 6 9	Ditto												
				Irrigated	Unirrigated												
			Chak Eastern Haryana ..	1 2 0	0 11 6												

Original with;
Punjab Vidhan Sabha
Digitized by;
Panjab Digital Library

[Minister for Revenue]

Serial No.	Name of District	Name of Tehsil	Name of the Assessment Circle	Rates with kinds of soil				
				1	2	3	4	5
1								
3— contd	Gurgaon— contd	Gurgaon ..	Sahibi Sohna	Chahi Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Abi Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Sailab and Dahri Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Ala Barani Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Bhud Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.
			Bhud	Class I Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Class II Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Class III Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Class I Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Class II Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.
				2 0 0 1 12 0 1 12 0 1 12 0 1 6 0 1 6 0				
				Sailab and Dahri	Ala Barani	Bhud		
				Class I Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Class II Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Class III Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Class I Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Class II Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.
				1 8 0 1 6 0 1 6 0 1 6 0 1 6 0 1 6 0 1 6 0				
			Bahora	Chahi Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Abi Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Sailab and Dahri Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Ala Barani Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Bhud Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.
				2 4 0 1 12 0 1 12 0 1 12 0 1 8 0 0 14 0				
			Gurgaon	Chahi Class I Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Abi Class II Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Sailab and Dahri Class III Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Ala Barani Class I Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.	Bhud Class II Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS.
				2 0 0 1 12 0 2 0 0 1 12 0 2 0 0 1 12 0 1 6 0 1 6 0				

Taoru

[Minister for Revenue]

Serial No.	Name of District	Name of Tehsil	Name of the Assessment Circle	Rates with kinds of soil									
				Ala Barani	Class I	Class II	Sailab and Dahri	Ala Barani	Bhud	Chahi	Abi	Nehri	Sailab and Dahri
1	2	3	4	5									
3— <i>contd</i>	Gurgaon— <i>contd</i>	Ferozepur Jhinka— <i>contd</i>	Dahar— <i>contd</i>	Class I Class II Class I Class II Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. 2 8 0 2 4 0 1 12 0 1 8 0									
			Chiknot	Class I Class II Class I Class II Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. 2 4 0 1 14 0 1 14 0 1 5 0 0 15 0									
			Budher	Class I Class II Class I Class II Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. 2 2 0 1 10 0 1 10 0 1 2 0 0 12 0									
			Khadar	Class I Class II Class I Class II Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. 2 8 0 3 1 0 1 14 0 1 14 0 1 4 0									
		Palwal ..	Bangar	Class I Class II Class I Class II Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. 2 6 0 2 2 0 3 0 0 2 10 0 1 12 0 1 10 0									
				Class I Class II Class I Class II Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. Rs AS. PS. 1 12 0 1 10 0 1 4 0 1 1 0									

	Ballabgarh	Bangar	..	JALALI				SAILAB AND DAHRI				ALABARANI				BHUD			
				Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Abi	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.
				2 12 0	3 8 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0	2 1 0	1 8 0	1 8 0	1 8 0	1 8 0	1 8 0	1 8 0	1 8 0	1 8 0
				Chahi	Abi	Sailab and Dahri	Ala Barani	Ala Barani	Ala Barani	Ala Barani	Ala Barani	Ala Barani	Ala Barani	Ala Barani	Ala Barani	Ala Barani	Ala Barani	Ala Barani	Bhud
				Class I Class II Class I Class II Class I Class II Class I Class II Class I Class II Class I Class II Class I Class II Class I Class II															
				Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.
				2 8 0	1 12 0	2 0 0	0 1 7	0 2 0	0 1 7	0 2 0	0 1 7	0 2 0	0 1 7	0 2 0	0 1 7	0 2 0	0 1 7	0 2 0	0 1 4
				Chahi	Abi	Sailab and Dahri	Ala Barani	Bhud	Ala Barani	Bhud	Ala Barani	Bhud	Ala Barani	Bhud	Ala Barani	Bhud	Ala Barani	Bhud	Ala Barani
				Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.
				3 0 0	2 8 0	2 4 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0
				No specific rates of land revenue of assessment circlewise were fixed during the settlement, but the rates per Bigha for each kind of land were fixed for each village separately quite distinct with the other village of the same Assessment Circle. Therefore, it is very difficult to give various types of land revenue prevalent in each village in the district.															
				Chahi	Abi	Barani	Dakar	Dakar	Barani	Dakar	Barani	Dakar	Barani	Dakar	Barani	Dakar	Barani	Dakar	Barani
				Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.
				3 8 0	3 8 0	1 14 0	1 14 0	1 14 0	1 14 0	1 14 0	1 14 0	1 14 0	1 14 0	1 14 0	1 14 0	1 14 0	1 14 0	1 14 0	1 14 0
				Chahi	Abi	Sailab	Barani	Barani	Sailab	Barani	Sailab	Barani	Sailab	Barani	Sailab	Barani	Sailab	Barani	Sailab
				Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.
				4 0 0	4 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0	2 0 0
				Chahi	Nehri	Abi	Barani	Dakar	Barani	Dakar	Barani	Dakar	Barani	Dakar	Barani	Dakar	Barani	Dakar	Barani
				Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.
				4 0 0	2 13 0	4 0 0	4 0 0	4 0 0	4 0 0	4 0 0	4 0 0	4 0 0	4 0 0	4 0 0	4 0 0	4 0 0	4 0 0	4 0 0	4 0 0
				Chahi	Abi	Barani	Barani	Barani	Barani	Barani	Barani	Barani	Barani	Barani	Barani	Barani	Barani	Barani	Barani
				Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.
				4 8 0	4 8 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0	1 4 0
				Chahi	Abi	Sailab	Barani	Barani	Sailab	Barani	Sailab	Barani	Sailab	Barani	Sailab	Barani	Sailab	Barani	Sailab
				Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.
				3 12 0	3 12 0	2 4 0	2 4 0	2 4 0	2 4 0	2 4 0	2 4 0	2 4 0	2 4 0	2 4 0	2 4 0	2 4 0	2 4 0	2 4 0	2 4 0
				Rupar	Rupar	Rupar	Rupar	Rupar	Rupar	Rupar	Rupar	Rupar	Rupar	Rupar	Rupar	Rupar	Rupar	Rupar	Rupar

No specific rates of land revenue of assessment circlewise were fixed during the settlement, but the rates per Bigha for each kind of land were fixed for each village separately quite distinct with the other village of the same Assessment Circle. Therefore, it is very difficult to give various types of land revenue prevalent in each village in the district.

[Minister for Revenue]

Serial No.	Name of District	Name of Tehsil	Name of the Assessment Circle	Rates with kinds of soil											
				5											
1	2	3	4												
6	Simla												
7	Kangra ..	Dehra												
		Hamirpur	..												
		Palampur..	..												
		Kangra												

[illegible]

[Minister for Revenue]

Serial No.	Name of District	Name of Tehsil	Name of the Assessment Circle	Rates with kinds of soil											
				5											
8— contd	Hoshiarpur—contd	Dasuya ..	4	Chahi and Abi	Nahri	Chamb	Class I	Class II	Class III	Class I	Class II	Class I	Class II	Mango Gardens	
				Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	
				6 10 0	3 0 0	3 4 0	5 2 0	3 10 0	1 12 0	3 12 0	3 12 0	2 8 0	2 8 0		
				Chahi and Abi	Nahri	Chamb	Barani	Mangoes							
				Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	
				6 0 0	2 0 0	3 6 0	3 4 0	3 0 0	2 0 0	1 2 0	3 12 0	2 8 0	2 8 0		
				Shah Nahr Zamindari			Class I	Class II	Class III	Class I	Class II	Class I	Class II		
				Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.		
				6 0 0	2 0 0	3 6 0	3 4 0	3 0 0	2 0 0	1 2 0	3 12 0	2 8 0	2 8 0		
				Bet	2 14 0	3 8 0	3 4 0	3 10 0	2 11 0	1 5 0	3 12 0	2 8 0	2 8 0		
		Garhshankar	5	Rakhar	2 6 0	1 0 0	8 0		
				Abi		
				4 0 0	..	4 0 0	..	3 8 0	1 12 0	1 0 0		
				Chahi		Barani	Mango Groves								
				Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.	Rs. AS. PS.		
				5 0 0	4 8 0	3 6 0	2 0 0	3 12 0	2 8 0	2 8 0					
				Rakhar	4 0 0	2 12 0	1 8 0	3 0 0	2 0 0	2 0 0					
				Kandi	2 10 0	1 14 0	0 12 0								
				Bet	3 0 0	2 10 0	1 0 0								
				Bit	4 0 0	2 4 0	0 10 0								

9

Jullundur..	Sirwal	Irrigated	5	8	0	3	4	0	1	10	0	1	2	0
	Eastern Dona	..	4	4	0	Not available			1	8	0	1	0	0
	Western Dona	..	3	12	0	..			1	6	0	1	0	0
Nakodar ..	Manjki	..	4	0	0	1	6	0	0	14	0	..		
	Dona	..	3	12	0	1	2	0	1	0	0	..		
	Bet	..	3	10	0	1	6	0	0	14	0	..		
Phillaur	4	8	0	3	0	0	2	4	0	1	6	0
Nawanshehr	Bet	..	5	0	0	3	12	0	3	2	0	2	0	0
	Dhaia Bet	..	4	12	0	3	4	0	1	12	0
	Retli	..	4	5	0	2	14	0	1	6	0
	Dhak	..	5	4	0	3	8	0	2	4	0	1	12	0
	Bet	..	5	4	0	3	8	0	2	4	0	1	12	0
	Chahi	..	4	0	0	2	6	0	1	6	0
	Barani	..	4	0	0	2	6	0	1	6	0
Samrala ..	Bet	..	4	0	0	2	6	0	1	6	0
Ludhiana..	Dhaya Nicha	..	4	4	0	3	4	0	1	6	0	0	14	0
	Dhaya Ucha	..	5	0	0	3	0	0	2	2	0	1	0	0

10

Jullundur..	Sirwal	Irrigated	5	8	0	3	4	0	1	10	0	1	2	0
	Eastern Dona	..	4	4	0	Not available			1	8	0	1	0	0
	Western Dona	..	3	12	0	..			1	6	0	1	0	0
Nakodar ..	Manjki	..	4	0	0	1	6	0	0	14	0	..		
	Dona	..	3	12	0	1	2	0	1	0	0	..		
	Bet	..	3	10	0	1	6	0	0	14	0	..		
Phillaur	4	8	0	3	0	0	2	4	0	1	6	0
Nawanshehr	Bet	..	5	0	0	3	12	0	3	2	0	2	0	0
	Dhaia Bet	..	4	12	0	3	4	0	1	12	0
	Retli	..	4	5	0	2	14	0	1	6	0
	Dhak	..	5	4	0	3	8	0	2	4	0	1	12	0
	Bet	..	5	4	0	3	8	0	2	4	0	1	12	0
	Chahi	..	4	0	0	2	6	0	1	6	0
	Barani	..	4	0	0	2	6	0	1	6	0
Samrala ..	Bet	..	4	0	0	2	6	0	1	6	0
Ludhiana..	Dhaya Nicha	..	4	4	0	3	4	0	1	6	0	0	14	0
	Dhaya Ucha	..	5	0	0	3	0	0	2	2	0	1	0	0

[Minister for Revenue]

Serial No.	Name of District	Name of Tahsil	Name of the Assessment Circle	Rates with kinds of soil				
				1	2	3	4	5
1								
10— <i>contd</i>	Ludhiana— <i>contd</i>	Ludhiana..	Eastern Bet Western Bet	Chahi Rs. AS. PS. 4 0 0 3 12 0	Bet Barani Rs. AS. PS. 2 0 0 1 6 0			
			Lower Dhaya	Niai Chahi Rs. AS. PS. 4 0 0 2 8 0	Khalis Chahi Rs. AS. PS. 2 12 0	Bet Chahi Rs. AS. PS. 3 4 0	Bhud Rs. AS. PS. 0 14 0	Bet Barani Rs. AS. PS. 1 4 0
			Upper Dhaya	Niai Chahi Rs. AS. PS. 4 8 0	Khalis Chahi Rs. AS. PS. 2 12 0	Niai Nahri Rs. AS. PS. 3 4 0	Dakar Rousli Rs. AS. PS. 1 14 0	Bhud Rs. AS. PS. 1 2 0
			Powadh	4 8 0	4 8 0	3 0 0	3 8 0	2 8 0
			Bet	Bet Chahi Rs. AS. PS. 4 0 0	Bet Barani Rs. AS. PS. 2 0 0	Bhud Rs. AS. PS. 1 8 0		
		Jagraon ..	Lower Dhaya Upper Dhaya	Niai Chahi Rs. AS. PS. 4 4 0	Khalis Chahi Rs. AS. PS. 2 8 0	Niai Nahri Rs. AS. PS. 3 4 0	Khalis Nahri Rs. AS. PS. 2 4 0	Bhud Rs. AS. PS. 1 3 0
				4 8 0	2 12 0	4 8 0	3 4 0	2 8 0

11	Ferozepore	Moga	..	Rohi	..	Chahi and Chahi Nehri <u>Rs. AS. PS.</u> 2 0 0	Nehri Chahi <u>Rs. AS. PS.</u> 1 12 0	Barani <u>Rs. AS. PS.</u> 1 6 0
				Grey Canals	..	Chahi and Chahi Nehri <u>Rs. AS. PS.</u> 1 12 0	Nehri Sirhind <u>Rs. AS. PS.</u> 1 12 0	Zilla Nehri and Barani <u>Rs. AS. PS.</u> 1 4 0
		Ferozepore		Rohi	..	Chahi and Half Chahi Nehri Zilla <u>Rs. AS. PS.</u> 1 6 0	Nehri Sirhind <u>Rs. AS. PS.</u> 1 8 0	Barani Half Chahi Nehri Zilla and Nehri Zilla <u>Rs. AS. PS.</u> 0 13 6
				Bet	..	Chahi <u>Rs. AS. PS.</u> 1 14 0	Chahi Nehri <u>Rs. AS. PS.</u> 1 14 0	Barani and Chahi Nehri <u>Rs. AS. PS.</u> 0 10 0
		Zira	..	Rohi	..	Chahi and Half Chahi Nehri Zilla <u>Rs. AS. PS.</u> 2 1 0	Remainder of area cultivated <u>Rs. AS. PS.</u> 1 1 9	
				Bet	..	Chahi and Half Chahi Nehri Zilla <u>Rs. AS. PS.</u> 2 0 0	Remainder cultivation <u>Rs. AS. PS.</u> 0 13 0	
		Mamdot Jagir		Rohi Mamdot Jagir	..	Chahi and Half Chahi Nehri Zilla <u>Rs. AS. PS.</u> 1 1 0	Nehri Sirhind <u>Rs. AS. PS.</u> 1 0 0	Other cultivation outside flurial chak <u>Rs. AS. PS.</u> 0 9 9
				Dhoru	..	Chahi and Half Chahi Nehri Zilla <u>Rs. AS. PS.</u> 1 6 0	Other Cultivation outside flurial chak <u>Rs. AS. PS.</u> 0 9 9	Sailab <u>Rs. AS. PS.</u> 0 12 0
				Bet Mamdot	..	1 10 0	0 9 0	
				Bet Jalalabad	..	1 8 0	0 8 0	0 10 0

[Minister for Revenue]

Serial No.	Name of District	Name of Tahsil	Name of the Assessment Circle	Rates with kinds of soil
1	2	3	4	5
11— concl'd	Ferozepur— concl'd	Muktsar ..	Rohi ..	Other cultivation Rs AS. PS. 0 9 0
			Muktsar Uttar ..	0 9 0
			Kot Kapura Uttar	0 11 0
			Chahi and Half Chahi Nehri Zilla	Nehri Sirhind Rs AS. PS. 0 12 0
			Hithar ..	Other cultivation Rs AS. PS. 0 7 6
	Fazilka ..	Guru-Har-Sahai ..	Rohi ..	Other cultivation Rs AS. PS. 0 9 0
			Uttar ..	Nehri Sirhind Rs AS. PS. 0 5 0
			Chahi and Half Chahi Nehri Zilla	Nehri Sirhind Rs AS. PS. 0 5 0
			Other cultivation	Rs AS. PS. 0 5 6
			Nehri Sirhind	Rs AS. PS. 0 8 0
			Other cultivation	Rs AS. PS. 0 5 6
			Nehri Sirhind	Rs AS. PS. 0 8 0
			Chahi and Half Chahi Nehri Zilla	Nehri Sirhind Rs AS. PS. 0 5 0
			Other cultivation	Rs AS. PS. 0 4 0
			Nehri Sirhind	Rs AS. PS. 0 4 0

Original with;
Punjab Vidhan Sabha
Digitized by;
Panjab Digital Library

[Minister for Revenue]

Serial No.	Name of District	Name of Tehsil	Rates with kinds of soil										
			4										
1	2	3											
13	Gurdaspur	Batala ..	Chahi and Nehri		Nehri	Abi	Sailab Chhamb		Barani				
			Rs. AS. PS.				Rs. AS. PS.		Rs. AS. PS.		Rs. AS. PS.		
			3 4 0		2 10 0		2 6 0		2 6 0		1 9 0		
			..		Chahi and Nehri								
	Gurdaspur	..	Rs. AS. PS.		Rs. AS. PS.		Rs. AS. PS.		Rs. AS. PS.		Rs. AS. PS.		
			4 0 0		2 12 0		3 0 0		2 10 0		2 8 0		
			4 0 0		2 10 0		2 10 0		2 10 0		1 10 0		
			..		Chahi		Nehri		Zamindari		Sailab		Barani
	Pathankot	..	Rs. AS. PS.		Rs. AS. PS.		Rs. AS. PS.		Rs. AS. PS.		Rs. AS. PS.		
			4 8 0		2 8 0		3 8 0		2 0 0		2 0 0		
			..		Chahi		Barani		Sailab		Abi		
			Maximum		Minimum		Maximum		Minimum		Maximum		Minimum
14	Sangrur	Rs AS. PS.	Rs AS. PS.	Rs AS. PS.	Rs AS. PS.	Rs AS. PS.	Rs AS. PS.	Rs AS. PS.	Rs AS. PS.	Rs AS. PS.	Rs AS. PS.	
15	Kapurthala (per acre)	..	3 4 6	0 6 0	Not available	0 1 0	
			8 8 6	2 3 4	5 6 6	0 13 6	4 6 6	4 6 6	0 11 6	4 3 11	4 3 11	4 3 11	
16	Patiala .. (per kacha bigha)	..	1 8 0	0 10 0	0 10 0	0 4 0	0 14 0	0 8 6	0 2 0	0 0 6	On Nehri lands annas 3 per kacha bigha is charged in excess		

On Nehri lands annas 3 per kacha bigha is charged in excess

In addition to these rates there is an additional charge of annas 3 per bigha khām for the lands irrigated by Canals water in all the Tehsils.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਇਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਅਤੇ ਨਾਲਾਗੜ੍ਹ ਦਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਲੀਆ ਇਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਬਾਕੀ ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਲਈ ਸਾਡਾ ਜੋ ਸਟਾਫ਼ ਲੱਗਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭਾਗਸ਼ਾਤ ਵੇਖ ਕੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਾਲੀਆ ਇਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਗੱਲ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : Special staff ਨੇ ਹੁਣ ਤਕ ਕਿਤਨਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਹੋਰ ਲੱਗੇਗੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਕਪੂਰਥਲਾ, ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ ਅਤੇ ਨਾਲਾਗੜ੍ਹ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਇਹ special staff ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕਾ ਹੈ ਔਰ ਹੋਰ staff ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਜੋ ਪਟਿਆਲਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਰਕਬਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ assessment ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕੇਗੀ ।

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਧਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਧਨ੍ਹ ਕਰਾਏਂਗੇ ਕਿ ਕਧਾ ਧਨ੍ਹ disparity district-wise ਹੈ, tehsil-wise ਹੈ ਧਾ village-wise ?

ਮੰਤਰੀ : ਬੰਦੋਬਸਤ ਦਾ ਇਹ ਕਾਇਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ assessment circle ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ assessment circles ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਿੰਡਾਂ, ਪੱਤੀਆਂ ਔਰ ਰਕਬਿਆਂ ਦੇ ਛਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਹਾਲੇ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

LOSS OF CROPS DUE TO RAINS AND FLOODS

***92. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the total area of land in the State, district-wise, which could not be cultivated on account of its remaining under water due to rains and floods during the year 1956-57 and the total value of the crops thus lost ;
- (b) whether any steps have been taken by Government to improve the drainage system in the State ; if so, what, district-wise ?

Giani Kartar Singh : *Information is being collected and will be supplied to the member as soon as it becomes available.

*The reply to Starred Question No. 92 was received later and is printed at the end of the Supplementaries to the interim reply.

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir. स्पीकर साहिब, इस तरह के जो जवाब दिए जाते हैं उस से Starred Question Unstarred बन जाता है। क्योंकि वजीर साहिब लिखा जवाब भेजने को कहते हैं तो उन के मुत्तअल्लिक कोई मेम्बर supplementary question नहीं कर सकता। तो क्या इस का यह मतलब हुआ कि The Minister has got the authority to turn a Starred Question into an Unstarred one, बावजूद इस बात के कि आप हुक्म दे चुके हैं कि यह starred questions हैं।

अध्यक्ष महोदय : हां, आप की बात तो ठीक है। (Yes, the hon. Member has stated the thing correctly.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : वैसे तो, स्पीकर साहिब, यह fifty fifty हैं, चार में से दो दफा ऐसा हुआ है।

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब, पिछली असेम्बली में आप को भी मालूम है कि ऐसा नहीं हुआ करता था कि members को questions के जवाब न दिये जाएं, बल्कि ऐसा होता था कि जिन questions के जवाब रह जाते थे उन के answers बाद में असेम्बली के अन्दर ही दिये जाते थे ?

अध्यक्ष महोदय : इस के बारे में मैं पूरी position देख कर अर्ज करूंगा। (I shall state the exact position after looking into the matter carefully.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, obviously the information being collected relates to part (a). But there is part (b) of the question, which reads like this—

“whether any steps have been taken by Government to improve the drainage system in the State”

I think that it does not need collection of much information.

अध्यक्ष महोदय : Information तो देनी चाहिए दोनों parts की। लेकिन माननीय मंत्री ने कहा है कि collect हो रही है, इस लिये parts (a) and (b) का अलग-अलग २ जवाब नहीं दिया गया। (Ordinarily, the information relating to both the parts of the question should be given. But the hon. Minister has stated that it is being collected and, therefore, separate replies to parts (a) and (b) have not been given.)

REPLY TO STARRED QUESTION 92

Giani Kartar Singh : (a) As at Annexure I.

(b) As at Annexure II.

[Minister for Revenue]

ANNEXURE I

District		Area which could not be sown on account of its remaining under water due to rains and floods during the year 1956-57	Approximate total value of crops lost
		Acres	Rs
1. Amritsar	..	33,342	44,59,856
2. Gurdaspur	..	5,571	2,47,990
3. Ferozepur
4. Jullundur	..	998	15,922
5. Hoshiarpur	..	2,084	2,39,835
6. Ludhiana
7. Kangra
8. Ambala	..	255	22,990
9. Karnal	..	5,248	3,45,120
10. Rohtak
11. Hissar
12. Gurgaon	..	97,198	61,35,907
13. Patiala
14. Bhatinda
15. Kapurthala	..	3,524	2,41,781
16. Mohindragarh
17. Sangrur	..	36,548	10,30,520
Total	..	1,84,768	1,27,39,921

ANNEXURE II

List of Schemes taken up by Government to improve the Drainage system in the State of Punjab

Serial No.	Name of Scheme	District	REMARKS
1	2	3	4
UPPER BARI DOAB CANAL TRACT			
1	Canalising Kasur Nallah	Gurdaspur and Amritsar	Project estimate under Sanction.
2	Extension of Vadala Viram Drain	Do	Project estimate under preparation.
3	Canalising Patti Nallah	Do	Project estimate under sanction.
4	Canalising Hudlara Nallah	Amritsar	Ditto
5	Remodelling Hudlara and Majitha drains and extension of Tarpai Drain	Do	Ditto
6	Constructing Dhing Nangal Drain	Do	Project estimate under preparation.
7	Constructing Jajian Drain	Do	Ditto
8	Constructing Chogwan Drain	Do	Ditto

Serial No.	Name of Scheme	District	REMARKS
1	2	3	4

FEROZEPUR AND SIRHIND CANAL TRACT

1	New tributary drains in the Eastern Canal Tract	Ferozepur	Project estimate under sanction.
2	Canalising Sukkar Nallah ..	Do	Ditto
3	Makhu Drainage System ..	Do	Project estimate since sanctioned.
4	Constructing Zira Drainage System	Do	Project estimate under sanction.
5	Constructing Phidda Drainage System	Do	Ditto
6	Constructing Buttar Drain ..	Do	Ditto
7	Constructing Gholia Drain ..	Do	Project estimate since sanctioned.
8	Constructing Sidhwan Bet Drainage System	Ludhiana	Project estimate under sanction.
9	Constructing Jamalpur Drain ..	Do	Ditto
10	Constructing Jassowal Drain ..	Do	Ditto
11	Constructing Chhachari Drain ..	Do	Project estimate under preparation.
12	Constructing Wadhni Drain ..	Ferozepur and Ludhiana	Project estimate since sanctioned.
13	Constructing Daudhar Drain ..	Ditto	Project estimate under sanction.
14	Constructing Rachhin Drain ..	Ludhiana and Sangrur	Ditto
15	Constructing Bassian Drain ..	Ditto	Ditto
16	Constructing Sohna Drain ..	Sangrur	Ditto
17	Constructing Tallewal Drain ..	Do	Project estimate under preparation.

WESTERN JUMNA CANAL TRACT

1	Constructing Indri Drain and Sandhir Tributary drain	Karnal	Project estimate since sanctioned.
2	Constructing G. H. K. Drain in Bazida tract	Do	Ditto
3	Constructing Jundla Drainage Scheme	Do	Project estimate under sanction.
4	Constructing Sink Drain ..	Do	Ditto
5	Remodelling Nai Nallah drainage Scheme	Karnal and Rohtak	Project estimate since sanctioned.
6	Constructing Janauli and Hassanpur Khera Drainage System	Gurgaon	Project estimate under sanction.

LEVY OF CHOWKIDARA TAX ON HARIJANS OF VILLAGE KHOSA RANDHIR,
DISTRICT FEROZEPORE

***97. Pandit Ram Kishan Bharolian :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that previously no Chowkidara Tax was charged from the Harijans of village Khosa Randhir, Tehsil Zira, District Ferozepore ;
- (b) whether it is also a fact that Chowkidara Tax has now been levied on one hundred houses of Harijans in the village referred to in part (a) above ;
- (c) if reply to part (b) above be in the affirmative, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) It is incorrect that previously no Chowkidara Tax was charged from the Harijans of village Khosa Randhir, Tehsil Zira, District Ferozepore.

(b) No fresh Chowkidara Tax has been levied on one hundred houses in the village in the recent past.

WASTE AND NAZOO LAND

***121. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Revenue be pleased to state the total area of Waste and Nazool land distributed by Government amongst peasants belonging to the backward classes in the State, during the last five years in the State, district-wise ?

Giani Kartar Singh : The total area of Waste and Nazool land distributed by Government amongst peasants belonging to the backward classes in the State during the last five years in the State, district-wise is as follows :—

Serial No.	Name of District	Area in acres
1	Amritsar ..	Nil
2	Jullundur ..	Nil
3	Kangra ..	Nil
4	Bhatinda ..	8,058
5	Kapurthala ..	5,013
6	Gurgaon ..	Nil
7	Rohtak ..	Nil
8	Simla ..	Nil
9	Hissar ...	Nil

Serial No.	Name of District	Area in acres
10	Patiala ..	2,862
11	Ludhiana ..	4,791
12	Mahendargarh ..	580
13	Ambala ..	Nil
14	Ferozepore ..	Nil
15	Karnal ..	25,603
16	Sangrur ..	9,638
17	Gurdaspur ..	1,966
18	Hoshiarpur ..	Nil

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੀ ਕਾਪੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਵਾਬ ਬਹੁਤ ਲੰਬਾ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜਿਹੜਾ ਜਵਾਬ Table ਤੇ lay ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦੀ ਹੀ ਨਕਲ ਤੁਸੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ । (The hon. Member is entitled to get a copy of that reply only which is laid on the Table of the House.)

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਥਾ ਸੈਂ ਧਨ ਖੂਲ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੂੰ ਕਿ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਆਰ waste land ਕੌਸੇ ਤਕਸੀਸ ਕੀ ਗਈ । ਕਥਾ ਨਜ਼ੂਲ ਆਰ waste land ਕਾ clash ਨੋ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ?

Sardar Bhupinder Singh Mann : Will the hon. Minister for Revenue be pleased to state whether in the distribution of these waste and Nazool lands, preference is given to the local peasants or outsiders ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਲਈ notice ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਕੀ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਰੀਆਂ backward classes ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੁਜ਼ਾਫ਼ਿਆਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਦੇਣ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਇਲਮ ਹੈ ਪਟਿਆਲਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ backward classes ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹਰੀਜਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ co-operative societies ਬਣਾ ਕੇ ਕਾਬਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣ ਨਾਲ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਲਕੀਅਤ ਦਾ ਹੱਕ ਦੇਣ ਦੀ, ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਅਜੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : Is it a fact, Sir, that no land has been distributed in the erstwhile State of Punjab and whatever land has been distributed, has been distributed only in the erstwhile State of Pepsu ?

ਮੰਤਰੀ : ਨਬੂਲ ਲੇਂਡ ਦਾ ਜ਼ਿੱਥੋਂ ਤਕ ਤਅੱਲਕ ਹੈ ਉਹ ਪਟਿਆਲਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ, ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਾਣਾ ਪੇਪਸੂ ਸੀ, ਹੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

REPRESENTATION AGAINST MUNICIPAL COMMITTEE, TARN TARAN

***15. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether the Government recently received any representation from one Sardar Ujagar Singh, General Secretary, Akali Jatha, Tarn Taran, making allegations against the Municipal Committee, Tarn Taran, district Amritsar ; if so, the action, if any, so far taken thereupon ; if not, the reasons therefor ?

Giani Kartar Singh : *Part I.*—Yes.

Part II.—The case is being enquired into.

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਥਾ ਸੰਤਰੀ ਜੀ ਬਤਲਾਏਗੇ ਕਿ ਕਹ ਕਥਾ allegations ਥੀਂ ਜੋ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ ? ਕਹ ਕਥਾ ਸਾਮਲਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਕਾਯਤੋਂ ਕਥਾ ਥੀਂ ਆਰ ਕਿਸ ਟਰਹੁ ਕੀ ਥੀਂ ਜਿਨ ਪਰ ਕਿ enquiry ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ? ਇਸ ਸਾਮਲਾ ਕਾ ਕੁਝ ਖੁਲਾਸਾ ਤੋ ਬਤਲਾਏ ਕਿ ਧਹ ਕਥਾ ਕਿਸਸਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਖੁਲਾਸਾ ਦੱਸਣ ਲਈ ਮੇਰੇ ਪਾਸ file ਨਹੀਂ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਦਾ notice ਦਿਉ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੱਸ ਦਿਆਂਗੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਇਹ ਸਾਰੀ ਪੜਤਾਲ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣੀ ਰਪੋਰਟ ਭੇਜ ਦੇਣਗੇ । (ਹਾਸਾ) . . .

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪੜਤਾਲ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਸੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਵੇਗੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜੀ ਹਾਂ, ਬਰੂਰ ।

ਅਧਯਕਸ਼ ਸਹੀਦਯ : ਜਵਾਬ ਤੋ ਕਹ ਪਹਲੇ ਹੀ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹੋਂ । ਏਸਾ ਹੀ ਫਿਰ ਆ ਜਾਏਗਾ (ਹੰਸੀ) (He has already replied to this question. The same reply would come again.) (Laughter).

BHAKRA CANALS

***123. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) the total expenditure so far incurred on the construction of Bhakra Canals ;
- (b) the total acreage of land district-wise, in the State irrigated by the said canals together with the increase registered in the production of foodgrains in consequence thereof ;
- (c) the total number of foreign delegations which have visited Bhakra Dam so far together with the amount spent on their reception ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Approximately Rs 35,65,69,000 up to the end of 31st March, 1957.

(b) *Name of District*

Area Irrigated (as in 1955-56) Increase in foodgrains (as in 1955-56)

		<i>acres</i>	<i>tons</i>
Ambala	..	4,098	639
Karnal	..	57,790	9,015
Ludhiana	..	31,800	4,960
Hissar	..	4,39,353	68,539
Jullundur	..	34,412	5,368
Rajasthan	..	5,437	848
Hoshiarpur	..	142	22
Ferozepore	..	1,68,576	26,298
Pepsu	..	1,83,956	28,697
Total	..	9,25,564	1,44,386

(c) *First Part*—78.

Second Part.—Rs. 60,185-7-0.

This information is from 1st January, 1951 to 31st March, 1957.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मंत्री जी बतलाएंगे कि यह जो बड़े २ आदमियों के आने पर amount खर्च हो रही है क्या इसे पंजाब गवर्नमेंट बरदाश्त करती है या सैंटर, फिर यह दोनों मिल कर ?

मंत्री : इस के लिए तो मैं नोटिस चाहता हूँ ताकि मैं आप को पूरा जवाब दे सकूँ। लेकिन जहाँ तक मुझे इल्म है यह खर्च बोर्ड बरदाश्त करता है।

SCHOLARSHIPS FOR STUDENTS BELONGING TO BACKWARD CLASSES

***122. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) whether any scholarships are granted to the students belonging to the backward classes in the State ; if so, whether the grant of the said scholarships is proposed to be continued ;
- (b) whether it is a fact that students getting basic training in the State have not been granted any scholarships ; if so, the names of places where such scholarships have not been given together with the action Government intends to take to grant them ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : ‡The information is being collected and will be supplied to the member later.

I want to add that I will supply the information during the Session.

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

एक आवाज़ : आपका जवाब इकट्ठा हो रहा है।

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਜਨਾਬ, ਬੇਨਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜਵਾਬ ਇਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਜਵਾਬ ਹਿੰਦੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ।

अध्यक्ष महोदय : वह कहते हैं कि जवाब इकट्ठा किया जा रहा है, अभी आया नहीं है। (He says that the reply has not yet been received and the information is being collected.)

REPLY TO STARRED QUESTION NO. 122

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) (i) Yes.

(ii) Stipends to Harijans and Backward Classes have been granted from 9th Class onwards since 1948 and would continue.

(b) (i) No.

(ii) Harijans and Backward Classes students in the Basic Training Classes in "Non-Government" Schools have been getting a stipend of Rs. 15 per mensem each and such students in Government Schools also will get this stipend from 1st April, 1957 in the enlarged State.

‡The reply to Starred Question No. 122 was received later on and is printed at the end of the Supplementaries to the interim reply.

(iii) So far stipends on the basis of merit and poverty are being awarded in Government Training Institutions to deserving students including Harijans at the rate of Rs. 15 per mensem each. However, in the newly opened Government Junior Basic Training Schools at Dharamsala, Hamirpur, Kulu, Naraingarh and Rewari, and in the institutions located in the erstwhile Pepsu State, no stipends are given to trainees. The proposal regarding the grant of stipends in these Government Junior Basic Training Schools also is under the consideration of the Government.

GOVERNMENT COLLEGE BUILDING, BHATINDA

***138. Shri Harbans Lal :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) whether Government is aware of the fact that the building which is at present being used as a hostel for the students of the Government College at Bhatinda, is slummy and the students have to live there in very unhygienic surroundings ;
- (b) if the answer to part (a) above be in the affirmative whether Government propose to construct a hostel for the students of the said College and residential accommodation for the teaching staff near the College building ;
- (c) the period within which the construction of the Government College building near the Civil Station, Bhatinda, is expected to be completed ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) No. This Department has received no complaint to this effect either from the Principal or from the students of the College.

(b) The question does not arise.

(c) Efforts will be made to complete the College building as soon as funds are made available for the purpose.

श्री हरबंस लाल : क्या मंत्री जी बताएंगे कि University Commission ने बठिंडा कालेज का मुआइना करके जो report दी है, वह क्या है ?

अध्यक्ष महोदय : यह इत्तला आप ने अपने सवाल में नहीं पूछी है ।
(The hon. Member has not asked for this information in the main question.)

पंडित श्री राम शर्मा : क्या यह बतलाया जा सकता है कि जिस building के बारे में शिकायत की है, वह सरकारी है या किराया की ?

मंत्री : मैं तो यह कहता हूं कि शिकायत ही कोई नहीं आई ।

HOUSE BUILDING SOCIETY, DORAHA, TEHSIL SIRHIND

***116. Pandit Ram Kishan Bharolian :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) the date on which the House Building Society, Doraha, Tehsil Sirhind, was constituted and the amount of subsidy so far given to it by Government ;

[Pandit Ram Kishan Bharolian]

- (b) whether Government have ever scrutinized the accounts of the said Society ; if so, when ; if not, the reason therefor and the time by which its accounts are expected to be scrutinized ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) (i) 13th July, 1957.

(ii) Nil.

(b) The audit in this case is required, under rules, to be carried out during the Co-operative year ending June, 1957, and that will be done.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मंत्री जी बतलाएंगे कि यह जो House Building Society है, यह co-operative basis पर है ? इस के office-bearers वगैरह कौन कौन हैं और क्या नाम हैं उन के ?

मंत्री : नामों के बारे में तो आप नोटिस दें। वैसे यह एक co-operative society है।

GRAIN MARKET, BHATINDA

***139. Shri Harbans Lal :** Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that Government has given up the scheme to build a Grain Market at Bhatinda ;
- (b) whether it is also a fact that the land for the Grain Market referred to above has already been auctioned by the Government and 25 per cent of the sale price got deposited ;
- (c) if the answers to parts (a) and (b) above be in the affirmative, the reasons therefor ; if in the negative, the reasons why no steps have been taken to develop the said area ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) No.

(b) Yes; 228 plots were put to auction by the Government of erst-while Pepsu State in June, 1956, and 25 per cent of the sale proceeds got deposited except in four cases.

(c) Plans to develop this area further are under the consideration of Government.

CONSTRUCTION OF PATIALA-SIRHIND ROAD

***96. Pandit Ram Kishan Bharolian :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) whether there is any proposal under the consideration of the Government for the construction of the Patiala-Sirhind Road; if so, the date by which the said construction is expected to be taken in hand ;
- (b) the total mileage of the said road and the date when it is expected to be completed ;
- (c) the names of villages between Sirhind and Patiala through which the said road will pass ?

Rao Birendar Singh : (a) Yes. The road is proposed to be included in the 2nd Five-Year Plan and the question of date will be considered after approval of the integrated plan.

(b) The total length is 18 miles.

(c) The alignment has not been finalised.

Mr. Speaker : The Question Hour is over now.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : On a point of order. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਇਕ ਸਵਾਲ ਕੋਲ ਤੋਂ pending ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਉੱਤੇ supplementary ਕੋਲ ਨੂੰ ਕਰ ਲੈਣਾ।

अध्यक्ष महोदय : फिर अब कल ही कर लेना। (हंसी) (Then the hon. member may ask supplementaries 'tomorrow'.)
(Laughter)

ADJOURNMENT MOTIONS

अध्यक्ष महोदय : एक adjournment motion लाला जगत नारायण जी की तरफ से आई है और वह यह है कि—

“to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the failure in timely help to save the Government building of the Himachal Secretariat at Simla from the fire”.

जहां तक इस की public importance का सवाल है उसके बारे में तो मैं कुछ ज़्यादा नहीं कहना चाहता। मगर यह बात ज़रूर है कि यह जो building थी इस की administrative authority हिमाचल प्रदेश गवर्नमेंट की है। जिस बात पर administrative authority किसी दूसरी State की हो उस सिलसिले में यहां adjournment motion नहीं आ सकती।

फिर अगर आप इसे किसी दूसरी शकल में यहां लाना भी चाहते हैं तो इस के लिये आप को बजट की बहस के दौरान में काफी मौका मिलेगा। अगर यह matter *sub-judice* न हुआ तो आप इसे उस वक्त raise कर सकते हैं। मैं समझता हूं कि इस की कोई public importance नहीं है, इसलिए यह इस वक्त नहीं लाया जा सकता।

इस के अलावा इस के बारे में May's Parliamentary Practice के सफा 352 पर यह लिखा है कि—

“The motion has been refused when an ordinary parliamentary opportunity will occur shortly or in time.....”.

सो इस के बारे में मैं यहीं कहना चाहता हूं कि अगले हफ्ते बजट आ रहा है उस वक्त आप इसे discuss कर लेना। उस वक्त तक पोजीशन भी काफी clear हो चुकी होगी कि यह क्या मामला है। इस बारे में हिमाचल के Lt. Governor साहिब

[अध्यक्ष महोदय]

ने जो कुछ कहा है और जो राए दी है वह मैं यहां quote नहीं करना चाहता क्योंकि वह relevant नहीं है। मैं आप से सिर्फ यही कहूंगा कि आप इसे बजट की discussion के दौरान discuss कर लेना।

दूसरी adjournment motion श्री धर्म सिंह राठी की तरफ से है। इस में लिखा है—

“to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the failure of the Ambala District Police Administration in taking necessary precautions and in affording the necessary protection in the robbery committed in the houses of Additional District Magistrate and Divisional Forest Officer, Ambala”.

इस के बारे में मैं यह अर्ज करना चाहता हूं कि यह मामला *Sub-judice* है और इस हाऊस में और दूसरे हाऊस में भी यही practice follow की जा रही है कि जब कोई मामला जेरे तफ्तीश हो तो उसे *sub-judice* समझा जाता है। बाकी आप को अगले हफ्ते काफी वक्त मिल जायगा। आप चाहें तो इसे discuss कर सकते हैं, बशर्ते कि यह *sub-judice* न हो।

(A notice of an adjournment motion has been received from Lala Jagat Narain and that is —

“to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance, namely, the failure in timely help to save the Government building of the Himachal Secretariat at Simla from the fire”.

So far as the question of its public importance is concerned, I do not want to say much about it. But, the fact remains that this building has been under the administrative authority of the Himachal Pradesh Government. So no adjournment motion can be brought here on a matter which is under the administrative authority of another State.

Then if the hon. Member still wants to bring it here in another form, he will get sufficient opportunities to raise it during the course of general discussion on the Budget. Of course, if this matter does not become *sub-judice* then he can raise it at that time. I think, this matter is not of any public importance; therefore, it cannot be discussed here now.

Besides, in this connection, on page 352 of “May’s Parliamentary Practice” it is given :—

“The motion has been refused when an ordinary parliamentary opportunity will occur shortly or in time.....”.

So, in this connection I wish to say only this much that since the Budget is going to be discussed next week, the hon. Member may discuss this matter at that time. Again, by that time the position regarding this matter would also become more clear. I do not want to quote what the Lt. Governor of Himachal Pradesh has stated or the opinion he has expressed in this connection, because that is not relevant. I would simply ask the hon. Member to discuss this matter during the course of general discussion on the Budget.

Then there is another adjournment motion given notice of by Chaudhri Dharam Singh Rathi. It is stated therein—

“to ask for leave to make a motion for the adjournment of the business of the House to discuss a definite matter of urgent public importance,

namely, the failure of the Ambala District Police Administration in taking necessary precautions and in affording the necessary protection in the robbery committed in the houses of Additional District Magistrate and Divisional Forest Officer, Ambala”

(In this connection my submission is that this matter is *sub-judice* and the practice followed in this House as well as in the other Houses has been that if a matter is under investigation it is considered to be *sub-judice*. However, the hon. Member will get ample time next week and he can discuss this matter if he so desires; provided the matter is not *sub-judice*.)

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of information, Sir. मैं यह पूछना चाहता हूँ कि क्या किसी मामला को उस वक्त से *sub-judice* समझा जाता है जब इस का चालान कोर्ट में चला जाए या उस वक्त से ही जब इस पर तफ्तीश शुरू हो जाए ? मैं इस मामले पर आप की रूलिंग चाहता हूँ ।

अध्यक्ष महोदय : इस हाऊस की अपनी रूलिंग भी हैं और पिछली असेंबली की भी रूलिंग हैं कि जब किसी मामले पर तफ्तीश शुरू हो जाए तो उसे *sub-judice* समझा जाता है । (There are rulings of this House as well as of the previous Assembly that a matter is considered to be *sub-judice* as soon as it comes under investigation.)

पंडित श्री राम शर्मा : इस में आप हाई कोर्ट को follow करते हैं ?

अध्यक्ष महोदय : हम अपने हाऊस की रूलिंग को follow करते हैं । (We follow the rulings of our own House.)

पंडित श्री राम शर्मा : क्या वे रूलिंग आप के सामने हैं ?

अध्यक्ष महोदय : इस वक्त तो नहीं । आप मेरे कमरे में मुझे मिलें तो मैं आप को दिखा सकूंगा और आप की पूरी तसल्ली करवा सकूंगा । (Not at this moment, please. But I can show these to the hon. Member and fully satisfy him if he sees me in my Chamber.)

BILL (INTRODUCED)

THE PUNJAB COURT OF WARDS (VALIDATION OF EXERCISE OF POWERS) BILL, 1957

Minister for Revenue (Giani Kartar Singh) : Sir, I beg to move for leave to introduce the Punjab Court of Wards (Validation of Exercise of Powers) Bill.

Mr. Speaker : Motion moved—

That leave be granted to introduce the Punjab Court of Wards (Validation of Exercise of Powers) Bill.

Mr. Speaker : Question is—

That leave be granted to introduce the Punjab Court of Wards (Validation of Exercise of Powers) Bill.

The leave was granted.

Minister for Revenue : Sir, I beg to introduce the Punjab Court of Wards (Validation of Exercise of Powers) Bill.

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਆਫ ਆਬਜੈਕਟਸ ਐਂਡ ਰੀਜ਼ਨਜ਼ ਮੈਂ ਯਹ ਦਿਆ ਹੁਆ ਹੈ ਕਿ:

After the 30th of September, 1949, no extension for the exercise of these powers was ordered, but the above-mentioned officers continued to exercise these. Hence the present Bill for regularizing the action.

ਅਬ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਯਹ ਰਿਵਾਜ ਸਾ ਪੜ ਗਯਾ ਹੈ

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਅਸੀਂ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ introduce ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਿਯੇ leave grant ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (At this stage leave has been granted only to introduce the Bill.)

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਆਹਿਸਤਾ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਸੁਝੇ ਸੁਨਾਏ ਨਹੀਂ ਦਿਆ।

BILL(S)

THE PUNJAB PUBLIC SERVICE COMMISSION (ADDITIONAL FUNCTIONS) (AMENDMENT) BILL, 1957

Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Public Service Commission (Additional Functions) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਛੋਟਾ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਕਿ 150 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੇ 150 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਉਪਰ ਤਨਖਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਭਰਤੀ ਕਰੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰੂਲ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ promotion ਮਹਿਕਮੇ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬੇਸ਼ਕ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਨਾ ਭੇਜਣ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਉਹ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ।

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Public Service Commission (Additional Functions) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਜਠਰਲ) : ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਿਲ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਇਖਤਿਆਰ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ Government appointed body ਹੈ, ਕੋਈ elected body ਨਹੀਂ ਐਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ criterion ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਰੂਲਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ appointments ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਵੀ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹਿਕਮੇ ਪਬਲਿਕ

ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰਾ ਇਖਤਿਆਰ ਵਿਚੋਂ ਮੁਸਤਸਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Consolidation ਔਰ Publicity ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਪੋਸਟ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਨਾਂਵਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿੱਚ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਬਾਰੇ provision ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲੇਗਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ Local Bodies ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਸਲੋਂ Administration ਜਾਂ Departments ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ power ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਮਰਕੂਬ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲਿਹਾਜ਼ਦਾਰੀ ਤੇ ਦੇਸਤਪਰਵਰੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਇੰਤਹਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰਾਂ Heads of Departments ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਜ਼ੂਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker: The hon. Member should try to confine himself to the subject matter of the Bill.

ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ Administration ਜਾਂ Departments ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੇਗਾ ਤੇ Administration ਵਿਚ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਜਾਏਗੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਹਾਊਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਮਸਲੇ ਵੱਲ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬਹਿਸ ਦਾ ਮੌਜੂਹ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਵਧਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਘਟਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

Mr. Speaker: If the hon. Member tries to read the object of the Bill he would feel satisfied.

ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਮੈਨੂੰ ਖਤਰਾ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ Public Service Commission ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ Administration ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। Public Service Commission ਵੀ ਇਕ Government appointed body ਹੈ, ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ Kerala State ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ practice ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ Mr. Namboodiripad ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰਾਂ Public Service Commission ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ qualified ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ recruit ਕਰ ਸਕਣ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਇਖਤਿਆਰਾਂ ਬਦਲਦੇ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ Heads of Departments ਦੀ mercy ਜਾਂ discretion ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ oppose ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਅਰਬ ਮੰਤਰੀ (ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਇਹ ਅਰਬ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਤਲਬ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿੱਤਰ ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਕੋਢਿਆ ਹੈ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ position ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ Executive Officer ਦੀ appointment ਗੇਰਮੇਂਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ 150 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਹਵਾਰ ਤਨਖਾਹ ਭੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ Appointment Public Service Commission ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। Appointments ਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ—ਇਕ direct appointment ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਦੂਜੀ appointment by promotion, ਬਿਹੜੀ ਡਿਪਾਰਟਮੇਂਟ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। Direct recruitment Public Service Commission ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀ ਮੁਨਾਸਬ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ promotions ਡਿਪਾਰਟਮੇਂਟਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰ ਇਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਤੇ efficiency ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ judge ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਤੇ ਕਾਬਲੀਅਤ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ simple ਜਿਹਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਦਸਤੂਰ appointment by promotion ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਗੇਰਮੇਂਟ ਡਿਪਾਰਟਮੇਂਟਸ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਦਸਤੂਰ Local Bodies ਵਿਚ ਰਾਇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਕਸਦ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿੱਤਰ ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ, ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਲਈ appointments ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ Heads of Departments ਕੋਲ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਹੜਾ ਮੌਜੂਦਾ ਐਕਟ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵੀ appointing authority Local Bodies ਹੀ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਸ Amending Bill ਰਾਹੀਂ appointments by promotion ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ Departments ਨੂੰ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ—ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਮਕਸਦ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਵੱਧ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਮੰਗੇ ਜਾ ਰਹੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ appointment by promotion ਗੇਰਮੇਂਟ ਦਿਆਂ Departments ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ Local Bodies ਨੂੰ ਵੀ ਉਸੇ level ਤੇ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ Local Bodies ਵਿਚ appointment by promotion ਵੀ Local Bodies ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਨਾ ਕਿ Public Service Commission ਰਾਹੀਂ। ਇਹ ਬਿਲ ਬਿਲਕੁਲ simple ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੇਚੀਦਗੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬਿਲ ਦੀ ਪਰੋੜਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਚੌਖਰੀ ਲਹਰੀ ਸਿੰਘ (ਗਨੌਰ) : ਸਾਹਿਬ ਸਦਰ, ਇਸ ਬਿਲ ਸੇਂ ਬਤਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'in case of Government Departments consultation with the Public Service Commission is not necessary'. ਹੁਸ ਰੋਜ਼ਾਨਾ practice ਸੇਂ ਦੇਖਤੇ ਹੈਂ ਕਿ Executive Engineer ਦੀ appointment ਕੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਸੇਂ Public Service Commission ਦੀ ਸੰਜ਼ੂਰੀ ਲੇਨੀ ਪੜਤੀ ਹੈ ਐਰ

इस के अलावा और भी cases Public Service Commission के पास जाते हैं। इस लिए मैं दरखास्त करूंगा कि मिनिस्टर साहिब इस मामले में रीशनी डालें क्योंकि जहां तक मेरा ख्याल है promotion या appointment के सिलसिले में Public Service Commission की approval लेनी पड़ती है और मैं इस चीज़ को day-to-day practice में देख रहा हूं।

मुख्य मंत्री (सरदार परदास सिंह केरो) : ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ direct appointment ਜਿਸ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ Public Service Commission ਨੂੰ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਅਗੇ ਵੀ ਉਸ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਦੂਜੀ ਹੈ appointment by promotion। ਉਸ ਵਿਚ Department Public Service Commission ਨੂੰ consult ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਬਲਕਿ case ਨੂੰ approval ਲਈ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਅਲੱਗ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। Consultation ਕਰਨਾ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤੇ approval ਲਈ ਭੇਜਣਾ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

ਚੌਥਰੀ ਲਹਰੀ ਸਿੰਘ : Consultation और approval के माने मेरे ख्याल में तो एक ही हैं।

मुख्य मंत्री : Consultation पहिला करनी पड़ेगी है पर approval का यह मतलब है कि पहिला appointment करे दिੱती जाँदी है तें बाद में Public Service Commission ਦੀ approval ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ Public Service Commission approve ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ reasons ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ Local Bodies ਨੂੰ ਵੀ ਉਹੋ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ Government Departments ਨੂੰ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ Local Bodies ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਵਿਚ ਰਖੀਏ ਬਲਕਿ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਏ।

श्री लाल चन्द (जालन्धर शहर, उत्तर-पूर्व) : स्पीकर साहिब, मैं इस कानून की मुखालफत करना चाहता हूं क्योंकि यह कानून एक निराले ढंग से पेश किया गया है। वैसे तो इस में ambiguity भी है क्योंकि parent Act में या General Laws Act में कहीं भी cadre की definition नहीं दी गई। मुझे उम्मीद है कि शायद जवाब देते वक्त माननीय मुख्य मंत्री cadre के माने बताने की तकलीफ गवारा करेंगे। इस के साथ साथ यह बात भी ठीक है कि यह कानून सिर्फ Local Bodies के लिये है, क्योंकि Local Bodies में जो 150 रुपये के ऊपर वाले मुलाज़िम रखे जायेंगे, खाह direct appointments से हों खाह उसी cadre में से by promotion हों, उन सब के लिये Public Service Commission की approval लेना ज़रूरी है। मैं समझता हूं कि जब 1955 में यह कानून बनाया गया था तो उस वक्त Local Bodies को जान बूझ कर इस से अलहदा रखा गया था और इस की खास वजह यह थी कि जैसा कि हमारा तज़रबा है—वैसे तो यह बड़े दुःख की बात है,

[श्री लाल चन्द]

लेकिन यह एक तलख हकीकत—है, कि Local Bodies party factions का अखाड़ा बनी हुई है। वहां इस तरीके से काम चलता है कि मुलाजिमों को तसल्लीबख्श तरीके से रहने का मौका नहीं मिलता।

आजकल हालत यह है कि लोकल बाडीज़ के मुलाजिमों की जिंदगी का निर्भर आम तौर पर कमेटियों के मੈंबरो की खुशनूदी पर होता है।

अध्यक्ष महोदय : मुलाजिमों की बेहतरी और मेम्बरों की खुशनूदी का सवाल इस बिल में नहीं आता (This Bill has nothing to do with the betterment of the employees and the pleasure of the members).

श्री लाल चन्द : अगर, श्रीमान् जी, यह 150 रुपये से ऊपर वाली सर्विसिज़ कमेटियों के मेम्बरों पर छोड़ दी गई तो लाज़मी तौर पर कमेटियों के मुलाजिमों को नुकसान पहुंचेगा। आज भी लोकल बाडीज़ के मुलाजिमों में यह agitation चल रही है कि उन की appointments, promotions आदि सारी की सारी गवर्नमेंट basis पर आएंगे। यह उन की मांग है और इस के लिये वे कोशिश कर रहे हैं। इस के उलट गवर्नमेंट उन इस्तियारों को जो अब पब्लिक सर्विस कमिशन के पास हैं, छीन कर लोकल बाडीज़ को देना चाहती है, हालांकि मुलाजिम पहले ही उन से छुटकारा पाना चाहते हैं। ऐसे हालात में यह सर्विसिज़ पब्लिक सर्विस कमिशन के दायरा इस्तियार से निकाल कर लोकल बाडीज़ को नहीं दी जानी चाहियें। मैं चाहता हूं कि 150 रुपये से ऊपर वाली सर्विसिज़ की recruitment, चाहे वह transfers से हों या promotion से हों, पब्लिक सर्विस कमिशन ही करे।

पंडित श्री राम शर्मा (सोनीपत) : स्पीकर साहिब, इस amending Bill में यह कहा गया है कि गवर्नमेंट का जो अपना appointments का तरीका है वही लोकल बाडीज़ और म्युनिसिपल कमेटियों में जारी किया जाना चाहिये। इस में लिखा है कि गवर्नमेंट डिपार्टमेंट्स में अगर एक ही काडर में promotion and transfer से appointment हो तो पब्लिक सर्विस कमिशन को उस के बारे में consult करने की ज़रूरत नहीं। मगर लोकल बाडीज़ के मामले में एग्ज़ैक्टिव अफ़सर को छोड़ कर 150 रुपये से ऊपर की तनखाह वाली जो मुलाजिमों हैं उन के लिये एक ही काडर में appointments, चाहे transfer से हों चाहे promotion से, उन में पब्लिक सर्विस कमिशन से पूछना ज़रूरी हो जाता है। तो यह कहते हैं कि अगर गवर्नमेंट के महकमों में एक ही काडर की appointments के लिये कमिशन से पूछना ज़रूरी नहीं तो लोकल बाडीज़ के लिये यह क्यों ज़रूरी है? इसलिये यह कहते हैं कि लोकल बाडीज़ में 150 रुपये से ज़्यादा वाली मुलाजिमों पर अगर appointments हों तो वे पब्लिक सर्विस कमिशन के पास न जाएंगे।

एक बात जिस का आज की बहस में पता लगा है वह यह है कि यहां खाली लफ़्ज़ों पर खेला गया है। बताया गया है कि गवर्नमेंट डिपार्टमेंट्स ऐसी appointments

को consultation के लिये तो नहीं बल्कि approval के लिये पब्लिक सर्विस कमिशन के पास भेजते हैं। अगर पब्लिक सर्विस कमिशन किसी ऐसी appointment की बाद में approval न दे या पहले consultation में उसे मंजूर न करे, तो मेरे ख्याल में नतीजा एक ही होता है। या क्या ऐसा है कि approval न मिलने पर भी यह appointment कर लेते हैं? अगर पब्लिक सर्विस कमिशन की मंजूरी लेना जरूरी है तो transfer या promotion से जो appointments होती हैं, उन में भी अगर कमिशन को consult कर लिया जाए तो इस में हर्ज क्या है? और जैसा कि एक साबक मिनिस्टर ने बताया है, गवर्नमेंट डिपार्टमेंट्स की ऐसी appointments को पहले ही approval के लिये पब्लिक सर्विस कमिशन के पास भेजा जाता है। Approval और consultation में अमली तौर पर कोई फर्क नहीं है।

एक तरफ तो गवर्नमेंट ने यह फैसला किया है कि पब्लिक सर्विस कमिशन जितनी posts fill करनी हों उतने ही नाम भेजे और डबल तादाद में नाम न भेजे जैसा पहले सरकार ने चाहा था। दूसरी तरफ कमिशन से इस्तिफात लेकर लोकल बाडीज़ को दिये जा रहे हैं जबकि लोकल बाडीज़ की हालत गवर्नमेंट से भी गई गुजरी है। पार्टी-बाजी की वजह से, बड़ी नौकरियों के लिये तो क्या एक चपड़ासी रखने के लिये भी वहां पर अखाड़ा बन जाता है। इन हालात में अगर मौजूदा practice को जारी रखा जाए यानी लोकल बाडीज़ 150 रुपये से ऊपर वाली appointments सिवाए ऐग्जैक्टिव अफसर की appointment के पब्लिक सर्विस कमिशन से पूछ कर करें तो क्या हर्ज है? मैं यह पूछता हूं कि इस में तकलीफ क्या है? पब्लिक सर्विस कमिशन क्या कोई गलत मशवरा देता है? यह कहा गया है कि “In the case of Government Departments consultation with the Public Service Commission is not necessary”. Consultation न सही approval तो है। लोकल बाडीज़ में यह चीज़ भी नहीं रखी। गवर्नमेंट offices में ऐसी appointments कमिशन के पास approval के लिये भेजी जाती हैं। मगर लोकल बाडीज़ में न approval के लिये और न consultation के लिये भेजी जाएंगी, यह ठीक नहीं।

एक तरफ तो गवर्नमेंट ने यह फैसला करके कि कमिशन ने जितनी posts fill करनी हों उन से दुगने नाम न भेजे, एक आगे ले जाने वाला कदम उठाया है और दूसरी तरफ लोकल बाडीज़ को यह इस्तिफात दिये जा रहे हैं। मैं इस को स्वीकार करने से कासिर हूं। अगर बड़ी नौकरियों के बारे में consultation के लिये लोकल बाडीज़ कागजात को कमिशन के पास भेजे तो इस में क्या हर्ज है? अगर यह चीज़ गवर्नमेंट डिपार्टमेंट्स में approval की शकल में है तो कमेटियों में भी approval रख दो। आज लोकल बाडीज़ की हालत ऐसी नहीं है, चाहे वे हमारी हैं, कि हम उन को खुला छोड़ दें। इन हालात में मैंने यह गवर्नमेंट से कहना है और Opposition वाले भाई तो ज्यादा जोर से कह सकते हैं कि इस बिल की जरूरत नहीं है। Approval की practice बहुत जरूरी है। Consultation से भी फैसला होने में कोई हर्ज नहीं है। Democracy लोगों में आ

[पंडित श्री राम शर्मा]

जाने दो; झगड़े कम हो जाएं, तब ऐसी चीज़ लाना। आजकल ऐसी चीज़ से किसी को फ़ायदा नहीं होगा।

चौधरी धर्म सिंह राठी (संभालका) : स्पीकर साहिब, मैं इस बिल की मुखालफ़त करने के लिये खड़ा हुआ हूँ। मैं इस की मुखालफ़त दो वजूहात की बिना पर करता हूँ। एक तो हमारी गवर्नमेंट रोज़ाना यह कहती है कि हम लोकल बाडीज़ को ज़्यादा इस्तिथार देना चाहते हैं। लेकिन इस बिल से यह साफ़ जाहिर हो रहा है कि जो इस्तिथार लोकल बाडीज़ को promotions के बारे में दे रहे हैं यह इस तरीके से कर रहे हैं कि उन के हाथ में कोई इस्तिथार न रहें। (हंसी)। जो इस्तिथारात appointments through promotions Local Bodies को थे, अब यह Government उन को इस तरीके से बदलना चाहती है कि उन के हाथ में कोई चीज़ न रह जाए। इस के अलावा मैं जनाब की खिदमत में अर्ज़ करना चाहता हूँ कि जो साथी-दोस्त हैं ये जिस तरह से मैं कह रहा हूँ, उस को समझने की कोशिश नहीं करते (हंसी)।

मैं यह कह रहा था कि यह जो बिल है, पता नहीं Government को इस में क्या मजबूरी है कि इस को पास किया जाये, जब कि पहले ही, जैसा कि Chief Minister साहिब ने कहा था, वह तमाम कागज़ात consultation के लिये वहां जाते हैं और उसके लिये approval ली जाती है। अब इन लफ्ज़ों का जो कि Local Bodies में appointment के सिलसिले में consultation वगैरह के हैं, क्या difference है? इस के मुताबिक यह सारे का सारा Bill redundant है, फज़ूल है और इस से इस Government को कोई फ़ायदा नहीं होगा बल्कि इस वक्त जो हालात हैं, इस से उन में और भी खराबी हो जाने का अंदेशा है।

इसके अलावा दूसरी बात जो मैं कहना चाहता हूँ वह यह है कि आज हम देखते हैं कि जो appointments होती हैं, खास करके promotion वगैरह से, इस से वह दरुस्त तरीके से नहीं हो सकतीं, क्योंकि Government तो एक ही party की होती है और वही Party Government Public Service Commission को appoint करती है।

Mr. Speaker : Members of the Public Service Commission are appointed by the Government.

चौधरी धर्म सिंह राठी : इसलिये कोई उम्मीद नहीं हो सकती कि एक खास इलाके के लोगों की, जो कि backward इलाके के हैं और जिन की कोई पूछ न हो, उन की भी promotion हो सके।

इसलिये मैं इन अलफ़ाज़ के साथ इस बिल की मुखालफ़त करता हूँ और कहता हूँ कि यह बिल पास नहीं होना चाहिये।

श्री बलराम दास टंडन (अमृतसर शहर, पश्चिम) : स्पीकर साहिब, आज यह बिल House के सामने है कि Local Bodies में जिन मुलाज़िमों की तनखाह 150 रुपये माहवार या इससे ज़्यादा है और जिन की appointment by promotion

होने वाली हो, उसको Public Service Commission को refer करने की बजाए कमेटी खुद बखुद करे। मुझे अमृतसर की कमेटी को देखने का मौका मिला है। वहां पर अगर 50 हजार रुपये का expenditure करना होता है या एक लाख रुपये का करना होता है तो उस के ऊपर तो मैम्बरान शायद सोचते ही नहीं, एक दम से पास हो जाता है, लेकिन जहां promotion का, appointments का मसला आता है वहां इसे personal bickerings पर लिया जाता है। अगर कोई deserve करता है तो उस को लगाया नहीं जाता और जो कोई undeserving है उस को लगाया जाता है। जो नहीं लग सकता, उस को लगाया जाता है। उनका आपस में क्लिक बना हुआ होता है। यह जो खराबी है इस को दूर करना चाहिये। मैं एक interesting बात आप को बताता हूं। Government का यह circular गया कि 150 रुपये की या इस से ज्यादा की जो appointments हैं वे Public Service Commission को refer होंगी। हम ने वहां कमेटी में एक post create की थी, जो 150 रुपये से शुरू होती थी। लेकिन जिस दिन Government की यह चिट्ठी आई कि 150 रुपये की पोस्ट को Public Service Commission approve करेगा तो कमेटी ने कहा कि हम इस की तनखाह 140 रुपये कर देते हैं। अगर केस ऊपर जाता है तो हमारे deserving candidate की appointment होगी। तो उन के हाथ में ताकत है। Next meeting में उन्होंने 150 रुपये की बजाये तनखाह 140 रुपये कर दी। जब D.C. ने कहा तो उन्होंने जवाब दिया कि हम 100 रुपया तनखाह कर देते हैं। ऐसा तरीका इस्तिथार करना चाहिये कि मैम्बरों को ऐसा करने का मौका न मिले। कमेटी के सामने दो candidates थे एक by parts Graduate था और दूसरा Double M.A., LL.B. जो निहायत काबिल था और जिस को पंडित जवाहर लाल जी ने भी recommend किया था। लेकिन मैं बता रहा हूं कि उस को नहीं लगाया गया। इस आदमी को select किया गया जो by parts Graduate था। इस तरीके में सुधार लाना चाहिये। ऐसी बहुत सी बातें हैं जो हर रोज होती हैं। ऐसी बातें होती हैं कि जो कुल्फी बेचने वाला है उस को हकीम के साथ लगा दिया जाता है, लेकिन एक qualified आदमी को नहीं लगाया जाता। जो deserving candidates हैं वे अमूमन ignore किये जाते हैं। ऐसा तरीका निकाला जाए कि हमारी Services के अन्दर सोचने की ताकत बढ़े जिस से वे Public की सेवा अच्छी तरह कर सकें। जो आदमी लिये जायें वे deserving hands हों। इसलिये आवश्यकता इस बात की है कि जो असूल हमने रखे हैं उन्हें maintain करें ताकि Services के अंदर corruption न हो और मैम्बरों को चाहिये कि वे इस में reforms लाने की कोशिश करें ताकि इस तरह हम अच्छी चीजें expect कर सकें जिन से जनता का लाभ होगा।

चौधरी बलबीर सिंह (होशियारपुर जनरल) : स्पीकर साहिब, मैं इस बिल की मुखालफत करने के लिये उठा हूं। वह इस लिये कि बहस के दौरान मुझे पता लगा है कि

[चौधरी बलबीर सिंह]

appointments और दूसरी बातों के सिलसिले में Public Service Commission के पास approval के लिये कागजात जाते हैं। तो अगर approval के लिये कागजात जाने हैं तो उस में duplication होगी। क्यों न मौजूदा सिलसिला जारी रहने दिया जाये ? कौन सी आपत्ति आई है ?

मुख्य मंत्री : Duplication का लहजा गलत बरतिया है।

चौधरी बलबीर सिंह : Duplication का मतलब शायद Chief Minister साहिब समझ नहीं सके। Duplication का मतलब यह है कि अगर एक आदमी का नाम पहले consultation के लिये भेजा जाये और उस के बाद approval के लिये और अगर consultation के लिये न भेजा जाये और approval के लिये भेजा जाये और वह approve नहीं किया जा सकता तो वह कागज वापिस आ जायेगा।

अध्यक्ष महोदय : आप duplication के झगड़े में न पड़ें। (The hon. Member need not go into the question of duplication.)

चौधरी बलबीर सिंह : हम कमेटियों के, local bodies के काम को उस मियार तक पहुंचाना चाहते हैं कि जो सरकारी महकमों में होता है। उसी के मुताबिक local bodies में काम हो। तो उस की approval के लिये कागजात Public Service Commission को भेजने पड़ेंगे। और अगर वह कागजात वहां से approve हो कर न आयें और reject हो कर आए तो कमिटी के पास और कोई चारा नहीं, सिवाए इस के कि यह तरीका लागू करे कि जो उम्मीदवार आता है वह Public Service Commission के सामने लाया जाए। उस की approval बाद में लेने के लिये क्यों न कमिटी पहले ही in consultation with Public Service Commission काम करे ? स्पीकर साहिब, इस लिये मैं Chief Minister साहिब से दरखास्त करूंगा कि वह इस बिल को वापिस ले लें।

राओ गजराज सिंह (गुड़गांव) : स्पीकर साहिब, मैं अर्ज करूंगा कि इस बिल के मुताबिक जो बातें controversy में लाई गई हैं वे बिल्कुल बेमानी सी हैं। अगर वह इन अलफाज— consultation, approval और appointing authority—को ले कर ऐसा कहें तो ठीक नहीं। District Board के क्वायद मैंने पढ़े हैं और कमिटी के क्वायद का भी मुलाहजा किया है। एक तरफ All India Local Bodies Federation की demand थी कि ज्यादा से ज्यादा इस्तिथारात decentralise करें, जो उनको मिलने चाहियें लेकिन दूसरी तरफ इस House में हम यह demand करते हैं कि तमाम के तमाम इस्तिथारात उन से छीन लिये जायें। मैं तो कहूंगा कि यह जो 150 रुपये माहवार तक रखने की पाबन्दी है यह भी हटानी पड़ेगी और तमाम की तमाम powers उन को देनी पड़ेगी।

चौधरी बलबीर सिंह : Decentralisation of power में कुछ और फर्क होता है।

राओ गजराज सिंह : कुछ दोस्त कुछ अंग्रेजी शब्दों के मानों को नहीं समझे।

3.00 p.m. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, dictionary में एक लपज़ होता है "Appointing authority", और तमाम कवायद में उस की वज़ाहत होती है कि appointing authority in consultation with such and such—Appointing authority में दो authorities शुमार होती है, जिस ने consult करना है वह भी और जिस से consult करना है वह भी। Approving Body जो होती है वह appointing authority नहीं होती। जहां तक हमारी गवर्नमेंट का ताल्लुक है वह उस को infairness approval के लिये भेज देती है, ठीक है, क्योंकि और कोई authority नहीं है। जहां तक लोकल बाडीज़ का ताल्लुक है उन की provision को देखें तो मालूम होगा कि अगर कोई appointment, promotion या transfer ग़लत तौर पर हो गई है तो छोटी कमेटियों के कवायद के मुताबिक Deputy Commissioner को इस्तिyार है कि उस को cancel कर दे और Resolution को suspend कर दे या उस को modify कर दे। इसी प्रकार First Class Municipal Committees और District Boards के केस में Commissioner को इस्तिyारात हैं। इस के लिये approval की ज़रूरत नहीं है। पंजाब गवर्नमेंट के जो असूल हैं उन को देखा जाए तो उन पर supervisory authority बैठी हुई है। लिखा हुआ होता है "Punjab Government with the approval of Central Government...."। तो मैं यह कहना चाहता हूं कि इस लिये Public Service Commission था। Rules के बमज़ब absolutely necessary नहीं है कि उस को approval के लिये भेजा जाए। यह तो केवल practice के तौर पर भेजा जाता है। इसलिये इस बिल के द्वारा Local Bodies के इस्तिyारात को curtail नहीं किया गया है। चुनांचि इस बिल के लाने के लिये मैं Chief Minister साहिब को मुबारिकबाद देता हूं। उन्होंने यह सही कदम उठाया है।

Chaudhri Sundar Singh (Gurdaspur 'R') : Sir, it has been mentioned in the statement of Objects and Reasons of the Bill that—

'In the case of Government Departments consultation with the Public Service Commission is not necessary when appointment is by promotion or transfer in the cadre of the same service. It is considered necessary to provide similarly in the case of Local Bodies also.'

ਜਿਸ official ਦੀ ਤਨਖਾਹ 150 ਰੁਪਏ ਜਾਂ 150 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ promotion ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਲਈ Public Service Commission ਨੂੰ consult ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗੋਰਮਿੰਟ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ 150 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ appointment Public Service Commission ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ promotion ਖੁਦ ਗੋਰਮਿੰਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ approval ਵਾਸਤੇ Public Service Commission ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹੋ ਤਾਕਤ ਅਸੀਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ

[ਰੋਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਨਾਲ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਬੜਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬਿਲ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਸਦੀ ਕਿਉਂ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ (ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਮੁਤਲਿਕਾ ਦੀ ਤਵਜ਼ੁਹ ਇਸ ਤਰਫ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ 'cadre' ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਵਰਤਣ ਲਈ Local Bodies ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੋਸਟਾਂ ਹੋਰ create ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਹੁਣ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ Public Service Commission ਕੋਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਹਨ Secretary ਦੀ ਪੋਸਟ, Engineer ਦੀ ਪੋਸਟ ਅਤੇ Taxation Officer ਦੀ ਪੋਸਟ। ਜਦੋਂ ਇਹ powers ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਚਲੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ Assistant Secretary, Assistant Engineer ਅਤੇ Assistant Taxation Officer ਦੀਆਂ ਹੋਰ posts create ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨਗੀਆਂ ਤਾਂ ਜੋ cadre ਵਿਚ promotion ਦੇਣ ਲਈ Public Service Commission ਕੋਲ ਕੇਸ ਭੇਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਕਰ ਲੈਣ। ਫੇਰ cadre ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਦ ਤਕ cadre ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਦ ਤਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਰਜ਼ ਦਾ ਗਲਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਵਜ਼ੁਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

Chief Minister : Sir, I beg to move—

That the question be now put.

Mr. Speaker : Question is—

That the question be now put.

The motion was carried.

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਬਾਜਵਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੱਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ powers ਅਸੀਂ local bodies ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ powers ਗੌਰਮਿੰਟ ਕੋਲ ਹਨ ਉਹੋ ਅਸੀਂ local bodies ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ members ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦਿਉ। ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਯਕੀਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ vote ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੇਖਣਗੇ। ਲੋਕਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ local bodies ਦੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਖਿਥਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੈਂ ਬਾਜਵਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿ members ਗਲਤੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਰਬੰਧ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਲੋਕਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਬੰਦਸ਼ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ powers ਦੇ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਆਪਣੇ ਕੇਸ Public Service Commission ਕੋਲ ਭੇਜਣੇ ਹੀ ਪਿਆ ਕਰਨਗੇ । ਜੇਕਰ approval ਆ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ appointments ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨਗੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰਨਗੇ । ਜੇਕਰ cadre ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਪੁਛਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਖਤਰੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਕਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Public Service Commission (Additional Functions) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : There is one amendment to this clause by Shri Inder Singh. I call upon him to move his amendment.

Shri Inder Singh (Jind 'G') : Sir, I beg to move—

In the proposed clause (c), lines 3—5, delete “other than transfer or promotion in the cadre of the same service”.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ यह बड़ा सादा सा बिल है और बज़ाहर अलफ़ाज़ में मालूम भी ऐसा ही होता है । लेकिन अगर इस को legally consider किया जाए तो इन्होंने “ Recruitment ” की तारीफ़ को तीन हिस्सों में तकसीम किया है । पहला इस का मतलब लिया गया है “ Direct appointment ” । दूसरा इस का मतलब लिया गया है “ Or appointment of an official by transfer or promotion ” और तीसरा मतलब इस का लिया गया है “ Other than transfer or promotion in the cadre of the same service ” मैं यह समझता हूँ कि appointment of an official by transfer or promotion means transfer or promotion of an official from one department to another.

But what the Bill demands is that when a transfer or promotion of an official in the cadre of the same service is required, then, as in the case of other Government Departments, no consultation of the Punjab Public Service Commission is required.

उस बिना पर जो लोकल बाडीज़ की तकरूरियां या मुत्तकलियां हैं उन के इस्तिथारात यह गवर्नमेंट पब्लिक सर्विस कमिशन से छीन कर अपने डिपार्टमेंट्स को देना चाहती है । मैं अर्ज़ करूंगा कि इस amendment से, जो पेश की गई है, ऐसा मालूम होता है कि गवर्नमेंट का Public Service Commission के ऊपर faith नहीं है और इस को दरमियान से इसी लिए हटाया जा रहा है । मैं यह चीज़ खास तौर पर इस लिये भी अर्ज़

[श्री इन्दर सिंह]

कर रहा हूँ, जनाब, कि कुछ दिन हुए यह यकीन दिलाया गया था कि Patiala Division के अन्दर डिस्ट्रिक्ट बोर्ड्स की इलैक्शनों होंगी। और जब elections होंगी तो हो सकता है कि कोई दूसरी पार्टी बरसरे इक्तदार आ जाए और उस वक्त यह difficulty arise हो कि जब उन में transfers और promotions का सवाल आए तो State Government उन में unnecessary interference करना शुरू कर दे जो उन की smooth functioning में रुकावट साबित हो। इसलिये मैं समझता हूँ कि यह जो "Recruitment" की definition में तीसरी line में "other than" से लेकर पांचवी लाइन में "same service" तक के अलफ़ाज़ आए हैं यह बिल्कुल ग़ैर-ज़रूरी हैं। यह ग़ैर-ज़रूरी इस लिये भी है कि Local Bodies के पास हर एक मुलाज़िम का रिकार्ड होता है। और जब कोई transfers और promotion का मौका आता है तो वह सारा रीकार्ड—उन उन candidates का—पब्लिक सर्विस कमिशन के पास भेज दिया जाता है जहां दूसरी qualifications के अलावा उन का merit और previous record भी देखा जाता है। लेकिन ऐसे वाक्यात हुए हैं—और, जनाब, अर्गचि pre-mature है—जब एक Executive Officer की appointment की जाती है तो वहां किस तरह से इख्तियारात का तजावज़ किया जाता है। इसलिये ऐसे खदशात होते हैं जब कि Public Service Commission की integrity पर शक किया गया हो। Public Service Commission के अपने rules होते हैं, अपना ज़ाबता होता है और उस ज़ाबते को देखते हुए अगर गवर्नमेंट in consultation with it अपने मुलाज़मीन की transfers, appointments या promotions नहीं करती तो मैं समझता हूँ कि यह उस की powers की encroachment होगी; उस body की existence की मिनहाई होगी। Democracy में ऐसी body इस लिए कायम की जाती है ताकि गवर्नमेंट properly function करे और जो मुन्तकलियां, तकर्रियां और तनज़लियां हों उन में merit का खास ध्यान रखा जाए ताकि दफ्तरों में efficiency कायम रह सके, हर काम set standard का हो और मुलाज़मीन की promotions, transfers और appointments पार्टी स्पिरिट से बालातर हों। इन हालात में यह Amending Bill पास करके पब्लिक सर्विस कमिशन के इख्तियारात को छीन कर अगर लोकल बाडीज़ और लोकल सैल्फ गवर्नमेंट के सुपुर्द कर दिया जाए तो यह एक तरह से negation of democratic rights होगा। उस हालत में हर जायज़ नाजायज़ तरीके से इन इख्तियारात के बरते जाने के इमकान से इन्कार नहीं किया जा सकता। इसी लिए मैं अर्ज़ करता हूँ कि इस क्लॉज़ में जो यह unnecessary अलफ़ाज़ आए हैं इन को delete किया जाए ताकि 'recruitment' के मायने बिल्कुल साफ़ हो जाए।

जब एक department से दूसरे department को transfer या promotion होती है तो उस वक्त Public Service Commission को consult करना ज़रूरी होता है। मैं नहीं समझता कि उसी department में transfer या promotion की सूरत में यही चीज़, यही practice क्यों ज़रूरी न हो।

THE PUNJAB PUBLIC SERVICE COMMISSION (ADDITIONAL (7)47
FUNCTIONS) (AMENDMENT) BILL

Sardar Bhupinder Singh Mann : On a point of order, Sir. Any amendment which has got the sequence of making the entire law as null and void is out of order. The amendment says that the words 'other than transfer or promotion in the cadre of the same service' may be deleted. It negatives the entire law.

Mr. Speaker : I have examined the amendment moved by Shri Inder Singh in the same light and find that the amendment does not negative the clause.

श्री इन्द्र सिंह : तो, जनाब, मैं अर्ज कर रहा था कि इस क्लॉज के इन अलफ़ॉज़ के delete हो जाने के बाद 'recruitment' के जो मानी हैं उन का कोई misuse नहीं हो सकेगा और इस की interpretation बिल्कुल unambiguous और clear हो जाएगी। इसलिए मैं अर्ज करता हूँ कि अलफ़ॉज़ 'other than transfer or promotion in the cadre of the same service' को इस क्लॉज में से delete कर दिया जाए।

Mr. Speaker : Motion moved—

In the proposed clause (c), lines 3—5, delete "other than transfer or promotion in the cadre of the same service".

Mr. Speaker : Question is—

In the proposed clause (c), lines 3—5, delete "other than transfer or promotion in the cadre of the same service".

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

After ascertaining the votes of the House by voices Mr. Speaker said "I think the Ayes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker, after calling upon those Members who challenged the decision and supported the claim for a division, to rise in their places declared that the division was unnecessarily claimed.

The motion was declared carried. (cheers)

CLAUSE 1 AND THE TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That clause 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Public Service Commission (Additional Functions) (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Public Service Commission (Additional Functions) (Amendment) Bill be passed.

ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਹੰਮਦ ਅਬਦੁਲ ਹਾਸਨ (ਨੂਹ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਜਵਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਵਾਬ ਮੇਂ ਜਬ ਹਮਾਰੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਯਹ ਫਰਮਾਯਾ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਕਾ ਮਕਸਦ ਯਹੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਕੋ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਏ ਜਾਯੋਂ, ਤੋ ਮੁੜੇ ਇਸ ਸੇ ਤੋ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਯਹ ਖੁਸ਼ੀ ਤਮੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕਤੀ ਹੈ ਜਬ ਹਮਾਰੇ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਕੋ ਮਿਨਿਸਟਰ, ਕਰੀਬਨ 80 ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕੋ ਵੇ ਹਕੂਕ ਜੋ ਓਨ ਸੇ ਓਨਿ ਕਰ ਸਰਕਾਰੀ officials ਕੋ ਦਿਏ ਹੁਏ ਹੈਂ, ਓਨ੍ਹੋਂ ਵਾਪਿਸ ਦੇਂਗੇ। ਇਸ ਕਾ ਮਤਲਬ ਤੋ ਯਹੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮੋ ਗਜਰਾਜ ਸਿੰਹ ਜੈਸੇ ਤੋ ਸਾਰੇ Chairmen ਨਹੀਂ ਜੋ ਹਮਾਰੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਕਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਯੋਂ। ਬਲਕਿ ਇਸ ਕਾ ਮਤਲਬ ਤੋ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਹਮ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋ ਅਧਿਕਾਰ ਓਨਿ ਕਰ officials ਕੋ ਦੇ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਤੋ ਯਹ ਬਾਤ ਤੋ ਤਮੀ ਪੂਰੀ ਹੋਗੀ ਜਬ ਜ਼ਾਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਹ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਓਸ 80 ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕੋ, ਜੋ ਕਿ ਓਠੇ ਓਠੇ ਦੇਹਾਤ ਮੇਂ ਰਹਤੀ ਹੈ, ਓਨ ਕੋ ਹਕੂਕ ਦੇ ਦੇਂਗੇ। ਓਸ ਵਕਤ ਮੈਂ ਜਾਨੂੰਗਾ ਕਿ ਕਾਕੜੀ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਕਾ ਮਾਨ ਬਢ ਗਯਾ ਹੈ। ਵਰਨਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁੜੇ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੇ ਯਹ ਇਕਤਿਯਾਰ ਓਨਿ ਕਰ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਕੋ ਨਾਮ ਪਰ ਅਫਸਰੋਂ ਕੋ ਦੇਨਾ ਕਿਸੀ ਅਚਲੀ ਸਟੇਟ ਕੀ ਅਚਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋ ਲਿਯੇ ਕੋਈ ਅਚਲੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹੋ ਹੀ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਨੂੰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਤਨੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਜਿਤਨੇ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਦੇਣਾ ਜਨਤਾ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਐਡੀਸ਼ੀਅਲਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਆਰਜ਼ੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬੇੜੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਸਟੇਟ ਲਈ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹੀ ਕਰਨਗੇ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਤੇ ਬੇਇਤਬਾਰੀ ਕਰਨਾ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ। ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਿਹੜੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਗਰਚੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜਮਾਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਕਾਇਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਇਤਬਾਰ ਹੈ। (Cheers from the Treasury Benches.) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰ ਇਕ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸੋਚ ਲੈਣਾ ਕਿ ਉਥੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਗਲਤ ਥਾਰਵਾਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਜਮਾਤ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖ ਜਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਹੜੀ authority ਹੈ ਜਿਸ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਗਲਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਇਮਕਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਗਲਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਇਮਕਾਨ ਤਾਂ ਹਰ ਜਗਹ ਤੇ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਜਾਂ ਹਰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ

ਭਾਗੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਗਲਤੀ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਲੱਗਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਗਲਤੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦਰੁਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਉਮੀਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਿਹਤਰ ਕੰਮ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀ ਦੇ ਬੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਵਤੀਰਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਚੋਣ ਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬੇਇਤਬਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਦੀ Municipal Committee ਵਿਚ ਆ ਸਕਣਗੇ। (ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਕਹੁ ਤੇ ਤੀਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਸੇ ਕਹਾਂ ਕੇ ਸੈਂਕਰ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹੈਂ।) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ ਮੈਂਬਰ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਉਥੇ ਬੈਠ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਉਥੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਲੋਕ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ.

Mr. Speaker : Order, please.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਨਿਸਚਾ ਰੱਖਣ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਨੂੰ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ।

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸ਼ਹੋਦਯ : ਮੈਂ ਜ਼ਾਨੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸੁਰਕਸ਼ਾਤ ਕਰੁੰਗਾ ਕਿ ਕਹੁ personal way ਮੈਂ ਜਕਾਬ ਨ ਦਿਆ ਕਰੋਂ। (I would request Giani Ji not to give reply in a personal way.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਝੇ ਕੁਝ ਹੈਰਾਨੀ ਮੀ ਹੁੰਦੀ ਐਰ ਕੁਝ ਫਸ ਭਾਤ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਮੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੋ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਪਰ, ਜੋ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਸਲਾਹ ਪਰ ਹੀ ਬਨਤਾ ਹੈ, ਅਕ ਬੇ-ਏਤਬਾਰੀ ਗੁਰੂ ਹੀ ਗਈ ਹੈ। (ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ—ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।) Thanks. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਾਸ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਕਿਉਂ ਡਰ ਰਹੇ ਹਨ ? ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ powers ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਡਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦਾ ਭਰਨਾ ਹੀ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ curtail ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਛਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ appointments ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਤਵੱਜੁਹ ਦੂਜਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਵਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਕਤ ਨੌਕਰੀਆਂ ਭਰਨ ਵਿਚ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀਬਾਡੀ ਤੋਂ ਬਚਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

[ਚੋਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੀ appointment ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਬੜੇ ਕੰਮ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੇਵਲ appointments ਦਾ ਹੀ ਇਖਤਿਆਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੀ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਵਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਬਾ ਹੇਠ ਰੱਖ ਸਕੇਗੀ। ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਬੜਾ ਖੁਲ੍ਹਾ sphere ਹੈ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇ ਭਰਨ ਦਾ ਇਕੋ ਕੰਮ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ sphere ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਗੁਰਅਨਾਦ ਸਿੰਘ (ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ, 'ਜਨਰਲ') : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਪਿਛੇ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਦੀ, ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਬੜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਲੇਕਿਨ, ਦੂਜੀ ਤਰਫ਼ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਹ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਘਟਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪਬਲਿਕ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਪਬਲਿਕ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਉਤੇ ਇਹ ਬੇਇਤਬਾਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਠੀਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। Public ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਚੁਣਦੀ ਹੈ, ਚੋਣ ਵੇਲੇ ਧਿਆਨ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ Local Bodies ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਬੜਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਹੜੇ ਮਹਿਕਮੇ ਅਸਾਮੀਆਂ ਪੁਰ ਕਰਨ ਲਈ Public Service Commission ਨੂੰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਦੇਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦਾ ਹਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਬਸਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਪੁਰ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਕੰਮ ਵਿਚ efficiency ਵਧੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਕਦਮ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਚੌਧਰੀ ਕਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. Bill ਮੈਂ ਤੁਨ ਕੀ transfer ਯਾ cadre ਮੈਂ ਹੀ promotion ਕਾ ਜ਼ਾਲੂਕ ਹੈ, ਤੁਨ ਕੀ appointment ਕਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਭਲਤਾ।

Mr. Speaker : This is also involved.

ਚੌਧਰੀ ਕਲਕੀਰ ਸਿੰਘ : Recruitment का सवाल नहीं है। उस को तो उन्होंने पहले ही सुस्तसना कर दिया है। सवाल उन की promotion.....

अध्यक्ष महोदय : मैं समझ गया हूँ, आप बैठिए। (I have followed the point. He may please resume his seat.)

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਧੂਰੀ ਜਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ Opposition ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਇਹ ਰਵੱਈਆ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਭਾਵੇਂ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੰਦੀ, ਇਹ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨੀ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਹ voters ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕਰ ਕੇ ਆਏ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਕਿ House ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਦੇ benches ਤੋਂ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਾਂਗੇ। ਜਦ Public Service Commission ਪਾਸ.....(interruption). Public Service Commission ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਪਾਸ ਜਾਣਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੁਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ, Local Self Government ਵਿਚ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਪਾਸ, District Boards ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਪਾਸ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੁਣਨਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖਤਿਆਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ। ਹਕੂਮਤ ਨੇ Public Service Commission ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕੁਝ ਮੱਦਾਂ ਬਾਰੇ, promotion ਜਾਂ transfer ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਹੋ ਇਖਤਿਆਰ Local Bodies ਤੋਂ ਖੋਹ ਕੇ Public Service Commission ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤਾਂ Opposition ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਖੋਹ ਕੇ Public Service Commission ਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦ ਹਕੂਮਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ, ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ....

ਚੌਧਰੀ ਕਲਕੀਰ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਕਯਾ ਹਕੂਮਤ ਇਸ ਬਿਲ ਸੇਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪੰਚਾਇਤ ਕੋ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker: Local Bodies.....

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੇਰਾ ਪੰਚਾਇਤ ਤੋਂ ਮਤਲਬ local body ਦਾ ਹੈ। ਖੈਰ, ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਪ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪੂਰਾ ਕਰੋ। (ਹਾਸਾ) (Let the hon. Member perform his own duty.) (laughter)

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਜੇਕਰ ਇਹ Bill ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਕਿ Public Service Commission ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਾਡੇ Opposition ਦੇ ਦੋਸਤ ਬਰੂਰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ democracy ਨੂੰ ਮੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ... ..

Chaudhri Balbir Singh : On a point of information, Sir.

Mr. Speaker: No, please. Do not interrupt the Member so many times.

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ Bill ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਕਿ local bodies ਦੇ ਹੱਕ ਖੋਹ ਕੇ Public Service Commission ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ Opposition ਦੇ ਦੋਸਤ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ Local Bodies ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਤੇ ਛਾਪਾ ਸਮਝਦੇ। ਪਰ ਜਦ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਵਧਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਚੋਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੱਕ ਦੇਣ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਮਝ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ, ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮਸਾਇਲ, ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇ ਜਾਂ ਦੂਸਰੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਨਸ਼ਾ ਮੁਤਾਬਕ ਹਲ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਮਿਲਣੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੋਕ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਸੰਗਰਾਮੀਏ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਨੇਕ ਕਦਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Public Service Commission (Additional Functions) (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB NEW CAPITAL (PERIPHERY) CONTROL (AMENDMENT) BILL, 1957

Minister for Public Works (Rao Birendar Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Sir, this is a small Bill seeking to amend the Punjab New Capital (Periphery) Control Act of 1952, which was passed to effectively control the growth of unplanned construction round about Chandigarh Capital within a distance of five miles from its boundaries. For obvious reasons, at that time the area of the former Pepsu State was not covered by that Act. Now that fortunately the two former States of Pepsu and Punjab have been integrated, this small measure has been introduced to extend the provisions of this Act to the territory formerly belonging to the Pepsu State. If Chandigarh Capital has to take the shape, as it is intended to, in my opinion, Sir, this measure is absolutely urgent and important. As has already been reported, some mushroom growth has already started in some areas close to Chandigarh. I hope nobody would have a different opinion as regards this matter and this Bill will be passed without delay.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

THE PUNJAB NEW CAPITAL (PERIPHERY) CONTROL (AMENDMENT) BILL

(7)53

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

Since I have not received notice of any amendment to the clauses and Title of this Bill and no hon. Member is anxious to speak on them, I will put them together to the vote of the House.

SUB-CLAUSE (2) OF CLAUSE 1, CLAUSE 2, SUB-CLAUSE (1) OF CLAUSE 1 AND THE TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Sub-clause (2) of Clause 1, Clause 2, Sub-clause (1) of Clause 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Public Works : Sir, I beg to move—

That the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

THE PUNJAB LAND REVENUE (SURCHARGE) (AMENDMENT) BILL, 1957

Minister for Revenue (Giani Kartar Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Sardar Bhupinder Singh Mann : On a point of order, Sir. This Bill is, in its nature, only an amendment of a parent law. This amending Bill, when passed, will have far-reaching consequences.

My point of order, Sir, is that unless the parent law is applied and is made applicable to the erstwhile Pepsu area, this amending law will be redundant and null and void. Unless the parent law is made applicable to the erstwhile State of Pepsu, how can a mere amendment be brought about and a penalty created? It creates a penalty. The Punjab Land Revenue (Surcharge) Act of 1954 requires that the landowners who are paying Rs. 10 or more should declare within the prescribed time limit their different estates and their holdings. I come from Pepsu and am not required even till this day to make such a declaration. There was no such law in the erstwhile Pepsu area as it was prevalent in the erstwhile State of Punjab. Now by this amendment you are creating a penalty. The penalty today will be made applicable to Pepsu also. It applies to the whole of new Punjab, whereas the parent law is not made applicable to the erstwhile Pepsu State. My point is, Sir, that first that law, just as it was done yesterday and day before yesterday, should be made applicable to the erstwhile Pepsu area also, otherwise this amending law will be redundant.

Mr. Speaker : Your point of order is based on three grounds. Firstly, the amendment, which is sought to be brought about, relates to the parent Act. Secondly, the parent Act applies only to the territory of the erstwhile State of Punjab. Thirdly, the penalty sought to be imposed might bring hardship if it is extended to the whole of Punjab including the transferred territory.

I think this is what you have said.

Sardar Bhupinder Singh : Exactly, Sir.

Mr. Speaker : I have already studied this point and I intend to bring a notification of the Government of India along with some of the provisions of the States Reorganisation Act to your notice.

That notification runs like this—

“I am directed to state that under Section 119 of the States Reorganisation Act, 1956.....laws in force in any area, immediately before the appointed day will continue to remain in force in that area till amended or modified by a competent authority, notwithstanding the fact that the territory is transferred from an existing State to another State.....”

And then we come to Article 120 of the States Reorganisation Act which lays down :

“For the purpose of facilitating the application of any law in relation to any of the States formed or territory altered by the provisions of part II, the appropriate Government may before the expiration of one year from the appointed day, by order make such adaptations and modifications of the law, whether by way of repeal or amendment, as may be necessary or expedient, and thereupon every such law shall have effect subject to the adaptations and modifications so made until altered, repealed or amended by a competent legislature or other competent authority.”

So I had to make this ambiguity clear by consulting the Legal Remembrancer. I have come to the conclusion that this Bill will apply only to the territories mentioned in the parent Act, i.e., the erstwhile Punjab. This is the advice tendered to me by the Law Department also.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, in the Preamble the word “Punjab” has been written.

Mr. Speaker : My interpretation will also be helpful.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Thank you, Sir.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Pandit Ram Kishan Bharolian (Una) : Sir, I beg to move—

In the proposed subsection (3a), line 1, between the words "landowner" and "fails" insert "owning more than 10 acres of land."

ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਆਪਣੀ amendment ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਅਸੂਲ ਨਾਲ ਸੰਮਤੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ agree ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਫੇਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ land owner ਪੂਰੀ information ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸਰ-ਚਾਰਜ ਦਾ ਬਾਰਾਂ ਗੁਣਾ ਵਸੂਲਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ land owners ਨੇ ਉਹ ਮਾਲ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਫੇਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਰੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਖਿਲਰੀ ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਗਲ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ local rate ਕਿੰਨਾ ਹੈ, ਅਸਲੀ ਮਾਲੀਆ ਕਿੰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਨੰਬਰਦਾਰ ਦਾ ਪੰਜੋਤਰਾ ਕਿੰਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਬਹੁਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਛੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਅਤੇ ਹਰ ਵਾਰ ਧੋਖਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ amendment ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਸ ਏਕੜਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਤੇ ਹੀ ਇਹ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਛੋਟਾ land owner ਇਸ penalty ਤੋਂ ਮੁਸਤਸਨਾ ਰਹਿ ਸਕੇ। ਆਸ ਹੈ ਮੇਰੀ amendment ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੇਗੀ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In the proposed sub-section (3a), line 1, between the words "landowner" and "fails" insert "owning more than 10 acres of land."

Chaudhri Dharam Singh Rathi (Sambhalka) : Sir, I beg to move—

At the end of the proposed sub section (3a) the following words be added—

"the period of limitation for the purpose of informing the Patwari and the Tehsildar is raised from 30 days to 90 days."

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, यह एक ऐसा बिल है जिस के बारे में मैंने amendment दी है, जिस का किसान और खेती-बाड़ी करने वालों के साथ गहरा सम्बन्ध है। मैं यह समझता हूँ कि यह एक ज़्यादाती है। मैं तो यह कहूँगा कि इस provision के ज़रिए उन के ऊपर जुल्म किया जा रहा है। मैं इस सिलसिले में यह अर्ज करना चाहता हूँ कि इस Bill के अन्दर जो penalty है वह बहुत ज़्यादा है। इस के इलावा जो दूसरी चीज़ कही गई है वह यह है कि वह landowner तीस दिन के अन्दर अन्दर पटवारी और तहसीलदार को information देगा कि Surcharge और Land Revenue आदि ज़्यादा है या कम है। इस के बारे में जनाब की सेवा में अर्ज है कि इस तरह से कोई भी आदमी जो पढ़ा लिखा भी क्यों न हो और कानून को अच्छी तरह जानता हो, वह भी इतनी जल्दी information नहीं दे सकता। इस लिए मैं यह कहना चाहता हूँ कि यह तीस दिन की मियाद बहुत कम है।

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

इस लिए मैं ज्ञानी जी से, जो देहात के हालात को अच्छी तरह जानते हैं, जिन्हें किसानों की हालत, काश्तकारों की हालत और उन लोगों की हालत जो अनपढ़ हैं, का अच्छी तरह ज्ञान है, request करूंगा कि देहात के लोग बिल्कुल नहीं जानते कि मियाद कब तक है या नहीं है; इस लिए इस मियाद को 90 दिन कर दिया जाए। ज्ञानी जी को और Government को इस से पहले भी तजस्बा है कि Government का एक कानून बना—मुज्जारों के सम्बन्ध में; तो उस में time limit को extend करना पड़ा।

अध्यक्ष महोदय : जब आप बिल के mover को refer करें तो ज्ञानी जी या सरदार जी न कहें। Minister-in-charge या Government कहें। (When the hon. Member refers to the mover of the Bill, he should do so not by referring to him as Giani ji or Sardar ji but as the Minister-in-charge or the Government.)

चौ. धर्म सिंह राठी : जनाब, मैं यह कह रहा था कि गवर्नमेंट ने एक कानून पास किया कि हर काश्तकार, जो अपनी जमीन किसी के पास देता है इस किसम की statement सरकार को दें, परन्तु यह statement लोगों ने नहीं दी और Government को time limit को extend करना पड़ा। इस लिए मैं Minister-in-charge को चेतावनी दूंगा कि उन्हें कहीं दोबारा इस तीस दिन की मियाद को न बढ़ाना पड़े और जो तजस्बा सरकार पहले कर चुकी है उसे दोबारा न करना पड़े। इस लिए मैं, स्पीकर साहिब, आपकी माफ़त Minister-in-charge तक यह बात पहुंचाना चाहता हूं कि मियाद तीस दिन की बजाए 90 दिन कर दी जाए। इन शब्दों के साथ मैं अपनी amendment को adopt किए जाने के लिए पेश करता हूं।

Mr. Speaker : Motion moved—

At the end of the proposed sub-section (3a) the following words be added—

“the period of limitation for the purpose of informing the Patwari and the Tehsildar is raised from 30 days to 90 days.”

सरदार नरसिंह सिंह (पूरी ज़रूरत) : जनाब सपीकर साहिब, यह ज़िहज़ा बिल आया है इस की कलाम २ की sub-section 3(a) की लाइन् 5 अਤੇ 6 वर ज़िहज़ा यह लिखा है “he shall be liable to pay a penalty equal to twelve times” में च़ाहुंदा हां अਤੇ move करदा हां इस की बां यह लिख दिंता जावे कि “he can be charged a penalty upto twelve times.”

इहनां लखनां दे सामल करन दा मन्ना यह है कि अगर कोही आदमी आपने Land Revenue की information ना देवे तां बजाये इस दे कि उस तें १२ गुणा मालीये दा ज़रूर लिया जावे, उस तें 12 गुणा तँक ज़रमाना च़ारज कीता जायेगा।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਵਾਕਫੀਅਤ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜੁਰਮਾਨਾ ਭਰਨਾਂ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਇਤਲਾਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਿਸ ਮੌਕੇ ਤੱਕ ਦੇਣ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹੀ ਸਜ਼ਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜੁਰਮ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕੋ ਜੁਰਮ ਦੀਆਂ ਕਈ ਹਾਲਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨੂੰ ਤਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਇਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਆਦਮੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ Surcharge Bill ਲਾਗੂ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਯਾ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਇਤਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲੀਏ ਦਾ 12 ਗੁਣਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਕ ਚਲਦਾ ਪੁਰਜ਼ਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜੋ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਤਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਉਹ ਭੀ ਜੁਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ 12 ਗੁਣਾ ਹੀ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਭੁਲੇਖੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਨਰਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਜਾਣ ਬੁਝਕੇ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਕ ਗਲਤੀ ਸਾਹਿਵਨ ਹੈ ਜੋ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੂਰ ਥਾਂ ਰਹਿਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੀਮਾਰ ਰਹਿਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ discretion ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਕ ਜੁਰਮ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹੀ ਸਜ਼ਾ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹੀ ਸਜ਼ਾ, ਇਹ ਰੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ 12 ਗੁਣਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਲੱਗੇ। ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੇ ਬੋਝਾ ਕਰ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਚਾਹੇ ਬਹੁਤਾ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਥੋੜੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ cases ਵੱਖੋ ਵੱਖ deal ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ deal ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਇਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ 'ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਰੱਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਫਾਹੇ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ'। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਵੇਖ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਰੱਸੇ ਨਾਲ ਫਾਹੇ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ! ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਕੁ ਜੁਰਮ ਹੋਵੇ ਉਤਨੀ ਹੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਅਤੇ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਫਰਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਭੁਲੇਖੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਤੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤਰਮੀਮ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In the proposed sub-section (3a), lines 5 and 6, for "he shall be liable to pay a penalty equal to twelve times" substitute "he can be charged a penalty up to twelve times."

Shri Lal Chand (Jullundur City, North-East) : Sir, I beg to move—

In the proposed sub-section (3a), line 5, for "shall" substitute "may".

[श्री लाल चन्द]

स्पीकर साहिब, जो तरमीम मेरे फाज़िल दोस्त सरदार जसदेव सिंह संधु ने रखी है वैसी ही तरमीम मैं ने रखी है, फर्क सिर्फ़ इतना है कि इस में मैं ने लफ्ज़ों को एक कानूनी शकल दी है। उन्होंने अपनी amendment में लिखा है कि 'he shall be liable to pay a penalty equal to twelve times' की बजाए यह कर दिया जाये कि 'he can be charged a penalty up to twelve times'. मैं ने इस में यह कर दिया है कि लफ्ज़ 'shall' की बजाए 'may' कर दिया जाये। इस में और कोई फर्क नहीं सिर्फ़ Jurisprudence का फर्क है।

अध्यक्ष महोदय : LL.B. होने का यही तो फायदा होता है। (This is the advantage of being an LL.B.)

श्री लाल चन्द : मैं ने कुछ explain करने की कोशिश की है Minister साहिब के लिये ताकि पता लग सके कि यह Jurisprudence की जो एक Legal Technology में term है वह यहां इस्तेमाल की है। दुनिया में जितनी law की किताबें बनी हैं उन में हमेशा यही इरादा दिखाया जाता है कि जुर्म की नौइयत क्या है। इस के लिए फाज़िल जज को कोई न कोई फर्क पैदा करना पड़ता है क्योंकि किसी जुर्म करने के हालात जुदा जुदा हो सकते हैं।

बिल में hon. Minister साहिब ने जो लफ्ज़ लिखे हैं इन से तो साफ़ जाहिर है कि जज को हर सूरत में उस को 12 गुना की सज़ा देनी ही पड़ेगी। इस किस्म के तो सिर्फ़ एक दो कानून ही बने हैं जिन में 'shall' का लफ्ज़ आया हो। वे भी हमारे राज्य में ही बने हैं, वह भी कांग्रेस के राज्य में बने हैं। अंग्रेज़ के राज्य में कोई ऐसा कानून नहीं बना था जिस में 'shall' का लफ्ज़ इस्तेमाल किया गया हो और यह कोई जुर्म भी नहीं है। इस लिए मैं hon. Minister साहिब को बता देना चाहता हूं और उन से ज़रूर दरखास्त करूंगा कि कुछ ऐसे वाक्यात भी हो सकते हैं जिन की नौइयत कानून की ज़द में मुख्तलिफ़ हो सकती है। ऐसी हालत में जज उस को न मालूम कितनी सज़ा देनी चाहे। अगर किसी ने कम गुनाह किया हो तो कम और अगर ज़्यादा किया हो तो वह 12 गुना तक भी हो सकती है। अगर गरीबी के हालात हो तो 6 गुना तक की भी हो सकती है। इस लिये मैं मिनिस्टर साहिब से दरखास्त करूंगा कि हमें जज साहिबान के इन्साफ़ करने के लिये हाथ नहीं बांध देने चाहिए।

Mr. Speaker : Motion moved—

In the proposed sub-section (3a), line 5, for "shall" substitute "may".

Sardar Bhag Singh (Raikot 'R') : Sir, I beg to move—

In the proposed sub-section (3a), line 1, between the words "fails" and "to" insert "thrice".

In the proposed sub-section (3a), lines 4 and 5 between "particulars" and "," insert "thrice."

In the proposed sub-section (3a), line 6, for "twelve" substitute "three."

मेरी amendments का मतलब सिर्फ यह है कि हमारा देहातों के अन्दर यह तजरुबा है कि जब कोई भी information सरकार देहातों से मांगती है तो उसका उन को पता ही नहीं चलता कि सरकार किस किस की information मांगती है। सरकार का publicity का जो महकमा है वह शहरों में ही है। इस लिये सरकार को यह information देहातों को मुहय्या करनी चाहिये, लेकिन इस किस की मुनादी हम ने कभी भी देहातों में नहीं सुनी कि फलां इत्तलाह 20 या 30 दिन के अन्दर अन्दर दी जाये, अगर ना दे सके तो उस को सजा दी जायेगी।

इत्तलाह देने का दारोमदार जो है वह पटवारी और कानूगो पर ही है। जिन की वह बेहतरी करना चाहे वह मियाद के अन्दर लिख सकता है और जिन की बेहतरी वह न करना चाहे उन को जल्दी २ information ही न दे। जमींदार की जमीनों के मुत्तल्लिक जो information होती है वह अक्सर पटवारियों के पास ही होती है। किसी को अगर नम्बर खसरा का पता लेना होता है तो वह सब पटवारियों से ही मिल सकता है। इस लिए मैं ने अपनी amendment में "thrice" का word लिखा है। इस लिये अगर उस को इत्तलाह ठीक नहीं मिलती तो दो तीन मौके और मिलने चाहिए। उन को तीन मौके दिए जाएं इस से पहले उन को सजा न दी जाये।

जो सजा की बात है, उस के मुत्तल्लिक मेरी अर्ज यह है कि देहाती आदमियों को 3 मौके मिलने चाहिये क्योंकि उन को पता नहीं होता कि इस कानून की कितनी seriousness है। इस के लिये तो जब उन को टाइम मिलेगा तभी उन की समझ में आएगा।

यह बात सभी जानते हैं कि उन के ऊपर पहिले से ही बेहद मुसीबतें हैं, बहुत से झगड़े चलते हैं और कचहरियों में रौनक लगी रहती है। अगर इसी शकल में यह बिल पास कर दिया जाए तो देहातों में तूफान उठ खड़ा होगा और पटवारी किसानों को बेवकूफ बनाए रखेंगे। इस लिये मैं पूरी ताकत के साथ इस अमैडमेंट पर जोर देना चाहता हूं। साथ ही यह भी अर्ज करनी चाहता हूं कि चाहे 'shall' हो या 'may' हो लेकिन जिन मजिस्ट्रेटों के पास ये केसिज जाएं उन की मर्जी पर यह बात नहीं होनी चाहिये कि वह उन को 12 गुना सजा दे सकते हैं। मैं आखिर में अपनी अमैडमेंट को पेश करता हूं कि यह सजा सरचार्ज की 3 गुना होना चाहिये।

Mr. Speaker : Motions moved—

In the proposed sub-section (3a), line 1, between the words "fails" and "to" insert "thrice."

In the proposed sub-section (3a), lines 4 and 5 between "particulars" and "," insert "thrice."

In the proposed sub-section (3a), line 6, for "twelve" substitute "three".

श्री लाल चन्द : स्पीकर साहिब, हाऊस आफ कामन्स का पार्लियामेन्टरी Procedure है कि वहां पर जो क्लिग पार्टी होती है और जो लीडर आफ दी हाऊस होता है, उस के सामने यह अमैडमेंट्स जो ट्रेजरी बैचिज से आती है, डिसकस होती हैं। लेकिन मैं समझता हूं

[श्री लाल चन्द]

कि यह अमेन्डमेंट्स पार्टी में डिसकस नहीं होतीं। यह हो सकता है कि लीडर आफ दी हाऊस इसे समझते नहीं।

अध्यक्ष महोदय : हमारे जो रूलज़ आफ प्रोसीजर हैं उन की आप स्टडी कर लें।

(I would like the hon. Member to study the Rules of Procedure of this House.)

चौधरी चन्द्रभान (तोशम) : इसमें यह जो लिखा है कि 'shall' की जगह 'may' कर दिया जाये, मैं समझता हूँ कि यह ठीक है। हमारे देश के अन्दर 90 प्रतिशत अनपढ़ता है और किसान इन बातों को समझते नहीं। जैसा कि भाई जी ने कहा कि पटवारियों को मौका लेमगा कि वह किसानों को बहुत तंग करेंगे.....

एक मੈਂबर : क्या यह भाई जी लफ्ज़ Parliamentary है ?

अध्यक्ष महोदय : आप आनरेबल मੈਂबर कह दिया करें क्योंकि यहां कोई भी भाई जी कहलवाना पसन्द नहीं करता। (The hon. Member may address the Members in the House as 'hon. Members, because nobody likes to be addressed as 'Bhai ji' here)

चौधरी चन्द्रभान : मेरा तो यही विचार है कि किसानों को कम से कम 3 महीने का मौका देना चाहिये।

चौधरी साधू राम (नारायणगढ़, जनरल) : स्पीकर साहिब, इस Amending Bill पर जो ख्यालात मेरे दोस्तों ने जाहिर किये, मैं भी more or less उन्हीं ख्यालात का इज़हार करना चाहता हूँ। मुझे भी किसान होने के नाते इस से कुछ खदशा है और वह यह है कि जहां तक आम किसान का ताल्लुक है, उसे इस बात का पता नहीं होता कि उस के surcharge का rate क्या है क्योंकि उसके revenue की रकम में लोकल रेट्स भी शामिल हो जाते हैं जिन की रसीदें इकट्ठी ही issue हो जाती हैं। कभी कभी ऐसा होना है कि local rates का mention भी नहीं होता। इस लिये किसान के लिये यह मालूम करना कि उस की मालगुजारी कितनी है, उस को surcharge देना पड़ेगा या नहीं, यह मुश्किल बात होगी।

जहां तक गवर्नमेंट की पता देने वाली agency का सम्बन्ध है उस पर मुझे शक है कि कोई agency देहात के अन्दर ऐसी हो जिसके जरिये कि किसान को पता लगेगा। मैं, स्पीकर साहिब, आपके जरिये अपनी मिनिस्ट्री से यह बात कहना चाहता हूँ कि पटवारी और कानूनगो जो गवर्नमेंट की agency है, वह अपने आप, जब लोकल रेट आदि बढ़ता है, कागज़ात माल में adjust करके या कोई कमी करके फर्द तैयार करके मालिया वसूल कर लेते हैं। किसान से नहीं पूछा जाता कि उन पर कितना रेट लागू किया जाए। उन के पास सारा record रहता है। यह चीज़ किसानों को तो मालूम नहीं होती कि 5 एकड़ पर कितना रेट है और 100 एकड़ पर कितना। तो मैं जो बात कहना चाहता हूँ वह यह है कि यह information की ज़िम्मेदारी किसानों की बजाए पटवारी के ऊपर डाल देनी चाहिये। अगर यह कानून ऐसे ही पास हो जाता है तो 75 प्रतिशत तो उन को पता लगेगा ही नहीं और इस के कारण नतीजा यह होगा कि किसानों की अदालतों की मुसीबतें और भी बढ़ जाएंगी।

इस में एक नई बात पैदा होगी कि जब किसान अदालतों में जायेंगे और मुसीबत उठायेंगे तब उन को यह कहा जायेगा कि यह सब कांग्रेस सरकार की वजह से है और वे इस तरह से सरकार से दूर होते जाएंगे, फिर चाहे कांग्रेस सरकार उन के लिये कितना ही बढ़िया ने बढ़िया काम करे। इस लिये, स्पीकर साहिब, मैं आपके जरिये सरकार में यह request कहंगा कि यह ज़िम्मेदारी किसानों पर न डाली जाए बल्कि अपने Revenue Staff पर डाल दें।

चौधरी बलबीर सिंह (होशियारपुर 'जनरल') : स्पीकर साहिब, इस बिल पर जितने लोगों ने बहस की है, अगर उसका जायज़ा लिया जाए तो.....

अध्यक्ष महोदय : यह discussion amendment पर है न कि बिल पर।
(The discussion is on the amendment and not on the Bill.)

चौधरी बलबीर सिंह : यह जो अमेंडिंग बिल पर बहस की गई है और सरकार ने उस में जो नई amendment पेश की है वह बिल्कुल फालतू है। वह इस शकल में कि जो काम उन के डिपार्टमेंट का है वह किसानों के सिर पर ठोस दिया गया। यह उन का फर्ज है कि वह पटवारियों के द्वारा मालूम करे कि कौन कितना मालिया देता है और किस किस गांव में जमीन है। कितना मालिया देते हैं या कितना सरचार्ज लगना चाहिये, यह information पटवारियों से या और स्टाफ से लेनी चाहिए। किसानों से सिर्फ यह पता कर लेना चाहिये कि उन की जमीनें किस किस गांव में हैं। किसान तो अनपढ़ होते हैं, उन्हें इन तमाम बातों का पता नहीं लगता। इस लिये मैं यह कहना चाहता हूं कि उन को 30 दिन की बजाए 90 दिन का टाइम देना चाहिये और जो दूसरी amendment श्री लालचन्द जी की है कि 'shall' की जगह 'may' कर दिया जाए उसे मान लिया जाए। तीसरी अमेंडमेंट जो है कि penalty 12 गुना की बजाए 3 गुना होनी चाहिये वह भी ठीक है।

हाईकोर्ट ने कंट्रोल के जमाने में एक रूलिंग दी थी कि जो कानून रोज़मर्रा बनते हैं उन की information जनरल पब्लिक को साथ साथ ही नहीं मिलती इस लिये जिन आदमियों के ऊपर कानून आयद होना है अगर उन को पता न लग सके तो उन को penalty के लिये liable नहीं होना चाहिये। इस लिये इस क्लॉज़ पर जो अमेंडमेंट्स पेश की गई हैं, उन्हें मान लिया जाना चाहिये या मिनिस्टर साहिब ने जो यह Amending Bill पेश किया है वह वापिस ले लेना चाहिये। इस तरह से मारा मकसद हल हो जाता है।

माल मੰਤ੍ਰੀ (गिआनी बरतार सिंह) : सपीकर साहिब, 'ਇਹ ਜੋ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਗੱਲ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਜੋ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਐਕਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਮਾਲੀਏ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਦੇਣੀ ਪਏਗੀ ਪਰ ਹਰੇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕ ਪਟਵਾਰੀ ਦੇ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੂਜੇ ਪਟਵਾਰੀ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਇਤਲਾਹ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਐਸੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ । ਬਾਕੀ 10 ਰੁਪਏ ਮਾਲੀਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਤਾਂ surcharge ਲੱਗਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਂ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਤਲਾਹ ਦੇਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ ਐਰ ਦੂਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਤਲਾਹ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜੇ 10 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਲੀਆ ਦਿੰਦੇ ਹੋਣ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਉਹ ਏਸ ਨਵੀਂ amendment ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ amendment ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਤਕਰੀਬਨ 3/4 ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਇਸ ਸਜ਼ਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕ amendment ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 10 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇ ਮਾਲਕ ਤੇ ਇਕ ਬੰਦਸ਼ ਲਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 10 ਏਕੜ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਉਹ 50 ਰੁਪਏ ਮਾਲੀਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਸੋ ਰੁਪਿਆ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਐਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ 10 ਏਕੜ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਮਾਲੀਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ 8 ਆਨੇ ਏਕੜ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਚੌੜਾ ਮਾਲੀਆ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਰ ਮਾਲੀਆ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ amendment ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਵਿਚ ਜੋ ਜਨਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਜ਼ਾਫਾ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਸ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਦਾ ਇਹ ਮਨੋਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਬਲਕਿ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਕ ਰੰਗ ਹੈ ਐਰ ਪੁਲਿਟੀਕਲ stunt ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਬਦਲਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਗੌਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ Opposition ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਸਖਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਐਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਵਧੇਰੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੂਰੀ ਇਤਲਾਹ ਲੈ ਕੇ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸਾਡਾ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣਕੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲੈਣ । ਬਾਕੀ ਇਹ ਜਿਹੜਾ 12 ਗੁਣਾ ਮਾਲੀਆ

3*

ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਗਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੂਰਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਕਈ cases ਵਿਚ ਇਸ ਨਾਲ ਕਰੜਾਈ ਹੋਵੇਗੀ ਐਰ ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਕਰੜਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਸਾਡਾ ਇਸ ਕਰੜਾਈ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ, ਉਸ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਤੇ ਅਤੇ judgment ਤੇ ਛੱਡਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਪੈਸਾ ਨਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੇ, ਜਨਤਾ ਦੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਪੈਸਾ ਨਾ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਐਰ ਸੁੱਝਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ 'may' ਦਾ ਲਫਜ਼ ਚਾਹੇ, ਮੈਂ jurisprudence ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੇਸੀਅਤ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ ਮਗਰ ਮੇਰਾ ਇਹ 'shall' ਦਾ ਹੀ ਮਤਲਬ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਮਾਲੀਏ ਦਾ ਬਾਰਾਂ ਗੁਣਾ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੜਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ 3 ਗੁਣਾ, ਛੇ ਗੁਣਾ ਜਾਂ ਬਾਰਾਂ ਗੁਣਾ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਐਰ ਇਹ discretion ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਗਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ

He shall be liable to pay a penalty equal to twelve times the amount of surcharge recoverable from him under this Act.

ਤਾਂ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ 3 ਗੁਣਾ, ਛੇ ਗੁਣਾ ਜਾਂ ਜੇਸਾ ਵੀ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਦੋਸ਼ੀ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ cause ਅਫਸਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ plead ਕਰੇ ਐਰ ਉਸ ਨੂੰ convince ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਘੱਟ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੇਰੀ ਨੀਅਤ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਗਰ ਜਿਸ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼੍ਰੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਹੈ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀ ਅਤੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦੇਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੀ ਬਜਾਏ 90 ਦਿਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਲਾਂ ਲੈਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਐਰ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪਰਚੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ surcharge ਅਤੇ ਹਾਲਾ ਵਸੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਇਸ amendment ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਸਾਡਾ ਜੋ ਹਾਲੇ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਦਾ ਟਾਈਮ ਹੈ ਉਹ ਘੱਟ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਐਰ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ 90 ਦਿਨਾਂ ਵਾਲੀ ਤਰਮੀਮ ਮੰਨਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਐਰ 30 ਦਿਨ ਵਾਲੀ ਜੋ ਅਸੀਂ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਹ ਮੁਨਾਸਬ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਇਹ ਇਹਤਿਆਤ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਮਗਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਵਿਚ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਦਿੱਕਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ information ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ । ਉਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਕਰਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਔਰ ਨਰਮ ਵਰਤਾਓ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਆਪਣੀ speech ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ 90 ਦਿਨਾਂ ਵਾਲੀ amendment ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ Punjab Land Revenue (Surcharge)(Amendment) Bill, ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਂ ਤੋ ਮੈਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ suggestion ਦੀ legal position ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੋਂ ਕੁਝ ਬਤਾਓਂ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਆਖਣ ਸ਼੍ਰੀ ਮਹੀਰਥ : ਮਿਨਿਸਟਰ incharge ਦੀ ਸਪੀਚ ਦੇ ਬਾਦ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦਾ।
(No Member can speak after the speech of the Minister-incharge.)

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਜਨਾਬ, ਧਨ ਕਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਾਤ ਹੈ (*interruptions*) ।

Mr. Speaker : Order please.

Question is—

“In the proposed sub-section (3a), line 1, *between* the words “landowner” and “fails” insert “owning more than 10 acres of land”.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

At the end of the proposed sub-section (3a), the following words be added :—

“the period of limitation for the purpose of informing the Patwari and the Tehsildar is raised from 30 days to 90 days.”

The motion was lost.

Minister for Revenue : Sir, I accept the amendment moved by Sardar Jasdev Singh Sandhu.

Mr. Speaker : Question is—

In the proposed sub-section (3a), lines 5 and 6, for “he shall be liable to pay a penalty equal to twelve times” substitute “he can be charged a penalty upto twelve times.”

The motion was carried.

Shri Lal Chand : Sir, I withdraw my amendment in view of the Revenue Minister having accepted the amendment given notice of by Sardar Jasdev Singh Sandhu.

Mr. Speaker : Question is—

In the proposed sub-section (3a), line 5, for “shall” substitute “may”.

The motion was, by leave, withdrawn

THE PUNJAB LAND REVENUE (SURCHARGE) (AMENDMENT) BILL (7)65

Sardar Bhag Singh : Sir, I withdraw my amendments.

Mr. Speaker : Question is—

In the proposed sub-section (3a), line 1, *between* the words “fails” and “to”
insert “thrice”.

The motion was by leave withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

In the proposed sub-section (3a), lines 4 and 5 *between* “particulars” and “,”
insert “thrice”.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

In the proposed sub-section (3a), line 6, *for* “twelve” *substitute* “three”.

The motion was, by leave, withdrawn

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2, as amended, stand part.....

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : On a point of order, Sir. How does
the clause, as amended, read ?

Mr. Speaker : The amendment has already been carried.

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : Sir, I would like to know what is that
amendment.

Mr. Speaker : It is up to you to know the amendment.

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : Sir, I think the word ‘shall’ be substi-
tuted by the word ‘can’.

Mr. Speaker : The amendment is already carried.

Question is—

That clause 2, as amended, stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE I

Mr. Speaker : Question is—

That clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Minister For Revenue (Giani Kartar Singh : Sir, I beg to move—

That the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill, as amended, be
passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill, as amended, be
passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Land Revenue (Surcharge) (Amendment) Bill, as amended, be passed.

After ascertaining the votes of the House by voices, Mr. Speaker said, "I think the Ayes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker, after calling upon those Members who challenged the decision and supported the claim for a division, to rise in their places, declared that the division was unnecessarily claimed.

The motion was declared carried.

THE PRESS AND REGISTRATION OF BOOKS (PUNJAB AMENDMENT) BILL, 1957

Chief Minister (Sardar Partap Singh Kairon): Sir, I beg to introduce the Press and Registration of Books (Punjab Amendment) Bill.

Chief Minister : Sir, I beg to move that—

The Press and Registration of Books (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ Press Registration of Books Act 1867 ਵਿਚ ਇਕ amendment Parliament Act No. 55 of 1955 ਰਾਹੀਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕੁਝ amendments ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਰੱਦ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੀ numbering ਨੂੰ change ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹ amendment ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ Section 2, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁਣ ਆਵੇਗੀ, ਦਾ ਨੰਬਰ Government of India ਨੇ 2 ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨੰਬਰ 2 ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨੰਬਰ 3 ਕਰਨਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ 3 ਨੰਬਰ ਹੈ ਉਸ ਦਾ 4 ਕਰਨਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲ ਦੀ ਤੀਜੀ ਕਲਾਜ਼ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਜਿਹੜੀ Section 5 ਹੈ ਉਹ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦੀ Section 4 ਦੀ ਜਿਹੜੀ amendment ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਪਰੇਸ ਦੇ ਦੋ ਨਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰੇਸ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ Magistrate ਇਸ ਨੂੰ ਗੋਰਮੇਂਟ ਨੂੰ refer ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਸਕੀਏ ਕਿ ਇਸੇ ਨਾਂ ਦਾ ਅੱਗੇ ਵੀ ਕੋਈ ਪਰੇਸ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦੋ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗਲਤੀ ਨ ਹੋਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹ ਇਕ consequential ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

एक आकाश : यह भी कर दें कि एक ही शहर में भी दो प्रेस न हों। (हंसी)।

THE PRESS AND REGISTRATION OF BOOKS (PUNJAB AMENDMENT) (7)67
BILL

Mr. Speaker : Order, order. Motion moved—

That the Press and Registration of Books (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.

लाला जगत नारायण चोपड़ा (जालन्धर शहर, दक्षिण-पश्चिम) : स्पीकर साहिब, मैं आपके द्वारा मुख्य मंत्री जी से पूछना चाहता हूँ कि जो उन्होंने कहा है कि इस बिल के लाने का मकसद यह है कि एक ही नाम के दो प्रेस न हों तो आया उनका मतलब यह है या और भी कोई बात है ?

मुख्य मंत्री : उसी 'ता' अंतरजाही है अਤੇ सब कुछ जाਣਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਮੈਂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਨਹੀਂ । ਜਿਹੜੀ ਥੀਜ਼ ਹੈ ਉਹ ਇਹੋ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੈਂ ਦੱਸੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

लाला जगत नारायण चोपड़ा : जो बात आप करने लगे हैं वह तो already है और इसके करने की जरूरत नहीं । अगर आप दफ्तर में जाएं तो आपको पता लगेगा कि District Magistrate के पास यह नाम होंगे ।

मुख्य मंत्री : ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ । ਇਹ ਗੈਰਮੈਂਟ ਦੇ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

लाला जगत नारायण चोपड़ा : मैं सिर्फ़ यही कहना चाहता हूँ कि District Magistrate के पास यह नाम होते हैं और वहां enrol हो चुके हैं ।

Mr. Speaker : I have seen the Statement of Objects and Reasons of the Bill. This is a consequential amendment. On the amendment of the Press and Registration of Books Act, 1867, by Parliament's Act No. 55 of 1955, certain provisions of the Punjab Acts No. XIV of 1942 and No. XXV of 1950 are rendered void and some others require to be re-numbered.

On the face of this Statement of Objects and Reasons, I do not think there can be anything of their own by the Punjab Government.

Question is—

That the Press and Registration of Books (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will proceed to consider the Bill clause by clause.

Sub-clause (2) of Clause 1, Clauses 2 and 3.

Mr. Speaker : Question is—

That Sub-clause (2) of clause 1, Clause 2 and Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 4

Chaudhri Dharam Singh Rathi (Sambhalka) : Sir, I beg to move—

In the proposed section 4-A, line 6, for "Magistrate," Substitute "Sub-Judge."

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

इस बारे में मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि प्रेस का मामला बाज़ दफा पुलिसिकल मामला हो जाता है और चूँकि मैजिस्ट्रेट एग्जैक्टिव का आदमी होने की वजह से हाई कोर्ट के नीचे नहीं होता बल्कि directly गवर्नमेंट के मातहत होता है, इस लिए इस में गवर्नमेंट की तरफ से interference का अन्देश बना रहता है। इस interference की वजह से हो सकता है कि मैजिस्ट्रेट सही रिपोर्ट न दे सके। इस लिये मैं यह तजवीज़ रखता हूँ कि अगर मैजिस्ट्रेट की जगह सब-जज हो जायगा तो उस पर कोई दबाव नहीं डाला जा सकेगा। मैं समझता हूँ कि प्रेस के बारे में पब्लिक रिपोर्ट लेने के लिये कि आया इस नाम का एक ही प्रेस है या और भी है, सही और ठीक रिपोर्ट सब-जज ही कर सकता है, मैजिस्ट्रेट नहीं कर सकता। इन इलफ़ाज़ के साथ मैं यह तरमीम पेश करता हूँ।

Mr. Speaker : Motion moved—

In the proposed section 4-A, line 6, for "Magistrate," substitute "Sub-Judge."

Mr. Speaker : Question is—

In the proposed section 4-A, line 6, for "Magistrate," substitute "Sub-Judge."

After ascertaining the votes of the House by voices, Mr. Speaker said 'I think the Ayes have it'. This opinion was challenged. The Speaker again ascertained the votes of the House by voices and thereafter declared the motion lost.

The motion was declared lost.

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SUB-CLAUSE (1) OF CLAUSE 1

Mr. Speaker : Question is—

That Sub-clause (1) of Clause 1, stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Chief Minister : Sir, I beg to move—

That the Press and Registration of Books (Punjab Amendment) Bill, be passed.

THE PRESS AND REGISTRATION OF BOOKS (PUNJAB AMENDMENT) (7)69
BILL

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Press and Registration of Books (Punjab Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Press and Registration of Books (Punjab Amendment) Bill be passed.

The Motion was carried.

(The House then adjourned till 10 a.m. on Wednesday, the 8th May, 1957)

1954-55

...

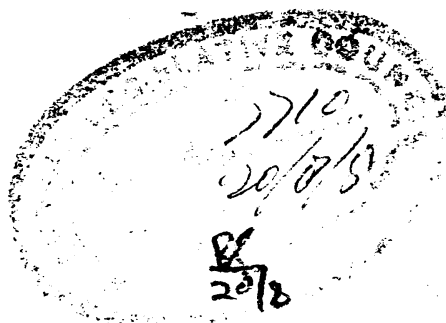
...

Punjab Vidhan Sabha Debates

8th May, 1957

Volume I—No. 8

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, 8th May, 1957

	PAGE
Starred Questions and Answers. ...	(8) 1
Unstarred Questions and Answers. ...	(8) 24
Presentation of Budget Estimates for the year 1957-58. ...	(8) 36—(8) 61

CHANDIGARH :

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab.
1958

Price : Rs. 2.50 N. P.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATE, Vol. 1, No. 8,
DATED 8TH MAY, 1957

<i>As Read</i>	<i>For</i>	<i>On page</i>	<i>Line</i>
ਏਕ	ਇਕ	(8)1	6th line from below
ਅਤੇ	ਅਤੇ	(8)7	14
13678	10,735	(8)9	2
ਤੇ	ਤੇ	(8)12	1
Kacha	Kachcha	(8)15	9,11,20,23
previously	proviously	(8)21	6th from below
tomorrow	tomarrom	(9)24	9
those	thosee	(8)24	25
Total	Tota	(8)32	7
Presentation	Pesentations	(8)37	Heading
Tenures	Tenancy	(8)43	6
main	maia	(8)49	25
budgeted	budgetted	(8)55	4th from below.

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, 8th May, 1957

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital, at 2 p. m. of the clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

APPLICATIONS FROM POLITICAL SUFFERERS.

*18. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether all the pending applications of the political sufferers of the State for the grant of pension, etc., have been disposed of; if not the period by which these are expected to be disposed of;
- (b) whether there is any proposal under consideration of Government for inviting applications again from those political sufferers who could not apply in time previously ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) No. As early as possible.

(b) None, for the present.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਸਿਆਸੀ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ cases ਨਿਪਟ ਜਾਣਗੇ ?

Chief Minister : As early as possible.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ as early as possible ਦੀ ਕੋਈ limit ਵੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਨਹੀਂ

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਇਨ੍ਹਾਂ cases ਦੇ disposal ਲਈ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ committee ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਇਸ ਸਵਾਲ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਅਗੇ ਹੋਰ ਇਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕੀ ਸਾਂਝੀ ਜੀ ਬਤਲਾਏਗੇ ਕਿ ਕੀ ਯਹ ਜੋ political sufferers ਦੀ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਆਤੀ ਹੈਂ ਉਨਕਾ ਕਾਯਦਾ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਜਬ ਕੋਈ ਦਰਖਾਸਤ ਆਏ ਤੋ ਉਸ ਪਰ ਗ਼ੈਰ ਹੋ ਕਰ ਕਾਰੰਕਾਈ ਹੋਗੀ ਯਾ ਕੋਈ ਤਾਰੀਖ਼ ਸੁਕਰੰਰ ਕੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾਂ ਤਾਰੀਖ਼ ਤਕ ਜੋ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਆਏਗੀਂ ਉਨ ਪਰ ਡਕਟਰਾ ਹੀ ਗ਼ੈਰ ਹੋਗਾ ? ਕੌਨ ਸਾ ਤਰੀਕਾ ਇਸਤਿਯਾਰ ਕੀਯਾ ਜਾਏਗਾ ?

अध्यक्ष महोदय : मुझे समझ नहीं लगी है। आप अपना सवाल दोबारा State में कर दें। [I have not followed the hon. Member. He may please repeat his supplementary.]

पंडित श्री राम शर्मा : जनाबे, वाला, मेरा सवाल यह है कि political sufferers की दरखास्तों पर गौर करने का तरीका कौनसा है? क्या तरीका यह है कि जब दरखास्तें आएँ और उन पर गौर होकर कार्रवाई हो या यह कि किसी खास तारीख तक, जो मुक़रर की गई हो, दरखास्तों को रखते चले जाएँ और जब इकट्ठी हो जाएँ तो उस वक़्त उन का फैसला किया जाए? इन में से आप ने कौनसा तरीका इस्तिथार किया हुआ है?

अध्यक्ष महोदय : अगला सवाल भी इसी मसले पर है। आप उस में यह पूछ लेना। [The next question also relates to this subject. The hon. Member may ask his supplementary on that question.]

सरदार बरतार सिंह दीवाना : बी अजे ਵੀ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਮਿਆਦ ਹੈ ?

मुख मंत्री : ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

राओ अभय सिंह : क्या मैं पूछ सकता हूँ कि I. N. A. के लोगों के लिए इस बारे में सरकार क्या कर रही है?

अध्यक्ष महोदय : यह इस सवाल से पैदा नहीं होता है। [This does not arise out of the main question.]

राओ अभय सिंह : क्या I.N.A. के जो लोग थे वह political sufferers में आते हैं या नहीं?

अध्यक्ष महोदय : यह इत्तला हासिल करने के लिए आप अलहदा सवाल का नोटिस दें। [The hon. Member may give separate notice for eliciting this information.]

श्री लाल चन्द : क्या political sufferers में कांग्रेस के लोग ही आते हैं या दूसरी parties के भी?

मुख मंत्री : ਇਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

Mr. Speaker : Please wait for the next question.

सरदार हरचंद सिंह : ਪੈਪਸੂ ਦੇ political sufferers ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ pension ਮਿਲਣੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮਿਲੇਗੀ?

अध्यक्ष महोदय : इस सवाल में पैंप्सू के बारे में तो यह बात नहीं पूछी गई है। इस में तो यही है कि whether the applications are pending or not. [In this question, no such thing has been asked about Pepsu. It only enquires, whether the applications are pending or not.]

RELIEF TO POLITICAL SUFFERERS

***140. Sardar Ram Dayal Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the total number of applications so far received from political sufferers, district-wise, in the State ;
- (b) the total number of political sufferers given grants of land or pensions, district-wise ;
- (c) the total number of applications so far rejected and the number of applications still pending district-wise ;
- (d) the procedure adopted by Government for the grant of relief to such sufferers ?

Sardar Partap Singh Kalron : (a), (b) and (c) A statement is laid on the table showing the details of the information asked for in (a), (b) and (c).

- (d) A note is attached to the statement referred to above.

[Sardar Partap Singh Kairon]

Statement showing the number of applications received from political sufferers for financial assistance and land grants.

District	Applications received for financial assistance up to 30th June, 1956	Applications received for land allotment up to 31st July, 1954	Financial assistance sanctioned so far	Land allotted so far	Financial assistance rejected so far	Land applications so far rejected	Financial assistance applications pending	Land applications pending
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Rohtak	791	188	456	34	91	140	244	14
Ambala	631	72	172	18	38	47	421	7
Simla	8	8	1	..	1	7	6	1
Gurgaon	82	45	41	5	16	37	25	3
Hissar	353	47	143	5	19	38	191	4
Karnal	294	212	169	24	73	178	52	10
Gurdaspur	668	101	78	6	3	90	587	5
Jullundur	1,093	328	230	79	19	206	844	43
Hoshiarpur	1,310	326	220	55	54	256	1,036	15
Kangra	276	53	55	..	46	48	175	5
Ferozepore	775	62	85	15	17	41	673	6
Ludhiana	1,185	194	190	36	39	142	956	16
Amritsar	4,497	360	571	98	19	234	3,907	28
Patiala	310	..	23	287	..
Sangrur	371	..	40	331	..
Kapurthala	123	..	5	118	..
Bhatinda	262	..	18	244	..
Mohindergarh	21	..	10	11	..
Outside Punjab	628	249	189	78	10	138	429	33
Grand Total	13,678	2,245	2,696	453	445	1,602	10,537	190

Note explaining the procedure for the grant of financial assistance and land to political sufferers whose applications were received in time.

Financial Assistance

- (a) The political sufferer must have undergone imprisonment not less than 6 months during the freedom movement of the country and must have applied for relief on or before 30th June, 1956.
- (b) He/She should not be a Government servant.
- (c) His/Her monthly income from all sources should not be more than Rs 75 per mensem.
- (d) He/She should not have been allotted land under the scheme for rehabilitation of political sufferers by the Agriculture Department.

The applications are placed before the Sub-Committee constituted for this purpose, after the verifications are completed from Police records. The Sub-Committee makes recommendations in each case. The recommendations of the Sub-Committee are placed before the State Board for approval and after this has been done, sanction for the payment of the financial assistance is issued to the A.G. O.T., Punjab, and information sent to the individual concerned. Before orders for the payment of financial assistance are issued, it is necessary that the political sufferer should furnish affidavit duly attested by a Magistrate, First Class, if not already done.

Procedure for the Grant of Land

- (i) The political sufferer or his/her successor should not own more than 8 acres of land.
- (ii) His/Her income should be less than Rs 75 per mensem.
- (iii) He/She should have submitted his/her application for the grant of land on or before 31st July, 1954.
- (iv) He/She should have undergone imprisonment for (a) five years, if convicted once, (b) two years rigorous imprisonment on each count, if convicted twice, or (c) had been convicted thrice for any period and undergone imprisonment as a result thereof.

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸਿੰਘ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ statement ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 13678 applications financial aid ਲਈ ਆਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 10537 applications ਅਜੇ pending ਹਨ। ਕੀ ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ applications ਦਾ ਇੰਨਾ ਨੰਬਰ ਕਿਉਂ pending ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜਲਦੀ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਹੀ ਵੇਖ ਲਵੋ ਕਿ 13678 applications ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇ particular ਪਤਾ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ enquiry ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਾ ਕੇ ਗੌਰ ਕਰਕੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਲਈ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਲਗਣਾ ਹੀ ਹੈ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, will the Chief Minister be pleased to state the criteria for granting pensions, etc., to political sufferers ?

Mr. Speaker : This information is already given in the note attached to the statement.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, the note attached to the statement is about the procedure for the grant of financial assistance and land to political sufferers. I am asking the criteria which is distinct from procedure.

Mr. Speaker : If the hon. Member will kindly read the note, he will find that the information is already contained therein.

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸਿੰਘ : ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਜਿਹੜੇ ਅਣਪੜ੍ਹ ਹਨ, ਉਸ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੁਕੱਰਰ ਸੀ, ਆਪਣੀਆਂ applications ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਜੋ ਦੂਜਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਰਖੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਫਿਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਚਾਰ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵਕਤ ਹੋਰ ਦੇ ਦਿਉ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਹ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸੋ ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਿਫਤਸਿਲੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਿਖਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਕਥਾ ਸੰਨ੍ਹੀ ਸਹੋਦਯ ਕਰਾਏਂਗੇ ਕਿ political sufferers ਸੋਂ ਕਾਂਗਰੇਸ ਦੇ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਹੀ ਗਿਨਤੇ ਹੈਂ ਯਾ ਦੂਸਰੀ parties ਦੇ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਭੀ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ House ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ 1914 ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜਦੋਂਜਹਦ ਵਿਚ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ political sufferers ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਕਥਾ ਆਪ ਕਰਾਏਂਗੇ ਕਿ political sufferers ਜੋ ਨਕਲੀ ਹੈਂ ਯਾ ਜੋ ਲੋਗ undesirable ਹੈਂ, ਤਨਕੀ pensions cancel ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਭੀ ਕੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਨਕਲੀ ਤੋ ਮੈਂ ਤਨ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਕਹੂੰਗਾ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੰਗੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੋਂ ਤੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕੇ ਖਿਲਾਫ ਨ ਲੜੇ ਹੋਂ ਸਗਰ ਆਜ ਕਲ ਅਪਨੇ ਹੀ ਭਾਈਯੋਂ ਕੇ ਸਾਥ ਲੜਤੇ ਹੋਂ। ਨਕਲੀ ਦੀ ਬਾਤ ਅਗਰ ਆਪ.... (Interruptions. voices of order, order. loud noise.)

Shri Lal Chand : On a point of order, Sir. The reply given by the Chief Minister is not desirable.

Chief Minister : I have given the information which the hon. Member wanted. I say that.....

Shri Lal Chand : But it is not a proper reply. (Interruptions, voices of order, order.)

Mr. Speaker : Let the question be replied first.

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : Political sufferers ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਲੜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਨਕਲੀ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਨਕਲੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਨਕਲੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੜੇ ਪਰ ਅਜ ਅਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਜਿਹੜੀ ਗਲ....

Shri Lal Chand : On a point of order, sir.....

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਲੇ ਜਵਾਬ ਤੋਂ ਵੇ ਲੈਣੇ ਦੇਂ। (Please let him first reply to the question.)

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਦੂਸਰੀ ਗਲ ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ undesirable ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ personal ਗਲਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ moral character ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਤਾਲਾਕ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ pensions ਦੇ ਨਾਲ tie ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ sufferings ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜਦੋ-ਜਹਿਦ ਵਿਚ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਖਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਤੇ character ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ.....

Shri Lal Chand : On a point of order, Sir. Can the reply to a question given by the Chief Minister be made a subject of discussion ?

ਕਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਪਰ discussion ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਜਿਸ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਹੂੰਗਾ ਕਿ ਇਸ ਪਰ discussion ਹੋ ਜਾਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਗ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਥ ਲੜ ਰਹੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤੋਂ ਠੀਕ ਹਨ ਮਗਰ ਅੱਜ ਜੋ ਲੋਗ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ— ਭਾਈ ਭਾਈ ਦੇ ਸਾਥ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਤਾਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਪਰ discussion ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਯਹ ਜੋ ਕੁਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹਾ ਹੈ। This is a reflection on this side.

Mr. Speaker : The answer relates to that period.

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਪੜਾ ਅੱਜ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਪਹਲੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨੇ ਯਹ ਕਹਾ ਕਿ ਜੋ ਲੋਗ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੰਗ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮੈਂ ਲੜੇ ਹਨ ਐਸੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ political sufferers ਕਹੂੰਗਾ ਐਸੇ ਕੁਝ ਨਕਲੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਲੋਗ ਉਸ ਵਕਤ ਤਾਂ ਲੜੇ ਨਹੀਂ ਮਗਰ ਅੱਜ ਅਜਕਲ ਆਪਸ ਮੈਂ ਭਾਈ ਭਾਈ ਦੇ ਸਾਥ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ political sufferers ਨਹੀਂ ਕਹੂੰਗਾ।

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਆਪ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਬੜੀ stretch ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। [The hon. members are stretching this thing too far.]

Shri Lal Chand : The Chief Minister's reply is not desirable.

Mr. Speaker : His reply relates to that period.

श्री लाल चन्द : अब से इनकी क्या सुराद है ? यह तो पूछ लीजिए ।

मुख्य मंत्री : नकली political sufferers तो मैं उन को कहूँगा जो आजकल आपस में ही लड़ रहे हैं ।

मौजवी अब्दुल गनी डार : क्या स्पीकर साहिब, हमारे मुख्य मंत्री जी का जवाब यही था कि :

‘जाट रे जाट तेरे सर पर खाट
तेली रे तेली तेरे सर पर कोल्हू’ । (Loud laughter)

श्री जगत नारायण चौपड़ा : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतलाएंगे कि जिन भाइयों को pensions दी गई हैं उन में से किसी की pension cancel भी की गई है ?

मुख्य मंत्री : ज़रूर ।

श्री जगत नारायण चौपड़ा : किस बजह से ?

मुख्य मंत्री : उन्होंने ने ग़लत बयान दिए थे ।

श्री जगत नारायण चौपड़ा : फिर तो वह नकली ही हुए न ? (हँसी)

मुख्य मंत्री : नहीं, वह नकली नहीं, नकली वही हैं जो मैं ने बताया है ।

श्री लाल चन्द : क्या माननीय मुख्य मंत्री बताएंगे कि क्या कोई ऐसी प्रोवीजन है, जिस से नकली आदमी साबित किया जा सके और उस की पेन्शन बन्द की जा सके ?

मुख्य मंत्री : ज़ेकर किसे ने ग़लत बਿਆन दित्ता होवे तऱ उस दे मुताबक कारवाही कीती जा सकदी है ।

सरदार करतार सिੰघ दीवाना : पेपसू विच दरਖਾसतऱ देठ दी मियाद होर सी अਤੇ पंजाब विच होर सी । की मुख मंत्री इनऱा देहा नूँ ऐक करनगे ?

मुख्य मंत्री : बिलकुल नहीं । जे पेपसू वालिआं ने ड़ैसला कीता सी उह हो ग़िआ । हुठ तऱ असीं सिरफ़ सिगड़े pending cases होनगे उनऱा नूँ वेखांगे ।

सरदार करतार सिंघ दीवाना : मुख मंत्री साहिब नूँ पता होवेगा कि पंजाब विच दरਖासतऱ दी तारीख 30 जून, 1956 सी अਤੇ पेपसू विच दरवरी सी । में पुढ्हा चहुँदा हां कि की ऐह मियाद बराबर कीती जाऐगी ?

मुख्य मंत्री : उह तऱ ऐन वी ग़ुज़र चुकिया है ।

सरदार करतार सिंघ दीवाना : में ऐह कहिणा चहुँदा हां कि उनऱा दी आखरी तारीख 30 जून सी ओर पेपसू वालिआं वासते सिगड़ी तारीख दरवरी दी मुकर्रर सी उस विच तिन महीनिआं दा दरक सी ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਸੋ; ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ?

ਚੌਖਰੀ ਸੁਨਦਰ ਸਿੰਹ : ਕਥਾ ਸਾਨਨੀਯ ਮੁਖਯ ਸੰਤਰੀ ਕੁਪਯਾ ਕਤਾਏਂਗੇ ਕਿ ਕਥਾ ਜੋ 10,735 ਫਰਕਾਸਤੋਂ ਆਫ਼ ਤਨ ਸੋਂ ਕੋਓਂ ਹਰਿਜਨੋਂ ਕੀ ਭੀ ਥੀਂ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪੀੜਤ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਆਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗ਼ਲਤ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਵਾਪਸ ਲਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਜ਼ਰੂਰ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਹਨ

ਮੁਖਯ ਸੰਤਰੀ : ਕਥਾ ਪੈਪਸੂ ਅਮੀ ਸੀਯੂਦ ਹੈਂ ? Does Pepsu still exist ?

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿਆਸੀ ਪੀੜਤ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ deserving ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੇਸ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਗੌਰ ਕਰਾਂਗੇ !

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਕਥਾ ਸਾਨਨੀਯ ਮੁਖਯ ਸੰਤਰੀ ਕਤਾਏਂਗੇ ਕਿ ਜੋ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਸਫਰਜ਼ ਪੈਨਸ਼ਨੇਂ ਲੇ ਰਹੇ ਹੈਂ, ਕਥਾ ਤਨ ਕੇ ਲਿਏ ਕਾਂਗਰੇਸ ਕਾ ਕਾਮ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ । ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਨ । ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਰਾਮੋ ਅਮਧ ਸਿੰਘ : ਬਹੁਤ ਸੀ ਏਸੀ ਏਪਲੀਕੇਸ਼ਨੇਂ ਹੈਂ ਜੋ ਕਿ ਏਸੇ ਆਦਮਿਯੋਂ ਕੀ ਤਰਫ਼ ਸੇ ਵੀ ਗਈ ਹੈਂ ਜੋ ਕਿ ਫਰਕਸਲ ਸਥਾਸੀ ਪੀੜਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈਂ

ਅਧਯਕਸ਼ ਸਹੀਦਯ : इसी बात का तो यह सब झगड़ा हो रहा है । [This is the point which is being disputed.]

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਚਿਆਲ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ information collect ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਕਮੇ ਜੋ information collect ਨਾ ਕਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ action ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਦੀ ਵਜ਼ਹ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਵਿਚ ਛੁਟੀਆਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਵਰਨਾ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਚਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ information ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਪੰਡਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦਿਨ ਇਹ ਚੀਜ਼ point out ਕੀਤੀ ਸੀ । ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ starred questions, unstarred ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ ।

Mr. Speaker As I have stated earlier, I am contemplating to adopt some procedure for this purpose in consultation with the hon. Members.

There are certain questions which are very elaborate and need a bit longer time for supplying the information. There are others for which replies can be collected within a shorter period. I am contemplating to classify them. I hope the hon. Members will advise me in my Chamber as to the method to be adopted in this connection. Sometimes very elaborate and complicated information is asked for which it is impossible to collect within two weeks' time and it is on this account that the reply is delayed. We must consider this.

PERCENTAGE OF SCHEDULED CASTES ON GAZETTED AND NON-GAZETTED POSTS.

***142. Sardar Ramdayal Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state the percentage of persons belonging to the Scheduled Castes on the Gazetted and non-Gazetted posts separately in the State at present ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the hon. Member when ready.

INTEGRATION COUNCIL

***149. Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the Integration Council consisting of the Chief Ministers of the erstwhile States of Punjab and Pepsu stands dissolved or is it still functioning ;

(b) the total number of cases still pending before the said Integration Council ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) The Integration Council continued to function till the formation of the new Ministry, whereafter it stands dissolved. Now all cases decided by the Integration Committee will be put up to Chief Minister for orders.

(b) 57.

(At This stage two or three hon. Members stood up to catch the eye of the Speaker.)

अध्यक्ष महोदय : यह प्रोसीजर होता है कि जिस का सवाल होता है उसका supplementary question पूछने का पहला right होता है । उस के बाद दूसरे

का होता है । [The procedure is this that the member putting the main question has a prior right over others in asking supplementary questions.]

Sardar Bhupinder Singh Mann : Since the Integration Council has been dissolved, may I know, Sir, when this Integration Council will be reconstituted ?

Chief Minister : There is nothing in my mind in this connection at present.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, since the Integration Council has been dissolved and there is nothing in the mind of the Chief Minister to reconstitute it in the near future, may I know who is going to decide the cases ?

Chief Minister : Previously the Integration Council consisting of the Chief Ministers of erstwhile Pepsu and erstwhile Punjab used to decide the cases. But now when the Council has been dissolved with the formation of the new Ministry, the position has become different. The Integration Committee sends up cases to the Chief Minister and he, if he thinks proper, hears the parties concerned before arriving at a final decision.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, may I know when was the last meeting of the Integration Council held ?

Chief Minister : I regret my inability to supply this information off hand. I can supply this information after consulting my records.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, the Chief Minister has said that the Integration Council consisting of two Chief Ministers of erstwhile States of Punjab and Pepsu has been dissolved. May I know if the Government is contemplating to form a new Council ?

Mr. Speaker : The Chief Minister has already replied this supplementary question. It was put in a little different form.

ਚੈਂਪਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜਦੋਂ Integration Council dissolve ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ dissolve ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਜਾਂ Council ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ । ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੌਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : इस Integration Council में Punjab और Pepsu के चीफ़ मिनिस्टर शामिल थे । अब जब कि Pepsu की मिनिस्टरी ख़त्म हो गई है तो क्या इस के काम करने में कोई दिक्कत तो पेश नहीं आयेगी ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਜਦੋਂ ਇਹ Integration Council ਬਣੀ ਸੀ ਤਾਂ Pepsu ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਵੀ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੁੜੀ ਨਾਲ ਸਬੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਵੇਂ Chief Ministers ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਕਰਕੇ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਕਰ ਸਕਣ। ਹੁਣ Integration Council ਦੇ dissolve ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ Integration Committee ਇਹੋ ਜਿਹੇ cases ਤੇ ਸੋਚ ਚਿੰਤਾ ਕੀਤਾ ਕਰੇਗੀ ਤੇ ਇਹ cases ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਪਾਸ ਫੇਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜੇ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੇ।

अध्यक्ष महोदय : पंजाब और पेंप्सू स्टेट्स की integration के बाद पेंप्सू के चीफ़ मिनिस्टर पंजाब के चीफ़ मिनिस्टर के साथ integrate हो गए हैं। (Laughter)
[After the integration of the erstwhile States of Punjab and Pepsu the Chief Minister of the erstwhile Pepsu State has been integrated with the Chief Minister of Punjab.] (Laughter)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I beg your pardon. I did not hear the Chief Minister. What I want to know is whether the Government contemplates to form a new Council ?

Chief Minister : I have already said that the Integration Committee sends up cases to the Chief Minister.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, may I know who are the Members of the Integration Committee ?

Mr. Speaker : There is no question relating to that.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, the Chief Minister has said in reply to one of my supplementary questions that the Integration Committee sends up cases to the Chief Minister. I would, therefore, like to know the names.

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਵਿਚ services ਦੇ ਆਦਮੀ ਹੋਣਗੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੇ ਪੇਪਸੂ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਹੀ ਹੁਣ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ services ਦੇ ਵੀ ਉਹ ਹੀ ਆਦਮੀ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜਦੋਂ Integration Council dissolve ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ Integration Committee ਵੀ dissolve ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। (Laughter)

Mr. Speaker : This question does not arise. If the hon. member studies the Rules of Procedure, he would find that such supplementary questions which contain suggestions or expression of opinion, cannot be asked on the floor of the House.

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਇਹ ਰਾਏ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ।

Mr. Speaker : This is not a supplementary question. Please, resume your seat.

Point of order तब उठाया जा सकता है जब यह मालूम हो कि Rules of Procedure की interpretation vague तरीके से की जा रही है या किसी point की clarification कराने की ज़रूरत हो। यह point of order नहीं है। [A point of order can only be raised if it appears that the interpretation of the Rules of Procedure is being made in a vague manner or that a point needs clarification. However, this is no point of order.]

COMMUNITY PROJECT SCHEME

***145. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total area covered under the Community Project Scheme in each district of the State during the year 1956-57, together with the area which is proposed to be brought under the said scheme during the year 1957-58 ;

(b) the area in each district of the State which is likely to remain uncovered by the said scheme at the end of the year 1957-58 ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) and (b) The requisite information in respect of 11 districts out of 17 is given in the following table. The information for the remaining 6 districts is being collected and will be laid on the Table of the House as early as possible. (Simla District has no Block).

Name of the district	Total area covered under the C.P. Scheme during the year 1956-57	Area brought under the said scheme during the year 1957-58 (in respect of Blocks started from 1st April, 1957)	The area which will remain uncovered by the said scheme at the end of 1957-58 in each district
	Sq. Miles	Sq. Miles	Sq. Miles
1. Hissar ..	477	616	3,696
2. Rohtak ..	100	171	1,228
3. Karnal ..	244	250	1,502
4. Ambala ..	361	137	410
5. Hoshiarpur ..	135	282	1,548
6. Jullundur	181	745
7. Ludhiana ..	121	317	607
8. Ferozepur ..	160	125	3,458
9. Amritsar ..	77	212	1,465
10. Gurdaspur	186	697
11. Kapurthala	184	200

ਸ਼ੈਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਜੋ ਜਵਾਬ ਦੀ ਕਾਪੀ ਮੁੜੇ ਦੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸ਼ਤਲਿਫ਼ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਜੋ ਰਕਬਾ ਜ਼ਮੀਨ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਸਕੀਮ ਦੇ ਮਾਤਹਤ ਆਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ percentage ਮੁਸ਼ਤਲਿਫ਼ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ 8 ਫੀਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਰਕਬਾ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੇ ਮਾਤਹਤ ਆਏਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੋਂ ਕਪੂਰਥਲਾ ਤੋਂ 92 ਫੀਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਰਕਬਾ। ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਜਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸਕੀਮ ਸਾਰਿਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਬੋਝਿਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ experiment ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ National Extension Scheme ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਟੁਰ ਪਿਆ। ਕਪੂਰਥਲੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ ਬੋਝੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ area ਦੀ percentage ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਹਿਸਾਰ ਤੇ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਬਲਾਕ ਚੰਗੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Community Projects ਵਿਚ turn ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ percentage ਕਿਧਰੇ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਘਟ ਗਈ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਤਗੇਰ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ National Extension Service Blocks ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਵਾਹਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਵਾਹਦਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਖੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਤੇ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹੈ ਤੇ *mala fide* ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪੀ ਗਈ ਸੀ। ਪੇਪਸੂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ quota ਮੁਕੱਰਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਜਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ।

NATIONAL EXTENSION SERVICE BLOCKS

*148. Sardar Bhupinder Singh Mann : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the number of National Extension Service Blocks allotted to the erstwhile Pepsu area for the year 1957-58 ;
- (b) the number of such National Extension Service Blocks allotted to other areas of the Punjab State ;
- (c) the number of National Extension Service Blocks originally allocated by the former Pepsu Government for Pepsu areas ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) 6.

(b) 19.

(c) 6.

BUSES BETWEEN BHADAUR AND BHATINDA

***125. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether the Government is aware of the fact that only two buses are running between Bhadaur and Bhatinda and due to the shortage of accommodation in the buses, the passengers are carried on the roofs of the buses ;
- (b) whether he is also aware of the fact that the route mentioned in part (a) above is kachcha over a distance of ten miles and pacca the rest of the thirty-two miles and that the fare is being charged at the kachcha route rates ;
- (c) if the replies to parts (a) and (b) above be in the affirmative; the action, if any, proposed to be taken in the matter ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Only two permits are at present in operation on the route from Bhadaur to Bhatinda. In 1956, the question regarding issue of a few more permits was examined by the Regional Transport Authority, but it was dropped in view of protests voiced against operation on the route being rendered uneconomic if any more permits were issued. So far no case of passengers being carried on the roof has been detected.

(b) The route in question is partly kachcha (13 miles) and partly pacca (32 miles). The fare charged Rs 1-12-0 is according to the Government approved rate calculated at pies 7 per mile per passenger for the pacca portion and pies 9 per mile per passenger for the kachcha portion of the route.

(c) The Regional Authorities have been asked to assess traffic requirements on the route and in case addition of permits or services is warranted, to take early steps in that direction.

Sardar Bhupinder Singh Mann : On a point of order, Sir. Question No. 19 which is going to be called is out of order on the ground that it seeks to elicit information about the Central Subject. Only that question can be asked on the floor of this House for which this Government is responsible.

Mr. Speaker : The hon. Member who gave notice of this question wanted to know whether Government had received any complaints objecting to certain scenes in the Film 'Jagte-Raho' whereby feelings of a certain community were hurt. This question is, therefore, in order.

OBJECTIONABLE SCENES IN FILM 'JAGTE RAHO'

***19. Sardar Atma Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether the Government has recently received any complaints objecting to certain scenes in the film 'Jagte Raho' which is being shown in various cinema houses in the State now-a-days whereby feelings of a particular community are hurt ;

[Sardar Atma Singh]

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether Government has taken any steps to bring the said complaint to the notice of the Union Government ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Complaints were received in September-October, 1956, alleging that the exhibition of the film entitled 'Jagte Raho' was hurting the feelings of a particular community.

(b) No. However, the District Magistrates were advised to examine the film and suspend its exhibition, if considered necessary.

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕਿਸ ਪਾਰਟ ਦੇ ਆਦਿ ਕਿਸ community ਦੀ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ feelings injure ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਗੇਰਮੈਂਟ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਕਰਦੀ। ਗੇਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹੀ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਕਚਰ ਬਾਰੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਇਹ ਪਿਕਚਰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਧੰਨ ਕਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਿਕਚਰ ਦੇ ਇਕ community ਦੀ feelings injure ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਬਤਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਚੀਜ਼ feelings injure ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਹੈ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਗੇਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੰਜ ਸ਼ਬਦਾਂ ਇਸ ਪਿਕਚਰ ਬਾਰੇ ਆਈਆਂ ਹਨ—ਤਿੰਨ ਕਾਨਪੁਰ ਤੋਂ, ਇਕ ਸ਼ਿਮਲੇ ਤੋਂ ਅਤੇ ਇਕ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਆਬਦੁਲ ਗਨੀ ਡਾਰ : ਅਗਰ ਵਾਕਈ ਧੰਨ ਫਿਲਮ objectionable ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਫਿਲਮ ਬਨਾਨੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧੰਨ ਸ਼ਾਇਦ ਦਿੱਤਾ ਥਾ ਕਿ ਵੇ ਅਪਨਾ point of view ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਰਖੋ ?

ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਹੀਦ : ਧੰਨ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। [This question does not arise.]

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, is it a fact that under the Cinematograph Act which is a Central Act whether a picture is.....

Mr. Speaker : There is no question of legal interpretation. The only question that arises out of this question and which is relevant is whether Government has received any complaints objecting to certain scenes in the film 'Jagte-Raho' whereby feelings of a certain community are hurt.

Sardar Bhupinder Singh Mann : On a point of information, Sir. May I know, if complaints can be sent to a State Government about the Central Subjects ?

Mr. Speaker : Why not.

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੇ ਤਕ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਇਹ ਸੰਤੁਲ subject ਹੈ। ਪਰ law and order ਦਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਜਿਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਕੋਈ portion ਖਰਾਬ ਹੋਵੇ ਉਹ ਅਸੀਂ ਕਟਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸੀਲਕੀ ਅਬਦੁਲ ਗਨੀ ਡਾਰ : क्या यह वही फ़िल्म है जिसे राष्ट्रपति की तरफ से पहला नाम मिला है? इसका उद्देश्य क्या है।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਰੋਗਮਿੱਟ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਨਹੀਂ ਹੀ ਮੈਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਨਾਮ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਹੀ ਇਹ ਫਿਲਮ ਕਿਸੇ ਵਿਨਾਮ ਵਿੱਚ ਹੈ।

REVISION OF PAY SCALES OF PEONS, PATWARIS, ETC.

***144. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Finance be pleased to state whether the pay scales of Peons, Patwaris, Police Constables, Junior Clerks and Teachers in the State have been revised during the year 56-57; if so, to what extent?

Shri Mohan Lal : No.

RULES UNDER PEPSU MONEY LENDERS ACT, 1956.

***20. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether the rules under Pepsu Money Lenders Act, 1956 (Act, 8), have been framed and published;

(b) if not, the reasons thereof and the time within which the rules will be framed and published?

Shri Mohan Lal : (a) No.

(b) Government have taken up the question of extending the Punjab registration of Money Lenders Act, 1938, and the rules made thereunder, to erstwhile Pepsu area and a decision in this respect will be taken shortly.

BENEFIT OF PATWAR SERVICE TO PATWARIS RETIRING AS MUNSHIS.

***141. Sardar Ram Dayal Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether the benefit of Patwar Service to the Canal Patwaris retiring as Munshis (now called Vernacular Clerks) was given in pre-partitioned Punjab towards qualifying services;

(b) whether the benefit mentioned in part (a) above continued to be given after the partition;

(c) whether it is a fact that Government has now withdrawn the said benefit; if so, since when and the reasons therefor?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Yes, from 1st October, 1920.
(b) Yes.

(c) It was withdrawn as the Patwaris were given pensionable status from 1st August, 1949, and Government decided that Patwar Service rendered prior to 1st August, 1949, should not count towards pension.

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਐਸੇ ਕੋਈ cases ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਉਸ date ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ retire ਹੋਏ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ benefit withdraw ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ cases ਨੂੰ consider ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?

ਮੰਤਰੀ : ਐਸੇ cases ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਣ ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸਿੰਘ : ਜੇਕਰ ਐਸੇ cases ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਗੋਰਮਿੰਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ consider ਕਰਕੇ benefit ਦੇਵੇਗੀ ?

ਮੰਤਰੀ : Benefit ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ status ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ।

DEMAND FROM WORKERS UNION AT BHAKRA

***163. Pandit Ram Kishan Bharolian :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether Government has received any demand from the Workers Union at Bhakra-Nangal for an increase in the pay of the low-paid workers at the Bhakra Dam getting less than Rs. 60 per mensem as their pay ; if so, the action, if any, taken thereon ?

Sardar Gian Singh Rarewala : Yes, but on account of financial considerations it has not been possible to accept the demand.

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : क्या मैं जान सकता हूँ कि वे demands क्या हैं ? क्या उन को इसलिए नहीं माना गया कि financial implications हैं या इस लिए कि वे माकूल नहीं हैं ?

मंत्री : मैं ने कहा है कि financial considerations involved हैं जिन की वजह से यह demands नहीं मानी जा सकतीं ।

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : वे demands क्या हैं ?

अध्यक्ष महोदय : वह demand है for an increase in the pay of the low-paid workers. (That demand is for an increase in the pay of low-paid workers.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या वज़ीर मुतअल्लिका बताने की कृपा करेंगे कि यह मांगें सिर्फ़ माली वज़ूहात से नहीं मानी गईं या किसी और वज़ह से ?

मंत्री : मैं ने अर्ज़ किया है कि इस की implications इतनी बसीह हैं कि उन को मद्दे नज़र रखते हुए वे मानी नहीं जा सकतीं ।

CADRE OF JUNIOR AND SENIOR SPECIALISTS IN THE IRRIGATION BRANCH

***164. Pandit Ram Kishan Bharolian :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) whether any cadre of Junior and Senior Specialists has been created by Government in addition to the Gazetted Cadre of Engineers in the Irrigation Branch ; if so, the reasons therefor ;
- (b) the manner in which recruitment to the posts of Specialists is made ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) No.

(b) The candidates are trade-tested by a competent officer and the report is submitted to a Committee of officers consisting of the General Managers, Bhakra Dam and one or two Superintending Engineers. The Committee interviews the candidates and select the bests out of the lot. Their names are then forwarded to Government for final approval.

LABOUR CO-OPERATIVE SOCIETY, DORAHA MANDI, TEHSIL SIRHIND

***117. Pandit Ram Kishan Bharolian :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) whether there is any Labour Co-operative Society in Doraha Mandi, Tehsil Sirhind ; if so, the names of the members of the said Society;
- (b) the total amount so far advanced to the said Society by Government, together with the amount subscribed by its members ;
- (c) the total amount of profit that has accrued to the Society so far, together with the amount of profit paid to each share-holder ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : (a) There are two Labour and Construction Co-operative Societies at Doraha Mandi.

- (1) The Doraha Co-operative Labour and Construction Society, Ltd. Doraha.
- (2) The Doraha Harijan Co-operative Labour and Construction Society Ltd., Doraha.

A statement giving the names of the members of these Societies is laid on the Table.

(b) *Part I.*—Nil.

Part II.—Rs 840.

(c) (i) Rs 748.43 naye paise.

(ii) No distribution of profits has so far been made.

[Minister for Education and Labour]

List of Members of Doraha Co-operative Labour and Construction Society Ltd., Doraha

Serial No.	Name of Members	Serial No.	Name of Members
1	Shri Jagan Nath	15	Shri Kishori Lal
2	Shri Sohna Ram	16	Shri Amar Nath
3	Shri Ram Nath	17	Shri Om Prakash
4	Shri Charan Dass	18	Shri Piara Lal
5	Shri Shankar	19	Shri Sanatan Kumar
6	Shri Sardari Lal	20	Shri Labhu Ram
7	Shri Nihal Chand	21	Shri Jagir Singh
8	Shri Jallu Ram	22	Shri Jot Ram
9	Shri Manohar Lal	23	Shri Mukhtiar Singh
10	Shri Satwant Rai	24	Shri Pehla
11	Shri Raghubir Dass	25	Shri Jagir Singh
12	Shri Paras Ram	26	Shri Banta Ram
13	Shri Amir Chand	27	Shri Kirpa
14	Shri Shiv Ram		

List of Members of the Doraha Harijan Co-operative Labour and Construction Society, Ltd., Doraha

Serial No.	Name of Members	Serial No.	Name of Members
1	Shri Isher Singh	12	Shri Sardara
2	Shri Gurdev Singh	13	Shri Nasib
3	Shri Surjan	14	Shri Bachna
4	Shri Sarwan	15	Shri Mukhtiar
5	Shri Harnama	16	Shri Ram Ditta
6	Shri Dhana Singh	17	Shri Harnama
7	Shri Bhagi	18	Shri Isher
8	Shri Amru	19	Shri Kirpal Singh
9	Shri Gajjan	20	Shri Hari Singh
10	Shri Jagta	21	Shri Surjit Singh
11	Shri Harnama	22	Shri Pakhar
		23	Shri Gurdial

Serial No.	Name of Members	Serial No.	Name of Members
24	Shri Uttam	39	Shri Mohinder Singh
25	Shri Jagir	40	Shri Rachna
26	Shri Mukhtiara	41	Shri Mukhtiara
27	Shri Kaka	42	Shri Sadhu
28	Shri Mela	43	Shri Mohindar
29	Shri Bakhshish Singh	44	Shri Harditta
30	Shri Chitta	45	Shri Maghi
31	Shri Norata	46	Shri Ajaib Singh
32	Shri Sarwan	47	Shri Narindar Mohan
33	Shri Kehra	48	Shri Gurbakhsh Singh
34	Shri Jangir Singh	49	Shri Amar Singh
35	Shri Bir Singh	50	Shri Ram Krishan
36	Shri Karnail Singh	51	Shri Harbans Lal
37	Shri Gurbachan Singh	52	Shri Sudarshan
38	Shri Sadhu Singh	53	Shri Om Parkash

DEMANDS OF B.T. TEACHERS OF ERSTWHILE PEPSU STATE

*147. **Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

(a) whether the B.T. teachers of the erstwhile Pepsu State recently went on a hunger-strike ; if so, the nature of their demands ;

(b) whether Government gave to the said teachers any assurances to redress their grievances ; if so, the extent to which the grievances have been redressed ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : (a) The Education Department is not aware of any hunger-strike recently resorted to by B.T. teachers of erstwhile Pepsu State.

(b) The question does not arise.

Some teachers in the area previously forming Pepsu have submitted certain of their grievances to the Department and these are being examined.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या वजीर साहिब के इल्म में है कि जब पैप्सू में यह महकमा अलग चल रहा था तो इन टीचरज़ को जिन की grievances गवर्नमेंट के जेरे शौर हैं, कोई assurances दी गई थीं ?

मंत्री : मैं ने कहा है, कुछ grievances हैं जिन पर गवर्नमेंट शौर कर रही है ।

पंडित श्री रामशर्मा : क्या assurances दी गई थीं ?
Minister : Not to my knowledge.

METALLING OF BARNALA-BAJA KHANNA ROAD IN DISTRICT
BHATINDA

***124. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) whether the metalling of the Barnala-Baja Khanna Road in District Bhatinda has been taken in hand ; if so, from what date ;
- (b) the total length of the road mentioned in part (a) above the length which has been metalled and the approximate period within which the remaining portion of the said road is expected to be metalled ?

Rao Birender Singh : (a) Yes ; from 26th September, 1955, and then after stoppage due to floods, from 15th December, 1956.

(b) Out of the total length of $18\frac{1}{2}$ miles, 12 miles have been metalled and the remaining reach is expected to be completed by the end of September, 1957.

BRIDGE ON BARNALA-BAJA KHANNA ROAD

***126. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether he is aware of the fact that at a distance of about a mile from Baja Khanna on the Barnala,-Baja Khanna Road, a bridge on an outlet has been dismantled thrice ; if so, the reasons therefor and the total expenditure incurred in this connection ?

Rao Birinder Singh : No. An additional culvert at a cost of Rs. 2,557 was, however, provided.

CONSTRUCTION OF PACCA VILLAGES, STREETS AND DRAINS IN THE STATE

***143. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state—

- (a) the number of villages, district-wise, in the State which were made pacca by the Village Panchayats during the year 1956-57 ;
- (b) the number of those villages, district-wise, in the State where the streets have been made pacca and the total number of such villages where pacca drains have been constructed during the said period ?

Chaudhri Suraj Mal : (a) No village has been made pacca by the Panchayats during the year 1956-57 as a village includes the buildings, etc., owned by individuals on which the Panchayats cannot incur any expenditure under the rules.

(b) The district-wise number of Panchayats in the State which have made the streets of their respective villages pacca and where pacca drains have been constructed is as follows :--

Serial No.	Name of district	No. of Panchayats having constructed pacca streets	No. of Panchayats having constructed pacca drains
1	Hissar	12	1
2	Rohtak	93	42
3	Gurgaon	22	8
4	Karnal	137	101
5	Ambala	225	265
6	Kangra	33	21
7	Hoshiarpur	156	176
8	Jullundur	79	105
9	Ludhiana	124	318
10	Ferozepur	..	1
11	Amritsar	132	136
12	Gurdaspur	.. 61	126
13	Patiala	.. 118	157
14	Mohindergarh
15	Sangrur	.. 27	32
16	Kapurthala	.. 32	32
17	Bhatinda	.. 3	4

SUPPLEMENTARIES TO STARRED QUESTION NO. 14

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ Starred Question No. 14* ਤੇ supplementaries ਕਰਨੀਆਂ ਝਾਕੀ ਹਨ। ਜਨਾਬ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ supplementaries ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਕਰੋ ਤੁਸੀਂ। (Yes, I permitted this. He may ask the supplementaries.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਨਾਰਨੋਲ ਡੇਮ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ?

*Starred Question No. 14 appears in the debate, Dated 6th May, 1957, along with its reply.

Minister for Irrigation and Power : I will require notice of the bill (d)

Mr. Speaker : The Minister for Irrigation and Power replied to Question No. 14 which was included in the list of Starred Questions for the 6th May, 1957. I allowed supplementaries to be asked later, as the reply was not received in my Secretariat. If the Minister likes, he can also ask for further extension of time.

Minister for Irrigation and Power : Yesterday I was ready to reply the supplementary questions. I am prepared to reply the supplementaries tomorrow.

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਹੁਣ ਫੇਰ ਕੱਲ ਤੇ ਆ ਜਾਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਕੱਲ ਤਿਆਰ ਹੋ ਆਉਣਾ। (Let Supplementaries to this question be again postponed till tomorrow. The hon. Minister may come prepared tomorrow.)

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

GRANT OF TWO ADVANCE INCREMENTS TO TEACHERS IN PATIALA AND BHATINDA DIVISIONS

51. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- whether the teachers in the Ambala and Jullundur Divisions are eligible to two advance increments when their salary becomes Rs. 100 per month or more ;
- whether the teachers in the Patiala and Bhatinda Divisions are also similarly eligible to advance increments in their salaries, if not, the reasons therefor ;
- whether there is any proposal under consideration of Government to bring teachers mentioned in part (b) above at par with those mentioned in part (a) above ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) Yes. The teachers who draw above Rs. 100 per mensem.
(b) No.

(c) This is a question, which concerns all employees of erstwhile Pepsu State. Such teachers will be governed by whatever general decision the Government may take in this connection.

PUNJAB JAIL RULES

52. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- whether the Punjab Jail Rules have been made applicable to jails in the erstwhile Pepsu State ; if not, the reasons therefor ;
- whether the transfer of convicts from Nabha Jail to Jullundur Jail is allowed by Rules ; if not, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : (a) The Prisons Act, 1894 (Act IX of 1894) and the Prisoners Act, 1900 (Act III of 1900) and all rules, regulations, notifications, orders and by-laws made and all directions and instructions issued thereunder from the 3rd April, 1957, have been extended to the erstwhile Pepsu State.

(b) Yes.

GOVERNMENT ADVERTISEMENTS

53. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total amount paid to each newspaper in the erstwhile States of Punjab and Pepsu separately during the year 1956-57 for publishing Government advertisements ;

(b) the criteria, if any, kept in view while giving such advertisements to the various newspapers.

Sardar Partap Singh Kairon : (a) The requisite information is placed on the Table.

(b) Government advertisements are sent to the approved newspapers according to the nature of their circulation, readership, policy, tone and importance in particular areas, by rotation.

Statement showing the amount paid to various newspapers by the erstwhile Punjab State during the year 1956-57.

Name of Newspapers	Total amount of bills received and passed		
	Rs	A.	P.
. Tribune, Ambala Cantt.	1,05,774	14	0
. Amrit Bazar Patrika, Allahabad	2,475	8	0
. Free Press Journal, Bombay	1,752	0	0
. Hindu, Madras	4,390	12	0
. Bombay Chronical, Bombay	3,741	0	0
. Hindustan Times, New Delhi	48,674	12	0
. Indian Express, Delhi	26,341	8	0
. Statesman, New Delhi	47,847	6	0
. Hindustan Standard, New Delhi	18,770	0	0
. National Herald, Lucknow	1,574	0	0
. Times of India, Delhi	42,491	14	0
. Leader, Allahabad	179	0	0
. Nagpur Times, Nagpur	176	0	0
. Deccan Herald, Bangalore	182	0	0
. Nursing Journal of India, Delhi	48	0	0
. Eastern Times, Calcutta	1,102	0	0

[Chief Minister]

Name of Newspapers	Total amount of bills received and passed		
	Rs.	A.	P.
17. A.I.C.C. for Ninth Year of Freedom ..	415	0	0
18. Indian Construction News, Calcutta ..	819	0	0
19. Mumbai Samachar, Bombay ..	112	0	0
20. Government Gazette, Chandigarh ..	188	12	0
21. Pioneer, Lucknow ..	212	0	0
22. Ajit, Jullundur ..	8,540	15	0
23. Tej, Delhi ..	3,841	0	0
24. Sansar, Delhi ..	802	0	0
25. Hind Samachar, Jullundur ..	1,617	0	0
26. Milap, Jullundur ..	10,332	15	0
27. Vir Bharat, Jullundur ..	12,584	8	0
28. Pratap, Jullundur ..	2,862	8	0
29. Prabhat, Jullundur ..	6,870	6	0
30. Hindustan, Jullundur ..	103	0	0
31. Sadaqat, Ludhiana ..	369	8	0
32. Samaj, Ludhiana ..	92	4	0
33. Khidmat, Srinagar ..	140	12	0
34. Tarjman, Ludhiana ..	1,077	0	0
35. Amrit, Karnal ..	382	6	9
36. Pegham-i-Watan, Gurgaon ..	253	12	6
37. Mewat, Gurgaon ..	716	0	0
38. Riyasat, Delhi ..	208	7	0
39. Panchayat, Jullundur ..	25	4	0
40. Amar Jyot, Rohtak ..	25	8	0
41. Preet, Jullundur ..	123	0	0
42. Driver Weekly, Jullundur ..	3,855	0	0
43. Punjab Transport, Amritsar ..	1,994	0	0
44. Motor Transport, Gazette, Delhi ..	2,763	1	0
45. Reformer, Delhi ..	383	11	0

Name of Newspapers	Total amount of bills received and passed		
	Rs	A.	P.
Doaba, Jullundur	131	4	0
Arya Gazette, Jullundur	330	2	6
Jat Gazette, Rohtak	387	0	0
Haryana Tilak, Rohtak	35	2	0
Janam Bhoomi, Karnal	1,516	5	6
Shola, Ambala	128	2	0
S. D. Parcharak, Amritsar	120	0	0
Hindu, Jullundur	734	13	0
Insaf, Delhi	4,192	0	0
Transport Worker, Delhi	2,532	6	0
Bharat, Lucknow	152	0	0
Qaumi Awaj, Lucknow	72	0	0
Rehbar, Gurdaspur	15	0	0
Atalique, Delhi	30	0	0
Roshni, Sonapat	35	0	0
Purshartha, Rohtak	15	0	0
Jagte Netar, Hissar	20	0	0
Watan, Delhi	92	0	0
Sunehri Bharat, Gurgaon	32	0	0
Sher-i-Punjab, Delhi	44	0	0
Akali Patrika, Jullundur	8,063	0	0
Sikh, Chheharta (Amritsar)	3,903	0	0
Vartman, Amritsar	8,878	4	0
Ajit Patrika, Jullundur	324	0	0
Ranjit, Patiala	2,840	0	0
Hindustan, New Delhi	5,604	0	0
Nirbhai Yodha, Ludhiana	35	0	0
Khalsa Advocate, Amritsar	45	12	0
Parkash, Patiala	1,752	0	0
Khalsa Sewak, Amritsar	24	0	0
Hindi Milap, Jullundur	16,728	0	0
Vir Arjun, Jullundur	2,093	0	0
Nav Bharat Times, Delhi	2,244	8	0
Matri Bhoomi, Karnal	125	0	0
Haryana Sandesh, Hissar	48	0	0
Janta, Hissar	120	0	0
Naya Jiwan, Ferozepore	15	0	0
Dev Bhoomi, Karnal	12	0	0
Bombay Samachar, Bombay	600	0	0
Chitra, Delhi	58	4	0
Udyog Vyapar Patrika, Delhi	300	0	0
Aljamiat, Delhi	236	2	0
Badalti Dunya, Rohtak	15	0	0

Statement showing the amount paid to various newspapers by the erstwhile State of Pepsu during the period from 1st April, 1956, to 31st October, 1956

Name of Newspapers	Amount paid from 1st April, 1956 to 30th October, 1956		
	Rs.	A.	P.
Tribune, Ambala Cantt.	11,987	8	0
Times of India, Delhi	2,357	8	0
Statesman, New Delhi	2,043	12	0

[Chief Minister]

Name of Newspapers	Amount paid from 1st April, 1956 to 30th October, 1956
	Rs A. P.
4. Hindustan Times, New Delhi ..	4,671 10 0
5. Indian Express, Delhi ..	1,296 0 0
6. Hindustan Standard, Delhi ..	156 0 0
7. Indian Mirror, Kapurthala ..	1,962 0 0
8. Milap, Jullundur ..	3,246 12 0
9. Pratap, Jullundur ..	1,776 8 0
10. Tej, Delhi ..	212 0 0
11. Vir Bharat, Jullundur ..	255 0 0
12. Hind Samachar, Jullundur ..	196 0 0
13. Ajit, Jullundur ..	434 0 0
14. Sadaqat, Ludhiana ..	85 0 0
15. Tarjman, Ludhiana ..	330 0 0
16. Prakash, Patiala ..	3,666 4 0
17. Ranjit, Patiala ..	6,854 0 0
18. Vartman, Amritsar ..	1,877 11 0
19. Akali Patrika, Jullundur ..	2,177 0 0
20. Khalsa Sewak, Amritsar ..	1,146 12 0
21. Nav Bharat Times, Delhi ..	235 0 0
22. Hindi Milap, Jullundur ..	399 14 0
23. Haryana Sandesh, Hissar ..	50 10 0
24. Vir Arjun, Jullundur ..	112 10 0
25. Fateh, Delhi ..	96 0 0
26. Hindustan, Jullundur ..	366 4 0

FINANCIAL AID TO DISRUPTED EDUCATIONAL INSTITUTIONS

54. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) the names of disrupted educational institutions which were granted financial aid for buildings in the erstwhile States of Punjab and Pepsu during the year 1956-57;

- (b) whether the second instalment of aid was given by Government to those institutions which rendered their accounts for the previous amount received by them in accordance with the condition for the grant of aid prescribed by the respective Education Department, if so, the names of such institutions ;
- (c) the total amount of financial aid and other facilities expected to be received for the institutions referred to in part (a) above during 1957-58, from the Rehabilitation Ministry of the Union Government ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : (a) A statement giving the required information is enclosed.

(b) The first instalment of grant is being released for the present. The second instalment of grant will be paid when the amount of the first instalment of grant is reported to have been utilised and the details of the expenditure have been furnished.

(c) Between Rs 14 to Rs 16 lacs.

List of Disrupted Educational Institutions during 1956-57 to whom Financial aid was granted during 1956-57

Name of the institutions	Amount of grant sanctioned
	Rs
1. Dev Samaj College for Girls, Ambala ..	35,000
2. Dyal Singh College, Karnal ..	35,000
3. D.A.V. College, Ambala City ..	25,000
4. Sohan Lal Training College, Ambala ..	25,000
5. Fateh Chand College for Women, Hissar ..	25,000
6. Hansraj Mahila Maha Vidyalaya, Jullundur ..	35,000
7. Gujranwala G. N. Khalsa College, Ludhiana ..	22,000
8. Daronacharya S. D. College, Gurgaon ..	25,000
9. S. D. College (Lahore), Ambala Cantt ..	22,000
Total ..	2,49,000
SCHOOLS	
1. S. D. High School (Multan), Karnal ..	20,000
2. Liah Bharatri High School, Panipat ..	22,000
3. G. G. S. Khasla Lobana High School, Miani ..	18,000
4. S. D. Girls High School (Jhang), Rohtak ..	20,000

[Minister for Education and Labour]

Name of the institutions SCHOOLS—CONTD	Amount of grant sanctioned
	Rs
5. R. N. S. D. High School (Nurpur Thal Pak), Nawanshahar Doaba ..	15,000
6. Faruka Khalsa High School, Ambala Cantt ..	12,000
7. J. S. F. H. Khalsa High School, Nawanshahar ..	13,000
8. S. D. High School (Bhaun) Ambala Cantt ..	18,000
9. Pathohar Sayyed Khasla National High School, Ludhiana	15,000
10. Lyalpur Khalsa Collegiate High School, Sham Chaurasi	15,000
11. Chak No. 7 Saini Bar High School, Balhowal ..	13,000
12. Guru Nanak Khalsa High School (Gujjar Khan) Model Town, Ludhiana ..	20,000
13. Hafizabad S. D. Girls High School, Gita Bhawan, Gurdaspur ..	16,000
14. W. L. Arya Girls High School, Nawanshahar Doaba ..	13,000
15. Chakwal National High School, Kurali ..	10,000
16. S. D. High School (Gujjar Khan), Anand Pur Sahib ..	10,000
17. Taunsa D.A.V. High School, Gurgaon ..	18,000
18. L.R.K.D.A.V. High School, Gardhiwala ..	10,000
19. Sargodha Khalsa High School, Ludhiana ..	15,000
20. B.H.R. S. D. High School (Rawalpindi), Shankar ..	16,000
21. Kallar Khalsa High School, Nariana ..	18,000
22. Dyal Singh High School (Lahore), Mirzajan (Gurdaspur)	17,000
23. Karor D.A.V. High School, Bahadurgarh ..	14,000
24. G.N. Kanya Pathshala (Munde), Shahabad ..	12,000
25. Baba Wazir Singh Khalsa Girls High School, Nawanshahar	9,600
26. Vedic Putri Pathshala (Lahore), Model Town, Jullundur ..	12,000
27. Chak No. 29, Khalsa High School, Bhai Adli (Cholasahib)	5,000
28. G. N. Kanya Pathshala, Gurgaon ..	8,000
29. D.A.V. High School (Lahore), Chandigarh ..	9,000
30. S. D. High School (Kamoki), Mahandpur ..	10,000
31. Dijkot Khalsa High School, Alwalpur ..	8,000
32. Shakargarh D.A.V. High School, Gurdaspur ..	12,000

Name of the institutions	Amount of grant sanctioned
SCHOOLS—CONTD	
33. Sohan Lal Girls High School, Ambala City ..	Rs 9,800
34. Guru Nanak Kanya Pathshala (Gujrat), Rohtak ..	12,000
35. D. G. Khan Arya Kanya Pathshala, Dinanagar ..	10,000
36. Bhalwal S. D. High School, Chamkaur Sahib ..	10,000
37. Kurukset S. D. High School (Lahore), Cantt Kirmuch, (Karnal) ..	8,000
38. Saidpur Arya Putri Pathshala, Datarpur, Hoshiarpur ..	8,000
Total ..	1,31,400
DISRUPTED INSTITUTIONS IN FORMER PEPSU STATE	
39. S. P. S. Khalsa High School, Bogowal ..	12,000
40. S. S. Bhai Pheru Khalsa High School, Faridkot ..	10,000
41. Hindu Public High School (Khanpur). Tripuri, Patiala ..	5,000
42. Nankana Sahib Khalsa High School, Sultanpur Lodhi ..	5,000
43. Dhudial Khalsa High School, Patiala ..	10,000
44. Kamalia Khalsa High School, Kapurthala ..	8,000
45. D.A.V. High School (Kishan Nagar, Lahore), Dehra Bassi ..	7,000
46. Shri S. D. Sabha (Krishan Kumar), Rajpura ..	10,000
47. Mata Gujri Girls High School, Fatehgarh ..	10,000
48. S. D. Purshartha Ram Lilla Kanya Pathshala, Nabha ..	10,000
Total ..	87,000
PUNJAB	
COLLEGES (DISRUPTED)	
1. Dev Samaj College for Girls, Ambala City ..	10,000
2. Dyal Singh College, Karnal ..	10,000
3. D.A.V. College, Ambala City ..	10,000
4. Sohan Lal Training College, Ambala City ..	10,000
5. Montgomery Guru Nanak Basic Training College, Jullun- dur (Non-disrupted) ..	10,000
6. Radha Krishana Arya College, Nawanshahar Doaba, Jul- lundur (Non-disrupted) ..	10,000
7. Fateh Chand College for Women, Hissar ..	10,000

[Minister for Education and Labour]

Name of institutions	Amount of grant sanctioned
COLLEGES (DISRUPTED)—Contd	
8. Hans Raj Mahila Maha Vidyalay, Jullundur ..	Rs 10,000
9. Gujranwala G. N. Khalsa College, Ludhiana ..	10,000
10. Daronacharya S. D. College, Gurgaon ..	10,000
11. S. D. College, Ambala Cantt ..	15,000
12. Lyallpur Khalsa College, Jullundur ..	22,000
Tota ..	
	1,47,000
SCHOOLS (DISRUPTED)	
1. S. D. High School (Multan), Karnal ..	51,000 (for land)
2. Montgomery Arya High School, Panipat ..	18,000
3. S. H. Khalsa High School, Dasuya ..	11,000
4. Montgomery G. N. Khalsa Girls High and Basic Training School, Jullundur City ..	12,000
5. Talamba S. D. High School, Gurgaon ..	10,000
6. Lyallpur S. D. High School, Bass Daulat Khan ..	8,000
7. D. G. Khan Hindu High School, Palwal ..	11,000
8. Sheikhupura S. D. High School, Phillaur ..	10,000
9. Hans Raj Arya High School (Hindu High School, Campbellpur) Garhshankar ..	10,000
10. Sheikhupura High School, Karnal ..	11,000
11. Lyallpur Khalsa Girls High School, Jullundur City ..	12,000
12. Khanewal Khalsa High School, Sahbad ..	10,000
13. Sardar Bahadur Sardar Bhagat Singh (Lahore) Khalsa High School, Jagraon ..	10,000
14. S. D. Girls High School, Gurgaon ..	10,000
15. Lahore Cantt Arya Girls High School, Haryana (Hoshiarpur) ..	19,000
16. Arya Kanya High School (Sialkot-Rawalpindi), Basti Nau, Jullundur ..	11,000
17. Sialkot Khalsa High School, Jullundur City ..	10,000
18. Lyallpur Khalsa High School, Jullundur City ..	2,000
19. G.R.S.D. School (Sargodha), Ambala City ..	12,000
20. Dayanand Arya Girls High School (Jehlum), Karnal ..	20,000
21. Lalamusa S. D. High School, Fatehgarh Churian ..	10,000

Name of institutions	Amount of grant sanctioned
SCHOOLS (DISRUPTED)— <i>Contd</i>	
22. Montgomery Arya Kanya High School, Panipat ..	Rs 1,500 (for ₹ equip-ment only)
23. Montgomery G. N. Khalsa High School, Jullundur Cantt	1,500
24. G. N. Girls High School, Karnal ..	11,000
25. Dhanwati Arya Girls High School (Jhang), Rohtak ..	1,500
26. G.S.A. High School (Hafizabad), Jamunanagar (Ambala) ..	10,000
27. Bahakwal S. P. S. Khalsa High School, Mukerian ..	9,000
28. Arya Girls High School (Bannu), Kalka ..	1,500 (for equip-ment only)
29. Khalsa High School, Nawan Pind ..	9,000
30. Harkaur Arya Girls High School, Panipat ..	10,000
31. Dev Samaj Girls High School (Lahore) Ambala City ..	1,000
Total ..	3,51,000

COUNCIL FOR THE WELFARE OF HANDICAPPED

55. **Sardar Atma Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- the date on which the Council for the Welfare of the handicapped was constituted in the State together with the number of meetings which it has held since then ;
- whether any steps have so far been taken for the inclusion in the Council of persons belonging to areas of the erstwhile Pepsu State ;
- the recommendations so far made by the Council and the extent to which these have been implemented ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) The State Council on Blindness was constituted in July, 1953. It has been reconstituted with effect from 29th April, 1957 and named the State Council for the Handicapped. Since 1953 the Council has had four meetings.

(b) Yes. Two members from the erstwhile Pepsu area have now been taken on the reconstituted Council. They are the Maharani Sahiba of Patiala and the President, State Poor Home and School for the Blind, Kapurthala.

(c) The Council made several recommendations, the most important of which are :—

- Recognition of the services of workers connected with the Welfare of Blind.

[Chief Minister]

- (ii) Establishment of Institute for the Blind at State level.
- (iii) Giving of preference to the blind for appointment to Government service; on such posts on which they could work without any difficulty provided they were otherwise suitable.
- (iv) Giving of adequate Grants-in-aid to Blind Institutes in the State.

All the above recommendations have been implemented.

COMPLAINT AGAINST HEADMISTRESS, GOVERNMENT GIRLS HIGH SCHOOL, SULTANPUR LODHI

56. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether Government recently received any complaints against the Headmistress of the Government Girls High School, Sultanpur Lodhi, District Kapurthala, if so, the action taken thereon ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : Yes. The Headmistress has been transferred to a Middle School at Jullundur.

JAGIR OF GURDWARA GOINDWAL SAHIB, DISTRICT AMRITSAR

57. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether any jagir was being paid by erstwhile Pepsu Government to Gurdwara Goindwal Sahib, District Amritsar, if so the date up to which the said jagir has been paid;
- (b) whether there are any arrear of the jagir referred to in part (a) above, if so, the steps taken by the Government for the payment thereof ;
- (c) whether the said jagir has been stopped, if so. the reasons thereof?

Giani Kartar Singh : (a) Rs 991 per year was being paid by Kapurthala State and Pepsu Governments to Gurdwara Sahib Goindwal as a donation or Bandhan. This amount was paid up to 18th September, 1951.

(b) There are no arrears.

(c) This amount was stopped by the erstwhile Pepsu Government,—*vide* order No. 524/ECL/O6, dated the 19th September, 1951, consequent upon the decision of the Government to stop such grants to the religious institutions.

TALWANDI-FATHU DHINGA-KAPURTHALA ROAD

58. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) the date on which land between Talwandi Chaudhrian and Kapurthala was acquired by Government for the construction of Talwandi-Fathu DHINGA-Kapurthala Road ;

- (b) the total area of land referred to above, acquired and the total compensation assessed in respect thereof ;
- (c) whether any compensation for the said land has so far been paid to the landowner, if so, when ;
- (d) if the answer to part (b) above be in the negative the time by which the compensation in question is expected to be paid to the landowners ;
- (e) whether the landowners referred to above have been exempted from the payment of land revenue in respect of the said land, if not, the reasons therefor ?

Rao Birendra Singh : (a) Possession of the land was taken in August, 1955. Formal acquisition notification is yet to issue.

- (b) 231 acres. Compensation has still to be assessed.
- (c) No.
- (d) Soon after the award is announced by the Collector.
- (e) This will be taken up with the Revenue Department.

BENEFIT OF WAR SERVICE TO EX-SERVICEMEN

59. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the names of ex-servicemen in all the Departments of the Government in the Jullundur and Ambala Divisions who have so far been given the benefit of counting their war service in their present service together with the names of those who have not been given this benefit and the reasons therefor ;
- (b) whether the Government has ever received any instructions from the Government of India in connection with the counting of service of the ex-servicemen ; if so, the extent to which these have been complied with ?

Sardar Partap Singh Kairon : Information is being collected.

JAGIRS OF REFUGEES FROM WEST PAKISTAN

60. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state whether those refugees who held Jagirs in West Pakistan, have been allowed the payment of their respective Jagirs in the State ; if not, the reasons therefor ?

Giani Kartar Singh : The question of making payment or paying compensation to displaced persons who left Jagirs in West Pakistan has not yet been finally decided as it is linked with the main issue of the abolition of Jagirs in the State with or without compensation which is still under consideration.

Mr. Speaker : Question hour is over now.

The Minister for Finance will present the Budget.

Minister for Finance (Shri Mohan Lal) : Sir, I rise to present the Budget for the year 1957-58.

The interim Budget for this year was presented in March, 1957, for the purpose of obtaining Vote-on-Account for three months ending June, 1957. It was based on the taxation then existing and committed and essential expenditure except for the planning schemes which were, broadly speaking, provided according to the Plan approved by the Planning Commission. It was left to the new Government to reshape it according to their own policies. The new Ministry took over on the 9th April, 1957. In the short time available, the new Government have gone into the Budget already framed, have modified it, where necessary, and taken other decisions to which I will refer later.

2. The economic situation in the country continued to be satisfactory during the First Five-Year Plan and the stepping up of investment was not accompanied by inflationary pressures. Prices at the end of the First Plan were lower by 13 per cent than the first year of the Second Plan. All-India Cost of Living Index in 1955 was at an average level of 96 as compared with 100 in 1949. But the general economic situation in the country altered somewhat since the beginning of the Second Five-Year Plan. Prices during the last year registered an almost continuous upward trend. All-India Index Number of wholesale prices which stood at 378.4 in February, 1956, had risen to 425.0 by February, 1957. The major part of this increase was due to the rise in prices of food articles for which index rose from 335.3 to 406.0 during the same period. Similar trends were noticed in the Punjab prices. The Index Number of wholesale prices in Punjab based on October—December, 1949, rose from 80.01 in March, 1955, to 93.5 in March, 1956. Except with a little decline in May, 1956, it showed a steady increase, touching 98.1 in March, 1957. The Consumer Price Index Numbers also exhibited trends similar to the All-India Cost of Living Index.

Such inflationary tendencies are, of course, inherent in a developing economy where reliance is placed on deficit financing. The danger of inflationary trends getting the upper hand can, however, be safeguarded by taking steps either by mopping up a part of the purchasing power with the public or by increasing production, particularly of the articles of general consumption like food and cloth. The inflationary pressure developed during the last year because the rate of investment during 1955-56 was distinctly in excess of voluntary savings and the production of foodgrains was lower than the previous year, especially of coarse *kharif* grains, which put pressure on wheat and rice. The other contributory factors were speculative activities of the trade and hoarding of stocks.

Almost similar forces were at work in the Punjab. The production of foodgrains especially that of wheat and gram was lower in 1955-56 than the previous year. This coupled with heavy exports to other States amounting to over 106,000 tons from mandis of erstwhile Punjab alone up to the middle of August, 1956, adversely affected the general outlook regarding the supply position and exerted inflationary pressure on prices.

It is primarily the Central Government which can take effective measures to curb the general inflationary tendencies in the country. The Government of India announced new taxation measures in November, 1956, besides raising

loans from the public and resorting to intensive campaign for small savings to mop up the purchasing power with the public so as to restrain non-priority spending. The other important steps taken were the total ban on the export of foodgrains, restrictions on advances by the Scheduled Banks against stocks of foodgrains and cotton textiles, issue of wheat freely from the Central stocks in important centres and distribution of rice and wheat through fair price shops set up by the State Governments. Six hundred and seventy such shops were opened in the urban and rural areas of the Punjab and about 54,000 tons of imported wheat and 27,000 tons of Atta were issued through them up to the end of April this year. As a result of this measure, the prices in the Punjab are under control. Besides, the arrivals of more imported wheat and of new crop are expected to have a salutary effect on prices. I can assure the House that Government is fully alive to the need of fighting inflationary tendencies and will take all necessary steps to keep the prices under control.

Agricultural economy of the Punjab has been considerably rehabilitated by the various schemes under the First Five-Year Plan and it has further been strengthened by the integration of the two States of Punjab and Pepsu. As a result of extension in irrigation facilities, the area under cereals and pulses increased from 13 million acres in 1951-52 to 16.4 millions in 1955-56. In the same period the area under cotton increased from 0.8 million acres to 1.3 million acres. With this increase in areas, the production of cereals and pulses increased from 3.3 million tons in 1951-52 to 4.4 million tons in 1955-56 and that of cotton from 4 lakh to 6 lakh bales. The production in the year 1955-56 both in case of cereals and pulses and cotton was slightly lower than that in 1954-55 because of unprecedented floods during October, 1955. The climatic conditions during 1956-57 were, on the whole, favourable and, as a result, the area sown under various crops marked an increase of about 9 per cent over the year 1955-56. Although rains in October, 1956, and hailstorms in March, 1957, caused some damage to the crops in some areas, the yields for the State, as a whole, are expected to be quite normal.

The industrial progress in the State during the year 1956-57 also marked a high level of production in several important sectors. The more important industries where increases in production have taken place are paper, sugar, textiles, bicycles, sewing machines, machine tools and sports goods. The production of paper amounted to 19,000 tons, showing an increase of about 20 per cent over the preceding year's output. The production of sugar was about 30 per cent higher than that in the year 1955. The textile industry also registered an increase in production mainly owing to additional production of about 80 lakh lbs. of yarn from the newly-established mill at Hissar. The production of bicycles went up by 13 per cent as compared to the year 1955. Likewise, the sewing machines and sewing machine parts industry also made good progress with its production showing an increase of about 15 per cent over 1955. In grey iron founding, the capacity was increasingly switched over from agricultural implements to machine tools and the aggregate production for these two types of goods amounted to about Rs 1,50 lakhs as against Rs 80 lakhs in the preceding year. Production of sports goods went up from Rs 70 lakhs to Rs 80 lakhs. New ranges of production were established in many directions such as electric motors and conductors, automobile parts, lawn-mowers, hydraulic jacks, clinical thermometers, plastic goods, cycle rims, chaff-cutting blades, storage batteries, carbon papers, and water-proof paper. Re-equipment and modernisation was carried out by a large number of units engaged in these industries.

[Minister for Finance]

3. It is usual to compare Budget proposals with the Revised Estimate^s of the previous year and give a brief account of the actuals of the year closed. On account of the merger of Punjab and Pepsu under the States Reorganisation Act, 1956, the demands for grants for the year 1956-57 as passed by the Legislatures of erstwhile Punjab and Pepsu States lapsed after the 31st October, 1956. For the remaining five months, i.e. 1st November, 1956 to 31st March, 1957, the Governor of the Punjab authorised the necessary funds for the new Punjab including the amounts required to cover the excesses. Accordingly, the Budget proposals for the year 1957-58 cannot be compared either with the Revised Estimates of the last year, which do not exist or the accounts of the year 1955-56.

The Budget for the year 1957-58 as now framed is summarised below :—

	(In lakhs of rupees)
(i) Opening Cash Balance (Estimated)	... 10,74
(ii) Revenue Account—	
(a) Revenue Receipts	... 40,49
(b) Revenue Expenditure	... 43,29
(c) Deficit	... —2,80
(iii) Capital Expenditure	... 29,92
(iv) Debt heads—	
(a) Debt discharged/incurred (Net)	... +28,94
(b) Unfunded Debt (Net)	... + 27
Total	... +29,21
(v) Deposits and Advances (Net)	... +68
(vi) Loans and Advances—	
(a) Recoveries	... 4,98
(b) Advances	... 6,91
(c) Deficit	... —1,93
(vii) Closing Cash Balance	... 5,98

In addition to the Opening Cash Balance of Rs 10,74 lakhs, investments of the order of Rs 6,88 lakhs are held in the form of securities. These investments may be reduced at the end of the year if some of the securities are encashed to meet the increased development expenditure.

4. The proposed Budget shows Revenue Receipts at Rs 40,49 lakhs and Revenue Expenditure at Rs 43,29 lakhs, indicating a deficit of Rs 2,80 lakhs. Some Members would like to know as to how these figures compare with the Punjab and Pepsu Budget 1956-57, taken together, but as certain changes have taken place in classifying the provision in the Capital Account instead of Revenue Account, it will not be worthwhile attempting an exact comparison. Broadly speaking, however, the Budget 1956-57, of both the erstwhile States showed Revenue Receipts and Expenditure at Rs 40,23 lakhs each. When compared with the new Budget figures, the Revenue Receipts show an increase of Rs 26 lakhs, while the Revenue Expenditure shows an increase of Rs 3,06 lakhs. In reality, the Revenue Receipts would show an increase of Rs 1,26 lakhs, if the special credit of Rs 1,00 lakhs accounted for in the Punjab Budget, 1956-57, under Irrigation Receipts is excluded. This was a special non-recurring receipt on account of collection of outstanding arrears. On the expenditure side, the increase mainly appears under Beneficent Departments and Multipurpose River Schemes. In the former case, the expenditure under heads Education, Agriculture, Veterinary, Co-operation, Industries has gone up from Rs 12,45 lakhs in 1956-57 to Rs 14,91 lakhs in 1957-58 and in the latter, it has increased from Rs 3,68 lakhs to Rs 4,43 lakhs. Important schemes for which provision has been made for the year 1957-58 are mentioned subsequently.

5. The provision made for Capital Expenditure during 1957-58 is Rs 29,92 lakhs. This takes into account the receipts and recoveries on Capital Account which according to the accounting procedure are shown as reduction of expenditure. If these are excluded, the gross expenditure will amount to Rs 43,50 lakhs. The important items for which the net provision of Rs 29,92 lakhs has been made are :—

	(In lakhs of rupees)
(i) Bhakra-Nangal Project	.. 14,95
(ii) Flood Control Schemes	.. 1,00
(iii) Other Irrigation Works	.. 4,83
(iv) Industrial Development	.. 1,36
(v) Chandigarh Capital	.. 2,00
(vi) Electricity Schemes other than Bhakra-Nangal	.. 74
(vii) Civil Works	.. 4,42
(viii) Transport	.. 35

For other details I would request the Hon'ble Members to refer to the Finance Secretary's Memorandum.

6. The amounts provided for loans and advances during the next year are Rs 6,91 lakhs while recoveries are anticipated at Rs 4,98 lakhs. The main items of advances relate to pumping sets, percolation wells, chemical fertilizers, community development, industries and housing in Chandigarh and outside.

Loans and Advances

[Minister for Finance]

7. This gives the financial picture of the next year's Budget under the important Sections of Account. I propose now to give a very brief description of the varied activities of the Government Departments. This will also enable the House to appreciate how the development in the State is taking place under the Second Five-Year Plan.

8. In pursuance of the policy of decentralisation of administration further sub-divisions have been created at Nuh and Naraingarh. The one at Dasuya is expected to be opened shortly and the question of opening sub-divisions at Ferozepore, Amritsar, Nakodar, Jullundur, Dharamsala, Hoshiarpur, Ludhiana, Ambala, Karnal, Rohtak, Hissar, and Fatehabad will be taken up as soon as buildings are completed. The Kulu Sub-Division, including the scheduled areas of Lahaul and Spiti, has been converted virtually into a district without being declared as such. The Sub-Divisional Officer, Kulu, has been invested with almost all the powers of a Deputy Commissioner so as to enable him to function independently of the Deputy Commissioner, Kangra, in these far flung areas. With the integration of Punjab and Pepsu, an all-out effort is being made to bring the district administration of the erstwhile Pepsu areas in line with the Punjab pattern.

To reorganise the working of the Treasuries, the control of District Treasuries in the Punjab State was taken over by the Finance Department with effect from the 15th December, 1955. With this change-over, whole-time Treasury Officers were appointed resulting in an all-round improvement in treasury work. On the recommendation of the Government of India, it has now been decided to take over important Sub-Treasuries by appointing whole-time Assistant Treasury Officers.

9. As a result of vigorous Police action throughout the year and adoption of firm measures for weeding out the criminal elements, the crime situation in the State remained fully under control and murders, dacoities, robberies and burglaries registered a fall. An important feature was the destruction or arrest of a large number of outlaws. Twenty-two of them were shot dead, while 41 were arrested in armed encounters. The formidable gang of Kalia Ram, which had been responsible for several cases of murder, dacoity, and robbery was liquidated. As a result of vigorous campaign undertaken in May, 1956, the number of proclaimed offenders was reduced from 493 to 225 by the end of December, 1956. Simultaneously, a campaign was launched for the voluntary reformation of bad characters in selected Police Stations. 790 bad characters took solemn vows voluntarily to cut themselves adrift from their past and lead a law-abiding life.

The Punjab Armed Police continued their unfailing vigil on the country's frontiers in spite of the fact that they are working under difficult conditions. They are not properly housed, have inadequate transport, poor communication system and practically no link roads. As a result of systematic patrolling and organization of ambush parties in close co-operation with the District Police and the Customs staff, no less than 13 smugglers were shot dead, 49 captured and contraband goods worth Rs 3 lakhs seized. Government are alive to the necessity of checking with a heavy hand these anti-national activities.

In the field of sport, the Olympic Hockey Team was captained by a member of the Police Force and they provided four more players. The Captain, Shri Balbir Singh, has been decorated by the President with the distinction of Padma Shri. The Punjab Police also won the championship at the 7th All-India Police Sports Meet at Madras and annexed as many as 14 trophies.

The last general elections put a great strain on the Police Force. It will be gratifying to the House to learn that the strain was cheerfully borne and the elections were peaceful.

10. The problem in respect of accommodation in jails which was acute soon after partition is being effectively tackled. The total gap between the authorised accommodation and average jail population will be further reduced on the completion of the new District Jail at Amritsar, Central Jail at Ambala, two District Jails at Bhatinda and Sangrur and a permanent Camp Jail inside Central Jail at Ferozepore. The Jail Industries are undergoing a constant process of development and expansion. The aim is to provide an honourable avocation to a convict after his release from jail, when usually he finds himself on the road with a strong inclination to go back to his past. The factory out-turn for the year 1948 which stood at Rs 2 lakhs rose to Rs 6 lakhs in 1956. The production is likely to increase further with the appointment of a Director of Jail Industries and their reorganisation on a commercial basis. The introduction of the system of payment of wages to prisoners would also help in this direction. In the matter of jail reforms we are forging ahead. Elementary education in 3 R's has been made compulsory. Lectures on moral, religious and social subjects have become a regular feature. A refresher course is being given to the staff to impart them up-to-date training in correctional methods. The system of parole and furlough to which I referred last year is working well. The release of prisoners under Good Conduct Prisoners Probationary Release Act is continuing; the number increased from 21 in 1952 to 129 in 1956.

11. Much has been said during the last few years about anti-corruption. As the House is aware, the Punjab Government decided a couple of years ago to set up a separate Anti-Corruption Department. It took a concrete shape in 1956-57 by the appointment of a senior officer as Secretary of the Department. Besides the Special Enquiry Agency for looking into cases against gazetted officers, District Enquiries Agency under a Superintendent of Police with his headquarters at Ambala has been set up. This Agency would look into corruption cases against the non-gazetted staff. Three Flying Squads have been created in three Divisions to investigate cases on the spot without delay. Due to numerous complaints of unauthorized irrigation in collusion with the staff, leading to both widespread corruption and leakage of revenue, two Squads, each headed by a Deputy Collector, have been created to check leakage in the Irrigation Department. The House would be interested to know that in Kharif, 1956, leakage of revenue to the tune of Rs 17 lakhs was detected. The long drawn out investigations into Bhakra-Nangal cases have almost been completed. One of the departmental enquiries has already started. The Enquiry Officer in the second case has been appointed. Thirty other officers have been charge-sheeted and enquiries against them would soon be started. The District Enquiries Agency has

[Minister for Finance]

so far received 252 complaints. Seven cases have been sent up for departmental enquiry. In 24 cases other action is being taken, 2 cases have been reported to the Government of India and 219 cases are still pending. 3,738 complaints were received by the Jullundur Squad since its inception and 1,252 by the Ambala Squad. All these complaints have been looked into and appropriate action is being taken. The earnestness with which the Government is taking up this work will be clear from the fact that the expenditure on Anti-Corruption which was about Rs 4 lakhs in 1955-56 will rise during 1957-58 to about Rs 14 lakhs. Government have no doubt that this expenditure will bring big premiums, and the healthy moral check due to these activities on individual officers would definitely lead to cleaner and an impartial administration.

12. "That State will be the best which is the least governed. Indian Independence must begin at the bottom", said the Father of the Nation.

Panchayats Nothing helps a nation to attain strength and self-reliance as the association of the people with the governance of the country, because it brings out the latent energies of the people into full play and serves to revitalize them. Concerted efforts have, therefore, been made to plan through Panchayats, reforms in the economic, cultural and administrative structure of the villages. The organization of Panchayats in the villages is based on wider plans of decentralized administration by building them up into self-contained, self-reliant and responsible units of administration capable of managing their own affairs in the village. As many as 22,041 villages in the State have been brought into the fold of the Panchayat movement by establishing 10,901 Panchayats and 378 Adalti Panchayats. Out of 65,593 Panches/Sarpanches, 8,192 Panches and 311 Sarpanches belong to the scheduled and other backward classes. In the judicial sphere these Panchayats have proved their usefulness by reducing litigation through conciliation of petty disputes which, in the past, were responsible for draining a considerable portion of wealth from rural areas. On the civic side, creditable results have been achieved in improving the standard of living in the rural areas. It is remarkable that the Panchayats were able to raise an income of about Rs 64 lakhs during 1956-57 from their own resources besides organizing voluntary labour of the value of Rs 20 lakhs. These resources, by far and large, were spent on schemes like street pavements, drains, improvement of water-supply, construction of school buildings, opening of libraries and reading rooms, installation of radio sets and construction of public buildings.

The process of putting the Panchayats completely on their feet in financial matters has continued further. Several schemes for creating income-yielding institutions were sanctioned last year and would continue during the current year.

13. Last year, when presenting the Budget Estimates for 1956-57, I detailed the steps taken by the Government since June, 1952, in the matter of agrarian reforms. It is not necessary to recapitulate them here. During the last year, only two other measures have been undertaken. The Punjab Bhoodan Yagna Act, 1955, was enforced in the State from October, 1956. A similar Act had already been passed and enforced in Pepsu in 1955. These two enactments give statutory recognition to the Bhoodan Movement launched by Shri

ilate

charya Vinobha Bhave. The second measure relates to the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands (Second Amendment) Act, 1956. Like its counterpart in the Punjab, this enactment also imposes a ceiling on individual holdings and all areas above the ceiling will be treated as surplus for rehabilitating ejected tenants. Rules under this Act are being prepared and those under the Punjab Security of Land Tenancy Act were published in April, 1956, so as to assess surplus areas for re-settlement. The response from the landowners is almost negligible since neither the Punjab Act nor the Rules thereunder prescribe any penalty for the non-submission of returns. This matter is engaging the attention of Government. The question as to how the tenancy legislations in force in the erstwhile areas of Pepsu and Punjab should be unified into a single law is also under consideration.

14. In a country of small holdings and scattered fields, no systematic or large-scale development of up-to-date farm practices can be achieved, without consolidation of holdings. We have, therefore, earnestly endeavoured to push consolidation ahead with great speed but the desired pace could not be achieved for reasons beyond the control of the Department. On the integration of the two States, the total area to be tackled comes to about 2,20 lakh acres and the Plan provides an expenditure of Rs 5,29.78 lakhs for this purpose. Out of this area, about 71 lakh acres were to be consolidated during the First- Five-Year Plan, but about 62 lakh acres were actually consolidated, leaving a balance of 9 lakh acres to be taken over to the Second Five-Year Plan period. The area planned to be repartitioned during the Second Five-Year Plan is 1,49 lakh acres. Out of this, 12 lakh acres have been repartitioned up to 31st January, 1957, as against a target of 28 lakh acres. Heavy rains and consequent floods again intervened and nature wrested the initiative from our hands bringing the work for several weeks to a standstill. The target for the current year is 31 lakh acres. So far the consolidation work has been completed in tahsils of Tarn Taran, Batala, Narpur, Garhshankar, Phillaur, Moga, Samrala, Rupar, Thanesar, Rohtak, Hansi, Gurgaon and Ballabgarh while it is in progress in tahsils of Nawan-shahr, Jullundur, Zira, Ferozepore, Ludhiana, Gurdaspur, Hoshiarpur, Patti, Dera Gopipur, Jagadhri, Kharar, Ambala, Karnal, Kaithal, Sonapat, Jhajjar, Hissar, Palwal and Firozepur-Jhirka. In erstwhile Pepsu areas, out of 19 tahsils to be consolidated, work is progressing in 15 tahsils. Work in Faridkot and Malerkotla has since been completed and in Rajpura and Phagwara will be completed shortly.

15. The carry-over of works to the Second Plan has been larger than originally anticipated as a result of which works of the order of Rs 11,93 lakhs would have to be executed during this period. **Chandigarh Capital** | These works mainly comprise of construction of buildings like Legislative Assembly, Raj Bhavan, Town Hall, Central Library, 240-bedded General Hospital, Museum, Picture Gallery, Colleges for Men and Women, High School for Girls, Special Residential School for Boys, Stadium, Community Centres, Swimming Pools and additional residences for staff. Besides, the remaining roads approximating 50 miles in length, 20 miles of seweres, 20 miles of water-supply mains and 30 miles of underground storm-water drainage would be constructed and laid. To meet the growing demands for residential plots, four new Sectors will be developed. Over the entire Plan, an income of Rs 5,85 lakhs is expected to be realised from the sale of residential, industrial and commercial plots. The results of the last auction have amply proved that Chandigarh has caught the imagination of the people.

[Minister for Finance]

During 1956-57, 700 houses of various categories have been completed and the construction of another 372 houses taken in hand. The main structure of the 10-storeyed Secretariat building has been completed and some of the offices have started functioning there. The Circuit House has been built to serve as a temporary residence for the Governor. In addition, Maternity Hospital, Central Police Station, Bharat Guides and Scouts Headquarters Building, Red Cross Building and the Primary School in Sector 19 have been completed, while work on the construction of Colleges for Men and Women and Junior Secondary School in Sector 8 is fairly advanced. The dam across Sukhna Cho, usually called the "marine drive" of Chandigarh, has also been completed during this year and storage of water has commenced. The dam will also provide sufficient supplies of unfiltered irrigation water for the growing needs of this big town. In addition, 22 miles of roads, 13 miles of pipe-line for water-supply, 22.5 miles of storm-water drains and 16.2 miles of sewers were laid. We are, in fact, forging ahead in the construction of this ultra-modern city, which continues to attract a stream of visitors to it.

16. The rehabilitation of displaced persons in the Punjab is making sustained progress and by the end of February, 1957, it has been possible to confer permanent rights on land allottees in more than 60 per cent cases. The total number of persons so benefited now stands at 2.48 lakhs and the area covered to date is a little over 18 lakh standard acres. During the past year a large number of cases have been unearthed wherein double and bogus allotments had been obtained through misrepresentation and fraud. The total area thus retrieved covers 16,548 standard acres, which has been utilized to meet the demands of unsatisfied claimants.

On the urban side, loan assistance for business and construction of houses continued during 1956-57. Loans amounting to Rs 4.81 lakhs have been advanced for business purposes and Rs 1.82 lakhs for construction of houses in Chandigarh, in addition to Rs 9 lakhs disbursed through the Resettlement Organisation of the Government of India against compensation. Under the recently sanctioned scheme of setting up small-scale cottage industries in Refugees Townships, loans amounting to Rs 2.39 lakhs have been sanctioned in 58 cases.

A sum of Rs 17.49 lakhs has been given during 1956-57 as grants to eligible displaced students for educational purposes and about 190 disrupted and non-disrupted educational institutions have been given grant-in-aid aggregating Rs 18.39 lakhs.

On the relief side, homes and infirmaries set up in the State for the care and maintenance of destitute displaced widows, children and infirm persons, catered to more than 10,000 persons during the year 1956-57. This work will continue during 1957-58.

On the rehabilitation side, assistance will continue to be given to displaced students, educational institutions and the Punjab University. The construction of cheap tenements on subsidy basis will also continue.

17. This gigantic Project continues to be the cynosure of all eyes and a symbol of the determined will of the Nation to forge ahead on the road to progress. The network of Bhakra Canals had already been completed at the end of the First Five-Year Plan. In 1956-57, the distributary system of the Narwana Branch has been completed. Partial supply is already running in these channels

Relief and Rehabilitation

Bhakra-Nangal

and during 1956-57 the total area irrigated was 9.11 lakh acres. At the end of the Second Five-Year Plan the total area to be brought under cultivation would be of the order of 36 lakh acres. The following figures will give the House an idea of the increase in production when this project is completed:—

Additional yield in tons

KHARIF

1. Fodders	...	2,912,395
2. Sugarcane	...	148,201
3. Cotton (bales)	...	467,062
4. Rice	...	31,337
5. Groundnuts	...	5,201
6. Other foodgrains	...	75,279

RABI

1. Fodders	...	3,115,766
2. Wheat	...	656,123
3. Other foodgrains	...	88,096
4. Oilseeds	...	31,086

At Nangal the main works have already been completed and the supply in the Nangal Hydel Channel is now constant. At the Dam site in spite of number of difficulties, 13.42 lakh cubic yards of concrete were put in up to the end of April, 1957. Most difficult and hazardous excavation by mining methods is going on in the heel claystone. It is hoped that by July, 1958, this work will be completed. By that time the Dam will have gone to a sufficient height and partial storage of 0.4 million acre feet of water will be possible. This will naturally increase the duration of supplies in the Bhakra canals. As the House is aware, five generating units, each with a capacity of 90,000 kilowatts will be installed on the left side of the Dam and four on the right side. With phenomenal rise in the consumption of electricity the decision to instal the fifth unit on the right side will also have to be taken soon. The foundations of the Power Plant on the left side are ready and concreting will begin during 1957-58. I wish the Honourable Members of this House to take the earliest opportunity to see for themselves the progress on this great milestone towards prosperity in the history of the Punjab.

18. To afford proper marketing facilities in areas where Bhakra Canals would provide irrigation, an ambitious programme of providing new roads is already underway. With the increase in agricultural produce when perennial irrigation becomes available, it has been considered essential to provide, in advance, facilities for marketing the surplus produce. A scheme was, accordingly, drawn up for setting up 37 new mandis in the Bhakra-Nangal areas and ex-

Colonization

[Minister for Finance]

tension of eight old mandis. The target of developing 10 new mandis in 1956-57 could not be achieved owing to difficulties in the acquisition of land. The lay-out plans, however, of 8 mandis of the erstwhile areas of Punjab and five of PEPSU are now ready. Auctions have already been held at Fatehabad, Bhiwani Khera, Sirsa, Adampur and Bhattu Kalan with encouraging results. Further auctions are due to take place at Sirsa, Fatehabad, Shahkot Malsian, Barwala and Kalanwali towards the end of this month. The plans of these mandis have been drawn up by Government Architects and they provide all modern amenities like roads, water-supply, drainage, stacking platforms and cattle-sheds. Each mandi will have an ancillary factory area which will also be developed along scientific lines. The Second Five-Year Plan makes a provision of Rs 4,12.92 lakhs for this scheme. Government hope that by the time the Bhakra-Nangal Project is completed, the communication system and the marketing facilities will have been fully developed. The question of affording necessary credit and banking facilities in these areas is also engaging the attention of Government.

19. The consumption of electricity has been rightly cited as an index of the economic development of a State as the growth of power consumption is closely related to the growth of industry and to the standards of living both in the urban and rural areas. We have an ambitious Second Five-Year Plan for the expansion of electricity envisaging an outlay of Rs 35,63 lakhs. It is proposed to complete the erection of one additional unit of 26,000 kilowatts capacity in each of the Power Houses at Ganguwal and Kotla. The House will be pleased to hear that the electricity being produced at present from both these Power Houses has already been fully utilized. In fact, the demands on us for more electric power are far more pressing than the speed with which the two new units can be installed. During the current Plan period, all the five units on the left side of the Bhakra Project will also be completed bringing the installed capacity at the end of the Plan period to 646,000 kW. We have schemes to lay 3,726 miles of 11 kV. lines, 3,346 miles of distribution lines and to erect 3,541 distribution sub-stations.

During 1956-57, electricity has been made available to 430 additional villages besides a very large number of industrial and general consumers. We have erected 50 miles of 33 kV., 801 miles of 11 kV. and 384 miles of distribution lines and 478 distribution sub-stations. To give the House some idea as to how rapid has been the consumption of electricity in the State and how phenomenal has been the development of load, I may mention that on the Uhl River Scheme the connected load went up from 52,229 in 1953-54 to 114,162 kW. by the end of 1956 and the number of consumers rose from 60,156 to 88,835 in the same period. Similarly, on Nangal Scheme the connected load rose from 4,043 to 92,538 kW. and the number of consumers from 5,620 to 86,181.

During the current year, it is proposed to erect 1,111 miles of 11 kV lines, 764 miles of distribution lines and 874 distribution sub-stations. 600 more villages will be electrified.

Here, I would also like to bring to the notice of the House that Government have decided to set up the State Electricity Board under the Electricity-

Supply Act, 1948, which shall be charged with the general duty of promoting the co-ordinated development of the generation, supply and distribution of electricity within the State. It would be an autonomous body and would inherit all liabilities and assets in electricity ventures of the Punjab Government. On the formation of the Board, the revenues from electricity undertakings which are now accruing to Government will be taken over by the Board along with the expenditure. For the present, however, the budget has been framed on the existing basis.

20. The partition of the State left us high and dry both in the matter of food and irrigational facilities in spite of the fact that we inherited 47 per cent of the population. The First Five-Year Plan recognized Irrigation the urgent necessity of extending irrigation facilities and two major projects, Bhakra-Nangal and Harike, were undertaken. A large number of other important schemes were also taken in hand and I gave to the House in my speech last year some of the salient features of these schemes. The re-modelling of Western Jumna Canal is almost complete. The work on the Harike Project is also nearing completion although the Barrage itself, which was damaged in 1955 floods, will have to be extended. The work on the 89-mile long lined channel of the Sirhind Feeder which started in 1955 is expected to be completed by June, 1959 and an expenditure of Rs 2 crores is expected to be incurred during the current year. This project will take over the existing unirrigated areas of Sirhind Canal and Bhakra Nangal Canal-systems lying to its west. The surplus supplies so saved would be utilized elsewhere for the improvement of irrigation in dry tracts of the State. Rs 60 lakhs worth barrage of the Madhopur Beas Link would be completed during the current year and the entire project by 1959-60. The Dadri Irrigation Scheme costing Rs 60 lakhs, which will provide irrigation to one lakh acres, was taken up during the last year and would be continued in the current year. 878 tube-wells have already been completed out of 1,261 contemplated in the First Five-Year Plan. The remaining tube-wells are under construction. The House is probably aware that this extensive tube-well system is not being used by the cultivators fully. This matter is receiving due consideration of Government. On the Upper Bari Doab Canal new channels costing Rs 3.6 lakhs to serve an area of 20,000 acres will be constructed during the current year. The Bein River Project near Kapurthala which will provide lift irrigation to 40,000 acres is making satisfactory progress. The civil works have been completed and as soon as electric power becomes available, the pumps will begin to function. The total provision for all these works during the Second Five-Year Plan is Rs 13.16 crores for major irrigation and Rs 4.56 crores for minor irrigation. The additional area to be brought under irrigation would be 13.15 lakh acres excluding areas to be irrigated from Bhakra-Nangal Project. We are not neglecting the backward areas. During the current year, a provision of Rs 4 lakhs is being made for Kuhls in the Ambala and Kangra Districts and for improving the irrigational facilities in Lahual and Spiti.

Another urgent problem to which I must invite the attention of the House relates to the menace of floods and water-logging. The floods of October, 1955, must still be fresh in the memory of most of us. Again in October, 1956, nature managed to wrest from us the fruits of a bright Kharif harvest and floods, though on a lesser scale as compared with 1955, affected 2,103 villages and crops over an area of 2.8 lakh acres. Immediate relief was provided by granting subsidies of the order of Rs 5.99 lakhs for the supply of food, blankets, clothes, etc. Rs 27.25 lakhs were distributed in the form of loans and land revenue and taccavi to the tune of approximately Rs 21 lakhs

[Minister for Finance]

were remitted. With the rapid expansion of irrigation, nature is also expanding the water-logged areas and the problem in some of the tracts where water table is between 0' to 5' is becoming alarming. Government have, therefore, decided to take up the construction of Drainage Schemes at a top priority level. Instructions have already been issued for the construction of Kasur, Patti, Sukkar and Hudiara Nallahs and a large number of drains in the Western Jumna Canal area. An amount of Rs one crore has been provided in the year 1957-58 for this purpose and it is hoped that by the end of the Second Five-Year Plan works to the tune of Rs 4 crores would be completed.

To enable the administration to render timely and effective aid to the flood-stricken areas, a comprehensive scheme has been evolved. Large scale exercises have been held at Rupar to give training to the district officers and it is hoped that any such emergency in the future will not catch us unprepared.

21. It is now well recognized that the success of the Second Five-Year Plan depends mainly upon our efforts to step up agricultural production so as to bring down the existing high prices. We depend upon uncertain and uneven distribution of rainfall and a soil whose fertility is low. Our tools and implements are out-moded, farm techniques are defective, pests and diseases have not yet been brought under complete control. Besides, we have so far not been able to cover the entire State in the matter of distribution of improved seeds and marketing facilities. It is intended to tackle all these problems in the Second Five-Year Plan and at the end of the period we expect the following increase in the production of foodgrains :—

	<i>Production in 1955-56</i>	<i>Production at the end 1960-61</i>	<i>Per cent increase</i>
Foodgrains (000 tons)	.. 4,436	5,876	32
Cotton (000 bales)	.. 736	1,250	70
Sugarcane (000 tons gur)	.. 557	780	40
Oilseeds (000 tons)	.. 149	185	24
Fruits (acres)	21,500	..

We propose not only to come up to these targets but go beyond them. Provision is being made to give financial assistance in the form of loans during the Second Plan period for sinking of 4,202 percolation wells, installation of 1,327 pumping sets and 269 tube-wells. In the first three years of the Plan, steps are being taken to cover the entire State with 25-acre seed multiplication farms. Each block of 100 villages will have a seed farm so that improved varieties of seed are available near the home of the farmer. A very large provision has been made to give loans for the purchase of artificial fertilizers. During 1956-57 the consumption of artificial fertilizers has been stepped up to 28,345 tons as compared with 17,833 tons during 1955-56. In the current year we propose to distribute 75,000 tons of artificial fertilizers and this target at the end of the Plan would go up to 150,000 tons. The target of

190,000 tons of town compost during 1956-57 has been reached. A large scale extension in plant protection methods is being undertaken, and larger funds are being provided for buying insecticides and equipment. Marketing intelligence service is being set up to disseminate useful agricultural information to the farmers to improve their marketing methods.

22. In the field of Animal Husbandry, one of our biggest drawbacks has been the absence of an institution where both teaching and research could be carried on hand in hand. Since the loss of the Veterinary College at Lahore, the institution was housed in the cramped building of the Government High School at Hissar. In such a congestion, it was neither possible to do justice to teaching nor to research. In the rural economy of an agricultural country, animal husbandry must go side by side with our progress in other directions. With Central assistance, satisfactory progress has been made in constructing the new buildings for the Veterinary College at Hissar; one block comprising of Anatomy, Surgery and Physiology sections is nearing completion. To meet increased demands, the number of admissions has been raised from 60 to 85 and the College staff has been strengthened. With fuller facilities for education and research, more attention would be possible to livestock research, disease control and the development of fisheries and poultry.

23. The needs of the country today and in the foreseeable future, and the experience and strength gained by the Community Development Organization in the past have increased and re-emphasized its responsibilities. It is today regarded not only as the main instrument for rural development in all aspects of social and economic life, but more particularly, as one of the means of achieving the increased agricultural production, which must become a fact if this and future Five-Year Plans are to prosper and fructify. At present we have 22 Community Development and 37 N.E.S. Blocks, in addition to 24 post-intensive blocks which have already completed their scheduled period of development. These 83 blocks cover 10,859 villages of the State with a population exceeding 61 lakhs. The progress made can be assessed from the fact that up to December, 1956, a total expenditure of Rs 4.55 crores has been incurred. It would be heartening to learn that voluntary contribution by the public, up to the same period, in terms of money, amounted to about Rs 4.62 crores. In terms of physical progress, it may be stated that 8.1 lakh maunds of chemical fertilizers had been distributed in the projects and blocks, 213,741 acres of barren land had been reclaimed and 204,528 acres of additional area had been brought under irrigation. 1,646 rural latrines and 3.07 million running feet of drains had been constructed. 4,084 miles of *Kacha* and 269 miles of *Pacca* roads have been made. 1,234 new schools for children and 3,102 Adult Literacy Centres were started. The number of reading rooms and libraries provided in villages comes to 20,221. During the current year, 35 new N.E.S. Blocks would be started. Of these, 25 have already begun functioning from 1st April, 1957. The remaining 10 blocks would be started from 2nd October, 1957. In addition 10 N.E.S. Blocks will be converted into Community Development Blocks from that date. The target is to cover the entire State with N.E.S. Blocks by the end of the Second Plan period.

24. The First Five-Year Plan did not have a proper blue print for the development of Co-operation. With the emphasis which is now being laid in the realm of agrarian reforms and increased food production, Co-operation occupies a prominent place. The co-operative form of organisation has an advantage

[Minister for Finance]

which is possessed neither by the system of private enterprise nor that of State partnership. It offers a means of achieving results by incentives of self-help, collective effort and social purpose. The character of economic development with its emphasis on social change, therefore, provides a great deal of scope for the Co-operative sector which is one of the central aims of our national policy.

During the last year, 800 small primary credit societies and 130 large-sized credit societies with financial assistance from the State have been established. The State has obtained long-term credit from the Reserve Bank of India to participate even in the share capital. A number of small banking unions have been amalgamated with the Central Co-operative Banks whose share capital has been strengthened by Government contribution to the extent of Rs 13 lakhs. Similar action has been taken to strengthen the Apex Co-operative Bank by contributing a sum of Rs 8 lakhs to its share capital. The State Agricultural Credit (Relief and Guarantee) Fund has been established and the State Government have credited this Fund with an authorised capital of Rs one lakh. Twenty-six marketing societies have been established with Government assistance in the share capital. Nine marketing-cum-processing societies have started functioning. Seventy new farming societies were established. Against a target of 50 labour and construction co-operatives, 58 have been established raising the total number to 600, with a membership of 66,000. They have executed during the last year public works to the tune of Rs one crore. The objective of setting up of these societies, was to avoid exploitation of labour by big contractors and this is being achieved. The most significant and notable achievement of the year is, however, the establishment of Co-operative Sugar Factories. Three of them at Bhogpur, Rohtak and Panipat have already gone into production and efforts to set up similar mills at Morinda and Batala are progressing satisfactorily. The setting up of these co-operative sugar mills is a pointer that even in big industry, Co-operation can hold its own. Their success will have the way to other similar ventures in the field of large-scale industry. I have no doubt this House will watch with interest the success of these co-operative ventures.

In the sphere of cottage industries, Co-operation also continued to make headway. Three hundred new industrial societies were registered and 37 societies for promoting handicrafts among women were established with funds jointly provided by the State Government and the All-India Handicrafts Board.

During 1957-58, these activities would be intensified. It is proposed to establish 180 new large-sized credit societies, besides revitalising or setting up 1,000 existing or new primary credit societies. Co-operative Banks and the Apex Bank will be further strengthened. Development of marketing, processing and warehousing will be given due attention. Above all, a Land Mortgage Bank for providing long-term credit on co-operative basis would be brought into being.

25. The progress made in the matter of industrial production during the last year has already been indicated. With the integration of the two States of Punjab and Pepsu, about 260 registered factories situated in the erstwhile State of Pepsu have become an important part of Punjab's industrial structure. Of these, the more important ones are two cement factories

Industries

at Surajpur and Dalmia Dadri, a textile mill and a sugar mill at Phagwara, a biscuit factory at Rajpura, three starch factories at Rajpura and Faridkot and two roller flour mills at Patiala and Bhatinda. Certain other important new industries were started in Pepsu as a result of facilities provided by the State Government in the shape of cheap factory sites, investment in share capital and grant of loans for the purchase of machinery. These included an electric appliances factory and a copper wire drawing and enamelling factory at Patiala, piston rings factory at Bahadurgarh, a cycle factory and a bone crushing mill at Rajpura, two sugar factories at Hamira and Dhuri and a carbon brush blocks factory at Patiala.

A noteworthy feature of the achievement of the first year of the Second Plan was the quantum of financial assistance rendered to small-scale industries. The Plan target in this regard was only Rs 37 lakhs, but the disbursements amounted to about Rs 60 lakhs against an average of Rs 3 lakhs prior to the year 1955-56. This increase has partly been contributed by the reduction in the rate of interest from Rs 5½ per cent to 3 per cent for corporate, partnership and individual proprietary concerns and 2½ per cent for industrial co-operatives.

The Punjab Financial Corporation which was set up four years ago, is playing an increasingly important role in providing institutional credit, medium and long term, to industrial enterprises in the State. The Corporation has already sanctioned loans aggregating Rs 94 lakhs out of which an amount of Rs 64.9 lakhs has actually been disbursed. This has helped the expansion of existing industries and setting up of new units.

Another important field in which appreciable results were achieved during the last year is the provision of technical assistance and guidance to small scale units. A Finishing and Testing Centre for Cycle Parts at Ludhiana, a Heat Treatment Centre for sewing machines industry at Bassi Pathana (Patiala Division) and a Central Workshop for supplying tools, jigs and dies to small engineering units on hire-purchase basis were set up during the year. Standardisation Centres for the products of small-scale industries were also established at Batala, Amritsar, Jullundur, Ambala, Jagadhri and Ludhiana, which would look after the important industries localised at these Centres.

A large measure of consolidation and improvement has been effected in the position of handloom industry by bringing the weavers into co-operative fold and providing financial assistance as well as marketing facilities in the shape of Sale Depots and a mobile Sales Van. Another important new scheme undertaken by the Department during the year relates to the conversion of handlooms into powerlooms. Under this scheme a loan of Rs 2,600 per powerloom—Rs 1,600 to meet the cost of the loom and Rs 1,000 as working capital—is provided. The target for the scheme was the installation of 500 powerlooms. Although the Government of India's sanction was received only in November, 1956, it is gratifying to note that about 350 looms have been allotted and a loan of over Rs 4.5 lakhs disbursed. Mention may also be made of the establishment of industrial estates at Ludhiana, Patiala and Batala for which a provision of Rs 25 lakhs has been made in the Plan for 1957-58. The Industrial Estate at Ludhiana alone will provide factory accommodation to 225 units either by out-right purchase or on rent or on hire purchase basis.

[Minister for Finance]

26. The Labour Department has taken up a number of welfare schemes to improve the lot of workers. Under the Industrial Housing Scheme 60 houses were completed last year and 600 houses are nearing completion at Chandigarh, Batala and Bhiwani. Another set of 140 houses has been taken in hand at Amritsar and Jullundur.

In order to help the workers to improve their overall income and living standards, literacy and sewing classes have been started in two more Welfare Centres at Hoshiarpur and Faridabad besides the existing nine. It is intended to open four more such Centres during 1957-58 and the remaining six, to complete the target of 12 Centres provided for in the Second Five-Year Plan, will be opened during the last three years of the Plan. The Employees' Provident Fund Scheme was extended last year to 17 additional industries including matches, sugar, tea, printing, glass and heavy chemicals. The State Government have also fixed minimum wages for employment in private presses and foundaries with or without machine shops and the revision of minimum wages for employees in tea plantations was also undertaken.

Consequent on the implementation of the recommendations of the Shiva Rao Committee, the administrative control of 24 Employment Exchanges in the integrated Punjab State has been taken over by the Punjab Government from the Central Government with effect from 1st November, 1956. Similarly, the training centres, previously run by the Central Government, were also taken over by the State Government. It is contemplated to expand the training schemes involving an expenditure of Rs 1,33 lakhs during the entire plan period in order to meet the urgent and essential demand of skilled and semi-skilled workers needed in the private and public sectors for the rapidly developing heavy and small-scale industries. The Employees State Insurance Scheme is in operation in the towns of Amritsar, Jullundur, Ludhiana, Ambala, Batala, Bhiwani, Abdullahpur and Jagadhri.

27. In the field of Education great stress is being laid on the improvement and expansion of elementary education. More than 1,250 new school teachers were sanctioned during the last year for appointment in the existing local body schools and those newly set up. The percentage of literacy in the age group 6—11 which stood at 44 on the 31st March, 1956, is expected to increase by 5 per cent during 1956-57 as a result of this drive. Our policy is to change the pattern of education at the elementary level in the age group 6—11 to the basic type. More than 190 primary schools and 40 middle schools have been converted to the basic type and 85 new primary and 30 new middle basic schools have been set up. All training schools for junior teachers have been converted to basic type. Simultaneously, 5 new Government Basic Training Schools were started. Particular attention has been paid for starting basic training institutions in the backward areas at Dharamsala, Hamirpur, Lahaul and Spiti, Naraingarh and Rewari. Towards scheduled castes and backward classes, adequate attention is being paid. The State Government propose spending about Rs 30 lakhs during 1957-58 by way of free concessions and stipends to them. A sum of Rs 98,000 is also proposed to be spent to encourage poor and brilliant students. In the matter of education of girls it is intended to expand it further by raising all

middle schools for girls in the State to the high standard during the Second Five-Year Plan period. (*Cheers*). During 1957-58, 6 new Government Girls High Schools are, however, proposed to be opened and five Girls Middle Schools are proposed to be raised to the High Standard.

A noteworthy aim of our Educational policy is free education up to the Matriculation standard. (*Cheers*). Article 45 of the Constitution requires that free and compulsory education will be given to every child between the ages of 6 to 14 within ten years of the promulgation of the Constitution. If this directive of the Constitution is to be fulfilled, Punjab must forge ahead. The State Government are accordingly considering what concrete steps should be taken in this direction. In the meantime a sum of Rs 50 lakhs has been provided on an *ad hoc* basis in the current year's budget. (*Cheers*).

On the technical side, great strides are being taken to expand the Engineering College at Chandigarh by raising the admissions from 40 to 120. This number will be further stepped up during the current year to 240. (*Cheers*). A provision of Rs 13.31 lakhs has been made during 1957-58 for this purpose and purchase of necessary equipment. The admissions at Nilokheri have also been increased from 100 to 150. A new Central Polytechnic and Engineering School at Chandigarh, which will admit 150 boys for N.C.C. Course and 60 boys for a Diploma Course, will also be set up. To help further expansion of technical education, substantial grant has been sanctioned for the Thapar Engineering College at Patiala and a provision of Rs 8.11 lakhs has been made during 1957-58.

28. The general aim of health programme during the Second Plan period is to expand existing health services so as to bring them within the reach of all the people particularly in the local areas where medical and health facilities in the past have not been adequate. The provision for health schemes for the Second Plan period is Rs 9.63 lakhs as compared with Rs 1.41 lakhs during the First Plan. Much stress is being laid by Government on the organisation of health units which will provide a reasonably complete health service for all sections of the community in the rural areas. These units will have within their scope domiciliary and institutional service ; both curative and preventive. It is proposed to open 54 such units each unit serving a population of 60,000. Maternity, child welfare and school health services will be an integral part of this scheme. At the headquarters, 20 beds will be provided for giving institutional treatment. Six health units have already been established, spade work for 10 is in hand and 15 additional units will be provided in 1957-58. B.C.G. programme is being pushed ahead and 4 lakh persons were vaccinated during 1956-57. Under the National Malaria Control Programme, the activities of the 9 malaria units are being further extended. Four additional units will be added to the existing anti-venereal disease team to eradicate this dreadful menace from the hilly tracts of this State. To train more technical personnel, the number of admissions to the M.B.B.S. course at Patiala has been raised from 50 to 80 and at Amritsar from 80 to 100. A Dental College has been started at Patiala ; sixty lady health visitors are being trained at Amritsar and another training school for nurses is being started at the Rajendra Hospital, Patiala.

The indigenous system of medicine has continued to play an important role. 250 Ayurvedic and Unani dispensaries will be opened in the Second

[Minister for Finance]

Five-Year Plan ; of which 50 were started during the first year and another 50 will be added during 1957-58.

The Second Plan provides for an amount of Rs 4,74 lakhs for urban and Rs 2,57 lakhs for the rural water-supply schemes. On the urban side the chronic shortage of water-supply at Ambala City has almost been removed and skeleton water-supply schemes were brought into operation in Jullundur, Karnal and Yamuna Nagar. The water-supply scheme at Nalagarh has been completed while those at Rupar, Bhatinda, Malout, Moga and Ferozepore are under construction. Schemes for Hansi, Hissar, Kallanwali and Dabwali would shortly be taken up. The expansion of rural water-supply schemes has not been adequate, the main hurdle being that the local Panchayats are unable to deposit their 25 per cent share in advance. Government are now considering whether this condition should not be relaxed by lowering the local contributions. Rural schemes are, however, being carried out in Kangra, Hoshiarpur and Ferozepur districts and the scheme for villages near Panjore has been completed.

29. In the Second Five-Year Plan an attempt has been made to improve the communication system of the State so as to open up areas not provided with transport facilities. Besides suitably linking District and Tahsil Headquarters for administrative reasons, the communication system would further link potential centres of production to facilitate marketing of rural produce and distribution of manufactured goods.

During the first year of the Plan an expenditure of Rs 1,91 lakhs was anticipated to be incurred (including Rs 50 lakhs on Bhakra Roads) on the construction of 770 miles of roads. A provision of Rs 1,90 lakhs is being made in the current year for works in progress and for new roads. With the assistance from the Central Road Fund it is proposed to construct 222 miles of roads at a cost of Rs 1,14 lakhs including the construction of a bridge over Yamuna near Panipat and a high level bridge over Beas at Dera Gopipur. For scheduled area roads, the State Sector provides a sum of Rs 43 lakhs on the main schemes and Rs 10 lakhs on the Regional Schemes. An expenditure of Rs 4.5 lakhs was anticipated during the year 1956-57 and a provision of Rs 12 lakhs is being made in the current year. In addition, Central Government have sanctioned a sum of Rs 24.34 lakhs under the Centrally Sponsored Schemes and a provision of Rs 3 lakhs is being made in the current year.

All the six National Highways in the State are being improved in width and geometric standards. At submersible portions bridges have been constructed. Two important bridges at Bein near Jullundur City and at Ghaggar on the Ambala-Kalka Road are nearing completion. Bye-passes are being provided at Jullundur, Ludhiana, Karnal, Hodal, Palwal and Ferozepore-Jhirka for the convenience of high speed through traffic and to lessen the chances of accidents in the congested areas. The entire expenditure of the order of Rs 60.7 lakhs is to be borne by the Government of India. The improvement of other Inter-State roads was also taken up by the Central Government in 1954 on a four years programme for improvement of 342 miles of roads at an estimated cost of 2,64 lakhs. A sum of Rs 79 lakhs had been spent on these communications up to the end of the year 1955-56,

Rs. 38 lakhs is anticipated to have been incurred during 1956-57 and a provision of Rs 42 lakhs is being made for 1957-58.

The House would certainly expect that where so much expenditure is being incurred to improve the road system in the Punjab, the working of the Transport Department should show increasing profits. This expectation has been fulfilled as the net profits in 1956-57 are expected to aggregate Rs. 1.14 lakhs. After providing for depreciation, Reserve Funds, interest on capital and working expenses, the profits on investments have gone up from 23.9 per cent in 1954-55 to 32.85 per cent during 1955-56. Every effort is, however, being made to bring about further improvement in traffic. Sixty-nine new vehicles were purchased in 1955-56 and 76 during 1956-57. These new vehicles have larger seating capacity, adequate head room, greater leg space and well upholstered cushioned seats. With a view to reducing the operational cost, the entire fleet with the exception of 10 buses is now running on diesel. A number of steps have been taken to improve the lot of the workers including the extension of the benefit of State Employees Insurance and Contributory Provident Fund. To improve conditions in the private sector, stringent measures like eradication of overloading, overcharging and over-speeding, reduction in exorbitant freight rates, setting up of an investigation branch to report on all accidents, have been taken.

30. The welfare of scheduled tribes in Lahaul and Spiti has continued to receive the special attention of Government particularly in the field of Agriculture, Veterinary, Forests, Co-operative, Education and Roads. A sum of Rs 75 lakhs is proposed to be spent in this area under the Second Five-Year Plan.

Scheduled Areas and Backward Classes

The Scheduled Castes and Backward Classes, are still suffering on account of old prejudices. Efforts are, however, continuing to remove this complex. Twenty-one per cent seats in educational, technical and professional institutions have been reserved for them, as also 21 per cent vacancies in all Government Departments and 50 per cent vacancies in the ranks of Police and Patwaris. It is well known that students from the backward areas, being low on the merit list, are unable to secure admission in the technical institutions. To remove this hardship, 10 per cent vacancies have been reserved purely for students coming from such areas. (*Cheers*).

Vimukta Jatis are also receiving attention and efforts are being made to remove their economic distress by granting subsidies for the purchase of seed agricultural implements and bullocks. A sum of Rs 1.92 lakhs was spent for this purpose during 1956-57. Students from these Jatis are exempt from payment of tuition fees at all stages of their education. There is also a scheme for training young men of these Jatis in mills and factories. Nurse-dais are being appointed in villages where there is a large concentration of these Jatis. The total plan provision for the uplift of Vimukta Jatis amounts to Rs 9.68 lakhs, of which Rs 1.92 lakhs was spent in 1956-57 and Rs 1.94 lakhs is proposed to be spent during the current year.

31. Since the creation of the National Workers Relief Fund in 1951-52, the Government contribution has been increasing every year. As against Rs 30,000 in the year 1951-52, Rs 8 lakhs were provided during the last year and Rs 16 lakhs have been budgetted for the current year. About 2,600 political sufferers are in receipt of financial assistance from this Fund. The concession to relax the age limit for entry into Government service

Relief to National Workers

[Minister for Finance]

up to and including the age of 45 years, in the case of persons who rendered national or social service before Independence, has been extended for another year. It has also been decided to re-employ Government servants, who are political sufferers, up to the age of 60 years after superannuation.

Social Welfare

32. With the country heading towards the realization of the goal of Welfare State and socialist pattern of society, a special responsibility has devolved on the State Government to give particular attention to the under-privileged and handicapped for lack of finance and trained personnel. As a step in this direction, a Social Welfare Directorate was set up in September, 1955. Schemes involving an expenditure of Rs 74 lakhs under the Second Five-Year Plan have been formulated for setting up institutions for the Blind, Homes for the destitute children, Holiday Homes, after-care shelters and uplift of beggars.

During the last year, an institute for the Blind has been established at Panipat and an Orphanage at Karnal, Holiday Homes have been functioning at Tara Devi and Kandaghat under an autonomous Advisory Council with the Governor as their Chairman. The Maharani of Patiala has graciously donated her Palace at Kandaghat for the Holiday Home. (*Cheers*). An institution for partially handicapped beggars has been set up at Ambala. To meet the need of rural areas, Welfare Extension Projects have been started. A provision of Rs 18.4 lakhs has been made for 39 Welfare Extension Projects during the Plan period, out of which 9 were started in 1956-57. A sum of Rs 3 lakhs is being earmarked for 1957-58. Financial aid to voluntary welfare institutions in the State for the expansion of their activities is also being given.

To encourage sports, a comprehensive scheme is being drawn up and a provision of Rs 5 lakhs has been made in the current year.

Language Department

33. Recognising that ground must be prepared immediately to give due place to the regional languages of the State and for switching over the administration from English to Hindi and Punjabi, a full-fledged State Language Department was created in 1955. The Department is busy in coining and adapting technical terms so that all Acts, Rules, Codes and Manuals can be easily translated into Regional Languages. The Key Board of a Punjabi Typewriter is being standardised. Free classes for training Government employees have been arranged and attendance has been made compulsory. All the Departments have been asked to draw up a phased programme for the introduction of Hindi/Punjabi, so that by the end of 1959-60, there is a complete switch over from the existing set-up. An elaborate scheme for the development of Regional languages at an estimated cost of Rs 3.6 lakhs has been approved by the Planning Commission.

Finance Commission

34. Article 280 of the Constitution of India, *inter alia*, provides that at the expiration of every five years or at such earlier time as he may consider necessary, the President will constitute a Finance Commission. By an order of the President, dated the 1st of June, 1956, the Finance Commission was constituted and they visited this State in the last week of March, 1957. We have presented our case to the Commission for an increased grant-in-aid owing to a big gap in our Revenue Account. That the gap is really

big is evident from the Budget figures which I have given to the House. I hope this House will endorse the stand taken by the State Government before the Commission.

35. Total Debt liability outstanding at the end of the year 1956-57 amounts to Rs 1,88.44 crores. It mainly consists of Rs 1,19.45 crores for Bhakra-Nangal Project, Rs 7.29 crores for the Harike Project, Rs 18.51 crores for Grow-More-Food Schemes, Rs 6.19 crores for Chandigarh Capital and Rs 11.10 crores for Rehabilitation Schemes.

For the current year, loans of the order of Rs 31.81 crores will have to be obtained and, accounting for the repayments of the past loans, the net liability outstanding at the end of the current year would be Rs 2,17.38 crores.

The House will appreciate that this is a very heavy burden upon this truncated State and it will be difficult in years to come even to find money from our revenues to finance the servicing of this debt. The State Government, therefore, tried to put this situation squarely before the Finance Commission, and requested them to look into the debt liability of this State *vis-a-vis* their resources and give relief to the State Government. We hope we were able to convince them of the justice of our demand and the Commission would recommend scaling down of this debt liability and/or giving relief in other directions.

36. The Second Five-Year Development Programme is of the greatest importance to the country as it aims at raising the level of living standards besides rapid industrialisation, expansion of employment, reduction of inequalities in income and wealth and a more even distribution of economic power. The programme for the new State of Punjab, as drawn up and approved by the Planning Commission, is estimated to cost Rs 1,63 crores (net) and this corresponds to the combined total of the two Plans of the erstwhile States of Punjab and Pepsu. Against this, the latest estimate of the Plan expenditure during 1956-57 amounts to Rs 31,45 lakhs and the approved expenditure for 1957-58 Rs 34,75 lakhs. The split-up of these figures over the various heads of development is as follows :—

	Total Plan	Esti- mate, 1956-57	Approved, 1957-58
(In lakhs of rupees)			
Agriculture and Community Development ..	30,35	4,47	6,23
Irrigation and Power ..	72,05	17,29	17,00
Industries ..	9,09	93	1,50

[Minister for Finance]

	Total Plan	Estimate, 1956-57	Approved, 1957-58
(In lakhs of rupees)			
Roads ..	9,98	1,90	1,90
Road Transport ..	1,20	13	20
Social Services ..	33,74	4,21	5,06
Miscellaneous Development Schemes ..	6,26	2,52	2,86
Total ..	1,62,67	31,45	34,75

Though the State Government wished to go in for a higher Plan expenditure during 1957-58, its size had to be cut down by the Planning Commission keeping in view the resources to be made available by the State and assistance to be afforded by the Centre. To the approved expenditure of 1957-58, however, we have added a few items, although not included in the Plan. The important item which falls in this category pertains to an *ad hoc* provision of Rs 50 lakhs to which a reference has already been made under Education. This and other similar schemes are proposed to be adjusted finally within the total approved Plan, but failing this, it is intended to raise additional corresponding resources so that there may be no disturbance in the estimates already drawn up for the Plan.

To finance a Plan of this magnitude, additional resources are required. To meet Capital Expenditure loans can be obtained or raised and we have made provision in the Budget accordingly. Under sound canons of financial propriety, however, Revenue Expenditure must be met from Revenue Receipts. As indicated already the deficit in the Revenue Account is estimated at Rs 2,80 lakhs. This is a large gap and cannot be left as it is. We have, therefore, decided to raise revenues by levying additional taxes particularly on those who are comparatively in a better position to pay. Before mentioning these, I wish to emphasise that the Punjab of our dreams confidently expects each one of its sons and daughters to contribute his or her mite towards the successful execution of the Plan, even if necessary, by sacrificing a part of his/her income. It should be every one's endeavour not to let the Plan remain unexecuted, even partially, for lack of financial resources. On this depends our future which would be marred or made according to our sacrifices.

To cover the Revenue gap as far as possible we have decided to increase the existing tax rate of Re. 0-3-0 per gallon on Motor Spirits to Re. 0-4-0 per gallon. We have also decided to increase the tax on passengers carried by motor vehicles from 1½ pies to 2 pies per anna value of the fare. The present lump sum rates of tax chargeable per annum from public carriers will be increased by 50 per cent. Besides, a toll of Rs 2 per vehicle, both laden

and unladen, crossing bridges in the State costing Rs 5 lakhs or over will be levied with no exemptions except in the case of officers engaged on the construction of the bridge. The toll will be charged even on the cars of Ministers and Government servants while on tour. It has also been decided to levy a cess on commercial crops, viz. cotton, groundnuts, chillies and gur. While the cess on cotton and groundnuts will be at the rate of Re one per Rs 100 worth of produce marketed, the cess on gur will be at the rate of Rs 2 per cent on the sale price of gur brought to the market. In the case of chillies, the cess will be levied on the matured area of crop at the rates varying from Rs 2 to Rs 4 per acre. No cess will be levied on matured area up to one kanal. On the export of dry chillies, the cess will be levied at the rate of Rs 2 per maund. We have also decided to increase the court-fee rates, which are generally the lowest in India, by 30 per cent. All these measures are expected to bring an additional revenue of Rs 98 lakhs per annum, which will reduce the gap from Rs 2,80 lakhs to Rs 1,82 lakhs.

It has also been decided to bring at par with the Punjab the tax on possession and sale of manufactured tobacco in the erstwhile territory of Pepsu. In the erstwhile Pepsu area, a district is divided into circles and in each circle tobacco vend is auctioned annually. Normally, the contractor is allowed to open one vend in the circle but if so desired, he can open any number of vends in the circle on payment of additional fee of Rs. 10 per additional vend. This system does not correspond to that prevalent in the erstwhile Punjab State where an annual licence fee is charged for the possession and sale of manufactured tobacco on rates varying from Rs 30 to Rs. 500. Similarly, we have decided to bring the Pepsu areas on Punjab norm in the matter of levy of Urban Immovable Property Tax and Forward Contracts Tax. We have also decided to apply the Punjab Land Revenue Surcharge Act to erstwhile Pepsu areas along with special surcharges which we decided to levy in the form of Agricultural Income-tax to the erstwhile Punjab areas last year. With a view, however, to avoid any increase in the burden of the landowners in the erstwhile Pepsu areas *vis-a-vis* Punjab, we have decided that the limits and rates of surcharge and special surcharge may be varied in the case of landowners in the erstwhile Pepsu areas so that the burden is roughly the same as in erstwhile Punjab. All these measures will bring uniformity in both these areas and are expected to result in a decrease of revenue by about Rs. 7 lakhs. As, however, no credit has been accounted for in the Budget in respect of special surcharge on Land Revenue (Agricultural income-tax) and the necessary legislation to levy this surcharge is being brought forward now, the anticipated income of Rs. 15 lakhs per annum on this account will convert this decrease to an increase of Rs 8 lakhs which will reduce further the deficit of Rs. 1,82 lakhs to Rs. 1,74 lakhs.

37. In my last Budget speech, I mentioned at length the proposals which the State Government had before them in connection with the question of relief to low-paid employees. I also pointed out that the Care-taker Government did not wish to take any decision on this vital issue entailing heavy liabilities. The question of giving relief to low-paid employees has been engaging our attention since the new Ministry assumed office. After a careful consideration of the various implications involved, I am glad to announce that we have accepted and decided to implement the recommendations of the Pay Revision Committee which was set up in June, 1956, to the extent indicated in the Finance Secretary's

**Relief to Low-paid
Employees**

[Minister for Finance]

Memorandum. (Cheers). Broadly speaking, the following categories of low-paid Government servants will get relief :—

Patwaris

All Class IV Government servants

Foot Constables ordinary and Selection Grade

Head Constables

Assistant Sub-Inspectors of Police

Qanungos

Sub-Divisional and Accounts Clerks in the P.W.D.

Prosecuting Sub-Inspectors

Civil Assistant Surgeons (Non-Gazetted)

Staff Nurses and Dispensers

College Lecturers

Veterinary Assistant Surgeons

Teachers, etc.

The revised scales will apply to all Government servants including those from Pepsu who are holding such posts subject to such adjustments as may become necessary in the case of those Pepsu employees who got certain concessions in the form of personal pay at the time of fixation of pay on general revision in 1956. Of course, while making such adjustments it will be ensured that no one gets less than what he is drawing at present in his substantive capacity. Further, where the existing scales of pay of ex-Pepsu employees are higher than those recommended by the Pay Revision Committee, the former would continue for the present till the general question of such scales of pay is decided by the Integration Department.

This revision, it is estimated, will entail an additional ultimate liability of Rs 1,45 lakhs per annum but the immediate liability will be of the order of Rs 35 lakhs, out of which the Central Government is likely to contribute Rs 20 lakhs per annum for a period of four years ending 1960-61. With the addition of this net liability of Rs 15 lakhs, the deficit will increase from Rs 1,74 lakhs to Rs 1,89 lakhs.

We have decided to leave this gap uncovered for the present. We do however, intend to explore the possibilities of increasing revenue from the existing resources and to reduce expenditure wherever possible. The idea is to cover up the gap to the maximum possible extent during the course of the year. To achieve this, we have decided to appoint a Specialist Committee which would conduct the necessary investigations and make recommendations in this connection for consideration of Government. We would like

this Committee specially to probe into the expenditure being incurred at present by various Departments particularly on Travelling Allowance and Contingencies including expenditure on Government vehicles so that whatever savings are possible are effected.

The expenditure on pay of officers and establishment would need special consideration. On integration, the cadres of officers and staff were generally fixed on the basis of total number of posts in the erstwhile Punjab and Pepsu States. Wherever the number of posts as sanctioned in the provisional cadre in the new State was less than the number of Punjab and Pepsu employees, temporary posts have been created equal to the number of such surplus employees. The provisional cadres so fixed appear to have been inflated in every Department, as ordinarily in the process of integration, there should have been some reduction in cadres. We have, therefore, decided to appoint a Cadre Committee which would look into the requirements of each department carefully and determine the cadre with reference to workload of each office. We intend to deal with the report of this Committee as and when the examination of each Head of Department's office (including subordinate offices) has been completed so as to ensure early decision and saving in expenditure wherever possible.

38. I have tried to give a brief account as to how we intend to run the year 1957-58. Not only we propose to levy new taxes, where we possibly can, but we wish to explore all new sources of revenue and to reduce the expenditure so as to keep the burden on the tax-payer as low as possible. As indicated already, it is our main desire to execute the contemplated plan of development. With the co-operation of the Members of this House and through them of the public, we hope to succeed in our objective plans. In this lies our success and the future of the country.

39. At the suggestion and request of my Finance Secretary, I propose to depart from the practice of the last few years of mentioning and appreciating the services of individual officers by name. I would, however, like to acknowledge before the legislature my appreciation of the work of the officers and men of the Finance Department particularly those who deal with the preparation of the Budget Estimates. During the last seven months, they had to turn out three budgets and had to prepare very voluminous data for the visit of the Finance Commission. This has involved a great strain, coming as all this work did, in the wake of the Budget 1956-57 and integration. The House would be glad to learn that they had faced this strain cheerfully and ungrudgingly.

I also wish to convey the appreciation of this Government to the Accountant-General and his staff who share with us the burden of watching the financial interests of this State.

And now, Sir, I request your leave to present the Budget 1957-58.

(Cheers, renewed cheers)

The Sabha then adjourned till 2-00 p.m. on Thursday the 9th May, 1957.

The following is a summary of the work done by the Land Revenue Department during the year 1927-28. The department has been engaged in the re-arrangement of the land revenue system, and has been successful in bringing about a more equitable and efficient system. The work has been done in accordance with the instructions of the Government, and has been carried out with the utmost care and attention. The results of the work are set out in the following table:

The following table shows the results of the work done by the Land Revenue Department during the year 1927-28. The table is divided into two columns, one for the year 1927-28 and one for the year 1926-27. The rows show the various items of work done, and the results achieved. The figures are given in thousands of rupees.

The following table shows the results of the work done by the Land Revenue Department during the year 1927-28. The table is divided into two columns, one for the year 1927-28 and one for the year 1926-27. The rows show the various items of work done, and the results achieved. The figures are given in thousands of rupees.

The following table shows the results of the work done by the Land Revenue Department during the year 1927-28. The table is divided into two columns, one for the year 1927-28 and one for the year 1926-27. The rows show the various items of work done, and the results achieved. The figures are given in thousands of rupees.

Punjab Vidhan Sabha Debates

9th May, 1957

Volume I, No. 9

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, 9th May, 1957

Starred Questions and Answers ..	PAGE (9)1
Resolution—	
Reg. appointment of a Committee for suggesting changes in the present procedure for dealing with cases in Government Offices ..	(9)30—87

CHANDIGARH:

Printed by the Controller of Printing and Stationery, punjab

Price : Rs. 4.20 aP.

Price : Rs. 4.20 aP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATE, Vol. I, No. 9,
DATED THE 9TH MAY, 1957

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>On page</i>	<i>Line</i>
Delete the words	"above is on the"	1	13
Concl'd.	Cgncld	5	1
Delete the words	"Second part"	14	18
requirement	requireme-ts	17	25
ਇਸ	ਇਸ	18	3
likely	likly	20	7th from below
thousands	thousand	20	6th from below
Work Charged	Water-Charged	23	13
appurtenant works	appurtenants work	23	35
Separate	sparate	27	13
ਨੋਟੀਫੀਕੇਸ਼ਨ	ਨੋਟੀਫੀਕੇਸ਼	28	6th from below
One	once	29	3
Compensations	compentations	41	28
ਪਹਲੇ ਆਰਡਰ	ਪਹਿ ਆਰਡਰ ਲੇ	43	23
know	nkow	52	Last line
ਮੰਜੂਰ	ਮੰਜ਼ਰ	54	12
ਕੋ	ਕੀ	62	7
ਨਿਬੜਦਾ	ਨਿਬੜਦਾ	63	6th from below
ਪਰ	ਪਚ	66	24
ਰੇਟ	ਰੈਟ	69	20
ਪੁਧਾਰ	ਮੁਧਾਰ	70	3rd from below
Panel	Penal	74	17
ਵਿੱਚ	ਇਚ	77	1
ਗਵਰਨਮੈਂਟ	ਗਵਰਨਮਟ	87	5

ANNEX A
LIST OF THE WORKS REFERRED TO IN THE REPORT

Page	Author	Year
1	Dr. B. S. Chibber	1957
2	Dr. B. S. Chibber	1957
3	Dr. B. S. Chibber	1957
4	Dr. B. S. Chibber	1957
5	Dr. B. S. Chibber	1957
6	Dr. B. S. Chibber	1957
7	Dr. B. S. Chibber	1957
8	Dr. B. S. Chibber	1957
9	Dr. B. S. Chibber	1957
10	Dr. B. S. Chibber	1957
11	Dr. B. S. Chibber	1957
12	Dr. B. S. Chibber	1957
13	Dr. B. S. Chibber	1957
14	Dr. B. S. Chibber	1957
15	Dr. B. S. Chibber	1957
16	Dr. B. S. Chibber	1957
17	Dr. B. S. Chibber	1957
18	Dr. B. S. Chibber	1957
19	Dr. B. S. Chibber	1957
20	Dr. B. S. Chibber	1957
21	Dr. B. S. Chibber	1957
22	Dr. B. S. Chibber	1957
23	Dr. B. S. Chibber	1957
24	Dr. B. S. Chibber	1957
25	Dr. B. S. Chibber	1957
26	Dr. B. S. Chibber	1957
27	Dr. B. S. Chibber	1957
28	Dr. B. S. Chibber	1957
29	Dr. B. S. Chibber	1957
30	Dr. B. S. Chibber	1957
31	Dr. B. S. Chibber	1957
32	Dr. B. S. Chibber	1957
33	Dr. B. S. Chibber	1957
34	Dr. B. S. Chibber	1957
35	Dr. B. S. Chibber	1957
36	Dr. B. S. Chibber	1957
37	Dr. B. S. Chibber	1957
38	Dr. B. S. Chibber	1957
39	Dr. B. S. Chibber	1957
40	Dr. B. S. Chibber	1957
41	Dr. B. S. Chibber	1957
42	Dr. B. S. Chibber	1957
43	Dr. B. S. Chibber	1957
44	Dr. B. S. Chibber	1957
45	Dr. B. S. Chibber	1957
46	Dr. B. S. Chibber	1957
47	Dr. B. S. Chibber	1957
48	Dr. B. S. Chibber	1957
49	Dr. B. S. Chibber	1957
50	Dr. B. S. Chibber	1957
51	Dr. B. S. Chibber	1957
52	Dr. B. S. Chibber	1957
53	Dr. B. S. Chibber	1957
54	Dr. B. S. Chibber	1957
55	Dr. B. S. Chibber	1957
56	Dr. B. S. Chibber	1957
57	Dr. B. S. Chibber	1957
58	Dr. B. S. Chibber	1957
59	Dr. B. S. Chibber	1957
60	Dr. B. S. Chibber	1957
61	Dr. B. S. Chibber	1957
62	Dr. B. S. Chibber	1957
63	Dr. B. S. Chibber	1957
64	Dr. B. S. Chibber	1957
65	Dr. B. S. Chibber	1957
66	Dr. B. S. Chibber	1957
67	Dr. B. S. Chibber	1957
68	Dr. B. S. Chibber	1957
69	Dr. B. S. Chibber	1957
70	Dr. B. S. Chibber	1957
71	Dr. B. S. Chibber	1957
72	Dr. B. S. Chibber	1957
73	Dr. B. S. Chibber	1957
74	Dr. B. S. Chibber	1957
75	Dr. B. S. Chibber	1957
76	Dr. B. S. Chibber	1957
77	Dr. B. S. Chibber	1957
78	Dr. B. S. Chibber	1957
79	Dr. B. S. Chibber	1957
80	Dr. B. S. Chibber	1957
81	Dr. B. S. Chibber	1957
82	Dr. B. S. Chibber	1957
83	Dr. B. S. Chibber	1957
84	Dr. B. S. Chibber	1957
85	Dr. B. S. Chibber	1957
86	Dr. B. S. Chibber	1957
87	Dr. B. S. Chibber	1957
88	Dr. B. S. Chibber	1957
89	Dr. B. S. Chibber	1957
90	Dr. B. S. Chibber	1957
91	Dr. B. S. Chibber	1957
92	Dr. B. S. Chibber	1957
93	Dr. B. S. Chibber	1957
94	Dr. B. S. Chibber	1957
95	Dr. B. S. Chibber	1957
96	Dr. B. S. Chibber	1957
97	Dr. B. S. Chibber	1957
98	Dr. B. S. Chibber	1957
99	Dr. B. S. Chibber	1957
100	Dr. B. S. Chibber	1957

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, 9th May, 1957

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital, at 2 p.m. of the clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

STARRED QUESTION AND ANSWERS

BUSES PLYING IN BHATINDA-DUMDAMA ROAD

***127. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Chief Minister be pleased to state —

- (a) whether Bhatinda-Dumdama Road is a metalled road ;
- (b) whether he is aware of the fact that the fare being charged by buses plying on the road mentioned in part (a) above is on the above is on the Kucha route basis; if so, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : (a) Bhatinda-Dumdama is a metalled road extending over 18 miles.

(b) A fare of annas 11 per passenger is being charged on this route by the various operators holding permits thereon. This is in accordance with the Government approved fare rates for metalled roads.

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਅਰਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਵਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਬ, ਨੇ ਜਵਾਬ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਅਰਬ ਮੰਤਰੀ : ਉਸ ਵਕਤ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸੀ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦਾ।

NEW ROUTE PERMITS IN ERSTWHILE PEPSU STATE

***150. Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Chief Minister be pleased to state —

- (a) whether it is a fact that Government has issued orders that no new route permits shall be granted in respect of the roads of the erstwhile Pepsu State ;
- (b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether Government propose nationalization of all the routes of the erstwhile Pepsu State by the end of 1958 or any other date ?

Shri Mohan Lal : (a) No.

(b) Question does not arise.

SINKING DOWN IN EARTH OF VILLAGE HANDAYA, DISTRICT SANGRUR

***197. Sardar Kartar Singh Diwana :** Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether he is aware of the fact that village Handaya, Sub-Division Barnala, district Sangrur, is sinking down in the earth, if so, the measures, if any, Government proposes to take in the matter ;

(b) whether Government have any proposal under their consideration to help the residents of the said village by constructing a model village nearby ?

Shri Mohan Lal : (a) *First part.*—

Yes.

Second Part of (a) and part (b).— Matter is under consideration

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਵੇਂ ਕਸਬੇ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਨਵਾਂ ਕਸਬਾ ਬਨਾਉਣ ਬਾਰੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨਵਾਂ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਗੋਰਮਿੰਟ ਦੇ ਹੇਠੇ ਗ਼ੋਰ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਛਾਮ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮਕਾਨ ਹੁਣ ਥੀ sink ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਗੋਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਹੈ ਕਿ ਮਕਾਨ sink ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਗੋਰਮਿੰਟ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਗੋਰਮਿੰਟ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਲਫ਼ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗੀ ।

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਯਹ ਰਿਪੋਰਟ ਕੌਸੇ ਤਲਬ ਕੀ ਗਈ ?

ਵਿਕਲ ਸੰਤੀ : ਦਰ ਅਸਲ ਯਹ ਸਾਮਲਾ erstwhile Pepsu ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੇ ਜ਼ਮਾਨਾ ਮੇਂ ਪੇਸ਼ ਹੁਆ ਥਾ, ਕੈਬੀਨੇਟ ਮੇਂ consider ਹੁਆ ਥਾ ਅਤੇ ਯਹ ਫੈਸਲਾ ਹੁਆ ਥਾ ਕਿ ਉਸ ਵਕਤ ਪੇਪਸੂ ਕੇ ਜ਼ੋ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਥੇ ਵਹ ਸੀਕਾ ਪਰ ਜਾਏਂ ਅਤੇ ਉਨ ਲੋਗੋਂ ਕੋ consult ਕਰੇਂ । ਚੁਨਾਚਿ ਵਹ ਵਹਾਂ ਪਰ ਤਸ਼ਰੀਫ਼ ਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਆ ਲੇਕਿਨ ਚੂੰਕਿ ਪੇਪਸੂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੋਈ final ਫੈਸਲਾ ਨ ਕਰ ਸਕੀ ਇਸ ਲਿਏ ਅੱਜ ਯਹ ਸਾਮਲਾ ਸੀਯੂਡਾ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੇ ਜ਼ੇਰੇ ਗ਼ੋਰ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ?

ਅਧਿਕ ਸਹੀਦਯ : ਯਹ ਪਹਲੇ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ : (This has already been asked.)

POWER LOOMS

***201. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Finance be pleased to state —

- (a) the names of persons, district -wise, in the State who have been given two or more power looms and cash in lieu of handlooms during the years 1955-56 and 1956-57, respectively ;
- (b) whether any enquiry was conducted by the Government to determine whether the allottees of the said power looms were deserving ; if so, the basis on which the enquiry was made ;
- (c) whether any complaints have been received by Government against any of those persons who have been allotted the said power looms to the effect that these have been allotted to non-deserving persons; if so, the action taken on such complaints ?

Shri Mohan Lal : (a) Two statements showing district-wise names of individuals and co-operative societies, respectively, to whom two or more power looms have been allotted for replacement of handlooms during the year 1956-57, are laid on the table of the House. No allotment of looms was made in 1955-56.

(b) Yes. The principles forming the basis of the enquiry were credit worthiness of the borrowers, availability of technical skill to run the looms and whether or not hand looms were already being operated by the applicants.

(c) No.

LIST OF INDIVIDUALS

Serial No.	Name of person	Amount sanctioned	No. of looms sanctioned
AMRITSAR DISTRICT			
		Rs	
1	Shri Raj Paul	2,500	1
2	Shri Narinder Nath	5,000	2
3	Shri Rattan Chand Mehra	5,000	2
4	Shri Muni Lal Khanna	5,000	2
5	Shri Ruldoo Ram	5,000	2
6	Shri Tilak Raj Ahuja	5,000	2
7	Shrimati Puran Kaur	2,500	1
8	Shri Balbir Singh	2,500	1

[Minister for Finance]

Serial No.	Name of person	Amount sanctioned	No. of looms sanctioned
AMRITSAR DISTRICT- CONTD		Rs	
9	Shri Prem Partap Singh	2,500	1
10	Shri Joginder Singh	2,500	1
11	Shri Mohinder Singh	5,000	2
12	Shri Harbans Singh	5,000	2
13	Shrimati Ajit Kaur	5,000	2
14	Shri Ram Gopal Khanna	5,000	2
15	Shri Ishar Singh	5,000	2
16	Shri Mohan Singh	5,000	2
17	Shri Girdhari Lal Khanna	5,000	2
18	Shri Banarsi Dass	5,000	2
19	Shri Balwant Singh Narang	5,000	2
20	Shri Kapur Chand Jain	5,000	2
21	Shri Chaman Lal	5,000	2
22	Shri Puran Chand Paul	5,000	2
23	Shri Dwarka Dass	5,000	2
24	Shri Sita Ram Bhaskar	5,000	2
25	Shri Ram Lubhaya Mehra	5,000	2
26	Shri Prem Nath Khanna	5,000	2
27	Shri Pyara Lal Joshi	5,000	2
28	Shri Roshan Lal	5,000	2
29	Shri Sohan Lal, Amritsar	5,000	2
30	Shri Uttam Chand Sethi	5,000	2
31	Shri Parkash Chand Seth	5,000	2
32	Shri Kanwarjeet Singh	5,000	2
33	Shri Nagar Mal Ghorl Wala	5,000	2
34	Shri Baij Nath Ghorl Wala	5,000	2
35	Shri Vishwa Nath Bhaskar	5,000	2
36	Shri Manohar Lal Khanna	5,000	2
37	Shri Darshan Kumar	5,000	2
38	Shri Tilak Raj	5,000	2

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

(9)5

Serial No.	Name of person	Amount sanctioned	No. of looms sanctioned
AMRITSAR DISTRICT-- CGNCLD			
		Rs	
39	Shri Inderjeet Singh Sud	5,000	2
40	Shri Raj Nath	5,000	2
41	Shri Sat Paul	5,000	2
42	Shri Krishan Kumar	4,000	2
43	Shri Sudarshan Kumar	5,000	2
44	Shri Amar Nath	5,000	2
45	Shri Madan Mohan Khanna	5,000	2
46	Shri Radha Kishan Seth	5,000	2
47	Shri Jagdish Chandar	4,000	2
48	Shri Guranditta Mal	5,000	2
49	Shri Charanjeet Lal Bhalla	2,500	1
50	Shri Kirpal Singh	5,000	2
51	Shri Kewal Krishan	5,000	2
52	Shrimati Asha Kumari	5,000	2
53	Shri Kewal Kumar	5,000	2
54	Shri Khanya Lal Mehta	5,000	2
55	Shrimati Dalbir Kaur	2,500	1
56	Shri Atma Singh	5,000	2
57	Shri Ram Lal Sharma	5,000	2
58	Shri Sukhdev Obrey	5,000	2
59	Shri Ram Lubhaya	5,000	2
60	Shri Mansa Ram	5,000	2
GURDASPUR DISTRICT			
1	Shri Chanchal Singh Qadian	2,500	1
LUDHIANA DISTRICT			
1	Shri Sham Lal	4,000	2
2	Shri Bikram Singh	4 000	2
3	Shri Babu Ram	3,500	
4	Shri Bal Kishan Gupta	4,000	

[Minister for Finance]

Serial No.	Name of person	Amount sanctioned	No. of looms sanctioned
LUDHIANA DISTRICT—CONCLD		Rs	
5	Shri Rajinder Pall ..	5,000	2
6	Shri Bhim Sain Batra ..	5,000	2
7	Shri Muni Ram ..	5,000	2
8	Shri Ram Rattan ..	5,000	2
9	Shri Mansa Ram ..	5,000	2
10	Shri Ram Lal Bhaseen ..	5,000	2
11	Shri Vishwa Mitra ..	4,000	2
12	Shri Dev Raj ..	4,000	2
13	Shri Ram Sarup Sahai ..	5,000	2
14	Shri Tilak Chand ..	4,000	2
15	Shri Satya Pal ..	4,000	2
16	Shri Sita Ram Jolly ..	4,000	2
17	Shri Dina Nath Aggarwal ..	4,000	2
18	Shri Badri Nath ..	4,000	1
19	Shri Baroo Ram Thakar ..	2,500	2
20	Shri Jagan Nath ..	4,000	2
21	Shri Mul Raj Jain ..	4,000	2
22	Shri Harbans Singh ..	2,000	1
23	Shri Kasturi Lal ..	4,000	2
24	Shri Krishan Gopal ..	4,000	2
KARNAL DISTRICT			
1	Shri Ishwar Dass Jain ..	5,000	2
2	Shri Om Parkash ..	5,000	2
3	Shri Paras Ram ..	5,000	2
4	Shri Gurcharan Dass ..	5,000	2
5	Shri Madan Mohan ..	5,000	2
6	Shri Darshan Lal ..	5,000	2
7	Shri Harbhajan Singh ..	5,000	2
8	Shri Gurbax Singh ..	5,000	2
9	Shri Bashashar Nath and Sadhu Ram Attari ..	5,000	2
10	Shri Raj Kumar ..	5,000	2

Serial No.	Name of person	Amount sanctioned	No. of looms sanctioned
KARNAL DISTRICT—CONCLD			
		Rs	
11	Shri Ram Singh ..	5,000	2
12	Shri Chaman Lal ..	5,000	2
13	Shri Devi Ditta Mal ..	2,500	1
14	Shri Lekh Raj Batra ..	5,000	2
15	Shri Amrit Lal ..	5,000	2
16	Shri Amar Chand ..	5,000	2
17	Shri Nand Kishore ..	5,000	2
18	Shri Anad Sagar Khara ..	5,000	2
19	Shri Sukhdyal ..	5,000	2
GRAND TOTAL ..			196

LIST OF CO-OPERATIVE SOCIETIES

Serial No.	Name of the co-operative society	Amount of loan sanctioned	Power loom sanctioned
AMRITSAR DISTRICT			
		Rs	
1	Jandiala Guru Weavers Co-operative Industrial Society, Limited ..		4
2	Hind Weaver Co-operative Industrial Society, Limited	4
3	The Meharpura Weavers Co-operative Industrial Society, Limited	4
4	The Weavers Co-operative Industrial Society, Limited	4
5	The Ghogawan Weavers Co-operative Industrial Society, Limited	4
6	The Amritsar Textiles Co-operative Industrial Society	4
7	The National Textile Workers Co-operative Industrial Society, Limited	4
8	The Punjab Textiles Co-operative Industrial Society, Limited	4
9	The Punjab Weavers Co-operative Industrial Society	4
10	The Manawala Kalan Weavers Co-operative Industrial Society	4
GURGAON DISTRICT			
1	The Gurgaon Handloom and General Co-operative Industrial Society, Limited	4

[Minister for Finance]

Serial No.	Name of the co-operative Society	Amount of loans sanctioned	Power loom sanctioned
HOSHIARPUR DISTRICT			
		Rs	
1	The Aima Weavers Co-operative Industrial Society	4
2	The Ror Mazara Co-operative Industrial Society	4
3	The Weavers Co-operative Industrial Society, Marula	4
4	The Hoshiarpur Shivalak Textiles Workers Co-operative Industrial Society, Kamalpur	4
5	The Santokhgarh Weavers Co-operative Industrial Society	4
6	The Bassi Kalan Gopal Textile Workers G.I.S.	4
7	The Gondpur Textile Wokers Co-operative Industrial Society	4
FEROZEPUR DISTRICT			
1	The Kukhtar Weavers Co-operative Industrial Society, Limited	4
JULLUNDUR DISTRICT			
1	The Laj Textile and Hosiery Co-operative Industrial Society, Limited	4
KAPURTHALA DISTRICT			
1	The Hind Textile Co-operative Industrial Society, Phagwara	4
2	Backward Classes Handloom Industrial Co-operative Society, Limited, Kapurthala	4
KARNAL DISTRICT			
1	The Yudhishtar Weavers Co-operative Industrial Society, Limited, Panipat	4
2	The Vijay Handloom Weavers Co-operative Industrial Society, Limited, Panipat	4
3	The Standard Textiles Co-operative Industrial Society, Panipat	4
4	The Rama Engineering Co-operative Industrial Society, Panipat	4
5	The Gandhi Hyderabad Weavers Co-operative Industrial Society, Limited, Panipat	4
6	The Weavers Co-operative Industrial Society, Limited, Nilokheri	4
7	The Modern Textile Workers Co-operative Industrial Society, Panipat	4
KANGRA DISTRICT			
1	The Baijnath S.D.P.S., Co-operative Industrial Society, Limited	4

Serial No.	Name of the co-operative society	Amount of loan sanctioned	Power loom sanctioned
LUDHIANA DISTRICT			
		Rs	
1	The Ludhiana Handloom Co-operative Industrial Society, Limited	4
2	The Punjab Handloom Co-operative Industrial Society, Limited	4
3	The Malwa Handloom Co-operative Industrial Society, Limited, Mangat	4
ROHTAK DISTRICT			
1	The Sonepat Janta Weavers Co-operative Industrial Society, Limited	4
2	The Ashoka Weaving and General Manufacturing Co-operative Industrial Society, Limited	4
SANGRUR DISTRICT			
1	The Sunamigate Weavers Co-operative Industrial Society, Limited, Post Office Malerkotla	4
2	The Chhati Gali Weavers Co-operative Industrial Society, Limited	4
3	The Malerkotla Weavers Co-operative Industrial Union, Limited, Malerkotla	4
	Total	152

Note.—The loan of Rs 10,400 is to be granted to each of the above-mentioned Co-operative Societies, when funds are made available during the current financial year.

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या वजीर मुतल्लिका बतायेंगे कि जो इमदाद recommend की गई है वह मुस्तलिफ क्यों है। किसी को चार हजार किसी को पांच हजार और किसी को अढ़ाई हजार इमदाद मंजूर की गई है, इस में फर्क की वजह क्या है ?

वित्त मंत्री : दरअसल loan के बेसिज ये हैं कि हम ने 2,600 की limit रखी है जिस में 1,600 रुपये लूम खरीदने के लिये और 1,000 रुपये अपना कारोबार चलाने के लिये दिया जाता है। अब इसी बेसिज पर हम ने यह लिमिट रखी है। बाकी अगर आप कोई खास केस बताएं तो मैं देख लूंगा क्योंकि यह भी हो सकता है कि इमदाद मांगी ही कम गई हो।

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या वजीर मुतल्लिका बतायेंगे कि इस में कुछ नाम दिए गए हैं। मिसाल के तौर पर :

लुधियाना	..	24
अमृतसर	..	60
गुरदासपुर	..	1

[मौलवी अब्दुल ग़नी डार]

इसी तरह से बाकी किस्सा चलता है। मैं सिर्फ यह दरियाफ्त करना चाहता हूँ कि क्या इमदाद के लिये सिर्फ इतनी ही दरखास्तें आई थीं ?

मंत्री : यह तो दरियाफ्त करना पड़ेगा। लेकिन जहां तक नम्बर का ताल्लुक है मैं यह कह सकता हूँ कि 1956-57 में 500 लूमज के लिए दरखास्तें आईं। 384 को अलाटमेंट हो चुकी है। बाकी अभी रहती हैं।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या वज़ीर साहब बतलाएंगे कि गवर्नमेंट ये दरखास्तें लेने के लिये पब्लिसिटी किस तरीके से करती है जिस से तमाम जिलों के लोगों को पता चल जाए कि गवर्नमेंट ने कोई ऐसी स्कीम शुरू कर दी है ?

मंत्री : गवर्नमेंट ने जगह जगह इस की पब्लिसिटी कराई बल्कि अलग अलग महकमों की duties लगाई। जैसे कि कुछ एक की पब्लिसिटी इंडस्ट्रीज डीपार्टमेंट की तरफ से कराई गई। दूसरे लूम जो कोआपरेटिव सुसाइटियों के मातहत आते थे उन की पब्लिसिटी कोआपरेटिव डीपार्टमेंट की तरफ से करवाई गई। इसी तरह से असिस्टेंट रजिस्ट्रार, कोआपरेटिव सुसाइटीज, मौका पर गए। दरखास्तों की जांच पड़ताल की और उन की recommendations गवर्नमेंट के पास भेजीं। इस तरह से यह इमदाद मंजूर हुई।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या वज़ीर साहब बताएंगे कि दरखास्तों का ख्याल रखते हुए जिन जिलों की दरखास्तें कम आई हैं ऐसा मालूम होता है कि वहां पर स्माल स्केल इंडस्ट्रीज बहुत कम चलती हैं। मैं यह पूछना चाहता हूँ कि क्या गवर्नमेंट वहां इसे encourage करने की कोशिश करती है ?

मंत्री : कोशिश तो की जाती है। लेकिन इस वक्त सवाल यह है कि गवर्नमेंट की स्कीम handlooms को powerlooms में convert करने की है। इस के मुतलिक यह हो सकता है कि किसी इलाका में पब्लिसिटी कम हुई हो। हम ने पब्लिसिटी की तरफ ध्यान तो बहुत दिया है लेकिन फिर भी अगर किसी जगह ऐसा न हुआ हो तो हम जांच पड़ताल करेंगे।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : क्या वज़ीर मुतलिका बतायेंगे कि क्या सिर्फ अमृतसर और लुधियाना में ही खड्डियों का काम होता है, बाकी जगहों पर नहीं ?

मंत्री : मैं ने अर्ज किया कि अभी सारी अलाटमेंट नहीं हुई, अभी कुछ अलाटमेंट बकाया है इस लिए बाकी के जिलों में भी लग जाएंगी।

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਜਨਾਬ ਵੱਡੀਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਵੀ ਲਾਏ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਦਾ ਮੈਂ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦਿਆਂ ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਜਵਾਬ ਸਮਝ ਲਓ। (What should I say about it. The hon. Member may take the reply in the same view in which he has put the supplementary.)

चौधरी बलबीर सिंह : स्पीकर साहब, मैं यह कहना चाहता हूँ कि हुशियारपुर के ज़िला में सब से ज्यादा खड्डियां हैं लेकिन हुशियारपुर को यह इमदाद नहीं दी गई। इस की क्या वजह है ?

अध्यक्ष महोदय : यह सप्लीमेंट्री इस सवाल से पैदा नहीं होता । (This supplementary does not arise out of this question.)

SALE OF WHEAT AT GOVERNMENT DEPOTS

***202. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

- (a) the rate at which wheat is being sold to the public at Government depots in each district of the State;
- (b) the quantity of wheat sold at each of such depots during the month of April, 1957 ;
- (c) the total production of wheat in the State during the year 1956-57 together with the estimated yield of wheat for the year 1957-58;
- (d) the estimated average annual consumption of wheat in the State ?

Shri Benarsi Das : (a) Wheat is being sold at Rs 14.50 per maund through fair price shops at all such places in each district where Central Storage Depots/State Issue Centres are located . At other places, the issue price stands higher to the extent of transport charges.

(b) A total quantity to the tune of 8,519 tons of wheat was issued during the month of April, 1957. In addition to wheat, 6,094 tons of atta was also issued through fair price shops during this month.

(c) The estimated total production of wheat during the year 1956-57 was 1,750,900 tons. The estimate for the year 1957-58 have not been finally worked out as yet.

(d) The estimated average annual consumption of wheat in the State is 1,550,000 tons.

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ 14 ਰੁਪਏ ਮਣ ਜਿਸ ਕਣਕ ਦਾ ਭਾ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਵੀ ਉਹ ਕਣਕ imported ਹੈ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੈ ?

ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ : Imported wheat ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਕਣਕ ਕਿਸ ਭਾ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਕਣਕ Government of India ਤੋਂ 14 ਰੁਪਏ ਮਣ issue ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ 8 ਆਨੇ ਮਣ incidental charges ਤੇ ਡਿਪੋ ਫਾਲਿਆ ਦਾ ਮੁਨਾਫਾ ਪਾਕੇ 14-8 ਮਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗਨੀ ਡਾਰ : ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ 1,750,900 ਟਨ ਗੰਦਮ ਪੈਦਾ ਹੋਤੀ ਹੈ ਅਤੇ 1,550,000 ਟਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਗੰਦਮ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੜ੍ਹਤੀ ਹੈ । ਕੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਇਨ ਹਾਲਾਤ ਮੇਂ ਬਾਹਰ ਸੇ ਗੰਦਮ ਕੀਓਂ ਸੰਗਵਾਈ ਗਈ ?

मंत्री : यह जो figures हैं integrated Punjab की हैं जिस में पैप्सू का area भी शामिल है । Erstwhile Punjab में जो उपज हुई थी वह 1,300,000 टन से ज्यादा थी और हमारी खपत $12\frac{1}{2}$ लाख टन के करीब थी । यानी उस वक्त एक लाख टन से ज्यादा फालतू उपज थी । जैसा कि आप जानते हैं कि उस वक्त गंदम काफी भिकदार में export हो चुकी थी यानी 106,000 टन से ऊपर । इन हालात में हमारे wheat के store में deflation हुई जिस की वजह से prices बढ़ने लगीं । जब prices बढ़ीं तो हम ने Government of India से दरखास्त की कि imported wheat supply की जाए ताकि wheat के stock की कमी को पूरा किया जाए और लोगों में इस तरह से confidence restore किया जाए । हम ने तब imported wheat लोगों को supply की जिस की वजह से prices का बढ़ना बन्द हो गया ।

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि गंदम को export करते वक्त सरकार अपनी जरूरियात को पूरा करने की तरफ भी ध्यान रखती है ?

मंत्री : मैं ने तफसील के साथ अर्ज की है कि पंजाब गवर्नमेंट ने उस वक्त जब पिछले साल export शुरू हुई थी तो काफी ध्यान दिया था । न सिर्फ यह बल्कि उस वक्त Government of India को इस बात की information दी थी कि हमारी उस साल इतनी production नहीं हुई जितनी कि उस से पिछले साल हुई थी । हम ने Government of India के नोटिस में यह बात लाई कि गंदम के export होने से हमारे हालात में तश्वीश पैदा होने का इमकान है । जहां तक wheat या दूसरे foodgrains का ताल्लुक है पंजाब स्टेट या किसी और स्टेट को कोई अख्तियार नहीं कि वह इस की export को restrict कर सके और न ही इन्हें prices को control करने का अख्तियार है । यह सारे अख्तियार Government of India के पास हैं । यह अख्तियार हमें delegate भी नहीं हुए । 1955 में हम ने Government of India से अर्ज की थी कि यह अख्तियार हमें delegate किये जाएं और हम ने, इस के अलावा, सारी पोजीशन से उन्हें आगाह भी कर दिया था ।

श्री जगत नारायण चोपड़ा : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि क्या यह दुरुस्त है कि पंजाब गवर्नमेंट सस्ते अनाज के डिपो बन्द कर रही है । अगर इस का जवाब हां में हो तो इस की क्या वजह है ?

मंत्री : हमारा अंदाजा था कि पहली मई से इन डिपुओं की जरूरत नहीं रहेगी क्योंकि arrivals काफी हो जाएंगी । लेकिन जब arrivals late शुरू हुई तो यह महसूस किया गया कि यह डिपो जारी रखे जाएं । चूनांचि यह हुक्म जारी कर दिया गया कि इन डिपुओं की मयाद दो हफ्ता और बढ़ा दी जाए यानी 15 मई तक इन की मयाद बढ़ा दी गई ।

श्री जगत नारायण चौपड़ा : क्या वजीर साहिब यह समझते हैं कि 15 मई के बाद अनाज सस्ता मिल सकेगा ? क्या अनाज इतना आ जायेगा कि इन डिपुओं की जरूरत महसूस नहीं होगी ?

मंत्री : जहां तक भाव का ताल्लुक है, अंदाज़ा है कि market के rates इसी कदर होंगे—थोड़े बहुत कमो बेश । जैसा कि मैम्बर साहिबान जानते हैं market में indigenous wheat आ जाने से imported wheat की जरूरत नहीं रह जाती । हमारे डिपुओं में अनाज बहुत कम बिक रहा है क्योंकि लोग अपनी जरूरियात indigenous wheat से पूरी कर रहे हैं ।

डाक्टर परमा नन्द : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि जो गंदम सरकारी डिपुओं पर दी जाती है उस में सरकार को काफी मुनाफा होता है ?

मंत्री : मैं माननीय मैम्बर का सवाल सुन नहीं सका ।

श्री जगत नारायण चौपड़ा : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि आज कल चंडीगढ़ में आटा किस भाव बिक रहा है ?

मंत्री : इस के लिये नोटिस चाहिये ।

सरदार कर्तार सिंह दीवाना : बी वजीर साहिब ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੋਚ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਫਸਲਾਂ ਜ਼ਾਲਾ ਬਾਰੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਖਰਬ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਦੀਆਂ ਸਸਤੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ?

मंत्री : कई गांवों में दुकानें खोल भी दी गई हैं और अगर कहीं और जरूरत पड़ी तो वहां भी खोल दी जायेंगी ।

सरदार भाग सिंह : क्या गवर्नमैण्ट stock करने के लिये गंदम खरीद रही है ?

मंत्री : जहां तक पंजाब गवर्नमैण्ट का ताल्लुक है, यह पहले भी गंदम नहीं खरीदती थी और अब भी नहीं खरीद रही । गवर्नमैण्ट आफ इंडिया खरीदती है और हम बतौर एजेंट उन का काम करते हैं । गवर्नमैण्ट आफ इंडिया ने हमें बराहें रास्त खरीदने के लिये नहीं कहा ।

LOSS CAUSED TO CROPS BY RECENT RAINS AND FLOODS IN THE STATE

***199 Sardar Kartar Singh Diwana :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether the Government is aware of the fact that recent floods and rains in the State damaged the crops in districts Sangrur, Ferozepur, Jullundur, Amritsar, Patiala, etc., if so, the measures, if any Government proposes to adopt to help the villagers in this area ;
- (b) whether there is any proposal under consideration of Government to introduce Crop Insurance Scheme to protect the villagers from sustaining such losses ?

Giani Kartar Singh : (a) *First Part.*—Yes.

Second Part.—Following measures were adopted to help the affected persons—

- (1) Medicines were supplied.
- (2) Fair price shops were opened.
- (3) Relief works were started.
- (4) Warm clothings and blankets were supplied.
- (5) Tents were supplied.
- (6) Shelter in the form of Sirki roofing was provided.
- (7) Land revenue and abiana in the affected areas was remitted at the following scale:—
 - (i) Total remission in areas where damage to crops is more than 50 per cent.
 - (ii) 75 per cent remission in areas where the damage to crops is between 25 per cent to 50 per cent.
8. Recovery of taccavi loans was suspended till the next harvest.

(b) *Second Part.*—Yes.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਬੀਮਾ ਹੈ—ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦਾ ਬੀਮਾ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਦਾ ਬੀਮਾ, ਬਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬੀਮਾ, ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਬੀਮਾ, ਅੱਗ ਬਾਰੇ ਬੀਮਾ, ਹਵਾਈਸਹਾਜ਼ ਤੇ ਫੜ੍ਹਨ ਬਾਰੇ ਬੀਮਾ ਹੈ। (ਹਾਸਾ)। ਪਰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਫਸਲ ਚਾਹੇ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਸਦਾ ਬੀਮਾ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਉਸਦੇ ਬੀਮੇ ਦੀ ਅੱਧੀ ਫੀਸ ਗੋਰਮਿੰਟ ਦੇਵੇਗੀ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬੀਮੇ ਦਾ ਕੰਮ ਫਰਦੇ ਰਹੇ ਜਾਪਦੇ ਹੋ। (It appears that the hon. Member has been doing insurance business.)

ਸੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਕੇ ਸੁਤਅਲਲਕ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਉ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਗੋਰਮਿੰਟ ਉਸ ਗੀਲੀਫ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਹੜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੇ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਗੋਰਮਿੰਟ ਉਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਉ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਗੋਰਮਿੰਟ ਪਾਸ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ representation affected ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਆਈ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

HARIJAN EMPLOYEES OF MUNICIPALITIES IN THE PRE-MERGED PUNJAB

*173. **Raja Surendra Singh :** Will the Revenue Minister be pleased to state—

- (a) whether Harijan employees of municipalities in the pre-merged Punjab areas are given the concession of one paid holiday in a week ;

- (b) whether the concession referred to in part (a) above exists in favour of similar employees in municipalities within the pre-merger Pepsu areas ?

Giani Kartar Singh : (a) Some of the municipalities in the pre-merger Punjab areas allow the concession of one paid holiday in a week to their employees and some do not.

(b) Similarly some of the Municipalities in the pre-merger Pepsu areas, allow the said concession and some do not.

Raja Surendra Singh : Will the hon. Minister please state for the information of the House whether the Government is prepared to entertain the demand that one paid holiday per week should be given to all municipal employees ?

Minister for Finance : I have not followed your question. Will you kindly repeat it ?

Raja Surendra Singh Nalagarh : Is the Government prepared to entertain the universal demand that one paid holiday per week should be given to all municipal employees ?

Mr. Speaker : That is what has been asked in the question.

Minister for Finance : I will elucidate further, Sir. We have now asked the requisite information from the Deputy Commissioners. As soon as we get that information, it will be positively considered and a decision taken.

PATIALA MUNICIPALTY

***Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the date since when the Patiala Municipality has been under the control of an Administrator ;
- (b) whether before the merger of Pepsu and Punjab a decision was taken by the then Government to re-install an elected Municipal Committee and whether this decision was later on deferred ; if so, the reasons therefor ;
- (c) the date by which the Administrator's regime is expected to be replaced by an elected body ?

Giani Kartar Singh : (a) 13th June, 1953.

(b) *Part I.*—Yes.

Part II.—It was decided by the erstwhile Pepsu Government to re-constitute the Patiala Municipal Committee by December, 1955. Later they decided to revise the constitution of the Committee and to delimit its constituencies afresh. After delimitation of constituencies an election programme was drawn up but action was postponed twice mainly in view of the impending integration.

(c) the question of fixing the dates for holding general elections to all municipal committees is under the consideration of Government.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि यह जो गवर्नमेंट कमेटियों के election कराने पर विचार कर रही है क्या यह सब कमेटियों के, चाहे कोई पांच साल पहले supersede हुई चाहे छः महीने पहले हुई; सब के election एक ही वक्त पर कराने पर विचार कर रही है ?

मंत्री : ऐसी कोई बात नहीं कि सब के election एक ही वक्त पर कराए जाएं। हर एक को देखा जाएगा कि वह किस वक्त supersede हुई। उस बात की कोशिश की जाएगी कि जो म्युनिसिपल कमेटियां छः महीने से पहले की superseded हैं उन में पहले elections कराई जाएं।

पंडित श्री राम शर्मा : वजीर साहिब ने सवाल के सी पार्ट का जवाब दिया है कि गवर्नमेंट तमाम कमेटियों के elections परगौर कर रही है। पूछा तो था खास तौर पर पटियाला की कमेट्री के बारे में और उस के मुतअल्लक जवाब देना चाहिये था।

Mr. Speaker : The Government is considering the question of fixing the dates for holding general elections to all Municipal Committees.

मंत्री : इस में पटियाला की म्युनिसिपल कमेट्री भी शामिल है। एक general बात कह दी गई है।

श्री जगत नारायण चोपड़ा : आपने कहा है कि म्युनिसिपल कमेटियों के elections under consideration हैं। क्या यह इस साल हो जाएंगे ?

मंत्री : इन में से कुछ के जरूर हो जाएंगे।

श्री जगत नारायण चोपड़ा : कौन सी कमेटियों के होंगे ?

मंत्री : यह मैं इस वक्त नहीं बता सकता।

BHAKRA-NANGAL INQUIRY COMMITTEE

*21. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

- (a) the date on which the Bhakra-Nangal Inquiry Committee was appointed by Government and the names of its members ;
- (b) the scope of enquiry of the said committee and the progress so far made by it in its enquiry ;
- (c) the time within which the said Committee is expected to complete its report ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) 15th May, 1956.

- (1) Mr. Justice S. S. Dulat, Judge-High Court, Punjab,—*Chairman*.
- (2) Shri P. C. Aggarwal, Retired Chief Engineer, U.P.,—*Member*.
- (3) Shri Dildar Hussain, Retired Chief Engineer, Hyderabad,—*Member*.

- (b) (i) First point ... A statement is laid on the Table of the House (Annexure 'A').
- (ii) Second point ... The enquiry has been completed in respect of certain works and is in progress for the remaining works.
- (c) 31st October, 1957.

ANNEXURE 'A'

TERMS OF REFERENCE

(1) To inspect representative sections selected by the Committee along the Nangal Hydel Channel and the Bhakra Canals and, after scrutinising the relevant accounts to estimate the order of excess expenditure on those canals that may be attributable to malpractices, inefficiency or neglect. While estimating the excess expenditure, the Committee will, in particular, take into consideration the following among other factors—

- (a) whether the quantities of work paid for are in excess of work actually executed;
- (b) whether the quality of the work done was according to the specifications and, if not, whether the payment took into account the variations in the quality of the work done ;
- (c) whether the overall rates paid are in excess of rates that may be regarded as reasonable, having regard to local conditions ;
- (d) whether there has been a significant misclassification in the type of excavation ;
- (e) whether the rules for inviting tenders, of allotment of work and sanction of rates have been generally followed ;
- (f) whether stores were purchased in excess of reasonable requirements and the rates paid were higher than necessary; and

(2) To recommend ways and means of preventing a recurrence of malpractices that may come to notice.

DAMAGES ON BEIN BRIDGE NEAR BHOLATH, DISTRICT KAPURTHALA

***22. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) month during which the bridge near Bholath on Bein Nadi was damaged ;
- (b) whether the same has been repaired; if not the reasons therefor and the time within which it is expected to be repaired ?

Shri Birinder Singh : (a) In October, 1955, a small bridge for passage of spills near the main Bein Bridge at Bholath was washed away due to the unprecedented floods.

(b) A paved diversion was provided and the bridge is expected to be constructed within about two months.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਡੇਢ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਪੁਲ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰਾਈ ਗਈ । ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ?

ਸੰਤਰੀ : ਪੁਲ ਕੀ ਸੁਰਸ਼ਮਤ under consideration ਰਹੀ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਜਵਾਬ ਦਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ । ਦੋ ਸਹੀਨੋਂ ਕੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਤੈਧਾਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਨੋਟਸ ਆਉਣ ਤੇ ਇਹ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਇਸ ਪੁਲ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਾਉਣੀ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ । (It is not a supplementary question.)

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਧਾ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਤਾਏਂਗੇ ਕਿ ਧਹ ਪੁਲ ਕਬ ਗਿਰਾ ਐਰ ਇਸ ਕੀ ਸੁਰਸ਼ਮਤ ਮੈਂ ਕਿਤਨਾ ਕਕਤ ਲਗਾ ਹੈ ਐਰ ਕਿਤਨਾ ਐਰ ਲਗੇਗਾ ?

ਸੰਤਰੀ : ਸਾਰੇ factors ਕਤਾਨੇ ਕੇ ਲਿਧੇ ਕਿ ਕਧਾ ਕਧਾ ਦਿਕਕਤੋਂ ਥੀਂ ਅਲਗ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹਿਧੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭੋਲਬ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪੁਲ ਦੇ ਡਿਗਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਸੰਤਰੀ : Main bridge ਭੋਲਥ ਕਾ ਨਹੀਂ ਟੂਟਾ । ਏਕ ਛੋਟਾ ਸਾ ਪੁਲ ਟੂਟਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੀ ਸੁਰਸ਼ਮਤ ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਅਧਯਕਸ਼ ਸਹੋਦਧ : ਖਡੇ ਹੋਨੇ ਸੇ ਪਹਲੇ ਸੇਰੀ ਟਰਫ਼ ਦੇਖ ਲਿਧਾ ਕਰੋਂ । (The hon. Member should try to catch my eye before rising to speak.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਹ diversion ਪੱਕੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੱਢੀ ?

ਸੰਤਰੀ : Paved diversion ਹੈ ।

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਤਲਾਧਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੇ ਲਿਧੇ ਦੇਰ ਹੁੰਏ । ਦੋਬਾਰਾ ਧਹ ਪੂਛਾ ਜਾਧੇ ਕਿ ਕਧਾ ਕਜ਼ਹ ਹੁੰਏ ਕਿ ਜਿਸ ਸੇ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਲਗੀ । ਕਹ ਦੋਬਾਰਾ ਦਰਿਧਾਪਤ ਕਰੋਂ ਕਿ reasons ਕਧਾ ਹੈਂ । ਐਰ ਜੋ question particular ਲਫਜ਼ੋਂ ਕੇ ਅੰਦਰ ਪੂਛਾ ਜਾਧੇ ਤਸ ਕੇ ਲਿਧੇ ਆਪ detail ਦੇ ਕਰ ਧਹਾਂ ਕਤਲਾਏਂ । ਸਕਾਲ ਕੇ ਇਲਫਾਜ਼ ਧਹ ਹੈਂ ।

“whether the said bridge has been repaired ; if not the reasons therefor.....”.

Minister for Public Works and Capital Project : The time that it will now take to complete the reconstruction of the bridge has been given to the hon. Member.

Mr. Speaker : He wants to know the reasons.

Minister : The reasons are obvious. There were more important works already in hand. This work could not be taken in hand.

RECOVERY OF COMPENSATION FOR LAND BROUGHT UNDER BEYIN
PROJECT CANAL

***23. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

- (a) whether any recovery from one Joginder Singh Josh of Kapurthala of the sum paid to him by Government as compensation for his land brought under the Beyin Project Canal has been made so far;
- (b) if the answer to part (a) above be in the negative, the reasons therefor and the steps being taken to recover the money ?

***Sardar Gian Singh Rarewala :** I regret the answer to this question is not yet ready, as relevant information is awaited from the Revenue Department.

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : (Addressing the Minister) ਜਿਹੜੇ ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦੇ supplementaries ਅਜ ਤੇ postpone ਹੋਏ ਹੋਏ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਦੇ ਦਿਓ । (The hon. Minister may also answer the supplementaries to the question of the hon. Member Sardar Atma Singh which had been postponed for today.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਉਹ ਮਗਰੋਂ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ ।

ਮੈਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ supplementary question ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ regret show ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਹ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਜਵਾਬ ਨਾ ਆਉਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ : ਮੈਂ ਨੇ ਅੱਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ Revenue Department ਦੇ ਜਵਾਬ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਐਸੇ ਸੇਰੇ ਪਾਸ ਤੁਸੀਂ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਤੋਂ ਅੱਜੀ ਤਕ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਐਨਾ ਹੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕੋਵਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਆਪਣੇ departments ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਕਿ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ position awkward ਜਿਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । (I would ask the hon. Ministers only this much that they should impress upon their Departments to send the answers in time, because the position becomes awkward if the question is not answered in the House.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਅਗੇ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਜਵਾਬ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇ ਲਈ ਕਾਰਨ ਨੇ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ?

*The information has since been received. The revised reply appears at the end of supplementaries to St. question No 23

Mr. Speaker : The present Session of the Sabha has been fixed for only 30 days. Only three questions of an hon. Member can be included in the list of Starred Questions for any sitting of the Vidhan Sabha. The number of questions given notice of by the hon. Member is almost nearing one thousand and the pity is that my Secretariat is busy day and night with the questions of only one hon. Member. The privilege is there. I cannot deny it. But what about the Departments ?

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਮੈਂ ਜਨਾਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬੋਰੋਜਿਹੋ ਸਵਾਲ ਭੇਜਣ ਵਿਚ ਢਿੱਲੇ ਹੋ ਜਾਓ ਤਾਂ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਸੌਖ ਹੋ ਜਾਏ। (There is one thing more that if the hon. Member exercises a little restraint in giving notices of questions, then it is possible that all may feel relieved.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਇਹ ਮੇਰਾ privilege ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਸਵਾਲ ਪੁਛਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ privilege ਮੈਨੂੰ limited ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। The value of the questions will be decreased, otherwise.

(I will have to put a limit on this privilege. The value of the questions will be decreased otherwise.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਤੁਸੀਂ ਸਟਾਰਡ ਵਧਾ ਲਓ; ਸਵਾਲਾਂ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜਿੰਨੇ ਅਸੀਂ ਵੱਧ ਸਵਾਲ ਪੁਛਾਂਗੇ ਉਨੀ ਜਨਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੋਵੇਗੀ।

Mr. Speaker : So they keep flowing in hundreds.

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : एक गुज़ारिश है कि एक दिन में एक Member के तीन ही सवाल पूछे जा सकते हैं। यह तो ठीक है.....

अध्यक्ष महोदय : जितने ज्यादा सवाल आते हैं उतनी ही देर लगने की संभावना होती है। जब हजार हजार सवाल आते हों, तो वैसे ही department में देर लग जाती है। (The greater the number of questions the greater the delay likely to be caused in their disposal. When thousand of questions come pouring in then naturally delay is bound to be caused in the Departments.)

वित्त मंत्री : मैं एक अर्ज करना चाहता हूँ कि यह बात हर रोज़ उठाई जाती है। कई सवाल ऐसे होते हैं जिन का जवाब नीचे से लेना होता है। जो information मांगी गई होती है वह information नीचे से मांगवानी पड़ती है, बड़ी तरद्द

करनी पड़ती है। District level पर से और उस से भी नीचे से information मंगवानी पड़ती है। इस लिये distinction तो करनी पड़ेगी कि नोटिस किस किस्म का आए। वैसे मैं Government की तरफ से यकीन दिलाता हूँ कि हर मुमकिन कोशिश की जाएगी कि सवालों के जवाब in time आएँ। Government की तरफ से पूरी २ कोशिश की जायेगी।

अध्यक्ष महोदय : अगर किसी सवाल में facts and figures मांगे गये हों, उस में यह चीज़ हो सकती है। सवाल नं. 23 जो है इस में सीधा पूछा गया है कि आया उस शख्स से recovery हुई है कि नहीं; जिस को compensation दिया हुआ है। This could be found from ordinary record in the district headquarters. This is being delayed.

(This is possible if the facts and figures have been asked in a question. In question No. 23 it has straight away been asked whether or not recovery has been made from a person to whom compensation has been paid. This could be found from ordinary record in the district headquarters. This is being delayed.)

वित्त मंत्री : कई दफा figures collect करनी पड़ती हैं। जो figures collect करके रखी गई हों वह information तो जल्दी आ जाएगी। कई दफा districts को भी पूछना पड़ता है, तहसीलों को और sub तहसीलों को पूछना पड़ता है तो उस में देर लग जाती है।

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir. जहां तक मैम्बरान का ताल्लुक है वे तो इस बात के पाबन्द हैं कि सवाल के लिये 15 दिन का notice भेजें और उस के बाद उन्हें नहीं पता लगता कि किस दफ्तर से information collect की जाती है। मैम्बरज का इस चीज़ से कोई ताल्लुक नहीं। आम तौर पर सवाल के notice के लिये 15 दिन रखे गए हैं। Ordinarily 95 percent cases में information तैयार होती है। इस question के बारे में Government ने क्या बहाना किया है कि जवाब नहीं दिया गया? Government के दफ्तरों में machinery में बहुत खराबियां हैं, उन्हें दूर करना चाहिये ताकि वह इस तरह से गलत तरीके से जवाब न दिया करें।

वित्त मंत्री : Justification कर दी गई है। कोई ऐसी बात नहीं। आज ही आप मुलाहिज़ा कर लें; कितने सवाल हैं, सिर्फ एक ही सवाल ऐसा है जिस की information नहीं मिली। Generally कोई ऐसी बात नहीं करनी पड़ती। जहां figures work out करनी पड़ती हैं वहां मजबूरी है। Government की तरफ से delay को कोई appreciate नहीं करता, बल्कि हमारा फर्ज हो जाता है कि हम देखें और उस को pursue करें। अगर कोई information supply न करें तो Government उस के खिलाफ action लेने के लिये तैयार है और action लेगी। मैं House को यकीन दिलाता हूँ कि जहां तक हो सकेगा पूरी कोशिश की जायेगी।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਨੰਬਰ 23 ਹੈ, merger ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿੰਨੇ ਸੈਸ਼ਨ ਆਏ ਅਸੇਂਬਲੀ ਦੇ, ਜਨਾਬ ਅਸੇਂਬਲੀ ਦਾ record ਕਰਵਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ, ਹਰ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ।

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪ ਦੀ ਮਾਰਫ਼ਤ ਪੁੱਛਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ 23 ਨੰ. ਸਵਾਲ ਦਾ ਤਾਲਲੁਕ ਹੈ ਏਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ recovery ਦਾ ਸੁਆਮਲਾ ਹੈ । ਉਸੇ ਮਾਲੂਮ ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸੁਤਾਲਲਿਕਾ ਯਾ ਆਜ ਕੇ temporary Leader of the House ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਤ ਮੇਂ ਕੌਨ ਸੀ ਦਿਕਕਤ ਪੇਸ਼ ਆਈ ?

ਵਿਜ ਸੰਤ੍ਰੀ : ਕਯੋਂਕਿ ਯਹ ਸਹਕਮਾ ਦੂਸਰਾ ਹੈ । I.P.M. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਤਾਯਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਜੋ information ਲੈਨੀ ਹੈ ਵਹ information Revenue Department ਨੂੰ collect ਕਰਨੀ ਹੈ । ਯਹੀ ਵਜਹ ਹੈ ਕਿ ਵੇਰੀ ਹੁੰਦੀ । Revenue Department ਨੂੰ Irrigation and Power Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਿ ਉਹ temporary Leader of the House ਨੇ ।

Mr. Speaker : What is your point of order ? There is no subject under discussion at the present moment on which a point of order can be raised. Please resume your seat.

REVISED REPLY TO STARRED QUESTION No. 23

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) No.

(b) Action is being taken for effecting recovery as arrears of Land Revenue.

RECOVERY OF BETTERMENT CHARGES

***151. Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

- (a) whether Government propose to start recovery operations under the Punjab Betterment Charges and Acreage Rates Act, 1952;
- (b) the total amount expected to be realized under the Act referred to in part (a) above;
- (c) whether the Government propose to realise the said amount in instalments; if so, the number thereof ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Yes.

(b) Approximately Rs 68 crores so far as the Bhakra-Nangal Project is concerned.

(c) Yes. It will be at the discretion of the beneficiaries whether to pay in lump sum or in 30 half-yearly instalments.

Sardar Bhupinder Singh : May I know whether under this Act of 1952 any amount has been collected so far ?

Minister for Irrigation : So far as my information goes, it has not been collected.

REALISATION OF BETTERMENT CHARGES

***152. Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether the Bhakra Control Board has forwarded any schedule to the Punjab Government for the realisation of levies under the Punjab Betterment Charges and Acreage Rates Act, 1952 if so, the details thereof ?

Sardar Gian Singh Rarewala : *First Part*—No.

Second Part.—Deos not arise.

WATER-CHARGED ESTABLISHMENT AT THE BHAKRA DAM

***167. Pandit Ram Krishan Bharolian :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) the number of work charged establishment at the Bhakra Dam who have put in more than two years' service at the Dam;
- (b) whether the Government has guaranteed any security of service to those workers at the Bhakra Dam who have put in more than two years' service in the Project;
- (c) whether there is any proposal under the consideration of Government to absorb the establishment referred to in part (a) in service after the completion of the said Dam ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) 4,530 .

(b) No.

(c) A certain number of workmen will be permanently needed to man Nangal Workshops and to look after the dam and its appurtenants work after the dam has been completed. Some of the workmen now employed on construction will naturally be retained for the above work and will be made permanent progressively. Others will have to find jobs in other projects and works.

पंडित राम किशन भड़ौलियां : क्या हकूमत का कोई ऐसा प्लैन है कि इन को fertilizer factory में नौकरियां दी जाएं ?

मंत्री : गवर्नमेंट कोशिश करेगी कि जो आदमी वहां fit in हो सकते हों उन को वहां employment दी जाए ।

REPRESENTATION FROM RESIDENTS OF HARIJAN BASTI, PATIALA

***172. Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether Government has recently received any representation from the residents of Harijan Basti, Lahori Gate, Patiala, for a primary school building; if so, the action taken thereon ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : No, the question does not arise.

SURVEY OF ROAD FROM BHATINDA TO DHABWALI

***128. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether any survey of a road from Bhatinda to Dhabwali has been carried out; if so, the number of times that the survey has been done and the extent of loss, if any, caused to the farmers by the repeated surveys ?

Rao Birinder Singh : Yes, twice. No loss was caused to the farmers.

ROAD FROM BHAGA PURANA TO NATHANA IN DISTRICT FEROZEPUR

***129. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to construct a metalled road from Bagha Purana to Nathana in district Ferozepur ?

Rao Birinder Singh : Yes, the road is provided in the Integrated Second Five-Year Plan which is yet to be finally approved by the Council of Ministers.

CONSTRUCTION OF ROADS IN DISTRICT SANGRUR UNDER DISTRICT DEVELOPMENT SCHEME

***198. Sardar Kartar Singh Diwana :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the Government under the District Development Scheme proposes to construct a road from Shehnan to Bhadaur Raikot in district Sangrur passing through villages Bhakatgarh, Talewal, Bhila, Gahel, Moom, Kalsem and Mahal-Kalan ; if so, the time by which this road is expected to be constructed ;
- (b) whether it is also a fact that the Government under the said scheme proposes to construct a road in district Sangrur from village Barnala to village Gahel via Thikriwal, Raisar, Chananwal, etc. ; if so, the time by which the road is expected to be constructed ?

Rao Birinder Singh : (a) No.

(b) No.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦਸਣਗੇ ਕਿ District Development Board ਦਿਹ ਇਹ resolution ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੜਕ ਜ਼ਿਹੜੀ ਦਸਾਂ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਮਲਾਉਂਦੀ ਹੈ

Mr. Speaker : This is no supplementary. आप तो सवाल का जवाब दे रहे हैं। (The hon. Member is himself giving a reply to the question.)

NON-AVAILABILITY OF DRINKING WATER IN DISTRICT GURGAON

***146. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state the number of villages in district Gurgaon, tehsil-wise, where drinking water is not available throughout the year together with the steps, if any, taken or proposed to be taken by Government to make drinking water available in the said areas ?

Chaudhri Suraj Mal : There is scarcity of drinking water mostly in Nuh, Ferozepur-Jhirka and Rewari Tehsils and in parts of Gurgaon and Palwal Tehsils due to the wells yielding brackish water. The requisite information is divided into three categories :—

<i>Village and Tehsil in which there is great scarcity of water supply</i>	<i>Where people take water from the ponds</i>	<i>Where water is too brackish to be fit for human consumption</i>
--	---	--

REWARI

1. Kalka	1. Manehti	1. Dhoki
2. Mandhiya	2. Rojka	2. Majora Seoraj
3. Nainsukhpura	3. Dawana	3. Khalilpuri
4. Haluhera	4. Rohrai	4. Fatehpuri Pipa
5. Goliaka	5. Kakoria	5. Mohlawas
6. Jatuwas	6. Kaliwas	6. Muradpuri
7. Rasulpur	7. Gokalgarh	7. Junawas
8. Mohiuddinpur	8. Asadpur	8. Mundhia Kalan
9. Raliawas	9. Lala	
10. Dahiana		
11. Somekhera		
12. Bhudpur		

FEROZEPUR-JHIRKA

1. Jaitaka	1. Ulehta	1. Badarpur
2. Aklimpur	2. Bukharaka	2. Sultanpur
3. Ulehta	3. Jaitaka	3. Karera
4. Karera	4. Aklimpur	4. Mamluka
5. Niwana, New Well	5. Karera	5. Gangwani
6. Karkeri		6. Niwana
7. Khari Nuh		7. Tundlaka
8. Gohana		

NUH TEHSIL

1. Khanpur	1. Malokra	1. Ghuraoli
2. Kherlikankar	2. Dhiranka	2. Dhiranka
3. Rindka	3. Panchainka	3. Rindka
4. Dobalu	4. Rindka	4. Aurangabad
5. Bichpuri	5. Pahari	5. Dobalu
6. Rathora	6. Ferozepur Namak	
7. Chhapera	7. Marora	
8. Gojalpur	8. Dehana	
9. Ferozepur Namak	9. Dhainkli	
10. Noshera		
11. Mooli		

[Minister for Consolidation and Health]

New wells were sunk in villages Kaleka, Bukharaka, Niwana, Gangarwani, Marbi, Pathri Puri, etc., under Local Development Schemes. Some schemes based on existing canals as a source of water-supply have been drawn up and a few others are in the course of preparation.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मिनिस्टर साहिब यह बतलाने की मेहरबानी करेंगे कि गवर्नमेंट पीने का पानी supply करने की स्कीम को किस तरीके से implement करने का इरादा रखती है ?

Minister : Schemes for a major part of the southern portion of Gurgaon are to become a part of 'Channel Scheme' under which a new canal from Delhi to this part is to be run. Till it is finalized, any alternative schemes will at best be only palliative measures. Similarly shortage of water in Rewari Tehsil is proposed to be removed under 'lift channel' scheme wherefrom sweet water for drinking purposes could be taken. This scheme is under investigation of Irrigation Branch. In the meantime the water-supply scheme for Rewari is being based on irrigation wells to be sunk on the right bank of the Sabi River where the underground water is sweeter than that in and around the town.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या वजीर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि कितनी देर तक इस स्कीम पर अमल शुरू हो जायेगा और उस का नतीजा हमारे सामने आ जायेगा ?

मंत्री : जितनी लगन hon. Member को इस काम की है उतनी ही गवर्नमेंट को भी है।

मौलवी अब्दुल गनी डार : वजीर साहिब ने जो नाम मुझे दिये हैं वह आठ तो हैं फिरोज़पुर-झिरका तहसील के और ग्यारह हैं नूह तहसील के। इस के इलावा बीसियों गांव और हैं जहां कि पीने का पानी नहीं मिलता ; क्या घासेड़ा, मरोड़ा वगैरह गांव भी उन के नोटिस में हैं जहां कि पीने का पानी नहीं मिलता ?

मंत्री : मेरे विचार में hon. Member information लेने की बजाय information दे रहे हैं।

मौलवी अब्दुल गनी डार : अगर मैं इन गांवों के नाम न बताता तो इन के बारे में वजीर साहिब से कैसे पूछ सकता था कि इन गांवों के नाम भी उन के नोटिस में आए हैं या नहीं कि वहां भी पीने के पानी की बड़ी किल्लत है ?

मंत्री : अगर इन गांव में भी हकीकत में पीने के पानी की कमी है तो उन को भी list में शामिल कर लिया जाएगा।

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या हरियाणवी मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि जैसे बम्बे में पचास पचास मील.....

Sardar Bhupinder Singh Mann: On a point of order, Sir. I would like to know whether it is open for any hon. Member to call a Minister by name and also call him a Harianvi Minister?

अध्यक्ष महोदय : गुड़गांववाी मॅम्बर हरियाणवाी मिनिस्टर का नाम लेते हैं। यह सब unparliamentary है।

(The hon. Member from Gurgaon is addressing the Minister as Haryana Minister. This is all unparliamentary.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या वजीर साहिब फरमायेंगे कि जैसे बम्बई में पचास पचास मील से पानी लाया जाता है इसी तरह सरकार यहां भी कोई इन्तज़ाम करेगी कि.....

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या वजीर साहिब बताने की मेहरबानी करेंगे कि यह जो सवाल में पूछा गया है कि जिला-गुड़गांव में कितने गांव हैं जहां पर पीने के पानी की कमी है तो सरकार ने यह स्कीम हाथ में लेने से पहले लिस्ट मुकम्मल कर ली है कि कितने गांव हैं जिन को पीने के पानी की जरूरत है; और उनमें से कितने गांवों को पानी supply करने की गवर्नमेंट कोशिश करेगी ?

Mr. Speaker : This is a separate question, and should be asked separately.

Pandit Shri Ram Sharma : Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state the number of villages in District Gurgaon, tehsil-wise, where drinking water is not available throughout the year together with the steps.... यानी कितने गांव हैं जिन की गवर्नमेंट ने लिस्ट बनाई है कि उन को पानी supply करने की जरूरत है। मेरा question बिल्कुल relevant है। और फिर उन में से कितने ऐसे हैं जिन को इस सम्बन्ध में इस स्कीम में शामिल करने का फैसला किया गया है यानी जिन में नहरों वगैरह का इन्तज़ाम किया जाएगा ?

अध्यक्ष महोदय : (Addressing the Minister) चौधरी साहिब इस का जवाब दें। (Chaudhri Sahib may please reply to this supplementary.)

Minister : मैं इस का क्या जवाब दूँ ? (Laughter).

श्री लाल चन्द : On a point of order, Sir. क्या मिनिस्टर साहिब बैठे बैठे जवाब दे सकते हैं ?

अध्यक्ष महोदय : उम्र का तकाज़ा है। (It is a question of age.)

मंत्री : अगर माननीय सदस्य को आंखें होतीं तो वह देख लेते कि मैं खड़ा था, बैठे नहीं था।

मेरे ख्याल में वह लिस्ट मॅम्बर साहिब के पास नहीं पहुंची जो कि Table पर रखी गई है। अगर वह लिस्ट को पढ़ेंगे तो उन को मालूम होगा कि 50, 60 गांवों के करीब ऐसे गांव हैं जिन को उस में दर्ज किया गया है। उन को पानी supply करने का जो इन्तज़ाम किया गया है वह मैं पहले अर्ज कर चुका हूँ।

LEVY ON DRINKING WATER IN ILAQA BET OF HOSHIARPUR DISTRICT

*165. Pandit Ram Kishan Bharolian: Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state—

- (a) whether any levy is being charged from the residents of Ilaqa Bet in Una and Garhshanker Tehsils, district Hoshiarpur, for the supply of drinking water from the tube-well scheme in village Nangal Kalan; if so, the rate thereof;
- (b) whether he is aware of the agitation amongst those referred to in part (a) above against the excessive water rates; if so, the action, if any, taken by Government in the matter?

Chaudhri Suraj Mal : (a) The water charges are levied by the District Board, Hoshiarpur. To the best of my knowledge the water charges amount to Rs 2-8-0 per head per year. The exact information can be supplied by the District Board. I am not aware whether any rate different from that applicable in other areas served by the Bet Ilaqa Water-Supply Scheme is being charged from the residents of village Nangal Kalan.

(b) No. The Government in the Health Department is not aware of any agitation against the imposition of water tax, by the residents of village Nangal Kalan.

ਚੌਧਰੀ ਸੁਰਜ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਟੈਕਸ ਦੀ ਜੋ ਰਕਮਾਂ ਵਸਾਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੀ ਹੀ ਭਰਾਇਆ ਗਿਆ ?

ਸੰਤਰੀ : ਇਸ ਦੇ ਲਿਓਂ ਮੈਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਨੋਟਿਸ ਦੇਂ ਤੇ ਮਾਲੂਮ ਕਰਕੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

SUPPLEMENTARY QUESTIONS TO STARRED QUESTION
†NO. 14, ASKED ON 6TH MAY, 1957

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਵਾਬ ਦੇ part 'A' ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ notification No. 144/N ਖਾਲੀ ਜਗਾਹ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ public interest ਕੀ ਸੀ ?

ਸਿੱਧਾਂਤ ਤਥਾ ਬਿਜਲੀ ਸੰਤਰੀ : ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ important post ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਥਾ ਤਾਕਿ ਕਾਮ suffer ਨ ਕਰੇ । ਯਹੀ ਇਸ ਨੂੰ public interest ਥਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨੋਟੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਨੰ 144-N.A, ਗਲਤੀ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਕੀ ਉਹ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਗਲਤੀ ਕੀ ਸੀ, ਕਿਸ ਨੇ ਉਹ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸਨੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੀ action ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਸ ਗਲਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ?

†The reply to St. Q, No. 14 appears in the debate, dated 6th May, 1957.

ਸ਼ਾਬਦਿਕ : ਕੀ ਆਪ ਸਮੇਂ supplementaries ਏਕ ਹੀ ਵਕਾ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਏਕ ਏਕ ਕਰ ਕੇ ਪੁੱਛਣਾ । (Will the hon. Member put all the supplementaries at once and the same time ? He should put them one by one.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਗਲਤੀ ਕੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ notification ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?

ਸਿੰਚਾਈ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਕ Clerical mistake ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਦੂਜੀ notification ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਉਹ ਗਲਤੀ ਕਿਸ ਨੇ ਕੀਤੀ ?

Minister for Irrigation and Power : Sir, it is very difficult for me to locate.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਿਸ ਨੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੀ action ਲਿਆ ਗਿਆ ?

ਸੰਤਰੀ : ਧਨ ਸਕਾਲ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਉਸੇ ਦਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸ ਦੇ ਫ਼ਰੀਏ ਇਸ ਗਲਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ?

ਸੰਤਰੀ : ਧਨ ਪੈਸੂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਸਕਾਲ ਹੈ ਜਕ ਸੈਂ ਇਸ ਜਗਹ ਪਰ ਬੈਠਾ ਨਹੀਂ ਥਾ । ਧਨ ਬਾਤ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦੀ knowledge ਸੇਂ ਹੋਗੀ । There is nothing on the record.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸੱਜਨ ਨੂੰ favour ਕਰਨ ਲਈ..

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਡੇਚੀ ਡੈਮ ਉੱਤੇ 15 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋਇਆ । ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹੜੇ ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ proposal ਸੀ ?

Mr. Speaker : This supplementary question does not arise. No specific mention has been made in this question.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਦੇ fail ਹੋਣ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸਨ ?

Mr. Speaker : This has already been replied to.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਇਹ reply ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ।

Mr. Speaker : No, Sir. This has already been replied to. I say this now on behalf of the hon. Minister for Irrigation and Power. The question hour is over now. The House will now take up the first resolution on the agenda.

RESOLUTION REG. APPOINTMENT OF A COMMITTEE FOR
SUGGESTING CHANGES IN THE PRESENT PROCEDURE
FOR DEALING WITH CASES IN GOVERNMENT OFFICES

3 P. M.

Sardar Bhupinder Singh Mann: On a point of order, Sir. May I, Sir, bring to your notice a practice which is almost a recurring feature of this House. Under the rules, a Member who wishes to move a resolution shall give not less than 15 clear days' notice of his intention to do so. It was only last evening we saw this resolution on the order paper that was circulated to us.

Again, Sir, you require two clear days for giving notices of amendments before the day on which the resolution is to be moved.

The result, therefore, is that no amendments could be moved and no proper study about the subject-matter of the resolution could be made. The resolution thus loses its importance.

Mr. Speaker : It was the first non-official day. The resolution could not be circulated to the Members earlier because of late balloting.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, the balloting was not much. There were only two resolutions on the agenda.

Mr. Speaker : I can allow a resolution to be entered on the List of Business for which a notice for less than fifteen days has been given. Rather than dispensing with the non-official day, I allowed late balloting. The point of order raised by the hon. Member is, therefore, not valid.

मौलवी अब्दुल ग़नी डार (नूह) : स्पीकर साहिब, मुझे अफसोस है कि मान साहिब को इस का पूरे वक्त पर ज्ञान नहीं हुआ और वह कोई अच्छी बात या अच्छा सुझाव हाउस को नहीं दे सकते या नहीं दे सकेंगे। बहर हाल (*Interruptions*) मैं ने यह नहीं कहा कि यकीनन नहीं दे सकेंगे।

स्पीकर साहिब, आज अगर आप विचार करें तो मिनिस्टर्स से लेकर सैक्रेटेरियेट के तमाम जिम्मेदार अफसरों की मेजों पर फाइलों के अम्बार लगे रहते हैं। यहां पूछो तो यह पता चलता है.....

एक माननीय मੈम्बर : पहले रेजोल्यूशन तो move कर लीजिए।

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : मैं यह कह रहा था.....

अध्यक्ष महोदय : मैं आप की तवज्जुह इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि आप ने अभी अपना resolution तो move ही नहीं किया। आप पहले इसे move कर लें; तबकीर बाद में करें। (I want to invite the attention of the hon. Member to the fact that he has not yet moved his resolution. He should move it first and then deliver a speech.)

मौलवी अब्दुल ग़नी डार : जनाब, मैं यह तजवीज़ पेश करता हूं।

अध्यक्ष महोदय : लेकिन आप इसे पेश ज़बान से करें। (But he should actually move it.)

श्री इन्द्र सिंह : यह पुराने मੈम्बर हैं; इन्हें यह रियायत होनी चाहिए।

RESOLUTION REG. APPOINTMENT OF A COMMITTEE FOR SUGGESTING
CHANGES IN THE PRESENT PROCEDURE FOR DEALING WITH CASES IN
GOVERNMENT OFFICES

(9)31

मौलवी अब्दुल गनी डार : तो, जनाब, मेरी तजवीज है कि—

“विधान सभा की राए में सरकारी दफ्तरों में जो काम करने का तरीकेदार अख्तियार
किया हुआ है—काम के खत्म करने का—उस में न सिर्फ़ गैर जरूरी देर
होती है बल्कि उस देर से सरकार और अराम का बहुत भारी नुकसान होता
है। इस लिए असेम्बली सरकार से सिफारिश करती है कि फलां फलां
साहिबान पर मुश्तमिल.....(Interruptions)

आवाजें : नाम ही क्यों नहीं बता देते ?

मौलवी अब्दुल गनी डार : हां, हां, तो यह असेम्बली सरकार से सिफारिश करती है कि—

(१) मौलवी अब्दुल गनी डार, एम. एल. ए. ;

(२) सरदार गुरबचन सिंह बाजवा, एम. एल. ए.; और

(३) लाला बलवन्त राए आहलूवालिया, एम. एल. सी. ।

पर मुश्तमिल.....

आवाजें : सारे experts हैं।

मौलवी अब्दुल गनी डार : ये सारे experts हैं या नहीं यह तो पता उस वक्त
लगेगा जब आप इसे पास कर देंगे। राओ वीरेंद्र सिंह जी, आप की तरह के experts नहीं
हैं कि झट से मिनिस्टरी में आ जाएं !

अध्यक्ष महोदय : क्या यह resolution move हो रहा है ? (हंसी ।) (Is this
how the resolution is moved?) (Laughter.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब, यह बीच बीच में मज़ा ले रहे हैं। तो आप की
इजाजत से यह अर्ज करता हूँ कि.....

श्री इन्द्र सिंह : On a point of order, Sir. मैं ऐसा समझता हूँ कि इस
resolution को talk-out करने की बातें हो रही हैं। मैं जनाब से अर्ज
करूंगा कि इस पर seriously गौर किया जाए ।

अध्यक्ष महोदय : जहां तक रेजोल्यूशन का सवाल है उस के बारे में तो ऐसा ख्याल
नहीं कि इस का ऐसा हशर हो, लेकिन जहां तक नामों का सवाल है—जो इन्होंने suggest
किए हैं—यह शायद बदले जाएं । (So far as the resolution is concerned
I don't think it would meet such a fate; but it is possible
that the names suggested by the hon. Member may be
replaced by others.)

Maulvi Abdul Ghani Dar moved the following resolution :—

This Assembly being of the opinion that the present procedure for the dis-
posal of cases in Government offices in the State entails unnecessary delay
and results in considerable loss to the Government and inconvenience to the
public, recommends to the Government to appoint a Committee consisting of:—

(1) Maulvi Abdul Ghani Dar, M.L.A.

(2) Sardar Gurbachan Singh Bajwa, M.L.A. ; and

(3) Shri Balwant Rai Ahluwalia, M.L.C.

to suggest changes in the said procedure with instructions to submit its report
within a period of two weeks from the date of its constitution.

मौलवी अब्दुल गनी डार : आपोजीशन ने भी यही suggest किया है।

(At this stage Mr. Deputy Speaker occupied the Chair).

इस लिये एक कमेटी नामजद की जाये जिस को हिदायत की जाये कि वह दो हफ्तों के अन्दर अन्दर एक मुनासिब तरीकेकार गवर्नमेंट के सामने पेश करे ताकि वह तरीकेकार जो देर का बाइस होता है और जिस से नुकसान होता है, उस को सुधारने में आसानी हो जाये। (तालियां)।

डिप्टी स्पीकर साहिब, मुझे इस रैजोल्यूशन के लाने की क्यों जरूरत पड़ी और मैंने क्यों यह जुरत की कि मैं ऐसी तजवीज़ पेश करूं और सरकार के सारे तरीकेकार पर किसी किस्म की टीका टिप्पणी करूं। क्या मैं अपने डिप्टी लीडर साहिब, जो हमारे Finance Minister हैं, की सेहत का फिक्र करूं या उन अवाम का जिन के नुमायंदे बन कर हम यहां आये हैं? मेरे दिमाग में तो वह नक्शे साफ हैं जब मैं वज़ीरों को देखता हूं और जो उन के सैक्रेटरीज़ हैं उन को देखता हूं कि वह किस तरह से फाइलों के अम्बारों के अम्बारों में फंसे रहते हैं। हम देखते हैं कि कई अफसर ऐसे हैं जिन को छः घंटे की बजाय 12, 12 घंटे काम करने की जरूरत पड़ती है। आखिर यह क्यों है? जहां इन को भी दिक्कत है वहां अवाम को भी बड़ी दिक्कतें हैं। कई कई महीनों तक उन की अर्ज़ियां धक्के खाती फिरती हैं और उन की अर्ज़ियों को कोई acknowledge भी नहीं करता। जहां एक तरफ यह खतरा है कि इस तरह की देरी मिनिस्ट्रों और दूसरे अफसरान, चाहे वे गवर्नमेंट के सैक्रेटरीज़ हों या डिपार्टमेंट्स के इन्चार्ज हों, उन के पास इस तरह से फाइलों के ढेर लगे रहने से हो सकती है वहां दूसरी तरफ हम देखते हैं कि जब किसी के सेल्ज़ टैक्स के केस का फैसला होने वाला हो तो बीसियों आदमियों को बुला कर सारा सारा दिन खड़ा किया जाता है और बाद में फिर तारीख दे दी जाती है या जब किसी ने सीमेंट की बोरी लेनी होती है तो उस की अर्ज़ी महीनों इधर से उधर और उधर से इधर फिरती रहती है। वह बेचारा आखिर तंग आ कर कहीं और से ले लेता है यानी ब्लैक मार्किट का शिकार हो जाता है।

मगर मेरे दोस्त सरदार भूपिन्दर सिंह मान ने यह हमला किया है कि यह रैजोल्यूशन वक्त पर पेश नहीं किया गया हालांकि Assembly Secretariat का काम काबले तारीफ़ है। इतनी जल्दी हमें तमाम चीज़ें मिलती हैं। लेकिन हमारा सरकारी सैक्रेटेरियेट है जिस की लीडरशिप हमारे Finance Minister श्री मोहन लाल और हमारे चीफ़ मिनिस्टर साहिब के हाथों में है, उस में कई मुश्किलें आ जाती हैं। हमारे मिनिस्टर साहिबान यकीनन यह इच्छा रखते हैं कि यह मुश्किलात दूर हों। इन की यह इच्छा होते हुए भी हम देखते हैं कि न सिर्फ़ अवाम को उन का हक ही नहीं मिलता बल्कि उन को खराब भी किया जाता है। आप मुलाज़म लोगों का ही केस देखिये। जब कोई नौकरी से मुअ्तल हो जाए या बरतर्फ़ कर दिया जाए तो उस को भी महीनों तक न सिर्फ़ उस का हक ही नहीं मिलता बल्कि उस को यह भी पता नहीं चलता कि उस की किस्मत का क्या फैसला होने वाला है। सब से तलख़ तजरूबा मुझे शरणार्थियों और उजड़े हुए मुसलमानों के बारे में है जो थे तो लोकल पर 1947 के फ़सादों में तबाह और बरबाद हो गये जिन की तरफ़ मैंने चन्द दिन हुए

गवर्नर साहिब के भाषण पर तकरीर करते हुए ध्यान दिलाया था और मैं ने पंडित मोहन लाल और उन के महकमे की तारीफ भी की थी जिस को मेरे आपोजीशन वाले भाई किसी और तरह से interpret करते होंगे या मेरे कई दूसरे काबिल दोस्त भी इस को किसी और तरह से देखते होंगे । लेकिन मैं ने कहा था और चैलेंज किया था कि इन्होंने 3 लाख की बजाये इस से कहीं ज्यादा, 60 लाख की रकम के कर्ज दिये थे । मैं ने यह भी कहा था कि इस बात को कोई भी चैलेंज नहीं कर सकता कि इन्होंने बड़ा काबिले तारीफ काम Cottage Industries और दूसरी Industries को फरोग देने का किया है और जिस की तारीफ श्री टी. टी. कृष्णमचारी, श्री मेहर चन्द खन्ना और पंडित जवाहर लाल नेहरू ने की है ।

उपाध्यक्ष महोदय : आप क्या पंजाब सरकार की तारीफ कर रहे हैं या रैजाल्यूशन पर बोल रहे हैं ? (Is the hon. Member showering encomiums on the Punjab Government or speaking on the resolution ?)

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैं अर्ज कर रहा था कि जहां मैं ने अपनी सरकार की तारीफ की थी वहां मैं यह भी कहता हूं कि अगर किसी ने कर्जा लेना होता है, इंडस्ट्री वालों से या किसी और महकमे से तो उस को महीनों तक घूमना पड़ता है और कई मुसीबतों का सामना करना पड़ता है । अगर कोई बात काबिले तारीफ होती है तो उसी की ही तारीफ की जाती है न कि हर अच्छी या बुरी बात की । मौजूदा जो तरीकेकार हैं इस से न सिर्फ सरकार को ही आराम नहीं मिलता बल्कि इस से अवाम को भी आराम नहीं मिलता ; इस से न सिर्फ सरकार को ही कोई फायदा नहीं बल्कि अवाम को भी इस से कोई फायदा नहीं और इस से जहां सरकारी अफसरान और वजीर साहिबान मुसीबतें उठाते हैं वहां अवाम को भी मुसीबतें उठानी पड़ती हैं ।

डिप्टी स्पीकर साहिब, आप जो फरमाते हैं, आप को यह कहने का हक है । मैं आज इस Assembly की लाइब्रेरी में गया क्योंकि मैं ने उम्मीद लगाई हुई थी कि इस में मुझे दूसरी Assemblies में जो ऐसी बातें हुई हुई हैं वह मिल जायेंगी लेकिन मैं ने यह देखा कि वह इस बारे में खामोश है । इस लिये मैं यह समझता हूं कि यह जो unnecessary delay होती है—जिस को red tapisms भी कहते हैं इसे हमारे मिनिस्टर साहिबान नहीं चाहते, लेकिन उन के न चाहते हुए भी यह होती है ।

मुझे याद है कि 1937 में जब एक कान्फ्रेंस की सदारत करने के लिये पंडित जवाहर लाल जी नेहरू पंजाब में आये थे तो मैं ने उन से पूछा था कि मैं ने आप को एक चिट्ठी भेजी थी लेकिन उस का मुझे जवाब नहीं मिला । इस पर उन्होंने मुझे बड़ी डांट देकर जवाब दिया कि मैं ने उस का जवाब दे दिया था, पता नहीं कि क्यों वह आप को नहीं मिला । उन्होंने कहा था कि मैं हिन्दुस्तान भर में सब से ज्यादा efficient आदमी हूं । मैं नहीं जानता कि वह जवाब आप के पास क्यों नहीं आया । आज हम देखते हैं कि पंडित जवाहर लाल हमारे मुल्क के प्रधान् मंत्री हैं और वह international politics में सब से बड़ा हिस्सा ले रहे हैं तो भी उन के पास जो भी कोई चिट्ठी जाती है उस की acknowledgement जरूर भेजने वाले के पास आती है । मगर हमारी सरकार हर चिट्ठी पर चुप साध लेती है । पंडित जी ने अपने सैक्रेटेरिएट में काफी इंतजाम कर रखा है कि जो अवाम की

[मौलवी अब्दुल गनी डार]

शिकायतें आयें उन्हें किस किस ढंग से देखना है और उन्हें किस तरह से acknowledge करना है। हमारे फाइनांस मिनिस्टर साहिब इस बात को जानते हैं कि वहां उन्होंने यह सारा काम एक सैक्रेटरी के सुपुर्द किया हुआ है। यहां भी यह काम किसी एक डिप्टी मिनिस्टर को सौंपा जा सकता है। डिप्टी मिनिस्टरों की कोई कमी नहीं। खैर किसी एक सैक्रेटरी को इस काम के लिये लगाया जा सकता है जो इन चीजों को देखे। या यह काम ज़िलेवार distribute किया जा सकता है। कुछ अख्तियारात डी. सी. ज. को भी दिए जा सकते हैं। स्पीकर साहिब, मैं ने सुना है कि 14 महीनों से धर्मसाला का एक केस 12 आने के इस्तर खरीदने का चल रहा है कि क्यों उस को जालंधर से नहीं खरीदा गया। मुझे यह भी पता है कि अभी इस सिलसिले में Directors साहिब का और कई दूसरे बड़े अफसरों का काफी वक्त जाया होगा। तो मेरे कहने का मतलब यह है कि यह ढंग तो अंग्रेज के वक्त का था। अंग्रेजों के वक्त इस में कई मसलहें थीं जो वही जानते थे। इस लिये मैं समझता हूं कि इस सारे ढंग में कोई न कोई तबदीली जरूर आनी चाहिये जैसा कि अब election petitions के बारे में Election Commissioner साहिब ने हुक्म जारी कर दिया है कि 6 महीनों के अन्दर तमाम election petitions का फैसला जरूर हो जाना चाहिये। पहले इन के फैसले होने में बड़ी देर हो जाया करती थी इस लिये अब उन्होंने यह देखा और चाहा कि इस में कोई न कोई तबदीली की जाये। इस लिये उन्होंने यह हुक्म कर दिया है कि इन का फैसला 6 महीनों के अन्दर जरूर हो जाना चाहिये। पहले चौधरी बलबीर सिंह की petition की तरह नए चुनाव हो जाने तक भी फैसला न हो पाता था इसी तरह से फिर लोगों को दोबारा बसाने का मसला 10 वर्ष से बीच में ही लटक रहा है। शरणार्थियों को और खसूसन उजड़े हुए मुसलमानों को अभी तक ठीक तरह से बसाया नहीं गया। उन को अपना हक मिलना तो क्या वह अभी तक अपनी किस्मत का फैसला भी नहीं सुन पाये। उन में से कई सैंटर में जाते हैं, कई पंडित जी के पास आये होंगे और कई प्रबोध जी के पास भी आते रहे हैं जब कि वह इस महकमा के वजीर थे। कई अब ज्ञानी जी के पास भी आयेंगे। उन्हें उन के हक का मिलना तो क्या उन की किस्मत का फैसला भी अभी तक नहीं हो पाया है। तो मैं समझता हूं कि जब इतनी परेशानियां हैं, इतनी दिक्कतें हैं तो यह क्यों रहने दी जाएं। और फिर स्पीकर साहिब, यह भी होता है कि हमारी सरकार सात आठ दफा नाजायज़ चीजों को बर्दाश्त कर लेती है मगर पता तब चलता है जब सैंकड़ों का नहीं हजारों और लाखों का भी नहीं बल्कि करोड़ों रुपया का ख़बन हो जाता है। प्रोसीजर ही ऐसा कायम है कि इस में कुछ न कुछ कमियां हैं, दिक्कतें हैं। इस लिये अगर ऐसा प्रोसीजर न हो तो कभी ऐसा नहीं हो सकता कि कच्ची ज़मीन के तोड़ने के तेरह रुपये की बजाए वह लोग अस्सी 2 या 78, 78 रुपये लेते रहते। (चौधरी बलबीर सिंह : उन का हिस्सा शामिल होता है।) आप गलत कहते हैं। मैं इस को पसन्द भी नहीं करता और प्रोटैस्ट भी करता हूं। (चौधरी बलबीर सिंह : मगर यह असलियत है।) यह चीजें तो इस लिए हैं चूंकि अंग्रेज के वक्त से एक नज़ाम ही ऐसा चल रहा था। हमने ऐसे ढंग अख्तियार किए हुए हैं कि जिस में इन चीजों का जल्द पता ही नहीं चल सकता मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि जमहूरियत आई, अच्छी चीज़ है, आज़ादी मिली, यह एक नियामत

RESOLUTION REG. APPOINTMENT OF A COMMITTEE FOR SUGGESTING (9)35
CHANGES IN THE PRESENT PROCEDURE FOR DEALING WITH CASES IN
GOVERNMENT OFFICES

है मगर आज़ादी के यह मानी कहां हैं कि अगर सरकार किसी को कहे कि बाएं चलना है तो वह कहे कि दाएं चलना है। फिर किसी गड़डे वाले को कहा जाए कि यह सड़क बन्द है, इस पर नहीं जाना और वह जाए उसी सड़क पर तो यह आज़ादी के गलत मानी होंगे। इसी तरह की एक यह आज़ादी है कि एक पैसे का कागज़ लिया और अपना नाम तक न लिखा उस पर और लिख के भेज दिया कि फलां आदमी करप्ट है। फिर मिनिस्टर साहिब उस पर इन्क्वायरी करवाते हैं जो चलती २ पटवारी तक जा पहुंचती है और आखिरकार पता चलता है कि यह बात गलत है। ऐसी चीजों को कहां तक ऐनकरेज किया जाए यह हाऊस बेहतर जानता है या सरकार जानती है मगर मेरा ख्याल है कि इस को डिसकरेज किया जाना चाहिए। यह इखलाकी गिरावट है। आज एक दस्तूर सा बन गया है—मुझे उम्मीद है कि बाज़ दोस्त इस का बुरा न मानेंगे—लोग कहते हैं कि जो उन के मिनिस्टर्ज हों वह उन की बात को सुनें। यह ठीक है कि वह अवाम के नमांयदे हैं और अवाम की शिकायात सुनी जानी चाहिए और जो उन के मन में आए कहें और मैं तो यह कहता हूं कि इस तरह सुनी जानी चाहिए कि उन पर जल्द ध्यान दिया जा सके मगर इस चीज के लिये तरीका कार दुरुस्त होना चाहिये। यकीनन मेरी राय में ऐसा रास्ता निकलना चाहिए कि गैर-जरूरी दरखास्ते बन्द हों और उस के साथ २ मैं यह भी कहता हूं कि हमें कोई ऐसा रास्ता सोचना चाहिए कि जिस से अवाम को ऐसी मुश्किलात ही न आएँ। मेरे कम्युनिस्ट भाई यह शिकायत करते हैं कि गांव वालों को सीमेंट नहीं मिलता, लोहा नहीं मिलता या दूसरी कन्ट्रोल्ड चीजें नहीं मिलतीं। तो इस के लिये हमें जरूर कोई रास्ता निकालना चाहिए। आप कहेंगे कि फौरी तौर पर ऐसा किया करें कि हर एक की दिक्कतें दूर हो जाएं तो मैं समझता हूं कि एक पापुलर जमात जिसने मुल्क की अगवाई हासिल की, आज़ादी दिलाई उस का यह फर्ज है कि वह अवाम को एहसास कराए कि जो हम ने कहा था, महात्मा जी ने कहा था कि राम राज बनेगा वह बन कर रहेगा और लोगों की शिकायात दूर होंगी तो मैं कहूंगा कि अगर सोशलिस्ट भाइयों की बात मान ली जाये और आप अपने अख्तियारात बांट दें तो हजार गुना अच्छा होगा। मगर यहां यह हाल है कि बांटने की बजाए जो सिविल सप्लाइज के महारथी थे उन के ऊपर फाइनैस का बोझ भी डाल दिया गया है। उन्हें डिप्टी फाइनैस सैक्रेटरी भी बना दिया गया है। और जो जॉयंट डायरेक्टर थे उन पर डायरेक्टरी का बोझ भी डाल दिया गया है। या तो जब आप एक जगह बनाएं तो उस पर संजीदगी के साथ किसी आदमी को रखें। अगर वह डायरेक्टर हुए थे तो जॉयंट डायरेक्टर किसी और को किया होता। डिप्टी फाइनैस सैक्रेटरी अगर नहीं था तो कोई और लिया जाता। फिर स्पीकर साहिब, मैं हैरान हूं कि हमारे हां के निहायत फाज़िल और काबिले फखर रजिस्ट्रार थे कोआपरेटिव सोसाइटीज के। जहां तक अब उन की नौकरी की ज़िन्दगी का ताल्लुक था वह खत्म होने वाली थी कोई एक साल रहता था। वह काफी खिदमत कर रहे थे मगर उन को यकायक जालन्धर से उखेड़ना मेरी समझ में नहीं आया कि इस तरह कहां तक काम चलेगा या आसानी होगी। लेकिन बहरहाल हमारी सरकार बेहतर जानती है कि उन से किस ढंग से काम लेना है। किदवाई साहिब एक काबिले फखर हस्ती थे। उन्होंने अपनी ज़िन्दगी में एडमिनिस्ट्रेशन में बहुत बड़ा दर्जा पाया है। श्री रफी अहमद किदवाई साहिब ने न सिर्फ महकमा खुराक में इज्जत पाई बल्कि जब वह

[मौलवी अब्दुल गनी डार]

कम्युनिकेशन्स के मिनिस्टर थे उस वक्त भी पाई। आज तक हरकारे उन को याद करते हैं, रेढ़ी वाले और रिक्शा वाले याद करते हैं। उन पर एक बड़ी भारी एक जिम्मादारी थी जैसे कि आज फाइनेंस मिनिस्टर साहिब पर है लेकिन मैं ने उन के मेज़ पर कभी फाइल पैडिंग नहीं देखी। यह इस लिए कि उन्होंने अपने मातहतों पर एतबार किया और काम उन पर छोड़ा हुआ था। इस तरह इस का नतीजा यह था कि ज्यादा से ज्यादा डिप्टी मिनिस्टर तक फ़ैस जाता था। मैं कहता हूँ कि अगर सरकार को अपनी जिदगी दरकार है, अपने मिनिस्टरों और अपने सैक्रेटरीज़ की जिदगी दरकार है तो कोई ऐसा तरीका निकालें कि यह भी बच जाएं और आप भी टी. बी. से बच जाएं। अगर क़िदवाई साहिब फाइलज़ के अम्बार से निजात पा सकते थे तो आप क्यों नहीं पा सकते। (विधन) अगर इस तरह से लोगों में सरकार कन्फ़ीडेंस पैदा करेगी तो बहुत अच्छा होगा और मुझे उम्मीद है कि यह ऐसा करेगी। मैं जानता हूँ कि इन के दिमाग में कुछ स्कीम है कि जो शिकायात हैं, उन के लिए एक अलहदा सैक्रेटरी रखा जाए। तो इस तरह नीयत इन की शानदार है और यह कदम भी सही है। और इस का नतीजा यकीनन सही हुआ है और होगा। हमारी सरकार ने स्पीकर साहिब, डिपो खोले गंदम के, जिन के मुताल्लिक लाला जगत नारायण जी ने सवाल भी किया और देहात के लोगों की मुश्किलात दूर करने के लिये भी यह यकीनन कुछ बात करेंगे। इसी तरह डिले को दूर करने के लिये डिप्टी कमिश्नर को अख्तियार दिए जाएं अपील चाहे कमिश्नर के पास और उस के बाद बुज़रा के पास पेश हो। और यहां क्या हाल है। मुझे एक डैफ़िनेट केस लुधियाना का याद है। वहां के डी. सी. ने किसी शख्स को इस बात के लिये अरैस्ट किया कि उसने मकान के लिए दिये रुपये का मिसयूज़ किया। सरकार ने वह केस हश अप करा दिया। इस तरह कैसे काम बनेगा। मैं कहता हूँ कि इस में तब्दीली आनी चाहिए ताकि हमारी सरकार जिस ने पांच-साला प्लान से मुल्क की खिदमत की और और भी ज्यादा करने वाली है उस को ज्यादा से ज्यादा क़ैडिट मिले और वह ज्यादा से ज्यादा कामयाब हो। इस बात के बारे में अपोजीशन के भाइयों ने कुछ तब्दीलियों का जिक्र किया है और कुछ मेरे भाई श्री जसदेव सिंह ने नामों में तब्दीली के लिए खाहिश जाहर की है।

मेरे इस Resolution पर Opposition के कुछ भाइयों की तरफ से नाम दिये गए हैं जैसे कि चौधरी बलबीर सिंह ने किया है और सरदार जसदेव सिंह की तरफ से भी नाम आए हैं। मैं इस पर बहस नहीं करना चाहता, मुझे इस से कोई सरोकार नहीं। मैं तो केवल एक ख़ास बात का जिक्र करना चाहता हूँ। सरदार जसदेव सिंह जी ने चीफ मिनिस्टर साहिब के नाम का जिक्र किया है। मुझे इस से बहस नहीं मैं ने तो इस लिए चीफ मिनिस्टर साहिब का जिक्र नहीं किया था क्योंकि उन की मसरूफियात बहुत ज्यादा है। इस लिए उन पर बोझ डालना अच्छा नहीं। मेरे दिमाग में यह बात कभी नहीं आई कि मेरा नाम हो और दूसरे किसी का न हो। बहरहाल मुझे, स्पीकर साहिब, नामों से बहस नहीं। इस में चाहे सभी Opposition वाले मेम्बर हों या कोई और हो। मैं ने तो इस लिये अपना नाम देने की ज़रूरत की थी कि मेरे भाई यह न कहें कि यह इतना बड़ा इन्क़लाबी कदम उठाना चाहता

हैं लेकिन खुद जिम्मेदारी लेने से घबराता है और भागता है। इस में जो भी दोस्त शामिल होना चाहे हो जाए मुझे इस से खुशी होगी और मैं उम्मीद करता हूँ कि हमारे फ़ाज़िल दोस्त फ़िनांस मिनिस्टर साहिब इस बात की तरफ़ तवज़्जोह देंगे और मेरे Opposition वाले भाई भी इस बात पर मुत्तफ़िक़ होंगे कि दफ़तरों में जो देरी होती है उसे दूर करने के लिए एक कमेटी बनाई जाए ताकि जो मुश्किलात अक्वाम को इस वक़्त पेश आ रही हैं उन की देख रेख की जा सके और आज कल जो Secretariat में लाखों रुपया का हेर फेर किया जाता है उस पर गौर किया जा सके और सरकार इस के इलाज के लिए कोई मुअस्सर इक्दाम कर सके। इस तरह की देरी को दूर करने के लिये मैं तो चाहता हूँ कि सरकार कोई कदम उठाए या यह हाऊस इस तरह के इक्दाम करे ताकि इस देरी को दूर किया जा सके। मुझे अफ़सोस है कि मेरे मुहतरिम दोस्त सरदार भूपिन्दर सिंह मान इस से पहले हाऊस में बैठे न थे नहीं तो वह भी इस पर कुछ contribute करते। अब उन्होंने मेरी आखिर की बातें सुनी होंगी। (एक माननीय मेम्बर : वह तो फिर चले गए हैं।) (हंसी)।

मैं, जनाब डिप्टी स्पीकर साहिब, आपकी तरफ़ ही देखता रहा और वह चले गए। बहरहाल मैं तो यह गुज़ारिश करूँगा कि कमेटी के मेम्बर चाहे कोई भी हों, सरकारी दफ़तरों में जो देरी लगने से मुश्किल आज कल पेश आ रही है वह दूर होनी चाहिए। इन इलफ़ाज़ के साथ मैं हाऊस से दरखास्त करूँगा कि वह इस Resolution को पास कर दें और सरकार पर जोर दें कि वह इस दफ़्तरी हेर-फेर और बेजा देरी को दूर करने के लिये कमेटी बनाए। जय हिन्द।

Mr. Deputy Speaker : Motion moved.

That this Assembly being of the opinion that the present procedure for the disposal of Cases in Government offices in the State entails unnecessary delay and results in considerable loss to the Government and inconvenience to the public, recommends to the Government to appoint a Committee consisting of :—

- (1) Maulvi Abdul Ghani Dar, M.L.A. ;
- (2) Sardar Gurbachan Singh Bajwa, M.L.A. ; and
- (3) Shri Balwant Rai Ahluwalia, M.L.C., to suggest changes in the said procedure with instructions to submit its report within a period of two weeks from the date of its constitution.

The following amendments, with the permission of the House, are deemed as moved.

Sardar Jasdev Singh Sandhu :

- (i) In lines 11—17 for “consisting of, ... M.L.C.,” substitute “under the Chairmanship of the Chief Minister with the Chief Secretary and three members of the Legislature as its Members”.
- (ii) In line 21 for “two weeks” substitute “three weeks”.

Chaudhri Balbir Singh :

In line 12—17 for “(1) Maulvi Abdul Ghani Dar, M.L.A.; (2) Sardar Gurbachan Singh Bajwa, M.L.A.; and (3) Shri Balwant Rai Ahluwalia, M.L.C.,” substitute “(1) Chaudhri Balbir Singh, M.L.A.; (2) Dr. Bhag Singh, M.L.A.; (3) Lala Jagat Narain, M.L.A.; (4) Shri Lal Chand, M.L.A.; (5) Chaudhri Rup Singh Phul, M.L.A.; (6) Maulvi Abdul Ghani Dar, M.L.A.; and (7) Chaudhri Dharam Singh Rathi, M.L.A.”

Shri Inder Singh :

In lines 12—17 for “(1) Maulvi Abdul Ghani Dar, M.L.A.,.....Shri Balwant Rai Ahluwalia, M.L.C.” substitute “Five Members of the House representing all shades of opinion”.

Sardar Udhham Singh :

(i) In line 15, delete “and”

(ii) In line 17, after M.L.C., add “(4) Sardar Atma Singh M.L.A., and (5) Sardar Bhupinder Singh Mann”.

पंडित श्री राम शर्मा (मोनोपत): डिप्टी स्पीकर साहिब, आज हाऊस के सामने मौलवी अब्दुल गनी साहिब का एक Resolution आया है और उस में कहा गया है कि जो तरीका दफ्तरों में काम करने का और कागजात को deal करने का है उस से ज्यादा देर लगती है। Resolution में यह भी लिखा है कि इस तरह से गवर्नमेंट को नुकसान होता है और लोगों को परेशानी होती है। मैं तो यह कहूंगा कि गवर्नमेंट का तो loss क्या होना है अलबत्ता लोगों को जरूर नुकसान होता है और परेशानी भी उठानी पड़ती है। आज जो यह Resolution इस हाऊस में पेश हुआ है वह भी इस अन्दाज से आया है कि जिस से हमारे दफ्तरों में जो red-tape है और जो काम करने में काफी देर लगती है उस का पता चलता है। दफ्तरों में काम देर से करने का रिवाज सा पड़ गया है; या फिर कोई मजबूरी है। शायद ऐसा हो। लेकिन, डिप्टी स्पीकर साहिब, कोई भी दफ्तर इस से बचा हुआ नहीं। जहां तक इस Resolution का सम्बन्ध है, यह 15 दिन की जो हद मुकरर है उस से पहले इस का नोटिस दिया गया लेकिन इस बात के होते हुए भी यह Resolution केवल चन्द ही घंटे पहले मेम्बर साहिबान के नोटिस में आया है। यह करिश्मा उस red tapism का ही है। जो पंजाब की सरकार के दफ्तरों में घुसा हुआ है। इस लिए मैं अर्ज करना चाहता हूं कि यह एक अहम बुराई है जो हमारी सरकार के दफ्तरों में है। यह आज से नहीं अंग्रेजों के वक्त से चली आ रही है, अंग्रेजी में इसे red tapism कहते हैं और हिन्दी में दफ्तर शाही, जिस के जरिए कागजात काफी देर के बाद take up किए जाते हैं और फैसले किए जाते हैं। यह सब किसी गवर्नमेंट को शोभा नहीं देता। यह तो बदनामी की चीज है और इस की वजह से रिश्तत भी खूब चलती है। अगर काम जल्दी से जल्दी सही या गलत हो जाए तो रिश्तत का खदशा कम हो जाता है। अगर किसी मामले का फैसला ठीक हो जाए तो समझो तै हुआ और अगर ठीक न हो तो भी आगे कदम बढ़ाया जा सकता है लेकिन ऐसा नहीं किया जाता। अगर एक काम में देर हो जाए और देर की भी हद हो जाए तो जरूरी है कि नावाजिब बातें पैदा हों। मैं तो कहता हूं कि कोई भी ऐसा महकमा नहीं जहां देरी न होती हो। और तो और अगर किसी ने सरकारी खजाने में रुपया जमा करवाना हो तो आसानी से जमा नहीं करवाया जा सकता और अगर अपना ही जमा करवाया हुआ रुपया निकलवाना हो तो फिर कहने ही क्या उस देरी के जो उस में लगेगी। हमारे मेम्बरों को भी रुपया जमा करवाना पड़ता है, security वगैरा के सिलसिले में। तब ऐसी देरी देखने में आती है। यह बात बहुत देर से चली आ रही है। अंग्रेजी राज के वक्त में भी इस किस्म की red tapism थी। इस से पहले वक्त का मैं अन्दाजा नहीं लगा सकता कि क्या हालत थी।

दफतरों में जो देर लगती है इस के बारे में अजीब २ बातें कही जाती हैं। कहा यह जाता है कि अगर एक दफतर और दूसरे दफतर के दर्मियान सिर्फ एक दीवार हो तो भी एक चिट्ठी को दूसरे दफतर तक पहुंचते पहुंचते हफ्तों लग जाते हैं। यह सब देरी केवल नीचे की सतह पर नहीं ऊपर की सतह पर भी होती है। लोग दरखास्त देते हैं लेकिन एक दफा कागज़ देने के बाद उन्हें पता नहीं लगता कि क्या किया जाए। कागज़ जो दिया उस के नतीजे का उन्हें पता नहीं चलता। मैं आप की विसातत से हाऊस को बताना चाहता हूं कि एक अहम मामले के बारे में मैंने चीफ मिनिस्टर साहिब को लिखा। मैं यहां किसी का नाम नहीं लेना चाहता लेकिन इतना बता देना चाहता हूं कि एक पुलिस अफसर की तरफ से अन्धेरगदीं मचाई गई थी। मैंने चीफ मिनिस्टर साहिब की तवज्जुह ऐसे हालात की रोक थाम करने की तरफ दिलाई। मैं अगर गलती नहीं करता तो मुझे याद है कि कोई दो महीने बाद जवाब दिया गया कि हां आप की चिट्ठी आई थी। फिर कोई छः महीने बाद एक D.S.P. साहिब पहुंचे कि आप की चिट्ठी पर गौर किया गया है, अब आप बतलाएं कि मुआमला क्या था। इस तरह की, डिप्टी स्पीकर साहिब, बीसियों मिसालें हैं जिन का यहां जिक्र किया जा सकता है। आज ही मैं ने एक लिफाफा खोला जिस में एक शिकायत है। इस शिकायत का जनाब राड़ेवाला साहिब को इल्म है। और इन से पहले पता नहीं किस किस को इल्म हो। यह शिकायत Revenue Clerks Association की तरफ से है। गवर्नमेंट की तरफ से 1954 में एक हुक्म गया। यह यहां के उस वक्त के Home Secretary की तरफ से है। उस में यह लिखा है कि यह जो Senior Junior Clerks के अलग अलग cadres हैं इन्हें एक कर दिया गया है:—

Entire clerical personnel consisting of Junior and Senior Clerks will be brought to this scale with effect from 1st June, 1955 in respect of pay for the month of....

अब आप देखें कि यह हुक्म 1954 का है और आज तक इसे implement नहीं किया गया और यह बेचारे Association वाले रोते पीटते फिर रहे हैं। नीचे से ऊपर तक गवर्नमेंट के दफतरों में देर मची हुई है। यह लोग Home Secretary साहिब, मेम्बरान और वुजरा साहिबान को मिले हैं और पता नहीं कहां कहां इन्हें परेशानी उठानी पड़ी लेकिन हालत यह है कि आज तक कोई फैसला नहीं हुआ। कोई जवाब अगर इन्हें गया तो यही कि गौर हो रहा है। यह हालत है Revenue के Vernacular Clerks की। फिर रही और महक्मों की बात। वह भी आप आसानी से देख सकते हैं। यहीं आप चंडीगढ़ में देख लीजिए। बाजारों में और असैम्बली के बाहर खूब भीड़ रहती है। यह क्यों; सिवाय इस बात के कि इन्होंने गलती से कोई कागज़ सरकारी दफतर में दे दिया था लेकिन अब तक उस का पता नहीं चलता। कभी किसी से पूछते हैं कभी किसी दफतर में जाते हैं लेकिन कुछ काम नहीं बन पड़ता। हर आदमी जो चंडीगढ़ आता है वह इसी किस्म की शिकायत लेकर आता है। लोग गलती से या मजबूरी से या मिनिस्टर्स के अपने दौरे के दौरान यकीन दिलाने पर कोई दरखास्त दे देते हैं तो फिर यहां पर टटोलते फिरते हैं।

[पंडित श्री राम शर्मा]

अंग्रेजों के राज में क्यों महकमों का काम ठीक होता था ? अब पहले से ज्यादा और क्या मुसीबत आ गई है ? उस वक्त काम तेजी से होता था हालांकि अफसर थोड़े होते थे । बड़े मज्जे से और आराम से सब काम करते थे । लेकिन अब हम सोचते हैं कि काम चले **Socialistic pattern** पर या और भी किसी अच्छे तरीके पर, मगर हर बात में गवर्नमेंट से मन्जूरी लिए बगैर काम नहीं चलता । थोड़े दिनों तक अगर हम सांस भी लेना चाहा करेंगे तो गवर्नमेंट की मन्जूरी के बगैर नहीं ले सकेंगे । दफ्तरों की यह हालत है कि किसी कागज की कोई परवाह ही नहीं की जाती चाहे वह कितना ही **serious** मामला ही क्यों न हो । यह बड़े दफ्तरों या **Secretariat** ही का हाल नहीं है । आप थानों में जाइये, जिलों के दफ्तरों में जाइये और तहसीलों में जाइये कोई जवाब ही नहीं देता और कोई पूछता तक नहीं । कोई जवाब देता है या किसी की बात पूछता है इस से कहीं बुरी बात यह है कि पुलिस के महकमे में आप जायें और सारा सारा दिन भी अगर आप रिपोर्ट दर्ज करवायें, वह करते ही नहीं । गवर्नमेंट को इन हालात पर काबू पाने के लिए खास तरीके सोचने चाहियें । मैं नहीं समझता कि इन हालात में गवर्नमेंट कायम रह सकती है । रिश्वत लेना अव्वल तो बजाते खुद बुरी बात है लेकिन लाखों रुपया बतौर रिश्वत के इस स्टेट में लोगों से सिर्फ इस नाम से ही लिया जाता है कि उन को उन के कागजों का पता लग सके । कई २ महीनों तक उन का सुराग तक नहीं मिलता और अगर मिलता है तो उन का फैसला होने का नहीं आता । किसी बात का कोई पता तक नहीं लगता कि वज़ीर साहिब क्या कहते हैं और **Secretary** क्या कहता है । मुझे कुछ अगली पिछली बातों का तजरुबा है । वज़ीर साहिब हुक्म देते हैं कि हमारे हुक्म की तामील हो । लेकिन **Assistant** साहिब उस पर नये सिरे से **note** चढ़ा देते हैं । मैंने ऐसे केसिज देखे हैं कि वज़ीरों के हुक्म की तामील महीने तक नहीं होती । तीन चार महीनों तक उन को देखा तक नहीं जाता ।

सरदार करतार सिंह दीवाना : क्या आप कुछ कर न सके ?

पंडित श्री राम शर्मा : मुझ से अगर हुआ नहीं तभी तो यह मुश्किलें पेश आईं । नीचे से ले कर ऊपर तक सभी यही जानते हैं कि उन्होंने अपनी मर्जी से काम करना है । वज़ीर के हुक्म की सैक्रेटरी परवाह नहीं करते । मेरा मतलब कोई खाह मखाह की छेड़खानी से नहीं है । इन को चाहे किसी तरह ही से कहो, या तो आप को यह काम में **delay** खत्म करनी पड़ेगी या फिर आप को **Government** से हाथ धोना पड़ेगा । इस लिए मैं कहूंगा कि दफ्तरों में मुलाजिम अपना राज चला रहे हैं । जब तक यह सिलसिला काम करने का खत्म नहीं हो जाता, उस वक्त तक रिश्वत चलती रहेगी । यह काम सीधी तरह से तो हाने की गुंजायश नहीं है । मुझे यहां तक तजरुबा है कि अगर आज कोई कागज भेज दें तो यह 6-6 महीने तक आगे नहीं भेजा जाता । इस तरीका से रिश्वत और भी ज्यादा बढ़ गई है । इस लिए आज जो रैजोल्यूशन हाऊस में आया है गवर्नमेंट इस को **seriously consider** करे । हो सकता है कि यह जो तीन नाम दिये गए हैं यह थोड़े हों; यह छः किये जा सकते हैं । यह काम इस बिना पर नहीं रुकना चाहिए कि यह **resolution non-official day** का **business** है । इस चीज को **Govern-**

**RESOLUTION REG. APPOINTMENT OF A COMMITTEE FOR SUGGESTING CHANGES (9)41
IN THE PRESENT PROCEDURE FOR DEALING WITH CASES IN GOVERNMENT OFFICES**

ment को अपने वकार का सवाल नहीं बना लेना चाहिए बल्कि इस की मान लेना चाहिए क्योंकि Government का वकार इस हाऊस से ज्यादा नहीं है। जहां तक इस resolution का ताल्लुक है—इसके objects and reasons से जैसा कि जाहिर है—अगर आप चाहते हैं कि दफतरों के अन्दर यह corrupt procedure खत्म हो जाए, तो आप को इस के पास करने में देरी नहीं करनी चाहिए। यह resolution है भी Treasury Benches के एक मੈम्बर की तरफ से। जिस spirit से यह resolution रखा गया है अब वजीर साहिब भी उसी spirit से इस resolution को पास करवाएं और इस पर अमल करें क्योंकि यह चीज जितनी Government Ministers में है उतनी नीचे के अमला में नहीं है। मौलवी साहिब ने इस मसले को यहां ला कर एक निहायत अच्छा काम किया है। इस लिये यह आप का फर्ज है कि आप इस resolution को पास करवाएं और इस पर अमल करें। Red tapism कोई एक दिन में तो खत्म हो नहीं जानी; यह सिलसिला तो महीना दो महीने लगातार निगरानी से काम करने से बन्द होगा। इस के बाद कोई तब्दीली आएगी और काम ठीक तरीका से चलने लगेगा। (तालियां)

श्री जगत नारायण चोपड़ा (जालन्धर शहर, दक्षिण पश्चिम): स्पीकर साहिब, मौलवी साहिब ने जो प्रस्ताव पेश किया है यह एक निहायत ही अच्छा प्रस्ताव है। मौलवी साहिब ने अपने भाषण में एक किस्सा सुनाया उस फौजी का जिस की 14 महीने तक कोई बात ही नहीं पूछी गई। पंडित श्री राम शर्मा ने 1954 का एक किस्सा सुनाया। अगर मेरे बजुर्ग सरदार राड़ेवाला एतराज न करें, तो मैं भी 1950 का एक किस्सा सुना दूं जब कि वह वजीर थे ।

फगवाड़ा में एक फर्म है M/s Ganga Ram-Hazari Lal। इन्होंने 1950 में अमतसर मार्किट से एक नमक की गाड़ी खरीदी। इस की बिल्टी का नम्बर था 851996। वह गाड़ी 6-10-50 को खरीदी गई। यह गाड़ी जब मंडी फूल के स्टेशन पर थी तो यह Government ने खरीद कर ली। 1952 में इस का मुआवज़ा 2,382/5/9 मुकर्रर किया गया। इस के बाद यह खतो किताबत चलती रही। इस के मुताल्लिक Director, Civil Supplies की एक चिट्ठी 20-5-53 date की है वह में पढ़ना मुनासिब समझता हूं :

“Payment of compentations of rock salt against R. R. No. 851996, dated 6th October, 1950, requisitioned from Rampur Phul.

Please pay Rs 2,382-5-9 out of the amount of compensation due to Sardar Baldev Singh, representative Bihar Government, to M/s. Ganga Ram-Hazari Lal, Phagwara, the consignee of the above-noted wagon as has been determined by the District Food and Civil Supplies Officer, Barnala. Before making payment an Indemnity Bond from the consignee may please be taken to safeguard the Government interest in any case of adverse claim”.

20-5-53 से ले कर 31-10-56 तक जब पैप्सू पंजाब में मर्ज हो गया Civil Supplies and Labour Department और Deputy

[श्री जगत नारायण चौपड़ा]

Commissioner, Patiala से भी खतोकिताबत की गई, इसी सिलसिले में एक और चिट्ठी है जो कि यू है।

"Payment of compensation to M/s. Ganga Ram-Hazari Lal, Phagwara.

Reference this Department letter of even number, dated 19th September, 1956.

Please expedite reply in the matter. The firm of M/s. Ganga Ram-Hazari Lal Phagwara, is pressing very hard for the payment of their dues."

अब आप स्याल कीजिए कि Government 1950 में अपनी जरूरत के लिए एक चीज लेती है और 1957 तक उसकी पेमेंट नहीं होती (Shame Shame की आवाज़)

पिछले दिनों हमारे एक Deputy Minister के अखबार मिलाप में एक खबर छपी यह 16-4-56 के अखबार की खबर है। वह लिखता है कि पिंजौर में एक मशहूर मुगल Garden है। वहां पर कुछ दरखत गिर गए हैं और बिजली लगाने के मुताल्लिक S.D.O. ने बार बार लिखा है और याद दहानियां करवाई हैं मगर कोई इन्तजाम नहीं किया गया। डिप्टी मिनिस्टर वहां खुद गए, फिर भी—मैंने कल पता किया—बिजली ठीक नहीं हो सकी। आप देखिये कि बैसाखी के मौके पर डिप्टी मिनिस्टर खुद जाते हैं और मिलाप-परिवार ले जाते हैं; और उस बात को उन के अखबार में शायी किया जाता है, लेकिन वह रेड टैपिज्म दूर नहीं कर सकते।

आप को पता होगा, डिप्टी स्पीकर साहिब, कि पिछली पार्लियामेंट में श्री सत्यवादी एक मैम्बर थे; उन के ऊपर केस चला, जो सब लोग जानते हैं, और वह केस पांच साल तक चलता रहा और फैसला कब हुआ? पांच साल के बाद, जब पूरा टर्म गुज़र गया। तो इस ढंग से रेड टैपिज्म का सिलसिला चलता है।

अभी कुछ ही दिन हुए, आपने पढ़ा होगा डिप्टी स्पीकर साहिब, कि जालंधर में मंगती काण्ड हुआ; उसकी बड़ी चर्चा हुई और इस से सम्बन्धित बड़ी गिरफ्तारियां हुई, लेकिन केस अभी तक अदालत में नहीं चालू हुआ।

उपाध्यक्ष महोदय : जूडिशल केस का reference न दें। (The hon. Member should not refer to the judicial case here.)

श्री लाल चन्द : जूडिशल case का reference उस वक्त तक दिया जा सकता है, जब तक facts को discuss न किया जाए।

उपाध्यक्ष महोदय : रूलिंग दी जा चुकी है। इस पर डिसकशन नहीं होना चाहिये। (The ruling has been given, and there need be no discussion on it.)

श्री लाल चन्द : मैं कहना चाहता हूं जनाब sub-judice case का.....

उपाध्यक्ष महोदय : आर्डर, आर्डर।

श्री जगत नारायण चोपड़ा : यह मिसालें मैंने आप के सामने रखीं। इस तरह की बातों का अंग्रेज के जमाने में होना तो समझ में आ सकता था। एक बार एक रेलवे स्टेशन पर एक शेर आ गया.....

उपाध्यक्ष महोदय : रैजोल्यूशन गवर्नमेंट आफिसिज के मुताल्लिक है। (This Resolution relates to Government Offices.)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : वही मैं कह रहा हूँ—

उपाध्यक्ष महोदय : मेरा मतलब है कि आप court में चलने वाले cases का हवाला न दें। (I mean to say that the hon. Member should not refer to cases which are sub-judice.)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : अभी तो court में वह केस चालू नहीं हुआ।

उपाध्यक्ष महोदय : ऐसे cases जैसा कि आपने अभी श्री सत्यवादी का हवाला दिया। (I mean the cases analogous to that of Shri Satyawadi referred to by the hon. Member a shortwhile ago.)

श्री जगत नारायण चोपड़ा : वह बात तो खत्म हो गई जनाब, मैं अर्ज कर रहा था कि मैं ने पढ़ा था कि स्टेशन पर एक बार एक शेर आ गया। तो स्टेशन मास्टर भागे-भाग गये और कानून की किताब निकाल कर देखी कि उस शेर को कैसे हटाया जाए। लेकिन जब उन्हें कोई कानून न मिला तो उन्होंने हैड आफिस को फोन किया कि चूंकि इस को भगाने के लिये कोई कानून नहीं है, आप डाइरेक्शन दें कि क्या किया जाए। तो मेरा इस मिसाल के देने का यह मतलब है कि ऐसी बातें अंग्रेज के जमाने में तो चल सकती थी लेकिन जब अपनी बजारत है और अपने वुजरा साहिबान हैं तो ऐसी बातें क्यों हों और क्यों न जल्दी फैसले हों? अगर जल्दी फैसले करने हों तो मैंने देखा है कि वह भी होते हैं और बगैर दरखास्त के होते हैं; यह एक हकीकत है जो मैं बयान कर रहा हूँ। और एक ऐसा केस हुआ भी है जिस में पहि आर्डर ले दे दिये गये और दरखास्त बाद में ली गई। आज कन क्या होता है कि बाहर लोग आ कर वजीर साहिबान के साथ फिरते हैं उन की कंठियों र चक्कर लगाते हैं। वजीर साहिबान उन को सुनते हैं और तब फैसले करते हैं। अगर यह इस बात का फैसला कर लें कि कोठियों के आगे किसी को न कटकने दें और बुलौट ख कर फैसले करेंगे तो red tapism दूर हो सकती है।

अगर किसी का काम होता है, सारे पंजाब में, तो वह भागा भागा चंडीगढ़ पहुंचता है और किसी M.L.A. को साथ ले आता है क्योंकि वह साहब कहते हैं कि चलो मैं तुम्हारा काम करवा दूंगा। वह उस आदमी से किराया भी लेते हैं, होटल में भी ठहरते हैं और खर्चा उस आदमी का होता है और कभी कभी काम करवा भी देते हैं। इसी तरह अगर कोई मेफारिश लेकर फगवाड़े का M.L.A. मिनिस्टर साहिब के पास पहुंचता तो उस केस का भी फैसला जल्द हो जाता।

श्री हरभगवान मुद्गिल : यह मिनिस्टरी बनने के बाद का जिक्र कर रहे हैं ?

श्री जगत नारायण चोपड़ा : क्योंकि आपने जल्दी वज़ीर बनना है, आप भी देख लीजिए। मैं अर्ज कर रहा था कि तमाम वुज़रा साहिबान यह फैसला करें कि हमने red-tapism को खुद खत्म करना है तो यह खत्म हो सकता है।

मैंने यह देखा है कि जालन्धर में Election के दौरान में दो कोयले के डिपो इतनी जल्दी दिये गये कि लोग हैरान रह गये, कि इतनी जल्दी यह कैसे मिल गये। पहिले दरखास्ते दी जाती थीं, फिर इंडस्ट्री अफसर उस पर लिखता था तब जाके कहीं महीनों और सालों के बाद डिपो मिलते थे, मगर यह दो डिपो दस दिन के अन्दर अन्दर दे दिये गये और दूसरी ओर फगवाड़े के केस का फैसला सात साल से नहीं हुआ।

मेरे दोस्त मौलवी अब्दुल गनी ने ठीक किया जो यह रेज़ोल्यूशन पेश किया कि यह red-tapism दूर की जाए। इस सिलसिले में मेरी यह तज़वीज़ है कि अगर तमाम वुज़रा साहिबान यह फैसला कर लें कि हमने सिफारिश की बिना पर कोई फैसला नहीं करना है और साथ ही दफ्तर में यह लिख कर आर्डर कर दें कि अगर कोई complaint है तो 10 दिन के अन्दर-अन्दर उस की फाइल हमारे टेबल पर आ जानी चाहिये और वह सेक्रेटरी से यह कहें कि इस का इन्दाज 10 दिन के अन्दर अन्दर हो जाए तो यह red-tapism दूर हो सकती है। मुझे थोड़ा अपना तज़ुर्बा है और मैंने यह करके देखा है, कि इस ढंग से एक महीने में फैसला हो जाता था। अगर इस तरीके से वुज़रा साहिबान कर लें तो मुश्किल नहीं होगी और इस तरह से जो लोगों का लाइंतहा रुपया खर्च होता है वह बच जाएगा।

मैं नुक्ताचीनी के लिये नुक्ताचीनी नहीं कर रहा हूँ। मैं इस चीज़ के बीच से गुज़रा हूँ और मैंने तज़ुर्बा किया है, इस लिये अगर वुज़रा साहिबान मेरी तज़वीज़ पर चलेंगे, तो देखेंगे कि यह red-tapism जल्दी से जल्दी खत्म हो जायेगी। मेरी जो यह suggestion है, मैं समझता हूँ कि वह कबूल करेंगे और जैसा कि पं० श्री राम शर्मा ने कहा है कि यह रेज़ोल्यूशन बहुत जरूरी है इस लिये इस पर विशेष ध्यान देने की जरूरत है। इसे जरूर मंज़ूर कर लेना चाहिए।

लोक कार्य मंत्री (राओ बीरेन्द्र सिंह) : स्पीकर साहिब, मौलवी अब्दुल गनी साहिब ने यह रेज़ोल्यूशन पेश किया है कि सरकारी दफ्तरों में कागज़ात के निकलने में जो देर होती है, उस को रोकने के लिये एक कमेटी मुकर्रर की जाये। मैं समझता हूँ कि मुहतरिम मौलवी साहिब की नीयत निहायत अच्छी है और उस की वजह से उन्होंने एक सुझाव लोगों के फायदे के लिये इस हाऊस में पेश किया। लेकिन ऐसे सुझाव से मुझे मुद्दा पूरा होता नज़र नहीं आता। मैं समझता हूँ कि अगर मौलवी साहिब को उन सब बातों का इल्म होता जो सरकार कर रही है इस देर को दूर करने के लिये, तो वह देखते कि इस रेज़ोल्यूशन को पेश करने की चंदा जरूरत नहीं थी।

RESOLUTION REG. APPOINTMENT OF A COMMITTEE FOR SUGGESTING (9)45
CHANGES IN THE PRESENT PROCEDURE FOR DEALING WITH CASES IN
GOVERNMENT OFFICES

जो अहम नुक्ताचीनी की जाती है गवर्नमेंट के ऊपर, वह इस बारे में है कि officers और दूसरा स्टाफ काम नहीं करता, वह नाअहल हैं और red-tapism पर खास हमला किया जाता है। यह एक रस्मी नुक्ताचीनी है और आमपसंद भी है। लोग इस किस्म की बातों को पसंद करते हैं मगर वह इस की तह में जाने की कोशिश नहीं करते कि इस का इलाज क्या है।

चौधरी बलबीर सिंह : इस के इलाज के लिये ही तो यह Resolution पेश किया गया है और suggestions दी गई हैं। मगर आप उन को मानेंगे नहीं।

लोक कार्य मंत्री : इस का इलाज इस तरीके से नहीं हो रहा जिस तरीके से आप चाहते हैं। इस का दूसरा इलाज है जो हम कर रहे हैं। यह मैं मानता हूं और इस बात से इनकार नहीं किया जा सकता कि किसी भी organization में या गवर्नमेंट में इस किस्म की कमी हो सकती है यह कमी होती है, कई काम time पर नहीं होते और बाज़ औकात कामों के होने में undue देर भी हो जाती है और files दबी पड़ी रहती हैं। लेकिन मुझे समझ नहीं आती कि अगर आज इस तरह की committee मुकर्रर भो कर दी जाए जैसी कि तजवीज़ की गई है तो उस से कौन सा मतलब हल हो जाता है। जिन साहिबान के नाम लिए गए हैं, committee बनाने के लिए, या कोई दूसरे भी ऐसे ही हों तो वह expert न होने की वजह से इन बातों की तह तक नहीं पहुंच सकते कि कागजात क्यों रखे रहते हैं। यह काम, स्पीकर साहिब, काफी मुश्किल है। Resolution में यह जो बात कही गई है कि उस committee को दो हफ्ते की मियाद दी जाए, रिपोर्ट मुस्तब करने के लिए, यह मुझे नामुमकिन मालूम होती है कि ऐसे गहरे मामले में पूरी खोज करके कोई कमेटी अच्छा फैसला या suggestions पेश कर सकेगी कि किस तरीके से हम इन खामियों को दूर कर सकते हैं। शायद मेरे दोस्त मौलवी अब्दुल गनी साहिब को मालूम नहीं कि इस चीज़ की तरफ सरकार का कुछ अर्से से बहुत ज्यादा ध्यान रहा है और ज्यादा देर नहीं हुई जब कि Central Government ने मिस्टर ऐपलबी, जो Ford Foundation का Administrator है, को मुकर्रर किया कि वह Indian Government के मामलात का मुतालया करके suggestions पेश करे कि किस तरीके से red-tapism और corruption खत्म हो सकती है और लोगों के काम जल्दी हो सकते हैं। चुनावी काफी तहकीकात के बाद श्री ऐपलबी ने एक report तैयार की जो कि शायद हो चुकी है। अगर मेरे दोस्त चाहें तो 8 आने खर्च करके बाज़ार से उस की कापी ले सकते हैं। उस रिपोर्ट को पढ़ने के बाद मेरा ख्याल है कि उन का यह मसला काफी हद तक हल हो जायगा। फिर वह खुद महसूस करेंगे कि इस किस्म की कमेटियां मुकर्रर करने से कोई फायदा नहीं हो सकता।

मौलवी अब्दुल गनी डार : आप कमेटी बना दें। हम आप के तजरुबे से फायदा उठावेंगे।

लोक कार्य मंत्री : कमेटी बनाने के बगैर भी आप फायदा उठा सकते हैं। डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ कर रहा था मिस्टर ऐपलबी की रिपोर्ट के बारे में। वह रिपोर्ट पंजाब सरकार

[लोक कार्य मंत्री]

के जेरे गौर है और उस के ऊपर काफी बहस मुबाहसा हो चुका है। उस report के मुताबिक अपने काम को better बनाने के लिये कुछ फैसला किया गया है और एक Organization and Methods Committee कायम की गई है जिस के अन्दर पंजाब सरकार के Chief Secretary और दीगर Administrative Secretaries मैम्बरान हैं। वह देख भाल करते रहते हैं कि कौन कौन से तरीके नए अपनाए जाएं जिनसे offices में काम जल्दी हो सके। तो इस काम के लिये एक Flying Squad भी मुकर्रर किया गया है जो मुस्तलिफ दफ्तरों में surprise visit पर जाकर मालूम करता है कि आया काम efficiently किया जा रहा है या नहीं। अगर किसी case में किसी Clerk, Assistant या Officer की negligence की वजह से delay हुई पकड़ी जाए तो उस के खिलाफ action लिया जाता है। मैं उम्मीद करता हूँ कि जो हम ने उन कमियों को दूर करने के लिये असूल पकड़ा है, उस पर चलते हुए हम बहुत जल्दी अपने दोस्तों की शिकायतों को दूर कर सकेंगे। इतना कहने के बाद मैं समझता हूँ कि और किसी assurance की जरूरत बाकी नहीं रह जाती। मैं अपने सामने बैठे हुए साहिबान को और Resolution के mover मौलवी अब्दुल गनी डार को यह यकीन दिलाता हूँ कि इस तरफ गवर्नमेंट का खास ध्यान है।

इस के इलावा चन्द बातें पंडित श्री राम शर्मा और लाला जगत नारायण जी ने अपनी स्पीचिज के दौरान में शिकायतन की हैं। इस लिये उन के मुतल्लिक भी मैं चंद इलफाज कहना जरूरी समझता हूँ। शर्मा जी ने कहा कि उन्होंने किसी Police Inspector के खिलाफ कुछ साल हुए शिकायत की थी और उस शिकायत के छः महीने बाद वहां एक D.S.P. तफ्तीश करने के लिए गया था। मैं शर्मा जी को यकीन दिलाता हूँ कि दिन बदिन पंजाब सरकार हालात को अच्छे से अच्छा बनाने की कोशिश कर रही है। आज मैं कह सकता हूँ कि जहां तक पुलिस के महकमें का ताल्लुक है, हर गरीब आदमी को आज के दिन तसल्ली है कि गवर्नमेंट उस की किसी भी report पर जल्द-अज़-जल्द ध्यान देगी। मैं इसी सिलसिले की आप को एक सही भिसाल बता सकता हूँ जहां एक आदमी की शिकायत की ज़िले के level पर शुनवाई होती नज़र नहीं आती थी और जब वह गवर्नमेंट के नोटिस में आई तो उस पर न सिर्फ महकमाना कार्रवाई का हुक्म दिया गया बल्कि एक वज़ीर वहां खुद मौके पर जा कर चंद दिनों में उस शिकायत को रफा कर के आये। इस से साफ ज़ाहिर होता है कि गवर्नमेंट को कितना ख्याल है कि लोगों के साथ इनसाफ हो। आयंदा के लिये भी मैं अर्ज़ करता हूँ कि पुलिस के महकमे पर गवर्नमेंट का खास ध्यान होने की वजह से शर्मा जी को ऐसी शिकायतें नज़र नहीं आएंगी। इस के इलावा, स्पीकर साहिब, लाला जगत नारायण ने पिंजौर गार्डन के मुतल्लिक कहा कि किसी अखबार से उन को मालूम हुआ था कि वहां एक बिजली की तार टूट गई थी जिस की मुरम्मत नहीं की गई। मैं अर्ज़ करता हूँ कि मैं खुद पिंजौर में गया था और मैं ने वह तार टूटा हुआ देखा था। उस वक्त मैं ने तफ्तीश के लिये orders भी किये थे कि जल्दी से जल्दी मालूम किया जाए कि इस तार की repair न करने का कौन ज़िम्मेदार है। वह enquiry शायद मेरे पास

आ गई है। इस लिये जिस officer की responsibility होगी उस के खिलाफ मुनासिब कारवाई की जाएगी। मैं समझ नहीं सका कि अगर किसी एक अफसर को किसी खास मामले में नाअहल समझा जाता है तो उस में red-tapism की कौन सी बात पैदा होती है। मैं यह नहीं कहता कि हमारे सब के सब officers बहुत अच्छे हैं लेकिन मैं यह कहता हूँ कि बहुत से अफसरान अच्छे भी हैं और कुछ ऐसे भी हैं जो अपने फर्ज को नहीं समझते। हमारी गवर्नमेंट इस बात की कोशिश करती है कि जो फर्जशनास अफसर हैं वह पूरी तनदेही से काम करते रहें और जो ढीले हैं उन को चुस्त करने के लिए खींचा जाए।

लाला जी ने फरमाया है कि लोग बहुत अखराजात करके चंडीगढ़ में आते हैं और वज्जियों की कोठियों पर उन की भीड़ रहती है। मैं नहीं जानता कि लाला जी ने किस बात के लिये यह जिक्र किया है। मैं वसूक से कह सकता हूँ कि जो बाहर के लोगों की यहां भीड़ नजर आती है वह red-tapism की वजह से नहीं होती बल्कि उन लोगों को उन के M.L.A.s और दूसरे लीडर अपने साथ ले कर आते हैं। जहां तक मैं ने देखा है वह मिनिस्ट्रों की कोठियों पर सिफारिशें ले कर अपने नामुनासिब or illegal काम कराने की खातिर जाते हैं। अगर वह लोग तसल्ली रखें और Ministers को इस नाजायज तरीके से approach करने की कोशिश न करें तो कोई वजह नहीं कि उन के काम घर बैठे २ न हो सकें।

4 p.m.

मैं इस मामले पर सब को जिम्मेदार ठहराता हूँ और इस की जिम्मेदारी सिर्फ गवर्नमेंट पर ही आयद नहीं होती है। आप सब मैम्बर साहिबान भी कोशिश करें और लोगों को समझाएं कि जायज काम ही आप के होंगे और किसी किस्म का नाजायज काम कराने के लिये कोशिश न करें। आप उन को कहें कि ज्यादा दौड़ने, भागने, रुपया खर्च करने और सिफारिशें करने कराने की कोई जरूरत नहीं और न ही ऐसा करने की कोशिश करें क्योंकि आपके सब काम जो जायज होंगे घर बैठे ही हो जाएंगे। अगर ऐसा हो तो कोई वजह नहीं कि आयंदा यह शिकायत हो कि लोग रुपया खर्च करके चंडीगढ़ आते हैं और....

श्री लाल चन्द : क्या मिनिस्टर साहिबान के घरों में टेलीविजन लगे हुए हैं ?

लोक कार्य मंत्री : टेलीविजन का क्या मतलब ?

श्री लाल चन्द : आपने कहा है कि लोगों के घर बैठे काम हो जायेंगे। तो क्या आप की कोठियों में टेलीविजन लगे हैं जिन से आप को घर बैठे ही सब बात का पता लग जाएगा कि उन के क्या काम हैं ? (Interruptions.)

लोक कार्य मंत्री : मैं ज्यादा न कहता हुआ इतनी अर्ज करना चाहूंगा कि मौलवी साहिब ने जो Resolution पेश किया है और उस पर जो बहस हुई वह काफी मुफीद है। उस से बहुत सी बातें गवर्नमेंट के ध्यान में ऐसी आ गई हैं जिन से बहुत फायदा उठाया जा सकता है। इस के इलावा दूसरे मुअजिज मैम्बर साहिबान को भी ऐसी बातों का पता लग गया है जो शायद उन के इल्म में नहीं थीं।

[लोक कार्य मंत्री]

डिप्टी स्पीकर साहिब, अब मैं समझता हूँ कि इस Resolution पर मज़ीद बहस करने की ज़रूरत नहीं रह जाती। मैं मौलवी साहिब से उम्मीद करता हूँ कि वह इस Resolution को वापस ले लेंगे और मैं उन को यकीन दिलाता हूँ कि सरकार इस बारे में आगे ही बहुत कदम उठा रही है और उम्मीद है कि आप सब की मदद से यह काम ठीक हो जाएगा और इस मसले को हल करने में कामयाबी हासिल होगी।

श्री बर्म सिंह राठी : डिप्टी स्पीकर साहिब, चूँकि अभी बोलने वाले बहुत हैं इस लिये आप बोलने के लिये कोई time limit रख दीजिए।

उपाध्यक्ष महोदय : Speeches के लिये time limit तो पहले ही Rules में provided है। आप 15 मिनट तक बोल सकते हैं। (Time limit for speeches already stands provided in the Rules. The hon. Member can speak for 15 minutes.)

चेपटी बलबीर सिंह (गुमिआरपुर ज़नठल) : डिप्टी सपीकर साहिब, भैलही नी ठे सिगझा.....

श्री लाल चन्व : On a point of order, Sir. मिनिस्टर साहिब के बहस का जवाब दे देने के बाद क्या उस motion पर तकरीरें हो सकती हैं ?

उपाध्यक्ष महोदय : यह उन्होंने बहस का जवाब नहीं दिया है। यह तो दूसरे मिनिस्टर साहिब देंगे। (He has not replied to the discussion. This will be done by another Minister.)

चेपटी बलबीर सिंह : डिप्टी सपीकर साहिब, भैलही साहिब ने एब मठा सिगझा गुरूस दे सामठे पेश बीठा है मेँ समझदा जे बि एग भग्न दी मगी उबधीस है। (At this stage the hon. Member started speaking in Hindi) उन्होंने मर्ज की सही तस्वीस की है और उस के इलाज के लिये जो तजवीज़ रखी है उस के बाद राओ साहिब ने उस पर कुछ बातें कही हैं और उन बातों को अगर nutshell में कहा जाए.....

वित्त मंत्री : आपने तो अब कांटा ही बदल दिया है। (हंसी)

चौधरी बलबीर सिंह : ठीक है, मुझे कांटा खुद बदलना पड़ा है। कांटा मैं ने इस लिये बदला है कि जिस ज़बान में मैं बोलना चाहता था उस ज़बान में आप मुझे बोलने देना नहीं चाहते। यह बात इस लिये हुई कि जब मैं पंजाबी में बोलता हूँ तो उस की जो नकल मुझे मिलती है वह पंजाबी script में मिलती है और वह मैं पढ़ नहीं सकता हूँ। मैं उसे हिन्दी script में चाहता हूँ मगर वह आप का महकमा देने से कासिर है। इस लिये मुझे मजबूरन कांटा बदलना पड़ा है।

वित्त मंत्री : विधान सभा का महकमा है हमारा नहीं।

चौधरी बलबीर सिंह : अगर विधान सभा का महकमा है तो आप उस का ही जुज़ हैं और.....

RESOLUTION REG. APPOINTMENT OF A COMMITTEE FOR SUGGESTING
CHANGES IN THE PRESENT PROCEDURE FOR DEALING WITH CASES IN
GOVERNMENT OFFICES

(9)49

Mr. Deputy Speaker : Please speak on the Resoution.

चौधरी बलबीर सिंह : मिनिस्टर साहिब ने जो बातें कही हैं उन का भी अगर जवाब न दूं तो नामुनासिब बात है ।

हां तो जनाब मैं कह रहा था कि मिनिस्टर साहिब जो अभी बोल कर हटे हैं उन्होंने जो बातें कही हैं उन को सुन कर मुझे एक कहावत याद आ गई है कि;

‘पंचायत दा कहना सिर मत्थे
पर परणाला उत्थे दा उत्थे’

यह बात ठीक है और मौलवी साहिब ने जो कहा है वह भी ठीक है । सरकार की बात इस लिये ठीक है कि वह इस पर गौर कर रही है और इस गौर करने का सिलसिला यह है कि;

‘खाक हो जाएंगे हम
तुम को खबर होने तक,

कोई भी बात हो यही खबर मिलती है कि गौर हो रहा है । अगर कोई सवाल पूछें तो जवाब मिलता है कि गौर कर रहे हैं । कोई भी फैसला करना हो तो उस पर गौर ही होता रहता है और गौर में ही यह सारी बात खत्म हो जाती है । छः छः और सात सात साल तक पता नहीं चलता कि चीज कहां है । लोग पूछते हैं कि यह गौर कब तक होता रहेगा ? ‘कौन जीता है तेरी जुल्फ के सर होने तक’

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਰ ਵੀ ਹੋ ।

चौधरी बलबीर सिंह : मैं खुद तो शायर नहीं हूं लेकिन कुछ बातें आप को देख कर याद आ जाती हैं (noise and interruptions.)

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : On a point of order, Sir. ਜੇਕਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ੇ ਕਸੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੀ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਉਸਦਾ ਸਿਧਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

Mr. Deputy Speaker : No, please address the Chair.

चौधरी बलबीर सिंह : डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं भी आप से एक बात पूछना चाहता हूं कि क्या हाऊस में आवाजे कसे जा सकते हैं ? (Interruptions.)

Mr. Deputy Speaker : Order, order. Please speak on the Resolusion.

ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ?

चौधरी बलबीर सिंह : जी हां, मैं उन से ही पूछना चाहता हूं कि यहां की कार्रवाई का procedure क्या है और (interruptions and loud noise)

Mr. Deputy Speaker : Order, order. No, interruptions, please.

चौधरी बलबीर सिंह : वह जब बोलने से हट जायेंगे तब ही मैं बोलना शुरू करूंगा। यह तो आज फैसला करके आए हुए है कि जरूर interruptions करेंगे। डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं इस बारे में एक बात का इन्कशाफ करता हूं कि एक बड़े जिम्मेदार मੈबर ने आज यहां कहा कि हम इस 'resolution' पर आज इतनी लगातार बहस ले जाएंगे कि इस पर आज कोई फैसला ही न हो सके। यह बात ruling party के एक बड़े जिम्मेदार मੈबर ने कही है और यह जो शोर शराबा हो रहा है और रुकावटें डाल रहे हैं यह उसी चीज की एक कड़ी है।

हां तो मैं कह रहा था कि मौलवी साहिब ने जो resolution पेश किया है उस का जो मन्शा है वह बहुत अच्छा है और जो उन्होंने इस मर्ज की तस्वीस की है वह भी दुस्त है लेकिन जो इन्होंने इस का इलाज पेश किया है उस पर एक ही party की सतह पर और एक ही party के नुक्ता नजर से सोचने की कोशिश की है। चाहे उन्होंने बाद में इस चीज की वजाहत भी की और यह बताने की कोशिश भी की कि उन्हें इस बात पर कोई एतराज नहीं अगर कुछ और मੈबर भी इस कमेटी में आ जाएं। इस लिए मैं भी समझता हूं कि अगर वह हमारी तरमीम को कबूल कर लें तो यह झगड़ा भी खत्म हो जाता है। अगर हम इस मसले की अहमियत को समझते हैं और इसे हल करना चाहते हैं तो हमें चाहिए कि हम सब party सतह से ऊपर उठ कर, आपस में मिल कर इस पर सोच विचार करें। यह मसला एक party का नहीं है। सारे मुल्क का और सारी कौम का मसला है और इसे कौमी ढंग से ही हल किया जाना चाहिए। इस कमेटी में सिर्फ एक ही party के आदमियों को लेने से कोई फायदा नहीं हो सकेगा। अगर आप इस मसले की पूरी नौइयत को समझने की कोशिश करें तो आप को पता चलेगा कि इस मसले को अगर हल करना है तो इस में जितनी हाऊस की political parties हैं उन सब को नुमाइंदगी मिलनी चाहिए। इस मसले को कौमी सवाल समझना चाहिए। इसी लिए मैं ने यह amendment पेश की है—

In line 12, for "(1) Maulvi Abdul Ghani Dar, M.L.A. ; (2) Sardar Gurbachan Singh Bajwa, M.L.A. and (3) Shri. Balwant Rai Ahluwallia, M.L.C." substitute "() Chaudhri Balbir Singh, M.L.A. ; (2) Dr. Bhag Singh, M.L.A. ; (3) Lala Jagat Narain, M.L.A. ; (4) Shri Lal Chand, M.L.A. ; (5) Chaudhri Rup Singh Phul, M.L.A. ; (6) Maulvi Abdul Ghani Dar, M.L.A. and (7) Chaudhri Dharam Singh Rathi, M.L.A."

एक आवाज : यही कि अपना नाम पहले रखा है। (हंसी)

चौधरी बलबीर सिंह : मौलवी जी ने जो रास्ता इस्तिवार किया है उसी पर मैं ने चलने की कोशिश की है। उन्होंने भी अपना नाम पहले ही रख दिया है।

(Interruptions) मैं ने तो इस हाऊस के हरेक section को नुमाइंदगी देने की कोशिश की है।

वित्त मंत्री : जरा वह सारे sections तो बतला दीजिए जिन को नुमाइंदगी दी। इस में तो सिवाए मौलवी साहिब के आपके ही एक section की नुमाइंदगी है।

चौधरी बलबीर सिंह : तो मैं यह कह रहा था कि आप लोग सवाल कर रहे हैं लेकिन आपने नामों को पढ़ कर समझने की कोशिश नहीं की।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : On a point of order. - ਕੀ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ 'ਆਪ ਲੋਗ' ਕਹਿ ਕੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਐਡਰੈਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

उपाध्यक्ष महोदय : माननीय मेम्बर मेम्बरों को एड्रेस न करें। बल्कि चेयर को एड्रेस करें। (The hon. Member should not address the Members but should address the Chair)

चौधरी बलबीर सिंह : मैं तो चेयर को एड्रेस करता हूँ लेकिन ये देखल अन्दाज़ी कर रहे हैं।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੀ 'ਤੁਸੀਂ' 'ਚੇਅਰ' ਨੂੰ 'ਆਪਲੋਗ' ਕਹਿ ਰਹੇ ਸੀ ?

चौधरी बलबीर सिंह : आप समझने की कोशिश करें। आहिस्ता २ आप को पता चल जायेगा। मैं ने कोशिश की है कि हर पार्टी के आदमी को नुमाइंदगी दी जा सके। मैं ने इस में कांग्रेस, प्रजा सोशलिस्ट, लोक राज, इण्डिपेंडेंट, कम्युनिस्ट, गैडगुल्ड कास्ट फ़ेडरेशन सब पार्टियों को नुमाइंदगी देने की कोशिश की है। क्योंकि यह कौम की उन्नति का मसला है। इस की अहमियत बहुत ज्यादा है। इस बारे में मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि मान साहब इस वक्त तशरीफ़ नहीं रखते। उन्होंने गवर्नर साहब के एड्रेस पर बहस के वक्त एक बात कही थी कि उन्हें एक पुल के बारे में कोई information दरकार थी। उन्होंने फरमाया था कि इस मसला पर उन्होंने तीन मिनिस्टर्स को contact करने की कोशिश की और इस सिलसिला में उन्होंने हरेक डिपार्टमेंट को contact करने की कोशिश की लेकिन उन्हें यह पता नहीं चल सका कि उस पुल का मसला किस के पास है और किस के पास जाया जाए ताकि वह मसला हल हो जाए। इसी तरह से रोज़मर्रा लोगों की बहुत सी दिक्कतें पेश आती हैं। इतनी बेतरतीबियां हैं और सहकर्मों में किसी प्रकार की co-ordination नहीं है। इस की वजह से duplication और red-tapism पैदा हो रही है। इस लिए मैं समझता हूँ कि इस कमेटी के बनने से यह मसला हल हो सकता है और इन मेम्बरान ने जो हल तलाश करना है वह इस हाऊस में पेश करना है। डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं आप के ज़रिए मिनिस्टर साहब को दरखास्त करूंगा कि वह मॉलवी साहब के रैज़ोल्यूशन को मेरी तरफ़ीम के साथ मान लें ताकि अगर वह इस को मान लें तो उस से एक बहुत बड़ी खराबी, जो हमारी समाज में आ रही है उस से निजात पाई जा सके। इन इलफ़ाज़ के साथ मैं अपनी तरफ़ीम और इस रैज़ोल्यूशन की ताईद करता हूँ।

श्री रत्ना राम (मुकरियां, जेनरल) : अध्यक्ष महोदय, इस बात से इनकार नहीं हो सकता कि लोगों की इस बात की बड़ी शिकायत है और तकलीफ़ है.....

श्री लाल चन्द : On a point of order, sir. मैं यह बात आप के नोटिस में लाना चाहता हूँ कि मेरे फ़ाज़ल दोस्त श्री राम किशन ने अप्रैल से पहले रैज़ोल्यूशन का नोटिस दिया था.....

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : On a point of order.

श्री लाल चन्द : मैं खुद प्वाण्ट आव आर्डर पर खड़ा हुआ हूँ।

तो मैं अर्ज कर रहा था कि जो रैजोल्यूशन डेढ़ महीना पहले आया था उसे पहले preference दी जानी चाहिए थी।

अध्यक्ष महोदय : वह तो रूलज़ के मुताबिक निकलता है। (The resolutions are taken up according to the procedure laid down in the rules.)

वित्त मंत्री : आप की आज्ञा से मैं सिर्फ यह अर्ज करना चाहता हूँ कि माननीय मैम्बर ने जो इतराज उठाया है यह वाजब नहीं। विधान सभा के पास जितने रैजोल्यूशन आते हैं उन के preference का फैसला बैलट से किया जाता है। इन्हें स्पीकर साहब या विधान सभा के सैक्रेटरी साहब अपनी मर्जी से नहीं रखते। यह तो बाकायदा बैलट होता है। मैं समझता हूँ कि मुताबिक होता कि माननीय मैम्बर रूलज़ आफ प्रोसीजर स्टडी करते। मैं उन की वाकफियत के लिये बताता हूँ कि रूलज़ आफ प्रोसीजर के सफ़ा 71 पर लिखा है :

Procedure for the holding of the Ballot.

A ballot shall be held for each day on which the business other than Government business has precedence. Not less than fourteen days or such period as the Speaker may direct before each such day the Secretary shall cause to be placed in the Assembly office a numbered list.

तो इस केस में मुझे पता नहीं कि ऐसा प्रोसीजर adopt किया गया या नहीं। अगर नहीं किया गया तो यह रैजोल्यूशन नहीं आ सकता था।

There shall be one such list in respect of Bills to be introduced and another in respect of resolutions.

This list shall be kept for two days and on those days during office hours any member who has given notice of a Bill or a resolution may have his or her name entered—

- (1) in the case of ballot for resolutions, against one number only, and
- (2) in the case of a ballot for Bills, against one number for each Bill of which he or she had given notice, up to the number of three.

Slips of paper bearing the numbers against which entries have been made on the numbered list shall be folded and placed in a box. A clerk having shuffled the slips of paper shall at hazard take a slip out of the box and read out the number thereon. The Secretary shall announce the name of the member to whom that number is attached on the numbered list. This process will be repeated till all the numbers in respect of bills or ten numbers in respect of resolutions have been drawn.

The order in which the numbers have been drawn shall determine the order in which members shall be placed on the priority list.

A member who has secured a place on the priority list may set down against it for the day with reference to which the ballot has been held any Bill or any resolution as the case may be of which he or she has given or intends to give notice as required by the rules, provided that he or she shall specify such Bill or resolution before or at the time the ballot is held.

The dates in regard to numbered list, and the time and place of the ballot, shall be communicated to members.

Now after I have read out this procedure, it is for the hon. Member to know whether such a procedure was adopted in respect of this resolution,

उपाध्यक्ष महोदय : यह ठीक है कि इस रैज़ोल्यूशन का नोटिस 30 अप्रैल को दिया गया था लेकिन preference रूलज़ के मुताबिक दी गई है। (It is correct that this resolution was given notice of on the 30th April, but the preference has been given in accordance with the rules.)

श्री लाल चन्द : आप इस रैज़ोल्यूशन की date को देखें और राम किशन जी के रैज़ोल्यूशन की date देखें।

Minister for Finance : Sir, with your permission, I may submit that it is not a point of order at all at this stage. If there was any point of order in regard to this resolution, it should have been raised before the resolution was moved. After the resolution has been moved and partially discussed, there is no point in raising a point of order. All that I can say is that the hon. Member is seeking information which he could have done either from the Vidhan Sabha Secretariat or from the Speaker. It is not a point of order.

श्री रत्ना राम : उपाध्यक्ष महोदय, मैं यह कह रहा था कि इस बात से इनकार नहीं किया जा सकता कि आम लोगों को यह शिकायत है कि उन के कागजात, उन की अर्ज़ियां ऊपर आने में महीनों और बाज दफा एक साल भी लग जाता है। इस बात से इनकार करना एक तथ्य या असलियत से इनकार करना होगा। यह एक ऐसी चीज़ है जो गवर्नमेंट के लिए बदनामी का कारण बनती है। इस लिये मैं समझता हूँ कि मौलवी साहिब ने यह रैज़ोल्यूशन इस विधान सभा में ला कर एक सेवा की है। हम ने यह भी सोचना है कि इस का क्या इलाज है। इस लिये जो सुझाव हम दें उन पर पूरी तरह से सोच विचार करना हमारे मंत्रिमंडल का कर्तव्य है। मेरी M.L.A. ship की दूसरी term है और एक M.L.A होने के नाते इस किस्म के अनेकों cases का ज्ञान है जहां कि एक अर्ज़ी दी गई और उस की पैरवी भी की गई लेकिन 5, 6 महीनों के बाद भी यह पता न चल सका कि किस दफ्तर में आ कर वह दरखास्त गुम हो गई। वह मुआवज़े की दरखास्त थी क्योंकि ब्यास नदी में सैलाव आ जाने की वजह से काफी इलाका बह गया था और एक दो सज्जन ऐसे थे जिन को मुआवज़ा नहीं मिला था। मुआवज़ा न मिलने की वजह से वे अपना घर नहीं बना सके थे। उन्होंने मेरे ज़रिए दरखास्त दी थी और वह ऊपर से नीचे के महकमे तक रिपोर्ट के लिये आई। दो तीन मरहलों से तो वह दरखास्त निकल गई लेकिन चौथे मरहले पर आकर वह गायब हो गई जिस की वजह से उस गरीब आदमी को मुआवज़ा न मिल सका और वह अपना घर न बना सका। अध्यक्ष महोदय, इस किस्म के वाक्यात हुए हैं और मैं आप के द्वारा यह बातें मंत्रिमंडल तक पहुंचाना चाहता हूँ। मेरा तजर्बुा है कि जितना बड़ा दफ्तर हो उतना ही वहां काम जल्दी हो जाता है। जैसे अभी कहा गया कि अगर कोई चिट्ठी पंडित जवाहर लाल नेहरू के नाम या गोविन्द वल्लभ पंत जी के नाम भेजी जाये तो उस की acknowledgement जल्दी आ जाती है। इसी तरह से राज्य सैक्रेटेरियेट से acknowledgement जल्दी आ जाती है लेकिन नीचे के जो डिस्ट्रिक्ट आफिसिज़ हैं अगर अध्यक्ष महोदय आप चले जाएं तो वहां तो दरखास्तों

[श्री रत्ना राम]

का कोई पता नहीं लगता। दूसरे लोगों का तो क्या कहना, मुझे बतौर M.L.A. के इस बात का अनुभव है कि हमारी अनेकों लिखी हुई दरखास्तें जिन को हम समझते हैं कि वाकई पब्लिक हित में हैं उन में 40 फीसदी cases में जवाब नहीं आता। पांच साल M.L.A. रहने के बाद मैं अपने अनुभव से कह रहा हूं कि 40 फीसदी दरखास्तों का जवाब - district offices से नहीं आता और बाकी 60 फीसदी का कभी छः महीने बाद, कभी आठ महीने बाद। इन हालात में भी मैं गनीमत समझता हूं कि अपने वोटर्स को बता सकूंगा कि paper कहीं न कहीं चल रहा था। लोगों को इस के बारे में बड़ी भारी शिकायत है। यह सरकार को बदनाम करने वाली बात है कि एक दरखास्त भेजी जाए और उस का जवाब महीनों तक न मिले। अध्यक्ष महोदय, आम लोग काफी समझदार हैं और वे जानते हैं कि हर एक बात का जवाब हां में नहीं आयेगा और न ही कोई M.L.A. उन की हर बात पूरी करवा सकता है और न ही गवर्नमेंट इस पोजीशन में है कि उन की हर बात को मंज़ूर कर ले। लेकिन लोग इतनी ज़रूर तवक्को रखते हैं कि जो दरखास्त वे भेजते हैं वह कम से कम acknowledge ज़रूर हो। बेशक उस का जवाब हां या न में हो लेकिन जवाब जल्दी से जल्दी आये ताकि उन्हें पता लगे कि गवर्नमेंट function कर रही है। वे इस बात को अच्छी तरह से समझते हैं कि अनेकों बातें ऐसी हैं जिन का जवाब हां में नहीं आ सकता। इस सम्बन्ध में इस प्रस्ताव में कहा गया है कि यह लाल फीते की रवायतें हैं, इस राज्य में जो लाल फीते की परम्पराएं हैं वे अक्सर विलम्ब या देरी पैदा करती हैं। Appleby Report में लिखा है कि red-tapism को बिल्कुल उड़ा दिया जाये। पहले file किसी के पास जाती है फिर दूसरे के पास हुक्म के लिए जाती है। इन मरहलों को eliminate कर दिया जाए। ऐसा करने से, अध्यक्ष महोदय, बहुत सा खतरा है और बेकायदगियां होंगी और भ्रष्टाचार के अनेकों अवसर निकलेंगे। इस लिये red-tapism दूर करने का यह हरगिज़ मतलब नहीं और न ही यह प्रस्तावक महोदय का यह मतलब है कि जो मुनासिब stages हैं उन में से paper न गुज़रे बल्कि इन stages में से paper को गुज़रना चाहिये ताकि बेकायदगियां न हों। ऐसे cases भी देखने में आये हैं जहां काम बहुत जल्द हो जाता है और सम्बन्धित अधिकारियों के बग़ैर पूछे हो जाता है तो बेकायदगियां हो जाती हैं। भ्रष्टाचार की बहुत शंका हो जाती है। red-tapism की stages रहें लेकिन अवधि यानी समय मुक़र्रर कर दिया जाए। यह बड़ी प्रसन्नता की बात है कि राओ साहिब ने कहा है कि गवर्नमेंट इस बारे में बहुत चिन्तित है। Heads of Departments को चाहिये कि वे देखें कि paper Receipt Register में दर्ज होता है और उस पर date दी जाती है। वे देखें और खास कर मिनिस्टर साहिबान और सैक्रेटरी साहिबान देखें कि दरखास्त कब आई और disposal होने के बाद कब दफ़्तर से बाहर चली गई। अगर कोई कर्मचारी promptness के साथ काम करता है तो promotion के लिए यह ground बनाई जाये। इस तरीके से, अध्यक्ष महोदय, मैं समझता हूं कि लाल फीते की बुराइयां दूर की जा सकती हैं। इस बारे में, अध्यक्ष महोदय, बड़ी भारी शिकायत है और बदकिस्मती की बात यह है और मेरा अनुभव है कि clerical staff papers

के ऊपर एक तरह से बैठ जाता है। उन का क्या motive होता है उस की कल्पनाएं आसानी से की जा सकती हैं लेकिन वह है जो papers पर बैठ जाता है। मैं ने, उपाध्यक्ष महोदय, एक दफा पब्लिक जलसे में कहा था कि यह जो corruption है यह 90 फीसदी clerks की वजह से है और ऊपर के अफसर इस से बरी है। अगर Heads of Departments दयानतदारी से यत्न करें तो कोई कागज दफ्तर में दबा हुआ नहीं रह सकता। एक भाई ने कहा कि रिश्तत लेने का तरीका बदल गया है—अफसर नहीं लेते लेने के लिये clerks और छोटे कर्मचारी जो बैठे हुए हैं। इस लिए अगर Heads of Departments पूरी तरह से मुहतात हों तो क्लर्क्स papers को dispose of करने में देरी नहीं लगा सकते और इस तरह से भ्रष्टाचार को दूर किया जा सकता है। इस लिए, अध्यक्ष महोदय, मैं आप के द्वारा यह सुझाव देना चाहता हूँ कि जहां तक दफ्तरी कार्रवाई की मंजिले हे वे नहीं घटनी चाहिये। जो कार्रवाई कर्मचारी करता है उस पर दूसरे अफसर की निगरानी होनी चाहिये और इस सम्बन्ध में एक अवधि मुक़र्रर की जानी चाहिये। अगर उस के बाद कोई कागज दफ्तर में रह जाए तो clerk की promotion रोक देनी चाहिये। अगर हमारा मंत्रिमंडल अपने सैक्रेटारियों द्वारा इस सम्बन्ध में प्रयत्न करें तो नीचे के दफ्तरों में जो clerks ऐसी कार्रवाई के जिम्मेदार होते हैं वे ऐसी कार्रवाई नहीं कर सकेंगे और यह पब्लिक की शिकायत बहुत हद तक दूर हो जायेगी। अध्यक्ष महोदय, यह शिकायत real है, नकली नहीं। यह समझना कि यह बनावट की बातें हैं बिल्कुल गलत बात है।

इस सम्बन्ध में यह सुझाव दिया गया है कि तीन सज्जनों की एक कमेटी बने। मौलवी साहिब मेरे दोस्त हैं और काबिल हैं। फिर भी इस मामले में वे expert नहीं हैं। एक सब-कमेटी बने, जैसा कि कहा गया है और उस की रिपोर्ट उस हाऊस के सामने आए। वह कमेटी उन शिकायतों पर विचार करे जो दफ्तरी राज या लाल फ़ीते की वजह से पैदा होती हैं। ऐसी एक सब-कमेटी बने लेकिन यह नहीं कि वह केवल इन तीन सज्जनों की हो। मौलवी साहिब जैसे पब्लिकमैन इस कमेटी के साथ associate हों ताकि वे बता सकें कि पब्लिक को कोई चीज़ कहां pinch करती है। लेकिन उन के साथ मैक्रेटरी या सुप्रिन्टेंडेंट जैसे expert भी associate किये जाएं जो यह बता सकें कि खराबी कहां पैदा होती है और कैसे दूर हो सकती है। सब-कमेटी तो जरूर बने। लेकिन यह सब-कमेटी मैं काफी नहीं समझता। ऐसी कमेटी नहीं होनी चाहिये जो मर्ज़ की तयग्वीस भी न कर सके और इलाज भी ठीक तरह से न कर पाए। इस लिये यह जरूरी है कि उन experts को जिन्हें दफ्तरों की working के बारे में ज्ञान हो इस कमेटी के साथ associate किया जाए। यदि ऐसा किया जाए तो यह कमेटी ठीक प्रकार से काम कर सकेगी और गवर्नमैण्ट की बदनामी का जो सब से बड़ा कारण है वह नहीं रहेगा।

इस बारे में पब्लिक की शिकायत बड़ी देरीना है। यह ब्रिटिश राज के समय से चली आती है। अब कोई वजह नहीं कि इस शिकायत को ख़त्म न किया जाए। इस के लिये

[श्री रत्ना राम]

प्रयत्न हो रहे हैं। और यदि मंत्रिमंडल इन सुझावों पर विचार करे जो मैं ने दिये हैं तो अवश्य यह शिकायत दूर हो सकती है। जैसा कि मैं पहले कह चुका हूँ हर एक पेपर तथा फ़ाइल की disposal के लिये एक अवधि मुकर्रर कर दी जाए और यदि उस अवधि के अन्दर किसी केस की disposal न हो तो सम्बन्धित कर्मचारी के विरुद्ध कार्यवाही की जाए। Promotions के वक्त इस सवाल का खास ध्यान रखा जाए कि किसी क्लर्क का papers की disposal के बारे में क्या रिकार्ड है।

जैसा कि मेरे मित्र राओ साहिब ने कहा है, बहुत से files के पीछे फिरने वाले ऐसे होते हैं जो नाजाइज काम कराना चाहते हैं और इन लोगों की मदद लेना चाहते हैं। अगर papers की disposal के लिये अवधि मुकर्रर कर दी जाए तो files के पीछे फिरने वाले भी discourage होंगे और यह बीमारी भी दूर हो जाएगी। जब तक असल बीमारी दूर नहीं होती दूसरी को tackle नहीं किया जा सकता। इन शब्दों के साथ मैं इस रैज़ोल्यूशन का समर्थन करता हूँ।

(At this satge, Shrimati Jagdish Kaur rose to speak.)

Shri Lal Chand : Sir I move that the question be now put.

उपाध्यक्ष महोदय : क्या आपने रूल पढ़ा है इस बारे में ?

(Has the hon. Member read the relevant rule on this point ?)

Shri Lal Chand : The words are that at any time

Mr. Deputy Speaker : Order, please resume your seat.

Shri Lal Chand : I can sit if you want me to sit but I would like to have your ruling on this point.

Mr. Deputy Speaker : Rule 89 is not mandatory. The speaker has discretion in this matter. अभी तक तो हाऊस में यह खाहिश थी कि time limit मुकर्रर की जाए और अभी तो वे मੈਂबर भी नहीं बोल सके जिन्होंने amendments का नोटिस दिया है।

(Rule 89 is not mandatory. The speaker has discretion in this matter. Only a short while ago the House wanted a time limit to be fixed for making speeches and so for the hon. Members giving notices of amendments have not been able to speak even.)

ਕੰਵਰਾਨੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ (ਜੈਤੋ) : ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇਹ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਿਚ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਬਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਹਿ ਚੁਕੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਤੇ ਬੜੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਰਕਸ਼ਾ ਲਈ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। (ਆਵਾਜ਼ਾਂ)

ਹੁਣੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਬੀਬੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਆਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਤੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਨੌਕਰ ਹੈ।
ਭਾਵੇਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਸਾਫ਼ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ
ਕਰ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਬੀਬੀ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

उपाध्यक्ष सहीदय : यह जो रैज़ोल्यूशन हाउस के सामने है इस पर बोलें। (आवाज़ें)

The hon. Lady member should speak on the resolution
now before the House.

ਕੰਵਰਾਨੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੀਬੀਆਂ ਦੁਖੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ
ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ
ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। (ਆਵਾਜ਼ਾਂ) ਮੈਂ ਜਨਤਾ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਂਗੀ।
ਜਦੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਅਮੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਹਾਂ ਮੈਂ ਦੁਖਿਤ ਜਨਤਾ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਂਗੀ।

ਨੋਬੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਰਾਮ ਰਾਜ ਹੈ, ਮੈਂ ਵੀ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਪਰ ਰਾਮ
ਰਾਜ ਉਦੋਂ ਆਏਗਾ ਜਦੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਰਕਸ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਰਾਮ ਰਾਜ ਦੀ
ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਮੇਜਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੋ ਇਕ ਫੌਜੀ ਤੇ
ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਦਾਰਨੀ ਦਾ ਬਸ ਵਿਚ travel ਕਰਦਿਆਂ
ਹੋਇਆ 21,795/- ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ।

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਕੀ ਇਹ relevant ਹੈ ? (ਆਵਾਜ਼ਾਂ)

ਕੰਵਰਾਨੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਖਾਵਜੂਦ ਉਸ ਸਰਦਾਰਨੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ
ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਵਾਇਰਲੈਸ ਮੈਸੇਜ ਢਾਰ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਭੇਜਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ wireless
message ਦਸਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਭੁਲ ਚੁਕ ਕੇ ਉਪਰੋਂ
ਆਰਡਰ ਹੋ ਵੀ ਜਾਏ ਫੇਰ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਜੰਤਾ ਵਿਚ ਦੁਖ ਹੈ। ਜੇਤੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਡਿਤ ਜੀ
ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਨੇਤਾ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਢ
ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਅਫਸਰ ਜੇਤੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ
ਹਨ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਕੰਵਰਾਨੀ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਕਾਮਯਾਬ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ
ਕੀ ਇਹ ਰਾਮ ਰਾਜ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : On a point of order, sir.
ਆਨਰੇਬਲ ਲੇਡੀ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ?

उपाध्यक्ष सहीदय : आप इस रैज़ोल्यूशन पर बोलें। दफ़्तरों में जो देरी हो जाती है
आप उस पर बोल सकती हैं।

(The hon. Lady Member should speak on the resolution
which relates to delays in offices).

ਕੰਵਰਾਨੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਮੇਰੇ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਰਾਜੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ । ਮੈਂ ਵੀ ਹੁਣ ਮਹਿਲਾਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਛਵੀ ਮੈਂ ਜੰਤਾ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਅੱਗ ਧੁਖ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਅੱਥੇ ਬਰੂਰ ਕਹਾਂਗੀ । ਜੇਤੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਬਾਨੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਤੇੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ । ਪੁਲਿਸ ਰਕਸ਼ਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੇਣ ਨੂੰ ।

उपाध्यक्ष महोदय : इस के लिये आप को तब मौका मिलेगा जब बजट पर general discussion होगी ।

(The hon. Lady Member shall get an opportunity to discuss such things at the time of general discussion on the Budget.)

श्री इन्द्र सिंह (जींद, जनरल) : अध्यक्ष महोदय, मैं डार साहिब को मुबारकवाद पेश करता हूँ । एक तो इस लिये कि उन्होंने इस प्रस्ताव को पेश करके एक अच्छी बात की है और नेक काम किया है और दूसरे इस लिये कि यह जो हाकिम पार्टी है उस के वह एक अहम स्कन है और उन की तरफ से यह प्रस्ताव पेश हुआ है । इस प्रस्ताव के बारे में आनरेबल मेम्बरान ने काफी रीशनी डाली है और मैं भी यह हिम्मत कर रहा हूँ । मुझे ज़रूरत हुई है कि मैं भी इस बारे में कुछ अर्ज करूँ । इत्तिफाक से मैं एक वकील भी हूँ और worker भी हूँ । वकील होने के नाते से मुझे हर महकमे में जाने का इत्तिफाक होता है और चूँकि यह प्रस्ताव महकमों से ताल्लुक रखता है इस लिये मैं जनाब के सामने अर्ज करना चाहता हूँ कि किस तरीके से, किस ढंग से उन महकमों में काम होते हैं । राश्रो साहिब अभी खड़े हुए थे । उन्होंने तो खड़े २ ही राम राज कायम कर दिया । जनाब, मैं इस राम राज्य का एक वाक्या आप की सेवा में अर्ज करना चाहता हूँ । जब से यह वज़ारत आई है, तकरीबन एक माह हुआ है कोई धरमानी साहिब या क्या नाम है उन का, वह Extra Assistant Transport Controller है, Transport Controller नहीं बल्कि Extra Assistant Transport Controller है, वह जींद के हल्के में गए, तो उन्होंने एक मोटर का चालान कर दिया और route permit

(Interruptions)

Minister for Finance: Sir, I would submit that the name of an individual officer need not be referred to here. We must follow parliamentary procedure and practice .

उपाध्यक्ष महोदय : आप उन का नाम लेने की बजाए वैसे ही कहें । (The hon. Member should say such things without mentioning the names of individuals).

श्री इन्द्र सिंह : मैं आग्रह कोशिश करूँगा कि नाम न लूँ । तो वह जींद के इलाके में दोरे पर गए । वहाँ एक मोटर का route permit था, वह ले आए । और 10 दिन के अंदर ही, जलाब, इनकी नाक के नीचे, राम राज्य की नाक के नीचे से वह route permit गायब हो गया । उस route permit को extend

करवाना था इसलिये उस की जरूरत थी ताकि वह R.T.A. पटियाला के पास ले जाया जा सके और extend करवाया जा सके। नतीजा यह हुआ कि route permit in time न मिला और expire हो गया। वह R.T.A. को refer हो गया और देर लग गई। ऐसी बहुत सी बातें हैं जो इस वज्रात के आने के बाद हुई और इस किस्म के बहुत से वाक्यात हैं।

अब मैं जनाब को Education Department का एक किस्सा बताना चाहता हूँ। 1955 में erstwhile Pepsu State के Education Department ने contributory basis पर कुछ स्कूल upgrade करके primary से Middle करने थे। उन में जींद के इलाके में एक स्कूल ग्राम डालम वाला में sanction हुआ कि अगर लोग दो हजार रुपया दे दें तो इस स्कूल को Middle School बना दिया जाएगा। अर्सा 2 साल का हो चुका है। उन्होंने 1955 में दो हजार रुपया जमा करा दिया। जनाब, उन्होंने Challan form Divisional Inspector जींद के पास भेजा था। आज तक उन का स्कूल मंजूर नहीं हुआ। न ही वहां कोई मास्टर भेजा गया है। पिछले साल Divisional Inspector जींद ने वहां सातवीं जमात तक पढ़ाने के लिये कहा और कहा कि यह स्कूल आठवीं जमात तक हो जाएगा। लोगों ने कहा कि इस स्कूल को Middle school तो बनाओ। तो जवाब दिया गया कि इस की sanction लेनी पड़ेगी। हालांकि यह एक commitment है Government की, Pepsu के वक्त की, और present Government कायदे के लिहाज से उस commitment की पाबन्द है। मैं कहता हूँ कि एक साल तो उस की मंजूरी में लग गया जब कि दो हजार रुपया आज से दो साल पहले जमा कराया गया है। बाकायदा तौर पर उस की commitment Government ने की है। D.P.I. जो है, उस की तरफ से मंजूरी हुई। लेकिन इस के बावजूद, बजाए इस के कि वह स्कूल upgrade करने के लिये पहले रखते आज वह स्कूल छः जमात की बजाए चार जमात का हो रहा है। यह हालत है।

फिर मैं जनाब की तवज्जुह Revenue के महकमे की तरफ दिलाना चाहता हूँ। Revenue का महकमा एक बहुत जरूरी महकमा है। हर आदमी को जमाबंदी और गिरदावरी की जरूरत रहती है। और नतीजा यह होता है कि अगर कोई पटवारी के पास चला जाए, खाल तौर पर अब जब कि land reforms के सिलसिले में transfers हुई-जाइज हुई या नाजाइज इस बारे में मैं कुछ नहीं कहना चाहता—तो पटवारी साहिबान ने किमी को नकल नहीं दी जब तक लोगों ने अड़ाई अड़ाई सौ या तीन तीन सौ रुपया नहीं दिया। अगर तहसीलदार साहिब के पास दरखास्त भेजी और तहसीलदार साहिब ने हुकम लिख दिया तो भी वह पटवारी अर्सा 6 महीने के अन्दर वह जमा बन्दी नहीं दे सके। जनाब, यह है red-tapism की बात जो मैं बताना चाहता हूँ। आप from the bottom लें। आप तो ऊपर की सोचते हैं, मैं आप को नीचे की बात बताता हूँ, क्योंकि जनता का ताल्लुक नीचे से ज्यादा रहता है। तहसील के अन्दर जब

[श्री इन्द्र सिंह]

कोई रजिस्ट्री करवाने आता है तो उस की रजिस्ट्री फैंक दी जाती है। उससे जबरी चंदा लिया जाता है। Government level पर यह हालत है कि जबरी चंदा लिया जाता है। जब तक जबरी चंदा अदा न किया जाये रजिस्ट्री नहीं होगी। जिन की वह रजिस्ट्रियां होती हैं उन लोगों के पास पहले ही पैसे की कमी होती है। न मालूम किस हालत में वे अपनी औरतों के जेवर बेच कर जमीनें लेते हैं। लेकिन उन से देश की development के लिये जबरी चंदा लिया जाता है।

नहर के महकमे को लें। मैं ने देखा है कि हमारे नरवाना के अन्दर जो इस का एक Division है, वहां किस ढंग से काम चलता है। चार चार साल से वहां स्कीमें पड़ी हैं। लोग अर्जियां देते हैं। तो P.W.D. Minister साहिब ने जवाब दिया था कि नरवाना में पानी जाता ही नहीं। और जनाब तो उस इलाका से ताल्लुक रखते हैं और आप जानते हैं कि हमारे इलाके में ही ऐसा है कि जहां drinking water नहीं मिलता। पिछले साल का मेरा तजरुबा है। मैं D. C. साहिब के पास गया और उसके बाद Superintending Engineer के पास गया। उस वक्त पैप्सू था। मैं ने D. C. Karnal को telepone करवाया, लेकिन कुछ नहीं बना। वहां यह हालत है कि पानी नहीं मिलता और यहां Red-tapism की यह हालत है। लोगों ने छः छः मील दूर से पानी लाकर पिया। आखिर कुदरत मेहरबान हुई, Government का इस से कोई ताल्लुक नहीं। अब भी जब हम नहर की खुदाई के सिलसिले में जाते हैं या रजवाहे की खुदाई के सिलसिले में जाते हैं तो कहा जाता है कि किसी अर्जी का पता नहीं, नई अर्जी दो। नई अर्जी का भी पता नहीं चलता, छः छः, दस दस दफा लोगों ने अर्जियां दीं। यह रामराज है। जींद के अंदर एक minor है। उस की remodelling का case है। मैं Irrigation Minister की तबज्जुह दिलाना चाहता हूं। जनाब हैरान होंगे कि 6 साल से वह remodelling का case pending है? मैं जनाब की मार्फत बताना चाहता हूं कि आज के scientific जमाने में जब कि साइफन हैं, पानी के चलाने के लिये बाकायदा दूसरे तरीके बने हुए हैं, जब कि ठीक तरीके से उस साइफन के अंदर से पानी चल सकता है। फिर भी वहां क्या है? वहां एक लकड़ी का तख्ता रखा जाता है और वह तख्ता उठाने और नीचे रखने के लिए एक आदमी रखा हुआ है जिसे 2 रुपये पहर मिलते हैं। लेकिन उस की re-modelling नहीं होती। जींद स्टेट के वक्त भी यह केस चालू हुआ। उस के बाद Pepsu में भी हुआ। लेकिन आज तक वह scheme पूरी नहीं हुई। वह लोग पनसाल नवीस को 2 रुपये से 12 रुपये तक एक पहर पानी के देते हैं। और यह फैसला नाफिज़ किया कि वहां एक लकड़ी का तख्ता बना दिया जाए। यह आलम है वहां और कहते हैं कि राम राज है। अगर राम राज की यह शकल है तो, जनाब मैं कहूंगा कि..... (interruption)

यह नये २ बने हैं इस लिये यह कह रहे हैं। मेरी गुजारिश इतनी है (चौधरी बल्बीर सिंह :

Point of Order, Sir. राम राज की बजाय नादर शाही कहना चाहिये)

Mr. Deputy Speaker : This is no point of order.

श्री इन्द्र सिंह : इस के अलावा, Deputy Speaker साहिब में यह अर्ज भी करूंगा कि नरवाना में 1945 में consolidation operations शुरू किये गये।

और बाद में वह स्कीम drop हो गई। आज तक उस का कोई पता नहीं कि वह कब शुरू होगी। इस किस्म के हालात होते हैं वहां। मैं समझता हूं कि वज्जियों का इस में कोई कसूर नहीं। इस की वजह वह gap है जो कि Ministers और आम जनता के बीच में है। चूंकि Resolution की जो Spirit है वह यह है कि जनता को भी तकलीफ है और गवर्नमेंट का भी नुकसान होता है इस लिये वज्जिर तो उसे दूर करना चाहते हैं लेकिन जो नौकर शाही है वह इसे दूर नहीं होने देती। यह अफसर अंग्रेजी ढंग के हैं वह administration को उसी ढंग से चला रहे हैं। जब तक इस की ठीक ढंग से पड़ताल नहीं की जाती और बाकायदगी के साथ इस gap (between the Ministers and the people) को दूर नहीं किया जाता तब तक इस बीमारी को दूर नहीं किया जा सकता इस वक्त तो लोगों को कुछ पता ही नहीं लगता। कई महकमे शिमला में हैं, कई पटियाला में हैं और कई यहां चंडीगढ़ में हैं। लोगों को कुछ समझ ही नहीं लगती। पांच पांच Chief Engineers लगे हुए हैं हालांकि चीफ इंजीनियर एक ही होना चाहिये। मैं पटियाले गया तो वहां पर कोई Chief Engineer, Eastern Circle है, कोई Western Circle है और कोई Chief Engineer, Central Circle है। इस प्रकार पांच पांच Chief Engineers हैं। जिन को वैसे नहीं absorb किया जा सकता उन को as Additional Chief Engineers लगा दिया जाता है। इसी सम्बन्ध में मैं जैलदारी के केस mention करना चाहता हूं। वह पिछले कई सालों से पड़े हुए हैं लेकिन चूंकि किसी Commissioner को इन को decide करने की powers नहीं दी गई इस लिये उन का फैसला नहीं हो रहा। लोग आते हैं, पेशियां भुगतते हैं और वापस चले जाते हैं। एक Financial Commissioner Fletcher साहिब हैं दूसरे Additional Financial Commissioner हैं। यह हमारी administration है। यह democratic ढंग नहीं है बल्कि ब्यूरोक्रेटिक ढंग है। मैं बात करना पसंद तो नहीं करता लेकिन रहा भी नहीं जाता। लोगों को इन्साफ नहीं मिलता। कहते हैं कि इस राज्य में वज्जियों के घरों पर जमघट न लगे लेकिन हकीकत यह है कि इन्साफ बिकता है। आखिर इस का क्या कारण है कि वज्जिर चाहें तो काम बन जाता है लेकिन कोई आम आदमी चाहे तो काम नहीं बनता। अगर कोई वज्जिर या उस का कोई हवारी हो और वह telephone करता है तो काम हो जाता है। एक साधारण आदमी अगर Secretariat में जाता है, Deputy Commissioner के पास या S.P. के पास जाता है अदालत का दरवाजा खटखटाता है तो उसे इन्साफ नहीं मिलता। उस की अर्जी रख ली जाती है, महीनों गुजर जाते हैं और सालों गुजर जाने हैं। ज्यों ज्यों decision में delay होती है त्यों त्यों इन्साफ में delay होती है और इन्साफ की कीमत लगने लगती है। इस तरह से आज कल भी इन्साफ पुराने ढंगों पर बिकता है। और जब इन्साफ उस तरह से बिके तो राम राज्य की तसवीर पेश

[श्री-इंद्र सिंह]

करना गलती है। जनाब राओ साहिब, P. W. D. Minister साहिब ने कहा कि गवर्नमेंट बड़ा काम कर रही है। Appleby की रिपोर्ट भी हुई है। वह कौन से काम है जो गवर्नमेंट कर रही है? सिर्फ यह बता देना कि flying squad मुकदमों पर किया है, काफी नहीं है। एक flying squad कहाँ कहाँ जाएगा? वह जालन्धर जाएगा, शिमला जाएगा या पटियाला जाएगा? वह कहाँ कहाँ जाएगा? इस मामले को एक squad हल नहीं कर सकता। प्रजातान्त्रिक राज्य में लोगों का right है कि वह पूछें और गवर्नमेंट की बता देने की जिम्मेदारी है। लेकिन red-tapism की जो बीमारी है केवल जवाब देने मात्र से दूर नहीं हो सकती। इस के लिये हम को ठोस कदम उठाने होंगे। Appleby Report से फर्क नहीं पड़ता। कोरी बातें कर देने से जनता का भला नहीं हो सकता। मेरा सुझाव यह है कि एक कमेटी मुकदमों की जाए जिस में तमाम ख्यालात के आदमी शामिल किये जाएं। वह कमेटी democratic ढंग की होनी चाहिये। वह कमेटी इस मामले की अच्छी तरह पड़ताल करेगी। पड़ताल करने के बाद वह Appleby की रिपोर्ट भी देखेगी। Secretaries से बात करेगी और फिर उस तरीके से जो उन की समझ में आएगा इस बीमारी को दूर किया जाएगा। ताकि आप लोगों को फायदा पहुंचे। स्पीकर साहिब, इस लिये मैं अर्ज करता हूँ कि यह एक बड़ा अहम Resolution है और मुझे डर है कि Treasury Benches की तरफ से इसे talk out करने की बात की जा रही है। चूंकि काफी बहस हो चुकी है इस लिये मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि खाह जो Resolution आया है उस को मंजूर कर लिया जाए या मेरी amendment को मंजूर किया जाए। लेकिन इस को accept जरूर किया जाए।

सरदार जसदेव सिੰਘ ਸੰਧੂ (ਪੂਰੀ, ਜਨਰਲ) : ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ resolution ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣੇ ਪੈਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋਵੇ। ਜਨਤਾ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜਿਹੜਾ ਮਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਤਰਮੀਮ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਤਰਮੀਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ :

In lines 11—17 for consisting of M. L. C." substitute "under the chairmanship of the Chief Minister with the Chief Secretary and three members of the Legislature as its members."

ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ time-limit suggest ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਮਤੇ ਤੇ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਰਖਕੇ ਹੁਕੂਮਤ ਦਾ ਅਤੇ ਹਾਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਚਲਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ red tapism ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦੇਰ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਟਾਈਮ ਵੀ ਜ਼ਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰੋਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਰਵਈਆ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਜਿਹੇ ਸਾਧਨ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਨਬੇੜਾ ਜਲਦੀ ਹੋ

ਸਕੇ। ਸਾਡੇ Secretariat ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਕਰੜਾਈ ਐਨੀ ਰਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕੋਈ ਕੰਮ ਅਤੇ ਕੋਈ ਕਾਗਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਖੇ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਹੋ ਤਰੀਕਾ ਅਜ ਤਕ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅਪਣੇ ਕਾਰਵਾਨਾਂ ਤੇ ਅਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਹੁਣ ਵੀ ਉਹੋ ਤਰੀਕਾ ਕਾਰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਸਾਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਉਸ ਵਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਅਫਸਰ ਉਪਰ ਦੂਸਰਾ, ਦੂਸਰੇ ਉਪਰ ਤੀਸਰਾ ਅਤੇ ਤੀਸਰੇ ਉਪਰ ਚੌਥਾ ਅਫਸਰ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਗਲ ਇਕ ਅਫਸਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਨਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਤੀਸਰੇ ਦੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੀਸਰੇ ਦੀ ਨਾ ਨਜ਼ਰਪਵੇ ਤਾਂ ਚੌਥੇ ਅਫਸਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ interest ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Secretariat ਦਾ working ਅਤੇ District Administration ਦਾ system ਐਨਾ ਲੰਮਾ ਅਤੇ ਪੇਚੀਦਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਗਲ ਬਾਤ ਉਪਰਲੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਆਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਨਿਬੜ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਅਜ ਤਕ ਵੀ ਉਹੋ ਤਰੀਕਾ-ਕਾਰ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਦਰਖਾਸਤ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਰਿਪੋਰਟ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦਰਖਾਸਤ Secretary ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ Secretary ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਦ ਪੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਕੇ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਦਸਖਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਦਰਖਾਸਤ register ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਉਹ Superintendent ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। Superintendent ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ Assistant ਕੌਣ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। Assistant file ਵਰੇਰਾ ਲਭ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਨੋਟ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਨੋਟ ਫਿਰ Superintendent ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਪਾਸੋਂ Under Secretary ਕੋਲ ਅਤੇ Under Secretary ਉਸ ਨੂੰ Secretary ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਿਧਰੇ ਉਹ file Minister ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ routine ਵਿੱਚ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਜਾਂ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ Public ਦਾ ਵਰਤ ਜ਼ਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਕਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੰਮ ਵਧਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੰਮ ਦਾ ਤਰੀਕਾਕਾਰ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਨਿਬੜਦਾ। ਜਦੋਂ ਇਕ file ਉਪਰੋਂ report ਵਾਸਤੇ ਥਲੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ Superintendent ਉਸ ਨੂੰ Under-Secretary ਕੋਲ ਭੇਜ ਦੇਵੇ ਅਤੇ Under Secretary ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ report ਕਰਕੇ Minister ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਵੇ। ਅਤੇ Minister ਉਸ ਉਪਰ order ਪਾਸ ਕਰਕੇ for compliance ਅਫਸਰ ਮੁਤੱਲਕਾ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਵੇ ਜਾਂ orders ਸਿਧੇ ਉਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ convey ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ file ਵਿਚ ਪੇੜੀ ਪੇੜੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ Secretary ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

5 p. m.

ਆਰਡਰਜ਼ ਟਾਈਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; approval ਲਈ draft ਬਣਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਪੇੜੀ ਪੇੜੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ ਅਸਿਸਟੈਂਟ, ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ, ਅੰਡਰ ਸੈਕਰੇਟਰੀ, ਡਿਪਟੀ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਕੋਲੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿਧਰੇ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ approve ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੱਥੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੂਜੇ ਹੱਥ, ਦੂਜੇ ਹੱਥੋਂ ਤੀਜੇ ਹੱਥ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੁੜ typist ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ finally type ਕਰਕੇ ਦਸਖਤਾਂ ਲਈ ਉਸੇ ਪਹਿਲੀ ਕੜੀ ਵਿਚ ਦੀ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਕੋਲ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਿਧਰੇ ਉਸ ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਖਤ ਜਾਂ ਆਰਡਰ ਕਿਸੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਾਰੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਉਹ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਭੇਜੇਗਾ। ਉਹ ਆਰਡਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਥੇ ਵੀ ਉਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ rot ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਤੇ ਜੇ ਖੁਸ਼ ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਉਥੋਂ ਨਿਕਲ ਵੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ ਉਹ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਰੁਲਦਾ ਫਿਰੇਗਾ, ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਉਸ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਉਸ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਕੋਲ ਭੇਜੇਗਾ ਜਿਸ ਤਹਿਸੀਲ ਨਾਲ ਉਹ ਆਰਡਰ ਸਬੰਧਤ ਹੋਵੇ। ਐਨੀ ਦੇਰ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਸ order ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਤੁਰਤ ਗੌਰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਹੀ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਿੰਨੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ—ਸਾਡੀ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਉਹ ਗਲਾਂ ਤਦ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪੇਪਰ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ Agricultural Loans ਲਈ 30 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਬਜਟ ਪਾਸ ਹੋ ਕੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਕੋਲ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕੀ ਅਰਜੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ recommendations ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ purpose ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਹ loans ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ grant ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕੀ ਭਾਵੇਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੇ ਬਜਟ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਇਕ ਹੋਰ ਮਹਿਕਮਾਨਾ ਤਾਕਤ ਹੈ—ਉਹਦੇ ਵੱਲੋਂ ਜਦ ਤੀਕਰ ਇਸ ਰੁਪਏ ਦੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਤੀਕਰ administrative Department ਵਲੋਂ sanction ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਇਹ ਕਰਜ਼ੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਦਾ ਸਕਦੇ। ਉਹ sanction ਹੀ ਦੇਰ ਨਾਲ ਆਈ ਤੇ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ 30 ਲੱਖ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ 3 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਲਈ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ lapse ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਉਤੇ ਯਾਨੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਉਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਲਈ 30 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਅਤ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾਨਾ ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਕਸੂਰ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਰਕਮ lapse ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਹ ਜਿਹੜੇ secretariat ਦੇ Rules ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ District Administration ਦੇ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ ਇਹ, ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਸੰਨ 1920 ਜਾਂ 1930 ਦੇ

ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ । ਇਹ ਤੀਹ ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ । ਉਦੋਂ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੋਰ ਸੀ, ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਸਨ । ਉਦੋਂ ਲੋਕੀ ਇਕ ਵਾਰੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕੇ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਅਜ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੈ, ਕੋਈ ਔਖ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਬਾਰੇ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਉਤੇ ਜੇ ਹਕੂਮਤ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ satisfy ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਕੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਵਾਬਤਲਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕਿਉਂ ? ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ । ਉਹ ਹਕ ਬਜਾਨਬ ਹਨ । ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ ਉਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹਕ ਬਜਾਨਬ ਹਨ ਕਿ ਉਪਰ ਆਕੇ ਪਤਾ ਕਰਨ, ਚੌਲਾ ਪਾਉਣ । ਢਿਲ ਅਗੇ ਵੀ ਸੀ, delay ਅਗੇ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਬਜਾਏ ਘਟਨ ਦੇ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀ ਹੀ ਹੈ । ਅੱਜ ਲੋਕੀ ਐਨੇ ਸਿਆਣੇ ਅਤੇ ਜਾਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ, ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਨਗਹਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਆਪਣੀ District Administration ਅਤੇ Secretariat ਦੀ Administration ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ ।

ਅੱਜ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਜੇ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਥਾਨੇਦਾਰ ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਵਿਰੁਧ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਅਫ਼ਸਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਯਾਨੀ ਆਈ. ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਦਰਖਾਸਤ ਨੂੰ concerned S. P. ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । S. P. ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਥਾਨੇਦਾਰ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਉਹ ਦਰਖਾਸਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਥਾਨੇਦਾਰ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਬਜਾਏ ਉਸ ਉਤੇ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੇ ਉਹ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਰਖਾਸਤ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਖਾਇਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਵੇਖ, ਤੂੰ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਦਰਖਾਸਤ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੀ ਆ ਗਈ ਤੂੰ ਜੋ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣਾ ਹੈ ਲਾ ਲੈ ।” ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦਾ । ਭਾਵੇਂ ਹਕੂਮਤ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਪਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ implementation ਸਹੀ lines ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਈ ਜਾਂਦੀ । ਜਦੋਂ ਤੀਕਰ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਦ ਤੀਕਰ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਢੰਗੇ ਕੰਮ ਦਾ ਅਸਰ ਜ਼ਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ । ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਬੜੇ ਢੰਗੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਜ਼ੀਆਂ ੨ ਚੰਗੀਆਂ ਸਕੀਮਜ਼ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਪਰਚਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਫੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕੀ ਹੈ ? ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਹਕੂਮਤ ਨੇ Public Relations ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, field publicity ਹੈ, stage publicity ਹੈ, Provincial Organisers, District Public Relation Officers—ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਨਾ ਵਡਾ ਅਮਲਾ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ provide ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ prized posts ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਵਾਏ ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਦੇ ਜੀਪਾਂ ਤੇ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੋਰ ਕਰਨ ਦੇ, ਜਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਤੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਆਫੀਸਰਜ਼ ਨਾਲ ਢੇਰੇ ਕਰਨ ਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋ ਅਤੇ ਖਬਰਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪਣ ਦੇ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਹੁਣ decimal coinage ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਉੱਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਲਖਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਛਾਪੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ—ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਭੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਹਨ ਮਹਿਕਮਾ ਪਬਲਿਸਿਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਸੜ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਸਤ ਜਾਂ ਜਾਨੂੰ ਪਛਾਨੂੰ D. P. R. O. ਕੋਲੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਬੱਝਾ ਛੜ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਐਖਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਪੁਛੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹੋ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ : ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ Administration ਬਾਰੇ ਹੀ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਅਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਉਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਪਰੋਗਰਾਮਾਂ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ, ਅੱਜ ਲੋਕੀ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਪਾਲੇਸੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਸ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਉਸ ਸਿਸਟਮ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ policies ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਲੇ ਸਿਲੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕ ਐਨੇ ਐਥੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਵਿਚ ਛੋਟੀ ਸੁਧਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ਅਮਲੀ ਕਦਮ ਨਾ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਲੋਕ ਐਨੇ ਐਥੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਬੜੇ ਭੈੜੇ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਲਵੀ ਅਬਦੂਲ ਗਾਨੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਮਤਾ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਅਡ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਚੀਫ਼ ਸੈਕਰਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ technical aspect ਉੱਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਉੱਤੇ ਗੌਰ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਐਕੜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਗੋਚਰਾ ਰਖ ਸਕਨਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਤੇ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਨਜਿਠਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕੋਈ ਅਮਲੀ ਤਰੀਕਾ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਰਖ ਸਕਣਗੇ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਇਸ ਤੇ ਗਹੁ ਕਰਏ ਕੋਈ ਸੋਹਣਾ ਹਲ ਸਾਡੇ ਸਾਮਨੇ ਰਖੇਗੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਸੈਕਰਟਰੀਏਟ ਅਤੇ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਲੈਵਲ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ stages ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ eliminate ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਡੀ ਸੀ. I. C. S. ਦੇ rank ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੈਰਾਨਗੀ ਦੀ ਫਲ ਹੈ

ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿੱਠੀ ਜ਼ੋਰਮਿੰਟ ਕੋਲ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸਿਧੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ—ਉਹ ਵੀ Secretariat ਦੀ branch concerned ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਪੌੜੀ ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹਕੇ ਉਪਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਉੱਤੇ ਇਕ ਮਸੂਲੀ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਫਲਾਂ ਫਲਾਂ ਨੁਕਸ ਹੈ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੇ I. C. S. ਅਫਸਰ ਵੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਫਸਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਅਤੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਜਾਂ ਕਲਰਕ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਵਧੇਰੀ ਵਕਅਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਜਿਹੜੀ ਰਾਏ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਉੱਤੇ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਆਪਣੀ ਟੀਕਾ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਸੈਕਰੇਟਰੀ, ਡਿਪਟੀ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਅਤੇ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਕੋਲੋਂ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਪੁਜਦੀ ਹੈ। ਹਰ stage ਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਨੁਕਤਾਬੀਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕੰਮ ਤੇ ਤੁਰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, delay ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਕਈ ਵਾਰੀ I. C. S. ਅਫਸਰ ਦੀਆਂ suggestions ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਉੱਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਆਰਡਰ ਜਿਹੜੇ ਉਪਰੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ਇਕ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉੱਤੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਹੁਕਮਤ ਦੇ ਜਿਹੜੇ Senior Officers ਹਨ, I. C. S. ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਜਿਹੜੇ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਆਉਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ note ਲਿਖਿਆਂ ਸਿੱਧਾ ਸੈਕਰੇਟਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਿਨਿਸਟਰਾਂ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਟਾਈਮ ਬਚ ਜਾਏਗਾ ਉਥੇ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਮਹਿਕਮੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖਰਚ ਬਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤਰਮੀਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਨਾਲ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਛੋਟੀ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਹੀ ਨਾ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਕੁਝ ਨਾਂ ਕੁਝ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸਾਲ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਖਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਲਈ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਭਟਕਣਾ ਪਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਲ ਪਾ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਕਰਾਈ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਫਾਇਲਾਂ ਦੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ amendment ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ।

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕਈ ਹਲ ਕਵਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੋਜ ਮੱਰਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਣ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਾ ਮਿਲੇ।

ਇਤਨੀ ਗਲ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ, ਜਨਰਲ) : ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਖਿਦਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਹੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਜਿਹੜੇ ਪਰਜਾ ਨਾਲ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਇਕ request ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਣਤਾਈਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੀ ਪਰਜਾ ਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਕਿ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਫਰਿਆਦ ਸੁਣੀ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੇ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੀ ਫੇਰਣ ਹੀ disposal ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਾਬਸਤਾ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਇਸ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਚੱਲਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਜ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਲਰਕ ਅਤੇ ਅਫਸਰ ਵੀ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਅਗਾਂਹ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹੀ ਤਦ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ approach ਕਰੇ। ਉਹ ਫਾਇਲਾਂ approach ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਅਗੇ ਨੂੰ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹ approach ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਗੇ ਨੂੰ ਤੁਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਹਾਇਤ ਅਫਸੋਸ ਨਾਕ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਫਸਰ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਾਇਲ ਬੱਲਿਉਂ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦੀ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਾਲਾਂ ਬਲਿਉਂ ਅਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਸ ਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਲਿਉਂ ਤਾਂ ਤੁਰ ਪਈ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਫਿਰ ਅਫਸਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸ ਬਲੇ ਪਹੀਏ ਨਹੀਂ ਲਾਏ ਹੋਣਗੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਥੇ ਹਾਲਾਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। (ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਪਹੀਏ ਕਾਹਦੇ?) ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਰੁਪਿਆਂ ਦੇ ਪਹੀਏ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਹੀਆਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬੜੀ ਮਾੜੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸੀਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਥੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ points ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ ਸਾਡੇ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਢੰਗੇ ਵਕੀਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੀਟ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਹੋ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣ ਮੈਂ

ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਹਾਲਾਤ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾੜੇ ਹਨ, ਸਿਰਫ਼ ਹੋ ਸਕਣੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਇਲਾਜ ਸਾਨੂੰ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (interruptions) ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ interrupt ਨਾ ਕਰੋ।

ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਰਖਿਆ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਸ ਬੀਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਦੱਸ ਸਕਣਗੇ, ਇਹ ਮੁਮਕਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਇਕ ਹਾਸੇ ਹੀਣੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਕਿ Technical ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪੀ. ਡਬਲਿਊ. ਡੀ. ਈਲੈਕਟ੍ਰੀਸਟੀ, ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਅਤੇ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਵਗੇਰਾ ਚੋਂ ਹਰਿਕ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ technical ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਇੰਨੀ ਛੋਟੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਬੜੀ ਡੂੰਘੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਟਾਈਮ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਤਫਾਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮਗਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਤਿੰਨ ਬੜੇ glaring instances ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਟੈਵਿਨਿਊ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਕਤੂਬਰ, ੧੯੫੬ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਮਿਲੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਸੈਕਟਰੀ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੇਪਰ ਦੇ ੬੩ ਪਿੰਡ (ਜਿਹੜੇ ਪੇਪਰ ਦੇ) ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ, ਪੇਪਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ integrate ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ, ਜਨਵਰੀ, ੧੯੫੬ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਰੇਟ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੇ ਜਿੰਨਾ ਮਾਮਲਾ in excess ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਨਕਦ ਲੈ ਲੈਣ ਭਾਵੇਂ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦਾ ਮੁਜਰਾ ਲੈ ਲੈਣ। ਪਰ ਹੁਣ ਜਦ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਧਾੜ ਧਾੜ ਉਹ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਵਸੂਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਵੇਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਚਿੱਠੀ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਅੱਜ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹੋਏ ਹਨ ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਚੀਫ਼ ਸੈਕਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਚਿੱਠੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿਉ ਮੈਂ ਦੇਖ ਲਵਾਂਗਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਮੈਂ ਹੁਣ ਉਥੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਘਟਿਆ ਪਰ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਇਹ ਗਲਤ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਿਹ ਬੜੀ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਤਾਂ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਪਰ ਮਾਮਲਾ ਫੇਰ ਵੀ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਸਮਰਾਲਾ ਮਿਊਂਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਉਸ ਬੀਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਕਮੇਟੀ ਉਸ ਤੋਂ ਉਹ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਰਹੀ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਡੀ. ਸੀ. ਨੇ ਇਕ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਕਿ ਉਹ ਦੇਖ ਕੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰੇ। ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੇ ਤੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਤੇ ਡੀ. ਸੀ. ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚਾਰਜ ਜੋੜੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਰਿਪੋਰਟ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਤੇ ਦੀਵਾਨੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੀਨੀਅਰ ਸਬ ਜੱਜ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਬੂਤ ਲਈ ਉਹ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਇਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਫਾਈਲ ਗ੍ਰਾਮ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਪੈਸੇ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਮਿਸਲ ਗ੍ਰਾਮ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਕਾਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਬੂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਣਾ ਸੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ।

ਤੀਜੀ ਚੀਜ਼ ਮੇਰੀ ਬਾਤੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਮਿਲਟਰੀ ਨੇ acquire ਕਰ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ power ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਨੁਕਸ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਮੈਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਕੋਈ arbitrator ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਵਾ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੁਸੱਲਸਲ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪਰ ਹਾਲਾਂ ਤੱਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਮੇਰੀ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਦੀ acknowledgement ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਨੂੰ acknowledge ਵੀ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਕਿੰਨੀ ਅਵਸੇਸਨਾਕ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ M. L. A. ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਯਾਨੀ M. L. As. ਤਕ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਕਾਰਵਾਈ ਤਾਂ ਦਰਕਿਨਾਰ।

ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ Minister ਸਾਹਿਬ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕਰਨੀਆਂ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝਨ ਤਾਂ ਜੋ record ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਮੈਂ ਇਸ resolution ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਤਲੁੱਕ deaf ਤੇ dumb ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੈ ਅੱਜ ਇਹ ਲੋਕ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਪੜਾਸੀ, clerical staff ਆਦਿ ਦੀ ਖੁਸ਼ਨੂਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1947 ਤੋਂ ਅੱਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਅਜ ਅਗਰ ਅਵਸਰ delay ਕਰਨੀ ਛੱਡ ਦੇਣ ਤਾਂ ਕਾਫੀ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜ ਵੀ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਖਤ ਤੇ 'immediate' ਕਿਸੇ ਤੇ 'urgent' ਕਿਸੇ ਤੇ ਲਾਲ ਪਰਚੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਨੀਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਅਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਹੀ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਨਸਾਫ਼ ਲੈਣ ਵਿਚ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਰ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਅਵਸਰਾਂ ਦੀ palm ਨੂੰ grease ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੋਰ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਮ ਪੇਂਡੂ ਗੋਰਮਿੰਟ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਮਿੰਟ ਮਿੰਟ ਬਾਦ ਗੋਰ ਕਰੇ। ਪਰ ਅਜ ਇਹ ਬਦਲ ਕੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ

ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੇ ਇਸ impression ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ opposition ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਅਹਿਮ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਅਜ ਕੋਈ constructive contribution ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਿਰਫ ਕੋਈ personal ਚੀਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸੇ Minister ਤੇ attack ਹੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਇਕ ਸਾਬਕਾ hon. Minister ਜੋ ਅਜ opposition ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਜ ਦੇ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਆਪੇ Minister ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ precedent set up ਕੀਤਾ ਸੀ। (*Interruptions*)

ਫਿਰ ਅਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਥੇ ਆਕੇ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਭਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਅਤੇ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਠੀਕ ਸਨ ਪਰ ਅਜ ਬੁਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਕ hon. Member ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ 'ਰਾਵਨ ਰਾਜ' ਹੈ 'ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ' ਰਾਜ ਹੈ। Are these things to be expected from the Opposition on such a resolution? ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੱਡਾ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਅਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਥੇ ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਨੀਅਤ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੀ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਸਾਡੇ ਹੀ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਅਜ ਇਹ ਇਕ ਸੁਝਾਵ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਝਿਜਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੱਚੀ ਗਲ ਦਸਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਅਪਣੇ profession ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਸ resolution ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ resolution ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਈ। (ਵਿਘਨ) ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਉਸ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਤਰੀਕ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਂ expect ਕਰਦਾ ਸੀ (ਵਿਘਨ)....

उपाध्यक्ष सहोदय : Order please, इस मामले को न लें। (Order please. The hon. Member may please leave this matter.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ Rules of Procedure ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਏ ਜੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋਇਆ— (ਵਿਘਨ)....

Shri Inder Singh : On a point of order, Sir.

Mr. Deputy Speaker : No point of order....

Shri Inder Singh : Is the hon. Member speaking on the Resolution....

Sardar Ajmer Singh : You should not interrupt me. I have not given way....

Shri Inder Singh : You are expressing opinion (*Interruptions*) about another hon. Member....

Sardar Ajmer Singh : I have not given way.

Mr. Deputy Speaker : Order, please.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਖੈਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਅਜ ਵੀ ਜਦ ਕੋਈ ਅਰਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਦੇ ਦਿਉ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਕਿੰਨੀ ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦਸਤੀ ਹੀ Minister ਤਕ ਲਿਆਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਫਸਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ Ministers ਪਾਸ ਨਾ ਆਉਣ। ਮੈਂ ਇਕ ਮੋਟੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੇ ਨਕਲ ਲੈਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚਾਰ ਆਨੇ ਦੀ ਨਕਲ ਦੇ 10/-/- ਰੁਪਏ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, 20 ਗੇੜੇ ਲਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਕਿਉਂ ਨਾ ਤਸੀਲ ਵਿਚ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਣ ਤੇ ਪਟਵਾਰੀ record ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਗੇੜੇ ਮਾਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਪੇਂਡੂਆਂ ਨਾਲ ਹੈ।

ਫਿਰ offices ਵਿਚ ਜੋ delay ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਤਕਲੀਫ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ constituents ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪੁਛਦੇ ਫਿਰਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਅਰਜ਼ੀ ਲੁਭਾਉ ਮਹਕਿਮੇ ਦੇ incharge ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਲੈਕੇ ਹੁਕਮ ਕਰਾਉਂਦੇ ਫਿਰਨਾ ਇਕ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਹੁਤਾ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਅਜ ਇਸ House ਵਿਚ ਕੁਝ hon. Members ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਿਰਫ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਫਰਜ਼ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੀ ਕਰੀਏ, ਕੋਈ constructive suggestion ਨਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਮਝਨਗੇ ਕਿ ਸਾਡੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਬਗੜੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ character ਨੂੰ ਉੱਥਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਈ ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਅਜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਲ੍ਹ ਦੀ ਤਰੀਕ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਜਾਵਾਂਗਾ ਦੋ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੇ ਅਜ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋ ਰੁਪਏ ਦੇਕੇ ਕੰਮ ਕਰਾ ਲਵਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕਿਸੇ ਹਦ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਖਲਾਕ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਥਾ ਕਰਨਾ Treasury Benches ਅਤੇ Opposition ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਇਹ ਹੀ ਸੋਚੀਏ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਕੇ credit ਆਪ ਲਈਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਖਿਦਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ।

ਜਿਥੇ ਤਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਤੱਐਲਕ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿੰਨੀ ਤਸਵੀਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਭਾਰੀ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ Opposition ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਗਲਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ

ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ, ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਨੁਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰੇਰੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ opposition ਦੀ party ਨੂੰ ਰਾਜ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਜੋਹੀ ਖਿਦਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਮਗਰ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋਈਏ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਹਵਤਿਆਂ ਵਿਚ report ਦੇਣ ਲਈ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਤੇ Technical Hands ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ experts ਹੋਣ ਜੋ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ vast ਕਮੇਟੀ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਲਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਹਰ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ working ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਸਕੇ ਅਤੇ ਦਫਤਰੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ suggestions ਦੇ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਬੰਧਤ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਠੀਕ ਮੁਕਰਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਵੀ assurance ਦੇਵੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਕੋਲ ਕੋਈ receipt ਹੋਈ ਵਾਈਲ ਜਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਜਾਂ application pending ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਅਫਸਰ ਦੇ ਵਿਰੁਧ Penal action ਅਤੇ disciplinary action ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ rule ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਵੀ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਸ ਅਰਜ਼ੀ ਤੇ ਕੀ action ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਤਕ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਤੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਨਾ ਘੁਮਦਾ ਰਹੇ ਜਾਂ ਚਪੜਾਸੀਆਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪੁਛਦਾ ਫਿਰੇ ਕਿ ਮੰਰੀ ਦਰਖਾਸਤ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ rosy picture ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦਫਤਰੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਇਲਾਜ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦਫਤਰੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਚੱਜਾ ਢੰਗ ਲਭਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਚੌਥਰੀ ਖ਼ਬਰ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ (ਸਮਭਾਲਕਾ) : ਜਨਾਬ ਸੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੀਲਕੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਧਰ੍ਹ Resolution ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਨ ਸਿਫ਼ ਇਸ ਹਾਊਸ ਪਰ ਏਹਸਾਨ ਕਿਆ ਹੈਂ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਊਪਰ ਏਹਸਾਨ ਕਿਆ ਹੈ। ਆਜ ਪੰਜਾਬ ਕਾ ਬਚਾ ਬਚਾ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਸੇ ਫੁ:ਖੀ ਹੈ ਆਰਿ ਦਫ਼ਤਰੋਂ ਮੇਂ ਜੋ ਤਕਲੀਫ਼ਾਤ ਫੇਰੀ ਕੀ ਕਯਹੁ ਸੇ ਹੀਤੀ ਹੈਂ ਤਨ ਕੀ ਸ਼ੁਨਕਾਓਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੀਤੀ। ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਤਰਫ ਮੇਂ ਜੋ ਫਰਕਾਸ਼ਤੋਂ ਫੀ ਜਾਤੀ ਹੈਂ ਕਹੁ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਕਮੋਂ ਮੇਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹ ਕਲੀ ਜਾਤੀ ਹੈਂ ਕਿ ਜੈਸੇ ਕੋਓਂ ਚੀਜ਼ cold storage ਮੇਂ ਚਲੀ ਜਾਏ ਆਰਿ ਕਹਾਂ ਸੇ ਫਿਰ ਨਿਕਲਨੇ ਕਾ ਨਾਮ ਨ ਲੇ। ਧਰ੍ਹ ਇਸ red-tapism ਕੀ ਸਿਸਾਲ ਆਜ ਮੀ ਹਮ ਫੇਖ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਇਸ resolution ਕੇ ਸਾਥ ਮੀ ਜੋ ਕਿ ਆਜ ਪੇਸ਼ ਕਿਆ ਗਯਾ ਹੈਂ ਕਹੀ ਸਲੂਕ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ। Treasury Benches

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

इसी red-tapism के अन्दर ही इस resolution को पास नहीं करना चाहती। इन की खिदमत में मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि लोग तो दुःखी हैं red-tapism की वजह से लेकिन आप फिर इसी तरफ जा रहे हैं। मैं जनाब डिप्टी स्पीकर साहिब आप के सामने क्या क्या मिसालें रखूँ।

एक आदमी ने 1954 में दरखास्त दी एक बन्दूक के licence के लिए इस के बाद वह फिरता रहा कभी इस तरफ कभी उस तरफ, कभी Deputy Commissioner के दफ्तर में, कभी कप्तान पुलिस के दफ्तर में और कभी तहसीलदार के पास। लेकिन कोई पता न चला और 1956 में यह जवाब पहुंच जाता है कि तुम्हारी दरखास्त नामन्जूर कर दी गई है। यह फैसला ठीक दो साल के बाद किया जाता है।

एक और चीज़ है जिस की तरफ मैं आप की तवज्जोह दिलाना चाहता हूँ। Government ने मेरी ज़मीन नहर का राजबाहा बनाने के लिये January, 1954 में ली। मैं इस के बारे में कई दरखास्ते दे चुका हूँ और बार बार सम्बन्धित महकमों के लोगों को मिल चुका हूँ, correspondence की जा चुकी है लेकिन अभी तक कोई compensation नहीं मिला और आज तक कोई शुनवाई नहीं हुई। अगर, स्पीकर साहिब, यह हाल मेरे साथ होता है जो इस हाऊस का मेम्बर हूँ तो आप खुद ही अंदाज़ा लगाएं कि पब्लिक के साथ क्या हाल होता होगा।

(At this stage Sardar Ajmer Singh, a member of the Penal of Chairman occupied the Chair)

इस के साथ ही चेयरमैन साहिब, मैं एक और चीज़ की तरफ ध्यान दिलाना चाहता हूँ और वह यह है कि तहसील पानीपत के एक गांव के आदमियों ने दरखास्त दी कि co-operative के महकमे में यह बात है। यह दरखास्त आज से 2½ साल पहले दी गई। इसमें लिखा था कि फलां फलां society bogus है, इस के members bogus हैं इस लिये ऐसी society को कर्ज़ा न दिया जाए। इस गांव के लोगों ने खास तौर पर सरकार की तवज्जोह इस तरफ दिलाई।

भाल भंडी: ਉਹ ਵਿਗੜਾ ਪਿੰਡ ਹੈ।

चौधरी धर्म सिंह राठी : इस गांव का नाम महोरी है। गांव वालों ने कहा कि society bogus है और इस के मेम्बरान भी bogus हैं लेकिन बावजूद इस बात के गवर्नमेंट ने इस society को कर्ज़ा दे दिया। दो अढ़ाई साल के बाद हुकूमत की समझ में आया कि वाकई सरकार से गलती हो गई है। अब वह society under liquidation है। सरकार की तरफ से दिया गया कर्ज़ा वसूल नहीं हुआ तो जनाब यह हालत है red-tapism की।

एक और चीज़ दफ्तरों में देखी जाती है। दफ्तर के अन्दर किसी बात का हुकम आता है। मगर जब कोई आदमी पूछने जाता है तो यह कहा जाता है कि हुकम नहीं आया।

हमें कोई ऐसा हुक्म नहीं मिला। इस के बाद उसी दफ्तर का clerk बाहर आकर कहता है कि हुक्म मिल सकता है अगर इनाम दो तो। वह आदमी खुददार था इस लिये उस ने इनाम न दिया। उस का ख्याल था कि वह कभी ऐसा न करेगा। दफ्तर में हुक्म मौजूद था लेकिन उसे दिया नहीं गया। तो इस तरह की गड़बड़ से दफ्तरों में रिश्तत ली जाती है आखिर में उस ने शिकायत की Director, Public Instruction के पास; क्योंकि वह केस महकमा तालीम का था। तब जा कर कहीं हुक्म दिया गया।

इस के इलावा मैं एक चीज और अर्ज करना चाहता हूं। वह यह कि एक आदमी ने महकमा तालीम में December, 1956 में दरखास्त दी। इस में एक आदमी के खिलाफ शिकायत की थी और उस की नकल मांगी गई थी। वह बार बार चंडीगढ़ आया और उसे आगे जाने में कोई सौ डेढ़ सौ रुपए खर्च करने पड़े लेकिन न तालीम विभाग के डायरेक्टर साहिब ने परवाह की और न अफसरान ने और उसे नकल न दी गई। आखिर में उस बेचारे ने एक मुकदमें में एक मुलजम से कहा कि वह मिसल तलब करो जिस में वह हुक्म लगा हुआ था फिर कहीं जाकर नकल दी गई। दरखास्त दी गई थी December में और अप्रैल के महीने में इस आदमी को इत्तलाह दी गई कि नकल ले जाओ। यह हाल है हमारे red tapism का। हमारे P.W.D. minister साहिब ने फरमाया है कि हालात बेहतर हो रहे हैं और हकूमत को सब बातों का इल्म है परन्तु बहुत सी ऐसी बातें हैं जिन का उन्हें इल्म नहीं।

इस के इलावा, चेंबरमैन साहिब, जब आप वहां तकरीर कर रहे थे तो आप ने कुछ बातें कहीं थीं जिन के मुताल्लिक मैं एक दो बातें कहना चाहता था लेकिन अब आप चेंबरमैन हैं इस लिये नहीं कहूंगा।

हम यह अच्छी तरह से जानते हैं कि इस resolution का क्या हशर होगा। इस के बारे में जो खदशात हमारे Opposition के भाइयों को हैं वह सही हैं। यही कहा जा रहा है कि इस के लिये लड़ना चाहिए। मुझे पता है कि treasury benches के जिस मेम्बर की तरफ से यह resolution आया है और यह resolution move किया गया है वही इस के साथ क्या सलूक करेंगे। हम अपोजीशन वाले जानते हैं कि इस का क्या हशर होगा—खोदेंगे पहाड़ और निकलेगा चूहा और इस चीज का कोई फैसला नहीं होगा और अगर कोई stage आ भी गई तो हमारे मौलवी साहिब उठ कर कह देंगे कि जी मैं इसे वापिस लेता हूं। और हम red-tapism को खत्म करने का कोई step नहीं ले सकेंगे। लेकिन opposition यह चाहती है कि जो मुलाज्जमों में या नौकरशाही नज़ाम में red-tapism है और जो सरकारी कर्मचारी गड़बड़ करते हैं या अगर कोई कागज़ आए तो उसे ले कर बैठ जाते हैं, इन चीजों को जल्दी से जल्दी खत्म किया जाए। लेकिन वह दरअसल इस को पास नहीं करना चाहते। उन की नीयत इस Resolution को पास करने की नहीं है। वह इस में देरी करना चाहते हैं। जब पास करने का वक्त आयगा तो मौलवी साहिब को कह कर इस को वापस ले लिया जायेगा। इस के इलावा एक बात और यह भी है कि इस के बाद एक और

[ਚੈਂਬਰੀ ਥਰੋ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ]

ਅਹੁਸ Resolution ਆ ਰਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੀ ਮੀ ਕਹ ਟਾਲਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੈਲਕੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਧਰ Resolution ਲਾ ਕਰ ਪੰਜਾਬ ਪਰ ਏਕ ਕਹੁਤ ਕੜਾ ਏਹਸਾਨ ਕਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹੋਂ ਅਕ ਧਰ ਕਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲੇਨਾ ਚਾਹਿਏ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ (ਬਰਨਾਲਾ) : ਸ਼੍ਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਮਤਾ ਮੈਲਵੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਅਵਸਰਾਂ ਨੂੰ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਲੀ warning ਦੇਣ ਲਈ Treasury Benches ਵਲੋਂ ਹੀ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿ ਮਾਤਹਿਤ ਅਵਸਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਨੁਕਸ ਹਨ ਉਹ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ warning ਦਿਤੀ ਜਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾੜਿਆ ਜਾਏ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ 'ਪੁਟਿਆ ਪਹਾੜ ਤਾਂ ਨਿਕਲਿਆ ਚੁਹਾ' ਏਥੇ ਫਬਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ opposition ਬੈਂਚਿਜ਼ ਤੇ ਬੈਠੇ ਮੇਰੇ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਕਹੀਆਂ ਹਨ।

ਮੈਂ ਵੀ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਮੁਤਲਕਾ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਆਮਲਿਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਤਕਰੇ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਲਟਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਛੇਵੀਂ ਤਕ ਸਕੂਲ ਲੈ ਲਓ; ਕਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਠਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤਕ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੌਵੀਂ ਦਸਵੀਂ ਤਕ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੈਨਰਲ ਗਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ beneficial departments ਦੇ Ministers Incharge ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਖੂਹ ਲਗਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਟਿਊਬਵੈਲ ਲਗਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਬੋਰੀ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਕਈ ਫੇਰੇ ਪਾਉਂਦੇ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਫੇਰੇ ਨਹੀਂ ਪੁਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਗੋਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਕਤ ਬੜਾ ਕੀਮਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਫੇਰੇ ਨਹੀਂ ਪਵਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੋਈ pumping set ਜਾਂ tube-well ਲਗਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਤੇ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਫੋਰਨ dispose of ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, Seed ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਖਾਦ ਅਮੋਨੀਅਮ ਸਲਫੇਟ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਬੋਰੀ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਸ ਨੂੰ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਤੋਂ ਪਰਮਿਟ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਖਤਿਆਰਾਤ village level workers ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਗਜ਼ੀ ਗੇੜਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ

ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਜੇ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਝੋਲਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਮੰਡੀਆਂ ਇਥੇ ਅਨਾਜ ਆਉਣਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਨ :

ਫੋਲ ਫੋਲ ਕੇ ਹਲ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਟੀ

ਰਹਿੰਦਾ ਸਦਾ ਤਕਦੀਰ ਨੂੰ ਭਾਲਦਾ ਇਹ ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਇਮਦਾਦ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਉਹਨੂੰ ਅਫਸਰਾਂ ਪਿਛੇ ਫੇਰੇ ਨਹੀਂ ਪਵਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ । ਉਹਨੂੰ ਸਾਫ ਸਾਫ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪੁਲ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਭਾਖੜਾ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਸੋਮ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਹੱਦਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਇਕ ਇਕ ਬੋਰੀ cement ਦੀ ਖਾਤਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।

ਦੂਸਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਸਕੂਲ ਬਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ; ਉਹ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ 6 ਜਮਾਤਾਂ ਤਕ ਫੇਰ 8 ਜਮਾਤਾਂ ਤਕ ਅਤੇ 10 ਜਮਾਤਾਂ ਤਕ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਵਿੰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਬਿਲਡਿੰਗ ਲੋਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਦ ਕੇ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਿਟੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਢੋ ਕੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਵਰਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਦਿੱਕਤ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਬਿਲਡਿੰਗ ਪਿੰਡ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੂਲ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਦੀ ਗਲ ਹੈ । ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਰਨਾਲਾ ਵਿਚ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਤਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੈਸੇ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਫੇਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਜੋ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਇੰਨਚਾਰਜ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਹ Resolution ਆਇਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ follow ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗਲ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਬਲਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਭਲਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕੀਂ ਆਏ ਹਨ । ਉਹ ਤਾਂ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਵੇਸਲੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਮਾਤਹਿਤ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਾਰਨਿੰਗ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । Beneficial departments, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਲੁਕ ਸਿਧਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਪਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਕੰਮ ਪਿਛੇ 4-4 ਫੇਰੇ ਪਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ।

[ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ]

ਇਕ ਨਵੀਂ ਗਲ ਹੋਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਨਹਿਰਾਂ ਟੁਟਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹਿਰ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਹੀ ਤੁਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਟੁਟ ਦੇ ਪੈਸੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਨਹਿਰ ਦੇ S. D. O.s ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਿਰਪੱਖ ਆਦਮੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਲੀਡਰ ਆਫ਼ ਦੀ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਦੂਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ Resolution ਲਿਆ ਕੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਚੌਧਰੀ ਸਾਥੂ ਰਾਮ (ਨਾਰਾਧਣਗੜ੍ਹ, ਜਨਰਲ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਇਸ ਰੇਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ 'ਤੇ ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਬਖਾਈ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਜ਼ਰਿਏ ਤੋਂ ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਬ ਨੇ ਇੱਕ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਦੀ ਹੀ ਅਹਮ ਮਸਲਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਲਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਅਪੋਜੀਸ਼ਨ ਆਰ ਟ੍ਰੇਜ਼ਰੀ ਬੈਂਚਿਜ਼ ਦਾ ਤਾਲਲੁਕ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਸੋਚਣੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਟ੍ਰੇਜ਼ਰੀ ਬੈਂਚਿਜ਼ ਤੋਂ ਮੌਲਵੀ ਸਾਹਬ, ਜਿਨ੍ਹਾਂਨੇ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਲਾਇਆ ਹੈ, ਦਾ ਮੰਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਨੇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਰੇਡ ਟੇਪਿਜ਼ਮ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਅਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦਾ ਤਾਲਲੁਕ ਹੈ, ਉਹ ਦੋਸਤ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਬਲਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੜਬੜ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਦੇ ਨੋਟਿਸ 'ਤੇ ਕੁਝ ਏਸੀ ਬਾਤਾਂ ਲਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਪਹਿਲੀ ਬਾਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਨ 1952 'ਤੇ ਦੇਹਾਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਰ ਖਾਸ ਕਰ ਹਮਾਰੀ constituency ਨਾਰਾਧਣਗੜ੍ਹ ਦੇ ਦੇਹਾਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋਂ, ਜਿਥੇ ਪੀਨੇ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਕਿਲਟ ਹੈ, ਸੇਨੀਟਰੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਪਾਸ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਹੁਣੇ ਤੱਕ ਦੀ ਬਾਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਕੇਸ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਤਾਰੀਖ਼ਾਂ ਹੀ ਤਾਰੀਖ਼ਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੇਸ ਇੱਕ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਧੁਮਤਾ ਰਿਹਾ। ਕਦੀ ਅੰਮਬਾਲੇ ਤੋਂ ਕਦੀ ਸ਼ਿਮਲਾ, ਅਤੇ ਕਦੀ ਸ਼ਿਮਲਾ ਤੋਂ ਹੁਆ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇੱਕ ਪੈਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾ।

ਹਮਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਢਿਆ ਤੋਂ ਬਢਿਆ ਸਕੀਮਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਏਸੇ ਏਸੇ ਅਹਮ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਲਹਾ ਸਾਲ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਚੱਛਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦਾ।

ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ P.W.D. ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਮਾਰੇ ਸਾਮਨੇ ਏਸੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਹੈ ਕਿ 1946 ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੜਕ ਬਣ ਜਾਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਕਿਸੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮਾਲੀਆ ਜ਼ਮੀਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿਟੀ ਦੇ ਪੈਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੀ ਜਾਤੀ ਹੈ ਉਹ ਗੁਮ ਹੋ ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ।

Secretariat की बात बतलाता हूँ। इरीगेशन का एक अहम मसला है। इस में हमने गवर्नमेंट को एप्रोच किया। और वह सन् 1949 में वक्त की गवर्नमेंट के नोटिस में मैं लाया। एक वज़ीर मुताल्लिका मौके पर गए और उन्होंने वहीं पर announce किया कि डेढ़ लाख रुपया ताल की स्कीम के लिये प्रोवाइड किया जाता है। लेकिन सन् 1952 में जब मैं elect हो कर आता हूँ तो देखता हूँ कि उन कागज़ात का पता नहीं लगता। उस के बाद दोबारा उस की प्रोजेक्ट बनती है, amount sanction होता है पिछले बजट के अन्दर; और उस पर वायदे होते हैं कि उसे एक महीने के अन्दर अन्दर पूरा किया जाएगा लेकिन होता कुछ नहीं। आखिर 27 नवम्बर को एक meeting होती है पटियाले में Irrigation और Power मिनिस्टर चौ० शेर सिंह, जो इस से पहिली मिनिस्ट्री में थे, की प्रधानगी में। और फैसला इस बात का होता है कि यह काम बहुत जल्द शुरू कर दिया जाएगा, लेकिन जब मैं ने उस Chief Engineer से पूछा कि काम क्यों शुरू नहीं हुआ तो जवाब मिलता है कि अगले बजट में रुपया रखा जाएगा। हालांकि रुपया बजट में already provided है। न उस पर कोई execution है और न पता है कि वह चीज़ कहां है। तो मैं कहता हूँ कि यह चीज़ें हैं जो लोगों को सब से ज्यादा तकलीफें देती हैं।

हमारी गवर्नमेंट का जो प्रोग्राम है, उस के दो aspects हैं। एक यह है कि जिससे development का ताल्लुक है। सड़कें बनाई जाती हैं, बिजली पहुंचाई जाती है, नहरें निकलती हैं, स्कूल खोले जाते हैं और इस तरह के बहुत से काम होते हैं। मैं यह सुनता हूँ कि एक-एक घर के अन्दर आज इस बात का चर्चा है कि गवर्नमेंट शानदार काम कर रही है और आज इस बात का यकीन हो गया है लोगों को कि जो काम 10 या 15 साल पहिले होने नामुमकिन थे वह आज मुमकिन हो गए हैं। लेकिन गवर्नमेंट के आफिसिज का जहां तक ताल्लुक है उन की बाबत लोगों की इस से उल्टी opinion है; और वह समझते हैं कि अंग्रेज़ के राज्य से भी ज्यादा तकलीफ आज उन को होती है।

आज जैसी लोगों की opinion है कि ज्यादा से ज्यादा अंधेरगर्दी मची हुई है, यह है या नहीं मैं इस के बारे में नहीं कहता लेकिन यह बात कहता हूँ कि उस वक्त लोगों के जज़बात इतने नहीं उभरे थे; लोग गवर्नमेंट से इतनी तवक्को नहीं करते थे। लेकिन आज लोग गवर्नमेंट से ज्यादा से ज्यादा तवक्को करते हैं। आज हमारी तरफ से एलान होता है और मैं समझता हूँ कि वह एलान बहुत ही नेक नियती पर मबनी है, लेकिन उस पर अमल नहीं होता। तो चेयरमैन साहब इस सिलसिले में आपके जरिये अपनी मिनिस्ट्री को एक दो concrete suggestions देना चाहता हूँ और मैं समझता हूँ कि अगर उन पर अमल किया जाए तो यह चीज़ खत्म हो सकती है।

एक चीज़ सब से बड़ी जो मेरी नज़रों में है और जिस की तरफ शायद बहुत से मैम्बरान ने भी ध्यान दिलाया हो वह यह है कि किसी भी ऐप्लीकेशन के बारे में किसी भी मुताल्लिका अफसर को पता नहीं होता कि उस की कितनी मियाद होगी और आया उस का जवाब देने की उस अफसर की जिम्मेदारी है या नहीं। इस लिये अगर कोई टाइम लिमिट मुकर्रर हो

[चौधरी साधू राम]

जाए और इस किस्म की तकसीम हो जाए कि इस किस्म के केसिज़ का, इतने दिनों के अन्दर लाज़िमी तौर पर फैसला हो जाना चाहिये; और फैसला न होने की सूरत में मुताल्लिका आफ़ीसर पर बाकायदा कोई सज़ा रखी जाए तो मैं समझता हूँ कि यह चीज़ काफी हद तक दूर हो सकेगी ।

इस से बड़ी चीज़ जो कि गवर्नमेंट के वर्किंग के अन्दर बुनियादी defect है, वह यह है कि गांव से ले कर ऊपर के लैवल तक कोई जिम्मेदार अफ़सर नहीं है, जो यह समझता हो कि फ़लां केस की शुनवाई की उस की जिम्मेदारी है । मैं यह जानता हूँ कि जहाँ तक powers का सवाल है उन में ऐसा confusion है कि कुछ पता नहीं लगता । अगर हम किसी केस के बारे में किसी अफ़सर से पूछते हैं, तो वह कहता है कि वह केस दूसरे दफ़तर में भेजा है और वहाँ जाते हैं तो बतलाया जाता है कि किसी दूसरे दफ़तर में केस गया है । जहाँ तक विलेज लैवल दफ़तर का ताल्लुक है तो वहाँ एक ही काम के लिये 10 या 12 आदमी जिम्मेदार होते हैं । पटवारी वहाँ होता है, जंगलात का दारोगा वहाँ होता है, पंचायत का सैक्रेटरी वहाँ होता है; इसी तरीके से और कई आदमी एक जैसे काम के लिये होते हैं । लेकिन शिकायतें दूर नहीं होती हैं ।

विलेज लैवल का जहाँ तक ताल्लुक है वहाँ हम देखते हैं कि 10, 10, 12, 12 आदमी होते हैं जब कि पहिले सिर्फ़ एक चौकीदार होता था क्योंकि अंग्रेज़ के ज़माने में कोई development का काम नहीं होता था । तो उस वक़्त जो भी गवर्नमेंट का आदमी गांव में जाता था वह चौकीदार को पकड़ लेता था और अपना काम करता था । उस वक़्त चौकीदार के ऊपर जिम्मेदारी होती थी लेकिन आज कल 10 या 12 आदमी तो होते हैं पर जिम्मेदारी किसी की नहीं होती । इस लिये अगर आपने efficiency लानी है काम के अन्दर तो गांव में एक आदमी को जिम्मेदार करार दिया जाए और फिर चाहे वह ग्राम सेवक हो या सैक्रेटरी हो उस के ज़िम्मे 20, 30 गांव की बजाए एक या दो गांव दिये जाएं । या कोई भी definite area आबादी का दे दिया जाये और बाकी के लोगों को ऐसा overhaul किया जाए जिस से काम की efficiency बढ़े ।

मैं एक बात और कहना चाहता हूँ कि आज जगह जगह sub-divisions पैदा हो चुके हैं, और वहाँ पर आपने S.D.Os. रखे हुए हैं । लेकिन जहाँ मैं जाता हूँ और कोई चीज़ की शिकायत उन के नोटिस में लाता हूँ तो जवाब मिलता है कि साहब, मैं इस के लिये जिम्मेदार नहीं हूँ ।

तो मैं यह request करूंगा Chairman साहिब आप के through, 6 p. m. मिनिस्टर साहिब से कि वह तहसील level पर या sub-division level पर officer मुक़र्रा को जिम्मेदार ठहराए ताकि यह तकलीफ़ दूर हो सके । उस आफ़ीसर को अगर powers न हों तो वह दी जाएं और उस को जिम्मेदार ठहराया जाए कि तहसील के अन्दर जो काम होता है उस का वह responsible होगा । वरना इस के बग़ैर आप की जो decentra-
lisation है वह defective होगी और लोगों की तकलीफ़ें कम नहीं

हो सकतीं। अगर आप tahsil level पर अफसर या S. D. O. को मुकर्रर करते हैं लेकिन उस को powers delegate नहीं करते, उन को responsibility नहीं देते और cases के लिये time-limit मुकर्रर करके उन की disposal कराने का जरिया नहीं बनाते उस वक्त तक यह सारी जो दूसरी remedies हैं वह superfluous होंगी। इस के इलावा काम जो है वह कानून के मुताबिक तब तक नहीं हो सकेगा। अगर गवर्नमेंट मेरी suggestion को मंजूर कर ले तो बहुत से cases का फैसला tahsil level पर ही हो सकता है और D.Cs के पास सिर्फ वह दरखास्तें आएंगी जिन का फैसला करने के लिये निचला अफसर competent न हो। तो, चेयरमैन साहिब, इस तरह से Deputy Commissioners की सरदारी कम हो जाती है और हम गलत बातों के लिये या छोटी २ बातों के लिये अपने electorate जो आप के पास लाते हैं वह भी बन्द हो जाएंगे। फिर हम लोगों को ज्यादा bold हो कर यह कह सकते हैं कि आप के लिये यहां अफसर मुकर्रर कर दिये हैं, इस लिये कहीं दूर जाने की जरूरत नहीं है। चेयरमैन साहिब, जिस हद तक हम backward area से ताल्लुक रखते हैं उसी हद तक हमारे साथ ज्यादा बेइन्साफी और ज्यादाती होती है। इस लिये हम इन चीजों को ज्यादा समझते हैं बनिसबत किसी दूसरे के। मैं ने public worker होने के नाते जो कुछ महसूस किया है वह दो तीन बातें, चेयरमैन साहिब, आप के द्वारा अपने मिनिस्ट्रों के सामने रखी हैं। मैं उम्मीद करता हूं कि सरकार मेरी suggestions पर गौर कर के इस सिलसिले में कदम उठाएगी।

वित्त मंत्री (श्री मोहन लाल) : चेयरमैन साहिब, जिस जजबे के तहत मेरे भाई मौलवी अब्दुल गनी ने यह resolution इस हाऊस के सामने रखा है मैं उस की कद्र करता हूं और उस को दाद देता हूं। इस resolution के जरिये जैसा कि अभी अभी बतलाया गया चार जरूरी बातें हैं जिन की तरफ मौलवी साहिब ने गवर्नमेंट का ध्यान दिलाया है। पहली बात तो यह है कि जो मौजूदा procedure है files को dispose of करने का वह अच्छा नहीं क्योंकि इस में delay हो जाती है। दूसरी यह बात कि इस procedure की वजह से गवर्नमेंट का नुकसान होता है। तीसरी बात यह है कि public का नुकसान होता है और चौथी बात जिस की तरफ खास कर तवज्जुह दिलाई गई वह यह है कि एक कमेटी मुकर्रर करनी जरूरी है जो इस मामले की जांच पड़ताल कर के रिपोर्ट पेश करे ताकि नुकायस को दूर करने की कोशिश की जाए और red-tapism को दूर करने के लिये कुछ कदम उठाए जाएं। यह चारों बहुत जरूरी बातें हैं इन के मुताल्लिक जो कुछ भी कहा गया है वह सही नियत से कहा गया है और मैं इस बात में इत्फाक करता हूं। गवर्नमेंट को इस बात से अच्छी तरह वाकफियत है कि red-tapism की वजह से कहीं कहीं delay जरूर हो जाया करती है। यही वजह है कि कई बार गवर्नमेंट इस बात को तसलीम करती हुई यह declare कर चुकी है कि वह फ़लां फ़लां कदम उठा रही है और यह यह कदम उठाने का इरादा रखती है। तो मेरा कहने का मतलब

[बित्त मंत्री]

है कि red-tapism को दूर करने के लिये बहुत कुछ किया गया है। इस resolution के जरिए जो भी पहलू हो सकता था उस पर इस हाऊस में बहुत बारीकी से जांच पड़ताल की गई है और चर्चा हुई है। इस लिये मैं समझता हूँ कि ज्यादा बारीकी में जाना अब मेरे लिये जरूरी नहीं है फिर भी एक आश्रय पहलू ऐसा है जिस के मुताल्लिक मैं बजाह्त करनी जरूरी समझता हूँ। हाऊस में दो किस्म की delay पर ज्यादा जोर दिया गया है। एक तो procedure से ताल्लुक रखती है और दूसरी वह है जो किसी सरकारी मुलाजिम की नाअहलियत से या उस की सुस्ती की वजह से होती है जो कि उस की जात से ताल्लुक रखती है। जहां तक पहली बात का ताल्लुक है यह बहुत अहम मसला है। यह ठीक है कि दोनों पहलू बजा तौर पर बताए गए हैं। खास कर Principal रला राम जी ने ठीक कहा था और उन्होंने ऐपलबी रिपोर्ट का जिक्र किया था। यह ठीक है कि इस वक्त जो Government machinery है, जो हमारा set up है उस में लाजमी तौर पर examination निचले level से शुरू हो कर बहुत ऊंचे level तक जाता है। पहले administrative department में examination होता है फिर वह Secretariat में जाता है जहां पर उस का दोबारा examination शुरू होता है। इस लिये delay लाजमी तौर पर होती है। लेकिन हमारा साबका तजरुबा साबत करता है कि जहां तक administrative department का ताल्लुक है और जहां तक Secretariat का ताल्लुक है यह दोनों administration के बहुत जरूरी अंग हैं। मैसेम्बर साहिबान जानते हैं कि पहले हमारे Chief Engineer ही Secretaries to Government भी थे। लेकिन इस में हमें दिक्कत थी। हम ने समझा कि अगर administrative head Secretaryship से अलग कर दिया जाये तो उस से बेहतरी होगी क्योंकि अगर Administrative Head ही खुद Secretary हो तो examination एक ही नजरिए से होते हैं। इस लिये ऐसे ढंग से कई दफा impartial examination नहीं हो सकता। यही वजह है कि इस दृष्टिकोण को कतई तौर पर नजर अंदाज नहीं किया जा सकता। यह भी ठीक है कि अगर एक ही आदमी administrative head-cum-Secretary हो तो काम की disposal के लिये वक्त कम लगेगा लेकिन उस के जो नकायस हैं वह मैं ने अर्ज कर दिए हैं। इसी कारण हम ने इन नकायस को दूर करने के लिए जो administrative heads-cum-Secretary थे उन को अलहदा २ कर दिया था। चुनांचि अब Chief Engineer, Irrigation. या Chief Engineer, Electricity केवल Administrative Heads हैं और सेक्रेटरी वह हैं जो बड़े senior अथवा I. A. S officer थे। किसी Chief Engineer या और किसी Administrative Head से case examine हो कर जब Secretariat में जाता है तो वह वहां अजसिरे नौ examine होता है। उस को पहले Assistant examine करेगा, फिर Superintendent, Deputy Secretary अथवा Secretary examine करेंगे और अगर मिनिस्टर के level तक जाने वाला case हो तो वह भी examine करेगा। इस में

वक्त जरूर लगता है लेकिन इस की खूबी भी अपनी ही है जिस को नजरअंदाज नहीं किया जा सकता। मुझे अपने थोड़े समय के जाती तजरबे से पता है कि Secretariat में जो examination होता है वह बहुत impartial होता है। कई दफा उस में इतने useful suggestion मिलते हैं जो आप को ज्यादा appeal करते हैं। कई दफा lower level की examination वजनदार होती है और आप उस को मंजूर करना मुनासब समझते हैं। इस लिये इस बात को नजर अंदाज नहीं किया जा सकता कि जो departmental heads का examination होता है उस का फिर Secretariat level पर examination होना लाभदायक है क्योंकि इस की अपनी ही खूबी है। जैसा कि आप जानते हैं democratic set-up में अगर थोड़ा ज्यादा वक्त लग जाए और एक important केस का impartial तरीके से examination हो जाए तो उस में भलाई ही निकलती है। इस लिये यह बहुत बड़ा मसला है इस पर गंभीरता से विचार मुनासिब है। अभी अभी मेरे साथी मिनिस्टर ने बताया था कि गवर्नमेंट इस बात से न सिर्फ वाकिफ है बल्कि इस पर जरूरी तवज्जुह भी दे रही है। आप जानते हैं कि मिस्टर ऐपलबी ने जहां तक हमारी Indian administration का ताल्लुक है उस की जांच पड़ताल की। उस ने सारी जांच पड़ताल करने के बाद एक बड़ी खूबसूरत report लिखी है जोकि न सिर्फ यहां State level पर ही बल्कि Central level पर भी अच्छी तरह examine हो रही है। वह report हर स्टेट के पास है। उस को यहां भी examine किया जा रहा है और बड़ी संजीदगी से उस पर गौर किया जा रहा है। लेकिन यह एक ऐसा मसला है और यह एक ऐसी जरूरी बात है जिस पर ठंडे दिल से गौर करना है, संजीदगी से सोच विचार करनी है और इस की बहुत सारी implications को examine करना है। ऐसा होने की वजह से वक्त जरूर लगना है। मैं यहां सब साहिबान को यह बात बताने में confidence में लेता हूं और मैं यह बताने में झिजक महसूस नहीं करता कि हमारी मौजूदा Cabinet ने फैसला कर लिया है कि एक दिन, दो दिन, तीन दिन जितने भी होंगे खासतौर पर Mr. Appleby की report को discuss करने में लगाए जायेंगे। हरेक जो उस में suggestions हैं और उस की जो implications हैं उन को अच्छी तरह examine किया जाएगा और हम देखेंगे कि उसमें ऐसा कितना मसाला है और कितनी ऐसी suggestions हैं जिन को हम implement कर सकते हैं।

जहां तक इस पहलू का ताल्लुक है कि यह Secretariat और administrative level दोनों पर examine हो तो यह एक बहुत अहम मसला है जिस की सारी implications को समझना बहुत जरूरी है। इसी तरह से जो दूसरी बातें बताई गई हैं, कई भाइयों ने मिसालें दी हैं और cases बताए हैं जिन में delay होनी बताई गई है उन के मुताल्लिक मैं अभी कुछ नहीं कह सकूंगा क्योंकि जो भी मवालात यहां उठाए गए हैं उन की पड़ताल के बगैर कुछ नहीं कहा जा सकता कि

[वित्त मंत्री]

क्यों किसी केस में delay हुई है। यह बात मैं भी मानता हूँ कि कुछ ऐसे cases हुए होंगे जिन में delay हुई हो। यह भी नहीं कहा जा सकता कि हमारी जो administrative machinery है उस के सारे कल पुर्जे एक जैसे ही होते हैं कहीं न कहीं खामी जरूर होती है। हरेक सरकारी कर्मचारी कोई फरिशता तो है नहीं, कहीं न कहीं कुछ कमजोरियाँ हो जाती हैं, गलतियाँ भी हो जाती हैं और delay भी हो जाती है। इस में सन्देह नहीं कि delay नहीं होनी चाहिए और इस को avoid करना चाहिए। इस अनावश्यक delay को जितना आप भाई यहां condemn करते हैं उस से भी कहीं ज्यादा हम condemn करते हैं और चाहते हैं कि ऐसी delay नहीं होनी चाहिए। मैं आप से अर्ज करूँगा कि अगर कोई भी ऐसा केस आप के नोटिस में हो तो उसे हमारे notice में लाएं। गवर्नमेंट उस को जरूर देखेगी और delay जहां पर साबित होगी उस के बारे में मुनासिब action लिया जाएगा। लेकिन इस के साथ ही मैं आप से यह भी अर्ज करूँगा कि अगर कोई भी ऐसा case आपके notice में आए तो पेशतर इस के कि उसे यहां हाऊस में उठाया जाए यह हमेशा बेहतर होगा कि आप उसे किसी concerned authority, Secretary, Under-Secretary, Superintendent या जो भी concerned कर्मचारी हो उस के नोटिस में लाएं ताकि उस की उचित जांच पड़ताल की जाए और इस को ठीक किया जाए। इस के इलावा एक बात और भी मैं अर्ज कर देना चाहता हूँ और वह यह है कि यह जो delay का सम्बन्ध है उस का एक पहलू यह भी है कि कई दफा जब सरकारी कर्मचारियों से पूछा जाता है तो जवाब मिलता है कि काम बहुत ज्यादा बढ़ गया है जो कि मौजूदा स्टाफ से cope with नहीं हो सकता है। इस हकीकत से इन्कार भी नहीं किया जा सकता है कि जहां हमारी development बढ़ रही है वहां सरकारी कर्मचारियों का काम भी बढ़ रहा है। उन के लिए fresh receipts को dispose of करने के लिये एक set नम्बर रखा गया है मगर कई दफा ऐसा भी हो जाता है कि fresh receipts इतनी ज्यादा होती हैं कि वह deal नहीं कर सकते। हमारे सामने departments की तरफ से यह मांग भी आती रहती है कि काम रोज-बरोज बढ़ता जा रहा है जिसे कि मौजूदा staff नहीं कर सकता इस लिये आप और establishment को बढ़ाते जाएं ताकि काम की जल्दी disposal हो। यह मांग हरेक महकमा की तरफ से होती है कि और Assistants दो, और Superintendents दो, और Under-Secretaries दो वगैरा वगैरा। इस लिये हमें इस बात को भी सोचना पड़ता है और ध्यान में रखना पड़ता है। हम तो अपनी पूरी कोशिश यह कर रहे हैं कि जहां तक हो सके हमारे जो establishment charges हैं उन को कम किया जाए ताकि यह जो खर्च इस पर होना है इस को बचा कर हम अपने development के कामों पर लगाएं न कि बहुत सा रुपया हम establishment पर ही सर्फ कर दें और development रुक जाए। जैसा कि आप जानते हैं हम तो यह भी करना चाहते हैं कि जहां जहाँ भी कोई unnecessary posts हों उन को हटा दिया जाए ताकि हम और बचत

कर सकें और उस रुपये को अपने development के कामों पर खर्च कर सकें। मैं समझता हूँ कि मैम्बर साहिबान भी यह नहीं चाहेंगे कि हम establishment charges को बहुत ज्यादा बढ़ा दें और इसमसला को ऐसा करके हल करना मुनासब भी नहीं होगा। कई दफा ऐसा हो जाता है कि इतनी applications आती हैं जो deal with नहीं हो सकती हैं। हम इस बात को मानते हैं और हम चाहते भी यही हैं कि जो applications आएँ उन को acknowledge किया जाए। परन्तु कई दफा इतनी तादाद में applications आती हैं जिन में बहुत सी anonymous होती हैं, बहुत सी frivolous होती हैं और बहुत सी बेमाइनी भी होती हैं। मैं समझता हूँ कि इन को acknowledge करना शायद मैम्बर साहिबान भी मुनासब न समझें। कई दफा ऐसा भी होता है कि जो applications बहुत lower level पर, tehsil level और district level पर जानी चाहिए वह highest level तक सीधी भेज दी जाती हैं। अगर ऐसी applications किसी Secretary के पास या किसी मिनिस्टर के पास आ जाएँ तो लाजमी तौर पर यही नतीजा होगा कि वह नीचे जाएंगी और इस तरह उन को deal करने में वक्त जरूर लगेगा। इस तरह जब वह ऊपर से नीचे जायेंगी कई मरहले तय करती हुई, तो delay होगी ही। इस लिए कोशिश के बावजूद मजबूरन ऐसी हालत में delay हो जाती है। मगर फिर भी हम इस को avoid करना चाहते हैं। मेरे एक भाई साथी मिनिस्टर राओ साहिब ने जैसा कि अभी बताया है कि हम ने पहले ही इन बातों पर विचार करने के लिये एक Organizations and Methods Committee कायम की हुई है। चीफ सैक्रेटरी उस के Chairman हैं और तमाम Administrative Secretaries उस के मैम्बर हैं। इस बात से इन्कार नहीं किया जा सकता कि जहां तक administration का ताल्लुक है, उस में जो delay होती है, उसे दूर करने का ताल्लुक है और उस के जो नकायस हैं, उन को remove करने का सवाल है, हमारे Chief Secretary और दूसरे Administrative Secretaries काफ़ी तजर्बा रखते हैं। वह इन मामलात के experts होते हैं। कई अफसरान ऐसे होते हैं कि जिन्होंने Secretaryship तक पहुंचने के लिये कई मंजुलें तय की हुई होती हैं और इस लिये उन को इन बातों का बहुत तजर्बा होता है। वह इन चीजों पर गौर करने के लिये अक्सर meetings करते ही रहते हैं। यह फैसला कर लिया हुआ है कि हर Administrative Secretary कम अज़ कम एक meeting हर माह जरूर करे जिस में कि उस के महकमा के तमाम अफसरान, Assistants, Superintendents, Deputy Secretaries, Under-Secretaries वगैरह वगैरह शिरकत करें और हर उस मुश्किल को discuss करें जो दरपेश हो और सोचें कि उस का क्या इलाज होना चाहिए। वह observations Organizations and Methods Committee को भेजा करें ताकि उन को वहां भी consider किया जाए।

[वित्त मंत्री]

अब मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि जहाँ तक इस तजवीज का ताल्लुक है यह तो मौलवी साहिब ने बड़ी मेहरबानी की है जिस की वजह से सरकार को उन के और दूसरे भाइयों के विचार सुनने का मौका मिला है। लेकिन जैसा कि मैंने अर्ज किया है कि गवर्नमेंट पहले ही इस के बारे में Cabinet level पर सोच रही है और खुद Cabinet बहुत keen है कि इस बात को अपने level पर सोचे और विचार करे। इस लिये जिस Legislature की कमेटी की तश्कील की तजवीज रखी गई मैं समझता हूँ कि इस की इस वक्त कोई जरूरत नहीं है। मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि सरकार उन की और आप सब की बहुत मशकूर होगी अगर आप जो भी आप की practical suggestions हों हमें भेजें और मैं यकीन दिलाता हूँ कि गवर्नमेंट आप की हरेक suggestion पर बड़ी संजीदगी से विचार करेगी और जहाँ तक मुमकिन हो सकेगा उन पर अमल भी किया जावेगा।

मेरे दो तीन भाइयों ने बहुत कुछ कहा। परन्तु अब वे यहाँ पर नहीं हैं। वे सामने होते तो मैं उन की बातों का विस्तार से जवाब देता। अब तो मैं केवल इतना कह देना चाहता हूँ कि जिस ढंग से कुछ बातें कही गई वह कुछ मुनासब नहीं था। आज इस बात पर हमारे एक भाई, जो खुद चार साल वज्जोर रहे हैं, गिला गुजारी करें कि वज्जोरों की कोठियों के बाहर बहुत शौक से लोग फिरते हैं तो उन के मुँह से यह बात निकलती बहुत भली दिखाई नहीं देती। दरअसल, मैं यह अर्ज कर दूँ कि जहाँ तक आप के सेवादार मिनिस्ट्रों का सम्बन्ध है हर कोई पब्लिक मैन वाजब शिकायत ले कर हमारे पास आए तो सर माथे पर लेकिन यदि नाजायज असर डालने के लिये अथवा कोई नाजायज काम कराने के लिये कोई आवे तो गलत बात है। हमारे पास लोग अपना दुःख दर्द ले कर आते हैं—आना भी मुनासब है। लेकिन अगर मैं यह बात कहूँ तो गलत न होगा कि यह रस्म उस वक्त से भी चली आ रही है जब से वह भाई खुद इस मिनिस्ट्री में थे। चार साल तक वह मिनिस्ट्री में रहे। अगर वे यहाँ होते तो मैं उन को बताता कि किस ढंग से उन को पब्लिक के साथ डील करना पड़ता था। लेकिन वह मौजूद नहीं इस लिये मैं अधिक कहना नहीं चाहता। उन्होंने कुछ बातें जालन्धर के कोल डिपो के बारे में कीं और पिजौर के वाक्या की बात भी की। दरअसल उन के मन में

(एक माननीय सदस्य : शायद वह यह डिपो किसी अपने शहरी को दिलाना चाहते थे।)

वित्त मंत्री : खैर पता नहीं उन के मन में क्या बात थी लेकिन मैं इतना अर्ज कर दूँ कि यह बिल्कुल गलत बात है और मैं बखूबी तौर पर इस बात से वाकिफ हूँ कि जालन्धर में इस इलैक्शन के बाद कोई कोल डिपो अलाट नहीं हुआ। मैं दुबारा अर्ज कर दूँ कि जो कुछ उन्होंने फरमाया है यह कतअन हमारे वाक्या नहीं है। पता नहीं कैसे यह बात उन के मन में आई। मैं इस मामले पर उन की अदम मौजूदगी में ज्यादा कहना मुनासब नहीं समझता।

अपोजीशन के एक दूसरे भाई ने एक कमेटी की तजवीज का जिक्र किया। इस सम्बन्ध में मैं अर्ज कर दूँ कि इस कमेटी में उन्होंने बहुत से अपने ही आदमी शामिल करने के लिये इस तजवीज में रखे हैं और फिर भी वह कहते हैं कि सब पार्टियों के नुमाइंदों की एक कमेटी

बनाई जाये । यह भी कोई भली बात नहीं । मैं, इस सम्बन्ध में ज्यादा तपसील में न जाता हुआ आप के जरिए मेम्बर साहिबान से सिर्फ यही अर्ज करना चाहता हूं कि जहां तक गवर्नमेंट का ताल्लुक है गवर्नमेंट बखूबी इस बात से वाकिफ है कि किस जगह जायज या नाजायज delay होती है और इस पर गवर्नमेंट जो कुछ भी methods adopt कर सकती है उस पर गवर्नमेंट पहले से ही अच्छी तरह से हावी है और अपनी पूरी कोशिश कर रही है । ये सब assurances देने के बाद मैं मौलवी साहब से गुजारिश करूंगा कि वह अपना रैजोल्यूशन वापस ले लें । वह इस सिलसिले में जितनी suggestions देंगे उन पर अमल करने की कोशिश की जायगी ।

एक माननीय सदस्य : इस के अलावा जो दूसरे मेम्बर suggestions देंगे क्या उन को भी मद्देनजर रखा जायगा ?

वित्त मंत्री : जरूर रखा जायगा ।

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : डिप्टी स्पीकर साहब, मैं ने जो प्रस्ताव दिया था उस का मक्सद यही था कि ऐडमिनिस्ट्रेशन में जो कमियां हैं, त्रुटियां हैं उन की तरफ भैं गवर्नमेंट का ध्यान दिला सकूं जिस से हमारी

Mr. Chairman : No speech please.

मौलवी अब्दुल गनी डार : मूवर होने की वजह से वैसे भी मुझे जवाब देने का हक था ।

Mr. Chairman : No please, you cannot make any speech. You are required either to support or to withdraw your resolution.

मौलवी अब्दुल गनी डार : आखिर में मैं एक साथी ने जो गाली दी है उसे नापसन्द करता हूं और अपना रैजोल्यूशन वापस लेता हूं । (Thumping)

Mr. Chairman : Is it the pleasure of the House that the resolution be withdrawn ? (voices yes, yes).

The Resolution was, by leave, withdrawn.

Mr. Chairman : I call upon the hon. Member who has given notice of the second resolution on the agenda, to move his resolution. (voices.—He is not present.)

Mr. Chairman : Since the hon. Member who has to move the second resolution is not in his seat, and there is no other item on the Agenda, I adjourn the House.)

*(The Sabha then adjourned till 2.0 p.m. on Monday,
the 13th May, 1957.)*

Reference is made to the letter of the Government of India, dated 15th March 1947, and the letter of the Government of Punjab, dated 15th March 1947, both relating to the subject mentioned above.

The Government of India have been informed that the Government of Punjab have decided to take the necessary steps to ensure the security of the Government of India.

The Government of India have been informed that the Government of Punjab have decided to take the necessary steps to ensure the security of the Government of India.

The Government of India have been informed that the Government of Punjab have decided to take the necessary steps to ensure the security of the Government of India.

The Government of India have been informed that the Government of Punjab have decided to take the necessary steps to ensure the security of the Government of India.

The Government of India have been informed that the Government of Punjab have decided to take the necessary steps to ensure the security of the Government of India.

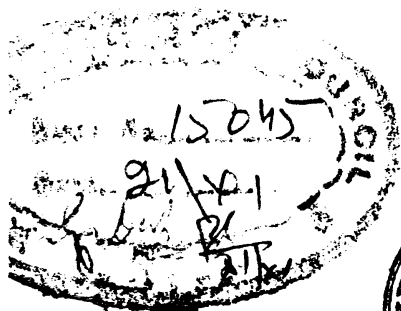
The Government of India have been informed that the Government of Punjab have decided to take the necessary steps to ensure the security of the Government of India.

Punjab Vidhan Sabha Debates

13th May, 1957.

Vol. I—No. 10

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Monday, 13th May, 1957

	..	PAGE
Starred Questions and Answers	..	(10)1
Unstarred Questions and Answers	..	(10)58
General Discussion on the Budget	..	(10)92—146

CHANDIGARH :

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab,
1958

Prior: Rs. 8.38 N.P.

ERRATA

PUJNAB VIDHAN SABHA DEBATE, Vol. I, No. 10,
DATED 13TH MAY, 1957

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>On page</i>	<i>Line</i>
ਟਾਈਮ	ਟਾਈਸ	(10)11	6th from below
ਕਹਿ	ਕਰਿ	(10)11	5th from below
ਚੁੱਕਿਆ	ਚੁਕਿਆ	(10)11	5th from below
ਪਰਬੰਧ	ਪਰਬਧ	(10)23	22
Pt. Sham Sunder Dutt	Pt. Sham under Dautt	(10)35	1 in column 4
ਦੀ	ਵੀ	(10)57	17
Society	Sociey	(10)77	2
proposed	propooosed	(10)79	2
sanctioned	senctioned	(10)82	2
Industrial	Iunstrial	(10)86	4
ਸਾਲ	ਸਾਲਾ	(10)94	8
operators	operaters	(10)102	5
inequality	ineqalty	(10)107	18
ਅਤੇ	ਅਤ	(10)111	15
ਇਹ	ਇਹ	(10)111	4th from below
ਅੱਗੇ	ਅਗ	(10)111	Last line
ਮੈਂ	ਸੈਂ	(10)114	10
ਮੁਤੱਲਿਕ	ਸੁਤੱਲਿਕ	(10)114	25
ਕਰੀਬ	ਕਰੀਬ	(10)115	1
nation	naton	(10)115	8
discretion	discetion	(10)117	5th from below
ਨਿਰਾਸ਼ਰਧ	ਨਿਰਆਸ਼ਰਧ	(10)129	1
ਕੀ	ਕਿ	(10)129	Last
ਭਾਵ	ਭਵ	(10)139	27
ਗਲ	ਰਲ	(10)140	1
ਪਹਲੂ	ਪਹਲ	(10)143	11
ਅਸ੍ਰੁਤਸਰ	ਅਸਤਸਰ	(10)143	2nd from below
ਜੂਨ	ਜਨ	(10)144	28
project	projec	(10)145	11
prepared	prepard	(10)145	12
and figures	an igures	(10)145	17

PUNJAB VIDHAN SABHA

Monday, 13th May, 1957

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital, at 2 p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Mr. Speaker : Questions List dated the 10th May, 1957, shall be taken up first.

CENTENARY OF FIRST WAR OF INDEPENDENCE

***153. Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether any Committee of officials and non-officials has been set up under his Chairmanship to celebrate the Centenary of the First War of Independence, 1857 ; if so, the names of the members of the said Committee ;
- (b) the total amount proposed to be spent by Government upon such celebrations ;
- (c) whether any plans to celebrate the Centenary have been formulated; if so, the details thereof ?

Sardar Gian Singh Rarewala : A statement containing the requisite information is laid on the Table of the House.

(a) Yes, a committee consisting of the following has been set up :—

- (1) S. Gian Singh Rarewala, Irrigation and Power Minister,—*Chairman*.
- (2) Shri Ranbir Singh, Additional Chief Secretary.
- (3) Shri D. C. Lall, Inspector-General of Police , Punjab.
- (4) S. Gian Singh Kahlon, Commissioner, Jullundur Division.
- (5) Shri R. P. Kapur, Commissioner, Ambala Division.
- (6) Shri A. C. Joshi , Director of Public Instruction, Punjab.
- (7) Shri Dip Chand Verma, Director of Public Relations, Punjab.
- (8) Under-Secretary, Political.
- (9) Shri Jai Chandra, Vidyalandkar.

[Minister for Irrigation and Power]

(10) Shri Jagdev Singh Ji Sidhanta.

(11) Rao Vijay Singh.

(12) Dewan Anand Kumar.

(13) Dr. Gopi Chand Bhargava.

(14) Shri J. Natranjan.

(15) Principal Jodh Singh.

(16) Prof. Ganda Singh.

(17) Capt. Birendra Singh, Public Works Minister.

(18) Shri R. S. C. Mittal.

(19) S. Pritam Singh Gojran.

(b) No amount has yet been sanctioned.

(c) The programme includes :—

(1) Declaration of 2 days including 15th August, as National holidays under the Negotiable Instruments Act.

(2) Organisation of Prabhat Pheris and mass Prayers which can commence a week in advance of the principal day.

(3) National salute to be taken by the Governor. This will consist of flag hoisting and ceremonial march past by detachments drawn from the Defence Force, N. C. C. and Police. This can be followed by a cultural Pageant comprising of tableaux and other items selected by the local committees.

(4) Illumination and fireworks.

(5) Distribution of sweets among school children.

(6) General amnesty to prisoners.

(7) Reception at Raj Bhavan.

(8) A festival of national games.

(9) Organisation of exhibitions, dramatic and cinema shows.

(10) Organisation of mushairas and sammelans.

(11) Special Broadcasts.

(12) Community Feeding.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, may I know whether the programme which has been decided to be observed will be observed on the 15th August, 1957?

Chief Minister : Yes, it will be observed on the 15th August, 1957.

Sardar Bhupinder Singh Mann : But, Sir, nothing had been done on the 10th of May, 1957, which is the correct day for this revolution.

Chief Minister : The programme, as I have already said, will be observed on the 15th August, 1957?

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, may I know why it is being observed on the 15th of August, 1957, instead of the 10th of May, 1957?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ 10 ਮਈ ਨੂੰ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੋਈ ਸੀ ਭੌਕਿਠ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਟਰਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ official celebrations ਕਰਨ ਦੇ ਦਿਨ 15 ਤੇ 16 ਅਗਸਤ throughout India ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

TOURS BY MINISTERS AND DEPUTY MINISTERS

***204. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- the names of places visited by the Ministers and Deputy Ministers during April, 1957, and the dates thereof ;
- the total mileage covered by each of the Ministers and Deputy Ministers while on tour ; the purpose of visit in each case and the expenditure incurred on each visit during the period referred to in part (a) above ;
- the total number of public meetings attended by each one of the Ministers and Deputy Ministers and the amount of the purses or garlands of the currency notes presented to each of them during the period referred to above together with the manner in which the money thus presented was expended ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected.

PERMITS FOR PLYING TRUCKS IN THE STATE

***230. Shri Ram Kumar Bidhat :** Will the Chief Minister be pleased to state whether it is a fact that the permits for plying trucks issued by the erstwhile Government of Pepsu are not valid for the present area of the State and vice versa; if so, the reasons therefor?

Sardar Partap Singh Kairon : The proposals for bringing about uniformity in operational areas of all public carrier permits in the new State are under consideration of the Government.

श्री प्रबोध चंद्र : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि क्या यह permit किसी M.L.A. को भी दिया गया है ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਵਾਬ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸਵਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

Shri Prabodh Chandra : I seek the protection of the hon. Speaker. May I know whether the uniformity has already been brought about ?

Mr. Speaker : I have not yet called Question No. 231.

Shri Prabodh Chandra : Sir, the hon. Chief Minister has replied Question No. 230 and I would like to know whether uniformity has already been brought about.

Mr. Speaker : You want the answer to be repeated.

Chief Minister : The uniformity has already been brought about.

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜਦ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਸ਼ਾਇਦ **mike** ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖਰਾਬੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਆਰੋਪ ਹੈ। ਹਮਾਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਅਧਿਕਾਰੀ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਤੇ ਦੋ **mikes** ਹਨ। (He has two mikes by his side.)

ROUTE PERMITS IN THE STATE

***231. Shri Ram Kumar Bidhat :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the number of permits for plying trucks and the route permits separately issued by the Government during the year 1955-56;
- (b) the criteria, if any, on the basis of which the said permits were granted by Government ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

(a) The following route permits (stage and public carriers) were issued by the Regional Transport Authorities during 1955-56:—

<i>Region</i>	<i>Bus permits issued in 1955-56</i>	<i>Public Carrier permits issued in 1955-56</i>
Ambala	6	4
Jullundur	..	4
Patiala	42	255

(b) Bus and public carrier permits issued by the Regional Transport Authorities of Ambala and Jullundur were strictly on grounds of rehabilitation, against valid claims.

In Patiala Region these permits were allotted subject to the production of vehicles of prescribed model within a specified period,

For allotment of bus permits preference was given to—

- (i) Co-operative Societies
- (ii) Companies formed by—
 - (a) Ex-servicemen, or
 - (b) Members of backward classes ; and
- (iii) Operator-wage-earners

श्री प्रबोध चंद्र : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि इस category के अलावा क्या कोई और category भी है जिस को permits वगैरह issue किये गये हों ?

Mr. Speaker : In the main question it is only the number of permits for plying trucks and the route permits separately issued by the Government that has been asked.

Chief Minister : I would request the hon. Member to give me time and notice of the question to enable me to supply him the required information.

श्री प्रबोध चंद्र : चीफ मिनिस्टर साहिब ने जवाब दिया है कि इन इन categories को permits issue किये गये हैं । मेरा supplementary सवाल यह है कि इस के अलावा और भी कोई category है जिसे permit दिया गया हो ?

मुख मंत्री : मेरे इस category का मतलब समझ नहीं आया ।

श्री प्रबोध चंद्र : मेरा मतलब यह है कि क्या यह route permits M.L.A. साहिबान को भी दिये गये हैं ?

मुख मंत्री : जे दिते होटगे तं ਉਹ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ । ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ public carrier ਦੇ ਪਰਮਿਟ ਅੰਬਾਲੇ ਵਿਚ 4, ਜਾਲੰਧਰ ਵਿਚ 4 ਅਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ 255 ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ।

श्री प्रबोध चंद्र : इस जवाब में reference दिया गया है कि Co-operative Societies को route permits दिये गये हैं । मैं चीफ मिनिस्टर साहिब से दरियाफ्त करना चाहता हूँ कि क्या यह असर वाक्या नहीं है कि एक साहिब जो इस category में नहीं आते, जिन का कोई valid claim नहीं है और न ही कोई Co-operative Society बनाई हुई है.....

मुख मंत्री : ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤਲਕ ਮੈਨੂੰ ਬੁਝਾਨੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮਾਠਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ।

श्री प्रबोध चंद्र : मेरा सवाल पटियाला के सम्बन्ध में नहीं, मेरा सवाल गुड़गांव के सम्बन्ध में है । मैं दरियाफ्त करना चाहता हूँ कि क्या कोई permit किसी पंजाब क M.L.A. को दिया गया है ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੇ ਉਹ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਗੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦਰ : ਕਥਾ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਇਲਮ ਮੇਂ ਧਹ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤਨ ਕੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਪਰ.....

Mr. Speaker : This question does not arise.

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਖੁਦ ਬਾ ਇਖਤਿਆਰ ਹਾਂ ।

Mr. Speaker : The hon. Member should put a concrete supplementary question.

ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦਰ : ਕਥਾ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਕਥਾ ਚੌਧਰੀ ਮੁਹੰਮਦ ਯਾਸੀਨ ਖਾਂ ਕੋ.....

Mr. Speaker : This question does not arise. He should give a separate notice of this question.

ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦਰ : ਜਵਾਬ ਮੇਂ ਬਤਾਯਾ ਗਯਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ ਇਨ categories ਕੋ route permits ਦਿਏ ਗਏ ਹੈਂ । ਮੇਰੀ submission ਧਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ categories ਕੋ ਅਲਾਵਾ ਏਕ ਧਾ ਦੋ permits M.L.As. ਕੋ ਦਿਏ ਗਏ ਹੈਂ । ਮੈਂ ਧਹ ਦਰਿਆਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ ਕਿ ਕਥਾ ਧਹ ਅਮਰ ਵਾਕਯਾ ਹੈ ਧਾ ਨਹੀਂ ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ preference was given to Co-operative Societies, companies formed by members of backward classes । ਜੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਲਹਿਦਾ ਸਵਾਲ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦੇਣ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦਰ : ਕਥਾ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਏਕ permit ਚੌਧਰੀ ਮੁਹੰਮਦ ਯਾਸੀਨ ਖਾਂ ਕੋ ਭੀ ਦਿਯਾ ਹੈ ਧਾ ਨਹੀਂ ?

Mr. Speaker : The hon. Member should give a separate notice of this question.

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਥਾ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ route permits ਦੇਣੇ ਕੀ ਕੌਨ ਰ authority ਹੈ, ਐਰ ਕਥਾ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਬਰਾਹੇ ਰਾਸ਼ਟ ਏਸੇ permits ਜਾਰੀ ਕਰਨੇ ਕੀ sanction ਦੇਂਦੇ ਹੈਂ ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ individual ਤੌਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਮੈਂ ਦਰਿਆਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ ਕਿ route permits ਦੇਣੇ ਕੇ ਲਿਯੇ, ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੀ ਤਰਫ ਸੇ ਕੌਨ ਕੌਨ authority ਸੁਕਰਰ ਕੀ ਗਈ ਹੈ । ਕਥਾ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਖੁਦ ਭੀ authority ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : Transport ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਕੋਲ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ Regional Transport Authority ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਖਤਿਆਰ ਹਾਸਲ ਹੈ ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I would like to know whether or not an M.L.A. is permitted under the rules to apply and to carry on the lawful trade ?

Chief Minister : Certainly.

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਥਾ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਕ੍ਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ route permits ਜੋ ਦਿਏ ਜਾਣੇ ਹਨ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਕਥਾ all-India basis ਪਰ ਜੋ permits ਜਾਰੀ ਕੀਏ ਜਾਣੇ ਹਨ ਵਹ ਆਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ ਆਰ ਜੋ State ਦੇ ਕਿਸੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਲਿਏ ਜਾਰੀ ਕੀਏ ਜਾਣੇ ਹਨ ਵੇ ਆਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ?

Mr. Speaker : This question has already been replied. The criteria on the basis of which the said permits were granted has been explained in the official reply.

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਮੇਰੀ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਯਹ ਜੋ ਪਰਮਿਟ ਦਿਏ ਜਾਣੇ ਹਨ ਕਥਾ ਇਨਕੀ ਏਸੀ ਕੋਈ categories ਹਨ ਜਿਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੁਝ ਪਰਮਿਟ all India ਦੇ ਲਿਏ, ਕੁਝ ਸਟੇਟ ਦੇ ਲਿਏ ਆਰ ਕੁਝ ਸਟੇਟ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਲਿਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ । ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ all India ਦੇ ਪਰਮਿਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ । ਸਾਡਾ ਆਪਣੀ ਸਟੇਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਰਮਿਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਨਾਲ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪਰਮਿਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਰਹੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪਰਮਿਟ, ਉਸ ਦਾ ਮੈਂ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ।

Shri Prabodh Chandra : Sir, may I know if the political patronage is the criteria for the grant of permits ?

Chief Minister : No please.

Shri Prabodh Chandra : Sir, is it a fact that an M.L.A. was issued a permit ?

Mr. Speaker : It does not arise. It has been asked in the question "the route permits separately issued and the criteria, if any, on the basis of which the said permits were granted by Government." The hon. Member can give a separate notice for this question.

BOOKS FOR GOVERNMENT LIBRARIES

***205. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the names of English, Hindi, Urdu and Punjabi books purchased by the Government during the years 1952-53, 1953-54, 1954-55, 1955-56 and 1956-57, respectively for the libraries maintained by Government in the State;

[Maulvi Abdul Ghani Dar]

- (b) the total expenditure incurred on books of each language during the period referred to in part (a) above ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being compiled and would be placed before the House when ready.

CONSTRUCTION OF MODEL VILLAGES IN DISTRICT SANGRUR

***200. Sardar Kartar Singh Diwana :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the residents of village Maur, Sub-Division Barnala, District Sangrur, have undertaken the construction of five new model villages, namely, Bhagatpura Maur, Sakhtanwala Maur, Maur Dharampura, Maur Bishansinghwala and Nimwala Maur;
- (b) if reply to part (a) above be in the affirmative, whether the Government proposes to provide or to make available the villagers referred to in part (a) above the construction material for the said purpose ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) No.

(b) Question does not arise.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ small town ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ? ਕੁਝ ਪਿੰਡ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਹਿੱਸੇ ਬਣਾ ਕੇ model village ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

Mr. Speaker : The hon. Member has asked, “whether it is a fact that the residents of village Maur Sub-Division Barnala, District Sangrur, have undertaken the construction of five new model villages” There is no other matter asked in the question.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या चीफ़ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि क्या यह बात उन के इल्म में है कि वहां के लोग उस आबादी को नए सिरे से बनाना चाहते हैं ?

अध्यक्ष महोदय : जवाब दिया जा चुका है, ‘ No. ’ (The question has already been answered in the negative.)

पंडित श्री राम शर्मा : वह तो यह कहा गया है कि construction अभी undertake नहीं की गई । मैं यह जानना चाहता हूं कि क्या गवर्नमेंट यह चाहती है कि ऐसे नए गांव बनें ?

अध्यक्ष महोदय : क्या गवर्नमेंट का ऐसा कोई प्रोग्राम है कि model गांव बनें ? माननीय मੈਂबर ने यह सवाल पूछा है । (The hon. Member has asked whether the Government has formulated any programme for the construction of model villages.)

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ: ਮੈਨੂੰ ਇਸਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ।

(Noise)

REMOVAL OF A MEMBER FROM THE MUNICIPAL COMMITTEE, KAPURTHALA

***24. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether the Government has recently received any communication from the President, Municipal Committee, Kapurthala, or the Deputy Commissioner, Kapurthala, recommending the removal of a member from the Municipal Committee on account of his being a convicted person; if so, the date when it was received and the date on which orders, if any, were passed by Government thereon;
- (b) if no orders were passed on the communication referred to in part (a) above, the reasons therefor ?

Giani Kartar Singh : (a) Yes. A report from the President, Municipal Committee, Kapurthala, was received on 12th September, 1956 by the erst-while Pepsu State through the Commissioner, Patiala Division, alleging that Shri Joginder Singh Josh, a member of the said Committee, was a convict. The orders declaring his seat vacated under section 14(e) of the Punjab Municipal Act, 1911, were issued on 2nd January, 1957.

(b) Does not arise.

PATIALA MUNICIPALITY

***176. Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the month-wise income from octroi of the Patiala Municipality during the financial year 1956-57;
- (b) whether there has been any abrupt decline in the said income of the said Municipality since merger; if so, the reasons therefor ?

Giani Kartar Singh : (a) A statement is laid on the Table.

(b) It is difficult for the present to draw any conclusion whether any abrupt decline has taken place or not.

Statement showing month-wise income from octroi to the Patiala Municipality during the financial year 1956-57

<i>Month</i>	<i>Income</i>
	Rs
April	.. 75,732
May	.. 87,503
June	.. 89,069
July	.. 66,370

[Minister for Revenue]

<i>Month</i>	<i>Income</i>
	Rs
August ..	65,918
September ..	81,596
October ..	85,269
November ..	82,839
December ..	90,854
January ..	74,920
February ..	68,207
March ..	83,429

Raja Surendra Singh : Sir, I would like to know whether the monthly octroi income of a city can be considered as its economic barometer?

Mr. Speaker : This is a question of opinion please. This is not a supplementary question.

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜ ਸ਼ਰਮਾ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਤਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ abrupt decline ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। Abrupt ਨ ਸਹੀ ਕੀਤਾ ਕੋਈ gradual decline ਆਮਦਨ ਮੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹੀ ਸਾਲ ਦੀ information ਦਰਿਆਫਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।
ਉਸ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਆਮਦਨ ਦੇ ਘਟਣ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

REHABILITATION OF REFUGEES

*130. **Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Revenue be pleased to state —

- the total number of refugees who have so far been permanently rehabilitated in the State together with the time by which the rest are expected to be so rehabilitated ;
- the total number of families belonging to the Backward Classes out of those mentioned in part (a) above, separately ?

Giani Kartar Singh : (a) Exact data about the number of displaced persons who have been permanently rehabilitated in the State is not available. According to 1951 census the number of displaced persons settled in the Punjab, including erstwhile Pepsu State was 2,731,229. Out of these rehabilitation facilities have been afforded to the following, who can be deemed to have been permanently settled :—

- Number of families allotted land on quasi-permanent basis .. 357,154

Out of these 243,413 families have been granted permanent rights in the land. The remaining are expected to be given such rights in course of time.

(ii) Small Urban Loans for Trade and Industry—

(1) Individuals	..	32,532
(2) Groups	..	1,086
(3) Co-operative Societies	..	766

(iii) House-Building Loans—

(1) Individuals	..	3,601
(2) Groups	..	405
(3) Co-operative Societies	..	5

These figures do not include the number of persons being rehabilitated by the Regional Settlement Commissioner's Organization in the State.

(b) The information is not available, as no class-wise data has been maintained.

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਉ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਰਿਫਿਊਜੀਆਂ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਹੋਰ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਲਾਵੇਗੀ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ।

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜ ਸ਼ਰਮਾ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਤਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਰਿਫਿਊਜੀ ਅੱਜੀਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਬਸਾਏ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਸਾਨੇ ਦੇ ਲਿਯੇ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਏਸੇ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਜੋ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਸਾਰੇ ਰਿਫਿਊਜੀਆਂ ਨੂੰ resettle ਕਰਨ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਟਾਈਮ ਲੱਗੇਗਾ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਟਾਈਮ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਿ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ ।

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜ ਸ਼ਰਮਾ : ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੀ ਕੋਈ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ।

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜ ਸ਼ਰਮਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਕਾਮ ਮੈਂ ਕੋਈ ਬੀਸ ਸਾਲ ਲਗੇਗੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਚੀਹ ਸਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਗੇ । ਪਰ ਠੀਕ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ।

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਾँਚ ਸਾਲ ਲਗੇਗੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ।

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : ਯਹ ਆਪ ਕੀ ਪਾਂਚ ਸਾਲ, ਬੀਸ ਸਾਲ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਹਾਂ ? ਕੀ ਯਹ supplementary ਹੈ ? (What is this information that the hon. Member is trying to get about a period of five years or twenty years ? Are these supplementary questions ?)

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਜਨਾਬ, ਜਬ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਟਰੇਡ evasive ਜਵਾਬ ਦੇਂ ਤੋ ਏਸੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਨੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦਰ : ਕੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਮੈਂ ਕੋਈ target date ਮੁਕਰੰਰ ਕੀ ਹੈ ਜਬ ਯਹ ਮਹਕਮਾ wind up ਕਰ ਦਿਆ ਜਾਏਗਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜ਼ਰਾ ਸਵਾਲ ਦੁਹਰਾਇਓ ।

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : On a point of order, Sir. ਕੀ ਯਹ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕਾ ਕਾਮ ਹੈ ਕਿ ਕੀਸੀ ਮੈਂਬਰ ਕੋ ਸਵਾਲ ਦੁਹਰਾਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਕਹੇ, ਯਾ ਕਿ Chair ਕਾ ? (ਹਾਂਸੀ)

ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦਰ : ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਯਾ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਮੈਂ Government ਨੇ ਕੋਈ date ਤੈਂ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਕੇ ਅੰਦਰ ਫਿਰ ਬਸਾਝ ਮਹਕਮੇਂ ਕੋ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਆ ਜਾਏਗਾ ?

RATE OF LAND REVENUE IN JULLUNDUR AND KAPURTHALA DISTRICTS

*26. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state :—

(a) the rate of land revenue per standard acre in Jullundur and Kapurthala Districts of canal irrigated, Chahi and Barani lands separately ;

(b) the reasons for difference, if any, in the rate of land revenue in the two districts mentioned in part (a) above together with the steps so far taken or proposed to be taken to equalise these rates ?

Giani Kartar Singh : (a) Rates of land revenue are assessed per ordinary acre and not per standard acre. Rates of land revenue per ordinary acre in Jullundur and Kapurthala Districts are given in the statement laid on the Table .

(b) As means of irrigation, quality of soil, and other natural conditions are not quite similar in various assessment circles of the two districts, and as these have remained under the administration of two separate States, there can naturally be a disparity in the land revenue rates fixed for various classes of soil in various assessment circles. However, special staff has been employed to bring the land revenue rates in Kapurthala district at par with those prevalent in the adjoining areas of erstwhile Punjab.

Rate of Land Revenue per ordinary acre in Jullundur and Kapurthala Districts

Garden
Rs 3-8-0

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਲੀਆ 8 ਰੁਪਏ ਸਾਢੇ ਅੱਠ ਆਨੇ ਹੈ ਤੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 5 ਰੁਪਏ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਆਨੇ, ਪਰ ਨਾਲ ਲੱਗਵੇਂ ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਵਿਚ 4 ਰੁਪਏ ਕੁਝ ਆਨੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 15 ਆਨੇ ਹੈ। ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲੀਆ, Land Revenue Surcharge ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੈ ਆਇਆ ਜਾਏਗਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਚੰਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

SCHOOLS RUN BY THE IRRIGATION DEPARTMENT AT NANGAL TOWNSHIP

***168. Pandit Ram Kishan Bharolian :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) whether there are any schools run by the Irrigation Department at Nangal Township ;
- (b) whether there is any proposal under the consideration of Government to transfer the schools mentioned in part (a) above to the Education Department ;
- (c) if the answer to para (b) above be in the affirmative, whether the said schools will continue to be financed by the Irrigation Department till the completion of the Bhakra-Nangal Project?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Yes.

(b) Yes.

(c) Yes.

APPLICATIONS OF TEMPORARY STAFF IN IRRIGATION BRANCH FOR OTHER POSTS

***169. Pandit Ram Kishan Bharolian :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether the applications of temporary staff in the Public Works Department, Irrigation Branch, for posts in other Departments are forwarded by this Department ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Gian Singh Rarewala : Applications of temporary employees in the Public Works Department, Irrigation Branch, are forwarded for permanent outside posts.

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਬਸ਼ਮ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਤਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰ ਦੇ ਸਹਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲਿਏ Government ਨੇ ਏਸਾ ਕਿਆ ਹੁਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਧਨ ਪੂਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਸੇ ਦੂਸਰੇ ਸਹਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧਨ ਚੀਜ਼ ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਧਨ ਇਸ ਸਹਕਰਮੇਂ ਮੇਂ ਕਧੀ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ?

ਸਨਤੀ : ਮੈਂ ਨੇ ਤੋ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ forward ਕਰਤੇ ਹੈਂ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, may I ask one supplementary question on question No. 168 ?

Mr. Speaker : No please . The next question has already been called.

RELIEF OR COMPENSATION TO PERSONS INJURED AT BHAKRA DAM

***170. Pandit Ram Kishan Bharolian :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

- (a) the number of accidents that took place at the Bhakra Dam area during the course of its construction during the period from January, 1952 to January, 1957, together with the number of workers who sustained injuries therein ;
- (b) the number of deaths that took place due to the said accidents during the above-mentioned period ;
- (c) whether any relief or compensation was given by Government in respect of the accidents referred to above ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) A statement showing the number of men who met with fatal, major and minor accidents during each of the years 1952, 1953, 1954, 1955 and 1956 is laid on the Table of the House.

(b) 93.

(c) Yes.

The number of accidents occurred during the period 1st January, 1952 to January 1957, year-wise is as under :—

Year	Fatal	Major	Minor	Total
1952 ..	16	74	103	193
1953 ..	31	71	266	368
1954 ..	19	48	254	321
1955 ..	19	57	343	419
1956 ..	8	41	310	359
Total ..	93	291	1,276	1,660

पंडित श्री राम शर्मा : Part 'c' में जो जवाब दिया गया है उस की क्या कुछ detail है कि यह relief या compensation कितना र दिया गया है क्योंकि ऐसे बहुत सारे cases होंगे ?

मंत्री : इस के लिये तो notice चाहिए ।

ELECTRIFICATION OF VILLAGE JHIL, DISTRICT PATIALA

***177. Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether any scheme for the extension of rural electrification facilities to village Jhil in Patiala District was recently finalized ; if so, the progress so far made in this connection ?

Sardar Gian Singh Rarewala : Yes, the project is being finalized and power will be supplied if the scheme is financially justified.

Raja Surendra Singh : Sir, may I know if all rural electrification schemes have to be financially justified ?

Minister : Of course.

KURUKSHETRA UNIVERSITY

***155. Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state —

(a) the date when Kurukshetra University started functioning ;

(b) the total contribution made or proposed to be made to the said University by the Government ?

Deputy Minister (Shri Yash Pal) : (a) 24th May, 1956.

(b) Rs 10 lakhs during the Second Five-Year Plan commencing from the year 1956-57.

Sardar Bhupinder Singh Mann : I beg your pardon, Sir. The Deputy Minister was a little inaudible while answering the question. I could not hear his reply.

Mr. Speaker : Will the Deputy Minister for Education please read out his reply again ?

Deputy Minister : (a) 24th May, 1956.

(b) Rs 10 lakhs during the Second Five-Year Plan commencing from the year 1956-57.

Sardar Bhupinder Singh Mann : What would be the curriculum, please ?

Deputy Minister : I have not followed the supplementary question please.

Sardar Bhupinder Singh Mann : What would be the curriculum of the University ?

उपसंत्री : वह calendar में छपा हुआ है, आप देख सकते हैं ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, may I know whether only Sanskrit will be taught in this University ?

उपसंत्री : जी नहीं, और भाषाएँ भी पढ़ाने का इंतजाम किया जायेगा ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, may I ask how this sum of Rs 10 lakhs which will be the contribution by the Government, will be spent ?

उपसंत्री : क्या यह पूछने की बात है ?

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I beg your pardon. I had put a definite question and I want definite information. I want to know how this sum of Rs 10 lakhs donated by Government will be spent and whether any Member on behalf of Government will work on the Senate of the University ?

Mr. Speaker : You only asked about the total contribution made or proposed to be made to the University by the Government. If you want to know as to how this money is to be spent then you please give notice of a separate question.

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਉ ਸਿੰਘ : ਇਹ University ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਚਾਲੂ ਹੋ ਜਾਏਗੀ
: ਐਰ function ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ?

ਤਪ ਸੰਤਰੀ : ਅਸੀਂ classes ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ । ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ
October ਮਹੀਨੇ classes ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੀ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ
ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇਗਾ ਕੀ

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਉਹ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਨ । (The hon. Deputy Minister
has already replied to this question.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ
ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਕੀ ਸਰਕਾਰ
ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਉਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਤਪਸੰਤਰੀ : ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ? (Is not Punjabi a
language ?)

TRAVELLING ALLOWANCE TO SCHOOL-TEACHERS IN TEHSIL BHIWANI, DISTRICT HISSAR

***232. Shri Ram Kumar Bidhat :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether Government has received any complaints from any school-teachers in tehsil Bhiwani, district Hissar, to the effect that they have not so far been paid Travelling Allowance for the journeys undertaken by them in the official discharge of their duties during the General Elections held in the year 1952; if so, the reasons for the non-payment ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The information is being collected and will be supplied to the Member later.

UPLIFT OF BACKWARD CLASSES

***132. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Agriculture and Forests, be pleased to state whether any schemes have been prepared for the uplift of the Backward Classes in the State ; if so, the details hereof ?

Sardar Gurbanta Singh : Yes. The statement giving details of the schemes is laid on the Table.

[Minister for Agriculture and Forests]

Head	Name of the Scheme	A brief description of the Scheme
REMOVAL OF UNTOUCHABILITY		
1. Education (Scheduled Castes and other Backward Classes)	Award of scholarship and re-imbursement of fees to students	<p>The members of the Scheduled Castes and other Backward Classes are very poor educationally and economically. To supplement their family income they employ their children on odd jobs instead of sending them to school. It is necessary to give them temptations and facilities to persuade them to educate their children. The scheme provides for the following :—</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) Grant-in-aid for free-ships. (2) Stipends to Middle and High Classes students and also to post-Matric students not covered by the Government of India Scheme. (3) Reimbursement of Public Examination fees.
2. Removal of Untouchability—Welfare of Scheduled Castes and other Backward Classes	Digging of new drinking water wells and repairs of old ones	<p>In most of the villages inhabited by the members of the Scheduled Castes and other Backward Classes and in isolated bastis of these people in a number of villages where there are no drinking-water wells. Where the wells exist, a large number of them need repairs. There is no proper drainage system also. To remove these difficulties, and to provide facilities for fresh drinking-water it is necessary to sink new wells at a large number of places and to repair those which need such treatment. Even though these new wells are likely to be in or near the bastis of Scheduled Castes, etc., they will be opened to the caste people also.</p> <p>Unskilled labour will be provided free by the beneficiaries. The scheme has been started during the First Five-Year Plan and will be continued during the 2nd Five-Year Plan period.</p> <p>The maximum amount that will be granted for a new well will be Rs 2,000 and for repair to an old one Rs 200</p>
3. Removal of Untouchability—Welfare of Scheduled Castes and other Backward Classes	Subsidy for new houses	<p>The Scheduled and other Backward Classes are at the lowest rung of the society and in a large number of places they are living in slums and have no suitable houses at all. It is considered that apart from other things, the most important factor to ensure removal of Untouchability from amongst them to provide them with better living conditions. They do not usually have funds of their own to build suitable houses for themselves. It is, therefore, necessary to provide them with proper funds as subsidy to help them to build such houses.</p> <p>In most of the cases the site for the house will be already there as belonging to the beneficiary. In certain others, he may have to purchase it. Unskilled labour has to be provided free by the beneficiaries. In addition to these items which</p>

Head	Name of the Scheme	A brief description of the Scheme
	REMOVAL OF UNTOUCHABILITY	
		are to be treated as public contribution, it is expected that a simple house consisting of one room, one verandah, a kitchen and a courtyard on a total area of about 5 or 6 marlas will approximately cost Rs 600 or so in rural area. It is, therefore, proposed to give this amount in the form of subsidy to the deserving people. The houses will be built in the shape of colonies. The beneficiary will enter into an agreement ensuring that he does not alienate the property, etc. The house will remain vested in Government for 20 years and thereafter will become the property of the beneficiary.
4. Removal of Untouchability—Publicity	<ol style="list-style-type: none"> 1. Holding of melas and conferences 2. Issuing of pamphlets and posters 3. Celebration of Anti-Untouchability Days 4. Exhibition of documentary films and slides, etc. 	With a view to educating general opinion in favour of Untouchability and also to impress on the members of these castes the desirability of giving up harmful social customs, it is necessary to conduct regular propaganda by means of documentary films, slides, hoardings, pamphlets, conferences, social gatherings, melas, celebration of Anti-Untouchability days, etc. The work is to be done through the Public Relations Department and the Rural Publicity Workers.
5. Removal of Untouchability	Community Centres	One of the best methods for eradicating Untouchability seems to be by means of well-organized Community Centres known as Sanskar Kendras/and Balwadi. It is proposed to start them at places which are largely inhabited by the Scheduled Castes and other Backward Classes. There would be two paid Social Workers—one male and one female. The programme would be so arranged that the Centre is used by children, ladies and men at different times of the day. The children would be taught cleanliness, songs, games, good behaviour and cultivation of right habits. They would be fed also. The women would be taught social education, cooking, first-aid, home nursing, care of the baby, mending of clothes, etc. Some crafts would also be taught. Similarly the men would also be given facilities of discussions, entertainments, games, etc. Arrangements for imparting adult education to males and females will also be made. A reading-room would also be provided and indoor and outdoor games and training in gardening would also be provided. Anti-Untouchability Days and other National Days would also be celebrated. In fact it will afford a facility for the Untouchables and caste people to mix in the Centre.

[Minister for Agriculture and Forests]

Head	Name of the Scheme	A brief description of the Scheme
REMOVAL OF UNTOUCHABILITY— <i>contd.</i>		
6. Industries (Welfare of Scheduled Castes and other Backward Classes Economic Uplift)	Training in mills or factories on apprenticeship basis	Most of the Scheduled Castes and other Backward Classes are unskilled. It is necessary to train them as skilled workers by providing them training facilities in mills and factories and institutions on apprenticeship basis. During the period of training they will be given a stipend of Rs 25 per mensem each.
7. Removal of Untouchability—Welfare of Scheduled Castes and other Backward Classes	Technical Education of Backward Classes	<p>In order to give training to members belonging to Scheduled Castes and other Backward Classes, it was considered desirable to start five Training Centres : one in tailoring, one in hosiery, one in knitting and one in smithy and one midwifery. The trainees are granted a stipend of Rs 20 and Rs 25 per mensem. These Centres are shifted from one place to another according to the needs of the people.</p> <p>This scheme was in force in the erstwhile Pepsu State and will be implemented by the Director of Industries, Punjab. Two more Centres for leather and wood work will also be started.</p>
8. Industries—Welfare of Scheduled Castes and other Backward Classes	Loan to Backward Classes Youths who complete the course of training	To help the youths who complete their training in the Centres to establish their own workshops, it is necessary to grant them loans.
9. Land Allotment	Allotment of land to Scheduled Castes and Backward Classes	Under the Centrally-sponsored Programme, the Government of India approved a scheme for the allotment of land to members of Scheduled Castes and Backward Classes to enable them to earn their livelihood and to settle them on land. Under the scheme, it is proposed to allot five acres of land at an estimated cost of Rs 4,500 for each family. 320 families of Scheduled Castes and 40 families of Vimukta Jatis are proposed to be allotted land every year. A subsidy of Rs 2,000 will be granted to each family who will meet the balance of Rs 2,500 by raising loan from Co-operative Bank, after forming Co-operative Society. Government will also provide facilities for raising loans from the Co-operative Bank. In addition to this, State Government will contribute Rs 500 for each family to be settled for the purpose of constructing a well and a house. It is proposed to spend Rs 9 lakhs every year during each year of the Second Five-Year Plan Period.

Head	Name of the Scheme	A brief description of the Scheme
REMOVAL OF UNTOUCHABILITY— <i>concl'd.</i>		
10. Housing	Construction of houses	Under the Centrally-sponsored Programme, the Government of India have approved the construction of three model colonies of 100, 75 and 50 families of Scheduled Castes at a total cost of Rs 1,68,750 a year. A subsidy of Rs 750 will be given for each house and Rs 250 will be contributed by each beneficiary. Thus each house will cost Rs 1,000 and will consist of one good room with labour and site in rural areas. The houses to be constructed will be of burnt bricks in mud with tile and battened roof with cement or lime plaster on the inside and lime or lime cement pointing on the outside. This scheme will be implemented in the territory of Pepsu State. Drinking-water facilities will also be provided at a cost of Rs 5,000 each year.
11. Economic Uplift	Industrial training— Training of Backward and Scheduled Castes Youths	<p>It is proposed to open six industrial Centres under the Centrally-sponsored Programme each year. Training will be imparted to the youths of Scheduled Castes and Backward Classes in—</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) Sewing and embroidery for women including carpet weaving. (2) Manufacture of leather piece-goods—watch straps, spectacle cases, bedding straps, leather equipment for tongas and leather bags, etc. (3) Manufacture of buttons, pins, pen-holders and nibs. (4) Furniture manufacture, i.e., chairs, tables, office racks and petty kitchen furniture, etc. (5) Assembling and polishing of and repairs to sewing machines, bicycles, etc. (6) Soap and candle-making, boot polish and cream manufacturing.

STRAY CATTLE

***154. Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state whether Government proposes to take any steps to combat the stray cattle menace in the State ; if so, what ?

Sardar Gurbanta Singh : (i) Yes.

(ii) Three gosadans for keeping old, infirm and useless cattle have been established in the State. Four more such gosadans are proposed to be set up during the Second Five-Year Plan and their number will be increased as more funds become available. As regards healthy cattle which are allowed to go astray, the Local Bodies and Panchayats in the State are being reminded to take suitable action for cattle pounding, etc.

ਸਰਦਾਰ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ Local Bodies ਆਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ stray cattle ਨੂੰ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਿਯੇ ਕਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਂ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਖੁਦ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੋਰਮਿੰਟ ਨੇ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ stray cattle ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਕੀ ਇਸ ਕਾਮ ਦੇ ਲਿਯੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ Local Bodies ਨੂੰ ਖਰਚ ਦੇਵੇਗੀ ਜਾਂ ਇਹ ਗੈਰਮੁਲਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਗੋਰਮਿੰਟ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। Cattle ponds ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣਗੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਕੀ ਗੋਰਮਿੰਟ ਵਿਚ ਅਵਾਰਾ ਗੋਰਿਆਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜੇਕਰ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਦਾਖਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

Mr. Speaker : This is not a supplementary question. This is a question of opinion.

Raja Surendra Singh : The hon. Minister for Agriculture and Forests has stated in his reply that gosadans have been established for keeping disabled cattle. The question is specifically asked about stray cattle.

Mr. Speaker : The question is about useless cattle.

Raja Surendra Singh : Sir, the question is not about useless cattle but about stray cattle.

ਮੰਤਰੀ : ਅਵਾਰਾ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ । ਵੇਸੇਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੋਲੀਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਗੋਰਮਿੰਟ ਵਿਚ ਅਵਾਰਾ ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਣਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਅਵਾਰਾ ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਸਾਨਾਂ ਤਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ, local bodies ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਕੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : It is not a supplementary question.

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : On a point of order, Sir. Is it parliamentary to call an hon. Member of this House as 'Diwana' ? (*Laughter*).

Mr. Speaker : This is a word of his own choice.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਪੇਪਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ stray cattle ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਉ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਵਾਰਾ cattle ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਰਾਮ ਚੋਣੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪਰਬੰਧ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : The question has already been answered.

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ problem ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ stray cattle ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ local bodies ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਪਰਬੰਧ ਹੁਣ ਤਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਨਵਾਂ ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : On a point of information, Sir. ਦੀਵਾਨੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ? (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ local bodies ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ stray cattle ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਦੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੁਣ ਤਕ ਕੀ ਪਰਬੰਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਨਵਾਂ ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ ।

Shri Prabodh Chandra : On a point of Order, Sir. I would like to know whether an hon. Member can put a supplementary question from a seat other than his own ?

Mr. Speaker : The hon. Member is not audible.

श्री प्रबोध चंद्र : जनाबवाला, point of order यह है कि क्या कोई hon. Member अपनी seat के इलावा किसी और की सीट पर से सवाल कर सकता है ?

अध्यक्ष महोदय : माननीय सदस्य ऐसा नहीं कर सकते। आप mike पीछे मंगवा लें। (The hon. Member cannot do so. He should get the mike at his own seat.)

सरदार रामदिआल सिंघ : मेरी seat पे mike नहीं सी इस बरके हाउस की convenience वासते मेरे अगे आ गਿਆ सा।

श्री लाल चन्द : क्या सरकार ने इस काम के लिये उन को कुछ aid देने का वादा किया है ?

मंत्रि : इस सवाल वासते नोटिस चाहीदा है।

अध्यक्ष महोदय : आप ने सवाल का जवाब दे दिया है और इस से यह supplementary question पैदा होता है। इस के लिये अलग नोटिस की जरूरत नहीं है। [The hon. Minister has replied to the question and this supplementary question arises out of the reply. There is no need for giving a separate notice for it].

मंत्रि : सवाल विरिह नहीं पुढिआ गिआ।

Mr. Speaker : This is a supplementary question.

श्री लाल चन्द : क्या सरकार ने उन को fund देने के लिये सोच किया है ?

मुख मंत्रि : यह कौसी आसान चीज नहीं। यह बड़ी baffling problem है।

Raja Surendra Singh : Will the hon. Minister for Agriculture and Forests be pleased to state whether he is aware of the fact that a large number of stray cattle is wild ?

Chief Minister : Yes, I know they are wild.

सरदार भूपिंदर सिंघ मान : उनुं ने बरमाइआ है कि लोकल बाडीज नुं इंतजाम करन वासते लिखिआ है। की उनुं नुं पता है कि Pepsu विरि कौसी District Board जी नहीं है, उबे उनुं ने किस नुं बिहा है ?

मुख मंत्रि : उबे उनुं ने कौसी होर alternative इंतजाम कर लिआ होवेगा।

ROAD AT THE GAP OF EASTERN BEYIN BRIDGE

*25. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that during floods a portion of the road at the gap of the Eastern Beyin Bridge near Sultanpur, district Kapurthala, becomes unserviceable for days together ;

(b) whether he is further aware of the fact that even now there is about two feet deep water on the part of the road referred to in part (a) above ;

(c) if the answers to parts (a) and (b) above be in the affirmative, whether any steps are being taken by Government to improve this part of the road so as to make it serviceable all the year round ?

Rao Birendra Singh : (a) Cause-way on Kapurthala-Sultanpur Road near Sultanpur for spills of Western Beyin and not Eastern Beyin, does become unserviceable sometimes in the floods.

(b) No. There is no water on the cause-way these days.

(c) The construction of a bridge will not be justified at the present stage.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ 1955-56 ਦੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੜਕ ਦਾ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਬੰਦ ਰਿਹਾ ਸੀ ?

अध्यक्ष महोदय : आप ने क्या यह चीज़ सवाल में पूछी है कि नहीं ? (Has the hon. Member asked this thing in the question or not ?)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ unserviceable ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ....

Mr. Speaker : You are asking a supplementary question relating to a particular period. The particular period is not mentioned in your question.

Minister for Public Works : Yes, it is not mentioned in the question.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਸੜਕ ਦਾ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਬੰਦ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

मंत्री : बरसात के दिनों में बाज़ औकात यह हिस्सा बन्द हो जाता है । परन्तु आप ने किसी खास period के बारे में नहीं पूछा ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸੜਕ ਦੇ ਬੰਦ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਦੇ ਪੁਲ ਉਪਰੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਈ ਮੌਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

पंडित श्री राम शर्मा : जब सरकार यह खुद मानती है कि बाज़ औकात वहां पर रास्ता बन्द हो जाता है तो सरकार उस का इन्तज़ाम क्यों नहीं करती ? यह कहना कि उस की ज़रूरत नहीं है और गवर्नमेण्ट इन्तज़ाम नहीं करेगी यह कहा तक ठीक है ?

मंत्री : सड़क इतनी important नहीं है जिस के लिये बहुत ज़्यादा खर्च किया जाए और कोई पुल बनाया जाए ।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या गवर्नमेण्ट ने इसी तरह सब सड़कों की categories बना रखी हैं कि कौन important है और वहां पर पुल बनाने की ज़रूरत है और कौन सड़क unimportant है और वहां पर पुल बनाने की ज़रूरत नहीं है ?

मंत्री : जब सड़कों पर खर्च की मन्ज़ूरी दी जाती है तो उस वक्ता के importance देखी जाती है ।

GOVERNMENT BUILDINGS

***203. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Public Works be pleased to state —

- (a) the total number of Government buildings constructed, district wise, in the State during the years 1955-56 and 1956-57 respectively, together with the cost of each ;
- (b) the names of the contractors to whom the construction of the said buildings was entrusted ?

Rao Birendra Singh : (a) and (b) A statement is laid on the Table of the House.

(a) The total number of buildings constructed in 1955-56 and 1956-57 district-wise is as below :—

	District	Number constructed in 1955-56	Number constructed in 1956-57
1.	Ambala ..	7	3
2.	Gurgaon ..	1	1
3.	Karnal ..	1	1
4.	Simla ..	Nil	Nil
5.	Amritsar ..	3	20
6.	Kangra (Dharamsala) ..	5	8
7.	Gurdaspur ..	1	1
8.	Jullundur ..	3	1
9.	Ludhiana ..	5	3
10.	Hoshiarpur ..	1	Nil
11.	Ferozepur ..	1	2
12.	Patiala ..	87	32
13.	Kapurthala ..	2	10
14.	Bhatinda ..	11	13
15.	Sangrur ..	22	3
16.	Hissar ..	3	9
17.	Rohtak ..	5	3
18.	Mohindergarh ..	4	3

(b) *List of Buildings Constructed*

Serial No.	Name of Building	Cost	Name of Contractor
JULLUNDUR DISTRICT			
1955-56		Rs	
1	Constructing Officers residences at Jullundur	2,44,140	1. Shri Bhagwan Singh 2. M/s Amar Singh-Mohinder Singh
2	Constructing Sub-Divisional Officer (Civil) residence with out-houses at Nawanshahr	25,200	Shri Bakhshish Singh
3	Constructing Sub-Divisional Officer (Civil) with Office out-houses at Nawanshahr	45,200	Shri Bakhshish Singh
1956-57			
1	Constructing finishing line and tan yard in Government Training Institute, Jullundur	39,200	Shri Bhagwan Singh
LUDHIANA DISTRICT			
1955-56			
1	Constructing Officers' residence at Ludhiana	83,640	M/s Labhu Ram-Bhagwan Dass
2	Constructing Police Station at Sidhwan Bet in Ludhiana District	69,600	Shri Munsha Singh
3	Constructing Police Station at Machiwara in Ludhiana District	79,070	M/s J. S. Sabherwal and Sons
4	Constructing 124 Industrial Houses at Ludhiana	3,34,800	Shri Udham Singh
5	Constructing a Boarding House in Government High School at Gujjarwal	72,800	M/s Ram Kishan and Sons
1956-57			
1	Constructing Gosadan at Mattiwara in Ludhiana District	26,440	Shri Raghbir Singh
2	Constructing a Development Centre for Cycle Parts Industries at Ludhiana	2,35,170	M/s Labhu Ram-Bhagwan Dass
3	Constructing Tractor Repair Workshop at Ludhiana	1,63,300	Shri Naranjan Singh
HOSHIARPUR DISTRICT			
1955-56			
1	Constructing Sub-Divisional Officer, Civil Office and residence with out-houses at Una in Hoshiarpur District	99,150	Shri Bakhshish Singh

[Minister for Public Works]

Serial No.	Name of Building	Cost	Name of Contractor
FEROZEPUR DISTRICT			
	1955-56	Rs	
1	Constructing Sub-Divisional Officer, Civil, Office and residence at Muktsar in Ferozepur District	71,400	M/s Haveli Ram-Bal Kishan
	1956-57		
1	Constructing War Memorial Hospital at Patto Hira Singh in Ferozepur District	33,000	M/s Bhag Singh-Ram Kishan
2	Construction of Camp Jail in Central Jail, Ferozepur	2,10,000	M/s Mam Chand-Kirpa Dyal
AMRITSAR DISTRICT			
	1955-56		
1	Constructing a new barrack in place of condemned barrack No. 3 in Mental Hospital, Amritsar	58,188	Shri Bawa Singh
2	Constructing Sub-Divisional Officer, Civil, Office at Patti	33,334	M/s Kartar Singh-Beant Singh
3	Constructing Sub-Divisional Officer, Civil, residence at Patti	25,506	Ditto
	1956-57		
1	Judicial Lock-up at Patti	1,41,253	M/s Gurdial Singh and Brothers
2	Constructing 18 Bullock sheds in new District Jail, Amritsar	15,171	Shri Bir Singh
3	Constructing 30 Married Warders quarters in new District Jail, Amritsar	1,20,319	Shri K. C. Joshi
4	Constructing 400 Undertrial Prisoners' barracks, with compound wall, of prisoners	3,20,118	Mehra & Sons, Shri Ram Nath
5	Constructing armoury in Police Lines, Amritsar	11,932	Shri Ajit Singh
6	Constructing cells for 34 Undertrial Prisoners in new District Jail, Amritsar	73,743	Shri K. C. Joshi
7	Constructing New Operation Theatre in Maternity Hospital at Amritsar	59,535	M/s Sohan Lal & Sons
8	Constructing Shopping Centre outside Hall Gate at Amritsar	44,311	Shri Bawa Singh
9	Construction of an operation and outdoor patient Department in Ram Lal Eye Hospital, Amritsar	1,89,162	M/s Sohan Lal & Sons
10	Constructing a New Block for Radiological Department at Amritsar	2,27,908	Ditto
11	Constructing quarters for 3 Assistant Superintendents and one Assistant Surgeon	25,700	Messrs Chaman Lal Bhalla & Sons

Serial No.	Name of Building	Cost	Name of Contractor
AMRITSAR DISTRICT—CONCLD.			
1956-57—CONCLD.			
12	Constructing quarters for 6 Head Warders—	40,564	Messrs Chaman Lal Bhalla and Sons
	(b) Constructing two Dispensers, one Matron and one Technical Instructors Quarters		
13	Constructing quarters for three Junior Clerks—	33,902	M/s Chaman Lal Bhalla and Sons
	(a) One Store keeper and one Teacher		
	(b) Constructing Quarters for one Senior Clerk in new District Jail, Amritsar		
14	Constructing Raw materials vegetables and manufacture articles Godown in District Jail, Amritsar	28,036	Messrs Gokal Chand Bhatia and Brothers
15	Constructing Cells for 40 Punishment Prisoners	83,284	Ditto
16	Constructing 24 barracks with Kitchen in new District Jail at Amritsar	37,114	M/s Gurdial Singh and Brothers
17	Constructing ten Cells for Special Class prisoners with 8' high compound wall with iron grated sheet doors	35,671	Messrs R. N. Mehra and Sons
18	Constructing 30 quarters cells with 8' high compound wall in new District Jail Amritsar	66,703	M/s Harnam Singh Sibbla and Co.
19	Constructing 16 No. condemned cells with 8' high compound wall in new District Jail, Amritsar	32,637	Ditto
20	Constructing 40 single Warders Barracks with Kitchen and Dining Room	41,550	M/s R. N. Mehra and Co.
GURDASPUR DISTRICT			
1955-56			
1	400 Cheap Tenements houses constructed at Pathankot	2,63,647	Sarvshri Bhagat Ram, Jagat Singh and Sohan Singh, Contractors
1956-57			
1	Construction of Basic Agricultural Wing, Batala	38,573	Shri Ram Nath Mohan
HISSAR DISTRICT			
1955-56			
1	Constructing 225 Cheap Tenements at Hansi	1,19,578	Messrs Sain Ditta-Nand Lal

[Minister for Public Works]

Serial No.	Name of Building	Cost	Name of Contractor
HISSAR DISTRICT—CONCLD.			
	1955-56— CONCLD.	Rs	
2	Constructing Gosadan in Government Live stock Farm, Hissar	20,992	Shri Siri Kishan
3	Constructing 150 Cheap Tenements at Sirsa	51,598	Messrs Sant Construction Co.
1956-57			
1	Constructing 450 Cheap Tenements at Bhiwani	2,49,244	Shri Lal Chand
2	Constructing 100 additional 8-Marla Houses at Bhiwani	1,56,990	Ex-Servicemen Co-operative L/C Society New Delhi
3	Constructing Sub-Divisional Officer, Civil, Court, Bhiwani	41,152	Shri Udhe Bhan
4	Constructing Sub-Divisional Officer Civil residence, Bhiwani	20,099	Shri Hari Chand Sardana
5	Constructing Police Station with married quarters at Baragodha	73,240	M/S Jamna Dass Har Narain Gupta
6	Constructing 150 Cheap Tenements at Dabwali	84,815	Shri Jamna Dass
7	Constructing 150 Cheap Tenements at Fatehabad	25,993	M/s Sultan Singh-Sudarshan Singh
8	Conversion of Government High School into Multipurpose at Sirsa	34,916	M/s Sain Ditta Mal
9	Rebuilding fallen retaining wall attached to Tehsil Building at Fatehabad	17,680	Sri Bishan Sarup-Shanti Sarup
ROHTAK DISTRICT			
1956-57			
1	Constg: of School in New Township Rohtak.	33,697	Shri Gurdial Singh
2	Constg: of School in Mud Huts Rohtak	35,474	Shri Ram Chand
3	Constg: of School in Women Homes Rohtak	20,042	Shri Joginder Singh
4	Constg: 4 Marla Cheap Tenements Sonapat	56,550	M/s Jogminder Dass Ishar Dass, Parmanand and Attam Parkash
5	Constg: 4 Marla Cheap Tenements Rohtak	71,331	M/s Gurdial Singh
1956-57			
1	Constructing Operation Theatre and ward in Civil Hospital, Sonapat	23,868	Shri Uggar Sen
2	Constructing Operation Theatre and Ward in Civil Hospital, Kharkhauda	27,050	Ditto
3	Constructing Operation Theatre and Ward in Civil Hospital at Ganaur	24,882	Agwanpur Labour and Co-operative Society
MOHINDERAGARH DISTRICT			
1955-56			
1	Maternity and Child Welfare Centre at Jhojju Kallan	61,021	M/s Tarlok Singh-Inder Singh
2	D-Type Bungalow at Dadri	20,216	Messrs Murari Lal-Om Parkash

Serial No.	Name of Building	Cost	Name of Contractor
MOHINDRAGARH DISTRICT—			
CONCLD.			
1955-56—CONCLD.			
		Rs	
3	Two 'H' Type quarters at Dadri	8,321	Capt. Bhagwan Singh
4	Indoor accommodation in Civil Hospital Dadri "8-Bed Ward"	13,617	Messrs Murari Lal-Om Parkash
1956-57			
1	Rural Health Centre at Bond Kalan	90,823	L. Uttam Chand
2	Veterinary Hospital at Bond Kalan	10,600	L. Khem Chand
3	Maternity and Child Welfare Centre at Kaniana	58,240	L. Uttam Chand
KANGRA DISTRICT			
1955-56			
1	T. B. Sanitorium Tanda ..	1,59,623	Several contractors numbering about 20
2	Construction of Judicial Lock-up at Nurpur	43,842	Shri Jagan Nath
3	Construction of Geological Block, Government College, Dharamsala	58,311	Cap. Bawan Singh
4	Construction of 12 Warders Barrack Sub-Jail, Dharam sala	17,198	Shri Buta Singh
5	Gang Hut, Kulu ..	3,511	Rama Chand
1956-57			
1	Construction of Boarding House for 100 boys at Hamirpur	1,44,413	Shri Nathu Ram
2	Constructing Judicial Lock-up, Hamirpur	81,800	Ditto
3	Constructing Sub-Divisional Officer (Civil) Office, Hamirpur	93,000	Shri Hem Chand
4	Constructing Sub-Divisional Officer (Civil) Residence, Hamirpur	45,000	Capt. Balwan Singh
5	Addition and alterations to P. W. D. Rest House, Palampur	67,467	Messrs Palampur L. and C. Society
6	Constructing Ferry Inspector's quarter at Nadaun	5,016	Shri Sant Ram
7	Constructing 12-Bedded ward Hospital Dharamsala	15,261	Shri Buta Singh
8	Aluminium House at Kulu and Manali	Not closed.	Departmentally

[Minister for Public Works]

Serial No.	Name of Building	Cost	Name of Contractor
AMBALA DISTRICT			
1955-56		Rs	
1	Constructing Shopping Centre at Ambala City	90,353	Shri Rajinder Paul Bahl
2	Conversion of District Jail into Central Jail at Ambala (fourth instalment)	3,32,657	Bakhshi Hukam Singh
3	Conversion of District Jail into Central Jail at Ambala (fifth instalment)	3,43,418	Messrs Prabh Dyal-Ram Kishan Suri
4	Four-Marla Cheap Tenements at Jagadhri	1,10,550	Messrs Ram Parshad-Shadi Lal
5	47 Nos. 4-Marla Cheap Tenements at Jagadhri	25,850	Messrs Ram Parshad-Shadi Ram
6	150 Nos. 4-Marla Cheap Tenements at Jagadhri	82,500	Ditto
7	Construction of Police Station with quarters at Khamaon	29,910	Shri Kishan Singh Sagoo
1956-57			
1	Constructing Duty Room and Canteen in Ambala Roadways	12,700	Shri Chand Parkash
2	Constructing Industrial Housing Scheme at Ambala	1,72,447	Shri Padam Parshad
3	Constructing Additional Hostel in Punjab Engineering College at Chandigarh	2,54,100	Messrs Jawala Singh-Dhian Singh
GURGAON DISTRICT			
1955-56			
1	Constructing Sub-Divisional Officer Court and Lock-up at Rewari	52,627	Shri Hira Lal
1956-57			
1	Constructing Sub-Divisional Officer's Civil Residence at Nuh	23,800	Shri Wisakhi Ram
KARNAL DISTRICT			
1955-56			
1	Government Girls High School, Panipat	1,39,432	Sodhi Arjan Singh
1956-57			
1	Additions and alterations to P. W. D. Rest-house at Panipat	30,000	Shri Salig Ram

Serial No.	Name of Building	Cost	Name of Contractor
PATIALA DISTRICT			
1955-56			
		Rs	
1	Construction of buildings in Extension Training Centre, Nabha, Group, No. 1	44,030	Shri Thakar Dass
2	Construction of buildings in Extension Training Centre, Nabha, Group No. 2		
3	Construction of out-houses for 'D' Type Bungalow in Extension Training Centre, Nabha		
4	Construction of Store Room in Agricultural Farm, Nabha	45,111	Bahawalpur Labour and Construction Society, Nabha
5	Construction of Staff Quarters in Civil Hospital Gobindgarh		
6	Construction of five 'E' Type Quarters in Extension Training Centre, Nabha	65,512	Shri Sagar Chand
7	Construction of Ripudaman College, Nabha		
8	Construction of Civil Hospital, Gobindgarh	1,36,976	Shri Harnam Singh
9	Construction of Pens and Rums in Poultry Farm, Nabha	2,942	Shri Sant Ram
10	Construction of Dispensary in Extension Training Centre, Nabha		
11	Construction of T. B. Ward in Central Jail, Patiala	29,413	S. Daulat Singh
12	Construction of 17 sets of latrines in Central Jail, Patiala	31,791	S. Gurmukh Singh
13	Construction of Family Quarters for warders in Central Jail, Patiala	30,509	S. Kanwar Partap Singh
14	Construction of 'D' Type Bungalow in Central Jail, Patiala	21,620	Ditto
15	Construction of 15 Solitary Cells in Central Jail, Patiala	25,947	Shri R.S. Tondon
16	Construction of two Kitchen Block in Central Jail, Patiala	8,516	Shri Rawal Singh
17	Construction of three Kitchen Blocks in Central Jail, Patiala	40,054	Shri R. S. Tondon
18	Construction of Recreation Centre in Central Jail Patiala	13,315	Shri Daulat Singh
19	Construction of Female Barracks in Central Jail Patiala	35,650	Shri Kanwar Partap Singh

[Minister for Public Works]

Serial No.	Name of building	Cost	Name of contractor
	PATIALA DISTRICT—CONTD.	Rs	
	1955-56—CONCLD.		
20	Construction of Police Station, Saddar Patiala	27,340	Shri Kanwar Partap Singh
21	Construction of Rural Health Centre, Sauja	1,18,911	Messrs Imperial Trading Co.
22	Construction of Rural Health Centre, Ajnauda	1,18,017	Shri Divender Kumar
23	Construction of Rural Health Centre, Charaun	1,07,260	S. Gurbax Singh
24	Construction of Imperial Electric Company, Patiala	97,727	Messrs Dalip Singh-Kartar Singh
25	Construction of Veterinary Hospital at Patiala	10,174	Shri Deva Singh
26	Construction of Veterinary Hospital at Jogan	10,219	Shri Chandri Ram
27	Construction of Recreation Room and Cycle Shed in B. S. Press	28,057	Shri Kanwar Partap Singh
28	Construction of Truck Shed in Mono Rail Store	6,760	L. Gian Chand
29	Construction of Office Block in P. W. D. Secretariat	15,727	S. Hara Singh
30	Construction of Auxiliary Radio Studio, Patiala	13,377	L. Bir Bhan
31	Construction of 'H' Type quarter at Samana	1,705	L. Kishan Lal
32	Construction of 'F' type quarter at Samana	4,388	L. Anant Ram
33	Construction of Junior Model School	88,712	S. K. P. Singh and Rewal Singh
34	Construction of Bed Block in A. V. Hospital, Patiala	1,28,334	S. Gurmukh Singh
35	Construction of Kitchen Block in A. V. Hospital, Patiala	42,097	Ditto
36	Construction of X-Ray and Operation Theatre, Patiala	21,349	Ditto
37	Construction of Class Room in A. V. Hospital, Patiala	21,845	S. Gurcharan Singh Sodhi

Serial No.	Name of Building	Cost	Name of Contractor
1	2	3	4
	PATIALA DISTRICT—CONTD.	Rs	
	1955-56—contd.		
38	Construction of Child Welfare Centre at Pinjore	1,02,144	Pt. Sham under Dautt
39	Construction of Animal Husbandry Hospital at Rajpura	19,700	Ditto
40	Construction of Cycle Factory at Rajpura	1,74,291	Messrs Road Muster Industries
41	Construction of 40 Tenements quarters at Rajpura	73,860	Pt. Sham Sunder Dautt
42	Construction of Copper Wire Factory at Patiala	3,35,504	S. Kartar Singh and Company
43	Construction of Rearing House at Runni ..	15,071	S. Dhera Singh
44	Five 'D' type bungalows G.M.C. ..	64,903	Shri Manohar Lal Kataria
45	Six 'D' type bungalows G.M.C. ..	77,800	Ditto
46	Compound wall in Industrial T. I. ..	14,805	Ditto
47	Children ward in N. R. H. ..	63,487	Ditto
48	Garrage for Industrial T. I. ..	2,913	Shri Kalu Ram
49	Four 'P' Type quarters Multipurpose School	6,631	Shri Kalu Ram
50	Construction of Badminton Court in Pole Ground	40,000	Shri Gobind Ram
51	Additions to Junior Model School	28,824	Ditto
52	Four Demonstrator Quarters G. M. C.	41,141	Ditto
53	Construction of one 'C' type Bungalow and Principal Bungalow Teachers, T. I.	28,511	Shri Gobind Ram
54	Construction of Sceptic Tank and Soakage pit in Girls Hostel, G.M.C.	2,387	Shri Jiwan Singh
55	Construction of two 'C' type Bungalows, 2nd Set G. M. C.	40,000	Messrs Kartar Singh and Company
56	Construction of Government College, II Stage	5,05,000	Ditto
57	Construction of compound wall around G. M. C.	25,000	Ditto

[Minister for Public Works]

Serial No.	Name of building	Cost	Name of contractor
	PATIALA DISTRICT—CONTD.	Rs	
	1955-56—contd.		
58	Construction of Class Room, Workshop, and Lavatory Block in Multipurpose Higher Secondary School, Patiala	3,15,173	Messrs Kartar Singh and Company
59	Stables in the Police Lines	25,242	Shri Sadhu Singh
60	Spinning, Weaving and Craft Room in T. T. I.	1,18,184	Ditto
61	Construction of Girls Hostel G. M. C.	1,00,000	Shri Nand Kishore
62	Cycle Stand, Car Shed and four Garage in N. R. H.	20,200	Ditto
63	Hostel for Industrial T. I.	2,72,117	Ditto
64	Rear Class Room Block for Teachers	48,507	Ditto
65	Swimming Pool in Mahendra College	43,138	Ditto
66	Construction of Post-Graduate and undergraduate and one number 'E' Type Bungalow Teachers T. I.	6,28,368	Ditto
67	Construction of Canteen in I. T. I.	11,000	Shri Kalwant Singh and Company
68	Class Room Block for Teachers T. I.	2,23,690	Ditto
69	Construction of two 'C' Type Bungalows, III Set G. M. C.	46,478	Ditto
70	Construction of connecting passage, II stage, New Rajindra Hospital	21,000	S. Bachitar Singh Kohli
71	Twenty 'P' Type Quarters, IV Class, G. M. C.	30,000	Ditto
72	Two numbers Demonstrators Quarters, G. M. C.	24,853	Ditto
73	Three Demonstrators Quarters G. M. C.	29,400	Ditto
74	Assembly Hall in Central Public Library	1,27,808	Shri Gopi Ram
75	Four 'E' Type Quarters in I. T. I.	37,628	Shri Gurbax Singh
76	Construction of one 'D' Type Bungalow I. T. I.	17,636	Ditto
77	Cycle Stand for 180 Cycles in I. T. I.	10,873	Ditto
78	Construction of eight 'F' Type I. T. I.	44,296	Shri Ganga Ram

Serial No.	Name of Building	Cost	Name of Contractor
1	2	3	4
	PATIALA DISTRICT—CONTD.	Rs	
	1955-56—concl'd.		
79	Construction of twelve 'P' Type Quarters I. T. I.	17,366	Shri Ganga Ram
80	Construction of Administration Block in Teachers Training Institute	1,64,600	Messrs Anand Co-operative Societies
81	Administration Block for I. T. I. ..	59,785	S. Daulat Singh
82	Doomes and II stage Central Public Library	68,921	Messrs R. C. C. Society Limited
83	Compound wall, gates, roads in Central Public Library	24,109	Ditto
84	Medicine Stores in new Rajindra Hospital	46,302	S. Harnam Singh
85	Assembly Hall for Teachers T. I. ..	1,21,096	Ditto
86	Hall and Lecture Theatre for Teachers Training Institute	1,43,700	Shri Nand Kishore
87	Hostel for Girls Teachers T. I. ..	2,75,462	S. Kulwant Singh and Co.
	1956-57		
1	Construction of Middle School in Model Town, Patiala	47,699	L. Manohar Lal
2	Construction of Dispensary in Model Town, Patiala	15,684	Messrs Dhillon and Company
3	Construction of 'D' Type Bungalow in Model Town	1,30,407	S. Rewal Singh, L. Chaman Lal, Messrs Dhillon and Company S. Kanwar Partap Singh
4	Construction of 'E' Type Quarters in Model Town, Patiala	1,85,806	S. Kanwar Partap Singh, S. Daulat Singh, L. Manohar Lal, S. Dhera Singh, S. Deva Singh, S. Jagjit Singh, S. Hara Singh, S. Dalip Singh
5	Construction of 'P' Type Quarters in Power House Colony	1,39,353	S. Rewal Singh Bedi, Shri R. S. Tondon, Shri K. P. Singh, Shri Ganga Ram, Pt. Sham Sunder Oat
6	Construction of Basic School in T. T. I.	87,765	Messrs Bhag Chand-Uma Datt

[Minister for Public Works]

Serial No.	Name of Building	Cost	Name of Contractor
PATIALA DISTRICT—CONTD.		Rs	
1956-57—contd.			
7	Construction Add to Kitchen Block, Boys Hostel G. M. C.	32,881	Shri Daulat Singh
8	Construction of six Stables in Police Line, II Set	14,385	Messrs Hari Chand-Narain Dass
9	Eight 'E' Type Quarters, II Set Quarters,	44,128	Messrs Kartar Singh and Company
10	Construction of Disposed Wells in Swimming Pool, Mahendra College, Patiala	4,629	Shri Saldara Singh
11	Construction of Girls Hostel, 2nd Stage, under Second Five-Year Plan	28,283	Messrs Dhillon and Company
12	Construction of eight 'F' Type Quarters in 2nd Set	44,128	Shri Nand Kishore
13	Electric Installation in 70 'P' Type Quarters	6,339	Shri Brij Lal
14	Construction of six 'F' Type Quarters, III Set	33,096	Messrs Hari Chand-Narain Dass
15	Construction of four 'E' Type Quarters, 1st Set, Near Pepsu Roadways	35,436	Kanwar Partap Singh
16	Construction of sixteen 'E' Type II Set	1,41,744	S. Harnam Singh
17	Construction of eight 'F' Type Quarters, III Set	44,128	S. Daulat Singh
18	Construction of 36 'F' Type Quarters	1,98,576	S. Kulwant Singh and Company
19	Construction of eight 'F' Type Quarters, Ist Set	44,128	Ditto
20	Construction of five 'E' Type Quarters, 1st Set, near Pepsu Roadways	44,295	S. Ravail Singh
21	Construction of four 'E' Type Quarters, II Set	35,436	Shri Ravail Singh
22	Construction of five 'E' Type Quarters, IV Set	44,295	Ditto
23	Construction of 18 'E' Type Quarters 1st Set	1,59,462	L. Nand Kishore
24	Construction of 16 'E' Type Quarters, Ist Set	1,41,744	Shri K. S. Halwalia

Serial No.	Name of Building	Cost	Name of Contractor
PATIALA DISTRICT—CONCLD. 1956-57— <i>conid.</i>			
25	Construction of 23 'F' Type Quarters, I Set	1,76,512	Shri Gopi Ram
26	Construction of six 'F' Type Quarters, II Set	33,096	Ditto
27	Construction of 32 'F' Type Quarters, II Set	1,76,512	Messrs Kartar Singh and Company
28	Construction of Cycle Stand in I. T. I ..	7,601	Shri Atma Singh
29	Construction of Compound Wall around play ground, G. M. C.	5,817	Shri Kanwar Partap Singh
30	Construction of two 'P' Type Quarters Lib	4,387	Messrs Om Parkash and Company
31	Construction of servant quarters for Officers Bungalows, Military Area	4,839	Messrs Om Parkash and Company
32	Construction of six 'F' Type Quarters, Ist Set	33,096	Ditto
SANGRUR DISTRICT 1955-56			
1	Construction of Five No. 'F' Type quarters at Sangrur ..	1,33,956	S. Harnam Singh Sibbal
2	Construction of 18 Sub-work in District Jail, Sangrur ..		
3	Construction of one Sub-work in district police lines at Sangrur (4 'E' type Bungalows)		
4	Construction of Health Centres at Jullana	67,566	Messrs Birbhan-Om Parkash
5	Construction of Police Station at Jullana		
6	Construction of Health Centre, Tappa ..	22,179	Shri Ram Partap
7	Construction of Health Centre at Mahal Kalan	73,756	Messrs Bhawalpur L. and C. Co-operative Society, Nabha
8	Construction of T. B. Clinic at Sangrur		
9	Construction of Maternity and Child Welfare Centre at Bhadour	42,085	Shri Pyara Lal Tappa
10	Construction of Maternity and Child Welfare Centre at Dhanoula		
11	Construction of Maternity and Child Welfare Centre at Sunam	13,737	Shri Makandi Lal

[Minister for Public Works]

Serial No.	Name of Buildings	Cost	Name of Contractor
	SANGRUR DISTRICT—CONCLD. 1956.57—<i>cocld.</i>	Rs	
12	Construction of Maternity and Child Welfare Centre at Narwana	51,106	Shri Hans Raj
13	Construction of 4 Sub-works in B. and R. Colony at Narwana		
14	Construction of Maternity and Child Welfare Centre at Ahmadgarh		
15	Construction of Degree College, Malerkotla	1,06,921	Shri Manzoor Ahmad
16	Construction of 2 Sub-works in District Jail, Sangrur	2,06,143	Shri Matu Ram
17	Construction of 10 Sub-works in District Police Lines at Sangrur		
18	Construction of Veterinary Hospital at Ahmadgarh	3,253	Shri Sant Ram
19	Construction of 34 shops for displaced persons at Sangrur, in Quila Mubarik	7,605	Shri Maha Ram
20	Construction of 2 Sub-works in District Jail, Sangrur	34,860	Messrs Nand Kishore-Gopi Chand
21	Construction of 5 Sub-works in Police Lines at Sangrur		
22	Construction of 2 Sub-works in District Police Lines at Sangrur—		
	(1) 16 'P' Quarters ..	894	Shri Rajinder Parkash
	(2) 3 'D' Quarters ..		
	1956-57		
1	Construction of 5 Sub-work in District Jail, Sangrur	78,352	Shri Hans Raj
2	Construction of Electric Sub-Station near Ice Factory, Sangrur	1,415	Shri Vidya Sagar
3	One No Sub-work in Government Degree College, Malerkotla	..	Messrs Friends Co-operative Society Ltd., Malerkotla

*N.B.—Names of Buildings started in the year 1955-56 but completed in 1956-57, have been shown in 1955-56.

Serial No.	Name of Building	Cost	Name of Contractor
1	2	3	4
		Rs	
	KAPURTHALA DISTRICT		
	1955-56		
1	Additions and alterations Randhir College, Kapurthala	14,071	Kartar Singh
2	'F' Type quarter for Assistant Superintendent, Jail, Kapurthala	3,415	Kundan Lal
	1956-57		
1	Construction of Police Station, Kapurthala	31,456	Kartar Singh
2	Rural Health Centre, Dhilwan ..	76,121	Labo Ram
3	Rural Health Centre at Kala Sanghian ..	31,619	Karam Singh
4	Rural Health Centre at Hadiabad ..	33,625	Messrs Ved Parkash Gupta and Company
5	Rural Health Centre at Bhaloth ..	30,627	Hari Ram
6	Girls Wing, Randhir College, Kapurthala	56,400	Kartar Singh
7	Tuck Shop, Randhir College, Kapurthala	6,944	Kartar Singh
8	Rearing House in Sericulture Farm, Shiekhupura	8,248	Charan Dass
9	Construction of New Laboratory, Kapurthala	18,243	Kartar Singh
10	Construction of E. and M. Colony at Phagwara	34,640	Kartar Singh and Karam Singh
	BHATINDA DISTRICT		
	1955-56		
1	Construction of Tanning Centre, Kotkapura	35,387	Lall Singh
2	Construction of High School, Jaitu ..	53,121	Jagan Nath
3	Office Block in Police Lines, Bhatinda ..	53,039	Messrs Ramji Dass-Bhagwan Dass
4	Gas Plant in New College, Bhatinda ..	2,559	Pritpal Singh
5	Four Special Wards in Civil Hospital, Bhatinda	14,500	Kishori Lal
6	Office Block in Civil Hospital, Bhatinda	40,111	Jagan Nath
7			

[Minister for Public Works]

Serial No.	Name of Buildings	Cost	Name of contractor
1	2	3	4
	BHATINDA DISTRICT—CONCLD. 1955-56—concl.	Rs	
8	Motor Garage and Store Room in Civil Hospital, Bhatinda	3,512	Pritpal Singh
9	Post-mortem Room in Civil Hospital, Bhatinda	2,670	Pritpal Singh
10	Magazine in Police Lines, Bhatinda ..	1,134	Ramji Dass-Bhagwan Dass
11	Pump House in Civil Station, Bhatinda	1,669	Ved Parkash
	1956-57		
1	Construction of Rural Health Centre, Talwandi Sabo	23,140	Janta Co-operative Society, Faridkot
2	Construction of Rural Health Centre, Bejekhana	72,280	Ganga Ram
3	Construction of Rural Health Centre, Budhlada	56,603	Naranjan Lal
4	Construction of Rural Health Centre, Bhagta	80,281	Ved Parkash and Co.
5	Child Welfare Centre, Naranjan Lal, Goniana	49,100	Naranjan Lal
6	Construction of Art College, Bhatinda	1,03,519	Ved Parkash
7	Construction of District Jail at Bhatinda	4,33,707	Jagan Nath
8	Construction of six Barracks in Police Lines, Bhatinda	1,32,889	Ram Partap
9	Fifty-four-Bed Wards, Civil Hospital, Bhatinda	2,08,562	Jagan Nath
10	Four 'P' type quarters in New College, Bhatinda	5,835	Kishori Lal
11	Four 'H' type quarters in Civil Hospital Bhatinda	13,572	Kishori Lal
12	Primary Health Centre, Sangat ..	40,640	Naranjan Lal
13	Construction of open-air theatre in Bajinder College, Faridkot	14,104	Inder Singh

D. D. T. SPRAY AT PATIALA AND ITS IMMEDIATE NEIGHBOURHOOD

***175. Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state—

- (a) whether Patiala Town and its immediate neighbourhood was sprayed with D.D.T. and other such disinfectants regularly during the pre-merger days;

- (b) whether the spraying referred to in part (a) above has been done at Patiala since the merger of Pepsu and Punjab; if not, the reasons therefor ;
- (c) whether any sum set aside for the said purpose lapsed unutilised ; if so, the amount lapsed and the action which Government proposes to take in the matter ?

Chaudhri Suraj Mal : (a) Yes.

(b) No. It is not necessary to carry out anti-malaria measures during the off season—November to May.

(c) No provision existed in the State Budget exclusively for payment of a grant-in-aid to the Municipal Committee, Patiala, for anti-malaria measures during the post-integration period, i.e, from the 1st November, 1956 to the 31st March, 1957, and as such, the question of lapse of funds on this account does not arise.

Raja Surendra Singh : Sir, my question does not pertain to anti-malaria measures at all. The hon. Minister for Consolidation and Health has given information regarding anti-malarial measures. My question relates to spraying of D.D.T. and other such disinfectants regularly during the pre-merger days.

Minister : I have said 'yes' to the first part of the question.

MOTI BAGH PALACE, PATIALA

***157. Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to purchase the Motibagh Palace at Patiala belonging to H. H. the Maharaja of Patiala ; if so, its price and the use to which it is intended to be put ?

Sardar Partap Singh Kairon : Yes, at a price of Rs 30 lakhs. The palace is intended to be used for a museum and the surplus land attached to the palace will be sold out to the public.

Sardar Bhupinder Singh Mann : The palace has been purchased for 30 lacs of rupees. Does it include its furniture and other equipment ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਨਹੀਂ ਜਨਾਬ, ਇਕੱਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਕੀਮਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਠ ਸੱਤਰ ਲਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜੇ furniture ਨੂੰ ਵੀ ਲੇ ਲਈਏ ਤਾਂ ਤੀਹ ਪੈਂਤੀ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਹੋਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਭ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मुख्य मंत्री जी बतायेंगे कि जैसा आज अखबारों में निकला है कि गवर्नमेंट ने यह फैसला किया है कि बहुत से मकान वगैरह जो गवर्नमेंट के पास पड़े हैं, वह बेच दिये जायेंगे; क्या उन्हीं छोटे मोटे मकानों को बेच कर यह महल खरीदने का इरादा है ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਜਿਹੜੇ ਮਕਾਨ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਿਮਲੇ, ਕਪੂਰਥਲੇ, ਜੀਂਦ ਵਗੈਰਾ ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਉਹ ਹੀ ਵੇਚੇ ਜਾਣਗੇ। ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਖਰੀਦੇ ਵੀ ਜਾਣਗੇ; ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਪਹਿਲੀ ਨਾਲੋਂ ਅਲਿਹਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਐਨੀ ਵੱਡੀ 30 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ Expert Committee ਵੀ ਬਿਠਾਈ ਗਈ ਸੀ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਸਾਡੇ Engineers ਨੇ ਹਿਸਾਬ ਲਗਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਾਹਿਲੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਹੁਣ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਕੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਸਤੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ Expert Committee ਬਿਠਾਈ ਜਾਂਦੀ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : 30 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਮਹਤਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (Cheers) ਕਿ ਏਥੇ Museum ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਫੇਕ ਫਜ਼ ਪੁਰੀ : ਕਥਾ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀ ਕਿ ਜਿਸ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਦੀ ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ੩੦ ਲਾਖ ਰੁਪਯਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਾਫੀ exhibits ਰਖਣੇ ਦੇ ਲਿਯੇ ਕਿਤਨਾ ਰੁਪਯਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਕੁਝ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਹੀ ਲਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪਹਿਲੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਥੀਏਜ਼ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਥੀਏਜ਼ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸ਼ਿਮਲੇ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਥਾਂ ਤੇ ਰਖਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਫੋਟੋਆਂ ਬਹੁਤ ਖਾਸ ਥੀਏਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ museum ਇਕ ਬੜਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ museum ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਰੀਏ ਕਿ ਇਹ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਬਣ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇੰਜ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਣ ਲਗਾ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜਿਹੜੀਆਂ ਥੀਏਜ਼ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਰਖਾਂਗੇ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਲੈਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਕਥਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਚਿਫ਼ਟੀਆਬਰ ਖੋਲਨੇ ਕਾ ਮੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਉਹ ਏਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹੀ ਬਣੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਆ ਗਏ ਹੋ; ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਵੀ ਦਿਖਾ ਦਿਆਂਗਾ। (ਹਾਸਾ)

ਅਧੁਸ਼ਕ ਸ਼ਹੀਦਯ : ਚਿਫ਼ਟੀਆਬਰ ਕਾ ਸਵਾਲ ਧਰ੍ਹਾਂ ਕੈਸੇ ਆ ਗਯਾ ? (How is the question of a zoo relevant here ?)

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਉਥੇ ਚਲਣਗੇ ? (ਹਾਸਾ)

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵਾਂਗਾ। (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਕੀ ਗੇਰਮਿੰਟ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਮਹੱਲਾਂ ਨੂੰ ਅਜਾਇਬਘਰਾਂ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੀ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਦਸੋਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਢਾ ਕੇ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਰਾਜਪਰਮੁਖ ਬੜੇ ਅਮੀਰ ਹਨ। ਕੀ ਗੇਰਮਿੰਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮਹੱਲ ਮੁਫਤ ਦੇਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ?
(No reply)

ਪੰਡਿਤ ਆਰੀ ਰਾਮ ਭਸਮ : ਕਥਾ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਅਜਾਇਬਘਰਾਂ ਦੇ ਲਿਏ ਤਾਂ ਪਟਿਆਲਾ ਸੌ building ਖਰੀਦੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਚਿਡਿਆਬਰਾਂ ਦੇ ਲਿਏ ਭੀ ਕਿਸੀ ਆਰ ਜਗ੍ਹਾ ਸਹੂਲ ਖਰੀਦ ਕੀਆ ਜਾਏਗਾ ?

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਇਸ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ?

ਅਧਿਕ ਸਹੀਦਯ : ਯੇ ਸਵਾਲ ਤੋ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦੇ। (These questions do not arise).

COMPENSATION FOR LAND ACQUIRED FOR THE FERTILIZERS AND HEAVY WATER FACTORY AT NANGAL TOWNSHIP

***171. Pandit Ram Kishan Bharolian :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether any land in villages of Tehsil Una, District Hoshiarpur, has been acquired by Government for the Fertilizers and Heavy Water Factory at Nangal Township ; if so, the area of land so acquired in each village ;
- (b) the total area of land required for the said factory and the area yet to be acquired for the purpose ;
- (c) whether any houses were acquired by Government for the said factory ; if so, their number ;
- (d) whether any amount has been sanctioned for paying compensation for land and houses acquired for the purpose ; if so, the rate of such compensation ;

[Pandit Ram Kishan Bharolian]

(e) whether the owners of land referred to in part (a) above and of houses mentioned in part (c) above have been given land or houses ; if not , the reasons therefor ;

(f) whether the Government has so far rehabilitated or has under consideration any scheme for rehabilitating them ; if so, what ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes. The area of land so far acquired in each village is as below :—

	Acres
Malukpur ..	16.34
Kanchera ..	597.38
Kathera ..	417.04
Barari ..	244.66
Mehtpur ..	12.79
Babaur ..	109.35
Rampur Sani ..	33.70
Maida Majra ..	22.57
Maujowal ..	39.25
Total ..	1,493.08

(b) The total area of land required for the said factory is 4,258 acres, out of which about 2,755 acres has yet to be acquired.

(c) Yes. 428.

(d) Yes. The following compensation has been awarded :—

	Rs	A.	P.
(1) For agricultural land ..	15,30,028	7	9
(2) For houses ..	5,21,850	0	0

The attached statement shows the village-wise rate of compensation awarded according to the classification of land involved. The compensation for houses was allowed according to the valuation assessed by the Technical Staff. It varies from house to house according to the condition of the super-structure. The value of the site under these houses was assessed at the rate allowed for dofasli awal, which comes to between Rs 1,500 and Rs 1,600 per acre.

(e) & (f) The owners of land and houses have been awarded cash compensation. Government have a scheme under consideration for rehabilitating the affected persons. A piece of land measuring 142.5 acres has been selected near the Nangal Township for settling the oustees thereon and steps are being taken to acquire the same. Data of culturable land within the district, which is in the self-cultivation of the proprietors over and above the prescribed standard of 30 acres, has been collected with a view to accommodate the oustees who are desirous to have land for land.

Award given per Kanal (Classwise)

Serial No.	Name of village	Chah i	Dofasli awal	Dofasli Dom	Ekfasli awal	Ekfasli Dom	Kharkana	Banjar	Ghair Mumk in
		Rs	Rs	Rs	Rs	Rs	Rs A. P.	Rs	Rs
1	Malukpur	132	75	17	11
2	Kanchera ..	176	144	115	96	..	23 11 6	16	10
3	Kathera	150	125	92	62	..	21	13
4	Barari	160	120	100	50	23 11 6	17	10
5	Mehtpur	140	120	100	25	10
6	Bhabhaur	144	120	100	66	23 11 6	15	10
7	Rampur Sani	140	120	100	50	..	15	10
8	Maida Majra	137	122	108	17	11
9	Majowal	126	105	84	42	..	15	10

ਪੰਡਿਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਅਜੇ ਫੈਕਟਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਜਲਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਹਲੀ ਪਈ ਰਹਿਣੀ ਹੈ ਕੀ ਕਿਸਾਨ ਉਥੇ ਸੈਨੀ ਦੀ ਫਸਲ ਬੀਜ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਕਿਸ ਸੰਤਰੀ : ਇਸ ਕਾ ਅਗਰ ਆਪ ਨੋਟਿਸ ਦੇਂਦੇ details ਲੇਕਰ ਅਰਜ਼ੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ immediately ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਜਿਤਨਾ ਲਿਹਾਜ਼ ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਰੀਏ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲਿਹਾਜ਼ ਕਿਧਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ Land Tenures Act ਵਰਗੇ ਦੇ ਹੇਠ ਉਲਟਾ ਨਾ ਪਵੇ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ immediately ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਿਆਇਤ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੀਏ।

ਪੰਡਿਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਜਦੋਂ ਤੀਕਰ ਹਕੂਮਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ; ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੋਟੀ ਖਾਣ ਲਈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ compensation ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਥਾ ਮੁੱਖ ਸੰਤਰੀ ਜੀ ਕਰਕੇ ਲਾਏਗੇ ਕਿ compensation ਕਾਕੜੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਲਈ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਸਬ-ਜਜ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

[ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ]

ਨੂੰ ਦੋ ਤਿੰਨ cases as test cases ਅਸਾਂ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜਾ ਫੈਸਲਾ ਉਹ ਕਰ ਦਵੇਗਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਥਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਮੀ ਕਿਸੀ ਕੋ compensation ਦੇਣਾ ਪਏਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਮੈਂ unnecessarily ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫੇਰ ਲਗੇਗੀ ਹੈ। ਕਥਾ ਕਹੀ ਸਿਲਸਿਲਾ ਧਰਮ ਮੀ ਤੀ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ compensate ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗੀ। ਜਲਦੀ ਦਿਆਂਗੇ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦੇ ਵੀ ਦੁਕੇ ਹਾਂ।

ਅਧਿਕਾਰ ਸਵਾਲ : Inadmissible ਸਵਾਲਾਂ ਕਾ ਜਵਾਬ ਨ ਦਿਓ ਕਰੋ।
(The hon. Minister need not give replies to inadmissible questions).

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੜੇਲੀਆਂ : ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਸਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਕੀ ਉਹ ਦਸਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਮੁਨਾਸਬ rates ਤੇ material ਵੀ supply ਕਰੇਗੀ ?

ਕਿਸ ਮੰਤਰੀ : ਜਦੋਂ ਤਕ ਮੁਸਕਿਨ ਹੋ ਸਕਾ ਹਰੇਕ ਸਹੂਲਿਯਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਏਗੀ।

EXPENDITURE INCURRED ON THE BUNGALOWS OF MINISTERS AND DEPUTY MINISTERS

*207. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Chief Minister be pleased to state the total expenditure incurred on the Bungalows of each of the Ministers and Deputy Ministers in the State during April, 1957 ?

Rao Birendra Singh : The information is being collected and will be supplied when ready.

ISSUE OF ARMS LICENCES IN THE STATE

*29. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the criteria, if any, laid down by the Government for the issue of Fire-arms Licences in the State ;
- (b) the district-wise quota, if any, fixed for the issue of fresh fire-arms licences ;
- (c) whether Air Rifle licence is also included in the regular quota of fire-arms ;

- (d) whether there is any proposal under consideration of Government to issue the Air Rifle Licences without calling for the recommendation of the Police Department ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a to d) It is not in the public interest to disclose the information asked for. However, any specific case needing Government's attention may be brought to its notice, when it will be duly looked into.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਹਿੱਸਾ ਪਬਲਿਕ interest ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸ਼ਹੀਦਯ : यह सवाल ही नहीं बनता । (This question does not arise at all.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਪਾਰਟ ਬੀ, ਪਾਰਟ ਸੀ ਅਤੇ ਪਾਰਟ ਡੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ ਕਿ :—

“whether Air Rifle Licence is also included in the regular quota of Fire-Arms;”

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਖੋ ਦੇਣਾ ਪਬਲਿਕ interest ਵਿਚ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਕਰ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਕੁਝ ਇਤਲਾਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਚਾਹੀਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵਖਰਾ ਆ ਕੇ ਪੁਛ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : क्या हमारी गवर्नमेंट की policy इस मामले में वही है जो अंग्रेज़ की थी ?

Mr. Speaker : It does not arise.

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਉਸ ਤੋਂ ਬੇਹਤਰ ਹੈ ।

CASH BOX STOLEN FROM MALKHANA, POLICE STATION, BARNALA, DISTRICT SANGRUR

***243. Sardar Jasdev Singh Sandhu :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that a cash box containing about Rs 7,000 was recently stolen from the Malkhana of Police Station, Barnala, district Sangrur ; if so, the office to which the said cash box belonged ;
- (b) whether any case relating to the theft referred to in part (a) above was registered ; if so, when and the result of the enquiry, if any, made in this connection ;
- (c) whether the stolen cash box referred to above has been traced ; if so, from whom and whether the Government money was found in tact ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes. The cash box was reported to have contained Rs 6,800. The missing cash box belonged to Tehsil Barnala.

(b) & (c) A case (F.I.R. No. 26) was registered on 26th March, 1957, as soon as the loss came to notice. The Moharrar Head Constable of the Police Station, who was incharge of the Malkhana, was suspended and an investigation taken up immediately. Later on 1st April, 1957, the missing box was recovered from the latrines of the Police Station, opposite the Tehsil. The outer lock of the box was missing, but the inner lock was in tact. When the inner lock was opened with its key produced by the Tehsildar, Barnala, Rs 6,405.25 were recovered from it. As this amount does not tally with the amount shown in the cash box before the occurrence, the matter is being investigated to find out who is to blame for it. There is yet no definite clue.

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਉਥੋਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਹਾਲਾਂ ਤਾਂ enquiry ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਹਾਲਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਕਦਮ ਚੁਕਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਇਹ enquiry ਕਦੇ ਤਕ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਜੇਕਰ ਆਪ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

MURDERS IN THE AREA OF POLICE STATION, SAMANA, DISTRICT PATIALA

***245. Sardar Jasdev Singh Sandhu :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of murders committed in the ilaqa of Samana Police Station, district Patiala, during the period from 1st November, 1956 up to date and the details of each ;

(b) the number of cases referred to above in which the culprits were apprehended and challaned ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Four murders were committed in the ilaqa of Police Station Samana, district Patiala, during the period 1st November, 1956 to 30th April, 1957. The details of these cases are given below :—

(1) *F.I.R. No. 9, dated 25th February, 1957, under section 302, I.P.C.*— This case was registered on the recovery of a dead body from a well in the suburbs of Samana Town. The dead body was identified to be that of Chand Singh, son of Gujjar Singh of village Kalaran. Investigation has shown that the deceased came to Samana on 18th February, 1957 for procuring cement, but never returned to his village. A search was made by his father and other relatives, but, even though no trace of his was found, no report about this was made at the Police Station. There was blood-stained earth near the well. The case has not yet been worked out. It is still under investigation.

(2) *F.I.R. No. 10, dated 10th March, 1957, under section 302, I.P.C.*—
Wali Singh Mahant of Gurdwara Sahib Dullran, his wife Harnam Kaur and his Chela Sukhdev Singh were found murdered in one of the rooms of the Gurdwara. On account of his bad reputation, the Mahant was under a social boycott by the inhabitants of the neighbouring villages. The Mahant has since been found to be a bad character from Lyallpur District, with two convictions for dacoity. However, the investigation showed that one Nand Singh (son of Jawahar Singh, who made the first report at the Police Station about the murder) in complicity with Ujagar Singh and Naranjan Singh of the same village were concerned in the murder. All the three accused have been arrested and sent up for trial.

(3) *F.I.R. No. 16, dated 10th April, 1957, under section 302, I.P.C.*—
Gurbachan Singh, Jat of Kullaran, killed his wife, Mohinder Kaur, when they were on their way from village Todarpur to village Kullaran. The accused suspected the deceased to be of loose character and it was probably for this reason that he killed her. He was arrested at the spot by certain farmers, who saw him committing the offence. He is now pending trial.

(4) *F.I.R. No. 17, dated 12th April, 1957, under section 302, I.P.C.*—
A dead body without head and hands was recovered from well near village Nial Kalan. During the investigation, the dead body was traced to be that of Bhayee Jee of village Gujjaran, Police Station Dirbha. The investigation of this case also resulted in the identification of the dead body in another murder case, namely, *F.I.R. No. 11, dated 20th March, 1957, Police Station Sirhind*, in which the dead body had remained unidentified. The dead body of this latter case was that of Kartar Singh, son of Mangal Singh, Jat of village Gujjarana, Police Station Dirbha. It appears that both the persons were murdered near village Harbanspura, Police Station Sirhind, in connection with some woman, and the dead body of Kartar Singh was thrown in the Bhakra Canal near village Harbanspura and that of Bhayee Jee in the well near village Nial Kalan. The case is still under investigation.

(b) In two cases, namely, those at serial Nos. (2) and (3), the culprits have been apprehended and challaned.

Mr. Speaker : Are these cases *sub-judice* ?

Chief Minister : Yes. Sir.

अध्यक्ष सहीदय : यह *sub-judice* cases हैं, इन के बारे में आप क्या पूछना चाहते हैं ? (These are *sub-judice* cases. What does the hon Member want to ask about them ?)

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਦਾ ਚਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਹਾਲਾਂ ਪਹਿਲੇ ਕੇਸ ਦੀ investigation ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਦੂਜਾ ਕੇਸ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਚਲਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੀਜੇ ਦਾ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਪਕੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹਾਲਾਂ ਉਸ ਦੀ investigation ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਕੇਸ ਦੀ ਵੀ investigation ਹਾਲਾਂ ਜਾਰੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : Then you need not answer it please.

GOVERNMENT ADVERTISEMENTS

***206. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of English, Urdu, Hindi and Punjabi Newspapers which were given advertisements, by the Government during the year 1956-57, together with the value thereof ;

(b) whether each of the newspapers referred to above was given an equal share of advertisements ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) The information is placed on the Table of the House.

(b) No. Government advertisements are sent to the approved newspapers according to the nature of their circulation, readership, policy, tone and importance in particular areas, by rotation.

**STATEMENT SHOWING THE AMOUNT PAID TO VARIOUS NEWSPAPERS
BY THE ERSTWHILE PUNJAB STATE DURING THE YEAR
1956-57**

Name of newspapers	Total amount of bills received and passed
	Rs A. P.
1. Tribune, Ambala Cantt. ..	1,05,774 14 0
2. Amrit Bazar Patrika, Allahabad ..	2,475 8 0
3. Free Press Journal, Bombay ..	1,752 0 0
4. Hindu, Madras ..	4,390 12 0
5. Bombay Chronical, Bombay ..	3,741 0 0
6. Hindustan Times, New Delhi ..	48,674 12 0
7. Indian Express, Delhi ..	26,341 8 0
8. Statesman, New Delhi ..	47,847 6 0
9. Hindustan Standard, New Delhi ..	18,770 0 0
10. National Herald, Lucknow ..	1,574 0 0
11. Times of India, Delhi ..	42,491 14 0
12. Leader, Allahabad ..	179 0 0
13. Nagpur Times, Nagpur ..	176 0 0
14. Deccan Herald, Banglore ..	182 0 0
15. Nursing Journal of India, Delhi ..	48 0 0
16. Eastern Times, Calcutta ..	1,102 0 0

Name of newspapers	Total amount of bills received and passed
17. A.I.C.C. for Ninth Year of Freedom ..	Rs. A. P. 415 0 0
18. Indian Construction News, Calcutta ..	819 0 0
19. Mumbai Samachar, Bombay ..	112 0 0
20. Government Gazette, Chandigarh ..	188 12 0
21. Pioneer, Lucknow ..	212 0 0
22. Ajit, Jullundur ..	8,540 15 0
23. Tej, Delhi ..	3,841 0 0
24. Sansar, Delhi ..	802 0 0
25. Hind Samachar, Jullundur ..	1,617 0 0
26. Milap, Jullundur ..	10,332 15 0
27. Vir Bharat, Jullundur ..	12,584 8 0
28. Pratap, Jullundur ..	2,862 8 0
29. Prabhat, Jullundur ..	6,870 6 0
30. Hindustan, Jullundur ..	103 0 0
31. Sadaqat, Ludhiana ..	369 8 0
32. Samaj, Ludhiana ..	92 4 0
33. Khidmat, Srinagar ..	140 12 0
34. Tarjman, Ludhiana ..	1,077 0 0
35. Amrit, Karnal ..	382 6 9
36. Pehham-i-Watan, Gurgaon ..	253 12 6
37. Mewat, Gurgaon ..	716 0 0
38. Riyasat, Delhi ..	208 7 0
39. Panchayat, Jullundur ..	25 4 0
40. Amar Jyot, Rohtak ..	25 8 0
41. Preet, Jullundur ..	123 0 0
42. Driver Weekly, Jullundur ..	3,855 0 0
43. Punjab Transport, Amritsar ..	1,994 0 0
44. Motor Transport Gazette, Delhi ..	3,763 1 0
45. Reformer, Delhi ..	383 11 0
46. Doaba, Jullundur ..	131 4 0
47. Arya Gazette, Jullundur ..	330 2 6

[Chief Minister]

Name of newspapers	Total amount of bills received and passed		
	Rs.	P.	P.
48. Jat Gazette, Rohtak ..	387	0	0
49. Haryana Tilak, Rohtak ..	35	2	0
50. Janam Bhoomi, Karnal ..	1,516	5	6
51. Shola, Ambala ..	128	2	0
52. S. D. Parcharak, Amritsar ..	120	0	0
53. Hindu, Jullundur ..	734	13	0
54. Insaf, Delhi ..	4,192	0	0
55. Transport Worker, Delhi ..	2,532	6	0
56. Bharat, Lucknow ..	152	0	0
57. Qaumi Awaj, Lucknow ..	72	0	0
58. Rehbar, Gurdaspur ..	15	0	0
59. Atalique, Delhi ..	30	0	0
60. Roshni—Sonepat ..	35	0	0
61. Pursharathi, Rohtak ..	15	0	0
62. Jagte Netar, Hissar ..	20	0	0
63. Watan, Delhi ..	92	0	0
64. Sunehri Bharat, Gurgaon ..	32	0	0
65. Sher-i-Punjab, Delhi ..	44	0	0
66. Akali Patrika, Jullundur ..	8,063	0	0
67. Sikh, Chhaharata (Amritsar) ..	3,903	0	0
68. Vartman, Amritsar ..	8,878	4	0
69. Ajit Patrika, Jullundur ..	324	0	0
70. Ranjit, Patiala ..	2,840	0	0
71. Hindustan, New Delhi ..	5,604	0	0
72. Nirbhai Yodha, Ludhiana ..	35	0	0
73. Khalsa Advocate, Amritsar ..	45	12	0
74. Parkash, Patiala ..	1,752	0	0
75. Khalsa Sewak, Amritsar ..	24	0	0
76. Hindi Milap, Jullundur ..	16,728	0	0
77. Vir Arjun, Jullundur ..	2,093	0	0

Name of newspapers	Total amount of bills received and passed
	Rs A. P.
78. Nav Bharat Times, Delhi ..	2,244 8 0
79. Matri Bhoomi, Karnal ..	125 0 0
80. Haryana Sandesh, Hissar ..	48 0 0
81. Janta, Hissar ..	120 0 0
82. Naya Jiwan, Ferozepore ..	15 0 0
83. Dev Bhoomi, Karnal ..	12 0 0
84. Bombay Samachar, Bombay ..	600 0 0
85. Chitra, Delhi ..	58 4 0
86. Udyog Vyopar, Patrika, Delhi ..	300 0 0
87. Aljamiat, Delhi ..	236 2 0
88. Badalti Dunya, Rohtak ..	15 0 0

STATEMENT SHOWING THE AMOUNT PAID TO VARIOUS NEWSPAPERS BY
THE ERSTWHILE STATE OF PEPSU DURING THE PERIOD
FROM 1st APRIL, 1956 TO 31st OCTOBER, 1956

Name of newspapers	Amount paid from 1st April, 1956 to 30th October, 1956
	Rs A. P.
1. Tribune, Ambala Cantt. ..	11,987 8 0
2. Times of India, Delhi ..	2,357 8 0
3. Statesman, New Delhi ..	2,043 12 0
4. Hindustan Times, New Delhi ..	4,671 10 0
5. Indian Express, Delhi ..	1,296 0 0
6. Hindustan Standard, Delhi ..	156 0 0
7. Indian Mirror, Kapurthala ..	1,962 0 0
8. Milap, Jullundur ..	3,246 12 0
9. Pratap, Jullundur ..	1,776 8 0
10. Tej, Delhi ..	212 0 0
11. Vir Bharat, Jullundur ..	255 0 0

[Chief Minister]

Name of newspapers	Amount paid from 1st April, 1956 to 30th October, 1956
	Rs A. P.
12. Hind Samachar, Jullundur ..	196 0 0
13. Ajit, Jullundur ..	434 0 0
14. Sadaqat, Ludhiana ..	85 0 0
15. Tarjman, Ludhiana ..	330 0 0
16. Prakash, Patiala ..	3,666 4 0
17. Ranjit, Patiala ..	6,854 0 0
18. Vartman, Amritsar ..	1,877 11 0
19. Akali Patrika, Jullundur ..	2,177 0 0
20. Khalsa Sewak, Amritsar ..	1,146 12 0
21. Nav Bharat Times, Delhi ..	235 0 0
22. Hindi Milap, Jullundur ..	399 14 0
23. Haryana Sandesh, Hissar ..	50 10 0
24. Vir Arjun, Jullundur ..	112 10 0
25. Fateh, Delhi ..	96 0 0
26. Hindustan, Jullundur ..	366 4 0

ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦਰ : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब अपने जवाब के उस हिस्से को ज़रा clarify कर देंगे जिस में उन्होंने सरकार की पालिसी का जिक्र किया है ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ tone ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਉਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ।

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਕੋਈ ਐਸੇ ਅਖਬਾਰ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਕੁਝ ਗੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਨੂੰ basic ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਵੀ ਰਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਖਬਾਰ ਕਿਸ ਕਿਸ language ਵਿਚ ਛਪਦੇ ਹਨ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਬਥਾਨੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ । ਬਹੁਤ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਆਪ ਸਿਆਣੇ ਹੋ । ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦ : ਗਵਰਨਮੈਂਟ policy ਕੀ support ਕਰਨੇ ਸੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਕਧਾ ਸਤਲਬ ਹੈ ? ਕਧਾ ਤਨ ਕਾ ਧਹੁ ਸਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਵਹੁ ਅਖਬਾਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੀ policy ਕੀ support ਕਰੇ ਧਾ ਜੋ party in power ਹੈ ਤਸ ਕੀ policy ਕੀ support ਕਰੇ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ policy ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਅਖਬਾਰ ਸਿਵਾਏ ਫਿਰਕਾ ਪਰਸਤੀ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਝਗੜੇ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭਲੇ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਿਉਂਜੋ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ policy ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਚਲਦੇ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਤੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸੀਧਾ ਸਾਦਾ ਥਾ । ਲੇਕਿਨ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਸ ਕਾ ਜਵਾਬ ਦੇਨੇ ਸੇ ਟਾਲ ਦਿਧਾ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਤੀ ਧਹੁ ਥਾ ਕਿ ਤਨ ਕਾ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੀ policy ਸੇ ਕਧਾ ਸਤਲਬ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵੀ ਪਾਲਿਸੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਸੂਰੇ ਸੇਂ ਵਹੁ ਕੀਨ ਕੀਨ ਸੇ ਅਖਬਾਰ ਹੈਂ ਜਿਨ ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਗੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਸਮਝਦੇ ਹੈਂ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਜੋ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਖੁਦ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ।

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਧਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ ਅਖਬਾਰੀਂ ਕੀ tone ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਹੈ ਧਾ ਜੋ ਗੈਰਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੇ ਕਾਸ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਤਨ੍ਹੇ ਧਹੁ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿਧੇ ਜਾਤੇ ਤੀ ਕਧਾ ਤਨ ਅਖਬਾਰੀਂ ਕੀ ਜੋ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੀ ਬੇਹੂਦਾ ਐਰ ਬੇਤੁਕੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਧਹੁ ਕੀ ਕੋਈ ਰਿਧਾਧਤ ਆੀ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਕਿਸ਼ਨ ਭੜੇਲੀਆਂ : ਕੀ 'ਨਵੇ ਜ਼ਮਾਨਾ' ਅਖਬਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਜੇ weeklies ਦਾ ਚਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ।

पंडित श्री राम शर्मा : जहां इन इशतिहारों के देने के लिये अखबारों की tone और उन की circulation का ख्याल रखा जाता है क्या वहां उन की language का भी ख्याल रखा जाता है ?

मुख मंत्री : भाऊजेल मै'बर द language उ' बी मउलख है ?

पंडित श्री राम शर्मा : आम तौर पर अखबारात अंग्रेजी, उर्दू, हिन्दी और पंजाबी में छपते हैं तो उन की tone और circulation का ख्याल रखने के अलावा क्या उन की language का भी ख्याल रखा जाता है जिसमें कि वह निकलता है ? क्या इस चीज़ को भी इस मतलब के लिये consideration होती है ?

Mr. Speaker : This question has already been put and answered.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

ARREARS OF LABOURERS IN HAMIRA SUGAR MILL AND DISTILLERY

61. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether he is aware of the fact that the salaries of the labourers working in the Hamira Sugar Mill and Distillery are in arrears; if so, since when, together with the reasons therefor and the steps, if any, proposed to be taken by Government in the matter ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : *Part I.*—Yes.

Part II.—Hamira Sugar Mills:—

Salaries for the month of March, 1957, have not been paid to some workers, whereas for April, nobody has been paid.

Hamira Distillery:—

- (1) Nine workers have not been paid salaries for the month of February, 1957 ;
- (2) All the workers have not been paid salaries for the months of March, and April, 1957.

Reasons for not making payment of the salaries to the workers have been attributed to heavy losses in the Sugar Factory and non-payment of bills by the Excise Department to the Distillery.

Part III.—As no complaint was ever lodged by any of the workers with the Labour Department, no action could be taken against the managements. The Labour Officer has, however, been directed to approach the managements for expediting payment of the wages of their workers without any further delay. In case of non-payment of the dues of workers, legal action can be taken against the managements under the Payment of Wages Act, 1936, only if the worker/workers concerned put in complaints in writing to the Labour Department.

63. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether any employees of the Rehabilitation Department (Rural) have been retrenched after the merger of erstwhile States of Punjab and Pepsu; if so, the reasons therefor ;
- (b) whether the cases of the employees mentioned in part (a) above were properly examined on merit ; if not the reasons therefor ?

Giani Kartar Singh : (a) Yes, as a result of normal retrenchment with effect from 1st March, 1957 ;

(b) Retrenchment was made after proper examination of each case.

JAGIRS OF RELIGIOUS INSTITUTIONS IN KAPURTHALA DISTRICT

64. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the names of religious institutions in Kapurthala District to which Jagirs and yearly donations for Guru Ka Langar, etc. were being given by the erstwhile PEPSU Government with the amount in each case ;
- (b) whether the said Jagirs and donations have been stopped ; if so, since when ;
- (c) whether there is any proposal under the consideration of Government to renew the said Jagirs and donations ?

Chaudhri Suraj Mal : (a) The names of the religious institutions along with the yearly donations are given in the statement which is laid on the Table.

(b) Yes, since 18th September, 1951, under orders of the PEPSU Government.

(c) No.

Name of religious institutions in Kapurthala District to which jagirs and yearly donation for Guru Ka Langer etc. were being given by erstwhile PEPSU Government	Amount		
	Rs.	A.	P.
1. Sri Darbar Sahib, Amritsar	1,016	4	0
2. Gurdwara Bevgan, Kapurthala	350	0	0
3. Ardas Gurdwara Tomi Sahib, Kapurthala	189	0	0
4. Mamul Sri Darbar Sahib, Gondwal	980	0	0
5. Gaushala, Kapurthala	240	0	0
6. Yaug Sri Gondwal Sahib	11	0	0

[Minister for Health]

Name of religious institutions in Kapurthala District to which jagirs and yearly donation for Guru Ka Langer etc. were being given by erstwhile PEPSU Government	Amount
	Rs. A. P. q
7. Mata Chintpurni Sahib ..	40 0 0 0
8. Ram Lila, Kapurthala ..	300 0 0 0
9. Baba Harballabh, Jullundur ..	51 0 0 0
10. Gurdwara Sahib, Haripur Sahib ..	36 0 0 0
11. Mandir Shamshanghat ..	26 8 0
12. Shadi Ram Sadh Cheh Baba Devgir
13. Ram Lok Pujari Mandir Shivji ..	15 10 0
14. Hari Ram Pujari Shivala Dhari Misar ..	18 0 0
15. Hardoshavala L, Bishan Das Kapurthala ..	270 0 0
16. Mohant Mast Das Dharamshala Santghat ..	78 0 0
17. Puran Nath Chela Mohant Jamna Das Dera Baba Jodh Nath Kapurthala ..	81 11 0
18. Khanghah Baba Pirzia-ud-Din Sahib, Kapurthala ..	100 0 0
19. Devi Das Khidmatgar Chela Baba Sidhar Das Mandir, Kapurthala ..	108 3 6
20. Mohant Karam Das Khidmatgar Mandir Sabtghat, Kapurthala ..	22 2 0
21. Suthra Dharamshala, Kapurthala ..	6 0 0
22. Khidmatgar Thakardwara, Kalasanghian ..	6 0 0
23. Sant Mangal Singh Gurdwara Courts, Kapurthala ..	120 0 0
24. Sant Lachhman Das, Dehra Dun ..	50 0 0
25. Chandu Ram Sewadar Gurdwara Ramdasian, Kapurthala ..	36 0 0
26. Mohant Raghbar Das Ramttotoli, Phagwara ..	20 0 0
27. Joginder Nath Pujari Mandir Bhag Singh, Kapurthala ..	36 0 0
28. Sant Ram Pujari Mandir Devitala, Kapurthala ..	36 0 0
29. Gangagir Sewadar Mandir Mata, Sheikhupura ..	36 0 0
30. Dharamshala Devgan, Kapurthala ..	36 0 0
31. Gurdwara, Mansurwal ..	36 0 0
32. Gurdwara Najaran, Kapurthala ..	36 0 0
33. Vishav Deva Nandgir Pujari, Devitala Mandir, Kapurthala ..	60 0 0
34. Sant Mangal Singh Dharamshala Kacharighar, Kapurthala ..	36 0 0
35. Mata Rani Mandir, Julokhana, Kapurthala ..	60 0 0
36. Mandir Hanuman Ji, Kapurthala ..	12 0 0
37. Gaushala, Phagwara ..	300 0 0
38. Ram Leila, Phagwara ..	37 8 0

Name of religious institutions in Kapurthala District to which jagirs and yearly donation for Guru Ka Langer etc. were being given by erstwhile PEPSU Government		Amount		
		Rs.	A.	P.
39. Sitla Mandir, Phagwara	..	37	8	0
40. Birthday Shri Guru Gobind Singh Sahib	..	51	0	0
41. Birthday Shri Guru Nanak Devi Ji	..	51	0	0
42. Anand Gir Devi Dwara, Sultanpur	..	20	0	0
43. Kothri Sahib Gurdwara, Sultanpur	..	6	0	0
44. Gurdwara Hath Sahib, Sultanpur	..	6	0	0
45. Gurdwara Shri Bir Sahib, Sultanpur	..	12	0	0
46. Dharamshala Guru Arjan Dev, Sultanpur	..	48	0	0
47. Shavala Suraj Bhan, Sultanpur	..	48	0	0
48. Dharamshala, Fathebad	..	48	0	0
49. Gulzarshah Sewadar Mandir Balmikian, Kapurthala	..	60	0	0

EMPLOYEES OF DHARAM ASTHANS IN ERSTWHILE PEPSU STATE

65. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state whether the integration of the employees of the erstwhile Pepsu Dharam Asthans has so far been finalised; if not, the reasons therefor, and the steps now being taken by Government in this connection ?

Sardar Partap Singh Kairon : The question of finalization of the integration of the employees of the Pepsu Dharam Asthans does not arise because there were no counterparts in the Punjab State and they continue as they were continuing in the erstwhile State of Pepsu.

PARWARISH ALLOWANCE OF WIDOWS OF KAPURTHALA

66. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the payment of 'Parwarish' allowance to the widows of Kapurthala previously paid out of the Dharam Arth Fund of the erstwhile PEPSU State has been stopped, if so, since when, together with the reasons therefor ;

(b) the names of the widows referred to in part (a) above;

(c) whether there is any proposal to restore the said allowance; if so, when ?

Chaudhri Suraj Mal : (a) All payments of Bandhans, Parwarishes, Dharam Chitties and annuities etc. to individuals and religious institutions other than those entirely owned and managed by Government were stopped by the erstwhile PEPSU Government with effect from 19th September, 1951. No reasons have been specified in the orders issued by Home Department, PEPSU, for their stoppage but, it is understood, the Council of Ministers took this decision after mature consideration.

(b) The names of the widows are given in the statement which is laid on the Table.

[Minister for Health]

(c) Yes. The proposal to restore Parwarishes etc. to beneficiaries was considered by the Pension and Parwarish Review Committee set up by erstwhile PEPSU State. It was recommended by this Committee to restore payments of Parwarish allowances to such individuals who were either widows, destitute or infirm, with effect from the date of stoppage. This case is now being referred to the Council of Ministers for a policy decision.

List of widows who were in receipt of Parwarish allowances.

1. Shrimati Devki, widow of Ami Chand.
2. Shrimati Devki, widow of Durga Dass.
3. Shrimati Kundan Devi, widow of Salig Ram.
4. Shrimati Bhagwanti, widow of Bhagat Ram.
5. Shrimati Nurbada, widow of Surjan.
6. Shrimati Hakmi Devi, widow of Ganda Mal.
7. Shrimati Durga Devi, widow of Brij Lal.
8. Shrimati Ram Rakhi, widow of Walaiti Ram.
9. Shrimati Haro alias Harbans, widow of Bhagwan Singh.
10. Shrimati Ishar Devi, widow of Jamana Dass.
11. Shrimati Basant Kaur, widow of Balwant Singh.
12. Shrimati Daropti, widow of Milkhi Ram.
13. Shrimati Shanti Devi, widow of Pritam Singh.
14. Shrimati Basant Kaur, widow of Darshan Chand.
15. Shrimati Dhan Devi, widow of Durga Dass.
16. Shrimati Ganesh Devi, widow of Rullia Ram.
17. Shrimati Kesri Devi, widow of Ganda Ram.
18. Shrimati Savitri Devi, widow of Kharaiti Ram.
19. Shrimati Sondhan, widow of Gokal Dass.
20. Shrimati Malan Devi, widow of Chanan Singh.
21. Shrimati Lakshmi Devi, widow of Karam Chand.
22. Shrimati Subhadhran Devi, widow of Mathura Dass.
23. Shrimati Rani, widow of Munshi Ram.
24. Shrimati Kansi, widow of Pratap Singh.
25. Shrimati Durga Devi, widow of Salig Ram.
26. Shrimati Hem Kaur, widow of Durga Dass.
27. Shrimati Jawala Devi, widow of Kharaiti Ram.
28. Shrimati Ram Rakhi, widow of Jamna Dass.
29. Shrimati Ram Pyari, widow of Babu Ram

30. Shrimati Budhan, widow of Bhola Singh.
31. Shrimati Laj Wanti, widow of Uttam Chand.
32. Shrimati Agya Wati, widow of Hari Kishan.
33. Shrimati Basanti , widow of Hargopal.
34. Shrimati Lajwanti, widow of Wadhawa Ram.
35. Shrimati Lila Wati, widow of Raj Narain.
36. Shrimati Shankri, widow of Gian Chand.
37. Shrimati Lila Wati, widow of Mohan Lal.
38. Shrimati Hukami Devi, widow of Malawa Ram.
39. Shrimati Partapi, widow of Sadhu Ram.
40. Shrimati Bhagwanti, widow of Kirpa Ram.
41. Shrimati Darshana Devi, daughter of Shanti.
42. Shrimati Harnami, widow of Nand Singh.
43. Shrimati Shashila Devi, widow of Hari Chand.
44. Shrimati Durga Devi, widow of Muni Ram.
45. Shrimati Gangu Devi, widow of Mehna Ram.
46. Shrimati Gangi, widow of Kanshi Ram.
47. Shrimati Taroo, widow of Jawand Singh.
48. Shrimati Daropti, daughter of Man Kaur, widow of Munshi Ram.
49. Shrimati Krishna Devi, widow of Ram Parshad.
50. Shrimati Banti Devi, widow of Rattan Lal.
51. Shrimati Shiv Devi, widow of Atma Ram.
52. Shrimati Kunti Devi, widow of Durga Dass.

RECOMMENDATION FOR GRANT OF IMPORT LICENCES

67. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

- (a) the names of concerns or persons belonging to different trades in the State whose names were recommended by Government during 1956-57, for the grant of import licences with the amount in each case ;
- (b) the criteria kept in view while making the said recommendations ;
- (c) the quota allotted to the State during the current year for the import of cycle parts ;
- (d) the details of recommendations made by the Department for the distribution of the quota referred to in part (c) above together with the names of the concerns and the quota allotted in each case ?

Shri Mohan Lal : (a) This is a voluminous work and will take time to complete the list. It will be supplied in due course.

(b) The criteria kept in view are genuineness of the requirements and productivity of the concern depending upon installed capacity, machinery installed, number of workers employed.

(c) No. Import quota are allotted to the State for cycle parts.

(d) Does not arise.

SHIFTING OF GOVERNMENT OFFICES FROM SIMLA

68. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the Government Offices now located at Simla are being shifted to Chandigarh; if so, the time by which they are expected to be shifted ;

(b) the steps, if any, being taken to provide office and residential accommodation to the employees of the offices mentioned in part (a) above ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) All Government offices except Forest which are at present located at Simla are being shifted to Chandigarh and it is hoped that the shifting will take place by the end of this year or in the beginning of the next year.

(b) A Plan regarding the location of the offices moving from Simla in the New Secretariat building has been chalked out and Public Works Department is taking steps for completing the New Secretariat Building by the end of this year. Similarly offices have been earmarked for location in the old Secretariat building on the completion of the New Building.

The requirements of residential accommodation for staff moving with the offices from Simla have been assessed and P.W.D. Department are taking steps for the building of the accommodation required for the purpose.

INCREMENTS FOR EMPLOYEES OF ERSTWHILE PEPSU STATE

69. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the employees of the erstwhile Punjab State drawing salaries of Rs 100 per mensem or above are eligible to two advance increments ;

(b) whether it is a fact that the said concession is not allowed to the employees of the erstwhile Pepsu State ; if so, the reasons therefor and the action proposed to be taken by the Government in this connection ?

Shri Mohan Lal : (a) Temporary Allowance equal to the amount of last two increments with a minimum of Rs 6 per mensem and subject to a maximum of Rs 25 per mensem is admissible to the erstwhile Punjab State employees drawing pay exceeding Rs 100 per mensem but not exceeding Rs 250 per mensem.

(b) (i) Yes. (ii) The matter is under consideration.

ACCOMMODATION AT PATIALA

70. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the total number of quarters constructed at Patiala to accommodate employees from the erstwhile Punjab State who have been moved to Patiala and the total amount spent thereon ;
- (b) the total number of private houses de-requisitioned at Patiala during the current year ;
- (c) whether the Government proposes to shift some more offices to Patiala; if so, the time within which the proposal is expected to be implemented ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Three Hundred and Twenty-eight quarters at an approximate cost of Rs 20,48,563 (Rs Twenty Lacs Forty-eight Thousand Five Hundred and Sixty-three).

(b) 51 (Fifty-one).

(c) No. Until we get accommodation.

ACCOMMODATION AT CHANDIGARH FOR EMPLOYEES FROM ERSTWHILE
PEPSU

71. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the total number of employees of erstwhile Pepsu who have not been provided any suitable accommodation at Chandigarh and who daily go to Patiala ;
- (b) whether the employees referred to in part (a) above are given any capital allowance or free conveyance from Patiala to Chandigarh and back, if not, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) There are 44 erstwhile Pepsu employees who are daily going from Chandigarh to Patiala. It is not entirely for want of residential accommodation but most probably on account of their own family reasons.

(b) The question of giving Chandigarh Compensatory Allowance to these employees is under consideration. They have been provided with concessional transport facilities viz. at the rate of Rs 35 per mensem for their journeys both ways and out of this also Government is subsidising to the extent of Rs 10 per mensem.

ALLOTMENT OF HOUSES AT CHANDIGARH

72. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) the total number of houses now lying vacant in various sectors at Chandigarh for allotment to Government employees, and the reasons therefor ;

[Sardar Atma Singh]

- (b) the type of houses referred to above and the dates since when these are lying vacant;
- (c) whether it is a fact that the employees coming from erstwhile Pepsu Areas are grouped in houses while those from the erstwhile Punjab areas are enjoying the benefit of full family quarters ;
- (d) the basis on which the allotment of houses is being made to the employees of erstwhile State of Punjab and Pepsu ;
- (e) whether any representative from the erstwhile Pepsu area has been included in the personnel of the Allotment Committee ; if not, the reasons therefor ;
- (f) whether any representations have been received from the employees of the erstwhile Pepsu Government ; if so, the steps proposed to be taken by Government for the removal of their grievances in this regard and the time by which the employees are expected to be provided with separate accommodation for each family?

Rao Birendar Singh : (a) and (b) 21.
A statement is laid on the table.

(c) Employees of both the erstwhile States of Punjab and Pepsu are treated alike. In categories X to XIII employees posted to Chandigarh since 1st November, 1956, are given half houses in the first instance by the House Allotment Committee to meet the shortage.

(d) The houses are allotted according to category if available, otherwise one category above or below. As already stated, half houses are given to employees in categories X to XIII who are posted here since 1st November 1956. Full houses as and when available are allotted to those occupying half houses or houses of lower category strictly in order of their arrival at Chandigarh.

(e) The members of the House Allotment Committees hold office by designation. A statement giving the designation of the members is laid on the Table.

(f) Yes. New houses are under construction and will become available from June to October, 1957.

Statement of Vacant Houses

Num- bers lying vacant	Cate- gory	Sector	Date of vacation	REMARKS
12	IX	7 19 22 23	4th March, 1957 to 29th April, 1957	There are no applicants on the waiting list in this category. Therefore, the House Allotment Committee, at their last meeting recommended the release of 5 houses to employees of category X and keep the rest for future applicants.

Numbers lying vacant	Category	Sector	Date of vacation	REMARKS
2	VII	7	4th January, 1957 to 30th March, 1957	The original allottees did not occupy these houses. These have been allotted in the last meeting. Orders are under issue
2	VIII	23 11	21st April, 1957 to 1st March, 1957	
1	VIII	..	1st March, 1957 ..	The Estate Officer is awaiting release of these houses to the House Allotment Committees or other persons
3	IX	..	27th February, 1957 to 1st April, 1957	
1	XIII	..	1st April, 1957	

Members of the House Allotment Committee (Upper):—

(1) Financial Commissioner, Revenue	.. Chairman
(2) Home Secretary	.. Member
(3) Finance Secretary	.. Member
(4) Secretary, Capital Project	.. Member
(5) P.A. to Chief Engineer, Capital Project	.. Secretary

Members of the House Allotment Committee (Lower).—

(1) Chief Engineer, Capital Project	.. Chairman
(2) Under-Secretary, Revenue	.. Member
(3) Assistant Secretary, Punjab Civil Secretariat	.. Member
(4) Assistant Secretary, Finance Works	.. Member
(5) Establishment Officer, P.W.D.. Electricity Branch	.. Member
(6) P.A. to Chief Engineer, Capital Project	.. Secretary

EVACUEE LAND LEASED OUT TO HAMIRA DISTILLERY

73. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister of Revenue be pleased to state—

- whether any area of evacuee land has been leased out to the proprietors of the Hamira Distillery, district Kapurthala ; if so, since when and the area so leased out, together with the period for which it has been leased out and the terms of lease.
- whether it is a fact that evacuee land is not leased out for periods of more than one year at a stretch ; if so, the reasons for which the said land has been leased out on long lease ;

[Sardar Atma Singh]

- (c) whether any amount of lease is in arrears ; if so, the total thereof ;
- (d) whether it is also a fact that the management of the said Distillery has brought some evacuee land within the walls of the distillery ; if so, the reasons therefor and the steps being taken for taking back this land ?

Giani Kartar Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member when it is ready.

PAY SCALES OF B. T. TEACHERS OF ERSTWHILE PEPSU

74. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) the total number of B. A., B. T. teachers working in the Government Primary Schools in erstwhile Pepsu immediately before merger ;
- (b) whether the said teachers have been given the regular grade for B. T. teachers in the State ; if not, the reasons therefor ;
- (c) whether any steps are being taken by Government to employ the teachers referred to in part (a) above in Middle and High Schools in the State and allowing them the grade mentioned in part (b) above if so what ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) The information is being collected and will be supplied to the member later.

(b) These teachers have been employed against the posts of primary school teachers and, therefore, they are getting grade of the latter category.

(c) The appointments of Masters in the High and Middle Schools are made on the recommendation of the Subordinate Services Selection Board. These candidates will have the opportunity to compete with other applicants on their own merit when posts of masters are advertised.

REPRESENTATION AGAINST SUB-INSPECTOR, ADAMPUR, DISTRICT HOSHIARPUR.

75. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state whether the Government received any representation from the public against the behaviour of the Sub-Inspector of Police, Adampur, district Hoshiarpur ; if so, what, and the action, if any, taken thereupon ?

Sardar Partap Singh Kairon : Adampur lies in Jullundur District and not in Hoshiarpur District, as mentioned by S. Atma Singh, M. L. A. No representation from the public against the behaviour of Sub-Inspector Police Adampur, district Jullundur, was received by Government.

AUDIT OBJECTIONS REGARDING MUNICIPAL COMMITTEE, AMRITSAR

76. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether all the audit objections since 1953-54 in the Accounts of the Municipal Committee, Amritsar have been disposed of ; if not, the reasons therefor together with the steps, if any, taken or proposed to be taken by Government for their disposal ?

Giani Kartar Singh : The required information is being collected and will be supplied when ready.

AGRICULTURAL AND INDUSTRIAL LOANS

77. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Finance be pleased to state—

- (a) the total amount of Agricultural and Industrial Loans advanced so far in the State since 1948 with the rate of interest in each case ;
- (b) whether there is any difference in the rate of interest on the said loans; if so, the reasons therefor and the steps; if any, proposed to be taken to equalise the different rates ?

Shri Mohan Lal : (a) and (b) The information is being collected and will be supplied as soon as ready.

GOVERNMENT GIRLS HIGH SCHOOL, PHAGWARA

78. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) whether he is aware of the fact that girl students are being refused admission to the Government Girls High School, Phagwara, district Kapurthala, during the current year ; if so, the reasons therefor and the steps, if any, Government propose to take to meet the demands for admission ;
- (b) whether Government are proposing to provide extra furniture, accommodation and other equipments in the said school; if so, when ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : (a) No.

(b) A report has been called for from the Inspectress of Schools, Patiala, in this respect. The same will be considered when received.

BUS FARE BETWEEN CHANDIGARH AND PATIALA

79. **Sardar Atma Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the distance between Chandigarh and Patiala on the longest and shortest routes of the Pepsu Roadways and the fare being charged per passenger on each route ;

[Sardar Atma Singh]

(b) whether it is a fact that rate of fare being charged on both the routes referred to above is the same; if so, the reasons therefor ;

(c) whether any steps are intended to be taken by Government to charge the fare on the said routes according to mileage; if so, when ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Distance between Chandigarh and Patiala on longer and shorter routes of Pepsu Roadways is 47 and 42 miles, respectively. The Pepsu Road Transport Corporation is charging Rs 1-8-0 per passenger.

(b) Yes, but is calculated for the shorter route.

(c) For the shorter route fare calculated at the Government approved rates, works out to Rs 1-9-0. Since fare actually charged is even less than that, no reduction is likely to result if it was charged strictly according to mileage. No action is, therefore, deemed necessary.

FREE CONVEYANCE TO GOVERNMENT SERVANTS AT CHANDIGARH

80. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the distance between Sector 22 and the new Secretariat building at Chandigarh ;

(b) whether there is any proposal under the consideration of Government to allow free conveyance by the local buses to Government servants living in Sector 22 or as for attending various offices in the said Secretariat at Chandigarh; if so, the time within which a decision is likely to be taken ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) 2.92 miles.

(b) No.

LOANS TO CO-OPERATIVE SOCIETIES IN THE STATE

81. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether any Co-operative Societies in the State were advanced loans by Government ; if so, their names and the amount of loan given to each since 1st April, 1948.

(b) whether the said loans were utilized for the purposes for which they were given, if not, the reasons therefor and the steps, if any, taken by Government for their recovery ?

Gian Kartar Singh : (a) Yes. A list of the Co-operative Societies, who have been advanced loans by the Co-operative Department since 1948 is enclosed.

(b) Yes.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

(10)71

<i>House Building Loan</i>		1955-56	1956-57
		Rs	Rs
(a) Ludhiana Industrial Co-operative Workers	..	73,480	66,240
(b) Thapar Industrial Workers Co-operative Housing Society, Jamna nagar	..	48,700	..
			Rs
<i>Loan to State Co-operative Marketing Federation</i>	30,000
<i>Loan to Marketing Co-operatives</i>			

1. The Kot Kapura Marketing Co-operative Union Limited, tehsil Faridkot district Bhatinda	..	15,000
2. The Haryana Co-operative Marketing Union, Ltd., Jind	..	15,000
3. The Sunam Co-operative Marketing Union, Ltd., Sunam	..	15,000
4. The Phagwara Co-operative Marketing Union, Ltd., Phagwara	..	15,000
5. The Rajpura Marketing Union, Ltd., Rajpura (Township)	..	15,000
6. The Sirhind Co-operative Marketing Union, Ltd., Sirhind	..	15,000
Total	..	90,000

<i>Serial No.</i>	<i>Name of Society</i>	<i>Amount proposed to be sanctioned</i>
		Rs

Advancement of interest-free loans out of the Cess Fund to the Weavers' Societies for working capital

1. The Lengari Weavers' Co-operative Industrial Society, Ltd., district Hoshiarpur	..	5,000
2. The Hoshiarpur Shiwalik Textile Workers Industrial Society, Ltd., Kamalpur, (Hoshiarpur)	..	4,000
3. The Garhshankar Industrial Co-operaitve Durrie and Khaddar Making Society, Ltd., post office Garhshankar	..	2,600
4. The Weavers' Co-operative Industrial Society Baich, tehsil Dasuya		4,000
5. The Saila Kalan Weavers' Co-operative Society , post office Saila Kalan, tehsil Garhshankar	..	2,800
6. The Weavers' Co-operative Industrial Society, Rajpur, post office Gardhiwala, district Hoshiarpur	..	6,000
7. The Weavers' Co-operative Industrial Society Mirzapur, Jande, district Hoshiarpur	..	6,600
8. The Bassi Kalan, Gopal Tex., Workers Co-operative Industrial Society, Ltd., district Hoshiarpur	..	10,200
9. The Harijan Weavers' Co-operative Industrial Society , Bohan, district Hoshiarpur	..	2,800

[Minister for Revenue]

Serial No.	Name of Society	Amount pro- posed to be sanctioned
		Rs
10.	The Weavers' Co-operative Industrial Society, Dhugga, post office Nainowal, district Hoshiarpur ..	2,300
11.	Bharat Weavers' Co-operative Industrial Society, Sajjiva, tehsil Dasuya ..	3,100
12.	Taragarh Weavers' Co-operative Industrial Society, post office Dharamkot Bagga, tehsil Batala ..	1,300
13.	Shukarpura Weavers' Co-operative Society, post office Batala	1,300
14.	Weavers' Industrial Co-operative Society, Rania, post office Dhariwal ..	1,500
15.	The Weavers' Co-operative Industrial Society Khunda, tehsil Gur- daspur ..	1,000
16.	Kabir Panthian Weavers' Co-operative Industrial Society, Mohala Murgi Khana, Batala ..	1,100
17.	The Khaira Weavers' Co-operative Industrial Society, post office Khaira, tehsil Batala ..	3,000
18.	The Suah Weavers' C. I. S. Kalan Afgana, tehsil Batala ..	2,000
19.	The Hind Weavers' Co-operative Industrial Society, Hathi Gate, Amritsar ..	2,500
20.	Modern Textile Manufacturing Co-operative Industrial Society, Gohri, district Amritsar ..	1,600
21.	The Punjab Weavers' Co-operative Industrial Society, Khazana Gate, Amritsar ..	1,500
22.	The Textile and General Co-operative Industries, Tarn Taran ..	1,600
23.	The Tarn Taran Co-operative Weavers' Industrial Society, Tarn Taran ..	1,100
24.	The Weavers' Co-operative Industrial Society Jandiala Guru, district Amritsar ..	1,600
25.	The Chagwan Weavers' Co-operative Industrial Society, Chagwan, tehsil Ajnala, district Amritsar ..	2,200
26.	The Weavers' Industrial Co-operative Society, Chhuhanta, district Amritsar ..	1,800
27.	The Karampura Weavers' Co-operative Industrial Society, Amrit- sar ..	1,200
28.	The Parcha Bafan Co-operative Industrial Society, Khem Karan, tehsil Patti, district Amritsar ..	1,300
29.	The Weavers' Co-operative Industrial Society, Sathiala, district Amritsar ..	1,300
30.	The Parchan Bafan Co-operative Industrial Society, Vurpal, district Amritsar ..	1,500

Serial
No.

Name of Society

Amount pro-
posed to be
sanctioned

Rs

31.	The Mananwala Weavers' Co-operative Industrial Society, Ltd., Jullundur ..	1,200
32.	Laj Textile and Hosiery Co-operative Industrial Society, Ltd., Jullundur
33.	The Nakodar Megh Durree Makers Co-operative Industrial Society Nakodar City ..	4,800
34.	The Nakodar Doaba Textile Co-operative Industrial Society, Ltd., Nakodar ..	3,800
35.	The Bilga Durree Makers' Co-operative Industrial Society, Ltd., district Jullundur ..	900
36.	The Weavers' Industrial Co-operative Society, Ghorewali, post office Behram Ket, district Jullundur ..	2,400
37.	The Nakodar Durree Makers Co-operative Industrial Society, Ltd., Nakodar ..	1,900
38.	The Handloom Weavers' Co-operative Industrial Society, Banga ..	1,000
39.	The Handloom Workers' Co-operative Industrial Society, Chak Kalan, tehsil Nakodar ..	3,400
40.	The Moga Handloom Weavers' Co-operative Industrial Society, Ltd., Moga ..	1,200
41.	The Bagha Purana, Handloom Weavers' Co-operative Society, Bagha Purana, tehsil Moga ..	1,200
42.	The Muktsar Weavers' Co-operative Industrial Society, Ltd., Muktsar ..	2,100
43.	The Abohar Weavers' Co-operative Industrial Society, Ltd., Abohar ..	1,500
44.	The Dhanak Weavers' Co-operative Industrial Society, Ltd., Arya Nagar, Fazilka ..	1,200
45.	The Khadi Co-operative Industrial Society Dehlon, district Ludhiana ..	1,200
46.	The Ludhiana Handloom Co-operative Industrial Society, Ltd., Ludhiana ..	1,700
47.	The Ambala Weaving Co-operative Industrial Society Ltd., Ambala ..	2,400
48.	The National Weaving Co-operative Industrial Society, Ltd., Makrana Kalan, post office Luthari, tehsil Rupar ..	2,500
49.	The Gandhi Haiderabad Weavers' Co-operative Industrial Society, Ltd., Panipat
50.	The Weavers' Industrial Co-operative Society, Ltd., Nilokheri ..	4,500
51.	The Panipat Ruby Co-operative Industrial Society, Ltd., Panipat ..	4,000

[Minister for Revenue]

<i>Serial No.</i>	<i>Name of Society</i>	<i>Amount proposed to be sanctioned</i>
		Rs
52.	The Modern Textile Workers' Co-operative Industrial Society, Ltd., Panipat ..	2,400
53.	The Panipat Handloom Co-operative Industrial Society, Panipat ..	3,800
54.	The Nilokheri Handloom Industrial Co-operative Society, Ltd. ..	2,000
55.	The Kuldip Co-operative Weaving Industries, Ltd., Panipat ..	800
56.	The Bajrang Weavers' Co-operative Industrial Society, Ltd., Panipat ..	800
57.	The National Weavers' Industrial Co-operative Society, Ltd., Panipat ..	1,500
58.	The Vijay Handloom Weavers' Co-operative Industrial Society, Panipat ..	2,200
59.	The Karnal Industrial Co-operative Weaving and Printing Society, Karnal ..	1,100
60.	The Krishna Weavers' Co-operative Industrial Society, Ltd., Kar ..	1,200
61.	The Azad Weavers' Co-operative Industrial Society, Ltd., Karnal ..	1,200
62.	The Swatantar Weavers' Industrial Co-operative Society, Nilokheri ..	1,400
63.	The Sonepat Weavers' Co-operative Industrial Society, Ltd., Sonepat ..	2,400
64.	The Rohtak Harijan Weavers' Co-operative Industrial Society, Ltd., Rohtak ..	1,300
65.	The Kurga Udhog Co-operative Industrial Society, Ltd., Bhiwani ..	2,000
66.	The Hansi Co-operative Dev and Handloom Cloth Marketing Society, Ltd., Hansi ..	1,300
67.	The Atali Bafindgan Co-operative Industrial Society, Ltd., tehsil Ballabgarh ..	1,200
68.	The Gurgaon Handloom and General Industrial Co-operative Society Ltd., Gurgaon ..	1,400
	Total ..	1,50,000

Loan to Large-sized Societies

1.	The Bhadson Co-operative Rural, Bank Ltd., Bhadson ..	3,750
2.	The Dhadrala Dhinda Co-operative Rural Bank, Ltd., Dhandrala Dhinda ..	2,500
3.	The Rampur Co-operative Rural Bank, Ltd. ..	3,750
4.	The Bhogwal Co-operative Rural Bank, Ltd., Bhogwal ..	2,500
5.	The Bhamarsi Baland Co-operative Rural Bank, Ltd., Bhamarsi Baland ..	2,500
6.	The Rajpura Co-operative Rural Bank, Ltd., Rajpura ..	2,500

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

(10)75

Serial No.	Name of Society	Amount proposed to be sanctioned
		Rs
7.	The Mardanpur Co-operative Rural Bank, Ltd., Mardanpur ..	2,500
8.	The Thana Co-operative Rural Bank, Ltd., Thana ..	2,500
9.	The Laut Co-operative Rural Bank, Ltd., Laut ..	2,500
10.	The Gulabgarh Co-operative Rural Bank, Ltd., Gulabgarh ..	2,500
11.	The Talwandisabu Co-operative Rural Bank, Ltd., Talwandisabu ..	2,500
12.	The Khara Co-operative Rural Bank, Ltd., Khara ..	2,500
13.	The Bhikhi Co-operative Rural Bank, Ltd., Bhikhi ..	2,500
14.	The Panchat Co-operative Rural Bank Ltd., Panchat ..	2,500
15.	The Rehana Jattan Co-operative Rural Bank, Ltd., ..	2,500
16.	The Khara Dona Co-operative Rural Bank, Ltd., Khara Dona ..	2,500
17.	The Nadala Co-operative Rural Bank, Ltd., Nadala ..	2,500
18.	The Jandali Kalan Co-operative Rural Bank, Ltd., Jandali Kalan ..	2,500
19.	The Bharat Co-operative Rural Bank, Ltd., Rajpura ..	2,500
20.	The Dhanuala Co-operative Rural Bank, Ltd., Dhanuala ..	2,500
21.	The Bagrian Co-operative Rural Bank, Ltd., Bagrian ..	2,500
22.	The Balian Co-operative Rural Bank, Ltd., Balian ..	2,500
23.	The Gram Sudhar Co-operative Rural Bank, Shamlo Kalan ..	2,500
24.	The Rampura Co-operative Rural Bank, Ltd., Balayl ..	2,500
25.	The Malwa Co-operative Rural Bank, Ltd., Bhawani Garh ..	2,500
26.	The Nawaz Nagar Co-operative Rural Ltd., Nawaz Nagar ..	2,500
27.	The Pota Co-operative Rural Bank, Ltd., Pota ..	2,500
28.	The Jhoju Kalan Co-operative Rural Bank, Ltd., Jhoju Kalan ..	2,500
29.	The Imlota Co-operative Rural Bank, Ltd., Imota ..	2,500
	Total ..	75,000

LOAN FOR THE DEVELOPMENT OF LEATHER INDUSTRY

Setting up of village Model Tanneries I

1.	The Yol Tanneries Co-operative Industrial Society, Ltd., Yol, district Kangra ..	9,500
2.	The Shiwalik Co-operative Tanneries Society, Ltd., Doraka , district Kangra ..	9,500
3.	The Zira Tanners and Leather Workers Co-operative Industrial Society, Ltd., Zira , district Ferozepore ..	9,500
4.	The Harijan Leather Society, Ltd., Abohar district Ferozepore ..	9,500

[Minister for Revenue]

<i>Serial No.</i>	<i>Name of Society</i>	<i>Amount pro- posed to be sanctioned</i>
		Rs
5.	The Ramgarh Sardaran Co-operative Leather Society Ltd., district Ludhiana ..	9,500
6.	The Jagraon Tanners' Co-operative Industrial Society, Ravi ..	9,500
7.	The Langori Industrial Co-operative Leather Society, Ltd., district Hoshiarpur ..	9,500
8.	The Mehndpur Industrial Co-operative Leather Society, Ltd., Hoshiarpur District ..	9,500
9.	The Leather Workers' Co-operative Industrial Society, Dhoot Kalan, district Hoshiarpur ..	9,500
10.	The Co-operative Model Tanneries, Ltd., Darhabad, district Gurdaspur ..	9,500
11.	The Narote Mehra Co-operative Leather Society, Ltd., district Gurdaspur ..	9,500
12.	The Ram Dass Tanners Co-operative Industrial Society, Ltd., Balandpur district Jullundur ..	9,500
13.	The Bilga Co-operative Leather Society, Ltd., district Jullundur ..	9,500
14.	The Nangal Kararkhan Leather Workers, Co-operative Industrial Society Ltd., Jullundur District ..	9,500
15.	The Punan Mazara Co-operative Leather Society, Ltd., district Jullundur ..	9,500
16.	The Shahzadpur Leather Co-operative Society, Ltd., Shahzadpur, district Ambala ..	9,500
17.	The Bhiwani Dadri Gate Tanners Co-operative Industrial Society, Ltd., Bhiwani, district Hissar ..	9,500
18.	The Sirsa Mohalla Regran Tanners Co-operative Industrial Society, Ltd., Sirsa, Hissar ..	9,500
19.	The Shamgarh Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., Shamgarh, district Karnal ..	9,500
20.	The Siwal Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., Siwal, district Karnal ..	9,500
21.	The Rohtak Harijan Co-operative Leather Society, Ltd., Hissar Road, Rohtak ..	9,500
22.	The Sonapat Tanners Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., Sonapat, Rohtak District ..	9,500
23.	The Haryana Harijan Co-operative Multipurposes Society, Ltd., Rohtak ..	9,500
24.	The Gonder Co-operative Leather Society, Ltd., Gonder, district Karnal ..	9,500
25.	The Sohana Leather Workers Co-operative Industrial Society Ltd., district Gurgaon ..	9,500
	Total ..	2,37,500

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

(10)77

Setting up of Flaying Centres

<i>Serial No.,</i>	<i>Name of Sociey</i>	<i>Amount Proposed to be sanctioned Rs</i>
1.	The Ravidass Bohan Industrial Co-operative Leather Society, Ltd., district Hoshiarpur ..	2,000
2.	The Balachaur Co-operative Leather Society, Ltd., Balachaur, district Hoshiarpur ..	2,000
3.	The Bhikhowal Co-operative Leather Society, Ltd., district Hoshiarpur	2,000
4.	The Leather Workers' Co-operative Industrial Society, Bhadala, district Hoshiarpur ..	2,000
5.	The Punan Mazara Co-operative Leather Society, Ltd., district Jullundur ..	2,000
6.	The Harijan Leather Workers' Co-operative Industrial Society, Ramdasspura, district Jullundur ..	2,000
7.	The Beaspind Model Industrial Co-operative Leather Society, Ltd., district Jullundur ..	2,000
8.	The Bhikhiwind Co-operative Flaying Industrial Centre Ltd., district Amritsar ..	2,000
9.	The Parmanand Leather Workers Co-operative Industrial Society, Ltd., district Gurdaspur ..	2,000
10.	The Dhariwal Somajwadi Leather Workers, Tanners and Oil Workers Co-operative Industrial Society, Ltd., district Gurdaspur ..	2,000
11.	The Ramgarh Sardaran Co-operative Leather Society, Ltd., district Ludhiana ..	2,000
12.	The Bopa Rai Kallan Shoemakers, Co-operative Industrial Society Ltd., Ludhiana District ..	2,000
13.	The Jagraon Tanners Co-operative Industrial Society, Ravidass Nagar, Raikot Road ..	2,000
14.	The Zira Tanners and Leather Workers' Industrial Society, Ltd., district Ferozepore ..	2,000
15.	The Guru Harsahai Ramdassia Tanners and Leather Workers' Industrial Society, district Ferozepore ..	2,000
16.	The Jalalabad Ramdassia Tanners, and Shoemakers Co-operative Industrial Society Ltd., district Ferozepore ..	2,000
17.	The Mani Majra Flaying Industrial Co-operative Societies, Mani Majra, district Ambala ..	2,000
18.	The Shahzadpur Leather Co-operative Industrial Societies, Ltd., district Ambala ..	2,000
19.	The Bhaini Khurd Co-operative Leather Society, Ltd., Bhaini Khurd, district Karnal ..	2,000
20.	The Qurar Harijan Tanners Co-operative Central Industrial Leather Society, Ltd., district Karnal ..	2,000
21.	The Sonapat Tanners Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., district Rohtak ..	2,000

[Minister for Revenue]

<i>Serial No.</i>	<i>Name of Society</i>	<i>Amount proposed to be sanctioned Rs</i>
22.	The Rohtak Harijan Co-operative Leather Society, Ltd., district Rohtak ..	2,000
23.	The Haryana Harijan Co-operative Multipurposes, Ramdas Nagar Rohtak, district Rohtak ..	2,000
24.	The Badala Flaying and Leather Co-operative Industrial Society, Ltd., Tehsil Hansi, district Hissar ..	2,000
25.	The Sisai Flaying Co-operative Industrial Societies, Ltd., Sisai, tehsil Hansi, district Hissar ..	2,000
Total ..		50,000

*Financial Assistance to Shoe makers III**Kangra*

1.	The Sanaur Leathers Corber Industrial Co-operative Society, Ltd., Post Office Thandran, district Kangra ..	525
2.	The Kalnaur Harijan Co-operative Leather Workers, Industrial Co-operative Society, Kalnaur and Post Office Kangra ..	525
3.	The Bhota Shoemakers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Bhota, district Kangra ..	525
4.	The Bani Harijan Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office, Bani, district Kangra ..	525
5.	The Sujampur Tira Shoemakers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Sujampur, district Kangra ..	525
6.	The Jaisinghpur Shoemakers Co-operative Industrial Society, Ltd., and Post Office, district Kangra ..	525
7.	The Kuthera Shoemakers Co-operative Industrial Society, Post Office Kuthera, district Kangra ..	525
8.	The Bhanete Shoe Makers Co-operative Industrial Society, and Post Office, district Kangra ..	525
9.	The Branda Harijan Leather Co-operative Industrial Society, Ltd., district Kangra ..	525
10.	The Gular Harijan Co-operative Leather Workers' Industrial Co-operative Society, Ltd., district Kangra ..	525
11.	The Fancy Leather Goods Makers' Co-operative Industrial Society, Akhora Bazar, Kulu (Kangra) ..	525
12.	The Surani Co-operative Harijan Workers' Industrial Society, Ltd., and Post Office, district Kangra ..	525
13.	The Pragpur Harijan Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Pragpur, district Kangra ..	525
14.	The Sidhwan Shoemakers Co-operative Industrial Society, Post Office Banjar, district Kangra ..	525
15.	<i>See No. (121)</i>	

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

(10)79

Serial No.	Name of Society	Amount proposed to be sanctioned
	<i>Hoshiarpur</i>	Rs
16.	The Dasuya Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., Post Office Dasuya, district Hoshiarpur ..	525
17.	The Nandan Shoemakers Co-operative Industrial Society, Ltd., tehsil and district Hoshiarpur ..	525
18.	The Malmazara Industrial Co-operative Leather Society, Post Office Basti Kalan, Hoshiarpur ..	525
19.	The Ravidass Co-operative Leather Society, Ltd., Garhdiwala, district Hoshiarpur ..	525
20.	The Ravidass Bohan Industrial Co-operative Leather Society, Bohan, district Hoshiarpur ..	525
21.	The Dhadi Bawa Mohan Singh Co-operative Leather Society, Ltd., district Hoshiarpur ..	525
22.	The Fabhwal Co-operative Leather Society, Ltd., district Hoshiarpur ..	525
23.	The Saila Kallan Co-operative Leather Society, Ltd., and Post Office, district Hoshiarpur ..	525
24.	The Rakran Dake Co-operative Leather Society, Ltd., Post Office Rurku Mughlan, district Hoshiarpur ..	525
25.	The Mehndpur Industrial Co-operative Leather Society, Ltd., district Hoshiarpur ..	525
26.	The Bugwaiti Industrial Co-operative Leather Society Ltd., and Post Office, district Hoshiarpur ..	525
27.	The Lalwan Jaggiwan Industrial Co-operative Leather Society, Ltd., Post Office Rampur, district Hoshiarpur ..	525
28.	The Chak Singha Co-operative Leather and Leather Society, Ltd., district Hoshiarpur ..	52
29.	The Ghamanpur Industrial Co-operative Leather Society, Ltd., district Hoshiarpur ..	525
30.	The Leather Workers' Co-operative Industrial Society, Dharampur, district Hoshiarpur ..	525
31.	The Dubhra Industrial Co-operative Leather Society, Ltd., district Hoshiarpur ..	525
32.	The Bhadsali Industrial Co-operative Society, Ltd., district Hoshiarpur ..	525
33.	The Anandpur Sahib Industrial Co-operative Leather Society, district Hoshiarpur ..	525
34.	The Palakwah Industrial Co-operative Leather Society, Ltd., district Hoshiarpur ..	525
35.	The Balachaur Co-operative Leather Society, Ltd., District Hoshiarpur ..	525
36.	The Datarpur Co-operative Leather Society, Ltd., district Hoshiarpur ..	525
37.	The Hoshiarpur Chawk Surajan Ravidass Industrial Co-operative Leather Society, Ltd., Hoshiarpur ..	525
38.	The Langeri Industrial Co-operative Leather Society, Ltd., district Hoshiarpur ..	525

[Minister for Revenue]

<i>Serial No.</i>	<i>Name of Society</i>	<i>Amount proposed to be sanctioned</i>
<i>Jullundur</i>		
39.	The Harijan Shoemakers Co-operative Industrial Workers' Society, Adda Bastian, Jullundur ..	Rs 525
40.	The Shoemakers Industrial Co-operative Societies, Alawalpur, District Jullundur ..	525
41.	The Rurka Kallan Co-operative Leather Society, Ltd., District Jullundur ..	525
42.	The Nur-Mahal Co-operative Leather Society, Ltd., District Jullundur	525
43.	The Goraya, Co-operative Leather Society, Ltd., Goraya, District Jullundur ..	552
44.	The Churanwali Shoemakers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Adampur, District Jullundur ..	525 525
45.	The Nanakpur Jagchra Co-operative Leather Society, Ltd., and Post Office, District Ludhiana ..	525 525
46.	The Rohnokhurd Leather Workers Co-operative Industrial Society, Ltd., District Ludhiana ..	525
47.	The Bhopa Rai Kallan Shoemakers Co-operative Industrial Society, Ltd., District Ludhiana ..	525
48.	The Mohalla Ramdasपुरi Khanna Co-operative Leather Industrial Society Ltd., District Ludhiana ..	525
49.	The Anarkali Jagraon Co-operative Industrial Leather Society, Ltd., Jagraon, District Ludhiana ..	525
50.	The Shoemakers Co-operative Industrial Society Gobindgarh, District Ludhiana ..	525
51.	The Gujjarwal Co-operative Leather Society, Ltd., District Ludhiana	525
<i>Ferozepur</i>		
52.	The Jalalabad Ramdasia Tanners and Shoemakers Co-operative Industrial Society, Jalalabad (Ferozepur District) ..	525
53.	The Ramdasia Shoe makers Co-operative Industrial Society, Feroze- pur City ..	525
<i>Amritsar</i>		
54.	The Harijan Leather Workers' Co-operative Industrial Society, Muradpura Road, Tarn Taran, Amritsar District ..	525
55.	The Desi Jora Makers Co-operative Industrial Society at Bazar Guru Ram Dass Sarai, Amritsar ..	525
56.	The Tarn Taran Progressive Cooperative Society (Leather) Ltd., Tarn Taran, District Amritsar ..	525
57.	The Noshera Panwan Cooperative Leather Society Ltd., District Amritsar ..	525
58.	The Amritsar Jai Bharat Co-operative Leather Workers' Society, Ltd., Amritsar ..	525

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

(10)81

<i>Serial No.</i>	<i>Name of Society</i>	<i>Amount proposed to be sanctioned</i>
<i>Gurdaspur</i>		
1.	The Dhariwal Shoe-makers Industrial Co-operative Society, Ltd., District Gurdaspur ..	525
2.	The Bhodal Co-operative Industrial Shoe-makers Society, Ltd., District Gurdaspur ..	525
3.	The Fateh Garh Churian Co-operative Leather Society, Ltd., District Gurdaspur ..	525
<i>Ambala</i>		
1.	The Bora Garh Industrial Co-operative Society, Ltd., Tehsil Nawangarh District Ambala ..	525
2.	The Shahzadpur Majra Industrial Co-operative Society, Shahzadpur, District Ambala ..	525
3.	The Ambala Ramdas Leather Co-operative Industrial Society, Ltd., Bazar Radha Krishan, Ambala District ..	525
4.	The Ambala Cantt Leather Workers' Co-operative Industrial Society, Ambala Cantt ..	525
5.	The Bihta Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., Post Office Bihta, Ambala District ..	525
6.	The Golden Leather Workers' Co-operative Industrial Society, Durga Charan Road, Sadar Bazar, Ambala Cantt ..	525
7.	The Harijan Leather Workers' Industrial Co-operative Society, Mochi Mandi, Ambala Cantt ..	525
8.	The Harijan Leather Workers' Industrial Co-operative Society, Ltd., Mani Majra, District Ambala ..	525
9.	The Durali Shoemakers Industrial Co-operative Society, Ltd., Manuali, District Ambala ..	525
10.	The Rupar Kainth Brothers Co-operative Industrial Society, Ltd., Rupar, District Ambala ..	525
11.	The Kharwan Ramdasia Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., District Ambala ..	525
<i>Karnal</i>		
1.	The Thanesar Co-operative Industrial Society, Thanesar, District Karnal ..	525
2.	The Murtzapur Co-operative Industrial Leather Society, Ltd., Tehsil Kaithal, Karnal District ..	525
3.	The Jajanpur Haryana Co-operative Industrial Leather Society Ltd., Post Office Kaul, Karnal District ..	525
4.	The Naraina Co-operative Industrial Leather Society, Ltd., District Karnal ..	525
5.	The Deoban Co-operative Industrial Leather Society, Ltd., District Karnal ..	525
6.	The Pundri Co-operative Industrial Leather Society, Ltd., District Karnal ..	525
7.	The Anjan Thali Co-operative Leather Society, Ltd., Post Office Taavri, District Karnal ..	525

[Minister for Revenue]

<i>Serial No.</i>	<i>Name of Society</i>	<i>Amount proposed to be sanctioned</i>	<i>Rs.</i>
<i>Karnal—concl'd</i>			
80.	The Bansa Co-operative Leather Society, Ltd., Bansa, District Karnal ..	525	21
81.	The Chandauli Co-operative Industrial Leather Society, Ltd., District Karnal ..	525	21
82.	The Indian Co-operative Industrial Leather Society, Ltd., District Karnal ..	525	25
83.	The Kewana Co-operative Industrial Leather Society, District Karnal ..	525	
84.	The Shamgarh Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., District Karnal ..	525	
85.	The Karnal M. Gosian Co-operative Industrial Leather Society, Ltd., Karnal District ..	525	
86.	The Nunake Leather Industrial Society, Ltd., District Karnal ..	525	
<i>Rohtak</i>			
87.	The Duhaldhan Co-operative Leather Society, Ltd., Tehsil Jhajjar, District Rohtak ..	525	
88.	The Jhajjar Harijan Co-operative Leather Society, Ltd., District Rohtak ..	525	
89.	The Kakroni Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., District Rohtak ..	525	
90.	The Gohana Co-operative Leather Society, Ltd., Ward No. 5 No. I Chamaran Gohana, District Rohtak ..	525	
91.	The Ladpur Leather Workers' Co-operative Industrial Society Ltd., Post Office Jhajjar, Rohtak District ..	525	
92.	The Murthal Young Workers' Co-operative Leather Industrial, Society Ltd., District Rohtak ..	525	
93.	The Lathur Kalan Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., Post Office Ganaur, Rohtak District ..	525	
94.	The Sisana Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., Post Office Sisana, District Rohtak ..	525	
95.	The Mandori Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., Post Office Mandora, District Rohtak ..	525	
96.	The Rohtak Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., Post Office Rohtak, District Rohtak ..	525	
97.	The Rampur Leather Industrial Society, Ltd., Post Office Rampur, Rohtak District ..	525	
98.	The Kurar Ibrahimpur Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., District Rohtak ..	525	
99.	The Tharu Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., Post Office Sonepat, District Rohtak ..	525	
100.	The Rahdana Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., District Rohtak ..	525	

Serial No.	Name of Society	Amount proposed to be sanctioned
<i>Rohtak—concl'd</i>		
101.	The Bidnowli Co-operative Leather Industrial Society, Post Office Sonepat, Rohtak District	525
102.	The Gumar Cooperative Leather Industrial Society, Post Office Ganaur, Rohtak District	525
103.	The Beri Cooperative Leather Society, Ltd., Post Office Beri, District Rohtak	525
104.	Banauli Harijan Leather Workers' Co-operative Industrial Society, Post Office Banauli, District Rohtak	525
105.	The Shahzadpur Co-operative Leather Industrial Society, Ltd., District Rohtak	525
106.	The Hissar Harijan Leather Workers Co-operative Industrial Society, Ltd., Hissar	525
107.	The Hissar District Leather Tanning and General Industrial Co-operative Society Ltd., Hissar	525
108.	The Borwa Shoemakers Cooperative Industrial Society Ltd., Tehsil Bhiwani District Hissar	525
<i>Gurgaon</i>		
109.	The Tanners Co-operative Industrial Society, Ltd., Rathias, Tehsil Nuh, District Gurgaon	525
110.	The Hodal Harijan Tanners Co-operative Industrial Society, Tehsil Palwal, Gurgaon District	525
111.	The Nuh Leather Workers Co-operative Industrial Society Ltd., District Gurgaon	525
112.	The Tanners Co-operative Industrial Society, Mohalla Sanghai Ke Bas, Rewari, District Gurgaon	525
113.	The Bolni Harijan Co-operative Leather Workers, Tehsil Sohawal, District Gurgaon	525
114.	The Leather Workers Co-operative Industrial Society, Ltd., Mohalla Sanghai ka Bas, Rewari, District Gurgaon	525
115.	The Asiaki, Yoremas Co-operative Leather Workers Industrial Society, Ltd., Ghillors, District Gurgaon	525
116.	The Bikaner Co-operative Leather Workers Industrial Society, Ltd., Gurgaon District	525
117.	The Leather Workers Co-operative Industrial Society, Ltd., Choudika, Tehsil Morh, Gurgaon District	525
118.	The Sohana Leather Workers Co-operative Industrial Society, Ltd., District Gurgaon	525
119.	The Shoemakers Co-operative Industrial Society, Ltd., Mohalla Sanghai ka Bas, Rewari, District Gurgaon	525
120.	The Mitnal Tanning and Shoemakers, Co-operative Industrial Society, Ltd., Palwal, District Gurgaon	525
121.	The Panchijattan Co-operative Leather Industrial Society, Tehsil Sonepat, District Rohtak	525
Total		63,000

[Minister for Revenue]

<i>Serial No.</i>	<i>Name of Society</i>	<i>Amount</i>
		Rs
ASSISTANT REGISTRAR CO-OPERATIVE SOCIETIES, JULLUNDUR		
1.	The Nurmahal Santokh Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Tehsil Phillaur ..	770 00
2.	The Talwandi Fattu Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Mukandpur, Tehsil Nawanshahar ..	770 00
3.	The Dharampur Ravidass Handloom Co-operative Industrial Society, Ltd., Dharampura, Post Office Khambra, Tehsil Jullundur ..	3,600 00
4.	The Jullundur Laj Textile and Hosiery Co-operative Industrial Society Ltd., Jullundur ..	3,800 00
5.	The Nakodar Durree Makers Co-operative Industrial Society, ..	1,900
Total ..		10,840

DISTRICT LUDHIANA

1.	The Barwali Khurd Khadi Co-operative Industrial Society, Post Office Mal Majra, Tehsil Samrala ..	880
2.	The Fancy Handloom Co-operative Industrial Society, Ltd., Tharika, Post Office Lalton Khurd, Tehsil Ludhiana ..	825
3.	The Khadi Co-operative Industrial Society Delhon, Ltd., Post Office Dehlon, Tehsil and District Ludhiana ..	3,400
4.	The Harnampura Handloom Weavers Co-operative Industrial Society, Post Office Sahnewal, Tehsil and District Ludhiana ..	1,485
5.	The Punjab Handloom Co-operative Industrial Society, Ltd., Engine Shed, Nai Abadi, Ludhiana ..	1,045
6.	The Janta Handloom Co-operative Industrial Society Ramgarh Sardaran Ltd. (Ludhiana) ..	825
7.	The Sai Handloom Co-operative Industrial Society, Ltd., Sai, Post Office Govadi, Tehsil Ludhiana ..	1,100
8.	The Otdan Khaddi Co-operative Industrial Society, Ltd., Otdan, Post Office Otdan, Tehsil Samrala ..	715
9.	The Goslan Khadi Workers Co-operative Industrial Society, Post Office Goslan, Samrala ..	715
10.	The Malwa Handloom Co-operative Industrial Society, Ltd., Mangat, Post Office Mangat, Tehsil Ludhiana ..	2,475
11.	The Khanna Khaddi Workers Co-operative Industrial Society, Tehsil Samrala ..	20,400
Total ..		33,865

*Serial
No.**Name of Society**Amount*

ASSISTANT REGISTRAR CO-OPERATIVE SOCIETIES, GURDASPUR

Rs

1.	The Paharo Chak Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Dina Nagar ..	385
2.	The Dina Nagar Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd. ..	440
3.	The Gandhian Panior Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Tehsil Gurdaspur ..	4,000
4.	The Ferozepur Kalan Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Tehsil Pathankot ..	2,200
5.	The Ahmedia Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Qadian, District Gurdaspur ..	1,200
6.	The Suah Weavers Co-operative Industrial Society, Post Office Kala Afghana, Tehsil Batala, District Gurdaspur ..	1,000
Total ..		<u>9,225</u>

DISTRICT AMBALA

1.	The Kalawal Co-operative Industrial Society, Tehsil Kharar ..	935
2.	The Adbrera Weavers Co-operative Industrial Society, Tehsil Kharar	715
3.	The Sahari Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Morinda, Tehsil Rupar ..	605
4.	The Kainour Co-operative Weaving Industrial Society, Ltd., Post Office Kainour, Tehsil Rupar ..	1,045
5.	The Sihon Majra Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Singh Bhagwant Pur, Rupar ..	2,065
6.	The Rupar Guru Nanak Weaving Co-operative Industrial Society, Ltd., Rupar ..	660
Total ..		<u>6,325</u>

DISTRICT ROHTAK

1.	The Ashoka Weaving and General Manufacturing Co-operative Industrial Society, Ltd., Sonapat ..	2,800
2.	The Sonapat Janta Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., 25 Model Town, Sonapat ..	2,400
3.	The Sonapat Janta Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Sonapat ..	2,400
Total ..		<u>7,600</u>

[Minister for Revenue]

Serial No.	Name of Society	Amount Rs
DISTRICT HISSAR		
1.	Rawant Khera Weavers Cooperative Industrial Society Ltd., Post Office Barwa, Tehsil Hansi ..	825
2.	The Saman Weavers Cooperative Industrial Society Ltd., Post Office Saman ..	1,100
	Total ..	1,925
DISTRICT KARNAL		
1.	The Kumar Weaving Industrial Co-operative Industrial Society, Ltd., Sadar Bazar, Karnal ..	660
2.	The Khalsa Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Ward No. 8, Panipat ..	1,650
3.	The Nirmal Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Panipat ..	660
4.	The Fancy Weaving Co-operative Industrial Society, Ltd., Panipat ..	2,000
5.	The Rama Engineering and Weaving Co-operative Industrial Society, Ltd., Weavers Colony, Panipat ..	5,000
6.	The Standard Textile Industrial Co-operative Industrial Society, Ltd., Panipat ..	5,200
7.	The Ganesh Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Ward No. 7, Mohalla Sarwar, Panipat ..	2,000
8.	The Yudhishtir Co-operative Industrial Society, Ltd., Panipat ..	9,200
9.	The Mahauti Rama Co-operative Weavers Industrial Society, Ltd., Panipat ..	1,800
10.	The Milap Industrial Cooperative Society Ltd., Panipat ..	10,400
11.	The Ashoka Weavers Cooperative Industrial Society, Ltd., Panipat ..	6,600
12.	The Vijay Handloom Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Panipat ..	1,600
	Total ..	46,770

ASSISTANT REGISTRAR, HOSHIARPUR

1.	The Dhatt Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Lalowal Hussainpur, Tehsil and District Hoshiarpur ..	1,650
2.	The Sari Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Tehsil and District Hoshiarpur ..	1,540
3.	The Chathial Kalan Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Garhdiwala, Tehsil and District Hoshiarpur ..	1,100

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

(10)87)

Serial No.	Name of Society	Amount Rs
ASSISTANT REGISTRAR, HOSHIARPUR— <i>concl'd</i>		
4.	The Karaur Co-operative Industrial Weavers Society, Ltd., Post Office Majri, Tehsil Garhshankar ..	825
5.	The Aima Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Samundra, Tehsil Garhshankar ..	1,155
6.	The Bhagaura Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Barian Kalan, Tehsil Garhshankar ..	1,430
7.	The Mazara Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office and Tehsil Garhshankar ..	1,430
8.	The Chak Guru Weavers Co-operative Industrial Society, Post Office and Tehsil Garshnankar ..	880
9.	The Gondpur Textile Workers Co-operative Industrial Society, Post Office Same, Tehsil and District Hoshiarpur ..	2,640
10.	The Kandhala Sheikhan Weavers Co-operative Industrial Society, Post Office same, Tehsil Dasuya, District Hoshiarpur ..	1,320
11.	The Jhawan Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Jhawan, Tehsil Dasuya, District Hoshiarpur ..	1,100
12.	The Dulehar Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Dulehar, Tehsil Una ..	1,100
13.	The Karura Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Nurpur, Tehsil Una ..	1,540
14.	The Adarsh Weaving Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Jawahar Market, Nangal Dam, Tehsil Una ..	550
15.	The Bagpur Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office same, Tehsil and District Hoshiarpur ..	1,100
16.	The Santokh Garh Weavers Co-operative Industrial Society, Tehsil Una ..	8,000
17.	The Bassi Kalan Gopal Textile Weavers Co-operative Industrial Society ..	7,400
18.	The Hoshiarpur Shiwalak Textile Workers ..	7,000
19.	The Bharat Weavers Co-operative Industrial Society, Ajjina, Tehsil Dasuya ..	3,100
20.	Dhugge Weavers Co-operative Industrial Society, Post Office Nainowal, Tehsil Hoshiarpur ..	2,300
21.	The Garhshankar Durree Makers Co-operative Industrial Society ..	2,600
Total ..		49,760

[Minister for Revenue]

<i>Serial No.</i>	<i>Name of Society</i>	<i>Amount</i>
	DISTRICT AMRITSAR	Rs
1.	The Chabhal Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., ..	715
2.	The Saido Lehal Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office Jandiala, District Amritsar ..	715
3.	The Verka Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office same ..	990
4.	The Haripura Weavers Industrial Co-operative Society, Ltd., Tehsil Amritsar ..	660
5.	The Gwalmandi Weavers Co-operative Industrial Society, Ram Tirath Road, Amritsar ..	825
6.	The Kathiana Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Kath- iana, Post Office Chheharta ..	660
7.	The Butari Weavers Co-operative Industrial Society, Post Office Same, District Amritsar ..	605
8.	The Bundala Weavers Co-operative Industrial, Society, Ltd., ..	1,650
9.	The Amritsar Textile Co-operative Industrial Society, Ltd., Ghee Mandi, Bazar No. 1, Kot Baba Dip Singh, Amritsar ..	3,000
10.	The Jeowala Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Post Office same ..	3,600
11.	The Nanaksar Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Nanak- sar, Tarn Taran ..	6,400
12.	The Moharpura Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Amritsar ..	3,200
13.	The Amritsar Mohindra Handloom Co-operative Industrial Society, District Amritsar ..	2,000
14.	The Lohka Weavers Co-operative Industrial Society, Post Office same, Tehsil Tarn Taran ..	3,400
15.	The Hind Weavers Co-operative Industrial Society, Ltd., Hathi Gate, Amritsar ..	2,500

FIRE-ARMS LICENCES

82. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the total number of new licences for fire-arms issued and the number of licences cancelled during the year 1956-57 in Amritsar, Gurdaspur and Ferozepore Districts separately, together with the reasons for the cancellation ;
- (b) whether the new licences referred to above were issued on the recommendations of the Superintendents of Police concerned ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : It is not in the public interest to disclose the information asked for. However any specific case needing Government's attention may be brought to its notice, when it will be duly looked into.

FIXATION OF PAY OF EX-EMPLOYEES OF CIVIL SUPPLIES DEPARTMENT

83. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the salaries of certain ex-employees of the Civil Supplies Department now working as Clerks in the Capital Project, at Chandigarh, have not yet been fixed ; if so, the reasons therefor ; and the steps, if any, being taken for their fixation ;
- (b) the time by which the arrears of pay of the officials referred to in part (a) above are expected to be cleared ?

Rao Birender Singh : (a) Yes. Certain information had to be obtained from the Civil Supplies Department and also Finance Department and Audit Department had to be consulted in the matter.

(b) As soon as Civil Supplies Department and the Accountant-General Punjab, furnish the required information, their pays would be fixed and arrears, if any, would be paid to the officials concerned.

FREE EDUCATION UPTO MATRICULATION STANDARD

84. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether there is any proposal under consideration of Government for making education free in the State upto the Matriculation Standard ; if so, the time by which this proposal is expected to be finalised and the total annual expenditure likely to be incurred in this connection ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : Yes. The matter is under consideration of the Government. Certain steps towards this objective will be taken immediately. For these a provision of Rs 50 lakhs has been made in the budget of the current year.

GOVERNMENT PRIMARY SCHOOL, PARAMJITPUR, DISTRICT KAPURTHALA

85. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether Government recently received any representation from the public for raising the standard of Government Primary School, Paramjitpur, Sub-Tehsil Sultanpur, District Kapurthala ; if so, when and the action taken thereon ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : No such representation has been received so far.

CONSTRUCTION OF ROADS FROM MAHILPUR TO PHAGWARA AND GARH-SHANKAR TO BANGA

87. Chaudhri Dasontha Singh : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that a portion of eight miles of the road from Mahilpur to Phagwara via Behram has been left incomplete ; if so, the reasons therefor ; and the time by which the said portion is expected to be completed ;

[Chaudhri Dasondha Singh]

(b) whether it is also a fact that a portion of four miles of the road from Garhshankar to Banga has been left incomplete ; if so, the time by which the said portion of the road is expected to be constructed ;

(c) whether the Government proposes to construct the road from Rupar to Adampur along the Canal, a portion of which has already been completed ?

Rao Birender Singh : (a) $5\frac{1}{2}$ miles of the road from Behram on Phagwara-Nawanshahar Road towards Mahilpur in Nawanshahar Tehsil has been constructed under Nawanshehar Community Project. There is no proposal for extending this road towards Mahilpur in Garhshankar Tehsil for the present.

(b) A six-mile portion of Banga-Garhshankar Road in Nawanshehar Tehsil has been constructed under Nawanshehar Community Project. There is no proposal for extension of this road upto Garhshankar for the present.

(c) A road has been constructed from Rupar to Balachaur along the canal bank. Another road is under construction from Balachaur to Garhshankar. There is no Scheme for constructing any road beyond Garhshankar to Adampur.

SUPPLY OF ELECTRIC ENERGY TO GARHSHANKAR AREA, DISTRICT HOSHIARPUR

88. Chaudhri Dasondha Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state the time by which electric energy is expected to be supplied to areas near the Gangowal and Nangal Power Houses, especially to the Garhshankar area in Hoshiarpur District ?

Sardar Gian Singh Rarewala : 11 kV. lines have already been installed between Gangowal and Nangal and between Nawanshahr and Garhshankar, for supply of electric energy for agriculture and industrial purposes.

CONSTRUCTION OF CHOES IN HOSHIARPUR DISTRICT

89. Chaudhri Dasondha Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether any steps have so far been taken by Government to check devastation caused by Choes in Hoshiarpur District, if so, the details thereof ?

Sardar Gian Singh Rarewala : Yes. Contour Surveys of catchments of all the Choes draining the Western side of the Katardhar range have been completed.

Canalisation of Nasrula Choes from above Hoshiarpur upto the Railway Bridge has been completed and the proposals for extending the work further upto the Western Bein are under consideration.

Proposal to construct a Dam on Janauri Khad as Cho-control measure has been submitted to the Government of India.

WILD ANIMALS IN 'KANDI' AREA, HOSHIARPUR DISTRICT

90. Chaudhri Dasondha Singh : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

- (a) whether any steps have been taken by Government to remove the wild-animals found in the forests of 'Kandi' ilaqa in Hoshiarpur District ; if so, the details thereof ;
- (b) whether the Government proposes to arm the people of the said area for the purpose of removing these wild animals ?

Sardar Gurbanta Singh : The information is being collected and will be supplied to the Member when ready.

EMPLOYMENT OF HARIJANS IN GOVERNMENT DEPARTMENTS

91. Chaudhri Dasondha Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) Whether Harijans have been appointed in the various Departments of the Government in accordance with the ratio fixed by Government for their employment ;
- (b) a list showing the number of Harijan employees in the various Government Departments may please be laid on the Table ;
- (c) the details of concessions granted to the areas now declared a Backward Areas in the State ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) The Harijans are appointed in the various Departments of the Government, according to the ratio fixed by the State Government ; but in case the Harijans are not available possessing the requisite qualifications the posts are offered to non-Harijans.

(b) the requisite information is being collected.

(c) It has been decided that in addition to the normal quota fixed for admission in Government Colleges and institutions, 10 per cent of the seats have been reserved for students permanently residing in Backward Areas, who are not able to secure admission on merit, but are otherwise, in possession of necessary qualifications.

DEGREE COLLEGE, MAHILPUR, DISTRICT HOSHIARPUR

92. Chaudhri Dasondha Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) whether Government has received any communication from the Managing Committee of the Degree College at Mahilpur, Hoshiarpur District, making an offer to Government to take over the control of the College ;

[Chaudhri Dasondha Singh]

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether there is any proposal under the consideration of Government to take over the said College.

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) Yes.

(b) The proposal was considered but it could not be put through owing to paucity of funds.

GENERAL DISCUSSION ON THE BUDGET

Mr. Speaker : Now the House will proceed with the discussion on the Budget.

ਸਰਦਾਰ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ (ਅਜਨਾਲਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Finance Minister ਸਾਹਿਬ, ਨੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਖਸਾਰੇ ਦਾ Budget ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ speech

3p. m.

ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ speech ਵਿਚ ਇਕ optimistic tone ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਸਾਡੀ State ਦੀ ਅਸਲੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਲਕੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਛੋਟਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਹਾਲੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਣੇ ਹੀ ਸਨ ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਘਾਟਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਫੁਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ Finance Secretary ਦੇ Memorandum ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਛਪ ਸਕਿਆ। ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ speech ਕੀਤੀ ਉਸ ਦੇ 10 ਸਫੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਨੇ ਜੋ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਟੀ ਛਾਟੀ ਕਰਕੇ ਯੋਜਨਾ ਕਮੀਸ਼ਨ ਨੇ 34.8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਖਰਚ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚੋਂ 26 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਗਰਾਂਟਾਂ ਅਤੇ ਕਰੋੜਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦਾ 8.8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਪਰ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਇਕ ਕਠਿਨ ਕੰਮ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ Finance Secretary ਦਾ Memorandum ਦਸਦਾ ਹੈ:

"This will leave a balance of Rs 972 lakhs to be financed from State resources, loans and additional taxation".

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਘਾਟਾ ਸਿਰਫ 2.80 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ 98 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ taxes ਲਗਾਕੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਪੈਣੇ ਦੇ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਬੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਜੋ Resources ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ ਇਕ Committee ਦਸੇਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। (ਵਿਘਨ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਚੰਗੇ tone ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਇਕ developing State ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ State ਵਿਚ deficit budgeting ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ inflation ਤੋਂ ਡਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ control ਪਾ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਜ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ 20/-/- ਰੁਪਏ ਮਣ ਆਟਾ

ਵਿਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਕਣਕ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਹੈ । ਬੜਾ control ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾ ਲੈਣਾ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਖਸਾਰੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ tax ਲਗਾਉਣੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲਗਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜੋ ਦੇ ਸਕਣਗੇ ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਗਰੀਬ passenger ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ । ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਮੰਗਤ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਤੇ ਪੈਸੇ ਕਿਉਂ ਮੰਗਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਸਵਾਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹੀ ਸਮਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਜਦ ਦਾ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਿਆ ਹਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਬਾਰ passenger ਤੇ ਹੀ tax ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਦੇ ਇਕ ਪਾਈ, ਕਦੇ ਡੇਢ ਪਾਈ ਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਇਹ ਦੋ ਪਾਈ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਫਿਰ ਜੇ trucks ਹਨ goods carriers ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ tax ਲਗਾਇਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ tax ਕਿਸ ਤੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ? ਇਹ ਆਮ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਤੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ।

ਫਿਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ commercial crops ਤੇ tax ਲਗਾਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ crops ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਮੂੰਗਫਲੀ, ਮਿਰਚਾਂ, ਕਪਾਹ ਅਤੇ ਗੁੜ । ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਹ [ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਧਨੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਗੁੜ ਆਦਿ ਬਹੁਤੇ ਅਮੀਰਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਖਾਣੇ । ਇਹ ਗਰੀਬਾਂ ਨੇ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਾਣੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਜੋ tax ਹੈ ਇਹ consumers ਤੇ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Court fee ਬਾਰੇ ਵੀ ਹੈ । ਮੁਕਦਮੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨੇ ਹਨ । ਹਾਂ ਅਲਬੱਤਾ ਜੋ Motor spirit ਤੇ tax ਲਾਇਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਅਮੀਰ ਜਮਾਤ ਹਿੱਸਾ ਪਾਵੇਗੀ । Vehicles ਤੇ ਜੋ tax ਲਗਣਾ ਹੈ 5 ਲਖ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦੇ ਪੁਲ ਤੋਂ ਲੰਘਣ ਤੇ, ਇਹ goods ਤੇ ਦੁਹਰਾ tax ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 70 ਫੀਸਦੀ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਤੇ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ taxes ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਗਾਏ ਹਨ ਜੋ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਅਜ ਜੋ ਸਾਡੀ State ਵਿਚ Socialist Pattern ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਦੇ ਇਹ ਇਸ ਨੂੰ Socialistic Pattern ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ Socialist ਤਾਂ ਨਹੀਂ Socialistic ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਜੋ ਜੀ ਚਾਹੇ ਮਤਲਬ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਜਿਹੜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ taxes ਲਾਏ ਹਨ, ਉਹ ਰਸਤਾ Socialistic Pattern ਦਾ ਨਹੀਂ । ਨਾ ਤਾਂ ਇਹ disparity ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ।

ਫਿਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਗੋਈ ਤੋਂ ਹੱਥ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਹ liability ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸੀ । Finance Secretary ਨੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਅਸੀਂ ਇਹ debt ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਦੇ ਹੀ ਨਾ ਸਕੀਏ । ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਸ਼ਾਇਦ ਦਿਵਾਲਾ ਹੀ ਕਢ ਦੇਣ । ਕਿਹਾ ਹੈ inflation ਸਾਰੇ India ਵਿਚ ਹੈ, “ਪਾਂਚ ਸਵਾਰੋਂ ਮੇਂ ਹਮ ਭੀ ਹੈ”

[ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ]

ਖੈਰ debt ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬੜਾ ਸਾਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

“The House will appreciate that this is a very heavy burden upon this truncated State and it will be difficult in years to come even to find money from our revenues to finance the servicing of this debt. The State Government, therefore, tried to put this situation squarely before the Finance Commission and requested them to look into the debt liability.”

ਫਿਰ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਥੋੜਾ ਕਰੋ, Scale down ਕਰੋ । ਹਾਲੇ ੫ ਸਾਲਾ ਦੂਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਹੁਣੇ Scale down ਕਰੋ ! ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ੫ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਹੀ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Speech ਪੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਜੋ Finance Secretary ਨੇ Memorandum ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਾਡੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ production ਇਤਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਰਜ਼ਾ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕੀਏ । ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਉਜੱਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭਾਖੜਾ ਡੇਮ ਬਣ ਵੀ ਗਿਆ ਪਰ industrial sector ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਭਾਖੜਾ ਡੇਮ ਪੇ ਬੈਕ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਅਜ Finance Secretary ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ।

“In regard to the debt liability, the amount of debt seems to be alarming, but the major portion of this is in respect of Bhakra-Nangal Project”.

(ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ -- ਕਰੇਲਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੀ ਮੰਗਿਆ ਹੈ?)

“Although the Project may not be able to repay the debt, yet it will create prosperous conditions in the areas which it will serve. The Central Government are giving us loans to finance this gigantic Project.....”

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹਦੇ ਗਿਰਦ ਬੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ conditions create ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਮਗਰ Central Government ਦੀ ਮਦਦ ਬਿਨਾਂ ਇਹ debt pay back ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ । Central Government ਨੂੰ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਇਹ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿਉ । ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਲ ਹੈ ਹੁਣੇ ਕਹਿਣ ਭੀ ਲਗ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿਉ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਰਹੇਗਾ ? ਫਿਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਸਰੀਆਂ States ਵੀ ਕਹਿਣਗੀਆਂ । ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੇਰੇਲਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 200 ਕਰੋੜ ਮੰਗਿਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਕਰੋ । ਫੋਈ Public Sector create ਕਰੋ ਵਰਨਾ ਇਥੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਅਪਣਾ ਖਰਚਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਬਿਆਜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਾਂਗੇ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਾਉ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ consumer goods ਜਾਂ cement ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਅਸੀਂ ਲਾਹ ਸਕਾਂਗੇ । ਕੇਰੇਲਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ? 200 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਮੰਗਿਆ ਹੈ factories ਆਦਿ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਜਦ ਵੀ ਇਹ ਛਗ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤਦ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਦੂਜੀ ਸਕੀਮ ਜੋ ਕੇਰੇਲਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀ ਹੈ ਉਹ Ship Building ਦੀ ਹੈ । ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਬਿ ਇਕੋ ਭਾਖੜਾ ਡੇਮ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਓ,

ਜਿਥੇ ਕਰੋਲਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ heavy industry ਵਾਸਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਮੰਗਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਜ਼ਾ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਲਈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਈ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀਆਂ ਲਈ ਮੰਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਦੋ ਸਟੇਟਾਂ ਦੀ comparative study ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ
(Is the hon. Member making a comparative study of the two States ?)

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਨਾਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਹੀ ਕਰੋਲਾ ਸਟੇਟ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਥੇ productive ਅਤੇ Non-productive ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਫੇਰਵੇ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਪਰ ਇਥੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 1960 ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਫਸਲ ਐਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਐਨੇ ਲਖ ਟਨ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਖਾ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਤਾ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੋਕੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਪਿਚਰਮ ਮਨ ਸੁਲਤਾਨ ਬੂਦ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅਗੇ ਵਧ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੰਗੀਨ ਤਸਵੀਰਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਲਾਤ ਬੜੇ ਮਾੜੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਤੇ ਐਨਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਿਆਜ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। 217 ਕਰੋੜ ਦਾ ਇਸ ਵਕਤ ਜੋ ਕਰਜ਼ਾ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਤਾਂ ਬਿਆਜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਸੈਂਟਰਲ ਗੇਰਮੈਂਟ ਹੋਰ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਹ ਹੀ ਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ Finance Commission ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਡਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਰਦਾਰ ਉੱਜਲ ਸਿੰਘ ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਉੱਜਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਲ ਤਕ ਹੀ ਸਾਡਾ ਲਿਹਾਜ਼ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ।

ਫਿਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ Cadre Committee ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜੋ ਦੋ ਸਟੇਟਾਂ ਦੇ ਏਕੀਕਰਨ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕਰੇਗੀ। ਸਾਡਾ ਅਤੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਸਟੇਟ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ ਵਡੀਆਂ ਸਰਵਸਾਂ ਵਿਚ ਕਮੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਿਥੇ ਦੋ ਆਈ ਜੀ ਪੁਲਿਸ ਸਨ ਉਥੇ ਇਕ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਮੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ੨ ਪੋਸਟਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਇਕ ਨਵਾਂ ਨਾਮ ਦੇਕੇ ਇਸ ਖਰਚ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਕ ਚੀਫ ਸੈਕਟਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਅਡੀਸ਼ਨਲ ਚੀਫ ਸੈਕਟਰੀ ਰਖ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਇਕ ਐਸ. ਪੀ. ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਐਸ. ਪੀ.

[ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ]

ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ੨ ਲਾਖ extra ਨਾਲ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਲਾਖ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਕਰਕੇ ਦਸਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਇਸ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਵਾਧੂ' ਸ਼ਬਦ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸਮਝ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਵਾਧੂ ਕਿਉਂ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਇਹ 'ਵਾਧੂ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਖਰਚਾਂ ਨੂੰ ਛਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਅਫਸਰ ਵਾਧੂ ਹੀ ਤਾਂ ਹਨ। (ਹਾਸਾ)

ਪਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜੋ ਕਾਡਰ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਨਜ਼ਲਾ ਵੀ ਵਿਚਾਰੇ ਕਲਰਕਾਂ ਤੇ ਪਵੇਗਾ। ਕਲਰਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟ ਕਰ ਦੇਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਾਂਟੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਪਰ ਵਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਹਥ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਗੇ ਜੋ ਅਗੇ ਹੀ ਵਾਧੂ ਹਨ। ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭਾਰ ਲਬ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਕ ਹਰ ਇਕ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਵਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਘਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭਾਰ ਕਦੀ ਲਬਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਕੰਮ ਮੁਕੇਗਾ।

ਮੈਂਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕੇਵਲ ਨੁਕਤਾ-ਚੀਨੀ ਲਈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਨਿਗਰਾਨ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਲੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ sources tap ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਦਾ ਅਮਲੀ ਰੂਪ Sales Tax ਹੋਰ ਵਧਾਕੇ, cess ਹੋਰ ਵਧਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਭਾਰ ਗ਼ਰੀਬ ਜਨਤਾ ਤੇ ਪਏਗਾ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪਏਗਾ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਸਾਡੀ ਕਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ suggestions ਦੇਈਏ।

ਪਹਿਲੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਮਾਫੀ ਤੇ ਜ਼ਰੀਰਾਂ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ੨੭ ਲਾਖ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੀਰਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਬਿਲਕੁਲ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਆਖਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਸਾਡੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਹੁਣ ਸਟੇਟ ਦੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਖਰਚ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਦੂਜੀ ਤਜਵੀਜ਼ Privy purses ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਇਕ ਕਰੋੜ ੨੬ ਲਾਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪ੍ਰਿਵੀ ਪਰਸ ਤੇ ਸੁਪਰਏਨੂਏਸ਼ਨ ਅਲਾਉਂਸ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਥ ਪਾਉ। ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਰਕਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। (ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਸੇਂਟਰਲ ਗੋਰਮੈਂਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ) ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸੇਂਟਰਲ ਗੋਰਮੈਂਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੁੜਕੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਲੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ source ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ tap ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਤੁਰਲਕਾਬਾਦ ਕਹਾਂਗਾ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਾਜਧਾਨੀ ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੁਰਲਕ ਵਾਲੀ ਦਿਲੀ ਵਾਂਗ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ

ਹੈ। ਇਤਨਾ ਭਾਰੀ ਖਰਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ heavy industry ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਹੈਵੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਈ ਅਗਲੇ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ੧੧/੨ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ 93 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਥਾਂ ਇਕ ਕਰੋੜ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਕੇਵਲ 6 ਵੀਸਦੀ productive ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਐਨੀਆਂ ਪ੍ਰੋਡਕਟਿਵ ਸਕੀਮਾਂ ਚਾਲੂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਐਨਾ ਨਫਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਹਵਾਈ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੇ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਮਹੁਮਦ ਤੁਗਲਕ ਵਾਲੀ ਦਿਲੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ productive industry ਤੇ ਕੇਵਲ 1 1/2 ਕਰੋੜ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਓ ਕਿ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਕਿਧੇ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਆਖਰ ਵਿਚ ਤਰਲੇ ਕਢੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ sermon ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਮਾਈ ਭਾਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰੋ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਰਮਨ ਅਤੇ ਅਪੀਲ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਤੇ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ heavy industry ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਘੱਟ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸਹੀ ਮਹਿਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਈ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕਰੇਲਾ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲਵੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਤੁਰੋ। (ਵਿਰੋਧੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ) ਭੱਤਾ ਥੋੜਾ ਕਰੋ, ਤਨਖਾਹਾਂ ਕਰੇਲਾ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਲਵੋ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਦੇ ਖਰਚ ਵਿਚ economy ਕਰੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰੋ ਫਿਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਖਰਚਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਘੱਟ ਕਰਨ। ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਦਾ ਘਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਮਾਈ ਭਾਈ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਈ ਭਾਈ ਪਾਸ ਅਪੀਲ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਆਪ ਵੀ ਮਨ ਮਾਰੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਖਰਚ ਘੱਟ ਕਰੋ। Administration ਦੇ ਖਰਚ ਨੂੰ ਘਟਾਉ; ਜੇ wastage ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੋ।

ਫਿਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਅਪਰ ਹਊਸ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ abolish ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹਾਲਾਂ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ abolish ਕਰਨ ਲਈ recommend ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਘਾਟੇ ਦੇ ਬਜਟ ਸਾਵੇਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ development ਦਾ ਬਜਟ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਦਿਵਾਲੀਆਪਨ ਦਾ ਬਜਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਅਸਲੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਛੁਪਾਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ wastage ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਰੰਗੀਨ ਪਾਸਾ ਵਿਖਾਣ ਦੇ ਯਤਨ ਇਸ ਬਜਟ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

[ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ]

ਆਖਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਇਸ ਬਜਟ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ low paid staff ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿ ਕਲਾਸ 3 ਦੇ ਜੋ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗਾਈ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ਼ ਹਨ। ਕਲ ਰਾਤ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਆਦਮੀ deputation ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਦਸੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਇਹ suggestion ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਰਿਆਇਤਾਂ Fletcher Commission ਦੀ report ਨੇ recommend ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਕਲਾਸ 3 ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਤਨਖਾਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਣ ਦਾ ਕੰਮ (ਇਸ ਲਈ) ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਅਧੂਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਲਾਸ 3 ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪੱਖ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਵਧਾਈ ਦੀ ਪਾਤਰ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਮੇਰੇ ਦਿੱਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਵ ਦੱਤ ਪੁਰੀ (ਸਥੋਰਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁझे अफसोस है कि जो बजट आज हम पास करने जा रहे हैं इस पर मैं अपने माननीय वित्त मंत्री को बधाई नहीं दे सकता। (विपक्ष की ओर से प्रशंसा) बात यह है कि आज की जो आर्थिक व्यवस्था है उसे नज़र अंदाज़ करके, मुझे ऐसा मालूम होता है, यह बजट बनाया गया है। मुझे इस हाउस में पिछले चार पांच वर्ष से आज तक इस बात के लिये अवसर मिलता रहा है कि मैं सरकार को चेतावनी दूँ और चेतावनी देता रहा हूँ कि मुद्रा फैलाव यानी inflation के साथ ऐसे हालात पैदा होने वाले हैं कि यदि हम इन्हें सामने रख कर अपनी आर्थिक नीति के ढाँचे को न बनायेंगे तो इस सूबा को नुकसान होने वाला है परन्तु हम यदि इस बात को ध्यान में न रख कर चलते गये तो जितना हम पहली पंच-वर्षीय योजना में लोगों के जीवन स्तर (living standard) को ऊँचा कर पाए हैं वह सारे का सारा बढ़ती हुई कीमतों के साथ साथ खत्म हो जाएगा। यानी जो मेहनत इस काम पर हम ने 5 वर्ष में की है वह सारी की सारी मिट्टी में मिल जानी है। अगर हम ज़रा भी अपना ध्यान inflation की तरफ लगाएं तो हम आसानी से समझ जायेंगे कि पंजाब सरकार का जो खर्च के प्रति रवैया है वह बिल्कुल समय के अनुसार नहीं है। हमें इस बात के सम्बन्ध में कुछ समझ नहीं आता कि एक तरफ तो हमारा बजट एक deficit Budget बनाया गया है और दूसरी तरफ इस तरह का खर्च है जिस को हम productive expenditure नहीं कह सकते और न ही इसे विकास व्यय कह सकते हैं। जो खर्च अनु-पजाऊ (unproductive) हैं या जिन से प्रांत (State) का विकास (development) नहीं होता इस किस्म के खर्चों को खत्म करना चाहिये और इस से जो रुपया बचता है उसको विकास योजनाओं (Development Schemes) पर लगाना चाहिये। मगर मैं देखता हूँ कि inflation का कोई ख्याल न रखते हुए कैसे रुपया खर्च किया जा रहा है। ऐसा करने से हम कोई ज़्यादा पैदावार नहीं कर रहे हैं बल्कि यह सारे का सारा खर्च कोई आमदनी देने वाला नहीं है। खर्च जो होना है इस में

ऐसे ऐसे आइटम हैं जैसा कि Assembly Building, Raj Bhawan, Picture Gallery और Swimming Pool वगैरह । इन items में कोई भी item productive नहीं । यह जो Capital Project है इस पर Centre से कर्ज पर रुपया ले कर खर्च किया जा रहा है । राज भवन शिमला में भी है और एक चंडी मन्दिर में भी है, तीसरा यहां है जो कि मौजूदा वक्त में इस्तेमाल हो रहा है और चौथा राज भवन हम अब बनाने जा रहे हैं । जिस के ऊपर इस साल 10 लाख रुपया खर्च किया जाना है और पता नहीं कितने सालों तक इस के लिये provision रखनी है । मैं पूछता हूं मंत्री महोदय से कि क्या आप बतायेंगे कि और कितनी रकम, कितने सालों तक इस राज भवन के लिये आवश्यक होगी ? उस का total क्या है ?

Assembly Building बनाई जानी है । आखिर अब भी तो काम हो ही रहा है । बहुत अच्छा नहीं तो आखिर गुजारा तो हो ही रहा है । किन्तु यह building काफी नहीं समझी गई । हम एक और building बनाने जा रहे हैं । नई building के लिये इस वर्ष 5 लाख रुपया प्रोवाइड किया गया है । मैं यह पूछना चाहता हूं कि और कितना रुपया इस पर खर्च होगा 70 लाख या 80 लाख या इस से भी अधिक । (एक माननीय मेम्बर : 65 लाख ।) जैसा कि अभी बताया गया है, इस building पर 65 लाख रुपया खर्च होना है । मौजूदा building गुजारे के लिये काफी अच्छी है जब इस में बखूबी काम चल सकता हो तो 60-65 लाख रुपया और खर्च करने की क्या आवश्यकता है ? अगर और नहीं तो इस किस्म का एक और स्कूल तैयार करवाया जा सकता है । इस building पर इतना खर्च करने की क्या जरूरत है ? यह सब बातें जो हैं यह मौजूदा आर्थिक स्थिति के अनुसार नहीं है । हम Centre से एक तरफ तो कर्ज लेते हैं और दूसरी तरफ देश की जो मौजूदा हालत है उस को मद्देनजर नहीं रखते । अब आप सोचिये कि 65 लाख रुपया असेंबली बिल्डिंग पर खर्च होना है । इस साल इस के लिये 5 लाख रुपये की रकम की provision की गई है । आयंदा साल फिर मांग की जायेगी कि हमें और रकम चाहिये क्योंकि हमारा काम अधूरा पड़ा है, हम ने इस building को मुकम्मल करना है । यह जो ऐसे items हैं इन के ऊपर खर्च किये वगैर भी काम चल सकता है । क्या फायदा है swimming pool का ? क्या यह अब ही बनाना बहुत जरूरी है ? (पंडित श्री राम शर्मा : पुरी साहिब swimming pool तो इव जाने के लिये जरूरी है । दूसरी बात जो मैं अर्ज करना चाहता हूं वह यह है कि establishment पर जो खर्च दिखाया गया है, मेरे ख्याल में बहुत अधिक तथा अनावश्यक है । यह रुपया बचाया जा सकता है । यह बात दूसरी है कि आप नई पोस्टें create करके कह दें कि हम ने दो Secretary बना दिये हैं एक की बजाये क्योंकि एक ठीक तरह से काम नहीं चला सकता था । Justification हर बात का दिया जा सकता है । P.W.D. में ऐसा ही किया गया है । Chief Engineer के ऊपर Secretary की एक और पोस्ट बढ़ा कर, मैं समझता हूं कि यह Red Tapism में एक खाह मखाह का और इजाफा किया गया है क्योंकि जिस कागज का फैसला Chief Engineer

[श्री देव दत्त पुरी]

कर सकता था अब उसे एक और stage cross करनी होगी और Secretary से हो कर आना होगा। चाहे कितने ही काबिल आदमी लगायें लेकिन मैं यह कह सकता हूँ कि इस से पहले जो काम अकेले Chief Engineer Shri Verma करते थे वही आज चार आदमी करते हैं इस के अलावा वह Buildings, and Roads और Capital Project के सैक्रेटरी भी थे। काम उन को निसबत अब तेजी से नहीं हो रहा। काम में और भी रुकावटें आ रही हैं। इस के अतिरिक्त मेरा जाती तजरुबा भी है। अगर आप इतनी तेज रफ्तारी से पोस्टें बढ़ाएंगे, या जब चार सैक्रेटरी रखेंगे तो इस के साथ एक जेनरल सैक्रेटरी भी रख दें तब भी इस का justification मिल सकता है। हमें अपनी आर्थिक स्थिति के साथ चलना चाहिये। लेकिन बजट के देखने से यह जाहिर होता है कि 1½ साल के अन्दर इतनी नई पोस्टें create की गई हैं जितनी कि पहले कभी भी create नहीं हुई थीं। यह बात कहना कि यह जो बजट तैयार किया गया है यह आज के हालात को मद्देनजर रख कर तैयार किया गया है यह ठीक नहीं है। दो चार साल के बाद ये नई posts create की जा सकती थीं। यह inflation के हालात हमेशा रहने वाले नहीं हैं। एक करोड़ रुपया हर रोज circulation में आता है Centre में inflation की वजह से। जो आज के हालात हैं उन को यह बजट reflect नहीं करता है।

हम एक तरफ 98 लाख रुपया taxes के जरिये से raise करते हैं और दूसरी तरफ 65 लाख रुपया एक बिल्डिंग पर खर्च कर देते हैं। यह देख कर मुझे इतमीनान नहीं होता और मैं सोचने लगता हूँ कि इन taxes की जरूरत ही क्या है।

मिर्चों की export पर जो टैक्स लगा है यह सरासर हमारे विधान के विरुद्ध है। यद्यपि मैं वकील तो नहीं हूँ, लेकिन जहां तक मेरी समझ में आता है यह विधान के विरुद्ध है। भारत के विधान के Article 301 से ले कर Article 306 तक यह बात साफ हो जाती है, कि Inter-State Trade पर Taxes लगाना बिल्कुल ultra vires है। इस के सम्बन्ध में मैं ने Constitution of India का मुतालिया किया है। Article 303 में लिखा है:—

“Notwithstanding anything in Article 302, neither Parliament nor the Legislature of a State shall have power to make any law giving, or authorising the giving of, any preference to one State over another, or making, or authorising the making of, any discrimination between one State and another, by virtue of any entry relating to trade and commerce in any of the Lists in the Seventh Schedule”.

जहां Article 303 के मुताबिक, जैसा कि मैंने पढ़ा, inter-State trade पर टैक्स नहीं लग सकता, वहां मैंने इस बात की भी जांच की कि Article 304 (b) की रू से भी ऐसा टैक्स लगाया नहीं जा सकता। Article 304 (b) यूँ है:—

Notwithstanding anything in article 301 or article 303 the Legislature of a State may by law, impose such reasonable restrictions on the freedom of trade, commerce or inter-course with or within that State as may be required in the public interest.

Reasonable restrictions in public interest में भी Export Tax for raising revenue शामिल नहीं है।

स्पीकर साहिब, हमें इस सिलसिले में दो किताबें मिली हैं जिन में एक किताब बासु की है। उस में laying down of any restrictions in public interest का अर्थ बताया गया है exercise of police powers. इस में export tax किसी सूरत में शामिल नहीं किया जा सकता। यह बात तो हो सकती है कि गेहूं या दूसरे बीज में कोई बीमारी आ जाये तो उस पर restriction लगा दें लेकिन 304 (b) को मैं समझता हूं टैक्स वगैरह के लिये इस्तेमाल नहीं कर सकते कि एक स्टेट से दूसरी स्टेट में जो चीज जाती है, उस पर export duty लगा दें।

एक दूसरी authority है जिस के लिये जो किताब मैंने library से मांगी है, उस में उन्होंने बिल्कुल वाजेह कर दिया है। इस में दिया है:—

“This sub-clause empowers the State Legislature to impose reasonable restrictions on inter-state commerce as may be required in the public interest. Here-public interest” may be paraphrased as equivalent to the protection of health, moral, safety and general welfare (that is called ‘police powers’ under U. S. constitution).”

उन्होंने यह बतलाया है कि restriction के क्या मायने हैं। पहली बात तो यह बतलाने वाली है कि हमारे Constitution में यहां जो अल्फाज आये हैं वह वही हैं जो American Constitution में हैं। उन को codify करके यहां रखा गया है। बासु की किताब में लिखा है कि:—

Again though a State may levy a tax on all sales of oil or coal or on the production or the mining thereof, it may not impose a tax only on the use of oil or coal which is purchased or delivered outside its borders.

जब एक commodity एक प्रान्त की सीमा को पार करके दूसरी स्टेट में जाती है तो आप उस पर जो duty लगाते हैं, चाहे आप उसे cess कहें, वह export duty है between the States. तो यह मेरी समझ में नहीं आया कि वह आप कैसे लगा सकते हैं? पहले तो यह लगा नहीं सकते और अगर ऐसा हो गया तो उस से अच्छी खासी मुकदमे बाजी चलेगी। इस के लिये यह संभव है कि हमारे वित्त मंत्री महोदय कोई ऐसा नुक्ता निकाल लें जिस से इस को justify कर सकें पर मेरे ख्याल में this is of extremely doubtful legality.

अब दूसरी बात Passenger Tax के सम्बन्ध में है। यह टैक्स हमारा पुराना मित्र है, हर दफा यह असम्बली में आता है। यह डेढ़ पाई से लेकर दो पाई की आना लगाया गया है। इस में सब से पहले मुझे यह कहना है कि पहली अप्रैल से हमारा हिसाब-किताब दशमलव प्रणाली में लागू होता है लेकिन अप्रैल के बाद जब मई में यह बजट पेश किया जा रहा है तो यह टैक्स आना पाइयों में है। यह बात ऐसे मालूम होती है कि यह चीज जैसे किसी cold storage में पड़ी थी। और अन्तिम समय बजट में टांक दी गई। एक और interest वाली बात है कि आधा पाई एक आने में रखी हुई है यानी वह आने का चौबीसवां हिस्सा होती है जब कभी आप इसे दशमलव प्रणाली में लायेंगे तो बहुत सी दिक्कत पेश होगी, और उस को ठीक करने के लिये आप को फिर बदलना पड़ेगा। तब आप को या तो बढ़ाना पड़ेगा या घटाना पड़ेगा। इस के लिये तो आप 25 वां हिस्सा

[श्री देव दत्त पुरी]

या फिर 20 वां हिस्सा रखते तो ठीक रहता। यह हो सकता है कि यह इस लिये इस तरह से रखा गया हो क्योंकि अभी बसों के किराये आने में हैं।

जब पहले यह टैक्स आया तो मैंने बार-बार यह सुझाव रखा कि इस का कुछ न कुछ हिस्सा operators के ऊपर भी डालना चाहिये क्योंकि आज कल डीजलाइजेशन हो चुका है। Operators के बहुत मुनाफे बढ़ गये हैं। पर मेरा सुझाव आगे न चल सका।

तीसरी चीज का मैं जो जिक्र करना चाहता हूँ वह है toll के बारे में। आपने इस सम्बन्ध में यह देखना है कि रेल रोड का जो competition है उस में आप की क्या position रहती है। हम जानते हैं कि हमारे देश की रेलों पर इतना बोझ है कि वह उठा नहीं पाती। इस लिये केन्द्र की और हर स्टेट की यह कोशिश है कि उन का ज्यादा से ज्यादा बोझ घटाया जाये। लेकिन अगर उस बोझ को हटा कर वहीं का वहीं डालते हैं तो मैं समझता हूँ कि यह ठीक बात नहीं है। इस टैक्स से जो पुलों पर से गुजरने के लिये लगाया गया है, बहुत दिक्कतें पैदा होने वाली हैं। उन को आज अच्छी तरह से visualise नहीं किया जा सकता। हमें तो आज यह भी मालूम नहीं है कि कौनसा पुल पांच लाख का है और कौन सा पांच लाख का नहीं है। लेकिन एक अन्दाज़ा लगाया है कि अगर आप लुधियाना से अमृतसर जायें तो जाने के आठ या दस रुपये और इसी तरह वापस आने के आठ या दस रुपये toll के रूप में देने होंगे। तो इस तरह से सिर्फ toll के सोलह या बीस रुपये बन जाते हैं। कार की घिसाई और पेट्रोल का खर्च इस से अलहदा है। मैं तो यह समझता हूँ कि कार का ट्रैफिक ही इस से बन्द हो जाएगा। दूसरी तरफ सरकार की आमदनी कम हो जाएगी। वह इस तरह कि जो टैक्स petrol से आता है वह बन्द हो जाएगा क्योंकि जो बसें चलती हैं वह तो डीजल से चलती हैं और कारें इस तरह से बन्द हो जाएंगी। तो petrol की sale से revenue अगर इस तरीके से बन्द हो गया तो सरकार की आमदनी मारी जाएगी। मेरी समझ में नहीं आता कि यह चीज क्यों की जा रही है। कितनी irksome चीज है यह कि एक तो पांच या छः जगह आप की कार रोकी जाए और फिर toll वसूल किया जाए। अगर आप petrol पर कुछ और levy वगैरह बढ़ा देते तो आसानी रहती।

उन्होंने फरमाया कि गवर्नमेंट सर्वेंट्स जो ड्यूटी पर होंगे और यहां तक कि मंत्री-महोदय की खुद की जो कार होगी उन से (घंटी)

अध्यक्ष महोदय : अब आप वाईड अप कर दीजिये। (The hon. Member may please wind up his speech.)

श्री देव दत्त पुरी : तो मैं कह रहा था कि मंत्री-महोदय की कार भी exempt नहीं की जाएगी। क्या यह अफसर और मंत्री महोदय अपने पल्ले से toll देंगे? तो यह चीज मेरी समझ में नहीं आती कि उन अफसरों पर जो सुबह ड्यूटी पर जाते हैं और शाम को लौटते हैं, उन पर 16 या 20 रुपये का burden आप डाल दें। और

अगर आखिर में यह toll सरकार ने ही देना है तो फिर यह जिक्र करना कि मंत्री महोदय की कार भी exempt नहीं होगी मुझे ठीक नहीं मालूम होता।

मैं, स्पीकर साहिब, अपनी गवर्नमेंट को आप के द्वारा यह चेतावनी देना चाहता हूँ कि हमारी electricity की जो scheme है उस का ज्यों ज्यों समय गुजरता जाता है त्यों त्यों लाभ कम होता जा रहा है। इस लिये हमारी गवर्नमेंट को इस की तरफ ध्यान देना चाहिए और मुझे उम्मीद है कि नया Electricity Board जो बनेगा वह इस की तरफ जरूर तवज्जुह देगा नहीं तो यह प्रकाश लाने वाली विजली हमारे यहां आर्थिक अंधकार पैदा करने वाली है।

हमारी जो debt liability है वह 18,8.44 करोड़ रुपए है और हमारे पास ऐसे साधन नहीं हैं कि हम इस के सूद की अदायगी कर सकें। इस लिये हम को non-developmental कामों का जो खर्चा है उस को कम करना चाहिए।

इस के इलावा, स्पीकर साहिब, जो कुछ low-paid employees के grades revise करने के लिये किया गया है उस की मैं सराहना करता हूँ। यह हमारी गवर्नमेंट ने अच्छा कदम उठाया है। इस साल low-paid employees की तनखाहें बढ़ाने पर जो खर्च बढ़ेगा उस में से 15 लाख रुपए पंजाब सरकार देगी और 20 लाख रुपया केंद्रीय सरकार से मिलेगा। यह कदम गवर्नमेंट ने सही रास्ते पर उठाया है और अगर वित्त मंत्री इस मामले में और भी दलेरी के साथ चलें तो अच्छा होगा।

इस के इलावा जो मुफ्त तालीम देने के लिये गवर्नमेंट ने 50 लाख रुपये का provision किया है यह बहुत अच्छा है, लेकिन इस से भी अच्छा होता अगर वित्त मंत्री साहिब यह बतलाते कि विधान के article 45 को पूरी तरह implement करने में क्या खर्च आने वाला है। इस से मंत्रान को सही तौर पर पता चल सकेगा कि कितनी बड़ी problem का कितना बड़ा हिस्सा solve कर लिया है और कितना अभी बाकी है। बाकी जहां तक इस provision का ताल्लुक है यह मैं समझता हूँ सही रास्ते का provision है।

इस के इलावा एक करोड़ रुपया जो floods और water-logging को रोकने के लिये provide किया गया है वह भी अच्छी provision है।

आखिर में मैं एक बात जरूर कहना चाहता हूँ कि यह जो Export Tax और Toll Tax लगाया जा रहा है यह गलत चीज़ है। अगर आप को tax money की जरूरत थी तो यह deisel oil पर या petrol पर बढ़ा दिया जाता। मगर, स्पीकर साहिब, मैं गवर्नमेंट के notice में यह चीज़ लाना चाहता हूँ कि उन्होंने इस मिलसिले में गलत कदम उठाया है और यह बजट जनता में confidence inspire करने वाला नहीं है। जब हम केन्द्रीय सरकार से आर्थिक सहायता मांगने जाते हैं तो मेरी सम्मति में यह बजट हमारे हाथ कमजोर करेगा, मजबूत नहीं करेगा। मुझे आशा है कि मेरी suggestion पर गवर्नमेंट गौर फरमायेगी और जो मैं ने इस बजट के नुकायस बतलाए हैं उन पर विचार करेगी।

Raja Surendra Singh (Patiala) : Mr. Speaker, we must all appreciate the very unenviable position in which the hon. Finance Minister, Punjab, always finds himself while presenting the annual Budget. It is very unfair to compare his difficulties with those of any of his contemporaries in India, because Punjab is a State which has not yet recovered financially, from whatever losses it suffered, on account of the partition of the country. But anyhow we cannot refrain from observing with due concern two very alarming aspects of the Budget presented by the hon. Finance Minister.

The first very alarming aspect is the uncovered deficit of 1.82 crores. Uncovered deficits, Sir, can be tolerated in a developing country at a national level, but if we start following this practice at State level then it will become a national problem and instead of helping the Centre to add to the financial resources of the next Five-Year Plan, we will be impeding its progress.

The second very alarming aspect, as has been pointed out by my hon. Friend, is the colossal debt liability of 217.38 crores. Now it is very interesting, Sir, that if you compare the debt liability of the Punjab, it is about one and a quarter times the amount of its entire Second Five-Year Plan. This I cannot understand. How will it be explained that the entire amount of the Five-Year Plan for the Punjab's development is far less in size and magnitude than the debt liability of the State. I find myself in a very helpless position in making any constructive suggestions as to how this debt liability can be reduced. I would, however, like to make one suggestion to the hon. Finance Minister. When I was Finance Minister of the erstwhile State of PEPSU, I remember that my Government had recommended to the Centre that all loans in connection with River Valley Projects like Bhakra-Dam should not be subjected to compound interest but only to simple interest. The reply received was that since Punjab and Rajasthan Governments which also share the Project, agreed to pay compound interest, there was no justification why PEPSU should not give compound interest. But now when all the three States of Punjab, PEPSU and Rajasthan have been re-organised, I think this point may again be taken up with the Centre with force.

My friend has rightly remarked that if the debt liability was there only in case of Bhakra, then it is very easy for us as Punjabees to appreciate the deficit. We could live upon the hopes which mighty projects like Bhakra would extend to us in the future. But, I also agree with my Friends sitting in the Opposition and my hon. Friend Mr. D. D. Puri who has remarked that in a developing country like India which has a poverty-stricken population, no debts can be justified to subsidise a Project like Chandigarh which he characterised as an unproductive Project as it promised no return or remuneration. I agree that every country should have one show piece of a town as a capital which may be modern and unique in its design. But as regards the financial justification of such a Project, I and my fellow Legislators feel that neither in the near nor in the distant future can we think of a justification for capital expenditure on Chandigarh. I, therefore, request the Chief Minister and the Finance Minister to pay due attention to this.

Now, Sir, the hon. Finance Minister has referred to deficit financing. Sir, deficit financing is different to total bankruptcy. In a fast developing country, deficit financing becomes an absolute necessity, but the Planning Commission has laid down three basic principles to be observed in this regard.

Firstly, according to the draft of the Plan "Care will, however, have to be taken to prevent excessive credit expansion which may react adversely on prices and to ensure that credit does not flow into speculation to the detriment of productive activity". I find that the present Budget does not cover this.

It is again mentioned in the Draft "A major safeguard is building up of sufficiently large stocks of foodgrains in order to counteract inflationary pressures that may emerge from time to time". I find that this second essential point has not been paid attention to also.

I cannot understand how with increased food production, as claimed by Government, prices are also rising. These two things can never go together. We have been told by Government statisticians that food production has gone up. Therefore, they must either be unreliable or the statisticians must be giving their figures irrespective of the comparison of increased food production with the parallel increase in population.

Now, Sir, the third most important point in deficit financing is "A further defence against inflation, is discriminating but prompt use of the instrument of taxation to prevent excessive profits or windfall gains that deficit financing tends to generate". This is rather an important point and my hon. Friends who have condemned the Finance Minister for excessive taxation in this Budget, which is under discussion, will not perhaps, share my opinion, but I personally think, that if India has to make progress in the next five years, it has to adhere to the Second Five-Year Plan as drafted by the Planning Commission and passed by the National Development Council.

As far as my knowledge goes before the Plan was drafted all Finance Ministers of States in India were summoned to Delhi and asked to state their financial resources for the Second Plan. These resources had to include the item of additional taxation during the five year period also. In PEPSU alone, this figure came to Rs 4 crores and basing my estimation on a comparison between the sizes of the Plans that is 36 crores with 167 crores, I can safely estimate that Punjab's resources through additional taxation for the five year plan period must have been stated in the region of 16 crores. If, however, annual taxation falls short of these figures, we can only face two alternatives, either we concentrate a major portion of the plan period taxes in the last three years of the Plan or cut down the size of the Plan in itself. The former will break the back of the tax-payer and the latter will mean a blow to the expectations which we have raised in the hearts of the masses both in the villages and in the towns.

Now, Sir, I have been virtually moved by the Chief Minister's declaration that Education is going to be free upto the Matric standard in the Punjab. I would, however, like to know how this scheme is financially justified and also whether the approval of the Planning Commission has been obtained. An *ad-hoc* grant of Rs 50 lakhs for the purpose has been made but we have very little details available as to how, where and with what justification it will be utilised. I request the hon. Finance Minister, through you Mr. Speaker, to throw light on this point in his reply to the Budget debate. Now, Sir, it is very gratifying for us who come from erstwhile Pepsu to know that all such Pepsu employees who were considered surplus upon integration, have been guaranteed complete safety in temporary posts which have been specially created for their absorption. The two States have come together to form one

[Raja Surendra Singh]

State and, as I said the other day, we basically disapprove of this idea that Pepsu has merged into Punjab. What has happened is that Pepsu and Punjab—two erstwhile States—have merged into the new State of Punjab. When that has happened, how can it be possible or how can we tolerate this idea that all the surplus employees of the new State have come from Pepsu? If this quota of surplus posts has to be given to both the States, then a certain number of the surplus employees should come from the Punjab State also. But what we find here is that the Government has been kind enough not to refuse employment to any Pepsu man; they absorbed every man but all the surplus posts that have been created so far have been confined to the Pepsu employees. This, I am sure, the Chief Minister on examination will find as rather unfair. Another unfair aspect is that such Pepsu employees who have been granted surplus posts were originally in the State of Pepsu as permanent employees. That means that after the merger of their State into the new State, they, having worked originally against permanent posts, are now being made surplus. This should not be the case and in case employees are made surplus, then the Punjab employees should be made surplus in a proportionate number also.

I also hope that the Government, while considering the revision of grades, for which I congratulate the hon. Finance Minister, will see that whatever ranks in the Punjab have stood to gain by the proposed revision of grades, the same benefits would be given to the Pepsu employees of the same ranks. The guarantee given by the Finance Minister that no Pepsu employee will stand to lose is not enough. The Pepsu employee should not only not lose at all, he should also be given a clear understanding that the increase in his pay scale will be absolutely on the same lines on which it has been given to the Punjab services.

Now, Sir, I will sum up just in one minute. I would like to bring to the Finance Minister's notice a very grave situation which has now arisen in the Punjab. The financial position is such that I personally think that we are not even in a position to pay back the interest, what to say of paying back in time to come the entire amount of our debt liability. The sooner the Central Government makes it clear through its Finance Commission or otherwise as to how much debt it is ready to wipe off or whether it is ready to change the form of interest from compound to simple, the better. The Punjab Government will only then come to know where it stands. I would also like to warn the hon. Finance Minister about his optimism regarding the Committee being set up to discuss ways and means of creating extra resources or of cutting down expenditure in order to bridge this gulf of one crore and eighty-two lakhs. This uncovered deficit, I personally think, the proposed Committee will not be able to wipe off. We should completely face a deficit of Rs 182 lakhs and call it a complete deficit. But to say that it is an uncovered deficit for a temporary period and in the meantime the Committee will suggest ways and means of improving our financial position or cutting down expenditure, I personally think, is an argument which is an insult to the intelligence of the Members of this House.

With these words, I thank the hon. Finance Minister for a very good budget speech and resume my seat.

डाक्टर बलदेव प्रकाश (अमृतसर शहर, पूर्वी) : माननीय अध्यक्ष महोदय, 1957-58 का बजट जो इस हाऊस में पेश किया गया है उस से आम जनता को, समाजवादी ढांचे को जल्दी से जल्दी इस सूबा के अन्दर कायम करने वाली सरकार से बहुत निराशा हुई है। वित्त मंत्री महोदय ने अपनी बजट स्पीच के पैरा 4.00 p. m. 38 में कहा है:—

हम खर्च को इस हद तक कम से कम कर देना चाहते हैं जिस से लोगों पर टैक्सों का भी कम से कम बोझ पड़े।

लेकिन उन्होंने अपनी बजट स्पीच में खर्च को कम करने के लिये कोई ठोस योजना प्रस्तुत नहीं की। कई प्रकार के, unproductive खर्च, जिन के विषय में पहले कई सदस्यों ने चर्चा की है, इस बजट के अन्दर आ रहे हैं। उन में कमी करने से एक तो बजट के अन्दर जो कमी है वह पूरी हो सकती है और दूसरे जो जनता पर अजीबो गरीब किस्म के नित नए टैक्स लग रहे हैं उन से उन्हें मुक्ति दिलाई जा सकती है क्योंकि जब तक सरकार ये बड़े बड़े खर्च कम नहीं करती और सरकार इस के बारे में जनता को विश्वास नहीं दिलाती कि जनता का रुपया सही मानों में और ठीक तरह से खर्च होता है तब तक जनता के अन्दर विश्वास पैदा नहीं किया जा सकता। मैं समझता हूँ कि सरकार का खर्च जो इस बजट के अन्दर दिखाया गया है, यह समाजवादी ढांचे के बिल्कुल विपरीत है। एक तरफ तो समानता पैदा करने की घोषणा बार बार की जाती है और दूसरी तरफ जो बजट और दूसरी योजनाएं हमारे सामने आती हैं उन में इतनी अधिक inequality होती है और इतने बड़े खर्च होते हैं जिन से इस सूबा की जनता को कोई फायदा नहीं पहुंचता और मैं समझता हूँ कि अगर गवर्नमेंट यह सब खर्च न भी करे तो भी इस सूबा का काम अच्छी तरह से चल सकता है। इतना ही नहीं वित्त मंत्री महोदय ने कई महकमों पर और भी अधिक खर्च करने की घोषणा की है जैसे कि करपशन के बारे में बोलते हुए उन्होंने कहा कि हमारी सरकार करपशन को दूर करने में बड़ी दिलचस्पी ले रही है और इस का सबूत यह है कि 14 लाख रुपया की करपशन को दूर करने के लिये प्रोविजन की गई है। अगर दिलचस्पी लेने के मायने यह है कि अधिक से अधिक खर्च किया जाये तो इस का मतलब यह है कि एंटी-कुरपशन के नाम का एक बड़ा लम्बा चौड़ा महकमा बन जायेगा। इस सूबा के अन्दर किन प्रकार की कुरपशन हो रही है यह हम अच्छी तरह से जानते हैं। दरअसल बात यह है कि लोगों का नैतिक स्तर बहुत गिर चुका है। इस लिये मैं समझता हूँ कि भ्रष्टाचार को रोकने के लिये 14 लाख रुपया और लगा कर केवल एंटी-कुरपशन डिपार्टमेंट में ही वृद्धि होगी और एंटी-कुरपशन के नाम से नई स्कीमें शुरू होंगी। इस के लिये पहले ही एक मन्त्री, उप-मन्त्री, सैक्रेटरी, डिप्टी सैक्रेटरी इत्यादि इतना स्टाफ है लेकिन कुरपशन धीरे धीरे बढ़ती हुई दिखाई देती है। अगर मैं यह कहूँ, इस का बजट के साथ direct सम्बन्ध तो नहीं indirect है, कि अमृतसर शहर के अन्दर मोना smuggle करके लाया जा रहा है और लाखों रुपये का सोना प्रत्येक दिन मरे आम खुले बाजार बिकता है तो अतिशयोक्ति न होगी। इस के ऊपर कोई किसी प्रकार का चैक नहीं है। सरकारी अफसरान; सी. आई. डी. एंटी-कुरपशन डिपार्टमेंट सब को यह बात

[डाक्टर बलदेव प्रकाश]

मालूम है कि इस प्रकार सोना लाया जा रहा है। अमृतसर शहर के बच्चे २ की ज़बान पर यह बात कही जा रही है कि हमारी सरकार के जो बड़े बड़े स्तम्भ हैं, बड़े बड़े अफसरान हैं उन का सहयोग इन लोगों को मिलता है। मैं हाऊस के अन्दर नाम नहीं लेना चाहता लेकिन फिर भी मैं इतना कह देना आवश्यक समझता हूँ कि इस प्रकार की कुरपशन सूबा के अन्दर चल रही है। सरकार इस बात से नावाकिफ नहीं है। फिर हम यह कहें कि हम कुरपशन दूर करने के लिये बहुत कुछ कर रहे हैं और इतनी दिलचस्पी ले रहे हैं कि हम 14 लाख रुपया इस योजना पर खर्च कर रहे हैं, यह कहां तक ठीक है इस का हम खुद अन्दाजा लगा सकते हैं।

दूसरी बात यह है कि सेलज टैक्स जो लगाया गया है, कुरपशन होने के कारण वह पूरी तरह से वसूल नहीं होता और जितना टैक्स वसूल होना चाहिए, कम से कम उस का एक तिहाई या एक चौथाई वसूल होने से रह जाता है। यह एक बहुत बड़ी कुरपशन है और आम शहरों में चलती है और इस को बढ़ावा देने में सरकार का बहुत बड़ा हाथ है। क्योंकि सरकार के जो अधिकारी लोग हैं जिन के जिम्मे यह काम होता है वही इस के जिम्मेदार हैं। मिसाल के तौर पर शहरों में जब कभी कोई रैंड क्रॉस का मेला होता है तो यह आम देखने में आता है कि टिकटें बेचने का काम डिप्टी कमिश्नर की तरफ से Sales Tax Inspector आदि को दिया जाता है। अब अगर व्यापारी ने 20, 25, या 50 रुपये की टिकटें खरीद लीं तो सरकार को इस से थोड़ा सा फायदा होता है कि रैंड क्रॉस के लिये पांच दस हजार रुपया जमा हो जाता है लेकिन इस का नतीजा यह होता है कि व्यापारी 500 रुपये उस अफसर से सेलज टैक्स के माफ करवा लेता है। यह खुली कुरपशन है जो सरकार की तरफ से हो रही है। इस की तरफ ध्यान नहीं दिया जाता। मैं शहरों के अन्दर इस किस्म के वाक्यात आम देखता हूँ

अब अगर इस तरह की जो कुरपशन है उस को दूर करने की कोशिश करें और सरकार के ऊपर खर्च का जो बहुत बोझ पड़ रहा है उसे कम करने की कोशिश करें तो मैं समझता हूँ कि हम इस सूबा की जनता को करों से थोड़ी सी मुक्ति दिला सकते हैं। अभी यहीं पर मिनिस्ट्रों की तनखाहों के बारे में और दूसरी चीजों के बारे में थोड़ी सी चर्चा चली थी। मैं समझता हूँ कि इन बातों से भी इस सूबा की जनता में सरकार के प्रति बहुत सा विश्वास पैदा हो सकता है और जैसे कि कुछ दिन पहले मुख्य मंत्री महोदय ने इसी हाऊस के अन्दर एक घोषणा की थी कि मेरा जीवन 26 साल से इस गरीब जनता की सेवा करते हुए बीता है तो मैं यह कहूँगा कि जहां उन्होंने 26 साल इस सूबा की गरीब जनता की सेवा की है वह एक नया कदम उठा कर, कम से कम तनखाहों का नया चैप्टर खोल कर एक नया आदर्श स्थापित करें और इस प्रकार एक नई मिसाल कायम करें। वे अपनी अपनी constituencies से यह कह कर आ रहे हैं कि हम लोग देश भक्ति के लिये या आप लोगों की सेवा के लिये जा रहे हैं, इस लिये मैं उन से निवेदन करूँगा कि वे अपनी तनखाहों में अधिक से अधिक कटौती करें। अगर हम ने समाजवादी ढांचा लाना है और अगर हम समानता कायम करना चाहते हैं तो हमें चाहिए कि कोई नया आदर्श पेश करें। यह बात समाजवादी ढांचे को आगे लाने के लिये जिम्मेदार है कि जो लोग अपनी कुर्बानियों

के इतिहास के बारे में इस हाऊस के अन्दर एलान करते हैं वे इस प्रकार का आदर्श स्थापित करें। यह ठीक है कि इस से बजट में केवल दो चार लाख का फायदा होगा, ज्यादा नहीं, लेकिन सवाल दो चार लाख का नहीं; सवाल तो यह है कि इस से जनता के अन्दर विश्वास पैदा हो जायेगा। इस के अतिरिक्त समाजवादी ढांचा लाने के लिये यह आवश्यक है कि इस तरह की कटौतियां की जाएं। अगर हम इस तरह की कटौतियां करें तो इस से हम बजट का घाटा पूरा कर सकते हैं, नए रास्ते निकाल सकते हैं और इस प्रकार सरकार की आमदनी भी बढ़ाई जा सकती है।

दूसरी बातें जो इस भाषण में कही गई हैं उन में से एक पशु पालन की समस्या है। इस सम्बन्ध में माननीय वित्त मंत्री ने बताया है कि आने वाले साल के बजट में इस की तरफ अधिक ध्यान दिया जाएगा ताकि पशु धन में ज्यादा से ज्यादा वृद्धि हो सके। इस वक्त हम देख रहे हैं कि प्रान्त से पशु धन थड़ा थड़ा बाहर जा रहा है। यहां से गायें और भैंसें कलकत्ता और बम्बई और इस के अलावा दूसरे बड़े २ शहरों में जाती हैं और एक साल उन से दूध लेने के बाद उन्हें कत्ल कर दिया जाता है क्योंकि उन्हें वहां रखने की कोई व्यवस्था नहीं होती। कसाइयों को उन के बेच देने से ज्यादा फायदा होता है। जैसा कि मैंने अभी कहा कि पशु धन को बरबाद होने से रोकने की जिम्मेदारी जनता पर है। अगर जनता पर है तो जनता के नेताओं या प्रतिनिधियों पर भी यह जिम्मेदारी आयद होती है। इस लिये सरकार को चाहिये कि वह इस बारे में कोई ठोस कदम उठाये ताकि अच्छी नसल की गायें और भैंसें जो बाहर जा रही हैं उन की रोकथाम हो सके। इस तरह के कदम उठाने से ही पशु धन की वृद्धि हो सकती है।

मजदूरों की समस्या के बारे में माननीय वित्त मंत्री ने बताया कि उन के लिए क्वार्टर बन रहे हैं और उन्हें Provident Fund की सहायता दी जा रही है। मजदूरों की इतनी बड़ी समस्या होने के बावजूद हमारे वित्त मंत्री चुप रहे हैं। मुझे इन के हालात का काफी पता है क्योंकि अमृतसर एक industrial town है और वहां पर मजदूरों की संख्या कम से कम 15-20 हजार से अधिक होगी। इन में से बहुत से मजदूर ऐसे हैं जिन को Provident Fund नहीं मिलता। साल में उन्हें तीन या चार महीने काम पर लगाया जाता है और बाद में उन्हें निकाल दिया जाता है। तीन चार shifts लगा कर उन से काम लिया जाता है और बाद में मजदूर बेकार हो जाते हैं। इस समस्या का हल ठीक तरीके से होना चाहिये ताकि स्थाई रूप से उन की मुश्किलों का हल हो सके। जो कानून सरकार ने इस सिलसिले में बनाए हुए हैं उन की वजह से मिल के मालिकान पहले मजदूरों को permanent basis पर नहीं रखते। अस्थायी रूप से उन्हें तीन चार महीनों के लिये रखते हैं और बाद में उन्हें निकाल देते हैं क्योंकि अगर वे उन्हें पहले ही पक्का कर दें तो उन्हें कानूनी तौर पर कुछ सहूलतें देनी पड़ती हैं। यह दस्तूर इतना बढ़ गया है कि इन मजदूरों को अगर तीन महीने काम मिलता है तो उस के बाद वे फिर बेरोजगार हो जाते हैं। इन हालात में मैं सरकार से गुजारिश करूंगा कि वह इस सिलसिले में कोई ठोस कदम उठाये ताकि मजदूरों की समस्या तसल्ली बख्श तरीके से हल की जा सके।

[डाक्टर बलदेव प्रकाश]

इस के बाद शिक्षा के बारे में 10-point programme के मुतअल्लिक मन्त्री जी ने कहा है। उन्होंने फरमाया है कि दसवीं जमात तक गवर्नमेंट बगैर फीस के शिक्षा देने का प्रबन्ध करेगी। लेकिन इस बजट का रंग ढंग देखते हुए हमारे दिल में जो उम्मीद थी वह तीन चार सालों में पूरी होती दिखाई नहीं देती। इस बजट में कोई provision दिखाई नहीं देता। पता नहीं उस के लिये रुपया कहां से आयेगा। मौजूदा हालात यह है कि डिस्ट्रिक्ट बोर्ड के teachers को तनखाहें नहीं मिलती और उन स्कूलों में furniture का standard इतना गिरा हुआ है कि वह स्कूल कहलाने के मुस्तहक नहीं (घंटी की आवाज) : स्पीकर साहिब, मैं दो तीन मिनट में ही खत्म कर देता हूं। शिक्षा के बारे में सरकार ने जो योजना रखी है वह केवल लोगों की आंखों में धूल झाँकने वाली है। सरकार को इस सम्बन्ध में कोई ठोस स्कीम बनानी चाहिये और बाकी के इखराजात में कमी कर के शिक्षा पर रुपया खर्च करने का प्रबन्ध करना चाहिये। गवर्नमेंट ने एलान किया है कि एक कमेटी बनाई जायेगी जो इखराजात को कम करने की स्कीम तैयार करेगी, लेकिन जहां तक इस बजट का सम्बन्ध है इस में कोई ठोस तजवीज दिखाई नहीं देती।

इस के अलावा Health के मुतअल्लिक बड़ी लम्बी-चौड़ी बातें कही गई हैं। शहरों के साधारण नागरिक हस्पतालों में जा कर अपना इलाज नहीं करवा सकते क्योंकि अगर वे हस्पताल के बड़े डाक्टर को private तौर पर consult करना चाहें तो उन्हें 32 रुपये फीस के तौर पर अदा करने पड़ते हैं। हस्पतालों में outdoor patients की इतनी भीड़ लगी होती है कि कई घंटों तक इन्तज़ार करनी पड़ती है। इस सिलसिले में मुझे एक बात बहुत दुःख से कहनी पड़ती है कि एक case में मरीज को कहा गया कि वह operation के लिये तीन मास के बाद आये जब कि उसे कोई चीज़ हज़म नहीं होती थी और सब खाया पिया कै के जरिये बाहर निकल जाता था। इन हालात में इस की मृत्यु दो तीन सप्ताह में हो जानी लाज़मी थी। मैं उस रोज़ हस्पताल में गया हुआ था और आखिरकार उस मरीज को दाखिल किया गया और operation के बाद उस को जान बच गई। हस्पतालों के बड़े डाक्टर private practice का ज्यादा ख्याल करते हैं। जब तक हम उन की private practice सरकारी तौर पर बन्द नहीं करते तब तक उन का ध्यान सर्व साधारण नागरिकों की तरफ नहीं जा सकता। हस्पताल में wards एक डाक्टर के ज़िम्मे होते हैं। इस के अलावा private ward के कुछ मरीज भी उन्हें देखने पड़ते हैं। इन हालात में वे outdoor patients की तरफ अपनी पूरी र तवज्जुह नहीं देते। इस लिये यह ज़रूरी है कि इस सिलसिले में मुनासिब कार्रवाई की जाये और सरकारी डाक्टरों की private practice बन्द कर दी जाये।

इस के अलावा वित्त मंत्री महोदय ने अपने भाषण में पुलिस की बड़ी सराहना की है। अगर हम पुलिस के कारनामों का पिछला इतिहास देखें तो हमें मालूम होगा कि पुलिस ने मंत्रियों और सरकारी पार्टी के इशारों पर विरोधी वस को कुचलने के लिये इस प्रकार

ਕੇ ਜਾਯਜ਼ ਆਰ ਨਾਜਾਯਜ਼ ਕਾਮ ਕੀਏ ਜੋ ਜਮਹੂਰੀਯਤ ਕੇ ਲਿਏ ਕਲੰਕ ਕਾ ਕਾਰਣ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੈ। ਆਗਰ ਪੁਲਿਸ ਸਰਕਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਕੇ ਈਸ਼ਾਰੋਂ ਪਰ ਨਾਚਤੀ ਹੈ ਆਰ ਸ਼ਹਰ ਕੇ ਨਾਗਰਿਕੋਂ ਸੇ ਕੁਬਧਵਹਾਰ ਕਰਤੀ ਹੈ ਤੋ ਯਹ ਬਾਤ ਸਰਕਾਰ ਕੇ ਲਿਏ ਬਾਝਸੇ ਨੁਦਾਮਤ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਮੇਂ ਅਨੇਕੋਂ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੈ। ਹੋਸ਼ਿਯਾਰਪੁਰ ਕਾ ਕਾਂਡ ਆਪ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਹੈ। ਹਮਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਇਸ ਕੋ justify ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਆਰ ਕਹਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਵਹਾਂ ਪਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁਆ। ਸਮਧ ਥੋਡਾ ਹੈ ਮੈਂ ਆਰ ਉਦਾਹਰਣ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ ਲੇਕਿਨ ਇਤਨਾ ਝਰੂਰ ਕਹੂੰਗਾ ਕਿ ਹਮਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋ ਪੁਲਿਸ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਏਸਾ ਰਵੈਯਾ ਇਸ਼ਤਿਯਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ ਜਿਸ ਸੇ ਕਿ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ corruption ਪੰਦਾ ਨ ਹੋ ਸਕੇ। ਸਰਕਾਰ ਕੋ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਵਹ ਅਪਨੇ ਵਧਵਹਾਰ ਮੇਂ independent ਰਹੇ। ਅਬ ਜਬ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਕੇ ਹਾਥੋਂ ਮੇਂ ਹਕੂਮਤ ਕੀ ਬਾਗ ਡੋਰ ਹੈ ਤੋ ਉਸੇ ਪੁਲਿਸ ਕੋ ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਹਰਗਿਜ਼ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇਨੀ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਵਹ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲੋਂ ਕੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕੋ ਦਬਾਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਡਾਈਨਾਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ truncated ਪੰਜਾਬ ਦੇ, ਇਸ developing ਪੰਜਾਬ ਦੇ limited resources ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ economy ਨੂੰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ balance ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਹੁਣ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਣ ਲਗ ਪਏ ਹੋ ?
(ਹਾਸ)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਸੁਣੋ ਤਾਂ ਸਹੀ ਸਬਰ ਨਾਲ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਬੱਜਟ ਵਿਚ consciously or unconsciously ਡਾਈਨਾਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਜਾਂ ਸਾਡੀ ਕੋਬੀਨੈਟ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਬਾਰੇ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ਰੂਕ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਦੇ chary ਹੋਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿਆਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਵਕਤ ਤੇ ਇਹ advice ਦਿਆਂਗੇ ਕਿ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਜਨਤਾ ਲਈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬੱਜਟ ਵਿਚ ਦੋ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮ ਮੁਢਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੱਜਟ ਵਿਚ 50 ਲਖ ਰੁਪਏ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਅਰ ਤਬਕੇ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਬੜੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਕੰਮ ਹਨ। ਤਾਲੀਮ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ rural ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਤਜਰਬਾ at a time ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਗੋਂ ਇਹ rural ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਗਰੀਬ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੈ, ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਮੈਂ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ ਇਸ ਨੁਕਤਾ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ sword arm of India ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਵਾ-ਕਸ਼ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਅਪਣੇ ਬਾਹੂਬਲ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਕੇ ਅੰਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇਗਾ । ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਸੱਟ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ, ਜਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ relief ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ criterion ਤੇ ਇਹ ਬਜਟ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ ।

ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ । ਉਥੇ ਹੁਣ ਡਾਲਡਾ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਦੁੱਧ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਬਰੂਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁੱਧ ਵੇਚ ਕੇ ਰੁਪਿਆ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਖੁਦ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੇਂਟ੍ਰਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਤੇ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮੁਖ ਮੰਤਵ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਤੇ rural ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ standard of living ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ permission ਨਾਲ ਮੈਂ ਦੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਦੁੱਧੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਵਿੱਚੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਸਫਾ 318 ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

“Necessarily for a considerable time, weaker sections of the community such as agricultural workers, must have special consideration and the plan should provide for programmes which will benefit them in special measure.”

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਡਾਈਨਾਮਿਕ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

“It is now well recognised that the success of the Second Five-Year Plan depends mainly upon our efforts to step up agricultural production so as to bring down the existing high prices.”

ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੂਜੀ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਾਧੇ ਦੀ ਆਸ ਹੈ—

Foodgrains	..	32 ਫੀ ਸਦੀ
Cotton	..	70 ਫੀ ਸਦੀ
Sugarcane	...	40 ਫੀ ਸਦੀ
Oilseeds	...	24 ਫੀ ਸਦੀ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ foodgrains ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਅਮਲ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ। ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ 5,98 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਫਰਕ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਐਸੇ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ, ਅਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਮੈਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਉਸੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਐਥੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਬਜਟ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਐਥੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦਾ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ Treasury Benches ਵਲੋਂ ਜਾਂ Opposition ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੌਰਮਿੰਟ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ।

ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਅਗਰ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਰ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਨੂੰਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਭਾਖੜੇ ਪਰਾਜੈਕਟ ਤੇ ਫੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ insurance ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। Factory labourer ensured ਹੈ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਦੀ, ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਬਾਹੂਬਲ ਨਾਲ, ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਫਸਲ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਸਲ ensured ਨਹੀਂ। ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਪਿੱਛੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮਿਹਨਤ ensured ਨਹੀਂ; ਉਸ ਦੀ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ life ensured ਨਹੀਂ। ਕਿਹਾ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ cotton, ground-nuts ਅਤੇ ਗੁੜ ਦੀ ਫਸਲ ਤੇ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਰੁਪਏ ਹਰ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੇ ਲਏ ਜਾਣਗੇ, because they are in a position to pay। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਪੰਜ ਸਤ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਮਿਰਚਾਂ ਬੀਜੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਹ floods ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਬਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਿਰਚਾਂ ਲੈਕੇ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਵੇਚਣ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ ਵੇਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ 2 ਰੁਪਏ ਟੈਕਸ ਦੇ ਲੈ ਲਏਗੀ। ਕੋਈ consideration ਇਸ ਵਿਚ remission ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਨਮੇਟੋਗਰਾਫ਼ ਐਕਟ ਵਿਚ remission ਦੀ provision ਹੈ। ਪਰ ਐਥੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਵੇਲੇ ਇਕ ਹੀ consideration ਦੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਤਾ ਤੋਂ ਰੁਪਏਆਂ ਕੱਢਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਨਿਮੂਤਾ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ cotton ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ cotton bales ਤੇ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੇ ਵਕਤ ਲਾਉ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ground-nuts ਤੇ ਵੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਟੈਕਸ ਲਾਉ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ, commercial crops ਤੇ, ਪਟਰੋਲ ਤੇ ਟ੍ਰੱਕਾਂ ਤੇ, ਪੈਸੇਂਜਰ ਟੈਕਸ ਆਦਿ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਭਾਰ consumer ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਨੇਮਾ ਸ਼ੋ ਐਕਟ ਬਣਿਆ। ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਮਾਰਕੇ ਇਹ ਐਕਟ ਬਣਿਆ। ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ੈਕਸ਼ਨ 9 ਸੀ। ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਿੰਦਾ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਹਾਂ । ਫਾਈਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੁਣ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਲਗਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ—

“They are in a comparatively better position to pay.”

ਇਹ ਗੱਲ ਗਲਤ ਹੈ ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਿਨਮੇ ਵਾਲੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਛੱਡੋ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ । ਤੁਸੀਂ urban people ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫਿਰਾਫਿਰਾ, urban property ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫਿਰਾਫਿਰਾ, urban wealth ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫਿਰਾਫਿਰਾ, industries ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫਿਰਾਫਿਰਾ । ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ (interruption) ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਚੰਗੀ ਹੈ ? ਮੈਂ ਇਹ ਏਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ urban people ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ । ਇਹ marked distinction rural ਅਤੇ urban ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ । ਉਹ backward ਲੋਕ ਨੇ । Backward ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਂਚਾ ਢੁਕਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ । ਅਗਰ ਕਿਸੇ tax ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਲੋਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਜੋ standard of living ਤੁਸੀਂ raise ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ comparatively better position ਵਿਚ ਹਨ, ਉਹ pay ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਪਰ ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ pay ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਅੱਜ ਅਮੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਔਰ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜੇ real producers ਹਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ middle man ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ? ਮੈਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਪੁਛਦੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਕਈ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਣਗੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਨਹੀਂ ਪਈਆਂ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫਿਰਾਫਿਰਾ । ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਤਲਿਕ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਏ ।

ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਪੁਲਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਲੰਘਣ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ । ਕੀ ਇਹ ਟੈਕਸ ਕਿਸੇ ਅਸੂਲ ਦੇ ਉਪਰ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਬੜੇ ਕਾਬਲ ਹਨ । ਮਗਰ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਖਤਮ ਕਰਾਂ, ਜੀ, ਮੈਂ ? Mr. Moley Smith, father of modern economics ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਾਹੋਲ ਵਿਚ ਲੋਕ ਹੋਣ, canon of convenience ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਏ । ਜੇ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਵਸੂਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੁਤਲਿਕ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਏ । ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਦੀ ਕਿਤਨੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਅਤੇ ਟਰੱਕ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਅਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ । ਏਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਇਕ ਪੁਲ ਦੇ ਉਪਰ ਖੜਨਾ ਪਏਗਾ । 5 ਜਾਂ 7 ਮੀਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਖੜਨਾ ਪਏਗਾ ।

5 ਜਾਂ 4 ਮਿੰਟ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਰ ਪੁਲ ਤੇ waste ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ, ਇਹ ਟੈਕਸ ਦੇਣਦੇ ਲਈ । ਜੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਵਲੋਰ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਪੁਲ ਆਏਗਾ ਉਥੇ 2 ਰੁਪਏ ਟੈਕਸ ਦੇਣਾ ਪਏਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਥੇ ਜਾਣ ਲਈ 2 ਰੁਪਏ ਪੈਟਰੋਲ ਦੇ ਲਗਦੇ ਹਨ । (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਕੁਝ ਗਲਤਫਹਿਮੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ negligible ਐਰ uneconomic ਹੈ । Western countries ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ nation ਦੀ wealth ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਰੁਪਏ ਪੈਸੇ ਦੇ ਵਿਚ judge ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਉਹ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ nation ਦੇ ਆਦਮੀ ਕਿਤਨਾ work put in ਕਰਦੇ ਹਨ । ਅਗਰ ਇਕ Minister ਹੈ ਜਾਂ ਇਕ Government servant ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਦੇ work ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਇਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਾਹ ਵਿਚ 4 ਪੁਲ ਅਜਿਹੇ ਆਉਣਗੇ ਜਿਥੇ ਖੜਨਾ ਪਏਗਾ ਅਤੇ ਉਥੇ ਚਾਰ ਚਾਰ ਯਾ ਪੰਜ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ । ਮੈਂ ਹਿਸਾਬ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਘੰਟੇ ਦੇ ਕਰੀਬ time waste ਹੋਏਗਾ । ਤੁਸੀਂ judge ਕਰੋ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਵਕਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਹ ਕਿਤਨਾ ਫਜ਼ੂਲ ਹੈ । ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ 5 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ transport ਨੂੰ double ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ—

“An efficient and well-developed system of transport and communications is vital to the success of a plan of economic development which lays stress on rapid industrialisation ”

ਫਿਰ ਇਹ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ।

“The inadequate development of road transport during recent years has been attributed to a number of causes. Among those commonly cited are the fear of nationalization, high levels of taxation on motor transport.”

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਛੀਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਫੀ inspire ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, but the time is over. (The hon. members has been sufficiently inspired by Mr. Chhina, but the time is over.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਟੈਕਸ ਉਥੇ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ sources ਵੱਧ ਹਨ । ਮੈਂ Sales Tax ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । Sales Tax ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਕਰੋੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜ਼ਾਬਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ Sales Tax Act ਬਣਾ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਉਤੇ ਕੋਈ check ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ । ਮੈਂਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਵਿਚ 3 firms ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੱਜ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਜਾਂ ਸੱਤ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦਾ ਅਸਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਅੱਜ ਉਹ ਲੱਖਾਂ-ਪਤੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ, ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਵਟਦੇ ਹਨ ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਇਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਇਨਸਪੈਕਟਰਜ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਉ ।

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਸਖਤ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਨੇ ਪਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਅੱਜ ਵੀ ਉਤਨੀ ਹੀ ਹੈ ਜਿਤਨੀ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ। ਏਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਤਵੱਜ਼ਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਉਹ ਆਦਮੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੀਆਂ ਫੈਸਲਿਟੀਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਫੈਸਲਿਟੀਜ਼ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਉਹ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਬੜੀਆਂ ਸਖਤ ਹਨ; ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਪਰੋਫੈਸਰ ਹਨ, ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਏਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਲੇਕਚਰਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪਰੋਫੈਸਰਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਵਧਾਈ ਗਈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਓਹੀ ਨੁਆਲੀਵੀਕੇਸ਼ਨਜ਼ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਵਿਦਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਦੇ ਬਜਟ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਵਰਕਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਸਿਰੇ ਤੱਕ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਡੀ. ਸੀ. ਆਵਿਸ ਦੇ ਜੋ ਕਲਰਕਸ, ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟਸ ਅਤੇ ਨਾਜ਼ਰਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਐਂਡ ਸੈਸ਼ਨ ਜਜਿਜ਼ ਦੇ ਸਟਾਫ਼ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦੇਖੋ। ਇਹ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਘਟਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਸਿਵਾਏ ਸਟੈਨੋ ਟੂ ਸੈਸ਼ਨਜ਼ ਜਜ਼ ਔਰ ਇਕ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਦੇ, ਟਰਾਂਸਲੇਟਰਜ਼, ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਪਰ, ਨਾਜ਼ਰਜ਼, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨਜ਼ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ 60 ਤੋਂ 100 ਦੇ ਗਰੇਡ ਵਿਚ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵਿਤਕਰਾ ਕਿਉਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਐਕਟ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਦਫਤਰ ਇਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। D.Cs. ਅਤੇ ਸੈਸ਼ਨਜ਼ ਜਜਿਜ਼ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਵਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਫੇਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। (ਘੰਟੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਲਵਾਂਗਾ ਜ਼ਿਤਨੇ ਕਰਜ਼ੇ (ਵਿਘਨ)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਦੇ ਦਿਓ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਚੁਹਾਡੀ ਰਿਕਮੈਂਡੇਸ਼ਨ ਤੇ। (I give him time on your recommendation.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਜਿਤਨੇ ਕਰਜ਼ੇ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੰਟਰੈਸਟ ਸਵਾ ਪੰਜ ਪਰਸੈਂਟ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 9 % ਤੱਕ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ 9 % ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਣ ਤਾਂ 12 % ਵਸੂਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਯਾ ਚਾਈ ਪਰਸੈਂਟ ਇੰਟਰੈਸਟ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਟਿਊਬਵੇਲ ਲਈ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਰਿਆਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਫੇਰ ਕਨਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨ ਦੀ section 50 ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਨੂੰ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਤੋਂ ਸੇਪੇਰੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ, ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਅਤੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਸੇਪੇਰੇਟ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਹੁੰਦੇ

ਸਨ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਲੋਕ ਏਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹਨ । ਏਸ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪੀ. ਐਸ. ਆਈਜ਼. ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਵਧਾਈਆਂ ਜਾਣ, ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਵਰਦੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਕੋਰਟਸ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਜਸਟਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਈ ਜਾਏ ।

ਮੈਂ ਥਾਪੜ ਇੰਜੀਨੀਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ . . (ਵਿਘਨ)

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : On a point of order, Sir. क्या मैं पूछ सकता हूँ कि किस कायदे की रू से बोलते हुए माननीय सदस्य को रोक़ा जा रहा है? क्या हमारे rules इस बात की इजाज़त देते हैं कि जब चाहो बोलने वाले को रोक़ दो ?

अध्यक्ष महोदय : यह आप ने अच्छा किया है, मैं आप को वक्त देने वाला ही था ।
(The hon. Member has done well by raising this point. I was just going to give him time to speak.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇੰਜੀਨੀਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ Five Year Plan ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ provide ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ । ਸਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ funds ਵਗੇਰਾ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਇਕ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਵੀ ਮਦਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

अध्यक्ष महोदय : अगर हाऊस की मर्जी हो तो स्पीचों के लिये time-limit मुकर्रर कर दी जाए । (interruptions) Order please. अगर सोनीपत वाले मैम्बर साहिब खड़े हो गए तो वह पूरा एक दिन ले जाएंगे ।

(If the House desires, the time-limit for speeches may be fixed. (interruptions) Order please. If the hon. Member from Sonapat rises to make his speech he will take full one day.)

चौधरी बलबीर सिंह : स्पीकर साहिब, आप मैम्बरों को अपने विचार जाहिर करने का पूरा मौका दें और time-limit न मुकर्रर करें ।

अध्यक्ष महोदय : यह मेरी मर्जी है कि मैं hon. Members को latitude देता हूँ । वरना छलज़ के मातहत मैं time-limit मुकर्रर कर सकता हूँ । कुछ hon. Members तो गवर्नर के ऐड्रेस पर बोल चुके हैं जब कि बाकी को समय नहीं मिल सका । इस लिये मैं चाहता हूँ कि सब को अपने ख्यालात जाहिर करने का मौका मिल जाए ।
(This is my discetion that I give latitude to the hon. Members. Otherwise under the rules I am empowered to fix a time-limit for speeches. Some of the hon. Members have spoken on the Governor's Address while others could not get time I, therefore, wish that all the Members may have an opportunity to express their views).

चौधरी बलबीर सिंह : स्पीकर साहिब, वक्त की कमी का सवाल है तो हाऊस का इजलास 2 बजे की बजाए एक बजे से शुरू कर दिया करें। (*interruptions*)

अध्यक्ष महोदय : पंडित जी, अगर आप *time* का अन्दाज़ा ठीक कर लें जो कि आप ने स्पीच करने के लिये लेना है तो मैं अभी वक्त दे देता हूँ वरना आप को सब के बाद समय मिलेगा। (If the hon. Member (Pandit Shri Ram Sharma) makes up his mind about the exact time that he wants to take for making his speech then I would just now call upon him to speak. Otherwise he will get time after all others have spoken.)

पंडित श्री राम शर्मा : मैं तो हमेशा अन्दाज़ा ठीक ही रखता हूँ।

अध्यक्ष महोदय : अच्छा तो चलिए। [All right, please proceed.]

पंडित श्री राम शर्मा (सोनीपत) : स्पीकर साहिब, इस हाऊस में बजट स्पीच करना तो करीब करीब ना-मुमकिन है। यह जो वज़ीर खज़ाना साहिब ने अपनी स्पीच पढ़ी है इस में 39 items (मर्दे) हैं। अगर हर एक मद पर आदमी एक एक *minute* भी लगाए तो भी काफी वक्त लग जाता है। मुश्किल यह है कि हम ने पहले देखा था और सुना था कि Imperial Legislative Council में कई कई हफ़्ते बहस बजट पर चलती थी। और आप अगर अकेले गोपाल कृष्ण गोखले की बजट स्पीच उठा कर देखें तो वह बजाते खुद एक किताब है।

अध्यक्ष महोदय : मैं तो रात तक बैठने के लिये तैयार हूँ। (I am prepared to sit late till night.)

पंडित श्री राम शर्मा : मैं यह भी मानता हूँ कि हालात के मुताबिक वक्त को *regulate* करना जरूरी हो जाता है लेकिन मेरी जो मजबूरी है और मैम्बरों की जो मजबूरी है वह आप के सामने है।

अध्यक्ष महोदय : मुझे मैम्बरों की मजबूरी का पता नहीं है, मुझे तो आप की पुरानी मजबूरी का पता है। (I do not know the difficulty of other Members, but I do know about the chronic difficulty of the hon. Member himself.)

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब, मैं ने बड़े बड़े वक्त गुज़ारे हैं और इस कुर्सी पर बड़े २ आदमियों को देखा है। मुझे खुशी है कि आप इस बात को महसूस करते हैं कि इन हालात में मैम्बरों की मजबूरी है और मुझे तो मजबूरी है ही। गुज़ारिश यह है कि यह किस्सा बड़ा लम्बा है और वक्त बहुत थोड़ा है। इस थोड़े वक्त में बजट स्पीच की *running commentary* तो हो सकती है स्पीच नहीं हो सकती। ज्यादा वक्त न लेता हुआ मैं यह चाहूंगा कि सरसरी तौर पर पता लग जाए कि यह मामला क्या है। इस साल के ख़त्म होने तक हमारी गवर्नमेंट सवा दो अरब रुपये की मक़रूज़ हो जाएगी। 200 करोड़ से

ज्यादा रुपया हमारे सिर पर कर्ज होगा, पहली बात तो यह है। दूसरी बात यह है कि साढ़े चालीस करोड़ रुपये लोगों पर टैक्स लगने हैं। और सवा 43 करोड़ रुपये के करीब सरकार ने खर्च करना है। इस तरह पौने तीन करोड़ रुपये का खसारा है। मैंने रुपये, आने और पाई छोड़ दिये हैं ताकि अन्दाजे से नक्शा सामने आ जाए। उस को पूरा करने के लिये एक करोड़ तेरह लाख रुपये का टैक्स लगा दिया है और यह अभी इत्तदा है। हमारी गवर्नमेंट, **Government of India** को इस किस्म का वादा दे बैठी है कि इन पांच सालों में 16 करोड़ रुपये के टैक्स और लगेंगे। यह बिल्कुल इत्तदा है। इत्तदाये इश्क है आगे २ देखिये होता है क्या। इस के लिये, जनाब आप को और हाऊस को भी अपने आप को तैयार करना होगा। इस के इलावा एक बात अच्छी कह लो या बुरी, यह है कि 42 करोड़ तो एक और सवा आठ करोड़ एक, यह दो मदों के अन्दर और खर्च कर रहे हैं। **Technically New Scheme** और **New Scheme** के अन्दर तो 42 करोड़ और फिर एक और है **Outside the Planning** वह भी **Technically New Scheme** और **New Scheme** उस को मिला कर सवा आठ करोड़, सवा तैन्तालोस करोड़ रुपया कर्ज ले कर हम खर्च कर रहे हैं जो कि हमारी आमदनी से भी ज्यादा है और इस साल 93½ करोड़ रुपये से ज्यादा खर्च होगा, लोगों पर टैक्स लगा कर और बेशुमार कर्ज ले कर भी जिस को हमें आदत पड़ गई है, यह हमारी स्टेट की हालत है। यह नक्शा बिल्कुल सामने नज़र आ रहा है। अब **new taxes** लगे हैं एक करोड़ 15 लाख के—मिर्चों पर भी। मेरे दोस्त सरदार अजमेर सिंह ने मुबारकबाद से स्पीच शुरू की थी लेकिन मिर्चें खूब लगीं कि खड़ी हुई फसल पर भी टैक्स, जब मिर्चें लाल हो जाएं तो भी, और जब सूख कर बेची जाएं तो भी उन पर **double tax** लगेगा। उन की शुरू की मुबारकबाद और आखिर की बेचैनी का मुझे अब तक सिलसिला जुड़ता हुआ नज़र नहीं आता है। गुड़, जिस को महात्मा गांधी ने नमक के साथ साथ गिना था कि यह लोगों के खाने की चीज़ है इस की तरफ़ ज्यादा तवज्जुह देनी चाहिये, भी बीच में आ गया। इसी तरह रुई भी और मूंगफली भी टैक्स वाली चीज़ों में आ गए। ऐसे पुल भी बीच में आ गए हैं जो कि पांच लाख से ज्यादा कीमत के हैं। यह बात अंग्रेज़ों में बहुत कम देखने में आती थी कि गुज़रते हुए रास्ते में सराए आ जाए या कोई पुल आ जाए तो बस को रोक लिया जाए कि साहिब रुपये दे कर जाओ। मुझे अपनी ज़िन्दगी का एक तज़रबा है कि नज़फगढ़ की **Committee** ने एक **toll** लगाया था कि जो सड़क से गुज़रे वह इतने पैसे देगा। यह बड़ी अखरने वाली बात है कि सफ़र में बस रोक ली जाए और कहा जाये कि पहले पैसे यहां रखो फिर गुज़रना। समझ नहीं आती कि यह टैक्स लगाने का तरीका **Finance Minister** साहिब के अपने दिमाग की उपज है या यह कहीं और से लाये हैं। जहां पर लोगों की आमदनी पहले ही कम हो वहां ऐसे टैक्स लगाने से उन को और ज्यादा परेशानी होती है। मोटरों पर अलग और सामान पर अलग टैक्स लगाने से अगर सरकार का मंशा यह है कि मोटरें बन्द हो जाएं तो यह क्यों ? अगर मोटरें मेरे दोस्त पुरी साहिब के पास ही होतीं तो इन टैक्सों से मुझे कोई तकलीफ़ न होती, लेकिन यह टैक्स तो मेरे जैसे ग़रीब लोगों पर भी जो कि गए गुज़रे हुए हैं और भागते

[पंडित श्री राम शर्मा]

फिरते हैं, लगेगा। यह एक करोड़ से ज्यादा का टैक्स है। इस पर मुबारकबाद दे लो, खुश हो लो या नाराज हो लो, यह मंत्री साहिबान की अपनी राय है।

एक बात और मैं अर्ज करना चाहता हूँ। गवर्नमेंट ने खर्च को कम करने के लिये क्या किया? यही कि एक कमेटी बैठाएंगे जो इस पर गौर करेंगी। टैक्स लगाने के मामले पर तो किसी कमेटी की जरूरत नहीं पड़ी, लेकिन उस की जरूरत इस बात के लिये पड़ी कि किस तरह से हमारे महकमों में और और जगहों पर खर्च की कमी हो सकती है। मैं कहना चाहता हूँ कि खर्च बा-आसानी कम हो सकता है। आप पंडित जवाहर लाल जी नेहरू की बात को क्यों याद नहीं करते? उन्होंने अपने सारे वज्जियों को कहा है कि ज़रा सादगी से रहो और आदमियों के साथ मिल कर चलो, ऐसा न हो कि हवा में ही उड़ते जाओ। उन्होंने गवर्नरों और सेंटर के मिनिस्टर्स से यही कहा है कि ऐसे चलो कि आम आदमियों के करीब आओ। खुश-किसमती से या बद-किसमती से एक और नमूने की गवर्नमेंट हिन्दुस्तान में पैदा हुई है। (cheers from Communist Members) वहाँ के लोग अपनी तीन तीन लाख की जायदाद भी दे सकते हैं, पांच २ या सात २ सौ रुपये महीने में गुज़ारा कर सकते हैं, लेकिन यहां पंजाब में हमारे मास्टर गुरबन्ता सिंह पहले तो तीस चालीस रुपए में भी रह सकते थे, अब वज्जिर बन जाने पर—मेरा मतलब उन की शान में कुछ कहने का नहीं, मैं तो उन जैसा ही गरीब आदमी हूँ बल्कि वह तो ज़मीन वगैरह के मालिक होंगे जब कि मैं तो उन से भी ज्यादा गरीब हूँ.....

अध्यक्ष महोदय : सीधे ही नाम न ले दिया करें। (The hon. Member should not name the persons straightway)

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब, मैं ये बातें इस लिये कह रहा हूँ कि आज लोग हमारे ऊपर नाराज होंगे, वह इस बात पर हमारी गवर्नमेंट से नाराज होंगे कि एक करोड़ से भी ज्यादा टैक्स लगा दिये गए हैं—मूंगफली, मिर्च और गुड़ पर भी टैक्स लगा दिये गये हैं और कर्ज हमारे ऊपर इतना बढ़ गया है, जैसा कि फाइनेंस मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि जिस का सूद भी हम अदा नहीं कर सकेंगे। (Interruptions) पुरी साहिब को मालूम ही नहीं कि swimming pools क्यों जरूरी हैं। अजी साहिब ! तैरेंगे नहीं तो क्या sinking भी न होगी। कुछ न कुछ तो जरूर होगा। अब बात है कि जब हमारी माली हालत इस तरह दीवालिया हो चुकी है तो क्यों हमारी गवर्नमेंट को यह ख्याल नहीं आता कि गवर्नर साहिब से लेकर अपने आप उस में शामिल होकर—ज़माने की रफ्तार को देखते हुए, अपने इधर उधर के हालात को देखते हुए—खर्च को कम करें? आखिर ज़रा बयान तो कीजिए कि वजह क्या है? हमारे administration में ऊपर से लेकर मैं नाम नहीं लेता—गवर्नर, मिनिस्टर, हैड आफ दी डिपार्टमेंट्स, सैक्रेटरी और दूसरे लोग हैं, क्या हमारी सरकार का और हमारी गवर्नमेंट के इस हिस्से का खर्च आम लोगों की आमदनी, खर्च और रहन सहन के बराबर है? आज आप अमरीका, इंगलिस्तान, रूस वगैरह बड़े २ मुमालिक को लें। क्या वहाँ के ऊँचे २ अफसरों की आम लोगों के मुकाबिला में माली हालत की proportion

वही बैठती है जो आज हमारे पंजाब में है। स्पीकर साहिब, अगर आज गवर्नमेंट एक कमेटी भी बैठा दे तो क्या होगा? उस की रिपोर्ट आएंगी और बस। इन हालात के अन्दर में बड़े जोर के साथ यह कहना चाहता हूँ कि जब माली तौर पर हमारी स्टेट की यह हालत है तो गवर्नमेंट को एक मिनट भी ज्यादा देर नहीं करनी चाहिये कि ऊपर से ही कुल्लहाड़ा... सचमुच का नहीं, बल्कि माली हालत के सिलसिले में जो अंग्रेजी की एक term इस्तेमाल की जाती है; वह चलाना चाहिए और ऊपर से ही यह काम शुरू करना चाहिये। गवर्नमेंट मेरी इस बात को माने या न माने यह तो उन की मरजी है, लेकिन पंजाब की जनता इस बात की मांग करती है कि जब हमारी माली हालत इस हद तक पहुंच चुकी है कि टैक्सिज इस तरह से लग रहे हैं और और ज्यादा टैक्स लगाने के लिये हम तैयार बैठे हैं या मजबूर हो चुके हैं, तो क्यों न हम कोई फौरी कदम उठाएं? आज की dignity और शान कोई देर तक चलने वाली बात नहीं रही—असली dignity और शान simplicity यानी सादगी के अन्दर है। ऐसी शान-ओ-शौकत अंग्रेजों के वक्त की ही निशानी है, जो यहां पर हुकूमत करते थे। आज वैसा निजाम नहीं। मैंने अपने सूबे में देखा है कि पहले तो गवर्नर साहिब ही जब बाहर जाते थे तो रास्ते में पुलिस खड़ी हो जाती थी लेकिन अब बाज़ दफ़ा वजीरों की आमद पर भी सड़क की दोनों तरफ़ पुलिस खड़ी रहती है। रास्ते बन्द हो जाते हैं। मैं कहता हूँ, स्पीकर साहिब, कि हमें यह तमाम चीज़ें छोड़नी पड़ेंगी। और अगर न छोड़ेंगे तो लोग यानी public ऐसे हालात में गवर्नमेंट को, हमारी पार्टी को बरदाश्त करने वाले नहीं। अब भी वक्त है कि हम writings on the wall को देखें। इसी चीज़ को हमारी पार्टी के लीडर और जो गवर्नमेंट सैंटर में चल रही है उस ने खूब गौर से देखा है। वह जान गए हैं कि वक्त अब बदल चुका है। न मालूम वह कहां से कहां तक पहुंच जाए। लेकिन क्या वजह है कि हमारे फाइनेंस मिनिस्टर साहिब को यह चीज़ नज़र नहीं आई। इस लिये एक point तो यह रहा जिस पर मैं आप की माफ़त उन से कुछ कहना चाहता था।

दूसरी बात जो मैं कहना चाहता हूँ वह ऐसी है जिस पर शायद आप कुछ हैरान हों। वह है रोजनल फार्मूले के मुतअल्लिक। आप पूछेंगे कि इस का बजट की बहस के साथ क्या ताल्लुक है? इस का इस discussion के साथ बहुत गहरा सम्बन्ध है। रोजनल फार्मूले के अन्दर 14 ऐसे महकमे दिखाए हैं—खास तौर से development, education वगैरह २—इन पर हमारे फाइनेंस मिनिस्टर साहिब ने कोई ध्यान दिया मालूम नहीं होता। जहां तक political aspect का ताल्लुक है वह तो मैं गवर्नर साहिब की speech की discussion के दौरान अर्ज कर चुका हूँ। वहां तो हिंदी रोजन की कोई नुमाइन्दगी नहीं। इसी तरह सर्विसिज का हाल है। इस बारे में मुझे बेइख्तियार कर दिया गया है—मैं नहीं बोल सकता, क्योंकि वह तो पहली गवर्नमेंट से चली आ रही है, पिछले पचास साठ सालों से चली आ रही है। और तीसरी बात है funds के मुतल्लिक। जैसा कि हिन्दी रीजन के एक मन्त्री जी मुझे मज़ाक में कहने लगे कि service और मिनिस्टरी में नहीं तो अब funds की allocation के लिये ही मांग करो।

[पंडित श्री राम शर्मा]

इस के मुताल्लिक मेरी अर्ज है कि यह मैं कहां से मांगूं ? और अगर मांग भी लूं तो खर्च कौन करेगा और किस के जरिए करेगा ? बहरहाल, मैं फाइनेंस मिनिस्टर साहिब से पूछता हूं कि अब जब कि 45½ करोड़ रुपए का खर्च बताया है तो उस में से हिन्दी रिजन के लिये, जिस के अन्दर पहाड़ी इलाके के 10 लाख आदमी भी शामिल हैं और करनाल, हिसार से लेकर जगाधरी तक के भी शामिल हैं और जिन्हें मिला कर 65 लाख की आबादी बनती है क्या किया है ? मैं तो ये बजट की पोथियां उठा कर अपनी कार में ले गया था। उस में 90 प्रतिशत महकमों की items की distribution का तो मुझे पता नहीं चला, अलबत्ता जहां तक education और development का ताल्लुक है उन के लिये तो किया गया provision यहां "नहीं" के बराबर है। खैर, मेरे में तो ऐसी देखभाल करने की काबलियत ही नहीं हो सकती, लेकिन मैं फाइनेंस मिनिस्टर साहिब से पूछना चाहता हूं कि रिजनल फार्मूले की जो spirit है उस को मद्देनज़र रखते हुए आप ने कहां तक यह बजट तैयार किया है ? मैं इस most backward इलाके के बारे में जिसे खास तौर से Central Government ने भी और इस गवर्नमेंट ने भी मान लिया है कि यह बहुत पिछड़ा हुआ है, और इसे सहारा देना चाहिए, यह जानना चाहूंगा कि इस को क्या सहारा दिया है और यह सहारा किस तरह से मिलेगा, कहां और कैसे मिलेगा ? पुलिटिकल तौर से तो जो मिला वह मैं जानता हूं। Services के मामले में तो मैं ने कुछ कहना ही नहीं। लेकिन जब आपने बजट तैयार किया तो उस में स्कूलों के लिये, मदरसों के लिये हस्पतालों के लिये इन लोगों को क्या दिया जिस से ये पिछड़े हुए इलाके आगे बढ़ सकें ? मैं तो इस बात का अन्दाज़ा नहीं लगा सकता लेकिन बड़े जोर से शिकायत जरूर करता हूं। रिजनल फार्मूला जब अमल में आएगा वह तो देखा जाएगा; लेकिन जहां तक इस सवाल का ताल्लुक है यह तो जाहिर हो ताकि वहां के लोग यह अन्दाज़ा लगा सकें कि इस से उन्हें क्या मिला और क्या नहीं मिला। और अगर नहीं मिला तो फिर यह जो लफ़्ज़ी जंग चलती है, यह क्यों ? कोई कहता है कि फार्मूला फेल हो गया तो हमारे पंजाब में तूफान आ जाएगा और यह होगा और वह होगा। कोई कहता है कि अगर यह फार्मूला चलेगा तो हम घर २ और मुहल्ले २ में जाकर इस के खिलाफ़ काम करेंगे। कोई कुछ कहे, कोई कुछ करे, लेकिन जहां तक हमारा ताल्लुक है हमारे लिये तो रिजनल फार्मूला पैदा ही नहीं हुआ। पंजाबी रिजन के लिये यह फार्मूला ठीक रह गया, लेकिन इन सब बातों में न जाकर मैं तो यही कहना चाहता हूं कि इस से हिन्दी रिजन के पिछड़े हुए इलाके को कुछ नहीं मिला। जो गरीब थे वह और ज्यादा गरीब हो रहे हैं, जो अमीर थे वह और ज्यादा अमीर हो गए हैं। जो दुःखी थे वह और ज्यादा दुखी हो गए हैं और जो सुखी थी वे और भी सुखी हो गए हैं। जो पहले से ही exploited हैं उन्हें और ज्यादा exploit किया जा रहा है, वे खूब पिस रहे हैं, लेकिन जब यह बात कही जाए या इस के खिलाफ़ आवाज़ उठाई जाए तो कहते हैं कि तुम communal हो, territorial विचार रखते हो इसी तरह और भी बहुत कुछ कहा जाता है। पहले तो पावर अंग्रेज़ के हाथ में थी, वह अपनी मन मानी करते थे। लेकिन वही बात आज जनता के अपने राज में भी हो रही है। जहां तक आज का बजट है यह पंजाब के तमाम

पिछले बजटों से मुस्तलिफ बजट है।

पहले बजटों में कोई ऐसी चीज़ नहीं होती थी कि उन में कोई रिजनल का जिक्र हो या कम-अज़-कम उन की आबादी के प्रोपोरशन के हिसाब से उन्हें रुपया दिया गया हो। सिर्फ

5.00 p. m.

रुपया देना ही नहीं है बल्कि उस से उस इलाके की development भी होनी जरूरी है। स्पीकर साहिब, इन्साफ सिर्फ किया ही नहीं जाता बल्कि इस तरीके से किया जाता है कि जिस से सब की तसल्ली भी हो। इस लिये मैं उम्मीद रखता हूँ कि जब फाइनेंस मिनिस्टर साहिब, बहस का जवाब देने के लिये खड़े होंगे तो वह बतायेंगे कि हमारे हरियाने के इलाके के लिये इस बजट में कितने रुपये दिये गये हैं। मेरा ख्याल है कि उन्हें इस बात का ख्याल ही नहीं रहा होगा और वह यह चीज़ नहीं बता सकेंगे। मैं उन्हें बता देना चाहता हूँ कि आज वह पंजाब नहीं रहा जो पहले का पंजाब था। पंजाब की इस असम्बली में इस दफ़ा बड़ी तादाद में ऐसे लोग आये हैं जो, अगर इस रीजनल फार्मूले पर पूरी तरह से अमल नहीं होता तो वे इस से बाहर हो जायेंगे और मैं भी उन लोगों में से हूँ, हालांकि मैं एक बड़ा पुराना कांग्रेसी हूँ और इसी लिये इस पार्टी में दोबारा आया हूँ ताकि मैं इस बात का ख्याल रख सकूँ कि हमारा इलाका जो सदियों से बैकवर्ड चला आ रहा है सर्विसिज़ के लिहाज़ से, political तौर पर, फण्डज़ की allocation के लिहाज़ से और तरक्की के लिहाज़ से इस का पूरा ख्याल रखा जाये और इसे बराबर हिस्सा मिले।

तीसरी बात, जिस का जिक्र हमारे M.L.C. साहिब अवसर किया करते हैं कि इस इलाके के लिये ज़्यादा फण्डज़ की allocations के लिये मांग की जाये, के बारे में भी मैं कुछ अज़ करना चाहता हूँ। मैं यह जानता हूँ कि जब फाइनेंस मिनिस्टर साहिब बहस का जवाब देने के लिये खड़े होंगे तो वह कहेंगे कि भाखड़ा नंगल, जिस पर करोड़ों रुपये खर्च किये जा रहे हैं, के पानी का ज़्यादा हिस्सा इसी इलाके को जाता है। मैं इस बात को नहीं मानता। अगर इस को भी देखा जाये तो यह रिजनल फार्मूले को बरकरार रखने वाली बात नहीं है। यह ठीक है कि हमारे कुछ इलाके ऐसे हैं जिन के अन्दर भाखड़ा नंगल के पानी से आबपाशी हुई है लेकिन हरियाने का बहुत सा इलाका इस से affect ही नहीं हुआ। जहाँ आबपाशी इस से हुई है वहाँ भी ऐसी कोई बात हुई कही नहीं जा सकती कि वहाँ कोई दरिया बहा दिया गया हो। यह तो उठ कर कह देंगे कि भाखड़ा नंगल पर 15 करोड़ रुपये जो खर्च किये जा रहे हैं यह सब हरियाना प्रान्त के लिये हैं। मगर यह ऐसी बात नहीं है। यह बात सब से ज़्यादा मुझे pinch करती है और मेरे इलाके के लोगों को करती है और लाज़मी तौर पर करनी भी चाहिये। मैं तो समझता हूँ कि यह हमारे साथ मज़ाक किया जाता है। आप सारी बजट स्पीच को पढ़िये, इस में इस रिजनल फार्मूले का और खास कर हिन्दी रिजन का जिक्र तक नहीं किया गया हालांकि गवर्नर साहिब ने मेहरबानी कर के कहीं कहीं अपने एड्रेस में इस का जिक्र कर दिया था, लेकिन क्या मज़ाल कि फाइनेंस मिनिस्टर साहिब ने अपनी स्पीच में इस की तरफ इशारा भी कर दिया हो। मैं कहता हूँ कि चलो इन बातों को जाने दीजिये। मुझे यह बतलायें कि कितना रुपया हम को यह दे रहे हैं और अगर नहीं दे रहे तो क्यों नहीं दे रहे? इस हाऊस में आने से पहले और यहां बजट स्पीच पढ़ने से पहले हमारे फाइनेंस मिनिस्टर साहिब को इस के

[पंडित श्री राम शर्मा]

मुताल्लिक figures निकाल लेनी चाहियें थीं। यह जो बजट के पैसे बांट रहे हैं उस के अन्दर भी पंजाब की लम्बी हिस्ट्री है और यह आज कल के दिनों की बहुत बड़ी बात है ।

स्पीकर साहिब, बाकी जो चीजें रह गई हैं, उन पर time कम होने की वजह से कोई स्पीच तो हो नहीं सकती इस लिये अगर आप कहें तो मैं हरेक चीज पर जो इस 44 सफे की किताब के अन्दर दर्ज है। दो दो, तीन तीन मिनट में कुछ कह लूं। इस से जाहिर है कि मैं ज्यादा वक्त नहीं लूंगा। मेरे पीछे जो मैम्बरान बैठे हैं उन में से कुछ मेरे बोलने से बड़े बेचैन हो रहे हैं। अगर उन की खुशी इसी में है तो मैं बैठ जाऊंगा।

अध्यक्ष महोदय : मेरा ख्याल है कि यही लोग आप को बैठावेंगे। (I think these gentlemen will make the hon. Member resume his seat.)

पंडित श्री राम शर्मा : मेरे दोस्त सरदार संरूप सिंह कहते हैं कि इस किताब के इन 44 सफों में 44 करोड़ रुपया लोगों को दिया गया है। हर सफा एक करोड़ रुपये के लिये है। (Interruptions)

Mr Speaker : No interruptions please.

प्रोफेसर शेर सिंह : इस लिये आप पांच छे सफे इस के फाड़ कर ले जायें जो कि पांच छे करोड़ के बराबर होंगे (हंसी) ।

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब, इस में पुलिस का जिक्र आया है उस के मुताल्लिक मैं अर्ज करता हूं कि एक तो पुलिस का यह कायदा सा बन गया है कि अगर कोई आदमी रिपोर्ट लिखाने आये तो उस की रिपोर्ट न लिखो। तीन, तीन, चार चार दिन रिपोर्टें नहीं लिखी जातीं। अगर उन के जी में आ गया तो पांच या छे दिन बाद रिपोर्ट लिख ली, वरना नहीं। इस लिये मैं फाइनेंस मिनिस्टर साहिब से कहूंगा कि या तो इस चीज को रोकें या खूज ही बदल दें।

दूसरी बात पुलिस की मार पीट की है। पुलिस की मार पीट में कोई कमी नहीं हुई बल्कि यह ज्यादा बढ़ गई है और मेरा ख्याल है कि हर साल इस की मार पीट की वजह से कई आदमी मर भी जाते हैं। यह बहुत बुरी बात है। इस लिये गवर्नमेंट को चाहिये कि वह इस चीज को रोके। तीसरी चीज इस में रिश्त के मुताल्लिक है। पुलिस में यह अभी बराबर चल रही है। मैं ने अपने जिला में शिकायत कर के देख लिया है जहां मुझे किसी Inspector के मुताल्लिक शिकायत थी और मैं ने उस के मुताल्लिक लिखा था। छे महीने बाद मेरे पास एक डी. एस. पी. आये और पूछने लगे कि आप बतलायें कि आप की क्या शिकायत है। मैं ने कहा कि अब आप तशरीफ ले जाइये।

इस के अलावा एक और बीमारी है जो गवर्नमेंट में पिछले दिनों बहुत फैल गई थी, लेकिन अब कुछ रुक गई है। वह यह है कि किसी अच्छे या बुरे आदमी को घर से बुला लिया जाता था और गोली मार कर मार दिया जाता था। मुझे खुशी है कि यह चीज किसी

हद तक रुक गई है, लेकिन मुझे डर है कि यह चीज़ फिर दोबारा न शुरू हो जाये क्योंकि इस से Law and order का कोई मतलब ही नहीं रह जाता ।

फिर स्पीकर साहिब, इस में smuggling का जिक्र किया गया है । मेरी पहली तकरीर के बाद मैं ने सुना है कि smuggle किया हुआ सोना खूब पकड़ा गया है । इस सिलसिले में मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि यह smuggling सिर्फ सोने की ही छिप कर नहीं की जाती बल्कि अफ़्रीम भी कालका में बलैक के अन्दर जाती है और इस में किसी political party का हाथ है । मैं यह नहीं कहता कि यह सारी बातें ठीक हैं कि इस smuggling और दूसरे जरायम के साथ इस सूबे की किसी खास political जमात का ताल्लुक है । मैं यह बात अपनी और दूसरी पार्टियों को शामिल करके कह रहा हूँ । आप यह सुन कर हैरान होंगे कि इस smuggling को देख कर गवर्नमेंट आफ इंडिया की पुलिस कालका में तहकीकात के लिये आ गई है और उस ने तहकीकात भी शुरू कर दी है लेकिन क्या मजाल कि हमारी पुलिस को इस का पता भी हो । पंजाब की पुलिस को मालूम भी नहीं कि कालका में क्या हो रहा है । इस काम में किसी political party का ताल्लुक है और यह रुपया जो इस तरह से लिया जाता है वह political कामों के अन्दर जाता है और अगर यह नहीं जाता तो उस का कम से कम बड़ा शुबा है । मैं कहता हूँ कि यह बुराई बड़ी सख्ती के साथ रोकनी चाहिये ।

इस के आगे जेलों का जिक्र किया गया है । कुछ दिन मैं भी जेलों का incharge रहा हूँ और मुझे मालूम है कि जेलों की हालत बहुत खराब है ।

अध्यक्ष महोदय : अभी कितने pages और रह गये हैं (How many pages are still left.)

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब, मैं आप को 10 मिनट के अन्दर फारस कर दूंगा । इस में आगे चल कर anti-corruption का जिक्र आया है । Anti-corruption efforts बिल्कुल बेकार साबित हो रहे हैं । corruption को रोकने के लिये गवर्नमेंट को और कोई रास्ता सोचना पड़ेगा । यह जो नंगल के cases हैं, स्पीकर साहिब, आप सुन कर हैरान होंगे कि बराबर तीन सालों से उन की enquiry चल रही है और अभी तक यह सोचा जा रहा है कि आया महकमाना कार्रवाई करें या कि अदालती कार्रवाई करें । और इस के अन्दर एक X.E.N. बड़े बढ़िया आये हैं । पहले तो वह पकड़े नहीं जाते थे लेकिन जब पकड़े गये हैं तो वह charge नहीं दे रहे । इस में ऐसी ऐसी हैरानकुन बातें आप देखेंगे और सुनेंगे जो कभी कहीं भी मेरे ख्याल में देखने में नहीं आई हैं ।

फिर इस के आगे पंचायतों का जिक्र किया गया है । अब तक ऐसा होता आया है कि जो भी यहां चीफ़ मिनिस्टर रहा है उस ने इस महकमे को अपने पास रखा है हालांकि उस के पास इस महकमे के लिये वक्त नहीं होता इस महकमे के जो Director साहिब होते हैं वह अरीफ़ तो बहुत होते हैं लेकिन बड़े ढोले और कमज़ोर । इसी वजह से

[पंडित श्री राम शर्मा]

यह जो बहुत जरूरी महकमा था इस की ऐसी बुरी हालत हो रही है। आज गावों के ग्रन्दर पार्टी-बाज़ी बहुत चल रही है और जिस मक्सद के लिये यह पंचायतें चलाई गई थीं वह खुद फेल हो रहा है। Consolidation of Holdings कुछ हो चुकी है और कुछ हो रही है। कुछ फायदा हुआ भी है मगर लोग इस से परेशान हैं।

चंडीगढ़ कैपिटल के क्या कहने। यह तो एक सफेद हाथी है। कहते हैं बड़े २ आदमी आए हैं, टीटो साहिब, बेवन वगैरह। वैसे तो अखबारों में यह नहीं छपता मगर इन लोगों ने इस शहर को पसन्द नहीं किया और यहां के लोगों ने भी इसे पसन्द नहीं किया। यह जो पौदा 10 करोड़ रुपए से सींचा जा रहा है, इस को क्या फल लगेगा यह पता नहीं और यह अरबों के नीचे दबी हुई सरकार इस से क्या फायदा उठाएगी . . . ?

अध्यक्ष महोदय : अभी demands आनी हैं, तब बाकी बातें कह लें।

(The Demands for Grants are yet to come before the House, the hon. Member may then talk about the rest of the things.)

पंडित श्री राम शर्मा : मैं ने काफी बातें कह दी हैं और काफी रोशनी डाल दी है। एक और बात कह कर मैं बैठ जाऊंगा।

अध्यक्ष महोदय : अभी क्या एक बात और रह गई है ? (Is there still one thing more to be said?)

पंडित श्री राम शर्मा : अगर आप की खाहिश है कि मैं एक बात भी न कहूं तो मैं बैठ जाता हूं।

श्री संगल सैन (रोहतक) : सम्माननीय अध्यक्ष महोदय, आज इस सदन के समक्ष वित्त मंत्री महोदय ने सन 1957-58 का जो वित्त पेश किया है उसको पढ़ कर मुझे और Opposition में बैठे हुए तथा Treasury Benches के सदस्यों को इस बात का खेद हुआ है कि सरकार ने इस बजट को बनाते समय और बजट की आय व्यय का लेखा जोखा करते समय यह ध्यान नहीं किया कि किस प्रदेश और किस प्रदेश की जनता के लिए यह बजट बनाने जा रही है और किस प्रकार से इस के घाटे को पूरा करना चाहती है जिस के विरुद्ध विरोधी दल के सदस्यों ने, और यह हर्ष का विषय है कि सरकारी बैंचों पर बैठे हुए सदस्यों ने भी बड़े स्पष्ट शब्दों में अपने विचारों को प्रकट किया है। मुझे इस बात से बड़ा कष्ट होता है कि प्रजातन्त्र में जो party system हुआ करता है उस के अन्दर एक ऐसा सदस्य जो बड़े ऊंचे शब्दों में, बड़े जोरदार शब्दों में किसी बात का विरोध करता है, party अनुशासन के डंडे के नीचे उसी बात का समर्थन कर बैठता है। तो मुझे बड़े कष्ट से कहना पड़ता है कि 1957-58 का जो वित्त पेश किया गया है और इस में जो tax लगाए गए हैं यह गरीब जनता के ऊपर हैं, गरीब किसानों के ऊपर हैं, सर्व-साधारण के ऊपर हैं जो पहले ही अनेक करों से दबे

हुए हैं। यह जो मूंगफली, गुड़ और कपास तथा मिर्चों पर टैक्स लगाया गया है, यह खेती करने वालों और खेती से जो उपज होती है, उस के ऊपर लगाया गया है। जैसा कि मैं ने पहले ही निवेदन किया है कि किसान पहले ही अनेकों करों के नीचे दबा पड़ा है, अतः मैं भी अन्य सदस्यों की तरह, जिन्होंने इन करों का विरोध किया है, इन का प्रबल शब्दों में विरोध करता हूँ। चाहिये तो यह था कि वित्त मंत्री महोदय, बजट का जो भाषण है, वह पहले से इस पर विचार कर लेते परन्तु मेरे विचार में जो सामग्री उन के subordinates ने भाषण के लिये तैयार की वह इन्होंने यहां पर ला कर पढ़ दी चाहे अब वह पश्चाताप ही कर रहे हों कि उन के दल के सदस्यों ने ही इस का विरोध किया है। इस लिये मैं कहना चाहता हूँ कि यह जो बजट पेश किया गया है यह गरीब जनता के साथ अन्याय किया गया है और उन्हें यह सारे कर वापिस ले लेने चाहिए।

अध्यक्ष महोदय, हमारे प्रान्त की 80 प्रतिशत जनता गांवों में निवास करती है और उस का जो आधार है वह है खेती, जिस की उन्नति करने के सम्बन्ध में इस बजट के अन्दर जो बात कही गई है उस से किसी प्रकार भी उत्साह नहीं मिलता, कोई प्रेरणा नहीं मिलती बल्कि ऐसा अनुभव होता है कि हमारे देश की प्रकृति और स्वभाव को भलि भांति देखा ही नहीं गया। खेती करने वाला जो किसान है उस का साथी जो हुआ करता है वह है बैलों की जोड़ी और बैल की जन्म दातृ गऊ के पालन पोषण के लिये कोई व्यवस्था, कोई provision इस बजट के अन्दर नहीं की गई। इस से भी बढ़ कर खेद का विषय यह है कि इस विषय की व्यवस्था की बजाए अण्डों से नए ढंग से बच्चे निकालने, मुर्गियों की नसल को कैसे अच्छे से अच्छा किया जाए और कैसे यह मुहैया की जाए, का प्रबन्ध किया गया है। अध्यक्ष महोदय, मुझे अपनी सरकार से यह कहना है कि यह इन्होंने बहुत ही अनुचित किया है। लोग तो यह आशा करते थे कि इस बजट के अन्दर हमारी सरकार इस बात का प्रबन्ध करेगी कि गांव के अन्दर जो consolidation में गोचर भूमि ले ली गई है उस के छुड़ाने का कोई प्रबन्ध किया जाता क्योंकि यह शिकायत ग्राम सुनने को मिलती है और यहां पर आए सदस्यों ने भी बारी २ इस सम्बन्ध में यह कहा है कि ग्रामों के अन्दर जो नाकारा पशु हैं फसलें तबाह करते हैं। तो मैं आशा करता हूँ और मांग करता हूँ कि नाकारा पशुओं का प्रबन्ध करना चाहिए। इन पशुओं के लिये गो-सदन खोले जा सकते हैं या कुछ और प्रबन्ध किए जा सकते हैं। इन खास प्रबन्धों पर जो खर्च होगा वह इन्हीं पशुओं से पूरा भी हो सकेगा। मेरे एक साथी सदस्य महोदय ने यह बात पहले ही निवेदन कर दी है कि हमारे प्रदेश से गौओं का निकास होता है और वह बाहर ले जा कर काट दी जाती है। अध्यक्ष महोदय, मैं आप के द्वारा पंजाब सरकार से मांग करता हूँ कि यह निकास बन्द होना चाहिए।

(At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair.)

उपाध्यक्ष महोदय, अभी २ एक सदस्य महोदय ने बड़े शोक से यह कहा है कि जिस तरह Regional Formula बनाया गया है, और इस पंजाब में लागू किया गया है, उस से अब भी कुछ इलाके को लाभ नहीं हुआ। इस Formula के बारे में आप

[श्री मंगल सेन]

भी जानते हैं और दूसरे सदस्य भी जानते हैं कि जिस दल से मेरा सम्बन्ध है वह तो इस में शामिल चूल परिवर्तन भी हो जाए तो भी इस के विरुद्ध है लेकिन चूंकि इस में इस Formula का जिक्र नहीं मैं इस बारे में ज्यादा नहीं कहूंगा।

मगर उपाध्यक्ष महोदय, एक बात समझ नहीं आई कि सारे बजट के अन्दर पंजाब के उस इलाके के लिये जो पिछड़ा हुआ है और पिसता चला आया है कुछ नहीं रखा गया। यह इलाका अंग्रेजों के जमाने में सेना में दुश्मनों की तोपों के मुंह बन्द करने की सामग्री मुहैया किया करता था और अब भी पहले की तरह ही पिछड़ा हुआ है। इस की प्रगति और उन्नति के लिये भले ही मंचों और सदन में मन्त्री और दूसरे लोग बहुत बड़ी-बड़ी बातें कहते हों, परन्तु प्रत्यक्ष में, आचरण करने के समय, जैसा कि आज बजट पेश किया गया है हरियाना की उन्नति के लिये कोई व्यवस्था नहीं की जाती। जहां इस में पंजाब के दूसरे इलाके की प्रगति तथा उस को विकसित करने का प्रबन्ध किया गया है वहां हरियाणा की शायद ही कहीं चर्चा होगी। कहीं एक आध जगह नाम मात्र को कुछ हो तो हो वास्तव में हरियाणा की उन्नति के लिये कोई योजना नहीं बनाई गई। कहते हैं बहादुरगढ़ को एक Industrial area declare करने जा रहे हैं; परन्तु सन्तोषजनक तथा समुचित रूप से समाधान-कारी कोई व्यवस्था इस के अन्दर नहीं की गई।

इस के उपरान्त मुझे यह प्रार्थना करनी है कि co-operative basis पर जैसा कि इस बजट में वर्णन आया है कुछ Sugar Mills चल रही हैं। रोहतक में भी एक ऐसी Mill चल रही है। अध्यक्ष महोदय उस शूगर मिल के उपाध्यक्ष इस सदन के भूतपूर्व सदस्य थे। जिस समय भर्ती की गई तो मैं यहां न था कि वहां की मुश्किलात आप के सामने रख सकता; परन्तु आज मुझे पंजाब सरकार से कहना है कि co-operative दस्तूर के आधीन मिल की व्यवस्था बुरी है, management के अन्दर भाग लेने वाले, व्यवस्था करने वाले दल-बन्दी के अन्दर फंसे हुए हैं। उन लोगों ने ज़िद के मारे इस season के अन्दर वह मिल चालू की जिस से चीनी अच्छी नहीं बनी और घाटा रहा। मेरे ख्याल में पंजाब सरकार के कर्मचारियों के पास शिकायत भी आई होगी। वहां पर पक्षपात चल रहा है। जो पश्चिमी पंजाब से आने वाले छोटे-तबके के लोग हैं जो वहां काम करते हैं उन के साथ बुरा व्यवहार किया जाता है और जो लोग वहां की व्यवस्था करने वाले हैं वह पक्के तौर पर इस क्षेत्र के रहने वाले हैं। इस कार्य के बारे में वह कोई technical ज्ञान नहीं रखते। इस लिये मैं यह कहूंगा कि co-operative basis पर जो मिलें चलाई जा रही हैं और रुपया खर्च किया जा रहा है इस का सदुपयोग के स्थान पर दुरुपयोग किया जा रहा है।

उपाध्यक्ष महोदय, बजट के अन्दर Relief and Rehabilitation का जिक्र भी किया गया है; परन्तु मुझे अति कष्ट के साथ कहना पड़ता है कि Displaced Persons जो पश्चिमी पाकिस्तान से उजड़ कर आए हैं उन से उचित व्यवहार नहीं किया जा रहा। उपाध्यक्ष महोदय, इसी सम्बन्ध में सरकार की ओर से यह कहा गया कि जो

व्यक्ति 65 वर्ष की आयु के हैं तथा निःसहाय और निरन्मश्रय हैं उन के claims का निपटारा बाकी लोगों से पहले कर दिया जाएगा; परन्तु खेद है कि ऐसे सैकड़ों cases हैं, जिन में बेचारे बूढ़े जिन का पता नहीं कि प्राण कब छूट जाएं इस ऋतु में भी असहनीय कष्ट उठा कर दफतरो के बाहर चक्कर लगाते हैं; परन्तु उन की कोई नहीं सुनता और न ही सरकार उस से मस होती है। इन बेचारों के cases का शीघ्र ही निपटारा किया जाना चाहिए।

इस के पश्चात् उपाध्यक्ष महोदय, Educational institutions का वर्णन आता है। जो disrupted और non-disrupted शिक्षा संस्थाएं हैं उन का जिक्र भी आया है और यह कहा गया है कि 190 के लगभग ऐसी संस्थाएं हैं जिन्हें सहायता देने की व्यवस्था की गई है; परन्तु उपाध्यक्ष महोदय, यह केवल कथन मात्र ही है। इस का अमली रूप कभी दिखाई नहीं दिया। गत तीन चार वर्षों से इन institutions को कोई grant नहीं मिली। यह ठीक है और उपाध्यक्ष महोदय, मुझे इस बात का भी ज्ञान है कि इसी सम्बन्ध में केंद्र की ओर से पंजाब सरकार को सहायता मिल चुकी है; परन्तु इस ने ऐसी institutions को grants नहीं दीं। ऐसी स्थिति को जल्द दूर करके ऐसी संस्थाओं को ग्रांटें दी जानी चाहिए।

फिर उपाध्यक्ष महोदय, इस बजट में शान्ति व्यवस्था अर्थात् Law and Order का जिक्र किया गया है और पुलिस के नेक कामों का वर्णन किया गया है; परन्तु मुझे खेद के साथ कहना पड़ता है कि जिस दल के हाथ में प्रान्त का शासन है और जो इस बजट को पेश करने वाले हैं उस दल के जन्म-दाता जिन की प्रेरणा से यह दल स्थापित हुआ, मेरा भाव पूज्य महात्मा गांधी जी से है का तत्त्व ज्ञान अहिंसा था, परन्तु यह सरकार इस के विपरीत काम कर रही है और इस प्रान्त की पुलिस ने शरीफ आदिमियों को उन के घरों से निकाल कर मार डाला और मैडल तथा अन्य पुरस्कार पाने के लिये यह कह दिया कि इन व्यक्तियों की मृत्यु Police encounter में हुई। इस के बारे में हम ने और अन्य लोगों ने माननीय चीफ मिनिस्टर साहिब को पत्र लिखे, परन्तु कोई सुनवाई नहीं हुई। यह 1955 की घटना है। उपाध्यक्ष महोदय, रोहतक जिला में राबड़ा और जागसी में हेमा और दीपा डाकुओं के दल का सफाया करने के लिये पुलिस ने ऐक्शन लिया, परन्तु खेद है कि इस ऐक्शन के पीछे एक अत्याचार छूपा हुआ था। पंजाब की पुलिस ने ज्यादतियों की और चुन चुन कर शरीफ लोगों का सफाया किया। क्या यह है इन का Welfare State ? क्या यह सरकार तानाशाही कर रही है या Welfare State कायम कर रही है ? यह तो पुलिस State बनाई जा रही है। उपाध्यक्ष महोदय, यहां पर मैं आप के द्वारा पंजाब सरकार से कहना चाहता हूं कि पुलिस जिस के नेक कामों का सरकार जिक्र करती है, निर्दोष तथा निहत्थे लोगों के सिरों पर लाठियां बरसाती है। इस तरह का अत्याचार बिना कारण किया जाता है। लोगों के साधारण जीवन में हस्तक्षेप किया जाता है। ऐसी बातें होती हैं और शिकायत भी की जाती है, परन्तु कोई enquiry नहीं की जाती। आज जिस प्रकार से प्रान्त के गांव में पुलिस कार्य करती है वह आप सब जानते ही हैं। यह पुलिस वालों की high-handedness है। इस लिये जो प्रशंसा पुलिस की कि

[श्री मंगल सैन]

गई है मैं उस की कटु आलोचना करता हूँ तथा प्रबल शब्दों में इस का विरोध करता हूँ। (उपाध्यक्ष महोदय ने घंटी बजाई) आप ने घंटी बजा दी है। समय भी कम था नहीं तो और भी बातें कहता। मेरा समय भी बेमौका रखा गया है।

अन्त में उपाध्यक्ष महोदय, आप के द्वारा इन से निवेदन करूंगा कि हरियाणा का इलाका पिछड़ा हुआ है। इस की किसमत को कोई सुधारने वाला नहीं। इस की अवस्था तथा स्थिति की ओर कोई झांकने वाला नहीं। और जो रकम इस बजट में इस पिछड़े हुए इलाके की हालत को सुधारने के लिये तथा इस के विकास के लिये रखी गई है उस से सही रूप में इस इलाके का सुधार नहीं हो सकेगा। नन्हे बच्चों की अनपढ़ता को दूर करने, Educational institutions को चलाने, प्रारम्भिक शिक्षा का प्रबन्ध करने तथा बालिग साक्षरता का प्रबन्ध करने के लिये यह रकम कुछ भी नहीं। इस इलाके में खेतों को पानी तक ठीक रूप से नहीं दिया जाता, इस के सम्बन्ध में मेरे एक साथी माननीय सदस्य ने, जो इस इलाके की वकालत करने के champion हैं, इस इलाके की कठिनाइयों का भली प्रकार निरूपण किया है। मैं भी मांग करता हूँ तथा माननीय वित्त मन्त्री से प्रार्थना करता हूँ कि इस इलाके के लिये जो रकम रखी गई है वह कम है, उसे ज्यादा से ज्यादा बढ़ा दिया जाए। मैं तो यह कहूंगा कि जब माननीय वित्त मन्त्री बजट के स्पष्टीकरण के लिये तथा वाद-विवाद का उत्तर देने के लिये खड़े हों तो प्रान्त के कुल revenue का 40 प्रतिशत हरियाणा को allot कर दें ताकि इस पिछड़े हुए इलाके के लोगों के जीवन-स्तर को ऊंचा किया जा सके। अब समय कम है फिर मौका मिला तो बाकी बातें कहूंगा। जय भारत !

राश्रो गजराज सिंह (गुड़गांव) : श्रीमान् डिप्टी स्पीकर साहिब, 1957-58 के बजट पर बहुत से मेम्बरान ने इजहारें रूयाल किया है। मैं भी इस के बारे में यह अर्ज करना चाहता हूँ कि इस में सब से पहली चीज़ यह देखनी होती है कि जो मियार गवर्नमेंट ने पेश किया है और जो नीति गवर्नमेंट की है आया यह बजट उसके मुताबिक पेश किया गया है या कि नहीं। फिर इस बजट में जो facts and figures यानी आदादोशुमार दिए गए हैं, क्या यह सही तरीके पर दिये गये हैं या haphazard तरीके से पेश किये गये हैं। फिर क्या इस से गवर्नमेंट की पालिसी निश्चित होती है या नहीं? फिर आया यह बजट उस मियार पर है या नहीं जिस मियार पर कि इसे होना चाहिए? क्या यह Socialistic Pattern of Society को कायम करने और इस मियार को पूरा करने जा रहा है या नहीं? इन सब बातों को सामने रखते हुए मुझे यह दुःख से कहना पड़ता है कि यह बजट जो इस हाऊस में 1957-58 के लिए पेश किया गया है इस मियार पर पूरा नहीं उतरता। (विपक्ष की ओर से प्रशंसा)।

इस में taxation के बारे में जिक्र है। बहुत सारे टैक्स लगाए गए हैं और जो टैक्स लगाए गए हैं वह डिप्टी स्पीकर साहिब मैं नहीं समझता कि जायज़ और वाजिब हैं। यह सारे टैक्स गरीब लोगों पर लगाए जा रहे हैं। आप सब जानते हैं कि पंजाब, किसान

(Peasants) तथा small proprietors का प्रदेश है। इन पर यह सारे टैक्स लगाए जाते हैं और इस चीज़ की कोई जांच नहीं की जाती। सन् 1926 में एक Taxation Enquiry Committee बैठी थी। इस के बाद कोई लंबी चौड़ी और कोई कमेटी नहीं बैठी। तो मैं अर्ज करूं कि जो अदादोशुमार इस बजट में दिए गए हैं यदि इन को यहां के लोगों पर फैला कर देखा जाए तो एक Ordinary Labour की आमदनी आठ आने रोज़ बैठती है। तो इस आठ आने में कितनी भारी बचत सरकार को नज़र आती है कि ये इन गरीबों पर टैक्सों का बोझ लादे जा रही हैं। मैंने इस से पहले भी कहा था और अब भी कहना चाहता हूं कि गवर्नमेंट की जो पालिसी होती है और इसकी जो implementation होती है इस में भारी अन्तर रहता है। पालिसी कुछ होती है पर implementation दूसरी होती है। टैक्स लगाने की implication को नहीं समझा जाता।

अब आप तम्बाकू पर टैक्स को ही ले लीजिए। इस पर सेंट्रल गवर्नमेंट की तरफ से cess लगा हुआ है। और अब यह जो तम्बाकू की possession और sale पर Tax लगा रहे हैं यह उस इलाके पर लगने हैं जो पहले ही पिछड़ा हुआ है। इस तरह की गवर्नमेंट की पालिसी है। सरकार यह चाहती है कि रिश्वत को बन्द किया जाए लेकिन अगर यह इस तरीके से अपनी पालिसी को implement करेंगे तो पहले की बजाए 20 गुना रिश्वत बढ़ेगी। मेरे इलाके में 20-30 गांव सिर्फ तम्बाकू की काश्त करते थे लेकिन आज गवर्नमेंट की नई taxation की पालिसी से तंग आ कर उन्होंने तम्बाकू की काश्त बिल्कुल बन्द कर दी है। डिप्टी स्पीकर साहिब, तो मैं अर्ज कर रहा था कि तम्बाकू पर cess और दूसरे टैक्सों के लगाने की पालिसी और उस की implementation में बड़ा फर्क होता है और taxation का सारा बोझ गरीब किसान पर डाला जा रहा है।

मैं अर्ज करूं कि अगर टैक्स लगाने हैं तो यह शहरी जायदादों पर लग सकते हैं। आप की पालिसी है कि productive चीज़ों पर टैक्स लगाया जाए इस के बारे में मैं यह पूछना चाहता हूं कि क्या यह urban properties (शहरी जायदादें) unproductive हैं? इन पर Income Tax की तरह टैक्स लगाया जा सकता है। पांच हजार से 20 हजार तक की rental value पर टैक्स लगाया जा सकता है। लेकिन सरकार को इन लोगों से डर लगता है। जैसे कि मेरे दोस्त पंडित श्री राम शर्मा ने फरमाया है कि इन्हें गरीब का डर महसूस नहीं होता परन्तु अमीर शहरियों से इन्हें डर लगता है और इसी लिए शहरी जायदाद पर टैक्स नहीं लगाया गया।

दूसरी चीज़ जो सब से बड़ी चीज़ है वह है Transport की nationalization के मुताल्लिक। मैं कहता हूं कि अगर गवर्नमेंट को इस काम के करने के लिये दस अरब तक या इस से भी ज्यादा कर्ज़ लेना पड़े तो इसे जरूर करना चाहिए क्योंकि यह एक productive चीज़ है। ऐसा करने से जो आपके पहले के कर्ज़ हैं वह भी उतर जायेंगे और यहां का बजट deficit से surplus हो जायेगा और इस तरह आप और स्कीम्ज़ पर भी खर्च कर सकेंगे। यह transport companies के मालिक ज़िलों के मालिक हो गये हैं और

[राओ गजराज सिंह]

अगर इनकी यही हालत रही तो यह किसी वक्त तमाम पंजाब के मालिक हो जायेंगे। Nationalization की जो पालिसी है यह कांग्रेस की पालिसी है और यह मौजूदा गवर्नमेंट की पालिसी है लेकिन इस बजट में Nationalization का कहीं भी कोई जिक्र नहीं आया। एक-एक आदमी के नाम कम्पनीज जारी हैं कोई limited companies नहीं हैं और यह तमाम लाखों रुपए कमा रहे हैं। Political माहौल में यह लोग रहते हैं और उन लोगों से ज्यादा ताल्लुक रखते हैं और उन से फायदा उठाते हैं। अगर इन्होंने Administration को पार्टी politics में इस्तेमाल करना होता है तो इन की तरफ से एक clerk को भी कारें तक दी जाती हैं। उनको तमाशा तक दिखाने के लिए कारें दी जाती हैं। अगर आप ने corruption को दूर करना है, अगर आप चाहते हैं कि transport के महकमे में भी corruption न हो तो मैं Finance Minister साहिब से अर्ज करूंगा कि इन facts and figures को देखने के लिये वह एक Special Enquiry Committee बनाएं। आप देखेंगे कि Transport की nationalization कितनी फायदामन्द रहेगी। आपका deficit budget वही रहेगा और सूबे की economic position भी काफी sound हो जायेगी। आप सारी बातों को छोड़ दें। मैं मिसाल के तौर पर आपको एक बात बता सकता हूं। Refugees के पास जब कि वह यहां आये थे, एक एक के पास बड़ी मुश्किल से एक ट्रक था। आज आप देखें कि उनके पास दस २ बीस २ तो कारें खड़ी हैं। यह सब कैसे हुआ? यह इस तरीका से हुआ कि जो रुपया हम refugees की rehabilitation पर खर्च कर रहे हैं वह सारे का सारा रुपया किसी न किसी तरीका से इन लोगों के पास ही पहुंच जाता है और आम refugees के पास नहीं पहुंचता। अहसान किसी पर किया जाता है और यह दिया किसी को जाता है। आप तो Transport वालों से झगड़ा भी मोल नहीं लेना चाहते क्योंकि वह सरमाएदारों की जमात है। इसलिये मैं तो यह economic point of view से कहता हूं। यह कोई शिकायत की बात नहीं है। इसलिए आप Transport की Nationalization की तरफ जल्दी से जल्दी ध्यान दें। हाकम पार्टी की जब पालिसी यह है तो हमारी Government इसको implement करने के लिये कदम क्यों नहीं उठाती?

इसके इलावा मैं यह अर्ज करूंगा कि 34 page पर जो नये Taxes लगाये गये हैं इन के मुताल्लिक मेरे दोस्तों ने काफी कुछ कहा है। मैं अर्ज कर दूँ कि Taxes जो लगाये हैं इन का असर गरीब आदमियों पर पड़ना है। ऐसी policy किसी State Government की नहीं है। यह चीज बहुत हद तक हकूमत के खिलाफ है।

एक माननीय मंत्री : Consolidation तो छोड़ गये आप !

राओ गजराज सिंह : Consolidation पर भी आता हूं, पहले बजट के मुताल्लिक 5-7 बातें अर्ज कर दूँ।

जहां तक irrigation का ताल्लुक है इसके मुताल्लिक लोगों को बताया गया है कि हमारी पालिसी यही है कि Backward Areas के लोगों की इमदाद की जायगी; उनको

develop करने के लिये, दूसरे इलाकों के लोगों के बराबर लाने के लिये उनकी irrigation में इमदाद की जायेगी। इसके मुताल्लिक पण्डित श्री राम जी ने भी कहा है, मैं भी अर्ज कर दूँ कि मैं ने दो-तीन बार इस बजट को बड़े गौर से study किया है मगर इसमें मुझे हरियाना के इलाके के मुताल्लिक कुछ नहीं मिला। मैं यह कहूँगा कि यह Anti-Haryana Budget है और यह anti-backward areas budget है। यह खर्च जो बजट में provide किए जाते हैं यह एक रवायती शकल में, Heads of the Departments जिस तरह propose करते हैं उस के मुताबिक ही होते हैं। यह बजट जो बनाया गया है यह किसी बदली हुई पालिसी के तहत नहीं बनाया गया। यह वैसा ही है जैसा कि पहले propose किया जाता रहा है।

मैं मिसाल के तौर पर कहता हूँ कि गुड़गांव प्राजैक्ट की बात 1926 में चलती आ रही है। हुकूमत उन को पानी देने के लिए बताती है कि वह यह कर रही है, और वह कर रही है। मगर जब सारी बात कागज पर आती है तो यह हर दफा reject हो जाती है। जब Professor Sher Singh जी गुड़गांव गये हुए थे तो लोगों ने उन्हें इतना मजबूर किया कि उन्हें यहां पर आकर Tunnel Scheme को चालू करने का एलान करना पड़ा।

एक माननीय मेंबर : वह तो अब Minister नहीं रहे।

राओ गजराज सिंह : Governor's Address में कुछ जिक्र आया था इसका। लेकिन इस के बाद इस को इतना गैर-जरूरी समझा गया कि हुकूमत ने इस बदबख्त जिला के लिये इस Tunnel Scheme का जिक्र तक भी नहीं किया। फिर एक बात और है। हर साल गुड़गांव प्राजैक्ट के लिये रकम तजवीज होती है मगर यह रकम इस काम पर खर्च करने की बजाये और किसी Heads के लिये re-appropriate करा ली जाती है।

फिर एक बात और है। आप पिछले 15 साल का बजट निकाल कर देख लीजिये पहाड़ी इलाके के साथ-साथ बांधों के लिये हर साल कुछ न कुछ रकम provide की जाती रही है और 12 लाख रुपया तक provide करने के बाद लोगों को फसलों वगैरह का 80, 85 लाख तक का फायदा हो जाता था मगर अब की दफा यह रकम भी provide नहीं की गई। मैं हुकूमत की तबज्जुह इस तरफ दिलाना चाहता हूँ कि वह खर्च जो हर साल backward इलाके की help करने के लिये किया जाता है और किसी गलती की वजह से रह गया है तो क्या Minister Incharge इस पर खयाल करेंगे ?

एक माननीय सदस्य : पार्टी मीटिंग में लाइये।

राओ गजराज सिंह : अजी पार्टी मीटिंग में भी कहते हैं।

फिर Corruption को दूर करने के लिये जहां Anti-Corruption Department पर पहले 4 लाख रुपया खर्च होता था अब वह 12 लाख कर दिया गया है। हमारा यह पांच साल का तज्जुबा है कि जब से यह Anti-Corruption Department बनाया गया है, corruption बंद होने की बजाये बढ़ती ही जा रही है। इस लिये मैं कहूँगा कि अगर आप इस महकमा की बजाये यह मारे इख्तियारात District Magistrates को दे दें और कह दें कि अगर

[राजगजराज सिंह]

कोई गलती होगी तो उसके आप responsible होंगे। अगर ऐसा न किया जाये तो मैं समझता हूँ कि corruption बिल्कुल बन्द नहीं हो सकेगी। जब तक यह पावर D. C.'s के हाथ में नहीं दी जाती और हुक्मत का डंडा उन के हाथ में नहीं होता, जिन से कि political party नाजायज़ फायदा उठाती हैं उस वक़्त तक Corruption बन्द नहीं हो सकती। इसलिए इतना खर्च करने की बजाए जोकि दिन-ब-दिन बढ़ता जा रहा है एक ही रास्ता हुक्मत के लिए रह जाता है कि वह अगर corruption बन्द करना चाहती है तो इस महकमा की सारी powers District Magistrates को दे दे।

अगर आप Heads of the Departments को इस से नहीं बन्द करना चाहते तो corruption बन्द नहीं होगी।

मेरे दोस्त consolidation की बाबत कुछ सुनने के लिये बहुत बेचैन थे। मैं इसकी बाबत एक ऐसी मिसाल पेश करना चाहता हूँ जो सारे हिन्दुस्तान में कभी सुनने में नहीं आई होगी। वह यह है कि एक ऊपर की अदालत लिखती है कि उस आदमी को यह ज़मीन दे दो; यह उस का हक है लेकिन उसी के लिए नीचे की अदालत कहती है अरे नालायक, बेहूदा तुझे ज़मीन नहीं मिल सकती और वह हेर-फेर कर के अपना फैसला बरकरार रखती है। और उस आदमी ने जब दफा 42 में दरखास्त दी तो उस पर यह कहा गया कि ऊपर से चिट्ठी आई है कि दफा 42 सुनी नहीं जाएगी। वह चिट्ठी मौजूद है। ऐसी बातों के लिए बड़ा अफसोस होता है। मैंने उस आदमी को मिनिस्टर साहिब के पास पेश किया और पूछा कि किन दोस्तों ने यह चीज़ करवाई है, मैं उन से पूछ लूँ। तो यह हाल है कि वह उस चीज़ को सुनने के लिए तैयार नहीं हैं। यह चीज़ें करप्शन को बढ़ाती हैं और करप्शन के फैलने में यह चीज़ें मदद करती हैं। अगर यह चीज़ हाई कोर्ट में जाती तो वह सिवाय उन अफसरों के dismissal के और कोई जजमेंट न देते।

एक सालिम गांव कहता है कि हमारे कुओं पर जाने के लिए रास्ते नहीं हैं, हम वह खर्चा जो पटवारी और गिरदावर का होगा वह देने के लिये तैयार हैं और भी खर्चा बरदाश्त करेंगे। लेकिन जब मिनिस्टर साहिब के नोटिस में यह बात लाई जाती है तो वह कहते हैं कि यहां पर इसको सुनने की ज़रूरत नहीं।

Minister for Consolidation and Health : It is a wrong statement.

Rao Gajraj Singh: I can say that it is an absolutely wrong aspersion. However, the Government can verify the things.

फिर यह जो मिर्चों पर टैक्स है इस के लिए हो सकता है कि किसी दोस्त ने यह टैक्स लगवा दिया हो। क्योंकि हांसी में बहुत मिर्च होती हैं और वहां के एक डिप्टी मिनिस्टर भी यहां हैं, उन्होंने सोचा होगा कि इस तरह से दोस्ती निभाई जाए। अब मैं चंडीगढ़ की बाबत जिक्र करना चाहता हूँ। अगर चंडीगढ़ को सिर्फ गवर्नमेंट आफीशल और क्लर्क्स की colony के लिए बनाया जा रहा है तब तो ठीक है कि रुपया खर्च किया जाये। लेकिन जैसा कि इस को city designate किया गया है और इसको वैसा ही बनाना है तो मैं एक suggestion देता हूँ कि अगर इसके blocks open auction में लोगों को

दिये जाये तो आप देखेंगे कि यह शहर बस जाएगा। अगर ऐसा नहीं करते तो यह शहर बसेगा नहीं। मेरा यह भी suggestion है कि आप प्राइवेट लोगों पर इस बात की भी जिम्मेदारी डालें कि जो एक कालोनी में सड़के वगैरह बननी हैं वह भी उनकी जिम्मेदारी है तो आप देखेंगे कि कितनी जल्दी यह शहर बनता है। लेकिन जैसा आप कर रहे हैं और इसको लाहौर या दिल्ली बनाने के लिये जिस तरह से रुपया खर्च कर रहे हैं वह कोई sound economy पर based नहीं है।

Para 18 colonisation के मुताल्लिक है। मुझे पढ़ कर हंसी आई कि colonisation की क्या जरूरत पड़ गई। पिछली दफा मैंने अर्ज किया था कि एक गोआ है जहां पुर्तगैजों की हुकूमत है और यहां एक गुड़गांव डिस्ट्रिक्ट है जहां पंजाब की हुकूमत है। तो मैं कहना चाहता हूं कि अगर आप को शौक ही है तो गुड़गांव जिले को डिवेलप कर लीजिये; वह बहुत पस्मांदा है। इस तरह आपका शौक पूरा हो जाएगा। यह चीज बायसे फख भी होगी और हमारी तकलीफ मिट जाएगी। आज के दिन कोई नई colony बनाने की क्या जरूरत है?

मैं अब Community Projects के मुताल्लिक अर्ज करूंगा जिस तरह से आजकल Community Projects और Extension Blocks चल रहे हैं, मैं उनसे मुत्तफिक नहीं हूं। मैं देखता हूं कि duplication और triplication आपके डिपार्टमेंट में चल रही है। अगर आप किसी economist से examine कराएं तो पता चलेगा कि पंचायत लेवल पर Community Projects का सिलसिला चलता है। आप डिस्ट्रिक्ट बोर्ड्स जो कि rural areas की local bodies हैं, उन पर एतबार कीजिए और उनको ग्रांट दे दी जाये। इस से आप का 10 गुना काम होगा। यह जो काम हो रहे हैं वह नुमाइश के लिए हो रहे हैं। और मैं देखता हूं कि डिप्टी कमिश्नर वगैरह अपने लिये नुमाइश की कहानी बना लेते हैं। एक foreigner ने पूछा है कि यह window dressing तो नहीं है? अगर actually देखा जाए तो यह window dressing ही है। यह मकसद ठीक है कि village economy को बढ़ाना चाहिए, लेकिन यह तरीका ठीक नहीं। लोकल बाडी पर आपको एतबार करना चाहिए। आपने देखा होगा कि डिवेलपमेंट के जो काम पहले हुए वह लोकल बाडीज की मार्फत हुए। और वह आप examine करवा लें कि किस तरह से successful हुए।

अब मैं पैरा 35 की तरफ डिप्टी स्पीकर साहिब, आपकी इजाजत से.

उपाध्यक्ष महोदय : अब आप खत्म कर दें। (The hon. Member should now wind up his speech).

राओ गजराज सिंह : अब मैं सिर्फ 2 मिनट लूंगा। अगर आप debt की पोलीशन देखें और इस के लिए पैरा 35 का मुलाहजा फरमाएं तो पता चलेगा कि वह काफी है; मुझे कहने की जरूरत नहीं है। फाइनेंस कमिशन से कहा गया है कि वह हमें कुछ दे दे। मैं अर्ज करूंगा कि sound economy के लिए चाहे दरखास्तें दी जाएं, सैंटर से ग्रांट ली जाए या बाद में Debt Conciliation Board को apply किया जाए कि

[राओ जगराज सिंह]

हमारा कर्जा जो है वह रद्द कर दिया जाये तो मैं कहता हूँ कि यह चीज़ होने वाली नहीं है। देखना तो यह है कि यह कर्जा किसने देना है, किसने अदा करना है तो आप देखेंगे कि हमें खर्चा कम करना चाहिए। और जो over-estimating है उसको reduce करना चाहिए और उसकी जांच-पड़ताल करनी चाहिए।

हमारे कुछ मैम्बर साहिबान ने low-paid employees के लिये बहुत कुछ कहा है, वे मुबारकबाद के मुस्तहक हैं। मैं एक अमर की तरफ तबज्जुह दिलाना चाहता हूँ कि लोकल बाडीज़ में जो employees हैं उनके लिये भी साथ साथ प्रोवीज़न किया जाना चाहिए। आप पहले की practice को उठा कर देखें तो देखेंगे कि साथ साथ provision उनके लिये होता रहा है। लेकिन आपने उनके लिए क्या provision किया जब कि वह भी एक से ही ग्रेड के हैं और एक-ही conditions के हैं। सरदार अजमेर सिंह ने फरमाया था कि civil side में जहां किसी ने agitation की तो उन का नाम आ गया और ग्रेड revise हो गए। यह चीज़ examine होनी थी; और सही तरीके पर examine होनी थी; लेकिन चूंकि वह बोले नहीं, इसलिए उनकी तरफ ध्यान नहीं दिया गया और जो ट्रेड यूनियन के जेरेअसर चीखे चिल्लाए उनकी मांगें मान ली गईं। इसलिए मैं फाइनेंस मिनिस्टर साहिब से मौद-बाना अर्ज करूंगा कि वह इस पर गौर करें और local bodies के employees को भी वह सहूलतें दें जो और लोगों को दी गई हैं।

डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं जनाब की इजाज़त से फिर अर्ज करूंगा कि Regional Formula क आने से पहले शायद इस बजट के अदादोशुमार मुरत्तब हो चुके थे। इस लिए फिर से इस बजट को recast कर के इन points को जो मैं ने बताए हैं हल किया जा सकता है। बड़े भाई के हाथ में सब कुछ होने की वजह से जो छोटे भाई को नुकसान हो रहा है वह नहीं होना चाहिए। इस लिए आप अपने गरीब छोटे भाई को, जो उसका हिस्सा बनता है उस से कुछ कम दे कर ही मुतमय्यन कर दें। मैं Finance Minister साहिब से अर्ज करता हूँ कि Regional Formula की सही implementation Government के जिम्मे है। इस को चलाने वाले इधर-उधर जैसा चाहें कर सकते हैं। स्पीकर साहिब, जबानी बातों और तकरीरों में सब चाहते हैं कि Hindi-speaking area की development होनी चाहिए और कहते भी हैं कि सब कुछ करेंगे लेकिन जब practically करने का सवाल उनके सामने आता है और Finances का सवाल उठता है तब यह कहते हैं क्या जरूरत है इस की, छोड़ो इस को, यह मामला पैसा लेने देने का है। गवर्नमेंट की यह जो policy है यह हम को पसन्द नहीं है और हम चाहते हैं कि हरियाना के साथ इनसाफ हो। यह जो चन्द तजवीज़ें मैंने अर्ज की हैं अगर इन पर गौर किया जाए और अमल किया जाए तो बजट surplus हो सकता है और खजाने में काफी रुपए जमा हो सकते हैं। जो बड़े तबके के लोग हैं उन पर tax लगाए जा सकते हैं और सिर्फ गरीबों पर ही बोझ नहीं डालते जाना चाहिए। गरीबों पर तो पहले ही बहुत ज़्यादा बोझ है। इसलिए मैं appeal करूंगा कि मेरी suggestion पर गौर किया जाए।

श्री मोहन लाल (पटौदी) : डिप्टी स्पीकर साहिब, जहां तक मेरा ख्याल है यह बजट हर hon. Member ने पढ़ा होगा और मैं ने भी इस को पढ़ा था। पहले तो मैं सोचता था कि नया member होने की वजह से मैं इस के figures और अदादोशुमार को समझ नहीं सका कि गुड़गांव के जिले के लिए क्या allocation हुई है। लेकिन आज मुझे बड़े-बड़े तजस्बाकार legislators की speeches सुन कर तसल्ली हो गई है कि वह भी अन्दाजा नहीं लगा सके कि हमारी पंजाब सरकार ने गुड़गांव के लिए या हरियाना के लिए क्या allocation की है और क्या नहीं की है। डिप्टी स्पीकर साहिब, वैसे तो यह बात रोज़ कही जाती है कि हरियाना रिजन के लिए development schemes बनाई जाएगी और उस इलाके को ऊपर उठाया जायगा। मगर practically कुछ नहीं किया जाता। इस लिए हम को नाउम्मीदी हुई है। जहां तक services का ताल्लुक है, मैं समझता हूं Government की इमानदारी इस चीज़ में होती अगर वह हिसाब लगाती कि कुल कितने आदमी services में मौजूद हैं और फिर देखती कि उन में से हरियाने के कितने हैं। फिर अदादोशुमार को देख कर जितने आदमी हरियाने के कम मालूम होते उतने और लिए जाते और उतनी देर तक कोई आदमी किसी और जिले का भरती न किया जाता तो बहुत अच्छा होता।

डिप्टी स्पीकर साहिब, जहां तक funds का ताल्लुक है मैं ने देखा है कि इस Budget में अमीर को अमीर रखा गया है और गरीब को गरीब बनाया गया है। इन्होंने यह कहा है कि भाखड़ा-नंगल से जहां जहां नहरें जाएंगी और बिजली जाएगी उन जगहों पर मण्डिया और नई सड़कें बनाई जावेंगी। लेकिन गुड़गांव के जिले में क्योंकि कोई नहर नहीं जानी इसलिए वहां कोई नई सड़क और मण्डी बनाने की जरूरत महसूस नहीं की गई। डिप्टी-स्पीकर साहिब, मैं बताना चाहता हूं कि इस जिले के अन्दर 78 % लोग 8 महीने तो एक कुरता पहन कर गुज़ारा करते हैं और बाकी साल के चार महीने नंगे रहते हैं। यहां पर यानी मेरा मतलब है गुड़गांव के जिले में 12 % लोगों ने रेल-गाड़ी की शक्ल देखी है और बाकी 88 प्रतिशत लोगों ने आज तक रेलगाड़ी भी नहीं देखी। ऐसी हालत में लोगों की कोई शुनवाई नहीं और उन के लिए कोई allocation of funds इस बजट में नहीं है। इसलिए मैं अर्ज करना चाहता हूं कि अगर पंजाब गवर्नमेंट अपने इरादे में नेक-नियत है तो वह हमारे पिछड़े हुए इलाके को ऊंचा उठाने के लिए ठोस कदम उठाए महज़ slogan लगा कर कहना कि हम development करेंगे इस से बात नहीं बनती। यह हमारे साथ ज़्यादाती है। हिन्दी region के जो Chairman हैं उन से गुड़गांव के लोग मिले। उन्होंने जब Chairman साहिब से हरियाने के मुतल्लिक कुछ जिक्र किया तो वह गुस्से से कहने लगे कि हरियाना का जिक्र मत करो। तो स्पीकर साहिब, मैं उन से पूछना चाहता हूं कि क्या हम उनके साथ London का जिक्र करें या America का किया करें। Hindi Region के Chairman भी हरियाने की बात सुनने के लिए तैयार नहीं होते। इसलिए मैं अर्ज करूंगा कि हरियाने या दूसरे लफ्ज़ों में Hindi-speaking area के लोगों को यकीन दिलाने के लिए जरूरी है कि पंजाब गवर्नमेंट उनके साथ इनसाफ़ करे और उन पर उनके हिस्से के मुताबिक खर्च करे। इसी तरह services में भी जो उनका हिस्सा बनता

[श्री मोहन लाल]

है वह उनको दिया जाए। हमारे जिला गुड़गांव में दो-ढाई लाख की आबादी है, लेकिन आप के बजट में उन की rehabilitation का कोई जिक्र नहीं, कि उन पर क्या खर्च होना है। वहां पर 10 हजार ऐसी families हैं जिन को जमीन बागुजारी की पंचियां दी जा चुकी हैं, लेकिन जमीन अभी तक नहीं मिली। इसलिए मैं विनती करूंगा कि अगर Congress Government ने नेक-नियती से उन लोगों को रखना है तो उन के साथ इनसाफ करना चाहिए और उन लोगों को जमीनें जल्दी से जल्दी देनी चाहिए। अगर Congress Government का असूल यही है कि कहे कुछ और करे कुछ तो फिर मैं समझता हूं कि कांग्रेस हकूमत चंद दिनों की ही महमान है। इसलिए डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं आप के द्वारा अर्ज करता हूं कि मेव लोगों को बसाने के लिए सरकार को जल्दी से जल्दी कोशिश करनी चाहिए।

इस के बाद मैं कुछ taxes के मुताल्लिक अर्ज करना चाहता हूं। जहां तक taxes का ताल्लुक है तकरीबन सब कांग्रेस Benches पर बैठे हुए मैम्बरों ने जो अब तक बोले हैं इस को बुरा-भला कहा है और मैं समझता हूं कि एक ईमानदार आदमी को अपनी independent और सही राये देनी चाहिए। आपोजीशन के भाइयों को भी यह खयाल रखना चाहिए कि जब कोई अच्छी चीज आए तो उस की तारीफ की जाए और criticism for the sake of criticism न की जाये। मगर जब कोई खराब चीज आती है तो उस को सब खराब ही कहते हैं। डिप्टी स्पीकर साहिब, गवर्नमेंट ने जो चिल्लीज पर tax लगाया है यह spices पर लगाना चाहिए था, जो cotton पर tax लगाया है वह silk और wool पर लगाना चाहिए था और गुड़ की बजाए खाण्ड पर लगाना चाहिए था। अगर आप ने आज socialistic pattern लाना है तो गरीबों की इमदाद करनी चाहिए और जो अमीर लोग हैं उन पर tax लगाना चाहिए। बहुत से मेरे भाई ऐसे हैं जो यह कहते हैं कि अमीरों पर पहले ही ज्यादा tax लगे हुए हैं। मगर मैं कहता हूं कि लगे हुए हैं तो क्या हुआ वह और भी ज्यादा tax दे सकते हैं क्योंकि उन के पास बहुत रुपए हैं। गरीबों को ऊपर उठाना चाहिए और अमीरों का level नीचे लाना चाहिए। इसलिए स्पीकर साहिब, मैं अपनी गवर्नमेंट से दरखास्त करूंगा कि वह इन बातों पर गौर कर के हरियाने के साथ और हमारे जिले गुड़गांव के साथ रहम से और नेक-नियती से बरताव करे और वहां के लोगों को ऊंचा उठाने की कोशिश करे।

सरदार डांग सिंघ (राष्ट्रबेट, रिजर्वड) : डिपटी सपीकर साहिब साहे

6 p. m.

डिपटी मिनिस्टर साहिब ने आपकी बजट सपीच विच लिखिआ
होइआ है कि :

“With the country heading towards the realization of the goal of Welfare State and Socialist pattern of society a special responsibility has devolved on the State Government to give particular attention to the under-privileged and handicapped for lack of finance and trained personnel.”

मे डिपटी सपीकर साहिब, मैं एह अवसर बरताता कि नेकर एहनुं ने आपकी बजट सपीच विच Socialism न Socialistic society दा सिद्धर ना कीडा
होइआ डां मे बहुत खूब होइए एहनुं नुं इस बजट एउते बयाणी दिंदा। मेसलियम उं

ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਸੁਬੇ ਨੂੰ sound economic basis ਤੇ ਖੜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਵੀ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ। ਅਜ ਹਾਊਸ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਉਂ ਅਪੋਜੀਸ਼ਨ ਅਤੇ ਗੇਰਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਇਸ ਬਜਟ ਦੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਖਤ ਨੁਕਤਾਬੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਚਾਵੇਂਡਾ ਹਰਿਆਣਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਵੇਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਦਫਾ ਲੂਣ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪਏ। ਪੱਥਰ ਨੇ ਰੇਲਾ ਪਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਖੁਰ ਗਿਆ। ਲੂਣ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਖੁਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਅਵਾਜ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਿਆਦਾ ਖੁਰਨ ਅਤੇ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਗ ਵੀ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਚੁਪ ਚੁਪੀਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਵੀ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਨ। ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸਾਡੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਤ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ। ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 21 ਫੀਸਦੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ reserve ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ 50 ਫੀਸਦੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠ ਦੇ ਸਪਾਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ reserve ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਖੈਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਪਰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 10 ਫੀਸਦੀ ਸੀਟਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ students ਲਈ reserve ਰਖੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ merit ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ certain institutions ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਜੋ ਕਦਮ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕਦਮ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਰਾਹ ਨਾਲ ਐਸਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਖਾਸ ਵਧ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਸਾਡੇ Constitution ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ 10 ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਉੱਚ ਨੀਚ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਅਤੇ ਗੈਰ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਦਾ ਭੇਦ ਫਵ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਹੋਇਆਂ ਅਜ ਛੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਫਰਕ ਪਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ 10 ਸਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 90 ਜਾਂ 100 ਸਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗ ਜਾਣ। ਸਮਾਜਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆਏ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਾਂਗੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਅਗਲੀ generation ਵੇਖ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਛੇਤੀ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ mislead ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਪਾਉ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਦੋ ਤਬਕੇ ਰਹੇ ਹਨ ਇਕ ਅਗਾਂਹ ਖਿੱਚੂ ਦੂਜਾ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿੱਚੂ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਰਹੇ

[ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ]

ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਤਬਕਾ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਪਿਛਾਂ ਖਿੱਚੂ ਤਬਕਾ ਹੈ ਇਹ ਇਸ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਤਾਕਤ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਿਛਾਂ ਖਿੱਚੂ ਤਾਕਤਾਂ ਹਨ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖਤਮ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਹੈ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇਹ ਪਿਛਾਂ ਖਿੱਚੂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ victory ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਿਚ ਕਾਰਆਮਦ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡਾ ਧਿਆਨ land reforms ਵਲ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਅਜ ਵੀ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਤਾਕਤਵਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹੋਰ ਗਲ ਹੈ ਪਰ ਆਮ ਲੋਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਮ ਉਤੇ ਹੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਤਾਕਤਵਰ ਹੋ ਗਏ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, General Administration ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਲੋਕ ਯਾਨੀ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਹਨ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ cases ਮੇਰੇ notice ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੇ ਖੂਹਾਂ ਉਤੇ ਹਲਟ ਉਖੇੜ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਤਕ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਤਰਫ਼ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ socialism ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ half-hearted ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇਗਾ। ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਕ ਹੈ। Land for the tillers ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ socialism ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਦਰਖਾਸਤ ਹੈ ਕਿ land reforms ਜੋ ਹੋਣ ਉਹ ਬੜੇ drastic ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ intermediaries ਹਨ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹੋ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਬਣਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖੂਹ ਲਾਉਣ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪਰਬੰਧ ਕਰਨ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਅੰਧੇਰ ਗਰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ irrigation ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। Irrigation ਦੇ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ 700 ਦੇ ਕਰੀਬ tube-wells ਲਗਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ tube-wells ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਅਜ ਤਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਤੇਮਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਇਆ ਜਾ

ਰਿਹਾ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦਾ ਭਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੁਜਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਭਾ ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਭਾ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੇਕਾਰ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ sabotage ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਨੂੰ sabotage ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ saboteur ਖੁਦ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਲੋਂ ਹੀ greatest sabotaging ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਰ ਕੀ sabotaging ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਅਮਰੀਕਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਤੌਰ ਮਦਦ ਲੈ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੇ waste ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਇਹ ਦਰਖਾਸਤ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਭਾ ਮਹਿੰਗਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਸਤੇ ਭਾ ਤੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਘਟੇ ਘਟ tube-wells ਤਾਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਆਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਇਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਤਬਾਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਦਰਖਾਸਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਉ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਲਾਕ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ? ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਬਲਾਕ ਕਰਨਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਬੜੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਤੁਸੀਂ tube-well ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਰਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਲਾਕ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ welfare ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ interests ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਜਿਹੜੀ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਮੈਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਲਈ decentralisation of power ਦਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। Socialism ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਤਸਵੀਰ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਯਾ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦਾ major role ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਅੱਜ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ? ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜਾ enthusiasm ਸੀ ਉਹ ਹੁਣ ਖਤਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਨੂੰ। ਇਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਹਨ ਉਸ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਕੰਗਾਲ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬਤੌਰ ਹਥਿਆਰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗਰੀਬ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੀ ਦਫ਼ਾ ਵੀ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਛੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਸਥਾਨਕ ਹਨ ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ,

कि **producers** को नुकसान हो। इस में शक नहीं कि इस साल अनाज की कीमतें बढ़ गई हैं लेकिन इस बात को भी नज़र अन्दाज़ नहीं करना चाहिए कि यह कीमतें **floods** की वजह से बढ़ी हैं। मुझे मालूम है कि पंजाब सरकार को **floods** में 11 करोड़ रुपया अपने खज़ाना से यकमुश्त खर्च करना पड़ा था और अगर इस के बाद भी हमारी **economy** पर कोई बुरा असर न पड़े तो इस के लिये हमें सरकार को **credit** देना चाहिए और इसी तरह अगर हमारा **development** का काम उसी तरह से जारी रहे तो उस के लिए हमें सरकार को बधाई देनी चाहिए लेकिन मेरी समझ में नहीं आता कि इस के बावजूद भी कई माननीय सदस्य सरकार की नुक्ताचीनी करते हैं। मेरे दोस्त चुपके चुपके मुझे पूछते हैं कि तुम कैसे सरकार को मुबारकबाद देते हो लेकिन मैं उन्हें बता देना चाहता हूँ कि मैं सरकार को बड़े जोर से मुबारकबाद देता हूँ। (*Hear, hear*) इस के बाद मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि इस बजट का एक दूसरा पहलू भी है और वह यह है कि इस स्टेट के अन्दर हमें **Socialistic order** कायम करना है। बजट स्पीच के सफ़ा 21 पर हमारे फाईनैस मिनिस्टर साहिब ने फरमाया कि:—

‘We are not neglecting the backward areas.’

इस के साथ ही सफ़ा 32 पर सोशलिस्टिक आर्डर कायम करने के लिये इस बजट में जिक्र किया गया है। इस के मुताल्लिक, डिप्टी स्पीकर साहब, मैं निहायत ही अदब से गुज़ारिश करना चाहता हूँ कि मुझे ऐसा ख्याल होता है कि पिछले पांच साल की स्पीचें, जो इस हाऊस के अन्दर हुई, उन की पढ़ने की कोई तकलीफ़ गवारा नहीं की गई और हम ने **facts and figures** के साथ जो लोगों की **grievances** आप के सामने रखीं उन की तरफ़ कतअन ध्यान नहीं दिया गया। मुझे इस बात से सख्त शिकायत है कि जिला अम्बाला और खासतौर पर नारायणगढ़ के इलाका के बारे में मैं **facts and figures** के साथ साबत कर सकता हूँ कि पिछले सालों में जो कुछ भी इन इलाकों के बारे में पेश किया गया उस की तरफ़ कतई ध्यान नहीं दिया गया, लेकिन मैं यह भी जानता हूँ कि मैं इन सब चीज़ों को थोड़े से समय के अन्दर पेश नहीं कर सकता। इसलिये एक दो आइटम में मैं आप के सामने रखता हूँ। डिप्टी स्पीकर साहब, आप जानते हैं कि हमारी 70 वीं सदी के करीब आबादी का गुज़ारा ज़रायत पर है और ज़रायत के लिए सब से अहम चीज़ है पानी का मुहैया किया जाना। पानी मिलने से ही ज़मीन की पैदावार बढ़ती है। अगर यह चीज़ **provide** नहीं होती तो उस ज़मीन की कीमत 100 रुपया फी एकड़ के हिसाब से गिर जाती है। मैं यह मोटा हिसाब जानता हूँ। आपने पिछले दिनों कुछ **agricultural facts and figures** सप्लाइ किये थे। उन की रू में मैं ने देखा है कि मेरे ज़िला के अन्दर, खासकर मेरी तहसील नारायणगढ़ के अन्दर, दस बारह साल से हर साल **culturable land erosion** की वजह से घटती जा रही है। पंजाब के अन्दर जहां पहले 39 लाख एकड़ ज़मीन सिंचाई के नीचे थी वहां अब 60 लाख एकड़ की सिंचाई का इन्तज़ाम किया गया है और अगर एक एक ज़िला के **area** की परसेंटेज का मुताल्ला किया जाये तो मालूम होगा कि अमृतसर में 87 प्रतिशत, जालंधर में 61 प्रतिशत और अम्बाला में 84 प्रतिशत ज़मीन ज़ेर आबापाशी है। इस इदादो शुमार को

[श्री साधू राम]

देखने से पता चलता है कि हमारे जिला की आबपाशी की क्या हालत है। मेरी तहसील का 143 हजार एकड़ के करीब रकबा जेरकास्त है, इस के facts and figures मेरे पास हैं। तो मैं कह सकता हूँ कि इस में 2,645 एकड़ के करीब ऐसा रकबा था जो सिचाई के नीचे था। अब कम्युनिटी प्राजेक्ट वगैरा से 30,000 तक हो गया होगा जोकि दो परसेंट के करीब पड़ता है। अब आप अन्दाज़ा लगाइए कि कहां 87 प्रतिशत और कहां 20 प्रतिशत। इस बजट के अन्दर इस आइटम के लिए जितनी भी प्रोवीज़न है उसका मैंने अन्दाज़ा लगाया है कि 20 करोड़ रुपया जो कैपिटल और रैविन्यू ऐक्सपेंडीचर में से सिचाई पर खर्च करना है उस में से हमारे हिस्से का एक जगह जिक्र आता है कि 4 लाख रुपया जिला अम्बाला और कांगड़ा कूहलों पर खर्च किया जायेगा। इस सिलसिले में मैं अर्ज़ कर दूँ कि पिछले बजट में 6 लाख रुपया की प्रोवीज़न की गई थी कि यह रुपया अम्बाला और कांगड़ा के जिलों में कूहलों पर खर्च किया जायगा लेकिन मैं जानता हूँ कि इस में से एक पाई भी हमारे जिला पर खर्च नहीं हुई। अब फिर 4 लाख रुपया की प्रोवीज़न की गई है और मैं जानता हूँ कि इस में से कोई पैसा खर्च नहीं होगा।

डिप्टी स्पीकर साहिब, फिर इस में एक जगह Morni Tank Scheme का जिक्र आता है। आप सुन कर हैरान होंगे कि यह डेढ़ लाख रुपया आज से नहीं बल्कि सन् 1949 से चला आ रहा है। इस 1½ लाख रुपए का एलान उस वक्त के मिनिस्टर साहिब ने मौके पर किया था। 1952 में जब मैं असेम्बली में आया तो उस वक्त इस स्कीम का नामोनिशान भी नहीं था। इस सिलसिले में मैं ने एक सवाल पूछा तो मुझे पता न लग सका कि कोई ऐसी स्कीम बनी है या नहीं। साल 1954-55 से यह इस सम्बन्ध में बजट में provision होता आ रहा है। पिछले बजट में भी इस मतलब के लिए यही रकम रखी गई थी और आज भी वही रकम रख दी गई है। डिप्टी स्पीकर साहिब, आप हैरान होंगे कि पिछले साल मैं ने इस के लिए खास तौर पर कोशिश की थी और मेरे साथ वायदे होते रहे और तारीखें मुकर्रर की गईं। आखिरकार integration के बाद 27 नवंबर को पटियाला में meeting हुई। उस वक्त फिर दोबारा इस बात का वायदा किया गया कि दिसम्बर के महीने में यह चीज़ हो जायेगी।

इस के बाद exploratory tube-wells का थोड़ा-सा जिक्र आया है। इस बजट में यह जिक्र नहीं किया गया कि इन tube-wells पर कब काम करना शुरू करेंगे। पिछले जून में मिनिस्टर साहिब ने इन इलाकों की तरफ खास interest लेते हुए मौके पर जा कर कहा कि काम जल्द शुरू हो जायेगा लेकिन उस जल्दी का यह नतीजा है कि आज भी बजट से यह पता नहीं चलता कि यह काम definitely कब शुरू होगा। (एक आवाज़) : क्या आप सही मायनों में इस को support करते हैं? मैं इस को सही मायनों में support करता हूँ और ईमानदारी से चाहता हूँ कि यह सब कमियां दूर की जायें ताकि यह सरकार के खिलाफ ग़लत propaganda का हथियार न बन सकें। मैं तो दिल से इस चीज़ को support करता हूँ और मेरी नियत उन दोस्तों की

तरह नहीं है जो एतराज उठा रहे हैं। डिप्टी-स्पीकर साहिब, इस बारे में छः महीने पहले से कहा जाता रहा है कि इस जिला में या इस तहसील में हम इसलिये कदम नहीं उठा सकते क्योंकि वहां ऐसी Irrigation के वास्ते कोई गुंजाइश नहीं। इस सिलसिले में मैं आप के सामने एक note पढ़ कर सुनाता हूं जो गवर्नमेंट की तरफ से भेजा गया था और उसको नकल मेरे पास पहुंची थी। इस में यह लिखा हुआ है—

“The people of Naraingarh Tehsil have been approaching C. M. and I.P.M. continuously for provision of irrigation facilities in their areas. In June last an address was presented to C. M. by the inhabitants of such and such village, tehsil Naraingarh demanding that.....”

इस में आगे चल कर मोरनी स्कीम के मुतअल्लिक जो जिक्र किया गया है वह यह है—

“Investigation on this has been completed and a project has been prepared. The project will cost Rs 2,45 thousand and will provide Rabi irrigation to 5,000 acres.

रान चो के बारे में कहा गया है कि इस पर 27,67,400 रुपया खर्च आयेगा और इस से 47,000 एकड़ जमीन का रक्बा सैराव हो सकेगा। इस के अलावा मैं नदी बेकना और सतकुंवा चो के सिलसिले में अर्ज करना चाहता हूं कि इन पर डैम बना कर सिचाई हो सकती है। हमारे जिले में अगर आप facts and figures का मुलाहजा फरमायें तो आप को पता लगेगा कि होशियारपुर को छोड़ कर हमारे जिले में erosion का मसला बहुत acute form में है। तहसील नारायणगढ़ में 2,83,000 एकड़ जमीन के रक्बे में से 1,50,000 से ज्यादा एकड़ जमीन under erosion है और दिन-ब-दिन यह रक्बा बढ़ता जा रहा है। हमारी सरकार ने गलत रिपोर्ट दी है कि यहां irrigation के वास्ते गुंजाइश नहीं है। मैं गवर्नमेंट से गुजारिश करूंगा कि इस से double purpose serve हो सकेगा—एक irrigation facilities हमारे इलाके को मिल जायेगी दूसरे erosion of land खत्म हो जायेगी। मुझे हैरत होती है कि हमारे Finance Minister साहिब ने बजट तैयार करते वक्त हमारी पिछली तकरीरों को पढ़ने की कतअन कोशिश नहीं की वरना कोई वजह नहीं थी कि इन facts and figures के होते हुए अब गवर्नमेंट यह कह दे कि हमारी स्कीम जो है वह productive नहीं है।

Mr. Deputy Speaker: No repetition, please.

चौधरी साधु राम : डिप्टी स्पीकर साहिब, इस से double purpose serve होगा। एक तो irrigation facilities provide हो जाने से पैदावार बढ़ेगी, दूसरी तरफ land reclaim हो जाने के बाद जमीन की कीमत बढ़ जायेगी।

डिप्टी स्पीकर साहिब, जहां तक roads का ताल्लुक है आप हैरान होंगे कि इन के लिए 1,90,00,000 रुपया इस बजट में provide किया गया है। लेकिन हमारे जिले के लिए एक सड़क के लिए एक लाख रुपए की allocation की गई है और दूसरी तरफ पिजौर की तरफ इस के अलावा और कोई जिक्र नहीं। डिप्टी स्पीकर साहिब, आप हैरान होंगे कि वह इलाका जहां कि ऐसी development की जरूरत है नजरअन्दाज किया गया है।

अध्यक्ष महोदय : आप आहिस्ता बोलें या mike को ज़रा दूर रखें।
(The hon. Member may either speak in a low tone or put the mike a little away.)

चौधरी साधु राम : तो डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं आप से अर्ज कर रहा था और आप के द्वारा मिनिस्टरी से अर्ज करूंगा कि जहां तक Socialism का ताल्लुक है इस की सभी लोगों को है। पंजाब की जनता, देश की जनता इस नाम से ज़्यादा से ज़्यादा उम्मीदें लगाए बैठी है। इस Socialism के नतीजे के तौर पर ही हम यहां बड़ी तादाद में बैठे हुए हैं। मैं कहूंगा कि आज हमारे इम्तहान का वक्त है। मैं मानता हूं कि लाज़मी तौर पर यहां तरक्की हुई है। हो सकता है कि लोगों की तरफ से ज़्यादा pressing demands हों। जितने लोग ज़्यादा forward होते जाते हैं वे अपनी demands को मनवाने के लिए ज़्यादा press करते हैं। उन की demands ज़्यादा बढ़ जाती हैं। इसलिए हम पर ज़िम्मेदारी आयद होती है कि funds की allocation करते वक्त हम किसी असूल को सामने रखें। मुझे ऐसा मालूम होता है कि इस बजट में development Schemes के लिए funds की allocation करते वक्त किसी criteria को सामने नहीं रखा गया। हमारे सामने कोई guiding factor होता ही नहीं और यही वजह है कि इतनी कम रकम यानी नफी के बराबर हमारे लिये allot की जाती है। सड़कों को लीजिए, तालीम को लीजिए, मैं ने इस बारे में पिछले साल facts and factors गवर्नमेंट के सामने रखी थीं। जहां तक हमारे ज़िले या तहसील का ताल्लुक है वहां Government-aided स्कूलों के साथ बुरा सलूक होता है।

(The Sabha then adjourned till 2 p.m. on Tuesday, the 14th May, 1957.)

Punjab Vidhan Sabha Debates

14th May, 1957

VOL. I—No. 11

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Tuesday, 14th May, 1957

	PAGES
Starred Questions and Answers	.. (11) 1
Unstarred Question and Answer	.. (11) 36
Observations made by the Speaker <i>re.</i> —	
Editorials published in the 'Daily Prabhat' and the 'Daily Partap'	.. (11) 37-38
Resumption of General Discussion on the Budget	.. (11) 38—62
Announcement by the Speaker <i>re.</i>	
Extension of time of the sitting of the Sabha	.. (11) 63
Resumption of General Discussion on the Budget	.. (11) 63—110

CHANDIGARH :

Printed by the Controller, of Printing and Stationery, Punjab
1958

Price : Rs. 8.50 NP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATE VOL. I NO. 11

Dated 14th May, 1957

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
are	after the word "targets"	(11)3	20
electrical	lectrical	(11)5	13
allocations	all	(11)8	7th from below
ever	ver	(11)36	14
different	differant	(11)39	5
ਸਰਕਾਰ	ਕਰਕਾਰ	(11)39	11
ਪੈਣਾ ਹੈ	ਪੈਣਾ	(11)40	6
ਲੋਕਾਂ	ਲੈਂਕਾ	(11)62	4th from below
ਦੀਆਂ	ਵੀਆਂ	(11)65	3rd from below
ਸਿਰਫ	ਸਰਫ	(11)66	3
ਬੱਲੇ	ਬੱਲ	(11)66	15
ਸਪੀਕਰ	ਸਪੀਰਰ	(11)71	3rd from below
ਕੀਤਾ	ਰੀਤਾ	(11)72	1
ਪਰਾਈਵੇਟ	ਪਰਾਈਵਰ	(11)79	2
ਕਿਨੋਬਾ	ਕਿਨੋਮਾ	(11)88	5
ਰੱਬੀ	ਬੀ	(11)106	last

Original with

PUNJAB VIDHAN SABHA

Tuesday, 14th May, 1957

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital at 2 p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

PERIODICALS PUBLISHED BY GOVERNMENT

***208. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state —

- (a) the languages (scripts) in which periodicals were published by the Government during the year 1956-57 ;
- (b) the total expenditure incurred on each of them together with names of the Presses where each was got printed ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) (i) Advance (English),

(ii) Jagriti (Hindi),

(iii) Jagriti (Punjabi), and

(iv) Pasban (Urdu).

(b) The detailed expenditure incurred on each of them and names of Presses where printed are as follows :—

Serial No.	Name of Paper	Script	Cost of Paper	Payment to contributors	Name of Press
1	Jagriti ..	Hindi	Rs 3,682 A. 3	Rs 963	Tribune, Ambala
2	Jagriti ..	Punjabi	6,673 1	687	Ditto
3	Advance ..	English	3,250 9	500	Tribune, Ambala (Up to October, 1956)
4	Pasban ..	Urdu	..	1,415	Punjab Government Press

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗਨੀ ਡਾਰ : ਕੀ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਪਾਸਬਾਂ ਅਜ਼ੀ ਜਾਰੀ ਹੈ ਯਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਵਕਤ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ; ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਪੁੱਛ ਲੈਣਾ ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : Will the Chief Minister please state whether these periodicals which are published by the Government find any public market ?

Chief Minister : This has already been replied to.

TRANSPORT ROUTES

***133. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Chief Minister be pleased to state the total number of routes, district-wise, in the State so far allotted to private bus companies for operating together with the number of such routes given to persons belonging to the backward classes ?

Sardar Partap Singh Kairon : A statement is laid on the Table of the House.

The required information in respect of buses, district-wise, is as under:—

Serial No.	District	Number of routes	Number of bus permits	Allotted to Harijans
1	Ambala ..	85	95	..
2	Karnal ..	29	134	..
3	Rohtak ..	33	152	..
4	Hissar ..	33	70	..
5	Gurgaon ..	15	42	..
6	Jullundur ..	42	199	..
7	Amritsar ..	52	274	..
8	Hoshiarpur ..	68	142	..
9	Kangra ..	16	41	..
10	Ferozepore ..	49	130	..
11	Gurdaspur ..	22	94	..
12	Ludhiana ..	23	87	..
13	Patiala ..	64	353	..
14	Sangrur ..	52	192	..
15	Bhatinda ..	42	131	..
16	Kapurthala ..	13	27	..
17	Mahendragarh ..	19	54	..

Bus permits in Ambala and Jullundur Regions are exclusively held by Co-operative or Registered Societies. In the Patiala Region also they are mostly so held, but there are some individual private operators as well.

The figures in respect of public-carriers, Region-wise, are as under —

Serial No.	Region	Number of public carrier permits			Held by Backward Classes
1	Ambala	Regular	..	49	8
		Temporary	..	1,265	
2	Jullundur	Regular	..	169	12
		Temporary	..	1,026	
3	Patiala	Regular	..	736	35
		Temporary	..	250	

EXPENDITURE ON SCHEMES UNDER SECOND FIVE-YEAR PLAN

***178. Raja Surendra Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state —

- the approximate total expenditure proposed to be incurred on the execution of Schemes under the Second Five-Year Plan in the State ;
- the annual expenditure targets for each year ;
- whether it is hoped to achieve the expenditure target of the first year of Plan ; if not, the estimated shortfall ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Rs 162.67 crores (net).

(b) The original annual expenditure targets as under :—
(Rs. in crores)

1956-57	..	37.25
1957-58	..	42.59
1958-59	..	38.82
1959-60	..	23.89
1960-61	..	20.12
Total	..	162.67

The expenditure targets for 1956-57 and 1957-58 have since been revised under directions from the Planning Commission to Rs 31.45 crores and Rs 34.75 crores, respectively. Consequent to this revision, the expenditure targets for the remaining three years, namely, 1958-59, 1959-60 and 1960-61 are under revision.

(c) Although actual expenditure figures for the first year of the Second Plan period, i.e., 1956-57, are not yet available, it is hoped that the revised expenditure target for the year would be achieved.

ਰਾਜਾ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ target ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹਨ ?

ਕਿਸ ਸੰਤਰੀ : ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ recently ਧਰਾਂ ਆਏ ਥੇ ਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਹਮਾਰੇ ਪਲੈਨਿੰਗ targets examine ਕੀਏ ਥੇ । ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੀ advice ਦੇ ਸੁਫਾਕਿਕ ਹੀ ਧਹ target ਕਸ ਕੀਏ ਗਏ ਹੈਂ ।

Raja Surendra Singh : Sir, I requested the hon. Minister to let the House know the reasons for scaling down the targets.

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੇਸ਼ਾ ਘੱਟ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੋਰਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਪਲੇਨ targets ਵਿਚ cut ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਦੁਜਾ ਪਲੇਨ ਚਲ ਸਕੇ ।

INTEGRATED FIVE-YEAR PLAN DRAFT OF ERSTWHILE STATES OF PUNJAB AND PEPSU

***179. Raja Surendra Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state the time by which the integrated Five-Years' Plan draft of the erstwhile Pepsu and Punjab States is expected to be published and made available ?

Sardar Partap Singh Kairon : The integrated Plan was tentatively approved by the Joint Integration Council. Further details are being worked out. It is hoped that the Plan will be finally approved by the Cabinet within about a month and thereafter got printed and made available for the general use.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Will the Chief Minister be pleased to state whether he is contemplating any major departure from the draft Plan of the erstwhile Pepsu ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ, ਨਹੀਂ । ਸਾਡਾ ਖਿਆਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੇਪਸੂ ਦਾ ਪਲੇਨ ਪੇਪਸੂ ਵਿਚ implement ਕਰਦੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ।

ALLOTMENT OF PLOTS IN INDUSTRIAL AREA, JULLUNDUR

***235. Shri Jagat Narain Chopra :** Will the Minister for Finance be pleased to state —

- (a) the basis on which the allotment of plots in the Industrial Area, Jullundur, is made by Government ;
- (b) whether it is a fact that two plots have been allotted to one Shri Kharaiti Ram Vasudeva, of village and post office Jamsher Khas, Jullundur District ;
- (c) whether the person referred to above has got any experience of running some industry in the past ;
- (d) the total number of applications received for the two plots referred to above and the circumstances under which preference over all other applicants was given to the said Shri Kharaiti Ram ?

Shri Mohan Lal : (a) Generally, plots in the Industrial Areas in the State, including the Industrial Area at Jullundur, are allotted on the "First come first served" basis, with due regard to the probable prospects of the development of the proposed industry in the area concerned.

(b) Yes.

(c) No.

(d) Thirty-three applications were received for the two plots. Out of these seven applicants already possessed factory accommodation. Twenty four applications were from parties who wanted to establish ordinary type of industries, such as sports goods, footwear, etc. Only two parties, M/s Om Parkash, Laxmi Chand and Shri Kharaiti Ram Vasudeva, applied for these two plots for Engineering and Electro-Mechanical Industries, respectively. As the last party intend to start engineering as well as electrical industries, which have a better scope for development, the plots were allotted in his favour.

श्री जगत नारायण चोपड़ा : क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि अगर दोनों पार्टियों को एक एक प्लॉट अलॉट कर देते तो इस में क्या हर्ज था क्योंकि इस से industry को भी तरक्की मिलती ?

मंत्री : दूसरी पार्टी न सिर्फ engineering बल्कि electrical engineering के लिये भी प्लॉट चाहती थी। हमारा emphasis electrical engineering पर है; इसी लिये उस पार्टी को यह प्लॉट अलॉट किया गया है।

श्री जगत नारायण चोपड़ा : क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि जिस पार्टी को यह प्लॉट अलॉट किया गया है क्या वह वहां पर काम भी कर रही है ?

मंत्री : (C) Part में इस का जवाब दिया जा चुका है।

Sardar Bhupinder Singh Mann : With reference to part (c) of the question, may I know whether any previous experience is insisted upon before allotting the plot and whether there is any provision for the new entrants also ?

Minister : No, it is not generally insisted upon. But where we find that there is a scope for engineering or electrical industry, we mean to encourage it. It is not absolutely necessary that previous experience should be taken into consideration. Where a new party comes, we encourage it too.

श्री जगत नारायण चोपड़ा : वजीर साहिब ने कहा है कि minor industries sports वगैरह की जरूरतों को मद्देनज़र रखते हुए बाकी लोगों को प्लॉट अलॉट नहीं किये गये हैं। क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि क्या वहां पर sports industry काम कर रही है ?

मंत्री : इस के लिये नोटिस चाहिये।

BRICK-KILNS IN FLOOD-AFFECTED AREAS OF FEROZEPUR DISTRICT

***239. Sardar Gurmit Singh 'Mit' :** Will the Minister for Finance be pleased to state —

- (a) the total number of licences, permanent and temporary, respectively, for working brick kilns granted during 1956-57 and 1957-58 (uptodate) in the flood-affected areas of Ferozepur District ;
- (b) the total number of wagons of coal supplied to the licencees referred to above during the said period ;
- (c) the steps being taken by Government to ensure the supply of bricks at cheaper rates in the flood-affected areas of Ferozepur District ?

Shri Benarsi Dass Gupta (Deputy Minister) : (a) Twenty-one temporary brick kiln licences were issued in the flood-affected areas of Ferozepur District during the year 1956-57. No temporary or permanent brick-kiln licence has been sanctioned in the flood-affected areas during the year 1957-58.

(b) In all 420 wagons of slack coal were allotted to these emergency brick-kiln licencees during 1956-57 against which 249 wagons of slack coal were supplied by the collieries.

(c) The District Magistrates have fixed the control rates of bricks in their districts. The district officers ensure that no kiln-owner charges above these rates.

DHURI MANDI IN DISTRICT SANGRUR

***278. Comrade Jangir Singh :** Will the Minister for Finance be pleased to state whether the Government have prepared any Scheme to declare Dhuri Mandi (District Sangrur) as an industrial area ; if so, the time by which it is likely to be finalized ?

Shri Mohan Lal : (a) No.

(b) Does not arise.

AMOUNT RECEIVED FROM PEPSU TREASURY AFTER MERGER

***134. Sardar Dhanna Singh Gulshan :** Will the Minister for Finance be pleased to state the total amount received by the Government from the erstwhile Pepsu Treasury as a result of merger of Punjab and Pepsu States ?

Shri Mohan Lal : Rs 114.73 lakhs.

SHORTAGE OF CEMENT IN DISTRICT FEROZEPUR

***240. Sardar Gurmit Singh 'Mit' :** Will the Minister for Finance be pleased to state —

- (a) the total number of bags of cement distributed in the urban and rural areas of Ferozepur District, separately, during the year 1956-57 and 1957-58 (uptodate) ;

- (b) whether he is aware of the shortage of cement in the flood-affected areas of the said district, if so, the steps, if any taken by Government to make good this shortage ?

Shri Benarsi Dass Gupta (Deputy Minister) : (a) Information regarding total number of bags of cement distributed in the urban and rural areas is not readily available. However, cement allotted to Ferozepur District during the past few quarters was as under :—

	Tons
First quarter, 1956 ..	1,035
Second quarter, 1956 ..	1,334
Third quarter, 1956 ..	1,380
Fourth quarter, 1956 ..	1,058
First quarter, 1957 ..	713
Second quarter, 1957 ..	690

(b) Yes, the Government is fully aware of the shortage of cement in the State including flood-affected areas. The State Government have been pressing the Central Government for enhancing the State quota but the Central Government have their own limitations in view of the inadequate production of cement in the country.

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਦੇਹਾਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸੀਮਿਟ ਦਾ quota ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਵਿਜੇ ਸੰਤੀ : ਨਹੀਂ, ਏਸਾ ਕੋਈ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ quota ਨਹੀਂ ਰੱਖਾ ਗਿਆ ।

Raja Surendra Singh : Does the Government propose to keep any stocks in reserve keeping in view the approaching monsoons ?

Minister : So far as the question of reservation of stocks is concerned the hon. Member and the other Members of the House might know that already the stock allotted to the State Government falls much short of its needs. So the question of reservation of any stock hardly arises.

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : यह ठीक है कि Central Government की limitations तो हैं, और सीमिट की हमारे यहां कमी है; मगर जो दरखास्त सीमिट की की गई है उस का नतीजा क्या निकला ?

ਸੰਤੀ : इस वक्त तो जो हमारी total demand है वह पूरी नहीं होती । हमें ३० प्रतिशत के करीब सीमिट मिलता है । Persist तो हम करते हैं कि हमें अधिक सीमिट मिले और कभी २ special allocations भी हो जाती हैं, कुछ सीमिट मिल जाता है । परन्तु Central Government के पास भी shortage है । इस लिये कमी पूरी नहीं हो सकती ।

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : वजीर साहिब ने फरमाया है कि देहातियों और शहरियों का ख्याल रखा जाता है, क्या वजीर साहिब बतलाएंगे कि शहरियों और देहातियों को अलग २ कोटा allot करने का ख्याल रखा जाएगा ?

मंत्री : मैं ने यह अर्ज नहीं किया कि शहरियों और देहातियों को अलग २ quota दिया जाएगा। मैं ने यह अर्ज किया था कि urban और rural areas के लिये सीमिट की कोई separate allocation नहीं होती है। और rural और urban का कोई सवाल नहीं है और उन को separate quota allot नहीं होता। जो rural needs हैं उन को भी पूरा किया जाए, यह हम चाहते हैं।

चौधरी सुमेर सिंह : इस quota में से कितना quota चंडीगढ़ में खर्च किया जाता है ?

अध्यक्ष महोदय : यह जो subject है इस के लिये अलहदा सवाल पूछें।

(This is a subject on which the hon. Member may ask a separate question.)

सरदार उमराओ सिंह : क्या सीमिट देते वक्त देहातियों की मांग को मद्देनजर रखा जाता है ?

मंत्री : हां, रखा जाता है। मैंने कुछ ऐसी instructions जारी की हैं कि उन को भी ध्यान में रखा जाए, और रखा जाता है। उन की demand को भी पूरा किया जाए यह यत्न होता है परन्तु हमारी भी limitations हैं।

श्री मनी राम : क्या Government की तरफ से जो सीमिट का quota दिया जाता है उस में गांवों को preference दी जाती है ?

अध्यक्ष महोदय : यह तो अभी पूछा जा चुका है, उन्होंने जवाब दिया है।

(This question has already been asked and replied to by the hon. Minister.)

SUPPLY OF CEMENT IN SANGRUR DISTRICT

***282. Sardar Kartar Singh Diwana :** Will the Minister for Finance be pleased to state —

(a) the total number of bags of cement distributed during the year 1956-57 and the current year in urban and rural areas of Sangrur District ;

(b) whether any steps are being taken by Government to improve the supply of cement in rural areas of the said district ; if so, what

Shri Benarsi Dass Gupta (Deputy Minister) : (a) Information regarding total number of bags of cement distributed in urban and rural areas of Sangrur District during 1956 is not available. However, the following all were made during the last two quarters :—

First quarter, 1957	..	483 tons
Second quarter, 1957	..	472 tons

(b) There is an overall shortage of cement in the country and the question of improving the supplies of cement in rural areas of the State interlinked with the general improvement in the supply position.

सरदार करतार सिंह दीवाना : कुछ समझ में नहीं आया जी, कापी मिलनी चाहिये ?

अध्यक्ष महोदय : अगर समझ में नहीं आया तो supplementary किस बात का है । (हंसी)

(If the hon. Member has not followed the answer then what is this supplementary for ?) (laughter)

सरदार करतार सिंह दीवाना : क्या इस के इलावा districts में लोगों को कोई special quota धर्मस्थानों के नाम पर दिया जाता है ?

वित्त मंत्री : नहीं, special quota इस तरह कोई नहीं दिया जाता ।

सरदार करतार सिंह दीवाना : जो Government की agency है क्या उस के इलावा भी लोग special quota direct लेते हैं ?

मंत्री : दरअसल cement की distribution की जो position है वह इस तरह से है । हम ने यहां एक priority and allocations committee मुकर्रर की हुई है जिस के Chairman Director of Food and Civil Supplies हैं, और मैम्बर दूसरे अफसर हैं । पहले वह Government Departments की priority fix करते हैं । उस के बाद general consumers को supply करते हैं । लेकिन उस में से 25 प्रतिशत के करीब quota यहां head-quarters में रखा जाता है ताकि जिन को wagons की जरूरत हो बड़े २ कामों के लिये उन को cement दिया जा सके । उस 25 प्रतिशत के इलावा और कोई quota नहीं रखा जाता ।

श्री रूप सिंह 'फूल' : क्या Government को यह पता नहीं है कि ऐसे इलाके भी हैं जहां तीन महीने बारिशें होती रहती हैं और लोगों के मकान गिर जाते हैं, वह cement लेने की जगह से cut जाते हैं, मसलन तहमील हमीरपुर का इलाका है, उन के लिये क्या किया है ?

मंत्री : हमीरपुर के मुतालिक मैं खास कुछ नहीं कह सकता, अगर notice दें तो बतलाया जा सकता है । यह ठीक है कि हम हर इलाके की need को देखते हैं । जहां जरूरत होती है वहां special allocation करते हैं ।

श्री जगत नारायण चौपड़ा : क्या वजीर साहिब बतलायेंगे कि जिलावार quota मुकर्रर किया गया है कि इतना quota होगा ?

मंत्री : मैं ने अर्ज कर दिया है कि एक committee मुकर्रर की हुई है । जब भी quota आता है वह examine करती है । वह हर district में general consumers के लिये भी quota fix करती है ।

सरदार राम दिआल सिंघ : ਕੀ ਸੀਮਿੰਟ ਨਾ ਮਿਲਨ ਕਰਕੇ ਸਟੋਟ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਖਾਸੀ quantity ਵਿਚ ਬਲੈਕ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

चौधरी भाग सिंह : क्या वजीर साहिब बतलाएंगे कि कुछ सिनेमा वाले direct quota लेते हैं, अगर लेते हैं तो ऐसा क्यों है ?

ਸੰਤਰੀ : ਅਗਰ ਕਿਸੀ ਖਾਸ cinema ਕੇ ਸੁਤਾਲਿਕ ਪੂਰਾ ਜਾਏਗਾ, ਤੋਂ ਬਤਲਾਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : State ਵਿਚੋਂ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕਿਟ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ notice ਦਿਉ । ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕਿਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਵੀ inquiry ਕਰਨੀ ਪਏਗੀ ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : May I know what measures are being taken to meet this shortage of cement in the State ?

Mr. Speaker : He has already answered this question. This question was put and he (the Minister) has answered it.

REVENUE OFFICIALS AT TEHSIL AND DISTRICT HEADQUARTERS,
SANGRUR

***244. Sardar Jasdev Singh Sandhu :** Will the Minister for Revenue be pleased to lay on the Table a list of —

- (i) the officials (excluding Patwaris) of the Revenue Department present posted at District Headquarters, Sangrur, and Tehsil Headquarters in Sangrur District separately ;
- (ii) the officials amongst those referred to in part (i) above with the qualifications whose appointments were made by the present Deputy Commissioner of Sangrur ?

Giani Kartar Singh : (i) and (ii) The statements are laid on the Table of the House.

(i) Revenue Officials at District Headquarters, Sangrur, on 7th May, 1957

Deputy Commissioner's Office, Sangrur

1. Pt. Pirthi Chand, Superintendent.
2. B. Jaswant Singh, Steno.
3. B. Niranjana Lal, Accountant.
4. B. Harwans Singh, Assistant Accountant.
5. B. Ishwar Chander, R.K.E.
6. B. Sunder Singh, Assistant R.K.E.
7. B. Daya Sagar, Licence Clerk.
8. B. Devki Nandan, Court of Wards Clerk.
9. B. Om Parkash Sharma, Typist.
10. B. Lal Chand, Typist.
11. B. Jagdish Rai, L.B.C.
12. B. Jagat Singh, H.V.C.
13. B. Chaman Lal, Reader.
14. B. Gian Inder, Revenue Clerk.
15. B. Gurdial Singh, Judicial Clerk.
16. B. Hartar Singh, Receipt Clerk.
17. B. Ram Parshad, Registration Clerk.
18. B. Harwant Singh, R.K.G.
19. B. Atma Ram, Assistant R.K.G.
20. B. Sarwan Singh, Assistant R.K.G.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

(11)11

21. B. Surmakh Singh, Destruction Clerk.
22. B. Sukhdev Singh, Moharrir.
23. B. Babu Ram, Moharrir.
24. B. Didar Singh, Moharrir.
25. B. Hardial Singh, Moharrir.
26. B. Kalwant Rai, S.C.A.
27. B. Manak Chand, Copying Clerk.
28. B. Sukhdev, Copying Clerk.
29. B. Rameshwar Dass, Copying Clerk.
30. B. Parshotam Dass, Copying Clerk.
31. B. Jia Lal, File Fetcher.
32. B. Hans Raj, File Fetcher.
33. B. Ved Kumar, Typist.
34. B. Bachan Singh, Gurmukhi Typist.
35. L. Lachhman Sarup, Nazir.
36. B. Gowardan Dass, Nazool Clerk.

Weeding out old record

37. B. Waryam Singh, Supervisor.
38. B. Som Dutt, Moharrir.
39. B. Mohan Lal, Moharrir.
40. B. Hem Raj, Moharrir.
41. B. Mohindar Parshad, Moharrir.
42. B. Natha Singh, Moharrir.
43. B. Rishi Kesh, Moharrir.
44. B. Amar Nath, Moharrir.
45. B. Om Prakash, Moharrir.
46. B. Ranjit Singh (not yet joined).
47. B. Babu Ram, Moharrir.

E.A.C. I, Sangrur

48. B. Bhawani Dass, Reader.
49. B. Prem Chand, Steno-Typist.
50. B. Lachhman Dass, Ahalmad.

E.A.C. II, Sangrur

51. B. Naorata Ram, Reader.
52. B. Ram Saran Dass, Steno-typist.
53. B. Prem Chand, Ahalmad.

Tehsil Sangrur

54. B. Bachan Singh, Reader to Tahsildar.
55. B. Jagan Nath, Reader to Naib-Tahsildar.
56. B. Sadhu Ram, Jethi Aha'mad.
57. B. Babu Lal, Misc. Clerk.
58. B. Babu Singh, Registration Clerk.

Flood Relief Accounts

59. B. Dharam Paul.
60. B. Hari Kishan.

Recovery Staff

61. B. Joginder Parshad.
62. B. Narain Dutt.

Sub-Divisional Officer, Barnala

1. B. Dukhbhanjan Singh, Head Clerk.
2. B. Harnam Singh, Reader.
3. B. Dewan Chand, Steno-typist.
4. B. Charan Dass, Ahalmad.
5. B. Shamsheer Singh, Nazir.
6. B. Gurdial Singh, Copying Clerk.
7. B. Gandhi Singh, R.K.G.

[Minister for Revenue]

8. B. Naginder Singh, Copying Clerk.
9. B. Sita Ram, Record Moharrir.
10. B. Amar Nath, Destruction Clerk.
11. B. Hari Ram Garg, Assistant R.K.
12. B. Ved Parkash, Copying Clerk.
13. B. Mela Ram, Copying Clerk.
14. B. Balraj, Record Moharrir.

Sub-Divisional Officer, Jind

15. B. Ram Lal, Reader.
16. B. Roshan Lal, Steno-typist.
17. B. Amrit Rai, Ahalmad.
18. B. Sardara Ram, Copying Clerk.

Sub-Divisional Officer, Malerkotla

19. B. Siri Ram, Reader.
20. B. Hardwari Lal, Steno-typist.
21. B. Harnam Singh, Ahalmad.
22. B. Wali Mohd., Copying Clerk.
23. B. Mohd Ali, Record Moharrir.
24. B. Om Parkash, Passport Clerk.

Tehsil Narwana

25. B. Om Parkash, Reader to Tahsildar.
26. B. Durga Dass, Reader to Naib-Tahsildar.
27. B. Chanda Kishan, Misc. Clerk.
28. B. Roshan Lal, Dak Clerk.
29. B. Kapur Chand, Registration Clerk.

Tehsil Jind

30. B. Murari Lal, Reader to Tahsildar.
31. B. Gurdial Singh, Reader to Naib-Tahsildar.
32. B. Raghbir Singh, Misc. Clerk.
33. B. Brinder Nath Bakhshi, Dak Clerk.
34. B. Hardwari Lal, Registration Clerk.

Tehsil Barnala

35. B. Rameshwar Singh, Reader.
36. B. Hari Ram, Miscellaneous Clerk.
37. B. Charan Singh, Reader, Naib-Tahsildar.
38. B. Gurbux Singh, Misc. Clerk.
39. B. Telu Ram, Dak Clerk.
40. B. Kasturi Lal, Registration Clerk.

Tehsil Malerkotla

41. B. Shiv Saran Das, Reader to Tahsildar.
42. B. Fateh Mohd., Misc. Clerk.
43. B. Mohd Yamin, Nazool Clerk.
44. B. Mohd Ramzan, Receipt Clerk.
45. B. Mohd Ibrahim, Reader to Naib-Tahsildar.
46. B. Nur-ul-Haq, Registration Clerk.

Sub-Tehsil, Sunam

47. B. Siri Ram, Reader.
48. B. Hukam Chand, Misc. Clerk.
49. B. Harbans Lal, Registration Clerk.
50. B. Balbir Singh, Receipt Clerk.

Sub-Tehsil, Dhuri

51. B. Gora Lal, Reader.
52. B. Nand Kishor, Misc. Clerk.
53. B. Gurbux Singh, Registration Clerk.

Flood Relief Accounts

54. B. Om Parkash, Barnala.
55. B. Hans Raj, Malerkotla.

Recovery Staff

56. B. Ramji Dass.
57. B. Prem Chand.
58. B. Sat Paul.
59. B. Basdev.
60. B. Phul Chand.
61. B. Prem Chand.
62. B. Piara Lal.

(ii) List of Revenue Officials whose appointments were made by the present Deputy Commissioner of Sangrur.

	Qualifications
1. B. Harbans Singh, Assistant Accountant	.. Matric
2. B. Sukhdev, Copying Clerk	.. Non-Matric
3. B. Hans Raj, File Fetcher	.. Non-Matric
4. B. Gowardhan Dass, Nazool Clerk	.. F.A.
5. B. Som Dutt, Moharrir	.. Matric
6. B. Mohan Lal, Moharrir	.. Matric
7. B. Hem Raj, Moharrir	.. Non-Matric
8. B. Mohinder Parshad, Moharrir	.. Matric
9. B. Natha Singh, Moharrir	.. Matric
10. B. Rishi Kesh, Moharrir	.. Matric
11. B. Amar Nath, Moharrir	.. Matric
12. B. Ranjit Singh (not yet joined)	.. Matric
13. B. Babu Ram, Moharrir	.. Non-Matric
14. B. Ram Saran Dass, Steno-typist	.. Matric
15. B. Prem Chand, Ahalmad	.. Matric
16. B. Joginder Parshad	.. Matric
17. B. Narain Dutt	.. Matric
18. B. Gurdial Singh, Copying Clerk	.. Non-Matric
19. B. Roshan Lal, Dak Clerk	.. Matric
20. B. Gora Lal, Reader	.. Matric
21. B. Ramji Dass, Misc. Clerk	.. Non-Matric
22. B. Prem Chand, Misc. Clerk	.. Matric
23. B. Sat Paul	.. Matric
24. B. Basdev	.. Matric
25. B. Phul Chand	.. Non-Matric
26. B. Prem Chand	.. Matric
27. B. Piara Lal	.. Non-Matric

Note.—Nos. 3, 21, 25, 27 are reduced copyists of the erstwhile Patiala State.

Note.—Nos. 2, 13 and 18 are reduced hands of Rehabilitation, Octroi and Revenue Departments.

Note.—No. 7 has appeared in the Matric Examination this year, appointed temporarily for the Weeding of Records Section.

DAMAGE BY HAILSTORMS IN TAHSIL DHURI, DISTRICT SANGRUR

***280. Comrade Jangir Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state the estimated value of the crops damaged by hailstorms, etc., in Tehsil Dhuri, together with the detail of relief, if any, given or proposed to be given therefor ?

Giani Kartar Singh : There has been no hailstorm in Tahsil Dhuri and no damage was caused to crops. The question of granting relief, therefore, does not arise.

TRIPURI REFUGEE TOWNSHIP

***180. Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state —

(a) whether it is a fact that about 80 plots of Tripuri Refugee Township, measuring 5 marlas each along with a subsidy of Rs 500 have been allotted to non-claimant refugees belonging to the Dukh Niwaran Refugee Camp ;

(b) whether there is an existing demand by about 500 non-claimant refugees in Tripuri Township itself for similar allotments ; if so, the approximate date by which allotment is expected to be made to the said non-claimants, if not, the reasons therefor ?

Giani Kartar Singh : (a) One hundred plots measuring 100 sq. Yards each have been allotted to non-claimant displaced families of the Dukh-nawaran Refugee Camp, in Tripuri Township. Ninety-two out of them have been paid subsidy as under :—

Eighty-eight families .. Rs 500 each in 2 instalments

Four families .. Rs 250 equal to 1st instalment

(b) Yes, there is a demand for more plots, which cannot be satisfied immediately for want of funds and non-availability of land. The Government of India are being moved to allot requisite funds during 1957-58 for the resettlement of the rest of the families of displaced persons.

SUPERSESSION OF MUNICIPAL COMMITTEE, BHIWANI, DISTRICT
HISSAR

***233. Shri Ram Kumar :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government regarding the supersession of the Municipal Committee of Bhiwani, District Hissar, if so, the time by which final decision in the matter is expected to be taken ?

Giani Kartar Singh : Yes. The case will be decided shortly.

REMOVAL OF MEMBERS FROM THE MUNICIPAL COMMITTEE, BHIWANI,
DISTRICT HISSAR

***234. Shri Ram Kumar :** Will the Minister for Revenue be pleased to state —

(a) whether any cases regarding the removal of some Members from the Municipal Committee, Bhiwani, District Hissar, are pending disposal with the Government ; if so, since when and the time by which final decision in the matter is expected to be arrived at ;

(b) the names of Members mentioned in part (a) above ?

Giani Kartar Singh : (a) Yes. Only one case is pending disposal since July, 1956. It will be decided early.

(b) Shri R.C. Yadav.

WATER LOGGED AREA IN FEROZEPUR DISTRICT

***238. Sardar Gurmit Singh 'Mit' :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) the total area of waterlogged land in Ferozepur District at present ;
- (b) the details of the anti-waterlogging measures, if any, so far taken by Government in the said District ;
- (c) whether any relief has been given by Government to persons affected by waterlogging referred to in part (a) above ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) About 800 sq. miles.

(b) Salimshah and Jalalabad drainage systems have already been executed, and schemes in respect of Sukkur Nallah, Dagru Drain, Phidda Drain, Zira tract, Makhu Drains and tributary drains in Eastern Canal tract amounting to Rs 57. 54 lacs are under preparation.

(c) Remission of land revenue and water rate is allowed, as usual, in case of crops failure.

WATER LOGGED AREA IN MALERKOTLA, DISTRICT SANGRUR

***277. Sardar Chanda Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) the total area of waterlogged land at present in the Malerkotla assembly constituency of Sangrur District ;
- (b) whether any anti-waterlogging measures have been taken by Government in the said area ; if so, what ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) There is no waterlogging in this area, but some 5,000 acres of land including Malerkotla constituency get affected during high floods.

(b) The matter is receiving attention of Government.

LASARA BRANCH OF SIRHIND CANAL

***284. Sardar Kartar Singh Diwana :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

- (a) whether Government is aware of the fact that there is shortage of water at the tail of the Lasara Branch of the Sirhind Canal ; if so, the steps, if any, taken to meet the said shortage ;

[Sardar Kartar Singh Diwana]

(b) the steps, if any, being taken by Government to check the water supply at tail of the said Lasara Branch during the rainy season ;

(c) whether there is any proposal under the consideration of Government for the remodelling of outlets in Rajbaha Lasara Branch ; if so, the time by which it is expected to be implemented ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) No shortage is reported at the tail of the channel.

(b) Supply at tail is regulated according to the demand during the rainy season.

(c) *First part.*—Yes.

Second part.—The work of remodelling all the channels of Sirhind Canal will be completed by 1959 when Bhakra supply will be available on regular basis.

RATE PER UNIT OF ELECTRICITY AND ABIANA PER ACRE

***276. Sardar Chanda Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) the rate per unit of electricity being charged by Government for working Tube-wells in the State ;

(b) whether there is any proposal under the consideration of Government to bring the said rate at par with the rate of Abiana ; if so, the time by which a decision in the matter is likely to be taken?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Re 0-3-9 per unit.

(b) There is no proposal under the consideration of Government to bring the said rate at par with the rate for canal flow irrigation. The Government are, however, reviewing the present rate for tube-well irrigation and a decision will be arrived at shortly.

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ Tube-wells ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ Revenue ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ?

अध्यक्ष महोदय : यह supplementary पैदा नहीं होता । (This supplementary does not arise.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : How do these charges per unit of electricity supplied by Government to its tube-wells in the State compare with the charges per unit of electricity given to the private tube-wells ?

Minister : These charges are higher than those.

Sardar Bhupinder Singh Mann : May I know why the Government is charging higher rates from its own tube-wells and lesser rates from private tube-wells ?

Minister : The reasons are quite obvious. The expenditure incurred is taken into account.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Is it a fact that the irrigation from the Government tubewells as a whole is much costlier than that from the private tubewells ?

Minister : It is and I have said in my reply to the question that it is receiving the attention of the Government. The question of a reduction in the rates is under consideration.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Is it a fact that because of these higher charges, the public are not co-operating and are not taking water from the Government ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question. The hon. Member is eliciting the information which he himself gave earlier.

Sardar Bhupinder Singh Mann : I thought that it was a natural corollary from the higher rates.

Mr. Speaker : No please. This is not a supplementary question.

TEACHING UNIVERSITY AT PATIALA

***156. Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to establish a teaching or residential University at Patiala ; if so, the time by which it is likely to be implemented ?

Shri Yash Pal (Deputy Minister) The matter is being examined.

Sardar Bhupinder Singh Mann : May I know by what time the decision will be taken ?

उप मंत्री : यह अभी नहीं कहा जा सकता ।

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਸ ਗੱਲ ਉਪਰ ਫ਼ੈਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

अध्यक्ष महोदय : उन्होंने बताया है कि गौर हो रहा है । (He has stated that the matter is being considered.)

FREE AND COMPULSORY EDUCATION IN THE STATE

***158. Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether Government propose to introduce free and compulsory education in the State ; if so, up to what standard ; and the time by which it is expected to be introduced ?

Shri Yash Pal (Deputy Minister) : The matter is under consideration of the Government.

Sardar Bhupinder Singh Mann : May I know whether the financial implications of this compulsory education have been examined ?

Mr. Speaker : Is this apart from the matter which is under consideration of the Government ?

Sardar Bhupinder Singh Mann : I just wanted to know at what stage this consideration is.

उप मंत्री : सारी स्थिति पर पूरी तरह विचार किया जा रहा है ।

GOVERNMENT HIGH SCHOOL, JHAJJAR

***236. Shri Phul Singh Kataria :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) the number of students generally in a Government School for which one teacher is appointed ;
- (b) the present number of students classwise in the Government High School, Jhajjar, district Rohtak ;
- (c) the total number of teachers at present working in the said school ;
- (d) the total number of rooms and the details of furniture in the said school ;
- (e) whether any amount has been sanctioned for the purchase of furniture for the said school, if so, what ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : (a) This information has already been supplied.

(b) 5th class	.. 143
6th class	.. 194
7th class	.. 200
8th class	.. 187
9th class	.. 177
10th class	.. 150

(c) .. 26

(d) Twelve rooms.	
Duel desks	.. 275
Economy tables	.. 30
Iron chairs	.. 35
Benches	.. 15
Science Almirahs	.. 8
Tables for Science practicals	.. 12
Desks	.. 85
Teachers chairs	.. 30
Black boards	.. 22
Teachers tables	.. 24

(e) Yes. A sum of Rs 9,832 was sanctioned during 1956-57.

GIRLS HIGH SCHOOL AT DHURI MANDI, DISTRICT SANGRUR

***279. Comrade Jangir Singh :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) the criteria fixed by Government for opening a Government Girls High School anywhere in the State ;
- (b) whether there is any High School for Girls at Dhuri, district Sangrur if ; not, the reasons therefor ;
- (c) the population of Dhuri, district Sangrur ;
- (d) whether Government are intending to open a Girls High School at Dhuri ; if so, when ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) While starting a High School for Girls at a station the Government has to take into consideration the needs of the area which depends on its population, number of feeder schools in the vicinity and availability of facilities like enrolment in the Middle Classes, building and the interest of the local public.

(b) No. Probably on account of lack of funds.

(c) 9,719.

(d) The matter is under consideration.

GOVERNMENT MIDDLE SCHOOL, MAUR, DISTRICT SANGRUR

***283. Sardar Kartar Singh Diwana :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether Government have recently received any representation from the Panchayat and the School Committee of village Maur, district Sangrur, for raising the standard of the existing Government Middle School; if so, the action, if any, taken thereon ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : Yes. The Inspector of Schools, Bhatinda Division, has been asked to examine the case and report.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਾਈ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਵੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ?

ਸੰਤੀ : हमारे पास कोई इत्तलाह नहीं आई ।

HAMIRA SUGAR MILL

***28. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Agriculture and Forest be pleased to state—

- (a) the cane-crushing of the Hamira Sugar Mill at present ;
- (b) the capacity against which the management of the said Mill was advanced loan by the erstwhile Pepsu Government ;

[Sardar Atma Singh]

(c) the steps, if any, being taken by Government to ensure that the said Sugar Mill crushes sugarcane at full capacity ?

Shri Mohan Lal : (a) The cane-crushing capacity is 500 tons of sugarcane per day. The factory crushed on an average 300 tons of sugarcane daily during 1956-57.

(b) No loan was advanced to the Management of the said Mill, but debentures of the value of Rs 20 lakhs were purchased by Government.

(c) Government have already sunk a number of tube-wells and advanced sufficient taccavi loans to promote the development of sugarcane. Government in the Agriculture Department are examining the request of the Company recently received for setting up an experimental farm.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਇਸ question ਦੇ Parts (b) and (c) ਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ, ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਵਾਲ ਦੇ part (b) ਵਿਚ ਲਿਖਾਇਆ ਹੈ—

“the capacity against which the management of the said Mill was advanced loan by the erstwhile Pepsu Government.....”

ਉਸ ਦੀ capacity ਕੀ ਹੈ ?

ਸੰਤਰੀ : ਆਪ ਕੇ ਸਵਾਲ ਕੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤੋ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : ਉਨ ਕਾ ਸਤਲਬ ਹੈ ਕਿ (b) ਐਰ (c) ਕੇ ਤੌਰ ਪਰ ਜਵਾਬ ਕਯੋਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ? (What he wants to know is as to why the question has not been answered *in seriatim* according to (b) and (c) parts.)

ਸੰਤਰੀ : Part (b) ਕਾ ਜਵਾਬ ਅਲਗ ਹੈ ਐਰ part (c) ਕਾ ਅਲਗ। ਅਗਰ ਉਨ ਕੋ ਐਰ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਹੈ ਤੋ ਵਹ ਪੁੱਛ ਸਕਤੇ ਹੈਂ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : Part (c) ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸਵਾਲ ਦਾ part (c) ਇਉਂ ਹੈ—

“the steps, if any, being taken by Government to ensure that the said sugar Mill crushes sugar cane at full capacity?”

ਸੰਤਰੀ : ਦਰਹਕੀਕਤ ਜਿਸ ਜਵਾਬ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਥੀ ਐਰ ਜੋ ਜਵਾਬ ਸਵਾਲ ਕੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਬਨਤਾ ਥਾ ਵਹ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੇ ਅਲਾਵਾ ਅਗਰ ਕੋਈ supplementary ਪੁੱਛਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਤੋ ਵਹ ਪੁੱਛ ਸਕਤੇ ਹੈਂ।

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : ਜਵਾਬ ਮੈਂ ਬਤਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ Agriculture Department ਇਸ ਕੋ examine ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ। (It has been stated in the reply that the Department of Agriculture is examining this matter.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : Mill ਨੂੰ ਚਲਦਾ ਰਖਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀ steps ਲਏ ਹਨ? ਮੈਂ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ।

ਸੰਤੀ : ਵਹ ਸੈਂ ਨੇ ਅੱਜ ਕਰ ਦਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਕੁਝ ਤੋ tube-wells ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਤਕਾਵੀ ਲੋਨ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦਿਏ ਹਨ ਤਾਕਿ area ਮੇਂ sugar cane ਦੀ production ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਿਲ ਨੂੰ ਚਲਦੀ ਰਖਣ ਲਈ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ?

ਅਧਿਕ ਸਹਿਯੋਗ : ਉਨ ਨੇ ਪੁੱਛਣੇ ਨਾ ਸਤਲਬ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਚਾਹੇ ਗਜ਼ਾ ਹੋ ਯਾ ਨ ਹੋ ਆਪ ਨੇ ਮਿਲ ਨੂੰ ਚਲਾਏ ਰਖਣੇ ਨਾ ਕਯਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਿਆ ਹੈ? (What he means to ask is what steps the government has taken to keep the Mill going irrespective of the availability or otherwise of the sugar-cane.)

ਸੰਤੀ : ਸੇਰੀ ਸੁਝਿਕਲ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ ਜੋ information ਹੈ ਵਹ ਯਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗਜ਼ਾ ਪੂਰੀ ਤਰਹ ਮਿਲਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਕਿ ਪੂਰੀ capacity ਮੇਂ ਕਾਮ ਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ crush ਕਰਨ ਦੀ capacity 500 ਟਨ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ 300 ਟਨ ਹੀ crush ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਦੇ 200 ਟਨ ਦਾ ਕੀ ਜਵਾਬ ਹੈ?

ਸੰਤੀ : ਇਸ ਨਾ ਜਵਾਬ ਯਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੀ crushing capacity ਨੂੰ ਲਿਏ ਗਜ਼ਾ available ਨਹੀਂ।

(Then the hon. Member rose to put another supplementary.)

ਅਧਿਕ ਸਹਿਯੋਗ : ਆਡਰ, ਆਡਰ। ਆਪ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਸਵਾਲ ਨਾ ਜਵਾਬ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। (Order, order. The hon. Member has got a reply to his question.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਇਹ ਗਲਤ ਜਵਾਬ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮਿਲ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨਿਕੰਮੀ ਅਤੇ ਵਿਗੜੀ ਹੋਈ ਹੈ?

ਸੰਤੀ : ਯਹ ਤੋ ਅਸਲ ਸਵਾਲ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਸੁਝੇ information ਹੈ। ਅਗਰ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਮੁਤਅਲਿਕ ਅਲਹਦਾ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ ਤੋ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਤਫਸੀਲ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੋ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।

Mr. Speaker : This is not a supplementary question. Please ask a definite question.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਮਿਲ ਮਾਲਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੰਨਾ ਨਾ ਲਏ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਈ ?

ਸਕੱਤਰੀ : ਮੈਂ ਨੇ ਅਜ਼ਾ ਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ information ਧਰੀ ਹੈ ਐਰ ਮਿਲ ਵਾਲੀਨੇ ਭੀ ਧਰੀ information ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਜ਼ਾ ਹੁਏ ਪੂਰੀ capacity ਕੇ ਲਿਯੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਤਾ । ਧਰੀ ਕਯਹੁ ਹੈ ਕਿ ਕਹ ਪਾਂਚ ਸੈਂਟਨ ਦੀ ਪੂਰੀ capacity ਦੀ crushing ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤੇ । ਇਸੀ ਲਿਯੇ ਤੋ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਕੁਝ steps ਭਠਾਏ ਤਾਕਿ ਗਜ਼ੇ ਦੀ production ਮਿਲ ਕੇ ਆਸ ਪਾਸ ਜ਼ਯਾਦਾ ਹੋ । ਇਸ ਕੇ ਅਲਾਵਾ ਐਰ ਭੀ ਕੁਝ steps ਲੇਨੇ ਕਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਖੁਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਕਿ ਗੰਨਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ? ਗੰਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਗੱਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਗੰਨਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ।

ਸਕੱਤਰੀ : ਇਸ ਸ਼ਿਕਾਯਤ ਕੇ ਸੁਤਅਲਿਕ ਦਰਿਆਫਤ ਕਰ ਲੇਂਗੇ ਐਰ ਅਗਰ ਕਾਕੜੀ ਜੈਸਾ ਆਪ ਕਹਤੇ ਹੈ ਕਿ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਐਰ ਲੇਤੇ ਨਹੀਂ ਤੋ ਝਰੂਰ ਇਸ ਬਾਤ ਦੀ ਤਹਕੀਕਾਤ ਕਰੇਂਗੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਕਿਸੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹ representation ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਗੰਨਾ ਮਿਲ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹਮੀਰਾ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲ ਨੇ ਗੰਨਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਏ ਹਮੀਰੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੰਨਾ ਭੋਗਪੁਰ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਚਣਾ ਪਿਆ ?

ਮੰਤਰੀ : ਨਹੀਂ ਜੀ, ਕੋਈ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜੇ ਹਮੀਰਾ ਮਿਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਗੰਨਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੇ 50 ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਜਾਕੇ ਭੋਗਪੁਰ ਮਿਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੰਨਾ ਵੇਚਿਆ ?

Mr. Speaker : This does not arise out of the main question.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਹਮੀਰਾ ਮਿਲ ਦੇ ਨਿਕੰਮੇ ਕੰਮ, ਫੈਕਟਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ ਕਈ ਦਿਨ ਬੰਦ ਰਹਿਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਿਸੇ M.L.A. ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੁੱਜੀ ?

ਸਕੱਤਰੀ : ਇਸ ਕਾ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਦਿਯਾ ਗਯਾ । ਅਗਰ ਨੋਟਿਸ ਦੇਂ ਤੋ ਦਰਿਆਫਤ ਕਰ ਕੇ ਬਤਾਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ.....

ਅਧਿਕ ਸਹੋਦਯ : ਆਡੰਰ ਆਡੰਰ

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਇਹ ਮੇਰਾ right ਹੈ।

Mr. Speaker : I can only suggest that you should please see the hon. Minister in his room rather than take the whole Question Hour.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹਮੀਰਾ ਮਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਕ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਵੱਲੋਂ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ?

[Was it asked by an other hon. Member or by the hon. Member himself?]

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਏ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਸੀ। ਜਨਾਬ, ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਇਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਲੈਣ ਦਿਉ।

ਅਧਿਕ ਸਹੋਦਯ : ਲੇਕਿਨ ਸੁਝੇ rules of procedure ਕੀ ਭੀ apply ਕਰਨਾ ਹੈ। (But I have to apply the rules of procedure also.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਪਰ ਹਾਉਸ ਦਾ ਵੀ ਇਹ right ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰੀ information ਮੰਗੇ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਰੁਸਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ information ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜਨਾਬ ਦੀ protection ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

Minister : Sir, I submit that the hon. Member is most uncharitable to the Minister. I quite categorically state that I have not withheld any information whatsoever.... ਜੋ ਸਵਾਲ ਇਨ੍ਹोंने ਪੁੱਛਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਬਾਕੀ ਭਾਗ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੇ ਉਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਲਹੁਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦੇ। ਤਫਸੀਲ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਵਧੇਰੇ ਅੱਗੇ ਕਰ ਦੂਂਗਾ।

Mr. Speaker : Yes, I quite agree with you.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦੇ part (c) ਵਿਚ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਹੀ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

Mr. Speaker : This has already been answered.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਇਹ ਮਸਲਾ ਚੂੰਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ ; ਕੀ ਗੋਰਮੈਂਟ ਇਹ ਦੱਸੇਗੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣਾ ਬਾਕੀ ਵੀ ਹੈ ?

अध्यक्ष महोदय : यह सवाल कैसे पैदा होता है ? (How does this question arise ?)

SULTANPUR-FATTU DHINGA ROAD

***27. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) the progress made on the construction of the Sultanpur-Talwandi Chandharian-Fattu Dzinga-Kapurthala Road in 1956-57 ;
- (b) whether the targets fixed for the completion of the said road have been reached ; if not, the reasons therefor ;
- (c) the steps that are being taken to speed up the work and the time within which the said road is expected to be completed ?

Rao Birendar Singh : (a) A statement of progress is laid on the Table of the House.

(b) Budget grant allotted in 1956-57 for the work was fully utilized.

(c) Work on the road is being carried out according to the extent of availability of funds. The same shall be completed within the Second Five Year Plan period depending on the extent of funds that are made available for the work in different years of the Plan period.

Statement

(i) *First reach miles 0 to 5.5 from Sultanpur to Talwandi Chaudhrian*

Metalled road two miles completed. Brick soling laid in three miles length of the road damaged during unprecedented floods of October, 1955. Supply of metal in progress.

(ii) *Second reach miles 5.5 to 11.8 Talwandi Chaudhrian to Fattu Dzinga*

Collection of bricks 90 per cent completed. Earth-work consequent upon floods set right.

(iii) *Third reach miles 11.8 to 16.5*

Consequent upon floods earthwork set right.

(iv) *Fourth reach miles 16.5 to 21.5*

Laying soling and consolidation completed in about 4.5 miles. Supply of stone metal remained in progress.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਪਾਰਟ 'ਬੀ' ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ।

ਸੰਤੀ : ਮੈਂ ਨੇ ਬਤਾ ਦਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਰੁਪਯਾ ਬਜਟ ਮੇਂ ਖਰਚ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਮਿਲਾ ਥਾ ਵਹ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿਆ ਗਯਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਮੇਂ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ ਕਿ targets ਕੀ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਕਰ ਪੁੱਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

अध्यक्ष महोदय : जितना रुपया मिला था वह तो उन्होंने खर्च कर दिया । अब आप और क्या चाहते हैं ? (Whatever funds were allocated, have been spent. What more does the hon. Member want ?)

Sardar Atma Singh : What are the original targets ? This is what I want to know.

Mr. Speaker : This is hair-splitting.

PUCCA ROAD FROM MANDI AHMEDGARH TO MALERKOTLA IN DISTRICT SANGRUR

***275. Sardar Chanda Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to construct a pucca road from Mandi Ahmedgarh to Malerkotla in Sangrur District; if so, the time by which it is expected to be constructed ?

Rao Birendar Singh : No.

EMPLOYEES IN THE AYURVEDIC DISPENSARY, JHAJJAR

***237. Shri Phul Singh Kataria :** Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state—

- (a) whether he is aware of the fact that none of the employees of the Ayurvedic Dispensary at Jhajjar, district Rohtak, has been paid his salary for the last five months ; if so, the reasons therefor ;
- (b) the steps proposed to be taken by Government for the prompt payment of salaries in future to the employees referred to in part (a) above ?

Chaudhri Suraj Mal : (a) It is incorrect. The staff of the Ayurvedic Dispensary at Gurukul, Jhajjar, district Rohtak, has been paid up to the end of April, 1957.

(b) The question does not arise.

GRANT OF RELIEF TO THE ASSOCIATES OF SARDAR SEWA SINGH THIKRIWALA, DISTRICT SANGRUR

***286. Sardar Kartar Singh Diwana :** Will the Chief Minister be pleased to state —

- (a) whether any relief has so far been given for their political sufferings to the associates of Shahid Sardar Sewa Singh Thikriwala of village Thikriwala in district Sangrur ;
- (b) whether any pension is being given to the two widows of Shahid Sardar Sewa Singh of Thikriwala, referred to above ; if so, the amount thereof in each case ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) The names of the associates are not known.

- (b) Yes. 1. Shrimati Kartar Kaur .. Rs 75 per mensem
2. Shrimati Bhagwan Kaur .. Rs 50 per mensem

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਸਰਦਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ।

Mr. Speaker : I want to know whether the names of those persons were mentioned and also whether it was mentioned that they were the associates of Sardar Sewa Singh ?

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਜੀ ਹਾਂ ।

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਣੀ ਕਿ ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਠੀਕਰੀਵਾਲਾ ਦੇ associates ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਕੇ ਮਿਲਣੀ ਹੈ ਜੋ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਬੀਵੀਆਂ ਦੀ pension 70, 70 ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਪੇਪਰਸ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਬੀਵੀਆਂ ਦੀਆਂ pensions ਵਿਚ ਇਹ ਫਰਕ ਕਿਉਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਫਰਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਹ ਫਰਕ ਕਿਉਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਹਾਂ; ਇਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਣਗੇ।

EXHIBITIONS HELD BY INDUSTRIES DEPARTMENT IN THE STATE

*210. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Finance be pleased to state—

- (a) the total number of exhibitions held by the Industries Department during the period from 1947-48 to 1955-56 and in 1957-58 (up to April) ;
- (b) the names of places where the said exhibitions were held together with the number of days for which each was held ;
- (c) the total number of visitors to each of the exhibitions referred to in part (a) above ;
- (d) the total number of industries who took part in the said exhibitions ;
- (e) the particulars of various types of machinery manufactured in the State that was exhibited in each of the said exhibitions ;
- (f) the total expenditure incurred by Government on each of the said exhibitions together with the income derived therefrom ?

Shri Mohan Lal : (a) Four exhibitions were held during the period 1947-48 to 1955-56. No exhibition in the year 1957-58, that is the current year, has so far been held.

(b), (c), (d), (e), and (f) A statement containing the information asked for is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Serial No.	Year in which the exhibition was held	Name of place where held	Number of days for which held	Total number of visitors to the exhibition	Total number of industrialists who took part in the exhibition	Particulars of various types of machinery exhibited	Expenditure	Income
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1952-53	Jullundur	19	More than two lakhs	73	Electric fans, sewing machines, lathes, oil engines, shaft-cutters, water-works machinery, radios, sound equipment and projectors, cycles, electrical stores, water fitting, Bib cocks, peet valves, etc., Foundry goods like man-hole covers step iron, etc., Ice-cream freezer and agricultural implements	5,000	..
2	1953-54	Do	27	More than two lakhs	104	Ditto	4,500	..
3	1954-55	Amritsar	28	Over three lakhs	100	Cycle parts, sewing machines, electric fans, textile machinery, electric motors, machine tools, Band-saws, paper, printing machinery, paper cutting machine, screw-bolts and nuts, oil kohlus, weighing machines and dry-cleaning plant, etc.	2,000	..
4	1955-56	Amritsar	28	Over three lakhs	100	Ditto	2,000	..

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि यह जो लुधियाना में अभी इन दिनों exhibition हुई थी क्या यह सरकार की तरफ से नहीं हुई थी ?

मन्त्री : मैं सवाल को समझ नहीं सका । इस लिए मौलवी साहिब, आप इसे फिर दुहरा दें ।

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैंने पूछा है कि जो नुमाइश अभी अभी लुधियाना में हुई थी वह क्या गवर्नमेंट की तरफ से नहीं कराई गई थी ?

मन्त्री : वह industrial exhibition ही थी लेकिन मालूम होता है कि वह गलती से इस list में दर्ज नहीं हुई । That is correct.

सरदार भूपिंदर सिੰਘ ਮਾਨ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? (*Laughter*)

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵੀ ਉਥੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

अध्यक्ष महोदय : आप को ऐसे सवाल नहीं पूछने चाहियें; आप भी तो कभी मिनिस्टर बन सकते हैं ।

(The hon. Member should not put such supplementaries. He can also become a Minister one day.)

VALUE OF PLOTS IN RAJPURA AND TRIPURI TOWNSHIPS

***183. Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state the basis of fixation of site value of plots in Rajpura Township and in Tripuri Township separately ?

Giani Kartar Singh : The information is being collected and will be supplied to the member when it is ready.

Raja Surendra Singh : Sir, I rise on a point of Order. You were kind enough to state in one of the recent Sessions that Government should divide such questions for which replies cannot be ascertained in time into two halves—(i) questions wherein such information is asked for which is widespread, i.e., which is to be collected at village level or tehsil level or district level and (ii) questions which do not require such detailed information to be gathered.

May I know if this question is placed in the second category ?

Mr. Speaker : I think the collection of information in respect of this question should not have taken so much time. It should have been ready by now. But I do not know why this has been delayed. Anyway I have not got the power to compel a Minister to answer a question.

Raja Surendra Singh : At the same time unfortunately I had got five questions today and the answer to all of them is the same.

Note.—The information has since been received. It appears at the end of the supplementaries to this starred question No. 183.

REVISED REPLY TO STARRED QUESTION NO. 183

Giani Kartar Singh : The site value of the plots in Rajpura and Tripuri Townships is based on (a) cost of land plus (b) Development charges etc.

CONSTRUCTION OF COLONY AT DHURI, DISTRICT SANGRUR

***281. Comrade Jangir Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether Government intend establishing a colony at Dhuri, district Sangrur, to rehabilitate those at present residing in huts, ; if so, the date by which it is expected to be done ?

Giani Kartar Singh : Yes ; subsidy at Rs 200 per family has been given to 79 families of Bazigars. The construction is in progress and is likely to be completed shortly.

MANDI AT DUKH NIWARAN CAMP, PATIALA

***181. Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether the Government, at any stage, considered the proposal of starting a Mandi for foodgrains within the Dukh Niwaran Camp, Patiala, in the place vacated by such non-allottee refugees, who shifted to Tripuri Township on allotment of plots ; if so, with what result ?

Giani Kartar Singh : The information is being collected and will be supplied to the member when it is ready.

खान अब्दुल गफार खान : On a point of order, Sir. जनाबेवाला, अभी अभी हम ने देखा है कि राजा सुरेन्द्र सिंह साहिब के सब सवालों का जवाब नहीं दिया गया और आनरेबल स्पीकर ने.....

अध्यक्ष महोदय : आप तकरीर कर रहे हैं या कोई चीज़ point of order पर पूछ रहे हैं ? (Is the hon. Member making a speech or he has stood on a point of order ?)

खान अब्दुल गफार खान : जनाबेवाला, अगर स्पीकर इस तरह से बेबस हो, बेकस हो और उन के अस्तित्व में न हो तो आप फरमायें कि अगर हम स्पीकर की protection लेना चाहें और हमें इस मामले में उस की protection न मिल सके तो हम कौन से खुदा के पास पहुंचें जो हमें protection दे सकता हो ? इस में मैं आप की ruling चाहता हूं ।

Mr. Speaker : Well, I have already told that so far as replying of Questions by Ministers is concerned, I cannot compel them. I am at least guided by the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly and these rules have been approved by this House. There are no rules under which I can compel a Minister to reply a Question. Anyway, I disapprove of this practice that so many questions are not answered. I have already brought this fact to the notice of Government.

Note.—The information has since been received. It is given at the end of the Supplementaries to Starred Question No. 181.

Revised reply to Starred Question No. 181

Giani Kartar Singh : It has been decided to establish a grain market at Patiala in the race course which is just behind the Gurdwara Sahib Dukhniwaran. The land required for the establishment of the mandi is being acquired by private negotiation but the acquisition proceedings have not yet been finalized.

CONSTRUCTION OF DRAINS IN FLOOD AFFECTED AND WATERLOGGED AREAS
IN THE STATE

***31. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Revenue and Panchayats be pleased to state—

(a) whether any steps have been taken by the Government for the construction of drains in flood-affected and water logged areas in the State ; if so, the progress so far made in this connection in Sultanpur Sub-Tehsil of Kapurthala District ;

(b) the areas in the State where the water is still standing ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) *First Part.*—Yes.

Second Part.—No work has been done so far in the Sultanpur Sub-Tehsil of Kapurthala District. Special Committee, Waterlogging, has been appointed consisting of :

Financial Commissioner, Revenue,

Chief Engineer, North, Irrigation,

Director, Irrigation and Power Research Institute, and

Superintending Engineer, Drainage Circle,

to prepare a co-ordinated plan dealing with the problem of flooding and waterlogging in the State. This Committee is expected to submit its report within three months. The problem of Sultanpur Sub-Tehsil of Kapurthala District will also be included in this plan.

(b) An area of 8,107 acres in the tract served by Upper Bari Doab Canal, 1,127 acres in the tract served by Sirhind Canal and some low-lying areas in Karnal, Rohtak, Kapurthala and Sangrur Districts.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸੋਮ ਨਾਲੇ ਖੇਦਣ ਲਈ 1100 ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਿਲ ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਨਹੀਂ, ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਾਲੀਆਂ ਪੁੱਟਣ ਲਈ ਗੇਰਮਿੰਟ ਕੀ steps ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ । House ਵਿਚ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 1100 ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ.....

Mr. Speaker : As far as this supplementary question is concerned, I cannot allow it. This does not arise out of the main question.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਮੌਸਮ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੇਮ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਪੁੱਟੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ?

ਮੰਤਰੀ : ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਰਸਾਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿੰਨੀਆਂ drains ਖੋਦ ਸਕੀਏ ਖੋਦ ਲਈਆਂ ਜਾਣ।

SUBSIDIES TO SULTANPUR AND KAPURTHALA MUNICIPAL COMMITTEES

***32. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the total amount of subsidy paid to the Municipal Committees of Sultanpur and Kapurthala, ward-wise, during the current year ;
- (b) the names of the wards of the Municipal Committees mentioned in part (a) above which were paid no subsidy during the year 1956-57 and the reasons therefor ?

Giani Kartar Singh : (a) The subsidies are not given wardwise to any Municipal Committee. During the last financial year Municipal Committees of Kapurthala and Sultanpur were given a subsidy of Rs 10,000 each for their development work. No subsidy has so far been given to any Municipal Committee during the current financial year.

(b) In view of reply given in part (a) above question does not arise.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ file ਵਿੱਚੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿਤਾ ਪਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ Table ਤੇ reply ਦੀ file ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਜੇ supplementaries ਕਰਨ ਦਾ ਮੇਰਾ right ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਵਾਇਆ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ reply Table ਤੇ House ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : It is not so provided in the rules.

SHAMSHAN GHAT AT TRIPURI TOWNSHIP

***182. Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that within the extended Municipal area of Patiala, the Municipal Committee has forbidden the residents of Tripuri Township the use of their Shamshan Ghat as such ;
- (b) whether it is a fact that in the existing land revenue records, this piece of land has been recorded as a Shamshan Ghat ;
- (c) if the answers to parts (a) and (b) above be in the affirmative, the reasons why the said Municipal Committee has forbidden the use of the place mentioned in part (b) as a Shamshan Ghat ?

Giani Kartar Singh : The requisite **information is being collected and will be supplied when ready.

ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਇਹ explain ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਉਂ ਦੇਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ.....

Mr. Speaker : If the Minister concerned is able to explain the delay caused in the collection of reply, it will perhaps satisfy the hon. Member.

ਮੰਤਰੀ : ਜਨਾਬ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ Municipal Committee ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ ਉਹ information ਲਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਫਿਰ Revenue Record ਬਾਰੇ ਜੋ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਚੀਜ਼ ਅੱਡ ਮਹਿਕਮੇ ਨਾਲ ਤਾਲੁਕ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਜਵਾਬ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ time ਥੋੜਾ ਹੈ; ਦੂਸਰਾ ਜਵਾਬ ਮੰਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਵਾਬ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

Revised reply to Starred Question No. 182

Giani Kartar Singh : (a) No.

(b) Yes.

(c) Does not arise.

ELECTIONS TO DISTRICT BOARDS IN THE STATE

***211. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the dates, when the elections to the District Boards were last held in the State districtwise ;
- (b) the names of the District Boards which stand suspended at present together with the date of suspension in each case ;
- (c) whether the Government proposes to revive the District Boards referred to in part (b) above or to hold fresh elections thereto and when ?

Giani Kartar Singh : (a) A statement is placed on the Table.

(b) The normal constitution of all the 12 District Boards in the erstwhile Punjab was suspended by the Punjab District Boards (Temporary Constitution) Ordinance, 1954, which was promulgated on the 16th June, 1954. The elected and non-official nominated members ceased to be members from the said date and the district board administration was temporarily entrusted to official members with Deputy Commissioner as the *ex officio* Chairman.

(c) Fresh elections are proposed to be held as early as possible after the delimitation of the constituencies of the District Boards has been completed.

****Note.**—The information has since been received. The revised reply is given at the end of Supplementaries to the St. Q. No. 182.

Statement

<i>Name of District Board</i>	<i>Year of last general elections</i>
Amritsar	.. 1936
Jullundur	.. 1936
Hoshiarpur	.. 1939
Kangra	.. 1937
Ludhiana	.. 1937
Gurdaspur	.. 1936
Ferozepur	.. 1936
Gurgaon	.. 1949
Rohtak	.. 1932
Hissar	.. 1938
Karnal	.. 1939
Ambala	.. 1938

Note.—There were no District Boards in the erstwhile territory of Pepsu.

REMODELLING OF CANAL OUTLETS

***30. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether the Government recently received any representations from the Zamindars of Amritsar District regarding certain difficulties relating to the remodelling of canal outlets ; if so, the action, if any, taken thereon ?

Sardar Gian Singh Rarewala : *First Part.*—Yes.

Second Part.—Government have decided to remodel outlets drawing heavy excesses.

SUPPLY OF ELECTRICITY TO THE RESIDENTS OF MUKTSAR, DISTRICT FEROZEPUR

***241. Sardar Gurmit Singh 'Mit' :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to take over the management of the Electric Supply Company, Muktsar, district Ferozepore ; if so, the time by which Government itself expect to commence supplying electricity to Muktsar ;

Sardar Gian Singh Rarewala : The question of taking over the Muktsar Undertaking is under the consideration of Government. Government will commence direct supply as soon as the Undertaking is taken over by them.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ 'ਮੀਤ' : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ Chief Engineer ਨੇ ਕਾਫੀ ਸਾਲ ਹੋਏ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ notice ਦੇ ਕੇ company ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ? ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਵੀ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ? ਦਫਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਐਡਾ soft corner ਕਿਉਂ ਵਖਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question. I disallow it. Try to ask a supplementary in a question form.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ 'ਮੀਤ' : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ fittings ਕਰਾਕੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇਵੇਗੀ ?

ਸੰਤੀ : जब इस को take over कर लिया जाएगा ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, has the requisite notice under the rules to take over the Electric Supply Company been given by Government ?

Minister : Not yet.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, may I take it that the Government do not propose taking over the Electric Supply Company, Muktsar, for another year ?

Minister : I have already replied that the question is under the consideration of Government.

Mr. Speaker : Suggestion is not a supplementary question.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I did not say, 'may I suggest'. What I said was that 'I understand'.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ 'ਮੀਤ' : ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹੁਣ ਗੋਰਮੇਂਟ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ notice ਦੇਣ ਦਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

ਸੰਤੀ : मैंने यह अर्ज किया था कि गवर्नमेंट इस पर गौर कर रही हैं और उस पर depend करता है notice देना या न देना । कुछ legal implications हैं जो settle करनी हैं ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ 'ਮੀਤ' : ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਹਾਲੇ ਹੋਰ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਲਗੇਗੀ ਗੋਰ ਹੁੰਦਿਆਂ—ਇਹ ਗੋਰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਲੰਮਾ ਹੋਵੇਗਾ ਹਾਲੇ ?

ਸਰਦਾਰ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਗੋਰਮੇਂਟ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਤੇ ਗੋਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ notice ਦੇਣ ਤੇ ਗੋਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਦੋਵਾਂ ਤੇ ਗੋਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਗੋਰਮੇਂਟ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਗੋਰ ਕਰਨਾ (ਹਾਸਾ) (The function of the Government is to deliberate.) (Laughter)

GOVERNMENT PRESS, CHANDIGARH

*209. **Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state the printing capacity of the Government Press at Chandigarh, together with the total outturn of this Press at present as compared to its total capacity ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The capacity of a printing press depends upon the nature, quality and quantity of each job required to be printed. It cannot, therefore, be determined correctly in terms of impressions. A machine capable of printing 10,000 impressions (in a working day) of one long run forme may print only four formes of 1,000 impressions each in the same time. There will thus be a wide variation in the total outturn, i.e., 4,000 against 10,000. The outturn depends largely upon the nature of the job.

The capacity of the Government Press, Chandigarh, in terms of printing machines is as under :—

(1) Cylinder machines Quad Crown Size	..	7
(2) Cylinder machines double crown size	..	5
(3) Cylinder machine Quad Foolscap	..	1
(4) Cylinder machines Crown size	..	3
(5) Treadle machines Foolscap size	..	2
(6) Timson Rotary Quad Foolscap size	..	3
(7) Litho Rotary Quad Crown size	..	3
(8) Offset double crown size	..	1

Total outturn.—The total number of impressions turned out on the above machines during the quarter ending 31st March, 1957, was 50,45,871 which means an average of 67,278 impressions per working day.

मौलवी अब्दुल गनी डार : अपनी बोली में समझा दें ।

अध्यक्ष महोदय : मगर आप इतनी देर तो सुनते रहे, पहले ही बता दें । (The hon. Member kept listening so far. He should have expressed his desire earlier.)

मौलवी अब्दुल गनी डार : मैं ने कोशिश की मगर समझ न सका ।

श्रम मंत्री : जिन आनरेबल मैम्बर्ज को यह शिकायत हो वह पहले ही सवाल अपनी बोली में कर लिया करें ।

मौलवी अब्दुल गनी डार : अगर इतना लम्बा जवाब हो तो पहले ही release कर देना चाहिए ।

अध्यक्ष महोदय : अलहदा २ बोलियां मत सुना करें । एक बोली में कह दिया करें । (Please do not enjoy listening to different languages. Specify one language.)

मंत्री : तो क्या मैं इस का तर्जमा करूं ?

Mr. Speaker : The question hour is over.

UNSTARRED QUESTION AND ANSWER

DISTRICT COURTS BUILDINGS, BHATINDA

113. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) the total amount spent on the construction and repairs of the buildings for the District Courts, etc., Bhatinda, during the year 1953, 1954 and 1955 separately ?
- (b) whether the entire amount referred to in part (a) above has been paid out ; if not, the total amount of arrears and the names of the contractors to whom these arrears are due ;
- (c) the names of the Overseers, Sub-Divisional Officers and Executive Engineers under whose supervision the said buildings were constructed ;
- (d) whether any defects in the construction of the said buildings ever came to his notice; if so, the name of the Officer responsible for the same and the steps, if any, taken for their removal ;
- (e) the action, if any, taken against the Officer responsible for the said defective construction ?

Rao Birendar Singh :

		<i>Construction</i>		<i>Repairs</i>
(a)		<i>1953-54</i>	<i>1954-55</i>	<i>1955-56</i>
		Rs	Rs	Rs
(a) District Courts	..	78,183	2,34,671	..
(b) Sessions Courts	..	2,03,387	67,889	2,245
Total		2,81,570	3,02,560	2,245

(b) No. A sum of Rs 17,687.69 is lying in deposit for disbursement to the contractors as detailed below :—

		Rs
(i) District Courts	.. M/s Kartar Singh and Co.	14,687.69
(ii) Sessions Courts	.. Shri Gurnam Singh	3,000

These contractors have not turned up to receive payment despite notices.

(c) (i) Overseer .. Sarvshri Hira Lal and Sham Lal

(ii) Sub-Divisional Officer ... Shri Madan Gopal Uppal.

(iii) Executive Engineer ... Shri Traqqi Lal Tandan.

(d) and (e). Yes. The matter is under investigation departmentally. Necessary recoveries have, however, been made from the contractors to rectify the defects.

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER REGARDING
EDITORIALS PUBLISHED IN 'DAILY PRABHAT' AND
'DAILY PARTAP'

अध्यक्ष महोदय : मॅम्बर साहिबान को पहले ही पता है कि अगले दिन House में उन चन्द अखबारों के बारे में जिक्र हुआ था जिन्होंने Chair की ruling पर कटाक्ष करते हुए कुछ leading articles छापे थे। दो अखबारों के मुताल्लिक खास तौर पर जिक्र हुआ था जिन्होंने Deputy Minister वाले case में अपने विचार प्रकट करते हुए अपने जायज़ हकूक से कुछ तजावज़ किया था। उन्होंने कुछ ऐसी बातें कहीं जो इस House और Chair को शान के साथ न थीं। तो मैंने अज़ किया था कि पेशतर इस के कि मैं यह मामला Privileges Committee को दूं मैं यह मुनासिब समझता हूं मैं कि इस को House की Press Gallery Committee के सुपुर्द कर दूं और उन की राए लूं। मैंने उन को राए से सिर्फ 'प्रभात' के एक article के बारे में मांगी थी। मगर उन्होंने मेरी तवज्जुह उस के बाद कई और लिखे गए articles की तरफ दिलाई और वह उस से भी ज़्यादा तेज़ ज़बान में लिखे गए थे। उन्होंने उन पर भी गौर किया है।

उन की वाज़ह और मुतफिका तौर पर यह राए थी कि उस अखबार ने मुनासिब हद्द से बहुत ज़्यादा तजाविज़ किया है। उन की राए में यह privilege का मामला है इस लिये मैं यह Privilege Committee के पास उन की राए लेने के लिए भेज रहा हूं। मेरा ज़ाती ख्याल था कि इस चीज़ को तूल न दिया जाए लेकिन बाद में दो और ऐसे articles मेरे नोटिस में लाये गये। इन को मद्देनज़र रखते हुए इस मामला को उस कमेटी के सुपुर्द किया जा रहा है ताकि वह अपनी राये दे और इसे examine करके report करे।

जहाँ तक प्रताप में छपे article का सम्बन्ध है इस को कमेटी की ओर से अच्छी तरह से examine किया गया। इस सारे article में एक दो लाइनें थीं जो बुरी समझी गई और जिन को Press Gallery Committee ने काबले एतराज़ करार दिया। बाकी सारा article objectionable नहीं था। इस लिये मैंने फैसला किया है कि इस को warning तक महद्द रखूं। यही मशवरा प्रैस गैलरी कमेटी ने दिया।

[The hon. Members are already aware that a mention was made in the House, the other day, about some newspapers, which had published leading articles criticising the ruling of the Chair. Two newspapers were particularly mentioned which had transgressed the limits of their due rights while expressing their views in connection with the Deputy Minister's case. They said certain

[Mr. Speaker]

things which were derogatory to the House and the Chair. I had stated that before referring this matter to the Committee on Privileges, I considered it proper to refer it to the Press Gallery Committee of the House for their opinion. I invited their opinion in respect of only one article of the 'Prabhat' but they drew my attention to several other articles which had been written subsequently and couched in a still worse language. They took those articles too into consideration. They were clearly and unanimously of the opinion that the said Newspaper had gone much beyond the proper limits. In the opinion of the Committee it is a matter of Privilege and therefore I am referring it to the Committee of Privileges for opinion. Personally I had no mind to pursue this matter any further. But afterwards two more such articles came to my notice. Keeping them in view the matter is being entrusted to the Committee for opinion and examination and report.

As regards the article published in the daily 'Partap' it was fully examined by the Committee. There were one or two lines in the whole article which were considered undesirable and the Committee took objection to them. The rest of the article was not considered objectionable. I have, therefore, decided to leave off this Newspaper with a warning and this is the advice which was tendered to me by the Press Gallery Committee.]

RESUMPTION OF GENERAL DISCUSSION ON THE BUDGET

ਚੈਂਬਰੀ ਸਾਬੁ ਰਾਜ : On a point of information Sir. क्या कोई मैम्बर जो House के adjourn होने पर बोल रहा हो वह दूसरे दिन अपनी speech जारी रख सकता है या नहीं ?

Mr. Speaker : I am told by the Deputy Speaker that you had concluded your speech. If you had definitely told him that you wanted to continue your speech to-day also, I would have agreed to it. Anyhow, you will get other opportunities to speak during the Budget Session.

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੱਖਣ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ free education ਦੇਣ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡੀ attempt ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਬਜਟ ਵਿਚ low paid ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਬਜਟ ਇਕ deficit ਬਜਟ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਇਕ enterprising ਬਜਟ ਵੀ ਹੈ। Enterprise ਵਿਚ ਘਾਟੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, loans ਵੀ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਆਸ ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਭਲੇ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਫਿਰ enterprise ਵਿਚ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਮੋੜਨ ਦੇ ਯਤਨ ਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ specialists ਦੀ committee ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਏ ਅਤੇ ਇਕ cadre committee ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਏ। ਇਹ ਕਮੇਟੀਆਂ ਘਾਟੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Finance Commission ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਯਕੀਨ ਦਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੈਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗਰਾਂਟ ਦੇਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਆਦਾਏ ਸ਼ੁਮਾਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਯਤਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ

ਬਿਲਕੁਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਜਟ ਕਿੰਨਾ enterprising ਹੈ। ਇਸ ਬਜਟ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੇ living standard ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਉਤਾਹ ਲੈ ਜਾਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕਾ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Finance Minister ਨੇ ਨੇਕ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਤਕੜੇ ਤਕੜੇ ਪੈਸੇ different departments ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਬਜਟ ਵਿਚ improvement ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਲੇਕਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਟੈਕਸਾਂ ਵਾਲਾ ਜੋ ਰਸਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਇਕ black spot ਹੈ। ਇਹ ਬਜਟ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ 98 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਪਰ ਮੰਗ ਖਿਆਲ ਹੈ ਇਹ 98 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਕਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਇਕ ਹੀ source ਤੋਂ ਵਸੂਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਇੰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ already ਜੋ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ control ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ enforcement strict ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕੱਲੇ Sales tax ਦੀ leakage ਨੂੰ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ 98 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕੱਲੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਬਹੁਤ leakage ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ Sales Tax ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ concern ਜਾਂ establishment ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ record search ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ accounts seal ਕਰ ਸਕਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਕੱਲੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ 15 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਹੋਰ ਸਾਲ ਵਿਚ ਟੈਕਸ ਦਾ ਵਸੂਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਨਾਲੋਂ 25% ਵੱਧ Sales Tax ਦੀ, ਹੁਣ ਦੇ Taxation Officer ਦੀ ਕੜੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨਾਲ, ਉਗਰਾਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ conscientious ਅਫਸਰ ਹਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੋਲ੍ਹ ਟੈਕਸ ਦੀ ਲੀਕੇਜ਼ ਬੰਦ ਕਰਕੇ 98 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਨੇਰ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ Sales Tax ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਪਰ ਉਗਰਾਹਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਵਿਚੋਂ ਛਕ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਪੂਰਾ ਟੈਕਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਰਾਜਾ ਸੁਰਿੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੱਲ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫਿਨਾਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ 16 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਪਲਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ 16 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਸਰਕਾਰ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਗਰਾਹੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਰੁਪਿਆ ਭੇਜਣ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪੈਸੇ ਟਕੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀ। ਧਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ]

ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ one-sided ਭਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਾਂ ਲਾਏ ਜਾਣ ਸਗੋਂ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ Society ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਟੈਕਸ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਸਿਵਾਏ ਗਰੀਬ ਤਬਕੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਬਜਟ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਪਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਗਰੀਬ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ land holders ਤੇ ਪੈਣਾ ਹੈ । ਮਿਰਚਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ, ਗੁੜ ਤੇ ਟੈਕਸ, ਕਪਾਹ ਅਤੇ ਮੂੰਗਫਲੀ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ । ਜੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰਕੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰੇ ਤੇ ਕਿਤੇ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੀ ਫਸਲ ਮੂੰਗਫਲੀ ਜਾਂ ਕਪਾਹ ਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਛਿਆਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਵੇਖਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਟੈਕਸ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪਰ ਆਪ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੋ । ਦੁਕਾਨਾਂ ਮਾਲ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ । ਇਕੱਲੀ ਇਕੱਲੀ ਬਜ਼ਾਜ਼ੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਏ—ਜੇ ਬਹੁਤੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਏ । ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਹੋਟਲਾਂ ਤੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ ਨੂੰ ਲਵੋ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੌ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆੜ੍ਹਤ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਬਗੈਰ ਪੈਸਾ ਟਕਾ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਕਮਾਏ ਜਾਂਦੇ ਨੇ । ਸਿਨਮੇ ਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਕਹਿਣਾ । ਕਈ ਵੇਰ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਨਮਿਆਂ ਨੂੰ nationalize ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਬਚਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਸਤਕਾਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਤਬਕਿਆਂ ਤੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਤਬਕੇ ਤੇ income tax ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਜਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ Land Revenue, Surcharge, Betterment fee ਵਿੱਚ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਕਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਬਿਠਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਇਸ ਕਲਾਸ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਪੈਂਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਜੋ ਮੋਟਰਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਟੈਕਸ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਹਿੱਸਾ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਫਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਗੇ ਹੀ ਟੈਕਸ ਦਾ ਝੋੜਾ ਹੈ, ਇਸ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਹ ਗੱਲ ਇਉਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਂ ਗਲਤ ਨਾ ਸਮਝਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਲਮੀ ਵਿਚ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ 2, 4 ਜਾਂ 10 ਰੁਪਏ ਦੇਣੇ ਉਹ ਲੋਕ mind ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲਾਇਲਮੀ ਤੋਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਿਛਲੇ ਟੈਕਸਾਂ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੈਂਡਿੰਗ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲਾਇਲਮੀ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਨਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਜੋ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਹਨ, ਥੋੜੇ ਜੇਹੇ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ point out ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮੇਰੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ suggestions ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਦਰੁਸਤ ਕਰੇਗੀ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਥੇ 800 primary credit Societies establish ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ 130 Large Size units establish ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। 58 ਲੇਬਰ ਐਂਡ construction Co-operative Societies ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਸ਼ੂਗਰ ਫੈਕਟਰੀਜ਼ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਬੇਸਿਸ ਤੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਹਨ ਭੋਗ ਪੂਰ, ਪਾਨੀਪਤ ਅਤੇ ਰੋਹਤਕ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ। ਹੋਰ Sugar Factories ਦੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਮੁਰੰਡੇ ਅਤੇ ਬਟਾਲੇ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਅਸਲੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਸੀ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਜੋ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦਿਹਾਤਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਪਰ ਵੇਖਿਆ ਕੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ improvement ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਇਸ ਦੀ ਜੇ ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦਿਹਾਤ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਰਫ Sub-Inspectors ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਦੀ condition ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ temporary ਹਨ, permanent basis ਤੇ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਅੱਜ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਹੋਣਕੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਕਮੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਲੋਕ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ service conditions ਵੱਲ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। Co-operation ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਖੁਦ ਕੋਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਲਗਨ ਹੈ ਅਤੇ he is a man of masses. ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਦਿਹਾਤਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਫੂਲ ਤਨਖਾਹਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿ ਉਹ ਦਿਹਾਤ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈ ਸਕਣ।

[ਸਰਦਾਰ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ]

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮਿੰਗ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ Tenancy Act ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮਿੰਗ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਉਹ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮਿੰਗ ਜਿਹੜੀ ਵੱਡੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੇ Tenancy Act ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਖਤਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਫਾਰਮਿੰਗ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ Political Sufferers ਬਾਰੇ ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ। Political sufferers ਨੂੰ relief ਦੇਣ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ position ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ statement ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਜੇ ਤੱਕ 13676 ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। Financial aid ਵਾਸਤੇ political sufferers ਵੱਲੋਂ ਅਜੇ ਤਕ 2628 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੀਲੀਫ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। 10½ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ pending ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ deserving ਕੇਸਿਜ਼ ਦੀਆਂ ਹਨ ਅਜੇ ਤਕ pending ਹਨ। ਕਈ ਐਸੇ ਸੱਜਣ ਹਨ, ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ: ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਮੁਕੰਦਪੁਰੀ ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਨਾ 1923 ਵਿਚ British Government ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੱਦੋ ਜਹਿਦ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ pending ਪਈਆਂ ਹਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ 1925 ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਰਾਮਪੁਰੇ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਘੰਟੀ)

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸ਼੍ਰੀਵੰਸ਼ : ਆਪ ਤੋਂ ਸਿਆਸੀ ਕੇਸਿਜ਼ ਕੇ ਕਿਸੇ discuss ਕਰਨੇ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। (You have started discussing the stories of political cases.)

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਰੁਲਦੇ ਪਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ pending applications ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰਸੋਂ ਏਥੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਲਈ ਜੋ ਤਾਰੀਖ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਹ date ਵਧਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਲੈਣ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਧਾਣ ਵਾਸਤੇ ਜਦੋਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਫ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਗਰੈਜੂਏਟਸ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਹੋਰ ਗਰੈਜੂਏਟਸ ਨਵੇਂ ਆ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੰਬਰ ਵਧ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਤ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਨਵੀਂ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮਿਆਦ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਮਿਆਦ ਖੁਲੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ clear conditions

ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਤਨੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖੀ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਕਫਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ 11 ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਮੁਕਰਰ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਹੀ ਗੱਲ point out ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ (ਵਿਘਣ)

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਆਪ ਕਾ ਟਾਈਮ ਹੋ ਗਯਾ ਹੈ। ਆਪ ਅਪਨੇ points ਕੋ ਏਕ ਹੀ minute ਮੈਂ wind up ਕਰ ਲੈਂ। (The hon. Member's time is over. He may please wind up his points within a minute.)

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ : ਪੰਚਾਇਤ ਐਕਟ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਲੈਂਡ ਰੇਵੇਨੀਊ ਦਾ 10 ਵੀਂ ਸਦੀ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੁਆਮਲਾ land lords ਜਾਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਵਜ਼ੁਹ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਵੱਲ ਦਵਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ land revenue ਵਿਚੋਂ 10 % ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਕੱਟ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ constituency ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਹਨ।

Flood affected areas ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਕਈ ਪਿੰਡ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਖਾਨ ਪੁਰ, ਰਸ਼ੀਨ, ਮਹੇਰ, ਧਰਮਪੁਰ ਅਤੇ ਗੋਪਾਲ ਪੁਰ, ਸਿਧਵਾਂ, ਅਤੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਈ ਪਿੰਡ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ floods ਦਾ affect ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੇਮ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਸੇਮ ਹੈ ਉਥੇ ਇਹ ਕੰਮ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। (ਬੰਟੀ)

Engineering ਕਾਲਜ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : No please, resume your seat.

ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਨੀ ਲਾਲ (ਸਿਮਲਾ) : ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ, ਧਰਮਪੁਰ ਜੋ ਆਜ ਸਦਨ ਮੈਂ ਜ਼ੋਰੇ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਇਸ ਕੋ ਪੜ੍ਹਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਸੁਝੇ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵਿੱਤ ਸੰਤਰੀ ਸਹੋਦਯ ਕੋ ਬਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਤਾ, ਕਥੋਂਕਿ ਧਰਮਪੁਰ ਏਕ ਕਿਸਮ ਸੇ ਦਿਵਾਲਿਆ ਫਰਮ ਕੇ ਬਜਟ ਜੈਸਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਰਜ਼ੇ ਮੈਂ ਜਕੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋ ਐਰ ਉਸ ਕੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਇਤਨੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੋ ਕਿ ਕਹ ਸੂਦ ਮੀ ਅਦਾ ਕਰਨੇ ਸੇ ਕਾਸਿਰ ਹੋ ਐਰ ਇਸ ਕੇ ਕਾਕਜ਼ੂਦ ਅਪਨੀ ਕਾਹਰੀ ਸ਼ਾਨੋਸ਼ੈਕਤ ਮੈਂ ਧਕੀਨ ਰਖਤੀ ਹੋ।

ਆਜ ਏਕ ਟਰਫ ਤੋ ਧਰਮਪੁਰ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਿ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕਾਮ ਰੁਕੇ ਪਏ ਹਨ, ਐਰ ਦੂਸਰੀ ਟਰਫ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਐਰ ਤਮਾਸ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੇ ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਕ ਧਰਮਪੁਰ ਖਰਚੇ ਕੀ ਕਾਤੋਂ ਹਮਾਰੇ ਸਾਮਨੇ ਆਤੀ ਹੈ ਤੋ ਮਹਸੂਸ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਾ ਧਰਮਪੁਰ ਗਰੀਬੋਂ

[कामरेड मुनी लाल]

पर बोझ डालने के सिवा और कुछ नहीं है। अभी-अभी कल ही हमारे हाऊस के तमाम मैम्बरान ने कहा कि चंडीगढ़ में यह बड़े-बड़े भवन बनाये जा रहे हैं, यह भवन नहीं सफेद हाथी बांधे जा रहे हैं। इन की आजकल इतनी जरूरत नहीं। यह ठीक है कि सरकार को अपनी शानोशौकत बढ़ाने की जरूरत है, लेकिन जो बातें पहिले की जानी चाहियें उन को बाद के लिये टालना उचित नहीं; वह पहिले ही होनी चाहिये।

Tribune ने, जिस को सरकार का पेपर कहा जाता है, 9 तारीख के लीडिंग आर्टिकल में बहुत अच्छे लफ्जों में लिखा है 'It is a cheerful survey of extremely dark prospect'. यह बात बिल्कुल सही है क्योंकि हमारे ऊपर न जाने कितने कर्ज हैं। पिछले साल का कर्ज 188.44 करोड़ है और इसी तरह current year के आखिर में 217.38 करोड़ रुपया कर्ज का हो जायेगा।

अब अगर देखा जाए तो इस रकम पर 7 करोड़ से ज्यादा सूद होता है जिस का अदा करना भी मुश्किल हो जायेगा। अन्दरूनी हालत तो यह है लेकिन बाहर से शानोशौकत बढ़ाई जा रही है। अगर सरकार कर्ज के बारे में यह दलील दे कि यह तमाम रुपया इस लिये कर्ज लिया गया कि productive development के programme पर खर्च हो, तो मैं यह अर्ज करना चाहता हूं कि इस का तो सूद ही इतना बढ़ जाएगा कि यह रकम नहीं दी जा सकेगी। फाइनेंस सेक्रेटरी ने जो मैमोरेण्डम दिया है उस में यह कहा गया है कि हम भाखड़ा डैम को भी रुपया देने में कासिर रहेंगे। इस भाखड़ा डैम के बारे में यह तारीफ की गई है कि यह तमाम बाहर के लोगों की तबज्जुह का मरकज है, यह मैं मानता हूं। लेकिन कितने अफसोस की बात है कि उस में कितने करप्शन के scandals हमारे लिये मंजरेआम हैं। यहां तक कि एक अफसर को उस के अच्छे कारनामों के लिये राष्ट्रपति का मंडल एक रोज दिया जाता है और उस के दूसरे रोज ही उस को करप्शन के केस में गिरफ्तार कर लिया जाता है। तो यह समझ में नहीं आता कि हमारी सरकार की शानोशौकत का क्या ढंग है। एक तरफ तो यह शान बढ़ा रहे हैं, दूसरी तरफ हमारे तमाम गरीब लोग टैक्सों के बोझ से दब रहे हैं, वह कराह रहे हैं और हमारी सरकार एक करोड़ से ज्यादा टैक्स लगाने की सोच रही है और यह कहा गया है कि यह टैक्स उन पर लगाया गया है those who are in a comparatively better position to pay. यह बात बिल्कुल गलत है क्योंकि आंकड़ों के देखने से यह बात जाहिर है कि सरकार ने जो टैक्स या सैस लगाया है वह तमाम बड़े जमींदारों पर नहीं लगा बल्कि छोटे जमींदारों पर लगा है। हमारे पंजाब या पैसू में जमीन की जो हालत है वह 30 से 45 एकड़ तक 54,000 आदमियों के पास 19,65,000 आम एकड़ है और 45 से 60 एकड़ तक 21,000 आदमियों के पास 10,45,000 आम एकड़ है और 60 से ऊपर 25,000 लोग हैं जिन के पास 29,17,000 आम एकड़ जमीन है। इस हिसाब से 1 लाख आदमियों के पास 59,27,000 आम एकड़ जमीन है, जब कि तमाम स्टेट में 2 करोड़ 20 लाख आम एकड़ जमीन है। इस लिये बाकी लोगों के पास 1,60,73,000 एकड़ होती। इस का यह मतलब हुआ कि 16 : 6 की ratio हुई। यानी ज्यादा जमीन छोटे लोगों के पास है।

यानी जो टैक्स है वह बड़े जमींदारों पर नहीं बल्कि छोटे जमींदारों पर लगा है। इस पर सरकार का दावा है कि हम छोटे लोगों को relief दे रहे हैं, और land reforms कर रहे हैं। जब reform हो जाएगा तो जमीन 30 standard acre से ज्यादा नहीं रखी जा सकती। इस का यह नतीजा होगा कि यह टैक्स हमारे छोटे जमींदारों पर लगेगा। इस के बाद मैं यह कहना चाहता हूँ कि ज्यादा जमीन फीरोज़पुर, बठिंडा और हिसार के इलाके में है जहाँ पर गन्ना, मिर्च और मूंगफली नहीं होती। और लाल मिर्च होती है जिला रोहतक, सोनीपत और सरहिंद जिला पटियाला के अन्दर जहाँ जमीन कम है। मूंगफली होती है समराला, लुधियाना, पायल जिला पटियाला और चमकौर, थाना अम्बाला में। तो मेरी समझ में नहीं आया कि इन पर तो टैक्स लगाया गया लेकिन तोरिया जो Chief Minister साहिब के जिले में होता है उस को क्यों exclude किया गया? गन्ना रोहतक, करनाल, जगाधरी और अम्बाला Sub-Division, Jullundur और Gurdaspur में होता है, यहाँ भी जमीन कम है, लेकिन गुड़ पर जो सैस लगाई गई है, इस से जाहिर होता है कि जो मिल के मालिक हैं उन को फायदा पहुंचाया गया है क्योंकि इस सैस का नतीजा यह होगा कि जो जमींदार हैं वह गुड़ बनाने से एतराज करेंगे और सैस से घबरा कर जल्दी से जल्दी गन्ना मिलों के अन्दर पहुंचा देंगे। इस से मिल मालिकों को फायदा होगा।

इस के बाद रूई की प्रोडक्शन की बात है। हमारे पंजाब में 600 लाख से लेकर 650 लाख बेल्स तक रूई तैयार होती है। तो अगर 1 बेल पर 4-8-0 टैक्स लगता है तो 6 लाख पर 27 लाख रुपया टैक्स लगेगा। इस से गरीब जमींदारों को बहुत नुकसान होगा और वह बोझ से दब जाएंगे, क्योंकि यह टैक्स भी सीधा जमीन पर ही लगा। और अगर भाखड़ा के पानी से 6 लाख की बजाए 12 लाख बेल्स की पैदावार होती है तो यह टैक्स 54 लाख रुपये हो जाएगा। यह भी तो गरीब किसानों के सिर पर ही पड़ेगा। इस बोझ से गरीब जमींदार दब जायेंगे।

मिनिस्ट्री के अन्दर यह ठीक है कि जमींदार धड़े के लोग शामिल हैं, लेकिन जो यह टैक्स लगे हैं उन से जाहिर होता है कि सरकार कारखानादारों के हाथों में खेलती है और इस बजट में बड़े ताजर, कराया खोर, कारखानेदार और सूदखोर टैक्स से बरी हैं।

इस के बाद toll की बात आती है। यह हमें अठारहवीं सदी की याद ताजा कराता है और यही नहीं इस से भी पहिले की याद दिलाता है और जो सरकार कहा करती है कि गम-राज्य लाना है, वह इस तरह से लाने की कोशिश कर रही है!

इस के बाद पैसेंजर टैक्स, और प्रापर्टी टैक्स के increase करने की बात कही है। इस से जाहिर होता है कि Central Govt. रेलवे फ्रेट को बढ़ाने का ख्याल रखती है। मैं इस के मुताल्लिक अर्ज करूंगा कि यह जो टैक्स लगाए जा रहे हैं उस से गरीबों को ही नुकसान होगा क्योंकि गरीब आदमी ही बसों में सफर करते हैं, बड़े आदमियों के पास तो अपनी कारें होती हैं और दूसरे आने जाने के साधन होते हैं।

कल मैं ने एक आनरेबल मੈम्बर से, जो ट्रेजरी बैचिज़ से ताल्लुक रखते हैं, अर्ज किया था कि अगर टैक्स लगाने का मंशा यह है कि गरीब लोगों को परेशान किया जाए

[कामरेड मुनी लाल]

तो जो यह socialistic pattern of society की बात कही जाती है यह बिल्कुल गलत मालूम होती है ।

उन्होंने कहा कि अगर गरीब लोग Passenger tax देने से घबराते हैं तो उन्हें चाहिए कि वह सफर करना बन्द कर दें । मुझे उन की यह दलील अजीब मालूम हुई है । इस का मतलब है कि कल को हमारी सरकार यह भी कह सकती है कि अगर लोग tax नहीं दे सकते तो खुद कुशी कर लें । इस किस्म की दलीलें और इस किस्म की जहनीयत इस बात को जाहर करती है कि हमारी सरकार गरीबों के दिलों को आवाज़ नहीं सुनती । आज इन taxes की वजह से लोगों में बहुत परेशानी बढ़ रही है लेकिन हमारे Government Development Schemes की आड़ लेकर दिन बदिन लोगों पर ज्यादा taxes लगाती जा रही है । मैं कहता हूँ कि अगर हम इमानदारी से गरीबों की भलाई करने के लिये यहां जमा हुए हैं तो हमें अपनी तरफ से अपने allowances और तनखाहों से कुछ pay करना चाहिए । जो मेरे hon'ble दोस्त Opposition में बैठे हुए हैं मैं समझता हूँ कि उन में से किसी को भी इनकार नहीं होगा अगर मुल्क की development के लिये हमारी तनखाहों से कुछ ले लिया जाये । यह जो बड़े बड़े शानोशौकत के काम हैं अगर इन को बंद करने के बाद development के कामों को शुरू किया जाए तो हम तमाम Opposition के Members इस में सहयोग देने के लिये तैयार हैं । (Cheers from the Opposition Benches)

अब, स्पीकर साहिब, education के बारे में मैं एक अर्ज करना चाहता हूँ । हमारी सरकार ने ऐलान किया है कि Matric Standard तक free education दी जायगी । इस पर तमाम तबकों में बड़े ढंग से नुकताचीनी शुरू हुई है । मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि हमारी सरकार ने education के लिये कुल 8,10,50,600 रुपये रखे हैं । इस में primary education के लिये 31,38,840 रुपये खर्च के लिए provide किये हैं । अगर हम primary education को compulsory कर देने की कोशिश करें तो मेरा ख्याल है 6 से 11 साल के बच्चों की तादाद 22½ लाख के लगभग होगी जो primary education हासिल करेंगे । उन के लिए कम से कम 75,000 teachers की जरूरत होगी । इन को अगर 100 रुपया माहवार की teacher तनखाह दी जाय तो 9 करोड़ रुपये की जरूरत होगी । स्पीकर साहिब, सिर्फ compulsory primary education करने के लिये 9 करोड़ रुपया खर्च करना पड़ेगा । बाकी school buildings और furniture अलग रहा । तो मैं कहता हूँ यह जो सरकार लम्बे-चौड़े दावे करती है यह मेरा ख्याल है इन का टैक्स लगाने का एक बहाना था । यह जो इन्होंने Matric तक free education करने का नारा लगाया है इस बात का हम को यकीन नहीं आता कि यह ऐसा कर पायेंगे ।

इस के बाद मैं, अध्यक्ष जी, एक बात अपनी constituency के मुताल्लिक आप की खिदमत में अर्ज करना चाहता हूँ । उस हलके से मैं ही एक नुमाइंदा हूँ जो कि

वहां की आवाज़ इस हाऊस तक पहुंचा सकता हूं। Pepsu और Punjab के merger से पहले वहां के दो Members पैप्सू विधान सभा में थे जो कि उस हलके के लोगों को represent करते थे। मगर अब अकेला मैं ही हूं। वह हलका हिमाचल के इलाके से घिरा हुआ है। इस लिये जब हिमाचल में development होती है तो वहां के लोगों को बहुत बेचैनी होती है। पीछे यह चर्चा चली थी कि हिमाचल के लोग अलहदा रहना चाहते हैं।

अध्यक्ष महोदय : ऐसी चर्चा इस जगह पर न की जाए। (This topic may not be discussed here).

कामरेड मुनी लाल : बहुत अच्छा, जनाब। मैं अर्ज कर रहा था कि वहां पर जबान का मसला नहीं है बल्कि वहां के लोगों को fear of domination है जो कि उन को कम representation होने की वजह से रहता है। पिछली दफा जो कानून बनाए थे—चौकीदारा बिल और Land Reforms Bill और Common Land Act, वह उस इलाके की ज़रूरत के मुताबिक ठीक नहीं बनाए गये थे। इस लिए मैं इस हाऊस से यह दरखास्त करूंगा कि जब यह बिल दोबारा पैप्सू पंजाब के merger के बाद एक level पर लाने की बात की जाए तो मेरे इलाके का भी ध्यान रखा जाए। इस के बाद, अध्यक्ष जी, शिमले के मुताल्लिक, जहां पर पंजाब Assembly ने कुछ बहारों के दिन गुजारे और मੈम्बरों ने भी बहारें देखीं, मैं अर्ज करना चाहता हूं, वह शहर उजड़ता जा रहा है। इस लिए मैं request करूंगा कि गवर्नमेंट उस की तरफ ध्यान दे।

अध्यक्ष महोदय : शिमले में जाने को तो हम अब भी तैयार हैं। (We are ready to go to Simla even now.)

कामरेड मुनी लाल : यह तो दावत है। पहले तो आप छोड़ कर चले आए हैं। तो मैं अर्ज करता हूं कि इस बजट में कन्डा घाट के लिए सड़कों का provision नहीं है। मैं, अध्यक्ष जी, आप के द्वारा सरकार से दरखास्त करूंगा कि वह irrespective of consideration कि कौन सा इलाका किस zone से ताल्लुक रखता है तमाम underdeveloped areas की तरफ, जहां पर लोग पिछड़े हुए हैं, ज्यादा development करने की तरफ ध्यान दे। मैं ने एक पिछड़े हुए इलाके का मैम्बर होने के नाते जो कुछ अर्ज किया है उस पर सरकार तवज्जुह दे। (घंटी)

अध्यक्ष महोदय : घंटी का मतलब है कि आप बैठ जाएं। (Ringing of the bell means that the hon. Member should resume his seat)

कामरेड मुनी लाल : अच्छा, जनाब, अगर आप का यही हुक्म है तो मैं बैठ जाता हूं।

Shri Harbhagwan Maudgil : Sir, many hon. Members are anxious to speak on the Budget. I, therefore, request that one more day should be allotted for the discussion on the Budget so that all the Members desirous of speaking on it may be able to do so. I suggest that the day fixed for non-official business should be allotted for this purpose.

श्री इंदर सिंह : स्पीकर साहिब, यह जो hon. Member की तजवीज़ है इस पर हमें एतराज़ है क्योंकि इस से non-official day पर हमला होता है। मेरी गुज़ारिश यह है कि अगर उन को शौक है तो आज House की sitting का time बढ़ा दिया जाए। हमें हफ़ते में non-official business के लिये सिर्फ़ एक ही दिन मिलता है और उस पर भी Treasury Benches वाले एतराज़ करते हैं और उसे छीनना चाहते हैं। इस लिये मेरी अर्ज़ है कि हाऊस का time extend कर दिया जाए क्योंकि यह नए पंजाब का बजट है और खास अहमियत रखता है। इस पर बोलने का सब को मौका मिलना चाहिए। Sitting के hours बढ़ा लिए जाएं। साढ़े चार घंटों की बजाए आप आठ घंटे की sitting कर दें। लेकिन non-official day को इस में शामिल करने की तजवीज़ जो कांग्रेस की बैंचों पर बैठे hon. Member ने पेश की है, मन्ज़ूर नहीं करनी चाहिए।

Shri Harbhagwan Maudgil : Sir, the non-official day can be allotted for this purpose....(Interruptions).

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦਿਨ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਦੇ Address ਤੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Budget ਦੀ General Discussion ਸਮੇਂ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਜ਼ਰੂਰ ਅਜਿਹੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

अध्यक्ष महोदय : बात यह हुई है कि कुछ मैम्बर साहिबान कहते हैं कि बजट की बहस के लिये तीन दिन नाकाफी हैं और एक दिन बढ़ा कर चार दिन कर दिये जायें। लेकिन यह उस सूरत में हो सकता है अगर non-official day को इस में शामिल कर दिया जाए। आपोजीशन की तरफ से यह ख्याल आया है कि ऐसा करने से उन के हक पर हमला है। वह इस को मानने के लिये तैयार नहीं हैं। (The thing is that some hon. Members have stated that three days are not sufficient for the discussion of the Budget and that this period be extended to four days by allotting one day more for the purpose. But this can be possible only if the non-official day is taken over. The Members of the Opposition have, however, expressed that doing so, would be tantamount to an encroachment upon their rights and they are not prepared to agree to this proposal.)

The first Resolution to be discussed on the non-official day stands in the name of a Member of the Opposition. If it had been in your name, then it would have been much easier to get their agreement. This is a much-coveted Resolution. Anyway, I am prepared to hold another sitting. If all of you desire, we can extend the time to-morrow. We can have our first sitting in the morning and the second sitting in the afternoon.

Shri Harbhagwan Maudgil : Sir, I have made a definite suggestion. I want to request that it should be put to the vote of the House.

Mr. Speaker : No, it is not my business to do so. It is only a motion from a Member or Members of the House that can be put before the House. I have got no power to extend the time or to stop the business of the House unless there is any definite motion from any Member for being placed before it

चौधरी बलवीर सिंह : हां जी, ठीक है, कल को sitting दोनों वक्त कर ली जाए ।

अध्यक्ष महोदय : पंडित जी, आज का क्या विचार है ।

(What is the view of Pandit ji ?)

वित्त मंत्री : जहां तक extension का ताल्लुक है इस बात पर मुझे कोई एतराज नहीं । लेकिन अगर कल morning को sitting रखी जाए तो वह हमें suit नहीं करेगी क्योंकि कल हमारी Cabinet meeting है और उस के बाद एक और meeting है । इस लिये मेरी गुजारिश है कि अगर कल सुबह सभा न हो तो अच्छा है और परसों का दिन यह discussion चलती रहे । बाकी जैसे हाऊस मुनासिब समझता है फैसला कर दे, मुझे इस में कोई एतराज नहीं ।

अध्यक्ष महोदय : मगर परसों को तो non-official day है । (But day after tomorrow is a non-official day.)

वित्त मंत्री : Non-official day आगे को फिर भी आएगा । खैर, जो भी फैसला House करे वह हम मान लेंगे । मुझे इस में कोई एतराज नहीं ।

अध्यक्ष महोदय : ऐसे कर लें कि परसों सुबह हम General Discussion of the Budget के लिये एक और sitting कर लें और शाम को non-official business के लिये sitting कर लें । (Let it be done like this. Day after tomorrow we may have a morning sitting for the discussion of the Budget and an evening sitting for transacting the non-official business.)

बहुत से माननीय मंत्री : हां, जी, ठीक है । ऐसा कर लीजिए । इस में हमें कोई गिला नहीं ।

अध्यक्ष महोदय : लेकिन इन को यह मानने में कुछ मुश्किल है क्योंकि कल Cabinet की meeting है (विघ्न) तो आप ऐसा करें कि आज और कल दो दो घंटे sitting का टाइम बढ़ा दें । (विघ्न) । क्या आप को मंजूर है, पंडित जी, कि कल और आज दो घंटे तक sitting extend कर दी जाए ? (But he has some difficulty in agreeing to this proposal because there is going to be a meeting of the Cabinet tomorrow (interruptions). Let us extend the duration of the sittings of today and tomorrow by two hours (Interruptions). Is Pandit ji (Minister for Finance) agreeable to the extension of sittings of today and tomorrow by two hours ?)

वित्त मंत्री : मेरा ख्याल है कि general sense यही है कि जो sitting का रोज मर्रा का टाइम मुकरर है उसी के मुताबिक चलना चाहिए । एक दिन और बढ़ा दें तो कोई एतराज नहीं है ।

अध्यक्ष महोदय : वह दिन कहां से लाया जाए ? (But how can we get that day ?)

वित्त मंत्री : वह तो हो सकता है । Non-official business जो परसों है वह next non-official day हो सकता है । जहां तक मुझे पता है उस दिन के लिये सिर्फ दो resolutions ही हैं । अगर hon. Members बहस के लिये ज्यादा टाइम चाहते हैं और उनकी यह चाहिश है तो दो resolutions जो non-official day के लिये हैं वह अगले non-official day पर आ सकते हैं ।

आवाजें : नहीं, ऐसा नहीं होगा ।

अध्यक्ष महोदय : इस के लिये दो ही रास्ते हैं और वह यह कि या आप एक sitting और कर लें या फिर कल और आज की sittings में दो दो घंटे टाइम extend कर लें । (There are only two ways to tide over this difficulty ; the hon. Members may have either one sitting more or have the sittings of today and tomorrow extended by two hours.)

वित्त मंत्री : मेरा ख्याल है कि general sense इस के हक में नहीं है ।

श्री इंदर सिंह : Non-official day हमारा हक है । Sitting आप बेशक 4½ घंटे की बजाए आठ घंटे कर दें ।

सरदार भाग सिंह : स्पीकर साहिब, यह जो non-official resolution आ रहा है इस के बारे में अर्ज है कि यह जो आम बहस बजट पर हो रही है इस में ही यह तमाम चीज discuss हो सकती है । जिन मैम्बर साहिबान ने अपने ख्यालात का इजहार करना है कि आया Scheduled Castes को जमीन देनी है या नहीं वह इसी बहस में कर दें । यह सब बातें इसी बहस में हो सकती हैं और वह resolution भी इसी लिए है..... *Interruptions.*

श्री लाल चन्द : नहीं, वह resolution बहुत important है । उस पर हम division record कराना चाहते हैं ।

भालू भंडारी : छिन्न-लट्टी कुत्तों cut motion ही देखते हैं ।

श्री इंदर सिंह : वह जो हमारा resolution है वह बड़ा important है, ordinary नहीं है । इस बजट में कोई ऐसी demand नहीं है जिस के तहत इस आम बहस के दौरान उस मसले पर खुले तरीके से बहस हो सकती है । हमें यह पहली दफा मौका मिला है कि हमारा यह resolution agenda पर आया है; इस लिये घबराते हैं क्योंकि इस का ताल्लुक Basic policy से है । I consider and deem it a deliberate move. मैं समझता हूं कि वह resolution बहुत अहम है और हम उस पर division करवाना चाहते हैं ।

अध्यक्ष महोदय : अगर दिन नहीं निकलेगा और न ही टाइम extend होगा तो we reduce the time limit of speeches to half. अगर दिन नहीं निकलेगा तो मैं speeches का वक्त थोड़ा कर दूंगा । (If no day is available and the sitting of the day is not extended then let the

time limit for speeches be reduced to half. I would reduce the time for making speeches if another day is not available.)

(*At this stage Chaudhri Lehri Singh rose to speak*)

श्री हर भगवान मौदगिल : स्पीकर साहिब, मेरे point का क्या फैसला हुआ है ?

अध्यक्ष महोदय : अभी तो चौधरी लहरी सिंह के बोलने का फैसला हुआ है। (हंसी)

(*At present the decision is that Chaudhri Lahri Singh should speak*) (*Laughter.*)

चौधरी लहरी सिंह (गनौर) : साहिबे सदर, बजट स्पीच सुनने के बाद जब मैं अपने हलके में गया तो मैं ने यह देखा और महसूस किया है कि दिहात के जमींदारों में, छोटे जमींदारों में और ऐसे जमींदारों में जिन की holdings uneconomic हैं बहुत नाराज़गी पाई जाती है। मैं अर्ज़ करूंगा कि जब से यहां Legislatures कायम हुई हैं—United पंजाब में हो या partition के बाद—ऐसा ग़लत टैक्स और ऐसा बजट जो अब पेश किया गया है आज तक इस पंजाब की हिस्ट्री में नहीं आया और न ही पेश किया गया है।

(*Loud cheers and thumping from Opposition Benches.*)

लोगों को बिल्कुल यह ख्याल नहीं था कि जिस Cabinet के लीडर सरदार प्रताप सिंह कैरों हों जिन्होंने कि हमेशा आम तौर पर जमींदारों और छोटे जमींदारों को यकीन दिलाया है कि उन की मदद की जाएगी उन पर ऐसा टैक्स लगेगा जिस ने लोगों में हेजान पैदा कर दिया है। मुझे याद है कि पिछली मिनिस्ट्री में, जब कि यह महकमा उन के पास था, land revenue बढ़ाने की बात आई तो उन्होंने कहा कि जो 10 रुपए से कम माल-गुजारी देते हैं उन पर यह नहीं लगाया जाएगा। यह ख्याल बहुत पसन्द किया गया और इसे बड़ा welcome किया गया। इस तरह वह छोटे जमींदारों के और भी नज़दीक पहुंच गए और उन्होंने इन को ज्यादा नज़दीक समझा। इसी तरह ही 24 मार्च 1955 को एक non-official resolution यहां लाया गया जिस में यह कहा गया था कि 5 रुपए तक मालगुजारी माफ हो। तो उस Resolution को भी Development Minister साहिब ने, जो कि आज चीफ मिनिस्टर हैं, welcome किया और अच्छी तरह support किया था। फिर वह resolution पास भी कर दिया गया। इन बातों को ध्यान में रखते हुए अब लोगों को यह ख्याल हुआ कि ऐसे चीफ मिनिस्टर साहिब जिन्होंने पीछे ऐसे काम किए हों, गरीबों के नज़दीक गए हों, कई किस्म के Tenancy Acts पास किए हों, कौनसा कारण हो गया है जिस से उन को मजबूर होना पड़ा कि पंजाब के अन्दर ऐसा टैक्स लगाया जाए। इस वजह से काश्तकारों के अन्दर इतनी नाराज़गी हुई है, बजट की इतनी condemnation हुई है और यह गवर्नमैंट इतनी unpopular हुई कि जिस का अंदाज़ा नहीं लगाया जा सकता। मैं समझता हूं कि इस के दो ही कारण हो सकते हैं। एक कारण तो यह है कि Central Government की खाहिश है कि commercial crops पर टैक्स लगाया जाए। इस के साथ ही दूसरा कारण यह है कि उस की तरफ से धमकी और घुरकी भी आई है कि पंजाब के ज़िम्मे कर्ज़ बहुत

[चौधरी लहरी सिंह]

ज्यादा हो गया है। तो इस सिलसिले में मैं यह अर्ज करूंगा कि अगर आप तमाम States का नक्शा देखें तो आप को पता चलेगा कि पंजाब ही नहीं सब states के जिम्में ज्यादा कर्ज है। फिर पंजाब और दूसरी States में बड़ा भारी फर्क है। पंजाब की partition हुई और यह उस का काफी शिकार हुआ। फिर यहां भाकड़ा canals बननी थीं और दूसरी multipurpose schemes थीं। इस के इलावा यहां Grow-More-Food Schemes के काम थे। इन बातों को पूरा करने के लिये अगर कर्ज भी हो गया तो कोई बड़ी बात नहीं हो गई जिस से कि कोई खास तश्वीश हो। लेकिन यहां तो यह हुआ कि Central Government ने ज़रा धमकी दी और घुरका और यह nervous हो गए। आज भी लोग इस बात को याद करते हैं कि चौधरी छोटू राम को जब मिस्टर वेवल ने कहा कि आप को ऐसा करना पड़ेगा तो उस वक्त उन्होंने बड़ा boldly कहा था कि यह नामुमकिन बात है। उन्होंने कहा कि मैं पंजाब की गरीब peasantry को खत्म नहीं करना चाहता। उस वक्त तो विदेशी, British Government थी और उन्होंने उसे challenge किया मगर आज ज़रा सी Central Government की तरफ से धमकी आई तो मैं समझता हूं कि यह nervous हो गए और इस nervousness में यह भी न देखा गया कि हम क्या करने जा रहे हैं और इस से हम कितने बदनाम और unpopular होंगे। लाल मिर्चों पर टैक्स लगा दिया, मूंगफली पर लगा दिया और फिर ईख पर लगा दिया। मैं, जनाबे वाला, यह बताना चाहता हूं कि मिर्चें जो हैं यह उस इलाके में ही ज्यादा होती हैं जहां uneconomic holdings हैं और जहां नहरों से आबपाशी नहीं होती। लोग कुओं से आबपाशी करते हैं और यह ज़मींदार खुद बनाते हैं। जहां इस बात पर agitation भी हुई है कि कुओं पर rate क्यों लगा दिया जब कि सरकार की तरफ से इन के लगाने में कोई मदद और दखल नहीं है। लोग कुएं खुद बनाते हैं और उन से ज़मीन को पानी देते हैं। वह कहते हैं कि जब हम अपने कुओं से पानी देते हैं तो फिर मामला क्यों बढ़े और rate क्यों लगे।

मैं फिनांस मिनिस्टर साहब को दरखास्त करूंगा कि मिर्चों और ईख की काश्त करने वाले ज़मींदारों की holdings uneconomic हैं। वे लोग अपनी ज़मीनों की आबपाशी नहरों से नहीं करते। उन की ज़मीनें चाही हैं। इन हालात में ज़रूरत तो इस बात की थी कि इन लोगों की मदद की जाती क्योंकि ये लोग पहले ही मुश्किल से गुज़ारा करते हैं और दो बैलों के लिये चारा भी मुश्किल से निकालते हैं लेकिन आप ने उन की मदद करने की बजाए उन पर टैक्स लगा दिया है। उन बेचारों के लिये मुश्किल है कि वे पटवारी के पीछे भागे फिरे और दूसरी मुश्किल यह है कि आज अगर पटवारी अच्छी भली फसल देख कर आता है, तो मिर्च की फसल ऐसी है कि खुदा नखास्ता अगर अगले दिन वर्षा हो जाए तो सारी खत्म हो जाती है। ऐसे हालात में इस गरीब तबका पर टैक्स लगाना मैं समझता हूं ज्यादाती है। इस लिये मैं पंडित जी से अर्ज करूंगा.....

चौधरी सुमेर सिंह : On a point of information, Sir. मैं आनरेबल मेम्बर से पूछना चाहता हूं कि वह कौन से 'पंडित जी' से अर्ज कर रहे हैं?

चौधरी लहरी सिंह : मेरी मुराद पंडित मोहन लाल जी से है, पंडित जवाहर लाल नेहरू जी से नहीं। मैं यह अर्ज कर रहा था कि लायलपुर और मिटगुमरी की और बात थी लेकिन पार्टीशन के बाद मौजूदा हालात में इस प्रकार के टैक्स लगाना ठीक नहीं।

दूसरी बात मैं यह कहना चाहता हूँ कि यह बात अखबारों में आई है कि पंजाब का गेहूं बाहर एक्सपोर्ट नहीं किया जायगा और कारण भी दे दिया कि गेहूं जब तक 12 रु० मन न हो जाय तब तक बाहर नहीं भेजा जायगा। मैं पूछता हूँ कि इस का नुकसान किस को होगा। लोग इस इलान से बहुत परेशान हैं कि एक तरफ वे ट्यूब-वैल्व और ट्रैक्टरों पर इतना ज्यादा रुपया खर्च करते हैं लेकिन दूसरी तरफ गवर्नमेंट उनकी फसल 17 रु० की बजाय 12 रुपये विकवाने पर राजी है। मैं फिनांस मिनिस्टर साहब को खास तौर पर अर्ज करूंगा कि लोगों में इस बात पर सख्त ऐजीटेशन है कि जब और चीजों पर किसी किस्म का कोई कंट्रोल नहीं है तो इस बेजबान जमींदार को ही क्यों दबाया जा रहा है।

तीसरी बात मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि बैटरमैट फीस पहले भाखड़ा कैनल पर ही लगाई गई थी लेकिन बाद में इसे चेंज कर दिया गया और वैस्ट्रन जमुना कैनल वगैरह पर भी लगा दी गई। जमींदार ने पहली बात को झुक कर तसलीम कर लिया लेकिन अब उस पर यह चीज भी ठोंसी जा रही है। मालूम नहीं फिनांस मिनिस्टर साहब के दिमाग में यह बात कहां से आई कि यह भी लगा दो।

चौथी बात मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि पंजाब के जमींदारों का बहुत ज्यादा तबका आप की फौज में है। अब काश्मीर की चोटियों पर बैठे हुए बेटे को जब बाप लिखेगा कि मिर्चों पर टैक्स लगा दिया है, गुड़ पर टैक्स लगा दिया है तो वह यह कहेगा कि कांग्रेस गवर्नमेंट लालों से डरती है। तो मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या इस से हमारी गवर्नमेंट की इज्जत बढ़ेगी? मैं समझता हूँ कि बेहतर होता कि वह पहले यह मामला पार्टी में डिस्कस कर लें। लेकिन अब मैं समझता हूँ कि उन्होंने खामखाह की बदनामी पैदा कर ली है। एक कहावत है :

‘जाट मुहासल, बनिया शाह,

ब्राह्मण हाकम गजब खुदा।’

सर सिकन्दर ने लाला मनोहर लाल को बजट बनाने के लिये पकड़ा। लाला भीम सेन सचचर ने एक सिक्ख लाला सरदार उज्जल सिंह को हिसाब किताब का काम दिया, लेकिन इस कैबिनेट ने इस काम के लिये किसी लाला को नहीं पकड़ा। (हंसी)। तभी यह हालात पैदा हुए। मैं यह कहूंगा कि इतने ज्यादा टैक्स लगाना अच्छा नहीं क्योंकि इस का नतीजा यह होगा कि लोग गवर्नमेंट से नाला हो जायेंगे और इस का नतीजा जो होगा वह आप सब को मालूम है। आप ने देखा होगा कि कैरेला में क्या वजूहात थीं कि कांग्रेस को शिकस्त हुई, इसी तरह यू-पी और पंजाब में जो कुछ हुआ सब को मालूम है। तो मैं यह बताना चाहता हूँ कि फिनांस मिनिस्टर को चाहिए कि वह इस चीज को ‘रिवाइज’ करें वरना पंजाब के केस में एक वजह यह भी लिखी जायगी क्योंकि जमींदार कभी किसी को बख्शते नहीं। इस लिये मैं उम्मीद करता हूँ कि फिनांस मिनिस्टर और चीफ मिनिस्टर साहब पार्टी की सलाह ले कर इस मामला को सम्भालने की कोशिश करेंगे।

[चौधरी लहरी सिंह].

इस के इलावा एक और problem जो आप के सामने है वह Grow-More-Food की है। मसूरी में एक दफा तमाम स्टेट्स की मीटिंग हुई थी जिस में यह फैसला हुआ था कि Grow-More-Food की problem को seriously take up किया जाये। लेकिन मैं देख रहा हूँ कि इस मामला की बिल्कुल परवाह नहीं की जा रही और इस को completely ignore किया जा रहा है। मैं गुड़गांव डिस्ट्रिक्ट की एक मिसाल आप के सामने रखता हूँ। पिछले तीन सालों के बजट में यह बात आ रही है कि रीवाड़ी को नहर का पानी दिया जायगा। मिनिस्टर साहब ने इलान भी कर दिया कि इस इलाके को टनल से पानी मिलेगा। 1956 और 1957 के बजट में dash और coma भी उसी तरह से लिख दिए हैं लेकिन अभी तक उसे implement नहीं किया गया। 1957 के new expenditure के सफा 50 पर लिखा है—

4 p.m. "The Division as provided in the year 1956-57 has not so far been opened as the Guragon Canal Project has not so far been approved by the Government. The Division is, however, likely to be opened and therefore provision for the same has been made...."

वहां पर तो जलसे भी हुए और लोगों को यकीन भी दिलाया गया लेकिन अभी तक गुड़गांव की development schemes के लिये estimates भी मंजूर नहीं हुए।

अध्यक्ष महोदय : यकीन तो आपने बहैसियत मिनिस्टर के दिलाया था। (The assurance was held out by the hon. Member himself when he was a Minister.)

चौधरी लहरी सिंह : जब मैं वजीर रहा उस क मुतअल्लिक भी आप को बता दूंगा। मैं जनाब से अर्ज कर रहा था कि जहां तक Grow-More-Food Scheme का ताल्लुक है 1956-57 के बजट में दर्ज किये गये इलफाज हू बहू दोहराए गये हैं। मिनिस्टर साहिब के जलसों में यकीन दिलाने के बावजूद भी वहां पर tunnels का नामोनिशां नहीं। इस सिलसिले में अभी तक project ही मंजूर नहीं हुई लेकिन गुड़गांव के लोग यकीन किये बैठे हैं कि पानी जरूर आ जायेगा। इस के अलावा रीवाड़ी की स्कीम के लिये दस लाख रुपया रखा गया है। यही रकम 1956-57 के बजट में मखसूस की गई थी लेकिन गवर्नमेंट अभी तक टस से मस नहीं हुई और इस रकम में से एक पैसा भी खर्च नहीं किया गया। इस के मुतअल्लिक, स्पीकर साहिब, मैं आप को बजट में से पढ़ कर सुना दूँ—

The statement showing the Irrigation Works, the estimated amount of expenditure of which during the year 1957-58 is in excess of one lakh....

यहां पर Extension of Flood Irrigation lifts from western Jumna Canal to Rewari के लिए 1955-56 के बजट में 35,20,000 रुपये का प्रबन्ध किया गया था। बजट 1956-57 में रकम nil थी और इस साल भी वही अलफाज दोहराए गये हैं। मेरे कहने का मतलब है कि Grow-More-Food Scheme के लिये 1956-57 में कोई रकम provide नहीं की गई थी और इस दफा भी कोई provision नहीं किया गया, जिस से साफ जाहिर है कि गवर्नमेंट ने इस मामले की तरफ बिल्कुल कोई तवज्जुह नहीं दी (घंटी की आवाज) स्पीकर साहिब, मेहरबानी कर के मुझे पांच मिनट और दे दीजिए, इस के बाद मैं फिर एक महीना नहीं बोलूंगा। (Laughter)

इस के इलावा, स्पीकर साहिब, यहां waterlogging की बहुत acute problem है। इस की वजह से जमींदारों को बहुत तकलीफ का सामना करना पड़ता है। 1955 में भारी floods आये और लोगों ने गवर्नमेंट के पास चीखो पुकार की, लेकिन मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि 1956-57 के बजट में इस सम्बन्ध में कोई रकम मखमूस न की गई और यही हाल मौजूदा साल के बजट में है। Statement showing Irrigation Works में 28 नं. से ले कर नं. 58 तक सिवाए तीन drains के बाकी तमाम drains के लिये बिल्कुल कोई provision नहीं किया गया। साल 1956-57 में Grow-More-Food Scheme के लिये तो बजट में provision किया जाता है लेकिन जहां तक drainage का ताल्लुक है इन्हें touch नहीं किया जाता। Tube-wells का जिक्र करते हुए बताया गया है कि एक हजार के करीब Tube-wells लगाये जायेंगे लेकिन पक्की नालियां बनाने का कोई प्रबन्ध नहीं किया गया; अगरचि पक्की नालियां बनाने का इंतजाम बजट में किया गया है लेकिन गवर्नमेंट carelessness से काम ले रही है। नकशे में जरूर 1000 ट्यूबवैलज दिखाए गये हैं लेकिन असल में इस बात में कोई सदाकत नहीं। Grow-More-Food के सिलसिले में tube-wells का होना बहुत जरूरी है लेकिन गवर्नमेंट ने उतना ध्यान नहीं दिया जितना कि इसे देना चाहिये था।

Second Five-Year Plan का जिक्र करते हुए मेरे माननीय मित्र सरदार राम दयाल सिंह ने फरमाया था कि इस की कामयाबी का दारोमदार co-operation पर है। चाहे agriculture हो, marketing process या large credit societies हों या Industry हो उन की कामयाबी co-operation पर मुनहसर है। क्या गवर्नमेंट ने इस मामले पर कभी गौर किया है कि co-operative Department के Inspectors और Sub-Inspectors जो सारा काम करते हैं उन की तनखाहों में अज़ाफा किया जाये? मेरा तजरुबा है कि disgruntled officers दिल लगा कर काम नहीं करते। इन अफसरों की तनखाहें 100 और 80 रुपये से start होती हैं जिस से वह अपना और अपने बाल-बच्चों का पेट नहीं पाल सकते। Rural Survey Report शायद हुई, जिस में बताया गया कि जिन officers का वास्ता rural people से पड़ता है उन की तनखाहें कम हैं। इस लिये मैं गवर्नमेंट से गुज़ारिश करूंगा कि अगर उन्होंने अपनी Second Five-Year Plan को कामयाब बनाना है तो Co-operative Department के staff की तनखाहें बढ़ा दें।

अध्यक्ष महोदय : आप अब तशरीफ रखिए, आप ने काफी वक्त ले लिया है। (The hon. Member may please resume his seat now; he has taken enough time.)

चौधरी लहरी सिंह : जनाब वाला, वकील का एक मिनट भी बहुत लम्बा हो जाता है। मेहरबानी कर के एक दो मिनट और दीजिए ताकि कुछ जरूरी बातें गवर्नमेंट के गोश गुज़ार कर सकूं। दूसरी बात यह है कि दिमाग से बातें आहिस्ता २ निकलती हैं। अब मैं Industry के बारे में कुछ अर्ज करना चाहता हूं। Elections के दौरान में हमें यकीन दिलाया गया था कि Industry के लिये Five-Year Plan में काफी रुपया दिया जायेगा।

[चौधरी लहरी सिंह]

लेकिन अगर Handloom Industries की grant को देखें तो मालूम होगा कि यह सिर्फ 50,000 रुपये है। आदमपुर, Ambala Division और Ferozepore District में जितने weavers हैं उन्हें बहुत कम training देने का बंदोबस्त किया गया है। Demonstration Parties जो वक्तन फवक्तन गांव में जाती हैं उन से पता चलता है कि training की रफ्तार बहुत slow है और वे 10 साल में यह काम सीख सकेंगे। और जो grant मिली है Handloom Industry के लिए वह है 50,000 रुपये। इन हालात में मैं कहूंगा कि जिस रफ्तार से यह काम चल रहा है वह तसल्ली बख्श नहीं। Inspectors of Industries जो हैं वे अपने आप को बड़े अफसर समझते हैं और देहात में जाना पसन्द ही नहीं करते। Red-tapism की यह हालत है कि काम की disposal बहुत slow है। किसी industry को शाजो नादर ही grant मिलती है। मैं Cabinet से अर्ज करूंगा कि वह इस मामले की तरफ अपनी खास तवज्जुह दें, लोगों पर लगाये गये नये टैक्सों को हटायें। और Grow-More-Food Scheme के मुतअल्लिक जो तजवीजें मैं ने पेश की हैं उन पर गौर करें और industry को फ़रोग देने के लिये ज़रूरी कदम उठायें।

अध्यक्ष महोदय : देखिये साहिबान, जब तक तकरीरों पर वक्त की पाबन्दी न लगाई जाए मुझे डर है कि बहुत से मੈम्बर इस बहस में हिस्सा लेने से रह जायेंगे। यह मेरे लिए बाइसे अफसोस होगा और आप के लिये भी। (Hon. Members, unless a time limit is imposed on the speeches, I am afraid many hon. Members would not be able to take part in the discussion and this will be a matter for regret to me as well as to them.)

(Voices : 10 या 15 मिनट कर दोजिए)। I think it would be proper to fix a time limit of ten minutes for each member.

सन्त साधू सिंह : स्पीकर साहिब, मैं दरयाफ्त करना चाहता हूं कि कितना टाइम मिलेगा ?

अध्यक्ष महोदय : मैं ने दस मिनट रखे हैं। (I have fixed a time limit of ten minutes.)

सन्त साधू सिंह : मैं एक गुज़ारिश करना चाहता हूं। वह यह है कि गवर्नर साहिब के ऐड्रैस के मौके पर जनाब ने वादा किया था कि बजट के वक्त खुला टाइम दिया जाएगा। लेकिन अब तो पहले से भी वक्त तंग हो गया है।

अध्यक्ष महोदय : बाकी मੈम्बर्ज का भी ख्याल है मुझे। (I have to keep in view the interests of other hon. Members also.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : जनाब, opposition की तरफ से सिर्फ चार मैनर बोले हैं । (आवाजें)

अध्यक्ष महोदय : देख लेते हैं । (I shall find out.)

संत साधू सिंह (रोपड़ 'जनरल') : स्पीकर साहिब, फिनांस मिनिस्टर साहिब ने 8 तारीख को जो बजट इस हाऊस में पेश किया है, उस पर कल से बहस हो रही है। बहुत से आनरेबल मैनबर साहिबान ने इस बजट पर अपने अपने ख्यालात का इजहार किया है। स्पीकर साहिब, मैं समझता हूँ कि यह बजट निहायत नातसल्लीबख्श और सब से ज्यादा परेशानकुन है। (विरोधी पक्ष की ओर से तालियाँ ।)

इस बजट में 2,80,00,000 रुपये का खसारा दिखाया गया है। इस खसारे के कुछ हिस्से को पूरा करने के लिये फिनांस मिनिस्टर साहिब ने कुछ टैक्स बढ़ाए हैं और कुछ नए लगाए हैं। मैं मिनिस्टर साहिब और अपनी गवर्नमैंट से अर्ज करना चाहता हूँ कि लोग already इन टैक्सों के नीचे इतने दबे हुए हैं कि उन की कमर टूट रही है। जो गरीब एक मन बोझ उठा सकता है अगर उस पर दो मन लाद दिया जाए तो उस की कमर टूट जाएगी। ऐसे हालात में इन टैक्सों का बढ़ाना और नए टैक्सों का लगाना, खास तौर पर उन लोगों पर जो गरीब जमींदार हैं, निहायत ही बेइन्साफ़ी है। यह टैक्स मोटर औपरेटरों पर और जमींदारों पर लगाये गये हैं।

तीसरे कोर्ट फ्रीस बढ़ाया गया है। इस का असर कुछ दूसरे लोगों पर भी पड़ता है। लेकिन ज्यादातर यह बोझ जमींदारों पर ही डाला गया है। मोटर स्पिरिट पर टैक्स तीन आने फ्री गैलन की बजाए चार आने फ्री गैलन कर दिया गया है। इस के इलावा मोटर औपरेटरज पर पुलों का टोल टैक्स लगाया गया है। यह निहायत ही बेइन्साफ़ी है। इस से बढ़ कर बेइन्साफ़ी मोटर औपरेटरज के साथ और ट्रक औपरेटरज के साथ नहीं हो सकती। इन पर पहले ही काफ़ी टैक्स लगाए हुए हैं। हमारी गवर्नमैंट ने अंदाज़ा ही नहीं किया कि इस का नतीजा क्या होगा एक ट्रक को या बस को अमृतसर से दिल्ली तक कितने रुपये देने पड़ेंगे। मिसाल के तौर पर अगर 25 बसें 2 bridges cross करती हैं तो एक साल में 1 लाख 46 हजार रुपये टैक्स के पड़ जाते हैं। मैं कहूंगा कि हमारी गवर्नमैंट ने यह हिसाब देखने की कोशिश ही नहीं की है कि इस का क्या नतीजा होगा और कितना बोझ गरीब औपरेटर पर बढ़ जाएगा। ऐसे टैक्सों के लगाने की बजाए हमारी गवर्नमैंट को चाहिये था कि इस खसारे को बढ़े हुए फ़ज़ूल अख़राजात को कम कर के पूरा करती। जब पैन्सू को पंजाब में शामिल करने पर बहस हो रही थी और कमिशन यहां आया तो हरेक ने उन के सामने यही कहा कि इन दो स्टेट्स के मिल जाने से इन का खर्च कम हो जाएगा। सब से बड़ी ground इन स्टेटों को मिलाने के लिये यह थी। मैं अर्ज करूंगा कि क्या अब खर्च में कमी हुई है? अब सैक्रेटरी हैं, कहीं डिप्टी सैक्रेटरी हैं; अंडर-सैक्रेटरी हैं; डाइरेक्टरज हैं, ऐडीशनल डाइरेक्टरज हैं। ऐसा मालूम होता है कि अंग्रेज़ी के तमाम prefixes लगाते चले गए हैं। अगर हमारी गवर्नमैंट अपने बढ़े हुए अख़राजात को कम कर दे तो इस से ही 2 करोड़ 80 लाख रुपये का खसारा पूरा हो सकता है। इस

[संत साधू सिंह]

बच्चत की तरफ हमारी गवर्नमेंट ने कतई ध्यान नहीं दिया। इस के उलट इस ने ट्रक और पेट्रोल और ग्रोब जमींदारों को, जिन पर सरकार की Grow-More Food स्कीम का दारोमदार है, रगड़ा देना शुरू कर दिया है। उन पर यह बोझ नहीं डालना चाहिये था।

हरी मिर्च पर दो रुपये से चार रुपये फ्री एकड़ तक टैक्स लगा दिया गया है। यह बहुत बेइन्साफी है। सेंट्रल Excise का एक तम्बाकू टैक्स है। कोई जमींदार अगर एक बीघा तम्बाकू grow करता है तो उस पर इतना टैक्स लग जाता है कि वह आगे के लिये कान पकड़ लेता है। यही हालत मिर्च growers की होगी।

जमींदारों की अच्छी फसल का इनहिसार जहां आबपाशी, खाद और बीज पर है वहां पैदावार का सब से ज्यादा इनहिसार कुदरत पर है। एक फसल अच्छी हो जाती है। अगर पकने के वक्त उस पर ओले पड़ जाएं तो उस का कुछ नहीं रहता। इस तबके पर, जिस का दारोमदार nature पर है, रगड़ा शुरू कर देना ठीक बात नहीं है। इस किस्म के टैक्स गवर्नमेंट को नहीं लगाने चाहिए।

गवर्नमेंट ने कहीं ट्यूबवैल्व का जिक्र किया है, कहीं नहरें निकाली हैं और कहीं और सहूलतें दी हैं। मगर मेरे इलाके में न ट्यूबवैल्व लगाए गए हैं, न ही वहां नहरों से पानी मिलता है, हालांकि रोपड़ से दो नहरें निकाली गई हैं। नई नहर रोपड़ तहसील के बहुत थोड़े से हिस्से को सैराब करती है। इस इलाके का आबपाशी के लिये दारोमदार कुओं पर है। कुएं लगाने के लिये लोग दो दो साल से बिलख रहे हैं, उन को सेर भर सीमित भी नहीं मिलता। जिन लोगों ने गवर्नमेंट से कुएं लगाने के लिये कर्जा ले रखा है उन को force किया जा रहा है कि जल्दी कुएं लगाओ हालांकि उन को सीमित नहीं मिल रहा है। मैं अपनी गवर्नमेंट की तबज्जुह इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि इन लोगों को सब से पहले सीमित सप्लाई किया जाये। हम जहां भी जाते हैं सीमित की shortage की बात सुनते हैं। अगर सीमित की इतनी shortage है तो गवर्नमेंट यहां सीमित की फ्रैक्टरी क्यों नहीं खोल देती? गवर्नमेंट बसें चलाने के लिये तो तैयार है, मुमकिन है कि अबरिकशे और टांगे भी चलाने लग जाए। मैं कहता हूं कि गवर्नमेंट को वह काम करना चाहिये जिसे individual owners नहीं कर सकते। इस लिये मैं अर्ज करता हूं कि अगर Government से cement का quota बढ़ाने का कोई प्रबन्ध नहीं हो सकता, कोई इस किस्म की स्कीम नहीं हो सकती तो यही better है कि Government अपनी cement की factory चलाए और cement की factory चलाने के लिये, राजा साहिब, नालागढ़, भी यहीं होंगे, उन का इलाका best इलाका है। वहां पत्थर मौजूद है, वहां पर factory लग सकती है। Government को वह काम, जो कि private enterprise के बाहर है, उन को हाथ में लेना चाहिए। यह नहीं कि transport को nationalize कर दिया, तांगों को nationalize कर दें, रिक्शों को nationalize कर दें। ऐसी जरूरत नहीं। Government को बड़े २ कामों को हाथ में लेने की जरूरत है जिस के लिये public बिलख रही है। मैं एक अर्ज कर देना चाहता

हूँ कि तमाम जनता दुःखी है यानी इस वक्त जनता की हालत देखें, सब दुःखी हैं। अमीर भी दुःखी है, गरीब भी दुःखी है, मुलाजिम भी दुःखी है—छोटा भी और बड़ा भी। सब दुःखी हैं। मैं जानता हूँ, मुझे **personal cases** का पता है, हर एक शख्स दुःखी है, कोई कहता नहीं। अगर कोई कहता है तो उस की कोई सुनता नहीं। और अगर किसी की सुन लेते हैं तो उस के ऊपर अमल नहीं होता। उस के दुःख को दूर करने के लिये कोई कोशिश नहीं की जाती।

मैं अर्ज कर रहा था कि अखराजात बढ़ाए जा रहे हैं। मैं उम्मीद करता हूँ कि वह घटाने की कोशिश करेंगे। एक **Anti-corruption Department** खोला गया है। **Existing Police Department** के होते हुए यह कैसा **department** खोला गया है? मैं एक मिसाल अर्ज करता हूँ। वह यह है कि किसी खासे अच्छे जमींदार रईस का एक **syce** था। उस जमींदार के पास एक बहुत अच्छा घोड़ा था। उस का वह घोड़ा दुबला पतला हुआ जाता था। एक दिन मालिक आया और **syce** को कहने लगा कि क्या वजह है घोड़ा दुबला हुआ जाता है। **syce** ने जवाब दिया कि आज कल घोड़ा घास पर है। मालिक ने कहा घोड़ा घास पर है? घोड़े ने और काहे पर होना था? **syce** ने कहा कि आप जो 5 सेर दाना घोड़े के लिये देते थे उस में से एक सेर मैं रख लिया करता था और 4 सेर घोड़े को खिलाता था, फिर आपने एक जमादार रख लिया, उस जमादार ने 4 सेर दाने में से 2 सेर दाना लेना शुरू कर दिया और 2 सेर दाना घोड़े को खिलाता रहा। अब आपने एक **Superintendent** रख लिया। बाकी 2 सेर दाना उसने लेना शुरू कर दिया है। इस लिये अब घोड़ा घास पर रहता है। इसी तरह हम इतने **departments** खोल रहे हैं। हमारे हाँ इतने **Government servants** दिन बदिन लगाए जा रहे हैं, इतने **Secretaries** और मुलाजिम इस लिये लगाए गए कि काम में रुकावट न हो। काम जल्दी से जल्दी हो। अगर आज हम पिछले की निसबत देखें तो पता चलता है कि हर एक का काम आगे की निसबत रुक रहा है और आगे की निसबत काम में देर हो रही है। (घंटी की आवाज़)।

इस बजट में चंद मुलाजिमों को **relief** दिया गया है। उन में से कुछ ऐसे मुलाजिम हैं जो कि **co-operative Department** के **Sub Inspectors** हैं। 1920 और 1922 में भी उन को 50 रुपये माहवार मिलते थे और 3 रुपये मालाना तरक्की थी और 80 रुपये तक उन का **grade** था। उस वक्त से ले कर आज तक उन की यही हालत है। पता नहीं हज़रत नूह के वक्त तक उन की हालत ऐसी ही चली जाएगी। उन की तरफ कोई ध्यान नहीं दिया गया। उन का **department public** के लिये **most useful** है और **most useful** काम करता है। इसी तरह और कई **departments** की तरफ ध्यान नहीं दिया गया। मैं अपनी **Government** से अर्ज करूँगा कि उन के **cases** की भी तहकीकात करनी चाहिए।

ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ (ਰਾਏ ਵੋਟ ਜਠਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਏਸ House ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੱਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਦੇ ਨੇ ਕਿ ਗੋਰਮੇਂਟ ਦਾ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ

[ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ]

ਲਈ ਜਾਂ development ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।
 ਦੇਸ਼ ਗਲ ਲਈ ਪੈਸੇ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ
 ਦੇਸ਼ ਬਜਟ ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਨਹੀਂ। ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਨੇ।
 ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਪੈਸੇ ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ
 ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਬਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਜਾਂ ਦੂਜਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ
 development ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਨੇ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਆਈਟਮ ਜਿਹੜੇ ਕਿ
 contributory ਨਹੀਂ: ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਤੇ ਖਰਚ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮੈਂਬਰ ਇਸ House
 ਦੇ ਗੋਰਮਿੰਟ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਲਿਆ ਚੁੱਕੇ ਨੇ ਇਥੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਬਣ
 ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਰਾਜ ਭਵਨ ਬਣਿਆ ਫੇਰ ਦੂਜਾ ਬਣਿਆ ਤੇ ਫੇਰ
 ਤੀਜਾ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਚੌਥਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ Legislature
 ਦਾ Hall ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਭੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੱਲ੍ਹ ਏਥੇ Chief Engineer
 ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ building ਤੇ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਆਉਣ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ
 ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣੀ ਗੋਰਮਿੰਟ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ
 ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ 35 ਜਾਂ 40 sittings ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ
 ਦੀਆਂ 35 ਜਾਂ 40 sittings ਲਈ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਓਰਿਤ ਨਹੀਂ
 ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਜਟ ਵਿਚ 2 ਕਰੋੜ 80 ਲੱਖ ਦਾ ਛਾਟਾ ਹੈ, 98 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਲੋਕਾਂ
 ਤੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਨਹੀਂ
 ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਧਰੀ ਲਹਿਰੀ ਮਿੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੇ ਅੱਛੇ
 ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ
 ਟੈਕਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੋਰਮੈਂਟ ਦਾ ਕੰਮ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। ਕਈ
 classes ਜਿਹੜੀਆਂ capitalist classes ਨੇ, business classes ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
 ਛੱਡ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਹਨ, labourers ਨੇ, ਕਿਸਾਨ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ
 ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਉਂ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਇਹ ਪੰਜ ਸਾਲ
 ਵਜ਼ੀਰ ਰਹੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੁਣ ਉਹ
 ਵਜ਼ਾਰਤ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਲਾਭੇ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ
 ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ,.....

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਹਿਸਤਾ। ਜ਼ਰਾ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਮਾਈਕ ਨੂੰ ਪਰੇ ਹਟਾ ਦਿਉ। (The hon.
 Member should speak in a low voice.) It would be better if
 he removes the mike a little away.

ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ : ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਜਟ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਗਿਲੇ ਹਨ ਉਹ
 ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਟੈਕਸ ਕਿਉਂ ਲੱਗੇ। ਇਹ ਗਿਲਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਗਲਤ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਲਗਿਆ ਹੈ।
 Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਕਿ
 ਕਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਟੈਕਸ pay ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਟੈਕਸ pay ਨਹੀਂ

ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਟੈਕਸ pay ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਇਹ ਵੱਸਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਕਲਾਸ ਹੈ ਜੋ propaganda ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿਹੜੀ ਕਲਾਸ ਹੈ ਜਿਹੜੀ press ਅਤੇ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਤੋਂ propaganda ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਉਸ class ਤੇ tax ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ। ਜਿਸ class ਦੇ ਕੋਲ platform ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜੀ class propaganda ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ tax ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ class ਨੇ ਕੀ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਜਿਸ class ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਟੈਕਸ ਲੱਗ ਚੁਕੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ। ਪਿਛਲੇ ੫ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਦੂਜੀ class ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਘੱਟ ਲੱਗੇ ਨੇ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 40% ਟੈਕਸ ਤਹਿ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ betterment fee ਲਗਾਈ ਗਈ, surcharge ਵਧਾ ਲਿਆ, local rate ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਟੈਕਸ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਾ ਦਿਉ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ propaganda ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਨਜ਼ੀਮ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਉਹ Government ਕੋਲ ਆਪਣੀ representation ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਏਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ 98 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣੇ ਨੇ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ।

ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ 98 ਲੱਖ ਨਹੀਂ ਕਈ 98 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। Sales tax ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ leakage ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਈ hon. members ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਤੇ ਕਈ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। sales tax ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਐਥੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਐਥੇ ਪਾਸ ਹੋਇਆ। ਵਪਾਰੀ class ਵੱਲੋਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ agitation ਹੋਈ। sales tax ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਬਲਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਚੀਜ਼ ਖਰੀਦਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਲੈ ਕੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਹਿਸਾਬ ਕਤਾਬ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਸਾਨੂੰ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਕ ਆਦਮੀ ਹੋਰ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ sales tax ਵਿਚ ਬੜੀ leakage ਹੈ। ਆਮ ਗਾਹਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਟੈਕਸ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਗਾਹਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਕੇ ਖਾਧੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ tax ਵਿਚ leakage ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵਪਾਰੀ ਅਜਿਹਾ propaganda ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੋਰਮੇਂਟ ਬੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ class capitalist ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਟੈਕਸ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਹਟਾ ਕੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਉੱਪਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣਾ ਗੋਰਮੇਂਟ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ। ਗੋਰਮੇਂਟ

[ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ]

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ agitation ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਝੁਕ ਗਈ ਹੈ। Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਲਾਹ ਲਏ ਬਗੈਰ ਆਪ ਹੀ ਬੈਠ ਕੇ, ਟੈਕਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਨਾ ਕਾਬਲੇ ਅਮਲ ਹਨ। ਗੁੜ ਉਪਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ ਗੁੜ ਵਿਚ deficit ਹੈ ਅਤੇ 2 ਲੱਖ ਮਣ ਗੁੜ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕ ਗੁੜ consume ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਗੁੜ ਉਪਰ ਟੈਕਸ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਜਦੋਂ Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁੜ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਸਲਨ ਰਾਬ ਅਤੇ ਲੇਟ ਜਿਹੜੀਆਂ mills ਵਿਚ ਵਰਤੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਵੀ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬ ਆਦਮੀ ਜਿਹੜੇ ਗੁੜ consume ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਹੀ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁੜ ਦੀ definition ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੋਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕਈ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਹੋਰ ਮਦਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗੋਰਮੈਂਟ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ 11 ਲੱਖ ਟਣ ਦੇ ਕਰੀਬ ਤੰਬਾਕੂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੋਰਮੈਂਟ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਮੁਨੱਸ਼ੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ discourage ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੰਬਾਕੂ ਉਪਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਉਪਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਤੰਬਾਕੂ ਉਪਰ ਵੀ ਟੈਕਸ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੰਬਾਕੂ ਮੁਨੱਸ਼ੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ discourage ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਸ ਉਪਰ ਟੈਕਸ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 12 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਰ ਕਾਫੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ bones ਅਤੇ skins, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਜਾਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਟੈਕਸ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਰੁਪਿਆ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਉਪਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਲਹਿਰੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਰੋਸ ਹੈ। ਗੋਰਮੈਂਟ ਨੂੰ popular ਹੋਣ ਲਈ ਹਰ ਇਕ community ਉਪਰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹਾ treat ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਗੋਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਹ justify ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਉਪਰ ਕਿਉਂ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬਾਕੀ Ministers ਬੜੇ ਤਜਰਬਾਕਾਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਲਗਾਏ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, sales tax ਦੀ leakage ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਟੈਕਸ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ capacity ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ANNOUNCEMENT BY SPEAKER RE. EXTENSION OF TIME OF THE SITTING OF THE SABHA

अध्यक्ष महोदय : मैंने sitting का टाईम बढ़ाने के सिलसिले में हाऊस के views लेने की कोशिश की है। यहां बैठे हुए मैं ने इस बात को अच्छी तरह सोचा है। वक्त की कमी के कारण इस पहले सेशन में उन मैम्बरों को काफी वक्त नहीं मिल सकेगा जो कि बोलना चाहते हैं। इस सम्बन्ध में मैंने precedent भी देखा है और rules भी देखे हैं और मेरा ख्याल है कि मुझे हाऊस की sitting का टाईम बढ़ाने की inherent powers हैं। इस लिये मैंने फैसला किया है कि आज की sitting ६।। बजे की बजाए 7.30 बजे तक जारी रहेगी और कल हाऊस 2 बजे की बजाए एक बजे meet करेगा। Question hour dispense कर दिया जाएगा और Budget की discussion के लिये utilise किया जाएगा। उस के बाद हाऊस 6.30 बजे adjourn होने की बजाए आठ बजे तक चलेगा। इस प्रकार सब मैम्बरों को समय मिल जाएगा। (cheers)

अब मैं सरदार निरंजन सिंह तालिब को बोलने के लिये कहता हूं।

(I have tried to ascertain the views of the House in connection with extension of the time of the sitting. I have given careful thought to this matter while sitting here. During the first session of this Assembly due to paucity of time the hon. Members, who wish to speak, would not be able to get sufficient time. In this connection I have consulted the precedents as well as the rules and I think I possess inherent powers to extend the time of a sitting of the House. I have, therefore, decided that today's sitting should continue till 7-30 p.m. in stead of 6-30 p.m. Tomorrow the House will meet at one p.m. instead of 2 p.m. The question Hour will be dispensed with and utilised for discussion of the Budget. After that the House would continue sitting till 8 p.m. instead of adjourning at 6-30 p.m. In this way all the hon. Members will be accommodated.

Now I would call upon Sardar Niranjjan Singh Talib to speak.)

RESUMPTION OF GENERAL DISCUSSION ON THE BUDGET

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਉਤੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੋਂ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਅਜੇ ਭੱਕ ਨਹੀਂ ਬੋਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

श्रीमती सरला देवी शर्मा : स्पीकर साहਿब, मैंने यह अर्ज करनी है कि भाइयों को काफी वक्त मिल चुका है। आप ज़रा बहिनों की तरफ भी ध्यान रखें।

अध्यक्ष महोदय : मैं तो कल से बहिनों की तरफ देखता रहा हूं लेकिन कोई बहिन बोलने के लिये नहीं उठी। कल सब को time मिल जाएगा। (हंसी)

(I have been looking towards my sisters since yesterday but none of them stood up to make a speech. Tomorrow every body will get time.) (Laughter.)

ਸਰਦਾਰ ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਿਬ (ਚੰਡੀ ਗੜ੍ਹ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਣ ਤਕ ਇਸ Session ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਪੀਕਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬੜਾ ਸਬਕ ਮਿਲਦਾ

[ਸਰਦਾਰ ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਿਬ]

ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ Public ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਕਹਿਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਦੇ ਮਿਆਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੇਠਾਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਤਾਅਨੇ ਮਿਹਰ ਦੇਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ Member ਗੌਰਮੇਂਟ ਦੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ Opposition ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ hoot ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਾਂ Opposition Benches ਵੱਲੋਂ ਗੌਰਮੇਂਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ Treasury Benches ਵੱਲੋਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਕਸੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਸਾਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਦਾ ਮਾਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ criticism ਦਾ standard House ਦੀ dignity ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ। (Interruptions) ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਬੱਚਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਹ ਬੱਚਤ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਹੈ। Welfare State ਦਾ ਬਜਟ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ hon. Members ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ Tax ਹੋਰ ਜ਼ਰੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੁਲਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ਵਜ਼ਾਹਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ National High Ways ਉਪਰ ਸਾਡੀ ਗੌਰਮੇਂਟ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਪੁਲਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੱਲ Transport ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ deputation Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਅਜੇ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਸ ਕਿਸ ਪੁਲ ਉਪਰ ਅਤੇ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪੁਲਾਂ ਉਪਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੰਜ ਲੱਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਪੁਲ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਪੁਰਾਣੇ ਪੁਲਾਂ ਤੇ ਲੰਘਣ ਤੇ ਵੀ ਟੈਕਸ ਲਗੇਗਾ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਖਿਆਲ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਈ ਦੂਜਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਲ 95 ਲੱਖ ਦੇ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਰੋਲਾ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਆਮ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਹੋਰ ਕਈ ਜ਼ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਤਨੀ ਰਕਮ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਬੜੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਰਵਈਏ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਧੜੇ ਬਾਜੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਐਥੇ 6 ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਵੀਹ ਚੋਰੀਆਂ ਇਕੋ ਸੁਹਾਨੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ। ਪਰ ਕੋਈ ਸੁਰਾਗ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਉਥੇ ਦੋ ਬੰਦੇ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਫਟੜ ਵੀ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਹੈ ਸਾਡੀ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ?

ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ, ਠੀਕ ਹੈ, ਕਿ ਕਾਫ਼ੀ ਸੁਧਾਰ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ, ਦਰੋਗੇ ਅਤੇ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਅਮੀਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਭਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਵੀ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ, ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਇਹ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ 100 ਵਿਚੋਂ 90 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਕਰਕੇ ਧੜੇ ਬਾਜ਼ੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਭਰਾ ਭਰਾ ਤੋਂ ਜੁਰਮਾਨਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ circle wise administrators ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਸੁਣਵਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੁਰਬਾਬੰਦੀ ਵੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਠੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਗੋ ਵਰਗੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਏਧਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉਧਰ ਅਤੇ ਓਧਰ ਦੀਆਂ ਏਧਰ ਕਰਕੇ ਹੋਰਾ ਵੇਰੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਗੜਬੜ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਥੇ ਤੀਕਰ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਠਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ compulsory ਅਤੇ ਦਸਵੀਂ ਤਕ ਮੁਫਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਗੇ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਭਰੋਸਾ ਦਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਕਰ ਮੌਜੂਦਾ ਚੰਗੇ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਫਤ ਅਤੇ compulsory ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਵਿੱਦਿਆ ਨਾਲ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨਾ ਘਰ ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਘਾਟ ਦੇ। ਖੈਰ, ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਮੁਢਲੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਡਰ ਹੈ ਪਰ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ funds ਕਿਥੇ ਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਸਕੀਮ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ।

Political sufferers ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ 10,000 applications ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਭਰਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੀ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਜੇ ਤੀਕਰ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗਰਾਂਟ ਦੇਣੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਉ, ਪਰ ਜੇ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਛੇਤੀ ਕਰੋ।

ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਲੋਕਚਰ ਰੀਪੋਰਟ ਮੰਨ ਕੇ ਬਿਲਾ ਸ਼ੱਕ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਕਲਰਕ ਅਤੇ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਟਾਫ਼ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਸੀ।

ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਸਵਾਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ। ਮੇਰਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨਾਲ ਕਾਫ਼ੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੀਵੇ ਬੱਲੇ ਹਨੇਰਾ ਇਹ ਹੀ ਹਾਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਏਹੀ ਹਾਲਤ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਆਬਾਦ ਹੋਣ ਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਆਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਟ੍ਰੀਬਿਊਨ ਵਿਚ ਵੀ ਆਏ ਦਿਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। Industry ਅਤੇ Commerce ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵਧਣ ਫੁਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ

[ਸਰਦਾਰ ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਿਬ]

ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪਲਾਟ ਨੀਲਾਮ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ publicity ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਐਥੋਂ ਦੇ ਪਲਾਟਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਲੋਕੀ ਸਰਕਾਰ claims ਨੂੰ adjust ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੀ ਐਨੀ ਬੋਲੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਰਨਾ ਇਹ at par ਕੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਤੇ ਵੀ ਨ ਵਿਕਣ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੀ administration ਵਿਚ ਕਈ complications ਹਨ। forfeiture ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁੰਕਿ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੁਕੀਆਂ ਇਸ ਲਈ forfeiture ਦਾ ਨੋਟਿਸ issue ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੁੰਕਿ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਕਾਨ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਬਣਵਾਇਆ ਇਸ ਲਈ forfeiture ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਚਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨੋਟਿਸ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੇਰਾ ਪਲਾਟ ਕਿਉਂ ਨਾ forfeit ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਕਸ਼ੇ ਵੀ ਤਿੰਨ ੨ ਵਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਕਦੀ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਤੇ ਕਦੀ ਕੋਈ ਕੱਢ ਕੇ ਮੋੜ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਨਕਸ਼ਾ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਜੇ ਕਰਜ਼ਾ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਲਈ ਬਾਰ ਬਾਰ ਚੱਕਰ ਮਾਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਾ ਸੀਮਿੰਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੋਹਾ। ਇਕ ਮਕਾਨ ਦਾ ਜੇ ਥੱਲ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਪਰ ਵਾਲਾ ਇੰਜ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਥੋਂ ਤਕ electricity ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ electricity ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ੨੩ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਛੋਟੇ ੨ ਬਾਸਾਂ ਦੀਆਂ ਸੋਟਿਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ A.C. current ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਆਏ ਦਿਨ ਦੋ, ਦੋ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਬਿਜਲੀ ਵੋਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਹਿੰਗਾਈ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੱਦੂ ਇਕ ਆਨੇ ਸੇਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇੱਥੇ 12 ਆਨੇ ਸੇਰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਆਨੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ ਪਰ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਕਲਿੱਕ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਫੇਸਲਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। (Interruptions) ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਤੇ ਸੁਣੋ ...

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੀਦਯ : ਸੇਹਰਕਾਨੀ ਕਰਕੇ interrupt ਨ ਕਰੋਂ ਐਰ ਆਪ ਭੀ ਇਨ੍ਹੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਮੇਰੀ ਗਲ ਤੇ ਸੁਨੋ' ਕਹ ਕਰ address ਨ ਕਰੋਂ। (Please do not interrupt. And the hon. Member should also not address them by saying 'listen to me.')

ਸਰਦਾਰ ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਿਬ : ਜਨਾਬ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਜਾਂ condemn ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਢੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤਾਂ ਹੀ ਆਬਾਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਪ੍ਰੈਸ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੋਰਮੇਂਟ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ। ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ

ਜਗਾਧਰੀ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵੱਲੋਂ ਇਥੇ ਇਕ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਆਏਗੀ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਵਧ ਫੁਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਇਕ ਹੋਰ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਗੱਲ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਕੈਪੀਟਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮਕਾਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਕਰਾਇਆ ਠੀਕ settle ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਹੀ ਦਿਨ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀ ਆਈ ਤੇ ਮਾਲਕ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਦੁੱਗਣਾ ਕਰਾਇਆ ਲੈ ਲੋ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਪੇਸ਼ਗੀ ਵੀ ਲੈ ਲਉ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਨਾ ਦਿਉ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੀ ਪਾਰਟੀ ਉਹ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਖੁਲ੍ਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਠੇਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਲਾਗੇ ਹੀ mixture ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਦਫਤਰ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ!!

ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਮੇਲਵੀ ਅਬਦੁਲਗਨੀ ਵੱਲੋਂ ਇਕ resolution ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦਫਤਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਢਿੱਲ ਅਤੇ ਦੇਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅੱਜ ਦੇ ਟ੍ਰੀਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜਾ ਮਜ਼ੇਦਾਰ article ਛਪਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਇਕ deputation ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ representative ਰਾਹੀਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਨਿਸਟਰ concerned ਨੂੰ ਮਿਲੋ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਚਿੱਠੀ ਵੀ ਸਬੰਧਤ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਘੱਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਮਨਿਸਟਰ concerned ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਖਤ ਦੀ ਇਕ ਕਾਪੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਮਨਿਸਟਰ concerned ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ ਲਈ appointment ਲਈ। 9 ਮਈ ਦੀ ਤਰੀਖ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਮੁਕਰਰ ਹੋਈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਨਿਸਟਰ concerned ਕੋਲ deputation ਪੁੱਜਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਨਾ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਚਿੱਠੀ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖੁਦ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਹ ਚਿੱਠੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ date fix ਕੀਤੀ ਗਈ। Deputation ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ; ਤੁਹਾਡੇ ਸੱਦਣ ਤੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਏ ਹਾਂ। ਮਨਿਸਟਰ concerned ਨੇ ਪਤਾ ਕੀਤਾ। ਸੈਕਟਰੀ ਅਤੇ ਕਲਰਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਪਰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀਆਂ! ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦਾ; ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਕੀ! ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਸੜਕਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਬਹੁਤ ਫਿਰਿਆ ਹਾਂ। ਇਕ ਕਸਬਾ ਮਨੋਲੀ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਤਾਂ ਜਲਦੀ ਵਾਪਸ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਲਾਕਾ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਬਾਕੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਪਰ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੀਕਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਕੈਪੀਟਲ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਸ ਦੇ 10, 10 ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੋ ਨਾ ਸੜਕ, ਨਾ ਬਿਜਲੀ, ਨਾ ਹਸਪਤਾਲ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਿਬ]

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ, ਜਿੱਥੇ ਗੇਰਮੈਂਟ ਦੀ ਕਰੀਮ ਵਸਦੀ ਹੈ, ਵੀ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਜਟ ਉੱਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਥੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਬਹਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਹੈ ਉਹ ਮੌਜੂਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

Mr. Speaker : ਨਹੀਂ ਹਨ, ਠੀਕ ਹੈ (True, he is not there).... (Interruption) But it is only the Speaker who cannot leave his seat.

ਸਰਦਾਰ ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਿਬ : ਸੋ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਗੇਰਮੈਂਟ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਵੇ । ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਖਿਆ ਹੈ Sales Tax ਵਗੇਰਾ ਦੀ ਠੀਕ ਵਸੂਲੀ ਕਰਕੇ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ ।

ਪੰਡਿਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ (ਉਨਾ) : ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ,....

ਅਧਯਕਸ਼ਮਹੋਦਯ : ਧਨੁ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਫਾਇਨਾਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਹੀ ਧਨਾਂ ਕੈਠੇ, ਕੋਈ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕੈਠ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

[It is not necessary that the Finance Minister should keep sitting in the House ; the presence of any Minister can serve the purpose.]

ਪੰਡਿਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ : ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਫਾਇਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਠੋਸ ਭਲਾਈ ਦਾ ਜਾਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬਜਟ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਠੋਸ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੇ ਦਾ ਬਜਟ ਹੈ । ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਥੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਬਜਟ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਜਟ ਸੂਬੇ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਬਜਟ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਕ ਤਬਾਹੀ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਬਜਟ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਤਨੇ ਭੈੜੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਸੂਬਾ ਇਤਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਜ਼ਾਈ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ 217 ਕਰੋੜ ਅਤੇ ਕੁਝ ਲਖ ਰੁਪਏ ਕਰਜ਼ਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਤਨੀ ਭੈੜੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ repeat ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਗਵਰਨਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਮੈਕਰੀਟੇਰੀਇਟ ਬਾਰੇ ਕਹੀਆਂ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਫਾਇਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਇਤਨੇ ਭੈੜੇ ਹਾਲਾਤ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਹਨ

ਤਾਂ ਉਹ 30 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਕੇ ਮੋਤੀ ਬਾਗ ਮਹਿਲ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ museum ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ? ਜੇ ਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਰੂਰ ਹੀ museum ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਕਿਲ੍ਹਾ ਮੁਬਾਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ? ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ । ਕਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ museum ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਿਚ ਇਕ museum ਮੌਜੂਦ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਨੀ ਅਵਸੇਸਨਾਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਤਨੇ ਭੈੜੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣ ਉਥੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਇਕ ਆਬਨੂਸ ਦਾ ਕਲਮਦਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ order ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕੀਮਤ 915 ਰੁਪਏ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਕਥਾ ਧਰ ਚੀਜ਼ ਕਯਟ ਮੇਂ ਦੀ ਗੲ ਹੈ ? (Is it given in this Budget ?)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀਆਂ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । (ਸੈਲਰੀ ਅਫ਼ਡੂਲ ਗਨੀਡਾਰ : ਧਰ ਕਾਤੋਂ ਸੀਨਾ ਕ ਸੀਨਾ ਸਾਲੂਸ ਕੀ ਜਾਤੀ ਹੈਂ ।) ਮੈਂ ਤਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਰੁਖ਼ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀਆਂ ਇਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਜਿਹੜੀ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਬਣਵਾਈ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਇਕ ਖੋਲਣ ਦੀ ਮੋੜ ਜਿਸ ਦੀ ਕੀਮਤ 6 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਆਈ ਹੈ ।

. ਅਧੁਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਕਥਾ ਆਧ ਫ਼ਨ ਚੀਜ਼ੋਂ ਕਾ ਫ਼ਸ ਕਯਟ ਮੇਂ ਸੇ ਹੁਕਾਲਾ ਦੇ ਸਕਤੇ ਹੈਂ, ਜਹਾਂ ਧਰ ਲਿਖੀ ਹੁੲ ਹੈਂ ?

[Can the hon. Member quote the page of the Budget estimates where in these things are referred to ?]

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀਆਂ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ।

ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਹੋਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਕੈਂਪ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਤੰਬੂਆਂ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਕਰਾਇਆ 1650 ਰੁਪਏ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਸਾਡੀ ਗੇਰਮੈਂਟ ਦੇ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । ਇਥੇ ਇਕ ਤਰਫ਼ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗਰੀਬਾਂ ਉਤੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਵਧੇਰੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਟੈਕਸਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਟੋਲ ਟੈਕਸ ਬਾਰੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਾਂਗਾ । ਇਸ ਟੈਕਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਟੋਲ ਟੈਕਸ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਇਕ ਸਿਆਹ ਦਾਗ਼ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਸਿਆਹ ਦਾਗ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕ

[ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ]

ਆਉਣਗੇ ਉਹ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪੁਲਾ ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਲੰਘਾਉਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦੇ ਦੇਣ ਲਈ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕਾਂ ਜਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਕੀ ਰਾਏ ਕਾਇਮ ਕਰਨਗੇ। ਉਹ ਰਾਏ ਕਦੇ ਵੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਫੇਰ ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਟੈਕਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਕਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਚੋਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਰਿਆਇਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਕਿਤਨੀ ਭੇੜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਮਿਰਚ ਤੇ ਟੈਕਸ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 12 ਮਾਰਚ 1930 ਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼੍ਰਮ ਤੋਂ ਨਿਮਕ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਮਾਰਚ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ press reporters ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਨਿਮਕ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ? ਇਸ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਨਿਮਕ ਇਕ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਹਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਹਰ ਗਰੀਬ ਆਪਣੀ ਗਰਾਹੀ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਛਾਈਨਾਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਫੋਲੋ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਿਰਚ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਹਰ ਗਰੀਬ ਦੀ ਹਰ ਗਰਾਹੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਵੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਘਰ ਖਾਣਾ ਬਣਵਾ ਕੇ ਖਾਣ ਭਾਵੇਂ ਹੋਟਲ ਤੇ ਖਾਣ, ਪਰ ਗਰੀਬ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਹਰ ਗਰਾਹੀ ਉਤੇ ਨਿਮਕ ਤੇ ਮਿਰਚ ਲਾਕੇ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤੇ ਕਿਉਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹੋ? ਇਹ ਕਿਉਂ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਕਰਾਈ ਦੀ ਮਿਟੀ ਪਲੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਹ ਟੈਕਸ ਨਾ ਲਗਾਉ। ਇਸ ਤੇ ਇਹ ਬੜਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਬਗੈਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਬਗੈਰ ਰੁਪਿਆ ਕਿੱਥੋਂ ਆਵੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਪਰੀਵੀ ਪਰਸ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ touch ਕਰਨ ਦਾ ਮਜ਼ਾਜ਼ ਇਹ ਹਾਊਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਨੇ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੱਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਇਹ ਅਸੈਂਬਲੀ ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ 9 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਖਰਚ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਖਰਚ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣਾ ਇਕ ਇਕ ਹੱਥ ਚੁਕਣਗੇ ਤਾਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਖੜੇ ਕਰਨਗੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 35 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਜਿਹੜਾ ਪਰੀਵੀ ਪਰਸਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਹ ਅਸੈਂਬਲੀ ਇਕ resolution ਪਾਸ ਕਰਕੇ Central ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਭੇਜ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ.....

ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ : On a point of information, Sir. ਜੇਕਰ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਦੋ ਦੋ ਹੱਥ ਖੜੇ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਵੋਟ ਗਿਣੇ ਜਾਣਗੇ ? (ਹਾਸਾ)

ਬਖ਼ਸ਼ ਸ਼ਹੀਦਯ : ਕਹੁ ਸਕਾ ਲਾਖੁ ਗਿਨੇ ਜਾਏਗੇ ।

That will be counted as one ('SAVA LAKH')

ਪੰਡਿਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੇਲੀਆਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਜਟ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਹੈ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਬੰਧ ਹੈ । ਇਸ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰਫ਼ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਤਕ ਉਥੇ ਹੋ ਰਹੀ Corruption ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ । Corruption ਦੇ ਬੜੇ ਕੇਸ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚਲਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ Corruption ਦੇ ਕੇਸ ਪਕੜੇ ਜਾਣਗੇ, ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ House ਦੀ ਤਵੱਜੂਹ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਹ ਕੀ ਹਨ ? ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਭਾਖੜੇ ਦੇ ਅੰਦਰ wastage of money, wastage of machinery, mis-use of technical personnel ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਕੀ ਹੈ ? ਇਕ ਇਕ item ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਨੰਬਰ ਇਕ: ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਭਾਖੜੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ 95 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ estimate ਬਣਿਆ ਸੀ ਪਰ ਅਜ ਇਹ ਵਧਦਾ ਵਧਦਾ ਇਕ ਅਰਬ 74 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਜਦ ਕਿ estimate ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰ ਸਰਗੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਬਿਹਤਰੀਨ design ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ Mr. Slocum ਦੀ ਸਰਕਾਰਦਾਰੀ ਹੇਠ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਫਿਰ ਇਹ estimate ਦੁਗਣਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ ? ਵਜ੍ਹਾ ਸਾਫ਼ ਹੈ । Machinery ਲਈ, ਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ, global tenders ਨਾ call ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਤੋਂ ਮੰਗਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਵੀ ਕੀਮਤ ਮੰਗੀ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦੇਣੀ ਪਈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ । ਨੰਬਰ ਦੋ : ਨਹਿਲਾ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜਿਥੇ ਇਕ suspension bridge ਹੈ । ਇਸ bridge ਦਾ design ਤਿੰਨ ਬਾਰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਬਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ । ਉਸ ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਮਰੀਕਨ Engineers ਅਤੇ ਬੇਰੁਨੀ Engineers ਜੋ ਸਾਡੇ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਖੇਲ੍ਹਦੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ contract ਕਦੇ ੬ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਇਕ ਸਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਿਤਾ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛ ਸਕਦਾ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Coffor Dam ਤੇ ਸੀਮਿੰਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਕ conveyor belt ਬਣਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਲੱਗੇ । ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਇਸ belt ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵੀ ਬਜਰੀ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ

[ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ]

ਗੀਤਾ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰੁਪਿਆ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਚੋਖੀ ਗੱਲ ਜੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਭਾਖੜਾ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਚਾਰ ਸੁਰੰਗਾਂ ਕੱਢਣੀਆਂ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪੰਜਵੀਂ ਵੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੱਢੀ ਜਾਣੀ । ਇਕ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੱਢਣ ਤੇ 75 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਗਲਤੀ ਦਾ ਹੁਣ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਰ ਕਰਨ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ ? 60 ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਵੇ ਜੋ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਰੁਪਿਆ ਉੱਥੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਗਲਤ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ order ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜੋ ਕਿਤੇ ਪੁਰਜ਼ੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਸ਼ੀਨ ਦਾ ਲਾਹ ਕੇ ਉੱਥੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਨੰਗਲ ਨੂੰ ਚਲੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਹਿਕਮਾ ਨਹਿਰ ਦੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ sheds ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਹੈ ਕੀ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ history sheet ਹੈ ? ਕੋਈ service book ਹੈ ? ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਜੋ ਮੈਂ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਜਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਕੀ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ Damodar Valley ਆਦਿ ਦੇ ਜੋ ਕੰਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਕੀ ਇਹ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਭੇਜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ ?

(ਘੰਟੀ)

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੇ technical personnel ਦਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ misuse ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, technical ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਗੈਰ technical ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉੱਥੇ ਇਕ Xen. township ਹੈ । ਨੰਗਲ ਕੋਈ ਕਲਕੱਤਾ ਜਾਂ ਵੰਬਈ ਨਹੀਂ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ town ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ graduate ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਉੱਥੇ ਇਕ Xen. ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਫਿਰ, ਇਹੋ ਨਹੀਂ, ਉੱਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਫਜ਼ੂਲ ਅਫਸਰ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ S. D. O. Township, S. D. O. Accounts, S. D. O. Safety, S. D. O. enforcement ਆਦਿ ਇਹ ਸਭ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੀਨਰੀ money ਅਤੇ technical personnel ਦਾ misuse ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੜੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ.. (ਘੰਟੀ) ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਇਕ point ਹੋਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਕਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਵੋ ।

ਸਾਡੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਈ ਜਾਵੇਗੀ । ਕਪਾਹ, ਅੰਨ, ਗੰਨਾ, ਬੀਜ ਆਦਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਸ

ਲਈ ਇਹ pumping sets, tube wells ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਬੀਜ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਮਗਰ ਇਹ ਢਾਇਦਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ? ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ modern farms ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ farms ਵੱਡੇ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ farms ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਹੀ ਹਨ, ਹੋਰ ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ pumping sets, tube wells ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ, ਦਰਿਮਿਆਨੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਤੱਲੁਕ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਢੰਗ socialistic ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਧਣੀ । ਇਸ ਢੰਗ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤਦ ਹੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇਗੀ । ਜਦ ਤੱਕ ਹਲਕਵਾਹ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਤਦ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਤਦ ਤੱਕ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦੀ । (ਘੰਟੀ)

ਕੀਬਰੀ ਖਖਰੀ ਰਿਹਾ ਰਾਠੀ : ਸ਼ਾਹਿਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਰਿਆਨੇ ਕਾ ਮਾ ਲਘਾਲ ਰਖੋਂ ।

ਅਧਿਕਸ਼ ਸਹੀਦਧ : ਜਹਾਂ ਹੁਰਿਆਨਾ ਕੈਠਾ ਹੀ ਸੁਝੇ ਕਰਾ ਦੇਂ, ਤਜ ਕਾ ਲਘਾਲ ਰਖੂੰਗਾ । (ਹੁੰਸੀ)

(I will keep Haryana in mind provided the hon. Member tells me where it is seated.) (Laughter)

ਚੌਧਰੀ ਕਰਮ ਚੰਦ ਸਿੱਧੂ : (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ; ਰਿਸ਼ਰਵਡ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਨੌਂ ਕਰੋੜ ਹਰ ਦਿਲ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਨੀਤਾ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂਬਰੇ ਆਜ਼ਮ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਬੇਹਤਰੀਨ ਵਿਧਾਨ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸੌ ਸਵਰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਬੈਠਕੇ ਵਿਧਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਡਾਕਟਰ ਭੀਮਾ ਰਾਉ ਅੰਬੇਦਕਾਰ ਤੋਂ ਹੈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ scheduled castes federation ਵਲੋਂ ਅਛੂਤਾਂ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਚੁਣ ਕੇ ਇਸ ਹਉਸ ਵਿਚ ਪੁੱਜਾ ਹਾਂ । (ਹਾਸਾ)

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਬੜੇ ਹੀ ਚਾਤਰ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਵੀ ਹਨ । ਅਤੇ ਇਸ ਵਕਤ ਦੇ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਬੜੀ ਹੋਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਛੂਤਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਬਾਬਤ ਪਰਦਾ ਪੇਸ਼ੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਛੂਤ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਟੈਕਸ ਨਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਅਛੂਤਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਛ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਕਿਹਾ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀਆਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਦਿਆਂਗੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਸਮਾਨ ਤੇ ਟੰਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਤਨੀ ਤਰੱਕੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤਰੱਕੀ ਬਾਬਤ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਢਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

[ਚੋਧਰੀ ਕਰਮ ਚੰਦ ਸਿੱਧੂ]

ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਗੋਰਮੈਂਟ ਨੇ ਅਛੂਤ ਉਧਾਰ ਸਬੰਧੀ ਕੁਝ ਅੰਕੜੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ 21 % seats ਅਛੂਤਾਂ ਲਈ ਹਰ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ reserve ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਆਨ ਨੂੰ challenge ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਦਾਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸਾਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਅਸਲੀ facts and figures ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਦੇ table ਤੇ place ਕਰਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਛੂਤਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿੰਨੀਆਂ Gazetted ਪੋਸਟਾਂ ਅਛੂਤਾਂ ਪਾਸ ਹਨ, ਕਿੰਨੀਆਂ non-Gazetted ਹਨ, ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਐਸ. ਪੀ. ਪੁਲਿਸ ਕਪਤਾਨ, S. Os. ਅਤੇ C. Os. ਆਦਿਕ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ ਅਛੂਤ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਬੂਠ ਹੈ, ਫਰੇਬ ਹੈ; ਸਰਵਿਸਾਂ ਵਿਚ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹੈ। ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨਾ ਮੈਂ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨ ਲਫ਼ਜ਼ ਕਹਿ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਇਥੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਜਨ ਹੀ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਛੂਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਵਸ਼ੀਫ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਛੂਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸ ਰਕਮ ਨਾਲੋਂ ਅਠ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਕਦੀ 1.94 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਜਿਹੜੇ ਵਸ਼ੀਫ਼ਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਦੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੀ ਅਛੂਤਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕੀ ਇਹ ਅਛੂਤਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ? ਇਹ ਕੋਈ ਖਾਸ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਵੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ student ਦੀ ਕਿਸੇ ਜਮਾਤ ਵਿਚ condition ਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦਾ ਵਸ਼ੀਫ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਇਕ ਅਛੂਤਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬੜਾ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਹੋਰ ਵੇਰੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਤੀਸਰੀ ਚੀਜ਼, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਗੋਰਮੈਂਟ ਬੇਂਚ ਵੱਲੋਂ Socialistic Pattern of society ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਚਾਈ ਦੀ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਅਛੂਤਾਂ ਨਾਲ ਫਰੇਬ ਹੈ। ਅਜ ਪੰਦਰਾਂ ਸੋਲਾਂ ਦਿਨ ਤੋਂ debate ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਦੋ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਛੂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲਫ਼ਜ਼ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਇਹ ਹੈ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪੈਟਰਨ ਦਾ ਨਾਅਰਾ। ਫਿਰ ਚੋਣਾਂ ਵੇਲੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਾਅਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਵਚਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਆਂਗੇ ਅੱਛੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇਵਾਂਗੇ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ 20% ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੋਟਾਂ ਹਕੂਮਤ ਅਛੂਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੀ, ਮਗਰ ਇਸ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਅਛੂਤਾਂ ਨੇ 80% ਵੋਟ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਗਿਰਾਇਆ ਤੇ ਦਬਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਚਲਦਾ ਰਹੇਗਾ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਬਦਲਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ

ਅਛੂਤਾਂ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਸਲੂਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਨੇਤਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦਾ ਸਪਨਾ ਸੀ ਅਛੂਤ ਨੂੰ ਅਛੂਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਰਿਆਂ ਢੁਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਉਸ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ । ਦਸ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਆਬਾਦੀ ਮਿਲੀ ਨੂੰ ਪਰ ਜੋ ਹਾਲਤ ਅਛੂਤਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਹੁਣ ਵੀ ਉਹੀ ਹੈ । ਇਕਤਸਾਦੀ ਹਾਲਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਛੂਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਹਿਲਾਂ ਖੱਡੀ ਤੇ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਅਛੂਤ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਖੱਡੀ ਤੇ ਚਮੜੇ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ Cooperative Societies ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਅਛੂਤਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਵੀ ਖੋਹ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਅਛੂਤ ਭੁਖ ਮਰੀ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੈ । ਕਿੰਨੇ ਦੁਖ ਭਰੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਅੱਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰ ਧੰਦੇ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ Cooperative Societies ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅੱਡ ਰਕਮ ਰਾਖਵੀਂ ਰਖੀ ਜਾਵੇ ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ roads irrigation scheme ਅਤੇ electricity ਆਦਿਕ । ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਅਛੂਤ ਪਾਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਤਾਂ ਪੱਥਰ ਤੇ ਸਿਰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਢਿੱਡ ਭਰਦਾ ਹੈ, ਪੇਟ ਪਾਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਰੋੜੀ ਢੋਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਿਤ ਲਈ ਕੋਈ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨਹੀਂ । ਗੋਰਮੇਂਟ ਨੇ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਛੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਡ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਕਾਇਮ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ route ਪਰਮਿਟ ਦੇਵਾਂਗੇ ਪਰ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਕੀ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ; ਇਹ ਸਭ ਬੁਠ ਦਾ ਪਲੰਦਾ ਹੈ । bogus ਕਾਰਵਾਈ ਏ । ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਛੂਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਪੰਜਵੀਂ ਗੱਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, consolidation ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹੈ । ਜੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ Common Land ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਗੋਰਮੇਂਟ ਦੀ ਚਿੱਠੀ issue ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡ ਵਿਚੋਂ latrines, ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਜਾਂ ਤੰਸੀਹ ਆਬਾਦੀ ਲਈ ਜਾਂ ਜੰਬ ਘਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਅਤੇ ਢੇਰ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਕਿਸ

[ਢੋਧਰੀ ਕਰਮ ਚੰਦ ਸਿੱਧੂ]

ਦੇ ਨਾਮ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੀ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡ (Common Land) ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ common land ਤੋਂ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੌਮਨ ਲੈਂਡ ਦੀ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਕੇਵਲ ਇਕ ਕੇਸ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਮਾਫੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਇਕ ਮੀਲ ਦੂਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਹੈ—ਸਲਵਾੜਾ, ਇਥੇ ਕੋਈ 300 ਘਰ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਇਸ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਫੁਟ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਉਸ ਅਲਾਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕ ਭੱਠੇ ਵਾਸਤੇ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਭੱਠੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਚੀਫ਼ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਜੋ ਇਸ ਭੱਠੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਛੂਤਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਇਕ ਗਜ਼ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ। 12 ਫੁਟ ਗਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੋ ਦਫ਼ਾ ਮੈਂ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਲੈਤੀ ਸਿੰਘ ਔਰ ਵੋਧਰੀ ਵੀ ਦੋ ਦਫ਼ਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਅਛੂਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਕੋਈ Party Politics ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਫੁਟ ਦੂਰ 12 ਫੁਟ ਡੂੰਘੇ ਖੱਡੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਬਾਰਸਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਭਰ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਕੇ ਮਰਨਗੇ। ਕਈ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਆ ਘੇਰਨ ਗੀਆਂ। ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਤੋਂ ਗਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕੰਮ ਹੈ ਜੋ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡੀ. ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਈ ਵੇਰ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਨ, communal basis ਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਰਨ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ enquiry ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੱਕਾਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਜੁਲਮਾਂ ਅਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਬਾਤ ਆਪ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਹੋ ਫੋਣਾ ਰੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਕੀ ਸਿੱਖ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਚੰਗੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਮਸਲਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੌਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ

ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ through ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ Elections ਦੇ ਵਕਤ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਮੰਗੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੰਗਫਲੀ ਜੇਬਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੰਡਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ; ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਬਲਕਿ ਟੈਕਸਿਜ਼ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਹਾਊਸ ਟੈਕਸ ਕਿੱਥੋਂ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰੀ ਜੱਦੋਂ ਜਹਿਦ ਕਰਾਂਗੇ ਪਰ ਜੇ ਸਾਡਾ ਟੈਕਸ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਰਹਾਂਗੇ।

ਬੀਬੀ ਹਰਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ (ਜਗਰਾਉਂ) : ਮਾਨ ਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ 2nd Five Year Plan ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਵਾਸਤੇ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ taxes ਵੀ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਇਹ taxes ਲਗਾਏ ਹਨ ਇਹ ਛੋਟਿਆਂ ਛੋਟਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹਨ। *(At this stage Mr. Deputy Speaker occupied the Chair)* ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਘਾਟਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਬਾਰੇ, ਜੋ tax ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੈ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ।

Income tax ਦਾ ਜੋ ਅਸੂਲ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 4 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਸੇ ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਤੱਕ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। Joint Family System ਵਿਚ 8,400 ਤੱਕ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ tax ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਥੇ 3 Joint Families ਹੋਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 12,000 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਤੱਕ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਵੀ tax ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜੋ tax ਗਰੀਬ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਇਸ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਮਾਲੀਆ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਫੇਰ surcharge ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੇਨ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਨਵੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਜਿਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ Betterment Tax ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਹ 180 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ 10 ਸਾਲ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਣਾ

[ਬੀਬੀ ਹਰਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ]

ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬੜੇ ਟੈਕਸ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕਪਾਹ ਦਾ ਟੈਕਸ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਟੈਕਸ, ਮਿਰਚਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਗੁੜ ਟੈਕਸ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਫਸਲ ਹਰ ਸਾਲ ਅੱਛੀ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਆਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਖੇਤੀ ਕਰਮਾਂ ਸੇਤੀ'। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਰਚਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਵੀ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਮਿਰਚਾਂ ਦੇ ਬਿਘੇ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰਖ ਬੜੀਆਂ ਕਿਸਮ ਵਿਚ ਦੀ ਮਿਰਚ ਲੱਗੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਫਸਲ ਦੀ ਘਟੀਆਂ ਕਿਸਮ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਟੈਕਸ ਲਾ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਬੜੀ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਭੀ ਕਰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਹੀ ਇਹੋ ਕਿਸਮ ਦੇ tax ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਛੋਟਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਚਾਹੇ ਉਹ ਵੱਡਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਆਮਦਨੀ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਵੀ ਆਮਦਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਮੁਕਰਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ tax ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਆਮਦਨੀ ਹੈ ਉਸ ਤੇ tax ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ਭੀ ਹੱਦ ਮੁਕਰਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰਤ ਵਿਚ ਹੱਦ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹੈ; ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ 5 ਬਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਵਿਚੋਂ 2 ਬਿਘੇ ਵਿਚ ਮਿਰਚਾਂ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 3 ਬਿਘੇ ਵਿਚ ਕਪਾਹ ਬੀਜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਉਹ 6 ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ 9 ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਇਸ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵੱਲ ਤਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਰਚ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਫੇਰ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਹੋਰ free education ਬਾਰੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਇਹ free education ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਤ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। Free education ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਇਕ ਗੋਰਮੇਂਟ ਸਕੂਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 20 ਸਕੂਲ ਐਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ private management ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਗੋਰਮੇਂਟ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ free education ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਗੋਰਮੇਂਟ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਐਸਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ

ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਲਏ ਜਾਣ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ facility ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਵੱਡੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ students ਦੀਆਂ ਫੀਸਾਂ ਵਿਚੋਂ staff ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵੀ ਕੱਢਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ free education ਦੀ ਕੋਈ facility ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ ਤਾਂ ਜਿਤਨੇ private management ਦੇ ਸਕੂਲ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 600 ਪਰਾਈਵੇਟ management ਦੇ ਸਕੂਲ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਸਿਰਫ ਗੋਰਮੈਂਟ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਗੋਰਮੈਂਟ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗੀ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਸਮਝ ਕੇ ਇਹ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸੋਚਿਆ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਆਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਫੰਡ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇ students ਹੀ ਘਟ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ staff ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨਗੇ ?

ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦੇ ਏਡਿਡ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਨੇਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਲਵੇ ਜਾਂ ਫੀਸਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਅਗਾਉ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦੇਵੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸਟਾਫ਼ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਹਸ਼ਰ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਜ਼ ਹਨ ਉਹ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਦਾਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਟਾਫ਼ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਔਰ ਜਿਥੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਫਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇਕੇ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਸਟਾਫ਼ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਹਲੇ ਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਕਰਕੇ ਨਾਖੁਸ਼ ਵੀ ਕਰ ਲਵੇਗੀ। ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਾ ਚੁੱਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਘਬਰਾਹਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਤੇ ਨੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦੇ 600 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਕੂਲ ਹਨ। ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਅਤੇ ਮਿਉਨਿਸਿਪਲ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ 1200 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਕੂਲਜ਼ ਹਨ। ਕੁਲ ੧੮੦੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਹਨ। ਜੇ ਗੋਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਫੀਸ ਮਾਫ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਪਵੇਗਾ ਉਹ ਸਿਰਫ ਅਠ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਕ 2 ਸਕੂਲ ਦੇ ਹਿਸੇ ਚਾਰ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਨਾਲ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ declare ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਬਲਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਸਕੀਮ ਰਖੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ 80% ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ problem ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚੇ ਤਾਂ ਹੀ ਗੋਰਮੈਂਟ ਆਪਣੇ ਮਕਸਦ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

[ਬੀਬੀ ਹਤਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ]

ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਸਾਡੀ ਇਕ ਹੋਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ। ਕਿ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਈ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਮਹਿਜ਼ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਈ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ। ਇਸਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੋੜ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਘਰੇਲੂ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕ ਕੰਮ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਇਲਾਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਇਕ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੀ 6000 ਦੀ ਵਸੋਂ ਹੈ; ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ 20, 20 ਮੀਲ ਦੂਰ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਮਾਲ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ 2, 2 ਰੁਪਏ ਛੀ ਮਣ ਕਰਾਇਆ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗੀ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰੇ।

ਚੌਧਰੀ ਛੱਤ੍ਰਾ ਰਾਮ (ਗੋਹਾਨਾ, ਰਿਜ਼ਵੰਡ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਮ ਜਾਨਤੇ ਥੇ ਕਿ ਕਾਂਗਰੇਸ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਿਛੜੇ ਹੁਏ ਈਲਾਕਿਆਂ ਆਰ ਅਛੂਤ ਜਾਤੀਆਂ ਕੀ ਭਲਾਈ ਕਰੇਗੀ; ਲੇਕਿਨ ਪਹਿਲੇ ਜਾਨਤੇ ਹੀ ਜਾਨਤੇ ਥੇ, ਅਬ ਈਸ਼ਵਰ ਕੀ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਸੇ ਹਮੇਂ ਇਸ ਹਾਲ ਮੇਂ ਆਨੇ ਕਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਾ ਤੀ ਦੇਖਾ ਕਿ ਧਹਾਂ ਪਰ ਕੁਝ ਆਰ ਹੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਸੁਨਨੇ ਸੇ ਆਰ ਕੁਝ ਬਜਟ ਕੇ ਪਛਨੇ ਸੇ ਪਤਾ ਚਲਾ ਹੈ ਕਿ ਧਹਾਂ ਪਰ ਗਰੀਬ ਮੁਜ਼ਾਰੀਆਂ ਆਰ ਹਰਿਜਨਾਂ ਕੇ ਲਿਯੇ ਕੋਈ ਏਸਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਨਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਸੇ ਊਨ ਕੋ ਫਾਯਦਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ। ਗਾਂਵਾਂ ਮੇਂ ਹਾਲਾਤ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਆਰ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਬਗੈਰਹ, ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਸੇ ਮਿਲ ਕਰ ਅਪਨੇ ਨਾਮ ਕਰਾ ਲੇਤੇ ਹੈਂ।

ਅਬ ਧਹਾਂ ਪਰ ਜੀ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹੈਂ ਊਨ ਸੇ ਪਤਾ ਚਲਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਗਰੀਬ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਧਾ ਹਰਿਜਨ ਕੇ ਪਾਸ ੫ ਧਾ ੪ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਆਰ ਵਹ ਊਸ ਮੇਂ ਕੁਝ ਜਿਨਸ ਬੋਤਾ ਹੈ ਤੀ ਊਸ ਕੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੋ ਟੈਕਸ ਦੇਨੇ ਮੇਂ ਹੀ ਨਿਕਲ ਜਾਏਗੀ।

ਮੈਂ ਦੇਖਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਧਹਾਂ ਪਰ ਜੀ ਕਾਂਗਰੇਸੀ ਹੈਂ ਵਹ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਕੇ ਅਸੂਲਾਂ ਪਰ ਚਲਨੇ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹੈਂ; ਆਰ ਨ ਹੀ ਸਚੇ ਮਾਧਨਾਂ ਮੇਂ ਮੁਲਕ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ। ਧਹ ਤੀ ਰਾਤ-ਰਾਤ ਮੇਂ ਖੜ੍ਹ ਪਹਿਨ ਕਰ ਕਾਂਗਰੇਸੀ ਬਨ ਜਾਤੇ ਹੈਂ.....

ਉਪਾਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : ਕਧਾ ਧਹ ਬਜਟ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੈ। (Is it discussion on the Budget?)

ਚੌਧਰੀ ਛੱਤ੍ਰਾ ਰਾਮ : ਅਮੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਧਾ ਹੈ, ਜਨਾਬ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਧਹ ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਧਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮੁਝੇ ਬੋਲਨੇ ਕੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਹਾਰਤ ਅਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਧਹ ਮੇਰੇ ਈਲਾਕੇ ਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ ਆਰ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ।

ਮੈਂ ਹਕੂਮਤ ਕੋ ਧਹ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿਲਾਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਅਗਰ ਪੰਜਾਬ ਹਕੂਮਤ ਕੀ ਧਹੀ ਚਾਲਾਕੀ ਰਹੀ ਤੀ ਮੈਂ ਢਾਵੇ ਕੇ ਸਾਥ ਕਹ ਸਕਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਗਰੀਬ ਹਰਿਜਨ ਆਰ ਬੈਕਵਰਡ ਈਲਾਕੇ ਕੇ ਲੋਗ ਧਹਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਗੇ।

ਬਾਕੀ ਕਹਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਜਨਾਂ ਕੋ ਸਰਕਾਰੀ ਮਹਕਮੇਂ ਮੇਂ 21 ਪਰਤਿਸ਼ਤ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਕੀਸੀ ਮੀ ਮਹਕਮੇਂ ਮੇਂ 21 ਪਰਤਿਸ਼ਤ ਤੀ ਕਧਾ 10 ਪਰਤਿਸ਼ਤ ਮੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਨਹੀਂ

ਦੀ ਜਾਤੀ। ਕਥਾ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਹਰਿਜਨ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ? ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਯਹ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਤਾਲੁਕਾਤ ਦੇ ਆਦਮੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਵਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਅਪਨੇ ਆਦਮੀ ਜਾਏਂ ਆਰ ਵਹ ਅਪਨੇ ਆਦਮੀ ਮੇਜਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਏਕ ਬਾਤ ਆਰ ਕਹਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਗਰੀਬ ਮੁਜ਼ਾਰੀ, ਹਰਿਜਨਾਂ ਆਰ ਬੈਂਕਵਰਡ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਲਿਯੇ ਅਗਰ ਬੈਂਕ ਖੋਲੇ ਜਾਏਂ ਤੋ ਵਹ ਤਸ ਸੇ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਆਰ ਅਪਨੀ ਗੁਜ਼ਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਮੁੜਿਕਲ ਤੋ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਯਹਾਂ ਪਰ ਕੋਈ ਭੀ ਕਾਮ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਲਿਯੇ ਏਸਾ ਨਹੀਂ ਕਿਆ ਜਾਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਸੇ ਗਰੀਬਾਂ ਕਾ ਮਲਾ ਹੋ। ਯਹਾਂ ਪਰ ਤੋ ਵਹੀ ਬਾਤੋਂ ਹੋਤੀ ਹੈ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਮੇਂ ਚਲਤੀ ਥੀਂ ਕਯੋਂਕਿ ਯਹਾਂ ਪਰ ਵਹੀ ਲੋਗ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਕੀ ਚਾਪਲੂਸੀ ਕਿਆ ਕਰਦੇ ਥੇ। ਆਜ ਵਹੀ ਲੋਗ ਕਾਂਗਰੇਸ ਕਾ ਨਾਮ ਲੇ ਕਰ ਹਮਾਰੇ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਕਹਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਸ ਤੁਮਹਾਰੀ ਸਦਦ ਕਰੋਗੇ। ਇਸ ਲਿਯੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੇ ਜ਼ਰਿਯੇ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਵਹ ਗਰੀਬ ਮੁਜ਼ਾਰੀ ਆਰ ਹਰਿਜਨਾਂ ਕੀ ਤਰਫ ਧਿਆਨ ਦੇਂ। ਕਸ, ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਕਹ ਕਰ ਕਿ ਗਰੀਬ ਹਰਿਜਨਾਂ ਆਰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਲਿਯੇ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਯੇ, ਅਪਨੀ ਜਗਹ ਪਰ ਬੈਠਤਾ ਹੂੰ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਮਾਨਸਾ, ਜਨਰਲ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬਜਟ ਦੇ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸਣ ਵਾਸਤੇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਦਰਅਸਲ ਅਸੀਂ ਇਕ ਫੇਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਐਂਡ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਹਰ ਪੱਖ ਦੇ ਆਦਮੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਮੁਤਫਿਕ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਢਾਂਚਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਏਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਬਜਟ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਐਂਡ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸੀ। ਪਹਿਲਾ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੁਣ ਦੂਸਰਾ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਐਂਡ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਸਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ enter ਹੋਏ ਹਾਂ ਐਂਡ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਇਹ ਬਜਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਸ ਦੂਜੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈਜਾਣ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਕਾਫੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਦੇ ਉਤੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬਾਤੀ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ item paragraph ੩੫ ਵਿਚ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧਿਆਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਜ਼ੁਮੇ 188.44 ਕਰੋੜ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਏਸ ਚਾਲੂ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਏਗਾ ਐਂਡ ਇਹ 217.38 ਕਰੋੜ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਅੱਜ ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵੱਲ ਵੇਖਕੇ ਇਕ ਦਫਾ ਘਬਰਾਹਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਐਂਡ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲਈ ਗਏ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲ ਹੋਣਾ ਹੈ ਉਹ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਸਾਡੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਖਿਆਲ ਕਰਨਗੀਆਂ ? ਇਸ ਵਾਸਤੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਰਾਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਦਫਾ ੩੪ ਦੇ ਵਿਚ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਹਾਊਸ ਦੇ notice ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

“ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਾਊਸ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਫਾਈਨੈਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਗੇ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ]

ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੱਖ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰੇਗਾ” ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਹੈ ਔਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਹੈ ਇਹ ਏਸ ਨਵੇਂ ਬਣ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਉਸ ਇਸ ਰਕਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਪਹੁੰਚਾਏ ਔਰ ਮੇਰੀ ਵੀ ਇਹ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਪਹੁੰਚਾਈਏ ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ impress ਕਰੀਏ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਹਾਇਕ ਗਰਾਂਟ ਵਧੇਰੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਹਾਉਸ ਮੇਰੀ ਏਸ ਰਾਏ ਨਾਲ ਮੁਤਫਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਅੱਜ ਹਾਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਨਵੀਂ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਹਰਏਕ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਜਧਾਨੀ West Punjab ਦੇ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ ਸਾਂ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਵੀਂ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਵੀਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਾਫੀ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਹਨ ਇਹ ਬਹੁਤ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਰਹੇ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚੇ ਔਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰੀਏ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਕਰਜ਼ੇ ਹਨ ਇਹ ਮਜਬੂਰੀ ਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਅਗਰ ਅਸੀਂ productive ਤਰੀਕੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਆਮਦਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਕਰੀਏ । ਲੇਕਿਨ ਸਾਨੂੰ ਮਜਬੂਰੀ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਅਸੀਂ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਗਰਾਂਟ ਵਗੇਰਾ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਆਏ ਸਾਲ ਕਰਜ਼ਾ ਵਧਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰੇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜੋ ਖਿਆਲ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਚ major item ਭਾਖੜੇ ਡੈਮ ਦੀ ਹੈ । ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਗੇਰਾ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਮਿਲੇਗਾ ਔਰ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇਗਾ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਕਰਜ਼ਾ ਅਸੀਂ ਭਾਖੜੇ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਦਾ ਭਾਰ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੀ budget speech ਵਿਚ ਆਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹਾਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ । ਬਜਟ ਦਾ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ

ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬਜਟ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਅਕਲਮੰਦੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਹਰੇਕ ਹੈਡ ਵਾਸਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ ਅੱਛੀ ਸਮਝ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ taxes ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਲ੍ਹ ਤੋਂ ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ ਅਤੇ ਇਕ ਅਸੂਲ ਬਣਾਉਣਾ ਪਏਗਾ। ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਦੇਖਣੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਹਰੇਕ ਦਾ standard of living ਅਸੀਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਕਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ taxes ਲਗਾਉਣੇ ਪੈਣਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਤਕੜੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ।

ਸਾਡੀ ਗੌਰਮੇਂਟ ਨੇ ਇਹ ਬੜਾ ਅੱਛਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੜੀ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੇ ਜਿਹੜੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਵਧਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ justification ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੇਖੀਏ ਆਇਆ ਸਾਡੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਕਿਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾਲੋਂ ਪੰਜ ਗੁਣਾ ਜਾਂ ਛੇ ਗੁਣਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਰੁਪਿਆ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੇਂਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਮ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਚੰਗਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗੌਰਮੇਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਸੋਚਦੀ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੀ ਤਵੱਜੁਹ Agrarian Law ਦੀ ਤਰਫ਼ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ Pepsu and Punjab ਦੇ merger ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਦਮ ਅਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਬਿਲ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ 30 standard acres ਦੀ ceiling ਰੱਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਵਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਜ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਮਝੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ 70% ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਕ standard ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ 5 standard ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਸਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਾਲ ਨਾਲ cottage industry ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਦੀ income ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ 30 standard acre ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਚਾਰ ਜਾਂ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਮਿਆਰ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਐਰ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ ਐਸੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਕਾਇਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ financial position ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ 1: 4 ਦੀ ਰੇਸ਼ੋ ਵਿਚ ਲੋਕ ਵਸਦੇ ਹਨ।

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ]

ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਇਕ ਮਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਫੇਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਸਾਲ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਿਲੇਗਾ ਐਂਡ ਦੂਸਰਾ 20 ਜਾਂ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਸਾਲ ਦੀ income ਵਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਏਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਰੀਏ। ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ ਪੇਪਰ ਦੇ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਬੜਾ ਬਿਹਤਰੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਪੇਪਰ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ?

ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਕੰਮਲ ਹੈ ਐਂਡ ਆਖਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਗਰ ਕੁਝ ਨੁਕਸ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਐਡ ਕਰਕੇ ਇਕ ਆਲ੍ਹਾ ਦਰਜੇ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਬਕਾ ਕਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਅਪਣੀ ਪੁਰਾਨੀ ਗੱਤਾਂ ਦੀ ਧਾਰਾ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਕੁਝੀ ਦਰਖਸ਼ਤੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੋ ਭੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ਐਂਡ ਕੀਚ ਸੋ ਭੁਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਮੇਂ ਤਨ ਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਏ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ ਕਿ ਕਹ ਕਯਾ ਕਹ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਜੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੇਪਰ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨੁਕਸ ਹੋਣ ਪਰ ਉਹ ਇਕ ਕਦਮ ਜ਼ਰੂਰ ਅੱਗੇ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ impression ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ 70, 80 ਫੀਸਦੀ ਜੋ ਲੋਕ ਵਸਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਨਤਾ ਆਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਤੇ ਆਉਣਗੇ। ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੋ ਐਡਰੈਸ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਥੋੜਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਬਿਆਨ ਵੀ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸੁਣੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ Acts ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਅੱਗੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਜੋ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ consolidation ਦਾ। ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਰਕਮ ਇਸ ਸਾਲ ਦੱਖੀ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ।

ਇਹ ਜੋ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਾਰੀ consolidation ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਬਿਹਤਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ irrigation ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਆਬਪਾਸ਼ੀ ਹੋਣ ਆਵੇਗੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ 34 ਲੱਖ ਏਕੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਅੱਡੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਏ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਖਾਹਸ਼ਮੰਦ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਤੱਕ ਜ਼ਰੂਰ ਅਪੜੀਏ। (ਘੰਟੀ)। ਇਹ ਜੋ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮੈਂ ਇਕ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਕਹਿਣੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਹ ਜੋ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਹਨ ਇਹ ਵਧਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ society ਵਿਚ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਲੱਗਾਣਾ ਕੋਈ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਚਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਆਮਦਨੀ ਤੱਕ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਲਈ minimum ਹੈ, ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਦਾ ਬੋਝ ਨਾ ਪਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੇਕ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਰ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ justification ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਡੀ cabinet ਨੂੰ ਇਸ ਉੱਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਗੌਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਨਤੀਜੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦੇ ਲੰਗਣ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੀ ਨਿਕਲਣ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਉੱਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਜੋ ਆਵਾਜ਼ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਉਠਾਈ ਹੈ ਉਸ ਉੱਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਗੌਰ ਹੋਵੇਗਾ (ਘੰਟੀ)।

ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਗੱਲ agrarian reforms ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਚੁਪਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ revolution ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ revolution ਨੂੰ ਸੰਤ ਵਿਨੋਬਾ ਜੀ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਉਹ execute ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲਾਤ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸੰਤ ਵਿਨੋਬਾ ਜੀ ਜੋ ਕੁਝ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਰਾਹਣਾ ਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ, ਅਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਮੇਰੀ ਇਹ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹਰ ਗੱਲ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ lead ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ। (cheers)

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਕਾਮਰੇਡ (ਨੂਰ ਪੁਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਜਟ ਦੇ ਦੋ ਪਹਲੂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਤਾਰੀਕ ਪਹਲੂ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਹਲੂ ਵੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਮੈਂ ਇਜ਼ਾਫਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਤਾਇਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ low-paid ਮੁਲਾਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਫਾਇਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਅਮਰ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾਸ three ਦੇ ਵੱਧ ਸਾਰੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮੀਨ ਕਲਰਕਸ, Assistants ਵਗੈਰਾ ਜੋ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ relief ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜਦੋਂ ਕੁਝ categories ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਕੁਝ ਲੋਗ ਏਸੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੇਡ ਆਗੇ ਜਾਣੇ ਦੀ ਵਜਾਏ ਪੀਛੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਬਾਹਰ low-paid employees ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਮੈਂ ਜੋ ਇਜ਼ਾਫਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਵਧ ਕਾਬਿਲੇ ਤਾਰੀਫ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਲ ਮੇਰੇ ਏਕ ਦੋ ਮਾਇਨਾਂ ਨੇ ਕਹਾ ਥਾ ਕਿ ਹਮਾਰਾ ਦੀਵਾਲਾ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ Finance Commission ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਜੋ

[श्री राम चन्द्र कामरेड]

केस पेश किया गया है वह लाजमी था और वह हमारा हक है। दूसरे सूबे जो हैं वह हमारे जैसे नहीं हैं। उन में और हम में बहुत फर्क है। खास तौर पर हिन्दुस्तान की तकसीम के बाद हमें ज्यादा suffer करना पड़ा है। हम तो उजड़ चुके थे और हमें दोबारा सारा सिलसिला करना पड़ा। इस लिये हमें ज्यादा पैसे मिलने चाहिए और यह हमारा हक है। इस लिये उन्होंने Finance Commission को जो case पेश किया है उस में मैं उन का साथ देना चाहता हूँ।

पिछले पांच सात साल में हम ने सनअत और जरायत में नुमायां तरक्की की है। आबपाशी की स्कीमों के जरिए जमीन का बहुत भारी हिस्सा जेरे आबपाशी आ गया है और हमारी पैदावार दिन बदिन बढ़ रही है। यह और चीज है कि कुछ floods आ गए और बहुत भारी बारशें बे मौका हो गईं जिन से हमारी फसलों का भारी नुकसान हो गया और हमें बहुत दिक्कतें पेश आ गईं। लेकिन हमें इत्तमिनान है कि फिर भी जरायत और सनअत ने भारी तरक्की की है। इस के साथ ही एक परेशान कुन पहलू भी है। जहां हम ने इन चीजों में तरक्की की है वहां एक भारी मुश्किल भी पेश आ रही है और वह है currency का फैलाओ और अजनास की गिरानी। मैं समझता हूँ कि हकूमत का यह फर्ज है कि वह इस चीज को काबू में लाने की कोशिश करे। अगर हम इस को काबू में ला सकेंगे और अपनी economy को sound basis पर develop करेंगे तब ही हम stand कर सकेंगे वरना हमें crisis का सामना करना पड़ेगा।

डिप्टी स्पीकर साहिब, अब मैं जो taxes लगाए गए उन के बारे में कुछ अर्ज करना चाहता हूँ। कुछ भाई तो यह चाहते हैं कि सिर से ही कतअन कोई टैक्स न लगे। मगर सवाल यह है कि यह जो इतने development के काम हो रहे हैं उन के लिए पैसा कहां से आए। यह तो हो सकता है कि कोई टैक्स हमें पसन्द न हो लेकिन हमें इन भारी स्कीमों पर अमल पैदा होने के लिये taxes में इजाफा करना पड़ेगा और करना ही होगा वरना हमारी यह तरक्की की स्कीमें धरी की धरी रह जायेंगी। यह कहना कि हम ने Central Government के डर से बढ़ा दिए हैं, गलत बात है। इस में डर की कोई बात नहीं है। माली जरूरतों का सवाल है, development का सवाल है जिन की वजह से हम taxes लगा रहे हैं। लेकिन मेरी अर्ज है कि जहां तक पुलों पर टैक्स लगाने का सवाल है यह बड़ी complicated चीज है और यह हमें नुकसान देह होगा। आप टैक्स लगाएं, transport वालों पर टैक्स लगाएं, डीजल Oil पर टैक्स लगाएं, मगर अच्छी तरह गौर करके लगाएं कि कहां यह फबता है। मुझ से कल चंद transporters की बात चीत हुई तो वह कहने लगे कि इस से तो बेहतर हो कि सरकार transport को nationalise कर दे। मेरी भी यह राय है कि अगर सचमुच टैक्स लगाए बगैर गुजारा नहीं कर सकते और transporters टैक्स नहीं दे सकते तो आप इसे nationalise कर दें। इस के न करने की वजह से लोगों की बहुत सी मेहनत जाया जा रही है। मिसाल के तौर पर इस छः सात साल के अर्से में सैकड़ों मील सड़कें बनी हैं और लोगों ने बहुत मेहनत से बनाई हैं मगर आज तक वहां मोटरें नहीं चली

हैं। मैं R.T.A. का Chairman रहा हूँ और मुझे इन चीजों का काफी पता है और तजरुबा है। लोग कहते हैं कि जब यह सड़कें बनाई हैं, मेहनत की है तो आज तक वहां मोटरें क्यों नहीं चल सकी हैं ?

यकीनन हकूमत के सामने इस का कोई जवाब नहीं। लेकिन जवाब का हमें इल्म है कि हकूमत को नैशनलाइजेशन के बारे में अपनी पालिसी clear कर देनी चाहिये और हम चाहते हैं कि जब ऐसे हालात पैदा हो रहे हैं तो हकूमत को चाहिए कि नैशनलाइजेशन की पालिसी पर कारबन्द हो। मैं अपने साथी सरदार राम-दयाल सिंह जी की भी तारीफ करता हूँ कि सिनेमाओं को भी नैशनलाइज कर देना चाहिए क्योंकि मैं समझता हूँ कि जब तक हम नैशनलाइजेशन की तरफ नहीं बढ़ेंगे हम अपने अन्दाजे और निशाने में कामयाब नहीं हो सकेंगे।

डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं एक चीज और आप की खिदमत में अर्ज करना चाहता हूँ वह है भ्रष्टाचार के बारे में। इस की हालत यह है कि :

“मर्ज बढ़ता गया जूँ जूँ दवा की”

पी. डब्ल्यू. डी. और इरीगेशन के महकमें में इतना भ्रष्टाचार है कि जिस का अन्दाजा नहीं लगाया जा सकता। आप को चंडीगढ़ में एक भाई मिलेंगे। वह पी. डब्ल्यू. डी. के महकमा में मुलाजिम थे लेकिन अब वह नीम पागल हालत में दर बंदर फिर रहे हैं। वह पागल इस लिये हो गये कि वह honest थे और रिश्तत लेने वाले अफसरों के साथ काम नहीं कर सकते थे। हकीकत यह है कि उन के दिमाग में एक वहम सा आ गया है कि आदमी honest हो। बात असूली तौर पर ठीक है लेकिन यह असूल उन्हें इतना महंगा पड़ा है कि वह आज नीम पागल हालत में दरबंदर फिर रहे हैं। मैंने उन का केस पहले इरीगेशन मिनिस्टर साहब के पास पेश किया था। और मैं ने उन्हें यह भी कहा है और चिट्ठी भी दी है कि वह मौजूदा इरीगेशन मिनिस्टर को भी मिलें। यह हाल है भ्रष्टाचार का।

डिप्टी स्पीकर साहब, मुजारों का कानून पास हुआ लेकिन अफसोस है कि उस पर अमल नहीं किया गया। इकबाल का एक शेर है :

तिबे मगरब में मजे मीठे
असर खाबे आबरी ।

मैं अर्ज कर रहा था कि 1855 में मुजारों का कानून पास किया गया। 1956 में इस के क्वायद बनाए गए लेकिन अब एक साल के बाद कहते हैं कि मालिकान ने तुआवन नहीं दिया और अब सोच रहे हैं कि क्या किया जाए। मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि अब पानी सिर से गुजर चुका है और अब अगर इस मामला में ज्यादा ताखीर करेंगे तो हालत ज्यादा पेचीदा हो जायगी। इस लिये पोजीशन यह है कि तीन चार साल से झगड़ा चल रहा है और लोगों ने अपने लड़कों और अन्य सम्बन्धियों के नाम जमीन इन्तकाल कर दी है। मैं समझता हूँ कि 1947 के बाद जितने भी इन्तकाल हुए हैं सब के-सब नाजायज करार दिये जायें और limit मुकर्रर करके बाकी की सब जमीन कब्जे में ले लेनी चाहिए।

[श्री राम चन्द्र कामरेड]

डिप्टी स्पीकर साहब, इस के बाद मैं एक और अर्ज करना चाहता हूँ कि इश्तमाल के काम में रिश्ततस्तानी बहुत ज्यादा चल रही है और इस की वजह से गरीब लोगों को बहुत तकलीफ का सामना करना पड़ रहा है। मैं कहता हूँ कि ज़मीन का मसला हल होना चाहिए और हल करना चाहिए लेकिन यह हल क्या है? इस के मुताल्लिक मैं अर्ज करता हूँ कि विनोभा भावे जी के बताए हुए मार्ग पर चलने से ही ज़मीन का मसला हल हो सकता है। मैं यह चाहता हूँ कि यह पांच करोड़ रुपया जो इश्तमाल पर खर्च हो रहा है अगर यही रुपया कोऑपरेशन फैलाने पर खर्च किया जाए तो यही काम co-operative farming से हो सकता है और उस सूरत में यह इश्तमाल सब ग़ैर ज़रूरी हो जाती है। इस लिये मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि consolidation कर देने से ही हमें कामयाबी नहीं हो सकती। इस मसले का एक ही हल है और वह यह कि ग्रामदान, भूमिदान और कोऑपरेशन के तरीके से इस को हल किया जाए।

डिप्टी स्पीकर साहब, मैं एक और बात राजधानी की तामीर के मुताल्लिक अर्ज करना चाहता हूँ। जब मैं चंडीगढ़ की तरफ़ देखता हूँ तो मुझे ग़ालिब का एक शेर याद आ जाता है :

कर्ज की पीते थे मैं लेकिन समझते थे कि हां
रंग लायेगी हमारी फाका मस्ती एक दिन।

इस की तामीर में सूबा कर्जदार हो गया है। अगर यही रुपया किसी प्रोडक्टिव काम पर खर्च होता तो हमें एतराज न होता लेकिन यह सब कर्ज का रुपया एक unproductive काम पर खर्च हो रहा है जो कि नावाजिब चीज़ है। मैं चाहता हूँ कि विधान सभा, राजभवन और इसी प्रकार से अन्य ग़ैर ज़रूरी तामीर का काम बन्द कर दिया जाय और जैसे गुज़ारा चल रहा है वैसे चलने दिया जाए।

आखरी बात मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि :

ना खुदा ने जिसे डबोया था
मैं कहानी हूँ उस सफ़ीने की

कांगड़ा का ज़िला पंजाब का एक पसमांदा ज़िला है। इस ज़िला की सनअती तरक्की नहीं हुई, हिरफ़ती तरक्की नहीं हुई, ज़रायत की तरक्की नहीं हुई। मैं यह भी नहीं कहता कि कुछ भी नहीं किया गया। मैं कहता हूँ कि 90 प्रतिशत तरक्की हो सकती थी लेकिन सिर्फ़ 10 प्रतिशत की गई। अमृतसर, जालन्धर, लुधियाना और चंडीगढ़ पर हज़ारों रुपया खर्च हो रहा है, जहां नयी नयी इंस्टीट्यूशन्ज़ बन रही हैं लेकिन कांगड़ा ज़िला को ऊपर उठाने के लिये कोई कोशिश नहीं की जा रही। इस लिये मैं कहता हूँ कि यही दस करोड़ रुपया जो चंडीगढ़ पर खर्च किया जा रहा है अगर कांगड़ा पर खर्च किया जाता तो दस करोड़ रुपया वापस कर दिया जा सकता था। (घंटी की आवाज़) इन इलफाज़ के साथ मैं ख़त्म करता हूँ।

श्री बलराम दास टंडन (अमृतसर शहर, पश्चिमी) : उपाध्यक्ष महोदय, फाइनेंस मिनिस्टर साहब ने जो इस साल का बजट हाउस में पेश किया है उस के दो पहलू हैं। एक पहलू तो वह है जिस के अन्दर उन्होंने deficit दिखाया है और इस के साथ ही साथ उस को

पूरा करने के लिये जिस तरह की गरीब आदमियों के ऊपर टैक्सेशन की गई है, लगभग एक करोड़ रुपया की, अगर इस पहलू से इस को देखा जाए तो यह कहना पड़ेगा कि गरीब आदमियों को सांस नहीं मिल सकेगा और उन के पनपने के लिए जैसे साधन अपनाने चाहिए थे वैसे न अपना कर इस को साधारण रूप दिया गया है और इस प्रकार का बजट बना दिया है जिस से केवल यही साबत होता है :

This is massacre of masses' budget.

लेकिन जो इस का दूसरा पहलू अर्थात् पंजाब की राजधानी चंडीगढ़ है यदि इस की ओर ध्यान दिया जाए तो ऐसा दिखाई देता है कि हमारा पंजाब शायद बहुत खुशहाल पंजाब है । पता नहीं कितनी धन-राशि इस पर खर्च की जा रही है । इस के लिए 30 लाख रुपया museum के लिये रखा गया है और इस के लिये जगह खरीदी जा रही है । गवर्नर साहब के रहने के लिये कई स्थान बनाए जा रहे हैं । इस के इलावा आर्ट गैलरी, स्विमिंग पूल, ऐसे आराम के साधन हमारे सामने प्रस्तुत किये जा रहे हैं कि अगर इन बातों से इसे देखने की कोशिश की जाय तो ऐसा लगता है :

It is a royal budget being presented in any state of America.

इस सूबा के अन्दर इतनी contradiction एक दूसरे के साथ है कि जिस का मिलाप नहीं है । अगर सारे बजट को ध्यान से देखा जाये तो इस में एक बात दिखाई देती है जैसे कि बजट बना कर नीचे स्टाफ ने मिनिस्टर साहिब के सामने रख दिया और उन्होंने यहां पर सिर्फ पढ़ने की ही कोशिश की है । हर एक आदमी जानता है कि यहां पर decimal coinage system जारी हो गया है । जैसे कि हाऊस के एक मैम्बर ने अभी इस की तरफ ध्यान दिलाया है कि हमारे taxation का आधार भी इसी system पर हो गया है । इस के बावजूद आप ने कोशिश नहीं की कि जब कि बजट महीना दो महीने पहले नीचे स्टाफ ने prepare कर के दे दिया था तो इसी आधार पर इस में तब्दीली भी की जाती लेकिन यह बजट previous system पर ही आधारित है और decimal coinage में इसे तब्दील करने की कोशिश नहीं की गई । इसके साथ साथ गुड़गांव की नहर के बारे में एक दो मैम्बरों ने जिक्र किया है और इस सम्बन्ध में दो तीन साल की figures उसी पुराने ढंग से पेश करने की कोशिश की है । हमें एक दो बातें अपनी दृष्टि में रखनी चाहियें कि आज कल सरकारी बेंचों पर बैठे हुए मिनिस्टर साहिबान के बारे में जनता की क्या राये है; जनता की भलाई किस दृष्टि से की जाती है । मंत्रियों को चाहिए कि वे administration का खर्च कम करने की कोशिश करें और देखें कि बगैर टैक्स के ठोंसने के किस तरह ऐडमिनिस्ट्रेशन के अखराजात को पूरा किया जा सकता है । गवर्नमेंट को इस की तरफ अपनी पूरी २ तवज्जुह देनी चाहिये । लेकिन हमारे मंत्रियों के पास इतना समय कहां कि वे ऐसी बातों की तरफ अपना ध्यान दे सकें । उन को हमेशा अपनी ग्रुपबन्दी का फ़िकर दामनगीर रहता है, उन को अपने आदमियों से फ़ाग़त नहीं मिलती तो वे जनता की भलाई के मुताल्लिक क्या सोच सकते हैं ? हमारे हेल्थ मिनिस्टर साहिब को अपने ही दफ़तर की चिट्ठी के बारे में पता नहीं होता तो वह कौन से साधन बता सकते हैं जिन से प्रान्त की जनता की भलाई हो सके ? उन्हें अपने पास बैठे हुए लोगों से फुर्सत

[श्री बलराम दास टंडन]

नसीब नहीं होती तो वह उन साधारण बातों पर सोचने का समय कैसे निकाल सकते हैं जिन से जनता को लाभ पहुंच सकता हो ? मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि मिनिस्टर साहिब ने जनता के लाभ के लिए बजट बनाने की कोशिश नहीं की । इस से पहले भी मैं ने गवर्नर साहिब के एड्रेस पर बहस करते समय गवर्नमेंट का ध्यान दो तीन बातों की तरफ विशेष कर दिलाने की कोशिश की थी । आज हमारी सरकार *socialistic pattern of society* कायम करने का दावा करती है और यह आवाजें *Press, Platform* और *असैम्बली* हाल में गूंजती हुई दिखाई देती हैं । मैं हैरान होता हूं कि कांग्रेस मिनिस्ट्री बनने से पहले और हकूमत की शक्ति अपने हाथों में लेने से पहले यह सब लोग इस बात का दावा किया करते थे कि वज़ीर साहिबान 500 रुपये माहवार तनखाह लिया करेंगे और कहा करते थे कि इतनी ज्यादा तनखाहें तो अंग्रेजों के राज्य में ही दी जा सकती हैं लेकिन आज हजारों रुपये तनखाह ले कर और इतने ज्यादा भत्ते ले ले कर हकूमत की *machinery* चलाने की कोशिश की जाती है । लेकिन जब जनता की भलाई की बात की जाती है तो गवर्नमेंट टस से मस होती दिखाई नहीं देती । आज ही हमारे *Finance Minister* ने एक *Statement Upper House* में दिया जिस में उन्होंने कहा कि साधारण जनता को देश की उन्नति के यज्ञ में कुछ न कुछ देना चाहिये । यह केवल दूसरों को उपदेश देने वाली बात है, "औरों को नसीहत, खुद मियां फसीहत" । इस तरह के उपदेश दूसरों को देना मुनासिब बात नहीं । अगर आप जनता में विश्वास पैदा करना चाहते हैं और उन का सही मायनों में सहयोग हासिल करना चाहते हैं तो आप को अपना नज़रिया बदलना पड़ेगा । महज़ एक *clique* बना कर और वज़ारत की गदियों पर आराम से बैठ कर जनता की हालत बेहतर नहीं की जा सकती । आप को खुद एक मिसाल पेश करनी होगी और जनता को दिखाना होगा कि आप खुद इस यज्ञ के अंदर क्या देने के लिये तैयार हैं । जो आप ने 500 रुपये माहवार तनखाह लेने के पब्लिक के साथ वायदे किये थे क्या आप उन पर आज अमल करने के लिये तैयार हैं ? आप को खुद इस यज्ञ में आहुति डालनी पड़ेगी । जिस समय इन मिनिस्टर साहिबान को अपनी तनखाहें कम करने के लिये कहा जाता है तो फरमाते हैं कि कीमतें बढ़ गई हैं और 500 रुपए की बजाए 2000 रुपये माहवार तनखाह और *allowance* वगैरह लेने के लिये ऐसी दलीलें पेश करते हैं और इस को *justify* करने की कोशिश करते हैं । लेकिन अगर इन्हें छोटे तबके के लोगों की तनखाहों में बढ़ौत्री करने के लिये कहा जाये तो चुप साध लेते हैं । इन्होंने इस साल कहीं कहीं कर्मचारियों की तनखाहों में थोड़ा बहुत इज़ाफा किया है लेकिन इस के साथ ही कई एक मुलाज़मों की तनखाहों में कमी भी कर दी है । जिन का ग्रेड 90 रुपये से शुरू होता था उस में कमी कर के 60 रुपये कर दिया है और इस किस्म की और भी कांटा-छांटी की है । स्पीकर साहिब, आप खुद ही अंदाजा लगायें कि इन हालात में इन छोटे कर्मचारियों के साथ, जिन्होंने थोड़ी २ तनखाहों में अपना कुनबा पालना होता है, क्या गुज़रती होगी ? उन के बच्चे क्या सोचते होंगे ? क्या यह *socialistic pattern* कायम किया जा रहा है कि चपड़ासियों की तनखाहों में 8 आने वार्षिक का इज़ाफा करके और बड़े 2 अफसरान को 125 रु० की वार्षिक तरक्की दी जाये जिस का अर्थ यह निकलता है कि

छोटे और बड़े में 1 : 250 का अन्तर है ? चपड़ासी को 57 या 60 रुपये दिए जाएं परन्तु ऐसे बड़े 2 कर्मचारी भी हैं जिन को घोड़ा allowance 90 रु० मासिक तक दिया जाता है। Socialistic Pattern मनुष्यों में तो क्या होगा यहां तो मनुष्यों को जानवरों से भी निम्न दृष्टि से देखा जाता है। क्या ऐसी चीजें socialistic pattern का आधार बनेंगी ? मैं कहूंगा कि अगर मिनिस्टर साहिबान खुद अपनी तनखाहें कम करने के लिये तैयार नहीं वे जनता का विश्वास प्राप्त नहीं कर सकते। अगर वे खुद शुरू करें और मैबर साहिबान को भी अपने allowances कम करने के लिये कहें तो सरकारी खजाने का बोझ काफी हद तक हलका हो सकता है। जहां तक हमारा ताल्लुक है हम 300 रुपये माहवार अलाऊंस लेने की बजाए 200 रुपए बल्कि 150 रुपये माहवार लेने के लिये भी तैयार हैं। (Loud Cheers) हम जनता में विश्वास पैदा करना चाहते हैं और वह काम करना चाहते हैं जो जनता के हित में हों। अगर हमें जनता का प्रतिनिधि होने के नाते 1st class की बजाए 3rd class में सफर करना पड़े तो यह खुशी की बात होगी, कोई कठिनाई की बात नहीं। अगर हम ऐसा करने से जनता में विश्वास पैदा कर सकते हैं तो हमें किसी किस्म का संकोच नहीं होना चाहिये। जनता के हित इस बात की मांग करते हैं कि मिनिस्टर साहिबान अपनी तनखाहों को कम करने की कोशिश करें और इस किस्म की move अपने घर से शुरू करें। केवल लोगों को उपदेश देने से कि इस यज्ञ में कुछ दो काम नहीं चलता और न ही इस तरह से जनता में विश्वास पैदा किया जा सकता है। स्पीकर साहिब, यह कैसी अजीब बात है कि यह गवर्नमेंट जो socialistic pattern of society कायम करने का दावा करती है उस ने कभी यह बताने की कोशिश नहीं की कि socialist pattern की क्या definition है। यह कोई नहीं बताता कि socialist pattern में कम से कम तनखाह कितनी होगी और ज्यादा से ज्यादा कितनी होगी। इस की definition इसलिये नहीं दी जाती क्योंकि वे समझते हैं कि अगर इस की सीमा का उल्लेख किया गया तो जनता उन्हें पकड़ लेगी और वैसा करने पर मजबूर करेगी। Socialist pattern का नारा बुलंद करने वाली सरकार बड़े अफसरों को तो 150 रुपये सालाना तरक्की देती है और छोटे तक्के के मुलाज्मों को 8 आने सालाना तरक्की देती है जिस का मतलब यह निकलता है कि छोटे मुलाज्म और बड़े अफसर में 300 गुना फर्क है। एक चपड़ासी की तनखाह 57 रुपये या 60 रुपये माहवार बनती है और इस के मुकाबले में कई अफसरों को horse allowance 90 रुपये माहवार मिलता है। इस से मालूम होता है कि इस गवर्नमेंट के राज्य में हैवान इन्सान से बेहतर है। क्या यह socialistic pattern of society है जिसे यहां कायम करने की कोशिश की जा रही है ? ऐसा अजीब pattern तो मरे ख्याल में कहीं नहीं मिलेगा। एक तरफ तो इस स्टेट के खजाने पर मिनिस्टरों और बड़े 2 अफसरों की heavy salaries का बोझ है, दूसरी तरफ work-charged employees की तरफ देखा जाय तो उन्हें security of service नहीं। उन्हें किसी वक्त हुक्म मिल सकता है कि तुम नौकरी से बरतारफ कर दिये गये हो क्योंकि काम नहीं और इस तरह से उन के सिर पर भय और आतंक की तलवार लटकती रहती है। अमृतसर में मैं ने देखा है कि

[श्री बलराम दास टंडन]

कई ऐसे मुलाज्जम थे जो 8-10 साल से काम कर रहे थे लेकिन उन्हें निकाला गया इस बिना पर कि उन के लिये काम नहीं। इस लिये मैं सुझाव पेश करूंगा कि पंजाब में एक common pool बना दिया जाये ताकि जो work-charged employees निकाले जायें उन्हें central pool द्वारा यह पता लग सके कि कहां कहां जगह खाली हैं। अगर किसी जगह इन employees की retrenchment होती है तो दूसरी जगहों पर वे आसानी से absorb हो सकें। अगर किसी स्थान पर ऐसे मुलाज्जमों की भरती करने की जरूरत हो तो वह दूसरे स्थानों के ऐसे retrenched मुलाज्जमों को ही भरती करें। अगर ऐसे मुलाज्जमों को निकालना भी हो तो कम से कम service वाले मुलाज्जमों को निकाला जाये न कि ऐसा हो कि कम service वाले मुलाज्जम तो सिफारिश होने की वजह से टिके रहें और 8-10 साल की service वाले, जिन की सिफारिश न हो, ठोकर मार कर निकाल दिये जायें। ऐसे आधार पर कायम किया गया socialist pattern कभी चल नहीं सकेगा।

हमारा जो अपर हाऊस है, इस पर हमारा लाखों रुपये का खर्च आ रहा है। इस से हमारे सूबे को कोई लाभ पहुंच रहा हो, ऐसी कोई बात नहीं है। इस अपर हाऊस को अगर एक बात में ब्यान करना हो तो वह यह है कि This is a political bribe and political employment for disgruntled party men and nothing else. अगर इस अपर हाऊस को खत्म करके हम कुछ revenue बचा सकें तो वास्तव में लोग समझेंगे कि यह जो bribe दी जाती है और जो बिना किसी आधार के है, खत्म कर दी गई है। इस से पहले भी तो यहां पर और कुछ दूसरे प्रान्तों में विधान अपर हाऊस के बगैर चलता था। अब भी यहां पर इस के बगैर चल सकता है; इस की कोई जरूरत नहीं है।

इस के इलावा पुलिस तथा P.A.P. के बारे में यहां पर बहुत सी बातें की गई हैं। जितनी भी तारीफ यहां पर की गई है वह party in power को ओर से की गई है। अगर party in power का कोई आदमी किसी की सिफारिश करता है तो उस को नहीं पकड़ा जाता। जिन लोगों की कोई सिफारिश नहीं होती उन्हें पुलिस पकड़ती है और उन्हें थाने में कई कई दिन खराब होना पड़ता है। लेकिन जिन की सिफारिश होती है, उन्होंने चाहे कतल भी किया हो, उन के खिलाफ केस रजिस्टर भी नहीं किया जाता। इस के उल्ट जहां सिफारिश होती है केस एकदम रजिस्टर किये जाते हैं और ऐसी उदाहरणें मौजूद हैं जहां घर की औरतों और बच्चों को पकड़ा जाता है और उन्हें थाने में कई कई दिन harass किया जाता है। मुझे पता है एक धनवान आदमी हैदराबाद की 14-15 वर्ष की लड़की को निकालने का जिम्मेदार है। मगर वह धनवान है और party in power का आदमी है। इस लिये उसे कोई नहीं पकड़ता। हालांकि वह सरे बाजार फिरता है। इस से यह अंदाजा लगता है कि यह independent Police नहीं। This is a Congress Police for Congressmen.

P.A.P. के बारे में बहुत कुछ कहा गया। कहा जाता है कि ग्रह हमारी border की रक्षा करती है। अगर यह हिफाजत करती है तो smuggling कैसे हो सकती है? Smuggling के बारे में सब लोग जानते हैं। दुनिया की smuggling के बारे में statistics को देख कर पता चलता है कि रूस में जहां इस जुर्म के लिये मौत की सजा दी जाती है, 5 per cent से ज्यादा detection नहीं होती। यहां परकुछ per cent detection होती है। इस से अंदाजा लगाया जा सकता है कि करोड़ों रुपये की currency smuggling के द्वारा हिंदुस्तान से जा रही है। करोड़ों का सोना आता है और P.A.P. border पर बैठी है। सैकड़ों इन्सान एक दिन में इधर आते हैं और उधर जाते हैं और यहां से currency ले जाते हैं। यदि थोड़ी देर smuggling को एक ओर भी रख दिया जाये तो इस security का क्या बनेगा। Security के point of view से भी यह बुरी बात है। सैकड़ों आदमी अगर इधर से उधर और उधर से इधर आते हैं, कल को अगर हिंदुस्तान का कुछ बनता है, तो P.A.P. को क्या पोजीशन होगी। फिनांस मिनिस्टर ने कहा है कि कई लोग smuggling करते हुए मारे गए। मारे वे जाते हैं जो P.A.P. के साथ मिले हुए होते हैं। एक आदमी P.A.P. के साथ मिल कर छः महीने तक smuggling करता है। जब P.A.P. को शक हो जाता है कि वह आदमी शायद किसी को बता देगा वह एक दिन border cross करने के वक्त उस पुराने आदमी को गोली मार देते हैं और कोई नया आदमी ढूंढ़ लेते हैं। इस smuggling के करवाने वाले कौन हैं? वे हैं बड़े बड़े अफसर, पुलिटिकल आदमी, पंजाब की स्यासत के लीडरों के लड़के और उन के भाई बन्द। यह मिनिस्टरों की कारों में घूमने वाले आदमी हैं। जिस तरह से corruption खत्म नहीं होती हालांकि 14 लाख रुपये इस काम के लिये रखे गए हैं, उसी तरह से smuggling खत्म नहीं होती। अगर एक मिनिस्टर ग्रुपबन्दी छोड़ कर एक हफ्ता भी बार्डर पर लगाए तो यह smuggling बन्द हो सकती है। वे लोग जो वहां बार्डर पर बैठे हुए हैं उन में कुछ ऐसे भी हैं जिन के घरों में दो साल पहले रोटी भी नहीं पकती थी। दो साल के अंदर उन के पास लाखों रुपये कहां से आ गए? हमारा detention कानून किन के लिये है? जो ऐसे लोग हैं या उन की मदद करते हैं उन को रोकने का एक ही रास्ता है। वह है detention शायद हिंदुस्तान का और किसी चीज से इतना नुकसान न होता हो जितना कि करोड़ों रुपए की currency का smuggling से होता है। (घंटी) जनाब, मैं एक दो मिनट में खत्म कर दूंगा। अगर मिनिस्टर साहिब इस तरफ ध्यान दें और अफसर इस के लिये तैयार हों तो यह ऐसा काम नहीं जो हो न सके। हम भी इस काम में हरेक मदद देने के लिये तैयार हैं। अगर ऐसा काम करने वालों को strong हाथ से पकड़ा जाए तो यह smuggling एक दो महीनों में खत्म हो सकती है। मगर यह हो कैसे? ऐसे आदमियों से तो पुलिटिकल काम के लिये funds मिलते हैं। सब से पहले संस्था की दृढ़ता का ध्यान रखा जाता है, इसलिये उन को पकड़ा नहीं जाता और smuggling जारी है, currency जाए भाड़ में, देश जाए भाड़ में, सूबा जाए भाड़ में। अगर यह बात है तो smuggling खत्म नहीं हो सकती।

[श्री बलराम दास टंडन]

स्पीकर साहिब, एक और point मैं अर्ज करना चाहता हूँ। Corruption के बारे में कहा गया है कि इसे दूर करना है। यह कैसे दूर हो सकती है? इसे बड़े बड़े लोग जो यहां हाऊस के अंदर मिनिस्टर्स की गद्दियों पर बैठे हैं, खत्म नहीं होने देते। जब कोई corruption का केस इन के सामने आता है, उस पर action लेने की बजाए यह किसी आदमी को खुश करना चाहते हैं। इस तरह उस केस की फाइलें सालों तक दबा ली जाती हैं। जब तक corruption अपने घर में दूर नहीं की जाती बाहर खत्म नहीं होगी। अगर इसे खत्म करना है तो हमें ईश्वर की या जनता की सौगन्ध लेनी चाहिये कि चाहे हमारा पिता या भाई भी किसी corruption के case में involved हो, हम उस के लिये एक शब्द भी नहीं कहेंगे। अगर हम ने पंजाब को ऊपर उठाना है तो पहले ऊपर से corruption खत्म होनी चाहिये। सिर्फ नीचे से corruption दूर करने की बातें करने से सूबे को कुछ लाभ होने वाला है, यह मैं नहीं समझता।

श्री शेर सिंह (झज्जर, जनरल) : अध्यक्ष महोदय, हमारे वित्त मंत्री महोदय ने जो बजट अनुमान इस सदन में पेश किया है उस से एक बात तो स्पष्ट हो जाती है। वह यह कि हमारे इस पंजाब की आर्थिक अवस्था अच्छी नहीं। यही नहीं कि अच्छी नहीं बल्कि चिंताजनक है। इस पर गम्भीरता से विचार करना चाहिये। हमारे इस प्रदेश पर दो अरब रुपये का कर्ज है और चालू वर्ष का भी घाटे का बजट है। चालू वर्ष में हम किस ढंग से खर्च पूरा करें, कहां से रुपया लें और जो दो अरब रुपये का कर्ज है इस से किसान को कैसे बचाएं; यह प्रश्न गम्भीरता से सोचने वाले हैं। हमारे इस प्रदेश पर दो अरब रुपये का कर्ज है। इस रकम में से 85 प्रतिशत सिंचाई योजनाओं पर खर्च किया गया है। इन योजनाओं में भाकड़ा योजना है, हरिके स्कीम है और दूसरी अधिक अन्न-उपजाओ की स्कीम है। इन पर 85 प्रतिशत खर्च किया गया है।

गरीब किसानों से हिसार के कैथल के आसपास के, पैसू के लोगों से जिन को इन सिंचाई योजनाओं से लाभ पहुंचना है वह सारा रुपया betterment fees के जरिए वसूल करना है और आज जो अवस्था है उन लोगों की, 4 महीनों का वहां पानी मिला है भाकड़ा का, और उन की आमदनी बढ़ी नहीं, वे अकाल पीड़ित हैं। उन से betterment fee 180 रुपये फी एकड़ के हिसाब से वसूल करेंगे। आप अंदाज़ा लगाएं, उन की ज़मीनों की कीमत भी 180 रुपये फी एकड़ से कुछ ही ज्यादा बैठती है। जो हमारा Betterment Fee Act है उस के अनुसार अगर हम देखें तो उन से जितनी कीमत ज़मीन की बढ़ी है उस के आधे से अधिक वसूल नहीं कर सकते। हमारा भूमि सुधार legislation आया। वह जरूरी था और गरीब मुज़ारों को भी कुछ relief मिलना चाहिये था। उन को ज़मीन जोतने के लिये मिलनी चाहिये थी। जो surplus ज़मीने हैं वह बड़े ज़मींदारों से लेनी थीं। लेकिन उस भूमि सुधार का असर यह हुआ कि हमारे हिसार के इलाका में ज़मीन की कीमत नहीं बढ़ी। इसलिये कि जो आदमी ज़मीन खरीद सकता है उस के पास ज़मीन ज्यादा है। और जो ज़मीन खरीदना चाहता है और उस के पास ज़मीन कम है उस के पास साधन नहीं, किसी चीज़ की मांग ज्यादा हो

और supply थोड़ी हो तो उस की कीमत बढ़ जाती है और अगर किसी चीज़ की supply ज्यादा हो और मांग कम हो तो उस की कीमत गिर जाती है। हमारे हिसार के इलाका में इस तरह ज़मीनों की कीमत गिर गई है। ज्यादा आमदनी वालों ने खरीदनी नहीं, कम आमदनी वालों के अंदर ताकत नहीं। तो ज़मीन की कीमत, फी एकड़ का हिसाब लगाएं 200 रुपये फी एकड़ से ज्यादा नहीं, 180 रुपये अगर हम वहां betterment fee लगा दें तो किसान नहीं दे सकता। एक बात और ध्यान में रखनी चाहिए और वह यह कि गरीब किसान देश में अन्न उत्पन्न करता है। हमारे ऊपर बहुत कर्ज़ है। उस कर्ज़ का सूद करोड़ों रुपये बनता है और वह अदा न होने पर हर साल capital हो कर बढ़ता जाएगा; इस प्रकार compound interest लग रहा है। इस तरह अगर वह बढ़ता रहे तो गरीब किसानों के अंदर दम नहीं कि वह पूरा कर सकें। Betterment fee के जरिए कर्ज़ पूरा नहीं कर सकते। हमारे वित्त मंत्री ने संकेत किया है और उन्होंने Finance Commission के सामने यह पेश किया है कि हमारी State के लोगों में दम नहीं कि वह इस कर्ज़ को उतार सकें, इस कर्ज़ को कुछ write off किया जाए, मुआफ़ किया जाये। यह ज़रूरी चीज़ है। अगर यह चीज़ न हुई तो हमारे पंजाब के गरीब किसान को जो सिंचाई योजनाओं से लाभ पहुंचना था, नहीं पहुंचेगा। अगर ज़मीन की कीमत साल में ले ली तो इस पानी का क्या फायदा। इस ने तो किसानों की भलाई करनी है। वैसे भी अगर हम देखें तो इन योजनाओं के द्वारा सारे देश का कल्याण है। खाद्य पदार्थों, अनाज की जो कमी थी और हमारा अरबों रुपया बाहर जाता था उस कमी को पूरा करने के लिये किसान ने अपनी भूमि से खून पसीना एक कर के अन्न उपजाया है। अब आगे चल कर जब पानी मिला तो उस कमी को और भी पूरा कर सकते हैं। इन योजनाओं के द्वारा सिंचाई की और भी सुविधा मिलेगी। उस का उपयोग करके देश के अंदर जो अन्न की कमी है उस को पूरा करेंगे और जो अरबों रुपया दूसरे मुलकों को जाता था हमारा अनाज खरीदने के लिये, उस की बचत होगी, बल्कि कच्चा माल पैदा करेंगे, रूई और अनाज वगैरह पैदा कर के रुपया ले भी सकते हैं। यह किसान करता है। उस के बाद हम इतना अधिक betterment fee की शकल में tax लगा दें तो अन्याय होगा। किसान के पास भूमि कम है फिर भी वह देश के कल्याण के लिये काम करता है, देश के अन्न पदार्थों की किसान वृद्धि करता है। उस को कुछ सुविधाएं मिलनी चाहियें। उस के ऊपर बोझ नहीं डालना चाहिए। हमारे वित्त मंत्री ने ठीक कहा है और Finance Commission के सामने भी कहा है कि उन को और भारत सरकार को गौर करना चाहिए कि जो देश की production बढ़ाने के लिये, देश का उत्पादन बढ़ाने के लिए प्रयत्न करते हैं उन किसानों को प्रोत्साहन मिलना चाहिए। सारी वसूली न की जाए, कुछ छूट की जाए, तब ही किसान तरक्की कर सकता है और सारा Capital जो सिंचाई की योजनाओं पर खर्च किया वह दूसरे ढंग से पूरा हो जायेगा। इस चीज़ में तो मैं समझता हूं कि सारे सदस्य हमारे वित्त मंत्री के साथ होंगे भारत सरकार से प्रार्थना करने में कि सिंचाई की योजनाओं से जो कर्ज़ हो गया है पंजाब को उस में रियायत दी जाए तब ही यहां तरक्की हो सकती है। जहां तक इस बजट का सम्बन्ध है 2 करोड़ 80 लाख रुपये का घाटा है। घाटा पूरा करने के लिये कुछ टैक्स तजवीज किए

[श्री शेर सिंह]

हैं। ठीक है, कुछ टैक्स लगाने चाहिए, इस तरह पैसा वसूल हो सकता है। Petrol पर टैक्स बढ़ाया गया है। ठीक है, जिन के पास गुंजायश है वह तो दे सकते हैं। लेकिन इस के अंदर कुछ टैक्स ऐसे हैं जो गलत लगाए गए हैं। एक टैक्स का जिक्र श्री पुरी ने किया कि chillies पर हम यह टैक्स लगाने के अधिकारी नहीं हैं, हम यह लगाने के अनाधिकारी हैं। मैं समझता हूं कि एक इस टैक्स को लगाने का हमारे मंत्रिमंडल को अधिकार नहीं। जो गुड़ के ऊपर 2 रुपये फी सैंकड़ा वसूल करेंगे वह भी ठीक नहीं। कारण यह कि भारत सरकार ने जो ग्रामोद्योग चलाए हैं; village industries को प्रोत्साहन देने के लिये यह रुपया रखा गया है। 9 करोड़ रुपये के करीब हर साल भारत सरकार इस के लिये देती है खादी बनती है। इस तरह से गुड़ है, chillies हैं, दूसरी ऐसी products हैं, और चीजें हैं, जो काम ग्रामोद्योग के रूप में लोग चला सकते हैं। उन ग्रामोद्योगों के बारे में यह नीति है भारत सरकार की कि ग्रामोद्योगों को प्रोत्साहन दिया जाए। उस सम्बन्ध में हमारी पंजाब सरकार की यह नीति थी। मैं तो हैरान था कि इस नीति को कामयाब कैसे बनायेंगे। हम ने उस नीति पर काम भी किया। जो गरीब आदमी गांव के अंदर काम करेगा उस के ऊपर जो professional tax लगता है उस में इसलिये मुआफ़ी की गई कि गरीब आदमी जो गांव के अंदर बैठ कर काम करता है उसका मुश्किल से गुजारा चलता है। यह जो village industry है, मैं समझता हूं कि हमारे कर्मचारी जिन्होंने यह तजबीज़ बनाई होगी उन्होंने यह नहीं सोचा होगा कि गुड़ को बनाना भी ग्रामोद्योग का प्रोत्साहन हो सकता है। और इस ग्रामोद्योग के ऊपर जैसे हमारी पंजाब सरकार ने नीति रखी है और professional tax मुआफ़ किया है इस ग्रामोद्योग करने वालों के ऊपर भी सरकार की ऐसी ही नीति होनी चाहिए थी। 19 करोड़ रुपया खादी और ग्रामोद्योगों के लिये दिया जाएगा ताकि यह पनपे और जो ऐसी बेरोज़गारी हमारे देश के अंदर बढ़ रही है उस को दूर कर सकें। ग्रामोद्योग में वृद्धि लाने के नतीजे से हमें यह टैक्स नहीं लगाना चाहिए। मैं समझता हूं कि इस में एक discrimination भी है। जो आदमी गन्ना पैदा करते हैं, उन में से कुछ तो ऐसे हैं जो sugar mill के नज़दीक बसे हुए हैं। वह sugar factory के नज़दीक हैं। उन को गन्ने की कीमत एक रुपया सात आने फी मन के हिसाब से मिल जाती है। जो लोग sugar factory से दूर हैं उन को गुड़ बनाना पड़ता है। इस हिसाब से उन लोगों का गन्ना 11 या 12 आने फी मन पड़ता है। एक तो उन के गन्ने की कीमत 11 आने या 12 आने मन पड़ती है और दूसरे वह लोग जो उन के पड़ोस में चार पांच मील पर बसे हुए हैं उन के गन्ने की कीमत एक रुपया सात आने फी मन पड़ती है। वह भी उसी के दूसरे किसान भाई हैं जो गन्ना पैदा करते हैं, उन को एक रुपया सात आने मन मिलते हैं। और जो चीनी बनती है बाज़ार में अगर बेचने के लिये ले जाएं तो उस पर कोई tax नहीं। किसान का गन्ना 11 आने या 12 आने मन लगता है। जब वह गुड़ बनाए तो उस गुड़ पर tax लगाया जाता है अगर वह उसे मंडी में ले कर जाए। गुड़ की दृष्टि से हम देखें तो हमारा पंजाब deficit है। पंजाब के अन्दर 2 लाख मन के करीब गुड़ बाहर से आता है और यहां बिकता है। जब यह village industry

हमारे प्रदेश में पहले ही ज्यादा तरक्की पर नहीं जा रही तो उस पर tax लगा कर हम इस को प्रोत्साहन नहीं दे रहे वरन् उसे discourage करते हैं। हमें इस village industry को discourage नहीं करना चाहिये। इसलिये यह tax उचित नहीं है। फिर प्रश्न यह होता है कि deficit budget को कैसे पूरा किया जाए? इस प्रश्न का जवाब हमारे वित्त मन्त्री जी ढूँढते रहे हैं लेकिन उन को नहीं मिला। इस सम्बन्ध में मैं एक सुझाव देना चाहता हूँ। उस पर यदि हम सद्भावना के साथ अमल करें तो मैं समझता हूँ कि इस घाटे को पूरा करना मुश्किल नहीं है। चालीस करोड़ रुपये के करीब हमारा बजट है। जो हमारा काम चलता है अगर हम वहाँ पर एक रुपया खर्च करते हैं तो उस में से 10 आने, 11 आने ठीक ढंग से खर्च होते हैं और बाकी wastage होता है—यह चीज़ हमें मान लेनी चाहिये। उस का कारण यह है कि हमारे बहुत कम लोगों के हृदय में यह भावना काम करती है कि यह जो देश का काम हो रहा है यह हमारे घर का काम है इसलिये हमें पूरी ज़िम्मेदारी के साथ एक एक पैसा बचा कर इसे पूरा करना चाहिए और कम से कम रुपया खर्च करना चाहिये। प्रत्येक के हृदय में यह भावना काम करे और हमारा मन्त्रीमंडल प्रत्येक महकमे के heads को बुला कर यह कहे कि अपने महकमों के खर्च में पांच-पांच फी सदी रुपया कम खर्च करो और जितनी योजनाएँ हैं उन को भी सफल बनाओ। इस प्रकार जो भी अफसर ईमानदारी के साथ काम करते हुए अपने महकमों के काम को पूरा करते हैं और साथ साथ बने हुए estimates में से 5 फी सदी या 10 फी सदी बचत कर के दिखाते हैं तो उन को यदि एक लाख या दो लाख रुपया इनाम का भी दे दिया जाए तो कुछ बिगड़ता नहीं है। इस तरह से यदि करोड़ों रुपये बचा कर पांच-सात लाख रुपया अफसरों को इनाम भी दे दिया जाए और प्रदेश की स्कीमें भी पूरी होती जाएं तो हमें आयंदा टैक्स लगाने की ज़रूरत नहीं पड़ेगी। यह कोई हवाई बात नहीं है। यदि हम तहैया कर लें तो हम पांच फीसदी बचत कर सकते हैं। हमें इकट्ठे बैठना चाहिए और एक दूसरे को सहयोग देना चाहिये, बजाए इस के कि एक दूसरे की नुक्ताचीनी करें। अफसरान अलग बैठते हैं और नुक्ताचीनी करते हैं। Public के आदमी अलग बैठते हैं और नुक्ताचीनी करते हैं कि अफसरान यदि ईमानदार हो जाएं, ठीक ढंग से काम करें तो हम देश को आगे ले जा सकते हैं। अगर हम दोनों मिल कर बैठें, यह ब्रत लें, यह तहैया करें कि पांच फी सदी बचत हम ने करनी है। (Interruptions) पांच फीसदी खर्च हम कम करेंगे और बचत करेंगे यह फैसला करें—Public और अफसरों के नुमाइंदे दोनों मिल कर सोचें तो यह चीज़ कर सकते हैं। इस में सद्भावना की आवश्यकता है। एक दूसरे पर faith होना चाहिये। यदि हम यह ब्रत लें तो मैं समझता हूँ कि 2 करोड़ 40 लाख रुपये का घाटा पूरा करना बहुत मुश्किल नहीं है। (Bell rings)

उपाध्यक्ष महोदय, यदि आप एक आध मिनट की और इजाज़त दें तो मैं एक बात और कह लूँ। यदि हम किसी प्रदेश को उन्नति की राह पर अग्रसर करना चाहते हैं तो वहाँ के रहने वालों के बीच सद्भावना होनी चाहिये। जो Regional Scheme बनी है उस का जिक्र कल भी हुआ है और पहले भी हुआ है। इस स्कीम पर यदि अमल करते समय सब हल्कों में हम सद्भावना नहीं ला सकते तो प्रदेश आगे नहीं जा सकेगा, वह तरक्की नहीं कर सकेगा जो कि इस को करनी चाहिये। इस सम्बन्ध में मैं यह अर्ज़ करना

[श्री शेर सिंह]

चाहता हूँ कि Hindi speaking area के साथ पिछले दिनों इन्साफ नहीं हुआ है—यह बात किसी से छिपी हुई नहीं। आप पिछले कितने वर्षों के बजट को देख लें उन के साथ इन्साफ नहीं हुआ है। परन्तु अब Regional Committees के बनने के बाद उन लोगों के साथ इन्साफ होना चाहिये। बजट का चालीस फी सदी या 42 फीसदी जितना भी हिस्सा उन का बनता है उतना उन के ऊपर खर्च होना चाहिये ताकि उन के अन्दर भी सद्भावना पैदा हो और वह भी दूसरों के साथ मिल कर प्रदेश की तरक्की के लिये काम करें। उन के अन्दर भी उतना ही उत्साह पैदा हो जितना दूसरों के अन्दर है—यह चीज़ हमें Regional Committees के अन्दर करनी चाहिये। और इस प्रकार हमें Committees बनाने की justification करनी चाहिये। (*Interruptions*)

जिस चीज़ की ओर राओ साहिब संकेत कर रहे हैं वह मैं नहीं कहना चाहता था, परन्तु वह बहुत जोर दे रहे हैं इसलिये मुझे वह बात करनी पड़ रही है। कल हम दिल्ली से आ रहे थे तो रास्ते में हम लोग रस पीने के लिये रुक गये। हम ने देखा कि एक झोटा आखें बन्द किये हुए बेलन चला रहा था और उस के ऊपर एक बन्दरी बैठी हुई थी जो उस को हांक रही थी और रस निकलता जा रहा था। राओ साहिब कहने लगे देखिये यही हाल इस गरीब backward वर्गों का है। बन्दर की तरह उस के ऊपर तो बैठा हुआ है सरमायादार और गरीब ज़मींदार झोटे की तरह उस sugarcane crusher को चला रहा है। गरीब ज़मींदार खून पसीना एक करके अपनी मेहनत से रस निकालता है परन्तु उसे पता भी नहीं लगता कि रस किधर जाता है। राओ साहिब के कहने का मतलब यही था कि यह जो वर्ग गरीब है और पसमान्दा है, इस के साथ किस प्रकार का सलूक हो रहा है। (*Cheers*), मुझे आशा है कि हमारा मन्त्रिमंडल इस बात की ओर ध्यान देगा कि इस प्रदेश के अन्दर जो पैदावार करता है उस की आखें खुली नहीं हैं, उस की आखें बन्द हैं, उस की बन्द आखों का नाजायज़ फायदा नहीं उठाया जाएगा, बल्कि उस का अधिकार उस को देकर उस के मन में सद्भावना उत्पन्न करने का यत्न किया जाएगा। सद्भावना से ही सब काम होता है, उसी से हमारे देश का विकास हो सकेगा।

श्री जगत नारायण चोपड़ा (जालन्धर शहर, दक्षिण-पश्चिम) : डिप्टी स्पीकर साहिब, हमारे Finance Minister साहिब ने जो बजट पेश किया है उस के सम्बन्ध में आप दो दिन से इस विधान सभा के मैम्बरान के ख्यालात सुनते रहे हैं। उस पर रोशनी डालने की मुझे कोई ज़रूरत नहीं है। मगर मैं आप को उन भाइयों के ख्यालात भी बतलाना चाहता हूँ जिन्होंने हमें यहां मुन्तखिब कर के भेजा है। दो दिन हुए मैं जालन्धर में था। वहां एक social तकरीब पर सारे पंजाब से और दिल्ली से बहुत से भाई और बहिनें आई हुई थीं। वहां पर इस बजट का चर्चा चल रहा था। इसी सिलसिले में एक भाई ने कहा कि क्या पंजाब के Finance Minister साहिब Centre के भी Minister बन गए हैं ? जब बात-चीत शुरू हुई तो वह कहने लगे कि यह जो Toll Tax लगाया गया है यह तो Centre का काम है। National Highways पर tax लगाना पंजाब के वित्त मन्त्री का काम नहीं है। ना

मालूम उन्होंने किस ब्याल से यह Tax लगाया है? इसी तरह से एक और भाई ने कहा, जैसे यहां पर decimal Coinage की बात कही गई है, कि आने पाई का सिलसिला केन्द्रीय सरकार ने बन्द कर दिया है, क्या पंजाब गवर्नमेंट इसे फिर से शुरू कर रही है? इस डंग से वहां पर बातें हो रही थीं। वहां पर एक और भाई बैठे थे जो वहां की Sports Industrialists Union के Chairman हैं। वह कहने लगे कि इस बजट को हम ने बड़े गौर से पढ़ा है। हमारे Finance Minister साहिब तो कहते हैं कि हम ने industry के लिये यह किया है, वह किया है, लेकिन वह बतलाने लगे कि जालन्धर में 1949 में एक Industrial Area बनाया गया था जिस में 400 के करीब plots बनाए गए। पहले तो एक plot की कीमत 3400 रुपया रखी गई लेकिन बाद में महकमें वालों ने हिसाब-किताब लगाया तो कहने लगे कि यह कीमत कम है एक plot की कीमत 4840 रुपये होनी चाहिये। चुनांचे फी plot 4840 रुपये लिये गए और उस के साथ 2500 रुपये development charges के लिये गए। वहां पर Centre के मन्त्री जैन साहिब भी गए थे, हमारे Finance Minister भी हो आए हैं, कामरेड राम किशन भी गए थे, सरदार उज्जल सिंह भी गए थे और श्री आर्यंगर भी वहां पहुंचे थे। इन के इलावा हमारे Chief Engineers भी हो आए हैं। (interruptions)। इस के बावजूद उस industrial area की यह हालत है कि वहां पर न तो पानी निकलने के लिये नालियां बनाई गई हैं, न सड़कें काम की हैं और न ही street light का कोई तसल्लीबख्श प्रबन्ध है। कोई drainage system नहीं है। जिन कारखानों को बिजली का connection दिया गया है उन में से चालीस कारखाने ऐसे हैं जिन को रात में काम करना पड़ता है। उन को रात के लिये connection दिया गया है। पक्की सड़कें नहीं हैं। यह है हालत उस industrial area की जिस के बारे में हमारे Finance Minister ने यह कहा है कि—

“Production of sports goods went up from Rs 70 lakhs to Rs 89 lakhs.”

यह तो industrial area की हालत है जिस के मुतअल्लिक मैं थोड़ा बहुत जानता हूं या लोगों ने बताया, बाकी जगहों की क्या हालत होगी? मैं नहीं कह सकता क्योंकि मैं वहां गया नहीं। मुझे पता है कि इंडस्ट्री के लिये सिवाए कर्जे देने के पंजाब सरकार और कोई काम नहीं करती। यहां पंजाब में बहुत अच्छी sewing machines बनती हैं, साइकल और साइकल पार्ट सब बन रहे हैं—उन के लिये सैण्ट्रल गवर्नमेंट ने कुछ किया हो तो किया हो, पंजाब गवर्नमेंट ने तो कोई भी technician या काबिल आदमी उन को guide करने के लिए provide नहीं किया। लेकिन बावजूद इन सब बातों के कहा जाता है कि हम industry के लिये बहुत कुछ कर रहे हैं।

उस के आगे कहा गया कि law and order को कायम रखने के लिये हमारी पुलिस ने बहुत अच्छा इन्तजाम किया है। आप को तो, स्पीकर साहिब, इलम ही होगा कि पिछले दिनों जालन्धर की माडल टाउन बस्ती में डाका पड़ा और एक रिटायर्ड मैजिस्ट्रेट

[श्री जगत नारायण चोपड़ा]

को कत्ल किया गया। आज तक उस की तफ्तीश हो रही है, कोई मुलज्म नहीं पकड़ा गया। इसी तरह एक डाका पड़ा अम्बाले में। किस के हां ? A.D.M. के जो मुहाफिज़ हैं जिला के—D.C. के बाद ! अभी तक तफ्तीश जारी है, कोई मुलज्म नहीं पकड़ा गया। इसी तरह अगवा के केसिज़ हुए हैं। मुझे जालन्धर के एक केस का पता है। एक गरीब आदमी की लड़की अगवा हुई। पंद्रह दिन हो गए हैं। हर रोज वह बेचारा थाने जाता है। दरखास्त करता है कि पता कर दो। उस को यह जवाब दिया जाता है कि हमें clue बता दो—तुम हमें यह बता दो कि लड़की किस जगह हो सकती है। मैं पूछता हूं कि अगर उसे यह पता हो कि लड़की कहां है तो क्या फिर वह खुद जाकर उन की मिन्नत समाजत नहीं कर सकता ? (*Interruption*)। मुझे बताया गया है कि F.I.R. में मुलज्म का नाम भी लिखा हुआ है। लेकिन फिर भी पुलिस तफ्तीश करने से कासिर है, कोई परवाह नहीं कर रही। यह तो है law and order की हालत।

फिर टैक्स तो नए लगाए हैं, लेकिन आप ज़रा ख्याल कीजिए कि अकेले Anti-Corruption के महकमा पर 16 लाख रुपया खर्च किया जा रहा है। मैं समझता हूं कि यह 16 लाख रुपया waste किया जा रहा है। क्यों ? Corruption तो ऊपर से शुरू होती है। मुझे याद है—आज हमारे मुख्य मंत्री जी यहां नहीं बैठे हैं—जब वह प्रदेश कांग्रेस के प्रेज़ीडेंट थे और मैं जनरल सैक्रेटरी था तो हमारे दिल में एक बलबला था कि हम इन तमाम चीज़ों को खत्म कर देंगे। जागीरों को खत्म कर देंगे। मगर आज क्या हालत है ? एक नए ढंग के जागीरदार इस कैरों वज़ारत ने पैदा कर दिये हैं। वह कौन हैं ? मैं आप के सामने उन का नकशा रखता हूं। आज असिस्टेंट रैजिस्ट्रारों की नई पोस्टें पैदा की गई हैं। जो काम पहले तहसीलदार 10 रुपये महीने में करता था उसी काम के लिये आज पांच-पांच सौ, सात-सात सौ रुपया महीना पर आदमी रखे गये हैं। असिस्टेंट रैजिस्ट्रार (एक आवाज : असिस्टेंट नहीं, सब-रैजिस्ट्रार) हां हां, सब-रैजिस्ट्रार हैं। इसी तरह सीमेंट के licence, कोयले के डिपो, अनाज के डिपो और लोहे के कोटे दिये जाते हैं। को-आपरेटिव सोसाइटियों को कर्जें, industry के लिए कर्जें, मकान बनाने के लिये कर्जें दिये जा रहे हैं। बड़ी nominal price पर ठेके दिये जाते हैं। Development Projects और Community Projects में लोगों को—अपने मंजूर नज़रों को provide किया जा रहा है और वह भी ऐसे कि उन posts को Public Service Commission के purview से निकाल कर। ये सब रियायतें, कर्जें, डिपो, परमिट वगैरा उन को दिए जाते हैं जो वज़ीर साहिब को, मुख्य मंत्री जी को आकर बतलाते हैं कि हमने जनसंघ को खूब अच्छी तरह खदेड़ा है, पीट दिया है, हमने आप के मुखालिफों को अच्छी तरह से पीट दिया है और आप के सेवक हैं।

इसी तरह Field Publicity Officers और Supervisors हैं। तीन-तीन सौ रुपया Supervisors को दिया जाता है। स्पीकर साहिब, आप हैरान होंगे कि एक Supervisor एक जगह पर बैठा हुआ किसी से बातें कर रहा था। वह कह रहा था कि हमें तो कोई साठ रुपए की भी नौकरी न देता लेकिन आज तीन सौ रुपया महीना

और T.A. अलग कमा रहे हैं। Field Publicity का कोई काम नहीं हो रहा ? Publicity Workers लम्बरदारों या दूसरों से लिख लिखा कर बात कर लेते हैं और खाना पूरी करने के लिये अपने फर्जी tour लिख देते हैं। यह है वह काम जो कि ये लोग कर रहे हैं।

यहां पर cement के बारे में बहुत कुछ आप के सामने कहा गया। मैं, स्पीकर साहिब बड़े अदब से एक चिट्ठी, जो मुझे अमृतसर से मेरे एक दोस्त ने लिखी है, पढ़ कर सुनाता हूँ।

“The city of Amritsar is fortunate enough to see a great miracle. A co-operative cold storage has sprung up in their midst in a wonderfully short time and at such a low cost that it has made the experts revise their estimation formulae....”

फिर आगे लिखा है

“Experts begin to rack their heads when the management tells that the quantity of cement issued to them for construction by the Department of Industries and Civil Supplies is only nominal whereas the building has used a colossal quantity. Wherefrom has all this cement come? Has some new formulae been discovered? Has the management come to possess Alladin's Lamp?”

और यह भी लिखा है

“I laughed when some one said “If you happen to be a Minister's son, you do inherit Alladin's Lamp.”

“The timber that went to make this cold storage has its own story. Apparently, it was bought in an open auction at Pathankot. The only difference was that the auctioneer's hammer fell long before the prospective bidders could bid. A formal complaint too was made to this effect. But who would dare to investigate a complaint against the son of a Minister?”

तो इस तरह से यह सारा सिलसिला चलता है।

एक आनरेबल मੈम्बर : जो वजीर इस वक्त बैठे हैं क्या वह उन में से एक हैं ?

स्वास्थ्य मंत्री : मैं समझा था कि आप अपने लड़के का जिक्र कर रहे हैं।

लाला जगत नारायण चोपड़ा : जनाब, मिनिस्टर साहिब नए आए हैं इस लिये यह खातिरदारियां करते मालूम होते हैं। यह चीज बहुत देर नहीं चलेगी। क्या पता कि किस वक्त आप को भी चलता कर दें।

खैर, स्पीकर साहिब, मैं आप की खिदमत में अर्ज कर रहा था। अब यह कहा जाता है कि सूबे के लिये रुपया चाहिए, इसीलिए टैक्स लगाए हैं। मैं आप को एक और केस सुनाता हूँ। राए बहादुर गोपाल दास का नाम आप ने सुना होगा। वह इस विधान सभा के पुराने मੈम्बर रहे हैं और राए बहादुर राम सरन दास के पुत्र हैं। वह हिन्द कैमिकल लिमिटेड, कांगड़ा के चैयरमैन रहे हैं—अब भी होंगे मुझे सही मालूम नहीं। उन के मैनेजर ने मुझे एक चिट्ठी लिखी जो मैं आप को सुनाना चाहता हूँ:—

“I have read in the papers that the Punjab Government is going to levy further taxes on the poor public but it is a pity that to favour certain persons the Government does not realize the taxes strictly and huge amounts are lost. For example I will quote you a case for your reference....”

Mr. Deputy Speaker: Order, please. यह बजट पर discussion है। आप criticism करें लेकिन आप तो यहां चिट्ठियों के बंडल पढ़ने लग पड़े हैं। (This is the general discussion on the Budget. The

[Mr. Deputy Speaker]

hon. Member may offer his criticism on it but he has started reading bundles of letters.)

लाला जगत नारायण चौपड़ा : उन्होंने मुझे बताया है कि हमने एक ब्रांच खोली और श्री डी०आर० मलहोत्रा ब्रांच मैनेजर लगे। वह कहते हैं कि उन को Excise Department की तरफ से हर रोज पांच सौ पौंड tincture बाहर भेजने की इजाजत मिली है। लेकिन वह क्या करते हैं? पांच सौ पौंड tincture की शराब बना कर बजाए बाहर भेजने के वह जालंधर में ही बेच देते हैं जिस से पंजाब गवर्नमेंट को पांच लाख का नुकसान पड़ता है। अगर Finance Minister साहिब उन को मिलना चाहें तो मैं उन से मिलवा भी सकता हूं। वह शायद मिले भी होंगे।

एक और बड़ा scandal हुआ। पैसु और पंजाब एक नवम्बर, 1956 को आपस में मिलते हैं। दो-चार दिन पहले पैसू गवर्नमेंट के चीफ़ मिनिस्टर साहिब एक गधे बरोज़े के ठेके की sanction देते हैं। जो चीज़ 1½ रुपये में दी जानी चाहिए थी वह 11 आने में दी गई। उस का क्या असर हुआ? यह contract एक महीने के लिए या दो महीने के लिये नहीं, एक साल, दो साल, पांच साल या दस साल के लिये नहीं बल्कि पंद्रह साल के लिये दिया गया। इस तरह सूबे को तकरीबन 10 लाख रुपये का घाटा पड़ा है। इसी तरह गवर्नमेंट को उन कारखानों में घाटा पड़ता है जो होशियारपुर में चल रहे हैं। इसलिये इन हालात को देखते हुए यह जो corruption को दूर करने के लिये बजट में 16 लाख रुपया रखा गया है यह तो सब का सब एक तरह से ज़ाया करना है। क्यों? इसलिये कि यह जो corruption है यह ऊपर से शुरू होती है। और भी ऐसे केसिज़ हैं—मुझे फिर मौका मिलेगा तो मैं फ़ाइल मिनिस्टर साहिब के सामने रखूंगा कि जहां पर कर्ज़ा लिया मकान बनाने के लिये लेकिन वह मकान बना नहीं, बोगस था, पास भी हो गया।

वह मकान क्यों नहीं बनाया गया और उस को क्यों पास कर दिया गया है? जब इस तरह का हुकम डिप्टी कमिश्नर ने किया तो फाइल निकलवाई गई।

7 p.m. फाइल निकलवाने के बाद वहां से रीडर साहिब भाग कर यहां चीफ़ मिनिस्टर और मिनिस्टर मुताल्लिका के पास आ गये और इस चीज़ को यहां इस तरह से खत्म कराया गया हालांकि डिप्टी कमिश्नर समझता था कि यह सब गलत हुआ है लेकिन डी० सी० की नहीं सुनी गई।

डिप्टी स्पीकर साहिब, एक बात और कह कर मैं अपनी स्पीच को खत्म कर दूंगा। मैं बड़े अदब के साथ आप की विसातत से वित्त मंत्री और रेवेन्यू मंत्री को कहना चाहता हूं कि अब जो elections हुए हैं उन के दौरान अफसरान को बरता गया। यह बड़े दुःख की बात है। अफसरान को नहीं बरता जाना चाहिये था। अफसरान का इस में कसूर नहीं है। अगर उनको कोई मिनिस्टर या चीफ़ मिनिस्टर बुला कर कुछ करने को कहते हैं तो उन्हें वह करना ही पड़ता है। Election के दौरान जब जालंधर में सेंट्रल गवर्नमेंट के Deputy Electoral Commissioner आये थे तो हम ने उन को बताया था कि फलां-फलां अफसर elections में काम कर रहे हैं। यह elections से पांच दिन पहले की बात है। मेरे

भाई श्री लाल चन्द सभरवाल ने भी एक public meeting में दस अफसरों के नाम लिये थे; यह लोग election में काम कर रहे हैं। मैं इन से अर्ज करता हूँ कि अफसरान को election के काम पर मत लगाइए। इन को अपना काम करने दीजिये। अगर आप इन से election में हिस्सा लेने को कहेंगे तो यह काम ठीक तरह से नहीं करेंगे। और गलत फैसले करेंगे।

श्री राम प्यारा (करनाल) : स्पीकर साहिब, तकरीबन 43 करोड़ रुपए का बजट पेश हुआ है जिस में 2 करोड़ रुपये सिर्फ चण्डीगढ़ के लिए रखे गये हैं और 1½ करोड़ रुपए सारे पंजाब की industries के लिये रखे गये हैं। मैं समझता हूँ कि इस से पंजाब की industries के साथ बड़ी भारी बेइनसाफी हुई है और यह बेइनसाफी खासतौर पर पंजाब की गरीब जनता के साथ हुई है, चाहे वह पंजाब के देहात की हो चाहे शहरों की हो। आज industries का महकमा एक ऐसा अहम महकमा है जिस के जरिये मैं समझता हूँ बहुत बड़ी बेकारी दूर हो सकती है। इस सारे बजट को पढ़ने के बाद मैं ने महसूस किया है कि इस में इस बेकारी को दूर करने के लिए कहीं भी कोई जिक्र नहीं किया गया और अगर इस सूबे की बेकारी को दूर नहीं किया जाता तो इस सुनहरी बजट से पंजाब के लोगों को कोई फायदा नहीं हो सकता। क्या ही अच्छा होता अगर इस दो करोड़ रुपए में से जो चण्डीगढ़ के लिए रखे गए हैं एक या सवा करोड़ रुपया इण्डस्ट्रीज की ग्रांट में और शामिल कर दिया जाता और पंजाब के गरीब अवाम की बेकारी और तकलीफों को ध्यान में रखते हुए इस रुपए से यहां और factories खोली जातीं जिन से उन्हें और काम मिल जाता। स्पीकर साहिब, पंजाब के गरीब अवाम बहुत कुछ नहीं मांगते; उन्हें तो रोजगार के साधन चाहियें। पंजाब के जो देहाती हैं जो कि बहुत हद तक ज़रायत पर निर्भर हैं, जब तक उन ज़रायत पर निर्भर होने वालों की तादाद में कमी नहीं की जाती और जब तक उन्हें industries में नहीं लगाया जाता तब तक न तो यहां से बेकारी ही दूर हो सकती है और न ही यहां अमन और चैन हो सकता है। छोटी-छोटी industries ऐसी हैं जिन को अगर रायज कर दिया जाये तो यहां बेकारी बहुत हद तक दूर हो सकती है। कहने को तो यहां cottage industries का बहुत नाम लिया जाता है लेकिन उन में से सिर्फ खादी के काम को ज्यादा अहमियत दी जाती है और खादी का काम ऐसा है जो सारे पंजाब की ग़ुरबत को दूर नहीं कर सकता। इसलिये मैं समझता हूँ कि यहां दिहातियों के लिये और दस्तकारियां चलाने की ज़रूरत है जिस के लिये मैं समझता हूँ कि अगर यहां मैच बॉक्स industry के छोटे 2 कारखाने लगा दिये जायें, खिलौने बनाने के कारखाने लगा दिये जायें और देहातों में रस्से बाटने की मशीनें लगा दी जायें और सिरकियां वगैरह बनाने के काम शुरू करा दिये जायें तो देहात के बहुत सारे गरीब आदमियों को रोजगार मिल सकता है। मैं समझता हूँ कि यह जो चण्डीगढ़ के लिये दो करोड़ रुपया यहां पर Legislative Assembly Chamber, Picture Gallery, राजभवन, सेंट्रल लाइब्रेरी और museum बनाने के लिये रखा गया है, इस को अभी इन चीजों के बनाने पर खर्च न किया जाये और इन का बनाना अभी साल या दो साल के लिये मुलतवी कर दिया जाये तो इस से चन्दा फर्क नहीं पड़ने लगा और अगर यह रुपया अभी industry को फ़ोग देने पर खर्च किया जाये तो इस से बहुत फर्क पड़ सकता है। जो engineers या दूसरे आदमी चण्डीगढ़

[श्री राम प्यारा]

के बनाने पर लगे हुए हैं अगर वह भी देहात में काम करने पर लगा दिये जायें तो वह वहां की हालत देख कर बड़े हैरान और परेशान होंगे।

एक बात जो इस बजट में बहुत अच्छी की गई है, जिस को मैं appreciate किये बगैर नहीं रह सकता, वह है drainage जिस को बहुत हद तक productive भी कहा जा सकता है और जिस पर एक करोड़ रुपये खर्च किये गये हैं। मैं समझता हूं कि यह रुपया एक दो सालों के अन्दर अन्दर वापस हो जायेगा क्योंकि floods के दिनों में हमें लाखों रुपया remissions और ग्रांट्स की शक्ल में हर साल खर्च करना पड़ता है; इस से वह रुपया बच जायेगा-और इस से लोगों को भी बहुत बड़ा फायदा हो जायेगा। इस के साथ साथ और भी बीमारियां हैं जिन की तरफ इस बजट में अभी ध्यान नहीं दिया गया, जैसा कि सूबा में जब floods आते हैं तो उन से हुई तबाही की वजह से लोगों के पास रोजगार नहीं रहता। इस बजट को देखने से पता चलता है कि floods के इलाकों के लोगों को subsidies देने के लिए 599 हजार रुपया इस साल इस्तेमाल किया गया है मगर फिर भी उन गरीब आदमियों की तकलीफें दूर नहीं हो सकीं। अगर इस मसले की कुछ और गहराई में जाया जाये तो सरकार को इन गरीब आदमियों पर खर्च करने की जरूरत नहीं पड़ेगी। जितना रुपया उन लोगों को रजाइयां, कपड़े और अनाज देने के लिए subsidies पर खर्च किया जाता है अगर वही रुपया उन को ऊंची जगह पर मकान बनाने के लिए दिया जाये और इस मतलब के लिये उन्हें ऊंची जगह को इस्तेमाल करने की इजाजत दे दी जाये और उन की रुपए और material से इमदाद की जाये तो मैं समझता हूं कि इस से उन की मुसीबत काफी हद तक दूर हो सकती है। पहले हम देखते हैं कि floods के दिनों में उन्हें बड़ी तकलीफें भुगतनी पड़ती हैं क्योंकि floods के बारे तो कुछ पता नहीं होता कि यह कब आ जाये। उन दिनों कई लोगों को छः-छः दिन दरखतों पर रह कर वक्त गुजारना पड़ता है और दिन-रात हर तरह की मुसीबतों का सामना करना पड़ता है। अगर उन के मकान ऊंची जगहों पर बना दिये जायें तो मैं समझता हूं कि इस तरह से उन लोगों की belongings भी बच सकती है।

बजट में दी गई एक और चीज पर एक मੈम्बर साहिब की तरफ से बड़ा फ़ख्र किया गया है और वह है मेरे बुजुर्ग छीना साहिब जिन्होंने कहा है कि इस में low-paid employees की तरफ काफी ध्यान दिया गया है। उन की इस बात से मुझे कुछ ताज्जुब हुआ है। क्या मेरे communist भाई कुछ reactionary हो गये हैं या कोई और बात हो गई है? क्योंकि इस में हम देखते हैं कि जिन की तनखाह सब से थोड़ी थी यानी जिन का ग्रेड पहले 27— $\frac{1}{2}$ —32 था वह अब बढ़ा कर 30— $\frac{1}{2}$ —35 कर दिया गया है। मैं समझता हूं कि इस से उन्हें कोई खास relief मिलने वाला नहीं है। इसी तरह पुलिस के selection grade constables का ग्रेड पहले 47 $\frac{1}{2}$ —1—57 $\frac{1}{2}$ था; अब उसे बढ़ा कर 50—1—60/2—80 कर दिया गया है। इस से भी उन की तसल्ली नहीं हो सकती जबकि उन्हें 24 घण्टे duty पर हाज़िर रहना पड़ता है। इसी तरह बिजली वालों को भी 24 घण्टे duty पर रहना पड़ता है। इसलिये मैं नहीं समझता कि उन की

तनखाहों में आठ-आठ आने इजाफा कर के उन के साथ इनसाफ किया गया है या इस से उन की तकलीफें खत्म हो गई हैं। तो मैं समझता हूँ कि अगर हम चाहते हैं कि यहां अमन अमान कायम रहे और इन में efficiency और बढ़े तो बड़ी २ तनखाहों को चाहे काटें, चाहे चंडीगढ़ के बजट को काटें, चाहे और कोई रास्ता निकालें इन की सहायता तो करनी ही पड़ेगी। आज सारे House में taxes को लेकर शोर मचा लेकिन मैं समझता हूँ कि शायद taxes की नौबत ही न आती अगर पंजाब गवर्नमेंट दो चीजों का ध्यान रखे। मेरे नुक्तानिगाह में आज taxes की चोरी होती है। अगर यह चोरी न हो तो और taxes की जरूरत न पड़े अगर आज दफतरों में जा कर देखें तो पता चलेगा कि अगर किसी दफतर में 6 clerks हैं तो सिर्फ चार के पास काम होगा बाकी दो के पास नहीं होगा। तो अगर एक clerk को छुट्टी दे कर दूसरे की duty लगाई जाए कि वह देखे कि बाकी पूरी ताकत से काम करते हैं तो मैं समझता हूँ 6 की बजाए 5 और 5 की बजाए 4 ही काम कर सकते हैं और खर्च कम हो सकता है। (धंटी) सिर्फ एक मिनट और।

इसी तरह से अगर Community Projects को देखा जाए तो जो रुपया उन को मिलता है उस में से बहुत सा रुपया जीवों, establishment, पेट्रोल और T.A. वगैरह पर ही खर्च हो जाता है और बहुत कम रुपया needy आदमी तक पहुंचता है। इन चीजों पर कड़ी निगरानी रखने की जरूरत है। Community Project वालों की बहुत सी plans हैं जो देहातियों के लिए हैं। लेकिन अगर statistics देखे जाएं तो शायद हमें कागज पर सब कुछ नज़र आए मगर हकीकत में शायद ऐसा न हो। इस की भी कड़ी निगरानी की जरूरत है। हमें Community Project वालों से कई तरह के काम लेने की जरूरत है। यह देहात में industrial तौर पर काम आ सकते हैं। Community Project वाले देहात वालों को 4 आने के 100 शहतूत के पेड़ रेशम के कीड़ों के लिये देते हैं। मकसद है रेशम का पैदा करना। मेरे विचार में इस के कई जगह centres होने चाहिए जहां कीड़े पालने वाले experts हों जो लोगों को training दें। कीड़े पालने के लिए लोगों को मकान मुहैया करने चाहिए ताकि लोग इस industry से पूरा फायदा उठा सकें।

अब मैं कुछ approach roads के बारे में कहूंगा। जहां तक water-logged और flood-affected areas का ताल्लुक है अगर वहां के हालात को देखा जाए तो कई गांवों की सूरत में अगर उन को एक २ मील approach roads मिल जाएं तो उस से तीन-तीन गांवों को फायदा हो सकता है। यह एक ऐसी समस्या है जिस पर बहुत जोर देने की जरूरत है क्योंकि अगर देहातियों को सड़कें दे दी जाएं और काश्त के लिए पानी दे दिया जाए तो बाकी सब चीजों का इन्तज़ाम वह खुद कर लेंगे।

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ (ਨਵੇਸਰ, ਜਨਰਲ) : ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਜੇ ਬਜਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸੰਕੋਚ ਕਰਾਂਗਾ ਪਰ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੰਨੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ੨ ਪੋਥੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਜੋ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਦਾਦ ਦੇਵਾਂ।

[ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ]

ਜੇ ਨਵੇਂ taxes ਇਸ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਜੋ ਇਹ ਭਾਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ taxes ਦੇ ਬੋਝ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਲਈ House ਦੀ sense ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ taxes ਨਹੀਂ ਲਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ taxes ਅਜਿਹੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ Constitution ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Constitution ਦੇ Seventh Schedule ਵਿਚ subjects ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ lists ਹਨ, State List, Union List ਅਤੇ Concurrent List । ਉਸ ਵਿਚ 'State Trade' ਦਾ subject Union List ਦੇ ਨੰਬਰ ੨੬ ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ State List ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨੰਬਰ ੨੬ ਵਿਚ ਉਸ trade ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ control ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਮਿਰਚਾਂ ਦੀ export ਤੇ tax ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜੇ toll tax ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਇਕ discriminatory tax ਹੈ । ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਬਲਕਿ ਖਾਸ ਖਾਸ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਪੁਲ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ tax ਲਗਾਉਣਾ ਜਿਸ ਨਾਲ discrimination ਹੋਵੇ Constitution ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ, ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪੁਲਾਂ ਤੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ tax ਲੱਗੇਗਾ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਬਠਿੰਡਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਆਦਿ ਜਿਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ tax ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਆਉਣ ਲਈ ਚਾਰ, ਪੰਜ ਜਗ੍ਹਾ tax ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Seventh Schedule ਦੀ ਜੇ Union ਦੀ list ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ National High Ways ਨੰਬਰ 23 ਵਿਚ ਹੈ । ਜੇ ਸੜਕਾਂ National High Ways declare ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ tax ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂਨੂੰ ਸ਼ੰਕਾ ਹੈ ਇਹ tax G. T. Road ਅਤੇ ਜੇ ਸੜਕ ਪਠਾਨਕੋਟ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ tax ਦਾ ਕੋਈ ਢਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ traffic ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਜਟ ਵਿਚ irrigation ਲਈ ਬਹੁਤ ਰੁਪਿਆ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ, ਇਸ ਮੰਤਵ ਵਿਚ ਜੋ ਦੁਆਬੇ ਨੂੰ ਚਿੱਕਤਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸਤ ਦੁਆਬ ਨਹਿਰ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਇਸ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੈਰਾਬ ਹੋਵੇਗੀ । ਪਰ ਅੱਜ ੧੪ ਮਈ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਪਾਣੀ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜੋ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲੇ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਜੇਕਰ ਪਾਣੀ ਬਰਸਾਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਧਰੋਂ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਹੜ੍ਹ ਆਉਣਗੇ । ਫਿਰ ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਉਥੇ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਪਾਣੀ ਚਲਣਾ ਹੈ ; ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ।
੧੫ ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ ਲੋਕੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ੬ ਮਹੀਨੇ ਪਾਣੀ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਜ਼ਮੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਥੋੜੀ ਥੋੜੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ sides ਪੱਕੀਆਂ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਲਈ boundary lines public ਲਈ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਕਿੱਲਤ ਹੈ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ classification ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 'B' ਅਤੇ 'C' ਦਰਜੇ ਬਣਾ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ healthy competition ਆ ਸਕੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਲਈ ਮਿਸਾਲ ਬਣ ਸਕਣ ਜਿਥੇ ਧੜੇ-ਬੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਥੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ classification ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ 'B' ਜਾਂ 'C' class ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ 'A' grade ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਰੇਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਪੋਰਟਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਮਦ ਲਈ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਭਰਿਆ ਕਦਮ ਹੈ । sports ਲਈ ਅੱਗੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਲਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਖਿਲਾੜੀਆਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਾਣ ਤੇ ਗੌਰਵ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ । ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਟੀਮਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਖੇਲਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਖਿਲਾੜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਨੇਕ ਕਦਮ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਫਿਨਾਂਨਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ state sports council ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਕੌਂਸਲ ਚੰਗੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਖੇਲਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਲਈ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰੇ । ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ State Sports Council ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ provision ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਤੇ ਜੇਕਰ ਕੌਂਸਲ ਹੀ ਨਾ ਬਣੀ ਤਾਂ ਬਜਟ ਵਿਚ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜੋ ਪੈਸਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ provision ਬਿਨਾ ਖਰਚ ਦੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੌਂਸਲ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖੇਲਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾ

[ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ]

ਸਕੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਰਕਮ ਦਾ provision ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਬੈਠਤੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤਹਿਸੀਲ ਨਕੋਦਰ ਬਾਰੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤਹਿਸੀਲ ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਨਕੋਦਰ ਵਿਚ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਭਾਰੀ ਤੂਫਾਨ ਅਤੇ hail storm ਆਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਸਲਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਸਤ ਸਤਰ ਪਿੰਡ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਬਚੀ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤੂਫਾਨ ਪੀੜਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਦੁਬ ਤਕਾਵੀ ਭੇਜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਮਲਾ ਵੀ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਤਬਾਹੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਇਮਦਾਦ ਥੋੜੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਵੱਧ ਵੱਲੋਂ ਆਏ ਤੂਫਾਨ ਨਾਲ ਜੋ ਘਾਟਾ ਪਿਆ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਗਰੀਬ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਵਜ਼ਾਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਕ ਬੈਠਤੀ ਹੋਰ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਸ ਦੇ charges ਦਾ ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੜਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ charges ਮਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਫਿਨਾਨਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੀਆਂ suggestions ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਗੇ। ਅਤੇ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਮੈਂ ਇਕ ਵੇਰ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਚੌਥਰੀ ਖਰਮ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ (ਸੰਭਾਲਕਾ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਜ ਪਾਂਚ ਲੁ:-ਰੋਜ਼ ਸੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸਦਨ ਮੇਂ ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਤਕਰੀਰੋਂ ਸੁਨ ਰਹਾ ਹੂੰ। ਬਜਟ ਕੋ ਕੁਝੇ ਗੈਰ ਸੇ ਦੇਖ ਰਹਾ ਹੂੰ। ਮੈਂਨੇ ਬਜਟ ਕੋ ਪੜ੍ਹਾ ਐਂਦ ਆਰ ਯਹ ਦੇਖਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਕਿ ਇਸ ਮੇਂ ਸੁਝੇ ਕੋਈ ਏਸੀ ਚੀਜ਼ ਮਿਲ ਜਾਏ ਜਿਸ ਕੇ ਲਿਏ ਮੈਂ ਫਿਨਾਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਸੁਭਾਰਕਬਾਦ ਕੇ ਸਕੂੰ ਲੇਕਿਨ ਸੁਝੇ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੇ ਬਜਟ ਮੇਂ ਕੋਈ ਭੀ ਚੀਜ਼ ਏਸੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਪਰ ਕਿ ਸੁਭਾਰਕਬਾਦ ਪੇਸ਼ ਕੀ ਜਾ ਸਕਤੀ ਹੋ।

ਇਸਕੇ ਇਲਾਵਾ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਯਹ ਸਾਰੇ ਕਾ ਸਾਰਾ ਜੋ ਬਜਟ ਹੈ stereotyped ਬਜਟ ਹੈ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਸੇ ਹਮ ਦੇਖਤੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਆ ਕਰਤੇ ਥੇ ਓਸੀ ਤਰੀਕੇ ਸੇ ਯਹਾਂ ਪਰ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਏ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਸਿਰਫ਼ ਏਕ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਗਈ ਹੈ ਐਂਦ ਯਹ ਯਹ ਕਿ ਜਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਕਾ ਬਜਟ ਸਾਤ-ਆਠ ਕਰੋੜ ਕਾ ਹੁਆ ਕਰਤਾ ਥਾ ਆਜ ਯਹ ਬਜਟ 43-44 ਕਰੋੜ ਕਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਯਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੁਈ ਹੈ।

ਇਸ ਕੇ ਅਲਾਵਾ ਆਪ ਦੇਖੋਂਗੇ ਕਿ ਜੋ ਖਰਚ ਇਸ ਬਜਟ ਮੇਂ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਹੈਂ ਇਸ ਸੇ ਯਹ ਪਤਾ ਚਲਤਾ ਹੈ ਕਿ ਯਹ ਕੋਈ ਨਵਾਬਜ਼ਾਦੀ ਕਾ ਬਜਟ ਹੈ। ਨਵਾਬਜ਼ਾਦੇ ਏਸੀ ਤਰਹ ਖਰਚ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਕਰਜ਼ੇ ਭੀ ਲੇਤੇ ਰਹਤੇ ਹੈਂ ਐਂਦ ਖਰਚੇ ਕੇ ਕਾਰੇ ਮੇਂ ਕੋਈ ਪਰਕਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ। ਫਿਰ ਇਨ ਨਵਾਬਜ਼ਾਦੀ ਕਾ ਜੋ ਹੁਸ਼ਾਰ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਯਹ ਕਿਸੀ ਸੇ ਲੁਪਾ ਹੁਆ ਨਹੀਂ। ਜਾਯਦਾਦ ਜ਼ਬਤ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਸਕਾਨ ਜ਼ਬਤ

हो जाते हैं; इन के घरों का furniture, डैस्क और सारा सामान नीलाम हो जाता है। ठीक वही हाल हमारी सरकार का है। इन्होंने हमारी State की जो हालत कर दी है वह आप सब को पता ही है। हमारे ऊपर कई अरब रुपए का कर्जा है। हमारी सरकार के ज़िम्मे 2 अरब 17 करोड़ 38 लाख रुपया का कर्जा है। आज इस पंजाब के बच्चे बच्चे का सिर इस कर्जे के नीचे दबा हुआ है। मैं आप की विसातत से यह कहना चाहता हूँ कि अगर हमारा यही हाल रहा तो पंजाब कभी भी आगे न बढ़ सकेगा। यह कहते हैं तरक्की हुई है। तरक्की क्या हुई है? यही कि सारी की सारी स्टेट को मकरूज़ बना कर रख दिया है। पंजाब के बच्चे-बच्चे के सिर का बाल कर्जे से बंधा पड़ा है।

इसके बाद हमारे फिनांस मिनिस्टर साहिब ने फरमाया कि पंजाब के सर पर जो कर्जे का भार है इस को चुकाने के लिए जो किसान खेती करता है और better position में है उस पर टैक्स लगाए जाएंगे। मैं यह lines पढ़ देता हूँ। बजट स्पीच के सफा 39 पर लिखा है:—

“We have, therefore, decided to raise revenues by levying additional taxes particularly on those who are comparatively in a better position to pay.”

डिप्टी स्पीकर साहिब, अगर इन्हें कोई टैक्स लगाने के लिये आदमी मिला है तो वह ज़मींदार ही मिला है, किसान ही मिला है। हमें उम्मीद थी कि यहां Revenue Minister साहिब मौजूद हैं, Health Minister और P.W.D. Minister मौजूद हैं, Irrigation Minister सरदार ज्ञान सिंह जी राड़ेवाला मौजूद हैं, तो इन सब के होते हुए land revenue कम होगा, betterment charges में कमी कर दी जाएगी, surcharge में कमी की जाएगी, चौकीदारा टैक्स कम होगा। लेकिन यहां पर तो बजाए कमी के इज़ाफा कर दिया गया; उलटी बात हुई। इसी सिलसिले में मुझे एक बात याद आ गई। एक ज़मींदार सफर कर रहा था। रास्ते में उसे थकान महसूस हुई। उसने एक घोड़ी के लिए दुआ की कि अगर घोड़ी मिल जाए तो सफर आसानी से तय हो सके। थोड़ी देर बाद वहां से एक वज़ीर साहिब गुज़रे; उन्होंने ज़मींदार को आवाज़ दी उसने कहा, हज़ूर, फरमाइए। वज़ीर साहिब बोले कि मेरी घोड़ी ने रास्ते में बच्चा दिया है, इसे कन्धे पर उठा कर मेरे साथ ले चलो। बेचारे किसान ने घोड़ी मांगी थी सवारी को और मिल गई उठाने को। यही हाल हमारा है हम यह उम्मीद करते थे कि नए वज़ीर साहिबान के आ जाने से यह जो तरह तरह के टैक्स लगे हुए हैं कम हो जायेंगे लेकिन यह और लगाये जा रहे हैं। जिन पत्तों पर तकिया था वही हवा देने लगे। डिप्टी स्पीकर साहिब, क्या बताऊँ कि कितने ज्यादा टैक्स किसानों पर लगाए जा रहे हैं। यह टैक्स किसानों को खत्म करने वाले हैं। यह वह किसान हैं जो खेती करते हैं, लड़ाई के वक्त मुल्क की हिफाज़त करते हैं, अन्न पैदा करते हैं, अन्न दाता हैं। उनके साथ यह बदसलूकी की जा रही है। हम समझते थे कि socialist pattern की हकूमत है; इस में किसान की रखवाली होगी। लेकिन यह देख कर दुःख होता है कि इन टैक्सों से किसान को पीसा और रगड़ा जा रहा है, ताकि वह उठ न सके, आगे न बढ़ सके। देहातों में जा कर देखें, हमारे

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

इलाका में जा कर देखें, हरयाना के अन्दर देखें, किसान की क्या हालत है। मैं यहां पर सरकार को बता देना चाहता हूं कि अगर इसी तरह टैक्स जारी रहे, जैसे कि Finance Minister साहिब ने तजवीज किए हैं, तो हरयाना के अन्दर एक लहर उठेगी। तूफान उठेगा, जिसे पंजाब की सरकार तो क्या Central Government भी नहीं दबा सकेगी। एक बड़ी भारी agitation होगी जिसे रोका नहीं जा सकेगा क्योंकि आज देहात इस तरह के बेजा और नावाजिब टैक्सों के बोझ को बरदाश्त नहीं कर सकते।

(Shri Dharam Singh Rathi was still on his legs.)

7-30 p.m.

The Sabha then adjourned till 1 p.m. on Wednesday the 15th May, 1957)

Punjab Vidhan Sabha Debates

15th May, 1957

Vol. 1—No. 12

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, 15th May, 1957

	PAGES
Question Hour (Dispensed with) ..	(12) 1
Resumption of General Discussion on the Budget ..	(12) 1
Observation made by the Speaker regarding time given to Government and Opposition parties on the General Discussion of the Budget ..	(12) 107-108

CHANDIGARH :

Printed by the Controller, Printing and Stationery, Punjab
1958

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, Vol. I, No. 12,
DATED 15TH MAY, 1957

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>On page</i>	<i>Line</i>
ਜਾਨੇ	ਜਾਨ	(12)3	18
ਸੁੰਹ	ਸਹ	(12)7	6th from below
ਬਾਇਮ	ਬਾਇਮ	(12)14	8th from below
ਸੋ	ਸੋ	(12)16	5th from below
National	N tional	(12)17	9
Social Welfare Board ਕੋ	Socal welfare Boar ਕ	(12)20	12
eyes	e es	(12)20	22
opposition	opp sition	(12)20	24
Diploma	D ploma	(12)20	4th from below
ਖਰੀਦਦਾਰ	ਖਰੀਦਾਦਾਰ	(12)24	7th from below
ਸੁਝਾਰੀ	ਸੁਝਾ ਰੀ	(12)28	12
ਪੈਰਿਸ	ਪੈਰਿਸ	(12)30	2nd from below
ਖੁਸ਼ਹਾਲ	ਖਸ਼ਹਾਲ	(12)40	Last
ਪੈਦਾ	ਪਦਾ	(12)42	13
ਸੀਲਕੀ	ਸੀਲਕੀ	(12)44	1
ਕਰ	ਤਰ	(12)58	4
ਲਈ	ਲਦੀ	(12)78	6
ਝੋਖੀ	ਜੋਖੀ	(12)79	3
ਫ੍ਰਿਟ	ਫ੍ਰਿਟ	(12)84	10
ਕੋਈ	ਕੋਣੀ	12)94	Last
ਅਰਥਮੰਤਰੀ	ਅਰਤਮੰਤਰੀ	(12)98	Top margin
ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ	ਵਾਕਫ਼ਅਤ	(12)98	2

The following table shows the results of the experiments conducted on the various specimens of the various species of the genus *Trichostema* (L.) DC. (Rubiaceae) which have been collected from the various localities in the Himalayas and the adjacent regions of the Punjab and the North-West Frontier Provinces. The specimens are arranged in the order in which they were collected, and the results are given in the columns on the right. The specimens are numbered in the order in which they were collected, and the results are given in the columns on the right.

No.	Specimen	Results
1	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
2	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
3	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
4	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
5	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
6	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
7	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
8	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
9	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
10	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
11	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
12	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
13	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
14	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
15	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
16	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
17	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
18	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
19	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
20	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
21	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
22	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
23	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
24	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
25	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
26	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
27	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
28	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
29	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
30	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
31	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
32	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
33	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
34	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
35	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
36	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
37	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
38	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
39	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
40	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
41	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
42	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
43	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
44	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
45	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
46	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
47	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
48	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
49	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
50	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
51	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
52	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
53	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
54	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
55	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
56	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
57	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
58	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
59	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
60	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
61	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
62	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
63	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
64	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
65	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
66	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
67	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
68	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
69	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
70	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
71	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
72	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
73	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
74	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
75	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
76	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
77	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
78	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
79	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
80	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
81	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
82	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
83	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
84	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
85	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
86	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
87	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
88	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
89	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
90	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
91	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
92	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
93	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
94	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
95	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
96	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
97	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
98	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
99	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...
100	<i>Trichostema</i> (L.) DC. (Rubiaceae)	...

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, 15th May, 1957

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital, at 1 p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

QUESTION HOUR (DISPENSED WITH)

Mr. Speaker : The question Hour is dispensed with today.

RESUMPTION OF DISCUSSION ON THE BUDGET FOR THE YEAR 1957-58

Mr. Speaker : Chaudhri Dharam Singh Rathi was still on his legs when the Sabha adjourned yesterday. He may please resume his speech.

चौधरी धर्म सिंह राठी (संभालका) : स्पीकर साहिब, मैं कल यह अर्ज कर रहा था कि अगर यह taxes जो Punjab Government लगाना चाहती है लगाए गए तो तमाम पंजाब में ऐसा तूफान उठेगा जिस को कोई नहीं संभाल सकता और यह जो बजारत है, जो taxes लगाना चाहती है, यह धड़ाम से गिर जायेगी। मैं जनाब को बतलाना चाहता हूं और आप के through इस हकूमत को बतलाना चाहता हूं कि यह बजट किसान मार बजट है, यह बजट ज़मींदार मार बजट है। और मैं जनाब को बतलाना चाहता हूं कि यह बजट इस किस्म की हकूमत ने पेश किया है जो कि हमेशा उल्टा काम करती है। मेरे पास मेरे गांव के आदमी आए और मेरे पास मेरे पड़ोस के गांवों के आदमी आए उन्होंने कहा कि हमारे गांव में बिजली लगनी चाहिये, वह नहीं लगी। मैं ने कहा कि आप यह दरखास्त दें कि हमारे गांव में बिजली नहीं लगनी चाहिये। अगर तुम यह दरखास्त दोगे कि गांव में बिजली लगनी चाहिये तो नहीं लगेगी। गांव के आदमियों ने दरखास्त दी कि हमारे गांव में बिजली नहीं लगनी चाहिये, उन के बिजली लग गई। जिन्होंने दरखास्त दी थी कि हमारे गांव में बिजली नहीं लगनी चाहिये, वहां 15 दिन के अन्दर २ बिजली लग गई। जिस गांव ने यह दरखास्त दी थी कि हमारे बिजली लगनी चाहिये; पता नहीं उस की मिसल को उठा कर कहां रख दिया, उन दरखास्तों का पता नहीं लगा। दूसरे गांव में बिजली भी लग गई। तो यह हालत है इस Government को। मैं एक चीज अर्ज करना चाहता हूं कि यह जो taxes लगाये गये हैं, हम यह चाहते हैं कि land revenue कम करो, betterment charges कम करो और जो चौकी-दारा टैक्स है इसे कम करो। और जो भी किसानों के ऊपर taxes लगे हुए हैं कम करने चाहिये।

इस के अलावा मैं एक और तजवीज रखना चाहता हूं और House को अर्ज करना चाहता हूं कि हमारा यह जो upper House है इस को तोड़ देना चाहिए। और

[चौधरी धर्म सिंह राठी]

यह जो 8 मिनिस्टर बैठे हैं इन को कम करना चाहिये। 6 डिप्टी मिनिस्टर्स की जमात खोल रखी है, स्कूल खोल रखा है। जनाब, आप जानते हैं कि क्या जरूरत है इन Deputy Ministers की.....

अध्यक्ष महोदय : देखिए, आप यह तो कह सकते हैं कि Deputy Ministers होने चाहिए या नहीं होने चाहिये; कोई personal बात न कहें। (The hon. Member may please listen. He can say whether there should or should not be any Deputy Ministers but he should not be personal.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : मैं कहता हूं कि डिप्टी मिनिस्टर्स की जरूरत नहीं। आज तक पंजाब की हकूमतें चलती आई हैं, Deputy Ministers नहीं थे। आज भी उन की जरूरत नहीं और आज इस स्कूल की, इस जमात के खोलने की जरूरत नहीं। जो Ministers के P.A. वगैरह हैं, वे tours वगैरह करते हैं यह फजूल है। यह जो दौरे पड़ते हैं यह भी कम हो जाने चाहिए।

इस के अलावा एक duplication का department है; एक Revenue का पटवारी है और एक नहर का पटवारी है; एक जिलेदार है और एक तहसीलदार। उन की duties वही हैं। उन में से एक एक को कम कर के हम खर्च कम कर सकते हैं और उधर उन को ही लगा सकते हैं और वही काम कर सकते हैं। उन की एक ही duty है। एक नहर का पटवारी है और एक माल का पटवारी है। दोनों की जगह एक ही पटवारी काम कर सकता है।

इस के अलावा, जनाब, inspectors इतने हैं कि वे भी कम किये जा सकते हैं। अगर मैं inspectors गिनावाऊं तो जनाब को यकीन हो जाएगा कि कांग्रेस की Government नहीं inspectors की Government है; इतने inspectors हैं।

इस के अलावा, स्पीकर साहिब, मैं कहना चाहता हूं कि कई और भी मदें हैं जिन में कमी की जा सकती है और उन को घटा कर ये taxes घटाए जा सकते हैं।

इस के अलावा villages के अन्दर जब बैल और भैंस मर जाते हैं तो उन को जमीन के अंदर गाढ़ दिया जाता है। अगर Government उन की हड्डियों और खालों को बेचने का इन्तजाम करे तो Government को करोड़ों रुपये का फायदा हो सकता है।

मैं ने बजट देखा है, तमाम estimates देखे हैं। Regional Formula के मुताल्लिक मैं सोचता था कि Standing Committees बनी हैं, हरियाना को भी कुछ मिलेगा। लेकिन न कोई हस्पताल, न सड़क और न ही Electricity की कोई Extension की है। मैं ने मुताला किया है। मुझे कोई ऐसी statement नहीं मिली। और इस Regional standing committee की development के लिए कोई रुपया इस Government के पास नहीं।

अगर यही Standing Committees बननी है, यही Regional Formula है तो मैं इस House के अन्दर यह कहना चाहता हूँ कि हरियाणा के लोगों को सोचना पड़ेगा कि आया Regional Formula जिस के मुताबिक कुछ नहीं मिल रहा, को स्वीकार करें या न करें और अगर कुछ करें तो क्या करें। यह सोचना पड़ेगा। जहां तक हिन्दी का ताल्लुक है, मैं इस House में कहना चाहता हूँ कि जो हिन्दी का सवाल है, जिस के अन्दर हरियाणा का मुआमला है, हम कहते हैं कि गुरुमुखी हमारे ऊपर क्यों ठोसी जाए। हरियाणा का बच्चा २ चाहता है कि हमारे ऊपर गुरुमुखी compulsory तौर पर न ठोसी जाए। पंजाब का हर हिन्दू, चाहे वह हरियाणा का है चाहे किसी और जगह का है, यही चाहता है। Government को इस के मुताबिक कोई गलतफहमी नहीं रहनी चाहिये। अगर Government की यही policy रही तो मैं बतला दूँ कि पंजाब के अन्दर वह तूफान उठेगा जो Government संभाल नहीं सकेगी। जो आर्य समाज का आन्दोलन हो रहा है हरियाणा के बच्चे २ की उस के साथ हमदर्दी है।

इस के अलावा मैं एक चीज और General Administration के बारे में कहना चाहता हूँ। हम अगर ऐसी बातें कहते हैं कि Administration के अन्दर खराबियाँ हैं, नज़मो-नसक के अन्दर खराबियाँ हैं, जो वहां आदमी हैं वे रिश्तत लेते हैं, गड़बड़ करते हैं, तो हमारे Chief Minister साहिब नाराज़ हो जाते हैं, personal बातों पर आ जाते हैं। मैं कहता हूँ कि किसी ऐसी बात को ले कर House की debate को low level पर नहीं लाना चाहिये। हम चाहते हैं कि कोई ऐसी बात न हो। तो Chief Minister साहिब का यह कहना कि यह रद्दी वकील है, यह किताबें बेचने वाला है, उचित नहीं। इस तरह से मियार घटता है। General Administration इस किस्म की हो गई है कि जिस के अन्दर गुंजायश ही नहीं कोई अच्छी बात कहने की। सारी की सारी फिकाप्रिस्ती पर मबनी है। इस किस्म की General Administration है आज की Government की जो रिश्तत लेने के सिवा और कोई बात नहीं करती। हम certify कर सकते हैं (घंटी की आवाज़) मुझे अभी दो तीन मिनट हुए हैं। मैं कल तीन मिनट बोला था और आज अभी सिर्फ 5 मिनट हुए हैं। हरियाणा की तरफ से सिर्फ एक ही आदमी बोला है। उस को 15 मिनट तो दिये जाएं।

अध्यक्ष महोदय : आप पहले सुन लें। पहले एक मैम्बर Treasury Benches से, फिर Opposition का ; फिर हरिजनों का सवाल उठाया गया था और फिर कल बहनों का और भाइयों का उठा था (हंसी) अब आप ने यह हरियाणा का मुआमला खड़ा कर दिया।

(Let the hon. Member first hear me. At first the question of a member from the Treasury Benches, then from the Opposition and then from amongst the Harijans, speaking in turns, was raised. Yesterday the question of allotment of time to sisters and brothers was raised (Laughter) and now the hon. Member has raised this issue in respect of Haryana.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : यहां पर हुकूमत में merits को बिल्कुल नहीं देखा जाता। जो prize posts and allowance posts हैं, जो key posts हैं वह एक ही फिर्का के आदमियों को दी जाती हैं। अगर मैं facts and figures रखूं तो पता चल जायेगा; जितने D.Cs हैं, जितने S. D. Ms. हैं, और जो ऐसी posts हैं, वह सामने रखें तो हम समझते हैं कि पंजाब में फिर्काप्रस्ती का राज है, फिर्काप्रस्ती चलती है। मैंने 1950-51 की एक speech पढ़ कर देखी। वहां पर उस वक्त की Administration का जिक्र है। उसमें यह था कि Unionist Ministry plus corruption plus nepotism minus efficiency is equal to Gopi Chand Ministry। यह थी उस वक्त की Ministry। उस वक्त सन 1951 था। और present ministry is equal to Gopi Chand Ministry plus smuggling plus lawlessness plus victimisation of opponents minus integrity. यह है इस वक्त की हुकूमत। मैं यह कहना चाहता हूं...

अध्यक्ष महोदय : यह किस का formula है ? (Who is the author of this formula ?)

चौधरी धर्म सिंह राठी : यह formula तो मेरा है। पहला formula उस वक्त के एक member का था। मैं कह रहा था कि यह इस वक्त की हुकूमत की हालत है। इस के अलावा मैं जनाब की खिदमत में अर्ज करना चाहता हूं कि यहां पर victimisation की जाती है। जब Chief Minister साहिब जाते हैं, Secretariat के अन्दर दौरा फरमा कर कहते हैं कि फलां आदमी ने यह कर दिया, वह कर दिया। Chief Minister साहिब ने एक अफसर को कहा कि फलां Member बजारत चाहता है, उस के खिलाफ कोई इल्जाम लगा कर कैस बना दो। अगर Chief Minister साहिब इस की inquiry कराना चाहते हैं तो High Court के जज से inquiry करवाई जाए, मैं साबत करूंगा। (कैपिटल प्राजैक्ट मन्त्री : गलत) (शोर)

Mr. Speaker : Order, Order.

चौधरी धर्म सिंह राठी : आज क्या हालत है। लोग कहते हैं कि अदले जहांगीरी है। मैं कहता हूं कि अदले जहांगीरी वाला तो यहां कुछ नहीं हो रहा जो अदले जहांगीरी हो रहा है, इन्साफ हो रहा है, वह क्या हो रहा है ? इस वक्त पंजाब का बच्चा बच्चा रो रहा है। (Interruptions) पंजाब में आग सुलग रही है। मैं इस Ministry को बतलाना चाहता हूं कि यह आग किसी वक्त भड़क सकती है। (आवाजें : यह आग बुझ जायेगी।) यह नहीं बुझ सकती। यह आग ऐसी है जो बुझने वाली नहीं है। (Interruptions) मैं अर्ज कर रहा था कि यह जो हाल Ministry का है और victimisation का है यह बहुत बुरा हाल है। अगर इन चीजों को बन्द न किया गया तो Opposition वालों ने फैसला किया है कि Chief Minister के खिलाफ जो 52 इल्जामात हैं उन को

ऊपर भेजा जाए। हम मजबूर हैं। हम ऊपर भेजेंगे कि इन इत्जामात की तहकीकात की जाए। इस के अलावा मैं यह कहना चाहता हूँ कि Ministry यह न सोचे कि उसकी हालत अच्छी है। मैं अदले जहांगीरी के बारे में एक बात कह कर खत्म कर दूंगा। जहां यह अदले जहांगीरी चल रहा है वहां पर नूरजहां की हकूमत भी चल रही है, वहां पर नूरजहां भी अपनी हकूमत चला रही है। (*Interruptions*)

अध्यक्ष महोदय : आप यह क्या बातें कर रहे हैं ? (What is the hon. Member talking about?) (Voices : Order, Order) (*Interruptions*)

चौधरी धर्म सिंह राठी : कुछ मੈम्बर ऐसे हैं जो नूरजहां हैं, जो रोजाना के इन्तजाम में दखल देते हैं। वह मੈम्बरान कभी किसी अफसर को तबदील करवाते हैं, कभी किसी अफसर को। स्पीकर साहिब, मैं एक शेर कह कर बैठ जाऊंगा—

मुसीबत है तुझे उस बूत से उलफत हो गई अकबर,
कि जिसे बूतकदे में भी कोई अच्छा नहीं कहता।

यह हाल है हमारे Chief Minister साहिब का। बातें तो बहुत कहनी हैं लेकिन जब General Administration की बारी आएगी तो Chief Minister साहिब को एक एक मिसाल दे कर समझाऊंगा कि पंजाब में क्या हो रहा है।

अध्यक्ष महोदय : आप repetition क्यों कर रहे हैं ? आप बैठ जाइये। (Why is the hon. Member indulging in repetition? He should resume his seat.)

चौधरी धर्म सिंह राठी : इन शब्दों के साथ, स्पीकर साहिब, मैं इस बजट की मुखालिफत करता हूँ जिस के जरिए देहाती लोगों पर और गरीब लोगों पर इतने भारी टैक्स लगाए गए हैं। मैं हाऊस से कहना चाहता हूँ कि इस बजट को दूर फेंक देना चाहिये; इसे ना मंजूर करना चाहिये।

श्री रत्ना राम (मुकेरियां, जनरल) : अध्यक्ष महोदय, वित्त मन्त्री जी ने अपना बजट पेश करते हुए inflationary tendencies का बजा तौर पर जिक्र किया है। और जिस तरीके से हमारी गवर्नमेंट ने बढ़ती हुई कीमतों को, खास कर अन्न की कीमतों को, रोकने का प्रयत्न किया है मैं समझता हूँ कि वह प्रशंसनीय है। यह ठीक है कि inflationary tendencies को रोकने के लिये, बढ़ती हुई कीमतों को रोकने के लिये, Central Government के पास अस्तित्वयारात है, यह काम State Government का नहीं है। उन के पास वह बमौले नहीं होते। फिर भी जिस तेजी ने और जिस promptness के साथ fair price shops खोल कर अनाज की बढ़ती हुई कीमतों को रोकने का प्रयत्न किया गया है उस के लिये हमारी गवर्नमेंट लाघा की पात्र है। यह ठीक है कि prices फिर भी काफी बढ़ गई लेकिन उस के लिये राज्य की हकूमत की शक्ति से बाहिर कई ऐसे factors थे, जैसे कि 1955 के बड़े तारी floods, जिन की वजह से प्रदेश में अनाज की कमी हो गई। इस बारे में, अध्यक्ष महोदय, मैं एक सुझाव आप के जरिए अपने मन्त्रि मंडल को देना चाहता हूँ। वह यह है

[श्री रत्ना राम]

कि **fair prices shops** से कस्बों और शहरों में **prices** को **stabilize** करने के लिये खासी मदद मिलती है। लेकिन कुछ ऐसे इलाके हैं, जैसे कि पहाड़ी, या होशियारपुर में तहसील दसूहा और होशियारपुर तहसील में कंडी के जो इलाके हैं जो कि अनाज की पैदावार के लिहाज से हमेशा **deficit** रहते हैं, वहां यह मदद नहीं पहुंच पाती। जब ऐसे **measures** लिये जाते हैं तो एक बात हम देखते हैं कि जिन इलाकों में सड़के अच्छी हैं या जो इलाके **Station** के नजदीक होते हैं वहां तो यह सहायता बहुत जल्दी पहुंच जाती है। लेकिन जो इलाके दूर हैं और जिन में दरअसल ज्यादा मदद की आवश्यकता होती है वहां यह मदद नहीं पहुंच पाती। इस के लिये मैं आप के द्वारा अपने मन्त्रिमंडल का ध्यान इस तरफ आकर्षित करना चाहता हूं और कहना चाहता हूं कि इस किस्म के जो इलाके हैं वहां **fair price shops** की जरूरत ज्यादा है। बाकी शहरों और कस्बों में शायद इन की जरूरत खत्म हो जाएगी लेकिन कंडी के और पहाड़ी इलाकों में, जहां अनाज की हमेशा कमी रहती है, इस प्रकार की सहायता वहां जरूर देनी चाहिये। यह सुझाव मैं आप के जरिए हकूमत तक पहुंचाना चाहता हूं। एक खास बात इस बजट के अन्दर है जिस के लिये मैं मन्त्रिमंडल को बधाई का पात्र समझता हूं। वह यह है कि इस बजट में **low-paid Government employees** को सहायता देने के लिये एक बड़ा भारी कदम उठाया गया है। यह **step** उस समाजवादी ढांचे की ओर उठाया गया है जो कि हम इस देश के अन्दर कायम करना चाहते हैं। इस उद्देश्य की प्राप्ति के लिये हमारी हकूमत को लगभग 35 लाख रुपया देना पड़ेगा। इस में से 20 लाख रुपया तो **Central Government** से मिलेगा और 15 लाख रुपये का जो बोझा है वह हमारे राज्य के ऊपर पड़ेगा। यह एक निहायत ही अच्छा और प्रशंसनीय कदम है जिस के लिये, अध्यक्ष महोदय, मैं आप के द्वारा अपने मन्त्रिमंडल को बधाई देना चाहता हूं। एक दो बातें इस सम्बन्ध में, अध्यक्ष महोदय, मैं कहना चाहता हूं। **Medical Department** के बाकी लोगों को तो काफी **relief** मिल गया है लेकिन **dispensers** को सहायता नहीं मिली। उन की **limit** जो थी वह वहीं की वहीं रह गई है। इस लिये मैं आप के द्वारा अपने वित्त मंत्री जी और मुख्य मंत्री जी से यह प्रार्थना करना चाहता हूं कि जहां कहीं **oversight** की वजह से, इस किस्म की **discrepancies** रह गई हैं कृपया उन को दूर करने का प्रयत्न करें ताकि यह जो **relief** है वह सब को बराबर पहुंचे। जहां कहीं थोड़ी बहुत **omissions** रह गई हैं उन की वजह से कोई सज्जन कष्ट में न पड़ें।

एक बात मैं **anti-corruption** के सम्बन्ध में यह कहना चाहता हूं कि अभी तक **corruption** बहुत है, इस बात से किसी को इन्कार नहीं हो सकता। मगर यह कहते चला जाना, बावजूद उन **efforts** के जो कि हमारा शासन इस ओर कर रहा है, कि किसी किस्म का भी फर्क नहीं पड़ा, इस बात की दलील है कि हमारा सारा समाज, और हमारा सारा राज्य **incorrigible** है और उस में कोई सुधार नहीं हो सकता। मैं मानता हूं कि भ्रष्टाचार है और अभी इस ओर बहुत काम करने की जरूरत है। मगर साथ ही यह भी मानना चाहिये कि इस को मिटाने का प्रयत्न किया जा रहा है और विशेष कर हमारे मुख्य मंत्री जी यह प्रयत्न कर रहे हैं कि भ्रष्टाचार को शासन से निकालना चाहिये। यह

जो प्रयत्न है, इस की हमें दाद भी देनी चाहिये। अगर हम यह कहेंगे कि बावजूद सब प्रयत्नों के कोई काम नहीं हुआ तो फिर मैं समझता हूँ कि हमें suicide club कायम करना चाहिये या थोड़ा बहुत संखिया खा कर हम सब अपने आप को समाप्त कर लें। मैं समझता हूँ कि यह गलत बात है। फर्क जरूर पड़ रहा है, फर्क उतना नहीं जितना हम चाहते हैं, प्रयत्न हो रहा है। हमें यह बात स्वीकार करनी चाहिये।

चौधरी बलबीर सिंह : On a point of order, Sir. यह suicide के बारे में प्रचार कर रहे हैं।

Mr. Speaker. This is not a point of order. Why does the hon. Member interrupt the proceedings? He should resume his seat.

श्री रत्ना राम : हमें इस बात को स्वीकार करना चाहिये। चाहे शासन कांग्रेस का हो चाहे किसी और Party का हो; जो काम काबले तारीफ हो, जो काम इस किस्म का हो, जो कि स्टेट को उन्नति की तरफ ले जाता हो उस को स्वीकार न किया जाए तो वह सब के लिये demoralizing हो जाता है। इस लिये जहां मैं यह कहता हूँ कि अभी भ्रष्टाचार को दूर करने के लिये बहुत कदम उठाने बाकी हैं वहां इस बात से भी इन्कार नहीं किया जा सकता कि इस का उन्मूलन करने के लिये खास जुरत और साहस के साथ यह शासन कदम उठा रहा है। इस को हमें जरूर दाद देनी चाहिये।

अध्यक्ष महोदय, एक और बात है जिस के लिये हम सही तौर पर अपने शासन को बधाई दे सकते हैं। Free education के लिये एक कदम उठाने का प्रयत्न किया गया है। 50,00,000 रुपया उस के लिये रखा गया है। यह एक ऐसा कदम है जो एक ठीक दिशा के अन्दर, right direction की तरफ उठाया गया है। हमें इस के लिये दाद देनी चाहिए। आप के द्वारा, अध्यक्ष महोदय, मैं एक सुझाव मंत्रिमंडल को देना चाहता हूँ। यह जो बजट का explanatory note है इस को देखने से पता चलता है कि यह जो 50 लाख रुपया रखा गया है ये लोकल बाडीज़ के जो स्कूल हैं उन की मदद के लिये ही रखा गया है। यदि ऐसी बात है तो यह एक बहुत अधूरा कदम होगा। आप जानते हैं कि ग्राम तौर पर लोकल बाडीज़ और म्युनिसिपल बोर्डज़ के जो स्कूल होते हैं वे अक्सर शहरों और कस्बों में ही होते हैं। अगर इस मुफ्त तालीम की रियायत को महज़ गवर्नमेंट और लोकल बाडीज़ के स्कूलों तक ही महदूद रखा गया तो देहात में जो लोग रहते हैं उन्हें बहुत भारी मायूमी होगी। वे तो, अध्यक्ष महोदय, चातक की तरह अपनी राज्य सरकार की तरफ निगाहें लगा कर देख रहे हैं कि कब वह अवसर आएगा जब आर्थिक सहायता रुपी स्वाति बूद उन के मुह के अन्दर गिरेगी। इसलिये निस्संदेह यह कदम तो बड़ा प्रशंसनीय है लेकिन इस का फायदा देहात वालों को भी अवश्य मिलना चाहिए। अध्यक्ष महोदय, मैंने Education के सम्बन्ध में शासन की तरफ से जो रिपोर्ट प्रकाशित हुई है, उस को पढ़ा है। उस में से figures निकाली हैं। इस के अनुसार हमारे सूबे में 526 लड़कों और लड़कियों के हाई स्कूल हैं। उन में से गवर्नमेंट, डिस्ट्रिक्ट बोर्डज़ और म्युनिसिपल बोर्डज़ वगैरह के सारे स्कूलों की तादाद 183 है। तो आप अन्दाज़ा लगाएं

[श्री रत्ना राम]

कि 66 फी सदी तालीम इस राज्य के अन्दर **privately managed** संस्थाएं दे रही हैं। यदि उन के अन्दर जो लोग विद्या प्राप्त कर रहे हैं, उन को इस कदम से फायदा न पहुंचा तो देहात के अन्दर मायूसी की एक बड़ी भारी लहर दौड़ेगी। आप उन की मायूसी का भली भांति अन्दाज़ा लगा सकते हैं। इसलिये जहां यह कदम बड़ा प्रशंसनीय है वहां आप के द्वारा मैं अपने शासन तक यह आवाज़ पहुंचाना चाहता हूं कि मुफ्त तालीम की जो रियायत है यह देहात तक भी पहुंचाई जाए। और यह तभी पहुंच सकती है जब **Privately Managed Schools** तथा गवर्नमेंट और लोकल बाडीज़ के स्कूलों के अन्दर कोई किसी किस्म की तमीज़ न रखी जाए।

एक और कदम है, अध्यक्ष महोदय, जो मैं समझता हूं कि काफी प्रशंसनीय है। हम सब इस बात को अनुभव करते हैं कि हमारी तालीमी संस्थाओं में अनुशासन ढीला है, हुकूमत को बच्चों को अनुशासन— **discipline** सिखाने के लिये योग्य कदम उठाने चाहिए। यह खुशी की बात है कि इस बजट के अन्दर दो लाख रुपया इस बात के लिये रखा गया है कि स्कूलों और कालेजों के अन्दर अनुशासन की स्थापना करने के लिये बेहतर कदम उठाए जाएं। इस से, अध्यक्ष महोदय, तभी पूरा फायदा हो सकता है कि जो **indiscipline** की बहुत सी वजुहात हैं उन को दूर किया जाए। जो **overcrowding** है उस को दूर किया जाए। यदि यह **free education** की रियायत केवल सरकारी स्कूलों तक ही रही तो उन में और भी ज़्यादा **overcrowding** हो जाएगी। इस लिये जहां **discipline** को बेहतर बनाने के लिये 2,00,000 रुपए की व्यवस्था की गई है वहां इस **overcrowding** के कारण पर विचार न किया गया तो हमारा जो मनशा है वह पूरा नहीं होगा। यदि इस **provision** से पूरा फायदा उठाना है तो मुफ्त तालीम की रियायत गांव तक अवश्य पहुंचाई जाए।

जहां और कदम उठाए गए हैं एक कदम, मैं समझता हूं, पीछे भी गया है। बहुत खुशी की बात है कि लेक्चरर्ज़ के ग्रेड भी बढ़ाए गए हैं और 180 से 200 रुपया **start** कर दिया है। लेकिन इस के साथ ही अध्यक्ष महोदय, 66 फी सदी **College Education** जो है वह **Privately Managed Colleges** के द्वारा दी जाती है। अगर आप देखें तो आप को पता चलेगा कि जहां पिछले साल के बजट में 6 लाख के करीब रकम उन संस्थाओं में तकसीम करने के लिये रखी गई थी, वह इस बार घटा कर चार लाख कर दी है। यह चीज़ मैं समझता हूं कि बड़ी मायूसी पैदा करेगी। तो जहां बहुत से कदम तरक्की की तरफ उठाए गए हैं और जिन के लिये मैं मन्त्रिमंडल को बधाई देता हूं वहां जो ऐसी बातें हैं जो आज हमारी तरक्की के मार्ग में रुकावटें बनेंगी उन की ओर भी आप के द्वारा, अध्यक्ष महोदय, मैं शासन और विशेष कर वित्त मंत्री महोदय का ध्यान आकर्षित करता हूं।

एक बात और कह कर, अध्यक्ष महोदय, मैं बैठ जाऊंगा। वह भी एक प्रशंसनीय बात है। इस दफा हमारे शासन ने जहां पीने का पानी नहीं मिलता, वहां यह मुफ्त देने के लिये **provision** किया है। यह एक ऐसा कदम है कि जिस की जितनी प्रशंसा की

जाए थोड़ी है। जैसा कि मेरे इलाके में एक डेहरे का इलाका है, वहां पीने का पानी नहीं मिलता। यह प्रसन्नता की बात है कि उन के लिये इस बजट में पीने के पानी की व्यवस्था की गई है। इस के लिये, अध्यक्ष महोदय, मैं आप के द्वारा मन्त्रिमंडल को बधाई देता हूँ और आशा करता हूँ कि इन प्यासे लोगों को शासन की तरफ से जल्दी ही पीने का पानी मुहैया किया जाएगा।

सरदार कर्तार सिंह दीवाना (ਬਰਨਾਲਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਜ਼ਰਾਇਤ ਦੀ ਤਰਫ ਤਵੱਜ਼ਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਜ਼ਰਾਇਤ ਲਈ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ :—

(੧) ਪਾਣੀ;

(੨) ਖਾਦ; ਅਤੇ

(੩) ਬੀਜ।

ਪਾਣੀ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਇਤਨੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਦੂਜੀ ਲੋੜ ਖਾਦ ਦੀ ਹੈ। ਸਿੰਦਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਨੰਗਲ ਵਿਚ ਖਾਦ ਦੀ ਇਕ ਫੈਕਟਰੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਦੁੱਗਣੀ, ਤਿੱਗੁਣੀ ਜਾਂ ਚੌਗੁਣੀ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਹ : On a point of Order, Sir. क्या नंगल की फैक्टरी Central Government की तरफ से खोली गई है या पंजाब गवर्नमेंट की तरफ से ?

अध्यक्ष महोदय : यह कोई point of Order नहीं। आप अजीब से points of order raise करते हैं। (This is no point of order. The hon. Member raises strange points of order.)

वित्त मंत्री : स्पीकर साहिब, मैं आप की इजाजत से यह अर्ज करना चाहता हूँ कि अगर मुनासिब हो तो point of order की जो significance है—जो कि हाऊस का एक बड़ा sacred provision है उस के बारे में इन नए मੈम्बर साहिबान को समझा दिया जाए। मैं तो इस के बारे में कुछ अर्ज नहीं करना चाहता, लेकिन आप मुलाहिजा कर सकते हैं कि जो points of order raise किये जाते हैं वे असल में points of order नहीं होते। और ऐसे points of order House में raise नहीं करने चाहिए। इसलिये मैं अर्ज करता हूँ कि उन्हें समझा दिया जाए कि point of order किस ढंग से होता है और उस की कब जरूरत होती है। यही तरीका बेहतर होगा।

चौधरी बलबीर सिंह : जनाब

अध्यक्ष महोदय : जैसे आप करते हैं ये points of order नहीं। (The kind of points of order raised by the hon. Member are no points of order).

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਖਾਦ ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਭਾਵੇਂ Centre ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਲਗਾਈ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲਗਾਈ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਹਲ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮੁੰਨਾਂ ਫੜਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ammonium sulphate ਅਤੇ super phosphate ਖਰੀਦਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਕਿ ਇਹ Centre ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਉਂ ਕੀਤੇ ਹਨ? ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ੨੧,੫੧੬ ਪਿੰਡ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਇਥੇ 193 towns ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ੨੧ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਲਈ ਖਾਦ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ improved seeds (ਚੰਗੇ ਬੀਜਾਂ) ਦਾ ਦੇਣਾ ਵੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਚੰਗੇ ਬੀਜ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਫਾਰਮਜ਼ ਖੋਲ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਚੰਗੇ ਬੀਜ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਸੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਬਿਛਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਖੰਭੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਹਸਪਤਾਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਦੂਜੀ Five-Year Plan ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਵਸੀਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਨੂੰ ਅਗਰ ਕੋਈ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਕਰੋੜ ਛੇ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਕਸ agricultural produce ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲਏ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਜਿਹੜੀ ਫਸਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਉੱਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਟੈਕਸਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮੁਤਫਿਕ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ All-India Farmers Forum ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਰਾਓ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸਾਨੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ! ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇ ਉਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂ ਜੋ ਟੈਕਸ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਬੇਹਤਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰੋ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਟੈਕਸ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਥੇ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਕੀ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਖਰਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ? ਕੀ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਸਪਤਾਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ? ਕੀ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਬਣਨੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਉਸ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲੀਆਂ ਬਣਨੀਆਂ ਹਨ?

ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੱਡਾ ਸਵਾਲ ਹੈ Five-Year Plan ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨ ਦਾ। ਇਹ ਕਿਸ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨ ਦਾ credit ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ credit ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਢੱਗਿਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਹੜਾ ਸੰਵਿਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ credit ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ ਨੂੰ protection ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਡੀ ਦੀ ਲੁਟ ਖਸੁਟ ਤੋਂ ਬਚਾਓ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਬੜਾ ਲੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਨਾਬੇਵਾਲਾ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਜੈਤੋ ਅਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿਨਸ ਨੂੰ ਜਿਸ ਕੰਡੇ ਨਾਲ ਤੋਲ ਕੇ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਤੋਲ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਸ ਕੰਡੇ ਨਾਲ ਤੋਲ ਕੇ ਅਨਾਜ ਕਿਸਾਨ ਕੋਲੋਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਗੂਠੇ ਨਾਲ ਧੱਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮੰਡੀ ਦੀ ਲੁਟ ਖਸੂਟ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਬਚਾਓ। ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸਾਨ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਕਪਾਹ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਵੱਟਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਟਾ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ moisture ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਵੱਟਾ ਮੰਡੀ ਦੇ ਨਰਮ ਨਰਮ ਹਥਾਂ ਵਾਲੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲੁਟ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਵੱਟਾ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਰੁਪਏ ਫੀ ਮਣ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਲਗਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੀਜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਣਕ ਦੀ। ਜਦੋਂ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਕਣਕ ਲਿਆਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੇ warehouses ਬਣਾਏ ਹਨ।

ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਗੰਨਾ। ਇਸ ਨੂੰ king of the crops ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁੜ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਬਾਕੀ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਗੰਨਾ produce ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਸਲੂਕ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬੜਾ ਭੈੜਾ ਅਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ permit ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਗੇ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਫੈਕਟਰੀ ਵਾਲੇ ਜਿਹੜੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਧਨਾਡ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਸੀਲੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੰਨਾ produce ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਕਟਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ protection ਦੇਵੇ। ਇਹ ਉਸ ਦੀ protection ਦੇ ਵੇਸੇ ਵੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਫੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਮਦਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ produce ਉਤੇ ਤਿੰਨ ਆਨੇ ਫੀ ਮਣ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਗੰਨਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਖੰਡ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਟੈਕਸ ਮਿਲਾ ਕੇ ੩੦੦ ਰੁਪਏ ਫੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਸੂਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਫੇਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕੋਲੋਂ protection ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ protection ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਲੜਨ ਕਰਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਇਨਸਾਨ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹਾਲਾਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਐਸੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ immediately medical aid ਮਿਲ ਸਕੇ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ protection ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਵਾਈਆਂ spray ਕਰਨ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਦੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦਵਾਈਆਂ spray ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਾ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

[ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ]

ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਧੇਰਾ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਗਾਹਕ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਤਨੇ ਤਕ ਕਿ ਉਹ ਪਾਣੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (Cheers) ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਕਿਉਂਕਿ betterment fee ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਉਹ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ betterment fund ਵਿਚੋਂ ਗੁਆਚੇ ਤੇ ਬਰਸੀਨ ਦੇ ਬੀਜ ਮੁਫਤ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਦਰਖਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਲਕੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਲ ਤੇ ਮੁੰਨੇ ਲਈ ਲਕੜੀ ਲੈਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪਾਣੀ ਟੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.....

(ਇਸ ਵਕਤ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਘੰਟੀ ਬਜਾਈ)

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਰਮਾਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹਨ ਪਰ ਵਕਤ ਥੋੜਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ protection ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।

ਅਧਯਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਇਸ ਸੋਂ ਤੋਂ protection ਕਾ ਸਕਾਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਆਪ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। (The question of protection does not arise. The hon. member wants to get more time.)

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਤੇਰੀ ਬੇਰੁਖੀ ਕੀ ਨਵਾਜ਼ਿਸ਼ ਥੀ ਮੇਰੇ ਹਮ ਦਮ ਵਰਨਾ ਕਿਸ ਕੀ ਜੁੱਟ ਬੀ ਜੋ ਮੁੜ ਕੋ ਕਹਿਤਾ ਦੀਵਾਨਾ।
(ਹਾਸਾ)

ਹਜ਼ੂਰਵਾਲਾ, ਮੈਂ ਮੁਖਤਸਰ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਅਗੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ agricultural produce ਤੇ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੀ ਮੁਖਾਲਫ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਕਈ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਤਰੀਕ ਨਾਲ ਗਿਲਾ ਕਰਨ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਵਿਚ ਰਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਕਈ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੇਣੀਆਂ

ਸਰਦਾਰ ਅੱਫਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : On a point of order, Sir. ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਚੌਖਰੀ ਝੰਡਰ. ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਧਰ ਹੈ, ਜਨਾਬ, ਕਿ ਆਜ ਧਰਾਂ ਜੋ ਦੀਵਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਸੀਂ ੨ ਬਾਰੇਂ ਕਹੀਂ ਹੈ, ਜੇ ਤੋਂ ਇਸ ਕਾ ਕਯੋਟ ਸੇ ਕੋਈ ਤਾਲਲੁਕ ਹੈ ਆਰ ਨ ਹੀ

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਜਬ ਬਜਟ ਪਰ general discussion ਹੋਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਸੇਂ, ਆਪ ਨੇ ਭੀ ਸੁਨਾਹੋਗਾ, ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਖਾਸ ਹੁਕਮ ਸੁਕਰੰਰ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ। (During the course of general discussion on the budget, as you must have noticed, no special restrictions are imposed.)

ਚੌਖਰੀ ਝੰਡਰ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਅਜ਼ ਕਰ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਜੋ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗਾਲੀਓਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ, House ਸੇਂ ਆਪ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਗਾਲੀਆਂ ਦੇਨੇ ਕਾ ਸਕਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ smuggling ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ House ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਲਜ਼ਾਮ ਗਲਤ, ਝੂਠੇ ਅਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : On a point of order, Sir.

Mr. Speaker : I understand your point of order. ਵੀਰਾਨਾ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲ ਸੇਂ ਆਪ ਕਾ ਧਰਮ ਸਤਲਕ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਗਲਤ ਹੈ। 'ਬੇਈਮਾਨੀ' ਨ ਕਹੋ, ਧਰਮ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਰਮ ਲਾਜ਼ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਪ ਇਸੇ ਵਾਪਿਸ ਲੇ ਲੋ। (I understand hon. Member's point of order. I think what he means is that these (allegations) are incorrect. He should not use the word 'dishonesty' because this is an improper and unparliamentary word. He should withdraw it.)

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ House ਦੇ members ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਏ ਹਨ ਕਿ ਇਹ smuggling ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਵਾਪਸ ਲੈਣ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਅਸ ਸਾਡੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲੇ ਪੱਕੇ ਹੋ ਜਾਣ। ਜਦ ਖਾਲਾ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਅਪਣੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਉਪਰੋਂ ਮਿੱਟੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਲੇ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ :

ਪਾਣੀ ਜਦੋਂ ਗਰੀਬ ਦਾ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ।

ਹੀਰੇ ਪੁਤ ਨੂੰ ਵਿਚ ਬਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥

ਲੋਕ ਮੋਇਆਂ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ।

ਇਹ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥

ਫਿਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ—

ਜਿਸ ਦੇ ਭਲੇ ਵਿਚ ਭਲਾ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਹੈ,

ਜਿਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਜਹਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਜਿਸ ਦੀ ਵਸੋਂ ਤੋਂ ਜੱਗ ਨੇ ਵਸਣਾ ਹੈ,

ਸੁੰਨੀ ਪਈ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਹੈ ॥

[ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ]

ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਛੋੜੋ। Regional Formula ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਫੈਸਲਾ ਸਾਡੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਅਸੀਂ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਵਾਂਗੇ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਰਹੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ 21,000 ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਸਿਰਫ 139 ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ। (ਘੰਟੀ) ਜਨਾਬ, ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਮੈਂ ਬੁਢਾ ਆਦਮੀ 6 ਦਫਾ ਉਠਿਆ ਤੇ ਬੈਠਿਆ ਹਾਂ। (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ (ਖਾਲੜਾ) : ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਇਹ ਭਾਸ਼ਨ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ Administration ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ partition.....

ਸ਼ਬਦਕ ਸਹੋਦਯ : Administration ਦੀ demand ਜੁਦਾ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। (A separate demand regarding Administration will come up before the House.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ : ਜਦ partition ਹੋਈ ਤਾਂ refugees ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਆਰਜ਼ੀ allotment ਹੋਈ। ਇਸਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵਾਈ ਗੁਣਾਂ ਮਾਮਲਾ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਦਫਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਪਰ ਇਸ ਤੇ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਫਿਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਆਰਜ਼ੀ allotment ਵੇਲੇ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਰਹਿਣ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਨ, ਯਾਨੀ ਗੈਰ-ਮੁਸਲਿਮ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਨਾ dues ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਬਕਾਇਆ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸੁਨਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹਾਲਾਂਕਿ Partition 1947 ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਅੱਜ 1957 ਹੈ।

ਫਿਰ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਜੋ ਖਾਲੇ ਪੁੱਟੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ੨ ਚਾਰ ੨ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜੋ ਬਕਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਹਲਕਾ ਖਾਲੜਾ border ਤੇ ਵਾਕਿਆ ਹੈ। ਉਥੇ Socialist Pattern ਦੀ ਜੋ ਮਿਸਾਲ ਅੱਜ ਕਾਰਿਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜੋ ਆਦਮੀ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕੱਟ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ 10 ਨੰਬਰ ਦੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਰਹੇ ਹਨ ਹੁਣ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਮੈਂਬਰ ਬਣਕੇ ਇਸ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ੨ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਦਾਵਤਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਛੋਟੇ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਰੋਹਬ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡਾ ਕਿਹਾ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਰਗੜਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਚੁੰਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਅਲੁਕ smugglers ਅਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੁੜਾਉਣ ਲਈ ਛੋਟੇ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਰੋਹਬ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਜ ਉਥੇ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਜੋ ਹਾਲ ਹੈ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਗੀਨ ਜੁਰਮਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਮੇਰੇ ਕਈ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਮ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਡਾਕੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਹੁਣ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ A. D. Ms. ਤੇ ਹਮਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਹਾਲ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਥੇ B class ਖਾਸ ੨ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਹੁਣ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕੇ ਹਰੇਕ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Corruption ਦੀ ਅੱਜ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਦਤਰ ਤੋਂ ਬਦਤਰੀਨ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਸੇਠ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਯਾਦ ਆਈ ਹੈ। ਇਕ ਸੇਠ ਨੇ ਇਕ ਨੌਕਰ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਲਸ ਦੁੱਧ ਪਿਆਇਆ ਕਰੇ.....

ਅਧਿਕ ਸਹੋਦਯ : ਸੁਝੋ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਕਹੀਂ ਸੇਠ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਆਪ ਕਾ ਸਾਰਾ ਕਰਤ ਨ ਲੇ ਲੇ। (I am afraid lest the story of the Seth should take away whole of his time).

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗਾ। ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਨੌਕਰ ਰੱਖਿਆ। ਉਸ ਨੌਕਰ ਨੇ ਦੋ ਦਿਨ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਦੁੱਧ ਪਿਆਇਆ, ਫੇਰ ਪਾਣੀ ਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਸਰਾ ਨੌਕਰ ਰੱਖਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਦੋ ਦਿਨ ਚੰਗਾ ਦੁੱਧ ਪਿਆਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਪਿਆਇਆ। ਸੇਠ ਨੇ ਤੀਸਰਾ ਨੌਕਰ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਵੀ ਦੋ ਦਿਨ ਚੰਗਾ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਇਆ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਪਿਆਉਣ ਹੀ ਨਾ ਗਿਆ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੇਠ ਦੀਆਂ ਮੁਛਾਂ ਨੂੰ ਮਲਾਈ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਜਾਂ ਮੈਂ ਜਾਣਾਂ ਜਾਂ ਸੇਠ। ਸੇਠ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਸਵੇਰੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਪਿਆਇਆ; ਤਾਂ ਨੌਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਨੌਕਰ ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਝੂਠ ਮੰਨੀ ਜਾਏਗੀ ਪਰ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਮੁਛਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਮਲਾਈ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਵੇਖੋ ਇਹੀ ਹਾਲ anti-corruption ਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਨਵਾਂ ਆਦਮੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 2 ਕੁ case ਕੱਢ ਕੇ ਫਿਰ ਖਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਲਾਇਮਤਨਾਹੀ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨ ਲੈਣ ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਾਬਲੇ ਕਬੂਲ ਹੋਵੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਥੇ approach ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਅੱਜ ਇਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤਾਏ, ਚਾਚੇ, ਭਾਈ, ਭਨੇਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ approach ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ I.C.S., ਅਤੇ I.P.S. Officers ਸਾਨੂੰ ਦੂਜੀਆਂ States ਦੇ ਲਿਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ Ministers ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਮੌਰਾ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਫਿਰ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚ ਬਾਅਦ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕੁਰ੍ਹੇ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 2 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਬਣਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਕਿਉਂਕਿ 3 ਕੁਰ੍ਹੇ consolidation of holdings ਦਾ purpose ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਵਿਰਆਮ ਸਿੰਘ]

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਾਇਦੇ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ 'ਕਰਜ਼ ਬੁਰੀ ਬਲਾ ਹੈ'। ਨਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੇ ਹੀ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚਾਦਰ ਮੁਤਾਬਕ ਪੈਰ ਪਸਾਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਕਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਫਿਰ ਬਸਾਉ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ੧੬,੫੪੮ standard acres ਦੀ double allotment ਫੜੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਲੋਕ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਤਿੰਨ ੨ ਚਾਰ ੨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਦਮੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। Double allotment ਦੇ ਇਕ case ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਮੁਕਦਮਾ ੧੦-੧੨-੫੨ ਤੋਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਜੇ ਤੱਕ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

Electricity ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤਹਿਸੀਲ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਤੱਕ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਤਹਿਸੀਲ ਪੱਟੀ ਤੱਕ ਕੋਈ ਸਕੀਮ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਮੁਫੀਦ ਸਕੀਮ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਪੱਟੀ ਤਹਿਸੀਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ irrigation ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਉਠ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ੧੩ ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ irrigation ਵੱਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਰਾਜਬਾਹਾ ਡੂੰਘਾ ਪੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮੋਘਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਬਾਸਰ ਕੇ ਪਾਣੀ ਟੇਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੋਈ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਬਿੱਘਾ ਪੱਕੀ ਫਸਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਪਰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਤਬਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਕੇਵਲ ਇਕ ਅਸਰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ S.D.O. ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਅਫਸਰ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਹੁਣ ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿਚ ਨਹਿਰ ਦੀ ਬੰਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਬਰਸੀਨ ਦੀ ਫਸਲ ਸੁੱਕ ਗਈ। ਨਰਮੇ ਤੇ ਕਮਾਦ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਇੰਤਜਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਨਰਮੇ ਦੀ late ਬੀਜੀ ਫਸਲ ਦੀ ਤੇਲਾ, ਟਿੱਡੀ, ਟੋਕਾ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਜ਼ਮੀਂ ਜੁੰਬਦ ਜ਼ਮਾਂ ਜੁੰਬਦ ਨ ਜੁੰਬਦ ਗੁਲ ਮਹੁੰਮਦ'। ਜੇ ਮੈਂ ਰਾੜੇਵਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗੁਲ ਮਹੁੰਮਦ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਉਠਾਉਣ ਤਾਂ ਜੋ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਵੀਂ ਤਰਜ਼ ਦੀ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜੋ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਭਾਗ ਹੈ, Publicity Department ਹੈ, ਮੁਫਤ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ

ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ educate ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਡਰਾਮੇ ਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਖਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਨਵੀਂ ਤਰਜ਼ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਤਕੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਉਪਜ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਫੱਸਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ; points ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਜਿਥੋਂ ਤਕ community development ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ Community Project Blocks ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ N tional Extension Service Blocks ਨੇ, ਪਰ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਤਹਿਸੀਲ ਪੱਟੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਬਲਾਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਬਲਾਕ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਇਕ ਬਲਾਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ Co-operative ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ। ਇਮਦਾਦ ਬਾਹਮੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਇਕ ਸਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ Co-operative Society ਬਨਾਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਗ਼ੌਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਨੇ ਜੋ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਨੇ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਂਗਰਸ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਰਸੂਖ ਹੈ ਉਹ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਕਈ ਵਿਚਾਰੇ ਸਾਲ ਸਾਲ ਤੋਂ ਰਗੜੇ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਗ਼ੌਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਮਦਾਦ ਬਾਹਮੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਕੁਝ ਜ਼ਾਤੀ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ co-operative movement ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤਕਸੀਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਿਖੀਵੰਡ, ਖਾਲੜਾ, ਕੱਚਾ ਪੱਕਾ ਤੇ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ। ਪਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਲੋੜ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਗਰਾਂਟਾਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਮਾਇਕ ਐਕੜ ਵਿਚ ਹਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਭਿਖੀ ਵੰਡ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਇਹ ਪੰਜਾਂ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਮਰਕਜ਼ ਹੈ ; ਇਥੇ ਇਕ ਕਾਲਜ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੰਜ ਛੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਕਾਲਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਮੈਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਜ਼ਿੱਮਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਇਸ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ]

ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਜੋ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਰੋਡ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਕੱਚੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਈਂ ਪੁਲਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਪੁਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਈ ਥਾਂ ਬੰਧ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੁਲ ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਫਿਰ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਖੜੋਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਕੋਈ ਕੁਲੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ; ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸ਼ੈਡ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ, ਬੀਮਾਰ ਤੇ ਨਿਰਬਲ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਸ conductors ਸਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰਦੇ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਵਾ-ਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਚੰਗੇ ਬਣ ਜਾਣ।

ਇਕ ਗੱਲ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਟੈਕਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਦਿਹਾਤੀ ਜਨਤਾ ਤੇ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਕਚੁੰਬਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਸਾਡੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨੂੰ ਤੋੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਜਨਤਾ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟੈਕਸ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਭਾ ਜੈਨ (ਕੈਥਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਫਿਨਾਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਪੀਚ ਪਰ ਜੋ ਗੰਮਤਾਂ ਗੰਮਤਾਂ ਬਹੁਤ ਆਜ ਤੀਨ ਦਿਨ ਸੋ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਜੋ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਵਹ ਧਹ ਹੈ ਕਿ healthy criticism ਆਰ sound suggestions ਜੋ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਆਈ ਹੈ, ਜਹਾਂ ਤਕ ਮੈਂ ਸਮਝ ਪਾਈ ਹੂੰ, ਬਹੁਤ ਕਮ ਹੈ। Discussion, ਜਹਾਂ ਤਕ ਮੇਰਾ ਝਿਆਲ ਹੈ, Revenue ਆਰ Expenditure ਕੋ ਦੇਖ ਕਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹਿਏ ਆਰ balanced judgement ਆਰ sound suggestions ਦੀ ਜਾਨੀ ਚਾਹਿਏ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਮੇਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰੂੰ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੀ discussion ਕੋ ਦੇਖ ਕਰ ਦੋ problems ਹਮਾਰੇ ਸਾਮਨੇ ਆਤੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੋ criticism ਕਰਤੇ ਹੈ, discussion ਯਾ ਸਪੀਚ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਯਾ ਤੋ criticism for criticism ਕਰਤੇ ਹੈ ਯਾ under the shadow of some misunderstanding ਕਰਤੇ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਥੋੜੀ ਥੋੜੀ ਸੀ genuine criticism ਆਈ ਹੈ। ਜੋ ਤਕਰੀਰੋਂ ਧਹਾਂ ਪਰ ਕੀ ਗਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹੋਂ ਸੁਨ ਕਰ ਸੁਝੇ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਜਬ ਧਹ ਬਜਟ ਧਹਾਂ ਪਰ discuss ਹੋ ਕਰ ਪਬਲਿਕ ਮੇਂ ਜਾਏਗਾ ਤੋ public ਮੇਂ ਏਕ ਸਨਸਨੀ ਸੀ ਫੈਲੇਗੀ, ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਝਿਆਲਾਤ ਉਭਰੇਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਕੇ ਬਰਐਕਸ ਹਮੇਂ ਇਸ spirit ਸੇ ਆਰ ਨੇਕ ਨੀਯਤੀ ਸੇ ਇਸੇ discuss ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਜਬ ਹਮਾਰਾ Budget Public ਮੇਂ ਜਾਏ ਤੋ ਲੋਗ ਇਸੇ welcome ਕਰੇ। ਲੇਕਿਨ ਧਹਾਂ ਪਰ ਉਲਟਾ ਹੁਆ।

जहां तक developed economy का सम्बन्ध है इसमें टैक्स तो लगते ही हैं, इस के बारे में मेरे कुछ भाइयों ने एतराज किए हैं। टैक्स लगते ही हैं और लोग चीखते ही हैं। जहां तक Nationalization of Hotels and Cinemas की suggestions हैं और जो leakage of टैक्स है इस को रोकने के लिये जो सुझाव दिये गये हैं मैं आशा करती हूं कि इस पर फिनांस मिनिस्टर साहिब गौर फरमायेंगे। हरेक मੈम्बर ने अलग अलग बातें कहीं हैं। कई मੈम्बरान ने अपने इलाके का जिक्र किया है। लेकिन औरतों और बच्चों से सम्बन्ध रखने वाली बातें उन्होंने नहीं कहीं। हमारे नए मੈम्बरान ने शायद यह सोचा होगा कि lady members ही इस काम को करें। एक तरह से तो अच्छा ही हो गया। हमारे काम में डिबीज़न पड़ गई और हम अपने-अपने काम में और field में सलाह दे सकेंगे। इस लिये अब मैं इस के बारे में कहूंगी।

सब से पहले मैं Education को लेती हूं। यह बड़ी खुशी की बात है कि पंजाब सरकार ने Matric तक Education को free करने का फैसला किया है। इस स्कीम पर दो करोड़ रुपया सर्फ होगा। इस पर अमल करने के लिये इस साल के बजट में भी ५० लाख रुपए की provision की गई है। लेकिन मैं आशा करती हूं कि अगर Central Government पर जोर दिया जाए कि वह किसी तरीके से २ करोड़ की रकम दे दें तो सारी स्कीम पूरी हो सकती है। Education के सिलसिले में मैं एक और अर्ज करूं। वह यह कि जो existing institutions हैं और schools हैं वह गौर के काबल हैं। बहुत से स्कूल मेरी नज़र में आए हैं जहां टीचर्स का कोई इन्तज़ाम नहीं, बच्चों के बैठने के लिये कोई जगह नहीं। इस लिये ऐसी चीजों का स्कूलों में प्रबन्ध किया जाए। मेरी यह राय है कि बच्चों पर किताबी education का इतना जोर न हो, उन बच्चों को कुछ Technical purposes की Training भी दी जाए ताकि हमारे नौजवानों के सामने, जो स्कूलों में से पढ़ कर निकलते हैं, unemployment का प्रब्लम ना आए। जैसा कि आजकल आप देखते हैं सैकड़ों पढ़े लिखे नौजवान नौकरियों की तलाश में घूमते फिर रहे हैं। एक चपड़ासो तक की post के लिये हाई स्कूल के कई कई students दौड़े फिरते हैं। 10th class के students को Technical Training दी जाये; जैसा कि photography का Art सिखाया जाये, Electricity का काम सिखाया जाये, उन को Compounders का काम सिखाया जाये। इस के अलावा और बहुत से छोटे मोटे काम हैं, जैसा कि Radio Engineering की पढ़ाई का कोर्स रख दिया जाये तो 10 वीं या 12 वीं जमात पास करके उन के सामने unemployment का जो problem है वह नहीं आयेगा। इस तरीका से हम लड़कियों को भी Technical Training दे सकते हैं। जैसा कि Sewing Classes खोली जा सकती हैं, Handicraft की क्लासिज़ खोली जा सकती हैं। इस फ़िस्म के काम सीख जाने से वे बच्चे जिन के family circumstances अच्छे नहीं हैं, इस शिक्षा के प्राप्त करने से अपने circumstances improve कर सकते हैं। इसी तरह लड़कियों को First aid की training देने से भी बड़ा फ़ायदा होगा।

[श्रीमती अम प्रभा जै.]

दूसरी बात मैं Social Welfare Board के बारे में कहना चाहती हूँ। Administrative and Financial aid दोनों तरीकों से Social Welfare Board की सरकार को मदद करनी चाहिए। इस के लिये मैं चाहती हूँ कि Social Welfare Board D.C.s के द्वारा कुछ nucleus bodies बनाएँ जिन के मੈम्बर District Board और पंचायतों के non-officials हों, जो social evils को दूर करें। Corruption और liquor का पीना बन्द करने के लिये ये bodies बड़ी लाभदायक साबित होंगी। बच्चों की शिक्षा और प्रौढ़ शिक्षा का भी इन्तजाम इन के द्वारा हो सकता है। Corruption की बातें हम कर देते हैं, लेकिन इस को दूर करने के लिये कोई sound suggestions नहीं दिये गये। इस लिये मैं उम्मीद करती हूँ कि गवर्नमेंट मेरे इन suggestions पर बहुत जल्द ध्यान देगी और Social Welfare Board को financially strengthen किया जायगा।

Health के बारे में मैं कहना चाहती हूँ कि गांवों में sanitation का कोई अच्छा इन्तजाम नहीं है। Sanitation के खर्च को पंचायतें afford नहीं कर सकती हैं। जगह-जगह नालियाँ गंदे पानी से भरी पड़ी रहती हैं जहाँ से तरह-तरह की बीमारियों के germs फैलते हैं। इस लिये हमारी सरकार को चाहिये कि वहाँ पर vaccination की जाये और वहाँ की औरतों की सहायता के लिये mid-wives जानी चाहियें ताकि वहाँ की औरतों का सुधार हो सके।

Public Relations Department के बारे में मैं एक बात कहना चाहती हूँ। इस department के लिये 18 लाख के बजट की बात गवर्नर साहब ने कही थी। Public Relations Department is the eyes and ears of public. हमें चाहिए कि Public Relations Department के headquarters को strengthen करें ताकि opposition की Benches पर बैठे हुए जो मੈम्बर गलती-शर्लती से नुक्ताचीनी करते हैं Government की Policy को समझ सकें। उस की सही तरीका से पब्लिसिटी करें तो यह जो आम लोगों के ख्यालात Government के मुतअल्लिक गलत पैदा हो जाते हैं यह आसानी से दूर हो जायेंगे। Government की position केवल एक press note issue कर देने से क्लियर नहीं होती, यह काम press note issue हो जाने के बाद ही खत्म नहीं हो जाता जब तक कि इस का असर लोगों पर न हो। Publicity के लिये हमें ऐसे आदमी रखने चाहिए जो journalism में experienced हों। केवल journalism का Diploma लेने से ही efficiency नहीं आती। Rural publicity के लिये मैं political sufferers को recommend करूंगी जिन को अपने मुल्क से प्यार है और जिन्होंने अपनी आवादी के लिये कुरबानियाँ की हैं।

एक suggestion में documentary films के लिये दूंगी । अगर पंजाब सरकार Central Government से यह documentary films ले कर गांवों में भेजे तो इस का देहात वालों को बहुत फायदा हो सकता है क्योंकि जो लोग पकड़ने से या समझाने से भी नहीं समझ सकते इन films के दिखाने से उन का काफी सुधार हो सकता है जैसा कि हमें खबरें मिलती हैं कि पंजाब के border से बहुत ज्यादा gold की smuggling हो रही है । This is eating into the vitals of the economy of our country and we should take every possible measure to discourage it.

हमें चाहिये कि हम अपने Border को मजबूत बनायें और इस के लिये हमें Punjab Armed Police को power देनी चाहिये कि वह इस बढ़ती हुई smuggling को check कर सके । मैं पंजाब सरकार को, स्पीकर साहिब, आप के द्वारा यह suggestion देना चाहती हूँ कि वह भारत सरकार से इस की रुकावट के लिये कोई ऐसा इन्तज़ाम करवाये और फिलहाल उस के लिये कोई ordinance जारी कर दे ताकि यह smuggling बन्द हो सके ।

स्पीकर साहिब, मैं एक बात और कहूंगी और फिर अपनी स्पीच खत्म करूंगी । एक दिन आप ने Lady Members को आगे बैठने की रियायत दी थी । लेकिन मान साहब ने Constitution की बात कह कर वह बात खत्म कर दी । उन के आगे तो माइक भी रखा है, उन का कद भी अच्छा है और उन की आवाज़ भी तेज़ है । आप उन की बात तो सुन लेते हैं, परन्तु हम बेचारी, जिन के पास माइक भी नहीं है, आवाज़ भी by God's grace and delicacy महीन है, कद भी छोटा है, उन का तो आप कुछ न्याय करें । मैं यह नहीं कहती कि आप कुछ leniency करें, लेकिन कम से कम हमारे जो fundamental rights हैं उन्हें तो crush न करें ।

श्री हरबंस लाल (बठिंडा) : स्पीकर साहिब, हमारे देश ने planned economy का रास्ता अख्तियार किया है । और इस में 'excess financing' के असूल को अख्तियार किया है । इस में हम ऐसी तमाम बातों का ख्याल रखते हैं जिन में आने वाले खतरों का ख्याल रखा जाता है । इस में हम बहुत से खतरों को भी कबूल करते हैं । ऐसा करते हुए हम ने आगे बढ़ना है । क्योंकि हजारों सालों की गुलामी के बाद हम ने आगे बढ़ना है, इस लिये हम इस बात का ख्याल भी रखते हैं कि हमारे पास कितने resources हैं या नहीं हैं । Currency का कितना फैलाव पैदा होगा, यह हम ने आगे को सोचना है । इस बजट के बारे में हमें तस्लीम करना पड़ेगा कि हमारी Government ने यह एक development का बजट पेश किया है । पिछले साल हमारी Government को केंद्रीय सरकार से development schemes के लिये 188 करोड़ के करीब कर्ज़ा लेना पड़ा । इस के लिये हमारी Government के सामने दो रास्ते थे । एक रास्ता तो यह था कि हमारी Government इन Schemes को कम करे और जो

[श्री हरबंस लाल]

रास्ता हम ने अस्तित्व दिया उस को तब्दील किया जाता। दूसरा रास्ता वह जो हमारी Government ने अस्तित्व दिया है, इस बात को मद्दे नज़र रखते हुए भी कि हमें केंद्रीय सरकार से और कर्ज़ा लेना पड़ेगा हमारी गवर्नमेंट ने 26-27 करोड़ रुपये के करीब Development के लिये रखा है। लेकिन हम देखते हैं कि यह कर्ज़ा जो 217 करोड़ रुपये के करीब होगा हम इसे किस तरह से अदा कर सकेंगे। हमारी Government ने कोशिश की है कि 30 करोड़ का कर्ज़ा केंद्रीय सरकार से और ले लिया जाये। किसी मੈम्बर ने यह खाहिश ज़ाहिर नहीं की कि तरक्की की स्कीमों को खत्म कर दिया जाए, या तरक्की की स्कीमों को घटा दिया जाए या इन को तब्दील कर दिया जाये, बल्कि हर मੈम्बर ने अपनी अपनी Constituency के बारे में अपने ख्यालात ज़ाहिर किये हैं।

उन्होंने यह ज़ाहिर किया कि हमारे यहां एक सड़क बना दी जाए, एक स्कूल खोल दिया जाए या एक कालेज कायम कर दिया जाये। हमारा मुद्दा बहस का तो यह था कि तरक्की की स्कीमों आगे बढ़ें जिस से खर्चा और भी बढ़ेगा।

आज हमारे सामने खसारे का बजट है, यह कोई हैरानी की बात नहीं है। हैरानी की बात तो यह है कि हमारी गवर्नमेंट ने यह हिम्मत की है कि हमारे सामने जो टैक्स आए वह सिर्फ 1 करोड़ के ही आए। गवर्नमेंट यह जानती है कि ज़्यादा टैक्स पब्लिक बर्दाश्त नहीं कर सकती। डैफिसिट फाइनेंसिंग में यह होता है कि कीमतें बढ़ जाती हैं, और बढ़ी हुई कीमतें लोग बर्दाश्त नहीं कर सकते। इस लिये गवर्नमेंट को कीमतें बढ़ने में सतर्क रहना चाहिए। हमने देखा कि पिछले दिनों अनाज की कीमतें बढ़ीं। इस की वजह डैफिसिट फाइनेंसिंग भी थी और कुछ दूसरे elements भी हमारे सामने आए, मसलन हमारे यहां से अनाज बाहर भेजा गया और उस की वजह से जो कीमतें यहां बढ़ीं, उन को हम रोक नहीं पाए। लेकिन यह कुछ देर ही रही क्योंकि केंद्रीय सरकार व हमारी पंजाब सरकार alert थीं, कोशिश की गई और कीमतें कम हुईं। इस लिये अगर गवर्नमेंट alert रहे तो कीमतें आगे नहीं बढ़ सकतीं और डैफिसिट फाइनेंसिंग का कोई असर नहीं होगा। लिहाज़ा यह नुक्ताचीनी करना कि डैफिसिट फाइनेंसिंग है, एक गलती होगी।

हमारी गवर्नमेंट जैसा कि फाइनेंस मिनिस्टर साहब ने अपनी बजट तकरीर में ज़ाहिर किया, इस बात के लिये complacent नहीं है कि कर्ज़ा बढ़ता जा रहा है और इस बात से भी complacent नहीं है कि हमारा खसारे का बजट है। कर्ज़ों के बारे में एक दो तजवीज़ें यहां पेश हुईं कि हमारी गवर्नमेंट केंद्रीय सरकार के पास जाकर यह request करे कि हमारा कर्ज़ा कम कर दिया जाये या wipe out कर दिया जाए। यह तो मैं भी मानता हूं कि जितना कर्ज़ा कम हो सके उतना अच्छा है। लेकिन देखना यह है कि हम आए साल development के कामों के लिये ३० करोड़ के लगभग कर्ज़ा लेते हैं तो हम किस मुंह से केंद्रीय सरकार के पास जाएंगे और कहेंगे कि हमारा कर्ज़ा कम कर दिया जाए या wipe out कर दिया जाये क्योंकि हमें तो फिर अगले साल कर्ज़ा लेना है और अपने development

के कामों को आगे ले जाना है। इस के लिये तो एक ही अच्छा रास्ता है कि कुछ बोझ तो हम अपने ऊपर लें, और कुछ बोझ केंद्रीय सरकार से कम करायें और यह वही रास्ता है जो हमारी गवर्नमेंट ने अपनाया है कि कुछ टैक्स हमारे सामने आते हैं। एक और रास्ता है कि हम administration के खर्च में भी कुछ कमी करें तो काफी रुपया बच सकता है।

आज जो चीजें हमारे सामने आती हैं, उन का सम्बन्ध एक पुराने इतिहास से है। वह यह है कि जिस वक्त integration हुई और पैम्सू स्टेट बनी तो हमारी केंद्रीय सरकार ने हिंमते अमली को मद्देनजर रखते हुए राजाओं को कुछ प्रिवी पर्सिज दिये थे। आज, जैसा कि बजट में रखा गया है, जब कोई नई रियासत वजूद में आती है तो उस के ज़िम्मे वह बोझ नहीं डाला जा सकता जो पिछली रियासत के ज़िम्मे था। तो इस सम्बन्ध में हमारी केंद्रीय सरकार मुबारिकबाद की मुस्तहिक है कि यह प्रिवी पर्सिज का बोझ पंजाब सरकार के ऊपर न छोड़ कर अपने ज़िम्मे ले लिया है। इसलिये हमारे कुछ दोस्तों ने जो बातें प्रिवी पर्सिज के मुतअल्लिक कहीं हैं वह बजट से सम्बन्ध नहीं रखतीं।

एक आइटम है राजाओं की। यह राजे.....

कंवराजी जगदीश कौर : राजा तो आप लोग हैं।

श्री हरबंस लाल : यह राजाओं के खानदान का जो बोझ है वह है 8,83,000 रुपये का। मैं समझता हूँ कि जिस तरह से प्रिवी पर्सिज का बोझ नहीं रखा जा सकता उसी तरह से इस सरकार के ऊपर इस का भी बोझ नहीं डाला जा सकता। इसलिये यह एक गलती होगी कि यह बोझ हम अपने ऊपर लें। अब पुराना वक्त खत्म हुआ और वह ज़माना आ गया है कि यह जो राजाओं के खानदानों की रोजी का बोझ सरकार पर है खत्म किया जाये। इस के मुतअल्लिक एक और बात है कि प्रिवी पर्सिज एक ऐसा item था जो non-votable था; लेकिन जहां तक इस item का सवाल है, इस के लिये हम राय दे सकते हैं, और बजट में से काट सकते हैं। इस के लिये हमारी सरकार को फैसला करना चाहिये।

चंडीगढ़ के बारे में बहुत सी नुक्ताचीनियां हुई और यह कहा गया कि इस के बनाने में रुपया ज़ाया किया जा रहा है। तो मैं कहता हूँ कि इस शहर के बनाने की कोई नई स्कीम नहीं है, यह तो बनेगा ही; लेकिन, हां, इस पर जितना कम से कम खर्चा किया जाए उतना अच्छा है। यहां पर कुछ सुझाव पेश किये गये हैं कि राज-भवन का खर्चा कम कर दिया जाए, असम्बली के Chamber को न बनाया जाए। मैं समझता हूँ कि इस के लिये M.L.As' की एक कमेटी बनाई जाए जो इस बात पर सोचे कि इन के लिये हम कम से कम कितना खर्चा कर सकते हैं।

बाकी रही यह बात कि वह कौन सा ज़रिया हो सकता है जिस से आमदनी बढ़ाई जाये। इस बजट में बतलाया गया है कि जागीरों और माफियों के लिये जागीरदारों और

[श्री हरबंस लाल]

माफीदारों को 27 लाख रुपया देना पड़ता है। यह पैसू और पंजाब का एक लम्बा-चौड़ा इतिहास है। अगर इस को ग़ौर से देखें तो मालूम होगा कि किसी ने तलवार के जोर से जागोर ली, तो किसी ने हुकूमत को मेहरबानी से हासिल की। यह जागोरों और माफियों का बोझा गवर्नमेंट पर नहीं पड़ना चाहिये। इस से 27 लाख रुपये की बचत हो सकती है।

बजट में कहा गया है कि कुछ ट्रांसपोर्ट लाइनें नैशनेलाइज़ की हुई हैं और उस से एक साल में 55 लाख रुपये का फायदा हुआ है। इस वक्त सिर्फ़ चार जगह पर हमारी बस सर्विस है; जालन्धर, अमृतसर, अम्बाला और पैप्सू में। पैप्सू में हमने 89 लाख invest किया और 84 लाख का मुनाफा हुआ। जब हमें इस से इतना मुनाफा होता है तो क्यों न सरकार इस सिलसिले में सख्ती से कदम उठाए और जल्दी से जल्दी ट्रांसपोर्ट नैशनेलाइज़ करे ?

इसी तरीके से हम सिनेमा के मुतअल्लिक सोच सकते हैं, क्योंकि अन्दाज़ा यह है कि सिनेमाओं की आमदनी बहुत ज्यादा है। अगर इन को भी अपने हाथ में ले लें तो हमें ज्यादा फायदा हो सकता है और development के काम आगे ले जाए जा सकते हैं।

इस के बाद पैप्सू में बहुत सी मोनापलोज़ थीं जो वहां पर दी गई थीं; मैं समझता हूं कि उन को भी खत्म कर दिया जाए तो बहुत मदद मिलेगी।

यहां हाऊस में बहुत ज्यादा नुकताचीनी टैक्सों के बारे में की गई और वह नामुनासिब शक्ल अख्तियार कर गई और शहर और देहात का सवाल पैदा हो गया। जो पुलों पर कारें वगैरह गुज़रने पर टोल चार्ज किया जाएगा उस के बारे में जज़बात को उभारने की कोशिश की गई। एक तरफ तो हम यह कहते हैं कि गरीब आदमी या प्रोड्यूसर पर टैक्स न लगाएं और दूसरी तरफ यह नुकताचीनी करते हैं कि जो लोग 25 या 30 हजार का ट्रक, कार या बस खरीद सकते हैं, उन पर भी टैक्स न लगाया जाए। जो लोग टैक्स दे सकते हैं उन पर भी आप कहते हैं कि टैक्स न लगाया जाये तो यह हैरानी की बात है। यह बात समझ में नहीं आती कि जो लोग गरीबों की मदद करने का दावा करते हैं वही जब अमीरों पर टैक्स लगता है तो चैलेंज करते हैं और नुकताचीनी करते हैं।

इस के बाद गुड़ के मुतअल्लिक टैक्स है, मैं समझता हूं कि यह टैक्स हटना चाहिये क्योंकि यह ग्रामोद्योग है। मिर्चों का टैक्स है जो दो जगह पर लगाया गया है। इस के लिये यह मुनासिब है कि खड़ी फसल पर टैक्स न लगाया जाए, वरना किसान पटवारी के रहम पर होंगे। इस का बोझ खरीदादार पर पड़ना चाहिये।

इस के अलावा कोर्ट-फीस में इज़ाफा करने की कोशिश की गई है। मैं समझता हूं कि इस से इन्साफ़ मंहगा होगा। रजिस्ट्रेशन पर या जायदाद के मुत्तकिल होने पर ज्यादा टैक्स लगा सकते हैं लेकिन इन्साफ़ को मंहगा न करें। इस के अलावा बल्कि इन्साफ़ में delay होती है। जिस तरह हम कहते हैं कि 'delayed justice is a denial of justice'। आज अदालतों में कई कई सालों तक मुकदमे pending पड़े रहते हैं। High Court में अगर आप देखें तो वहां छः-छः, सात-सात सालों के

cases arrears में मिलेंगे। यह ठीक है कि हमारा direct तौर पर High Court पर control नहीं है लेकिन जल्दी इन्साफ देने के लिये सुझाव देना हमारा फर्ज है। वह रास्ता अख्तियार किया जाए जिस से High Court के arrears कम हों और cases की disposal जल्दी हो इस के लिये जजों की तादाद बढ़ाई जा सकती है। मैं इस सिलसिले में with due deference to the hon. Judges of the High Court अपना एक सुझाव देना चाहता हूँ। वह यह है कि High Court के Judges को हमें request करनी चाहिए कि वह vacation को कम कर दें। इस से arrears कम हो जायेंगे और इन्साफ जल्दी होगा और सस्ता मिलेगा। जब लोगों को इन्साफ सस्ता मिलेगा और जल्दी मिलेगा तो उस का तमाम administration पर अच्छा असर पड़ेगा।

Shri Harbhagwan Moudgil : Sir, I want to make a suggestion.

Mr. Speaker : What is your suggestion?

Shri Harbhagwan Moudgil : Sir, you have been pleased to extend the time of the sitting of the Sabha to accommodate Members desirous of speaking on the Budget. But, Sir, I find that there is still a large number of Members on the Treasury Benches, who are anxious to speak on it and it is likely that they may not get an opportunity to do so within the time allotted for this purpose. I, therefore, request that some more time should be allotted either today or to-morrow.

Mr. Speaker : This question was discussed in the House yesterday. I tried to make the Ministers agree to it.

Shri Harbhagwan Moudgil : This is another suggestion, Sir.

Mr. Speaker : I have done my best to accommodate the Members I have extended the sitting of the Sabha by some hours.

Shri Harbhagwan Moudgil : Sir, the number of Members on the Treasury Benches who wish to speak on the Budget is large. Uptil now, the practice has been that one Member from the Treasury Benches speaks and thereafter one Member of the Opposition does so. I would request you to kindly so arrange that after every Member of the Opposition two Members of the Treasury Benches speak on it (*Interruptions by Shri Lal Chand*)

Excuse me. I am addressing the Chair.

अध्यक्ष महोदय : जहां तक इस बात का ताल्लुक है यह तो पहले चल रही है। कल इस का जिक्र हुआ था। (So far as this matter is concerned, this is already being followed.)

So far as the suggestion by the hon. Member from the Congress Benches is concerned, I have got no objection to accept it. If they come to agree among themselves that the time should be extended, I would certainly be very happy because it is my utmost desire that all the Members should get some time to express their views. This being the first Session, the electorate do expect that their Members should say something about them. Any way, I shall try to curtail the time of each Member or extend the time of the sitting of the House.

श्री भरत सिंह (गाहाना जनरल) : स्पीकर साहिब, मैंने वजीर खजाना की speech शुरू से लेकर आखीर तक बड़े गौर से पढ़ी है और कोशिश की कि इसमें से कोई अच्छी बात निकल सके। लेकिन मुझे ताज्जुब हुआ कि ज्यों ज्यों मैंने इस स्पीच को ज्यादा पढ़ा उतनी ही ज्यादा चालाकी की बातें मुझे इसमें दर्ज की हुई मिलीं। पहले आप agrarian reforms को ले लीजिए। जब से provincial autonomy आई है तब से इस बात की कोशिश की गई कि मुजारों के लिये ऐसे कानून बनाए जाएं जिन से उनको help मिले और उनका बोझ हलका हो। Joint पंजाब में जब कि Congress party opposition में थी और Unionist party in power थी उस वक्त कांग्रेस के मैम्बरों की यह आवाज थी कि मुजारों की बेहतरी का कानून पास किया जाये क्योंकि पड़ौस के सूबे U.P. में ऐसा कानून बन रहा था। चुनाँचि सर सिकन्दर हयात ने उस वक्त मुजारों का मसला इस ढंग से पेश किया जिसका कुछ फायदा न पहुँच सके। उस वक्त तो कांग्रेस वाले यह कहते थे कि जब हमारी हकूमत आ जायेगी तो हम ऐसे कानून बनायेंगे जिनसे मुजारों की, जो मुल्क की रीढ़ की हड्डी हैं, भलाई हो, उनको जानें बचें, वह land lords के पंजों से छूट जायेंगे। दूसरी तरफ जो बड़े बड़े ज़िमींदार थे उन्होंने हवा का रुख देख कर यह कोशिश की कि किसी तरह उनको ज़मीन बचे और वह ज्यादा से ज्यादा फायदा उठाना चाहते थे। जिस वक्त Congress party बरसरे इक्तदार आई तो उन्होंने 1950 में मुजारा कानून पेश किया जो कि नाकाफी समझा गया। 1952 में फिर यह कानून पेश हुआ, लेकिन वह भी दिखावा ही था। उस के बाद फिर 1953 में मुजारा कानून पेश हुआ जिसके मुतअल्लिक हमारी गवर्नमेंट ने बताया है कि हमने मुजारों के लिये बहुत कुछ किया है, उनको बेदखलियाँ बन्द हो जायेंगी और जो बेदखल हो चुके हैं वह restore हो जायेंगे। इस के अलावा गवर्नमेंट ने बताया कि मुजारों को हक शुफा करने का हक हो जायेगा और जो मुजारा 10 या 12 साल से मुसलसल काश्त करता चला आ रहा है उसको ज़मीन purchase करने का हक हो जायेगा। अब मैं आपकी वसातत से, स्पीकर साहिब, Treasury Benches को बताना चाहता हूँ कि इस कानून का क्या हशर हुआ। मुझे पता है कि 15 अप्रैल 1953 से राष्ट्रपति के दस्तखतों से यह कानून लागू हुआ, उस के अन्दर लिखा गया कि ज़मीन purchase करने के लिए मुजारे prescribed forms पर दरखास्त दे सकते हैं। स्पीकर साहिब, यह चीज़ पास तो 1953 में की गई, लेकिन उस के Rules जो हैं वह 1956 में लोगों के सामने आते हैं। मेरे गाँव के एक मुजारे ने January, 1954 में दरखास्त दी कि मैं एक बड़े ज़िमींदार की ज़मीन लगातार 12 साल से काश्त करता आ रहा हूँ इस लिये मुझे यह कीमतन मिलनी चाहिए। लेकिन, स्पीकर साहिब, ताज्जुब की बात है कि उस आदमी की application का आज, 1957 तक फैसला नहीं हुआ। कहने को हमारे यह कांग्रेसी भाई एलान करते हैं कि हम Agrarian Reforms बड़ी तेज़ी से ला रहे हैं। जो बड़े-बड़े land-lords हैं उन्होंने ज़मीनों की गिरदावरियाँ गलत करवाने का तरीका अख्तियार किया हुआ है। अब भी आप किसी अफसर को भेज कर देख लें कि फसल तो मुजारा काट रहा है लेकिन गिरदावरी landlord के नाम है। इस के अलावा, स्पीकर साहिब, उन्होंने कहा है

कि हम मुजारों के लिये हकशुफा कानून बनाते हैं। मैं अर्ज करता हूँ कि मेरे अपने गांव में एक landlord ने 43 हजार रुपये की जमीन बँ कर दी। जब मुजारा उस का हकशुफा करने के लिये गया तो वकील साहिब से पता लगा कि हकशुफा जुजवी तौर पर नहीं हो सकता। आप बताएं कि वह गरीब आदमी कैसे जमीन खरीद सकता है। दूसरी चीज यह कही गई है कि जो surplus area है वह ejected tenants को दे दिया जाएगा लेकिन, स्पीकर साहिब, उन की तारीफ ऐसी है कि यह tenants उस की ज़द में नहीं आते। Landlords जब चाहते हैं 107/151 की दरखास्त दे कर एक Head Constable या A.S.I. को बुला कर 50, 50 साल पुराने tenants को जमीन से बेदखल कर देते हैं और मैं कहता हूँ कि ऐसे cases रोज़ हो रहे हैं। मुझे एक ऐसे वाक्या का पता है जहाँ एक 70 साला पुराने मुजारे को जमीन से बेदखल कर दिया गया है। कुछ देर हुई यह आवाज़ उठी थी कि 'धन और धरती बट के रहेंगी।' हम ने भी वह आवाज़ सुनी और हमें खुशी हुई कि शायद गरीबों को कुछ मिल जाएगा। लेकिन, स्पीकर साहिब, वह धन और धरती जिस तरीके से बटा वह मैं आपको बताता हूँ। ज़मीनें इस तरह से बटीं कि जितने landlords के रिश्तेदार, उन के पुत्र, लड़कियाँ, भाई, बहनें, वगैरह थीं, उन सब के नाम अलहदा २ इन्तकाल करवा दिए और कानून की ज़द से निकल गए। स्पीकर साहिब, मेरे गांव में इस किस्म के हजारों cases हुए हैं। लेकिन हमारे Treasury Benches के भाई यह कानून बना रहे हैं कि जो इन्तकाल 1955 के बाद हुए हैं सिर्फ़ उन पर ही इस Bill का असर होगा। जो 1955 से पहले इन्तकाल हुए थे उन को यह लोग छेड़ते नहीं। इस वास्ते, स्पीकर साहिब, यह सारी की सारी चालाकी नहीं तो और क्या है। आप enquiry करवाएं तो इन की सारी चालाकी का पता चल सकता है।

स्पीकर साहिब, अब सांप निकल गया तो फिर लकीर पीटने से क्या हो सकता है। यह तो अब लकीर पीट रहे हैं। मैं पूछता हूँ कि surplus area इन के पास है कहां जिसे यह tenants को देंगे? इसलिए यह जो बातें करते हैं इन में सिवाय धोके और चालाकी के कुछ नहीं है। जो इस के अन्दर कहा गया है, अगर इस के मुताबिक enquiry करें तो आप देखेंगे कि इन के पास surplus area है ही नहीं और इसलिये यह ejected tenants को कुछ नहीं दे सकते। यह तो सब फरेब है और दिल बहलाने की बातें हैं। तो मैं अर्ज कर रहा था कि 43 हजार 4 सौ रुपए में वह जमीन बँ हुई। उस इन्तकाल को हकशुफा कराएं तो 9, 10 हजार रुपया और दाखल करना पड़ता है। फिर जुजवी तौर पर हकशुफा हो नहीं सकता और इस के लिये खास खास नम्बर रखा है। न 15, 20 मुजारों का नम्बर इकट्ठा हो और न हकशुफा हो। जहाँ तक इन का ख्याल है यह कहते हैं कि पिछले 10 साल की औसत कीमत लगाएंगे। फिर यह जो कीमत मुकर्रर होगी यह मुजारे के बस में नहीं बल्कि landlord के बस की बात है। जैसा कि मैं ने पहले बताया कि यह जमीन 43, 400 रुपय में बँ हुई थी और उस की औसत कीमत 350 रुपये निकली थी, मगर उस का इन्तकाल 12, 13 सौ रुपये का हुआ है। इसी तरह के 2, 3 इन्तकाल और भी हुए हैं। इन बातों को आप देखें तो पता लगता है कि tenants के साथ क्या होता है। फिर हमारे चीफ मिनिस्टर कहते हैं कि मैं किसान का लड़का हूँ और खुद भी किसान हूँ, मेरी हकूमत में कभी ऐसा नहीं हो सकता कि मुजारों के साथ ज्यादती

[श्री भरत सिंह]

हो जाए। मैं तो कहूंगा कि इस से तो पैप्सू की **legislation** बेहतर थी कि 9 गुना मालगुजारी का या दो सौ रुपया एकड़ से ज्यादा कीमत नहीं लगेगी। मगर यहां तो 12, 13 सौ रुपया तक औसत लगा कर भी नहीं छोड़ते। जिस किस्म की जमीन की औसत दो सौ रुपया बीघा निकलती थी उस का इन्तकाल चार हजार रुपये में हुआ। कीमत लगवाने के लिये **R.A.** के पास पेश हुए। उस ने लिख दिया कि यह इन्तकाल शुमार न किया जाए, लेकिन पटवारी ने फिर भी शुमार कर लिया। उस की अपील की गई और फिर उस की **revision Commissioner** तक गई, मगर उस की औसत कीमत न निकली। इसलिये यह जो आपके **Agrarian Reforms** पंजाब में जारी हैं और उन पर अमल हो रहा है इन से फ़ायदा तो कहां, लोगों का सत्यानास हो रहा है और गरीब किसान पिसे जा रहे हैं। इस के अलावा आप बताएं कि इन पर अमल करने वाले जो हैं वे कौन हैं? वे सब **landlords** हैं और उन के लड़के हैं। मुजारों का तो कोई अफसर है ही नहीं और बन ही नहीं सकता। **Landlords** के **cases** **landlords** के पास ही जाते हैं और वे अपने हक की बात ही करते हैं। मुजारों को कौन पूछता है? अगर आप ने इस चीज़ को करना था और नेक दिली से करना था तो यह चीज़ें उन लोगों के पास भेजते जो मुजारों के नुमायंदे होते और इन्साफ-पसंद होते। उन का बोर्ड बनाते और उन से यह फैसले करवाते। मगर आज क्या हालत हो रही है? कानून बना दिये और फिर मुजारों को कह दिया कि जाओ, अदालतों के दरवाज़े खटखटाओ और वहां धक्के खाओ। नतीजा यह हो रहा है कि चुपके से इन्तकाल हो जाते हैं। मुजारों को इत्तलाह ही नहीं होती। लोगों ने मिल मिला कर **mala fide** इन्तकाल किए हुए हैं। अगर इत्तलाह हो भी जाती है तो पटवारी नहीं छोड़ते और बीसियों दफा जाना पड़ता है। इस तरह कई तरीकों से उन को तंग किया जाता है। जमीन की कीमत उतनी नहीं होती जितना मुजारों पर अदालतों का खर्चा पड़ जाता है और जो उन्हें बर्दाश्त करना पड़ता है। इस लिये जहां तक **Agrarian Reforms** का ताल्लुक है कोई भी आदमी, चाहे वह **Treasury benches** का भी क्यों न हो, यह नहीं कह सकता कि इन का कुछ असर और फ़ायदा हो रहा है। कोई भी यह बात नहीं कह सकता कि इस बारे में **Finance Minister** साहिब को मुबारिकबाद दी जा सकती है।

दूसरी चीज़ यह है कि एक और जमात है, जिस का महकमा मेरे ख्याल में हमारे वजीर खज़ाना के पास ही है। वह भट्ठों वालों का है। इन भट्ठों वालों को दो तीन गाड़ियां **slack coal** की छः माह के लिये देते हैं। दूसरे सूबों में जो लायज़न अफसर बैठे हैं वह कहते हैं कि इतना कोल और स्लैक कोल निकाला जाए और इतनी गाड़ियां निकालें, मगर इन्होंने **elections** के बाद कुछ गाड़ियां निकाली हैं और वह भी कम। आप देखें कि इन सब छोटे बड़े भट्ठों पर कोई 2½ लाख मजदूर काम कर रहे हैं। कोल न होने की वजह से वह सब भूखे और बेकार रहे हैं। बड़े २ ठेकेदार तो कुछ न कुछ मिल मिला कर हेरा फेरी कर लेते हैं क्योंकि **Inspectors** उन के ही होते हैं, मगर जो गरीब छोटे ठेकेदार हैं वे बरबाद हो रहे हैं, उन से कभी कोई नक्शा भरवाते हैं और कभी कोई

अड़चन डालते हैं। साल में सिर्फ 6 गाड़ियां मंजूर होती हैं और उन में से 2, 3 ही सप्लाई होती हैं। तंगी इतनी होती है कि तोबा ही भली।

मैं इस बारे में ज्यादा न कहता हुआ अब taxes के बारे में कुछ कहना चाहता हूं। मैं आप को तजवीजों बताता हूं कि कहां आप taxes लगा सकते हैं और आप को काफी आमदनी हो सकती है। आप मिर्चों, मूंगफली, ईख और गुड़ पर टैक्स लगा कर क्यों अपना सिर खपाते हो। ऐसे २ टैक्स लग सकते हैं कि आप को ज्यादा भागने की जरूरत ही नहीं पड़ेगी। जिला हिसार में एक गांव जटाला है। उस में एक आदमी ने 1,100 एकड़ जमीन सम्मत 1956 में 1,200 रुपया में खरीदी और इन्तकाल करवाया। उस के बाद उस ने वहां अपना एक कारिदा रखा और उस को 60, 70 रुपए दे छोड़ता था। वहां से वह कोई चार पांच हजार की आमदनी वसूल करता था। फिर वहां एक नहर चली गई। अब वही आदमी उस जमीन को तीन चार लाख में बेच कर आराम से घर बैठा है। जब वह जमीन बरानी थी तो उस की कीमत थोड़ी थी और कुल 12, 13 सौ में इन्तकाल हुआ मगर जब वहां नहर चली तो उस की कीमत कई गुना बढ़ गई। तो ऐसे लोगों पर टैक्स लग सकता है जो इतनी कीमत वसूल करते हैं। आप उन लोगों पर टैक्स लगाएं और वहां से आप को लाखों रुपये हासल हो सकते हैं। इस से किसी को कोई दर्द भी नहीं होगा। फिर आप कई colonies बनाते हैं। वहां पहले एक बीघा जमीन की कीमत दो सौ रुपये के करीब होती है। लेकिन जब वह colony बसने लगती है तो उसी जमीन की कीमत बढ़ कर 8, 10 हजार रुपये बीघा हो जाती है। इस तरह से जिन लोगों को फायदा होता है उन पर टैक्स लगाएं। बड़े २ कारखानेदार हैं, उन को बड़ा भारी मुनाफा होता है। उन पर टैक्स लगा कर आप अपनी कमियां पूरी कर सकते हैं। इस चीज से जनता को कोई नाराजगी भी नहीं होगी। जिस जगह टैक्स लग सकता है वहां लगाएं, न कि गरीब किसानों और गरीब लोगों का गला दबाएं। मगर मुश्किल यह है कि आप तो बिल्ली से दूध की राखी करवा रहे हैं। आप उन पर tax लगा रहे हैं जो पहले ही मरे जा रहे हैं। मुझे एक बात याद आ गई है। हमारे हां एक गांव था। एक दिन उस में एक आदमी अपने खेत में हल चला रहा था। उस का एक बैल कमजोर और बूढ़ा था और दूसरा जवान। उस ने हल की नाड़ बड़े बैल की तरफ ही डाली हुई थी। तो एक आदमी ने ऐसा देखा और कहा कि भाई वह बैल तो पहले ही बूढ़ा है और मर रहा है, उसे क्यों मार रहे हो; नाड़ को दूसरे मजबूत बैल की तरफ डालो। (घंटी) उस ने कहा कि इस बूढ़े बैल ने तो मरना ही है, इस लिये इस का क्या फायदा, मरने दो। तो, जनाब यही हाल इन का है (घंटी) Taxes का सारे का सारा बोझ किसानों पर डाला जा रहा है। (*Cheers from the Opposition.*)

लोक कार्य मंत्री (राओ बीरेंद्र सिंह) : स्पीकर साहिब, बजट पर जो आम बहस हाऊस में चल रही है उस का आज तीसरा दिन है। दोनों तरफ के मुअज्जिज मੈम्बरान ने नए taxes की तजवीज की और खास तौर पर चंडीगढ़ कैपिटल प्राजैक्ट को अपनी नुक्ता-चीनी का तस्ता मशक बनाया है। जहां तक taxes की तजवीज का ताल्लुक है मैं यकीन करता हूं कि जब हाऊस के सामने Finance Minister साहिब तकरीर कर चुकेंगे तो उन को पूरा इतमीनान हो जाएगा कि कितने गौरो खोज के बाद यह taxes आयद किए गए हैं.....

सरदार अछर सिंह छीना : ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤਕਰੀਰ ਕਰ ਛੇਟ ਦਿਉ ।

लोक कार्य मंत्री : यह एक कुदरती चीज़ है कि जब भी कोई नया टैक्स लागू किया जाए तो लोग नुक्ताचीनी करते हैं और एतराज करते हैं। यही नहीं, अगर tax कम भी किया जाए उस वक्त भी नुक्ताचीनी फ़ितरती चीज़ है। लोग कह सकते हैं कि जितना कम करना चाहिए था उतना नहीं किया गया।

स्पीकर साहिब, Chandigarh Capital Project के बारे में जो एतराजात इस हाऊस में किये गये हैं उन पर मुझे बेहद ताज्जुब है। राजधानी या तो किसी पहले से बने हुए शहर का इन्तखाब करके बनाई जाती है या किसी मुनासब छोटे शहर या कस्बे में राजधानी कायम करके उसे ज़रूरत के मुताबिक़ फिर बाद में बढ़ा लिया जाता है। लेकिन ऐसी मिसालें तारीख में कम मिलती हैं कि नयी राजधानी लोग अपनी खुशी के मुताबिक़, अपनी मर्जी के मुताबिक़, बना सकें।

सरदार अछर सिंह छीना : गांव उजाड़ कर।

लोक कार्य मंत्री : मैं समझता हूँ कि यह पंजाबियों की खुशकिस्मती है कि उन को ऐसा मौका मिला है कि वे इस पंजाब की राजधानी को अपने हाथों से बना रहे हैं। मैं समझ नहीं सकता कि चंडीगढ़ राजधानी बन रही है, इस चीज़ का पूरी तरह से इल्म होते हुए भी कुछ मुअज़्जिज़ मੈम्बरान सोचते हैं कि यह किसी लेबर कालोनी के तरीके पर क्यों नहीं बनाई जा रही। उन का एतराज है कि चंडीगढ़ कैपिटल सोशललिस्टिक पैटर्न आफ़ सोसाइटी के असूल के मनाफी है। वे कहते हैं कि यह सफ़ेद हाथी है। मैं समझ नहीं सकता कि इतनी कौन सी रकम है जो नयी राजधानी पर खर्च की जा रही है, जिस की वजह से इसे सफ़ेद हाथी कहा जा सके। (*Interruptions*) अगर वे सोचें और देखें कि कितनी रकम कैपिटल पर खर्च होनी है और कितनी रकम प्लाट्स की सेल से वसूल हो जायगी तो उन के कैपिटल प्राजैक्ट के बारे में बहुत से एतराजात खुद बख़ुद ख़त्म हो जायेंगे। स्पीकर साहिब, 24 करोड़ से कुछ ऊपर कैपिटल का revised estimate है। इस में से 9 करोड़ के लगभग रकम अगली पांच-साला योजना के आखिर तक सिर्फ़ प्लाट्स की सेल से वसूल हो जाएगी। यानी करीब-करीब एक तिहाई रकम जो चंडीगढ़ पर लगनी है वह गवर्नमैट सिर्फ़ प्लाट्स से हासल कर लेगी। मैं उम्मीद करता हूँ कि जब राजधानी मुकम्मल हो जायगी तो पंजाबियों को महसूस होगा कि यह उजड़े हुए पंजाब के नए जोश और बलबले की एक निशानी है। यही नहीं, बल्कि यह नया शहर दुनिया के जदीदतरीन आर्कीटेक्चर और आर्ट की एक नुमाइशगाह होगी। यह चंडीगढ़ जब मुकम्मल हो जायगा तो लोग महसूस करेंगे, वे समझेंगे और अगर कोशिश करें तो अब भी समझ सकते हैं, कि कुछ चीज़ें ऐसी होती हैं जिन पर अपने मुल्क के बाशिन्दे बजा तौर पर फ़ख़्र कर सकते हैं। फ़्रांसीसी लोग पौरिस पर फ़ख़्र करते हैं; इसी तरह अतालवी लोग रोम पर फ़ख़्र करते हैं।

चंडीगढ़ के बारे में मैं ने एक नयी चीज़ सुनी है कि यहां पर नया असैम्बली हाल बनाने की क्या जरूरत है। मैं मुअज्जिज़ मैम्बरान से दरखास्त करूंगा कि वे देहली से पार्लियामेंट हाऊस और राष्ट्रपति भवन को निकाल कर देखें और फिर ज़रा सोचें कि क्या देहली को हिन्दुस्तान की राजधानी कहा जा सकता है? इसी तरह लंडन के नक्शा से पार्लियामेंट हाऊस को निकाल दें तो क्या कोई लंडन को बरतानिया की राजधानी कहेगा? इस लिये मैं समझता हूँ कि यह एतराज़, कि असैम्बली हाल की तामीर न की जाये, ग़लत है।

जहां तक खर्च का सम्बन्ध है कि असैम्बली हाल पर कितना रुपया लगेगा, मैं यह बताना चाहूंगा कि एक करोड़ से ऊपर नए असैम्बली चैम्बर पर लगना है। शायद मुअज्जिज़ मैम्बरान को यह रकम ज़्यादा मालूम हो लेकिन अगर मेरे साथी मालूम करने की कोशिश करें तो उन्हें पता चलेगा कि अब से काफी अर्सा पेश्तर 1938 में लाहौर में जो असैम्बली चैम्बर बना था उस पर क्या खर्च आया तो वे समझ सकेंगे कि 1938 में जब लाहौर में इस पर 25 लाख रुपया लगा तो अब तो रुपया की कीमत बहुत गिर चुकी है, *prices* बहुत बढ़ चुकी हैं और फिर इस के अलावा हमें जरूरत के मुताबिक कितना बड़ा चैम्बर बनाना पड़ रहा है। जब शुरू में असैम्बली हाल के लिये *estimate* तैयार किया गया तो 68 लाख रुपए का तख्मीना लगाया गया। इस के बाद आप का रिजनल फार्मूला बना और पैप्सू और पंजाब की *integration* हुई। उस के मुताबक जरूरियात बढ़ गयीं और रिजनल कमेटियों की जरूरियात को भी मद्दे नज़र रखा गया। सीटों की ऐडिशन की गई ताकि आइंदा अगर पंजाब में कुछ इलाका शामिल हो जाए, मसलन हिमाचल प्रदेश, तो उस के लिये भी गुंजाइश रखनी पड़ेगी। इन हालात में असैम्बली हाल और राजभवन के बारे में जो एतराज़ात उठाए गए हैं और जो नुक्ताचीनी की गई है इसे मैं किसी हद तक जायज़ नहीं समझता।

चंडीगढ़ में मकानों की जो तामीर हो रही है उस के बारे में कुछ बातें सामने आईं। करीब करीब नुक्ताचीनी करने वाले हर साहिब ने चंडीगढ़ के मकानों को कबूतर खानों से तश्बीह दी। मुझे इन मुअज्जिज़ मैम्बरान की बातों पर अफ़सोस होता है और हमदर्दी भी होती है। मैं इन बातों से सिर्फ़ यही समझ सकता हूँ कि मैम्बर साहिबान ने चंडीगढ़ कैपिटल प्राजैक्ट को अच्छी तरह से देखने के लिये और स्टडी करने के लिये वक्त नहीं निकाला और इन मकानों की तामीर जिस साइंटिफिक ढंग से हो रही है उसे समझने की कोशिश नहीं की। मैं सब मैम्बरान को सरकार की तरफ से दावत देता हूँ कि अगर वे चंडीगढ़ के मकानों की तामीर का काम देखना चाहें तो 15, 15 या 20, 20 मैम्बरों की टोलियां बना लें, सरकार उन के लिये बसों का इन्तज़ाम कर देगी, उन के साथ *guide* जाएंगे, जो सब चीज़ें उन को समझायेंगे।

(Voices : यह कोई भाखड़ा डैम नहीं) (*Laughter*)

मैं समझता हूँ कि अगर वे इस चीज़ का फ़ायदा उठाएं तो इस प्राजैक्ट के बारे में उन के बहुत से एतराज़ात ख़त्म हो जायेंगे।

[लोक कार्य मंत्री]

स्पीकर साहिब, चंडीगढ़ के मकानों की आर्कीटेक्चर के बारे में बहुत नुक्ताचीनी की गई। शायद उन को ऐसे मकान अच्छे लगते हों जहां बड़े बड़े और मजबूत दरवाजे लगे हों, जहां बड़ी बड़ी मेखें ठुकी हों, जहां दीवारों के अन्दर बड़े बड़े ताक हों जिन में सारा सामान आ जाए, दीवारों पर खाली जगह हो जहां तस्वीरें लगाई जा सकें। इस किस्म की बातें सुन कर मुझे बहुत अफसोस होता है। मैं समझता हूं कि चंडीगढ़ की तामीर का काम health और sanitation के लिहाज से बहुत अच्छा हुआ है और आने वाली नसलें याद करेंगी और पंजाबियों को दाद देंगी कि उन्होंने एक खूबसूरत शहर बनाया।

(Interruptions)

Mr. Speaker : Order, order.

लोक कार्य मंत्री : एक मुअज्जिज दोस्त श्री निरंजन सिंह तालब ने प्लॉट होल्डर्स की तकलीफ़ात के बारे में कुछ शिकायात कीं। इस सवाल पर कुछ अर्सा से अखबारों में भी करीब करीब रोज़ाना आर्टिकल्ज़ निकल रहे हैं। मैं इस पोज़ीशन को वाज़ह कर देना चाहता हूं ताकि लोगों की परेशानी दूर हो जाए। सरकार की मंशा हरगिज़ यह नहीं है कि चंडीगढ़ में मकान बनाने वाले प्लॉट होल्डर्स को कोई तकलीफ़ दी जाए या उन को तंग किया जाये। मैं अर्ज़ कर दूँ कि तीन साल में उन से प्लॉट्स की कीमत वसूल होनी थी और इस से पेशतर कि कोई कानूनी कार्रवाई उन के खिलाफ़ की जाए या प्लॉट resume किया जाए तीन बार सरकार उन्हें नोटिस देती है और उसके बाद भी अगर वाजिब चीज़ हो तो उस की अपील होती है। मैं अपने मुअज्जिज साथियों को यकीन दिलाता हूं कि सरकार का मंशा हरगिज़ उन्हें तंग करने का नहीं। नोटिस देने का मतलब यह होता है कि उन की याद-दहानी की जा सके कि कीमत अदा करने का अर्सा तीन साल है और तामीर के लिये पांच साल का अर्सा मुकर्रर है। अब जब देखा गया है कि आम तौर पर लोगों को अपने मकान तामीर करने में कुछ दिक्कतें सामने आईं तो सरकार ने यह फैसला कर लिया है कि plot-holders को एक साल की general extension दे दी जाये। इस के बाद यह मियाद तौसीह नहीं की जायेगी। ऐसा करने से मैं समझता हूं कि चंडीगढ़ के plot-holders की तकलीफ़ दूर हो जायेगी। जो कीमत तीन साल के बाद, यानी claim की adjustment के बाद, वसूल होनी थी उन के लिये plot-holders को छः महीने की और extension दे दी गई है। जहां तक building material का ताल्लुक है, मैं समझता हूं कि, दूसरी जगहों की निस्बत, बड़े २ शहरों की निस्बत, चंडीगढ़ में गवर्नमेंट ने काफी सहूलियतें दी हैं। सीमेंट, कोयला, iron और steel चंडीगढ़ में दूसरे शहरों के मुकाबले में ज्यादा मुहैया किया जाता है। जिस शख्स ने भी यहां दयानतदारी से मकान बनाने की कोशिश की उस को building material हासिल करने में किसी किस्म की दिक्कत महसूस नहीं हुई। मैं आइंदा के लिये भी यकीन दिलाता हूं कि जहां तक plot-holders का ताल्लुक है उन को material हासिल करने में Estate Office से हर मुमकिन मदद मिलेगी। आइंदा साल 50 लाख रुपये की और रकम कर्ज़ के तौर पर दी जायेगी। जो लोग नकशा वक्त पर sanction

करा लेंगे और अपना मकान plinth level तक बना लेंगे उन्हें कर्जा देने में preference दी जायेगी ।

स्पीकर साहिब, मैं Capital के अलावा एक और चीज का जिक्र करना चाहता हूँ जो इस हाऊस में देखने और सुनने में आई है । कुछ मुअज्जिज मैम्बरान की तरफ से मिनिस्ट्रों की तनखाहों और Allowances के मुतअल्लिक बहुत नुक्ताचीनी की गई । अगर आपोजीशन की तरफ से यह नुक्ताचीनी की जाती तो समझा जा सकता था कि नुक्ताचीनी करना उन का सेवा ही है और ऐसा करने से वे political फायदा उठाना चाहते हैं । लेकिन इस के साथ साथ कुछ इधर के मैम्बरों ने भी नुक्ताचीनी की जिसे मैं समझने से कासिर हूँ । इस के बाद जब मैं ने एक senior member की तरफ से कुछ बातें सुनीं तो मुझे ज्यादा अफसोस हुआ । उन के जवाब में मैं तो सिर्फ इतना ही कह सकता हूँ—

वह राह दिखाते हैं हज़रते नासह ।

जिस राह पे उन्हें कभी चलते नहीं देखा ॥

वह मुअज्जिज दोस्त खुद भी मिनिस्टर रह चुके हैं और मिनिस्ट्रों को तकलीफात को भी अच्छी तरह जानते हैं । कांग्रेस हकूमत के वज़ीर साहिबान अपने फ़ायज़ सरअंजाम देने में आज जो sacrifice कर रहे हैं उस को भी वह अच्छी तरह से समझ सकते हैं । मैं उम्मीद करता था कि कम से कम ऐसे तज़रूबाकार लोगों की तरफ से ऐसा बजट पेश करने पर शुक्रगुज़ारी का इज़हार किया जाना चाहिये था । लेकिन मुझे अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि बजाए शुक्रगुज़ारी के बेजा और नामुनासिब बातें कही गईं, वे बातें भी bad taste में कही गईं । मिनिस्ट्रों का जितना एहताराम और इज़्ज़त यह हाऊस बढ़ाएगा उसी के मुताबिक वह उन से Administration को अच्छी तरह से चलाने की तवक्को कर सकता है । आज मिनिस्टर एक हज़ार रुपये माहवार तनखाह लेते हैं । इस का मुकाबला अगर कांग्रेस की हकूमत बनने से पहले के time से किया जाये तो, स्पीकर साहिब, आप देखेंगे कि वे कितनी कुर्बानों के जज़बे से हकूमत का भार सम्भाले हुए हैं । कांग्रेस हकूमत बनने से पहले मिनिस्टर साहिबान तीन या चार हज़ार रुपये माहवार तनखाह लेते थे । अब जब कि कीमतें बहुत बढ़ गई हैं वह रकम 12-13 हज़ार रुपये के बराबर हो गई है । इन हालात में वे सिर्फ एक हज़ार रुपये माहवार बतौर तनखाह के ले कर हकूमत का भार उठाये बैठे हैं । अगर इस हज़ार रुपये का मुकाबला पिछले वक्तों के price index से किया जाए तो उन वक्तों में 200 या 250 रुपये की इतनी value हुआ करती थी । यही नहीं, बल्कि कांग्रेस ने 1,500 रुपये माहवार की रकम मिनिस्ट्रों की तनखाह के लिये मुकर्रर की थी लेकिन इस में से 500 रुपये इस मिनिस्ट्रो ने अपनी तरफ से छोड़ दिये हैं और 1,000 रुपये माहवार तनखाह लेना तसलीम किया है ।

अध्यक्ष महोदय : इस के अलावा महमान नवाज़ी भी बढ़ गई है । (Besides this, expenditure on the entertainment of guests is also increasing.)

लोक कार्य मंत्री : इस पहले बजट सेशन में जो रवैया आपोजीशन ने अख्तियार किया है उस के मुतअल्लिक मैं कुछ ज्यादा कहना मुनासिब नहीं समझता; सिर्फ यह कहूंगा कि इस किस्म के भेदे तरीके से और वाहियात किस्म के इल्ज़ाम सरकार के खिलाफ, मिनिस्ट्रों के खिलाफ लगाना जो साबित नहीं हो सकते

ਚੌਧਰੀ ਧਰਮ ਸਿੰਹ ਰਾਠੀ : ਕੀ "ਵਾਹਿਯਾਤ" ਦਾ ਲਫਜ਼ parliamentary ਹੈ ?

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : ਆਪ ਬੈਠਿਓ; ਆਪ ਜਦ ਖੜੇ ਹੋਂ ਤੋ ਮੈਂ ਕੌਸੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਸਕਤਾ ਹੂੰ ?
(The hon. Member may resume his seat. How can I give him the reply while he is standing ?)

ਲੋਕ ਕਾਰਯ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਚੌਧਰੀ ਧਰਮ ਸਿੰਹ ਅਜੀ ਤਕ ਹਰਿਆਨਾ ਕੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਬਨੇ ਹੁਏ ਥੇ ਜੈਸੇ ਕਿ ਉਨ ਕੀ ਤਕਰੀਰ ਸੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੋਤਾ ਥਾ ।

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : ਏਕ ਬਾਤ ਸੁਨਿਏ, "ਵਾਹਿਯਾਤ" ਦਾ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੇ ਲੀਜਿਏ । [The hon. Minister may please listen, he should withdraw the word "ਵਾਹਿਯਾਤ" (Wahiyat)]

ਲੋਕ ਕਾਰਯ ਮੰਤਰੀ : ਬਹੁਤ ਅਚਛਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਕੇ ਹੁਕਮ ਕੇ ਸੁਤਾਬਿਕ ਧਰਮ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੇਤਾ ਹੂੰ । ਮੈਂ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰੁੰਗਾ ਕਿ ਸਾਮਨੇ ਬੈਠਨੇ ਵਾਲੇ ਭਾਈਆਂ ਕੀ ਰਾਯ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਬੜਾ ਏਹਤਰਾਸ਼ ਕਰਤੀ ਹੈ ਐਰ ਹਮ ਉਨ ਕੇ ਸਾਥ ਮਿਲ ਜੁਲ ਕੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਕਾਮ ਚਲਾਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਹਰ ਵਕਤ ਬਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੈਯਾਰ ਹੋਂ । ਅਗਰ ਕੇ ਅਪਨੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਤਖ਼ਰੀਬੀ ਨੁਕਤਾਨਿਗਾਹ ਸੇ ਕਰੋਂਗੇ, ਯਾਨੀ constructive ਨਹੀਂ destructive policy ਅਸ਼ਤਿਯਾਰ ਕਰੋਂਗੇ, ਤੋ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੋ ਇਸ ਕੇ ਲਿਯੇ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਠਹਰਾਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ; ਅਗਰ ਹਮ ਉਨਕੀ ਤਸਲੀ ਨ ਕਰ ਸਕੋਂ । ਆਖਿਰ ਮੇਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਿਯਾ ਅਦਾ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ (ਧਾਰੀਵਾਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਜਟ ਜਿਹੜਾ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ । ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਮੁਖਸੂਸ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਚੰਗੇ ਇਵਜ਼ਾਨੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲੈਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੇ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਹੀ ਪੁਰਜ਼ੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਵਾਸਤੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ ।

3 p. m.

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਨੰਬਰ ਮੁਖਸੂਸ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਰਚ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਜਟ ਬੜਾ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਘਾਟੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਨਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਸ ਬਜਟ ਦੀਆਂ ਉਣਤਾਈਆਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੀਆਂ ।

ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਇਤਤਾਜ਼ ਯੋਗ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ ਜਨਤਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੇਂਡੂ ਜਨਤਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਭਾਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਉਣਤਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਹਸਪਤਾਲ, ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ, ਲੈਬਾਰੇਟਰੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਦੀਵਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 21,593 ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੁਝ ਸੈਂਕੜੇ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 430 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਲ 600 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਹਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 21,593 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 600 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣਾ ਬੜਾ ਨਾਕਾਫੀ ਹੈ।

ਮੁਫਤ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਜਿਹੜੀ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਕੱਢੀ ਗਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਗੇਰਮੈਂਟ ਅਤੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਸਕੂਲਾਂ ਤੱਕ ਮਹਿਦੂਦ ਰਹੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਸ ਮੀਲਾਂ ਤੱਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੂਰ ਹਨ ਉੱਥੇ ਪੰਜਾਂ ਮੀਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਕ ਕ੍ਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਸੇਮ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਖਸੂਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਬਾਰੇ 54 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਸਹਾਇਤਾ ਹੜ੍ਹ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਰਾਰਾਂਟਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਆਦਿ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੜ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਕ ਕ੍ਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਇਸ ਸਾਲ ਲਈ ਅਤੇ ਪੰਜ ਕ੍ਰੋੜ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਨਾਕਾਫੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਰਕਮ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਦ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਗੁਣਾ ਬੱਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਰਕਮ ਵੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਗੁੜ ਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਟੈਕਸ ਵੱਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਗੁੜ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁੜ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਮਿਹਨਤ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹਿਸਾਬ ਲਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁੜ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਆਦਮੀ ਲਈ ਬਾਰਾਂ ਆਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ]

ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਗੁੜ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਮਾਈ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਹੈ । ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਐਨੀ ਥੋੜੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਮ ਮਜ਼ਦੂਰ ਤੋਂ ਵੀ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪਸ਼ੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਫੇਰ ਵੀ ਉਹ ਦੋ ਤਿੰਨ ਰੁਪਏ ਦਿਹਾੜੀ ਕਮਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਕਮਾਈ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 12 ਆਨੇ ਦਿਹਾੜੀ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਲਗਿਆਂ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ।

ਸਾਡੇ ਫਿਨਾਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ । ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਬਾਰਡਰ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੋਮ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਵੱਲ ਫਿਨਾਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਤੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਧੁੱਸੀ ਬਣਾਈ ਗਈ । ਪਰ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਫੇਰ ਇਹ ਬਾਰਡਰ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਜੰਗ ਦਾ ਖਤਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਧਨਾਡ ਕੈਪੀਟਲਿਸਟ ਉਥੇ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਉੱਥੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ । ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਵੈਸੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹਨ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਭੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੀਂਦ, ਜਨਰਲ) : ਮਾਨਯੋਗ ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ, ਨਾਏ ਪੰਜਾਬ ਕਾ ਬਜਟ ਹਮਾਰੇ ਸਾਮਨੇ ਪੇਸ਼ ਹੁਆ ਆਰ ਇਸ ਕੀ ਤੀਨ ਚਾਰ ਪੋਥੀਆਂ ਮੀ ਹਮਨੇ ਪੜੀਂ । ਪੜਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਹਮ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਕੈਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਬਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਤੇ । ਮੈਂ ਧਹ ਕਹੂੰਗਾ ਕਿ ਕੈਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਕੇ ਸਾਹਰੇ ਇਕਤਸਾਦਿਯਾਤ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਜੀ ਅਪਨਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਯਾ ਹੈ ਵਹ ਏਕ ਬਜਟ statement ਕੀ ਬਜਾਏ ਏਕ liquidators report ਹੈ । ਇਸ ਕੀ summary ਫਿਨਾਂਸ ਸੈਕਟਰੀ ਕੇ memorandum ਕੇ ਸਫ਼ਾ 2 ਪਰ ਦੀ ਗਈ ਹੈ । Opening balance 10 ਕਰੋੜ 73 ਲਾਖ ਰੁਪਏ ਦਿਖਾਯਾ ਗਯਾ ਹੈ ਆਰ closing balance 5 ਕਰੋੜ 86 ਲਾਖ ਰੁਪਏ ਕਾ ਹੈ । ਗੋਯਾ ਇਸ ਮੇਂ 4 ਕਰੋੜ 76 ਲਾਖ ਕਾ balance ਹਜ਼ਮ ਕੀਯਾ ਗਯਾ ਹੈ ਆਰ Revenue Account ਮੇਂ 2 ਕਰੋੜ 80 ਲਾਖ ਰੁਪਏ ਕਾ deficit ਹਮੇਂ ਦਿਖਾਯਾ ਗਯਾ ਹੈ । ਇਸ ਕੇ ਅਲਾਵਾ ਏਕ ਆਰ ਰਕਮ ਹੈ ਜੀ ਅਗਰ ਮੈਂ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਤੀ ਚਾਲਾਕੀ ਸੇ ਛੁਪਾਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਗਈ ਹੈ । ਫਿਨਾਂਸ ਸੈਕਟਰੀ ਕੇ memorandum ਕੇ page 21 ਪਰ ਲਿਖਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਕੇ Second Five-Year Plan ਕੇ ਲਿਯੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਹਮੇਂ 28 ਕਰੋੜ ਸੇ ਕੁਝ ਊਪਰ ਦੇਨਾ approve ਕੀਯਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਹਮ capital ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ 38 ਕਰੋੜ ਆਰ 11 ਲਾਖ ਰੁਪਏ । ਸਤਲਬ ਧਹ ਕਿ ਜੀ ਰੁਪਯਾ ਹਮੇਂ ਸੈਂਟਰਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਸੇ ਹਮ 9 ਕਰੋੜ 72 ਲਾਖ ਰੁਪਏ ਝਯਾਦਾ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ । ਆਰ ਸ਼ਾਯਦ ਹਮਾਰੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਕੀ ਪਛਾ ਹੈ

या नहीं, लेकिन मैंने इस को गौर से पढ़ा है। जहाँ हमने 2 करोड़ 80 लाख रुपये का घाटा loans से और taxation से पूरा करना है वहाँ 9 करोड़ 72 लाख रुपये का घाटा भी loans और taxation से पूरा करना है।

Against a total expenditure of Rs. 38.11 crores the Government of India originally promised Rs. 26 crores. The additional amount already made available by the respective Ministries of the Government of India or authorised to be made available will amount to Rs. 1.87 crores.

आगे, जनाब, वह कहते हैं :—

This will leave a balance of Rs. 9.72 lakhs to be financed from the State resources, loans and additional taxation.

तो इसका मतलब यह है कि हमारी State में से इस साल 2 करोड़ 80 लाख रुपया Revenue Account की side से और 9 करोड़ 72 लाख रुपया 2nd Five-Year Plan के लिये भी इकट्ठा करने की गर्ज से यह रुपया taxation से पूरा किया जायगा, जो कि 12 करोड़ रुपया बैठता है। इस लिये मेरी Government चाहेगी कि या तो हम यह करें कि हम 9 करोड़ 72 लाख रुपये का loan लें या इस को पूर्ती के लिये fresh tax लगाना या 2nd Five-Year Plan की स्कीम्स को कम करना पड़ेगा, हमें कुछ स्कीमों छोड़नी पड़ेंगी। हमें कुछ इस तरीके से चलना पड़ेगा कि जितना Central Government ने target दिया है उसे कम करें। लेकिन देखा जाए तो ऐसा नहीं। और इस सारे बजट में, अध्यक्ष महोदय, यह assumption ली गई है, जैसा कि Finance Secretary साहिब के memorandum से जाहिर होता है और जो वित्त मन्त्री महोदय ने बजट पेश किया है उन्होंने भी कहा है, और कल जो पैसू के साबका Revenue Minister साहिब थे या पंजाब के साबका Revenue Minister थे उन्होंने कहा था कि हम Central Government से रुपया मांगें और वह खर्च करें non-productive चीजों पर! जो हमारे प्रान्त की आर्थिक दशा है उस का सारा आधार Central Government पर है। मैंने यह कभी नहीं सुना कि कोई सेठ किसी आदमी को कर्ज देता है और वह आदमी बाद में कहे कि यह कर्जा छोड़ दो, आपका अहसानमंद हूँगा। यह कर्जा छोड़ाने की बात है। हमारे ऊपर 2 अरब 22 करोड़ रुपये का कर्ज होगा। हमारे पंजाब की आबादी 2 करोड़ के लगभग है। तो इस सूबे के हर शख्स पर डेढ़ सौ रुपये से ले कर दो सौ रुपये तक कर्जा होगा। और फिर Socialistic Pattern of Society की बात कहते हैं। मैं तो कहता हूँ कि या तो उन्हें इसके माने नहीं आते या मालूम नहीं करते। Socialistic pattern of Society का मतलब यह होता है that all means of production should be socialised और जब तक यह बात नहीं होती, हम खाली हवा में ही बातें करते रहें, समाज का ढांचा Socialistic Pattern का नहीं होगा। जब सब को बराबरी का मौका न मिलेगा और यह गिरानी दूर न हो जाएगी, मेरी समझ में यह बात नहीं आती। वित्त मन्त्री ने जो Budget speech पढ़ी है, उसमें पहले तो तमाम हिंदुस्तान का नक्शा खींचा है और कहा है कि यह जो currency फैलाने की tendencies हैं यह पंजाब में ही नहीं, तमाम भारत में हैं, इस लिये यहां भी हुई। इस के लिये दो बातें

[श्री इंदर सिंह]

कही है कि यह दो बातों से ही check हो सकती है; एक तो यह कि public resources को mop up किया जाए और दूसरे यह कि food production को बढ़ाया जाए। यह दो तरीके हैं पंजाब को तरक्की के। बजट भी यही कहता है। इस को समझने की स्कीम ले कर अगर चलें तो सारा plan ही खोखला, बोसीदा और कमजोर हो जाता है।

We are heading towards a grave financial crisis. वित्त मंत्री साहिब की Budget Speech के सफा दो पर है—

“Such inflationary tendencies are, of course, inherent in a developing economy where reliance is placed on deficit financing. The danger of inflationary trends getting the upper hand can, however, be safeguarded by taking steps either by mopping up a part of the purchasing power with the public or by increasing production particularly of the articles of general consumption like food and cloth.”

मैं, जनाब, यह अर्ज करना चाहता हूं कि food और cloth के बढ़ाने के बारे में review करना चाहिये। Industry की तरफ, जनाब, गौर फरमाएं। तमाम हिंदुस्तान में आज all-India level पर industry के ऊपर बजट में से 20 प्रतिशत की allocation की जाती है, लेकिन हमारे पंजाब में जो हम बजट में खर्च करते हैं वह 43 करोड़ से ऊपर है, लेकिन Industry को allocate होता है एक करोड़ 36 लाख रुपया जो कि न के बराबर है। मैं अर्ज करता हूं कि अंग्रेजों के जमाने में जिस तरह कि रूई मानचैस्टर जाती थी ताकि वहां से कपड़ा आए और उसे हम महंगे भाव पर खरीदें, अब भी मानचैस्टर बना हुआ है वह है बम्बई और मद्रास। वहां हमारे पंजाब का raw material, cotton सस्ते भाव पर जाता है और वहां से कपड़ा बन कर आता है और हमें महंगे भाव के पैसे अदा करने पड़ते हैं। तमाम हिंदुस्तान की रूई की production का 18 प्रतिशत पंजाब पैदा करता है। उस के मुकाबले में पंजाब की रूई की consumption 5 प्रतिशत है। तो 13 प्रतिशत रूई का मसला है। अगर हम इस resource को tap करें, अगर हम textile industry लगाएं तो बेरोजगारी दूर होगी और आमदनी में इजाफा होगा और standard of living बढ़ेगा। यह इस को tap नहीं करना चाहते। यह अपने resources को tap नहीं करते और दूसरों के ऊपर भरोसा रखा गया है कि Centre हमें कर्जा देगा और उस से हम काम चलाएंगे, उस से हम फलें भूलेंगे। आज भी यह फरमाते हैं कि यह तरीका जैसे है ऐसे ही चलना चाहिए। आज सारे देश में inflationary tendencies हैं और तमाम सूबों पर इस का असर है। तमाम सूबे ही Centre से इमदाद मांगे जा रहे हैं। क्या हमारा फर्ज नहीं है कि हम अपने सूबे के अंदर जो resources हैं उन को tap करके Centre की मदद करें? This is one of the suggestions. यह इस तरह से हो सकता है कि हम अपने सूबे की पैदावार को industry में लगाएं और means of production बढ़ाएं। दूसरा सवाल food का है। मैं सरकार को कहूंगा कि इस तरह से food नहीं बढ़ती, कुछ landlords को co-operative societies की शक्ल में tube-wells दे कर, tractors दे कर, mechanized farming बना

दीं, उससे तो वह landlords ज्यादा अमीर हो जाते हैं। अगर इस land की economy को ठीक करना है तो ज़मीन का ठीक ढंग से बटवारा करना होगा। यहां यह हालत है कि surplus land नहीं निकलती, मुज़ारे evict किये जा रहे हैं, इसी लिये food की production नहीं बढ़ती। यह जो taxes की policy है यह food की problem में लाभदायक नहीं हो सकती। नतीजा यह हुआ कि 9 करोड़ 72 लाख रुपये का घाटा तो Five Year-Plan में है और 2 करोड़ 80 लाख का घाटा इस बजट में है। 98 लाख रुपये के taxes लगाए गए हैं। सबसे पहले मैं कोर्ट फीस पर बढ़ाए गए टैक्स का जिक्र करूंगा। हमारे Constitution of India का एक directive principal यह है कि Justice should be quick, inexpensive and within the reach of every body.

इस कोर्ट फीस बढ़ाने से तो इन्साफ महंगा हो जायगा और इस का बोझ गरीब आदमी पर पड़ेगा। आज भी उन्हें अदालतों में भारी दिक्कतें उठानी पड़ती हैं, कई २ साल मुकदमों के फैसले नहीं होते। अदालतों में delay हो जाती है। इन्साफ उसे मिलता नहीं, इन्साफ बिकता है।

दूसरे toll tax लगाया गया है। वैसे तो मैं कहता हूं कि यह औरंगज़ेब का एक जज़िया है, क्योंकि toll tax constitutionally हमारे purview में नहीं आता, क्योंकि कलकत्ते से लेकर वागा तक जो सड़क जाती है वह मरकजी सरकार के मातहत है। इस लिये यह tax लगाना ठीक नहीं है। मेरी समझ में शायद वित्त मन्त्री ने अपने कानूनी मशीनों से इस बारे में सलाह न की हो। एक ऐसा tax लगा दिया है जो हमारे purview में नहीं है (घंटी की आवाज़) बन्द करूं, जनाब; मैं तो अभी चला ही हूं।

तीसरी अर्ज़ जो मैं करना चाहता हूं वह गुड़ के बारे में है। गुड़ गरीबों की टाफ़ी है। गरीब लोग इस को मिठाई के तौर पर खाते हैं। यह local consumption के लिये होता है और जैसे मेरे भाई ने कहा है उद्योग धंधा भी है। अगर इस के ऊपर टैक्स लग गया तो छोटे छोटे दुकानदारों के ऊपर, जो देहात में गुड़ बेचते हैं, बड़े बड़े Inspectors जाकर खाने के लिये बैठ जायेंगे और गरीब दुकानदारों का सिलसिला रोज़गार बन्द हो जाएगा। फिर गुड़ हमारे हां surplus नहीं है। हमारी State deficit है और 2 लाख मन गुड़ यू० पी० से पंजाब में आता है। गुड़ पर टैक्स लगने से जो normal channel of trade है वह disrupt हो जाएगा। यह tax नहीं लगना चाहिये, क्योंकि गुड़ का लेना देना गांवों में ही शुरू हो जाएगा और मंडियों में गुड़ नहीं जाएगा।

इस से आगे मैं Regional Formula के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूं। गवर्नर के एड्रेस की वहस के वक्त भी मैं ने कुछ बातें अर्ज़ की थीं। मैं ने कहा था कि Regional Formula बना तो हमारी सलाह नहीं ली गई थी। हरियाना के लोगों को नहीं पूछा गया था। Haryana Prant was not a party to that formula.

[श्री इन्दर सिंह]

अकालियों और जन संघियों के झगड़े के बीच का एक तरीका निकाला गया था। Communal Hindus और Communal Sikhs के झगड़ों को निपटाने के लिये यह formula evolve किया गया था। लेकिन अब तो इस को विधान में incorporate कर लिया गया है, जिस के तहत Regional Committees बनेंगी, जिम का विश्वास Chief Minister साहिब ने चंद दिन हुए दिया था कि वह जल्दी ही कायम की जाएंगी। ऐसी सूरत में इस वक्त स्टेट की duty थी कि बजट तैयार करते वक्त हरियाना प्रान्त का भी ध्यान रखती और बजट की allocation इस तरह से करती कि पुराने गिले न रहते। दरअसल मेरे हरियाने वाले भाई कांग्रेस में इस वास्ते गये थे कि रिजनल फारमूले से हरियाना प्रान्त को फायदा पहुंच सके और उस की हालत बेहतर हो। लेकिन उन का मकसद फौत हो गया है क्योंकि इस बजट की रोशनी में Regional Committees बनने से पहले ही दफना दी गई हैं। तकरीबन 16 महकमे इन committees की administration ज़द में आते हैं लेकिन महकमावार इस का कोई ज़िक्र नहीं है। इस बजट में कोई ऐसी provision नहीं है, कोई ऐसी मद नहीं है जिस से जाहिर हो कि इतनी रकम खासतौर पर हरियाना प्रान्त के ऊपर खर्च की जाएगी इस लिए मैं वित्त मंत्री से प्रार्थना करूंगा कि वह इस बजट को recast करें और Regional Formula की रोशनी में मुनासब तब्दीली करें। मैं उस इलाके से ताल्लुक रखता हूं जिस ने आज़ादी की पहली जंग में हिस्सा लिया, 1857 की पहली लड़ाई लड़ी। राओ साहिब राओ तुलाराम के उस खानदान से ताल्लुक रखते हैं जिस ने इस आज़ादी की लड़ाई में हिस्सा लिया था और अवाम की राहनुमाई की थी। लेकिन मुझे उन की बातें सुन कर ताज्जुब हुआ जब उन्होंने कहा कि हजार रुपये से कम रकम में गुज़ारा नहीं हो सकता। उन की यह दलील इतनी बोदी है कि कुछ कहा नहीं जा सकता। बहरहाल मैं अर्ज करूंगा कि अगर यह बजट इसी तरह रहने दिया गया और टैक्स इसी तरह लगाए गए तो हमें दूसरे तरीके adopt करने पड़ेंगे। बड़ा भारी उपद्रव होगा। तो यह तो पंजाबी सूबे की बात कहते हैं, कोई महा पंजाब की बात करता है लेकिन हमें मजबूर हो कर अपना पुराना रास्ता पकड़ना पड़ेगा और उस हरियाना प्रान्त को ले कर रहेंगे। (जय हिन्द)

मौलवी अब्दुल गनी डार (नूह) : स्पीकर साहिब, राष्ट्रपति बाबू राजेंद्र प्रसाद ने मुल्क की मालियात को अगर खतरनाक नहीं तो तश्वीशनाक ज़रूर कहा है। इस लिये उन के इरशाद की रोशनी में मैं बजट पर अपने ख्यालात आप के सामने और हाऊस के सामने रखूंगा। वह पार्टी जो अपने नुमायंदों के ज़रिए न सिर्फ हाऊस को बल्कि सारी स्टेट को यह यकीन दिलाये कि यह जो पांच-साला प्लैन है इस के खात्मे पर एक अरब रुपये की मालियत का गल्ला, कपास, तेल निकालने के बीज और फल सूबा में पैदा करेगी, जो हाऊस के ज़रिये स्टेट को यह यकीन दिलाये कि तमाम स्टेट में पावरलूम और तरह तरह की देशी मशीनरी से इतनी पैदावार बढ़ाई जाएगी कि जिस से यह स्टेट एक विशाल और खूशहाल स्टेट कहला सके, वह सरकार जो स्टेट को यकीन दिलाती है कि भाखड़ा के ज़रिए

इतनी बिजली यहां पैदा होगी और उस के जरिए स्टेट में इतनी सनअत बढ़ेगी कि जिस से यह जो जरायती सूबा मुल्क में कहलाता है यह एक सनअती सूबा कहला सकेगा, उस के बजट पर इतनी जोरदार नुक्ताचीनी हो तो जरूर कहीं कोई नुकस है। जनाब आप बुरा न मानें और मुझे इजाजत दें तो मैं कहूंगा कि इतने अच्छे दिमाग वाली सरकार पर जो हमला हुआ है चाहे वह आपोजीशन की तरफ से हो चाहे औफिशियल बैंचों की तरफ से हो वह इस लिये हुआ है कि इन चार पोथियों को जो हमारे सामने आई हैं इस बुरे ढंग से मुरत्तब किया गया है कि जैसे किसी ने हमारी अच्छी सरकार को, उस के अच्छे इरादों को सेबोटेज किया हो। निहायत निकम्मे तौर पर कह दिया कि पुलों पर टोल टैक्स लगेगा और अब हर नादान से नादान आदमी यह समझ सकता है कि अगर वाघे से ले कर देहली तक टोल टैक्स लगना होता और बाकी जितने पुल हैं उन पर भी टोल लिया जाता तो जिन पुलों पर पांच लाख से ज्यादा लागत आई है इस किस्म के पुलों पर टोल लगने से तीन करोड़ रुपये की आमदनी होनी चाहिये थी। अगर यह कहा जाता है कि चन्द पुल ऐसे हैं जिन पर लागत का ऐस्टीमेट पांच लाख से ऊपर है उन पर टैक्स लगेगा तो इस पर कोई गुस्सा न होता और इतनी गर्मगर्मी न होती। अगर यह बात क्लैरीफाई कर दी जाती तो बहुत सिम्पल मामला हो जाता। साफ कहा होता कि फलां फलां पुलों पर यह टोल टैक्स लगेगा। अगर यह बात साफ कह दी होती तो मेरी राय में हाऊस में यह जो तलखी हुई है न होती स्पीकर साहिब, मेरे भाई राठी साहिब ने एक बड़ा ताना दिया है और चैलेंज किया है कि अगर यही टैक्स रहे तो यह सरकार न रहेगी और इस के इलावा कुछ और धमकियां भी दी हैं। मैं उस से यह कहना चाहता हूं कि यह बाजू मेरे आजमाए हुए हैं। आखिर हम लोगों ने कुर्सियों पर बैठ कर यह आजादी थोड़े ली है। अपना खून दे कर आजादी ली है। और आज भी यही हालात हैं। हमें अवाम का एतमाद हासिल है और यही वजह है कि हम बड़ी अक्सरियत से इस हाऊस में आए हैं। (तालियां) इस लिये आये हैं कि अवाम का एतमाद हमें हासिल है। अगर आप चाहते हैं कि अगला जो पांच-साला प्लैन है वह कामयाब हो तो इस से भी कहीं ज्यादा टैक्सों को हमें बेलकम करना होगा। अगर राठी जी यह चाहते हैं कि उन की स्टेट एक विशाल स्टेट बने, जो वह यकीनन चाहते हैं, तो उन को इन से भी ज्यादा टैक्सों को मन्जूर करना पड़ेगा। इन की खाहिश है कि हम हरियाना लेकर रहेंगे, तो ले कर रहें। पाकिस्तान वालों ने भी पाकिस्तान ले कर देख लिया है यह भी हरियाना लेकर देख लें। लेकिन हरियाना को पानी कहां से जाएगा। पाकिस्तान वालों को तीन दिन में होश आ जाती अगर हिन्दुस्तान भी उन की तरह का खैया अस्तियार करता। यह जो पानी हमारी तरफ से उधर जा रहा है न सिर्फ नहरों बल्कि दरियाओं के जरिए जा रहा है। अगर हम उन की धारा को बदल दें तो उन को तीन दिन में होश आ जाए। वैसे मैं हरियाना की दादरसी चाहता हूं।

स्पीकर साहिब, एक तरफ तो मैं ने राष्ट्रपति की तकरीर पढ़ी है और दूसरी तरफ राओ बीरेंद्र सिंह की तकरीर सुनी है। मैंने समझा है कि इन को न उस चीज का पता है न इस चीज का इल्म है। इन्होंने रोमा की याद दिलाई है। इन को हिस्ट्री का इल्म नहीं है कि रोमा के साथ तो एक तारीख वाबस्ता है। अगर हमें चंडीगढ़ की कुरबानी करनी पड़े तो हम करेंगे हमें पता है कि रेवाड़ी के लोगों को पीने के लिये पानी मिल

[मौलवी अब्दुल गनी डार]

रहा है। गुड़गांव के जिले को और हरियाना प्रान्त के दूसरे जिलों को पीने का पानी मिल रहा है अगर हमें यह मालूम हो कि लोगों को सिर छुपाने के लिये जगह मिल रही है तो हम चंडीगढ़ के महलों की कुरबानी करने को तैयार हैं। हम इस चैम्बर में बच्चों की तरह बैठे हैं। हम बैचों पर बैठे रहेंगे अगर हमें यह मालूम हो कि स्टेट को खुशहाल बनाया जा रहा है। और हम तरक्की कर रहे हैं। यह गवर्नमेंट मरकजी सरकार से रुपया लेती है। मेरे भाई हरचरन सिंह ने कहा है कि मरकजी सरकार रुपया माफ कर दे। मैं उन के साथ इत्फाक नहीं करता। वह एक बहादुर कौम से ताल्लुक रखते हैं। वजाय इस के कि हम केंद्रीय सरकार से यह कहें कि वह हमारा कर्जा माफ कर दे हम तो यह चाहते हैं कि पांच-साला प्लैन के खत्म होने पर हम इस काबिल हो जाएं कि न सिर्फ हम अपना कर्जा उतार दें बल्कि हम लोगों को और कर्जा दे सकें, उन को और सहूलियतें दे सकें। स्पीकर साहिब, मुझे खुशी है कि इस प्लैन के खत्म होने तक हमारा देश बहुत प्रोग्रेस कर जाएगा। लाखों मन गल्ले की पैदावार बढ़ जाएगी। बेइन्तहा बिजली पदा होगी।

स्पीकर साहिब, मुझे इस बात की खुशी है कि दुनिया का एक बहुत बड़ा petroleum का जखीरा कांगड़े में मिल जाएगा। इससे हमारी सरकार को ही नहीं सारे देश को बहुत बड़ा फायदा होगा। अगर पेट्रोलियम निकालने का यह तजरुबा कामयाब हो गया तो न सिर्फ हम मरकजी सरकार से लिया हुआ कर्जा अदा कर सकेंगे बल्कि उस को कर्जा दे भी सकेंगे। सूबा खुशहाल होगा—दौलत बढ़ेगी। इस लिए टैक्सों पर हमें परेशान न होना चाहिए।

राठी जी ने ताना दिया कि यही हालत रही तो यह मिनिस्टरी मिट जायेगी। मैं उन को आगे भी सुना आया हूं अब फिर उन्हें सुनाना चाहता हूं। स्पीकर साहिब, कहीं कोई नम्बरदार मर गया। उसी गांव के एक लड़के ने अपनी मां से पूछा कि 'मां अब कौन नम्बरदार बनेगा?' मां ने जवाब दिया कि उस का लड़का। लड़के ने फिर सवाल किया कि अगर वह भी मर जाए तो? तो उस का लड़का; लेकिन, मां ने कहा, तुम इस बात का यकीन रखो कि अगर वह भी मर जाए तो तुम नम्बरदार नहीं बन सकते। यही हिसाब यहां है। चाहे कैरों साहिब आगे आए, उनके चले जाने के बाद पंडित मोहन लाल आए या पंडित श्री राम आए—कोई आए लेकिन राठी साहिब का यह खाब पूरा होने वाला नहीं।

चौधरी धर्म सिंह राठी : लेकिन बनेंगे आप भी नहीं।

मौलवी अब्दुल गनी डार : स्पीकर साहिब, राठी जी यूं ही खफा हो रहे हैं और गालियां सुनाते हैं। कहने लगे कि 52 इलजाम हैं हमारे पास जो हम कैरों साहिब के खिलाफ लगाना चाहते हैं। ऐसे इलजामात से हम क्या डरते हैं? आप लगाएं। घबराते क्यों हैं? इसी तरह टंडन भाई ने कहा कि border पर बहुत भारी खतरा पैदा हो गया है। वहां ऐसे smuggling होती है और उस के बाद उसी बात को मेरे भाई सरदार गुरवरियाम सिंह जी न दुहराया। इस का जवाब मैं तो नहीं दे सकता; वह तो चीफ मिनिस्टर साहिब खुद ही देंगे। लेकिन मैं चीफ मिनिस्टर साहिब से कहता हूं, कि जैसे कभी जर्मनी में खतरा हुआ था तो इन्होंने सेगफर्ड line बनाई था, France में खतरा हुआ तो

France वालों ने मैजिनो line बना ली। Chief Minister साहिब को बार्डर पर smuggling की रोकथाम के लिये ऐसी ही defence लाइनें बनानी चाहिए। ऐसे इकदाम के बाद शायद smuggling हो ही न। यह इलजाम गलत है लेकिन फिर भी उन्हें फिफ्र करनी चाहिए और अगर इलजाम ठीक हो फिर तो और भी ज्यादा कोशिश करनी चाहिए और हमें इस तरफ भी फौरी तौर पर ध्यान देना चाहिये।

चौधरी धर्म सिंह राठी : आप जैसे दोस्त हुए तो सब कुछ ठीक हो जाएगा।

मौलवी अब्दुल गनी डार : मेरे जैसों ने तो कुरबानियां की हैं, लेकिन आप जैसे तो अंगुली पर खून लगाकर भी शहीदों में दाखिल न हुए। मुझे ताना दे वह जिस ने मुझ से ज्यादा कुरबानियां की हों। (*Interruptions from Chaudhri Dharam Singh Rathi which were not audible*) मैंने आप जैसे कई देखे (*Interruptions.*) (*Voices: Order, order.*) पटेल साहिब तो मेरे साथी थे, वह मेरे सरदार थे, आप के नहीं। तो, स्पीकर साहिब, मैं इन से कहना चाहता हूं कि लोग उन के पैरो हैं, जो जंगे आजादी में लड़े थे उन के नहीं, जो आजादी के रास्ते में हायल हुए थे।

अध्यक्ष महोदय : छोड़िए ऐसी बातों को। (*The hon. Member may leave such matters.*)

मौलवी अब्दुल गनी डार : खैर, स्पीकर साहिब, अब मैं बजट की तरफ आता हूं। मेरे दोस्तों ने फरमाया है कि गुड़ पर टैक्स न लगाओ। मैं भी कहता हूं कि क्यों लगाते हो उन चीजों पर भी टैक्स जिन को हम घरेलू दस्तकारी का नाम देते हैं? जो गरीब चीनी नहीं खरीद सकते तो अगर वह गुड़ बनाने का काम करते हैं तो क्यों आप उन पर टैक्स लगाते हो? मैं समझता हूं कि यह मांग जायज़ है—बिल्कुल जायज़—कि इस पर टैक्स नहीं होना चाहिए। जो मिर्च खेतों में खड़ी है यकीनन उस पर भी टैक्स नहीं होना चाहिए। इस के अलावा, स्पीकर साहिब, यह कहा गया है कि राज भवन न बने। मैं भी कहता हूं कि जब तक स्टेट की मुश्किलात हल नहीं होतीं तब तक यह न बनाया जाए। आज कहते हैं कि असैम्बली का बड़ा सैक्रेटरियेट न बने। गो, स्पीकर साहिब, आप को भी मुश्किल होती है और मैम्बरों को भी—मैं मैम्बर साहिबान का धन्यवाद करता हूं कि उन्होंने यह कहा कि सूबे की माली हालत जब तक सुधर नहीं जाती हम इसी बिल्डिंग में काम कर लेंगे। मुझे खुशी है और मैं भी उन में शामिल होता हूं। मुझे इस बात की भी खुशी है कि आप के सैक्रेटरियेट ने जगह की किल्लत को, इस बड़ी भारी तकलीफ को अब तक बर्दाश्त किया है और विधान के काम को शान से किया है। मैं उम्मीद करूंगा कि वह आगे भी निहायत शान के साथ इस जगह की किल्लत में भी काम चलाते जायेंगे ताकि इस मद में से जो रुपया बचे वह अराम की भलाई की दूसरी जरूरी मद्दों को पूरा करने पर लगाया जा सके।

अब मैं आप को बताना चाहता हूं कि कहां से रुपया इकट्ठा किया जाए।

अध्यक्ष महोदय : मैं समझा था कि आप अब खत्म करने वाले हैं (*I thought that the hon. Member was now going to wind up.*)

मौलवी अब्दुल गनी डार : स्पीकर साहिब, आप की जैसी आज्ञा हो। अगर इजाजत हो तो दो तीन मिनट और कुछ कह दूँ। तो जैसा कि भाई हरबंस लाल जी ने कहा है कि जिन गद्दारों पर खुश हो कर उस वक्त की सरकार ने, जब हमारे देश में आजादी की लहर चल रही थी और जो उस के रास्ते में रोड़े अटकाते थे; उन्हें जागीरें दीं, उन से जागीरें फौरन वापस ली जाएं या जिन्होंने यूँ ही जागीरें सम्भाल लीं उन से वह वापस ली जा सकती हैं। इस के अलावा जो monopolies बनी हुई हैं—जैसे पैप्सू में गन्दे बरोजे के ठेके हैं जो वहाँ बिल्कुल मामूली दामों पर दिए हुए हैं वह वापस ले लेने चाहिए। ऐसी ज़मीनें जिन पर कि बाबा आदम के वक्त का मालिया मुकर्रर किया हुआ है, जिन पर सरमायादारों ने कारखाने बनाए हुए हैं उन पर भी गौर करना चाहिए। मुझे इलम है कि एक सरमायादार ने अपना एक कारखाना यों बनाया कि 15 लाख पैप्सू से लिए, 9 लाख कहीं और से लिया और दो ही साल में दोनों का कर्ज़ा उतार दिया। अब वह अपनी उस जायदाद का मालिक बना हुआ है। मैं समझता हूँ कि ऐसे लोगों पर ज़्यादा से ज़्यादा टैक्स लगने चाहिए, और मालिया भी जितनी ज़मीन की कीमत बढ़ी है उसी के मुताबिक लगाना चाहिए।

कुछ areas ऐसे हैं जहाँ सड़कें नहीं लेकिन नहरों की पटड़ियाँ हैं। सरकार को चाहिए कि वह उन पटड़ियों को पक्का करवाए और उन पर 10 या 15 सवारियों वाली छोटी बसें चलाए ताकि एक तरफ़ जहाँ लोगों को सहुलियत मिले वहाँ दूसरी तरफ़ सरकार की आमदनी में बढ़ोतरी हो। नीज़ सरकार नहरी पटड़ियों पर मुनासिब toll लगा कर इन्हें light traffic के लिये खोल दे; यह भी आमदनी का ज़रिया होगा।

इसी तरह चाय है, इस पर भी कुछ टैक्स लगाया जा सकता है। तम्बाकू है। स्पीकर साहिब, आप यह ख्याल न कीजिए कि मैं आप को या अपने कुछ भाइयों को खुश करने के लिये कहता हूँ। मैं समझता हूँ कि जैसे दुनिया के बड़े बड़े scientists ने भी ख्याल ज़ाहिर किया है, smoking से फेफड़ों में cancer पैदा हो जाता है। मैं propaganda के लिये खड़ा नहीं हुआ हूँ लेकिन तम्बाकू से सब को बचना चाहिए। मैं यह अर्ज़ करूँगा कि जैसे पैप्सू में तम्बाकू बीजने पर cess है उसी तरह यहाँ भी कोई measure adopt किया जा सकता है और आमदनी में दो करोड़ का अज़ाफ़ा किया जा सकता है। जिन को cancer खरीदना ही हो वे cancer खरीदें, लेकिन State की तरक्की के लिये यही कहूँगा कि इस पर मुनासिब control करने का इन्तज़ाम किया जाए। अगर यह Central गवर्नमेंट की policy इस के खिलाफ़ भी हो तो भी मैं समझता हूँ कि वह हमारी गवर्नमेंट को चाहिए कि मरकज़ी सरकार को approach करे।

एक थोड़ी सी बात और, और उस के बाद मैं बैठ जाता हूँ। डिस्पेंसर्ज जो हैं उन का ग्रेड पहले 120 रुपये तक जाता था। अब रिवीज़न में सिर्फ़ पांच रुपये बढ़ाया है, यानी maximum 125 कर दिया है। लेकिन उन के मुकाबले में जिन का 80 था उन का 150 किया गया है। यह बात मेरी समझ में नहीं आई। जनाबे वाला, डिस्पेंसर्ज हमारे हस्पतालों की रीढ़ की हड्डी हैं। उन के साथ बेइन्साफ़ी नहीं होनी चाहिए।

एक बात और, स्पीकर साहिब, मैं बैठते २ अर्ज कर दूँ। पहले पहल हमारी मरकजी सरकार ने राजाओं महाराजाओं को कहा कि आप अपनी रियास्तों को छोड़ो। फिर कहा कि यह छोड़ो वह छोड़ा और आखिर में privy purses को भी कम करने के लिए खर्चा कम करने के लिये कहा है। हमारे राजा बीरेंद्र सिंह साहिब तो, खैर, बहुत अमीर आदमी हैं, लेकिन जो अमीर नहीं हैं उन से भी अर्ज है कि वे भी कुरबानी करें। आज केराला में हमारी मुखालिफ पार्टी के वुज्जरा ने सिर्फ़ तीन सौ पचास रुपये लेना कबूल किया है, यहां ज्यादा कम नहीं तो कम से कम दो सौ तो कम कर दें—आठ सौ में ही गुजारा कर लें।

इस के अलावा, स्पीकर साहिब, मुझे कामरेड रामकिशन ने चिट्ठी लिखी है। मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि P.W.D. के जो छोटे मुलाजिम हैं उन की तनखाह के grade में इजाफा की तरफ कोई ध्यान नहीं दिया गया। उन की तरफ भी जरूर ध्यान देना चाहिए।

अध्यक्ष महोदय : मेरे लिए एक बड़ी मुश्किल पैदा हो गई है। मेरे पास बहुत सी चिटें आई हैं जिस में मैम्बर साहिबान की तरफ से यह दरखास्त की गई है कि हमें बोलने का टाइम दिया जाए। जो बोल चुके हैं वे दूसरों के लिये सिफारिशी चिटें भेज रहे हैं। कुछ पार्टीज की भी चिटें मेरे पास हैं। मैं समझता हूँ ऐसी हालत में आप की पार्टियों की तरफ से कोई whip जारी किया जाना चाहिए—आखिर कोई तरीका होना चाहिए यहां पर काम करने का। वैसे तो मैं ने रास्ता छोड़ कर भी आप को इस बहस के लिये ज्यादा वक्त दिया है। और normal time के मुकाबले में वक्त—sitting के वक्त—को भी बढ़ाया। लेकिन बावजूद इस के इस तरह से चिटें आ रही हैं कि मैं हैरान हूँ। मैं समझता हूँ कि बाकायदा तौर पर, ऐसे मौकों पर, आप की parties की तरफ से पहले ही कोई लिस्ट बन जानी चाहिए कि कौन कौन मैम्बर बहस में हिस्सा लेंगे, क्योंकि हर एक मैम्बर को तो वक्त मिल नहीं सकता। इस लिये अगर कोई ऐसा तरीका अस्तित्व में कर लिया जाए तो House में काम चलाने में आसानी हो जाएगी (Interruptions)। मैं पहले ही काफ़ी सूझ बूझ से काम ले रहा हूँ। अब खान साहिब खड़े हो रहे हैं—वह परसों से खड़े हो रहे हैं और बूढ़े आदमी हैं इस लिये अब मैं उन को बोलने के लिये कहता हूँ।

[I have been placed in a very difficult position. I have received a number of slips from the hon. Members requesting me to allow them time to speak. Even those who have already spoken are making recommendations for others. Besides this, slips from some parties have also been received. I think that on such occasions some sort of whip should be issued by the parties concerned—after all there should be some uniform procedure to conduct the business here. I have rather gone out of my way to afford more time to the hon. Members to take part in the discussion and have, as against the normal time, extended the time of the sitting of the House. But despite this I am surprised to see the slips pouring in like this. I think that on such occasions a list of all the members, who wish to take part in the discussion, should be drawn up by the parties concerned before hand, because it is very difficult to accommodate every member. So if some such procedure is evolved it will facilitate the conduct of business in this House (Interruptions). I am already paying due heed to this matter. Now Khan Sahib is trying to stand—he has been trying to catch the Chair's eye since day before yesterday and since he is an aged person I call upon him to speak.]

खान अब्दुल गफ़ार खान (अम्बाला शहर) : जनाब मोहतरिम सदर साहिब, पहले ही मझ पर 144 दफा लगा दी गई है कि वक्त थोड़ा है इस लिये मैं जो कुछ कहना चाहूँ उसे कताह करूँ और फिर अर्ज करूँ। अगर आप mutilated तकरीर चाहते हैं तो मैं वह भी कर दूँगा। लेकिन दिल की भड़ास नहीं निकलेगी और अम्बाला जिला का रोना नहीं रोया जायेगा।

जनाबे वाला, यह बजट जिस पर तीन दिन से यह आनरेबल हाऊस बहस कर रहा है इस पर बहुत कुछ नुक्ताचीनी हो चुकी है, बहुत कुछ बहस मुबाहिसा हो चुका है, आपोजीशन की तरफ से भी और Treasury Benches की तरफ से भी वह वह बातें कही गईं जो, मैं नहीं समझता कि, शायद कभी आपोजीशन की तरफ से भी कही जा सकती हों। खैर, जो कुछ कहा गया वह सब कहने वाले की नियत पर इनहिसार करता है। कुछ लोगों की कोशिश यह होती है कि नुक्ताचीनी नुक्ताचीनी के लिये ही की जाये और हुक्मत को, उस पार्टी को जिस की हुक्मत चल रही है, जितने भी लोग हैं — मंत्री मंडल में हैं और जो हमारे वित्त मंत्री हैं उन को बदनाम करने की कोशिश की जाए।

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir. क्या आनरेबल मैम्बर किसी दूसरे मैम्बर की नियत पर हमला कर सकते हैं कि वह नेकनियती से कोई बात नहीं करते रहे।

अध्यक्ष महोदय : अगर आप नहीं करते रहे तो यह ठीक है। (हंसी)
[If the hon. Member has not been doing so, then it is all right.] (Laughter)

खान अब्दुल गफ़ार खान : दूसरी तरफ वे लोग हैं जो नुक्ताचीनी कर रहे हैं इसलाह के लिये और अगर वह कोई कमी या कोई खला देखते हैं तो point out कर देते हैं ताकि वह दूर हो सके और हमारे सूबा में काम अच्छाई से चल सके और दूसरों को यह कहने का मौका न मिले कि हमारी गवर्नमेंट कोई ऐसी बातें करती है जिन से लोगों का नुकसान हो। बजट पेश है। बजट पर मैं एक ही बात कहना चाहता हूँ। इस में अच्छाइयां भी हैं और कुछ खामियां भी हैं। खामियों का जहां तक तअल्लुक है वह मैं इन साहिबान पर छोड़ देता हूँ जो इन के बारे में बहुत कुछ बयान करते हैं। अब रह जाता है यह सवाल कि सूबा की भलाई और इस की बहबूदी के लिये क्या कुछ हुआ है। मैं जनाब की खिदमत में अर्ज करूँ कि क्या यह कम है कि यह एक मकरूज सूबा है और इस के 85 फीसदी loans तमाम के तमाम इस की development के लिये और productive schemes को चलाने के लिये खर्च किये गये हैं। अगर मैं आप कहीं से कर्जा लेकर ऐसा कोई business शुरू कर दूँ जिस से मैं वह कर्जा भी वापस pay कर दूँ और उस से मेरी आमदनी भी ऐसी हो जाये कि मैं ऐसी हालत में हो जाऊँ कि दूसरों को कर्जा दे सकूँ, तो आप बतायें कि क्या मैंने कोई बुरी बात की है? इस के अलावा मेरे कई वह दोस्त भी हैं जो कहते हैं कि कम खर्च किया गया है और वह चाहते हैं कि उन के इलाके के लिये कुछ न कुछ ज्यादा खर्च किया जाये। उन से मैं कहता हूँ कि जितना

असासा हमारे घर में हो उस के मुताबिक हमें खर्च करना चाहिये । मिसल मशहूर है 'Cut your coat according to your cloth.' जितनी चादर हो उस के मुताबिक पांव पसारे जा सकते हैं । यह नहीं हो सकता कि जितनी हमारी ताकत और हैसियत है हम उस से ज्यादा खर्च कर दें । जहां जितना दिया गया है वह हमारी हैसियत के मुताबिक ही दिया गया है । यह ठीक है कि हर कोई चाहता है कि उस के इलाके को ज्यादा दिया जाना चाहिये और बहुत ज्यादा खर्च होना चाहिये । यह तो वही बात हुई कि आदमी की गांठ में पैसा नहीं और वह कोई नई बेगम जान ले ले । इस में मुझे तो कोई एतराज नहीं लेकिन जब तक हमारे पास पैसा न होगा उस वक्त तक हम टैक्स लेंगे । टैक्स इसलिये लिये जाते हैं ताकि हमारी economic हैसियत इतनी बढ़ जाये कि हम सूबे के तमाम लोगों को ज्यादा से ज्यादा सहुलतें बहम पहुंचा सकें ।

मैं इन से पूछता हूं कि इस में जो 50 लाख रुपया तालीम के लिये वक्फ कर दिया गया है, आप फरमायें कि इस में कौन सी खराबी आ गई है । जनाब स्पीकर साहिब, मैं अर्ज करना चाहता हूं कि यह तो दूसरी बात है कि हर बात में कोई न कोई नुक्स या खराबी निकाली जाये । रोटी खाते हुए को कहा जाये कि भाई तेरी दाढ़ी हिलती है, यह ठीक नहीं । वह तो हिलेगी, चाहे किसी की कितनी बड़ी दाढ़ी हो, चाहे कोई मेरी दाढ़ी जितनी रख ले, चाहे इस से भी बड़ी हो, वह तो हिलेगी ही । तो मेरा अर्ज करने का मक्सद यह है कि अगर इस तरह से करना है तो बेशक करें, वरना इस बजट में कौन सी ऐसी बातें हैं जिनसे हम फख्र से ऊंची नज़र कर के न चल सकते हों ?

तीसरी बात और है और वह है उन floods, उन बाढ़ों और उन सैलाबों के बारे में जो पिछले दो तीन सालों में यहां आये हैं, जिन से हमारे सूबे में तबाही फैली है और हमारे सूबे में..... (*At this stage Pandit Shri Ram Sharma left his seat to go to the lobbies.*) अगर जनाब इजाज़त दें तो मैं पंडित जी से अर्ज करूंगा कि वह तशरीफ रखें क्योंकि मैंने उनसे भी एक आध बात करनी है.....चले गये ?

अध्यक्ष महोदय : क्या बात है ? (What is the matter ?)

खान अब्दुल गफ़ार खान : मैं पंडित जी से अर्ज करना चाहता था कि वह अभी यहां तशरीफ रखें.....

अध्यक्ष महोदय : आप अपना काम करते जाइये, वह अपना काम करेंगे । [The hon. Member should mind his own business, he (Pandit Shri Ram Sharma) will look after himself.]

खान अब्दुल गफ़ार खान : स्पीकर साहिब, मैं अर्ज कर रहा था कि हमें कभी ऐसे floods का तजरुबा नहीं हुआ था । ऐसे floods करीब सौ साल के बाद आये थे जैसा कि हमें हिस्ट्री से पता लगता है । लेकिन बदकिस्मती से यह floods मुसलसल तौर पर दो तीन सालों से आ रहे हैं । ऐसा भालूम होता है कि कुछ लोग इन से मुतासिर नहीं हुए कि यह क्या तबाही करते हैं । मेरे ज़िला को और मेरे ज़िला के पड़ोसी ज़िला करनाल को इनका खूब तजरुबा हो चुका है । स्पीकर साहिब, आप तो खूब जानते होंगे जो

[खान अब्दुल गफ़ार खान]

लड़ाई अमृतसर और गुरदासपुर के लोगों को इन से लड़नी पड़ी थी। इन को रोकने के लिये एक करोड़ रुपये की रकम उस प्लड को रोकने के लिये एक करोड़ रुपये की हद रखी गई है। बाकी वह यह बताये नुक्स किस में नहीं होता। कौन सी गवर्नमेंट ऐसी है जिसके बजट पर नुक्ताचीनी न हुई हो? आपोजीशन को एतराज करना ही होता है। मगर मैं एक बात अपने इन भाइयों से कहना चाहता हूँ कि जो कुछ नुक्ताचीनी करना चाहते हो करो, लेकिन—

ऐवश हुमा गुफती हुनर अज नीज बगो।

भले आदमी कभी कोई अच्छी बात भी बता दिया करो। क्या कस्म ही खा ली है ऐसान करने की? खैर हम इस के लिये भी तैयार हैं। हम तो यह समझ चुके हैं कि 'वह अपनी खून छोड़ेंगे हम अपनी वजह क्यों बदलें।' हम तो उस के चेले हैं जो कहता था कि तुम्हारा जबर हो तो हमारा सबर होगा (तालियां)। हम सबर से आप के जबर का मुकाबला करेंगे, और इस से हम आप की तलवारें और बन्दूकें बेकार कर डालेंगे।

जनाब, मुझे एक बात कहते हुए अफसोस होता है और मैं पंडित जी, वित्त मंत्री जी, की खिदमत में अर्ज करूंगा कि वह ज़रा इसे गौर से सुन लें। वह यह है कि—

खूगरे तसलीम से थोड़ा सा गिला भी सुन ले।

जनाब, अंबाला एक ऐसा ज़िला है जिस में यह चंडीगढ़ मौजूद है। यह जो ज़िला इस पर ठोस दिया गया है (हंसी) और उस वक्त जो मुख्य मंत्री थे....

अध्यक्ष महोदय : अब आप का ज़िला आया है तो टाइम खत्म हो गया है।
(Now that the hon. Member has come to his own district, his time is over.)

खान अब्दुल गफ़ार खान : जनाब, तो मुझे पहले इरशाद होता। जनाब, यह कट मुझ पर ही लगती है। यह साहिबान इतने बोले कि हाल गुंज गया मगर मुझ पर कट ही कट लगती है।

खैर, तो जनाब मैं मुख्तसर अर्ज कर दूँ कि जहां तक आबपाशी, सड़कें, तालीम या द्यूबवैल्ज का तअल्लुक है अम्बाला ज़िले में ये सब चीजें दूसरे ज़िलों के मुकाबले में बहुत ही कम हैं। (आवाजें) बेचैनी और बेसबरी से काम न लीजिए। गुडगांव और कांगड़ा को सब से ज्यादा पसमान्दा ब्यान किया गया। हत्ताकि हमारे राज्यपाल साहिब ने भी यही इरशाद फरमाया और अगर अम्बाला को देखें जो कि हर बात में पीछे है... (आवाजें)। क्यों शोर मचाते हो भाई? मैं अर्ज कर रहा था कि खुदा रा इस ज़िले की तरफ भी देखें। 'चराग तले अंधेरा' वाली बात है। आजकल तो चराग ऐसे हैं कि ऊपर अंधेरा और नीचे रौशनी है, क्योंकि बिजली के हैं।

फिर जनाब दूसरी बात मैं यह कहूंगा कि कल तकरीरें सुन कर मुझे बहुत अफसोस हुआ और कुछ खुशी भी हुई। खुशियों हुई कि जिन भाइयों ने यह आम कायदा ही बना लिया है कि मुखालिफत करनी है तो अगर उन के दिल इन बातों से खुश हो सकते हों तो वह नाराजगी छोड़ दें और हमारी कास्ट पर अपना दिल बहला लिया करें हमें इत्मीनान रहेगा कि यह हमारी कास्ट पर.....

अध्यक्ष महोदय : गिला तो आप काफी दफ़ा कर चुके हैं। (The hon. Member has already complained for a number of times.)

खान अब्दुल गफ़ार खान : मुझे निहायत अफसोस से कहना पड़ता है कि बाज़ औकात यहां पर डैकोरम बहुत नीचे चला जाता रहा। मसलन कहा गया कि मिनिस्टर साहिब को इतनी सी तो तनखाह मिलती थी और वहां जा कर इतनी बड़ी कोठी में रहे यह इन की शान और यह इन का जलाल वगैरह वगैरह। जनाब मैं उन से पूछना चाहता हूं कि वह खुद क्या थे जब वज़ीर रहे जो आज दूसरों को कहने को तैयार हो गए हैं।

अब तीसरी बात कहूंगा कि सोलह लाख रुपया ऐन्टी-करप्शन डिपार्टमेंट के लिये रखा गया। यह कहते हैं कि वह जाया किया गया क्योंकि करप्शन बढ़ रही है या कि बढ़ाई जा रही है। मैं मुख्य मंत्री जी से पूछना चाहता हूं अगर वह यहां मौजूद हों। जनाबे वाला मैं क्या नाम लूं प्रेसों का। यह प्रेसिज़ थोड़े से असें में आप के सामने आई मसलन सनराइज़, चोपड़ा या हिन्द समाचार वगैरह प्रेस हैं यह पहले क्या थे और आज क्या हैं। बेशक इस से ज्यादा रुपया सरफ़ करो मगर ठीक तरह से करो।

एक और बात यह कहूंगा कि किताबों के लिये कागज़ लिया तो जाता है बढ़िया मगर नगाया जाता है घटिया। इस करप्शन पर चीफ़ मिनिस्टर साहिब कैसे खामोश बैठे हैं कहां खामोश बैठे हैं और क्या कर रहे हैं। (तालियां) जनाब एक ऐसे वज़ीर, तालीम जिनका पोर्टफोलियो नहीं, ने दखल दे कर, कह कर अपने खास मन्ज़ूरे नज़र प्रेस को बिना टैंडर्ज के नाम दिलवाया जब कि दूसरों से टैंडर्ज तलब किये जाते हैं। चीफ़ मिनिस्टर साहिब अब मौके पर हाज़िर नहीं। वह मौका पर ग़ैर-हाज़िर हो जाते हैं। मैं पूछता हूं क्या कर रहे हैं इस के मुतअल्लिक ? मैं कहता हूं तुम करप्शन दूर नहीं करना चाहते, बल्कि रिआयत करना चाहते हो। किताब कहीं लिखी गई, छपने के लिये किसी को दी गई, छपी कहीं और नायदे के खिलाफ, जाबता के खिलाफ इस पर नाम अपना लिख दिया जाता है। यह मैं जानता हूं कि यह करप्शन बढ़ रही है अगर चीफ़ मिनिस्टर साहिब कहीं सुनते हों या जो सारे मिनिस्टर सुनते हों तो मैं कहूंगा कि यह करप्शन बढ़ इसलिये रही है कि आप उन लोगों की रिआयत करते हैं जो आप के सिर पर डंडा लेकर रहते हैं या बड़े बड़े एतराज़ करते हैं आप उन लोगों में करप्शन दूर नहीं करते। मगर दूसरे बेचारे लोगों की करप्शन दूर करने पर आमादा हो जाते हैं।

अध्यक्ष महोदय : आप सुनिए। जहां तक मिनिस्टर्ज़ पर चार्जिज़ लगाने का सवाल होता है यह बगैर सबस्टॉन्टिव मोशन के नहीं आते। (The hon. Member may listen to me. So far as the question of levelling charges against Ministers is concerned it cannot be done without substantive motion.)

4 p. m.

खान अब्दुल गफ़ार खान : जनाब ने जो इशार्द फरमाया है मेरे सर आंखों पर।

अध्यक्ष महोदय : आप का वक्ता खतम हो चुका है। (The hon. Member's me is over.)

ਖਾਨ ਅਬਦੁਲ ਗਫ਼ਾਰ ਖਾਨ : ਮੇਰਾ ਵਕਤ ਤੋਂ ਖਤਮ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੁਆ, ਬ੍ਰੜਾ ਆਦਮੀ ਹੂੰ। (ਹੁੰਸੀ)
ਮੈਂ ਧਰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਧਰ ਜੋ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਹੈ. . . .

ਅਧਯਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਬ੍ਰੜੇ ਆਦਮੀ ਕਾ ਭੀ ਦਿਲ ਕਬ ਕਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕਾ ਵਕਤ ਖਤਮ ਹੋ
(ਹੁੰਸੀ) । The old man, too, never wants his time to be over.
(Laughter)

ਖਾਨ ਅਬਦੁਲ ਗਫ਼ਾਰ ਖਾਨ : ਜਨਾਬ ਮੇਰਾ ਟਾਇਮ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਅਚੜਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੀ
ਆਖ਼ਰੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਧਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਟੇਟ ਸੇ corruption ਖਤਮ ਹੋ ਐਰ ਜੋ ਸਗਰਸਚੜ
ਧਹਾਂ ਪਰ ਹੈਂ ਉਨ ਕੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰੰਵਾਈ ਕੀ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਮੇਰਾ ਵਕਤ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏ ਐਰ ਮੈਂ ਇਤ-
ਮਿਨਾਨ ਕੇ ਸਾਥ ਐਰ ਇਸ consolation ਕੇ ਸਾਥ ਕਬਰ ਮੇਂ ਜਾ ਸਕੂੰ ਕਿ ਚਲੋ ਏਕ
ਬਾਤ ਤੋਂ ਕਰ ਸਕਾ ਕਿ corruption ਫ਼ਰ ਕਰ ਦੀ।

ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਗੜਸ਼ੰਕਰ, ਜਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ
ਮਾਰਫ਼ਤ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨਾ
ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨੇ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ
ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਸੁਣੀ ਹੈ।
ਬਜਟ ਦੀ ਵਰਕ ਗਰਦਾਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਬਜਟ ਤੇ ਜੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਹਿਸ
ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗ਼ੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ
ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਦੋ ਐਕੜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਨਾਲ ਮਨਿਸਟਰ ਮੁਤੱਲਕਾ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਘੋਲੂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਖ਼ਰ ਨਤੀਜਾ ਇਹੀ
ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਦੋ ਐਕੜਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥ ਖੜੇ ਕਰ
ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਹਾਰ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਹਨ; ਐਕੜਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ।
ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਜੋ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝਿਆ
ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ
ਮੰਨਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਪਰ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਨਾਲ
ਐਕੜਾਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੀ
ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਐਕੜਾਂ ਆਈਆਂ। ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ
ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਕਿ ਇਹ ਤਖਰੀਬੀ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ
ਵਲੋਂ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ
ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੋਚੋ ਅਤੇ ਵੇਖ ਲਵੋ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਬਜਟ ਦੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ
ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ? ਜੇਕਰ ਠੀਕ
ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਐਕੜਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ
ਸਾਮੁਣੇ ਪੇਸ਼ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ Prices ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।
Inflation ਦੀ tendencies ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜ

ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੂਜੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਤੱਕ ਵਜ਼ੀਰ ਮੰਡਲੀ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਇਸ ਔਕੜ ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਕੜਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਹੱਲ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਧਿਆਨ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਕਤਾ ਵੱਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਬ ਵੀ ਤਾਂ ਉਸੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਹਾਲਤ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸ ਦਾ ਸਾਇਆ, ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ, ਇਸ ਸੂਬੇ ਤੇ ਵੀ ਪਏਗਾ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਾਨੀਅਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਔਕੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਵੀ deficit ਬਜਟ ਹੈ। ਅਤੇ prices ਤੇ ਭੀ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਅੱਜ ਤਕ ਇਹ ਦੋ ਔਕੜਾਂ, inflationary tendencies ਅਤੇ deficit ਬਜਟ, ਸਾਡੀ ਮਾਨੀਅਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਅਤੇ ਮਰਕਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਇਸ ਦੇ ਇਹ ਮਾਅਨੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਰਥਕਤਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੁਕਸ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਸਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਸਾਂ ਵੱਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਤਵਜੋ ਦੇਵੇਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮੇਰੇ points ਨੋਟ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜੋ ਬੀਮਾਰੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਦੱਸਣਗੇ। ਇਸ ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਬੇੜਾ ਬੰਨੇ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਜਟ ਵਿਚ ਦੋ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ prices control ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਯਾਨੀ money in circulation ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾਵੇ ਯਾਨੀ mopping up the purchasing power of the people ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਇਹ ਕਿ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ step up ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸਿਰਫ inflation ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ deficit ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ purchasing power mop up ਕਰਨ ਲਈ ਟੈਕਸ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ; ਪੁਲਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਣ ਲਈ ਟੋਲ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ public carriers ਤੇ ਟੈਕਸ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਹਰ ਇਕ source ਨੂੰ ਖੁਰਚ ਕੇ, tap ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਤਰਲੇ ਕਰਕੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਲਾਹਾ ਟੋਟਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਮਸਾਂ 98 ਲੱਖ ਦੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੇ ਹਨ। ਇਤਨਾ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਣ ਤੇ ਵੀ ਪੈਂਦੇ ਦੋ ਕਰੋੜ ਦਾ ਘਾਟਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਬਜਟ balance ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਇਹ ਘਾਟਾ revenue side ਤੇ ਰਹਿ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ। Purchasing power ਨੂੰ mop up ਕਰਨ ਨਾਲ deficit ਹੇਠਾਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਜਟ ਬੈਲੈਂਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤਾਂ ਬੜੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਦੋ ਜਨੌਰ ਮਾਰ ਲਈਏ ਪਰ ਮਰਿਆ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਨਾਲ ਬੜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ।

[ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ]

ਅੱਜ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵੀ ਇਕ ਸਟੇਟ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੈ। ਜੋ ਹਾਲਤ ਕੋਰੋਲਾ ਵਿਚ ਵਾਪਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਹੋਰ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਤ ਹਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਵੱਖਰੇ ਹਨ।

ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫਲੈਟ ਰੇਟ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਪਾਹ ਤੇ, ਮਿਰਚਾਂ ਤੇ ਅਤੇ ਗੁੜ ਤੇ; ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਇਹ ਫਲੈਟ ਰੇਟ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਣ ਲਈ ਰੱਖੇ ਗੁੜ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ; ਜੋ ਕੋਈ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਵੇਚਣ ਲਈ ਗੁੜ ਲੈ ਆਵੇ ਉਸ ਤੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇਗਾ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਹੜਾ ਘਰ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ? ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਾਂ ਕਪੜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਤੰਗ ਨੇ, ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਕਪੜੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ। ਤੇ ਫਿਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕਸੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਟੈਕਸ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਕੇਵਲ ਗੁੜ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਪੰਜ ਏਕੜ ਦੇ ਘੱਟ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਜਿਥੇ uneconomic holdings ਹਨ, ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਤੰਗ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਰੇ ਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਮਾਲੀਆ ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਮਤੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਸ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜੋ ਹਲ ਵਾਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਾਲੀਆ ਤਾਰਨਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਉਹ ਟੈਕਸ ਕਿਵੇਂ ਦੇਣਗੇ?

ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਅਨਾਜ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਅਨਾਜ ਸਰਪਲਸ ਹੈ। ਇਹ Surplus ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ Surplus ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੈਂਡ ਲਾਰਡਜ਼ ਜਾਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਪਾਸ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਨਰਮਾ ਖੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਗੰਨਾ ਖੜਾ ਹੈ। ਇਹ ਟੈਕਸ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਆਦਮੀ ਤੇ ਲਾਏ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਿੱਟੀ ਫੌਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਜ਼ਕ ਉਂਗਲੀਆਂ ਹਰ ਵਕਤ ਨੋਟ ਗਿਣਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਟੈਕਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ। ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਟੈਕਸ ਤੇ ਨਹਿਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ Betterment Tax ਲਾਏ ਹਨ ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ who are in a better position to pay ਪਰ ਜਿਹੜੇ not able to pay ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਇਕ ਤਾਰ ਆਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "Punjab Kisan Sabha Strongly protest against the increase of the existing taxes and the new obnoxious Taxes."

Mr. Speaker : You can simply make a reference in this connection.

ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਕ ਤਾਰ ਆਈ ਹੈ । ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਉਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ । ਗੁੜਗਾਉਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਖਬਰਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਕਰਨਗੇ; ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਵੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਣਗੇ । ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਗ਼ਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਪੈਣਾ ਹੈ । ਉਹ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨਗੇ ? ਆਖਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਕਰਨੀ ਪਏਗੀ । ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ, ਇਸ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ Treasury Benches ਤੋਂ ਵੀ, Opposition Benches ਤੋਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਖੇਤ ਪਏ ਖੇਤੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਤੇ ਉਹ ਟੰਬੇ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਸਹੀ voice ਹੈ । ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੀ ਫੀਲਿੰਗਜ਼ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ Treasury Benches ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਜ਼ੀਰ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਲੈਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਕਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਹੁਣ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਮੂੰਹ ਨਾ ਹਥ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਉ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਦੋ-ਮੁਖੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ । ਪਰ ਇਹ ਕਰਨ ਵੀ ਕੀ ? ਜੇ ਇਹ ਆਪਣੀ constituency ਦੀ ਸਹੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ party discipline ਦਾ ਡੰਡਾ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ feelings ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ (ਘੰਟੀ) ।

ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ, ਜੀ; ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਿਕੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇਗੀ ਤਾਂ ਹੀ inflationary tendencies ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਅੰਕੜੇ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੁਤਅਲਕ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਇਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ pulses 3.3 ਤੋਂ 4.4 ਤਕ ਵਧੇ ਹਨ ਅਤੇ Sugar 3% ਵਧੀ ਹੈ । ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ inflationary tendencies ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਪੜੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅੰਦਰ 3 Million yards ਦੀ ਖਪਤ ਹੈ, ਪਰ ਪੈਦਾਵਾਰ 1½ million yards ਹੈ । ਇਹ ਘਾਟਾ ਤਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਏਥੇ ਕਪੜੇ ਦੀ ਕੋਈ ਮਿਲ ਹੋਰ ਲਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਧਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਕਪੜੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਸਕੀਏ ।

[ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ]

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਸੀਮਿੰਟ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸੀਮਿੰਟ ਬਾਰੇ ਇਤਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ cement ਦੀ factory ਵਲ ਹੀ ਧਿਆਨ ਹੈ। ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜੋ red tapism ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਇਹ ਬਹਿਸ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਬੋਰੀ ਮਗਰ ਹੀ ਘੁੰਮਦੀ ਰਹੀ। ਜਿਤਨੇ Corruption ਦੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਹਨ ਉਹ ਸੀਮਿੰਟ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਪਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ industry ਬਾਰੇ ਇਕ ਵੀ ਗੱਲ ਜ਼ਾਹਿਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸੀਮਿੰਟ ਫੈਕਟਰੀ ਹੋਰ ਕਾਇਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ neglect ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਬਜਟ ਬਣਾਉਣ ਵੇਲੇ ਬਿਲਕੁਲ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਰਚਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ finances ਵੀ ਵਧਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੀ ਬਜਟ balance ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕੈਰਾਲਾ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਨੰਬੂਦਰੀਪਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਕ ਬਿਆਨ ਹੈ:—

More money is required to concede the demands that have been raised by the people. How to raise this money to meet the increased expenditure? We have seen a way out and that is to tax those who can pay and thus increase our revenue. We had made this clear at the time of the elections itself.

Similarly there is an agricultural income tax in the T.C. area. By introducing this in Malabar, the richer sections will be made to pay more and this will add to the revenue of the Government.

As an instance he pointed out that the basic tax on land in T.C. is Rs. 1/9— per acre. In Malabar it is at present Rs. 8/—. By extending the reduced rate to the Malabar area, the burden on the common man will be reduced.

ਪਰ ਏਥੇ ਸਾਰਾ ਬੋਝ common man ਤੇ ਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਏਥੇ ਇਹ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਭੀ agricultural income ਟੈਕਸ ਲਾਕੇ ਹੀ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਢੰਗ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰਾ ਬੋਝ common man ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਾਸਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਤਰੀਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਜਗਾਖਰੀ, ਰਿਝੌਂਡ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੁਝਾ ਸੇ ਪਹਲੇ ਮੇਰੇ ਮੁਹੱਤਰਿਸ ਦੋਸਤ ਖਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮਬਾਲਾ ਦੇ ਮੁਤਅਲਲਿਕ ਕੁਝ ਬਾਤਾਂ ਬਤਾਈਆਂ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਵਹ ਟਾਈਮ ਦੀ ਕਮੀ ਕੀ ਕਾਜ਼ਿਬ ਸੇ ਨਹੀਂ ਕਹ ਸਕੇ। ਇਸ ਹਾਊਸ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਅਜ਼ਿਜ਼ ਮੈਂਬਰਾਨ ਨੇ ਜਾਲੰਧਰ Division ਦੇ ਮੁਤਅਲਲਿਕ ਬਾਤਾਂ ਕੀ ਹੈਂ ਆਰ ਕੁਝ ਨੇ ਹਰਿਆਨਾ ਦੇ ਮੁਤਅਲਲਿਕ ਕਹਾ ਹੈਂ। ਲੇਕਿਨ ਮੇਰਾ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮਬਾਲਾ ਦੋਨਾਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਏਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਕਿ “ਝੋਟੇ ਝੋਟੇ ਲਏ ਆਰ ਝੂਠੇ ਕਾ ਨੁਕਸਾਨ”। ਏਹ ਬੇਚਾਰਾ ਅੰਮਬਾਲਾ ਬੀਚ ਮੇਂ ਖਾਹ-ਮਖਾਹ ਪਿਟ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਨ ਏਹ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਿਲਾ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ developments ਕਾ ਕਾਮ ਕਿਆ ਗਏ ਹੈਂ।

ਏਹ ਮੈਂ ਮਾਨਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮਬਾਲਾ ਮੇਂ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਰ ਅੰਮਬਾਲਾ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਹਰਾਂ ਕੋ ਛੋੜ ਕਰ ਇਸ ਦੇ ਦੇਹਾਤ ਕੋ ਦੇਖਾ ਜਾਏ ਤੋ ਮਾਲੂਮ ਹੋਗਾ ਕਿ ਏਹ ਜ਼ਿਲਾ ਬੈਕਵਰਡ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਪਰ ਆਰ ਜ਼ਿਲਾਂ ਦੇ ਲਿਏ, ਸੜਕਾਂ, ਸਕੂਲ, ਹਸਪਤਾਲ ਆਰ ਤਮਾਮ development ਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਲਿਏ ਰੁਪਏ allot ਕਿਆ ਗਏ ਹੈਂ ਵਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਜ਼ਿਲੇ ਕੋ ignore ਕਰ ਦਿਆ ਗਏ ਹੈਂ।

ज़िला अम्बाला में से दो नहरें निकलती हैं, लेकिन उन से इस ज़िले को कोई फ़ायदा नहीं होता। और कहा यह जाता है कि यह ज़िला ऊँचाई पर बाका है। मैं समझता हूँ कि अगर सरकार इस की तरफ़ ध्यान दे तो *lift* से पानी पहुँचाया जा सकता है।

इस ज़िले के लिये कहा गया है कि ट्यूब-वैल्व बनाये गये हैं। लेकिन वह ट्यूब-वैल्व जो लोगों ने कर्ज़ा ले कर बनाए हैं, बेकार पड़े हैं, क्योंकि बिजली नहीं मिली।

यहां इस हाऊस में बहुत से मੈम्बरों ने तकरीरें की हैं लेकिन जहां पर हारजन बसते हैं, उस जगह के लिये किसी ने कुछ नहीं कहा।

स्पीकर साहिब, आप जानते हैं, कि हमारे देश के प्रधान-मंत्री और लीडर आज बेकारी को दूर करने के लिये बहुत जोर देते हैं, लेकिन जहां तक हमारे सूबे की बेकारी का हाल है, उस के लिये किसी ने ध्यान नहीं दिया। यह बेकारी हमारे देश में और हमारे सूबे में कलंक का टीका है। जब तक यह खत्म नहीं होती तब तक यह कलंक का टीका नहीं धुल सकता।

देश की तरक्की के लिये दो तरीके हैं। एक तो काश्त के ज़रिये हो सकती है और दूसरे इंडस्ट्री के ज़रिये तरक्की हो सकती है। काश्त के लिये ज़मीन उन लोगों को देनी चाहिये जिन के पास है नहीं, और जो मेहनत कर सकते हैं और इंडस्ट्री के लिये गरीब आदमियों को कर्ज़ा दिया जाए। ऐसा करने से लोगों को काम मिलेगा और उन की हालत अच्छी होगी।

हमारी कांग्रेस सरकार जो लगभग दस साल से बरसरे इक्तदार है, उस का मंशा तो ठीक है क्योंकि उस ने यह तहैया किया हुआ है कि बेज़मीन लोगों को ज़मीन दी जाए। बहुत से कानून भी बनाये लेकिन उन से ज़्यादा ज़मीन वालों को ही तहफ़ुज़ मिला है और गरीब लोगों को कोई फ़ायदा नहीं हुआ।

हमारे सूबे के अन्दर लाखों गरीब मुज़ारे बेदखल हो चुके हैं, वह ज़मीनों के लिये तड़पते हैं लेकिन उन को ज़मीन नहीं दी जाती। आज जो लोग यह कहते हैं कि वे देश के ज़िम्मेदार, खैरखाह और वफ़ादार हैं, गरीबों के हमदर्द हैं, उन से मैं कहना चाहता हूँ कि उन लोगों का ही फ़ायदा क्यों होता है जिन के पास लाखों रुपये हैं, जिनके बैंक हैं, जिन की कोठिया हैं और गरीबों को क्यों नहीं फ़ायदा पहुँचाते जिन की कमाई से, जिन की मेहनत से और बल से इन की कोठियां और बैंक आबाद हैं?

यह ठीक हुआ कि इस सूबे में बेदखलियों को बन्द कर दिया गया, लेकिन जो लैंडलार्ड्स हैं उन की तलवार गरीबों के ऊपर चलती है और उन्होंने पटवारी और कानूनगो को रुपया दे दे कर गिरदावरी में अपने इन्द्राज करा लिये हैं। इन लोगों के लिये कुछ नहीं, और गरीबों के लिये कानून का डंडा चलता है। उन पर केस चलता है और पूछा जाता है कि कहां है गिरादावरी में उन का इन्द्राज? वह मैजिस्ट्रेट और डिप्टी कमिश्नर के पास जाते हैं लेकिन उनकी कोई शुनवाई नहीं होती। हमें हैरानी होती है कि हमारे सैक्रेटरीज़ और अंडर-सैक्रेटरीज़ क्यों नहीं ध्यान देते?

आज गरीब और अमीर में जो इस्त्याज़ है उस को दूर किया जाना चाहिये। आज अमीर आदमी जो पढ़े लिखे हैं उनकी शुनवाई होती है क्योंकि वह अपने केस आसानी से

[श्री राम प्रकाश]

put up कर सकते हैं और पैसे की मदद लेते हैं। लेकिन गरीब आदमी के पास न पैसा होता है न एप्रोच होती है। मैं इन सैक्रेटरी साहिबान से प्रार्थना करूंगा कि जो गरीब आदमी शिकायतें लेकर आएँ उन पर जरूर ध्यान दें।

जनरल इलैक्शन में जितनी इमदाद सरकार की गरीब आदमियों ने की है उतनी अमीरों ने नहीं की।

हम जानते हैं कि हमारे सूबे के मुख्य मंत्री किसान घराने से ताल्लुक रखते हैं और बहुत गरीब घराने से ताल्लुक रखते हैं; उन के दिल में गरीबों के लिये हमदर्दी है। फिर क्या वजह है कि वह बेजमीन लोगों के लिये और हरिजनों के लिये कुछ नहीं करते? (घंटी)

जनाब, आपने 10 मिनट के लिये कहा था। मैं जल्दी से जल्दी खत्म कर दूंगा।

अध्यक्ष महोदय : कोई ठोस बात भी तो कहिये। (The hon. Member should say something substantial.)

श्री राम प्रकाश : अब मैं इंडस्ट्रोज की तरफ आता हूँ। मैं समझता हूँ कि इस सूबे में सिर्फ बड़े बड़े आदमियों को, सरमायेदारों और कारखानेदारों को ही कर्जें दिये गए हैं। लेकिन क्या मैं फाइनेंस मिनिस्टर साहिब से पूछ सकता हूँ कि उन्होंने उन लोगों को, जो 500 या 1,000 के कर्जों के लिये तड़पते रहते हैं, क्यों कुछ नहीं दिया? उस की वजह यह है कि कर्जों की शरायत बहुत सख्त है जो गरीब आदमी पूरी नहीं कर सकते। इस लिये मैं फाइनेंस मिनिस्टर साहिब से दरखास्त करूंगा कि वह शरायत खत्म कर दी जायें ताकि वह कर्जा ले सकें।

इस के बाद मुरब्बाबन्दी के लिये कुछ अर्ज करना चाहता हूँ कि यह गवर्नमेंट की बड़ी मेहरबानी है कि ज़मीनें इकट्ठी कीं। लेकिन तसवीर के दो पहलू होते हैं। एक रौशन और दूसरा डार्क। जहां तक रौशन पहलू का सवाल है मैं मिनिस्टर साहिब को बधाई देता हूँ लेकिन मैं हैरान हूँ कि Consolidation डिपार्टमेंट के जो अफसरान हैं वह यूनियनिस्ट वज़ारत के ज़माने के हैं। वह नहीं चाहते कि जिन लोगों के मकान डार्क (dark) हैं, और वे तारीकी में बसते हैं, उन्हें ज़मीन दी जाये। अगर एक नेक अफसर ख्याल करता है तो दूसरा कहता है कि गवर्नमेंट की तरफ से एक हिदायत है कि ज़मीन सिर्फ उन्हीं लोगों को मिल सकती है जो काश्त कर सकते हैं, और खेती का काम कर सकते हैं। इस तरह के बहाने बना दिये जाते हैं, स्पीकर साहिब, तो मैं मिनिस्टर साहिबान से अर्ज करूंगा कि जो ज़मीन के बारे में circular है उस पर ठीक से अमल हो और सब बेजमीन लोगों को बाड़ों के लिये जगह दी जाए। एक बात और कहना चाहता हूँ। (घंटी)

Mr. Speaker: Order, order.

श्री राम प्रकाश : वह यह है कि इस सूबे के अन्दर हेल्थ डिपार्टमेंट है। वह और सब जगह काम करता है लेकिन जहां हरिजनों की बस्ती है, वहां कोई ध्यान नहीं दिया जाता.. (घंटी)

Mr. Speaker (Ringing the bell) : Order, order.

श्री राम प्रकाश : तो जो हरिजनों की बस्ती है वहां पर सफाई नहीं की जाती। जगाधरी के हरिजनों की बस्ती बिल्कुल गंदी है। वहां पर कोई गली पक्की नहीं है।

ਅਧਯਕਸ਼ ਸ਼ਹੀਦਯ : ਕਧਾ ਆਪ ਸੁਨਰੇ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ? (Does the hon. Member not listen to what I say?)

ਸ਼ਰੀ ਰਾਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ : ਆਖਿਰ ਸੇਂ ਸੇਂ ਫਾਫ਼ਨੇਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋ

ਅਧਯਕਸ਼ ਸ਼ਹੀਦਯ : ਆਪ ਹੇਥੇ ਨ ਕੋਲੋਂ ਜੈਥੇ ਚਾਕੀ ਲਗੀ ਫੁੜੀ ਹੋ । (The hon. Member should not go on speaking like a wound up machine.)

ਸ਼ਰੀ ਰਾਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ : ਤੇ ਆਖਿਰ ਸੇਂ ਸੇਂ ਫਾਫ਼ਨੇਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਕਮਾਈ ਦੇਕਰ ਬੈਠਗਾ ਹੂੰ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ (ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਏਸ ਹਾਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਕਰੋੜ ੮੦ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਏਸ ਹਾਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਜਿਤਨੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਏਸ ਬਜਟ ਨੂੰ criticise ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਏਸ ਬਜਟ ਦਾ ਜੋ bright ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕਿਆਂ ਦੇ ਮੁਤਅਲਿਕ; ਨਹਿਰਾਂ ਲਈ, ਟਿਊਬ-ਵੈਲਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖਰਚਾਂ ਲਈ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦਸੀ ਕਿ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਆਖਿਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਏਸ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਕੇ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਏਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਪੰਜ ਨਵੇਂ 'taxes' ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ । ਚਾਰਾਂ ਦੇ rates ਵਧਾਏ ਗਏ ਹਨ ਔਰ ਪੰਜ ਉਹ ਟੈਕਸ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਾਬਕਾ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਲਗੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਮਗਰ ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਪੰਜਾਬ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਟੈਕਸ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ Divisions ਦੇ ਵਿਚ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ । ਪਰ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਘਾਟਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਹਕੂਮਤ ਦੇ notice ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਜਨਤਾ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਸਵਾਗਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਿੰਨੇ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਟੈਕਸ ਉਸ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਲੱਗੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਮਿੱਟੀ ਖੋਦ ਕੇ ਸੋਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਕਿਸਾਨ ਜਿਹੜਾ ਅੱਜ ਵਾਘੇ ਦੇ border ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਲੂਦਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪੈਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿਚ ਵਗਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਲਈ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਟੈਕਸ ਲਾ ਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੀ ਵਸਾਤਤ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ tax ਲਗਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਨਵੇਂ resources tap ਕਰਦੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਹ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦੱਸਾਂਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ, ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾਕੇ, ਆਪਣੇ ਬਜਟ ਨੂੰ surplus ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਪਹਿਲੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਡਿਸਟਿਲਰੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ scandal ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿਚ ਲੈ ਲਵੇ । ਇਸ ਨਾਲ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਨੰਬਰ ਦੋ—ਮੇਰੀ ਇਹ suggestion ਹੈ ਕਿ State ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਨੇ ਸਿਨਮੇ ਹਨ

[ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ]

ਉਹ ਸਾਰੇ Nationalise ਕਰ ਲਏ ਜਾਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਤਨੀਆਂ ਐਜ਼ੋਆਰਾਮ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ, ਚੁੰਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਦੂਣੇ ਤਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਕਾਰਾਂ ਦਾ ਟੈਕਸ ਵੀ ਦੂਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੰਡੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਆੜੂਤੀ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਕਣਕ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਆਕੇ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਮਣ ਵਿਕਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਸੈਂਕੜਾ ਆੜੂਤ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਕਣਕ ਦਾ ਭਾਉ ਵਧਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਗੁਣਾ ਆੜੂਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਮਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਨੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ tax ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆੜੂਤ ਤੇ 50% ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹੋਟਲ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਤੇ ਮਿਲਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੋਰ taxes ਵਧਾਏ ਜਾਣ। Public Accounts Committee ਅਤੇ Estimates ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਖਰਚ ਘਟਾਉਣ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਫੋਰੀ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਸ਼ਰਾਬ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਜਾਣ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਨਸ਼ੇਬੰਦੀ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ development ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਸੜਕਾਂ, ਮਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਾ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੇਕੇਦਾਰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਠੇਕੇਦਾਰ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸੌਂਦੇ ਦੇ ਸੌਂਦਿਆਂ ਤੇ ਵੀ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗੈਰ-ਮਨਕੂਲਾ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ ਟੈਕਸ ਦੂਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ I.C.S., I.A.S., P.C.S. ਜਾਂ ਵਾਈ ਸੋ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਨਖਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ special pays ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਅਫਸਰ ਜਿਹੜੇ 800 ਰੁਪਏ ਤਨਖਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ 300 ਰੁਪਿਆ special pay ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ special pays ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋਵੇ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ low-paid employees ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਨੇਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਮੈਂ ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿਆਂਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮਸਲਨ ਅਸੀਂ Development ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ Co-operative societies ਰਾਹੀਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਮਗਰ ਮਹਿਕਮਾ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਦੇ ਹੈਡ ਕਲਰਕਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਵਧਾਈ ਗਈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ sub-Inspectors ਹਨ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਈਟੀਆਂ ਦੇ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 50 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ matric ਪਾਸ ਕਲਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਦੇ Sub-Inspectors ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ starting salary ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ

ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਐਰ ਮੈਂ justify ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸਾਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਬਿਆਨਾ pay ਕਰਦਾ ਹੈ, Land Revenue ਐਰ special surcharge ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, District Board ਟੈਕਸ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਜਿਨਸ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਸੂਲ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਐਰ ਇਹ ਮਸੂਲ ਦੀ ਆਮਦਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਉਤੇ, ਉਸ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਬਾਕੀ ਜੋ Betterment Charge ਦਾ ਟੈਕਸ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਹੀ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ agricultural income ਦਾ ਵੀ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਮੁਰਬਾਬੰਦੀ ਫੀਸ ਜੋ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਕਿਸਾਨ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੌਕੀਦਾਰਾ ਟੈਕਸ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਗ਼ੌਰ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟੈਕਸ ਕਿਸਾਨ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸਾਨ ਜਿੰਨੇ ਟੈਕਸ ਦੂਸਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਾਏ ਜਾਣ ਐਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣਾ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗ਼ਿਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ Land Revenue ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਰੇ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਹੈ; ਹਿਸਾਰ ਦਾ 3 ਰੁਪਏ, ਰੋਹਤਕ ਦਾ 3 ਰੁਪਏ 8 ਆਨੇ, ਗੁੜਗਾਉਂ ਦਾ 4 ਰੁਪਏ, ਅੰਬਾਲੇ ਦਾ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਰੁਪਏ, ਸ਼ਿਮਲੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਚਾਰ ਰੁਪਏ 8 ਆਨੇ, ਕਾਂਗੜੇ ਦਾ 3 ਰੁਪਏ 9 ਆਨੇ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦਾ 5 ਰੁਪਏ 9 ਆਨੇ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਪੰਜ ਰੁਪਏ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦਾ 5 ਰੁਪਏ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ 3 ਰੁਪਏ, ਚਾਰ ਆਨੇ, ਸੰਗਰੂਰ 3 ਰੁਪਏ, ਚਾਰ ਆਨੇ, ਪਟਿਆਲੇ ਦਾ 1 ਰੁਪਿਆ 8 ਆਨੇ per Kacha Bigha, ਬਠਿੰਡਾ 3 ਰੁਪਏ 8 ਪਾਈ ਪਰ ਕੱਚਾ ਬਿੱਘਾ, ਮੁਹਿੰਦਰਗੜ੍ਹ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਐਰ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਪੂਰਥਲੇ ਵਿਚ 8 ਰੁਪਏ 8 ਆਨੇ 6 ਪਾਈ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ figures quote ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਟੇਟ ਦੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਲੀਏ ਦਾ ਰੇਟ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਰਿਆ ਬਿਆਸ ਵੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਸਾਨੂੰ ਬੇਈਂ ਨਦੀ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ budget ਵੱਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਸੜਕ, ਨਾ ਟਿਊਬ-ਵੈਲ ਐਰ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਬਦਕਿਸਮਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਥਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 47 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਕਪੂਰਥਲੇ ਵਿਚ Junior Technical School ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ, ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1948 ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਜ਼ਿਲਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਜਿਤਨਾ ਮਾਲੀਆ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਵੱਧ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਤਨਾ ਮਾਲੀਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ refund ਕਰੋ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਵਾਂ tax ਨਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਤਨੀ ਰਕਮ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ।

[ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ]

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Irrigation ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। Irrigation ਦੇ ਲਈ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਨਹਿਰਾਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ tube-wells ਵੀ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡੋਚੀ ਡੈਮ, ਨਾਰਨੌਲ ਡੈਮ ਅਤੇ ਬੇਈਂ ਪਰਾਜੈਕਟ, ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਸਕੀਮਾਂ ਇਕ ਅਫਸਰ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਕਾਢ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ 32 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਰ, ਜਨਾਬ, ਜਿਸ ਅਫਸਰ ਨੇ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਇਹ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ 32 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਤਬਾਹ ਹੋਇਆ—ਉਸ ਅਫਸਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ action ਤਾਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੂੰ Superintending Engineer ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਹ ਜਨਤਾ ਦਾ ਹੋਰ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਰੋੜ੍ਹੇ। ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ Anti-corruption ਮਹਿਕਮਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਵਤ ਬੰਦ ਹੋਵੇ। ਲੇਕਿਨ, ਜਨਾਬ, ਰਿਸ਼ਵਤ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਹੈ, ਰਿਸ਼ਵਤ ਖੋਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਖੁਦ corrupt ਹਨ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। (ਘੰਟੀ) P.W.D. Anti-corruption ਦਾ ਇਕ Technical Incharge ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੁਰੱਪਟ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

Kanwarani Jagdish Kaur (Jaitu) : ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ।

“ਦਾਰਦ ਦੇਖ ਹਸੇ ਸਭ ਕੋਏ
ਜਿਹ ਦਸਾ ਭਈ ਹਮਾਰੀ।”

Mr. Speaker, this is the condition of the State of Punjab that I have narrated from Shri Guru Granth Sa'hib.

Mr. Speaker, first of all, I take up the Law and Order position in the State. I just had a letter from a Sardarni in Patiala, wife of Major Sukhdev Singh who has written to say that.

Mr. Speaker : Such letters are not to be quoted. You better avoid it.

Kanwarani Jagdish Kaur : Mr. Speaker, I am not reading the letter. What I mean to say is this. The other day, when I rose to speak you were not present in the House and Mr. Deputy Speaker was occupying the Chair. I was made to sit down and I was told that I could get opportunity to criticise the Law and Order position during the course of general discussion of the Budget. Now that I am on my legs I want to bring to the notice of Government the lawlessness prevailing in the State. I narrate an incident relating to the theft case of Major Sukhdev Singh, who is a Military Officer. He was travelling by bus and his box was stolen. It contained, in addition to jewellery and clothes, cash worth Rs 21,795. The matter was reported to the Police, but nothing has so far been done in the matter. Wireless message was not sent out for four days. From this, Mr. Speaker, it is obvious that Law and Order position in the State is at its lowest ebb. When nothing has

been done for such a high placed officer in the Army, what common man can expect. I, therefore, feel that until and unless the Government is shaken up, the Law and Order position in the State cannot improve and corruption which is rampant cannot be stopped.

I have heard the hon. Member from Ambala who spoke earlier. He has said something about the Ex-Minister of Education, who is now in the Opposition. But would he dare say that there are some hon. Members now in the Congress and Ministers who are taking great interest in ruining the lives of girls? They are doing such things. The police is also dishonouring the girls—the girls who have been married lawfully and according to their Dharma Shashtra and Anand Karaj by Sri Guru Granth Sahib. Who on earth can break their marriages? I would like to know this. Is this your religion? Is this your Dharma? Is this your Ram Rajya? This is no Rama Rajya at all. I would say that this is a stunt. It is said by the representatives of the Government in the public that they have done this and that for the welfare of the people. Sir, as you know, a large majority of the population is illiterate; they are not educated and therefore not able to contradict the wrong things.

Now another letter which I received is from the widows whose husbands died defending this country and sacrificed their lives. May I know what is the Government doing for them? They are treated very shabily. When they go to get their pensions, they are dishonoured first. This is the second letter which I received at Faridkot and the one which I received yesterday mentions that girls are dishonoured first by the police. I do not say that all the Congress Members or the Officers or even the Police people are men of bad character; I do not say that. There are many good persons of these categories but a majority of them is bad. This must be checked.

I have heard from the Congress Members that the Opposition here is only to oppose. Now, Sir, the meaning of "Opposition" is to oppose and I want to state here categorically and boldly for the information of the Congress Members that the Opposition will oppose till it breathes its last or till its end. When they cannot be stopped from becoming "Jholichuks" how can we be stopped from performing the role of Opposition Members? We are here to voice the grievances of the Janata and for the welfare of the country. We cannot be forced to stop functioning as Members of the Opposition.

Sir, we have been told by the Chief Minister that there will be free education and that High Schools, etc., will be opened all over the Punjab. I stated in my first speech on the 1st of May that perhaps we will have to wait for this till the doom's day and I say that again with authority. I made a demand—which is actually a public demand and I am here to voice the demands of the public—that in Faridkot M.A. Classes in Hindi and Punjabi and also one in English should be started and I again say that these should be introduced as soon as possible. In my constituency, there is not a single High School for girls run by the Government. Is this Ram Rajya? Not even Rs 50 have ever been spent for the repair of the Jaitu Road. I voice here the demand of the public from Jaitu constituency that they want only 17 miles—or even lesser—of road to be constructed. This road, when constructed, will link the Grand Trunk Road upto Delhi, and not only the people of Jaitu but others also will be benefited by it. In the Jaitu Constituency there are many villagers who were first taking part with the Congress and who had been lathi-charged by the Police during the Ruler's time. They were treated in that way because they were Congress people.

[Kanwarani Jagdish Kaur]

Now I want to mention one case here. In Harike Nau a seven years old child was made to stand in the hottest month of the year and he stood for the whole day in the sun with bare feet. What was his age ? He was only seven years old. That was done in 1954. I should say that was also the era of the so-called Ram Rajya. Why take revenge on a child ? Is it chivalrous to take revenge unnecessarily on the little kids who hardly know anything ? ~~Can that country ever rise or progress in which women are maltreated and dishonoured and the children of today who are the future administrators, soliders, scientists and doctors, mercilessly treated ?~~ Why should they be treated in that manner ? Is this the Rama Rajya we are told about ? Sir, I want to say that conditions were better—rather far better—during the British Rule or the rule of the Princes even. Now, Sir, what are the conditions ? Even a lady elected by the Public as a Member of the Legislative Assembly is maltreated and harassed. She is thrown out from her house and her people are being encouraged by the Ministers—your big Ministers—to do such things. The murderers are left free. Is this the Ram Rajya ? I can tell you.

Shri Harbhagwan Moudgil : Sir, is discussion on individuals allowed ?

Kanwarani Jagdish Kaur : Yes. I am speaking for the Janata. It was Janata who took part in the elections. What harm is there if she gets a room in the Rest House ? What harm is there if he stays there ? But what is being done ? Her locks are broken. (*Interruptions*)

Then, Sir, murders are taking place and these are encouraged by the Ministers. Sir, how can you eliminate corruption from this State when this is the state of affairs ? (*Interruptions*) Sir, I can tell you the names of persons who will tell you everything about it. I have got no enmity—or personal enmity—against any Minister. I am simply voicing the grievances of the public in this House.

Regarding hospitals, I want to point out that in one village Bajakhana in Jaitu Constituency, Bhatinda District, one hospital has been removed. It was already functioning there. It has been recently removed. The building is there. But the doctor—a qualified doctor—should be sent there. I do not know why that hospital has been removed. Do you think that this will help the State in any way ? Is this the picture that you have shown us ? Does it in any way support your declaration that we will be given help, schools and hospitals ? The hospital in the Jaitu Constituency itself gets very little money from the Government. The people of the whole constituency go to towns for medicines and medical aid. The poor people have to face all the difficulties and many things because the Government will not give a bigger amount of money to the hospital. Sir, I would like to tell you again and again—over and over again—that the road from Kotkapura to Jaitu should be constructed as quickly as possible and a high school for girls should be started by the Government. I do not say that free education should be given because people will take less interest to teach the girls. The teachers will not take full interest in their work. The children or the parents will be the sufferers.

In some of the Government hospitals, the medicines are supplied which mainly contain water. Those people who are suffering spend money on their treatment because when they go to hospitals they are not cured. On the other hand, they become more ill. So these are the things which will not

satisfy the Janata. Unless the Janata is satisfied, this rule will not last long. If the people have rooted out the British who used to say "The Sun never sets in the British Empire", why can't the people in this State who are suffering now change this Government? So, it is necessary that you should shake up your Government. If they want to continue their rule or if they want to have administration in their hands, they should effect radical improvements. They should protect the women and children and take steps for promoting their welfare. They should also, as I said the other day construct cow sheds in this State.

We have been told that Punjab is not in a very good financial condition. I have heard that we have to take debts from the Central Government, because we have not got enough funds. We are told that this Province is the best administered Province. I have now travelled in many Provinces. I went to Indore. I saw the Police there. They respected me. I was not known to them and they called me very respectfully. There I had an interview with Indra Ji, Dhebarbhai and some other people in the Congress. But the police there did not behave rudely. It is particularly in the Punjab that the behaviour of the Police is not good. I do not say that all the Police people are bad and corrupt. But a large number of them are rude and dishonest. I can quote cases of my Jaitu Constituency. I have got medical reports with me. I do not know to whom I should report. I saw a poor fellow from village Chiana with seven wounds of lathi on his back as a result of thrashing given by the Thanedar.

The other day when I was delivering my speech, some hon. Members from the Congress Benches started shouting. I was then saying something about the Rajas. I was saying that in the time of Rajas the Government was sending people to make agitation in the States and they were pushed away from the ruler's territories. It was the people of Jaitu who sided those people and gave them shelter. Jaitu is the place where our great Netaji—our Prime Minister Pandit Nehru Ji was put in prison, during the British Rule. The authorities were told that he was not to be supplied with good food. The Jaitu people did every thing what they could for Pandit Ji. Why should the Jaitu people be neglected now? Jaitu is not in the desert; it is not in a remote corner of the State. Then, why is it being ignored? Why step-motherly treatment is being meted out to it alone? In future Sir, I hope Jaitu Constituency will not be ignored as it has been done in the past.

(At this stage the bell was rung by the hon. Speaker).

Thank you, Sir.

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ (ਪੱਕਾ ਕਲਾਂ, ਰਿਜ਼ਰਵ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਜਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਦਾ ਔਸਤ ਤੀਸਰਾ ਦਿਨ ਹੈ। ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਜਟ ਨੂੰ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਛ। ਬਜਟ ਦੀ ਚਾਹੇ ਆਮਦਨ 40,49,00,000, ਖਰਚ 43,29,00,000 ਔਰ ਘਾਟਾ ਪੈਣੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਦਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ, ਜੋ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਵਿਚ ਸਖਤ ਔਰ ਕਰੜੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੀ ਤਸਵੀਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਦੇਖਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ; ਆਖਰ 2,80,00,000 ਦਾ ਜੋ ਘਾਟਾ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ]
ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ, ਇਸ ਤੇ ਘੰਡੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕੀ ਕੋਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਆਵਾ ਜਾਈ ਜਾਂ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੇ ਪਰਬੰਧ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ

5 p.m.

ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਦਰਿਆ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹ ਬਣਾਉਣਾ, ਵਿਦਿਆ, ਜ਼ਰਾਇਤ, Veterinary, Co-operation। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਹੇਠਾਂ ਪਹਿਲਾਂ 1956-57 ਵਿਚ 12,45,00,000 ਰੁਪਿਆ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਇਹ ਰਕਮ ਵਧਾ ਕੇ 14,91,00,000 ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਆਖਿਰ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਘਾਟਾ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਇਸ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਜਮਾਤ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾ ਕੇ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਸੋਚੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸਕੀਮ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰ ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਚਾਰ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਥੋਰ, ਮੈਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂਗਾ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਕਈ ਵਾਰ ਉਥੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਂਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਦਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਘਰ ਢਾਹ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਬੀਮਾਰੀ ਕੀ ਸੀ? ਬੀਮਾਰੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਇਕ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਿਸਾਨ ਤੋਂ ਬੋਝ ਹਟ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਰਜਵਾੜਾਸ਼ਾਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ Allowances ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ [Cheers]। ਜੇ ਰਜਵਾੜਿਆਂ ਦੇ 9 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ allowances, ਜਿਹੜੇ vote ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ, ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾ ਪੈਂਦੀ। (At this Stage the Deputy Speaker occupied the Chair.) ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ੈਕੀਨ ਲੋਕ ਸਿਨਮਾ ਘਰਾਂ ਵਿਚ pictures ਵੇਖਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਲੋਕ ਦੂਰ ਦੂਰ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਲ ਚਲ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਇਸ ਗਰਜ਼ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਲੋਕ ਉਚੇਚੇ ਸ਼ਿਮਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਸਿਨਮਾ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੌਮੀ ਕਰ ਲਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜਾਹ ਮਕਾਨ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਹ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਨਿਪਟਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇ ਕੇ

ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਖੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਂਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ Road Transport ਨੂੰ nationalise ਕਰ ਕੇ cheap buses ਚਲਾਈਆਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 1,14,00,000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ Bus Companies ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ buses ਚਲਾਉਂਦੀ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ whisky ਪੀਣ ਦੇ ਆਦੀ ਹਨ ਤੇ ਉਹ whisky ਪੀਣ ਲਈ Solan ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਘਰ ਦੀ ਰੂੜੀ ਵਿਚ ਦੱਬ ਕੇ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਪੀਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹ 18 ਰੁਪਏ Solan whisky ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਟੈਕਸ ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਨਾ ਰੌਲਾ ਨਾ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਵੀ ਬੱਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆੜੂਤ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਆਪਣੀ ਸਾਲ ਦੀ ਕਮਾਈ ਆੜੂਤ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਆੜੂਤੀ ਉਸ ਦਾ ਮਾਲ ਵੇਚ ਕੇ ਕਾਫ਼ੀ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚ ਨਾ ਹਿੱਸਾ ਲਗਦੀ ਹੈ ਨਾ ਫਟਕੜੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕਈ ਭੰਗੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਜਿਨਸ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਵੇਚਣ ਲਈ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨਾਲ ਆੜੂਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਟੈਕਸ ਆੜੂਤੀਆਂ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ taxes ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਈ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੰਗੇ ਵੀ ਕੀਤੇ ਹਨ ; ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਸਬੰਧੀ ਕਈ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਖੇਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਇਸ ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੈਦੀਆਂ ਲਈ ਦਸਤਕਾਰੀ, ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਤੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦੀਆਂ facilities provide ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਤੋਂ ਦੋ ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ 6 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ parole ਤੇ ਵੀ ਛੱਡਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ step ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਦੇ ਇਕ order ਵੱਲ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਕੈਦੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ order ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ 20 ਸਾਲ ਸਜ਼ਾਯਾਫ਼ਤਾ ਕੈਦੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ 10,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਨਕਦ

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ]

ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਕੇ ਰਿਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਉਹ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਨਕਦ ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਮੁਚੱਲਕਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੇਕ-ਚਲਨੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦੇਵੇ।

ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਰਿਸ਼ਵਤ ਖੋਰੀ ਨੂੰ ਝੰਦ ਕਰਨ ਲਈ staff ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤ ਤੇ ਹਲ ਚਲ ਮਚ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜਿਆਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ। ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਹ ਸਟਾਫ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਲਿਹਾਜ਼ਦਾਰੀ ਤੇ ਵਿੰਗਿਆਂ ਟੇਢਿਆਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਕਸਦ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕ-ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਨਿੱਤ ਦਾ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਮਹਿਕਮੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ Co-operation ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਜਿਹੜੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਖਰਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬਚ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਫੇਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ ਬਿਲ ਦੇ ਮੁਤੱਅਲਿਕ ਇਥੇ ਬੜੀ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਜਵਾੜਿਆਂ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਆਲਪੁਰਾ ਭਾਈਕਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਬੜਾ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ 14 ਆਦਮੀ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਤੇ ਕੁੱਝ ਮਾਰੇ ਗਏ। 147 ਦਫ਼ਾ ਲੱਗ ਗਈ ਤੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ 147 ਦਫ਼ਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਢਕੇ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਫ਼ਸਲ ਬੀਜ ਦਿੱਤੀ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ ਬਿਲ ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਵਾਰ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਚੱਕਬੰਦੀ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਲ 2 ਕਰੋੜ 20 ਲੱਖ ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਇਸ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ 71 ਲੱਖ ਏਕੜ ਦੀ ਚੱਕਬੰਦੀ ਹੋਣੀ ਸੀ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਹੋਈ ਕੇਵਲ 62 ਲੱਖ ਏਕੜ ਦੀ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਬੜੀ delay ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਚੱਕਬੰਦੀ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਛੋਟੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਚੱਕ ਵੀ ਹਿਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਚੱਕਬੰਦੀ ਹਿਲਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੇਸ਼ਕ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਨਕਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫਿਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਥੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਹੋਸਟਲ ਵਿਚ ਇਕ ਕਮਰੇ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਪੰਜ ਛੇ ਰੁਪਏ ਹੈ। ਐਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਰਾਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਛੇਤੀ ਹੋਣੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ।

ਫੇਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਮੁੜ ਵਸਾਉ ਮਹਿਕਮੇ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਇਕ ਪਛੜੀ ਹੋਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਕੇਸ ਹੈ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਲੇਮ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਦੋ ਸਾਲ ਹੋਏ ਉਸ ਦੇ ਕਲੇਮ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਜਲੰਧਰ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਵਾਰ ਜਲੰਧਰ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ। ਦੋ ਵਾਰ ਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ। ਫੇਰ ਉਸ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਗਏ। ਕਲੇਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਪਰ ਕਾਗਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਹਨ; ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਅਨਾਜ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਟਿਊਬ-ਵੈਲਾਂ ਅਤੇ ਛਾਖੜੇ ਦੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਪੈਲੀਆਂ ਸਿੰਜਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਟਿਊਬ-ਵੈਲ ਅਤੇ ਪੰਪਿੰਗ ਸੈਟ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੇਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਟਿਊਬ-ਵੈਲ ਬੇਕਾਰ ਪਏ ਹਨ। ਟਿਊਬ-ਵੈਲ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਬਠਿੰਡੇ ਵਰਗੇ ਖੁਸ਼ਕ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਜੇਕਰ ਪਾਣੀ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੂਬੇ ਦੀ ਅੰਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸਨਅਤਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕਾਰਖਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਗ਼ਰੀਬ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਫਸਲ ਪੱਕਣ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਲੱਗਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ ਵਿਚ 8 ਮਹੀਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਹਲੇ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਟ ਪਾਲਣ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿਚ ਸਨਅਤਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਰੋਟੀ ਕਮਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 600 ਮਕਾਨ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਬਣਾਉਣੇ ਸਨ ਪਰ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਏ ਹਨ ਕੇਵਲ 60 ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵਿਚ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਵੀ ਪੁਛਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਬਸਤੀਆਂ ਫਗਵਾੜੇ, ਧੂਰੀ ਆਦਿ ਵਿਚ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਧੂਰੀ ਦੀ ਬਸਤੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਉਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਅਤੇ ਰਾਜਪੁਰੇ ਵਾਲੀਆਂ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਾਲੀ ਨੀਵੀਂ ਥਾਂ ਤੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਉਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਝੁੱਗੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਪੱਕੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ। ਉਹ ਮਕਾਨ ਬਲਿਉਂ ਕੱਚੇ ਅਤੇ ਬਨੇਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਕੇ ਰੱਖੇ ਗਏ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਹ ਬਣਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਡਿਗਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ]

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਅਠਵੀਂ ਤੱਕ ਵਿਦਿਆ ਮੁਫਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੈਕਸ ਕਿਉਂ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ । ਪਰ ਵਿਦਿਆ ਮੁਫਤ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਰੁਪਏ ਕਿਥੋਂ ਆਉਣ ? ਜੇ ਟੈਕਸ ਨਾ ਲਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਫਿਰ ਬਪਾਰ ਮੰਡਲ ਦੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਰੁਪਏ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਦੇਣ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸ ਦੇਣ । ਹਰੀਜਨ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦੇਣ ਲਈ 30 ਲੱਖ 96 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਰਕਮ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ । ਪਰ ਇਹ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਵਜ਼ੀਫੇ ਮਿਲਦੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ । ਇਹ ਰਕਮ ਅਸਲ ਵਿਚ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰੱਖੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ । ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਪਰ ਜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਰਕਮ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਇਕ ਅੰਗ ਨੂੰ ਤਕੜਾ ਕਰਦੀ । (ਘੰਟੀ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਰਾਜਸੀ ਪੀੜਤਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ।

उपाध्यक्ष महोदय : आपका समय खतम हो गया है । (The time of the hon. Member is over.)

श्री अमय सिंह (जाटूसाना) : डिप्टी स्पीकर साहिब; दो-तीन रोज़ से इस बजट पर बहस जारी है । बहुत से साहिबान ने इस पर अपने अपने खयालात का इज़हार किया है । सब से ज्यादा criticism इस हाउस में taxes के बारे में हुई है । जहाँ तक टोल टैक्स का ताल्लुक है, मैं यह कहूंगा कि यह जाइज़ टैक्स है । जो ख़दशात आम लोगों में या मੈम्बर साहिबान में इस वजह से थे वे यह थे कि वे जानते थे कि यह जो टैक्स है यह high ways के सारे पुलों पर लगाया गया है । मगर असलियत यह है कि यह टैक्स सूबे में सिर्फ़ चार पुलों पर लगाया जाएगा । आम लोगों पर इस का बहुत असर नहीं होगा । जहाँ तक मोटर स्पिरिट के टैक्स का सवाल है, यह भी एक जाइज़ टैक्स है । इस का असर ग़रीब जनता पर नहीं पड़ेगा । मैं तो कहूंगा कि डीज़ल पर भी टैक्स होना चाहिये था । आम तौर पर नई बसें डीज़ल से ही चलती हैं । इस से स्टेट की आमदनी काफ़ी बढ़ जाएगी । मगर इस के साथ मैं suggest करूंगा कि जो खेती के काम के लिये डीज़ल इस्तेमाल होता है उस पर गवर्नमैट टैक्स न लगाए । गुड़ और मिर्चों के मुतल्लिक जो taxes लगे हैं मैं यह कहूंगा कि इस का असर आम ग़रीब जनता पर पड़ता है । मिर्चों पर दो दफ़ा tax लग जाएगा, यानी double taxation हो जाएगा । इस लिये मैं यह suggest करूंगा कि गुड़ और मिर्चों की जगह और कोई tax लगाया जाता तो बेहतर होता । मैं कुछ दूसरे तरीक़े suggest करता हूँ जोकि हमारी Government को इन की बजाय अमल में लाने चाहिएं (1) transport को nationalize करें, और (2) cinemas को nationalize करें । इस तरह मेरे खयाल में उन पर taxes लगाने की बजाय हमारी आमदनी इस से दुगुनी तिगुनी हो जाती है । इस लिये जब तक हमारी Government transport और cinemas को nationalize नहीं करेगी तब तक बग़ैर पब्लिक पर बोझ डाले हमारी आमदनी नहीं बढ़ेगी ।

दूसरे जो हमारी Government ने पंजाब के Government servants के लिए increments दिए हैं, उनकी तनखाह में इजाफा किया है, उसके लिए मैं अपनी Government को मुबारकबाद देता हूँ। यह वाकई ही हमारी Government ने सही कदम उठाया है और इसके लिए बड़े दिनों से हमारे low-paid Punjab Government servants की demand थी। मगर इस के साथ २ बहुत से ऐसे लोग हैं जिनके grades में इजाफा किया गया है। उनके साथ २ दूसरे मुलाजमों की तनखाहों में भी इजाफा करना चाहिये था। मसलन agriculture के महकमें में sub-inspectors हैं, agriculture inspectors हैं, co-operative sub-inspectors हैं। उनकी तनखाह में भी इजाफा करना चाहिये था। ऐसे बहुत से low-paid servants पंजाब के Government servants हमारी Government से नज़रअन्दाज़ हो गए हैं। अब चूंकि वक्त कम है इस लिये मैं एक खास पहलू लेता हूँ जो कि इस बजट में रह गया है। उस पर अपनी Government की तवज्जुह आपके द्वारा दिलाना चाहता हूँ। हमारे Finance Minister साहिब ने अपनी बजट speech में खास तौर पर यह जिक्र किया था कि हम backward areas का इस बजट में खास तौर पर ख्याल रखेंगे और इनको दूसरे इलाकों के बराबर लाया जाएगा। लेकिन इस बजट को सरसरी तौर पर देखने से ही मैं ने यह अन्दाज़ा लगाया है कि backward areas की तरफ, जैसा कि तहसील रेवाड़ी है, नूह, फ़िरोज़पुर-झिरका, भिवानी, हमीरपुर और ऊना की तहसीलें हैं जिन को हमारी Government ने backward areas करार दिया है, कोई खास कदम इस बजट में नहीं उठाया गया। मैं आप से अपील करता हूँ कि irrigation के मुआमले में दो-तीन साल से रेवाड़ी तहसील के लिए और गुड़गांव के ज़िला के लिए हर साल पंजाब के बजट में provision रखा जाता है, बल्कि बड़े जोर शोर से हमारी हकूमत ने एलान भी किए हैं कि इस ज़िले के लिए और रेवाड़ी के लिए खास तौर पर irrigation का प्रबंध किया जाएगा। लेकिन आज तक वहां कोई irrigation का काम नहीं हुआ। कहा गया कि उसके लिये खास तौर पर ध्यान दिया जाएगा और ज़्यादा से ज़्यादा रुपया दिया जाएगा। मगर बजट में provision होने के बावजूद, मैं अपनी Government से पूछना चाहता हूँ कि आज तक कितना पैसा उन्होंने irrigation के लिए इस रेवाड़ी तहसील में लगाया है? मेरे ख्याल में एक पैसा भी आज तक irrigation के मामले में रेवाड़ी तहसील के अन्दर नहीं लगाया गया, हालांकि पहले यह कहा गया था कि रेवाड़ी तहसील के लिए irrigation के लिये हम test tube-wells लगाएंगे। लेकिन आज तीन साल का अर्सा हो गया है, आज तक कोई भी तवज्जुह इसकी तरफ नहीं दी गई। ज़मीन के tests वगैरह किये गये थे, उसके बाद कोई भी कार्रवाई इस मसले की तरफ नहीं की गई। तो मैं अपनी Government की तवज्जुह दिलाऊंगा कि रेवाड़ी में आबपाशी का तो क्या कहना, लोगों को पीने के लिये पानी नहीं मिलता; यानी आप देखें कि शहर रेवाड़ी जो गुड़गांव का सब से बड़ा कसबा है, वहां पीने के पानी की किल्लत है। लोग खारी पानी पीते हैं। बार २ लोगों ने अपनी Government की तवज्जुह इस तरफ दिलाई है के वहां के पानी के लिए medical report यह है कि यह पानी health के लिए unfit है। लेकिन बावजूद इस के कि स्कीमें बनती हैं, पता नहीं वे किस खर्चे में

[श्री अभय सिंह]

पड़ जाती हैं। इसलिए मैं आपके द्वारा, डिप्टी स्पीकर साहिब, अपनी **Government** की तवज्जुह दिलाना चाहता हूँ कि रेवाड़ी शहर के लोगों और देहात के लोगों के लिए, जोकि तीन-तीन मील से पानी लाते हैं पानी का इन्तजाम किया जाए। डिप्टी स्पीकर साहिब, आप को सुन कर ताज्जुब होगा कि वह लोग तीन-तीन मील से पानी लाते हैं; उनकी औरतें अपने सर पर धड़े उठा कर वहां से पानी लाती हैं। इस मामले को जल्दी से जल्दी हल किया जाये और पानी की **scheme** जो रेवाड़ी के लिये है उसको जल्दी से जल्दी मुकम्मल किया जाए।

इसके बाद मैं आप से अर्ज करूंगा कि हमारी **Government** यह कह सकती है कि चूंकि यह ऊंचा इलाका है और उधर नहर नहीं जा सकती और **lift system** में बहुत खर्च पड़ेगा। उसको छोड़ो। हमारे जो बिजली की स्कीमें **sanction** हुई पड़ी हैं उसमें **priority** दी जाये ताकि लोग अपनी छोटी २ मोटरें लगा कर, छोटे २ **tube-wells** लगा कर आबपाशी के लिये कुछ कर सकें। इस लिये मैं आपके द्वारा अपनी **Government** की तवज्जुह दिलाना चाहता हूँ कि बिजली के लिये हमारी तहसील को खास तौर पर **priority** दी जाए क्योंकि आबपाशी के लिए अभी तक उधर कोई तवज्जुह नहीं दी गई। या फिर यहां कोई **इन्डस्ट्री** खोली जाए।

सड़कों के मामले में भी मैं आप से अर्ज करूंगा कि इस पांच-साला प्लैन में एक भी सड़क रेवाड़ी तहसील के लिए नहीं रखी गई। यह बड़े ताज्जुब की बात है कि रेवाड़ी तहसील जिला गुड़गांव का एक-तिहाई हिस्सा है और उस में एक भी सड़क हमारी **Government** ने नहीं रखी। रेवाड़ी-भिवानी-दादरी जो सड़क है वह साबका पैप्सू के इलाके में बजट में **provide** कर दी, लेकिन साबका पंजाब में जो रेवाड़ी की तहसील का इलाका था उसके लिए कोई भी **provision** नहीं रखी गई। इसी तरह रेवाड़ी-महेन्द्रगढ़ सड़क के लिए जो **provision** किया गया था वह साबका पैप्सू के इलाके में रखा गया है। साबका पंजाब की रेवाड़ी तहसील में एक पैसा भी नहीं रखा गया। इस लिए मैं अर्ज करूंगा कि इस तरफ, खास तौर पर जो **backward** इलाका है और रेवाड़ी की तहसील जो मेरी **constituency** है, जो चीजें मैंने **suggest** की हैं जल्दी से जल्दी की जाएं।

अब मैं महकमा जरायत के मुतअल्लिक कुछ कहना चाहता हूँ। यह ठीक है कि महकमा जरायत ने गेहूं, कपास और गन्ने की बहुत सी नई २ किस्में निकाल कर सूबे की पैदावार को बढ़ाने में मदद की है और इसके अलावा अच्छे बीज, बढ़िया खाद और दूसरे तरीके निकाल कर सूबे की पैदावार को बढ़ाने में काफी मदद की है। मगर इसके साथ २ जरूरी है कि महकमा अपने जो काम हैं, जो पिछले काम किए हुए हैं उन पर ही क़र्र न करता रहे बल्कि हर जिनस की नई किस्म पर काफ़ी काम करने की जरूरत है। **Deputy Director** को चाहिए कि वह सिर्फ 8, 10 बातों — अच्छा बीज डालो, अच्छी खाद इस्तेमाल करो, बीमारियों से फसल को बचाओ वगैरह के अलावा पैदावार बढ़ाने के लिए नए २ तरीके निकालने पर अपने २ इलाकों में काफ़ी जोर दें। अब चूंकि **National Extension Service Blocks** के बनने से **extension** का काम **Deputy Directors** के पास काफ़ी हो गया है इस लिए उन्हें ज़्यादा ध्यान **agronomy** की तरफ देना चाहिये, हर इलाके की ज़मीन की जांच

और crop planning पर ज्यादा जोर दें। (घंटी की अगवाज़)। मैं दो तीन मिनट और लेना चाहता हूँ।

इस के अलावा Chemistry में Radio Active isotopes की नई ईजाद पर काफी काम की जरूरत है। मैं कहूँगा कि इस बजट में इस के लिये कोई [scheme नहीं है। Research यानी agronomy के काम में भी ज्यादा से ज्यादा तरक्की होनी चाहिये। Research का काम न सिर्फ लुधियाना और जालन्धर के इलाका में ही जोरों से होना चाहिये बल्कि महेन्द्रगढ़, गुड़गांव और दूसरे backward इलाकों में भी शुरू करना चाहिये। जो जिनमें उस इलाका में पैदा होती हैं उन के सम्बन्ध में भी research का काम होना चाहिए। इस के अलावा Intermediate या Degree Agriculture College और Research Station भी इन पिछड़े हुए इलाकों में खोले जाने चाहियें ताकि हरियाना के हिन्दी-स्पीकिंग इलाकों के लड़कों को तालीम पाने में और research के काम में training लेने में काफी सहूलियत मिले।

श्रीमती सरला देवी शर्मा : डिप्टी स्पीकर साहिब, हरियाना के मैम्बरों को और पंजाबी स्पीकिंग area के मैम्बरों को भी, सब को time दे दिया गया है लेकिन कांगड़ा के नुमाइंदों को time नहीं दिया गया। (interruptions)

उपाध्यक्ष महोदय : वक्त की तंगी के कारण time limit को और curtail करना पड़ेगा। 10 minutes से ज्यादा time किसी को नहीं मिल सकेगा। (Due to the limited time at our disposal the time limit of speeches will have to be curtailed still further. No hon. Member will be given more than ten minutes' time to speak.)

चौधरी साही राम बिशनोई (अबोहर) : डिप्टी स्पीकर साहिब, तीन दिनों से जो बहस जारी है उस में Opposition की तरफ से और सरकारी बैंचों की तरफ से भी नए लगाए टैक्सों के बारे में काफी कुछ कहा गया है। Socialistic Pattern of Society का नारा लगाने वाली सरकार ने जो नए टैक्स लगाए हैं उन से गरीब तबका के लोगों को बहुत परेशानी हुई है। जहां इन को अपने बजट के घाटे को पूरा करने के लिये नए टैक्सों के लगाने को जरूरत थी वहां इन्होंने इस बात का ध्यान नहीं रखा कि यह टैक्स किन लोगों पर लगते हैं। नए टैक्सों का सब से ज्यादा बोझ गरीब किसान और मजदूर आदमी पर पड़ा है। इस बात का ध्यान नए टैक्स लगाने के वक्त नहीं रखा गया। पंजाब में गरीब तबका के लोग बहुत हैं जो देहातों में रहते हैं। उन को खाने पीने के लिये घी दूध नहीं मिलता। उन को फल fruit भी नहीं मिलता और उन का गुजारा केवल सूखी रोटी पर होता है। जिस समय देश पिता महात्मा गांधी ने नमक के ऊपर लगाए गए टैक्स के खिलाफ आन्दोलन शुरू किया था तो उन का तात्पर्य यह था कि नमक चूंकि गरीब लोगों के इस्तेमाल की वस्तु है इस पर टैक्स नहीं लगाना चाहिए। आज नमक की तरह ही की चीज़ है जिस को गरीब लोग खाते हैं और उस पर टैक्स लगा दिया गया है। उस का नाम है लाल मिर्च। केवल इतना ही नहीं। लाल मिर्च की तरह ही की चीज़ है जिस को गरीब लोग ही खाते हैं, अमीर

[चौधरी साही राम बिशनोई]

नहीं खाते उस पर भी टैक्स लगा दिया गया है। उस का नाम है गुड़। किसी समय जब गरीब आदमी का मन थोड़ी अच्छी रोटी खाने को करता है तो वह मिर्च की जगह पर गुड़ प्रयोग में लाता है। लेकिन अब उस पर भी टैक्स लगा दिया गया है। इस के अलावा मूंगफली पर भी टैक्स लगा दिया गया है। आज देश में पशुपालन कम होने के कारण घी की बहुत कमी है; इस लिये गरीब आदमी किसी समय घी की जगह पर मूंगफली का तेल इस्तेमाल कर लेता है। अब उस पर भी टैक्स लगा दिया गया है। इस तरह हमारी सरकार ने टैक्स लगाते समय यह नहीं ध्यान किया कि इन सब का बोझ किस तबके पर पड़ता है। अगर उन्होंने अपने बजट के घाटे को पूरा ही करना था और नए टैक्स लगाने थे तो उन को बड़ी बड़ी factories पर टैक्स लगाना चाहिए था; बड़े बड़े बाज़ार पर टैक्स लगाते, रेशमी कपड़ों पर टैक्स लगाते और super fine कपड़ों पर भी टैक्स लग सकता था। परन्तु यह चीज़ें तो अमीर आदमी इस्तेमाल करते हैं; इस लिये उन पर टैक्स नहीं लगाया गया। इस के उल्टे जो चीज़ें गरीब लोग इस्तेमाल करते हैं उन पर टैक्स लगा दिये गए हैं। इस के साथ उन्होंने यह भी कहा है कि टैक्स उन लोगों पर लगाए गए हैं जोकि आसानी से इन को दे सकते हैं। मैं नहीं समझ सका कि गरीब आदमी किस प्रकार इन टैक्सों को दे सकेगा; किस तरह वह यह बोझ बर्दाश्त करेगा। इन बातों पर काफ़ी बहस हो चुकी है। मैं वित्त मन्त्री महोदय का ध्यान केवल उस बात की ओर दिलाना चाहता हूँ जो उन्होंने कहा है कि उन टैक्सों का रुपया इस तरह से बांट दिया जाएगा कि जो पसमान्दा इलाके हैं उन को पूरा हिस्सा मिलेगा। मैं एक ऐसे हिस्से से आ रहा हूँ जिस को न तो हरियाणा वालों ने अपनाया है और न ही जालन्धर डिवीज़न वालों ने अपनाया है। वह इलाका पंजाब प्रान्त के एक कोने में वाक्या है। उस का नाम है अबोहर और फाज़िलका। वह इलाका एक तरफ राजस्थान के साथ लगता है और दूसरी तरफ पाकिस्तान के border के साथ लगता है। इस इलाके में सड़कों का कोई प्रबन्ध नहीं है। वित्त मन्त्री महोदय ने अपनी statement देते हुए यह बात बताई है कि बार्डर पुलिस ने उस इलाके में काफ़ी काम किया है। परन्तु उन लोगों को आने-जाने की सुविधाएं नहीं हैं। वित्त मन्त्री जी ने इस बात को मान लिया है कि उस इलाके में सड़कें नहीं हैं। अबोहर के इलाके में शेरशाह सूरी के वक्त की बनाई हुई एक सड़क है जो अबोहर से सीतो गुन्नां होकर सिरसा जाती है। जनता की यह मांग 30 साल से थी कि उस सड़क को पक्का कर दिया जाए। मुदत के बात पांच-साला प्लैन में उस के लिये एक रकम मखसूस की गई है। लेकिन वह भी बहुत थोड़ी। सारी सड़क के लिये 25 लाख रुपये के लगभग रखे गए हैं परन्तु इस बजट में केवल एक लाख रुपया उस के लिये allot किया गया है। अगर इसी तरह ही उस के लिये रकम मिलती रही तो वह सड़क कहीं 25 साल के बाद जा कर पक्की होगी। चाहिये तो यह था कि फाज़िलका और अबोहर के इलाके को ज्यादा से ज्यादा इमदाद दी जाती क्योंकि यह वह बार्डर का इलाका है जिस को हम ने मज़बूत करना है, वहां के बसने वालों को कारोबार देना है, वहां पर cottage industry कायम करनी है ताकि लोग बेकार होकर उस इलाके को छोड़ न दें और इस तरह हमारे मुल्क का defence कमज़ोर न हो जाए। लेकिन इस बात का ख्याल नहीं रखा गया। उस इलाके में रेलवे का प्रबन्ध नहीं है। राजस्थान के साथ होने के कारण वहां पर

रेगस्तान ही बनता जा रहा है। रेत इतनी बढ़ती जा रही है कि रास्ते बहुत दुश्वार गुज़ार हो रहे हैं। यह इलाका सरहिंद नहर से सैराब होता है। कहा जाता है कि जिन इलाकों को भाखड़ा नहर का पानी दिया जाएगा वहां पर सड़कों की provision की जाएगी ताकि वहां की production को मंडियों तक ले जाने में लोगों को सुविधा हो। यह इलाका पिछले 40 वर्षों से सरहिंद नहर से सैराब हो रहा है। वहां के लोगों को ज़मीन की produce मंडियों में ले जाने में बड़ी भारी तकलीफ़ हो रही है लेकिन उन की तरफ कोई ध्यान नहीं दिया जाता। इस लिये आप के द्वारा मैं अपने मन्त्री महोदय का ध्यान इस ओर दिलाना चाहता हूं कि जब दूसरी स्कीमों के लिये खर्च निकाला जाता है तो इस इलाके का भी ख्याल रखा जाए।

वहां की ज़रायत को तरक्की देने के लिये कोई कार्रवाई नहीं हुई है। वहां ऐसी ज़मीनें पड़ी हुई हैं जिन का level canal water level से ऊंचा है। उन को पानी देने का कोई प्रबन्ध नहीं किया गया। अगर गवर्नमेंट उस इलाके को पानी मुहैया करे तो वहां पर झल्लारों की जगह इंजन लगाए जा सकते हैं। इस प्रकार जो खेत canal water level से ऊंचे हैं उन को पानी दिया जा सकता है।

वहां ज़रायत के लिए खाद मुहैया की गई लेकिन उसमें भी कई किस्म की बेजाबतगियां हुई हैं। खाद loan पर दी गई और तब जब वह loan ज़मींदार वापस करने आए तो न तहसीलदार साहिब ने उनको बताया कि loan कहां दाखिल करना है और न S.D.O. साहिब ने ही कोई guidance दी। न बैंक में दाखिल करने का और न किसी किस्म का कोई और इन्तज़ाम इसके लिए किया गया। नतीजा यह हुआ कि सात-आठ साल तक loan की वह रकम उन्हीं के पास पड़ी रही और सूद पर सूद चढ़ाया गया और अब तावान की रकम उन के ज़िम्मे लगाई जा रही है।

इसके अलावा उस इलाके में न पढ़ाई का प्रबन्ध है और न ही तालीम का। लोगों की सेहत के लिए वहां पर कोई अस्पताल वगैरह नहीं है। इसके अलावा मैं एक और बात की तरफ़ गवर्नमेंट का ध्यान दिलाना चाहता हूं। वह है Rehabilitation का महकमा। पिछले 10 सालों के अन्दर इस Department ने कोई खास दिलचस्पी से काम नहीं किया है। शुरू में कुछ फैसले हुए थे लेकिन आज तक जितने भी बाकी क्लेम हैं उन की तरफ कोई तवज़ुह नहीं दी जा रही। जिन गरीब लोगों के क्लेम पांच, छः, सात साल से मंज़ूर भी हो चुके हैं उन्हें अभी तक ज़मीनें अलाट नहीं हुईं। उसी सिलसिले में Punjabi-Bahawalpuri Refugee Committee का एक केस है। सन् 1950 से उसकी मिसल गवर्नमेंट के पास पड़ी है। गवर्नमेंट ने यह कह भी दिया था कि उनकी ज़मीन की कीमत पर दुबारा ग़ौर होगा और कीमत बढ़ाई जाएगी। परन्तु आज सात साल हो चुके हैं; उस केस के बारे में कोई आखरी फैसला नहीं किया गया। उन की मिसल कभी देहली जाती है, कभी जालन्धर और कभी शिमले। वह बार बार पूछते हैं किन्तु उन्हें कोई सन्तोषजनक उत्तर नहीं मिलता।

इसी तरह अबोहर में मकानों की अलाटमेंट का झगड़ा चल रहा है। इसी तरह मलौट मंडी का झगड़ा है। उन्होंने ने भी अपने grievances और तकलीफें डिपार्टमेंट के सामने

[चौधरी साही राम बिशनोई]

रखी हैं लेकिन कोई परवाह नहीं करता। उधर जहां तक बजट का ताल्लुक है हर साल इस Department को आगे ले जाया जा रहा है—केवल इसी बात के लिये ताकि उनको तम्बहाहें मिलती रहें। मैं समझता हूं कि गवर्नमेंट को चाहिए कि जो बचे हुए क्लेम हैं उन का जल्द से जल्द फैसला करे ताकि हर साल इस महकमे का बोझ सूखे पर न पड़े।

श्रीमती सरला देवी शर्मा (हमीरपुर, जनरल) : डिप्टी स्पीकर साहिब, यह जो बजट हमारे फाईनैस मिनिस्टर साहिब ने पेश किया है इस पर मैं उन को हार्दिक बधाई देती हूं। इस बजट में उन्होंने जिन items के लिए व्यवस्था की है, जैसे तालीम के लिए, इण्डस्ट्री के लिए, सेहत के लिए—उन में से दो-तीन items की मैं व्याख्या करना चाहती हूं।

सब से पहली बात तो यह है कि यह बड़ी खुशी की बात है कि हमारी सरकार ने पंजाब के अन्दर तालीम की व्यवस्था मुफ्त करने का फैसला किया है ताकि हमारे बच्चे ज्यादा से ज्यादा तालीम हासिल कर के अपने देश का बहुत अच्छा हिस्सा बन सकें और देश के भविष्य को उज्ज्वल कर सकें। इसके अलावा हमारे इस बजट के अन्दर 98 लाख रुपया उस तालीम के लिए खर्च करने के लिए रखा गया है जो multipurposes स्कूलों में दी जाएगी। इसके साथ ही एक शर्त भी रखी गई है और वह यह कि 15 हजार रुपए की यह सहायता केवल उन स्कूलों को ही दी जाएगी जो पहले पांच हजार रुपया जमा करवाएंगे। इस के सम्बन्ध में मेरी अर्ज यह है कि पांच हजार रुपया पेशगी जमा कराने वाली शर्त को जो धार्मिक या दूसरी संस्थाओं के जरिए स्कूल चल रहे हैं वह जल्दी पूरा कर देंगे बनिसबत डिस्ट्रिक्ट बोर्ड या म्युनिसिपल बोर्ड के जो स्कूल हैं उन के। इसलिए मैं चाहती हूं कि इस बात की तरफ हमारी गवर्नमेंट को जरूर ध्यान देना चाहिए।

अब मैं थोड़ी सी अर्ज कांगड़ा जिला की बाबत करना चाहती हूं। वह यह कि सन् 1951 में हमारी पंजाब गवर्नमेंट ने एक बोर्ड आफ इकनामिक इनक्वायरी बैठाया था जिसने एक किताब बनाई थी जिसका नाम Survey of Small Holdings and Cultivation in Kangra है। इस किताब को मिस्टर तालब ने लिखा था। उसमें बताया गया है कि कांगड़ा की हालत कैसी है और उसके सुधार के लिए क्या कुछ किया जाना चाहिए। उसी के आधार पर मैं अर्ज करना चाहती हूं कि हमारे कांगड़ा जिला की जो आमदनी है—गरीब जनता की आमदनी वह है 988.99 रुपये और जो खर्च है वह है 1,099.73 रुपये। इस तरह हर साल उन्हें 110.84 रुपये का घाटा होता है। इसके मुकाबले में जो हमारे पंजाब के दूसरे जिले हैं उन में जो आमदनी का अन्दाज़ा लगाया गया है वह था 2,312.36 रुपये और खर्च था 2,083.70 इस तरह उन्हें 228.66 रुपये का मुनाफ़ा होता है। इस तरह से हमारा जिला काफी पीछे है और यह जो पांच हजार रुपय वाली शर्त तालीम के मामले में बताई गई है, मेरे ख्याल में हम पूरी नहीं कर सकेंगे।

इस के अलावा हमारे यहां जंगलात का मसला एक बहुत भारी मसला है। वह यह कि हमारे जिला के अन्दर जमीन का कुल रकबा 1,747,772 एकड़ है। उसमें 808,223 एकड़ जमीन पर हमारे किसान भाई काश्त करते हैं। कोई 35 प्रतिशत के करीब जो जमीन है वह आ जाती है काश्त के लिए और दूसरी चीजों के लिए। इस तरह 50,000 रुपये के

करीब हमारे किसान भाई सरकार को मालिए की शकल में जंगलात के दरख्तों का देते हैं। इस के अलावा जंगलात से जो मालिया गवर्नमेंट लेती है वह अलग है। फिर दूसरे टैक्स भी हैं। लेकिन जब बजट की **allocation** को देखते हैं तो पता चलता है कि कांगड़ा को नज़र अन्दाज़ सा किया गया है। जिन लोगों को पीने के पानी की सहूलियत देनी है उनके लिए यह शर्त लगाई गई है कि फी कुनबा अगर 20 रुपए अदा करेगा तो उसको पीने के लिए पानी मिलेगा वरना वे लोग पानी से महसूम रह जाएंगे। मैं यह अर्ज करना चाहती हूँ कि हमारे पंजाब से न कि ज़िला से गवर्नमेंट को 58,50,340 रुपए जंगलात की **item** से ही मुनाफा मिलता है। कांगड़ा ज़िले को जंगलात की आमदन 50 लाख के करीब है। गन्दा बेरोज़ा की शकल में और दूसरी चीज़ों की शकल में। इसी तरह हज़ारों रुपए के रीठे जंगलात के अन्दर होते हैं जो हमारी गवर्नमेंट वहाँ से ले आती है और बेचती है। इस तरह जब लाखों रुपए का मुनाफा हमारी गवर्नमेंट कांगड़ा से लेती है तो मैं अर्ज करना चाहती हूँ कि वही रुपया हमारे ज़िले की तरक्की पर खर्च किया जाए।

आगे पानी का सवाल है। हमारी गवर्नमेंट ने पानी पर खर्च करने के लिए चार करोड़ 74 लाख रुपए की व्यवस्था की है। यह रुपया देहाती इलाकों को पानी की सुविधाएं पहुंचाने के लिए खर्च किया जाना है। परसों जबकि मुझे हेल्थ मिनिस्टर से मिलने का इत्फाक हुआ और डाक्टरों का एक **deputation** बीबी प्रकाश कौर से मिला तो उन से अर्ज किया था कि कांगड़े के अन्दर किस तरीके से पानी की किल्लत है। हमारी तहसील हमीरपुर में बंसल, लुगालटी वगैरह कई गांव ऐसे हैं जहां आठ २ मील से औरतें पानी उठा कर लाती हैं। जब उन से अर्ज किया तो उन्होंने कहा कि जो घर 20 रुपए अदा करेगा वहीं पानी पहुंच सकेगा वरना किसी और जगह पानी नहीं पहुंच सकता। तो आप से मैं प्रार्थना करना चाहती हूँ कि जिस तरह से हिमाचल के इलाके में जोकि हमारे इलाके के बिल्कुल साथ लगता है, **Central** गवर्नमेंट हस्पताल खोल रही है उसी तरह हमारे इलाके में भी खोले जायें। हमारे इलाके के लोग हमें कहते हैं कि सेंट्रल गवर्नमेंट उस इलाके की **development** में बड़ी दिलचस्पी ले रही है लेकिन क्या वजह है कि पंजाब गवर्नमेंट इस इलाके का ज़रा भी ख्याल नहीं रखती। वहाँ 50 हज़ार की आबादी के लिए न कोई हस्पताल है, न वहाँ कोई **dispensary** खोली गई है जिस से हमारे लोगों को **medical aid** ही अच्छी तरह से मिल सके और वह अपना इलाज ही करवा सकें। यह बड़ी खुशी की बात है कि अब हमारी गवर्नमेंट वहाँ के लिए एक **Maternity Centre** खोलने के लिए इस बजट में रुपया दे रही है। यह बड़ी खुशी की बात है कि हमारी गवर्नमेंट बड़े तरक्की के काम कर रही है लेकिन मुझे यह देख कर दुःख होता है कि हमीरपुर, जहाँ की आबादी 35 हज़ार है वहाँ सिर्फ एक **Meternity Centre** पाया जाता है जिस की वजह से हमारी बहनों को वक्त पर डाक्टरी सहायता नहीं मिलती। इस सहायता के वक्त पर न मिलने की वजह से हमारी सैकड़ों बहनें और कई बीमारियों का शिकार हो जाती हैं। इस के बाद में एक **suggestion** देना चाहती हूँ।

उपाध्यक्ष महोदय : बस जी, अब आप बैठ जायें। (That is all please. Now the hon. lady Member should resume her seat.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ (ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਬਜਟ ਦੀ ਇਕ ਬੜੀ ਸੁਹਣੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ position ਬਜਟ ਬਣਾਉਣ ਵੇਲੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਰੁਆਉਣ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹਸਾਉਣ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਦੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ Constituency ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਵੀ ਹੋਣ, ਸਕੂਲ ਵੀ ਹੋਣ, ਕਾਲਜ ਵੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਥੇ electricity ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ Constituency ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਉਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਉਹ ਇਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਲਈ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਸ਼ਖਸ ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ avoid ਕਰਨ ਲਈ ਬੜੇ ਵਸੀਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਹ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਮਿਲੇ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ—

ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੱਲਾ ਉਸ ਦੀ ਖੋਰ ਸੱਲਾ।

ਪਰ ਜਿਸ ਦੇ ਗਲ ਪੱਲਾ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਖੱਲਾ।

ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਲੈਣੇ ਔਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮਾੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਸਖਤੀ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਇਹ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਬੜੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੇ ਫ਼ਖ਼ਰ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਹਾਲਾਂ ਤੱਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਬਜਾ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਬੜੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਦੂਜਾ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤਾਂ ਕਰੜੇ ਦੇ ਬੋਝ ਥੱਲੇ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ 1947 ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਸੀ। ਇਹ ਕਸੀਦਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਛੇਹਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੇਕਰ ਉਸ ਵੇਲੇ productive purposes ਲਈ ਕਰੜੇ ਨਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ। ਅਸੀਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਾਂ Central Government ਦੇ ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ productive ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਕਰੜੇ ਦਿੱਤੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਕੁਝ General Administration ਅਤੇ Anti-corruption ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਜੋ ਵਕਤ ਬੇੜਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ 'ਮੈਂ' General Administration ਦੀ ਡੀਮਾਂਡ ਤੇ discussion ਵੇਲੇ ਕਹਿ ਲਵਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵਿਆਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ comparatively ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਚੰਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਵੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਅਸੂਲ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਉਹ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋਣ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ ਹੁਣ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕੀ ਇਹ ਉਸੇ ਅਸੂਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ? ਕੀ ਉਸ ਅਸੂਲ ਤੇ ਅਮਲ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ? ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਟੈਕਸ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਲਗਾਏ ਹਨ ਜਾਂ ਮੇਰਾ ਇਹ ਭੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਆਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਪੁੱਛੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਢੰਗ ਉੱਤੇ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਢੰਗ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਐਸੇ ਟੈਕਸ ਨਾ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ Constitution ਦੇ ਵੀ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ। ਇਹ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਐਸੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਜਿਹੜੇ ਕਿ Constitution ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋਣ। ਇਹ ਗੱਲ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਲਈ, ਫਾਈਨੈਂਸ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਲਈ ਅਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਲਈ ਕੋਈ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਹੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਡੀ. ਡੀ. ਪੁਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮਿਰਚਾਂ ਦੀ export ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ Constitution ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਾਡੇ ਅਫਸਰ ਦਾ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕਿਉਂ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਏਹੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਟੈਕਸ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਪੈਣੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਟੈਕਸ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ Petrol ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਤਿੰਨ ਆਨੇ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ ਚਾਰ ਆਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਟੈਕਸ ਨਾਲ ਵੀ public carriers ਤੇ ਵਧੇਰਾ ਝੋਝ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ 'The tax chargeable from the public carriers is increased by fifty per cent.'

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਜਾ ਟੈਕਸ ਵੀ ਜਿਹੜਾ Toll Tax ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਟੈਕਸ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ]

ਪਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪੁਲ ਤੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨਗੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਆਖਰ ਜਿਹੜੇ ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੈ ਰੇਲਵੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਜੇ freight rate ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ charge ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰੇਲਵੇ ਦੇ rates ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਹੈ; ਉਹ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰੇਲਵੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਹ ਸਾਰੇ ਟੈਕਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕਣਗੇ। ਫੇਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ Toll Tax ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ National Highways ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਪੁਲਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਟੋਲ ਟੈਕਸ ਲੈਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਮਰਕਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਕ ਕੋਢੀ ਵੀ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ।

6 p. m.

ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਰਹਿ ਕੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰੋਪੜ ਵਾਲਾ ਪੁਲ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ; ਇਸ ਤੇ tax ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਪਿਟਦੇ ਪਏ ਨੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ backward ਕਰਾਰ ਦਿਉ; ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ tax ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਹ ਫੇਰ ਨਾ ਉਠਣ। ਦੂਜਾ aqueduct ਹੈ ਸਿਰਸਾ ਦਾ। ਅੱਜ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਾਖੜਾ ਦੇਖਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਦ ਤੱਕ ਉਹ ਇਹ tax ਨਾ ਦੇਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਖੜਾ ਦੇਖਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਖੜਾ ਦੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਲਾਕਾ ਵੀ productive ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ tax ਲੱਗੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ। ਇਥੇ ਵੀ ਇਹ tax ਲਗਾ ਦਿਉ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ tax ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋਣ। ਤੀਸਰਾ ਟੈਕਸ ਲੱਗਣਾ ਹੈ ਨੰਗਲ ਵਾਲੇ ਪੁਲ ਤੇ। ਇਹ ਉਨ੍ਹੇ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਵੀ ਰੋਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ backward ਕਰਾਰ ਦਿਉ। ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ tax ਲਗਾਉਣਾ ਠੀਕ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ! ਚੌਥਾ ਪੁਲ ਹੈ ਹਰੀਕੇ ਪੱਤਨ ਵਾਲਾ। ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਥੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਭੇਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ ਜੋ ਇਸ tax ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਦੇ ਜੋ taxes ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੇ ਜਾਂ ਗੁੜ ਆਦਿ ਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਮਹਿਕਮੇਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਗੁੜ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ deficit ਹੈ; ਗੁੜ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਸ imported ਗੁੜ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ export ਤੇ tax ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਤਾਂ import ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ। ਇਹ Constitution ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਾਡਾ producer ਬਾਹਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਫਿਰ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਗਲ ਦੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ; ਉਹ ਇਹ ਕਿ tax ਕਿਸੇ ਦੀ gross income ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ net income ਤੇ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁੜ ਦੀ cost of production ਬਾਰੇ ਮੈਂ Deputy Director of Agriculture ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ੧੦ ਮਣ ਗੰਨੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮਣ ਗੁੜ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉ ਕਿ 24 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਕਿੰਨਾ ਗੁੜ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। 24 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ 10 ਪੱਤਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀਆਂ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਪੱਤ 'ਚੋਂ 10 ਸੇਰ ਗੁੜ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ 24

ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ $2\frac{1}{2}$ ਮਣ ਗੁੜ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ੨੫ ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ 25 ਰੁਪਏ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕਿੰਨਿਆਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ 24 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ? ਇਕ ਗੁੜ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਇਕ ਜੋਖੀ, ਇਕ ਜੋੜੀ ਹੱਕਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਇਕ ਗੰਨੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ੨੫ ਰੁਪਏ ਦਾ ਗੁੜ ਬਨਾਉਣ ਲਈ 4 ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ 24 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਜੇਕਰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾਈਏ ਤਾਂ 12 ਬਲਕਿ 16 ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ 25 ਰੁਪਏ ਕਮਾਏ। ਫਿਰ cost of production—ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ, ਗੋਡੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਬੀ ਆਦਿ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਖਰਚ ਜੁਦਾ—ਜੋ ਛੱਡ ਲਓ। ਤਾਂ ਜੇਕਰ 25 ਮਣ ਗੰਨੇ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ 35 ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਫਿਰ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਬਚਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉ ਜਿਵੇਂ ਚੁਆਨੀ ਦੇ ਸੌਦੇ ਵਿਚ ਚੁਆਨੀ ਆਉਣ ਤੇ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਸ ਨੇ ਕੁਝ ਖੱਟਿਆ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। Cost of production ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖੇ tax ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ; ਭਾਵੇਂ ਕਪਾਹ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੁੰਗਫਲੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਖਿਆਲ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਡਰਦੇ ਸੀ ਕਿ Agricultural Income Tax ਨਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਈ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਕਿਸਾਨ ਤੋਂ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਣਾ। ਇਹ ਜੋ tax ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਬਜੇਤੋ ਤੇ tax ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਇਸ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਬਾਕੀ marketed produce ਬਾਰੇ ਜੱਜ ਕਰਨਾ ਜਾਂ tax assess ਕਰਨਾ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਤੇ ਇਕ ਰੁਪਏ ਦਾ ਗੁੜ ਵੇਚਿਆ ਹੈ, ਕਦੋਂ ਵੇਚਿਆ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਵੇਚਿਆ, ਬੀਜੇ ਹੋਏ ਰਕਬੇ ਤੇ tax ਲਗਾਉਣਾ ਹੀ ਇਕ ਜ਼ਰੀਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਐਕਟ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਲਿਆਉਗੇ ਉਸ ਵਿਚ ਅਗਲੇ ਹੀ Session ਵਿਚ amendment ਲਿਆਉਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਇਹ tax ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬੀਜੇ। ਇਕ ਕਨਾਲ ਬੀਜਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ tax ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣ। ਬਾਕੀ ਸਾਡੀ position ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ whip ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਕਰੀਏ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਤਾਂ ਲੋਕ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੋਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀ position ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਮਿਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਆਏ ਜਿਵੇਂ ਮਕਾਣੀ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ tax ਲਾਉ। ਪਰ ਜੇਕਰ gross income ਤੇ tax ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ pacify ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਮੁਨਾਸਬ ਹੋਵੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਕੰਢ (ਸਫੀਦੀ) : ਸਾਨਜੀਧ ਤਪਾਧਯਕਸ ਸਹੋਦਧ, ਆਜ ਕਫ਼ੀ ਦਿਨੀਂ ਸੇ ਇਸ ਬਜਟ ਕੇ ਊਪਰ ਤਥਾ ਰਾਜਧਪਾਲ ਕੇ ਅਭਿਮਾਧਧ ਕੇ ਊਪਰ ਕਾਫ਼ੀ ਸੇ ਯਧਾਦਾ ਚਚੀਂ ਹੁਫ਼ੀ ਐਰ ਤਕਰੀਬਨ

[श्री श्री कृष्ण शास्त्री वैद्य]

सब विषयों के सम्बन्ध में कहा गया, नुक्ताचीनी भी हुई, परन्तु मैं इस सम्बन्ध में कुछ सुझाव रखना चाहता हूँ। हमारा कर्तव्य है कि हम सुझाव दें क्योंकि नुक्ताचीनी हमें तथा हमारे शासन पद्धति को खोखला करने वाली होती है। इसलिए मेरा सुझाव यह है कि नुक्ताचीनी के स्थान पर संशोधन रखे जाएं तो अच्छा रहेगा। संशोधन शासन को ऊपर ले जाने में सहायक होता है और सुझाव होने भी ऐसे चाहिए कि जिनका पंजाब की जनता पर असर पड़े और कार्य-पद्धति तथा संगठन बढ़े।

सब से पहले मैं यह कहना चाहता हूँ कि शासन वह चलता है जिस की कोई अवधि हो, कोई नियम हो। जिस शासन की कोई अवधि न हो तथा नियम न हों वह नष्ट हो जाता है। यह आज की बात नहीं प्राचीन काल से चली आ रही है। अवधि के बिना इसका चलाना कठिन होता है। और इसकी ज़िम्मेदारी मन्त्रिमण्डल पर होती है। आज चारों तरफ से राम राज्य की आवाज़ आ रही है लेकिन शायद इन्हें पता नहीं कि राम-राज्य क्या होता है। जो राम-राज्य प्राचीन काल में था वह भी किसी विधान के अन्दर था। राम-राज्य का आज वावेला होता है लेकिन या तो इन्होंने इसे ठीक नहीं समझा या मैं इसे नहीं समझ सका। राम राज्य के अन्दर क्या चीज़ थी जिस से उसे चलाया जाता था। और वह एक आध वर्ष के लिए नहीं लाखों वर्ष तक रहा और इतना शानदार था कि आज तक हम उसे याद करते हैं। यहां यह तो मुनासिब न होगा कि मैं उस की सारी details को बताऊं वह तो बड़े-बड़े पोथे हैं। और आज जो बजट पेश है यह भी राम-राज्य का बजट कहा जाता है। इस पर काफी नुक्ताचीनी की गई और सुझाव दिए गए हैं परन्तु मैं तो इतना ही प्रतीक मात्र कहना चाहता हूँ कि प्राचीन काल के राम राज्य के बजट में यह प्रबन्ध था कि जो मन्त्री किसी पद का इन्चार्ज था वह उसी पद का काम करता था और आदादोगुमार देता था। परन्तु सारा मन्त्रिमण्डल ज़िम्मेदार होता था। परन्तु आज के राम राज्य के अन्दर मुझे आश्चर्य है कि मन्त्रिमण्डल क्यों संकुचित है। इन के दिल में डर क्यों है? क्या यह प्रजातंत्र से डरते हैं? क्या उन्हें प्रजा का डर तथा भय है कि किसी आदमी की शिकायत की तो प्रजा नाराज़ हो जाएगी। इस तरह का डर जो है यह घातक हुआ करता है। जो जो मन्त्री जिस पद पर है वह ज़िम्मेदार होता है। राम राज्य, जिस का जिक्र रामायण तथा अन्य ग्रन्थों में है, में यह प्रतिबन्ध था कि जो मन्त्री शासन को बिगाड़ता था उसे पदच्युत कर दिया जाता था और उसे दण्ड दिया जाता था। और आज के राम राज्य में हमारे मन्त्री संकीर्ण हृदय हुए रहते हैं और वातावरण की यह स्थिति है कि या तो मैं समझ नहीं पाया कि विधान के बिना रामराज्य चलने वाला नहीं। यह विधान सभा है और हम इसके संदस्य हैं। विधान सभा का नाम है कानून। कानून बना कर उसके अन्दर चलने पर ही कार्य की सिद्धि होती है तथा पूर्ती होती है। प्रथम पंच वर्षीय योजना का काम अभी पूरा नहीं हुआ, बचा पड़ा है और दूसरी पंच वर्षीय योजना के काम पूरा होने में और पांच साल लग जाएंगे तथा तृतीय पंच वर्षीय योजना 15 साल में पूरी होगी। यह हालत अपने राज्य में हो, आज़ाद मुल्क में हो, यह संतोषजनक नहीं है। संतोष तब होता है यदि हर कोई ज़िम्मेदारी समझे कि हमने आगे बढ़ना है और ऐसी चीज़ें पेश करनी हैं जो ऐतिहासिक हों। अतः मैं कुछ बातें अपने इलाका के बारे में कहना चाहता हूँ।

उपाध्यक्ष महोदय, मेरे इलाका में 80 मील का area है। इस में से 40 मील का area ऐसा है जहां 9 महीने तक पानी खड़ा रहता है; कोई बिजाई नहीं हो सकती और पिछले तीन साल से कोई फसल नहीं काश्त की गई। इस के साथ ही 40 मील का area ऐसा है जहां पीने तक को पानी नहीं। एक घूंट तक पानी नज़र नहीं आता। कहीं पर वृष्टि है कहीं अनावृष्टि।

फिर बिजली तथा सड़कें हैं, जिनसे मेरे इलाका को कोई लाभ नहीं पहुंचता। Tube-wells का यह हाल है कि बहुत सारे ट्यूब-वैल खोदे गए हैं पर मुकम्मल नहीं किए गए। अब बरसात आ रही है। 9 महीने के अन्दर अन्दर कोई कार्य न हो सकेगा, काम बन्द पड़ा रहेगा और इस कार्य पर लगे हुए कर्मचारी छुट्टी पर चले जाएंगे और इस तरह कार्य में बाधा पड़ रही है। इस सम्बन्ध में लाखों रुपए की मशीनरी कारखानों से मंगवाई जा चुकी है परन्तु वह सड़क पर ही पड़ी हुई है और नष्ट हो रही है।

जहां तक सड़कों का सम्बन्ध है एक सड़क पानीपत और सफीदों के बीच जाती है जो करनाल तथा कैथल से आ कर मिल जाती है। इसकी यह स्थिति है कि इस पर तीन साल से रोड़ी पड़ी हुई है, ईंटें भी पड़ी हुई हैं, जिम्मीदारों की जमीन भी रुकी हुई है लेकिन आज तक सड़क नहीं बनाई गई। इसी सम्बन्ध में हजारों applications दी हैं और अब तो हम पंजाब में भी आ गए हैं परन्तु हमारी स्थिति को सुधारने का कोई यत्न नहीं किया गया। जिम्मीदार को काफी हानि हुई है। अब मैं यह सोच रहा हूं कि आखिर यह सब चीजें, जिन को पूरा नहीं किया गया, कहां तक पूरी हो जाएंगी और फिर इस का असर प्रांत के बजट पर पड़ना आवश्यक है। इन बातों पर बार-बार वित्त मन्त्री पर नुकताचीनी करने से क्या लाभ। यह उसके अपने स्वार्थ की बात नहीं। हमें तो संशोधन पेश करने चाहिए और हर बात की गहराई में जाना चाहिए।

इस के बाद गवर्नमेंट टैक्स लगा रही है। हमारे इलाका के लोग इसे अदा नहीं कर सकते। यह बहुत नामुनासिव है। मेरे इलाका की कई और बातें हैं जिन्हें यहां पर कहते शर्म आती है। यह इस इलाके की प्रथा है।

हमारे इलाके में पशु-पालन की स्थिति असंतोषजनक है। हमारे मन्त्री जी पशुपालन के अनुयायी हैं, उनके नीचे staff भी होगा, अन्य सामान भी होगा लेकिन इस धन की रक्षा की ओर कोई ध्यान नहीं दिया जा रहा। जब इन से भेंट हुई और पूछा तो इन्होंने कहा कि यह कार्य हम municipalities और पंचायतों को दे रहे हैं। वह क्या कार्य करेंगे जिनके पास अपने कार्य चलाने के लिए भी काफी धन नहीं? इसी सम्बन्ध में मैं यह बताना चाहता हूं कि मैं बार्डर के इलाके का रहने वाला हूं। यू. पी. के इलाके में महंगाई होने के कारण हमारा पशुधन हजारों रुपया का उस इलाके में चला जाता है और तीन-चार दिनों में कट जाता है। और फिर वही लाखों रुपया का बन कर हमारे प्रांत में आता है। जूते यहां पर आ कर बनते हैं। माल हमारा होता है और खाते वे लोग हैं। हमारी हालत इस तरह की है। माननीय अध्यक्ष महोदय, मैं आपके द्वारा पंजाब सरकार को चेतावनी देना चाहता हूं कि यदि सूबे का कल्याण चाहते हैं तो पशु-धन की रक्षा करो। हमारे पास लाखों एकड़ जमीन बंजर पड़ी है, इसको हरा भरा किया जा सकता है और पशुधन की रक्षा से हमारे प्रांत

[श्री श्री कृष्ण शास्त्री वैद्य]

से बेकारी दूर हो सकती है। चमड़ा तथा हड्डियों से कई प्रकार की दस्तकारी चालू की जा सकती है। हमारे पंजाब के अन्दर चमड़े आदि का कोई कारखाना नहीं। जहां तक हरिजनों की इमदाद का सम्बन्ध है इनकी हालत संतोषजनक नहीं। इनकी हालत को सुधारने के लिए जरूरी है कि चमड़े के कारखाने खोले जाएं ताकि बेकारी दूर हो सके और यह भी अपने आप को संभालें।

एक बात और है कि जो टैक्स लगाए गए हैं वह प्रमाण बंब का काम कर रहे हैं। इस पर बहुत वावेला मचा हुआ है। जब हम अपने इलाके में जाते हैं तो कई तरह की चीजें मुनने में आती हैं और देहात में ज्वाला मुखी सी उठ रही है। इसके बारे में सरकार अवश्य ध्यान दे।

जहां तक जमीन का सम्बन्ध है दो तरह के काश्तकार हैं एक तो नं 5 के और दूसरे नं 7 के। नं 5 में वह आते हैं जिन्होंने अंग्रेजों के साथ मिल कर मुल्क के साथ गहारी की और उन्हें सिले के तौर पर लाखों बीघे जमीन मिली थी। फिर हुकूमत ने उनके गुजारे के लिए जमीन छोड़ कर बाकी सारी जमीन को landless में बांट दिया।

इसी तरह हमारे पैप्सू में कुछ इस तरह के मुजारे थे जिन को 1½ रुपए के मुजारे कहा जाता था। उनकी जमीनों पर जबरदस्ती कब्जे कर लिए गये। वे बेचारे 30 साल तक खड़े नहीं हो सके। पैप्सू में जिस तरह 40 रुपये के मुआवजे का कानून पास किया गया है और जो कि 20 साल की किश्तों में दिया जाना है, इस तरह से मुआवजा पूरा किया जाना चाहिए।

वित्त मंत्री : उपाध्यक्ष महोदय, अगर टाइम थोड़ा रह जायेगा तो मैं सारे points cover up नहीं कर सकूंगा। इसलिए बोलने वालों का टाइम कम कर दीजिये।

Mr. Deputy Speaker : अच्छी बात है; अब 5 मिनट का टाइम हर बोलने वाले को दिया जायेगा। (All right, now every Member will be given 5 minutes to speak.)

श्री अतर सिंह (दादरी, जनरल) : डिप्टी स्पीकर साहिब, वैसे तो 5 मिनट बहुत थोड़े हैं क्योंकि कोई भी आदमी अपने ख्यालात को इतने कम अरसा में और इतनी तेजी के साथ बयान नहीं कर सकता। खास तौर पर जब कि यह सारे पंजाब का एक साल का बजट है जिस से सरकार की सारी machinery move होनी है। इसके लिये इतने थोड़े वक्त में यह कहना कि किस चीज से क्या फायदा है और किन तरीकों से तरक्की की जा सकती है, या कोई suggestion देना एक बड़ी मुश्किल बात है। लेकिन जो कुछ भी Chair की तरफ से हुकम मिला है उसको मैं पूरे तौर पर से निभाने की कोशिश करूंगा। इस बजट पर बोलने वालों ने खास तौर पर चार-पांच बातों को criticise किया है जैसा कि टैक्सिज, Corruption and Language problem etc.

इस बात को जानते हुए कि होना वही है जो इस बजट में है; इस बात को जानते हुए, जो मेरे दोस्त कह रहे हैं वही बात मैं कह दूँ यह कोई ठीक बात नहीं है। बतौर एक Member के अपना फर्ज पूरा करते हुए सब से पहले मैं चाहता हूँ कि taxes के ऊपर कुछ कहूँ, मगर इस पर ही सारा टाइम लग जायेगा

एक माननीय मੈम्बर : आप बात तो करें, 5 मिनट गुजर चुके हैं।

श्री अतर सिंह : यह Chair का काम है, आपको फिक्र नहीं करना चाहिये। जैसा कि कई मैम्बर साहिबान ने कहा है इन Taxes का बोझ गरीब किसानों पर है। तो इसके लिए मैं कह दूँ कि जिनके ऊपर आज हम वजन रखते हैं, उनको इस बोझ से बचाने के लिए और इन Taxes को avoid करने के लिए और भी तरीके हो सकते हैं। जिस तरीका से हमारी गवर्नमेंट Socialistic Pattern of Society का नारा लगाती है इसके meanings यह हैं कि हम ने नीचे वालों को ऊपर उठाना है और ऊपर वालों को नीचे लाना है; लेकिन इन Taxes को लगा देने से हम नीचे वालों को और नीचे और ऊपर वालों को और ऊपर ले जा रहे हैं। जिस तरीका से Government ने ये Taxes लगाये हैं उस तरीका से और Taxes भी लगाये जा सकते थे।

जहां तक बिजली का सवाल है, आजकल बिजली 10 आने per unit पड़ती है, लेकिन जो यह बिजली बड़े बड़े कारखानेदार अपनी ऐशो इशरत के लिये इस्तेमाल करते हैं उनको बड़ी सस्ती -/1/6 per unit पड़ती है। अगर यह टैक्स उन पर लगाया जाता तो आज इतना शोर आपके इस बजट पर न होता और न ही Government इस बुरी तरह से criticise की जाती।

जहां तक corruption का सवाल है कई किसम की corruptions Member ने इस हाऊस में बयान की हैं, लेकिन एक खास किसम की corruption मैं आज इस हाऊस में बताने लगा हूँ। किसी ने political corruption का जिक्र किया है, किसी ने पैसे की corruption कही होगी और किसी ने smuggling के बारे में बयान दिया है। लेकिन एक corruption ऐसी है जो अभी तक किसी ने बयान नहीं की; वह corruption है Education, Health और Development Departments में लड़कियों की appointments में। मुझे पंजाब के बारे में तो कुछ इल्म नहीं लेकिन मैं चूँकि पैप्सू का रहने वाला हूँ, मैं ने वहां देखा है; लड़कियों की appointment में उनको उनके घरों से दूर और उनके मां बाप से दूर दूर appointment दी जाती है या transfer की जाती है।

एक माननीय मैम्बर : मगर यह पंजाब में नहीं है।

श्री अतर सिंह : यह मुझे पता नहीं है कि यह पंजाब में है या नहीं है लेकिन इतना मैं जरूर जानता है कि पैप्सू के इलाकों में आज भी हालत ज्यों की त्यों है। जहां तक इस corruption के खत्म करने का सवाल है यह बड़ी ही मामूली सी बात है जो उनके अपने घरों के पास transfers करके खत्म की जा सकती है।

अब रहा language का सवाल। इस के बारे में हमारा साफ जवाब है। हम कोई रुकावट नहीं डालना चाहते कि किसी भी पंजाबी एरिया में जहां उनकी अपनी ज़बान है, जो उनका अपना फैसला किया हुआ है उस तरीका से पढ़ें लिखें। जहां तक हरियाना का सवाल है या हिन्दी region का सवाल है हम दो भाई अलग अलग हैं। जैसे घर में दो भाई होते हैं उनका घर अलग अलग होता है उनकी जायदाद अलग होती है। मैं नहीं समझता कि गुरुमुखी हरियाना या हिन्दी रिजन पर किसी तरीका से आयद हो सकती है।

(घंटी की आवाज़ पर माननीय मैम्बर बैठ गये।)

(At this stage Mr. Speaker occupied the Chair.)

पंडित भागीरथ लाल शास्त्री (पठान कोट) : अध्यक्ष महोदय, अभी तीन दिन से बजट के ऊपर काफी विचार हो रहा है। जैसा कि गोस्वामी तुलसी दास जी ने कहा है कि सारा संसार जो है, वह ही गुणदोषमय है, हर चीज के अन्दर गुण भी हैं और दोष भी हैं। इसी प्रकार बजट को पढ़ने से यह प्रतीत होता है कि इसके अन्दर भी गुण दोष हैं। इन दोषों और गुणों की विवेचना इससे पहिले पर्याप्त हो चुकी है। मैं थोड़ी सी बात इस सम्बन्ध में यह कहना चाहता हूँ कि इसके अन्दर कितने गुण हैं और कितने दोष। अभी तक बजट पर जितना भी विचार हुआ है, उसमें यही कहा गया है कि बजट के अन्दर ऐसा कोई गुण नहीं है जिसके लिए बधाई दी जा सके। देखने की तो यह चीज है कि इसको देखने वाले किस दृष्टि से देखते हैं; उनकी कौन सी ऐनक है जिससे दोष ही दिखाई देते हैं, और गुण नहीं दिखाई देते। बजट को अगर गहरी दृष्टि से देखा जाए तो कहा जा सकता है कि पंजाब की गवर्नमेंट जो आज से 10 साल पहले रिफ्यूजी होकर यहां आई, जिसके पास दवात नहीं थी, कलम नहीं थी, बैठने की जगह नहीं थी, उसने किस शान से ऐडमिनिस्ट्रेशन को संभाला और उन्नति करती हुई यहां तक पहुंची कि फर्रुख करने की बात है।

अगर आज से 10 या 5 साल पहले के पंजाब के विषय में सोचें कि क्या दशा थी, कितने स्कूल थे, कितनी नहरें थीं, कितनी सड़कें थीं, कितने हास्पिटल थे और कितने रिफ्यूजीज यहां थे तो पता चलेगा कि पंजाब ने चतुर्मुखी प्रगति की है और हमें बहुत से रास्ते दिखाये हैं। मैं, श्रीमान् अध्यक्ष जी, आपके द्वारा गवर्नमेंट की थोड़ी सी तवज्जुह इस ओर दिलाना चाहता हूँ कि उस एरिया में जहां बड़ी-बड़ी नदियां बहती हैं, एक तरफ रात्री है, तो दूसरी ओर चक्की की बड़ी भारी खड्ड है, लेकिन वहां के लोगों को छप्पड़ों का पानी पीना पड़ता है, और आजकल वह भी सूख गये हैं। वहां के D. C. साहिब ट्रक से पानी सप्लाई करने की कोशिश कर रहे हैं। छप्पड़ों के पानी पीने से लोग बीमार हो जाते हैं। मैंने खुद देखा है कि एक बच्चा बीमार हो गया, उसको डाक्टर के पास ले जाया गया तो पता चला कि उसके अन्दर जोंक चली गई है। उस एरिया में श्रीमान् जी, 25 गांव ऐसे हैं जहां पर पानी की बहुत कमी है और जैसा कि मैं ने कहा कि वहां के लोग छप्पड़ों के पानी से अपना जीवन व्यतीत कर रहे हैं। तो मैं इस सम्बन्ध में यह प्रार्थना करना चाहता हूँ कि गवर्नमेंट उस पठानकोट एरिया की तरफ इस तकलीफ को दूर करने की बाबत ध्यान दे।

पठानकोट के अन्दर 225 कुनवे एक चक्की नाले के किनारे पड़े हुए हैं, उनके बैठने के लिये जगह नहीं; वह कड़ी धूप में अपना वक्त निकालते हैं, उनकी तरफ ध्यान की आवश्यकता है।

एक और बात है कि पठानकोट के अन्दर अभी तक एक भी डिवैल्पमेंट ब्लाक नहीं बना। मैं चाहता हूँ कि उस इलाके की तरफ जिसमें राने की शक्ति नहीं है, बोलने की शक्ति नहीं है, गवर्नमेंट का ध्यान होना चाहिये, क्योंकि वह पिछड़ा हुआ इलाका है।

एक बात पशु-पालन की कही गई थी, लेकिन जो बजट के अन्दर पशु-पालन की तो बात है लेकिन यह नहीं है कि गोसदन खुलेंगे। यह ठीक है कि मुर्गियों के लिये मुर्गीखाने हैं, मछलियों के लिये छप्पड़ हैं लेकिन गौओं के लिये कोई व्यवस्था नहीं है।

मुझे खुशी है कि इस गवर्नमेंट ने गो-वध को बन्द किया और बड़े-बड़े काम किये लेकिन, श्रीमान् अध्यक्ष महोदय, मैं आपके द्वारा अपनी गवर्नमेंट का ध्यान इस ओर दिलाना चाहता

ਹੁੰ ਕਿ ਜੋ ਬਾਤੋਂ ਐਰਿ ਸੁਰਿਕਲਾਤ ਪਲਝੇ ਟੁਏ ਇਲਾਕੇ ਸੇ ਸਮਬੰਧ ਰਖਤੀ ਹੈਂ ਤਨਕੀ ਤਰਫ ਭੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਧਿਆਨ ਦੇ ।

(At this stage Minister for Finance rose to speak)

ਚੌਥਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਨੇ ਕਾਫ਼ਾ ਕਿਆ ਥਾ ਕਿ ਟਾਈਮ ਦਿਆ ਜਾਯੇਗਾ ।

Mr. Speaker : Order please.

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਆਪਨੇ, ਅਧਯਕਸ ਸਹੋਦਯ, ਲਗਭਗ ਸਭੀ ਪਾਰਟੀਓਂ ਕੇ prominent ਆਦਮੀਓਂ ਕੋ ਟਾਈਮ ਦੇ ਦਿਆ ਲੇਕਿਨ

ਅਧਯਕਸ ਸਹੋਦਯ : ਆਪਕੇ ਸੈਂਸਰਓਂ ਕੋ ਭੀ ਟਾਈਮ ਦਿਆ ਗਯਾ । (Some members of the hon. Member's party have also been given time to speak.)

ਚੌਥਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਆਪ ਨੇ ਕਾਫ਼ਾ ਕਿਆ ਥਾ । ਜਨਾਬ ਅਗਰ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ ਤੋ ਧਹਾਂ ਕੈਠਨੇ ਸੇ ਕਯਾ ਫਾਯਦਾ ।

ਅਧਯਕਸ ਸਹੋਦਯ : ਆਪਕੇ ਦੋ ਸੈਂਸਰਓਂ ਸੇ ਸੇ ਏਕ ਕੋ ਬੋਲਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਟਾਈਮ ਸਿਲ ਗਯਾ ।
(One out of the two Members of his party got the time to speak.)

(At this stage some members belonging to some groups of Opposition staged a walk out)

ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ (ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਡਿਬੇਟ ਨੂੰ ਉਤਨੀ ਹੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ..... (ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਉਠ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਟਾਈਮ ਲਈ ਡਿਮਾਂਡ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ।) ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਸਪੀਚ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਉਤਨੀ ਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਿਤਨੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੀ । ਮੈਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਭਾਈ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ; ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੋਲਾਂ ਕਿ ਕਿਥੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਅਜ ਜਦ ਅਸੀਂ Republic ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੂਜੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਾਂਸਟੀਟਿਊਟ ਕਰਕੇ ਬਜਟ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਾਂ ਕਿ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਫਰਜ਼, ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਜਾਂ ਰੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ । ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਉਤੇ ਅਜੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਅਸਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੋੜੇ ਤੋਂ ਕੋੜਾ ਤੇ ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਮਾੜਾ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਛਡਿਆ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ । ਲੇਕਿਨ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ।

[ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ]

ਨਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹੋ ਹੋਈ ਕਿ ਹਰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਖਤ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਕੁਝ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਾਂਗਾ ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਤਾਕਤ ਲੈਣ ਦੀ ਨੀਤ ਨਾਲ ਤੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਨੀਤ ਨਾਲ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਜਿਹੜੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਿਆਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ opposition ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਦੋਂ criticism ਹੋਵੇ ਔਰ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਨੁਕਸ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੋਣ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ, proposals ਜਾਂ ਬਜਟ ਗੌਰਮੈਂਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ fool proof ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਇਨਸਾਨ ਹਾਂ ਔਰ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਗਲਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਦੇ claim ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਾ fool proof ਔਰ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਸਾਲ opposition ਦੀਆਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਹੈ ਔਰ ਆਪਣਾ ਰੋਲ play ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਉਹ constructive nature ਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਆਨੰਦ ਆਵੇ ਔਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਈਏ। ਖੈਰ, ਇਹ ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਅਲਿਹਦਾ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਅਸਲੀ topic ਵੱਲ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਸ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ budget proposals ਤੇ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵੀ ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ points ਨੂੰ cover ਕਰਾਂ ਜਿਹੜੇ ਏਥੇ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਔਰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ discussion ਕਰਦੇ ਵਕਤ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਦਰਹਕੀਕਤ planned economy ਹੈ ਔਰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਸੀਂ ਇਕ plan ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਬਲਕਿ ਹੁਣ ਦੂਸਰਾ second five-year plan ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਇਕ ਸਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੂਸਰੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਸਾਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਅਗਰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ planned economy ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ideology ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ planned economy ਹੋਵੇ

ਤਾਂਕਿ ਦੇਸ਼ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ, ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਬੇਬੁਨਿਆਦ criticism ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਆਏ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ planned economy ਵੱਲ ਤਵੱਜੂਹ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਔਰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ ਲੇਕਿਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਏਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਛੇਵਾਂ ਸਾਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੀ planned economy ਕੀ ਹੈ। ਇਹ plans ਲੋਕ ਰਾਜ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣੇ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ level ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਔਰ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ legislature ਵਿਚ ਤੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋਏ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ planned economy ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ vague criticism ਕਰਨ ਲੱਗੋ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ Government ਦੀਆਂ ਸਫਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ Plan ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਾਂ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਦੂਜੇ Five-Year Plan ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਸਾਲ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। Second Five-Year Plan ਜੋ ਹੈ ਇਸ ਤੇ 48 ਸੌ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ 450 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 1200 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ deficit financing ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਔਰ ਬਾਕੀ ਦਾ ਜਿਹੜਾ 400 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਹੈ ਉਹ domestic resources ਰਾਹੀਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ Planning ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ 450 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਬਲਕਿ ਜਿਹੜਾ 400 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ domestic resources ਰਾਹੀਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਾਂਗੇ ਔਰ ਫੇਰ Plan ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸੀ 450 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਗਰਾਹਣ ਦਾ ਉੱਥੇ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਵਿਚ 400 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਜਿਹੜਾ domestic resources ਰਾਹੀਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ। ਦੂਸਰੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 850 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਇਸ Plan ਵਿਚ ਲਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਨਾ ਤੁਹਾਡੇ Planning Commission ਦਾ ਸਿਰਫ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ National Development Council ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ Planning Commission ਦੀ recommendation ਤੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ deficit financing ਨੂੰ ਜਿੰਨਾਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੁਨਾਸਬ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ Second Five-Year Plan ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਜਿੰਨਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੋਝ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸਾਂ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

[ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੇ 3 450 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲੱਗਣੇ ਸੀ ਤਾਂ Planning Commission ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ 225 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਕਸ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਲਾਏਗੀ ਐਂਡ ਬਾਕੀ 225 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਕਸ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਖੁਦ ਲਗਾਉਣਗੀਆਂ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਵੇਲੇ 450 ਕਰੋੜ ਦੀ ਬਜਾਏ 850 ਕਰੋੜ ਦੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਵੀ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ। ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਤੁਸੀਂ 225 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣੇ ਸੀ ਉਹ ਵਧ ਕੇ ਦੁਗਣੇ ਹੋ ਗਏ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਤਫਸੀਲ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਕਿਉਂ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ developing economy ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣ, ਉਥੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਲੈਣਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜ ਜੋ ਕੁਝ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ capital expenditure ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਬਗੈਰ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਆਪ ਨੇ ਅਗਰ Second Five-Year Plan ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਢੰਗ ਹੈ ਐਂਡ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਖਰਚ ਦਾ ਮੁਨਾਸਬ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ development expenditure ਅਤੇ capital expenditure ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਥੇ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ, ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ sound economy ਹੋਵੇ। Sound economy ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਦਾ Revenue Account ਤੇ ਬਜਟ ਦੋਵੇਂ balanced ਨਾ ਹੋਣ। ਅਗਰ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਆਪਣੇ budget ਨੂੰ deficit ਹੀ ਵਖਾਉਂਦੇ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਹ developing economy ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲਗਾਉਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਜਿੰਨਾਂ ਦੁੱਖ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੁੱਖ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਐਂਡ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਹਲਕੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦੀ। ਮਗਰ Five-Year Plan ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਾਂ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ Plan ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਐਂਡ ਮੁਨਾਸਿਬ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰੀ picture ਦਿਆਂ ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਕਸ਼ਾ ਰੱਖਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ Planning Commission ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ taxes ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ undertaking ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਸਾਡਾ ਜਿਹੜਾ ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਲਾਨ ਦਾ ਖਰਚ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਟਿਆਲਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਉਹ 163 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ।

ਇਸ 163 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ Planning Commission ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ undertaking ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿੰਨਾਂ ਅਸੀਂ ਨਵੇਂ taxes ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨਾਂ ਹੋਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ hon. Members ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਇਸ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ Planning Commission ਅੱਗੇ ਅਸੀਂ ਕੀ commitment ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ। Revenue Account ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ surplus revenue 4 ਕਰੋੜ 30 ਲੱਖ raise ਕਰਾਂਗੇ। ਨਵੇਂ taxes ਦੇ ਰਾਹੀਂ 23 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ period ਵਿਚ ਰੇਜ਼ ਕਰਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਫਿਰ ਦਹੁਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬਹੁਤ important ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ centre of criticism ਵੀ ਇਹੋ ਚੀਜ਼ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਹ undertaking ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 23 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਨਵੇਂ taxes ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਇਕੱਠਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ central taxes ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੈ 2 ਕਰੋੜ 60 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ। ਫਿਰ interest money ਜਾਂ ਸੂਦ ਜਿਹੜਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ 60 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ Revenue Account ਵਿਚ 25 ਕਰੋੜ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਲਾਨ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਹੁਣ ਮੈਂ Capital Account ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :

Capital Account	1 ਕਰੋੜ 70 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ
Miscellaneous	1 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ
Public Loans ਜਾਂ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ	5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ
Small Savings	12.5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ

ਇਹ ਸਾਰਾ 16.8 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਦ ਵਿਚ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਅਸੀਂ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅੱਗੇ commitment ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਾਰੇ Capital Account ਅਤੇ Revenue Account ਦਾ total ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ 46.1 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਕਰੋ ਕਿ ਸਾਡਾ 163 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ 46.1 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ commitment ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਇਕੱਠਾ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਨਵੇਂ taxes ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਜੋ 117 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਚਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਸੀਂ ਕਰਜ਼ ਲਵਾਂਗੇ ਜਾਂ deficit financing ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਖਰਚ ਕਰਾਂਗੇ।

[ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ]

ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਜ਼ਾਹਤ ਨਾਲ explain ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ taxes ਦੇ ਉਤੇ ਕਾਫੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ confidence ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸਵੀਰ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਅਸਲ picture ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੈ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਦੇ ਉਹ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਪਿਕਚਰ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਨਵੇਂ taxes ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਸਖਤ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਏਤਰਾਜ਼ਾਤ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨਵੇਂ taxes ਜਿਹੜੇ ਲੱਗਣੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸੀਂ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ commitment ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ 23 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਕੱਠਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਤਫਸੀਲ ਹੈ ਇਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਜਿਹੜੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸਹੀ ਪਿਕਚਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :—

Land Revenue	..	90	ਲੱਖ	ਰੁਪਿਆ
Agricultural Income-Tax	..	230	„	„
Sales-Tax	..	745	„	„
Motor Spirits	..	130	„	„
Betterment Levy	..	500	„	„
Motor Vehicles including Passengers Tax	..	286	„	„
Stamp Duty	..	57	„	„
Electricity duties	..	58	„	„
Entertainment Tax	..	45	„	„
Cess on commercial crops	..	100	„	„

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰਾ total ਜੋ ਹੈ ਉਹ 22.41 ਕਰੋੜ ਜਾਂ 23 ਕਰੋੜ ਦੇ ਲੱਗ ਭੱਗ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਲਉ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 1956-57 ਵਿਚ, ਜੋ ਨਵੇਂ taxes ਲਾਏ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ 68 ਲੱਖ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਜਦੋਂ ਇਹ 68 ਲੱਖ ਦੇ taxes ਲੱਗੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਾਫੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਕੁੱਝ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਤਸਵੀਰ ਰੱਖੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਕਿਉਂ tax ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ; ਤੁਸੀਂ luxury goods ਉਤੇ ਜਿਹੜਾ ਲਾਉਣਾ ਹੈ ਲਾ ਦਿਉ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਅਫਸੋਸ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ luxury goods ਤੇ tax ਲੱਗਾ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਫਿਤਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ tax ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜੋ ਸਾਰੇ

taxes ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀ ਗਏ ਹਨ । ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਮੱਦ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ approve ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ undertaking ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਜੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਲ 1956-57 ਵਿਚ 68 ਲੱਖ ਦੇ ਨਵੇਂ taxes ਲਾਏ ਸਨ । ਇਸ ਸਾਲ 1957-58 ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ 106 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਵੇਂ taxes ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਏਸੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 754 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਵੇਂ taxes ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ 23 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਵੇਂ taxes ਲਗਾਉਣ ਦੀ commitment ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਇਹ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲਾਗੜ੍ਹ ਨੇ ਵੀ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਲਾਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਮਿਆਬ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜੋ resources ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ supplement ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ undertaking ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ taxes ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਅਤੇ funds raise ਕਰਨ ਦੀ undertaking ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਰਕਮ 23 ਕਰੋੜ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ pace ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਨਵੇਂ taxes ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਤਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, 754 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਹੀ ਇਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਕਾਫੀ ਗੈਪ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਹੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਲਾਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਲਈਏ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਕ slogan ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਲਾਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ development ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਨੂੰ ਉਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮਿਆਬ ਬਣਾਈਏ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਤਾਂ ਇਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ resources ਇਕੱਠੇ ਕਰਨੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ details ਵਿਚ ਕਰੀਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ details ਵਿਚ ਕਰਨ ਦੀ ਅਸੀਂ undertaking ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪਲਾਨ ਕੀ ਹੈ, ਸਾਡੀਆਂ commitments ਕੀ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ plan ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮਿਆਬ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੱਦਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਨਵੇਂ taxes ਤਜਵੀਜ਼ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁੱਝ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਝ ਪਿਕਚਰ ਵੇਖ ਸਕੋ ਕਿ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ tax ਹੈ ਜੋ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਅਜਿਹਾ tax ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੀ undertaking ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ? ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਹਰੇਕ ਟੈਕਸ ਜੋ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹੋ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਅਸੀਂ

[ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ]

ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ undertaking ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ Motor Spirits Tax ਨੂੰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ । ਇਹ ਟੈਕਸ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਕਿ Taxation Enquiry Commission ਨੇ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 1953-54 ਵਿਚ publish ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । ਇਸ ਟੈਕਸ ਦੀ Taxation Enquiry Commission ਨੇ ਬਕਾਇਦਾ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ recommendation ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ State ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਨਾ ਲਗਾਇਆ ਹੋਵੇ । ਇਹ ਟੈਕਸ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹਰ state ਵਿਚ—ਮਸਲਨ ਬੰਬਈ, ਮਦਰਾਸ, ਬਿਹਾਰ, ਉੜੀਸਾ, ਮਗਰਬੀ ਬੰਗਾਲ, ਮੈਸੂਰ ਵਗੈਰਾ ਵਿਚ ਵੀ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਬਲਿਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 6 States ਦੇ ਮੈਂ ਨਾਂ ਲਏ ਹਨ ਉਥੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ਸ਼ਰਹ 6 ਆਨੇ ਫੀ ਗੈਲਨ ਹੈ । ਉਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਆਨੇ ਫੀ ਗੈਲਨ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ 4 ਆਨੇ ਫੀ ਗੈਲਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Taxation Enquiry Commission ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦੀ ਜੋ ceiling ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ . ਉਹ 6 ਆਨੇ ਫੀ ਗੈਲਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।

7 p.m.

ਇਹ ਟੈਕਸ ਕੁਛ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ 6 ਆਨੇ ਫੀ ਗੈਲਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਤੁਸੀਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ ਵੀ, ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਟੈਕਸ 2 ਆਨੇ ਫੀ ਗੈਲਨ ਸੀ, ਉਥੇ 6 ਆਨੇ ਫੀ ਗੈਲਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧਿਆਨ ਜ਼ਰਾ ਇਸ ਵੱਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਕ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਟਰੋਲ ਤੇ ਟੈਕਸ 2 ਆਨੇ ਦੀ ਬਜਾਏ 6 ਆਨੇ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਚੁਨਾਚੇ ਯੂ.ਪੀ. ਦੀ ਲੈਜਿਸਲੇਚਰ ਨੇ ਇਹ ਨਾਨ-ਆਫੀਸ਼ਲ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਟਰੋਲ ਤੇ ਟੈਕਸ 6 ਆਨੇ ਫੀ ਗੈਲਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ । ਲੇਕਿਨ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਟੈਕਸ 3 ਆਨੇ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 4 ਆਨੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ । ਇਕ ਤਰਫ ਤਾਂ ਇਕ ਗੁਵਾਂਢੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਖੁਦ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੈਕਸ -/2/- ਤੋਂ -/6/- ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ -/3/- ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ -/4/- ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਏਨੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਪਟਰੋਲ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਓਥੇ ਡੀਜ਼ਲ ਆਇਲ ਤੇ ਵੀ ਲਾਇਆ ਜਾਏ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਡੀਜ਼ਲ ਆਇਲ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟੈਕਸ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਅਲੱਗ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਪੈਸੈਂਸਰ ਔਰ ਗੁਡਜ਼ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ Taxation Enquiry Commission ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ approve ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ 1952 ਵਿਚ ਇਹ ਐਕਟ ਬਣਿਆ। 1-9-52 ਨੂੰ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲੱਗਿਆ। ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਪਾਈ ਫੀ ਆਨਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ ਔਰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪੈਸੈਂਸਰ ਟੈਕਸ ਇਕ ਪਾਈ ਫੀ ਆਨਾ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ ਡੇਢ ਪਾਈ ਫੀ ਆਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਗੁਡਜ਼ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਟੈਕਸ ਸਨ 1956 ਤੋਂ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਲ $\frac{1}{2}$ ਪਾਈ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੈਸੈਂਸਰ ਟੈਕਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਕਾਬਲ ਦੋਸਤ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਬੜੀ ਇੱਜ਼ਤ ਔਰ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ criticism ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ constructive ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਾਬਲ ਦੋਸਤ—ਮੇਰਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪੁਰੀ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਹੈ, ਦੀ criticism ਦਾ ਪੂਰਾ regard ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪੁਆਇੰਟ ਮੇਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਚੁੰਕਿ ਡੈਸੀਮਲ ਕਾਇਨੇਜ਼ ਰਾਇਜ਼ ਹੋਣਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਅੱਧੀ ਪਾਈ ਵਧਾਈ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਡੈਸੀਮਲ ਕਾਇਨੇਜ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਡੈਸੀਮਲ ਕਾਇਨੇਜ਼ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਮੂਲ ਐਕਟ ਆਨੇ ਪਾਈਆਂ ਵਿਚ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵਾਧਾ ਵੀ ਆਨੇ ਪਾਈਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲ ਐਕਟ ਆਨੇ ਪਾਈਆਂ ਵਿਚ ਸੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਡੈਸੀਮਲ ਕਾਇਨੇਜ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਔਰ ਡੈਸੀਮਲ ਕਾਇਨੇਜ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਆਏਗੀ।

ਪਬਲਿਕ ਕੈਰੀਅਰਜ਼ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਪਬਲਿਕ ਕੈਰੀਅਰਜ਼ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ represent ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰੱਖਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਇਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲਾਨਾ ਰਕਮ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਯਕਮੁਸ਼ਤ ਰਕਮ ਲੈ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ facts and figures ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੋਂ ਤੀਕਰ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਅਸੀਂ 360 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ 540 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਔਰ ਪਠਾਨਕੋਟ ਸਿਰੀਨਗਰ ਰੂਟ ਤੇ ਚੱਲਨ ਵਾਲੇ ਪਬਲਿਕ ਕੈਰੀਅਰਜ਼ ਤੋਂ ਸਿਰਫ 60 ਰੁਪਏ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅਸੀਂ ਪਬਲਿਕ ਕੈਰੀਅਰਜ਼ ਤੇ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਜ਼ਾਫਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਈ ਪਾਸਿਉਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪੈਸੈਂਸਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਲੈਵਲ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ, ਇਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਫ਼ਾ ਅਸੀਂ ਹਿਸਾਬ ਕਰਕੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਵੀ ਉਸ ਲੈਵਲ ਤਕ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲੈਵਲ ਤੱਕ ਪੈਸੈਂਸਰ ਟੈਕਸ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ

[ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ]

ਕਿਉਂ ਪਈ ? ਇਸ ਦੀ justification ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਅੱਜ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ roads ਨੂੰ extend ਕਰਨ ਤੇ ਕਿੰਨਾਂ ਖਰਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸੜਕਾਂ ਵਿਚ ਏਨਾਂ ਇਜ਼ਾਫਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਹਕਬਜਾਨਬ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਏਨਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕੁੱਝ ਖਰਚ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਪਾਉਣ। 31-3-48 ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਟੇਟ ਹਾਈਵੇਜ਼ ਦੀ ਮਾਈਲੇਜ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਇਹ ਹਨ—1037 ਮੀਲ ਪੱਕੀ ਅਤੇ 1096 ਮੀਲ unmetalled 31-3-56 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਮਾਈਲੇਜ ਇਹ ਸੀ—3119 ਮੀਲ ਪੱਕੀ ਅਤੇ 1515 ਮੀਲ unmetalled। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਤਾਮੀਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। 1956 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 2082 ਮੀਲ ਪੱਕੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਦੀ maintenance ਤੇ ਖਰਚ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਤਿੱਗਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। 1952-53 ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਦੀ maintenance ਤੇ 37 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋਇਆ। 1957-58 ਦੇ ਬਜਟ ਦਾ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚਲੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ 106,00,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਪਰੋਵਿਜ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਏਨਾਂ ਖਰਚ ਸੜਕਾਂ ਦੀ maintenance ਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉੱਥੇ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਨਾ-ਇਨਸਾਫ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਫੇਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਹਨ ਬੜੇ Scientific basis ਤੇ ਲਾਏ ਹਨ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਐਨਕੁਆਇਰੀ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਬੜੇ ਸੁਚੱਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਔਰ ਇਸ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਓਹੀ ਲਾਏ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਐਡਵਾਇਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੀ ਇਹੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਮੰਜੂਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਮੰਜੂਰੀ ਲਈ ਗਈ। ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਫ਼ਸੀਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਲੱਗੇਗਾ, ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਏਨਾ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦੂਜੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਟੈਕਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਇਕ ਭਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਨਾਲ ਪਬਲਿਕ ਕੈਰੀਅਰਜ਼ ਔਰ ਬੱਸਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੋਝ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ rail-road competition ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬੱਸਾਂ ਵਾਲੇ ਰੇਲ ਨਾਲ compete ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਔਰ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਬੱਸਾਂ ਔਰ ਪਬਲਿਕ ਕੈਰੀਅਰਜ਼ ਮਾਰਕਿਟ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਏਗਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ discouragement ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਘਾਟਾ

ਨਹੀਂ ਪਏਗਾ, ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਏਗਾ । ਮੈਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਮੋਟਰ ਵੈਹੀਕਲਜ਼ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । 1950 ਵਿਚ motor vehicles ਦੀ ਤਾਦਾਦ 298,662 ਸੀ । 1954 ਵਿਚ 333,219 ਹੋ ਗਈ । ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਅੰਕੜੇ, ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਕੇ । ਲੇਕਿਨ.....

Public Vehicles ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਵਾਕਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । Rail-road competition ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ trade ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਲਗੇ । ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਟੈਕਸ ਦੇ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਜੇ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ States ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਹਾਲੇ ਵੀ ਸਾਡੇ rates ਦੂਜੀਆਂ States ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਘੱਟ ਨੇ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ Taxation Enquiry Commission ਨੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ceiling ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਸਾਡੇ rates ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ । ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ states ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰਾਂ, ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਮੁਨਾਸਿਬ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਦੋ ਸਟੇਟਾਂ ਦੀਆਂ figures ਦੱਸ ਦਿਆਂ । ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਟੈਕਸ ਦਾ ਤਾਲੁਕ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚਾਰ seats ਵਾਲੀ Taxi ਤੇ ਟੈਕਸ ਦਾ rate 200 ਰੁਪਏ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ceiling ਮੁਕੱਰਰ ਹੈ ਉਹ 480 ਰੁਪਏ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ Orissa ਵਿਚ 320 ਰੁਪਏ ਤੇ Madras ਵਿਚ 240 ਰੁਪਏ । ਪੰਜ Seats ਵਾਲੀ Taxi ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ rate 250 ਰੁਪਏ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ceiling ਮੁਕੱਰਰ ਹੈ ਉਹ 600 ਰੁਪਏ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ Orissa ਵਿਚ 620 ਰੁਪਏ, Madras ਵਿਚ 240 ਰੁਪਏ । ਇਕ ਦੋ ਟਨ weight ਵਾਲੀ Taxi ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ rate 350 ਰੁਪਏ; ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ Orissa 480 ਰੁਪਏ ਤੇ Madras ਵਿਚ 640 ਰੁਪਏ । ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ Ceiling Committee ਨੇ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਹੈ 1,480 ਰੁਪਏ । ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ figures ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ceiling ਦਾ ਚੋਖਾ ਜਾ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ Public Service Vehicles ਜਾਂ State Carriages ਬਾਰੇ ਟੈਕਸ ਦੀਆਂ figures ਦੱਸਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਸੀਂ 480 ਰੁਪਏ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ceiling 2,160 ਰੁਪਏ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ Orissa ਵਿਚ 1,360 ਰੁਪਏ ਤੇ Madras ਵਿਚ 2,160 ਰੁਪਏ ਹੈ । 20 Seater Taxi ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸ ਦਾ rate ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 520 ਰੁਪਏ ਹੈ, Ceiling 2,400 ਰੁਪਏ ਮੁਕੱਰਰ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ Orissa ਵਿਚ 1,520 ਰੁਪਏ ਤੇ Madras ਵਿਚ 2,400 ਰੁਪਏ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ progressively seats ਵਧਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੂਜੀਆਂ states ਵਿਚ ਇਹ ਟੈਕਸ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । 40 seater ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ rate ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 1,720 ਰੁਪਏ, Orissa ਵਿਚ 3,120 ਰੁਪਏ ਤੇ Madras ਵਿਚ 4,820 ਰੁਪਏ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਟੈਕਸ ਦੀਆਂ figures ਉਸ

[ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ]

ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ Taxation Enquiry commission ਨੇ ceiling ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਦੂਜੀਆਂ States ਵਿਚ ਇਹ ਟੈਕਸ ਮੌਜੂਦਾ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ suggestion ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ suggestion ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਝਾਉ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨੂੰ operators ਤੇ pass on ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨੂੰ operators ਤੇ pass on ਕਰਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਮੈਂ Item No. 56 State list ਦੇ constitutional provision ਦਾ ਮਲਾਹਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਸੀਂ Passengers and Goods Tax ਤਾਂ constitutionally ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨੂੰ operators ਤੇ pass on ਕਰਨਾ, ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ, constitutional ਨਹੀਂ।

ਸੈਲਕੀ ਆਰਡਰ ਗਨੀ ਡਾਰ : ਜੇਕਰ ਕੋਈ amendment ਲੇ ਆਵੇ।

ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ : ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੋਰਟ ਫੀਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਫ਼ ਨੂੰ ਵੀ free ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ Taxation Enquiry Commission ਨੇ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਬਲਕਿ ਇਥੋਂ ਦੇ Chief Justice ਤੇ Supreme Court ਦੇ Chief Justice ਦੀ ਰਾਇ ਲਈ ਗਈ ਸੀ। Taxation Enquiry Commission ਨੇ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਾਰੀ position ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਗਈ, ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ Administration of Justice ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ, ਇਹ ਨਾ ਘਾਟੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਨਫ਼ਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨਾਂ ਕੁ ਖਰਚ ਹੋਵੇ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਮੁਨਾਸਿਬ ਤੇ fair ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਝ ਅੰਕੜੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ— 1956-57 ਵਿਚ 72.57 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ Administration of Justice ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਇਆ। Court Fees ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਆਮਦਨ ਹੋਈ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ 47.11 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 25.46 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਵੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ court fees ਨੂੰ 30 per cent ਵਧਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ 15 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ 15 ਲੱਖ pay ਕਰਕੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਾਲ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ State Exchequer ਵਿਚੋਂ ਦਿਆਂਗੇ। ਜੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਕਿ ਅਸੀਂ Administration of Justice ਨੂੰ ਮਹਿੰਗਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਠੀਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਹਾਲੇ ਵੀ ਅਸੀਂ Administration of Justice ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਪਲਿਉਂ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, commercial crops ਤੇ cess ਲੱਗ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਤਸਵੀਸ਼ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ

ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ Planning Commission ਨੂੰ commercial crops ਤੋਂ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੀ undertaking ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹ cess ਚਾਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਕਪਾਹ, ਮੂੰਗਫਲੀ, ਮਿਰਚਾਂ ਤੇ ਗੁੜ। ਇਸ ਦੀ justification ਲਈ ਮੈਂ ਅਗਸਤ, 1947 ਵਿਚ 100 base ਰੱਖ ਕੇ ਕੁਝ ਅੰਕੜੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਪਰੈਲ, 1955 ਵਿਚ foodgrains ਦੀ prices ਦਾ index 283.6 ਸੀ, ਅਪਰੈਲ, 1956 ਵਿਚ foodgrains ਦੀ prices ਦਾ index 360.9 ਸੀ ਤੇ ਮਾਰਚ, 1957 ਵਿਚ 399.6। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਰੈਲ, 1955 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਾਰਚ, 1957 ਤੱਕ foodgrains ਦੀ prices ਵਿਚ 116 ਬੜ੍ਹਤਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

Industrial raw material, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੂੰਗਫਲੀ ਤੇ ਕਪਾਹ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ—(Base year 1939 ਦਾ price index 100 ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ) :

ਸਾਲ	Price Index figures
ਅਪ੍ਰੈਲ, 1955	398.6
ਅਪ੍ਰੈਲ, 1956	472.8
ਮਾਰਚ, 1957	519.0

ਇਸ ਵਿਚ 1955 ਤੋਂ 1957 ਤੱਕ ਜਿਹੜੀ ਬੜ੍ਹਤਰੀ ਹੋਈ ਉਹ 120.4 ਹੈ ਬਾਕੀ figures ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦਾ। ਮੁਖਤਸਰ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ price index ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। Semi-Manufactures ਦੇ price index ਵਿਚ 76.0 ਦੀ ਬੜ੍ਹਤਰੀ ਹੋਈ ਅਤੇ manufactures ਵਿਚ 106.8 ਦੀ ਬੜ੍ਹਤਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਨਰਲ ਇੰਡੈਕਸ ਵਿਚ 75.1 ਦੀ ਬੜ੍ਹਤਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸਾਡੇ industrial raw material ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ price index ਵਿਚ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਵਧੇਰੇ ਬੜ੍ਹਤਰੀ ਹੋਈ।

ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਜਿਸ ਵੱਲ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਬੀਜੇ ਹੋਏ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਅੱਧੇ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਹੀ figures ਦਿਆਂਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ 1949-50 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ 1955-56 ਵਿਚ 7.4 ਫੀ ਸਦੀ ਦੀ ਬੜ੍ਹਤਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਫਿਗਰਜ਼ ਮੈਂ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ sugarcane ਦੇ area ਵਿਚ ਜੋ ਬੜ੍ਹਤਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ—

1949-50 ਵਿਚ	325	ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ
1955-56 ਵਿਚ	452	ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ

Percentage increase ਹੋਈ 39.4 ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ cotton ਦੇ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ—

1949-50 ਵਿਚ	534	ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ
1955-56 ਵਿਚ	1,282	ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ

Increase of percentage 141. Groundnut ਦੇ ਰਕਬੇ ਵਿਚ 49 ਫੀ ਸਦੀ ਅਤੇ ਮਿਰਚਾਂ ਦੇ ਰਕਬੇ ਵਿਚ 22 ਫੀ ਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

[ਅਰਤ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਵਾਕਫ਼ਅਤ ਲਈ gross value of all crops per acre ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। Wheat ਦੀ per acre value 142 ਰੁਪਏ, gram 101 ਰੁਪਏ, rice 108 ਰੁਪਏ, ਬਾਜਰਾ 44 ਰੁਪਏ, maize 139 ਰੁਪਏ, ਹੈ। Sugarcane ਦੀ per acre value 511 ਰੁਪਏ cotton ਦੀ 303 ਰੁਪਏ ਅਤੇ groundnut ਦੀ 155 ਰੁਪਏ ਹੈ।

Sardar Gurbachan Singh Bajwa : On a point of information, Sir, Will the hon. Minister give the cost of production too ?

ਅਰਥ ਮੰਤ੍ਰੀ : Cost of production ਦਾ ਸਵਾਲ ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ individual tax proposals ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਲਵਾਂ ਫਿਰ cost of production ਨੂੰ touch ਕਰਾਂਗਾ। ਦਰਅਸਲ cost of production ਦੀ ਇਸ ਵਿਚ relevancy ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਲੱਗਣਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਆਉਣੀ ਹੈ। Cost of production ਦੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਬਾਜ਼ਵਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ emphasis ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ relevancy ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਿਆ।

ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ commercial crops ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅੰਕੜੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮੂੰਗਫਲੀ, ਕਪਾਹ ਆਦਿ ਦੀ ਉਪਜ ਕਾਫ਼ੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਇਹ ਫ਼ਸਲਾਂ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ important raw material ਹਨ। ਦਰ ਹਕੀਕਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਤੇ ਲੱਗੇ ਟੈਕਸ ਦਾ ਅਸਰ ਨਾਂ consumer ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ producer ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਪੈਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਇਕ particular basis ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਪਾਹ ਜਿਹੜੀ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਆਉਣੀ ਹੈ ਉਹ ਸਿੱਧੀ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂੰਗਫਲੀ ਜਿਹੜੀ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਆਉਣੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਬਨਾਸਪਤੀ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਾਂ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨਾਲ industrialist ਦੀ cost ਤੇ ਫਰਕ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਨਾਂ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਰਕ consumer ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਆਨ੍ਹੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਮੈਂ commercial crops ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੂੰਗਫਲੀ ਤੇ ਟੈਕਸ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਅਸੀਂ ਦੋਬਾਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੂੰਗਫਲੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਕ ਖਾਸ area ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਅੱਧਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੂੰਗਫਲੀ ਤੇ ਟੈਕਸ 100 ਰੁਪਏ ਦੀ ਉਪਜ ਤੇ 8 ਆਨੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਖਾਸ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਬੋਝ ਨਾਂ ਪਵੇ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮਿਰਚਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਫਸਲ ਤੇ ਦੋਹਰਾ ਟੈਕਸ ਨਾਂ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ export ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਾਂ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਦੂਜੇ ਇਹ ਟੈਕਸ mature crop ਤੇ ਲਾਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ । ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਸੁਣਕੇ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਰਾਮਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ mature crop ਤੇ ਨਾਂ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਗੋਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਲਾਉਣਾ ਨਾਂ ਹੋਵੇ । (ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ) । ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਟੈਕਸ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ੰਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੀ ਫਸਲ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣੀ ਹੈ ਜਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਵੇਚੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ; ਟੈਕਸ ਲੱਗਣਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗੀ; ਉਸ ਤੇ, ਜਿਹੜਾ marketable surplus ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਉਪਰ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇ ਜਿਹੜੀ ਮਿੱਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਵੇ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੀ assessment ਜਾਂ realisation ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੇਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ realisation ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ bridges ਦੇ ਉਤੇ toll ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ national high ways ਅਤੇ bridges ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਜਾਏ । ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ state highways ਨੇ, ਜਿਹੜੇ ਸਟੇਟ ਦੀ cost ਦੇ ਨਾਲ, ਸਟੇਟ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖਰਚ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਜਾਏ । ਅਗਰ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਹ ਦੇਖਣ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਗਵਾਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਕੁ bridges ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੰਘਣ ਲਗਿਆਂ ਟੈਕਸ ਦੇਣਾ ਪਏਗਾ; ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਨਾਂ ਹੁੰਦੀ ।

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ : point of order, Sir. ਜ਼ੋਪਹਿਲੀ ਸਪੀਚ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਫਾਇਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਸਾਰੇ ਪੁਲਾਂ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਏਗਾ ।

ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਗਈ ਕਿ national bridges ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਏਗਾ । ਇਹ controversy ਨਹੀਂ । ਜੇ ਸਮਝਣਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਸਮਝ ਲੈਣਾ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਚਾਰ ਪੰਜ bridges ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਹਰੀਕੇ bridge, ਇਕ ਰੋਪੜ bridge ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਉਤੇ, ਇਕ ਨੰਗਲ bridge, ਜੋ ਰੋਪੜ-ਨੰਗਲ-ਉਨਾ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ । ਇਕ bridge ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਰਸਾ ਐਕੁਆਡਕਟ ਦੇ ਉਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਖਲੋਰੀ bridge ਹੈ ਜੋ ਸੰਗਰੂਰ-ਨਰਵਾਨਾ-ਜੀਂਦ ਰੋਡ ਦੇ ਉਤੇ ਹੈ । ਸਿਰਫ ਇਹ 5 ਬਰਿਜ ਬਣਦੇ ਨੇ । ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ 4 ਪੁਲਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਜਾਏਗਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਨੰਗਲ bridge ਹੈ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਉਤੇ, ਰੋਪੜ-ਨੰਗਲ-ਉਨਾ ਰੋਡ ਦੇ ਉਤੇ ਉਸ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾਏਗਾ, ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਗੇ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕੁਛ ਤੇ ਉਤੇ

[ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ]

construction ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਾਮਾਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਜਾਣਾ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁਛ ਬਾਜਵਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਉਲਾਂਭਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਪੁਲ ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਏਗਾ। 4 bridges ਦੇ ਉਤੇ ਟੈਕਸ ਲਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ 4 bridges ਦੇ ਉਤੇ ਅਗਰ toll ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਮਾੜੀ ਗਲ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ points ਮੇਰੇ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਤਸਵੀਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਹਿਰ ਕੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੋਏਗੀ, time ਜ਼ਾਇਆ ਹੋਏਗਾ; ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਦਿਕਤਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ realisation ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚ। ਜੇ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਸ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੋਈ delay ਨਾ ਹੋਵੇ ਲੰਘਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ realisation ਜਿਹੜੀ ਹੋਵੇ ਬੜੇ ਆੜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਠੀਕ ਵੰਗ ਨਾਲ ਹੋਵੇ। Details work out ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਐਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੋਈ ਦਿੱਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗੇ।

ਇਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਤਅਲਿਕ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ 4, 5 ਪੁਆਇੰਟ ਟੱਚ ਕਰਾਂਗਾ ਜਿਸਦੇ ਉਤੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਬੜੀ ਤਸਵੀਸ਼ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ debt liabilities। ਨੇ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਤਸਲੀਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਿ debt liabilities ਐਨੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਸੌਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੋਚੀਏ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਇਹ ਗੱਲ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ debt liability ਦੇ ਫਿਗਰਜ਼ ਦਾ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਉਸ ਦੀਆਂ details ਵੀ ਦੇਖਣ। ਇਹ Finance Secretary ਦੇ Memorandum ਦੇ page 12 ਤੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ details ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਸਾ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਰੱਖ ਲੈਣਾ ਮੁਨਾਸਬ ਹੈ। Details ਦੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ items ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ liability ਦੀਆਂ ਫਿਗਰਜ਼ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਘਬਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਹ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਭਾਖੜਾ-ਨੰਗਲ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਅਸੀਂ ਕਰਜ਼ ਲੈਕੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਅਪਰੈਲ, 1957 ਨੂੰ 1,19,45 ਲੱਖ ਹੈ, ਯਾਨੀ 119 ਕਰੋੜ ਤੇ 45 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੀ ਅਪਰੈਲ, 1957 ਨੂੰ ਕਰਜ਼ ਸੀ। 31 ਮਾਰਚ 1958 ਨੂੰ ਇਹ ਰਕਮ 1,34,40 ਲੱਖ ਹੋਏਗੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਕੇ project ਵਿਚ ਅਖੀਰ ਮਾਰਚ, 1958 ਨੂੰ ਇਹ ਰਕਮ 8 ਕਰੋੜ 4 ਲੱਖ ਹੋਏਗੀ। flood control ਦੇ under 1 ਕਰੋੜ 21 ਲੱਖ, G.M.F. including fertilizers 17 ਕਰੋੜ 73 ਲੱਖ ਅਤੇ New Capital ਦੇ ਵਿਚ 7 ਕਰੋੜ 97 ਲੱਖ; Electricity Schemes ਦੇ ਵਿਚ 1 ਕਰੋੜ 85 ਲੱਖ Other development loans ਦੇ ਵਿਚ 1 ਅਪਰੈਲ, 1957 ਨੂੰ 13 ਕਰੋੜ 4 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਸੀ ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Rehabilitation loans ਦਾ 31 ਮਾਰਚ, 1958 ਤੱਕ 10 ਕਰੋੜ 34 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ। ਅਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ items ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਖੁਦ ਏਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਗੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ debt ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ

ਜਿਹੜਾ ਗੈਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਵਾਸਤੇ 13,440 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਕਰਜ਼ ਉਠਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਤਸਵੀਸ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿੰਨਾ ਲਾਭ ਹੋਏਗਾ। ਪੰਜ ਲੱਖ ਗੰਢਾਂ ਰੁੱ ਦਾਂ ਇਜ਼ਾਫਾ ਹੋਏਗਾ। ਸਾਢੇ ਛੇ ਲੱਖ ਟਨ ਅਨਾਜ, ਸਿਰਫ ਇਕੱਲੀ ਗੰਦਮ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਦੋ ਲੱਖ ਟਨ ਸਾਡੇ ਦੂਜੇ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਧਣੇ ਨੇ। ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਉਪਜ ਵਿਚ ਵੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਚਾਰੇ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਡੀਆਂ ਬਣਨੀਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੰਮ ਹੋਣੇ ਨੇ। ਅਗਰ ਇਤਨਾ ਮੁਨਾਫਾ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਧਿਆਨ ਕਰੀਏ ਕਿ 134 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਕਰਜ਼ ਮੰਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਤਸਵੀਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। Rehabilitation ਦੇ loan ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਸਾਨੂੰ ਜੇ ਤਸਵੀਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ detail ਵਿਚ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਰੁਪਿਆ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ development ਦੇ ਲਈ, re-construction ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਇਸਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਇਕ ਪੈਸਾ ਜਿਹੜਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਤਸਵੀਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤੇ ਜੋ debt ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ debt ਦੀ ਮਿਕਦਾਰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਸੀਂ Central Government ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੂਦ ਦੇ ਵਿਚ ਕਮੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਏ। ਜਿਹੜਾ capitalised interest ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਸੂਦ ਨਾ ਲਾਇਆ ਜਾਏ, compound interest ਨਾ ਲਾਇਆ ਜਾਏ। ਅਸੀਂ Central Government ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਐਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ Government of India ਨੇ Finance Commission ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਦਿਤੇ ਨੇ ਕਿ ਹਰ ਇਕ State ਦੀ ਜਿਹੜੀ debt liability ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ examine ਕਰੇ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀ justification ਬਣਦੀ ਹੈ, ਕਿਤਨੀ ਇਮਦਾਦ ਦੇ ਉਹ ਮੁਸਤਹਿਕ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਵੀ ਹਾਲਾਤ ਹਨ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਅਪਣਾ case, debt liability ਦਾ ਕੇਸ Finance Commission ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਹੈ। House ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਔਰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਠਾਇਆ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਏਸੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਏਗਾ ਅਤੇ Centre ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਏਗਾ। ਸਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ..... (interruption) (ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗਨੀ ਭਾਰ ਤੁਸੀਂ 8 ਕਰੋੜ ਦਾ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਏਗਾ।) ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿਆਂਗਾ, ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ Capital Project ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਐਨੀ ਤਾਂ ਐਸ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤਫਸੀਲ ਨਾਲ ਦੱਸਾਂ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ arguments ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਵਾਂ ਲੇਕਿਨ ਕਈ unproductive ਕੰਮ Capital Project ਵਿਚ ਐਸੇ ਲਿਆਉਣੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ State ਵਿਚ development ਵਾਸਤੇ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੇ। ਐਸੀਆਂ ਕਈ electricity supply ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ productive ਹੋਣਗੀਆਂ; ਉਹ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਨੇ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣੀ ਹੈ।

[ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ]

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ; ਭੇਰਾ ਗੋਪੀ ਪੁਰ ਦਾ ਕੇਸ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ 0.80 productivity figures ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਘਾਟਾ ਸੀ, productive ਹੋਣ ਦੇ chances, ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਲ੍ਹ ਦੀ ਸਕੀਮ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Electricity ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਕੀਮਾਂ ਸਨ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ unproductive schemes ਦੀ ਕਿਉਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਜਵਾਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ backward ਇਲਾਕੇ ਦੀ backwardness ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸਕੀਮ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ unproductive scheme ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਕ point ਹੋਰ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰੀਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ। ਕਈ ਹੋਰ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਵੀ ਵਾਜ਼ਿਹ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ speech ਵਿਚ ਇਹ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂ ਕੀ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ Division-wise ਕੀ Provision ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਅੰਬਾਲਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਨਾਲ ਤਾਲਮੁਲਕ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਸ਼ਵੀਸ਼ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਰਾ detailed data ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਐਨਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਰੀ detail ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ net figures ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ figures ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਜਾਂ ਮੇਰੇ department ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ figures ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਹਨ। 1957-58 ਵਿਚ plan and non-plan ਸਕੀਮਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ 55, 38,76,000 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Division-wise ਵੀ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ Ambala Division ਵਿਚ plan and non-plan Schemes ਤੇ 8,91,61,000 ਰੁਪਏ ਜਲੰਧਰ ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ 11,13,04,000 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ 6,00,84,000 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਾਕੀ State ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ 29,33,27,000 ਰੁਪਏ new expenditure ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਖਰਚ ਹੋਣਗੇ। ਜੇਕਰ percentage ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅੰਬਾਲਾ ਡਵੀਜ਼ਨ 16.1%, ਜਲੰਧਰ ਡਵੀਜ਼ਨ 20.9%, ਪਟਿਆਲਾ ਡਵੀਜ਼ਨ 10.8% ਅਤੇ ਸਾਰੀ State ਦੀ 52.2% ਹੈ। ਜੇਕਰ Population ਜਾਣਨੀ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ Population ਵੀ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। Total Population 161,34,890 ਹੈ, ਅੰਬਾਲਾ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੀ population 52,04,618 ਹੈ, ਜਲੰਧਰ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੀ population 74,36,587 ਹੈ, ਪਟਿਆਲੇ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੀ population 34,93,685 ਹੈ ਅਤੇ State ਦੀ 29,33,27,000 ਹੈ। ਮੈਂ percentage population ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਵਾਂ। ਅੰਬਾਲਾ ਡਵੀਜ਼ਨ 32.26%, ਜਲੰਧਰ ਡਵੀਜ਼ਨ 46.09%, ਪਟਿਆਲਾ ਡਵੀਜ਼ਨ 21.65% ਜਿਥੋਂ ਤਕ backward areas ਦਾ ਤਾਲਮੁਲਕ ਹੈ ਜਾਂ backward classes ਦਾ

ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਸਾਡੀ ਇਹ declared policy ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁੱਕਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ backward areas ਹਨ ਜਾਂ backward classes ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ develop ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਲਿਸੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਸ ਐਲਾਨ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਨੇਕ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ implement ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ (cheers)। ਜੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਕਮੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਨੀਅਤ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ un-developed areas ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ develop ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਤਰਜੀਹ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਰਾਉ ਗਜਰਾਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁੜਗਾਵਾਂ ਕੈਨਾਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਮੁਨਾਸਿਬ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ point ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਸਕੀਮ ਦੀ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕਈ technical difficulties ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਜੇ ਤਕ implement ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਇਹ position ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਕੀਮ State ਗੋਰਮਿੰਟ ਵੱਲੋਂ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ Finance Department ਕੋਲੋਂ approve ਹੋਵੇ technical examination ਵਾਸਤੇ Government of India ਦੇ ਪਾਸ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ State Government ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਸਕੀਮ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਕੇ Centre ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ implementation ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਰਾਉ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਕੀਮ ਵਿਚ technical difficulties ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ (Interruptions) ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰਾ ਮਸਾਲਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅੱਡ ਅੱਡ figures ਫਿਰ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਵਕਤ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਅੱਧੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲੈਣਗੇ।

Low-paid Government employees ਦੀਆਂ pay scales ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ pay scales ਅਜੇ ਵਧਾਕੇ ਉਨੇ ਉੱਚੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕੇ ਜਿੰਨੇ ਕਿ ਕਿਸੇ Socialistic Pattern of Society ਦੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੇਵਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਅੰਕੜੇ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਸਾਡੀ State ਦੇ pay scales Centre ਨਾਲ ਵੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ States ਨਾਲ ਵੀ favourably compare ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕੇਰਾਲਾ State ਦੇ ਵੀ ਅੰਕੜੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਕੁਝ pay scales ਸਾਡੇ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ upper limit ਅਤੇ lower limit ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਮੈਂ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ—lower division clerks ਦੀ ਅਤੇ upper division clerks ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਚਪੜਾਸੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅਜੇ ਅਸੀਂ Pay Revision Committee ਦੀ recommendations ਤੇ ਵੀ ਅਮਲ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਅਤੇ Centre ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ pay scales ਅਗੇ ਵਧਾ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਕਈ pay scales ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ limits

[ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ]

lower down ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ Pay Revision Committee ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਉਹ ਕੇਵਲ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਲਕਿ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨੂੰ rationalise ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਸਵਾਲ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਹਰ ਇਕ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਅੱਡ ਅੱਡ demand ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ pay scales ਦਾ structure ਬਹੁਤਾ rationalised basis ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। Committee ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਮਕਸਦ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ pay scales ਦਾ ਜੋ structure ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ rationalise ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਗਿਆਂ rationalisation of pay scales ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ pay scales ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਈ anomalies ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਨਾਮੁਨਾਸਬ anomalies ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਾਂਗੇ।

ਰਾਜਾ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੋ point ਕਈ ਸੱਜਣਾ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ anomalies ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਾਡੀ production ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ prices ਵੀ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਅਜਿਹੀ situation ਅਗੇ ਕਦੇ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ anomalies ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਉਂ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਵਾਲ ਬੜਾ ਮੁਨਾਸਬ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਵਾਲ ਹੈ।

ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੜਾ ਮੁਨਾਸਬ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਤਫ਼ਸੀਲ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ, ਲੇਕਿਨ ਅੱਜ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ Centre ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਕਰੱਰ ਕੀਤੀ ਹੈ—Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਦੀ statement ਜਿਹੜੀ ਛਪੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ਕਿ ਜਦ production ਵੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਵੀ prices ਕਿਉਂ ਵਧਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਇਹ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਵੀ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ prices ਨੂੰ control ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ deal with ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਤਸ਼ਵੀਸ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜਿਥੋਂ ਤੀਕਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਥੇ ਕੁਝ ਹੋਰ additional factors ਵੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। Prices ਦਾ ਵਧਣਾ directly ਤਅੱਲੁਕ ਰਖਦਾ ਹੈ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਜ ਅਤੇ ਮੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ demand and supply ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਤੁਹਾਡੀ currency ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਤੇ international factors ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ prices ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ rise ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜਾਂ basis ਕੀ ਹੈ। ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਸਨ 1955 ਦੇ floods ਦੀ

ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਵੀ ਸਾਡੀ food production ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ shortage ਹੋਈ ਅਤੇ ਕੁਝ shortage exports ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਵੀ ਹੋਈ । ਜਿਹੜੀ peculiar ਹਾਲਤ ਪੈਦਾ ਹੋਈ prices ਦੇ abnormally rise ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ international factors ਵੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ count ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਐਨਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਫਸੀਲ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ । ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖ ਲਓ । ਤੁਸੀਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਥੇ Central Parliament ਵਿਚ ਜਿਸ ਵੇਲੇ debate ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਤਸਵੀਸ਼ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ । ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰਾ material ਹੈ ਪਰ ਪੜ੍ਹਣ ਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਥੇ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਸ problem ਉਤੇ proper control ਅਤੇ check ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ anarchy ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਉਥੇ prices ਦੀ rise ਐਨੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ rice 35 ਅਤੇ 40 ਰੁਪਏ ਮਣ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕੀਮਤ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨਾਲੋਂ ਦੁੱਗਣੀ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ China ਦੀਆਂ prices ਨਾਲ ਹੀ comparison ਕਰ ਲਓ । ਉਥੇ 14 ਆਨੇ ਫੀ ਸੇਰ ਹੈ food-grains ਦੀ price, ਬਿਲਮੁਕਾਬਿਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਹ 9 ਆਨੇ ਫੀ ਸੇਰ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ international factors ਨੂੰ ਵੀ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, prices ਦੇ ਵਧਣ ਅਤੇ ਘਟਣ ਵਿਚ । ਫਿਰ ਭੀ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਜਿਹੜੀ Centre ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ ਇਸ problem ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਹਕੀਕੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਜਿਹੜਾ structure ਹੈ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਇਹ position ਕਿਉਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ।

ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਲਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਾਲਜਾਂ ਬਾਰੇ ਗਰਾਂਟ ਦੇ ਘੱਟ ਹੋਣ ਤੇ ਰੋਸ ਪਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਇਕ educational institution ਦੇ head ਹਨ, ਮੁਨਾਸਬ ਹੀ ਵਜ਼ਾਹਤ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਵਕਤ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ details ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਪਰ ਸਿਰਫ ਐਨਾ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਹੈ, education ਨੂੰ Matriculation ਤਾੜੀਂ free ਕਰਨ ਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਮਦ ਵਿਚ ਕੁੱਝ deduction ਕਰਨੀ ਪਈ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਪਣੀ State ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ problem ਹੈ ਉਹ ਹੈ illiteracy ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ available financial resources ਵਿਚੋਂ higher ਅਤੇ University education ਲਈ ਕਿੰਨਾ provision ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ illiteracy ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ Matric standard ਤੀਕਰ free education ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ higher ਅਤੇ Univeresity education ਦੀ ਉਤਨੀ importance ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੇ ਅਜ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ educational system ਨੂੰ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ University ਅਤੇ Colleges ਦਾ

[ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ]

ਇਹ system ਜਿਤਨਾ perfect ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਤਨਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ । ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ education ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ technical education ਨੂੰ ਬੜਾਵਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਰੂਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਕੁੱਝ ਜਾਣਦੇ ਹੋ (ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ ਵਲ address ਕਰਦੇ ਹੋਏ) ਉਥੇ University ਅਤੇ College education ਲੈਣ ਦੀ ਖਾਸ exceptionally brilliant students ਨੂੰ ਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ । ਐਰ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ restriction ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ । ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ literacy ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾਏ । ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ College ਅਤੇ University education ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ignore ਕਰ ਦੇਵੀਏ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ technical education ਦੇਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵਧ ਚੜ੍ਹਕੇ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ Engineering ਕਾਲਜ ਹੈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਿਤਨਾ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Polytechnic Institute ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਸਵਾ ਛੇ ਸੌ, ਸਾਢੇ ਛੇ ਸੌ additional admissions ਅਸੀਂ ਇਸੇ ਸਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ University education ਦਾ ਵੀ ਆਪਣਾ ਖਾਸ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, importance ਹੈ । ਇਹ ਵੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ culture, ਉਸ ਦੀ ਸਭਯਤਾ, ਉਥੋਂ ਦੀ University education ਚੋਂ reflect ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਐਨੀਂ ਵਧੇਰੇ illiteracy ਹੋਵੇ ਉਥੇ University education ਨੂੰ ਮੁਨਾਸਬ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ।

Cement factory ਦੇ ਬਾਰੇ ਫਰਮਾਇਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਉਸ ਭਰਾ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਹੈ, ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤੀਕਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ Cement factory ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ State Government ਖੁਦ ਬੜੀ keen ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ Government of India ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਜਿਹੜਾ licence ਹੈ ਉਹ Government of India ਕੋਲੋਂ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ factory ਮੋਰਨੀ ਹਿੱਲ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਸੀ । ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਜਪੁਰ ਵਿਚ A.C.C. ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ Government of India ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ ਉਸੇ factory ਨੂੰ extend ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ; State Government ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ Concern ਨੂੰ ਇਥੇ factory ਲਗਾਉਣ ਦੀ permission ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ examination ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ licence ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਸਰਦਾਰ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ : ਕਿਹੜੇ sector ਵਿਚ ?

ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੇ sector ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ—private sector ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ public sector ਵਿਚ । ਪਰ ਇਸ

OBSERVATIONS MADE BY THE SPEAKER REGARDING TIME GIVEN TO (12)107
GOVERNMENT AND OPPOSITION GROUPS ON THE GENERAL DISCUSSION
OF THE BUDGET

ਗੱਲ ਦਾ ਯਕੀਨ ਰੱਖੋ ਕਿ Cement Factory ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਲਗਾਈ ਜਾਵੇਗੀ—ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਵੇਗੀ ਇਹ details ਫੇਰ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਕੁਝ points ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਟਾਈਮ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ—ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਾਂ । ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । [I had thought that the hon. Minister had concluded his speech.]

ਅਰਥ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਕ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਹੋਰ ਕਹਿ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ true picture ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਨਾਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ confidence ਵਿਚ ਲਵਾਂ । ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਦੂਜਾ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਭਰਾ ਅਤੇ ਭੈਣ, ਐਥੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰ, ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈ ।

OBSERVATION MADE BY THE SPEAKER REGARDING TIME
GIVEN TO GOVERNMENT AND OPPOSITION GROUPS
ON THE GENERAL DISCUSSION OF THE BUDGET

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : इस से पहले कि मैं हाऊस को adjourn करूं; एक बात आप के नोटिस में लाना चाहता हूं और वह यह है कि आज कुछ अपोजीशन के ग्रुप के मੈम्बर साहिबान walk out कर गए इस बिना पर कि उन्हें बजट की बहस के दौरान बोलने का वक़्त नहीं मिला । मेरे पास details हैं कि मुस्लिफ़ पार्टियों को कितना वक़्त मिला । बजट पर तीन दिन यानी 13, 14 और 15 तारीख को जनरल बहस हुई । यह बहस 15 घंटे और 17 मिनट तक चलती रही । कांग्रेस बेंचिज़ के कुल 117 मੈम्बरों की तादाद में से—मेरे बग़ैर 35 मੈम्बरों को बोलने का मौका मिला जिन में Finance Minister साहिब भी शामिल हैं; वे 10 घंटे और 19 मिनट बोले । अपोजीशन बेंचिज़ के 34 मੈम्बर थे । उन में से 18 बोले और उन्होंने 4 घंटे और 58 मिनट का वक़्त लिया जोकि सारे वक़्त का तकरीबन तीसरा हिस्सा बैठता है । उन groups के मੈम्बरों में से जो ग्रुप walk out कर गए 50 प्रतिशत ने बहस में हिस्सा लिया । अगर बावजूद इतनी consideration और concession के, जोकि चेयर ने उनको दी, उन्हें गलतफहमी हो जाए और ऐसा गैरवाजब रवैया अख्तियार करें तो मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि मुझे strict होना पड़ेगा । वे अपने privileges को misinterpret नहीं कर सकते और अपने हक से ज़्यादा नहीं मांग सकते

[अध्यक्ष महोदय]

यह ठीक है कि अपोजीशन को वक्त लेने का हक है लेकिन जब उसे अपने हक से ज्यादा वक्त मिले और फिर भी अगर वे इस तरह का खैया इस्ति-यार करें तो सचमुच बड़े अफसोस की बात है। Bulletin में यह सब बातें आयेंगी। यह तो हो नहीं सकता कि अपोजीशन के ही सब मैम्बर बोलें और एक तरफ की ही यहां नुमाइंदगी हो। यह तो गलत बात है।

(Before I adjourn the House, I want to bring one thing to your notice and that is that the Members of some Groups of the Opposition have staged a walk-out on the ground that they did not get time to speak during the discussion of the Budget. I have got the details about the time given to various groups. The general discussion on the Budget took place on three days i.e. 13th, 14th and 15th lasting 15 hours and 17 minutes. Out of the total strength of 117 members of the Congress Benches (without me) 35 Members, including the Finance Minister, took part in the discussion speaking for 10 hours and 19 minutes. Then out of 34 Members of the Opposition Groups, 18 Members spoke and they took 4 hours and 58 minutes which works out to about one-third of the total time. Out of the members of the groups staging a walk-out, 50 per cent participated in the discussion. If, in spite of so much consideration and concession given to them by the Chair, they labour under some misunderstanding and adopt an unreasonable attitude, then, I am sorry to say, I will have to be strict. They cannot mis-interpret their privileges and claim more than their due. It is true that the Opposition has a right to get time. But when it gets more time than is due to it, then it is really a matter of regret if it behaves like that. All these things will be mentioned in the bulletin. It is not possible that only the Members of the Opposition groups be permitted to speak and only one side be represented here. This is wrong.)

8 p.m.

The Sabha then adjourned till 2 p.m. on Thursday, the 16th May, 1957.

Punjab Vidhan Sabha Debates

16th May, 1957

Vol. I No. 13

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, 16th May, 1957

	PAGE
Starred Questions and Answers	.. (13)1
Unstarred Questions and Answers	.. (13)69
Resolution—	
<i>i.e.</i> gratis distribution of all Government-owned culturable waste land in the State amongst Harijans, Landless peasants and agricultural labourers	.. (13)78—132

CHANDIGARH

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab
1958

Price: Rs. 5.70 nP.

PUNJAB VIDHAN SABHA

16th May, 1957

Vol. 1, No. 13

ERRATA

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>On page</i>	<i>Line</i>
is		(13)38	17
ਸੰਧੂ	ਸੰਧ	(13)44	18
will	ill	(13)69	4
incumbent	imcumbent	(13)75	32
ਅਢ੍ਰੁੱਤੀ	ਅਢ੍ਰੁੱਤੀ	(13)82	23
Dalbir Singh	Da r Singh	(13)83	21
noon	n n	(13)83	32
Harijans	Jans	(13)85	heading
read ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ	after ਸਾਲ	(13)85	1
ਘਟਦੀ	ਘਟਦ	(13)85	26
ਗਿਆਨੀ	ਗਆਨੀ	(13)86	1
ਕਿਤਨੀਆਂ	ਕਤਨੀਆਂ	(13)86	4
ਬਹੁਤ	ਬਹੁਤ	(13)87	4th from below
ਗਿਆਨੀ	ਗਆਨੀ	(13)88	1
ਜਿਹੜੀ	ਜਿਹੜ	(13)95	2
sitting	xxx	(13)99	12
ਚੌਖਰੀ	ਚੌਖਰੀ	(13)104	1
nominal	nomimal	(13)108	7
therefore	teefor	(13)112	9
ਕਿਉਂਕਿ	ਕਿਉ	(13)123	9
ਸਪੀਕਰ	ਸਕੀਕਰ	(13)129	15

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, 16th May, 1957.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital, at 2 p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

CHANDIGARH CAPITAL PROJECT

***159. Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Minister for Public Works be pleased to state the total estimated expenditure on the Chandigarh Capital Project, together with the total amount spent thereon up to the 31st March, 1957 ?

Rao Birendar Singh : The estimated expenditure on the Capital Project stands sanctioned at Rs. 2,409.73 lakhs. Out of this, expenditure incurred up to the end of March, 1957, is approximately Rs. 1,451.45 lakhs. (The figures of expenditure for March are yet to be finalized).

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, in how much time will the remaining estimated expenditure be incurred ?

Minister : During the current Five-Year Plan.

SALE OF PLOTS AT CHANDIGARH

***160. Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Minister for Public Works be pleased to state the total amount recovered by Government from the sale of plots at Chandigarh to private persons up to the 31st March, 1957, together with the total price of plots sold out up to this period ?

Rao Birendar Singh : The total realization from the sale of plots up to the 31st March, 1957, amounted to Rs. 3,60,30,900. The total price of plots sold out up to the said date is Rs. 40,05,700.

Sardar Bhupinder Singh Mann : What is the total estimated cost of the whole body of plots ?

Minister : I cannot give you the exact figure at the present moment. But it is close to Rs. 9 crores.

Sardar Bhupinder Singh Mann : May I know if this estimated sale price exceeds the compensation given by the Government for the land acquired by it ?

Minister : Yes.

Sardar Bhupinder Singh Mann : By how much ?

Mr. Speaker : Well, it is beyond the scope of the main question. Any way, I have no objection, if the Minister is ready to give a reply to it.

Minister : The compensation to be paid is about Rs. 77 lakhs. The total price to be realized by sale has already been stated by me.

COMPENSATION FOR LAND ACQUIRED AT CHANDIGARH

***161. Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Minister for Public Works be pleased to state the total amount of compensation payable to the land owners whose lands were acquired by Government for the building of the Chandigarh Capital and the amount so far actually paid out, respectively ?

Rao Birender Singh : The total amount of compensation payable is Rs. 77.55 lakhs, out of which a sum of Rs 75.02 has so far been paid.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Is there any amount which remains to be paid on this account ?

Minister : Yes. There are cases under arbitration for which a sum of about Rs. 1 lakh has to be paid. Similarly, some assessment has been made. The sanction has to be issued. About Rs 50 thousand are to be paid on that account and there is another lakh of rupees for which final settlement remains to be done.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Is the usual mode of payment cash or do you give land for land ?

Mr. Speaker : In the reply, the amount is mentioned in rupees.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I want to know the mode of payment.

Minister : Land is given but the price is calculated in terms of money.

Sardar Bhupinder Singh Mann : There are certain owners whose lands have been taken but their cases regarding compensation are still pending. May I know whether for this interim period they have been deprived of their lands or they are still in possession of those lands while the arbitration is going on ?

Minister : Will the hon. Member please repeat his question ?

Sardar Bhupinder Singh Mann : There are certain cases which are pending and the compensation is yet to be paid to the owners

Mr. Speaker : I think the main question concerns only the compensation for land acquired at Chandigarh.

Sardar Bhupindar Singh Mann : Yes.

Mr. Speaker : If you want to ask a specific question regarding the cases under arbitration, etc., you should give a separate notice for it.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, the hon. Minister has replied that a certain amount of compensation yet remains to be paid and cases are under

arbitration. I am asking a question about those owners whose cases are under arbitration and who have not been paid compensation. I want to know whether they have been deprived of their lands and Government has taken the possession of those lands.

Minister : Yes, the Government has taken possession of those lands.

Sardar Bhupinder Singh Mann : What arrangements have been made for them for the period they have been deprived of their lands ?

Minister : In some cases land has also been given to the people concerned but the final settlement of the amount remains to be done.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ acquire ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ compensate ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਾਲੀਆ ਲੈਣਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

Mr. Speaker : This is a separate question. The hon. Member should give a fresh notice for it.

ROADS IN DISTRICT FEROZEPUR UNDER SECOND FIVE-YEAR PLAN

***242. Sardar Gurmit Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) whether the construction of any new roads in Ferozepore district has been sanctioned under the Second Five-Year Plan ; if so, the details thereof ;
- (b) the total amount earmarked by Government for the said roads
- (c) the total amount proposed to be spent on the said construction during the current financial year and the roads or portion thereof proposed to be constructed ?

Rao Birendar Singh : (a) ,(b) and (c) The integrated plan in regard to construction of roads in various districts under the Second Five-Year Plan is under the consideration of Government and the information required will be sent to the Member after a decision has been arrived at.

REPAIR OF ROAD FROM VILLAGE JARG TO MALERKOTLA, DISTRICT SANGRUR

***285. Sardar Kartar Singh Diwana :** Will the Minister for Public Works be pleased to state (a) whether any steps have so far been taken by Government for the repair of the pucca road from village Jarg to Malerkotla in district Sangrur, (b) if so, the time by which the repair of the said road is expected to be completed ?

Rao Birendar Singh : (a) Yes. Usual repairs to the road are being carried out.

(b) The road needs reconditioning and it will be done as soon as requisite funds are available.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸੜਕ P.W.D. ਨੇ ਆਪਣੇ control ਵਿਚ ਲੈ ਲਈ ਹੈ?

Minister : Yes.

CONSTRUCTION OF A ROAD FROM VILLAGE TAPA TO RAMGARH VIA DHILWAN MAUR , UGO, ETC.

***298 Sardar Kartar Singh Diwana :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether any proposal was made by the erstwhile Pepsu Government for the construction of a road from village Tapa to Ramgarh via Dhilwan Maur, Ugo, Pakhoke, Bakhtgarh and Tallewal villages, district Sangrur ; if so, the steps, if any, taken for the construction of the said road ?

Rao Birendar Singh : There is no provision for a section of the road, viz, Tapa to Pakhoke while Pakhoke to Ramgarh is included in the proposed integrated Plan. The question of construction will be taken up after the Plan has been approved .

HOSPITALS AND DISPENSARIES IN THE STATE

***247. Sardar Jasdev Singh Sandhu :** Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to lay on the Table a list of Hospitals and Dispensaries, districtwise, in the State at present ?

Chaudhari Suraj Mal : The list is laid on the Table.

List of Hospitals and Dispensaries and Maternity Homes in the Punjab State

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
		HISSAR DISTRICT			
State Public ..	1	Civil Hospital, Fatehabad ..	10	8	Urban
	2	Civil Hospital, Bhiwani ..	45	20	Do
	3	'Lady Hoiley Women Hospital Bihwani ..	—	52	Do
	4	Civil Dispensary, Jakhal ..	2	2	Do
	5	Provincialized Rural Dispensary, Kalanwali	2	2	Do
	6	Civil Dispensary, Loharu ..	4	2	Do
	7	Civil Dispensary, Naqipur ..	2	2	Rural
	8	Provincialized Rural Dispensary, Agroha	2	2	Do

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
State Public— (concl'd)	9	HISSAR DISTRICT—CONTD Provincialized Rural Dispensary, Badopal ..	2	2	Rural
	10	Provincialized Rural Dispensary, Ratia ..	2	2	Do
	11	Provincialized Rural Dispensary, Bahauna ..	2	2	Do
	12	Provincialized Rural Dispensary, Pabra ..	2	2	Do
	13	Provincialized Rural Dispensary, Uklana ..	2	2	Do
	14	Provincialized Rural Dispensary, Bhattu ..	2	2	Do
	15	Provincialized Rural Dispensary, Siswal ..	2	2	Do
	16	Provincialized Rural Dispensary, Mangali ..	2	2	Do
	17	Provincialized Rural Dispensary, Balsmand ..	2	2	Do
	18	Provincialized Rural Dispensary, Siwani ..	2	2	Do
	19	Provincialized Rural Dispensary, Tosham ..	2	2	Do
	20	Provincialized Rural Dispensary, Kairon ..	2	2	Do
	21	Provincialized Rural Dispensary, Chang ..	2	2	Do
	22	Provincialized Rural Dispensary, Bhiwani Khera ..	2	2	Do
	23	Provincialized Rural Dispensary, Sorkhi ..	2	2	Do
	24	Provincialized Rural Dispensary, Bass ..	2	2	Do
	25	Provincialized Rural Dispensary, Khanda Kheri ..	2	2	Do
	26	Provincialized Rural Dispensary, Sesai ..	2	2	Do
	27	Provincialized Rural Dispensary, Mirchpur ..	2	2	Do
	28	Provincialized Rural Dispensary, Baragudha ..	2	2	Do
	29	Provincialized Rural Dispensary, Rori ..	2	2	Do
	30	Provincialized Rural Dispensary, Chautala ..	2	2	Do
	31	Provincialized Rural Dispensary, Madhosinghana ..	2	2	Do
	32	Provincialized Rural Dispensary, Ellenabad ..	2	2	Do
	33	Provincialized Rural Dispensary, Bahal ..	2	2	Do
	34	Provincialized Rural Dispensary, Odhan ..	2	2	Do
	35	Provincialized Rural Dispensary, Darba ..	2	2	Do
	36	Ayurvedic Dispensary, Bamla	Do
	37	Ayurvedic Dispensary, Rawalwas	Do
	38	Unani Dispensary, Nagpur	Do
	39	Unani Dispensary, Sikandpur	Do

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
Local Fund (Municipal) ..		HISSAR DISTRICT—CONCLD			
	1	Civil Hospital, Hissar ..	24	12	Urban
	2	Civil Hospital, Sirsa ..	28	24	Do
	3	Civil Hospital, Hansi ..	10	4	Do
	4	Women Dispensary, Mandi Dabwali	4	Do
	5	Civil Hospital, Tohana ..	30	14	Do
	6	Civil Hospital, Mandi Dabwali ..	8	4	Do
	7	Civil Dispensary, Barwala ..	2	2	Rural
	8	Civil Dispensary, Rania ..	2	2	Do
	9	Civil Dispensary, Allakhpur ..	2	2	Do
State Special Police ..	1	Police Hospital, Hissar ..	12	..	Urban
	2	Canal Dispensary, Suniana	Rural
	3	Canal Dispensary, Narnaund	Do
	4	Canal Dispensary, Sorkhi	Do
	5	Canal Dispensary, Tohana	Do
	6	Canal Dispensary, Kalanwali	Do
	7	Canal Dispensary, Hissar	Do
	8	Canal Dispensary, Punjauana	Do
	9	Canal Dispensary, Sirsa	Do
Railway ..	10	Railway Dispensary, Hissar ..	1	..	Urban
	11	Railway Dispensary, Sirsa ..	3	..	Do
Private Aided ..	1	Tuberculosis Clinic, Hissar ..	2	2	Urban
	2	Ferror Women Mission Hospital, Bhiwani	100	Urban
Private Non-Aided ..	1	Ganpat Rai Matri Sewa Sadan, Bhiwani ..	27	26	Do
	2	Krishan Lal Jalan Eye Hospital, Bhiwani ..	75	75	Do
	3	Vishnu Devi Zanana Hospital (near Nagori Gate), Hissar	16	Do
	4	Subsidized Dispensary, Ding	Rural
	5	Subsidized Dispensary, Dasu Bhai Jodhan	Do

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of Hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
State Public ..		ROHTAK DISTRICT			
	1	Civil Hospital, Rohtak ..	36	34	Urban
	2	Women Hospital, Rohtak	11	Do
	3	Civil Hospital, Sonapat ..	20	16	Do
	4	Civil Hospital, Beri ..	36	16	Do
	5	Women Dispensary, Beri	12	Do
	6	Civil Dispensary, Jhajjar ..	7	5	Urban
	7	Mahila Ashram, Rohtak	10	Do
	8	Provincialized Dispensary, Gohana ..	8	4	Do
	9	Mud hut Colony, Rohtak	Do
	10	Civil Dispensary, Nahar ..	4	4	Rural
	11	Civil Dispensary, Dujana ..	4	4	Do
	12	Provincialized Rural Dispensary, Mundlana ..	5	5	Do
	13	Provincialized Rural Dispensary, Ganaur ..	6	2	Do
	14	Provincialized Rural Dispensary, Farmana ..	2	2	Do
	15	Provincialized Rural Dispensary, Madina ..	2	2	Do
	16	Provincialized Rural Dispensary, Kahnaur ..	2	2	Do
	17	Provincialized Rural Dispensary, Sanghi ..	2	2	Do
	18	Provincialized Rural Dispensary, Kilo ..	2	2	Do
	19	Provincialized Rural Dispensary, Mattanhail ..	2	2	Do
	20	Provincialized Rural Dispensary, Machhrauli ..	2	2	Do
	21	Provincialized Rural Dispensary, Jakhauli ..	2	2	Do
	22	Ayurvedic Dispensary, Dulehra	Do
	23	Ayurvedic Dispensary, Bahu Jholri	Do
	24	Unani Dispensary, Farmana	Do
	25	Unani Dispensary, Jagri	Do

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of Hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
ROHTAK DISTRICT—CONCLD					
Local Fund (Municipal) (District Board) ..	1	Civil Dispensary, Bahadurgarh ..	10	4	Urban
	2	Civil Dispensary, Mehm ..	4	4	Do
	3	Civil Dispensary, Khar Khoda ..	2	2	Rural
	4	Civil Dispensary, Sampla ..	3	2	Do
	5	Civil Dispensary, Kalanaur ..	2	2	Do
	6	Civil Dispensary, Badli ..	2	2	Do
	7	Civil Dispensary, Butana ..	2	2	Do
	8	Civil Dispesnary, Kosli ..	4	2	Do
	9	Civil Dispesanry, Jaun ..	2	2	Do
State Special ..	1	Police Hospital, Rohtak ..	16	..	Urban
Police Canal ..	2	Canal Dispensary, Bainsi	Rural
Private Aided	1	Tuberculosis Clinic, Rohtak ..	1	1	Urban
Private Non-Aided ..	1	Charitable Hospital, Asthalbohar ..	68	68	Rural
Subsidized ..	1	Subsidized Dispensary, Nagana	Rural
	2	Subsidized Dispensary, Bhapurda	Do
	3	Subsidized Dispensary, Dighal	Do
	4	Subsidized Dispensary, Sundana	Do
	5	Subsidized Dispensary, Nurthal	Do
	6	Subsidized Dispensary, Hassangarh	Do
	7	Subsidized Dispensary, Kalinga	Do
	8	Subsidized Dispensary, Attail	Do
GURGAON DISTRICT					
State Public ..	1	Civil Hospital, Gurgaon ..	30	14	Urban
	2	Civil Hospital, Rewari ..	23	10	Do
	3	Sir Shadilal Women Hospital, Rewari	24	Do
	4	Civil Hospital, Ballabgarh ..	8	8	Do
	5	Civil Hospital, Pataudi ..	8	3	Do
	6	Central Infirmary, Rewari ..	7	3	Do
	7	Relief Camp, Palwal ..	5	5	Do

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
State Public— <i>concl'd</i>	8	GURGAON DISTRICT—(CONTD) Mud hut Colony, Gurgaon ..	2	2	Urban
	9	Civil Dispensary, Bawal ..	2	2	Do
	10	Provincialized Rural Dispensary, Bhangroula ..	2	2	Rural
	11	Provincialized Rural Dispensary, Ghangoula ..	2	2	Do
	12	Provincialized Rural Dispensary, Tigaon ..	2	2	Do
	13	Provincialized Rural Dispensary, Dhanj ..	2	2	Do
	14	Provincialized Rural Dispensary, Biwan ..	2	2	Do
	15	Provincialized Rural Dispensary, Ujina ..	2	2	Do
	16	Provincialized Rural Dispensary, Dahina Zainabad ..	2	2	Do
	17	Provincialized Rural Dispensary, Gurgaora ..	2	2	Do
	18	Provincialized Rural Dispensary, Rasulpur ..	2	2	Do
	19	Provincialized Rural Dispensary, Aurangabad ..	2	2	Do
	20	Provincialized Rural Dispensary, Solehra ..	2	2	Do
	21	Provincialized Rural Dispensary, Tapa Bilochpur ..	10	2	Do
	22	Ayurvedic Dispensary, Hathin	Do
	23	Ayurvedic Dispensary, Sheikhupur	Do
	24	Unani Dispensary, Garhi Hassaru	Do
	25	Unani Dispensary, Khambi	Do
Local Fund (Municipal)	1	Civil Dispensary, Palwal ..	8	2	Urban
	2	Civil Dispensary, Hodel (Provincialized)	6	2	Do
	3	Civil Dispensary, Faridabad ..	6	3	Do
	4	Civil Dispensary, Ferozepur Jhirka ..	6	2	Do
	5	Women Dispensary, Hailey Mandi	4	Do

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
(District Board)	6	GURGAON DISTRICT—(CONCLD) Civil Hospital, Nuh ..	20	6	Urban
	7	Civil Dispensary, Sohna ..	4	2	Do
	8	Civil Dispensary, Farrukh Nagar ..	6	..	Do
	9	Civil Dispensary, Nagina ..	2	2	Rural
	10	Civil Dispensary, Khol ..	2	..	Do
	11	Civil Dispensary, Jatusana ..	2	2	Do
	12	Civil Dispensary, Mohna ..	2	2	Do
	13	Civil Dispensary, Toaru ..	2	2	Do
	14	Civil Dispensary, Daruhera ..	1	1	Do
	15	Civil Dispensary, Mirchpur ..	2	2	Do
	16	Civil Dispensary, Hassanpur ..	2	2	Do
	17	Civil Dispensary, Mand Kaula ..	2	..	Do
	18	Civil Dispensary, Pinangwan ..	3	..	Do
	19	Civil Dispensary, Punahana ..	6	2	Do
	20	Civil Dispensary, Bohra Kalan ..	2	2	Do
State Special	1	Police Hospital, Gurgaon ..	16	..	Urban
Police ..	2	Railway Hospital, Rewari ..	7	..	Do
Railway ..	1	Tuberculosis Clinic, Rewari	Urban
Private Aided ..	2	Mission Hospital, Palwal	91	Do
Subsidized ..	1	Subsidized Dispensary, Bhundsi	Rural
	2	Subsidized Dispensary, Mundi	Do
	3	Subsidized Dispensary, Ropark	Do
KARNAL DISTRICT					
State Public ..	1	Civil Hospital, Karnal ..	62	40	Urban
	2	Civil Hospital, Panipat ..	20	7	Do
	3	Civil Hospital, Shahabad ..	15	4	Do
	4	Civil Hospital, Nilokheri ..	15	15	Do
	5	Maternity Hospital, Radaur	14	Do

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Fe- male	
1	2	3	4		5
State Public— (contd)	6	KARNAL DISTRICT—(CONTD) Civil Hospital, Kaithal ..	17	8	Urban
	7	Civil Hospital, Samalkha ..	60	20	Do
	8	Mahila Ashram, Karnal	10	Rural
	9	Mud-hut Colony, Karnal ..	2	2	Urban
	10	Provincialized Rural Dispensary, Radaur ...	2	2	Do
	11	Provincialized Rural Dispensary, Jundla ..	2	2	Do
	12	Provincialized Rural Dispensary, Gharaunda ..	2	2	Do
	13	Provincialized Rural Dispensary, Balah ..	2	2	Do
	14	Provincialized Rural Dispensary, Indri ..	2	2	Do
	15	Provincialized Rural Dispensary, Nissang ..	2	2	Do
	16	Provincialized Rural Dispensary, Tarori ..	6	2	Do
	17	Provincialized Rural Dispensary, Nauttha ..	2	2	Do
	18	Provincialized Rural Dispensary, Bhapauli ..	2	2	Do
	19	Provincialized Rural Dispensary, Mandkaula	2	2	Do
	20	Provincialized Rural Dispensary, Ahar	2	2	Do
	21	Provincialized Rural Dispensary, Siwan ..	5	2	Do
	22	Provincialized Rural Dispensary, Kaul	2	2	Do
	23	Provincialized Rural Dispensary, Bhagal ..	2	2	Do
	24	Provincialized Rural Dispensary, Rajaund ..	2	2	Do
	25	Provincialized Rural Dispensary, Dhatrath ..	2	2	Do
	26	Provincialized Rural Dispensary, Chattar	Do

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural		
			Male	Fe- male			
1	2	3	4		5		
Local Fund ... (Municipal) (District Board)		KARNAL DISTRICT—CONCLD					
	27	Provincialized Rural Dispensary, Thaska Miranji	2	2	Urban		
	28	Provincialized Rural Dispensary, Babian	2	2	Do		
	29	Ayurvedic/Unani Dispensary, Salwan	Do		
	30	Ayurvedic/Unani Dispensary, Dehra..	Do		
	31	Ayurvedic/Unani Dispensary, Hartan	Do		
	32	Ayurvedic/Unani Dispensary, Keorak	Do		
	1	City Dispensary, Karnal	Urban		
	2	Civil Dispensary, Ladwa	..	6	4	Do	
	3	Civil Dispensary, Thanesar	..	8	4	Do	
	4	Civil Dispensary, Pundri	..	8	4	Do	
	5	Civil Dispensary, Assandh	..	6	4	Rural	
	6	Civil Dispensary, Pehowa	..	4	2	Do	
	7	Civil Dispensary, Kunjpura	..	2	..	Do	
	8	Civil Dispensary, Guhla	..	2	2	Do	
	State Special.. Railway Canal ..	1	Railway Dispensary, Panipat	Urban	
		2	Canal Dispensary, Binjahol	Rural	
		3	Canal Dispensary, Munak	Do	
		4	Canal Dispensary, Jhansa	Do	
		5	Canal Dispensary, Pehowa	Do	
		6	Canal Dispensary, Mundri	Do	
	Private Aided..	1	Tuberculosis Clinic, Karnal	Urban	
		2	Maternity Hospital, Kaithal	6	Do
	Subsidized ..	1	Subsidized Dispensary, Fatehpur	Rural
		2	Subsidized Dispensary, Adyana	Do
		3	Subsidized Dispensary, Kutail	Do
		4	Subsidized Dispensary, Sikri	Do

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5

AMBALA DISTRICT

State Public ..	1	Civil Hospital, Ambala ..	48	34	Urban
	2	Civil Hospital, Rupar ..	12	4	Do
	3	Hospital-cum-Health Centre, Chandigarh ..	40	40	Do
	4	Civil Dispensary, Kalka ..	5	4	Do
	5	Civil Dispensary, Chhachhrauli ..	4	1	Do
	6	Relief Camp, Baldev Nagar ..	2	2	Rural
	7	Civil Dispensary, Narain Garh ..	6	..	Do
	8	Provincialized Rural Dispensary, Nangal ..	2	2	Do
	9	Provincialized Rural Dispensary, Bilaspur ..	2	2	Do
	10	Provincialized Rural Dispensary, Mustafabad ..	2	2	Do
	11	Provincialized Rural Dispensary, Khizarabad ..	2	2	Do
	12	Provincialized Rural Dispensary, Morni ..	2	2	Do
	13	Provincialized Rural Dispensary, Raipur Rani ..	2	2	Do
	14	Provincialized Rural Dispensary, Kurali ..	2	2	Do
	15	Provincialized Rural Dispensary, Chamkaur Sahib ..	2	2	Do
	16	Provincialized Rural Dispensary, Bharatgarh ...	2	2	Do
	17	Provincialized Rural Dispensary, Morinda ..	2	2	Do
	18	Ayurvedic/Unani Dispensary, Barwala	Do
	19	Ayurvedic/Unani Dispensary, Laharpur	Do
	20	Ayurvedic/Unani Dispensary, Khizerabad West	Do
	21	Ayurvedic/Unani Dispensary, Kot Sirkari	Do

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Fe-male	
1	2	3	4		5
Local Fund .. (Municipal) District Board	1	AMBALA DISTRICT—CONTD Civil Hospital, Jagadhri	12	8	Urban
	2	Civil Dispensary, Sadhaura (Provincialized)	8	2	Do
	3	Civil Dispensary, Kharar	10	2	Rural
	4	Civil Dispensary, Shahzadpur	..	4	Do
	5	Civil Dispensary, Mulana	2	..	Do
	6	Civil Dispensary, Mani Majra	4	4	Do
State Special .. Police .. Railway ..	1	Police Hospital, Ambala	20	..	Urban
	2	Railway Hospital, Ambala Cantt	8	..	Do
	3	Railway Hospital, Kalka	10	..	Do
	4	Railway Dispensary, Jagadhri	2	..	Do
	5	Canal Dispensary, Ambala	Do
	6	Canal Dispensary, Morinda	Rural
	7	Canal Dispensary, Rajpura	Urban
	8	Canal Dispensary, Patiala	Rural
	9	Canal Dispensary, Tajewala	Do
	10	Canal Dispensary, Dadupur	Do
	11	Canal Dispensary, Samana	Do
	12	Canal Dispensary, Rupar	Do
	13	Canal Dispensary, Bharatgarh	Do
Others ..	14	Chandigarh P.W.D. Dispensary, Chandigarh	5	2	Urban
	15	High Court Dispensary, Chandigarh	Do
Private Aided..	1	Tuberculosis Clinic, Ambala	3	3	Urban
	2	Philadelphia Mission Hospital, Ambala	34	66	Urban
	3	Mission Dispensary, Mubarakpur	2	4	Rural
	4	Newzealand Mission Hospital, Jagadhri	50	50	Urban
	5	Leper Home, Ambala	65	25	Do

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
Private Non-Aided ..	1	AMBALA DISTRICT (C ONCLD) R.B.L. Banarsi Dass Women Hospital, Ambala	40	Urban
	2	L. Behari Lal Hospital, Ambala Cantt.	10	Do
	3	Shri Sant Lal Free Dispensary, Sadhaura ..	6	6	Do
Subsidized ..	1	Subsidized Dispensary, Landran	Rural
	2	Subsidized Dispensary, Manali	Do
	3	Subsidized Dispensary, Kesri	Do
	4	Subsidized Dispensary, Bhita	Do
	5	Subsidized Dispensary, Kakar Majra	Do
	6	Subsidized Dispensary, Dhin	Do
	7	Subsidized Dispensary, Talkaur	Do
	8	Subsidized Dispensary, Sohana	Do
	9	Subsidized Dispensary, Sialba Majri	Do
	10	Subsidized Dispensary, Raiwali	Do
SIMLA DISTRICT					
State Public ..	1	Lady Reading Hospital, Simla	104	Urban
State Special ..	1	Railway Dispensary, Simla ..	2	..	Do
Local Fund (Municipal Committee) ..	1	Ripon Hospital, Simla ..	120	..	Do
	2	Infectious Diseases Hospital, Simla ..	17	17	Do
	3	Civil Dispensary, Chhota Simla	Do
	4	Civil Dispensary, Dhar Simla	Do
Private Aided..	1	Tuberculosis Clinic, Simla	Do
Private Aided..	1	Simla Sanatorium and Hospital, Simla ..	19	12	Do
KANGRA DISTRICT					
State Public ..	1	Civil Hospital, Dharamsala ..	20	..	Urban
	2	Women's Hospital, Dharamsala	22	Do
	3	Civil Hospital, Palampur ..	8	4	Do
	4	Civil Hospital, Nurpur ..	8	4	Do

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
State Public— (contd)		KANGRA DISTRICT—CONTD			
	5	Civil Hospital, Kulu ..	9	9	Urban
	6	Tuberculosis Hospital, Chetru ..	61	39	Rural
	7	Tuberculosis Hospital, Tanda ..	120	80	Do
	8	Civil Hospital, Hamirpur ..	8	4	Do
	9	Civil Hospital, Dehragopi Pur ..	8	4	Do
	10	Civil Dispensary, Nagrota Bagwan ..	12	11	Urban
	11	Civil Dispensary, Keylong ..	2	2	Rural
	12	Provincialized Rural Dispensary, Shahpur ..	2	2	Do
	12	Civil Dispensary, Kaza Spitti	Do
	13	Civil Dispensary, Paprola ..	2	2	Do
	14	Civil Dispensary, Thural ..	2	2	Do
	15	Civil Dispensary, Chadhiar ..	2	2	Do
	16	Civil Dispensary, Baroh ..	2	2	Do
	17	Civil Dispensary, Chari ..	2	2	Do
	18	Civil Dispensary, Kotla ..	2	2	Do
	19	Civil Dispensary, Gangatha ..	2	2	Do
	20	Civil Dispensary, Tika Nagrota ..	2	2	Do
	21	Civil Dispensary, Ree ..	2	2	Do
	22	Civil Dispensary, Haripur ..	2	2	Do
	23	Civil Dispensary, Dada Siba ..	2	2	Do
	24	Civil Dispensary, Khudian ..	2	2	Do
	25	Civil Dispensary, Nadaun ..	2	2	Do
	26	Civil Dispensary, Dhaneta ..	2	2	Do
	27	Civil Dispensary, Gilore ..	2	2	Do
	28	Civi Dispensary, Naggar ..	2	2	Do
	29	Civil Dispensary, Jari ..	2	2	Do
	30	Civil Dispensary, Sainja ..	2	2	Do

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
State Public— (concl'd.)	31	KANGRA DISTRICT—CONTD. Civil Dispensary, Anni ..	2	2	Rural
	32	Civil Dispensary, Nirmand ..	2	2	Do
	33	Ayurvedic/Unani Dispensary, Bhijhri	Do
	34	Ayurvedic/Unani Dispensary, Jaisingpura	Do
	35	Ayurvedic/Unani Dispensary, Dhaneta	Do
	36	Ayurvedic/Unani Dispensary, Rajol	Do
	37	Civil Dispensary, Pragpur	Do
Local Fund (District Board) ..	1	Civil Hospital, Kangra ..	4	4	Urban
	2	Civil Hospital, Barsar ..	38	19	Rural
	3	Civil Dispensary, Sujampur Tira ..	4	4	Do
	4	Civil Dispensary, Jwali ..	4	3	Do
	5	Civil Dispensary, Indore ..	4	1	Do
	6	Civil Dispensary, Banjar ..	4	2	Do
	7	Civil Dispensary, Jwala Mukhi ..	2	2	Do
	8	Women Dispensary, Pirsilahi ..	2	4	Do
	9	Woman Dispensary, Garli ..	6	20	Do
Special State Police .. Railway .. Others ..	1	Police Hospital, Dharamsala ..	10	..	Urban
	2	Railway Dispensary, Baij Nath Paprola ..	2	..	Rural
	3	Hydro-electric Dispensary, Jogindar Nagar ..	9	1	Do
Private Aided..	1	Leper Home, Palampur ..	76	14	Urban
Private Non-Aided ..	1	Mission Hospital, Kangra	42	Do
	2	Mission Hospital, Palampur ..	4	31	Do
	3	Mission Hospital, Manali	6	Rural
Subsidized ..	1	Subsidized Dispensary, Lambara	Do
	2	Subsidized Dispensary, Marera	Do
	3	Subsidized Dispensary, Molag	Do
	4	Subsidized Dispensary, Kothi Khod	Do

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of Hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
Subsidized— (concl'd.)	5	KANGRA DISTRICT—CONCLD. Subsidized Dispensary, Lanj	Rural
	6	Subsidized Dispensary, Bhadpur	Do
	7	Subsidized Dispensary, Tukauli	Do
	8	Subsidized Dispensary, Tauni Devi	Do
	9	Subsidized Dispensary, Tal	Do
	10	Subsidized Dispensary, Bhoranj	Do
	11	Subsidized Dispensary, Qasba Kotla	Do
	12	Subsidized Dispensary, Mandali	Do
	13	Subsidized Dispensary, Samralian	Do
	14	Subsidized Dispensary, Jarol	Do
		HOSHIARPUR DISTRICT			
	1	Civil Hospital, Hoshiarpur ..	28	18	Urban
	2	Mahila Ashram, Hoshiarpur ..	4	6	Do
	3	Civil Dispensary, Bhunga ..	4	..	Rural
	4	Civil Dispensary, Hiroli ..	2	2	Do
	5	Provincialized Rural Dispensary, Harta Badla ..	2	2	Do
	6	Provincialized Rural Dispensary, Baddon ..	2	2	Do
	7	Provincialized Rural Dispensary, Sahiba ..	2	2	Do
	8	Provincialized Rural Dispensary, Garhi Mansowal ..	2	2	Do
	9	Provincialized Rural Dispensary, Santokhgarh ..	2	2	Do
	10	Provincialized Rural Dispensary, Daulatpur ..	2	2	Do
	11	Provincialized Rural Dispensary, Budabar ..	2	2	Do
	12	Provincialized Rural Dispensary, Janauri ..	2	2	Do
State Public ..					

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
State Public (concl'd.)	13	HOSHIARPUR DISTRICT—CONTD. Provincialized Rural Dispensary, Haru Nangal	2	2	Rural
	14	Ayurvedic/Unani Dispensary, Amb	Do
	15	Ayurvedic/Unani Dispensary, Dharampur	Do
Local Fund (District Board) ..	1	Civil Hospital, Dasuya ..	21	3	Urban
	2	Civil Hospital, Una ..	56	6	Do
	3	Civil Hospital, Mukerian ..	24	8	Do
	4	Civil Hospital, Garhshankar ..	16	8	Do
	5	Civil Dispensary, Anandpur Sahib ..	6	3	Do
	6	Civil Dispensary, Gardiwala ..	1	1	Do
	7	Civil Dispensary, Hariana ..	6	4	Do
	8	Civil Dispensary, Jaijon ..	4	4	Do
	9	Civil Dispensary, Maini ..	2	2	Do
	10	Civil Dispensary, Sham Chaurasi ..	4	..	Do
	11	Civil Dispensary, Gagret ..	2	...	Rural
	12	Civil Dispensary, Chintpurni ..	2	2	Do
	13	Civil Dispensary, Hajipur ..	2	..	Do
	14	Civil Dispensary, Mahilpur ..	8	2	Do
	15	Civil Dispensary, Nurpur ..	2	..	Do
	16	Civil Dispensary, Balachaur ..	4	2	Rural
	17	Civil Dispensary, Tanda ..	6	4	Do
State Special Police ..	1	Police Hospital, Hoshiarpur ..	18	..	Urban
	2	Police Hospital, Jehan Kalan ..	18	..	Rural
Canal ..	3	Canal Hospital, Nangal ..	38	86	Do
	4	Bhakra Canal Dispensary, Bhakra	Do
	5	Canal Dispensary, Gangowal	Do
	6	Canal Dispensary, Kotla	Do
	7	Canal Dispensary, R.L. 1400	Do

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
Private Aided..	1	HOSHIARPUR DISTRICT—CONCLD. Tuberculosis Clinic, Hoshiarpur ..	2	2	Urban
	2	Maternity Hospital, Hoshiarpur	23	Do
	3	Maternity Hospital, Dasuya	4	Do
Private Non-Aided ..	4	R.B. Lala Ghaman Lal Free Dispensary, Bajwara	Rural
Subsidized ..	1	Subsidized Dispensary, Moranwali	Do
	2	Subsidized Dispensary, Panjawaar	Do
	3	Subsidized Dispensary, Bhanopli	Do
	4	Subsidized Dispensary, Basdehra	Do
	5	Subsidized Dispensary, Oel	Do
	6	Subsidized Dispensary, Talwara	Do
	7	Subsidized Dispensary, Kot Fatuhi	Do
JULLUNDUR DISTRICT					
State Public ..	1	Civil Hospital, Jullundur ..	140	40	Urban
	2	Civil Hospital, Nakodar ..	8	4	Do
	3	Civil Hospital, Phillaur ..	9	11	Do
	4	Civil Dispensary, Nawanshahr ..	4	4	Do
	5	Gandhi Vanita Ashram, Jullundur	10	Do
	6	Bhargwa Relief Camp, Jullundur ..	2	2	Do
	7	Relief Camp, Sewa Saddan	Do
	8	Provincialized Rural Dispensary, Shankar ..	6	2	Rural
	9	Provincialized Rural Dispensary, Mehatpur ..	8	2	Do
	10	Provincialized Rural Dispensary, Bilga ..	14	2	Do
	11	Provincialized Rural Dispensary, Talwan ..	2	2	Do
	12	Provincialized Rural Dispensary, Aur..	Do
	13	Provincialized Rural Dispensary, Kala Bakra ..	2	2	Do

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of Hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
State Public— (concl'd.)	14	JULLUNDUR DISTRICT—CONTD. Provincialized Rural Dispensary, Jandiala	6	4	Rural
	15	Provincialized Rural Dispensary, Mokandpur	2	2	Do
	16	Ayurvedic/Unani Dispensary, Khanpur Doda	Do
	17	Ayurvedic /Unani Dispensary, Chitti..	Do
Local Fund (Municipal Committee) ..	1	Civil Hospital, Nurmahal	..	8	6 Urban
	2	Civil Hospital, Banga	..	100	50 Do
	3	Civil Dispensary, Basti Guzan	Do
	4	Civil Dispensary, Kartarpur	..	6	2 Do
	5	Civil Dispensary, Rahon	..	2	2 Do
	6	Civil Dispensary, Pharla	..	4	2 Do
	7	Civil Dispensary, Lohian Khas	..	8	4 Do
	8	Civil Dispensary, Shahkot	..	8	4 Do
	9	Civil Dispensary, Barapind	..	4	2 Do
	10	Civil Dispensary, Jamsher	..	4	4 Do
	11	Civil Dispensary, Bhogpur	..	2	2 Do
	12	Civil Dispensary, Rurka Kalan	..	2	2 Do
	13	Civil Dispensary, Adampur	..	4	.. Do
State Special Police ..	1	Police Hospital, Jullundur	..	24	.. Do
	2	Police Training School, Phillaur	..	12	.. Do
	3	Provincialized Armed Police Dispen- sary, Jullundur	Do
	4	Railway Hospital, Jullundur City	..	8	.. Do
	5	Railway Hospital, Jullundur Cantt	..	2	.. Do
Canal ..	6	Canal Dispensary, Nawanshahr	Rural
Private Aided..	1	Gulabdevi Tuberculosis Hospital, Jullundur	16	16	Urban
	2	Salig Ram Charitable Institution, Mohalla Kot Khan Chand, Jullundur	2	..	Do

[Minister for Consolidation and health]

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
Private aided— (concl'd.)	3	JULLUNDUR DISTRICT—CONCLD. R.B. Sewak Chand Women Dispensary, Basti Guzan, Jullundur	2	..	Urban
Private Non-Aided..	1	Mandi Fountain Ganj Dispensary, Jullundur	Do
Subsidized ..	1	Subsidized Dispensary, Goraya	Rural
	2	Subsidized Dispensary, Dosanj Kalan	Do
	3	Subsidized Dispensary, Musapur	Do
	4	Subsidized Dispensary, Alawalpur	Do
	5	Subsidized Dispensary, Khalra	Do
	6	Subsidized Dispensary, Pandori Nijanan	Do
	7	Subsidized Dispensary, Apra	Do
	8	Subsidized Dispensary, Birk	Do
	9	Subsidized Dispensary, Bains	Do
	10	Subsidized Dispensary, Sarhal Mandi	Do
	11	Subsidized Dispensary, Daulatpur	Do
LUDHIANA DISTRICT					
State Public ..	1	Civil Hospital, Ludhiana ..	26	14	Urban
	2	Civil Hospital, Samrala ..	8	13	Do
	3	Jawahar Nagar Relief Camp, Ludhiana	1	1	Do
	4	Infirmery, Khanna ..	5	5	Do
	5	Provincialized Rural Dispensary, Kum Kala	2	2	Do
	6	Provincialized Rural Dispensary, Halwara ..	2	2	Do
	7	Provincialized Rural Dispensary, Isru ..	2	2	Do
	8	Provincialized Rural Dispensary, Katai Kalan ..	2	2	Do
	9	Provincialized Rural Dispensary, Gujjarwal ..	2	2	Do
	10	Provincialized Rural Dispensary, Nurpur Bet ..	2	2	Do

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BE DS		Whether Urban or Rural
			Male	Fe- male	
1	2	3	4		5
State Public— (concl.)	11	LUDHIANA DISTRICT—CONTD. Ayurvedic/Unani Dispensary, Behlolpur	Urban
	12	Ayurvedic/Unani Dispensary, Tihara	Do
	13	Ayurvedic/Unani Dispensary, Katra .. Chehrimi	Do
	14	Ayurvedic/Unani Dispensary, Panj- graon ..	8	..	Do
Local Fund (Municipal) ..	1	Infectious Diseases Hospital, Ludhiana	5	5	Do
	2	Civil Hospital, Khanna ..	20	10	Do
	3	Civil Hospital, Jagraon ..	16	6	Do
	4	Civil Hospital, Malaudh ..	20	20	Rural
	5	Civil Dispensary, Raikot ..	2	1	Urban
	6	City Dispensary, Ludhiana	Do
	7	Model Town Dispensary, Ludhiana	Do
	8	Municipal Women Dispensary, Khanna	14	Do
(District Board) ..	9	Civil Dispensary, Sidhwan Bet ..	12	8	Rural
	10	Civil Dispensary, Sanehwal ..	4	2	Do
	11	Civil Dispensary, Hathur ..	4	..	Do
	12	Civil Dispensary, Machhiwara ..	6	2	Do
	13	Civil Dispensary, Dakha ..	5	2	Do
	14	Civil Dispensary, Dehlon ..	8	4	Do
	15	Rural Dispensary, Bootgarh	Do
	16	Rural Dispensary, Hambran	Do
State Special Police .. Railway .. Canal ..	1	Police Hospital, Ludhiana ..	11	..	Urban
	2	Railway Hospital, Ludhiana ..	6	..	Do
	3	Canal Dispensary, Doraha	Rural
	4	Canal Dispensary, Ludhiana	Do
Railway ..	5	Railway Dispensary, Dhilwan	Do

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
Private Aided..	1	LUDHIANA DISTRICT—CONCLD. Memorial Mission Hospital, Ludhiana	70	258	Urban
	2	Dayanand Hospital, Ludhiana ..	70	50	Do
	3	Maternity Hospital, Ludhiana	71	Do
	4	Tuberculosis Clinic, Ludhiana ..	6	6	Do
Subsidized ..	1	Subsidized Dispensary, Mohie	Rural
	2	Subsidized Dispensary, Swaddi	Do
	3	Subsidized Dispensary, Dadehri	Do
	4	Subsidized Dispensary, Pakhowal	Do
	5	Subsidized Dispensary, Rechhan	Do
	6	Subsidized Dispensary, Nathowal	Do
	7	Subsidized Dispensary, Sidhowan Khurd	Do
	8	Subsidized Dispensary, Manokey	Do
FEROZEPORE DISTRICT					
State Public ..	1	Civil Hospital, Ferozepore ..	32	12	Urban
	2	Civil Hospital, Fazilka ..	24	6	Do
	3	Provincialized Rural Dispensary, Nithana	8	2	Rural
	4	Provincialized Rural Dispensary, Khudian	2	2	Do
	5	Provincialized Rural Dispensary, Ferozeshah	12	8	Do
	6	Provincialized Rural Dispensary, Kot Isa Khan	8	2	Do
	7	Provincialized Rural Dispensary, Mallanwala	2	2	Do
	8	Provincialized Rural Dispensary, Makhu	2	2	Do
	9	Provincialized Rural Dispensary, Patto Hira Singh	2	2	Do
	10	Provincialized Rural Dispensary, Kokri Kalan	2	2	Do

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
State Public— <i>concl'd.</i>	11	FEROZEPUR DISTRICT—CONTD. Provincialized Rural Dispensary, Daroli Bhai ..	2	2	Rural
	12	Provincialized Rural Dispensary, Lekhowali ..	6	2	Do
	13	Provincialized Rural Dispensary, Doda ..	2	2	Do
	14	Provincialized Rural Dispensary, Kanianwali ..	2	2	Do
	15	Provincialized Rural Dispensary, Sohangarh ..	6	2	Do
	16	Provincialized Rural Dispensary, Chaksharanwala	Do
	17	Provincialized Rural Dispensary, Sarawan ..	2	2	Do
	18	Provincialized Rural Dispensary, Jandwala ..	2	2	Do
	19	Provincialized Rural Dispensary, Malaout ..	8	2	Do
	20	Provincialized Rural Dispensary, Lambi ..	2	2	Do
	21	Provincialized Rural Dispensary, Sittoguno ..	2	2	Do
	22	Provincialized Rural Dispensary, Panj Kosi ..	2	2	Do
	23	Provincialized Rural Dispensary, Khui Khera ..	2	2	Do
	24	Provincialized Rural Dispensary, Ladhuka ..	2	2	Do
	25	Provincialized Rural Dispensary, Ram Nagar ..	2	2	Do
	26	Ayurvedic/Unani Dispensary, Burj Hanumangarh	Do
	27	Ayurvedic/Unani Dispensary, Jhumba Bhai	Do
	28	Ayurvedic/Unani Dispensary, Chak Budhuka	Do
	29	Ayurvedic/Unani Dispensary, Kandwala Amarkot	Do

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
Local Fund (Municipal) .. (District Board)	1	FEROZEPUR DISTRICT—CONTD. Civil Hospital, Muktsar ..	20	4	Urban
	2	Civil Hospital, Abohar ..	18	8	Do
	3	Civil Hospital, Giddarbaha ..	36	6	Do
	4	Women Hospital, Gidderbaha	8	Do
	5	Civil Dispensary, Bhuchio Mandi ..	12	..	Do
	6	Civil Dispensary, Jalalabad ..	12	4	Do
	7	Civil Dispensary, Zira ..	8	5	Do
	8	M.D. Hospital, Moga ..	526	260	Do
	9	Civil Dispensary, Guru Har Sahai ..	2	..	Do
	10	Civil Dispensary, Bagha Purana ..	2	..	Do
	11	Civil Dispensary, Badni Kalan ..	4	2	Rural
	12	Civil Dispensary, Ghirk	Do
	13	Civil Dispensary, Mehraj ..	8	4	Do
	14	Civil Dispensary, Mamdot ..	1	1	Do
	15	Civil Dispensary, Dharmkot ..	8	4	Do
State Special Police Canal	1	Police Hospital, Ferozepore ..	14	..	Urban
	2	Canal Dispensary, Ferozepore	Rural
	3	Canal Dispensary, Fazilka	Do
	4	Canal Dispensary, Dhaipai	Do
	5	Canal Dispensary, Gobindgarh	Do
	6	Canal Dispensary, Bathinda	Do
	7	Canal Dispensary, Harika Makhu ..	4	2	Do
Railway ..	8	Railway Hospital, Ferozepore ..	62	..	Urban
Private Aided..	1	Francis Newton Hospital, Ferozepore ..	8	92	Do
	2	Tuberculosis Clinic, Ferozepore ..	3	3	Do
	3	Mission Hospital, Guruhar Sahai	4	Do
Private Non-aided ..	4	Women Dispensary, Zira	8	Do

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
Subsidized ..	1	FEROZEPUR DISTRICT—CONCLD. Subsidized Dispensary, Sodhi Nagar	Rural
	2	Subsidized Dispensary, Takhtupura	Do
	3	Subsidized Dispensary, Kishanpur Kalan	Do
	4	Subsidized Dispensary, Kassoana	Do
	5	Subsidized Dispensary, Bhuchok Kalan	Do
	6	Subsidized Dispensary, Kundal	Do
	7	Subsidized Dispensary, Fatehgarh Panjto	Do
	8	Subsidized Dispensary, Smadh Bhai	Do
	9	Subsidized Dispensary, Kot Bhai	Do
State Public ..		AMRITSAR DISTRICT			
	1	Victoria Jubilee Hospital, Amritsar ..	273	251	Urban
	2	Gujjarmal Kesradevi T.B. Sanatorium, Amritsar ..	46	42	Do
	3	Mental Hospital, Amritsar ..	300	200	Do
	4	Dental Hospital, Amritsar	Do
	5	Civil Hospital, Ajanala ..	10	8	Rural
	6	Civil Hospital, Raja Sansi ..	24	12	Do
	7	Provincialized Rural Dispensary, Khem Karan ..	3	2	Urban
	8	Provincialized Rural Dispensary, Sur Singh ..	2	2	Do
	9	Provincialized Rural Dispensary, Vachhoca ..	2	2	Do
	10	Provincialized Rural Dispensary, Jasrur ..	2	2	Do
	11	Provincialized Rural Dispensary, Lapoke ..	2	2	Do
	12	Provincialized Rural Dispensary, Kasel ..	6	6	Do
	13	Provincialized Rural Dispensary, Ghariaala ..	2	2	Do

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Fe-male	
1	2	3	4		5
State Public— <i>concl'd.</i>	14	AMRITSAR DISTRICT—CONTD. Provincialized Rural Dispensary, Sabhra ..	2	2	Urban
	15	Provincialized Rural Dispensary, Butala ..	4	2	Do
	16	Women Dispensary, Mari Megha	8	Do
	17	Provincialized Rural Dispensary, Rajoke ..	2	2	Do
	18	Provincialized Rural Dispensary, Kairon ..	2	2	Do
	19	Provincialized Rural Dispensary, Janian ..	4	2	Do
	20	Provincialized Rural Dispensary, Chawinda Devi ..	2	2	Do
	21	Provincialized Rural Dispensary, Jalalabad ..	2	2	Do
	22	Provincialized Rural Dispensary, Tarsika ..	2	2	Do
	23	Provincialized Rural Dispensary, Mianwind ..	2	2	Do
	24	Provincialized Rural Dispensary, Algaon ..	2	2	Do
	25	Provincialized Rural Dispensary, Baba Bakala ..	8	8	Do
	26	Ayurvedic/Unani Dispensary, Manochehl	Do
	27	Ayurvedic/Unani Dispensary, Valtoha	Do
Local Fund (Municipal)..	1	Civil Hospital, Tarn Taran ..	6	4	Do
	2	Princess of Wales Zenana Hospital, Amritsar	36	Do
	3	Infectious Diseases Hospital, Amritsar ..	20	10	Do
	4	Civil Dispensary, Patti ..	4	2	Do
	5	New City Dispensary, Amritsar	Do
	6	Old City Dispensary, Amritsar	Do

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
AMRITSAR DISTRICT—CONTD					
Local Fund (Municipal) —concl'd (District Board)	7	Dhab Lili Bhanan Dispensary, Amritsar	Urban
	8	Maternity Home, Patti	..	10	Do
	9	Civil Dispensary, Majitha	8	2	Do
	10	Civil Dispensary, Ram Dass	4	2	Do
	11	Civil Dispensary, Khalra	2	1	Do
	12	Civil Dispensary, Chhabhal	8	4	Do
	13	Civil Dispensary, Sirhali	4	4	Do
	14	Civil Dispensary, Fatehabad	4	2	Do
	15	Civil Dispensary, Attari	8	2	Do
	16	Civil Dispensary, Mehta	4	4	Do
	1	Police Hospital, Amritsar	25	..	Do
	2	Railway Hospital, Amritsar	6	..	Do
	3	Canal Dispensary, Raya	Rural
	4	Central Workshop Dispensary, Amritsar	Urban
	1	Central Khaba Hospital, Tarn Taran	18	12	Do
Private Aided..	2	Lady Emerson Seth Chhattarbhuj Maternity Hospital, Amritsar	..	38	Do
	3	Leper Home, Tarn Taran	115	115	Do
	4	Mission Hospital, Asrapur	6	14	Rural
	5	T.B. Clinic, Amritsar	Urban
	6	Maternity Home, Saithala	..	6	Rural
	1	Pingalwara Ferozedin Road, Amritsar	231	..	Urban
	2	Gandi Sewa Sadna, Putligarh, Amritsar	10	..	Do
	3	St. Mery Hospital, Tarn Taran	..	50	Do
	4	Sewa Samiti (Registered) Free Hospital, Amritsar	Do
	5	Marwari Zenana Hospital, Amritsar	Do
Private Non-Aided ..	6	Shrimad Daya Nand Hospital, Amritsar	Do

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of Hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
Subsidized ..	1	AMRITSAR DISTRICT—CONCLD Subsidized Dispensary, Jagdev Kalan	Rural
	2	Subsidized Dispensary, Beas	Do
	3	Subsidized Dispensary, Dera Sahib	Do
State Public ..		GURDASPUR DISTRICT			
	1	Civil Hospital, Gurdaspur ..	45	10	Urban
	2	Civil Hospital, Batala ..	15	10	Do
	3	Civil Hospital, Dalhousie ..	10	10	Do
	4	Civil Hospital, Qadian ..	24	8	Do
	5	Civil Dispensary, Dera Baba Nanak	8	5	Do
	6	Provincialized Rural Dispensary, Gharota	2	2	Rural
	7	Provincialized Rural Dispensary, Beharampur	2	2	Do
	8	Provincialized Rural Dispensary, Bagowal	2	2	Do
	9	Provincialized Rural Dispensary, Dorangla	2	2	Do
	10	Provincialized Rural Dispensary, Singpura	6	2	Do
	11	Ayurvedic/Unani Dispensary, Mosanian	Do
	12	Ayurvedic/Unani Dispensary, Jagowal Bet	Do
Local Fund (Municipal) ..	1	Civil Hospital, Pathankot ..	9	6	Urban
	2	Civil Dispensary, Dina Nagar ..	5	2	Do
	3	Women Dispensary, Batala	11	Do
(District Board) ..	4	Women Dispensary, Shri Har Gobindpur ..	6	6	Rural
	5	Women Dispensary, Kalanaur ..	8	..	Do
	6	Women Dispensary, Bham ..	6	2	Do
	7	Women Dispensary, Kahnuwan ..	14	10	Do
	8	Women Dispensary, Dunera ..	1	1	Do

Category or Class of Hospital and Dispensary	Serial No.	Name of Hospital with address	BEDS		Whether Urban or Rural
			Male	Female	
1	2	3	4		5
District Board —concl'd	9	GURDASPUR DISTRICT—CONCLD Women Dispensary, Sujampur ..	12	2	Rural
	10	Women Dispensary, Fatehgarh ..	6	4	Do
	11	Women Dispensary, Narot Jaimal Singh	3	2	Do
State Special Police Railway Canal	1	Police Hospital, Gurdaspur ..	14	..	Urban
	2	Railway Hospital, Pathankot ..	8	..	Do
	3	Canal Dispensary, Madhopur ..	2	..	Rural
	4	Canal Dispensary, Aliwal	Do
Private Aided..	1	MacRober Hospital, Dhariwal ..	60	50	Urban
	2	Elliot Mission Dispensary, Pathankot	Do
	3	T.B. Clinic Gurdaspur ..	2	2	Do
Subsidized ..	1	Subsidized Dispensary, Saidowal	Rural
	2	Subsidized Dispensary, Kiri Khurd	Do
	3	Subsidized Dispensary, Kathlaur	Do
	4	Subsidized Dispensary, Villa Teja	Do
	5	Subsidized Dispensary, Ladhuka Chak	Do
	6	Subsidized Dispensary, Ganda Ke Chone	Do

Serial No.	Name of hospital or dispensary	Tehsil
1	2	3
PATIALA DISTRICT		
1	Rajendra Hospital, Patiala ..	Patiala
2	Lady Dufferin Hospital, Patiala ..	Do
3	T.B. Centre, Patiala ..	Do
4	V.D. Hospital, Kandaghat ..	Kandaghat
5	Hardinge Hospital, Dharampore ..	Do

[Minister for consolidation and Health]

Serial No.	Name of hospital or dispensary	Tehsil
1	2	3
	SANGRUR DISTRICT	
	(HOSPITALS)	
1	T.B. Hospital (Hermitage), Sangrur ..	Sangrur
	PATIALA DISTRICT	
	HOSPITALS	
1	Lansdown Hospital, Nabha ..	Nabha
2	Women Hospital, Nabha ..	Do
3	T.B. Clinic , Nabha ..	Do
4	Central Jail Hospital, Patiala ..	Patiala
5	Civil Hospital, Bassi ..	Sirhind
6	Women Hospital, Bassi ..	Do
7	Civil Hospital, Amloh ..	Amloh
8	A.P. Jain Hospital, Rajpura ..	Rajpura
9	Civil Hospital , Kandaghat ..	Kandaghat
10	Civil Hospital, Chail ..	Do
11	Ishri Hospital, Nalagarh ..	Nalagarh
12	Jail Hospital, Nabha
13	Civil Hospital, Gobindpur
	DISPENSARIES	
1	Civil Dispensary, Sanaur ..	Patiala
2	City Branch Dispensary, Patiala ..	Do
3	Hendly Women Dispensary, Patiala ..	Do
4	Raghomajra Dispensary, Patiala ..	Do
*5		
6	Civil Dispensary, Samana ..	Samana
7	Civil Dispensary, Banur ..	Rajpura
8	Civil Dispensary, Shirhind ..	Sirhind
9	Civil Dispensary, Payal ..	Amloh (Sub-Tehsil)
10	Civil Dispensary, Doraha ..	Amloh (Payal)

*Information pertaining to Serial No. 5 not given in reply received from the Government.

Serial No.	Name of the hospital or dispensary	Tehsil
1	2	3
PATIALA DISTRICT—CONCLD		
RURAL DISPENSARIES		
1	Rural Dispensary, Sauja	.. Nabha
2	Rural Dispensary, Kalyan	.. Patiala
3	Rural Dispensary, Shutrana	.. Do
4	Police Dispensary (Rural), Bahadurgarh	.. Do
5	Rural Dispensary, Tripuri	.. Do
6	Rural Dispensary, Kularan	.. Samana
7	Rural Dispensary, Ghanaur	.. Rajpura
8	Rural Dispensary, Dera Bassi
9	Rural Dispensary, Lalru
10	Rural Dispensary, Fatehgarh Sahib	.. Sirhind
11	Rural Dispensary, Chinarthala Kalan	.. Do
12	Rural Dispensary, Gharuan	.. Do
13	Rural Dispensary, Nandpur Kalour	.. Do
14	Rural Dispensary, Tandha Badha	.. Amloh
15	Rural Dispensary, Chausa	.. Kandaghat
16	Rural Dispensary, Pinjore	.. Do
17	Rural Dispensary, Syri	.. Do
18	Rural Dispensary, Jagon	.. Nalagarh
19	Rural Dispensary, Diggall	.. Do
TOURING DISPENSARIES		
1	3rd Touring Dispensary, Patiala	.. Patiala
SANGRUR DISTRICT		
(HOSPITALS)		
1	Civil Hospital, Sangrur	.. Sangrur
2	Women Hospital, Sangrur	.. Do
3	Civil Hospital, Sunam	.. Sunam
4	Women Hospital, Sunam	.. Do
5	Civil Hospital, Narwana	.. Narwana
6	Ranbir Hospital, Jind	.. Jind

[Minister for consolidation and Health]

Serial No.	Name of hospital or dispensary	Tehsil
1	2	3
SANGRUR DISTRICT—CONTD		
7	Women Hospital, Jind ..	Jind.
8	Civil Hospital, Barnala ..	Barnala
9	Women Hospital, Barnala ..	Do
10	Civil Hospital, Malerkotla ..	Malerkotla
11	Women Hospital, Malerkotla ..	Do
12	Civil Hospital Dhuri ..	Dhuri
13	T.B. Clinic, Sangrur
(DISPENSARIES)		
1	Civil Dispensary, Bhawanigarh ..	Sangrur
2	Civil Dispensary, Lahragaga ..	Sunam
3	Civil Dispensary, Moonak ..	Do
4	Civil Dispensary, Uchana ..	Narwana
5	Civil Dispensary, Julana ..	Do
6	Civil Dispensary, Safidon ..	Jind
7	Civil Dispensary, Dhanaula ..	Barnala
8	Civil Dispensary, Tapa ..	Do
9	Civil Dispensary, Hadiaya ..	Do
10	Civil Dispensary, Bhadour ..	Do
11	Civil Dispensary, Ahmedgarh ..	Malerkotla
(RURAL DISPENSARIES)		
1	Rural Dispensary, Mastuana ..	Sangrur
2	Rural Dispensary, Dialpura ..	Sunam
3	Rural Dispensary, Shamlokalan ..	Jind
4	Rural Dispensary, Kalwa ..	Do
5	Rural Dispensary, Mahal Kalan ..	Barnala
6	Rural Dispensary, Lohat Baddi ..	Do
7	Rural Dispensary, Shaina ..	Do
8	Rural Dispensary, Tallewal ..	Do
9	Rural Dispensary, Harigarh ..	Do
10	Rural Dispensary, Amargarh ..	Malerkotla

Serial No.	Name of hospital or dispensary	Tehsil
1	2	3
SANGRUR DISTRICT—CONCLD		
11	Rural Dispensary, Herika ..	Dhuri
12	Rural Dispensary, Ladha ..	Do
13	Rural Dispensary, Bhuller Heri ..	Do
14	Rural Dispensary, Fatehgarh ..	Do
15	Rural Dispensary, Kurian ..	Sangrur
16	Rural Dispensary, Balu ..	Narwana
(TOURING DISPENSARIES)		
1	1st Touring Dispensary, Longowal ..	Sangrur
2	2nd Touring Dispensary, Kalayat ..	Narwana
(BHATINDA DISTRICT) AT FARIDKOT		
(HOSPITALS)		
1	Harindra Hospital, Faridkot ..	Faridkot
2	Women Hospital, Faridkot ..	Do
3	Civil Hospital, Kotkapura ..	Do
4	Civil Hospital, Jaitu ..	Faridkot
5	Women Hospital, Jaitu ..	Do
6	Civil Hospital, Bhatinda ..	Bhatinda
7	Women Hospital, Bhatinda ..	Do
8	Civil Hospital, Mandi Phul ..	Do
9	Women Hospital, Mandi Phul ..	Do
10	Civil Dayal Hospital, Mansa ..	Mansa
11	Sarab Women Hospital, Mansa ..	Do
12	Civil Hospital, Budhlada ..	Do
(DISPENSARIES)		
1	Civil Dispensary, Raman ..	Bhatinda
2	Civil Dispensary, Maur ..	Do
3	Civil Dispensary, Nahianwala (Goniana) ..	Do
4	Civil Dispensary, Phul ..	Do
5	Civil Dispensary, Baretta ..	Do

[Minister for consolidation and Health]

Serial No.	Name of hospital or dispensary	Tehsil
1	2	3
(BHATINDA DISTRICT) AT FRIDKOT—CONCLD. (RURAL DISPENSARIES)		
1	Rural Dispensary, Sadiq ..	Faridkot
2	Rural Dispensary, Golewal ..	Do
3	Rural Dispensary, Panjgrian Kalan ..	Do
4	Rural Dispensary, Talwandi Saboo ..	Bhatinda
5	Rural Dispensary, Balanwali ..	Do
6	Rural Dispensary, Bhagta ..	Do
7	Rural Dispensary, Bhai Rupa ..	Do
8	Rural Dispensary, Bhikhi ..	Mansa
9	Rural Dispensary, Boha ..	Do
10	Rural Dispensary, Sardulgarh ..	Do
11	Rural Dispensary, Kalirian ..	Do
12	Rural Dispensary, Joga ..	Do
(KAPURTHALA DISTRICT)		
(HOSPITALS)		
1	R.J. Hospital, Kapurthala ..	Kapurthala
2	V.J. Hospital, Kapurthala ..	Do
3	Civil Hospital, Phagwara ..	Phagwara
4	Civil Hospital, Sultanpur ..	Sultanpur
(DISPENSARIES)		
1	Town Dispensary, Kapurthala ..	Kapurthala
2	Civil Dispensary, Dhilwan ..	Do
(RURAL DISPENSARIES)		
1	Rural Dispensary, Kala Sanghian ..	Kapurthala
2	Rural Dispensary, Begowal ..	Do
3	Rural Dispensary, Bholath ..	Do
4	Rural Dispensary, Nadala ..	Do
5	Rural Dispensary, Dhaliwal ..	Do
6	Rural Dispensary, Panchata ..	Phagwara

Serial No.	Name of hospital or dispensary	Tehsi
1	2	3
KAPURTHALA DISTRICT—CONCLD		
7	Rural Dispensary, Bhula Rai ..	Phagwara.
8	Rural Dispensary, Domeli ..	Do
9	Rural Dispensary, Tibba ..	Sultanpur
10	Rural Dispensary, Talwandi Chaudrian ..	Do
MAHENDRAGARH DISTRICT		
(HOSPITALS)		
1	Civil Hospital, Narnaul ..	Narnaul
2	Women Hospital, Narnaul ..	Do
3	Civil Hospital, Dadri ..	Dalmia Dadri
(DISPENSARIES)		
1	Civil Dispensary, Ateli ..	Narnaul
2	Civil Dispensary, Mahendragarh ..	Mahendragarh
3	Women Dispensary, Mahendragarh ..	Do
4	Civil Dispensary, Kanina ..	Do
(RURAL DISPENSARIES)		
1	Rural Dispensary, Nangal Chaudrian ..	Narnaul
2	Rural Dispensary, Bhojawas ..	Mahendragarh
3	Rural Dispensary, Satnali ..	Do
4	Rural Dispensary, Jhojhu Kalan ..	Dalmia Dadri
5	Rural Dispensary, Bond Kalan ..	Do
6	Rural Dispensary, Achina ..	Do
7	Rural Dispensary, Gopi ..	Do
8	Rural Dispensary, Balaha Kalan ..	Narnaul
(TOURING DISPENSARIES)		
1	4th Touring Dispensary, Mahendragarh ,	Mahendragarh

श्री जगत नारायण चोपड़ा : क्या वजीर साहिब कृपा करके बतायेंगे कि इन सब hospitals में doctors हैं ?

मंत्री : Main question से तो यह supplementary पैदा नहीं होता लेकिन अगर आप information लेना चाहते हैं तो'.....

अध्यक्ष महोदय : आप का supplementary क्या है ? (What is your supplementary ?)

श्री जगत नारायण चौपड़ा : मैं ने पूछा है कि क्या इन सब hospitals में doctors हैं ?

अध्यक्ष महोदय : आप ने तो hospitals और dispensaries की लिस्ट पूछी है। अगर doctors पूछने हैं तो अलग नोटिस दे दो। (The hon. Member has asked for a list of the hospitals and dispensaries. If, however, he wants to know about the doctors, he should give a separate notice for it.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, is a question, the reply to which is laid on the Table of the House by a Minister, treated as a Starred Question or Unstarred Question ?

Mr. Speaker : Well, it is a Starred Question. It is included in the list of Starred Questions.

Sardar Bhupinder Singh Mann : But its operation is simply that of an Unstarred Question.

Mr. Speaker : When the papers are laid on the Table, the operation is not unusual. (Laughter).

BACKWARD AREAS IN THE STATE

***34. Sardar Atma Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state the names of places declared as Backward Areas in the erstwhile Punjab State together with the names of places in the erstwhile Pepsu State which have now been declared as such ?

Shri Mohan Lal : The following areas were declared as Backward in the erstwhile Punjab :—

- (i) Bet areas of the Sutlej in the districts of Hoshiarpur, Ludhiana, Jullundur, Ferozepur and Amritsar.
- (ii) Khadar area between the Yamuna and the G.T. Road, in Rohtak and Karnal Districts.
- (iii) Rewari, Nuh and Ferozepur-Jhirka Tehsils of Gurgaon District.
- (iv) The area falling between the Saqqi Nullah and the Ravi in the Ajnala Tehsil of Amritsar District.
- (v) The whole of Kangra District.
- (vi) Una Tehsil of Hoshiarpur District and the Kandi area, i.e., the area lying between the Shivalik Range and the road connecting Talwana, Hajipur, Mukerian, Dasuya, Haryana, Hoshiarpur, Garhshankar, Balachaur and Rupar.

(vii) Naraingarh Tehsil and the sub-mountainous areas of Rupar, Kharar and Jagadhri Tehsils of Ambala District.

(viii) Pathankot Tehsil in the Gurdaspur District, without the areas included in the Municipalities of Pathankot, Dalhousie and Sujanpur. Also the Bet area of Gurdaspur District within the jurisdiction of the Police Station, Kanuan.

(ix) Jhajjar Tehsil of Rohtak District.

(x) Kaithal Tehsil of Karnal District.

(xi) Bhiwani Tehsil of Hissar District.

(xii) Nathana Sub-Tehsil of Ferozepur District.

(ii) No area of the erstwhile Pepsu has been declared as Backward area. But Mohindergarh District and Sub-Divisions of Kandaghat and Jind were declared as under-developed areas.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ backward areas ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹੜੇ criteria ਕੋਲੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ : ਬਹੁਤ ਸੀ ਬਾਤਾਂ ਪਰ ਵਿਚਾਰ करना होता है । बहर हाल अगर आप इस के लिये detailed information लेना चाहते हैं तो अलग नोटिस दें । पता करके बता दिया जाएगा ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਸਾਬਕਾ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਕੋਈ area backward declare ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : यह एक अलहदा सवाल है । आप नोटिस दें । (This is a separate question. The hon. Member may give notice for it.)

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि backward areas declare करने के क्या मकामद हैं और क्या सहूलतें हैं जो backward areas को फौरन मिल जाती हैं ?

ਮੰਤਰੀ : यह भी एक separate question है । इस के लिए भी नोटिस ही दें तो तफ़सील से बता सकूंगा ।

ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : जिन इलाकों को backward करार दिया जा चुका है, ऐसा करने के बाद उन में क्या तबदीली आई है और उन को क्या मदद मिली है ?

ਮੰਤਰੀ : जनाब यह भी एक बिल्कुल अलग सवाल है जिस के लिये notice की जरूरत है ।

Mr. Speaker : I think the hon. Members should draft a comprehensive question and then one of them may give notice of it 'to the Vidhan Sabha secretariat. It will be admitted.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਹਜ਼ੂਰ, ਕੀ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਪਸ਼ਮਾਂਦਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਬਿਆਸ ਦੇ ਕੋਲ ਜਿਹੜਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ?

Mr. Speaker : For God's sake, don't address me as "Hazur". Please don't do so in future.

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕੁਞਾ ਸੇਠੀ : ਕੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਯਹ ਬਤਾਨੇ ਕੀ ਕ੍ਰਪਾ ਕਰੇਂਗੇ ਕਿ backward areas ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਇਲਾਕੇ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ Address ਮੇਂ ਬਤਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ Community Projects ਬਨਾ ਦਿਓ ਜਾਯੇਂਗੇ ਯਾ ਨਹੀਂ ?

ਸੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਕੇ ਲਿਏ ਤੋ ਅਗਰ ਆਪ ਅਲਗ ਨੋਟਿਸ ਦੇਂ ਤੋ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਬਤਾ ਸਕੂੰਗਾ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਹ : ਕੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਯਹ ਬਤਾਯੇਂਗੇ ਕਿ ਜਬ ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਕੰਡੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਕੋ backward declare ਕੀਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੋ ਜੋ ਸਹੂਲੀਆਤ ਉਸ ਕੋ ਮਿਲਨੀ ਚਾਹਿਏਂ ਥੀਂ ਕੀਆ ਵਹ ਵਹਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੀ ਹੈਂ ?

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : ਏਸੇ ਹੀ ਏਕ ਸਵਾਲ ਕਾ ਪਹਲੇ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦਿਯਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ । (Reply to a similar question has already been given.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਹ : ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਬਤਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ backward declare ਕਰ ਦਿਯਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਯਹ ਪੁੱਛਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਉਸ ਕੋ ਸਹੂਲੀਆਤ ਭੀ ਦੀ ਗਈ ਹੈਂ ਯਾ ਨਹੀਂ ?

ਸੰਤ੍ਰੀ : ਯਹ ਏਕ special question ਹੈ, ਇਸ ਕੇ ਲਿਏ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹਿਏ । ਲੇਕਿਨ ਜੈਨਰਲ ਤੌਰ ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰੂੰ ਕਿ ਜਿਨ ਇਲਾਕਾਂ ਕੋ backward declare ਕੀਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹੇਂ ਜ਼ਰੂਰ ਵਹ ਸਹੂਲੀਆਤ ਮਿਲਨੀ ਚਾਹਿਏਂ ਆਰ ਮਿਲਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈਂ । ਲੇਕਿਨ ਅਗਰ ਖਾਸ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਨਾ ਚਾਹੇਂ ਤੋ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹਿਏ ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਰਲਾ ਦੇਵੀ ਸ਼ਰਮਾ : ਕੀ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਬਤਾਯੇਂਗੇ ਕਿ ਜੋ areas backward ਕਰਾਰ ਦਿਏ ਗਏ ਹੈਂ ਕੀਆ ਵਹਾਂ ਦੇ ਲੋਗਾਂ ਕੋ services ਮੇਂ ਕੁਝ percentage ਕੀ concession ਮਿਲੇਗੀ ?

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : ਪਹਲੇ ਹੀ ਬਤਾਇਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਨਵੇਂ ਕਿਸਮ ਕਾ ਸਵਾਲ ਹੋ ਉਸ ਕੇ ਲਿਏ ਅਲਗ ਨੋਟਿਸ ਚਾਹਿਏ । (It has already been stated that a separate notice is required for every new question.)

ਚੌਧਰੀ ਸੁਨਦਰ ਸਿੰਹ : ਕੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਯੇਂਗੇ ਕਿ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਮੇਂ ਦਰਿਆਏ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਜੋ ਗਾਂਵ ਹੈਂ ਯਾ ਪਠਾਨਕੋਟ ਦੇ ਜੋ ਏਸੇ ਦੇਹਾਤ ਹੈਂ, ਵਹ backward ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈਂ ਯਾ ਨਹੀਂ ?

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : ਇਸ ਕੇ ਲਿਏ ਅਲਗ ਨੋਟਿਸ ਦੇਂ । (The hon. Member may please give a separate notice for this.)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, may I have some information ?

Mr. Speaker : You should not ask for information. Please put a supplementary question.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I have been rising again and again to have some information in connection with the ruling that you gave a minute back. Sir, you have very kindly ruled that you should not be addressed as "Hazur". Well, you permit us—and it is an established parliamentary practice—to address you as "Sir". May I know the translation of that word in Hindustani ?

Mr. Speaker : आप श्री स्पीकर कह कर मुझे address कर सकते हैं । (The hon. Member may address me as "Shri Speaker".)

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, this respect is not for you personally. It is shown to the Chair.

Mr. Speaker : If you address me in English, then "Sir" is all right. But if you address me in your own language, then "Shri Speaker" will do. But this word "Hazur" is a very old legacy. We should give it up.

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਜੋ ਸਾਹਿਬਾਨ ਰਿਆਸਤਾਂ ਸੇ ਨਿਕਲ ਕਰ ਆਏ ਹਨ ਕਥਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਧਰ ਰਿਆਸਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿ ਕਹ ਇਸ ਲਫਜ਼ ਕਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਜਾਏਂ । (ਹੰਸੀ)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ, ਜਨਾਬੇਵਾਲਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਨਹੀਂ, 'ਜਨਾਬੇਵਾਲਾ' ਦੀ ਥਾਂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਾ ਸਪੀਕਰ ਜਾਂ ਮਿਸਟਰ ਸਪੀਕਰ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕਬੂਲ ਕਰਾਂਗਾ । [No. I would greatly welcome if he addresses me simply as Speaker or Mr. Speaker instead of 'Janab-e-wala' (ਜਨਾਬੇਵਾਲਾ).]

ਸਰਦਾਰ ਊਧਮ ਸਿੰਘ : ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕੀ ਕਹੀਏ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : 'ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ' ਜਾਂ 'ਸਪੀਕਰ' ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਹਿ ਲਉ । (Speaker or 'Shri Speaker'—Whatever they like.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : Supplementary Sir. ਲੋਈਆਂ ਖਦਲੀ ਜਿਹੜਾ ਸਤਲੁਜ ਦਾ ਬੇਟ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ backward area ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਜਿਹੜਾ ਬਿਆਸ ਦਾ ਬੇਟ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ backward declare ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?

ਕਿਸ ਸੰਤ੍ਰੀ : इसके लिये जरूरत है अलग नोटिस की, क्योंकि off hand तो यह मैं अर्ज नहीं कर सकता ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਐਨਾਂ time ਇਕ ਹੀ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ । ਜਦ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ information ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਇਕ ਮਿਨਟ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਦਸ ਦੇਂਦੇ ?

श्री मधीकर : मगधर ने उमीं दलीत मगधर दी घां हुंते उां रम मकरे। (गमम).
(Perhaps the hon. Member could have replied if he had been in the seat of the Minister.) (*Laughter*)

श्री अभय सिंह : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि पंजाब के एरियाज को तो backward areas का नाम दिया गया लेकिन पैप्सू में जो इलाके ऐसे हैं उन्हें undeveloped area क्यों कगर दिया है, यह discrimination क्यों रखी गई है ?

मंत्री : मैं यह अर्ज करूं कि erstwhile Pepsu को Government ने उन के लिये जो terminology इस्तेमाल की थी वह undeveloped areas ही थी और इधर हम इन्हें backward areas कहते थे। और अब merger हो जाने के बाद वही terminology अभी इस्तेमाल की गई है।

श्री जगत नारायण चोपड़ा : क्या मिनिस्टर साहिब बतलायेंगे कि backward areas में तालीम की क्या सहूलियात दी गई है ?

मंत्री : इस के लिये नोटिस चाहिए।

पंडित श्री राम शर्मा : मंत्री महोदय ने बताया है कि इन पिछड़े हुए इलाकों की terminology में फर्क है यानी पैप्सू में इन्हें under-developed areas कहा जाता रहा है और पंजाब में उन्हें backward areas के नाम से पुकारा जाता था ? क्या आप यह बताने की कृपा करेंगे कि इन के नाम में ही फर्क है या कुछ और बातों में भी फर्क है जिन की बिना पर उन्हें पिछड़ा हुआ समझा जाता है ?

मंत्री : जहां तक conditions का ताल्लुक है कि कितनी वाकियात की बिना पर यह किये गये हैं यह तो अलहदा चीज है। इसके पूछने के लिये अलहदा सवाल करना चाहिये। और यह पूछने के लिये भी अलग सवाल का नोटिस चाहिये कि क्या २ concessions पंजाब के backward areas के लोगों को दी गई हैं, और क्या २ पैप्सू के under-developed areas को दी गई हैं।

REORGANIZATION OF DISTRICTS

*162. **Sardar Bhupinder Singh Mann :** Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of the Government for the reorganization of the districts in the State ; if so, the time by which the reorganized districts are expected to start functioning ?

Giani Kartar Singh : No such proposal is under the consideration of Government for the present.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I have not heard the reply.

Mr. Speaker : The hon. Minister has stated that no such proposal is under the consideration of Government for the present.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Is the Government aware of the fact that there are certain districts of Pepsu as well as Punjab, now merged in the new State of Punjab, which have got interchangeable villages and tehsils ?

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ territories ਤਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਤੇ ਅਜੇ ਗੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : They have not started thinking about it. May I know whether they propose to start thinking about it now ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਤੇ ਦੂਜੇ ਮਰਹਲੇ ਤੇ ਗੌਰ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ।

ਧੰਡਿਤ ਅੰਗੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਥਾ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਪਾਸ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਂ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਜੀ ਹੈ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟਸ ਦੀ re-organisation ਦੀ ਯਕੂਰਤ ਸਹਜ਼ੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜੇਕਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਗੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਇਸ ਤੇ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : The organization of new districts is not taking place. Nor are they contemplating to do so. May I know if they are creating new Divisions or Sub-Divisions ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ follow ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕੀ ਉਹ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਫੇਰ ਦੁਹਰਾਣਗੇ ?

Sardar Bhupinder Singh Mann : The reorganization of districts is not taking place. May I know, Sir, if they are creating new Sub-Divisions ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ Sub-Divisions ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, when they are making new Sub-Divisions and not reorganizing the districts, may I know the basis on which they have started doing so ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਉਹ ਮੌਜੂਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ basis ਤੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

POLITICAL SUFFERERS

*250. **Sardar Jasdev Singh Sandhu :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the names of political sufferers in the State whose applications for grant of relief are pending decision together with the date of application and national service in each case;
- (b) the time by which applications referred to in part (a) above are expected to be decided ;
- (c) the names of those freedom movements the sufferers of which are entitled to relief ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) There are 10,537 applications pending. It is a long list. Hence it will take considerable time.

(b) As soon as possible.

(c) (1) Civil Disobedience Movement,

[Chief Minister]

(2) Akali Movement,

(3) Babbar Akali Movement,

(4) Khilafat Movement,

(5) National Volunteer Corps Movement,

(6) Naujawan Bharat Sabha Movement, and

(7) Indian National Army Movement.

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੱਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ movements ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੀਲੀਫ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਕੀ ਉਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲੀਆਂ movements ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ?

ਕਿਸ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਨੇ ਬਤਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ ਸਾਰੇ movements ਮੈਂ ਹਿਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ political sufferers ਸਮਝਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ movements ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ ਚਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਮੰਤਰੀ : ਜਿਨ movements ਦੀ ਟਰਫ਼ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਲਾਇਆ ਜਾਏਗਾ, ਉਨ ਪਰ ਜ਼ਰੂਰ ਗ਼ੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵੀ ਅਸਾਂ ਦਿਵਾਉਣਾ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਯਣ ਚੌਪੜਾ : ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ martial law ਦੇ prisoners ਦਾ ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਲੀਫ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਉਨ ਦੇ ਸੁਤਅਲਲਿਕ ਦੇਖ ਲੂੰਗਾ ਕਿ ਆਇਆ ਕਰੇ ਇਨ ਮੈਂ ਸੇ ਕਿਸੀ ਮੈਂ ਆ ਗਏ ਹਨ ਯਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੰਤਰੀ ਮਹੋਦਯ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਏਸੇ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੀ movement ਮੈਂ ਹਿਸਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਥਾ ਆਰ ਗਲਤ ਤੌਰ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ political sufferers ਕਰਾਰ ਦੇਕਰ relief ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ ਦੀ pensions ਯਾ ਗ੍ਰਾਂਟਸ ਨੂੰ cancel ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਏਸੇ cases ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਮੈਂ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਆਰ ਜਿਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਧਰ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤੌਰ ਪਰ aid ਦੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਨ ਦੀ aid cancel ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ।

श्री सुमेर सिंह : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि क्या आप उन लोगों को भी political sufferers करार देने को तैयार हैं जो 1857 में आजादी के लिये लड़े थे ?

अध्यक्ष महोदय : क्या उन लोगों में से कोई अब ज़िन्दा भी है ? (whether any one out of them is yet alive ?)

पंडित श्री राम शर्मा : मिनिस्टर साहिब ने बतलाया है कि अभी उन के पास political sufferers की 10537 अज़ियां pending पड़ी हैं। क्या वह बताने की कृपा करेंगे कि वह कौन कौन सी conditions हैं जिन को वह पूरा करते होंगे तो उन्हें यह aid मिल सकती है, वरना नहीं ?

मंत्री : यह तो पहले ही अर्ज कर दिया गया है कि जिन्होंने इन movements में हिस्सा लिया उन्हें यह aid मिलेगी और दूसरी बात यह देखी जायेगी कि किस किस political sufferer ने किस किस movement में हिस्सा लिया था और कितनी सज़ा भोगी थी। उन को इमदाद इन basis पर दी जायेगी।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मिनिस्टर साहिब यह बताने की कृपा करेंगे कि किसी political sufferer के लिये क्या क्या minimum conditions गवर्नमेंट की तरफ़ से रखी गई हुई हैं जिन के पूरा करने पर उसे इमदाद मिल सकती है ? मेरे कहने का मतलब यह है कि इन कुर्बानियों की minimum हद क्या मुकर्रर की गई है—यानी कैद काटने की या इसी तरह की और सज़ाओं की, जिन की बिना पर उन को यह aid मिल सकती हो ?

मंत्री : Political sufferers की बहुत सी categories मुकर्रर की हुई हैं। यह देखा जाता है कि किस न कैद की कितनी सज़ा काटी हुई है या और कौन २ सी sufferings बरदाश्त की हैं। उन्हीं के मुताबिक उन्हें aid दी जाती है।

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब, यह जवाब फिर evasion करने की नियत से दिया गया है। मैं फिर उन से पूछना चाहता हूँ कि कम से कम वह क्या क्या conditions हैं—सज़ा की या दूसरी—जिन के मुताबिक उन्हें ज़्यादा से ज़्यादा इमदाद मिल सकती हो ? अगर मिनिस्टर साहिब के पास इस वक्त इस के मुतअल्लिक कागज़ात न हों वह यह बात कह सकते हैं। लेकिन इस तरह से जवाब देने में टाल मटोल न करें।

मंत्री : मैं ने, स्पीकर साहिब, पहिले भी कहा है कि अगर इस तरह का कोई सवाल पूछना हो जिस का जवाब असली सवाल के जवाब से बिल्कुल अलहदा हो तो उस के लिये अलहदा नोटिस दिया जाये।

अध्यक्ष महोदय : वह तो पूछना चाहते हैं कि किसी Political Sufferer ने कम से कम कितनी सज़ा काटी हो या कितना अरसा किसी movement में काम किया हो या किस ढंग से हिस्सा लिया हो तो उसे यह aid मिल सकती है। क्यों पंडित जी यही बात है न ? (The hon. Member wants to know the minimum period for which any political sufferers may

[Mr. Speaker]

have suffered imprisonment or may have taken part in some political movement, or the manner of his participation which may entitle him to this relief. Is this what the hon. Member (Pandit Shri Ram Sharma) wants to know?)

पंडित श्री राम शर्मा : बिल्कुल यही बात है ।

मंत्री : मेरे कहने का मतलब यह है कि जिस किसी ने किसी movement में हिस्सा लिया हुआ है उस के लिये अलहदा २ conditions हैं । यानी अगर किसी ने I.N.A. में हिस्सा लिया हुआ है तो उस के लिये अलहदा conditions हैं । इसी तरह अगर किसी ने अकाली movement में, या बबर अकाली movement में या civil Disobedience movement में हिस्सा लिया हुआ होगा तो उन सब के लिये अलहदा अलहदा conditions हैं । इसलिये इन्हें information लेने के लिये अलहदा २ सवाल का नोटिस दे कर information मांगनी चाहिये ।

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir. क्या आप की इन के इस जवाब से तसल्ली हो गई है या नहीं ? मेरी तो नहीं हुई ।

अध्यक्ष महोदय : जी हां, मेरी तो हो गई है । (Yes, I am satisfied with his reply.)

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਇਮਦਾਦ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ, ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੇਰ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ aid ਨੂੰ cancel ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This question has already been replied to.

HARIJAN STUDENTS SENT ABROAD FOR HIGHER STUDIES

*300. Sardar Bhag Singh : Will the Chief Minister be pleased to state:—

- (a) whether Government has earmarked any fund for Harijans students for studies abroad ; if so, whether any amount from the said fund has so far been utilized ; if not the reasons therefor ;
- (b) the total number of Scheduled Caste students in the State so far sent abroad for higher studies ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) No ; latter part of the question does not arise.

(b) None.

ਚੌਧਰੀ ਸੁਨਦਰ ਸਿੰਹ : ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣੇ ਲਈ, study ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ?

ਅਧਿਕਾਰੀ ਮਹੋਦਯ : ਆਪ ਨੇ ਕੀ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ ? (What has the hon. Member asked ?)

ਚੌਧਰੀ ਸੁਨਦਰ ਸਿੰਹ : ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹਰਿਜਨ students ਦੀ further study ਲਈ ?

ਅਧਿਕਾਰੀ ਮਹੋਦਯ : ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ । ਆਪ ਨੇ ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । (The hon. Member should know that this supplementary does not arise. The question, as put by him, has already been answered by the Minister.)

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਖੀਰ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ training ਲਈ overseas ਜਾਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਰਿਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ?

ਜ਼ਰਾਇਤ ਮੰਤਰੀ : ਜਿੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ percentage ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਹਰਿਜਨ ਵੀ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ percentage ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਇਹ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰਿਜਨਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਲੜਕੇ ਗਏ ਹਨ ?

ਅਧਿਕਾਰੀ ਮਹੋਦਯ : ਆਪ ਦਾ ਸਵਾਲ ਕੀ ਹੈ ਸੁਣੋ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ । ਆਪ ਨੇ ਜੋ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ main ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ । (I have not been able to follow the supplementary question. It is the same as has been asked in the main question.)

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ Central Government ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ 'ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਵੀ ਹਰਿਜਨ students ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣ ਵਿਚ aid ਦਿੱਤੀ ।

ਮੰਤਰੀ : ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ ।

Raja Surrendra Singh : Sir, the answer given by the hon. Minister to part (a) of the question is : "No ; and that of the latter part of the question is— "does not arise". This cannot be the case because the question is "whether Government has earmarked any funds for Harijan students for studies abroad ; if so, whether any amount from the said fund has so far been utilized,

[Raja Surendra Singh]

if not, the reasons therefor;". If the funds have not been allotted, the Minister must state the reason why they have not been allotted.

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿਹੜੇ qualify ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭੇਜਦੇ ਹਾਂ। ਮਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਦਰਖਾਸਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਸਕੀਏ।

ਸ਼੍ਰੀ ਭਲਾ ਰਾਮ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ बताया है कि Central Government की तरफ़ से लोग गए हुए हैं तो क्या पंजाब सरकार की तरफ़ से schedule castes के लड़के बाहर गए हुए हैं ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ notice ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Central Government ਨੇ ਬਾਹਰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਭਲਾ ਰਾਮ : क्या वज़ीर साहिब के पास कुछ ऐसे लड़कों से applications आई हैं जिन में मांग की गई हो कि हमें बाहर जाने के लिए इजाज़त दी जाए।

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : यह सवाल पैदा नहीं होता। (This supplementary question does not arise.)

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਹ : जनाब (b) part का जवाब अभी तक ठीक तरीके से नहीं आया 'the total number of scheduled caste students in the State so far sent abroad for higher studies.' इस बारे कहा कि नोटिस चाहिए। मेरे साथी ने जो पूछा था उस का जवाब नहीं दिया गया।

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਯਣ ਚੌਪੜਾ : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि अगर अब बाहर जाने के लिये कोई दरखास्त आए तो उस पर शौर करेंगे, और उस के लिये रुपया मंज़ूर करेंगे ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਂਗੇ।

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਹੁਣ ਤਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਸਵਾਲ ਹੈ ਬਾਵਜੂਦ....

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : मेरे ख्याल में आप चूँकि मिनिस्टर रहे हैं इसलिए आप को जवाब देने की training ज्यादा है और सवाल करने की कम है। (हंसी) (I think that since the hon. Member has been a Minister he has more training in giving replies than in putting questions.) (Laughter)

Raja Surendra Singh : Sir, I beg to resubmit my supplementary question, which has not been answered so far. The second part of (a) of the question still remains unanswered. The hon. Minister has not given reasons as to why no funds have been allotted.

Mr. Speaker : Yes. It has been enquired in the question whether some amount has been earmarked or not. (Addressing the Minister'). You have

in reply, stated "No". The second part of the question is that if the funds have not been allotted, the reasons therefor should be given. This remains unreplied.

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿਹੜੇ ਲੜਕੇ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਆਵੇ ਤਾਂ 21 ਫੀਸਦੀ ਇਹ ਵੀ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਨਹੀਂ ਆਈ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ।

ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ backward classes ਤੋਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕੋਈ provision ਰਖਿਆ ਹੈ, ਵਜ਼ੀਫੇ ਰਖੇ ਹਨ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮਹਿਕਮੇਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਨਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੜਕੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । (ਹਾਸਾ)

ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਏਕ ਬਯਾਨ ਮੇਂ ਤੋ ਧਹੁ ਬਤਾਯਾ ਕਿ ਕਿਸੀ ਕੋ ਨਹੀਂ ਭੇਜਾ ਗਯਾ ਆਰ ਦੂਸਰੀ ਬਾਤ ਕਹੁਤੇ ਹੈਂ ਕਿ percentage ਕੇ ਹਿਸਾਬ ਸੇ ਲਿਯੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ; ਕਯਾ ਵਹੁ ਬਤਾਏਂਗੇ ਕਿ ਇਨ ਮੇਂ ਸੇ ਕੌਨ ਸੀ ਬਾਤ ਸਹੀ ਹੈ ?

ਅਧਯਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਆਪ ਸਮਝੇ ਨਹੀਂ । (The hon. Member has not followed.)

ਮੰਤ੍ਰੀ : Applications ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਭੇਜੇ ਗਏ ।

PERCENTAGE OF SCHEDULED CASTES PEOPLE IN THE PRESENT STRENGTH OF THE GAZETTED OFFICERS IN THE STATE

***302. Sardar Bhag Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state whether among the strength of the Gazetted Officers in the State at present the percentage of those belonging to the Scheduled Castes is equal to that fixed for their employment by Government ; if not, whether any target date to make up the deficiency has been fixed ?

Shri Mohan Lal : The information is being collected and will be supplied to the hon'ble Member when ready.

CASES OF MURDERS AND DACOITIES, ETC., IN THE STATE

***301. Sardar Bhag Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the total number of dacoities, robberies and murders committed, district wise, in the State during the first three months of the year 1957 ;
- (b) the number of cases referred to above so far traced ;
- (c) whether the figures in part (a) above show an increase over the corresponding figures during the corresponding period of last year ; if so, the steps proposed to be taken to reduce crime in the State ?

[Minister for Finance]

(a) District	Murders		Dacoities		Robberies	
	Regis-tered	Traced	Regis-tered	Traced	Regis-tered	Traced
Hissar ..	9	8	2	2
Rohtak ..	10	8	1	1
Gurgaon ..	4	2	1	1	1	1
Karnal ..	3	2	1	1
Ambala ..	7	4	1	..	4	2
Simla
Kangra ..	2	3	..
Hoshiarpur ..	2	1	3	1
Jullundur ..	10	7	1	1	3	2
Ludhiana ..	5	4	4	1
Ferozepore ..	20	19	3	2
Amritsar ..	9	9	5	4
Gurdaspur ..	9	8
Patiala ..	12	5	1	1	2	1
Sangrur ..	9	9	1	1
Bhatinda ..	9	5
Kapurthala
Mahendergarh ..	1	1
Total ..	121	92	4	3	33	19

(b) Given in (a) above.

(c) Question does not arise as the figures reported during the first three months of the year 1957 showed decreases when compared with the figures of the corresponding period of the year 1956.

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਮੈਨੂੰ ਇਕ statement supply ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ robberies, dacoities ਅਤੇ murders ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ।
Minister ਜਾਹਿਬ ਨੇ. . . . (noise)

Mr. Speaker : Order please.

मंत्री : मैं अज्ञ करता हूँ कि जो पहला question 302 है उसे यह छोड़ गए हैं और अगले सवाल पर चले गए हैं ।

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir, मेरा point of order यह है कि पहले भी यह सवाल उठा था कि वजीर साहिबान जवाब देते वक्त यह कह देते हैं कि इस का जवाब मैम्बर साहिबान को supply कर दिया जाएगा। मैं आप की ruling चाहता हूँ कि क्या कायदा इस बात की इजाजत देता है कि मिनिस्टर इस तरह एक starred question को unstarred बना दें ? अगर यह बात है कि यह जिस किसी के भी घर जवाब भेज दें तो इस के साफ मायने हैं कि Minister has turned the Starred Question into an Unstarred one.

Mr. Speaker : But the Rules, as they exist at present, provide that a Starred Question which is not answered in this House, will be treated as an Unstarred Question.

Raja Surendra Singh : Mr. Speaker, Sir, the other day you were kind enough to advise the hon. Ministers that in such cases where they were not prepared with the answers due to one reason or the other, they should be kind enough to explain to the House the cause of delay. I personally think that a lot of heart burning will be avoided if the Ministers are kind enough to explain that such and such information could not be collected due to such and such reason and therefore the answer could not be prepared and given in time.

Minister for Finance: Well, Sir, the position is very simple. I agree and it was only recently that you were pleased to observe that the reasons should be given. Sir, as you might be pleased to note that in certain cases, as I have oft.-repeated, information is to be obtained from various sources. In this particular case, information is being sought about each and every individual gazetted officer who belongs to the Scheduled Castes. Therefore, this information has to be collected from every department about every gazetted officer. Naturally, it will take some time.

Mr. Speaker : I agree with you.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir, ਜਨਾਬ ਇਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ unstarred ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜ ਜੋ agenda ਤੇ unstarred questions ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ।

अध्यक्ष महोदय: इस बारे आप मुझ से मेरे chamber में बात कर लें। (The hon. Member may discuss this matter with me in my Chamber.)

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir, मुझे यह समझ नहीं लगी कि मेरे point of order के बारे में आप की ruling क्या है । क्या मिनिस्टर

[पंडित श्री रास शर्मा]

साहिबान को अख्तियार हैं कि वह एक starred question को unstarred करार दे दें।

अध्यक्ष महोदय : इस point पर कई दफा इस हाऊस में ruling दी जा चुकी है। अब किसी और नई ruling की जरूरत नहीं। (A ruling on this point has been given many a time in this House. Now no more ruling is required.)

पंडित श्री रास शर्मा : मैं तो जनाब इस बात पर ruling चाहता हूं कि जिन starred questions का जवाब इस हाऊस में न दिया जाए वह मिनिस्टर साहिबान की मर्जी से, discretion से unstarred कर दिए जा सकते हैं ? क्या इस के मुतअल्लिक कोई Rules भी हैं ?

अध्यक्ष महोदय : इस के मुतअल्लिक Rule मौजूद है, आप देख लें। (There is a definite Rule in this behalf. The hon. Member may see it.)

सरदार भाग सिंघ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗੜੇ ਵਿਚ 2 murders ਤੇ 3 robberies ਹੋਈਆਂ, ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ 9 murders ਤੇ 2 robberies ਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ 5 murders ਅਤੇ 4 robberies। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਨਜ਼ਰ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ alert ਅਤੇ ਚੌਕੰਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ : ਹਰ ਇਕ ਕੇਸ individual ਅਤੇ ਖਾਸ reasons ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ trace out ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਕੋਈ general ਗਲ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਇਕ ਕੇਸ ਨੂੰ examine ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕੋਤਾਹੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰਕੇ trace out ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਮੁਨਾਸਬ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਗਲ ਸੇਨ : क्या मन्त्री महोदय को पता है कि जो केस dacoities तथा murders के होते हैं उन की F. I. Reports को दर्ज नहीं किया जाता ?

मन्त्री : मुझे इस के बारे में पता है कि आप की यह information बिल्कुल गलत है।

NATIONAL EXTENSION SERVICE BLOCKS IN THE STATE

*249. Sardar Jasdev Singh Sandhu : Will the Chief Minister be pleased to state—

- the names of National Extension Service Blocks or other Development Blocks, so far started, district-wise, in the State;
- the total amount spent on each Block up to 31st March, 1957 ;
- the total number of tube-wells so far sunk ; together with the number of wells, drains and pavements constructed in each Block ?

Shri Mohan Lal : (a), (b) and (c). The requisite information is as shown in the enclosed statement and placed on the Table.

STATEMENT

Name of the district	Name of the Block	Total amounts spent on each Block (up to 31st March, 1957) (Rs)	Tube-wells sunk	Wells (Irrigation) dug	Drains constructed (R. ft.)	Pavement of streets (Sq. ft.)
	(a)	(b)	(c)			
1. Hissar	1. Hissar	69,131	1,401	35,136
	2. Hansi	4,90,394	2	Information not available. Being collected.	159	508,671
	3. Loharu	1,87,130
	4. Narnaud	1,26,440	..	17	21,729	141,673
2. Rohtak	5. Rohtak	3,89,554	2	78	87,517	710,941
	6. Sonapat
	7. Ganaur	Information not available.	Information not available.	Being collected.	(Sonepat Project)	..
	8. Kharkhauda
	9. Gohana	1,93,400	..	2	27,038	24,219
	10. Sampla	48,053	22,122	123,777
3. Gurgaon	11. Gurgaon	6,49,768	1	670	1,908	6,300
	12. Faridabad	47,20,000	22	480	129,951	2,188,053
	13. Ballabgarh	12,158	14	510	127,254	2,110,464
	14. Rewari	..	Information not available.	Being collected.
	15. Khol	66,900	..	6

[Minister for Finance]

Name of the district	Name of the Block	Total amounts spent on each Block (up to 31st March, 1957) (Rs)	Tube-wells sunk	Wells (Irrigation) dug	Drains constructed (R. ft.)	Pavement of streets (Sq. ft.)
	(a)	(b)	(c)			
4. Karnal	16. Nuh	85,520	..	47
	17. Palwal	60,648	9,216	..
	18. Bawal	43,000
	19. Guhla	7,08,690	27	78	32,703	307,971
	20. Panipat	4,35,700	294	15	67,206	377,640
	21. Nilokheri	Information not available. Being collected. do	34	262	407,214	4,764,240
5. Ambala	22. Thanesar	..	100	255	51,753	316,422
	23. Ladwa	..	1	16	4,689	15,633
	24. Kharar	33	136,713	727,974
	25. Jagadhri	..	231	220	45,330	188,640
	26. Barara	..	20	54	79,527	390,303
	27. Chhachhrauli	..	75	111	53,298	370,521
	28. Naraingarh	145	75,116	302,976
	29. Sadhaura	3	8,901	104,479
	30. Rupar	1	29,577	51,469
		12,23,380				
		66,834				
		66,261				

6. Hoshiarpur	..	31. Una	..	4,32,402	..	23,469	62,019
		32. Garhshankar	..	4,36,138	1	63,197	3,898,621
		33. Balachaur	..	1,02,351	..	300	103,194
7. Jullundur	..	34. Nawanshahr	..	53,35,369	14	192,273	730,656
		35. Phillaur	..	Information not available. Being collected.	10	151,329	502,911
		36. Banga	..	12,390	6	293,784	692,118
8. Ludhiana	..	37. Samrala	..	6,10,948	34	212,799	756,855
		38. Ludhiana	..	2,99,500	9	224,424	310,167
		39. Jagraon	..	1,18,052	31	50,238	45,729
9. Ferozepur	..	40. Moga	..	8,98,266	51	111,465	80,487
		41. Zira	..	75,467	4	4,692	900
10. Amritsar	..	42. Tarn Taran	..	Information not available. Being collected.
		43. Naushehra Pannuan	..	89,036	1	33,129	6,399
11. Gurdaspur	..	44. Batala	..	Information not available. Being collected.
		45. Dera Baba Nanak	..	12,985
		46. Sri Hargobindpur	..	Information not available. Being collected.
12. Kangra	..	47. Nurpur	..	4,44,538	..	1,893	2,556
		48. Outer Seraj (Ani)	..	2,98,603	..	4,854	52,401
		49. Dera at Mangwal	..	2,02,790	Nil	32,070	61,488

[Mintster for Finance]

[Mintster for Finance]							
Name of the district	Name of the Block	Total amounts spent on each Block (up to 31st March, 1957) (Rs)		Tube-wells sunk	Wells (Irrigation) dug	Drains constructed (R. ft.)	Pavement of streets (Sq. ft.)
		(a)	(b)				
13. Patiala	50. Hamirpur	..	3,75,238	..	22	6,567	21,690
	51. Kulu	..	9,13,223	3,315	38,601
	52. Palampur (Andretta)	..	2,74,390
	53. Paragpur	..	Information not available. Being collected.
	54. Lambagraon	..	54,440
	55. Banjar	..	21,691
	56. Bhotia	..	28,785
	57. Kangra	..	2,03,090	7,500	38,097
	58. Patiala	..	1,31,145	1	222	1,698	1,926
	59. Sirhind	..	2,68,831	..	8	20,829	262,098
	60. Doraha	..	25,685	162	771	157,626	699,849
	61. Dera Bassi	..	97,120	..	43	..	48,294
	62. Saproon	..	1,76,322
	63. Nalagarh	..	Information not available. Being collected.	..	50	750	13,680
	64. Bhadson	..	4,66,159	10	800	77,655	273,555
	65. Rajpura	..	7,99,393	6	375	8,274	182,322

14. Sangrur	66. Sangrur	5,14,548	10	476	51,696	182,322
	67. Barnala	4,51,940	5	223	12,981	Information not available. Being collected. 796,572
	68. Jind	5,61,226	2	235	34,941	
	69. Sunam	28,154	..	387	35,598	80,064
	70. Dhuri	Information not available. Being collected. 26,638	111	721	179,979	871,056
	71. Malerkotla	44,89,700**	..	2,230	189,066	1,547,280
	72. Ahmedgarh	84,965	1	71	2,700	1,080
	73. Moonak	2,28,565	2	1	999	36,000
15. Bhatinda	74. Kotkapura	8,54,059	2	27	3,378	5,400
	75. Bhatinda	71,807	N.A.	..
	76. Sangat	72,393	750	..
	77. Talwandi Sabo	2,04,417	1,098	..
	78. Sardulgarh	4,40,320	26	7	10,785	36,504
16. Kapurthala	79. Phagwara	2,36,906	..	277	46,590	459,549
	80. Kapurthala	1,74,997	..	13	6,351	24,390
17. Mohindergarh	81. Mohindergarh	Information not available. Being collected. 73,020	..	27
	82. Dadri	15
	83. Narnaul	27

** includes expenditure of Dhuri Project

AGREEMENT BETWEEN THE ERSTWHILE PEPSU GOVERNMENT AND THE JAGJIT DISTILLING INDUSTRIES, ETC.

***35. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Finance be pleased to state with reference to the reply to Unstarred Question No. 338 given in the erstwhile Pepsu Vidhan Sabha on the 10th October, 1956, whether any investigation into the complaint filed by Sodhi Pritam Singh, has been made ; if so, with what result ?

Shri Mohan Lal : The complaint dated the 9th September, 1956, filed by Shri Pritam Singh, has been enquired into and it has revealed that the Hamira Distillery paid a sum of Rs. 10,666-12-0 to the Chief Director of Purchases, Ministry of Food, Government of India, on account of refund of export fee. However, according to the Excise and Taxation Department, a refund of Rs. 11,479-12-0 is due to the Chief Director. The management of Hamira Distillery has accordingly been asked to reconcile the discrepancy and also to indicate whether or not refunds to other parties have been allowed. A reply in the matter is still awaited, from the said distillery.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਹਮੀਰਾ ਡਿਸਟਿਲਰੀ ਨੇ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ : ਸੈਨੇ ਪਹਲੇ ਹੀ ਅਜ਼ ਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਕ ਸਰਕਾਰ ਕੋ ਇਸ ਰੁਪਏ ਕੇ ਕਾਰੇ ਸੋ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਸ distillery ਕੋ refund ਕਰਨੇ ਕੀ ਹੁਦਾਯਤ ਦੀ ਗਈ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਇਤ 9-9-56 ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਈ ?

ਸ਼੍ਰੀ : ਮੈਂ off hand ਨਹੀਂ ਕਹ ਸਕਤਾ ਆਪ ਨੋਟਿਸ ਦੇਂ ਤੋ ਕਤਾ ਸਕਤਾ ਹੂੰ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ 9-9-56 ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਅਜ ਅਠ ਮਹੀਨੇ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ 11,479-12-0 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦੇ ਨਾ ਵਸੂਲਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ enquiry ਕੀਤੀ ਗਈ । Enquiry ਦੀ date ਤਾਂ ਮੈਂ off hand ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦਾ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਸ enquiry ਦਾ result ਨਿਕਲਿਆ ਉਸੇ ਵਕਤ direction ਦਿਤੀ ਗਈ ਅਤੇ order ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਸੰਬੰਧਤ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ duty ਤੇ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਚੋਰੀ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਇਲਮ ਹੈ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਇਹ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਅਲਹਿਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦਿਓ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ details ਦਸ ਦੇਵਾਂਗਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : On a point of order Sir. ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨੇ ਇਹ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਦੇ merge ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਭਾਈਵਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ responsibility ਤੋਂ ਇਹ shirk ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ ਤਾਂ ਸਾਰੀ information ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ point of order ਨਹੀਂ। (The Minister has stated that the case happened during the tenure of the Estwhile Pepsu Government and information can be supplied to the Member if a notice is given. This is no point of order.)

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : On a point of order, Sir, ਦਫ਼ਾ 45 ਕੋ ਮੈਂ ਨੇ ਦੇਖਾ ਹੈਂ ਆਰ ਆਪਕਾ ਧਿਆਨ ਭੀ ਇਸ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਦਿਲਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ rule ਸੇ ਮੇਰੇ ਏਤਰਾਜ਼ ਕਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਤਾ।

Rule 45 is like this—

“If any question placed on the list of questions for oral answer on any day is not called for answer within the time available for answering questions on that day unless the speaker otherwise directs, the Minister.....”

ਮਤਲਬ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਆਗਰ ਏਕ ਦਿਨ ਕੀ questions ਕੀ ਫਹਰਿਸ਼ਤ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲ ਹੋਂ ਆਰ time ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏ ਆਰ ਸਵਾਲ ਬਾਕੀ ਰਹ ਜਾਏਂ ਤੋ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕੋ discretion ਆਰ ਅਸ਼ਤਿਯਾਰ ਦਿਯਾ ਗਯਾ ਹੈ ਕਿ ਵਹ ਏਸੇ ਸਵਾਲੋਂ ਕੇ ਜਵਾਬ ਮੈਂਬਰ concerned ਕੇ ਘਰ ਪਰ ਭੇਜ ਦੇ। ਲੇਕਿਨ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ questions ਲਿਸਟ ਪਰ ਆ ਚੁਕੇ ਹੋਂ ਆਰ ਆਪ ਨੇ ਉਨ ਕੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦੀ ਹੋ ਆਰ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਖੜੇ ਹੋ ਕਰ ਕਹੁ ਦੇਂ ਕਿ ਜਵਾਬ ਤੈਯਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਤੋ ਮੈਂ ਯਹ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਏਸੇ ਸਵਾਲੋਂ ਕੇ ਮੁਤਅਲਲਿਕ ਕਿਸੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕੋ ਕਤਰ੍ਹੀ ਅਸ਼ਤਿਯਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵਹ ਕਿਸੀ ਮੈਂਬਰ ਕੇ starred question ਕੋ unstarred ਬਨਾ ਦੇ ਆਰ ਯਹਾਂ ਪਰ ਯਹ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦੇ ਕਿ ਜਵਾਬ ਭੇਜ ਦਿਯਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਕਾ ਮਤਲਬ ਤੋ ਯਹ ਹੁਆ ਕਿ ਆਗਰ ਏਕ ਦਿਨ ਕੀ ਲਿਸਟ ਮੇਂ 100 ਸਵਾਲ ਹੋਂ ਆਰ ਉਨ ਮੇਂ ਸੇ 45-46 ਕਾ ਜਵਾਬ ਦਿਯਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੋ ਆਰ ਬਾਕੀ ਜੋ ਰਹ ਜਾਏਂ ਉਨਕਾ ਫਾਇਦਾ ਮਿਨਿਸਟਰ ਉਠਾ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਵਹ unstarred ਕਰ ਦੇਂ। ਬਹਰ ਹਾਲ ਜੋ question member ਨੇ submit ਕਰ ਦਿਯਾ ਹੋ ਆਰ ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਕੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦੀ ਹੋ ਤੋ ਉਸ ਕੇ ਜਵਾਬ ਮੇਂ ਆਗਰ ਮਿਨਿਸਟਰ ਉਠ ਕਰ ਯਹ ਫਰਮਾ ਦੇਂ ਕਿ ਜਵਾਬ ਘਰ ਪਰ ਭੇਜ ਦਿਯਾ ਜਾਏਗਾ ਤੋ ਇਸ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਆਪ ਕੀ ਕਯਾ ruling ਹੈ ਯਹ ਮੈਂ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ। ਕਯਾ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਮੇਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕੋ ਕੋਈ ਅਸ਼ਤਿਯਾਰ ਹੈ, ਆਗਰ ਹੈ, ਤੋ ਕਿਸ ਕਾਯਦੇ ਆਰ ਜਾਬਤੇ ਕੀ ਰੂ ਸੇ ਕਿ ਮਿਨਿਸਟਰ ਅਪਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਸੇ ਯਾ ਦਫ਼ਤਰ ਕੀ ਗਲਤੀ ਯਾ ਸੁਸ਼ਟੀ ਕੀ ਵਜਹ ਸੇ ਜਵਾਬ ਨ ਦੇ ਸਕੇਂ ਆਰ ਮੈਂਬਰ ਕੋ ਅਪਨੇ privilege ਸੇ deprive ਕਰ ਦੇਂ ਆਰ ਏਕ starred question ਕੋ unstarred ਬਨਾ ਦੇਂ ?

[पंडित श्री राम शर्मा]

मैं समझता हूँ कि Minister incharge ने जो यह जवाब दिया है इस का उन को कोई अस्तित्व नहीं है। यह हमारा हक है जिसे यह हम से छीनने लगे हैं।

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, may I say that under the Rules, parliamentary procedure and certain precedents, the Speaker has got no power to force the Government to answer any question.

पंडित श्री राम शर्मा : यह ठीक है कि अगर वजीर जवाब न दें या अभी information collect होने वाली हो तो उस का जवाब next agenda में या और किसी date को हाऊस में आ जाये। ऐसा जवाब देने का यह मतलब नहीं है कि starred question को unstarred question बना दिया जाये। यह कोई इन्साफ नहीं है।

अध्यक्ष महोदय : पंडित श्री राम शर्मा ने जो खास नुक्ता उठाया है मुझे इस से इत्फाक है (तालियाँ)। सवाल सिर्फ इतना है कि जो सवाल वक्त की कमी के कारण पूछा न जाये वह unstarred समझा जायेगा या जो सवाल इस हाऊस में पुकारा जाये और उस का जवाब न आये तो उसे unstarred समझा जाये यह एक बड़ी misunderstanding सी है जिस को पंडित जी दूर करना चाहते हैं। मगर वह अगर इस बात को जरा गौर से सोचें तो उन का यह ख्याल नहीं रहेगा। एक मैम्बर के सवाल को अगर पुकारा जाता है और वजीर कह देता है कि जवाब तैयार नहीं है तो यहां तक तो वह ठीक है, आप को सवाल करने की कोई गुंजाइश नहीं है। अगर वह जरा शराफत से और आगे कह देता है कि इस सवाल का जवाब आप के घर पहुंचा देंगे तो यह जो आखिर का हिस्सा है इस पर आप को एतराज है। दूसरे शब्दों में जब वह कह देते हैं कि इस की कापी आप को सप्लाई कर देंगे तो ऐसा कहने से वह इस सवाल को starred से unstarred कर देते हैं : मुझे समझ नहीं आती कि इस की उनको क्या जरूरत पड़ी है कि यह कहने के बाद कि जवाब तैयार नहीं है वह इस से आगे यह कहें कि इस सवाल का जवाब आप को भेज दिया जायेगा।

(I agree with the point raised by Pandit Shri Ram Sharma (cheers). The point is whether a question which is not called within the time available will be treated as an Unstarred one or the question which is called in the house but is not replied to, will be treated as an Unstarred Question. This is the misunderstanding which the hon. Member Pandit Shri Sharma wants to have it removed. But if he gives this matter a careful consideration, then he won't have this impression. If a question of a Member is called and the Minister states that the answer is not yet ready, then so far it is all right, because this leaves no scope for interpellations. But if out of courtesy, he goes a little further and says that the answer to this question will be supplied to the hon. Member then his part of the reply is objected to by the hon. Members. In other words, by saying that a copy of the reply will be made available to the the Member putting the question, the Minister converts a Starred Question into an Unstarred one. When he has stated that the answer to the question is not ready. I fail to understand where lies the necessity of his adding that the reply will be sent to the hon. Member.)

पंडित श्री राम शर्मा : पहली Assembly में या पंजाब में यह तरीका था कि जिस सवाल का जवाब नहीं दिया जाता था तो उस को अगली लिस्ट पर लाया जाता था। जब उस का जवाब मिल जाता था तो इस की इत्तलाह हाऊस में दे दी जाती थी।

अध्यक्ष महोदय : आप को याद होगा कि जब यह Rule असेम्बली में थे तो जिन सवालों के जवाब नहीं दिये जाते थे उन की एक लम्बी list बन जाती थी, और वह हफ्ता पीछे से शुरू करते थे। जैसे 16 तारीख है और लिस्ट आ जाती है 6 या 7 तारीख की। जब यह चीज रूलज़ कमेटी के सामने लाई गई तो काफी बहस के बाद यह फैसला किया गया कि जहां तक मुमकिन हो जो सवाल वक्त की कमी की वजह से रह गये हों या जिनके किसी तरह से जवाब तैयार नहीं तो उनके जवाब मੈम्बरों को बाद में supply कर दिए जाया करें। Rules Committee में इस point पर काफी बहस हुई थी। (Then hon. Member might recollect that when this procedure was in vogue in the Assembly, a long list of pending questions was prepared and such questions were brought up on the agenda after a week. For example, on the 16th a list of questions for the 6th or 7th instant was taken up. When this matter was referred to the Rules Committee, it was decided after a good deal of discussion that as far as possible copies of replies to such questions which could not be called for want of time or replies of which could not be received in time, be furnished to the hon. Member later on. This point was thrashed out in the Rules Committee.)

सरदार आत्मा सिੰਘ : ਜਨਾਬ ਮੇਰੀ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਆਇਆ ਕਿ information is being collected. ਅਜ 16 ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਨੂੰ, 15 ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ 31 ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

मंत्री : यह कोई मुश्किल चीज नहीं है। अगर मੈम्बर साहिबान को दिक्कत है कि उन का सवाल unstarred हो गया है तो उन के लिए एक regular procedure है जिस से वह सवाल starred बनाया जा सकता है। मैं ने बार बार अर्ज किया है कि जवाब देने में गवर्नमैण्ट को कई मजबूरियां हो सकती हैं। अगर किसी का सवाल रह जाता है, Government जवाब नहीं दे सकी है तो इनको चाहिए कि जो इस का procedure है वह adopt करें।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या procedure है, क्या आप बतायेंगे ? जब गवर्नमैण्ट की मजबूरी है तो इस में हमारी भी तो मजबूरी है कि जो Rules frame किये गये हैं आप उन के मुताबिक हमें satisfy करें।

मंत्री : अगर रूलज़ में यह कहा है कि अगर information collect न हो सकती हो तो Government को मजबूर किया जाये, जो कि एक न मुमकिन सी बात है ?

पंडित श्री राम शर्मा : सवाल सिर्फ इतना है कि जो starred questions इस तरह से ढाल दिये जाते हैं और जब उन के मुतअल्लिक 15-20 दिन के बाद information मिले तो उन का जवाब on the floor of the House दिया जाना चाहिये । लेकिन रूलज़ इस बात की इजाज़त नहीं देते कि एक starred question को unstarred ही बना दिया जाये ।

अध्यक्ष महोदय : न इस की मेरे पास ताकत है कि मैं Government को force कर सकूँ कि वह question का जवाब जरूर दें । और न ही Minister के पास ताकत है कि जहां information collect करने में देर लगती हो वह किसी महकमे को force कर सकें कि जवाब फौरन दिया जाये । यह जल्दी भी तब ही हो सकता है जब सब अपनी अपनी जगह कोशिश करें कि जवाब जल्दी आ जाये । (Neither I have the power to force the Government to give a reply to any question nor the Minister has any power to compel any Department to send a reply of a question immediately in regard to which considerable delay is caused in collectihg the required information. It can be expedited only if all make an effort to see that the reply is received soon.)

SELECTION OF CANDIDATES FOR THE POSTS OF TAHSILDARS IN THE ERST-
WHILE STATE OF PEPSU

*33. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the names of candidates with their respective qualifications who applied for selection as Class A candidates for the posts of Tahsildars during the years 1955-56 and 1956-57 (up to 31st October, 1956) in the erstwhile State of Pepsu ;
- (b) whether any of the candidates referred to in part (a) above appeared for interview before the Financial Commissioner ; if so ; their names together with the dates of interview in each case ;
- (c) the educational qualifications of those selected,—vide No. R.D. Estt/49, dated 15th September, 1956 (Pepsu) ;
- (d) the criteria adopted while making the said selection ?

Giani Kartar Singh : (a) A list is laid on the Table (Appendix A).

(b) Yes. fifty-eight candidates (list attached—Appendix B) were called for interview on the 3rd May, 1956, but only 57 appeared before the Financial Commissioner, Pepsu. They were all interviewed that day.

(c) A list is laid on the Table (Appendix C).

(d) Educational qualifications, personality and general knowledge were among the criteria for making the selection.

APPENDIX 'A'

List of Candidates who applied for enlistment as Tahsildar Candidates, Class 'A' and 'B'

Serial No.	Name	Qualifications
1	Shri Bhagwan Singh son of S. Jiwa Singh	B.A., LL.B.
2	Shri Hardev Singh c/o Gunwant Singh	B.A.
3	Shri Mewa Singh son of Payara Singh	B.A., LL.B.
4	Shri Shiv Kumar Lal son of Harbans Lal	M.A.
5	Shri Rajinder Singh son of Mihaan Singh	M.A., LL.B.
6	Shri Devinder Singh son of Kishan Singh	B.A.
7	Shri K. Mircha son of Rajpal Mircha	B.A.
8	Shri Gursharan Singh son of Gurdial Singh	B.A., LL.B.
9	Shri Harinderbir Singh son of Hanwantbir Singh	M.A. English, M.A. Economic
10	Shri Harish Chander son of Amar Nath	M.A.
11	Shri Ajmal Singh son of Tilok Singh	M.A.
12	Shri Mali Ram son of Chhaju Ram	B.A.
13	Shri Vinod Kumar son of Jethu Ram	B.A., LL.B.
14	Shri Harchand Singh son of Gurdial Singh	B.A., LL.B.
15	Shri Raj Kumar Jain son of Shri Hari Chand Jain	M.A.
16	Shri Pritpal Singh son of Balwant Singh	B.A.
17	Shri Manohar Singh son of Bir Singh	M.A.
18	Shri Harinder Singh son of Bhagwan Singh	B.A.
19	Shri Ranjinder Singh son of Gurbachan Singh	B.A.
20	Shri Madan Gopal Puri son of Babu Ram Puri	B. Com.
21	Shri Arjan Singh son of Atma Singh	B.A.
22	Shri Ved Mittra Budhiraja, son of Kishori Dass	B.A.
23	Shri Ranjit Khosla son of Devi Parshad	B.A.
24	Shri Inder Singh son of Kishan Singh	B.A.
25	Shri Roshan Lal son of Mangal Rai	M.A.
26	Shri Amar Singh son of Partap Singh	B.A., LL.B.
27	Shri Rattan Chand son of Ralla Ram	B.A.
28	Shri Gurkirat Singh son of Ram Singh	B.A.
29	Shri Devinder Singh son of Nirbhai Singh	B.A., LL.B.
30	Shri Om Parkash, son of Badri Parshad	B.A.
31	Shri Gobinder Nath son of Puran Chand	B.A.
32	Shri Gurbaksh Singh	B.A.
33	Shri Balbir Singh son of Jashmer Singh	B.A.
34	Shri Parshotam Chand son of Hem Chand	B.A.
35	Shri Brij Mohan, son of Shambu Dyal	B.A.
36	Shri Harikirpal Singh son of Gurdial Singh	M.A., LL.B.
37	Shri Ajit Singh Paul son of Kartar Singh	B.A., LL.B.
38	Shri Joginder Singh son of Jakhal Singh	B.A.
39	Shri Prem Kumar son of Kishan Chandra	B.A.
40	Shri Satwant Singh son of Sampuran Singh	B.A., LL.B.
41	Shri Radha Kishan son of Munshi Ram	B.A., LL.B.
42	Shri Jasmer Singh son of Kaur Singh	B.A., LL.B.
43	Shri Tara Chand son of Moti Ram	B.A., LL.B.
44	Shri Hari Bhagwan son of Anant Ram	F.A.
45	Shri Amar Singh son of Ganga Ram	B.A.
46	Shri Mangat Rai son of Ram Rakha	B.A., LL.B.
47	Shri Jagpal Singh son of Jawala Singh	B.A., LL.B.
48	Shri Rupinder Kakreja son of Gopal Chand	B.A., LL.B.
49	Shri Sabraj Raj son of Joti Parshad	B.A., LL.B.
50	Shri Satpal Singh son of Gurcharan Singh	B.A., LL.B.
51	Shri Surinder Singh son of Surjan Singh	B.A.
52	Shri Darshan Singh son of Dewan Singh	B.A., LL.B.
53	Shri Jiwan Kishan son of Gopal Kishan	B.A.
54	Shri Charan Singh son of Hazura Singh	B.A.

[Minister for Revenue]

Serial No.	Name	Qualifications
55	Shri Surinder Kumar son of D. D. Kapla	M.A.
56	Shri Brijinder Kumar son of Roshan Lal	B.A., LL.B.
57	Shri Ishwari Parshad son of Ramji Dass	B.A., LL.B.
58	Shri Baldev Singh son of Nahar Singh	B.A.
59	Shri Hari Chand son of Panna Lal	B.A.
60	Shri Bachan Singh son of Uttam Singh	B.A., LL.B.
61	Shri Gian Singh son of Thakar Singh	M.A., B.T.
62	Shri Mohinder Singh, son of Kartar Singh	B.Sc.
63	Shri Tej Kishan son of Baldev Kishan	B.A., LL.B.
64	Shri Harpal Singh son of Gobinder Singh	B.A., LL.B.
65	Shri Paramjeet Singh son of Ajudhia Singh	B.A., LL.B.
66	Shri Avtar Singh son of Chanan Singh	B.A.
67	Shri Devinder Singh son of Harnam Singh	B.A.
68	Shri Avtar Kishan Khosla son of Hari Kishan	(Not known)
69	Shri Premjeet Singh son of Kartar Singh	B.A.
70	Shri Pindi Dass son of Durga Dass	B.A., LL.B.
71	Shri Sadhu Ram son of Raunak Sharma	B.A.
72	Shri Devinder Nath	B.A.
73	Shri Surinder Singh	B.A.
74	Shri Om Parkash	M.A.
75	Shri Surbjit Singh	B.A.
76	Shri Braham Sarup	B.A., LL.B.
77	Shri Om Parkash	B.A.
78	Shri Ghansham Kishan Rai	B.A.
79	Shri Lakhbir Singh	B.A.
80	Shri Rattan Singh	B.A.
81	Shri Ranbir Kumar	B.A.
82	Shri Amar Singh	B.A.
83	Shri Gotam Dev Puri	B.A., LL.B.
84	Shri Narinder Nath	B.A., LL.B.
85	Shri Gursaran Dass	B.A.
86	Shri Om Parkash	M.A., LL.B.
87	Shri Bimal Kumar	M.A.
88	Shri Anand Parkash	M.A.
89	Shri Satwant Singh	B.A.
90	Shri Surjit Singh	B.A.
91	Shri Ram Narain	B.A., LL.B.
92	Shri Ujagar Singh	B.A., LL.B.
93	Shri Surinder Kumar	B.A., LL.B.
94	Shri Raj Kumar	M.A., LL.B.
95	Shri Rabi Parkash	M.A.
96	Shri Brij Bhushan	B.A.
97	Shri Daljit Singh	(Not known)
98	Shri Kidar Nath	B.A., LL.B.
99	Shri Birinder Nath	B.A.
100	Shri Gurinder Singh	B.A.
101	Shri Mehar Singh	B.A., LL.B.
102	Shri Baldev Kishan	B.A., LL.B.
103	Shri Baldev Singh	B.A.
104	Shri Gurcharan Lal	B.A.
105	Shri Jagdish Chand	B.A., LL.B.
106	Shri Jaswant Singh	B.A.
107	Shri Mahan Singh	B.A.
108	Shri Om Parkash	B.A., LL.B.
109	Shri Charanjiv Singh	B.A.
110	Shri Kalwant Rai	B.A.
111	Shri Om Parkash	B.A., LL.B.
112	Shri Gurnam Singh	B.A.
113	Shri Gian Singh Multani	B.A.
114	Shri Amrik Singh	B.A.
115	Shri Ishar Singh	B.A.

Serial No.	Name	Qualification :
116	Shri Jagan Nath	B.A.
117	Shri Baishakha Singh	B.A.
118	Shri Jagmal Singh	Matric
119	Shri Jagan Nath	Matric
120	Shri Ram Sarup Bali	Matric
121	Shri Gian Singh	Not known
122	Shri Phera Singh	Not known
123	Shri Harbhajan Singh	Matric
124	Shri Pritpal Singh	Not known
125	Shri Sukhinder Singh	Matric
126	Shri Joginder Singh	Not known
127	Shri Rattan Dev	Not known
128	Shri Balwant Singh	Not known
129	Shri Sushil Kumar Dhir	B.A.
130	Shri Shiri Krishan Jain	B.A.
131	Shri Chandera Bhan	B.A.
132	Shri Sat Pal Singh	B.A.
133	Shri Rajindera Singh	B.A., LL.B.
134	Shri Rameshwar Dyal	B. Com., LL.B.
135	Shri Dalip Singh	Matric
136	Shri Phul Singh	B.A.
137	Shri Om Parkash Singh	B.A., LL.B.
138	Shri Ranbir Singh	B.A.
139	Shri Jagat Singh	B.A.
140	Shri Sat Narain	B.A.
141	Shri Mahabir Parshad	B.A.
142	Shri Vijai Singh	B.A., LL.B.
143	Shri Kanwal Singh	B.A.
144	Shri Sher Singh	B.A.
145	Shri Dewan Singh	B.Sc.
146	Shri Sukhi Ram	B.A.
147	Shri Hoshiar Singh	B.Sc.
148	Shri Roshan Lal	B.Sc.
149	Shri Amrik Singh Sangwan	B.A.
150	Shri Bhagwan Dass	B.A., LL.B.
151	Shri Krishan Chander	B.A., LL.B.
152	Shri Jit Singh	B.A. (Hons.)
153	Shri Jagat Singh	B.A., LL.B.
154	Shri Mohinder Singh	B.A., LL.B.
155	Shri Hardev Singh	B.A., LL.B.
156	Shri Mohan Lal	B.A.
157	Shri Raj Narain	B.A., LL.B.
158	Shri Chattarjit Singh	B.A.
159	Shri Kanwar Jit Singh	B.A.
160	Shri Rajinder Singh	B.A.
161	Shri Ram Karan Dass	Matric
162	Shri Udhe Singh	B.A., LL.B.
163	Shri Shamsher Singh	B.A.
164	Shri Dhoop Singh	B.A.
165	Shri Krishan Mohan	B.A.
166	Shri Sham Lal	M.A. (Hons.)
167	Shri Piara Lal	B.A.
168	Shri Nasib Chand	B.A.
169	Shri Mal Singh	B.A.
170	Shri Sat Parkash	B.A.
171	Shri Om Parkash	B.A. (Hons. in Hindi and Punjabi)
172	Shri Gurparshad	Matric
173	Shri Sukhdev Singh	B.A.
174	Shri Rajeshwar Sarup Singh	M.A.
175	Shri Surinder Nath	B.A., LL.B.

[Minister for Revenue]

Serial No.	Name	Qualifications
176	Shri Kanti Sarup	B.A.
177	Shri Siri Kishan	F.A.
178	Shri Narsing Lal	B.A., LL.B.
179	Shri Hari Singh	B.A.
180	Shri Amrit Lal	B.A.
181	Shri Surjit Singh	B.A.
182	Shri Jasjit Singh	B.A.
183	Shri Balwant Singh	M.Sc. (Agr.)
184	Shri Gurcharan Singh	B.A.
185	Shri Rajinder Kumar	B.A., LL.B.
186	Shri Mohinder Singh	B.A., LL.B.
187	Shri Prem Chand	B.A.
188	Shri Ved Parkash	B.A.
189	Shri Raghbir Singh	M.A., LL.B.
190	Shri Lalit Kumar	M.A., LL.B.
191	Shri Ajaib Singh	B.A.
192	Shri Devinder Singh	B.A.
193	Shri Sham Lal	B.A.
194	Shri Mohinder Partap Singh	B.A.
195	Shri Hans Raj	B.A.
196	Shri Karan Singh	B.A., LL.B.
197	Shri Ram Lal	M.A.
198	Shri Murari Lal	B. Com., LL.B.
199	Shri Piara Lal	B. Comf., LL.B.
200	Shri Ishwar Sarup	F.A.
201	Shri Rajinder Paul	B.A., LL.B.
202	Shri Hardawari Lal	B.A.
203	Shri Sutinder Parkash	B.A. (Hons.)
204	Shri Om Parkash	B.A.
205	Shri Bharpur Singh	B.A. (Hons.)
206	Shri Ram Nath	B.A.
207	Shri Amar Nath Single	B.A.
208	Shri Surdershan Kumar	B.A.
209	Shri Atma Singh	B.A. (Hons.)
210	Shri Bileram Singh	B.A., LL.B.
211	Shri Gursewak Singh	M.A.
212	Shri Mohinder Singh	B.A., LL.B.
213	Shri Ved Parkash,	B.A., LL.B.
214	Shri Daljeet Singh	B.A., LL.B.
215	Shri Surinder Mohan	B.A., LL.B.
216	Shri Bharat Bhushan	M.A.
217	Shri Gurkirpal Singh	B.A.
218	Shri Ishwar Parshad	B.A.
219	Shri Om Parkash Garg	B.A., LL.B.
220	Shri Sat Parkash	B.Sc. (Hons.)
221	Shri Surjeet Singh	M.A., LL.B.
222	Shri Manjeet Inder Singh	B.A.
223	Shri Sant Ram	B.A., LL.B.
224	Shri Gurdev Singh	M.A., LL.B.
225	Shri Tarlochan Singh	B.Sc. (Agri.)
226	Shri Sutindar Dass	B.A., LL.B.
227	Shri Surjeet Singh	B.A., LL.B.
228	Shri Ajaib Singh	B.A., LL.B.
229	Shri Jarnail Singh	B.Sc.
230	Shri Parkash Chand	B.A., LL.B.
231	Shri Sohan Lal	B.Sc., LL.B.
232	Shri Iqbal Singh	B.A., LL.B.
233	Shri Karam Singh	B.A.
234	Shri Harbans Singh	B.A.
235	Shri Surindar Singh	B.A.
236	Shri Jagan Nath	B.A.

Serial No.	Name	Qualifications
237	Shri Sukhdev Singh	.. B.A.
238	Shri Amarjeet Singh	.. B.A.
239	Shri Des Raj	.. M.A.
240	Shri Balvinder Singh	.. B.A.
241	Shri Dalip Singh	.. B.A.
242	Shri Gurcharan Singh	.. F.A.
243	Shri Banarsi Das	.. B.A., LL.B.
244	Shri Jaswant Singh	.. B.A., LL.B.
245	Shri Mohinder Singh	.. B.A.
246	Shri Dayal Kishen	.. B.A.
247	Shri Harpal Singh	.. B.A.
248	Shri Roop Chand	.. B.A., LL.B.
249	Shri Gurkirpal Singh	.. F.A.
250	Shri Jaimal Singh	.. Under -Matric
251	Shri Sat Pal	.. B.A., LL.B.
252	Shri Behari Lal	.. B.A. (Hons.)
253	Shri Harcharan Singh	.. B.A., LL.B.
254	Shri Harbans Singh	.. B.A. (Hons.)
255	Shri Kalwant Singh	.. B.A.
256	Shri Ram Parkash	.. B.A., LL.B.
257	Shri Jarnail Singh	.. B.Sc. (Agri.)
258	Shri Ram Nath	.. B.A., LL.B.
259	Shri Surjeet Singh	.. B.A., LL.B.
260	Shri Kartar Singh	.. B.A.
261	Shri Madan Lal	.. B.Sc., LL.B.
262	Shri Dev Raj	.. B.A., LL.B.
263	Shri Mohinder Singh	.. B.A., LL.B.
264	Shri Kuldip Singh	.. M.A.
265	Shri Sudarshan Lal	.. B.A.
266	Shri Inder Singh	.. B.Sc.
267	Shri Sohinder Raj Singh	.. B.A., LL.B.
268	Shri Virinder Singh	.. B.A.
269	Shri Inder Singh	.. B.A.
270	Shri Gurmit Singh	.. B.A., LL.B.
271	Shri Joginder Singh Bhalla	.. M.A., LL.B.
272	Shri Sarudip Rai Soni	.. B.A.
273	Shri Naranjan Singh	.. B.A.
274	Shri Vasudeva Singh	.. B.Sc.
275	Shri Hardit Singh	.. B.A.
276	Shri Madan Lal	.. B.A.
277	Shri Avtar Singh	.. B.Sc.
278	Shri Rajinder Parkash Ahluwalia	.. B.A.
279	Shri Narinder Nath Sharma	.. B.A.
280	Shri Avtar Singh	.. M.A., LL.B.
281	Shri Alam Singh	.. B.A., LL.B.
282	Shri Harbakhshish Singh	.. B.A.
283	Shri Joginder Singh	.. F.A.
284	Shri Labh Singh	.. Matric
285	Shri Balwant Singh	.. Matric
286	Shri Naranjan Singh	.. F.A.
287	Shri Ram Dass	.. Matric
288	Shri Mohinder Singh	.. B.A.
289	Shri Gurbux Singh	.. B.A.
290	Shri Balraj Singh Shergill	.. M.Sc.

APPENDIX 'B'

List of candidates called for interview for selection as 'A' and 'B' Class Tehsildar candidates on the 3rd May, 1956

1. Shri Gian Singh Multani.
2. Shri Parshotam Chand Mathur.
3. Shri Gurkirpal Singh Bedi.
4. Shri Udhe Singh.
5. Shri Rattan Singh.
6. Shri Anand Parkash Sharma.

[Minister for Revenue]

7. Shri Paramjit Singh Ahluwalia.
8. Shri Gurcharan Singh.
9. Shri Mewa Singh.
10. Shri Satwant Singh.
11. Shri Harinderbir Singh.
12. Shri Rupender Kukreja.
13. Shri Jesmer Singh Brar.
14. Shri Harminder Singh Garewal.
15. Shri Surrinder Kumar Kapila.
16. Shri Chattarjit Singh.
17. Shri Gurkirpal Singh Dhaliwal.
18. Shri Mohinder Singh Mahal.
19. Shri Ajit Singh Pal.
20. Shri Harchand Singh Maunder.
21. Shri Surinder Kumar Batta.
22. Shri Harkirpal Singh Dulat.
23. Shri Mohinder Singh Sidhu.
24. Shri Kartar Singh Virk.
25. Shri Madan Lal Gupta.
26. Shri Kuldip Singh Ahluwalia.
27. Shri Mohinder Singh.
28. Shri Gurmeet Singh.
29. Shri Balraj Singh Shergill.
30. Bawa Joginder Singh Bhalla.
31. Shri Kanwal Singh Jatana.
32. Shri Rameshwar Dyal.
33. Kanwar Ranbir Singh.
34. Shri Sham Lal Kohli.
35. Shri Manjit Inder Singh.
36. Shri Gursewak Singh.
37. Shri Ajaib Singh.
38. Shri Gurdev Singh.
39. Shri Atma Singh.
40. Shri Raj Narain.
41. Shri Raghuvir Singh.
42. Shri Devinder Singh.
43. Shri Rajeshwar Sarup Singh.
44. Shri Ram Lal Ghulati.
45. Shri Nasib Chand.
46. Shri Dev Raj.
47. Shri Devinder Singh Sethi.
48. Shri Hari Chand Singla.
49. Shri Amar Singh.
50. Shri Ajmel Singh.
51. Shri Isher Singh.
52. Shri Balwant Singh Sekhon.
53. Shri Om Parkash Singh Rau.
54. Shri Avtar Krishen.
55. Shri Premjeet Singh.
56. Shri Jagpal Singh.
57. Shri Gurcharan Lal Sadana.
58. Shri Ranjit Khosla.

(One candidate did not turn up for interview).

APPENDIX 'C'

List of candidates who were accepted as 'A' Class Tehsildar candidates
(in Erstwhile Pepsu State)

1. Shri Gursharan Singh, son of Dr. Gurdial Singh, Patiala	B.A., LL.B.
2. Shri Devinder Singh, son of Shri Harcharan Singh, District Sangrur	B.A.
3. Shri Gursewak Singh, son of Capt. Jagir Singh, Faridkot	M.A.
4. Shri Om Parkash Rau, son of Rau Uttam Singh, Dalmia Dadri	B.A., LL.B.
5. Shri Raj Narain, son of Shri Durga Parshad of Sangrur	B.A., LL.B.
6. Shri Rupinder Kukreja, son of Shri Gopal Chand, Patiala	B.A., LL.B.
7. Shri Mohinder Singh, son of Major Sardar Singh, village Subhanpur, Tehsil Kapurthala (Backward Class candidate)	B.A.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

APPOINTMENT OF THE PRESIDENT, GURDWARA JUDICIAL
COMMISSION

95. **Sardar Atma Singh:** Will the Chief Minister be pleased to state whether Government has received any representation from the Shiromani Gurdwara Parbandhak Committee, Amritsar, against the appointment of the present President of the Gurdwara Judicial Commission ; if so, the action taken thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon :

First Part.—Yes.

Second Part.—The allegations made were enquired into and found to be without substance. The representation was therefore filed.

RATE OF ROAD TAX

96. **Sardar Atma Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether there is any difference in the rate of Road Tax being charged by Government in the erstwhile areas of Punjab and Pepsu; if so, the reasons therefor and the steps, if any, taken to equalize them ;
- (b) whether Government has recently received any representation from the Truck Operators of the erstwhile Pepsu State regarding the higher rate of Road Tax which they are required to pay ; if so, the action, if any, taken thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) No.

(b) No.

BUS SERVICE BETWEEN KAPURTHALA AND CHANDIGARH

97. **Sardar Atma Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to start a direct bus service between Kapurthala and Chandigarh ; if so, the time by which it is expected to start ?

Sardar Partap Singh Kairon : The proposal is under consideration and a decision will be taken shortly.

TEACHING OF ' SCIENCE ' IN SCHOOLS

98. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state —

- (a) the total number of High Schools for Girls, district-wise, in the State at present where Science is taught as one of the subjects;

[Sardar Atma Singh]

- (b) whether there is any proposal under the consideration of Government to arrange for the teaching of Science in all schools in the State ; if so, the time by which it is expected to be finalised ?

Shri Amar Nath Vidyalankar :*(a) The required information is being collected from the Divisional Inspectresses of Schools in the State and will be supplied as soon as it is received.

(b) There is no such proposal under the consideration of the Department.

[Revised reply to Unstarred Question No. 98 part (a)].

(a) The requisite information is as under —

Name of district	Number of schools for Girls in which Science is taught
Jullundur ..	8
Hoshiarpur ..	4
Kangra ..	3
Ludhiana ..	14
Ferozepore ..	9
Gurdaspur ..	10
Amritsar ..	7
Ambala ..	8
Rohtak ..	1
Patiala ..	3
Kapurthala ..	1
Sangrur ..	1
Bhatinda ..	2

Note.—The required information relating to part (a) of the Unstarred Question No. 98 was received later and it appears after this question.

SENIOR AND JUNIOR BASIC TRAINING INSTITUTIONS

99. **Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state —

- (a) the total number of Government and Privately-managed Senior and Junior Basic Training Institutions, district-wise, in the State, at present together with the total number of trainees therein ;
- (b) whether Government have formulated any scheme for the continued functioning of the said institutions during the next year ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : (a) The requisite information is contained in the enclosed statement.

(b) The matter is under consideration of the Government.

List of Senior Basic Training Institutions in the State

District	Total number of Government Senior Basic Training Institutions	Number of Trainees in Government Senior Basic Training Institutions	Total number of Privately-managed Senior Basic Training Institutions	Number of trainees in Privately-managed Senior Basic Training Institutions
Jullundur	1	100
Kangra	..	50	1	100
Ferozepore	3	150
Ludhiana	1	50
Ambala	..	100
Rohtak	1	50
Hissar	1	100
Patiala	..	120
Total	3	270	8	550

List of Junior Basic Training Institutions in the State

District	Total number of Government Junior Basic Training Institutions	Number of trainees in Government Junior Basic Training Institutions	Total number of Privately-managed Junior Basic Training Institutions	Number of trainees in Privately-managed Junior Basic Training Institutions
Gurdaspur	1	100	2	100
Amritsar	6	350
Jullundur	2	150	12 (including 2 District Board Training Schools)	900
Hoshiarpur	2	200	4	350

[Minister for Labour and Education]

District	Total number of Government Junior Basic Training Institutions	Number of trainees in Government Junior Basic Training Institutions	Total number of Privately-managed Junior Basic Training Institutions	Number of trainees, in Privately managed Junior Basic Training Institutions
Kangra ..	3	300	3	250
Ferozepore ..	4	250	7	450
Ludhiana ..	2	100	2	250
Ambala ..	2	300	5	400
Karnal ..	2	300	9 (Including one District Board Training School)	450
Rohtak ..	2	100	9	900
Gurgaon ..	1	150	4	300
Kapurthala	5	450
Patiala ..	1	100
Bhatinda ..	2	200	6	550
Mohindergarh	4	250
Sangrur ..	1	100	5	500
Total ..	25	2,350	83	6,450

MODEL AND MULTIPURPOSE SCHOOLS

100. **Sardar Atma Singh** : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state —

- whether any additional posts of teachers in the State were sanctioned by Government during the year 1956-57 and the current financial year; if so, their number district-wise;
- the total number of Model and Multipurpose Schools, district-wise, in the State at present ;
- whether there is any proposal under the consideration of Government to open Model and Multipurpose Schools in Kapurthala District ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) Yes. The information in respect of posts of teachers sanctioned during the years 1956-57 and 1957-58 is enclosed. Information regarding posts of teachers created in erstwhile Pepsu State during 1956-57 (i. e., from 1st March, 1956 to 31st October, 1956) will be supplied later.

(b) (i) Multipurpose Schools : No school has yet started functioning as multipurpose school. However, as a first step towards conversion of the existing schools into multipurpose type, grants have been paid to a few selected ones on non-recurring basis.

(ii) The exact meaning of Model Schools is not clear. If the reference is to Junior Model schools with high fees, there are seven such schools, three in Patiala District, three in Ambala District and one in Jullundur District.

(c) Some Multipurpose Schools will be surely opened in Kapurthala District.

Name of district	Posts of teachers created		Total
	in 1956-57	in 1957-58	
Ambala ..	19	14	33
Gurgaon ..	2	..	2
Hissar ..	2	..	2
Karnal ..	5	..	5
Rohtak ..	3	..	3
Jullundur ..	6	..	6
Ferozepur ..	4	..	4
Kangra ..	14	..	14
Ludhiana ..	2	..	2
Amritsar ..	2	..	2
Gurdaspur ..	2	..	2
Hoshiarpur ..	8	..	8
Patiala ..	1	..	1
Bhatinda ..	1	..	1
Sangrur ..	1	..	1
Kapurthala ..	1	..	1
Mahendargarh ..	1	..	1
Total	74	14	88

PHYSICAL TRAINING INSTRUCTORS IN GOVERNMENT GIRLS
HIGH SCHOOLS

101. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state —

- (a) whether it is a fact that men are working as Physical Training Instructors in various Government Girls' High Schools in the State ; if so, the reasons therefor and the steps now being taken or proposed to be taken to replace them by women Physical Training Instructors ;
- (b) whether there is any institution for imparting instruction in Physical Training to women in the State ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) Yes. They were appointed by the D. P. I., Pepsu, before merger, due to non-availability of suitably qualified women candidates for such posts. They will be replaced as soon as such candidates become available.

(b) Yes. There is a Government College for Physical Education at Rupar where instruction in Physical Training is imparted to both men and women.

SHIFTING OF EDUCATION DEPARTMENT, SIMLA, TO
CHANDIGARH

102. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state —

- (a) whether there is any proposal under the consideration of the Department for shifting the entire Education Department from Simla to Chandigarh ; if so, the time by which it is expected to shift ;
- (b) the various branches of the said Department located at Simla at present ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : (a) Yes. Shifting will take place as soon as requisite accommodation for the office and the residence of staff becomes available.

(b) The following branches of the office are working at Simla :—

1. College Branch.
2. Schools Branch (I).
3. Schools Branch (II).
4. Examination Branch.
5. Planning Branch.

6. Loans Branch.
7. Establishment Branch (I)
8. Establishment Branch (II)
9. Establishment Branch (III)
10. Budget Branch.
11. Accounts Branch.
12. Gazette Branch (I).
13. Gazette Branch (II).
14. Books Branch.
15. Basic Education.
16. N. C. C.
17. Scholarship Branch.
18. Type Branch.
19. Despatch Branch.
20. Records Branch.

INITIAL SALARIES OF GIANI AND SHASTRI TEACHERS IN THE
STATE

103. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether there is any difference in the initial salaries of the Giani and Shastri Teachers at present employed in schools of erstwhile Punjab and Pepsu respectively ; if so, the reasons therefor, and the steps, if any, being taken or proposed to be taken by Government to equalise them ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : Yes. The reason is that the study of Classical languages is more difficult than that of modern languages. To obtain the Degree of Shastri requires much more effort and larger education than to pass the Prabhakar and Giani examinations. There is no move for the present to equalise the initial start.

SHORT-TERM VACANCIES OF TEACHERS IN SCHOOLS

104. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state —

- (a) whether any posts of teachers in the Primary, Middle and High Schools in the State are lying vacant due to the incumbents thereof having gone on leave;
- (b) the procedure adopted by Government to fill short-term vacancies referred to in part (a) above ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : (a) Yes.

(b) Short-term vacancies are filled by the Inspector of Schools or Inspector of Schools concerned. They are authorised to make temporary appointments for three months.

SUPPLY OF FURNITURE TO SCHOOLS

105. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state —

- (a) the total number of Primary Schools in the State as at present ;

[Sardar Atma Singh]

(b) the total value of equipment i.e., furniture, etc., supplied to the said schools during the years 1955-56 and 1956-57;

(c) whether any steps are being taken to further equip these schools with furniture, etc.; if so, the details thereof ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : (a) 12,456 as it stood on 31st March, 1956. Information in regard to total number of Primary Schools in the State at present is being collected ;

Rs

(b) 1955-56 .. 1,75,654

1956-57 .. 1,35,854

(c) No ; the question does not arise.

HIGH SCHOOLS FOR GIRLS

106. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

(a) the total number of Hostels for girls students attached to the High Schools and Colleges in the State ;

(b) the total number of Girl High Schools in the rural areas in the State ;

(c) whether there is any proposal under the consideration of Government to open more High Schools for girls in the rural areas in the State ; if so, the details thereof ?

Shri Amar Nath Vidyalkar :

(a) 62 (28 attached to Colleges and 34 attached to schools).

(b) 82.

(c) Nine Middle Schools for girls have been upgraded to the high standard during the current year and five of them are in rural areas.

The programme for next year has not so far been finalised.

LAND ACQUIRED FOR BEIN PROJECT CANAL IN DISTRICT KAPURTHALA

107. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) whether any land of villages Saidowal, Madho-jhanda and Dulori, Tehsil and District Kapurthala, was acquired by Government for the Bein Project Canal ; if so, the area thereof and the total amount of compensation assessed therefor village-wise ;

(b) whether the said compensation has been paid so far; if not, the reasons thereof and the steps now being taken for speedy payment ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Yes. A total area of 13.34 acres was to be acquired. The total amount of compensation to be paid was Rs. 10,425-12-0.

(b) The entire amount has been deposited in the treasury and has also been disbursed except for Rs 662 in village Saidowal, and Rs 1,021 in village

Madhojhanda. The landowners have not for the present accepted this payment, insisting that it should be increased. The amount in question can be drawn by the landowners whenever they like.

STIPENDS AND CONCESSIONS FOR REFUGEE STUDENTS

108. Sardar Atma Singh: Will the Minister for Education and Labour be pleased to state the detailed steps so far taken by Government for the payment of stipends and for the grant of fee concessions to refugee students in schools and colleges in the State during the year 1957-58 ?

Shri Amar Nath Vidyalankar: The Financial Assistance Scheme, under which stipends are sanctioned and free concessions granted to the displaced students in schools and colleges, is a Government of India Scheme and is implemented after their sanction to the continuance thereof in the year concerned is received. For the current year (1957-58) necessary reference to the Ministry of Rehabilitation, Government of India, was made in March, 1957. A sum of Rs. 25,93,000 has been provided under the Financial Assistance Scheme for 1957-58. The disbursement of stipends, etc., will start as soon as the requisite sanction of the Government of India is received.

PUNJAB EDUCATION CODE

109. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether all the rules of the Punjab Education Code have been made applicable in the Patiala and Bhatinda Divisions ; if not, the reasons therefor and the steps, if any, taken or proposed to be taken to apply them in these areas ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : The Education Department of erstwhile Pepsu State had no Code of their own. In the absence of such a guide, that Department generally followed the rules and regulations of the Punjab Education Code. No change in the previous practice has been ordered so far since integration.

REPRESENTATION FROM TRAINEES IN THE VETERINARY INSTITUTE, FARIDKOT

110. Sardar Atma Singh: Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state —

- (a) whether the Government received any representation from the trainees in the Veterinary Institute, Faridkot ; if so, when and the action, if any, taken thereon ;
- (b) the total number of trainees who have completed their course from the said Institute ;
- (c) the total number of posts of Veterinary Sub-Assistant Surgeons lying vacant at present in the State and the steps taken so far to absorb the trainees referred to in part (b) above against these posts ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) Yes; on the 18th February and 1st March, 1957. They are under the consideration of the Government.

[Minister for Agriculture and Forests]

(b) None yet.

(c) *Part (i)* None.

Part (ii) Does not arise.

UNIFORM ENACTMENTS RELATING TO PLYING OF MOTOR VEHICLES IN THE
STATE

111. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that different rules regarding the plying of transport vehicles are at present in force in the erstwhile areas of Punjab and Pepsu ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the steps, if any, being taken by Government to unify the rules ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Consequent to the enforcement of Punjab Laws (Extension No. 1) Act of 1957 the Punjab Motor Vehicles Taxation Rules have been extended to areas of erstwhile Pepsu as well.

(b) Action is being taken regarding other rules.

JUDICIAL AND POLICE LOCK UPS

114. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state the names of those Judicial and Police lock-ups in the State where the undertrials and convicts are kept chained at night : if so, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : The reply is in the negative so far as Police lock-ups are concerned. The required information in respect of Judicial lock-ups mentioned in the question is as under :—

(i) *Judicial lock-up, Bhatinda.*—Under trials are chained at night as the building is not secure.

(ii) *Judicial lock-up, Phul, District Bhatinda.*—Undertrials are chained at night as there is no room for them in the lock-up.

(iii) *Judicial lock-ups, Sunam and Malerkotla (District Sangrur).*—Convicts and undertrials are chained at night to safeguard against escapes as the buildings are not safe.

(iv) *Judicial lock-ups in Kapurthala District.*—Undertrials and convicts are not chained at night, as a rule, but in certain cases fetters are imposed either as punishment or in the interest of security.

Mr. Speaker : Question hour is over now.

RESOLUTION(S)

Pandit Ram Kishan Bharolian (Una) : Sir, I beg to move that—

This Assembly recommends to the Government to distribute *gratis* all Government owned culturable waste land in the State among Harijans, landless peasants and agricultural labourers, and to help them by advancing loans and other facilities for cultivating it.

ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਹੈ । ਇਹ ਅਜ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ ਹਨ ਇਹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਬਾਏ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਦ ਤੋਂ ਮੁਲਕ ਤਕਸੀਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਐਰ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਸ ਵਕਤ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੈੜੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ।

Sardar Bhupinder Singh Mann : On a point of order, Sir. There are amendments to the resolution, Sir.

3.00 p.m.

Mr. Speaker : The amendments are not to be moved at this stage.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, the hon. Member has started making his speech.

Mr. Speaker : Yes, he can make his speech while moving his motion. The amendments will be moved after I have stated the motion.

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ : ਮੁਲਕ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਖੱਦਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਠੱਪ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜੁਤੀਆਂ ਔਰ ਕਪੜਾ ਸਿੱਧ ਅਤੇ ਢਾਕੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਇਲਾਕੇ ਕਿ ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ । ਇਸ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੇਕਾਰੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਵਾਹੁਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ; ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ । ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਦੇ ਵਕਤ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ reserve ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ ਤਾਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਣਾ ਸਕਣ । ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਉਤੇ ਹਕੀਕੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ।

ਹੋਰ ਗੱਲ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗੋਸ਼ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਨ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤਮਾਮ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੇ ਇਲਾਕੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਔਰ ਪੈਪਸੂ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਤਾਦਾਦ ਸੀ । ਉਹ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ । ਇਕ ਤਾਜ਼ਾ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਹਬਾਦਪੁਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ 6 ਮੀਲ ਦੂਰ ਹੈ ਇਕ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਨੇ 970 ਬਿਘਾ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਫਰੋਖਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ 7 ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ 50 ਜਾਂ 60

[ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ]

ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਬੇਦਖਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਅੱਜ ਵੀ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਨ 1939-46 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਤਹਰੀਕਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ। ਅੱਜ ਮੁਲਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਕਾਰੀ ਹੈ ਔਰ ਅਨਾਜ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਬੇਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ, ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਆਦਾਦੇਸ਼ੁਮਾਰ ਦੇ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਦਾਦੇਸ਼ੁਮਾਰ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇਥੇ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਲ ਖੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ 3087489 ਏਕੜ ਹੈ। ਕਾਬਲੇਕਾਸ਼ਤ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ 882120 ਏਕੜ ਹੈ; ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ 710560 ਏਕੜ ਹੈ। ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਜ਼ਮੀਨ 566325 ਏਕੜ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ 212053 ਬਿਘਾ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਬੰਜਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ 4 ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਤਾਂ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਬੰਜਰ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ; ਦੂਜੀ ਨਜ਼ੂਲ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਹੈ; ਤੀਜੀ ਨਿਕਾਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ Land Utilization Act ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅੱਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ, ਬੇਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਅਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ।

ਅੱਜ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਦਾਵੇ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਡੀ. ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ 2700 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ, ਨਕੋਦਰ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਵਾਕਿਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਜਾਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ 100, 100 ਏਕੜ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਜਗੀਰਦਾਰ ਜਾਂ ਵਡਾ ਆਦਮੀ ਹੀ ਲੈ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਇਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਕ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਸੰਨ 1955 ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਬਣੀ ਸੀ। ਉਹ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮਿੰਗ ਸੋਸਾਇਟੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ,

Mr. Speaker : Order, please. Reference to individuals' names is not permitted. Rules do not permit this.

Original with;
Punjab Vidhan Sabha
Digitized by;
Panjab Digital Library

[पंडित राम किशन भंडोलिया]

जाए। इसके साथ ही लम्बी मियाद पर, छोटी छोटी किस्तों पर बौर सूद के कर्ज दिया जाए। इन लोगों को साथ साथ subsidy भी दी जाए ताकि वह settle हो सकें। ऐसा करने से एक तो उन को बेकारी के जमाने में कार मिलेगी और production बढ़ेगी जिस का कि सारे country को लाभ होगा। आज दिहातों में बहुत से लोग बेकार हैं और उन के लिये कोई सही राय कायम करना मुश्किल है। शहरों में तो Employment Exchanges के दफ्तर मौजूद हैं जहां पर लोगों के नाम दर्ज किये जाते हैं और किसी किसी को काम भी मिल जाता है। Employment Exchange के दफ्तरों से आप यह ग्रंथज्ञा लगा सकते हैं कि कितने आदमियों को कार मिली है और कितने साल में कितने आदमी काम पर लगे और कितने बेकार हैं। लेकिन, स्पीकर साहिब, देहातों में किसी को पता नहीं कि कितने आदमी बेकार बैठे हैं। खास तौर पर हरिजनों के मुतमल्लिक साबका पैप्सू सरकार ने जो Committee मुकर्रर की थी उस की यह रिपोर्ट है कि इन को साल में ज्यादा से ज्यादा चार या पांच महीने काम मिलता है, बाकी के सारे time में यानी 7, 8 महीने बेकार रहते हैं। आज हमारे सूबे में सनग्रत की कमी है, Cottage Industry तो बिल्कुल नाम मात्र है। दूसरी तरफ सारी जमीन सरकार के पास खाली पड़ी हुई है। इसलिये मैं सरकारी बैंकों से पूछना चाहता हूं कि क्या वजह है जब एक तरफ बेकारी है और दूसरी तरफ जमीन हल चलाने वाले की इन्तजार कर रही है तो इन का मेल क्यों नहीं होने देते? कौन आदमी है जो इन के दरमियान खड़ा है? स्पीकर साहिब, मैं यह समझता हूं कि इन के दरमियान गवर्नमेंट खड़ी है जो कि जमीन और किसान का मेल नहीं होने देती। अगर इन दोनों का मेल होने दिया जाए तो हमारी पैदावार बढ़ेगी, लोगों का बेकारो खत्म होगी, मुल्क की तरक्की होगी और लोगों का standard of living ऊंचा होगा। इसलिये मैं सब मैम्बरान के आगे यह अपील करता हूं कि जो यह दावा करते हैं, अछूतों को ऊंचा उठाने का, उन्हें इस resolution को पास करके अपनी बातों को अमली जामा पहनाना चाहिए ताकि हरिजनों का भला हो सके और उन को जमीनें मिल सकें। इन अजहाज के साथ मैं अपना resolution पेश करता हूं और उम्मीद है कि हाउस इस की ताईद करेगा।

Mr. Speaker : Motion moved—

This Assembly recommends to the Government to distribute *gratis* all Government-owned culturable waste land in the State among Harijans, landless peasants and agricultural labourers, and to help them by advancing loans and other facilities for cultivating it.

The following amendments to the resolution have been **received**. These are, with the permission of the House, deemed to have been read and moved. (Voices : Yes).

Sardar Jasdev Singh Sandhu :

(i) In line 2, for “*gratis*” substitute “at normal price”.

(ii) In lines 5-6 for “Harijans, Landless Peasants and Agricultural Labourers” substitute “Harijan Cultivators, landless ejected tenants and landless peasants on the lines of erstwhile Pepsu State”.

**GRATIS DISTRIBUTION OF ALL GOVERNMENT OWNED CULTURABLE (13)83
WASTE LAND IN THE STATE AMONGST HARIJANS, LANDLESS
PEASANTS AND AGRICULTURAL LABOURERS**

Sardar Atma Singh :

In line 4, after "land" add "and lease out on 20 years long lease all unallotted evacuee lands on lease of not more than two times of the land revenue".

Sardar Kirpal Singh Shant :

In line 5, "Landless Peasants" be deleted.

Sardar Dhanna Singh 'Gulshan' :

In lines 5-6, delete "landless peasants and agricultural labourers".

In line 2 for "gratis" substitute "on payment of compensation at the rate of one rupee per acre".

Sardar Dhanna Singh 'Gulshan' :

At the end add "and to appoint a Committee consisting of Giani Kartar Singh, Minister for Revenue, Master Gurbanta Singh, Minister for Agriculture and Forests, Sardar Dhanna Singh Gulshan, M.L.A., Sardar Jasdev Singh, M.L.A., Maulvi Abdul Ghani Dar, M.L.A., Sardar Umrao Singh, M.L.A., and Sardar Harchand Singh, M.L.A., to examine and scrutinize the total available land and formulate procedure for its distribution for cultivation."

Sardar Kartar Singh 'Diwana' :

At the end add "and to constitute a Committee consisting of Sardar Harchand Singh, M.L.A., Chaudhri Sunder Singh, M.L.A., Sardar Dhanna Singh Gulshan, M.L.A., Sardar Kartar Singh Diwana, M.L.A., and Chaudhri Datta Singh, Deputy Minister with Sardar Gurbanta Singh, Minister for Agriculture and Forests, as its Chairman for this purpose."

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, I rise on a point of order. I have no intention to thwart the introduction of these amendments. But I want to learn the correct procedure under your able guidance. Under the rules, Sir, no amendments can be moved unless notice of two clear days is given. I beg to submit, Sir, that two clear days notice has not been given so far as these amendments are concerned. If, however, there is discretion to allow them, I have to submit that this discretion is to be very very sparingly used and also under very very special circumstances.

Mr. Speaker : This discretion is very often used. I have allowed those amendments which had been received up to 12.00 noon to-day.

Sardar Bhupinder Singh Mann : In that case, Sir, a Member can object.

Mr. Speaker : These amendments have already been brought on the Order Paper.

Sardar Bhupinder Singh Mann : Sir, this is why I have raised a point of order. Mere fact that the amendments have been brought on the Order Paper does not allow them to be moved.

Mr. Speaker : It depends upon my discretion.

Sardar Bhupinder Singh Mann : In that case I may submit, Sir, that the discretion is to be exercised in very very special circumstances. In this respect, may I ask, Sir, what are those special circumstances ?

Mr. Speaker : Well, the hon. Member has not been deprived of his right. There are no special circumstances.

श्री लाल चन्द : On a point of order, Sir. स्पीकर साहिब, मान साहिब ने जो तजवीज़ दी है उस के बारे में मैं अज़्र करता हूँ कि आप को discretion often use करनी चाहिए। अगर किसी amendment में कोई major या important तबदीली की हो तब notice जरूरी होता है। वरना अगर ऐसी ही amendment है जिस में कोई important change नहीं हुआ तो आप को अपनी discretion use करनी चाहिये।

अध्यक्ष महोदय : Discretion तो मैं ने use की है । अगर ज्यादा discretion होती है तो उस में क्या फर्क पड़ता है ? (I have used my discretion and if it is to be used very often, what difference does it make?)

Chaudhri Balbir Singh : On a point of order, Sir. क्या सब amendments चाहे वे 12 बजे के बाद भेजी गई हों, moved समझी जाएंगे ?

Mr. Speaker : All the amendments except those received after 12.00 to-day are deemed to have been read and moved. Let Giani Bakhtawar Singh speak now.

ਗਿਆਨੀ ਬਖਤਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ (ਗੁਰੂ ਹਰ ਸਹਾਏ) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ Resolution ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਉਥੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਅਪਣੇ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਬੋਸੀਦਾ ਅਤੇ ਗਲਤ ਹੈ । ਜੋ ਕੁਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਮਾਸਟਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ 20 ਸਾਲ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ challenge ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ landless ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ । ਮੈਂ ਵੀ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਣੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਵਜੂਹ ਇਸੇ ਤਰਫ਼ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । Resolution ਦੇ mover ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ 4 ਕਿਸਮ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ । ਇਕ ਜ਼ਮੀਨ Rehabilitation ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ evacuee ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹੋ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਧਰ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਹੋਈ ਪਰ ਉਥੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤਕ ਕੋਈ ਕਾਸਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਜਰ ਪਈ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਕੋਈ ਫਸਲ ਵਗੈਰਾ ਨਹੀਂ ਬੀਜੀ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ Grow-more-food ਸਕੀਮ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਨੀਲਾਮ ਕਰ ਦਿਤੀ । ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ challenge ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ

20 ਸਾਲ ਲਈ ਸੀ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੀ Refugee ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਉਹ 3 ਸਾਲ ਤਕ ਬੰਜਰ ਪਈ ਰਹੀ। ਅਲਾਟੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਣ ਲਈ ਕੋਈ ਤਰੱਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਲਾਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ 3 ਸਾਲ ਤਕ ਬੰਜਰ ਪਈ ਰਹੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਲਾਂ ਹੇਠ ਲਿਆਂਦਾ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਾਰਡਰ ਉਤੇ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਵਕਤ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬੰਜਰ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਤਵੱਜ਼ਹ ਉਸ ਤਰਫ਼ ਦਿਲਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਥੇ Rehabilitation ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, refugees ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਅਜ ਤਕ ਅਲਾਟ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਾਡੇ ਉਥੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਉਹੋ ਹੀ ਇਕੋ ਖਸਰਾ ਨੰਬਰ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹ 5,6 ਦਫ਼ਾ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਲਾਟੀਆਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਆਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਛਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਸੀ ਨੇ ਅਲਾਟ ਨਾ ਕਰਾਈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਸਰਕਾਰ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਸਾ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ 4 ਕਿਸਮ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਇਕ ਜ਼ਮੀਨ ਉਹ ਜਿਹੜੀ Rehabilitation ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਪਈ ਹੈ, ਇਕ ਉਹ ਜੋ refugees ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਹੋਈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਉਤੇ ਕੋਈ ਤਰੱਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਛਡ ਦਿੱਤੀ। ਇਕ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਕੋਲ ਹੈ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਬੰਜਰ ਸੀ ਅਤੇ Grow-more-food ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਆਬਾਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਰਾਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ 20 ਸਾਲ ਲਈ ਅਲਾਟ ਕਰਾ ਲਈ। ਇਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਫ਼ਤ ਦੇ ਦਿਉ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ 20 ਸਾਲ ਦੇ ਪਟੇ ਤੇ ਅਸਲ ਮਾਲੀਏ ਤੇ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਲੋਕ ਤਿਆਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਬਾਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਬੇਟ ਦੇ 72 ਮੀਲ ਦੇ area ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬੰਜਰ ਪਈ ਹੈ ਤੇ ਆਬਾਦੀ ਘਟਦ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ....

ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਹੀਦਯ : ਆਪ ਕਿਸ ਦਾ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ ? ਧਰ relevant ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਰ ਜੋ Resolution ਹੈ it relates to Government-owned culturable waste land in the State. (The hon. Member is going wide of the point. It is not relevant. This Resolution relates to Government-owned culturable waste land in the State.)

ਗਿਆਨੀ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ : ਜੀ ਹਾਂ ਮੈਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ landless ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਰੱਦਦ

[ਗਿਆਨੀ ਬਖਤਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ]

ਕਰਕੇ ਚਲਾਈ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਉਹ ਲੋਕ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਤਰੱਦ ਕਰਕੇ ਆਬਾਦ ਕਰ ਚੁਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਅਲਾਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੜਾਈ ਬਗ਼ੜੇ ਹੋ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਤਨੀਆਂ ਹੀ ਕਤਲ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੇ Grow-more-food ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ 6 ਗੁਣਾ ਮਾਲੀਏ ਤੇ ਲੈਕੇ ਪੁਟੀ ਅਤੇ ਬੜੇ ਤਰੱਦ ਨਾਲ ਆਬਾਦ ਕੀਤੀ ਪਰ ਹੁਣ ਬੋੜੇ ਹੀ ਦਿਨ ਹੋਏ ਕਿ ਉਹ ਅਲਾਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ? ਉਹ ਗਰੀਬ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਬੇਦਖਲ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆ ਕੇ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਦੇ ਦੌਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਜੁਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤਸ਼ੱਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਛੇ ਗੁਣਾ ਕੀਮਤ ਸਰਕਾਰ ਲਾਵੇ, ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ।

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਜਿਸ land का आप जिक्र कर रहे हैं क्या वह evacuee land है? और अगर है तो उसे discuss न करें। (Is the land referred to by the hon. Member an evacuee land? If so, he should not discuss it.)

ਗਿਆਨੀ ਬਖਤਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ : ਜੀ ਹਾਂ ਜਿਸ ਲੈਂਡ ਦਾ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ evacuee ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ refugee ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਉਥੇ ਆਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ.....

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : इस में तो वही लैंड आयागी जो State-owned culturable waste land है। यह जो evacuee land है I doubt, if the State has got any jurisdiction over it. (This Resolution covers only the State-owned culturable waste land. As regards the evacuee land, I doubt, if the State has got any jurisdiction over it.)

ਗਿਆਨੀ ਬਖਤਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਨਿਕਾਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਥੇ ਹੈ ਉਹ ਬੰਸਰ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਪਈ ਹੈ.....।

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : Order, order. आप तो मेरी बात सुनते ही नहीं कि मैं क्या कहता हूँ। आप तो ऐसे बोलते हैं जैसे पढ़ कर आए हैं कि यह बातें जरूर कहनी हैं। मैं ने कहा है कि जिस land का आप जिक्र कर रहे हैं वह evacuee land है और इस पर हमारी jurisdiction नहीं है। इसलिये यह discuss नहीं हो सकती है। और आप जरा आहिस्ता बोलें। (Order, order. The hon. Member is not paying any heed to what I say. He speaks as if he has come prepared and determined to say these things. I have said that the land he has referred to, being an evacuee land

is beyond the jurisdiction of our Government and therefore it cannot be brought under discussion. He should also speak in a low voice.)

ਗਿਆਨੀ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਾਬਸਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜ਼ਬਾਤ ਅਤੇ ਖਿਆਲਾਤ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਜੋ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਤੇਜ਼ੀ ਵੀ ਆ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ, landless ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਮਾਲੀਏ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਭਵਰ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਕਥਾ ਸੰਸਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਨਕਸ ਸੇਂ ਕਾਗੜ ਸੇ ਦੇਖ ਕਰ ਪਛ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ? ਧਫ਼ ਤੋ ਕਾਗੜ ਕੀ ਦੇਖ ਕਰ ਪਛ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਕਥਾ ਧਫ਼ allowed ਹੈ ?

Mr. Speaker : There should be some concession for a person making a maiden speech. It is his maiden speech.

ਗਿਆਨੀ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ : ਜੀ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਕਾਗੜ ਤੋਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲਾਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕੁਝ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਹਿਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਬਾਰਡਰ ਉਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਮਹਲਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਜਿਥੇ ਸਾਰੀਆਂ ਐਸ਼ ਆਰਾਮ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ request ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬੰਜਰ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਬੇਕਾਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਵੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇ। ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਅਨਾਜ ਦਾ ਤੋੜਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਬਾਰਡਰ ਗੁੰਜਾਨ ਆਬਾਦ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ Rehabilitation Minister ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਨਿਕਾਸੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੰਜਰ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ figures ਇਕਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਏਲਾਨ ਕਰਨ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਹੋਵੇ। ਅਜ ਕਲ ਜਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਪੁਲਿਸ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਉਤੇ ਤਸੱਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦਫ਼ਾ 107,157 ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਸੱਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ cases ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਤਸੱਦਦ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਛੁੜਾ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿਉ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਖੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਬੰਜਰ

[ਗਿਆਨੀ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ]

ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਮਾਲੀਏ ਉਤੇ ਬਗੈਰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀ ਨਿਕਾਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇ ਤਕ ਅਲਾਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਅਲਾਟ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਬੰਜਰ ਪਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਪਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹੋਕੇ (ਸੁਨਾਮ, ਰਿਜ਼ਰਵਡ) : ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਇਕ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਜਿਥੇ ਤੀਕਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਔਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਅਗੇ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਸੇ ਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਬੰਜਰ, ਨਜ਼ੂਲ ਔਰ ਗ਼ੈਰ ਆਬਾਦ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਬੇਸ਼ਕ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਬੜਾ ਰਾਜ਼ ਹੈ। ਰਾਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਭੂਮੀ-ਹੀਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਔਰ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿਚ ਮੁਫ਼ਤ ਵੰਡੀ ਜਾਏ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹੈ ਉਥੇ 47,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ Co-operative Societies ਬਣਾ ਕੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅੱਜ ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕਲੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ ਬਲਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਤਬਕੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਜਾਏਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ cause ਨੂੰ ਸੱਟ ਵਜਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਥੋਂ ਤੀਕਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ 9,000 ਏਕੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਔਰ ਬਾਕੀ ਦੋ ਤਬਕਿਆਂ ਯਾਨੀ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਔਰ ਭੂਮੀ-ਹੀਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਈਏ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ 9,000 ਏਕੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਸਿਰਫ਼ 3,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਤਾ ਆਇਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਅਗੇ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਔਰ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ। ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲੇ 40 ਫੀਸਦੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੀ 60 ਫੀਸਦੀ ਬਾਕੀ ਬਚੀ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹਰੀਜਨਾਂ

GRATIS DISTRIBUTION OF ALL GOVERNMENT OWNED (13)89
CULTURABLE WASTE LAND IN THE STATE AMONGST
HARIJANS, LANDLESS PEASANTS AND AGRICULTURAL
LABOURERS

ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ 45,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਮੰਗੀ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਚੁੰਕਿ ਇਸ ਮਤੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਜੋ ਮਤਾ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਥਾਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਣਗੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਭਾਰੀ ਤੰਗੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਕਲ ਦਿਹਾਤ ਵਿਚ ਮੁਰਬਾਬੰਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਦਿਹਾਤ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਰੂੜੀਆਂ ਆਦਿ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦਿਹਾਤ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਰੂੜੀਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਹਾਤ ਵਿਚ ਮੁਰਬਾਬੰਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਧਰਮਸਾਲਾਂ, ਰੂੜੀਆਂ ਔਰ ਗੁਹਾਰਿਆ ਲਈ ਛੁੜਾਣ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕਰੇ।

ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕਈ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ 21 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤਾ, ਪੁਲਿਸ ਔਰ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿਚ 50 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ, ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ 30,00,000 ਰੁਪਿਆ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗੇ ਲਈ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਜੋ ਮਤਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨਾਲ ਵਾਕਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਜਿਥੇ ਤਕ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। (*Thumping*)

ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਲ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਪੀਚਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ—ਬੇਸ਼ਕ ਇਸ ਦੀਜ਼ ਦਾ ਇਸ ਮਤੇ ਨਾਲ ਗਹਿਰਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਚੁੰਕਿ ਮੇਰੇ ਇਕ ਫ਼ਾਜ਼ਲ ਦੋਸਤ ਨੇ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਸਿਆਣਾ ਔਰ ਸੁਚੱਜਾ ਮੈਂਬਰ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਮੀਆਂ ਮਿੱਠੂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਫਬਦੀ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਫ਼ਾਜ਼ਲ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚਾ ਲੀਡਰ ਬਣ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਭੇਡਾਂ ਸਨ। ਇਕ ਭੇਡ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ “ਨੀ ਭੈਣ ਤੂੰ ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਤੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।” ਦੂਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ “ਨੀ ਪੁਰੀਆਂ ਕੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।” ਪਹਿਲੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀਆਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਬੋਲੀ ਭੈਣ ਚੁਪ

[ਸਰਦਾਰ ਪਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹੋਕੇ]

ਕਰ ਲੋਕੀ ਆਪਣੇ ਤੇ ਸ਼ਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰੀਆਂ ਪੁਰੀਆਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ । (*Laughter*)

ਭੇਡ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੇ ਫ਼ਾਜ਼ਲ ਦੋਸਤ ਨੇ ਵੀ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਤਸਵੀਰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣ ਲਈ “ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ” । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੇਡ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤੀ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝ ਲੈਣ । (*Interruptions*) (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼)

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦੇ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਅਪਣਾਏਗੀ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਭਲਾ ਰਾਮ : ਕੀ ਭੇਡ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਜਿਹੜਾ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ parliamentary ਹੈ ? ਦੂਜੇ, ਕੀ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ 1,000 ਰੁਪਿਆ ਮਾਹਵਾਰ ਦੇ ਕੇ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਧਰਮੀ ਕਹਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲੀ ਖੇਡੋਂ ਹੈਂ, ਆਰ ਖੇਡੋਂ ਕਾ ਕਮੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਆਯਾ । (*It is said that there are black sheep, but no mention is ever made about any other kind of sheep.*)

ਸ਼੍ਰੀ ਹਰ ਮਗਵਾਨ ਸਾਹਿਬ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੀ ਯਹ ਕਿਸੀ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਕੋ ਹੁਕ ਹੈ ਕਿ ਵਹ ਕਿਸੀ ਕੇ ਸੁਤਅਲਿਕ ਯਹ ਕਹੇ ਕਿ ਉਸੇ 1,000 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਕਰ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਗਯਾ ਹੈ ?

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਯਹ ਸੋਹਮਲ ਸੀ ਬਾਤੋਂ ਹੈਂ । (*These are vague remarks.*)

ਸ਼੍ਰੀ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਫੂਲ (ਹਮੀਰਪੁਰ, ਰਿਜ਼ਰਵਡ) : ਸਦਰ ਸੋਹਤਰਿਮ ! ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਰ ਅਪਨੇ ਖ਼ਿਆਲਾਤ ਕਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ ਕਿ—

ਕਾਸਿਦ ਕੇ ਆਤੇ ਆਤੇ ਖਤ ਇਕ ਆਰ ਲਿਖ ਰਖੂੰ ।

ਮੈਂ ਜਾਨਤਾ ਹੂੰ ਵਹ ਜੋ ਲਿਖੇਂਗੇ ਜਵਾਬ ਮੇਂ ॥

ਜੋ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਕਾ ਹਸ਼ਰ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ, ਸਦਰ ਸੋਹਤਰਿਮ, ਵਹ ਮੈਂ ਭੀ, ਆਪ ਭੀ, ਆਪੋਭੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਭੀ ਆਰ ਜੋ Treasury Benches ਕੋ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹੈਂ ਵੇ ਭੀ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਜਿਨ ਕਾ ਪਲਡਾ ਭਾਰੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਵੇ ਸਨ ਮਾਨੀ ਕਾਰੰਵਾਈ ਕਰਤੇ ਹੈਂ । ਫਿਰ ਭੀ ਹਮੇਂ ਅਪਨੇ ਖ਼ਿਆਲਾਤ ਕਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ—ਇਸ ਲਿਏ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਮਗਰ ਉਨ ਆਦਮਿਓਂ ਕੀ ਕਰਤੂਤੇਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ, ਉਨ ਆਦਮਿਓਂ ਕੀ ਨੇਕਨੀਯਤੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ, ਉਨ ਕੀ ਕਾਰੰਵਾਈ ਪਬਲਿਕ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਜੋ ਯਹ ਨਾਰਾ ਬੁਲੰਦ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਕਿ—

ਧਨ ਆਰ ਧਰਤੀ ਬਟ ਕੇ ਰਹੇਗੀ ।

ਰਾਤ ਅੰਧੇਰੀ ਕਟ ਕੇ ਰਹੇਗੀ ॥

ਕਾਂਗਰੇਸ ਹਕੂਮਤ ਜਿਸ ਨੇ ਹਰਿਜਨਾਂ ਸੇ ਵਾਧਦੇ ਕੀਏ ਥੇ ਹਮ ਉਸ ਕੀ ਕਰਤੂਤੇਂ ਪਬਲਿਕ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਯਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਲਾਏ ਹੈਂ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੌਨ ਨਹੀਂ ਜਾਨਤਾ ਕਿ ਹਰਿਜਨ ਗਰੀਬ ਹੈਂ ਏਕ ਅੰਧਤੇ ਕੋ ਠੇਹਲਨੇ ਕਾ ਵਹਾਨਾ ਹੈ । ਅਗਰ ਯਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰਿਜਨਾਂ ਮੇਂ ਤਕਸੀਮ ਹੋਨੀ ਥੀ

तो वे जरूर इस बात के लिये तैयार हो जाते। अगर यह रैजोल्यूशन हरिजनों के लिये ज़मीन तबसीम करने के लिये रखा होता तो भी वे न मानते। गरीब किसानों को—गरीब मजदूरों को वे ज़मीन नहीं देना चाहते। यह गांधी युग नहीं है, यह गांधी युग का मनशा नहीं है और न ही इस तरीके से हुकूमत चला करती है। यह एक ऐसी अनहोनी बात का पेशखैमा है जिस का नतीजा शायद बहुत बुरा होगा। स्पीकर साहिब, आप जानते हैं कि मुजारों पर कितनी तकलीफें आईं। अगर उन की बेदखली पर बंदिश न लगी होती तो आप देखते कि हजारों मुजारों के कुनबे देहातों और शहरों में मारे २ फिरते। यह एक करश्मा है—हुकूमत का करश्मा है कि एक तरफ आज शरणार्थी बसाए जा रहे हैं और दूसरी तरफ पंजाब में शरणार्थी बनाये जा रहे हैं। पाकिस्तान से आये हुए आदमी जिन को refugee या शरणार्थी कहते हैं बसाने के लिये ज़मीन बांटी जा रही है और देहातियों को शरणार्थी बनाने का प्रोग्राम बनाया जा रहा है। क्या यह हरिजनों की दिलजोई है जिन की वोटें लेकर आप इन बैंचों पर तशरीफ रखते हैं—मिनिस्टर बनते हैं, डिप्टी मिनिस्टर बनते हैं और सरकार से बड़ी २ तनखाहें लेते हैं? मैं कहता हूं कि इस तरीके से यह सरकार कभी हरिजनों का उद्धार नहीं कर सकेगी। इस गवर्नमेंट के पास गरीबों का उद्धार करने के लिये कोई प्रोग्राम नहीं है। इस गवर्नमेंट को अपना रवैया बदलना होगा वरना गरीबों को मुनज्जम हो कर एक बड़ी भारी agitation करनी पड़ेगी जो शायद गवर्नमेंट के दायराए अस्तियार से बाहर हो जाए। यह रैजोल्यूशन जहां गरीबों के हक में है, वहां मुजारों के हक में भी है जो ज़मीनों की काश्त करते हैं। मैं गवर्नमेंट से कहूंगा कि वह उन मालिकों से ज़मीनें न ले जिन के पास थोड़ी सी ज़मीन है। जो बेकार ज़मीनें पड़ी हैं उन पर गरीब या हरिजन बसा दिये जाएं। एक तरफ Grow-More-Food का नारा लगाया जाता है। स्पीकर साहिब, आप ख्याल करमाएं कि जिस किसान को यह पता हो कि यह ज़मीन आज नहीं तो कल उस के हाथ से निकल जाएगी तो वह इस को दिल लगा कर काश्त क्यों करेगा? आज यह ज़माना है जिस ज़माने में हम गरीबों को कहते हैं कि आप के लिये जोते हैं। मैं समझता हूं कि अगर सरकार गरीबों की मौत से अमीरों को जिन्दगी देना चाहती है तो यह गवर्नमेंट इस तरीके से हरगिज़ नहीं चल सकती। आदाब अर्ज !

श्री मंगल सैन (रोहतक) : अध्यक्ष महोदय, मैं आप से प्रार्थना करना चाहता हूं कि यह जो प्रस्ताव हाउस के सामने पेश किया गया है उस का मतलब यह है कि यह जो ज़मीन काश्त के काबिल पड़ी हुई है वह तीन तबकों अर्थात् हरिजनों, भूमि-हीन किसानों और खेतीहर मजदूरों में बिना कीमत लिये ही बांट दी जाए। मैं प्रबल शब्दों में इस प्रस्ताव का समर्थन करने के लिये खड़ा हुआ हूं। आज देश के सामने सब से बड़ा सवाल जो है वह यह है कि देश की उन्नति किस प्रकार से की जाए; जनता का जीवन स्तर किस प्रकार से ऊंचा किया जाए। जनता जो कि निर्धन, साधन-हीन है उस को जीवन की प्राथमिक आवश्यकताएं मिल नहीं पातीं। इस लिये यह जरूरी है कि उन को सारे साधन मुहैया किये जायें। यह साधन उन्हें तभी प्राप्त हो सकते हैं जब उन्हें रोजगार मिलेगा। आज बेकारी की वजह से विशेषकर

[श्री मंगल सैन]

उजड़ा हुआ, घायल पंजाब जो है वह दुखी है। अध्यक्ष महोदय, मैं आप को बताना चाहता हूँ कि हिन्दुस्तान की जनता गांव में रहती है। उन के जीवन का सुधार इस देश का सुधार है। उन की उन्नति देश की उन्नति है। इसलिये हमें अपनी योजनाएं बनाते समय सब से प्रमुख दृष्टि इसी बात पर लगानी होगी। आज जो गांव के अन्दर हरिजन, भूमि-हीन किसान और field labourers हैं उन की अवस्था चिन्ताजनक है। वे बेचारे केवल आर्थिक दृष्टिकोण से पिसे हुए ही नहीं, अपितु सामाजिक दृष्टिकोण से भी उन का स्तर बहुत नीचा है। सरकार जो मंगलकारी राज्य का निर्माण करने चली है अर्थात् Welfare State कायम करने का दावा करती है और कहती है कि वह एक classless समाज का निर्माण करेगी और इस समाज का निर्माण समाजवादी सिद्धांतों के आधार पर होगा उस की स्थिति चिन्ताजनक है।

अध्यक्ष महोदय, मैं आप से यह निवेदन करना चाहता हूँ कि इन तीन तबकों की अवस्था ऐसी है कि वे न सिर्फ आर्थिक दृष्टि से ही पिछड़े हुए हैं बल्कि सामाजिक दृष्टि से भी पिछड़े हुए हैं। निःसंदेह सरकार ने कुछ कानून बनाए हैं जिन के अन्तर्गत हरिजनों को मंदिरों में दाखिल होने से कोई रोक नहीं सकता। वे अब होटलों में जा सकते हैं और कुओं से पानी भर सकते हैं। यह कानून तो बन गए परन्तु इन से वे अपना पेट नहीं पाल सकते। कहने को तो आज democracy है, adult franchise introduce हो गया है। लेकिन इन चीजों से उन की भूक दूर नहीं होती; उन को मकान नहीं मिलते, वस्त्र नहीं मिलते और उन के बच्चों के लिये विद्या की अच्छी सुविधाएं नहीं हैं। Political freedom, economic freedom के बगैर कोई महत्व नहीं रखती। इस लिये यह जो इस प्रस्ताव में सुझाव रखा गया है मैं इस का समर्थन करता हूँ। वह जमीन जिस पर हल चल सकता है, हरिजनों को देनी चाहिये। यह जमीन उन को भी मिलनी चाहिये जो हरिजनों की category में तो नहीं आते मगर उन के पास भी रहने के लिये मकान नहीं हैं; उन के बच्चों के लिये वस्त्र नहीं हैं, पढ़ने के लिये स्कूल नहीं हैं। इन लोगों को भी यह अधिकार मिलना चाहिये। मेरे कुछ दोस्तों ने कुछ रहस्यमयी बातें की हैं। वे शायद शिकारी होंगे। इसी लिये उन्होंने ऐसे मतलब निकाले हैं। प्रस्तावक का अभिप्राय साफ है। वे चाहते हैं कि जो पसमान्दा लोग हैं उन को सहायता मिले। अब उन बेजमीन लोगों की हालत यह है कि जिन लोगों के पास जमीन है वे उन को अपने पास नहीं बैठने देते। अगर वे भूमिविहीन लोग मालिकों का कोई काम न करें तो मालिक उन्हें शौच के लिये बाहर भी नहीं जाने देते। उन को भूमि देने के बगैर उन का status ऊंचा नहीं हो सकता और वे यह अनुभव नहीं कर सकते कि उन को आजादी मिली है।

दूसरी बात मैं यह कहना चाहता हूँ कि यदि बंजर जमीन भूमिविहीन लोगों में बांट दी जाए तो इस से देश की पैदावार बढ़ेगी। देश के कुछ हिस्सों में अकाल की स्थिति पैदा हो गई है यद्यपि यहां तो हालत इतनी खराब नहीं। इस लिये यह सुझाव बहुत महत्वपूर्ण है। अंत में, अध्यक्ष महोदय, मैं इन सारी बातों का समर्थन करता हुआ अपना स्थान लेता हूँ। अगर यही सुझाव Treasury Benches की तरफ से आता तो इन्होंने कहना था

GRATIS DISTRIBUTION OF ALL GOVERNMENT OWNED CULTURABLE (13)93
WASTE LAND IN THE STATE AMONGST HARIJANS, LANDLESS
PEASANTS AND AGRICULTURAL LABOURERS

ਕਿ ਆਪੋਯੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਅੱਜ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੱਦਧ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਹਾਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਾਂ ਤੱਕ ਸਮਾਜਵਾਦ ਲਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ capitalists ਨੂੰ ਕਹਾਂ ਸੋ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਤਰਨਤਾਰਨ, ਰਿਜ਼ਰਵਡ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਮਤਾ ਜੋ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਬੋਲਣ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਭੂਮੀ-ਹੀਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 75 ਫੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨ ਗਰੀਬ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਲਫਜ਼ ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚੋਂ ਕਟ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲੇ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ (ਧੁਰੀ, ਰਿਜ਼ਰਵਡ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਮਤਾ ਜੋ ਸਾਥੀ ਭੜੋਲੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹਰੀਜਨ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਅੱਜ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ 80 ਫੀਸਦੀ ਵਸੋਂ ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਵਾਹੀ ਤੇ ਹੈ। ਉਹ ਗਰੀਬ, ਪਿਛੇ ਰਖੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਵਾਹੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਭਰਨ ਨੂੰ ਤਰਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਬੰਜਰਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹਾਉਸ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵੇਲੇ 27 ਹਜ਼ਾਰ ਬਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪੱਕੇ ਪਟੇ ਤੇ ਦਰਜ ਹੈ। ਅਤੇ 45 ਹਜ਼ਾਰ ਬਿਘੇ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪੱਕੇ ਪਟੇ ਤੇ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਂਝੇ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ 45 ਹਜ਼ਾਰ ਬਿਘੇ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਪੱਕੇ ਪਟੇ ਤੇ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਕੁਲ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ 64,53,893 ਏਕੜ ਹੈ। ਐਨੇ ਭਾਰੇ ਰਕਬੇ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀ ਨਕਾਸ਼ੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਹ ਹੈ 92,000 ਏਕੜ। ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 72,314 ਏਕੜ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵੱਲੋਂ 2,13,000 ਏਕੜ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜੋ 3,76,314 ਏਕੜ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 4 ਏਕੜ ਫੀ ਟੱਬਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇਹ 7,04,408 ਟੱਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। Land Utilization Act ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਮਾਛੀਵਾੜਾ, ਤਲਵੰਡੀ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਫਾਰਮ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ 10,66,487 ਏਕੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੰਨ ਦੀ ਉਪਜ ਵੀ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ।

25 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰੀ ਕੌਮੀ ਰਕਮ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਐਡੇ ਵੱਡੇ ਖਰਚ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਕੇਵਲ 15 ਲੱਖ ਦੀ ਆਮਦਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਕੂਮੀਨਾਂ, ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ ਅਤੇ ਉਹ ਮਾਲੀ ਹਾਲੇ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਗੋਰਮਿੰਟ

4 p.m.

[ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ]

ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਹੈ 66,53,055 ਰੁਪਏ ਮਾਮਲਾ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘੋਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਹਰਜੀਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦੇ ਨੇ। ਅੱਜ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਵੀਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਮਤਾ ਆਏ। ਇਹ ਹਰਜੀਨਾਂ ਵਾਲਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਪੱਕੇ ਪਟੇ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਬੰਸਰ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਹੜੀ ਹੋਰ ਫਾਲਤੂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਈ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਅੱਜ ਗ਼ਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਨੰਗੇ ਅਤੇ ਭੁੱਖੇ ਹਨ, ਤਾਕਿ ਅੰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣਾ ਢਿੱਡ ਭਰ ਸਕਣ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲੀ ਮਾਲੀਏ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਅੱਜ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆ ਇਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਵਿਦਿਆ ਕਿਸੇ ਆਮਦਨੀ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਹਰਜੀਨ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਏਥੇ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ M.L.A. ਬਣੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਵੀਂ, ਸਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਾਲੇ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਉਹ ਵਜ਼ੀਫੇ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਣਨ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਫੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਨੇ ਇਹ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਵਜ਼ੀਫੇ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅੱਜ ਸਤਵੀਂ ਅੱਠਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀਜਨ ਮੁੰਡੇ ਘਰ ਬੈਠੇ ਨੇ; ਤੀਜੀ ਜਾਂ ਪੰਜਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਪੁਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਾਧਨ ਹੋਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣਾ ਢਿੱਡ ਭਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਲ ਸਕਣ।

ਅੱਜ ਇਹ ਹਾਲਤ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੈਸੇ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਫੱਟੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਹੈ, ਉਥੇ ਦੋ ਚਾਰ ਮਿਡਲ ਤੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਧੂਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਤਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਹਨ, ਬੀਬੀਆਂ ਲਈ ਗਰਲਜ਼ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਤਨੀ ਵਡੀ ਆਬਾਦੀ ਅੰਦਰ ਹਾਈ ਜਾਂ ਗਰਲਜ਼ ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਗਰਲਜ਼ ਸਕੂਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। (Interruptions)

Mr. Speaker : Order please. No interruptions please.

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਤਸਰੀਹ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਥੇ ਕਿ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਖਾਸ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਈ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੈ। ਏਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਮਤੇ

ਤੇ ਇਕ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨ ਵੀਰਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਇਤਨੀ ਬੰਸਰ ਜ਼ਮੀਨ ਪਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਈ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਭੋਂ-ਹੀਣ ਗ਼ਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹਰੀਜਨ ਆਪਣੀ ਗ਼ੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾ ਮੰਨਣ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਨੂੰ ਅੰਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅੱਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਰੂੜੀ, ਟੱਟੀਆਂ ਆਦਿ ਲਈ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੀ ।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਭ ਛੱਡੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਕ Communist Member ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਆਧਿਕਾਰ ਹੈ ?

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰਨ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਰੂੜੀ, ਟੱਟੀਆਂ ਆਦਿ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੀ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਰਕਬੇ ਅੰਦਰ ਮੁਨਾਸਬੀ ਨੇੜੇ ਲਿਆ ਕੇ ਛੱਡੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਨੇ । ਐਨੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਲਈ ਸਵਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਗ਼ੌਰਮਿੰਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁੱਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਲ ਲਈ ਮਦਦ, ਬੀਜ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲੀ ਮਾਲੀਏ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ । ਤਾਂ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਮਝਣਗੇ ਕਿ ਗ਼ੌਰਮਿੰਟ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਜੋ ਦਾਅਵੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਨੇ । ਐਨੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮਲਾ ਰਾਮ (ਜੀਂਦ, ਰਿਜ਼ਵੰਡ) : ਅਧ്യਕਸ ਮਹੋਦਯ, ਯਹ ਜੋ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਆਜ House ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਆਯਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਟਾਈਦ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਿਯੇ ਖੜਾ ਹੁਆ ਹੂੰ । ਯਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ Treasury Benches ਪਰ ਜੋ ਇਸ ਸਮਯ ਮੈਂਬਰ ਬੈਠੇ ਹੈਂ ਵਹ ਕਿਸੀ ਤਰੀਕੇ ਸੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕੋ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਨੇ ਦੇਂਗੇ, ਕਯੋਂਕਿ ਵੇ ਸਮਝਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਇਸ ਕੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਸਧਾਸੀ ਰਾਜ਼ ਢਿਪਾ ਹੁਆ ਹੈ ਆਰ ਵੇ ਸਮਝਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਯਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ Opposition ਦੀ ਤਰਫ਼ ਸੇ ਪੇਸ਼ ਹੁਆ ਹੈ । ਤੋ ਯਹ ਹਮਾਰੇ ਅੰਦਰ ਏਕ ਬਹੁਤ ਕੁਰੀ ਸੀ ਆਕਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮੀ ਕਾਤ Opposition ਦੀ ਤਰਫ਼ ਸੇ ਆਏ ਉਸ ਕਾਤ ਕੋ condemn ਕਰਨਾ ਹੈ । ਸੁਝੇ ਵਹ ਸਮਯ ਯਾਦ ਆ ਗਯਾ ਜਬ ਕਿ ਬਦਕਿਸਮੀ ਸੇ ਹਮਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ partition ਹੁਈ ਆਰ ਯਹਾਂ ਸੇ ਕੁਝ ਭਾਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੇਂ ਗਏ ਆਰ ਵਹਾਂ ਸੇ ਕੁਝ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਕੇ ਅੰਦਰ ਆਏ । ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਥਾ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਕਾ ਕੁਝ ਬਨੇਗਾ, ਹਮਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਕਾ ਕੁਝ ਬਨੇਗਾ, ਲੇਕਿਨ ਜਬ 8 ਸਾਲ ਕੇ ਬਾਦ ਯਾ 9 ਸਾਲ ਕੇ ਬਾਦ ਦੇਖਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਜੋ ਪਸ਼ਚਿਮੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸੇ ਧਰਨਾਰਥੀ ਆਏ ਥੇ ਆਜ ਉਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੋ ਬਹੁਤ ਅਚਛੀ ਹੈ ਆਰ ਵੇ ਤਕਰੀਬਨ ਕਸ ਚੁਕੇ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਕੇ ਸਾਥ ੨ ਹਮਾਰੇ ਹਰਿਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਹਮਾਰੇ

[श्री भला राम]

गरीब किसानों की हालत बदतर होती चली जा रही है। उस के क्या कारण हैं? दो कारण हैं। एक तो यह कि जो मुसलमानों की आबादी यहां रहती थी वह शहरों के अंदर रहती थी, और उन की ज़मीनें देहात में थीं। जो देहात में रहते थे वे शहरों के अंदर मुलाज्जमत में आ गए थे, बड़े २ आहदों पर थे। उन की बहुत ज्यादा ज़मीनें थीं और कुछ ऐसे खानदान थे जिनके पास पुरानी जागीरें थीं, जिन की ज़मीनें बाहर थीं। इस का कारण यह था कि उन की ज़मीनें हरिजन मुज़ारे बोते थे। जो शरणार्थी यहां आए उन के पास ज़मीनें बहुत थोड़ी थीं। इस तरीके से वह ज़मीनें बट गईं। जहां पर एक की ज़मीन थी वहां पर बहुत सारे शरणार्थी आ गए और जो ज़मीनें हरिजनों के पास थीं वह ज़मीनें छीनी जा चुकी हैं। इस का यह असर हुआ कि जो हरिजन मुज़ारे थे उन के ऊपर बड़ा भारी प्रभाव पड़ा। दूसरा कारण यह है कि हमारी Government जो अधूरे कानून पास करती है, जैसे Reforms Act वगैरह, उन्होंने भी हमारी हालत बदतर कर दी है। एक तरफ़ तो कहते हैं कि ज़मीन उस की होगी जो खुद काश्त करेगा, दूसरी तरफ़ ऐसे कानून लागू नहीं करने देते। या तो कानून पास ही नहीं होता अगर पास होता है तो उस को लागू नहीं करते। मैं इस समय पैम्सू के Ex-Revenue Minister को बधाई देना चाहता हूं कि उन्होंने पैम्सू टूटने से पहले एक भूमि Reforms Act पास किया था उस के तहत ज़मीन की ceiling मुकर्रर की थी। लेकिन आज पंजाब के अन्दर मैं देखता हूं कि उस कानून को भी रद्दी की टोकरी में फेंक दिया गया है। मैं भूलता नहीं तो पंजाब के अन्दर भी पांच साल पहले इसी किस्म का एक ऐक्ट पास किया गया था। परन्तु उस पर भी अमल नहीं किया गया। एक तरफ़ तो यह कहना कि हम हरिजनों को ज़मीनें दे रहे हैं, मुज़ारों को ज़मीनें दे रहे हैं और दूसरी तरफ़ कोई ऐसा कानून पास न करना, यह दोनों बातें एक दूसरे से मिलती नहीं हैं। हमारे हरिजन भाइयों या गैर हरिजन भाइयों की देहात में 30 प्रतिशत आबादी ऐसी है जो दूसरों की ज़मीन पर खेती करके गुज़ारा करते हैं, उन सब को ज़मीन दी जानी चाहिये, मेरा ख्याल है कि सब भाई इस प्रस्ताव की हिमायत करेंगे और इस को पास करवाने की कोशिश करेंगे। इस के साथ साथ मैं यह भी कहता हूं कि अगर उन के मन में यह भावना है कि यह प्रस्ताव Opposition की तरफ से आया है इस लिये इस को पास नहीं होने देना तो वह अपनी तरफ़ से कोई इस किस्म का प्रस्ताव या बिल ले आये और कोई ceiling मुकर्रर कर दें ताकि फालतू ज़मीनें हरिजनों के पास आ जाएं। हमारे एक भाई ने जो बात कही है उस के साथ मैं इत्फ़ाक नहीं करता। उन्होंने कहा है कि हमें हरिजनों के लिये ही सोचना है, दूसरे गरीबों के लिये नहीं सोचना है। उन की ग़ुलबत को दूर नहीं करना है और उन को ज़मीन नहीं देनी है। मैं सोचता हूं कि एक कांग्रेसी मैम्बर के लिये यह अच्छी बात नहीं है। हम तो समाजवादी समाज का ढांचा बनाने जा रहे हैं। समाजवाद का ढांचा यह नहीं है, उस का नक़्शा यह नहीं है। समाजवाद का ढांचा तो यह है कि बड़ों को नीचे लाया जाए और नीचे वालों को ऊपर उठाया जाए। अगर वह भाई इस प्रकार की भावना लेकर खद्दर पहन कर कांग्रेस के अन्दर शामिल हुए हैं तो उन को इस किस्म की भावना को बदलना चाहिये। मेरा यह विचार है कि ठीक बात हाउस में चाहे किसी पक्ष से भी आए।

उस की तारीफ़ करनी चाहिये। चाहे वह बात Communists की तरफ़ से आए, चाहे Scheduled Castes Federation की तरफ़ से आए, चाहे वह Socialists की तरफ़ से आए, अगर वह ठीक है तो सब को उस की हिमायत करनी चाहिये। स्पीकर साहिब, मैं ज़्यादा न कहता हुआ सिर्फ़ यही कहना चाहता हूँ कि एक क्रांति आने वाली है। इस वक्त हाउस में जो Treasury Benches पर 118 कांग्रेसी मੈम्बर बैठे हैं उस का एक खास सियासी कारण है। वरना अगर वह यह कहते हैं कि हरिजन उन के साथ हैं, इस लिये वह मੈम्बर बने हैं तो मैं यह बात मानने को तैयार नहीं हूँ। उस समय कुछ इस तरह का pressure डाला जाता है, दबाव डाला जाता है और वह कहते हैं कि अगर तुम ने कांग्रेस को vote न डाले तो न जाने पंजाब में क्या बिगड़ जाएगा। सिर्फ़ यही वजह है उन के इस हाउस में आने की। यह बात नहीं है कि वह कांग्रेस के साथ हैं। यह ठीक है कि 80 प्रतिशत votes कांग्रेस को पड़ी हैं इस लिये वह जीती है। इन शब्दों के साथ मैं इस प्रस्ताव की तारीफ़ करता हूँ। मैं समझता हूँ कि यह प्रस्ताव बहुत अच्छा प्रस्ताव है और इस को पास करने की कोशिश होनी चाहिये।

चौधरी सुंदर सिंह (गुरदासपुर, रिज़रवड) : परधान जी, मैं आपसे ज़रूरि हउस विच इस resolution ਤੇ आपले धਿਆलाਤ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਪਕੜ ਨੂੰ ਤਗੜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਬੋੜਾ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ services ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਕੰਮ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੈ ਐਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ block system ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ figures ਵੀ ਲੈ ਲੋ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। (*Hear, hear*)

ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ rural side ਦੀ ਗਲ। ਹਰੀਜਨ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸੱਚ ਸੱਚ ਗਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮੈਂ believe ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨੂੰ support ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ credit support ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਤਸਵੀਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਸਾਹਮਣੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਸਾਫ਼ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ

'Any action which makes us to go godward is a good action and is our duty.

Any action which makes us to go downward is evil and not our duty.'

ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ

[ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤਬਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਚਾਹੇ ਉਹ ਜਟ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਬਰਾਹਮਣ ਹੈ ਅਤੇ ਚਾਹੇ ਉਹ ਖਤਰੀ ਹੈ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਚੰਬੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਰੋਜ਼ ਕਤਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਰੇਲ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਫਿਰ ਸਾਂ (ਹਾਸ) (*interruptions*) ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੇ ਦਾ, ਇਕ ਪੱਟੀ ਵਲ ਦਾ ਹਰੀਜਨ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਵੀ ਹੋ ਸਨ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਐਨੇ ਕਤਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕ ਸਗੋਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤਮੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਰਾਵਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ believe ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ—

'All expansion is life.

All contraction is death.

All love is expansion.

All selfishness is contraction.

Love is, therefore, the only law of life.

He who loves lives. He who is selfish is dying. Therefore, love is for love's sake, because it is the only law of life'.

says Viveka Nanda.

ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਦਾ ਹਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਫ਼ਸਾਦ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਕਤਲ ਹੋਣਗੇ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹਲ ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਨੋਬਾ ਭਾਵੇ ਰਾਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਭੂਮੀ ਦਾਨ ਯਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ support ਕਰਨ ਦੀ moral courage ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਦਾ credit ਹੋਰ ਨਾ ਕੋਈ ਲੈ ਜਾਵੇ।

ਦਿਹਾਤਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖੁਦ ਵਾਹੀ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉਪਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲੜਾਈਆਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਸਿਰਫ਼ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਜੱਟਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਖੂਨ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ 350 ਕੈਦੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 300 ਜੱਟ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਮੁਕਦਮੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਕੇਸ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚੌਧਰੀ ਲਹਿਰੀ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਵਰਗੇ ਵਕੀਲ ਵੀ ਚਾਰ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ

ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ exploit ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕ ਵੀ ਬਹਿਤੀ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਤਮੀਜ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਬਗ਼ੜੇ ਦੀ ਖ਼ਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਵਸੀਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : On a point of order, Sir. ਕੀ ਕੋਈ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਆਮਦਨ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ੇ ਉਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਅਧਯਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਕਹੁ ਪੁਰਾਨੇ ਦੋਸਤੀ ਦੀ ਕਾਠੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰ । (He is talking of old friendship.)

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਲਈ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ...

ਬੁੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਾਗੇ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ! (ਹਾਸਾ) (The hon. Member appears to be hitting Members sitting near and in front of him.) (Laughter)

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਲਈ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਦ ਤਕ ਨਹੀਂ ਸੁਧਰ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਉਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ । ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ ਤਾਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਾ ਰਵੇ - ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ ਨਹੀਂ । ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਮੁਹੱਬਤ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਿਆਰ ਜ਼ਮੀਨ, ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਦੌਲਤ ਲਈ ਹੈ । ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਰਸਤਾ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕੋਰਾਲਾ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਵਿਨੋਬਾ ਭਾਵੇ ਦੀ ਕਾਨਫਰੈਂਸ ਦਸਦੀ ਹੈ ।

ਅਧਯਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਸੁਝੋ ਕੀਤਾਏਂ ਕਿ ਆਪ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲੂਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਭਾਲਿਫਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਜਾਂ support ? (The hon. Member may please tell me, whether he is supporting the resolution or opposing it?)

ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦਸਦਾ । ਇਹ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਤਹੱਫਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬਿਲਾਸ਼ਕ ਇਕ ਦੋ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਬਣਾਏ, amendments ਵੀ ਆਈਆਂ । ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ, ਜਿਹੜੇ ਬਗ਼ੈਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਹਨ, ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਇੰਝ ਹਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ । ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਲਓ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ landless ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ । ਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਖ਼ਾਮੀਆਂ ਸਨ

[ਚੋਦਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸੀਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ 6,00,000 ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਹੱਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕੋਈ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਬਣੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਕੋਈ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ। ਹੋਇਆ ਕੀ? ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਕਰਾ ਲਈਆਂ, ਵੰਡ ਲਈਆਂ। ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਕੋਲੋਂ ਤੰਗ ਹਨ। ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਵਧ ਰਹੀ dissatisfaction ਦੂਰ ਹੋਵੇ। ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਉ। ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰ ਡਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਉਹ ਉਸ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੀ ਨਾ ਕਰ ਲਵੇ। ਉਹ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ implemen-tation ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ exploit ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ੧/੩ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਬਟਾਈ ਉਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਕਰਾਵੇਗਾ। 6,00,000 ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਘਟ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੀਆਂ ਵੀ ਠੀਕ ਕਰਾਂਗੇ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਠੀਕ ਕੀ ਹੋਣੀਆਂ ਸਨ, ਅਗਲੀਆਂ ਵੀ ਗ਼ਲਤ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਬਸ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨੀ ਭੈੜੀ ਹਾਲਤ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ landless tenants ਦੀ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੈ ਉਤਨੀ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਹੋਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਹੱਫ਼ਜ਼ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ half heartedly ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅਥਰੂ ਪੁੱਝੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ development ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ worst position ਹੈ। Extension ਲਈ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਰਹਿਣ ਲਈ ਐਨੀ problem ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਪੰਜ, ਦਸ ਦਸ, ਵੀਹ ਵੀਹ ਆਦਮੀ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ development ਕੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ? ਬਸ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੋਟ ਜੁ ਪਾਏ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਕਿਉਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਲ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੀ society ਦੇ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਬਸ politics ਵਿਚ ਹੀ ਵੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ—ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ moral side ਵਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ resolution ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਡਟ ਕੇ support ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ resolution ਨਾਲ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘਟ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲੇਗੀ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਸ਼ਿਕਸਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇ ਇਹ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੂਜੀ amendment ਲੈ ਆਉ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਹੜਾ ਕਦਮ ਹੋਵੇ ਉਹ ਅਗੇ ਨੂੰ ਜਾਏ ਪਿੱਛੇ ਵਲ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਵਿਚ credit ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। credit ਕਾਂਗਰਸ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲੇਗਾ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਪਾਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਲੀ ਸਲਾਹ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਅਸੂਲ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਚਾਹੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਦਸੇ, ਚਾਹੇ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ, ਇਹ ਮੰਨ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਜ਼ਿੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਅਜ ਵਿਨੋਬਾ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ, ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸਾਰੇ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਓਧਰ ਐਨਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਧਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ credit ਦੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਚੰਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ support ਕਰਨ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਕਸਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਿਲ ਲਿਆਉ ਅਤੇ ਇਸਤੇ support ਹਾਸਲ ਕਰੋ (Cheers from the opposition).

Mr. Speaker : But at the time of voting he will leave the House.

ਸਰਦਾਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ (ਮਾਨਸਾ, ਰਿਜ਼ਰਵਡ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ ਮਤਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ ਵਲੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸਦੀ—ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ categories ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ—ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਨਹੀਂ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਦਾ ਇਕ ਮੁਢ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪੋ ਵਿਚ ਹੀ ਲੜਨਾ ਭਿੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਹ ਫਿਰ ਸਰਕਾਰ ਉਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਗਾ ਸਕਣ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕੀ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਣ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਵਾ ਰਹੇ ਸੀ ਪਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬੜਾ ਤਲਖ਼ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਪਟੇ ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲ ਗਈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘਟ। ਉਥੇ co-operative system ਨਾ ਰਿਹਾ। ਬਲਕਿ ਅਡੋ ਅਡ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਥੇ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕਈ ਲੋਕ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਫਲਾਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਨ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬਝਿਆ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬਗ਼ੜੇ ਹੋਏ, ਕੁਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ।

[ਸਰਦਾਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ]

ਅੱਜ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ categories ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਥੋਂ ਭੀ ਮਿਲ ਸਕੇ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਦੇਣ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਜਿਥੋਂ ਮਿਲੇ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਮਤੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ categories ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪਹਿਲੇ ਹਰੀਜਨ, ਦੂਜੇ ਭੂਮੀ-ਹੀਣ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਮਜ਼ਦੂਰ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫੁਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਕਹਿਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਜੇ ਵੀ ਕਹਿਣਗੇ ਬਹੁਤੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬਗ਼ੜਨ ਲੱਗ ਪੈਣਗੇ। ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਇਹ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਫੁਟ ਪੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋਰ ਖਰਾਬ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦੀ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਵੇਲਾ ਫੁਟ ਪਾਣ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਨ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ।

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਹਾਊਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ਸਾਡੇ ਆਈਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕੋਈ ਵੀ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੇ ਆਈਨ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਜੋ ਹਾਲਾਂ ਤੱਕ ਸਾਡੀ Parliament ਨੇ ਐਸਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਆਈਨ ਵਿਚ ਇਹ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਗ਼ੈਰ ਪੈਸੇ ਵਿੱਤੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ resolution ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀਜਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸ ਸਕਣ ਕਿ ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਮੁਫਤ ਦੀ ਵਾਹ ਵਾਹ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।

ਫਿਰ ਇਸ resolution ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵਜ਼ਾਹਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਕੀ co-operative basis ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਾਂ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ? ਮੈਂ ਪੈਪਸੂ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੁੜਕੇ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਭੱਲੇ ਦਾ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫੁਟ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੂਰਵਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਅਗੇ ਲੈ ਜਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਲ

ਵਲੇਵਿਆਂ ਨਾਲ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾ ਸਕਾਂਗੇ । ਇਹ resolution ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਝਗੜੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ co-operative basis ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ । ਜਿਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਅਗੇ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਸਾਨੂੰ ਢੁੱਢ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਚੌਖਰੀ ਧਰਮ ਸਿੰਹ ਰਾਠੀ (ਸਮਭਾਲਕਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ resolution ਪਰ ਬੋਲਨਾ तो नहीं चाहता था लेकिन जब मैं ने दूसरी तरफ़ के जो मैम्बर साहिबान हैं, उन की तक़रीरों को सुना तो मुझे ख़याल आया कि मुझे ज़ਰूर कुछ बोलना चाहिये क्योंकि जो मुअज़िज़ मैम्बरान उस तरफ़ से बोले हैं, वह एक तरफ़ तो यह कहते रहे हैं कि यह resolution पास नहीं होना चाहिये और दूसरी तरफ़ यह भी कहते रहे हैं कि ज़मीन भी हरिजनों को दे दी जाय । इस किसम की बातें हैं जो उस तरफ़ से हो रही हैं । मैं ने इन दस सालों में हुए तीनों elections को देखा है । पहला election भी देखा था, दूसरा भी देखा था और अब तीसरा भी देखा है । उन में मैं देखता रहा हूँ कि जब किसी गांव में कांग्रेसी जाते थे तो वहां यही कहते थे कि हम हरिजनों को ज़मीने दे देंगे । इस इलैक्शन में तो इन्होंने यहां तक कह दिया था कि हम अभी हरिजनों को ज़मीन दे रहे हैं और वहां हरिजनों से पूछते थे कि तुम ने किस तरफ़ धरती लेनी है, 'पूरवा' से लोगे या 'पछवा' से लोगे । इस दफ़ा तो यह इस हद तक चले गये थे लेकिन हम देखते हैं कि उन्हें अब तक ज़मीन नहीं दी गई । उन की रायें लेज़ी और बहकावे की खातर इन्होंने पहले उन्हें मन्दिरों में चढ़ाया । उस से उन की कुछ बात न बनी । फिर शिवालों में चढ़ाया तो भी कुछ बात न बनी । फिर इन्होंने उन्हें कहा कि हम तुम को लम्बरदार बनाते हैं । इस तरह से दस साल उन बिचारों के इन्होंने लारे लपों में गुज़ार दिये हैं पर आज तक उन का कोई वादा पूरा नहीं किया गया । मैं बड़ा अहसानमन्द हूँ कामरेड राम किशन भड़ोलियां का जो उन्होंने ऐसा मता, ऐसा resolution इस हाऊस के सामने रखा है । उन्होंने यह बात साफ़ कर दी है कि हकीकी तौर पर पंजाब के हरिजनों के, पंजाब के इन किसानों के और पंजाब के गरीब agricultural labourers के असली हिमायती और असली हमदर्द कौन हैं । आज इस बात का हरिजनों को पता चल जायेगा । सपीकर साहिब, जैसा कि मैंने पहले बताया है कि हरिजनों के साथ किये गये वायदे अभी तक पूरे नहीं किये गये । अभी मेरे जो एक भाई बोल रहे थे, उन्होंने कहा कि हरिजनों को ज़मीन वाले बहुत तंग करते हैं । इस बारे में मैं अर्ज़ करनी चाहता हूँ कि उन की यह बात ठीक नहीं । जहां तक छोटे ज़मींदारों का ताल्लुक है, जो देहात के अन्दर peasant proprietors हैं, जहां तक मेरे ज़िले

[चौधरी बर्न सिंह राठी]

का ताल्लुक है और खास तौर पर जहां तक मेरे हलके का ताल्लुक है वहां कोई ज़मींदार हरिजनों को तंग नहीं करता। हम तो चाहते हैं कि गरीब हरिजनों को यह सारी ज़मीनें दी जायें और इस के साथ उन्हें बैल बगैरा खरीदने के लिये रुपये भी दिये जाएं ताकि वे बैल खरीद कर खेती कर सकें। क्योंकि मुझे पता है कि **under Land Utilisation Act** हरिजनों को ज़मीन तो मिल गई थी लेकिन उन बेचारों के पास पैसा नहीं था जिस के बगैर वह बैल नहीं ले सकते थे। उन्होंने ज़मीन तो जा कर पटे पर ले ली लेकिन उसे काश्त न कर सके जिस के नतीजे के तौर पर वह अठारह २, बीस २ हजार के नीचे आ गये। अब वे कभी कहीं हड़तालें करते फिरते हैं और कभी कहीं और कभी पंडित नहरू की कोठी के सामने मुज़ाहिरे करते हैं। इन की इन खाली बातों से काम नहीं होगा। इस लिये हम चाहते हैं कि उन को यह तमाम बंजर ज़मीनें दे दी जायें और साथ ही उन्हें बैल खरीदने के लिये और बीज, हल बगैर खरीदने के लिये रुपये की इमदाद भी दी जाये और मैं कहता हूं कि यहां मेरे जो साथी हैं वे तो यहां तक तैयार हैं कि अगर गवर्नमेंट उन को यह ज़मीनें देने के लिये तैयार हो तो हम भी उन्हें अपनी ज़मीन देने के लिये तैयार हैं। (*Thumping*) कई भाई कहते हैं कि यह तो ज़मींदारा पार्टी के थे और हरिजनों की मुखालिफ़त करते थे। मैं हाऊस को यकीन दिलाना चाहता हूं कि हम तो हरिजनों की सच्चे दिल से बेहतरी चाहते हैं पर उन्हें **Treasury Benches** से कुछ नहीं मिल सकता। वहां पर बैठे हुए दोस्त तो सिर्फ़ ज़बानी बातें करते हैं क्योंकि **Treasury** बैंचों वालों की जो हमदर्दी है वह ज़बानी है पर हमें तो उन के साथ दिली हमदर्दी है और हम चाहते हैं कि यह **resolution** पास कर दिया जाये और हरिजनों को सारी बंजर ज़मीनें जो गवर्नमेंट की हैं दे दी जायें और साथ ही उन्हें माली इमदाद दी जाये। गवर्नमेंट पार्टी की ज़बानी बातों से उन का कुछ नहीं बन सकता। उन का सिर्फ़ मन्दिरों और शिवालयों में जाने से पेट पालने का इन्तज़ाम नहीं हो सकता, इस से उन की रोटी का इन्तज़ाम नहीं हो सकेगा और इस से उन की भूक दूर नहीं हो सकेगी। खाली बातों से हरिजनों की हालत ठीक नहीं हो सकती। अब मैं बता देना चाहता हूं इस हाऊस को और **Treasury Benches** वालों को, कि पहले तो आप हरिजनों की राये लेते रहे हैं पर अब अगर यह झूठे वायदे पूरे न किये गये तो आप को उन की राये अब न मिलेगी। अगर आप ने इस **resolution** की मुखालिफ़त की तो यह उम्मीद न करना कि किसी भी हरिजनों की राये आप की तरफ़ जायेगी।

सरदार भीम सिंह गिल (सरहंद, रिज़रवड) : सपीकर साहिब, एह जे **resolution** मेरे **ढाज़ल** दोसत वलें पेस कीता गਿਆ है एिस ते मेरे बहुर सारे साखी **Treasury Benches** वाले वी अडे **Opposition** वाले वी घेल चुके हन। मेरे **ढाज़ल** दोसत राठी साहिब ने जे एह लफज़ कहे हन कि एिस उतुं एह कुल ज़मीन देह उं असीं वी हरीजनं तूं ज़मीन दਿਆंगे एिनुं लफज़ं तूं असीं ज़रूर **welcome** करदे जेकर सातुं एिस किसम दी कौड़ी मिमाल मिलदी हुंदी। मैं समझदा हं **House** विच एह कहि देहा डोलिआं

ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਗਲਾਉਣ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਜੋ ਪੈਪਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ
(*Interruption by Shri Dharam Singh Rathi*) ਤੋਂ ਆਏ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਪਰ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਫੀ ਅਮਲੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਖਾਲੀ ਗਲੀਂ
ਬਾਤੀਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ
ਦੂਬੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਉਥੇ 45,000 ਏਕੜ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ
ਗਈ। (ਤਾੜੀਆਂ) ਇਹ ਉਥੇ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ
ਨੂੰ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ
ਤੇ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਇਹ mission ਅਤੇ programme ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ
ਉਪਰ ਉਠਾਉਣਾ ਹੈ। (ਸ਼੍ਰੀ ਥਰਸ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ ਦੀ ਤਰਫ਼ से विधन)।

अध्यक्ष सहोदय : No interruption please. आप क्या कर रहे हैं ?
(No interruption please. What is the hon. Member doing ?)

ਸਰਦਾਰ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਾਹੋਕੇ
ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ resolution ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ
ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਬਲਕਿ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਭੂ-ਹੀਨ ਜਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ
ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ, ਖੇਤੀ ਬਾਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਦਿਤੀ
ਜਾਵੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੇ Opposition ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਇਹ ਗਿਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਕਿ Treasury Benches ਵਾਲੇ ਇਸ resolution ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਪੈਪਰ
ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਮਿਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। Treasury Benches
ਤੇ ਬੈਠੇ ਇਕ ex-Minister ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ
ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿਲਾ ਸਕੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਲਈ ਮੈਂ
ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਤਿੰਨ, ਚਾਰ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ Minister ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ
House ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿਵਾ ਸਕੇ। ਇਹ
resolution ਅੱਜ ਜੋ ਆਇਆ ਹੈ ਵਰਗਲਾਉਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ
ਕਾਂਗਰਸੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਾਲੇ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ
ਕੰਮ ਨਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਪੈਪਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਰਦਾਰ ਜੰਗੀਰ
ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ, ਧੂਰੀ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕਾਫੀ
ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਵੰਡੀ ਗਈ ਹੈ, co-operative societies ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ
ਹਨ। ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ
ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਹ resolution ਪਾਸ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ
ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ
ਜੀ ਵਾਲਾ mission ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇ।
ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਪੈਰ ਤੇ ਫੌੜਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਤਦ, ਤਕ ਚਲਣ ਦੇ ਕਾਬਲ

[ਸਰਦਾਰ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਦ ਤਕ ਉਸ ਫੌੜੇ ਦੀ ਮਲੂਮ ਪੱਟੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਤਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਇਹ ਸਮਾਜ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। Backward classes ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਤਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸਮਾਜਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ Opposition ਦੇ ਦੋਸਤ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਕੋਈ resolution ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਲਫਜ਼ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦੀ। ਪਰ ਇਹ resolution ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਿਰਫ ਵਰਗਲਾਉਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਭਾਵੇਂ ਜਿਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ, ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ welcome ਕਰਾਂਗੇ। ਪਰ ਇਹ resolution ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਇਸ resolution ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਕਪੂਰਥਲਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਮਤਾ Opposition ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਕਰਦਾ ਜੇਕਰ ਇਹ ਮਤਾ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੋਚ ਸਮਝਕੇ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਰੁਟੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸਿਰਫ 9 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਤੇ 9,500 ਬਿਘੇ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਵੀ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਜੋ tenants ਵਗ਼ੈਰਾ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਬਕਾਇਆ ਰਹਿ ਹੀ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ economy ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਲੈਨ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਬਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਲੈਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚ landless ਜਾਂ agricultural labour ਜਾਂ ਹਰੀਜਨ ਅਤੇ Backward Class ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਜਾਂ ਦਰਿਆ ਬੁਰਦ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਭਾਵੇਂ local ਹੋਣ ਜਾਂ Evacuee land, ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਜ ਮੁਲਕ ਸਾਹਮਣੇ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬਾਕੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਤੇ ਐਨਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੈਣਗੀਆਂ ਮੈਂ ਇਸ ਮਤੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ haphazard way ਨਾਲ ਜਦ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ Resolution ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋਤ੍ਯੁਤਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦਿਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਿਫ਼ਊਜ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ

ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਰਿਆ ਬੁਰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। Floods ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਨੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚ ਸਮਝ ਦੇ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ high ਪ੍ਰੈਮੀਅਮ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ area ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਵੇਖੇ ਕਿ ਕਿੰਨੇ landless tenants ਨੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ refugees ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਭੁਬੀ ਪਈ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਆਸ ਵਿਚ ਤਸੀਲ ਦਸੂਏ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੀ ਤਸੀਲ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਚ refugees ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਰਿਆ ਬੁਰਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਜੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਰੇ ਮਾਰੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਨੇ।

ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨਾਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਨਾਂ ਤੇ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਜ ਤਕ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਧੀਨ employment ਵਧ ਸਕੇ। ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਰਿਫੀਊਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕੀ। ਕਾਫੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਅੱਜੇ ਵਭੇ ਵਭੇ ਮਸਲੇ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਵਭੇ ਵਭੇ ਮਸਲੇ integration ਅਤੇ Reorganisation of States ਆਦਿ ਦੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਆਪਣੇ ਤਾਮੀਰੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਅਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਠਿਲ੍ਹੇ ਪਏ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਅਧ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਕਰੋੜਾਂ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਭਾਰ ਮੁਲਕ ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਮਾਂ ਦੂਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਮੁਲਕ ਦੀ ਕਿਸਤੀ ਭਵਜਲ ਵਿਚ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕਿਸਤੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪਾਰ ਲਿਜਾਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸੈਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਪ੍ਰੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜੋ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਠੀਕ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੁਲਝ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ। ਇਹ ਮਤਾ ਸਾਫ਼ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ round about way ਵਿਚ ਉਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। (The hon. Member is repeating his argument in a round about way.)

ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਠੀਕ ਹੈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ। ਪਰ ਇਹ ਮਤਾ ਲਿਆ ਕੇ ਅਪ੍ਰੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ credit ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ credit ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਪਰ ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਤੇ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਉਹ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਮਕਾਨ ਬਣਾਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਹਲ ਚਲਾਣ ਲਈ। ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ

[ਬਾਵਾ ਰਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਕਿੰਨੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਮਤਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪਸ਼ਟ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਧੂਰੀ 'G') : ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜੋ ਮਤਾ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਬਹਿਸ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦੋ ਤਰਮੀਮਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਤਰਮੀਮ ਇਹ suggest ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਤੇ ਦੀ ਸਤਰ 2 ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ "gratis" ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ "at nominal price" substitute ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਰੀ ਦੂਜੀ ਤਰਮੀਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਰ 5-6 ਵਿਚ "Harijans, Landless Peasants and Agricultural Labourers" ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਬਦ "Harijan cultivators, landless ejected tenants and landless peasants on the lines of erstwhile Pepsu State" ਰਖੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਜੋ ਮਤਾ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ value ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਖਾਸ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਤੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਗਈ ਜੋ ਖਾਸ ਤਬਕੇ ਜਾਂ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਮਤੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ejected tenants ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ। ਖਵਰੇ ਕਿਉਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਦਰਦ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਵਲ ਦੋ ਹੀ classes ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਇਕ ਕਲਾਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ Harijan cultivators ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ejected tenants ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਅਤੇ ਇਹ criteria ਮੁਕੱਰਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਖੇਤੀ ਤੇ ਹੋਵੇ। ਅਤੇ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਦੁਕਾਨਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤਰਮੀਮ ਦੀ ਵਜ਼ਾਹਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਤੇ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ejected tenants ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ tenancy reforms ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿ personal cultivation ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ejected tenants ਲਈ reserve ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਗੋਚਰੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਵੇ। ਉਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ejected tenants ਹੋਣ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਸਾਣ ਦਾ

ਮਸਲਾ ਅਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਬਾਕੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ cultivator ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ culturable waste land ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 9 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ categories ਵਿਚ ਇਸ 9000 ਏਕੜ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਗਲ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਲਈ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਜਾਂ criteria ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਲਈ Rules ਬਣਾਏ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਘਟ ਕਰਕੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਕ ਖਾਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ejected tenants ਅਤੇ Harijan cultivators ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ। ਅਤੇ ਜੋ ਅਫਸਰ ਇਸ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਏ ਜਾਣ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪੱਖਪਾਤ ਤੋਂ ਉਤਾਹ ਉਠ ਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਤੇ honest ਹੋਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ rules ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ 5 ਸਾਲਾ plan ਵਾਸਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਨਵੇਂ tax ਲਾਉਣੇ ਪਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਰੋਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਵੰਡਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ Harijan cultivators ਤੇ ejected landless tenants ਨੂੰ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਬੰਧੀ ਬਣਾਏ rules ਮੁਤਾਬਕ 10 ਗੁਣਾ ਮਾਲੀਏ ਤੇ ਜਾਂ 200 ਰੁਪਿਆ ਫ਼ੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ Co-operative Societies ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੀਲਾਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਦ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਲ ਜੋ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਮੁਤਾਬਕ ਬਿਲਕੁਲ nominal ਤੇ ਮੁਫਤ ਦੇਣ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ।

(At this stage Mr. Deputy Speaker occupied the Chair.)

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ (ਜਾਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਉਤਰ-ਪੂਰਬ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਵਾਲ ਸੀ Opposition ਲਈ ਔਰ ਇਕ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਹੈ Treasury Benches ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਹਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਐਸੇ ਮੌਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਮਤਿਹਾਨ

5 p. m.

[ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ]

ਦਾ ਮੌਕਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅੱਜ ਇਸ resolution ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ Treasury Benches ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਇਕ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੌਣ ਇਸ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿਚੋਂ ਪਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌਣ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਉਹ ਇਹ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਸਫ਼ਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ। ਇਹ ਇਕ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਬੇਕਸ਼ਾਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਆਪਣੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਜਦ ਤੋਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ Common Land ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਇਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਹਾਲਤ ਬੁਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਿਫ਼ੀਊਜ਼ੀ ਮਕਾਨ ਸਨ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ Tenancy Act ਵੇਲੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋਈਆਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਹੁਕਮ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਦੋਵੇਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਰਖਣ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਰਾਹ ਕਢ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੋਂ ਠੇਕਾ ਲਿਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ 60 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ tool ਵਗੈਰਾ ਚੋਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ 406 ਦਾ ਮੁਜਰਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਚੁਨਾਚਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 60 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਕਮ ਵਗੈਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਕੇ ਅੱਜ ਇਹ ਤਬਕਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਾਰ ਛੱਡ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਤਨੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗ਼ਲਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਅਜ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੀ ਵੀ ਇਜ਼ਤ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਨਹੀਂ। ਸੈਂਕੜੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਗਵਾ ਦੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ support ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਵਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ।

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਪਿੰਡਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਛ ਕਹੋ।

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਜ਼ਰਾ ਸੁਣੋ ਤਾਂ ਸਹੀ। ਅੱਜ ਸਾਰੀ ਪੁਲੀਸ਼ਨ ਇਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਰੀਜਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋੜੇ ਗੰਢਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਜੋੜਾ ਗੰਢ ਕੇ 4 ਆਨੇ ਵਿਹਾੜੀ ਦੇ ਤਾਂ ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜ਼ਰਾਇਤ ਮੰਤਰੀ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਤਨੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਹਾਊਸ ਦੇ decorum ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਣ।

ਫੇਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਤਾਲੀਮ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਮੁਫਤ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਸੁਤੀਆਂ ਗੰਢ ਗੰਢ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਉਸਦਾ 8ਵੀਂ, 6ਵੀਂ ਜਾਂ 5ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਵਜ਼ੀਫਾ ਕਿਉਂ ਨ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਨੂੰ ਤੋਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀ ਤਾਰੇਗੀ। ਅੱਜ ਦੀ ਰੋਟੀ ਜੋਗੇ ਪੈਸੇ ਆ ਜਾਣਗੇ ਆ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਲਸ ਕਰਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮੁਫਤ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿਕਤਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕਤਸਾਦੀ ਹਾਲਤ ਅੱਛੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਹ ਤਦ ਹੀ ਅੱਛੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਆਬਾਦ ਕਰਕੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਅੱਜ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਬਣੀਆ ਕਲਾਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ Tractor ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ, Tube-well ਲਗਵਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਕੋਠੀਆਂ ਪਾਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ Transport ਦੀਆਂ ਲਾਰੀਆਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ factories ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਹਰੀਜਨ ਬਤੌਰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਹੜੇ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਨਵੀਂ 'ਬਣੀਆ ਕਲਾਸ' ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਬਣੀਆ ਕਲਾਸ.....(ਆਵਾਜ਼ਾਂ)

Mr. Deputy Speaker : Order, order. Please try to be relevant.

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਹਰੀਜਨ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਹੋਰ ਜ਼ਾਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ, ਰਾਮਗੜੀਏ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜ਼ਾਤ ਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 30 ਏਕੜ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਲਈ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ factories ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੰਮ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ landless ਹਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅੱਜ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰੁਪਿਆ ਡੇਢ ਰੁਪਿਆ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਕਾਮੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਿਉਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਕਿਸੇ ਇਕ ਥਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਭਾਵੇਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਜੱਟ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਜੱਟ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ

[ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ]

ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ 30 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਰਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਇਹ ਕਿਥੋਂ ਨਵੇਂ ਹਮਦਰਦ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ ? Mr. Deputy Speaker, he should be relevant.

उपाध्यक्ष महोदय : यह जो Resolution है इस का scope बहुत ही limited है और सैंबर साहिबान को irrelevancy avoid करने के लिये कई बार कहा गया है। मैं सैंबर साहिब से फिर request करूंगा कि वह जो Resolution का scope है उस के अंदर ही रहें और irrelevant न हों। (The scope of this resolution is very limited and therefore the hon. Members have been asked several times to avoid irrelevancy. I would again request the hon. Member to confine himself to the scope of the resolution and not be irrelevant.)

ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਮੁੜੇ ਆਪਕੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਪਰ ਨਾਜ਼ ਹੈ। Relevant ਜਾਂ irrelevant ਆਪ ਨੇ ਹੀ ਦੇਖਨਾ ਹੈ। ਮਗਰ Minister ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਦਿਮਾਗ ਮੇਂ ਜੋ relevancy ਹੈ ਵੋਹ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਹਾਉਸ ਕੇ ਸਾਹਮਨੇ ਜੇਹ ਜੋ ਕਹਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ....

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : On a point of order, Sir. ਕੀ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਦੋਹਾਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਪੀਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੀ ਤਕਰੀਰ ਕਰਾਂ ਤਾਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ?

ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕਤਸਾਦੀ ਢਾਂਚਾ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

Scheduled Caste ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ figures ਵੇਖੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚਲੇਗਾ ਕਿ $\frac{3}{4}$ ਆਬਾਦੀ Scheduled Caste ਦੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਉਹ ਲੋਗ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ landless ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਕਾਰਤ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਲਾਲਾ ਜੀ ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਜਾਂ landless ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਦੀ definition ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ 30 ਏਕੜ, 50 ਏਕੜ, 100 ਏਕੜ ਜਾਂ 200 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਇਸ ਵਜ਼ਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ landless ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਰਖਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਇਸ ਵਜ਼ਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਯੂਨਿਯਨਿਸਟ ਵੀ ਹਨ, ਔਰ

GRATIS DISTRIBUTION OF ALL GOVERNMENT OWNED CULTURABLE (13)113
WASTE LAND IN THE STATE AMONGST HARIJANS, LANDLESS
PEASANTS AND AGRICULTURAL LABOURERS

ਮਾਝੇ ਦੇ ਜੱਟ ਵੀ ਹਨ । ਇਸ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਲਗਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ.....

उपाध्यक्ष महोदय : टैक्सेशन पर कोई डिस्कशन नहीं होना चाहिये । (No discussion on taxes please.)

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸੀ ਡਰਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਵੱਖੋ ਵੱਖ class ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਔਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ create ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ Resolution ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਸ Resolution ਦਾ credit ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਜਨ ਸੰਘ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਸਰਵ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । (ਤਾਲੀਆਂ)

ਸਰਦਾਰ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ (ਪੱਟੀ) : ਇਹ ਜੋ ਬਿਲ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ.....

उपाध्यक्ष महोदय : बिल नहीं, रेज़ੋਲ्यूਸ਼ਨ ! (Not the Bill but the Resolution.)

ਸਰਦਾਰ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ : ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕਾਫੀ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹਈਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀ ਸਭਰਵਾਲ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਵੀ ਸੁਣੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਹੈ “ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੋਜਲੀ ਫਫੇ ਕੁੱਟਣ” । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁੱਸਾ ਕੱਢਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ । ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਜੇ ਉਹ ਸਿਰਫ ਇਹ ਨ ਆਖਕੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹ ਲਉ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹ ਲਉ, ਇਹ ਆਖਦੇ ਕਿ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖੋਹ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿਉ । (ਵਿਘਨ)

Mr. Deputy Speaker : Order please, Order ! No interruptions.

ਸਰਦਾਰ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਕ ਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

[ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ]

ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਅਤ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮੁੱਲ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਲੈਣੀਆਂ ਪੈਣ, ਲੇਕਿਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਆਂਗੇ।

ਇਥੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਭੈਣ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਆਖਦੀ ਹੈ ਕਦੀ ਕਦੀ, ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਆਈ ਹੈ ? (ਵਿਘਨ)

Mr. Deputy Speaker : No interruption, please.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਜਿੰਨੀ waste land ਹੈ, ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਚੁਕੀ ਹੈ।

Kanwarani Jagdish Kaur : Mr. Deputy Speaker, I would like to know whether a Member can speak from a seat other than his own seat ?

Mr. Deputy Speaker : No. please. (ਵਿਘਨ) Order please, Order !

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ : ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ "ਸਾਹਿਬ, ਭੈਣ ਆਖੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੋਰ ਪਰੇ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲ ਲਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਾਲੋਨੀ ਵੀ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ। (ਵਿਘਨ)

Mr. Deputy Speaker : Order, Order.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਕੋਈ ਚੰਗੀ suggestion ਦੇਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਜੇ ਸੱਭਰਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਆਖਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਆਂਗੇ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਵਾਂਗੇ, ਜਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਥਾਂ ਦਿਆਂਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ। ਲੇਕਿਨ ਸੱਭਰਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹ ਲੈਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਨ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਜੇ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਲਿਉਂ ਕੁਝ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਹੀ। ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਅਸੂਲ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਸਟੇਜ ਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ landless ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ

ਸਿਰਫ਼ ਅੱਧਾ ਅੱਧਾ ਕਨਾਲ ਜਾਂ ਇਕ ਇਕ, ਦੋ ਦੋ, ਕਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਆਂਗੇ ।

ਚੁੰਕਿ ਸਮਾਂ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਕਹਿ ਕੇ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ । ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਸਭਰਵਾਲ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਤਫ਼ਰਕਾ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਪਾਸੇ ਮਾੜੇ ਦੇ ਜਟ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਔਰ ਫਲਾਣੇ ਪਾਸੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਲਕੇ ਦੇ ਜਟ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਕ team ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ । ਸਾਡੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਨੀਅਤ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ development ਕਰਨੀ ਹੈ ਔਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗੇ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਚਵਾਨੀ ਚਵਾਨੀ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਤਕਲੀਫ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਹੈ ਔਰ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿੰਗੇ ਦੇਵੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋ । ਤੁਸੀਂ ਸਿਧੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਦਰਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰੋ ਜ਼ਬਾਨੀ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਗਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ।

ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ waste land ਔਰ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਜੋ ਇਸ policy ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸਿਨਮਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਕਰੋ ਔਰ ਜੇ ਸਭਰਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦਿਲੋਂ ਹਮਦਰਦੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ? ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਗੰਦਗੀ ਚੁਕਦੇ ਹਨ ਔਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾਕ ਸਾਫ਼ ਰਖਦੇ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਗਰ ਚੰਗਾ ਬਣਾਉਣ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਉ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕ ਸਕਾਂਗੇ । ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੇਣ ਤਾਕਿ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇ । ਵੈਸੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਗਰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਭ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : On a point of personal explanations, Sir ਮੈਂ ਏਕੁ ਭਾਵ ਕਹੁਨਾ ਚਾਹੁਨਾ ਹੂੰ । ਅਮੀ ਸੇਰੇ ਭਾਵੇਂ ਨੇ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਰਕੀਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਪੀਚ ਕਰਤੇ

[ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ]

ਕਰਤ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਕਾ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਉਨ ਕੋ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਤ labour ਪਰ ਬੋਲੂੰਗਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਨ ਸੰਘ ਦੀ policy, factories ਕਰਤ ਕੇ ਸੁਤਅਲਿਕ ਹਾਯਸ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਰਖੂੰਗਾ ਅਰ ਆਰ ਮੀ ਧਰ ਕਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਮੇਂ labourers ਕੋ ਕਰਤ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹਿੰਦਾ।

Mr. Deputy Speaker: This is not a point of personal explanation, please.

ਸਰਕਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ (ਪੱਕਾ ਕਲਾਂ, ਰਿਜ਼ਰਵਡ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਤੇ ਬੜੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਏਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਰੀਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ, ਬਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਔਰ ਉਹ ਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਅਧੂਰਾ ਮਤਾ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਏਸ ਮਤੇ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਨਾ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੂੰ ਜਾਂ ਛੋਟੇ-ਹੀਣ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਬੜੇ ਬੜੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਜਿਹੜੇ ਤੇਰਾਂ ਤੇਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਂਝੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਹ ਖੋਹ ਕੇ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ unallotted ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਵਾਧੂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੇਵਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਿਹੜੇ ਬਿਨ-ਜ਼ਮੀਨੇ Scheduled Caste ਦੇ ਬੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਪਰ ਏਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਲੰਗੜਾ ਰਖ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਧੂਰੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਸਗੋਂ ਲੱਤਾਂ, ਬਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ। ਬਾਕੀ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸੱਚਾ ਫ਼ਕੀਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਗਰ ਅਮਲੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਹਨ।

ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਵੇਰ ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦਾ ਬੈਲ ਮਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਭੰਗੀ ਨੇ ਖੱਲ ਲਾਹ ਕੇ ਪੈਸੇ ਵਟਣੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦਾਣੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਭੰਗੀ ਦਾ ਉਹ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਲਿਹਾਜ਼ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਭੰਗੀ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਖੱਲ ਲਾਹ ਕੇ ਪੈਸੇ ਵੱਟਾਂਗਾ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਉਹ ਅਫਸੋਸ ਵੀ ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਭੰਗੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਖੱਲ ਲਾਹ ਤੇ ਮੈਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ

ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ । ਦਿੱਸੋ ਉਸ ਨੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਤੀਆਂ । ਜੱਟ ਨੇ ਚੀਕਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬੈਲ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਚੀਕਾਂ ਤੂੰ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈਂ । ਚੂੜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਚੀਕਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਐਰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਦਿਲੋਂ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਸੀ । ਜੋ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਭਰਵਾਲ ਸਾਹਿਬ, ਨੇ ਵੀ ਸੁੱਕੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ ਐਰ ਬਾਹਿਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਭਰਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਤਰਸ ਕਰਨ ਐਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨ । ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰੋ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੋਰੀਆਂ ਹਰੀਜਨ ਭੈਣਾ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪਾਟਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਟੱਟੀਆਂ ਚੁਕਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਉ ਐਰ ਆਪਣੀ ਸਫਾਈ ਆਪ ਕਰੋ, ਤਦ ਅਸੀਂ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੇ ਹਮਦਰਦ ਹੋ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਰਫ 9 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ । ਕਈ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਨਜ਼ੂਲ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਕਹੀ ਗਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਨਜ਼ੂਲ ਜ਼ਮੀਨ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹਨ । ਨਜ਼ੂਲ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਵਿਚ ਸੀ ਜਿਸਦਾ 45 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਸੀ । ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕੁਆਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ । ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮੰਗੀ ਹੈ ਉਹਦੀ ਇਹ detail ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਹਾੜੀ ਹੋਵੇ, ਦਰਿਆ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇ, ਟਿਬੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਕੀ ਹੋਵੇ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਦਰਿਆ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਵਾਹੀਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨ ਸਿਰਫ 9 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਕੋਈ definition ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਗਈ । ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਐਰ ਜਿਹੜਾ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਮਿੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ 10, ਵੀਹ ਜਾਂ ਤੀਹ ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ? ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਿਸ ਦੇ ਪੰਜ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਕੁੜੀਆਂ ਹੋਣ ਉਹ ਵੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜੋ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਗਰ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲਿਆ । ਅਗਰ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਅਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਵਾਧੂ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਜਾਵੇ ਐਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਕੀਮਤ ਵਸੂਲ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਗੱਲ ਬਣ ਸਕਦੀ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਕਾਲੀ ਕੁੜੀ ਸੀ । ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਠੱਠਾ ਕਰਨ, ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਤੇ ਲਾਲ

[ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ]

ਚੁੱਨੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਐਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਲਾਲ ਚੁਨੀ ਦੂਰੋਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਦੌੜ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਲਾਗੇ ਗਏ । ਉਹ ਗਏ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੀ ਭਈ ਸੋਹਣਾ ਡੋਲਾ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਚਲਕੇ ਵੇਖਾਂਗੇ ਪਰ ਅਗੇ ਜਾਕੇ ਦਿੱਸੀ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਕੁੜੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਪਰ ਇਹ ਸੁੱਕੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਣਾ । ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਕਲੇਗੀ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜਲਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੇ । ਮੈਂ ਤਾਂ amendment ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਬਲੇ ਕਾਸ਼ਤ ਹੈ ਐਰ ਕਿੰਨੇ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਠੇਕੇ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਫਰਿਸਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਫਰਿਸਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਐਰ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਕ ਬਿਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ । ਅਗਰ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰੇ ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਦਖਾਵੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਬੜੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਤੁਅੱਲਕ ਹੈ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਰਦਾਰ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਵੀ ਬੋਲੇ ਹਨ । ਇਹ ਧੂਰੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੇ ਵੀ ਇਕ ਕਾਮਰੇਡ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ । ਉਥੇ ਧਨੌਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਪਿੰਡ ਉਪਲੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਇਕ ਵਡਾ ਕਾਮਰੇਡ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਸਦਾ ਖੇਤ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਉਸਦੇ ਖੇਤ ਦੀ ਵੱਟ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਇਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਨਿੰਮ ਦਾ ਬੂਟਾ ਸੀ । ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨਿੰਮ ਨੂੰ ਵਢ ਲਉ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਪਤੰਗ ਉਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਸ ਕੋਲ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਉਸ ਕਾਮਰੇਡ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾਂ ਪਈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨਿੰਮ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੇ । (Interruptions)

Mr. Deputy Speaker : Order, Order. The hon. member is not relevant.

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਜੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸੁਕੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਹੀ ਨਾ ਮਾਰੋ। ਉਸ ਕਾਮਰੇਡ ਨੇ ਵੀ ਸੁਕੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਨਿੰਮ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਉਸ ਕੋਲ ਜਾ ਆਏ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ.....

Mr. Deputy Speaker: The hon. member has repeated the word ਚੀਕਾਂ several times. Please avoid it and be relevant.

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਚੰਗਾ ਜੀ। ਮੈਂ ਜਨਾਬ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ landless ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਹਨ, scheduled castes ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਉਤੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੋ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦਾ ਨਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਟਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕੇਵਲ scheduled castes ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਤਾਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਹੀ ਦਸਣਗੇ ਪਰ ਮੈਂ ਵੀ ਕੁਝ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ Resolution ਦੇ mover ਸਾਹਿਬ, ਨੇ ਵੀ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜਾ ਢੋਲ ਪਿਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਾਲੀ ਪਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੱਸੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਖਾਲੀ ਪਈ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 5 ਲਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ 8 ਲਖ ਏਕੜ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਅਜ ਤੋਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਇਹ ਵੰਡਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੁਣਕੇ ਇਕ ਗਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਮਰਾਸਣ ਨੂੰ ਰਾਤ ਸੁਤੀ ਪਈ ਨੂੰ ਸੁਫਨਾ ਆਇਆ (Interruptions) ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਮਿਸਾਲ ਹੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸਨੂੰ ਸੁਫਨਾ ਆਇਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਮੁੰਡਾ ਜੰਮਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਰੋਣਾ ਪਿਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੀਰ ਜੀ ਵੀ ਹੁੱਕਾ ਭਰ ਕੇ ਕੋਲ ਆ ਬੈਠਾ। ਪੜੋਸ ਮਹੱਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਏ ਕਿ ਮੁੰਡਾ ਮਰ ਗਿਆ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਇਥੇ ਫੀਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗਾ ਕਾਮਰੇਡ ਅਗੇ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮੀਰ ਜੀ ਕੀ ਕੀ ਕੀ ਹੋਈ। ਮੀਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪੁੱਛ ਲੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਰਾਤ ਮੈਨੂੰ ਸੁਫਨਾ ਆਇਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮੁੰਡਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ (ਹਾਸਾ)। ਇਹੋ ਗਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਏਕੜ ਦੇ ਸੁਫਨੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਬੜਾ ਢੋਲ ਪਿਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 9 ਲੱਖ ਏਕੜ ਦੱਸੀ। ਕਿਥੇ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਲੱਖਾਂ ਏਕੜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ! ਖੈਰ

[ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ]

ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਸਕੀਮ ਵੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ waste land ਹੈ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹੋ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕੁਛ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ waste land ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਕੁਛ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਕ land Utilisation Act ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਛ ਖਾਮੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਖਾਮੀਆਂ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੁਛ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ land Utilisation Act ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਹੈ ਉਹ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਉਸ Act ਦੇ ਮਤਹਿਤ 46,315 ਏਕੜ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ ਇਸ Act ਦੇ ਮਤਹਿਤ ਸਾਡੇ ਕੋਲ 4,890 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਦੇਣ ਦਾ ਵੀ ਅਸੀਂ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ ਅਤੇ ਉਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੋ waste land ਹੈ ਉਹ ਵੀ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਜੋ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਹੈ ਉਹ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਇਥੇ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਹੈ ਉਹ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ co-operative societies ਬਣਾਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਕ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ 49,969 ਏਕੜ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਜੋ reserve ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਬੜੀ ਲਾਲਸਾ ਅਤੇ ਤਰਿਸ਼ਨਾ ਹੈ। ਹੋਵੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨ? ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਰੀਜਨ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਮੀ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰੀ ਨਜ਼ੂਲ ਲੈਂਡ ਅਤੇ waste land ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਥੇ Land Utilisation Act ਦੇ ਮਤਹਿਤ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਇਤਨੀ ਬੋਝੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਲ ਖਰੀਦ ਕਰਕੇ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੋਗੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫਤ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਅਸੀਂ 400 ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਲ ਲੈਕੇ ਦੇਣ ਲਗੇ ਹਾਂ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਫਿਰ 400 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ 400 ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁੱਲ ਲੈਕੇ ਦੇਵਾਂਗੇ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਕਿਤਨੀ ਸਦियों में यह काम पूरा हो जाएगा ? (हंसी)

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਧਨ ਚੌਧਰੀ : ਕਿਤਨੇ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ ? (Interruptions)

ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਏਕੜ ਦੇਣੀ ਹੈ ? ਉਹ ਵੀ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਹਰੇਕ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 2,750 ਰੁਪਏ

GRATIS DISTRIBUTION OF ALL GOVERNMENT OWNED CULTURABLE (13)121
WASTE LAND IN THE STATE AMONGST HARIJANS, LANDLESS
PEASANTS AND AGRICULTURAL LABOURERS

ਦੇਣ ਲਗੇ ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਵੀ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਪਾਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਚਾਹੀ ਜਾਂ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲੇਗੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ ਬਲਕਿ 500 ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਰ ਵੀ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਢਾਈ ਸੌ ਰੁਪਏ ਮੁੰਨਾ, ਪੰਜਾਲੀ ਅਤੇ ਬੈਲ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਵੀ ਦੇਵਾਂਗੇ.....

ਚੌਥਰੀ ਖਸਮ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ : ਕਥਾ ਬੈਲ ਹਲ ਚਲਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਦੇਨੇ ਹੈਂ ਯਾ ਸਿਟੀ ਕੇ ਦੇਨੇ ਹੈਂ। (ਹੁੰਸੀ)

ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਰੀਜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਉਂ ਨਿਕਲ ਗਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨ colonies ਵੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਗੈਰਮੈਂਟ ਨੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੂਹ ਲਾਕੇ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਜੀਤ ਨਾਰਾਯਣ ਚੌਧਰੀ : ਇਸ 2,750 ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਿਰਾਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਆਏਗੀ ਆਰ ਕਥਾ ਖੂਹ ਫੁੱਲਾਂ ਸੌ ਸੇ ਲਗਨਾ ਹੈ ?

ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਲਾਲਾ ਜੀ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ 5 ਸਾਲ ਇਥਰ ਬੈਠੇ ਰਹੋ ਪਰ ਕੋਝੀ ਭਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। (cheers)। ਲਾਲਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ transport ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ examine ਕੀਤਾ ਹੈ..... (Shouts of order, order and loud noise)

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : On a point of order, Sir. ਆਨਰੇਬਲ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਲਾ ਜੀ ਕੀ ਪੁਰਾਨੀ ਬਾਤੋਂ ਕਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਥਾ ਕਹ ਜੋ ਬਾਤੋਂ ਕਹ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ ਕਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਕੇ ਸਾਥ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ?

ਉਪਾਧਿਕਸ਼ ਸਹੀਦਯ : ਸੁਝਿਕਲ ਤੀ ਧਨੁ ਹੈਂ ਕਿ ਲਾਲਾ ਜੀ ਪਹਲੇ ਓਡ ਦੇਨੇ ਹੈਂ। No personal reference please. (The difficulty is that Lala Ji himself sets the ball rolling. No personal reference please.)

ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਫੀ ਸਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਇਆ ?

Deputy Speaker : The hon. Minister should be relevant to the resolution.

ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਲਾਲਾ ਜੀ ਚਾਰ ਸਾਲ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ.....

Shri Lal Chand : On a point of Order, Sir.

Minister for Agriculture and Forests : I don't give way.

Mr. Deputy Speaker : When a Point of Order is raised you should please give way.

ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਾਲ ਕਰੀਬਨ ਚਾਰ ਸੌ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁੱਲ ਲੈਕੇ ਦਿਆਂਗੇ। ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ 2,750 ਰੁਪਏ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਕ ਸਕੀਮ land reclamation ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ reclaim ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਕਢ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ,।

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : On a Point of Order, Sir. ਕਧਾ ਸਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜਬ ਜ਼ਕਰੀਰ ਕਰਤੇ ਹੋਂ ਤੋ ਟਾਂਗੇ ਝਰ ਰਖ ਸਕਤੇ ਹੈ? (Laughter) (Noise)

ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਹਾਂ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹਨ।

Shri Harbhagwan Maudgil : On a Point of Order, Sir. May I know whether Opposition Members can make noise while raising points of order.

ਤਪਾਧਯਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਨਹੀਂ। (No.)

ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮਹਿਕਮਾ ਜੰਗਲਾਤ ਪਾਸ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਵੀ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਕਾਸ਼ਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸੀਂ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ lease ਤੇ ਦਿੰਦੇ ਸਾਂ ਲੇਕਿਨ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਗੋਰਮੈਂਟ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟਸ ਪਾਸ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਇਨਸਾਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸਮਾਂਦਾ ਹਨ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਮਾਜ ਨੇ ਪਾਮਾਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਆਈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਹਰੀਜਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ੀਸਾਂ ਮਾਫ਼ ਕੀਤੀਆਂ। 30 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਾਲ ਹਰੀਜਨ ਲੜਕਿਆਂ ਦੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ 30 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਸਮਾਂਦਾ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਔਰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਵੇਸਟ ਲੈਂਡ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਥੋੜੀ ਹੀ ਹੈ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ ਹੋਣੀ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਲੈ ਆਏ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਗਲ ਹੈ “ਰੋਣਾ ਨਾਂ ਲੈ ਲੈ”....., ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਉ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਦਿਵਾਓਣਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਇਆ ਹੁੰਦਾ ਐਂਰ ਜੇਕਰ ਸੱਚ ਮੁਚ ਇਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਇਆ ਹੁੰਦਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਸ ਕਰਦੇ, ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਨੌਕਰੀਆਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਪਬਲਿਸਿਟੀ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਰਾਹੀਂ ਪਬਲਿਸਿਟੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ਐਂਰ ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹਰੀਜਨ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਲਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੋਸਤ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੱਸਣਗੇ । ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਇਕ ਸਥਾਨ ਬਡਸਰ ਹੈ ਓਥੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬੇਦਖਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ । ਮੈਂ ਓਥੇ ਗਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕਠੇ ਕੀਤਾ ਐਂਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੇ ਸੱਜਣ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਪਾਸ ਗਏ ਐਂਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ । ਦਰਅਸਲ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ । (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖੱਦਰ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖੱਦਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ।

Mr. Deputy Speaker : This is not relevant please.

ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਸ ਚਲੇ ਤਾਂ ਇਹ ਖੱਦਰ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ । (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼)

Mr. Deputy Speaker : Please wind up. ਕਧਾ ਆਪ ਕੀ ਬੰਟੀ ਕੀ ਆਕਾਜ਼ ਸੁਨਾਓ ਜਹੀਂ ਦੇਗੇ ? [Please wind up. Does not the Minister listen to the bell ?]

ਜ਼ਰਾਇਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 2,7000 ਏਕੜ evacuee land ਪਈ ਹੈ । ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ low level ਤੇ ਸੀ । ਓਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੋਬਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਹ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਕੋਈ ਕਾਸ਼ਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ । ਅੰਤ ਵਿਚ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਐਂਰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਹਰੀਜਨ ਹੀ deserve ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ (ਬਰਨਾਲਾ) : ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ ਮਤਾ ਸਾਡੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਭਰਾ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ propaganda ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਪਿਛੇ ਰਹੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਇਹ ਲੋਕ ਜਦੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਜਿਹਦੇ ਕੋਲ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੁਆਉਣ ਲਈ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਖਰਾ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ resolution ਇਥੇ ਲਿਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਆਪਣਾ propaganda ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ 45,000 ਬਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕੇਵਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। Co-operative societies ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋਚਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਪਿਛੇ ਰਹੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਕੱਢ ਦਿਉ। ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਲਾਨ ਕਰ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛੇ ਰਹੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਰੋੜਤਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤਰ opposition benches ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ credit ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਜਨਾਬੇਵਾਲਾ, ਹੁਣੇ ਮੇਰੇ ਰੋਹਤਕ ਦੇ ਭਰਾ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਬੈਠਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਹੁਣ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਹਾਲੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਿਆਂ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੀਣ ਦੇਂਦੇ। ਕਿਸੇ ਪਿਛੇ ਰਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਖਾਨਾ ਖਾਏ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਫਰਤ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਕਾਰਤ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿਆਂਗੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਰੁਪਿਆ, ਸੋਨਾ, ਮਕਾਨ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ? ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦਿਉ-ਅਸੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਆਦਮੀ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦਸ ਦਸ, ਵੀਹ ਵੀਹ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਦਾ ਇਕ ਇੰਚ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਪਰ ਉਪਰੋਂ ਉੱਪਰ ਗੱਲਾਂ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਹਮਦਰਦ ਤੇ ਖੈਰਖਾਹ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇ ਕੰਮ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਉਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਕਣਕ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਆੜੂਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ 12/- ਰੁਪਏ ਮਣ ਖਰੀਦ ਕੇ 18/- ਰੁਪਏ ਮਣ ਵੇਚਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਈਏ ਉਥੇ

ਨਾਲ ਨਾਲ ਚੰਗੇ seeds ਵੀ supply ਕਰੀਏ, ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਦਈਏ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਬਾਦ ਕਰ ਸਕਣ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨਾਲ ਫੋਕੀ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛੀਏ ਕਿ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 'ਨਹੀਂ'। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛੀਏ ਕਿ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਇਮਦਾਦ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਫੇਰ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ 'ਨਹੀਂ'। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ practical ਤੌਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰੀ Nazul land ਪਿਛੇ ਰਹੀਆਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਅੱਗੇ ਬਿਨੇ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਜ਼ਾਲਾਬਾਰੀ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤੇ Crops Insurance Scheme ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਬਾਦ ਹੋ ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਕੀਆਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੋਟਰ ਨੂੰ ਬੂਠ ਮੁੱਠ ਅੱਗੇ ਲਾ ਕੇ insurance ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਦੀਵਾਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ Crop Insurance ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿਆਣੇ ਮੈਂਬਰ Mr. Bali ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬਿੱਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਸੂਦ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ Resolution ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਭਰਾ propaganda ਕਰਕੇ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫੋਕੀ ਹਮਦਰਦੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਕੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਹੀ practical ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਜਤਨ ਕਰੇਗੀ। ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਖਸ ਫੂਤ ਛਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ....।

Mr. Deputy Speaker. The hon. Member should be relevant and should confine the discussion to the Resolution before the House.

Shri Inder Singh : Sir, I beg to move—

That the question be now put.

Mr. Deputy Speaker : Question is—

That the question be now put.

After ascertaining the votes of the House by voices Mr. Deputy Speaker said 'I think the Noes have it'. This opinion was challenged and division was

[Mr. Deputy Speaker]

claimed. Mr. Deputy Speaker, after calling upon those Members who challenged the decision and supported the claim for a division to rise in their places, declared that the division was unnecessarily claimed.

The motion was declared lost.

Shri Inder Singh : Sir, we want numerical strength of the Division. Sir, we want counting.

Mr. Deputy Speaker : This is not the stage for that please. I have already declared the motion lost.

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਮਤਾ
 6-00 p.m. ਜਿਹੜਾ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੁਕਸ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਅਪੇਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਾਟੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ, ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਫਤ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਕਿਸ ਲਈ ਵੰਡੀ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਨਿਰਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੂਏ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਲਾ ਦੇਣ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਹੈ? ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਬਾਰੇ ਮੂਵਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ। ਪਰ ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚ ਮਨੋਰਥ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਵਾਹੀ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਫਤ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਪਰਜਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਭਾ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੁਭਾ ਨਿਕੀਆਂ ਨਿਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਸੁਭਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਰੋਕਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਫਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਦੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੰਜੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ 9,000 ਏਕੜ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪਰਜਾ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਇਕ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰੁਪਏ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਹੋਣ, ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਜਾ ਦੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੁਫਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ।

ਤੀਸਰਾ ਨੁਕਸ ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਤਬਕਿਆਂ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਤਬਕਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਜੋੜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਮਤਾ ਉਮੀਦ ਵਧਾ ਦੇਵੇਗਾ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਹਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਹਮੁੱਢੇ ਬੈਠੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਤਬਕਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ। ਜ਼ਮੀਨ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਗ਼ਲਤ ਉਮੀਦਾਂ ਕਾਇਮ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਾਯੂਸੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪਸੰਦੀਦਾ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਜੋ agricultural labourers ਹਨ, ਜੋ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ peasants ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਉਪਾ ਪੈਪਸੂ ਦੇ Land Reforms Act ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸੁਝਾਵ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ peasants ਦੇ ਪਾਸ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤਿੰਨਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 9,000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਦਦ ਕੇਵਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਬਾਕੀ ਤਬਕਿਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਬੜੀ ਸੁਹਣੀ ਅਤੇ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਛਾਦ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜੋ ਬਮੇਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਵੰਡਣ ਦਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨੁਕਸ ਭਰਪੂਰ ਮਤਾ ਮੰਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਅ

ਜ਼ਮੀਨ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਔਖ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਜੁੜ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤਦੇ ਹੀ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਔਰ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਇਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤਜਰਬਾ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਸ਼ਖਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਨਾਲੋਂ ਕੁਆਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਚ ਕਿ ਕਿਸ manner ਨਾਲ, ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ, ਤਕਸੀਮ ਕੀਤੀ ਜਾਏ, ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਔਰ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ Communist Party ਦੇ ਨੇ ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕਰਜ਼ੇ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਇਖਤਲਾਫ਼ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਰਜ਼ੇ ਨਹੀਂ, ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਕੀ ਹੁਣ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰੀਏ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਰੁਪਿਆ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵਾਹੁਣ ਲਈ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਔਰ ਬਿਨਾਂ

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਇਹ ਢੁੰਡਣ ਤੋਂ ਕਿ ਐਨੇ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ, ਇਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਝਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ, ਲੰਮਾ ਕਰਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਵੀ ਆਸਾਨ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਹਿਸਾਬ ਵੇਖੇ, ਬਿਨਾਂ ਹਿਸਾਬ ਲਾਏ ਕਰਜ਼ੇ ਔਰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ, ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Opposition ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੰਗਾ ਜੀ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਮੰਗਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਦੂਜੇ funds ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ। ਨਾ ਪੈਸਾ ਪਾਸ, ਨਾ ਹਿਸਾਬ ਪਾਸ, ਨਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਪਾਸ। ਔਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਅਗਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰੋ। ਉਸ ਵਾਹੀ ਲਈ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਔਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪਏਗੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਔਰ ਇਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਔਰ ਬਾਕੀ ਤਬਕਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਦਿਆਂ, ਜੋ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ, ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਨੂੰ, ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਕੇ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ entry, ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਇਹ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੌਜੂਦ ਰਹੀਆਂ ਨੇ, ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਛਾਰੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਮਸਲੇ ਹਲ ਕਰਨੇ ਹਿੱਸਤ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ। Education ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਲਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪਸੰਦ ਨਾ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਬੇਕਾਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਸਿਰਫ ਇਹ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਸਬੀਲ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ? ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਪੀਲ ਦਾ ਸਦਕਾ ਨੌਕਰੀਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਸ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਗਲ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜੇ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਘਰ ਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰੀਕਾ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਠਿਆਈ ਪਾਈ। ਜੇ ਉਹ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਲੱਭੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਫੋਲਿਆਂ ਦਾ ਆਟਾ ਲਿਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਲੱਭੂ ਨੇ ਫੋਲਿਆਂ ਦਾ ਆਟਾ ਕਰਕੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਖਿਦਮਤ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਦੇਖਣ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਮਨਿਸਟਰ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਉਦੋਂ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਖਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਖਿਦਮਤ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ; ਜਿਹੜੀ ਹੋਈ ਸੁਹਣੀ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਦੇ ਬਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਵਰਨਾ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਖਿਦਮਤ ਨੂੰ ਕੋਣ ਨਿੰਦਦਾ ਹੈ..... (Interruption)

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਧਣ ਚੌਧਰੀ : Point of order. Ministers ਸਾਹਿਬਾਨ
ਪਰ ਧਨ ਆਧਾਰ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਿਯੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਇਹ *unparliamentary* ਲਫਜ਼ ਨਹੀਂ
ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ 'ਚੋਰ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਤਿਨਕਾ' । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਇਕ
ਸਾਬਕਾ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਬੋਲੇ ਨੇ, ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ
ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਵਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮੁਤਲਿਕ ਕਹਿੰਦਾ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ।

ਜਨਾਬ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਸਾਡੇ ਰਾਠੀ ਸਾਹਿਬ ਬੜੇ ਜੋਸ਼
ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰਦੇ ਨੇ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਕਰਾਉਣੀ
ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਉਸ Unionist Party ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ
Unionist Party Land Reforms Acts ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ
ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿਵਾਉਂਦੀ ਸੀ... (*Interruption*)

Mr. Deputy Speaker : Order, please.

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਨਾਬ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਰਾਠੀ ਜੀ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ
ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਬਣੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਟਿਕਟ ਵੀ
ਮੰਗਦੇ ਸਨ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ..... (*interruptions*) ਜਨਾਬ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ,
ਸਿਰਫ ਟਿਕਟ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਐਨਾ ਘਟੀਆ ਸਮਝ ਲੈਣਾ, ਇਹ ਵਾਜਬ
ਗੱਲ ਨਹੀਂ..... (*Interruptions*)

Mr. Deputy Speaker : No interruptions, please.

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਨਾਬ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਗੱਲ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ
ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਬੇ-ਵਜ੍ਹਾ ਤਲਖੀ ਭਾਸਦੀ ਹੈ, ਬੇ-ਵਜ੍ਹਾ ਤਲਖੀ ਭਾਸਣ ਵਾਲੀ
ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗਾ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਸ ਮਤੇ ਸੰਬੰਧੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਤੇ
ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਨੇ । ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ
ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ । ਇਹ
ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ 9,000 ਏਕੜ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼
ਕੀਤੀ ਵੀ ਗਈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗੀ । ਇਹ ਵੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਏਨੀ ਜ਼ਮੀਨ
ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ; ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ ਇਸ
ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ.....

ਚੌਧਰੀ ਖੰਸ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ : On a point of order, Sir. ਯਾਜ਼ੀਰੀ ਬੋਲੇ,
ਯਾਜ਼ੀਰੀ ਕਯਾ ਬੋਲੇ ।

Mr. Deputy Speaker : This is no point of order.

ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਨਾਬ, ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਛੱਜ ਔਰ ਛਲਨੀ ਜੋ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦੋ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤੋਂ Unionist ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਮੈਂ ਇਕ ਪੁਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ.....(*interruptions*) ਜਨਾਬ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਪੈਸੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। (*Cheers*) ਔਰ ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਤਨੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਨੋਟਿਸ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਇਕ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਹੈ backward classes ਨੂੰ loan ਦੇਣ ਦਾ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਐਸਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੋਏਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੂਦ ਲੈਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਤਰਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। (*Cheers*) ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਇਸ ਬਾਰੇ 7,20,000 ਦੇ ਕਰੀਬ ਰੁਪਿਆ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਏਸ ਗੱਲ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ backward classes, ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ.....

ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਅਸੀਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬੱਧੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਚਾਰ ਜਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦੇਣੇ ਅਤੇ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਵੱਕੋ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ recommendations ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਐਸੇ Session ਵਿਚ ਹੀ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਚੂੰਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚੁਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਲਵੇਗੀ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਤਸੱਲੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਪੇਸ਼ਨਜ਼ਰ ਇਹ ਮੋਹਮਲ, ਨਿਕੰਮਾ ਅਤੇ ਬੋਸੀਦਾ resolution ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਸਿਰ ਹੈ, ਨਾ ਪੈਰ ਹੈ, ਨਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਮੁੱਦੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ ਕੋਈ ਬਾਤ ਵਾਜ਼ਿਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਫ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਦਿਆਂਗੇ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ਨਜ਼ਰ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ resolution ਕਤਈ ਤੌਰ ਤੇ reject ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ assurance ਦੇ ਪੇਸ਼ਨਜ਼ਰ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਤੇ amendment ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Deputy Speaker : Question is—

This Assembly recommends to the Government to distribute *gratis* all Government owned culturable waste land in the State among Harijans, landless peasants and agricultural labourers, and to help them by advancing loans and other facilities for cultivating it.

The House then divided :

Ayes : 27

Noes : 65

The motion was declared lost.

GRATIS DISTRIBUTION OF ALL GOVERNMENT OWNED CULTURABLE (13)131
WASTE LAND IN THE STATE AMONGST HARIJANS, LANDLESS
PEASANTS AND AGRICULTURAL LABOURERS

Ayes (Total No. 27)

1. Achhar Singh Chhina, Sardar	15. Jagat Narain Chopra, Shri.
2. Attar Singh, Shri.	16. Jagdish Kaur, Kanwarani.
3. Balbir Singh, Chaudhri.	17. Jangir Singh, Comrade.
4. Balram Das Tandon, Shri.	18. Karam Chand, Shri.
5. Baru Ram, Chaudhri.	19. Lajpat Rai, Shri.
6. Bhag Singh, Chaudhri.	20. Lal Chand, Shri.
7. Bhag Singh, Dr.	21. Mangal Sain, Shri.
8. Bhala Ram, Shri.	22. Phul Singh "Kataria", Shri.
9. Bharat Singh, Shri.	23. Ram Dayal Vaid, Shri.
10. Chander Bhan, Chaudhri.	24. Ram Kishan Bharolian, Pandit.
11. Chhaju Ram, Chaudhri.	25. Rup Singh "Phul", Shri.
12. Dharam Singh Rathi, Chaudhri.	26. Sis Ram, Shri.
13. Hukam Singh, Shri.	27. Suraj Bhan, Shri.
14. Inder Singh, Shri.	

Noes (Total No. 65)

1. Abdul Ghaffar Khan, Khan.	10. Charan Singh, Sardar.
2. Abhai Singh, Shri.	11. Darbara Singh, Sardar.
3. Atma Singh, Sardar.	12. Dasondha Singh, Chaudhri.
4. Balwant Singh, Sardar.	13. Dev Raj Anand, Shri.
5. Bhag Singh, Sardar.	14. Dhanna Singh Gulshan, Sardar.
6. Bhagirath Lall Shastri, Pandit.	15. Gurbachan Singh Bajwa, Sardar.
7. Bhule Ram, Chaudhri.	16. Gurbanta Singh, Sardar.
8. Chambel Singh, Chaudhri.	17. Gurdatt Singh, Shri.
9. Chanda Singh, Sardar.	18. Gurdit Singh, Sardar.

[Mr. Deputy Speaker]

19. Gurmit Singh 'Mit', Sardar.	42. Mohan Lal, Shri.
20. Hans Raj Sharma, Shri.	43. Nanhu Ram, Shri.
21. Harbans Lal, Shri.	44. Narain Singh, Sardar.
22. Harbans Singh, Sardar.	45. Naranjan Singh, Sardar.
23. Harbhagwan Maudgil, Shri.	46. Naranjan Singh Talib, Sardar.
24. Harchand Singh, Sardar.	47. Nihal Singh, Shri.
25. Harcharan Singh, Sardar.	48. Om Prabha Jain, Shrimati.
26. Harcharan Singh, Sardar (Muktsar).	49. Parkash Kaur, Shrimati.
27. Harguranad Singh, Sardar	50. Parma Nand, Dr.
28. Hari Ram, Shri.	51. Partap Singh, Bakshi.
29. Harnam Singh, Sardar.	52. Partap Singh, Master.
30. Harparkash Kaur, Bibi.	53. Rajinder Singh, Sardar.
31. Inder Singh, Sardar.	54. Ram Dayal Singh, Sardar.
32. Jagat Ram, Shri.	55. Ram Piara, Shri.
33. Jagdish Chand, Shri.	56. Ran Singh, Shri.
34. Jagraj Singh Gill, Sardar.	57. Sadhu Ram, Chaudhri.
35. Jasdev Singh Sandhu, Sardar.	58. Sarla Devi Sharma, Shrimati.
36. Karam Singh "Kirti", Sardar.	59. Shri Krishan Shastri, Shri.
37. Kartar Singh Dewana, Sardar.	60. Sohan Singh, Sardar.
38. Kartar Singh, Gyani.	61. Sohan Singh Jalal-Usman, Jathedar.
39. Kirpal Singh, Sardar.	62. Sumer Singh, Shri.
40. Kundan Lal, Shri.	63. Suraj Mal, Chaudhri.
41. Lahri Singh, Chaudhri.	64. Udham Singh, Sardar.
	65. Umrao Singh, Sardar

The Sabha then adjourned till 9 a.m. on Friday, the 17th May, 1957.

2739 PVS—339—22-11-58—C.P. & S, Punjab, Chandigarh

Punjab Vidhan Sabha Debates

17th May, 1957

Vol. I—No. 14

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Friday, the 17th May, 1957

	Page
Question hour (dispensed with)	.. (14)1
Papers laid on the Table	.. (14)1
Bill(s) (introduced)—	
The Punjab Abolition of Whipping 1957	.. (14)1
The Punjab Urban Rent Restriction (Amendment)—1957	.. (14)1
The Punjab Backward Classes (Grant of Loans)—1957	.. (14)2
Demand for Grant—	
General Administration	.. (14)2—73

CHANDIGARH :

Printed by the Controller of Printing and Stationery, Punjab
1958

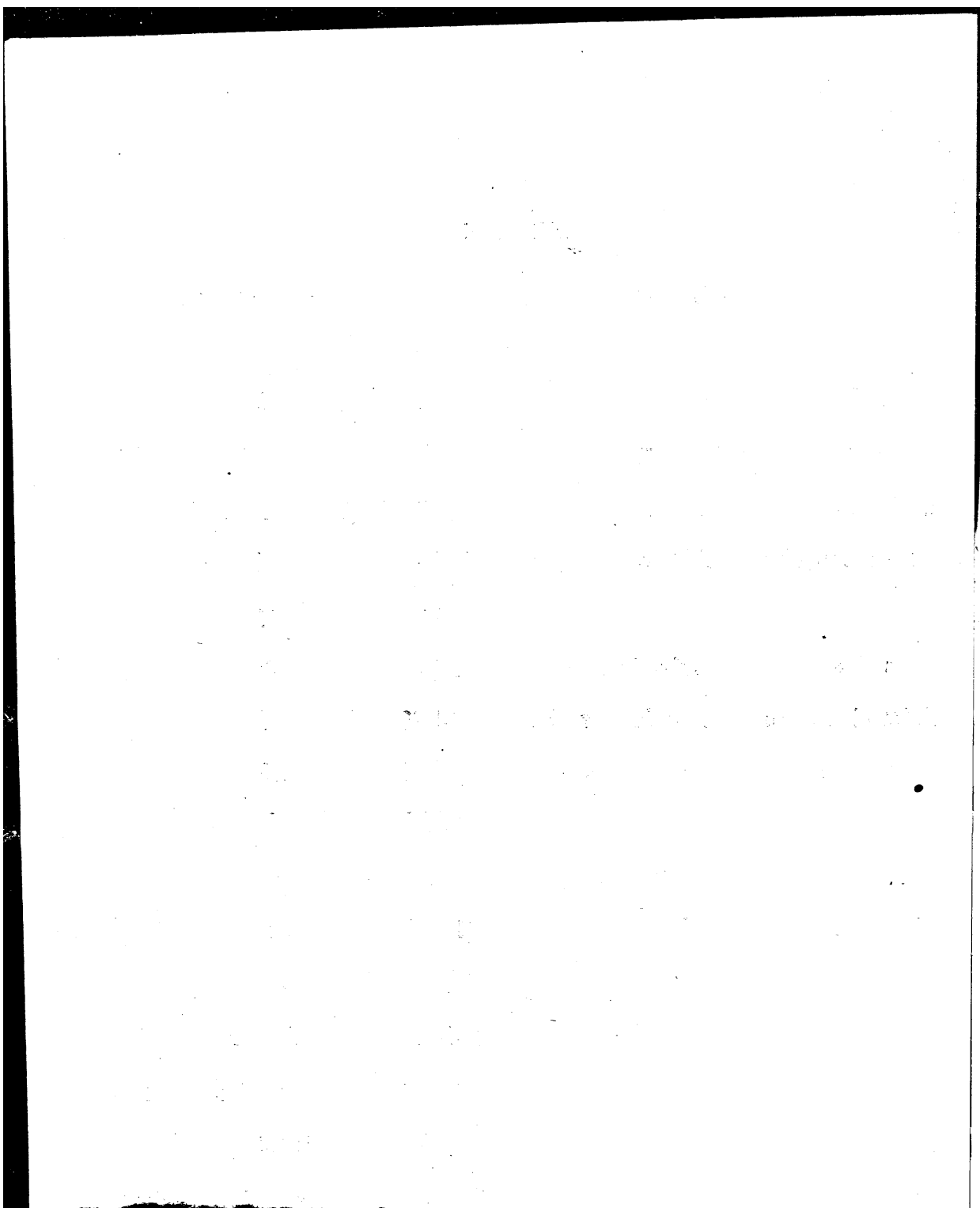
Price: Rs. 3.35 nP.

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATE, Vol. I, No. 14

DATED 17TH MAY, 1957

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
ਵਿਚ	ਵਿਕ	(14)11	3rd from below
authentic	aunthentic	(14) 13, (14) 14	Last, 3
Anti-corruption	Anti-corrupt on	(14)14	17
ਕੀ	ਫੀ	(14)16	23
Subsidies	Subsid es	(14)19	8
Administration	Admin stration	(14)20	11
Government	Governmen	(14)21	29
ਬੋਸੀਦਾ	ਬੋਸੋਦਾ	(14)26	29
Comparison	Comparision	(14)31	3
Magisterial	Magiste ial	(14)31	14
ਉਸ	ਉਟ	(14)33	5
ਕਿਰਤਪਾਲ	ਅਕਿਰਤਪਾਲ	(14)36	5th from below
Sorry	Sory	(14)37	9th from below
ਕਾਰ after	ਸਰਕਾਰੀ	(14)40	Last
ਚਾਹੀਦਾ	ਚੀਹੀਦਾ	(14)42	6th from below
ਸੋਂ			

PUNJAB VIDHAN SABHA

Friday, 17th May, 1957

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital at 9 A. M. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the chair.

QUESTION HOUR (Dispensed with)

Shri Jagat Narain Chopra : Sir, I propose that the Question hour may be dispensed with to-day.

Mr. Speaker : Is it the sense of the House ? If it is the sense of the House, the question hour may be dispensed with. (*Voices: Yes, yes*). What has the Finance Minister to say in this connection ?

Minister for Finance (Shri Mohan Lal) : If it is the sense of the House, it may be dispensed with.

Mr. Speaker : Question hour is dispensed with.

PAPERS LAID ON THE TABLE

Minister for Finance (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to lay on the Table the Annual Report of the working of the Pepsu Public Service Commission for the period from the 1st April, 1955 to the 31st March, 1956, as presented to the Governor under Article 323(2) of the Constitution, together with the memorandum explaining the reasons for the non-acceptance of the advice of the Commission.

BILLS (INTRODUCED)

THE PUNJAB ABOLITION OF WHIPPING BILL, 1957

Minister for Finance (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move for leave to introduce the Punjab Abolition of Whipping Bill.

Mr. Speaker : Motion moved—

That leave be granted to introduce the Punjab Abolition of Whipping Bill.

The leave was granted.

Minister for Finance : Sir, I introduce the Punjab Abolition of Whipping Bill.

THE PUNJAB URBAN RENT RESTRICTION (AMENDMENT) BILL, 1957

Minister for Finance (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move for leave to introduce the Punjab Urban Rent Restriction (Amendment) Bill, 1957.

Mr. Speaker : Motion moved—

That leave be granted to introduce the Punjab Urban Rent Restriction (Amendment) Bill, 1957.

The leave was granted.

Minister for Finance : Sir, I beg to introduce the Punjab Urban Rent Restriction (Amendment) Bill, 1957.

THE PUNJAB BACKWARD CLASSES (GRANT OF LOANS) BILL, 1957

Minister for Finance (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move for leave to introduce the Punjab Backward Classes (Grant of Loans) Bill, 1957.

Mr. Speaker : Motion moved—

That leave be granted to introduce the Punjab Backward Classes (Grant of Loans) Bill, 1957.

The leave was granted.

Minister for Finance : Sir, I beg to introduce the Punjab Backward Classes (Grant of Loans) Bill, 1957.

DEMAND FOR GRANT—GENERAL ADMINISTRATION

Minister for Finance (Shri Mohan Lal) : Sir, I beg to move—

That a sum not exceeding Rs. 2,78,63,200 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1957-58, in respect of charges under head 25—General Administration.

Mr. Speaker : Motion moved—

That a sum not exceeding Rs. 2,78,63,200 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1957-58, in respect of charges under head 25—General Administration.

The following cut-motions which have been received in respect of this Demand may be taken as read and moved with the permission of the House (*Voices: Yes, yes*).

Sardar Achhar Singh Chhina :

Shri Phul Singh :

Shri Hukam Singh :

Dr. Bhag Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Sardar Achhar Singh Chhina :

Shri Hukam Singh :

Shri Inder Singh :

Shri Ram Kishan Bharolian :

Dr. Bhag Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Rao Gajraj Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Shri Harbans Lal :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Sardar Atma Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Shri Mohan Lal Gupta :

That the demand be reduced by Rs. 10.

Shri Sumer Singh :

That the demand be reduced by Re. 1.

Sardar Kirpal Singh Shant :

That item of Rs. 13,62,190 on account of N-6—Anti-Corruption Department be omitted.

Sardar Kirpal Singh Shant :

That item of Rs. 8,02,080 on account of N-7—Language Department be reduced by Re. 1.

Sardar Kirpal Singh Shant :

That item of Rs. 2,15,970 on account of (N)—2—Legal Remembrancer and Secretary, Legislative Department be reduced by Re. 1.

Sardar Kirpal Singh Shant :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Shri Chander Bhan :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Sardar Gurmit Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Sardar Gurwaryam Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Col. Rajadhiraj Maheshinder Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Sardar Rajinder Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Sardar Harguranad Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

[Mr. Speaker]

Sardar Umrao Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Bawa Harnam Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Sardar Ajmer Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Shri Harbhagwan Moudgil :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Shri Hans Raj Sharma :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Sardar Kartar Singh Diwana :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Shri Nihal Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Sardar Ramdayal Singh :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Sardar Dhanna Singh Gulshan :

Sardar Inder Singh Lehri :

That the demand be reduced by Rs. 5.

Shri Jagat Narain :

That the demand be reduced by Re. 1.

Shri Muni Lal :

That the demand be reduced by Re. 1.

Shri Dharam Singh Rathi :

That the demand be reduced by Re. 1.

Maulvi Abdul Ghani Dar :

That the demand be reduced by one naya paisa.

Shri Hari Ram :

That the demand be reduced by Rs. 100.

Sardar Naranjan Singh Talib :

That the demand be reduced by Rs. 100.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ (ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਨਰਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਬੰਧੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਪਾਸੋਂ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਲੈਣ ਦੀ ਡਿਮਾਂਡ ਰਖੀ ਹੈ ਉਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਡਿਮਾਂਡ ਹੇਠ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ I.C.S., I.A.S. ਅਤੇ P.C.S. cadres ਦੇ ਅਫਸਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸੌ, ਢਾਈ ਢਾਈ ਸੌ ਰੁਪਿਆ special pay ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੀ ਘਟ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਰੇਡਾਂ ਦੀ revision ਦਾ ਮਸਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ। ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ relief ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵਡੇ ਵਡੇ ਅਫਸਰ ਹਨ ਇਹ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਨੌਕਰ ਹਨ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਦੋ ਪੈਰ ਹਨ, ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਦੋ ਕੰਨ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਜਿਸਮ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ, ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਢਾਈ ਸੌ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਵਾਧੂ ਦੇਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਕੰਮ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਟਾਈਮ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ special pays ਜਿਹੜੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਹੀ ਪੈਸਾ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਚਪੜਾਸੀ ਹਨ, ਛੋਟੇ ਕਲਰਕ ਹਨ, ਨਿੱਕਾ ਅਮਲਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨੂੰ relief increments ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦੇ ਕੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪਿਛੇ ਰਹੇ ਇਲਾਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਖਾਸ ਪਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੇਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ, ਖਾਦਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿਛੇ ਰਹੇ ਇਲਾਕੇ ਜਿਥੇ ਫਸਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ, ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ, ਕਾਂਗੜੇ ਅਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ backward areas ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਦੀ merger ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਾਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਸਾਬਕਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨਾਲ ਵਰਤਾਓ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੁਣ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ, ਜਨਾਬ, ਅਜ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਠਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਅਰਸਾ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਜੋ ਰਿਆਇਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਰਹੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਕੋਦਰ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਬੇਟ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਹਨ ਪਸਮਾਂਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਲਾਗੇ ਬਿਆਸ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਬੇਟ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ—ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਅਤੇ ਢਿਲਵਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਇਲਾਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ backward declare ਕਰਨ ਲਈ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ,

[ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ]

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਈ ਮਤੇ ਭੇਜੇ, ਕਈ representations ਭੇਜੀਆਂ, ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਪਰ ਜਵਾਬ ਇਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ 'the matter is under consideration'। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ important ਮਾਮਲੇ ਸਬੰਧੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਗੌਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣੀ ਹੈ। ਖੈਰ, ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਕੋਈ ਢਿਲ ਨ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਪੈਪਰ ਦੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ declare ਕਰਨ ਦੀ ਫੌਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗੀ।

ਜਿਥੋਂ ਤੀਕਰ Civil Secretariat ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਦਫਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਪਬਲਕ ਦਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇਕਿਨ ਜੋ ਆਸ ਹੈ ਏਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਉਹ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਆਕੇ ਧਕੇ ਖਾਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਨਾਬ, ਤੁਸੀਂ ਜਿਲਿਆਂ ਦਾ ਜਾਕੇ ਮੁਲਾਹਿਜ਼ਾ ਕਰੋ। D.C. ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ, ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ, ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ—ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਵੇਖੋ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਪਿਛੇ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਧੱਕੇ ਖਾਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਤ ਇਥੋਂ ਤੀਕਰ ਭੈੜੀ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦ ਅਫਸਰ ਕੰਮ ਉਤੇ ਹਾਜ਼ਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਮਿਸਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਵੀ ਜਾਏ ਤੇ ਬਜਾਏ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਉਸ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਅਗਲੀ ਤਾਰੀਖ ਤੇ ਠੇਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ cases ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਤੇ ਤਾਰੀਖਾਂ ਉਤੇ ਤਾਰੀਖਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਫੌਰੀ ਇਨਸਾਫ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਉਹ ਫੌਰੀ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਦੇ ਰੀਡਰ, ਡੀ. ਸੀ. ਦੇ ਰੀਡਰ ਅਤੇ ਅਫਸਰ ਮਾਲ ਦੇ ਰੀਡਰ ਦੀ ਜਦ ਤੱਕ ਮੁੱਠੀ ਗਰਮ ਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕੋਈ ਕੇਸ ਮੁਤਅੱਲਕਾ ਅਫਸਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ (revenue) ਰੈਵੇਨਿਊ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਸੀਆਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਹ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮੈਨੂੰ ਦਸੇ ਕਿ ਰੈਵੇਨਿਊ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਰੀਡਰਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕਿਤਨੀ ਮਿਆਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਉਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਆਇਆ ਕਿ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੇ ਰੈਵੇਨਿਊ ਅਫਸਰ ਦੇ ਰੀਡਰ ਉਥੇ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਰੀਡਰਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ information ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਰ ਜਿਸ ਰੈਵੇਨਿਊ ਦੇ ਰੀਡਰ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਜਿਹੜਾ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਸਬ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ information ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ information ਦੇਣ ਤੋਂ conceal ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਜੋ ਉਥੇ corruption ਦਾ ਅੱਡਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ

ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ enquiry ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ information ਕਿਉਂ conceal ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬੰਧੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਜਿਹੜੇ ਪਬਲਿਕ ਸਬੰਧੀ cases pending ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬੰਧੀ information ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨ ਇਥੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਐਡਰੇਸ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਸਾਥੀ ਨੇ administration ਤੇ ਇਹ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਅਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਥਲੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਪਹੀਏ ਨਾ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਉਹ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਤੁਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਮੈਂਬਰ ਜਿਤਨੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਮਹਿਕਮੇ ਤੋਂ ਸਹੀ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਰੋਜ਼ ਦਿਹਾੜੀ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ 50 ਫੀਸਦੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਅਸਾਂ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਸਵਾਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਕਲ੍ਹ ਵੀ ਇਥੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਉਸ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਬੱਚ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਗਬਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਉਸ Question ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਹੋਈ। ਹਮੀਰਾ distillery ਨੇ ਉਸ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ export duty ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ military ਨੂੰ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਦਾ refund ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲੇ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਆਉਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ enquiry ਕਰਾ ਕੇ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ refund ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 11 ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਰ ਵਸੂਲਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਠੀਕ ਠੀਕ ਅਤੇ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਵਾਲ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ information ਲੈਣ ਦਾ ਸਾਡਾ right ਹੈ। ਜੇਕਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਠੀਕ ਠੀਕ ਦਿਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਇਸ ਦੀ administration ਨੂੰ ਸੁਹਣਾ, ਸੁਚੱਜਾ ਅਤੇ ਸੁਖੱਲਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਫੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਲੋਕ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਭੇਜਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਾਇਲ ਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਪਹੁੰਚੇ ਉਸ ਨੂੰ acknowledge ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਫਲਾਂ ਫਲਾਂ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ pursue ਕਰ ਸਕੇ। ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਫ਼ਿਕਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ

[ਸਰਕਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ]

ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਬੈਠਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ।

ਚੌਧਰੀ ਚੰਦਰ ਭਾਨ (ਤੋਸ਼ਾਮ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਯਹ ਜੋ 2,78,63,200 ਰੁਪਏ ਦੀ ਡਿਮਾਂਡ ਸਦਨ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ, ਇਸੇ ਜਬ ਮੈਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾ ਤੋ ਮੁਝੇ ਏਸਾ ਮਾਲੂਮ ਹੁਆ ਕਿ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਮੇਂ ਬਲਿਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਮੇਂ ਦੋ ਵਰਗ ਹੈਂ। ਏਕ ਵਹ ਵਰਗ ਹੈ ਜੋ ਕੇਵਲ ਕਮਾਈ ਕਰਤਾ ਹੈ ਐਰ ਦੂਸਰਾ ਵਰਗ ਵਹ ਹੈ ਜੋ ਖਾਤਾ ਹੈ। ਵਹ ਵਰਗ ਜੋ ਕਮਾਈ ਕਰਤਾ ਹੈ ਵਹ ਏਕ ਗਰੀਬ ਵਰਗ ਹੈ। ਉਨ ਕੇ ਪਾਸ ਨ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੇ ਸਾਧਨ ਹੈਂ, ਨ ਉਨ ਕੇ ਪਾਸ ਕੋਈ platform ਹੈ, ਨ ਉਨ ਕੇ ਪਾਸ ਕੋਈ radio agency ਹੈ ਐਰ ਨ ਉਨ ਕੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਅਖਬਾਰ ਕਾ ਇੰਤ-ਜ਼ਾਮ ਹੈ। ਵਹ ਤੋ ਗੁੰਗੇ ਐਰ ਬਹਰੇ ਹੈਂ ਐਰ ਬੋਲਨਾ ਨਹੀਂ ਜਾਨਤੇ। ਉਨ ਕੀ ਜਵਾਨ ਭੀ ਕੋਈ ਲੰਬੀ ਨਹੀਂ। ਵਹ ਕਹਾਂ ਰਹਤੇ ਹੈਂ? ਇਸ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਯਾ ਥਾ ਕਿ ਵਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਕੇ 10 ਲਾਖ ਗਾਂਧੀ ਮੇਂ ਰਹਤੇ ਹੈਂ ਉਨ ਕੋ ਚਾਹੇ ਆਪ ਹਰਿਜਨ ਕਹੇਂ, ਕਿਸਾਨ ਕਹੇਂ ਯਾ ਆਪ ਉਨ ਕੋ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਹੇਂ। ਏਕ ਤੋ ਵਹ ਵਰਗ ਹੈ ਜੋ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਕਮਾਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਖਾਨੇ ਵਾਲਾ ਵਰਗ ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਲੇ ਵਰਗ ਕੀ ਕਮਾਈ ਖਾਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਉਨ੍ਹੇਂ ਕਾਟ ਕਾਟ ਕਰ ਇਸ ਰਾਸਤੇ ਪਰ ਚਲਾਨੇ ਮੇਂ ਲਗਾ ਹੁਆ ਹੈ। ਉਸ ਕੇ ਪਾਸ ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਹੈ, ਉਸ ਕੀ ਬਡੀ ਲੰਬੀ ਜਵਾਨ ਹੈ ਐਰ ਉਸ ਕੇ ਪਾਸ, radio ਐਰ ਅਖਬਾਰ ਕੇ ਸਬ ਸਾਧਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ। ਵਹ ਸਾਧਾਵਾਦੀ ਐਰ materialistic ਭੀ ਹੈਂ।

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : ਆਪ ਕਿਸ ਟਰਫ ਜਾ ਰਹੇ ਹੈਂ? (The hon. Member is going wide of the mark.)

ਚੌਧਰੀ ਚੰਦਰ ਭਾਨ : ਮੈਂ ਇਸ ਡਿਮਾਂਡ ਕੀ ਟਰਫ ਜਾ ਰਹਾ ਹੂੰ ਐਰ ਬਤਾ ਰਹਾ ਹੂੰ.....

ਅਧਿਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ : ਆਪ ਕਿਸ ਮਦ ਪਰ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੈਂ? (On which demand is the hon. member speaking?)

ਚੌਧਰੀ ਚੰਦਰ ਭਾਨ : ਮੈਂ ਇਸ demand ਪਰ ਜੋ ਯਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਬੋਲ ਰਹਾ ਹੂੰ ਐਰ ਬਤਾਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਖਰਚੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਲੋਗ ਕੇਵਲ ਖਾਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ ਵਹ ਹਕੂਮਤ ਕੋ ਦੂਸਰੇ ਵਰਗ ਕੇ ਹਕ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਹੋਨੇ ਦੇਤੇ। ਵੇ ਮਿਨਿਸਟਰੋਂ ਕੋ ਅਪਨੀ ਮਜ਼ੀ ਪਰ ਚਲਾਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਅਗਰ ਵਹ ਉਨ ਕੇ ਵਰਗ ਕੀ ਟਰਫ ਨ ਚਲੇਂ ਤੋ ਉਨ ਕੇ ਪਾਸ ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਹੈ, ਉਨ ਕੀ ਬਡੀ ਲੰਬੀ ਜਵਾਨ ਹੈ, ਤੋ ਵਹ ਉਸ ਕੋ ਚਲਾ ਕਰ ਉਨ੍ਹੇਂ ਅਪਨੀ ਟਰਫ ਚਲਾ ਦੇਤੇ ਹੈਂ। ਜਹਾਂ ਤਕ General Administration ਕੀ ਬਾਤ ਹੈ..... ਯਹ ਰਾਜਯ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਕਾ ਕਹਲਾਤਾ ਹੈ ਕਯੋਂਕਿ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਇਸ ਕੇ ਬਾਨੀ ਹੈਂ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਸਾਫ ਕਹਾ ਥਾ ਕਿ ਮੈਂ ਏਸਾ ਰਾਜਯ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ ਜਿਸ ਮੇਂ ਕਹੀਂ ਊਂਚ ਨੀਚ ਨ ਹੋ, ਉਸ ਰਾਜਯ ਮੇਂ ਅਸੀਰ ਗਰੀਬ ਕਾ ਭੇਦ ਭਾਵ ਨ ਹੋ ਐਰ ਜਹਾਂ ਮਗਰਮਝ ਐਰ ਮਝਲੀ ਕਾ ਫਰਕ ਨ ਹੋ। ਲੇਕਿਨ ਯਹ ਬਾਤੋਂ ਇਸ ਰਾਜਯ ਕੇ ਅੰਦਰ ਕਹੀਂ ਦੇਖਨੇ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਆਤੀ ਹੈਂ। ਯਹਾਂ ਤੋ ਕਮਾਤਾ ਕੋਈ ਹੈ ਐਰ ਖਾਤਾ ਕੋਈ ਹੈ। ਅਗਰ ਕਮਾਨੇ ਵਾਲਾ ਅਪਨੀ ਆਵਾਜ਼ ਊਂਚੀ ਉਠਾਤਾ ਹੈ ਤੋ ਉਸ ਕੋ ਹਰ ਟਰਫ ਸੇ ਦਵਾਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਜਾਤੀ ਹੈ ਤੋ ਏਸੀ General Administration ਪੰਜਾਬ ਕੇ ਅੰਦਰ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਯਹਾਂ administration ਕਾ ਸਿਰਫ ਏਕ ਹੀ ਕਾਮ ਹੋ ਗਯਾ ਹੈ ਕਿ ਵਹ ਅਪਨੇ

से कमजोर को निगलते रहें। इस बारे में मैं आप को एक मिसाल देता हूँ। हमारे हां भिवानी की एक अदालत है जहां भ्रष्टाचार जोर से चल रहा है। वहां lime stone के permit लेने वालों को तब तक permit नहीं दिया जाता जब तक वह permit जारी करने वाले से ऊपर से ले कर नीचे तक सब को रुपया से भर नहीं देता। जब तक उन से काफी रुपया न लिया जाये तब तक उन्हें permit नहीं दिया जाता। (*Cheers from the Opposition Benches.*) (वित्त मंत्री : lime stone के permit उन्होंने क्या करने होते हैं ?) आप उन की तकलीफों को नहीं जान सकते जो लोग कमाई करने वाले होते हैं। मैं मिनिस्टर साहिबान से अर्ज करूंगा कि इन्हें इन कुर्सियों पर उन गरीबों ने ही बिठाया है यह जो इन लचकीली और गद्देदार कुर्सियों पर आराम से बैठ रहे हैं। आज देश के अन्दर 85 फी सदी लोग कमाने वाले हैं और यह मुट्ठी भर लोग खाने वाले हैं।

अध्यक्ष महोदय : आप किस मद पर बोल रहे हैं और क्या कहना चाहते हैं ? (On which demand is the hon. Member speaking and what does he want to say ?)

चौधरी चन्द्रभान : जनाब, मैं कह रहा हूँ कि भ्रष्टाचार फैला हुआ है और बता रहा हूँ कि यह कैसे बन्द हो। यह जो 2,78,63,200 रुपया इस demand में रखा गया है इस में गवर्नर साहिब के Secretariat.....

अध्यक्ष महोदय : यह charged item है, इस बात का खयाल रखें। (This is a charged item. The hon. Member should bear this in mind.)

चौधरी चन्द्र भान : अच्छा जी। यह भ्रष्टाचार कैसे खत्म हो। एक पटवारी की जिस के पांच बच्चे हों, कोई B. A. में पढ़ता हो, कोई Matric. में हो, उस की स्त्री भी हो ज्यादा से ज्यादा १०० रुपया तनखाह होगी मगर 500 रुपया खर्च होगा। अब वह इस की वसूली कहां से करेगा ? हमारे जैसे गरीबों की जेबों से ही करेगा। अगर हम Administration को ठीक करना चाहते हैं तो फजूल खर्च नहीं होना चाहिए। आज गरीबों के धन की बरबादी की जा रही है (तालियां) चन्डीगढ़ को देखें। कहीं Rest House और कहीं कुछ बन रहा है। लोगों के पास खाने को रोटी नहीं और पहनने को कपड़ा नहीं।

अध्यक्ष महोदय : यह public platform तो नहीं। (This is not a public platform.)

चौधरी चन्द्र भान : माफो दें। मैं House से यह appeal करूंगा कि अगर आप इस देश को ऊंचा उठाना चाहते हैं, अगर दुनिया के सरताज होना चाहते हैं तो materialism को दूर करें।

अध्यक्ष महोदय : आप यह नमीहत इन्हें दफ्तर में जाकर दे आना। अब demand number 10 पर बोलें। (The hon. Member may tender this advice to them in their offices. Now he should speak on Demand number 10.)

चौधरी चन्द्र भान : इस सिलसिले में बड़े २ आदमियों की तनखाहें कम कर दी जाएं। और जिन की थोड़ी हैं उन की बढ़ा दी जाएं ताकि यह भ्रष्टाचार किसी तरह मिटे।

अब मैं दो चार बातें अपने इलाके की, जो कि most backward है, बताना चाहता हूँ। मुझे समझ नहीं आती कि जब हमारे अखराजात इतने हैं, महकमे पर महकमा और रुपये पर रुपया खर्च हो रहा है, फिर भी सही तरीके से Administration नहीं चलता। मैं आप को अपने एक दोस्त की चिट्ठी पढ़ कर सुनाता हूँ और जो बातें House के खिलाफ हैं उन्हें मैं छोड़ दूंगा। हैरानी की बात है यह हमारी Administration जो इतनी लम्बा चौड़ी फैली हुई, में ऐसी बातें हो रही हैं। मेरे दोस्त ने लोहारू से लिखा है...

अध्यक्ष सहोदय : यह गलत बात है। उस दिन वाला procedure ठीक नहीं। आप इस की reference दे सकते हैं। (This is a wrong practice. The procedure followed the other day was not correct. The hon. Member can only refer to it.)

चौधरी चन्द्रभान : मेरे दोस्त ने लिखा कि लोहारू में एक teacher था। पुलिस ने उस पर झूठा इल्जाम लगाया। नतीजा यह हुआ कि उसे गांव में लाकर मारा गया जिस का नतीजा यह हुआ कि टीचर ने कुएं में छलांग लगा कर अपनी आत्महत्या कर ली। इस तरह की Administration चल रही है। चूंकि वह लोग बोलने वाले नहीं हैं, अखबारों उन के पास नहीं हैं इस लिये वहां पर 'अंधेर नगरी चौपट राजा' वाला हाल हो रहा है।

एक और बात मैं यह कहना चाहता हूँ कि जिस तरह अंग्रेज के राज में देसी नरेश और नवाब अपनी रियासतें पुलिस के हवाले कर के आप दिल्ली जा बैठते थे। इसी तरह 5,6 Chief Engineers हैं.....

अध्यक्ष सहोदय : इस में Chief Engineers कैसे आ गए ? Chief Engineers की और Demand है। (How do the Chief Engineers come into this ? There is a separate Demand pertaining to the Chief Engineers.)

चौधरी चन्द्र भान : बहुत अच्छा जी। तो यह जो इतना खर्च किया जा रहा है इस को कम करना चाहिए। अगर यह backward masses को ऊपर उठाने के लिए इस्तेमाल किया जाए, छोटे २ कर्मचारियों की तनखाहें बढ़ाने में लगाया जाए तो कुछ न कुछ नीचे वाले ऊपर आ सकते हैं, उनकी up-lift हो सकती है। अगर Minister साहिबान, जिन्होंने इतनी बड़ी २ कुर्बानियां की हैं, अगर एक हजार की बजाय वह 500 रुपया ले लें तो क्या बुरी बात है। माननीय गवर्नर साहिब का जो खर्चा है उस में देखें.... (घंटी)

सरदार गुरमीत सिੰਘ 'ਮੀਤ' (ਬਾਘਾ ਪੁਰਾਣਾ, ਜਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, general Administration ਤੇ ਜੋ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਸਹਾਇਤਾ, ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਖੂਹ ਲਗਾਉਣ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਜੋ ਮੱਦਾਂ ਹਨ ਇਹ ਬੜੀਆਂ ਪਰਸੰਸਾਯੋਗ ਹਨ। ਪਰ ਕਈ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਲ ਆਪ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਮਹਿਕਮਾ Anti-Corruption staff ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਆਪ ਦੀ ਤਵੱਜੁਹ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ clerks ਤੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮਾ ਵਲੋਂ case ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ corruption ਫੜਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਡੇ ੨ ਅਫਸਰਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਰ ਨਾਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ Anti-Corruption staff ਵਾਲੇ ਪਕੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, case register ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬੇ-ਗੁਨਾਹ ਹੀ ਹੋਣ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ Low-Income Group Housing Scheme ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਕ clerk ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਹਿੱਸਾ ਤੇ commission ਲਈ। ਉਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ 48 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ 16 ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜਾਂ ਹਮਾਇਤੀ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਹ clerk ਬਚ ਗਿਆ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੋਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੀ ਇਕ ਅੱਧੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਬਤ ਭੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ ਉਹ ਅਜ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹੋ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਭੁਖ ਨਾਲ ਤੜਪਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ, ਬੇਅੰਤ ਬੁਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਲਈ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਏ ਜਾਂ ਇਹ ਖਰਚ ਨਾ ਕਰੇ। ਅਜ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਗਿਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਨੂੰ ਫਸਾ ਲਓ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਤੇ ਇਸ Anti-Corruption staff ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ staff ਨਾ ਬਿਠਾਣਾ ਪਵੇ। ਇਹ ਗਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਥਾਈਂ ਇਹੀ ਹਾਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ quota ਮੁਕੱਰਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੇ ਚਲਾਨ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਇਤਨੇ ਕੇਸ ਸਾਬਤ ਕਰਨੇ ਹਨ। C.I.A. ਜਾਂ Traffic Police ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਨ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਈ ਬੇਗੁਨਾਹ ਜਾਂ ਘਟ ਗੁਨਾਹ ਵਾਲੇ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਤਾੜੀਆਂ)

ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ border area ਵਿਚ licences ਬਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਵੀ 6 ਜਾਂ 4 ਦਾ quota ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ ਹੈ ਜੋ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ 5 ਜਾਂ 4 gazetted officers ਵੀ licences ਲਈ apply ਕਰਨ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ licence ਮਿਲਣਗੇ। ਸਾਡਾ border ਦਾ ਜ਼ਿਲਾ ਹੈ, Police certificate ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਆਦਮੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ case ਨਹੀਂ ਪਰ licence ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਹ quota ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਕੱਰਰ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਦੋ ਫੀ ਸਦੀ ਸਾਲ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਲਸੇਸਾਂ ਤੋਂ ਵਧ licence ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਸਿਰਫ ਸ਼ਰੀਫ ਅਤੇ ਭਲੇਮਾਨਸਾਂ ਤੇ ਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਹਨ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਕਿਤੋਂ ਅਸਲਹ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ]

ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਰੀਫ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਜਾਨ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਅਸਲਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਕਿ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੇ licence ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਸਿਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰੋਸ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ resolutions ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਇਹ licences liberally ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੇ ਆਮ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਇਕ case ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਕ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ ਅਸਲ੍ਹੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਦਾ licence ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਕਿਰਪਾਨ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਇਕ symbol ਹੈ। ਫਿਰ ਜਦ ਉਸ ਪਾਸ ਅਸਲ੍ਹੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ।

ਦੂਸਰੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, General Administration ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਮਦ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਬੰਧ destruction of wild animals ਅਤੇ domestication of wild cows ਨਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ provision ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੰਦਰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਦੋ ਰੁਪਏ ਬਾਰਾਂ ਆਨੇ ਫੀ ਬੰਦਰ ਪਿਛੇ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਏ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਏ ਕਿ ਇਹ ਅਨਾਜ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਾਲਵੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਪਟਿਆਲਾ, ਬਰਨਾਲਾ ਅਤੇ ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਰੋੜ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਵਾਰਾ ਗਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਲੋਕਲ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬੰਦਰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਦੋ ਰੁਪਏ ਬਾਰਾਂ ਆਨੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੈਂਕੜੇ ਮਣ ਅਨਾਜ ਨੂੰ ਅਜਾਈਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪਠੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰੋੜਾਂ ਦੇ ਰੋਕ ਥਾਮ ਲਈ ਘਟੋ ਘਟ 25 ਰੁਪਏ ਇਨਾਮ ਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਲਾਹਨਤ ਤੋਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ grow-more-food ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹਨ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਦ 12 ਹੇਠ new houses ਦੀ construction ਲਈ 3 ਲਖ 27 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ subsidy ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ scheduled caste ਦੀਆਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਸਬੰਧੀ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਧੀਨ 600 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਘਰ ਤਕ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਰਕਮ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਕੇਵਲ 545 ਘਰਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 600 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਘਰ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਯਕੀਮ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੋ ਸਕੇ। 600 ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਵੇਂ 500 ਰੁਪਏ subsidy ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਭਾਵੇਂ ਰਕਮ ਹੋਰ ਮੰਜੂਰ

ਹੋਵੇ ਪਰ ਲਾਭ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਧਿਆਨ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਏ ਕਿ ਇਸ subsidy ਦੀ ਵੰਡ ਜ਼ਿਲੇ ਵਾਰ ਹੋਵੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਕ ਜ਼ਿਲਾ ਆਪਣੇ ਰਸੂਖ ਨਾਲ ਵਧ ਰਕਮ ਲੈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਲਈ ਬਚੇ ਹੀ ਕੁਝ ਨਾ। ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ check ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਰਕਮ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿੰਨਾ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਕੇਸ merits ਤੇ decide ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ Secondary Schools ਦਾ provision ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਕਰਾਉਣ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ A.B.C. D.E. ਗਰੇਡ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਅਤੇ ਇਸ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ 'E' ਗਰੇਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਅਗੇ ਕਈ ਸਕੂਲ ਨੇ ਉਥੇ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣੇ suspend ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਕਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਾਵੇਂ ਰਖ ਕੇ ਯਤਨ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜੇ 'D' ਅਤੇ 'E' ਗਰੇਡ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'C' ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੇ 'C' ਗਰੇਡ ਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'B' ਗਰੇਡ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਇਲਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 'A' grade ਵਿਚ ਹੋਣ ਉਥੇ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਅਗੇ ਹੀ ਵਿਦਿਆ ਸਬੰਧੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਧ ਹਨ। ਵਿਦਿਅਕ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਕੂਲ ਘਟ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਦਿਅਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਰਹੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ 1 ਲੱਖ 52 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਜੋ Community centres ਆਦਿ ਲਈ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਸੋਸ਼ਲ ਵਰਕਰ ਭੇਜੇ ਜਾਣ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਕਮਾ ਸੋਸ਼ਲ ਵੈਲਫੇਅਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਆਸ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਵੇਖੇਗੀ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲ ਵਰਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼ਿਡਿਊਲ ਕਾਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਸਚੇ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਭਲਾਈ ਹੋ ਸਕੇ। ਸੋਸ਼ਲ ਵਰਕਰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਕਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਰਖਦੇ ਹੋਣ ਸਿਰਫ ਪਿਨਸ਼ਨ ਖਾਰ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣ।

ਇਕ ਹੋਰ ਖਾਸ ਗਲ ਵਲ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੇ, ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਾਲ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਜੱਜ ਤੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਕਦਮ ਇਸ ਪੱਖ ਵਿਚ ਉਠਾਏ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ dissatisfaction ਫੈਲ ਗਈ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਰੋਸ ਪਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਵੇਲੇ ਵੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ authentic ਜਾਣ ਕੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮੀਤ]

ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਪੱਖ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ authentic ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਰੇ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ Gurdwara Act ਨੂੰ Erstwhile Pepsu ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰਾ ਅਤੇ ਉੱਨਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਜੋ ਖਰਾਬੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਿੱਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗੀ।

ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਖਤਮ ਕਰਾਂਗਾ ਉਹ ਹੈ Anti-corruption ਦੇ ਬਾਰੇ। ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਕੰਮ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਇਹ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ Anti-corruption Department ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਹੈ। ਵਡੇ ਵਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਹਥ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹੀ ਹਾਲਤ ਰਹੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ Anti-corruption Department ਤੇ ਵੀ ਹੋਰ ਮਹਿਕਮਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਗਰੀਬ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਸਗੋਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁਧ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇਸ ਹੋਣ, ਹਥ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖੇਗੀ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

ਡਾਕਟਰ ਪਰਮਾਨੰਦ (ਪਾਨੀਪਤ) : ਜਨਾਬ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ General Administration ਦੇ ਸੁਤੰਤਰਿਕ ਕੁਝ ਅੰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਰੀਬ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੜੀ ਫ਼ਸਰਦਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ law and order ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਹੁਤ ਆਲਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਗਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ lawlessness ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਆਦਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਨਹੀਂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਫ਼ਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੌਣ law and order ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

मैं, स्पीकर साहिब, आप की खास तवज्जुह पानीपत की हालत की ओर दिलाना चाहता हूँ। पानीपत के अन्दर एक "अल्ला हू" की फौज तैयार हो रही है। यह फौज न सिर्फ पानीपत में है बल्कि इस की शाखाएं जालन्धर, रोहतक, लुधियाना तथा अन्य जिलों में भी हैं। पंजाब की दीगर मुस्तलिफ जगहों में और दिल्ली में भी इस की शाखें हैं। वहां क्या होता है? जितने लोग वहां जाते हैं उन में उन की औरतें और लड़कियां भी शामिल होती हैं। इस फौज को सिग्रेट पिलाना सिखाया जाता है और पता नहीं इस में चरस या और कोई नशावर चीज डालते हैं कि जिस से वह झूमने लग जाते हैं और "अल्ला हू" "अल्ला हू" की रट लगानी शुरू कर देते हैं। (हंसी)

मुझे, स्पीकर साहिब, इस बात का एतराज नहीं कि कोई 'अल्ला हू' कहे या न कहे। Secular State है इस में हरे एक को religion की आजादी है। अगर सिक्ख तथा हिन्दू भी "अल्ला हू" करें तो मुझे खुशी है हर एक को worship का हक है और अगर पानीपत में हो तो कोई मजायका नहीं लेकिन मैं यह बात कहना चाहता हूँ कि अल्ला हू के नाम पर उन को पाकिस्तान से मिलने कई शरूस आते हैं और जो पाकिस्तान से आते हैं वह Agent बन कर आते हैं और यहां पर इन के पास ठहरते हैं। इस चीज के लिए कई आदमी हर साल परमिट ले कर आते हैं और लोगों को उकसाते हैं। आज से दो महीने पहले पाकिस्तान से एक माई वहां आई जो पाकिस्तान में जड़ावाला के शाह की sister है। वहां पर जलूस निकाला गया और वहां सरे बाजार इस जलूस के अन्दर "सच्ची सरकार" के नाहरे लगाए गए। और यह कहा गया कि अल्ला हू की फौज सच्ची सरकार है। और जो झूठी सरकार है इसे खत्म कर दो। जवाहर लाल की हकूमत खत्म कर दो। गुरुद्वारों और मन्दिरों को खत्म करो। यह आज की नहीं पिछले तीन साल से यह फौज तैयार की जा रही है। वहां पर C.I.D. भी मौजूद है सरकार का special staff भी मौजूद है पुलिस भी है लेकिन आज तक कोई कार्रवाई नहीं की गई। सरकार को इस बात की तरफ फौरी ध्यान देने की जरूरत है।

मैं यह कहना चाहता हूँ, स्पीकर साहिब, मैं ने पहिले भी कहा है कि मुझे इस बात पर कोई एतराज नहीं है कि वह अल्ला का नाम क्यों लेते हैं या अल्ला हू का नारा क्यों लगाते हैं। मगर मैं यह कहना चाहता हूँ कि अगर इस तरह से पंजाब के अंदर सिलसिला चलता रहा तो एक दिन ऐसा आयेगा जब कि यह और आगे बढ़ेंगे कि यह खुद ही सच्ची सरकार बनायेंगे और हमारी हकूमत को झूठी सरकार कहेंगे। यहां पर एक ही बात नहीं होती, इसके अलावा और भी बहुत सी बातें होती हैं। यहां पर जो पुलिस वाले हैं वह भी सच्ची सरकार के हाथ में खेलते हैं। वह इन से वाकायदा रुपया लेते हैं, खाने पीने की चीजें ले जाते हैं। मेरे कई दोस्तों ने उन को चीजें सप्लाई होती देखी हैं। पुलिस उन की तरफ रहती है। सरे बाजार सट्टा चलता है। जाबता को पूरा करने के लिये इन को 2—4 चालान करने पड़ते हैं जो पुलिस वाले अमली खेलने वालों की बजाये दिहातियों को जो कि अपनी जरूरियाते जिन्दगी खरीदने के लिये आते हैं, पकड़ ले जाते हैं। सरे बाजार ऊंचे ऊंचे लफ्जों में पुकारा जाता है कि आओ एक रुपये में 100 रुपया मिलेगा। यहां पर दिन और रात सट्टा चलता है इस पर कोई पाबन्दी नहीं।

Sardar Unrao Singh : On a point of order, Sir. Is the hon. Member relevant ?

Mr. Speaker : Yes, he is relevant.

डाक्टर परमानन्द : इस तरह से यह लोग पानीपत में इकट्ठे होते जा रहे हैं। पुलिस के पास law and order के लिये ताकत होती है और खास तौर पर इन सट्टे वालों का तो खास ख्याल रखा जाता है। मगर S.P. और D.I.G. को मौके दिखलाये हैं मगर कोई ख्याल नहीं रखा जाता, पुलिस इन की पूरी तरह से इमदाद करती है। नुक्सान दिहातियों का हो जाता है। हमारे थाना में खास तौर पर सदर के थाना में किसी भी दिहाती को सड़क से बुला लेते हैं और उसे कहते हैं कि लो हमारा धोड़ा पकड़ो। और उसे कहते हैं कि चलो हमारे साथ। इस तरह उस को खूब बहकाते हैं और पुलिस वाले जुर्म मनवाने के लिये उसे 10 रुपये भी दे देते हैं। अगर इस प्रकार स्वीकार नहीं करता तो शराब की बोतल उस के घर रख कर इस तरह अलजाम लगा कर उस को पकड़ लेते हैं। चोरों और डाकुओं को यह पुलिस वाले पकड़ते ही नहीं। उन का डाकुओं से हिमाब किताब मिलता है। यह किन लोगों को पकड़ते हैं? सिर्फ दिहातियों को या बेकसों को पकड़ते हैं। देखने में यह चीज़ आई है कि जिस को वह पकड़ना चाहें उस को ही पकड़ते हैं। तो इस तरह से जो पुलिस की तरफ से केसिज़ चलते हैं वह बिल्कुल झूठे होते हैं। दिहातों में बिल्कुल lawlessness चल रही है। कानून का एहताराम खुद पुलिस की तरफ से नहीं होता। यह हालत है पुलिस वालों की।

एक और बात है जो कि मैं रिश्त के मुतअल्लिक कहना चाहता हूं। मैं कहीं बाहर की रिश्त बारे नहीं कहना चाहता। पानीपत के अन्दर हम एक साल से 2) रुपये फी केस देने रहे हैं। S.D.M. साहिब के दफ्तर में यह रुपया दिया गया। मगर मैं अर्ज करना चाहता हूं कि वह रुपया जो दिया गया वह तमाम का तमाम registers में कहीं दर्ज नहीं है। इस के मुतअल्लिक हम ने लिखा पढ़ी की कि यह 2 रुपये फी काट बन्द करनी चाहिए, यह नहीं होनी चाहिए। अब यह बेशक बन्द कर दी गई है, लेकिन मैं कहना चाहता हूं कि आया हक्मत ने इस के मुतअल्लिक कोई enquiry की या किसी को कोई सज़ा दी? यह तो वह बात है कि अगर खसरा गद्दिवरी में कोई गलती होती है तो पटवारी को दरखास्तें देने से वह गलती दुरुस्त कर दी जाती है। लेकिन गलती करने वाले पटवारी को कोई सज़ा नहीं मिलती और न कोई enquiry ही होती है।

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir. 45 मिनट में सिर्फ चार पांच स्पीचें खत्म हुई हैं। मैं, स्पीकर साहिब, यह पूछना चाहता हूं कि क्या हर बोलने वाले को ग्यारह बारह मिनट दिये जा रहे हैं?

अध्यक्ष महोदय : यह जैसे कोई बोलने वाला है वैसे उस को टाईम दिया जा रहा है।
(The time is being given according to the speaking capacity of the hon. Member.)

श्री हंस राज शर्मा (फगवाड़ा) : यह demand नंबर 10 जो है यह निहायत ही ग्रहम डिमांड है, नम्बर इस का वेशक अच्छा नहीं है। इस Demand से तमाम काम चल रहा है। Administration के सुतअल्लिक जो शिकायात हैं इन का इस हाऊस में भी बहुत जिक्र किया गया है। सैंट्रल गवर्नमेंट ने इस के सुतअल्लिक Professor Appleby की रिपोर्ट ली है। अगर हमारी गवर्नमेंट भी इस के ऊपर अमल करना शुरू कर दे, जैसा कि Government of India ने कुछ महकमों में किया है, तो यह जो शिकायतें हैं यह काफी हद तक दूर हो सकती हैं। हमारी गवर्नमेंट common man को हर किस्म की facilities देने की कोशिश कर रही है। Five-Year Plan है, Community Projects हैं, irrigation facilities दी जा रही हैं, स्कूल खोले जा रहे हैं और electricity दी जा रही है और भी बहुत काम हुए हैं। लेकिन जब एक common man तहसील या थाना में जाता है तो उसको बहुत दिक्कतें होती हैं। जब वह परेशान होता है तो एक दफा गवर्नमेंट को गाली जरूर देता है और पंडित नेहरू तक के खिलाफ गुस्सा जाहिर करता है। जब इन लोगों को कोई दिक्कतें होती हैं या कोई किसी किस्म की शिकायत पैसे की होती है तो इस का discredit किसी और पार्टी पर नहीं होता बल्कि हमेशा हाकम पार्टी पर इस का discredit होता है। इस लिये मैं मुअदवाना गुजारिश करूंगा कि इस रिपोर्ट पर जल्दी अमल किया जाये। हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने कहा है कि यह pomp and show हमारे मिनिस्टर साहिबान को खत्म कर देनी चाहिये। यह भी कहा गया है कि cars का इस्तेमाल कम हो; security का इन्तजाम थोड़ा हो। इसी तरह से और भी बहुत सी suggestions हैं अगर उन पर अमल होता है तो हम भी आम लोगों पर अच्छा अमर पड़ेगा। इस किस्म की administrative reforms से भी हमें बहुत इमदाद मिलेगी और हम आम लोगों के बहुत करीब आ जायेंगे।

दूसरी बात है decentralization के असूल की जिस पर हम विश्वास करते हैं। मैं मानता हूँ कि कई ऐसे महकमे हैं और कई ऐसे काम हैं जिन में decentralization हुई। लेकिन जो काम तहसील level पर होते हैं, और जिन कामों के लिये गवर्नमेंट यह कर सकती है कि वह डिप्टी कमिश्नर तक ही खत्म हो जाएं, वह फाइल पर आते हैं और Secretariat से कई कई महीने डिप्टी कमिश्नर तक नहीं पहुंचते, इस लिये रूज या प्रोमीजर में इस किस्म की तब्दीली की जानी चाहिये जिस में ज्यादा टाइम दफ्तर में न लगे। और यह केसिज डिस्ट्रिक्ट लेवल पर ही खत्म हो जाएं।

जहां तक जनरल एडमिनिस्ट्रेशन का सवाल है वह निहायत तमल्लोबख्श है। गो दो एक बारदातें हुई हैं, लेकिन जनरल ला एंड आर्डर ठीक है। इस लिये यह कहना कि किसी की इज्जत महफूज नहीं, यह बिल्कुल गलत होगा। हां जैसी कि एक दो instances जालन्धर या अम्बाले में हुई हैं, ऐसी चीजों में vigilance रखने की जरूरत है ताकि यह repeat न होने पाए।

[श्री हंस राज शर्मा]

तीसरी चीज़ यह है कि हमने और Central Government ने बहुत से टैक्सिज़ लगाए हैं लेकिन लोग grudge नहीं करते क्योंकि वह जानते हैं कि इस तरह से कांग्रेस हुकूमत एक अच्छा निज़ाम लाएगी। लेकिन जब वह देखते हैं कि जहां हम economy कर सकते हैं उस जगह लोग ज़्यादा गवर्नमेंट की तबज़ुह की उम्मीद करते हैं। अगर इस तरफ तबज़ुह दें कोई कमिटी बनाकर या जो already measures इस के लिये, लिये जा रहे हैं उन पर अच्छी तरह से अमल करें तो बहुत improvement होगा। इन टैक्सिज़ के मुतअल्लिक आज डेवर भाई ने भी यह कहा है कि इन से घबराने की ज़रूरत नहीं है और हम तबक्को करते हैं कि लोग बुरा नहीं मानेंगे। सरकार ने हर एक सहकमे की चैकिंग के लिये Anti Corruption Agency तैयार की जिसकी वजह से बहुत से ऐसे arrears का पता लगा जिनका पहिले कोई clue भी नहीं मिलता था। इसलिये अगर पूरी तरह से छान-बीन हुई तो हम बहुत हद तक फायदा उठा सकेंगे और बहुत सा ख़या हमारे Exchequer में आना शुरू होगा। लेकिन Anti-corruption का डिपार्टमेंट जो काम कर रहा है, उस में कुछ ऐसे केसिज़ हैं जिन को दो-दो, ढाई-ढाई साल हो गए हैं, और फैसला नहीं हुआ उनकी बहुत जल्दी disposal होनी चाहिये। और जो देर लग जाती है उस को avoid करना चाहिये। इस के लिये सारे प्रान्त में यह असूल होना चाहिये कि जो honest आदमी है, उस को reward मिलेगा जो dishonest है उस के लिये fear होना चाहिये, कि उस को सज़ा मिलेगी। अगर इस तरह से काम करेंगे तो anti-corruption का काम हम बहुत आसान कर देंगे।

पिछले दिनों यहां पर कुछ इलैक्शन का जिक्र किया गया। मैं कहता हूं कि हमारे पंजाब में जिस fair और impartial तरीके से election हुआ उस में हम बाकी स्टेट्स से भी आगे हैं। यहां पर, स्पीकर साहिब, कई लोगों को यह तबक्को थी कि इलैक्शन में गड़बड़ होगी, कुछ फ़साद होंगे लेकिन हमारी गवर्नमेंट की यह बहुत बड़ी achievement है कि हम ने निहायत peacefully इलैक्शन ख़त्म किया। लेकिन electoral rolls के मुतअल्लिक हमारी यह feeling है कि बहुत सारी जगह गलती है। इस दफा कुछ ऐसे लोगों के नाम थे जो वहां मौजूद नहीं थे और कुछ ऐसे लोगों का नाम नहीं था जो कि मौजूद थे। कुछ ऐसी entries electoral rolls में करवाई गई थीं जिन में 15-15, 16-16 साल के लोगों के नाम भी शामिल थे। इस लिये ऐसी गलतियों से बचने के लिये सुलझे हुए आफ़ीसर्ज़ से काम करवाना चाहिये जिस से कि आगे आने वाले इलैक्शन में गलती न हो।

Food और Civil Supplies का जहां तक ताल्लुक है, मैं जानता हूं कि बावजूद floods और natural calamities के हमारे यहां की food situation और States से कहीं अच्छी है। लेकिन जो imported wheat

दिया जाता है उसे लोग पसन्द नहीं करते इस लिये सरकार कुछ stock reserve में रखे ताकि लोगों को पंजाब का ही wheat मिल सके।

Anti-corruption Department की बाबत अभी मैंने जिक्र किया था, उस के मुताबिक यह अर्ज करना चाहता हूँ कि जो छोटे rank के आफिसर हैं वह above board हों और पब्लिक का जिन में confidence हो। यह जैसा कि मैं पहिले भी कह चुका हूँ इस डिपार्टमेंट से लोगों में डर पैदा हुआ है।

जहां तक grow more food campaign का ताल्लुक है, मैं समझता हूँ कि गवर्नमेंट ने इसके लिये लोगों को loans, subsidies, तकावी वगैरह देकर बड़ी इम्दाद की है और लोगों को बिजली, इरीगेशन आदि की facilities मिली हैं। लेकिन food production ज्यादा बढ़ाने के लिये यह जरूरी है कि खेती-बाड़ी के तरीके को co-operative system पर लाया जाए। Prime Minister साहिब ने कुछ दिन हुए remark किया है कि हमारे मुल्क में कुछ ऐसी States हैं जो land reforms में अभी बहुत पीछे हैं। इन मिलसिने में मैं यह कहना चाहता हूँ कि जो land reforms erstwhile Pepsu या पंजाब में किये गये हैं उन के लिये ऐसे रूल्ज बनाए जायें और यह कोशिश हो कि लोग तुआवन दें और उनको co-operative farming की तरफ switch over करें। इस से उन लोगों को जिन को हम काम देना चाहते हैं, काम मिलेगा और जिन लोगों को जमीने नहीं मिलेंगे या जो जमीन से महसूस रह जाएंगे उन को भी काम मिलेगा। फिर लैंड पर जो pressure है, उस को भी हमें कम करना है। इस के लिये जो इंडस्ट्रीज हम इस प्रान्त में लगाना चाहते हैं, उन में हम लोगों को absorb करें।

इस के बाद मैं यकीन रखता हूँ कि जो हमारी स्टेट में बैकवर्ड एरियाज और बैकवर्ड क्लासिज की तरफ तवज्जुह दी जा रही है अगर वह जारी रही तो जो लोगों में एक मुस्त-लिफ किस्म की तंगदिली है वह तमाम की तमाम दूर हो जाएगी और जैसा कि हमारी पालिसी है, कि हमें बैकवर्ड एरियाज की मदद करनी है चाहे वह हरियाने के हों, चाहे पैंप्सू के हों या और किसी जगह के हों, उस के मुताबिक अगर हम काम करते रहे तो हमें यकीन है कि हम अपने देश में समाजवाद कायम कर सकेंगे और हरिजन या बैकवर्ड areas की मदद कर सकेंगे।

चौधरी बलबीर सिंह (हुशियारपुर, जनरल) : शुक्र है, स्पीकर साहिब, आपने वक्त दे दिया है। एक शायर ने कहा है.....

अध्यक्ष महोदय : आप अपनी तकरीर करें, मेरे साथ शायरी न करें। (The hon.

10 a.m.

Member should deliver his speech and not quote any verse to me.) •

चौधरी बलबीर सिंह : स्पीकर साहिब, मैं अर्ज करता हूँ कि—

सैयाद का क्या खूब हुनर है

हर बात पे एलाने खुदा बन्दी है ।

पहले थी बन्द कफ़स में बुलबुल

अब सेहने चमन में भी ज़बां बंदी है ।

(शोर) आप स्पीकर साहिब शोर को बन्द करवाएं ।

Mr. Speaker : No. noise. Order please.

चौधरी बलबीर सिंह : स्पीकर साहिब, जब मैं बोलने के लिये खड़ा होता हूँ तो interruption पहले ही शुरू हो जाती है ।

अध्यक्ष महोदय : Carry on please.

चौधरी बलबीर सिंह : आज मैं General Administration पर बोलने लगा हूँ । पहले हमारा ख्याल था कि जब हम राजधानी में, चंडीगढ़ में जायेंगे तो कुछ सीख कर आयेंगे लेकिन जब यहां आए तो कुछ और ही बात पाई । यहां पर बहस करने का जो standard है वह अजीब ही नज़र आता है । यहां पर जब कोई नया मੈਂबर बोलना शुरू करता है तो उस को कदम कदम पर टोकने की कोशिश की जाती है । जो यहां इस हाऊस में दोबारा या सहबारा मੈਂबर आए हैं उन्होंने बहस का जो मੈयार रखा है वह इस कदर low है कि मैं क्या कहूँ ।

अध्यक्ष महोदय : आप मੈਂबरों पर reflect नहीं कर सकते और न ही उन के standard of debate पर । (The hon. Member cannot make any reflection either upon the members or upon the standard of their debate.)

चौधरी बलबीर सिंह : स्पीकर साहिब, यहां ऐसा होता रहा है । किसी ने कहा था कि किताबों वाले क्या जान सकेंगे कि इशतमाल क्या चीज़ है । इस लिये मैं भी यह कह सकता हूँ कि यह ढांचे वाले law and order को क्या जांच सकेंगे । अगर हम इस किस्म की बातें ही करते जाएं तो वह जंचती नहीं । हमें ऐसी बातें करनी चाहिएं जिन से हमारे सूबे की हालत अच्छी बने और जनता का भला हो । लेकिन यह जो फिरकाप्रस्ती की बातें फैलाई जाती हैं और शहरी और दिहाती का सवाल पैदा होता है इन बातों को जितना कम किया जाए उतना ही अच्छा है ।

ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ : ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ । ਜ਼ਰਾ ਆਪਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਹੇਠਾਂ ਸੋਟਾ ਫੇਰੋ । ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਤੁਸੀਂ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹੋ ।

अध्यक्ष महोदय : Order please. आप interruption न कीजिए । (The hon. Member should not interrupt.)

चौधरी बलबीर सिंह : उन की interruption, interruption नहीं है । खैर कोई बात नहीं interruptions करना तो इन का काम ही बन गया है ।

Anti Corruption के बारे में बहुत बातें हुई। इस के लिये 13,62,190 रुपये का खर्च रखा गया है। जो Report वजीर खजाना ने पढ़ी थी अपनी speech में, उस में लिखा है

“The District Enquiries Agency has so far received 252 complaints. Seven cases have been sent up for departmental enquiry. In 24 cases other action is being taken, 2 cases have been reported to the Government of India and 219 cases are still pending.”

252 शिकायतें हुई। उनमें से 24 cases में action लिया जा रहा है 219 cases pending हैं और दो केंस Central Government को भेज दिये गये हैं। सात cases Departmental Enquiry के लिये भेजे गए हैं। (*Interruptions by many hon. Members*).

अध्यक्ष महोदय : Order, order please.

चौधरी बलबोर सिंह : Anti Corruption Agency जो गवर्नमेंट ने बनाई है यह उस का हाल है। फिर उस के बाद उन्होंने लिखा है

“3,738 complaints were received by the Jullundur Squad since its inception and 1,252 by the Ambala Squad. All these complaints have been looked into and appropriate action is being taken.”

उस में भी यह नहीं बताया गया कि Flying Squad ने जो cases पकड़े हैं उन में action लिया जा चुका है या नहीं। Corruption के जितने भी cases पकड़े जाते हैं उनमें एक भी बड़ा अपसर नहीं होता। किसी चपड़ासी ने अगर चार आने ले लिये तो उस को फांसी लगाने के लिये तैयार हो जाते हैं लेकिन अगर एक Chief Conservator of Forests corruption करता है और यह चीज गवर्नमेंट के नोटिस में लाई जाती है तो उस की तरफ कतअन तबज्जुह नहीं दी जाती।

अध्यक्ष महोदय : आप mike को जरा दूर कर लें क्योंकि आवाज बहुत ज्यादा है। (The hon. Member may put the mike a little away as his voice is very loud.)

चौधरी बलबोर सिंह : Chief Conservator के बारे में मैं बात कर रहा था। स्पीकर साहिब, एक पेपर मिल को 20 साल के लिये ठेका दे दिया गया जिस में Government को लाखों रुपये का नुकसान हुआ। आज वह Chief Conservator उसी Paper Mill का Manager लगा हुआ है। उस के खिलाफ कोई कार्यवाही नहीं की जाती। मगर एक चपड़ासी को, पटवारी को या सिपाही को बड़ी जल्दी पकड़ा जाता है। जो लाखों रुपये का गबन करते हैं उन को हमारी यह गवर्नमेंट नज़र अंदाज़ करती है इस सिलसिले में लोगों ने deputation भेजे हैं लेकिन सरकार ने जवाब दिया कि यह चूँकि पैम्सू सरकार ने किया था इस लिये हम इस मामले में कुछ नहीं कर सकते। कितनी हैरानी की बात है। लाखों रुपये का गबन है लेकिन हमारी सरकार कहती है कि हम कुछ नहीं कर सकते। मैं अर्ज करता हूँ कि enquiry कर के आप scandal का पता तो लगा सकते हैं। इस के अलावा एक और भाखड़ा डैम का

[चौधरी बलबीर सिंह]

दो लाख रुपये का case है जिसकी report दो महीने हो गए Anti-Corruption Department को भेजी गई लेकिन अब तक कोई कदम नहीं उठाया गया। यह जो लाखों रुपये का scandal है इस के लिये सरकार हरकत में नहीं आती। स्पीकर साहिब, इसी तरह एक और टरपनटाइन का case है। गवर्नरमैण्ट ने एक राया चार आना की कीमत की बल्लियों का 11 आने बल्ली के हिसाब से ठेका 18 साल के लिये दे दिया। यह बल्लियों का ठेका पैम्सू सरकार ने merger होने से तीन दिन पहले यानी 27 अक्टूबर को दिया था और आज पंजाब की सरकार कहती है कि हम कुछ नहीं कर सकते क्योंकि Pepsu सरकार ने वह ठेका दिया था। मैं कहता हूँ कि यह एक बहुत बड़ा scandal है इस की कम-अज-कम enquiry तो हो सकती है। यह हालत है हमारी गवर्नरमैण्ट की और इन के Anti-Corruption Department की। Finance Minister साहिब खुद अपनी बजट स्पीच में लिखते हैं कि 252 complaints Anti-Corruption Agency ने receive कीं। इन में से 7 cases departmental enquiry के लिये भेज दिये गये हैं, 24 cases पर action लिया जा रहा है, 219 cases अभी तक pending पड़े हुए हैं और 2 cases की report की गई है Central Government को। इस से अंदाजा लगाईए कि Anti-Corruption Agency क्या काम कर रही है। मगर उस के खर्च को बढ़ाया जा रहा है। इस के बाद मैं अर्ज करता हूँ कि Governor साहिब का सारा खर्च और allowances वगैरह 4,09,110 रुपये हैं।

अध्यक्ष महोदय : गवर्नर साहिब के खर्च पर discussion नहीं हो सकती। (Governor's expenditure can not be brought under discussion.)

चौधरी बलबीर सिंह : मैं जनाब, गवर्नर की तनखाह पर discussion नहीं करता।

अध्यक्ष महोदय : उन का सारा expenditure charged है। (All his expenditure is charged.)

चौधरी बलबीर सिंह : अच्छा अगर गवर्नर के expenditure पर बहस नहीं की जा सकती तो मैं नहीं करता।

Shri Ram Chandra Comrade : On a point of Order, Sir. We can certainly discuss the salary and allowances of the Governor. We cannot vote them.

चौधरी बलबीर सिंह : मैं आप के हुक्म को मानता हूँ, लेकिन वह कहते हैं कि 4,09,110 रुपये गवर्नर का खर्चा होगा और Ministers का खर्चा 5,60,000 रुपये का होगा। और दूसरी तरफ Assembly के 152 Members का खर्चा और Assembly Secretariat के staff का कुल खर्चा 1,09,550 रुपये है। अब आप compare करके देखें कि अकेले Governor और Ministers का खर्च तो 9,69,110 रुपये है और दूसरी तरफ 152 M.L. As और

Assembly staff का खर्च मिला कर 1,09,550 रुपये बनता है। मेरे एक दोस्त ने अपने allowances कम करने के बारे में सुझाव दिया था लेकिन मैं उस से भी एक कदम आगे जाना चाहता हूँ। Allowances कम करने के लिये हम सरकार को तो बाद में कहेंगे लेकिन उस से पहले हमें खुद ईमानदारी शुरू करनी चाहिए। जब हम honest बनेंगे तो फिर दूसरों को ईमानदार बनने का सबक दे सकते हैं। बहुत से मैम्बरान आते तो हैं मिनिस्टर्स की कारों में, 3rd. Class compartments में या बसों में लेकिन T.A. charge करते हैं first class का किराया। कई साहिबान तो बसों का किराया भी लोगों से यह कह कर ले लेते हैं कि हम ने तुम्हारा वहाँ पर काम करवाना है तो वह लोग यहाँ पर आकर first class का T.A. Government से वसूल करते हैं। इस लिये मैं यह कहता हूँ कि सरकार ने तो जब allowances वगैरह कम करने होंगे तब ही करेगी लेकिन उस से पहले हम जो कुछ कर सकते हैं वह हमें जरूर कर देना चाहिए। अगर हम खुद ईमानदार बनेंगे, गलत T.A. वगैरह claim नहीं करेंगे तो उस का असर सारी Administration पर अच्छा होगा।

अध्यक्ष महोदय : Mike बहुत नज़दीक हो गया है और सुनने वालों को बहुत मुश्किल हो रही है। आप mike को ज़रा दूर कर लें। (The mike is so near the hon. Member that it is becoming difficult for the members to follow him. He may keep it at some distance.) (शोर)

चौधरी बलबीर सिंह : मैम्बर साहिबान पहले शोर खत्म कर लें फिर मैं बोलूंगा।

अध्यक्ष महोदय : आप का मतलब है कि दूसरे आप को सुनें मगर जिस तरह से आप बोल रहे हैं उस तरह तो कुछ सुना नहीं जाता है। आप की आवाज़ से हाल गुंज रहा है। (The hon. Member wants to be heard by others but the manner in which he is speaking, is such that it is difficult to follow him. The Chamber is resounding with his voice.)

चौधरी बलबीर सिंह : मेरा ख्याल है कि सिवाए दो चार भद्र पुरुषों के और कोई interruptions नहीं कर रहा है। बाकी सब सुन रहे हैं।

अध्यक्ष महोदय : मुझे तो कोई एतराज़ नहीं है मगर मुझे ज़रा एसप्रिन खानी पड़ेगी। (I have no objection but I will have to take a dose of aspirin.)

चौधरी बलबीर सिंह : मैं कह रहा था कि अगर हम ने लोगों को सच्चाई पसंदी का सबक देना है और उन को ईमानदार रहने का उपदेश देना है तो पहले हम इस चीज़ में पहल शुरू करें। आप तो कुछ करना कराना नहीं मगर दूसरों को ईमानदारी के सबक दे रहे हैं। मैं कहूँगा कि आओ हम इस चीज़ में पहल करें। जितना हमारा खर्च है उस को कम करें। यह जो हमें allowances और T.A. मिलते हैं उन को घटाएं और जो हम actual खर्च करते हैं उसे वसूल करें। मैं चाहता हूँ कि इस काम के लिये यहाँ एक

[चौधरी बलबीर सिंह]

बिल पास हो। जब हम खुद यह काम करेंगे तभी हम जाकर दूसरों को कह सकते हैं कि ईमानदार बनो। यहां राड़ेवाला साहिब ने कहा था कि आज हम सब राजे हैं। ठीक है आप सब राजे ही हैं। मगर जो राजा है उस को ऐसा काम करना चाहिए जिसे देख कर लोग सबक सीखें और लोगों को उंगली उठाने की जरूरत पैदा न हो। मगर यहां क्या होता है? लोग हमारा मजाक उड़ाते हैं और है भी ठीक बात। किराया तो 1st. Class का चार्ज करते हैं मगर आते हैं 3rd. Class में बैठ कर। बसों में बैठ कर आते हैं और कई तो मिनिस्ट्रों की कारों में बैठ कर आते हैं मगर यहां आकर 1st. क्लास का किराया वसूल करते हैं। कई लोगों को उन के काम करवाने के लिये लाते हैं मगर.....
(Interruptions and loud noise.)

Mr. Speaker : Order, order. No interruptions please.

चौधरी बलबीर सिंह : मैं यह कहना चाहता हूं कि जब इन्हें.....

अध्यक्ष महोदय : मैंने आप से कहा है कि आप मैम्बरज पर reflection न करें। रूलज इसे allow नहीं करते। (I have told the hon. Member that he should not cast reflection on the members. The Rules do not permit this.)

चौधरी बलबीर सिंह : मैं तो जनाब इन पर reflection नहीं कर रहा हूं। मैं तो यह खुद अपने पर भी कर रहा हूं। (हंसी) मैं तो खुद अपनी बात भी कर रहा हूं और बता रहा हूं कि हम लोग क्या करते हैं। हम यह कर रहे हैं कि किराया तो 1st. क्लास का चार्ज करते हैं मगर आते हैं मोटरों में, बसों में, मिनिस्ट्रों की कारों में और 3rd. Class में। तो मेरी अर्ज यह है कि यह काम ईमानदारी का अपने घर से शुरू करना चाहिए। मैं ने कहा है कि इस में मैं पहल करूंगा..... (Interruptions) मैं खुद जो actual charges हैं वही चार्ज करूंगा। मैंने अब भी जो actual charges हैं वही ली हैं ज्यादा नहीं ली हैं और मैं बाकी साहिबान से भी कहता हूं कि वह भी ज्यादा चार्ज न करें सिर्फ जो खर्च करें वही लें.... (Interruptions)

चौधरी बारू राम : On a point of Order, Sir. अगर आपोजीशन वाले आगे को interrupt करें तो कोई एतराज नहीं होना चाहिए क्योंकि यह खुद ऐसा कर रहे हैं। जब यह करते हैं.....

अध्यक्ष महोदय : इन को इन से कुछ ज्यादा प्रेम है क्योंकि यह खुद बार बार ऐसा करते हैं। आप से ऐसी बात नहीं है। [The members sitting on this side (Treasury) have some special consideration for him (Chaudhri Balbir Singh) because he too interrupts them again and again. This will not happen in his (Ch. Baru Ram's) case.]

चौधरी बलबीर सिंह : अब मैं बोलता हूं तो आप नाराज हो जाते हैं और इसी नाराजगी की वजह से मुझे कल और परसों टाइम नहीं मिला है।

अध्यक्ष महोदय : अगर आप ऐसे ही बोलेंगे तो फिर भी ऐसा हो सकता है ।
(If he would speak in this manner the same thing can happen.)

चौधरी बलबीर सिंह : अगर मैं कोई irrelevant बात करूं तो आप मुझे कह सकते हैं । आप मेरी और इनकी तकरीरों को compare करें तो आप देखेंगे कि इस में कोई irrelevancy नहीं है । (Interruptions) जब तक यह बातें करते जायेंगे और शोर मचायेंगे मैं नहीं बोलूंगा ।

इस में wild cattle के बारे में भी कुछ लिखा है और कहा गया है कि इन को खत्म करने के लिये 10 हजार रुपया रखा है । पाँछे जो ५ माह का बजट पास हुआ है उस में तो 17,800 रुपया रखा गया था मगर अब जो सारे साल का नया बजट पेश हुआ है उस में 10 हजार रुपया रखा है । यह कदम है जो इन्होंने आगे बढ़ाया है ।

अब Electoral Rolls के बारे में कुछ अर्ज करता हूँ । Electoral Rolls जो हैं वह बड़ी बेतरतीब से बनाए जाते हैं । जो लोग मौजूद हैं, कभी गांव से बाहर नहीं गए उन को लिखा जाता है कि वह चले गए हैं या मर गए हैं । इस के अलावा जो मर गए हैं या कहीं बाहर चले गए हैं उन के नाम लिखे होते हैं । फिर फहरिस्तें जो छपती हैं वह भी बहुत बेतरतीब होती हैं । वह तरतीब से छपी होनी चाहिए । Village-wise जुदा २ छपनी चाहिए ताकि लोगों को नाम देखने में मेहनत न करनी पड़े । शहरों में भी फहरिस्तें wardwise बननी चाहिए । हरेक ward की अलहदा list हो । मगर अब यह होता है कि एक village के साथ दूसरा village शुरू हो जाता है । अगर एक village वालों को जरूरत पड़े तो काटना पड़ता है इस तरह एक सफा.....

(भादल्ले : कुछ बेसी मेअउ मुअ रिउ ।)

चौधरी बलबीर सिंह : अच्छा, शेअर भी सुना देता हूँ अगर शौक है:

“आता है नाखुदाओं की नियत में जब फतूर
उठते हैं साहिलों से तूफान कभी कभी”

यहां कहा जाता है कि यह floods आ गए, यह मुश्किलें आ गई, और हमें यह departments floods के बारे में रखने पड़े हैं, यह खर्च करना पड़ा है, वह करना पड़ा है । इस बारे में मुझे एक कहानी याद आई है । एक दफा एक राजा एक जंगल में शिकार को जा रहा था और उसे रास्ते में प्यास लगी । उस ने तंग आ कर जंगल में चारों तरफ देखा । उसे नजर आया कि एक जगह एक बाग के पास एक बुढ़िया बैठी है । उस ने पास जाकर कहा कि पानी पीना है । तो..... (Interruption)

Sardar Jasdev Singh Sandhu : On a point of order, Sir. Is the hon. Member relevant?

अध्यक्ष महोदय : आप देखने को कोशिश करें । (He may judge it himself.)

चोधरी बलबीर सिंह : उस ने कहा कि प्यास लगी है पानी पिलाओ। बुढ़िया ने कहा कि पानी क्या मैं आप को संगतरे का रस पिलाती हूँ। उस ने एक संगतरा लिया उसे नचोड़ा और गिलास भर कर दे दिया। जब वह राजा शिकार से वापस आया तो रास्ते में सोचता गया कि एक संगतरे से ही गिलास भर गया। इतना रस एक संगतरे में.....

अध्यक्ष महोदय : अब आप रस पी लें और बैठ जाएं (हंसी) आप का time खत्म हो गया है। (The hon. Member may now take this glass of orange juice and resume his seat. (Laughter) His time is over now.)

(Noise and thumping of Benches.)

श्री मोहन लाल (पटौदी) : स्पीकर साहिब, मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूँ कि आपने मुझे General Administration पर बोलने का मौका दिया है। हमारी पंजाब गवर्नमेंट ने कोई तीन साल हुए कई जिलों के अन्दर जिनमें मेरा जिला गुड़गांव भी शामिल है तजर्बे के तौर पर Judiciary को Executive से separate किया था। उस तीन साल के तजर्बे से साबत हुआ है कि यह चीज काफी कामयाब हुई है और Judicial working का मयार काफी ऊंचा उठ गया है। पहले जो पुलिस की तरफ से interference होती थी वह काफी हद तक दूर हो गई है। लेकिन मैं आप के द्वारा अपनी सरकार से निवेदन करना चाहता हूँ कि यह जो आपने Judiciary को Executive से अलग किया है यह तो ठीक हुआ मगर जो Prosecution Branch है वह उसी तरह अभी पुलिस के जेर है। मेरी दरखास्त है कि इसी तरह इसे भी पुलिस से separate कर देना चाहिए। Prosecution Branch महसूस करती है कि जब उन्हें इस बात का भी पता होता है कि मुकदमा झूठा है तो भी अपनी जमीर के खिलाफ उस की पैरवी करते हैं। क्योंकि अगर वह ऐसा न करें तो उनकी जवाब तलबी हो जाती है। इसलिये मैं दरखास्त करता हूँ कि सरकार इस तजर्बे को भी करे।

दूसरी बात मेरी यह है कि यह जो सरकार के parent departments हैं मसलन पुलिस, law and Order के महकमे और अदालतें वगैरा इनकी तरफ कोई ध्यान नहीं दिया जाता। मिसाल के तौर पर अगर आप District and Sessions Judge की अदालत में जा कर देखें तो पता लगेगा कि वहां पर जो furniture है वह बोरोश और टूटा हुआ है। मेज बोरोश फटे हुए हैं। इस से अंदाजा लगता है कि अदालतों के decorum को कायम रखने की तरफ कोई ख्याल नहीं किया जाता है। बाहर से जो लोग आते हैं वह यही impression लेकर जाते हैं कि सरकार के basic और Parent Departments तो भूखे मर रहे हैं मगर उधर जो नए महकमे बन रहे हैं उन को बढ़िया से बढ़िया furniture, typewriting मशीनें, चिक्के, परदे, घंटियां और दूसरा सामान दिया जाता है। मैं समझता हूँ कि General Administration की efficiency में इस से भी फर्क पड़ता है।

तीसरी चीज मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि आम तौर पर अब public को कुछ ऐसा ख्याल होता जा रहा है कि the rich grinds the law and law grinds the poor. अगर एक बड़ा अमीर आदमी रिश्वत लेता है या कोई बड़ा रसूख वाला अफसर रिश्वत लेता है तो अब तो उस पर मुकद्दमा ही नहीं चलता है और अगर चल भी जाए तो वह छूट जाता है। अगर कोई छोटा गरीब आदमी पटवारी या constable फंस जाता है तो 90 फीसदी cases में सजा हो जाती है। इसलिये लोगों में ख्याल है कि गरीबों को ही पकड़ा जाता है। इस के इलावा वगैर approach के कोई काम नहीं निकलता है। अगर कोई गरीब आदमी अपनी अर्जी कागज पेश करे तो जब तक वह उस के पीछे पीछे भागता न फिरे उस की कोई परवाह नहीं करता और दफ्तरों में ही पड़ा रहता है। जवाब तक नहीं मिलता है। इसलिये मैं अर्ज करूंगा कि गरीबों की जो दरखास्ते हों और मांगें हों उन की तरफ पूरी तवज्जुह होनी चाहिए।

बहुत से अफसर और छोटे मुलाजिम जो आम तौर पर शरीफ हैं और रिश्वतस्तानी से बालातर हैं कहते हैं कि पब्लिक में ईमानदारी का कोई सिला नहीं और जो रिश्वत है वह फिर भी चलती जाती है। यह ठीक है कि यह भौतिक संसार है, materialistic संसार है। हम सब रुपये के पीछे भागते हैं लेकिन मैं समझता हूँ कि हमारे गवर्नमेंट को इस बात को सब पर impress करना चाहिए कि दुनिया के अन्दर ईमानदारी और दूसरी जितनी virtues हैं उन को हासिल करने के लिये जितनी भी sacrifice करनी पड़े थोड़ी है। दूसरे मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि हमें ऐसे measures adopt करने चाहिए जिन से ईमानदार आदमी ऊपर उठ सकें और उन को हौसला अफजाई हो और गैर ईमानदार और रिश्वतखोरों को discourage किया जाए। इन अलफाज के साथ मैं आप का शुक्रिया अदा करके बैठ जाता हूँ।

सरदार हरचन्द सिंह (समाना, रिजर्व्ड) : मोहतरिम स्पीकर साहब, हमारी पंजाब सरकार के सिविल सैक्रेट्रियेट का जो काम है वह कोई खास श्लाघा योग्य नहीं है। पंजाब के दूर दराज के इलाकों से लोग चल कर अपनी आखिरी उमीद ले कर वज्जोर साहिबान के पास जाते हैं ताकि उन को इन्साफ मिल सके। वे अपनी दरखास्त जब एक वज्जोर को देते हैं तो वज्जोर साहिब सैक्रेटरी मुतअल्लिका के पास उन की दरखास्त भेज देते हैं तो उसके बाद उस दरखास्त का कोई पता नहीं चलता कि उस का क्या बना, उस के बारे में क्या हुआ, सैक्रेट्रियेट में कोई मूवमेंट रजिस्टर नहीं। मैं मानता हूँ कि ऊपर तो डैमोक्रेसी आ गई है लेकिन नीचे सैक्रेट्रियेट में वहीं इम्पेरियलिज्म है जिस तरह कि पंजाब में पहले चल रही थी। इस का सुधार करना निहायत जरूरी है। किसी के प्रबन्ध के ऊपर तभी नुक्ताचोनी की जा सकती है जब उस का दूसरे प्रबन्ध के साथ मुकाबला किया जाये। इस लिए मैं यह बात कहूंगा कि erstwhile Pepsu के और पंजाब के प्रबन्ध में काफी फर्क है। वहां सब से बड़ी बात यह थी कि तमाम डीपार्टमेंट एक जगह इकट्ठे थे। यहां अगर आप ने किसी बात के मुतअल्लिक दरियाफ्त करना हो तो कहा जाता है कि आप के कागजात जालन्धर हैं, जालन्धर से पता किया जाता है तो जवाब मिलता है 'शिमला में है' शिमला से पता किया जाता है तो बताया जाता है कि चंडीगढ़ में है। लोग मारे मारे फिरते हैं लेकिन उन्हें कुछ पता

[सरदार हरचंद सिंह]

नहीं चलता कि उन की दरखास्त का क्या बना। मैं कहता हूँ कि अगर वजीर साहब खुद किसी मिसल को तलाश करने लगे तो उन्हें इस काम के लिये एक महीना लगेगा। इस से पहले वह दरियाफ्त नहीं कर सकते। इसी तरह मैंने एक दो दरखास्तें दीं जिन के सिलसिले में मैं यहां सैक्रेटेरियेट में आया लेकिन मेरी इतनी ज्यादा कोशिश करने के बावजूद भी वे दरखास्तें नहीं मिल सकीं। मैं अपनी सरकार से निहायत मुअदवाना गुजारिश करूंगा कि वह सैक्रेटेरियेट के प्रबन्ध को दुरुस्त करें। जब तक सैक्रेटेरियेट का प्रबन्ध ठीक नहीं होगा उस का सारे पंजाब की एडमिनिस्ट्रेशन पर असर पड़ेगा। पंजाब में आने वाले लोग जब यह देखते हैं कि चंडोगढ़ में कितनी अन्धेर गद्दी है तो वे अपने जिलों की तरफ ज्यादा मुतवज्जुह नहीं हो सकते। मैं यह कहने से गुरेज नहीं करूंगा कि जिलों का प्रबन्ध यहां की निसबत बदरजहा बेहतर है।

एक भाई ने ला ऐंड आर्डर की बात कही थी कि ला ऐंड आर्डर की हालत पहले से बहुत बेहतर है। हम ने पैप्सू की हालत को खास ध्यान से देखा है। 1952 की बात है, मैं एक जगह जा रहा था। हम मोटर में बैठे थे कि एक जगह अचानक स्टेनगनों और राइफलों से फायर होने लगे। वहां कोई आदमी खेतों में काम नहीं कर रहा था, रास्ते में चल नहीं रहा था। अब इलैक्शन के दिनों में उसी हलका में मैंने देखा। स्पीकर साहब, लोग खेतों में काम कर रहे थे। आम लोग रास्ते में चल रहे थे। वहां कोई स्टेनगन का फायर हमें नहीं सुनाई दिया। कहने का मतलब यह है कि जिस तरह हमारी ला ऐंड आर्डर की हालत पहले से इतनी बेहतर हो गई है उसी तरह हमें इस बात की तरफ भी तवज्जुह देनी चाहिए कि हमारे सैक्रेटेरियेट का प्रबन्ध भी दुरुस्त हो जाए। दरअसल पैप्सू के अन्दर हम हमेशा 'सरप्लस' बजट देखते आये हैं यह कंगाल बजट तो इस वक्त ही हमारे सामने आया है। हम तो यह समझते थे कि जब एक सूबा दूसरे से मिल जायेगा तो इखराजात में कमी हो जाएगी और काफ़ी रिलीफ़ मिलेगा इसलिये हम ने खुशी से पंजाब के साथ मिलना पसन्द किया था। पैप्सू में चार वजीर थे और जब गुड़गांव और रावलपिंडी तक सारा पंजाब था तो ६ वजीर थे लेकिन अब १४ कर दिये गए हैं। यह एक बहुत बड़ी तादाद है। अब जब कि बाकी के सूबों में वजीर साहिबान की तनखाहें कम हो रही हैं मैं कहने से गुरेज नहीं करूंगा कि हमारे वुजरा साहिबान को भी, जो बहुत सादा हैं, अपनी तनखाहें जरूर कम करनी चाहिए।

(Cheers from the Opposition benches)

एक बात मैं और अर्ज करना चाहता हूँ कि पैप्सू असेम्बली में 7½ रु० डेली एलाऊंस नहीं मिलता था। मैं समझता हूँ कि यह एलाऊंस मेम्बरों को नहीं देना चाहिए। जब हम वहां पांच साल तक काम चलाते रहे हैं तो यहां भी उसी पर अमल होना चाहिए।

दूसरी बात यह है कि पैप्सू में लैंड रिफार्म हम ने किए। इन लैंड रिफार्म के बारे में हमारा यह ख्याल था कि पैप्सू सरकार ने विस्वेदारों और राजाओं.....

अध्यक्ष महोदय : आप जनरल एडमिनिस्ट्रेशन पर बोलें। (Please confine your remarks to General Administration.)

सरदार हरचन्द सिंह : जनरल एडमिनिस्ट्रेशन से इस का वास्ता है।

अध्यक्ष महोदय : मुझे बताइए कैसे है। (Please let me know how is it relevant to that.)

सरदार हरचन्द सिंह : वह यह है कि वहां समझते थे कि एडमिनिस्ट्रेशन अच्छी होगी लेकिन.....

अध्यक्ष महोदय : एडमिनिस्ट्रेशन के लफ्ज से ही सब कुछ न निकाल लें। इस डीमांड को पढ़ कर देखें। जो आइटम इस में आई हैं उन्हीं पर डिस्कशन हो सकती है। आप तो वजीर भी रहे हैं इस लिये प्रोसीजर को समझते होंगे। (The hon. Member should not infer everything merely from word 'administration' He may please go through this demand. Only those items can be discussed which are contained in it. The hon. Member has also been a Minister, so he must be conversant with the procedure.)

सरदार हरचन्द सिंह : मैं अपने ख्यालात के मुताबिक ठीक था लेकिन जिस तरह आप कहते हैं वैसे ही किया जायगा। मैं अर्ज कर रहा था कि वजीर साहिबान रुल्ज बना कर चलें ताकि लोगों को रिलीफ मिले और मुजारों और बिस्वेदारों के जो थोड़े थोड़े झगड़े शुरू हो गए हैं वे दूर हो जाएं।

बाकी मैं अर्ज करना चाहता हूं कि मैं ने सैक्रेटेरियेट में देखा है कि डायरेक्टर हैल्थ सर्विसिज का जो सैक्रेटरी है उसे यह मालूम नहीं कि ऐस्परो किसे कहते हैं। इसी तरह दूसरे महकमों में भी ऐसे सैक्रेटरी लगे हैं जिन का उस काम के साथ कभी वास्ता नहीं रहा। मैं यह अर्ज करना चाहता हूं उन्हीं आदमियों को ऐसी आसामियों पर लगाना चाहिए जिन का उस काम के साथ वास्ता रहा हो।

इस के इलावा मुजारों के थोड़े थोड़े झगड़े जिलों में चल रहे हैं। उं सपीकर साहिब, मैं आप की भारदस्त आप की सटकार हूं दरखासत करंगा कि जे उह इन्हें झगड़ियां दल बेड़ा बगुत पਿਆਨ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਹ झगड़े ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਕਤਲ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਭੇੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੇਚੈਨੀ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 7/8 ਸਾਲ ਦੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮੀਲਾਂ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਦਰ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇਕ ਥਾਨੇਦਾਰ ਨੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੁਰੇ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤੇ। ਜੇ ਉਥੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਪੁਲਿਸ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪਿਆਨ ਨਾ ਦੇਂਦੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕਈ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ.....

ਕੰਵਰਾਨੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ : ਫੇਰ Law and Order ਕੀ ਹੋਇਆ ?

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬਾ, law and Order ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਸੰਤੋਸ਼ਜਨਕ ਹੈ ।

Mr. Speaker : The hon. member should not address Rani Sahiba.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : Law and order ਦੀ ਹਾਲਤ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਤਨੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ election ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਪੈਦਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਅਲੱਖ ਮੁਟਿਆਰ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਲਦੀ ਹੋਈ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ।

अध्यक्ष महोदय : कौन आ रही थी ? (who was coming ?)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਅਕੱਲੀ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀ ਜ਼ੇਵਰਾਤ ਨਾਲ ਲਦੀ ਹੋਈ ਜੰਗਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ਆ ਰਹੀ ਸੀ । Law and Order ਦੀ ਹਾਲਤ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ।

ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਜਨਤਲ): ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਆਪ ਦੁਆਰਾ ਹਾਊਸ ਦੀ ਤਵੱਜੁਹ ਇਕ ਖਾਸ ਮਸਲੇ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ low paid government servants ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ P.W.D (Electricity Branch) ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ । ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ Electricity Branch ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਖਤਰਨਾਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਕਈ ਵਾਰ ਹਾਦਸੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਣ ਦਾ ਵੀ ਖਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਬਜਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ salaries ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਈ Pay Revision Commission ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਇਆ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਏਗੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਕੀ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ । Class III Government servants ਵਿਚ Clerks, Daftri, Classical and Vernacular Teacher, Store-keepers, Excise Sub-Inspectors, Kanugoes, Forest-Guards ਵਗ਼ੈਰਾ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । Class IV ਵਿਚ low-paid ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਅਰਥਾਤ peons, Bhishties, Malis, Sweepers, Chaukidars, Beldars ਵਗ਼ੈਰਾ ਵਗ਼ੈਰਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ ਤੇ revised scale ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ । ਚਪੜਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਾ ਗਰੇਡ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ 27- $\frac{1}{2}$ -30 ਰੁਪਏ ਸੀ ਹੁਣ revise ਹੋਕੇ 30- $\frac{1}{2}$ -35 ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਜੇ ਤਨਖਾਹ ਦਾ ਫਰਕ ਵੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Chief Engineer 'ਦੀ ਤਨਖਾਹ 2700/- ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ increment 125/- ਰੁਪਏ ਹੈ ।

Mr. Speaker : The hon. Member can only discuss the establishment. The recommendations of the Commission are not under consideration.

ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ comparision ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਚਪੜਾਸੀਆਂ ਦਾ ਗਰੇਡ 27- $\frac{1}{2}$ -30 ਰੁਪਏ ਸੀ

Mr. Speaker: You are still continuing despite my request. Establishment is the only subject for discussion and not the recommendations of the pay Revision Committee.

ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਮਲੇ ਤੇ ਹੀ ਆਪਣੀ discussion ਮਹਿਦੂਦ ਰਖਾਂਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ comparison ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ revision ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹ ਗਰੇਡ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਲੀ ਮੈਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਵੀ items ਵੇਖੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਘਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕੁਝ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਕੁਝ posts ਹਨ ਅਰਥਾਤ Head Clerks Magisterial Branch, Laboratory Assistants ਤੇ Head Vernacular Clerks [Head Vernacular Clerks ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤਨਖਾਹ 175/- ਰੁਪਏ fixed ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਰੇਡ 60-4-80-5-175 ਕਤ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ post ਦੀ starting pay 175 ਰੁਪਏ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਹੁਣ ਇਸ ਦੀ maximum limit 175 ਰੁਪਏ ਕਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸੇ category ਵਿਚ stenographers ਤੇ Accountants ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ significant ਕਮੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੇ ਗਹਿਰਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਪੁਰ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ administration top heavy ਹੈ ਤੇ lowpaid subordinate staff ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੇ ਉਸ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੇ ਖਰਚ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾਈਏ ਜਿਸ ਨੂੰ 30 ਰੁਪਏ Starting pay ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਚਾਹ ਪੀਣ ਦਾ ਇਤਫਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚਾਹ ਦਾ full set ਤੇ ਦੋ ਮਠੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚਾਰੇ ਦਾ ਇਕ ਰੁਪਇਆ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਨਖਾਹ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ---ਅਰਥਾਤ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਬੱਚੇ, ਵਾਲਵੈਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਓ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਖਰਚ ਟੋਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਿਜ ਸਾਹਿਬ : इस तनखाह के अलावा उन्हें Dearness Allowance भी मिलता है।

ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : Dearness Allowance ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 70/- ਰੁਪਏ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ। ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ 1000/- ਰੁਪਏ ਦੀ value

[ਡਾਕਟਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ]

ਪਿਛਲੇ price-index ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ 250/- ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ਼ਰੀਬ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਕੇ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 60/- ਰੁਪਏ ਤਨਖਾਹ ਪਿਛਲੇ ਵਕਤਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ 15/- ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ।

ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ prices ਤੇ ਸਾਡਾ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਨਹੀਂ । Economic factors ਸਾਡੇ ਹਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਲਈ prices ਤੇ ਸਾਡਾ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਣਗੀਆਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ low paid ਸਟਾਫ ਦਾ ਕੀ ਹਸ਼ਰ ਹੋਵੇਗਾ; ਉਹ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਣਗੇ ਇਹ ਇਕ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਸਾਡੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ low paid ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ । 1943 ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਥਾਰਡੀਨੇਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ।

ਫੇਰ low paid ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ confirm ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਦਸ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹ unconfirmed ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ unconfirmed ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਘਰ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਆਦਿ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

ਮੈਂ low paid ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਬਾਰੇ ਦੋ ਚਾਰ ਮੰਗਾਂ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਮੰਗਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਕਰਾਚੀ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਵਕਤ ਤੋਂ ਅਪਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਂਗਰਸ ਈਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੀ ਆਈ ਹੈ । ਇਹ ਅਸੂਲ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪਣਾਏ ਸਨ । ਇਕ ਇਹ ਅਸੂਲ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ 500 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । ਅਸਾਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਕਿਆਦਤ ਵਿਚ ਇਹ ਅਸੂਲ ਬਣਾਏ ਸਨ । ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਛੇਤੀ ਘਟਾ ਕੇ 500 ਰੁਪਏ ਤਕ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 100 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟ ਨਾ ਰਹੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਅਜ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਭੈੜੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਆਦਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੇ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਵੇਖ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਮਾਲੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ sub-human ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ 100 ਰੁਪਏ ਤਨਖਾਹ ਹੋਵੇ ।

ਦੂਜੀ ਮੰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ subordinate ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੁਤਾਲਬਾਤ collective ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਸਕਣ ।

ਤੀਜੀ ਮੰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਪਿਛੋਂ ਸਭ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ confirm ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਫੇਰ Pay Commission ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤੇ low-paid ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਘਟ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਵੀ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ Pay Commission ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਸ਼ਾਇਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਆ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਸਕਣ। ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਇਹ ਸੀ ਅਤੇ ਵਜ਼ਾਰਤ ਨੇ ਇਹ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਜੋ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਉਸੇ ਖਿਆਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੋਰ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਣ।

ਫੇਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ A, B, C, ਗ੍ਰੇਡਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੇਡਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਕ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ victimisation ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ victimise ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹਨ। ਆਮ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਇਹ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਟ੍ਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਜੱਦੋ ਜਹਿਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਜੇ ਕੁਝ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਆਮ ਰਵਾਈਆਂ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਮੁਲਜ਼ਮਾਨਾ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਇਸ ਸਬਾਰਡੀਨੇਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਡਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜੇ ਅਸਾਂ ਟ੍ਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਰੋਜ਼ੀ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ victimisation ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੈਕ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਮੈਂ ਇਕ ਜਨਰਲ ਅਪੀਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ low-paid ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਜਿਹੜੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅਦਨਾ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਤੋਂ ਡਰ ਡਰ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਸਿਵਾਏ ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਉਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਉਹ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਦੇ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਜਹੀ demonstration ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਵੀ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ low-paid ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਤੇ ਮਸ਼ੂਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਕਲੀਲ ਹਨ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਨਤਾਣੇ ਹਨ। ਇਕ ਦਫਤਰੀ, ਅਫਸਰ ਵਲ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੁਬਾਰਾ ਗ਼ੌਰ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਠ ਆਨੇ ਦੀ increment ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਵਲ ਖਾਸ ਤਵੱਜ਼ਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬੋਲਣ ਲਈ ਉੱਠੇ ।)

ਅਧਕਸ਼ ਸ਼ਹੀਦਯ: ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੋ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਏਡਰੈਸ ਪਰ ਬੋਲ ਚੁਕੇ ਹਨ ਆਰ ਬਜਟ ਦੀ general discussion ਮੇਂ ਆ ਬੋਲ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕੇ ਅਕ ਫਿਰ ਭਏ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਕ ਦੂਜਰੋਂ ਕੋ ਆ ਮੀਕਾ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹਿਏ। (Certain hon. Members who have spoken not only on the Governor's Address but also taken part in the general discussion on the Budget, are again rising in their seats. Now others should get the opportunity to speak).

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਮੁਕਤਸਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, general administration ਨੂੰ tone up ਕਰਨ ਲਈ re-organisation of districts ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਪਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਭ ਅਭ ਸਟੇਟਾਂ ਸਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਪੈਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਿਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ re-organisation ਹੋਣੀ ਆਸਾਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜ਼ਿਲਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੀ ਨਥਾਣਾ ਸਬ ਤਹਿਸੀਲ ਜ਼ਿਲਾ ਬਠਿੰਡੇ ਵਿਚ ਇਕ island ਹੈ। ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਨਥਾਣਾ 80 ਮੀਲ ਹੈ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਨਥਾਣੇ ਤੋਂ 15 ਮੀਲ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਜਾਲੰਧਰ ਵਿਚ ਇਕ island ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ islands ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਹੈ; ਦੂਜਾ ਕਚਹਿਰੀਆਂ, ਤੀਜਾ ਨਹਿਰ; ਚੌਥਾ ਮਾਲ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਖਾਸੀ improve ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਹੋਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਹੋਰ ਵੱਧੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਥਾਨੇਦਾਰ ਦੀ ਵੰਗਿਆਈ ਜਾਂ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਇਹ ਮਿਆਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਚਾਲਾਂਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਸੱਚੇ ਗਵਾਹ ਭੁਗਤਾ ਕੇ ਕਾਮਯਾਬ ਕੀਤਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਿੰਨੇ ਰਾਜੀਨਾਵੇਂ ਕਰਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਾਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਿਹਤਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ S. P. ਉਸ ਥਾਨੇਦਾਰ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਵਧੇਰੇ ਮੁਕਦਮੇ ਕਰਕੇ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਾਏ।

ਜਿਹੜੇ ਈਮਾਨਦਾਰ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ encouragement ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਈਮਾਨਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਨਿਕੀਆਂ ਨਿਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਈ ਜਾਕੇ ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਤਾਰੀਖ ਮਿਲੇ, ਨਾਲ time ਵੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਏਸ time ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਪੇਸ਼ ਹੋਏਗਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਆ ਜਾਣਾ। ਉਹ ਕਈ ਵੇਰ ਵਿਚਾਰੇ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਤਾਰੀਖ ਪੈ ਗਈ, ਹੁਣ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸੁਣਨ ਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਕਤ ਦਾ ਥੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ time waste ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ cases ਦੀ ਡਿਸਪੋਜ਼ਲ ਛੇਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

Canals ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਤੇ ਫੇਰ ਬੋਲਾਂਗਾ ਜਦੋਂ ਕਿ time ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਕ circular ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਖੁਦਕਾਸ਼ਤ ਕਿਤਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਕਿਤਨੀ ਹੈ । ਉਹ ਫਾਰਮ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ । ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਰਾ record ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕੋਲ ਹੈ । ਉਹ ਲੋਕ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ ; ਪੈਸੇ ਵੀ ਦੱਲੇ ਹੋਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਹ information ਨਾ ਦੇਵੇ ਉਸ ਨੂੰ 500 ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

Corruption ਦੇ ਬਾਰੇ ਏਸ House ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ corruption ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ corruption ਹੈ । ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਟਾਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ corruption ਦੇ cases ਨੇ ਉਹ ਕਦਹਿਰੀ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਗਵਾਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ । ਜਿਹੜਾ corruption ਦਾ ਕੇਸ ਹੈ ਉਹ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਲੈਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਲਈ ਅਤੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਹੇਗਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ.....(interruption)

Mr. Speaker : Order please.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ: ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ departments ਦੇ heads ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ ਤਾਕਿ ਉਹ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਦੇਣ, ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ cases ਚਲਾਏ ਜਾਣ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਗਵਾਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਹਰ ਕੇਸ ਵਿਚ ਝੂਠੇ ਗਵਾਹ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਉਹ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਨੇ । Corruption ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਘਟ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ quick disposal of files ਹੋ ਜਾਏ । ਜਦੋਂ ਇਕ ਦਰਖਾਸਤ ਕਿਸੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਦਰਖਾਸਤ ਫੇਜ਼ਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਦਰਖਾਸਤ ਮਹਿਕਮੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ ; ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਮਜ਼ਮੂਨ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿਆਂਗੇ । ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਚਿੱਠੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਜਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਜਿਹੜੀ ਤਾਰੀਖ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਰੀਖ ਵਿਚ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । Corruption ਵਿਚ ਖਾਸਾ ਘਾਟਾ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ district ਦੇ head ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹੈਡ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਵੀ ਜੋ head ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ responsible ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ । Corruption ਹਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਕਿ ਅਗਰ ਤੇਰੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਕੋਈ corruption ਹੋਈ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਗਰਦਾਨਿਆਂ ਜਾਏਗਾ । ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ਕਿ ਏਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ Anti-corruption ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ । ਉਹ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ । ਅਗਰ Head of the Department ਨੂੰ responsible ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਫਲਾਣਾ ਮੁਲਾਜ਼ਮ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ]

ਐਸਾ ਹੈ ; ਇਹ ਈਮਾਨਦਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਬੇਈਮਾਨ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਈਮਾਨਦਾਰ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ encouragement ਮਿਲੇ । ਮਗਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ encouragement ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਵਿਚ cotton ਦਾ ਜਿਹੜਾ target ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ production ਉਸ ਤੋਂ exceed ਕਰ ਗਈ । ਫੇਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਵਗ਼ੈਰਾ ਲਏ ਗਏ । ਕਪਾਹ ਤੇ ਅਤੇ ਹੋਰ agricultural produce ਤੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ encouragement ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸਾਨ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ octroi duty ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਉਹ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ । ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਟੈਕਸ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਭਾਵੇਂ ਇਹ relevant ਤਾਂ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਤਾਂ Municipal ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਘਟ ਜਾਏਗੀ । ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਇਹ octroi duty ਘਟਾਈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ Municipal ਕਮੇਟੀਆਂ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਲਾਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਲਏ ਜਾਣ ਤਾਂ octroi duty ਦਾ ਇਹ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ ।

ਗਿਆਨੀ ਬਖ਼ਤਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ (ਗੁਰੂ ਹਰ ਸਹਾਏ) : ਮੁਅਜ਼ਜ਼ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਜ ਤੋਂ 9 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਸੀ । ਸਾਡੇ ਮੁਅਜ਼ਜ਼ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਹਾਊਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਇਕੋ ਪਹਿਲੂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਦੇ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ general administration ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ General Administration ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ General Administration ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਨ 1947 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਜੜ ਕੇ ਆਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਏਧਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਵਾਸਤਾ ਪਿਆ ਔਰ ਉਸ ਦੇ Rehabilitation ਦੇ Deputy Secretary ਸਾਹਿਬ ਸਨ ਸ਼੍ਰੀ ਨੁਕਲ ਸੈਨ I. C. S. ਜੋ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਏਥੇ Chief Secretary ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਕਾਬਲੀਅਤ ਦੇ ਨਾਲ rehabilitation ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਸਾਇਆ ਉਸ ਦੀ ਦਾਦ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਾ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਅਕਿਰਤਾਪਣ ਹੋਵਾਂਗੇ । ਉਸ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਅੱਛੇ ਅਫਸਰਾਂ ਵੱਲ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਕੁ ਅਫਸਰ ਐਸੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਐਡਾ ਉੱਚਾ ਲੈ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਸਿਤਾਰਾ ਬਣੇਗਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ I.C.S. ਅਫਸਰ ਮੁਕਰ ਜੀ ਹਨ ।

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸ਼ਹੀਦਯ : ਇਸ ਮੇਂ individual officers ਕਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੇਨਾ ਚਾਹਿਏ ਆਪ General Administration ਦੀ Demand ਪਰ ਬੋਲੋਂ। (The names of individual officers should not be mentioned. The hon. Member should discuss the Demand on General Administration.)

ਗਿਆਨੀ ਬਖ਼ਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ : ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ; ਲੇਕਿਨ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਉਛਾਲੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸ਼ਹੀਦਯ : ਜਬ ਏਕ ਖਾਨੇਦਾਰ ਕਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੇਨਾ ਚਾਹਿਏ ਤੋ ਊਪਰ ਕੇ ਅਫਸਰਾਂ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਭੀ ਊਨ ਕਾ ਨਾਮ ਕੈਸੇ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਊਨਕੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਖੜੇ ਨਹੀਂ ਹੁਏ General Administration ਦੀ demand ਪਰ ਬੋਲਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਖੜੇ ਹੁਏ ਹਨ। (When even mentioning of the name of a Police Sub-Inspector is not allowed how can then the names of senior officers be mentioned. The hon. Member has not risen to express appreciation of individual officers, but to discuss the demand on General Administration.)

ਗਿਆਨੀ ਬਖ਼ਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ : ਮੈਂ ਸੋਚਣੇ, ਦੰਗੇ ਤੇ ਯੋਗ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ੀਬਤ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਬਣੀ ਅਤੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ, ਹੁਣ ਦੂਜੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਬੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ 5 ਸ਼ਕੀਮਾਂ ਦਾ 34 ਕਰੋੜ 75 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸ਼ਹੀਦਯ : ਸੁਝੋ ਅਫਸਰੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕਾ ਵਕਤ ਭੀ ਲੇਨੇ ਕੋ ਦਿਲ ਕਰਤਾ ਹੈ ਐਰ ਜਬ ਊਹੋਂ ਵਕਤ ਮਿਲ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤੋ ਕੇ ਬੋਲਨੇ ਕਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰਖਤੇ। ਆਪ General Administration ਦੀ Demand ਨੰਬਰ 10 ਪਰ ਬੋਲਿਏ। ਊਸ ਪਰ ਇਤਨਾ ਕੁਝ ਕਹਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰ ਜਾਨੇ ਕਾ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। (I am sorry to say that the hon. Members wish to have time to speak and when it is given, they don't try to be relevant. The hon. Member should speak on the Demand No. 10 relating to the General Administration. So much can be said on it that one does not need to go wide of the mark.)

ਗਿਆਨੀ ਬਖ਼ਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ : ਮੈਂ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਤਮਹੀਦ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲੱਗਿਆ ਸੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ time ਲੈਣ ਲਈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਨੂੰ ਚਾਰ ਪੰਜ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ General Administration ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਜਿਹੜੇ gazetted ਅਫਸਰ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਡੇ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ

[ਗਿਆਨੀ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ]

ਹਨ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕਾਗਜ਼ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਕੋਈ ਕਾਗਜ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ gazetted ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਕਾਗਜ਼ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕਾਗਜ਼ ਕਲਰਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਉਸ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ rehabilitation ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਜਿਹੜਾ 7 ਸਾਲ ਤੋਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹਨੇਰ ਗਰਦੀ ਦੀ ਇਕ ਵਾ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਫਾਈਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਗੁੰਮ ਨੇ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਨੇ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜਿਹੜੇ ਹਨ ਉਹ ਕੋਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦਰਦ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ Rehabilitation Secretariat ਹੈ ਉਥੇ ਲੋਕ 6, 6 ਮਹੀਨੇ ਰੁਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਕ

11 A.M.

ਕੇਸ ਵੀ ਦਿਨ ਦਾ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ Rehabilitation ਦਾ ਕੰਮ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਛੋਟੇ ਕਲਰਕ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਹ ਲਾਲਚ ਦੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਲਾਲਚ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ administration ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉਹ ਨਿਕੰਮੀ ਸੀ, inefficient ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ enquiry ਲਈ ਇਕ Minister ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਕੇਸ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ Minister ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲਈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਕੇਸ ਦਫਾ 357 ਅਤੇ 376 ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਉਥੋਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਜ਼ਮੂਈ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ General Administration ਚੰਗੀ ਹੈ ਮਾੜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਖਾਮੀਆਂ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਰਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ ਬਹੁਤ ਅਗੇ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ General Administration ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਨੌਕ ਝੌਂਕ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ ਤਾਂ ਅਸਾਂ Administration ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰਨਾ ਕੀ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਸੰਗਰੂਰ) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ General

Administration ਉਪਰ ਬਹਿਸ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਾਰੀ ਮਦ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜਿਸ ਗਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਉਪਰ ਐਨਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਉਪਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਹੈ। 2,34,000 ਰੁਪਿਆ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ maintenance ਦਾ ਖਰਚ ਹੈ 2,50,000 ਰੁਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ Socialistic Pattern of Society ਕਾਇਮ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ Socialism ਦੇ ਦਾਵੇਦਾਰ ਬਣਦੇ ਹਾਂ।
(Interruptions from the Opposition Benches)

ਅਧਕਸ਼ ਸ਼ਹੀਦਯ : ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੀੜੀਂ ਭਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਲੇਕਿਨ ਆਪ ਨੇ ਪਹਲੇ ਹੀ ਅਪਨਾ ਕਾਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਯਰਾ ਸੁਨਿਏ। (Hardly anything has been said when the Opposition has started making interruptions. They should first hear the hon. Member a bit.)

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ 2,50,000 ਰੁਪਿਆ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਅਤੇ Deputy Ministers ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਅਜ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ। ਇਹ Party Socialism ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, Socialistic Pattern of Society ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਨਤਾ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਘੁਮਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਲਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਜ ਜਨਤਾ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ Foreign Exchange ਦਾ ਮਸਲਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੋਨਾ ਮੰਗਿਆ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁੰਦਰੀਆਂ ਲਾਹ ਕੇ ਵੇਚੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਂਟੇ ਲਾਹ ਕੇ ਵੇਚੇ ਹਨ, ਐਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀਆਂ। Foreign Exchange ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਸੋਨਾ ਮੰਗਿਆ ਹੈ, 20, 20 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਦੀ ਕਾਰ ਅਮਰੀਕਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, 10, 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਾਰ ਇੰਗਲਿਸ਼ਤਾਨ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਛੋਟੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। 20, 20 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਬਹੁਤਾ ਪੈਟਰੋਲ ਫੂਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਕੋਲ ਐਨੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਚੀਨ ਗਿਆ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਨਵੀਸਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਭਾਰੀ reception ਦਿਤੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੋਟ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਵੇਖੀ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਏ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਏ। ਚੀਨ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਕੋਲ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਕਿਉਂ ਵਰਤਦੇ ਹੋ। ਤਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਰਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀਆਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਮਰੀਕਾਂ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹੁਣ ਵਾਲੇ Irrigation ਅਤੇ Power Minister ਜਦੋਂ ਪੈਪਸੂ ਦੇ Chief Minister ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਛੋਟੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਕ gallon ਪੈਟਰੋਲ ਵਿਚ 50, 60 ਮੀਲ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤਕ ਇਹ ਗਲ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਵੇਖਣ ਕਿ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 20, 20 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ families Marine Drive ਤੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁੜ ਘਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਇਕ ਪੈਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਰੁਪਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ 20, 20 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੈਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ 20, 20 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੱਲਿਆਂ ਅਤੇ ਬੁੰਦੀ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਉਪਰ ਖੜਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿਤੀ ਹੋਈ। (Cheers from the Opposition) ਇਹ ਕਾਰਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਚੀਨ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਛੋਟੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਯਾਨੀ ਕੋਠੀਉਂ ਦਫਤਰ ਅਤੇ ਦਫਤਰੋਂ ਕੋਠੀ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਵੇਖਣ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜ਼ਾਤੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ? ਉਹ ਵੇਖਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਕਿੰਨੇ mileage ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਾਤੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ mileage ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ Marine Drive ਤੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਜਾਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Taxi ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : Where is Marine Drive here ?

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਜਟ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ Marine Drive ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅਖਾਂ ਨਾਲ ਕਾਰ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ family ਸੈਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਾਰ ਦਾ ਨੰਬਰ ਦਸ ਦੇਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਵਕਤ ਵੀ ਦਸ ਦੇਵਾਂਗਾ

Mr. Speaker : I may state for the information of hon. Member that this subject has already been discussed in this House. The concession for using the cars in Chandigarh has been extended to the hon. Ministers. I am, of course, not included in that as I have got my own car.

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਸਪੀਕਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਵਜ਼ੀਰਾਂ

ਨੂੰ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਕ suggestion ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਾਰਾਂ ਵਾਪਸ ਲਈਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਪਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਜਿਹੜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤਾਂ ਐਨੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਪਾਂ ਵਿਚ ਦੌਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ Elections ਜੀਪਾਂ ਤੇ ਲੜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੌਰਾ ਵੀ ਜੀਪਾਂ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਟਾਂਗਿਆਂ ਤੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।) ਹਾਂ ਟਾਂਗਿਆਂ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਬੜਾ ਗਰੀਬ ਹੈ ਐਥੇ ਐਨਾ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਬਹੁਤ ਮਿਲਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਖੁਦ ਵੀ ਕਮਾਉਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ 3rd class ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਗੁਰਬਤ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਮਦ ਦੇ ਥਲੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਹ ਭਾਨੀ ਟਕਸਾਂ ਰਖੀਆਂ ਹਨ—2,34,000 ਅਤੇ 2,50,000 ਦੀਆਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵਾਸਤੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਕਟ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਨਵੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਨਾ ਖਰੀਦੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਾ ਕੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਰਚ ਘਟਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਰਾਜੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਮਹਾਰਾਜੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜਲੂਸ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲੋਕ ਡਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਕੋਲ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਹੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ maintenance ਉਤੇ ਜਿਹੜਾ ਖਰਚ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਘਟ ਹੋਵੇ।

ਅਗਲੀ ਗਲ Civil Secretariat ਬਾਰੇ ਹੈ। ਉਥੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ guides ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਲੇਡੀ guide ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸਾਨ ਲੋਕ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਚਿੱਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਮਹਿਕਮਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਦੋ ਦੋ ਘੰਟੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਖਜ਼ੌਲ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ : ਲੇਡੀ ਗਾਈਡ ਕਿਉਂ ?

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉੱਥੇ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਆਦਮੀ ਚਿਟ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ Revenue Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖੁਦ ਉਸ ਨੂੰ guide ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਸਿਵਲ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਨਕਸ਼ਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸਾਨ ਬਾਹਰੋਂ ਇੱਥੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਕਿਥੇ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਠਹਿਰਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਕਿੰਨੇ ਵਜੇ ਬਸ ਮਿਲੇਗੀ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਬੜੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਅਤੇ ਆਸਾਂ ਲੈ ਕੇ ਇਥੇ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੰਨਾ ਬੇਉਮੀਦ

[ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ]

ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਤਦ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਬੜੀ ਮਾਯੂਸੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਟੁਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਵਿਚ ਇਕ enquiry office ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਦੋ ਗਾਈਡਜ਼—ਇਕ ਆਦਮੀ ਤੇ ਇਕ ਜ਼ਨਾਨੀ—ਰੱਖੇ ਜਾਣ ।

ਬਾਕੀ ਜਿਥੋਂ ਤੀਕਰ District administration ਵਿਚ improvement ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਬੜੀ ਭਾਰੀ improvement ਹੋਈ ਹੈ । Law and order ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੂਜਿਆਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਜਿਹੜੀ ਸਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮੁਨਾਸਬ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਆਸ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤੀਕਰ district administration ਦੀ re-organisation ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ erstwhile Pepsu ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਟ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ—ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਖੁਦ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪੁਰਾਣੀ ਰਜਵਾੜਾ ਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ । ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹਾਂ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਥੋਂ ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ—ਬਠਿੰਡਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਮਹੇਂਦਰਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਨਾਲ sentiments ਵਾਬਸਤਾ ਹਨ । ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਜੇਲ੍ਹ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ districts ਦੀ re-Organisation ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਆਜਿਹਾ ਕਦਮ ਨਾ ਪੁਟਿਆ ਜਾਏ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਯੂਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਘਟੀਆ ਹਾਂ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਨਵੇਂ set-up ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ headquarters ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਰ ਜਾਣਾ ਪਵੇ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਗੇ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਮੈਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ 2,30,000 ਰੁਪਿਆ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਤੇ 2,50,000 ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚੀਹੀਦਾ ।

ਠਾਕੁਰ ਸੇਹਰ ਸਿੰਘ (ਭੇਰਾ ਗੋਪੀਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ! ਸੁਝੇ ਜੈਨਰਲ ਏਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਪਰ ਬੋਲਨੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾ ਸਿਲੀ ਹੈ । ਇਸ ਕੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ law and order ਕੇ ਝੱਪਰ ਹੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਟੁੰਡੀ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, law and order ਜਹਾਂ ਜੈਸੇ ਲੋਗ ਬਸਤੇ ਹੀਂ ਤਨ ਲੋਗਾਂ ਕੇ ਇਲਾਕਾ ਪਰ ਸੁਨਹੁਸਰ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਸੁਝੇ ਐਰ ਜਗਹੀਂ ਕਾ ਤੋ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ law and order ਕੈਸਾ ਹੈ—ਗੋ ਬਹੁਤ ਸੇ ਸਾਥਿਯੋਂ ਨੇ ਧਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਯਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ

3 के लोग मौजूदा Law and Order की हालत से बहुत तंग हैं—लेकिन मुझे अपने इलाके का पता है कि मेरे हलके में Law and Order इतना अच्छा है और इतने आला पैमाने पर काम हो रहा है कि जिस की कोई इन्तहा नहीं। मैं आप को बताता हूँ कि जिस इलाके का मैं नुमाइन्दा हूँ वहाँ पर लोग अपने घरों में ताले तक नहीं लगाते। यह बात मैं गांवों की कर रहा हूँ। वहाँ पर कोई 10 हजार की आबादी है। जो कुछ मैं ने आप को बताया है यह एक हकीकत है। मैं चैलेंज करता हूँ कि वहाँ पर अब तक कोई भी 10 नम्बर का बदमाश नहीं हुआ। इसलिये यह कहना कि Law and Order सिर्फ पुलिस की मदद से ही कायम किया जा सकता है यह नामुमकिन सी बात है। अगर आप हिन्दुस्तान के आदादोशुमार को देखें तो पता चलता है कि 9,000 की आबादी के हिस्से में सिर्फ एक पुलिसमैन आता है। Law and Order तो यह है कि हिमालय से लेकर रास कुमारी तक हमारी कोई भी बहन अगर अकेली सफ़र करे तो उस की तरफ़ कोई आंख उठा कर नहीं देख सकता। अगर कोई देखेगा तो उस की अपनी ही कमज़ोरी होगी। अगर कमज़ोरी है तो इस बात को कोई नहीं छिपा सकता। बहुत सी बातें पुलिस के मुतअल्लिक कही गई कि पुलिस corrupt है। मैं इस बात से इत्फ़ाक़ नहीं करता। मैं तो यह कह सकता हूँ कि भाज के हालात के अन्दर जितना सुधार पुलिस के अन्दर हुआ है उतना शायद ही किसी और महकमा के अन्दर हुआ हो।

(At this stage Sardar Ajmer Singh, a Member of the Panel of Chairmen occupied the Chair,)

सन् 1947 यानी आज़ादी मिलने से पहले भी मैं पुलिस की हालत को देखता था और उस के बाद भी मैं पुलिस की हालत को देखता चला आ रहा हूँ। यह कहा गया कि एक शरीफ़ आदमी को पकड़ कर उसे पुलिस ने गोली से मार दिया। मैं कहता हूँ कि जिस आदमी की छाती में दिल हो—पत्थर न हो, वह यह कैसे समझ सकता है कि किसी शरीफ़ आदमी को पुलिस ने गोली से मार दिया?

आवाज़ें : ऐसी सैंकड़ों मिसालें हैं।

ठाकुर मेहर सिंह : अगर ऐसी बात हो भी तो कमज़ोरी किस की है? कमज़ोरी होगी [उन मैम्बरों की जो अपनी Constituency के लोगों की सूझ बुझ नहीं लेते होंगे (तालियां)] मैं आप को बताता हूँ कि मेरी Constituency के अन्दर दो थाने हैं। मैं आप को यह चैलेंज करता हूँ कि कोई भी मैम्बर आपोजीशन का या आप में से कोई भी आदमी अगर रात के बारह बजे भी रिपोर्ट दर्ज कराने के लिये जाए तो उस की रिपोर्ट दाखिल की जाएगी और अगर रिपोर्ट न लिखी जाए तो मैं अपनी मैम्बरी छोड़ने के लिये तैयार हूँ। (तालियां)

चेयरमैन महोदय : Challenge न दीजिए। (Do not throw a Challenge.)

ठाकुर मेहर सिंह : चैलेंज नहीं, लेकिन मैं हाऊस को सही हालात की वाकफ़ीयत कराना चाहता हूँ। सैण्ट्रल पी० डब्ल्यू० डी० की तरफ से वहाँ पर पेट्रोल के लिये drilling हो रही है। वहाँ पर कुछ ऐसी वैसी बात हुई लेकिन वहाँ चार पांच दिन में ऐसा

[ठाकुर मेहर सिंह]

कंट्रोल हुआ कि पता लगता है कि law and order की कैसी हालत है । (Interruptions) खैर, मैं तो अपने हलके की बातें आप को बता रहा हूँ, दूसरों की क्या हालत है यह मैं नहीं कह सकता ।

इस के साथ साथ मैं एक बात की ओर पंजाब सरकार का ध्यान दिलाना चाहता हूँ । यह ठीक है कि Constables, Head Constables और A.S.I. पुलिस की तनखाहों में कुछ इजाफा किया गया है । लेकिन मैं समझता हूँ कि पुलिस के इस छोटे अमले की तनखाहें जो हैं वह माकूल नहीं क्योंकि विदेशी राज में तो जहाँ २ पुलिस वाले जाया करते थे उन की बहुत खातिरदारियां होती थीं । लेकिन अब वह हालत नहीं । आज पुलिस के आदमी जब देहातों में जाते हैं तो उन को यह हुक्म नहीं है कि किसी के घर से कुछ खाएं । तो उन के लिये बड़ी मुश्किल है कि इतनी थोड़ी तनखाह में अपना और बाल बच्चों का गुजारा कर सकें । लिहाजा मैं, आप के द्वारा, पंजाब गवर्नमेंट से यह इलतजा करूंगा कि कांस्टेबलों और हैड कांस्टेबलों की तनखाहों में जरूर अजाफा होना चाहिए ।

Consolidation का बड़ा चर्चा हुआ । जब Consolidation हमारे इलाके में नहीं हुई थी तो लोग डरते थे कि पता नहीं कि यह क्या बला है । लेकिन Consolidation के बाद हमारे इलाकों की हालत इतनी सुधर गई है कि बयान नहीं किया जा सकता । जिस जमीन में पहले पांच या छः मन गल्ला पैदा होता था अब वहां दो तीन गुना गल्ला पैदा हो रहा है । इसलिये अगर यह कहा जाए कि फसों की ज़खराब है, फसों खराब है, तो हमें शोभा नहीं देता ।

इस के बाद मैं जंगलात के बारे में कुछ कहना चाहता हूँ । यह ठीक है कि जंगलात में बहुत सारे सुधार हुए हैं लेकिन जंगलात का महकमा P.W.D. के महकमे से

Shri Balram Das Tandon : On a point of Order, Sir The hon. Member is speaking about Forests. Is he relevant ?

Mr. Chairman : I would request the hon. Member to speak to the Motion.

ठाकुर मेहर सिंह : जो P.W.D. का महकमा है

श्री चैम्बरलेन : आप General administration छोड़ें ।
(The hon. Member should confine himself to the General Administration.)

ठाकुर मेहर सिंह : मैं कह रहा था कि पुलिस की जो तनखाहें हैं वह थोड़ी हैं वह ज्यादा होनी चाहिये । जब वह गांव में कोई इतलाह कराने जाते हैं तो उन्हें वहां रहने की भी बड़ी दिक्कत होती है । इसलिये सरकार को चाहिये के वह वहां उन के रहने का इन्तजाम पंचायतों की मारफत कराये और वहां उन के खाने का इन्तजाम भी गवर्नमेंट की तरफ से होना चाहिये ।

इतना कह कर चैयरमैन साहिब, मैं आप का धन्यवाद करता हूँ, कि आप ने मुझे बोलने का मौका दिया ।

श्री लाल चन्द (जालन्धर शहर उत्तर पूर्व) : चेयरमैन साहिब, यह जो General Administration की demand है इस में हमारे मंत्रिमंडल की तनखाहें आती हैं। इस विषय पर बोलने से पहले मैं यह अर्ज कर देना चाहता हूँ कि मुझे उन की जात का बड़ा एहतराम है और मैं चाहता हूँ कि मेरी criticism को इस ख्याल से लिया जाये कि मैं उन की जात के बारे में कुछ नहीं कह रहा हूँ और मैं उन की जात के बारे में कुछ कहना भी नहीं चाहता मगर उन के वतौर मिनिस्टर होने के मुझे कहने के लिये मजबूर होना पड़ता है। पंजाब की administration को एक अच्छे और ऊँचे पाये तक पहुंचाने के लिये और उस के standard को कायम रखने के लिये यह लाजमी होता है कि मंत्रिमंडल खुद भी इस ढंग से काम करता हो और इस ढंग से बना हो कि जहां उस से उस के अपने मुलाज्जमों के दिलों में भरोसा पैदा हो वहां पब्लिक के मन में भी भरोसा पैदा हो। लेकिन मुझे दुख है कि यह मंत्रिमंडल पब्लिक का representative मंत्रिमंडल नहीं है। आज मैं इस को दो ख्यालों से देखना चाहता हूँ। एक ख्याल तो यह है कि आया इस के बनाने में Socialistic Pattern of Society के ध्येय का ख्याल रखा गया है या कि नहीं और दूसरा इस के बनाने में फिक्रिस्ती का ध्यान रखा गया है या नहीं।

Sardar Bhag Singh : On a point of Order, Sir. Can he discuss the Congress Organization here ?

Mr. Chairman : I am listening to the hon. Member and when he touches any irrelevant matter, I will prevent him from doing so.

श्री लाल चन्द : दोनों नज़रियों से मैं मंत्रिमंडल को देखना चाहता हूँ। जहां तक Socialistic Pattern का सवाल है आज मंत्रिमंडल में दो बज़ोर ऐसे हैं जिन के लिये कहा जा सकता है कि वह देश की आज़ादी के लिये लड़े जो इसी Socialistic pattern के लिये

Mr. Chairman : I would request the hon. Member to speak on the General administration. He should try to be relevant. He should speak on the items included in the Demand.

श्री लाल चन्द : चेयरमैन साहिब, General Administration में मिनिस्टर्स की salaries आती हैं, और T.A. और उनके दीगर अखराजात भी आते हैं.....

Mr. Chairman : I know the salary of a Minister comes under this Head but not the policy behind it.

श्री लाल चन्द : मुझे इस की पालिसी से कोई वास्ता नहीं और न ही मैं इस मंत्रिमंडल की पालिसी को discuss करना चाहता हूँ। मैं तो यह कहना चाहता हूँ कि जहां सरकार अपने मुलाज्जमों में भरोसा पैदा करती है वहां इसे पब्लिक में भी भरोसा पैदा करना चाहिये।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ 'ਮੀਤ' : On a point of order, Sir. ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ General Administration ਦੀ ਡੀਮਾਂਡ ਤੇ ਮਿਨਿਸਟਰਾਂ ਦੀਆਂ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ 'ਮੀਤ']

ਤਨਖਾਹਾਂ ਤਾਂ discuss ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਕੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦੇ personnel ਦੀ selection ਵੀ discuss ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

Mr. Chairman : He is not in order that way.

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਤ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਜਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਯਹ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਕੈਸੇ select ਕੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਯਹ ਦੇਖਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਆ ਯਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪਬਲਿਕ ਮੇਂ ਭਰੋਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕੀ ਹੈ ਯਾ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਮੰਤਰਿਮੰਡਲ ਮੇਂ ਆਜ ੬ ਵਜ਼ੀਰ ਏਮੇ ਹੈਂ ਜਿਨ ਪਰ ਅਮੀ Socialistic Pattern ਕਾ.....

Mr. Chairman : Please abide by the order of the Chair.

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਝੇ ਮਜਬੂਰਨ ਆਪ ਕਾ ਫੈਸਲਾ ਮਾਨਨਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਯਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਥਾ ਕਿ ਮੰਤਰਿਮੰਡਲ ਮੇਂ.....

Mr. Chairman : The hon. Member is absolutely irrelevant. He cannot say anything against a Minister except on a substantive motion. He can only discuss the expenses under the heads included in this Demand. So I ask him not to be irrelevant.

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਤਾਂ ਜਨਾਬ ਮੈਂ ਕਹ ਰਿਹਾ ਥਾ.....

Mr. Chairman : The hon. Member is challenging the ruling of the Chair.

Shri Lal Chand : With due respect, I request the Chair to listen to me. I understand your ruling. I have only uttered a few words.....

Mr. Chairman : Order, please.....

Shri Lal Chand : Sir, I understand your ruling. You just hear what I say.

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਰਾ polite language ਵਰਤਨ।

Shri Lal Chand : Mr. Chairman, do you object to my language ? I said that with due respect to the Chair. The Chief Minister has told me that I should use polite language.

Mr. Chairman : I will tell you when it is objectionable.

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਤਾਂ ਮੈਂ ਯਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਥਾ ਕਿ ਇਸ ਡੀਮਾਂਡ ਮੇਂ ਮੰਤ੍ਰੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਤਨਖਾਹਾਂ ਕਾ ਜੋ ਅਨੁਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਯਾ ਗਯਾ ਹੈ ਵਹ ਹੈ 5,60,000 ਰੁਪਏ ਆਰ ਇਸ ਕੇ ਅਲਾਵਾ ਉਨ ਦੀ ਕਾਰਾਂ ਦੀ maintenance ਕਾ ਜੋ ਅਨੁਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ਵਹ ਹੈ 2,50,000 ਰੁਪਏ ਆਰ ਉਨ ਕੇ ਜੋ ਰੋਜ਼ ਕੇ ਭੱਤੇ ਵਗੈਰਹ ਕਾ ਖਰਚ ਹੋਤਾ ਹੋ ਉਸ ਕੋ ਛੋੜ ਦਿਯਾ ਗਯਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਯਦ ਯਹ ਉਨ ਕੋ ਪਹਲੇ ਮਿਲ ਚੁਕਾ ਹੋ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੰਤਰਿਮੰਡਲ ਸੇ ਵੱਡੇ ਮੁਅੱਦਬਾਨਾ ਤਰੀਕੇ ਸੇ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮੇਂ ਕੌੜ ਵਹ ਲੋਗ ਆਏ ਹੈਂ ਜਿਨ ਕੇ ਦਿਲੋਂ ਮੇਂ ਸੇਵਾ ਕਾ ਭਾਵ ਹੈ ਆਰ ਹਮ ਸੇਮਝਦੇ ਹੈਂ ਕਿ ਯਹ

सेवा करेंगे और पब्लिक को कोई ऐसी वजह नजर नहीं आती कि मंत्रिमंडल के मैम्बरान जिस ढंग से पहले रहते थे और जिस तरीके से पहले रहा करते थे, उसी ढंग से और उसी तरीके से अब क्यों न रहें। जिस तरह मैम्बरों को तीन २ सौ रुपया माहवार मिलते हैं और उन से यह तबक्का की जाती है कि वह अपना बहुत सारा time अपनी अपनी constituency में गुजारें खाह उन की पहली आमदनी कुछ भी हो, इसी तरह से मैं चाहता हूँ कि मंत्रिमंडल के मैम्बरान भी इस तनखाह पर काम करें। उन के लिये कोई वजह नहीं कि वह इतनी कीमती cars अपने इस्तेमाल में लायें, इस तरह के शाहाना सामान अपनी कोठियों में रखें और इस तरह की रिहायश अख्तियार करें जो पहले कभी भी वह करते न रहे हों। इस के साथ डिप्टी मिनिस्ट्रों की रवायत अब चल पड़ी है जो कि पहले यहां नहीं थी और वह एक नई चीज इस सिलसिले में शुरू की गई है। इस से Public Exchequer पर बड़ा बोझ पड़ा है। मंत्रियों की तरफ से कहा जाता है कि क्योंकि उन के पास guests बहुत आते हैं इसलिये उन की तनखाहें ज्यादा होनी चाहियें लेकिन मैं उन को बतलाता हूँ कि M.L.As. के पास उन से भी ज्यादा guests आते हैं। यह जो वजह दी जाती है यह हमारी समझ में नहीं आ सकती। यह सारी चीजें उन के Socialistic Pattern के साथ ठीक नहीं बैठतीं। मैं उन के सामने महात्मा गांधी जी की मिसाल रखता हूँ और इन से पूछता हूँ कि जब वह झौपड़ी में रह सकते थे तो क्या वजह है कि यह इन बड़ी २ कोठियों के बगैर नहीं रह सकते। जब महात्मा जी भंगियों की झौपड़ियों में रहा करते थे तो कोई वजह नहीं कि इन के लिये यहां कई 2 लाख की कीमत की कोठियां बनाई जायें। इस के साथ मैं यह भी अर्ज करूंगा कि यह जो demand हाऊस के सामने पेश है इस में कुछ corruption को बन्द करने के लिये अमले की और पुलिस के अमले की तनखाहें भी शामिल हैं। मैं मुख्य मंत्री और दूसरे मंत्री साहिबान से कहूंगा और बड़े अदब से कहूंगा कि corruption अगर शुरू होती है तो यह उन से शुरू होती है। वह कैसे मैं उन्हें बता देना चाहता हूँ कि हमारे मंत्रियों ने यह practice बना रखी है कि जब कभी उन के पास कोई कांग्रेस का आदमी या कोई कांग्रेसी M.L.A. आता है और उसे अगर किसी पुलिस अफसर के साथ कोई काम होता है तो वह फौरन उस अफसर को टेलीफोन कर देते हैं। मैं मुख्य मंत्री साहिब से कहूंगा कि आप किसी भी केस को ले लें.... (शोर) (एक आवाज : बिल्कुल झूठ है।)

Mr. Chairman : Order please.

मैं भंडारी : झूठ का लढाऊ unparliamentary है, गलत बर्तन लु।

श्री लाल चन्द : मुझे आप का challenge मन्ज़ूर है। मुख्य मंत्री साहिब, मुझे अच्छी तरह से याद है कि आप ने बेशुमार cases में Wireless messages से telephones से orders किए हैं कि आप को day to day report की जाए। तो क्या आप का ख्याल है कि इन चीजों का अदालतों को पता न होगा। (interruptions) यह corruption है।

Mr. Chairman : Order please. Instead of addressing the Chief Minister the hon. Member should address the Chair.

श्री लाल चन्द : तो यह सारी एक तरह की corruption है क्योंकि मैं यह कहता हूँ कि आप के उस तरफ ज्यादा तबज्जुह देने से P.Is. वगैरह अफसरों को कहने से, judiciary पर असर पड़ता है, effect होता है। Judicial Officer सोचता है कि कोई बात है जो मुख्य मन्त्री ने कहा है। शायद मुख्य मन्त्री साहिब को पता न हो कि आप के file मंगाने से पहले, आप के पास किसी M.L.A. के आने से पहले, वह शख्स, जिस का case होता है, थाने में और Magistrate के पास सिफारिश पहुंचा कर देख लेता है, जब उस का काम नहीं बनता तो आप के पास आता है। और जब आप file मंगाते हैं तो officer सोचता है कि यह चाहते ही होंगे कि इस शख्स का काम कर दिया जाए। तो यह एक तरीका है जिस तरह से कि यह बातें होती हैं। इसे check करने का भी मैं एक तरीका suggest करता हूँ। एक तो यह services के अन्दर भरोसा पैदा करें कि अगर कोई कांग्रेस का आदमी या M.L.A. सिफारिश ले कर आता है तो उस की सिफारिश पर अमल मत करें और मुख्य मन्त्री खुद उस की मिसल देख कर उस पर लिख दें कि इस आदमी का काम satisfactory है। और अगर ऐसा नहीं कर सकते तो D.I.G. वालो file मंगा कर case को देखा करें, अदालत की नहीं। Case की तीन files रखी जाती हैं। एक police के पास, दूसरी D.I.G. के पास और तीसरी court के पास। इस लिये जब आप file मंगाते हैं..... (घंटी) जनाब मुझे एक दो बातें और कहनी हैं।

एक तो यह कि बजट में दर्ज services में communalism है। उस का साफ तौर पर कारण यह है कि Punjabi Region के जितने मन्त्री हैं, उन में से Punjabi Region का एक भी हिन्दु मन्त्री इन्हें नहीं मिल सका और अगर मिला है तो वह उन का representative नहीं है, Upper House से लिया गया है। इसलिए हिन्दु services demoralised हैं। इसी तरह पैम्सु की हिन्दु सर्विसिज भी demoralised हैं। जो हरिजन वजीर लिया गया है वह भी communal basis पर, सिख होने की वजह से लिया गया है। (interruptions)
(प्रवर गुरुघंटा गीत : बोलें भुँडिया !)

Mr. Chairman : Order please. The hon. Member should know that there is a precedent that anything relating to communalism is not to be discussed in this House.

श्री लाल चन्द : यह जो मास्टर गुरुबक्ता सिंह जी ने कहा है 'बल्ले मुन्डिया' is it parliamentary ? (Interruption) I will not say "Bule-oay-Mundia". I don't know how far it is parliamentary.

Mr. Chairman : There is nothing unparliamentary about it. The hon. Member should take it in the right spirit.

(घंटी)

Shri Lal Chand : Sir I was not given time to speak on the Budget. दो मिनट और दें।

तो अब जनाब इस के साथ २ मैं यह कहूंगा कि बजट में यह कहा गया है कि पंजाबी Region पर तकरीबन 18 लाख रुपया खर्च होगा और हिन्दी Region पर 8 लाख खर्च होगा जिस में कांगड़ा और चण्डीगढ़ भी आता है... (Interruptions)

तो मैं समझता हूँ कि बजट में पंजाबी Region को preference दी गई है। हमारे Secretaries वगैरह जो दफ्तरों में काम करते हैं मैं इन को कुछ नहीं कहना चाहता हालांकि कांग्रेस के कुछ लोगों ने इस तरह blame फैकने की कोशिश की। Administration का जो बजट है उस के मुतअल्लिक Ministers को ज़िम्मेदारी के साथ कहना चाहिए कि ऐसी बात है। तो यह कुछ बड़ी २ खामियां हैं। इसलिये मैं यह कहूंगा कि इस तरीके से काम करने से यह बजट Communal बजट बन जाता है। एक ही Region पर सारे का सारा रुपया लगा देने का नतीजा यह होगा..... (Interruption) हिन्दी Region के लोग इस तरह कहेंगे कि हम पर कुछ खर्च नहीं होता, हम तो हरियाणा प्रान्त चाहते हैं। इस tendency को खत्म करना चाहिए। (Interruption)

अब सब मिला कर 98 लाख के taxes हम ने तजवीज़ किए हैं। जैसा कि मैं ने पहले • कहा है.....

Mr. Chairman : Please try to winl up. (Interruption by the Finance Minister)

श्री लाल चन्द : मैं तो services के मुतअल्लिक कहने लगा था और कुछ नहीं कहूंगा। इन को पहले ही फिक्र हो जाती है।

Administration के नीचे Upper House आता है जिस को हटाने के मुतअल्लिक हमें हक है कि हम इस के लिये एक resolution पास कर दें। इस पर 3,61,750 रुपया खर्च आता है। मैं समझता हूँ कि यह खर्च Administration पर बोझ है और इस को हटा देना चाहिए। इसी तरह एक दूसरा Head है Community Projects का जिस पर 1,55,98,000 रुपया का खर्च होना है। मैं समझता हूँ कि यह duplication of work है। जो काम यह महकमा करता है वही काम तहसीलों, पंचायतों और District Boards भी करते हैं। इसलिये यह खर्च नहीं होना चाहिए। फिर Anti-Corruption पर 16 लाख रुपया जो खर्च होता है यह भी सही तरह इस्तेमाल नहीं होता। यह भी बन्द होना चाहिए। फिर Publicity Department है। यह सिर्फ कांग्रेस का propaganda करने के लिये रखा हुआ है। इस पर जो 8 लाख का खर्च है वह भी बन्द होना चाहिये। अगर यह सारे खर्च बन्द कर दिये जाएं तो हमारा बजट deficit न रहे। मैं तजवीज़ करता हूँ कि इन खर्चों को cut किया जाए तो हमारा बजट balanced हो सकता है।

श्रीमती कृष्णा सेठी (अम्ब) : मान्यवर अध्यक्ष जी, जो Administration पर मांग की गई है, मुझे उस पर कोई एतराज़ नहीं है बल्कि मैं तो समझती हूँ कि अगर

[श्रीमती कृष्णा सेठी]

इस के लिये और भी ज्यादा मांग की जाती तो मैं उस का स्वागत करती। इस के साथ ही साथ मैं यह कहना चाहती हूँ कि जिस तरह से यहां पर नुक्ताचीनी Administration के ऊपर की गई है वह unhealthy criticism है। Administration State की body politic का nerve centre होता है। इस लिये यह बात बड़ी आवश्यक है कि हमारी Administration बड़ी अच्छी तरह से feed हो और अच्छी तरह से हम इस को देख भाल कर सकें। यदि हम इस प्रकार इस की देख भाल कर सकें तो निश्चय ही इस से बहुत फायदा हो सकता है। यहां पर जिस नुक्ता निगाह से, जिस तरीके से criticism की गई है, उस से तो यह जान पड़ता है कि सारे अफसर प्रान्त के अन्दर हमारे दुश्मन हैं। इस से एक बुराई पैदा होती है और वह यह कि जनता और अफसरान में जो healthy understanding होनी चाहिए, खत्म हो जाती है और उस से काफी नुकसान होने का अन्देशा रहता है। इस लिये जहां तक हो सके हमें इस किस्म की नुक्ताचीनी को avoid करना चाहिए।

अब मैं मंत्री महोदय का ध्यान Administration के नीचे जो महकमे हैं उन की तरफ दिलाना चाहती हूँ और उन के सम्बन्ध में कुछ सुझाव रखना चाहती हूँ जिन पर अगर हम चलेंगे तो निश्चय ही हमारी State का भला होगा।

आज जो काम हमारी Administration कर रही है, उसे यह कहना कि यह पूरे तौर पर संतोषजनक है, गलत बात होगी। मैं समझती हूँ कि वह कार्य पूरे तौर पर जिस तरह होना चाहिये नहीं हो रहा। उस में अभी improvement की गुंजायश है। हम चाहते हैं कि सुझाव ऐसे दिए जाएं कि हम अपनी Administration को बेहतर बन सकें। हमें यह देखना है कि Anti-Corruption Department के ऊपर जो पैसा खर्च होता है वह क्यों खर्च होता है और कैसे होता है। हमें यह देखना है कि जहां भी बुराई है उस की जड़ को पकड़ें। अगर हम ने बुराई की जड़ को पकड़ लिया तभी हम कुछ ठोस काम कर पाएंगे।

कुछ समय से मुझे पब्लिक की सेवा करने का मौका मिला है और मैं ने देखा है और ऐसा अनुभव किया है कि इस समय reorganisation of administrative machinery की जरूरत है ताकि अफसरान और पब्लिक में एक मेलजोल का वातावरण पैदा किया जा सके और efficiency बढ़े। इस लिये मैं हकूमत से दरखास्त करूंगी कि एक कमेटी बनाई जाए जिस में बेशक कुछ retired अफसरान हों, non-officials और पुराने social workers भी हों जो कि administration के कामों में काफी तजर्बू रखते हों। इस high-powered committee को हिदायत की जाए कि वह हर एक महकमा को पड़ताल करे और उन खराबियों को देखे जो हमारी administration के अन्दर आ चुकी हैं। मैं समझती हूँ कि खाली नुक्ताचीनी करने से कोई फायदा न होगा। Corruption के बारे में बातें करने से Administration की efficiency नहीं बढ़ सकती। यह तब तक नहीं बढ़ सकती जब तक कोई concrete steps न उठाए जाएं। Criticism for criticism's sake करने से कोई useful purpose serve नहीं होता।

मुझे भी; स्वीकर साहिब, अफसरान के पास जाने का मौका मिलता रहता है और मैं ने देखा है खास तौर पर अपने इलाके में कि कई अफसर **overworked** हैं। उन के पास इतने काम दे रखे हैं कि उन्हें वक्त ही नहीं मिलता काम करने का। इस लिये **delays** हो जाती हैं। फिर यहां पर **delays** के बारे में एतराज किये जाते हैं। मैं समझती हूं कि काम तो इन्सान अपनी **capacity** के मुताबिक ही कर सकता है। कई बार तो काम को करना **humanly impossible** हो जाता है। इस लिये **delays** हो ही जाती हैं। अगर हम अफसरान और दूसरे सरकारी कर्मचारियों पर कामों का भार लादे चले जाएं तो काम में **inefficiency** का आ जाना गैर-कुदरती नहीं। पिछले 10 सालों के अन्दर जब से हम ने आजादी प्राप्त की है काम इतना बढ़ गया है और **social & welfare activities** इतनी फैल गई हैं और इतने अदारे कायम कर दिये गये हैं कि एक आदमी सारी तरफ ध्यान नहीं दे सकता।

चेयरमैन साहिब, एक जमाना था जब कि डिप्टी कमिशनरों के पास बहुत मामूली काम हुआ करता था और आज यह हालत है कि तमाम काम उन को करना पड़ता है। कोई काम **social welfare** का है तो कोई **executive** की **duties** से ताल्लुक रखता है। हर वक्त वह **meetings** में **busy** रहते हैं। इस लिये **executive duties** से ताल्लुक रखने वाला काम **suffer** करता है। फिर इस के बाद आप **Executive officers** को ले लीजिए। उनके पास बहुत ज्यादा काम है जिस की वजह से काम में **inefficiency** आ जाती है। इस के साथ ही मैं यह भी बताना चाहती हूं कि कई महकमे ऐसे भी हैं जहां बहुत थोड़ा काम है। उन के पास ज्यादा काम होना चाहिए। इसी लिए मेरा सुझाव यह है कि इस **administration** को **tone up** करने के लिये एक कमेटी बनाई जाए और उसे हुक्म दिया जाए कि जहां पर काम कम हो वहां पर और दिया जाए और जहां पर **staff** कम हो वहां पर और **staff** भेजने के लिये सरकार पर जोर दिया जाए ताकि काम **suffer** न करे।

फिर कहा गया है कि **administration** पर भारी खर्च किया जा रहा है। मैं कहती हूं कि खर्च होना चाहिए क्योंकि **administration** पर अगर खर्च कम कर दिया जाए तो **inefficiency** बढ़ेगी। लेकिन यह कह देने से तो समस्या हल नहीं हो जाती। **Officials** के पास इतना काम हो कि किसी को शिकायत न हो। मैं समझती हूं कि जो खर्च इस मद में किया जा रहा है, अच्छा है। खर्च तो होना ही चाहिए लेकिन इस के साथ ही साथ जो कमेटी बनाई जाये उसे यह भी हिदायत की जाये कि ऐसे **rules** बनाए जिन से काम में **efficiency** आ जाए और जो **rules** बनाए जाएं वह मुख्य मन्त्री जी की मन्जूरी से **staff** में **circulate** किए जाएं और अफसरान और कर्मचारी लोग इन पर सख्ती से अमल करें जिस से किसी को कोई **complaint** न हो। और जो पब्लिक की तरफ से शिकायत आए उस के बारे में पता हो कि किस **date** को आई और उस की कब **disposal** हुई।

[श्रीमती कृष्णा सेठी]

इस तरह का record हर एक महकमा में रखा जाए। हर एक अफसर के पास इस की नकल हो और immediate boss को weekly भेजी जाए ताकि यह देखा जा सके कि शिकायतों की क्या disposal हुई है और कब हुई है। यह सब काम कमेटी देख सकती है और administration को ऊंचा उठा सकती है। यह बहुत जरूरी चीज है। इसी तरह से हम administration को देख सकते हैं और इसे improve कर सकते हैं। इस से ऐसा वातावरण पैदा हो जायगा जिस से अफसरान पब्लिक का confidence पा सकेंगे। एक बात और मैं अर्ज करना चाहती हूँ कि अफसरान हाउस में इस तरह का searching criticism होने से हमें अपना दुश्मन समझने लग गये हैं हालांकि वह भी हमारी तरह सेवक ही हैं। इस tendency को दूसरे भी देखते हैं और react करते हैं। वे हम पर confidence नहीं रखते और न हमें confidence में वह लेते हैं। यह बात आज जमहूरियत के अन्दर नहीं होनी चाहिए। हम एम. एल. एज. हैं। पब्लिक के नुमाइन्दे हैं और अफसरान भी पब्लिक के सेवक हैं। हमें भाई बन्धों के तरीके से काम करना है। हमारा और संचारी कर्मचारियों दोनों का एक ही goal है क्योंकि हम दोनों ही salaried लोग हैं। हम दोनों ही वर्ग जनता की सेवा करना चाहते हैं परन्तु यह देखा गया है कि officers की unnecessary criticism अफसरों और M.L.As. में misunderstanding पैदा कर देता है हालांकि हम सब सेवक ही हैं। इन लिये यह जरूरी है कि पूरे ताल मेल से काम हो। इन्हीं मसलों को हल करने के लिये मैंने कमेटी बनाए जाने का सुझाव दिया है। इस से अफसरान और M.L.As. और पब्लिक में better understanding कायम हो जाएगी और इस तरह हम एक भारी कमी को पूरा कर लेंगे।

देश को आगे ले जाने के लिये एक आवश्यक point यह है कि पब्लिक के अन्दर संतोष हो और असंतोष को दूर करने के लिए आवश्यक हो जाता है कि हम Administration को बेहतर बनाएं। पंजाब के गवर्नर साहिब ने अपने Address में इस बात का जिक्र किया है। चीफ मिनिस्टर साहिब ने भी और Finance Minister साहिब की बजट स्पीच में भी इस बात का जिक्र आया है कि administration को tone up किया जा रहा है।

इस के बाद हमने यह देखा है कि सूबे के अन्दर आज जो कुछ भी खर्च किया जा रहा है उस में से backward area के लिये क्या खर्च किया जा रहा है और पिछड़े हुए इलाकों की तरफ कितनी attention दी जा रही है। मैं समझती हूँ कि backward areas के अन्दर असंतोष है और administration में हर इलाके का खयाल रखना मिनिस्टर साहिबान की निष्पक्ष judgment पर depend करता है आज अगर पूरी judgment के साथ काम किया जाए तो कोई दिक्कत न हो। यहां पर मैं, चैपमैन साहिब, आप के जरिये सरकार को चेतावनी देना चाहती हूँ कि अगर वह backward areas की तरफ पूरा ध्यान न देंगे तो यहां पर भी Kerala वाला हाल होगा।

जनाब, चेयरमैन साहिब, मैं आप को बताना चाहती हूँ कि मेरे अपने इलाके की क्या हालत है। मेरा इलाका एक backward area है, इस में पीने के लिये पानी की असंतोषजनक हालत है। लोग छप्पड़ों से पानी पीते हैं और इलाके की औरतों को छे, छे और आठ आठ मील दूर पानी लाने के लिये जाना पड़ता है। सारा hilly इलाका है। फिर देखिए यह सारा इलाका कोई बीस तीस चालीस मील लम्बा है लेकिन इस सारे इलाके में एक भी दाई नहीं है।

(At this stage Mr. Speaker occupied the Chair)

स्पीकर साहिब, medical aid की वहाँ बहुत बुरी हालत है। डाक्टर तो क्या कोई नर्स दाई आदि भी नहीं है। इस area की agricultural हालत भी बहुत बुरी है। कोई खास फसल नहीं होती। बेकारी हद से ज्यादा है। कोई भी धंधा न होने के कारण इस इलाके के लोग शहरों में मुण्डू बनते हैं। मेरे इलाके को मुण्डू producing area कहा गया है, क्योंकि यहाँ के लोग घर के नौकर बन कर पेट भरते हैं।

अध्यक्ष महोदय : यह घर के नौकरों की नहीं, सरकारी नौकरों की demand है। (This demand pertains to the Government Servants and not the domestic servants.)

श्रीमती कृष्णा सेठी : मेरे इलाके में कोई vocation नहीं है। न ही कोई crop होती है। मैं तो, स्पीकर साहिब, अपने इलाके की हालत बयान कर रही हूँ। मेरे इलाके के लोग mentally progressive हैं परन्तु economically बड़े backward हैं। अगर यही हालत रही तो अगले पाँच वर्षों में इस इलाके की हालत और खराब हो जाएगी। इस लिये उर है कि कहीं इस इलाके के लोग हाथ से न निकल जाएं। मैं आशा करती हूँ कि इस इलाके की ओर अधिक ध्यान दिया जाएगा। (घंटी)। अब अगर, स्पीकर साहिब, मेरा वक्त खत्म हो चुका है तो मैं फिर किसी वक्त अपनी बाकी बातें बता दूंगी।

श्री हरभगवान मोदगिल (लुधियाना, उत्तर) : जनाब स्पीकर साहिब, General Administration पर बहुत से सज्जनों ने Opposition की तरफ से इस सभा में भाषण दिये हैं। मैं ने उन की तकरीरों को बड़े ध्यान से सुना है परन्तु मुझे यह देख कर दुःख हुआ कि General Administration पर बोलते २ उन्होंने बहुत से अफसरान के मुताबिक कुछ बातें communal तरीके का रंग देकर बोल दीं। Opposition के hon. Members पब्लिक में अपनी स्वामी अगगज के लिये जिस ढंग से स्पीचें करते हैं वही चाल इस हाउस में भी उन्होंने चलनी शुरू कर दी। इस तरह की गलत और बेबुनियाद बातें इस हाउस में कही जानी मुनासिब नहीं। इन्होंने इस सभा के अन्दर जो allegations services पर लगाए हैं इस से General Administration को कोई फायदा नहीं हो सकता। स्पीच करते वक्त यह देखना जरूरी है कि पब्लिक में तकरीरें करने और हाउस के अन्दर इलजामात लगाने में बड़ा फर्क है। इस लिये अपने Opposition के भाइयों से मेरी प्रार्थना है कि वे ईश्वर के लिये services में hatred और

[श्री हरभगवान मोदगिल]

इस तरह की भावना इस रंग में तकरीरें कर के पैदा करने की कोशिश न करें। इस तरह की तकरीरें करने से वायुमंडल खराब होता है। अगर आप अफसरान के पास जाकर इस तरह की communalism की बातें करके उन को उकसाहट देंगे और फिरकाप्रस्ती की भावना पैदा करेंगे तो आप जानते हैं इस का हशर क्या होगा? Administration में अगर आप ने यह बात पैदा कर दी तो इसे न यह सरकार न आप और न कोई दूसरी हकूमत रोक सकेगी। कोई बेहतर से बेहतर Administration इस communal भावना को, जो आप पैदा कर रहे हैं, रोक नहीं सकेगी। इस लिये मैं, स्पीकर साहिब, आप की वसातत से इस हाउस के जो Opposition के मेम्बर हैं उन से प्रार्थना करना चाहता हूं कि वे इस बात का ध्यान रखें। हम सब माननीय मेम्बर इस लिये लोगों के नुमाइन्दे बन कर नहीं आए कि लोगों में hatred पैदा करें या अफसरान तक में खलीज पैदा करके और गलत impression देकर उन में communal feelings पैदा करें। हमने तो लोगों को confidence में लेकर, उन को यकीन दिला कर उन की तरक्की और बेहतरी के लिये काम करना है और पुराने ख्यालों और पुरानी बातों को उन के दिल से निकाल कर उन के ख्यालात को बदलना है। नया नक्शा पेश करना है; नए रंग की ज़िन्दगी उन्हें देने की है।

मेरे एक भाई ने इलज़ाम लगाया था कि हमारे मुख्य मंत्री ने किसी को दो एक बातें wireless के जरिये से कहीं। वह बातें यह थीं कि एक file भेज दी जाये और एक file के मुतअल्लिक था कि इस में किसी खास किस्म की तकमील करने के बाद file उन के पास भेज दी जाये। अब आप खुद सोचें कि ये लोग किस तरह से सरकारी रिकार्ड का भी ख्याल रखते हैं। किस तरह सरकारी मशीनरी में दखल देते हैं। उन की हमदर्दी हासल करने के लिये हिंदु सिख का सवाल खड़ा करते हैं। और वहां से इस तरह information लाकर उस का record House में पेश करते हैं। वह hon. Member अगर हाउस में मौजूद होते तो मुझे खुशी होती कि वह मेरी इस प्रार्थना को सुन लेते। मैं, स्पीकर साहिब, आप के जरिये मुअदवाना गुज़ारिश करूंगा कि सरकारी कामों में जो यह मदाखलत की है, ठीक नहीं है। एक office file के record उन को कैसे मिले यह एक बहुत ही काबिजे ग़ौर बात है।

जहां तक हमारी administration का ताल्लुक है इस में एक नुमायां तब-दीली आई है। पिछले 10 साल से administration का हर आदमी अपनी ज़िम्मेदारी बखूबी समझता है। और इस बात का उसे एहसास है कि इस आज़ाद मुल्क में उस ने एक आज़ाद शहरी की तरह अपने ख्यालात पेश करने हैं। आज जो हम अपने देश में इन्कलाब लाने वाले हैं इस में वह नेता भी बढ़ चढ़ कर हिस्सा ले रहे हैं जिन्होंने इस देश में इन्कलाब लाने के लिये बेमिसाल लड़ाईयां लड़ीं। मगर, स्पीकर साहिब, आप के जरिये मैं मुख्य मंत्री जी से प्रार्थना करूंगा कि वह इस administration में मज़ीद तब्दीली करें। आजकल हम देखते हैं कि ज़िला administration के दफ्तरों के सामने सब से ज़्यादा भीड़ लगी रहती है। देहाती लोगों के कागज़ात जो वह ज़िला के दफ्तरों में देते हैं

अक्सर गुम रहते हैं, और इन की तलाश में यह बेचारे कई कई दिन परेशान होते रहते हैं। जब से यह **Five-Year Plan** का हमारे देश में काम शुरू हुआ है तब से इस की वजह से कुछ हालात ऐसे हो गये हैं कि हमें किसी न किसी वजह से हकूमत के पास आना पड़ता है। देहती लोगों की जो जरूरियात हैं ममलन **loans, controlled चीजों के परमिट्स और co-operative aids** वगैरह, इन तमाम चीजों को हासिल करने के लिये उन्हें **districts** में जरूर पहुंचना पड़ता है। वहां इन लोगों को बहुत दिक्कतें होती हैं। मुझे अपने जिला के वाक्यात का पूरी तरह से पता है। बतौर एक **legal practitioner** के मुझे जिला की **administration** के नजदीक रहने का मौका मिलता है। बहुत भीड़ इन कचहरियों में लगी रहती है। यह लोग सैकड़ों की तादाद में आते हैं और दरखास्तें देते हैं। ऐसी हालत में उन की दरखास्तें **untraceable** हो जाती हैं। उन का कई कई महीने कोई पता ही नहीं चलता। इस के मुताबिक मैंने अपने जिला के **D.C.** से गुजारिश भी की है कि इस दिक्कत को दूर किया जाये। लेकिन बावजूद इस के कि कई वाक्यात उन के **notice** में भी हम लाये, हमारी यह दिक्कत दूर नहीं हो सकी। हमारे जैसे लोगों को अगर यह दिक्कत है तो उन गरीब और अनपढ़ आदमियों की जो कि एक काम के लिये 10 या 20 मील से चल कर आते हैं क्या हालत होगी यह आप अन्दाजा कर लें। सारा सारा दिन उन्हें अपनी दरखास्तें अफसरान के पेश करने में ही गुजर जाता है। मिसाल के तौर पर ले लीजिये कि मेरा खसरा गिरदावरी गलत है उस की मन्जूरी के लिये मेरी दरखास्त कई कई अदालतों में घूमती है। उस के बाद दुरुस्ती की जाती है। शुरू में जहां यह दरखास्त दी जाती है अब्बल तो वहां उस बेचारे को कोई पता नहीं होता कि इस पर क्या फैसला हुआ है। अगर इस सारे **procedure** को **follow** करने की कोशिश की जाये तो बहुत सी दिक्कतें आती हैं। बतौर एक **Social Worker** के मैंने बहुत से **cases** को **trace out** करने की कोशिश की है। मेरा यह तजर्बा है कि एक ही केस को **trace out** करने में 3-4 घंटे लग जाने लो सामूली बात है। इस के अलावा इन चीजों की **trace out** करने में एक तो सरकारी आदमियों का वक्त सरफ होता है। दूसरे, लोगों को भी सरकारी आदमियों के आमने सामने होने का मौका मिलता है और इस तरह से एक दूसरे पर इल्जाम लगाये जा सकते हैं। इसी लिये मैं निहायत अदब से दरखास्त करता हूं कि इस काम के लिये महकमे हर **district headquarter** में खोले जायें, और एक ऐसा **officer** मुकर्रर किया जाये जो सारी दरखास्तों को एक **register** में दर्ज करे। उस का नम्बर और **date** दरखास्त के आखिर में डाल दिया जाये ताकि जब भी किसी दरखास्त का पता लगाना हो तो यह आसानी से मिल सके।

दूसरी बात **corruption** की यह भी हो सकती है कि जितनी भी ज्यादा मुलाकातें अराम की **administration** के साथ बढ़ेंगी उतनी ही **corruption** ज्यादा बढ़ेगी क्योंकि आजकल बहुत सी **development** की स्कीम्ज चल रही हैं जिन से आम लोगों को गहूलियात दी जाती है। मगर इन से अराम कोई फायदा नहीं उठा रहे और ऐसी भी मिसालें मौजूद हैं कि जो सोसाइटी में चलते फिरते और पढ़े लिखे

[श्री हरभगवान मौदगिल]

लोग हैं या जो निहायत advanced ख्यालात के कहलाते हैं वही लोग अपने रसूख से ज्यादा फायदा उठाते हैं। मैंने district administration से प्रार्थना की है कि किसी बहुत ही जिम्मेदार अफसर को सिर्फ इस काम के लिये ही लगाया जाये कि वह अवाम की help करे और उन को सारी इत्तलाह देता रहे। मैं जानता हूँ कि कई दफा ऐसे कर्जों या subsidies उन के अपने आदमियों को ही दिये जाते हैं और तकसीम हो चुकने के बाद जरूरतमंदों को पता चलता है। इस लिये यह काम Publicity Department का है कि वह अपने फरायज को पूरी तरह से सरअंजाम दे। गवर्नमेंट की तरफ से जब वक़्तन फ़वक़तन ख़ल्ज बनते हैं तो उन की पूरी पब्लिसिटी Government Departments की तरफ से होनी चाहिये ताकि देहाती बेख़बर ही न रहें।

12—0 Noon

जब लोग हमारे एडमिनिस्ट्रेशन को देखते हैं तो अपने अपने ख्याल से उस को बुरा या अच्छा कहते हैं। हकीकत यह है कि अगर हम objectively इस को study करें तो हम देखेंगे कि हमारी history में हमेशा अच्छा एडमिनिस्ट्रेशन रहा है। लेकिन हमारे सामने जो आज difficulty है वह इस बात की है कि हमारा वास्ता ऐसे आदमियों से है जो ज्यादातर जाहिल हैं और जिन के पास कोई भी तालीम नहीं है। उन की जिम्मेदारी हमारी कौमी हकूमत पर है कि हम उन को न सिर्फ तालीम दें, न सिर्फ एक इन्कलाबी ज़िन्दगी पैदा करें बल्कि उन में स्यासी शऊर भी पैदा करें ताकि वह जान सकें कि जिस देश में वह रहते हैं, उस के लिये उन की क्या ड्यूटी है। इस से न सिर्फ हमारा देश उन्नति करेगा बल्कि जो लोग बिना वजह कम्यूनल ढंग से आम जनता के मनों को poison करते हैं, उन की कोशिशें बेकार हो जायेंगी और हम उन लोगों को इस देश के peace-loving नागरिक बना सकेंगे।

जहां तक इस डिमांड का ताल्लुक है, बहुत सा रुपया जेनरल एडमिनिस्ट्रेशन के लिये मांगा गया है। मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि जो छोटे तनखाह वाले मुलाज़मीन हैं उन पर काम का बहुत दबाव है। जो छोटे क्लर्क्स हैं, चाहे वह मैजिस्ट्रेट की अदालत के हों, चाहे तहसील या इंडस्ट्रीज के हों, जब उन से बात-चीत करने का मौका मिला तो मालूम हुआ कि उन के पास एक मिनट की भी फुरसत नहीं होती कि वह अपना काम छोड़ कर किसी की बात सुन सकें। इस से दो बातें पैदा होती हैं, एक तो inefficiency होती है काम में, और जो रिश्कत लेने वाला होता है उस को इस बात का मौका मिलता है कि किसी न किसी बहाने से वह रुपया खींचे और रिश्कत हासिल करे। मिसाल के तौर पर एक तहसील का क्लर्क ले लीजिये जिस के पास miscellaneous काम भी होते हैं और revenue की allotment का भी काम होता है, इस लिये वह किसी भी आदमी को, यह कह कर कि इस वक़्त फुरसत नहीं, हमें दूसरा काम है, पुट आफ कर देता है। और दूसरी ओर वह आदमी जो अभी तक गुलामाना निज़ाम से गुज़रे हैं, वह इन्तज़ार करते रहने की वजह से, और काम से जल्दी फुरसत पाने के ख्याल से, मजबूर हो जाते हैं कि उस क्लर्क को कोई न, कोई gratification दें। इस लिये मैं अर्ज करता हूँ कि अगर ज़िले की एडमिनिस्ट्रेशन को ज्यादा toned up बनाना है तो उस का

यह तरीका है कि ऊपर के अफसरान की तादाद में कमो करें और क्लैरीकल स्टाफ को बढ़ाएं। और उन को इतना काम न दिया जाए कि वह अपने काम में इतने मसरूफ रहें कि जो आदमी बाहर से अपने काम के लिये आता है, उस को attend न कर सकें, उस की बात न सुन सकें।

स्पीकर साहिब, जब पिछले दिनों बजट पर डिस्कशन हो रही थी तो मेरे कुछ भाइयों ने टैक्सिज के बारे में एतराजात किये। टैक्सिज में कोर्ट फीस भी आती है जिस में 30 फीसदी का इजाफा किया गया है। जनाब, मैं ने अदालत की जिन्दगी में तजरुबा किया है कि लोग जो अदालतों में आते हैं उन के लिये न तो बैठने के लिये कोई सैंड होते हैं और न कोई बैचिज का ही इन्तजाम होता है, लेकिन टैक्सिज बाकायदा वसूल किये जाते हैं। अगर देखा जाये तो यह लोग आज के राजे हैं और हकूमत के अफसरान उन के servants हैं। लेकिन होता क्या है कि गर्मियों की कड़ी धूप में जब कि मैजिस्ट्रेट या तहसीलदार कमरे में पंखे के नीचे आराम से बैठे होते हैं, तो यह लोग कड़ी धूप में बाहर खड़े होते हैं, और इतना ही नहीं, जनाब, इन litigants के लिये पीने के पानी तक का कोई इन्तजाम नहीं होता। एक मिसाल है लुधियाने की। वहां अदालत के पास जो कुआं है उस में एक मुर्दा जानवर गिर पड़ा। वहां पर हमारे कुछ वकील दोस्तों ने एक आदमी पानी पिलाने के लिये बैठाया हुआ है, उस ने आकर कहा कि कोई मरा हुआ जानवर पड़ा है, तो इस पर हम लोग ज़िले के नाज़िर के पास गए, और उन के नोटिस में लाये ताकि यह जानवर बाहर निकाला जा सके और लोगों के लिये पीने का पानी मिल सके तो उन्होंने बताया कि कुएं को साफ करने के लिये कोई इन्तजाम हमारे पास नहीं है। तो, जनाब स्पीकर साहिब, मैं कहना चाहता हूं कि ऐसी हालत में भी administration के पास एक पैसा भी कुएं को साफ करने के लिये नहीं होता। और उस administration के लिये इतनी बड़ी demand की जाती है जो ऐसे मौके पर एक पैसा भी नहीं दे सकता। (घंटी)

श्री इन्द्र सिंह (जींद, जनरल) : माननीय अध्यक्ष महोदय, जनरल एडमिनिस्ट्रेशन पर 2 करोड़ 78 लाख की रकम मांगी जा रही है। मैं तो इस को देख कर ऐसा समझता हूं कि यह शायद भाऊ की लूट है और यह कांग्रेस हकूमत इस सूबे में अपनी अजारेदारी समझती है कि जितना लूट का पैसा मिल सके उतना लूट लिया जाए। अगर गौर से एक एक आइटम को देखा जाए तो, जनाबे आली, आप को महसूस होगा कि किस बुरे तरीके से जनता का रुपया खर्च किया जा रहा है। यह नारा लगाते हैं इस बात का कि हम जनता को सुविधाएं देंगे, जनता को आराम देंगे, लेकिन मुझे तो ऐसा मालूम होता है कि भूखी जनता के पास जो दो दाने हैं वह भी यह भूखी-नंगी सरकार छोड़ने के लिये तैयार नहीं। गौर फरमाइये कि मिनिस्ट्रों और डिप्टी मिनिस्ट्रों की कारों पर दो ढाई लाख रुपया खर्च किया जा रहा है और सारे सैक्रेटेरियट पर कोई 73, 74 लाख रुपया खर्च किया जा रहा है। फाइनेंशल कमिश्नर पर 20, 25 लाख के करीब खर्चा किया जा रहा है। और इस के आगे डिस्ट्रिक्ट एडमिनिस्ट्रेशन है, व सब-डिवीज़नल establishment है। हमारे Treasury Benches पर बैठे हुए दास्त यह कहते हैं कि दफ्तरों में बड़ी red-tapism होना है और लोगों को इन्साफ नहीं मिलता। सैक्रेटेरियट के सामने जमवटा लगा रहता है

[श्री इन्द्र सिंह]

वज्जीरों की कोठियां लोगों से भरी रहती हैं। अगर इस मामले पर गौर किया होता तो इस का हल कोई मुश्किल नहीं था जब कि जेनरल एडमिनिस्ट्रेशन पर दूसरी ओर इतनी बड़ी रकम खर्च हो रही है। अब हमारे सामने सवाल यह है कि इस top heavy administration को कैसे कम किया जाये। आप देखेंगे, जनाव, आजकल हर महकमे के अन्दर हैड्स आफ दो डिपार्टमेंट भी दो दो, तीन तीन बैठे हुए हैं, उन के नीचे पांच, पांच, छः-छः उन के असिस्टेंट बैठे हैं, उन के नीचे दो-दो, तीन-तीन सुपरिन्टेंडेंट भी बैठे हुए हैं। और कहा यह जाता है कि हम इस को कम करने के लिये काडर कमेटी मुकर्रर करेंगे। That is all farce. अगर कोई कमी होगी भी तो वह छोटे स्टाफ की होगी। अभी पेंप्सू से 57 पटवारी जो नहर के महकमे से ताल्लुक रखते थे उन को निकाल दिया गया और उन को जगह पंजाब के लाए गये हैं। आज हमें देखना यह है कि ऊपर के एडमिनिस्ट्रेशन की कमी करें, और नीचे वालों को ज़रा ऊपर उठाएं। लेकिन बड़ी मुश्किल तो यह है कि ऊपर वाले वह अफसर हैं जो हमें अंग्रेजों से विरासत में मिले हैं, और जिन्हें नीचे के लोगों से बू आती है।

मेरा मतलब यह है कि top heavy administration को और ज्यादा मज़बूत न बनाया जाए और निचले staff को छांटें न की जाए और उन के अंदर divide and rule की पालिसी से तफरकात पैदा न करें जैसा कि हाल ही में low paid employees के साथ किया गया है। एक तरफ तो गवर्नमेंट ने सिपाहियों की तनखाहें बढ़ाई हैं और दूसरी तरफ जो तनखाहें डेढ़ सौ तक थीं वह कम की गई हैं और तीसरी category को वैसे ही छोड़ दिया गया है। छांटी अगर आप ने करनी है तो top heavy administration को करें और जो निचले तबके के मुलाजमीन हैं उन की छांटी न की जाए। जहां तक red tapism और corruption का सवाल है वह ज्यादा top heavy administration की वजह से शुरू होती है। इस लिये अगर आप अपनी top heavy administration को ठीक नहीं करेंगे, एक एक department में जो दो दो, तीन तीन Heads of Department रखे हुए हैं उन की छांटी नहीं करेंगे तो हमारा burden कम नहीं हो सकेगा। अगर इस को adjustment नहीं की गई तो इस सरकार का हाल वही होगा जो च्यांग काई शेक को कम्युनिस्ट सरकार का हुआ। इस के अलावा, स्पीकर साहिब, यह दावा किया गया है कि law and order की हालत बहुत अच्छी है। मैं कहता हूं कि अगर law and order की हालत बेहतर है तो इस साल Police establishment के खर्च में क्यों इज़ाफा किया गया है। अगर law and order की हालत ठीक हो तो पुलिस का खर्च बढ़ाने की ज़रूरत नहीं पड़ती। इस साल के बजट में यह खर्चा बढ़ा कर तकरीबन 5 करोड़ कर दिया गया है। इस के अलावा यह कहा जाता है कि एंटी कोरप्शन स्टाफ से कोरप्शन कम हुई है लेकिन यह बात गलत है। एंटी कोरप्शन स्टाफ के लिये पिछले साल 5 लाख रुपये की provision थी लेकिन इस साल यह 14 लाख कर दी गई है। यह चीज़ें बताती हैं कि law and

order की हालत कैसी है। अगर हालत बेहतर हुई होती, corruption कम हुई होती तो आज सरकार को पांच लाख से बढ़ा कर anti-corruption पुलिस का खर्च 14 लाख न करना पड़ता। इस से आप अंदाज़ा लगाएं कि इस ब्रांच में कोरप्शन की magnitude कितनी है। मैं इस बात की ओर ज्यादा detail में नहीं जाना चाहता। जो लोग यह कहते हैं कि law and order पहले से अच्छा है मैं उन से सहमत नहीं हूँ। मैं, जनाब, आप को एक मिसाल बताता हूँ जो कि आप सुन कर हैरान होंगे। पिछले दिनों डेरा बसी गांव के अंदर एक हरिजन जोड़ा रहता था। जोड़ा खूबसूरत था। वहां एक Head Constable की नीयत उस हरिजन आदमी की बीवी पर आ गई और उस ने नाजायज़ तरीके से उस गरीब हरिजन को तंग करना शुरू कर दिया। उस हरिजन ने higher authorities को अपनी शिकायत भेजी। जब वहां के पुलिस स्टेशन को पता लगा तो उन्होंने उस को थाने में धुला कर मारा पीटा। जब उस गरीब ने देखा कि मेरी कोई सुनवाई नहीं होती तो वह और उस की बीवी दोनों दुखी होकर रेल गाड़ी के नीचे सिर दे कर मर गए। उन के मरने के बाद उन की जेब से कागज़ का एक पुर्जा निकला जिस पर यह हकीकत लिखी हुई थी। उन्होंने लिखा हुआ था कि हम पुलिस की ज्यादतियों से तंग आ कर खुद कशो कर रहे हैं। मगर हमारी सरकार बड़े फखर से कहती है कि राम राज हो गया है और पुलिस बड़ी अच्छी है। इसी तरह मोमना बाद से चार आदमी जॉंद को आ रहे थे। उन को रास्ते में कुछ आदमियों ने बंदूकें लेकर कत्ल कर दिया। पिछले दिन इस हाउस में एक adjournment motion भी आई थी लेकिन आप ने कहा था कि इस पर फिर बहस कर लेना। वह adjournment motion अम्बाला में D.F.O. और A.D.M. के घरों में हुई चोरियों की बाबत थी। तो, जनाब, इस किस्म की बातें होती हैं और थानेदार तबज्जुह नहीं देते। इसी तरह रोपड़ में एक बकौल की बीवी पर वारदात हुई, अमृतसर में कत्ल हुए और अगर मैं गलत नहीं हूँ तो पिछले दिनों कत्ल की सब से ज्यादा वारदातें हुईं जिन की तादाद 21 से ज्यादा है। अगर law and order ठीक है तो पुलिस का खर्चा बढ़ाने की क्या ज़रूरत है? एक तरफ तो लोगों की बुरी हालत है, वह भूखे मर रहे हैं, मगर दूसरी तरफ नौकरशाही पर दिन बदिन खर्च ज्यादा किया जाता है। गरीब लोगों का कचूमर निकल रहा है। उन की तरफ कोई ध्यान नहीं दिया जाता। इन सब हालात को देखने हुए जब कुछ भाई कह देते हैं कि law and order की हालत ठीक है तो उन पर निहायत अफसोस आता है। इस के अलावा मैं anti-corruption के बारे में कुछ और अर्ज करना चाहता हूँ। कुछ दिन हुए एक non-official resolution आया था और उस के बारे में P.W.D. Minister साहिब ने यह कहा था कि मिस्टर ऐपलबी की Report पर अमल हो रहा है और corruption को हटाने के लिये flying squad रखे हैं। इस चीज़ की मैं एक मिसाल बताता चाहता हूँ। बठिंडे में 60 आदमी पुलिस के flying squad के रखे हुए हैं। यह वही पुलिस हैं जिन के खिलाफ रोज़ शिकायतें आती हैं कि यह घबन के साथ तब्दील नहीं हुए और लोगों को नाजायज़ तंग करते हैं और ताज्जुब है कि इसी पुलिस को कोरप्शन दूर करने का चार्ज दिया है। आप अगर country-side में जाएं तो इन चीज़ों का आप को पता लगेगा। दफ्तरों में बैठे इन बातों का पता नहीं

[श्री इन्द्र सिंह]

लगता । कुसियों पर बैठ कर हम इन चीजों को भूल जाते हैं । जो लोग अब कुसियों पर बैठे हैं कुछ दिन पहले वह भी यही बातें किया करते थे जो हम आज करते हैं । इस लिए आप के द्वारा मेरी इस गवर्नमेंट से प्रार्थना है कि हमारी बातों को बड़े धैर्य से सुनें और अपनी खामियों को छुपाने के लिये हमारी नुकता चीनी को point of prestige न बनाएं । आज हम जो बातें करते हैं उन को नुकताचीनी की sense में न समझा जाए । मैं अर्ज कर रहा था कि वह 60 पुलिस के आदमी गांव गांव फिरते हैं । उन के पास एक ढोल होता है । उस के जरिये वह लोगों को इकट्ठा करते हैं और शाम को दारू भी उड़ती है । तीन चार महीने फिरने के बाद उस flying squad ने सिर्फ 34 पटवारियों के खिलाफ ऐक्शन लेने के लिये लिखा है । आज तक उन्होंने किसी D.C. को, S.P. को या D.S.P. को नहीं पकड़ा । एक राजपुरे के D.S.P. के खिलाफ वहां के 40 देहात के लोगों ने शिकायत की लेकिन आज तक उस पर गौर नहीं किया गया । यह शिकायत anti-corruption agency के पास 30-1-57 को पहुंची थी । आज चार महीने हो गए हैं मगर उस पर कोई action नहीं लिया गया । भंडा में एक जगह का जिक्र है जब उस flying squad को एक आदमी ने देखा तो उस ने उन में एक ऐसे थानेदार को भी देखा जिस ने कि उस से एक दफा 100 रुपये लिये थे । चुनांचि यह चीज उस ने authorities को बताई मगर बजाए action लेने के उस Sub-Inspector को वहां से transfer करके Police Station में S.H.O. लगा दिया । इसलिये यह कैसे कहा जा सकता है कि law and order अच्छा है और पुलिस में बड़ा सुधार हो गया है । गलत है । बल्कि आज corruption का दौर दौरा है और इसे जल्दी ही तेजी के साथ बन्द करना चाहिए । मैं यह अर्ज करूंगा कि Police की सदियों की corruption को दूर करने के लिये एक democratic तरीके पर All-party Police Enquiry Commission मुकर्रर किया जाए जो कि इन लोगों की enquiry करे कि कहां कहां इन्होंने ज्यादतियां की हैं । लेकिन, जनाब स्पीकर साहिब, गवर्नमेंट ऐसा नहीं कर सकती क्योंकि इन को डर है कि फिर वह सारी बातें नहीं हो सकेंगी जो यह करवाना चाहते हैं । जनाबे आली, मैं गुजारिश करता हूं कि इस सिलसिले में जो Enquiry Commission मुकर्रर हो वह न सिर्फ provincial level पर हो बल्कि तहसील और district level पर भी होना चाहिए । अब हाल यह है कि कसूर पुलिस का होता है और वह लोगों को तंग करके रिशवत लेती है लेकिन जब शिकायत की जाती है तो जवाब मिलता है कि लोगों का अपना कसूर है, वह जान बूझ कर अपने नाजायज काम करवाने के लिये रिशवत देते हैं । मैं कहता हूं कि एक गरीब आदमी कभी चंडोगढ़ नहीं आएगा जब तक कि उस को वाकई दुःख नहीं होता । वह तब अपने रुपये और time को खर्च करेगा जब उस को नीचे इन्साफ नहीं मिलेगा । सैकड़ों आदमी आप को ऐसे मिलेंगे जिन के साथ बेइन्साफियां होती हैं । इस लिए लोगों की तकलीफों को दूर करने के लिये planned economy की तरह इस चीज को भी एक planned तरीके से करने के लिये tehsil level पर, district level पर और provincial level पर एक All-party

Enquiry Commission मुकर्रर होना चाहिए जिस को बाकायदा अख्तियारों दिये जाएं और उस को duty पुलिस की irregularities को ठीक करने की हो। जिस का fault साबत हो उस को सजा दी जाए।

अब, जनाब, मैं एक और बात अर्ज करना चाहता हूं। यह जो demand पेश की गई है मैं इस को Jullundur Division की demand कहता हूं। आप Secretariat को देखें और, जनाब, जो साहिबान आप के दाएं तरफ बैठे हुए हैं उन से पूछ लें कि हरियाने का कोई आदमी Secretariat में officers cadre में है या नहीं। Secretariat level पर आप को हरियाने का कोई आदमी नहीं मिलेगा। इस लिये मैं कहता हूं कि हमें अपना due share जरूर मिलना चाहिए। पिछले elections में वहां से 3 आदमी opposition में कामयाब हो कर आए थे मगर इस दफा 16 आदमी कामयाब हो कर इस हाउस में आए हैं। अगर अब भी Government को आंखें नहीं खुलतीं और वह ऐसी हो बातें करेगी तो उस का नतीजा उलट होगा और हमें मजबूर होना पड़ेगा कि हम Regional Formula की बातों पर गौर करें। मैं एक बार फिर अर्ज करता हूं कि अगर हरियाने के आदमियों को proportionately Secretaries वगैरह की posts न दी गई, District और सबडिविजनल लेवल पर नुमाइंदगी न मिली तो शायद हम मजबूर हो कर यह कहें कि भाई हमारा आप के साथ सम्बन्ध नहीं है। हम आप के साथ मान से और शान से रहेंगे लेकिन ज़चील होकर नहीं रहना चाहते। हमारा कोई आदमी Secretary नहीं है, Commissioner नहीं है और इसी तरह Election Department में भी हमारे इलाके का कोई officer नहीं है। Elections के मिलसिले में मेरे इलाके में एक बड़ी serious बात हुई थी जिस की तरफ मैं, जनाब, की तबज़ुह दिलाना चाहता हूं। एक हमारे हां धमतान सोड़ा distributory निकलती थी तो election के दिनों में उस का काम बन्द कर दिया गया। X.E.N. के जरिये pressure डाला गया कि यह उस वक्त खुदवाई जावेगी जब आप कांग्रेस candidate के हक में वोट देंगे। बाद में अब हम जब काम के लिये जाते हैं तो X.E.N., S.D.O. वगैरह कहते हैं कि.....

अध्यक्ष महोदय : मैं पहले यह जानना चाहता हूं कि क्या यह case sub-judice तो नहीं ? (First I want to know whether or not this case is Subjudice ?)

श्री इन्द्र सिंह : मुझे तो इस चीज़ का पता नहीं है

अध्यक्ष महोदय : अगर यह subjudice है तो आप को इस का हवाला नहीं देना चाहिये। (If this matter is subjudice, the hon. Member should not refer to it.)

श्री इन्द्र सिंह : मैं उस हलके से कामयाब हुआ हूं और कई दफा वहां कई मुकदमों में लोगों के साथ गया हूं। जब काम के लिये जाते हैं तो वह कहते हैं कि आपने कांग्रेस के हक में वोट नहीं दिया इस लिये आप का काम नहीं बनेगा। मैं बड़े जोर से कहूंगा कि यह जो *partisan spirit* पैदा हो गई है *that must be stopped* नहीं तो यह हमें और हमारे देश को ले डूबेगी (*voices of shame, shame from the Opposition*)

Chief Minister : This is wrong unless it is substantiated.

Shri Inder Singh : Of course, I am prepared for that. तो, जनाव, यह जो *partisans pirit* है क्या इस से मुल्क आगे बढ़ सकता है? अभी परसों ही की बात है कि कुछ M.L.As को वजह से दो आदमी Executive Officers लिए गए हैं.....

Chief Minister : Will you please repeat it ?

श्री इन्द्र सिंह : परसों की बात है कि दो आदमियों की बतौर Exective Officer appointment हुई है क्योंकि उन के पीछे कुछ कांग्रेसी M.L.As थे। यह इस लिए हुई है.....

अध्यक्ष महोदय : इस में कौन सी बड़ी बात है। आप इसे छोड़ें। (What is therein it ? The hon. Member may please leave it.)

श्री इन्द्र सिंह : मैं यह अर्ज करना चाहता हूं कि हर महकमा के अन्दर, उस की हर आंच के अन्दर और हर काम के अन्दर *partisan spirit* चल रही है और धड़े बाजी चल रही है। मैं आप की मारफत, स्वीकर साहिब, इन से अर्ज करनी चाहता हूं कि वह खुदा के लिये इस धड़ेबंदी में, इस *partisan spirit* से और अपने *petty* अगराजो-मकासद पूरे करने के लिये सूबे को तबाह न करें। आप इन धड़ेबन्दियों से, इस *party spirit* से ऊपर उठें और इस सूबे की बेहतरी के लिये यत्न करें। मैं आप को यह भी बताना चाहता हूं कि अगर प्रान्त का एक हिस्सा लंगड़ा रह जाता है और अगर एक हिस्से की *development* नहीं होती है और उसे *industrially and economically backward* रखा जाता है और रहता है तो इसे प्रान्त की तरक्की नहीं कहा जा सकता है। तरक्की तो उसे कहते हैं जो समूचे प्रान्त को हो। अगर ऐसा नहीं होता तो सारे प्रान्त की भलाई नहीं हो सकती। तो मैं कहूंगा कि यह जो 2 करोड़ 78 लाख की डीमांड है इस में हमारे रिजन को कुछ नहीं मिला है। हमारे रिजन की तरफ गवर्नमेंट ने बिल्कुल ध्यान नहीं दिया है। इस लिये मैं अर्ज करता हूं कि इस बारे में मेरी तजवीज यह है कि यह जो दोनों *Regions* में *gap* है इसे पूरा किया जाए। हमें इस में *weightage* मिलना चाहिये। वह इस तरह कि जितनी भी नई *recruitment* होती है उस में जब तक *Hindi areas, backward areas* और हरियाणा के आदमियों को भरती नहीं कर लिया जाता और उन की कमी पूरी नहीं हो जाती उस वक्त तक कोई भी दूसरे रिजन का आदमी न लिया जाए। मैं इतना कह कर बैठ जाता हूं।

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ (ਪੱਟੀ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਜ ਇਥੇ ਕੁਝ ਅਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੌਧਰੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਪੀਚ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਭਰਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਪੀਚ ਵੀ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸਚ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਇਹ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ

ਚੌਧਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ : ਕਾਂਸ਼ਿਧੀਆਂ ਦੀ ਭੀ ਚੁਨੀ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ : ਜੀ ਹਾਂ, ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਵੀ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਕਿ ਅਨੇ ਨੂੰ ਦਿਨ ਵਿਚ ਵੀ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖਦੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਨਤੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਕਹਾਵਤ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ—ਅੱਖਾਂ ਉਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖੂਹ ਉਤੇ ਜਾਣਾ। ਉਹ ਖੂਹ ਤੇ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਸੁਚੱਜੇ ਸੁਝਾਵ ਦੇਣ ਅਤੇ ਕੋਈ Constructive ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ। ਪਰ ਸਭਰਵਾਲ ਜੀ ਜੀ ਸਪੀਚ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਫਿਰਕਾਵਾਰਾਨਾ ਢੰਗ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹਿਰਾਂ ਫਿਰਕਾਵਾਰਾਨਾ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਦੇ ਨਾਤੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ General Administration ਪਾੜ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ efficient ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ above ਰਖਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੋਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਖਿਚਦਾ ਅਤੇ ਇੰਨਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੰਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਹੁਣ ਅਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਵਲ ਤਵਜ਼ੁਹ ਦਿਵਾਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਅਜ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਲਾਅਨਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੈ smuggling। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਸਾਡੇ smuggling ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਲਾਅਨਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਬੁਰਾਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਲੈ ਡੁਬੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ smugglers ਦਾ ਤੁਅਲੁਕ ਹੈ ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਇਆਂ ਦੀ smuggling ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ smuggling ਜੋ ਹੈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ

[ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ]

ਗੱਲ ਕੁਝ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ 50 ਹਜ਼ਾਰ, ਲੱਖ, ਦੋ ਲੱਖ, ਚਾਰ ਲੱਖ ਦਾ ਸੋਨਾ, ਜਾਂ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਸੋਨਾ ਇਥੇ smuggle ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੱਡੇ ਇਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕਾਇਦਾ organised ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਬਾਰਡਰ ਦੇ ਕੁਝ ਇਸਾਈਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠੇ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਨੌਕਰ ਭੇਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ smuggling ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਸਖਤ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਐਸੀ ਲਾਅਨਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਬਰਦਾਦ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ economy ਨੂੰ ਦਰਹਮ ਬਰਹਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਅਤੇ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਲਾਅਨਤ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਖਤ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਤਾਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿ ਨ ਮਿਲੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਹਥ ਰਖਦੇ ਹਾਂ। ਕੀ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਗ ਉਛਾਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤ ਉਤਾਰੀ ਜਾਵੇ? ਕੀ ਇਹ ਗੁੰਡਾ ਗਰਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਪੈਰੋਕਾਰ, ਭਗਤ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਢੇਬਰ ਜੀ ਦੀ ਟੋਪੀ ਉਥੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਰੋਲੀ ਜਾਵੇ? ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਗੱਲ ਨ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਭੁਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਭੁਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਰਾਹਾਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਜੂਤਿਆਂ ਉਤੇ ਝੰਡੀਆਂ ਟੰਗੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਦੁੱਪਟੇ ਖਿਚੇ ਗਏ....(interruptions) ਲੇਕਿਨ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ administration ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਵਾਕਿਆਤ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਜਿਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਸ਼ਹਿ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਗੱਡੀਆਂ ਡਕ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਉਤੇ ਠੀਮਾਂ ਅਤੇ ਢੇਲੇ ਮਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਤਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ,(voices of jhooth jhooth) ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਗੱਡੀਆਂ ਡੱਕੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਉਤੇ ਢੇਲੇ ਸੁਟੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਝੂਠ ਇਸ ਲਈ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਰਾਸ ਵਾਸ ਟਾਂਡਨ : ਧੰਨ ਕਿਲਕੁਲ ਝੂਠ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ : ਟੰਡਣ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਰਾ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਸੁਣੋ ਅਜੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਹੋਰ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਦਸਣੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ ਹੌਸਲਾ ਰਖੋ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : On a point of order, Sir, 'Kings of smugglers' ਕਹੁਣਾ ਆਰ ਗੁੱਭੇ ਕਹੁਣਾ ਧਾ, ਕਿਸੀ ਮੈਂਬਰ ਕੋ point out ਕਰਕੇ.....

Mr. Speaker : This is not a point of order.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ : ਸਭਰਵਾਲ ਸਾਹਿਬ, ਹੋਸਲਾ ਰਖੋ ਮੈਂ ਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁੰਡਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਗੁੰਡਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਗੁੰਡੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਗਡੀਆਂ ਡਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਢੀਮਾਂ ਪੱਥਰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਚੋਰ ਨੂੰ ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਕਹੋਗੇ ਅਤੇ ਸਾਧ ਨੂੰ ਸਾਧ ਨਹੀਂ ਕਹੋਗੇ ਤਾਂ....

Shri Lal Chand : On a point of Order, Sir. My friend has referred to certain cases at Amritsar. These cases are pending in the Court and I will draw your pointed attention.....

Mr. Speaker : Is it a *sub-judice* matter.

Shri Lal Chand : Yes.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ : ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਜਨਰਲ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਚ ਮੁਚ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ 'ਰੇਲ ਡਾਕੋ' ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.....

Shri Lal Chand : On a point of Order, Sir. This case is pending before the court.

Mr. Speaker : Order please. He is generalising it. He is not specifying any area.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਨਰਲ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ.....

ਏਕ ਆਕਾਸ਼ : ਕੋਈ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦੀ ਥੀ ਥੀ ਕਰੋ ।

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ : ਉਹ ਵੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਓਸੇ ਤੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਗ 'ਰੇਲ ਡਾਕੋ' ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਨਹੀਂ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਨਹੀਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੀ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਐਡ-ਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਮੈਂ ਸਾਫ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਤਾਈਂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਉਠਾਏ ਜਾਂਦੇ ਤਦ ਤਾਈਂ ਇਹ ਲੋਗ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ, ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲਾਉਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੁਕ ਸਕਦੇ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਖ਼ਬਰ ਨਿਕਲੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਮੁਕਤਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਜ ਦੀ ਪਰਤਾਪ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਰੀਫਪੁਰਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਖ਼ਸ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਲੈ ਕੇ ਬਾਰਡਰ ਤੇ

[ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ]

ਆਇਆ । ਇਸ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ਹੀ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਕਢਾਇਆ ਸੀ ਅਰ
ਅੱਜ ਉਹ ਪਕੜਿਆ ਗਿਆ.....

Shri Lal Chand : On a point of Order, Sir. This case is sub-judice.

अध्यक्ष महोदय : वह उस incident का हवाला दे रहे हैं जो पकड़ा गया है । लेकिन इस की merits पर डिस्कशन नहीं हो रही है । (He is referring to an incident. He is not discussing the merits of the case.)

श्री लाल चन्द : Merits पर ही हो रही है । (There is a provision in the Land Customs Act for a judicial enquiry into such cases. It will prejudice)

Mr. Speaker : He is referring to a news item. He is saying that such and such news has appeared in the Press.

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ defend ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸਰਾਫ਼ਾਂ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਜਲਸੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਇਕ ਤਬਕੇ ਦੀ ਤਿਜਾਰਤ ਨੂੰ ਫੇਲ੍ਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਜ਼ਕਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਲੋਗ ਖੁਦ ਹੀ ਰੋਲਾ ਪਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਔਰ ਖੁਦ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਕਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ Additional Police ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਸਲਾਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਉਪਾਰੀ ਮਿਲ ਕੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਚਾਰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਮਣ ਸੋਨਾ ਪਕੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੰਮ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਮਗਲਰ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪੇਂਡੂਆਂ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਪੰਜ ਛੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਤਾਂ ਕੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਪੰਜ ਛੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੇ । ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰਾਂ ਔਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਿਆਨਕ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਇਕਤਸਾਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਣਗੇ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰਫ਼ ਕੋਈ ਸਖ਼ਤ ਕਦਮ ਉਠਾਣ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸੋਨਾ ਸਮਗਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ ।

ਬੀਬੀ ਖਰਸ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ : ਆਰ ਕਜੀਰੋ ਕਾ ਹਾਥ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ : ਰਾਨੀ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤਾਂ ਦੋ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਧੜਦੇ।

ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਘੰਟੀ ਵਜਾਉਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਵਕਤ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਦੋ ਮਿਨਟਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਆਪਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰਡਰ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਉਹ ਸਮਗਲਰਜ਼ ਨਾਲ ਰਲ ਨਾ ਸਕਣ। ਦੂਜੀ ਇਹ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਐਂਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਐਂਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਚੈਕਿੰਗ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਦਿੱਲੀ ਐਂਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਮਗਲਰ ਰਲਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਇਹ ਚੈਕਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਮਗਲਿੰਗ ਨਹੀਂ ਰੁਕ ਸਕਦੀ। ਤੀਜੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਸਜਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸਮਾ ਦਿੱਤਾ। (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਹੋਣ ਤੇ ਸਮਗਲਿੰਗ ਰੁਕ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ (ਫਰੀਦਕੋਟ) : ਮੁਹਤਰਮ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਾਊਸ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਗੱਲਾਂ Law and Order ਨੂੰ condemn ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਬੜੀਆਂ ਓਪਰੀਆਂ ਓਪਰੀਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਦੀ administration ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ States ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀ ਹੈ ਐਂਡ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੇ ਬਜਾ ਤੌਰ ਤੇ ਫ਼ਖਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਬਠਿੰਡਾ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਡਾਕੂਆਂ ਅਤੇ ਚੋਰਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਐਂਡ ਕਤਲਾਂ ਦੀ ਪਨਾਹਗਾਹ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਓਥੇ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਡਾਕੋ, ਕਤਲ ਜਾਂ ਰਾਹਜ਼ਨੀ ਦੀ ਵਾਰਦਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਐਂਡ ਖਾਸ ਕਰ ਐਸੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਮੁਲਕ ਦੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੰਮ, ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੋਵੇ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ Law and Order ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਦੇ ਜਲੂਸ ਆਮਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ ਐਂਡ ਮਜ਼ਹਬੀ ਜਨੂੰਨ ਵੀ ਆਪਣੀ climax ਤੇ ਹੋਵੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੋਰ incident ਤੇ ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਪੈਰ ਵੀ ਨਾ ਮਿਧਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਓਥੇ Law and Order ਏਨਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ attention ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਖੁਦ ਕੰਟਰੋਲ ਰੂਮ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਇਸ਼ਤਿਆਲ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਅਮਨ ਲਈ

[ਸਰਦਾਰ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ]

ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੇਕਰ Law and Order ਨੂੰ condemn ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਔਰ ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ।

ਪਰ ਮੈਂ ਇਥੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਹਾਊਸ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਹਾਊਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਆਰਜ਼ੀ ਜਿਹਾ phase ਹੈ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸੰਤੋਸ਼ਜਨਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸਾਡੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਅੱਜ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ। ਜੇ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਚੰਗੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ election ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ election ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ interior ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਵਾਸਤੇ canvassing ਕਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜੇ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਚੰਗਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ lady candidates ਆਪਣੇ ਨਾਲ 50,50 body-guards ਵੀ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਵੀ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਈ ਔਕੜਾਂ ਤੇ ਔਖਿਆਈਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਸਨ। ਜੇ Administration ਚੰਗੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਐਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ elections ਦਾ ਕੰਮ ਸਮਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਮਾੜੀ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਨਿਆਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਉਹ missionary zeal ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਲਹਿਜ਼ਾ ਤੇ ਰਵੱਈਆ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤਕ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਤੇ ਬੋਸੀਦਾ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ outlook ਨੂੰ ਬਦਲਨਾ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ outlook ਐਨਾ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਪਰ ਜਿਸ ਹੱਦ ਤਕ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Administration ਵਧੇਰੀ improve ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਵਲ ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ election ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੁਝੀ ਰਹੀ, ਫੇਰ integration ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਰੁਝੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਦੂਜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੀ। ਅਸਲ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ। ਹਾਲਾਤ ਮੁਤਾਲਬਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੈਪਸੂ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਵਖਰੀ ਜੁਗਹਾਫੀਆਈ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੈਪਸੂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਤਹਿਸੀਲ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਤਹਿਸੀਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਛੇਤੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਦਮੀ ਸੁਬਾਹ ਚਲ ਕੇ Headquarters ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਨੀ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਘਰ ਪਹੁੰਚ

ਜਾਏ । Kandaghat, Nalagarh ਤੇ Kapurthala ਦੇ ਲੋਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੋਲ ਪਟਿਆਲੇ ਜਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ Narnaul ਦੇ ਆਦਮੀ ਵੀ ਪਟਿਆਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲੰਬੀ ਦੇ ਥਾਨੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਲਈ 10 ਰੁਪਏ ਕਿਰਾਇਆ ਭਰ ਕੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਥਾਨੇ ਤੋਂ 90 ਮੀਲ ਦੇ ਫ਼ਾਸਲੇ ਤੇ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਖਿਆਈਆਂ ਦਾ ਹੱਲ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਢੂੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਨੂੰ District Headquarter ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ । ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਾਲ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਨੂੰ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ । ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਫੈ ਗਈ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਈ ਕੈਦੀ ਨਸ ਗਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨ ਉਥੋਂ ਦੀ administration ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਫਰੀਦਕੋਟ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਏ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ੀਰਾ ਤਹਿਸੀਲ ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੈ ਫ਼ਾਜ਼ਲਕਾ ਮੁਕਤਸਰ ਅਤੇ ਮੋਗੇ ਦੀਆਂ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੈ । ਤੇ ਜਿਥੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਨੂੰ amalgamate ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੇ M.L.A.s ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪਾਸ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕਰੇ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੀ redistribution ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਅੰਬਾਲਾ ਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀਆਂ ਕਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਟਿਆਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰੀ ਦਾ Headquarter ਬਠਿੰਡਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਬਠਿੰਡਾ Commercial ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ । ਇਥੇ ਸੌਤ ਸੜਕਾਂ metalled ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਇਥੋਂ ਸੜ ਪਾਸੇ ਰੇਲਾਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਬੜਾ ਭਾਰੀ junction ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਠਿੰਡਾ ਸੰਗਰੂਰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਹਿਜ਼ਾਰ ਪਟਿਆਲਾ ਤੇ ਕੁਝ ਇਲਾਕਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਪਾਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰੀ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਭੁਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੂਬੇ ਦਾ Headquarter ਲਾਹੌਰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ border ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ public ਦਾ morale ਉੱਚਾ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਠਿੰਡਾ ਵੀ border ਤੋਂ 60 ਮੀਲ ਦੇ ਫ਼ਾਸਲੇ ਤੇ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ Headquarter ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ 100 ਮੀਲ border ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ administration ਨੂੰ improve ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Anti-Corruption Department ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ Department ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ Corruption ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਪੂਰੇ ਸਾਧਨ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਸਰਕਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀਆਂ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ • ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੱਛਰ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਨ D. D. T. ਹੈ । ਪਰ ਅੱਜ ਕਲ ਮੱਛਰ ਨੇ ਆਪਣੀ nature

[ਸਰਦਾਰ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ]

ਬਦਲ ਲਈ ਹੈ ਕਿ D.D.T. ਦਾ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ Anti-Corruption Department ਤਾਂ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣ ਤੇ ਲੈਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਬਦਲ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ਬੂਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਦਿਲੋਂ ਵਜ੍ਹੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ Co-operations ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਓਦੋਂ ਤਕ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਇਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਕੇਵਲ Anti-Corruption Department ਦੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਇਕੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਵਰਤਣ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਔਖਿਆਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਆਦਮੀ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪੈਣ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਮਾੜੇ ਹਨ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਹਿਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਇਤਫ਼ਾਕ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਮਾੜੇ ਹਨ ਨਾ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਾੜੇ ਲੋਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਤੇ ਵਸੀਲੇ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਆਦਮੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਬੜੀ ਤਕੜੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਬੜਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਛੋਟੀਆਂ ੨ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਜਲਦੀ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, Corruption ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਮੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ inefficiency ਤੇ negligence ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਇਕ ਖੂਹ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਚੁਕਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਖੂਹ ਤੇ pumping set ਪਹਿਲੇ ਮਾਲਿਕ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਪਰ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਅਫਸਰ ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਸ ਖੂਹ ਤੇ ਪੰਪਿੰਗ ਸੈੱਟ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਫਸਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਖੂਹ ਵਿਚ ਗੋਤ ਲਾ ਲਿਆ ਕਤ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਨਿਤਦਈ ਜਵਾਬ ਹੈ। (Laughter) ਉਸ ਉਜ਼ਰਦਾਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਫਸਰ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਖੂਹ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜਾਏਗਾ ਤੇ pumping set ਮਾਲਿਕ ਨੂੰ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਸਾਰਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਪਰ ਪਹਿਲਾ ਨਾਲੋਂ ਵੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਨਸਾਫ ਲੈਣ ਲਈ ਜੇ ਤਰੱਕੇ ਉਸ ਸਾਇਲ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਉਠਾਣੀ ਪਈ ਉਸ ਲਈ ਉਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਲ ਟਾਰਡ ਸੜਕਾਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਖੰਬੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਜਾਂ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨੂੰ ਇੰਝ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਅਫਸਰ corrupt ਹਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਚੰਗੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਝਦਾ

ਹੋਇਆਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ corruption ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਾਬੂ ਰਾਮ (ਰਜੌਂਦ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, General Administration का तीन चीजों में जिक्र आया है। पहले गवर्नर साहिब के ऐड्रेस पर बहस के दौरान में; उस के बाद एक non-official resolution आया और आज यह तीसरा दिन है जब general administration पर जिक्र आया है। इन तीनों मौकों पर जो सज्जन बोले हैं उन में से ज्यादातर कांग्रेसी भाई बोले हैं। जितनी नुक़ताचीनी General Administration, corruption और smuggling पर हुई है वह ज्यादातर Treasury Benches की तरफ़ से हुई है। इस से यह अंदाज़ा लगाया जा सकता है कि General Administration nil है और इस की ज़िम्मेदारी हमारी मिनिस्टरी पर है। अगर General Administration किसी सूबे की या किसी देश की अच्छी न हो तो वह हकूमत कभी अच्छी कहलाने की मुस्तहक नहीं हो सकती। मेरे कई भाइयों ने इस सूबे को general administration का मुकाबला दूसरे सूबों के साथ किया है और कहा है कि यहां का इन्तज़ाम दूसरे सूबों के मुकाबले में अच्छा है। लेकिन मैं अर्ज़ करता हूँ कि इन दूसरे सूबों में भी हकूमत कांग्रेस की है। अगर वहां बड़ा डूब गया है तो उन का हमारे सूबे से मुकाबला कैसे हो सकता है। दूसरों की बुराई का जिक्र करके हम अच्छे कैसे हो सकते हैं ?

मेरे एक भाई ने अभी कहा है कि Anti-corruption का महकमा ही बिगड़ गया है। उन्होंने D.D.T. की मिसाल दी है और कहा है कि अब मच्छरों पर इस का असर नहीं होता। इसी तरह से जो रुपया Anti-corruption डिपार्टमेंट पर खर्च किया जा रहा है, और जो गरीब लोगों के पसीने की कमाई है, वह रुपया ज़ाया किया जा रहा है। अब मैं एक दो मिसालें अगर आप के सामने रखूँ तो वे कोई मौका से दूर न होंगी।

हमारी तहसील में एक गांव है सांगरी। आज दो साल पहले का वाक्या है। उस वक्त भी मौजूदा चीफ़ मिनिस्टर साहिब मिनिस्टर थे। वहां दो भाइयों में झगड़ा हुआ। एक जो मज़बूत था उस ने दूसरे को पुलिस के ज़रिये क़तल करवा दिया। बाद में यह दिखाया गया कि वह मुकाबले में मरा है। S.D.O. साहिब को भी यह पता लग गया था कि यह murder है। वहां के उस वक्त के जो अफ़सर थे उन्होंने murder को ख़त्म करवा कर मुकाबले में मारा गया दिखाया।

अभी अभी मेरे पड़ोसी साथी ने जालन्धर, लुधियाना का जिक्र किया है। मैं आप के सामने साबन की हुई चीज़ें रखता हूँ। कालका की firing और होशियारपुर का कांड हमारे सामने हैं। उन के लिये गवर्नमेंट ज़िम्मेदार है। इन हालात में यह कैसे कहा जा सकता है कि administration अच्छी है। होशियारपुर के कांड के लिये श्री श्रीमन्नारायण ने इन को ज़िम्मेदार ठहराया है।

[चौधरी बारू राम]

मैं एक बात और कहे बगैर नहीं रह सकता। दस दिन के अंदर अंदर का एक incident है। चीफ मिनिस्टर साहिब के पास एक अफसर एक certain community के एक अफसर के खिलाफ शिकायत ले जाता है। हुकम होता है कि उसे मुअत्तल कर दो। लेकिन अगर दूसरी community के अफसर के खिलाफ शिकायत आती है तो कहा जाता है कि file कर दो। (आपोजीशन की तरफ से shame, shame की आवाजें)

मुख मंत्रि : ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ ।

चौधरी बारू राम : अगर मैं इसे ठीक साबत कर दूँ तो क्या आप अस्तीफा देने के लिये तैयार होंगे ?

मुख मंत्रि : ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਬਤ ਨਾਂ ਕਰ ਸਕੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ ।

चौधरी बारू राम : हां, मैं बिलकुल तैयार हूँ।

मुख मंत्रि : बेस नुं ਐਥੇ mention ਕਰ ਦਿਉ । (आवाजें)

Mr. Speaker : Order please.

चौधरी बारू राम : अगर मैं administration के बारे में कांग्रेस पार्टी के बोलने वालों के लफ्ज दोहरा दूँ तो इस से ज़्यादा और क्या कहा जा सकता है। उन्होंने कहा है कि किसी चीज़ को चलाने के लिये चांदी के पहिए चाहियें। इस किसम की और मिसालें भी मेरे पास हैं।

Anti-corruption के बारे में जिक्र किया गया है। पहले यह पोजीशन थी कि अगर कोई अफसर corrupt होता था या रिश्तत लेता था तो उस के खिलाफ इस्तग़ासा हो सकता था। हरेक को ऐसा करने की इजाज़त थी। मगर अब Head of the Department की इजाज़त के बगैर किसी अफसर के खिलाफ इस्तग़ासा नहीं हो सकता। मैं पूछता हूँ कि इस हुकम के दायर होने के बाद कितने Heads ने यह इजाज़त दी है कि क़लां अफसर के खिलाफ मुकदमा दायर किया जाए और पहले कितने अफसरों के खिलाफ complaints होती थीं और सज़ाएं होती थीं। यह चीज़ जाहर करती है कि administration अच्छी हुई है या बुरी; कितनी corruption बढ़ी है या खत्म हुई है ?

इस के अलावा मैं ने देखा है कि कई दफ़ा हफ़ते मनाए जाते हैं खास खास चीज़ों के जैसा कि Excise के महकमे का हफ़ता। ऐसे हफ़तों में ज़्यादा से ज़्यादा लोग पकड़े जाते हैं। इन हफ़तों के बारे में मैं एक मिसाल देता हूँ। चनाना नाम का एक गांव कैथल के पास है। वहां से शराब पकड़ी गई। उसी शराब से आठ आदमियों के खिलाफ मुकदमे बनाए गए। जब भी ऐसा कोई मुकदमा आता है तो उस को बड़ा कर दिखाया जाता है।

मेरे हलके में एक गांव बिधाना है। वहां एक आदमी ने नाजायज़ शराब की एक distillery लगाई हुई है जिस से उसे 600 रुपये माहवार की आमदन है। आजतक उस आदमी के खिलाफ कोई action नहीं लिया गया। इस distillery को खत्म न करने के लिये कौन जिम्मेदार है ?

अध्यक्ष महोदय : आज की मीटिंग का टाइम खत्म हो गया है । (The time for today's meeting is over.)

चौधरी बारू राम : फिर स्पीकर साहिब, अगले दिन मुझे टाइम दे देना ।

अध्यक्ष महोदय : उस दिन दो चार मिनट ले लेना । (The hon. Member may get a few minutes on that day.)

1 P.M.

(The Sabha then adjourned till 2 P.M. on Monday the 20th May, 1957)

Punjab Vidhan Sabha Debates

20th May, 1957

Vol. I—No. 15

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Monday, 20th May, 1957

	PAGE
arred Questions and Answers	..(15)1
nstarred Questions and Answers	..(15)63
nnouncement by Secretary regarding certain Bills	..(15)76
emand for Grant—	
General Administration (Resumption of Discussion)	..(15)76—131

CHANDIGARH :

Printed by the Controller, Printing and Stationery, Punjab
1958

Price: Rs. 5.55 nP.

1941

1941

1941

1941

1941

1941

1941

1941

1941

1941

1941

1941

1941

1941

1941

1941

1941

ERRATA

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATE, Vol. I., No. 15,
DATED THE 20TH MAY, 1957

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>On page</i>	<i>Line</i>
हैं	ह	(15) 9	3
Sardar	Sarda	(15) 24	25
disbursement	disbursementn	(15) 28	21
to	in	(15) 58	34
Supplementaries	Supplementariesd	(15) 59	4
not	no	(15) 74	21
रोंगती	रोंगती	(15) 77	23
सबाडॉनेट	सबाडॉनट	(15) 79	22-23
घिआन	घाअन	(15) 84	24
ਇਕ	ਇਸ	(15) 85	1
not	no	(15) 89	10
क़े बारे	क़ बार	(15) 102	22
ਦਰਸਾਉਣਾ	ਦੱਨੁਉਸਣਾ	(15) 106	Last line
member	memb r	(15) 111	4
department	D par men	(15) 111	5
when	Vhn	(15) 111	5
provision	prov sion	(15) 111	16

1945

1. The Government of India
2. The Government of Punjab

3. The Government of the United Provinces

4. The Government of the Central Provinces and Berar

5. The Government of the Madras Presidency

6. The Government of the Bombay Presidency

7. The Government of the Sindh and Baluchistan

8. The Government of the North-West Frontier Province

9. The Government of the Punjab

10. The Government of the United Provinces

11. The Government of the Central Provinces and Berar

12. The Government of the Madras Presidency

13. The Government of the Bombay Presidency

14. The Government of the Sindh and Baluchistan

15. The Government of the North-West Frontier Province

16. The Government of the Punjab

17. The Government of the United Provinces

18. The Government of the Central Provinces and Berar

19. The Government of the Madras Presidency

20. The Government of the Bombay Presidency

21. The Government of the Sindh and Baluchistan

22. The Government of the North-West Frontier Province

23. The Government of the Punjab

24. The Government of the United Provinces

25. The Government of the Central Provinces and Berar

26. The Government of the Madras Presidency

27. The Government of the Bombay Presidency

28. The Government of the Sindh and Baluchistan

29. The Government of the North-West Frontier Province

30. The Government of the Punjab

PUNJAB VIDHAN SABHA

Monday, 20th May, 1957.

The Vidhan Sabha met in the Assembly Hall, Sector 10, Chandigarh Capital, at 2 p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Sardar Gurdial Singh Dhillon) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

ALLOTMENT OF LAND TO NON-CLAIMANT CULTIVATING TENANTS

***184. Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether several families of non-claimant cultivating tenants belonging to Sawni Brahman caste have been allotted land in various parts of the State ;
- (b) whether 150 such families living in Tripuri Township have yet to be allotted any land ; if so, the time by which allotment of land is expected to be made to them ?

Shri Mohan Lal : (a) No.

(b) No.

REHABILITATION OF KASHMIRI DISPLACED FAMILIES

***186. Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that approximately 200 Kashmiri Sikh Refugee families have been rehabilitated in Nalagarh and Rajpura, etc., with an allotment of 50 bighas of land per family ;
- (b) whether it is also a fact that approximately 135 such families residing in Tripuri Township have been allotted nearly 10 bighas each near Bir Taffazalpur, Patiala District ;
- (c) if the replies to parts (a) and (b) above be in the affirmative, the reasons for this discrimination between two groups of the same category of refugees ?

Shri Mohan Lal : (a) and (b) About 700 Kashmiri families have been rehabilitated in Patiala, Nalagarh, Rajpura and Mohendragarh Tehsils. 40 to 50 bighas of land has been allotted to each family with the exception of 133 families, settled in Bir Taffazalpur. In Bir Taffazalpur each family has been allotted 11 bighas.

[Minister for Finance]

(c) One hundred and thirty-three families settled in Bir Taffazalpur had originally been housed in Tripuri on their arrival from Bhupal Camp. It was intended to allot 40 to 50 bighas of land to each of these families, but all of them desired to be settled in Bir Taffazalpur and agreed to distribute 1,450 bighas of land available in Bir Taffazalpur amongst themselves. Each family thus got 11 bighas only according to their agreed arrangement.

Raja Surendra Singh : Was the agreement of these refugees taken in writing ?

Minister : Pardon.

Raja Surendra Singh : Was the agreement of these refugees to take less land than their contemporaries taken in writing ?

Minister : I have no such information with me at present. But so far as I can judge from the information that is supplied to me, it is not in writing.

HARIJANS IN TRIPURI TOWNSHIP

***185. Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state —

- (a) whether any non-refugee Harijans are engaged as sweepers and scavengers in Tripuri Township; if so, the wages of such employees ?
- (b) whether the facilities of accommodation, etc., are also provided for such Harijans ?

Shri Mohan Lal : (a) Twenty Non-refugee sweepers at Rs 28 per mensem have been engaged for the up keep of Tripuri Town sanitation.

- (b) All of them have been provided with the accommodation

ELECTIONS TO MUNICIPAL COMMITTEES IN THE STATE

***212. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the total number and names of Municipal Committees district-wise in the State, which have been superseded up to the 30th April, 1957 ;
- (b) whether Government proposes to revive the Municipal Committees referred to above or to hold new elections thereto ; if so, when ?

Shri Mohan Lal : (a) A list is laid on the Table.

- (b) The question of reconstituting these Municipal Committees and holding elections thereto will be taken up shortly.

List of Superseded Municipal Committees in the State

<i>District</i>	<i>Name of the Municipal Committee</i>
Hissar	.. Hissar
Rohtak	.. Rohtak
	Jhajjar
	Sonepat
Gurgaon	.. Sohna
	Pataudi
	Bawal
Karnal	.. Shahabad
Ambala	.. Chhachhrauli
Simla	.. Simla
Ferozepur	.. Bucho Mandi
	Guruharsahai
	Dharamkot
Gurdaspur	.. Dera Baba Nanak
Patiala	.. Patiala
Bhatinda	.. Jaitu
Kapurthala	.. Sultanpur
Mohindergarh	.. Kanina

PURCHASE OF FURNITURE FOR GOVERNMENT OFFICES

***213. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Public Works be pleased to state the total expenditure incurred by Government on the purchase of furniture for use in various Government Departments in the State during the years 1956 and 1957, and the names of the offices where it was used ?

Rao Birendar Singh : Total expenditure incurred on the purchase of furniture for use in the P.W.D., Buildings and Roads Branch offices during the year 1956-57 is Rs 57,334. These offices are in Patiala, Amritsar, Jullundur, Nabha, Ambala and Hissar Circle of this branch. The Buildings and Roads Branch is not the purchasing agency of furniture for all Government Departments.

श्री प्रबोध चंद्र : क्या मिनिस्टर साहिब फरमायेंगे कि यह जो furniture खरीदा गया है इस के लिये कोई tenders वगैरह invite किये गये थे या कि नहीं ?

मन्त्री : जी हां, जो भी furniture खरीदा जाता है वह इसी तरीके से खरीदा जाता है ।

श्री प्रबोध चंद्र : वजीर साहिब ने फरमाया है कि इसी तरीके से furniture खरीदा जाता है। क्या वह categorically statement दे कर कह सकते हैं कि यह जो furniture खरीदा गया था इस के लिये tenders invite किये गये थे ?

मन्त्री : इस के लिये अलहदा नोटिस चाहिये।

श्री प्रबोध चंद्र : स्पीकर साहिब, इस में मैं आप की protection चाहता हूँ। मिनिस्टर साहिब ने सवाल के जवाब में पहले बताया है कि यह उसी तरीके से खरीदा गया था यानी खरीदने से पहले tenders invite किये गये थे और फिर जब मैं ने पूछा कि क्या वह इस के लिये categorically statement देने को तैयार हैं तो अब इन्होंने कहा है कि इस के लिये notice चाहिये। मैं जानना चाहता हूँ कि आया इन का पहला जवाब ठीक है या दूसरा ?

मन्त्री : मैंने जवाब में कहा है कि सारा furniture tenders invite कर के खरीदा जाता है। अगर माननीय मैम्बर इस के मुतअल्लिक पुख्ता तौर पर पूछना चाहते हैं तो इस के लिये अलहदा notice दिया जाये।

अध्यक्ष महोदय : इन्होंने बता तो दिया है कि इस में भी वही तरीका अख्तियार किया गया है जो कि आम तौर पर किया जाता है। अगर आप information किसी specific case के मुतअल्लिक लेना चाहते हैं तो अलहदा नोटिस दे दें। (He has already stated that the procedure which is generally followed has been adopted in this case. If the hon. Member wants to have information about some specific case, he should give a separate notice.)

श्री प्रबोध चंद्र : पहले तो इन्होंने इस का जवाब दे दिया है कि इस के लिये tenders invite किये गये थे लेकिन जब मैं ने कहा कि क्या यह categorically कह सकते हैं कि इस case में भी tenders invite किये गये थे तो इन्होंने कह दिया कि इस के लिये notice चाहिये। मैं यह पूछना चाहता हूँ कि क्या इन का पहला जवाब ठीक है या दूसरा ?

मन्त्री : मैं ने कहा है कि आम तौर पर furniture खरीदने से पहले tenders invite किये जाते हैं। अगर माननीय मैम्बर के नोटिस में इस furniture के मुतअल्लिक कोई और चीज़ हो या वह कोई और information लेना चाहते हों तो वह उस के लिये अलग सवाल कर के जवाब ले सकते हैं।

FLUSH SYSTEM IN P.W.D. REST-HOUSES

*214. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) the names of places, district-wise in the State, where there are P.W.D. Rest-houses and the number of those amongst them which are fitted with flush ;

- (b) whether Government proposes to equip those rest-houses with flush where it does not exist at present ;
- (c) the daily charges required to be paid by the M.L.A.s in each rest-house ?

Rao Birender Singh : (a) A list of P.W.D. Rest-houses arranged district-wise is placed on the Table of the House. Those with flush have been shown as such.

(b) There is no such scheme at present under consideration of Government.

(c) M.L.As when on duty are entitled to rent-free accommodation.

(a) List of P.W.D. Rest Houses in the Punjab.

I. AMRITSAR DISTRICT

Amritsar

.. Provided with flush.

II. GURDASPUR DISTRICT

1. Gurdaspur
2. Pathankot
3. Dalhousie
4. Dundhiane

III. KANGRA DISTRICT

1. Chakkie
2. Palampur
3. Pandoh
4. Arsu
5. Bathad
6. Banjar
7. Naggar
8. Koti
9. Ganddhla
10. Jispa
11. Keylong
12. Patsoo
13. Chhetru
14. Sisu
15. Koksar

} Provided with flush.

[Minister for Public Works]

IV. JULLUNDUR DISTRICT

1. Jullundur
2. Phillaur
3. Bhogpur
4. Nurmahal

V. LUDHIANA DISTRICT

1. Ludhiana
2. Jagraon
3. Khanna

VI. HOSHIARPUR DISTRICT

1. Hoshiarpur
2. Ranital
3. Dehra Gopipur
4. Una
5. Garhshankar

VII. FEROZEPUR DISTRICT

Ferozepur

.. Fitted with Flush.

VIII. PATIALA DISTRICT

1. Dera Bassi
2. Nalagarh
3. Saproon
4. Kandaghat
5. Chail
6. Tara Devi
7. Kasauli
8. Gobindgarh
9. Sirhind
10. Doraha
11. Nabha

.. } Fitted with flush.
.. }

.. Fitted with flush.

IX. SANGRUR DISTRICT

1. Sangrur
2. Malerkotla
3. Barnala
4. Sunam
5. Lehra Gaga

X. KAPURTHALA DISTRICT

1. Kapurthala
2. Sultanpur
3. Phagwara

XI. BHATINDA DISTRICT

1. Bhatinda .. Fitted with flush.
2. Rampura Phul
3. Jaito
4. Badhlada
5. Maur

XII. AMBALA DISTRICT

Ambala Cantt

XIII. GURGAON DISTRICT

1. Gurgaon
2. Palwal
3. Hodal
4. Jaindapur
5. Mandkula
6. Nuh

XIV. SIMLA DISTRICT

1. Koti ..
2. Barog ..
3. Brochhurst No. 2, Simla .. } Fitted with Flush.

XV. KARNAL DISTRICT.

1. Karnal
2. Gharaunda
3. Pipli
4. Ladwa
5. Smalka
6. Shahabad
7. Pundri
8. Panipat .. Fitted with flush.

XVI. HISSAR DISTRICT

Hissar.

[Minister for Public Works]

XVII. ROHTAK DISTRICT

1. Rohtak
2. Sonapat

XVIII. MOHINDERGARH DISTRICT

1. Mohindergarh
2. Dadri
3. Narnaul

Note.—All rest-houses against the names of which no remarks have been given in the above list are without sanitary fittings.

श्री प्रबोध चंद्र : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि जब M.L.As on duty होते हैं तो वह Rest-houses को मुफ्त utilise कर सकते हैं। तो क्या वह तशरीह कर के बतायेंगे कि वह 'M.L.As on duty' को कैसे define करते हैं?

मन्त्री : जब M.L.A.s on duty किसी जगह पर जाते हैं तो उन्हें पता होता है कि वह on duty हैं।

श्री प्रबोध चंद्र : यह जो rest-houses हैं इन.....

अध्यक्ष महोदय : 'On duty' तो बड़ी साफ expression है। (The expression 'on duty' is quite clear.)

श्री प्रबोध चंद्र : M.L.A.s on duty तो mostly चंडीगढ़ में हो सकते हैं लेकिन इन्होंने फरमाया है कि वह जब 'on duty' हों तो वह तमाम जिलों के rest houses का इस्तेमाल कर सकते हैं। तो मैं पूछना चाहता हूँ कि यह जो उन का right है कि वह तमाम P.W.D. के rest-houses में ठहर सकते हैं, 'on duty' कह कर क्या उन का यह राईट withdraw किया जा रहा है?

मन्त्री : मैंने साफ बताया है कि जब वह 'on duty' हों तो वह rest-houses में ठहर सकते हैं।

श्री प्रबोध चंद्र : सवाल के जवाब में कुछ और दिया गया है। शायद मिनिस्टर साहिब के पास इस बारे में पूरी information नहीं है। इन्होंने कहा है कि अगर वह 'on duty' हों तो वह वहां बिना किराये के रह सकते हैं.....

अध्यक्ष महोदय : यहां बिना किराये के तो लिखा हुआ है। (Here it is given as "rent free".)

Shri Prabodh Chandra : Even then they are required to pay the rent of the rest-houses. They pay the rent even when they are on duty. So the statement made by the hon. Minister is not according to the facts.

Mr. Speaker : This is not a supplementary question. The hon. Member is giving information.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या वज़ीर साहिब मेहरबानी कर के बतलायेंगे कि जब मैम्बर साहिबान यहां असैम्बली का सेशन attend करने आते हैं या कोई और meeting attend करने आते हैं तो क्या उन का सहकामा उन को on duty समझता है या नहीं ?

मुख मंत्री : इस सवाल लਈ नोटिस चाहीदा है । एह पालिसी दा मामला है कि जेदे M.L.As session attend करन आउट उा की एह on duty समझे जात जा ना समझे जात । इस बारे में के दसिआ जा सकदा है कि M.L.As दी की की duties हन ।

अध्यक्ष महोदय : इस के लिये आप अलग नोटिस दे दें । (The hon. Member may give a fresh notice for this.)

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब, notice तो पहले ही आ चुका है । वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि जब M.L.As on duty होते हैं तो rest-houses में ठहर सकते हैं । मैम्बरज के लिये सब से बड़ा काम असैम्बली की meetings attend करना होता है । तो मैं यह पूछना चाहता हूं कि जब वह असैम्बली की meetings attend करने आते हैं तो क्या वह on duty समझे जाते हैं या नहीं ?

अध्यक्ष महोदय : वह तो आप ने पहले ही पूछा है कि मैम्बरज कौन कौन से मौकों पर on duty समझे जाते हैं । यही आप का सवाल है और वह इसका जवाब देने के लिये वक्त मांगते हैं । शायद उन्होंने इस बारे में कोई information लेनी हो । (The hon. Member has already enquired as to the occasions when the hon. Members may be treated on duty. This is his question and the Chief Minister wants some time to give a reply to it. Perhaps he wants to collect some information in this connection.)

पंडित श्री राम शर्मा : लेकिन, स्पीकर साहिब, उन्होंने सवाल का जवाब तो पहले दे दिया है कि वह जब on duty हों तो वहां ठहर सकते हैं । जवाब देने से पहले उन्हें अपने mind में यह बात clear कर लेनी चाहिये थी कि मैम्बरज कब २ on duty होते हैं ।

श्री प्रबोध चंद्र : क्या चीफ़ मिनिस्टर साहिब बतलायेंगे कि जब मैम्बरज अपनी २ constituencies में जाते हैं तो क्या वह on duty होते हैं ?

मुख मंत्री : एह उा common sense दा सवाल है कि जेदे मेम्बर आपडी constituencies दिख जादे हन उा एह on duty नही हुंटे ।

Shri Prabodh Chandra : Sir, I seek the Chair's protection. I would request the hon. Chief Minister not to use the word "common sense" or "no sense".

Mr. Speaker : Common sense applying both ways....

Shri Prabodh Chandra : Yes. Very good, Sir.

श्री प्रबोध चंद्र : क्या मैं चीफ़ मिनिस्टर साहिब से पूछ सकता हूँ कि M.L.As जब अपनी constituency में जायें तो P.W.D. के rest-houses को

अध्यक्ष महोदय : आप तो फ़र्जी सवाल कर रहे हैं। यह सवाल पूछने का तरीका नहीं। (The hon. Member is merely asking hypothetical questions. This is not the way to ask supplementaries.)

श्री प्रबोध चंद्र : जनाबे आली, अगर आप सब्र कर के मेरे सवाल को सुनें तो आप को पता लगेगा कि मेरा क्या मतलब है।

अध्यक्ष महोदय : मैं सब्र से सुन रहा हूँ तब ही तो आप यह सवाल कर रहे हैं। I am hearing patiently. It is because of that the hon. Member is asking such supplementaries.)

श्री प्रबोध चंद्र : मेरा सवाल यह है कि जब वह rest-house reserve कराते हैं तो

Mr. Speaker : This is not a supplementary question. I do not treat it as such.

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि अगर कोई M.L.A. duty पर न हो तो उस से कितना किराया charge होता है ?

मन्त्री : अगर M.L.As duty पर न हों तो उन को एक bed room का, अगर चार घंटे से कम लिया जाए, एक रुपया देना पड़ता है और 24 घंटे के 2½ रुपए देने पड़ते हैं। अगर सारा Rest-house reserve कराएँ तो 10 रुपए और 24 घंटे से ज्यादा हर रोज़ के दो रुपये और देने पड़ते हैं। इस के इलावा electricity और water charges अलग देने होते हैं।

मौलवी अब्दुल गनी डार : Electricity और water charges क्या होते हैं ?

मन्त्री : इस के लिये आप अलग सवाल करें।

अध्यक्ष महोदय : आप ने पूछा है : 'the daily charges required to be paid' (The hon. Member has enquired about 'the daily charges required to be paid')

मौलवी अब्दुल गनी डार : जनाब, मैं ने लिखा है कि जितने Rest-houses हैं, उन में पंजाब के M.L.As को क्या देना पड़ता है ? बिजली और पानी के लिये क्या देना पड़ता है ? (Interruptions)

अध्यक्ष महोदय : अब आप items को split करके उन के charges पूछ रहे हैं। (Now the hon. Member has split up the items and wants to know the charges for each.)

पंडित श्री राम शर्मा : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि मैम्बरान जब duty पर हों तो उन के Rest-houses में ठहरने के लिये कोई priority भी मुकर्रर है ? यानी पहले एक मैम्बर ने reserve कराया और उस के बाद कोई और ज्यादा priority

वाला आ जाए तो क्या वह पहले को cancel कर के दूसरे को दे दिया जाएगा ? क्या कोई ऐसी priority बनी हुई है ?

मन्त्री : Reservation आम तौर पर rule के तहत की जाती है और जब reservation हो जाती है तो सब को बराबर treat किया जाता है। किसी खास बात के मुतअल्लिक या पूरे rules के मुतअल्लिक पूछना हो तो अलग सवाल करें।

श्री प्रबोध चंद्र : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि क्या हमारी State में M.L.As के लिए कोई order of precedence है या नहीं ?

अध्यक्ष महोदय : अगर आप देखेंगे कि allowances क्या हैं तो खामखाह के झगड़ें में पड़ जाएंगे। आप अपना ही नुकसान न करें। (If he broaches the subject of allowances, he will unnecessarily raise controversial points. He should not harm his own interests.)

सरदार यशोवन्त सिंह गुलसतन : सपीकर साहिब, मेरे कुछ सवाल ठीक हैं, मैं late आया हूँ।

अध्यक्ष महोदय : अब तो मैं अगले सवाल के लिये नाम call कर चुका हूँ। जो मੈਂबर late आएँ उनका हक नहीं रहता कि वह जो सवाल House से absent होने की वजह से नहीं पूछ सके पीछे पूछ लें। (Now I have called for the next question. The hon. Members coming late lose their right to put questions which could not be asked by them at the proper time because of their absence from the House.)

CONSTRUCTION OF ROAD FROM VILLAGE DHANAULA TO BHIKI, DISTRICT SANGRUR

***299. Sardar Kartar Singh Diwana :** Will the Minister for Public Works be pleased to state whether any proposal for the construction of a road from village Dhanaula to village Bhiki via Kaleke and Bhadaur in tehsil Barnala of district Sangrur was under the consideration of the erstwhile Pepsu Government ; if so, the action, if any, taken in the matter ?

Rao Birendar Singh : Yes. The road is not included in any approved Road Development Scheme to be implemented in the Second Five-Year Plan period. Possibility of constructing portion of the road from Dhanaula to Kaleke under Village Road Development Scheme is being considered subject to necessary public contribution becoming available.

REPRESENTATION FROM RESIDENTS OF KAPURTHALA DISTRICT

***36. Sardar Atma Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state whether the Government has recently received any representation from the residents of Kapurthala for attaching the Kapurthala District with the Jullundur Division instead of Patiala Division ; if so, the action, if any, taken thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon : Yes. Government do not contemplate to reconstitute the divisional boundaries for the present.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਕਦੀ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਹੈ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਅਜੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ।

RESIDENTIAL ACCOMMODATION FOR GOVERNMENT SERVANTS IN
THE STATE

***215. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state whether the Government proposes to construct residential accommodation for Government servants at places other than Chandigarh; if so, where ?

Rao Birendar Singh : No, except some Police barracks, etc., as part of a Rs. 10 lakh project for Police buildings.

ACTS/RULES REGULATING THE CONDITIONS OF SERVICE

***252. S. Jasdev Singh Sandhu :** Will the Chief Minister be pleased to state whether Acts/Rules regulating the conditions of service of persons appointed to all public services and posts in connection with the affairs of the State, as required under Article 309 of the Constitution, have been passed/framed ; if not, the names of the services and posts in respect of which Acts/Rules have not so far been passed /framed together with the reasons therefor in each case and the time by which the needful is expected to be done ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the member as soon as it is available.

JOINT SENIORITY LISTS

***253. Sardar Jasdev Singh Sandhu :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the joint seniority lists of the employees of erstwhile States of Pepsu and Punjab have not yet been prepared and notified to the employees concerned ;
- (b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether any target dates have been fixed by Government for the finalisation of these seniority lists ; if so, what ;
- (c) the names of the Departments which have so far prepared their seniority lists and notified to the officials concerned ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Except in the cases of departments included in the list laid on the Table, the joint seniority lists of the employees of erstwhile States of Punjab and Pepsu in all the cases have been prepared and are being made accessible to the employees concerned.

(b) The comments on the joint seniority lists from employees, Heads of Departments and Administrative Secretaries have been called for according to the following time schedule —

	<i>Last date</i>
Comments from employees due with Heads of Departments	7th May, 1957
Comments from Heads of Departments due with Administrative Secretaries	18th May, 1957
Comments from the Administrative Secretaries to the Integration Department	3rd June, 1957

It is accordingly hoped that the lists might be finalised by July, 1957.

(c) A list of the names of the Departments, which have so far prepared their seniority lists and made them accessible to the officials concerned is laid on the Table.

List of Departments which have prepared their Joint Seniority Lists and also made them accessible to the Officials concerned

1. Education (except in respect of five groups).
2. Archives.
3. Panchayats.
4. P.W.D., Electricity Branch.
5. High Court (except the Ministerial Staff).
6. Colonization.
7. Rehabilitation.
8. Land Records.
9. Director, Public Relations.
10. P.W.D. (Buildings and Roads).
11. Prisons Department.
12. Animal Husbandry.
13. Agriculture Department.
14. Fisheries.
15. Printing and Stationery.
16. Welfare Officer.
17. Game Warden.
18. Advocate General.
19. Civil Supplies (Food).
20. Labour Commissioner.

[Chief Minister]

21. Industrial Tribunals.
22. Public Service Commission.
23. Divisional Accountants.
24. Local Fund Accounts.
25. Treasuries and Accounts (Head quarters).
26. Public Prosecutors.
27. Vidhan Sabha.
28. Civil Secretariat.
29. Police.
30. Transport.
31. Raj Bhavan.
32. Excise and Taxation Department.
33. Consolidation of Holdings.
34. Language Department.
35. Ayurveda Department (except in respect of Dais).
36. Health Department (except (i) Ministerial Staff. (ii) Lady Health Visitors. (iii) Dispensers (Women and Men). (iv) Compounders (Men and Women). (v) Sanitary Supervisors. (vi) Assistant Surgeon, Class II. (vii) Professors of Medical Colleges, Amritsar and Patiala. (viii) Assistant Professors of Medical Colleges of Amritsar and Patiala. (ix) Associate Professors of Medical Colleges of Amritsar and Patiala.
37. Election Department.
38. Co-operative Department.
39. Forest Department.
40. Irrigation Branch, P.W.D. [excepting joint seniority list of ministerial services (Superintendent—Clerk) and Temporary Engineers].
41. Economic and Statistical Organization.
42. Planning and Development.
43. Industries. (Joint seniority of Class I Officers is not received).

List of Departments which have not sent the Joint Seniority Lists in respect of all categories

Education	..	Joint seniority lists in respect of five of the Eleven groups are awaited.
Civil Secretariat (Staff)	..	A point of principle in regard to it is under consideration as yet.
Revenue Department (Headquarters Staff)	..	Ditto

P.C.S.	
Tehsildars	
P.W.D., Public Health	
Punjab High Court	..	Only in respect of the ministerial staff of the High Court.	
Ayurveda Department	..	Only in respect of Dais.	
Health Directorate	..	(i) Ministerial Staff. (ii) Lady Health Visitors. (iii) Dispensars (Women and Men) (iv) Compounders (Men and Women) (v) Sanitary Supervisors (vi) Assistant Surgeon, Class II (vii) Professors of Medical Colleges of Amritsar and Patiala (viii) Assistant Professors of Medical Colleges of Amritsar and Patiala. (ix) Associate Professors of Medical Colleges of Amritsar and Patiala	} A point of principle in regard to these lists is under consideration.
P.W.D., Irrigation Branch—			
(1) Ministerial Service	..	Superintendents, Deputy Superintendents, Assistants and Clerks.	
(2) Temporary Engineers	
Law Department	
Treasuries	
Punjab Legislative Council	
Industries Department	..	Joint seniority list of Class I Officers.	

PROVISIONAL CADRES

***254. Sardar Jasdev Singh Sandhu :** Will the Chief Minister be pleased to state the time by which the provisional cadres of the various Departments in the State are expected to be made permanent ?

Sardar Partap Singh Kairon : It has recently been decided to set up a Cadre Committee to fix the provisional cadres on a final basis. The Committee is about to be set up. Unless it is actually set up and it has been able to assess the volume of work, it is not possible to give any idea of the time, by which it may be expected to complete its work.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : Cadre Committee ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ set up ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਜਲਦੀ ਹੀ session ਤੋਂ ਬਾਅਦ ।

AFTER-CARE AND MORAL AND SOCIAL HYGIENE PROGRAMME

***319. Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the number of homes and shelters so far opened or proposed to be opened in the State under the After-care and Moral and Social Hygiene Programme ;

[Shri Ram Chandra Comrade]

- (b) the expenses incurred or proposed to be incurred on the said homes and shelters during the financial year, 1957-58 ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) The State Government have decided to launch 5 State Homes and 14 District Shelters in those districts where the need for such institutional services are found to be pressing during the Second Plan period to cater the needs of women rescued from moral danger and discharged from Correctional and Non-Correctional Institutions under the After-Care Schemes formulated by the Control Social Welfare Board in collaboration with the Union Ministry of Home Affairs. Out of these, 3 State Homes (at Karnal, Amritsar and Faridkot) and 2 District Shelters (at Sonapat and Jullundur) have been sanctioned for 1957-58.

(b) The cost involved on 3 Homes and 2 Shelters during 1957-58 is estimated at Rs 4 lakhs which will be shared both by the State Government and the Central Government on 50 : 50 basis.

CONCESSIONS TO EX-ARMY PERSONNEL

***337. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether any concessions are given by Government to the ex-Army personnel, if so, what ;
- (b) whether the concessions referred to in part (a) above are also given to the former personnel of the Indian National Army ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes.

The following concessions are given :—

- (i) Ex-Army personnel are given preferential treatment in the matter of appointments made otherwise than on the basis of open competitive tests held by the Punjab Public Service Commission, and in that the period of military service of a demobilized person is deducted from his actual age and if the resultant age does not exceed the prescribed maximum age limit, he is deemed to satisfy the condition for appointment to a post in respect of the maximum age. No general relaxation of educational and other qualifications is made.
- (ii) Ex-servicemen who had war service to their credit and were appointed before 21st January, 1953, are allowed to count the period of war service for the purpose of fixation of pay and seniority.
- (iii) Ex-servicemen and their children are granted stipends out of Post-War Reconstruction Fund.
- (iv) Educational concessions are granted to the children of ex-servicemen.

(b) Former personnel of the Indian National Army are not debarred from the concessions at (a) above if they had been treated as regular members of the Indian Defence Forces after the attainment of Independence and were subsequently demobilized in the normal way.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या मुख्य मंत्री बतायेंगे कि जो army के या I.N.A. के personnel हैं वह भी उन concessions और facilities के मुस्तहिक हैं जो political sufferers को दी जाती हैं ?

मुख्य मंत्री : हां, अभी very lately यह decide किया है ।

पंडित श्री राम शर्मा : तो ऐसे personnel की हालत में गवर्नमेंट क्या चीज देखती है ? उन की कोई खास qualifications रखी हुई हैं जैसे कि political sufferers के बारे में हैं कि वह कैद रहा हो वगैरह वगैरह ?

मुख्य मंत्री : जी हां, इस personnel के बारे में भी कुछ शर्तें रखी हुई हैं, अगर आप चाहेंगे तो एक copy आप को भेज दूंगा । उन्होंने कैद तो नहीं काटी हुई, वह service में रहे हैं ।

INVITATION TO MEMBERS OF LEGISLATURE FOR POLICE TATOO AT JULLUNDUR

*316. Sardar Ajmer Singh : Will the Chief Minister be pleased to state whether all the members of the State Legislature were invited to the P.A.P. Tatoo held on 27th April, 1957, at Jullundur; if not, the reasons therefor ?

Sardar Partap Singh Kairon : In view of the limited seating capacity in the P.A.P. Stadium, invitations were extended only to the local members of the State Legislature and those M.L.A.s and M.P.s of the neighbouring districts who had shown their keenness to witness the Tatoo.

श्री प्रबोध चंद्र : क्या यह बात चीफ मिनिस्टर साहिब के इलम में है कि पहले जब भी कभी tatoo show हुआ करते थे, सब मेम्बर साहिबान को बुलाया जाता था ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

श्री प्रबोध चंद्र : चीफ मिनिस्टर साहिब ने बताया है कि जिन मेम्बर साहिबान ने keenness जाहिर की उन्हें invite किया गया । तो क्या मैं पूछ सकता हूं कि किसी मेम्बर ने उन्हें request भेजी थी या और किसी तरह चीफ मिनिस्टर साहिब ने मेम्बर साहिबान की keenness का जाइज़ा लिया था ?

मुख्य मंत्री : इस से ज्यादा मुझे नहीं पता ।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या यह बात बतलाई जा सकती है कि जिन मेम्बरान को बुलाया गया था उन्होंने खासतौर पर keenness जाहिर की थी ?

अध्यक्ष महोदय : यह पहले बताया जा चुका है । (This question has already been replied to.)

श्री प्रबोध चंद्र : मैं ने तो एक सीधा-सादा और छोटा सा सवाल पूछा था कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने किस तरह मेम्बर साहिबान की keenness को देखा ?

अध्यक्ष महोदय : उन्होंने कह दिया है कि उन्हें पता नहीं। (The Chief Minister has already replied that he has got no information about it.)

श्री प्रबोधचंद्र : जनाब, सिर्फ एक supplementary, क्या मैं जान सकता हूँ कि चीफ़ मिनिस्टर साहिब ने tatoo show के लिये invitations एक खास खयाल के लोगों को दीं और दूसरे खयालात रखने वाले मैम्बरान को नहीं बुलाया गया ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question, please.

NATIONAL EXTENSION SERVICE BLOCKS

***188. Raja Surendra Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the total number of National Extension Service Blocks proposed to be started by the erstwhile Pepsu Government during the year 1956-57, together with the number of actually started during this period ;
- (b) the total number of National Extension Service Blocks proposed to be started by the erstwhile Pepsu Government in the year 1957-58 together with the total number of such Blocks now proposed to be started by the Government during the period.

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Five N.E.S. Blocks were allotted to the erstwhile Pepsu State during the year 1956-57 and all of them were actually started.

(b) According to the phased programme of opening N.E.S. as approved by the erstwhile Pepsu Government, six N.E.S. Blocks were to be started in that area. All the six blocks have been started with effect from 1st April, 1957.

WATER COURSES IN MALERKOTLA, DISTRICT SANGRUR

***339. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether any water courses were constructed by Government under the Community Project Scheme in Malerkotla, district Sangrur during the current year ;
- (b) if so, their number together with the total expenditure incurred thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) No.

(b) Does not arise.

RUNNING OF LOCAL BUSES IN LUDHIANA

***16. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Chief Minister be pleased to state whether any public organization has represented to the Government for running local buses in Ludhiana ; if so, the action, if any, taken thereon ?

Sardar Partap Singh Kairon : No. The District Magistrate, Ludhiana, however, recommended operation of a local bus service in Ludhiana. The General Manager, Punjab Roadways, Jullundur, has been asked to forward a comprehensive scheme.

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਰਾਨੀ ਡਾਰ : ਕੀ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਲੋਕਲ ਬੱਸ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਕਮੇਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਕੀਮ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਭੇਜੇ ।

ROUTES SANCTIONED IN THE NAME OF NATIONAL TRANSPORT COMPANY,
PATIALA

***338. Sardar Achhar Singh Chhina :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any routes have recently been sanctioned in the name of National Transport Co., Patiala ; if so, their names ;

(b) the total number of buses at present being plied by the said Company on the routes referred to above ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) No.

(b) Question does not arise.

PERMITS FOR GOODS CARRIERS

***363. Shri Rup Singh Phul :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether Government intend to grant fresh goods carriers permits in the State ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether any percentage for the grant of such permits to Harijans has been fixed ; if so, what ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Yes.

(b) Yes. While inviting applications for allotment of 50 public carrier permits, some time ago, ten permits had been earmarked for issue to members of scheduled castes.

ਸ਼੍ਰੀ ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਫੂਲ : ਕੀ ਸੂਫ਼ ਮਨਤ੍ਰੀ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ time ਸ਼ੁਕਰਰੰ ਕੀਆ ਗਯਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸੇ ਪਹਲੇ ਪਹਲੇ fresh goods carrier permits ਦੇ ਦਿਏ ਜਾਏਗੇ

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਸ਼ੈਸ਼ਨ ਕਰਕੇ pending ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਸ਼ੈਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪਰਮਿਟ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ ।

श्रीमंगल सेन : क्या मुख्य मन्त्री के इल्म में है कि permit grant करने में ब्लैक मारकेट होती है ?

अध्यक्ष महोदय : आप supplementary करते समय इन के करने के rules पर भी अमल किया करें। आप तो सवाल करते करते information देने लग जाते हैं और जहां suggestion हो वह सवाल supplementary नहीं हो सकता। (The hon. Member should follow the rules while putting supplementaries. He begins giving information while putting questions. Any question which is suggestive cannot be treated as supplementary.)

पंडित श्री राम शर्मा : क्या चीफ़ मिनिस्टर साहिब बतलायेंगे कि क्या पहले यह ascertain कर लिया जाता है कि carriers permit देने की वाकई जरूरत है या नहीं ? मुख्य मन्त्री जी को याद होगा कि एक बार बेतहाशा permit जारी कर देने से लोगों को भी और सरकार को भी परेशानी उठानी पड़ी थी ?

Mr. Speaker : A supplementary question should not be accompanied by a speech.

मुख्य मन्त्री : मैं इस सम्बन्ध में यह बताना चाहता हूँ कि Government इस बात का जाइजा लेती है कि permits की जरूरत है या नहीं।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या आज यह position नहीं कि public carriers की तादाद बहुत ज्यादा है और नए goods carriers को गुंजाइश नहीं ?

भूष भंडी : गुंजाइश है।

ISSUE OF LICENCES FOR POPPY CULTIVATION

*37. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Finance be pleased to state—

- (a) the total number of licences issued, district-wise, in the State for poppy cultivation during the years 1955-56 and 1956-57 ;
- (b) the total amount of duty realized on poppy cultivation during the period referred to in part (a) above along-with the rate per acre ;
- (c) whether the rate of duty mentioned in part (b) above was enhanced in Kapurthala District ; if so, the reasons therefor ;
- (d) whether the Government received any representation in October, 1956, against the enhanced rate of duty in Kapurthala District ; if so, the action, if any, taken thereon ?

Shri Mohan Lal : (a) and (b) A statement is laid on the Table.

(c) With effect from 1st April, 1956, the rate was enhanced from Rs 9 to Rs 30 per quarter acre or less not only in Kapurthala District but also in Jullundur and Hoshiarpur Districts. This step was taken in order to reduce and restrict the consumption of poppy heads by the addicts with a view to

make the total prohibition of oral consumption of opium a success by the target date of 1st April, 1959, fixed by the Government of India throughout the country.

(d) No such representation was received in the month of October, 1956. However, a letter dated the 3rd November, 1956, from the Member concerned to the address of the Chief Minister was received and that was duly replied by the Excise and Taxation Commissioner, *vide* his office letter No. 2772-X.P., dated the 26th November, 1956.

STATEMENT

(a) Serial No.	Name of the district	Number of licences issued during	
		1955-56	1956-57
1.	Hoshiarpur	.. 1,381	1,369
2.	Jullundur	.. 1,698	1,568
3.	Kapurthala	.. 838	725

(b) Serial No.	Name of the district	Amount of duty realized during	
		1955-56	1956-57
		Rs A. P.	Rs
1.	Hoshiarpur	.. 17,138 5 3	16,340
2.	Jullundur	.. 27,384 0 0	17,465
3.	Kapurthala	.. 7,542 0 0	21,750

During the financial year 1955-56, acreage duty on poppy cultivation was levied and charged from the licensed cultivators at the rate of Rs 9 per quarter of an acre or less. From the 18th April, 1956, it has been enhanced to Rs 30 per quarter acre or less in the erstwhile territories of Punjab and Pepsu States.

ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਵੀ poppy ਦੀ cultivation ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਅਪ੍ਰੈਲ 1959 ਦੀ ਹੱਦ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ poppy cultivation ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤਾਂ ਜਾਰੀ ਹੀ ਰਹੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ poppy cultivation ਵਧਾਈ ਜਾਏਗੀ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਗੁਰਨਾਥ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਫੇਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੋਭੇ ਵੇਚਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇਗੀ ?

Mr. Speaker: This question does not arise.

REFUGEE CLOTH MERCHANTS, PATIALA

***187. Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the refugee cloth merchants of Chowk Qila Mubarik, Patiala, were made to shift their stalls to the newly constructed Refugee Cloth Market ; if so, the terms and conditions under which this was done ;
- (b) whether any representation was received by Government from the refugees referred to in part (a) above as to the official valuation of their stalls ; if so, the action Government proposes to take in the matter ?

Shri Mohan Lal : The information is being collected and will be supplied to the Member when it is ready.

CHAIRMAN AMRITSAR IMPROVEMENT TRUST

***313. Shri Balram Das Tandon :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether any appointment to the post of Chairman, Amritsar Improvement Trust, has been made ; if so, the name of the person so appointed and the manner in which the said appointment was made ?

Shri Mohan Lal : Yes. Government have temporarily appointed Shri Sardara Singh, Advocate, Amritsar as Chairman, Amritsar, and Jullundur Improvement Trusts. This is a make-shift arrangement and a requisition is being sent to the Punjab Public Service Commission to recommend a suitable person immediately. The appointment was made in the manner set forth in the Punjab Town Improvement Act, 1922.

श्री बलराम दास टंडन : क्या Government यह बतायेगी कि यह पोस्ट इतनी जल्दी बनाने की और भरने की क्या जरूरत थी ? इससे पहले क्यों नहीं ऐसा किया गया ?

मन्त्री : इस की जरूरत इसलिये महसूस हुई क्योंकि Chairman, Improvement Trust, Jullundur District and Sessions Judge मुकर्रर हो गया था, और वह आसामी खाली हो गई थी। इसलिये आरज़ी तौर पर appointment करने की जरूरत पड़ी। जहां तक Amritsar का सवाल है वहां पर जो Chairman लगा हुआ था उस की उमर retirement की age से ऊपर हो गई थी। पहले भी उस को extension दी गई थी। अब Government ने फैसला किया कि इस को मज़ीद extension देने की जरूरत नहीं है। इस वजह से यहां पर तकररी करने की जरूरत महसूस हुई।

श्री बलराम दास टंडन : क्या उस आदमी का medical fitness certificate लिया गया था ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

मन्त्री : Hon. Member को information होनी चाहिये कि इस तरह से इन सवालात पर supplementaries नहीं पूछे जाते हैं।

श्री बलराम दास टंडन : जिस तरह से यह सवाल आया है उस तरह से ही मैंने इस पर supplementary put किया है।

अध्यक्ष महोदय : पहले आप ने पूछा कि वह आदमी appoint क्यों किया है ? अब आप उसकी fitness का सवाल उठाते हैं। (At first the hon. Member enquired why that person was appointed. Now he has raised the question about his fitness.)

श्री बलराम दास टंडन : जनाब, मेरा जो question यहां छापा गया है यह तबदील हो कर छापा गया है।

अध्यक्ष महोदय : यह supplementary admissible नहीं हो सकता। (This supplementary is not admissible.)

श्री प्रबोध चंद्र : क्या वजूहात थीं जिनकी बिना पर इस appointment के सिलसिला में जो सलूक Government के आम आदमियों से किया जाता है वह पाबन्दी इस post को fill करते वक्त नहीं लगाई गयी ?

मन्त्री : ऐसे सवाल के मुतअल्लिक मुझे particular case का नोटिस मिलना चाहिए।

श्री प्रबोध चंद्र : अगर वजीर साहिब के इल्म में यह बात आ जाये तो क्या दो या दो से ज्यादा शादियां करने वाले केसिज पर गौर करते हुए उनको निकालने के लिये कोई कदम उठायेगी ?

मन्त्री : Government इस पर विचार करेगी।

मौलवी अब्दुल गनी डार : क्या वजीर साहिब यह बतायेंगे कि जहां improvement trust का काम दो आदमी करते थे आज वहां एक ही लगाया है ?

मन्त्री : यह तो एक आर्जी तकररी है। यह आसामी Public Service Commission की मारफत बहुत जल्द पुर कर दी जायेगी।

मौलवी अब्दुल गनी डार : अगर आरजी तकररी ही करनी थी तो क्या जालन्धर में से कोई नहीं मिला ?

पंडित श्रीराम शर्मा : क्या वजीर साहिब यह बतायेंगे कि इस तरह Government ने क्यों appointment की जब कि दो शादियों वाले के लिये एक किस्म के set rules हैं ? क्या उसको ऐसी जगह पर लगाया जा सकता है ? यह रूलज क्या हैं ?

मुख्य मंत्री : यह बात अब याद नहीं है कि आया हुकूमत ने promotion के मुतअल्लिक हुकम किया है या appointment के मुतअल्लिक। मगर यह point note कर लिया गया है। जो policy होगी उसके मुताबिक अमल किया जायेगा।

GRANT OF SUBSIDIES TO CO-OPERATIVE FARMING SOCIETIES

*189. Raja Surendra Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether it is a fact that a sum of approximately Rs 72 thousand was earmarked for the first year of the erstwhile Pepsu's Second

[Raja Surendra Singh]

Five-Year Plan for the advancement of subsidies to various Co-operative Farming Societies ;

- (b) whether it is a fact that the said sum lapsed unutilized ; if so, the reasons therefor and the action proposed to be taken by Government in the matter ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes.

(b) Yes, the reason is that sanction of the Government of India to share the cost of this scheme with the State on the basis of 50 : 50 was not communicated to us till the end of the financial year 1956-57. It is understood that the Government of India is looking into the whole question of Agrarian Co-operatives afresh.

Raja Surendra Singh : Will the hon. Minister kindly state as to who was responsible for the late arrival of the Government of India's sanction ? Was the Government of India or Punjab Government responsible for it ?

Minister : The responsibility is not at all that of the Punjab Government. The hon. Member might know that a delegation was sent to China to study the problem of Agrarian Co-operatives and the Government of India was, therefore, waiting for the report of that delegation. Since that report has been received by the Government of India and is under its examination, the policy has to be revised afresh. Therefore, there has been no delay on the part of the State Government. It has occurred because of the policy of the Government of India.

TUBE-WELLS IN SAMRALA CONSTITUENCY

***318. Sarda Ajmer Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) whether any tube-wells were sunk by Government in the Samrala Assembly Constituency, Ludhiana District ; if so, their number and the dates when each of them was sunk together with the expenditure incurred thereon ;
- (b) whether the said tube-wells are working ; if not, the reasons therefor and the steps Government proposes to take to make them work ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) *First Part.*—Yes.

Second Part.—Thirty one.

Third Part.—A statement is laid on the Table of the House.

(b) *First Part.*—Out of these 31 tube-wells, 11 are working.

Second Part.—Existing tube-well irrigation rates have not been accepted by the Zamindars. Besides, the area is sandy. The question of reduction of the tube-well irrigation rates is under consideration of Government.

STATEMENT		Expenditure incurred
<i>Tube-well No.</i>	<i>Date of completion</i>	
7.	2nd March, 1954	Rs. 29,289
8.	21st January, 1954	29,289
9.	20th January, 1954	29,289
10.	22nd January, 1954	29,289
11.	15th December, 1953	29,289
12.	21st December, 1953	29,289
13.	18th December, 1953	29,289
14.	16th December, 1953	29,289
15.	5th January, 1954	29,289
16.	16th January, 1954	29,289
17.	14th January, 1954	29,289
18.	8th January, 1954	29,289
19.	11th January, 1954	29,289
20. *	7th January, 1954	29,289
28.	21st November, 1953	29,289
29.	18th November, 1953	29,289
30.	23rd November, 1953	29,289
31.	24th November, 1953	29,289
34.	24th November, 1953	29,289
35.	25th November, 1953	29,289
36.	25th November, 1953	29,289
37.	30th January, 1953	29,289
38.	27th November, 1953	29,289
39.	27th November, 1953	29,289
40.	27th November, 1953	29,289
41.	1st December, 1953	29,289
42.	30th November, 1953	29,289
43.	13th March, 1954	29,289
44.	2nd December, 1953	29,289
45.	1st December, 1953	29,289
46.	3rd December, 1953	29,289
Total		9,11,059

ELECTRIFICATION OF VILLAGES AND TUBE-WELLS IN FEROZEPORE,
AMRITSAR AND JULLUNDUR DISTRICTS

***315. Sardar Gurmit Singh 'Mit' :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) the total number of villages and tube-wells in district Ferozepore which have been energized so far ;
- (b) the number of villages and tube-wells in Amritsar and Jullundur Districts, respectively, which have been energized ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Thirty-nine villages and 356 tube-wells have been electrified so far in Ferozepore District.

(b) Two hundred and fifty-six villages and 1,062 tube-wells in Amritsar district and 141 villages and 1,374 tube-wells in Jullundur District have so far been electrified.

TEACHERS IN GOVERNMENT MIDDLE SCHOOL , TALWANDI
CHAUDHRIAN, DISTRICT KAPURTHALA

***38. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) the total number of posts of teachers sanctioned in the Government Middle School, Talwandi Chaudhrian, District Kapurthala, together with the total number of posts lying vacant at present and the reasons therefor ;
- (b) the time by which the vacant posts referred to in part (a) above are likely to be filled ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : (a) Six. No post is lying vacant.

(b) Question does not arise.

DEMANDS OF TEACHERS FOR INCREASE IN EMOLUMENTS

***321. Shri Ram Chandra Comrade :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether there are any representations from the various categories of teachers in the State for increase in their emoluments pending with Government ; if so, the time by which the said representations are expected to be disposed of ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : Yes. Necessary action has been taken in this respect and the effect of revision of grades of teachers has been incorporated in the Budget for 1957-58.

MIDDLE SCHOOL, BALIAN, TEHSIL DHURI, DISTRICT SANGRUR

***351. Comrade Jangir Singh :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state—

- (a) the criteria for raising the standard of a school;

- (b) whether there is any proposal under the consideration of Government to raise the standard of the Middle School of village Balian, tehsil Dhuri, District Sangrur, to that of a High School ; if not, the reasons therefor ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : (a) There is no criteria fixed for raising the standard of schools. However, the factors like the necessity of a school on educational grounds, population of the area, the number of feeder schools in the vicinity and availability of a suitable building, etc., are taken into consideration for the purpose.

- (b) No. The Government has received no request to raise the Middle school of village Balian to High Standard.

COMPULSORY PRIMARY EDUCATION

***353. Comrade Jangir Singh :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether any scheme for the introduction of compulsory primary education throughout the State is at present under the consideration of Government; if so, the date by which it is expected to be implemented ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : At present there is no scheme under the consideration of Government whereunder compulsory primary education is to be introduced throughout the State. However, its scope is being widened gradually.

UPGRADING PRIMARY AND MIDDLE SCHOOLS IN KANGRA DISTRICT

***362. Shri Rup Singh 'Phul' :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether Government is aware of the fact that the District Board, Kangra, has entered into agreements with members of the Panchayats of the district in connection with the upgrading of certain primary schools to Middle Standard and Middle Schools to High Standard; if so, whether the standard of the said schools has been raised; if not, the reasons therefor ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : The Education Department has got no information in this regard.

PUBLIC SCHOOL, JAITU, DISTRICT BHATINDA

***366. Chaudhri Bharat Singh :** Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether it is a fact that Government has recently been approached by the management of the Public School, Jaitu, district Bhatinda, with an offer ; if so, the details of the offer and the action, if any, taken or proposed to be taken thereon ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : No offer has been received from the management of Public School, Jaitu, district Bhatinda.

पंडित श्री राम शर्मा : क्या यह वजीर साहिब के इल्म में है कि जैतो में जो स्कूल है, वह चाहता है कि उस को हिन्दी मीडियम में पढ़ाने की इजाजत दी जाये या गवर्नमेंट उसे अपने हाथ में ले ले।

अध्यक्ष महोदय : यह सवाल तो इस से पैदा नहीं होता। (It does not arise out of the main question.)

पंडित श्री राम शर्मा : वजीर साहिब ने यह जवाब दिया था कि ऐसी कोई आफ़र नहीं आई। मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या गवर्नमेंट के इल्म में यह बात है कि वहाँ का एक पब्लिक मिडिल स्कूल यह चाहता है कि उसे हिन्दी मीडियम में पढ़ाने की इजाजत दी जाए, या गवर्नमेंट उस स्कूल को ले ले ?

अध्यक्ष महोदय : यह relevant कैसे है ? (How is it relevant?)

पंडित श्री राम शर्मा : जनाब, वजीर साहिब ने जवाब दिया कि आफ़र नहीं आई। इस सिलसिले में मैं यह पूछना चाहता हूँ कि क्या गवर्नमेंट के इल्म में यह बात है ?

अध्यक्ष महोदय : इल्म की बात नहीं है, यहाँ hypothetical सवाल नहीं पूछे जा सकते। (There is no question of knowledge. Here, hypothetical questions cannot be put.)

FOREST CO-OPERATIVE SOCIETIES IN DISTRICT
KANGRA

***361. Shri Rup Singh 'Phul' :** Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that a sum of about rupees four lakhs has been set apart by the Government for disbursement amongst the members of the Forest Co-operative Societies in Kangra district ;
- (b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether any amounts out of the said sum have been disbursed ; if so, how much; if not, the reasons therefor ?

Sardar Gurbanta Singh : (a) and (b) No; only a sum of Rs. 50,000 is provided every year for grant-in-aid to such societies and the same amount is proposed to be disbursed this year.

CONSTRUCTION OF PUCCA ROAD FROM KOHARA TO MACHHIWARA
AND FROM MACHHIWARA TO RAHON

***317. Sardar Ajmer Singh :** Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- (a) whether there is any proposal under the consideration of Government to construct a pucca road from Kohara to Machhiwara and from Machhiwara to Rahon in Ludhiana District ; if so, the time by which it is expected to be constructed pucca ;

- (b) whether any earthwork in connection with the said road has recently been done ; if so, when, together with the expenditure incurred thereon ?

Rao Birendar Singh : (a) Yes. These roads are included in the proposed Second Five-Year Plan. Actual construction will depend upon sanction of the Plan.

(b) Yes. Earthwork was undertaken as a flood relief measure at the end of 1955. Expenditure incurred in this behalf is as below:—

(i) Kohara-Machhiwara Road in Ludhiana District .. Rs. 27,350

(ii) Machhiwara-Rahon Road in Ludhiana District .. Rs. 8,632

Sardar Ajmer Singh : When is the Government likely to make it pucca ?

Minister : As soon as a decision is taken about finalising the Second Five-Year Plan.

Sardar Ajmer Singh : Does the Government know that the earthwork which has been done there, will be washed away by the coming rains ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

CONSOLIDATION OF LAND HOLDINGS

***314. Sardar Gurmit Singh 'Mit' :** Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to consolidate land holdings in the urban areas of the State ; if so, the time by which it is expected to be done ?

Chaudhri Suraj Mal : Consolidation work is already being done where the evacuee area is 100 acres or less. Where the evacuee area is more than 100 acres the consolidation work will be taken up when the evacuee lands have been disposed of by the Government of India.

CONSOLIDATION OPERATIONS IN TAHSIL DHURI, DISTRICT SANGRUR

***352. Comrade Jangir Singh :** Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state—

(a) the number of villages in tahsil Dhuri, district Sangrur, where consolidation operations have been carried out, together with the number of these where land has been reserved for Harijans and village workers for utilization as manure pits separately ;

(b) the steps, if any, proposed to be taken up by the Government in these villages, where no land has been reserved to reserve it for the said purpose ?

Chaudhri Suraj Mal : (a) Out of 105 villages of sub-tahsil Dhuri where consolidation operations are going on, land for manure pits for Harijans and village workers has been reserved separately in 95 villages. In 9 villages

[Minister for Consolidation and Health]

the work is yet at a preliminary stage and reservation will be made in due course. Land for this purpose has not been reserved in one village, namely (Rudra Heri) as it is Be-chirag.

(b) Does not arise.

HOSPITALS/DISPENSARIES IN THE STATE

***217. Maulvi Abdul Ghani Dar :** Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state—

- (a) the total expenditure incurred by Government on various dispensaries/hospitals, districtwise, in the State during the year 1956-57 ;
- (b) the names of dispensaries/hospitals, district-wise, in the State where arrangements for X-Ray exist;
- (c) the names of hospitals in the State where arrangements for indoor-patients exist together with the number of beds provided in each of these hospitals ?

Chaudhri Suraj Mal : (a) A total anticipated expenditure of Rs, 1,07,61,810 has been incurred by Government on the maintenance of the various hospitals and dispensaries in the State during the year 1956-57. The districtwise figures of expenditure are not readily available. These are being collected and can be intimated later.

(b) and (c) Statements containing the requisite information are laid on the Table.

Statement showing the total anticipated expenditure towards the maintenance of the various hospitals and dispensaries in the Punjab, District-wise during 1956-57

Name of district		Amount
		Rs.
Hissar	..	4,79,320
Rohtak	..	4,36,730
Gurgaon	..	3,05,370
Karnal	..	4,98,880
Ambala	..	7,22,700
Simla	..	2,42,710
Kangra	..	7,16,240
Hoshiarpur	..	2,31,710
Jullundur	..	4,33,510

Name of District		Amount
Ludhiana	..	Rs. 2,87,100
Ferozepore	..	4,13,930
Amritsar	..	19,62,990
Gurdaspur	..	2,34,870
Patiala	..	21,14,860
Bhatinda	..	4,57,340
Kapurthala	..	2,98,530
Sangrur	..	7,03,620
Mohindergarh	..	2,21,400
Total		1,07,61,810

List showing the names of dispensaries/hospitals districtwise in the State where arrangements for X-Ray exist

Serial No.	District	Name of Institution
1	Patiala ..	1. X-Ray Institute, Patiala. 2. Government Medical College, Patiala. 3. T. B. Centre, Patiala. 4. Lady Dufferin Hospital, Patiala. 5. Lansdown Hospital, Nabha. 6. A. P. Jain Hospital, Rajpura. 7. Hardinge Sanatorium, Dharampore.
2	Bhatinda ..	1. Civil Hospital, Bhatinda. 2. Harindra Hospital, Faridkot.
3	Kapurthala ..	1. R. J. Hospital, Kapurthala.
4	Sangrur ..	1. Civil Hospital, Sangrur. 2. T. B. Hospital, Hermitage, Sangrur.
5	Hissar ..	1. Civil Hospital, Bhiwani. 2. Civil Hospital, Sirsa.

[Minister for Consolidation and Health]

Serial No.	District	Name of Institution
6	Rohtak ..	1. Civil Hospital, Rohtak. 2. Civil Hospital, Sonapat.
7	Gurgaon ..	1. Civil Hospital, Gurgaon. 2. Civil Hospital, Rewari.
8	Karnal ..	1. Civil Hospital, Karnal.
9	Ambala ..	1. Civil Hospital, Ambala. 2. Christian Hospital, Jagadhri. 3. Hospital cum-Health Centre, Chandigarh Capital.
10	Simla ..	Ripon Hospital, Simla. 2. Seventh Day Simla Sanatorium and Hospital, Simla.
11	Kangra ..	1. Civil Hospital, Dharamsala. 2. T. B. Hospital, Chetru. 3. T. B. Sanatorium, Tanda.
12	Hoshiarpur ..	1. Civil Hospital, Hoshiarpur. 2. Canal Hospital, Nangal Township.
13	Jullundur ..	1. Civil Hospital, Jullundur. 2. Civil Hospital, Nakodar.
14	Ludhiana ..	1. Civil Hospital, Ludhiana. 2. Daya Nand Hospital, Ludhiana. 3. Christian Medical College Hospital, Ludhiana.
15	Ferozepore ..	1. Civil Hospital, Ferozepore. 2. Civil Hospital, Fazilka. 3. M. D. Hospital, Moga. 4. Civil Hospital, Abohar. 5. Anti-T. B. Clinic, Ferozepore. 6. Francis Newton Hospital, Ferozepore.
16	Gurdaspur ..	1. Civil Hospital, Gurdaspur. 2. Civil Hospital, Batala.
17	Amritsar ..	1. R. B. Sir Gujarmal-Kesradevi T. B. Sanatorium, Amritsar. 2. V. J. Hospital, Amritsar.

List of Hospitals and Dispensaries in the Punjab State where arrangements for indoor patients exist together with the number of beds provided in each of these Hospitals

Sl. No.	Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
				Male	Female
	1	2	3	4	5
			HISSAR DISTRICT		
1	State Public	1	Civil Hospital, Fatehabad ..	10	8
		2	Civil Hospital, Bhiwani ..	45	20
		3	Lady Hailey Women Hospital, Bhiwani ..		62
		4	Civil Dispensary, Jakhal ..	2	2
		5	Provincialized Rural Dispensary, Kalanwali	2	2
		6	Civil Dispensary, Loharu ..	4	2
		7	Civil Dispensary, Naqipur ..	2	2
		8	Provincialized Rural Dispensary, Agroha	2	2
		9	Provincialized Rural Dispensary, Badopal	2	2
		10	Provincialized Rural Dispensary, Ratia ..	2	2
		11	Provincialized Rural Dispensary, Bahuna	2	2
		12	Provincialized Rural Dispensary, Pabra ..	2	2
		13	Provincialized Rural Dispensary, Uklana	2	2
		14	Provincialized Rural Dispensary, Bhattu	2	2
		15	Provincialized Rural Dispensary, Siswal	2	2
		16	Provincialized Rural Dispensary, Mangali ..	2	2
		17	Provincialized Rural Dispensary, Blasmand	2	2
		18	Provincialized Rural Dispensary, Siwani	2	2
		19	Provincialized Rural Dispensary, Tosham	2	2
		20	Provincialized Rural Dispensary, Kairon	2	2
		21	Provincialized Rural Dispensary, Chang	2	2
		22	Provincialized Rural Dispensary, Bhiwani Khera	2	2
		23	Provincialized Rural Dispensary, Sorkhi ..	2	2
		24	Provincialized Rural Dispensary, Bass ..	2	2
		25	Provincialized Rural Dispensary, Khanda Kheri	2	2
		26	Provincialized Rural Dispensary, Sesai ..	2	2

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	
		HISSAR DISTRICT—CONCLD		
State Public —concl'd	27	Provincialized Rural Dispensary, Mirchpur	2	2
	28	Provincialized Rural Dispensary, Baragudha	2	2
	29	Provincialized Rural Dispensary, Rori ..	2	2
	30	Provincialized Rural Dispensary, Chautala	2	2
	31	Provincialized Rural Dispensary, Madho-Singhan ..	2	2
	32	Provincialized Rural Dispensary, Ellena-bad ..	2	2
	33	Provincialized Rural Dispensary, Bahal ..	2	2
	34	Provincialized Rural Dispensary, Odhan	2	2
	35	Provincialized Rural Dispensary, Darba	2	2
Local Fund (Municipal)	1	Civil Hospital, Hissar ..	24	12
	2	Civil Hospital, Sirsa ..	28	24
	3	Civil Hospital, Hansi	10	4
	4	Women Dispensary, Mandi Dabwali	4
	5	Civil Hospital, Tohana ..	30	14
	6	Civil Hospital, Mandi Dabwali ..	8	4
	7	Civil Dispensary, Barwala ..	2	2
	8	Civil Dispensary, Rania ..	2	2
	9	Civil Dispensary, Allakhpur ..	2	2
State Special Police	1	Police Hospital, Hissar ..	12	..
Railway	2	Railway Dispensary, Hissar ..	1	..
	3	Railway Dispensary, Sirsa ..	3	..
Private Aided ..	1	Tuberculosis Clinic, Hissar ..	2	2
	2	Ferror Women Mission Hospital, Bhiwani	100
Private Non-Aided	1	Ganpat Rai Matri Sewa Sadan, Bhiwani	27	26
	2	Krishan Lal Jalan Eye Hospital, Bhiwani	75	75
	3	Vishnu Devi Zanana Hospital, (Near Nagori Gate) Hissar	..	16

Category or Class of Hospital/ Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	
State Public	ROHTAK DISTRICT			
	1	Civil Hospital, Rohtak ..	36	34
	2	Women Hospital, Rohtak	11
	3	Civil Hospital, Sonapat ..	20	16
	4	Civil Hospital, Beri ..	36	16
	5	Women Dispensary, Beri	12
	6	Civil Dispensary, Jhajjar ..	7	5
	7	Mahila Ashram, Rohtak	10
	8	Provincialized Dispensary, Gohana ..	8	4
	9	Civil Dispensary, Nahar ..	4	4
	10	Civil Dispensary, Dujana ..	4	4
	11	Provincialized Rural Dispensary, Mundlana ..	5	5
	12	Provincialized Rural Dispensaty, Ganaur	6	2
	13	Provincialized Rural Dispensary, Farmana ..	2	2
	14	Provincialized Rural Dispensary, Madina ..	2	2
	15	Provincialized Rural Dispensary, Kahnaur ..	2	2
	16	Provincialized Rural Dispensary, Sanghi ..	2	2
	17	Provincialized Rural Dispensary, Kiloi	2	2
	18	Provincialized Rural Dispensary, Mattanhail ..	2	2
	19	Provincialized Rural Dispensary, Machhrauli ..	2	2
20	Provincialized Rural Dispensary, Jakhauli ..	2	2	
Local Fund (Muni- cipal) (District Board)	1	Civil Dispensary, Bahadurgarh ..	10	4
	2	Civil Dispensary, Mehm ..	4	4
	3	Civil Dispensary, Khar Khoda ..	2	2
	4	Civil Dispensary, Sampla ..	3	2

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital/ Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	

ROHTAK DISTRICT—CONCLD

Local Fund (Municipal)(District Board)—concl'd	5	Civil Dispensary, Kalanaur ..	2	2
	6	Civil Dispensary, Badli ..	2	2
	7	Civil Dispensary, Butana ..	2	2
	8	Civil Dispensary, Kosli ..	4	2
	9	Civil Dispensary, Jaun ..	2	2
State Special Police Canal Private Aided	1	Police Hospital, Rohtak ..	16	..
	1	Tuberculosis Clinics, Rohtak ..	1	1
Private Non-Aided	1	Charitable Hospital, Astnalbohar ..	68	68

GURGAON DISTRICT

State Public ..	1	Civil Hospital, Gurgaon ..	30	14
	2	Civil Hospital, Rewari ..	23	10
	3	Sir Shadilal Women Hospital, Rewari	24
	4	Civil Hospital, Ballabgarh ..	8	8
	5	Civil Hospital, Pataudi ..	8	3
	6	Central Infirmary, Rewari ..	7	3
	7	Relief Camp, Palwal ..	5	5
	8	Mud-hut Colony, Gurgaon ..	2	2
	9	Civil Dispensary, Bawal ..	2	2
	10	Provincialized Rural Dispensary, Bhangroula ..	2	2
	11	Provincialized Rural Dispensary, Ghangoula ..	2	2
	12	Provincialized Rural Dispensary, Tigaon ..	2	2
	13	Provincialized Rural Dispensary, Dhanj ..	2	2
	14	Provincialized Rural Dispensary, Biwan ..	2	2
	15	Provincialized Rural Dispensary, Ujina ..	2	2

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3		4

GURGAON DISTRICT—CONTD

State Public—concl'd	16	Provincialized Rural Dispensary, Dahina Zainabad ..	2	2
	17	Provincialized Rural Dispensary, Gurgaora ..	2	2
	18	Provincialized Rural Dispensary, Rasulpur ..	2	2
	19	Provincialized Rural Dispensary, Aurangabad ..	2	2
	20	Provincialized Rural Dispensary, Solendra ..	2	2
	21	Provincialized Rural Dispensary, Tapa Bilochpur ..	10	2
Local Fund (Municipal) (District Board)	1	Civil Dispensary, Palwal ..	8	2
	2	Civil Dispensary, Model ..	6	2
	3	Civil Dispensary, Faridabad ..	6	3
	4	Civil Dispensary, Ferozepur-Jhirka ..	6	2
	5	Women Civil Dispensary, Hailey Mandi	4
	6	Civil Hospital, Nuh ..	20	6
	7	Civil Dispensary, Sohna ..	4	2
	8	Civil Dispensary, Farrukh Nagar ..	6	..
	9	Civil Dispensary, Nagina ..	2	2
	10	Civil Dispensary, Khol ..	2	..
	11	Civil Dispensary, Jatusana ..	2	2
	12	Civil Dispensary, Mohna ..	2	2
	13	Civil Dispensary, Toaru ..	2	2
	14	Civil Dispensary, Daruhera ..	1	1
	15	Civil Dispensary, Mirchpur ..	2	2
	16	Civil Dispensary, Hassanpur ..	2	2
	17	Civil Dispensary, Mand Kaula ..	2	..
	18	Civil Dispensary, Pinangwan ..	3	..

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	

GURGAON DISTRICT—CONCLD

(District Board) —concl'd	19	Civil Dispensary, Punahana ..	6	2
	20	Civil Dispensary, Bonra Kalan ..	2	2
State Special Police	1	Police Hospital, Gurgaon ..	16	..
Railway ..	2	Railway Hospital, Rewari ..	7	..
Private Aided	1	Mission Hospital, Palwal	91

KARNAL DISTRICT

State Public ..	1	Civil Hospital, Karnal ..	62	40
	2	Civil Hospital, Panipat ..	20	7
	3	Civil Hospital, Shahbad ..	15	4
	4	Civil Hospital, Nilokheri ..	15	15
	5	Maternity Civil Hospital, Radaur	14
	6	Civil Hospital, Kaithal ..	17	8
	7	Civil Hospital, Smalkha ..	60	20
	8	Mahila Ashram, Karnal	10
	9	Mud-hut Colony, Karnal ..	2	2
	10	Provincialized Rural Dispensary, Radaur ..	2	2
	11	Provincialized Rural Dispensary, Jundla ..	2	2
	12	Provincialized Rural Dispensary, Gharaunda ..	2	2
	13	Provincialized Rural Dispensary, Balah ..	2	2
	14	Provincialized Rural Dispensary, Indri ..	2	2
	15	Provincialized Rural Dispensary, Nissang ..	2	2
	16	Provincialized Rural Dispensary, Tarori ..	6	2
	17	Provincialized Rural Dispensary, Naultha ..	2	2

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	
State Public—concl'd	18	KARNAL DISTRICT—CONCLD Provincialized Rural Dispensary, Bhapauli ..	2	2
	19	Provincialized Rural Dispensary, Mandkaula ..	2	2
	20	Provincialized Rural Dispensary, Abor ..	2	2
	21	Provincialized Rural Dispensary, Siwan	5	2
	22	Provincialized Rural Dispensary, Kaul ..	2	2
	23	Provincialized Rural Dispensary, Bhagal ..	2	2
	24	Provincialized Rural Dispensary, Rajaund	2	2
	25	Provincialized Rural Dispensary, Dhatrath ..	2	2
	26	Provincialized Rural Dispensary, Chattar
	27	Provincialized Rural Dispensary, Thaska Miranji ..	2	2
	28	Provincialized Rural Dispensary, Babian ..	2	2
Local Fund (Municipal) (District Board)	1	Civil Dispensary, Ladwa ..	6	4
	2	Civil Dispensary, Thanesar ..	8	4
	3	Civil Dispensary, Pundri ..	8	4
	4	Civil Dispensary, Assandh ..	6	4
	5	Civil Dispensary, Pehowa ..	4	2
	6	Civil Dispensary, Kunjpura ..	2	..
	7	Civil Dispensary, Gunla ..	2	2
Private Aided ..	1	Maternity Hospital, Kaithal	6
AMBALA DISTRICT				
State Public ..	1	Civil Hospital, Ambala ..	48	34
	2	Civil Hospital, Rupar ..	12	4
	3	Hospital-cum-Health Centre, Chandigarh ..	40	40

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	
		AMBALA DISTRICT—CONTD		
State Public—concl	4	Civil Dispensary, Kalka ..	5	4
	5	Civil Dispensary, Chhachhrauli ..	4	1
	6	Relief Camp, Baldev Nagar ..	2	2
	7	Civil Dispensary, Narain Garh ..	6	..
	8	Provincialized Rural Dispensary, Naggal ..	2	2
	9	Provincialized Rural Dispensary, Bilaspur ..	2	2
	10	Provincialized Rural Dispensary, Mustafabad ..	2	2
	11	Provincialized Rural Dispensary, Khizarabad ..	2	2
	12	Provincialized Rural Dispensary, Morni ..	2	2
	13	Provincialized Rural Dispensary, Raipur Rani ..	2	2
	14	Provincialized Rural Dispensary, Kurali ..	2	2
	15	Provincialized Rural Dispensary, Chamkaur Sahib ..	2	2
	16	Provincialized Rural Dispensary, Bharatgarh ..	2	2
	17	Provincialized Rural Dispensary, Morinda ..	2	2
Local Fund (Municipal) (District Board)	1	Civil Hospital, Jagadhri ..	12	8
	2	Civil Dispensary, Sadhaura ..	8	2
	3	Civil Dispensary, Kharar ..	10	2
	4	Civil Dispensary, Shahzadpur	4
	5	Civil Dispensary, Mulana ..	2	..
	6	Civil Dispensary, Mani Majra ..	4	4
State Special Police	1	Police Hospital, Ambala ..	20	..
Railway ..	2	Railway Hospital, Ambala Cantt. ..	8	..
	3	Railway Hospital, Kalka ..	10	..
	4	Railway Dispensary, Jagadhri ..	8	..

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	
AMBALA DISTRICT—CONCLD				
Others ..	5	Chandigarh P.W.D. Dispensary, Chandigarh	5	2
	6	High Court Dispensary, Chandigarh
Private Aided ..	1	Tuberculosis Clinic, Ambala	3	3
	2	Philedelphia Mission Hospital, Ambala ..	34	46
	3	Mission Dispensary, Mubarakpur ..	2	4
	4	Newzeland Mission Hospital, Jagadhri ..	50	50
	5	Leper Home, Ambala ..	65	25
Private Non-Aided	1	R.B. L. Banarsi Dass Women Hospital, Ambala	40
	2	L. Beari Lal Hospital, Ambala Cantt.	10
	3	Shri Sant Lal Free Dispensary, Sadhaura ..	6	6
SIMLA DISTRICT				
State Public ..	1	Lady Reading Hospital, Simla	104
State Special ..	1	Railway Dispensary, Simla ..	2	..
Local Fund ..	1	Ripon Hospital, Simla ..	120	..
(Municipal Committee)	2	Infectious Diseases Hospital, Simla ..	17	17
Private Aided ..	1	Tuberculosis Clinic, Simla ..	8	8
Private Aided ..	1	Simla Sanatorium and Hospital, Simla	19	12
KANGRA DISTRICT				
State Public ..	1	Civil Hospital, Dharamsala ..	20	..
	2	Women's Hospital, Dharamsala	22
	3	Civil Hospital, Palampur ..	8	4
	4	Civil Hospital, Nurpur ..	8	4
	5	Civil Hospital, Kulu ..	9	9

[Minister for Consolidation and health]

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Name of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	5
State Public— <i>contd</i>		KANGRA DISTRICT—CONTD		
	6	Tuberculosis Hospital, Chetru ..	61	39
	7	Tuberculosis Hospital, Tanda ..	120	80
	8	Civil Hospital, Hamirpur ..	8	4
	9	Civil Hospital, Dera Gopipur ..	8	4
	10	Civil Dispensary, Nagrota Bagwan ..	12	11
	11	Civil Dispensary, Keylong ..	2	2
	12	Provincialized Rural Dispensary, Shahpur ..	2	2
	13	Provincialized Rural Dispensary, Paprola ..	2	2
	14	Provincialized Rural Dispensary, Thural ..	2	2
	15	Provincialized Rural Dispensary, Chadhiar ..	2	2
	16	Provincialized Rural Dispensary, Baroh ..	2	2
	17	Provincialized Rural Dispensary, Chari ..	2	2
	18	Provincialized Rural Dispensary, Kotla ..	2	2
	19	Provincialized Rural Dispensary, Gangatha ..	2	2
	20	Provincialized Rural Dispensary, Tika Nagrota ..	2	2
	21	Provincialized Rural Dispensary, Ree ..	2	2
	22	Provincialized Rural Dispensary, Haripur ..	2	2
	23	Provincialized Rural Dispensary, Dada Siba ..	2	2
	24	Provincialized Rural Dispensary, Khudian ..	2	2
	25	Provincialized Rural Dispensary, Nadaun ..	2	2

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Name of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	5
State Public— <i>concl'd</i>	26	KANGRA DISTRICT—CONCLD Provincialized Rural Dispensary, Dhaneta ..	2	2
	27	Provincialized Rural Dispensary, Gilore ..	2	2
	28	Provincialized Rural Dispensary, Naggar ..	2	2
	29	Provincialized Rural Dispensary, Jari ..	2	2
	30	Provincialized Rural Dispensary, Sainja ..	2	2
	31	Provincialized Rural Dispensary, Anni ..	2	2
	32	Provincialized Rural Dispensary, Nirmand ..	2	2
Local Fund (District Board)	1	Civil Hospital, Kangra ..	4	4
	2	Civil Hospital, Barsar ..	38	19
	3	Civil Dispensary, Sujanpur Tira ..	4	4
	4	Civil Dispensary, Jwali ..	4	3
	5	Civil Dispensary, Indora ..	4	1
	6	Civil Dispensary, Banjar ..	4	2
	7	Civil Dispensary, Jwala Mukhi ..	2	2
	8	Women Dispensary, Pirsiluhi ..	2	4
	9	Women Dispensary, Garli ..	6	20
Special State Police	1	Police Hospital, Dharamsala ..	10	..
Railway ..	2	Railway Dispensary, Baij Nath Paprola ..	2	..
Others ..	3	Hydro-Electric Dispensary, Jogindar Nagar ..	9	1
Private Aided ..	1	Leper Home, Palampur ..	76	14
Private Non-Aided	1	Mission Hospital, Kangra	42
	2	Mission Hospital, Palampur ..	4	31
	3	Mission Hospital, Manali	6

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Name of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	5
HOSHIARPUR DISTRICT				
State Public ..	1	Civil Hospital, Hoshiarpur ..	28	18
	2	Mahila Ashram, Hoshiarpur ..	4	6
	3	Civil Dispensary, Bhunga ..	4	..
	4	Civil Dispensary, Hiroli ..	2	2
	5	Provincialized Rural Dispensary, Harta Badla ..	2	2
	6	Provincialized Rural Dispensary, Baddon ..	2	2
	7	Provincialized Rural Dispensary, Sahiba ..	2	2
	8	Provincialized Rural Dispensary, Garhi Mansowal ..	2	2
	9	Provincialized Rural Dispensary, Santokhgarh ..	2	2
	10	Provincialized Rural Dispensary, Daulatpur ..	2	2
	11	Provincialized Rural Dispensary, Budabar ..	2	2
	12	Provincialized Rural Dispensary, Janauri ..	2	2
	13	Provincialized Rural Dispensary, Naru Nangal ..	2	2
Local Fund (District Board)	1	Civil Hospital, Dasuya ..	21	8
	2	Civil Hospital, Una ..	56	6
	3	Civil Hospital, Mukerian ..	24	8
	4	Civil Hospital, Garhshankar ..	16	8
	5	Civil Dispensary, Anandpur Sahib ..	6	3
	6	Civil Dispensary, Garhdiwala ..	1	1
	7	Civil Dispensary, Hariana ..	6	4
	8	Civil Dispensary, Jaijon ..	4	4
	9	Civil Dispensary, Maini ..	2	2

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Name of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	5
Local Fund (District Board)— <i>concl'd</i>	10	HOSHIARPUR DISTRICT—CONCLD Civil Dispensary, Sham Chaurasi ..	4	..
	11	Civil Dispensary, Gagret ..	2	..
	12	Civil Dispensary, Chintpurni ..	2	2
	13	Civil Dispensary, Hajipur ..	2	..
	14	Civil Dispensary, Mahilpur ..	8	2
	15	Civil Dispensary, Nurpur ..	2	..
	16	Civil Dispensary, Balachaur ..	4	2
	17	Civil Dispensary, Tanda ..	6	4
State Special Police	1	Police Hospital, Hoshiarpur ..	18	..
	2	Police Hospital, Jehan Kalan ..	18	..
Canal ..	3	Canal Hospital, Nangal ..	38	36
Private Aided ..	1	Tuberculosis Clinic, Hoshiarpur ..	2	2
	2	Maternity Hospital, Hoshiarpur	23
	3	Maternity Hospital, Dasuya	4
JULLUNDUR DISTRICT				
State Public ..	1	Civil Hospital, Jullundur ..	140	40
	2	Civil Hospital, Nakodar ..	8	4
	3	Civil Hospital, Phillaur ..	9	11
	4	Civil Dispensary, Nawanshehr ..	4	4
	5	Gandhi Vanita Ashram, Jullundur	10
	6	Bhargwa Relief Camp, Jullundur ..	2	2
	7	Provincialized Rural Dispensary, Shankar ..	6	2
	8	Provincialized Rural Dispensary, Mehatpur ..	8	2
	9	Provincialized Rural Dispensary, Bilga ..	14	2
	10	Provincialized Rural Dispensary, Malwan ..	2	2

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	5
State Public—concl'd		JULLUNDUR DISTRICT—CONCLD		
	11	Provincialized Rural Dispensary, Aur ..	5	2
	12	Provincialized Rural Dispensary, Kala Bakra ..	2	2
	13	Provincialized Rural Dispensary, Jandiala ..	6	4
	14	Provincialized Rural Dispensary, Mukandpur ..	2	2
Local Fund ..	1	Civil Hospital, Nurmahal ..	8	6
Municipal Committee	2	Civil Hospital, Banga ..	100	50
	3	Civil Dispensary, Kartarpur ..	6	2
District Board	4	Civil Dispensary, Rahon ..	2	2
	5	Civil Dispensary, Pharla ..	4	2
	6	Civil Dispensary, Lohian Khas ..	8	4
	7	Civil Dispensary, Shahkot ..	8	4
	8	Civil Dispensary, Barapind ..	4	2
	9	Civil Dispensary, Jamsher ..	4	4
	10	Civil Dispensary, Bhogpur ..	2	2
	11	Civil Dispensary Rurka Kalan ..	2	2
	12	Civil Dispensary, Adampur ..	4	..
State Special Police	1	Police Hospital, Jullundur ..	24	..
	2	Police Training School, Phillaur ..	12	..
	3	Railway Hospital, Jullundur City ..	8	..
	4	Railway Hospital, Jullundur Cantt ..	2	..
Private Aided ..	1	Gulabdevi Tuberculosis Hospital, Jullundur ..	19	16
	2	Salig Ram Charitable Institution, Mohalla Kot Kahan Chand, Jullundur ..	2	..
	3	R.B. Sewak Chand Women Dispensary, Basti Gazan, Jullundur ..	2	..

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	5
LUDHIANA DISTRICT				
State Public ..	1	Civil Hospital, Ludhiana ..	26	14
	2	Civil Hospital, Samrala ..	8	13
	3	Jawahar Nagar Relief Camp, Ludhiana ..	1	1
	4	Infirmery, Khanna ..	5	5
	5	Provincialized Rural Dispensary, Kum Kalan ..	2	2
	6	Provincialized Rural Dispensary, Halwara ..	2	2
	7	Provincialized Rural Dispensary, Isru ..	2	2
	8	Provincialized Rural Dispensary, Katani Kalan ..	2	2
	9	Provincialized Rural Dispensary, Gujjarwal ..	2	2
	10	Provincialized Rural Dispensary, Nurpur Bet ..	2	2
Local Fund (Municipal)	1	Infectious Diseases Hospital, Ludhiana ..	5	5
	2	Civil Hospital, Khanna ..	20	10
	3	Civil Hospital, Jagraon ..	16	6
(District Board) ..	4	Civil Hospital, Malaudh ..	20	20
(Municipal Committee)	5	Civil Dispensary, Raikot ..	2	1
	6	Municipal Women Dispensary, Khanna	14
(District Board) ..	7	Civil Dispensary, Sidhwan Bet ..	12	8
	8	Civil Dispensary, Sanehwal ..	4	2
	9	Civil Dispensary, Hathur ..	4	..
	10	Civil Dispensary, Machhiwara ..	6	2
	11	Civil Dispensary, Dakha ..	5	2
	12	Civil Dispensary, Dehlon ..	8	4
State Special Police	1	Police Hospital, Ludhiana ..	11	..

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Name of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	5
		LUDHIANA DISTRICT—CONCLD		
Railway Canal ..	2	Railway Hospital, Ludhiana ..	6	..
Private Aided ..	1	Memorial Mission Hospital, Ludhiana	70	258
	2	Dayanand Hospital, Ludhiana ..	70	50
	3	Maternity Hospital, Ludhiana	71
	4	Tuberculosis Clinic, Ludhiana ..	6	6
		FEROZEPORE DISTRICT		
State Public ..	1	Civil Hospital, Ferozepore ..	32	12
	2	Civil Hospital, Fazilka ..	24	6
	3	Provincialized Rural Dispensary, Nithana ..	8	2
	4	Provincialized Rural Dispensary, Khudian ..	2	2
	5	Provincialized Rural Dispensary, Ferozeshah ..	12	8
	6	Provincialized Rural Dispensary, Kot Isa Khan ..	8	2
	7	Provincialized Rural Dispensary, Mallanwala ..	2	2
	8	Provincialized Rural Dispensary, Makhu ..	2	2
	9	Provincialized Rural Dispensary, Patto Hira Singh ..	2	2
	10	Provincialized Rural Dispensary, Kokri Kalan	2	2
	11	Provincialized Rural Dispensary, Daroli Bhai	2	2
	12	Provincialized Rural Dispensary, Lekhowali ..	6	2
	13	Provincialized Rural Dispensary, Doda ..	2	2
	14	Provincialized Rural Dispensary, Kanianwali ..	2	2
	15	Provincialized Rural Dispensary, Sohargarh ..	6	2

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	5

FEROZEPURE DISTRICT—CONTD

State Public— <i>concl'd</i>	16	Provincialized Rural Dispensary, Sarawan ..	2	2
	17	Provincialized Rural Dispensary, Jandwala ..	2	2
	18	Provincialized Rural Dispensary, Malaut ..	2	2
	19	Provincialized Rural Dispensary, Lambi ..	2	2
	20	Provincialized Rural Dispensary, Sittoguno ..	2	2
	21	Provincialized Rural Dispensary, Panj Kosi ..	2	2
	22	Provincialized Rural Dispensary, Khui Khera ..	2	2
	23	Provincialized Rural Dispensary, Ladhuka ..	2	2
	24	Provincialized Rural Dispensary, Ram Nagar ..	2	2
Local Fund (Municipal)	1	Civil Hospital, Muktsar ..	20	4
	2	Civil Hospital, Abohar ..	18	8
	3	Civil Hospital, Giddarbaha ..	36	6
	4	Women Hospital, Giddarbaha	8
	5	Civil Dispensary, Bhuchho Mandi ..	12	..
	6	Civil Dispensary, Jalalabad ..	12	4
	7	Civil Dispensary, Zira ..	8	5
(District Board)	8	M.D. Hospital, Moga ..	526	260
	9	Civil Dispensary, Guru Har Sahai ..	2	..
	10	Civil Dispensary, Bagha Purana ..	2	..
	11	Civil Dispensary, Badni Kalan ..	4	2
	12	Civil Dispensary, Mehraj ..	8	4
	13	Civil Dispensary, Mamdot ..	1	1
	14	Civil Dispensary, Dharmkot ..	8	4

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	5
FEROZEPOR DISTRICT—CONCLD				
State Special Police	15	Police Hospital, Ferozepore ..	14	..
Railway ..	1	Railway Hospital, Ferozepore ..	62	..
		Canal Dispensary Harika Makhu ..	4	2
Private Aided ..	1	Francis Newton Hospital, Ferozepore	8	92
	2	Tuberculosis Clinic, Ferozepur ..	3	3
	3	Mission Hospital, Guru Har Sahai	4
Private Non-Aided	1	Women Dispensary, Zira	8
AMRITSAR DISTRICT				
State Public ..	1	Victoria Jubilee Hospital, Amritsar ..	273	251
	2	R.B. Sir Gujjarmal Kesradevi T.B. Sanatorium, Amritsar ..	46	42
	3	Mental Hospital, Amritsar ..	300	200
	4	Civil Hospital, Ajnala ..	10	8
	5	Civil Hospital, Raja Sansi ..	24	12
	6	Provincialized Rural Dispensary, Khem Karn ..	3	2
	7	Provincialized Rural Dispensary, Sur Singh ..	2	2
	8	Provincialized Rural Dispensary, Vachhoea ..	2	2
	9	Provincialized Rural Dispensary, Jusrur ..	2	2
	10	Provincialized Rural Dispensary, Lopoke ..	2	2
	11	Provincialized Rural Dispensary, Kasel ..	6	6
	12	Provincialized Rural Dispensary, Gharijala ..	2	2
	13	Provincialized Rural Dispensary, Sabhra ..	2	2
	14	Provincialized Rural Dispensary, Butala ..	4	2

Category or Class of Hospital/ Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	5
AMRITSAR—DISTRICT—CONTD				
State Public —Concld	15	Women Dispensary, Mari Megha	8
	16	Provincialized Rural Dispensary, Rajoke ..	2	2
	17	Provincialized Rural Dispensary, Kairon ..	2	2
	18	Provincialized Rural Dispensary, Janian ..	2	2
	19	Provincialized Rural Dispensary, Ghawomda Devi ..	2	2
	20	Provincialized Rural Dispensary, Jalalabad ..	2	2
	21	Provincialized Rural Dispensary, Tarsika ..	2	2
	22	Provincialized Rural Dispensary, Mianwind ..	2	2
	23	Provincialized Rural Dispensary, Algaon ..	2	2
	24	Provincialized Rural Dispensary, Baba Bakala ..	8	8
Local Fund (Municipal)	1	Civil Hospital, Tarn Taran ..	6	4
	2	Princess of Wales Zenana Hospital, Amritsar	36
	3	Infectious Diseases Hospital, Amritsar ..	20	10
	4	Civil Hospital, Patti ..	4	2
	5	Maternity Home, Patti	10
	6	Civil Dispensary, Majitha ..	2	2
	7	Civil Dispensary, Ram Dass ..	4	2
	8	Civil Dispensary, Khalra ..	2	1
	9	Civil Dispensary, Chhabhal ..	8	4
	10	Civil Dispensary, Sirhali ..	4	4
(District Board) ..	11	Civil Dispensary, Fatehabad ..	4	2

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital/ Dispensary	Serial No.	Name of hospitals and dispensaries	BEDS	
			Male	Female
1	2	3	4	5

AMRITSAR DISTRICT—CONCLD

(District Board) <i>concl'd.</i>	12	Civil Dispensary, Attari ..	8	2
	13	Civil Dispensary, Mehta ..	4	4
State Special Police Railway	1	Police Hospital, Amritsar ..	25	..
	2	Railway Hospital, Amritsar ..	6	..
Private Aided ..	1	Central Khalsa Hospital, Tarn Taran ..	18	12
	2	Lady Emerson Seth Chattarbhuji Maternity Hospital, Amritsar	38
	3	Leper Home, Tarn Taran ..	115	115
	4	Mission Hospital, Asrapur ..	6	14
	5	Maternity Home, Sathiala	6
Private Non-Aided	1	Pingalwara, Ferozepore Road, Amritsar ..	231	..
	2	Gandhi Sewa Sadan, Putlighar, Amritsar ..	10	..
	3	St. Mary Hospital, Tarn Taran	50

GURDASPUR DISTRICT

State Public ..	1	Civil Hospital, Gurdaspur ..	45	10
	2	Civil Hospital, Batala ..	15	10
	3	Civil Hospital, Dalhousie ..	10	10
	4	Civil Hospital, Qadian ..	24	8
	5	Civil Dispensary, Dera Baba Nanak ..	8	5
	6	Provincialized Rural Dispensary, Gharota ..	2	2
	7	Provincialized Rural Dispensary, Beharampur ..	2	2
	8	Provincialized Rural Dispensary, Bagawal ..	2	2
	9	Provincialized Rural Dispensary, Dorangla ..	2	2

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	Beds	
			Male	Famale
1	2	3	4	

GURDASPUR DISTRICT—CONCLD

State Public —Concl'd	10	Provincialized Rural Dispensary, Singpura ..	6	2
Local Fund (Municipal) (District Board)	1	Civil Hospital, Pathankot ..	9	6
	2	Civil Dispensary, Dina Nagar ..	5	2
	3	Women Dispensary, Batala	11
	4	Women Dispensary, Sri Har Gobindpur ..	6	6
	5	Women Dispensary, Kalanaur ..	8	..
	6	Women Dispensary, Bham ..	6	2
	7	Women Dispensary, Kahuwan ..	14	10
	8	Women Dispensary, Dunera ..	1	1
	9	Women Dispensary, Sujanpur ..	12	2
	10	Women Dispensary, Fategarh ..	6	4
	11	Women Dispensary, Narot Jaimal Singh ..	3	2
State Special Police	1	Police Hospital, Gurdaspur ..	14	..
Railway ..	2	Railway Hospital, Pathankot ..	8	..
Canal	3	Canal Dispensary, Madhopur ..	2	..
Private Aided	1	Macrobert Hospital, Dhariwal ..	60	50
	2	T.B. Clinic, Gurdaspur ..	2	2

PATIALA DISTRICT

			Beds	
	1	Rajendra Hospital, Patiala ..		500
	2	Lady Dufferin Hospital, Patiala ..		135
	3	T.B. Centre, Patiala ..		22
	4	V.D. Hospital, Kandaghat ..		2
	5	Hardinge Hospital, Dharampore ..		64

SANGRUR DISTRICT (Hospitals)

	1	T.B. Hospital (Hermitage) Sangrur ..		100
--	---	--------------------------------------	--	-----

PATIALA DISTRICT

	2	Lansdown Hospital, Nabha ..		40
--	---	-----------------------------	--	----

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital/Dispensary	Serial No.	Name of hospitals and dispenesaries	Beds
1	2	3	4
PATIALA DISTRICT—CONCLD			
	3	Women Hospital, Nabha ..	32
	4	Central Jail Hospital, Patiala ..	52
	5	T.B. Clinic, Nabha ..	15
	6	Civil Hospital, Bassi ..	17
	7	Women Hospital, Bassi ..	
	8	Civil Hospital, Amloh ..	10
	9	A.P. Jain Hospital, Rajpura ..	52
	10	Civil Hospital Kandaghat ..	7
	11	Civil Hospital, Chail ..	14
	12	Ishri Hospital, Nalagarh ..	16
	13	Civil Hospital, Gobindgarh ..	25
DISPENSARIES			
	1	Civil Dispensary, Payal, Sangrur District ..	6
HOSPITALS			
	1	Civil Hospital, Sangrur ..	47
	2	Women Hospital, Sangrur ..	30
	3	Civil Hospital, Sunam }	10
	4	Women Hospital, Sunam }	
	5	Civil Hospital, Narwana ..	6
	6	Ranbir Hospital, Jind }	22
	7	Women Hospital, Jind }	
	8	Civil Hospital, Barnala ..	12
	9	Women Hospital, Barnala ..	2
	10	Civil Hospital, Malerkotla ..	18
	11	Women Hospital, Malerkotla ..	2
	12	Civil Hospital, Dhuri ..	6
	13	T.B. Clinic Sangrur ..	4

Category or Class of Hospital/ Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	Beds
1	2	3	4

DISPENSARIES

1	Civil Dispensary, Safidon ..	4
2	Civil Dispensary, Dhanaula ..	4
3	Rural Dispensary, Mastuana ..	4
4	Rural Dispensary, Shaina ..	2

BHATINDA DISTRICT AT FARIDKOT

1	Harindra Hospital, Faridkot	}	..	74
2	Women Hospital, Faridkot			
3	Civil Hospital, Kotkapura ..			20
4	Civil Hospital, Jaitu ..			6
5	Women Hospital, Jaitu ..			2
6	Civil Hospital, Bhatinda	}	..	86
7	Women Hospital, Bhatinda			
8	Civil Hospital, Mandi Phul ..			6
9	Women Hospital, Mandi Phul ..			6
10	Civil Hospital, Mansa ..			14
11	Sarb Dayal Hospital, Mansa (Women)			12
12	Civil Hospital, Budhlada ..			8

DISPENSARIES

1	Civil Dispensary, Raman ..	3
2	Civil Dispensary, Nahianwal ..	6
3	Civil Dispensary, Phul ..	5
4	Jail, Faridkot ..	10
5	Rural Dispensary, Sadiq ..	6
6	Rural Dispensary, Balanwali ..	4
7	Rural Dispensary, Bhagta ..	3
8	Rural Dispensary, Bhai Rupa ..	2

[Minister for Consolidation and Health]

Category or Class of Hospital/ Dispensary	Serial No.	Names of hospitals and dispensaries	Beds	
			Male	Female
1	2	3	4	5

KAPURTHALA DISTRICT
(HOSPITALS)

1	R.J. Hospital, Kapurthala	55
2	V.J. Hospital, Kapurthala	25
3	Civil Hospital, Phagwara	30
4	Civil Hospital, Sultanpur	14

DISPENSARIES

1	Civil Dispensary, Dhilwan	4
2	Jail, Kapurthala	6
3	Rural Dispensary, Bholath	3

MAHENDRAGARH DISTRICT
(HOSPITALS)

1	Civil Hospital, Narnaul	14
2	Women Hospital, Narnaul	2
3	Civil Hospital, Dadri	32

DISPENSARIES

1	Civil Dispensary, Ateli	4
2	Civil Dispensary, Mahendragarh	4
3	Women Dispensary, Mahendragarh			4
4	Civil Dispensary, Kanina	4
5	Rural Dispensary, Bhojawas	2
6	Rural Dispensary, Jhojhu Kalan	4

RURAL DISPENSARIES IN DISTRICT ROHTAK

***364. Chaudhri Bharat Singh :** Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state—

- (a) the number of rural dispensaries tehsilwise in district Rohtak at present and the average population in the area catered by each dispensary;
- (b) whether the number of dispensaries referred to in part (a) above has increased from 1947 to 1956-57; if so, by how much;
- (c) whether it is a fact that the number of rural dispensaries in tehsil Sonapat is inadequate; if so, the reasons therefor ?

Chaudhri Suraj Mal (a) A statement is laid on the Table.

(b) Yes; by eight.

*(c) Necessary information is being collected and will be supplied to the Member later.

STATEMENT

Name of Tehsil	Number of hospitals and dispensaries	Average population catered by each dispensary
Rohtak	11	21,632
Sonepat	5	44,724
Sohana	5	42,883
Jhajjar	8	36,599

पंडित श्री राम शर्मा : Supplementary Sir, क्या वजीर साहिब बतलायेंगे, कि जैसा कि उन्होंने statement के अन्दर जाहिर किया है कि जिला रोहतक में गोहाना, झरझर और रोहतक की तहसीलों के अलावा सोनीपत के अन्दर सब से कम डिस्पेंसरीज हैं, यह dispensaries किस बेसिज पर खोलते हैं ?

मंत्री : इस के लिये कोई खास consideration नहीं है। जहां जैसी जरूरत होती है, उस के मुताबिक खोली जाती हैं।

पंडित श्री राम शर्मा : क्या वजीर साहिब बतलायेंगे कि वे कौन-कौन सी चीजें हैं जिन को मद्देनजर रखा जाता है ? या मनमाने तरीके से ही सब काम चलता है ?

मंत्री : मेरा ख्याल है कि लोगों की मांग और जगह की sanitary condition को देख कर यह dispensaries खोली जाती हैं।

पंडित श्री राम शर्मा : मैं वजीर साहिब से फिर पूछना चाहता हूं कि सोनीपत में सब से कम dispensaries क्या इसलिये हैं कि वहां के लोगों की सेहत अच्छी है और क्या कहीं और इस से ज्यादा मांग थी; इस के लिये क्या कोई set principle है ?

Revised Reply to part (c) of Starred Question No. 364

(c) The number of dispensaries in the rural areas of tehsil Sonepat is no doubt smaller as compared with the population figures of other tehsils. The rural dispensaries were opened by the various District Boards with financial aid from Government under the scheme of expansion of medical relief in rural areas inaugurated in the erstwhile Punjab in the year 1925. The number of rural dispensaries in each district opened under this scheme, however, varied according to the financial resources of the District Board concerned. In some districts/tehsils the number of rural dispensaries may, therefore, have been smaller than that required under the scheme viz., one dispensary for 5 miles radius and 30,000 population. This appears to be the case with Sonepat tehsil.

*Information has since been received and is printed at the end of Supplementaries to this question.

COMPLAINT AGAINST CERTAIN OFFICERS OF HEALTH DEPARTMENT

***365. Chaudhri Bharat Singh :** Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state whether he received any complaint in the month of March, 1957, from the retired Head Assistant of the office of the Director, Health Services, Punjab, against certain officers of the Health Department; if so, the substance thereof and the action, if any, taken thereon?

Chaudhri Suraj Mal : The information is being collected and will be given later.

पंडित श्री राम शर्मा : Supplementary Sir, क्या वज़ीर साहिब के नोटिस में यह बात आई है कि यह शिकायतें सन् 1949 से चल रही हैं और उन के knowledge में नहीं ?

अध्यक्ष महोदय : उन के knowledge में यह कैसे हो सकती हैं ? (How can these things come to his knowledge?)

पंडित श्री राम शर्मा : मुमकिन है, उन के कानों में आई हों यह चीजें ।

मन्त्री : मैंने कहा था कि यह इत्तलाह अभी इकट्ठी की जा रही है, मिलने पर बतला दिया जाएगा ।

अध्यक्ष महोदय : बजाय यह कहने के कि इत्तलाह इकट्ठी की जा रही है, मिनिस्टर साहिबान टाइम की ऐक्सटेंशन मांग लिया करें तो ज्यादा अच्छा रहेगा ताकि next time में पूछा जा सके । (It would be much better for the hon. Ministers if they ask for extension of time for replies rather than say that the information is being collected' so that the question could be answered next time.)

REPRESENTATION REGARDING DECLARATION OF KAPURTHALA TEHSIL AS BACKWARD AREA

***39. Sardar Atma Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the Government has recently received any representation for including the whole of the Kapurthala Tehsil in the Backward Areas of the State; if so, the contents of the representation and the action, if any, taken by the Government in this respect;

(b) the facilities provided by Government to areas which have been declared as backward areas?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) A representation for declaring the whole of Kapurthala Tehsil as Backward Area has been received and is under consideration.

(b) It has been decided that in addition to the normal quota fixed for admission in Government colleges and institutions 10 per cent of the seats should be reserved for students permanently residing in Backward Areas.

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਇਹ information ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਕਦ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਬੌਤਾ ਚਿਰ ਹੋਇਆ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਕਿੰਨੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰੋ, ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : Supplementary, Sir.

ਅਧਿਕ ਸਹਿਓਦਯ : ਆਪ ਏਕੰਤੋ ਸਕਾਲ ਕਹੁਤ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਫਿਰ supplementariesd ਮੈਂ ਟਾਫ਼ਸ ਲੇਵੇਂ ਹਾਂ। (The hon. Member puts a large number of questions and also takes much time in asking supplementaries.)

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਇਹ ਸਾਡਾ privilege ਹੈ ।

Mr. Speaker : Don't misuse it.

CHEAP GRAIN DEPOTS AT DHURI MANDI IN SANGRUR DISTRICT

*356. Comrade Jangir Singh : Will the Minister for Finance be pleased to state whether any cheap grain depots have been opened by Government in Dhuri Mandi, District Sangrur; if so, the number thereof; if not, whether there is any proposal under the consideration of Government to open such depots at the said place ?

Shri Mohan Lal : No. There is no such proposal at present.

PURCHASE OF CLOTH BY GOVERNMENT

*220. Maulvi Abdul Ghani Dar : Will the Minister for Finance be pleased to state —

- (a) The total quantity of cloth purchased by Government during the year 1956-57 together with the quantity of handspun cloth, handwoven cloth, cloth made of fine yarn and woven on Khadi, Mill made cloth made of fine yarn and foreign cloth respectively out of it;
- (b) the amount paid in respect of each kind of cloth referred to in part (a) above ?

Shri Mohan Lal : (a) and (b)—

Particulars	Yardage	Value Rs
Total quantity of cloth purchased by Government during 1956-57—		
(i) Mill made cloth including woollen	.. 2,74,220	2,64,302
(ii) Handspun, handwoven cloth	.. Not available	2,28,092
(iii) Handloom cloth products	.. Ditto	1,10,595
Total purchase of cloth	7,02,989
(a) Handspun cloth	2,28,092
(b) Handwoven cloth products	1,10,595
(c) Mill made cloth made of fine yarn (This cloth is purchased exclusively for Police Uniforms)	.. 2,16,330	2,60,196

[Minister for Finance]

(d) Cloth made of fine yarn
and woven as KhadiHandspun yarn under the Govt.
scheme is spun only up to 14's.
Recently Amber Charkha has been
introduced under this scheme and
yarn up to 20's will be spun.

(e) Foreign cloth Nil

N 1

To encourage the consumption of handspun handwoven cloth Govt. have already issued instructions that no cloth other than Khadi should be purchased against Govt. requirements except in cases where the Controller, Govt. Spinning and Weaving Centre, Jullundur, furnished a non-compliance certificate.

अध्यक्ष महोदय: इतने लम्बे जो जवाब हैं अगर यह Table पर रख दिए जाएं तो अच्छा है। (It would be better if such lengthy answers are placed on the Table of the House.)

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖੱਦਰ ਕਿਉਂ ਘੱਟ ਖਰੀਦਿਆ ਹੈ ਔਰ ਮਿਲ ਦਾ ਕਪੜਾ ਕਿਉਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰੀਦਿਆ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਗਰ ਅਲਹਿਦਾ notice ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤਫਸੀਲ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਸਾਰੀ detail ਦੱਸ ਸਕਾਂਗਾ। ਮਗਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੀ policy ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਾਦੀ cloth ਹੀ purchase ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਡਾਰ : ਮੈਂ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਨਾਬ ਨੇ ਇਹ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕੇ ਖੱਦਰ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਨਾਬ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਅਮਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਵਾਲ ਵਿਚ ਕੋਈ reason ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁਛਿਆ। ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ reason ਪੁਛਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਖਦੇ ਕਿ ਆਇਆ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮਜਬੂਰੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਤਾਹੀ ਹੈ।

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਜਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ ਧਰ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ ਕਿ ਜਹਾਂ ਤਕ ਸੁਮਕਿਨ ਹੋ ਝਿਆਦਾ ਸੇ ਝਿਆਦਾ ਖਦਰ ਖਰੀਦਾ ਜਾਏ ਤੋ ਫਿਰ ਕਥਾ ਕਹਿ ਹੈ ਕਿ ਤਨ੍ਹੋਨੇ ਖਦਰ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਾ ? ਕਥਾ ਇਸ ਸੇ ਕੁਝ ਰਕਾਵਟੋ ਪੇਸ਼ ਆਈ ਹੈਂ ਯਾ ਜਾਨਬੂਜ਼ ਕੌਰ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਾ ਗਯਾ ?

ਸਕੱਤਰੀ : ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਮੀ-ਅਮੀ ਦੇ ਚੁਕਾ ਹੂੰ।

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਅਮੀ ਅਮੀ ਕਬ ਜਵਾਬ ਦਿਆ ਹੈ ਆਪਨੇ ?

अध्यक्ष महोदय : इस का जवाब वह दे चुके हैं। (The hon. Minister has already given a reply to this question.)

ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਰਾਨੀ ਡਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਰਖਾ ਸੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੀ Society ਦੀ, ਜਿਹੜੀ ਹੱਥ ਦਾ ਕੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਸੂਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਕੇ ਖੱਦਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਵੀ ਸਵਾਲ ਅਲਹਿਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਗਰ ਅਲਹਿਦਾ notice ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ।

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : ਸਵਾਲ arise ਹੋਤਾ ਹੈ ਯਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਆਪ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ ਯਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਰੇਂਗੇ ?

ਅਧਿਕਸ਼ ਸਹੀਬ : ਉਨ੍ਹोंने ਕਹ ਦਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਆਪ ਅਲਹਦਾ notice ਦੇਂ ਤੋ ਫਿਰ ਬਤਾ ਦਿਆ ਜਾਏਗਾ। (The Minister has stated that if a separate notice for this question is given, then the necessary information will be supplied.)

SALARIES OF PATWARIS

*322. **Shri Ram Chandra Comrade** : Will the Minister for Revenue be pleased to state —

(a) the procedure of payment of monthly salaries and allowances to the Patwaris in the State;

(b) whether the Patwaris are paid any T.A. for their visits to the Tahsil Headquarters of their respective areas; if so, at what rate ?

Chaudhri Suraj Mal : (a) The amount of salary of the Patwaris is sent by letter of credit to the Tahsils by the District Quango. The letter of credit is cashed in the Tahsil and the amount is remitted to the Patwaris by money order.

(b) The patwaris are paid T.A. for their visits to Tahsil Headquarters at the rate admissible under the T.A. Rules according to the pay they draw.

RELIEF TO PERSONS AFFECTED BY HAILSTORM IN DISTRICT SANGRUR

*376. **Sardar Kartar Singh Diwana** : Will the Minister for Revenue be pleased to state whether he is aware of the fact that damage was caused to crops by hailstorm in district Sangrur; if so, the steps, if any, taken or proposed to be taken to give relief to the persons affected?

Shri Mohan Lal : Yes. The following steps have been taken to give relief to the sufferers :—

(1) *Remission of land revenue and abiana.*—(a) Where damage is 50 per cent and above—cent per cent remission.

(b) Where damage is 25 per cent to 50 — 75 per cent remission.

(2) *Advancement of Taccavi loans.*—A sum of Rs. 15,000 has been allotted for Taccavi loans.

[Minister for Finance]

(3) *Postponement of recoveries of instalments of Taccavi loans.*—Instructions have been issued to postpone the recovery of taccavi loans due with Rabi Harvest of 1957 from a cultivator, whose crop in his entire holding in one or more villages have suffered damage above 50 per cent.

(4) Opening of cheap grain shops in affected areas.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ loan ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ੧੫ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਏਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ । ਬਾਕੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਇਲਾਮ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਇਆ ਉਹ ਪੈਸੇ affected ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ।

PAYMENT OF OCTROI DUTY BY DHURI SUGAR MILL

*355. Comrade Jangir Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether every Sugar Mill in the State is exempted from the payment of octroi duty on the raw materials brought to them;

(b) whether it is a fact that no octroi duty is charged on the raw materials brought to Dhuri Sugar Mill in Sangrur District;

(c) if the answer to part (a) above be in the negative, and part (b) in the affirmative, the reasons for the latter ?

Shri Mohan Lal : (a) No.

(b) Yes ; only sugarcane brought to this mill was exempted from the payment of levy of octroi by the erstwhile Pepsu Government.

(c) The Pepsu record is being looked into to find out the reasons for this exemption. This will take some time and the reasons, when found out will be communicated to the member concerned.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ : ਕੀ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ municipal ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ tax ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਆਮਦਨ ਹੋਣੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

Mr. Speaker: This supplementary does not arise out of the question.

ਪੰਡਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ : 370 ਨੰਬਰ question का जवाब नहीं आया ।

अध्यक्ष महोदय: मैंने next question call कर लिया । Question No. 190 भी call किया जा चुका है । राजा साहिब अभी question करने के लिये उठे नहीं । (I have called the next question. Even question No. 190 has also been called. Raja Sahib has not so far risen to put his question.)

CO-ORDINATION BETWEEN CONSOLIDATION AND CO-OPERATIVE DEPARTMENTS

***190. Raja Surendra Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether he is aware of a resolution passed at the Conference of Ministers for Co-operative Societies from all over the country held at Mussourie in 1956 urging complete co-ordination between the Consolidation and Co-operative Departments in a State, so that Co-operative Farms may form consolidation blocks;
- (b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether Government have so far taken any steps to implement the said resolution ?

Shri Mohan Lal : (a) Yes.

(b) The matter is under consideration.

CONSTRUCTION OF DHUSI BUND

***40. Sardar Atma Singh :** Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) the total amount provided for the construction of Dhusi Bund on River Beas from village Tahli to village Ahli Kalan;
- (b) whether the construction of the said Bund has been started if so, the progress so far made and the time by which it is expected to be completed; if not, the reasons for the delay in starting the work ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) Rs. 1 lakh in the Budget for 1957-58

(b) The construction of the bund has not been started so far. The scheme is under preparation.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

WIDENING OF DRAIN NO. 2 IN KARNAL DISTRICT

112. Dr. Parma Nand : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state whether the work in connection with the widening of Drain No. 2 in Karnal District has been taken in hand; if so, the time by which the work is likely to be completed ?

Sardar Gian Singh Rarewala : *First Part.*—Yes.

Second part.—The work is likely to be completed by June, 1958.

REPRESENTATIONS FROM VILLAGE PANCHAYATS NIZAMPUR, ETC, IN DISTRICT KAPURTHALA

115. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether the Government recently received any representations from the Village Panchayats Nizampur, Thikriwala, Bijola, Rupanpur and Randhawa, tehsil and district Kapurthala, for starting a new Primary School at Nizampur; if so, the action, if any, taken thereon ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : Yes; it is being examined.

REPRESENTATION FROM PUNJAB SUGAR FACTORIES WORKERS

116. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state whether the Government has recently received any representation from the Punjab Sugar Factories Workers regarding the introduction in the Sugar Mills in the State of the parallel wage structure, bonus formula, retainer allowance system and other facilities as are allowed in Uttar Pradesh; if so, the action taken thereon ?

Shri Amar Nath Vidyalankar : *Part I.*—No. A resolution adopted in the meeting of the Sugar Mills Labour Union (Regd), Yamuna Nagar, on 1st May, 1957, regarding some demands of the workers of Saraswati Sugar Mills, Yamuna Nagar, was, however, received.

Part II.—The matter is being looked into by the field staff of the Labour Department and action will be taken on the merit of the demands after necessary investigation.

NATIONAL EXTENSION SERVICE BLOCKS IN THE STATE

118. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the names of places in the State where National Extension Service Blocks have been sanctioned from 1st April, 1957;
- (b) whether the requisite staff for the said Blocks has been appointed; if not, the reasons therefor ;
- (c) the steps, if any, taken or proposed to be taken to start the work in the National Extension Service Blocks referred to in part (a) above ?

Sardar Partap Singh Kairon : (a) Twenty-five National Extension Service Blocks have been opened at the places shown in Annexure 'A' with effect from 1st April, 1957.

(b) Staff in position is shown in Annexure 'B'. Staff not appointed so far and reasons for this are shown in Annexure 'C'.

(c) The Block Development Officers of the adjacent Blocks have been put in charge of the new Blocks in addition to their own duties, where new Block Development Officers have not been appointed as yet.

ANNEXURE 'A'

List of Blocks with districts started from 1st April, 1957

Serial No.	Name of Block	District
1	Hansi II	Hissar
2	Hissar II	Hissar
3	Jhajjar	Rohtak
4	Hodal	Gurgaon
5	Hathin	Gurgaon

Serial No.	Name of Block	District
6	Ferozepur-Jhirka	Gurgaon
7	Shahabad	Karnal
8	Chamkaur Sahib	Ambala
9	Indora	Kangra
10	Mahilpur	Hoshiarpur
11	Nurpur Bedi	Hoshiarpur
12	Goraya	Jullundur
13	Nurmahal	Jullundur
14	Sidhwan Bet	Ludhiana
15	Bhaghapurana	Ferozepur
16	Chola Sahib	Amritsar
17	Khadur Sahib	Amritsar
18	Dhariwal	Gurdaspur
19	Gurdaspur	Gurdaspur
20	Faridkot	Bhatinda
21	Longowal	Sangrur
22	Narwana Kalait	Sangrur
23	Dadri II	Mohindergarh
24	Pinjore	Patiala
25	Kapurthala	Kapurthala

ANNEXURE 'B'

Serial No.	Name of post	Number of posts filled	Name of Block in which incumbent posted
1	Block Development Officer	3	Gurdaspur, Pinjore and Jhajjar.
2	Social Education Organizers	25	In all the 25 Blocks.
3	Lady Social Education Organizers	2	Faridkot and Bagha Purana.
4	Overseer	1	Pinjore.
5	Village Level Workers	250	In all the Blocks (10 Village Level Workers per Block).
6	Accountants	22	In all the Blocks except Hodal, Hathin and Dadri II
7	Steno typists

[Chief Minister]

ANNEXURE 'C'

Serial No.	Name of post	Number of vacancies	Name of Blocks in which posts are vacant	Reasons
1	Block Development Officers	22	In all the Blocks except Pinjore, Gurdaspur and Jhajjar	<p>The Public Service Commission have not so far recommended suitable names for recruitment as Block Development Officers. The matter regarding selection of Block Development Officers from amongst Government servants and social workers is under the consideration of Government and will be decided in a few days. Subordinate Services Selection Board have recommended two names against a demand of 30. Block Development Officers have been asked to recommend suitable names for appointment as Lady Social Education Organizers. It will take some more time before these posts are filled up. Lady workers are hard to get.</p> <p>Recommendations from Subordinate Services Selection Board have been received on 3rd May, 1957. They have recommended 22 names against a demand of 24, and the men recommended will be appointed shortly. Steps are being taken to fill in these vacancies.</p> <p>Recommendations of the Subordinate Services Selection Board have been received on 9th May, 1957. They have recommended six (6) names against the demand of 25,</p>
2	Lady Social Education Organizers	23	In all the Blocks except Faridkot and Bagha Purana	
3	Overseers ..	24	In all the Blocks except Pinjore	
4	Accountants ..	3	Hodul, Hathin and Dadri II	
5	Steno-Typists ..	25	In all the Blocks	

DAMAGE BY FLOOD IN KARNAL DISTRICT

119. Shri Ram Piara : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the total number of villages affected by floods in October, 1956, in Karnal District together with the extent of loss caused to crops by them ;
- (b) the total number of houses in the said district which collapsed during the rains and floods in October, 1956;
- (c) the measures, if any, adopted by Government to provide relief to the affected people?

Giani Kartar Singh : (a) *First Part* : No. 524.

Second Part.—Rs. 80,22,655.

(b) No. 7,678

(c) Following measures were adopted to provide relief to the affected persons :—

- (1) Relief works were started and flood-affected people were employed on the work. A sum of Rs. 15,000 for the repairs of Babail Bund was provided.
- (2) Warm clothings and blankets were supplied.
- (3) Shelter in the form of thatched roofing was provided.
- (4) Land Revenue and Abiana in the affected areas was remitted at the following scale :—
 - (i) Total remission in areas where the damage to crops is more than 50 per cent.
 - (ii) 75 per cent remission in areas where the damage to crops is between 25 to 50 per cent.
- (5) Recovery of taccavi loans was suspended till the next harvest.
- (6) A sum of Rs. 300,000 was sanctioned for seed and fodder taccavi.
- (7) A sum of Rs. 10,000 was provided for immediate relief measures.
- (8) A sum of Rs. 88,880 was provided for constructing a retired bund of Kunjpura and filling up of gaps in another bund.

WATERLOGGING IN KARNAL DISTRICT

120. Shri Ram Piara : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

- (a) the total number of villages affected by waterlogging in Karnal District in the year 1956 together with the extent of loss caused to crops by it ;

[Shri Ram Piara]

(b) the measures, if any, adopted by Government to provide relief to the affected people ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) One hundred and thirty-three villages were affected. Estimated loss is Rs. 2.22 lakhs.

(b) Canals were cut to drain out water that had collected and remissions were given. As a long term measure, drainage of the tract is being improved.

**PUCCA ABADIS FOR RESIDENTS OF KHADAR AREAS OF KARNAL
AND ROHTAK DISTRICTS**

121. Shri Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government for the construction of the new pacca abadis at higher levels for the villagers of Khadar areas of Karnal and Rohtak Districts ?

Giani Kartar Singh : No, but a scheme for construction of flood-proof shelters for people living in villages exposed to floods is receiving the attention of Government.

DRAINS IN KARNAL DISTRICT

122. Shri Ram Piara : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state—

(a) the total amount at present sanctioned for—

(i) constructing new drains ; and

(ii) remodelling the existing drains in Karnal District to drain out water from the waterlogged areas ;

(b) the details of the drains referred to in part (a) above ; and

(c) the target date by which the drains referred to in part (a) above are to be completed ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) (i) Rs. 20 lakhs. approximately.

(ii) About Rs. 1 lac.

(b) The Indri Drainage Project will provide relief to about 175 sq. miles waterlogged areas of Indri, Nilokheri, Taraori, Kurk, Kachwa, Zarifabad and Pewant.

Excavation of drain GHK in upper Bazida tract costing about Rs. 2 lakhs is nearing completion and will afford relief to about 40 sq. miles area.

Remodelling Nai Nallah Project costing Rs. 6,84,686 is in hand. This will afford relief to about 200 sq. miles area in Karnal and Rohtak Districts.

Panipat, Safidon and Sink Drainage Schemes are under contemplation and will provide relief to an additional 100 sq. miles area.

(c) By June, 1958.

CONSTRUCTION OF APPROACH ROAD IN KARNAL DISTRICT

123. Shri Ram Piara : Will the Minister for Public Works be pleased to state whether any approach roads are proposed to be constructed in Karnal District during the year 1957-58 ; if so, the length of each such approach road and the total amount proposed to be spent on it during this period ?

Rao Birendar Singh : Yes. The following approach roads are proposed to be undertaken in the year 1957-58 in Karnal District :—

	Miles
(1) Approach road from Taraori Railway Station to Taraori Town ..	0.81
(2) Approach road from Amin Railway Station to Amin Town ..	1.75
(3) Approach road from Panipat-Assandh Road to Madlauda Mandi ..	0.64
(4) Approach road from village Butana to G.T. Road ..	0.25

A sum of Rs. 1.25 lakhs is likely to be spent on these roads if completed in 1957-58.

KUNJPURA-KIAWAL ROAD

124. Shri Ram Piara : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

- whether there is any proposal under the consideration of Government to the construction of the Kunjpura-Kiawal Road and Bridge ;
- if the answer to para (a) above be in the affirmative, whether the work on the said road and bridge has been started and the time by which it is likely to be completed ?

Rao Birendar Singh : (a) Yes, name of the village is Niawal and not Kiawal.

(b) Yes, the work on the road was taken in hand last year. The construction of the bridge will be started as soon as the integrated 2nd Five-Year Plan is approved.

EXPORT AND IMPORT OF FOODGRAINS IN THE STATE

125. Shri Ram Piara : Will the Minister for Finance be pleased to state—

- the quantity of rice, coarse grain and wheat exported from and imported into the State, respectively, during the year 1956-57 ;
- whether the Government has earned any profit or sustained any loss on the exporting or importing referred to in part (a) above ?

Shri Mohan Lal : (a) An estimated quantity of about 2 lakh tons of wheat has moved out of State during 1956-57 through trade. About 64,000 tons wheat and 142 tons rice was imported by Government into the State up to 30th April, 1957, for distribution through the Fair Price Shops. On account of decontrol, no accurate or exhaustive statistics of exports/imports on trade account are available.

(b) There is no loss or profit to the State Government except in Kulu Sub-Division where the State Government is subsidising the issue of food-grains involving an expenditure of about Rs. 60,000.

TANNING CENTRE AT KOT KAPURA, DISTRICT BHATINDA

126. Sardar Mehar Singh : Will the Minister for Finance be pleased to state—

- (a) the date of the completion of the building for the Tanning Centre at Kot Kapura, district Bhatinda ;
- (b) the date of the appointment of the officer-in-charge of the said Centre ;
- (c) whether the said Centre has started functioning ; if not, the reasons therefor ?

Shri Mohan Lal : (a) The building has not yet been completed.,

(b) 18th March, 1955.

(c) No, due to non-completion of the building.

VILLAGE DISPENSARY, PAKHI KALAN, DISTRICT BHATINDA

127. Sardar Mehar Singh : Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state—

- (a) the date of the completion of the building for the dispensary in village Pakhi Kalan, tehsil Faridkot, and the cost thereof ;
- (b) whether any staff has been posted to and medicines supplied for the said dispensary ; if not, the reasons therefor ?

Chaudhri Suraj Mal : (a) No dispensary was built in village Pakhi Kalan, tehsil Faridkot, through or with the cognizance of the Health Department.

(b) The question does not arise.

HOSPITALS, ETC., IN BHATINDA DISTRICT

128. Sardar Mehar Singh : Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state the number of hospitals, dispensaries and health centres opened by Government in Tehsils Faridkot, Mansa, Phul and Bhatinda, separately, since 20th August, 1948 ?

Chaudhri Suraj Mal : The requisite information is contained in the statement given below:—

STATEMENT

Name of District	Name of Tehsil	NUMBER OF INSTITUTIONS OPENED SINCE 20TH AUGUST, 1948		
		M.C.W. Centre	Rural Health Centre	Dispensaries
Bhatinda	1. Faridkot ..	2	1	1
	2. Mansa	1	4
	3. Bhatinda	2	..

METALLED ROADS IN BHATINDA DISTRICT

130. **Sardar Mehar Singh** : Will the Minister for Public Works be pleased to state the total mileage of metalled roads constructed in tehsils Faridkot, Mansa, Phul and Bhatinda in Bhatinda District, separately, since 20th August, 1948 ?

Rao Birendar Singh : The information is contained in the statement given below:—

STATEMENT

Name of road	NAME OF TEHSIL			
	Faridkot	Bhatinda	Rampura	Mansa
1. ROADS COMPLETED				
(a) Jaitu-Bajekhana Road ..	6.0
(b) Barnala-Bhadaur-Bajekhana Road ..	3.5	..	8.5	..
(c) Sunam-Bhiki-Mansa-Bhatinda Road	20.5	..	19.0
(d) Bhatinda-Goniana	9.0
(e) Bhatinda-Talwandi Sabo	18.0
Total ..	9.5	47.5	8.5	19.0
GRAND TOTAL ..	84.5 miles			

VETERINARY HOSPITALS IN BHATINDA DISTRICT

131. **Sardar Mehar Singh** : Will the Minister for Agriculture and Forests be pleased to state the number of Veterinary Hospitals opened in tehsils Faridkot, Mansa, Phul and Bhatinda in Bhatinda District, separately, since 20th August, 1948 ?

Sardar Gurbanta Singh : The requisite information is given below:—

Faridkot	..	3
Mansa	..	8
Phul	..	1
Bhatinda	..	12

ENFORCEMENT OF PEPSU TENANCY AND AGRICULTURAL LANDS
(SECOND AMENDMENT) ACT, 1956

132. Sardar Mehar Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state whether Government proposes to enforce the provisions of the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands (Second Amendment) Act, 1956, imposing ceiling on individual holdings at 30 standard acres in Patiala Division; if so, when and the steps so far taken in this direction ?

Giani Kartar Singh : (a) Yes, as early as possible.

(b) Necessary rules to implement the provisions of the Punjab Tenancy and Agricultural Lands (Second Amendment) Act, 1956 and a proposal to extend the time-limit within which returns are required to be furnished by landowners/tenants under section 32-B of the said Act, are being finalized.

—————
METALLING OF ROADS IN GURDASPUR DISTRICT

133. Sardar Harbans Singh : Will the Minister for Public Works be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government to metal unmetalled roads in Gurdaspur District during the current year ; if so, the total mileage thereof ;

(b) whether the Kacha Road from Hardo Chhanian to Gurdaspur is included in the roads proposed to be metalled, referred to in part (a) above ; if so, the time by which it is expected to be metalled ?

Rao Birendar Singh : (a) Yes, work on 32 miles of roads was taken in hand in the year 1956-57 and work thereon is in progress. It is proposed to start work on another six miles during the current financial year.

(b) No.

—————
DRAINS IN GURDASPUR DISTRICT

134. Sardar Harbans Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) whether any drains are being dug for the drainage of rain-water in Gurdaspur District ; if so, the number thereof and the names of villages which will benefit therefrom ;

(b) whether drains referred to in part (a) above are expected to be dug before the commencement of the next rainy season ;

(c) whether any report of the Survey Department in connection with drainage in Gurdaspur District has been received by Government ; if so, what ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) No drains are being dug at present in Gurdaspur District. Drains proposed to be dug and the villages that are likely to benefit therefrom are given in the *statement enclosed.

(b) No.

*Note : Statement is kept in the library.

(c) No such report has yet been received by the Government. It is expected to be received towards the end of September next.

CHIEF MINISTER, PEPSU'S FLOOD RELIEF FUND

135. Sardar Atma Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the total amount collected in the Chief Minister's Flood Relief Fund in the erstwhile State of Pepsu during the year 1955-56 ;
- (b) the total amount expended out of the said fund together with the details thereof ;
- (c) the total unspent amount of the said Fund at the time of the merger of the Punjab and Pepsu ?

Sardar Partap Singh Kairon : The information is being collected and will be supplied to the hon'ble Member when ready.

KURUKSHETRA SANSKRIT UNIVERSITY AND PUNJABI UNIVERSITY

136. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Education and Labour be pleased to state —

- (a) the total amount spent so far for the Sanskrit University at Kurukshetra together with the total amount provided therefor ;
- (b) whether there is any proposal under the consideration of Government for the establishment of a Punjabi University for the development of Punjabi Regional language ?

Shri Amar Nath Vidyalkar : (a) Rs. 10 lakhs during the Second Five-Year Plan commencing from 1956-57.

(b) No.

SUPPLY OF PURE MILK AT CHANDIGARH CAPITAL

138. Sardar Atma Singh : Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state —

- (a) the steps taken by Government at Chandigarh Capital to check the adulteration of pure milk with skimmed milk ;
- (b) whether there are any shops of Halwais at Chandigarh Capital where only skimmed milk is supplied to the public at cheaper rates ;
- (c) the steps, if any, taken by Government to supply pure milk to the residents of Chandigarh Capital ?

Chaudhri Suraj Mal : (a) In order to check the adulteration of pure Milk with Water or otherwise, Food and Sanitary Inspectors, Chandigarh, seized 77 samples during the last financial year, i.e. 1956-57. Out of these 77 samples, 20 were declared adulterated and prosecutions were launched against all of them.

Minister for Consolidation and Health]

(b) None.

(c) The State Government propose to start a Scheme of Milk Supply Union at Chandigarh Capital, for collection of milk from villages and its distribution, after pasteurization in the city. A provision of Rs. 3 lakhs has been made in the current year Budget for the construction of buildings and purchase of equipment for the Milk Supply Union (Dairy). Necessary survey in regard to the availability of milk in the surrounding villages and also for the establishment of sites for collection, testing and chilling centres is being carried out by the Dairy Inspector posted at Chandigarh.

LAND OF JULLUNDUR BIST CANAL

139. Sardar Harguranad Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

(a) the area of land in tehsil Nawan Shahar, district Jullundur, taken over for the Jullundur Bist Canal and the total value thereof;

(b) the amount of compensation so far paid to the landowners in respect of land referred to in part (a) above ;

(c) whether there are any arrears of compensation to be paid ; if so, the time by which these are expected to be paid ;

(d) whether any interest is payable on the amount referred to in part (c) above ; if so, at what rate and the total amount thereof ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) 1,503.52 acres. Total value is not readily available and information about it is being collected. It will be supplied to the honourable Member when ready.

(b) Rs. 21,68,692.

(c) *First Part.*—Yes.

Second Part.—By the end of September, 1957.

(d) Yes, at the rate of 4 per cent per annum. Regarding total amount, the information is not readily available.

TACCAVI LOANS IN TEHSIL NAWANSHAHR

140. Sardar Harguranad Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the total amount paid to the landowners in tahsil Nawanshahr, district Jullundur, during the year 1956-57 as Taccavi loans for:—

(i) pumping-sets ;

(ii) the purchase of tractors ;

(iii) sinking of wells ; and

(iv) the purchase of seeds and fertilizers ;

(b) the rate of interest charged on the said loans ?

Sardar Gurbanta Singh : The required information is given below—

		Rs
(a) (i) Pumping-sets	..	1,172
(ii) Purchase of tractors
(iii) Sinking of wells	..	8,200
(iv) Purchase of seed and fertilizers	..	16,094
(b) The rate of interest charged on the said loan is 5½ per cent per annum.		

JULLUNDUR CANAL AND ITS DISTRIBUTARIES

141. Sardar Harguranad Singh : Will the Minister for Irrigation and Power be pleased to state —

- the number of villages the land of which has been divided up by the Jullundur Canal and its distributaries ;
- the number of villages referred to in part (a) above in which bridges have been constructed over the Canal by Government for the convenience of the Zamindars ;
- the date by which bridges over the Canal are expected to be constructed in the remaining villages ?

Sardar Gian Singh Rarewala : (a) 208.

(b) One hundred and eleven bridges have been constructed, linking the various villages.

(c) Three more bridges are expected to be constructed after the rains

CONSOLIDATION OPERATIONS IN VILLAGE KHANAL KHURD, DISTRICT SANGRUR

142. Sardar Pritam Singh Sahoke : Will the Minister for Consolidation and Health be pleased to state—

- whether it is a fact that consolidation operations are going on in village Khanal Khurd, tehsil Sunam, district Sangrur ;
- whether Government have received any complaints from the residents of the said village in connection with the said consolidation operations ; if so, the action, if any, taken thereon ?

Chaudhri Suraj Mal : (a) Yes.

(b) A copy of the complaint addressed to the Deputy Commissioner, Sangrur, from a few members of the Consolidation Committee of the village Khanal Khurd has been received, which is being inquired into.

Mr. Speaker : The Question Hour is over and the Secretary will now make an announcement.

3 p.m.

ANNOUNCEMENT BY SECRETARY

Secretary : Under rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1952, I have to inform the House that the Punjab Cotton Ginning and Pressing Factories (Amendment) Bill, 1957, and the Punjab Laws (Extension No. 2) Bill, 1957, passed by the Punjab Vidhan Sabha on the 6th May, 1957, and transmitted to the Punjab Legislative Council the same day, and the Punjab Public Service Commission (Additional Functions) (Amendment) Bill, 1957, the Punjab New Capital (Periphery) Control (Amendment) Bill, 1957, and the Press and Registration of Books (Punjab Amendment) Bill, 1957, passed by the Punjab Vidhan Sabha on the 7th May, 1957, and transmitted to the Punjab Legislative Council the same day were agreed to by the said Council without any amendment/recommendation on the 14th May, 1957.

DEMAND FOR GRANT
GENERAL ADMINISTRATION

(RESUMPTION OF DISCUSSION)

Mr. Speaker : Now the House will resume discussion on the Demand relating to General Administration. Shri Baru Ram was on his legs, when the House adjourned the other day. He may resume his speech.

Shri Lal Chand : On a point of order, Sir. I would like to have your ruling, Sir, on the point, whether a Member can discuss the appointment and conduct of a Minister under the head '25—General Administration'.

Mr. Speaker : No please. The policy being pursued by a particular Minister or by the Ministry as a whole can be discussed by bringing forward a substantive motion in the House.

चौधरी बाबू राम (रजौंद) : स्पीकर साहिब, पिछले दिन मैं General Administration की बाबत अर्ज कर रहा था। तो आज भी मैं समझता हूँ कि अगर इस Administration के मुतल्लिक दो-चार मिसालें दे कर इस में चार चांद लगा दूँ तो बेमौका न होगा। जैसा कि पहले भी जहाँ इस हाऊस में अम्बाला और जालंधर के incidents क बारे में कहा गया है वैसे ही मैं भी कैथल के एक-दो cases की बाबत कुछ अर्ज करना चाहता हूँ। आज से दो-तीन महीने पहले 3, 4 फरवरी को जब कि एक मिनिस्टर साहिब भी वहाँ दौरे पर गए हुए थे और उनकी हिफाजत के लिए पुलिस के तीन-चार सिपाहियों की एक गारद भी पहरा दे रही थी, तो उस वक्त उनके पास ही पड़ोस में एक Assistant Civil Surgeon के घर में दो-चार गुंडे घुस कर हमला करते हैं। वह लोग चीखते-चिल्लाते और वावैला मचाते हैं। मिनिस्टर साहिब भी इस शोरोगुल से जाग उठते हैं और उनके पहरेदार सिपाहियों के कानों में भी इस की भिनक पड़ जाती है। मगर ऐसा न हुआ कि पचास गज जाकर दौड़ कर उन गुंडों को पकड़ लें। मैं तो समझता हूँ कि न ही enquiry करके उनको trace out करने की सम्भावना दिखाई पड़ती है। यह है General Administration की efficiency जिस के लिए यह करोड़ों रुपये provide किए गए हैं। इस के साथ-साथ अगर

मैं एक और मिसाल कैथल की दे दूँ तो फिर हद ही हो जाती है और इस General Administration की शोभा और भी ज्यादा बढ़ जाती है। वह यह है कि 1956-57 में कैथल में अफीम का contract दिया गया और उस का कोटा जो था वह 10 सेर अफीम का था। फिर अफीम का जो भाव रखा गया था वह 12 रुपए फी तोला का था। लेकिन, जनाव, कैथल के अन्दर बजाए 10 सेर अफीम के 25 सेर अफीम बेची गई और उसका भाव भी 12 रुपए फी तोला की बजाए 9½ रुपए फी तोला था। मेरी समझ में नहीं आता कि जब इस चीज का record है, पुलिस की enquiry report भी है, तो क्यों आज तक न contractor के खिलाफ और न किसी अफसर के खिलाफ action लिया गया है? मैं समझता हूँ कि इस से बढ़ कर इस General Administration की efficiency के मुताल्लिक और क्या मिसाल दी जा सकती है। मगर अफसोस इस बात का है कि इन हालात के होते हुए भी यह कहा जाता है और ढोल पीटा जाता है कि हम राम-राज बनाने जा रहे हैं। फिर यहां तक कि इस राज की तशबीह रामराज से दी जाती है। क्या इन्हें पता है कि रामराज किसे कहते हैं? रामराज की एक छोटी सी मिसाल यह है कि जब बनवास पूरा हो जाने के बाद श्री रामचन्द्र जी सीता जी को साथ लेकर लौट कर वापस घर आए तो एक धोबी के मामूली ताहने को सुन कर उन्होंने फिर सीता जी को घर से बाहर भेज दिया था। इस का मतलब यह है कि उस राज्य में जनता की आवाज़ में इतनी शक्ति समझी जाती थी कि श्री रामचन्द्र जी ने धोबी के एक मामूली ताहने को सुनकर सीता जी को बनवास दे दिया था। इसे कहते हैं रामराज और यह है उसकी मिसाल। मगर इनके इस रामराज में यहां पर क्या होता है? आज आप चाहे यहां कितना शोरोगुल करें, चीखें, चिल्लाएं और कितनी ही जुलमोसितम की मिसालें इनके सामने रखें मगर यह है कि इन के कान पर जूँ तक नहीं रोंगती। मैं ज्यादा वक्त न लेता हुआ आखिर में यही कह देना चाहता हूँ कि यहां कुछ अर्सा से अपोजीशन के खिलाफ सीधे तौर पर तो नहीं मगर indirectly यह कहा गया कि इस ने गुंडागरदी मचा रखी है और elections में भी गुंडागरदी मचाई है। मगर अगर देखा जाए तो बात बिल्कुल इसके उल्ट है। मैं इस चीज की असलियत आप के सामने रखना चाहता हूँ। पंजाब के बड़े-बड़े शहरों से, जिन में जालंधर और होशियारपुर जैसे शहर भी शामिल हैं, अपोजीशन के मੈम्बर कामयाब होकर आए हैं (*Cheers from the Opposition*) यह जो इन्होंने गुंडागरदी का इलज़ाम लगाया, पब्लिक ने ग़लत साबत कर दिया है। इस मिलमिले में मैं यह अर्ज भी कर दूँ कि हमारे मोहतरिम प्रधान मंत्री पंडित नेहरू जी ने कई इफा ऐलान किया है और इन elections के बाद किया है कि हमें electorates की verdict को मानना पड़ेगा और मानना चाहिए। इसलिए मैं अर्ज करूँगा कि यह जो Government Benches की तरफ से इलज़ाम लगाया गया है गुंडा गरदी का electorates ने उसके खिलाफ verdict दिया है और इन्हें चाहिए कि यह उसे मानें। वह अलफाज़ जो इन्होंने अपोजीशन के खिलाफ इस्तेमाल किए हैं उन्हें वापस लें।

[चौधरी बारू राम]

(*Cheers from the Opposition*) स्पीकर साहिब, चूंकि हाऊस का वक्त बहुत कीमती है इसलिए मैं और ज्यादा वक्त न लेकर अपनी तकरीर खत्म करता हूं। आखिर में मैं यही अर्ज करूंगा कि अगर आप रामराज कायम करने का दावा करते हैं तो और नहीं तो कम से कम जो मिनिस्टर साहिबान हैं इन्हें *above board* हो कर काम करने चाहिए और करें। तभी सूबा की भलाई हो सकती है, तभी *Administration* अच्छी हो सकती है, तभी यहां अमनो-चैन हो सकता है और तब ही रामराज कायम हो सकता है; महज बातें बनाने से नहीं।

श्री सुमेर सिंह (हसनपुर) : श्रीमान् स्पीकर साहिब, मैं आपकी इजाजत से इस बजट के बारे में कुछ अर्ज करना चाहता हूं। यह जो हमारे सामने बजट पेश किया गया है वह ऐसा बजट है कि.....

मौलवी अब्दुल गनी डार : बजट कहां है ? यह तो *General Administration* की मांग है।

श्री सुमेर सिंह : तो यह जो *General Administration* का बजट है यह ऐसा है जैसा कि अंग्रेज के जमाने में पेश हुआ करता था। आजादी के बाद भी सरकार ने अभी अपना रवैया बदला नहीं है। उसी तरीके से बजट बना रही है। इस के अलावा मैं यह अर्ज करना चाहता हूं कि *General Administration* का बजट *top heavy* है। बड़ी बड़ी भारी आसामियां बहुत ज्यादा हैं और *highly paid* अफसरान की तादाद बढ़ती ही जा रही है। *Secretariat* में जितने भी अफसरान हैं उनको भारी तनखाह के अलावा *special allowances* भी मिलते हैं। मेरी अर्ज है कि इतनी भारी तनखाह दे देने के बाद भी अगर आप समझते हैं कि उनकी तनखाह थोड़ी है और फिर आप उनका ग्रेड *revise* करके और बढ़ा दें, इस तरह बहाने बना कर यह *special allowance* क्यों देते हैं ? मगर हकीकत यह है कि जहां तक मुझे पता है जितनी ज्यादा तनखाह अफसरान की हमारे यहां पंजाब में है उतनी किसी और सूबे में नहीं दी जाती। मगर बावजूद इसके इतनी तनखाह दी जाती है और *special allowances* दिए जाते हैं। इसलिए मैं दरखास्त करता हूं कि यह जो तमाम *special allowances* अफसरान को दिए जाते हैं उनको निहायत जल्दी खत्म किया जाये। इस से खर्च में काफी बचत होगी।

इसके बाद मेरी अर्ज यह है कि *Secretariat* का जो मौजूदा रवैया है और जो काम करने का तरीका है वह वही है जो अंग्रेज के वक्त था। अगर कोई दरखास्त दी जाए तो कई मंजूरें तय करती है। मिनिस्टर के पास जाती है, *Secretary* के पास जाती है, *Deputy Secretary*, *Assistant Secretary* के पास जाती और आगे न जाने कहां तक जाती है। इस तरह छः महीने तो फिरने घूमने में ही लग जाते हैं। इतना लम्बा *procedure* है कि *cases* का पता नहीं चलता। सिर्फ यही बात भालूम करने के लिए कि आया फलां दरखास्त आई है या

नहीं छः महीने लग जाना मामूली बात है। इसलिए मैं अपने प्राइम मिनिस्टर साहिब से अर्ज करता हूँ कि जब भी कोई दरखास्त आए.....

चौधरी धर्म सिंह राठी : On a point of order, Sir. क्या इस हाऊस में कोई प्राइम मिनिस्टर है क्योंकि वह प्राइम मिनिस्टर से अर्ज कर रहे हैं ? (*Interruptions*)

Mr. Speaker : Order, order. No interruptions, please.

श्री सुमेर सिंह : मैं आपकी मारफत अपने चीफ मिनिस्टर से दरखास्त करता हूँ कि जो भी किसी से दरखास्त आए और मिनिस्टर के पास पहुंचे तो उस पर फौरन तारीख डाली जाए और उसे पता दिया जाए कि फलां तारीख को हाज़र हो जाओ। फिर उसकी शिकायत सुनी जाए और फैसला किया जाए। आजकल जो होता है वह तो बहुत बुरी बात है। गरीब लोग दरखास्तें देते हैं मगर कोई नहीं पूछता। यहां तक भी पता नहीं चलता कि वह है भी या नहीं। गरीब लोग थक हार कर घर जा कर बैठ जाते हैं। इसलिए मेरी अर्ज है कि गरीबों को इस बारे में सहूलतें मिलनी चाहिए ताकि उनका काम आसान हो सके।

इसके इलावा मैं अब Anti-Corruption Department के बारे में कुछ कहना चाहता हूँ। यह जो महकमा आपने पैदा किया है, इस पर अब 13 लाख रुपया खर्च किया जा रहा है। मगर इस से फायदा क्या हुआ है ? मैं तो कहूंगा कि इस महकमा के बनाने के बाद पहले से ज्यादा corruption बढ़ी है। अगर इतना रुपया खर्च करने के बाद भी corruption न रुके तो इस रकम के रखने का क्या फायदा। इसलिए मैं समझता हूँ कि इसे बजट से निकाल देना चाहिए।

इसके अलावा मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि हमारी ऐडमिनिस्ट्रेशन में inefficiency आ गई है। हम देखते हैं कि पब्लिक सर्विस कमिशन और सबार्डीनेट सर्विसिज़ सिलेक्शन बोर्ड दो महकमे इसलिए बनाए गए हैं कि सर्विसिज़ में अच्छे आदमी लगाए जा सकें लेकिन इस के बावजूद भी जो आदमी लगाए जाते हैं वह नालायक और नाअहल साबत होते हैं।

अध्यक्ष महोदय : आप पब्लिक सर्विस कमिशन के फंक्शंस को इस डीमांड के मातहत डिस्कस नहीं कर सकते। (The hon. Member cannot discuss the functions of the Public Service Commission under this demand.)

श्री सुमेर सिंह : जनाब, मैं यह बात आप के नोटिस में लाना चाहता हूँ कि पब्लिक सर्विस कमिशन और सबार्डीनेट सर्विसिज़ सिलेक्शन बोर्ड तो इसलिए कायम किए गए हैं कि ऐडमिनिस्ट्रेशन improve हो लेकिन इस के बर-अक्स ऐडमिनिस्ट्रेशन दिन-बदिन गिरती जा रही है.....

अध्यक्ष महोदय : आप फिर उसी तरफ चल पड़े। (The hon. Member has again adverted to the same subject.)

श्री सुमेर सिंह : बहुत अच्छा जनाब, मैं इसे छोड़ देता हूँ ।

इस के अलावा, जनाब, मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि गवर्नमेंट ने जो B.D.Os. लगाए हैं उन को एक कार दी जाती है जिस का इस्तेमाल वे इस तरीके से करते हैं कि एक साल में उस की लाइफ खत्म हो जाती है । इस के अलावा उनका तीन हजार का टी.ए. का बजट होता है । मैं समझता हूँ कि अगर B. D. O. की बजाए तहसीलदार को यह काम दे दिया जावे और उसको एक नायब तहसीलदार की पोस्ट create कर के दे दी जाए तो सारा काम अच्छी तरह से चल सकता है, क्योंकि B. D. Os. अपने रसूख से कोई काम नहीं करवा सकते और उन्हें अपने काम के लिए तहसीलदार और थानेदार की मदद लेनी पड़ती है । इसलिए मैं गुजारिश करूंगा कि B. D. O. की पोस्ट हटा कर एक नायब तहसीलदार और बढ़ा दिया जाए ।

अध्यक्ष महोदय : यह कहां से आ गया । यह जनरल एडमिनिस्ट्रेशन में नहीं आता । (How does it arise here ? It does not come under General Administration) .

श्री सुमेर सिंह : इस के अलावा मैं यह कहना चाहता हूँ कि ज्यूडीशरी को एग्जैक्टिव से अलहदा किया गया है । इस के बारे में बहुत सी बातें इन्होंने अपने हाथ में रखी हैं । लेकिन दरअसल बहुत से इस्तेमाल इन magistrates के मुताल्लिक अभी हाई-कोर्ट को ट्रांसफर नहीं किए गए हैं । Judicial मैजिस्ट्रेट हाई कोर्ट के तहत नहीं किए गए हैं । उनकी तबदीलियां भी गवर्नमेंट करती है । मैं अर्ज करूंगा कि ज्यूडीशरी को एग्जैक्टिव से बिल्कुल अलहदा कर दिया जाए और हाईकोर्ट के मातहत कर दिया जावे ।

इस के अलावा मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि जो रकम इलाका की डिवलपमेंट पर खर्च की जाती है और जो तकावी लोगों को दी जाती है उस की वसूली एक साल में हो जाती है लेकिन क्यूं बनाने के लिये सीमेंट नहीं मिलता.....

अध्यक्ष महोदय : इस डिमांड से तकावी का कोई ताल्लुक नहीं है । (This demand has got nothing to do with the Taccavi loans.)

पंडित श्री राम शर्मा : On a point of order, Sir. स्पीकर साहिब, मैं इस मामले पर आप की रुलिंग चाहता हूँ कि जनरल एडमिनिस्ट्रेशन के नीचे मिनिस्ट्रों की तनखाहें आती हैं कि उनकी तनखाहें मंजूर की जाएं; तो इस सिलसिला में मैं आप से दरियाफ्त करना चाहता हूँ कि उन का काम, उन का महकमा under discussion आ सकता है या नहीं ।

अध्यक्ष महोदय : यह नए पंखे लगे हैं, इन की आवाज में आप की आवाज सुनाई नहीं दी । बराए मेहरबानी दोबारा बोलें । (New fans have been fitted and in their shrill sound the voice of the hon. Member has not been audible to me. He may please repeat his observation.)

पंडित श्री राम शर्मा : स्पीकर साहिब, गुज़ारिश यह है कि जनरल ऐडमिनिस्ट्रेशन के मातहत हम इस बात पर बहस करते हैं कि आया मिनिस्टर्स को जो तनखाहें मिलती हैं वह मन्ज़ूर की जाएं या न की जाएं। इस सिलसिले में उन का काम, उन का महकमा under discussion आ सकते हैं और कोई भी मेम्बर उस पर बहस कर सकता है.

अध्यक्ष महोदय : मैं समझता हूं कि मिनिस्टर्स पर डिस्कशन उन के महकमे के बारे में डीमांड पर बहस के वक्त हो सकती है। (I think the discussion on the work of the Ministers in relation to the departments under their control can be made when the demands relating to those departments are under consideration.)

पंडित श्री राम शर्मा : मैं पिछले 20 साल के तजुबा से कह सकता हूं कि जनरल-डिस्कशन के वक्त ऐसा होता रहा है।

अध्यक्ष महोदय : यह ठीक नहीं है। (This is not correct.)

श्री सुमेर सिंह : इस के अलावा मैं यह अर्ज करना चाहता हूं कि एक तहसीलदार को घोड़े का अलाउंस मिलता है जो कि 30 या 40 रु० माहवार होता है। जब मिनिस्टर्स को कारें मिली हुई हैं तो क्या वजह है कि उन्हें halting allowance दिया जाता है ? यह नहीं दिया जाना चाहिए (Laughter)। (घंटी की आवाज़)

मैं, जनाब. अर्ज करूंगा. ।

अध्यक्ष महोदय : घंटी की आवाज़ आप तक पहुंचती है या नहीं ? (Does the hon. Member hear the sound of the bell or not ?)

श्री सुमेर सिंह : जनाब, मैं सिर्फ एक बात और अर्ज करना चाहता हूं कि सरकार एक तरफ wild animals को मारने के लिए अलग रुपया लेती है लेकिन इस के अलावा shooting licence के 15 रु० और लेती है। मैं गुज़ारिश करूंगा कि उन्हें शूटिंग लाइसेंस लेने के लिए मजबूर न किया जाए।

जੱਥੇਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਹਿਰੀ (ਪੱਕਾ ਕਲਾਂ, ਜੈਨਰਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿੱਥੇ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬਿਲਕੁਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

अध्यक्ष महोदय : आज Demand No. 10 पर बहस हो रही है इस में मिनिस्टर्स की तनखाहें, सैक्रेटैरियट, Development की स्कीमें, पब्लिक सर्विस कमिशन, Anti-Corruption Department वगैरह शामिल हैं। (Today Demand No. 10 is under discussion. It includes the salaries of Ministers, provisions for Secretariat, Development Schemes, Public Service Commission, Anti-Corruption Department etc.)

ਜੱਬੇਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਹਿਰੀ : ਉਸ ਦਿਨ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ।

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਅਗਰ ਆਪ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੋ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ P. W. D. ਦੀ Demand ਪਰ ਚਰਚਾ ਹੋਵੇਗੀ । (If the hon. Member wants to say something about roads, then he will be given time to speak on the day when the Demand relating to P.W.D. is discussed in the House.)

ਜੱਬੇਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਹਿਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਬਹੁਤ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਿਨਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਦੱਬਾ ਬੰਦੀ.....

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਸਾਨਜੀਯੋ ਮੈਂਬਰ Demand No. 10 ਪਰ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਰਹੇ । ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੜਕਾਂ ਦੀ Demand ਪਰ ਚਰਚਾ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੇਵਾਂਗਾ । (The hon. Member is not speaking on Demand No. 10. I will give him time to speak when Demands relating to these Departments are discussed by the House.)

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੱਖਣ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ General Administration ਦੀ ਮਦ ਹੇਠ ਜਿਹੜੀ 2, 78, 63, 200 ਰੁਪਏ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਰੱਖਾਂ, ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Opposition Benches ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ, ਮੇਰੇ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵਿਚ exaggeration ਤੇ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਚੰਦਰ ਭਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਕਮਾਉਂਦਾ ਕੋਈ ਹੈ ਤੇ ਖਾਂਦਾ ਕੋਈ ਹੈ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ distribution of wealth ਵਿਚ inequality ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਥੇ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ suppress ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ Constitution ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹਰ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਤਕਰੀਰ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਾਊਸ ਵਿਚ exaggerated ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀਆਂ ।

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿੱਤਰ ਸ਼੍ਰੀ ਸੱਭਰਵਾਲ ਨੇ Upper House ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ Upper House ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਲਾਇਲਮੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Upper House ਦੀ necessity ਹੈ। (Voices): ਕੀ ਅਸੀਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਾਂ ?)

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। It is an insult of the House.

Mr. Speaker : The hon. Member should avoid using such words.

ਸਰਦਾਰ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ Upper House ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ, ਮੌਜੂਦਾ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ Upper House ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ speeches ਨੂੰ appreciate ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Upper House ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੀ advice ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਮੇਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੱਭਰਵਾਲ ਤੇ ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ services ਵਿਚ communalism ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Regional Formula ਬਣਨ ਦੇ ਬਾਅਦ communalism ਨਾ ਸਿਰਫ services ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਬਲਕਿ ਸਾਰੀ ਸਟੇਟ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਤੋਂ ਲੱਥ ਗਿਆ ਹੈ। Communalism is dead now, ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ once for all ਇਲਾਜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਟੇਟ ਦੇ ਵਡਿਆਂ ਵਡਿਆਂ ਅਫਸਰਾਂ ਅਰਥਾਤ Judges, Commissioners, Secretaries ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ high officers ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਫਸਰ 2,500 ਤੋਂ ਲੈਕੇ 4,000 ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਮਾਹਵਾਰ ਤਨਖਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਨਖਾਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ voluntarily ਆਪਣੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਿਚ ਕਟੌਤੀ ਕਰਕੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 1,000 ਜਾਂ 1,200 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਤਨਖਾਹ ਲੈਣੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਸਹੀ ਮਾਇਨਿਆਂ ਵਿਚ Socialistic Pattern of Society ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਆਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ spirit show ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ rusty ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ M.L.A.s ਨੂੰ Agency ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ M.L.A. ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ office ਅਗੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣ। ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ spirit ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ

[ਸਰਦਾਰ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ]

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਆਏ ਜਦੋਂ ਕੋਈ M.L.A. ਆ ਕੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾ ਦੇਵੇ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਭਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ Judiciary Executive ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਤਲਖ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ high officers ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੁਆਉਣ ਵਿਚ ਰੋੜਾ ਅਟਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਮਾਤਹਿਤ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਗਲਤ ਫੈਸਲੇ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ Judiciary Executive ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਹੋਵੇ। Pepsu ਵਿਚ Judicial Magistrates ਅਲਹਿਦਾ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਇਥੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ Judiciary Executive ਤੋਂ ਤੁਰਤ ਹੀ ਅਲਹਿਦਾ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ Prosecuting Sub-Inspectors ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਰੇਡ ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਣੇ revise ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਉਹ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਇਹ ਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ practice ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੇ ਆਮਾਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ posts ਨੂੰ gazetted ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਇਕ ਹੋਰ ਮੈਂ P. S. Is. ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਕਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਹ S. P. ਦੇ under ਹਨ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪੁਲਿਸ ਕਈ fabricated ਅਤੇ false cases ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ P. S. Is. ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਉਹ S. Ps. ਦੇ under work ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੇਸ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਗੁਰਨਾਦ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਟਾਈਮ ਮਿਲੇਗਾ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਠੀਕ ਹੈ। Opposition ਨੂੰ ਇਹ apply ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

(That is true. But it will not apply to the Opposition.)

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੌਪੜਾ (ਜਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਦੱਖਣ-ਪਛਮੀ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਡਿਮਾਂਡ ਨੰ: 10 ਤੇ ਬਹਿਸ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਦੀ ਵਸਾਤਤ ਨਾਲ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸੁਝਾਓ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। Law and order ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ law and order ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸ ਚੀਜ਼ ਆਪ ਦੀ ਵਸਾਤਤ ਨਾਲ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਇਸ ਵਕਤ ਸੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਚੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਚੀਫ ਸੈਕ੍ਰਟਰੀ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਈ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਥੋਂ ਦਾ ਸੀਨੀਅਰ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਪੁਲਿਸ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਫਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਦਨਜ਼ਰ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੂਬੇ ਦਾ ਅਫਸਰ ਲਿਆਕੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ law and order deteriorate ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ efficiency ਘਟ ਗਈ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਅੱਧੀ ਆਬਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਅਫਸਰ ਓਥੇ ਲਾਏ ਜਾਣ। ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਅਫਸਰ ਓਥੇ ਹੈ; ਉਹ ਹੈ ਚੀਫ ਸੈਕ੍ਰਟਰੀ ਮਿਸਟਰ ਛਿਬਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਇਕ ਤਬਕੇ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਹ ਇਕ ਤਸ਼ਵੀਸ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵੱਲ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂ ਐਨੀ inefficiency ਆ ਗਈ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਜਿਸ ਵੱਲ ਮੈਂ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੰਬਾਲੇ ਵਿਚ ਡਾਕਾ ਪਿਆ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਓਥੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਕ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਡਾਕੇ ਡਾਕੂਆਂ ਦੀ ਇਕ ਗਰੁਪਬੰਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੋਏ ਜਾਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਦੋ ਗੁੰਡਾ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਚਾਰ ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਇਹ ਲੜਾਈ ਕੰਪਨੀ ਬਾਗ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੁੱਝ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੱਕ ਗਈ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁਲਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਕੜ ਸਕੀ। ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ law and order ਠੀਕ ਹੈ, ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ।

ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹੋਏ ਐਥੇ ਇਕ ਐਸਾ ਵਾਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਮਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਕੇਸ ਦੀ ਅਜੇ ਤੱਕ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕਿ ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਾਡੇ I. C. S. ਅਤੇ P.C.S. ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਇਕ ਤਸ਼ਵੀਸ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਵੱਲ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਸੁਝਾਓ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ administration ਬਹੁਤ top heavy ਹੈ। ਹੁਣ ਖਿਆਲ ਕਰੋ ਕਿ ਯੂ. ਪੀ. ਦੀ ਸਾਰੀ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ nationalised ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 3,000 ਬਸਾਂ ਦਾ fleet ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਫਲੀਟ ਲਈ ਇਕ ਕੰਟ੍ਰੋਲਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਐਥੇ 300 ਬਸਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਕ ਕੰਟ੍ਰੋਲਰ ਅਤੇ ਇਕ ਡਿਪਟੀ ਕੰਟ੍ਰੋਲਰ ਹੈ।

Mr. Speaker : The hon. Member should confine himself to demand No. 10 relating to General Administration.

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ : ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ general administration ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ administration top heavy ਹੈ । ਹੁਣ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖਰਚ ਹੈ 4,09,110 ਰੁਪਏ; ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਲਈ 3,10,000 ਰੁਪਏ; ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਲਈ 2,50,000 ਰੁਪਏ; ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਕੌਂਸਲ ਲਈ 4,03,350 ਰੁਪਏ; ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਅਸੈਂਬਲੀ ਲਈ 10,93,000 ਰੁਪਏ; ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਫਿਨਾਨਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਈ 20,33,310 ਰੁਪਏ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਮਨਿਸਟਰ, ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ, ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਅਸੈਂਬਲੀ ਅਤੇ ਕੌਂਸਲ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ 22 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਖਾਹਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਖਰਚ ਘੱਟ ਕਰੀਏ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿਰਫ ਫਿਨਾਨਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੇ 20,33,310 ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਇਹ ਖਰਚ top heavy ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਬਜਟ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ anomaly ਹੈ ਜਿਸ ਵੱਲ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਹ horse allowance ਬਾਰੇ ਹੈ । ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੂੰ horse allowance ਮਿਲਦਾ ਹੈ 70 ਰੁਪਏ, ਨਾਇਬ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੂੰ 67 ਰੁਪਏ, ਸਬ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ 45 ਰੁਪਏ, ਗਿਰਦਾਵਰ ਕਾਨੂੰਗੋ ਨੂੰ 37 ਰੁਪਏ 8 ਆਨੇ । ਇਹ revenue ਕਾਨੂੰਗੋ ਦੀ ਇਕ class ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ 37 ਰੁਪਏ 8 ਆਨੇ horse allowance ਹਰ ਮਹੀਨੇ draw ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਘੋੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੁਠੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 37 ਰੁਪਏ 8 ਆਨੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਇਕ ਬੁਠਾ feature ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਘੋੜਾ-ਅਲਾਊਂਸ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਗੋ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਘੋੜਾ ਘੱਟ ਚਾਰਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ?

ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ: ਉਸ ਦਾ area ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ : Area ਘੱਟ ਹੋਣ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਘੋੜਾ ਪੱਠੇ ਵੀ ਘੱਟ ਖਾਂਦਾ ਹੈ । (ਅਵਾਜ਼ਾਂ)

Mr. Speaker : No interruptions, please.

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ : ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੁੱਝ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਪਰ Inspector of Industries, Shop Inspector, Inspector of Weights and Measures ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਬਜਾਏ ਵਧਾਉਣ ਦੇ 80-5-185 ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 80-5-150 ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ! ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਿਲਸਲਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦਾ ਹੈ ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖਰਚ ਨੂੰ ਮੈਂ touch ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਸਟੇਟ ਹੈ ।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ 3,000 ਰੁਪਿਆ ਮਹੀਨਾ ਤਨਖਾਹ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਜਦ ਉਹ ਇਕ State ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਬਣ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 5,000 ਰੁਪਿਆ ਮਹੀਨਾ ਮਿਲਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਇਕ State ਦੇ Chief Minister ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1,500 ਰੁਪਿਆ ਮਹੀਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹੋ Chief Minister ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ State ਦਾ Governor ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ 1,500 ਰੁਪਿਆ ਮਹੀਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਉਸ ਨੂੰ 5,000 ਰੁਪਿਆ ਮਹੀਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਏਸ disparity ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਅਗਰ ਸਾਡੇ Chief Minister ਸਾਹਿਬ, ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਤਨੀ ਤਨਖਾਹ ਨਾ ਲਓ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ, ਇਕ ਪਬਲਿਕ ਦਾ ਮਨਿਸਟਰ Governor ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਦ Chief Minister ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 1,500 ਰੁਪਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ ਕਿ Governor ਬਣਨ ਤੇ ਵੱਧ ਤਨਖਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ?

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਤੁਹਾਡੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਏਵੇਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਨਾਬ ਤਵੱਜੁਹ ਦੇਣ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ Governor ਵਾਸਤੇ ਕੋਠੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਫੇਰ ਏਥੇ Circuit House ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੇ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅਧਕ੍ਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਧ੍ਰੁ ਜੋ charged items ਹੈਂ। ਆਪ ਤਨ ਕਾ amount reduce ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਫ਼ਸ ਕਹੁਸ ਕਾ ਕੋਊ ਫਾਧਦਾ ਨਹੀਂ। (These are charged items. The hon. Members cannot reduce their amounts. It is no use to discuss them.)

ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੌਪੜਾ : ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਜੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ notice ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ red tapism ਦੇ cases ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਮੱਦ ਦੇ ਵਿਚ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ। 20 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਮਹਿਕਮੇ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ Secretary ਵੱਲੋਂ ਚਿੱਠੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਤੁਸਾਂ ਹਰ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਖਮਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਉਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ 4 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਰੁਪਿਆ 31 ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਰਚ ਕਰ ਲਓ (interruption)। ਫੇਰ ਮੈਂ ਨਾਉਂ ਲਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਨਾਉਂ ਕਿਉਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਏਥੇ ਆ ਸਕਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਹ veterinary ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਗੱਲ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। (interruption) (ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ।) ਏ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਪਲਾਟ allot ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ plot ਦਾ ਨੰਬਰ 1921 ਹੈ। ਉਹ plot 8-1-50 ਨੂੰ allot ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ਗੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ 26-7-50 ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਦੀ ਰਕਮ ਦੇ ਤੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ plot ਦੇ ਦਿਓ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਾਉਂ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਖਤੋਂ ਕਿਤਾਬਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ

[ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ]

ਫੀਸ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ 4-9-54 ਨੂੰ ਉਹ ਵੀ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ Executive Engineer ਜਲੰਧਰ ਨੂੰ 4-9-54 ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ। ਫੇਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 31-12-54, ਫੇਰ 12-1-55 ਤੇ ਫੇਰ 14-5-55 ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ 2-11-55 ਨੂੰ ਇਹ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡਾ plot ਸੀ ਉਹ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ plot ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ਇਸ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਦਾ ? (What is the purpose of mentioning this whole complaint ?)

ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ : ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਉਸ ਨੂੰ plot ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 31-12-55 ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਕੀਲ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ plot ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਹੈ inefficiency ਏਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। (ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : Custodian ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ। ਕੀ ਨਾਉਂ ਹੈ ਇਸ industry ਦਾ ?)..... Industries ਜਲੰਧਰ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : Generalise ਕਰੋ, ਨਾਮ ਨਾ ਲਓ। (The hon. Member may generalise things and not refer to any individual.)

ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਾਉਂ ਲੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ Address ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਮਗਰ ਜੇ ਅਸੀਂ Omnibus ਵਿਚ travel ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖ ਕੇ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ਕੀ ਨੰਬਰ one ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮਿਲਦੀ ਕਿਹੜੇ ਥਾਂ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਬੰਦ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਏਸ State ਦੇ department ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ। (interruption) (ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵੇਲੇ ਲੱਗੇ ਸੀ।) ਇਹ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੱਗੇ ਸੀ। (ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਤੁਸੀਂ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਇਹ ਓਦੋਂ ਦੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ) ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਲੱਗੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਚਾਰ ਪੰਜ cases ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗਾ, ਮਗਰ ਇਹ ਦੱਸਾਂਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਇਸ ਗੈਰਮੈਂਟ ਕੋਲੋਂ ਜਿਹੜੀ ਗੈਰਮੈਂਟ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। (ਜੁਲਥ ਸ਼ਾਹੀ : ਧਨ ਕਿਆ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ।) ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਕਤ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੈਂ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ notice ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ mention ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ

ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਵਾਕਿਆਤ ਦਰੁਸਤ ਨੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਹੋਏ ਨੇ।

Mr. Speaker : Such individual cases should be brought to the notice of the Minister concerned in his office please.

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੌਪੜਾ : ਇਹ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦੀਆਂ ਨੇ ਔਰ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਨੇ ਤਾਕਿ notice ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ।

Mr. Speaker : As I have already said no individual case should be brought under discussion except that which smacks of corruption.

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੌਪੜਾ : illustration ਵੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : I would repeat that the hon. Member should not mention individual cases. He should please generalise his discussion on the Demand in respect of General Administration. If he brings such cases to the notice of the Chief Minister in the House, they will not be remedied.

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੌਪੜਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਰਨਾਲ Municipal Committee ਵਿਚ ਇਕ Health Officer ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ 14 ਔਰ 18 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਚਿਠੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਦਮੀ inefficient ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਥਕਦੋਸ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ Municipal Committee ਇਸ ਤੇ ਚੁਪ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ notice ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ 27-3-57 ਤਕ ਇਸ Health Officer ਨੂੰ ਸੁਥਕਦੋਸ਼ ਕਰ ਦਿਓ, ਮਗਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਥਕਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦੌਰਾਨੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ time ਨਾ ਦੇਕੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਉਸ ਨੇ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਹ Executive Officer ਨੇ ਕੀਤਾ। ਅਖੀਰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਕਿ 27-3-57 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ meeting ਬੁਲਾਉਣੀ ਪਈ। Government ਦਾ order ਗਿਆ ਸੀ। Meeting ਦਾ ਕੋਰਮ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਇਆ... ..

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੋਈ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਤੇ ਗਿਲਾ ਕਰਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਐਨੇ ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ। (I might have a cause of complaint if there had been some other Member. The hon. Member is very wise and still he is saying such things.)

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੌਪੜਾ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ Benches ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਔਰ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ House ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ House ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਨੇ।

Mr. Speaker : I will welcome such instances or precedents.

ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੌਪੜਾ : ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ speeches ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਦੱਖਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਜੇ ਫੈਸਲੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਮੈਂ ਉਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਸ਼ਖਸ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਲਿਖਕੇ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ Municipality ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ Municipality ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। Chief Minister ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਫਾਈਲ ਕਢਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈਣ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ Superintendent ਦਾ case ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ Commissioner ਦੇ Office ਦਾ Superintendent ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਦਾ case ਏਧਰੋਂ ਓਧਰ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨਾ, ਮੈਂ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਕਿ Superintendent ਦੀ appointment ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਆਦਿ। (I think the hon. Member will excuse me. I cannot allow such things to be said, viz the appointment of a Superintendent etc.) It is irrelevant.

ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੌਪੜਾ : How ਇਹ irrelevant ਨਹੀਂ ? ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਨੇ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ files ਕੱਢ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਆਂਗਾ। ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਨਾਉਂ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : I am not concerned with the files.

ਆਪ ਕਿਸੀ ਟਰਫ਼ ਇਸਕੋ demand ਨੰ. 10 ਕੇ ਸਾਥ connect ਕੀ ਕਰੋ, (The hon. Member should try to connect this case with demand No. 10) Otherwise how is it connected with the Demand ? It is only an individual reference.

ਸ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੌਪੜਾ : ਜੇ ਮੈਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ connect ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਕਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਬੱਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਸਿੱਖ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜ਼ਰਾ ਇਕ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ position ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ। ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਨੰਬਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦਾ ਸੁਪਰਿਨਟੈਂਡੈਂਟ ਬਣਨ ਲਈ। ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ D.C. Hoshiarpur ਦੇ ਇਕ ਸਿੱਖ Superintendent ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੇਸੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ; ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ supersede ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ service as Superintendent ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਸਾਲ ਹੈ ਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਓਹੀ ਆਦਮੀ ਲਗਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲ Deputy Commissioner ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਸੁਪਰਿਨਟੈਂਡੈਂਟ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ।

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਆਪ ਪਹਲੇ ਸਹੀ position ਕਾ ਪਤਾ ਕਰ ਲੋ। ਸ਼ਾਯਦ ਪਾਞ੍ਹ ਸਾਲ ਕੀ ਸਰਕਿਸ਼ ਵਾਲੀ ਕਾਂਡੀ condition ਪਹਲੇ ਹੀ ਲਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋ। (The hon. Member may first find out the correct position. Perhaps the

condition of 'five years service' might have already been prescribed for it.)

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ : ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ।

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਗਲਤ ਹੈ ।

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : तो आप इसे अपने जवाब में कह लेना लेकिन इस वक्त interrupt न करें । (The Chief Minister may repudiate it in his reply. But he need not interrupt him now.)

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ : ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ Director, Animal Husbandry, ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ supersession ਹੋਈ ਹੈ । ਉਸ ਨੇ ਅਜੇ efficiency bar ਵੀ cross ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ... ..

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ : ਜੇ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਦੂਰ ਕਰੋ ।

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : Order please. आप को यहां इस तरह आपस में बातें नहीं करनी चाहियें । Chair को address करें और इस तरह interruptions मत करें (Order please. The hon. Members should not indulge in conversation here like this. They should address the Chair and not make such interruptions.)

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੋਪੜਾ : ਹਾਂ, ਤੇ ਜਿਹੜਾ Director, Animal Husbandry ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ efficiency bar ਵੀ cross ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦੋ ਤਿੰਨ enquiries ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੂਜੇ ਨੂੰ supersede ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ Director ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । (ਘੰਟੀ)...

Mr. Speaker : The time of the hon. Member is over please.

ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਹ ਗਲਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ supersede ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਗਤ ਸੰਨ : On a point of order, Sir. आप हमें कहते हैं लेकिन मंत्री सहोदय को नहीं कहते कि इस तरह से interrupt न करें ।

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : मैंने मंत्री सहोदय को भी दो बार कहा है कि interrupt न करें (I have asked the hon. Minister twice not to interrupt.)

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਨਾਥ (ਫੂਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਹੁਣ ਤੀਕਰ General Administration ਉਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੀ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । Anti-Corruption Department ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਮਰਤਬਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਇਹ

[ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਨਾਥ]

ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਨੇ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਕੁਝ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਚਪੜਾਸੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਕੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਉਣ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਲੋਂ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ Director Civil Supplies ਇਸ ਲਈ ਮੁਅੱਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਸੀ। ਅਤੇ ਕੀਤਾ ਵੀ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਹੱਥੋਂ (Cheers) ਇਹ ਇਕ ਹੀ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ। ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕਾਂਗਰਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨਾਲ ਇਖਤਲਾਫ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦਿਲੋਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ—ਭਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਗਏ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਗਲ ਆਪਣੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਸੰਬੰਧ ਪਰਜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਪਰਜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ Anti-Corruption Board ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਦੂਜੀਆਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸਦਾ Chairman ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਆਚਾਰੀਆ ਕਿਰਪਲਾਨੀ ਜੀ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈ ਕੇ ਇਸ Anti-Corruption Board ਦਾ Chairman ਰਿਹਾ। ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਸੈਂਕੜੇ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਆਈਆਂ। ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ recommend ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ੨ ਅਫਸਰ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਹੈ—ਇਕ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੰਗੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਮੌਕੇ ਤੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਕ deputation ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਫਲਾਨਾ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਅਫਸਰ ਸਾਨੂੰ ਬੜਾ ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਫੌਰਨ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਤਾਂ ਦੱਸੋ। ਤੁਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਂ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਹ ਟਾਲ ਮਟੋਲ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਛੱਡੋ, ਜਾਣ ਦਿਓ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ; ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਇਸ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ ਅਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਨ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ

ਖਿਲਾਫ action ਲਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਉੱਤੇ I.G. Police ਨਾਲ ਗਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਵਪਾਰੀ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕ ਆਦਮੀ ਬੌਟ ਬੋਰਡ ਹੋਕੇ ਉਥੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਫਿਰ ਪਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਢਾਈ ਆਨਿਆਂ ਦਾ ਦੁਧ ਮੰਗਵਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪਿਆਉਣਾ ਪਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਭੇਜਿਆ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ। ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਵਾਸੇ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੁੱਜੀ ਕਿ ਉਥੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇਕ ਪੁਰਾਣਾ ਮਾਮਲਾ ਸੀ ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ I.G. Police, ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੇ ਬਗ਼ੈਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ Opposition Parties ਦੇ ਇਸ ਬੋਰਡ ਵਲੋਂ, ਜਿਸਦੇ ਕਿ Chief Secretary ਜੈਕਰੇਟਰੀ ਸਨ, ਜੋ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਸ ਉਪਰ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ : ਕਿਸੀ ਅਫਸਰ ਕਾ ਨਾਮ ਨਾ ਲੋ। ਸਿਰਫ਼ designation ਕਾ ਨਾਮ ਲੇਨਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਗਾ। (The hon. Member should not refer to any officer by name. A mere mention of his designation will suffice.)

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਨਾਥ : ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੋਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਥਾਣੇਦਾਰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗਵਾਹੀ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਕੋਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਸੀਂ I.G. Police ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਗਵਾਹੀ ਲਈ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ demote ਕਰ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਉਹਦਾ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਿੰਦੀਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਬਲਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਵਰਤਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ M.L.A.s ਸਫ਼ਰ ਤਾਂ ਥਰਡ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ, T.A. ਫਸਟ ਕਲਾਸ ਦਾ ਚਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ? ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ seat ਤਾਂ ਇਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਤਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਇਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਉੱਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ opposition ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਅਮੀਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਫਸਟ ਕਲਾਸ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਘੱਟ ਬੈਠਦਾ ਹੈ।

[ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਨਾਥ]

4 p.m.

ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ corruption ਦਾ ਕੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ corruption ਦੀ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਥੇ point raise ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਕਹਿ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਜਿਹੜੇ meetings attend ਕਰਨ ਦੇ 7½ ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਮਿਤ੍ਰ ਪਾਸ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲਵੇਗਾ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਰੋਟੀ ਮੁਫਤ ਦੀ ਖਾਧੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ 7½ ਰੁਪਏ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਣਗੇ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ ਠੀਕ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਤਅਲੁੱਕ ਨਹੀਂ।

ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ foodgrains ਦੀਆਂ prices ਬੜ੍ਹ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 1948 ਵਿਚ ਜ਼ਿਲਾ ਮਹਿੰਦਰਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਕਣਕ ਦਾ ਭਾ 25 ਤੋਂ 30 ਰੁਪਏ ਫੀ ਮਣ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1948 ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕਣਕ ਤੇ 15-10-0 ਮਣ ਦਾ control ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਆਪ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਚਾਈ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਚਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਕੋਈ ਸਖਤ ਲਫਜ਼ ਨਾ ਕਹਿ ਦੇਣ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਵੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁੱਝ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇ।

ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਡੀਮਾਂਡ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਅਲੁੱਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸੈਂਕੜੇ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਵਿਚ ਹਾਲਾਂ ਵੀ ਗੜਬੜ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ General Administration ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਹੀ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦਿਆਲਪੁਰੇ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜ ਪਏ ਅਤੇ ਕਈ ਕਤਲ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਫਾ 145 ਹੇਠ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਲਈ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰਹੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਫਸਰ ਬਿਸਵੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗਰੀਬ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਥੇ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਕਰੇ

ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਉਹ ਓਵੇਂ ਦੀ ਓਵੇਂ ਪਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਥੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰਨਗੇ। (ਘੰਟੀ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ General Administration ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ Secretariat ਵਿਚ ਕੰਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਿਹਾ। (ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਈ ਦਫ਼ਾ ਘੰਟੀ ਵਜਾਈ।)

Secretariat ਵਿਚ ਕੰਮ.....

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਕਿਤਨੀ ਗਲਤ ਭਾਗ ਹੈ। ਮੈਂ ਨੇ ਕਿਤਨੀ ਦਫ਼ਾ bell ਬਜਾਈ ਹੈ ਫਿਰ ਮੈਂ ਆਪ ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। (How improper it is ! I have rung the bell several times but the hon. Member does not care to hear it.)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਗੁਰਨਾਥ ਸਿੰਘ (ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਡੀਮਾਂਡ ਨੰਬਰ ਦਸ ਵਿਚ 2,78,63,200 ਰੁਪਏ ਮੰਗੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਰਕਮ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖਰਚ ਦਾ ਤੋਹਰਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਵੀ ਤੋਹਰਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ General Administration ਤੇ ਖਰਚ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਰਕਮ ਹੈ। ਇਹ ਰਕਮ ਅੱਗੇ ਕਈ ਮੱਦਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹੁਣ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਨੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ Secretariat ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਰਕਮ ਦੀ ਇਸ ਸਾਲ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾ ਪਵੇ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਰਕਮ ਰੱਖੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਤਾਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਰਕਮ ਨਾ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹੀ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਾਅਦੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਰਕਮ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ Legislative ਕੌਂਸਲ ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਜੇ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ 14 ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ discuss ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਉਹ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਉਹ Legislative Council ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿੰਨ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਗੁਰਨਾਦ ਸਿੰਘ]

ਮਰਹਲੇ ਤਹਿ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਨਵੇਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ Legislative Council ਇਕ ਬੇਲੋੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦੀ General Administration ਦੇ ਖਰਚ ਵਿਚ ਬੜੀ ਬਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਕਾਫੀ ਰੁਪਿਆ districts ਦੀ administration ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਬਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਨਜ਼ਾਮ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ classes ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ classes ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਕ ਕਲਾਸ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਤੇ ਜ਼ਮੀਦਾਰ ਵਿਚ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਝੋਂਪੜੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਤੇ palace ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ classes ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੈ ਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਢਾਂਚਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਪਣੇ ਖਰਚ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰੇ। ਤਦ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਾਮ ਕਾਇਮ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਪੁਲਿਸ ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਜ਼ਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 107 ਅਤੇ ਦਫ਼ਾ 151 ਨੂੰ ਬੜਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਹਾਲਾਂ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹਊਆ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਦਫ਼ਾਵਾਂ ਨਾਲ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦਫ਼ਾ 107 ਜਾਂ ਦਫ਼ਾ 151 ਹੇਠ ਕੋਈ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਰਖਾਸਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ S.P. ਕੋਲੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਉਣ ਵਿਚ 15 ਜਾਂ 20 ਦਿਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਉਹ ਥਾਣੇਦਾਰ ਪਾਸ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕੋ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਥਾਣੇਦਾਰ ਪਾਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਥਾਣੇਦਾਰ ਇਹ ਲਿਖ ਕੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਵਾਕਈ ਝਗੜਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 107 ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਮੈਜਸਟ੍ਰੇਟ ਕੋਲ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 107 ਤੇ 151 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੜੇ ਭੈੜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਪਾਸਪੋਰਟਾਂ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਆਮ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸਪੋਰਟ ਤੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਖਰਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ

ਖਰਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਇਸ ਰਕਮ ਦਾ major portion ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ passport ਬਣਵਾ ਦੇਵਾਂਗੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਫੀਆ agencies ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੁਪਏ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ।

ਫਿਰ ਜੋ justice ਹੈ, ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਮਹਿੰਗਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਕਦਮੇ ਬਾਜ਼ੀ ਬਹੁਤ ਹੈ । ਕੋਈ ਵੀ ਚੰਗੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਰੌਣਕ ਹੋਵੇ, ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ । ਸਰਕਾਰ ਉਹ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਘੱਟ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰੌਣਕ ਘੱਟ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ summary trials ਜਾਂ trials on the spot ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਰ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ justice ਦਾ ਕੋਈ ਛਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਹਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਆਪ ਕਹੋਗੇ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਜਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਇਹ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਨਾਲ elected ਹੋਣ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ । ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰਫ municipalities ਦਾ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਇਹ ਇਕ complication ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ summary trials ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਜਾਰੀ ਕਰੇ । ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਬਚ ਜਾਵੇਗਾ । ਅੱਜ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕੱਚੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਪੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਡਾਕੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ ਪਰ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ licences ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ । ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ licences ਦੇਣ ਤੇ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਜਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਰ ਗਾਮਾ ਮਾਝਾ ਬੰਦੂਕ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਸਾਡੇ ਇਸ border ਦੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ licences ਦੇਣ ਤੇ ਇੰਨੀ ਭਾਰੀ ਪਾਬੰਦੀ ਕਿਉਂ ਹੈ ? ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ licence ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ quota ਮੁਕੱਰਰ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੇ ਪਿਸਤੌਲਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ licences ਜਾਰੀ ਕਰਨੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ licences ਹਨ, ਉਹ ਬੰਦੂਕ ਚਲਾਉਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ । ਬਲਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਬੰਦੂਕ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਝਣ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਲੱਗੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਬੰਦੂਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ licence ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ licences ਆਮ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧੇਗੀ, ਪੰਜਾਬ

[मरदात उरगुतनाद म्रिय]

हे लेख में border उ घेठे उन उनुं की गिढाजत के मरगी अउ डाके पॉट पैरगे । (पंटी)

Pandit Shri Ram Sharma : On a point of order, Sir. Is the speech being read ?

अध्यक्ष महोदय : नहीं, वह पढ़ नहीं रहे थे । (No, he was not reading it.)

Sardar Harguranad Singh : I was only consulting the notes.

डाक्टर बलदेव प्रकाश (अमृतसर शहर, पूर्वी) : अध्यक्ष महोदय, General Administration के ऊपर जो बहस हो रही है, आज उस का दूसरा दिन है । Administration का सरकार से, मन्त्रिमण्डल से बिल्कुल सीधा सम्बन्ध है; इस लिए मैं दो चार बातें Administration के बारे में कहना चाहता हूं ।

सब से जरूरी बात तो यह है कि Administration के बारे में जनता के मन के अन्दर पूरा विश्वास बैठना चाहिए कि यह Administration ठीक और इन्साफ के रास्ते पर चल रही है । आज यह ठीक ही होगा अगर मैं कहूं कि पिछले साल दो साल की घटनाओं से जनता के दिल के अन्दर से Administration के बारे में विश्वास बिल्कुल खत्म हो चुका है, जोकि हमारे सामने आई हैं । और हमारे मन्त्रिमण्डल ने जिस तरह से उन को handle किया उस से दो चार बातें स्पष्ट हो गई हैं कि यह Administration फिरकापरस्ती के आधार पर, राजनैतिक दल-बन्दी के आधार पर, विरोधियों को दबाने के लिए किस तरह से गिरी से गिरी बात करने पर भी उतारू हो जाती है । मैं इस प्रसंग में ज्यादा नहीं कहना चाहता था क्योंकि पिछली घटनाएं हमारे सामने बिल्कुल स्पष्ट हैं लेकिन पिछले दिनों जो बहस यहां पर हुई और उस बहस के अन्दर सम्मानित सदस्यों ने, जो सरकारी बैंचों से बोले उन्होंने, इसी विषय को लेकर चन्द ऐसी बातें कही हैं जिन के बारे में मैं कुछ न कुछ कहना बहुत जरूरी समझता हूं । Administration के अन्दर यह सभी चीजें आती हैं जिन से जनता के दिल के अन्दर यह विश्वास पैदा कर सकें कि यह हकूमत, यह हमारा मन्त्रिमण्डल और यह सरकार जनता से इन्साफ करेंगे । यहां पर होशियारपुर, जालंधर, लुधियाना, अमृतसर और बटाला इत्यादि का reference आया है और वहां की घटनाओं ने बता दिया है कि यह Administration जनता के साथ सचाई और इन्साफ के तरीके से बरतने में fail हुई है क्योंकि... (Minister for Consolidation and Health: Elections have shown that the masses have confidence in it.) मेरे ख्याल में हम यहां पर विधान सभा के सदस्यों के नाते बैठे हैं और हमें interruptions करना शोभा नहीं देता । अध्यक्ष महोदय, मैं आप के द्वारा इन से प्रार्थना करूंगा कि मेरी बात सुनने के बाद यदि सरकारी बैंचों पर बैठे सदस्यों की इच्छा हो तो कोई भी सम्मानित सदस्य उत्तर दे सकते हैं । मैं कह रहा था कि जो इन शहरों में घटनाएं हुई हैं उन सब की ज़िम्मेदारी और उन में जो गुण्डागर्दी हुई है उस सब की ज़िम्मेदारी भी सरकार

पर आती है। मन्त्रिमण्डल ने जिस प्रकार इन घटनाओं को handle किया है वह हमारे सामने है। देहाती गुण्डों को शहरों में इकट्ठे कर के शहरियों पर हमले करवाना, पुलिस का कांग्रेस सेवा दल की तरह खड़े देखते रहना और interfere न करना जनता के सामने है। अफसरों का, छोटी २ का भी, जिन्होंने इन्साफ देना चाहा एक रात ही रात में तबादला होते जनता ने खुली आंखों से देखा है। मैं आप के द्वारा मुख्य मन्त्री जी से पूछना चाहता हूँ कि यदि यह Administration के अन्दर खामियां नहीं हैं तो यह क्या चीज है? और फिर यहां पर गुंडागर्दी के उदाहरण पेश किए गए हैं कि कैसे एक सम्मानित महिला के जूड़े के अन्दर काली झंडी लगाने का वाक्या हुआ। यह घटनाएं किस की तरफ से हुई हैं? यदि जनता की तरफ से किसी गैरजिम्मेदार आदमी ने कोई ऐसी चीज की हो तो जिम्मेदार आदमियों ने खेद प्रकट किया है परन्तु सरकार की तरफ से किस ने खेद प्रकट किया है? होशियारपुर के मामले को लें। जमहूरियत के अन्दर इस से बढ़ कर गिरा हुआ मामला क्या हो सकता है? उस के लिए किस ने खेद प्रकट किया है? हमारे मन्त्रियों ने बार २ कहा कि वहां पर कुछ नहीं हुआ; परन्तु वहां पर enquiry हुई, इस से जो चीजें सामने आई हैं वह सब के सामने हैं। Administration में दो चीजें हैं; या तो मुख्य मन्त्री को इन वाक्यात का पता ही नहीं और अगर पता है तो वह जान-बूझ कर इन को छिपा रहे हैं। इसके अलावा कोई और नतीजा नहीं निकाला जा सकता। जनता को बार २ झुठलाया नहीं जा सकता और यह बात उस के मन में बैठ चुकी है कि हमारी सरकार इन्साफ नहीं कर सकती और गुंडागर्दी करवाती है और मैं कहूंगा.....

(**टिप मैम्बर :** **ਉਹ ਸਿਧਾਹੀ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਨੇ ਮਰਵਾਇਆ ਸੀ ?**) मैं आप के द्वारा House को यह बताना चाहता हूँ कि किसी ने आदमी को मरवाया नहीं। यह जनता के सामने है और जनता के सामने है वह हजारों घटनाएं जो पुलिस ने वहां दिखाई हैं। किसी भी शरीफ आदमी को जेल में ठोंस देना यह जनता ने देखा है और उसी का नतीजा है कि जब मुख्य मन्त्री जी अपनी seat जीतने के बाद कांग्रेस के दूसरे उम्मीदवारों की सहायता के लिए जालन्धर और अमृतसर में पहुंचे तो क्या हुआ। अमृतसर का तो मुझ पता है। जब वह अमृतसर के गली-कूचों में निकले तो उन को मालूम हो गया कि जनता मन्त्रिमण्डल पर किस प्रकार का विश्वास करती है। (तालियां) आज लोगों का इन पर विश्वास नहीं रहा। मैं तो चाहता हूँ कि लोगों को Administration पर विश्वास रहे, इस की reverence बढ़े, मगर इस के लिए इसे कुछ ठोस कदम उठाने पड़ेंगे और इन्साफ करना पड़ेगा; यह नहीं कि Opposition को दवाने के लिए जो चाहें करते रहें, हर तरीके से कुचलने के लिए तैयार हों। सचार्ड पसन्द और इन्साफ पसन्द लोगों के मामले इस तरीके से सरकार चल नहीं सकती। हमारे इलाके के लोगों ने यह बत दिया है कि गुंडागर्दी किस की तरफ से की गई। लोगों ने तो अपना verdict दे दिया है। Chief Minister साहिब हमारे हलके में गए और यह देखा कि लोगों का Administration पर विश्वास नहीं रहा। (**Interruption**) मैं तो कह रहा हूँ कि अच्छा किया जो यह खुद तशरीफ ले गए।

[डाक्टर बलदेव प्रकाश]

अगर यह न जाते तो शायद हम दो-तीन हजार की वोटों से Elections जीतते परन्तु इनके वहां पर तशरीफ ले जाने के कारण हम 10 और 15 हजार की ज्यादा वोटों से जीते। (विपक्ष की ओर से प्रशंसा) (मरदाठ बरडाठ मिथ्य चीखना : बी में कुछ छिग बहि ठरे ठठ relevant है ?) जनाब मैं तो यह बता रहा था कि हमारे इलाके में तथा अन्य शहरों में General Administration की क्या हालत है। जो हालत वहां मौजूद है मुझे खुशी है कि मुख्य मन्त्री खुद जा कर देख आए हैं।

मरदाठ बरडाठ मिथ्य चीखना : उं जी वेदल 9 मीटां लै मरे ठे।

एक और सदस्य : केवल पांच।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : यह अलग बात है। माननीय अध्यक्ष महोदय, यहां पर मेरे एक माननीय सदस्य ने 9 सीटों का जिक्र किया है। इसके ऊपर भी मैं एक दो बातें कहना चाहता हूं। सरकार ने जिस तरीके से हलकों की काट छांट की है उस से आपोजीशन वाले कम सीटें ले सके हैं। इस के साथ ही एक और कारण भी है और वह यह है कि अकाली भाइयों ने कांग्रेस की मदद की है, अगर वह मदद न करते तो आप देखते कि क्या position होती। अकालियों की मदद से कांग्रेसी भाई अपनी अपनी जमानतें बचा गए हैं।

अध्यक्ष महोदय : आप यह बताइये कि वोटों की और जमानत बचाई गई वाली बातें किस तरह से relevant हैं ? (The hon. Member may please state how the questions of votes and prevention of forfeiture of security are relevant here ?)(Interruption) Order please.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : जनाब, मैं तो General Administration पर कह रहा था जिस के अन्दर यह सारी चीजें आ जाती हैं।

मैं, माननीय अध्यक्ष महोदय, यह बताना चाहता हूं कि आज जनता का General Administration पर विश्वास नहीं रहा और अगर जनता का विश्वास administration पर न रहे तो कोई भी General Administration नहीं चल सकती। करोड़ों रुपए का खर्च General Administration पर किया जा रहा है। बड़ी बड़ी तनखाहें मिनिस्टर्स को दी जा रही है। फिर Secretaries और Deputy Ministers रखे हुए हैं जिन पर लाखों रुपया खर्च होता है; परन्तु जनता का विश्वास Administration पर से उठ गया है और दिनबदिन कम होता चला जा रहा है। इसलिए सोचना पड़ेगा कि कौनसा रास्ता ठीक है, कौनसा ढंग Administration को बेहतर बनाने का है; किस रास्ते को हम ने अपनाना है।

यहां पर, अध्यक्ष महोदय, बार बार इस हाऊस के अन्दर से भी और बाहर से भी यह आवाज़ बुलन्द की जाती है कि हम गुण्डागर्दी को खत्म करना चाहते हैं। मैं आप की विसातत से एक ज़िम्मेदार आदमी की तरह यह कहना चाहता हूं कि यह जो आवाज़ Treasury Benches और गवर्नमेंट की तरफ से आती है कि anti-social activities और गुण्डागर्दी को खत्म करना है, मैं भी चाहता हूं कि इस चीज़ को हमेशा के लिए खत्म कर देना चाहिए। अगर मेरे कांग्रेसी भाइयों को शक हो किसी पार्टी पर या किसी व्यक्ति पर तो मैं यह दरखास्त आप के ज़रिए, अध्यक्ष महोदय, करना चाहता हूं कि जिस तरह से होशियारपुर के अन्दर enquiry कराई गई थी इसी तरह से पंजाब के तमाम शहरों में enquiry करवा ली जाए और अगर यह साबित हो जाए कि इस गुण्डागर्दी और anti-social activities की ज़िम्मेदारी सरकारी Benches और मौजूदा मन्त्रिमण्डल पर नहीं आती और इस के ज़िम्मेदार हम लोग हैं, तो हम सब लोग अस्तीफा देकर विधान सभा से बाहर चले जाएंगे। (आपोजीशन की तरफ से प्रशंसा) मैं यह बात पूरी ज़िम्मेदारी के साथ इस हाऊस के अन्दर कह रहा हूं। आज गलत ढंग से anti-social activities और गुण्डागर्दी का नाम लेकर जनता में General Administration के बारे में विश्वास भरने की कोशिश की गई है। इस तरह से गलत तरीके से propaganda करने से General Administration बेहतर नहीं की जा सकती। हम आपोजीशन के अन्दर बैठे भी यह चाहते हैं कि administration ठीक हो। सचाई और इन्साफ के रास्ते पर चलाई जाए। इस के अन्दर से फिकरपरस्ती खत्म होनी चाहिए। आप सब जानते हैं कि किस तरह फिकरपरस्ती की आड़ में सरकारी कर्मचारियों के तबादले और तरक्कियां होती हैं। यही कारण है कि जनता का विश्वास सरकार खो बैठी है। अध्यक्ष महोदय, मैं आप के द्वारा सारे हाऊस से प्रार्थना करना चाहता हूं कि वह इस तरह की खराबियों को दूर करें और अगर General Administration को इन्साफ और सचाई के आधार पर न चलाया गया तो Administration कभी कामयाब नहीं हो सकती। इस चीज़ को ठीक करने की ज़िम्मेदारी जहां सरकारी बैंचों पर है वहां आपोजीशन पर भी है। मैं समझता हूं कि कोई चीज़ Opposition की तरफ से या सरकारी Benches की तरफ से गलत हो जाए तो इसे justify करने के लिए गलत ढंग से चीज़ें पेश करने से कोई हल नहीं निकाला जा सकता। हमें चाहिए कि इसके लिए ठीक रास्ते निकालें। General Administration को ठीक करने का हल इन्साफ और सचाई के रास्ता पर चलना है और फिकरपरस्ती की भावना को Administration से निकालना है। अगर हम इस नीति से चलेंगे तो हमारी Administration ठीक होगी और कामयाब हो सकेगी।

अब मैं corruption के बारे में कुछ कहना चाहता हूं। मैं तो यह समझता हूं कि सब से ज्यादा corruption political corruption है। हम जब तक corrupt आदमियों को political shelter देते रहेंगे corruption खत्म न

[डाक्टर बलदेव प्रकाश]

होगी। कोई भी आदमी जो गलती करता है, मुजरिम हो तो उसे political shield दी जाती है, बचाया जाता है। आप पुलिस के महकमा और दूसरे विभागों को देखें कि वहां पर किस तरह protection दी जाती है। अपने interests को बचाया जाता है और दूसरों की परवाह तक नहीं की जाती। इस सम्बन्ध में कई उदाहरण आपके सामने पेश कर सकता हूं परन्तु मैं ज्यादा detail में न जाता हुआ एक छोटी सी मिसाल आप के सामने रखना चाहता हूं। हमारे शहर अमृतसर में एक घटना हुई। एक चौक में जिस में एक कांग्रेसी और गैर-कांग्रेसी का झगड़ा हो गया, रिपोर्ट दर्ज की गई और चौक के इस वाके पर पंजाब के सारे के सारे बड़े बड़े अफसर वहां पहुंच गए; S. S. P. से ले कर छोटे से छोटे अफसर वहां पर गए। पुलिस बिठा दी गई। दो तीन दिन तक पुलिस वहां पर बैठी रही और जब तक वह आदमी गिरफ्तार न हो गया पुलिस वहां पर से न हटाई गई। और, अध्यक्ष महोदय, निहायत अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि यह पुलिस वाले इस इलाके की औरतों को तंग करते रहे। इस से ज्यादा शर्मनाक बात और क्या हो सकती है। यह है पंजाब के अन्दर General Administration की हालत। पंजाब के अन्दर जो कांग्रेसी हैं और इनके सज्जन जो हैं वह मुजरिमों के साथी हैं और यह Treasury Benches पर बैठे ऐसे आदमियों को protection देते हैं। जब कोई गरीब आदमी दरखास्त लेकर जाता है तो इसकी शुनवाई नहीं होती; रिपोर्ट तक दर्ज नहीं की जाती। अगर General Administration को कामयाबी के साथ चलाना है तो इस तरह की बातों को छोड़ना होगा। इन्साफ और सच्चाई की बिना पर अगर administration कायम की जाए तो उसे ही कामयाबी के साथ चलाया जा सकेगा।

मैं corruption क बार में जिक्र कर रहा था। बहुत से केस हुकूमत के नोटिस में लाए जाते हैं लेकिन वह दबा दिए जाते हैं। Anti-Corruption Department जो सरकार ने बनाया हुआ है उस तक case पहुंचते ही नहीं। मुतअनलिका महकमे ही ऐसे केसों को दबा जाते हैं; और ज्यादा मैं क्या कहूं। अमृतसर के एक सरकारी हस्पताल में एक नर्स पर्ची बनाने के काम में हरेक से चार आने की पर्ची वसूल करती रही हालांकि Government की तरफ से एक पैसा की पर्ची लेने की हकदार थी। यह चीज बहुत अरसा तक चलती रही। बहुत दिनों के बाद एक पढ़ा लिखा आदमी वहां पर गया तो देखा कि एक पैसा की बजाय चार आने की पर्ची लिया जा रहा है। उसने नर्स से पूछा। उसने कुछ बहाने बना कर जवाब दिया कि इस तरह से चार आने लिए जाते हैं। यह दो तीन साल की बात है। इस बात की report की गई। कई चिट्ठियां लिखीं; reminders दिए गए; आखिर में इस report पर यह action हुआ कि उस नर्स को उस ward से हटा कर, जहां कि वह पहले लगी हुई थी, दूसरे ward में लगा दिया। यह है corruption के case की एक मिसाल। आप इस से अच्छी तरह अंदाज़ा लगा सकते हैं कि

हमारी General Administration की क्या हालत है। यह है सरकार की पालिसी anti-corruption के बारे में। (घंटी) अध्यक्ष महोदय, दो मिनट और; मैं wind up कर रहा हूँ।

मैं आपकी वसालत से चीफ मिनिस्टर साहिब से पूछना चाहता हूँ कि क्या इस तरह से corruption को खत्म किया जा सकता है। हम अगर corruption को खत्म करना चाहते हैं तो Anti-Corruption Department के अन्दर, मन्त्रिमण्डल के अन्दर और इस हाऊस के सदस्यों के अन्दर ऐसी रूचि और भावना को लाना होगा जो इसे दूर करने में सहायक हों।

इसके बाद, अध्यक्ष महोदय, कुछ एक बातें चण्डीगढ़ के बारे में मैं कहना चाहता हूँ। चण्डीगढ़ पंजाब की राजधानी है। यहां पर मन्त्रीमण्डल की seat है। पंजाब के बड़े बड़े अफसर और Secretaries यहां पर रहते हैं। यहां पर पुलिस के आला अफसर मौजूद हैं और हमें ख्याल था कि यहां पर यहां ता administration बहुत आला होगी परन्तु जो वारदात कानों में पड़ी है उसे सुन कर अफसोस होता है इस administration पर। यह वारदात चण्डीगढ़ के बच्चे-बच्चे की जबान पर है। चण्डीगढ़ राजधानी होने के नाते गौरव का स्थान है और यह आशा थी कि पंजाब की राजधानी में, अगर और कहीं नहीं तो यहां तो administration शुद्ध होगा और इसमें किसी मिलावट का निशान न होगा। यहां पर एक घटना घटी कि एक गरीब आदमी तीन दिन तक बेहोश हस्पताल में पड़ा रहा और 72 घण्टे के बाद उसकी मृत्यु हो गई। यह वाक्या 13 और 14 मई की दरम्यानी रात का है। इस केस के बारे में कोई रोशनी आज तक नहीं डाली गई कि आखिर मामला क्या है। वह आदमी कौन था, कैसे उसकी जान गई, इसके बारे में कोई investigation नहीं करवाई गई। उस आदमी का बयान तक नहीं लिया गया। अगर राजधानी के अन्दर इस तरह लावारिस आदमियों के साथ पुलिस की तरफ से, सलूक होता है कि 72 घण्टे तक बेहोश रहे—उसे बीच में कभी-कभी होश आता था—और उसकी statement तक record न की जाए तो आप अच्छी तरह अंदाज़ा लगा सकते हैं कि बाकी जगहों पर General Administration का क्या हाल होगा। यह अभी तक पता नहीं लग सका कि उसे किस ने मारा, वह कैसे मरा, वह कौन था, यह सब बातें आज तक mystry हैं, जिस mystry को आज तक दूर नहीं किया गया।

इस के साथ ही, अध्यक्ष महोदय, मैं एक और बात General Administration के बारे में हाऊस के सामने रखना चाहता हूँ। हम भी चाहते हैं कि General Administration अच्छी हो, बेहतर हो, इसे पवित्रता से चलाया जाए, Ministry का prestige बड़े और लोगों का confidence इस administration में हो। इसके लिए जरूरी है कि हम administration के सारे ढांचे को review करें।

[डाक्टर बलदेव प्रकाश]

मैं, अध्यक्ष महोदय, आपके द्वारा आपोजीशन के नाते से इस Ministry को और कैरों साहिब को आश्वासन दिलाना चाहता हूँ कि administration को ठीक करने के काम में हम पूरा सहयोग देंगे। लेकिन इस से पहले कि यह चीज हो हमें ठीक रास्ता पर, ठीक ढंग से, सच्चाई और इन्साफ से इस administration को चलाना होगा।

श्री राम कुमार (भिवानी) : अध्यक्ष महोदय, मुखालिफ बेंचों से हुकूमत के खिलाफ ऐसी बातें कही गई हैं कि जिन का अगर जवाब न दिया जाए तो हमारी पार्टी के खिलाफ गलत ख्यालात पैदा हो सकते हैं।

चौधरी बलबीर सिंह : On a point of order, Sir. क्या वह अपनी सीट पर से बोल रहे हैं ?

अध्यक्ष महोदय : वह अपनी सीट पर चले जाते हैं। (The hon. Member may go to his own seat.)

श्री राम कुमार (*Speaking from his own seat.*) : वह कहते हैं कि जनता का हमारे ऊपर विश्वास नहीं रहा है। मैं उनसे, अध्यक्ष महोदय, यह बात कहना चाहता हूँ कि अगर आप ने हमारी हुकूमत पर जनता का विश्वास देखा है तो आज आप इस हाऊस में हमारी तादाद को देखिए कि कितनी ज्यादा है और जनता का विश्वास किस पर ज्यादा है। (Cheers) आज जितनी तादाद में हम यहां आये हैं इससे पिछली एसेम्बली में भी इतनी ही तादाद में यहां मौजूद थे। जो किसी तरह की कमी बेशी हुई है वह तो सिर्फ दूसरी तरफ हुई है। जैसे एक आदमी 5 का नोट तुड़वाता है और उसकी बजाये उसे 4 रुपये तो बंधे हुए मिलते हैं और बाकी की भनकड़ आनों या दवन्नियों या चवन्नियों में मिलती है, उस की कीमत में कोई फरक नहीं आता। हमारी तादाद उतनी की उतनी मौजूद है। हां, यह बात जुदा है कि दूसरी तरफ दवन्नियों की जगह इकन्नियां चवन्नियों की जगह पैसे आ गए हैं। तादाद में कोई फरक नहीं पड़ता। आज भी हम उतने ही हैं जितने पहले थे।

(The mike went out of order.)

अध्यक्ष महोदय : आप इतने जोर से बोल रहे हैं कि मुझे समझना मुश्किल हो रहा है। अगर आप का यह mike खराब है तो आप अगले पर आ कर बोलिये। (The hon. Member is speaking so loud that it is becoming difficult for me to follow him. He may please come on to the front mike if his mike is out of order.)

श्री राम कुमार : स्पीकर साहिब, Opposition की तरफ से फिर भी कहा गया है कि हमारे ऊपर जनता का विश्वास नहीं है। अगर नहीं हैं तो आज हम 152 में से 118 यहां कैसे बैठे हैं ?

अध्यक्ष महोदय : बात यह है कि आप mike के इतना नज़दीक आ कर बोल रहे हैं कि मेरे लिये समझना मुश्किल हो रहा है। मुंह आप जरा थोड़े फासला पर रखिए। (The thing is that the hon. Member is speaking so close to the mike that it is becoming difficult for me to understand him. He may please keep his mouth a little away from the mike.)

श्री राम कुमार : स्पीकर साहिब, जनता ने देखा है और जनता ने ही उसका फैसला चुनाव में दिया है। यही वजह है कि आज हम इतनी भारी तादाद में आये हैं। यह कुछ खुदगर्ज लोग ही कहते हैं कि हमारे ऊपर जनता का विश्वास नहीं है। अगर कोई इलज़ाम है या कोई शिकायत है जैसा कि कहा गया है तो यह उस को कोर्ट्स में ले जा सकते हैं।

एक माननीय सदस्य : Courts ने बरी किया है मुजरमों को।

श्री राम कुमार : यह कहते हैं कि कांग्रेस खुदगर्जी करती है यह झूठ है। मैंने अपने शहर में देखा है कि वहां कुछ खुदगर्ज लोगों ने 70 हजार रुपया 1947 में जमा किया लेकिन उस का हिसाब आज तक किसी के पास नहीं है।

अध्यक्ष महोदय : इसका General Administration से क्या ताल्लुक है ? (What connection has it got with the General Administration ?)

श्री राम कुमार : स्पीकर साहिब, उन्होंने शुरू किया है तो मुझे ऐसा कहना पड़ा। हमारी गवर्नमेंट पर इन्होंने फिरकादारी का इलज़ाम लगाया है लेकिन मैं कहूंगा कि वह खुद फिरकादार हैं। आप देखें कि हमारे साथ यहां हिन्दू और सिख भाई सब बैठे हैं। खान अब्दुल ग़फ़ार खां जैसे भी बैठे हैं जिन के हल्के में उन का सिर्फ एक मुसलमान वोट है। आप देखिए कि हम फिरकापरस्त हैं या वह। वह जरा अपनी शकलों को भी देखें उन में केवल एक ख्यालात वाले ही एक फिरके के 4/5 आदमी बैठे हैं। फिरकापरस्ती कहां हो रही है ?

अध्यक्ष महोदय : आप उनकी शकलों का सवाल पैदा न करें। वह आपकी शकलें देखेंगे। (हंसी)। (The hon. Member should refrain from passing a remark regarding their countenances otherwise they too will pay him in the same coin.) (Laughter.)

श्री राम कुमार : स्पीकर साहिब, एक और इलज़ाम लगाया है कि यहां चंडीगढ़ में एक बेहोश आदमी मिला। यह क्या बहस का मसला था ? दुनिया में ऐसे हजारों केसिज़ होते रहते हैं। जिन में आदमियों की मौतें भी हो जाती हैं। हजारों किस्म के जराइम होते हैं। अगर न हों तो यह जो अदालतें और पुलिस वगैरह हैं इन की क्या जरूरत है। जुर्म हर जगह होते हैं। अगर कोई बुरी बात होती है तो उस का इनसदाद होना चाहिये। इसके अलावा जो इलज़ामात लगाये जाते हैं वह बिल्कुल ग़लत हैं। वह अपनी खामियों को छुपाने के लिये इस किस्म के इलज़ामात लगाते हैं। वरना जनता का हमारे ऊपर पूरा विश्वास है। जिस विश्वास की वजह से आज हम इतनी तादाद में बैठे हैं। अगर वह ऐसे शब्द इस्तेमाल न करते कि हम पर जनता का विश्वास नहीं है या मंत्रिमंडल पर

[श्री राम कुमार]

जनता का विश्वास नहीं है तो आज मुझे इस किस्म के शब्द कहने की ज़रूरत न होती। हमारी हुकूमत के जो फर्ज हैं हम उन्हें समझते हैं। अगर कोई ऐसी अच्छी बातें हमारे सामने लाये तो हमारी गवर्नमेंट उनको पूरा करने की कोशिश करेगी। पब्लिक अच्छी तरह से जानती है कि वह क्या है और हम क्या हैं। उन्हें मालूम है कि हम जनता के लिए क्या कुछ कर रहे हैं। अगर हम कोशिश करते हैं कि कोई अच्छा काम किया जाये तो यह उस में नुकस निकालते हैं और हमारी हुकूमत को बदनाम करने की कोशिश करते हैं और उंगलियों को खून लगा कर इहीद कहलाना चाहते हैं जनता का विश्वास तो इस से ही जाहिर है कि हम आज 152 में से इतने आये हैं। उन्हें शीशे के सहल में बैठ कर दूसरों पर पत्थर नहीं फेंकने चाहिए।

सरदार अजमेर सिंघ (समराला) : मानजोग सपीकर साहिब, जन्तरल ऐडमिनिस्ट्रेशन दे संधिप विच कौड़ी 1½ दिन ਤੋਂ ਅਪ੍ਰੈਲੀਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਵੀ ਅਤੇ Treasury Benches ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਵੀ ਕਾਫੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ points ਏਥੇ discuss ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ Administration ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਖਾਮੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ Opposition ਵੱਲੋਂ ਕੁੱਝ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ political propaganda ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਕੋਈ ਨੋਸ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਜਾਂ ਕੋਈ plan ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਜਾਂ Administration ਦੇ heads ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਅਸੀਂ ਇਸ demand ਤੇ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਪਰ ਏਥੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਏ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਦੀ ਤਵਾਦ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ Congress Benches ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਚੰਦ ਇਕ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਚੁਣ ਕੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਮਸਤ ਜਨਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਸ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਕ different ideology ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ideology ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫੈਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਨ੍ਹਉਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ return ਹੋਣਾ ਇਹ ਸਬੂਤ

ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ideology accept ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਣੀ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਆਪਣੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਗੱਲ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਜਾਕੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ideology ਨੂੰ preach ਕਰਨਾ ਇਹ ਦਬਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸ concentrated ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਸੀ । ਉਹ ਉਸ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਹਥੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਦੇ allowances, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨੀ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ । ਇਥੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਪੈਟਰੋਲ ਨਿੱਜੀ ਮਤਲਬ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਤਿ ਕਰਾਂਗਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਸੱਜਣ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਮਾਨਾ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ personal need ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਹ principle ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰੋਲ ਸਰਵਿਸ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਪੈਟਰੋਲ ਦੀ ਚੈਕਿੰਗ ਕਰਨ, ਇਹ ਬੜੀ ਛੋਟੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੈ ।

ਇਕ ਮੈਂਬਰ : ਛੋਟੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਤੇ ਬੜੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : Sense of responsibility ਤੇ sense of self-respect ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖ ਕੇ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਮਚਾਇਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਇਸ ਵੱਲ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਇਕ ਹੋਰ ਜਨਰਲ administration ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸਬਾਰਡੀਨੇਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਦੇ ਰਾਹੀਂ, ਕੈਂਡੀਡੇਟਸ ਸਿਲੈਕਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪੇਂਡੂ ਜਨਤਾ ਦੇ students ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੈਂਡੀਡੇਟਸ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੇਂਡੂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਾਲਮੇਲ ਨਹੀਂ । ਮੇਰੀ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਰੂਲਿੰਗ ਕਲਾਸ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਸਦਾ ਪੇਂਡੂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਾਲਮੁਕ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅੱਜ ਇਹ ਇਕ ਕੈਫੀਅਤ ਹੈ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਜਨਤਾ ਦੇ ਬੱਚੇ 3rd ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ, ਕਾਲਜਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਤਾਲੀਮ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹਾਸਿਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ 3rd class ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਆ ਸਕਣ; ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਾਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਤਵੱਜੁਹ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਰੂਰਲ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਗ਼ੌਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨੌਕਰੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕਰਨੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਹ ਇਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰੂਰਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ exclude ਕਰਕੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ B. D. Os. ਦੀ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਲਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ candidates ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਤਾਲਮੁਕ ਰਖਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹੀ ਲੋਕ ਭਰਤੀ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਪੇਂਡੂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ administration ਦਾ ਤਾਲਮੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਬੜੀ improvement ਹੈ। ਅਫਸਰਾਂ ਵਿੱਚ sense of responsibility ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਅੱਜ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਜਨਤਾ ਦੇ ਲੀਡਰਜ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ sense of criticism ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, sense of obligation ਅਤੇ sense of duty ਘਟ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ, ਕਦੇ administration ਨੂੰ blame ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ blame ਕਰਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਤੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾਧੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ unnecessary ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ? ਕੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾਧੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ? ਅੱਜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਚਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ language ਬਾਰੇ ਰਵੇਜ਼ਰੀ ਬੈਚਿੰਗ ਦੇ ਅਤੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ criticism ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਕੋਈ political end ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਕ ਮੈਂਬਰ : ਕੀ ਇਸ ਨਾਲ language ਦਾ ਤਾਲਮੁਕ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Yes, the provision for language department is included in this demand.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : The hon. Member should study it. ਤਾਂ ਇਸ administration ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਲੈ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਲੋਕ ਬਣਦੇ ਹਨ ।

ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹਰ ਇਕ ਜਾਣੂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਉਪਰ ਦੀ administration ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਵਤ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਪੁਲੀਸ Sub-Inspectors, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਸਟਾਫ਼ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ staff ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ corruption ਮਿਲੇ, ਮਗਰ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ judicial ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਜਾਂ Magistrates ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ corruption ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਇਤਫ਼ਾਕ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਅੱਜ ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਦਾ ਰਜੂਹ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਦੁੱਕਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ personal ends achieve ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡਣਾ ਪਵੇਗਾ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ through ਆਪਣੇ Prime Minister ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : Prime Minister ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ Chief Minister ਨੂੰ ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਅਗਰ ਕੋਈ corrupt ਜਾਂ inefficient ਬੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਲੇਕਿਨ ਅਗਰ ਕਿਸੇ corrupt ਜਾਂ inefficient ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਹ ਹੋਸਲਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ protect ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਮੇਰਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ corrupt ਬਣਦਾ ਹੈ ਔਰ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਈਮਾਨਦਾਰ ਅਫਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਦੋਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ corrupt ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਇਹ ਅਤੂਲ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਈਮਾਨਦਾਰਾਂ ਦੀ encouragement ਕਰੇ ਔਰ ਜਿਹੜੇ corrupt ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਸਲਾ ਸ਼ਿਕਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਅਗਰ ਇਸ policy ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਡੀ administration ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜੋ discrimination ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮਲਾ ਰਾਸ : On a point of order, Sir. ਕੀ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਹਾਊਸ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਅਧਿਕ ਸਹੀਦਯ : ਜਦੋਂ ਆਪਕਾ ਦਿਲ ਬੋਲਨੇ ਦੀ ਚਾਹ ਹੈ ਤਾਂ point of order raise ਨ ਕਰੋ । (The hon. Member should not raise a point of order simply because he wants to speak.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ General Administration ਦਾ ਖਰਚ ਬਹੁਤ ਹੈ ਐਂਡ ਅਸੀਂ tax ਨਾ ਲਾਈਏ ਤਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ, ਮਗਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇੱਕੋ ਹੀ ਤਬਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਐਂਡ ਦੂਸਰੇ ਐਸ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਾਣੇ ਏਥੇ 27 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਨਤਾ ਤੰਬਾਕੂ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਗਿਆ । ਅੱਜ ਤੰਬਾਕੂ ਦੇ ਠੇਕਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦੇ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਤੰਬਾਕੂ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਤਾਂ ਟੈਕਸ ਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੇ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਹਨ । ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ discrimination ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਈਮਾਨਦਾਰ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ encourage ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਐਂਡ corrupt ਅਤੇ inefficient ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ (ਉਨਾ) : ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਨਜ਼ਮੋ ਨਸ਼ਕ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਤੇ ਵੀ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਐਂਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੁਦ ਇਹਤਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ । ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਫ਼ਰਵਰੀ ਜਾਂ ਮਾਰਚ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜੇ 24 National Extension Service Blocks ਖੁਲ ਰਹੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ 30 ਦੇ ਕਰੀਬ ਬੀ. ਡੀ. ਓ. ਰੱਖਣੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ B.D.O.s ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਇਕ formula ਤਹਿ ਕੀਤਾ । ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ 50 ਫ਼ੀਸਦੀ ਆਦਮੀ Public Service Commission ਰਖੇਗਾ ਐਂਡ 25 ਫ਼ੀਸਦੀ by promotion from services ਰੱਖੇ ਜਾਣਗੇ ਐਂਡ ਬਾਕੀ ਦੇ 25 ਫ਼ੀਸਦੀ B.D.O.s ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਦੇ Chairman Divisional Commissioner ਸਨ । B.D.O.s ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਛੇ, ਸੱਤ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਅਹੁਦਿਆਂ ਆਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 140 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ interview ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਰੱਦੀ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਐਂਡ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਹਤਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਕਿਤਨੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲਿਆਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ 9 ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੇ order ਹੋਏ ਲੇਕਿਨ ਉਹ order ਯਕਦਮ ਰੋਕ ਲਏ ਗਏ ।

Sardar Umrao Singh : On a point of order, Sir. Is the discussion on Department of Jails relevant here.

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਹੋਦਯ : ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ demand ਪਰ ਬੋਲਨਾ ਚਾਹੀਏ ।
(The hon. Member should speak on the demand under discussion.)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਡੀਮਾਂਡ ਨਜ਼ਮੋਂ ਨਸ ਨਾਲ ਤਅਲੁਕ ਰਖਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ।

ਅਧਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਜਕ ਜੇਕਰ Department ਦੀ demand ਆਈਗੀ ਤੋ ਆਪ ਨੇ ਤਸ਼ ਕਰਕੇ ਧਰ ਕਾਨੋਂ ਕਹੁ ਦੇਸਾ । (The hon. Member may talk of these things when the demand for Jails Department comes up for discussion).

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ Finance Minister ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਸਵਰਗ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ parole ਤੇ ਛਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਫਰਲੋ ਦੀਆਂ ਛੁਟੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦਸਤਕਾਰੀ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਮਦਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਗਈ ਹੈ । ਮੈਂ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਹਕੀਕਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਮੈਂ facts and figures ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਜਾਲੰਧਰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚ ਅੱਜ 428 ਕੈਦੀ ਹਨ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੀ provision ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । (The provision for Jails is not included in this demand.)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ corruption ਦੇ ਨਾਲ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ corruption ਕਿੱਥੋਂ ਚਲਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਨਜ਼ਮੋਂ ਨਸਕ ਨਾਲ ਤਅਲੁਕ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਦੇ notice ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ corruption ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਧੀ ਕਰੋ, ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਿਉਂ ਏਸ ਪਾਸੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋ । (If the hon. Member wishes to speak on corruption, he should do so straightaway. Why is he trying to discuss it indirectly by bringing forward the question of Jails ?)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, corruption ਦਾ ਜੋ ਦੌਰ ਦੌਰਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ House ਦੇ notice ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ Jails ਦੇ ਵਿਚ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਦਸਿਆ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਅਸੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਤੁਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ । ਜਾਲੰਧਰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ F.A. ਪਾਸ ਮੁੰਡਾ ਬਤੌਰ ਕੈਦੀ ਦੇ ਗਿਆ । ਉਸ ਨੇ F.A. ਦੇ ਵਿਚ

[ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ]

ਇਕ optional subject Hindi ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਬਣਾਕੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਜੇਲ੍ਹ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਦੇ test ਵਿਚ ਬੈਠਾਇਆ ਔਰ ਇਹ show ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਤਾਂ ਏਥੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ practically ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਉਹਨੂੰ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਦੇ ਵਿਚ corruption ਛਿਪੀ ਹੋਈ ਮਿਲੇਗੀ। ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੇ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮਾਲ ਵਿਕਦਾ ਸੀ ਅੱਜ ਉਥੋਂ ਛੇ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮਾਲ ਵਿਕਿਆ ਹੈ। ਮਗਰ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਆਮਦਨ ਦੇ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਛੇ ਲੱਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਕੁਰਸੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਵਿਚ 9 ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਹ ਕੁਰਸੀ ਸਾਡੀ Government ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ 14 ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਖਰੀਦਦੀ ਹੈ।

ਅਧ୍ୟਕਸ਼ ਸ਼ਹੀਦਯ : ਇਥਲ੍ਹੀ ਪਰ ਅਲਹੁੜਾ ਕਹੁੜਾ ਹੁੰਗੀ, ਤਸ ਕਤਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਪਰ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹੁੰ। (There will be a separate discussion on the industries. The hon. Member can at that time discuss this matter.)

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦੇ ਪੜਦੇ ਹੋਏ corruption ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ anti-corruption ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਪੋਸ਼ੀਦਾ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ corruption ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਵੱਲ ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਮਾਰਫ਼ਤ ਆਪਣੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਤਵਜ਼ੁਹ ਦਿਵਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਔਰ ਉਹ ਆਪਣੇ anti-corruption ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭੇਜ ਕੇ enquiry ਕਰਾਉਣ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਚਾਕ ਦੇ ਡੱਬੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ 140 ਦੇ ਕਰੀਬ ਚਾਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਚਾਰ ਆਨੇ ਜਾਂ ਪੰਜ ਆਨੇ ਦਾ ਡੱਬਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ corrupt ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ corruption ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਗੜਬੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ corruption ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੰਵਰਾਣੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜੋ ਆਪ ਬੀਤੀ ਸੀ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ

5.0 p. m.

ਸੀ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ repeat ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਪਰ ਕੁਝ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਅਮਨ ਵੈਨ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਜੇਵਰ ਨਾਲ ਲੱਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇੱਕਲੀਆਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ

ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਕੋਈ ਅੱਖ ਚੁਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰੋਪੜ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਜੰਗਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਆਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਉਥੇ ਸ਼੍ਰੀ ਬਨਵਾਰੀ ਲਾਲ ਦੀ ਔਰਤ ਦਿਨ ਦੇ ਦੋ ਵਜੇ ਕਤਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜੋ ਕਾਤਲ ਸਨ ਉਹ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਅਪਣੇ ਹੱਥ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਧੋ ਕੇ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੌਲੀਏ ਨਾਲ ਸਾਫ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਗਿਰਫਤਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਕਿਥੇ ਗਏ ਹਨ? ਕੀ ਉਹ ਕਿਤੇ ਅਸਮਾਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ? ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਕੁਲ 12 ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਇਕ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਬਸੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਕ ਕੇਸ ਅਛੂਤ ਜੋੜੇ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਅਫਸਰ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੱਥ ਹੈ ਉਸਦਾ ਮੈਂ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਦੱਸਾਂਗਾ। ਉਥੇ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਔਰਤ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਸ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਨੇ ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਉਸਦੀ ਨੀਅਤ ਬਦ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਡੇਰੇ ਪਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਤੰਗ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਖਿਰ ਉਸ ਹਰੀਜਨ ਨੇ ਅਪਣੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਹਾਲਾਤ ਹਨ। ਉਸ ਪਤੀ ਵਰਤਾ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸਤ ਦੀ ਰਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਬਿਹਤਰ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈਏ। ਆਖਿਰ ਉਸ ਜੋੜੇ ਨੇ ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈ। ਉਥੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਥੀ ਦਾ ਜਲੂਸ ਕਢਿਆ। ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਫੁੱਲ ਬਰਸਾਏ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਤੀ ਸਾਵਿਤਰੀ ਅਤੇ ਪਾਰਵਤੀ ਦੇ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੁਸ਼ਾਸਨ ਦਰੋਪਦੀ ਦੇ ਚੀਰ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰ ਸਕਿਆ, ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੋਰਵਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾਣੀ ਪਈ ਉਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅੱਜ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੁੱਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹੋ ਗਏ, ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਉੱਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਹਰ ਅਹੁਦੇ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਅਹੁਦੇ ਹੋਰ ਜੋੜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਾਕਿ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪੁਛ ਪਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ ਬੜੇ ਬੜੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

‘ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੇਜਲੀ ਮਾਸੀ ਫੁੱਡੇ ਕੁਟਣੀ’

ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਨਾ ਪਿਲਾਵੇ, ਉਸਦੇ ਕਪੜੇ ਲੱਤੇ ਸਾਫ ਨਾ ਕਰੇ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਜੂਆਂ ਨਾ ਕੱਢੇ ਤਾਂ ਕੀ ਮਾਸੀ ਵੀ ਕੁੱਝ ਨ ਕਰੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ... (ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੁਧ ਚੁੰਘਾ ਦਿਉ..... interruptions.)

Mr. Speaker : Order, order. No. interruptions please.

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੋਲੀਆਂ : ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਹੋਇਆ । ਜਿਸ ਮਾਂ ਦਾ ਖੁਦ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਕੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ! ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਫ਼ਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਛੋਟੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਈ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂ ਹਾਂ ।

ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮਾਂ ਡੈਣ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । (ਹਾਸਾ)

Mr. Speaker : Order please.

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ General Administration ਦੀ demand ਉਤੇ ਦੋ ਦਿਨ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਿਸਦੇ ਲਈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਇਜ਼ਤ ਹੈ ਇਹ ਕਹੇ ਬਗ਼ੈਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਪੀਚਜ਼ ਅਤੇ ਤਕਰੀਰਾਂ General Administration ਦੇ objectives ਨੂੰ ਅਤੇ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ.....

ਚੌਧਰੀ ਖਸ਼ਿ ਸਿੰਘ ਰਾਠੀ : On a point of order, Sir. ਕਥਾ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜਬ ਹਾਊਸ ਕੋ address ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਂ ਆਪਕੀ तरफ back ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਂ ?

ਅਧ്യਕਸ਼ ਸਹੋਦਯ : ਕਥਾ ਧਰ point of order ਹੈ ? ਆਪ ਇਸ तरह interrupt ਨ ਕਰੋਂ । (Is this a point of order ? The hon. Member should not interrupt in this way.)

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜਦੇ ਹੋ । ਕੋਈ ਵੰਗ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੋ । ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਮਸਲੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਾਲੁਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ? ਕੋਈ ਚੱਜ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ dignity ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਾਇਮ ਰਖੋ । ਸੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੋ ਦਿਨ ਦੀ ਬਹਿਸ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ hon. Members ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਬਗ਼ੈਰ General Administration ਦੇ objectives ਅਤੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਵਰਨਣ ਕੀਤੇ ਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਬੜਾ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਕੁਛ ਵਰਨਣ ਕਰਾਂਗਾ । General Administration ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜੇਕਰ ਬੋਲਣਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ 2, 3 ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਵੇਖੋ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਵੇਖੋ ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਵੇਖੋ ਸਚਾਈ ਨਾਲ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਵੇਖੋ ਕਿ ਗੈਰ—ਜਾਨਬਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਫਿਰ ਇਹ ਵੇਖੋ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦੇਰ ਘੱਟ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਵੱਧ । ਪਰ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਵੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਇਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੀਜਾ, ਹਰੇਕ ਨੇ ਖੜੇ ਹੋ ਹੋਕੇ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ wild allegations ਲਗਾਈਆਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹਾਊਸ ਦੀ dignity ਨੂੰ lower ਕਰਨਾ ਹੈ

ਚੌਥਰੀ ਥਮ ਸਿੰਹ ਰਾਠੀ : ਫਿਰ ਆਪ ਤਹਕੀਕਾਤ ਕਰਵਾ ਲੈਂ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂਨੂੰ ਨਾ ਹੋਰ ਬਲਾਉ ਅਤੇ ਨ ਮੈਂਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ record ਵਿਚੋਂ ਕਾਗਜ਼ ਲੈਣ ਵੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਆਦਮੀ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਰੱਖਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਛੱਡੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ....(Interruptions)

Mr. Speaker : Order, order. No interruptions please.

ਚੌਥਰੀ ਥਮ ਸਿੰਹ ਰਾਠੀ : ਧੁੱਕ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ.....

ਅਧਿਕਸ਼ ਸਹੀਦਯ : ਆਪ ਸੇਰੀ ਬਾਤ ਸੁਨਿਓ। ਅਗਰ ਆਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ interrupt ਕਰੋਗੇ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣੋਗੇ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਕਾਮ ਕੌਸੇ ਚਲੇਗਾ। ਧੁੱਕ ਕੋਈ ਅਚਲੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਪ ਆਪਣੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠੇ interruptions ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। (The hon. Member may please listen to me. If he makes interruptions while sitting and does not hear with patience, then how will the work of the House proceed? It is not proper on his part to make interruptions while sitting in his seat.)

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਆਉ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ Administration ਨੂੰ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਦੋਵਾਂ ਥਾਵਾਂ ਦੇ Administration ਨੂੰ ਹੀ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਤਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ function ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਫਿਰ ਵੀ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਸੱਜਣ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੈਰ, ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਤੇ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਬੜਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ dacoities, ਜਿਤਨੀ robberies ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਿਤਨੇ serious crimes ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ trace ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ General Administration ਨੂੰ ਲੈ ਲਉ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨੂੰ ਲਉ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨੂੰ ਲਉ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਜਨਵਰੀ, ਫਰਵਰੀ ਤੇ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਵੀ ਲਉ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਵੇਖਦੇ ਜਾਉ ਕਿ ਕਿਤਨੀ improvement ਹੋਈ ਹੈ। 1956-57 ਵਿਚ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ 52 murders ਅਤੇ 12 dacoities ਘੱਟ ਹੋਈਆਂ। ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਜੋ improvement ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (Cheers)। 1956-57 ਵਿਚ ਜਿਤਨੀ ਇਸ Administration ਨੇ improvement ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਹ ਉਸਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਇਹ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਇਥੇ ਆਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਗੁੰਡਾ ਗਰਦੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਵੀਰੋ ਇਸ ਨੂੰ ਚੁਣੇ ਕੌਣ? ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਹੈ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਇਤਨੇ ਭੈੜੇ ਨਾਹਰਿਆਂ ਦੇ, ਇਤਨੇ ਭੈੜੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਦੇ ਅਤੇ meetings ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਦੇ ਭੈੜੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਫਾ 144 ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਹੈ (Cheers)।

[ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਦੇਵ ਪਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਸਪੀਚ ਮੈਂ ਸੁਣੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਆਖਰ ਸਾਰੀ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਜਾਂ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਭਰਵਾਲ ਤੇ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਨਿਸਟਰੀ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜੰਤਾ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਏਨੇ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਤਾਂਈ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਢੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ 1956-57 ਵਿਚ 52 ਕਤਲ ਘੱਟ ਹੋਏ ਹਨ ਐਰ inspite of the agitation we have to face ਡਾਕੇ 16 ਘੱਟ ਹੋਏ ਹਨ, robberies ਘੱਟ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, serious crimes ਘੱਟ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 1956-57 ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ crimes ਵਿਚ ਕਮੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਫੇਰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਰੋਪੜ ਦਾ ਕੇਸ trace out ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਮਾਡਲ ਟਾਉਣ ਦਾ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਵਾਕਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਖੁਦ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੈ, ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਐਰ ਅਸੀਂ ਮੁਜਰਮਾਂ ਨੂੰ ਫੜਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ trace out ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਰੋਪੜ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਵਕੀਲ ਦੀ ਔਰਤ ਮਾਰੀ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਹੋਇਆ ਉਸ ਥਾਂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਇਲਮ ਹੈ, ਉਸ ਮਕਾਨ ਦੇ ਬਲੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹੈ, ਬਾਰੀਆਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੇਕਰ ਕੇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗੇ ਤਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਖਾਸੀ complication ਹੈ, ਕੋਈ ਗੁਝਵੀਂ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਹੈ। ਆਖਰ ਇਸ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ ਸਮਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁਰਦਿਆਂ ਟੁਰਦਿਆਂ ਕਾਤਲ ਲੱਭ ਪੈਣ ਫੇਰ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀ ਹੈ। ਰੋਪੜ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਿਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕੇਸ ਹੋਇਆ। ਲਹੂ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ ਵੀ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਹਨ। ਘਰ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸੰਬੰਧੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਚਾਲਾਣ ਕਰ ਦਿਉ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਤਾਬੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਐਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਚਾਲਾਣ ਵੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦੇਈਏ ਜਦ ਤੱਕ ਕੋਈ ਯਕੀਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਵਾਕਈ ਕਤਲ ਫਲਾਂ ਸ਼ਖਸ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੇਸ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਦਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੇਕਿਆਂ ਐਰ ਸਹੁਰਿਆਂ, ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ, ਚੋਂ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਇਹ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲੇ ਤਾਂਈਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਸੁਰਾਗ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕੀ। ਇਹ ਵੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਾਤਲ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਤੌਲੀਏ ਨਾਲ ਪੁੰਝ ਕੇ ਸਾਫ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਸਬੂਤ ਦਿਉ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਧੀਰਜ ਰੱਖਣ, ਜ਼ਰੂਰ trace out ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਮਾਡਲ ਟਾਉਣ ਦੇ ਕੇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਵੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਲਮ ਨਹੀਂ। ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ। ਮਾਡਲ ਟਾਉਨ ਦੇ ਕੇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੈ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਕਤਲ ਹੋਇਆ, ਮੇਰਾ ਜਮਾਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੀ ਸਰਵਿਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਮਨ ਨਾਲ ਮਾਡਲ ਟਾਉਨ ਵਿਚ ਰਹਾਂਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਉਗੇ ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਕਿ ਅੱਜ ਕਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਾਕੂ ਤੇ ਕਾਤਲ ਦੋ ਦੋ ਸੌ ਮੀਲ ਤੋਂ ਚਲਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਵਕਤਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੁਣ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਸੁਰਾਗ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ means of communication ਏਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਕਿਤੇ ਦਾ ਕਿਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਤੀਂ ਕਤਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਵੇਰੇ ਆਦਮੀ 200 ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਹਾਊਸ ਵੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਚ ਇਕ ਕੇਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਡਾਕੂ ਇਕ graduate ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਮਾਰ ਗਏ, ਉਸ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਕਪੜੇ ਲੈ ਗਏ। ਪਹਿਲੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੜੀਆਂ ਧੁੰਆਧਾਰ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਪਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ 2½ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਔਰ ਹੁਣ ਇਹ ਕੇਸ trace out ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਸੁਰਾਗ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਨ ਔਰ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗਲਤ ਰਸਤੇ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮਿਹਨੇ ਤਾਨੂੰ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਲੋਕ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਤਬਾਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਐਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਫਿਰਦਾ, ਇਤਬਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਤਬਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 10,20 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦਾ ਲੋਕ ਖਹਿੜਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਨਤਾ ਦੇ ਇਤਬਾਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਮੌਜੂਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਮੰਡਲੀ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਨਤਾ ਜਿੰਨੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਇੰਨਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਸੂਬਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। (*Loud applause*)

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਡਾਕੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਾਕੂ ਯੂ. ਪੀ. ਤੋਂ ਆਕੇ ਗੁੜਗਾਂਵਾ ਵਿਚ ਡਾਕੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁੜਗਾਂਵਾ ਵਿਚ ਡਾਕਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਫੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਆ ਕੇ ਗੁੜਗਾਂਵਾਂ ਵਿਚ ਡਾਕਾ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਤਾਂਦਲਾ ਵਿਚ ਡਾਕਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੇ ਅਪੋ-ਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਭਰਾ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ story ਘੜ ਲੈਣੀ ਸੀ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵੀ cases ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ trace ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਦੀ ਮਲਾਹਵਾਂ ਕੱਲੋਂ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਤੇ ਕਦੀ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਚੌਕੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ cases ਦਾ ਸੁਰਾਗ ਕੱਢਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਨਾ ਮੰਨੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, smuggling ਦੀ ਬਾਬਤ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । Smuggling ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ border ਦੀ state ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ preventive measures ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ । ਛੇ ਛੇ ਮੀਲ ਤੇ ਸਾਡੀ ਚੌਕੀ ਹੈ— ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਉਸ ਪਾਸੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਇਸ ਪਾਸੇ—ਜਿਥੇ ਸਪਾਹੀ 24,24 ਘੰਟੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਕਈ smuggling ਦੇ cases ਵਿਚ ਅਸੀਂ enquiry ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ cases ਵਿਚ smugglers ਨੂੰ shoot ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹਤਿਆਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਲੜਕਾ smuggling ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਈ enquiries ਦੇਖੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਚੋਰੀ ਦੇ case ਵਿਚ ਕਿਸੇ M.L.A. ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਚੋਰ ਇਧਰ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਉਧਰ ਗਿਆ” । ਉਹ case ਨੂੰ trace out ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਸ ਵੇਲੇ Hoshiarpur incident ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹ ਰਿਪੋਰਟ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ (Interruptions) ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਛੜੱਪਾ ਮਾਰ ਕੇ ਟੱਪ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਬੜੀ ਸਖ਼ਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਵਾਕਿਆਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਾਂਗ ਸ਼ਕਲ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰ ਗਏ ਹਨ । ਜਿਹੜਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਤੇ ਸਾਡਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਲਫਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰੜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਕੁੱਝ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਗੰਦੀਆਂ ੨ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਪਰ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਇਸ ਵਾਰੀ ਗ਼ਲਤ ਨਾਅਰੇ ਲਾ ਕੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਦਾਅ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੇਖਣਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣ ਲੱਗੇ । ਅਸੀਂ ਜਨਤਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਇਥੇ ਆਏ ਹਾਂ । ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਘਬਰਾਹਟ ਨਹੀਂ । ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ; ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸਾਂ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤਣ ਲੱਗੇ, ਪਰ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੱਚੀਆਂ ਨਿੱਕਲੀਆਂ । (Cheers)

ਫੇਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਇਥੇ corruption ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੀ ਹੁਕਮ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਬਗ਼ੈਰ ਪੜ੍ਹੀਆਂ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ criticise ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਹੋਰ

subject ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ corruption ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣਿਆਂ ਆਪਣਿਆਂ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਲ ਲਾ ਕੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। (Voice : ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦਿੰਦੇ ਹੋ।) ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਅਫਸਰਾਂ ਅੱਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤੇ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਲੋਕ ਚੁੱਪ ਹੀ ਸਾਧ ਲੈਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਹੀ Administration ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮਿਤ੍ਰ ਸਭਰਾਵਾਲ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੋਚਣ, ਫੇਰ ਸੋਚਣ ਤੇ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ corruption ਦਾ case ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਤਕੜਾ action ਲੈਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ। ਮੈਂ ਐਵੇਂ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ genuine cases ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਖਤੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਨੂੰ corruption ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਇਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹੋ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਜ਼ਾਬਤਗੀਆਂ ਨੂੰ Administration ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਸਾਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਸੱਜਣ ਉਠਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਲਈ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 78 Gazetted Officers ਦੇ ਖਿਲਾਫ Corruption ਦੇ cases ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਸੱਜਣ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਤੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ਤੇ ਐਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮਾੜੀ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਮਾੜੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਉਥੋਂ ਦੀ ਖਲਕਤ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਥੱਲੇ ਵਾਲੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨੂੰ weed out ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ? ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਮੈਨੂੰ corruption ਦੇ cases ਦੱਸੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਵਾਂਗਾ ਤੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਾਂਗਾ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ action ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਇਥੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 90 ਫੀਸਦੀ ਗ਼ਲਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ (Interruptions) ਜ਼ਰਾ ਸੁਣੀ ਜਾਊ। ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਵਾਲਾ case.....(Interruptions).

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : On a point of order, Sir. ਚੀਫ਼ ਸਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮ ਲੇ ਲੇ ਕਰ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਕਥਾ ਬਾਦ ਸੇਂ ਇਨ ਸੈਂਸਰਾਂ ਕੋ personal explanation ਦੇਣੇ ਕਾ ਸੌਕਾ ਦਿਯਾ ਜਾਯੇਗਾ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਸਪੀਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ; ਜੇ ਮਾੜੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ personal explanation ਦੇ ਦੇਣਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਿੱਕੜ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ note ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਮੈਨੂੰ clear ਨਹੀਂ ਲੱਗੀਆਂ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛ ਲਵਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ

[ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ]

ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਦਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ Naib Tehsildar ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਦਾ ਅਲਾਉਂਸ ਐਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਐਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਿਰਦਾਵਰ ਨੂੰ ਐਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਮਾਲ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਘੋੜੇ ਦਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਲਾਉਂਸ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ rule ਇਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਸਾਈਕਲ ਰੱਖੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਐਨਾ ਅਲਾਉਂਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ। ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ tour ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਪਰ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਦਾ ਘੋੜਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤਾਅਲੁਕ ਹੈ, ਇਹ ਘੋੜੇ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਕਰਮਚਾਰੀ 50 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਤਨਖਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਘੋੜਾ ਮਾਮੂਲੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਅਫਸਰ 500 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਤਨਖਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਘੋੜਾ ਚੰਗੀ ਨਸਲ ਦਾ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਫਰਕ ਘੋੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦਾ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਹੁਜ਼ਿਮਾਰਪੁਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਨੂੰ ਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ appointment ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਚੀਫ਼ਾਂ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਨਾ ਮੋੜਿਆ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਸੀ ਇਹ ਗਿਲਾ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਅਫਸਰ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ promotion ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਆਰਡਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਅਫਸਰ ਦੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਰਵਿਸ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ promotion ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰੇਨਜ਼ਰ ਅਫਸਰ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਾਰ ਸਾਲ ਵਾਲੇ ਨੂੰ promotion ਦੇ ਦਿਉ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ। ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ promotion ਦੇ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ। (ਆਵਾਜ਼ਾਂ)

Shri Lal Chand : On a point of order, Sir. Has the Chief Minister a licence to cast aspersions on other hon. Members ? He says that Lala Jagat Narain has been doing things against the rules.

अध्यक्ष महोदय : आप बैठ जाएं । यह point of order नहीं है।

(The hon. Member should resume his seat. This is no point of order.)

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਮੈਂ ਆਪਕੀ ਕਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

Mr. Speaker : This is a point of order,

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ । ਸ਼੍ਰੀ ਸੱਭਰਵਾਲ ਜੇ ਲਾਲਾ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ : ਆਪ debate ਕਾ standard lower ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਜੇ ਮੈਂ lower ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹੋ । ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਅਫਸਰ ਨੂੰ promotion ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਕੇਸ ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਖੁਦ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣਗੇ । ਜੇਕਰ ਬਾਦ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੇਖ ਲਵਾਂਗਾ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਚੌਪੜਾ : ਇਹ ਛੇਆਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਹੈ ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ! ਮੈਂ ਵੇਖ ਲਵਾਂਗਾ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋਗੇ ਕਿ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਲਾ ਦਵੋ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਲਾਉ ਤਾਂ ਫਿਰ ਐਥੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ।

ਫੇਰ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਜੋੜੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ harassment ਕਰਕੇ ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈ । ਮੈਂ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੇ harassment ਕੀਤੀ ਹੈ । ਐਥੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਹਰੀਜਨ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਇਹ ਗੱਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ ।

ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਂ ੨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ acquire ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਤਕ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਾ ਕੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢਣੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ co-operate ਕਰਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਪੰਡਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਭੜੌਲੀਆਂ : ਅਸੀਂ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ in good faith ਕੰਮ ਕਰੋ ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਲਈ in good faith ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਉਸ ਦਾ faith ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੇ corruption ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਬੂਤ ਦਿਉ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ action ਲੈ ਸਕੀਏ ।

ਇਕ ਵਕੀਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਂ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਪਸਤੌਲ ਪਾ ਦਿਤਾ । ਉਸ ਥਾਣੇਦਾਰ ਕੋਲੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤੇ ਪਸਤੌਲ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ।

ਇਕ ਮੈਂਬਰ : ਬੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਥਾਣੇਦਾਰ ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ। ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਸੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ opposition ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸੀਂ act on ਲਵਾਂਗੇ। ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ ਸਾਡੇ Opposition ਦੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲਾਈ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ law and order ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤਾ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ law and order ਨੂੰ ਨਾਂ ਖਰਾਬ ਕਰੋ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਘੱਟ ਕਰਨਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰੀਡਰ ਅਤੇ ਅਹਿਲਮਦ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ ਦੱਸੋ। ਸਾਡਾ ਢੰਗ ਐਸ ਵੇਲੇ C.I.D. ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਹਨ ਜਾਂ ਕੋਈ informer ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿਉ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਐਕਸ਼ਨ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਹ ਅਸੀਂ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਕਿ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੱਸ ਦੇਣ ਕਿ ਫੁਲਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾਂ ਐਨੇ ਵਜੇ ਲੱਗੇਗਾ। ਇਹ ਵੀ ਮੈਂ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਤਾਰੀਖ ਖੁਦ ਦਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰੀਡਰ ਨਾ ਦਿਆ ਕਰਨ। ਇਹ ਵੀ ਮੈਂ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਹੋਣ ਉਹ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੱਸ ਵਜੇ ਹੀ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰਨ। ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀਆਂ ੨ ਗੱਲਾਂ suggest ਕਰਦੇ ਜਾਉ; ਅਸੀਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਾਂਗੇ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਤੇ ਬੂਠਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਬਣਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਤੱਕ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਸਤ cases ਐਸੇ ਵਾਪਸ ਲਏ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ।

ਫੇਰ ਅਸੀਂ cases ਦੀ delay ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕਦੇ ਹਾਂ? ਦੋ flying squads ਹਨ; ਇਕ F.C.R. ਦਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਦਾ। F.C.R. ਵਾਲਾ flying squad ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਦੀ ਚੈਕਿੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਵਾਲਾ F.C.R. ਦੀ। ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਲਾਲਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੈਂਬਲੀ ਅਤੇ ਕੌਂਸਲ ਤੇ ਐਨਾ ਖਰਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ F.C.R. ਇਕੱਲੇ ਤੇ ਓਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ F.C.R. ਦੀ establishment ਵੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ delay ਕੀਤੀ, 139 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ simple warning ਦਿਤੀ ਗਈ, 52 ਨੂੰ strong warning ਦਿਤੀ ਗਈ, 28 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ censure ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। Flying squad ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ 82 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਨਹਿਰੀ ਨਹੀਂ ਵਖਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਨਹਿਰੀ ਵਖਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 17 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰਕੇ ਵਖਾਈ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ; ਲੇਕਿਨ ਐਨਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਜਦੋਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ Opposition ਵਾਲੇ ਆਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਘਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਫਿਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਕੋ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਿਉਂ ਘਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਏਥੇ ਵੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ Opposition ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੇ ਜਨਤਾ ਨਾ ਘਲੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵਿਗੜੇ-ਗਾ ਨਹੀਂ।

ਕੁਝ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ border ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ licences ਦੇ ਦਿਓ। ਉਥੇ licences ਦੇਣ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ licences ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਪੈਂਦੇ ਨੇ। Border ਦੇ ਆਦਮੀ smuggling ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਕੱਢ ਦਿਓ। ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਜਨਤਾ ਦੇ ਉਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਸਾਨੂੰ ਜਨਤਾ ਤੇ ਪੂਰਾ ਇਤਬਾਰ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਚਾਹੇ, ਲਏ। ਐਨੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ਕਿ ਭਰਾ ਦੇ ਉਤੇ ਬੰਦੂਕ ਨਾ ਚਲਾਓ; ਭਰਾ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਹੈ; ਕਹੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਨਹੀਂ ਚੱਲੇਗੀ। ਹੋਰ ਪਸਤੌਲਾਂ, ਰਿਵਾਲਵਰਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਇਹ ਲਟਕਾਈ ਰੱਖੀਏ? ਜੇ ਇਹ ਆਖੋ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ criticise ਕਰਾਂ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਨਤਾ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਨਤਾ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਨਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਇਹ ਦਸੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਬੂਠ ਬੋਲਿਆ ਹੈ; ਮੈਂ ਉਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਫੇਰ ਪੜਤਾਲ ਕਰਾਵਾਂਗਾ; Number 1 ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਉਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਤੇ ਲਾਵਾਂਗਾ।

ਡਾਕਟਰ ਪਰਮਾ ਨੰਦ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਓਥੇ 'ਅੱਲਾ ਹੂ' ਇਕ ਫੌਜ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। 35 ਟੱਬਰ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਕੀਦਾ ਇਕ ਪੀਰ ਤੇ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੈ; ਉਹ 'ਅੱਲਾ ਹੂ', 'ਅੱਲਾ ਹੂ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ 'ਅੱਲਾ ਹੂ' ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦੇ ਨੇ? ਓਦੋਂ ਫੜਾਂਗੇ ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਵਿਚ absurdity ਜਾਂ nuisance ਆਏਗੀ। 'ਅੱਲਾ ਹੂ' ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਮਿੰਟ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਫ਼ਾ ਫੜ ਲਿਆ। ਜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੁਹਾਡੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਚੱਲਣਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਇਕ ਬੀਬੀ ਆਈ। ਉਹ ਆ ਕੇ ਏਧਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਫੜ ਲਈਏ? ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫ਼ਿਕਰ ਨ ਕਰੋ। ਉਹ ਵੀ ਜਿਉਣਗੇ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਣ ਲਈ ਪੂਰਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਸੁਣਨ ਤੇ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਅਗਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਢਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਸ ਥਾਂ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਾਡਾ ਪੂਰਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਧੜਾ ਧੜ ਲੋਕ ਆਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਆਖੀਆਂ ਨੇ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਖਰਾਬੀ ਦੱਸਣ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ, ਜੋ ਵੀ ਪੜਤਾਲ ਹੋਏਗੀ, ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ। ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਤੇ ਜਿਹੜਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਗ਼ੈਰ—ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਨਾ ਚਾਰਜ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਜਿਹੜੇ case ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਤਾਂ ਦੱਸੋ; ਨਾਉਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਨਾਉਂ ਦੱਸਿਆ ਵੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। (Interruptions) ਮੈਂ ਬਥੇਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚੈਲੈਂਜ ਦੇਖੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵੀਰਾਂ ਤੋਂ ਵਾਕਫ਼ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਵਾਕਫ਼ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਏਸ ਉਤੇ ਲਾਇਆ-ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਏਕਾ ਕਰਨਾ, ਏਥੋਂ ਦੇ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ

[ਮੇਖ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ (ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ resolution ਵਿਚ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ?) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ resolution ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ resolution ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਐਸ ਵੇਲੇ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ। ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਇਕ line ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੋਏਗਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮੈਂ Chief Minister ਬਣਿਆਂ ਹਾਂ 100 ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨੇ ਲਾਲਾ ਜੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸੋ ਦੀ ਸੋ ਅਰਜ਼ੀ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਆਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇਸ ਘੱਲੇ। ਮੈਂ ਇਸ resolution ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਬੜੀ ਮਾਮੂਲੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੇ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਲਾਓ, ਉਸ ਦਾ ਕੇਸ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਘੱਲ ਦਿਓ ਯਾ ਹੋਰ body ਪਾਸ ਜਿਹੜਾ Ministers ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨਾ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਾਫੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ। ਉਸ resolution ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਸੁਣ ਲਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਹੱਕ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਣ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ। ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਹੱਥ ਠੋਕੇ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸਾਡਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਬੜਾ ਸੁਖੱਲਾ ਰਾਜ ਸੀ; ਮੈਂ ਤੇ ਲਾਲਾ ਜੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਲਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਦੱਸੋ ਫੇਰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤੇ ਕੋਈ ਹਰਫ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ? ਦੂਜੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜੋ retire ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਵੇ। Cases ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਨੇ। ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿ ਦੇਣ ਕਿ ਗਲਤੀ ਹੈ, ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ਹੋਏਗਾ, substantiate ਕਰਨਾ ਹੋਏਗਾ।

ਇਕ ਸਪੀਚ ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵਾਕਈ ਉਹ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬੋਲੇ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਈਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਈ ਨਹੀਂ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਲਾਲਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਇਨਸਪੈਕਟਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਫਲੈਚਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ report ਹੈ, ਇਹ ਅਸੀਂ ਇਕ scientific basis ਤੇ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਤਜਰਬਾ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, qualifications ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, responsibilities ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਕਿਤਨਾ work ਹੈ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਕੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ revise ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦੋ ਰੁਪਏ ਮਿਲਦੇ ਨੇ ਦਿਹਾੜੀ ਦੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਓਸੇ ਹੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ, ਜਿਹੜਾ non-technical ਹੈ, ਜੋ ਉਥੇ ਦੋ ਰੁਪਏ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲਏ, ਢਾਈ ਰੁਪਏ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਚੀਏ। ਜੇ ਬਹੁਤਾ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਵਾ ਦੋ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿਆਂਗੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਕਿਵੇਂ ਦੇ ਦਿਆਂਗੇ। ਜੇ ਇਕ Inspector ਹੋਵੇ education ਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਇਨਸਪੈਕਟਰਾਂ ਦਾ, ਦੂਜੀਆਂ qualifications ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਲਵੋ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ important ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਅਦਾ ਕਰਨੀਆਂ ਨੇ। ਜਿਹੜੇ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ਖਿਆਲ ਹੈ; ਜਿਹੜੇ

ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਤਰੱਕੀ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਰੁਪਏ ਲਏ ਹੋਣ ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅਸੀਂ ਕਤਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਇਸ ਦਾ ਦੁਖ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਇਸ ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦੀ ਬਹਿਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨੀ ਹੈ ; ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਕਹਿਣ ਕਿ 5 ਰੁਪਏ ਵਧਾ ਦਿਓ, ਏਸ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਕਹਿਣ 2 ਰੁਪਏ ਵਧਾ ਦਿਓ । ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ services ਨੂੰ ਕਾਬਲੀਅਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪਤਾ ਲੈਕੇ ਇਕ ਕਸਵੱਟੀ ਉਤੇ ਜਾਂਚਿਆ ਅਤੇ ਪਰਖਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ੨ ਵਿਦਿਆ ਹੈ, ਕਿੰਨਾ ੨ ਤਜਰਬਾ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ੨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੰਨਾ ੨ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਏਧਰ ਏਧਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ increments ਘਟ ਗਈਆਂ ਨੇ, ਉਹ ultimately ਲੱਗ ਜਾਣਗੀਆਂ ; ਇਹ report ਛਪ ਜਾਣ ਦਿਓ । ਅਜੇ ਏਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਹਿੱਸੇ ਅਜਿਹੇ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿ changes ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਨੇ । ਜੇ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਇਹ ਛੇਤੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਕਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਹ undo ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਗਲਤੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ services ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਕਚਰ ਨਾ ਦਿਆ ਕਰੋ । ਜਿਹੜੇ services ਵਿਚ ਨੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਘੱਟ ਪਿਆਰੇ ਨਹੀਂ ; ਉਹ ਸਾਡੇ ਹੀ ਲਹੂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਹੀ ਜੰਮੇ ਪਲੇ ਨੇ । ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਵਖਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ 'ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੇਜਲੀ ਫਫੇ ਕੁਟਲੀ' ; ਤੇ ਫਫਾ ਕੁਟਲੇ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ, ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ । ਜੇ ਉਹ services ਵਾਲੇ low paid ਤੁਹਾਡੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ।

ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ arbitration ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਗਲਤ ਢੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਰਸਤੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ । ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਦੂਸ਼ਨ ਲਗਾਏ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੋ ਦੀ ਮੈਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰਾਈ ਹੈ । ਉਹ ਗਲਤ ਲਾਂਛਨ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਚਾਹੁਣਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦੇਵਾਂਗਾ । ਜੇਕਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪੜਤਾਲ ਗਲਤ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾ ਦੇਵਾਂਗਾ । ਪਰ ਇਕ ਰਿਵਾਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਾਰ ਬਾਰ ਗਲਤ ਦੂਸ਼ਨ ਲਗਾਈ ਜਾਣ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਉਪਰ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਵੀ ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਹਿਣਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਦੇਵਾਂਗਾ । ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ Enquiry Report ਪਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਵਾ ਵੀ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਜੇਕਰ ਮੈਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੋਵੇ ਕਿ enquiry ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਖੁਦ enquiry ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਐਥੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਕੱਟਣ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਆਏ ਹੋਏ ਹਾਂ । ਸਾਡੀ ਤੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ mission ਹੀ ਇਹੋ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ history ਹੈ । (*Cheers from the Treasury Benches.*) (Opposition ਵਲੋਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਏਧਰ ਵੀ ਹਿਸਟਰੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੇ ਵੀ history ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਹੈ ।) ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਵੀ history ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਹਾਡੀ ਹਿਸਟਰੀ

[ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ]

ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਹੈ (*Interruptions*) (*Interruptions from Chaudhry Balbir Singh*) ਉਹ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਕਿਸਮਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਤੁਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ ਹੋ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹਟ ਗਈ ਹੈ । (*Interruptions*) । ਕਈ hon. Members ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ corruption ਹੁੰਦੀ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਵਾਂ ਕਿ corruption Opposition ਵਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣੇ ਰੋਲਾ ਪਾ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ । ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ corruption ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ corruption ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਬਤ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦੇਈਏ । ਕੀ ਅਸੀਂ political favour ਕਰਦੇ ਹਾਂ ? ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ political favour ਕਰਦੇ ਹੋਈਏ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੀ ਰਹੋ ? ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਐਧਰ ਨਾ ਆ ਜਾਉ ? (ਹਾਸਾ) । ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਹੋਈ ਹੈ (*Interruptions from Ch. Balbir Singh*) ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ hon. Member ਨੇ ਕਿਧਰੇ ਬਣਾ ਕੇ ਤੇ ਰੱਖਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਵਪਾਰ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਮੰਡਲ ਹੀ ਟੁਟ ਗਿਆ । ਅੱਜ ਐਥੇ, ਕੱਲ ਉਥੇ ਤੇ ਪਰਸੋਂ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਇਹੋ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ political favour ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਕਾਹਦੇ ਨਾਲ favour ਕਰਦੇ ਹਾਂ ? ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ ਕੀ ਜਿਸ ਨਾਲ favour ਕਰੀਏ ? ਧਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ । ਕਿੰਨੇ ਕਿੰਨੇ ਮੁਰੱਬੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹਨ ? ਕਿੰਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ? ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਐਵੇਂ ਹੀ ਨਾਂ ਦੂਸ਼ਨ ਲਗਾਇਆ ਕਰੋ । ਲਾਲਾ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਦੂਸ਼ਨ ਲਗਾਏ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚਾਰ ਸਾਲ ਰਹੋ ਹੋ ; ਸਾਡੇ ਜੁੱਟ ਨਾਲੋਂ ਪੱਕਾ ਜੁੱਟ ਹੋਰ ਕਿਸ ਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਢਾਹੁਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ । ਅਸੀਂ ਸਗੋਂ ਵੱਠੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ । ਛੋਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਵੱਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਘਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ Central Services ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਹਨ । ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ Services ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਕ ਮਿੰਟ ਨਾਂ ਲਗਾਈਏ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਤੱਕ Centre ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਘਟਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ Centre ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ agreement ਹੈ । ਛੋਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਧਾਉਣੀਆਂ ਹਨ, ਘਟਾਉਣੀਆਂ ਨਹੀਂ । ਮਾਤਿਆਂ ਉਤੇ ਸ਼ੇਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । Services ਸਾਡੀਆਂ ਜਾਨ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਓਪਰੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ । ਜੇਕਰ ਲਾਲਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇੱਕਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਹਕੀਕਤ ਕੀ ਹੈ । ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਐਨੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀਆਂ । ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਚੰਗੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਨਹੀਂ ਭੇਜ ਰਹੇ । ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰੋਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ D.C. ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹੈ, ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹੈ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਰੋਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ । ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਅਫਸਰ ਲੈਣੇ ਸਨ । ਫਿੱਬਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਮੰਗਿਆ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਰੋਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੇਜਣਾ । ਪਰ ਉਹ ਤਰੱਕੀ ਤੇ ਗਿਆ ਹੈ, ਖੁਦ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਖਲੋਤਾ । ਉਹ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੰਗਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਉਥੇ Chief Secretary ਬਣ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ Deputy Commissioner ਨਹੀਂ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੂਠ ਬੋਲਣਾ ਛੱਡ ਦਿਉ ।

(ਆਵਾਜ਼ : ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ?) ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਡੋਬਦੇ ਹੋ ? ਇਹ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੱਭਰਵਾਲ ਕਹੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿਉ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਨਾ ਕਹੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਬਦਲੋ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਕੂਮਤ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀ । Promotions merits ਉਪਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । Services ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ political ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੂਬੇ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ; ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਖੁਦ ਵੀ ਮਰਦੇ ਹੋ । (Interruptions) ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਂਦੇ ਹਾਂ । ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ politicians ਕਹਿਲਾਉਣ ਦੇ ਹਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ । ਸਾਡੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ; ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮਿੱਤਰ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝਤਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ; ਜਿਹੜੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ ਉਹ ਹੁਣੇ ਕੱਢ ਦਿਉ ਅਤੇ ਐਸ ਪਾਸੇ ਆ ਜਾਉ । ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਅਖੀਰ ਐਧਰ ਹੀ ਆਉਣਾ ਹੈ, ਹੁਣੇ ਹੀ ਐਧਰ ਆ ਜਾਉ । ਹੁਣ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੇਠਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ; ਕੋਈ ਪੱਖਪਾਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਸਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਕੁੱਝ ਇਲਜ਼ਾਮ ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਉਤੇ ਵੀ ਲਗਾਏ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ । ਹੁਣ ਤਾਂ Pepsu ਦੀ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, Ministers ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ criticise ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਪੁਰਾਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੁਰਾਣੇ actions ਨੂੰ criticise ਨਾ ਕਰੋ । ਚੂੰਕਿ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਏਧਰ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ actions ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ criticise ਕਰ ਲਉ । ਭਾਵੇਂ ਲਾਲਾ ਜੀ ਤਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ । ਜਿੱਥੇ ਗ਼ਲਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਮੰਨਾਂਗਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਗ਼ਲਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਾਂਗਾ । ਜੇਕਰ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਾਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਾਉ ।

ਅਸੀਂ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਆਦਮੀ ਹੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ defend ਕਰ ਸਕੇ । ਖੈਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਲਾਂਛਨ, ਦੋਸ਼ ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੇ ਲਗਾਏ ਹਨ, ਉਹ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ

[ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ]

ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ administration ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦੂਸਰੇ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਤੇ ਯਕੀਨ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖੋ; ਉਹ ਕੋਈ ਗਲਤ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਧੱਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ।

6.00 p.m

Mr. Speaker : Now I will put cut motions one by one to the vote of the House.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 10.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re 1.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That item of Rs 13,62,190 on account of N-6—Anti-Corruption Department be omitted.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That item of Rs 8,02,080 on account of N-7—Language Department be reduced by Re 1.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That item of Rs 2,15,970 on account of (N)-2—Legal Remembrancer and Secretary Legislative Department, be reduced by Re 1.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

•• That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 5.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re 1.

(After ascertaining the votes of the Members of the House by voices, Mr. Speaker said "I think the Noes have it". This opinion was challenged and division was claimed. Mr. Speaker, after calling upon those Members who

challenged the decision and supported the claim for a division, to rise in their places declared that the division was unnecessarily claimed).

The motion was declared lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re 1.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Re 1.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by one Naya Paisa.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the demand be reduced by Rs 100.

The motion was, by leave, withdrawn.

Mr. Speaker : Question is—

That a sum not exceeding Rs 2,78,63,200 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1957-58, in respect of charges under head '25—General Administration'.

(After ascertaining the votes of the Members of the House, by voices, Mr. Speaker said, "I think the Ayes have it". This opinion was challenged. The Speaker again ascertained the votes of the Members of the House by voice and thereafter declared the motion carried.)

The motion was declared carried. (Cheers—renewed cheers)

(The Sabha then adjourned till 2 p.m. on Tuesday, the 21st May, 1957).

137

138

139

140

141

142

143

144
B-18229

